קבלה · זהר

כתם פז על ספר הזהר

רבי שמעון לביא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כתם פז על ספר הזהר

רבי שמעון לביא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כתם-פז-על-ספר-הזהר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הסכמה 8
הקדמת המגיה 9
הקדמת המחבר 10
דף א 11
דף א: 17
דף ב: 23
דף ג: 34
דף ד 39
דף ד: 43
דף ה 49
דף ה: 49
דף ו 54
דף ז 66
דף ז: 72
דף ח 74
דף ט 79
דף ט: 86
דף י 90
דף י: 92
דף יא 93
דף יא: 97
דף יב 102
דף יב: 108
דף יג 109
דף יג: 113
דף יד 117
דף טו 124
דף טו: 137
דף טז 140
דף טז: 152
דף יז 170
דף יז: 172
דף יח 178
דף יח: 183
דף יט: 191
דף כ 200
דף כ: 214
דף כד: 229
דף כט 242
דף כט: 252
דף ל 258
דף ל: 266
דף לא 267
דף לב 271
דף לב: 273
דף לג: 281
דף לד 289
דף לה 306
דף לה: 314
דף לו 318
דף לו: 321
דף לז 327
דף לז: 336
דף מו 338
דף מו: 340
דף מז 343
דף מז: 347
דף מח: 352
דף מט 355
דף נג: 361
דף נד 364
דף נה 373

דף נה: 381
דף נו. 388
דף נו: 390
דף נז. 393
דף נח. 397
דף נח: 402
דף נט. 407
דף נט: 408
דף סא. 417
דף סא: 421
דף סב. 426
דף סב: 433
דף סג. 437
דף סד: 445
דף סה: 452
דף סו. 454
דף סו: 455
דף סז. 458
דף סז: 461
דף סח. 463
דף סח: 472
דף סט. 473
דף סט: 478
דף ע. 480
דף ע: 485
דף עא. 486
דף עא: 489
דף עב. 495
דף עב: 498
דף עג. 503
דף עג: 505
דף עד. 512
דף עד: 517
דף עה. 523
דף עה: 529
דף עו. 531
דף עו: 533
דף עז. 535
דף עז: 540
דף עח. 545
דף עח: 547
דף עט. 552
דף עט: 553
דף פ. 556
דף פא: 558
דף פב. 561
דף פג. 569
דף פד. 573
דף פד: 574
דף פה. 576
דף פה: 582
דף פו. 586
דף פו: 589
דף פז. 589
דף פח. 611
דף צ. 614
דף צ: 617
דף צא: 626
דף צב. 627
דף צב: 631
דף צג. 633
דף צג: 636
דף צד. 639
דף צד: 644

דף צה. 646
דף צה: 649
דף צז. 656
דף צח: 659
דף צט. 660
דף קא. 661
דף קב. 663
דף קב: 664
דף קג. 666
דף קג: 669
דף קד. 671
דף קד: 673
דף קה: 676
דף קו. 681
דף קו: 684
דף קז: 685
דף קח: 688
דף קט. 689
דף קיא: 695
דף קיב. 698
דף קיב: 699
דף קיג. 700
דף קיג: 702
דף קטו. 704
דף קטו: 705
דף קטז: 706
דף קיז: 710
דף קיח. 712
דף קיח: 712
דף קיט. 715
דף קיט: 721
דף קכג. 723
דף קכד: 726
דף קכה: 729
דף קכו. 729
דף קכו: 730
דף קכז. 731
דף קכט. 735
דף קלב. 739
דף קלג. 744
דף קלג: 747
דף קלד. 749
דף קלו: 749
דף קלז. 750
דף קלז: 753
דף קלח. 754
דף קלח: 754
דף קלט. 755
דף קלט: 756
דף קמ: 757
דף קמא. 759
דף קמא: 761
דף קמב. 764
דף קמב: 766
דף קמג. 769
דף קמד. 773
דף קמד: 775
דף קמה. 776
דף קמו: 782
דף קמז. 783
דף קמח. 788
דף קמח: 792
דף קמט. 794
דף קמט: 796

דף קנ. 797
דף קנ: 799
דף קנא. 801
דף קנא: 802
דף קנב. 805
דף קנג. 806
דף קנד. 813
דף קנד: 814
דף קנה. 818
דף קנה: 819
דף קנו. 822
דף קנו: 823
דף קנז. 824
דף קנח. 828
דף קנח: 830
דף קנט: 837
דף קס. 840
דף קס: 843
דף קסא. 844
דף קסא: 847
דף קסב. 847
דף קסב: 849
דף קסג. 851
דף קסד. 853
דף קסד: 856
דף קסה. 861
דף קסה: 864
דף קסו. 866
דף קסו: 867
דף קסז. 868
דף קסז: 871
דף קסח: 874
דף קסט. 878
דף קסט: 882
דף קע. 883
דף קע: 884
דף קעא: 888
דף קעב. 890
דף קעג. 905
דף קעג: 907
דף קעד. 911
דף קעד: 915
דף קעה. 915
דף קעה: 917
דף קעז. 921
דף קעח. 926
דף קעט. 930
דף קפ. 931
דף קפ: 933
דף קפא. 937
דף קפב: 942
דף קפג. 945
דף קפג: 955
דף קפד: 958
דף קפה. 962
דף קפו. 964
דף קפו: 967
דף קפז: 971
דף קפח. 972
דף קפח: 974
דף קפט. 978
דף קפט: 979
דף קצא: 984
דף קצב. 990

דף קצג. 993
דף קצג: 994
דף קצד. 996
דף קצד: 997
דף קצו. 1005
דף קצו: 1007
דף קצז. 1009
דף קצח. 1012
דף קצט. 1016
דף ר: 1021
דף רא: 1021
דף רב: 1022
דף רג. 1024
דף רג: 1026
דף רה. 1031
דף רח. 1042
דף רח: 1044
דף רט: 1054
דף רי. 1058
דף ריא: 1060
דף רטז. 1064
דף רטז: 1065
דף ריז. 1070
דף רכא: 1075
דף רכב. 1076
דף רכג. 1080
דף רכד. 1089
דף רכה: 1094
דף רכו. 1096
דף רכז. 1102
דף רכז: 1103
דף רכט. 1108
דף רלג. 1124
דף רלד. 1134
דף רלה. 1139
דף רלה: 1144
דף רלו. 1145
דף רלו: 1149
דף רלז. 1151
דף רלז: 1153
דף רלח. 1155
דף רמ: 1165
דף רמב. 1173
דף רמב: 1174
דף רמג. 1176
דף רמג: 1177
דף רמד: 1183
דף רמו. 1192
דף רמח. 1202
דף רמח: 1205
דף רנא. 1220
דף רנג: 1275

הסכמה

הסכמת הרבנים המובהקים. מאירים כברקים. בי דינא רבא דק"ק ליוורנו יע"א **הכותב** שם **משמ"עון** שם משמן טוב רב גובריה ורב חיליה דהאי טינרא תקיפא אפיק שפ"ה ועייל שפ"ה באמרת אלוה צרופה אילן ששרשיו מרובים. לא יכילוהו מגילות חבילות חבילות אין כי בא"ר מעשה תקפו וגבורתו נוראותיו ונפלאותיו אשר עשה להיות בס' נכתבי' באזנינו שמענו ל"ו מן הש"ם הוא זה כי בשנת ש"ט לאלף הששי את"א קדוש לעיר **טריפולי** י"עא למד דעת את העם זכה וזיכה את הרבים. כרע רבץ כארי **וכלביא** רב פעלים מקבציאל שרבה וקבץ פעלים לתורה ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדי"ם הרבה גבולו בתלמידים שלמים וכן רכי"ם. ה"ה הרב המקובל האלהי כמהר"ר **שמעון לביא** ז"להה הוא היה גבור בארי"ש בע"ט הותיר ונה"ר יוצא בפיוט **בר יוחאי** אשר שר לשבח **רשב"י** ז"יעא כל אדם חזו בו חוצב להבות אש סדר קדושה רבה בארי"ש ערב"ה על ערבי"ם. והאחרון הכבי"ד ביקר וגדולה נותנין לו את השבח בחיבורו הנורא פירוש ס' **הזוהר** על ספ' בראשית וס' שמות עמוק עמוק מי ימצאנו אמרות טהורות שהנ"ן זהי"רות לדרוש ולתור בחכמה בנוי"ות ברמ"ה לבו פתוח כפתחו של אולם בדברים העומדים ברומו של עולם והמה בכתובים. ויומא כי האידנא עת לחננ"ה תשואות חן חן להנך אינשי דסגן בעלי"לותא מעל"נא אית להו אנשי חיל יראי אלהים רעים אהובים. המה הגבירים הרמים והנשאים **יחידי סגולה** מעיר **טריפולי** הנזכרת י"עא היושבים שם וגם הדריש במחנה קדשנו אשר הזילו זהב מכיסם להדפיס לעת עתה חיבור הרב הנ"ל על ס' בראשית נזר אלהיו על ראשו **כתם פז** עטרת צבי וצפירת תפארה זכות הרב ז"ל יהי עליהם סתרה צנה וסוחרה הטיבה ה' לטובים. וכדי שלא לנעול דלת בפני מחזיקי דגל התורה הדבר דברנו לאסו"ר איס"ר בל יוסיף עוד אנוש לחזור ולהדפיס הס' הזה מהיום עד משך עשרה שנים רצופי' בלי רשות מעלת תהלת יחידי סגולה הנ"ל ואשר לא ישמע ילבש קללה לטותא תנן והנח"ש מועד לעולם לחמו בדאגה יאכל לחם העצבים. החדל יחדל עליו תבא ברכת טוב במרה טובה מרובה יראה בנחמה בב"נות ירושלם דדהבא וקרית ארבע היא חברון צפ"ת אמת תכון לעוד טבריא תתעביד קלניא בעגלא ובזמן קריב כן יאמר ה' המכסה שמים בעבים. בי"רא נש"ו. הפ"ד החותמים לכבוד התורה פה **ליוורנו** י"עא טו"ב כסלו שנת דרך **הנש"ר** בשמים לפ"ק.

הקדמת המגיה

ר"ב ח"מא מאן דחמי האי ספר"א נה"ר ספר"א רבה ויקירא ספרא דמרי טב זה ספר תולדות אדם סוב"ר הרזי"ם המקובל האלהי דנהירי ליה שבילי דנה"ר רע"ה עיר וקדיש כמוהר"ר **שמעון לביא** זצוק"ל אשר הגלה עם הגולה אשר הגלתה מספרד ויטע אהלי אפדנו בעיר **טריפולי** המערב י"עא מאת ה' היתה ואת רצה לזכות את ישראל ויוצא אליהם את שמעון

ר"ב בקעה מצא וגדר בה גדר למד דעת את העם שם שם להם חק ומשפט את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון הוציא יקר מזולל ורבים השיב מעון קבע להם עתום לתור' עת לכל חפץ ואחריו כל אדם ימשוך ושם נמצא ושם היתה מנוחתו כבוד ויקח מאתם את שמעון

ר"ב תנא הוא ופליג ים חכמה לגזרים. נגלים ונסתרים. עמוק עמוק ימצאנו. וצי אדיר לא יעברנו. ידו פרש ש"ר שנ"ה ופי"רש תמון נסתרות ס' בראשית ממדרש הזוהר יסודתו בהררי קדש באר מים חיים זה מדרש דרש התנא האלהי איש אלהים נורא מאד קדוש יאמר לו האדן **הרשב"י** זי"עא שמא גרים שמו כשם רבו רישא רבי שמעון וסיפא ר' שמעון

ר"ב עוד יוסיף ימים ושנות חיים הרב המפורסם מופת הדור מורנו שיחיה מוהר"ר **חיד"א** הכי קרא שמו **כתם פז** יקר מחרוץ ומפז וחושבניה כחושבן **שמעון לביא** ז"ל עם הכולל והרי זה שם מ שמעון

ר"ב תנא ורב חסדא לאיש אשר עמד עמידה שה"ן בה סמיכה להוציא אור הגנוז לזכות בו את הרבים שיאותו לאורו ה"ה היקר ונכבד השר והמפסד כה"ר **יצחק לבית כלפון** יהי אלהיו עמו נדיב נדיבות יעץ לאחוזת מרעהו **הגבירים המעולים יחידי סגולה מטוריפולי** הנז' י"עא אשר ישנם פה ואשר ישנם שם להזיל זהב מכיס איש אשר כברכתו וקיימו וקבלו יהי שלם בחילם שלוה בארמנותם. בשובר ונחת יושעון. תפתח ידך ישבעון טוב מטי"בותיה דמר רב"ן שמעון

ר"ב לי דיצה וחדוה משלחן גבוה זכינא להגיה הני מילי מעליתא סתרא"י נינהו זכינו לאורו זכינו לשי"חתו אר"ש רחבת ידים אנהרינהו לעיינין עם מסייע שה"ן בו ממש לחכם לב יקרא נבון משכיל על דבר זרע רב ז"להה כה"ר **שלם לביא** נר"ו יגע וטרח בעשר אצבעותיו ובירר פסולת מתוך האוכל אפיריין נמטייה וציינו לשונותיו איש על מקומו על דפי זוהר **מנטובא** כי המחו"בר אינו מכוון לזוהר הנז' ולא זנו מסדר הרב המחבר

ז"להה ואשר יבא לדרוש איזהו מקומן עם ציון ישיג מבוקשו ואיכא נמי לישני דליתנהו בנוסחי דידן וכולהו סתימאי אליבא דרבי שמעון
ר"ב חסד ואמת הבט נא כנה אשר נטעה ימיניך חזיר מיער יכרסמנה וזיז שדי ירענה.
שוב נא ופקוד גפן זאת לה' **תעל"נה** (לפ"ק) ולקט אורות פזורים להר **קנ"תה** ימיניך (לפ"ק) יגלה ויראה בן ישי בראש הר הגליל גליל העליון **צפת** תוב"ב זאת נחלת בני שמעון
בריה קלה החותם לכבוד התורה בשילהי שבט שנת **החכ"מה תע"ז** לחכם פה ליוורנו יע"א
ע"ה יעקב ן' גאיים ס"ט

הקדמת המחבר

בשם ה' אל עולם
אל אלהי ישראל הוא היודע אולתי ואשמותי ממנו לא נכחדו כי לא מעזות נפש ערב לבי לגשת ולקרבה אל החצר הפנימית נוכח בית המלך להרוס כאחד ההורסים להר להסיר מסוה ומסך הפרכת אשר פרשו גבלו הראשונים המאושרים באופני נועם מליהם דרכם הסוללה קצרה וארוכה אשר עשו כן לבנות חומה נשגבה נגד הבא לראות כבלע את הקדש גם לא מחכמה שיש בי יתירה על בני גילי שאלתי על זאת כי יודע אני ערכי ונסכי כי אני החסר והריק מכל חכמה ומזמה והוא היודע ועד כי מרוב התשוקה חשקתי ואוהב להציץ מן החרכים אשר פתחו הראשונים במשכיות תפוחי זהב אמרותיהם אמרות ה' היא שעמדה לי הליצתני הציקתני הרהיבתני הלהיבתני להב בלתי מתפרד עצור בעצמותי היא היתה כאש בוערת בלבי פתיתני ואפת לקרבה לפנים ממחיצתי החיצונה הקיצונה ולהרחיב פה ולהאריך לשון ומליצה במה שקצרו והסתירו בדבריהם ע"ה זאת ועוד כי מצאתי ראיתי בעיני פתח פתוח פתחו רשעים דרכו קשתם לירות במו אופל וחשכת דעתם חצים ומות כמתלהלים נגד ישרי לב המתעסקים במלאכה הזאת מלאכת שמים ואומרים בפחזותם וגובה לבם כי בעלי החכמה הזאת מגשימים ומרבים באלהות ירבו עצבותם כי לא ידעו ולא יבינו עומק דבריהם וסוד התוארים שהם מתארים במדותיו יתברך ויתעלה כי דעתם להודיע כי הוא האחד האמתי ועל ידי מדותיו רכו כמו רבו מעשיו ופעולתיו וקנייניו כלם בחכמה עשה ומאצילות אור המתמצע מלז אל לז נהיה כל מה שנהיה הן הנה ספירותיו הן הנה מלבושיו גבוה מעל גבוה כהם ידין עמים אם לשבט אם לרצון אם לחסד המציאם המשיכם האצילם אצילות בלתי נפרד מעצמותו

כשלהבת הנגלית הקשורה בגחלת הנסתרת ולא נתן להם ה' לב לדעת כי העלים מהם לכובד לבם הקשה זאת היתה לי עיקר לכתוב ולשום על ספר ולהרחיב נקבי משכיות לבב דברי חכמים וחידותם זעיר שם זעיר שם ממה בעזבו בשדה תפוחי דבריהם לקט שכחה ופאה אמרתי אלכה אחרי הקוצרים אלקטה נא וארחיב ואליץ בעדם אולי יתעשת האלהים לקראתי והשב ישיב לי כונתי הטובה להיות בעזרי להצילני משגיאו' לא אבין. אליו פי קראתי ורומם תחת לשוני ואל יצל מפי דבר אמת עד מאד ושלא ימלטו מפי דברים שיובן מהם הפך כונתי כי כונתי לשמור על זאת אתפלל אתנפל לפניו יהיה עם פי שלא ישגה ואם אשגה יחשב כתפלת דוד וחבקוק כי אני יודע בעצמי כי אין מלה בלשוני להליץ אמתות הדבר הנדרש ומבואר סתום וחתום הוא עמוק עמוק מי ימצאנו אמנם נדבר בו כפי ההשגה האנושית לא כפי עצם הדבר כי זה נמנע בחק דת מבקש ואפילו ממלאכי השרת אף כי שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי וכו':

וקודם בואי לבאר ולהרחיב סתרי דבריהם שמתי מגמתי לכתוב ברחב הלשון אשר נפל בו הטעות לעומקו ולקוצר דעת המעתיק כאשר הגהתי מתוך ספרי הזוהר הנמצאים אתנו היום כי זה יהיה לי מעיר לעזור ואח"כ המלות הזרות הנמצאות בו ואחרי כן אבאר הכונה וזה החלי לעזור בעזר שדי:

דף א.

בהקדמה ר' חזקיה פתח בשושנה בין החוחים מאן שושנה דא כ"י בגין דאית שושנה ואית שושנ' דע כי השושנ' המיוחס' אל העטרת אין בה רק י"ג פרחים פנימיים וחמשה עלין החיצוניי' המקיפים אל הפרחים ואלו החמשה עלין הם הקליפו' הסותמים והמכסים אל הפרחי' שהם לפעמים סותמים הפרחי' שלא יראו חוצה ולפעמים נפתחי' והפרחי' נראים מבין החרכי' החמש אשר בין כל עלה ועלה. וא לבך לשאר השושנים העודפים והחסרים מזה המנין רצוני י"ג פנימים וחמש חיצוניים כי זנתה הארץ וחנפה תחת יושביה בעלי העבודו' הנכריו' אשר הרכיבו וערבו הכחות במעש' וערבו והרכיבו אילן באילן שאינו מינו וכן בצמחי האדמה עד אשר זנו רבים מפירותיה' לסבת ההרכבה והערוב אשר עשו ובנו בני האדם וכבר ידעת מ"ש חז"ל למה נקראו שמם זוכין והם מיני חטים לפי שזנו ובני האדם עשו מיני הרכבות לאין מספר בכל מיני הפירות והעשבים עד שנמצאו היום שושנים בעלי פרחים רבים בלא מספר מכוון. אמנם חז"ל שידעו סוד השושנה אשר בה דבר שלמה ע"ה היא אשר לא זנתה תחת אישה ויש לה י"ג פרחים

כנגד שלוש עשרה מדות של רחמים אשר סוד י"ג מדות שהתורה נדרשת משם והם מצויירים בשושנה הזאת האמיתית והם י"ב גבולי האלכסון והנקודה האמצעית הם י"ג כנגד י"ב הויות אשר שם י"הוה יתברך מצטרף בהם והנקודה הם י"ג. והחמשה עלין החיצוניים הם סוד הקליפות הארבע ונקודתם שהם קליפת הה"א כי זה לעומת זה עשה האלהים וכשישראל בלתי ראוים הנה הקליפות הללו מתחברים ונדבקים בהסכמה אחת לסתום החרכים מעבור תפלה בסוד סכותה בענן לך מעבור תפלה והותמים שערי הישועה מישראל אמנם כשישראל ראויים נפתחים החמשה הקליפות הסוגרים ונפתחים שערי הישועה ועל כן נקראו י"שועות יען הם פתחי שערים לבוא גוי צדיק שומר. ועל סוד זה צריך המברך ליטול כוס של ברכה בחמש אצבעות יד הימין לבד אחר שקבלו בשתי ידיו מניחו בימין על חמש אצבעותיו כי כבר ידעת כי השושנה הזאת נקראת כו"ס של ברכה ודע שהכו"ס הזה עולה במספרו אלהי"ם הרומז אליה וע"כ לא יטול המברך כו"ס של ברכה כי אם בחברת ג' בסוד השלש מדות המשפיעים בה נצח הוד יסוד. ולפי ששם אלהי"ם הנזכר בכתוב הראשון של בראשית ברא אלהים יש בינו ובין אלהים הנאמר בפ' ורוח אלהים י"ג תיבות והם את השמים ואת הארץ והארץ היתה תוהו ובוהו וחשך על פני תהום ורוח. ובין אלהים השני הזה ואלהים שלאחריו של ויאמר אלהים יהי אור חמשה תיבות והם מרחפת על פני המים ויאמר לכן פתח רבי חזקיה בסוד הזה כשושנה בין החוחים שיש בה י"ג פרחים וחמש עלין וא"כ בוונת ר' חזקיה בתוהו ובוהו וחשך למעלה במקום הקדושה וכבר אמרתי לך שהכתוב נדרש למעלה ולמטה כי יש תוהו למעלה ויש תוהו בקליפה וכוונת רבי חזקיה למעלה בעולם האצילות. ומ"ש בגין דאית שושנה ואית שושנה זו לעומת זו בסוד אמרם זה במדרש כשושנה ראית איזה עקרב עקצו איזה נחש הכישו כי זה רמז לדם טוהר וזה לדם טמא והבן זו עטרת וזו לי"לית. ואמר כי השושנה הזאת היושבת בין החוחים והם בעלי דינין שלמעלה יש בה סומק וחיור הרמז לדי"ן ולחס"ד המקבלת מהם וכן מראה השושנה אדום נוטה ללובן ושאר המאמר מבואר במה שאמרנו.

מכאן ולהלאה אור דאתברי ואתגניז וכלול בברית כלומר מן ויאמר אלהים והלאה הוא סוד האור הראשון שנגנז והוא כלול בי"סוד ומכאן למדנו שנגנז בין הצדי"ק והצד"ק והוא סוד גנזו לצדי"קים לעתיד לבוא וזהו וכליל בברית ההוא דעאל בשושנה. ואפיק בה זרעא הוא סוד הנקודה הראשונה שהיא זרע קדש כמו שאמר למעלה.

ודא אקרי עץ עושה פרי כבר ידעת כי העטרת היא הפר"י בסוד ותקח מפריו ותאכל שהפרידה הפר"י מן האילן וזה העץ הוא עושה ומתקן ומשקה לעטרת הנקרא פרי וז"א ודא אקרי עץ עושה פרי שהוא אות ברית קדש שהוא העושה הפרי.

וכמה דדיוקנא ברית אזדרע בארבעין ותרין זווגין הוא סוד זיווג זו בזו בדרך האלף ביתות כמו שם מב' אותיות כי דרך יציאתו מבראשית עד בית ובהו בצירוף האותיות אשר סדרתי למעלה ומ"ש וכמה דדיוקנא דברית וכו' דע כי סוד הברית הוא ו' ויוד על גבה צורת זי"ין כי הו"ו והזי"ן דבר אחד והנה אם תכה הו"ו בזי"ן כלומר ו' פ' ז' יעלה מ"ב וכן אם תכה זי"ן בו"ו כלומר שבעה פעמים ששה יעלו מ"ב ושני האותיות האלה הזי"ן והו"ו שניהם סוד אחד והרמז בזה כבד ידעת כי הי"סוד הוא משך הו"ו כלומר ו"ו הנמשכת מן הו"ו הראשונה שהוא התפארת לסוד זה ו"ו הראשונה והנמשכת ממנה שהיא השנית היא הי"סוד הנמשך מהו"ו הא' המקבל הי"וד שהיא הנקודה הראשונה בראשו ונעשית אזי זי"ן הוא סוד השבת שהוא סוד השבת הגדול היא מדת הבי"נה הוא סוד עונתן של תלמידי חכמים וכבר ידעת סוד ת"ח שהם נצ"ח והו"ד הם המחזיקי' את בדק הבי"ת להריק הנקודה מן היסוד אל העטרת וביארתי לך זה להודיעך כי האדם נברא כצלם אלהים בזולת דמיון איברים ח"ו ח"ו רק דוגמא וזכר ורשימה שלמעלה אם זכה לדבק מחשבתו לדברים העליונים ולרוחניותם מופשטים מכל רעיון גופני. ועז"א וכמה דדיוקנא דברית כלומר צורת הברית העליון וצלמו בא בסוד הו"ו והזי"ן שחשבון הכאתם זו בזו יעלו מ"ב. כן נזרע שם הקדוש המפורש שהוא שם בן מ"ב במע"שה בראשי"ת שהיא העטרת כי שם יורד כח שם בן מ"ב על ידי הצדיק ואתה בני קח מהות הדברים לא גשמיותם כי הגשם אינו אלא משל לרוחני כי אחר שנוצרנו מחומר אין לנו מבוא להבין הדברים הרוחניים אלהיים רק בדרך משל חומרי ודי בזה לאשר חננו האל דעת:

בהקדמה בראשית ר"ש פתח הנצני' דא עובדא דבראשי' ראיתי להעירך על ענין אחד נמצא בדבריהם ע"ה בענין ההמתנה המיוחסת במעשה האל ית' באמרם תמיד עד לא הוה כך ועד לא הוה כך באמרם ע"ה עד לא אעדיאת ולא אתפשט פשיטו דישובא לא אקרי אלהים ובאמרם ולא קיימא מלה עד דאתעטף וכו' ואפיק אילנין רברבין ועד לא אתקן רישא וזולתם רבים המורי' על המתנת זמן אשר רבים מהמתחילי' נכשלי' בזה ומקשים קושיות גשמיות עבות ואומרים כי נראה מזה שלא היה קיום לאין סוף מבלי ברואים ושהדבר הזה אסור לאמרו אף כי לא להאמינו. גם אומרים כי נראה מזה שנוי במחשבתו של הב"ה במה שאמרו הוה רשים ובני ולא קיימא. גם כי נראה שהיה עושה בהמתנ' זמן וכשהמתחילי' רואים דברים אלה חושבי' עליהם ע"ה תועה איככה יאמרו

ענין המתנ' זמן במעשה האל יתברך והנה מחשבתו יתברך בברואיו ויציאת' לפועל דבר אחד כי הכח והפועל בו יתברך ענין אחד. וכ"ש וכ"ש בגלוי ספירותיו יתברך שהם עצם נאצל מעצמותו יתברך כהדין קמצא דלבושיה מניה והנני מעירך על הדבר הזה על בוריו דע שכל דבריהם ע"ה בזאת החכמה הם בהשאלה מצדנו אנחנו הנשואים בחומר כי גם התורה שמרה זאת בדבריה לדבר ע"ד לשון בני אדם באמרה בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ אשר נחלקו אבות העולם אם שמים נבראת תחלה או הארץ נבראת תחלה ואמרו להם בית הלל לבית שמאי לדבריכם אדם בונה עליה ואח"כ בונה בית שנאמר הבונה בשמים עליותיו ואגודתו על ארץ יסדה. אמרו להם ב"ש לב"ה לדבריכם אדם עושה שרפרף ואח"כ כסא שנאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי ובא רשב"י ע"ה ואמר תמהני על אבות העולם ב"ש וב"ה היאך נחלקו על בריאת שמים וארץ אלא שניהם נבראו כאלפס וכסויה שנאמר קורא אני אליהם יעמדו יחדיו. הנה ביאר רשב"י כי דברה תורה כלשון בני אדם שהוא מן הנמנע לדבר כי אם בהקדים דיבור אל דבור ולא בבת אחת כי זה פועל האל יתברך לדבר שני דבורים פעם אחת כאמור אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי הנה יבאר הכתוב כי שני דבורים אלה יצאו בבת אחת אמנם כששמענו אותם היה זה אחר זה כי זולת זה בלתי איפשר אלינו להיותנו מורכבים מחומר שהוא נושא שני אל השכל כי השכל יבין וישכיל כמה ענינים פעם אחת והחומר יפריד הדברים זה אחר זה. וע"כ אמר רשבי ע"ה תמהני על אבות העולם למה הוצרכו לחלוק על דבר פשוט כזה כי ידוע הוא כי התורה דברה על דרך לשון והבנת בני אדם והנה כוונת התורה כשהקדימה בריאת שמים לבריאת הארץ בפ' בראשית וכן כשהקדימה בריאת הארץ בפ' ביום עשות אלהים ארץ ושמים הכוונה לומר שנבראו יחדיו להשוות שניהם בענין הבריאה פעם הקדימה שמים ופעם הקדימה הארץ לומר כי שניהם נבראו פעם אחת ואמר כי הכתוב יגיד זה באמרו קורא אני אליהם יעמדו יחדיו ביאר כי בבחינת הקריאה שקרא אותם בפעם אחת היתה אבל נמנע זה בחק כל אדם להבין שני ענינים בבת אחת לפי שחומר השמים אינו כחומר הארץ והם שני נושאים וע"כ הוצרך הכתוב מצדנו להקדים זה לזה. ומזה תשכיל ממוצא דבר כי הספירות הם ענין אחד ובהשואה לכל דבר ותמורתו ולא ישתנו כי אם מצד המקבלים כי בדבר המושכל אין שנוי ולא המתנת זמן. וכבר ביארו ז"ל דבר זה על בוריו אמרו משל לאדם שזורע מינין רבים בבת אחת וכל מין ומין צומח בעתו וזהו כוונת רז"ל דרש רבי חנינא בר פפא מ"ד יהי כבוד יי' לעולם ישמח וכו' פסוק זה שר העולם אמרו בשעה שאמר הקב"ה עץ עושה פרי למינהו נשאו דשאים קל וחומר בעצמם אמרו אם רצונו של הב"ה לצאת בערבוביא

למה נאמר למינהו באילנות ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא אמר למינהו אנו עאכ"ו. הנה גלו כי בענין המחשבה העליונה הכל א' אמנם בענין היציאה לפועל בעולם הנפרדים נפרדו הדברים שלא לצאת בערבוביא רק כל מין ומין בזמנו לפי שהם נופלים תחת הזמן הזמן פועל בהם אמנם למעלה מהשמש הכל באחדות אחד מזה הטעה נאסרו הכלאים ועז"א בעי רבינא הרכיב ב' דשאים זה ע"ג זה מהו כיון דלא כתיב בהו למינהו ונשאר בתיקו ועל הדמיון הזה הם מדברים אפילו בספירותיו יתברך הנאצלות מן הכת"ר אומרים כי בתחילה נאצל החכ"מה כדמיון נקודה ואחר כך נתפשט היכלה ונתעברה מהנקודה והולידה ששה בנים הם אבני הבנין הקדוש וכן תמיד הם מדברים ע"ד לשון בני אדם דבור אחר דבור. אמנם האמת כי כשהופיע אור הכתר להגלות הופיעו המדות כלם בבת אחת ובהופעה אחת ולא היה בהמתנת זמן. אמנם הציור והדמיון אשר יוכל המשכיל לצייר בענין זה הוא כדמיון האבוקה שנכנס אדם בה בבית אפל כי בהופיעה על פתח הבית מיד נתמלאת הבית אורה ברגע אחד אמנם בבחינת חלק אוי"ר הבי"ת הנה האור נתפשט בהם ראשון ראשון וכל הקודם קדם לחבירו וזה לא יכחישהו השכל ובבחינת זה נאמר בהכרח שיש המתנה במשך ההוא ובבחינת המהירות נאמר שברגע אחד קבלו כל חלקי אויר הבית אורה והאמת הוא כי לא יפעל האל יתברך ח"ו בזמן כי הכל קדם בציורו העליון והוא יתברך מוציא הדברים בזמנם כפי צורך הבריאה וזה הציור שזכרתי מהאבוקה קחנו ועיניך שים עליו כי הוא מפתח גדול לכל מקום שתמצא אותם ע"ה מיחסים המתנת זמן האצילות באמרם עד לא אתקן רישא עד לא הוה כך ועד לא הוה כך הכוונה למה שאמרתי כי כל הדברים ההם נדברים מצדנו וזהו כוונתו של רשב"י ע"ה בפתיחתו זאת הנצנים נראו בארץ דא עובדא דבראשי' אימתי ביומא תליתאה שלא נתגלו הפעולות שהיו טמונים בארץ שלשה ימים וביום שלישי נאמר ותוצא הארץ כדין נראו בארץ. וביאר הכתוב למטה בעולם המורגש ואח"כ ביאר הכתוב למעלה בעולם האצילות ואמר עת הזמיר הגיע דא יום רביעי דהוה ביה זמיר עריצים מארת כתיב חסר והכוונה לרשב"י ע"ה מ"ש רז"ל לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד שנאמר יהי מאורות מארת כתיב א"כ למה נבראת לבנה אלא צפה הב"ה שאומות העולם עתידין לעשות אלוהות אמר הקב"ה ומה אם בשעה שהם שנים ולא עוד אלא שמכחישים זה את זה אומות העולם עושים אותם אלוהות אלו היה אחד עאכ"ו. הנה גלה לנו עליו השלום כי לסבת הרשעים העריצים העוברים לשמש ולירח לזמור ולהכרית מפלצתם ברא הב"ה שני המאורות ואמר שנזכר בהם ענין מארה וחסרון שהוא רמז למה שהם לוקים הלקות השמשי והלקות הירחי כל אחד כפי סבתו ואם השמש אינו לוקה הלקות עצמי בירח

הנה עכ"ז לעיני הרואים לוקה הוא ובסבת הלקות הנה הוא זמיר עריצים למען דעת כל עמי הארץ כי הם ברואי מעלה ואם הם יקרים עליה' מושל ושופט להשפיל ולהרים.
וקול התור דא יום חמישי דכתיב ישרצו המים למעבד תולדות הכוונה בזה למ"ש רז"ל תוצא הארץ נפש חיה זו רוחו של אדם הראשון וכן הוא אומר ויהי האדם לנפש חיה והוא קול התור התייר הגדול שהוא אדם הראשון כי עד שלא נברא רוחו לא נברא נפש כל חיה כמו שכתב הזוהר בפ' ויקרא כלא אתעכב בגיניה דאדם כיון דאתחזי אדם מיד כל חיליז דאתטמרו אתחזו בארץ וזהו קול התור דכתיב ישרצו המים למעבד תולדות כי עד שלא נברא קול התייר לא נעשו תולדות.
נשמע דא יום ששי דכתיב נעשה אדם וכתיב נעשה ונשמע כי ביום ששי נברא גופו והנה קדמו ישראל במעמד הקדוש ההוא נעשה לנשמע כי אז נתקן מה שחיסר אדם הראשון לפי שאדם הראשון שמע ולא עשה וישראל הקדימו העשיה לשמיעה לתקן.
בארצנו זה יום השבת שהוא דוגמת ארץ החיים שאין שם מלאכה רק יום מנוחה כי שם ישבתו כל המעשים והמלאכות וכבר ביארתי למעלה כי הוא דוגמת הנקודה אשר חוגגים ומקיפים סביבותיה השש אלכסונות המחוייבות לצאת ממנה ולא יותר והיא אינה מחלפת מקומה אמנם השש אלכסונות היוצאים ממנה מחליפים מקומם וזו היא מלאכתם והנקודה לא תזוז ממקומה ועל סוד זה נאמר ביום השבת אל יצא איש ממקומו ביום השביעי דוקא לדמותנו אל הנקודה ביום השביעי והוא עולם הבא ועולם הנשמות אשר מנוחתם כבוד:
ואחר שביאר הכתוב ע"ד מורגש ביאר אותו באצילות לתת דמיון אל ההמתנה המורגשת במעשה הימים איש איש ממלאכתו אשר עשה לדמות הצורה ליוצרה ואמר הנצנים אלין אינון אבהן שהם אילנות עליונות ארזי לבנון אשר נטע שהיו בעמקי האין כקרני חגבים ועקרן ושתלם בעולם האצילות והם גדולה גבורה תפארת אשר השלש אבות אחזו דרכם ואמר דעאלו במחשבה כלומר בחכמ"ה הנקראת מחשבה ועאלו אח"כ בעלמא דאתי והיא הבי"נה ואתגניזו תמן כאשה העוברה וילדיה במעיה קודם שתלד. ואמר ומתמן נפקו בגניזו כבר אמרנו שלא נשמע קולה אלא חוצה כמו שאמרנו כי לפני לפנים אין קול כי אם דממה דקה והרמז כנגד המבקשים שלא ישיגו שם דבר בסוד והקל נשמע בית פרעה וזהו ומתמן נפקו בגניזו. ואתטמרו גו נביאי קשוט הם נצח והוד כי משם באה הנבואה לנביאים והנה גם הם נעלמים וגנוזים בסוד הירכים שנאמר בהם חמוקי ירכיך כמו חלאים מה הירכים בסתר אף דברי תורה בסתר. אתיליד י"וסף הוא הי"סוד סוד הברית העליון אשר נתיחס אל יוסף לשומרו הברי"ת ואתטמרו ביה שעדין אין החותם

נגלה. עאל יוסף בארעא קדישא ונציב לון תמן שם נזרע הזרע הקדוש שהוא סוד הי"וד הראשונה וכדין נראו בארץ הנטיעות אשר נטע בגן ושם נגלו כי קודם זה היו כקרני חגבים. ואימתי אתחזון בשעתא דאתגלי קשת בעלמא אמר זה לפי שיאמר אומר ומי רואה אותם והרי גם בארץ העליונה הם נסתרים ולא נדע מה הם לזה אמר כי בראותינו הקשת בגווני אדום וירוק ולבן נודע ממשלתם כי הלבן מורה על רחמים והאדום על הדין והירוק על המזגתם והסכמתם לסוד אחד וזהו הנצנים נראו בארץ ממש כלומר שלא נגלה פעולתם רק בארץ: עת הזמיר הגיע דבההיא שעתא עידן לקצצא חייבין מעלמא ואמאי אשתזיבו בגין דנצנים נראו בארץ וכמ"ש רז"ל את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ כשיעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון על הארץ אני רואה את האות ונזכור השבועה ואלמלא דא לא אשתזיבו ולא אשתארון בעלמא. ועלמא לא אתקיים מפני מעשיהם של רשעים שהם מהפכים מדת רחמים למדת הדין. ויאמר שעכ"ז לא תשקוט מדת הדין עד שתעשה כליה כי יעלה קול החמס שהם עושים עד השמים ואלמלא קולם של תינוקות העוסקים בתורה כי זה הקול משכך את קול צעקת הרשעים ומ"ש מאן מקיים עלמא וגרים לאבהן דאתגליין קל ינוקי וכו' כבר ידעת כי נצח והוד נקראים ינוקי בסוד ועשית שנים כרוביני זהב ופי' כרובים תינוקות כי הנער נקרא רביא בלשון תרגום והם היו מונחים על הארון שהתורה בתוכו לרמז העליון שהם נצ"ח הו"ד אשר על מדת המלכו"ת והם הממשיכים שפע מהאבות שהם גדולה גבורה תפארת. ובזה העולם מתקיים וכנגדם למטה תינוקות של בית רבן בהבל פיהם שהוא הבל שאין בו חטא ממשיכים זכות האבות והעולם מתקיים שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז:

דף א:

בראשית ר' אלעזר פתח שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה שאו מרום לאן אתר לאתר דכל עייניו תליין ליה הטעם למה אמר לאן אתר והכתוב אומר שאו מרום לפי שאם היתה הכוונה לומר שנשא עינינו למעלה אל עולם הגלגלים שהכוכבים וכל צבא השמים קבועים שם הי"לל שאו לשמים עיניכם או שאו למעלה עיניכם ובאמרו שאו מרו"ם רמז לעולם האצילות כמ"ש מרו"ם וקדוש אשכון שהוא פתח עינים וכמ"ש ז"ל ותשב בפתח עינים ואז"ל חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו מקום ששמו פתח עינים אלא בפתחו של אברהם אבינו שכל עינים מצפים לראותו וכבר ידעת כי פתחו של אברהם היא העטרת כי היא פתחה של חס"ד והוא סוד בת היתה לו לאברהם ובכ"ל שמה היא בתו של מדתו

של אברהם שהיא כלולה מכ"ל ואל זה כיון שאו מרום עיניכם ונקראת מרו"ם בהיותה עם משפ"ט אלהי י"עקב שנאמר מרום משפטיך מנגדו.
ותמן תנדעון דהאי סתים עתיקא דקיימא לשאלה פי' וראו מ"י כלומר משם מפתח עינים זאת תדעו שמדת הבינה אינה מושגת ונתפסת בשום חקירה וכי השאלה עליה היא התשובה כמו שכבר ביארנו ולפנים יבאר הטעם לפי שהעטרת נקראת מ"ה ואמה נקראת מ"י ואם במקום שיש השגה אתה אומר מה כי לא תדע מה הוא כ"ש במקום שנקרא מ"י וההבדל בין מלת מ"ה ומלת מי ידוע כי לא יאמר אדם מהו זה עד שיראנו ויתפשנו ביד כענין מ"ש במן כי לא ידעו מהו כי בא לידם ולא ידעו מהותו. אמנם מלת מ"י לא יאמר על דבר נראה כאלו אומר מי הוא זה אשר דברת עליו כי לא ראיתיו ולא ידעתיו.
ברא אלה ומאן איהו מ"י פי' ברא אלה שהם אבני הבני"ן כי הם נגלים והיא נעלמת והוא סוד כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך כי הם בבחינת גלויים כאלו הם לפניך והם מקצה השמים ועד קצה השמים ממדת הבי"נה למטה עד העטרת שהוא מקצה השמים ועד קצה השמים כי קצה השמים הראשונה נקראת מ"י להעלמתה וקצה השמים האחרונה נקראת מה לגלויה. וביאר מיד ההבדל שאמרנו שיש בין מ"י למה כיון דשאל בר נש ומפשפש לאסתכלא וכו' מדרגא לדרגא עד סוף כל דרגין פי' ממדרגה אל מדרגה בזה העולם המורגש עד סוף מדרגות האצילות שהיא העטרת כלומר שעולה בחקירותיו למעלה עד הגיעו אל המדה הזאת שהיא סוף כל מדרגות האצילות הנה בהגיעו שם יעמוד נבהל כי לא ידע מה היא כי אינה נישגת בשום חקירה כאשר יתבאר בפ' לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל האר"ץ כי אברהם היה חוקר אחר ידיעת שורשי הדברים לחשבו כי ישיג בדרך חקירה סוד האצילות ואמר לו יתברך לך לך וכו' אל האר"ץ אשר אראך בידי הוא להראותה לך ולא בחקירתך הנה א"כ שנקראת מה כענין האומר לחבירו אחר שחרדת את כל החרדה הזאת בחקירתך מה אסתכלת מה פשפשת הא כלא סתים כדקדמיתא כי כל דבר שאין אדם בא עד תכליתו מה הועיל בטרחו ואל תטעה בענין זה לחשוב כי כוונתם בזה לומר שלא יטרח האדם אחרי החכמה כפי האיפשר ח"ו כי לא נתן האל יתברך לב לדעת ועינים לראות אל האדם רק לעיין ולהתבונן בגדולת האל יתברך ופעולותיו ונוראותיו כי לכך נוצר אמנם כוונתם להודיע כי שכל האדם יש לו בו גבול יעמוד אצלו והבוחר יתברך שמו במי שהוא ראוי יעלהו מעלה רמה יותר ויותר ממה שהוא בחק השגת שכלו.
ועל רזא דנא כתיב מה אעידך מה אדמה לך וביאר הענין ואמר שיצאתה בת קול כשנחרב ב"ה בקול מר וקשה ואמרה מה אעידך הנה העידותי בכם את השמי"ם ואת האר"ץ

העליונים הנרמזים במ"ה כי אינם נישגים בשום חקירה כאלה השמים והארץ התחתונים שהם נישגים בחקירה ולא עוד אלא שדמיתי אותך אליהם ועטרתך בהם עטר"ת תפאר"ת לעמוסי בטן ודימיתיך אל המרכבה העליונה בדגלים בבנין בית המקדש בכל תכונותיו וכליו ואילמיו הכל עשוי כדוגמה עליונה וקראתיך ירושלים בסוד יד"ו שלם שהוא סוד שם בן ע"ב כמספר אותיותיו בשלימות כירושלם של מעלה בסוד ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו וזה מ"ה אדמה לך כלומר דמיתיך למ"ה העליון. מ"ה אשוה לך פי' ראה כי רעתך רבה עד השמים הגיעה כאלו כ"ב יכול עשית רושם למעלה במדת מ"ה שיצאת עמך בגלות והיא שוה לך בחרבן אוכלוסיה וכשם שאין אוכלוסיך נכנסין לירושלם במצות ההריון כך ב"ב יכול נשבעתי לבל אבוא בירושלם של מעלה וכו' ואנחמך וזאת תהיה נחמתך כי אין לך נחמה גדולה מזאת להיו' תקוה לאחריתך ושישובו בניך לגבולם כי אשיב שכינתי לציון וכן ישובו המה כי גדול כים שברך עתה בגלות ומדת מ"י ירפא לך לעתיד. ויאמר שאחר שביאר רבי אלעזר הכתוב על האופן הנזכר א"ל רבי שמעון בני פסוק מילך ויתגלה רזא עילאה דבני עלמא לא ידעין וששתק רבי אלעזר ובכה רבי שמעון וקאים שעתא חדא ואולי כי הבכיה להם ע"ה מרוב תשוקת' בדבוק העליון כמאמר דוד ע"ה מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כי הנשמה תחשוק לשוב אל ארצה ואל מולדתה לחזות בנועם יי' ולבקר בהיכלו ולא תחפוץ לשכון בארץ מאפיליה והנה תשוקת הצדיקים אל זה מעורר להם הבכיה.

ואמר לו לבנו אלעזר מאי אלה אי תימא על הכוכבים והמזלות הוא אומר ועל שהם נגלים בעולם אמר אלה הא אתחזן תמן תדיר ומה יוסיף הוא באמור שאו מרום עיניכם כאלו הוא אומר הביטו מה שלא נראה מעולם והנה הם תמיד נראים ובמ"ה אתבריאו פי' ולא במ"י כמו שנאמר מי ברא אלה שנאמר בדבר יי' שמים נעשו ושם י"הוה יתברך עולה מ"ה במילואו.

אי על מלין סתימין כמו שאמרת אתה שכוונת הכתוב על אבני הבנין באמרו אלה ואם בן לא לכתוב אלה כי מלת אלה יורה על דבר נגלה והנה אבני הבנין אינם נראים ונגלים כי אם מצד פעולותיה' למטה כי הם אינם נראים. ולפי זה צריך לדעת מהו הכוונה באמרו מי ברא אלה אלא רזא דא לא אתגליא בר יומא חד דהוינא על כיף נהרא וכו' אמר לי רבי מלה סתימא הוה קמי קב"ה כלומר זה הסוד היה סתום אצלו יתברך שלא גלה אותו לשום אדם אמנם נגלה בישיבה של מעלה כי הם הבאים תמיד בסוד יי' ודא הוא בשעתא דסתימא דכל סתימין הוא האין סוף בעא לאתגליא שלא נתחדש שום חדוש רק הגלוי הוא החדוש עבד ברישא נקודה חדא היא החכ"מה כמו שכבר אמרנו ודא סליק

למהוי מחשבה כלומר עשה מזאת המדה כאלו היא תחלת הוצאת המחשבה לפועל לא שנתחדש לו יתברך שום מחשבה רק קרא לחכמה כפי הגלוי ראשית המחשבה צייר בה כל ציורין חקק בה כל גליפין וכו' כי היא כלי אומנתו של הב"ה. ואגליף גו בוצינא קדישא סתימא למדנו מכאן שהחכמה נקראת בוצינא קדישא סתימא גליפו דחד ציורא סתימאה קדש קדישין היא מדת הבי"נה שנקראת קדש הקדשים כלומר קדש של שני קדושות החכמה והכת"ר היא היבל להם וחתם בה אבני הבנין שהיו בעמקי האין ויצאו מתוך המחשבה הזאת שהיו מצויירים בה. ואקרי שירותא לבנינא התחלת הבנין הנגלה ובהיות היא התחלה להם קיימא ולא קיימא במחשבת האדם כי כל התחלה דקה אינה נרגשת רק מתוך התמשכותה וע"כ בשמא לא אתקרי אלא מ"י בעא לאתגליא יתיר חוזר אל האין סוף שעדין הוא נסתר באלה המדות העליונות אעפ"י שהם נקודה בהיכליה עדין נתגלה ולא נתגלה. ואתלבש בלבוש יקר דנהיר הוא סוד הטלית לבנה כמו שכבר ביארנו שהוא החכ"מה שלבשה הבינה וברא אלה והם אבני הבנין ולא שהם נגלים מצד עצמם רק שהם נשואים באותיות אל"ה ובהתחבר אותיות אל"ה באותיות מ"י נקרא אלהי"ם וביאר הרמז ואמר כי לא קנה הבי"נה שם אלהים עד שהולידה את אל"ה ולמדנו מזה מה שכבר קדם כי אין לו יתברך שם העצם רק י"הוה אמנם שאר השמות נקנו אליו יתברך כפי פעולותיו יתברך במחודשים והוא הוא מ"ש למעלה ועד לא אעדיאת ולא אתפשט פשיטו דישובא לא אקרי אלהים וכן אמר בכאן ועד לא ברא אלה לא סליק בשמא אלהים. ואינון דחאבו בעגלא על רזא דנא אמרו אלה אלהיך ישראל כלומר הפרידו הבני"ם מהא"ם וזה לפי שהם רואים כי העולם מתנהג בשולטנות ז' כוכבי לכת ולא יותר וגזרו אומר כי אין למעלה בעולם האצילות רק שבעה כחות מנהיגים את השבעה האלה ולכן אמרו אלה אלהיך ישראל כלומר אלה בלא מ"י כי לא ידעו מ"י הוא ובזה היה חטא העגל עצום מאוד כי הפרידו הראש מהגוף והאיברים ואין כח באיברים כלל מזולת כח הראש וז"א וכמא דאשתתף מ"י באל"ה הכי הוא שמא דאשתתף תדיר ברזא דא מתקיים עלמא כי אין קיום לאלה אלא במ"י והבן. ופרח אליהו ולא חמינא ליה כי לפי שעה הוא מתלבש בסוד המלבוש הגופני ומיד מתפשט ממנו ולובש מדי קדש. אתא רבי אלעזר וכלהו חברייא ואשתטחו קמיה ואמרו אלמלא וכו' כי הבינו כח האותיות וכח צירופם אשר שם האל יתברך לפעול בהם פעולותיו כאומן הפועל בכליו. והנה הוציא רבי שמעון נפקותא אחת מדברי אליהו ז"ל והוא כי אלה השמים אשר על ראשינו באותיות מ"ה נבראו כי השמים העליוני"ם נבראו במ"י וכבר קדם כי העטרת נקראת מ"ה והוא סוד מ"ה אדיר שמך בכל הארץ וסך הדברים כי באמ"ה בת"ה

ושהשאילה האם לכת כליה בדרך הלבשה לפעול ולעשות מלאכת הנבראים התחתונים כשם שהיא פעלה העליונים. ואימתי קשיט לה בקישוטהא כדקא חזי בשעתא דאתחזן קמה כל דכורא דכתיב את פני האדון יי' וכו' יבאר מצות הראיון להודיענו כי יש סוד למצוות למעלה מלבד הנגלה בהם וכי הנגלה מהם הוא מעשה גופני והנסתר בהם הוא לשמה למעשה וכי המעשים הגופניים מעוררי' וממשיכים כח הדברים העליונים וזה כי בנגלה מהמצוה הזאת יראה כי הוא מן הראוי להראו' ג"פ בכל שנה ושנה את פני המלך יי' צבאות כי הזה תקבע בנפשותנו חיוב עבודתו וכי אנו משועבדים אל כל אשר יצוה כעבד העובד לפני אדונו אמנם כפי הנסתר צריכים אנחנו בשלש הזמנים האלה להמשיך כח הזכר אל עולם הנקבה עד שימצא בה כח הזכר עצמו להשפיע לבניה עד שתקרא בשם אדון כל הארץ וזה בהראות לפניה כל זכר בבני ישראל ממשיכים כח הזכר אליה ותצא המדה הזאת מגבול הנקבה שהוא סוד הה"א ותביא בגבול הזכר שהוא כח הי"וד. ואתוון אוחרנין משכאן לון ישראל מעילא לאתר דא פי' כי היא נקראת אזי האדון י"הוה ממשיכי' כח ההוי"ה באדנות בסוד י"אהדונהי והבן והוא סוד מ"י באל"ה שנשלם שם אלהים ובזה גם העטרת נקראת אלהים כי ימשיכו כח אלהים דבינה בעטרת כלומר כח מ"י באל"ה שנשל"ם ש"ם אלהי"ם ומתמלאת העטרת בשפע להשפיע ועל סוד זה הביא סוד פסוק אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי והענין מבואר כי כל מגמתו של דוד להמשיך למדתו שהיא בית אלהים כח אלהים העליון הנזכר במעשה בראשית וזה בסבת המון חוגג הזכרים העולים לחוג ג"פ בשנה. אמר רבי אלעזר שתיקא דילי בנה מקדשא לעילא ובנה מקדשא לתתא אמר זה לפי שאמר לו אביו פסוק מילך ויתגלי סתימא דרזא ושתק רבי אלעזר. מלה בסלע משתוקא בשתים שאלמלא לא שתק לא היה מרויח שני ענינים כי בפעם הראשונה שביאר הוא הכתוב לא הרויח רק חדוש א' כששתק הרויח שני חדושים והם תקון עולם התחתון מכח עולם העליון וכבר ידעת כי בהתחדש החדוש בפי החכמים נחשב לפני הב"ה כאלו הם בונים העולמות ומקיימים אותם שנאמר ואשים דברי בפיך וכו' לנטוע שמים וליסוד ארץ והוא אמרו ומה דשתיקנא איברו תרין עלמין כחדא שהוא סוד אדם עד בית אלהים פי' אמשכם עד בית אלהים והיא העטרת. אמר רבי שמעון מכאן ולהלאה שלימו דקרא פי' אחר שגלה לנו אליהו ז"ל סוד תחלת הכתוב מכאן והלאה מה שנשאר מן הכתוב פירושו כך. המוציא במספר וכו' תרין דרגין אינון דאצטריך למהוי רשים כל חד מניהו להיות נקראים ונרשמים כל אחד. ואחד בשמו מ"י ומ"ה דא עילאה ודא תתאה מ"י למעלה בבי"נה ומ"ה למטה בעטרת. דא עילאה רשים ואמר המוצי"א במס"פר המוציא ההוא דאשתמודע ולית כוותיה וכו':

צריך אתה לדעת כי מדת המל"כות נקראת המוציא לפי שהיא המוציאה כל ההשפעות העליונות אל העולם התחתון כי היא פרנס העולם המורגש ועל כן אנו מברכים המוציא לחם מן הארץ כי מכחה הארץ הלזו נותנת מזונותיה ונקראת המוציא בה"א ולא מוציא לפי שהה"א תורה על הידיעה ולפי שכל המדות העליונות הימנה הם נסתרות ואין מדה זולתה תורה על הגלוי המורגש אלינו לכן אמר המוציא ההוא דאשתמודע ולית כוותיה כגוונ' דא המוצי' לחם מן הארץ ההיא דאשתמודעא כאשר יתבאר בפ' תרומה ב"ה. ועוד צריך אתה לדעת כי מדת התפארת נקראת מספ"ר יען הוא כולל כל צבאות יי' שהם ששים רבוא בסוד הו"ו כי הו"ו תורה על כל חשבון משושה ששה לששים לשש מאות לששת אלפים לששים רבוא והוא החשבון הידוע לכל צבא השמים ואחריהם אין מספר וכלם מכח הו"ו שבתפארת אמנם הצבאות הקיימי' הם ששים רבוא בסוד הו"ו וזהו במספ"ר ששים רבוא אינון דקיימין כחדא ואפיק חיילין לזינייהו דלית להון חושבנא ויהיה שיעור הכתוב שאו מרום עיניכם וראו מ"י ברא אלה שלא קנה שם אלהים עד שברא מ"י את אלה וביחוד שתי המלות נקרא אלה"ים עליון והוא האומ' למדת המוצי"א בכח מדת המספ"ר להוציא כל הצבאות מן הכח לפועל. לכלם הם הששים רבוא שבמס"פר הקיימים הם הבאים והנמשכים מהם בשם יקרא אי תימא דקרא לון בשמהן וכו' אמר זה לפי שיש כתוב אחר אומר לכלם שמות יקרא ודרז"ל לא השם שנקרא עכשיו נקרא לאחר זמן שנאמר ויאמר אליו מלאך יי' למה זה תשאל לשמי והוא פלא כי איני יודע לאיזה שם אני מתחלף והוא מ"ש בכאן אי תימא דקרא לון בשמהן זה אינו כן שהרי אין להם שם קבוע. ויתכן שיהיה הכוונ' למה שאמרו רז"ל במסכת סנהדרין א"ל קיסר לרבן גמליאל כתיב מונה מספר לכוכבים וכו' מאי רבותיה אנא מצי לממני כוכבי אייתי חבושי שדינהו בארבילא וקא מהדר להו אמ"ל מנינהו א"ל אוקמינהו וקא מנינא להו אמר ליה רקיע נמי הכי הדרא ויהיה הכוונה אי תימא דקרא לון בשמהתהון ומאי רבותיה איכא הכא כי הוא בראם ויודע מספרם ושמותם והכתוב אומר לכלם שמות יקרא ומה בא להודיענו באמרו לכלם בשם יקרא אלא שהכוונה להודיענו כי בעוד שלא קנה שם אלהים היה הענין מתבודד בעצמו ולא יצא שום דבר לפועל ואחר שקנה שם אלהי"ם קרא שמהן לכל הצבאות והחיילין למיניהם בצביונם ובקיומם והביא ראיה מענין ראה קרא יי' בשם בצלאל כי בכח שם אל שיש בבצלאל הוא הוא קיומו ושלימותו. מרוב אונים דא רישא דדרגין דסליקו ביה כל רעותין אמר זה לפי שעד עתה לא דבר מהבינה ולמטה שכן אמר שאו מרום עיניכם וראו מ"י ולהודיע שכחה של מ"י נמשך מהכת"ר שהוא רצון כל הרצונות שכל הרצונות כלולות בו וממנו הם מתפשטים ע"כ נקרא רוב

אונים. ואמיץ כח דא עלמא עילאה דאסתלק בשם אלהים כי מלת אלהים מורה על אומץ וכח ור"ל בעל הכחות כלם אי"ש לא נעדר מאינון שתין רבוא שנתפשטו ממנה ואמר כי אע"פ שמתו מתי מדבר מעולם לא חסרו ששים רבוא בדוגמא העליונה שאי"ש לא נעדר הרמז לאדם העליון שאינו חסר מרבבות קדש גם אחד.

דף ב:

בהקדמה בראשית רב המנונא סבא אמר אשכחן אתוון בהפוכא בי"ת בקדמיתא ולבתר בי"ת היינו בראשית ברא לבתר אלף בקדמיתא ולבתר א"לף היינו אלהים את וכו'.
צריך אתה לדעת הקדמות מתחייבות זו מזו והם אלה ראשונה כי האותיות הם דוגמת הכלים אל האומן אשר על ידם יעשה האומן כל מלאכת מחשבת וכשם שצריך האומן כלים מכלי' שונים כי לא בכלי אחד לבדו יעשה מלאכתו כאלו תאמר שצריך עם הפטיש והקורנס אל המספרים ואל החרט ושאר הכלים להוציא כלי למעשהו וצורת כל כלי לבדו כן הם אותיות התורה כלים למעשה בראשית שבכח האותיות ברא האל ית' כל מה שברא והנה האותיות צורותיהם נבדלים זה מזה ודמיון זה לא כדמיון זה אחר שהם הגה מפי האל ית' יצאו שנאמר בדבר יי' שמים נעשו כשם שאי אתה מדבר שום דבר כי אם בחיבור אותיות אלה עם אלה ומהם תבנה ותכונן התיבה ויצא הדיבור שלם וכפי צירוף האותיות זו בזו בסוד חקקן חצבן שקלן המירן צרפן וצר בהם נפש כל היצור ונפש כל העתיד לצור ביאר סוד הבריאה כלה שהוא נכלל בכ"ב אותיות התורה שהיא תורת העולם מתחלת בריאתו עד סופו וכל זה בסוד הצירוף וההמרה והשקול זו בזו הן הנה יודו על העבר וההו"ה והעתיד ולפיכ' אמר מר"עה לא אתכם לבדכם כרת יי' וכו' כי את אשר ישנו פה עמנו ואת אשר איננו פה כי כל היצורים מכח האותיות נמצאו. ואמר עוד אצל צורת בנין העולם חקקן כמין ערוגה הציבן כמין חומה סככן כמין מעזיבה והכוונה על הבדל צורותיהם זו מזו לצורך הפעולה כהבדל כלי האומן כמ"ש וזה כי יש מהם דומה לערוגה מרובעת או משושה כמו ה**ב**' זה **ה**' ודומיהם. ויש מהם דומות לחומה כאות המם סתומה או הס"מך. ויש מהם דומות למעזיבה כקורות הבית כמו אות הו"ו והזי"ן והנו"ן הפשוטה ובדרך גלגול האותיות על האלף ביתות נתגלגלו ונצטיירו המלאכות למיניהם. יתחייב מזה הקדמה שנית כי כשם שיש לכל אות ואות ציור נחקק ונבדל מחבירתה כן פעולתה נבדלת ואם המצא תמצא אות אחת מורכבת משני ציורים כאות ה **צ**' שהיא מורכבת מי"וד ונון כזה **צ** פעולתה מורכבת כאשר אבאר לפנים בצורתה ובהרכבתה. וכן באלף שהיא מורכבת משני יודין ו"ו באמצע שהיא מורה על המים העליוני' והמים

התחתונים והרקיע באמצע המבדיל בין מים למים שהוא סוד האצילות מראשו לסופו המתחיל בנקודה ומסיים בנקודה ועל משך הו"ו המחבר ומבריח מן הקצה אל הקצה ובסוד מספרו שם יהו"ה שעולה כ"ו שני יודין ו"וו המצויירי' באלף כזה **א** וכן כל שאר האותיות המורכבות משני אותיות כמו ה**ט**' שהיא צורת נון הפוכה ויוד על גבה כזה **ט** כי היא גם כן צורת הצד"י אלא שהצד"י היוד הראשונה שמה פניה לאחוריה ופני הנון ההפוכה פניה ג"כ לרוח אחר והוא רמז לדו פרצופין שנבראו כאחד ופניהם לאחוריהם עד שלא חזרו פנים אל פנים פני היו"ד אל הנו"ן ופני הנון אל היו"ד הנה לך מבואר כי לפי ציור האות כן הוראת פעולתה ואם היא מורכבת מורה על שני ענינים. יתחייב מזה הקדמה שלישית כי סדר אותיות האלפא אשר לנו היום הא"לף בראשונה והבית אחריה וכן שאר האותיות על הסדר אבג"ד מורים על סדר העולם הזה שנברא אחר שלא היה וזה לפי שהתורה וסדר אותיותיה הוא תורת העולם בכללו כי בהצמדם והסכמתם יחד על הסדר הזה נתקן העולם. והם כדמיון הכוכבים המסודרים בגלגל השמיני על אותו הסדר שסדרם יוצרם ית' וית' כי בחיוב נאמר כי לא נפלו במקרה רק בחכמה רבה ערוכים וסדורים אחת אחת וזו אחר זו כפי מחשבת וציור האומן ית' שמו. ואם יצוייר חלוף הסדר הזה יצוייר כמו כן חלוף פעולתם כי הם אותיות השמים וזה בלתי אפשר כל ימי משך שמיטתם עד בוא יום השבת כי אז יסודרו בסדר אחר ובצירוף אחר הראוי לשמטה הבאה כאשר נודע לבעלי הקבלה כי בכל שמט' ושמטה תבוא התורה בצירוף זולת הצירוף ההוא שעבר וכן מצותיה עשה ולא תעשה על מספר הראוי לאותה שמטה כאלו תאמר שבזאת השמטה שאנו בה שקבלו שהיא שמטת הגבור' הוצרך להיות מצות לא תעשה יותר ממצות עשה כי כן הוצרך להיות האזהרות רבות להשמר מכח הדין הרב הפועל בה ובשמטה הבאה לקראתנו תבוא התורה בצירוף אחר נאות לשמטה העתידה ומצותיה ואזהרותיה על שקל אחד בד בבד. הנה נתבאר א"כ כי סדר הפרשיות שבתורה שבכתב הם הראויות לשמטה הזו שאנו בה והיא קבלה למשה מסיני על הסדר הזה שהיא אצלנו כי זה כל האד"ם וסידור איבריו ראשון ראשון. וכשם שלא יצוייר דרך משל להיות הראש עם הרגלים ולא הפה עם הטבור ולא האזנים עם השוקיים ולא הנחיריים עם אצילות הידים וזולתם מסדר האיברים כן לא יצוייר סדר האותיות בזולת הסדר הזה סדר אבג"ד. יתחייב מזה הקדמה רביעית והוא כי בהתחלף סדר אותיות תיבה אחת מהצירוף הנאות אל התיבה ההיא תתחלף הוראתה כמו שתאמר כי אותיות ענ"ג מורים על טובה ובהתהפכ' ישוב נג"ע וכן ד"מ אותיות פא"ר ישובו אפ"ר פא"ר תחת אפ"ר וכן שב"ת לרש"ת ורבים לאין מספר כי בהתחבר האותיות על הסדר הנאות לאותו הדבר

יורה על טובה וההפוך יורה על ההפך כי יתהפך סדר המזגתם. וזה הענין יתציר לך בהחזרת הגלגל פנים ואחור כמו שכת' בעל ספר יצירה ברל"א שערים חוזר הגלגל פנים ואחור אם לטובה אין למעלה מענג ואם לרעה אין למטה מנגע ביאר למבין כי בחזור הגלגל דרך ימין והוא תנועת חציו לצד מעלה תהיה ההוראה לטובה ואם חזר הגלגל דרך שמאל למטה תהיה ההוראה רעה בהתהפך אותיו' ענ"ג לנג"ע והא לך ציורו בחתוך הגלגל # לחצאין הנה יתחייב הקדמה חמישית והיא המכוונת בכל מה שהקדמנו כי כשם שסדר אותיות אבג"ד הוא הסדר הנכון והנאות. אל מעשה בראשית לזה העול' כן הפוכם ר"ל תשר"ק כי זה לעומת זה עשה האלהים כדמות דפום הנדפס מנגדו כי ישוב האחרי' ראשית והראשית אחרית כמו שכבר כתבנו ולפי שסדר אותיות תשר"ק היו באויר הקדמון על הסדר הזה היה בונה עולמות במחשבה ומחריבן לפי שלא נתקנו הכלים עדין לבוא בסדר הראוי לבריאה. ואל זה כיון רב המנונא סבא ע"ה באמרו שהיו באים האותיות בזולת הסדר הראוי לבריאה להראות את פני הארון יי' צבאות דרך תשר"ק כמו שהיו במחשבה העליונה שהוא האויר הקדמון ולא היה איפשר לעולם להתקיים רק בהתלבש המחשבה הצורה האחרת תהיה נכחית אליה ומקבלת ממנה בדרך עלה ועלול ימצאו אמצעיים רבים בין בפועל והפעל באופן שנתגלגלו האותיות דרך תשר"ק עד בואם אל הב"ית שהיא ראשית המספר כי האלף שהוא האחד אינו נגדר בגדר המספר ולכן ראוי שיהיה התחלת הבריאה בבית שהיא השניה לאלף וראשונה למספר ועל זה אמר ר' המנונא סבא ע"ה אשכחן אתוון כהפוכא בית בקדמיתא ולבתר בית כלומר לא נפלו האותיות במקרה בית אחר בית רק לעורר אותנו פעם ושתים על הסוד הנמרץ הזה כאדם השונה דברו פעם ושנים לזולתו כי בפעם אחת לא יתעורר כי אם בשנותו את טעמו כאלו הכתוב אומר בי"ת בי"ת ברא אלהים את השמים ואת הארץ והוא הסדר הראוי להתחיל בה ולא באלף שבא ג"כ שני פעמים אחריה באלהי"ם א"ת להורות כי בה ראוי להתחיל ולא באלף שהרי קדמה בכתוב שני פעמים לאלף. ולכן התחיל מאות התי"ו ואמרו שנכנסה לפני הב"ה היא עליית' במחשבתו ית' כאלו היה משער כב יכול במחשבתו כאומן החושב היאך יוציא כלי למעשהו והכוונה שהכל קדם בציורי העליון וידע את כל אשר נעשה מראשית אחרית אם ראוי להתחיל הבריאה בכלי הזה המצוייר באות תי"ו שהיא אות אחת מאותיות אמת וכבר ידעת כי אותיות אמת הם ראשית האלפא ביתא ואמצעיתה וסופה והנה א"כ התי"ו תורה על סוף המעשה ותכליתו והיה ראוי להתחיל בה כי ראשית המחשב' סוף המעשה. והשיב כי יען נמצא בהוראתה תי"ו מו"ת וכמ"ש ז"ל בפ' והתוית תי"ו על מצחות האנשים ואז"ל וממקדשי

תחלו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי תחלו וכן רגליה יורדות מות כי כבר ידעת כי רגל התי"ו מורה על הנחש הכרוך ברגליה כי התי"ו צורת דל"ת ורגלה השני צורת נון כזה ת הוא המאנה את הבריות כי על כן נקרא נון מלשון ולא תונו איש את עמיתו כאשר אני עתיד לבאר בפ' זאת חקת התורה אם יגזור האל בחיים וראה האל ית' כי היא סבת ההונאה והמות כי מסבת אונאתו לאדם הראשון גרם המות ולכן לא ברא בה את העולם כי אין ראוי להניף ברזל ומשחית בבנין הקדוש. עאלת שין אמרה קמיה שד"י שאמר לעולמו די וכו' אמר לה יאות אנת וטב אנת וקשוט אנת נאה בצורתה כי ענפיה שוים למעלה בהשואה והם מורות על גדול"ה גבור"ה תפאר"ת שמכח שלשתם יצא ההשואה וההמזגה לכל העולמות. וטב אנת כי משלשתם יצא הטוב לעולם. וקשוט אנת כי צורתה מיושבת בלא עקום והאמת מתישב ולא כן קוף וריש שיש להם עוקץ ארוך ורגל נפרד והשקר אין לו רגלים רק רגל יחידי כי הוא פסח על רגל אחד ונדחית השי"ן שהיה כלי ראוי אל הבריאה לסבת השכנות והצירוף מתהפך בהתחברה לקוף ולריש שאין להם רגלים והיא מישבת שקרם כי כל שקר שאין בו מעט אמת לא יתקיים ואין ראוי להתחיל הבריאה בחברי גנבים ושקרים. ומש' דהא את שין את קשוט איהו את דאבהתן אתיחדו בה הוא מה שביארנו ששלש ענפיה מורים על ג' אבות עליונות ימין ושמאל ומכריע בנתים שהוא שקל האמת. והנה בצאת השין הנאה בצורתה ותכונתה בפחי נפש כ"ש וכ"ש ק"ר שכנותיה שלסבתם הפסידה השי"ן ועז"א ק"ר אתוון אתחזיא ועל סטרא בישא אינון וכו' עאלת צד"י אמרה קמיה רבון עלמא וכו' א"ל צדי צדי אנת וצדיק אנת אבל אנת צריך למהוי טמירא לית אנת צריכה לאתגליא כל כך בגין דלא למיהב פתחון פה לעלמא מ"ט נון איהי אתיא י"וד דשמא קדישא ורכיב עלה וכו' פי' כי היא מורכבת משני אותיות כי הנו"ן היא אות בפני עצמה והיו"ד של השם הקדוש רוכב על הנו"ן כזה צ והרמז בזה כי סוד צורת הצדי אור מורה על סוד האור הראשון העצום אשר אין העולם כדאי להשתמש בו אבל ראוי להסתירו ועז"א אבל אנת צריך למהוי טמירא ואני הרכיל מגלה סוד אפרש הענין ריש מלין וזה כי כבר ידעת כי הנו"ן הכפופה רומזת למדת המלכות אשר הנחש המאנה את הבריו"ת כרוך בעקבה כאשר יתבאר ב"ה בפ' זאת חקת התורה בסוד צורת התי"ו כי עוקצה השני הוא צורת נו"ן כזה ח נו"ן תחת הדל"ת וכבר ידעת כי הדל"ת היא סוד העטרת הדלה והנחש יונק מבין רגליה הוא צורת הנו"ן ונקראת נו"ן מלשון אונאה כי הוא המאנה את הבריות ואם כן צורת הצדי יש בה צורת נו"ן שהוא רמז לעטר' אשר הנחש כרוך בעקבה וצורת היוד רוכב על גבה ותודיע מענינה כי אונאת הנו"ן הנה הוא בהסכמת היו"ד הרוכב עליה וזהו פתחון פה גדול לכל

באי עולם והתנצלות בעד חטאתם ופשעיהם ע"ד ואשר הרעותי ואז"ל מי גרם לחבית שתטיף מימיה אלא היוצר שהניח בה צרור באמרו ואתה הסיבות את לבם אחורנית וכאלה רבים יובן מענינם כי הכל קדם בציורו העליון ית' ומאתו יצא הרעות והטוב והוא פתחון פה למינים כי יאמרו שהם מוכרחים ולא בחיריים ח"ו ח"ו ואין הדבר כן כי לכן היו"ד שבצד"י נרשמה פניה לאחוריה כאלו אינה חפצה באונאת הנחש שהוא הנו"ן ויתכן שעל סוד זה נקראת צד"י מענין מצדד פניו לאחור. והנה הענין הזה עמוק עמוק ונסתם מדעות בני האדם ומ"י ימצאנו ודאי בסוד מ"י יתן והיה לבבם זה להם כמו שכתב הרמ"בן ז"ל בפ' ואתחנן וז"ל בעבור היות רשות האדם בידו להצדיק ולהרשיע והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אמר הכתו' כן והוא בלשון בני אדם אבל על דרך האמת ויאמר לאדם הן יראת יי' היא חכמה וסור מרע בינה וכן אמרו בשכרן של מצות ואמרו ראה שחותכין את בשרו של ר"ע במקולין של ברזל אמר רבש"ע זו מצוה וזו שכרה א"ל שתוק כך עלה במחשב"ה ואין אדם משיג ענין זה על בוריו שהוא מהדברים שהם כבשונו של עולם וזהו אמרו אנת צריך למהוי טמירא לית אנת צריך לאתגליא כל כך בגין דלא למיהב פתחון פה לעלמא וביאר הטעם ואמר מ"ט נו"ן איהי פי' אות בפני עצמה וכבר נודע סוד הנו"ן שהיא המאנה בני אדם והיו"ד רוכב עליה ואתאחד בהדה כלומר ומסכים עמה מצד התחתון לא מצד העליון והבן זה היטב.

ומה שחזר אח"כ ואמר ורזא דא כד ברא קב"ה לאדם הראשון דו פרצופין בראו ובגין כך אנפוי דיו"ד מהדר לאחורה וכו'. פקח עיני שכלך וראה כמה וכמה רמז בזה בסוד הבריאה שחוייב להיות הענין על תואר התכונה הזאת להיות עולם הנחש אחוז בעקבי הטהרה ויונק ממנה וזה שבתחלה נבראו דו פרצופין אחוריים כנגד אחוריים בזולת השכמ' הי"וד עם הנו"ן בצורת הצד"י כמו שאמרנו פניהם אחורנית ואלו נשארו על האופן הזה ימנע מרשעים אורם מכל וכל ולא תהיה תקומה לנח"ש עולמית והנה העולם צריך לו כי לא תוהו בראה לשבת יצרה ולכן חוייב לי"וד להחזיר פניו אליה להסכים עמה וזה בהחזיר הזכ"ר פניו אל הנקב"ה והנקבה אל הזכר כי בזה האופן ימצא הנחש הכרוך בעקבה לינק מתמצית האור אשר הנודע מזה שכבר הסכימה היו"ד עם הנו"ן והוא הוא הפתחון פה האמור למעלה בדרך סוד וזהו אמרו ורזא דא כד ברא קב"ה לאדם הראשון דו פרצופין בראו ופניהם אחורנית כאלו לא היו בהסכמה אחת הזכר בנקבתו ולפי שחוייב כפי מה שגזרה חכמתו שכן הוצרך לקיום העולם לחזור פניו אליה כי זה יהיה סבה לקייומו של נחש הצריך לעולם הזה הנה שבו פנים אל פנים בהסכמה אחת בצורת הטי"ת כאשר הקדמתי בהקדמה שנית דזהו דאנא זמין לאחזרא לך ולמעבד לך

אנפין באנפין והיכן הם שבים אפין באפין בצורת הטי"ת שהיא מדת היסו"ד כי שם עמד האור ושבו פנים אל פנים ומצל א"ל יונק הנחש והוא קיומו של נחש. והבן זה הסוד והשמר אל תפן אל און כי על זה הדרך בחרת והבחירה תלויה בך ומסורה בידך. ומ"ש לה אבל באתרא אחרא תסתלק רמז בזה כי טובו צפון לעתיד לבא בצדי"ק כי אין העולם כדאי להשתמש בו ועל כן אמר לה מקומך אל תנח כי למקום אחר אתה תסתלק להיות נשמר ונחבא כל הימים אשר בן יש"י ח"י על האדמה והבן. הנך יודע כי הצדי והטית בצורתם יעידון יגידון שני עניני' נוראים הצדי תורה על סוד בריאת האדם דו פרצופין בסוד האדם העליון דו פרצופין משתמשים בכתר אחד בתחלה וזה יתבאר לפנים ב"ה בענין קטרוג הלבנה. והטית תורה על החזרתם פנים אל פנים לבלתי יתבלע הנחש באור ונמצא העולם חרב ולא תוהו בראה לשבת יצרה. ושתי אותיות אלה שקולים. ויבואו שניהם בפסוק מה רב טובך אשר צפנת ליריאך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם. ביאר כי הטוב הנרמז בטית נצפן ונגנז לידידי השם ולחוסים לעתיד לפי שאין העולם ובני אדם ראוים להשתמש בו כי הוא דבר נגדיי לבני אדם והוא אמרם כשנכנסה הטית ואמרה אי ניחא לך למברי בי עלמא אמר לה לא אברי בך עלמא דהא טובך סתים בגווך הה"ר מה רב טובך וכו' לית בך חולקא לעלמא דא וכו' הנה נתבאר סוד שתי אותיות אלה כי ענין סודם אחד וכל אחד יגיד עליו רע ודי בזה ביאור לאות הטית לכשיגיע תור בואה לפני המלך. עאלת את פ"א בטענת פדו"ת ישראל שעתיד הב"ה לעשות במהרה בימינו. והיתה התשובה כי למה יוצרך הפדות אם לא שקדם הפשע שנרשם בצורת הפא צורת הנחש הלכוף כאגמון ראשו ובקרבו ישים ארבו. ואמר האי מאן דחב כפיף רישיה ואפיק ידוי פי' שעושה מעשה הנחש כי בהסתרו ראשו בקרבו מראה תומה וענוה ושאינו מזיק וכן החוט' עושה מעשיו בסתר ופושט את ידיו להראות כי אין בידו עון אשר חטא וידיו דמים מלאו ובזה די תשובה לאות העין חבירתה של פא המורה ענוה וידיה פרושות השמים בהתחברה עם פא הפשע וכבר קדם סוד השי"ן כי בהתחברה לרשע פרץ השם מעשיה והנה היא יושבת בשק"ר ובפש"ע כי לא יכנו כי אם בהסכמתה עמהם ומכאן תבין כי יתהפך הטוב לרע לסבת הצרוף וההמרה. עאלת את סמ"ך אמרת קמיה וכו' דאית כי סמיכה לנופלין והעולם הנופל צריך אלי. והיתה התשובה כי לכך נוצרה לסמוך הנופלים ולהיות להם חומה סביב בצורתה והכלי העשוי לסמוך אם יוסר ממקומו לעשות מלאכה אחרת יפול הנסמך והנה כל כלי נאות אל מלאכתו אשר הופקד עליו והיא עצמה התשובה לנו"ן הנופלת כי הסמ"ך סומכתה ומי שהוא צריך אל סמך אחר הלואי שיקום בעצמו ולא יתפאר על החוצב בו וכבר ידעת סוד הנו"ן המאנה את

הבריות כי אין ראוי לברוא בו את העולם כי יכחיש את השרש והבן זה היטב. עאלת את מ"ם אמרה וכו' התשו' כי הבורא נבדל במעלתו מהנברא כי המלך צריך העולם אליו ואין האומן נעשה כלי והנה יבאר עם המ"ם הלמ"ד והכ"ף שהם בשכונה אחת ובסדר תשר"ק שהוא הסדר הראשון יבואו כסדרן להורות כי יי' מל"ך קודם הבריאה ואחר בריאת כל הנבראים כל"ם שכן באים אותיות כל"ם ובסדר אבג"ד שהיא האלפה ביתא הנאותה אל גלוי הבריאה הזאת באופן שהוא ית' מל"ך קודם הבריאה ואחר הבריאה על הנמצאים כל"ם:

ומה שאמר כד נחתת כ"ף מעל כורסי יקריה אזדעזעו מאתן אלף עלמין ואזדעזע כורסייא וכלהו עלמין למנפל כבר ידעת כי צור"ת הכ"ף הכפופה היא צורת כתר כסא מלכותו של הב"ה ועל סוד זה אז"ל כל המשיחות בשמן המשחה הם כמין כף להורות ולרמוז אל הכת"ר המונח אל יושב על כס"א ית' שמו והדרו לעד שמשם יורד שמן המשחה על זקן אהרן והנה היה קבלה בידם ע"ה שמאתים אלף עולמות נתלים מכסא הכבוד והם סוד רכ"ב אלהים רבותים אלפי שנאן והם מרכבתו של הב"ה כי עשרים רבוא הם מאתי' אלפים וכבר ביארנו טעם אמרם ע"ה אלפי שאינן והם ח"י והסוד נרמז באותיות רכב אלף בית"א אי"ק כך"ר כי הבי"ת תעלה בעשיריות אל ב' עשיריות שהם עשרים והיא הכ"ף והכ"ף במאות תעלה אל מאתים שהיא הרי"ש והוא סוד בב"ר והוא סוד רכב בהפוך אותיות והם מרכבתו של הב"ה אשר הכס"א סובלתם ועל זה אמר כי כשעלתה הכ"ף הרומזת אל המרכבה נזדעזעו כל העולמו' שהם מספר מאתים אלף עולמות שהם מרכב הכסא אשר הכ"ף רומזת אליהם וכבר נודע כי בהסתלק המלך יחרדו העם. ולכן היתה תשובה כ"ף כ"ף מה את עביד הכא כי הנחת אוכלוסיך המבקשים פניך לך לך אליהם כי אין ראוי שתתעכב בכאן וכבר ביארתי כי כל אלה הדברים נדברים המצדנו לרמוז כי הכל היה מצוייר בציורו העליון וכל חלקי הסותר והבונה עברו לפניו ית' כאדם משער בדעתו אופני המלאכה אשר הוא עושה ושלא נעלמו ממנו כל צדדי הסדר הנאות אל הבריאה ומה שהוסיף ואמר תוב לאתרך דהא בך כליה כלה ונחרצה כבר ידעת כי העטרת הרומזת אל הכסא פעמים מליאה רחמים ובכן נקראת כלה בדגש ולפעמים מליאה דין ובכן נקראת כלה ברפה והוא סוד כי אעשה כלה וכו' ואותך לא אעשה כלה כאשר יתכאר לפנים ב"ה ולהיות בה טוב ורע בבחינת המקבלים שבה למקומה. עאלת את יו"ד וכו' והיתה התשובה כי אחר שהיא האות הראשונה משמו ית' המורה התחלת האצילות בהיות הבריאה עדיין במחשבה סתומה שכן צורת היוד סתומה צורת נקודה והבריאה צריכה אל התפשטות כי בהיות הדבר עדיין בנקודה לא

יתכן בריאה בה וזהו אמרו די לך דאנת חקיק כי ואנת רשים בי וכבר ידעת כי הרשימה דקה מהחקיקה והכוונה כי גם מפאת החקיקה שהיא נקודה מורגשת איני ראויה אל הבריאה וכ"ש וק"ו מפאת הרשימה שאינה מורגשת כ"כ והיא אות משמו יפ' ואין ראוי לאתעקרא משמו כי היא תורה על עצם הבורא ית' ומן הטעם הזה יצאו הה"א והו"ו להיותם מורות על עצם הבורא ולא על המחודשים. עאלת טי"ת וכו' והיתה התשובה לא אברי בך עלמא דהא טובך סתים בגווך וצפון וכן צורת הטי"ת היו"ד גנוז בנו"ן ההפוכה אחר ששבה פניה כנגד פנים כאשר ביארתי למעלה כי היא הסבה בגניזת האור בשוב הניצוץ לאחור כדמיון ניצוץ השמש המכה בארץ ושב לאחור והבן זה הענין היטב כי הוא סוד התפשטות האור אחוריים באחוריים ובעמדו מהתפשט עוד לסבת החזרתו מנוג"ה נגדו נגנז וכבר נתבאר סוד הטית עם סוד הצדי למעלה כי שתיהם מורות על ענין אחד הצדי להתפשטות האור אחורים באחורים והטית על שובם פנים אל פנים ומ"ש ותו דעל דטובך גניז בגווך יטבעון תרעי היכלא ביאר כי לסבת גניזת האור שערי בית המקדש של מעלה נטבעים ונחשכים ולסבת עונות ישראל שעזבו תורת יי' שהיא האור נחשכו וטבעו שערי בית המקדש התחתון ואל תתמה על החפץ כי כך עלה במחשבה והכל קדם בידיעתו יתברך מתחלת בריאת העולם ונרמז בתורה בתחלת פרשת בראשית בכתוב והארץ היתה תוהו ובוהו וכמו שדרז"ל ריש לקיש פתר קריא במלכיות והארץ היתה זה בבל דכתיב ראיתי את הארץ והנה וכו' תוהו ובוהו זה המן דכתי' ויבהילו את המן וחשך זה יון שהחשיכ' עיניהם של ישראל בגזירותיה שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל על פני תהום זו מלכות אדום שאין לה חקר בתהום הנה ביאר כי מתחלת בריאת העולם נרמז בתורה כל מה שעתיד להיות והתורה היא חכמתו של הב"ה. עאלת חי"ת ונדחת. דע כי נקראת חית מלשון וחתו גבוריך תימן ויהי חתת אלהים וצורתה צורת מלקחים הנוטלים את האש כי היא תורה על הדין הבא מצד שמאל שהוא חש"ך. ומ"ש וכד תתחברון כחדא הא ח"ט. י"וד רמוז כי בראות בני האדם כי החש"ך יונק מהאור ופניו מאירים בזה העולם טועים אחריו לחשבם כי הוא עצם האור וזה יתבאר בפ' חוקת התורה ב"ה ואין ראוי לברוא בה את העולם כי טעו כל בני העולם אחריו וזה חטא גדול וזהו הנרמז מחי"ת הסמוכה אל הטי"ת כי הטי"ת הוא האור כמו שביארנו בכי טוב הנמצא בין צדי"ק וצדק והחי"ת היא דמות ה"א אלא שעוקצה דבק בגגה להורו' כי משם יונקת וזהו ההבדל שיש בין חמ"ץ ומצ"ה כי אין ביניהם רק אותו הדבוק שבצורת החית כי אותיותיהם אחד לרמוז כי שם טועים הטועים להעדר הבחנתם בין האור ובין החשך וכפשע בין החיים ובין המות כי מעט הוא ההבדל

שיש בין הה"א והחי"ת בצורתם ואין ביניהם רק כחוט השערה והבן. עאלת זי"ין אמרה וכו' לפי שהיא צורת נקודה מתפשטת בו"ו ותרמוז לשב"ת שהיא נקודה בו"ו לששת ימי המעשה. והיתה תשובתה כי צורתה מורה על כלי זי"ן שנמשך ממנה בקליפות שבתא"י שמו המתפשט א"י שב"ת והוא מורה על חורבן ועל החרב והשממון בהתחברו למאדי"ם אשר כלי משחיתו בידו לשום הארץ לשמה ולטעם זה לא נברא בה העולם כי לא לתוהו ולשממה בראה עאלת ו"ו והה"א כבר נכתב זכרונם. עאלת דלת ואת גימל וכו' נכנסו שניהם כאחד טובי"ם אחים ולא יתפרדו לפי שצריכין יחוד ונרגן מפריד אלוף והיתה התשובה כי שניהם כאחד טובים לגמול דלים והרמז בזה למדת יוסף המשביר בר לאר"ץ ואין ראוי לשנות את תפקידם כי הבריות צריכים להם ולקיומם כי כל בני העולם עניים הם ולא יחדל אביון מקרב הארץ. וכבר ידעת כי העטרת נקראת עני והיסוד גומל עמה חסד שאין לה מעצמה כלום עאלת את בית אמרה לו רבון עלמא ניחא קמך למברי בי עלמא דבי מברכין לך לעילא ותתא. הלא תראה כי חזקה עליו יתברך דברי הבי"ת וזה לפי שהיא ברכה ואין בכל המדות מדה תורה על המברך והמתברך ושעבוד המתברך אל המברך וההודאה על טובו זולתה והסתכל בטענות שאר האותיות תמצא כי כל אחת טענה טענת תואר אחד משמותיו התי"ו תיו של אמת. והשי"ן שי"ן של שד"י והצד"י צדי של צדיק פ"א של פדות. עין של ענוה. סמך של סומך וכן כלם אותיות המורות על תוארים. אמנם טענת הבית שהיא ברכה תורה על הברכה עצמה ועל שהיא מבורכת ועל שהיא מברכת לכל והיא המדה שנתנה לאברהם אבינו במתנה שנאמר והיה ברכה והסתכל כי זכר שם ההויה עם הברכה באמרו והיה ברכה באופן שהיא מורה על ההודאה מהמתברך אל המברך יתברך שמו וזו היא כוונת הבריאה שיכירו וידעו כל באי עולם שהם צריכים אליו ושהם מתברכים ממנו ומושפעים מהשפעתו וזהו שאמרה דכי מברכין לך לעילא ותתא עליונים אומרים ברוך כבוד יי' ממקומו תחתונים אומרים ברוך יי' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ובזה ממשיכים הברכה מן העולם העליון אל עולם התחתון וע"ז היתה התשובה א"ל הב"ה ודאי בך אברי עלמא כי לכך כוונת הבריאה להודיע מלכותי לבני העולם ושיהיו יודעים ומכירים גדולתי. ועל זה תמצא כי צורתה צורת העולם כדמות אכסדרה כי העולם בנינו משלש רוחותיו כי פאת צפון נשאר תוהו שנאמר נוטה צפון על תוהו. ומ"ש לה את תהא שירותא למברי עלמא. כבר ידעת כי האלף אינה נגררת במספר ושהיא מורה על האחד יתברך שאינו נגדר ונגבל בשום גבול ואחריו נגדרים כל הנמצאים במספר וגבול והראשונה הנגבלת במספר היא הבית וע"כ אמר לה את תהא שירותא ולא האל"ף שהוא מורה על יחוד

האחד יתברך שמו שהוא בלי ראשית ובלי התחלה ובלא אחרית ותכלית יתברך שמו והדרו ואל זה כוון מ"ש לאלף את תהא ריש לכל אתוון לית בי יחודא אלא בך הסתכל שלא אמר את תהא רישא לעלמא אלא לכל אתוון כלומר ואפילו לבית שבה נברא העולם הנה **הנה** כלי ואתה האומן כי אין הכלי עושה המלאכה רק בכח האומן וכן אין מציאות לשאר האותיות רק מכח האלף כשם שכל המספרים יוצאים מן האחד ואליו חוזרים וזה כי כח השנים במספר יבוא מכח האחד שאלו ידימה העדר האחד לא ימצא השנים כי שם שני מורה ומחייב המצא האחד קודם לו כי לכן נקרא הוא שני וכן כח השלשה יבוא מכח השנים הבא מן האחד. וכן הארבעה יבוא מכח השלשה הבאים מהשנים הבאים מהאחד וכן לאין סוף וכלם חוזרים אל האחד אשר כחו מתפשט בכלם וראש להם ומזה התבונן דברי חכמי' וחידות' ע"ה שלא זכרו באות האלף עאלת האלף כבשאר האותיו' כי הנכנס לפני המלך לשאול שום חסד הנה הוא מורה שהוא חסר ומוצרך אל זולתו ובהיות שהאל"ף מורה על האחד יתברך שמו לפני מי יכנס ואל מי הוא נצרך ולפניו לא נוצר אל כמו שלפני האחד לא קדם שום מספר כמ"ש בספר יצירה שהאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר. והסוד באלה האותיות שזכר רב המנונא סבא ע"ה שנכנסו לפני הב"ה ויצאו הוא שהאותיות הם ציורים עליוני' באצבע אלהים מצויירות והם ככלים העשויים אל האומן הצורף אשר בכל כלי וכלי עושה מלאכה אחת ומתוך התחבר מלאכתם כלם איש איש ממלאכתו אשר עושה יתצייר החפץ בכל תיקוניו וצורותיו ויצא כלי למעשהו. כך צויירו האותיות כל אחת ואחת על צורתה נבדלת מצורת חבירתה ורומזת בצורתה למלאכה פרטית ומיוחדת אליה ובהתחבר אות לאות בדרך צירוף והמרה ושקול יש להם סגולה לפעול כל דבר אשר הופקדו עליו אשר יחייב הצירוף ההוא. ולפי שכל אלה המלאכות רצוני מלאכת העולם וצייורו היה הכל מצוייר בציורו העליון ואמר ונבראו הכלים שהם האותיות וצויירו כלם במחמרו הנה באמת עאלו במחשבתו ובאו לפניו למנות כל אות ואות על משמרתו הראוי והנאות לפעולתו הפרטית וכוונת רב המנונא להודיע כי ראשם והתחלתם היא הבי"ת כי האלף הרומזת לו יתברך אינה נגדרת במספר כשם שהוא יתברך ויתעלה אינו נגדר ונגבל בשום מספר ואפילו כאחד הקנוי והמנוי יתברך שמו מתפיסת כל רעיון לכן התחיל באות הבי"ת הבריאה שהיא התחלה וראשית המספר הנמצא והקנוי היוצא מהאחד:

והואיל ואתא לידן אביא לפניך מה שכתבו קצת החכמים על ענין המספר לפי שהם רואים שידיעת תולדות המספר מן האחד וערכו אליו והחזרתו התהפכותו על מעלות תשע והחזרתם אליו הוא סבה לידיעת העולם ואצילות הנמצאים מאתו יתברך כי לא

יתכן אל האדם לדעת חדוש הנמצאים והשתלחותם מאת הבורא יתברך בדרך יותר קרובה אל שכל האדם רק מדרך המספר כי המספר יורה על מציאות הקנין הנכנס בגדר התפיסה ושכל האדם לא יוכל לצייר חידוש כל נברא רק מן ההיולי כמו שהניחו בעלי הקבלה הוא הנקרא אצל הפילוסופים חומר ראשון ואצל חכמי הקבלה תוהו כמו שכתבנו בתחלת דברינו והנה זה ההיולי לא יוכל שום שכל בעולם לדעת ולהבין מה הוא קודם שקבל צורותיו כי לכן נקרא תוהו המתהה בני אדם כי לא ידעו מה הוא אמנם מכח המספר יוכל האדם לצייר בשכלו מציאות רבוי הנמצאים למיניה' מכח האחד לפי שהאחר יורה על מציאות נמצא בלתי נגדר בגדר המספר והוא התחלת המספר ותולדותיו למשפחותם ואליו חוזרים כלם ולזה דמו בעלי התשבורת מערכות המספר לעגולות מחשביות שמתחילות מנקודה וחוגגות וחוזרות אל הנקודה וזה כי אחר שנולדו מערכת האחדים והגיעו עד תשע חוזר המספר אל האחד והוא העשירי שהוא התחלת מערכת העשיריות עד התשעים ובהגיע שם חוזר המספר אל המאה שהוא התחלת המאות וכן לאלפים ולרבבות לאין מספר באופן שכל המספרים הם עגולות מחשביות מתחילים מהאחד וחוזרים אל האחד והוא סוד אלפא ביתא דאי"ק בכ"ר גל"ש דמ"ת ועל כן אין לך דרך להתבונן ממנו בדרך נקל מציאות הנמצאים ממנו יתברך רק מדרך המספר ודוק ותשכח מדרך המספר מציאותו ואחדותו יתברך שמו וצורך כל הנמצאים אליו ושהוא אינו צריך להם ושלא יתפעל הוא בהתפעלותם ושאין רבוי יתברך בהתרבותם. וחיוב המצא עשר מדרגות עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר. ושהוא מחוייב המציאות וזולתו אי איפשרי המציאות.

וביאור זה כי כמו שכל המערכות ממערכות המספר יוצאים מן האחד כן כל הנמצאים יוצאים מאתו יתברך ולא בדרך חיוב כאשר אבאר. וכמו שהאחד סבה למציאות המספר והוא אינו מספר כן הבורא יתברך הוא סבה למציאות הנמצאים והוא אינו מהם אבל כחו מתפשט בהם. וכמו שאלו ידומה העדר האחד יעדר כל המספר כן הבורא יתעלה אם ידומה הסתלקות רצונו לא ימצאו הנמצאים כי הוא יתברך לא יעדר כי הוא מחוייב המציאות וכאשר אבאר מיד. וכמו שהאחד קיים בעצמו נפרד מן המספר ואין שלימותו תלוי בזולתו מהמספרים אבל שאר המספרים תלויים בו כן הבורא יתברך מצוי קיים בעצמו ולא יצטרך לקייומו קיום זולתו אבל קיום זולתו תלוי בקיומו. וכמו שלא יתואר שהאחד קדם בזמן אל המספרים ולא יתבטל זה מפני היות המספרים מחודשים ממנו ותלוים בזמן. כן הבורא יתברך לא יתואר שקדם בזמן אל הנמצאים ולא יתבטל זה מפני היותם מחודשים תלויים בזמן. וכמו שהאחד לא יתרבה ולא ישתנה ברבוי המספרים

לפי שהוא מתבודד בעצמו כן לא יתרבה ולא ישתנה הוא יתברך ברבוי הנמצאים חלילה וחס. וכמו שהמספרים נמצאו מהאחד עד התשע וחוזרים אל האחד כאשר ביארתי והם עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר כן נאצלו מהבור' יתברך תשע מדרגות חוזרות אל כח האחד הבורא והם עשר בכלל הכח הנעלם כמו שנתבא' הרי נתבא' לך כח וסגולת האותיות וצורותיהם המורות על הדבר אשר הפקדו עליו ורשימתם במספר. ועוד יתבאר זה בסוד גלגול האלף ביתות אם יגזור האל בחיים ואמר שבא הרמז בתורה לאותיו' גדולות ואותיות קטנות שהגדולו' רומזות לבינה והקטנות לעטרת וזה בהתחילה בבי"ת בי"ת אלף אלף:

דף ג:

בהקדמה בראשית ר' יודאי אמר מאי בראשית בחכמה דא חכמה דעלמ' קיימא עלה לאעלא גו רזין סתימין עלאין פי' כי הוא ידבר בחכמת שלמה שהיא מדת המלכות שנקראת חכמה בשם החכמה העליונה ונקראת חכמת אלהים כלומר חכמתה של בינה שהיא אלהים דמעשה בראשית ועתה יבאר הכרוב בראשי"ת על החכמה שהעולם עומד עליה. ומ"ש לאעלא גו רזין להודיע שהיא שער השמים וממנה יודעו הסודות הנסתרים העליוני' והיא פתח עינים להם והכא אגליפו שית סטרין רברבין עילאין אמר כי בחכמה הזאת התחתונה נחתמו ונרשמו שש הקצוות העליונות הנגדרים בסוד הו"ו מן החס"ד עד הי"סוד וביאר שמכח אלה הששה נעשה הכל ויצאו המשכות השפע כנחלים נטיו אל הי"ם הגדול כי היא נקראת גם כן ים הגדול לפי שבולעת כל מימי בראשית העליונים. מאן ברא לון דלא אדכר. כבר ידעת מ"ש בר קפרא אלמלא מקרא כתוב אי איפשר לאמרו וכוונתו לומר כי היה ראוי לכתוב אלהים ברא בראשית את השמים ואת הארץ ובאמרו בראשית ברא אלהים יראה כי בראשית הוא אשר ברא את אלהים וזה אי איפשר לאמרו כי מי הוא זה ואיזהו אשר ברא את אלהים ועל זה נבאר כי שם אלהים הנו' בכאן היא אחת ממדותיו יתברך הנעלם מכל תפיסת רעיון כי לא יורשם בשום שם להעלמתו כי כל שם קובע דמיון והוא יתעלה לא ידומה בשום ציור ובלתי נודע רק מצד פעולתיו הוא הוא יתבר' אשר ברא אלהים והשש קצוות היוצאים ממנה:

ר' חייא ור' יוסי הוו אזלי בארחא וכו' א"ל ר' חייא לר' יוסי הא דאמריתו בראשית ודאי הכי הוא פי' כי במלת בראשית רמוזים שש הקצוות כלומר ברא שית.

בגין דשית יומין גבי אוריתא ולא יתיר אוריתא היא תפאר"ת שנקרא תורה שבכתב והוא סוד הו"ו הכולל שש קצוות. אחרנין סתימן אינון הרמז על החכמה שנקראת בראשית

והכוונה ששם הם נרשמים הששה בנים בהעלמה ונסתרים ואחר צאתם לפועל נגלו בתפאר"ת והכוונה שהיו קודם בתורה רשומ"ה ונגלו בבנין.
אבל חמינן גו סתרי בראשית דאמרי הכי פי' כי ראה בספרי הסוד בסוד מלת בראשית שהיה אומר הכי בלשון הזה.
גליפו אגליף ההוא סתימאה קדישא גו מעוי פי' חותם נחתם במדת הבי"נה הנקראת סתימאה קדישא כי היא קדש קדשים ואמר שנחתם בתוכה ובהיכלה אותו החותם דחד טמירו דנקיד בנקידה דנעיץ כלומר בנתיב אחד ננקד בה בנקודה דנעיץ כלומר באותה הנקודה שנעץ והיא החכמ"ה וההוא גליפו אגליף וטמיר ביה בהיכל.
כמאן דגניז כלא תחות מפתחא חדא נמצא כי הנתיב ההוא הוא כמפתח אל התיבה והוא אומרו וההוא מפתחא גניז כלא בהיכלא דא ואע"ג דכלא גניז בההוא היכלא עיקרא דכלא בההוא מפתחא הואיל וההוא מפתחא סגיר ופתח הנה כל מה שבבטן המלאה בידו מסור שהוא הסוגר והוא הפותח. והרמז בזה כי אותו הכח שנתפשט מהחכמ"ה אל הבינ"ה הוא עיקר הכל כי אעפ"י שהכל ניתן ונמסר בהיכל אין מי שיפתח מנעול הדל"ת רק אותו הכח שסגר בעדה הוא הוא המוציא בכח מה שמסר בה.
בההוא היכלא אית ביה גניזין סתימין וכו' שנמצאים במדת הבי"נה כל האוצרות והמטמונים וסגולת המלכי"ם העתידים לצאת ולהתפשט ממנה אבל הם נעלמים שם עד שיפתחו השערים ויבוא גו"י צדיק שומר האמונ"ה כי על ידו יפתחו השערים ההם כאשר יבאר לפנים. ואמר כי השערים ההם הם עובד סתימו כי כל הבא ליכנס יעמוד נבהל ולא כל הבא בשערים ההם נכנס עד שיתגלו לו מבואי השערים וימסרו לו המפתח ובכן יפתחו לו שערי האוצר אשר הוא מבקש. ואינון חמשין אמ' כי מספר השערים הם חמשים. וכבר ידעת מ"ש הרמב"ן ז"ל בהקדמתו לספר בראשית על מ"ש רז"ל חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכלם נמסרו למרע"ה חוץ מאחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים וזה לשונו. אמרו כי בבריאת העולם יש חמשים שערים של בינה כאלו נאמר שיהיה בבריאת המחצב שער בינה אחד. ובבריאת האילנות שער אחד. ובבריאת החיות שער אחד. ובבריאת העופות שער אחד. וכן בבריאת השרצים והדגים ויעלה מזה לבריאת בעלי הנפש המדברת שיתבונן סוד הנפש וידע מהותה וכחה בהיכלה ויגיע למה שאמרו גנב אדם יודע ומכיר בו נואף אדם יודע ומכיר בו נחשד על הנדה יודע ומכיר בו גדולה מכלם שמכיר בכל בעלי כשפים. ומשם יעלה לגלגלים ולשמים וצבאיהם כי בכל א' מהם שער בינה א' וחכמתו שלא כחכמת חבירו ומספרם מקובל להם שהם חמשים חוץ מאחד ואיפשר שיהיה השער הזה בידיעת האל יתברך שלא נמסר לשום

נברא ואל תסתכל באמרם נבראו כי על הרוב ידבר והשער האחד לא נברא והמספר הזה רמוז בתורה בספירת העומר ובספירת היובל עכ"ל. והוא הכוונה במ"ש בכאן בההוא היכלא אית תרעין עובד סתימו שלא נכנס בהם שום אדם זולת משה ע"ה שהשיג אותם המ"ט מהיכלו אשר במדת המלכות. אגליפו לד' סטרין והוו מ"י אמר כי לכך נקראו מ"י להודיע על העלמתם כמו שנודע ממלת מ"י שהוא מורה על שאילת הנעלם ודע שטעו המעתיקים וכתבו והוו ארבעין לפי שמצאו בספר ההעתקה מ"ם ונקודה וחשבו כי על מספר המם שהיא ארבעים וכתבוה בחשבונה. ולפי שקרא את כלן בשם מ"י חזר ואמר כי אין הכוונה בקרוא מי רק לשער החמשים שהוא שער ידיעת מהותו יתברך הנעלמת כי זה נמנע בחק כל נברא והוא אמרו חד תרעא לית ליה סטרא כלומר אינו נקבע ונגבל במקום לשיוכר ממנו כי כל נגבל במקום ניכר מצד המקום המגבילו והוא יתברך מקומו של עולם ואין העולם מקומו ועל כן לא ידיע אי הוא לעילא אי איהו לתתא כי כבודו והודו מלא עולם ובכל מקומות ממשלתו ואין שם מקום שייחדהו בגבול נודע לא למעלה ולא למטה.

גו אינון תרעין אית מנעולא חדא וחד אתר דקיק דמה התפשטות נתיב החכמ"ה אל הבינה הנרמז בסוד נתיב לא ידעו עיט אל מנעול א' עשוי בחכמה רבה שלא יפתח בשום מפתח רק במפתח המיוחד לו כי הוא עשוי ג"כ על תכונת המנעול בכל מוצאיו ומובאיו וכאלו לא נעשה המנעול כי אם על צורת המפתח להיות צורת המפתח זכר וצורת המנעול נקבה ותנאי המנעול במפתח ותנאי המפתח במנעול והוא אמרו ולא אתרשים אלא ברשימא דמפתחא לא ידעין אלא ההוא מפתחא בלחודוי ודע כי על דוגמת זה המנעול והמפתח הזה שיש בין חכמ"ה לבי"נה הנסת' אשר דוגמת יש בנגלה בי"סוד ועטרת אמר שלמה גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום כי שלמה ע"ה לא ידבר רק בסוד החתן והכלה ואמר שדוגמת זה למעלה וכבר ביארתי לך כי לא יוחס שם זיווג בחכמה עם בינה רק לשון רעיה ורצון אמנם במדת התפארת בעטר"ה ייוחס שם זיווג ע"י היסוד.

ועל רזא דנא בראשית ברא אלהים בראשית דא מפתחא וכו' יאמר כי דמיון המפתח שזכר הוא כח אחד נעלם יוצא מחכמ"ה הנקראת בראשית כי היא ראשית דרכי אל כמו שאמרנו וביאר כי לשון ברא הוא לשון נסתר לפי שכל לשון בריאה הוא הוצאת יש מאין ודבר זה נעלם ונסתר כדמיון הפותח והסוגר אשר לא נודע על איזה אופן הוא פותח וסוגר וזהו הנרמז באותיות בר"א שבבראשית ומה שנשאר מבראשית הם אותיות שית לרמוז כי שית תרעין כלילן בההוא מפתחא כלומר כי שש הקצוות שהם בני לא"ה הנה הנם רשומים במפתח הבא אליה מהחכמה שנתעברה מהם מכח המפתח הוא הנתיב

אשר לא ידעו עיט כד סגיר אינון תרעין וכליל לון בגויה כדין ודאי כתיב בראשית מלה גליא בכלל מלה סתימאה. יחזור אל מדת הבי"נה ואמר כי כשמסר המפתח הששה בנים אליה וסגר בעדם על זה נאמר בודאי בראשית ענין נגלה בכלל ענין נסתר וזה לפי שמלת בר"א לשון נסתר כמו שאמרנו ומלת שית הוא לשון גלוי לפי שהוא נופל בגדר המספר וכל דבר הנופל בגדר המספר הוא נגלה ונמצא א"כ המלה מורכבת מנסתר ונגלה והוא מלה גליא בכלל מלה סתימאה וז"א ובכל אתר ברא מלה סתימאה. וכבר ידעת כי הם ארבעה ענינים מורים על שורש הנמצאים ויציאתם מאין אל היש והם סוד אבי"ע אצי"לות ברי"אה יצי"רה עשי"ה כי אצילות מורה המקור ובריאה על יציאתו אל הי"ש ויצירה על הציור המצייר בכח ההוא אשר נתגלה. ועשיה הוא התלבשות המצוייר בגולם שהוא גמר המלאכה. נמצאנו למדין כי מלת ברא הוא התחלת מאציל האצילות בנאצל והוא עדיין נסתר.

א"ר יוסי ודאי הכי ושמענא לבוצינא קדישא וכו' ובעוד דהוה סגיר במלה דברא. עלמא לא הוה ולא אתקיים והוה חפי כלא תוהו הוא הדבר אשר כתבנו כתחילת דברינו כי עד שלא נגלו הצורות כאלו היו כל הדברים בהעדר ובהגלותם נודע שהיו בכח ההיולי הנקרא בלשון הכתוב תוהו וכברכתבנו שמדת הבי"נה נקראת תוהו העליון בבחינה שהיו הבנים בה בכח.

אימתי פתח ההוא מפתחא תרעין ואזדמן לשמושא וכו' מכאן תבין מה שכבר כתבנו כי בצירוף האותיות זו בצד זו וזו בחבור זו על ענין א' ופעולה אחת והמרתן והחזרתם לאחור יורו פעולה נכחית וזה כי אותיות ברא מורים על הדבר הנעלם כמו שאמרנו והנה בבוא הצירוף שהוא במדת אברהם נמצאו אותיו' בר"א בהפו' אב"ר משם אברה' אשר הרמז בזה שעוד יתמשך המעין ויצא מקו האמצעי אב"ר לעשות תולדות והוא הי"סוד והוא סוד הברית העליון אשר על ידו נמצאו כל צבאות יי' וכבר כתבנו כי הם ע"ה יש כח בידם לדמו' צורה ליוצרה ביען כי ל"הק סובל הכל בקדושה ובטהרה ית' שמו והדרו מכל מחשב ורעיון גופני. האמנה למדנו מזה כי יתיחסו האיברי' בשמות' בלשון הקדש לשרש' העליון ואנחנו חשבנו' מצדנו לגנאי ולחסרון כפי התפעלות' החומר והבן זה ודע כי כל אבר הנקרא בשמו בל"הק הוא לחם קדש ולא לחם חול כאשר אבאר בסוד ותגיד לבני ישראל ב"ה וז"א אימתי פתח ההוא מפתחא וכו' כד אתא אברהם כאשר יתבאר עוד בהדיא דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותנינן באברהם ומה דהוה כלא סתים במלת ברא אהדרו אתוון לשמושא פי' חזרו אותיות בר"א אב"ר לשמוש מטתו של

שלמה ונפק מעמודא דעבד תולדין אבר יסודא קדישא דעלמא קראו קדוש לשלול ממנו הנחשב מצדנו.

כד האי אבר אתרשים במלת ברא כדין רשים סתימאה לגלאה רשימו אחרא לשמיה וליקריה אמר כי כשנרשמו אותיות אב"ר הנרמז ביסוד בעודם נסתרים במלת ברא כמו שאמרנו כי ברא יורה על העלם הדבר בכן עלה במחשב"ה לגלות רשימא אחרת לכבוד מלכות"ו ונקרא אבר להשפיע בעטרת והוא הי"סוד כי מאז נרשם במלת ברא. והתבונן באמרו כד האי אבר אתרשים ולא אמר אתחקק כי הרשימה יותר דקה מהחקיקה ואמר זה על ענין החכמה והבינה כי שם כל הדברים ברשימה.

ורזא דא איהו מי ברא אלה ואוף שמא קדישא דאתבררא דאיהו מ"ה אתרשים וכו' יאמר כי הסוד הזה נרמז בפסוק שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה כי לשון ברא נזכר במ"י להורות על העלמתו. ואף כי גם במדת התפארת ששם מתברר ונכתב השם הקדוש י"הוה שעולה במלא מ"ה נרשם במלת ברא מן בראשית והוציא מן בר"א אבר.

והוה רשים באלה מסטרא דא ואבר מסטרא דא כי הוא באמצע הפסוק באמרו אלה תולדות השמים והארץ בהברא"ם אל"ה מפה וברא דהבראם מפה. באופן שנשאר מ"ם ה"א מהברא"ם בהסירך בר"א מהבראם נשאר מ"ה. ובפסוק שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה נמצאו גם כן אותיות בר"א ואותיות מ"י נמצא א"כ אל"ה קיימא אב"ר קיימא כד אשתלים דא אשתלים דא כלומר כב יכול לא נשלם השם שם אלהי"ם עד שנשלם שם אברה"ם וזה על ידי צירוף האותיות אגליף להאי אבר ה"א וגליף להאי אלה י"וד פי' כי אותיות מ"ה הנותרים ממלת בהבראם מראש התיבה ומסופה נחתם הה"א עם אבר ונעשה אבר"ה וגליף להאי אלה י"וד שבמלת מ"י באופן שנשארו שני ממי"ם מ"ם של מי ומ"ם של מה.

אתערו אתוון לאשלמא להאי סטרא ולהאי סטרא כדין אפיק מ"ם נטל חד להאי סטרא וחד להאי סטרא וכו' נמצא כב יכול כי לא נשלם שם אלהים עד שנשלם שם אברהם והכוונה בזה כי לא נקרא שם אלהי"ם הנרמז במדת בי"נה הנקראת מ"י כי אם בצאת מדתו של אברהם מרחם אמו ונשא המשל הזה באברהם ביען הוא היה המפרסם אלהותו בעולם כשם שלא נתפרסם כח הבינה אלא בחסד שזהו כוונתם באמרם אלה תולדות השמים והארץ בהבראם באברהם וכדין עביד תולדות ונפק שמא שלים מה דלא הוה מקודם דכתי' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות יי' אלהים ארץ ושמים כלהו הוו תליין עד דאתברי שמיה דאברהם כיון דאשתלים שמא דא שמא קדישא אשתלים. הנה הודיע רשב"י כח האותיות ובהצטרפם קצתם עם קצתם נעשו הנמצאים.

גם הודיע כי בעמוד אותיות בסדר בר"א היו נעלמים ובעמדם בסדר אב"ר נתגלו כי מלת אבר מודיע גלוי. גם הודיע והוא העיקר כי לא נתקן העולם עד בוא אברהם למעלה ולמטה כי לא נבנה העולם רק על חסד ואברהם אחז דרכו ולא נשלם שם השם כב יכול עד בוא אברהם וכאלו היו העולמות בחסרון. והודיע כי שני כתובים באו שקולים כאחד והם אלה תולדות השמים והארץ בהבראם נזכר אלה וברא ומ"ה וכתוב אחר מי ברא אלה כי הם יעידון יגידון סוד הבריאה בסוד מ"י ומ"ה כי שניהם כאחד טובים והם סוד יהו"ה אלהים שבכתם נגמרו שמים וארץ ועל זה כשמוע ר' חייא דברים אלה מר' יוסי בשם רשב"י נשתטח נשק לארץ יתכן שנשק האר"ץ לשני ענינים האחד לכבוד רשב"י שנטמן בעפר כי זה הענין אמרו ר' יוסי לר' חייא אחר שנפטר רשב"י ונקבר בעפר ונשק העפר לכבוד הקבור בו. ויתכן כי לפי שהוא רוצה להטיח דברים נגד העפר באמרו עפרא עפרא כמה את קשי קדל כמה את בחציפו ואין ראוי לנהוג קלון בו כי הוא דוגמת העפר העליון בסוד כי עפר אתה ואל עפר תשוב וכאלו רצה לפייסו קודם ונשק אותו לפי שהיה מכריחו דעתו להטיח דברים כנגדו ואמר עפרא עפרא כמה קשה קדל את כמה חציפו דכל מחמדי עינא הם האבות הקדושים והצדיקים מתבלין ונקברים בך וכו' ר"ש נהירו דבוצינא נהירו דעלמין אנת בלי בעפרא ואנת קיים כלומר אע"פ שגופך בלי בעפר הנה זכרך נשאר בעולם. אשתומם רגעא חדא וכו' חזר מדבורו כי הוא אמר אנת בעפרא ואמר שטעה בדבורו ושלא יתגאה העפר על גופי הצדיקים כי אפי' שהם טמונים בעפר גופותיהם אינם נרקבים כי לא ישלוט בהם הפסד העפר וכבר נמצא זה בפועל כמו שמוזכר בתלמוד בהנהו קפולאי רחמן מקפלי בארעיה דרב נחמן ומצאו שם קבור לר' אחא בר יאשיה ובאו והגידו הדבר לרב נחמן והלך ודבר עמו כמו בחיים חייתו כמוזכר שם בארוכה.

דף ד.

מההוא יומא אתעני מ' יומין למחמי לר"ש בחלום או חזיון שיראוהו לו במעלתו בעולם הנשמות.

לית אנת רשאי למחמי ליה לא שלא היה ראוי שא"כ הי"לל לית אנת כדאי אמנם לפי שנתעלה רשב"י למעלה ומי שעודו בחומר נמנע בחוקו לעלות לאותה מדרגה.

בכה ואתעני ארבעין יומין אחרנין כבר ידעת כי המספר הזה של מ' יום הם הגבול אשר בו יתעלה האדם אל מעלה רמה שהרי מרע"ה עמד שם בהר מ' יום ומ' לילה לחם לא אכל גשמי ומים יסודיים לא שתה וכבר ידעת כי טהרת מי המקוה צריך מ' סאה כי

הוא גבול הטהרה כאשר יתבאר בסוד המקוה ב"ה ולכן היו החסידים מתענים מ' יום רמז לענין הזה והנה ר' חייא בהתענותו מ' יום שניים נענה והראוהו לו ולר"א במראה לא בחלום שהיו עוסקים בסוד הזה שאמר ר' יוסי ומכאן יתבאר מ"ש ז"ל דוב"ב שפתי ישנים כשאומרים דבר משמו של צדיק שפתותיו דובבות בקבר וכ"ש שתתעורר נשמתו למעלה.

והוו כמה אלפין צייתין למלוליה הם נשמות הצדיקים וכתות מלאכים ע"ד אמרם חברים מקשיבים לקולך.

אדהכי חמא כמה גדפין רברבין עילאין וסליקו עליהו לא ראה רק הכנפים לא צורת המלאכים שהעלום לר"ש ולר' אלעזר למתיבתא דרקיעא כי בתחלה הראום לו למטה אח"כ נתעלה במדרגה מתוך המראה עד שראה שהעלום למעלה לישיבה של מעלה והשיג ר' חייא לראותם עולים. וכל מה שהיו עולים היה הזיו וההדר והאור מתוספת בהם לפי שמקודם נתלבשו בלבוש הנאות למטה ואחר שנתעלה ר' חייא במראה זו ולבש מדי קדש השיג יותר וראה אותם עולים והוא עולה עמהם.

פתח ר"ש ואמר יעול ר' חייא ולחמי בכמה דומין קב"ה וכו' מעלתו של ר' חייא ובניו ידועה מאז בחיים חייתם.

זכאה מאן דעאל הכא בלא בסופא שלא עבר עבירה אע"פ ששב ממנה כדי שלא יתבייש.

וזכאה מאן דקאים בה הוא עלמא בעמודא תקיף שאין היצר הרע מזיזו ועומד גבור כארי לעשות רצון קונו. וחמא דהוה עאל אחר שניתן לו רשות.

והוה קם ר' אלעזר ושאר העמודין לכבודו של ר' חייא. והוא הוה כסיף היה מתבייש לפי שחלקו לו את כל הכבוד הזה.

אשמיט גרמיה ועאל ויתיב לרגלוי דר"ש מרב ענותנותו מהר כדי שלא לפסוע על ראשי עם קדש הקמים לכבודו וישב בשפל.

שמע קלא נפיק ואמר לא תזקוף עינך וכו' פן יהרוס לראות את יי' פן יפרץ בו כי עדיין היה בזה העולם ולא יראהו האדם והוא חי.

מאיך ענוי וחמא נהורא דהוה נהיר למרחוק לא האור עצמו כי אם הניצוץ המתפשט ממנו למרחוק קלא אהדר כמלקדמין אחר ששמע קו"ל אומרת לא תזקוף עינך שמע שנית הקול ההוא אומרת עילאין טמירין סתימין פקיחי עינא על בת עינה המלאכים הנקראים עיני יי' המה משוטטות בכל הארץ קורא אותם שיסתכלו ויביטו. וגם לעינים הישנים הסתומים בחוריהם אשר יש להם עפעפים מכסים עליהם הם בני אדם כי עיני יי'

אין להם עפעף כאשר יתבאר בע"ה בסוד האידרא ואומר להם שיעורו משנתם. להסתכל בעבודת האל ע"ד עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך.
מאן מנכון דחשוכא מהפך לנהורא כל הנאות העולם הזה חשך והנאות העולם הבא אור ועובד אלהים ממיר ומחליף רע בטוב וחשך באור כי וטעמי מרירא למתקא מקבלין יסורין בסבר פנים יפות.
מאן מנכון דמחכאן בכל יומא לנהורא דנהיר בשעתא דמלכא פקיד לאילתא מי הוא המצפה בכל יום ויום הגאולה כי אז יפקוד האל יתברך את שכינתו שגלתה עם ישראל לכל גלות מקום שגלו והשכינה נקראת אילת השחר לפי שהאילה רחמה צר כאשר יתבאר ב"ה.
מאן דלא מצפה דא בכל יומא בכל בקר אור יצפה ישועת יי' ותחלת דינו של אדם שואלין אותו צפית לישועה ואם לא צפה לישועה אין לו תשועת עולמים עה"ב.
חמא כמה מן חברייא סחרניה כל אינון עמודין וכו' הם חברוי דר"ש ראה נשמותיהם קודם שנפטרו שהיו בחברת הצדיקים עמודי עולם וחמו דסליקו לון למתיבתא דרקיעא אלין סלקין ואלין נחתין כי היו כמלאכי אלהים עולים ויורדים וכבר ידעת כי נשמות הצדיקים אשר בגן עדן של מטה עולים בשבתות וימים טובים וראשי חדשים להתענג בגן עדן של מעלה ואחר כך חוזרים לגן עדן של מטה עד שישלימו ימי חוקם בגן עדן של מטה ואחר כך עולים ואינם יורדים כי אם בשליחות יי'.
ועילא דכלהו מארי דגדפי הוא אליהו שהוא נתמנה על בשורת הגאול' כמ"ש הנני אנכי שולח לכם את אליה הנביא וכו' ונקרא דגדפי ע"ד מה שכתבנו ז"ל ועוף יעופף ועוף דא מיכאל. יעופף דא גבריאל על הארץ דא אליהו דאשתכח תדיר בארעא.
והוה אומי אומאה דשמע מאחורי פרגודא וכו' היה נשבע שבועה ששמע מאחורי הפרגוד שהמלך זוכר תמיד בכל יום לאילה הנז' ובעט בעיטין בההוא שעתא וכו' לפי שהוא כועס בכל יום על חורבן ביתו.
בתלת מאה ותשעין רקיעין כמנין שמי"ם.
וכלהו מרתתין וזעין קמיה ע"ד עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו בשעה שהמלך כועס עבדיו חרדים.
ואוריד דמעיו על דא כב יכול הוא בוכה כמש"ה במסתרים תבכה נפשי ונפלי אינון דמעין לגו ימא. דע כי יש דמעות של כעס ויש דמעות של רצון והם הנקראים שערי דמעה שלא ננעלו והם מימי החסד שהם ממתיקים את מי הים המלוחים. אמנם הדמעות הללו הם של כעס ויורדים אל הים הגדול ומהם יזון ויתקיים שר של ים המיוחס אל

הדין והנה בשעה שהם יורדות מקבל עליו לבלוע כל מימי בראשית בשעה שיצטרכו ישראל לעבור גאולים בתוך הים ביבשה וכל הרמז הזה למעלה ודוגמתו למטה. אדהכי שמע קלא דאמר פנון אתר פנון אתר כן דרך המלכים להכריז לפניהם קודם שיגיעו לפנות מקום שישבו בו. וכבר ידעת כי מלך המשיח בכל יום נכנס בהיכלות ג"ע של מטה לבקר הנשמות שסבלו ייסורין בעולם הזה לעבודת יוצרם ובהיכל תינוקות של בית רבן שמתו בקוצר ימים ולנחם אותם שנצטערו על חרבן בית המקדש ועצבין על חורבנו כי הוא נכנס בהיכלות ההם כאשר יבוא בע"ה. והנה רבי חייא אמר שראה שהיה בא לישיבתו של רשב"י של מעלה. ואמר כי כל ישיבות החכמים שהיו ראשי ישיבות בזה העולם הנה הנם רשומים למעלה כל אחד ואחד במה שנתעסק והחברים ג"כ עולים מישיבה של מטה לישיבה של מעלה ומלך המשיח נכנס בכל הישיבות ההם וחותם על התורה שהם עוסקים בה והסודות שמחדשים בה מפיהם ולפי שתורתו של רשב"י ע"ה היא המקיימת את העולם ובזכותה עתידין ישראל להגאל לכשיעסקו בה כמו שכתב הוא ע"ה בסוף יומיא יתגלי זוהר דילן כי בעונותינו שרבו נשכחה מימי קדם עד שכל מי שהיה מדבר בה היו אומרים לו החצוניים הנמשכים אל תורת ארסטו וזולתו מהחיצוניים הם כי לא להזכיר ועליהם ועל דומיהם א"ר יהודה עתידה תורה שתשכח מישראל ולא ראינו ת"ל שנמנעו חכמי ישראל מלעסוק בתורה ובתלמוד ת"ל האמנה כי לא באו עד קצו כי כולו מיוסד על אדני פז פירוש על אדני פירוש זוהר ויסודותיו בנויים ע"ד הקבלה ובעונותנו שרבו נשכח השורש והיסוד והנם עוסקים בו כפי נגלהו לא כפי סתרו ועל כן אמר שראה שהיה בא המשיח לישיבתו של רשב"י בגין דכל צדיקייא דתמן רישי מתיבתא היו עוסקים בנסתרות. ואמר כשראו אותו קמו כל אינון חבריא וקם ר"ש לכבודו של משיח והוה סליק נהוריה של ר"ש עד רום רקיע' אמר ליה משיח לר"ש ר' ר' זכאה אנת דאורית' סלקא בתלת מאה ותשעין נהורין כמנין שמים וזה כי כל העוסק בתורה לשמה כאלו בורא שמים וארץ כאשר יבוא והסתכל שקרא שמו ר' ר' וחלק לו כבוד כי אין בכל פמליא שיהיה רשאי לקוראו שמעון זולת סדא דסבין יתברך שמו כאשר הוא כתוב בספר התיקונים ובזוהר דף כ"ב ע"א וכל נהורא ונהורא מתפרשא לשית מאה וי"ג טעמין כי דברי תורה הם כפטיש יפוצץ סלע ומניצוץ א' מתפוצצים ניצוצות הרבה למספר תרי"ג כי הוא המספר המחוייב אל המצות ואל איברי האדם ואל כל עולם ועולם כי הכל עשוי בדפוס אחד, ואסתחיין בנהרי אפרסמונא דכיא הם י"ג נהרות בסוד י"ג מדות של רחמים גמורים מיוחסים אל אפרסמון כאשר יתבאר במקומו סוד אפרי"ון וסוד אפרס"מון ונתיחסו אותם הנהרות אל הריח המובחר מכל הבשמים שהוא האפרסמון

ביען כל העונג הנפשיי רוחני מיוחס אל הריח המשיב נפש לא אל מאכל גשמי בסוד ריח ניחוח ליי' וקב"ה חתים אוריתא ממתיבתך וממתיבתא דחזקיה מלך יהודה כי חזקיה תיקן מה שעוות אחז אביו כי הוא סגר בתי כנסיות ובתי מדרשות שנאמר צור תעודה חתום תורה בלמודי וחזקיה הושיב ישיבות והושיב סייף בבתי ישיבות ואמר כל מי שלא יתעסק בזה ידקר בזה ובקשו מגת ועד אנטיפרס ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוק' שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה שהם עיקר ויסוד התורה כי ידיעת הטומאות והטהרות הם סוד הקדושה והקליפה כאשר יתבאר אם יגזור האל בחיים ואנא לא אתינא למחתם ממתיבתך כי תורתך חתומה היא בחותם האל יתברך ואינך צריך שאחתום אני אותה כשאר הישיבות שצריכות לחתימתי אלא מארי דגדפין עאל הכא ובאתי אחריו כי אני יודע כי אינו בא בשום מתיבתא אלא במתיבתך כי הוא תמיד היה מדבר עמך בעוד בחיים חיתך במערה ועתה הוא בא לישיבתך ובאתי לבקש אותו לפי שהוא עתיד לבשר הגאולה וביאתי לישראל. בההוא שעתא סח ליה ר"ש ההוא אומאה דאומי מארי גדפין אשר זכר למעלה ששמע רבי חייא ואמר לו כן לנחמו כי הוא אסור ברהטים ורוצה למהר לבוא לגאול את ישראל. כדין אזדעזע משיח וכו' על שהוא מתאחר. אדהכי תמא לרבי חייא לרגלוי דר"ש הכיר בו בנשמתו שהיתה עדין מלובשת בחומר שהוא לבוש העולם הזה. והשיב ר"ש יאמר דא הוא רבי חייא נהירו דבוצינא דאוריתא ותורתו העלתו למדרגה זו ואף אם הוא מלובש בחומר. א"ל יתכנש הוא ובנוי ולהויין ממתיבתא דילך כי מה חפצם שם ואחרי שהם יודעים ומשיגים מעלת העולם העליון והעונג המשיג לנשמות לחזות בנועם יי' מה להם ולעולם החשך. אר"ש זמנא אתיהיב להו. לפי שכל מה שיאריך הצדיק בזה העולם במעשים טובים יגדל מעלתו בעה"ב כי לכך נוצר. יהבו ליה זמנא ונפק מתמן מזדעזע וזלגין עינוי דמעין על שנפרד משם כי היתה מתענגת נפשו במה שהיה רואה וכו':

דף ד:

בראשית ר"ש פתח ואשים דברי בפיך. כמה אית לבר נש לאשתדלא באוריתא יממא וליליא יעורר אל האדם להשתדל לבל יתרשל בתורה יומם ולילה כי התורה היא אשר היתה כלי אומנותו של הב"ה והיא התורה הרשו"מה כי באמצעותה נבראו שמים וארץ העליונים והיה הקב"ה מסתכל בה היא הבינה ובורא את העולם כדמיון הבנאי הבונה הבנין מתוך הדפתרא ועל כן כל העוסק בה עושה מת שעשה הקב"ה מה עשה הקב"ה היה מסתכל בה ובונה כך האדם העוסק בתורה בונה שמים וארץ וכוונת רשב"י לסמוך

זה הענין למלת בראשית וזה כי כבר הקדמנו כי בראשית היא החכמ"ה ויהיה שיעור הכתוב עם ראשית ברא אלהים הבי"נה שמים וארץ. ואמר כי יש בכח האדם העוסק בה לנטוע שמים וליסוד ארץ חדשים כשם שחדש שמים וארץ בכח התורה הרשומ' וזהו ואשים דברי בפיך למדתיך תורתי ושמתי בפיך להיות כפי לנטוע שמים ולימוד ארץ ויבאר כי התורה נדרשת פשט וסוד ויש הבדל בין הפשט ובין הסוד כהבדל שמים לארץ כי המחדש דבר של סוד החכמ' הנה הסוד הוא עולה עד עתיק יומין כי כל דבר ידבק במינו ונעשה ממנו רקיע כדמות הרקיע העליון והב"ה קורא לדברים המתחדשים ההם של סוד שמים חדשים שנתחדשו מפי העוסק ההוא אמנם המחדש דבר של פשט עושה ממנו ארץ כי ערך הפשט אל הסוד הוא כערך השמים אל הארץ ודוק ותשכח כי כן הוא מתוך הלשון.

וז"א תנן בההיא שעתא דמלה דאוריתא אתחדשת מפומיה דבר נש וכו' עתה ידבר בכלל כל דבר המתחדש בתורה אמר שהב"ה שמח באותו חדוש שחדש האדם ונושקו ע"ד ישקני מנשיקות פיהו ועטרין לה בשבעין עטרין הם שבעים פנים שיש לתורה הרשומה שהם נחקקים בתורה שבכתב ומלה דחכמתא דאתחדשא סלקא וכו' הוא ענין הסוד שעולה ויושב לראש צדי"ק הוא י"סוד וטאסת מתמן ושאטת בע' אלף עלמין הם שבע ספירות הבנין.

וסליקת לגבי עתיק יומין הוא הכתר דכל מלין דעתיק יומין דחכמתא אינון וכל דבר יקרב אל דומהו וז"א וההיא סתימאה דחכמתא דאתחדשת הכא כד סלקא אתחברא באינון מלין דעתיק יומין ועולה ויורד עם סודות החכמה להיות כאחד מהם. ועאלת בתמני סר עלמין וכו' יחזור לבאר הענין דרך פרט ויאמר כי היא נכנסת בח"י עולמות הנסתרים אשר עין לא ראתה בעוד בחיים חייתה אותם העולמות. נפקי מתמן היא ועניני החכמה חברותיה.

ושטאן ואתאן ומתפשטות בח"י העולמות. ועולות ועומדות לפני עתיק יומין בחברה אחת ועתיק יומין מכיר בה שהתחדשה כמריח דבר חדש ומכיר בו שהוא חדש וכבר ידעת כי הכל עולה לריח ניחוח ליי' והנה נחשב לפניו יתברך הדבר החדש ההוא יותר משאר מה שנתחדש במעשה בראשית.

נטיל להההיא מלה ואעטר לה בתלת מאה ושבעין אלף עטרין הם העולמות המתפשטו' מעשר ספירות שסודם שלוש ושבע וכבר ידעת כי כל נקודה בת עשר וכל עשר מאה וכל מאה הם אלף בסוד אי"ק כמו שכבר כתבנו הנה א"כ הם שלש מאות ושבעים אלף עטרות כי בסוד אי"ק הגימל היא תשוב שי"ן גל"ש והם שלש מאות אלף והזי"ן

תשוב נון פשוטה ז"ען שחשבונ' שבע מאות והם שבעים אלף כי כבר ידעת כי כל עליון גדול מחביריו ע"כ השלש הם שלוש מאות אלפי' שכל א' אלף והשבע ע' אלף שכל א' מאה והכולל שלש מאות ושבעי' אלף. וכבר ידעת ג"כ כי שם י"הוה יתברך שמו עולה שלש מאות בחלוף אותיותיו בא"ת ב"ש מצפ"ץ העולה שלש מאות וג"כ בצירוף הקדמיי עולה ע"ב אשר יעלה המספ' שלש מאות ושבעים והם לפעמים אינם מדייקים חשבון השנים הנשארים למספר ע"ב וזה תמצא במקומות רבים מהזוהר שאינם זוכרים רק מספר שבעים שבעים שמות שבעים סנהדרין שבעין עטרין לפי שהמספר הרב כולל המעט והכוונה בזה שיתעצם העוסק בחכמה בשם עצמו ובסוד ספירותיו השלש והשבע הנרמזים בשם מצפ"ץ ובשם ע"ב.

מלה סלקא ונחתא ואתעבידא רקיעא חדא כי מהבל פה העוסק בתו"רה בחכמה רוחו מתעצם ברוח יוצרו ועושה מעשה יוצרו מה יוצרו ברוח פיו נעשו השמים וכל צבאם כן ברוח פיו של אדם הצריק נעשה רקיע א' וכן אם יהיו רבים עושים רקיעים רבים וקורא להם השמים החדשים מחודשים סתימין דרזין דחכמתא עילאה כי היא נקראת שמי השמים. ועל שאר החידושי' שהם פשט וגוף אמר וכל שאר מלין דאוריתא דמתחדשין קיימין וכו' ואתעבידו ארצות כי ערך הפשט אל הסוד הוא כערך השמים אל הארץ כמו שכתבנו. ומ"ש אתעבידו ארצות החיים ונחתין ומתעטרין לגבי ארץ חד. דע כי כל ספירה וספירה מיוחסת לשמים ולארץ כי לפעמים יקראו שמים ולפעמים יקראו ארצות החיים כי כפי עלויים וקבלתם מהמקור יתברך שמו יקראו שמים וכפי ירידתם להשפיע נקראים ארצות באופן שלפעמים יוחסו בעלוי המקור ולפעמים יוחסו בענין הירידה והוא ההערך עצמו אשר בין המחדש דבר של סוד למחדש דבר של פשט כי דברי הסוד עולים עד שמ"י השמי"ם ודברי הפשט יורדים אל העטרת הנקראת ארץ ושם נדפסים כי העטרת נקראת גוף בערך התפארת ועז"א כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עשיתי לא נאמר אלא עושה דעביד תדיר מאינון חדושים ורזין דאוריתא וכו'. ורבים מישני המוח יסברו ויאמרו היכן יתהוו שמים אחרים וארצות אחרות וכבר הוגבל מדת כל העולמות באל שדי שאמר לעולמו די דע כי בכל דבר שכלי ורוחני לא יפול חלוק והגבלה כי לא יפול חלוק והגבלת מקום רק בדבר הגשמי כי בו ייוחד מקום וחלוק והגבלה אמנם בדבר השכלי לא יפול הגבלה. ודמיון אלה הציורים הנעשים משמים החדשים והארץ החדשה כדי שיתישב בשכל בני האדם הוא כדמיון הקשת בגווניו כשהם מאירים וזכים יוכחו בחלק הסמוך באויר ההוא בדמותם בצלמם ויראו לעין הרואים כאלו הם שני קשתות וזה יראה כשיתחזקו הגוונים העצמיים בקשת

עצמו כן ובדוגמא הזאת כב יכול יוסיפו חוזק ואומץ השמי"ם ושמ"י השמי"ם העליוני' והאר"ץ העליונה בהתחדש דבר של חכמ"ה ושל תורה למטה ויעורב דבר בדבר ויודפס דפוס בדפוס ויתראה פנים בפנים ויתחדש מה שלא היה מקודם שהיה בכח והבן זה היטב בהשכלה שכלית לא גופנית. השמים לא כתיב שמשמע השמים הידועים שכבר נבראו. א"ל אלעזר מהו ובצל ידי כסיתיך כי מה שייכות זה לזה. א"ל בשעתא דאתמסר אוריתא למשה וכו' עד דחפא עליה קב"ה וכו' ונמצא כי כמו שנתקנאו במרע"ה כך הם מתקנאים בנו. וסבת הקנאה שמתקנאים מלאכי השרת בישראל הוא בראותם כי יש להם לישראל עשר ידות במלך יתברך ושיש להם יתר שאת בסודות בית המלך וזה כי כל כת וכת מהם אין לה ידיעה רק על הדבר אשר הופקד ונתמנה עליו כאלו תאמר אשר על המים על המים ואשר על האש על האש באופן כי ידיעתם פרטית אמנם ידיעת האדם אם זכה ליקרא אדם כמ"ש אדם אתם קרויי' אדם ואין אמ"ה קרויים אדם לפי שעליו נאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו הנה תהיה ידיעתו כוללת ובכל בית המלך נאמן הוא ותעלה מדרגתו למעלה ממלאכי השרת ובראות' שיש כח בנברא בשפל המוצק שגדלה מעלתו עליהם הם מתקנאים בו היש בהם כח לברוא שמים חדשים וליסוד ארץ ח"ו כי לכך נבראו בשני או בחמישי לדעת האומר כי בחמישי נבראו כדי שלא יאמרו שמיכאל מותח מדרו' וגבריאל מצפון אמנם יש באדם הצדיק כח להיו' שותף להקב"ה במעשה בראשית כמ"ש ואשים דברי בפיך כי שם האל ית' כח בפיו לנטוע שמים וליסוד ארץ. ומ"ש מכאן דכל מלה דסתים מעינא סלקא לתועלת' וכו' אמר זה לפי שאמר למעלה קב"ה חפי על ההוא מלה וכסי על ההוא בר נש אשר הכוונה בזה שהקב"ה מסתיר הסוד ההוא אשר חדש האדם ממלאכי השרת שלא ירגישו בו כדי שלא יתקנאו בו א"כ מכאן למדנו כי כל דבר הסמוי מן העין מתברך הלא תראה כמה הפסד והיזק הגיע לישראל כשהראה חזקיהו ע"ה לעבדי מלך בבל את כל בית נכאתה ויעקב אבינו ע"ה צוה לבניו למה תתראו. והסוד בזה כי הגלוי והנראה לעין כוח הגלוי והקליפה שהיא היא הנגלית בעולם שולטת בו. אמנם הסמוי מן העין הוא מחלק הנסתר מן העין ית' ויית' שמו הנחבא בחביון עוזו ובחר בישראל וחפץ שיהיו כמוהו נחבאים מן העין כדי שלא תשלוט בהם העין הנגלה וזה יתבאר אם יגזור האל בחיים בפ' כי תשא בסוד ונתנו איש כופר נפשו שהכוונה כדי שלא תשלוט עין הרע במספרם. ולאמר לציון עמי אתה ולאמר לאינון תרעין ומלין המצויינין אלין על אלין הם הם החמשים שערי בינה אשר זכר ר"ש למעלה בהיכלא דא אית גניזין סתימין אלין על אלין כי הם המצויינין מתחלת הבריא' ובהתחדש דברי הסוד מפי העוסק בהם ימשך הברכה מאותם השערים ויתברכו שמי"ם וארץ. ואי

תימא דמלה דכל בר נש דלא ידע עביד דא פי' כי יהיה בודא מלבו ויחדש דברים שלא נשמעו מעולם ימצא בו כח לברוא שמים חדשים וכו' ת"ח ההוא דלאו אורחיה ברזין דאוריתא וחדש מלין דלא ידע על בורייהון וכו' הנה לפי הנראה לכאורה מענין זה כי לא ניתן רשות לשום אדם לחדש דבר מדעתו אם לא ששמע מרבו ורבו מרבו עד הר סיני. ואין הדבר כן שהרי אז"ל על בצלאל תורת אמת היתה בפיהו אלו דברים ששמע מרבו ועולה לא נמצא בשפתיו אלו דברים שלא שמע מרבו אלא שחידש מעצמו. וכן אמרו שאפי' מה שעתיד ת"ח לחדש מלבו הכל נגלה למרע"ה. ואמרו כשעלה משה למרום שמע קולו של הב"ה שהיה עוסק בפ' פרה ואומר אליעזר בני אומר פרה בת שתים ועגלה בת שנתה אמר לפניו רבש"ע עליוני' ותחתוני' ברשותך ואתה אומר הלכה משמו של ב"ו שיתבאר מזה שהניח האל ית' מקום לת"ח להתגדר ולחדש מלבם סתרי תורה מה שלא קבלו מרבותיהם. והאמת כן הוא. ודע כי אין בין המחדש חידוש בתורה ובין הבודא מלבו רק בהיות הדבר ההוא מיוסד על שרשי הקבלה ויסודי התורה כי הבודא מלבו יחדש דברים שלא על יסודות התורה ושרשיה כעין ארסטו והנמשכים אחריו שבדא מלבו ראיות מורות על הקדמות וזולתם וזה הוא הפך יסוד ושרש התורה שאמרה בראשית ברא אלהים ויהי ערב ויהי בקר תלה הכתוב הבריאה בזמן. אמנם המחדש שום דבר מסתרי התורה הוא מחדשו על יסודות התורה ושרשיה המקובלים אצלו ולא הוסיף מדעתו רק ביאור הסוד ההוא מכח הכתוב וגלה מה שלא שמע ולא קבל בפירוש הכתוב ההוא אבל שמע וקבל הסוד ההוא על אמיתתו מתוך כתוב אחר או שחקר ודרש בסתרי דברי רז"ל אשר העתיקו מלין והסתירו אותם בחפשו אמתות דבריהם מענין לענין וממקום למקום כי דבריהם ע"ה עניים במקום א' ועשירים במקום אחר והנה הוא נשא ונתן בדבריהם. **וכבר** בכברה בחול סודותיהם ומצא מרגלית ונהנה בה ומסרה לזולתו מהשרידים אשר ה' קורא הנה האיש הלזה אין ספק שהוא מחדש השמים החדשים אחר שהיו נסתרים ומוציאם מן הכח אל הפועל כאשר פעל ועשה יוצר הכל ית' שמו שהוציא מתעלומה אור השמים העליונים ונעשה שותף להב"ה במעשה בראשית ממש. אמנם הבודא מלבו קורא עכביש יארוג ויעלה דברו ויתאחד בשקר האיש הבליעל הוא שר הקליפה הבודא מלבו בעולם ומתעה בני אדם בשקר הוא העולה לקטרג ויורד ומשטין הנקרא איש תהפוכות לשון שקר הוא רב החוב"ל השוכן בנוקבי דתהומא רבה הוא הדולג על מפתן בית העולם התחתון אשר בהילוכו חמש מאה פרסי לקבל הדבר ההוא של שקר שבדא הבודא מלבו כי כל דבר יקרב ויאהב אל דומהו. ואזיל בההו' מלה לגו נוקביה ועביד בה רק יעא דשוא דאקרי תוהו כבר הקדמנו כי תוהו התחתון הוא רומז

אל הקליפה שהוא ההעדר האמיתי כי התוהו העליון הוא הי"ש האמיתי אמנ' נקרא תוהו מדעות המבקשים כי לא ידעו מה הו"א ולפי שההבל שהוציא הבודא מלבו הוא הבל ורעות רוח ואין בו קיום כהבל ת"ח שהוא מקיים את העולם נעשה ממנו רקיע של שוא ודבר כזב ותוהו והעדר גמור. וטאס בה בההוא רקיעא כי יתמתח הרקיע ההוא לשש פאות ואי"ש תהפוכות מתרחב ומתענג ברוחב ארצו ושמיו הנארגים שם כקורא עכביש. כיון דהאי רקיע דשוא קאים הנה אשתו של אי"ש תהפוכות אשת זנונים היא לילת מתאמצת ברקיע ההוא אשר המציא בעלה ומתחזקת להשחית כל בשר וסוד הענין הוא כי כבר ידעת כי כח סמאל לסבת היותו צל קרוב למלכות אין היזרו כל כך חזק להשחית עד שנמלך בנקבתו הרחוקה מצדק"ה ובשלחו כחו אליה יתחזק הדין להשחית כל בשר כי היא כלי משחיתו ועל ידה יהיה כל ריב וכל נג"ע והנה האדם הבודא מלבו דברי תורה שלא כהלכה יעורר לאיש הבליעל להתפשט ולשעות בדברי שקר ובכן לו יכין כלי מות ע"י נקבתו שהוא משפיע ומריק בה הארס ושם מתחזקת היא וסיעתה הוא מריק אליה והיא מוצקת וזהו סוד הוי מושכי העון בחבלי השוא ולבסוף כעבות העגל' החטאה מאן חטאה דא דא נוקבא דאקרי חטאת וכו' וע"ז נאמר כי רבים חללים הפילה מאן גרים דא ת"ח דלא מטי להוראה ומורה רחמנא לשזבן. אר"ש לחבריא במטותא מנייכו דלא תפקון מפומייכו מלה דאוריתא דלא ידעתון ודלא שמעתון וכו' מכאן יראה מה שכתבתי למעלה שאם היתה הכוונה לומר שלא ידבר האדם אלא מה שקבל מרבו ושלא יחדש דבר מדעתו אלא מה ששמע מפה אל פה לא היה אומר דלא ידעתון אלא דלא שמעתון אמנם האמת הוא שהדבר הנודע לחכם מכח שרשי התורה אעפ"י שלא קבלו הוא הנקרא חידוש הלכה ואין לו בזה אשם אדרבה כי שכרו גדול ונעשה שותף ליוצרו במעשה בראשית ת"ח באורית' ברא קב"ה עלמא וכו' ואיהו אסתכל בה זמנא ותרין ותלת וארבע אל יעלה בדעתך לומר שהיה צריך לעיין הבריאה על איזה צד יברא העולם והיאך אמנם כוונתם ע"ה שלא נתגלה מאמרו ית בבריאת העולם הזה עד שנתגלגלה חכמתו ית' מיו"ד לה"א ומה"א לו"ו ומו"ו לה"א בעשר ספירותיו והוא אמרו אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ראה ביו"ד שהיא החכמ"ה ויספרה בה"א שהיא הבינ"ה הכינה בו"ו שהוא תפארת וחקרה בה"א אחרונה כי היא תורה שבע"פ וממנה יחקר החכמה העליונה כי היא כבו"ד מלכי"ם חקור דבר כי שם היא החקירה ולא למעלה כי ל"ב מלכי"ם אין חקר וזהו ולקבל ד' זמנין אינון דכתיב אז ראה ויספרה וכו' והשאר מבואר.

דף ה.

ר' אלעזר הוה אזיל למחמי לר' יוסי בר' שמעון בן לקוניא חמוי וכו' והוה טעין חד גברא אבתריהו הוא רב המנונא סבא כאשר יבאר לפנים וכבר ידעת כי נשמותיהם שלצדיקים אשר כבר מתו יעשו כמלאכים שלוחים אל הצדיקים אשר הם עדיין בעולם הזה ויתראו להם על פנים שונים פעם על צורת טייעא ופעם בעל קבין וזולתו ובאים לגלות להם סתרי תורה ממתיבתא של מעלה גם מגידים להם עתידות והנה עתה נזדמן להם נפשו של רב המנונא סבא לגלות להם סוד את שבתותי תשמורו ונראה להם כאלו היה מחמר אחריהם כאשר יבאר המעשה לפנים.

דף ה:

פתח ר' אלעזר ואמר את שבתותי תשמורו לפי שהוא ענין מעשה בראשית וסוד ענין שבת בראשית הביא בכאן את המעשה.

ת"ח בשית יומין ברא קב"ה עלמא. יבאר כי להבדל הפעולות שנעשו במעשה בראשית הורשמו בתורה שמות הימים באמרו ויהי ערב ויהי בקר יום א' ויהי ערב ויהי בקר יום שני וכן כלם איש איש ממלאכתו אשר המה עושים דבר יום ביומו אמנם מלאכת השלשה ימים הראשונים הרומזים לשלש אותיות השם י"הו לא נתגלה מלאכתם רק ביום רביעי הרומז לה"א האחרונה כי מכח הה"א הזאת שהיא העטרה נתגלו כח אותיות יה"ו נמצא כי כל אות ואות מאלה השלש נתן כחו בה ועל ידה נתגלה כח כלם ונתיחסו אלה האותיות אל היסודות העליונים הרוחנים בסוד אמ"ש כי הם יסוד הבנין בדוגמת היסודות הטבעיים כי כשם שלא יפעלו האש והמים והאויר שום פעל כי אם בהזדווגם בארץ והארץ תוציא צמחה ובזה יתגלה מה שהיה בכח השלש יסודות. כן ובדוגמא הזאת אותיות יה"ו שהם נעלמים לא נתגלה כחם כי אם באו"ת ה"א האחרונה שבשם שהיא שער לגלוי סוד יה"ו ונתיחס זה הסוד אל הימים והוא אמרו וכל יומא ויומא גלי עבידתיה ויהב חיליה ביומא רביעאה היא הדל"ת בגין דאינון תלת יומין קדמאין כלהו הוו סתימין וכו' ואמר כי לטעם זה נזכרו בתורה ימים וגלוי מלאכתם לא היה עד בוא הדל"ת שהוא יום שבו נתלו המאורות סוד (שמ"ש ירח ששבו פנים אל פנים ושמשו שניהם). וכן נמצא בטבע העולם המורגש כי לא יצמח כל דבר רק בחום השמש שנתלה ביום ד' כי הוא המוציא לפועל מה שבבטן הארץ והולידה והצמיחה ואגב ארחיה גלה סוד למה נזכר במעשה בראשית ביום ג' תדשא הארץ וזה כי לפי מה שהניח בראשונה

לא נתגלה שום פעל עד יום ד' והנה מצאנו ראינו בכתו' שנזכר ביום ג' תדשא הארץ דשא ואמר בהדיא ותוציא הארץ שנראה שביום ג' נתגלה הפעל.
ותירץ ואמר אע"ג דכתיב ביומא תליתאה ביומא רביעאה הוה. ביאר סוד גדול בענין הזיווג העליון כי כח הו"ו בה"א וכח הה"א בו"ו ואם נזכר ביום הג' ותוצא שהוא נרמז במקום הזה לשלישי בימים הנה אין ספק שהכח הוא עצמו בשלישי אמנם לא נתגלה עד יום ד' ונזכר ביים הג' להודיע חבור וזיווג שניהם יחד ולא יתפרדו יסו"ד ומלכו"ת והוא אמרו ואתכליל ביומא תליתאה למהוי חד בלא פירודא ולבתר יומא רביעאה אתגלי עבידתיה של יום ג' וכן של ראשין ושני.
בגין דיומא רביעאה איהו רגלא רביעאה דכורסיא עילאה בא לתרץ קושיא א' גדולה שנראה מתוך דבריו שפעם א' מיחס הגלוי וההוצאה מן הכח אל הפועל ליום הרביעי ולפי כוונתו שהיא העטר' אשר היא המוציאה כל המלאכות מן הכח אל הפועל כמ"ש תלת יסודין עלאין הוו תליין ולא איתגלי עיבידתא דילהון עד דארעא גלי לון והנה העטר' מיוחס' בימים אל יום הששי שהיא מעלי שבתא כאשר יבאר בהדיא וא"כ נמצא כי פעם יקראה יום ד' ופעם יום ו' ולתרץ זה אמר בגין דיומא רביעאה איהו רגלא רביעאה כלומר כי כל הימים העליונים נכללים בשלש שלש נמצא כי הרביעית העטר' בבחינת הגלוי ורגל רביעי במרכבה העליונה הראשונה של יהו"ה ית' שמו ואמר עילאה לפי שיש מרכבת המשנה תחתיה.
וכל עובדוי דכלהו יומין הוו תליין וכו' יאמר כי כל מעשה ששת ימי בראשי' שהם שלש על שלש שבבנין הקדוש הנה מקודם היא הנקוד' הנרמזת בעגולה שממנה מתפשטים ששה אלכסונות בחיוב המחוגה כאשר ביארנו למעלה בענין סוד השבת בסוד אל יצא איש ממקומו כי השבת נקרא נקודה שביעית ומקור אל הששה אלכסונות המחוייבו' ממנה בעגול המחוגה והוא סוד אמרו וכל עובדוי דכלהו יומין בין קדמאין בין בתראין כלומר הנכפלים שלש בשלש כלהו תליין ביומא דשבתא שהיא נקודה להם הה"ד ויכל אלהים ביום השביעי כלומר שהיה כלול הכל ביום השביעי. והתבונן כי מעתה לא יקשה עלינו מה שהוקשה לבעלי הפשט בויכל אלהים ביום השביעי אשר הוצרכו רז"ל להמשיל משל למלך שעשה לו חופה סיידה וכיירה וציירה מה היתה החופה חסרה כלה שתכנס לתוכה כך מה היה העולם חסר שבת וכו' שכוונו בזה לזיווג העליון שבת דמעלי שבתא בשבתא והוצרכו ע' זקנים לשנות לתלמי המלך ויכל אלהים ביום הששי וישבות ביום השביעי. כי לפי דרכנו פי' ויכל אלהים ביום הז' או ויכלו השמים ר"ל שהיו שפע הימים הששה בכח כלולים כלם ביום הז' שהוא צורת נקודת העגולה אשר

ממנה מתפשטים הקוים הששה ואם הם י"ב כבר ידעת סוד הו"ו ומשך הו"ו באשר ביארנו למעלה והם י"ב ועוד אבאר ענין זה בארוכה במקומו ב"ה.
אי הכי מאי את שבתותי תשמורו שהמשמע שהם שתי שבתות והכתוב לא זכר רק אחד שנא' ויכל אלהים ביום השביעי והוא סוד הנקודה כי נקודת המחוגה אינה רק אחת. ותירץ שבת דמעלי שבתא שהיא מדת לילה ונקרא' ערב שבת היא העטר' כלה שנכנסה לחופה עם החתן המשפיע בה שהוא מדת יו"ם דלית לון פירודא היסו"ד בעטרת:
אמר ההוא טייע' דהוה טעין אבתרייהו שלא חששו בו שהיה יודע ועל כן לא חששו לכבודו מקודם אבל הניחו אותו לאחוריהם. ענה ואמר ומהו ומקדשי תיראו כדי ליכנס עמהם בדברים לגלות להם סוד נכמס בענין השבת אמר מהו ומקדשי תיראו וזה לפי שידוע הוא כי מעלי שבתא היא היא המקדש העליון עצמו ונמצא כי מלת מקדשי מיותר בכתוב אחר שזכר שתי שבתות באמרו את שבתותי תשמורו והשיבו ר' אלעזר כי באמרו ומקדשי כיוין אל הקדושה היורדת מלמעלה לשבתא ומעלי שבתא וירצה במקדשי תיראו מדבר הנקדש בקדושתי א"ל ומהו קדושה דשבתא שעדיין לא ביאר ענין הקדושה מה היא והשיב כי היא הקדושה הנמשכת מלמעלה ובזה מצא מקום לתפסו בדברים ואמר א"כ לפי דבריך עבידת לשבת דלאו איהו קדש וח"ו קראתו חול כי לא יקדש כי אם בקדושה עליונה והוא עצמו אינו קדש ח"ו.
א"ל ר' אבא והכי הוא שצריך התחתון לעליון ולא ימצא שפע לסוף הנהר כי אם מראשיתו שנאמר וקראת לשבת ענ"ג ובזה גלה לו סוד המשכת הנה"ר מעדן כי ענ"ג עד"ן נה"ר ג"ן בראשי תיבות ואח"כ אמר ולקדוש יי' מכובד שהנראה שהקדושה לחוד ושבת לחוד. ולפי שהענין הוה כפי ההשפעה הוא אמת אמנם כפי הקדושה הכל ענין אחד מעלה ומטה כי אין שם לחם חול חזר ואמר לו אי הכי מאן קדוש יי' וכו' תואר אי הכי זה על זה האופן אי אמרת בשלמא כמו שאמרת מקודם שפי' ומקדשי תיראו שהכוונה על הקדושה הנמשכת מלמעלה ניחא אבל יקשה א"כ דעבידת לשבת דלאו איהו קדש. אבל עכשיו שהוכחת מכח הכתוב וקראת לשבת ענ"ג ולקדוש יי' וכו' שקדושה לחוד ושבת לחוד הוכרח לך לבאר מאן הוא קדוש יי' משניהם אם השבת או הקדושה אם תמצא לומר שהשבת הוא קדוש יי' הנה א"כ ניחא שהכל קדושה אחת אבל יקשה ג"כ יתור הכתוב בומקדשי תיראו כי כבר נזכרו שתי שבתות יחד. ואם תמצא לומר כי קדוש יי' הוא על הקדושה דנחתא מלעילא יקשה א"כ מה שאמרנו דשבת לחוד וקדושה לחוד ועוד דקשיא לך מתוך הכתוב עצמו שהוכחת כי הקדוש הוא המכובד ונשאר השבת בלא כבוד וכתיב וכבדתו כי לו יאות הכבוד ונמצא שחסרתו מקדושה ומכבוד ואינו כן

כי הכל משך אחד ואצילות אחד. ובכן א"ל ר' אלעזר לר' אבא אנח להאי גברא דמלה חדתא אית ביה ר"ל בכתוב דאנן לא ידעינן. והכוונה שהרגיש ר' אלעזר מתוך תשובותיו שהיה חכם גדול שאל"כ היה לומר דמלה חדתא אית תחות ידיה כאשר הם רגילים לומר לשאר כל אדם כשאומרים איזה חדוש בכתוב מן הכתובים שהכוונה שאותו החדוש תחת ידו בלבד אמנם באמרו דמלה חדתא אית ביה ואנן לא ידעינן ר"ל כי הוא חכם גדול מהם שיודע הוא מה שאין יודעים הם.

פתח ואמר את שבתותי תשמורו את לאסנאה תחום שבת ביאר כל פרטי הכתוב ואמר כי מלת את המורה על רבוי לרבות על תחום שבת דע כי ד' רגלי מרכבת המשנה הנקראים פרקי המרכב' והם סוד ארגמ"ן כמו שידעת נקראים פרקי המרכבה ביען הם פרקים ממנה מחובר' בה ביום השבת שנכנסין עמה לחופה ביום השבת בסוד בתולות אחריה רעותיה מובאות לך ובמוצאי שבת נפרקים ונפרדים ממנה להשתלחות עולם הנפרדים והם לד' פאות הכס"א ונקראים אלפים אמה לכל רוח בסוד ומדותם מחוץ לעי"ר את פאת קדמה אלפים באמה וכו' והעיר בתוך. וכבר ידעת שהע"ט נקראת עי"ר בסוד עיר גבורים עלה חכם והם נקראים תחום שבת לפי שהם נתחמים ונחשבים עם השב"ת הנז' ביום השבת כאשר אני עתיד לבאר בסוד ההבדלה ב"ה וזהו א"ת לרבות תחום שבת.

שבתותי דא שבת עילאה ושבת תתאה הרמז על שבת הגדול שהיא הבינה ועל שבת התחתון שהוא היסו"ד דאינון תרין וכלילן בחד בעולם הזכר וא"כ נשאר שבת אחרת דלא אדכר בשם שבת אלא בשם ערב שבת והיא מדת הלילה שהיא עמו באצילות ולא באחדות כאשר כתב הרמב"ן ז"ל וע"כ אמרה לפניו מארי עלמא מיומא דעבדת לי שבת אחרינא ויומא לאו איהו בלא ליליא א"ל ברתי שבת אנת ושבת קרינא לך כי אע"פ שאתה בעלת מלאכת החול ומניתי אותך ראש לשועלים הנך בסוד השבת ואני עתיד לעטרך בכתר עליון ביתר שאת וזה כשאעביר כרוז שיראו כל באי עולם מפניך ואומר ומקדשי תיראו וזה לפי שהעטר' היא מקל ורצועה ליסר העוברים על מצות הבורא ית ואל זאת המדה כיון הכתוב דאמרו ומקדשי תיראו על מעלי שבתא וזהו אמרו ודא שבת דמעלי שבתא דאיהי יראה כי היא נקראת יראת יי' כי הכל יראים ממנו לסבתה.

ומאן איהו דקב"ה אכליל ואמר אני יי' הודיע כי העטרת והתפארת הם אחדות אחד כי מלת אני העטר' ויי' הוא התפארת והם אחדות אחד.

ואנא שמענא מאבא דאמר הכי ודייק א"ת לאסנאה תחום שבת ומכאן למדתי כי הם שלש שבתו' שנים כלולים באחד בעולם הזכר והשלישי בעולם הנקבה ומכאן הבנתי סוד הכתוב ביתור ומקדשי תיראו. וע"כ חזר לבאר סוד השני שבתות אשר בעולם הזכר

שהם אחד בסוד הנקודה המעוגלת ומעלי שבתא בסוד הרבוע ואמר דא עגולא ורבועא דלגו. דע כי ענין העגול והרבוע אצל בעלי הסוד הוא על הדרך אשר אומר והוא כי ע"ה דמו העולם העליון הנעלם אל העגולה לפי שהעיגול מורה על דבר שאין לו התחלה וסוף כמו שנודע מצורתו לסבת הסבוב שבצורתו כי לא תוכל לצייר בו לא התחלה ולא סוף כי הנקודה שתאמר שהיא ראשית המחוגה תאמר שהיא אחרית מה שאין כן בצורת הריבוע כי צורתו מחוברת מד' קוים ל"ד פאות וזאת הצורה תורה על הגבלת מקום כי כל קו ממנו מתחיל בפאה אחת ותם בפאה אחרת ע"כ יחסו הריבוע אל העטרה שממנה ולמטה נגבלו הפאות בשיעור ובמדה. ויחסו העגול אל עולם הנעלם העליון ובזה תבין מה שאמר בספר הבהיר עגולא גו ריבועא עיגולא לא רהיט וזה העניין אנלם דמיון נכבד אל כוונתם נודע מדרך טבע. ונשאוהו משל לסוד נכמס עליון וזה כי כבר נודע בדרך טבע כי אם תכניס גלגל של עץ א' מרובע כזה # בתוך גלגל מעוגל ויהיו שני הגלגלים שוי השטח לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה כזה # הנה המרובע לא יתנועע ולא יתגלגל כי ימנעוהו קרנותיו הפוגעי' בצידי העיגול אמנם בהיות בהפך שהעיגול בתוך המרובע כזה # יתנועע וירוץ הגלגל המעוגל לפי שקרני המרובע יוצאים לחוץ ולא יעכבוהו ממרוצתו וזה משל נכבד להם על דמיון השני עולמות עולם המעוגל המורה על צורת הנקוד"ה ועל עולם הרבוע המורה על הגבלה וכבר ידעת כי בשבת הכלה המרובעת בד' רגליה נכנסת בחדר המלך פנימה לקבל שפע וברכה ורצון ופרס מאת המלך לחלק טרף לביתה וחק לנערותיה ובכן בהיות הרבוע בתוך העיגול לא רהיט השפע לאוכלוסיה וכלם שותקים ומצפים לעת בואה מבית המלך כי אז בבואה מלאה וכל טוב אדוניה בידה כי אז היא כדמיון העיגול בתוך הרבוע ביען כל שפע העיגול בה אזי רהיט השפע לתחתונים אמנם ייוחס זה הענין של הרבוע בתוך העיגול ליום השבת והעיגול בתוך הרבוע לשאר ימי החול שהיא מחלקת טרף לביתה ועל הסוד הזה אמר ההוא טייעא שבתותי דא עגולא ורבוע' דלגו כי ביום השבת נכנס הרבוע בעיגול ואין העת עת ירידת השפע רק עת הקבלה ומכאן תבין למה המן לא היה יורד ביום השבת וביאר עוד כי על סוד זיווג שתי השבתות זכו"ר ושמו"ר תקנו אנשי כנסת הגדולה בקידוש ליל שבת שני קדושין על מספר ל"ה תיבות בכל אחד והם ויכלו השמים עד לעשות ל"ה תיבות וכן בקדוש היין ל"ה תיבות אשר יעלה במספרם לע' וראיתי בספרי הקבלה כי צריך המקדש להתחיל הקדוש מיום הששי וסומך מיד ויכלו לפי שנמצא בראשי תיבות י"הוה יום הששי ויכלו השמים ויעלה במספרו שם בן ע"ב במספר הקדמיי כמספר ויכולו העולה ע"ב וכן אני

נוהג להתחיל מסוף פסוק יום הששי ויכלו השמים לכוון לסוד הזה וז"א וסליק כלא לע' שמהן דקב"ה וכנסת ישראל אתעטרן בהו.
ובגין דעגולא ורבועא דא כלילן תרוויהו בשמור הודיע מה שכבר כתבנו שמדת הבינה שהוא שבת הגדול נכללת בי"סוד כי היא ראש הנהר ואינה נכללת בשמו"ר רק בזכו"ר אמנם היסו"ד שהוא סוף הנהר נכלל בשמור ואמר כי על סוד זה נקראת מלך שהשלום שלו כלומר שהמדה הנקראת שלו"ם שהוא היסו"ד הנקרא נהר שלום כי הנהר הזה נותן שלום בבי"ת הוא של מלך העליון בינה ובו אסתיים. וז"א וע"ד לית מחלוקת לעילא כי נהר שלום הוא המיחד את שלמעלה למטה ואת שלמטה למעלה והביא סוד הכתוב שלום שלום לרחוק ולקרוב והוא מבואר ומ"ש חדשים מקרוב באו הודיע כי כח אלהים חדשים מכח המדה הנקראת קרו"ב יבא להם כי הם לא יטיבו ולא ירעו וע"כ אין לבטוח בהם וביאר מי הוא הנקרא רחוק ומי הוא הנקרא קרוב. ויבאר סוד מחלליה מענין חלל וכבר הקדמנו סוד החלל למעלה שהנכנס לחלל העיגול והרבוע לפגום ולגלות הסתום ולדמות לנגלה שהוא החלל מות יומת. נחתו ר' אלעזר ור' אבא ונשקוהו עתה חששו לכבודו ואמרו לו כל חכמתא דא אית תחות ידך ואת טעין אבתרן. א"ל מאן אנת רצו להכירו והוא השיב להם לא תשאלון מאן אנא ורמז להם כי כבר נפטר מן העולם וששב כמלאך השם צבאות כי אין להם שם ידוע כמ"ש למה תשאל לשמי כי לא יפול תחת השם רק הקבוע בדבר מה אמנם הדבר הרוחני יתהפך משם לשם כפי שליחותו והוא סוד מ"ש ז"ל לא בשם א' אני נקרא כי היום אני נקרא בשם א' ולמחר בשם אחר. אנן נזיל ונתעסק באוריתא ואין לכם עסק בידיעת שמי.

דף ו.

אמרו ליה מאן וכו' הנני מביא לפניך נוסח החידה על תוכן לפי שנמצא טעות בהעתקות לעומק החידה וזהו הנוסח האמתי מאן יהב לך למיזל הכא ולמהוי טעין בחמרי אמר להו יוד עבדא קרבא בכ"ף וסמ"ך כ"ף לא בעאת לאסתלק' ולאתקשר' בכת"ר דלא יכלא למהוי רגעא חדא אלא בה"א.
סמך לא בעאת לאסתלקא בגין לאסעדא לאינון דנפלין דהא בלא סמך לא יכלין למיקם יוד אתא לגבאי יחידאי נשיק לי וגפיף לי בכה עמי ואמר לי ברי מה אעביד לך אבל אנא אסתלק ואנא אתמלי מכמה טבין וכו' והא לך צורת החידה בבירור והוא כי הם נצטערו על צערו כפי מחשבתם בו שהיה בן אדם חמר ותורתו לא הגינה עליו בעה"ז דדחיקא ליה שעתא והיה בחסרון כי"ס כ"ף ויו"ד וסמ"ך והוא רמז להם כפי מחשבתם

בו שהיה טייעא ובחסרון כיס ונשא משלו בסוד השלש אותיות האלה ואמר כי היו"ד הרומזת להתחלת השפע והמזונות היא והכ"ף והסמ"ך עשו מלחמה ולא הסכימו זו עם זו לחלק לו ברבוי טובת העה"ז וזה לפי שהכ"ף שהיא העטרת לא הסכימה לעלות לכת"ר ולהמשיך עליו שפע מלמעלה וכבר ידעת כי העטרת נרמזת בכ"ף בסוד כ"ף אחת עטרה זהב וכו' גם היא נרמזת באו"ת סמ"ך כמו שנתבאר באותיותיו של רב המנונא סבא לפי שהיא סומכת לנופלים כמו שכבר ביארנו שם ואל תתמה על החפץ כי היא תקבל הצורות העליונות של האלף ביתות כולם והכוונה שלא הסכימו שני האותיות האלה לסומכו ולסעדו בזה העולם אמנם היוד הרומזת לטוב העה"ב היא תסמכהו לעה"ב בי"ש עולמות שהם רשומים לכל צדיק וצדיק בסוד להנחיל אוהדי י"ש וע"כ נשא משל ואמר אתת יו"ד לגבאי לפייסני כי מה רב טוב צפון לו לעולם הבא והנה כשהבינו דבר החידה ר' אלעזר ור' אבא חדו ובכו חדו על דבר דבור על אפניו ובכו על צערו ואמרו לו זיל רכיב ואנן טענין אבתרך כי לך נאה לרכוב ולנו לטעון א"ל ולאו אמרית לכו דפקוד' דמלכא איהי וכך גזרו עלי מן השמים עד שיבוא הענ"י הרוכב על חמור כי אזי יתרבה השפע והטוב.

א"ל הא שמך לא אמרת לן אתר בית מותבך אן הוא אולי נשאל לאנשי המקום עליך אמר להו אתר בית מותבי איהו טב וכו' ואיהו מגדל הפורח באויר רמז להם מקום תחנותו שהיה במגדל הפורח באויר ונשא משלו בשם המקום שהיה שוכן בו מקודם הנקרא לו"ד שיש בו למ"ד ו"ו דל"ת הלמד שהוא סוד המגדל הפורח באויר העליון והוא בנוי בעטר' בסוד ויבן מגדל בתוכו בכרם יי' צבאות. והו"ו הוא הב"ה סוד ו"ו שבשם שהוא התפארת והדל"ת רמז למסכנא שאין לה מגרמה כלום ונקראת עני בסוד תפלה לענ"י ולחם עוני.

אשגחו ר' אלעזר ור' אבא וטעמו נופת צוף חידתו ועדין חשבו כי היה איש אחד מיושבי לוד ושנשא החידה והמשל על המקום ועוד רצו להכירו מפאת אביו כי כן יתכן ישאלו לאנשי המקום מי הוא בן פלוני השוכן עמכם במקום הזה ושאם יגיד להם שם אביו שינשקו רגליו והוא השיבם כי לא נסה ללכת בגדולות ובגאוה ולכן אמר לאו אורח דילי ככך לאתגאה באוריתא אבל אבא דילי הוה דיוריה בימא רבה עתה הודיעם שנשמתו נתלבשה בלבוש העולם הזה להראות להם בגוף אמנם כי אביו הוא צדיק י"סוד עולם השוכן בים הגדול שהיא מלכות ואיהו חד נונא דאסחר ימא הוא הבריח התיכון בתוך הקרשי' המבריח מן הקצה אל הקצה והוא רב ויקירא ועתיק יומין השוכן בים ההוא עד דהוה בלע כל שאר נונין דע כי בהתגלות המאור הגדול כל שאר המאורות נבלעים

באורו כאלו הוא בולעם וכן הוא התנין הגדול הקדוש שממנו נמשכים חיים לכל צבא מרום והוא מוציאם חיים אחרי בולעו אותם כי ממאורו הם נארים. והנה הוא הגיד להם מתוך החיד' שמו העצמי הרמוז בשמו המוחשי כי בשם המנונא יש נונא והם חשבו שהיה בנו של רב המנונא המוחשי ודעתו לומר שהיה בן לנונא רבא ויקירא ולכן א"ל אנת הוא בריה דרב המנונא סבא ושעדיין היה בחיים חיתו ולכן בכו כחדא ונשקוהו ומ"ש ושאט ימא ברגעא חדא בתוקפיה ואפיק לון כגירא בידא דגבר תקיף יתבא' בסוד הזרעת הנשמו' המיוחס ליורה כחץ ודי עתה במקום הזה.

אזלו אמרו ליה אי ניחא קמי מארי עכשו שהבינו מתוך דברי חידתו לדעתם שהיה בנו של רב המנונא כבדוהו וקראו לו אדון אמנם רצו לדעת אם הוא בנו של רב המנונא או רב המנונא כי עדיין היו מסתפקים בזה.

פתח ואמר ובניהו בן יהוידע האי קרא אוקמוה וכו' אבל האי קרא לאחזאה רזין דאוריתא וכו' על רזא דחכמתא קא אתיא וכו' כפל הענין להודיע סוד הנה"ר מתחלתו רזין עילאין דאוריתא הרמז על תפארת על רזא דחכמתא הרמז על חכמת אלהי"ם וזה נרמז בשם בני"הו כלומר בן י"הו ב"ן י"הו י"דע כי משם מתחיל להודע מסוד הי"וד אל הה"א הראשונה ומהה"א אל הו"ו וכבר ידעת סוד הו"ו ומשך הו"ו אלה תולדות יעקב יוסף ועז"א מלה סתימאה איהו. ושמא גרים הודיעם ברמז כי שמו אשר נקרא המנונא גרם לו להיות נשמתו צרורה בצרור החיים כי נונא ירמוז אל התנין הקדוש המבריח מן הקצה אל הקצה שהוא צרור החיים והביא ראיה מבניהו בן יהוידע כי שמו גרם להיות נשמתו אצולה מאוצר העליון. ודע כי בכל מקום שתמצאם ע"ה אומרים שמא גרים הם רומזים כי כל נשמה ונשמה נותנין לה גוף הראוי לה שתתלבש בו בזה העולם כפי נגזרה חכמתו יתברך בסוד העבור כאשר יתבאר במקומו בע"ה וכבר ידעת כי השם הוא הקובע ידיעה במה שלא היה נודע כשם שלא יודעו כחות הנפש רק בכחות הגוף ועל סוד זה אמרו שמא גרים כי הסכמת קריאת השם בגוף ההוא היה מפאת הנשמה שנתלבשה בו במאמר המזווג הזיווגין יתברך שמו. ועל סוד זה היו הראשונים בודקים בשם כמ"ש ר' מאיר בדיק בשמא בההוא עובדא דכידור. והתחיל לבאר הכתוב בן איש חי דא צדיק חי עלמין יבאר מלת ח"י ומלת הי"ל כי הוא קרי וכתיב ולזה אמר רב פעלים מארי דכל עובדין וחיילין כי כל צבאות יי' וחיילותיו מכחו נאצלים והוא המחיה אותם וכבר ידעת אמרם אות הוא בצבא שלו ומדת היסוד חי העולמים נקרא אות אות ברית קדש אות היא ביני ובין בני ישראל ומ"ש רשים הוא ורב מכלא כי שמו א"ל ח"י נרשם בכל צבאות יי' כלם מסיימים שמותם בשם אל מיכאל גבריאל וזולתם הנסדרים על סדר האלפא ביתא

דאב"גד ותשר"ק. ועל סוד הנקודות כאשר נתבאר בתיקונים מאן אתר נפק מאן אתר אתא כי הוא נה"ר דנפיק מחכמ"ה ונגיד מבי"נה עד יסוד שהוא סוף הנהר אהדר ואמר מקבצ"אל דרגא עילאה סתימאה דכלא ביה כי מלת קבצאל יורה על דבר הנעלם אשר הכל נקבץ ונקמץ בתוכו. מגו נהורא עילאה היא החכמה שעליה נרמז יהי אור וממנה נמשך ראש הנהר שהיא הבינה ומ"ש ואיהו היכלא קדישא יחזור לקבצאל שהוא היכל המקבץ בתוכו כל אבני הבנין. ובגופא דהאי אילנא קיימין כל עלמין וכל חיילין מניה אתזנו יחזור לאיש ח"י הוא חי העולמים כי ממנו ניזונים כל צבאות יי' ועומדים על עמדם. הוא הכה את שני אריאל מואב ב' מקדשים בית א' ובית ב' הנקראים אריאל שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ובעוד שהיתה השגחתו עליהם עמדו כמ"ש והיו עיני ולבי שם כל הימים ובהסתלק השפעתו מהם נחרבו וכאלו הכה אותם ביד וכבר ידעת כי המסיר קנין משים העדר כמ"ש או מי ישום אלם כי בהסיר ממנו כח הדיבור ישימהו אלם וז"א כיון דאיהו אסתלק דהוה נגיד מלעילא וכו' כב יכול הוא הכה לון כי לא ייוחס ח"ו הרעה למטיב יתברך והוא סוד ואנכי הסתר אסתיר פני מהם ביום ההוא ומיד והיה לאכול. וכרסייא קדישא נפלת הרמז על כנסת ישראל כי לכל מקום שגלו שכינה גלתה עמהם ונתיחס זה אל הנפילה כמ"ש איך נפלת משמים נפלה לא תוסיף. אמאי על נהר כבר. ביאר הסבה כי בהעדר שפע הנהר שכבר היה נמשך ונפסק נחרבו הב' בתים והוא סוד ונהר יחרב ויבש יחרב בבית א' ויבש בבית שני. וביאר מלת מואב כי כן הסכים אבינו שבשמים ר"ל השוכן בתפארת והנה כשחשך השמ"ש כוכבי השמים לא יהלו אורם כי הוא המחלק להם אור. והוא סוד הן אראלם צעקו חוצה כי נחסר אורם שהיו מקבלים מכנסת ישראל. הוא ירד והכה את הארי בזמנין קדמאין וכו' בא לתרץ כי כפי הנחתו הראשונה אמר כי בהסתלקות הנהר הכה את שני אריאל וא"כ היאך יובן כי ברדתו הכה את האריה שהוא צורת האריה שהיה נראה רבוץ באש המזבח שזה היה סימן טוב לישראל כי היה מורה שעלו לרצון קרבנותיהם וא"כ היאך יובן שירד והכה את האריה כי לא יכהו רק בהסתלקותו מעליו ועכ"א בזמנין קדמאין וכו' כלומר כי מקודם לכן היה יורד הכח ההוא והנהר היה נמשך והיה נראה באש המזבח צורת אריה והוו חמאן על גבי מדבח' רביץ על טרפיה אכיל וכו' כגיבר תקיף דע כי האריה הנראה על אש המזבח הוא אש הגבו"רה בכח החס"ד הימיני ולכן נקראו כת האראלים אראלים כי היא מלה מורכבת מן אל ומן ארי כי אל מצד החסד וארי מן הגבורה כי לאריה נתן כח הגבו"רה וכן ארי"ה עולה במספרו גבו"רה ואז"ל גבור כארי ואל תתמה ממה שכתוב ופני אריה אל הימין כי הכתוב יגיד כי כח הגבורה שרשו מן

הימין והפנים נראים זו בזו כאשר אני עתיד לבאר בסוד ד' פנים לאחד ועל כחו הנאצל מן הימין כתיב ופני אריה מן הימין וכבר ידעת כי כח כל הספירות נכללות בכח אחד יתברך שמו ומזה הטעם קבלו בעלי הקבלה כי כת הארלים מיוחסת לתפארת ביען היא כוללת ימין ושמאל ארי ואלים וע"כ היה נראה כגיבר תקיף כי באמרו גיבר רמז על הגבורה והאש מצד הגבורה הוא והיה נראה באש. וכל כלבין הוו מתטמרין קמיה כל כחות הטומאה החיצוניות הנאחזות בשמאל היו נחבאים ונבלעים מפניו שלא היו מתפרנסים מן הקרבן כי אם אישי יי' הקדושים ולא נפקין לבר כלומר לא היו יוצאים חוץ ממחיצתם להתפשט בארץ ולשוט בה כי כבר ידעת סוד מעשה הקרבנו' ושתועלתם היה כדי לצמצם מדת הדין שם על המזבח שלא תתפשט בעולם והנה בהצתמצ' מדת הדין שם הנה הכחות החיצוניות הנקראים כלבים בסוד הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי היו נחבאים בצד צפון כי שם הם שוכנים בסוד מצפון תפתח הרעה ולא היו נראים בעולם ולא היה נראה במזבח רק צורת אריה הימני המתלבש בגבורה כמו שאמרתי והוא סוד וידי אדם מתחת כנפיהם כי ידי אד"ם הם חס"ד וגבורה לקבל הדורון אמנם כשגרמו עונותיהם של ישראל היה נראה כדמות כלב. ומ"ש כיון דגרמו איהו נחית לגו דרגין דלתתא יודיע כי השפע השופע מהנהר ההוא אינו חדל מלירד שא"כ היה העולם חרב מכל וכל כי לא יתפרנס העולם התחתון כי אם משפע עולם העליון אבל השפע היורד היום בעונותינו שרבו יורד תחלה אל בעלי הקליפה שהם בצורת כלב ופני אריה הקדוש חפו כי בהסתלק ממנו השפע קטיל ליה אמנם עדין איהו נחית לגו דרגין דלתתא ובזה קטיל להההוא אריה דלא בעי למיהב ליה טורפיה כקדמיתא וכ"ב יכול קטיל ליה הוא הכה את הארי ודאי והכוונה בכל זה כי קודם שחטאו ישראל היו הקרבנות רצויים לפני יי' ואישי יי' יאכלום כאשר יתבאר בסוד הקרבנו' ב"ה והיה צורת אריה שבמרכבה נראה שם והאש אוכלת את העולות בסוד את קרבני לחמי לאישי ואחר שגרמו עונותיהם הושלך דורונם לכלבים לתוך הבור לעינא דסטרא אחרא פי' מלת בור מלשון ברירה דבר הנראה לעין הבור שאין בו מים וכו'. כיון דחמא הכי ההוא סטרא אתתקפת כשהשיב ימינו אחור נתחזק האויב הבא מכח השמאל הוא סמ"אל ושלח שלוחו הכלב אל מזבח יי' כי מצא בעל החוב לגבות את חובו והפכו הפנים פני אריה כ"ב יכול אל פני הכלב ובמקום שהיו פני אריאל מאירים ומזהירים שבו פני בלאדן שהוא שליח פני אדם הבליעל אשר משחת מאיש מראהו ותוארו מבני אדם במקומו. וראיתי אני בספרי ההשבעות שעושים הגוים בכשופיהם שמשביעים לשר הנקרא בילאד ואומרים שהוא שר וגדול בשדים והכוונה על בלאדן אלא שנשתנה שמו להם כשם שנשתנה להם שם

שטן עד שקוראים אותו הנוצרים שטנאש. ביום השלג ביומא דגרמו חובין ודינא אתרן וכו' כבר כתבתי למעלה כי ברדת מימי החסד אל העטרת על ידי הגבורה נקפאים שם מפאת מדת הדין שמקפים אותם שלא ירדו לסבת העונות ונעשו כשלג הקרוש בסוד עונותיכם מנעו הטוב מכם וע"כ נתיחסה העטרת אל השלג וג"כ עונש הרשעים בגהינם מתיחס אל השלג הצונן בהפך האש כמ"ש ז"ל תשלג בצלמון שהרשעים נדונים ששה חדשים באש וששה חדשים בשלג באופן שהשלג מתיחס אל הדין ואמר כי כל הצער הגדול הזה קרנו ביום השלג ביום שנתחזק הדין לדון את ישראל שנסתלקו הרחמים מהם כי הרחמים מזוגים הם מה כתיב בתריה והוא הכה את איש מצרי דא נהורא וכו' ביאר כי עונותיהם של ישראל היו סבה בימי קדם עד שנענש מרע"ה בעבורם כמ"ש וירע למשה בעבורם וזה במי מריבת קדש כשרבו עליו לתת להם מים מתוך הכעס טעה משה רבינו ע"ה כמו שאבאר בהדיא וקראו איש מצרי לפי שנולד במצרים ושם גדל וכן קראו הכתוב איש מצרי הצילנו מיד הרועים ונקרא איש מרא"ה כי מדרגתו בגבורה גדולה ממדרגת כל הנביאים שהיתה מתוך אספקלריא המאירה כמו שהעיד עליו הכתוב **ומראה** ולא בחידות ומראה בלשון זכר מעולם הזכר וכבר ידעת ההבדל שיש בין מראה בסגול למראה בקמץ כי **מראה** בקמץ היא מעולם הנקבה. ונקרא אי"ש על שמדרגתו במדת התפארת כי על כן נקרא איש האלהים איש לעטרת והוא סוד צדיק מושל יראת אלהים וע"כ נתיחס לבעלה דמטרוניתא לפי שהוא גוזר וי"ראת אלהים מקיימת. והשלים הענין וזכר הסבה אשר נענש בעד ישראל ואמר וביד המצרי חנית הוא מטה האלהים שנאמר ומטה האלהים בידו. ודא הוא מטה דאתברי בע"ש בין השמשות וכו':

מוכרח אני מעתה לבאר ענין עונש משה רבינו ע"ה במי מריבת קדש לפי שלא מצאנו מפורש ענינו במקום מיוחד בזוהר כי אם בדרך דילוג וסירוגין ובלתי מבואר ואפי' בדרך פשט וכ"ש בדרך הסוד ולפי שהביא הזוהר בכאן הסוד אבארנו בכאן כיד אלהי עלי לטובה וזה לפי שמצאנו ראינו החילוק הרב אשר נפל בין המפרשי' בענינו ע"ד הפשט וכל אחד אחז דרכו בידיעת חטאו של משה רבינו ע"ה וכתב הרמב"ן ז"ל החטא במשה ואהרן במי מריבה אינו מפורסם בכתוב ורש"י ז"ל פירש בו מפני שצוה אותם ודברתם אל הסלע ולא אמר והכיתם שאלו דברו ולא הכו היה הקב"ה מתקדש לעיני העדה ואומרים ומה סלע זה שאינו מדבר ולא שומע מקיים דברו של הקב"ה ק"ו אנו וכתב הוא אבל דברי אגדה הן ולא נתחוורו לי כי מאחר שציווהו קח את המטה יש במשמעו שיכה ואילו היה רצונו בדבור בלבד מה צורך היות המטה בידו והאריך הוא ז"ל בענין הזה והביא דעות כל המפרשים אחת אחת למצוא חשבון ונשא ונתן בענין

כמו שכתב וטענות רבות למפרשים בחטא הזה כבר סתר רבי אברהם דברים רבים מהם והסוד שהביא גם הוא איננו נכון וכו' והרב רבינו משה כתב בו סברה אחרת לפי שנטה לצד הרגזנות באמרו שמעו נא המורים וכו' ותפש הוא ז"ל עליו ואמר אלו דבריו ז"ל הוסיף הבל על הבלים שהרי הכתוב אומר מריתם פי ויען לא האמנתם בי. וכתב ז"ל והקרוב מן הדברים שנאמרו בזה הוא דברי רבינו חננאל שכתב כי החטא ההוא באמרם נוצא לכם מים וראוי שיאמרו יוציא לכם מים כדרך שאמרו בתת יי' לכם בערב בשר לאכול ואולי יחשבו העם כי משה ואהרן בחכמתם יוציאו להם מים מן הסלע וזהו לא קדשתם אותי וכו' עיין שם. ובסוף דבריו אמר והאמת כי הענין סוד גדול מסתרי התורה כי בראשונה אמר לו הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב והכית בצור יאמר כי שמו הגדול על הצור בחורב שהוא כבוד יי' האש האוכלת בראש ההר ובעבור כן לא הכה אלא פעם אחת ויצאו מים רבים אבל בכאן לא פי' לו כן והסכימו שניהם להכו' בצור ובשם יי' פעמים והנה זה חטא ועל כן אמר לא האמנת בי לשום אמנה בשמי ובאמונ"ה יעשה הנס ונאמר מריתם פי כי מרו את רוח קדשו הנקרא בכל מקום פי יי' וע"כ אמר מעלתם בי ואין מעילה אלא שיקור וכו'. והנה מפרשי דבריו ז"ל הלא המה הרב רבי יהושע שעייב וה"ר שם טוב גאון אמרו כי כוונת הרמב"ן ז"ל באמרו כי שמו הגדול על הצור היא העטרת שנקראת כבוד יי' ואש אוכלת. ובעבור כן לא הכה אלא פעם א' כי חשב כי החבור שלם ולא היה שם שום הסתלקות וע"כ לא הכה אלא פעם א' אבל בכאן לא פירש לו וחטאו בשגגה כי חשבו כי יש שם סוד גרמא מהסתלקות הכח ואולי היה צריך שם עליוני והסכימו שניהם להכות פעמים אחד כנגד העטרת וא' כנגד התפארת שיתן כח בעטרה והנה זה חטא כי יחשבו ישראל שלא היה כח באמו"נה ותשש כח השם כנקבה ועוד שהם נסתפקו בדבר שלא היה להם להסתפק ואם הם נתכוונו למחשבה טובה וזהו שאמר להם השם הגדול יען לא האמנת' כי לשון אמו"נה בשמי כי היה לכם לדעת כי באמונה לבד יעשה הנס. ובזה מרו ועצבו את רוח קדשו הנקרא בכל מקום פי יי'. ואין מעילה אלא שיקור כל מה שחשבו היה שקר כי אנ"י הנותן מים ולי היכולת ולכן היה משה מתחנן ומתנצל בעד חטאו ואומר אדנ"י יהו"ה כי התחנן לשם הנכבד שימחול לו על שגגתו והיה עונשו שלא נכנס לארץ מדה כנגד מדה. ואני הדל והעני בחכמה משתחוה אפים ארצה מרחוק מול עפרות קברו ז"ל אזכיר לפניו מה שמצאתי ראיתי בספר הזוהר אחת הנה ואחת הנה אולי ייטב בעיניו מה שאזכיר לפניו כי הוא ז"ל לא ראה ספר הזוהר כי לא נגלה בימיו והראיה על זה כי לא יזכרנו בשמו כמו שמזכיר ספר הבהיר וכן קבלנו מרבותינו כי הוא ז"ל לא ראה ספר הזוהר ואומר אני אולי יתעשת

לפני האלהים ולפניו מה שאזכור בענין הזה והאלוהים יכפר בעד אם אשגה כי ידעתי נאמנה ערכי לנגדו כערך יתוש קצוץ כנפים מול נשר ארך האבר גדול הנוצה ולא מחכמה שאלתי על זאת מלפניו והוא כי אשאל כי אנסה לפניו לאמר למדנו רבינו היאך נבין כי בהכותו פעמים יובן כי אחד כנגד העטרת ואחד כנגד התפארת ואלו הכה ז' פעמים הנה ימשיך כח כל הנחלים אל הי"ם ואין בזה אשם וכ"ש חטא גם כי ההכאה אינה מורה על המשכת שפע רק על הכנעה ושעבוד כמו שמצינו בענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת ויאמר ירה ויורה ויאמר חץ ותשועה ליי' ונאמר שם ויקצוף עליו איש האלהים וכו' ועתה שלש פעמים תכה בארם וכבר הביא זה הענין רבינו נסים ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל כי כאשר יעשה הנביא איזה דמיון בפועל דומה למה שראוי שיקרה לעתיד ונלמוד מזה כי ההכאה תורה על הכנעה ושעבוד ודוגמת הענין הזה מצאתי ראיתי בספר הזוהר בפ' ויהי בשלח והויכוח הזה בין רבי חייא ורבי יהודה על ענין ההכאה בצור הנרמז להם בשכינה א"ל רבי יהודה אי הכי הא כתיב הן הכה צור ויזובו מים וכו' מאן מחי לשמיה ח"ו אשר נראה מכאן כי ההכאה תורה על הכנעה ושעבוד וא"כ היאך יכה משה פעמים א' כנגד העטרת ואחר כנגד השם המיוחד ח"ו והנה רז"ל אמרו בפסוק וירם משה את ידו ויך את הסלע הכה פעם אחת התחיל הסלע נוטף מים מועטים שנאמ' הן הכה צור ויזובו מים כזב הזה שהוא נוטף טיפי טיפי א"ל בן עמרם המים הללו ליונקי שדים או לגמולי חלב מיד הקפיד כנגדו והכהו פעמים שנאמר ונחלים ישטופו. אשר נראה מכאן כי דעתו של משה בהכות הסלע פעמים להכריחו להגיר מימיו בחוזק ידו שיהי' הסלע נכנע למאמרו של משה ע"ה. ומה שהוקשה לו לרב ז"ל כי למה יצוהו האל לקחת המטה אם לא להכות פעם א' והוא הכה פעמים אינה קושיא שהרי מצאנו כל האותות שהיה משה עושה מטה האלהים בידו שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות ולא כל האותות היו בהכאה כמו שכתב רש"י ז"ל וא"כ מוכרחים אנו להביא מאמרי הזוהר איש איש ממקומו כדי שמהם נבין במה שטעה משה רבינו ע"ה בהכותו בסלע אפי' פעם אחת וכ"ש שתים כי עשה אשר לא צווה כדברי רש"י ז"ל כי לא צוהו רק ודברתם על ידי דיבור לא על ידי הכאה ומשה ע"ה טעה שחשב שבשם שבפעם הראשונה שאמר לו הקב"ה ומטך אשר הכית בו את היאור תקח בידך וכו' והכית בצור חשב כי גם בפעם הזאת צריך להכות אחרי אשר צוהו שיקח המטה בידו וכי לצורך ההכאה הוא ולא הבדיל בין צור לסלע ואעפ"י שהם דבר אחד כי הצור הוא הסלע וארבעה שמות נקראו לו עי"ן משפט וצו"ר וסל"ע ובא"ר עין משפט ע"ש שבו נדון משה כשהכהו וצור ע"ש השכינה שנגלית שם שנאמר הנני עומד לפניך שם על

הצור וכאן בקדש שלא נגלה נקראת סלע ובאר ע"ש שלא פקקו מימיה כל מ' שנה ואם נסתלקה במות מרים חזרה בזכות משה רבינו ע"ה. ומעתה אבאר הסוד למה הוצרך בפעם הראשונה להכות ולמה קראה צור בפעם הראשונה. דע כי המדה הזאת רצוני העטרת קונה כל שמות הספירות אם לדין אם לרחמים כפי מה שיושפע עליה מלמעלה נקראת חס"ד מפאת החס"ד המשפיע בה ונקראת גבו"רה מפאת הגבורה ונקראת צו"ר ג"כ מצד חוזק הדין כי מלת צור מורה על דבר חזק וקשה וכבר ידעת כי כח הנחש יבואהו מצד הדין הקשה בסוד דרך נחש עלי צו"ר כי משם הוא יונק והנה כשיצאו ישראל ממצרים היה כח הנחש עלי צו"ר כ"ב יכול והיה סותם מעייני המים שלא יושפע על ישראל והיה צריך להכות לנחש עלי צור להכניעו ולהשפילו ולדחותו מעל הצור אשר לרמז הזה. א"ל הקב"ה למשה הנני עומד לפניך שם על הצו"ר כי בהיותי עומד על הצור ובהכותך בראש הנחש העומד בצו"ר תחליש ותכניע הנחש מחוזק הדין אשר על כן נקראת צור ובכן תשפיע מימיה אמנם לאחר שקבלו ישראל את התורה נטהרה המדה מטומאת הנח"ש וישראל היו חורין ממלאך המות ומסיעתו ונדחה הנח"ש מבית יי' וכבר היתה הבא"ר נוזלת מימיה בסוד באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק וכו' כמו שיתבאר במקומו שכבר נתקנו המדות וצנורותיהם להריק השפעתם בבא"ר ועוד לא תצטרך הכאה רק דיבור ופיוס והיא תגיר מימיה כי אין שטן ואין פגע רע ולזה א"ל הקב"ה למשה ודברתם אל הסלע ונתן מימיו ולא אמר ודברתם אל הצור כי הצור צריך להכאה להחליש כח הדין אמנם הסלע כבר הניקה לישראל מחלב דדיה נצ"ח והוד דבש ושמן שנאמר ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור והסתכל כי ייחס החלמיש החזק לצור והרמז כי הדין נהפך להם לרחמים ומשה רבינו ע"ה כשראה שצוהו האל יתברך לקחת המטה חשב כי באולי חזר החוזק הראשון למקומו ושיצטרך עוד להכות ולא הכה בתחלה כדעת רז"ל רק פעם אחת ועל שלא פייסה בדברים כמו שצווה לא נתנ' מימיה כי אם טיפי טיפי שעב' על מצות קונו וחזר והכה פעם שנית ואם נזלו נחלים השעה צריכה לכך כי לא לרצון המצוה נזולו כי אם שהשעה צריכה לכך לשיתקדש שמו ברבים ועז"א לו האל יתברך יען לא האמנתם בי להקדישני כי חשבתם כי מדת האמונה היא העטרת עדיין לא מטוהרה היא מטומאת מקדש וקדשיו וכי צריכה היא להכאה לדחות הנחש מהיכלה ומעלתם את פ"י כי היא נקראת פי יי' ועשיתם מעילה בקדש לכן לא תבוא אל הארץ מדה כנגד מדה. וראה זה מצארי לרז"ל רומזים למה שכתבתי זה לשונם אמר לו הקב"ה למשה אי אתה זכור מה עשה הסלע הזה לבני שנאמר וינקהו דבש מסלע ואחר טובתו הכית אותו רמזו כי כבר נסתלק הדין וכח הנח"ש המונע הטוב

מישראל והשביעה אותם מטובה והניקתם מחלב דדיה ולמה יכעיסה בצרתה גם כעס והיא אינה צריכה רק לפיוס דברים בלבד. וכן אמרו ידברתם אל הסלע והכיתם לא נאמר א"ל הקב"ה כשהנע' קטן רבו מכה אותו ומלמדו כיון שהגדיל בדיבור הוא מיסרו כך א"ל הקב"ה למשה כשהיה הסלע קטן הכית אותו שנאמר והכית בצור אבל עכשיו ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד והוא מוציא מים:

ועתה התבונן במתוק דבריהם וחידותם ע"ה כי תלו החטא בהכאה ורמזו כי המדה הזאת היתה קודם שקבלו ישראל את התורה בחוק הנע"ר בב יכול בחוסר השפעה לנגד ישראל כיר"ח בן יומו והיתה צריכה אל לימודי יי' וכדי לדחות ממחיצתה הנח"ש עלי צו"ר הוצרך להכאה אמנם כשגדל מאורה והיא בהיכל מלך פנימה וכל טוב אדוניה בידה אם יקרה מקרה למנוע טובה מישראל כי הם הם הגורמים לא יצטרך רק שנות אליה פרק אחד ואתה ידעת כי הפרק הזה אינו ממסכת פאה או מדמאי או מכלאים רק בזכור אליה זכות פרק אחד מפרקי מרכבתה שהוא זכות אברהם שהוא פרק א' מפרקי המרכבה כי בזכותו זכו ישראל אל הבא"ר במדבר וכמ"ש רז"ל אמר הב"ה אתה אמרת יוקח נא מעט מים חייך שאני פורע לבניך במדבר כי בזה תתפייס על בניה. והנני מביא לפניך מה שמצאתי בספר הזוהר מעט הנה ומעט הנה אשר משם למדתי כל מה שכתבתי בזה אמרו בפ' ויהי בשלח ומטך אשר הכית בו את היאור קח בידך והלכת מ"ט משום דמחקק בניסין הוה ושמא קדישא עילאה רשימא ביה בקדמיתא נחש כד"א דרך נחש עלי צור נחש דא אתער צור באן אתר אתגלי הכא אתגלי דכתיב הנני עומד לפניך שם על הצור ומאן צור כד"א הצור תמים פעלו ותמן ידע משה היך קאים נחש עלי צו"ר והא אוקימנא מלי. א"ל ר' יהודה לשתיק קרא יאות אלא הא כתיב והכית בצור ויצאו ממנו מים א"ל ודאי הכי הוא דלית לך כל שמא ושמא מאינון שמהן קדישין דקב"ה דלא עביד ניסין וגבוראן ואפיק כל מה דאצטריך לעלמא כ"ש לאפקא מיא. א"ל אי הכי הא כתיב הן הכה צור ויזובו מים מאן מחי לשמיה ח"ו. א"ל פטישא חריפא בקטרוי ידיע ואת שאיל דא אלא ת"ח בכל חת"ר צו"ר גבורה וכד בעי קב"ה למחאה או לאלקאה אתער גבורה דא ולקי הה"ד הן הכה צור ואי לאו דאתער האי צור ולקי באתר דאצטריך לא נבעין מיא. א"ל אי הכי הא כתיב צור ילדך תשי ותנינן מאי תשי חלשת ליה א"ל ודאי הכי הוא דאלמלא ידעין חייביא דהאי צור זמינא לאתערא לקבליהו ולאלקאה לון ימנעון מלמיחב קמיה אלא חלשא בעיניהו והואיל ולא מסתכלי ביה לא מסתכלי באורחיהו. ועל דא צור ילדך תשי. רבי אבא אמר אית צור ואית צור מסטרא דצור עילאה נפק צור אחרא וכו' עד ואזלא הא כי הא דאמר ר' אלעזר מי ימלל גבורות יי' וכו' הנך רואה שהם

קבלו ע"ה כי המטה היה מצוייר בו מצר שמאל נחש ומצד ימין היה כתוב שם המפורש וע"כ אמר לו הב"ה למשה בראשית האותות שיעשה לפני פרעה קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין כי הוא הקודם בקליפה לעולם והוא המחנה את הבריות ולכן קדם לו בענין התנין להודיעו כי זו כחו לאלהיו מסור בידו של משה וזהו כוונתו באמרו בקדמיתא נחש כד"א דרך נחש עלי צור נחש דא אתער צור כי משם יונק. באן אתר אתגלי כלומר הצור הזה בהיכן נגלה כחו הכא אתגלי בהכאתו שנאמר הנני עומד לפניך שם על הצור ותמן ידע משה היך קאים נחש עלי צור והנה לפי הנראה צור מורה על חוזק הדין והאש הגדולה ולפיכך תפש עליו ר' יהודה אי לשתוק קרא יאות כלומר אם לא הגיד הכתוב שיצאו ממנו מים שמורה על השפעת הרחמים החרשתי אמנם המים הם מצד החס"ד ולדידך באו מגבורה וא"כ הצור הנז' בכתוב הוא האבן או הסלע ולא השם הקדוש והשיבו ודאי הכי הוא כי יש כח בכל שם ושם משמותי וית' בדבר והפכו וכמ"ש ז"ל ההופכי הצור אגם מים כי מן הצור ממש יוציא מים. וחזר רבי יהודה ואמר ואם הצור הנז' בכאן הוא שם משמותיו מה תאמר בכתוב הן הכה צור מאן מחי לשמיה ח"ו והשיבו פטישא חריפא בקטרוי ידיעא כלומר בפלפולו נודע ואת אמרת דא אלא בכל אתר צו"ר גבורה הוא ודקא קשיא לך כי היאך יזכור הכאה בשם כד בעי קב"ה לאלקאה אתער גבורה דא ואי לאו דאתער האי צור ולקי באתר דאצטריך כלומר בכאן הוצרך להכות להכניע ולשעבד כח הנחש אשר דרכו עלי צור כאשר ביארתי לפי שהיה אזי חזק מאוד וסותם המעיין אמנם אחר שקבלו ישראל את התורה נחלש כחו ולא היה צריך להכות רק לפייסה בדברים בלבד ולכן אמר לו הב"ה ודברתם אל הסלע כי מיד ונתן מימיו בדרך פיוס בלבד ועוד אביא לפניך מה שמצאתי ברעיא מהימנא ז"ל פתח רעיא מהימנא ואמר אית סלע ואית סלע אית אבן ואית אבן אית אבן דשמא דיי' ועלה אתמר ואבנא די מחת לצלמא הות לטור רב ואית אבן דאיהי אבן משכית דלית תמן נביעו דמיא דחכמתא ולא דבור אלא אבן דומם. ואית סלע דאיהי סלע דמשה דעלה אתמר ודברתם אל הסלע ונתן מימיו ואיני בת קול ולא תליא בה אלא דיבור ופיוסא. אבל אשכחן אחרא ראיקרית קליפה משנה ונוקבא דעב"ד נע"ר דעלה אתמר בדברים לא יוסר עבד אלא דמחאן ומתברין מינה כמו פסוקות ולקוטות ועל דמלקטא להון אתקריאת לקוטות בלא נביעו רחכמה וקבלה אבל סלע דילי איהי ברתא דמלכא בגינה אתמר ודברתם אל הסלע בדיבור ופיוס כברתא דמלכא ובגין דמחינא בה לקינא עלה ואתגזר עלי מותא.

הנה אם עינים לנו לראו' נראה אור מתוך דבריו של רעיא מהימנא ומי כמוהו מורה שיגלה ויזכיר חטאו זולתו ועל מי לא יקום אורהו שלא הניח מקום לזולתו לומר ולחלוק

מה פשעו ומה חטאתו שהרי בבירור. אמר שיש סלע ויש סלע שהיא קליפה שהיא משנה דעב"ד נע"ר ורמז לנו לפי דרכו כי בעונותינו שרבו אירע לנו מפאת הגלות שנסתתמו לנו מעייני החכמה והמשנה הראשונה שהיא קבלה למשה מסיני נעלמה ממנו ואנחנו קורין היום משנה דעב"ד נע"ר ולא תצא ההלכה לאור והפסק כי אם במחלוקת והכאת הקושיות והתיובתו' זו בזו כאשר נתבאר זה בתיקונים תיקון אחד ועשרים ודמה זה הענין אל הזמן שהיו ישראל בלתי עדיין ראויים והיה הסלע הקלפיית חזקה שהוצרכה להכאה אמנם כשענו ישראל למעל' בשלמות וזכו אל הסלע הקדוש וכבר נדחה הסלע המיוחסת לצלמא הצריכה להכאה מיד נבעו המים של הסלע הקדושה וע"כ לא היתה צריכה עוד רק פייוס ודבור בלבד ואמר כי לפי שהכה בה לקה ונגזר עליו המות בחוצה לארץ ומה יאמר עוד אומר במה טעה והוא יעיד על עצמו ובגין דמחינ' בה לקינא ואתגזר עלי מותא.

ומעתה אשוב לבאר המאמר שאנחנו בו כי הוא יורה כל מה שאמרנו והיא אמרו וביד המצרי חנית דא מטה האלקים דאתמסר בידיה וכבר ידעת כי מטה האלהים הרמז על י"סוד הוא מטה ומשען העטרת ונמסר למדתו של משה ונברא בערב שבת בין השמשו' כי מגמת פניו להשפיע במעלי שבתא כי הוא שעת זיווגם וחקיק ביה שמא קדישא ובהאי חב בסלע כד"א ויך את הסלע במטהו. א"ל קב"ה משה לא יהבית לך מטה דילי להאי כלומר להכות שכבר נדחה הנחש משם חייך לא יהי בידך מכאן ולהלאה מיד וירד אליו בשבט בדינ' קשיא ויגזול את החנית מיד המצרי דמההוא שעתא אתמנע וכו' ויהרגהו בחניתו על ההוא חובא דמחא וכו' ולא עאל לארעא וכו' הרי לך מבואר חטא מרע"ה מפי רב המנונא סבא ומפי רעיא מהימנא עצמו. ומפי חברייא אשר קבלו מרשב"י ע"ה והכל שריר וקיים. וחדאי נפשי חדאי על זה שאלמלא באתי לעולם רק על זה דיי מן השלשים הכי נכבד אלין שלשים שנה עילאין וכו' כבר ידעת כי האבות הם גדולה גבורה ותפארת נקראים שלשים כי כל נקודה מהם בת עשר וכל מדה ומדה מהן יש לה ט' כנפים והם הכנויין שלה ועם הנקודה עצמה הם עשר הרי הם שלשתם שלשים ועל סוד זה אמר יחזקאל ויהי בשלשים שנה שהיה בוכה ואומר ויהי בזמן שנסתלק השפע שהיה בא משלשים שנה אל מדת אנ"י ואני בתוך הגולה וז"א מן השלשים הכי נכבד אלין שלשים שנה עילאין דאיהו נטיל מנהון ויהי מ"ם מן השלשים מ"ם המקצת. ואל השלשה לא בא הם השלש עליונות הם הם הבאים אליו ומשפיעים עליו ברצון עליון מבלי שיצטרך הוא לשאול. ואע"ג דלא עאל במנינא דלהון ושהוא עלול ונאצל מהם עכ"ז וישמהו על משמעתו הרמז לנפשו של דוד דלא אתפרש מלוחא

דלביה בסוד שימני כחותם על לבך דלית לון פירודא לעלמין וביאר הסוד שכבר רמזנו כי התשוקה תולד מלמטה מהעטר' דו"ד שם ליה ללביה ואיהו לאו לדוד בגין דתושבחן ושירין דסיהרא עביד לשמשא ובהו משיכת ליה לגבה למהוי דיוריה בהדה כי היא היא המבקשת לדודה. נפלו ר' אלעזר ור' אבא קמיה השתחוו לו אדהכי והכי לא חמו ליה כי שב למקומו ונסתר מעיניהם ופשט את בגדי החול ולבש בגדי קדש. יתבו ובכו ולא יכילו למללא דא עם דא כי נבהלו מהמראה. לבתר שעתא אמר ר' אבא ודאי תנינן כי נזכר למה שהיה קבלה בידם כי נשמות הצדיקים באות אל הצדיקים אשר עודם בחיים חיתם להודיעם ולגלות להם סתרי תורה ואזי הבינו שהוא רב המנונא סבא והבינו את דברי חידתו במושלם קמו והוו בעאן למטען לחמרי ולא אזלו כי גם הם רוחות חמורים שנתלבשו בגופות להראות כך בעיניהם ולא אזלו בלמה ילכו וכבר עשו שליחותם ואנא ילכו דחילו ואנחו לחמרי ולא הפצירו בהם ועד יומא הוו קראן להו דוך דחמרי לפי שעמדו שר ולא הלכו להם מיד כשנסתל' רב המנונא ולפי שנשארו אחריו כנו המקום ההוא על שמם.

דף ז.

פתח ר' אלעזר ואמר מה רב טובך אשר צפנת וכו' לענין המאורע פתח פתיחה זו כמה הוא טבא ויקירא ועילאה דזמין קב"ה למעבד גבי בני נשא יבאר נגד בני אדם שיהיו רואים בעיניהם מעלת הצדיקים שעסקו בתורה כשעולין לעולם הבא והם לא יעלו עמהם ונכלמים בעצמם.

טובך לא כתיב אלא רב טובך שאם אמר טובך משמע שאינם עולים רק עם הצרור הראשון שהיא העטר' וכבר ידעת כי שלש הצרורות הם עטרת ויסוד ובינה שהם סוד נפש רוח ונשמה ובאמרו רב טובך יגיד שעולות נשמותיהם עד הצרור הג' שהוא נברא רב טוב.

ומאן איהו זכר רב טובך כלומר מי הוא רב טובך הנז' הוא אשר נרמז בכתוב זכר רב טובך כי זכר הוא היסו"ד שהוא ענג החיים הנמשכים מעולם הבא הוא הבינ"ה א"כ רב טובך הוא עלמא דאתי כי היסוד הוא זכר של רב טובך ואמר כי הטוב ההוא לבית ישראל ובית ישראל היא העטר"ה שהיא בית לישראל סבא.

תו מה רב טובך הכא אגליף רזא דחכמה וכל רזין אתבלילו הכא. מסוד חכמ"ת אלהים שהכל נכלל בה.

מ"ה כמא דאתמר דא אילנא וכו' הרמז לחכמ"ה שהוא ח"ך מ"ה בסוד חכו ממתקים ונקרא מה בסוד מ"ה שמו ומ"ה שם בנו שהוא הבן הבכור ישרא"ל והחכמה הנזכר' היא אילנא רב ותקיף אילן שהכל בו בגין דאית אילנא אחרא זוטא היא חכמת שלמה ודא איהו רב ואעיל לרום רקיעי' חכמת אלהים עולה בכת"ר שהוא רום בחולם.

טובך דא אור דאתברי ביומא קדמאה על מדת החכמה עדיין מדבר ופי' מ"ה רב טובך כלומר החכמה שהיא רב כלומר אילן גדול שהכל בו והוא הטוב הראשון שנברא ביום א' אשר צפנת ליריאך והיא הבינ"ה ששם צפון לצדיקים לעתיד לבא צדיק וצדק שהכל ישוב אל היובל פעלת דא גן עדן עילאה היא העטר' שאליה מתיחסים כל הפעולות והמעשים כי היא עונם במעשה דכתיב מכון לשבתך פעלת כי היא מכון לכל הפעולות ודאי איהו לחוסים בך שעולים לשם נגד בני אדם הם הם אשר עדין הם בג"ע אשר בארץ בלבוש הדיוקן הדומה עדיין ללבוש בני אדם ועדיין לא ילבשו הלבוש העליון והזך ממנו ואינם עולים לגמרי לג"ע של מעלה רק בשבתות וימים טובים ור"ח כמו שיתבאר וע"כ נקראים עדיין בני אדם והם הקדושים אשר בארץ המה עדיין ורואים אל החוסים בצל כנפי השכינה עולים וטובלים בעל האפרסמון היא הבינה שנקראת אפרסמון כי העטרת נקראת אפריון כאשר יתבאר ואותו הטל יורד אל ג"ע של מעלה ושם טובלים הנשמות שכבר זכו לעלות ומתענגות בטל אורות ההוא דנחתין ושראן לתתא שנעשות הנשמות ההם כמלאכי אלהים עולים ויורדים נגד בני אדם הם הצדיקים אשר בארץ הלזו לעשות להם ניסים כגוונא דחזינא הכא. ולא זכינא לאסתכלא כי מעט הוא בעיניו מה שלמדו ממנו והלואי שהיה מאריך עמהם יותר כדי שילמדו יותר למה שזכו לשמוע מפיו.

פתח ר' אבא ואמר ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות כי אלהים ראינו על המאורע הזה שראו לרב המנונא ופחדו. פתח פתיחה זו אע"ג דמנוח לא הוה ידע מאי דעתיה כלומר דעתו של מלאך אם נראה להם לטוב אם לרע עכ"ז גזר בדעתו שלא לטובתם נראה להם ואמר מות נמות כי אלהים ראינו דכתיב כי לא יראני האדם וחי פי' ויחיה ואנחנו ודאי אנן חזינן ואנן חמינן וזכינן לנהורא דא בטוחים אנו שלא נמות לפי שלא בא אלא להודיע לנו סתרי תורה שאם נראה לנו ולא גלה לנו רזין דאוריתא היינו יראים לפי שנשמות הצדיקים באים להראות אל הצדיקים החיים קודם פטירתם לבשרם כי הכינו להם מקומם בג"ע.

אזלו מטו לחד טורא וכו' שרו ענפין דאילנא לאקשא דא בדא ואמרי שירתא דע כי כל מה שברא הב"ה בעולמו אומרים שירה לפניו ולא על הדרך שחושבים החיצוניים שאומרים שנאמר זה בבחינת בני אדם כשהם רואים את מעשה יי' הנורא מבריאת שמים וארץ

ומה שבהם מבהמות וחיות ועופות למיניהם כלם בחכמה עשה ושהם סבה שישבחו בני אדם אל היוצר אשר יצרם ובערך זה אומרים שכל הנמצאים משבחים ואומרים שירה כי הם לא יאמינו כי הצמחים והדומם אומרים שירה באמרם אין להם פה ואיך ידברו. והאמת כי לא כאשר הם חושבים כי אין לך דבר בעולם שאין לו הרגש הראוי אל טבע הדבר ההוא אשר בו יתהנה או יצטער יתהנה בהצטרף בו כח ההויה ויצטער בהסתלק ממנו ובהצטרף בו כח ההפסד וזה נרגש לעין המשכיל בצמיחת הפרחים ובכמישתם. גם מפאת זיווגם זכר ונקבה כי אין לך צמח שאין לו זכר ונקבה ותרגיש הנקבה בזכר ותפרח כששושנה ועל סוד זה אמרו ז"ל על דוד המלך שבשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו ואמר לפני הב"ה רבש"ע יש בריה בכל הבריות שבראת שאומרת שירה יותר ממני באותה שעה נזדמנה לו צפרדע אחת ואמרה לו דוד אל תזוח דעתך עליך שאני אומרת שירות ותושבחות יותר ממך וכו' ועל זה תקנו רז"ל פרחי שירה הידוע המתחיל שמים מה הם אומרים השמים מספרים וכו' הארץ מה"א ליי' הארץ ומלואה מדבר מהו אומר ישושום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת וכן ימים נהרות מעינות שמש כוכבים עבים עננים גשמים גהינם שרצים כל מין ומין בפני עצמו גפן תמר תפוח תאנה ירקות ולאמת מה שאמרנו אמרו כל העוסק בפ' שירה בעה"ז זוכה ואומרה בעולם הבא ואמר ר' אליעזר כל האומר פרק שירה בכל יום מעיד אני עליו שהוא בן העולם הבא. ואל תסתפק בזה כי יש להם הרגשה ודבור כל אחד ואחד ומין ומין מדבר כלשון עמו כאשר יסד להם המלך ואין בני אדם מציירים דיבור או צפצוף כי אם בכלי הפה והחמשה מוצאי המבטא ולפי מכחישים זה לחסרון ידיעתם בחכמת האל יתברך בבראיו והרי דע"ה אומר השמים מספרים וכו' ומיד ביאר כי דיבורם אינו כדיבורינו. וה"א אין אומר ואין דברים ולפי שלא יובן מזה מה שחושבים החיצוניים חזר ואמר בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם אמר מליהם לומר שאינו כמו מלולנו ועד"ז כל הנמצאי' ואפי' החילנות שהרי אמרו שמונים תלמידי' היו לו להלל הזקן וכו' גדול שבכולם יונתן בן עוזיאל קטן שבכולם רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה תלמוד הלכות והגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים גזרות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים וכתב רש"י ז"ל לא ידענא מאי היא ואינו מן התימא שלא ידע ומאי היא. ובעל הערוך הביא בערך שח פי' בתשובות כי ביום שאין נשיבת רוח בני אדם הבקיאים פורסים סדין בין הדקלים ואין מתנענע ועומדים בין שני דקלים הקרובים זה לזה ורואין היאך ינועו חריותיהן זה אצל זה והבקיאין מכירין מהם כמה דברים ואמרו ממר אברהם גאון שהיה בשנת

אלף וק"מ לשטרות שהיה מכיר בשיחת דקלים. וכתב הר' מאיר ז"ל כי בדורו היה הר' אברהם קאבסי שהיה מכיר עתידות בנענוע עלי האילנות ביום שאין רוח נושבת והיה מכסה האילן כסדינים והיא חכמה מפוארה עכ"ל הרי למדנו מתוך דבריהם כי יש לאילנות סימנין בהם ידעו החכמים העתידות והוא הוא דבורם מבלי היות להם פה ואלו לא היו מרגישין בעצמן איככה ידברו בסימניה' העתיד לבא והוא הוא כשיחת דקלים והחסידים הראשונים שהיו בימי רשב"י היו יודעים ובקיאים ושומעים דבריהם והוא אמרו בכאן שרו ענפין דאילנא דטורא לאקשא דא בדא התבונן שלא זכר שהיה שום רוח מתנועע אלא לאקשא דא בדא בלא רוח נושבת כלומר שהיו מדברים הענפים זו בזו בדרך רמיזותיהם שהוא הוא דבורם ודעתנו קצרה מהבין הדברים האלה על בוריין אמנם הן אמת שכן הוא ומאן דלא מטי בשרא אמר סריא היא.

שמעו חד קלא תקיפא וכו' כרוז היוצא בשעת נעילת השערים שיתקבצו ויאספו נשמות הצדיקים אשר נתפזרו ביום להגיד לצדיקים אשר עודם בחיים חייתם סתרי תורה אל מעונותם כי מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא שבנעילת שערי העיר הכרוז עומד בשער העיר ומכריז ליושבים בשדה שיאספו הביתה קודם שינעלו השערים. דחילו אינון הם ר' אלעזר ור' אבא בשמעם את הקול והנך רואה כי הכרוז ההוא אין ספק שקולו הולך מסוף העולם ועד סופו ולא ישמעהו רק מי שנתן לו רשות לשמוע כאותם החסידים שהיו מבינים שיחת דקלים ושיחת שדים ושיחת מלאכי השרת כי לא פה להם ידברו.

אדהכי נפק קלא כמלקדמין ואמר טינרין תקיפין פטישי רמאין רמז על היושבי' במתיבתא דרקיעא שהם חזקים בפלפול סתרי התורה.

הא מארי דגוונין מרקמא בציורין קאיר אצטוונא. הוא מטט"רון שהוא כולל כל הגוונין סוד ארגמ"ן יושב על כסא גבוה נקראת אצטוונא לפי שהוא ראש ישיבה למעלה.

בההוא שעתא קל ענפי אילנין רב ותקיף בלא נשיבת רוח אלא שהתעוררו לומר שירה ושירתם ששמעו הוא קל יי' שובר ארזים. והשבירה הזאת תשמש לשני ענינים ושניהם ענין א' וזה כי צריך אתה לדעת כי בהתגלות האור העליון על הארז"ם ארזי לבנון אשר נטע הם נבלעים באור ההוא וניזונים ממנו וזהו קול יי' שובר ארזים ויהיה פי' שובר מענין שבירה והבלעה ומענין מזון כענין וישאו את שברם שפי' את מזונותם והסוד ישברו פראים צמאם שפי' ירוו פראים צמאם. נפלו על אנפיהו וכו' כי שמעו מה שלא ניתן רשות לאוזן לשמוע כד מטו לבי ר' יוסי בר"ש בן לקוניא וכו' ר"ש אמר לון ודאי ארחא דניסין ואתין עילאין קא עברתון קודם שיגידו לו העובדא הרגיש במה שאירע להם מתוך החלום שראה אותם ולבניהו בן יהודע עמהם בדרך.

דקא משדר לכו תרין עטרין ע"י דחד סבא הוא רב המנונא ותדין עטרין הם שני חדושים האחד בפסוק את שבתותי תשמורו והשני בפסוק ובניהו בן יהוידע והפסוקים הנמשכים אחריו. תו דחמינא אנפייהו משניין והוא אשר אימת לי שהיה זה בפועל.
אמר ר' יוסי יאות אמרו דחכים עדיף מנביא שהרי רשב"י ראה מה שאין היום רואה שום נביא כי אחר שנחרב הבית נסתלקה הנבואה.
אתא ר' אליעזר ושוי רגלוי בין ברכוי דאבוי כאדם הניצול מצער ומתחבק עם אביו בשמחה מתוך הצער שעבר עליו סח ליה עובדא דחיל ר"ש ובכה. נתיירא מפאת ר' אלעזר בנו שראה לרב המנונא סבא שמא בא להודיעו שזמנו לו מקום בג"ע. ובכה על שלא וכה הוא לראותו פנים בפנים כאשר ראוהו ר' אלעזר ור' אבא ועל זאת פתח ואמר יי' שמעתי שמעך יראתי וביאר הכתוב תחילה ואמר האי קרא אמרו חבקוק בשעתא דחמא מיתתיה אל יעלה בדעתך כי חבקוק בשעת מיתתו אמר זה כי עדיין היה ילד ולא בינת אדם לו אמנם כוונתם אחר שגדל ונתנבא וידע את כל אשר קרהו בקטנותו ואת אשר החיהו הב"ה ע"י אלישע אמר תפלה זו דרך הודאה לאל יתברך ודומה לזה אמרו ז"ל מ"ד פיה פתחה בחכמה כנגד מי אמר שלמה פסוק זה לא אמרו אלא כנגד דוד אביו שדר בה' עולמות ואמר שירה דר במעי אמו ואמר שירה יצא לאויר העולם וראה כוכבים ומזלות ואמר שירה ינק משדי אמו ואמר שירה הנך רואה כי דוד לא ישורר בבטן אמו וגם אחרי צאתו וגיחו מבטן לא ידבר גם לא יראה כוכבים ומזלות כי מי הוא אשר יוציא אותו חוצה בלילה שהיא עלולה לנערים אמנם כוונתם לאחר שנתעלה ברוח הקדש והתבונן בענין היצירה והפלא העצום הנכאה ביצירת הולד כי בעודו בבטן אמו לא יתנשם והוא חי והוא מנפלאות תמים דעים. גם אחרי צאתו מיד יתנשם באויר העולם מה שלא היה דרכו ברך כי הנה הדגים אם פורשים ליבשה יזיקם האויר וימותו גם התבונן מחסד האל על ברואיו שמיד שיצא הולד מבטן אמו אותו הדם אשר במעי אמו יעלה אל השדים וישוב חלב וישתנה למזון אחר ראוי אל הולד וכן בהתבוננו בשאר הדברים אשר במאמר ההוא אמר שירה על כל א' וא' כן חבקוק אחרי שנתעלה במדרגת הנבואה הודה לאל יתברך אשר פדהו ממות. אמאי אקרי חבקוק וכו' הודיענו בתחילה כי הנביא חבקוק הוא בנה של שונמית אשר אמר לה היש לדבר לך אל המלך וכו' ובשרה למועד הזה כעת חיה את חובקת בן והיה ראוי לקראו חבוק ולמה נקרא שמו חבקוק שם כפול ע"ש שני חבוקין א' של אמו וא' של אלישע שנאמר וישם פיו על פיו. אשכחנא בספרא דשלמה מלכא כל הספרים הנזכרים בספר הזוהר כספר שלמה וספר חנוך וספרא דצניעותא וזולתם מהספרים אבדו ממנו בעונותינו הרבים בטלטול הגלות ולא נמצא מהם רק מה

שנז' בספר הזוהר ואמר שמצאו בספרא דשלמה מלכא כתוב על סוד זה למה נקרא שמו חבקוק לפי שכיון הנביא אלישע בשעה שהחיה אותו לחתום ברוחו אשר האציל עליו שם בן ע"ב בתיבות נשתוות על הדרך שיוצא מוי"סע וי"בא וי"ט באורח מישר ולמפרע ובאורח מישר בצירוף שלש אותיות בכל שם שמספר כל האותיות רי"ו כמספר חבקוק. ומ"ש ובגין דאתוון דאגליף ביה אבוי בקדמיתא פרחו מניה כד מית כלומר שלא כיון אביו לצירוף התיבות רק למספר האותיות רי"ו ולא חתם עליו רק האותיות מזולת צירוף התיבות ולכן לא נתקיים בראשונה כי פרחו האותיות לפי שלא נעשה מהם בנין בתיבות נשתוות ולפי' כשבא אלישע חבר האותיות ועשה מהם הצירוף ובנה מהם בתים כדי שיתקיים בגוף ונפש כי האותיות הן כנשמה והצירוף הם בנין הגוף וז"א ובגין דאתוון דאגליף ביה אבוי בקדמיתא כד מית פרחו מיניה כי לא נבנו השמות בדרך חבור ולכן פרחו ממנו והשתא דאלישע חבק ליה אגליף ביה כל אינון אתוון דשבעין ותרין שמהן כלומר שקלם וצרפם משלש שלש ועשה מהם ע"ב שמות. ולפי שעד עתה לא ביאר מספר האותיות חזר ואמר ואתוון דאלין שבעין ותרין שמהן גליפין אינון רי"ו וכלהו אתוון אגליף ברוחיה אלישע כלומר ציירם ברוחו במחשבתו בגין לקיימא ליה וכו' וקרא חבקוק שמא דאשלים לכל סטרין כלומר שיובן ממנו שני ענינים שני חבוקים ומספר האותיות ומספר האותיות רי"ו. ואמר תיבין אתקיימן לאהדרא רוחיה ובאתוון אתקיים כל גופיה כלומר שאלמלא צירוף התיבות לא יתקיימו האותיות בו ועל דא אקרי חבקוק פי' ולא חבוק לשתי כוונות כאשר פי'. וחזר לבאר הכתוב ואמר כי מ"ש יי' שמעתי שמעך יראתי שמענא מה דהוה לי ביאר מ"ש למעלה שאמר זה אחר שבא בימים וידע את כל אשר נעשה לו ע"י אלישע הנביא שטעם טעמא דמותא וזהו מההוא עלמא כלומר ממדת המלכות אשר היא בית מועד לכל חי כאשר יתבאר ולכן יראתי ושרא למתבע רחמין על נפשיה כלומר על מדתו אשר חייבה עליו המות ואמר פעלך בקרב שנים חייהו המדה הזאת נקראת פעל האל יתברך לפי שעל ידה הוציא הפעולות מן הכח אל הפועל וכל פעל יי' למענהו ולכן יבקש רחמים להמשיך עליה רוח חיים מלמעלה כדי שימשכו לו ג"כ החיים משם וז"א פעלך שהיא העטרת בקרב שנים העליונים הנקראים שנים קדמוניות חייהו דכל מאן דאתקשר באותן שנים קדמוניות אתקשרו ביה בקרב שנים תודיע להוא דלית לה חיין כלל כי אם משבעים שנה בסוד ימי שנותינו בהם שבעים שנה וחייו של דוד יוכיחו. בכה ר' שמעון ואמר אוף אנא ממה דשמענא דחילנא וכ"ש איל ראיתיו בעיני זקף ידוי על רישיה ואמר בדרך תמיהא ופלא ואמר ומה רב המנונא סבא נהירו דאוריתא לפי שמדתו מדת הי"סוד צדיק כאשר נתיחס הוא עצמו בחידה

לנונא דאסחר לימא רבה והוא הוא נהירו של תור"ה שבכת"ב על כן קראו אור התורה שכן תורתו האירה את העולם זכיתם לראות פנים אל פנים שנתלבשה נשמתו להראות להם בהקיץ וכו' נפל על אנפוי מרוב התבודדתו בתשוקה ההיא נראה לו כאשר יראה הנביא במראה הנבואה את אשר יראוהו ולא היה בחלום שא"כ היה אומר אדמוך וחמא. חמא ליה מעקר טורין החכם השלם בחכמתו נקרא עוקר הרים. מנהיר שרגין מדליק נרות שמלמד לתלמידיו ומאיר עיניהם בתורה כי גם למעלה יזכה החכם ללמד תורה לתלמידים שמתו בקצור שנים בהיכלא דמלכא משיחא לפי שהוא עתיד ללמד לישראל תורה ונחה עליו רוח חכמה ובינה וכו' א"ל ר' בההוא עלמא תהוון שבבין רב המנונא סבא אמר כן לרשב"י שיהיו שכנים בשכונה אחת לעולם הבא ומארי אולפנין פי' מורים הלכות וסודות לתלמידים כאשר היה בעוד בחיים חייתו ואמר כי מהיום ההוא והלאה לא היה קורא לר' אלעזר או לרבי אבא בשמם רק פני אל כי ראו אלהים פנים אל פנים:

דף ז:

בראשית רבי חייא פתח ראשית חכמה יראת יי' האי קרא הכי מבעי ליה סוף חכמה יראת יי' בנין דיראה היא סוף חכמה פי' כי היא פתח אל החכמה העליונה חכמת אלהים (וכן בדרך טבע לא יגיע אדם למעלת החכמה) וחכמת שלמה היא סוף המדרגות העליונות ולמה יקראה ראשית ויאמר כי יקראה ראשית אל הכניסה כי היא שער השמים שערי צדק כי הנכנס מן השער הזה הוא נכנס ואם ינעלו לו השער הזה לא יכנס א"כ היא ראשית ונשא משל על זה למלך שהוא נחבא לפני לפנים כי זה מחק המלוכה ובנה שערים אלין על אלין הרמז לנ' שערי בינה ולסוף כל תרעין עבד תרעא חד בכמה מנעולין הם שומרי הפתח שומרי הגן כי לא יכנס אל הפרדס רק מי שידע השוערים ההם תחלה והוא אמרו כל מאן דבעי למיעאל לגבי תרעא דא דאיהי קדמאה לגבאי בהאי תרעא יעול וזהו ראשית והכוונה לרבי חייא כי בזאת המדה שנקראת ראשית ושער כולל כל השערים העליונים ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ולפי שכפי המונח משרשי האמונה שהאל יתברך דרא י"ש מאי"ן שפירושו חכמ"ה מכת"ר וזו היא הראשית וההתחלה הראשונה לכן חזר ואמר בי"ת תרין אינון וכו' ירצה לכך בא בכתוב בי"ת בראשית להודיע כי שניהם היו כלי אומנתו של הקב"ה חכמת אלהים שהיא הנקודה הגנוזה הראשונה לעולם האצילות. וחכמת שלמה שהיא נקודה אחרונה הנגלית לעולם הנפרדים ולפי שלא יובן מזה כי הם שני התחלות א' לעולם האצילות והוא הטו"ב וא' לעולם הנפרדים שהוא המיוחס לרע בבחינת העליון אמר שלכן כתב בתורה

בלשון יחיד בראשית ולא אמר בראשיות או בראשים ברא אלהים להורות כי אין ביניהם פירוד ושהכל הוא יחוד אחד וחכמה אחת ונקראים שנים בבחינת הבדל פעולותיהם לא בבחינת עצמיותם כי הכל עצם אחד ויחוד אחד ודי בזה תשובה לחולקים עלינו תועי לבב הסכלים מבעלי בריתנו האומרים כי בעלי הקבלה מרבים באלהות ועושים עשר אוי לנפשם כי גמלו להם רעה כי הרבוי הזה הוא בכבודו של הקב"ה לא בעצמותו ח"ו רק במחודשיו אשר חייבה חכמתו יתברך שעל ידם יתהוו כל דבר ותמורתו כאשר נתבאר כבר וז"א בית תרין אינון דמתחברין כחדא ואינון תרין נקודין חד גניזא וטמירא פי' מאי"ן תמצא וחד דקיימא באתגליא והיא היא עצמה אלא שנגלית בהתמשכות המעיין מן המקור ובגין דלית להון פירודא אקרון ראשית ולא ראשיות חד ולא תרין מאן דנטיל האי נטיל האי פי' האוחז מזה גם מזה אל ינח ידו כי שניהם אחדות אחת כי אין הבדל ביניהם זולת כדמיון השם הנקרא לאד"ם אד"ם שלא יבדיל בינו ובין שמו דבר אחר כי שמו מורה על עצמיותו ועצמיותו מורה על שמו וזהו כי אתה יי' שמך לבדך כי כפי הנראה היה ראוי לכתוב כי שמך יי' לבדך ויהיה אזי הכוונה כי לא נקרא בשם זה רק הוא לבד אמנם בכתוב כי אתה יי' שמך יורה כי השם והוא והוא והשם דבר א' לבד ואין זה כדמיון שם ראובן שאותיותיו לא יורו על עצמו רק בדרך יחס והיכר אבל הוא יתברך הוא ושמו לבד ולא כזולת. אמאי אקרי יראת יי' חזר לתת טוב טעם ודעת למה נקראת המדה הזאת הנקראת ראשית י"ראת יי' לפי שיש בידה להשכיר ולהעניש כי לכך נקראת אנ"י נאמן לתת שכר וליפרע והוא הוא טוב ורע טובה שמורה לטובים ורעה שמורה לרעים ועל זה נקראת יראה שהיא מטלת אימה ופחד לעולם שיראו מלפניו יתברך וחזר ואמר ודא תרעא לאעלא לכל טובא דעלמא להודיע כי למעלה ממנה אין רע ח"ו רק ר"ב טו"ב. וגם כי יתיחסו המדות לאור וחשך ולכל דבר ותמורתו אין הדבר נאמר רק בבחינת המקבלים לא בבחינת עצמיותם.

שכל טוב אלין תרין תרעין כחדא הם העטרת וי"סוד שהם שני שערים ליכנס למה שלמעלה מהם והם שער ופרוזדור ליכנס לפני המלך יתברך והם שני פתחים כאחד רבי יוסי אמר שכל טוב דא אילנא דחיי דאיהו שכל טוב בלא רע כי הרע אינו רק בערוב האור והחשך שהוא עץ הדעת טוב ורע בעטרת כי משם היא הבחירה לבחור בין הטוב והרע ובין החיים והמות אמנם ע"ץ החיי"ם העליון שהוא התפארת ומשכו הוא שכל טוב בלא רע והוא שכל טוב לכל עושיהם שהם חסד"י דוד הנאמנים הם נצ"ח והו"ד לפי שיש למעלה מהם שני הזרועות שנקראים חסדיך הראשונים ונקראים חסדים טובים ואלה נקראים חסדי דוד לפי שהם משפיעים לנפשו של דוד ואליהם יתיחס העשיה לפי שהם

המחזיקים לתורה שבעל פה כמו שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה ללומדיה לא נאמר אלא למחזיקים והם תומכי התורה ואליהם יתיחס העשיה לפי שהעוס' בתורה בעודו עוסק בה לא יתייחס בו עשיה כי אם הגייה בלבד אמים המחזי' שהוא נותן הצדקה אליו יתייחס העשיה כי מעשה הצדקה שלום והסוד בזה כי הם הפועלים והעושים בעטר' על ידי היסוד שאלמלא הם לא היתה העטרת פועלת ועושה מלאכתה ואמר כביכול אינון עבדין לפי שהיא העיקר וראש פנה והיא היא העולה למעלה ונתן טעם למה נתייחס המעשה להם ואמר כל אינון דלעאן באוריתא בעוד דאינון לעאן בה לית בהון עשיה רק הגייה כמ"ש אינון דתמכין לון אית בהו עשיה ובחילא דא ר"ל בכח שכ"ל טו"ב המניעם כי גם הם כח תנועתם נמשך מעץ החיים ובכן הם עושים ולא אוכל לבאר יותר ובבוא לידינו סוד הזיווג יתבאר זה במקומו ב"ה מפיהם ע"ה שהיה בהם כח לדמות הצורה ליוצרה ודי בזה הערה. תהלתו עומדת לעד היא נקראת תהלה לדוד בעבור שהיא כלולה בתפארת הנקרא ת"ם. יושב אהלים ות"ם עולה במספרו תהל"ה ובכח זה עומדת לער תהלת ו"ו עומדת לעד פי' שתעלה להיות כאמה בתה כי אמת נקראת עד ועז"א כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג"פ מובטח לו שהוא בן העולם הבא בן העה"ב ודאי כי הוא ממשיך לה שפע וברכה מהעה"ב שהיא התשו"בה וקיימא כורסייא על קיומיה:

דף ח.

רבי שמעון הוה יתיב ולעי באוריתא בליליא דכלה אתחברת בבעלה הביא זה הענין לענין מה שזכר מי"ראת יי' שהיא הכלה ושכל טוב פועל בה ע"י המסייעים שהם למודי יי' וזיווג הכלה בבעלה שהם תורה שבעל פה ותורה שבכתב היה ביום שנתנו לישראל שהוא יום החמשים יום לצאתם מארץ מצרים והוכנו אז להתחתן באל יתברך בשתי התורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה ובכן היתה שמחת האפרי"ון העשוי מעצ"י הלבנו"ן כאשר נתבאר למעלה לכן היה רשב"י ע"ה וחביריו שהיו דוגמת למודי יי' למעלה בליל שבועות עוסקים בתורה בנביאים ובכתובים בדרש ובסוד שהם סוד פרד"ס פש"ט רמ"ז דר"ש סו"ד להכין הכלה ולסעדה בתומכיה ליום מחר ולקשטה בכל מיני הקשוט בפשט ורמז ודרש וסוד כי הם ענקים וחרוזים לצוארה ובהם תתקשט לפני החתן והיא ועולימת הא שהם המקשטות אותה נכנסות ביום מחר לפני המלך והמלך שמח בהמה כי נתגלה כחו ותהלתו על ידם בלילה שקדמה בקשוטי כלה וע"כ נקראים שושביני החופה כי הם התקינו האפריון והחופה והסוד ידוע כי אלמלא העוסקים בה והיודעים סודותיה מי ימלל גבורות יי' וישמיע קול תהל"תו כי אל זה כוון הוא יתעלה

בבריאת העולם להיות שעשועיו יום יום בה וע"כ קב"ה שאל עליהו ומברך לון ומעטר לון בעטרהא דכלה במתנות ופרס שקבלה מאת המלך.
והוה ר"ש וחברייא מרננין וכו' כי אין רנתה של תורה אלא בלילה ודע שהיו להם רננות ושירים מייסדים ע"פ החכמה והסוד והיו מרננים בהם כדי לשמח הלבבות להדביק נפשותם בעולם העליון להמשיך משם שפע ורצון ע"ד ניגון בסוד והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח יי' וכן אנחנו נוהגין היום בכל ליל ראשון של שבועות בל"ב פיוטין המיוסדי' אצלנו ע"פ החכמה אל אלהי ישראל יעורנו לאמרם בארץ הקדושה ובבנין אפריון במהרה בימינו ומחדשין מלין דאורית' כל חד וחד מנייהו הנה רשות לת"ח לחדש מה שלא שמע ע"פ שורשי התורה כמו שאמרנו שהרי היו החברים לפני רשב"י ומחדשים לפניו והיה שמח רשב"י ואומר להם זכאה חולקכון בגין דלמחר לא תיעול כלה לחופה אלא בהדייכו. ולמדנו מכאן כי הזיווג העליון מדת לילה במדת יום אינה אלא בבקר וכן היה במעמד הר סיני ויהי ביום השלישי בהיות הבקר כי אז נכללת ממשלתה של הלילה בי"ום וזה יתבאר בסוד תפלת שחרית בפ' תרומה.
וקב"ה מברך לון בשבעין ברכאן ועטרין דעלמא עילאה הם סוד ע' פנים לתורה וסוד ע' סנהדרין:
פתח רבי שמעון ואמר באותה הלילה שישבו לקשט את הכלה פתח בזה המזמור שהוא מענין הנדון ואמר קרא דא הא אוקימנא ליה בפ' תרומה יבאר המזמור הזה על סגנון אחר.
אבל בזמנא דא דכלה אתערת למיעל לחופה ביומא דמחר אתתקנת ואתנהירת בקישוטהא בהדי חברייא שהם הם המצהילים פניה ומיפים ומקשטים אותה והאם שמחה בבני חופתה. וביומא דמחר באים שושביני המלך שהם אוכלוסין ומשריין העליונים ואיהי וכלהו מחכאן לכל חד וחד דתקינו לה שאין מכניסין אותה לחופה עד שימצאו שם עמהם העומדים בבית יי' בלילה ההוא שקישטו הכלה כי הם חברים מקשיבים אלה לאלה.
כיון דמתחברן כחדא ואיהי חמאת לבעלה פני חמ"ה בפני הלבנ"ה מה כתיב השמים מספרים כבוד אל כבר ידעת כי תפארת נקרא שמי"ם והעטרת נקרא כבו"ד אל בהיותה מלאה מטובו כי בהיותה בפגימו נקראת אל זועם ומלת א"ל תשמש לחסד ולגבורה כי הוא מלשון אילות וכח הן בחסד הן בדין אמנם בהיות חסד משפיע בה נקראת כבוד אל ויהיה שיעור הכתוב השמי"ם שהוא פני החתן מספרים ומבהירים ומזהירים את כבוד א"ל כי ממנו תקבל זוהר ותזהי"ר כספירים ודוק ותשכח בלשון המאמר בההוא שעתא

דשמי"ם עאל לחופה הוא האפריון אפריונו של כלה ונהיר לה כל אינון חבריא דאתקינו לה אתפרשו בשמהן יקראו בשם כי הם קרואי מוע"ד וזהו מגיד הרקיע וכבר ידעת כי היסוד נקרא רקיע שעל גבי החיה והוא מדת הצדיקים ושם נזכרים שמות הצדיקים והוא המגיד אותם וקורא אותם בשם בסוד ראה קרא יי' בשם בצלאל. וביאר עוד כי נקראים הצדיקים מעשה ידיו כל בעלי ברי"ת בסוד ומעשה ידינו כוננהו ירצה כי מעשה ידינו הוא הברית החתום בבשרנו שאנו מתקנין אותו בידים ומבקשי' אנו מהאל יתברך שיכוננהו עליון בדוגמת הברית הקדוש העליון והנה הצדיקים המקשטים את הכלה הם בעלי בריתה שממשיכים אליה שפע הברית הקדוש ודע כי שמירת הברית מהעבירה ישמרהו מגהינם כמ"ש ז"ל כי אברהם שהוא הנכנס הראשון בברית עומד על פתח גהינם ואינו מניח כל מהול ששמר בריתו ליכנס שם ועל זה הביא מאמר רב המנונא שהוא אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשריך אזהרה שלא ידבר האדם ויוציא דברים מפיו שיביאוהו לידי הרהור כי יש בדברי תפלות כח להביא את האדם להחטיא את בשרו בשר קדש והוא גורם שימשכהו דומ"ה שרה של גהינם לגהינם. ויביא ענין דוד בבת שבע וקטרוג דומה עליו על שפגם בברית קדש ושהשיבו הקב"ה דוד זכאה איהו וברית קדישא על תיקוניה קיימא שלא חטא בו לפי שראויה היתה בת שבע לדוד ששת ימי בראשית והסוד ידוע כי ששת ימי הבנין היתה ב"ת שב"ע ראויה לדוד ושהשיב דומה אי קדמך גלי כלומר שהיה זה בידיעה העליונה קמיה מי גלי כי היה לו להשמר ולבחור כי מדתו אינה בידיעה אבל היא בבחירה. והשיבו האל יתברך בהיתירא עבד שהרי אוכלוסי דוד לא היו הולכים למלחמה עד שמניחין גט זמן לנשותיהם. א"ל אי הכי הוה לי' לאורכא תלת ירחי לצאת חובת ספק הולד מראשון או משני דחיישינן לולד. א"ל במאי אוקימנא מלה באתר שיש חששא מהריון וגלוי לפני שמעולם לא קרב אליה אורי"ה כי משמרת ופקדון היתה בידו של אוריה ושמי החתום בו יעיד על זה ורמוז זה בשמו או"ר י"ה שלא נשלם הזיווג בה"א אחרונה. א"ל האי מה דאמרית וכו' עתה נתחזקה הטענה הראשונה שעתה אין עליה תשובה שאם לפניך גלוי לפניו מי גלוי כי מי ידע בכל אלה שלא קרב אליה ומי הגיד לאדם מה שיחו עם אשתו ואם תאמר שיתכן זה שהיה נודע הדבר כי הנשים יגידו מסתוריהם לנשים אחרות ויתפרסם הדבר אם כן למה צוהו דוד לפקוד לאשתו בבואו מהמלחמה שנאמר רד לביתך ורחוץ ודברה תורה בלשון נקיה א"כ ודאי לא ידע ומה שקשה בזה הפועל שהוא העיקר הוא לדעת שאינה אשת איש אבל לענין חשש הולד אם הוא בן תשעה לראשון או בן ז' לאחרון ליכא חששא דהכי תנינן בכ"ה לניסן אעבר כרוזא דוד שיצאו ישראל למלחמה עם יואב והוו עם יואב

בז' יומין דסיון הרי מ' יום או יותר שהולד נוצד בבטן אמו ואזלו וחבלו ארעא דבני עמון סיון ותמוז ואב ואלול וא"כ פשו להו טובא ונסתלק הספק. וי"א בשבעה באדר וכו' ונתארך הזמן יותר הרבה וביום הכפורים נתבשר ע"י נתן הנביא גם יי' העביר חטאתך לא תמות מאי לא תמות כי המיתה נגזרה על כל חי אלא לא תמות בידא דדומא כי היא המיתה הודאית ברדתו לשחת. וכשלא מצא בעל החוב מקום לגבות את חובו שב לקטרג כי כבר קבל עליו את הדין ומשפטו הוא חרץ בפיו באמרו חי יי' כי בן מות האיש העושה זאת טרונייא אית לי עליה פי' ממשלת ורשות יש לי עליו מלשון סרני פלשתים שתרגומו טורני פלשתאי. א"ל לית לך רשו דהא אודה לגבאי ומודה יעוזב ירוחם ואע"ג דלא חב כי אשתו היתה בכשרות ומשמת ימי בראשית מזומנת לו. ולא חטא כי אם בדבר אוריה עצמו שהרגו בחרב בני עמון ולא בחרבו כי. חייב מיתה היה כמ"ש ז"ל יתבאר במקומו. מיד אהדר דומה לאתריה בפחי נפש אוי לאזנים שכך שומעות אוי לנו מיום הדין אם כל החקירות והדרישות הללו עתידין אנו להם ועונות ישמר יה יי' מי יעמוד לנו זולת רחמיו הרבים ועכ"א דוד לולי יי' שהיה לי כמעט שכנה דומה נפשי דומ"ה ממש שרה של גהינם מהו כמעט כחוטא דקיק הוא הוא הפסע שיש בין מדתו של דוד ובין הקליפה כחוט השערה בינה ובין המות והוא ההבדל שיש בין אחד לאח"ר חוט דקיק בסוד ויקוב חור בדלת"ו והוא ג"כ סוד הבדל הה"א של מצה ובין החי"ת של חמ"ץ כי אין בין מצה לחמץ רק חוט דק כנודע לבעלי הסוד וזהו כשיעורא דאית ביני ובין סטרא אחרא וכו' ובגין דא בעי בר נש לאסתמרא וכו' ישלים ביאור הכתוב שהתחיל אל תתן את פיך לחטיא את בשרך אל תאמר לפני המלאך דלא יכיל בר נש פי' מלת אל תאמר גזרה ואזהרה ולא צווי כאלו אמר כי לא תוכל לומר לפני המלאך כי שגגה היא כמו שנחשב לדוד שגיון לפי שדוד סניגורו היה האל יתברך ונצח ליה קב"ה בדינא. למה יקצוף האלהים על קולך על שהוצאת מפיך דברי תפלות והתגרית בך היצר הרע וחבל את מעשה ידיך הוא זכות הברית שהיה מעשה ידיך יסתלק ממך הרי כי הברית נקרא מעשה ידינו שאל זה היתה הכוונה של רשב"י ע"ה באמרו ומעשה ידיו מגיד הרקיע הנודע בצדיק שהוא סוד הברית ושם נזכרים ונעשים הצדקים. וחזר וביאר על מה נקרא רקיע מדת היסוד ואמר מאן רקיע לפי שיש רקיעים ז' וזה בה"א הידיעה ואמר דא איהו רקיע די ביה חמה ולבנה כוכבים ומזלות הכל נדפס בזה הרקיע שהוא ח"י העולמים כלם ודא ספר הזכרון דאיהו רשים להו וכו' הוא מדת ז"כור ושם נזכרים הנדברים איש אל רעהו בתורה וישמע יי' ויכתב בספר ז"כרון לפניו ליראי יי' ולחושבי שמו יום יום ליום יביע אומר יומא קדישא מאינון יומין עילאין וכו' כשם שהיה עסקם בסוד הימי"ם

העליונים על כן הימים עצמם ימי בראשית הם מגידים שבחם של החברים ואומר כל יום לחבירו מה שחידש כל אחד מהם לחבירו. ולילה ללילה יחוה דעת דע כי בתולותיה רעותיה הבאות עמה לבית המלך כאשר ביארתי נקראות לילות בשם המטרונה עצמה והוא סוד העומדים בבית יי' בלילות כלומר עם אוכלוסי המלכה הנקראות לילות כי עבדי יי' כשעומדים בבית יי' שם נמצאים המלאכים הנקראים לילות חברים מקשיבים לקולם והוא אמרו כל דרגא דאשלים בליליא כלומר כל המדרגות שנכללות בשם לילה הם ג"כ משבחים ומגידים שבחם של העוסקים באותה הלילה בסתרי התורה ובשלימו סגיא אתעבידו לון חברים ורחימין כי אין אהבה כאהבת התורה. אין אומר ואין דברים כשאר מלין דעלמא יבאר מעלת דברי החכמים שמהבל פיהם נעשים שמים חדשים וארץ חדשה כאשר נתבאר למעלה בפסוק לנטוע שמים וליסוד ארץ ואלה הדברים הם הנשמעים ועומדים ברומו של עולם ולא כן שאר דברי הבאי שאינם נשמעים לפניו ויהיה שיעור הכתוב אין אומר זה ואין דברים הללו כשאר דברי הבאי שהם בלתי נשמע קולם לפניו ותברך. בכל הארץ יצא קום עבדי משיחה אינון מלין הם מודדים עולמות חדשים כשם שמדת הקב"ה שמים וארץ כשברא' מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל בשליש עפר הארץ מאליו אתעבידו שמים ומאליו אתעבידו ארץ כפי ערך הדברים אם הם סו"ד או פש"ט. ואי תימא דאינון מלין באתר ולא משטטי ושהם בעלי תכלית וגבול ידוע חזר ואמר בקצה תבל מליהם כי הם כוללים כל המציאות. כיון דאתעבידו רקיעין אם תאמר מהו השוכן בתוכם חזר ואמר לשמש שם אהל בהם שמ"ש ומגן יי' צבאות שוכן בהם ומשים אהלו בהם. כיון דשארי באינון רקיעין וכו' כדין והוא כחתן יוצא מחופתו וחדי ורהיט גו מגדלא חדא אחרא כי מדבריהם נעשה מגדל פורח באויר במקום אחר חדש מקצה השמים מוצאו ודאי מעלמא עילאה היא הבי"נה שהוא עלמא עילאה שהוא הנרמז מקצה השמים. ותקופתו זה העטרת שעל פיה נחשבים תקופות השנה הארבעה ואין נסתר מחמתו דההיא תקופה דא ותקופה דשמשא דאסתר בכל סטרא כי מחיבור שניהם בהקפתם נמצאים כל יצורי עולם ואין נסתר א' מהם ממנו כי הוא משגיח בהם ובאים לבקש מאל אכלם ברצוא ושוב. ושב לבאר מהו ואין נסתר מחמתו כי יותר היה ראוי לכתוב אין נסתר מאורו כי על מי לא יקום אורהו וא"כ למה אמר מחמתו מענין חמימות ואמר בשעתא דאתחמם ושב לגבייהו כל תשוקה יתיחס אליה חמימות הלב כמ"ש כי יחם לבבו שהוא משתוקק לנקום נקמת אחיו והרמז כי סבת תשוקתו של הקב"ה ומגמתו הוא בעבור התורה היא תורה שבעל פה שקישוטה ע"י החברים ועל רזא דא כתיב תורת יי' תמימה כי העטרת היא תורת יי' ודאי היא תמימה ומשלמת דברי

תורה שבכתב. שית זמנין כתיב הכא יי' ושית קראי מן השמים מספרים עד תורת יי' תמימה ועל רזא דא כתיב בראשית הא שית אתוון ברא אלהים את השמים וכו' הא שית תיבין וכו' ירמוז כי המזמור הזה נרמז בו סוד הבריאה וזה לעומת זה כי בשם שיש שש פסוקים מתחילת המזמור עד תורת יי' תמימה ואח"כ שש שמות יי' כן במלת בראשית שיש בה ו' אותיות ובתיבות הכתוב שש תיבות וזה לעומת זה להודיע שכל מה שנברא מכח הו"ו נברא והכל בששיות ומדה אחת לכל היריעות והרקיעים ובמעלת המזמור הזה יגיד כי בו נרמז כל הבריאה בסוד האצילות הנרמז בו. עד דהוו יתבי בההוא הלילה ליל שבועות עאלו רבי אלעזר ורבי אבא אמר לון ודאי אנפי שכינתא אתיין וכו' ודאי דמלה עתיקא איהו וכו' וההוא דסתים מכלא אמרו אמר זה לפי שרב המנונא סבא לא ביאר בכתוב מהאצילות רק מ"יסוד עד הבינה וכלל במדת הבינה כל השלש העליונות שכן אמר מאן דרגא אתא אהדר ואמר מקבצאל דרגא עילאה סתימאה דעין לא ראתה וכו' ורשב"י אמר כי הכתוב הזה אמרו ההוא דסתים מכלא שהוא הכת"ר וא"כ הרי כל העשר נזכרים בכתוב מן ח"י רב פעלים עד קבציאל ועם המדבר עצמו הרי כל האצילות רמוז. והאי קרא איהו באתר אחרא בגוונא אחרא בדברי הימים נכתב הכתוב הזה על אופן אחר ורצה רשב"י ז"ל לבארו:

דף ט.

פתח ואמר הוא הכה את איש מצרי איש מדה חמש באמה וכלא רזא חדא איהו כלומר כי בספר שמואל קראו איש מראה וכאן איש מדה איש המצרי ההוא דאשתמודע כי כתב בה"א הידיעה לרמוז על המצרי הידוע שהוא משה כי בספר שמואל לא כתב כי אם איש מצרי וכאן כתבו בהא הידיעה אותו הידוע גדול מאוד בעיני פרעה וכו' כמה דגלי ההוא סבא כי יפה אמר והאי קרא במתיבתא עילאה אתמר שם ביארו פי' זה הפסוק על הסוד הנזכר ואליהו גלה לו זה.

איש מדה כלא חד בגין דאיהו שבת ותחומיה כלומר כי הכח ההוא של יסוד הנרמז באיש מראה בוקע ויוצא לתחום שבת שהוא מדת אלפים אמה לכל רוח והוא סוד ונהר יוצא מעדן וכו' ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים שהוא תחום שבת והוא סוד ומדותם מחוץ לעיר וכבר ביארתי למעלה כי העטרת נקראת עיר גבורים כמו שנתבאר מפי רב המנונא סבא. ומ"ש וכתיב לא תעשו עול במשפט במדה. כבר ידעת כי מדת התפארת נקראת משפ"ט אלה"י י"עקב וק"ו המדה נמשך ממנו שהוא משך הו"ו שבכחו נמדדו כל העולמות ואמר לעולמו די. ומכאן תבין סוד מרידת התחומין בשבת שהיה צריך

שלא למדוד רק בחבל של נ' אמה לא פחות ולא יותר ולא ימדוד אלא כנגד לב"ו לדקדק במד"ה כדי שלא יערב תחום שבת בחוצה לו כי לכל דבר ניתן לו רשותו במדה והתבונן בדבריהם ע"ה במשנה שאמרו היה מודד לגיא או לגדר מבליעו וחוזר למדתו כדי לדקדק במדה הרבה בצמצום שלא לערב חול בקדש והוא אמרם ובלבד שלא יצא חוץ לתחום כי המכניס חול בקדש חייב מיתה בסוד מחלליה מות יומת כי נתן חלל בקדש כמו שכבר נתבאר והכוונה לרשב"י ע"ה כי איש מרא"ה שהיא התפארת ואיש מדה שהוא הי"סוד הכל אחד ו"ו ומשך הו"ו וז"א וע"ד איש מראה איהו ואיהו ממש איש מדה. ונתן טוב טעם ודעת למה נקרא איש מדה לפי שבו נמדד העולם העליון מקצה השמי"ם ועד קצה השמי"ם כלומר מראש הנהר לסופו ואמרי סופו לא שיש סוף ח"ו כי תכליתן אין להם סוף וז"א אורכיה מסייפי עלמא עד סייפי עלמא. ואמר שעל סוד זה היה קומתו של אדם הא' מסוף העולם עד סוף העולם לפי שנברא על דוגמא עליונה.

ואי תימא הא כתיב חמש באמה פי' אם יקשה השואל ויאמר כי כפי שרשי החכמה כי איש מדה הוא סוד הו"ו שהוא ששה כמו שביארנו וא"כ היאך יובן שהיה חמש באמה שהוא הה"א והשיב ואמר אינון חמש באמה מסייפי עלמא עד סייפי עלמא הוה כלומר הו"ו מדד בה"א חמש מאות שנה שהוא מהלך העולם מסופו לסופו.

וביד המצרי חנית כמא דאמר פי' כמ"ש רב המנונא סבא כמנור אורגים וכו' דהוה בידיה חקיק בשמא מפרש וכו' אז"ל יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ שנאמר וימלא אותו רוח אלהים בחכמ"ה בתבו"נה ובדע"ת וסוד שם המפורש היוצא מויסע ויבא ויט יוצא משלשה האבות שהם מיוחסים לאברהם יצחק ויעקב הבאים מכח השלש העליונות חכמ"ה ותבו"נה ודע"ת הם ונתיחס ידיעת השם לבצלאל וכבר ידעת כי מדתו כצ"ל א"ל חי והוא האורג את יריעות האה"ל והמבריח את כלם מן הקצה אל הקצה ובסוד הזה נקרא בצלאל אורג ומעשה המשכן על ידו כדוגמת בצל א"ל העליון האורג את יריעות האה"ל והוא סוד המט"ה שהיה ביד מש"ה העליון אשר יעשה בו את האותות כי בו היה חקוק גם כן שם המפורש במ"ב אותיות מהשמאל הוא אבגיתץ קרע שטן נגדיכש וכו' כי בזה השם נבראו שמים וארץ וזה השם היה יודע בצלאל ע"כ נקרא מנור אורגים כי הוא עץ שכופלים בו בגד האריגה והוא משל לקו האמצעי המבריח והכל מבואר. מכאן ולהלאה כמא דאמר כלומר מה שנשאר מהכתוב הוא כמו שפי' רב המנונא ואין לי בו שום חידוש אחר לחדש כי לא הבאתי הכתובים הללו לחדש דבר עליו רק לבאר ההבדל שיש בין הכתוב שבספר שמואל ובין הכתוב שבספר דברי הימים זכאה חולקיה של רב המנונא תיבו יקירין תיבו על רבי אבא ורב אלעזר אמר שישבו כל

הלילה עד הבקר לתקן ולקשט הכל"ה בכל קישוטיה במקרא במשנה בכתובים ובדרש ואגדה וכו' עם החברים ויאמר כי המוציא הלילה ההיא בד"ת יהיה שמור כל השנה ההיא מכל רע ותצא לו כל שנתו בשלום:

פתח ר"ש בראשית ברא אלהים. פתח מתחלת התורה שכן ראוי לענין מתן תורה להתחיל מבראשית שהוא תחלת ברייתו של עולם והנה בעמדם בני ישראל על הר סיני כאלו אז נבראו והיום ההוא הרת עולם כי אז פסקה זוהמתו של נחש ולכן פתח ראשונה בבראשית ברא אלהים. ומ"ש האי קרא אית לאסתכלא ביה דכל מאן דאמר אית אלהא אחרא וכו' אמר זה כפי דעות הכופרים החושבים שהם שתי רשויות ומביאים ראיה מהכתוב הזה בראשית ברא אלהים כי אלהים לשון רבים והנה רז"ל ע"ה אמרו א"ר יוחנן כל מקום שפקרו האפיקורוסים תשובתן בצדן נעשה אדם ויברא אלהים את האדם ויבראו לא נאמר אלא ויברא. הבה נרדה ונבלה וירד יי' לראות את העיר. כי שם נגלו אליו האלהים האל העונה אותי ביום צרתי כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים כיי' אלהינו בכל קראינו אליו. אשר הלכו אלהים לפדות לו. עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב ואל זה כיוון רשב"י ע"ה באמרו בראשית ברא אלהים כל מאן דאמר אית אלהא אחרא. כלומר מכח הכתוב הזה כי אלהים האמור משמע לשון רבים אישתא דעלמא יוקיד ליה כלומר שתהיה מיתתו בשריפ' בזה העולם לעיני הכל וזהו אישתא דעלמא שהרי חנניה מישאל ועזריה ניצולו מן השריפה מפני שלא שנו אבל האמינו ביחידו של עולם ורשב"י אומר כי המשנה ואומר כי הם שתי רשויות האש של העולם הזה תאכלהו מלבד האש אשר לא נופח כי היא תאכלהו לעה"ב כמ"ש כדנא תימרון להון אלהא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מן ארעא ומן תחות שמיא אלה. והנה הרגיש רשב"י בכתוב זה שלשה ענינים האחד כי כפי המונח מדבריהם ע"ה שהמלאכים אינן נזקקים ללשון תרגום או כפי מה שסוברים אחרים שאינם מכירים בו שההבדיל ביניהם ר"ל בין נזקקין נמכירים הוא על דעת האומר שאינן נזקקין לו אעפ"י שמבינים לשון תרגום אינו חשוב בעיניהם ואינם נזקקין לו אמנם האומר שאינם מכירין בו אלו היו מבינים אותו היו נזקקין לו ואמר ר"ש כי בין למ"ד אינם נזקקים ובין למ"ד אינם מכירים בו הנה הטעם אחד הוא והיה ראוי לאמר זה הכתוב בלשון הקדש מפני שגם הם נקראים אלהים בשתוף השם יודו על ככה כי אין בורא זולתו יתברך כי הם הם המבקשים איה מקום כבודו להעריצו ומודים הם בדבר הזה לא ככחות הקליפה שהם מכחישין את השרש. וא"כ למה נכתב הכתוב הזה בלשון תרגום ועוד הרגיש כי מצינו בכתוב עצמו תיבה אחת בלשון הקדש והיא אלה שנאמר יאבדו מן ארעא ומן תחות

שמיא אלה ועוד כי למה פעם יאמר ארקא ופעם ארעא ומהו ארקא. ויאמר כי מן הטעם עצמו נכתב בלשון תרגום כדי שלא יזדקקו מלאכי השרת לדברי הכתוב ויבינוהו ויהיה סבה שיתקנאו בישראל וזהו לפי שהם נקראים אלהים בשתוף השם וכדי בזיון וקצף להם באמרינו אלהא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מן ארעא. ויבינו שהם נכללים ח"ו בקללה זו והכוונה אינה כן כי לא נאמר זה רק על אלהי העמים החיצוניים בעלי הקליפה המצויירים בפסל וכל תמונה ולפי זה נכתב בלשון תרגום ולפי דרכנו למדנו שהוא כדעת האומר שאינן נזקקין לו שאינו חשוב בעיניהם אבל אם היו נזקקין לו אין ספק שמכירים ומבינים אותו שהם אמרו ז"ל שירד גבריאל ולימד ליוסף ע' לשון הנה התרגו' הוא הראשון מהם שהוא למטה מלשון הקדש כאשר יתבאר בע"ה בסוד סדרא דקדושא ונתן טעם למה אמר לשון ארקא ואמר בגין דארק' איהי חדא מאינון שבע ארעין דלתתא. דע שיש חלוק בזה הענין רצוני באלה ז' ארצות בין חז"ל אם נקראים שבע ארצות בבחינת הא יקלימים שהם ז' חלקים שחלקו בעלי התיכונה את הארץ לז' חלקי הישוב. או אם הם כפי בעליהקבלה כגלדי בצלים כדמות הרקיעים שזה סובב את זה וכן קבלו כי תחת הארץ הלזו יש חלל אחר ובחלל ההוא מצויירים כוכבים ומזלות אחרים ותחת החלל ההוא יש ארץ אחרת ותחת הארץ ההיא יש אחר ובו כוכבים ומזלות אחרים ותחתיהם ארץ אחרת וכן עד ז' ארצות זו למטה מזו וזו למטה מזו כלומר בחללה של זו כי סובבות זו לזו כגלדי בצלים ועל כן נקראו בשבע שמות אר"ץ אדמ"ה גי"א נשי"ה צי"ה ארק"א תב"ל וגדול שבכלן תב"ל ואל זה הדעת נטה רשב"י באמרו בגין דארקא איהי חדא מאינון שבע ארעין דלתתא כי באמרו דלתתא הודיע שהם זו למטה מזו ובמקומו יתבאר זה בארוכה ב"ה ואמר כי בחלק הנקרא ארקא שוכנים שם בני בניו של קין אחר שנטרד מהארץ ר"ל מתב"ל כי נקרא תבל לפי שהוא מתובל מכולם כאשר יתבאר. נחתו לתמן ועבדו תולדות הנה באמרו נחתו יורה כי היא למטה מהארץ הזו. ואיהי ארעא כפולה דאתכפל מחשוכ' ונהור' כי לא הובדלו שם היום מהלילה כאשר הם אצלנו אבל אורם מעור' בחשך והחשך והאור משמשים פא' תמיד ועל כן נקראת ארץ עיפתה כמו אופל כי תרגום וכפלת ותעיף ור"ל כפולה מדבר והפכו. ואית תמן תרין ממנן שליטין וכו' ותמן קטרוגא דא בדא שלא הובדלה ממשלתם לשמש כל אחד בגבולו זה בגבול יום וזה בגבול לילה כמ"ש ז"ל בפ' ויבדל אלהים בין האור ובין החשך משל למלך שהיו לו ב' אצטרטיגין פי' נציבים א שליט בעיר וא' במדינה והיו שניהם מריבים זה עם זה זה אומר ביום אני שולט וזה אומר ביום אני שולט קרא המלך לראשון וא"ל יום יהיה תחומך וקרא לשני ואמר לילה תחומך הוא שאמר הקב"ה לאיוב המימיך

צוית בקר ידעת השחר מקומו כד"א יוצר אור ובורא חשך עושה שלום במרומיו הה"ד ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה והתבונן כי אגב ארחנו למדנו כי האור הוא הראשון כי כן אמרו קרא לראשון וא"ל יום יהיה תחומך ואין לנו עסק עם הסובר כי ההעדר והחשך היה תחלה כי לא ימצא החשך כי אם בהסתלק האור. וזו היא אמונתנו וקבלתנו לא בסברת האומר כי ההעדר קודם להויה כי ההויה הוא האור הראשון יתברך ויתעלה שמו וממנו נתאצלו ספירותיו ומהספירות יצאו כל צבאי אור הנקראים מאורי אור ואחריהם באו בעלי החשך אחר שעמד האור במקום שעמד. ונחזור לענינינו כי בהיות השליטין ממשלתם בלתי נגבלת ימצא ביניהם הקטרוג אם לא ימצא ביניהם התשעבד זה לזה כי הוא מבט' האהבה. ומ"ש ובשעתא דנחית לתמן קין אשתתפו דא בדא אמר זה בבחינ' התולדו' שהוליד שם קין שהוליד בכח שני השליטין הגופות ההם כי נשתתפו שני הכחו' בגופו' ההם ו' שתלימו כחדא והוא וכלא כד חזי לאינון תולדין דקין. וע"ד אינון בתרין רישין וכו' יחזור אל תולדות קין שנבראו בשני ראשין כי בהסכמת שני השלישים נבראו וזה יורה על מה שכתבתי כי עדיין הקטרוג ביניהם שאלו גבר הא' על חבירו לא יבראו רק בראש א' ולפי שיקשה לפי זה שאם נמצא ביניהם הקטרוג שוה בשוה הנה לא יסכימו בציור אחד. כי כל אחד יחפוץ לנצח את חבירו ולא תפול הסכמה ביניהם לעולם לזה אמר בר דההוא נהורא שליט ונצה דידיה ונצח על אחרא וע"ד אתכלילו די בחשוכא בנהורא והוו כחדא אמר כי אלו נמצא ביניהם הקטרוג בשווי לא תפול ההסכמה ביניהם לעולם כי כל א' יחפוץ לצייר צורתו בתולדה ההיא משלי שיצייר חבירו האמנם כי השליט הא' באור לעולם גובר כי כח האור גובר על החשך כנודע מדרך הטבע כי נר א' ואם הוא קטן יגבר גבול גדול מהחשך ולכן נכלל עמו בהכרח ולפי שלא הובדל גבול כל אחד לבדו כהבדל היום והלילה צייר כל אחד חלקו בתולדות ההם ונעשו שני ראשים בגופות ההם בערוב אחד. ועתה בני פקח עיני שכלך להבין שורש הסוד הזה מעיקרו כי הוא מהסודות הנעלמים בענין הבריאה וברוך יי' אשר יעצני על סוד זה כבר ידעת כי חייבה החכמה בסוד עולם האחדות לברוא דו פרצופין בגוף א' כי אדם הא' ובת זוגו דו פרצופין נבראו להורות על אחדות האצילות מה שלא היתה זו הבריאה בכל שאר בעלי חיים כי נבראו הזכר לבד והנקבה לבד אמנם באדם הראשון ובת זוגו כי הם צל"ם ודמו"ת נבראו דו פרצופין בגוף א' להורות על האדם העלי"ון אשר נברא האדם בצלמו כי כח המשפיע והמושפע באחדות אחת היו בעמקי האי"ן וכשגזרה חכמתו להאציל ולגלות כבודו נמשך האצילות מלז ללז עד עמדו במקום שעמד כאשר חייבה חכמתו יתברך וחוייב לחזור האור שהיה מתמתח והולך

לשוב לאחור וליגנז כמו שאמרנו פעמים ושבו פני הלבנ"ה אל פני השמ"ש פנים בפנים ובכן הובדלו הי"ום מהלי"לה שהיו משתמשים בכת"ר אחד ונתמעטה הלבנ"ה לקבל האור מהשמ"ש ובדוגמא הזאת היו אדם הראשון בתחלת הבריאה דו פרצופין אח"כ נסרם הב"ה ושבו פנים אל פנים על דוגמת המאורות. ומכאן תבין קטרוג הלבנה בשמש הרמוז בדבריהם ע"ה אמרה לבנה לפניו יתברך אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. ותרעומת הארץ בשמים בסוד והארץ היתה תוהו ובוהו תוהה ובוהה ומשלו משל למלך שקנה שני עבדים על הא' גזר וכו' והכלל העולה מכל זה כי כשניתן גבול לכל א' ונתמנה על מלאכתו על שליט היום שיהיה מושל ביום ועל שליט הלילה שיהיה ממשלתו בלילה כמ"ש את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת בלילה קם השלום בעולם כי נשתעבד הקטן לגדול ושבו במבט האהבה. והנה בהיות שבארץ הנקראת ארקא לא הובדלו שריה ולא נתן גבול לכל א' שישתמש לבדו כי אם בעירוב הנה נתחייב שימצא הקטרוג ביניהם לבלתי המצא ביניהם ההשתעבד זה לזה כמו שנמצא בעולמנו זה בין ההפכים כי יתגבר האחד על הפכו בהכרח והם נשמעים זה לזה הירח לשמש והארץ להשמים וכן כל מדרגה ומדרגה אל שלמעלה הימנה ולכן הם בקטרוג שני השרים האלה כי ישתמשו יחד בדבר א' ובהיות האמת כי כל שליט ושליט לא ינוח אפי' שעה אחת מלפעול חוייב להמצא ההסכמה ביניהם לגבי קבלת הצורה וציירו בכנוי דקין שני ראשים ראש א' לכל שליט בגוף א' ובבחינה זו אמר בר דההוא נהורא שליט ונצח דידיה ונצח על אחרא ואתכלילו די בחשוכא בנהורא כלומר נסתכמו יחד לא על דרך ההשתעבד רק ע"ד הנצוח והבן זה מאוד וההבדל שיש בין הסכמת הניצוח ובין הסכמת ההשתעבד. ואמר כי שני השליטים האלה האחד שמו עפרירא והוא שר החשך ושמו מורה עליו והב' קסטירון שמשמעו זהרירות מלשון מקסטוטירא דמר חקלא נהיר. חד דיוקניה כתורא וחד דיוקניה כנשרא בסוד הפנים העליונים פני שור ופני נשר כי הם השמאליים בפנים ומכחם הם באים אלא שנשתנו מראיתם וזה שכבר ידעת כי נשתנו הפנים כפי מקומותיהם כי כל מה שנתרחקו מהאור משחת מאי"ש מראיהם ותוארם מבני אד"ם כאשר נשתנו הלשונות זו מזו עד ע' לשון אשר על סוד זה אמרו שניתנה תורה בשבעים לשון וסוד ע' פנים לתורה ודיוקנא דילהון כדיוקנא דמלאכין קדישין כי זה לעומת זה עשה האלהים וכשם שד' פנים העליונים שבים אל פני אדם כמ"ש ודמות פניהם פני אדם כן אלה השרים כד מתחברן אתעבידו פני אדם. וכד אינון בחשוכא מתהפכין לצורת נחש בשני ראשין וע"כ באו בני קין בצל קורתם. וטאסין גו תהומא כי משם שואבים פרנסתם. כד מטאן לשלשלא דעזא ועזאל שהם הנפילים

שנפלו מקדושתם והם אחוזים בשלשלאות של ברזל בארץ כי לאחר שירדו מקדושתם עוד לא שבו אל מקומם ולא יוכלו לפשוט בגדי חול וללבוש בגדי קדש כבראשונה והם הם השלשלאות של ברזל כי אחר שלבשו בגדי העולם הזה ותאוותיו לא יכלו עוד לפשוט אותם וזה היה להם חלף קטרוגם לפני בוראם ביצירת אדם הראשון כאשר יתבאר לפנים וכשמגיעין השליטים האלה לשלשלאותיהם מרגיזים אותם ואימה גדולה נופלת עליהם לחשבם כי הגיע עתם לעמוד בדין לפני יוצרם ואינון מדלגי גו טורי חשוכאן לחשבם כי יתחבאו עד יעבור זעם הדין וכל הענין הזה מבואר במקומות מהזוהר בסירוגין מעט פה ומעט פה ובפרשת בלק תמנא שעזא ועזאל הם הנקראים נופ"ל וגלוי עיני"ם האחד חשוך והאחד מזהיר מעט כערך עפרירא וקסטירון. ואלין תרין ממנן שאטין וכו' ואזלין לגבי נעמה אמהון דשדין דטעו אבתרהא דחלן קדמאין הם הנפילים אשר זכרנו שנאמר עליהם ויראו בני האלהים את בנות האדם ולדעת ר' חייא היו בנות קין כי כל מין יקרב אל רומהו כאשר יתבאר לפנים. ואיהי דליגת שתין אלפין פרסי ובורחת מהן כי אינה חפצה רק בזיווג בני אדם והיא מצטיירת בחלום חזיון לילה לבני אדם על צורת אשת יפת תואר להחלימם למשוך מהם שכבת זרע מקרה לילה ונעשו מהם שדים ונקראים נגעי בני האדם. ואלין תרין ממנן פרחין ומשטטאן בעלמא לעורר התאוה לבני קין לעשות תולדות באותה הארץ הנקראת ארקא. שמיא דשלטין תמן לאו כהני. פי' אינם על מתכונת השמים שלנו ועל סדרם כי נשתנה מתכונת' וסדרם מסדר שמים שלנו שאינם סובבים על הסדר שסובבים הגלגלים שהגלגול היומי מסבב אותם בכל יום ויום על כרחם אבל תנועת גלגליהם מאוחרת ואינם סובבים סבובם כי אם לכמה שנים. גם הארץ שלהם הנקראת ארקא אינה מוציאה תבואתה בכחם כמו שמוציאה הארץ שלנו מכח השמים.

ואינון אלהיא דשמיא וארקא לא עבדו יאבדו מארעא עילאה דתבל שהיא ארצנו זו שלא יהיה להם ממשלה בה להחטיא בני אדם להביאם לידי קרי וע"ד יאבדו מארעא מהארץ הנקרא תבל. ומתחות שמיא דאתעבידו בשמא דאל"ה כמו שכבר נתבאר בסוד ח"י ברא אל"ה. ובאלה תולדות השמים והארץ וע"כ באה התיבה הזאת בלשון הקדש כי לפי שהיא מורה על סוד השמים והארץ הקדושים לא החליפה בלשון תרגום וכדי שלא יבינו מלאכי השרת או לא יזדקקו אל לשון הבבלי ויחשבו שעליהם אם אומרים אלהיא דשמיא וארקא לא עבדו יאבדו לכן נכתב פסוק זה בלשון תרגום. והתבונן כי מכאן אנו למדין כי האמת הוא הגירסת אינן נזקקין ללשון תרגום לפי שאינו חשוב בעיניהם כי לשונם הוא לשון הקדש וגם כי הם מבינים לשון התרגום אינם נזקקין לו לענין שאלת

האדם צרכיו בלשון ההוא וזה שאם היה האמת כמי שסובר שאינם מכירים ומבינים אותו מהו אשר יבינו במלת אל"ה הגרידא ולדעתו אינם מבינים את דברי האלה הזאת הכתובה בראש הפסוק כדנא תימרון להון וכו' ועל מי ועל מה יתקנאו במה שאינם מבינים האמנם כי הם מבינים כל ע' לשון כמו שכתבתי אלא שאינם נזקקים להם בענין שאלת צרכים להוליך את קול התפלה הנאמרת בלשון תרגום ולהעלותה לפני בוראם ומכאן תבין סגולת לשון הקדש כי גם כי לא בין המתפלל דברי תפלתו בלשון הקדש תפלתו מקובלת יותר ממה שאומרה בלשון אחרת אף כי יבינה לפי שהמלאך המוביל את התפלה נזקק ללשון הקדש ומלמד זכות על המתפלל בלשון הקדש:

דף ט:

אמר ליה ר' אלעזר האי קרא דאמר מי לא יראך מלך הגוים כי לך וכו' לפי שפתח אביו בפסוק כדנא תימרון להון אלהיא דשמיא וארקא לא עבדו שהענין מדבר באלהי העמים ועובדיהם מצא מקום ר' אלעזר בנו חכם בנו שואלו ואמר לו האי קרא דאמר מי לא יראך מלך הגוים וכו' מאי שבחא איהו אם בא הנביא לספר בשבחו של מקום כאשר יראה מהכתוב מהו השבח הגדול הזה אשר בו שבחו באמור מי לא יראך מלך הגוים ומי לא ידע בכל אלה שאלו אמר מי לא יראך מאלהי העמים היה השבח נכון ומתקבל שהיה מודיע לכל באי עולם כי מי אלוה מבלעדי יי' ומי צור זולתי אלהינו כי הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים ואמנם באמרו מי לא יראך מלך הגוים מאי שבחא איהו שיקרא מלך הגוים והוא מלך מלכי המלכים העליונים בסוד כל המלכי"ם שלשים ואחד על כלם. והנה השיבו אביו ואמר לו אלעזר האי קרא בכמה דוכתי אתמר ובפנים שונים אבל ודאי לאו הכי כלומר עדין לא נאמר בו אמיתת כוונת הכתוב וזה לפי שהכתוב אומר בהדיא כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך וזו קשה מן הראשונה כי יתן צד דמיון בין האל יתברך ובין חכמי הגוים ומלכותם ויאמר כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך.

דהא אתא למפתח פומא דחבייא וכו' כלומר יראה כי לא הועילנו הכתוב הזה רק לתת פתחון פה לאפיקורוסין דחשבין דקב"ה לא ידע הרהורין ומחשבין דלהון וזה כי בדמות הנביא האל יתברך לחכמי הגויים הנה יבואו לידי אפקירותא ויאמרו כי יש צד דמיון ביניהם וכשם שחכמי הגוים גם כי יחכמו אינם יודעים מה שבלב בני האדם והרהוריהם כי זה נמנע בחקם כן האל יתברך אינו בוחן לבות וכליות וכמוהו כמוהם אלא שיש הבדל בינו ובין חכמי הגוים בין רב למעט ושזהו כוונת הנביא באמרו כי בכל חכמי הגוים וכו'

מאין כמוך כלומר שאתה גדול מהם בצד מה אמנם כמוך כמוהם בענין המחשבה ובא הכתוב להודיע שטותם.
דזמנ' חדא אתא פילוסופא חד לגבאי וכו' ואמר כלהון חיילין ומשריין לא אתדבקן ולא ידעין אחר דיליה שכן כתוב ברוך כבוד יי' ממקומו שאינם משיגין איו.
האי קרא לא אסגי יקריה אבל מעט בכבודו באמרו כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוהו.
שקולא דא לבני נשא יש דמיון בינו ובין בני האדם כי האומר זה גדול מזה הנה ימצא ביניהם דמיון בין רב למעט והביא ראיה וחוזק לדבריו ממה שדייקו רז"ל בפסוק ולא קם נביא עוד בישראל כמשה שדרשו כף הדמיון ואמרו בישראל לא קם כמוהו אבל באו"ה קם. והנה בכתוב הזה נאמר בהפך כי בכל חכמי הגוים מאין כמוהו אבל בישראל יש כמוהו. אי הכי אלהא דאית בחכמי ישראל כלומר מכאן אתה למד שאינו שליט שהרי ישראל אין להם שולטנות בעולם והאלוה שלהם דומה להם. אסתכל בקרא ותשכח דדייקנא בדקא יאות שאין על דברי תשובה כי דומה בדומה הוא דיוק הכתו' הזה לכתו' ולא קם נביא עוד בישראל ומדבריכם אני תופס. אמרית ליה וכו' כן הוא האמת ומה שדייקת היטב דייקת ולא בא הכתו' לספר בכבוד אלהינו כי כבודו מודעת בכל הארץ אמנם בא הכתו' לספר בשבחן של צדיקי' שעושי' וגוזרי' בעולם כרצונם ונעשה חפצם וכמו שדרז"ל בפסוק אשריך ישראל מי כמוך מה הב"ה מחיה מתים ומוריד גשמים ופוקד עקרות כך אליהו ואלישע וכו'. ועוד שהב"ה גוזר וצדיק מפיר שהרי אליהו מנע הגשמים ואח"כ הורידם. מאן עבד שמיא וכו' אתא אברהם ואתקיימו שקלקלו הדורות והיה העולם מתמוטט והולך עד שבא אברהם ובזכותו נתקיים. מאן מנהיג שמשא וכו' שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וסדרם על הסדר הזה כי יומם ולילה תמיד לא ישבותו מתנועתם. והנה יהושע בטל הסדר מדת זמן ואמר שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון וכתיב ויעמוד השמש בחצי השמים ונחו מתנועתם ולפי טבע הבריאה היה שב העולם לתוהו ובוהו בבטול התנועה והוא אמר ויהי וצוה ויעמוד שלא כטבע הבריאה וז"א ופקיד ליה דיקום על קיומיה ואשתכח כלומר שזה נמנע שיתקיים במנוחת התנועה. קב"ה גוזר גזר דין אוף הכי משה גזר דין ואתקיימו כלומר עמדו שמים וארץ במאמר משה בשעה שאמר האזינו השמי' ואדברה ותשמע הארץ שעמדו מתנועתם לשמוע בקול דברו. וצדקייא מבטלי לון דכתיב צדיק מושל יראת אלהים שאין הכתוב מתיישב כפי פשטו רק באמור כי הצדיק מושל ביראת אלהים ממש ומבטל גזרתו ולפי שיראה מזה שהעבד גדול מרבו והרי כבוד הרב מתמעט בהפר העבד מאמר אדוניו וזה

הוא המבוקש של הפילוסוף באמרו אלהא דאית בחכמי ישראל לאו איהו שליטא לזה אמר ותו דאיהו פקיד לון למהך בארחוי ממש לאדמאה ליה בכלא כלומר שברשותו הם עושים כל מה שהם עושים גוזרים גזירות ומתקיימות ומבטלי גזירות והם בטלים וזה לפי שהוא צוה אותם שידמו לו ויעשו כמעשיו וכגבורותיו וזה הרשות נתן להם בכח המצות שהם עושים ובלכת בדרכיו ואמר שכבר נכנסו דברי רשב"י באזניו עד שנתגייר בכפר שחלים מקום ששמו כך. וקרון ליה יוסף קטינאה ואולי קראוהו כן לפי שהיה מקודם שנתגייר מקטין בכבוד האל בשאלותיו. ואוליף אוריתא סגיא למד הוא מחכמי ישראל תורה הרבה. ואיהו בין חכימין וכו' תמיד היה נמצא עמהם ושוקד על פתחיהם. השתא אית לאסתכלא כלומר עתה נחזור לבאר הקושי אשר בכתוב דהא כתיב כל הגוים כאין ולא יתגדל כבודו ושבחו במשול על מי שאינו כלום ואינו שבח. ועוד למה ייחס מלכותו על הגוים ולא על ישראל אלא בכל אתר בעי קב"ה לאשתבחא בישראל אין שבחו של הקב"ה אלא בישראל שנאמר ישראל אשר בך אתפאר כי ביחס מלכותו בישראל זו היא תפארתו ושבחו שנאמר אלהי העברים אלהי ישראל מלך ישראל מלך ישראל ודאי כי עיקר מלכותו לא תתיחס רק על ישראל שהרי הרבה פעמים נקרא מלך ישראל. אמרו אומות העולם פטרון אחרן אית לן בשמיא באלה השמים אשר על ראשינו דהא מלכיכון שליט עלייכו כי יש אלוהות הרבה וכל א' לקח אומה אחת לחלקו ונחלתו וחלק יי' עמו ישראל ועליכם הוא שולט ולא בנו. אתא קרא ואמר מי לא ייראך מלך הגוים אין הכוונה לומר שקרא שמו עליהם ויחס מלכותו עליהם לשבח רק על אלהיהם אשר חלק להם הם הנקראים חכמי הגוים כי הם מתנהגים על פי חכמתם כפי מה שתחייב הוראתם במערכת הכוכבים על כן נקראים חכמי הגוים כי חכמתם מהם ובכל מלכותם לית בההוא מלכו דלעילא דהא ד' מלכוון שליטין וכו' יאמר כי אפילו למעלה למעלה מן השמים התחתונים הללו ולמעלה ממנהיגיהם תחת כסא הכבוד ששם נצטיירו ד' פנים שהם כנגד ד' מלכיות שבקליפה כי זה לעומת זה עשה האלהים אין בהם כח לעשות שום דבר קטון או גדול שלא ברשותו יתברך דכתיב כמצבייה עביד בחיל שמיא וכו' הנה כי קרא חכמי הגוים לשליטיהם אשר בשמים לפי שהם מתנהגים על פיהם ומלכותם על הכחות המנהיגים על כוכבי השמים וכפיליהם ואמר ובכל מלכותם להורות על כי יש גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם ובכל מלכותם מאין כמוהו שכח כלם נמשך מכחו יתברך ואין להם מעצמם כלום. דא הוא קרא כפשטיה אבל אשכחנא בספרי קדמאי וכו' ההבדל שיש בין הפירוש הראשון לשני הוא כי הפירוש הראשון ר"ל שכח כל השליטים הוא מכחו יתברך ועושים רצון קוניהם על מה שהפקידם תמיד לא יסורו ממנו ואין ספק

שזה אמת אמנם יתחייב מזה שנמסר כל מעשה העולם אל חיוב המערכות כפי מה שיורו על התחתונים באין מונע והנה אמונתינו אנחנו עם ישראל שהאל יתברך מהפך חיוב המערכות מרעה לטובה ומטובה אל הפכה כרצון המניעם יתברך שמו כמו שיתבאר בפסוק והוא מסבות מתהפך בתחבולותיו לפעלם. ועל כן אמר כי כפי פשט הכתוב הנראה לכאורה נאה הוא ומתקבל הפירוש הראשון אמנם כפי מה שמצאנו בספרי הקדמונים בביאור הכתוב הזה להסיר האדם מטעות חיוב המערכה כך הוא מאין כמוך מאן הוא כסתימא קדישא דיעביד שום חד מנייהו ולא ברעותיה כמוך זו היא הגרסא האמיתית והכוונה מי הוא זה ואי זה הוא שיהיה בידו כח לעשות שום דבר שלא כרצון סתימא קדישא ואע"ג שכבר נתמנה על פעולתו ויתחייב כפי הוראתו ורצונו על דבר מה שיהיה כך ורצון האל יתברך על הפכו שיוכל לעשותו כרצונו ולא כרצון בוראו שהוא הפך הוראתו כמוך שאתה לבדך עושה רצונך בשמים ובארץ. בגין דאתרשים לעילא ורשים בעובדך. ירצה כי כח שמו יתברך י"הוה המורה על כל ההויות עליונות ותחתונות רשום בעלוי ובמעשה כלומר כי אותיותיו הם מרכבה ראשונה ולפיהם היוד' אותיות אחרות אדנ"י שם מרכבת המשנה ואחריהם באו סוד ד' פנים תחתיהם שהם סוד ארגמן וכן כל המרכבות אשר למטה מהם על סוד ד' אותיות מארבע ארבע עד הארבעה יסודות שהם עולם מעשה הנה שהוא רשום בעלוי ובמעשה להורות שהוא הכל והכל בו מה שאין כן בשאר השליטים כי הם חלקי' בלתי כוללים כי כח מיכאל לבד וכח גבריאל לבד ואינם נכללים רק בהסכמתו יתברך אל אשר יהיה שמה הרוח שהוא הכולל ואם כן מאין כמוך רשום בעלוי ורשום במעשה. ודא הוא מאין כמוך יי' ירצה לבאר מה שכתבנו כי שם יי' רשום בכל ואין כמוהו בכלם כי אין בשמם כולל רק פרטי כל אחד על מה שהופקד וז"א מאן הוא סתימא קדישא כמוך שאתה בחביון עוזך. ורשום בכל עילא ותתא ויהי דמי לך בכלא כלומר בכולל. ואמר ההבדל שיש בינו ובין ברואיו לענין בריאת שמים וארץ הנזכרים במעשהו כי בם רצה להודיע ממשלתו על ברואיו וזה שאלו הבריאה היתה שוה במעלה מקומיית בלא שום הבדל רק שיהיה מקום המעלה כמקום המטה ומקום המטה כמקום המעלה באי זה ענין יובדל הוא יתב' מברואיו והנם שוים במקום כי ישיבת המקום יורה על הבדל היושב בו מזולתו באמרו השמים כסאי והארץ הדום רגלי ואל זה כוונה החכמה העליונה בגניזת האור במקום שעמד לשום הבדל בין המדרגות העליונות למדרגות התחתונות בהגביל לכל מדרגה ומדרגה מקומה הראוי לה את אשר לאור לאור ואת אשר לחשך לחשך וז"א עובדא דמלכא קדישא שמים וארץ כלומר שזה נרמז בתורה באמרו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ שהם סוד

השמים העליונים והארץ העליונה שבחר יי' לשבת ואמנם במלכות התחתונים נזכר אח"כ והארץ היתה תוהו ובוהו וחשך לפי שאין להם שום שלימות מעצמם ועתידים הם לשוב אל תוהו וחמודיהם בל יועילו נמצא כי כל מלאכה וכל מעשה המיוחס לאל יתברך במקום מה מורה עליו והמיוחס לנבראיו מורה עליהם כי המקום יבדיל בין העלה והעלול והבן זה היטב. ואחר שקשט רשב"י ע"ה תקון זה לכלה אמר לחביריו בני הילולא דא כל חד מנכון יקשט קישוטא חד לכלה כי קישוטי הכלה הם הם החידושים שמחדשים ת"ח בדברי תורה שבעל פה כי היא נקראת תורה שבעל פה והרשה לרבי אלעזר בריה להתחיל הוא בראשונה ואם היו שם זקנים ממנו לימים כדי לזרזם אל מה שיאמרו ויחשבו בלבם ביני ביני כל אחד ואחד פתיחתו אשר יפתח כי לא רצה לקרא להם פתאם והוא מדרך המוסר והאהבה. ואם לא מצינו בספר הזוהר שדבר שום אחד מהם אין ספק שכל אחד פתח פתיחתו והאריכו עד עלות השחר ואם לא מצינו הענין בארוכה הסיבה היא כי בעונותינו הרבים ספר הזוהר על הדרן כמו שהיה בימי הבאים אחרי רשב"י אבד אם לסבת טלטול הגלות ממקום למקום כי זה היה סבה לאבדנו אותו ורבים מספרי הקדמונים גם לרוב עומק דבריו רפו ידיהם ממנו הדורות האחרונים עד שבלי הספרים ההם ולא נמצא מהם כי אם שנים שלשה גרגרים בראש אמיר וילקטו אותם עמרים עמרים אחד מפה ואחד מפה והוא הוא הנמצא אצלנו היום:

דף י.

הקדמה פתח רבי אלעזר ואמר מי זאת עולה מן המדבר. מי זאת כללא דתרין קדושין דתרין עלמין אמר כי סוד הכתוב מדבר בענין יחוד האצילות מראש הנהר לסופו ונרמז במלת מ"י שהיא הבינה כמ"ש בפסוק מ"י ברא אלה ובסוד חמשים שערי בינה העולים למספר מ"י ובסוד העלמתה כי על כן נקראת מ"י דקיימא בשאלתא כמו שנתבאר. ובמלת ז"את שהרמז על העטרת הנקראת ז"את בסוד בזאת יבא אהרן אל הקדש ב"זאת אני בוטח ואלה השתי מדות הם קדושת שני העולמות בחבור אחד כי בהיות שתיהן הקדושות בחבור אחד ובהסכמה כל העולמות נמצאים בהשפעה רבה כי אזי תהיה כאמה בתה ואין ביניהן שום הפרש והיו לאחד ולכן קרא שתיהן בלשון יחיד באמרו מ"י ז"את עולה ושיעור הכתוב זאת עולה למעלה אל מדת מ"י להיות כמוה ומ"י מתחברת בזאת והם קדש קדשים והקדים מ"י ל"זאת על סדר אצילותם להודיע כי העליה הנזכר בזאת אינה תנועה וחלוף מצב רק נתייחסה העליה אל הירידה והירידה אל העליה בבחינת היחוד כי בהשפיע הבי"נה בעטרת נאמר שהעטרת עולה ודוק ותשכח בלשון

המאמר מי אתחברת בזאת בגין למהוי עולה וכי' לא שיפול עליה או ירידה למעלה ולא חלוף מצב.

מן המדבר דהא מן המדבר ירתא למהו כלה ולמיעל לחופה כבר ידעת כי מרגלא בפומיהו לומר כי כב יכול לא נתקן העולם העליון עד שנתקן התחתון בסוד המשכן כי לא נתקן כב יכול המקדש העליון עד שנתקן המקדש של מטה כי זאת היתה כוונת הבריאה ותחלת המחשבה לסוף המעשה והנה א"כ לא נתעטרה הכלה שהיא ראש לשועלים כי אם במדבר כי שם קבלו ישראל את התורה תורה שבכתב ומתוכה באה הקבלה שהיא תורה שבעל פה ובכן עלוייה מן המדבר כי אז היו העולמות בהשואה אחת ובאחדות אחד וזוהמת הנחש נסתלק מן העולם ובכן נכנסה כלה לחופה העליונה להביא מביית אביה מתנות ונבזבזא רב לחלק טרף לביתה וחק לנערותיה.

תו מן המדבר איהי עולה וכו' יבאר מלת מדבר מלשון דבור לומר כי כשישראל עוסקי' בה כמו שהיו הם ע"ה עוסקים שם בלילה ההוא זו הוא עלוייה. ויביא ראיה מהכתוב שאמר אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר ודברי פלשתים הם כי הם סוברים אלוהות הרבה ורשב"י ע"ה דייק בכתוב ואמר וכי כל דעבד קב"ה במדבר הוה והא בישובא הוה כי עשר מכות שהכה למצרים במצרים היו ולמה יאמר בכל מכה במדבר. אלא במדבר בדבורא כלומר מוכרח אתה לומר שפי' מדבר בכאן הוא לשון דבור. וכן ומדברך נאוה שנאמר זה על הדבור לא על המדבר. וכן ממדבר הרים אולי דרשוהו מענין דבור ולא בא לידי. וביאר העליה ההיא כי בסבת הדבור שהצדיקים מדברים בה היא עלייתה לחנות בין שדי אמה ובצל כנפיה תחסה. בבקר היא באה ותשוב לעת ערב לחנות על ראש הצדיקים להשפיע עליהם מטובה. ואמר בדרך שאלה היך סלקא בדיבורא ואמר כד בר נש קאים בצפרא וכו' ולפי דרכו למד דעת את העם מה שהיו החסידים עושים שהיו מזמנים נטלא דמיא כי על שמו אנו מברכים על נטילת ידים ע"ש הנטל וכשהיו מתעוררים בלילה היו נוטלים ידיהם ועוסקים בתורה בידים טהורות ולא מזוהמות והיו מברכים הברכות כל א' בזמנה כששומעים קריאת הגבר היו מברכים הנותן לשכוי בינה וכן כלם מתיר אסורים מלביש ערומים וזולתם וזכר הסבה למה יצטרך נטילת ידים כי מה יוסיף ומה יתן הידים מזולת כל האיברים ואמר כי לפי שהם עשר ויש עשר כנגד עשר עשר של קדושה ועשר של טומאה והנה בצא' נשמת האדם כשהוא ישן תצא טהרתו ממנו כי אין לו טהרה רק נשמתו וישרה רוח רעה על עשר אצבעותיו כי בהסתלק הקדושה תחול הטומאה וישובו הידים מזוהמות יותר מכל האיברים כי ידים עסקניות הם לגבי רוח רעה שיש לה עשר כנגדם וע"כ אסור לברך

בידים מזוהמות ויקשה לפי מה שהניח כי בהסתלק הטהרה שהיא הנשמה תנוח רוח רעה ומשמע כי בעוד נשמתו בו לא יטמאו הידים ולמה בצאתו מבית הכסא יצטרך לנטילה שהרי נשמתו בו ולא נם ולא ישן והשיב כי רוח א' של טומאה נמצאת שם תמיד בבית הכסא כי משם תתפרנס כמו שיתפרנס חובה ממים אחרונים ואולי הרוח הרעה הזאת הנמצאת בבית הכסא היא הממונה על הנדונים בצואה רותחת ומיד בהכנסו בבית הכסא שורה על ידיו וצריך ליטול להעביר הטומאה ההיא. והנה לא מצאנו תשלום הפתיחה שפתח רבי אלעזר במי זאת עולה מן המדבר וידוע הוא שלא פתח בכתוב לבאר מקצתו ולהניח קצתו אלא האמת כמו שאמרתי שנאבד הרבה מהזוהר ולא נמצא ממנו רק שנים שלשה גרגרים בראש אמיר והראיה לזה הפתיחה הבאה אחרי זאת לר"ש שאינה מן הענין ועוד כי איה שאר פתיחות החבירים שהרי אמר להם ר"ש לחבריא בני הלולא דא כל חד מנכון יקשט קשוטא חד לכלה ואין ספק שכן עשו ואבדו ממנו בעונותינו הרבים כאשר נאבדו ספרים הרבה:

דף י:

פתח ר"ש ואמר כל מאן דחדי באינון מועדיא וכו' הנה בראותנו שלא פתח בשום פסוק כדרך כל פותח פתיחה נדע כי זה הענין אין ספק שתחלתו נעדר ולא מצאנוהו אמנם הענין זה מבאר כי כליו של הב"ה שהוא משתמש בהם הם שבורים ע"ד מ"ש ז"ל בפסוק לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה ואין לך לב נשבר ונדכה זולת העני ואליו הוא יתברך נושא את עיניו שנאמר ואת דכא ושפל רוח לראות היש משכיל אל דל בפרט בימי המועדים שהכל שמחים וצריך לשמחם גם הם כי הם חלקו של הקב"ה וז"א חולקיה דקב"ה למחדי למסכני כפום מה דיכיל כברכת יי' אלהיו אשר חננו. ויאמר כי בימי המועדים שהוא זמן התוספת והשמחה כידוע לבעלי הקבלה שעל כן נתוסף קרבן מוסף האל יתברך בא לבקר אל העניים והאביונים לראות היש משכיל אל דל מאותו התוספת המוסף לעשירים וכשרואה שלא נתנו חלק לעניים כביכול הוא בוכה לצערם וכאלו רוצה להחריב העולם אשר נתיסד על חס"ד בסוד אמרתי עולם חסד וכו' שאלמלא קלטו המדרגות העליונות השפע לעצמם ולא ישפיעו לזולתם היה העולם מתמוטט ואלה העשירים שקלטו הטובה לעצמם ולא השפיעו לזולתם ממנו מחריבים סדר העולם הנבנה על חסד. אתאן בני מתיבתא הם היושבים לפני האל יתברך ראשונה במלכות בישיבה של מעלה המלמדים זכות על ישראל ואומרים רבון עלמא רחום וחנון אתקריאת ורצונם בזה שיתן הוא לעניים מידו המליאה והרחבה ואל יצטרכו לבריות וזהו יתגלגלון

רחמך על בנך. והוא משיב אותם וכי עלמא לא עבדית ליה אלא על חסד וצריך לשמור הסדר הזה שיתן העשיר לעני כדרך שמשפיעין המדרגות העליונות למדת ענ"י. ומתוך התשובה הזאת ימצאו מלאכי עליון מענה לומר רבון עלמא הא פלניא דאכיל ורוי ויכיל למעבד טיבו לפי שהדבר הזה נוגע להם שהם עניים המתפרנסים מן הצדק"ה העליונה ובשמור המדה הזו למטה ירד השפע גם עליהם ואם לאו ימנע גם מהם כי הדבר תלו בתחתונים ולפיהם תהיה גדולת העליונים באין ספק. ובכן ימצא מקום השטן להביא דברו בתוכם בסוד ויבואו בני האלהים להתיצב על יי' ויבא גם השטן בתוכם כי מתוך דבריהם ילמד לקטרג כי הם המלמדים זכות וחובה וכשמוע השטן דברי חובה מתחזק ושואל רשות להשטין וכו' וקראו ר"ע עי"ן להודיע כי העשיר אשר מנע לחמו מלתתו לדל הוא רע עין כמוהו ובכן יפול ברשתו וינתן בחלקו וצרעתו ידבק בו כי כן עולה במספרו מצר"ע והנהו רודף אחריו ובא כמהלך רישו ויביא ראיה מענין אברהם ביום שעשה משתה ביום הגמל את יצחק והענין מבואר בעצמו. ומ"ש ותו אמרת שרה דחייכת בה כדי לגלגל הצער והנסיון על שניהם בדבר יצחק אברהם בענין הסעודה שעשה ביום הגמל אותו ושרה בענין הצחוק כדי שיצטערו שניהם בנסיון

דף יא.

פתח ר"ש ואמר מאי דכתיב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר יגיד כח העסק בתורה שכל העוסק בתורה אין שום כח עליון ותחתון שולט בו להזיקו וזה לפי שהוא אוחז בעץ החיים שהוא סוד תור"ה שבכת"ב והיא מלמדתו להועיל ומישרתו ונותנת לו עצה להנצל מעונש הדין וזה בתשובתו אשר ישוב מדרכיו כי התשובה קורעת גזר דינו של אדם אע"פ שנגזר באופן שלא יקרע הנה התשובה קורעתו ומבטלתו. ויאמר מה היא העצה היעוצה לאדם כדי שינצל מכל מקרי העולם ואמר כד איהו סליק לערסיה בעי לקבלא וכו' ולאקדמא לממסר קמיה פקדונא דנפשיה כי במוסרו נפשו דרך פקדון אין בעל החוב רשאי ליפרע מהפקדון אשר הפקד אתו ואי זו עצה טובה מזאת שאם לא ימסרה בדרך פקדון היה בעל החוב נפרע מחובו ועל כן הוא ניצל מכל מערערין בישין כי יבואו לקטרג על נפשו שלא תשוב אליו עוד לא יועיל קטרוגם כי בפקדון מסרה וחייב הנפק"ד להשיב הפקדון לבעליו ומעולם לא נמצא שמת שום אדם במטתו בלילה מתוך שינה עד שיעור משנתו קודם כי אחר שישיבו לו פקדונו נפרעים ממנו כאשר יתבאר במקומו ב"ה ובצפרא כד קם מערסיה בעי לברכא למאריה כל הברכות אשר נתקנו איש איש מענינו ובשעתו ראשונה המחזיר נשמות לפגרים מתים ואחריה הנותן לשכוי והבאים

אחריהם. ולמיעל לביתיה ולמסגר וכו' כי בהשתחואה צריך ליכנס לב"ה וביראה רבה כנכנס לפני המלך ואח"כ יתפלל ומ"ש ויסב עיטא מאינין אבהן הכוונה קודם שיתפלל ימלך באבות העליונים אברה"ם י"צחק וי"עקב כי על סודם תקנו האבות השלש תפלות שחרית ומנחה וערבית וצריך להקדים זכותם ומקום אחזיתם ואמרם שתפלת ערבית רשו"ת יש בו סוד כי לפי שזמן ממשלתה בלילה כי אז מחלקת טרף לביתה ממה שקבלה ביום ואז היא ברשות עצמה ולכן זמנה משעת צאת הכוכבים ולפי שלא יראה שהיא רשות בפני עצמה צריך ליחדה במדת יום כמ"ש ז"ל כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמ"ת ואמנ"ה ערבית לא יצא ידי חובתו וקבעוה חובה לפי שהיא סוד המטה הנתונה בין צפון לדרום והיא נכללת בין הזרועות בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני והכל נכלל ברשותה וכן יעקב י"ושב אהלים והוא המתקן לתפל"ת ערבית ועושה אותה רשות אחר וכדי שלא יחשבוה רשות בפני עצמה קבעוה חובה. והוא סוד המחלוקת הנמצא בין ב"ש וב"ה כי ב"ש אומרים בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמדו. וב"ה אומרים כל אדם קורא כדרכו וזה שהם ע"ה רוצים להראות בתנועותיהם בתפלתם רמיזה אל המקום שהם מתכוונים בו ולפי שמדת תפל"ת ערבי"ת נרמזת לתפלה מיושב אמרו ב"ש שצריך להטות לקוראה בהטייה מיושב כי כל התנועות הרומזים אליה צריכים שיהיו מיושב כדוגמת הנקבה אמנם בבקר שהוא עת שולטנות הזכר צריך לעמוד. וב"ה חולקים ואומרים שאם נעשה שום תנועה מיוחדת לכל א' מהנה לבדה היה נראה שהם שתי רשויות וזה כשניחד עמידה לזו וישיבה לזו אבל מאחר שהם יחוד אחד כל אדם קורא כדרכו בין עומד בין יושב ולא ניחד תנועה נבדלת ולא נחלק לזה מזה והלכה כבית הלל. ונשוב לענייננו כי צריך לימלך באבות השנים תחלה והוא סוד לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים אח"כ יתפלל ושיעור שני פתחים הם אברה"ם י"צחק העליונים הנרמזים בפסוק ואני ברוב חסד"ך אבוא ביתיך זה מדתו של אברהם חס"ד לאברהם. אשתחוה אל היכל קדשך ביראת"ך זו מדתו של יצחק מדת היראה והפח"ד והם שיעור שנ"י פתחי"ם ימי"ן ושמא"ל כי בהם נכלל שחוט המשולש הנרמז באמרו מה טובו אהליך י"עקב משכנותיך ישראל כי שני אהלים הם ושתי משכנות ו"יעקב ו"ישראל כוללים אותם וזהי אמרו ובעי לאכללא לון ברישא ולבתר כן יעול כדין כתיב ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. (בנוסחות שלנו היכל קדשך דא יצחק ביראתך דא יעקב והרב לא גריס הכי והדין עמו) וענין הפתיחה הזאת דויסב חזקיהו פניו אל הקיר לא נתבאר במקום הזה והכוונה כי הקי"ר הנז' בכאן רמז לעטרת שנקראת קי"ר בסוד נעשה נא עלית קיר קטנה ובסוד עיר קטנה כי היא קטנה ומחזקת את המרובה וסוד

קי"ר עולה במספרו י"ש כי י"ש לה כ"ל וכח מדת י"ש אליה יורד להשקותה. ונקראת קיר לפי שהיא קיר ופרגוד מבדיל בין הכתרים העליונים לתחתונים וע"כ נקראת וי"לון ואז"ל במסכת חגיגה כי וילון הוא הרקיע התחתון מן הרקיעים ואינו משמש כלום והבן כי אין לה אור מעצמה. ואמרו כי וילון זה תמיד נכנס ביום ויוצא בלילה וכבר ידעת כי ממשלתה בלילה ומבואר הוא לרגיל בחכמה:

רבי פנחס הוה שכיח קמיה דר' רחומאי בכיף ימא דגינוסר וכו' הביא זה הענין לפי שאז כשיצא רשב"י מהמערה לסוף י"ג שנה ביאר אלה המצות הרמוזות מפרשת בראשית עד יכלו אמר שר' פנחס הוא ר' פנחס בן יאיר חמיו של רשב"י ע"ה היה עומד לפני ר' רחומאי שהיה אדם גדול וזקן בא בימים על שפת ים גינוסר כי הם ע"ה תמיד היו מתבודדים ויוצאים חוץ למדינה וכבר ידעת שהיא ימה של טבריה והיו שם גנות ופרדסים וקראוה גינוסר שפי' גן שרים אלו המלכים שהיו להם גנות שם וכל השבטים היה להם חלק בה וכמ"ש ר' יהודה בר' סימון בילמדנו בפ' שלח לך אנשים למה נקראת גנוסר לפי שהיה לנפתלי חלק בה שנאמר ומנפתלי שרים אלף והיא ים כנר"ת המוזכר בכתוב כמ"ש בריש גמרא דמגלה כנרת זו גנוסר והיא המיוחסת לעטרת בפרט בסוד ז' ימים שיש בעולם וגם כי העטרת כוללת כלם הנה הפרטית המיוחסת אליה היא י"ם כנר"ת וע"כ נמצאת בארץ ישראל וממיה מתוקים לא כשאר הימים שמימיהם מלוחים וימה של אר"ץ י"שראל ממיה מתוקים כי כן יחייב הענין כשהיא מקבלת מישראל סבא והיא סוד כנור"ו של דוד שהיה תלוי למעלה ממטתו ודאי וכיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו ובאותה שעה בא הב"ה להשתעשע עם הצדיקים בג"ע. ולפי שמדת הי"סוד והעטרת תמיד ביחוד א' נקראת כנרת שנאמר בחלוקת הארץ והערבה עד ים כנרת מזרחה וכנור"ו של דוד מתעורר ברוח צפונית בסוד שמאלו תחת לראשי והבן זה הענין כי התחלת השמחה מהשמאל ורז"ל רמזו זה באמרם במסכת מגילה למה שמה כנרת דמתיקי פירה ככינרא פי' כי קלא דכינרא דמהני למאן דשמע קליה הנה כי הם ע"ה יחסו הכנרת לכנור והכל דבר א' והדברים העליונים נרמזים בתחתונים. ונשוב לענייננו שהיו עומדים בכיף ימא דגינוסר להתבודד שם כי הוא מקום מוכן להתבודדות ואמר ר' רחומאי לר' פנחס ודאי שמענא יוחאי חברנא אית ליה מרגלית אבן טבא ואסתכלית בנהורא דההוא מרגלית וכו' היה מסתכל זה מתוך התבודדותו ודבוק מחשבתו למעלה באור עליון עד שהיה רואה זה בדרך מחזה כאלו רואה מרגלית מאירה כאור השמש בגבורתו המאיר מסוף העולם לסופו. יוציא מביתו של יוחאי אביו של רשב"י ומשל זה לתורתו של רשב"י שעתידה להאיר העולם באחרית הימים עד דיתיב עתיק יומין

ויתיב על כרסייא כדקא יאות וכבר יעד זו אליהו ז"ל באמרו לרשב"י ר"ר כמה זכאה אנת דמהאי חבורא דילך יתפרנסון כמה עילאי עד דאתגליא לתתאי בסוף יומיא ובגיניה ושבתם איש אל אחוזתו וכו' וההוא נהורא כליל בביתך כי אשתו של רשב"י ע"ה היא בתו של ר' פנחס בן יאיר והאשה עיקר בענין הבנים להיות הבנים הגונים כי היא כדמיון השדה לזרע הנזרע בו.

ומנהורא דכליל בביתך נפק נהירו דקיק וזעיר וכו' הכוונה על ר' אלעזר בר רשב"י כי גם הוא יגדל ויאיר את העולם בדבריו וכן היה כי ר' אלעזר היה גדול מכל החברים בחכמה לפי שהיה עם אביו במערה ושם היה בא אליהו לדבר עמהם.

פוק ברי פוק זיל אבתריה דההוא מרגלית וכו' ראה מתוך חזיונו שכבר הגיעה השעה שיצא רשב"י מן המערה ולכן אמר לו שילך לו לבקשו ולצאת לקראתו והנה ר' פנחס לא ידע אי זה הדרך ילך וחשב כי מעבר לימה של טבריא ימצאנו ולכן רכב באוניה א' הוא ושני אנשים שהיו עוברים מעבר לעבר.

חמא תרין צפרין דהוו אתיין וטאסין על ימא מלאכים היו ונדמו לו לצפרים.

רמא לון קלא ואמר צפרין צפרין דאתון טאסין על עמא תמיתון דוך דבר יוחא ותמן הבין מתוך פריחתם על הים כי שלוחי ההשגחה היו אולי ראה אותם פורחים סביב הספינה ורצים ושבים כי בתנועת עפיפתם מגידים עתידות ליודעים בחכמת הטייר. אשתהו פורתא הצפורים כששמעו קול ר' פנחס קורא אותם עמדו מעט ולכן חזר ואמר להם צפרין צפרין זילו ואתיבו לי כלומר למה תעמדו בכאן לכו והביאו לי תשובה הנכונה אם אמת היה הדבר שכבר יצא ר"ש ונתגלה. פרחו ואזלו להשיב שולחיהם דבר. עאלו בימא ואזלי ר' פנחס והאנשים אשר אתו. עד דנפק ר' פנחס מן הספינה אל היבשה להמתין הצפורים שיביאו תשובתם כי הרגיש בעפיפתם אולי ראה אותם שפרחו לצד היבשה ולכן בא הוא אל היבשה.

הא אינון צפרין אתיין ובפומא דחדא מניהו פתקא חדא מן השמים כתבו הפתקא ההיא דהא בר יוחאי נפק מן מערתא ור' אלעזר בריה. אזל לגביה אין ספק שמקודם שיצא רשב"י מן המערה לא היו יודעים בו שהיה נחבא שם וגם כי יבואו בני אדם ויכנסו למערה ההיא יעלימם האל שלא יראום ועכשיו שבא כתוב בפתקא שיצא מן המערה בא ר' פנחס אל פי המערה ומצא אותו ואשכח ליה משניא מצער החול שהיה נטמן בחול כל היום וכל הלילה ועוסק בתורה עם בנו ולא היה לובש כסותו רק בשעת תפלה כדי שלא יבלה ומכסה ערותו בחול עד שעלה חלודה על בשרו כמוזכר בשבת בפ' ב' ושם אמרו ר' פנחס בן יאיר חתניה נפק לאפיה ולא זכרו מעשה הצפרים. עייליה לבי באני הכניסו

למרחץ להסיר חלודתו מעל בשרו בכה בהדיה ואמר וי דחמיתיך בכך ובתלמוד אמרו דהוה קא אריך לבשריה חזא דהוה פילי בגופיה והוה קא בכי וקא נתרן דמעי עיניה וקא מצערי ליה כלומר שהיה מחליק בידיו על בשרו של ר"ש לפי שהיו בו סדקים מחמת החול והדמעות שהיו יורדין על בשרו היו מכאיבין אותו כי הדמעות מלוחים ואמר לו אוי לי שראיתך בכך והשיבו זכאה חילקי דחמית לי בכך דאלמלא לא חמיתני בכך לא הוינא בכך כי מתוך הצער זכיתי ללמוד חכמה כי לא ילמוד אדם חכמה מתוך תענוג וכך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ועל הארץ תישן:

דף יא:

פתח ר"ש בפיקודי אוריתא התחיל רשב"י ע"ה להודיע גדולת וסגולת התורה שהיא כדמיון מרגלית ספיריית אשר יתנוצצו ויתפוצצו ממנה כל הגוונים מכל עבר ופנה וכמ"ש אז ראה ויספרה כספיר הזה שנראים ממנו כל הגוונים ואין לו אלא גוון א' כך התורה מצוה א' נקראת שנאמר כל המצוה וכו' ונכללים בה מצות הרבה ואמרו וכפטיש יפוצץ סלע מה הפטיש מתפוצצים ממנו ניצוצות הרבה כך התורה וכו'. וביען כי נמצא לתורה דמיון עם האל יתברך כי הוא הוא יתברך המדבר בה והגה מפיו יצא אשר בו ברא כל העולמות כמ"ש בדבר יי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם כי בדיבור אחד נברא ונהיה הכל אלא שהדיבור ההוא התפוצץ לעשרה מאמרות וכמ"ש ז"ל בפסוק וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר מלמד שאמר הב"ה עשרה הדברו' בדיבור א' והקשו ואמרו ומה ת"ל אנכי ולא יהיה לך אלא מלמד שאמר הב"ה עשרת הדברות בדיבור א' וחזר ופרטן דיבור בפני עצמו ועל הדמיון הזה התחילה התורה בבראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ דברה תורה תחלה בדרך כלל ובדיבור ההוא נכלל ברמז מצות היראה והיאך צריך שיתנהג האדם במצות היראה והעונש המגיע להפר היראה. וכן בדיבור יהי אור נרמז מצות האהבה והיאך צריך שיתנהג האדם במצות האהבה וכן שאר המאמרות נרמזים בהם מצות רבות בדרך רמז ובדרך כלל ואח"כ הם נפרטים בתורה אחד אחד. ואמר כי המצוה הראשונה והקודמת לכל המצות היא היראה שאם לא נקדים היראה לכל המעשים מה יועילו המעשים כי דמיון היראה אל המעשים הוא היסוד אל הבנין שהבנין שנבנה בלא יסוד במהרה הוא נופל וכמ"ש ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו כי הירא לא במהרה הוא חוטא ואז"ל כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראה דומה לגזבר שמסרו לו המפתחות הפנימיות והחיצונות לא מסרו לו והסוד כי הי"ראה היא בית שער לכל המדות העליונות ובפרט אל החכמ"ה שנאמר ראשית

חכמ"ה י"ראת יי' ואל זה רמזו רז"ל באמרם כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת כי בשער ההוא יכנס אל החכמה ואל הדע"ת שנאמר יראת יי' ראשית דעת. וז"א בגין דמלה דא ראשית אקרי פי' העטרת נקראת י"ראה ודא איהי תרעא לאעלא גו מהימנותא ועל פקודא דא אתקיים. ואח"כ בא לבאר מדרגות היראה שהם ג' מדרגות ושהשנים מהם אינם עיקר והאחת עיקר ואמר כי השנים שאינם עיקר הם האחד הירא מעונש העה"ז שהוא ירא כדי שלא יענש בבניו או בגופו או בממונו נמצא כי עשה עיקר מפחד העונש והוא אמרו יראה דא דא יהו דחיל לקב"ה שוי לעיקרא ואינה עיקר ולקח הסדר הזה לפי שהאב הרחמן חומל על בניו יותר מגופו וגופו יותר מממונו ויש ירא שהוא למעלה מזה והוא הירא מעונש העה"ב שהוא מאמין בשכר ועונש וירא וחרד ממנו ואמר שגם זה ואם הוא מאמין אינו עיקר. אמנם הירא האמיתי לא ירא מפאת שום עונש לא גופני ולא רוחני רק מפאת גדולת האדון יתברך כי בחשוב האדם ובהעריכו רוממות האדון וגדולת יקרו על כל צבאי מעלה וכי הכל לנגדו כאין ירא ויפחד ואימתו ויראתו על פניו תמיד לא יסור וזהו ולשואה רעותיה בההוא אתר דאקרי י"ראה.

בכה ר"ש ואמר וי אי אימא וי אי לא אימא בהיות כי הוא ידע דרך ומקום הי"ראה העליונה לפי שיש יראה טובה והיא זאת אשר זכר שהיא יראת המעלה והרוממות בסוד אש"ה י"ראת י"י. ויש יראה רעה תחתיה היורדת מות והיא יראת העונש אמר וי אי אימא וי אי לא אימא והנה יראה לכאורה כי לא רצה להורות לרשעים איזה הדרך ישכון אור כדי שלא ישובו בתשובה וזה אינו פועל חכם ח"ו אבל תמיד הצדיקים מדריכים את הרשעים אל דרך הטובה. אמנם היה מפחד ר"ש שאם יגלה זה הסוד לרשעים כלומר כי יש יראה קדושה והיא אשה יראת יי' יבואו לעובדה ולעשות ממנה אשה זרה כפי מחשבתם באשרה כמו שיתבאר במקומו ב"ה כי המדה הזאת היתה נקראת מאז אשר"ה מלשון באשרי כי אשרוני בנות והנה הטועים עשו לנגדה אשרה ודמו שפחה לגברתה והמירו טוב ברע אשר אל זה הסוד כתוב בתורה לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי' אלהיך ויתבאר זה בפסוק וייצר יי' אלהים את האדם ב"ה וזהו אמרו אי אימא ינדעון חייביא היך יפלחון למאריהון הסתכל שאמר למאריהון ולא אמר לקב"ה או למארי עלמא שהכוונה לומר כי ישימו באלהים אחרים כסלם ויעבדו ליראה רעה בדרך שיעבדו ליראה טובה וילמדו מתוך דבריו לשקר.

מאן דדחיל בגין עונשא דמלקיותא וכו' כי כפי המקום והדרך שידבק בו האדם כן יחול עליו יראת אותו מקום אם ידבק ביראת יי' לחיים ימשכו לו משם חיים. ואם ידבק ביראת רעה הנה רצעותא מזומנת לו.

ובגין כך אתר דאקרי יראת יי' ראשית אקרי כי האחרת נקראת קץ ותכלית בסוד קץ כל בשר בא לפני.
וע"ד אתכליל הכא פקודא דא כלומר נרמזה זאת המדה של יראה בתחלת התורה בראשית תמן יראה לפי שמדת היראה היא התחלה וראשית ושער לכל המדות.
מאן דעבר על דא האי רצועה רעה אלקי ליה כי לפתח חטאת רובץ.
והיינו הארץ היתה תוהו ובוהו וכו' יגיד כי אל זה רמז הכתוב בחזור לכתוב והארץ היתה אחר שכתב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ והיה ראוי שיאמר בסמוך והיתה תוהו ובוהו וכו' אבל כששנה ואמר והארץ היתה תוהו ובוהו הכוונה לתת הבדל בין הארץ העליונה הנרמזת באת השמים ואת הארץ ובין הארץ היתה תוהו והוא להודיע כי יש ארץ ויש ארץ ארץ אשר יי' אלהיך דורש אותה. וארץ מאפיליה היא ה"יראה הרעה המענשת והמלקה לרשעים בארבע מיתות ב"ד הנרמזים בת וה"ו ובוה"ו וחש"ך ורוח. ואתה המעיין הבט ימין וראה בו זה עיקר גדול באמונה להיותנו תמיד דבקים בשרש היראה העליונה השרשית הדבקה בעץ החיים י"ראת ה' אשר הקו שלה ע"ץ החיי"ם ואשר אבניה אבני שיש טהור בסוד משם רועה אבן ישראל ואורה אור עולם ורוחה רוח הקדש. אמנם הי"ראה החיצונית הקו שלה עץ קו הצליבה וחבל החנק הוא הנרמז בתוהו וכבר ביארנו סוד התוהו התחתון שהוא העדר הריח והאויר. ואבניה אבני גיר מנופצות אב"ן נג"ף והקרב אליה סקול יסקל וירה יירה היא הסקילה באבן הנרמז בבוה"ו וכמ"ש אלו אבנים מפולמות אשר לעומתם אבני גיר מנופצות. ואשה חשך ולא אור ואפלה מנודח אש שורפת ומכלה מנפש ועד בשר היא השרפה הנרמזת בחשך וכבר ביארנו כי החשך הנז' בכאן הוא האש והכתוב מגיד זה שנאמר בשמעכם את הקול וההר בוער באש. ורוח הרוח סערה על ראש רשעים תחול הוא הסייף המוציא הרוח ברוח סועה מסער הנה כי ד' מיתות ב"ד שהם סקילה שריפה הרג וחנק נרמזים בארץ החיצונית ארץ מאפיליה היא הי"ראה החיצונית אשר היא לרגלי הי"ראה השרשית היורדות מות וז"א וכתיב דא לבתר יראה ראשית דאיהי כללא דכלא כלומר ובא הרמז הזה של ד' מיתות ב"ד אחר שכתב בראשית ששם נרמזת היראה השרשית שהיא כלל הכלל כתב אח"כ והארץ היתה תוהו ובוהו וכו' לרמוז כל הנז'.
מכאן ולהלאה שאר פיקודין דאוריתא כלומר כי כל מצות התורה נרמזים בכתובים הבאים בדרך כלל שאר פיקודין
פקודא תנינא וכו' אמר שהמצוה הנאחזת עם היראה שאינה זזה ממנה לעולם היא האהבה וזה כי כשיעלה אדם למדת היראה הפנימית אשר זכרנו שהיא מצד רוממתו

יתברך הנה ידבק רוחו ונשמתו בו ויאהבהו אהבה עזה עד שלא ירגיש בכאב המות לרוב ולגודל האהבה והתשוקה לידבק בו יתברך וכמ"ש בר' עקיבא בשעת מיתתו שאמר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך אפי' בשעה שהוא נוטל את נפשך ידייק זה מאמרו בכל נפשך כי לא יפול שם כל בנפש כי לא תתחלק לחלקים עד שיאמר בה בכל כי החלק והכל בה שוים ואמר כי לא הבין מהו בכל נפשך בשעה שהוא נוטל את נפשך רק בפעם ההיא בשעת יציאת הנפש כי היא יוצאה מכל וכל כי בכל לילה ולילה תצא אבל לא תצא מכל וכל וזו היא האהבה שלמה הנקראת אהב"ה רבה כי יש אהב"ה רבה ואהבה זוטא כמו שיש בענין היראה כי יש אוהב לתקות שכר ויש אוהב ע"מ שלא לקבל פרס ואברהם אבינו ע"ה עלה למדה זו שהיא אהב"ה רבה שנאמר התהלך לפני והיה תמים כלומר אל תהרהר אחר מדותי והיה שלם באמונת האהבה. ואמר כי המצוה הזאת נרמזת ביואמר אלהים יהי אור כי היא אהב"ת חס"ד שהוא סוד אור ראשון כמו שכבר נרמז היא מדתו של אברהם אבינו ע"ה וזאת האהבה היא המחוייבת על האדם:

והנה נתבאר מפי רשב"י ע"ה כי מדת היראה נאחזת במדת האהבה ותלה עיקר העבודה באהב"ה וכי האהבה עצמה היא שלימות העבודה ויתכן לפי דעתו שתמצא אהבה מזולת יראה וזה כשיאהב האדם לאל יתברך מזולת יראה שיענישהו אבל דעת רשב"י טוב וישר הוא שיהא ירא ואוהב ירא מצד רוממותו יתברך ולא מסבת עונש ואוהב עד נטילת הנפש ממנו. והנה כשמוע ר' אלעזר בנו את דברי אביו טובים ונכוחים כפי הסוד כי היראה היא בת שער אל האהבה רבה ושהעיקר היא האהבה בעבודה אמר לאביו אבא רחימותא בשלימו אנא שמענא ביה א"ל אימא ברי קמיה דר' פנחס כדי שיכיר בחכמתך כי זה היה תכף שיצאו מן המערה וגם לפי שהוא בזאת המדרגה כלומר במדת האהבה כמו שנודע מצדקתו וחסידותו ובכן א"ר אלעזר אהבה רבה היינו אהבה שלימתא בשלימו דתרין סטרין ואילא אתכליל בתרין סטרין לאו איהו אהבה כדקא יאות אמר כי לא תשלם האהבה להיות נקראת אהבה רבה כי אם ביראה והוא סוד מסודות התורה וזה כי לא תקרא אהבה אהבה כי אם בבחינת היראה כי הוא מן המצטרף בסוד הטוב מבחין את הרע והרע מבחין את הטוב כי זה לעומת זה עשה האלהים לבחינת העולם כי לא יורגש ההפך האחד כי אם בהיות הפכו לנגדו ובצדו כי הוא עזרו בסוד אעשה לו עזר כנגדו כי בהיותו נגדו הוא עזרו והבן זה כי לא יורגש סגולת ההפך האחד כי אם מהפכו בסוד הקטרת כי החלבנה היא רעה והיא מחזקת לשאר הסמים כי לא ניכר האור אלא מתוך החשך וכן במדת האהבה אם לא תמצא היראה מורכבת בה לא תבחן האהבה להיותה

שלימה והביא ראיה מהכתוב שהביא אביו מויאמר אלהים יהי אור אמנם הוסיף וגלה סוד נמרץ נפ"ש היפה תאכלהו והוא מה שנמשך בכתוב עצמו שאמר ויהי אור שוב רמז על גניזת האור ומצד ה"גניזה חוייב להמצא החשך הרי כי בבחינת החשך נקרא האור אור כי לא קנה לו שם האור ונקרא אור רק בבחינת החשך וכן במדת הי"ראה תגדל האהב"ה ותקרא אהבה רבה כי כשם שיש יראה רבה ויראה זוטא כן יש אהבה רבה ואהבה זוטא וביאר הענין ואמר אית מאן דרחים ליה מגו דאית ליה עותרא אורכא דיומין בגין דיהא שליט על שנאוי אורחוי מתתקנא ליה אשר על כן הוא עובד מאהבה. ואי לא יהא בהפוכא וכו'. יהא סני ליה דע כי העובד למלך מחמת העונש כי שונא הוא לו נמצא כי היראה שאינה שלימה היא הפך האהבה ושנאה הפך האהבה ותהפך אהבתו לשנאה וזו אינה אהבה שלימה ואינה עיקרית ושרשית. רחימו דאיהו שלים. דהוי מתרין סטרין בין בדינא בין בטיבו כי תבחן בטוב וברע כי לא יבחן את הטוב כי אם ברע והביא ראיה מהכתוב עצמו שהביא אביו כמו שביארנו מהאור והחשך. ואתה המעיין שמור סוד זה וכתבהו על לוח לבך כי תצטרך אליו לענין הנסיון אשר נתנס' אברהם ביצחק כי כפי הנגלה יצחק הוא המנוסה לא אברהם וכפי האמת אברהם הוא המנוסה והכתוב יעיד זה והאלהים נסה את אברהם כי אברהם נתנסה ביצחק זה מדתו אור וזה מדתו חשך ולא ניכר האור אלא מתוך החשך. והענין הזה מפתח גדול סוגר ופותח מנעול סוד הבחירה והבחינה מטוב לרע ומרע לטוב בסוד עץ הדעת טוב גרע כי הדעת לא יקרא דעת אם לא יבחין בין טוב ובין רע ונבדל הדעת בין שניהם בעולם המעשה כי המחשבה לא תבדל כי אם במעשה ויי' עשה גם שניהם וכשמוע הורו ר' פנחס ע"ה את דברי נינו וטעם מתק דברי הסוד לקחו אליו ונשקו וברכו ואמר בודאי קב"ה שדרני הכא דא הוא נהירו דקיק דאמרו דאתכליל בביתי כאשר אמר לו ר' רחומאי. א"ר אלעזר לא אצטריך לאתנשי יראה בכל פקודין כי כל מצוה שאין בה יראה מהמצווה בה אינה מצוה וכ"ש בזאת כלומר במדת האהבה ששניהם כאחד טובים כי כשם שמדת האהבה נבחנת בטובה וברעה כך היראה נבחנת בטובה וז"א איך אתדבקת כלומר היראה באהבה ואמר אהבה איהי בסטרא חד טב כמה דאתמר דיהב עותרא ואורכא דחיי בני ומזוני כדין אצטריך לאתערא יראה שמא יגרום החטא וע"ז נאמר אשרי אדם מפחד תמיד. והכי אצטריך בסטרא אחרא כשמדת הדין מתוחה כנגדו שלא יבעט ויהיה אוהב. נמצא שהאהבה נבחנת בטוב וברע והיראה ג"כ נבחנת בטוב וברע בטוב שמא יגרום החטא ויאבד את לב מתנה וברע שלא יבעט ונמצא שהיראה בוחנת האהבה וזו היא האהבה שלימה:

דף יב.

פקודא תליתאה למנדע דאית אלהא רברבא ושליטא בעלמא וכו' המצוה הזאת היא להאמין מציאותו יתברך ואחדותו כי בהאמין מציאותו יתחייב שהוא אחד וכי כל הסבות והעלות גם כי יהיו לבלי חקר ומספר הנה כלם יעמדו בסבה אחת אשר ממנה השתלשלו והוא הנמצא הראשון יתב' מבלי ממציא אשר לא יפול תחת גדר הזמן האחד יתברך אשר כל הנמצאים נמצאו מאמתת מציאותו: והוא אחד וראשון וקדמון ואחרון מבלי ראשית ומבלי תכלית ואמר כי צריך ליחדו בשש קצוות העליונות שהם מדותיו יתברך אשר הם לבושיו העצמיים כהדין קמצא דלבושיה מניה וכבר ידעת כי מדת התפארת הוא ישראל סבא וסביבותיו סוכתו הם שש ספירותיו הזרועות והשוקים והברית והעטרת וע"כ צריך ליחדו בהם אשר על כן באו שש תיבות בענין היחוד בפ' שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד.

ולכוונא רעותא לעילא בהדייהו כלומר כי צריך לחשוב בענין היחוד ולפנות מחשבתו מכל מחשב ורעוין חיצוני כי המחשבה היא העיקר כי היא כנשמה אל הגוף ועל כן אמרו שצריך להאריך כאחד כי בהאריכו במלת אחד יפנה מחשבתו ויחשוב ביחודו יתברך.

ודא הוא דכתיב יקוו המים וכו' אמר שזה היחוד נרמז בכתוב יקוו המים אל מקום אחד וכבר ידעת כי ההויות העליונות ר"ל השש קצוות נקראות מים ובא הרמז שיקוו המים שהם ספירותיו אל מקום אחד במחשבת המיחד שלא יבדיל ויפריד הענפים מהשרש.

וע"כ בההוא יחודא אצטריך לקשרא ביה י"ראה כי אעפ"י שהיא באצילות ולא באחדות הנה אנחנו עדת האמונה צריכים ליחד אותה עמו ולא להפרידה מהאלוף בראותנו שהיא ראש לשועלים וע"כ צריך האריכות שיהיה בדל"ת של אחד כי הדל"ת רומז אליה כי היא דלה שאין לה מעצמה וגם כי היא דלת ושער השמים וזהו ותראה היבשה פי' שתראה ותתקשר ביחוד אותה המדה שהיא יבשה מכ"ל ואין לה אור מעצמה צריך לקשר אותה בכ"ל כי בזה תתרווה מרב כל ואחר שיקשרנה ותתיחד בכל צריך ג"כ ליחד אותה עם אוכלוסיה מחנותיה שש קצוות אחרים המתפרנסי' מנה ובה אשר אל זה תקנו רז"ל לומר בשכמ"לו שש תיבות כנגד שש הקצוות שכנגד השש העליונות והם שש היכלות שלמטה והוא אמרם ז"ל נימריה לא אמריה משה כי מדתו של משה למעלה לא נמריה הא אמריה יעקב כי הוא נשתמש בנע"ל ובמשה נאמר של נעליך התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי כי המדה הזאת כל עניניה בחשאי. נמצא כי בהיותנו מיחדים העטרת ביסוד תשוב היבשה אר"ץ לעשות פירות ולהשפיע לתחתונים וז"א ויקרא אלהים ליבשה ארץ בההוא יחודא דלתתא ארעא רעוא שלים פי' ארץ מלשון רצון שיושפע בארץ הרצון

וכן אז"ל למה נקראת ארץ שרצתה לעשות רצון קונה ואמר כי על כן נאמר כי טוב כי טוב ב' פעמים כי שניהם כאחד טובים. והנך רואה כי לא ביאר רשב"י ע"ה שום דבר במאמר יהי רקיע בתוך המים והטעם בזה כי כבר ידעת כי הרקיע הוא סוד מדת הי"סוד שהוא המבדיל בין מים העליונים ובין המים התחתונים והנה שתי המדות האלה תמיד אח ואחות לא יתפרדו וכשהוא מדבר באחת מהן כולל את שבזו בזו כי זהו סוד היחוד האמיתי והנה כשביאר ענין היחוד במאמר יקוו המים ותראה היבשה הודיע סוד היחוד בשניהם כלומר הרקי"ע הנרמז בי"סוד עם האר"ץ הנרמזת בעטרת וביאר דבריו כי לא נזכר כי טוב במאמר שני שנאמר בו יהי רקיע ויהי מבדיל כי כל הבדלה מורה על חלוק וכמ"ש ז"ל כי ביום שני נברא מחלוק' אמנם כשנתחברה העטרת ביסוד נאמר כי טוב כי טוב שני פעמים כי לא טו"ב היות האד"ם לבדו והבן זה היטב ודע כי לא יקנה שם טו"ב מדת הצדי"ק כמ"ש אמרו צדיק כי טוב עד שישפיע טובו לעטרת כי ממנה יודע טובו ובכן שניהם כאחד טובים נמצאנו למדים טעם למה לא ביאר שום דבר במאמר יהי רקיע והטעם למה לא נזכר בו טוב עד שביאר היחוד בעטר' שהוא מאמר שלישי הנרמז בעטרת ושקולים באו שניהם בסוד יקוו המים אל מקום אחד.

פקודא רביעאה למנדע דיי' הוא האלהים כבר כתבתי שהפילוסופים הראשונים אשר היו בימי אברהם היו סוברים שיש לעולם שתי סבות קדומות וכל אחת פועלת הפך האחרת כי הם אומרים שהוא מן הנמנע לפועל אחד לפעול שני הפכים כי מפועל הטוב לא יבוא רע ומפועל הרע לא יבוא טוב ושניהם פועלים בעולם וזו היתה סברת פרעה באמרו למשה ראו כי רעה נגד פניכם אמר כי למה להם לצאת מתחת יד מצרים ולהסתופף בצל שם יי' כי לדעתו הוא היה פועל הרע והוא אשר הכה את מצרים בכל מכה והנה בצאתם ממצרים אל המדבר תחזור רעתו על ישראל כי בעודם במצרים ימצא על מי שתחול רעתו באנשי מצרים אמנם בהיותם במדבר על מי תחול רעתו אם לא על ישראל ועל זה תרגם אונקלוס חזו ארי בישתא לקביל אפיכון אסתחרא כלומר יהפך הרעה לפעול נגד פניכם אם לא ימצא זולתכם. ואנחנו בעלי ברית אברהם אמונתנו כי אין אלוה מבלעדי יי' ואין צור מבלעדי אלהינו יתברך ויתעלה ואם נראה פעולו' הפכיות בעולם כלם מהתחלה אחת אמנם תתהפך הגזירה מטוב לרע ומרע לטוב כפי מעשה התחתונים כי בבחינת המקבלים תשתנה הגזרה לא כפי הפועל יתברך יתעלה אם לרחמים אם לדין וזהו אשר ביאר רשב"י ע"ה במצוה הזאת הנרמזת במאמר יהו מאורות ברקיע השמים כאשר יבאר וביאר תחלה כי סוד הענין הזה רמוז בפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך וכמו שיבא הביאור בספר הזוהר מפי רבי אלעזר בנו כי בכאן לא האריך רשב"י וסמך על המבין

והוא מה שכתבתי כי אעפ"י שנראה בעולם דבר והפכו אל נתמה על החפץ כי גבוה מעל גבוה שומר וכפי המקבלים תשתנה הגזרה באופן כי יי' הוא האלהים כלומר כי הרחמים והדין ענין א' הם כעצם הבורא ואין הבדל בין שניהם בעצם וראשונה רק מצד המקבלים ואמר כי הדמיון בזה הענין הוא היום הזמניי וזה כי מדת היום נכלל בו גם לילו י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה והכל נקרא יום א' והנה בעצם אור השמש אין הברל בין היום והלילה. כי הכל שוה בעצם השמש אבל ההבדל הוא מצד השוכנים במוצק הארץ כי בעת הבקר יזרח להם ויקרא בבחינתם יום ולעת ערב יעלם מהם ונקרא לילה והנה בבחינת השמש עצמו לא נפל ולא קרא בו שום שנוי וזהו וידעת היום כלומר התבונן בי"ום כלומר בשמש כי הוא נקרא יום בבחינת זריחתו על הארץ וממנו תדע כי יי' הוא האלהים וזה שהרי השמש הוא עבד מעבדיו ונמצאו בו פעולות הפכיות כפי המקבלים והוא בלתי משתנה ומזה תבין כי יי' הוא האלהים כלומר כי הרחמים והדין אחד הם בעצמותו ית' ואם הם הפכיים הדבר תלוי במקבלים ודייק זה רשב"י ע"ה מדיוק הכתוב שאם היה הכוונה לומר להם לישראל שמהיום ההוא והלאה ישימו לב לדעת כי יי' הוא בעל היכולת כאשר יראה מפשט הכתוב הי"לל וידעת היום הזה כי יי' הוא האלהים אמנם באמרו וידעת היום רצה לומר שיתבוננו כעצם היום שהוא השמשיי וממנו יבואו לדעת כי יי' הוא האלהים. ואמר עוד שאם לא יספיק לך התבוננות ביום כי תאמר בלבבך לא כי אני רואה היום לחוד והלילה לחוד והבדל רב יש ביניהם לזה הוסיף ואמר והשבות אל לבבך כלומר אם לא יספיק לך זה למופת שוב והתבונן אל לבבך כי הלב אינו אלא אחד והוא חושב דבר והפכו לפעמים יחשוב און על משכבו ולפעמים יחשוב להטיב ולהרע לא ידע והנה הוא בבחינת עצמו אינו רק רעיון א' ומחשבה אחת ובדבר אשר יחשוב להרע בו בעצמו יחשוב להטיב ולא יובדל ענינו רק בהוציאו המחשבה ההיא לפועל ולמעשה כי בבחינת המעשה שהוא כדמיון המקבל יובדל ויקרא לב טוב ולב רע לא כפי עצמיות הרעיון והמחשבה כך יי' הוא האלהים כלומר הרחמים והדין בעצמותו יתברך שוים ואין ביניהם הבדל ולא שנוי כמ"ש אני יי' לא שניתי ואם יובדלו שני הענינים האלה אינו רק במקבלים וז"א והשבות אל לבבך לאתכללא שמא ראלהים בשמא דיי' למנדע דאינון חד לית בהו פרורא והיינו רזא דכתיב יהי מאורות ברקיע השמים כתיב מאר"ת הרמז למדת העטרת שנתיחסה אל המארה ואל החסרון ומתיחדת פני"מה ומתקשרת ברקיע השמים שהיא מדת הי"סוד ואל תתן את פיך להחטיא את בשרך לומר כי הם שתי רשויות פועל המארה והדין לחוד ופועל הרחמים לחוד וזהו למהוי תרין שמהן חד בלא פרודא כלל כי כל כנוי אשר בו יתכנה שם העצם אינו רק

כפי פעולתו במקבל וז"א לאתכללא מאר"ת חסר בשמא דשמים דאינון חד ולית בהו פירודא נהורא אוכמא בההוא חיוורא והסתכל כי קרא למדת הלי"לה נהורא אוכמא אור שחור והלא אין מאור כלל בשחרות האמנם כי הודיענו כי המדה הזאת נפעלת מפאת עסקה עם התחתונים בהיותה ראש לשועלים בשחרות בסוד שחורה אני ונאוה והוא מה שרמזו רז"ל באמרם שחורה אני על הים שנאמר וימרו על ים בים סוף ונאוה בים שנאמר זה אלי ואנוהו שחורה אני במרה וילונו העם ונאוה במרה שנאמר שם שם לו חק ומשפט שחורה אני ברפידים וכו' שחורה בחורב וכו' שחורה אני במדבר וכו' הנה גלו כי כפי מעשה התחתונים היא נשחרת כי עצמיותה ממקור האור נאצלת וע"כ נתיחסה אל מאור שחור ואמר כי צריך ליחדם שניהם ולא להפריד ביניהם כי כל המפריד ומקצץ ביניהם כמפריד הנשמה מן הגוף. ואמר כי זהו סוד עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה וכבר הארכתי בסוד הזה למעלה בסוד ויהי הענן והחשך עיין שם ולאתקנא דא בדא לאנהרא. כלומר צריך האדם להטיב את הנ"ר השחור כדי שיחול אור הלבן עליו ותיקונו הוא במעשה ובמחשבה. והשלים פי' הכתוב ואמר להאיר על הארץ כלומר זאת היא הכוונה בבריאה שיחול אור הלבן על אור השחרות ולחבר אותם כי באופן הזה הוא סוד היחוד ובדבר הזה חטא אדם הראשון שקצץ למעלה בהפריד הפרי מן האילן כי בזה גרם המות לעולם כי ע"ץ החיים נטוע בתוך הגן והנה בהפרידו הפריד החיים מן העולם ומה שאמר אצטריך לאחדא לעילא בחבור' חדא ולאחדא באוכלוסהא ביחודא צריך אתה לדעת כי כשם שהמקצץ ומפריד בינה ובין בעלה מפריד אלוף ועונו גדול מנשוא כך המחבר אותה עם זולת אוכלוסיה שרי הקליפה. מחריב את העולם ונותן כח לאלהים אחרים אבל צריך להפרידה מהם להתיש כחם ולחבר אותה עם אוכלוסיה הם הם פרקי מרכבתה הנכנסים עמה לחופה ולהבדיל בין קדש לחול כי זהו סוד היחוד האמיתי כי המערב קדש בחול לא חס על כבוד קונו ושב העבד להיות כרבו ואין מרד ופשע גדול מזה בסוד תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה וז"א ולאפרשא לה מסטרא אחרא בישא ואצטריך למנדע דיי' הוא האלהים כלא חד ולא זולת. ואמר כי כשיחשוב האדם סוד היחוד על זה הדרך הנזכר הנה יש כח במחשבתו זו לסלק ולהדיח כח סטרא אחרא שלא תפעל בעול' ולא יתמשך רעתה למטה כי גדול כח המחשבה מאד שהיא פועלת למעלה ולמטה. והיינו רזא והיו למאורות הא קליפה בתר מוחא סלקא פי' שלא ישאר שום כח לקליפה כי כחה נבלע בכח המוח כאשר נבלע אור הכוכבים באור השמש וזה כי בהופיע האור העליון בעולם הנה כל שרי מעלה נבלעים ואין להם ממשלה כי יחשך אורם ואמר כי הרמז בא בפסוק והיו למאו"רות כי יש בו אותיות

או"ר ואותיות מו"ת ואמר מוחא או"ר סטראי אחרא מו"ת הודיע כי בהיות אותיות אור ביחוד ובחבור כאשר הם בתיבה עצמה הנה אותיות מו"ת נפרדות ולא יהיה בהם כח לפעול. ובטל כחם כי בהיות אור בנתים אין חשך ואין צלמות כי מ"ם מות לחוד והו"ו והתיו לחוד אמנם בהסתלק אותיות אור מביניהם יתחברו אותיות מות והוא אמרו אור בחבור אתוון מות בפרודא וכד האי אור אסתלק מתמן מתחברין אתוון דפרודא. ואמרו מאלין אתוון שריאת חוה וכו' הנני כותב הנוסח האמיתי לפי שנמצא טעות בספרים. מאלין אתוון שריאת חוה וגרמת בישא על עלמא כמא דכתיב ותרא האשה אהדרת אתוון למפרע אתשאר מ"ם ו"ו ואינון אזלו ונטלו את תי"ו בהדיהו וגרמת מותא לעלמא כמא דכתיב ותר"א. א"ר אלעזר אבא הא אוליפנא מם אשתארת יחידאה ו"ו דאיהו חיין תדיר אהפכת ואזלת ונטלת תי"ו דכתיב ותקח ותתן ואשתלים דא ואתחברו אתוון. א"ל בריך אנת ברי והא אוקימנא מלה דא:

ועתה בני הט אזניך ושמע דברי חכמים וחידותם ע"ה ומהו כוונתם בענין האותיות הללו ומה לנו אם נתחברה הו"ו עם התי"ו ונשארה המ"ם יחידה והיא מתנכרה כי לדעת רשב"י המ"ם והו"ו הלכו לבקש את התי"ו ונעשה מחבורם מו"ת. ולדעת ר' אלעזר בנו נשארה המ"ם לבדה וה"וו והתיו הן בחבור והמ"ם הלכה לבקש את הו"ו והתיו להשלים התיבה מו"ת ומה הוספנו ידיעה אם כמר ואם כמר הנה שניהם ממלת מאורו"ת וממלת ותרא הם דורשים וענין אחר הוא כי בהסיר אור ממאורות ישאר מות הן שתהיה המ"ם לבדה והו"ו והתי"ו מחוברות הן שתמשך הו"ו אל המ"ם הלא בהסתלק האור ישאר מות על כל פנים כי סוף סוף יתחבר שלשת האותיות הנשארים ומה ראו על ככה האב ובנו עתה לתת הבדל בין זה לזה. ומה ראה רשב"י ע"ה בהסכים עם בנו וברכו על ככה ואמ' לו ברי"ך אנת ברי והא אוקימנא דא כלומר נזכרתי שהאמת אתך. האמנם כי צריך אתה לדעת כי בחזור האותיות למפרע מורים על החזרת השפע לאחור כמו שביארנו במלת ענ"ג ונג"ע וזולתם מהתיבות פא"ר אפ"ר והדבר ידוע כי התחלפות מערכת אותיות התיבה וסדרה יורה על התחלפות הוראתה ועל טובתה כי נזור אחור. ועוד אתה צריך לדעת כי יש להם ע"ה סוד חתום באוצרותי הם בצורת האותיות ובסוד צירופן זו עם זו כי אותיות התורה אינם הסכמיות בשאר אותיות האומות שהסכימו לעשות רשמים הסכמיים להבין בהם הדבר הנרצה להם ולדעת איש שפת רעהו לא שיהיה בצורת האות ההיא רמז פנימי שיורה על עצם הנדבר בו אמנם אותיו' התורה עשוים ומצויירי' באמת וישר כתובים באצבע אלהים מורים על כוונת הפועל הנדבר בהם בסדרם ובצורתם וכבר הארכתי בזה אלא שאני חוזר אותו במקום הצריך לו. והנה רשב"י ע"ה הרגיש בפסוק

ותרא האשה כי טוב העץ וכו' מה ראיה היא זו היה די באמרו ותקח האשה מפרי העץ ותאכל ותתנם לאישה מהו ותר"א ולכן דרש סוד אותיות ותרא כי מצא בהם אותיו"ת או"ר נפזרים ואות תי"ו באמצע מפריד בין אותיות אור. וכבר ידעת סוד המ"ם הפרוצ"ה למה היא רומזת והמם הסתומה למה רומזת כי הסתומה מורה על ענין סתום מכל עבריו והפתוחה מורה על עיר פרוצה אין חומה בסוד למרב"ה המש"רה ובסוד חומות ירושלם הפרוצים כי הפתח שנפתח בה מורה על פרצה הקורא לגנ"ב כי משם הוא יונ"ק והיא סי' למ"ם מלאך המות וסי' ל"מ יכנו לא יוסיף וסי' ארבע מיתות ב"ד ועל ארבעים חסר אחת של מלקות והם חסד אחת על סוד הפרצה ועל ארבע מאות פרסה תחומו של מלאך המות. וענין זה תמצאהו רמוז בפרשת פנחס אמר שם שחטף פנחס המ"ם הפתוחה שהיתה פורח' על ראשי בני ישראל וכבש אותה וכללה בשמו שהוא עולה ר"ח ונעשה רמח וזהו ויקח רמ"ח בידו ובה הכה זמרי הנה נתבאר כי המ"ם הפרוצה היא מליאה דם. ועוד אתה צריך לדעת כי הו"ו היא צורת עץ החיים וצורתה יעיד עליה כי היא כעמוד נצב הפונה לכל צדדיו לימין ולשמאל לזכות ולחובה כפי משפ"ט האמ"ת וזהו עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמי או להפך כי הו"ו הוא כדמיון לשון המשקל והפלס ואל מקום אשר יפנה ואל אשר יהיה שמה הרוח ללכת שם יטה המשפט כפי הגזרה. עוד אתה צריך לדעת לזכור מה שכתבנו בפי' אותיו' דרב המנונא סבא כשנכנסה אות התי"ו ואמרה רבון עלמין אי ניחא לך למיברי בי עלמא ומה שהשיבה הואיל ואנת זמינא לא הוי רשים על מצחין דרשיעייא ועוד דאנת חותמא דמו"ת כי צורת התיו היא צורת דלת ונון כמו שביארתי שם בארוכה הנה נתבאר לך כי המ"ם הפרוצה והתי"ו מורים על מו"ת וה"וו על עץ החיים. ובזה יתבאר לך כוונת רשב"י ור' אלעזר בנו וזה כי רשב"י אמ' כי מאלה האותיו' התחילה חוה להמשיך המות לעולם שנ' ותר"א כי בהסיר אותיות ותרא מתיב' מאורות נשארו מ"ו כלומר המ"ם הפרוצה מ"ם דמלאך המות והו"ו הסכימה עמה לכף חובה ושתיה' יחד הלכו לבקש את התי"ו הוא הנחש אשר ברגליה להסכים אל המות נמצאת ה"וו נוטה מכל צדדיה אל המ"ם ואל התי"ו מזה ומזה וז"א אשתאר מ"ו ואינון אזלו ונטלו את תי"ו בהדיהו וגרמת מותא לעלמא. ר' אלעזר הזכירו לאביו מה שכבר למדו וקבלו אולי מאליהו א"ל כי המ"ם נשארה לבדה כי הו"ו נתחברה עם התי"ו כי הו"ו המורה על החיים הפכה פניה אל התי"ו המורה על הנחש והסכימה עמה ונשארה המ"ם דמלאך המות לבדה והנה בהסכים הו"ו עם התי"ו להשחית הנה בקשה המ"ם להתחבר עמהם לפעול ולגמור ולגרום המות. ונמצא דעת ר' אלעזר מדוייק כפי אותיות מאור"ות כי בהסתלק אור משם הנה אות הו"ו והתי"ו מחוברות והמ"ם רחוקה

מהם והיא רדפה אחרי מאהביה לפי שכבר נסתלק האור משם. ואמר שבא הרמז בכתוב ותק"ח ותת"ן לומר כי הסכימה הו"ו עם התי"ו ותמיד היו מחוברות כי בהסכים הדיין עם המלכה נגזרה הגזרה ולפי שהזכירו ר' אלעזר לאביו עמד וברכו ואמר והא אוקימנא דא כלומר כן הוא האמת ונזכרתי שכן העמדנו הדבר.

דף יב:

פקודא חמישאה כתיב ישרצו המים שרץ נפש חיה. אמר שהמאמר החמשי הזה נכללים בו ונרמזים בו שלש מצות. הא' לעסוק בתורה. והשני מצות פריה ורביה. והג' למול כל זכר לשמנה ימים ולהעביר הערלה מן הבשר והסתכל כי לא זכרם בדרך קדימת זמן עשייתם כי קדימת זמנם הראשונה היא המילה הבאה לשמונה ימים והשנים האחרים יש מחלוקת בין רז"ל אם יעסוק בתורה ואח"כ ישא אשה או ישה אשה ואח"כ יעסוק בתורה ואמרו רחיים בצוארו של אדם ויעסוק בתורה וכו' אמנם זכרם בכאן כסדר שרשם בעולם האצילות כי התור"ה קודמת למדת היסו"ד הרמוז לפריה ורביה כי משם יוצאות הנשמו' שהם פריה ורביה של מעלה ואח"כ להכרית הערלה למטה וזכרן כסדרן מלמעלה למטה. בסדר קדימת מעלתם. אמנם מצדנו אנחנו תקדם לנו סדר קדימת הזמן לפי שאנו נופלים תחת הזמן וצריכים להקדים כריתת הערלה למטה וליכנס דרך השער ליי' אל מדת היסוד המיוחס אל פריה ורביה ואחר כך לעסוק בתורה ולעלות אל תור"ה שבכתב מלמטה למעלה ושתי המדות הללי רצוני י"סוד ותפאר' באות כאחד במשך הו"ו. והסוד בזה כי בהסיר הקליפה והערלה מבשרנו יתגלה אור התורה על ישראל וירד השפע והזרע הקדוש אל העטר' ויתרבה השל"ום בעולם. והנה ביארם רשב"י ע"ה אחת לאחת מרמז הכתוב ואמר למלעי באוריתא ולאשתדלא בה ולאפשא לה בכל יומא כי בעסק התורה תמיד יתברכו הדברים מלמעלה ויתרבו בחידושים רבים ונרמז זה בישרצו המים וכבר ידעת כי ד"ת נמשלו למים כלומר יתרבו ויתברכו ד"ת בהעסק בהם תמיד לפי שבהם תתקן הנפ"ש ותהיה כסא אל הרו"ח והרוח תהיה כסא לנשמה שהיא נקראת חי"ה וזהו שרץ נפש חיה נפש דההיא חיה קדישא שנקראת נשמת שד"י שנשמתו של שדי היא בינ"ה ורמז בזה כי העוסק בתו"רה שהיא תפאר' משם יעלה הרמת"ה כי שם ביתו וז"א וכד אשתדל באוריתא בההו' רחישו דרחיש בה זכה להההוא נפש חיה. ולמהדר כמלאכין קדישין אע"פ שהוא נשוא בחומר יתעלה בכח הנשמ"ה אשר תחול עליו להיות כמלאכים הפשוטים מכל חומר ואמר כי העוסקים בתורה נקראים מלאכים שוכנים בארץ שנאמר ועוף יעופף על הארץ ממש.

הא בהאי עלמא זאת המעלה משיגים בעודם בזה העולם כי אחרי צאתם מזה העולם יזכו להיות מלאכים ממש וכמ"ש ז"ל שעתיד הב"ה לעשות להם כנפים כנשרים לשוט בעולם כמלאכי' ממש ודייק זה מכפל הכתוב ועוף יעופף ב' פעמים עפיפה בעולם הזה כי תתעלה נשמתם מעלה מעלה ועפיפה בעולם הבא כי יתפשטו מהחומר ויהיו מלאכים ממש ואמר כי אל זה כוון דוד באמרו לב טהור ברא לי אלהים לעסוק בתורה ובכן ורוח נכון חדש בקרבי.

פקודא שתיתאה שהיא השניה הנרמזת בישרצו המים אמר כי העוסק בפריה ורביה הוא ממשיך מימי הנהר העליון שהוא הנהר המשק' את הגן אשר משם יצאו הנשמו' החדשות והנה בצא"ת הנשמה לבוא לזה העולם יצאו עמה כמה מלאכין והנה לדעת רשב"י ע"ה עם כל נשמה ונשמה יצאו שני מלאכים הם המלוים לאדם לכל מקום שהוא הולך כמ"ש רז"ל אחד מימינו ואחד משמאלו כשהאדם עושה מצוה. מלאך הימיני מברכו ומלאך רע בעל כרחו עונה אמן וכו' ולדעת ר' פנחס הן שלשה כי אין נעשה דבר אם לא בב"ד ואין ב"ד פחות משלשה ורשב"י הביא ראיה מן כי מלאכיו יצוה לך ומעוט רבים שנים ור' פנחס הביא ראיה מאם יש עליו מלאך מליץ א' מני אלף להגיד לאדם יושרו אם יש עליו מלאך אחד מליץ שנים להגיד לאד' יושרו הוא המכריע בין שניהם והנה א"ל ר"ש אם לדבריך שאת' דורש כל תיבה ותיבה הנה יהיו חמש שנא' עוד ויחוננו הרי ד' ויאמר הרי חמש. והשיב ר' פנחס לאו הכי אלא ויחוננו דא קב"ה בלחודוי שאין החנינה באה רק מאתו ואין רשות לשום מלאך לעשות קטנה או גדול' שלא ברשותו והשיב ר"ש שפיר קאמרת. ומאן דאתמנע מפריה ורביה כב יכול אזעיר דיוקנא דכליל כל דיוקנין היא העטר' שהיא כוללת כל הצורות ונקראת דמות בסוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנ"ו וגרים להההוא נהר דלא נגדין מימוי הוא היסו"ד המשפיע בעטר' והוא פוגם הברית העליון כי לזאת היתה כונת הבריא' למעלה להמציא נשמות ולמטה להמצי' גופות ועל המבטל פריה ורביה נאמר ויצאו וראו בפנרי האנשי' הפושעי' בי כי הם פשעו בהמנע מלהמציא פגרים שיתלבשו בהם הנשמו' ובזה הפכו כח הברי' העליון ולכן נשמות' לא יכנסו בפרגו' של מעלה חלף פשעם ופגימתם למעלה בעולם אשר משם ירדו הנשמות.

דף יג.

פקודא שביעאה שהיא השלישית הנרמזת בוישרצו המים היא למגזר לח' יומין לאעברא זוהמא דערלתא. וביאר הסוד למה נעשית לשמונה ימים ואמר בגין דההיא חיה איהי

דרגא תמינאה וכו' אמר כי המדה המיוחסת אל הברית שמשם יצאו הנשמות שהוא י"סוד הוא שמיני' מהחכמ"ה שהיא התחלת המשכ' הזרע העליון עד היסוד שמונה ספירו' שהם משך הנה"ר מעדן עד הג"ן ולפי' צריך הנמול להראות אל פני האדון לשמונה ימים ואפי' שיהיה יום שמיני בשבת צריך למול כי המילה והשבת שניהם נרמזים במדת היסוד ובמצוה הזאת לא יקרא מצוה זו דוחה את זו כי הכל דבר א' ויסוד אחד.

וכדין אתחזי ודאי דאיהי נפש חיה לפי שנטהרה המדה אשר סביבותיה הקליפות אשר היא היכל אל הברי"ת היא החיה הנז' הדבקה בברית אזי היא נפש חיה ודאי נפש של החיה העליונה דהיא מדת הבינה וכאמה בתה בהסיר קליפתה ממנה וכבר ידעת כי שתי המדות הללו נקראות ברית מילה ובריתת בש"ר כי בהסיר הערלה המיוחסת בבשר שהיא סוד ערלה פריעה נמצא המילה עשויה לברי"ת ונדחה הטמא הערל ממקדש יי' ודא איהו ישרצו המים ואמר כי בספר חנוך נמצא פי' הכתוב שהיה כתוב בו שרצו המים יתרשמון מיא דזרעא קדישא פי' ישרצו מענין ציור ורשימה ואמר שצריך לרשום כי הזרע הקדוש העליון סוד הנקודה הראשונה בברית והוא רשימת היו"ד שיתגלה בבשר קדש בהסיר הערלה יתגלה צורת יו"ד יותר מכל הציורים שבעולם שצורתה צורת יוד ממש ולא צורה אחרת.

ועוף יעופף על הארץ דא אליהו דטאס עלמא בארבעה טאסין אמר כי גלוי היה לפניו ית' שיבא אליהו לקנוא קנאת הברית ולומר כי עזבו ישראל הברית ושעל כך יתמנה להיות נמצא בכל ברית שיעשו יש' בכל מקומו' מושבותיה ונרמז זה בכתו' ועוף יעופף על הארץ על הארץ ממש והודיענו לפי דרכו כי צריך לתקן כסא לאליהו בבית המילה לשבת בו כי לשם הוא בא ושצריך להזכיר בדבו' ולומר זה כסא לאליהו ואם לא עשו כן אינו נמצא אם לא יזכירוהו בשם. ויבאר הכתוב הבא אחריו על הענין עצמו ואמר כי הרמז בויברא אלהים את התנינים הגדולים תרין אלין ערלה ופריעה וכבר כתבנו כי זה לעומת זה עשה האלהים כי זה הכתוב נדרש בלויתן ובת זוגו שהם יסוד ועטר' ולעומתם יש שני תנינים אחרים שהם צל מהם והם סמאל ולילית והם נקראים פריעה וערלה עור הפריעה מיוחסת לזכר שהוא עור דק ועור הערלה מיוחס לנקבה שהוא עור עב לפי שהזכר קרוב אל האור. יותר מהנקבה וענין נחש יוכיח שלא פתה לאדם הראשון לפי שהוא רחוק ממנו רק לחוה הקרובה אליו שהוא מצרן אליה והבן זה ואח"כ הגיע הפתוי לאדם מן חוה לא מן הנחש נמצא כי הכתוב ויברא אלהים את שני התניני' הגדולי' נרמז ג"כ בשרי הקליפה והוא מ"ש אלין ערלה ופריעה גזירו דערלה ופריעה לבתר כלומר שהם נרמזים בכתוב לעומת העטר' והיסוד שאנו מקדימין לכרו' הערלה ואח"כ הפריע' ומה שחזר

אח"כ ואמר ואת כל נפש החיה הרומשת דא רשימו דאת קדישא לפי שבתחלה ביאר ישרצו המים שרץ נפש חיה רשימו דזרעא דנפש חיה והסוד בעולם האצילות שנרשם הי"סוד ברושם החכ"מה כי חכמ"ה בערך הכתר עם הבינה כערך היסו"ד בתפאר' ועטר' וזה נקודה ראשונה וזה נקודה אחרונה. ועתה שכפל הכתוב ואמר ואת כל נפש החיה הרומשת הרמז הוא על רושם הברית הקדוש בבשר ורמז לנו כי צורת הבשר הוא בצורת הזרע בכח ונרשם בבשר בפועל.

אשר שרצו המים מיין עילאין אתמשכו לגבי דאת רשימו דא הוא סוד כל הנחלים הולכים אל הים ע"י הצנור הכולל הוא יסו"ד עול"ם כי כלם מריקים בו והוא מריק בים כאשר הם איברי הגוף מריקים בברית להבדל כמה מיני הבדלות ואל הכוונה הזאת נקרא ברית.

ובגין דא רשימין ישראל ברשימו קדישא לתתא לידמות לדוגמא עליונה שהיא נבדלת ממדרגות הקליפה כך נצטוו ישראל לעשות הרושם הזה בבשרם ולהבדיל הערלה ולזורקה אל הנחש אשר עפר לחמו. ואמר כי כשם שישראל נבדלים מכחות הטומאה בהעביר הערלה וקדושים הם בגופותיהם כן הם נבדלים במאכל' ממאכל שאר העמים ומהבהמות והחיות והעופות הטמאים לפי שכחם בא מכח הקליפה כאשר יתבאר במקומו ב"ה וע"כ צותה התור' ואמרה את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו.

פקודא תמינאה למרחם על גיורא דעאל למגזר גרמיה ולאעלא תחות גדפוי דשכינתא אמר כי המצוה השמינית שהיא לאהוב את הגר באה נרמזת בפ' תוצא הארץ נפש חיה למינה כי זה המאמר נאמר ביום ששי. והודיע כי יש הברל רב בין מקור נשמותיה' של ישראל ובין נפשותיהם של אומות העולם עכ"א נפש חיה למינה לתת הבדל בין כל מין ומין מהנפשות כאשר יבאר כי נפש חיה הידועה מוציאה מיני נפשות רבות למשפחותיהם אשר ע"כ נקראת הנפש הכללית ודע כי נשמותיהם של גרים עיקרן ושרשן ממדת הצדק אלא שנתגלגלו בקליפה וע"כ יש להם תשוקה גדולה לחזור אל שרשם ומתגיירים ונכנסים תחת כנפי הצד"ק וע"כ נקראים גרי צדק ודאי. וכן תמצא שנקראת רות המואביה מקור ישראל כי ממקור ישראל נאצל נשמתה ונחצבה אלא שנתגלגלה עד הקליפה כפי מה שגזרה חכמתו ית' ובבוא הגר להתגייר כי היתה נשמתו גרה באר"ץ נכרי"ה השכינה פורשת כנפיה עליו כי יצא מתחת כנפי הקליפה האנפה למינה ובאת לחסות תחת כנפי י"ונה נחפה בכסף כי יש לה כנפים יוצאים ונמשכים מבית לחוץ ובהם יחסו הגרים וזהו תוצא הארץ נפש חיה למינה. והסתכל שלא אמ' תוצא הארץ נפש חיה לבד כמ"ש ישרצו המים נפש חיה אבל אמר למינה להבדיל בין

נשמותיהם של ישראל שהם נאצלות מעצם החיה העלי"ונה שהיא מקור הנשמות ובין נשמותיה' של גרים שהם מהחיה התחתונה ולכן אמר תוציא הארץ נפש חיה למינה כלומר אע"פ שכל הנשמות יוצאות ממנה שהיא כוללת כלן הנה יובדלו למיניהם כי יש נשמות יוצאות מגופה כלומר מהעצם ויש נשמות יוצאות מהכנפים שהם ההמשכות והמדרגות שלמטה מהגוף.

ועכ"א אי תימא דהאי נפש חיה דכלילא בישראל לכלא היא אזדמנת אהדר ואמר למינה לתת הבדל כמו שביארנו וביאר הענין ואמר כמה אכסדרין ואדרין דא לגו מן דא אית להאי ארץ דאיהי החיה כלומר מיני' רבים מתפרשים ומסתעפים ממנה כפי המדרגות ומשך הכנפים אשר תחת ממשלתה והם האדרין והחדרים חדר חדר לבדו. וביאר כי יש לה שתי כנפים ימיני ושמאלי ומהנה נפרדו הגוים למשפחותיהם וביאר המשכת הכנף הימני ואמר גדפא ימינא אית לה תרין אכסדרין ומהאי גדפא אתפרשן תרין אומין דאינון קריבין ביחוסא לישראל ודבר זה צריך ביאור והוא כי צריך אתה לדעת כי שתי אומות קדמוניות והם בני נחור אחי אברהם נמצא להם יחס עם ישראל כי זה לעומת זה עשה האלהים והם ימניות שנים עשר בנים שנאמר את עוץ בכורו ואת בוז אחיו וקמואל וכשד חזו פלדש ידלף ובתואל אלה היו שמונה בני הגבירות. ואחריהם טבח גחם תחש מעכה בני הפילגש וכלם שנים עשר למספר בני ישראל. וכן ישמעאל בן אברהם נאמר בו שנים עשר נשיאים יוליד והוא קליפה ימינית נמצא כי שני האומות הללו נמצא להם יחס עם ישראל בענין המספר ובצד הימני. כלומר נמשכים מן הכנף הימני וכן אמרו ז"ל בפ' ותלד גם היא אף היא השוות משפחותיה למשפחות אברהם מה אברהם י"ב שבטים יצאו מיעקב שמונה בני גבירות וד' בני פלגשים אף אלו ח' בני גבירות וד' בני פלגש והם אלה שרמז רשב"י ע"ה בתרין אומין דאינון קריבין ביחוסא לישראל לאעלא לון לגו סטרין אלין. ואמר כי תחת הכנף השמאלי יש שני חדרים אחרים נמשכו ויצאו משם שתי אומות אחרות שהן עמון ומואב שנקבותיהם מותרות לבא בקהל ולא זכריהם לפי שהם שמאליים ומאלה הכנפים באים הגרים ליכנס ולחסות תחת כנפי הצדק ממקום שבאו שם הם שבים ללכת.

וכלהון אקרון נפש חיה כי היא הנפש הכללית לכלם. ואמר כי כמה חדרים אחרים והיכלות רבים מלבד אלה יש לכל כנף וכנף נסתרים אשר משם פורחות נשמות הגרים ובם יחסו בשובם כי תפרוש עליהם כנפיה ונקראים נפש חיה אבל למינה שאין להם מעלה כנשמות ישראל וביאר הטעם ואמר כי לפי שנשמותיהם של ישראל נאצלות מלפני לפנים של ההוא אילן ומעצמיותו לכן הם שבים לשם כי ממקום שבאו שם ישובו

כי הם מגוף האילן תפאר' ישראל ונכנסו ע"י היסוד לחדר הארץ העלי"ונה בתוך מעיה והסוד כי תהיו אתם אר"ץ חפץ אשר על כן נקראי' בן יקיר ומעיו המו עליו ונקראי' עמוסים מני בטן ודאי ולא מהכנפים מה שאין כן בגרים שאין להם חלק ונחלה בגוף האילן רק בכנפים וע"כ אנו אומרים כי הגרים באים לחסות תחת כנפי השכינה.
ובג"כ תוצא הארץ נפש חיה למינה וביאר למי הוא רומז באמרו למינה ואמר בהמה ורמש וכו' כי כלם שואבות חיים וקיום ממנה וכל אחד למינהו.

דף יג:

פקודא תשיעאה למיחן למסכני. אמר שהמצוה התשיעית שהיא לרחם על העניים והאביונים לתת להם די מחסורם היא נרמזת בנעשה אדם בצלמנו כדמותנו וזה לפי שכבר ידעת סוד צל"ם ודמות כי הם התפאר' והעטר' כי התפאר' נקרא צלם והעטר' נקראת דמו"ת בסוד ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם והנה התפארת משפיע בעטרת לפי שאין לה מעצמה כלום וע"כ נקראת עני כי יעטוף היא מדתו של דוד שקרא עצמו ענ"י לפי מדתו והיא מתפרנסת מן הצדק"ה של צדי"ק נמצא שהצל"ם משפיע ונותן צדקה לדמו"ת ע"כ צריך האדם לעשות מעשה יוצרו לדמות אליו כי זאת היתה הכוונה בבריאתו וזהו נעשה אדם שיהיה עושה כצלמ"נו כדמות נ"ו שכשם שהצל"ם משפיע בדמו"ת כן העשיר ישפיע ויתן לעני כי בזה תושלם צורתו לידמות לבוראו כי מדת העשי"ר שהוא עולם ה"זכר נותן לענ"י שהוא עולם הנקב"ה וביאר הנמשך מן הכתוב ואמר כי מ"ש אח"ך וירדו בדגת הים וכו' מצאו רמוז בספרא דשלמה שהיה כתוב כי כל המרחם על העני ברצון לבבו ונדבת רוחו צורתו שהוא צלמו שנברא בצלם אלהים לעולם לא תשתנה ובה ירדה וישלוט על כל הבריות כמו שפני אד"ם למעלה כל הפנים פונים אליו והוא שולט על פני אריה ועל פני שור ועל פני נשר כן זה האדם צורתו וצלמו אינה משתנית מפני פני אדם וכל הפנים מחלקים לו כבוד כמ"ש ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית השדה ויביא ראיה מנבוכדנצר שבעוד שהיה חונן דלים לא נתקיים חלומו שחלם ועשבא כתורין יטעמון לך עד שחדל מהצדקה ושם נאמר עוד מלתא בפום מלכא וכו'. ונתן טעם למה לא אמר הכתוב אברא אדם אלא בלשון עשיה לרמוז על מעשה הצדקה כי העשיה מיוחסת לצדקה כמ"ש שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז ומכאן דרז"ל שהעני עושה צדקה עם העשיר כשהוא מקבל ממנו והסוד ידוע כי לא תודע צדקת הצדי"ק כי אם בענ"י כי הוא העושה בודאי בהמשיך צדקתו ממנו והבן.

פקודא עשיראה לאנחה תפלין וכו' אמר שהמצוה העשירית שהיא להניח תפלין רמוזה בפסוק ויברא אלהים את האדם בצלמו ואמר כי בהניח האדם תפילין נעשה דוגמא עליונה וכמ"ש ז"ל שהב"ה מניח תפילין והסוד בזה שהתפאר' מניח על ראשו ד' בתי' שהם חכמ"ה ובינ"ה וחס"ד וגבורה.

ולבאר סוד התפילין פתח ואמר ראשך עליך ככרמל וכו' דא רישא עילאה לפי שיש רא"ש ודלת רא"ש אמ' כי רמז באמרו ראשך עליך ככרמל דא ריש' עילאה על מדת התפאר וקראו רישא עילאה כי מאריך אנפין בא שהוא הכת"ר.

דתפילין דרישא שמא דמלכא עילאה קדישא י"הוה. פי' שהתפארת מניח על ראשו סוד השם של ארבע נרמז בד' פרשיות שבד' בתים כל בית ובית רומז לאות של שם בן ד' כאשר יבאר בהדיא כי סדר הפרשיות על סוד סדר אותיות יהו"ה וזהו ושמא קדישא גליפא בסדורא דאתוון כדקא יאות. ומ"ש ותנן כי שם יי' נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין דרישא דאינון שמא קדישא בסדורא דאתווי פרשתא קדמאה וכו' הודיע סברתו בסדור הפרשיות לפי שנמצא מחלוקת רב בין הגאונים בסדורם כי רבינו האיי והראב"ד סוברים כי ההויות באמצע והרמב"ם ז"ל ורב אלפס ואחרים זולתם סוברים שסדר הפרשיות קדש לי והיה אם שמוע כחברת רשב"י ונפל עוד ביניהם המחלוקת אם הסדר מימין המניח או מימין הקורא וכבר כתבו כי כדי לצאת חובת שניהם כי מקום יש בראש להניח שתי תפילין ואמרו שמן השמים הוכיחו בפלוגתא בארעא כך פלוגתא ברקיעא הב"ה אומר כפי קורבת הפרשיות ופמליא של מעלה אומרים הויות באמצע והיתה התשובה הוא אשר דבר יי' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד וזהו כבודי ופרשת קבלת עול שמים תחלה וזו היא סברת רשב"י ע"ה כפי קבלתו להיותם נכתבים על סדר הכתוב בתורה להיות כל פרשה ופרשה מיוחדת לאותיות ההויה על סדרם והוא אמרו אלו תפילין שבראש דאינון שמא קדישא בסדרא דאתווי וביאר הסוד על אי זה אופן יתיחסו הפרשיות אל אותיות השם ואמר פרשתא קדמאה קדש לי כל בכו"ר דא איהי קדש בוכרא דכל קודשין עילאין הרמז על הי"וד שהיא נקודה ראשונה שנתגלה באצילות הוא הבכו"ר אשר יצא ראשונה מהאי"ן הוא הוא הפוטר פטר רחם הבי"נה בשביל דקיק הנאצל מן הנקו"דה אל הבי"נה ומשם נתעברה בי"נה מהבנים אבני הבנין כאשר נתבאר כבר וזהו למעבד פירין ואבין כדקא יאות ולפי שהמדה הזו הוא הבכו"ר באצילות נקרא קדש דכל קודשין עילאין ואמר זה לפי שמדת הבינה נקראת קד"ש קדשים כלומר קדש של כל הספירות שלמטה ממנה כי כלן נשפעות ממנה כי היא א"ם הבנים. והחכמ"ה נקראת קדש שכוללת כל קודשין עילאין והבי"נה בכלל.

פרשתא תנינא והיה כי יביאך דא ה"א אמר כי הפרשה הזאת תתיחס אל הבי"נה שהיא סוד הה"א ראשונה שבשם לפי שיש לה בית קבול בצורתה והנקודה באמצעיתא ומורה על היכל שנתרחב על ידי אותו הנתיב לא ידעו עיט וקבל אור הי"וד מכל צדדיה ונתחייבו ממנה חמשי' שערים כי חמשה פעמים עשרה הם חמשים כי הי"וד שהיא עשרה נרשמה בה"א חמשה פעמים כזה # בפתחי שערי"ם כי כל קו יש לו שתי נקודות ראש וסוף ונדבקו השני קוים בנקודה אחת שלא לתת חור בדלתו כאשר יתבאר במקומו ב"ה וזהו אמרו דא ה"א היכל' דאפתח דחמא דילה מגו י"וד בחמשין פתחין אכסדרין ואדרין סתימין דבי"נה בההוא פטר דעביד יו"ד בההוא היכלא. ומ"ש למשמע קלא דנפקא מגו שופר כבר כתבנו למה נקראת מדת הבינה שופר לפי שקולו יוצא בדוחק מפיו וכשהוא הולך ומתרחב ישמע קול"ו והקו"ל קול יעקב נקרא קו"ל השופר פי' קולו של שופר והוא אמרו בגין דהאי שופר הוא סתים בכל סטרין ואתא י"וד ופתח ליה לאפק' קלא וכיון דאפתח ליה תקע ליה ואפיק מניה קלא הוא התפארת הבן הבכו"ר ב"ן בכו"ר כי בגיחו מרחם יצא ישמע קולו. ולפי דרכו **למדנו** טעם למצות תקיעת השופר בשנת הנ' שנה בי"ובל שהוא שנת חרות אחר שעברו שבע שמטו' כי אז ישובו כל ההויות איש אל אחוזתו ונמצאים חורין ממלאכה ושעבוד. ואמר כי מכח תקיעו של שופר זה יצאו ישראל משעבוד מצרים כי הוא המוציא עבדים לחרות ולכן נזכרו בתורה חמשים פעמים יציאת מצרים על סוד החמשי' שערים שיש בה וכן יהיה בסוף הגלות החיל הזה כי בכחה נצא משעבוד מלכי"ות במהרה בימינו פרשתא תליתאה רזא דיחודא דשמע. ואמר כי הפרשה השלישי' שהיא שמע ישראל הנה תתיחס אל הו"ו שהיא האות השלישית שבשם לפי שהיא צורה כוללת כלומר משך אחד כולל כל ענפי האילן וצורתה תוכיח שהיא צורת קו אחת נמשכת כצורת גוף האילן אשר בו נכללים כל ענפיו הם הם שש קצוות אש הוא פונה אליהם מכל צד שצורתו עמוד נצב פונה לכל צדדיו והוא סוד שמע ישראל הוא ישראל סבא שהוא הו"ו.

פרשתא רביעאה והיה אם שמוע וכו'. אמר כי הפרשה הרביעית שהיא והיה אם שמוע היא מיוחסת אל הה"א האחרונה שבשם שהיא נכללת בימין ושמאל וכן תמצא שהפרשה עצמה יש במשמעותה דין ורחמים שנאמר ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש וכו' ואספת דגנך וכו' ובהפך וחרה אף יי' בכם ועצר את השמים נמצאת הה"א האחרונה שהיא כנסת ישראל מתיחדת למעלה והיא הנקרא' גבורה דלתתא לפי שהגבו"רה העליונה פועלת בה בראשונה ואח"כ הימין כמו שנאמר בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני ונכללת משניהם נמצא כי התפילין הם הם אותיות השם הקדוש

ממש ד' פרשיות רמז לד' אותיות וצריכין להיות נכתבים כסדר התורה כי כבר ידעת סוד ס"ת שהוא מורה על עצמותו ית' בסוד הכל תלוי במזל ואפילו ס"ת בהיכל:
ומעתה יתבאר לנו מה שכתב הרמב"ם ז"ל כיצד סדר הפרשיות בתפילין של ראש מכניס פרשה אחרונה שהיא והיה אם שמוע בבית ראשון שהוא על ימין המניח ושמע סמוכה לה. והיה כי יביאך בבית השלישי סמוכה לשמע וקדש לי בבית רביעי שהוא לשמאל המניח כדי שיהא קורא שלפניו כנגד פני המניח. וגם כי תפס עליו הראב"ד ז"ל והביא ראיה ממה שכתב האיי ז"ל הנה כפי מה שהליץ בעדו המגדל עוז. ראה שהאמת עם הרמב"ם ז"ל כי שם נזכר שכבר שלחו הקדמונים שמצאו בקבר יחזקאל הנביא שנפל תל אחד מראשותיו ומצאו תפילין גנוזים שם ובדקום ומצאום כתובים כסדרן כמו שכתב הרמב"ם ז"ל אמנם לא זכרו הסדר על איזה דרך מצאוהו אם לימין המניח או לימין הקורא ויראה כי מה שכתב המגדל עוז שאמר ומה שתמה הראב"ד כי המניח עיקר יותר מן הקורא אדרבא הקורא עיקר כי המניח מראה לו האות והקורא קורא ומתירא כדכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם יי' נקרא עליך ויראו ממך אלמא בראיה תליא מלתא האמת אתו כפי מה שיראה מדברי רשב"י ע"ה ואם לא ביאר הענין מתוך דבריו אנו למדין וזה לפי שהוא מיחס קריאת הפרשיות על סדרן כמו שהם כתובים בס"ת. והנה שמאל הס"ת הוא לימין הקורא והקורא קורא כסדר קדש לי בראשונה ואחריה והיה אם שמוע. מצורף לזה שהוא מיחס הפרשיות לאותיות י"הוה יתברך ואמר כי המניח תפילין נעשה בדוגמת יוצרו שכן הביא המצוה הזו נרמזת בויברא אלהים את האדם בצלמו ואמר מאן דאתתקן בהו הוי צלם אלהים נמצא כי המניח הוא בדוגמת הס"ת והקורא קורא כסדר. ואל תתמה על זה שכן נמצא צורת האילן בעשר ספירותיו בספרי הקדמונים מצוייר בהפך ממה שהוא מצוייר אצלנו וכבר העידו עליו ואני ראיתיו בספר ישן שהיה החכ"מה לצד שמאל והבינה לצד ימין וזכר שם הסבה לפי שימינו של הקב"ה כנגד שמאל הקורא ושמאל הקורא כנגד ימינו. ואתה בני הבט ימין וראה והבן סוד אמרם ז"ל כי קודם שנברא העולם היו האותיות בדרך תשר"ק ואחר שנברא העולם באו אבג"ד ותבין הסוד הוה כי זה לעומת זה הם המניח והקורא וכבר ביארתי לך משל הדפוס כי השוקע הוא הפך הבולט ואתה דע לך ונשוב לענייננו שיראה שאל זה כיוון רשב"י באמרו ותפילין אתוון דשמא קדישא אינון ממש ואמר למעלה מזה שמא קדישא גליפא בסדורא דאתוון כדקא יאות ותנן כי שם יי' נקרא עליך שהכוונה לומר שיהיה שם י"הוה נקרא והוא עליך כלומר שיקראהו הקורא כסדרו והוא עליך ולא יתכן בזולת זה הסדר כמו שכתבתי. ואחר שביאר סוד תפילין של ראש ביאר סוד תפילה של יד ואמר שאל זה

כיוון באמרו ודלת ראשך כארג"מן דא היא תפילה של יד שהיא דלה ואין לה אור מעצמה דאיהי מסכנא לגבי עילא ופי' דלה מהראש. ואמר שאעפ"י שהיא דלה יש בה שלימות כדוגמת המשפיע בה כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי כשהיא מתיחדת למעלה וזהו מלך אסור ברהטים וכבר ידעת סוד רהיטי דמוחא שמשם היא באה והיא נאצלת משם והוא אמרו קשיר איהו ואחיד באינון בתי ר"ל בד' בתים של תפילה של ראש והמוח כמוהם ובה מתיחדים ונכתבים ונעשים בקלף א' להורות על יחודם בה דמות קטירת שי"ן כלומר כצורת השי"ן שיש לה שלוש ענפים מתיחדים באחת והם ד' סוד י"הו בה"א אחרינה עמהם וזהו סוד השי"ן בשלשה ענפים מצד א' ובזה האחד בד' ענפים. וכבר ידעת כי היסודות העליונים הרמוזים בתחתונים הם אוי"ר מי"ם א"ש שלש אמות ונכללות בארץ והם ארבע כי הרביעית כוללת השלש וסוד הרביעית הוא סוד השי"ן השוקעת והבן כי דפני הדפוס הבולט מציירים דפוס השוקע ואמר כי המתקשט בהם שהם נקראים פאר הוי בצלם אלהים מה אלהים אתיחדא ביה שמא קדישא כדקא יאות כי במדת המלכו"ת שם מתיחדים החיות אשר כנפיהם פרודות מלמעלה בה מתיחדים. וביאר סוף הכתוב שאמר זכר ונקבה בראם על הסוד עצמו תפילין דרישא ותפילין דיד בסוד משפיע ומושפע כי בהיות המשפיע משפיע במושפע נמצא כח המושפע שלם ומתיחד במשפיע:

דף יד.

פקודא חד סר לעשרא מעשרא דארעא וכו' אמר שהמצוה והיא להוציא המעשרות היא נרמזת בכתוב נתתי לכם כל עשב זורע זרע ואמר כי נכללו בכתוב הזה שתי מצות מעשר הארץ שהיא התבואה. והבכורים שהיא באילן ואמר שזה נדרש מכח גזרה שוה נאמר כאן הנה נתתי לכם ונאמר במעשר ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל וכתיב וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ הרי ששניהם נקראים מעשר התבואה ופירות האילן וכמו כן מצינו בכתוב הזה שאמר ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע הרי שניהם נרמזים מעשר התבואה בהנה נתתי לכם כל עשב ומצות הבכורים בואת כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע. ולפי שיקשה על הדעת לכאורה הגזירה שוה מהנה נתתי האמור כאן לג"ש לבני לוי הנה נתתי כי כאן אמר הנה נתתי לכם יראה שהתיר להם כל עשב זורע זרע מבלי שיוציאו מעשרות שכן אמר את כל עשב זורע וכו' ואמר נתתי לכם לכם ממש שאלו לא אמר לכם אלא הנה נתתי את כל עשב זרע זרע היה משמע שנתן להם וגם שיהיה בו חלק ללוי אבל באמרו לכם מהיכן יטול הלוי והרי ניתן הכל

להם. ועוד קשה אם המעשרות הם ללוי מגזרה שוה דהנה נתתי הנה נתתי הרי כתי' וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליי' הוא ומהיכן אני שומע שהוא ללוי והיאך יתישבו שלשת הכתובים הללו לכם וללוי וליי' לזה אמר כל מאי דאתחזי לי לכון אסרית למיכל אתיר לון ויהבית לון כל מעשרין דילי ובכורין דאילנין. אמר כי הכתובים הללו מגידים ומעירים זה על זה ענין המעשרות כי באמרו וכל מעשר הארץ מזרע הארץ ליי' משמע שיהיה מורם לשם יי' ובאמרו הנה נתתי ללוי התיר ללוי המעשר המורם ליי' ובאמרו הנה נתתי לכם את כל עשב נתן להם את הכל כדי שירימו ממנו מעשר ליי' ומה שהוא ליי' הרי אסור לישראל ומותר ללוי וז"א כל מאי דאתחזי לי כלומר אמר הקב"ה כל מה שראוי לי משלכם אסרית למיכל כלומר אסור לכם לאכול אתיר לון כלומר ללוים. ויהבית לון כל מעשרין הן תבואת הארץ הן פרי האילן שהם הבכורים ולפי שעדיין קשה מלת נתתי לכם לזה ביאר כי מלת לכם רוצה לומר לכם התרתי לאכול בלא מעשרות אבל לדורות הבאים אסור לאכול בלא מעשרות אחר שתנתן התורה:

פקודא תליסר למעבד פורקנא לבריה לקשרא ליה בחיין. דתרין ממנן נינהו וכו' כבר ידעת כי זה העולם נברא בסוד עץ הדעת טו"ב ודע כי מחבור שני אלה הכחות הורכבו כל המורכבים בעלי החומר הן הצמחים בעלי נפש הצומחת הן בעלי חיים אדם ובהמה וחיתו ארץ למיניהם כלם נבראו בשתוף שני הכחות האלה כי כן גזרה חכמתו יתברך להיות כל נמצאי מטה מורכבי' מזה ומזה נפש ובשר יחדיו ואם יש הבדל גדול בין הנפשות כי נפש כל בשר הראוי לו בו הוא וכבר ידעת כי כח הקליפה הוא הקודם למטה והפועלת בחומר ועליו תחול אח"כ הכח הרוחני לקיים הפועל ההוא כי זולתו לא יתקיים ובהיות האמת שכח הקליפה הוא קודם בחומר ההוא אין ספק כי הוא יתחזק תחלה ויקנה הגוף ההוא לחלקו ולנחלתו יען הוא הפועל ובונה אותו כי כמעשהו ממנו הוא. והכח הרוחני שיחול עליו אח"כ הוא חלוש בגוף ההוא בתחלה מפני כבר החזיק הזקן הכסיל ההוא הכח הקלפיי בגוף ההוא תחלה. והנה בהיות הכוונה בבריאה להחליש הכח הקלפיי ההוא החזק ולחזק הכח הרוחני הוא הרפה המשתתף עמו כי הוא הוא העיקר והקיים והוא הוא הנשאר וביחוד בבריאת האדם נתן לו בחירה לבחור בטו"ב ולמאוס בר"ע כי כן צוה ובחרת בחיים ועל סוד זה תמצא כי צוותה התורה להרחיקנו מהדבק בכח הקליפה והערלה ולמול ולהכרית אותה מבשרנו ואפילו במאכלנו מצמחי האילנות הדומים לאדם כי האדם עץ השדה הוא וזה שצונו כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים הראשונים שכח הקליפה חזק בהם ונקראים שני ערלה על הטעם שזכרתי וכל הנהנה מהם נהנה מכח הער"לה ועל כן

כתבו היודעים בחכמת הכשוף שאין כח למכשפים לפעול שום פעולה שהם צריכים בכח האילן רק בשלש שנים הראשונים ולא באילן הזקן לפי שבשלש שנים ראשונים כח הערלה חזקה באילנות ובעבור השלש שנים הולך ונחלש מעט מעט ועל כן תמצא בדרך טבע שהפרי הראשון עב ובלתי זך ומתוק ואח"כ יזדקק הפרי וימתק כי כל כח פועל בחומר כפי עצמיותו אם מ"ר ואם מתו"ק ורצה הקב"ה לזכות את ישראל ולטהרם מכח הערלה לזכך נפשותיהם וגופותיהם לפי שכחות הגוף פועלות בנפש והרחיקם מאכילת ערלת העץ ג' שנים לעומת שלש קליפות האגוז ובשנה הרביעית שהיא הקליפה הדקה הזכה הותרה בדרך פדיון ותמורתה יהיה קדש הלולים ליי' אמנם בשנה החמשית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו בודאי כי נפש יתירה ותוספת ברכה חל על הפרי ההוא בשנה החמשית שהוא סוד הה"א האחרונה כי ספו תמו מן בלהות כחות הערלה כבר:

ודע כי מה שכתב הרמב"ם ז"ל בטעם המצוה הזאת רנוני בענין שני ערלה שאמר כי מן הידוע שהמלמדים דעות השקריות יערימו ויעשו תחבולה לחזק אמונתם באמרם לבני אדם שמי שלא יעשה הפעולה ההיא המחזקת אמונתם תחול עליו מכת פלונית ואיפשר שתקרה המכה ההיא יום א' לאיש א' במקרה ויכוין אל הפעולה וימשך אחר הדעת ההיא הנפסדת וכן עשו בענין האילן שיהיה אילן א"ל ע"ז והיא האשרה יקריבו קצת ויאכלו קצת בבית ע"ז ופרסמו אז שאיזה אילן שלא יעשה כן בראשיתו ייבש ויישל פריו ולהסיר בני אדם מהפסד הממון תמהרים לעשות כן ולכן צותה התורה הקדושה נגד זה הדעת לשרוף כל אשר יוציא בשלשה שנים ראשונים וצוה באכילת נטע רבעי לפניו יתברך תמורת שהיו הסכלים אוכלים בבית תורפם. והנה הוא ז"ל חושב שמעשים אלו אין בהם ממש ושהראשונים עובדי ע"ז היו מטעים להמון בדברים שאין בהם ממש ולא יעשו שום פועל בעולם ושאין כוונתם רק להשתרר גם השתרר על ההמון בדברי שקר שאין בהם ממש ושלא הרחיקה התורה המעשים ההם מהאומה הישראלית רק מפני שהם הבל שאין בהם ממש ויובן מתוך דבריו שאלו היו בהם ממש לא הרחיקתם התורה ולדעת רבותינו ע"ה וכן דעת חכמי הקבלה אין הדבר כן אבל הם פועלים בעולם במעשים ההם כפי העבודות שהיו עובדים לכחות מעלה לכוכבים ולמזלות ולשליטים עליהם ומגלגלים הצלחה במעשיהם ובעבודת' בהורדת רוחניות הכוכבים למטה ולא הרחיקה התורה אלה המעשים רק מפני שישימו באלהים אחרים כסלם אשר לא יטיבו ולא ירעו רק ברצון בוראם אשר הפקידם על פני תבל ארצה לעשות רצונו. האמנה כי המעשים והעבודות שהיו עובדים הראשונים בחכמה רבה היו עושים מה שעושים לפי שהשיגו וידעו כפי חקירתם בשורשי הכחות העליונות ההם ובמשטרם בארץ והיו עובדים אותם

במיני הקטרות והקרבות הראויות להם כפי משטרם המתפשט עליהם כאמרם אין לך כל עשב ועשב למטה שאין שר למעלה וכו' והנה לפי שהם היו יודעים כי כח הקליפה היא הקודמת באילנות בשלש שנים הראשונים היו עובדים בפירותיה' לאשרה ולבעל להמשך הצלחת' עליהם וזה דרכם כסל למו ביחס הפועל ההוא אל האלילים ואל פועל יי' לא יביטו ולכן צותה התורה שאותם ג' שנים שהם של ער"לה ממש לא יאכלו כי חרם הם שהם כנגד ג' קליפות האגו"ז והשנה הד' שהיא כנגד הקליפה הדקה המיוחסת במראת יחזקאל אל הנו"גה לו סביב תאכל בפדיון הפרי. והיא קדש הלולים ליי' שאינו רשאי לאכלו חוץ לחומת י"רושלם כי בחו"מה היא יושבת והבן. וכבר ידעת כי כשם שיש ערלה באילן כן יש ערלה באדם וכמ"ש ז"ל נאמר ערלה באילן שנאמר וערלתם ערלתו את פריו ונאמר ערלה באדם שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו מה ערלה הנאמר באילן מקום שעושה פירות אף ערלה הנאמר באדם מקום שעושה פירות והוא בשר הברית ודע כי יש בו שלש עורות השנים נקראים ערלה והאחד נקרא פריעה כנגד שלש שני ערלה. ובהיות כי הרכבת נפש האדם בחומר הוא יותר מעולה מהרכב' נפש האילן באילן כי האילן אין בו נפש שכלית רק נפש הצומחת לכן אין כח נפשו מזדקקת ליתן פריו זך מעביות הלחות והמותרות עד עבור שלש שנים כן נפש האדם לא תתישב בו עד עבור ל"ג יום וכמ"ש בפ' תזריע ומן יומא דאתת נפשא עד דאתישבא בגופא וכמה הוא ל"ג יומין היינו דכתיב ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה עיין שם ויתברר לך כי לא תתישב נפש האדם ולא תתחזק בו עד עבור ל' יום ובכן הוא מוכן אל הפדיון כי הוא גבול הזכוך והתישבות נפשו בו ולפי' יחול זמן פדיונו מבן חדש ומעלה להיותו קדש הלולים ליי' ופדיונו ה' סלעים בסוד הה"א הנרמזת בשנה החמישית לפי שכבר יצא מתחת סבלות הערלה השמאלית שהוא המות ומתקרב אל הימין שהוא מקום החיים וזהו סוד שני הממונים שאמר חד דחיים וחד דמותא דקיימין עליה דבר נש וכד יפרוק בר נש לבריה מידא דההוא מותא פריק ליה שכבר קדם והחזיק בו ובפדיון ה' סלעים פודה אותו מידו ולא יכיל לשלטאה עלוי. ואמר כי המצוה הזאת נרמזת בפ' וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ורצה לבאר כי לא יהרהר שום אדם לומר ומה תועלת הגיע לאדם בהיותו נברא ביצר טוב ויצר הרע לשיוצרך לבחור בטוב ואולי יבחר ברע והוא הקרוב שיתחתה אליו ונמצא קרוב להפסד ורחוק לשכר ומה ראה על ככה לזה אמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד כלומר כבר ראה אלהים מקודם שברא את העולם כי נאות היה לברוא העולם בסוד ע"ץ הדעת טוב ורע את כל אשר עשה בכלל כלומר שיהיה מטוב ורע ודרשו טוב זה מלאך חיים מאוד זה מלאך המות וקראו מאד

כי טובתו ואם הוא רע יותר מטובתו של מלאך החיים וזה לפי שמפחד יראת עונשו יברח מהרע ויבחר בטוב והוא סבה לזה והרע מבחין את הטוב כמו שביארנו כי אין טובת הטוב טובה כי אם מפני ידיעת ההפך. וע"ד בפורקנא ההיא אתקיים דא דחיים ואתחלש ההוא דמות אחר שהורכב האדם מחבור שניהם צריך להגביר הטוב ולהחליש הרע בתת פדיונו ליי' והיה הוא ותמורתו קדש ליי' והוא על דרך ונתנו איש כפר נפשו ליי' אלא שזה בבכור כי הוא ראשית אונו של אדם וכח הקליפה חזקה בו כדמיון פירות האילן בשלש שני הערלה כי הבנים הבאים אחריו אינם כל כך קליפיים שכבר נחלש כח הקליפה בבן הבכור והוא סוד אמרם כל בכור שוטה:

פקודא ארביסר לנטרא יומא דשבתא דאיהו יומא דנייחא וכו' אמר כי המצוה הי"ד הוא לשמור את יום השבת ולקדשו והם שתי מצות האחת השמירה מלעשו' בו מלאכה והשנית לקדשו ושתיהם באו בפי' בעשרת הדברים שמור את יום השבת לקדשו שמורה וקדושה אמנם בפ' בראשית לא בא רק הרמז לבד בויכלו וכו' כי בו שבת מכל מלאכתו. וקדושה שלא הספיק לברוא גופות לשדים עד שקדש היום מע"ש שאלמלא לא קדש היום מבעוד יום הששי יתגלמו השדים בגופות בעולם ולא היה העולם יכול לעמוד מפניהם והקדים הקב"ה מבעוד יום הששי מלעשות מלאכה והקדישו כדי שלא לתת מקום לרוחות השדים להתגלם והדיוק הזה נשמע מן הכתוב הקודם ויכלו השמים שאמר ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ולא אמר בשאר הימים ויהי ערב ויהי בקר יום האחד יום השני יום השלישי בה"א הידיעה כמ"ש ביום הששי בה"א הידיעה שמשמע שביום הששי עצמו קודם שיעריב השמש נשתכללו שמים וארץ ויהיה שיעור הכתוב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ויכלו כי ביום הששי עצמו נשתכללו קודם שיעריב השמש וקדש מקצת היום הששי הוא הנקרא ערב שבת ערבו של שבת כי נקדש מקצתו שלא לתת מקום לרוחו' השדים להתגלם ובא הרמז באמרו אשר ברא אלהים לעשות והנך רואה כי מלת לעשות הוא לעתיד ואם אמר כבר אשר ברא שמורה על עבר שכבר נברא הכל מהו אשר ברא לעשות אם ברא כבר נעשה אמנם רמז בזה שברא דבר לעשות כלומר לגמור ולא נגמר והם גופות השדים והסוד בזה ידוע לרגיל בחכמה כי בשנגנז האור בראשונה הר"ע שהוא החשך היה מתפשט ומתמתח והולך לאין קץ וגבול והטו"ב והשלו"ם היה נחבא אל הכלים פנימה והחשך מתרבה ולא היה קיום לעולם ברע לבדו כי אם בהופיע הטוב שנית לקיומו כי לא יתקיים כי אם בטוב ורע כי כן גזרה חכמתו יתברך והנה הוא יתברך קצר מצע הרע מהשתרע ולקח מגבולו ונתן אל הטוב ובזה הגביר הטוב על הרע ונתקיים העולם וכבר ידעת כי השבת הנרמז ביסוד נקרא טוב עולם שכלו טוב ואין

בו רע כלל אמנם ע"ש הנרמז בעטרת יש כי טו"ב ור"ע טוב מצד היסוד ורע ברגליה היורדו' מות ואלמלא הטו"ב לא היה קיום לעולם כי הוא הגומל חסד לחייבים והבן זה מאד ודוק ותשכח בלשון המאמר באמרו אבל אסוותא אקדים קב"ה דדליג קמיה קדושה דיומא ואתקיים עלמא ומה דחשיב סטרא אחרא לאתבני בעלמא ולאתתקפא אתבני בהאי ליליא סטרא דטוב כלומר מבעוד יום אלא שאמר בהאי לילה בבחינת הזיווג הנעשה בליל שבת להמשיך נשמות טהורות אל הגופים כי כבר קדש היום מבעוד יום לקצר גבול הרע כמו שביארנו ועכ"א ובג"כ עונתן של ת"ח דידעי דא משבת לשבת. ואמר כי אחר שהוסרה הסטרא אחרא מן בירה בליל שבת ומנעוה מלפרות ומלרבות כמו שחשבה היא הולכת וסיעתה עמה ומשוטטת לראות אותם שמשמשים מטותיהם בליל שבת לאור הנר בגלוי גופם ולפי שנמצאת שם גורמים להיות בניהם נכפים כי שם שורות הרוחו' הרעות ואותה הם מבקשים להיות להם חלק בזיווג ההוא אחר שנמנעו הם מלפרות ולרבות. האמנה כי יראה מלשון המאמר כי יוכל האדם לשמש מטתו תחת השמלה בכסוי ראש וגויה ובצנעא וגם וילון אשר לפני המטה פרוס אעפ"י שהנר דלוק חוץ למטה אם יצרו תקפו וטוב שיתגבר על יצרו וכן הדין שלא לשמש אפילו על ידי אפילת הטלית וימתין עד חצות לילה שהוא זמן הזיווג העליון ושעת שעשוע הב"ה עם הצדיקי"ם צדי"ק וצד"ק בג"ע. ואמר כי בליל שבת מתמעט כח צד הטומאה וכל סיעותיה ונחבאים ואינם משוטטים בעולם זולת זו הכת שנקראת אסי"מון וכבר ידעת כי אסי"מון הוא חתיכה בלא צורה והבן שהוא הוא ההולך בסיעתו לשוטט ולראות אותם שממשמשים מטותיהם לאור הנר כמו שאמר ואח"כ הולכים ונחבאים בנוקבא דתהומא רבה כי שם ביתם עד מוצאי שבת שניתן להם רשות לצאת ולשוט בארץ ולהתהלך בה ואמר כי על זה נתקן שיר של פגעים לאמרו במוצאי שבת כדי שלא ישלטו על ישראל ביוצאם לשוטט בעולם. לחן אזלי ומשטטי במוצאי שבת שניתן רשות לשוט בעולם ויוצאים דחופים ממאסרם חושבים לשלוט בעולם וכל מגמתם להרע לישראל שהם שונאים אותם לפי שהם חלק הקדושה וכל דבר שונא להפכו וכשרואים את ישראל שהם מתפללים במוצאי שבת ומבדילים על הכו"ס שהם מבדילים בין קדש לחול בכו"ס של ברכ"ה אינם רשאים להרע להם לפי שהם חסים בצל כנפי הכו"ס הידוע כ"ו ה"ס וזר לא יקרב אליהם ובורחים ושמים אל המדבר פניהם ואל החרבות כי שם ביתם. ואגב ארחיה הביא זה הענין כי שלש הנה הגורמים רעה לעצמם לפי שאחת מהן היא מן הנדון והם אלה האחד מי שמקלל את עצמו כי המקלל את עצמו כבר מסר נפשו אל השטן והרשהו עליו ומשפטו הוא חרץ. שני הזורק פירורי הפת שיש בהם כזית לפי

ששרו של עניות מזומן שם והוא גורם רעה לעצמו כי בזורקו שיעור זי"ת מן הפ"ת לחם יי' מקדשי הקדשים נותן חלק לנכרי בשיעור הזי"ת רענן יפה פרי תואר שהיא העטרת שאליה מתיחסין כל השיעורין שיעור בי"צה ושיעור זי"ת אשר נמצא מחלוקת בין רז"ל בענין השיעור הזה אם כביצה אם כזית וכלם דברי אלהים חיים ולמקום זה מתכוונים. והשלישי המדליק נר בביתו קודם שיאמרו ישראל קדושה דסדרא במוצאי שבת וזכר הסבה ואמר דגרים לנורא דגהינם לאדלקא כי בהדליק הנר הוא מעורר לאשה של גהינם אשר נחו ממנה הרשעים בשבת ואינם שבים לשם עד מוצאי שבת כשמבערים ישראל אש במושבותם וזה שקדם להדליק את הנר גורם להשיבם אל האש מיד קודם זמנם שהוא אחר סדרא דקדושה ובפרט לאותם הרשעים שהיו מחללים את השבת בחייהם ומבערים את האש כי יש להם מקום מיוחד בגהינ' והנה בהדליק זה הנר מזכיר עונם שהיו מחללין את השבת ומקדימין אותם לאשא דגהינם וכשמשיבים אותם אל האש הם מקללין אותו בקללה זו הנה יי' מטלטלו טלטלה גבר ביען היה סבה לטלטלם ממנוחתם קודם זמנם צנוף יצנפהו צנפה בדור אל ארץ רחבת ידים כשם שהוא צנפם אל הגהינ' שהוא רחב ידים כמ"ש ז"ל ואף הסיתך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה זה גהינם שפיה צר והיא רחבה. ואמר שאינם שבים לגהינם עד שמבדילין ישראל בין קדש לחול לפי שאז שבים הממונים על ימי החול לממשלתם וא"כ טוב הוא לאחר תפלת ערבית שלמוצאי שבת שלא למהר לומר סדרא דקדושה כדי שירויחו הרשעים מעט מהעונש וכן אנחנו נוהגים להרבות במזמורים קודם תפלת ערבית כדי לאחר סידרא דקדושה והדלקת הנר כי בזה תלוי החזרתם לגהינם. ואמר כי ממוני ימי החול נקראים מאורי האש לפי שיש כת אחרת למעלה מהם נקראים מאורי אור כי הם נאצלים מעצם האור והרחמים אמנם אלה נקראים מאורי הא"ש לפי שהם נאצלים מנהר דינור די נגיד ונפיק ואלה מיוחסים ליום שכן תקנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת שחרית על מאורי או"ר אשר ינרת וחותמין ביוצר המאורות ואלה מיוחסים ללילה שכן אנו אומרים גולל אור מפני חשך וכבר ידעת כי החשך הוא האש כמו שקדם וזהו אמרו וכלהון אקרון מאורי האש כלומר כל הממונים בחול כי ההבדל שיש בין שבת לחול הוא ההבדל שיש בין יום ללילה בגין דמרזא דנורא דנגדא ומיסודא דנורא הוא הוא נהר דינור כמו שאמרתי לפי שיש למעלה בעולם האצילות נהר דנגיד ונפיק של מים ורחמים להשקות את הגן וכנגדו למטה נהר דינור נגיד ונפיק מהא"ש החזקה ואלה הממוני נאצלים משם ע"כ ימי החול ימי מלאכה ויום השבת יום מנוחה. ואמר כי כל המאחר מלהדליק הנר במוצאי שבת עד שישלימו

ישראל לומר סדרא דקדושה הנה הרשעים מברכים אותו ומחלים פני יוצרם שיתקיימו בו כל הברכות שאומרים הצבור אחר ההבדלה ויתן לך האלהים ברוך אתה בעיר וכו':

דף טו.

בריש הורמנותא דמלכא גליף גליפו בטהירו עילאה בוצינא דקרדינותא ונפק גו סתים בסתימו מרישא דאין סוף קוטרא בגולמא נעיץ בעזקא לא חוור ולא אוכם לא סומק ולא ירוק ולאו גוון כלל כד מדיד עביד גוונין לאנהר' לגו בגו בוצינא נפיק חד נביעו דמניה אצטבעו גוונין לתתא סתים גו סתימין דרזא דאין סוף בקע ולא בקע אוירא דיליה לא אתיידע כלל וכו' ובג"כ אקרי ראשית מאמר קדמאה דכולא:

ביאור המלות בראש מאמר המלך חתם חותמות בצחצוח העליון שביב הקדרות יצא תוך סתום הסתום מראש הא"ס קשור בגולם נעוץ בטבעת אינו לבן ולא שחור ולא אדום ולא ירוק בלא צבע כלל כשעשה מדה עשה גוונין להאיר תוך השביב יצא מבוע אחד שממנו נצטבעו הגוונים למטה והמבוע ההוא סתום בתוך סתום עד שמכח דוחק בקיעותו האירה נקודה אחת סתומה עליונה אחר הנקודה ההיא לא נודע דבר כלל ולפיכך נקרא ראשית מאמר ראשון:

בהיות האמת והמקובל אצלנו מפי סופרים ומפי ספרים כי כוונת קדמונינו ע"ה באמרם שכל מה שנברא נברא יש מאין. אין הכוונה להם שנברא דבר מלא דבר כאשר חשבו רבים ונכבדים מחכמינו האחרונים התורניים אשר לא קבלו האור מהקדמונים ובחרו להם זאת הסברא בעבור הרחקת סברת הקדמות כפי חקירתם כאשר תמצא הרב הגדול הרמב"ם ז"ל בספר מורה הנבוכים שתמה על ר"א הגדול ע"ה שאמר שמים מהיכן נבראו מאור לבושו וארץ מהיכן נבראת משלג שתחת כסא הכבוד חשדו הרב אם היה מאמין בסברת הקדמות ח"ו ח"ו אמנם הם הקדמונים ע"ה קבלו שכל מה שנברא היה בדרך האצילות זה נאצל מזה וזה מזה מהמופלא אל הנעלם ומן הנעלם אל המושכל ומן המושכל אל המורגש ומן המורגש אל המוטבע עד שנתפשט ונתגלגל הרצון מלז ללז ונהיה התוהו הנודע בדברי הפילוסופים בשם היולי האשר כתב הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה בפרשת בראשית כי ההיולי להם הוא הנקרא אצלנו תוהו בלה"ק הוא המתמיה בני אדם כי לא ידעו מהו קודם שקבל ארבע צורות ויצא אל הגלוי אמנם כי רב ההבדל אשר בין קדמונינו בענין התהו הזה ובין הפילוסופים כי הפילוסופים אין דעתם רק בחומר הראשון ההיולי הנגלה מצד היסודות ודעת קדמונינו בתהו העליון כי יש תהו על תהו גבוה מעל גבוה כאשר יתבאר לפנים בע"ה. ועל התהו ההוא הם אומרים כי

נברא יש מאין וכבר נודע מדבריהם כי הכתר העליון נקרא אי"ן להתעלמותו מעין כל רואה כי וא אין הוא היש האמתי. כונתם באמרם יש מאין שנאצל היש הנגלה מהיש הנעלם והוא יחס אצילות חכמה מהכתר והוא סוד מאין תמצא ודאי ואל זה כיון בעל ספר יצירה באומרו יצר ממש מתהו ועשה את שאינו ישנו אשר הכונה להם כי בבחינת התעלמותו נקרא אינו ובבחינת הגלותו נקרא ישנו וקבלה בידם כי על הדרך הזה נברא מה שנברא זה נאצל מזה וזה נאצל מזה ולא חשחין אינון לבעלי סברת הקדמות שעל הדרך הזה תתחזק אמונתם כי הם ע"ה קבלו כי בכל שמטה ושמטה תשבות הבריאה ובכל יובל ויובל ישוב הכל לנרתקו והיש ישוב אל האין ואיש לאחוזת אבותיו ישוב וזה לא יסור בדרך הבריאה וחידוש משמטה לשמטה ומיובל ליובל לא בדרך קדמות הזמן נמשך רק בדרך הפסקה מזמן אל זמן אחר מחודש ואולי כי אל זה כיון האומר מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן והתבונן מאמר זמנים ולא זמן כי כן גזרה חכמתו יתברך להודיע כחו ויכלתו וכי בלעדיו אין אלהים וכח מעשיו הגיד לעמו הנה א"כ נתבאר כי על הדרך הזה לא נברא דבר מלא דבר ביום עלות החפץ לברוא גילוי עולם ושובו לנרתקו ודע כי אין בין בעלי סברת החידוש ובין בעלי סברת הקדמות רק אמונת ההפסקות הללו הנקראות אצלנו שבתות כי אמונתינו בבראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ כי בכל שמיטה ושמיטה שיתא אלפי שנין וחד חרוב ועל הסוד הזה באו ימי בראשית ו' גם שהם השביעיות ז' ז' להורות על החידוש שהוא קיום התורה בכללה ואמונת הניסים הנזכרים בה כי אמונת החידוש קיים את כל דברי הנסים והנפלאות ואמונת הקדמות יכחישם:

ולפי שהבנת הענין הזה רצוני בריאת יש מאין על הדרך הזה אשר אמרנו קשה ואולי נמנע בציור שכלי היאך יתאצל מהדבר הבלתי נתפס במחשבה דבר אחר שהוא נתפס במחשבה כי זה נעלם גם מהמוני מעלה המבקשים את פני האדון בסוד רצוא ושוב האומרים איה מקום כבודו להעריצו וזה כי הם יודעים שהם נאצלים כפי מדרגותיהם גבוה מעל גבוה אבל אינם משיגים כיצד ובאיזה דרך באו ומרוב תשוקתם רצים ושבים לבקש מסלול לשוב אל הנקודה הגם כי עוד ירויחו שפע וברכה ברצותם ושובם הנה הנה מבקשים את פני האדון ולא ימצאו הדרך אשר באו כן כי העלים מהם להתמיד המציאות כל ימי מדת זמנו אשר גזרה חכמתו יתברך עד הגיע תור הכניסה והאסיפה אל התשובה כי אז ישבתו כל המעשים וישובו אל קנם ואל דרורם בסוד היובל המוציא כל העבדים המשרתים לחרות וישוב הכל אל נרתקו בסוד רוחו ונשמתו אליו יאסוף וישובו האלכסונות במנוחת הנקודה הבלתי מחלפת מקומה שהכל סובב סובב ברצוא ושוב

סביבה והיא לא תזוז ממקומה הוא סוד שמירת השבת באמרו אל יצא איש ממקומו כששת ימי המעשה:

ואנו על כרחנו נאמין דבר היונים שמלהט השמש באויר הלא יהיה הקשת בתולדתו כי בכלי המים לפני השמש יראה כמראה הקשת:

ואתה צריך לדעת כי סבות הראות הגוונים ההם בקשת הם ג' הניצוץ ואויר ועב הענן הלח וביאור זה כי כל גשם מלוטש משולל מכל גוון מקבל תמורת כל דבר העומד נכחו כדמיון מראה הזכוכית אשר תקבל כל צורה העומדת נכחה וזה יחוייב כפי הטבע לפי שאחורי המראה הם סתומים בעופרת ולא יוכל הראות להתפלש ולעבור מעבר אל עבר ואז ישוב הדבר העומר לנוכח לעצמו ויצטייר בו שאלו היתה המראה בזולת מסך באחוריה היה מתפלש הדבר ההוא ועובר מעבר אל עבר ולא יתצייר במראה כלום על כן בהיות עב הענן עב לא יתפלש ניצוץ השמש המכה נכחו מעבר אל עבר אבל ישוב אחורנית ובכן יצויירו הגוונים ההם בענן ולא יקרה זה כי אם בהיות הענן בלחות לח שאלו היה קטור יעבור ניצוץ השמש מעבר אל עבר ולא יראה בו גוון כלל. הנה למדנו כי מכח ניצוץ השמש בעברו באויר ובהכותו בענן הלח יתהוו לעיני הרואים גוונים ג' בכח הכאת האור בחשך או כשיתלבש הדבר הזך בדבר חשוכיי יתגלה מה שהיה בכח האור ויצא לפועל א"כ יצא לנו מזה כי כשתחול הצורה על חומר מה תראה פעולתה בגלוי והגוונים אשר בכח השמש לא יתגלו רק בהכאת הניצוץ בחומר עב ולח באמצעות האויר שהם ג' סבות והם ימצאו גוונים מהבוצינא והנה הבוצינא ערומה מכל גוון לכן אמר כי לגו מהבוצינא המאירה נפיק חד נביעו שמשמעו לחות נוסע כי מלת מבוע אינו נופל רק על המים וכאלו אמר שמזולת אותו הנביעו לא היו נמצאים הגוונים ואותו הנביעו הוא דוגמת האד הלח בענן וכל זה דרך דמיון לא שיש שם ח"ו שום דבר גשמי רק יחס בלבד כיחס המושכל אל המורגש. ואתה ידעת כי הם ז"ל יחסו המדות אל האמש שהוא אויר מים אש והם נקראי' אצלם יסודין עילאין לא שהם יסודות אבל הם שורש ומקור היסודות ויחסו אותם אליהם לא שיש שם אויר מורגש ומים מורגשים ואש מורגש ולכן אמר סתום גו סתימין מרזא דא"ס כי בא"ס כל דבר והפכו בהשגה מוחלטת כי לא יבדלו ההפכים כי אם במקבלים וזה דבר נודע מעצמו אל המשכיל ולפי שאותו הנביעו המיוחס אל הלחות היה בכח לא בפועל כי עדיין לא יצאו הגשרים הידועים במדת החסד אשר מהם יצאו ההשפעות המיוחסות אל המים אמר בו בקע ולא בקע כלומר הנביעו הנז' וזה יתבאר לך היטב ממתני בפ' ויסע ויבא ויט אמר שם עד לא אשתקע אוירא דכיא אבנין הוו סתימין כאשר אני עתיד לבאר אם יגזור האל ב"ה בחיים.

ולפי שדמיון זה רצוני הגוונים הללו לא יתהוו רק באמצעות ג' אלה הסבות הנז' שהם הניצוץ והאויר והעב אמר אוירא דיליה לא אתיידע כלומר אעפי' שנק' אויר איננו אויר גשמי נתפס כי כל הדברים הללו יחסום בדברים גשמיים לתת ציור אל האצילות מצדנו לא מצד עצם הדבר ובעבור שנשכיל ממוצא דבר איך יצא מהאין היש אמר עד מגו דחיקו דבקיעות יה נהיר נהירו דנקודה חדא סתימאה והוא משל נכבד והכוונה כי כמו שמהכאת דבר בדבר בחוזק כהכאת הברזל בחלמיש יצא משם ניצוץ מבהיק ובפגעו איזה דבר מובן ממינו יתלכד הניצוץ ההוא בו וידליק כן נעשה הדבר הזה כדמיון הברק המתהוה באויר בפגעו בו יסוד האש כן בפגוע הבוצינא במדת החכמה נתלכדה והניח שם כדמיון נקודה שהיא התחלת ההתפשטות ואתה יודע כי הנקודה הנרשמת תורה על היכר ורושם נרגש בסוד הי"וד המיוחסת למדת החכמה שהיא התחלת האצילות והיא הקטנה שבאותיות. ומ"ש בתר נקודה דא לא אתיידע כלל ר"ל כי מה שלפנים ואחרי הנקודה הזאת אין שום מחשבה תופסת שם ובעבור זה נקראת המדה הזאת ראשית כלומר ראשית התפשטות האצילות ועוד יתבאר זה לפנים אם בראשית מאמר איהו או ראשית איהו מאמר בע"ה. ואם בעל נפש ורוח ונשמה אתה די לך במה שרמזתי ואם לאו חדל לך מקרבה אל המלאכה הגדולה והנוראה הזאת כי הם ע"ה ראו כי לא הנדבר בזאת החכמה הוא עצם הדבר כי איך ומה יוכל הלשון לדבר רק בדרך משל ודמיון וע"כ שמו אותותם אותות ברשמים וחוקיים כדי להעיר שכל האדם אל המכוון ואח"כ יפשיט הדברים מחומריותם ועוד אאריך בזה במקומו בע"ה:

והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וכו' זוהר סתימא דסתימין בטש אוירא דיליה דמטי ולא מטי בהאי נקודא וכדין אתפשט האי ראשית ועביד היכלא ליקריה ולתושבחתיה וכו' הביאור דימה הצחצוח העליון הנז' למעלה לזוהר הרקיע וכבר ידעת כי הכתר נקרא בהשאלה רקיע העליון הוא המבדיל בין הא"ס ובין החכמה והוא המחברם כי אין ביניהם רק הרקיע ההוא ולכן קראו זוהר סתימא דסתימין כלומר אור בלתי נרגש לרוב התעלמותו ואמר כי דפק ובטש האויר שלי בנקודה הנז' שהיא החכמה בזולת הרגשה מגיע ואינו מגיע והמלה הזו להם ע"ה מטי ולא מטי מושאלת להתעלמות הדבר מצד עצמו וגילויו מצד עלולו המורגש אמר מטי כלומר מגיע ומפאת עצמו שאינו מורגש אמר לא מטי. וביאור זה כי במציאות העלול יתאמת כי יש עילה וגם היא נעלמת וע"ז אמר מטי ולא מטי מטי בבחינת היש ולא מטי בבחינת האין ומטעם זה יקרא החכמה שהוא היש ראשית להשגה כי מה שהוא למעלה שהוא בלתי מושג איך יקרא ראשית אעפ"י שהוא ראשית באמת ואמר כי כשבטש ודפק האויר ההוא העליון בנקודה הנז' התפשטה

הנקודה ההיא הנקראת ראשית ועשתה היכל שהוא הבינה הנרמזת בה"א הראשונה שבשם לכבוד ולתפארת. וביאור זה כי כבר ידעת מה שהקדמתי למעלה כי התעלמותו יתברך היא סיבת גלויו שאלמלא לא העלים אורו איזה עין ישורהו ובהסתר אורו בתוך היכלו יודע אורו כאדם המביט מאחרי הכותל והמחיצה בסוד הנה זה עומד אחר כתלנו א"כ ההיכל אשר נתפשט מהנקודה הוא לכבוד ולתפארת אל הנקודה השוכנת בהיכל הנז' כי מההיכל יוצאת הנקודה ולכן באת היו"ד בצורת הנקודה והה"א כצורת ההיכל ונקודה בתוכה כזה ה ודמיון לזה צורת הלבנה בתוך העגולה היוצאת ממנה כי מהתפשטות אור הלבנה בעביות האויר נעשית העגולה ההיא ואם נראית העגולה יותר גדולה מגוף הלבנה הנה הוא זה לעינינו כי האמת הוא שהלבנה גדולה מהעגולה כמה אלף פעמים וכן הנקודה גדולה מהיכלה על האמת רק שנראה להפך בעיני המביטים שהיא קרובה אליהם יותר מהנקודה ושמור זה העיקר מאד בלבד ואל תשכחהו כי ממנו תדע כי כל הקרוב אל הסיבה גדול מן הנאצל ממנו ואעפ"י שהנראה לעינינו גדול הנאצל מן המאציל כדמיון הלבנה המכסה אור השמש בעת הלקות ואם השמש גדול ממנה כמה וכמה פעמים:

ואחר שזכר מציאות הג' עליונות שהם ראש אחד שב לבאר מציאות הבנין הקדוש אשר נתאצל מחיבור ב' המדות הללו ואמר תמן זרע זרעא לאולדא לתועלתא דעלמין. דע כי הנביאים ע"ה והחכמים הבאים אחריהם היה כח בידם לדמות צורה ליוצרה וכמ"ש גדול כח של נביאים שהיו מדמין צורה ליוצרה ולא היו חוששין בכך לכלום כי דעתם טהורה מכל סיג ודמיון החומר אמנם שמו אותותם ברשמים גשמיים בדרך דמיון ומשל ע"ד דברה תורה כלשון בני אדם והם הם ע"ה אחזו בדרך ההוא עצמו ולפי שענין המדות דומה כפי המחשבה חיבור וזווג הימין הנותן והמשפיע בשמאל המקבלת הושאל להם שם זכר ושם נקבה הזכר משפיע והנקבה מקבלת ולפי שמחיבור שניהם יצא הפרי כן דימו ההשפעה הבאה מחכמה אל הבינה אל הזרע אשר יתהוה ממנו העובר בסוד ממזרח אביא זרעך כי המורה הוא המוח ומטעם זה נקרא מדת הבינה סוד העיבור שהיא מתעברת ממדת החכמה להוציא תולדות הבנין הקדוש כי על כן נקרא אם הבנים הנרמזת בלאה אמנו שילדה ו' בנים ובת א' והבן. וכבר ידעת כי ב' מדות נקראות סוד העיבור מדת הבינה ומדת המלכות כי כאמה בתה כי מה שפעלה מדת הבינה בעולם האצילות פעלה העטרה בעולם הנפרדים זאת ילדה בעולם האצילות ו' בנים וזאת בעולם הנפרדים של שביעיות אשר למטה מז' המשרתים היושבים ראשונה במלכות עד ז' הגלגלים עד ז' ארצות שהעולם השפל נחלק לז' אקלימים ונתייחס לב'

המדות הללו העיבור לפי שמתעתד שם העובר ונולד בקושי וביאור זה כי כל דבר היוצא ונעתק ממקום הוייתו נעתק בקושי ולפי שיש קצת הבדל בין הג' עליונות לז' הבנים בהבדל אשר בין עלה והעלול נשאל למדת הבינה שם העיבור כאלו הבנים שם בעכוב והמתנה כאשה עוברה שיתעכב הוולד בקרבה מדת ימים ויולדת בקושי כי הנמלט והנפלט ממנה איננו בשלמותה וזה קשה אצלה. והוא הדמיון עצמו במדת העטרה כי תלד בקושי למדרגות שלמטה הימנה בעבור שלא מצאה מדה אחרת כמותה להשפיע בה והוא סוד האילה בדבריהם ע"ה שרחמה צר ולא תפליט העובר עד שישכנה נחש כי משם יונק הנחש העליון וזה קשה אצלה כאשה המקשה ללילד והבן זה מאד ואני אבאר אותו במקומו בע"ה:

ונחזור למה שהיינו בו אמר תמן זרע זרעא לאולדא לתועלתא דעלמין וכו' כלומר הזרע והשפע ההוא מחכמה שהוא הכתר והוא המוח מצבת ה"א שהיא אחרונה לראשונים וראשונה לאחרונים ובמה יובן דמיון שמי לזה ואמר כהאי זרעא דמשי וכו' שהוא התולעת שהוא נחפה ונחבא בתוך נרתק המשי ואח"כ יוצא והטביע האל יתברך הטבע ההוא בתולעת לשמירה ולתועלת שאלמלא לא היה נחבא מדת זמן שם בנרתקו לא היה מוליד. אח"כ ביאר הענין ואמר כי בי"ת בראשית היא שמושית וכי בו ברא הבורא הנעלם את ההיכל הזה וז"א בהאי ראשית ברא ההוא סתימא דלא אתיידע שהוא הכתר להיכלא דא ולמדנו מכאן שמה שאינו נישג אינו נקרא בשם ולכן נקרא אהיה יתבאר שזה השם מורה על העתיד שהוא עתיד להגלות. אח"כ אמר שזה ההיכל נקרא אלהים בעל הכחות ושיעור הכתו' במדה הנקרא ראשית ברא אלהים שהוא כולל כל הכחות נמצא כי החכמה כלי אומנותו של הקב"ה כמ"ש ואהיה אצלו אמון. ואח"כ חזר לענייננו הראשון שהתחיל והמשכילים יזהירו כזוהר ואמר זוהר דמניה כלהו מאמרות אתבריאו ברזא דאתפשטות דנקודה דזוהר דא סתימא ביאר כי מכח הזוהר הנז' נאצלו המאמרות הם הם ספירותיו מכח הנקודה הנזכרת ומה שאמר אי בהאי כתיב ברא לית תוהא דכתיב ויברא אלהים את האדם בצלמו. אמר זה לפי דעת האומרים כי לשון בריאה הוצאת יש מאין וא"כ היאך כתוב בתורה ויברא אלהים את האדם בצלמו וכבר נבראו היסודות אשר מהם הורכב והיאך יפול לשון בריאה בו באדם הגשמי בעבור זה אמר אל תתמה מזה שהרי באצילות מדת הבינה ממדת החכמה שנקראת יש נאמר בה בראשית ברא אלהים כמ"ש במדת ראשית ברא הבורא הנעלם למדת אלהים שהיא הבינה והרי הבינה יש מיש הבא מן האי"ן ואחר שכן לית תוהא בויברא אלהים את האדם והנה הרמז לאדם העליון שהוא מדת הת"ת המקבלת מהחכמה והבינה ע"י הזרועות זוכר בו

בריאה ואתה דע לך. וחזר ואמר זוהר בראשית קדמאה דכלא אהיה שמא קדישא גליפא בסטרוי אמר זה שכפי האמת הנה לשון ראשית לא שייך רק בהתחלת האצילות והנה כפי האמת הכתר הוא הראשית ואת אמרת כי החכמה נקראת ראשית לזה חזר ואמר כי מלת בראשית סובלת לב' המדות הכתר והחכמה הכתר בעבור ההתחלה הנעלמת שאינה חוץ מן המנין וכמ"ש בעל ספר יצירה עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר. והנה אחר שבא לידינו זה הענין צריך אני לבאר כוונתם באומרם עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר שהוא מענייניו. כבר ידעת כי לרוב התעלמות הכתר לא נזכו לו מאמר בעשר המאמרות שבהם נברא העולם והנה רז"ל אמרו בראשית נמי מאמר הוא וכוונתם לומר כי לא נזכר בתורה במאמר הנרמז אל הכתר מאמר קבוע כ"ש בשאר לפי התעלמותו ושעניינו כאלו אמר ויאמר אלהים יהיו שמים וארץ וז"ש אומרם ז"ל רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אלפי שאינן וכוונתם על ח"י אלף עולמות והוקשה למי שאינו יודע סוד הענין למה הוצרך הכתוב לומר רבותים אחר שאינן אלא ח"י הי"לל רכב אלהים ח"י ולא רבותים לשיחסרו מהם ב' אלפים אמנם הכוונה להם ז"ל שכל מדה ומדה מי"ס יש בהם רחמים ודין בין רב למעט ואף הכתר עמהם אלא שדינו בלתי מורגש למיעוטו ולרוב הרחמים בטל במיעוטו ונקרא רחמים גמורים נמצא שיש שני ענייניים לכל מדה הרי עשר ב"פ עשרים וכל א' אלף והם רבותים ולפי שמדת הכתר נעלמת בב' ענייניה שהם בלתי מושגים נשארו ח"י אלף כנגד הט' ספירות א"כ כפי האמת הם רבותים. הנה נתבאר כי הכתר הוא תחלת המספר ואינו נכנס במספר ומטעם זה לא היה ראוי להכניסו במספר עכ"ז אחר שממנו מתחיל המספר ראוי למנות עשר ולא תשע וא"ת אחר שאתה מכניס הכתר הנעלם שהוא האי"ן מנה ג"כ מה שלמעלה הימנו והוא הא"ס לזה אמר עשר ולא אחד עשר שהא"ס אין ראוי להכניסו במספר בשום ענין וכבר פירשו עשר ולא תשע על העטרת וזהו האמת המקובל אצלינו:

ועתה ראה גם ראה כי זה נרמז בתורה בכל ששת ימי בראשית בכל מעשה יום ויום תמצא ויאמר אלהים יהי כך ויהי כן וביום הראשון לא נזכר מלת ויהי כן רק ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור ולא אמר ויהי כן וכבר ידעת כי מלת בראשי' תבנה תש"ך בתים ע"ד מ"ש בעל ספר תש"ך כמנין כ"ן (בונות שתים שלש בונות ששה ארבעה בונות כ"ד חמש בונות ק"ך ששה בונות מלת כן כדי שלא לקבוע בו שום השגה כי מלת כן תורה על קביעות השגת הדבר. נמצא לפי זה כי בראשית נמי מאמר הוא אלא שהוא נעלם ולכן אמר בראשית קדמאה דכלא אהיה שמא קדישא גליפא בעטרוי כלומ' שמו מורה עליו כי איננו מורה על קביעו' רק על העתיד כלומ' אהיה ואתגלה בספירותי ובעבור

זה הושם שם אהיה בכתר עם שיש סודות עליונים אחרים בשמותיו יתברך כל אחד ואחד מורה על ענין מיוחד כי יש סוד לאותיות השם ולצירופם לאין חקר אמנם הונחו השמות על דוגמא שיובן מעניינם כפי פשטם וכתוכם ה' יתברך ויתעלה הדרו לעד אשר יסדם כפי חכמתו הנעלמת. ומ"ש אלהים גליפא בעטרא הכוונה כי שם אלהים הזה הנזכר באצילות העליון שהוא הבינה נחתם בעטרה שהיא מדת המלכות כי כאמה בתה זאת ילדה בעולם העליון וזאת בעולם התחתון ונקראת אלהים ג"כ. ולפי שעד עתה דבר בענין אצילות השלשה מדות זו מזו כדי שלא יובן שהם נחלקות זו מזו כפי שמותיהם שהראשונה נקראת כתר והב' חכמה שהיא ראשונ' לענין הגילוי ושנייה בבחי' הכתר כמ"ש ושלישית הבינה ולהודיע כי ג' הם ראש אחר ואין בזו אלא שבזו.

חמר אש"ר היכלא טמיר וגניז שריאותא דרזא דראשית אש"ר רא"ש דנפיק מראשית וכד אתתקן לבתר נקודה והיכלא כחדא כדין בראשית כליל ראשיתא עילאה בחכמתא לבתר אתחלף גוון ההוא היכלא ואקרי בית ונקודה עילאה אקרי ראש כליל דא ברא ברזא בראשית. השלים לבאר טעם הפסוק אהיה אשר אהיה ואמר כי מלת אשר יורה על ההיכל הנז' שהיא הבינה שהיא התחלת התפשטות החכמה ושגם כי היא היכל אשר שכן בו הנקודה עכ"ז הוא טמיר וגניז ע"ד והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה ואמר כי תיבת אשר אותיותיו ראש לפי שהיא גם היא ראש להתפשטות החכמה ואמר כי כאשר נתתקנו הנקודה וההיכל כאחד אזי שב החכמה היכל לכתר ונכלל הראש העליון בחכמה כמו הבינה שהיא היכל החכמה שבה להיות החכמה היכל לכתר מה שלא היה מקודם רק נקודה ועכשיו נעשית בית הרי כ' המדות היכלות זו לזו וזו לזו. לבתר אתחלף גוון וכו' כלומר אחר ששניהם נקראות בית והנקודה העליונה שהיא קוצה של י"וד שהיא הראש כפי האמת נתחלפו אותיות אשר שהיא הבינה ויש בה ראש להודיענו כי שלשתן ראש אחד והכוונה בזה להודיע כי בהיות כח המאציל בנאצל ישוב המסובב סבה בסוד שכל משכיל מושכל כי בהיות כח השכל במשכיל ישוב הכל אחד ואמר שזה הסוד נרמז במלת בראשית אשר התחילה התורה בו שאותיותיו בי"ת אשר וגם בי"ת רא"ש להודיע כי מלת אשר תשוב ראש להיות הנקודה שוכנת בה בסוד באשרי כי אשרוני בנות והבן זה הענין מאד. ואמר כי כל זה יובן קודם שהיה הישוב והזרע הנרמז בהיכל אבל אחר שנתעברה להוליד לתיקון האצילות קנתה לה שם אלהים נסתר לפי שמדת הדין נסתר בתוכה בסוד הויה ננקד בניקוד אלקים אשר דינו נסתר בתוכו משא"כ לעטרת הנקרא אלקים אשר דינו נגלה בניקודו וכבר ידעת כי הניקוד נשמה לאותיות וז"א כדין אקרי אלקים טמירא סתימא. וחזר לענין הכתוב והמשכילים יזהירו

כזוהר ואמר כי הזוהר ההוא נסתם ונגנז בתוך הבינה להוליד ולהאציל כנגד הששה ועד שלא הרתה מהאור ההוא הזרוע בה בסוד ממזרח אביא זרעך לא אקרי אלקים כי היה הכל כלול במלת בראשית כמ"ש ואחר שקנתה לה שם אלקים הוציאה תולדותיה מההוא זרעא:

עתה שאחר שדבר דרך משל בענין האצילות רצוני שנשא משלו בדרך הזרעה והריון והלידה שב לבאר סוד המשל ואמר מאן ההוא זרעא אתוון גליפן רזא דאורייתא דנפקי מההיא נקודה. כבר ידעת כי בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ודבר ה' ורוח פיו הם אותיות גדולות ואותיות קטנות הגדולות ברחובות הנהר והקטנות בעטרת לפי ששם גנזו האור וההרחבה ההוא במקום הצר והאותיות הם אמרות ה' אמרות טהורות והם כ"ב אותיות הכוללים כל המבטא וכל היצור והם כלי אומנתו של הקב"ה שבהם נבראו כל העולמות עליונים ותחתונים למיניהם אשר אין להם חקר ומספר וכלם בכ"ב אותיות ע"ד הצירוף והשיקול והתמורה כי אין מספר אל הצירופים הנעשים מכ"ב אותיות ע"ד ב' אבנים בונות שתים ג' הגנות שש וכו' כמ"ש מכאן ואילך צא וחשוב כי תחדל לספור כי אין מספר כי יחדל לכל סופר ומונה וחושב ולא יבא עד תכליתם זולתי יתברך המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא וע"ז אומר היש מספר לגדודיו ועל מי לא יקום אורהו כי כלם נשפעים מאתו יתברך ומהרכבות האותיות הורכבו כל הנמצאים למיניהם וזהו הזרע אשר זכר במשל אשר נשא בתחילה. וז"א מאן ההוא זרעא אתוון גליפן רזא דאוריתא כי היא צורת העולם באשר אבאר במקומו בע"ה דנפקו מההוא נקודה ר"ל כי כל האותיות נאצלות מהיוד כי אי אפשר לצייר שום אות אם לא יתחיל בנקודה שהיא ראשית התפשטות הקו. והאות וסוף האות ג"כ תכלה בנקודה להודיע ולרמוז כי הכח הראשון ית' יתפשט בכל הנמצאים והוא ראשון והוא אחרון:

ואחר שביאר משל הזריעה וההריון והלידה שהם האותיות שב לבאר שורש הזרע הנמשל מהיכן בא ואמר ההוא נקוד' זרע בגו ההוא היכלא זרעא דתלת נקודין חולם שורק חיריק ואתעבידו ואכלילו דא בדא ואתעבידו רזא חדא קול קול דנפיק בחיבו' חדא ירצה להודיע שהזרע ההוא השוכן במדת הבינה בא מכח תלת רהיטי דמוחא שמורים על הנקודה הנחלקת לג' חלקים ראש ואמצע וסוף שהם נרמזים בשלש נקודות חולם למעלה ראש ושור"ק באמצע וחיריק למטה וכבר ידעת כי כל נקודה מאלה השלשה המצא ימצא בה כח כל השלשה שמספרם ט' בסוד שלש של שלש שלש והמקום המגביל אותם הם עשר ב"ה וברוך שמו והדרו שהוא מקומו של עולם והוא ראשון והוא אחרון בסוד שם של שלש נקודות שיש י"ודין שנים מימין ומשמאל ואחת רוכב

עליהם, והכתר המכתיר עליהם והסובב עליהם כזה #) המורה על התפשטות הימין והשמאל והמקור אשר משם התפשטו ושלשתם צורת הו"ו שיש בה ראש ואמצע וסוף להתפשט נרגש יותר מהיו"ד בעבור זה תמצא כי בכל תיבה ותיבה אשר תמצא בתורה שהיא צריכה ו"ו וחסידה בכתיבה ויבא במקומה קבוץ משלש נקודות שהם צורת הו"ו כמו כרבים משקדים ללאות למקצעות כי לחסרון הו"ו הונח הקבוץ בעל השלש נקודות שהוא צורת ו"ו במקום הו"ו ולפי שהזרע ההוא הנמשל בא משלש חדרי המוח שהם בחבור א' אמר ההיא נקוד' זרע בגו ההוא היכלא זרעא דתלת נקודין להיותו בדמותו בצלמו כח המאציל בנאצל ואמר שנעשו השלש נקודות משך א' יותר נרגש בהתפש' הו"ו שהוא הבן הבכור תפאר יש' שהוא נרמז בסוד הו"ו שבשם הנעש' קול נמשך בסוד הקול קול יעקב. ומכאן תבין מה שהקדמתי לך למעלה סוד האותיות כי יש מהם בלתי נרגשו' ויש מהם נרגשו' יותר ומהם יותר ויותר ובחיבו' בולם יצא הקול והדיבו' שלם וז"א קול דנפיק בחבורא חדא כי הרוח היוצא מכנפי הריאה אלמלא לא היה דופק בחיך ובלשון ובשבתים ובשינים לא היה נעשה קול נרגש כלל כן כשהיו ההויות שהם דוגמת האותיות בעמקי האי"ן היו בלתי נרגשות אבל מחשביות וכשיצא החפץ על ידי החכמ"ה אל הבי"נה שהיא ההיכל נמצאו בכח יותר נרגש וכשיצאו ונתפשטו יותר נמצאו בפועל במדת הקול שהוא התפשטות הו"ו שבה נמצאו שש הקצוות שהם ששה בנים הזרועות והשוקים והברית והראש כל זה מורה צורת הו"ו ביחוד כמו שאני עתיד לבאר כי צורת האל"ף תורה על התפשטות ימין ושמאל ואמצע והו"ו מיחד אותם בצורה אחת:

ולפי שעמד האצילות במדה האחרונה כי שם עמדה לא"ה מלכת בדי"נה והיא המקבלת מכלם נתייחסה אל הנקבה המקבלת מן הזכר כי בה נגנז האור הזרוע ההוא רצוני בצדי"ק המשפיע בה בסוד אור זרוע לצדיק בעטרת לכן אמר בשעתא דנפק נפקת בת זוגיה בהדיה דכליל כל אתוון שהם ההויות דכתיב את השמים כלומר מאל"ף ועד תי"ו כי כלם נדפסים בה כמראה המקבלת צורת כל העומד נכחה. ואמר האי קול דאקרי שמים איהו אהי"ה בתראה כבר ביארתי כי שם אהיה מורה על ההויה העתידה להתגלות כי כן השם מורה על העתיד ולפי ששם י"הוה הלבן אשר למעלה משם אהיה הוא מתגלה בתפא"רת הנקרא שמים וקול כמו שאמרנו לכן נקרא אהיה האחרון תפארת כי שם מתגלה י"הוה במדת שמים:

וחזר לענינו הראשון שבו פתח והמשכילים יזהירו ואמר זוהר דכליל כל גווני כלומר כי שם עומדים כל הציורים בהשואה אחת כוללת כלם בלתי נבדלים. ואמר כגוונא דא הכא יי' אלהינו יי' אלין תלת דרגין ר"ל על זה אנו מיחדים בק"ש שלש שמות יי' וההתפשטות

בשם אלהינו וחוזר הכל אל יי' להורות על כי ממנו הכל והכל שב אליו ומבלעדיו אין אלהים. ואמר לקבל רזא דא עילאה בראשית ברא אלהים כי בראשית יורה על מדת החכמ"ה וברא על הנעלם ואלהי"ם על הבינה המקיימת הכל וז"א בראשית רזא קדמאה שנקראת ראשית ברא רזא סתימאה דאתפשטו מתמן כלא שהוא המקור הנעלם ואלהים רזא לקימא כלא לתתא אח"כ חזר לבאר סוף הכתוב בראשית ברא אלהים. את השמים ואת הארץ בדרך יחוד כי זאת היא הכוונה ואמר את השמים דלא לאפרשא לון דבר ונוקבא כי מילת את סומכת ומיחדת השמי"ם עם הארי"ץ ועוד כי בסוד האותיות האל"ף היא זכר שבכל האותיות כי ממנה מקבלות כלם והתי"ו היא הנקבה האחרונה שבכלם ועל כן אין להפרידם כי אם ליחד שמים הזכר עם הארץ הנקבה וז"א א"ת כד נטיל אתוון כלהון כללא דכלהו אתוון רישא וסופא. לבתר אתוסף ה"א לאתחברא כלהו אתוון בה"א ואקרי את"ה הכוונה על אדנ"י יתברך כי השלש אותיות ראשונות שהם י"הו נרמזים בחכמ"ה ובבינה ובתפאר"ת ובה"א האחרון היא המקבלת י"הו עמה ונקראת את"ה כי בהיות השפע בה היא מחלקת טרף לביתה והוא סוד ואתה מחיה את כלם וחזר ואמר א"ת רזא אדנ"י והכי אקרי כלומר כי שם אדנ"י שהוא שם ונקרא באותיותיו נכללו בו שני שמות י"הוה הנכתב ואדני הנקרא שהוא משפיע ומקבל הנרמזים במלת א"ת אלף זכר תי"ו נקבה ואת תיקונא דכר ונוקבא בא נבאר למה כתב א"ת וא"ת להודיע כי האל"ף לעולם רומזת הזכר והתי"ו לעולם הנקבה ומלת וא"ת רומז לחבור שניהם האל"ף והתי"ו הרומזים לשמי"ם וארי"ץ על ידי הו"ו ומשך הוי"ו שהוא סוד הברית הוא צדיק יסוד עולם. ואמר וא"ת רזא וי"הוה כי המלה מורה על הוא ובית דינו ביחוד אחד. הא רץ דא אלהים היא מדת המלכות בגוונא עילאה כלומר כי שני המדות שמים וארץ הם דוגמת העליורות אבא ואמא כי כאמה בתה כלומר סוד הו"ו והה"א כענין הי"וד והה"א ואמרו שמא דא בלילא בתלת דוכתי הכוונה כי שלוש מדות נקראות בשם אלהי"ם הבי"נה והגבו"רה והעטרת. ומתמן אתפרש שמא דא לכמה סטרין כי כל הכחות אשר למטה מהעטרה נקראים אלהי"ם בשתוף השם בסוד לא יהיה לך אלהים אחרים על פני:

ואמר עד הכא רזא דסתרא דסתרין כלומר בזה הפסוק הראשון נרמז סוד החיות הנסתרות שהיו מחשביות לא נגלות כי על כן דברה תורה בלשון נסתר. דגליף ובני וקיים הכוונה על שלשת המדות העליונות כי הראשונה יחס אותה אל הגלוף שהיא רשימא שכלית והשניה אל האומן הבונה והשלישית אל הקיום כמו שכבר ביארנו. מכאן ולהלאה בראשית בר"א שי"ת מקצה השמים ועד קצה השמים כלומר הכתוב נדרש בדרך סוד ובדרך נגלה הסוד הוא מה שביאר הכתוב בשלש עליונות והנגלה בעולם הבנין שהם

הששה מדות שהם סוד הו"ו שהוא סוד הבן הבכור וז"א באתפשטותא דברא מגו נקודא עילאה כי כח הנקודה נתפשט בו"ו ברא אתפשטותא דחד נקודה והכל מבואר:

ומה שאמר הכא אגליף רזא דשמא דמ"ב אתוון הכוונה על שם בן מ"ב היוצא מבית בראשית עד בית ובהו כי יש מבי"ת לבי"ת מ"ב אותיות ושם בן מ"ב מתגלגל בהם בצירוף האלף כיתות בדרך המבואר בלוח זה:

ב באבגר %א

ר באיק בכר %כ

א באיק בכר יוד ויוד באחס בטע %ג

ש באלבם %י

י באיק בכר אלף ואלף באתבש %ת

ת באלבם כף וכף באחס בטע %צ

ב באטבח ח' וח' באלבם %ק

ר באתבש ג' וג' באלבם נון ונון באתבש ט' וט' באלבם %ר

א באטבח ט' וט' באחס בטע %ע

א באתבש ת ות' בתשרק %ש

ל באטבח ע' וע' באחס בטע %ט

ה באטבח %נ

י באבגד ט' וט' באתבש %נ

ם באלבם ב' וב' באבגד %ג

א באתבש ת' ות' ובאיק בכר %ד

ת באתבש אלף ואלף באיק %י

ה באחס ל' ול' באתבש %כ

ש באתבש ב' וב' באיק כ' וכ' באלבם ת' ות' באבגד %ש

מ באלבם %ב

י באבגד %ט

ם באחס בטע %ר

ו באלבם פא ופ' באבגד %צ

א באתבש %ת

ת באיק מ' ומ' באטבח ק' וק' באבגד ר' ור' באתבש %ג

ה באלבם ע' וע' באחס בטע ט' וט' באבגד %ח

א באתבש ת' ות' באטבח %ק

ר באתבש ג' וג' באבגד %ב
ץ באטב יו"ד ויו"ד באבגד %ט
ו באטבח ד וד' באבגד ג' וג' באלבם %ג
ה באלבם %ע
א באיק בכר %י
א באתבש %ג
ץ באחס בטע ר' ור' באתבש %ל
ה באתבש ט' וט' באבגד %פ
י באחס בטע ג' וג' באטבח %ז
ת באיק מ' ומ' באטבח ס' וס' באתבש ת' ות' באלבם %ק
ה באתש ט' וט' באטבח י' וי' באלבם %ש
ת באתבש א' וא' באיק בכר %ק
ה באבגד ו' %ו
ו באלבם פ' ופ' באבגד ט' %צ
ו באתבש פ' ופ' באחס בטע %י
ב באיק בכר ר' ור' באלבם %ת

הרי לך שם בן מ"ב יוצא מן מ"ב בראשית עד ב' ובהו בצירוף האלף ביתות קבלוהו אנשי הסוד:

(**בנוספות**) ויאמר להם אלהים פרו ורבו וכו' פקודא דא לאתעסקא בהאי עלמא בפריה ורביה וכו' לאתפשטא שמא קדישא לכל סטרין. ובהיות האמת שהאדם נברא בצל"ם ודמו"ת כמו שכבר קדם יחוייב שלא ימצא בריה בכל הבריות שנבראו בשלימותו כי הערך שיש בפנים העליונים פני אריה ופני שור ופני נשר אל פני אד"ם הוא הערך שיש בין כל הצורות התחתונות אל צורת אדם כי על זה הסוד נאמר לו ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל החיה הרומשת על הארץ כשם שהפנים העליונים כלם משועבדים אל פני האדם העליון כן השליטו לאדם על כל הבריות כי הכוונה בבריאתו שידמה לבוראו בזה העולם השפל וכמו שאמר דוד ע"ה בתפלתו והודאתו בעמדו לפני ה' מי אני יי' אלהי"ם ומי ביתי כי הביאותני עד הלום ותקטן זאת בעיניך אלהים ותדבר על בית עבדך למרחוק וראיתני כתור האדם המעלה יי' אלהים. הבט ימין וראה דבריו ע"ה כי באמרו כי הביאותני עד הלו"ם הרמז לעטרת ואז"ל אין הלום אלא מלכו"ת ובאמרו ותדבר על בית עבדך למרחו"ק רמז למרחו"ק יי' נראה ובאמרו וראיתני כתור האד"ם המעלה רמז כי זכה לידמות לאד"ם העליון בצל"ם ודמו"ת הנרמז ביי' אלהים. ואחר שכן

הוא הנה יחוייב כי בהרבות צורתו למטה יתרבה כבוד פני אדם העליון אשר בא בצ"ל קורתו ובהמעט צורתו למטה כב יכול ימעט כבוד הצל"ם והדמו"ת העליונים בארץ כי לכבודו בראו יצרו אף עשאו ולכן תמצא כי שנה הכתוב בין האמירה הנז' בפריה ורביה של התנינים הגדולים והדגים והעופות ובין האמירה הנז' בפריה ורביה של האדם כי בבריאת התנינים והדגים והעופות אמר ויברך אותם אלהים לאמר פרו ורבו ובברכת אדם אמר ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים בדרך ציווי לפי שהוא העיקר בהגלות כבוד יוצרו בתחתונים זו היא כוונת המאמר הזה באמרו פקודא דא לאתעסקא בהאי עלמא בפריה ורביה למעבד תולדין לאתפשטא שמא קדישא לכל סטרי' ושמא קדישא הוא סוד הדמו"ת כי העטרת היא שמו של י"הוה יתברך שנקרא' שמא קדישא והעוסק בפריה ורביה כב יכול מרבה את הדמו"ת והממעט ממעט את הדמו"ת ולמלקט רוחין ונשמתין כי העוסק בפריה ורביה הוא גורם למשוך וללקוט שושנים ונשמות מהעט' ובכן תשרה שכינה למטה על בניה הנלבשת בגופו' וכל מה שמוסיפים הנשמות לבא לעולם כן ירבה וכן יפרוץ כבודו יתברך למטה דכתיב ברב עם הדרת מלך ובאפס לאם מחתת רזון כי שלמה ע"ה ידבר בנגלה וירמוז בנסתר ויבאר כי הדרת מל"ך הוא זיו יקרו של הב"ה והוא חלק הצל"ם הנשמה והרוח ומלת רזון על חלקי הנפ"ש הכללית היא שרו של עולם שמי שאינו מתעס' בפריה ורביה כב יכול הוא ממעט את הדמו"ת ומבואר הוא:

דף טו:

והמשכילים יזהירו בזהר הרקיע כגוונא דתנועי דמנגני יבנגונא דילהון אזלין אבתרייהו אתוון ונקודי ומתנענען אבתרייהו כחיילין בתר מלכיהון וכו' הנה הוכרח בעל המאמר לבאר תחלה מלת זוהר הרקיע להיות הזוהר ההוא תחלת האצילות אשר שם מצוייר כל הנאצל ממנו ונמשך הענין לבאר כי האותיות הן הם המיוחסים אל הזרע הנזרע בבטן המלאה הבאים מכח הטפה שהיא הנקודה ושם יגדלו ויראו חוצה והם הששה והבת אשר ילדה לא"ה ואחר זה שב לבאר כי האותיות ההם אין להם כח להתנועע מעצמם לולי הנקודות המניעים אותם וזה משל נמרץ להודיע כי אין כח בנאצל נפרד מעצמו אם לא שנשאר בו ונדבק כח המאציל שהיא הנקודה כמו שביארנו ונתן דמיון נאה לענין זה לאחר שנשא משלו גופני לרמוז על הרוחני והוא כי ידוע הוא כי חומר כלי יקר לא יתנועע מעצמו כי אם בהמצא בו כח חיוני יניעהו וזולתו הוא חומר מת והנה גם כי ימצא בחומר ההוא כח חיוני עדין הוא חסר בחירת התנועה לאיזה צד יתנועע

אם למזרח ולמערב או לזולתם מהפאות והכח ההוא הבחיריי הוא הנותן השכלה לכח החיוני ההוא לאיזה צד יתנועע החומר וכן בדוגמא הזאת הם האותיות אשר הם ההויות אשר היו במעי הבינה ראשונה צריכות אל כח הנקודה הנזכרת לקנות התנועה לצאת משם ואחרי צאתם צריכות אל המקור שהוא הכתר הנותן בהם השכלה לאיזה מקום יפנו אם לימין אם לשמאל אם לדין אם לרחמים כי אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו ממאמרן בלכתם כי כלן מסכימות אל דבר א' הדין אל הרחמים או הרחמים אל הדין באופן שנעשו כלי ניגון א' אעפ"י שהקולות נבדלים בהתחברם יחד נעשו קול אחד ויהי סוד ניגונא דעלמא כי בהסכים הדברים אל כוונה אחת שבו כלם דבר אחד ואם הם נבדלים זה מזה מצד פעולתיהם והבן. ולזה אמר והמשכילים שהם הבנים הנזכרים יזהירו בהשכלתם אל הסבה שנאצלו ממנה הם מאירים ומזהירים כזוהר הרקיע ההוא ויחס האותיית אל הגופים והנקודות אל התנועה והטעמים אל ההשכלה כי הטעם הוא המורה דרך אל התנועה אם למעלה אם למטה אם לפנים אם לאחור כדמיון התלשא והזרקא למעלה וזולתם מהמורות למעלה וטעמים אחרות המורות למטה כאתנח וזולתו ואחרות המורות אל הצדדין כמאריך טרחא וזולתו:

הנה גלה כי מה שנשא משלו בענין ההזרעה וההריון ולידת הבנים אינו כי אם על צד היחס להמשיל הדברים בדרך גלוי כי הוא המכוון אצלינו ונעתק מהמשל ההוא אל דמיון האותיות שהם רוח פיו של הב"ה והוא המוליד אותם והמוציאם מן הכח אשר היו אל הפועל והן הם הספירות והם המשכילים בזוהר ההוא שנאצלו ממנו בסוד כי רוח החיה באופנים. וביאר כי הרקיע הוא דמיון ההסכמה הנמצאת בהם כשם שהרקיע הוא התפשטות ולוח אשר בו יצויירו האותיות כלן כמו שהכוכבים מצויירות בהתפשטות א' ברקיע השמים הללו אשר למעלה מראשנו כי הוא מורה על הסכמה אחת בלכתם ובשובם. בניגון א' ע"ד מ"ש ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים שעולה קלוסו של הב"ה בהתחברות כלם אל קול א' ואל הסכמה אחת:

והשלים לבאר מהו ומצדיקי הרבים ככוכבים וכו' לפי המונח ואמר אינון פסוקי דטעמי דפסקי במטלניהון ובגין כך אשתמע מלה דימה הפסק התיבות זו מזו אל הפסק התנועות וקראם מצדיקי הרבים שאלמלא הפסק התיבות היתה נקראת כל הפרשה כלה מלה אחת והנה ההפסק שבין אותיות לאותיות הוא המתקן המלות ומבדיל בין דיבור לדיבור הם הם ההפסקות מצדיקי הרבים כלומר רבוי התיבות.

וזהו פסוקי דטעמי דפסקי במטלניהון ובגין כך אשתמע מלה יזהירו אתוון נקודי ונהרין כחדא שאלמלא הטעמים לא יזהירו האותיות והנקודות והכל מסוד הנתיבות

המתפשטות מהחכמה אל הבינה כי משם נאצל הכל וז"א דסתימן דמטלנותא באינון שבילין סתימין מהאי אתפשט כלא:

ואחר שביאר הכתוב בעולם הספירות ביאר הענין עצמו בעטר"ה ואמר כי הכוונה באצילותם הוא להשפיע בה וקרא אל הספירות עמודים שלה וזה שכבר ידעת כי בעולם האצילות העליון נושא אל התחתון כי כל עולם יסודו כמוהו עולם האצילות יסודו הוא שורשו למעלה ועולם האמצעי יסודו באמצעיתו ועולם השפל יסודו בתחתיתו הנה כי עולם העליון יסודו נושא את שלמטה ממנו בסוד הארון נושא את נושאיו וע"כ קרא לספירות הבנין עמודיה של עטרה כי הם המעמידים אותה והם המשכילים למעלה אל מדת הבינה להכין אותה ולסעדה שמזולת ההשכלה הזאת שהם משכילים לעילתם אין כח בידם להשפיע בה וז"א המשכילים אינון קיימין וסמכין עילאין דאינון מסתכלי בסכל"תנו היא מדת הבי"נה בכל מה דאצטריך ההוא אפריון של שלמה שעשתה לו אמ"ו כי משם ממשיכים להשפיע בה בסוד אשרי משכיל אל דל כי היא דלה מעצמה ולית לה מגרמא כלום.

יזהירו דאי לא יזהירו וכו' לא יכלין לעיינא וכו' כי ממה שמקבלין נותנין ומשפיעין בה. כזוהר הרקיע ההוא דקיימא ע"ג אינון משכילים כבר ידעת כי יש רקיע למעלה מרקיע ויש חיה למעלה מחיה כאשר יבוא בפ' ויאסור יוסף מרכבתו עיין שם והרקיע הנזכר בכאן הוא העליון אשר על החיות העליונות שהם המשכילים הנזכרים והיא מדת הבי"נה והרקיע אשר למטה היא מדת היסוד והעטרה על החיות שלמטה והסימן בזה מקצה השמים ועד קצה השמים כי שני מרכבות הם המרכבה הראשונה מרכבת המשנה וסוד שניהם יאהדונהי ודמה הרקיע הזה לקרח הנורא וכבר ידעת כי מדת המלכות נקראת קרח לפי שבה נקפאים המים היורדים אליה שהם ההשפעות לסבת רוח צפו"ן שהיא מדת הגבורה הנושב בה תחלה ומקפיאם שלא ירדו למטה כי מדת הדין מעכבת הטוב עד שיפוח היום היא בקרו של אברהם שהיא מדת החס"ד ומכה במים הקפואים ההמה ומתיך אותם והם יורדין כי אין העולם מתקיים רק במדת החסד בסוד אמרתי עולם חסד יבנה ולפי שהרקיע הזה נעלם מאוד מצד עצמו דמהו אל הרקיע אשר על מרכבת המשנה המתיחס אל הקרח ולכן כתיב ודמות על ראשי החיה ההיא העליונה הפנימית רקיע כעין הקרח הנורא כעין ולא ממש רק לדמותה אליה ודמה הנסתר בנגלה וזהו והמשכילים שהם ההויות העליונות של הבנין יזהירו שמקבלות ומזהירות כזוהר אותו הרקיע העליון אשר עליהם שהזוהר שברקיע ההוא הוא הכת"ר המאיר אל התורה קדומה שהיא החכמ"ה וז"א זוהר דהוא זהיר לאורייתא זוהר הזהיר לאינון ראשי

החיה. וביאר שראשי החיה הם הם המשכילים אשר זכר שהם מזהירים ומאירים תמיד בהשפעתם לרקיע ההוא שמשם מקבלים הזהר הנזכר וז"א ואינון ראשי החיה אינון משכילים דזהרין ונהרין תדיר ומסתכלין להההוא רקיע להההוא נהירו דנפיק מתמן.
ודא איהו נהירו דאוריתא דנהיר תדיר ולא פסיק כלומר הנמשך מהחכמה אל הבינה כי החבור הזה תמידי לא יפסק לעולם ביחוד א' סוד אחותי רעיתי מלשון רצון אמנם חבור החת"ן עם הכלה לפעמים כפי מעשה התחתונים כי הם סיבה להפריד אלוף שלא ישפיע בה ולעולם כשתמצא בדבריהם נהר שאינו פוסק מימוי הוא ראש הנהר הנמשך מחכמה שהוא העדן בסוד ונהר יוצא מעדן וכו' כי סוף הנהר לפעמים פוסק ולפעמים משקה את הגן:

דף טז.

והארץ היתה תהו ובוהו היתה דייקא מקדמת דנא תלגא גומייא נפקא מנה זוהמא בההוא חילא דתלג' במיא ואקיש בה אשא תקיפא והוה בה פסולת ואתעדיאת ואתעביד' תוהו מדורא דזוהמא קינא דפסולת ובוהו ברירו דאתבריר מגו פסולת ואתיישב בה.
וחשך רזא דאשא תקיפא וההוא חשך חפי על גבי תוהו על ההוא פסולת ואתתקנת מניה.
ורוח אלהים רוחא דקודש' דנפיק מאלהים חיים ודא מרחפת על פני המים בתר דהאי רוח נשיב אבריר דקיקו חד מגו ההוא פסולת כטיסא דזוהמ' כד אבריר ואצריף זמנא ותרין עד דאשתאר דלית ביה זוהמא כלל כד האי תוהו אבריר ואצריף ונפק מניה רוח חזק מפרק הרים ומשבר סלעים ההוא דחמא אליהו.
אבריר בוהו ואצריף ונפק מניה רעש דכתיב ואחר הרוח רעש.
אבריר חשך ואכליל ברזא דיליה אש דכתיב ואחר הרעש אש.
אבריר רוח ואתכליל ברזא דיליה קול דממה דקה **תהו** אתר דלית ביה גוון ולא דיוקנא ולא אתכליל ברזא דדיוקנא כלל לכלא אית לבושא לאתלבשא בר האי דאתחזי ביה וליתיה כלל ולא הוי.
בהו להאי אית ליה ציורא ודיוקנא אבנין משתקעין ומגו גליפא דתהו נפקי ומשתקעין תמן ומתמן משכי תועלתא לעלמא.
בציורא דלבושא משכי תועלתא מעילא לתתא וסלקי מתתא לעילא ועל דא נקיבן ומפולמין הני תליין באויר' לזמנין תליין באויר' דסלקי מתמן לעילא לזמנין אטמרן ביומא דעיבא ומפקי מיין מגו תהומא לאתזנ' תהו מתמן דהא כדין חדוה ושטותא הוא דאתפשט תהו בעלמא

חשך הוא אשא אוכמא תקיף בגוון. אשא סומק' תקיף בחיוו.
אשא ירוקא תקיף בציור אשא חוורא דכליל כלא חשך תקיף בכל אשין ודא אתקיף לתוהו.
חשך הוא אשא ולאו איהו אשא חשוכא בר כד אתקיף לתוהו ורזא דא ותכהין עיניו מראות.
חשך פני רע דאסבר פנים לרע וכד אסבר פנים לרע כדין אקרי חשך דשארי עליה לאתקפא ליה ורזא דא וחשך על פני תהום **רוח** הוא קול דשארי על בוהו ואתקיף ליה ואנהיג ליה בכל מה דאצטרי' ורזא דא קול ה' על המים וכן ורוח אלהים מרחפת על פני המים אבנין משקען גו תהומי דנפקי מיא מנהון ועל דא אקרון פני תהום רוח אתקין ואנהיג אל אינון פנים פני תהום דא כמה דאצטריך ליה ודא במא דאצטריך ליה **תהו** עליה שריא שם שדי **בהו** עליה שריא שם צבאות **חשך** עליה שריא שם אלהים **רוח** עליה שריא שם י"הוה רוח חזק מפרק הרים שמא דא לא הוי ביה דהא שם שד"י שלטא עליה ברזא דסתרא דתוהו ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' דהא שם צבאות שלטא ביה ברזא דבוהו וע"ד אקרי בוהו רעש דלאו איהו בלא רעש ואחר הרעש אש לא באש ה' דהא שמא דאלהים שלטא ביה מסטרא דחשך. ואחר האש קול דממה דקה הכא אשתכח שם י"הוה ארבעה פרקין הכא דאינון פרקי גופא ואיברין ידיעאן דאינון ארבע' ואינון תריסר והכא שמא גליפא דתריסר אתוון דאתמסר לאליהו במערה הנה כתבתי לך הנוסח האמיתי בעבור שנמצא טעות בהעתקו' לעומק הענין.
ועתה אבאר המאמר כבר הקדמנו למעלה ענין התוהו הנקרא היולי בלשון הפלוסופי' הקדמונים אשר קבלו סודו מחכמי ישראל כלומר התוהו הנגלה לא התוהו העליון לפי שיש תוהו בעולם האצילות ותהו למטה בדוגמתו והם עליהם השלום לא גלו להם רק ענין התוהו הנגלה ההיולי לארבעה היסודות וכבר קבלנו כי אין דבר למטה שאין שרשו למעלה וכמו שיש חומר ראשון למטה שממנו הובדלו הארבעה צורות צורת האש וצורת הרוח וצורת המים וצורת העפר כאשר כתב הרמב"ם ז"ל בהלכו' דעות בארוכה וזה החומר הוא המתהה בני האדם לפי שהיה חומר דק נעדר מצורה וזה קשה לצייר בשום שכל שימצא חומד בזולת צורה כי כל חומר מורגש נמנע שיהיה בזולת צורה על כן הוא דבר המתהה בני אדם כי לא ידעו מהו ואם בהיולי הזה התחתון עמדו הלבבות מלדרוש היאך היה ומה היה כ"ש וקל וחומר בתוהו העליון המיוחס אל האפס ואל האי"ן המוחלט כי ידיעת מציאותו נעלמת מבני אדם ומעוף השמים הם הם המלאכים נסתרה כמ"ש והחכמ"ה מאי"ן תמצא שהוא היש הבא מן האי"ן כמו שאמרנו כי ידיעתו

נעלמת מדעת כל היצור ואין כל בריה יכולה לעמוד על בוריו של דבר כי לא ידעו שהוא נמצא רק ממה שהמציא שהוא היש אשר יחסוה אל הנקודה אשר עליה חוגגת המחוגה היא המחשבה העליונה הנסתרת אשר על ידה הוציא ההויות מתעלום האפילה לאור כמ"ש ותעלומה יוציא אור והוא דבר מתאחד בעצם הרצון שהכל תלוי בו ומאצילות הזה נמשך אצילות ב' הוא משכן והיכל אליו בו יתכסה כי הוא מכסהו כנקודה בתוך העגולה כי כח העגולה וציורה אינה רק בנקודה אשר על כן נתציירה הה"א הראשונה שבשם בצורת **ר** כמו שכבר כתבנו ולזאת המדה שנקראת בינה בבחינ' שהיא אם כל ח"י וכל היצור מאבני הבנין יחסוה אל ההיולי הוא התוהו שאין בל' הקדש מלה שיורה עליה כי אם תהו כמ"ש הרמב"ן ז"ל בפסוק והארץ היתה תוהו והנה שורה חכמתו ית' הנעלמת כי בלתי הסדר הזה לא היה אפשר להמציא אבני הבנין שהם יסודות עליונים בהתיחס אל היסודות התחתונים לא שהם חומר ולא דבר מוגשם ח"ו אבל כל הנדבר בהם הוא מצדנו אמנם הכונה בכל זה לאמר כי כשיצא הרצון העליון להמציא העולמות רוחמי"ם וטבעיים ראה כי היה מן הראוי להוציא זולל מיקר הוא החשך כדי להוציא עוד יקר מזולל כי באופן הזה ימצא עולם הבחינה ויתעלו הנבחנים יותר והרבה מאוד ממה שהיו בשרשם כמו שיתבאר בענין הנסיון ב"ה וזה בהמציא מדרגות זו למטה מזו וכל מה שיתרחקו מעצם האור יתפעלו מגניזת האור ויובדלו כפי מרחקם ממנו כי כל מדרגה שהיא למטה מחבירתה היא חסרה יותר עד הגיע הדבר אל המוצק הזה אשר אין חקר ומספר למדרגות שנשתלשלו זו מזו עד ההיולי התחתון אשר לזה כיוון בעל ס' יצירה באותה המשנ' עשר ספירות בלימה אחת רוח אלהים חיים וכו' שתים רוח מרוח שלש מים מרוח חקק וחצב בהם תוהו ובוהו ורפש וטיט אמר שנשתלשל זה מזה עד בא הטיט והרפש שהוא החומר הבא מן התוהו שאין בו ממש אל הבוהו שיש בו ממש כי מלת בוהו יורה על ממש כלומר בו הוא מה שהוא:

והנה בהיות האמת כי גזרה חכמתו להמציא ולהאציל מאורו עשר ספירות שהם מלבושיו אשר בהם יתכסה האור העצום כי הם אספקלריאות שנראה מאמצעותם האור חוייב ג"כ להמציא תחתיהם עשר כנגדם בדמותם לא בצלמם כי זה לעומת זה עשה האלהים והם העשר של הקליפה נמצא לפי זה כשם שנמצא למעלה בעולם האצילות מדה נקרא' תוהו בהתיחס אל ההעלמה כן בעולם הקליפה חוייב להמציא דוגמת התוהו ההוא המתהה בני אדם הוא ההיולי אשר הוא התחלת הארבעה הצורות והוא נושא אותם כי לא יחולו הצורות רק על החומר ובו יובדלו אמנם החומר ההוא קודם שקבל

הצורות לא היה נודע לו שום ענין ועל התחלת גלוי הצורות הללו אמרה ורמזה התורה והארץ היתה תוהו ובוהו וכו':

והנה התחיל בעל המאמר להודיע כי מלת היתה דייקא כמו שאמר היתה כבר ויתבאר זה לפנים במה שאמר סוספיתא דקלמרי גו קולטוי בע"ה וקודם שאבאר ענין המאמר צריך אתה לדעת כי חכמי הקבלה ע"ש כשהם רוצים לגלות סודותיהם המקובלי' אצלם מסודות התורה מגידים הענין במורגש ורומזים למעלה אל המושכל וזה נפי שכל דבר מורגש בערך המושכל הוא כדמיון הגוף אל הנפש כי לא יודעו כחות הנפש רק מכחות הגוף וכמ"ש ומבשרי אחזה אלוה לפי שבגוף יובדלו כחות הנפש ואם היא אחת בלתי נחלקת הנה היא נחלקת באיברי הגוף ובהם היא נגבלת והיא בעצמה בלתי נגבלת והבן זה הענין מאוד מאוד כי ממנו תבין שיש לו ית' כח בגבול מבלי גבול והם ספירותיו ית' שהם כח שלם וכח חסר כשהם מקבלו' מהשפע הבא משלמותו ית' הם כח שלם ובהמנע השפע מהם הם כח חסר ולכך יש להם כח לפעול בהשלמה ובחסרון כפי המקבלים. ולסבה זו תמצא לחכמי הקבלה פעם מדברים בענין התוהו הזה בעולם האצילות במדת הבי"נה כי היא כדמיון היולי אשר היו צורות האבנ' העליונים נעלמים בקרבה עד שנגלו ונעשו בוהו כלומר שילבשו צורה כל א' ואחת מדין או מרחמים:

וזהו כוונת רז"ל באמרם תוהו זה קו ירוק המקיף את העולם כלו בוהו אלו אבנים מפולמות פי' מלוחלחות וכוונתם בזה כי תוהו רומז אל מדת בינה הנעלמת אשר היו הבני"ם הם האבני"ם המלוחלחות המוציאות השפע מן הכח אל הפועל היו נעלמים בה ולא נגלו צורותיהם והנה יחסו המדה הזאת אל קו ירוק לסבות. האחד לפי שהקו הוא ההתפשטות הנקודה וכן הבינה היא היתה אם כל ההתפשטות. ויחסוה אל גוון הירוק לפי שהוא התחלת הגוונים במציאות הצמיחה כמו שנראה מטבע צמחי האדמה שתחלת הגלותם הוא גוון ירוק ודע כי מלת ירוק בלשוננו כולל שני גוונים א' תכלתיי וא' כרתיי הוא שאמרו במשנה ר"א אומר עד שיכיר בין תכלת לכרתי כי שניהם קרובים זה לזה ולא יוכרו עד שיאור היום וזה הגוון נראה בתחלת צמיחת הירק גוון בין תכלתיי וכרתיי ולכן יחסו המדה הזאת אל גוון ירוק וזה הגוון הוא מקיף את העולם כלו כי כן נראה באופק הנראה לעינינו המקיף את העולם בתחלת הבקר ובתחלת הערב אם לא ימצאו אידים עולים מן הארץ ויהיה האויר זך יראה קו ירוק סביב הארץ באויר השמים הסמוך לארץ הנקרא אופק הנה הגוון הזה מורה על התחל' בין בבקר ובין בערב וקורין אותו חכמי הטבע אל טאוק אל זאראק באלערבי ולכן דמו כל התחלת הגלוי אל גוון ירוק ונחזור אל הענין כי חכמי הקבלה ע"ה פעם ידברו במורגש וכוונת' ג"כ במושכל

ופעם במושכל וכונתם ג"כ במורגש כי זה לעומת זה עשה האלהים. והנה המאמר הזה מגיד למעלה ורומז למטה והוא אומרו והארץ היתה כלומר הארץ העליונ' מקודם הגלוי בעמקי האי"ן כמו שאני עתיד לבאר במשל הקלמרי גו קולטוי. וביאור הענין דומה אל הטבע לפי שטבע כל הדברים משם נמצאו ויצאו ונתגלו מן המופלא אל המושכל ומן המושכל אל המורגש ומן המורגש הוא הרשום אל החקיקה ומן החקיק' אל החציב' שהם האברי' הרמוז' באבני הבנין ואחריה' מדרגות רבות כהנה וכהנה. ולבאר זה אמר תלגא גו מיא נפק מינה זוהמא ככר ידעת כי ההויות העליונות אחרי הגלותם נתיחסו אל המים היורדים והנגרים ממקורם והוא סוד המים העליונים היורדים אל העטרת ונעשים שם מים תחתוני' כי כל דבר הנמשך ממקורו נקרא תחתון ושם עמדו המים ונעשו של"ג בסוד מאמר רבי אליעזר הגדול הארץ מהיכן נבראת משלג שתחת כסא הכבוד הנה דמה ההויות ההם אל המים הקפואים כשלג שאינו ניגר כי אם בחום היום כמו שביארנו ובהיות שהמים ההם הרמוזים נעשו שלג היו הכנה להמציא מהם חומר מוקשיי הוא הזוהמא הנאמר בכאן ששבו קצת המים הקפואים ההם עפר כי כן שני אלה היסודות המים והעפר קרובים זה לזה במקום תחתונים להיות שניהם בקורבה אחת לפי טבעם כי קצת המים הקרובים אל העפר שבים עפר וקצת העפר הקרוב אל המים מתמסמס ושב מים וזה נראה לעין שאם יבושלו המים גם כי יהיו צלולים עד מאוד הנה ישאר בתחתית הכלי קצת עפרורי' והסבה בזה להיות חלקי שניהם קרובים בכח ההיולי שיצאו ממנו הנה א"כ השלג שהוא חלק מהמי' ישוב עפר וחומר נפסד להיות מיכן אל הצמיחה כי לא יצא דבר נפסד רק ממקור משחת הוא החומר אשר נתגלגל מיקר אל זולל כפי התרחקו מהסבה. וביאר כי סבת ההוויית הזה הוא הזוהמא הנז' ואמר בההוא חילא דתלגא במיא אקיש בה אשא תקיפא והוה בם פסולת ואעדיאת כי בכח הקפאת השלג המוקשיי הכה כח האש החזק ונעשה פסולת וחומר נפסד והרה ללדת להצמיח מוצא דשא אשר נראה ממה שאמרנו כי הוצרך תחילה להקפות המים להיותם מוכנים לקבלת צורת החומר שאם לא הוקפאו לא היה נמצא החומר והפסולת ההוא הצריך לעולם ההוייה וההפסד ויתבאר לך הענין זה ממאמרם ז"ל נעץ גבריאל קנה אחד בים ונעשה ממנו כרך גדול של רומי כי כפי פשטו יאמר כי בדרך טבע יתכן כי בהקבץ מעכירות המים הנוהמים ונקוים סביב קנה אחד מעט מעט יתרבה עכירותם ויתעבה ויעשה ממנו חומר מוקשיי ופסולת גם כי הכוונה להם ז"ל למעלה כי מתגבורת מדת הדין המיוחס להם אל גבריאל נעשה כרך של רומי כי משם יונק כח האדום ההוא מכח האש והכל כוונה אחת כי אין מה שבטבע אלא במה שבמושכל:

ואחר כך שב לבאר הענין בפרט ואמר כי תוהו הנזכר בכתוב הוא מדור הזוהמא וקן הפסולת שהוא הרפש והטיט וכדי שיתציר זה הענין בדעתך אביא לך משל אחד הביאו ספר תחכמוני בפי' המשנה שזכרתי למעלה מספר יצירה עשר ספירות בלימה אחת רוח אלהים חיים ברוך ומבורך שמו של ח"י העולמים וכו' שתים רוח מרוח וכו' פירש הוא ז"ל הא כיצר הוציא הב"ה רוח מרוחו הקדוש וחקק וחצב באותו הרוח שנפח והוציא חללו של עולם לד' דפנות העולם מזרח ומערב וצפון ודרום ורוח בכל א' מהם. ואמר הוא ז"ל וברשות האל יתברך ממשל אני משל בהבדלת אלף אלפי אלפים וריבי רבבות לאין חקר ומספר בין קדש לחול ובין הטהור למה שאינו טהור ובין חזק ואמיץ בכחו ובגבורתו ובין האנוש החלש בכחו ובגופו ובין החי והקיים לעד ולנצח נצחים מאומן של זכוכית כשיחפוץ לעשות כלי של זכוכית לוקח בכלי ברזל נבוב בקנה מן הזכוכית הניתך בכור הכבשן ונופח בפיו ועובר הרוח בתוך הקנה הנבוב אל הזכוכית הנתכת הדבוקה בקצהו והזכוכית נמתח ונעשה כלי גדול או קטן בין כדוריי בין בן ד' דפנות בין ארוך בין רחב ככל אשר יחפוץ האומן והאל הגבור והנורא בכחו הגדול הוציא רוח מרוחו ונמתח חללו של עולם עד הגבול אשר גזרה חכמתו ואמר לעולם דיי הנה החכם הזה ז"ל ממציא זה המשל לשכך את האוזן גם כי אין הנדון דומה לראיה ואני אעוררך על זה הענין רצוני על כי התוהו הזה יתחייב ממנו החשך וההחשך יתחייב החומר. וגם יצוייר בשכלך מה הוא ענין התוהו המתמיה בני אדם וזה כי כבר הוא מוסכם בין כל חכמי המחקר הכרח המנע הריקות כלומר שאין מקום פנוי וריק בעולם ואין חלל בלתי נמלא באויר כי הוא מן הנמנע להמציא שום חלל ריק מאויר והנה נמצא כפי הטבע איפשרות להמציא חלל בזולת אויר וזה שאם נקח כלי זכוכית באשישה או כדומה לה ונשים האשישא על אבן של שיש או של ברזל ויהיו פני האבן והברזל שטחיים שוים וישימו על האבן עגולה של בצק סביב דופני האשישה כדי לשמור האויר שלא יכנס באשישה המושמת עליו עוד ישימו נר אחד תוך האשישה על האבן הנה יתמיד חיות הנר עד שיכלה האויר שהיה באשישה ומיד יכבה הנר כי אין חיות הנר רק באויר וכשיכלה האויר בשאיפת הנר ישאר החלל ההוא ריק מאויר ואם תשא האשישה למעלה תנשא האבן עמה להעדר האויר שהיה מפריד בין האשישה והאבן והנה שבו גוף אחד האשישה והאבן והוא דבר מתמיה כי ימצא חלל בזולת אויר ונקרא החלל ההוא ערום מצורת האויר כי לא יכחיש השכל שנשאר החלל ההוא ריק מאויר שאם היה שם אויר לא יכבה הנר והוא דבר מתמיה כפי הטבע וזה החלל נקרא תוהו שאין בו ממש שאלו היה שם אויר לא היה נושא הכלי את נושאו והוא סוד נוטה צפון על תוהו וכבר ידעת מ"ש ז"ל שהפאה ההיא של צפון חרבה

וערומה מכל צורה כי על כן ייחס אליה התוהו והוא סוד תולה ארץ על בלימה שאלו היה בפאה ההיא שום חלל מלא לא תעמוד הארץ תלויה על בלימה יתעלה שמו והדרו וזרועו החזקה המקיימה על תוהו המתמיה בני אדם שהוא דבר נמצא ריק וחלל בלא צורה לא מאויר ולא מזולתו וחוייב להמצא מהחלל ההוא הנבוב חושך בהעדר האויר ממנו ומהחשך חויב להמציא חומר ממשיי והעד על זה חשך מצרים שנאמר וימש חשך ובמדרש אגרה מלשון והיית ממשש בצהרים שהיה כפול ומכופל ועב שהיה בו ממשות נתפס בידים והיה כל כך עב עד שאמר ולא קמו איש מתחתיו אם ישב לא היה יכול לעמוד עמד לא היה יכול לישב למדנו כי מן התוהו נמשך החומר והוא מ"ש המאמר תוהו מדורא דזוהמא קינא דפסולתא כי היה התחלה לחומר. ובוהו ברירו דאתבריר מגו פסולת פי' שהוברר ונזדכך הפסולת ההוא החשוכיי ויצא מזוקק לאור כאשר יבאר בסמוך והנה הארכתי מעט בזה הענין להרחיב מעט השכל כפי ההשגה האנושית לא כפי עצם הבריאה ח"ו כי לא ידענה בלתו יתברך אמנם אנחנו כדמיון הסומא אשר יכה ניצוץ השמש על עיניו ומצייר מציאות האור ואינו רואה את כל מאומה בידו ועל כל זה יזונו עיניו מעט ויהנו ממנו וכן אנחנו יהנה שכלנו האנושי בהמצ' בדבר הטבע דבר דומה אל שרשו בנגלה כי סוד הענין הזה הוא למעלה ודוגמתו למטה כמו שאמרתי ואמרתי זה לפי שלא ראיתי בכל הספרים ומפרשי מאמרי הזוהר לא בפי' החכם ה"ר מנחם רקנאטי ז"ל ולא בספר זולתו מי שביאר המאמר הזה מראשו אל סופו רק לוקחים קצת דברי המאמר מניחים העיקר:

ואחר שביאר ענין התוהו והבוהו הוסיף לבאר סוד החשך והרוח ואמר וחשך רוא דאשא תקיפא וכו' סוד האש החזקה שהיא מדת הגבו"רה שנתיחסה לשמאל והוא המכסה על תוהו הנמשך ממדת הבי"נה על אותו הפסולת והזוהמא אשר נמשך מהתוהו ונתחזק ממנו כי מכח התוהו נמצא וז"א וההוא חשך חפי על גבי תוהו וביאר ואמר שרצונו לומר על גבי תוהו על הפסולת הנמשך ממנו אשר בו נתחזק וזהו על ההוא פסולת דאתתקף מניה. ורוח אלהים מרחפת רוחא דקודשא דנפיק מאלהים ודא מרחף על פני המים כלומר אותו הרוח הראשון שנסתלק ונשאר תוהו בהעדרו הוא מרחף על פני הבוהו שקבל צורה שהוא מקיימו והוא סוד המים הנרמזים באבנים המפולמות ואמר שלא הוברר מהתוהו הבוהו ער שנשב זה הרוח והכן הוברר מתוך הפסולת מעט מעט כדמיון הכסף המעורב בסיגים הנצרף בכור פעם ושתים עד שנשאר הכסף מזוקק ואמר כך האי תוהו אבריר ואצריף ונפק מניה וכו' אמר שהסיג הנמשך למטה בקליפות האגוז רוח חזק מפרק הרים ומשבר סלעים הרמז לכחות הדין הוא אותו שראה אליהו כי בד'

קליפות האגוז היה צופה מה שלמעלה במרכבה הראשונה כמו שהיה צופה יחזקאל כמ"ש והנה רוח סערה באה מן הצפון וכו' ואמר שגם הבוהו נצרף ויצא ונמשך ממנו למטה סיג הרעש שגם הבוהו יש בו רעש כי אין מדה שלא ימצא בה דין ורחמים ונקראת לפי רובה אם רובה דין נקראת מדת הדין ואם רובה רחמים נקראת מדת רחמים הוא שראה אליהו ואמר ואחר הרוח רעש. ואמר שגם החשך נצרף ונזקק ויצא ממנו הסיג למטה והוא האש והסתכל כי באלה השלשה אבות שהם התוהו והבוהו והחשך זכר הסיגים שיצאו מהם שהם רוח סערה ורעש ואש שהם השלשה קליפות האגוז החיצוניים אמנם משהוברר ונזקק הרוח אמר אבריר רוח ואתכליל ברזא דיליה קול דממה דקה לא אמר אצריף ונפק מניה כמו שאמר בשלשה אבות ראשונים רק אמר ואתכליל והרמז על הקליפה הדקה הקרובה אל מוח האגוז הנרמז במראת יחזקאל בנוגה לו סביב כי הוא זכר תחלה והנה רוח סערה סוד הערלה העומדת בחוץ כי בה צפה איוב כשענהו האל יתברך שנאמר ויען יי' את איוב מן הסערה בנון כפופה ולא פשוטה להורות כי לא היה שם הנו"ן פשוטה המשפעת רק קליפתה ולכן אמר באה מן הצפון הידוע אשר ממנו תפתח הרעה שהוא מסביר פנים לרע כאשר יתבאר ואח"כ אמר ענן גדול היא הקליפה השניה לה ואח"כ ואש מתלקחת היא הקליפה השלישית אליה ואח"כ אמר על הרביעית הדקה הקרובה אל מוח האגוז ונוגה לו סביב כי יש לקליפה הזאת נוגה ומתנוצצת באויר לסבת קורבתה אל הפנימי ואל זה רמז המאמר הזה באמרו אבריר רוח כלומר רוח אלהים חיים ואתכליל ברזא דיליה לא אמר ואתכליל ביה שהיה נראה כי הוא הוא ביחוד אבל אמר ברזא דיליה כלומר בסוד זולא כמוהו בשלימות כי אם בדמיון: **ואחר** שזכר מציאות הוויות האבות שהם התוהו והבוהו והחשך והרוח ומה שנמשך מהם לוה שב לבאר ענין התוהו והבוהו מהו המובן מענינם ומציאותם וכבר קדם לנו מהו ממה שכתבנו בו תוהו דלית ביה גוון ולא דיוקנא ולא אתכליל ברזא דדיוקנא כי הוא דבר ערום מכל צורה ולא יקרא לו שם ידוע רק תוהו לפי שעדיין לא קנה צורה שיקרא שמו עליה ולא גוון כלל שיאמר עליו שהוא אדום או ירוק או שחור וזולתו מהגוונים. כד מסתכלן ביה לית ביה דיוקנא כלל פי' אם נבוא להתבונן במהותו לא נשיג בו לא צורה ולא דמיון. לכלא אית לבושא לאתלבשא בו האי דאתחזי ביה וליתיה כלל דלא הוי אמר כי כל הנמצא ממנו שקבל צורה הוא לבושו כי צורתו היא לבושו זולת זה התוהו שנראה בו הלבוש ואיננו. וממה שכתבתי בדמיון חלל האשישה אחר כלות האויר שהיה שם בתחילה בשאיפת הנר תבין אמרו דאתחזי ביה וליתיה כי מתוך האשישה אנחנו רואים חלל ואין שם לא אויר ולא זולתו וא"כ נראה שם דבר שאינו וז"א וליתיה כלל ולא הוי

ואל תרחיק המשל והדמיון הזה מדעתך כי הוא יורנו על כי יש דבר נמצא מזולת לבוש וצריך אתה להמשל ואל הדמיון הזה במקומות רבים כאשר יבוא בע"ה. וביאר הבוהו ואמר להאי לבושא אית לבושא ודיוקנא והשם מורה כי בו הוא דבר הנתפס והניכר שבו נתלבש התוהו להגלות ואמר כי הסוד הזה הם האבנים המושקעות ומתוך חותם התוהו יצאו להמשיך המים והשפע בסבת הצורה שקבלו שאלמלא הלבוש שלבשו לא היה יורד שפע לעולם שבהם יתגשם השפע לעולם המוגשם והוא אמרו בציורא דלבושא משכי תועלתא מעילא לתתא ומ"ש וסלקי מתתא לעילא הכוונה להודיע שהאבני"ם האלה הרמוזים יש בהם רוח אלהים חיים ומגמתם תמיד לקבל ממה שלמעלה מהם ולהשפיע לשלמטה מהם כי הם החיות העליונות אשר תמיד רצים ושבים אלא שנתיחסו אל האבנים לשתי סבות הא' לרמוז על בנין העולם שאין בנין בלא אבנים והב' לרמוז על ההשפעה היורדת באמצעותם לעולם כדמיון האבנים והסלעים שיוצאים מהם המעיינות והנהרות ואמר כי על רמז זה נקראו אבנין נקיבן ומפולמין פי' נקובות להשפיע ומפולמין מלוחלחות ומליאות מכל טוב ומ"ש הני תליין באוירא לזמנין תליין לזמנין אתטמרן הוא רמז לגלוי השפעותיהם או להעדרם כפי כושר מעשה התחתונים לפעמים משפיעים לפעמים הם נסתרים כאלו הם בהסתר פנים בב יכול לגבי התחתונים ביומא דעיבא ביום חרון וכעס כמ"ש סכותה בענן לך מעבור תפלה והסתכל שכתוב סכותה בה"א בב יכול הה"א האחרונה שבשם היא בהסתר פנים על כנסת ישראל והפנים המאירים נסתלקו ממנה הוא נרמז ביומא דעיבא ומ"ש ומפקי מיין גו תהומא לאתונא מתמן תוהו מכאן תבין כי יש תוהו עליון בעולם האצילות כמו שאמרתי ויש תוהו למטה בעולם הקליפה ואלה האבנים ממשיכים מים ושפע תוך התהו"ם הנרמז לרגלי החי"ה היורדות מות ומתמצית השפע ההוא ניזון התוהו התחתון שהוא ראשית עולם הקליפה ומ"ש דהא כדין חדוה ושטותא הוא דאתפשט תו"הו בעלמא זה יתבאר ממאמרם ז"ל ירדן יוצא ממערת פמיאס ומהלך בימה של טבריה ומהלך בימה של סבבי ומהלך כימה של עלית ומתגלגל ויורד לים הגדול ויורד לפיו של לויתן שנאמר יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו ואמרו אימתי בהמות בהררי אלף בטוח בזמן שיגיח ירדן אל פיהו של לויתן ואמרו זה לפי שזה הכתוב מדבר בבהמות בהררי אלף. וסוד הענין הוא כי הירדן הוא רמז לי"אור דין וכי הוא יורד מדן שהיה דגלו לצד צפון והוא יורד ממערת פמיאס כלומר מתעלום הבי"נה כי שם הדין נעלם בסוד **יהו"ה** הנקוד בנקוד **אֱלֹהִים** כי שם חלקת ומקור הדין ורמוזה במערת פמילאס לרמוז שהיא מערה של אהי"ה שהוא הכת"ר שבה מפקיד כליו והאבנים נחצבים ממנה וכן עולה פמייאס כ"א במ"ק כמנין אהי"ה והם עליהם השלום

מדברים בדרך חידה ומשל ונושאים משליהם על שמות המקומות אשר הם מתעסקים בהם כאשר נבאר בעז"ה בחידת בריה דרב המנונא סבא בשם מקום שנקרא לו"ד אמרו שי"אור הדי"ן מקורו הנעלם הוא מערת פמייאס ויורד ומהלך בימה של טבריה הרומז למדת החס"ד שהיא ימה של שכי"נה כי מימי החסד עושים אותה ים וכן עולה במ"ק חס"ד טברי"ה. ומהלך בימה של סבכי הרומז למדת הגבו"רה שמשפיע בה הדין שהוא מקום סבוך קרנותיו של אילו של יצחק פי' סבון הדין משם הוא יורד. ומהלך בימה של עלי"ת ונוסחא אחריתי חי"לת והרמז אל מדת התפארת כי הוא גולת עלית על העטרת שעיקר הרחמים וההמזגה ממנו הוא כמעשהו. או חילת מענין חי"ל שלו. והסתכל שלא אמר בימה של טבריה ובימה של סבכי מתגלגל אלא מהלך ובימה של חילת אמר מתגלגל לפי שהוא מתגלגל דרך הנצח וההוד והיסוד אל הים הנזכר. וכבר ידעת כי שבעה ימים הם ולא האריך בעל המאמר רק בשלשה מהם שהם האבות והכולל אותם שהוא הים הגדול. ומ"ש אח"כ ויורד אל פיו של לויתן וכפי הרמז הלוי"תן הקדוש הוא בן זוגה של עטרת והוא המשפיע בה ואיך יקדים הי"ם אל הלוי"תן בלשון המאמר. אמנם כי צריך אתה לדעת כי יש ולויתן קדוש ולויתן בעולם הקליפה זה דג טהור וזה דג טמא ומתמצית הלויתן הטהור היורד אל הים יזון הנחש התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו כאשר יבוא במקומו ב"ה ולויתן הזה הנז' בכאן הוא לויתן נחש עקלתון כי פיו פתוח אל מימי הירדן הוא יאור די"ן הנרמז אל מדת הדין ובהגיע הירדן אל פיהו בהמות בהררי אלף בטוחות והם אוכלוסין של לויתן נחש בריח כי אז יחלק להם טרפם ומזונם בסוד הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם כי עיקר מזונם הוא בא ממדת אל ח"י על ידי העטרת וכבר ידעת כי מכח הנחש והבהמות מתגבר היצר הרע בעוצם והוא סוד אמרם סרס את הזכר והרג את הנקבה כדי שלא יתרבה היצר הרע ויחריב העולם והנה היצר הרע הוא שמחת וחדות העולם הזה ושטותו וסכלותו וסכלות כל שנמשכים אחריו בזה העולם כי יערב לנפשם תאוותו הנהיה והמשברת גופם ואין לך שטות וסכלות גדול מזה וזהו אמרו והתקין מיין גו תהומא לאתזנא מתמן תוהו הוא התוהו התחתון דהא כדין חדוה ושטותא הוא דאתפשט תוהו בעלמא יגיד כי מן התוהו נמשך השטות שהוא שמחת העולם הגשמי הזה לסבת החומר שנמשך משם:

ואחר שביאר ענין התוהו והבוהו ומה שנמשך מהם למטה שב לבאר ענין החשך הנדבר מהו ולמה נקרא חשך וכמה גוונים יש בו כי הגוונים מורים על תוקף הדין ורפיונו והתחיל ראשונה בגוונים ואמר כי שלשה מיני מראות הם ואחד כולל את כלם וסוד ד' מראות הללו למטה בקליפה אמרם במשנה ארבעה אבות נזיקין הם השור והבור וכו'

ואמרם בנגעים מראות נגעים שנים שהם ארבעה רומזים בדבריהם עליהם השלום כי שורש הנזקים והנגעים הם מרכבת הקליפה כי אין מרכבה פחות מארבעה כי זה לעומת זה עשה האלהים. ואמר שהם אש שחורה ואש אדומה ואש ירוקה והרמז על חוזק הדין ורפיונו כי הגוון השחור מורה על תוקף הדין ועביו והגוון האדום מורה על דין חזק ויסורים קשים ורעים ולא כ"כ חזק כגוון השחור כי מנפש ועד בשר יכלה הוא המות המחשיך פני הבריות והגוון הירוק על הדין הנרפה הממוצע כי יש בו קצת לבנונית והגוון הלבן מורה על הרחמים. וזכר המראות הללו מלמטה למעלה כי כל עוד שכח הדין יורד למטה הוא מתחזק. וכוונתו באמרו בגוון תקיף בחיזו תקיף בציור הודיע כי המראות הללו אינם מוגשמות עבות כמראות המלובשות בחומר העשבים והצמחים או הבגדים הצבועים אבל הם מראות דקות למראה ולציור זולת השחור שהוא האחרון שהוא תקיף בגוון חשוך הרבה בלתי נראה לעוביו ולכן זכר בשנים הראשונים תקיף בחיזו ותקיף בציור ובאחרון שהוא הראשון ממטה למעלה שהוא השחור אמר תקיף בגוון. ומ"ש אשא חוורא דכליל כלא הוא הראש כי כל הקרוב אל עצם האור יותר מאיר ויותר זך ובהיותו ראש לכל הגוונים הוא כולל את כלם וכבר ידעת כי ראש כל הגוונים הוא הלבן אשר בו יתלבשו ותכליתם הוא השחור המכסה ומשחיר כל הגוונים וכבר ידעת אמרם על השחור אדום הוא אלא שלקה כי הגוון השחור הוא המכסה ומחשיך כל הגוונים וזהו מ"ש חשך תקיף בכל אשין ודא אתקיף לתוהו פירוש הוא המחזין אל התוהו התחתון ואמר על החשך הזה העליון שהוא אש ולא אש חשוך כי לא קנה שם אש חשוכיי רק כשהוא מחזק את התוהו התחתון כי כל דבר רוחני נקרא על שם פעולתו והסוד בזה ותכהין עיניו מראות כי מדתו של יצחק היא חשך בבחינת הימין שהוא אור ראשון ולכן פעלה מדתו בו ולפי שמשם יונקים כל המדרגות השמאליות בעלי הקליפה החשוכיות נקרא על שמם חשד לפי שהוא מסביר פנים אל הרע וזהו סוד ויאהב יצחק את עשו לפי שכחו של עשו יונק מצד שמאל ממדתו של יצחק וכל עלה רוצה להניק מברכתה לעלולה וזהו וכד אסבר אפין לרע כדין אקרי חשך דשארי עליה לאתקפא ליה כלומר לפיכך נקרא חשך לפי שהוא חונה עליו ומחזקו ונותן לו כח והסימן לאלה הארבע מראות קליפה בנגעי הבתים והנה הנגע בקירות הבית שקערורות ירקרקות או אדמדמות ומראיהן שפל מן הקיר הוא גוון שחור כמ"ש ושפלה איננה מן העור והיא כהה וכבר ידעת כי הקיר רומז לעטרת בסוד ויסב חזקיהו פניו אל הקיר כאשר אבאר במקומו ב"ה למה נקראת קיר הנה נתבאר כי אלה המראות המיוחסות אל הנגעים הם למטה מן הקיר וזהו ותרא הן שפל מן הקיר. וצריך אתה לשמור הענין הזה בלבך לא

יסור ממנו והוא כי גם כי מדת הגבורה מתייחסת אל החשך ח"ו ח"ו כי יצויר שום חשך באצילות רק בבחינה שמדת הגבורה העלולה ממדת החסד ואין העלול בשלמות העלה כי זה חייב גניזת האור כאשר אדבר ב"ה בפ' יהי אור ויהי אור לזאת הסבה באו כל המדות השמאליות עלולות מהימניות עד הגיע הדבר אל פגימת הלבנה העליונה אמנם נקראת מדת הגבו"רה חשך לסבה זו ולסבת החשך הנמשך ממנה למטה בעולם הקליפה כי כל אומן מתכנה ע"ש אומנותו והסוד בזה וחשך על פני תהום כאלו אמר על פני תוהו כי תהום נגזר מן תוהו כמו ריקם חנם והוא התוהו התחתון אשר ברגלי העטרת הוא נקרא תהום רבה כמ"ש. ואמר כי כמו שהחשך הזה הנרמז הוא חונה על תוהו השפל ומחזקו ומסביר פנים אל הרע כן הרוח הוא חונה על בוהו ומנהיג אותו וגם סוד המים הנרמזים באבנים המשוקעים בתהום אשר על זה נקראים פני ורוח מנהיג לאותם הפנים והסוד ורוח אלהים מרחפת על פני המים כי לא כתב מרחפת על המים אלא על פני המים הם אבני הבוהו העליון שהם האבנים המשוקעים בתהום התחתון ורוח אלהים מרחף עליהם כדי שיצאו מימיהם דא כמא דאצטריך ודא כמא דאצטריך כל עולם בפי מה שהוא צריך כלומר למעלה ולמטה כפי החק הראוי לו:

אחר כך אמר שעל כל אחד מאלה הארבעה שהם ארבעה קליפי האגוז ממונה שם אחד משמותיו יתברך והשמות עצמן מורים על עצמות המנוי והשלטנות אשר נתמנו עליו ואמר כי על תוה"ו נתמנה שם שד"י כדי שלא יתפשט התוהו בעולם יותר מדאי כפי מה שגזרה חכמתו ואמר לו די. ועל בוה"ו נתמנה שם צבאו"ת יען בוהו מורה על מציאות כמ"ש כי מלת בוהו מורה על מציאות כלומר בו הוא. ומציאות החיילים וצבאות מעלה ומטה יצאו ממנו. ועל חש"ך ממונה שם אלהי"ם לפי שהוא מורה על מדת הדין המחשיך פני הבריות. ועל רוח ממונה שם י"הוה שהוא שם המשכך הדין והמשקיטו נרמז בקול דממה דקה שהוא מדמים הדין בשובה ונחת וכבר ידעת כי הרוח הוא המחיה את האדם כי הוא מוצא פי י"הוה יתברך והוא הנותן שלום בין ההפכים. והביא ראיה לסוד זה נבואת אליהו ז"ל כשעבר על פניו צורת המרכבה אמר שראה רוח חזק מפרק הרים ומשבר סלעים ואמר לא ברוח י"הוה כלומר שהיה הרוח ההוא רוח סערה לא רוח פשוט שיתיחס אליו שם יי' וזהו לא ברוח יי' אבל שם שד"י ממונה עליו שלא יחריב את העולם שהרי שם שדי ממונה על סתר התוהו.

ואחר ברוח רעש וגם לא ברעש ההוא שם יי' כי גם כי נרמז בבוהו אינו נמלט מרוח סועה מסער ורעש נמצא בו ולא יתיחס אליו שם ה' שהרי שם צבאות הממונה עליו המורה על מציאות הצבאות והחיילים היוצאים מן הבוהו הם ברעש ובתשואה רבה תמיד לשוב

אל מקורם כי כבר ידעת כי כל מה שנתפשט מהנקודה הוא סובב סובב סביב הנקודה ולא ינוח והיא התשוקה הנמצאת בכל צבאות מעלה והוא סוד אמרנו והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומתם ואומרים ברוך כבוד יי' ממקומו משיגים מקום כבודו איה הנה נתבאר כי גם בבוהו נמצא רעש.
ואחר הרעש אש גם באש ההוא אין שם יי' מתיחס בו שהרי שם אלהים מורה על דין האש החזקה.
ואחר האש קול דממה דקה בקול הזה מתיחס שם יי' שהוא שם הרחמים המשכך והמשקיט הדין מזעפו ומנהיג את הכל ברחמים. וביאר שאלה הארבעה הנז' במראות אליהו ז"ל הם ארבעה פרקי המרכבה התחתונה שהם גוף ואיברים ידועים נרמזים באותם הארבעה העליונים וז"א ארבעה פרקין הכא דאינון פרקי גופא ואיברין ידיען דאינון ארבעה ואינון י"ב והכא שמא גליפא די"ב אתוון דאתמסר לאליהו פי' כי שם אדנ"י יש בו ארבעה אותיות ומילואו י"ב אותיית אל"ף דל"ת נו"ן י"וד והם סוד המרכבה המרובעת לארבע פאות העולם ארבעה יתידות ושתי מגרופיין לכל אחד ואחד בסוד הדגלים החונים לד' פאות אשר לכל ראש וראש היו שנים חונים עליו וזה השם וסודו נמסר לאליהו ז"ל במראה ההיא:

דף טז:

ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור מהכא איהו שירותא לאשכחא גניזין היך אתברי עלמא בפרט. ובאר כי מבראשית עד ויאמר אלהים יהי אור הוא כוונת הבריאה במחשבה ומויאמר אלהים יהי אור והלאה בעולם הבנין הכתוב מדבר. לאשכחא גניזין כי שם נגלו מצפוני הבריאה בפרט דעד הכא הוא בכלל כלומר מבראשית עד ויאמר אלהים הוא מדבר בדרך כלל שכן כתב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ בדרך כלל וכן הארץ היתה תוהו ובוהו וכו' ולבתר אתהדר כלל פרט מויאמר אלהים וכו' ויאמר אלהים וכו' כי הזכיר בריאת השמים והארץ ותולדותיה' דרך פרט עד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם כי שם חזר וכלל נמצא הסדר כלל ופרט וכלל והיא מדה אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהם והסוד כלל הם השלש הראשונות שהם ראש אחד וכלל אחד. ופרט הם האבנים אבני הבנין שנפרטו לדין ולרחמים. וכלל היא העטרה הכוללת אותם שהיא במקום הכתר כי אנ"י ראשון ואנ"י אחרון וכדי שלא תאמר אחר שנאצלו הפרטים שוב אין להם צורך בכלל לכן המדה היא כלל ופרט וחוזר הפרט אל הכלל והסוד הוא הגחלת עם השלהבת כי השלהבת נמשכת מן הגחלת ואין להחיות כי אם בגחלת כי

בעוד שהגחלת נמצאת השלהבת מתאחזת בה ומתלכדת ואם ידומה העדר הגחלת לא תמצא השלהבת ועל הסוד הזה הם עליהם השלום דורשין י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם כמ"ש ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל.

עד הכא כלא תליא באוירא מרזא דאין סוף כל מ' עד כאן עד שלא אמר הכתוב ויאומר היה הכל תלוי בכח האויר הקדמון שבא מסוד האין סוף שם היה כל אצילות נסתר.

כיון דאתפשט חילא בהיכלא עילאה רזא דאלהים כי השם י"הוה יתברך ננקד בניקוד אלהים נאמר בכתוב לשון אמירה כי לא יאמר לשון אמירה בדבר העומד במחשבה עד שיוצא אל הפועל.

ואע"ג דבראשית מאמר הוא נשמר ממה שאמרו ז"ל בראשית נמי מאמר איהו וביאר כי אעפ"י שהוא מאמר לענין החשבון הנה לא נזכר בכתוב מאמר להעלמתו ועמד בכח והנה בהתפשטותו וצאתו לפועל נזכר בכתוב לשון אמירה ואמר כי ויאמר יורה על הדבר שיושאל עליו מהו כי במקום שהתחיל הדבור ליגלות ולהשמע הוא המקום שיאמר עליו מהו כי בדבר שאין שם דבור ולא אמירה לא יושאל עליו מהו כי מי שומע ומ"ש ויאמר חילא דאתרם ארמותא בחשאי בא להודיענו למה לא נאמר לשון דבור אלא לשון אמירה אחר שהמדה הזאת היא התחלת הדבור הי"לל וידבר אלהים יהי אור ולמה הוציאו הכתוב בלשון אמירה. ואמר כי בעבור שבא ממקום החשאי וההסתר בסוד הביאו לה בחשאי ומכאן תבין למה נתיחס הזיווג הקדוש אל חשאי וכ"ש שיתיחס למעלה כי שם הוא החשאיי המתבודד ולפי שמדת הבינה באה ממקום החשאי והדממה לכן ייחס אליה האמירה כי האמירה תורה על חשאי והדבור אל השמעת קול ואם תמצא בעטרה שיתיחס אליה האמירה והנה הוא סוד הדבור כי בה נגמר הדבור הוא להורות על הזיווג שהוא בחשאי ובדרך נסתר בשביל אשר יזדווג היסוד עמה כמו שנתיחס האמירה בחשאי למדת בינה ודע כי נתיחס הדיבור למדת התפארת בסוד וידבר יי' לפי שהוא הבן הבכור אשר בצאתו מרחם אמו ישמע קולו וז"א ויאמר השתא אוליד ההוא היכלא ממה דאעדי בזרעא דקדש כמו שאמר למעלה תמן זרע זרעא לאולדא ואוליד בחשאי כי קולה לא ישמע להעלמת' אמנם הבן הנולד ישמע קולו לחוץ בסוד והקול נשמע בית פרעה כי בבי"תו גם הוא לא ישמיע קולו כי נסתר הוא ושמו נכתב ולא נקרא ואם נשמע קולו הוא בחוץ וביאר הענין ואמר מאן דאוליד אוליד בחשאי כיון דנפק מיניה מאן דנפק אתעבי' קול דאשתמע לבר ועל כן נקרא קול השופר קולו של שופר הגדול שהיא מדת הבינה בדמיון השופר כי אין נשמע קולו במקום הצר שבו כי אם במקום

הרחב לחוץ כי הקול יוצא ממקום הדחק ונשמע במרחב והוא סוד מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה. וזה נרגש ברוח עם השופר כי הרוח התוקע בשופר בעוד שאינו דופק בשופר לא יורגש אמנם כשהוא דופק ויוצא לחוץ אזי נרגש הרוח ונעשה קול וכבר ידעת כי מדת הבינה נקראת רוח מרוח לסוד זה ולא יורגש זה הרוח אם לא בצאתו לחוץ בדפיקו והוא הבן הבכור תפארת ישראל בצאתו מרחם אמו. ואחר שביאר סוד האמירה שהוא בחשאי כענין אמרתי אני בלבי ענין מחשבה והסוד בזה שלא היה בעמל ויגיעה ובארמלת יהי אור כי היה יכול לומר יצא אור או ימצא האור ואמר יהי להודיע שכל מה שנגלה ויצא מכח הי"וד והה"א הרמוזים בחכמ"ה ובי"נה יצאו ונגלו והיוד הנוסף בסוף התיבה להודיע כי כל הנמשך נמשך מהשורש שהוא הי"וד כי הבן נמשך מכח האב וז"א ולבתר אתהדר לנקודה קדמאה למהוי שירותא לאתפשטא למלה אחרא. ואחר שביאר מלת יהי יבאר מלת ויהי כי לא אמר והיה אור והטעם להודיע כי זה האור הנגלה נמשך מן האור הראשון כלומר מן השורש שהיה מקודם שלא יפול בו חדוש ולא גלוי רק זה האור הנמשך ממנו יפול בו ענין גלוי והויה וזהו יהי אור כלומר ימשך אור מאותו שהיה כבר אור ובאמרו ויהי הודיע שנתמעט שלא נשאר בתקפו כי מלת ויהי מורה צער וחסרון שהאור הראשון נגנז כמו שכתבנו והשאיר אחריו אור מתמזג ומתמצע מלז ללז לחלק לכל עולם ועולם החק הראוי לקיומו והואיל ואתא לידן ארמוז לך סוד האור מהו כאשר יעדתי למעלה ואם עיני שכל לך תשכיל הענין ממוצא דבר:

דע כי יסוד מוסד הוא ביד בעלי הקבלה הפנימי' כי ענין החשך והאור הרמוזי' בתורה האמתיי' אינם כמו שאנו מרגישי' בהם בחוש ראותנו אבל הדבר בהפך כי האור המוחש אצלנו בעונם ההגבלה הוא חשך והחשך המוחש אצלנו הוא אור וביאור זה כי כבר ידעת כי האור העצום שנגלה ביום הראשון מי משפלים מבלעדי השלם יתברך יוכל לסבלו כי זהו סוד מאמרם שלא היה העולם כדאי להשתמ' בו כי איך ישתמשו בעלי החשך בהפכו כי מי יוכל את יום בואו והגלותו כי לא נגלה רק להרחיב חלל העולם כמו שביארנו שהיו ההויות נקבצים ונגנזים בנקודה אחת ונגלה לדחותם לחוץ והוא סוד התפשטו' הנקוד' ואחרי הגלות חזר ונגנז שאם לא נגנז לא יראו חוצה והנה זה האור העצום השאיר אחריו ברכה חוט ממנו להאיר על הארץ וזה הנשאר נקרא חשך בערכו ובבחינת הנבראים הסובלים אותו נקרא אור כי האור הראשון נקרא חשך בעיני הנבראים כי לא סבלוהו אמנם הנמשך ממנו שהוא חשך בערכו נקרא אור כי מתוכו ירגישו אור והוא דמיון המסך המושם לפני אור השמש כדי להביט בעין השמש כי המביט בעין השמש ישוב בעיניו חשך ובזה תבין מ"ש בס"פ הבהיר א"ר אבון מאי דכתיב יוצר אור ובורא חשך אלא אור

שיש בו ממש נאמר בו יצירה חשך שאין בו ממש נאמר בו בריאה כד"א יוצר הרים ובורא רוח. הנך רואה כי גלה הסוד בדברים מועטים וביאור זה כי האור הזה המורגש אצלנו יש בו ממשות ועביות כי איננו בעצם ובטוהר האור הראשון כאשר יתבאר לפנים ועל כן נאמר בו לשון יצירה שהוא ענין ציור מורגש אמנם החשך שהוא האור העצום השב לחשך בעינינו אין בו ממשות ולא הרגשה כלל ועין לא ראתה וע"כ לא נאמר בו רק לשון בריאה כי ענין בריאה יותר דקה מענין יצירה. והביא ראיה לזה מהכתוב שהיצירה יותר מורגשת מהבריאה והוא אמרו יוצר הרים ובורא רוח הנה כי כנה הדבר הזך שהוא הרוח אל הבריאה והדבר המורגש שהם ההרים אל היצירה כי לא תחול הצורה רק על חומר. הנה נתבאר כי מה שהוא חשך בחוש ראותינו כפי האמת הוא אור ומה שאנו מרגישים אור בחוש ראותינו הוא החשך שנמשך מהעדר האור האמיתי. ואחר שהרגשתינו באור הוא מפאת החשך הנה תתחלף ההרגשה בנבראים כפי התחלף האור המורגש הזה שהוא החשך הנז' כפי המקבלים כי אנחנו רואים התחלפותו בנמצאים על פנים שונים וזה כי הרגשתנו אנחנו בזה האור המורגש הוא מעת הבקר עד הערב ומן הוא והלאה אין אנו מרגישים בו. והנה העטלף וזולתו מהרומשים בלילה מרגישים בו יותר מבני אדם ונמצא א"כ כי הרגשתנו אנחנו יותר חלוש מראות העטלף שהוא מרגיש בו באישון לילה ואפילה שאין מרגישים בו אנחנו. ויתכן שנאמר בהפך זה כי ראות העטלף הוא יותר חלוש מראותנו אחר שלא יסבול חוש ראותו להסתכל בזה האור המורגש ויצא לנו מזה כי כוונה החכמה העליונה בגניזת האור העצמי ובהשאיר חלק ממנו שהוא חשך בערכו כדי להגביל כל חלקי ההגבלה לתת לכל דבר החק הראוי לו כי מה שהוא אור לזה הוא חשך לזה ומה שהוא חשך לזה הוא אור לזה וזה הסוד נרמז בכתוב ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה אשר נחלקו בפירושו המפרשים זה אומר בכה וזה אומר בכה כאשר תראה במה שפירש רש"י ז"ל שפי' כי היה עמוד הענן מסתלק משחשכה ובא עמוד האש להאיר להם בלילה ושבאותה הלילה לא נסתלק עמוד החשך אבל שב לאחריהם להבדיל בין מחנה ישראל למחנה מצרים ושעמוד האש היה לפניהם להאיר לישראל וזהו ויאר את הלילה עמוד האש את הלילה לישראל. ולפי שהוקשה להרמב"ן ז"ל איך יתישב זה בפסוק ויהי הענן והחשך היה לו לומר ויהי הענן מאחוריהם והאש מלפניהם ויאר את הלילה באופן שהענן היה מחשיך למצרים והאש היה מאיר זה הלילה לישראל. ועל כן הוכרח לפרש כי שני העמודים שבו לאחריהם של ישראל עמוד הענן לפני מחנה מצרים בקרוב להם ועמוד האש לפני מחנה ישראל בקרוב להם ואמר כי החשך הנז' בכאן הוא האש כמו שפירש במעשה בראשית שאמר שם כי האש נקראת חשך מפני

שהאש היסודית חשוכה ואלו היתה אדומה היתה מאדימה לנו הלילה. ולפי שהוקשה לו ג"כ לפירושו למה יצטרך לחזור עמוד האש לאחוריהם כמ"ש ויהי הענן והחשך שהם לדעתו שני העמודים עמוד הענן ועמוד האש ולמה לא ישאר עמוד האש לפני מחנה ישראל כמו שפי' רש"י ז"ל הוצרך לבאר כי עמוד האש אעפ"י שהיה מאחריהם היה למעלה. וא"כ גם לפי' הרמב"ן ז"ל למה יוצרך להיות עמוד האש מאחריהם למעלה אם להאיר להם את הלילה יבוא עמוד האש לפניהם כדברי רש"י האמנם כפי המקובל אצלנו ומ"ש בספר הזוהר בפרשה עצמה הוא שהעטרת נקראת עמוד האש מצד קבלתה ממדת הגבורה שהיא האש החזקה והעטרת עמוד שלה ונקראת עמוד הענן מצד מה שמקבלת ממדת החסד ואל תתמה על החפץ כי איך יכונה הענן אל החסד והנה הוא אור כי הטעם והסוד בזה להיות המים מצויים בענן והם מימי החסד. והנה אני מוכרח להביא לפניך לשון הזהר כדי שיעלה האמת בידינו ז"ל ויסע עמוד הענן מפניהם מאן עמוד הענן דא ר' יוסי אמר ההוא עננא דאתחזי תדיר עם שכינתא ודא הוא עננא דעאל משה בגויה ר' אבא אמר והא כתיב ויי' הולך לפניהם יומם אלא סיועא דצדיק ופרישו דרשימו דיליה ועל דא הוה אזיל האי ענן יומם וכתיב יומם יצוה יי' חסדו ומסטרא דחסד אתא דא ודא חסד אתקרי. ועננא אחרא אזיל בליליא ואתקרי עמוד אש. ר' שמעון אמר עמוד הענן יומם דא אברהם ועמוד האש לילה דא יצחק ותרויהו אשתכחו בשכינתא ומה דאמר ר' אבא הכי הוא דעל ידא דהאי דרגא אשתכחו וכו' הנך רואה בעיניך אם עיני האור לך היאך נסתכמו דבריהם ע"ה אל כוונתנו כי שני העמודים הם בנושא אחד והיא העטרת שהוקשה להם ענין אומרו ויהי הענן והחשך כי יראה כי שניהם ענין אחד והענין מונח להם כי החשך הנז' בכתוב הוא האש חויב להם לשאול מאן הוא עמוד הענן והשיב ר' יוסי שהוא ענן השכינה אשר היה משה בא בו כמ"ש ויבא משה בתוך הענן. והנה ד' אבא אמר כי יראה כי הענן הזה הוא אור ממה שכתוב ויי' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן הרי שהנזכר שם יומם שהוא האור בענן ואיך יתכן לקרוא לאור ענן והשיב על סיועו דצדיק ופרישו דרשימו דיליה נקראת ענן יומם כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי ועל כן נתיחסה אל יומם שהוא מדת אברהם מדת הבקר אור בסוד יומם יצוה יי' חסדו ומסטרא דחסד אתא. ורשב"י ע"ה פירש הענין היטב ואמר כי העטרת מראה נושאת דבר והפכו בסוד להט החרב המתהפכת וכי מצד מדתו של אברהם נקראת עמוד ענן הנושא המים ומצד מדתו של יצחק נקראת עמוד אש וששני הענינים נמצאים במדה הזאת וז"א ותרווייהו אשתכחו בשכינתא נמצא כי פירוש ויהי הענן והחשך נאמר בעטרת והיתה פועלת דבר והפכו אור וחשך אור לישראל וחשך למצרים. ואתה בני

הט אזניך אל קשט אמרי אמת כי כל עניני העולם הזה הם נפלאות תמים דעים ובמדה אחת נסקרים בסקירא אחת דבר והפכו ויתחלפו רכפי המקבלים וחשך מצרים תוכיח כי מה שהיה חשך למצרים היה אור לישראל וכמ"ש רז"ל שהיה הישראל נכנס לבית המצרי בימי החשך ומגלה מסתוריו ובית נכאתו ואין המצרי רואה וזה הענין שהארכתי לך בו הוא עמוק עמוק משכל מריבי עם המתחכמים היום בחכמת הטבע כפי דעתם המזוייף דעת הכרס והסברא כי לא יבינו אל פעולת יי' ואל מעשה ידיו יתברך כי מעת שעלה ברצונו הקדום ובמחשבתו הטהורה לנטוע שמים הללו אשר על ראשינו וליסוד הארץ הלזו הנשמה בסוד עץ הדעת טוב ורע אין לך דבר בעולם שאין בו דבר והפכו אין אור בלא חשך ולא חשך בלא אור ואין טוב בלא רע ואין רע בלא טוב והוא סוד הסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים והבן והוא סוד מ"ש ז"ל בתורתו של ר' מאיר היה כתוב והנה טוב מאד והנה טוב זה המות וכי יעלה על הדעת כי כך היה כתוב בתורתו של ר' מאיר ח"ו כי יחלוק או ימיר אות אחת בתורה אמנם הכוונה להם באמרם בתורתו בתורת שכלו וקבלתו הדברים האלה משרשם היה יודע כי הטוב והמות מעץ הדעת טוב ורע נמשכו כי נושא אחד הוא נושא שניהם ואל תטעה במ"ש ספר יצירה זה לעומת זה עשה האלהים טוב לעומת רע טוב מטוב רע מרע הטוב מבחין את הרע והרע מבחין את הטוב ותחשוב כי הם שני התחלות ח"ו אמנם הכוונה לו בזה כי באו שני אלה ההפכים מחוברים וכרוכים זה עם זה אל עולם הבחינה הזה לבחון בהם את בני האדם והבוחר באחד מהם יקרא הדבר על שמו אם טוב ואם רע כפי הטייתו לימין או לשמאל ונמצאו זה לעומת זה כשתפול הבחירה באחד מהם ועכ"א הטובה שמורה לטובים ורעה שמורה לרעים כי המדה עצמה הנושאת שניהם היא תגמלם כפי בחירתם:

ונשוב אל ראש הענין אשר היינו בו והוא כי כל דבר והפכו המורגש בזה העולם התחלתו ושרשו הוא גניזת האור הראשון כי אחרי שובו להאיר לא שב בשלימותו הראשון רק מתמצע מלז ללז לתת טרף לכל אוכלוסי העולם איש איש על עבודתו ועל משאו אשר נשא עליו נושא וסובל את הכל יתברך ויתעלה שמו והדרו אשר חלק אורו לכל נבראיו כפי כח סבלם אם מעט ואם הרבה ממדרגת עולם המלאכים הנהנים וניזונים מקורבת האור עד מדרגת העטלפים הנהנים מהעדרו ואמרנו מהעדרו לא שנעדר מכל וכל שאלמלא נעדר היה שב העולם לתוהו אמנם אמרי להעדרו כלומר עד הגבול אשר הגבילו האל יתברך כי על מי לא יקום אורהו כי הוא המקיים העולם ומלואו. והוא סוד ההבדלה שהבדיל בין יום ובין לילה כי גם הלילה אינה נעדרת מהאור אלא שהוא מעט. והבן הדברים אלה על בוריים כי הוא סוד עמוק בענין הבריאה העומדת היום עד אשר

יאספו כל הכחות אל מקורם ואל שרשם כי אזי לא יפול לא שם אור ולא שם חשך כי היום ההוא יודע ליי' לא יום ולא לילה כי ישוב הכל אל נרתקו והיו לאחדי' ההפכים והתמורות תברך ויתעלה שמו אשר בכך רצה וחפץ כי הוא אמר ויהי ברצונו הקדום אשר לא ישתנה. והוא סוד ויהי אור אור שכבר היה ונגנז והאציל אחרי שובו החק הראוי לכל עולם ועולם כאשר כתבנו. ודוק ותשבח הסוד הזה במה שכתב הרמב"ן ז"ל בפסוק ויבדל אלהים בין האור ובין החשך אמר ז"ל איננו החשך הנזכר בפסוק הראשון שהוא האש אבל הוא אפיסת האור כי נתן אלהים מדה לאור שיהיה נעדר עד שובו. ביאר כי מה שאמר ויבדל אלהים בין האור ובין החשך איננו הנזכר בפסוק והארץ היתה תוהו ובוהו וחשך על פני תהום כי כוונת הכתוב שם מדבר בד' יסודות כמו שביארנו והחשך הנזכר שם הוא יסוד האש אמנם החשך הנז' בכאן בענין ההבדלה הוא העדר האור שנתן לו האלהים גבול ומדה שיהיה נעדר עד שובו וזהו אור שכבר היה שנגנז ושב חוט ממנו אשר בערך הראשון יקרא חשך וזהו ויבדל אלהים בין האור ובין החשך כלומר בין האור הראשון אשר לא יפול בו שום הגבלה ובין האור אחרי שובו כי זה שם בו האלהים מדה והגבלה לצורך הנבראים ולעולם הוא מאיר בין רב למעט ואפילו בלילה בסוד אספקלריא שאין לה מעצמה כלום אבל לעולם לא יפרד ממנה אור שמש ומגן יתברך שמו ודי בזה הערה למבין מדעתו:

ואחר שביאר ההבדל שהיה בין האור הראשון ובין מה שהשאיר אחרי שובו במלת יהי אור ויהי אור כי על הראשון אמר יהי ועל האחרון אמר ויהי המורה חסרון וצער כמ"ש שב לבאר סוד האור הראשון מעיקרו ושרשו היאך נמשך ונאצל מהאי"ן והאי"ן מאי"ן סו"ף יתעלה בחביון עזו ואמר אור דא רזא סתימא אתפשטותא דאתפשט ואתבקע מרזא דסתרא דאויר עילאה סתימא וקודם שאבאר המאמר הנמרץ והנסתר הזה אומר:

על זאת יתפלל כל חסיד אל בעל האור העצמי האמתי להאיר עיניו ממחשבי הטעיה ומהכשל בדברים שבני אדם מתכסים כשמלה כששואלים אותם טעמי תורה עושים עצמן כמעלימים דבריהם כמוני היום ודברים שאין בני אדם עומדים עליהם אלא א"כ נכשלים בהם כמ"ש ז"ל במכשלה הזאת תחת ידיך אליו אני מתתנן ולפניו אני מתנפל אפים ארצה כי אין למטה ממנה יצילני מהטעיה ומהמכשלה לבל אכשל בביאור דברי חכמים וחידותם המזוקקים שבעתים. והנה הקדמתי זה לפי שראיתי אנשים חכמים ונבונים וידועים מבארים המאמר הזה על פנים שונים. וחוייב להם זה מצד ראותם לפי דעתם כפל דברי המאמר פעם ושנים וזה לפי שבתחלה אמר שהאור הזה נתבקע ונתפשט מרזא דסתרא דאויר עילאה סתימא בקדמיתא ואפיק חד נקודה סתימא וכו'

אחר כך חזר ואמר דהא אין סו"ף בקע מאויר דיליה וגלי האי נקודה י"וד וכבר נזכר זה בתחלת המאמר והוסיף ואמר כיון דהאי י"וד אתפשט מה דאשתאר אשתכח אור מההוא רזא דאויר וכו' והי"לל כיון דהאי נקודה אתפשט מה דאשתאר אשתכח אור ולמה יחזור ויאמר דהא אין סוף בקע מאויר דיליה וכבר אמר אור דא אתפשטותא וכו' בקע בקדמיתא ואפיק חד נקודה סתימא. עוד חזר ואמר כד אשתכח מיניה נקודה קדמאה י"וד מתגלי עליה לבתר מטי ולא מטי הנה כי קרא נקודה קדמאה לי"וד חזר ואמר כיון דאתפשט נפק איהו אור ומה יוסיף ומה יתן בהכפיל הדברים והלא כבר אמר כיון דהאי נקודה אתפשט מה דאשתאר אשתכח אור. עוד חזר ואמר והא קיימא נפק ואסתלק ואתגניז ואשתאר חד נקודה מיניה למהוי מטי תדיר באורח גניזו בההוא נקודה מטי ולא מטי ומה הוסיף על ענין ראשון והלא אמר כד אשתבח מיניה נקודה קדמאה י"וד אתגלי לבתר עליה מטי ולא מטי הכלל העולה לפי הנראה דברי המאמר כפולים ומכופלים ושאר דברי המאמר עד סופו:

והנה לסבת הקושיות הללו העומדות בפני כל קורא המאמר הזה נבוכו המפרשים לבאר אותו ובחרו להם תחבולות לחתור לישב הדברים ולא יכולו כי הנה החכם הרב מנחם מרקנטי ז"ל כשהרגיש בקושי דברי המאמ' לא האריך בביאורו רק ביאר קצתו הנגלה וקצתו הקשה הניח אמר ז"ל וכוונתם היא כבר ידעת כי הספירה הראשונה נקראת י"וד אוי"ר קדמון ומלת אוי"ר ר"ל אור י"וד והי"וד רמז לחכמה והנה בהסתלק הי"וד מאוי"ר ישאר אור וזהו אור שכבר היה ר"ל כי האור נכלל באויר הקדמון עכ"ל הנה ביאר פשט הדברים ולא תוכיותם האמנה כי ראוי להחזיק לו טובה כי נמנע מהמכשלה ז"ל על בלי הגיד פרטי המאמר איש איש ממקומו כאשר עשה החכם הרב יהודה חייט שרצה לבאר פרטי המאמר וכפליו והוסיף עליהם עוד כהנה וכהנה כאשר תראה בדרוש האין סו"ף בפ"ג ממערכת האלהות והלך בדרך מרחוק מכוונת סוד המאמר כרחוק מזרח ממע"רב בלי ספק כי הוא הניח הדברים כלם במזרח ושכח המער"ב כאשר תראה מתוכן דבריו וזה כי רצה להוכיח מתוך המאמר הזה כי האין סוף למעלה מהכתר והביא המאמר הזה בכלל ראיותיו ואגב גררא השתדל לבאר פרטיו ולא הונח לו כי פעם מיחס הנקודה אל החכמה ופעם מיחס אותה אל הכתר ואם תעיין בדבריו תרגיש כמה יגע והרבה ולהג וחפש ולא מצא. וזה לשונו מתחיל בהגזמה כדרכו אומר אם יש לך עינים לראות מבואר הוא במאמר הזה כי האי"ן סו"ף למעלה מהכתר וזה שבחלק האחד ממנו אמר בקע בקדמיתא ואפיק חד נקודה וכו' וידוע כי הנקודה הזאת כוללת כל עשר הספירות כי מבלי הכתר הם ט' ולא עשר הרי בבירור שהאין סוף האציל הנקודה מתחלתה לסופה.

הנה כי לדעתו הכת"ר והחכ"מה הם נקודה והאין סוף הוא המאצילם והנה כפי האמת נקראת קוצה של י"וד לא י"וד והמאמר מבאר כי הנקודה הזאת נקראת י"וד שכן אמר דהא אין סוף בקע מאויר דיליה וגלי האי נקודה י"וד והאריך עוד ואמר ועוד אמר במאמר הנזכר דההוא אויר סתימא כד אשתכח מיניה נקודה קדמאה י"וד אתגלי עליה לבתר מטי ולא מטי ופירושו דההוא אויר סתימא אשר הוא האין סוף כשהמציא ממנו הנקודה הראשונה שהיא הי"וד ונגלה עליה נוגע ואינו נוגע וכו'. הנה כי הוא ביאר כי האויר הנזכר הוא אי"ן סו"ף ולא צדק בזה כי האין סוף ית' אפילו באויר לא יתיחס ח"ו כי לא יתיחס באויר רק הכתר ועוד כי לא יתכנה הוא אויר סתם רק באוי"ר קדמו"ן כי כל העשר ספירות יתיחסו אל אויר סתם והכתר לא יתיחס רק באויר קדמון והמאמר עצמו מבאר זה שאמר דהא אין סוף בקע מאויר דיליה שהוא הכת"ר האי נקודה כי האויר הוא הכתר כנודע אפילו למתחילים והנה הוא מיחס האויר אל האין סוף וכן לא יעשה כי האין סוף לא יקרא בשום שם כי השם קובע דמיון. והאריך עוד ואמר אמר עוד במאמר הנזכר כיון דאתפשט נפק ואיהו אור דאשתאר מאויר וכו' ופירושו כיון שנתפשטה הנקודה מהכ"תר יצא ממנה אור והיא החכמה הנך רואה כי דבריו כמתלהלח היורה חצים פעם כה ופעם כה ואינו מכוין אל מטרה אחת וזה שכבר אמר כי האין סו"ף המציא ממנו הנקודה הראשונה שהיא הי"וד ועכשו הוא אומר שנתפשט' מהכת"ר ואמר כי כשנתפשטה הנקודה הזאת מהכתר יצא ממנה אור והיא החכמה וקשיא עוד דידיה אדידיה כי אם הנקודה היא החכמה שהיא הי"וד עצמה איך יאמר יצא ממנה אור והיא החכמה כי הנקודה והחכמה דבר אחד וכל דבר שיתפשט יובן שהוא יוצא לשני. והאריך עוד ואמר ואמר והא קיימא נפק ואסתלק ואגניז ואשתאר חד נקודה וכו' ופירושו ראה גם ראה שמבואר בלשון הזה מ"ש וגם תירוץ לקושיא שהקשה בעל הקונטריס שאמר כי למה לנו להניח דבר על הכתר ופירוש קיימא נפק ואסתליק ואגניז ר"ל כי זאת הנקודה נתפשטה עוד והאצילה החכמה ברצוא ושוב יראה מדבריו כי הנקודה הוא הכתר שנתפשט ממנה החכמה ודבריו בזה בלא היה מתכוין אלא כמצליף. ועוד לדעתו מה צורך בחזור הדברים פעם ושתים שהרי כבר אמר למעלה כד אשתכח מניה נקודה קדמאה י"וד אתגלי לבתר עליה מטי ולא מטי. והואיל וכן למה אאריך עוד וארחיב לשון בתפוס עליו באריכות דבריו ללא תועלת:

ועתה בני הט אזניך ושמע דברי חכמים ע"ה ולבך תשית לדעתי במה שאומר בכוונת דבריהם כי בלא ספק צרפתים כצרוף את הכסף וזה בהקדימי לך תחלה הקדמה ממנה יתבאר לך כח לשון הקדש כי אינו מוסכם כשאר הלשונות שהם הסכמיים ואותיותיהם

הסכמיות אבל לשון התורה ואותיותיה כלם ציורים עליונים עשוים באמת וישר ובחכמה אלהית מצויירות כל אות ואות תורה על ענינים נסתרים כמו שיתבאר ב"ה ועוד תשכיל כי חכמת הדקדוק היא מיוסדת על פי החכמה הנסתרת וזה לפי שהדקדוק הוא תנאי מחוייב לאמת הלשון להבין בין העתיד לעבר וההוה וממשלת כל אחד משלש אלה הלשונות כלומר העתיד והבנוני והעבר וכל אחד מהם מורה על ממשלתו מזולתו וכי יש עליהם אדון מושל בכלם ופועל בהם וכחו מתערב עמהם בין עבר ובין עתיד ובין הוה שהוא הבינוני והוא המקו"ר שאי איפשר לומר ענין העבר והעתיד וההוה שלא יקדם המקור להם כי הוא המחש"בה והמחש"בה קודם המעשה שאם תאמר ראובן שמר הנה עלה בלבו לשמור קודם השמירה וכן אם תאמר ראובן שומר הנה עלה בלבו לשמור ועתה הוא שומר. וכן אם תאמר ראובן ישמור הנה עלה בלבו קודם לשמור לעתיד הנה כי המקור הוא המושל והמעורב בכלם כי אין להם כח לפעול שום דבר בלתו והוא הקודם והמצווה. ומכאן תבין סוד יהי אור ויהי אור כלומר ההבדל שיש ביניהם כי האחד עתיד והאחד עבר והבינוני עומד ביניהם והוא המעמיד על שניהם בכח המצווה שהוא המקור כי לא יבחין בין העתיד לעבר רק הבינוני הנבלע בין שניהם וזה כי מלת יהי יורה על המצווה האומר על הדבר שיהיה כך וכך. ובאמרו ויהי יורה שנהיה הדבר ההוא ומן הנמנע הוא לומר שאין בין ב' אלה ההויות הויה עומדת היא המבחנת בין העתיד והעבר והוא המקור המצווה כי שניהם במדרגה אחת המקור והצוויי. ומכאן תבין הטעם למה נקרא שמו יתב' באלה האותיות י"הוה יתברך לפי שהם מורות על הויה מכל צד ומכל פנה שיתהפכו מראשן לסופן ומסופן לראשן ומראשם לאמצעיתם ומסופן לאמצעיתם ומאמצעיתן לסופן לא תזוז שם ההויה מהם מה שאין כן בשאר הבנינים וזה יורה על כי הוא יתברך היה והוה ויהיה וכן עולה הי"ה הווי"ה יהי"ה ע"ב באשר עולה י"הוה במספר הקדמיי. והוא סוד יי' מלך יי' מלך יי' ימלוך המודיע להווה ועבר ועתיד: **ובכן** אשכילך ואורך כח וסגולת לשון הקדש על יתר הלשונות ההסכמיות ברוך שנתן תורתו בלשון הזה כי הוא המורה על עצם הדברים הנדברים בו כמבואר בענין וכל אשר יקרא לו האדם הוא שמו מה שאין כן בשאר הלשונות וזה כי בלשון הקדש יובן ההבדל שיש בין הענינים גם כי יהיו בנושא א' וגם בכל הבנינים והפעלים המבדילים בין העבר והעתיד יתבונן מהם הפועל כי הוא נבדל מהנפעל וכן תאמר בבנין פועל כי בעתיד יאמר ישמור ויתבונן ממנו כי השו"מר הפועל ישמור ובעבר אמר שמר ויתבונן ממנו כי הפועל פעל. והבינוני ההווה יאמר שומר ויתבונן ממנו כי הפועל פועל ויתבונן כי יש הבדל בין הפועל והפעל כי הפועל שומר והפעל נשמר והוא דבר אחר חוץ מן

הפועל כדמיון שומר התבואה כי התבואה איננה מעצם השומר. וכן עז"ה בכל הבנינים והפעלים בר"א בור"א י"ברא עשה עושה יעשה וזה נמצא בכל הלשונות שבעולם כי הפועל נפרד מהפעולה אמנם נמצא בסגולת לשון הקדש כי יש בנין שלא יתפרד הפועל מהפעולה ושתהיה הפעולה מעצם הפועל וחלק ממנו והוא פע"ל ההייה כי בעתיד יאמר יהי יורה על הדבר העתיד להיות במצות האומר. והבינוני ממנו יאמר הווה יורה על הדבר העומד בכח המצוה. אמנם העבר ממנו יאמר היה ומלת היה יורה על קדימה ולא על חדוש שנתחדש בזמן. מה שלא יתבונן כן משאר הפעלים כי העבר מהם אינו מורה על קדימה כי פעל ברא יורה על חדוש שלא היה ונברא. וכן שמר ועשה וזולתם אמנם פעל היה מורה על הויה קדומה בלתי זמנית. ולסוד זה נאמר בתחלת הבריאה בראשית ברא כי ברא מורה על גלוי נתחדש. אמנם כשבא הכתוב לדבר בענין מציאות האור לא אמר יברא האור או יעשה האור שיהיה משמעו כי האור מחודש כשאר הדברים אבל אמר יהי ר"ל יתגלה מה שכבר היה לעולמים וכמ"ש ז"ל ויהי אור אור שכבר היה כי לא נתחדש רק שגלוי כי האור עצמו עצם נמשך מעצמות האומר והמצוה יתברך ומכאן תבין מה שלא נזכר במעשה בראשית מלת יהי רק בשלשה מקומות בענין האור ובענין הרקיע ובענין המאורות לפי שהם ג' ענינים רוחניי' נמשכים זה מזה מעצם האור העצמי יתברך שמו. אמנם בשאר הבריאות אמר יקוו המים תדשא הארץ ישרצו המים תוצא הארץ והבן זה כי הוא סוד יי' מלך יי' מלך יי' ימלוך כי בין בעבר או עתיד או הווה שם ההויה לא תפרד ממנו הויה בזולת זמן והבן זה היטב.

ומעתה אבוא לבאר המאמר הנמרץ הזה בעזר שדי אמר אור דא אתפשטותא דאתפשט ואתבקע מרזא וסתרא דאויר. הנה ראשונה גלו לנו כי האור אינו דבר נברא נבדל מעצם הבורא יתברך אבל הוא חלק מעצמותו שהיה כמוס ונתפשט ונגלה מסוד סתר האויר שהוא האין סוף כי הוא סוד האוי"ר שהוא הכת"ר כי סודו וסתרו הוא האין סוף. וביאר דמיון הגלותו ואמר בקע בקדמיתא ואפיק חד נקודה סתימא מרזא דיליה וכבר ביארתי למעלה ענין הבקיעה כי כל דבר היוצא בדפיקא ובבטישה ובגבורה יאמר עליו בקע. ולפי שלא יובן מזה שהכתר הוא המוציא והבוקע מעצמו ושאין למעלה ממנו דבר אחר חזר ואמר דהא אי"ן סו"ף בקע מאוי"ר דיליה האי נקודה י"וד והרמז על החכמה כי הנקודה תורה על התחלת הגלוי והודיע כי כח הכת"ר יבוא מהאי"ן סו"ף ונתבאר מזה כי הכת"ר יכונה בשם אויר כי האי"ן סו"ף לא יכונה אפי' בשם אויר כי השם קובע ידיעה כמ"ש למעלה ובזה ביאר כי האי"ן סו"ף הוא המציא הנקודה על ידי הכת"ר והוא אמרו דהא אין סוף בקע מאויר דיליה שהוא הכתר וגלי האי נקודה. ואמר כי כשנתפשטה

הי"וד הזה שהיא י"וד לקוחה מאויר הוא הכתר שהוא חלק ממנו מה שנשאר במקומו בכתר הוא אור כי היוד נלקחה ממנו ולא חסר מאומה ממנו אבל התנוצץ ממנו נקודה ונשאר אור שלם וחזר וביאר סוד קיום הנקודה הזאת וקבלתה מהכתר שהוא דבר נעלם ונסתר מכל מבקש ואמר כד אשתכח מניה נקודה קדמאה אתגלי לבתר עליה מטי ולא מטי וכבר ביארנו כי מפאת הנאצל יודע המאציל לא מצד עצמותו ולדמיון זה אמר מטי ולא מטי נוגע מצד הנאצל ומצד המאציל יאמר לא מטי איננו ניכר ונודע רק מצד הנאצל והכוונה בזה להודיע העלמת קבלת הי"וד מקוצה. עד כאן ביאר מציאות הנקודה על ידי הכת"ר מהאין סוף. אח"כ שב לבאר התפשטות הנקודה הזאת למטה ושיצא מהתפשטותה הב"ן הבכו"ר שהוא או"ר י"שראל וקדושו וביאר כי האור הזה נמשך מהחכמה והוא האור עצמו שנשאר בכת"ר כי שם נגלה בתפא"רת י"שראל ושהוא עיקר ההתפשטות לפי ששם ההויה הנסתרת י"הוה הלבן שם נרשם ונכתב ונגלה. והוא אמרו כיון דאתפשט כלומר הי"וד נפק ואיהו אור דאשתאר מאוי"ר כי על ידי הנקודה הזאת היה התחלת המשכת האור ההוא שנשאר בכתר שנלקח ממנו הי"וד ונשאר אור אותו שכבר היה לעולמים אשר היו מלפנינו הוא הנגלה בתפארת. ועליו אמר והא קיימא וכו' כלומר זה האור שנגלה בתפארת הוא שעמד להתגלות בעולם הבנין ימה וצפונה ותימנה ומזרחה להאיר אל עבר פניו וחזר ואמר כי זה האור המיוחס לתפארת שהוא סוד הבן הבכור נמשך עוד מעיינו למטה ועשה מעשה אביו כי מעשה אבות יעשו בנים כי אביו העליון יצא ממנו נקודה והוא מטי עליה ולא מטי ומסתלק. כן התפארת נפק ואסתלק ואתנגיד ואשתאר חד נקודה מיניה למהוי מטי תדיר באורח גניזו בההוא נקודה מטי ולא מטי כלומר נתפשט מעיינו אל הי"סוד הנקרא אורח ולא נתיב והוא גם הוא משפיע בארח גניזו ובחשאי אל העטרת שהיא נקודה אחרונה מטי ולא מטי כלומר בחשאי ודרך נסתר.

נהיר בה באורח נקודה קדמאה דנפק מניה כלומר על הדרך הנקודה הראשונה שיצא הוא ממנה.

ובגין כך אחיד דא בדא נהיר בהאי ובהאי סליק כלומר ועל הדרך הזה עלה ונגמר עולם האצילות אחוז וקשור קצתו בקצתו מתאחד בעצמו יתברך וזהו כלא סלקין ואחידן ביה ר"ל באין סוף יתברך וכלא אתעביד חד בלא פירוד כי כח העשר בכ"ל וכח הכל בהם:

ואחר אשר ביארנו הטעם למה זכר בהמשכת האור מלת י"הי שענינו יתגלה מה שכבר הוא כי לא אמר יברא ראה גם ראה כי הם ע"ה רמזו כל מה שאמרנו מכח אותיות י"הי עצמם וי"הי ואמרו שהסוד בזה כי מהי"וד נתפשטה הה"א שהיא היכל לי"וד וכח הה"א

נמשך מהי"וד ושב אליו וזהו י"הי. אח"כ יצא מהה"א הראשונה ו"ו של ויהי בכח הי"וד עצמה הסמוכה לו"ו של וי"הי והו"ו משפעת בכח הי"וד לה"א אחרונה והכל מכח הי"וד הראשונה כי תשמש עם כל אות ואות ממלות י"הי וי"הי כי אין בשני המלות רק הו"ה והיוד תשמש בכל אחד מהן להודיע כי ממנה נתפשטו והיא הנותנת בהם כח לעשות חיל ומזה הטעם לא אמר והיה אור כי גם הוא יורה לעתיד כמו והיה אור ישראל והיה בית יעקב וכתב ויהי לסוד הנזכר. וצריך אתה לומר כי הטעם למה לא אמר ויהי כן כבשאר המאמרות לפי שמלת כן יורה על מציאות טבעי הקובע הרגשה טבעית והנה האור הוא דבר רוחני בלתי נתפס והואיל ואתא לידן אגלה לך סוד אמרם ז"ל על ויעש אלהים את הרקיע זה א' מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם וכתב הרמב"ן ז"ל אין ההרעש' הזאת מלשון ויעש לבדו שהרי ברביעי ובחמישי ובששי התו' ויעש אבל היה מזה שאמרתי בעבור כי בשאר הימים כתוב אחר האמירה ויהי כן לומר שנהיה כן מיד תכף האמירה ובכאן אחר ויאמר אלהים כתב ויעש זו היא קושיתו. וכתב ואולי היה לו פי' נסתר לא רצה לגלותו וזהו ענין הרעיש עכ"ל ואולי יתכן כי ההרעשה היתה בעבור שזכר מעשה בענין הרקיע כי מעשה יורה על דבר טבעי והנה הרקיע להיותו דבר רוחני נאמר בו יהי כמ"ש בענין האור והמאורות שנז' בהם מלת יהי ולפי שכתב בו ענין עשיה היה מרעיש את העולם בלא ספק כי יזכור עשיה בדבר רוחני כי יתפוש איש באחיו ואחיו באחיו עד האור ודי בזה הרעשה והבן זה ואני הנני השתחוה אפים ארצה מול עפר קברו הקדוש כי מתוך דבריו למדתי שהוא ז"ל כתב שבכל הימים כתב אחר האמירה ויהי כן כי היה כי ההויה קודמת למעשה ועם מה שהוספתי אני יתפאר היטב ענין ההרעשה למה שכן השלים הוא המאמר ע"ה ואמר והלא במאמר הן שנאמר בדבר יי' שמים נעשו ומי לא ידע בכל אלה שבדבר יי' נעשה כל מה שנעשה אמנם הכוונה לו ע"ה כי שעשיה הנזכרת בהם אינה דבר טבעי אבל תלויים בדבר יי' וברוח פיו שהוא רוחני ופשוט והכתוב יוכיח שנאמר בהווייתו יהי רקיע המורה על הווייה רוחנית כאשר ביארתי:

וראה זה מצאתי מגיד שכל מה שפירשתי במאמר הנמרץ הזה הוא אמת בפ' ויקחו לי תרומה ר' יהודה פתח מה רב טובך אשר צפנת ליריאך האי קרא אוקמוה ואתמר אבל רזא דא אוקמיה בוצינא קדישא גו רזין עילאין וכו' ולפי שאני עתיד לבארו במקומו בע"ה ביאר היטב ברביא המאמר כנו ראשו לסופו אמנם סוף המאמר כך ובגין כך מ"ה רב טובך דא איהו יסודא דעלמא דאקרי רב טוב בד"א ורב טוב לבית ישראל בגין דהאי איהו רב טוב אור קדמאה אקרי אור סתם והכא כלילן דכר ונוקבא. אשר צפנת דהאי אתגניז

כגוונא דאור קדמאה דאתו ניוז ואתטמר וכו' הנה ביאר כי זה האור אשר במשך הו"ו הוא כדוגמת האור הראשון וכמעשהו ממנו הוא כי הכל ענין אחד ויחוד א' וכמו שנגנז בראשיתו כך נגנז באחריתו ונמצא שאין כפל בדברי המאמר כפי המובן בחלקיו. חזר ואמר ההוא נקודה אור איהו אתפשט ונהירו ביה ז' אתוון וכו' יבאר כי הנקודה הנז' אשר היא תורה רשומה בה היו ההוות שהם צורת האותיות של האלפא ביתא גנוזות ז' וז' מוצקות וז' שהם האמצעיות שהם הרקיע המבדיל בין מים למים כמו שביארתי בענין השלש טיפין דאתנטפו בתלת אצבען אשר השלש שביעיות הם ב"א והאח"ד שהוא השמיני איננו כי איננו נופל תחת המספר ואינו נגדר במנין אבל הוא התחלת המספר וזה האחד לא יתייחס אל שני החלקים שהם המים הימניים והשמאליים רק להרקיע המכריע בנתים ולכך נכלל ברקיע שהוא העיקר ועמו הם שמונה נמצאו ז' לצד א' זו לצד א' עם האחד באמצע והם בכלל כ"ב אותיות וזאת תורת האדם העליון יתברך שמו והוא אמרו אור איהו ואתפשט ונהירו ביה ז' אתוון ולא אקרישו כלומר שעדיין לא נגלו כי הדבר הזך בעוד שלא נקרש אינו נתפס כמים ודומיהם והוא רמז אל הגלוי והשבע הללו הם למעלה והשבע האחרונות למטה ואחרות האמצעיות המיוחסות אל הרקיע המבדיל ואמר שהיו כלם בלתי נקרשים ולא נגלים עד שנקרש הרקיע ונתגלה ובכן נקרשו כלן ונתגלו ונחתמו ברקיע ההוא הימניות והשמאליות והאמצעיות הם הם הרקיע וכבר ידעת כי הרקיע הזה הוא תפאר"ת שבו נכתבו ונחקקו אותיות תורה שבכתב וז"א אקרישו אתוון ואגלימו ואתציירו בצייורהו ואגליפו אגלימו הוא הגלוי המיוחס אל הגולם ואתציירו הוא התמונה והגלוף הוא הדפוס הבולט ואמר תמן אורייתא לאנהרא לבר כי מאז היתה נסתרת בחכמ"ה. ולענין האותיות הימניות והשמאליות שאמר ביאר ההבדל שיש ביניהם בענין האור כי הימניות הם מיוחסות אל האור והשמאליות מיוחסות אל החשך יען הם עלולות וזהו אמרו יהי אור דא איהו א"ל שהוא החס"ר בסוד חס"ד אל כל היום.

ויהי אור רזא דחשך דאקרי אלהים שהוא הפח"ד והדין ועל כן אמר בו ויהי שמורה על צער ומורה על שכבר היה וביאר למה לא אמר ויהי כן אלא ויהי אור להודיע שהוא אינו חסר מן הראשון הכל ענין אחד ואור אחד אין פירוד ביניהם כי הימין כלול בשמאל והשמאל בימין. ומ"ש וכדין מרוא דא"ל הוי אלהים יודיע כי כח הי"וד וה"א באלהים והוא סוד ההויה שבתוכו שאם ידומה הסתלקות הי"וד והה"א מאלהים ישאר אל"ם ובהיות כח הימין בשמאל יתנועע השמאל והבן מעתה מה שאמרתי כי אין חשך בלא

אור ואין אור בלא חשך מעת שנגנז האור העצמי ועוד יתבאר זה לפנים בע"ה שמרהו כאישון בת עין:

וירא אלהים את האור כי טוב דא עמודא דאמצעיתא יבאר מה שאמרנו כי פי' ויהי אור הוא הפחד ובאמרו וירא אלהים את האור כי טוב הוא התפאר"ת אור שכבר היה ונתגלה בתפאר"ת ועליו אמר וירא אלהים את האור כי טוב אנהיר עילא ותתא מלשון בהטיבו את הנרות ואין הכוונה שעתה ראה כי טוב כי לא יתחדש לו יתברך שום ידיעה עתה מחדש ח"ו אמנם מלת וירא וכבר ראה האלהים וקדם בציורו העליון כי זאת המדה ר"ל התפאר"ת יטיב ויאיר את הנרות נרות המנורה העליונה לששת הקנים היוצאים ממנה שהם חסד וגבורה נצח הוד יסוד מלכות סוד הששׁ קצוות וזהו אנהיר עילא ותתא וכל שאר סטרין. ומ"ש ברזא י"הוה יתברך דאחיד לכל סטרין כי השם הקדוש הזה הוא נרמז ונרשם בעשר ספירותיו שהם מלבושיו הי"וד בחכמה הנרשמת בנקודה כמו י"וד כמו שביארנו והה"א בבי"נה שהיא היכל הנקודה הנז' והו"ו שהוא התפשטות הנקודה בתפאר"ת שהוא אוחז ששׁ קצוות כמו שאמרנו שהוא כחוט הסדרה האוחז הזרועות והשוקיים וברית והה"א האחרונה במלכות כי היא מקבלת הכל. ומ"ש ויבדל אלהים בין האור ובין החשך אפריש מחלוקת למהוי כלא שלים אין הכוונה שהבדיל ביניהם. שהבדיל שני ההפכים זה לצד אחד וזה לצד אחר שא"כ היה עדין הניגוד נשאר ביניהם ואין שלום באהליהם אמנם הכוונה הבדלת המחלוקת בהחביר שניהם זה עם זה שימצא בזה מה שבזה והיו לאחדים ונכללו הימין בשמאל והשמאל בימין ע"י מכריע הראשון שהוא סוד הרו"ח המתווך בין האש ובין המים וזהו אפריש מחלוקת למהוי כלא שלים:

ויקרא אלהים לאור יום מהו ויקרא קרא וזמין לאפקא מהאי אור שלים דקיימא באמצעיתא חד נהירו וכו' פי' שלא היה צריך לקרוא להם שם חדש כי כבר נקרא שמם זה אור וזה חשך ודי להם בשמות הללו וכן אמרו במדרש רבה ויקרא אלהים לאור יום לא הוא אור ולא הוא יום אתמהה ועז"א דאין הקריאה הזאת קריאת שמות כי שמותם האמיתי הם אור וחשך אמנם הקריאה הזאת הוא ענין הזמנה כמו ולשלמה עבדך לא קרא וזולתו מן הקרואים והכוונה כי הזמין לצאת מהאור הזה שני תולדות נשואים בזמן והם מד"ת י"ום ומד"ת לי"לה והרמז י"סוד ומלכו"ת אשר שניהם נמשכים מהקו האמצעי. וביאר הענין ואמר עאל ימינא בההוא עמודא שלים פי' כי כח החסד שהוא זרוע ימין נכנס בחוט השדרה שהוא תפאר' ושם נכלל בשמאל וזהו ואכלייל בשמאלא כי חוט השדרה הוא מחברם.

וסליק לעילא עד נקודה קדמאה וכו' רצה להודיע כי אע"פ שהקו האמצעי מקבל מהזרועות עיקר קבלתו הוא מהחכמה אלא שהזרועות הם צנורות ובהם הוא עולה עד הנקודה הראשונה להמשיך משך החכמה פנינים ונטיל ואחיד תמן חילא דתלת נקודין וכו' רצה עוד להודיע כי גם החכמה מקבלת מתלת טיפי דמוחא והתפארת עולה שמה לקבל כח השלש טיפין הבאים מהמוח אל החכמ"ה להיות הכח ההוא הנזרע ממזרח בחוט השדרה להריק במלכות ע"י הצדיק ושלש הטיפין האלה נרמזים בשלש נקודות חול"ם שור"ק חי"רק שהוא סוד זרע קדש מצבתה כאשר ביארנו.

דהא לית זרעא דאזדרע בר ברזא דא. הודיע חיוב כל זרע הנזרע כי לא מטפה א' נזרע ויוצא לפועל ואיני רשאי לבאר כי לא תושלם הזריעה רק משלש טפות והודיע כי כל עניני הטבע נמשך מהשורש והוא אמרו דהא לית זרעא דאזדרע בר ברזא דא כי החול"ם בראש והשר"ק באמצע והוא הלב וחר"ק בברית וזאת תורת האדם והבן.

ואתחבר כלא בעמודא דאמצעיתא ואפיק יסודא דעלמא ר"ל כי מכח מה שקבל מהימין יצא יסוד עולם. ואחר משך היסוד מצד ימין חזר לבאר משך המלכו"ת מצד שמאל ואמר בנהירו ובתיאובתא שמאלא להיט בתוקפא וארח בכלהו דרגין וכו' כלומר מכח האור שקבל השמאל מהימין שאינו בשלימות הימין נולדה בו התשוקה כי כל דבר חסר יתאווה וישתוקק אל השלם כי זאת היא סבת התשוקה בכל עניני העולם כי כל עלול חושק לעלתו ונמצא זה אפי' באבנים כי האבן המגי"נטס טבעה טבע הברזל ולפי שלא נגמרה מלאכתה משתוקקת הברזל בהריחה בו וזהו להיט בתוקפא. וביאר כי סבת התשוקה היא בהיות בה כח האור שאם לא היה לה כח אוריי לא היתה משתוקקת אמנם בהיות בה כח האור ואינו שלם אזי משתוקקת להשלים חסרונה ממנו וזהו בנהירו ובתיאובתא שמאלא להיט כאלו ביאר כי סיבת התיאובתא הוא הנהירי. וארח בכלהו דרגין ריחא הוא הדבר שאמרתי כי בהמצא דבר בכח שלא יצא לתועל חושק ומתדבק בו בהריחה בו כהריח המגי"נטס אל הברזל ודע כי אין בכל החושים מי שיוחס אל התשוקה כחוש הריח כי המריח בושם טוב הריח בעלותו אל המוח יולד לו תשוקת הדבר אשר במחשבתו אם שכלית ואם גופנית אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת אם חכם הוא ישתוקק אל החכמה ואל ידיעת הנסתרות כמו שתמצא לקצת חכמים כשהיה בא לידם שושנה אחת משושנת הארץ היו פותחין בפסוק כשושנה בין החוחים ועוסקים בסודות והיו הדברים נמשכים ומתברכים כפי דבקות מחשבתם תמיד למעלה וכאמרם ז"ל חמרא וריחני פקחין כי הריח מעורר החשק אל מה שבמחשבת האדם אם טוב ואם רע אל החכם יעוררהו אל המושכל ואם איש סכל הוא יעוררהו אל תאוה נאה תערב

לנפשו הבהמית וזה הענין אין ספק בו כפי טבע העולם והוא סוד כי ישרים דרכי יי' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם ואמרו ז"ל זה צולה פסחו לשם מצוה וזה צולה פסחו לשם אכילה גסה כי החכם בשתותו כוס של יין כוונתו להחכים והסכל כוונתו אל החומריות. ובהיות האמת כי השמאל הוא מעורר האהבה לסבת ההתלהבות שבו כי רבה היא לסבת חסרונו שהוא מבקש להשתלם כאלו הוא מריח בכל המדרגות לקנות השלימות מהעלה כי עלול הוא. ומתוך התשוקה הזאת הוציא מדה אחת והיא מדת הלילה להשפיע בה לשימצא הוא שלם בערכה ולהמשיך אליה מחשבתו וזהו אמרו ומההוא להיטו דאשא אפיק ההוא נוקבא סיהרא וההוא להיטו הוה חשוך בגין דהוה מחשך ודיו לבא מן הדין להיות כנדון באופן כי שני אלה הזרועות הוציאו שני תולדות משפיע ומקבל והם היסוד הימני משפיע והעטרה השמאלית מקבלת וזהו חד דכר וחד נוקבא. יסודא אחיד בעמודא דאמצעיתא וכו' בא להודיע למה נקרא מדת היסו"ד מוש"ך ואמר כי לפי שהוא נמשך מקו האמצעי מאותו התוספת היורד עליו מלמעלה ר"ל מהכתר כי לולא היה התפארת מקבל מהזרועות היה החס"ד והדי"ן בו שוה ולא ימצא בו תוספת אמנם לפי שהוא עולה עד המו"ח העליון יתוסף בו יתר שאת ושפע וברכה ומאותו התוספת מקבל הי"סוד בשבתות וימים טובים וע"כ נקרא קרבן מוס"ף ע"ש אותו התוספת המושפע עליו מעמוד האמצעי מאותו התוספת שהוא מהכת"ר ומכאן תבין למה עונתן של ת"ח מערב שבת לע"ש להמשיך לזרעם נשמות מהנפש היתירה ההיא שמתוספת בשבת. גם תשכיל הטעם למה בעלי הקבלה מסירים התפילין מראשיהם קודם שיתפללו תפלת מוסף בר"ח לפי שר"ח איתקש לימים טובים שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וקבלו חכמי הקבלה שביום ר"ח ימצא תוספת שפע וברכה ממד"ת המוס"ף וע"כ היה נקרב קרבן בו וכשם שאין מניחין תפילין בשבת וימים טובים שיש בהם מוסף כן בשעת תפלת מוסף בר"ח כי אזי היא השעה המורה על הקרבן והתוספת אין ראוי להניח תפילין והכלל העולה כי במקום שיש מוסף אין תפילין וכבר ביאר הסוד הזה רשב"י ע"ר בפי' שיר השירים כי התפילין הם פתקא חתומה בחותם המלך נתנה לעבדו לשמרו מהלסטים שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם יי' נקרא עליך והנה אם יעלה בדעת המלך למסור החותם עצמו שבטבעת המלך לעבדו מה לו ולפתקא ואמר שם כי חייב קטלא מי שיהיה חותם המלך בידו ונוטל ג"כ הפתקא והטעם כדי שלא יתהדר השר לפני המלך וכן הי"סוד נקרא או"ת ברית קדש והתפילין נקראים אות שנאמר והיו לאות על ידך והנה בהמצא הכת"ר אין ראוי להתהדר באות חותמו בהמצא החותם עצמו. ונשוב לענינינו למה נקרא הי"סוד

מוסף ע"ש התוספת שהוא מקבל מתוספתו של הקו האמצעי. וז"א דכיון דההוא עמודא דאמצעיתא אשתלים ועביד שלם לכל סטרין הנה נמצא שווי בין שניהם ונמצאו שקולים ויבואו שניהם אמנם לא ימצא שום הכרעה רק בתוספת העליון וזהו כדין אתוסף ביה נהירו מעילא ומכל סטרין בחדוה דכולא ביה והוא הכל. ומההוא תוספת דחדווה נפיק יסודא דעלמא ואקרי מוסף כמ"ש. וביאר כי ממנו תוצאות חיים לכל העולמות ושממנו יצאו כל צבאית יי' למשפחותיהם. ימניים מצד הימין ושמאליים מצד השמאל כאשר יתבאר בע"ה וכל הרוחות בסוד אל אלהי הרוחות לכל בשר כי ממנו בזיווג העטרת פורחות הנשמות כי זהו סוד זיווגם. ואחר שביאר התפשטות היסוד מן הימין שב לבאר התפשטות העטרת מן השמאל והסבה שאירע בה הפגימה והחסרון ואמר לילה אדון כל הארץ הנך רואה כי המדה הזאת נקראת אדון כל הארץ להיות פרנסת העולם הזה על ידה בסוד החסרון והפגימה וע"ז יחסה בכאן לאדון כל הארץ והבן זה כי הודיענו כי דיו לעבד להיות כרבו. ואמר כי נתפשטה מסטרא דשמאלא. ואמר מההוא חשך והיה די לומר מסטרא דשמאלא כי ידוע הוא כי השמאל נקרא חשך והוסיף לומר מההוא חשך למה שיבאר אחר זה והוא אמרו ובגין דההוא חשך תיאובתיה לאתכללא בימינא וחלש תוקפיה אתפשט מניה האי לילה כד שארי לאתפשטא האי לילה עד לא אסתיים פי' עד שלא נסתיים מדת השמא"ל להיות נכלל בימי"ן לקבל אורהו כבר נתמשכ' מדת הלילה ממנו בעוד שהחשך בשמאל וע"כ נשארה חסרה ומשתוקקת שאלמלא לא נתמשכה עד שהיה השמאל נכלל בימין לא נפל בה פגימה וחסרון ותהיה כאחד משאר הספירות אמנם כשקדם החשך בה קודם שנכלל בימין נשארה בגריעות ובהשתוקקות גדול אל היסוד המשפיע בה כמו שהחשך היה תשוקתו אל האור ר"ל השמאל לימין הוא שאמר כד שארי לאתפשטא האי לילה עד דלא אסתיים האי חשך עאל ואתכליל בימינא וימינא אחיד ליה ואשתאר בגריעו וכמה דחשך תיאובתיה וכו' כלומר מדת החש"ך השתוקקה אל האו"ר ומדת לי"לה למדת י"ום כי דיו לבא מן הדין להיות כנדון. והוסיף עוד לבאר הענין היטב ואמר חשך גרע נהוריה ובגין כך אפיק דרגא בגריעו ולא בנהירו כלומר בהיות בו החשך עד שלא האיר בימין. חש"ך לא נהיר אלא כד אתכליל ביום. ואמר גריעו דלילה לא אשתלים אלא במוס"ף מה דאתוסף הכא גרע הכא. הודיע כי אלמלא התוספת הבא אליה מהמוסף לא נמצא בה אור כלל יען כי המשכתה היה מאז היה חשך שאלו נמשכה מאז נכלל בימין היתה בלא פגימה ובהיות כי נמשכה מהחשך עצמו הוצרכה לתוספתו של יסוד ונמצא לפי זה שמה שחסר בזה הוסיף בזה ובכן נמצא לעתים עת אור ועת חשך עתים לטובה עתים לרעה כי על התכונה והחכמה הזאת נבראו

כל ברואי מעלה ומטה פעמים עולים פעמים יורדים כי דיו לעבד להיות כרבו ומ"ש במוסף הוה ביה רזא דנקודה עילאה ורזא דעמודא דאמצעיתא וכו' הוא סוד היוד הנרמזת בחכמ"ה שהוא זרע קד"ש זרע הבא מן הקודש הוא הכת"ר וסוד הו"ו הנרמז בתפארת שהוא חוט השדרה הרומז שתוספתו של צדיק יסוד עולם בא מן הקודש על דרך הקו האמצעי אל העטרת והוא סוד ויקרא אלהים לאור יום כלומר מן הו"ו הבא מן הי"וד קרא וזמן לאור שיהיה נמשך אל היסוד וזה מורה על תוספתו. אמנם במדת לילה לא אמר ויקרא אלא קרא לפי שהיא חסרה מו"ו וי"וד דלית לה מגרמה כלום ומ"ש איהי תפלת יוצר (בנוסחי דידן לא נמצא זה) וגרע מניה ו"ו י"וד פי' כבר ידעת כי תפלת יוצר נקראת תפלה מיושב ונרמזת לעטרת בסוד אני האשה הנצבת עמכה עם ב"ה ונקראת תפלה מיושב על ששם עמד האור ונצב. ותפלת שמונה עשרה היא נרמזת לח"י העולמים שהיא תפלה מעומד ובהתחברם הו"ו העומדת עם הה"א הנצבת אזי העולם מושפע בכל טוב בכח הי"וד וה"ו אשר במדת היום והוא סוד ויקרא אמנם בלילה לא אמר אלא קרא כמ"ש. ומ"ש הכא רזא דשמא דע"כ אתוון גליפן וכו' פי' כי בפסוק הזה נרמז סוד שם כן ע"ב היוצא מוי"סע וי"בוא וי"ט בארח מישר ולמפרע ומישר כמו שיתבאר במקומם שהם סוד שלשה האבות גדול"ה גבור"ה תפאר"ת ונרמזים בכתוב הזה ויקרא אלהים לאור יום זה מדתו של אברה"ם ולחשך קרא לילה זו מדתו של י"צחק ויהי ערב ויהי בקר יום אחד זו מדתו של י"עקב היושב אוהלים וכולל ימין ושמאל ושם המפורש נרמז בשלשת המדות הללו והנם משפיעים במדת המלכות שבה הם נכללים שלשתם בסוד ויסע מלאך האלהים וכבר ידעת כי היא נקראת מלאך האלהים:

דף יז.

ויאמר אלהים יהי רקיע הכא בפרט רזא לאפרשא בין מיין עילאין לתתאין ברזא דשמאלא אמר זה כי לפי מה שהונח למעלה כי היום הג' הוא אשר הבדיל בין היום הא' והשני וא"כ היה ראוי לכתוב ביום הג' הוית הרקיע ולא בשני ולכן אמר שבכאן ביום שני אשר זכר בו הויית הרקיע לענין הבדלת המים. פרט הכתוב הבדל המים ולא בשלישי וזה לפי שבו ביום עצמו חוייב ההבדלה לפי שהיום השני המיוחס לשמאל היה מקורם כלול בימין וכן כל הנמצאות היו בכח היום הא' וכשנפרד ממנו יום ב' חויב מיד השנוי והמחלוק' כי שמו מורה על זה כי מלת ב' מורה על שנוי שיש בין העלול ובין העילה ומאז שנפרד השני מהאחד חויב הקטרוג והמחלוקת והבן זה כי בהיות ההפכים בנושא א' אין מחלוקת ביניהם ואל תנועה בדברי הטבעיים שאומרים שהוא מן הנמנע להמצא

ב' הפכים בנושא א' וברגע א' שהרי גם הם מודים שהיו האש והמים מקודם שקבלו צורה היו שניהם כא' בחומר הראשון הנקרא בלשונם היולי ובלשוננו תוהו. אם כן כשהיה יום ב' כלול בימין עד שלא נפרד אין שם קטרוג ולא מחלוק' אמנם כשנפרד השמאל מן הימין חויב מחלוקת ובאותו הרגע שנפרדו יצא מתוך הקטרוג אשה של גהינם ולא התמיד שם כי מיד בהיות הרקיע ירד התוקף ההוא למטה ונברא גהינם ובא הרקיע ועשה שלום באהליהם ונכלל הימין בשמאל והשמאל בימין ולכן זכר הויית הרקיע ביום הב' מיד וכבר ידעת כי המדות הופיעו כלם בבת אחת ואם באו בתורה ביחס המתנת הימים ואתה דע לך ודוק ותשכח כל זה בלשון המאמר כי באמרו הכא בפרט רזא לאפרש' בין מיין עילאין נתן טעם למה נזכר יהי רקיע ביום ב' מיד שלא יתחזק מדת הדין כי ברגע ההוא שנפרד נברא גהינם ובאמרו דעד הכא רזא דימינא הוא הודיע כי השמאל היה בכח הימין ובהפרדם איש מאחיהו נברא גהינם וזהו ובגין כך אסגיאו מחלוקת וכו' ובההוא מחלוקת אתקן אשא ורוגזא וכו' ונפק גהינם וכו'. ואמר כי במחלוקת קרח הלוי השמאלי נגד חבורת אהרן הימיני חשב מרע"ה שהוא המכריע הראשון ליכנס ביניהם לשום שלום באהליהם כי חשב שהיה המחלוקת ההוא לשם שמים ודאי ועל זה לא אמר בתחלת המחלוקת ואם בריאה יברא יי' לפי שחשב שהוא יעשה שלום באהליהם כשמחלוקתו היתה לשם שמים ולכן התחיל עמהם בפיוס ואמר המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל זכר בהם הבדלה לרמוז אל הבדלת יום שני מהאחד שחוייב בו המחלוקת ושאין עליהם אשם אם לא יתמיד המחלוק' ההוא אם ישוב לתנאו הראשון להיות נכלל בו כמו שכן היה בעובדא דבראשי' אמנם כשראה שהיה בדעתם להמשיך המחלוקת ושלא היה לשם שמים ודאי גזר כי המחלוקת ההוא היתה מחלק גהינם למטה אשר עוד היום נוהג בקטרוגו ושראוים הם שיהיו מחלק של גהינם ואזי אמר ואם בריאה יברא יי' ופצתה האדמה את פיה כי כן ראוי שיתמידו שם בחלק הקטרוג התמידי והוא אמרו הוא לא בעא לאתדבקא לעילא ולאתכללא בימינא ודאי יחות לתתא ולמדנו מכאן למה לא נענשו בעונש זולת זה כמו שנענשו בשאלת הבשר שנאמר שם ואף יי' חרה בעם ויך יי' בעם מכה רבה או כעונש המתאוננים שנאמר ותבער בם אש יי' רק בירידתם חיים שאולה כי הוא שם מדור א' בגהינם אשר עליו נאמר כן יורד שאול לא יעלה והטעם מבואר כי הם בחרו בו ובדרכ' ובעלילות' נענשו הם בחרו להיות מחלק הקטרוג המתמיד ובדבר אשר זדו בו נדונו ועל זה חרה למשה מאוד חרה לו על שלא פעלה מדתו של משה בעבורם שהכחישו עובדא דבראשית ובעבור עצמו כי לא נתנו לו מקום לתווך השלום ודייקו כי החרון היה בעבור משה שנאמר ויחר למשה מאד

בעבור הכחשת מעשה בראשית כי במחלוקת ההוא נברא גהינם הרמוז במלת מא"ד ע"ד מש"ל ז"ל והנה טוב זה גן עדן. מאד זה גהינם והביא על כי קטרג למעלה כמו שקטרג למטה ואמר שהרי כתוב בהצותם על יי'. ויאמר כי המחלוקת שהיתה לשם שמי"ם ודאי היתה מחלוקת דשמאי והלל ועל כן שם שמי"ם יתברך הסכים ביניהם ונקבעה הלכה כב"ה ועל מחלוקת דא אתקיים עלמא כי מתוך פלפולם ומחלקותם נתקיימו שמים וארץ שקיומם על התורה שנאמר אם לא בריתי י"ומם ולי"ה:

דף יז:

ורזא דא בספרא דאדם חשך כד אתער אתער בתוקפיה ואתברי ביה גהינם וכו'. הנה בא לבאר סוד למה נאמר במנין הויית הרקיע הזה מה שלא נאמר בשאר ההויות שבכל מה שנתהוה בששת ימי בראשית נאמר ויאמר אלהים יהי כן ויהי כן אמנם ביום שני נאמר ויאמר אלהים יהי רקיע ולא נאמר בו מיד ויהי כן אלא ויעש אלהים את הרקיע וזהו א' מהמקומות שהיה מרעיש בן זומא את העולם וכבר כתבו למעלה בפרשת בראשית מה שבו די כי האריכות בזה אשם. אמנם בא לבאר בכאן למה הוצרך לכתוב בענין הבדלת המים שני הבדלות שנאמר ויהי מבדיל ואח"כ ויעש אלהים את הרקיע ויבדל כי די היה באמרו ויהי כן כמו שכן כתב בסוף הכתוב ויהי כן. אמנם הודיענו כי אין לך מחלוקת וקטרוג בעולם בין שני הפכים שאיפשר שיתווך השלום ביניהם שיהיה בזולת האופן הזה והוא שבתחלתו יהיה קשה וסופו בנייחא והם נקראים ב' מיני מחלוקו' ואם ענינם אחר והמשל בזה כי כשיתווכחו שני אנשים יחד הנה בתחילת ויכוחם כל אחד ואחד מתחזק לנצח את חבירו לבקש האמת בכל מאמני כחו וזהו מחלוקת ראשון כשנתברר לא' מהם שהאמת עם חבירו הנה חוזרים כל טענות הויכוח כבראשונה כדי לתווך השלום בין הטענות לחתום על האמת וזה יקרא מחלוקת שני וזה דרכו של התלמוד לתווך השלום בין המשנה והבריתות שנראה לכאורה ההיפוך והסתירה ביניהם לעשות משא ומתן בדרך מחלוקת ע"ד קושיא ופרכא ואתקפתא והכוונה לתווך השלום וזהו מחלוקת בית שמאי והלל. אמנה אם הויכוח ההוא אשר בין האנשים המתווכחים ע"ד הנצוח ולא להודות על האמת הנה המחלוקת ההוא לא יקרא רק מחלוקת אחד מראשו לסופו ומעולם אין שלום ביניהם וזהו מחלוקתו של קרח כמו שאבאר והודיענו כי כך חוייב ששת ימי בראשית להיות הענין כן והוא אמרו חשך כד אתער שהוא ההפך הא' אתער בתוקפיה ואתברי גהינם ואתדבק בהדיה בההוא מחלוקת.

כיון דשכיך רוגזא ותוקפא שהיתה הסכמת האמ"ת אתער מחלוקת כגוונא אחרא מחלוקת דרחימו שהוא כדמיון החזרת הויכוח לא בדרך נצוח אלא בדרך הסכמת האמ"ת והשלו"ם וע"ז אמר ותרין מחלוקות הוו כי המחלוקות הראשונה היתה דרך נצוח והוא ענין א' והחזרת המחלוקת הוא לבקש האמ"ת ויקרא זה מחלוקת שני ולאו רישא כסיפא ולאו סיפא כרישא וזהו חד שירותא וחד סיומא ודא איהו ארחיהון דצדיקיא אוהבי האמ"ת והשלום כשמאי והלל שירותא דלהון בקשיו וסופא דילהון בנייחא. מה שלא היה הענין כן במחלוקתו של קרח כי בתחלתו סופו וסופו בראשיתו. ואמר כי על הסוד הזה נאמר ברא שונה יהי רקיע ויהי מבדיל דא מחלוקת קדמאה אתערו דרוגזא ותוקפא וכו' עד דרוגזא אצטנן וכדין ויעש אלהים את הרקיע ו יבדל אתער מחלוקת דרחימו וחביבו. והסוד בזה כי ההבדלה הראשונה היתה להבדיל תוקף הדין הנצוח ולהשליכו שאול תחתית והוא הגהינ'. וההבדלה השנית היתה למזג הדין עם הרחמים והרחמים עם הדין. ומ"ש כתיב הכא הבדלה דכתיב ויהי מבדיל וכתיב ויבדל.

וכתיב התם המעט מכם כי הבדיל וכתיב בעת ההיא הבדיל יי' את שבט הלוי. כוונתו להוכיח כי ההבדלה היתה ביום השני עצמו שהרי בו ביום כתיב יהי רקיע ויהי מבדיל וכן היה שנאמר ויבדל אלהים. ומצינו ג"כ בשבט לוי שכן אמר משה לקרח המעט מכם כי הבדיל והיכן מצינו שכן היה שהרי כתיב בעת ההיא הבדיל יי' נמצא לפי זה כי יום שני מיוחס ללוי וכל זה הצעה להקשות מיד ואי תימא דהבדלה בשני איהו ודאי אמאי הבדלה בלוי דאיהו תליתאי פי' שהוא המבדיל לא הנבדל הבדלה בשמעון אצטרי' שהוא שני אמאי לוי והשיב אלא אע"ג דלוי איהו תליתאי לדעת' דיעקב שני הוה. יאמר כי עיקר כל מעשה וכל פועל הוא המחשבה והכוונה וזה כי כשנכנס יעקב לחופה עם לאה היתה מחשבתו עם רחל וזהו הסוד למה כשנטלה הבכורה מראובן לא נתנה לשמעון הבא אחריו או לאחד מאחיו הגדולים ונתנה ליוסף לפי שמחשבתו של יעקב היה להטיל ראשית אונו ברחל ולכן נתנה בכורתו של ראובן אל מקום אשר שמה רוחו ומחשבתו של יעקב וא"כ לפי זה שמעון הוא הראשון ולוי שני לו והוא הנבדל. זהו הבדלה בשני ודאי וכלא באורח מישר כדקא יאות. ויביא טעם למה אנו מבדילין במוצאי שבת ויאמר כי הענין דומה בדומה לפי שבמוצאי שבת כשמתעורר הדין להתפשט לפי שהיו בעלי הדינין נחבאים בנוקבי דתהומי בשבת ובמוצאי שבת מתחילים להתפשט בעולם ובכן הממונה על העין הרע יוצא ראשונה וחפצו לידבק עם ישראל להרע להם וישראל מתחילים במוצאי שבת במזמור ויהי נועם יי' אלהינו וכבר ידעת שאחז"ל כי בשעה שהביאו ישראל המשכן אל מרע"ה שבירכם ומה ברכם שאמר ויהי נועם יי' אלהינו יהי

רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ולא תשלוט עין הרע במעשה ידיכם וכן היה שלא שלטה יד אומות העולם בכל מעשה המשכן שנעשה בימי מרע"ה כי אם במעשה שלמה ע"ה. ועל כי אותו הסטירא שהוא ממונה על עין הרע הוא כח נאצל מיום שני שבו נברא גהינם לכן אנו עושים מעשה במוצאי שבת בהדס ויין שההדס לחס"ד והי"ן לגבורה לשום שלום באהליהם ובזה אין כח לממונה ההוא לשלוט שהרי רבו השמאלי נכלל בימיני ואין כח בידו לשלוט כי כחו נאצל ממקורו ומקורו נכלל בחסד וברחמים. וכיון דמבדלי על הכוס מאיך ההוא סטירא. כבר ידעת כי העטרת ונקראת כו"ס שכן עולה שם אלהי"ם ובהבדילנו בין קדש לחול מיד אותו הממונה של חול נכנע ונשפל ושב למקומו לשאול תחתית מקום אשר אסירי קרח ועדתו אסורים שם וגם הם אינם יורדים שם במוצאי שבת עד שמבדילין ישראל והוא סוד אמרו הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת כי כשנבדלו מהם מיד פצתה האדמה את פיה וכו' ולעולם הבדלה בשני דאיהו שמאלא כי הוא הנבדל והשלישי הוא הנותן שלום. ואגב אורחיה הודיענו כי בתחלת המחלוקת כשהיה מתחזק הדין אזי נבראו המקטרגים שקטרגו למעלה לרבונם כמו שיבוא לפנים ותוקף הדין עצמו אכלתם בסוד מהאש יצאו והאש תאכלם.

וכן כל שאר אינון דמתבטלי ולית לון קיומא הם הם אשר עליהם אמרו ז"ל בכל יום ויום כת של מלאכים וכו' ואומרים שירה והולכים להם ואלה המלאכים נבראים ומנהר דינור ואומרים שירה ומיד בטלים שנאמר חדשים לבקרים.

כגוונא דא קרח לתתא וכו' שקטרגו הוא ועדתו נגד האל יתברך שנאמר בהצותם על יי' ודאי וירדו לשאול:

יהי רקיע יתפש' פשיטו דא מן דא א"ל קטפא ימינא א"ל גדול בא לבאר היאך נתפש' מן הימין השמאל בסוד שם אלהי"ם הכולל ב' שמות א"ל ה"ם כי זה יורה על הבדל המים אלה מאלה ועל התפשטותם אלה מאלה בסוד השם הנזכר והוא אמרו יהי רקיע יתפשט פשיטו דא מן דא וביאר היאך ואמר א"ל קטפא ימינא פי' אשכול הימני מלשון רז"ל חזנהו להנהו קטופי דהוו קיימי בעגלי. וקודם שאבאר ענין המאמר הזה צריך אתה לדעת כי זה השם הנקרא א"ל סמוך לכנוים רבים כי הוא יתיחס לכת"ר ונקרא א"ל עליון כי הוא עליון על עולם המתבו"דד שהוא החכמ"ה והבי"נה גם כי הבי"נה נקראת מלך עליון לפי שהיא מלך על הבנין כלו ואל זה אנו מכוונים בעת בקשתנו הרחמים והסליחות באמרנו א"ל מלך יושב על כסא רחמים שהוא התפארת וכששם זה פועל במדת החס"ד נקרא א"ל גדול שכן כתיב ארך אפים וגדו"ל חס"ד. וכשפועל במדת הגבורה נקרא א"ל גבו"ר וכשפועל נפלאו' ונוראות בכח תפאר"תו נקרא א"ל

נור"א. וכשאמר לעולמו די במדת הי"סוד נקרא שמו א"ל שד"י. ועיקרו ושרשו מלשון כח ואילות והוא כח הבא מן הכתר הנקרא א"ל עליון. עוד אתה צריך לדעת כי שני אותיות שהם י"וד ה"א קבעום למדת החכמ"ה ולמדת הבי"נה לפי שאין בכל האותיות קטנה כאות הי"וד וקלה בתנועתה כאות הה"א ולפי שהם רוחניות יותר משאר האותיות קבעום לשני המדות הללו הי"וד אשר תורה על התחלת גלוי היש על חכמ"ה והה"א המורה על תנועה ודפיקה רוחנית על בינה כי האל"ף אין לה דפיקה כלל ולכן נרמזה בכת"ר והבן זה מסוד מוצא האותיות. הנה א"כ נתבאר כי א"ל הוא נרמז בכתר וי"וד ה"א נרמזים בחכמ"ה ובבי"נה שסוד ענינם כח נח ומתנו"עע אל י"וד ה"א ולפי שאין תנועה בזולת גבו"רה וגבו"רה תורה על דין נתיחס הדין הנעלם למדת הבי"נה כמו שידעת כי שם יְהֹוָה בניקוד אלהים נרשם בהכי אלה הארבע אותיות א"ל י"ה נקבעו בג' הראשונו' שענינם כח נח ונע ולפי שאין בכל האותיות אות שיכלול שני ענינ' כי אם המם סתומה כי היא מקבצת הרבים כענין חכמים נבונים שלמים שהמ"ם מקבצת אותם בסוד מם דלסרבה המשרה. ופתוחה בסוד יפתח יי' לך את אוצרו הטוב לכן נקבעה אות המ"ם הסתומה למדת הבי"נה לפי שבה נקבצים הרחמים והדין הנעלם בה ולכן נקראת אלהים כלומר בעל הכחות כח הרחמי"ם והדי"ן ולכן נקראת א"ם כי ממנה מתפשטים ויוצאים הרחמים והדין הנרגשים באבני הבנין בדגש ורפה בסוד בג"ד כפר"ת שם אבני הבנין המקבלים דג"ש ורפ"א דין ורחמים ימין ושמ"אל שהם בניה אשר ילדה והבכור בבניה הוא חסד א"ל כי הוא הראשון באבני הבנין והוא שם הבכור הראשון בספירות הנמשכות מהכתר הנקרא א"ל עליון כמו שביארנו ולהיותו מורה על הרחמים הגמורים נקרא חס"ד א"ל כלומר חסד אל עליון ונקרא אשכול הימני לפי שממנו יצא היי"ן בסוד המים הרו וילדו אש ובהקדמה הזאת תבין סוד המאמר כי כוונתו לרמוז היאך נתפשטו ההויות המתיחסות אל המים העליונים ואל המים התחתונים מכח צירוף האותיות ואמר יהי רקיע יתפשט פשיטו דא מן דא ביאר כי מלת רקיע ענינו התפשטות דבר מדבר.

ואמר א"ל קטפא ימינא א"ל גדול שהוא האשכו"ל הימני ואמר אתפשט פשיטו מן גו מיא לאשלמא שמא דא א"ל כלומר יתמשכו עוד מהי"ם העליון שהיא הבינ"ה שכל הימים והמים בקרבה ויוצאים ממנה שלש אותיות שהם י"וד ה"א מ"ם אשר הם נכללים ונקבעים בה להשלים שם אלהים ויתפשט מאל אלהים כמו שביארנו שהמים הרו וילדו אש כי שם א"ל יורה על חס"ד ושם אלהים יורה על דין. הריא"כ כי נבדלו הימי"ן והשמא"ל בעולם הבנין שהם מורים על הבדל המים הזכרים והנקבות ומיד נעשה שלום באהליהם בסבת הרקיע שנתפשט ביניהם הוא התפארת ולפי שעדיין אינם נקראים

מים נקבות עד הגיעם אל העטרת הנקראת מער"ב חזר ואמר הי"ם אלין אתוון אתפשטו ואתהפכו למהוי מיין תתאין י"מה והשלים לבאר הסוד ואמר ההוא פשיטו דאתפשט בשיני איתעבידו מיין עילאין הים כד"א זה הים גדול כלומד הוא היוצא מא"ל גדול ועדיין נקראים מים עליונים אמנם הפוכא דאלין אתוון י"מה מיין תתאין. ומה מאד שמח לבי ויגל כבודי בבוא לקראתי המאמר הזה אשר ממנו למדתי איזה בית יתיחסו המים התחתונים ואיזה מקום מנוחתם שהיא העטרת לפי שראיתי קצת מהמקובלים שמיחסים המים העליונים לחמש הספירות העליונות והמים התחתונים לחמש ספירות התחתונות לפי שמצאו חמשה פעמים בכתוב מים. וחמשה פעמים רקיע וזה יתבאר לפנים בע"ה. האמנה כי לפי דרכנו למדנו כי אע"פ שכל ההויות מיוחסות אל המים הנה החמש ספירות מהחס"ד עד צדי"ק כי הוא הרקי"ע נקראים מים עליונים ודוגמתם בעטרת נקראים מים תחתונים לפי שהם נקבות מקבלות ממים הזכרים והוא אמרו בכאן הפוכא דאלין אתוון י"מה מיין תתאין והסתכל אמרו הפוכא כי בזה רמז למ"ש ר' עקיבא אל תאמרו מים מים והבן זה כי ככר ביארנו סודו למעלה. ומ"ש כיון דאתקנו אתעביד כלא כללא חדא הוא סוד החזרתם פנים אל פנים כי אחר שנפרדו וירדו המים התחתונים למטה שבו בתשוקתם אל פני המים העליונים לקבל מהם כנקבה המקבלת מן הזכר וזהו תקונם שנעשו כלל א' בסוד דו פרצופין ששבו פנים אל פנים ועשו פרי ונרמז זה בשם אלהי"ם א"ל והי"ם שנעשה מהאותיות הללו אלהי"ם.

ואתפשט שמא דא בכמה דוכתי כי זה השם משותף גם למלאכים. ועוד הוסיף ביאור ואמר בקדמיתא הוו מים במים כלומר היו ההויות בלתי נבדלות עד דאתפרשו לאשתמודעא ואמר כי בסוד שני ההין שבשם ג"כ נרמזים המים העליונים והתחתונים הה"א ראשונה הם סוד המים העליונים הנרמזים בשם אלהי"ם והמים התחתונים בשם אדנ"י שהיא העטרת והוא אמרו מיין עילאין ומיין תתאין ה"א עילאה ה"א תתאה מיין עילאין דא אלהים כדקאמרן ויעש אלהים וכו' מיין תתאין אדנ"י. והוסיף עוד לבאר מה שכבר אמרנו למעלה כי אעפ"י שנברא הרקיע ביום שני להבדיל המחלוקת הנה עכ"ז לא נתבטל המחלוקת מכל וכל עד בוא יום שלישי ולא נהיה הרקיע ביום שני אלא לצנן כח האש החזקה שלא תתפשט יותר עד בוא הכתוב השלישי והכריע ביניהם. ומ"ש ובגין מחלוקת דא אע"ג דאיהו קיומא דעלמא כי טוב בשני לא אתמר דלא אשתלים עובדא דמיין ועילאין ומיין תתאין הוו כחדא ולא הוו תולדין בעלמא עד דאתפרשו וכו' הודיע סוד גדול וכמס ליודעי חן והוא כי כל דבר היוצא והמתפשט ממקורו בעוד שהוא נמתח והולך אין בו כח לעשות פרי אם לא בשובו פנים אל פנים אל מקורו כי אז

ישוב כדוגמת נקבה לקבל מהזכר אמנם בעוד שלא ישוב פנים אל פנים לא יעשה פרי וזהו סוד דו פרצופין ששבו פנים אל פנים ובא הדוגמא הזאת באדם הראשון שנבראו דו פרצופין ולא עשו תולדות עד שנסרם הב"ה ושבו פנים אל פנים והוא סוד אעשה לו עזר כנגדו והוא סוד התהפכות שהוא קיום העולם והמבין יבין והחדל יחדל כי לא אוכל עוד לפרש. וחזר לבאר מה שאמר למעלה בקצרה כי המים העליונים רמז בה"א ראשונה והמים התחתונים רמז בה"א אחרונה ואמר אע"ג דהבדלה הוה בשני והמחלוקת ביה הוה כלומר שבו ביום היו שני דברים מחלוקת והבדלה לשכך האש אמר שיום שלישי הסכים בכלא דאיהו שמא דאיגליף בגלופי הו"ה וכו' ה"א עילאה ה"א תתאה ו"ו ביניהו לאשלמא בתרין סטרין לשום שלום בין שניהם ונתן סימן בענין מי הירדן כי המים העליונים קמו נד אחד והמים התחתונים ירדו אל הים וישראל בתווך הוא עצמו סוד שם הו"ה כי הו"ו הרומז לישראל באמצע. אח"כ אמר חמש רקיעין כתיבי הכא כלומר במעשה יום שני תמצא ה' פעמים רקיע וביאר הסוד למה נקראים רקיעים אחר אשר נתייחסו אל המים כמו שביארנו ואמר יחי עולמים אזיל בהו ואנהיג בהו וכו' אמר כי בבחינה שמדת היסוד יונק אותם להנהיג למים התחתונים נקראו רקיעים על שמו ולטעם שכלם נכללים זה בזה. ואמר כי זהו סוד אמרם עץ החיים קומתו ת"ק שנה לפי שחמש ספירות נכללים בו כמו שאמרנו וכל מימי בראשית מתפלגים מתחתיו הוא סוד היסוד הנרמז בפסוק יקוו המים מתחת השמי"ם וזהו סוד מתפלגים מתחתיו ודוד מלכא נקיט כלא היא נפשו של דוד ואיהו פליג לבתר לאכלוסיה שנאמר ותקם בעוד לילה וכו'. ומ"ש בשעתא דאתער מחלוקת בתוקפא דשמאלא אסגי ואתקף הורפילא דטופסא ביאר כי באותו רגע שנתעורר המחלוקת ביום שני עד שלא נהיה הרקיע נתרבה ונתוסף ונתחזק רופילא דטופסא פי' ממונה גדול על הדין וטופסא הוא אוד מוצל מהאש החזקה המוכן למועדי רגל בלא לחותא כלל פי' בלא רחמים כלל כי הלחות רומז אל הרחמים והאש אל הדין ואמר כי נתפשטו מהרופילא ההוא תרין טסירין כלומר שמשים אליו ואקדישו מיד וכו' והם זכר ונקבה כי לא יצא שום דבר לפועל אם לא זכר ונקבה ושמותם יורה עליהם א' אפעה וא' נחש והם מולידים לשבע שנים ואמר כי סוד זה הוא סוד הגהינם הנקרא בשבע שמות והוא סוד היצר הרע שנקרא ג"כ בשבע שמות כי מכח האפעה והנחש יצאו. ואמר כי מכח השמאל נתפשט טוב ורע בעולם והוא קיום העולם התחתון כי הטוב מבחין את הרע והרע מבחין את הטוב וזה בלא זה אין עולם כי כך חייבה חכמתו יתברך.

דף יח.

ויאמר אלהים יקוו המים בארח מישר בארח קו ביאר כי כל תיבו' התור' עשוים באמת וישר ואפי' בתיבו' השונות שהם ממשמעו' אחד לא יכתוב הכתו' תיבה אחת מהן ויניח חבירתה שהיא מהמשמעות עצמו אם לא לרמוז על ענין סוד. וזה כי היה יכול הכתוב לכתוב ויאמר אלהים יקבצו המים או יאספו המים אל מקום אחד ותראה וכו' וכתב יקוו לרמוז כי הו"א יתברך צוה ויהי שירדו ההשפעות דרך ק"ו האמצעי כדוגמת חוט השדרה הנמשך בדרך ישר מן המוח וביאר הסוד ואמר דהא מרזא דההוא נקודה קדמאה נפיק בלא בסתימו פי' מהכת"ר שהוא סוד הנקודה הראשונה שהיא חכמ' משם יוצא השפע דרך נסתר כי לא ידע אנוש ערכה כי אלהי"ם ידע דרכה והוא ידע את מקומה ואתכניש להיכלא עילאה שהיא הבינה ובה מתקבץ הכל.

ומתמן נפיק בקו מישר כי השלש הראשונות הם ראש אחד והתפאר' נמשך מהראש ההוא וממנו יקבלו הזרועות והשוקים מהקו האמצעי ומשלשל השפע מלז ללז עד הגיעו אל מקום א' הוא היסו"ד דכניש כלא בכלל דכר ונוקבא כי הוא מחבר שניהם וע"ז נקרא ח"י העולמי"ם ואחר שביאר מלת יקוו ביאר מה שבא אחריו בכתוב ואמר המים דנפקי מלעילא מאת ה"א עילאה ושיעור הכתוב יקוו דרך קו ה"א מים לפי שיוצאי' מסוד הה"א העליונה ומתחת השמי' שהוא היסוד שהוא תחת מדת השמי"ם שהוא משך הו"ו שהוא סוד ו"ו זעירא ו"ו קטיע' דהנני נותן לו את בריתי שלום ואגב ארחיה הודיענו הטעם למה נכתבה הו"ו בשני ווי"ן א' למדת השמי"ם ואחת ליסו"ד הנמשך ממנו וזהו אמרו וע"ד ו"ו חד לשמים וחד מתחת השמים. והשלים לבאר סוף הכתוב ותראה היבשה דא ה"א תתאה דא אתגלי וכל שאר אתכסי אמר כי לא יתגלה עולם האצילו' רק מתוך המדה הזא"ת כי כל מה שלמעלה ממנה נסתר והיא שער השמיי"ם וכל המראות נראים מתוכה. ומ"ש וע"ד רזא דברכאן באתגליא ובאתכסיא פי' כי אל סוד זה תקנו אנשי כנסת הגדולה הברכות בדרך מדבר לנוכח ובדרך נסתר כי ברוך אתה הוא מדבר לנוכח ואשר קדשנו הוא לנסתר וכן צריך לברך ולהמשיך הברכה לעולם הנגלה שהיא העטר' מעולם הנסת"ר. וביאר הטעם למה נקראת העטר' עולם הנגלה לפי שממנה יודעו סתרי העולם הנסת' והוא אמרו ומגו האי בתראה אשתמודע בסכלתנו ההוא דאתכסיא כלומר בהשכלת השכל לא במראית העין המורגשי ודייק למה אמר אל מקום אחד כי היה יכול לכתוב יקוו המים מתחת השמים אל המורד אמנם באמרו אל מקו"ם א' כמו אל המקום אשר בו יתיחד הכל והוא מקום קשר היחוד בסוד יי' אחד ושמו אחד ואגב ארחיה ביאר לנו הסוד למה כתב יי' אחד ואח"כ ושמו אחד כי היה ראוי לכתוב יי' ושמו אחד כי

הוא ושמו ושמו והוא דבר אחד כי שמו יתברך מורה על עצמותו שאיני כשאר שמות הנבראים כי שמותיהם אינם מורים על עצמותם כאלו תאמר ראובן ויוסף כי כמה יוסף איכא בשוקא. אמנם גלה לנו כי צריכין אנו ליחד שני מיני יחוד ושניהם יחוד אחד. היחוד הראשון הוא ליחד העשר ספירות העליונות והם הרמוזות בכתוב שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד הנרמזים בשלשה אותיות יה"ו כמו שכבר נתבאר בפ' בראשית ברא אלהים כי השם הראשון רומז למדת החכמ"ה הרמוזה בי"וד עם קוצה הרומז אל האי"ן. ואלהינ"ו רומז אל הבי"נה הרמוזה בה"א ראשונה. והשם השלישי יי' רומז אל התפאר' הרמוז בו"ו שהוא הקו האמצעי הכולל ששה קני המנורה וצריך לכוין בשלשה השמות הללו לשלשה אותיות השם יה"ו ולקשר מראשית המחשבה עד צדיק שהוא המקשר סוף המחשבה שהיא העטר' בראשיתה שהוא הכת"ר הוא אומרו אל מק"ום אחד הוא הי"חוד המקשר והמיחד הה"א האחרונה עם יה"ו כי זהו סוד היחוד והחיבור והזיוג הנזכר להם ע"ה בכל מקום. וסוד היחוד הזה לא תמצאהו כתוב בארוכה כי אם בסירוגין רק בפ' תרומה בכתוב הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא וכו' אמר שם בשעתא דישראל מיחדי יחודא דרזא דשמע ישראל ברעותא שלים כדין נפיק מגו סתימו דעלמא עילאה חד נהירו וכו' והא כדין אתתקנת מטרוניתא לאעלא לחופה בהדי בעלה כל אינון שייפין עילאין כלהו מתחבראן בתיאובתא חדא וכו' וכדין בעלה אתתקן לגבה לאעל' בחופה עיין שם שאמר כיון דאמרי ישראל אחד באתערותא דשית סטרין כדין אתעבידו חד בההוא שעתא מטרוניתא מתתקנא ומתקשטא ועיילין לה שמשהא בלחיש דלגבי בעלה ואמרי בשכמל"ו וכו' יי' דא דשימו דאת יו"ד רישא עילאה דבשמא קדישא. אלהינו דא איהו רשימו דאת ה"א עילאה את תנינא דבשמא קדישא. יי' דא משיכו דאתמשך לתתא ברזא דרשימו דאת ו"ו דאינון תרין אתוון אתמשיכו למהוי באתר דא ואיהו אחד כל הני תלת אינון אחד ביחודא חד וכו' כדין עיילין לה למטרוניתא בהדיה עד סוף הענין כי שם יתבאר סוד הזיווג והיחוד בארוכה על דרך דמיון ומשל ומליצה זהו היחוד הראשון. והיחוד השני ליחד הכל"ה עם בתולותיה סוד הש נערות הראויות לבא עמה לבית המלך והכוללת סוד הש תיבות ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וביחוד הזה השני יתחבר האהל להיות אחד וזהו סוד יי' אחד ושמו אחד כי שמו היא העטר' שהוא השם הנכתב ונקרא ליחדה בנערותיה עם יה"ו להיות יהו"ה שלם ומלא והוא אומרו יי' אחד ושמו אחד תרין יחודין חד דעלמא עילאה לאתיחדא בדרגוי כלומר עד צדיק וחד דעלמא תתאה לאתיחדא בדרגוי וביתר הענין ואמר קשורא דעלמא עילא' עד הכא איהו חי עלמין תמן אתכסי' זאת קשר עלמא עילאה ביחודא דיליה ובגין כך אקרי מקום אחד. וביאר

למה נקרא מקום אחד ואמר דכל דרגין ושייפין מתכנשין תמן שהוא סוד הסכמת כל האיברים העליוני' עם הברי"ת העלי"ון להריק בעטר' בדרך נסתר ובתשוקה רבה והוא אמרו ולית דרגא דאתיחדן כלהו ביחוד' חד אלא האי וביה אתכסיין כלהו בארח סתים בתיאובתא חד ועד הכא בדרגא חד אתאחד עלמא דאתגליא בעלמא דאתכסיא. וחזר ואמר עלמא דאתגליא אתיחיד אוף הכי לתתא כלו' בפרקי מרכבתה והכוונה שזה נאחז בזה וזה נאחז בזה המרכבה העליונה הראשונה במרכבת המשנה הן המה המיוחסות למים עליונים ולמים תחתונים. וביאר כי עלמא דאתגליא שהיא העטרת הוא עולם הנגלה לפי שמשם מתגלים סתרי ההויות הראשונות ולכן נקראת מרא"ה וכל הנביאים כלם משם משיגים מה שהם תשיגים כל א' וא' כפי מדרגתו והוא סוד מ"ש ישעיה ע"ה וארא את אדנ"י באל"ף דל"ת נו"ן יו"ד לא כתב וארא את יהו"ה כי לא יראהו האדם וחי וכן ויראו את אלהי ישראל שם האלהות לא שם העצם כי לא השיגו רק הכבוד אמנם השיגוהו בלא מחיצה כי העם השיגו מתוך ענן וערפל ולזה תרגם אנקלוס וחזו לא תרגם ואתגל להון כי השגתם היתה גדולה מהשגת העם כמו שכתב הרמב"ן ז"ל וכן וכבוד יי' נראה באהל מועד אל כל בני ישראל וכמו שכתב רש"י ז"ל הענן ירד שם וכבר ידעת כי ענן יי' רמז אל העטרת כאשר יבא. וכן כמראה הקשת כי הקשת רומז לברית בסוד ותשב באיתן קשתו כי היא מדתו של יוסף והעטרת היא מראה שלו. ולפי שהביא ראיה מהקשת הביא הכתוב את קשתי נתתי בענן כי הסוד הוא שקשת הברי"ת נתון בענ"ן משמש ימי בראשי' וסוד הענן ידוע.

ומ"ש ביומ' דעיבא דאתחזי קשת. יביא משל לאותו הגלוי מענין הגוונים הנראים בקשת שנראים בו חיור וסומק וירוק וידוע הוא שהגוונים ההם נעשי' לסבת ניצוץ השמש והאויר והענן כמו שכבר נתבא' זה בתחלת הפרשה והגוונים הנז' מחוייבים כפי סבותיהם שהם ג' כמו שביארנו בזה העולם המורגש וכבר ידעת שאין לך דבר למטה שאין שורשו למעל' ואם אינו ממינו הנה הוא בדוגמתו על כן יתיחס הקש"ת העליון לשלשת הגוונים הללו לפי שהוא מקבל משלשת אבות אברהם המיוחס למי החס"ד הל"בן ויצחק לניצוץ האש האדו"ם ויעקב לרוח האויר ושלשת הגוונין האלה נדפסים ביוס"ף הצדי"ק נראים בסוד הענ"ן שהיא העטר' כי בה יתגלו גווני הקש"ת הנסתרי' וזהו את קשת"י נתתי בענ"ן ואז"ל דבר המוקש לי נתתי בענן והוא סוד וירד יי' בענ"ן וסוד הנה יי' רוכב על ע"ב ק"ל. ומ"ש אתער שמאלא לאתתקפא היא מדת הגבור"ה המשפעת בעטר' תחלה ומ"ש ונפקת רח"ל ותקש בלדתה רמז כי מכח הגבורה יצאת העטרת המיוחסת לרח"ל התנוצץ הניצוץ ונתהווה הקש"ת כי אותיות תק"ש הם אותיות

קש"ת כלומר שהולידה גווני הקש' למטה בפרקי מרכבתה והם מיכ"אל גברי"אל רפ"אל שהם סוד השלש' גוונים העליונים הנסתרי' בברי. ומ"ש נהירו דאתכסיא בגלגולא כחיזו דעינא כוונתו בזה לשני ענינים לתת ציור שכלי לענין הגוונים הנזכרים. הענין הראשון להודיע כי העין המורגש שלנו יש לאישון קליפו' מקיפין אותו בעין מחיצות סובבים לאישון באלה הגוונים כאשר יתבאר במקומו ב"ה ואין ספק שאין במחיצות ההם רק מה שבאישון עצמו אלא שאינם נראים באישון כמו שנראים במחיצו' וזה דמיון נמרץ להודיע כי אין בנגלה רק מה שבנסתר והוא אמרו נהירו דאתכסיא בגלגולא כלומר באישון כחיזו דעינא שנראים הגוונים סביבות האישו"ן. והענין השני ג"כ יכלול הדמיון הזה כי כבר יורגש בחוש הראות כי בסתימת העין בחזקה אם יגלגלהו בעליו מצד לצד יולדו למראי' העין הגוונים האלה שלשתם כהרף עין לשעתו ואפי' באישון לילה ואפילה שאין שם לא אור ולא גוון כלל יתהוו הגוונים הללו למראית העין בהתגלגלו לצדדי' בחזקה והוא אמרו נהירו דאתכסי' בגלגולא כחיזו דעינא והנה א"כ נאמר כי בחיוב הם באישון נסתרים ומתנוצצים ונראים לחוץ והוא ג"כ דמיון נמרץ להודיע כי אין בנגלה רק מה שבנסתר וזהו סוד מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבו"ד יי' והכל מבואר למבין והוא אשר רמז באמרו הוא מראה דמות כבוד יי' וכו' גוונין דאתיחדא יחודא תתאה לפום יחודא דאתיחד יחודא דלעילא יי' אלהינו יי' גוונין סתימין דלא אתחזיין ואתקשרן אל מקום אחד שהוא הברית כי שם הם מתיחדים הגוונים כלם אמר שכן הם בקשת למטה בעטרת לאתיחדא בהו. חיור וסומק וירוק שהם מיכאל גבריאל רפאל ואינון יחודא אחרא באופן שהם שני מיני יחוד עולים ליחוד אחד ונתקשר מרכבה במרכבה והוא סוד יהו"ה אחד בספירות העליונות עד יסוד ושמו אחד אדנ"י שהוא שם ליהו"ה אחד בהתחבר' יחד סוד יאהדונה"י שהוא התקשרות המרכבות ושניהם היחודים האלה נרמזים הראשון בשמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד. והשני בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שש תיבות כנגד שש. ויהיה פי' הכתוב יקוו המים ימדדו המים במדה אחת באופן שיהיה היחוד שוה בשוה שש תיבות ביסוד הראשון עד יסו"ד ושש תיבו' ביחוד השני המתקשר בו ויהיה הכל נמדד במדה אחת והיא הבוציצא דקרדינותא שקדם זכרה כי בה נמדד ההתפשטות כלו והוא סוד הו"ו אשר הוא סוד שיעו"ר קומה של יוצ"ר בראשית ודע כי העטרת נקראת יוצר בראשית בעולם הנפרדים כמו שנקראת הבינ"ה יוצר בראשית בעולם האצילות ושיעו"ר קומ"ה נקראת העטרת כי למעלה ממנה אין שיעור כי כלם נקראים אין סוף אמנם בעטרת משערים שיעור ק"ו מ"ה בסוד איברי המרכבה מועט נגד הרב ודע כי כך עולה במספר שעו"ר קומ"ה כמספר והברי"ח התיכו"ן שהוא הק"ו

האמצעי המבריח מן הקצה אל הקצה נמצא כי שיעורו של יוצר בראשית הוא מעט נגד הרב שהוא הבריח התיכון והבן זה מאוד כי לא נמדדו המים התחתונים כי אם בכח המים העליונים והם שני מיני יחוד שש תיבות למים העליונים ושש תיבות למים התחתונים וזהו אמרו ודא איהו יקוו המים הכא שיעור' דיוצר עלמין יו"ד ה"א ו"ו ה"א קדוש קדוש קדוש וכו' והסוד בזה כי בשלש אותיות השם יה"ו נכללים שלש של שלש שלש עד יסו"ד שהוא צבאות ואנו אומרים קדוש על כל מדות ג"פ ובכן מלא כל הארץ כבודו שהיא הה"א האחרונה שהיא מקבלת הכל וממנה יתראו כל המראות והשיעורים העליונים והוא סוד ותר"אה היבשה. וג"כ ירמוז כי בה נרשמי' כל המצות עשה ולא תעשה סוד זכו"ר ושמו"ר כמנין ותרא"ה שעולה תרי"ג ובתורה שבע"פ מתבארות ונראות כל המצות כי למעלה הימנה הם נסתרות בגוף האילן ונדפסות בה ונגלות והכל סוד אחד וענין אחד. ומ"ש רזא גליפא שמא דיחודא כוז"ו במוכס"ז כוז"ו צריך אתה לדעת כי כל הצירופי' והשיקולים והתמורות של האלפביתות וחילופי חלופיהם זו בזו וזו בזו בא"ת ב"ש או א"ל ב"ם או זולתם מהאלף ביתות זו בזו וזו בזו כמ"ש ספר יצירה אלף עם כלם וכלם עם אלף וכו' נמצא כל היצור וכל הדיבור יוצא בשם אחד הנה כלם בעטרת כי בה שייכי הצירופים והתמורו' והשיקולים כי למעלה ממנה אין שם שום צירוף ותמורה רק אלפא פשוטה והבן זה מאד כי הוא סוד אמרם אתוון דדכורא לא מתחלפי אתוון דנוקב' מתחלפי כאשר יתבאר בפ' תרומה ב"ה נמצא כי כל הצירופי' וחלופיה' אינם רק בעטר' ועוד אתה צריך לדעת כי כל אות המתחלף באות אחר אם הוא מתחלף באות של אחריו כלומר שקדם לו באלפא ביתא יורה על כי טובת וינזור אחור ואם הוא מתחלף באות הבא לפניו יורה על כי טובתו מתוספת ומתברכת כי כל נזור אחור יורה הריסה וכל הולך לפני' יורה בנין ומסוד זה תבין כי שם טדה"ד שהיא צירוף יהו"ה באותיו' נזורו' לאחור כיצד היו"ד בטי"ת והה"א בדל"ת והו"ו בה"א והה"א בדל"ת יורה על החזרת האור לאחור ועל גניזתו לפי שהיה הולך ומתפש' ואמר לו עד פ"ה תבוא ולא תוסיף ומאז נתהווה פגימתה של לבנ"ה והבן כי כן גזרה וכמתו יתברך וזהו סוד מאמר הנביא בשם שולחו ית' הגידו האותיות לאחור ואדעה כי אלהים אתם והסוד בזה כי שם טדה"ד עולה כ"ב אותיות שבהם נברא העולם ואמרי העולם רצוני עולם האצילות שהוא סוד האלפא ביתא הפשוטה של כ"ב אותיות ובהגיע האור ההוא אל העטרת נזור אחור ולא פעל רק כ"ב אותיות העולים למנין שם זה טדה"ד המור' על פגימו כי בשובו אחור נשאר מקום לפגימתה של לבנ"ה בסוד יהי מארת חסר נמצא כי שם זה מורה על מניעת האור וגניזתו בהנזרו אחור באותיות האלף ביתא ואמ' כנגד

עובדי הפסילי' קרבו ריבכם יאמר יי' הגישו עצומותיכם כלומר טענותיכם העצומות יגישו ויגידו לנו הכסילים שאתם אומרים שהם אלהים יגישו אלינו טענותיהם ויגידו לנו את אשר תקרנה המקרים לדורות העתידים לבא גם הראשונות שעברו מה הנה הגידו ונשימה לבנו כלומר הפסילים ואתם שגלה לכם עתידות ועוברות הגידו זה. הגידו האותיות לאחור כלומר הידעתם סוד הבריאה בשוב האותיות לאחור שלא פעלו רק כ"ב אותיות ולא נתפשטה הבריאה יותר ובכן נדעה כי אלהים אתם כי סוד זה לא ידעהו רק האלהים לבדו. הנה א"כ נתבאר כי חילוף האותיות לאחור יורו על חסרון ואם יתחלפו במה שהם לפניהם יורו על תוספת ברכה והשפעה על כן בהתחלף אותיות יי' אלהינו יי' באותיות שלפניהם יהיו כוז"ו במוכס"ז כוז"ו ואמר בעל המאמר כי כשנקוו המים העליונים אל מקום א' שהוא היסו"ד והוא מריק טובו בעטרת אזי נראתה היבשה שהית' יבשה מכ"ל טוב ובכן נתבסמה ונעשה צירוף האותיות בתוספת טובה וברכה יי' אלהינו יי'. כוז"ו במוכס"ז כוז"ו וזהו סוד היחוד שאנו מיחדים לחבר את האהל להיות אחד כי אזי נהיה מושפעים על ידה כאשר יבא ביאורו לפנים בהדיא בפסוק ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא וכו'.

דף יח:

ויאמר אלהים תדשא הארץ השתא אפיקת ארעא חילא באינון מיין דאתכנשו לאתר חד ביאר כי ההויות העליונות המיוחסות אל המים העליונים היו נסתרים ולא נגלים ומאז באו ונדפסו בעטרת המיוחס' לארץ נתגלו ונעשו הצבאו' של מעלה וזהו אמרו ונפקין בגויה טמירין עילאין וחיילין קדישין. ואמר דיכלין אינון בני הימנותא דמתתקנן בתקוני דמהימנות'. יבאר כי על דרך זה כלומר על ידי שיח שפתותינו או קרבנותנו בזמן שב"ה קיים היו ישראל מקשרין ומיחדין מדת האמו"נה עם פרקי מרכבתה להביאה לבית המלך פנימה לקבל פרס ובכן תבא מליאה כל טוב ומשפעת לנערותיה והם מריקות שקיהם על ישראל בני האמונה וזה בסב' העבודה שישראל עושים וה"א בההוא פולחנא דמאריהון ואמר שזהו סוד מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ.

מצמיח חציר לבהמה דא בהמה דרביעא על אלף טורין וכו' כבר הקדמנו כמה פעמים כי כל מה שנתהווה למטה שורשו ודוגמתו למעל' וכבר ידעת כי שלשה אלה הדשא והעשב והעץ ילדה הארץ הלזו הנשמה תבל מקור הכלייה וההפסד ואלה הם צאצאיה הדשא הוא חציר גגות שקדמת שלף יבש ואין להם קיום ואפי' במיא לפי שאין להם זרע. ואחריהם במעלה והוא העשב שהוא מזריע זרע לקיום המין ולזה לא נזכר בכתוב זרע

כי אם בעשב ולא בדשא. והעשבים גם הם יעמדו מדת ימים כפי הזמן הקצוב לעמידת' בימי הסתו וחולפים להם ולא ישאר רק זרעם להחליף. ולמעלה מהם הם עצי השדה כי הם עומדים וקיימים בארץ יותר ויותר מהעשבים כי אם יכרתו ועוד יחליף גזעם ויונקתם לא תחדל והם מאריכים ימים על האדמה עד הגיע העת שהארץ כבגד תבלה וצאצאיה כמו כן ימותון. וזה כל פרי תבואתה של הארץ הלזו הנשמה. אמנם הארץ העליונה לעולם היא עומדת לעולמו של יוב"ל שישוב הכל לנרתקו וכן צאצאיה על דוגמת המדרגות הללו אלא שהם קיימים ביתר שאת והם נקראים מהם דשא ומהם עשב ומהם עץ פרי ביחס השלש האלה. וזה שהדשא מיותרים המלאכים המתחדשים בכל יום ואומרים שירה והולכים להם. ואל העשב מיוחסים החיות והאופנים המצויירים בעטרת כאשר יבאר לפנים ואל העץ מתיחס פני אדם והם סוד הכרובים כי האדם עץ השדה הוא. ויאמר כי כל אלה המדרגות המיוחסות לדשא שהוא החציר ולעשב שהוא מזריע זרע ולעץ העושה פרי מתבסמות בסבת העבודה שהיתה נעשית בב"המ והיום שהוא חרב בעונותינו מתבסמים בשיח שפתותינו ומתתקנים בהם לעלות לראות את פני האדו"ן לקבל פרס ולהשפיע למטה והוא סוד מצמיח חציר לבהמ"ה וזה כי כבר ידעת סוד אמר' ע"ה בהמות בהררי אלף שהיא רועה אלף הרים בכל יום כי הרמז לעטרת וההרים רמז להררי בתר שהבהמה הזאת רועה אותם ואוכלת אותם שנבלעים באורה כי היא אש אוכלת ודוגמת זה נראה ברקיע המורגש והם השרביטים הנראים באשמרת הבקר שהם נדעכים מיד לשעתם כי אין דבר למטה שאין דוגמתו למעלה וזהו סוד מצמיח חציר לבהמה על המדרגות המיוחסות לחציר שקדמת שלף יבש שאומרים שירה והולכים להם. ואמר עוד ועשב לעבודת האדם על המדרגות הקיימים ועומדים במין כי הם מתתקני' לעבודת האדם וזה כי כשישראל למטה מישרי' אורחותם ומתפללים בכוונה שלימה הנה הכת הזאת מתתקנים לעלות לראות את פני האדו"ן יי' עם הכלה ומקבלים פרס ומוציאים בר ולחם ומזון מן הארץ העליונה ומריקים שקיהם על ישראל ודוק ותשכח כל זה בלשון המאמר עד כל תיקונין דבני נשא דקא מתקני להאי עשב להאי ארץ וכו' כלא לאפקא על ידיהו מההוא ארץ טרפי ומזוני להאי עלמא ולאתברכא בני נשא מברכאן דלעילא כי על ידיהם אנו מתברכים מהשפע הנותר להם. ואחר שביאר סוד הדשא והעשב שב לבאר סוד עץ פרי עושה פרי שהוא גמר הכתוב ואמר שהם דרגא על דרגא דכר ונוקבא שהרמז לצדי"ק וצד"ק ואמר כמא דעץ פרי אפיק חילא דעושה פרי אוף הכי אפיקת היא ומאי ניהו אלין אינון כרובים ותמורות אמר שכמו שהעטרת הנקראת עץ פרי המשיכה אליה כח היסו"ד הנקרא עץ עושה פרי כן היא הולידה והצמיחה למטה

הכרובים שהם סוד הד' פנים כאשר יבאר וזה כי יש כרובים למטה מכרובים כי נצ"ח והו"ד נקראי' כרובים וכחם הנמשך למטה מהעטרת נקראים כרובים והם אשר ילדה והוציאה העטרה וגם הוציאה מדרגות אחרות למטה שנקראים תמרו"ת עש"ן דסלקין בתנבא דקורבנא ומתתקני בהדיה שהם מתבסמין מעשן הקרבנות בסוד את קרבני לחמי לאישי ואלה הם כת המלאכים הקיימים העומדי' שהם מתתקנים לעבודת האד"ם העליון מה שאין כן באותם הכתות המיוחסים לחציר שהם נאכלים ונבלעים בסוד הנה בהמו' אשר עשיתי עמך חציר כבקר יאכל והנה אלה נקראים תמרות עשן ואלה נקראים כרובים כי הם בצורת אדם. ונמשך לבאר כי הי"סוד והעטרת נקראים כרובים ג"כ והם הכרובים הפועלים כמו שכתבתי למעלה דו פרצופין ואמר כי יש הבדל גדול בין כרובים לכרובים ואע"פ שדמות פניהם פני אדם וזה כי הדו פרצופין נקראים אנפי רברבי אמנם שאר הכרובים אשר למטה מן העטרת הם נקראים אלפי זוטרי בבחינת עץ פרי עושה פרי ואמרתי זה לפי שכל הספירות נקראות אלה לגבי אלה אנפי רברבי והתפארת יקרא אנפי זוטרי לגבי העליון והם הם פני יעקב החקוקים בכסא אמנם לפי הסגנון הזה שהוא מדבר עתה בו נקראים הדו פרצופין אנפי רברבי והכרובים אשר למטה בעטרת נקראים אנפי זוטרי והוא אמרו עץ פרי עושה פרי דיוקנא דדכר ונוקבא ודמות פניהם פני אדם אלין לאו אינון כאינון כרובים אלין אנפי רברבי כגוונא חתימא כלומר כעין החותם שנחתם ונתפס זה בזה בסוד שימני כחותם על לבך. אמנם הכרובים אנפי זוטרי כרבין יפרש הכף ככף הדמיון שצורתם כצורת התינוקות לפני צורת האדם ונמשך לבאר מה המה אלה הכרובים שהם גם הם פני אדם ואמר פני אדם כל דיוקנין כלילן בהו כלומר כי ארבעה פנים שבמרכבה שהם מיכאל גבריאל רפאל ואוריאל הממונים על ד' פאות העולם בסוד הארבעה נהרות כלם מסכימים אל צורת אדם ודמות אדם בגין דאינון אפי רברבי ואליו מגמתם. ומ"ש ומתציירן בהו ציורין גלופין בגלופי דשמא מפרש יחזור אל הד' פנים שנרשמים בהם סוד ד' אותיות השם המפורש לד' פאות העולם מערב צפון ודרום מיכאל לדרום וגבריאל לצפון ורפאל למערב והרביעי הוא פני אדם אשר כל הפני' פונים אליו להיות בהסכמתו וזהו כל אנפין מסתכלין לגבי אדם פני אריה פני שור פני נשר ונתן הטעם למה מגמתם אל פני אדם ואמר אדם איהו דכר ונוקבא ולא איקרי אדם בר הכי כלומ' אדם ודמות אדם שניהם צורה וחותם א' אמנם שאר הצורות יכל א' וא' לבדו פני אריה אינו פני שור ולא שור פני נשר זולתי בהסכמת' עם פני אדם וזכר הטעם למה ואמר דמיניה אתציירן ציורין דרכב אלהים רבותים אלפי שנאן שסימן הפנים הוא שנא"ן שו"ר נש"ר ארי"ה והנ"ן הפשוטה רומזת לפני אדם ודמות אדם זכר ונקבה

אשר הם בסוד התפשטות הנו"ן דרך הקו האמצעי ומאלה הפנים נתפשטו כל החי"לות והצבאות אשר נתמנו כל א' וא' במקומו הראוי לו. ומ"ש ואלין אינון דקא משלבן חד בחד וכליל חד בחד למהוי כל חד בליל בחבריה היא סוד ההסכמה שמסכימים כלם אל אשר יהיה שמה הרו"ח ללכת ילכו כי אז שבים פניהם פני אד"ם ונמצא שצורת זה כצורת זה ושל זה בזה עד שנמצא שכל א' מצוייר בד' פנים והנני נותן לך דמיון קרוב מן המוחש כדי שתצייר בשכלך היאך יתציירו הפנים זה בזה והוא כי אם תקח בידך מראה של זכוכית אחת וביד חבירך שכנגדך מראה אחרת ויהיו המראות פניה' איש אל אחיו הנה יתצייר צורת חבירך במראה אשר בידך וגם המראה שבידו וצורתך יתצייר במראה אשר ביד חבירך והמראה ג"כ אשר בידך וזה לפי שכל דבר זך ומלוטש יקבל הצורה הנכחית אליו ונמצא ג"כ בדרך מוחש שאותם המראות הנראות זו בזו וזו בזו קבלו הנכחיות גם הם כדרך צל הצל ובבואה דבבואה ואם תסתכל היטב תמצא צורתך במראה אשר ביד חבירך וגם צורתו שנקבעה במראה אשר בידך הנרשמת במראה אשר בידו באופן שנמצאו צורתך וצורת חבירך במראה אשר ביד חבירך וצורת חבירך וצורתך במראה אשר בידך וע"ד זה יראו ד' פנים בד' מראות אם יהיו נכחיות בעגולה אחת ודבר זה אין ספק בו והוא דמיון נמרץ אע"פ שהדמיון הזה גופני הנה יועיל לצייר הסכמת הד' פנים הסובבים אל הכסא להיותם כלם מסכימים אל כוונה אחת והבן זה היטב והוא אמר ואלין אינון דקא משלבן דא בדא וכליל חד בחד למהוי כל חד כליל בחבריה. ואחר זה נמשך לבאר סוד השקפת החיות האלה הארבע המיוחסות לשנא"ן אל פני אד"ם להיות כל חיה מהם מנהגת בשם אחד משמותיו יתברך אשר הוא המתפאר בהם כי בהם נודע כח גדולתו וגבורתו ונוראותיו ואמר שו"ר נש"ר ארי"ה אד"ם אתנהגן ברזא דארבע שמהן גליפן. ואמר שהחיות האלה סלקין לאתנהגא ולאסתכלא כלומר שמגמת עלייתם והשקפתם למעלה אינה רק להתנהג בכח השם ההוא אשר אליו השקפת כל א' וא' מהן ולא יקנו ההנהגה ההיא רק בהשקפה בלבד וזהו סלקין לאתנהגא ולאסתכלא כי בהשקפת ובהשכלת כל אחת ואחת לעילתה יקנו השלימות וההנהגה ההיא. וביאר אותם אחת אחת ואמר שור לאנפי אדם סליק שמא חד מתעטרא מחקקא ברזא דתרין אנפין גוונין וכו' דע כי בהיות תשוקת העלול לעילתו חזקה יתצייר צורת העלול בעלה ההיא גם העלה בהיות מגמתה להשפיע בעלולה תדפס צורתה בה וזה נמצא במדת הנדיבות העליון יתברך ויתעלה כי אין לפניו כילות כי כל מה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק באופן שנמצא שצורת העלה והעלול נחקקים זה בזה וזה בזה לקבל וזה להשפיע והוא אמרו ברזא דתרין אנפין גוונין והתחיל לסדר ענינם על דרך וסדר שנא"ן

שור בראשונה ואחריו נשר ואחריו אריה ואחריו ההסכמה אל פני אד"ם כי זהו הסדר הנכון למטה בחיות המרכבה התחתונה להיות נכחיות אל החיות העליונות המשפיעות בהם בסוד מה שכבר ביארנו פעמים רבות כי כשנדפס צורת מה בזולתו יבא מה שהוא לצד ימין הנדפס לימין המדפיס וכן בחיות בהיותם אלה לעומת אלה נמצא כי פני שור השמאלי יפנה אל סוד שם א"ל אשר בחס"ד. ופני נש"ר האמצעי יטה יותר לצד ימין ויפנה אל סוד שם גדו"ל אשר בגדול"ה וארי"ה הימני יפנה אל סוד שם גבו"ר אשר בגבור"ה וכן עולה במספרו ארי"ה גבורה ופני אדם יעלה לסוד נורא. נמצא כי קודם שתבוא ההסכמה בכלם כל א' מחיות יש לה תרין אנפין גוונין צורתה וצורת עילתה כי בהיות תשוקת פני שור אל עילתו מיד יזדמן לעומתו שם א"ל. ובהיות תשוקת פני נשר אל עילתו מיד יזדמן לעומתו שם גדול ובהיות תשוקת פני אריה אל עילתו מיד יזדמן לעומתו שם גבו"ר נמצא לכל אחת ואחת מהנה תרין אנפין גוונין ובגמר הסכמת כלנה יזדמן לעומתם שם נור"א כי זה השם מורה על כלל כל הגוונים והמראות ביחד וכן אדם כולל כל הדעות כי אל דעות יי' ועל כן נתיחס אליו שם נורא שמתראה בכל המראות והגוונים וכן בהגיע כל הסבות התחתונות אל פני אד"ם הן נכללות זו בזו וזו בזו ודמות פניהם פני אד"ם. זהו כלל כל הנאמר במאמר הזה. ומה שאמר בכל אחת מהם כדין אתהדר לאחורא וכרסייא חקיק וגליף ליה ואתרשים וכו' הוא סוד הרצוא והשוב אשר לחיות כי בתחלת תשוקתם יפנו אל החיה אשר על ראשם ואין כח בהשקפתם להסתכל ושבים לאחור אבל עכ"ז ישאר רישומם בכס"א חקוק מחוזק התשוקה ההיא כאלו נכתב ונחתם שם להפיק משם בקשתם ובהגיע הבקשה והשאלה לשם יתחייב כפי נדיבות העלה להיות נדרשת להם ותתרשם גם היא בכס"א ההוא ובכן יהיו לאחדים העליונות נדפסות בתחתונות והתחתונו' נרשמות בעליונות ועל סוד זה נקרא הב"ה באלה הכנויים האל הגדול הגבור והנורא כי בהם מתנהגות חיות הכסא ובהם מנהיג עולמו יתברך על ידם. ואמר כי אלה הארבע שמות הנזכרים שהם הא"ל הגדו"ל הגבו"ר והנור"א הם נכתבים ונחתמים בסוד ד' אותיות השם י"הוה שהוא שם כולל הכל. וחזר להרחיב הביאור בענק הד' פנים הנזכרים היאך מתנהגים בסוד אלה הארבע שמות הנזכרים וזה לפי שיאמר אומר כבר אמרת שהם רצים ושבים לאחור שכן אמר בכל א' מהם כדין אתהדר לאחורא ואם חוזר לאחור איזה קשר ודבוק ישאר לו עם עילתו לזה הוסיף ביאור ואמר דיוקנין אלין מחקקן גליפן בכורסייא וכורסיא גליפא מרקמא בהו ירצה כי צורת הד' פנים הם נחקקים בכס"א והכס"א מרוקמת בהם לד' קרנותיה מי"כאל לימין גברי"אל לשמאל אורי"אל לפנים רפא"ל לאחור. ולפי שאין שם ימין ושמאל ניכר ולא מורגש כי

ענין הימין והשמאל אינו נופל רק בדבר המוגבל לא בדבר רוחני שכלי כי לא יגבילהו מקום וא"כ איך יאמר בכסא הכבוד שהחיות הד' האלה נחקקות א' לימין וא' לשמאל וא' לפנים וא' לאחור לזה אמר רשימא בארבע סטרין דעלמא ירצה כי בבחינת העולם שהוא מוגבל בד' פאות שהם דרום וצפון ומזרח ומערב והנהגתו בארבע פקידים בהכרח כי כל דבר הנחלק יתיחס לכל חלק מחלקיו פקיד א' ינהיגהו כפי החק הראוי לו והנה חלקי העולם הם ד' ובבחינת זה נאמר שאלה הד' פנים המנהיגים את העולם לד' פאותיו הם נחקקים בכסא הכבוד לד' קרנות וצורת המזבח יוכיח וכבר ביררנו למעלה מעט מזער בסוד צורת המזבח וקרנותיו. וחזר עוד להרחיב הענין בסוד הקשר והדבוק הנמצא בין הד' הפנים האלה לד' שמותיו יתברך שהם הא"ל הגדו"ל הגבו"ר והנור"א ואמר כורסייא כד סלקא רשימא בד' דיוקנין אלין. אלין ד' שמהן עילאין נטלין להאי כרסייא וכרסייא אתכליל בהו עד דנקטא ולקטא נפשין וענוגין דכסופין. ירצה כי יתחייב בהכרח להיות הפנים האלה מושפעים מאת הד' שמותיו יתברך וזה לפי שמחוזק תשוקתם אל החי"ה אשר על ראשם שהוא הכס"א הנז' יתרשמו שם וכשהכסא מתעלה בתשוקתה גם הוא לקבל פרס מאת המלך המשפיע בה יעלה תשוקת הד' חיות הנרשמות בה עמה ובכן זדמנו לקראתה ד' שמותיו אלה יתברך והכסא מלקטת נפשות ותענוגות בני אד"ם מצד התשוקה ההיא החזקה ואחר בואה מליאה וכל טוב יי' בידה דומה לאילן רענן אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול והנה נערותיה שהיו עמה בבית המלך שהם סוד הפנים אלה הד' היוצאים עמה מבית המלך מתנוצצים ומאירים ומזהירים מאור פני מלך חיים מליאים שובע שמחות והם גם הם משפיעים מהטוב ההוא לכל צבאותיהם למטה ובבחינת זה נקראים עשב מזריע זרע עשב שהם מזריעים זרע לעולם. ומ"ש אח"כ נפקא דיוקנא דאדם דכליל כל דיוקנין וכו' יודיע כי העולה בראשונה שהיא הכל"ה היא היורדת בסוף ונערותיה שהם פרקי מרכבתה העולות אחריה הן הנה היורדות תחלה והנגלות וכבר כתבתי לך שלישים ורבעים כי העלה והירידה הנז' באלה הענינים הרוחניים האלהיים אינם חלוף מצב ח"ו רק פנייה והשקפה מכל עלול לעלתו וההשקפה ההיא תתיחס אל עליה לקבל והירידה תתיחס אל ההשפעה למטה סוד הרצוא והשוב. ובהיות שהכסא עולה תחלה ופרקי מרכבתה אחריה הנה בצאתם מבית המלך להגלות לעולם הנפרדים נראים ונגלים פרקי המרכבה תחלה שהיו האחרונים כעלייה ואח"כ נגלית הכלה שהיא דמו"ת אד"ם וזהו שאמר ולבתר נפקא דיוקנא דאד"ם דכליל כל דיוקנין. כדין כתיב עץ פרי עושה פרי למינו יוכיח הסוד הזה מתוך הכתוב שאמר בראשונה תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע ואח"כ עץ פרי עושה פרי וכפי המונח היה ראוי להקדים עוש"ה פר"י

ושהוא סוד היסוד לע"ץ פרי שהיא העטרת אמנם הודיע כי הכתוב מדבר בסוד הגלוי כי כל הקודם להגלות הוא במעלה פחותה מהבא אחריו וכל הבא אחריו הוא ביתר שאת ויתר עז והכתוב מדבר בענין הגלוי שהרי האר"ץ העליונה נגלו כחותיה כהגלות המלך בחייליו כי הראשונים בנסוע הצבאות יסעו דלת העם ואחריהם הרצים ואחריהם הפרשים ואחריהם השרים הפרתמים היושבים ראשונה במלכות ואחריהם קול דממה דקה אשר שם המלך ועל סוד זה תמצא צפיית מרכבה שראה אליהו ז"ל בתחלה רוח חזק מפרק הרים ואחר הרוח רעש ואחר הרעש אש ואחר האש קול דממה דקה וכמו שהביאו רז"ל בפ' הרואה מעובדא דרב ששת שהיה סגי נהור שהתלוצץ עליו המין ההוא כשראה אותו שיצא להקביל פני המלך עם שאר העם ואמר לו חצבי לנהרא כגני לייא והשיבו אנא עדיפנא מנך. חליף גונדא קמייתא כי קא אוושא א"ל חליף מלכא א"ל לא חליף אחריתי וכו' חליף אחריתי דקא שתקא א"ל חליף מלכא א"ל אין. א"ל מנא ידעת א"ל מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב ואחר ואחר קול דממה דקה ומכאן תבין סוד אמרם כי הקליפה קדמא כי אין הכוונה להם שהיא הקודמת במעלה רק קדימת הגלוי והיא הפחותה במעלה ואל תחשוב זולת זה כי דבריהם ע"ה מיוסדים על אדנ"י פ"ז כי אדניה למטה ממנה הם הנגלים ראשונה והוא מה שכוון באמרו ולבתר נפקא דיוקנא דאדם דכליל כל דיוקנין כדין כתיב עץ פרי עושה פרי עץ פרי תחלה ולפי דרכו עוד למד דעת כי מה שנאמר בעץ עושה פרי שהוא היסוד אשר זרעו בו שסודו אשר זרעו בו"ו שענינו שלא יריק רק באר"ץ ואם לא יריק לסבת יושבי תבל הגורמים מניעת השפע ההוא ישאר זרעו בו ולא יריקהו בזולתה מהמדרגות שלמטה הימנה כי לזאת יקרא אשה אשת חיל וזולתה נכריה ומכאן אנו למדין דלית רשו לבר נש לאפקא זרעיה לבטלה ובכלל המנאף כי גם כי יוליד ויעשה פרי אין בפרי ההוא תועלת רק היזק גדול כפי הסוד כי הכחיש אלוה ממעל אשר לא יריק השפעתו רק בעטרת המיוחדת לו והוא אמרו דהא לא אפיק זרעא לבטלה אלא לתועלתא על האר"ץ. וחזר לבאר על איזה צד יובן שהכת של מלאכים האומרים שירה והולכים להם המיוחסים לחציר הבלתי עומד למה אינם קיימים בין העומדים האלה המיוחסים לעשב ואמר דשא דהכא לאו איהו מזריע זרע ובגין כך אתבטל וכו'. דע כי ההבדל שיש בין ציור לדיוקן הוא ההבדל שיש בין הצורה לדמו"ת כי הציור הוא עצם הדבר החונה על הדמות אשר בו תתלבש הצורה ההיא הבלתי נתפשת ולא תתראה ותתעצם להגלות רק בהתלבשה בדמו"ת ההוא אשר הוא כדמיון מלבוש אל הצורה ההיא. ואמר כי אלה הכתות המיוחסות לחציר לא יתלבשו בשום דמות לשיתעצמו להיות מציאותם מתמיד שאם היו מתלבשים בשום

דיוקן היה מציאותם קיים כאותם המיוחסים לעשב שהם מתלבשים בדיוקן והוא אמרו דשא דהכא לאו איהו מזריע זרע ובגין כך אתבטל ולא קיימא בקיומא כהני אחרנין כלו' ככת המיוחסת לעשב וזה לסבת דלית לון דיוקנא לאתציירא ולאתגלפא ביוקנא וציורא כלל הודיע כי לא תוכר הצורה מבלעדי הדיוקן ועל כן אתחזון ולא אתחזון ואמר כי כן חוייב כפי החכמה דכל אינון דלא אתציירו בציורא ודיוקנא שיהיו שניהם נמצאים יחד לית לון קיומא קיימי לפום שעתא ואתאכילו באשא דאכיל אשא כי מהאש יצאו והאש תאכלם מיד לסבת העדרם ממלבוש הדיוקן. ואמר כי כת בני האדם למטה יש להם צלם ודמות וכפי המונח היה ראוי שיהיו נצחיי' קיימים שהרי צורתם נתעצמה במלבוש החומר שהוא הגוף וא"כ למה אינם עומדים בארץ וביאר הטעם והסבה לזה ואמר בר נש לתתא אית ליה דיוקנא וציורא ולאו איהו בקיומא כגוונא דלעילא וביאר ההבדל הנקרה שיש בין הדי"וקן והמלבוש כי הדיוקן הוא דבר המתצייר בציור רוחני אשר בו תתלבש הצורה רוחני ברוחני ולכן עמידתו וקיומו תמיד אמנם התלבשות צורת האדם התחתון הוא בלבוש עב נפסד ולכן לא יעמוד קיומו רק מדת ימי"ם והוא אמרו ציורא ודיוקנא דלעילא מתציירין בציורייהו כמה דהויין כלומר שדיוקניהם כמוהם רוחני ברוחני בלא מלבושא אחרא לאתציירא כלומר בלא מלבוש אחר עב להצטייר בו רק רוחני ברוחני ובגין כך אינון בקיומא תדיר אמנם ציורא דאדם לתתא מתציירין בציוריהו במלבושא כלומר במלבוש גופני ולא בדיוקן רוחני בלבד ובגין כך קיימין בקיומא זמן ועדן כפי המלבוש ההוא שנתלבשו בו זמן קצוב ומוגבל ויש להם בסבת זה קצת דמיון עם המלאכים האומרים שירה והולכים להם לסבת מלבושם החומרי והוא שבכל לילה תתפשט נשמתם מהם ועולה למעלה וההוא אשא דאכלא אשא אכיל ליה כלומר לוקטת הנשמה ההיא ומתענגת בה ביען היא טהורה ואח"כ חוזרת להתלבש בגוף כבראשונה. והנך רואה שלא זכר לשון מלבוש בכת המלאכים העומדים רק ציור בציור אמנם בכת בני האדם למטה זכר לשון מלבוש שמורה על חומר ואע"פ שהם גם הם רצוני המלאכים מתלבשים בלשון זך ובהיר לא זכר בהם מלבוש רק דיוקן לתת הבדל בין מלבוש למלבוש והבן זה והוא אמרו לית לון קיומא באינון ציורין ודיוקנין דלעילא. ויאמר כי זו הכוונה בכתוב חדשים לבקרים רבה אמונתך כי החדשים הם נפשות בני אדם שחוזרים לגופותיהם בכל בקר ויאמר כי בבחינה שמדת האמונ"ה היא העטרת לוקטת כל הנשמות הן אשר כבר באו לעולם הן אשר עדיין לא באו שעדיין הם בבטנה לזאת יקרא רבה ובת יכיל שהיא לוקטת עילא ותתא והוא סוד כל הנחלים הולכים אל הי"ם והי"ם איננו מלא כלומר איננו שבע. וחזר לענין מעשה יום השלישי עצמו

שהוא אשר נתן השלום בין יום ראשון ליום שני ולכן נאמר בו כי טוב כי טוב ב' פעמים כנגדו וכנגד יום שני שנברא מחלוקת וגיהנם כמו שכבר נתבאר למעלה ובגין בך אית ביה תרין זמנין ויאמר ויאמר אמירה לכי טוב ראשון ואמירה לכי טוב שני. ומ"ש רזא דשמא דארבע אתוון גליפן מחקקא סליק לתריסר אתוון ענינו ששם במדת התפארת המיוחסת ליום שלישי בסוד הימים העליונים שם נחקק ונחתם שם בן ארבע אותיות י"הוה הנקרא אדנ"י אשר בו י"ב אותיות במלואם אל"ף דל"ת נו"ן י"וד שהם נחלקים לד' הפנים הממונים על ד' פאות העולם הרשום בכס"א שהוא אדנ"י:

דף יט:

ויאמר אלהים יהי מארת מארת חסר דאתברי אסכרה לרביי. הנה במאמר הקודם לזה זכר ענין האסכרה הנופלת בתינוקות לסבת הפגימה והחסרון אשר חוייב בלבנה אמנם לא ביאר הסבה משורשה אלא דרך העברה ועתה שב לבאר הדבר כפי השורש. וקודם שאבאר מלות המאמר אני צריך להקדים הקדמה אחת רבת התועלת להבין סוד המאמר הזה ובכללו מאמרים רבים באו בדבריהם עליהם השלום בענין סוד האסכרה הזאת וענין לילית וסיעתה וכחות הטומאה המשוטטי' בעולם וענין השדים אשר רבים מבעלי אמונתינו מכחישים במציאות' ואומרים כי הכל דמיון וכי אין לילית בעולם כי הם לא יאמינו מציאות שום דבר רק הנראה לעין החוש המורגש ומזה התלמידים הבאים אתריהם באו להכחיש מציאות המלאכים כי מצאו פתח פתוח להם מהראשונים שקדמום ועוד הם הוסיפו לחטוא כאשר ראיתי חורשי און רבים מתאמצים באמונה הנפסדת הזאת ואני בתומי אלך בעקבות בעלי הזוהר ודברי רז"ל כי הם קבלו האמת שיש כתות רבות לאין מספר מהכחות הללו החיצוניות כפי מדרגותיהם מתפשטות בעולם לחבל בני אדם אשר סר צל אלהים מעליהם כי היא שמירת' כי כן חייבה החכמה האלהית ביום ברוא יי' אלהים ארץ ושמים עליונים ותחתונים בסוד גניזת האור כאשר אבאר. והוא כי קבלה בידינו מפי סופרים ומפי ספרים כי היה מן הנמנע כפי החכמה העליונה לברוא מציאות בעלי החומר למיניהם אם לא בגניזת האור כי בגניזתו נמצא החשך ומתוך החשך נמשכו כל המדרגות החסרות מהאור בעלי הפגימה למיניהם כפי התרחקם מהאור. וכל מה שנתרחקו הנמצאות מהאור השיגם ההפסד יותר כאשר יתבאר בסוד הארבע קליפו' האגו"ז אשר ירד שלמה בחכמתו וחקר בעומקה של אגוז. והנה האל יתברך בעת הבריאה שם גבול בין האור ובין החשיך והבדיל ביניהם להיות כל אחד מהם משתמש בגבולו ושלא יבא בגבול חבירו והוא מה שרמזו רז"ל ויבדל

אלהים בין האור ובין החשך ויקרא אלהים וכו' משל למלך שהיו לו שני סטרטינין פירוש נשיאים אחד שליט בעיר ואחד שליט במדינה והיו שניהם מריבין זה עם זה, זה אומר ביום אני שולט וזה אומר ביום אני שולט קרא המלך לראשון ואמר ליה יום יהא תחומך קרא לשני ואמר לו לילה תהא תחומך וסוד המריבה הזאת יתבאר בסוד קטרוג הירח ב"ה. ולסבת ההבדלה הזאת נמצאו הנמצאים על ב' מינים ימניים ושמאליים ותולדותיהם ותולדות תולדותיהם טהורים גם טמאים כי נבדלו התולדו' כהבדל האבות להיות שני המינים האלה מבחינים זה את זה וזה לעומת זה בסוד הטוב מבחין את הרע והרע מבחין את הטוב כי כל הפך משני ההפכי' לא יקרא לו לא שם הטוב ולא שם הרע אם לא יבחינהו הפכו האמנה כי שורש שני ההפכים האלה הוא ע"ץ הדע"ת טו"ב ורע כי ממנו תוצאותיהם בשכבר ידעת כי בעץ הזה נמצאו שניהם האור והחשך ובהיות הענין הזה מחוייב כן כפי החכמה העליונה הנה יתחייב שימצאו נמצאים חסרים בהתרחקם מהאור ותחלת החסרון הזה היתה הקליפה הראשונה המיוחס לפגימתה של לבנה משחת מאי"ש מראה ורחוקה היא מאד מאד"ם ובהיות שגזרה חכמתו יתברך לברא אדם בצל"ם ודמו"ת ושיהיו בו שני החלקים האלה ושיהיה מורכב משניהם מטוב ומרע מסר בבחירתו להכריע את אחד משניהם על חבירו אם טוב ואם רע. ובזה הנה הוא מכריע את כל העולם לטובה או לרעה אחר שכל נמצאי האור בגבולם המיוחד להם ונמצאי החשך בגבולם המיוחד להם וא' לא יבוא בגבול חבירו וזה כל האדם אחד אחוז מזה ומזה הנה בהטותו אל הטוב הכריעו על הטוב והכריע את כל העולם לטובה ובהטותו אל הרע הכריעו והכריע את כל העולם לרעה ביען הוא כדמיון לשון הפלס המכריע אל כפות המאזנים אל כל אשר יחפוץ יטם נמצא שיש בכחו להמשיך עליו כח היוהרה או כח הטומאה היא הקליפה החיצוניית הרמוזה אל החשך ואל החסרון כפי בחירתו במעשיו ומחשבותיו שהם בדמיון נשמה אל מעשיו נמצא שיש בידו כח למטה במעשיו ולמעלה במחשבותיו אם טובים ואם רעים כי יגביר הטוב יגביר כח הטהרה וכי יגביר הרע יגביר כח הטומאה אחר שהוא איש הביני"ם שנברא בצל"ם ודמו"ת ובהיות שנברא בצלם ודמות עליון שהיא הצורה השלימה שבארבע הפנים כשם שכל הפנים העליונים שבמרכב' תמיד משתוקקי' לידמות לפני אדם ולידבק בו כן כל הצורות התחתונות בעלי הקליפה משתוקקות אל פני אד"ם ולפי שזה הוא מן הנמנע מחק החכמה שהבדיל' והגבילה נמצאי האור לבד ונמצאי החשך לבד ונדחה החשך מגבול האור היתה מתשוקת הקליפה ההיא הראשונה לרדוף בכל מאמצי כחה ולבקש שלימות כטבע כל חסר לבקש השלימות ע"כ הקליפה הזאת הנרמז' בלילי"ת נכספה

וגם כלתה נפשה לידבק לצורת אד"ם השלם שבפני המרכבה וכשראתה שזה נמנע כפי חיוב ההגבלה וההבדלה אשר הבדיל הבורא יתברך בין האור והחשך בקשה עוד לידבק באנפי זוטריהם הכרובים שומרי הגן שכיניה כי פניהם פני אד"ם אלא שהם קטני' כמו שנתבא' למעלה כרביין ולפי שראת' כי גם זה נמנע בחוקה לידבק בהם כי מה לתבן את הבר הנה כשחט' אדם הראשון שבא בצל"ם ודמות ופשט את בגדי הקדש כתנות אור ולבש בגדי חול כתנו' עורו של נחש ובכן מצאה לה מנוח ותפיסת יד עמו ודבקה בו והוא הנרמז להם ע"ה באמרם כל ק"ל שנה שפירשה חוה מאדם היו רוחות הזכרים מתחממין בה והי' יולדת מהם ורוחות נקבות מתחממות מאדם ויולדות ממנו הה"ד אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם בנוי דאדם קדמאה. ואתה בני אל תתמה מזה שזה הענין אין ספק בו שבאות הרוחות הנקבות ומחלימות את בני האדם ונראות להם כדמות נשים יפות תואר ויפות מראה ומקרי' אותם קרי בחלום והכח ההוא שבשרב' זרע ההוא כשלא מצא מינו אשר יתלבש בו הזרע ההוא ברחם האשה הנה הכח ההוא ישאר ערו' מבלי לבוש ונעשה ממנו שד ורוח רעה וכן באים רוחין זכרים ומחלימים הנקבות ונראים להם כדמות אנשים יפי תואר ויפי מראה ומקרים אתהן בחלום ומהכח ההוא שבשכבת זרען כשלא ימצאו צורה שתתלבש בו מזרע הזכר ישאר הכח ההוא ערום מבלי מלבוש ונעשה ממנו שדה ושדות כאשר יתבאר לפנים בסוד ותענוגות בני האדם שדה ושדות. ולסבת התשוקה הזאת הנמצאת בזאת הקליפה הנרמזת בלילית להדבק בצורת אדם ובכרובי' שהם אנפי זוטרי ונדחית משם היא מבקשת הכרובים מבני אדם והם התינוקות שהם דוגמת הכרובים הרוחניים ומשחקת בהם והורגת אותם באסכרה וסבת דבוקה באלה התינוקות היא מחשבת האדם והרהור לבו בעת זקוקו עם אשתו לתאוה נהיה ערב' לנפשו תענוג גופני מבלי שים במחשבתו סוד הזיווג העליון להמשיך נשמה טהורה ממקום קדוש וזה היה לו חלף מחשבתו לתענוגות בני אדם שדה ושדות והבן זה כי המחשבה הוא עיקר המעשה ובתאותו הנהיה המשך בזרעו כח נכרי ונתן חלק ללילית ואחר לידת הולד תבוא לתבוע חלקה וכבר ידעת כי לסבה זו החסידים הראשונים היו דוחים אותם ממשכבותם בשעת זיווגם עם נשותיהם והיו משביעים אותה שתסור משם בעת זקוקם והיו אומרים עטיפא בקטפא אזדמנת כאשר יבא בפ' ויקרא ב"ה בפ' ואם כל עדת ישראל ישגו. הנה למדנו שאלמלא חטא אדם הא' לא היה לקליפה הזאת שום אחיזה ודבר עם אדם אבל תמיד היה דבק באור ומרוחק מהחשך והחסרון והמארה הנרמזת בכתוב. וכי תאמר בלבבך ולמה נבראת הפגימה והחסרון וטוב היה שיהיה העולם משתמש באור דע כי צורך גדול לעולם השפל הזה בפגימת הלבנה

ומציאות החשך שאלמל' הם לא היה עולם החומר ולא נבראו גופות בני אדם ואתה דע לך. ואנכי ידעתי כי יהיו דברי אלה אשר התחננתי בהקדמה הזאת מתישבים בלב כל חכם לב אשר נגע האלהים בלבו ורחוקים מאוד מהשוובבים המתחכמים בהוללות וסכלות דעת הכרס והסברא האנושית מבלתי מאמינים שום מציאות רק הנגלה לסמירי עיניה ימותו ולא בחכמה. ועתה אשוב לבאר מלות המאמר אחת לאחת למצוא חשבון כל הנדבר בו והוא אמרו יהי מארת חסר כי בחסרון הו"ו נסתלק אור עץ החיים ונשאר מארה וזהו סוד גניזת האור.

דבתר דאתגניז נהירו אור קדמאה אתברי קליפה למוחא היא אספקלריא דלא נהרא כי כלן נקראות קליפות זו לזו ולא רצה להאריך עתה בהם בדרך פרט עד סוף המאמר וההיא קליפה אתפשט ואפיק קליפה אחרא היא לילית הנרמזת בפגימתה כיון דנפקת סלקא ונחתא כבר ביארתי לך כי כל עלייה וירידה הנאמר באלה הענינים היא התשוקה הנמצאת בכל עלול לידבק בעלתו מטאת לגבי אנפי זוטרי בעאת לאתדבקא בהו הם הכרובים הפועלים שנקראים אנפי זוטרי לגבי מעלה כי כל חסר מבקש השלימו' ואלה הם צל"ם ודמו"ת ורצתה לידבק ולאתחבר' בהו ולאתציירא בגווייהו כאשר תעשינ' הארבע פנים שבמרכב'.

אפריש לה קב"ה מתמן ונחית לה לתתא כי הבדיל והגביל לאור מקומו ולחשך מקומו שלא להתערב בקדושת האור.

כד ברא אדם בגין לאתקנא האי עלמא מסר בידו כח בבחירתו להוכריע הטוב על הרע כי בזה יתקיים העולם.

כיון דחמת לחוה דקא מתדבקא בסטרוי דאדם בשפירו דלעילא כלומר בכתנות אור. וחמאת דיוקנא שלים שנברא בסוד צל"ם ודמו"ת. פרתא מתמן כי ראתה שאינה ממינו ונמנע היה לידבק בו.

ובעאת כמלקדמין לאתדבקא באנפי זוטרי אחרים שלמטה מהראשונים שהם אותם שומרי הגן הרמוז עליהם את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת והוא אמרו אינון נטרי תרעין דלעילא למטה מג"ע של מעלה נזף בה קב"ה ואטיל לה לשיפולי ימא למטה מטה.

עד דחטא אדם ואיתתיה כי אז מצאה לה מקום תפיסת יד עמו לסבת דבוקו בכתנות עור הנחש.

כדין אפיק לה קב"ה משיפולי ימא ושלטא על כל אינון רביי אנפי זוטרי דבני נשא לרוב תשוקתה אל פני אדם לאו מצאה ידה אל הכרובים אנפי זוטרי ודבקה באנפי זוטרי דבני

אדם בעון אביהם וזהו דאתחזון לאתענשא בחובי אבוהון מצד ההרהור הרע שעלה על משכבותם ואיהי אזלא ומשטטא בעלמא מאז שחטא אדם הראשון שגרם מתה לזרעיותיו הורשית לשוט ולהתהלך בארץ לחבל.

קריבת לגבי ג"ע דארעא וחמאת כרובים נטרי תרעי כי ג"ע אשר בארץ על דוגמת ג"ע של מעלה כי כשם שיש כרובים למטה מג"ע של מעלה נקראים שומרי הגן כן יש כרובים למטה בג"ע הארץ שהם שומרי הגן וכבר העידו כי נשרפו אנשים רבים שהלכו לחקור היש בארץ ג"ע וכשהגיעו למרחוק מלהט החרב המתהפכת נשרפו וחז"ל אמרו שאלכסנדרוס מוקדון בא עד פתח ג"ע בשעתא דההוא להט אתהפך ערקת ומשטטא וכו' כבר ידעת מ"ש רז"ל ואת להט החרב המתהפכת להט על שם משרתיו אש לוהט. המתהפכת שהם מתהפכים פעמים אנשים פעמי' נשים פעמים רוחות פעמי מלאכים. המתהפכ' שהיא מתהפכת על האדם ומלהט' מראשו ועד רגליו ומרגליו ועד ראשו שהכוונה להם ע"ה שהיא מתלבשת פעמים בדין פעמים ברחמים ובשעה שהיא מתהפכ' בדין אזי לילית הנזכר בורחת מיד משם לשוט בארץ לחבל קודם שתשוב להתמלא ברחמים והוא אמרו בשעתא דההוא להט אתהפך כלומר לדין ערקת ומשטטא לא שהיא בורחת מהדין אבל בורחת מהתהפכותו לרחמים ורוצה לחבל מיד. ואשכחת רביי ויש ללילית חלק הילודים ההם. וחייכת בהון וקטילת לון. זה הדבר לא יכחישהו המוחש ואין ספק בו כי הרבה פעמים אנו רואים שהתינוק שוחק ולא ידע מה והנשים החכמות מכסים פניו של תינוק שלא יסתכל פן יראה בעיניו הלילית הבאה לשחק בו ולחבל אותו ובעלי קטני אמנה אומרים שהשחוק הוא סגולה באדם אמנם אנו רואים כי מתוך השחוק ההוא הם ניזוקים והוא אמרו וחייכת בהו וקטילת לון. וביאר הסוד ואמר ודא איהו בגריעו דסיהרא כי אז הוא עת הדין שמשתלחין בעלי הדין לשוט בעולם. ודא הוא מארת חסר אמר כי זהו הסוד למה נכתב מארת חסר. ועד דאתיליד קין לא יכלה לאתדבקא ביה יחזור לאדם הראשון וזה הענין יתבאר ממה שכתב רש"י ז"ל והוא מקובל מרז"ל והאדם ידע כבר קודם ענין של מעלה קודם שחטא ונטרד מג"ע וכן ההריון והלידה שאם כתב וידע אדם נשמע שלאחר שנטרד היו לו הבנים והוא מ"ש רז"ל במדרש רבה לא שמשה בריה בעולם קודם לאדם הראשון וידע אין כתיב כאן אלא והאדם ידע הודיע לכל דרך ארץ. הרי א"כ למדנו שקודם שנטרד מג"ע הוליד קין והבל והזוהר יבאר סוד באיזה צד יכלה לילית להתדבק באדם הראשון שהרי כבר אמר בעל המאמר כיון דחמאת לחוה דקא מתדבקא בסטרוי דאדם בשפירו דלעילא פרחת מתמן והיאך יכלה עוד להתדבק בו ואמר כי אין נעשה פתגם בארץ אם לא בסבותיו והוא כי כבר ידעת אמרם ז"ל שבא

נחש על חוה והטיל בה זוהמא וכמו שיבוא לפנים תרין אתו על חוה ואתעבר' מנייהו נחש ואדם ורמזו בזה כי אחר שנתערבו כח הנחש וכח אדם בבטן המליאה נעשית זאת החברותא הרעה שכשם שהנחש נתחבר עם חוה כך בת זוגו שהיא לילי"ת נתחברה עם אדם ולא היה זה עד שנולד קין כי הוא היה חלק הנחש והוא אמרו ועד דאתיליד קין לא יכלא לאתדבקא ביה לפי שעדין לא בא נחש על חוה לשתהיה לילית גם היא אחוזה עם אדם ותתקנא בירך חבירתה: לבתר קריבת בהדיה ואולידת רוחין וטיסין. ובואר אימתי היה הזדווגותו עמה ואמר אדם מאה ותלתין שנין שמש ברוחין נוקבין והם אותם ק"ל שנה שפירש מחוה בעבור הגזיר' שנגזרה על זרעו שגרם להם מיתה וכמ"ש ז"ל בפ' ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי לפי שהיו פורשות ממנו מתשמיש על שהרג את זקנו קין ואת תובל קין בנו שנאמר כי איש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי ואמרו נשיו אל למך איתא ניזיל לגבי אדם אזלון לגבי אדם אמר להם עשו את שלכם שהרי הב"ה עושה את שלו אמרו ליה אסיא אסיא אסי חגירתן כלום פירשת מחוה ק"ל שנים אלא כדי שלא תוליד ממנה כיון ששמע כן נשמע להוליד ולדות. הנה למדנו כי כל אותם השנים שפירש מחוה היה מוליד רוחין ושדין ע"י קרי כמו שיבאר בהדיא וכן אז"ל במדרש א"ר סימון כל אותן ק"ל שנים שפירשה חוה מאדם היו רוחות הזכרים מתחממין בה והיא יולדת מהם ורוחות נקבות מתחממות מאדם ויולדות ממנו הה"ד אשר בהעות והוכחתיו בשבט אנשים בנגעי בני אדם בנוי דאדם קדמאה. עד דאתת נעמה כלומר נמשך הערוב הזה להיות נמצאי' בריות חצים מכח אדם וחצים מכח רוחות השדים עד שבאה נעמה לעול' שנחלקו רז"ל אם היא אשתו של נח או נעמה אחרת.

ומגו שפירו דילה טעו בני האלהים בתרה עז"א ועז"אל הם שקטרגו בבריאת אדם ואחר שחטא חזרו ללמד עליו חובה והפילם הב"ה מקדושתם להודיע' כי גם הם לא יוכלו לעמוד בפני יצר הרע ואחר שנתגלמו ראו את בנות האדם כי טובות הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו ומחיבור זה נתפשטו רוחין ושדין בעולם. ואיהי אזלא ומשטטא בליליא ועוד היום היא קיימת ובחלום חזיון לילה נראית נקצת בני אדם אותם שהם מהרהרים ביום בדבר עבירה בתואר אשה יפה ומשחק' עמהם עד שפולטים קרי ונוטלת כח התאוה ההיא ולא יותר כי מן הכח ההוא יתהוו השדים שאינן בעלי גוף.

ובכל אתר דאשכחת בני נשא ניימין יחידאין בביתא כי אז יש כח בה להזדקק להם יותר מכשהם בחברת בני אדם וכמ"ש ז"ל כל הישן יחידי בלילה אוחזתו לילית כד אתקנת סיהרא אתהפכאן אתוון אמרת יי' צרופה. פי' כשהיא מתקשטת במעשי הצדיקים כי אז האור פועל בה יחזרו אותיות מאר"ת אמר"ת צרופה ומזוקקת שבעתים בשבע הנחלים

המשפיעים בה ובג"כ היא מגן וצנה לכל החוסים באל ית' מכל אותה הנזקים הנמשכים מפגימתה. ואמר כי שלמה הע"ה ידע זה כשירד לעומק המרכבה הנרמז בכתוב אל גנת אגוז ירדתי ואמר כי קודם שנכנס לעומק המרכב' חקר בקליפותיה הד' ומשם נכנס לדעת מה שבעטרת סוד הד' פנים. וזה לפי שכבר זכרנו כמה פעמים שאין עשב ולא פרי בעולם שאין כחו למעלה כמו שביארנו בסממני הקטרת וזולתם מטהרת המצורע כי לא נפלו צורות העשבים או הפירות במקרה רק בחכמה רבה וזה דבר שאין ספק בו והראשונים היו יודעים מתוך צורת העשבים או הפרי כחו שממנו נהיה הפרי ההוא והנה שע"ה שהיה חכם מכל האדם כשירד לחדרי המרכבה נשא משלו באגוז למה שנמצא בציורו המוחש והמורגש צורת ד' קליפות חיצוניות והם אשר רמז יחזקאל באמרו והנה רוח סער"ה באה מן הצפון ענ"ן גדול וא"ש מתלקחת ונוג"ה ודמה אלה הקליפות אל הד' קליפות החיצוניות שבאגוז והנך רואה כי כנגד אלה הקליפות יש לפנים מהם ד' קרנות שהם מוח הפרי נפרדים מן הקצה האחד באגוז ומחוברים בקצה האחר וכן בד' פנים שבמרכבה נפרדים מלמטה ומחוברים ונקשרים בעטרת שהם פרקי מרכבתה. גם הנך רואה כי במקום חבור הד' קרנות שבאגוז יש נקודה עליהם מוחיית שבה הם נקשרים שהרמז לעטרת הרוכבת עליהם ושלמה שהיה חכם ירד לסוד צורת האגוז ונטל קליפה דאגוזא הנרמזת בלילית וסיעתה שהם שאר הקליפות שנמשכו ממנו וידע דכל אינון לא נבראו אלא מענוגא כלומר מתענוג הקרי שהיה משמש אדם עמהם וידע דכל אינון ענוגין ותפנוקין דהנהו רוחין קליפין דאגוזא לאו איהו אלא לאתדבקא בבני נשא למה שרואים כי צורתם שלימה ורוצים לפתותם כדי להיות להם אחיזה עמהם כמו שעשה הנחש דכתי' ותענוגות בני האדם שדה ושדות כי מתענוגות אדם נמצאו. תו תענוגי בני האדם וכו' דייק זה ממה שכתב בני האדם כלומר בני אדם שבאו אחריו כי לפי' הראשון לא הי"ל כי אם ותענוגות האדם ולכן אמר תו תענוגות בני האדם דמתענגי משינתא דלילייא נפקא מניהו שדה ושדות ולפי שירשה הענין הזה למה יברא האל יתברך בריאה חסרה ומאר"ה לשימשך ממנה היזק לעולם לזה אמר וכלא אצטריך קב"ה למברי בעלמא והוא מש"ה כל פעל יי' למענהו וגם רשע ליום רעה ביאר כי הכל נברא לצורך ובחכמה רבה ואפי' הדברים שנראים שלא היה צורך לעולם בהם לצורך ונבראו עד שהרשע עושה שליחותו בעולם שהוא כלי זעמו של הב"ה והכל היה לתקון העולם ואלמלא לא נבראת הקליפה לא היו נמצאים בני הבחינה בעולם והרע מבחין את הטוב כמו שכתבנו. ונמשך לבאר סוד המוח והקליפה בדרך פרט ואמר שהיה מחכמתו יתברך להאציל אורו מלז ללז עד שהיה העליון מוח לאשר תחתיו ואשר תחתיו לאשר תחתיו זה

קליפה לזה וזה מוח לזה מתחלת האצילות עד סוף כל המדרגות. ואמר וכלא מוחא לגו פי' מה שלמעלה מהכת"ר שהוא האי"ן סו"ף וכמה קליפין חפיא למוחא כל הספירות מהכתר ולמטה נקראות קליפות אל האין סוף.

וכל עלמא כי האי גוונא עילא ותתא אמר כי כל המציאות בכללו מלמעלה למטה באו המדרגות נעדרות ונחסרות משלימות העלה הראשונה מעט מעט עד סופא דכל דרגין וכו' עד דאשתכח דהאי קליפה להאי והאי קליפה להאי והאי להאי וביאר הענין מהמקום שהורשינו לדבר והיא הנקודה הנרמזת בחכמת אלהים ואמר נקודה קדמאה נהירו פנימאה דלית שיעורא למנדע פי' כי לעומק פנימיותה נעלמת עד שלא תשוער בשום כמות ושיעור לדעת מה היא לרוב בהירותה ודקותה נעלמת מעיני כל חי. ואמר שכל כך היא נעלמת בעצמותה עד שלא נודע מציאותה כי אם מפאת היכלה שנתפשט ממנה ומתוך היכלה שהוא מאיר נודע כי יש מאיר לו שהוא מתלבש בו ואמר. כי אפילו ההיכל ההוא לא ישוער בשום השגה אמנם איננו גדול כבהירת הנקודה המאירה אותו. ואמר כי עוד נתמשך המעיין ונגלה לבוש אחר שנקרא אור ראשון לגבי הבנין והוא החס"ד הנרמז ביום ראשון ואיהו לבושא להההוא היכלא וכו' מכאן ולהלאה אתפשט דא בדא ואתלבש דא בדא כלומר מהבנין ולמטה נקראים כלם מלבושים זו לזו וזו לזו ואע"פ שהם מלבושים זו לזו הנה העליונה תקרא מוח לגבי התחתונה הימנה. וכלא כגוונא דא אתעביד הכי לתתא עד די בצלם דא איהו בר נש בהאי עלמא מוחא וקליפה רוחא וגופא. ביאר כי זהו הסוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו כי כשם שמדת העטרת הנקראת דמות היא מלבוש אל התפארת כן בדוגמא הזאת נברא האדם הרוח מתלבש בגוף ומכאן תבין כי לא נקרא אדם הגוף הבא מטפה סרוחה רק הנשמה שבו כי הגוף נקרא בשר אדם כלומר מלבוש הדבר הנקרא אדם והוא סוד עור ובשר תלבישני ובעצמו' וגידים תסוככני כי האדם הוא המדבר לא הבשר והעור ואמר כי הכל היה לתיקון העולם כמו שיתבאר. ושב לבאר טעם למה כתב הכתוב פעם מארת חסר ופעם מאו"רת מלא שנאמר והיו למארו' ואמר כד הות סיהרא בשמשא בדבקותא חדא סיהרא בנהירו רב וזהו למאורות ברקי"ע השמים אמנם כיון דאתפרשת מן שמשא ואתפקדת על חיילהא אזעירת גרמה אזעירת נהורה כי גנאי הוא לה אלא שהופקדה בכך וזה הענין אינו מנגד למה שאמר למעלה רבי אחא כדין סיהרא אזעירת גרמה מקמי שמשא בענין החבור כי הכוונה שם שהיא מקטנת עצמה מכל החסדים כדי שישפיעו בה לא שהיא קטנה בפועל אדרבה שאז היא מיחלת לכל טוב אדוניה. והקטנות הנאמר בכאן הוא בבחינת עסקה עם חיילותיה למטה והבן זה והשלים הסוד ואמר ואתברון קליפין על קליפין

לגניזו דמוחא כי כן גזרה חכמתו יתברך להמציא נמצאי' על ידי אמצעיים וכלא לתיקונא דעלמא כמו שביארנו:

והנה התועלות הנמשכות מזה המאמר הנעלה והנמרץ הם אלה. ראשונה להודיע כי היה צורך גדול לעולם בגניזת האור כי בזה היה סבה למציאו' החשך בהעדרו ומתוך החשך יתהוו כל בעלי הגשם למיניהם מה שהיה זה נמנע במציאו' האור העצום והוא אמרו בתר ודאתגניז נהירו אות קדמאה אתברי קליפה למוחא וכו'. שנית להודיע כי כל חסר ישתוקק תמיד לקנות שלימות אם ימצא וישתדל בכל עוז לבקש וזה הדבר נגלה במוחש בכל נמצאי הטבע כי הכל יכספו אל הטוב מעפר הארץ ומהמורכבים מד' יסודות כלם כל אחד ואחד כפי בקשתו כי הארץ שהיא הדומם פותחת את פיה בצמא ונבקעת בקעים בקעים לשאול המטר כי אין לאל לידה לעלות לפי שטבעה הוא מקו' המוצק. אמנם המורכבים צאצאיה טבעם לעלות ולבקש והמעלה כאשר עינינו רואות בצמחים והאילנות אשר יעלו בצמיחתם עד הגבול אשר עליו הוגבלו וכן כל נמצאי העולם כפי בקשתם מבקשים אל המעלה והשלימות וכ"ש בעלי החשך כי יקוו לאור ואין עד עת בא דבר התשובה שאז ישוב הכל לנרתקו ויערב דברו בדברו ולסבה זו ליליית הקליפה תמיד בקשה עוד לידמות אל הצל"ם ודמו"ת על כי משחת מאיש מראה ורחוקה מאדם. ועוד היום היא מבקשת התינוקות וכשאין לאל ידה לקנות בהם שלימות כשכבר השחית כל בשר את דרכו היא מחבלת אותם בקנאתה בהם שנבראו בצל"ם ודמו"ת מה שלא בראת היא כצל"ם ודמות והבן זה מאד והוא אמרו בעאת לאתדבקא וכו'. שליחות להודיע מן האיפשר להתהוו' נמצאים מורכבים מן בני האדם ומן השדים חצים מכח האדם וחצים מן השדים ושהיה סבת זה התערובת מעת שהטיל הנחש זוהמא בחוה ונתעברה ממנו גם בבא אדם על חוה נתעברה ממנו נמצאו שני הילדים בשכונה אחת ומאז נעשת החברותא הרעה ההיא כי ומקודם לזה היו תולדות הנחש לחוד פשוטים מזולת הרכבה וגם אחרי כן אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם הורכבו מרכבות הכלאים כי לסוד הבדלתם צוה האל יתברך על לבישת והכלאים וזריעת הכלאים ורביעת הכלאים לתקן עולם במלכות שדי וענין זה רמוז בתקון ס"ז ז"ל ועל האי אדם בליעל מני קב"ה דלא למיכל מן אילנא דטוב ורע לערבא ליה עם טוב דהאי איהו דערב כספא עם עופרת ודא גרים בלבולא בפמליא דלעילא וערב חשוכא בנהורא מה דאפריש קב"ה כמא דאת אמר ויבדל אלהים בין האור ובין החשך יעויין שם. רביעית להודיע כי האדם שנברא בצל"ם ודמו"ת יש לאל ידו להכריע את עצמו ואת כל העולם עמו לטובה או להפכה ביען הוא אחד אחוז מן הימין ומן השמאל והוא איש הבי"נים

כי הוא אמצעי בין נבראי האור ונבראי החשך מורכב משניה' ובידו פלס ומאזני משפט להטות במעשיו ובמחשבתו כלפי חס"ד וכן להפך ואמרי במעשיו ובמחשבתו כי אין לך מעשה נעשה בידים שאין לו מחשבה אם טובה ואם רעה והיא עיקר הפועל שהרי באכול אדם מעץ הדעת טוב ודע למטה פעלה מחשבתו למעלה כי אין נעשה פתגם בארץ שאין דוגמתו למעלה וכשם שהטיל נחש זוהמא בחוה התחתונה כך כביכול הנח"ש העליון שהוא סוד החש"ך נכנס בהי"כל ונסתלק האור השוכן בו לסבת חטא האדם והוא שרמז רשב"י בתיקון ס"ט כששאל ואמר למדבר אליו סבא סבא וכו' א"ל מאי איהו זוהמא דאטיל נחש בחוה א"ל דא לילית טפה סרוחה איהי זוהמא ואיהי שאור שבעיסה דאתמר עלה מי מעכב שאור שבעיס' מעכב ואיהו איבא דשמאל דאתמר ביה ותקח מפריו ותאכל דא מות דאתמר רגליה יורדות מות ואיהי טפה בישא זוהמא דא"ל אח"ר ס"ם המו"ת זוהמא וערלה דאילנ' מותא ובגינה אמרו מארי מתני' אדם משוך בערלת היה הנך רואה מה נעמו דבריהם ומליצתם להודיע סוד הזוהמא שהטיל נחש למטה במעשה והפגם הנעשה למעלה במחשבה וכמו שיתבאר לפנים ב"ה. חמישית להודיע כי ההיכל הזה שהוא סוד הלבנ"ה העלי"ונה לפעמים ימלא אור ורחמים ולפעמים ימלא חשך ודין על דוגמת הלבנה התחתונה כפי מעשה התחתונים כי יש כח בהם לסלק האור מההיכל ההוא **וּלְרַדֵּךְ** אחריו החשך או להמשיך עליו האור ולהבריח החשך כי כשזה קם זה נופל וכשזה נופל זה קם והבן ואל זה רומז בעל המאמר באמרו כד אתתקנת סיהרא אתהפכון אתוון אמר"ת יי' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו כי יש לאל ידם להפך אותיות מאר"ת לאמר"ת והוא סוד הנרמז בדבריהם שהנחש נכנס ומטמא את ההיכל אשר תמהו מזה רבים ונכבדים כי יאמרו היאך יכנס הנח"ש במקום הקדש והיה להם זה לפי שהם מבינים הדברים בגשמות וסוד האור והחשך לא ידעו ולא יבינו וסוד להט החרב המתהפכת לא השכילו עד שמשכו ידם את לוצצים וימותו ולא בחכמה:

דף כ.

ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים ויעש רבוייא ותקונא דכלא. כבר ידעת כי המאורות הללו הנזכרים ביום ד' הם גלוי האורות הנזכר ביום ראשון יהי אור ויהי אור וזהו כוונתם ז"ל שאמרו שנבראו ביום ראשון ולא נתלו עד יום ד' וענין העשי' הנז' בכאן הוא ענין תיקון נגלה כי כן תמיד חכמי הזוהר ייחסו לכל דבר שעדיין לא נתגלה מלאכתו ופעולתו בעולם לדבר שאין לו תיקון וזה בכמה מקומות תמצאם עד לא אתקן כך וכך לא הוה כך וכך ובענין הקמת המשכן אמרו עד לא אתקם משכנא לתתא לא אתקם

לעילא כי הנה כל דבר שעדיין לא נגלה ונתפרסם כחו לא יאמ' בו לשון עשיה אלא לשון הויה כי לשון הויה מורה על מציאות בלתי נגלה שעדין הוא בדקות הויתו בלתי מתלבש אשר על כן תמצא במעשה בראשית שלא נזכר לשון הויה רק בדברים הדקים הרוחניים כמו יהי אור יהי רקיע יהי מאורות ובהיות שאלה המאורות הם לבוש האורות שנבראו ביום ראשון ולא נתלו ונתגלה פעולת' עד שנתלבשו בהם כי זהו ההבדל שיש בין לשון אור למאור בסוד יוצר המאורות שתקנו אנשי כנסת הגדולה שכוונתם שגלה כח האורות שנבראו ביום אחד ביצירת המאורות שנתלו ביום ד' שנגלה כחם ועל סוד זה אנו מברכין בהבדל' מוצאי שבת בורא מאורי האש כאשר יבוא ביאורו ב"ה על כן נאמר ביום רביעי ויעש אלהים את שני המאורות כי לשון עשייה הוא ענין תקון נגלה והסוד בזה בעולם האצילות כמוכן כי האור הראשון הנרמז במדת החכמה באמרו יהי אור והנמשך ממנו בבינה הנרמז בויהי אור נתלבש כחם בדו פרצופין שהם שני הפועלים המתיחסים לשמש ולירח כאשר אבאר בע"ה בענין קטרוג הלבנה במאמר הזה עצמו. והוא אמרו ויעש רבוייא ותיקונ' כלומר אצילות ותיקון כי תרגום ואצלתי מן הרוח אשר עליך וארבי שמשמעו שבהאצלו ממקור"ו יתרבה ויגדל ויתוקן בגלוי.

ואמר את שני המאורות הגדולים בקדמיתא בחבורא רזא דא שמא קדישא שלים כחדא יי' אלהים אע"ג דלאו איהו באתגלי' אלא בארח סתים. מוכרח אני להביא לפניך מאמר רז"ל בפ' אלו טרפות בענין הזה ומה שזכרו מהמשא והמתן שעבר בין הירח ובין הב"ה כי מדבריהם ע"ה נבוא עד תכונת סוד הענין הזה. אמרו שם ר' שמעון בן פזי רמי כתיב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הב"ה איפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. אמר לה הב"ה לכי ומעטי את עצמך. אמרה לפניו רבש"ע מפני שאמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי, א"ל לכי ומשלי ביום ובלילה א"ל שרגא בטיהרא מאי מהניא א"ל זיל וימנו ישראל בך ימים ושנים א"ל לדידיה נמי מגיע דכתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. א"ל צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן חזיה דלא הוה מתיתבא דעתה אמר הב"ה הביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח והיינו דאמ' ריש לקיש מה נשתנה שעיר של ר"ח שנאמר בו חטאת ליי' אמר הב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי על שמעטתי את הירח.

וקודם שאבוא לבאר סוד המאמר הנמרץ הזה ע"ד הסוד צריך אני לישב המאמר כפשטו כדי להבין כוונת רז"ל באלה התשובות והשאלות שנשאו משל עליהם שנפלו בין הירח ובין הב"ה מהיכן מצאו סמך לדבריהם מן הכתובים עד שאמרו אמרה ירח לפני הב"ה

וכו' ומה שהשיב לה הב"ה לכי ומעטי את עצמך. ולמה תמעיט היא את עצמה היל"ל גוזרני עליך שתתמעטי כי הוא האומר ועושה כי היא לא תמעיט עצמה בעצמה. גם למה אמר לכי ענין הליכה למאי אצטריך עד שראיתי מי שפיר שענין ההליכה הזאת על סדר התכונה כי לפי מהירות מהלכה בגלגלה היא סבת חסרונה ופגימתה שאילו היתה הילוכה בהמתנה עם מהלך השמש תמיד היתה מליאה כשהשמש במערב תזרח היא במזרח אם יהיו תמיד בנגוד לא יחסר אורה א"כ מהירות הילוכה היא סבת חסרונה והמעטתה וקשה לפי' הזה כי כשם שמהמירות סבת הפגימה והחסרון בקרבה אל השמש כך הוא סבת המלוי בהתרחקה ממנו וא"כ צריכים אנו לדעת למה אמר ענין הליכה. עוד יש לשאול בתשובתה שאמרה וכי בשביל שאמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי ומה דבר הגון בדברה טוב לעצמה ובקנאת' בחמה להסירה מגבירה ולרשת משכנות לא לה ואיה ואהבת לרעך כמוך שתאמר בשביל שאמרתי דבר הגון לפניך. וא"ת שהיא היא המדברת שהוא דבר הגון ואינו הגון. הנה יראה שטענה טענת אמת בשכבר נתקבלה טענתה והוצרך לפייסה בכמה פיוסין ועכ"ז לא מתיבא דעתה עוד איך נתישבה דעתה בטענת הביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח והיה לה להשיב אמריה ותאמר לא תתיישב דעתי עד שובי אל המדרגה שהייתי בה להיותי במעלת השמש וגדול כמוהו ולמה עמדה ולא דברה עוד ומתוך השאלות הללו יתבאר הסוד בע"ה אמנם כפי הפשט תשובת מה ששאלנו מהיכן מצאו רז"ל סמך לתשובו' והשאלות האלה מתוך הכתובים מבואר הוא אם לטענה הראשונה שאמר ירח לפני הב"ה איפשר לשני המלכים שישתמשו בכתר א' דייקו מהכתו' שקראם גדולים ואח"כ קראם מאור גדול ומאור קטן ולא יתרעם רק מי שהוסר לו מאודו. ואם לטענה השנית שאמרה בשביל שאמרתי לפניך דבר הגון זאת השאלה לא תתבאר כי אם ע"ד הסוד כי אם נאמר שהיה דבר הגון בשכבר נתקבל' טענתה עדיין אנו צריכין לדעת היאך היה דבר הגון. אמנם מה שהשיב לה משול ביום ובלילה הוא מדיוק כפל הכתוב והוא שכבר אמר את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ולמה הוצרך הכתוב לומר ולמשול ביום ובלילה וכבר נתיחד לכל א' משמרתו ומתוך כך מצאו סמך לומר כי דבור ולמשול ביום ובלילה היתה תשובה אל הירח שתמשול ביום ובלילה. ובהיות שכבר נתמעטה השיבה ואמרה שרגא בטיהרא מאי מהניא. אמנם למה שהשיב לה לך וימנו בך ישראל ימים ושנים הוא עצמו מה שהשיב ר"ש לר' אלעזר ואמר לאתת כתיב חסר ויחזור אל הטיהרא שבה ימנו ישראל מועדים וימים ושנים ומה שטענה לדידיה נמי מנו שהרי כתיב והיו ומשמע דלשניהם נמי מנו. אמנם ומה שהשיב לה צדיקים יקראו על

שמך דייקו מלממשלת הלילה ואת הכוכבים וכבר ידעת כי הצדיקים נמשלים לכוכבים שנאמר ומצדיקי הרבים ככוכבים והוא מה שכיוון רש"י ז"ל בואת הכוכבים באמרו ע"י שמיעט את הלבנה הרבה צבאיה להפיס דעתה והוא מדרש רז"ל בב"ר כיון דחמא דלא מתיתבא דעתה כי אין מנחמין למצטער בצער אחר גדול ממנו וכמ"ש רז"ל ברבי יוחנן שמת בנו ונכנסו תלמידיו לנחמו והיו מנחמין אותו בזכור צער אחרים והיה משיבם לא די צערי אלא שהזכרתוני צער אחרים. ומ"ש הביאו עלי כפרה שמעטתי את הירח הכוונה כי דברו לא ישוב אחור אמנם ראוי לתקן את אשר עותו וזה בהביא כופר אליה בעבורו ומלת עלי בעבורי והוא הקרבן של שעיר ר"ח שהיה נקרב לפגימתה זהו כוונת הטענות והתשובו' הנשואו' לרז"ל בענין קטרוג הירח לפי פשט הדברים. והארכתי בהם לפי שלא ראיתי מי שקדמני לישב הטענות האלה ע"פ הכתובים ודברי רז"ל ע"ה לא נפלו במקרה עד שמצאו סמך לדבריהם מן הכתובים כי אלו נפלו במקרה טענות רכות כאלה וכאלה היו יכולין לסדר ולא אמרו רק הטענו' אשר ראו שיסבלו הכתובים כמו שביארתי. וגם כי ראיתי מפרשי המאמר הזה על דרך הסוד על פנים שונים וקצתם מגנבים דברי קצתם אות באות תיבה בתיבה ומיחסים דברים לעצמם אני לא אהיה רכיל לומר מי המה אלה כי אין טבעי להתכבד בקלון זולתי וגם לא אאריך למעניתם בהביא כל דברי א' וא' מהם כי רבה הדרך ויקוץ הקורא בהם וכוונתנו להועיל לזולתנו בלא עמל ויגיעה אל אלהי ישראל יודע ולא להתראות.

ועתה הנה באתי לבאר סוד המאמר על מתכונתו בכל תנאי הויכוח והשאלות והתשובות אחת אחת כיד אלהי עלי לטובה. וזה בהקדים לך הקדמה רבת התועלת לכל מקום שתמצא דבריהם ע"ה מגזימים על ענין מה כי לא לשוא ולשקר הם מגזימים רק להועיל בדבריהם לכל באי עולם כאשר אבאר בסוף ביאור המאמר. והיא זאת דע כי מנהג רז"ל בכל דבר המשתנ' והיוצא מטבעו ליחס לו הצער כדמיון העובר אשר בגיחו מרחם יצא שהוא מצטער בשנותו את טעמו אשר היה בו בראשונה ובדבר הזה הם ממשלים משל ודרכם לחוד חידה עליו. כאלו הדבר המשתנה מתרעם בכל חלקי הויכוח והמשא והמתן והטענות האיפשריות הנופלות בין אדם לחבירו כאלו הדבר המשתנה קובל ומתרעם על המשנה אותו ואם לא יהיה זה בפועל וזה כראותם ע"ה כי כל דבר היוצא מההיקש הטבעי המוטבע והקבוע בו לא ינוח ולא ישקוט עד שובו לאיתנו הראשון אשר היה בו בראשונ' ע"ד וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו הראשון וזה נראה בכל עניני הטבע להיות המים נגרים למטה וכן האבני' ואם היו יהיה מי שיכריח' לעלו' בכלות הכח ההוא ישובו אל מקומם הטבעי ומזה הטעם בנו דברים ע"ה והפליגו והגזימו דברי

ויכוח וטענות ותשובות בין הדבר ובין המכריחו לצאת מטבעו ונקראים הדברים ההם אצלם דברי הבאי ולא לשקר ח"ו רק להגזים הענין בכל האיפשר לעורר הלבבות לקנות מהדברים ההם אמונה אומן ביכולת האל יתברך על ברואיו לעשות בהם רצונו וחפצו שנאמר כל אשר חפץ עשה בשמים ובארץ ולית דימחי בידיה. וכמו זה הענין תמצא להם ע"ה אומרים בפרק גיד הנשה דברה תורה לשון הבאי דברו נביאים לשון הבאי דברו חכמים לשון הבאי והביאו זה על אמרם בענין המזבח תפוח היה באמצע המזבח פעמים היה עליו כשלש מאות כור ואמרו שם אמר רבא גוזמא ואמרו דברה תורה לשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים דברו נביאים לשון הבאי ותבקע הארץ לקולם דאדוניה ופי' רש"י ז"ל לשון הבאי לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ואומר בפיו דבר שאינו ולא שיתכוין לשקר וכן רז"ל לא שיתכוונו לשקר ח"ו כי אם להוציא מלבם מלין ללמד דעת את העם ולעורר לבבם מהדברים ההם אל פנות גדולות תורניות באמונת ההשגחה והיכולת זה דרכם שכל ומדע למו ע"ה ברוך שבחר בהם ובדבריהם. ומזה תמצאם דורשים והארץ היתה תוהו ובוהו היתה תוהה ובוהה משל למלך שקנה ב' עבדים באוני א' ובטימי א' פי' בשטר ובסכום א' על א' גזר שיהיה נזון מטמיון שלו פי' מאוצרו ועל השני גזר שיהיה יגע ואוכל ישב ולו השני תוהה ובוהה ואומר איפשר שנינו נקנינו באוני א' ובטימי א' זה נזון מטמיון של מלך ואני יגע ואוכל כך הארץ ישבה תוהה ובוהה אמרה איפשר עליונים ותחתונים נבראו באחד עליונים ניזונים מזיו השכינה ותחנונים אם אינם יגיעים אינם אוכלין. הנך רואה כי הארץ אין לה פה לדבר כי אם לבלוע ואז"ל למה נקראת שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה ומה תרעומת ותלונה יש לה אמור מעתה כי כוונתם להודיע כי גם כי כל הנבראים משועבדים לעשות רצון קוניהם כי לכך נבראו וזהו שלימותם הנה מפאת השקפת המעלות והמדרגו' מצדנו יש הבדל גדול בין המעלה והמטה ומצד זה ימצא הויכוח והתלונה בין היושב על חוג הארץ עם יושבי בשמים. ודומה לזה אמרו בענין עמידת השמש ליהושע כשאמר לו דום א"ל השמש יש קטן פותח פיו נגד הגדול ואומר לו דום אני נבראתי ברביעי ואתה נבראת בששי ואתה אומר לי דום. א"ל יהושע קטן בן חורין שיש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק וכי לא קנה אברהם שמים וארץ שנאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. ולא זו בלבד אלא שהשתחוית ליוסף שנאמר והנה השמש והירח משתחוי' לי ואמרו שם אחר שנצח אותו בטענותיו שא"ל השמש אם אני אדום מי אומר קלוסו של הב"ה א"ל דום ואני אומר שנאמר אז ידבר יהושע ואין אז אלא שירה שנאמר אז ישיר משה. הנך רואה בעיניך שהיו דברי ויכוח בין השמש ויהושע כאלו נתחייב הענין כן מפאת שנוי הטבע וכינוי

טענות האיפשריות הנופלות בין שני המדברי' והנך רואה שאחת מן הטענות חלומיית והנה השמש והירח וכו'. האמנה כוונתם להודיע כי צדיק מושל יראת אלהים וכי יגזור אומר ויקם לו כיד אלהיו עליו לטובה. וכי מעלת קניית השלמות הנקנה על צד הבחירה האנושית יותר גדולה מהמעל' הזמניית שהרי לא שוה לו טענתו באמרו שהוא גדול ממנו בזמן שנברא ביום ד' והאדם בששי. וכי כל מה שנברא בעולם לצורך האדם ונברא כאשר יתבאר וע"כ קדמו כל הברואים אל האדם כי הוא היה סוף המחשבה בבריא' וכאלה רבות מהתועלות המגיעות לנו בדברי חכמים וחידותם. ודומה לזה אמרו בשעה שנטה משה את ידו על הים עמד הים לנגדו ואמרו טענות רבות שנפלו בין הים ומשה עד הים ראה וינוס וכלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. וכאלה רבים להם ע"ה בכל דבר היוצא מטבעו וממנהגו ע"ד הפלא והנס כאלו הוא מתוכח עם המכריחו לשנות טבעו כמו שמצינו בענין ר' פנחס ן' יאיר דהוה אזיל לפדיון שבוי' פגע בגינאי נהרא א"ל חלוק לי מימיך ואעבור בך א"ל אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני אתה ספק עושה ואני ודאי עושה א"ל אם אין אתה חולק לי מימיך גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם. פקח עיניך וראה הטענו' האלה וטענת ר' פנחס עם הנהר גוזרני עליך שלא יעברו בך מים מי הוא הנהר ומי הם המים והמים הם הנהר עצמו אשר לסבת זה קמו אנשים בני בלי דעת ועשו צורות רעות וכוונות נכריות למאמרים הללו ולכיוצא בהם ומלאו פני תבל תנואה ותואנה תאניה ואניה וכתבו שטנה על דברי חכמים וחידותם אשר לא דברו ולא עלתה על לבם. האמנם כי הם כוונו להועיל ולעורר הלבבות בפנות תוריות כמו שכתבתי. וגדולה מזאת אמרו בפ' ויכלו השמים והארץ וכל צבאם כל מעשה בראשית לצביונן נבראו לדעתן נבראו בקומתן נבראו כי זה הדבר לא יסבלהו השכל כי איך יבר' לרצונו ולדעתו מי שעדיין לא יצא לפועל איזה צביון או דעת או קומה ייוחס לו והוא עדיין בהעדר הגמור אמנם להודיע כי כל המעשים והנבראים אשר נבראו בששת ימי בראשית קדמו בידיעתו ית' היותם נבראים איש איש על עבודתו ועל משאו כאלו היו לפניו ית' ברואים והסכימו למאמרו על המשא אשר ישא עליהם כי הוא הנאות והשלם וכאלו שאל לכל אחד מהם התרצה שתהיה על תכונת כך וכך והסכים עמו כי חכמתו ית' בהם היא ההסכמה האמתית וכמ"ש ז"ל בס' הזוהר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד וכבר ראה קודם אשר עשה והנה הוא הטוב שיעשה בכל אופני הבריאה.

והנה על ההקדמה הזאת האמיתית אבוא לבאר סוד המאמר וסוד הקטרוג שהוא סור ההסכמה כי אין הסכמה בלא קטרוג קודם אל ההסכמה כמו שנתבאר במחלוקת המים

מיום ראשון ליום שני ובא הכתוב השלישי והכריע ביניהם וזה בשכבר קום לנו כי כל דבר הנעתק ממקומו וממקורו יוחס אליו הצער עד שמיחסים אליו הבכי והוא אמרם לא נפרשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה שנאמר מבכי נהרות חבש וכבר קדם כי ההויות העליונות מיוחסות למים העליונים וההויות התחתונות למים התחתונים ונקראים המים התחתונים בוכים לפי המשכתם והתרחקם ממקורם כי כן גזרה חכמתו יתברך להמשיך ולהאציל מאורו העצום מאורות נאצלות מתמצעות מלז ללז בשקול יפה כדי להשפיע לכל עולם ועולם החק הראוי לו עד שנבראו שני מאורות הללו אשר על ראשינו מורגשים לראות עינינו וראשם ושרשם בשמי השמים העליונים עולם האצילות הם הדו פרצופין הרמוזים בשמש וירח. ובהיות ששני המדות הם היו בעמקי האי"ן בהשואה מזולת נטיה ואמרי נטיה שלא נבדלו להם הדין מרחמים אבל הכל היה בהשואה א' ויצא החפץ מעילת העילו' להמציא ולהאציל מדות לדין ולרחמי' בהם ידין אפסי ארץ האציל מאויר שאינו נתפס אל אויר נתפס בדרך הלבשה אספקלריות נמשכות זו מזו לתקן עולם במלכות שדי לומר לו די ויצא החפץ מלפניו ואמר יהי אור ויהי אור ואז"ל אור שכבר היה ומשמע מדבריהם שאותו משך האור הנמשך מהאור הראשון יקרא שני לגבי מקורו ואיננו בשלימותו כי על דרך זה יתמצעו הנאצלים מהנעלם אל המושכל ומהמושכל אל הרמוז ומן הרמוז להרשום ומן הרשום אל החקיקה ומן החקיקה אל החציבה וככה נתלבשו צורות הנמצאות העליונות בתחתונות והבן זה מאד מאד כי אל זה יצטרך שכל רחב ולאו כל מוחא סביל למנדע דא. ובהיות כי שני המדות הפועלות האלה המיוחסות לשמ"ש ולי"רח אשר באו מכחם היו דו פרצופין בתחלת האצילות משתמשים בכת"ר א' כלומר במדה אחת שהדין והרחמים שוה בהם וחייבה החכמה העליונה שלא ישתמשו בהשואה אחת כדי שיבדלו פעולותיהם וישתמשו פנים בפנים להיות זה משפיע וז"את מקבלת כי צורך העולם בכך שתהיה העטרת פעמים פועלת ברחמים ופעמים הדין להשכיר ולהעניש כפי מעשי התחתונים בעלי הבחירה ושלא תהיה בהשואה תמיד כאשר היתה באמנה עם התפארת חייבה החכמה לשומה ראש לשועלים לדון אותם פעמים בדין פעמים ברחמים כי הוא הטוב והישר והנאות לעולם. וגדולה עוד מזאת שיהיה זה סבת הפריה והרביה בעולם מפאת ההפכיות הנמשכים מזה מקור וחום שהוא סבת ההויות התחתונות והוקבעה העטרת לאלה הפעולות התחתונות נשאו רז"ל מענין קטרוג הסכמיי בין השמ"ש והירח וזה שכבר ידעת כי לא תפול ההסכמה בין שני חלקי הויכוח רק בדרך שאלה ותשובה והקטרוג הזה הנרמז להם הוא להוליד ההסכמה וזהו אשר רמז רשב"י ע"ה בפירושו לשיר השירים כשהביא סגנון זה

המאמר אמרה ירח איפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר א' אמר לה הקב"ה ידענא דאת בעיא למהוי ראש לשועלים זילי ואזעירי גרמיך הנה ביאר כי ענין הקטרוג הנאמר להם הוא ענין הסכמה אלא שבנו דבריהם מיוחסים אלינו שלא תפול ההם כמה כי אם ע"י קטרוג כאשר תעשנה הדברים הנופלים בין שתי המתוכחים ועל דרך זה זכרו כל תנאי הויכוח האיפשרי בדברים מודים על תרעומת המעטתה והרחקתה מן המקור שזהו סוד אמרם לכי ומעטי את עצמך כלומר התמשכי למטה מכל המדות שבאצילות ותהיה אחרונה ובזה ימעט אורך יי' אמר לשכון בערפל והבן. ובהיות שזה דבר הגון מסכים אל הבריאה להיותה ראש לשועלים לא ימלט מהיותה אבן מאסו הבונים להיותה מקבלת ובשפל המדרגות ונשאר עדיין תלונה ותרעומת אם היה באיפשרות שתהיה הבריאה על זולת זאת ההנהגה מבלי שתמעיט את עצמה ועל זה אמרה לפי שאמרתי דבר הגון אל ההסכמה אלך ואמעיט את עצמי ואמרו זה לעורר לב השומע דבריהם ולרמוז כי כך חייבה החכמה שלא תהיה הבריאה על זולת ההנהגה הזאת. והיתה התשובה לכי ומשלי ביום ובלילה כלומר שעל דרך זה תפעל פעמים ברחמים פעמים בדין הרמוזים ביום ובלילה ותהיה ההנהגה כלה על ידך נכרת ונגלית והשיבה היא שרגא בטיהר' מאי מהניא כלומר אחר שהמשפט לאלהי יעקב ואין לה מגרמה כלום ומה יתן ומה יוסיף לה שבח וגדולה וכבוד בהיות ממשלתה תחת ממשלת זולתה. אמר לה לכי וימנו בך ישראל ימים ושנים כלומר כי כלי עסקיהם של ישראל שהם תכלית כוונת הבריאה לא יהיה אלא עמך וא"ת תדבר אליהם את כל אשר אצוה ממספר המצות המיוחסים לימים ושנים שהם מצות לא תעשה שהם שס"ה כמנין ימות השנה כי כלם אזהרות השייכות למדת שמו"ר וכבר ידעת כי רז"ל לא הוסיפו נדרים וסייגים רק על מצות לא תעשה כי הם הצריכים גדר ושמירה וכאלו אמר לה הב"ה שהיא הבי"נה די לך שימנו ישראל וישאו ויתנו וכל עסקיהם יהיו במצות לא תעשה התלויים בך והמיוחסים לך שיוסיפו סייגים בעבורך כי בהמה שמן חלקד וזר לא יקרב באהלך בשמרם עקב רב וזה שכבר ידעת כי כשישראל עוברים על מצות לא תעשה עושים כביכול בה רושם בסוד צור ילדך תשי ובשמרם עקב רב אזי תתמלא פגימתה ובכן לא תחסר את כל מאומה בידה. והנה התשובה הזאת נכוחה ואמיתית כי בשמור ישראל המצות המיוחסות למדת שמו"ר שתתעלה המדה מעלה מעלה לא יחסר אורה האמנם כי כפי משפט הויכוח עדיין יש להשיב שאם לא ימנו ישראל אלא למצות המיוחסות אליה שהם שס"ה תחרישי אבל לרידיה נמי מנו מנות עשה מימין הגולה מדת אברה"ם העולה רמ"ח במנין מצות עשה וגם מצות לא תעשה מהשמאל והוא יושב אהלים כולל כלם וכמו שרמז לו הקב"ה

למשה כי כל המצות עשה ולא תעשה רמוזים בשמו הנכתב בתפארת שכן כתב זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור שמ"י עם י"ה זכר"י עם י"ה פי' שמי עם י"ה שם הז"כרי עם ו"ה הרי רמ"ח כאלו אמרה הרי שלו ושלי ועדיין אני מעוטה. והשיבה הב"ה צדיקים יקראו על שמך הכוונה שלא היתה עיקר הבריאה כי אם להמציא צדיקים יבואו ויגידו צדקתו יתברך וכמו שאז"ל על פ' סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמו"ר כי זה כל האדם. ואמר ר' אלעזר אמר הב"ה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה. אמר ר' אבא בר כהנא שקול זה כנגד כל העולם כולו בן זומא אומר כל העולם כלו לא נברא אלא לצוות לזה. הנה דבריהם ע"ה נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת וזה שבראשונה אמר ר' אלעזר שאמר הב"ה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה ויש לשאול כי אלה הם דברי שלמה שאמר שאחר כל החקירה שחקר כענין הנמצאות לדעת איזה הדרך ישכון אור ודרש וחקר ואזן ותקן ראה כי אין טוב בם רק לירא את האלהים ולשמור מצותיו א"כ היכן מצינו בדברי קהלת שאמר הב"ה כל העולם כלו לא נבראו אלא בשביל זה. אמנם כוונת ר' אלעזר כי הכתוב האומר סוף דבר הם דברי רוח הקדש עם הכתובים הקודמים לו מויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם כי לא יכתוב הוא על עצמו כן אמנם השלים דברי חקירותיו בפ' הבל הבלים אמר קהלת שכן התחיל בתחלת הספר בההביל כל עניני עולם השפל וכן השלים. ומפ' ויותר שהיה קהלת חכם הוא דברי רוח הקדש וגם אחריו בקש קהלת למצוא דברי חפץ ואחריו דברי חכמים כדרבונות ואחריו ויותר מהמה בני הזהר ומסקנתא דמילתא סוף דבר שהם דברי רוח הקדש ולכן תמצא כי אות הסמ"ך רבתי לרמוז כי הם דברי רוח הקדש הנקראת סו"ף דבר כי היא ראשי"ת המחשבה וסו"ף דב"ר על זה אמר ר' אלעזר סו"ף דב"ר הכל נשמע שהם דברי האל יתברך שהוא האומר כל העולם לא נברא אלא בשביל זה שכוונת כל מה שנברא הוא לקנות מדת י"ראת אלהי"ם שהיא העטרת עצמה ומה עוד תבקש שבח וגדולה וכבוד בהיות שהצדיקים המקטינים את עצמם בעולם הזה לקנות מדתה שהוא עיקר הבריאה יקראו על שמה. והנה יראה מדברי ר' אלעזר שאחר שלא נברא כל מה שנברא כי אם בעבור הצדיק אלו ידומה העדר הצדיק יעדרו כל הנמצאים שנבראו בשבילו. ור' אבא בר כהנא הוסיף עוד במעלת הצדיק ואמר שקול זה כנגד העולם כלו ירצה שאם ידומה העדר כל הנמצאים היה די בכוונת הבריאה באדם זה לבדו ושקול הוא כנגד כלם ובן זומא הוסיף עוד כמעלת הצדיק יאמר כל העולם כלו לא נברא אלא כדי לשמחו ובזה דמה אותו ליוצרו יתברך שנאמר בו ישמח יי' במעשיו והבן והנה אין ספק שהתשובה נצחת אחר שכן חייבה החכמה שלא ימצא שום מורכב מחומר וצורה כי אם על צד המעטת אורה.

חמא דלא מתיתבא דעתה אם היה באיפשרות לברוא הצדיקים בזולת חסרון האור שלה ודבר זה נמנע רק בהתלבש האו"ר בחש"ך והבן זה. ועל זה אמר לה הב"ה הביאו עלי כפרה וכו' הכוונה שיש כח בתחתונים להעביר פגימתה ממנה ובטהר אותה מחלאת הנח"ש שהוא החשך הגורם שלא תשמש אתתא בבעלה וזה בתת השעיר ההוא של ר"ח לפגימתה מדי חדש בחדשו ובכן תבא אל המלך בלבוש מלכות עטרת וחו"ר כי תסור אדמימותה ממנה להיותה לבנ"ה בסוד אתי מלבנו"ן כלה ותהיה אזי באחדות באשר היתה באמנה אתו. עתה אתה בני ברוך יי' לטוש עיני שכלך וראה כמה נעמו דבריהם בנשוא המשל הויכוחי הזה מכח הכתובים כמו שפירשתי ע"ד הפשט וכמה סודות גילו במשא ובמתן השאלות והתשובות בין הירח ובין הב"ה בסוד הבריאה המחוייבת כפי החכמה העליונה שתהיה על דרך זה שסבתו גניזת האור והוא היודע ועד יתברך ויתעלה שמו והדרו. אמנם התועלות הנגלות לנו מזה הספור הם אלה ראשונה להורות כי כל חלקי האיפשר והנמנע גלויים לפניו יתברך כענין האומן היודע והבקי בכל חלקי מלאכתו אשר בהם תגמר ותעמוד אחת מהנה לא נעדרה ממחשבתו הקדומה והוא פעל ועשה הכל על האופן היותר שלם שבאיפשר כאלו נשא ונתן בענין בכל חלקי הסותר ובאה ההסכמה אל מה שהיה הישר בעיניו יתברך והוא צוה ויעמוד ומי יאמר לו מה תעשה. שנית שנלמוד ממדותי"ו יתברך להיות הקטן נשמע למי שגדול ממנו כי בזה יקבל שלימות גדול להיותו כמוהו והיא מעלת הצדיקים המקטיני' את עצמם ויושבין ברומו של עולם והוא סוד לכי ומעטי את עצמך. שלישית לשרש ולעקר מלבבו מדת הקנאה ואפי' בדבר הגון שהוא למוד החכמה שתהיה למידתה על צד אהבה ולא על צד קנאה כי הקנאה שממון העולם ומוציאה את האדם ממנו ולא די שלא יקנה שלימות אבל יחסר ממה שהיה לו קנוי מתחלה והמשל אומר גמלא אזל למתבע קרני אודנין דהוו ליה נטלו מניה. רביעית מעלת הצדיק כי זה כל האדם כי הוא מושל יראת אלהים ועליו היתה כוונת הבריאה שזהו צדיקים יקראו על שמך וכי הוא ראשי"ת המחשב"ה וסו"ף המעש"ה ודי לעבד להיות כרבו והבן ובזה יתבונן העבד כמה צריך לדקדק במעשיו ובמדותיו כדי שיעלה חשבונו יפה לפני רבו להיות שלם בכל המצות הרמוזים במספר איבריו שהם רמ"ח ושס"ה כי זה כל האדם וזולת אלה התועלות הנגלות יש לאל מלין לצד עילאה למלל ומי ימלל גבורות יי' ומי החכ"ם וי"בן את ז"את יתברך ויתעלה שמו והדרו בפי ישרים ותמימים ולנו דומיה תהלה.

ואחר אשר ביארתי לך סוד המאמר הזה כדי שיבוא סוד שני המאמרים מכוון כאחד אמר את שני המאורות הגדולים בקדמיתא בחבורא חדא שניהם מליאים בהשואה אחת

משתמשים בכתר אחד קודם ששבו להיות פנים אל פנים כי אז חזר להיות זה משפיע וזה מקבל רזא דא שמא קדישא שלים כחדא יי' אלהים פי' שהיה כח שם אלהי"ם בשם י"הוה נחבא שלא היה מתגלה ואמר אע"ג דלא איהו באתגליא שלא בארח סתים פי' שהיו שני המאורות בכח המחשבה הקדומה קודם האצילות שלא היה שם שום דבר נחקק ולא אותיות שיורו על הבדל הפעולות אמנם אחרי אשר יצא החפץ מלפניו האציל מאורו שני המאורות. וביאר מלת גדולים ואמר דאתרביאו בשמא דא כדא המאציל כנאצל וכן תמצא כי שם יי' עולה כ"ו וסופי אותיות כ"ף ו"ו עולה אלהי"ם כי שמו בקרבו רזא דכלא מצפ"ץ מצפ"ץ בצירוף אלפא ביתא דא"ת ב"ש שם י"הוה י"הוה עולה מצפ"ץ מצפ"ץ דע כי ב' מצפ"ץ וכ"ו הוא פ"ו נמצא כי יהוה הוא האלהי"ם והבן והוא אמרו רזא דכלא מצפ"ץ מצפ"ץ.

ואלין אתרביאו וסלקין לעילא כי אותיות י"הוה מתחלפים בדרך עליה כי הי"וד מתחלף במ"ם והה"א בצד"י והו"ו בפ"ה והה"א בצד"י וכבר זכרנו כי האותיו' המתחלפות בדרך עליה מורים על תוספת רחמים בסוד כוז"ו במוכס"ז כוז"ו ובהיות ששם י"הוה י"הוה אשר הם נזכרים בי"ג מדות של רחמים אין יחיד רשאי לאומרו יכול לאמרו בחלוף אותיות א"ת ב"ש ולומר מצפ"ץ מצפ"ץ וכו' לפי שמתעלה ברחמים והוא אומרו אלין אתרביאו וסלקין לעילא בגין דאינוו עילאין מרזא עילאה וסלקין לתועלתא דעלמא לאתקיימא בהון עלמין כגוונא דא שני המאורות כחדא סליקו ברבויא חדא באצילות אחד לא אתישב סיהרא לגבי שמשא דאכסיף מקמיה אחר שנתמעט אורה.

סיהרא אמרה איכה תרעה שמשא איכה תרביץ בצהרים כבר נתבאר. שלמה אהיה כעוטיה דעני כי יעטוף שאין לה מעצמה כלום והיתה התשובה צאי לך בעקבי הצאן שתהיי ראש לשועלים ואע"ג דאיהי רישא עליהו לית אתתא ברבויא בר בבעלה כחדא כי טוב להיות זנב לארי ולא ראש לשועלים.

וביאר הענין משורשו ואמר את המאור הגדול י"הוה ואת המאור הקטן אלהי"ם סוף כל דרגין לפי שיש אלהי"ם למעלה בגבור"ה בקדמיתא אתרשים איהי לעילא באתוון דשמא קדישא את רביעאה כי שם י"הו הוא סוד כל התשע ספירות וההה"א האחרונה היא העשירית הנרמזת בשם אלהי"ם ולבתר אזעירת גרמה להיות נקראת בשם אלהים שהוא שם משותף.

ועכ"ד סלקא בכל סטרין לעילא באת ה"א פי' אע"פ ששם אלהים משותף בהתעסקה בתחתונים עכ"ז היא מתיחדת עם בעלה בי"הוה יתברך שמו בה"א האחרונה.

דרגין דאתפשטו מסטרא דלעילא איקרון ממשלת היום וחיל המאור הקטן נקרא ממשלת הלילה והם ראשי האבות לשאר החי לים שאין להם חקר ומספר וכמש"ה היש מספר לגדודיו ורז"ל רמזו זה כתיב אלף אלפין ישמשוניה וכתיב היש מספר לגדודיו ותרצו אלף אלפין ישמשוניה למספר גדוד אחד אבל לגדודיו אין מספר וזהו ואת הכורבים שאר חיילין וכו'. וכלהו תליין ברקיע השמים כלם מתפשטים ובאים מהי"סוד כי הוא המשלח אותם בעטרת והעטרת מוציאה אותם לעולם הנפרדים וכלם תלויים בו שהוא חי העולמים וזהו ויתן אותם אלהי"ם דבראשי"ת ברקיע השמים.

מלכותא דדור אתתקן ביומא דא. מדת העטרת תתיחס אל היום הרביעי בימים כמו שכבר כתבנו למעלה בדברי רשב"י ע"ה שאמר מ"ט כתיב באורייתא כי יקח איש אשה ולא כי תלקח אשה אל האיש בגין דארחיה דבר נש לאהדרא ולמתבע אנתו כי שם ביאר כי יום שלישי מדת הי"סוד נרמז ביום ג' והוא רודף אחר יום רביעי הנרמז בכנסת ישראל לפי שכתוב ביום ד' יהי מארת חסר וזה רומז ללבנה העליונה מלכו"ת בית דו"ד.

אתתקנו אתוון ואתישבו על דוכתייהו להיות הה"א האחרונה מקבלת מי"הו ונשלם השם י"הוה.

ועכ"ד עד יום שתיתאה דאתתקן דיוקנא דאדם תקונא כדקא יאות כי הוא היה ראשית המחשבה וסוף המעשה והוא תכליה הבריאה כי על כן בא בצלם ודמות והוא כסא לאדם העליון אם יזכה. לא אתישב בדוכתיה יחזור אל הרגל הד' שבמרכבה כי עד שלא נברא האדם ביום ו' כביכול לא נתקן הרגל הרביעי במרכבה העליונה.

וכדין אתתקן כורסיא עילאה וכורסיא תתאה ועלמין כלהון אתישבו בדוכתיהו. התפארת נקרא כסא הכבוד שהוא כסא לכבוד הבינה. והעטרת נקראת כסא כבוד כסא יי' שהוא כסא לשם הגדול שנאמר ביום ההוא יקרא לירושלם כסא יי' וביום הו' שנתתקן דמות אדם למטה נתתקנו השני כסאו' אדם ודמו' אדם ואחוון כלהו אתתקנו על גלגלוי בפשיטו דטופסא דקיטרא. כבר זכרתי שקבלה בידם ע"ה שהיו האותיות קודם הבריאה בדרך תשר"ק ונדפסו בעת הבריאה בדרך אבג"ד כי הסדר הזה הוא היה הראוי לבריאה וכבר ביארתי כי בהדפיס האותיות השקועות בדרך תשר"ק יצאו הבולטות דרך אבג"ד. ואמר כי שנתתקן דמות אדם בצלם אלהים נתתקנו האותיות על סדרן הראוי להם כי בהם נסדרו סדרי בראשית בסדר האלפא ביתא דאבג"ד הפשוטה שנדפסה בקשר הזה ובסדר הזה אבג"ד וכו' וקשר האותיות נקרא קטרי דאתוון כמו ששנינו באתוון גליפן דר' אלעזר אית קטורי דאתוון וכל סדר אלפא ביתא ואלפא ביתא נקרא גלגל לפי שמתגלגלות האותיות בו מראשן לסופן ועל זה אמר ואתוון כלהו אתתקנו על גלגלוי

בשפיטו דטופסא דקיטרא פי' בפשיטות דפוס הקשר. הכוונה בזה כי כשנברא אדם שהוא היה תכלית כוונת הבריאה נתתקנו כל סדרי בראשית על מתכונתם ויתבאר זה היטב לפנים ב"ה בשעה שחטא אדם הא' שנשתנו סדרי בראשית וחזרו לאחור נתקלקלו כביכול הצינורות. וביומא רביעאה איהו יומא מאיס מבוני"ם. אחר שהסכימה החכמה העליונה למעט אור הלבנ"ה ולשומה ראש לשועלים נתיחס אליה מאיסת הבוני"ם שהם אברה"ם י"צחק וי"עקב כאלו דחו אותה מאתם לשתהיה ראש לשועלים והיא אבן פנת יקרת אבן בוח"ן אבן השתיה כי ממנה הושתת העולם ומשם רועה אבן ישראל והסוד בני אמי נחרו בי הם הם בני לא"ה העליונה ונתיחס זה אל יום הרביעי שבו נתמעטה והוא אומרו דהא נהורא דא אזעירת גרמה ונהורא דילה וקליפין אתתקנו על דוכתיה ושאלמלא לא נתמעטה לא היו קליפות בעולם והבן זה. כל אינון נהורין דנהרין כלהו תליין ברקיע השמים הם נרות המנור"ה גדולה גבו"רה תפארת נצ"ח הו"ד כלם נקבצים ביסוד שהוא רקיע השמים להאיר על האר"ץ שהיא כסא דו"ד להכין אותה ולסעדה. אלין נהורין מציירין ציורא דלתתא. אלה המאורות הנזכרים הם המציירים דוגמתם למטה במרכב"ת המשנ"ה אותם הפנים הנכללים בדמות אד"ם כי כל מה שמתיחס אל דמות אדם קדוש הוא הפנימי לא חיצוני אשר לסוד זה ישראל נקראים אדם וא"ה אינם נקראים אדם כי נשמותיהם ממקום קדוש יהלכו. ונשמות א"ה הם מהקליפות החיצוניות ולא מאד"ם ומדמו"ת אד"ם באים. ונמשך לבאר מהו הענין הנקרא באדם אד"ם ואמר כל רוחא אקרי אדם אמר כי הרוח השוכן בגוף הוא הנקרא אד"ם שהוא רו"ח הבא מן הקדושה אבל הגוף נקרא מלבוש שנתלבש בו אד"ם שהיא הנשמה כי הרוח השורה בגוף היא אשר נקראת אדם לא הגוף. וע"ד עור ובשר תלבישני הביא ראיה מן הכתוב כי המדבר הוא האדם ואם היה האדם העור והבשר איך יאמר עור ובשר תלבישני בשרא דאדם לבושא איהו. ואמר כי לסוד זה נכתב בתורה על בשר אדם לא יסך וכן רבים ואם היה הבשר הוא האדם היה לו לכתוב על אדם לא יסך אלא שמלת אדם נאמר על הפנימי והבשר הוא הלבוש שבו נתלבשה הנשמה. טסירין דלתתא דאתהתכן בהתוכא דרוחא דא אתציירן מניה ציורין אתלבשן בלבושא אחרא. יבאר היאך נשתלשלו הכוחות העליונות מענין לענין עד שנתהוו הבהמות והחיות טהורות גם טמאות כל א' וא' משורשו ואמר טסירין דלתתא דאתהתכן בהתוכא דרוחא דא פי' שנשתלשלו מכח זה של אדם הנזכר אתציירו מניה ציורין דאתלבשן בלבושא אחרא והם רוח הבהמות והחיות הטהורות כגון שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור וכו' שנתלבש בבשרם אותו הכח שנשתלשל מכח הרוח הנקרא אדם ואותם הם הראויים למאכל ישראל הנקראים אדם כדי שיתלבש בשר

הבהמה הטהורה בבשר האדם ויתעלו הדברים אל שורשם ואל מוצאם והוא סוד כל טהור יאכל בשר והוא סוד אמרם ז"ל עם הארץ אסור להאכילו בשר כי יתלבש בשר בהמה בבהמה ולא יתעלו הדברים אל שורשם והבן והוא אומרו אינון דבעיין לאתכללא בלבושא דאדם בבשרא דאדם. ומ"ש ההוא רוחא פנימאה דאינון סטרין סליק בההוא שמא דאתקרי ביה גופא דיליה פי' שהכח ההוא אשר ממנו נצטיירו אלה הבהמות נקרא על שמם פני שור פני אריה פני נשר לא שיש באלה הכחות צורות בהמות או חיות אלא שנקראו על שמם לפי שנשתלשלו משם כחותיהם ונתלבשו בצורה ההיא וע"כ סליק בשמא דאקרי ביה גיפא דיליה לבושא דיליה וביאר כי כשם שלבוש מה שנקרא אדם נקרא בשר אדם כן לבוש מה שנקרא שור נקרא בשר שור והוא אמרו לבושא דההוא שמא בשר. כלומר המלבוש נקרא בשר אמנם שם שור נאמר על הרוח הפנימי השוכן בגוף ההוא. בשר דיליה לבושא. וכן כלה פי' כל מה שנקרא בשר כמו בשר עוף או בשר שאר הבהמות והחיות הכוונה היא על הגוף שנתלבש בו הרוח ההוא. כגוונא דא מסטרא אחרא מסאבא אמר כי בדוגמא הוו נשתלשלו הרוחות מצד שמאל ונתלבשו בצד הטומאה למטה ומשם יבואו נפשותיהם של א"ה שהם אינם נקראים אד"ם והוא אמרו ובג"ד לא סלקי בשמא דא שמא דההוא רוחא טמ"א לא חלוק אדם ולית ביה חולקא כי הכח ההוא נקרא טמ"א והבשר אשר נתלבש בו הכח ההוא נקרא בשר טמא. טמא לגיו הוא כחו הפנימי ובשר לבושא דיליה. בגין כך בעוד דשארי ההוא רוחא בההוא גופא אקרי טמא נפק רוחא מההוא גופא לא אקרי טמא נתן טוב טעם ודעת למה מתי א"ה וקברי אומות העולם אינם מטמאים באהל וזה שכבר ידעת כי אחד המת מישראל או מן הגוים מטמא במגע ובמשא ואין הגוי מטמא באהל כי באה הקבלה על זה שהגוי אינו מטמא באהל ובא הרמז במלחמת מדין שנאמר כל נוגע בחלל ולא הזכיר שם אהל וכן הגוי עצמו כשהוא חי אינו נעשה טמא מת שאם נגע במת או נשאו או האהיל עליו הרי הוא כמי שלא נגע כי הוא דומה לבהמה שנגעה במת או האהילה על המת ולא בטומאת המת בלבד אבל בכל הטומאות כלם אחר הגוים ואחד הבהמה אין מתטמאין בהם והסוד בזה כי המשא והמגע הוא דבר ממשיי ומוחשי אמנ' האהל הוא דבר אוירי רוחניי ולא ממשיי וטומא' המגע והמשא הממשיי' שייכי לגוף וטומאת האהל שהוא אוריי רוחניי שייך לנפש ולפי שטומא' א"ה החטאי' האלה בנפשות' כשנסתלקה מגופותיה' נסתלקה טומאתם האוריי הרוחני ונשארה טומאת המשא והמגע דשייכי לגוף דלא גרעי מבהמה אמנם טומאת מת ישראל שייכא באהל לפי שטהרת גופותיה' היא הנשמ' האוירית הרוחניית ובהסתל' הנשמה המטהרת האויר מטמא טומאת אהל

והוא אמרו בג"כ בעוד דשארי ההוא רוחא בההוא גופא אקרי בימא נפק רוחא מההוא לבושא לא אקרי טמא והכוונה לטומאת אהל ולא סליק ההוא לבושא בשמא פי' שלא יקרא הגוף ההוא טמ"א אבל שם בשר עליו כשאר הנבלות. טסירין לתתא דאתהתכן בהתוכא דרוחא דא אצטיירן מיניה ציורין דאתלבשן בלבושא אחרא. כגון ציורי בעירי מסאבי ואורייתא וכו' אמר כי כשם שבהמות וחיות טהורות שנתשלשלו מכח אדם הנז' ואתציירו מיניה ציורין דאתלבשו במין הטהור מצד שהם מלבושי' טהורי' שמתלבש בהם הרוח ההוא כך משתלשלים מצד הטומאה מלבושים טמאים שמתלבש בהם הרוח הטמא ההוא והם הבהמות הטמאות אשר הזהירה התורה עליהם וזה לכם הטמא שאין ר"ל שיתלבש הבשר הטמ"א ההוא בכשר קדש ישראל כי כל מין אל מינו ידבק וזה ג"כ הוא נכנס בסוד והכלאים. הנה א"כ נתבאר שהרוח המתלבש בבשר החזיר נקרא חז"יר. ובגין כך אלין תרין סטרין מתפרשין אלין אתכלילו ברזא דאדם פי' אדם סתם לפי שג"כ נקרא סמא"ל החיצוני אדם בכנוי בליעל ולא אדם סתם כי משחת מאי"ש מראהו ותוארו מאדם. ואלין אתכלילו ברזא דטמא ואין ראוי לערב טמא בטהור. נהורין עילאין דק' מנהרין נהרן בההוא רקיע יחזור לענין ראשון כי מכח נרות המנורה מתציירין למטה הרוחות המתלבשות בבשר קדש. והשלים לבאר הכתוב ולמשול ביום ובלילה ואמר שולטנו דתרין נהורין דא איהו שולטנו כדקא חזי פי' הוא הנאות והראוי בסוד הבריאה שימצאו שני מאורות א' גדול וא' קטן ושלא ישתמשו שני מלכים בכתר א' אבל מאור גדול שולטנו ביממא ומאור קטן שולטנו בלילא. ויאמר כי בדוגמא הזאת יתנהג העולם להיות כל איש שורר בביתו ביום ולהביא טרף לאנשי הבית ולצוות אותם בכל התיקון הצריך לבית לענין היום אמנם בבא הלילה יתחיל ממשלת הנקב"ה כי היא מסדרת הטרף אשר הביא האיש אל ביתו ומחלקת לאנשי הבית איש לפי אכלו וחלק כחלק יאכלו מתחת ידה והוא סוד ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה הוא סוד ואת הכוכבים שהיא מצווה אותם שיתקנו כל הצריך בבית בעוד שהיא מתיחדת בבעלה והעולה בכל זה כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא כי על דרך זה נשתלשלו ההנהגו' והסדרים למטה דזה לעומת זה עשה האלהים

דף כ:

ויעש אלהים את שני המאורות דא מאור ודא מאור. יבאר למה נקראו שניהם מאורות וזה לפי שיש להקשות לפי מה שהונח כי אחר שהיתה ההסכמה שלא ישתמשו ב' המלכים בכתר אחד ושתהיה הלבנ"ה כעוטיה וכעני כי יעטוף שאין לה אור מעצמה למה יקראם

שניהם מאורו' והלא לית לה מגרמה כלום לזה אמר כי בבחינה שהשמ"ש גם הוא מקבל ממי שלמעלה ממנו ונקרא מאור כמו כן הלב"נה תקרא מאור דא מאור ודא מאור. וכבר ביארנו ההבדל שיש בין אור למאור כי אור הוא שם העצם ומאור הוא תואר שנתלבש בו האור א"כ בבחינת קבלתם שניהם המאורות מהאורות הנו ביום ראשון יקראו בנחלתם שניהם מאורות דא מאור ודא מאור. וימשך הדבור בביאור ההבדל שיש בין מאורי האור אשר תקנו אנשי כנסת הגדולה באמרנו על מאורי אור אשר יצרת ובין מאורי האש אשר תקנו בברכת ההבדלה במוצאי שבת.

אמר בגין כך אינון נהורין דסלקין לעילא פי' שהם למעלה בעולם האצילות שהם סוד המרכבה הראשונה הם הנקראים מאורי אור לפי שמקבלים מעצמם האור הראשון ואינון נהורין דנחתין לתתא פי' שהם למטה מהעטרת סוד הארגמן הם הנקראים מאורי הא"ש לפי שמקבלים ממנה שנקראת אש בסוד כי יי' אלהיך אש אכלה והיא גם היא מקבל' מהא"ש הגדולה. וצריך אתה לדעת כי האש אשר בצפון נגנז ונטמן בערב השבת ועל סוד זה צותה התורה לא תבערו אש ביום השבת. אמנם במוצאי שבת יוצא לעמוד על משמרתו אשר הופקד עליו בימי החול. ועוד אתה צריך לדעת כי אלה הארבע הנרמזים בארג"מן הם נבלעים בעטרת בע"ש ונכנסים עמה לבית המלך פנימה שהם מרכבתה. ונכללים ביום השבת כי הם נבלעים במאורות העליוני' השולטים בשבת. והנה במוצאי שבת הכל"ה מליאה וכל טוב אדוניה בידה לשלוט במי החול יצאו בתולותי' עמה לעמוד על משמרת' אשר הופקדו עליו בימי החול ואלה הארבע מקבלי' אז מהנ"ר הנרמז בעטר' ומקבל' מהאש וע"כ צריכין אנו להבדיל על הנ"ר ולומר בורא מאורי האש על הארבע הממונים בימי החול הנארים מהעטרת במוצאי שבת שאז תחלת וממשלתם בששת ימי המעשה להבדיל בין ממשל' יום השבת ובין ממשלת החול וזהו אלין דסלקין לעילא אקרון מאורי אור ואלין דנחתין אקרון מאורי האש ע"ד כד נפיק שבתא מברכין על שרגא דהא אתיהיב להון רשות לשלטאה. וימשיך הדבור לבאר סוד ההסתכלו' בצפרני' בשעת ההבדלה ויאמר בהם רמז עליון פנימי וגם חיצון סוד פנים ואחו' והוא כי הצפרני' רומזי' אל המדרגו' התחתונו' והבשר הפנימי רומז למדרגות העליונות ומכאן תבין כי המאורות העליונות נעלמו' אל עינינו ואין עין שולט' כי אם בתחתונו' והבן זה היטב והוא אמרו אצבען דבר נש אינון סתרא דדרגין דלתתא ורזין דלעילא ואית בהו פנימאין ואחורים אחורים אינון לבר ואינון רמז לטופרין שהם המאירים לנו ובגין כך אית רשו לאסתכלא בטופרין במוצאי שבת כי לא ניתן רשות להסתכל בפנימי הנעל' שלא ניתן רשות לעין לראות ואלה הארבע מאירים מהאש ולפי' הם נגלים כי האש היא המאירה

לעינינו לא האור כי הוא חשך אלינו והוא אמרו דהא נהרין מההוא שרגא ונהרין מההוא א"ש לשלטאה אלין אתחזיין כלומר הם הנגלים לעיני הברואים כי הפנימיי' אינם נגלים ואין לברך אלא על מה שעיני האדם רואות אצבען דלגו לא אית רשו לאתחזא' בההוא שרגא דהא מלעילא נהרין בקרון פנים פנימאין בסוד וראית את אחורי שניתן רשות להסתכל בהם ופני לא יראו שלא ניתן רשות לעין לראות בהם. וביומא דשבתא קב"ה שליט בלחודוי באינון פנים פנימאין על כורסי יקריה כי השב"ת רומז לשב"ת העליון אשר ישתמשו בו שני המלכים בכתר אחד בשוב הכל אל המנוחה ואל הנחלה והיה יי' א' ושמו אחד ונשגב יי' לבדו ביום ההוא בשוב הכל אל נרתיקו וע"כ ביום השבת הרומז לעה"ב קב"ה שליט בלחודוי וכלהו אתכלילו ביה ושולטנותיה דיליה איהו ובגין כך אחסין נייחא לכל עלמין פי' למדרגות התחתונות והעליונות שכלם שובתים עם המלך ביום השבת ואפילו הרשעים שבגהינם. וירתין ירותא דיומא דא עמא קדישא לא נתן האל השבת כי אם לבני ישראל שנאמר אות היא ביני ובין בני ישראל כי הוא אחד וישראל אחד ובגוים לא יתחשב. מאורי אור מסטרא דימינא פי' שמקבלים המאור הראשון המיוחס לימין הם השולטים ביום השבת ומהם יתפשט האור למטה ביום השבת כד נפיק שבתא גניזין מאורי אור דלא אתגליין ומאורי האש שליטין כל חד וחד בדוכתייהו וכו' ומ"ש והחיות רצוא ושוב בא לומר כי אעפ"י שאמרנו שהארבעה פנים הנגלים הם נגלים לנבראים אינו גלוי נודע בחוש הראות אמנם הם כדמיון הברק אשר יציץ כהרף עין ויעלם והוא אמרו דלא יכיל עינא למשלט בהו בגין דאינון רצוא ושוב וכברקים ירוצצו ויבאר סוד שני המרכבות חיות המרכבה הראשונה הנסתרת וחיות מרכבת המשנה הנגלי' ואמר חיות דאתגליין אינון דההוא אופן קיים בגווייהו ומאן איהו דא מטטרו"ן כי הוא דמיון הנקודה בין הד' חיות שהיא העטרת בסוד היא מתהלכת בין החיות ואמר כי הוא גדול מכל צבא מעלה חמש מאות פרסה הוא סוד הה"א והפרסאו' הללו הם פרסאו' עליונו' אמנם החיות הנסתרות אינון תרין אתוון עילאין דאתכסיין י"ה אתוון דשלטין על ו"ה נמצא כי שני המרכבו' רמוזים בשם י"הוה שמתלבש בהן טמירא דכל טמירין וכו' הוא האי"ן סו"ף שליט על כולא ורכיב על כולא חיות דאתגליין תחות אלין עילאין דמטמרן ואנהרן מנייהו ונטלין בגיניהו לקבל מהם הם רצים ושבים. חיות עילאין כלהו כלילן ברקיע השמים ועליהו כתיב יהי מאורות והיו למאורות עתה לא דריש חסר כלהו תליין ברקיע השמי' רקיע דעל גבי החיות שכלם נקראי' רקיע ואמר כי הרקיע הזה הנזכר בכתוב הוא אשר על גבי החיות התחתונות דכתיב ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא. דא ה"א קדמא' שדמה הסתום לנגלה ולכן אמר ודמות

דהא לעילא מתמן ולהלאה לית מאן דיכיל לאסתכלא ולמנדע כי הוא סוד עה"ב ועין לא ראתה בסוד שלה תשלח את הא"ם ואת הבנים תקח לך מ"ט בגין דאיהו סתים במחשבה שהבינה נכללת בחכמה והחכ"מה בכת"ר ושלשתם ראש א' והוא אמרו ומחשבה דקב"ה אלף אמירא היא סוד אל"ף של אהי"ה והראשונה באותיות והיא נעלמת שהרי לא התחילה הבריאה כי אם בבי"ת הבא אחריה וכבר אמר שהאחד התחלת המספר ואינו נכנס בגדר המספר. ויאמר שהוא מן הנמנע באין כל חוקר להשיג מה לפנים לפי שאם מה שבמחשבתו של אדם הגופני אין כל בני העולם יודעים מה שבמחשבתו אם לא יגיד וכ"ש במחש"בה העלי"נה שהם הספירות וכ"ש המחשבה עצמה שהוא הכתר. וכ"ש מה שלפנים מהמחשבה מאן איהו דעבד דעיוני דהא לית סוכלתנו למשאל וכ"ש למנדע והוא האי"ן סו"ף יתעלה הדרו. וביאר ואמר אי"ן סו"ף לית ביה רישומא כלל ולא תליא שאלתא ביה ולא רעיונא לאסתכלותא דמחשבה כלל ר"ל אין שם רושם אותיות יהוה כי אין שם גוון כלל לא חיור לא אדום ולא ירוק ולא גוון כלל כמו שנתבאר בתחלת הספר: **ולפי** שנמשך לדבר בסוד המחשבה העליונה שאמר אין סוף שב לבאר סוד האצילות מראש לתכליתו ואעפ"י שאין לו סוף ולא יוכל איש לדבר ולא תמלא אוזן משמוע עכ"ז המציאו ע"ה דברים מיוחדים לענין זה כדי לעורר הלבבות להבין האיפשר כפי השכלתנו לא כפי מדות הדבר וע"כ תמצאם ע"ה תמיד מגידים ענין האצילות על פנים שונים כי לא יכילהו הלשון בשום צד לשומו בדבור קבוע כי לא יתפס אפילו במחשבה כ"ש בדיבור ואמר מגו סתימו דסתימא מריש נחי"תו דאי"ן סו"ף פי' מתוך הכת"ר שהוא סתימא דסתימין שהוא ראשית ירידת החפץ הבא מאין סוף שהוא עילת כל העילות משם נהיר נהירו דקיק והיא הנקודה המיוחסת אל החכמ"ה אשר לעומק העלמתה לא ידיע סתים ברשימו כחודא דמחטא. אמר כי צורת הנקודה יורה על דבר רשום ונסתם כי אין בה חלל כלל ולא ירגישה עין רואי רזא סתימו דמחשבה פי' שהנקודה ההיא היא סוד המחשבה העליונה שהוא הכת"ר אשר נסתר בנקודה ההיא ולא ידיע עד דאתפשט נהירו מניה באתר דאית ביה רשימו דאתוון. אמר כי לא נגלה האור הנסתר שבחכמה עד שנתפשט אל מקום אשר שם נרשמים האותיות שהיא הבי"נה כי בה נרשמו אותיות הבנין כאשר נתבאר בתחלת הספר כי היא קבלה זרע קדש על ידי החכמה להוליד הבנים אבני הבנין אשר הם רשמי האותיות הנראים וממנה יצאו והוא אמרו ומתמן נפקו. והנה עד כאן כלל השלש הראשונות לראש אחד וחזר לבאר כי הכל היה כמוס בעמק הא"י ומצוייר שם ציור בלתי נרגש ע"ד מ"ש ז"ל כקרני חגבים היו ואמר כי לסוד זה נרשמת האל"ף הראשונה שבאותיות המורה על האחדות על זאת

הצורה **א** בהתפשטות צלעיה לרמוז כי כל האצילות מראשו לסופו בכח האלף והוא סוד הא' והוא אמרו בריש כלא אלף רישא דכל דרגין רשימו דאתרשים בדרגין כלהו ולא אקרי אלא אחד לאחזאה דאע"ג דאית ביה דיוקנין סגיאין לאו איהו אלא חד וכבר נתבאר זה בסוד הו"ו אשר היה ראוי כפי הנראה מציורה להיותה ראשונה לאותיות שהיא כעמוד יחידי נצב אמנם היה מחכמת המצייר הגדול יתברך שמו והדרו לציירה על זאת הצורה להודיע כי כל מה שנתפשט ונתרחב ימין ושמאל מאצילותו ממנו הוא כמעשהו והכל כלול בו ואח"כ חזר לבאר סוד צורת האל"ף על אופן רשימתה שהיא מורה על זה ואמר ראשיתא דאל"ף טמירו חד דרזא דמחשבה עילאה. אמר כי ראשי האל"ף שהוא רושם הי"וד אשר בראשה הוא רומז על העלמת המחשבה העליונה שהוא הכת"ר הנסתר בסתימתה. וההוא אתפשטותא דההוא רקיעא עילאה כלא סתים בההוא רישא אמר כי התפשטות ההיכל הנקודה שהיא הבי"נה הנקראת רקיע עליון שעל גבי חיות העליונות כאשר יבאר בהדיא כל ההתפשטות ההוא סתום בכח הנקודה ההיא וביאר הטעם ואמר דכד נפק אל"ף מהאי רקיע בדיוקנא דרזא דריש מחשבה נפקא. אמר כי כשנגלה צורת האל"ף הנסתרת באהי"ה המיוחס לכת"ר בבי"נה הנקרא' אם הבנים כי בה נרשמו כל האותיו' ובראשם האל"ף לא נרשמה שם כי אם בסוד ראשית המחשבה שהוא הכת"ר ובאה צורתה בכח הנקודה ונתפשטה בה והבן זה הענין הנמרץ כי הכוונה לרמוז כי הכל בו יתב' כמוס באוצרותיו ובא הגלוי בדרך נסתר בנקודה דקה נעלמת ואח"כ נתרחב יותר ונגלה מה שהיה במחשבה. וחזר לבאר סוד הרושם האמצעי אשר בצורת האלף שהיא הו"ו ואמר ההוא אמצעיתא דאלף שית דרגין כלילן ביה רזא דכלהו חיות טמירין עילאין דאתגליין מגו מחשבה וביאר מי המה אלה ואמר חד נהירו דנהיר ואגניז והוא מדת החסד שהוא מיוחס לאור הראשון שנגנז והוא נהירו דאת ט' דבראשי' שהוא טו"ב והרמז על צדי"ק שהוא מקב' האור מהחס' שהוא נהירו דאת ט' אשר הוא מיוח' אל חו"ם הי"ום כלומר חמימות השמ"ש אשר כל מגמתו ותשוקתו להריק זרעו על הארץ ואברהם שהיה חולה בבריתו היה מקוה פתח האה"ל לחום היום כי שמש ומרפא בכנפיה וזהו וחם היום נהיר על ההוא פתחא ונהרא מתמן העטרת שנק' פתח האה"ל וזו היא אחת מהחיות העליונות תנינא נהירו דאזיל לאתחשכא לפנות ערב והיא מדתו של יצחק המיוחסת לחשך בבחינת האור ראשון בקרו של אברהם וביאר מהו ויצא יצחק לשוח כשדה לפנות ערב ואמר אסכלותא בערב וחשוכין כלהו לגביה כי כל מגמתה של גבורה והחשך הנמשך משם הוא אל מדת הערב ונקראת הגבורה פנות ערב לפי שתמיד פונה אליה ולפי דרכו יודיע כי מזאת המדה הנקרא' פנות ערב נסתכן יעקב

בההוא ממנא דעשו כי משם הוא יונק בסוד ויאהב י"צחק את עשו ושרו של עשו היונק מפנות ערב הוא אשר נתאבק עם יעקב ונגע בכף יעקב כאשר יבאר בהדיא וזו היא החיה השנית מהחיות העליונות. תליתאה נהירו דכליל תרין אלין נהירו דנהיר באסוותא והיא מדתו של יעקב שהוא שמש ומגן אשר מרפא בכנפיו שכן נאמר ביעקב ויזרח לו השמש ודאי אתכליל בההוא פנות ערב כי הוא יושב אוהלים ומ"ש מכאן ולהלאה והוא צולע על יריכו דא איהו נצח וכו' כבר ידעת כי האורב עומד מבחוץ כנגד נצ"ח והו"ד שהם סוד השוקים בסוד שוקיו עמודי שש ודע כי שניהם נקראים נצחי"ם אחים ולא יתפרדו ובהם היה נאזר דו"ד בצאתו להלחם מלחמות יי' והיה מנצח בסוד למנצ"ח מז"מור לדו"ד. ודע כי כשהם נארים מהכת"ר אעפ"י שלא יהיו ישראל ראויים לטובה טובתם אינה חוזרת אמנם כשהדי"ן יורד אליהם חוזר' הטובה לאחור והם פועלים כדין ומתחזקים בהם כל בתי דינין למטה כי האורב עומד מבחוץ לנגדם והוא סוד וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם פי' כשהם מקבלים מאור הכת"ר שאינו מיוחס בשם אד"ם לא ישקר ולא ינחם הטוב והשפע מרדת לישראל אבל כשהם מקבלים ממקום הדין והרחמים שהוא מיוחס בשם אד"ם חוזר השפע לאחוריו כי שם נדונים ישראל כפי ממעשיהם ובהיות כי יעקב ע"ה מדתו מדת התפארת סוד הרחמים והדין כלול משניהם בגוף האילן כשבא שרו של עשו העומד בחוץ להאבק עמו לא יכול לו וזה לפי שגם יעקב כלול בדין אשר משם הוא מקבל שרו של עשו ועל כן לא מצא ידו לנגוע אל גופו שהיה נאחז בגוף האילן אמנם מצא מקום לנגוע בכף ירכו שהוא נצח אשר משם יניקת הנביאים לעכב יניקתם ביען יעקב היה עלול מהירך שנשא האחיות וסוד הירך ידוע כי הם הטוחנים והבן ויעקב נשתמש בהם בדרך חוץ ובכן מצא בעל חוב לגבות את חובו משם כי הוא אורב שם מבחוץ והיה מעכב הנבואה מנביאי ישראל ואין חזון נפרץ עד בא שמואל הנביא השקול כשני היריכים למשה ואהרן האחים האחוזים בשני למודי יי' ובכן נדחה האויב מהירך והיו הנביאים מתנבאים משם בסוד ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה ועתה שמע דברי המאמר אחד אחד אמר מכאן ולהלאה והוא צולע על יריכו פירוש שלא מצא מקום למעלה בגוף האילן לנגוף בו רק מהירך ולמטה ירכו כתיב ולא יריכיו כי נגע באחד מהם בסוד הנצ"ח שהוא המדרגה הרביעית מהחס"ד עדיו דלא אתנבי בר נש מתמן עד דאתא שמואל והיה סבה לזה ירכו של יעקב שהיה עלול בנישואי האחיות ודכתיב וגם נצ"ח ישראל פי' שטרם בוא שמואל היו מתנבאים מסוד הירך השמאלי כי יהושע מהודו של משה היה נבא אמנם בבוא שמואל נתנבאו גם מנצ"ח ישראל וזהו אמרו וגם נצח ישראל שהוא הירך הימני דהוה חלשא מכד אסתכן

יעקב בממנא דעשו. ויגע דרגא דא העומד בחוץ ובכף ירכו. וביאר הטעם למה לא היה לו יכולת לנגוע רק בירך ואמר כד אתא לגביה דיעקב ונטל תוקפא מההוא פנות ערב שהוא הפחד ויעקב הוה אתכליל ביה כי הוא מקבל מב' הזרועו' ולא יכיל ליה כי הוא חזק ממנו בסוד הזרועות וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו נטל תוקפא דדינא מתמן בגין דירכ' איהו לבר מגופא ויעקב היה עלול הירך ולא נגע בגוף לפי שיעקב גופא הוה וגופא הוה כליל ברזא דתרין דרגין ברזא דאקרי אד"ם שהוא התפארת. כיון דנטיל תוקפא לבר מיד עשה רושם ותקע כף ירך יעקב ולא אתנבי בר נש וכו':

נצח ירכא שמאלא דיעקב ובגין כך אתא דוד וכליל ליה בימינא דכתיב נעימות בימינך נצח הנך נראה כי אבות רבים ונכבדים ובתוכם החייט ז"ל בענין המאמר הזה שנראה שהוא סותר את דבריו מניה וביה וז"ל שבתחלה אמר כי הנצ"ח דרג"א רביעאה וכן הוא כפי ציור הספירו' הנמצא אצלנו וכן נראה ממאמרי הזוהר בכל מקום שתמצאם מדברים בספירו' כמו שהוכיח הוא שם בפירושו בספר מערכת האלהות פרק שביעי וההו"ד הוא החמישי שכן אמר ויהושע נתנבא מהודו של משה דכתיב ונתת מהודך עליו ודא דרגא חמישאה וקשה א"כ אמרו נצח ירכא שמאלא דיעקב וכתב שלא מצא תרוץ לזה כי אם לומר הבא לקראת חבירו ימינו כנגד שמאלו ושמאלו נגד ימינו וא"כ הנצח המצוייר באילן לצד ימיננו הוא לצד שמאלו של הקב"ה וההוד שהוא ימינו של הקב"ה הוא שמאל אצלנו והעיד שראה בעיר אחת מאיטליא ביד נבון אחד אילן שהיה מצוייר הפך המצוייר אצלנו וגם אני ראיתיהו בעיר פא"ס נשא ונתן בדבר ולא עלה בידו מאומה שכן כתב בסוף דרושו ועתה הדרא קושיא לדוכתיה ואמר ולא מצאתי שום תרוץ בזה אלא לומר כי קודם שבא דוד היה הנצח לצד שמאל וההוד לצד ימין והוא הפך שניהם בתפלתו ואתה המעיין הנך רואה כמה מהזרו' בתירוץ זה מה שאין הפה יכולה לדבר ולא יוכל אוזן לשמוע ח"ו כי אני יי' לא שניתי כי השנוי הוא במקבלים כפי מעשיהם לא בעצם האילן הקדוש וטוב היה לומר שלא ירד לעומק המאמר מהפך הימין לשמאל והשמאל לימין ואם היו מקודם כן מה הרויח בהפכם כי אם היה מקודם ההוד לימינו של הקב"ה הוא יפעל ההוד בחס"ד והנצ"ח בפח"ד ובשובם לזולת מקומם הראשון הנה תשוב הוראתם ופעולתם כפי המקום אשר אליו הם פונים אם לחסד אם לפחד. ואם היתה כונתו לומר כי הצדיקים מהפכים הדין לרחמים כאשר הוא האמת ואמרתי זה להליץ עליו לא היה אומר הפך שניהם בתפלתו אלא כלל ההוד בנצח וכ"ש כי ההפוך היה ראוי אל ההוד שהוא תחת הפחד לכלול אותו אל הנצח שהוא הימני לדעת כולי עלמא. ומה שכתב שראה צורת אילן הפוך הנה המציירו לא ציירו ככה כי אם בסוד

וראית את אחורי ופני לא יראו כי הציור האמיתי והמקובל הוא הציור אשר אצלנו וכן הסכימו כל המקובלים:

האמנם כי קודם שנבאר סוד המאמר צריך אני להביא לפניך מאמר אחר זה לשונו ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לד' ראשים דאינון חס"ד דרועא ימינא וכו' גבורה דרועא שמאלא וכו' נצח שוקא ימינא וכו' הוד שוקא שמאלא דעלה אתמר ליעקב והוא צולע על יריכו אשר נרא' מכאן כי לא נגע בכף ירכו הימני כי אם במיוחס להו"ד וזה יראה כי הוא הפך מה שכתב במאמ' שבנדון שלנו שאמר והוא צולע על ירכו דא נצ"ח וא"כ היאך יתקיימו שני המאמרים האלה האמנם כי מצאתי מאמר אחר בענין הזה פ' וישלח דף קע"א יראה ממנו כי נגע בשני היריכים לא כמר ולא כמר וז"ל ת"ח כמה חכימו אתחכ' שר"ו ש"ל עש"ו בההוא ליליא ההוא דהוה רכיב נחש לקבליה דיעקב דהא איהו הוה ידע דכתיב הקול קול יעקב ואי פסיק קליה כדין והידים ידי עשו בגין כך אסתכל לכל סטרין לאבאשא ליה ולאפסקא קליה וחמא ליה תקיף בכלא בדרועין מסטרא דא ומסטר' דא דאינון תקיפו דגופא דאתקף בינייהו וחמא דאורית' אתקף בכלא כדין וירא כי לא יכול לו מה עבד מיד ויגע בכף יריכו דאתחכם לקבליה אמר כיון ודאתברו סמכין דאוריתא מיד אוריתא לא אתקף וכדין יתקיים מה דאמר אבוהון הקול קול יעקב והידים ידי עשו ובדא אתחכם לקבליה דהא בגין דיתבר חילא דאוריתא אזיל ויתתקף עשו וכד חמא דלא יכיל לאוריתא כדין חליש תוקפא דאינון סמכין לה הנך רואה מלשון זה המאמר כי נגע בשני למוד"י יי' שהם סומכי התורה ואולי כי דייקו זה מהכתוב שנאמר ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב כי הי"לל ויגע בכף ירכו ויתקעה אמנם בהכפיל הלשון יראה כי בתחלה נגע בשמאלי' המיוחסת להוד כפי מה שאמר בעל המאמר השני ואח"כ נגע בכף הימנית וזהו ותקע כף ירך יעקב כמ"ש בעל המאמר הראשון בנדון שלנו והמאמר השלישי הכריע ביניהם ואולי כי לטעם זה נאסרו שני הגידין ימיני ושמאלי כי שניהם נקראים בשם אחד גיד הנשה וכן אמרו בזוהר ויגע בכף ירכו בגיד הנשה בזייניה ביצר הרע דבהו זיניה ואתריה ומתמן אתי יצר הרע על בני נשא ובגין כך לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה שהכוונה בכל מקום שהוא בין בימין בין בשמאל כל שייפא מתקיף שייפא ודאי גיד הנשה מתקיף ליצר הרע דהוא זייניה הנה מבואר כי לענין יצר הרע שניהם שוים וכאשר נגע נגע בשניה' אלא שהפגם יותר נרגש בצד הימני שהוא היותר מאיר מבשמאל החשוכי ושניהם אדומים מכח הדין ומכאן תבין כח הדין סוד הכרובי"ם למה היו מזהב כי לפי הנראה היה ראוי להיות האחד הימני כסף והשני השמאלי זהב כי מצפו"ן זהב יאתה והיו שניהם זהב להיותם מלובשים

בדין ואין שום הבדל ביניהם רק שזה לוחם וזה מנצח ובשניהם היה מתלבש דוד לנצח מלחמות היה מתלבש בהוד ולוחם ומתלבש בנצח ומנצח כי כן מדת"ו של דוד ללחום מלחמות יי':

ועתה הנה באתי להורות לפניך דרך ישכון אור דבריהם עליהם השלום כדי שלא יעלה על דעתך שנפלו דבריהם במקרה פעם כה ופעם כה כאשר יחשבו הפוקרים בדבריהם אמנם כל דבריהם האמ"ת והצדק ואם תראה לפעמים כי דבריהם סותרים זה לזה תדין בעצמך שלא ירדת לעומק דבריהם וצריך אתה למודעי ואם לא תמצאנו אל תבהל ברוחך לכעוס והנני מביא לפניך השמות השוים המיוחסים לשני המדות האלה הנקראים בשם א' להודיעך כי איש באחיהו ידובקו אחים ולא יתפרדו ואיש את אחיהו יעזורו בכל פעולה ופעולה כאשר נתיחסו אליהם שני האחים המאושרים משה ואהרן וזה שמח במעלתו של זה וזה שמח במעלתו של זה כמו שביארנו בפ' מי יתנך כאח לי כאיזה אח כקין להבל כעשו ליעקב וכו' ומכאן תבין כי הנוגע בזה עושה רושם בזה ותשכיל ממוצא דבר למה אמר בעל המאמר נצח ירכא שמאלא דיעקב. דע כי ב' אלה הכרובים נקראים נצחים מן הטעם שאמרנו שזה לוחם וזה עוזר ומנצחים שניהם. ושניהם נקראי' צבאו"ת לפי שמהם יוצאים כל צבאות מעלה עליונים ותחתונים למיניה' וכל צבאות מלחמה ואז"ל יי' צבאות שמו הם צבאותיו. ונקראים עמודי שש לפי שהם עמודים לשש העליונות אשר למעלה מהם מהכת"ר או לסוד הו"ו כי משם נמשכים לסוד ווי העמודים נקראו שניהם שחקים לפי שהם טוחנים מן לצדיקים צדי"ק וצדק בסוד החבור. ונקראים אופנים ומטעם זה עצמו בסוד ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים לעומתם כי הם סוד הירכים ולא אוכל לפרש עוד. ונקראים שניהם עצם השמים ע"ש העצמה הבאה להם מן השמיי"ם אשר עליהם וגם מהם יבוא עצמיות כל עצם אשר תחתיהם והם סוד העצמות שבכל גוף אשר עליהם יתקיים הבשר כל עצמותי תאמרנה יי' מ"י כמוך והם סוד העצם אשר באדם הנקרא לוז. שעליו נבנה גוף האדם ולא ישאר אחר מותו שלא יתרקב רק הוא אשר אז"ל אם יכניסוהו באש אינו נשרף ברחים אינו נטחן בפטיש אינו מתפוצץ כי הוא עצם קיים לעולמים והוא המקבל תענוג ועידון אחר מיתת הצדיק שנא' עצמותיך יחליץ והוא המקבל עונש ברשעים שנאמר ותהי עונותם על עצמותם והעצם הזה שורשו מעצ"ם השמי"ם ונקראים קנאת יי' צבאות כי מקום הקנאה בעצמות שנאמר ורקב עצמות קנאה ובהם מתקנא הקב"ה בסוד כי יי' אלהיך אל קנא כי אל קנא יי' אלהיך קנאת יי' צבאות תעשה זאת והם הנקראי' צבאות. ונקראים שניהם ערבות בסוד הלולב ערבי נחל איבי הנחל ועליהם רמז שהע"ה אל גנת אגוז ירדתי לראות באיבי הנחל

והנח"ל ידוע שכל הנחלים יודדים בו ונקראים שניהם בנים ותלמידי חכמים העליוני' והם המרבים שלו"ם בי"ו סף להריק בעולם הנקבה. ונקראים שניהם כליות מקום העצה שבהם מתיעץ הקב"ה לפעול בעולם ולא לחנם אז"ל כליות יועצות כי מי יודע אם העצה בכליות אלא שהם ידעו והשיגו שורש כל הדברים בבנין האדם למטה ודוד אומר אברך את יי' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי שהם מיעצים אותי לברכו ולעבדו ונקראים שניהם מראות הצובאות שהם מראות לכל הבא לצבוא צבא בנבואה כי משם הם יונקים מחמוקי ירכי"ם ולכן תמיד תמצא בנביאים כה אמר יי' צבאות הם נצ"ח והו"ד והנה הארכתי באלה התוארים המיוחסים לשני המדות האלה להודיעך כי העושה רושם באחד מהם עשה בשניהם והנה נתיחס הרושם שעשה יעקב ע"ה אל הנצ"ח להגדיל הרושם לגבי יעקב שהיה השלם שבאבות וזהו אמרו נצח ירכא שמאלא דיעקב כי לגבי יעקב הימין נחשב שמאל ולא מצא בעל החוב לגבות את חובו מיעקב רק בהחליש כח הירכים שניהם אשר שם גיד הנשה כולל שניהם ובקטן החל ובגדול כלה שהוא עיקר יניקת הנבואה ולא היה מאז ועד בוא שמואל ע"ה חזון נפרץ ובבוא שמואל מזה ומזה לא הניח ידו אל כוונה רצויה להציב הבי"ת העליון בכל הצריך אליו ועל זה ראוי שיקרא בעל הבי"ת כי הוא אשר תקן הבי"ת העליונה. אמנם מרע"ה אחרי שפרע חובו בענין פריה ורביה התחתונה נסתלק בחייו לראש צדי"ק לעשות פרי גביה ונשל ב' נעליו מעל רגליו למטה כי כן חוייב למי שהיה ראוי שתנתן התור' על ידו לצוות את כנס"ת ישראל במצות עשה ובמצות לא תעשה כי זה כל האדם. הנה זה משה האיש ע"ה נשתמש בה בקדש ולא בדרך חול כלל אשר לזאת הסבה דברו בו אהרן ומרים בחשבם כי טעות הוא בידו של משה בהרים ידו משמוש העולם מכל וכל ואמרו הרק אך במשה דבר יי' הלא גם בנו דבר הלא תראה כי כוונו לומר שהיה משה ממעט את הדמות בהרים ידו מהזיווג התחתון ועל זה יחסו לו הרק והאך הממעטים ולהם יחסו הגם המוסיף בהתעסקם גם למטה והיתה התשובה לא כן עבדי משה בכל בי"תי נאמן הוא הבית העליונה אשר היה משתמש בה בעוד בחיים חייתו להעמיד ולחבר את האה"ל באופן כי יעקב היה בעל הבית אבל לא לצוות כי רגלו אחד למעלה ורגלו השני למטה אמנם מרע"ה נשל שני נעליו ומשל בחייו מה שמשל יעקב אחרי מותו בי"ראת אלהי"ם כי אז שבה המדה לאכסניא שלה הראשון בעלותה אל בית המנוחה ואל הנחלה כי שם ביתה. עוד אתה צריך לדעת כי אחר שנתאמת באמת כי האדם נברא בצלם ודמות אשר על זה צותה התורה בתלוי לא תלין נבלתו על העץ כי קללת אלהי"ם תלוי כי הכוונה לפי שנברא בצלם אלהים ותבנית איבריו מכון וכסא אל המרכבה על כן אסור להסתכל בצורה עליונה המסומנת

באבריו בלא חיות ואמרו בזוהר משום דחזי גופא דאברי בדיוקנא דמלכא כחד מן בעירי הה"ד אדם ביקר בל ילין ואי עביד הכי נמשל כבהמות נדמו. ואתה המעיין אל יעלה בדעתך שיש למעלה שום צורת אבר תבנית יי' חלילה וחס מלתאר לו יתברך שום דמיון והכתוב אומר אל מי תדמיון אל ומה דמות תערבו לו כי כל התוארים הנזכרים בתורה מעין ואוזן ופה ויד ורגל הם סוד ענינים פנימיים ונסתרים בעולם האלהות אשר מהם ימשך שפע וחיות אל כל הנמצאים בכל אבר ואבר כפי הצריך והראוי לאותו האבר ונתיחס הכח ההוא אל האבר ההוא ונקרא בשמו על דרך סימן בלבד להודיע כי כשם שכל כחות הגוף ואם הם שונים שהרי חוש הראות אינו כחוש השמע ולא חוש השמע כחוש הריח ולא חוש הריח כחוש הטעם וכן בכל כחות האברים כלם משתנים אלה מאלה ולא ראי זה כראי זה וכלם באים ממקור א' הוא החיות המתפרד בכל אבר ואבר לקיימו על הצד השוה אליו כן האל יתברך שולח כחו בספירותיו שהם איבריו אשר מתלבש ומתכסה בהם מהם יתמשך כח לכל אבר ואבר שבאדם שנברא בצלם ונקראות כל א' מהם בשם האבר ההוא בדרך סי' וכמ"ש ז"ל מלמד שהוא ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר שכך והוא סוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ודי למבין ובהיות האמת כן הנה יתחייב כי בהשלים האדם איבריו למטה על צד הכוונה אשר נבראו ישלים חק המדות אשר הופקדו ונתמנו עליהם ובכמה מקומות מהזוהר והתיקונים תמצא ענין זה נרמז בדבריה' שיחסו המדות אל האיברים אם בענין התפלה להמשיך כח השפע למטה אמרו בתיקון ע' זכאה איהו מאן דידע לצלאה לקב"ה בכל תיקונין דיליה כדקא יאות ולמשאל מניה בכל דרגא ודרגא כדקא יאות דהא חכימין כלהו רשימין בחכמ"ה ונבונים רשומים בבי"נה ומארי גמילות חסדים בחס"ד. וגברין ביצרהון בגבו"רה ומארי תורה בעמודא דאמצעיתא ונביאים רשימין בנצ"ח והו"ד וצדיקים נטרי ברי"ת בי"סוד. ומארי מלכותא רשימין בכתר עילאה. וגם בענין הנבואה אמרו בתיקון י"ח נביאיה הוו חזיין נבואה דילהון באיברי מלכא כל חד וחד באבר ידיעה ולא יתיר מנהון ברישא דמלכא מנהון בנימין דרישא דאינון כוכביא ומזלי דלית לון חושבנא. מנהון בעינין מנהון באודנין מנהון באנפין מנהון בחוטמא מנהון בפומא מנהון בצואר. מנהון בידין מנהון בקומה דאיהו גופא מנהון בשוקין. מנהון באות ברית מנהון בלבושין דמלכא דלא הוה לון רשו לאסתכלא יתיר אבל משה בכל אבר הוה משיג נבואה דיליה וכו' ולא באתי לבאר המאמר הזה כפי מדרגותיו רק להודיעך כי נתיחסו האיברים העליונים פעם לענין זה פעם לזולתו לרמוז כי אינם איברים תבניתיים קבועים על צורה אחת אמנם הענין מושאל לכל הדברים הכוללים במתכונת צלם האדם ודמותו. הנה יתחייב מזה כי

בעשות האדם אחת מכל מצות יי' אשר לא תעשינה הנה הוא פוגם האבר המיוחס אליה למעלה ובעשותו אחת מכל מצות יי' אשר תעשינה על מתכונתה הנה הוא מחזק האבר המיוחס אליה בסוד אמרם היה לך לעזרני רוכב שמים בעזרך ובסוד צור ילדך תשי ואף כי אחרי מותו כי תדבק נשמתו במקום המיוחס לאבר ההוא אשר השלים להיות כמוהו ולעשו' מעשהו ממנו הוא כמעשהו לסבת היותו בעוד בחיים חיותו כסא ומרכבה אליו. ויתחייב מזה כי כל אדם או צדיק שהשלים חק האבר ההוא יותר מחבירו יתיחס אליו יותר מחבירו כאשר נתיחס החסד לאברהם והגבורה ליצחק והתפארת ליעקב ומרע"ה והיסוד ליוסף כי שמר האות יותר מזולתו גם כי כלם היו שלמי' כאשר יתבאר לפנים ב"ה:

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת אבוא לבאר מלות המאמר כפי האיפשר לא כפי מהות הדברים שאין בכח הלשון לציין הדברים העמוקים האלה רק בהשאלה כאשר הם מושאלים בפי הישרים וישמע חכם ויוסף לקח. אמר יעקב מארי דביתא הוא היה השלם שבאבות והשלים חק העטרת ותקן צנורותיה בהמשיך אליה השפע על ידי יוסף הנרמז בצדיק כי לכוונה זו הנשמה ראש לשועלים וזהו כוונת רז"ל באמרם יעקב תקן תפלת ערבית וע"כ נקרא מאריה דביתא בי"ת תפלה. מית יעקב נטל משה ביתא ירש אחוזתו של יעקב ביתר שאת ויתר עז וזה מפני דתני לה בחיוי המשיך אליה תקון מצות עשה ומצות לא תעשה כי על ידו ניתנה התורה כבעל הבית המצוה לאשתו שתנהיג את בניה על מדותיו והיה זה בעוד בחיים חייתו ועודו בחומר השיג להיות איש האלהי"ם מה שלא השיג שום נבר' רק אחרי מותו כמו שיבאר ביעקב ע"ה באופן שהשיג מרע"ה משלימות בחייו מה שהשיג יעקב אחרי מותו ואמר כי שניהם השלימו הבי"ת על ידי יוסף על הדוגמא העליונה כי כשם שמדת התפארת משפעת לעטרת על ידי צדיק יסוד עולם כן כוונו הם למטה י"עקב כיון בי"וסף להשלים חוקה בסוד אלה תולדות יעקב יוסף כי זאת היתה מחשבתו בהולידו אותו. ומשה על ידי עצמותו של י"וסף בלקחו אותם עמו בצאת ישראל ממצרים כי זאת היתה כוונתו וההבדל שיש בין שמוש הבשר ובין שמוש העצמות יבאר לפנים. ויבאר סוד למה זכה יעקב ע"ה ליקבר בארץ בבשר ועצמות ויוסף בעצמות ולא בבשר ומרע"ה לא בשר ולא עצמות ויאמר כי כל אחד ואחד מהם זכה בארץ על הצד שנשתמש בו בזה העולם כי הארץ רומזת לאר"ץ העלי"ונה כי היא חלק יי' למטה וכפי מה שנשתמש בה כל אחד מהם על הצד השוה אל מחשבתו כן נטל חלקו בארץ. ואמר אלא יעקב בעלה קדמאה דמטרוניתא הוה הוא הראשון שהשלים חק המדה ההיא בהציב דוגמת י"ב אלכסונותיה שבטי יה כמו שהקדמנו בהקדמה

ראשונה. מית יעקב אזדוגת ביה במשה היא **בְּקֻשָּׁתו** שינשא אליה כי רועה היה במדבר את צאן יתרו חתנו ושם נראה אליו מלאך יי' בלבת אש מתוך הסנה וכבר ידעת כי המדה הזאת נקראת מלא"ך יי' ולב"ת אש וסנ"ה וכן אז"ל קמתי אני לפתוח לדודי אמר הקב"ה אני קיימתי עמידת זקן תחלה ואתה פה עמוד עמדי וכבר ידעת סוד פ"ה העולה כמנין אלהי"ם וסוד מלת עמד"י האשה אשד נתת עמד"י והכוונה כי היא פתתה פיה לבקש אותו ולפתוח דלתה אליו כי הגיע עתה עת דודים להשלים מה שחסר יעקב בחייו וזהו אמרו אזדווגת ביה במשה ושם נאמר לו של נעליך מעל רגליך ומאז נשתמש בה בקדש ובעוד דהוה משה בהאי עלמא מני לה כדקא יאות אמר כי בעוד ומורכב מחומר זכה להיות רוחני קדוש צדיק מושל יראת אלהים לצוות את בי"תו להתנהג על פי מדותיו. ואיהו הוה בעלה תנינא שלא תשאר אלמנה בבית אביה למנוע רבוי ברכותיה מישראל יעקב אעילו ליה גופיה שלים בגין דאיהו גופא הוא גוף האילן והוא הקים כל אפסי אר"ץ בשמוש גופני. יוסף גרמוי ולא גופיה בגין דגרמין אינון חיילין ומשריין דלעילא כבר ביארנו למעלה כי צבאות יי' אלהים שהם נצ"ח והו"ד שניהם נקראים עצם השמים ושכל כחות עצמות הנבראים מהם בא עד העצמות שבגוף האדם וקיומם ועצמותם ולפי שמחנות מעלה קיימים לעד נתיחסו אל העצמות שהם קיום הגוף ויוסף הצדיק נשתמש בעטרת בסוד העצמות לא בבשר תאוה שהרי נשמר מכל משמר ועל זה תולדותיו היו נשמרים מעין הר"ע כמ"ש ז"ל בין פרת יוסף בן פורת עלי עין שלא ישלוט עי"ן ר"ע בזרעו וסוד עין ר"ע עולה ת' כמנין מצרע שיש לו ארבע מאות פרסה על ד' מאות פרסה בארץ מצדים שהיא מצרנית לארץ ישראל והסוד כי תולדותיו של יוסף הם למעלה מעי"ן ר"ע והוא סוד אמרם עולה עין שהם מחנות עליונות היוצאות הנקראות צבאות היוצאים מצדי"ק י"סוד עולם והוא אמרו וצדיק צבאות אקרי בגין דכל צבאות ומשריין עילאין מניה נפקין שהם מיוחסים לעצמות בסוד ועצמותיך יחליץ ולכן היה עיקר קבורתו בארץ העצמות כי נתעצם בהם יותר מהתעצמו בבשר והבן זה היטב וע"ד גרמון דאינון צבאות עלו בארעא משה הוה לבד ולא עאל תמן לא גופיה ולא גרמוי כי נתעלה בחייו למעלה ממתני אדם ומיוצא חלציו כי לא נשתמש כלום בעדון גופני לא בבשר ולא בעצמות שהם בנין האדם כי אם ברו"ח ודבוקו בעטרת ברוח הנשי"קה בעודו בחיים חייתו ולא נאמר נשיקה בצדיקים כי אם בשעת המות אמנם משה ע"ה נדבק בה בחיים ופ"ה אל פה ידבר עמו ובמדרש שיר השירים ישקני מנשיקות פיהו א"ר יצחק ואותי צוה יי' בעת ההיא יש דברים שאמר לי לאמרם ביני לבין עצמי א"ר אלא ישקני מנשיקות פיהו יש דברים שמשיקים עליהם את הפה שהכונה לומר כי השיג מה שלא השיג שום נברא המורכב

מבשר ודם ועצמות כי גופו היה במעלת הנשמה והוא חי וזהו סוד ואת"ה פה עמוד עמד"י כאלו לא היה לו לא בשר ולא עצמות אבל ברוח מלובש וע"כ לא היה צריך ליקבר בארץ כי ארצו אר"ץ החיי"ם העליונה א"ם הבנים אשר אינה נגדרת בבנין אדם בסוד זיווג וחבור כי אם בסוד רצו"ן ורעי"ה והבן זה ויתבאר בהדיא במאמר. בתר דמית משה אהדרת לבעלה קדמאה אחר שבאת העטרת אל המנוחה ואל הנחלה שהיתה מקודם נוסעת בדגליה ממקום אל מקום חזרה לאכסניה שלה לשבת עם יעקב ותולדותיו לקיום העולם כאשר היתה באמנה אתו כי משה ודורו לא היו מישוב העולם הזה כאשר יבאר ואמר כי מכאן אנו למדים נוקבא דאנסיבת בתרין בההוא עלמא אהדרת לקדמאה כי הוא היה ראשון בזיווג הקדוש. משה הוה לבר כיון דבעלה קדמאה הוה בארעא כי לא הוצרך עוד לרעות את ישראל אחר שצוה במצות ותורה שם בישראל כי לזה נברא וישראל מהיום ההוא והלאה יתנהגו במנהג יעקב ע"ה בקניני העולם הזה ובעבודת האדמ"ה לעבדה ולשמרה בסוד הקרבנות. ואחר זה בא לבאר ההבדל שהיה בין מעלת יעקב בסוד הזיווג העליון למדרגת מרע"ה ואמר משה זכה בחיוי מה דלא זכה ביה יעקב יעקב שמש בה בההוא עלמא משה בהאי עלמא כבר נתבאר זה כי נתעלה בחייו להיות גופו רוחני שלא נשתמש בהנאה גופנית. ואי תימא גריעו דמשה הוה פי' שלא נכנס לארץ לאו הכי דהא כד נפקו ישראל ממצרים מסטרא דיובלא הוה אמר כי ענין יציאת מצרים רומזת על מעלתם של ישראל ומעלתו של מרע"ה שהרי יציאת מצרים היתה בכח הבי"נה הנקראת יובל ולא ע"י שליח וכבר ידעת שנקראת דרו"ר בסוד ודרו"ר קן לה כי מורה על חפשיות כל מלאכה ושביתת כל המעשים הגופניים ומנוחת הנשמות ממלאכת הגוף באותה הדוגמא היו דור המדבר ומאכלם יוכיח שהיה מן הנבלע באברים רוחני המתהוה מן הט"ל העליון כי כך ראוי למזונם דבר רוחני כמו שהם היו ממדת היוב"ל ולא היו צריכין לעדוני הארץ הגשמיים והוא אמרו ובההוא דיוקנא אזלו במדברא וחד מנהון לא עאל בארעא כי לא היו צריכין לה. אלא בניהון תולדין דילהון כדקא חזי דאינון תיקונא דסיהרא וכל עובדי ארעא תיקונא דסיהרא הוה כלומר כל עניני העולם השפל הם תיקוני העטרת ואליה הם מתיחסים והאבות היו מתיחסים לבינ"ה והבנים אל העטרת משה שמש כסיהרא בעוד דאיהו בגופא ומני לה כרעותיה במצות עשה ולא תעשה לא בשמוש גופני אע"פ שהיה עומד בגוף. כד אתפטר מהאי עלמא סליק בסליקו עילאה אל מדת הבי"נה ואתהדר ברוחא ליובלא ותמן אתדבק באינון ס' רבוא דהוו דיליה בסוד הו"ו שהיא מדתו של משה המחייבת מספר הששיות באחדים והעשרות והמאות והאלפים והרבבות ואל מרע"ה היו ראויים הששים רבוא מה דלא הוה כן ליעקב דהוא אתהדר

ברוחא לגו שמט"ה מה דלא כן בחייו לפי שנשתמש בחייו שמוש גופניי ואם היה על צד הקדושה כי היה זיווגו בחייו למטה בנשים והשלים חק העטרת למטה כי תיקוניה הם למטה ומתיחסים אליה כאשר נתבאר וזהו דהא ביתא אחרא הוה ליה וארעא קדישא בתיקוניה דלתתא אתתקנת בחילא דלעילא וכן עשה יעקב כי נשתמש בה למטה ומחשבתו למעלה להמשיך אליה כח הי"ב הויות. וע"ד לא אתחזון למהוי כלהו כחדא פי' על דור המדבר שמתו במדבר וסוד המדבר ידוע כי אין שם ישוב כי לא הוצרכו לעבוד את הארץ כי היו במדרגת הרו"ח לא במדרגת הגו"ף. ואינון דעלמא תתאה הם הבאים אל הארץ כלהו בגופא כלומר במדרגת הגוף וצריכים אל הארץ. ולא אתחזון למהוי. אלין ואלין גו סיהרא כי הובדלו מדרגותיהם אלין גו סיהרא לעבדה ולשמרה ואלין לבר לנהרא אלין מגו אלין כלומר אלה בסוד העטרת נכנסים לארץ ואלה דור המדבר לבר פי' חוץ מישוב העולם למעלה בבי"נה להמשיך שפע ובינה לבניהם הדמיון הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן ואת עציו. וכלהו דעאלו בארעא דיוקנא דקדמאי הוו כלומר היו בדוגמת דור המדבר אבל לא במדרגתם רק במספרם במשפט ולא בשלימותם. . והביא ראיה לזה ממעמד הר סיני שדור המדבר זכו לראות בעין מה שלא זכו הבאים אחריהם שנאמר פנים בפנים דבר יי' אל כל קהלכם וכל העם רואים את הקולות וחזר לפרט על איזה צד נאמר כי נשתמש יעקב בגוף ומרע"ה ברוח ואמר יעקב שמש בנשוי בגופא כמו שביארנו ומשה אתפרש מאתתיה כד איהו בגופא בההוא רוחא קדישא לבתר אתדבק רוחיה ברוחא עילאה טמירא דלעילא פי' כי יעקב אחר מותו עלה למדרגת משה בעודו בחיים חייתו ומשה היה במעלה ההיא בעודו בחומר ואחרי מותו עלה עוד אל האלהי"ם דבראשית הנעלם ועל כן נעלמה קבורתו מעיני כל חי כי זה יעיד לנשמתו שנתעלית אל המקור העליון דטמיר וגניז וביאר הסוד כי כל דבר ישוב אל שורשו ואל מקורו ואמר רוחא דמשה די"ו בלא איהו גופיה דשמט"ה בסוד האדם העליון כי נשמתו מן היובל ועל יובל ישלח שרשיו וע"כ פירש מאשתו הבשרית ודבק באשתו הרוחנית האלהית. רוחא דיעקב לאתדבקא בשמט"ה לאחר מותו כי בחייו גופיה דנשוי הוה בהאי עלמא ומבואר הוא ובכאן השלים בעל המאמר דרושו אשר נמשך לו מתחלת דבריו מויתן אותם אלהים ברקיע השמים שנמשך ממנו לבאר ענין האצילות הרמוז בסוד צורת האל"ף ובהגיעו אל סוד הו"ו שבאמצע האות שהוא סוד השש קצוות והתחיל מהזרועות ובא אל הברכים נמשך לבאר סוד ירך של יעקב ובא להודיע כי יעקב ויוסף ומשה בחדא אזלין במשך הו"ו ונמשך לבאר סוד קבורתם ומעלתם זה על זה. ועתה שב לענין ראשון ואמר כל אינון נהורין עילאין בדיוקנא דעהון לתתא פי' כי מרכבת המשנה בדוגמת המרכבה

העליונה. וגם למטה בארץ היו ישראל מרכבה להם על דוגמת מרכבת המשנה וכלהו תליין ברקיע השמים שהוא י"וסף שממנו נמשכו כל צבאות מעלה הקיימים. ומ"ש רזא תרין שמהן כלילן כחדא ושכלולא דילהון תלתא ואתהדר לחד וכו' אמר כי הסוד בשני אלה המאורות אשר ידבר בהם הם סוד שני שמותיו יתברך יי' אלהים דו פרצופין הפועלים שמ"ש י"רח אשר במספר שמותיהם נכלל השם השלישי שהוא אהי"ה הנעלם בכת"ר וזה כי שם י"הוה אלהים עולה למנין י"בק ושלשה שמות שהם אהי"ה י"הוה אדנ"י שהם במשך הספירות עולה י"בק ויעבר את מעבר י"בק והוא שם בן י"ב שהוא שם חקוק בעטרת כי היא נקראת אדנ"י האלף הראשונה רומזת לאלף דאהי"ה והיוד האחרונה רומזת לי"הוה דתפאר"ת והיא בדל"ת נו"ן סוד ד"ן והכל חד והוא אמרו תרין שמהן כלילן כחדא יי' אלהים ושכלולא דלהון תלתא אהי"ה הנכלל במספרם ואתהדר לחד דא לקבל דא במשך חוט השדר' ואיהו שמא גליפא מחקקא שם בן י"ב אותיות אהי"ה י"הוה אדנ"י כלילן בהאי ברזא דמהימנות' סוד אלף דאדני וי"וד האחרונ' דאדני וד"ן שבאמצ' השם הוא סוד מדת האמונ':

דף כד:

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וכו' הא אוקמוה כל אתר דכתיב אלה פסל את הראשונים. הנה הכתוב הזה בא לפרט התולדות הנמשכות מאבות הבריא' וזה כי ע"כ לא דברה תורה רק באבות הבריאה הנרמזי' בבראשית ברא אלהים את השמי"ם ואת האר"ץ העליונים וכל מעשה תוקפו וגבורתו של כל יום ויום מששת ימי בראשי' העליונים ולא ביאר אופן תולדותיהם על איזה טבע נמצאו. ועתה חזר הכתוב לפרט התולדות וגלויים בעולם ההויה וההפסד כאשר יבאר בתריה וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכו' ואיד יעלה מן הארץ ואם בא ג"כ הרמז למעלה הנה הכתוב ידבר למטה וירמוז למעלה כי כך דרכה של תורה האמנה כי באמרו אלה תולדות כפי הסדר יפרט התולדות שנמשכו מהשמי"ם העליונים והאר"ץ העליונה שהם האבות ועיקר הבריאה והגלוי וא"כ לפי זה היה ראוי לכתוב ואלה תולדות השמים והארץ בו"ו התוספת להוסיף עליהם תבואתם ותולדותיהם שהם הסעיפים הנמשכים מהם ולא לכתוב אלה שכל מקום שנאמר אלה בלא תוספת הו"ו פסלאת הראשונים וא"כ למי יפסול הכתוב באמרו אלה תולדות האם יפסול אל האבות שהם השרש והעיקר וקיום הכל כפי המונח במה שקדם זה לא יתכן כי בהעדר הסבה יעדר המסובב וא"כ מי המה אלה אשר נפסלו מפני אלה לזה השיב ואמר אלין תולדין דתהו דאתרמיזו בקרא תנינא וכו' אמר כי בתחלת

זכרון הבריאה נרמזו תולדות אחרים שעלו במחשבה להבראות ולא נבראו שהם סוד התתק"עד דורות אשר עליהם אמרו רז"ל היה בונה עולמות ומחריבן כאשר יבוא הענין בפ' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום אם יגזור האל בחיים כי שם אאריך מעט ב"ה בענין הסוד ואמר שזה נרמז בפ' והארץ היתה תהו ובהו איך ברא קב"ה עלמין לחרבא לון וכבר נרמז זה בדבריהם ע"ה משל למלך שקנה שני עבדים וכו' ואולי כי אל זה כוונו הם ע"ה במשול משל ובחוד חידה זה לשני עבדים וזה לשני שפחות כי העבדים יצאו בפעלם לחוץ והשפחות נאספות ביתה והבן זה ויהיה מה שיהיה הנה הארץ היתה תוהא ובוהא על זה ואומרת שפיר הוה דלא ליברי לון לשוב ולחבל מעשה ידיו וגבו"רתו והבן זה כי מכח תוקף הגבורה היו באים ומהאש יצאו והאש אכלתם כאשר אבאר בואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדו"ם האדומה מן האש החזקה אבל הכא רזא איכא באמרם היה בונה עולמות ומחריבן ומה כוונתם בזה דקב"ה לא ישני עובדי ידוי יש גורסין יסני בסמך שהכוונה שימאס יגיע כפיו ויש גורסין ישנה בשין והכוונה אחת כי לא בעצם וראשונה ישנה מעשי ידיו כי כל שנוי פועל מה הנה ישנהו פועלו מכמות שהיה בראשונה לחסרון ידיעה נתחדשה לו אח"כ וחזר לתקן את אשר עזות בראשונ' ולא יתכן דרך יי' להיות על האופן הזה כי לא תתחדש לו שום ידיעה אחר המעש' כי הכל צפוי לפניו ית' (גירסתנו לא ישצי עם צד"י) ועוד יחזק הקושי' מצד המציאו' הזה אשר יצא לפועל ולא נחרב ואמר ולא עוד אלא אלין שמיא וארעא כלומ' אשר על ראשנו שיצאו לפועל ולא נחרבו הנה כפי הכתוב עתידים להחרב כמ"ש הכתוב כי הארץ כבגד תבלה ושמים כעשן נמלחו והנה א"כ הקב"ה עביד ומחי ומה צורך כי ימאס יגיע כפיו. ואם הרב הגדול הרמב"ם ז"ל ימאן זה כי הוא סובר כי מ"ש הארץ כבגד תבלה ושמים כעשן נמלחו ודומיה' מן הכתובים הנז' בנביאים נאמרי' על דרך משל לרוממות האומה והצלחת' או להפך והביא ראיות רבות בפ' כ"ט מן החלק השני הנה כפי האמת לא כל היעודים ההם והראיות שהביא יאמרו כלם על אופן א' יחד כי יש מהם נאמרי' על צד המשל כמו אותם שזכר בהותץ מלכות בבל ואבידת סנחריב ונבוכדנצר שאמר הנביא על מפלתם כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו ומה שדומה להם בדברי הנביאים אמנם קצתם נאמרים על צד האמת ולא בדרך משל כמו שבא בנדון שלפנינו כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון זה נאמר בדרך אמת כפי המקובל בהתאסף השמטות אחת לאחת למצוא חשבון והוא שרמזו בכאן באמרם ולא עוד אלא אלין שמיא אתמר בהו כי שמים כעשן

נמלחו והארץ כבגד תבלה וזו היא קבלת אמת כי בסוף כל שמטה ושמטה יעדרו כל הנמצאים המחודשים אלא רזא דמלה כך הוא.
דקב"ה ברא עלמא ובריי'ה באוריתא כמא דאוקמוה בראשית ברא אלהים וכו' הנה דברי המאמר הזה סתומים וחתומים ולכאורה נראים כדברים הפורחים באויר כי הקושיא עדין במקומה עומדת למה יהיה בונה ומחריב בעבור הרשעים העתידי' לעמוד בעולם וטוב היה דלא יברי לון לרשיעיא דלא נטרי פקודי אוריתא ולא לשמיא וארעא דלהון כמ"ש ואומין דעלמא לא קבילו לה אשתאר' חרבה ייבשה ודא איהו דקב"ה ברא עלמין ומחריבן אלין דלא נטרי פקודא דאוריתא לא דיסני הוא עובדוי כמא דחשבין בני נשא ומה עלה בידינו מהדברים הללו:
האמנם כי הטעם צוף דבש אמרי נועם דבריהם יבוא עד תכונתם וזה כי הם ע"ה קבלו כי כך עלה במחשבה לפניו לברוא שני עולמו' עולם האור שכלו טוב ואחריו עולם החשך הוא עולם הבחירה והבחינה שבו יבחנו בני אדם מצד בחירתם אל הטוב בהכריחם מעשיה' אליו כי זאת להם שבח וגדולה וכבוד על משרתי עליון שאין להם מי שיכריחם בבחירתם כי כלם קדושים כלם עושים רצון קוניהם מזולת מעיק שיכריחם אל ההפך כאשר בתחתונים שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם ותלוי קיום עולמים בבחירתם.
ומזה אנו למדים ג"כ עיקר גדול וסוד נמרץ למה בקש הקב"ה לתת תורה לאומות העולם כמו שאז"ל בפ' יי' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן ולמה היה חוזר עליהם שיקבלו את התורה גם יתבאר לנו למה צוה שבע מצות לבני נח הנרמזים בתחלת הבריאה בפסוק ויצו יי' אלהים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל כי שם נרמז שנצטוה על הדינין וברכת השם וע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי וכלם מג"ש כמו שהביאום בסנהדרין פ' ארבע מיתות ב"ד ומה לו להקב"ה לחזור תמיד על האומות לתת להם תורה ומצות מתחלת הבריאה קודם שיתפרסם שם ישראל בעולם כל זה יתבאר מדברי המאמר הזה אחת אחת והוא אמרו רזא דמלה כך הוא דקב"ה ברא עלמא ובריי'ה באוריתא הרמז לעולם העליון כמא דאוקמוה בראשית ברא אלהים כי החכ"מה נקראת ראשית כמה דאת אמר יי' קנני ראשית דרכו כי התורה הקדומה היא המדברת בעדה כי היא ראשית דרכי אל ובהאי ראשית ברא שמים ית ארעא הרמז לימי"ם העליונים ולאר"ץ העליונה הוא עולם הבנין ואיהו סמיך לון בבריי"ת הרמז על י"סוד עולם כי הכל נרמז במלת בראשי"ת התו"רה והבריי"ת שהם סוד הו"ו ומשך הו"ו וביאר בהדיא מי המה אלה השמים והארץ הנרמזים בפסוק ואמר אלין אינון דאתמר בהו השמים שמים ליי' והארץ היא ארץ החיים הכלולה

משבע ארצות אשר עליה אשר אליה רמז דוד באמרו אתהלך לפני יי' בארצו' החיים שהם עולם הבנין כמ"ש.
וברא שמיא וארעא בתריהו על תהו והוא עולם השפל עולם ההויה וההפסד כי כך גזרה חכמתו לעשות זה לעומ' זה לבחון בו בני אדם היוכלו להעמידו מצד בחירתם שהיה זה איפשר מצד בחירתם. ומ"ש ולית תמן יסודא דאיהו ברית הרמז שנגנז האור הראשון בצדי"ק י"סוד עולם ולא נתפשט עוד אל עולם החשך כי בזה יבחנו בני העולם אם יכספו להמשיך עליהם החיים והטוב מלמעלה ולהסתכל באור מתוך החשך ולסייעם אל הבחירה הזאת ואמר ובג"כ קב"ה בעא למיתן אוריתא לאומין דעלמא דאיהו ברית מילה שלא רצה להטריחם מתחלה בתרי"ג מצות רק במצוה אחת כוללת כלם כדי שישמרוה להסיעם אח"כ מעט מעט אל שאר המצות וכבר ידעת כי כן עולה ברי"ת תרי"ג. ומכאן יתבאר לך המחלוקת הנמצא בין רז"ל בחשבון הדורות שעלו במחשבה להבראות אם הם תתק"עד דורות כדברי רבי לוי בשם ר' שמואל בר נחמני או אם הם תתק"ף כדברי רב הונא בשם רבי אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי וכלם מביאים ראיה מכתו' אדבר צוה לאלף דור כי ר' לוי אומר דבר צוה זו תורה וניתנה לכ"ו דורות נמצא שחסרו כ"ו לאלף ונשארו תתק"עד ורבי הונא סובר דבר צוה זו מילה שנתנה לאברהם לעשרים דורות נמצא שחסרו תת"קף וזהו הרמז בכאן באמרו קב"ה בעא למיתן אוריתא לאומין דעלמא דאיהו ברית כי ברית ותורה כהדדי ניהו ולא בעו לקבלא לה ואשתארת ארעא חרבה ויבשה כל אותם הדורות והוא סוד הארץ היתה תוהו ובוהו. ולפי שלא רצה הקב"ה שיבטל העולם אשר ברא אמר יקוו המים מי התורה אל מקום אחר והם ישראל הנקרא גוי אחד בארץ כאלו אמר הקב"ה טוב היה שיהיו מי התורה על פני כל הארץ ושיקבלוה האומות לקיום כל העולמות ואחר כי לרוע בחירתם לא אבו לקבלה וכמ"ש ז"ל כשנגלה הקב"ה ליתן התורה לא על ישראל בלבד נגלה אלא על כל האומות נגלה בתחלה נגלה על בני עשו א"ל מקבלים אתם את התורה א"ל מה כתיב בה א"ל לא תרצח א"ל כל עצמם של אותם האנשים רצחנים הם אביהם רוצח הוא שנאמר והידים ידי עשו שעל כך הבטיחו אביו ועל חרבך תחיה. הלך לו אצל בני עמון וכו' הלך לו אצל בני ישמעאל וכו' הוא שאמר הכתוב יודוך יי' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך שמעו ולא קבלו ואפילו אותם ז' מצות בני נח לא יכלו לעמוד בהם עד שפרקום ונתנום על ישראל וזהו אמרו ולא קבלוה רק ישראל בגין דנשמתיהו תליין מההוא אתר דאתמר ביה ברוך כבוד יי' ממקומו הרמז על העטרת שנקרא כבוד של י"הוה הבא ממקומו שהיא הבי"נה כי משם נאצלו נשמותיהם של ישראל ולהם נאוה נתינת התורה כי שם י"הוה יחול עליהם שהוא סוד התו"רה

שבכתב. ואוריתא היא ישובא דעלמא וע"כ היה הקב"ה מחזר ליתנה לא"ה וכמ"ש ז"ל לא בלשון אחד נגלה הקב"ה לתת את התורה אלא בד' לשונות שנאמר יי' מסיני בא זו לשון עברי וזרח משעיר למו זו לשון רומי. הופיע מהר פארן זו לשון ערבי. ואתא מרבבות קדש זו לשון ארמי. וגם כי אמרו בע' לשון הכל כוונה אחת כי כלם נכללים בארבע אלה. ודא איהו דקב"ה ברא עלמין ומחריבן אלין דלא נטרי פקודי אוריתא קרא עולמות לאותם שלא נשמרו ממצות התורה בבחירתם הרעה הם הם שנחרבו לא דסני עובדוי בעצם וראשונה כמה דחשבין בני נשא שכך דרכו עביד ומחי ח"ו. ולמה ישצי לון לבנוי ויש גורסין ולא יסני לון לבנוי והכל כוונה אחת כמ"ש ולמה ימאס יגיע כפיו בניו ופועל ידיו אתר שבראם באות א' משמו שנאמר בהבראם בה"א בראם ודרז"ל כן מדהוה יכול לכתוב אלה תולדות השמים והארץ ביום עשות או ביום ברוא יי' אלהים אותם ולמה יכפול בהבראם אלא שהמקרא אומר דורשני ונכתבה בה"א זעירא להורו' כי מכח המדה האחרונה נבראו הנה א"כ נתבאר כי אמרם בונה עולמות ומחריבן הכוונה על האומות לרוע בחירתם אשר הופקדו עליה לבחור בטוב ולמאוס ברע והם מרו ועצבו את רוח קדשו ע"ד מש"ה אני"י אמרתי אלהים אתם וכו' וכמ"ש רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אם יבוא מלאך המות ויאמר לי למה נבראתי אני אומר לו על אומות העולם בראתיך ולא על בני. הט אזניך ושמע דברי פי חכם חן כי נתן טעם מספיק למה ברא משחית לחבל קודם שנגזר המות כי ערוך מאתמול תפתה אחר שהכל תלוי בבחירה והנה כשעמדו ישראל על הר סיני שפסקה זוהמת הנחש ונעשו חורין ממלאך המות הזה א"כ יהיה מציאות מלאך המות ללמה ולשוא. ועוד הרגיש החכם הזה בכתוב כי היאך יאמר הקב"ה אני אמרתי אלהים אתם שענינו אני חשבתי כמו אמרתי אני בלבי וכי יתחדש לו יתברך שום ידיעה שלא ידע מקודם לזה בא לבאר החכם הזה שפירוש אני אמרתי אלהים אתם אין כוונתו לשון מחשבה רק תשובה למלאך המות אם יבוא לפניו כשפסקה הזוהמה ונעשו בני ישראל בני חורין ממנו ויאמר למה נבראתי הנה יאמר לו כי אלהים אתם ולא בשר ודם וכי בראתיך לא בראתיך אלא לאומות העולם המחריבין את העולם והבן הענין הזה היטב כי ממנו נקח לעבוד את יי' אלהינו אשר עשה לנו את הנפש הזאת וממקום קדוש נפח אותה באפינו להדמות אליו בקדושתו ונפשות האומות ממקום אח"ר יהלכו ומהאש יצאו והאש תאכלם:

ואלין אינון דמתגיירין מאומין דעלמא בגינייהו נפלת ה"א דאברהם הואיל ואתא לידן ענין הגר י' צריכים אנו להאריך מעט בענינם כי מתוך זה נבוא להבין דברי המאמר הזה שאמר אינון דמתגיירין מאומין דעלמא בגינייהו נפלת ה"א דאברהם וזה כי מצאנו ראינו

בכמה מקומות בתורה למספר ל"ו אזהרות ואית דאמרי מ"ו וכתבו התוספות בפ' הזהב כי מי שמנה מ"ו אזהרות משום דחשיב כי גרים הייתם וכיוצא בהם כלם אזהרו' על הגר וגר לא תונה ולא תלחצנו וגר לא תלחץ וינפש בן אמתך והגר לעני ולגר תעזוב אותם גר ותושב וחי עמך ואהבתם את הגר וכו' אשר יראה מכללם כי הקב"ה אוהב ושומר את גרים ומזהיר על אונאתם ואפילו להקניט' בדברים אמרו וגר לא תונה וכו' לא תאמר לו אתמול הית' עובד בל קורס נבו ועד עכשיו בשר חזיר בין שיניך ואת עומד ומדבר כנגדי וכו' ולא זו בלבד אמרו אלא שכל התוארים שישראל מתוארים בהם לשבח הנה הם מתארים אותם בהם אמרו חביבים הגרים שבכל מקום הוא מכנה אותם לישראל. ישראל נקראו עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים ונקראו הגרים עבדים לאהבה את שם יי' ולהיות לו לעבדים נקראו ישראל משרתים שנאמר ואתם משרתי אלהינו ונקראו הגרים משרתים שנאמר ובני הנכר הנלוים אל יי' לשרתו נקראו ישראל אוהבים שנאמר ואתה ישראל עבדי וכו' ונקראו הגרים אוהבים שנאמר ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה נאמר בישראל רצון שנאמר לרצון להם ונאמר בגרים רצון שנאמר עולותיכם וזבחיכם לרצון נאמר בישראל ברית והיתה בריתי בבשרכם ונאמר בגרים ברית ומחזיקים בבריתי נאמר בישראל שמירה לא ינום ולא ישן שומר ישראל ונאמר בגרים שמירה יי' שומר את גרים. הנה נתבאר כי במעלות אשר עלו ישראל ממדרגת עבדים אל מדרגת משרתים שהיא מעלה יותר רמה מהעבדות וממדרגת משרתים אל מדרגת אוהבים ואחריהם אל מדרגת הברית והרצון והשמירה הנה הנם נמצאים בגרים ובכן את מוצא כי כלל אותם בכלל הארבע כתות העונות ואומרות לפני מי שאמר והיה העולם אז"ל זה יאמר ליי' אני ולא יתערב בי חטא. וזה יקרא בשם יעקב אלו גרי צדק וזה יכתוב ידו ליי' אלו בעלי תשובה ובשם ישראל יכנה אלו יראי שמים וא"כ איפה למה ירע בעיניו יתברך על משה כשקבל ערב רב וגיירם הידוע ידע כי ישובו לסורם הרע עד שאמר לו לך רד כי שחת עמך ואז"ל רד מגדולתך העם לא נאמר אלא עמך וכמו שיבוא במאמר הזה שירד מגדולתו על מה ועל מה והקב"ה אוהבם ושומרם. ולמה לא קבלום בימי דוד ושלמה גם כי לימות המשיח כדאיתא בפ"ב מיבמות תנו רבנן אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה וגם כי נתנו טעם לדבר ואמרו מאי קראה מי גר אתך עליך יפול ופירש רש"י ז"ל הן גור יגור הבא להתגייר יגור אפס מאותי בעוד שאין אני עמכם אם מתגייר דהיינו בזמן הזה מי גר אתך בעניותך עליך יפול לעתיד יפול ינוח כמו על פני כל אחיו נפל הנה עכ"ז אנו צריכים למודעי אחר שהוא יתברך אוהבם יקבלום בכל זמן ובכל מקום. ועוד קשה כי לפעמים רז"ל יעלום במעלות ישראל כפי

שנזכר ולפעמים יורידום מטה מטה וכמ"ש רבי חלבו בפ' עשרה יוחסין קשים גרים לישראל כספחת שנאמר ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב כתיב הכא ונספחו וכתיב התם לשאת ולספחת וגם כי פי' רש"י ז"ל קשים גרים לישראל שאינם רגילים וזהירי' במצות והרגילים אצלם נמשכי' ולמדים ממעשיהם וא"כ איפה איה וזה יקרא בשם יעקב אלו גרי צדק וא"ת שלא כל הגרים שוים כי יש מהם גרי צדק ויש מהם כספחת את זה אנו מבקשים ומי ידע בכל אלה איזה יוכשר הזה או זה ולמה קבלם בימי אברהם עד שהוצרך אברהם הבטחה מיראתו שלא יענש על הנפשו' שהרג שנאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך. ולמה הרע למשה בעבורם האם הוא הטעם כמו שכתב רש"י ז"ל לך רד כי שחת עמך שקבלת מעצמך וגיירת אותם ולא נמלכת בי הנה א"כ לא יקבלו גרים בזמן הזה עד שימלכו בשכינה ומה נעשה למה שרז"ל ת"ר גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית להתגייר אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים דחופים סחופים ומטורפים ויסורין באים על הם אם יאמר יודע אני ואיני כדאי מיד מקבלין אותו ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות מ"ט דאי פריש נפרוש דאמר רבי חלבו קשים גרים לישראל וכו' הנה בזמן הזה בעונותינו אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה במי נמלך:

האמנם ראיתי להעירך על אלה השאלות להודיעך סוד נמרץ בענין הגרים כי לאכל נפשות הגרים שוים כי יש גרים נקראים גרי צד"ק צד"ק ממש וגם הנפשות אשר לוקחו משם בתחלה ולא זכו והוצרכו להתגלגל ע"י הקליפה בסוד שלא עשני גוי אשר תמה מזה החכם הריקנטי ז"ל שאמר שאמרו בתורת כהנים ונכרתה הנפש ההיא מעמיה יכול תלך לעם אחר ת"ל מלפני והוא לא ראה ואם ראה לא זכר מ"ש ההוא סבא בפרשת משפטים רבי ייבא סבא שמו על פסוק ובת כהן כי תהיה לאיש זר ז"ל עלובתא היא נשמתא קדישתא כי תהיה לאיש זר דהא אתמשכת על גייורא דאתגייר ופרחת עליה מג"ע בארח סתים על בנינא דאתבני מערלה מסאבא דא הות לאיש זר באשר יבא ביאורו במקומו בע"ה הנה מבואר כי לפעמים תתגלגל על ידי הערלה כפי חטאה שקדם יהיה כמ"ש האחרונים כי הבא על הנדה יתגלגל בגוי או זולתו מהעונות ברוך דיין האמת כי לו נתכנו עלילות מצעדי גבר יצרי מעללי איש. ומה שהוקשה עליו מתורת כהנים יכול תלך לעם אחר פירושו עולמית שלא תשוב אל בית אביה כנעוריה ת"ל מלפני כלומר כי גם כי תלך לעם אחר ותתגלגל באיש זר כבר עשה האלהים הגלגול לבלתי ידח ממנו נדח ותשיב אל עמה ואל אלהיה ומלחם אביה תאכל ואלה המתגלגלי' ע"י הערלה והקליפה נקראי' גרי צד"ק כי נשמותיהם באים ממדת הצדק שהוא ג"ע העליון ומתגלגלי' באורח סתים

בקציפה ויש גרים אחרים שאינם נקראים גרי צדק רק בשם גרים נקראים בתרמודיי' וגרי אריות שהם הכותיי' שנאמר בס' מלכים וישלח יי' בהם את האריות ונתגיירו. וגרי מרדכי ואסתר שנאמר בהם ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד מרדכי עליהם. כל אלו והדומים להם נפשותיהם מן הקליפה ממש ואין להם חלק בקדושה. והנה ההבדל שיש ביניהם רב מאד ידוע לרואי השמש והוא כי אשר נראה שהוא רוצה להתגייר לא משום פחד ולא משום הצטרך אלינו הנה זה יעיד יגיד על כי נשמתו נאצלת מאת כנסת י"שראל העליונה אלא שנתגלגלה ע"י הקליפה ולכן תשתוקק לשוב לעמה ואל מולדתה כאשר היתה באמנה אתם ולא תחוש לשפלות עם ישראל כי תבחר שפלותם ודלותם בעה"ז כדי שתזכה לשוב אל בית אביה בסגלה מצות ומעשים טובים לעה"ב ועל הכת הזאת אמרו ז"ל גר שבא להתגייר בזמן הזה כלומר בימי שפלותינו ודלותנו אומרים לו מה ראית להתגייר לדעת את אשר בלבבו אם הסבה היא שחשק"ה נפשו אל שום תאוה גופנית או מפאת פחד אין מקבלין אותו בבימי שלמה ודוד ומרדכי כי תקפה ידם עליהם ומדאגה מדבר הוא מתגייר או כי נכספה נפשו לשוב אל עמה כי אז יהיה תשובתו יודע אני ואיני כדאי להדבק בכם אזי מודיעים אותו קצת מצות קלות וחמורות לדעת אם יקוץ בהם ואי פריש נדרוש כמו שהביאו שם הענין בארוכה שנאמר ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה כי זה היה מורה כי נפשה ממקור ישראל וכך גזרה חכמתו יתברך כדי שיצא משם דוד ע"ה ומשיח יריע אף יצריח על אויביו יתגבר כי לא ישרוף היער אלא עציו מניה וביה. ובהיות כי הערב רב שעלה עם ישראל ממצרים לא באו לחסות תחת כנפי השכינה מאהבה רק מפני שראו מעלת ישראל והיה לו למשה לימלך בשכינה אם יקבלם אם לא כי ידוע היה ומפורסם לכל שהיו ערב רב וקליפה וערלה והוא חשב מדעתו להוציא טהור מטמא ולערב חול בקדש וזה דבר דלא איפשר כי הבדל המבדיל יתברך בין אור לחשך ובין ישראל לגוים ועל כן נענש כמו שיבוא והוא אמרו ואלין אינון דמתגיירין מאומין דעלמא פי' שלא באו ממקור ישראל ע"י הקליפה אבל הם קליפה עצמה הם הרעו לישראל וגרמו לה"א דאברהם שהיא כנסת ישראל שנפלה לא תוסיף קום מעצמה כי הרע אויב בקדש באלף החמש הנרמז בה"א שעל זה נאמר ונהר יחרש ויבש יחרב בבית ראשון ויבש בבית שני כי שני הבתים האלה הם סוד שני ההין שבשם כי כשנפסק הנהר נחרבו ויבשו שני הבתים ומשה בגין דבעא לאעלא גיורין תחות כנפי שכינתא וחשיב דהוו מאלין דאתבריאו בה"א כלומר כי חשב שהיו באים ממקור ישראל ויהב בהון את ה"א פי' רשם בהם המילה המיוחס לה"א של אברהם כי בקבלו המילה נתוספה בו ה"א שנאמר ויהי אברם בן תשעים שנה וכו' ואתנה בריתי ושם נאמר ולא

יקרא עוד שמך אברם והיה שמך אברהם נתוספה בו ה"א משמו יתברך בהסירו הערלה ומשה הכניס ערב רב בסוד ה"א ולא נמלך בשכינה גרמו לו ירידה דכתיב לך רד כי שחת עמך בגין דלא קבילו לאת ה"א בדחילו די"וד וברחימו דה"א כבר ידעת כי יש אהבה ויראה חיצונית ואהבה ויראה פנימית. והאהבה והיראה החיצונית היא אהבה בעבור קבלת הטובה ויראה מפאת העונש. אמנם האהבה הפנימית איננה בעבור קבלת פרס אבל תהיה אהבתו בהאל יתברך אפי' נוטל את נפשו כמ"ש בר' עקיבא ע"ה גם היראה הפנימית איננה מפאת העונש אבל תהיה יראתו מהאל יתברך אם זכה להשיג גדולתו וגבורתו ונוראותיו יכיר חסרונו ויפחד ויירא מעבור על רצונו לא מפאת העונש שיגיעהו בעברו על מצותיו והנה האהבה והיראה הזאת הפנימית היא מתיחסת אל החכמה והבינה בסוד הן יראת יי' היא חכמה וסור מרע בינה כי בהגיע האדם במחשבתו אל שני המדות הללו המיוחסו' אל העה"ב כי החכמה היא סוד עה"ב שנא' להנחיל אוהבי יש הוא סוד החכמה ואוצרותיהם וכו' הוא סוד והבינה אזי לא יחוש אל טובות הע"הז ואל הנאותיו אבל ימאס בהם בשערו הטוב ההוא הרוחני והנני מביא לפניך לשון התיקונים למען יתבאר לך זה הסוד היטב אמר ז"ל בראשית י"ש להנחיל אוהבי י"ש ואוצרותיהם אמלא בגין דתמן עותרא ובגין דתמן אוצר דאיהי יראת יי' היא אוצרו ומניה אתמליא לצדיקייא דאינון דחלין לקב"ה ירתין האי י"ש. וערבוביא בישא לא הוו דחלין לקב"ה אלא בגין עותרא דהאי עלמא וכל אינון דמנסין לקב"ה בעותרא הוו מנטין ליה כגוונא דא הי"ש יי' בקרבנו אם אי"ן וכל אינון דמנסין לקב"ה בעותרא ולא דחלין מניה בעניותא כמו בעותרא לאו אינון אלא ערבוביא בישא דאית אהבה ואית יראה אית מאן דדחיל לקב"ה בגין דיחון בנוי או דלא נחית לעניותא או דרחים ליה בגין דיהיב ליה עותרא ומנסי ליה אם נעביד הכי ונחזי היש יי' בקרבנו ויהב לן אגרא בגיניה אם אין דאי לא יהיב ליה אגדא בגיניה לא רחם ליה ולא יהיב צדקה ולא יעביד פקודא ומנסי ליה בודאי האי איהו מהאי ערבוביא בישא. אלא רחימו ודחילו דקב"ה שלים בין דיהיב ליה בין דלא יהיב ליה ובג"ד מני באוריתא ואמר ואהבת את יי' אלהיך ואוקמוה קדמאין אם חביב עליך נפשך מממונך וכו' הנה נתבאר כי היראה והאהבה הפנימית הם בסוד הי"וד והה"א שהם החכמ"ה והבי"נה שהם עה"ב ואוצרותיו הרוחניים וכי ערב רב לא נדבקו בישראל בסוד היראה והאהבה הפנימית שהם סוד הי"וד והה"א רק להנאת העה"ז ומשה עליו השלום חשב להכניסם בסוד היראה והאהבה הפנימית ולבבם לא כן יחשוב לכן ירד מגדולתו הוא שאמר לך רד כי שחת עמך בגין דלא קבילו לאת ה"א בדחילו די"וד וברחימו דה"א פי' שלא נכנסו תחת כנפי הה"א האחרונה ששם היראה

והאהבה בסוד היראה והאהבה הפנימית הנרמזים בי"וד ה"א העליונים אמנם היתה מחשבתם אל היראה והאהבה החיצונית יראה מעונש ואהבה לקבל פרס ובגין כך נחית הוא מדרגיה דאיהו ו"ו כי סוד הו"ו היא מדרגתו של משה כי על זה היה שקול כנגד ששים רבוא כמו שיבאר בהדיא. ואת ו"ו נחית עמיה בגין דלא יתאבד ביניהו דעתיד איהו ברזא דגלגולא לאתערבא ביניהו בגלותא. זאת אומרת כי ערב רב הם המצירים לישראל בגלות החל הזה וכמ"ש שהביא רשב"י ע"ה בס' התיקונים על סוד כבלע רשע צדיק ממנו ווי לישראל כד אתבלעו בערב רב דעליהו אתמר ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהם רע כאשר בתחלה בזמנא דגלותא כל ממנן דאומין בעלמא וערב רב אתמר בהון היו צריה לראש ודאי אינון ערב רב הנה ביאר מה שאמרנו כי לא נודע הרעה אשר יקרא אותם בגלות לפי שנתערבו בהם והוצרך משה ע"ה להמשיך כח הו"ו עמו ולהשאר חוצה לארץ כאשר בתחלה שנתגלגל ובא בדור המדבר כי משה הוא הב"ל וש"ת ושמו יוכיח להציל ישראל ולהתפלל עליהם מרעת ערב רב כי הוצרך מרע"ה אל עזר הו"ו שהם הרחמים להורידה עמו בגלות בסוד עמו אנכי בצרה ואם אמרו זה על השכינה הכל דבר א'. דאינון נשמתיהו הצרים אותנו בגלות החל הזה הם נשמותיהם של ערב רב אותם שנאמר עליהם ועל שמיהם כי שמים כעשן נמלחו וכו' ואלין אינון דלא בעא נח רחמי עליהו הנה הציל בעל המאמר את נח מהאשם המושב עליו מרז"ל על שלא בקש רחמים על דור המבול אמרו אהבת צדק ותשנא רשע א"ל לאברהם אהבת לצדק בריותי ותשנא רשע מלחייבם על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחביריך מהו מחביריך מנח וכו' הנה זה התנצלות בעדו כי הכיר בהם אשר הם מחלק תתקע"ד דורות המחריבין את העולם הם הם ערב רב אשר נשתלו בכל דור ודור וע"כ לא בקש עליהם רחמים ונמחו מן הארץ הם הם זרע עמלק שנאמר עליהם תמחה את זכר עמלק והם חמשה מינים כאשר יבאר בהדיא. ומשה לא אסתמר מניהו והפיל ה"א ביניהו הוא הברית כמ"ש. ובגין דא לא יעול לארעא דישראל עד דיתיב ה"א לאתרהא ויקימינה מנפילתה כי משה הוא שעתיד לבוא לגאול את כנסת ישראל בסוד עד כי יבא שי"לה שעולה לחשבון משה ובסוד מ"ה ש"היה ה"וא שיהיה כי סוד הו"ו יקים את סוד הה"א ובגין דא נחת איהו מדרגיה ונחית ביה ו"ו ובגין דא ה"א נפלת ו"ו יוקים לה ומבואר הוא. ובגין דה"א זעירא הא דאברהם דאיהי ה"א דהבראם אתזער הוא בגינה רמז לנו רמז גדול ונורא כי גניזת האור הראשון המיוחס לבקרו של אברהם שנתמעט שבא הרמז בה"א דהבראם שהיא זעירא כי זה רמז לגניזת האור כמו שקדם הוא אשר חייב החשך עד שכסה הארץ ולא נגלה עליה כחה של ו"ו עד העת אשר יבא משה שהוא כח הו"ו

להאיר העולם ולעורר הבקר ההוא סוד האור הראשון אשר על זה נאמר מוליך לימין משה והימין הוא הבקר של אברהם והבן זה וזהו אמרו ואתמר ביה מוליך לימין משה ואפיק לה מתמן בחילא דו"ו שהוא זרוע תפארתו ואייתי לה עמיה להיות הו"ו והה"א בחבור א' כי עתה בעונותנו מעת שנחרב בית המקדש הצדי"ק אבד לדור"ו והבן ובהיות צדיק וצדק שהם סוד הו"ו והה"א סמוכים אז ינוח עליהם י"וד ה"א העליונים להשלים השם י"הוה יתברך ויתקיים השבועה שנשבע יתברך שמו כי יד על כ"ס י"ה וכמ"ש ר' לוי בש"ר חמא בר חנינא כל זמן שזרעו של עמלק קיים בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם שנאמר כי יד על כ"ס י"ה אבד זרעו של עמלק השם שלם והכסא שלם מה טעם האויב תמו חרבות לנצח וערים נתשת אבד זכרם המה מה כתיב בתריה וי"הוה לעולם ישב כונן למשפט כסא"ו. מאי מדר דר דא משה דאתמר ביה דור הולך ודור בא וסוד הכתוב מדבר בסוד הגלגול ומרע"ה מתגלגל מדר לדור לצרכן של ישראל בסוד ויתעבר יי' בי למענכם הוא סוד העיבור. והא אוקמוה דלית דור פחות מששים רבוא הוא סוד הו"ו המיוחסת לכל מיני הששיות כאשר קדם סוד השש והששים והשש מאות והששים רבוא ומשה היה שקול כנגד כלם ודא הוא משה דאתמר ביה דאתתא ילדה במצרים ששים רבוא בכרס אחד. יאמר כי אפי' שיחתן של ת"ח צריכה תלמוד ולא על דברי תהו דרש כשראה שהיה הקהל מתנמנם כדי לעוררם אמר אשה אחת ילדה במצרים ס' רבוא אמר דברי גוזמא מיוסדים על האמת כי כך דרכם עליהם השלום בשעה שהם מגזימים לצורך השעה מדברים אמת ומיוסדים על אדני פז. וחמש מינין אינון בערב רב לכך נקראו ערב רב מלשון ערבוביא וגם יש טעם אחר כאשר יבא בפ' כי תשא כי היו עושים כשפיהם מכי נטי שמשא שהוא ערב רב. ואינון עמלקים גבורים רפאים נפילים ענקים. ובגינייהו נפלת ה"א זעירא נתמעטה כי מארת כתיב מצד החשך המכסה אורה הוא סוד הנחש שאלה החמשה רחות נמשכו ממנו והם היו במורדי אור והבן. בלק ובלעם מסטרא דעמלק הוו טול ע"ם מן בלעם ל"ק מן בלק אשתאר בבל כי שם בלל יי' שפת כל הארץ כבר ידעת אמרם תמיד כי השם גורם וכי הוא מוסכם מלמעלה אשר על כן היו בודקין החכמים הראשונים בשם בההוא עובדא דכידור ואמר כי עמלק הוא ראש גוים והארס שלו נמשך בבלעם ובלק כי הם אמרו להכחיד שם ישראל עוד כי הוא נלחם בהם בצאתם ממצרים וסימן שמו רשום בשניהם בסוף תיבות ע"ם ל"ק וראשי התיבות בב"ל הם הם אשר בנו המגדל להלחם עם יוצרם הם שאמרו לאו כל כמיניה לבור לו את העליונים נעשה מגדל כנגד מגדל עוז ונתן ע"ז בראשו הם הם המקצצים ונקרא המקום בבל כי שם בלל יי' שפת כל הארץ והם הם הנשארים מאותם שנאמר בהם וימח את

כל היקום שיצאו מחם שנאמר ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען וכוש ילד את נמרוד הוא החל להיית גבור בארץ להמרי' כל העולם על הב"ה בעצת דור הפלגה הוא היה גבוד ציד היה צד דעתן של בריות למרוד במקום ושם נאמר ותהי ראשית ממלכתו בבל הוא שאמר בכאן אלין אינון דאשתארו מאינון דאתמר בהו וימח את כל היקום והוא סוד מחה אמחה את זכר עמלק מחה בעה"ז אמחה לעתיד לבא זכר זה המן עמלק כמשמעו מתחת השמים שלא יהיה לו נין ונכד תחת השמים הנה למדנו כי משרש נח"ש יצא צפ"ע כך עולה עמל"ק כך הגיד לי מניע קולמוסי והוא אמת כפי המקובל כי משרש הנח"ש הוא בא והוא המקולל שבכל הקליפות כמו שאמרו בפ' ארור הוא מכל הבהמה וכו' כמה עדבובין דאינון בישין דאקריאו בעירן וחיוון. אבל אית ערבוביא מסטרא דנחש ואית ערבוביא מסטרא דע' ממנן על אומין דדמו לחיון ובעירן. ואית ערבוביא דשדין ורוחין ולילין וכלהו מעורבבין בישראל ולא אית בכלהו לטייא כעמלק דאיהו חויא בישא אל אח"ר איהו גלוי לכל עריין דעלמא איהו רוצח ובת זוגיה סם המות ע"ז וכלא סמא"ל ואית סמאל ואית סמאל ולאו כלהו שויין אבל ההוא סטרא דחויא איהו לטייא על כלא והוצרכתי לבאר לך הסוד הזה למען תשכיל כי בעונותינו שרבו נטמעו הכחות האלה בישראל מצד הגרים שנתערבו ונטמעו בישראל אשר לא מבני גרי צד"ק הם הם הנקראים ערב רב הם אשר החריבו מקדשינו ועוד היום רבים מהם בישראל הם המראים חומה ותחתיה תעמוד הבהרת כאשר יתבאר בהדיא בחמשת מלכי הקליפה אשר יזכור. ומאלין דאשתארו מנהון בגלותא רביעאה אינון רישין בקיומא סגיא ואינון קימין על ישראל כלי חמס. אמר כי אלה הרודים בעם ישראל בפרך לא מבני ישראל המה וזה להם האות כי כל המתמנה על הצבור ומנהיגם ברחמים ונותן נפשו עליהם בידוע שנשמתו מכנס"ת י"שראל כי מרחמם ינהגם. אמנם המתמנים על ישראל בכלי חמס נפשותיהם באה משרש נחש הוא עמלק ומהגרים מהם שנתערבו בישראל וע"כ הם צרים אותם וזהו המין האחד מחמשת המינין. המין השני נקראים נפי"לים ואגב אורחיה יבאר למה נקראו נפילים ואמר ועליהו אתמר ויראו בני האלהים וכו' דכד בעא קב"ה למעבד אדם וכו' אמרו מה אנוש כי תזכרנו וכו' והפילם הב"ה מקדושתם ונטפלו בזנות ומהם באים הנשמות של הנואפים הנמצאים בישראל ולא מבני ישראל המה והסוד ויחל העם לזנות אל בנות מואב לא אמר ויחל ישראל כי בני ישראל לא יעשו עולה והעם הם ערב רב והוא אמרו ואינון עז"א ועז"אל דמנייהו נשמתהון דערב רב.

ובגין דא אפיל קב"ה מעלמא דאתי לאל. הנשמות בעלי הניאוף כמו שהפיל לשרשם ממקום הקדושה ויהב אגריהו בהאי עלמא אם נתעסקו באיזה מצוה שנאמר ומשלם

לשונאיו אל פניו להאבידו. המין השלישי נקראים גבורי"ם וביאר מי המה אלה ואמר עליהו אתמר המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם הם דור הפלגה שבאו מנמרוד הוא היה גבור ציד כמו שביארנו להמריד העולם לפני הב"ה בדור הפלגה אנשי הש"ם אשר אמרו הבה נבנה לנו וכו' ונעשה לנו ש"ם להפרידה מאלוף. ונשמות המינין והאפיקורוסים מהם באים ושרשם בעמל"ק שהוא ענף המכחיש את השורש הנלחם בהקב"ה והוא נלחם בם בסוד מלחמה ליי' בעמלק וכבר ביארנו כי הוא ראש לכלם והמקולל שבהם וזאת הכת אל תהי להם תקוה יען כי הם כופרים ומכחישים אל שורש האמת. ואמר שמהם הם אותם הבונים בתי כנסיות ובתי מדרשות השמים בהם ס"ת ועטרת על ראשו ואין כוונתם רק לקנות להם שם ולא לשם שמים כי כן עשו בוני המגדל שנתנו ע"ז בראשו ונתנו חרב בידה כי זה דוגמת זה כי לא יבנו הם בתי כנסיות ובתי מדרשות רק להיותם חרב בידם לעשות חפצם ורצונם להתגבר על העם המה הגבורים המתגברים על ישראל העניים המרודים ועליהו אתמר והמים גברו מאד מאד על הארץ הם מיוחסים אל המים הזדונים מי המבול לא אל מי התורה הנקראת מים חיים. המין השלישי הם הנקראים רפאי"ם. יש מבני אדם שיש לאל ידם להציל את ישראל מיד אויביהם הצרים אותם בהתעולל עליהם עלילות ברשע והם נמנעים מעמוד על נפשם ומתרפים מזה כי יאמרו מה לנו ולצרה הן אנו בטוחים כי לא תגיע לנו הצרה ומונעים טוב מבעליו והנה שע"ה צווח ואומר הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשוך כי תאמר הן לא ידענו זה וכו' הנה אלה האנשים הם חלק הרפאים. לא מבני ישראל המה המוסרים נפשם אל צרת הצבור שהרי מרע"ה מסר עצמו עליהם אמר ואם אין מחני נא מספרך ודוד ע"ה עם גלית ואסתר שמה נפשה בכפה לבא אל החצר הפנימית לבקש על עמה וזה לפי שכל ישראל גוף א' הם ואם יכאב אבר מאיבריו יכאב כל הגוף ומי שאינו אבר מאיבריהם של ישראל לא יחוש לצרתם ואלה האנשים הרפאים ענשם שלא יקומו ובעת פקידתם של ישראל יאבדו ובשמחתם לא יתערב זר שנאמר מתים בל יחיו רפאי"ם בל יקומו. המין החמישי נקראים ענקים הם המתגאים המזלזלים בכבוד ת"ח המעניקים התורה שנאמר בה וענקים לגרגרותיך. אלין אינון דאהדרו עלמא לתוהו ובוהו חוזר על החמשה המינין הנז' ורזא דמלה חרוב בי מקדשא כי ערבוביא שלהם בישראל גרמו חרבן ב"ה והוא סוד והארץ שהיא ישוב העולם הרמז על ב"ה היתה תוהו ובהו לסבתם. מיד דיתי אור בזמן הגאולה שנאמר קומי אורי כי בא אורך יתמחון מן עלמא ויתאבדון. אבל פורקנא לאו איהו תליא אלא בעמלק באבדן של עמלק כי הוא ראשית גוים המצירים

לישראל ואחריתו עדי אובד דביה אומאה כי כן נשבע יתברך כי יד על כס יה מלחמה ליי' בעמלק מדור דור:

דף כט.

תנינן כל שלמה דאתמר בשיר השירים במלכא דשלמא דיליה במלך סתם בנוקב' מלה תתאה בעילאה ורזא דמלא דירתא תתאה לעילאה תרוויהו כחד והיינו **ב** וכתיב בחכמה יבנה בית וכתיב אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון אפריון דא תיקונא דעלמא תראה מעלמא עילאה דעד לא ברא קב"ה עלמא הוה הוא ושמיה סתים בגויה חד ולא קיימא מלה עד דסליק ברעותא דמחשבה לקיימ' כלה במטון ודסמטיר' למברי עלמא והוה רשים ובני ולא קיימ' עד דאתעטף בעטופא חד דזוהרא עילאה דמחשבא וברא עלמא וכו' במטון דקלפוי קסטורין ידיען וכו'.

ביאור המלות עד דסליק וכו' דסמטיר' בהנעת המצנפת בויקרא רבה הוציא את המקלל כל אחת ואחת נוטלת חותם של בעלה וסמנטירין של בעלה וכן בפ"ק דברכות משל למלך וכו' על אחת מהן כתב אם אינו מראה חותם שלי וסמנטירין שלי אל תאמינו ופירש הערוך מצנפת. במטון דקלפוי קסטורין ידיען משל הוא ופי' בהנעת ההכאות המאורות יודעו. וכוונתו בסמטירא כלומר במדת הכת"ר שהוא מקיף אל המוח כמצנפת והרצון בו בהגיע תור הרצון שהוא הכתר לברוא העולם:

לפי שאמר שהשכלת המשכילים הנז' ותשוקתם לקבל מלמעלה ולהשפיע אל האפריון הנז' בכל מה שתצטרך הביא זה הכתוב הנז' בשיר השירים כי הוא יגיד חבור המדות בסוד משפיע ומקבל ואמר כי כל מלך המכונה בשם שלמה ר"ל שבא בכנוי שלמה הוא מלך שהשלום שלו וכבר ידעת כי מדת היסוד הוא המשים שלום בבית והכוונה על המלך העלי"ון שהיא התשובה שהשלום שלו כי הוא סוף הנהר. אמנם מלך סתם בלא כנוי הוא בנוקבא כלומר בעטרה מלה עילאה בתתאה כי זה תלוי בזה ואין בזה אלא מה שבזה.

דירתא תתאה לעילאה הבית והעליה שניהם נבנות כאחד והוא משל כי כאמה בתה. ואמר כי זה נרמז בבית דבראשי' כי צורת הבי"ת יש בה גג למעלה וגג למטה ומשך אחד מחבר שני הגגין להורות על שני בתים ובית ועליה על גבה והמקשרם הוא הו"ו והושם צורת הו"ו בתחילת השטחים ולא באמצעיתם כזה # להורות כי אין לחקור מה לפנים ומה לאחור ממנה כי החקירה אחר כותלה אסור כמ"ש ז"ל במופלא ממך אל תדרוש והוא מה שאמר בתחלה בתר ההיא נקודה לא אתידע כלל ולכן נסתמה מאחוריה

ונפתחה מלפניה להורות שהיא מקבלת בדרך נסתר וסתום ומשפעת מלפניה לכל מה שתחתיה בדרך נגלה ואלו הושם הו"ו באמצעיתה היה מורה חלל וכניס' בתחילת האצילות ואין הדבר כן כי חתום וסתום הוא ומחלליה מות יומת כאשר אני עתיד לבאר בענין שבת ב"ה ולכן הושם הו"ו בתחלת השטחי' לסתום דרך כל מחשבה ורעיון מתפוס במה שאחריה וזהו כוונת הבהיר למה בית דומה לאדם שנוצר בחכמה שסתום מכל צד ופתוח מלפניו וכו' והוא מ"ש אפריון עשה לו המלך העליו"ן שמדת השלום שלו ועל ידו תקן אותו האפריון מעצי הלבנון הם ארזי לבנון אשר נטע. ומ"ש דעד לא ברא קב"ה עלמא הוה הוא ושמיה סתים בגויה. כבר ביארנו כי שם כל דבר קובע בה ידיעה ודמיון ודוגמא כי השם הוא כדמיון הגוף אל עצר הנרשם בסוד יהו"ה הנכתב ואינו נקרא ושם אדני נכתב ונקראו נמצא ששם יהו"ה נרשם ואינו נקבע בקריאתו רק באדנ"י שהוא מלבושו ולפי שקודם שנברא העולם היו אותיותיו ית' ר"ל רשמיו המורים על פעולותיו בעמקי האי"ן בלא לבוש רק בגוון לבן הבלתי נרגש לרוב בהירותו ולא היה בעולם דבר נפעל נרגש על מה שיקרא שמו כי השם הוא הגלוי והמורה על הפעולה לכן אמר הוה הוא ושמיה סתים בגויה. ומ"ש ולא קיימא מלה עד דסליק ברעותא דמחשבה לקיימא כולא וכו' עתה בני שמע בקולי ואל תפן אל קשי העם ההולכים בחשך האומרי' כי יראה מדברי בעל המאמר שהיה זמן שנתחדש לו ידיעה מה שלא היה לו מקודם ח"ו ח"ו או שנתחדש לו רצון חלילה וחס רק כוונתם ז"ל לכל דבר שיש לו התחלת מעשה שלא היה מקודם לתאר אליו כל חלקי הסותר מהן ולא על דרך לשון בני אדם כאומן הרוצה לעשות איזה פעולה ומחשב בדעתו אעשה כך וכך והיא כך וכך ויחסו היחס הזה אל האל ית' בבריאת העולם להודיע שלא נעלם ממנו דבר והפכו מהמקיים אותו או ההורס אותו ובראו על צד היותר נכון והכל במחשבה עד שיצא לפועל וכמו שפי' בפ' וירא אלהים את כל אשר עשה וכו' שלא נתחדש לו הידיעה ההיא אחר העשיה אמנם ראה זה מקודם. ומ"ש במטון דסמטירא למברי עלמא כלומר בעת שעלה ברצון המחשבה לקיים הכל בהנעת הכת"ר שהוא כמצנפת אל האין סוף שהוא המוח וכשהגיע רצון כל הרצונות ית' בכתר שהוא האי"ן להמציא ממנו הי"ש היה בונה עולמות במחשבה מקודם ומחריבן וקיים אותם בהנעת הכתר שהוא סובב ומכתיר את המוח כמצנפת כי בו היה רושם העולמות ולא הוו קיימי עד דאתעטף בעטופא חד דזיהרא עילאה דמחשבה וברא עלמא והוא סוד מ"ש נתעטף בטלית לבנה וכמו שהביאו במדרש רבה ר' שמעון ן' יהוצדק שאל לרבי שמואל בר נחמני א"ל מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהיכן נבראת האורה א"ל מלמד שנתעטף הב"ה בשלמה והבהיק זיוה מסוף העולם ועד סופו הוה קאמר ליה

בלחישא א"ל ולא מקרא מלא הוא עוטה אור כשלמה א"ל כשם שקבלתי בלחיש' כך אמרתי לך בלחישה. ודקודמדוי מה הוו אמרין ממקום בית המקדש יצאת אורה לעולם שנאמר והארץ האירה מכבודו ואין כבוד אלא ב"המ שנאמר כסא כבוד מרום מראשון. והואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא. ראוי לדעת כי בכל מקום שתמצא לרז"ל אומרים בעל אגדה כוונתם אל הסוד הנסתר אשר בדבריה' וכמ"ש רשב"י ע"ה לר' יוסי כלום שמעת מאביך שהיה בעל אגדה מהו בעטרה שעטרה לו וכו' כי על סוד הענין שאל אותו ועל כן סח לו ר' שמואל בר נחמני בלחישה כי ענין אגדה משמע בלחש ובסוד כענין ויגד לכם את בריי"תו כמו שיבא לפנים בע"ה והתבונן בדבריהם ע"ה כמה העמיקו לגלות סוד גלוי האורה הבלתי נתפסת עד שאמרו בה כיצד ברא הב"ה את האורה ואמרו לשון בריא' באורה שהוא מציאות יש מאין והנה לפי הנראה השאלה הזאת תפול על כל מה שברא הב"ה כי יוכל השואל לשאול היאך נבראו הגלגלים והיאך נבראו הכוכבים היאך נבראת הארץ ויסודותיה והימים וכל אשר בהם וא"כ מה היתה כוונת השואל על האורה בלבד אמנם לפי המונח והמקובל כי כל הדברים נבראו ע"ד השתלשלות זה מזה ומהדרגות רבות לאין חקר ולאין מספר כי כל פעולות מעלה הם מתאצלים ובאים באמצעות כח היסו"ד והמלכות ומהם עיקר אצילות מציאות העליונים שכליים ורוחניים ומורגשים ומוטבעים וגשמיים בעלי החמרים אשר נתלבשו ונצטיירו בהם ובאו איש איש ממקומו אל עבודתו ואל משאו כפי מה שגזר' חכמתו י"ת והכל באמצעות המקבלים זה מזה ונותנין זה לזה עצמו מספר.

ובהיות כי עיקר ושורש כלם מן האור הראשון שנתגלה בהעלמתו שאלמלא הוא לא היה נגלה דבר כמו שכבר ביארנו רצה ר"ש כי יהוצדק להבין ענין גלוי האורה כי בלא ספק יפול בו ענין בריאה והוצאת י"ש מאי"ן ואמר לו מפני ששמעתי שאתה בעל אגדה וסוד הגד נא לי היאך יצייר בשכלי מציאות גילוי האורה מהאי"ן א"ל נתעטף הב"ה בשלמה והבהיק זיוה מסוף העולם ועד סופו והנה אעפ"י שהמפרשי' פירשו כי נתלבשה הבי"נה בחכמה והבהיק האור ודעתם בזה כי התפאר"ת יצא מהחכמה כמ"ש ז"ל מבלת חכמת אלהים של מעלה תור"ה והיא תורה שבכת"ב הנה כוונו בזה להודיע שהכל היה בה כמ"ה ומשם נתפשט כל מה שנתפשט אמנם כפי כוונתנו והמקובל אצלנו הוא כי אלמלא לא נתעטף אור הקדמון שהוא מוצא ומקור האור הראשון בטלי"ת לבנ"ה והיא החכמה שנתכסה בה האור העצום לא היה נראה ונגלה כי הכסוי היה סבת הגלוי והכל הולך למקום אחד כי המדות הם כסויים מלבושים זו לזו. וכן כתב בספר הקנה כי החכמה מקבלת זוהר מאלף של אהי"ה ואותו הזוהר מתנוצץ ויוצא ממנו שנאמר עוטה

אור כשלמה עוטה ר"ל מקבל השמלה ר"ל התפשטות החכמה עכ"ל וכן נראה מלשון הזוהר שאמ' עד דסליקו ברעותא דמחשבה לקיימא כלא במטון דסמטיר' למברי עלמא והוה רשים ובני ולא קיימא עד אתעטף בעטופ' חד דזיהרא עילאה הנה דמו הענין לאומן המשעיר בכליו ציור מחשבתו להוציא כלי למעשהו שהוא מחשב כל חלקי הסותר והבונה. הנה ביאר לו סוד גלוי האורה באצילו' העליון וע"ז א"ל ודקדמוי מה הוו אמרין כלומר והחכמי' שרדמוהו מה היו סוברי' בגלוי האורה א"ל ממקום ב"ה וכו' כלומ' לא דברו למעלה רק ממדת המלכו' למטה וזהו הטעם למה א"ל בלחיש' וז"ש ואפיק אילנין עילאין ארזים רברבין מההוא נהור' כבר ידעת משז"ל כקרני חגבי' היו ועמד ועקרן ושתלו וכו' ונעשו ארזים שנאמר ארזי לבנון אשר נטע הנה רז"ל ע"ה יחסו להההויות העליונו' בעוד שהיו בעומק האי"ן לקרני החגבי' הבלתי נרגשים ונראין לעומק העלמת' וכשעלה בחפצו הקרום לגלותן עקרן ושתלן ואף זה הדמיון ע"ה משל כי הנטיע הקטנה אם לא יעקרוה ממקום שרשה אל מקום אחר לא תצלח והרמז ליציאת ההויות אל הגלוי וזהו ונעשו ארזים גדולים ואמרו זה ביחס הגלוי לא שנשתנו ממה שהיו כי לא יפול בהם התוספת והמגרעת ח"ו כי אם מצדנו אנחנו מחומד רק וביחס ההעלם והגלוי וזהו ארזי לבנון אשר נטע כי מהלב"נון יצאו ואח"כ נטעו וז"א ואפיק אילנין מההוא זיהרא עילאה וכבר קדם לך כי מלת זוהר נאמר על הכת"ר כמ"ש והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע. והנה דמו אותם אל קרני חגבים ולא לדמיון אחר יען מצאו בחגבים דמיון אחר ג"כ בענין המלבוש אמרו כהדין קמצא דמלבושיה מניה להודיע כי הוא ית' ומלבושיו שהם ספירותיו דבר א' בלתי נפרדים מהשורש.

ואמר ושוי רתיכוי על כ"ב אתוון הם הם אותותיו ומרכבותיו שיצאו מהגה פיו ית' שמו. אתגלפו בעשר אמירן ואתיישבו כי העשר של האצילות הקדוש הם הם המקיימות המרכבות כלם והם בכללם ל"ב נתיבות חכמה. ומ"ש אתגלפו בעשר אמירן פי' שכל הכ"ב אתוון תמצא בעשר הדברות במשנה תורה כי הטי"ת אינה בדברות הראשונות לסוד נכמס יתבאר שם בע"ה בפ' וישמע. מאלין עביד ההוא אפריון כי כח הספירו' נטועות במדת המלכות בסוד כל הנחלים הולכים אל הים הם הם הארזים הם הם הנטיעות הם הם הנחלים הם הם הימים הם הם השבתות הם הם השמטות הם הם השביעיות כלם כי כל אלה הדברים מתיחסים אליהם ביען הם כוללים לכל הנמצאות. עשה לו המלך שלמה לו לגרמיה לו לתיקוניה לו לאחזאה יקרא עילאה לו לאודעא דהוא חד ושמיה חד. כבר ידעת מ"ש רשב"י ע"ה בפ' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום עתיקא דעתיקין עד לא ומין תקונוי באני מלכין ומשער מלכין ולא הוו מתקיימין וכו' עד

מכאן אוליפנא כל רישא דעמא דלא אתתקן איהו בקדמיתא לית עמא מתתקנין ואי איהו מתתקן כלהו מתתקנין אשר הכוונה כי שלימות ספירותיו יתברך תלוי בו וכי גם הוא ית' שלימותו נודע מספירותיו כי הם תיקוניו כי הם צורך גבוה והבן זה מאוד כי הן הנה יעידון יגידון שלימותו וכבודו וז"א לו לגרמיה כי הם עצם מעצמותו לו לתיקוניה כמ"ש לו לאחזא יקרא עילאה כי בלתם לא נודע כי אינו נודע רק ממלבושיו לו לאודעא דהוא חד ושמיה חד כי מתוך הרבים נודע כח האחד המתפשט בהם בפרט ובכלל ובפרט ומ"ש ובמטון דקלפוי קסדורין ידיעאן אלה המלות היו משל מורגל בפיהם כי בכח ההכאות המאורות והניצו' נגלים ונודעים והדמיון בזה כי כח האש והאור הנו בחלמיש בכח ולא יצא אל הפועל רק מכח ההכאה בגבורא והוא סוד בחלמיש שלח ידו הפך משרש הרים וענין ההכאה הזאת ג"כ משל להם ז"ל על הוצאת הדבר שהוא בכח אל הפועל וכמ"ש אין לך כל עשב ועשב למטה שאין לו שר למעלה ומכה אותו ואומ' לו גדל הוא הכח הגובר בו ומשגיח בו כאילו גוער ומכה אותו להוציאו אל הפעל וכמ"ש רז"ל בקשו המים התחתונים לעלות עד שגער בהם הב"ה והכוונה בזה כי כל דבר ודבר הנפרד ממקורו יצר לו כאלו אינו חפץ להתפרד משם ולכן נקראו המים התחתונים מים הבוכים כאילו הם בצער על הפרדם מהעליונים וזהו סוד ג"כ והארץ היתה תוהו ובוהו שאז"ל שהיתה תוהה ובוהה והמשל שמשלו רז"ל על שני עבדים שהיו בטימי א' ובאוני א' על אחד גזר שיהיה ניזון משולחנו של מלך ועל א' גזר שיטרח ויאכל וכו' ומן הטעם הזה אמרו כי מכח ההכאה יצאו המאורות והזהרוריות ונודעו והוא ע"ד מ"ש למעלה עד דמגו דחיקו דבקיעותיה נהיר נקודה חדא כי כל דבר היוצא והנגלה ממקורו מתיחס אליו הדוחק וההכרח. ועל זה אמר נוף לסטרא דא לעילא נזף לימינא נזף לשמאלא נחית לתתא והן לד' זיויין הנך רואה כי יחס ההתפשטות אל הגערה מטעם זה כי כל הדברים משוקקים להיות במקורם ושורשם אשר מטעם התשוק' ההיא אחרי הפרדם ממקורם תמיד רצים ושבים כאשר אני עתיד לבאר סוד הרצוא ושוב והנה מכח ההכאה והגערה ההיא נתפשטו הקצוות.

מלכו אתפרש לעילא ותתא ולד' זיויין הוא סור ההתפשטות לששה צדדין שהם ההיקף הכולל כל העגולה כי אין זולתם כאשר נודע מטבע המחוגה כי אין בכל סבוב העגולה והיקפה רק שש מדות רגלי המחוגה מהנקודה אל ההיקף והיא סוד הו"ו שהיא קו המדה שבה נמדדו כל הקצוות הששה הן למעלה הן למטה כל עולם לפי ערכו כאשר אני עתיד לבאר בסוד תמונת אות הסמ"ך אשר מספרה ששים בסוד השש קצוות המתפשטות מהנקודה שהיא י"וד אם יגזור האל בחיים. למהוי חד כי זאת התמונה העגולי' תורה על

האחדות יותר מכל התמונות כי תמונת הנקודה בעגולה כל האלכסונות היוצאות ממנה שהם ששה קוין אליה שבים מקיפים וחוגגים ואתה דע לך.
נהרא עילאה נחית לתתא ועביד לה ימא יחזור לענייננו הראשון לאפריון עשה לו המלך שלמה שאמר למעלה תיקונא תתאה מעלמא עילאה וביאר היאך היה התיקון ההוא ואמר שהנהר העליון שהיא הבי"נה היוצא מחכמה שנקרא' עדן יורד למטה דרך הצנורות אל העטר' היא הבריכה העליונה ומרוב ההשפעה היורדת למטה נעשית י"ם הגדול בסוד כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא כלומר איננו שבע כי תמיד הוא משתוקק לשאוב הטוב ההוא ואינו שבע לפי שאין לו מעצמו כלום רק מה שנותנים לו בדרך צדקה וע"כ נקראת המדה הזאת עני בסוד תפלה לעני כי יעטוף כי העני לעולם רעב והעשיר לעולם שבע כי אינו דומה מי שיש לו פת בסלו וע"כ תמיד שואבת ובולעת בל ההשפעות היורדות אליה מהנהר העליון ונקרא נהר ע"ש השפע היורד כיחס המים הנגרים למורד. גם מלשון קבוץ לפי שהוא מקבץ כל השפע ממדת החכמה כמו ונהרו אליו כל הגוים גם מלשון אורה כמו ונהורה עמיה שרי. דא אפיק זו בי"נה וי"סוד כי הם ראש הנהר וסופו. ודא שאיב זו העטר' המקבלת מסוף הנהר ומפרנסת בניה ואכלוסיה מהצד"קה שהיא מקבלת. וכדין בחכמה יבנה בי"ת לכן נקראת בינה מלשון התבוננות ובנין ואותיות י"בנה הם אותיות בי"נה ובהיות בית בינה מליאה לה עמיר מהחכמה גם בית העטר' נבנית ממנה כי שניהם הם הבית והעליה המצויירות בצורת הבית אבל בית עילאה רברבא ישובא דעלמא כי ע"כ נקראת רחובות הנהר לפי שהוא רחב ומתפשט בכל הספירות להשקות את הגן לתת ישוב וקיום לעולם **מלך** סתם ביתא תתאה יחזור לתחלת הענין שאמר כל שלמה האמור בשיר השירים במלך שהשלו' שלו וכל מקום שנזכר מלך סתם בלא כנוי שלמה הוא העטרת כמו הביאני המלך חדריו מלך אסור ברהטים וז"א מלך סתם ביתא תתאה והביא ראיה מהכתוב והמלך ישמח באלהים עלמא תתאה חדי בעלמא עילאה הנקראת אלהים כי בניקוד אלהים ננקד שם **י"ה"ו"ה** וביאר מה היא השמחה ואמר כד אתער גבורה עילאה לאחדא לה תחות רישיה בסוד שמאלו תחת לראשי הוא תחלת השמחה כי בהריק סוף הנהר שהוא הברית בחד שבילא טמיר וגניז דעייל בה הנה בשפע ההוא נשתכלל העולם **ב** תרין דאינון חד כי נעץ ראשו בסופו וסופו בראשו. כאן אתר חדי כלומ' המלך סתם באיזה מקום הוא שמח במדת אלהים העליון כי הוא השולח לו חיים ולכל הנמצאים כי לכך נקרא חיי מלכא כי הוא חיים למלך סתם דא הוא עיקרא דביתא הוא יסוד הבית ביתא דא בני ביתא דעלמא כי קיום

הבית התחתון הוא העלייה שעל גבה כי העליון נושא את התחתון כמו שאמרנו בסוד הארון נושא את נושאיו. ורזא דא בראשית בית ראשית בית של ראשית שנקראת חכמה. כד כניש כלא לגויה וכו' חזר לענין הים הגדול שאמר שנעשה ים ברוב השפע היורד שם ואמר כי כששואבת המים העליונים ונכנסים בקרבה זה הים נקפאים מימיו. כבר ידעת כי מימי העטר' נתיחסו אל הקפיאה מצד הגבו"רה ואל מים חיים נגרם מצד הח"סד והטעם בזה לפי שמדת החסד לעשו' חסד ולהטיב תמיד עם הראוי והבלתי ראוי אמנם הטוב ההוא בחיוב יעבור ע"י הגבורה הנקראת צפון כי הימין נותן והשמאל מקבלת והנה השמאל מעכב הטוב ההוא אצלה לבל ינתן כי אם לטוב לפני האלהים והוא סוד מה רב טובך אשר צפנת ליריאך כי היא צופנת הטוב ההוא ליריאים וע"כ נתיחסו מימי החסד אל הנגרים ומימי הגבורה אל הנקפאי' ולפי שהעטר' תקבל ראשונה מצד צפון הנה מימיה קפואים ולא יהיו נגרים עד נוח עליהם מי הדרום.

והואיל ואתא לידן הסוד הנמרץ הזה כי הוא סוד הזיווג העליון אעורר אותך על סוד נכמס תמצא אותו רמוז בכמה מקומות בספר הזוהר והוא כי בתחילת הזווג מתעורר השמאל בתוקפו וכגבורתו לעורר האהבה במדת העטרת בהתלהבות אש החזקה ולא תשקוט הארץ עד יבואו המים מהדרום הם המכבים האש החזקה ועל הגזמת חוזק האהבה הזאת אמר שע"ה מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה וכבר ידעת שנקראת מדת החסד מי"ם רבי"ם. והוא סוד ג"כ אשר בגדיך חמים בהשקיט ארץ מדרום כלומר שהארץ העליונה מתמלאת דין וחום מכח הצפון כשהיא שוקטת ונוחה מהדרום עד שלא ישפיע בה מימיו לקרר חומה ואשה ודע כי אלמלא החום והקור לא היתה פריה ורביה בעולם כי בהתקוממות ההפכים זה לנגד זה יצא מכח לפועל פרי מזוג משניהם וזה הענין נמצא בכל עולם ועולם כפי מה שהוא אם בעולם הטבע בפגישת גשם בגשם. ואם בעולם הגלגלים בהבטת הככבים זה בזה. ואם בעולם המלאכים בהשכלה לבד היא היא ההסכמה הנמצאת בהם ואתה דע לך כי אינני רשאי להאריך בזה הענין יותר פן יחשדני שומע לסבת מעוט הבנתו:

ועוד צריך אתה לדעת כי המים הקפואים הם מתים והמים הנגרים הם חיים ביען נמצא בהם כח התנועה ולסבת ההקפאה הנמצאת בים הגדול נקראים אוקינוס והם שני מלות דוק ינוס כי דוק בלשון יון מת וינוס בלשון יון ים ירצה הים המת לפי שהוא נקפא וטעם הדבר כי כשהיו המים בשעת הבריאה נסים ומתפשטים והולכים גער בהם הב"ה ועמדו וכל דבר העומד מתנועתו הוא מת וזהו אוקינוס ר"ל עמד מהניסה ואם תלטוש עיני שכלך תבין כי הכל פונה אל ענין אחד כי כשמגיעים המים העליונים אל העטרה הם

קפואים ומתים ולא יוגרו ויתפשרו רק במים החיים הבאים מהחסד ובהיות במים ההם הקפואים טבע מתים תמיד משתוקקים לחיות וע"כ הם שואבים ובולעים כל מימות שבעולם כי כל דבר מת משותוקק לחיות בהשתוקקות החומר לקבל צורה וכבר ידעת מעשה דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו פורשים בים הגדול כי הוא אמת הנסיון הזה אמרו שם שנכנסה ספינתן למים שאין הולכין ר"ל קפואים שאין הרוח מנענעתן א"ל רבי אליעזר לרבי יהושע לא באנו לכאן אלא לנסיון מלאו משם חבית מלאה מים כיון שעלו לרומי א"ל אדריינוס מי אוקינוס מה הם אמרו לו מים בולעים את המים אמר להם חזון לי מלו מנה לחד קלתא והוו יהבין לגווה מיין והיא בלעא להון אשר נתבאר מהנסיון הזה כי כל דבר מת משתוקק אל החי להיות כמוהו וזהו אומרו ימא דקפאו מימוי שאיב כל מימין דעלמא וכניש לון לגויה מרוב התשוקה אל החיים. ומיין אזלין ושאטין ואשתאבו ביה כלומר המים העליונים הולכים אליהם ונבלעים שם. וסימניך מבטן מ"י יצא הקר"ח כלומר מבטן המדה הנקראת מ"י שהיא בי"נה שעמדה בשאלה כי לכך נקראת מ"י באשר יתבאר לפנים משם יצא הקרח הנורא שבמדת העטרה שמימיה נקפאים ובולעים שאר המים היורדים לרוב תשוקתם להיות כמותם ובשלמותם כאשר היו בתחלה וע"כ נקראו בוכים כמו שביארתי בוכים על פרידתם מהמים העליונים. והשלים לבאר הענין ואמר האי קרח ימא דקפא לא נגדין מימוי אלא בשעתא דתוקפא דדרום מטי לגביה ומקרב ליה בהדיה כדין מיא דהוו גלידין מסטרא דצפון משתראן ונגדין דהא מסטרא דצפון גליד מיא ומסטרא דדרום משתראן מייא. ונגדין לאשקאה לכל חיות הם המרכבות החיצונות שבעולם הנפרדים כי משם נזונים שנאמר ישקו כל חיתו שדי הם שלוחי מטטרו"ן שעולה חשבונו שד"י. גם שלוחי סנדלפון שנאמר כל חיתו יער כי כן עולה חשבונו יער והכוונה כל אוכלוסי העטרה ניזונים משם. ואמר שאלה החיות נקראים הרי בתר כתרגומו טורי דפירודא לפי שיש הרי בשמים למעלה מהם כנגדם בעולם האצילות:

ואחר שביאר ענין מים העליונים היורדים למטה להשקות את הגן המשתוקק אל ההשקאה שהוא רמז אל אצילות המדות זו מזו שב לבאר האצילות מתחלתו לסופו גם כי אין למדותיו תכלית וסוף כמו שאמר בעל ספר יצירה ותכליתן אין להם סוף כי אין חסרון בשלימיתו יתברך אלא שיש לנו לומר שיש להם כח בגבול מבלי גבול וביאור זה כשמדותיו יתברך מקבלות מהשפע הבא מן המקור השלם יתברך הם שלימות ובהמנע השפע מהם נמצא חסר מאליו ולכך יש להם כח לפעול במדת העטרת ביתרון ובחסרון כפי המקבלים כי הספירו' אדוקות בו כשלהבת הקשורה בגחלת וע"כ אמר תכליתן

שאין להם סוף ולפי שעד עתה לא המשיך הענין רק בסירוגין ובדילוג על כן שב לבאר האצילות מראשו לסופו במושלם ואמר כד מחשבה סלקא ברעו דחדוה מטמירא דכל טמירין. המחשבה הנזכרת בכאן היא חכמת אלהים סוד הי"וד אמר כשעלה במחשבה זו בכח הרצו"ן שהוא הכתר לשמוח ברעיה שלו היא סוד ההי"א הראשונה שבשם כי הדיבוק הזה מיוחס אל רצון ורעות לא אל חבור כי מלת חבור תורה על הפכו אמנם מלת רצון יורה על השואה בסוד אחותי רעיי"תי מלשון רצון ורעות ואמר שזה הרצו"ן גם הוא הנרמז בכתר בא מכח טמירא דטמירין שהוא עילת כל העילות ואמר מטי ואתנגיד מגוויה חד כתדא טמירא היא הבינה כי שני המדות היו שם בטמירא דכל טמירין בהשואה אחד וברצון אחד מבלי נטיה לדרום ולצפון כי עדיין לא נתגלו הפאות ולכן הם תמיד ברעוא וברצון א' כי לא יפול בהם לשון חיבור המורה על הפכו רק רצון מתקרבין דא בדא בחד שביל דלא ידיע כלומר על ידי נתיב א' בלתי ניכר כי מלת נתיב הוא נעלם ע"ד נתיב לא ידעו עיט ומלת דרך רחב ועל זה נתיחס דבוקם אל נתיב הבלתי ניכר. והכא הוא ראשיתא דכלא כלומר ראשית כל מה שנברא ונתגלה מהבנין הקדוש. ובית מלך סתם מהאי ראשיתא אשתכלל כי מכח שניהם נתמלאה הבית האחרונה אורה שהיא העטרת שהיא בית שני ובהאי חילא ברא אלהים את השמים ואת הארץ התם. כבר ביארנו כי אלהים האמור במעשה בראשית היא הבי"נה כי ל"ב פעמים תמצא אלהים נזכר במעשה בראשית ע"ש ל"ב נתיבות החכמה הנשפעים בה ולפי שבראשונה ביאר כי בראשית ברא הבורא הנעלם למדת אלהים שב עתה לבאר יציאת הבנין והמשכתו מהבי"נה ואמר כי מכח אלהים נעשו שמים וארץ שהם סוד הו"ו שהם השמים בסוד ואת"ה תשמע השמים והה"א הנרמזת בארץ העליונה. נקודה סתימא דנגדין מימוי ונפקי הוא השפע היורד משני המדות חכמה ובינה מזו לזו זו ממשכת וזו מוציאה וזהו פירוש דנגדין ונפקין. אותו הכח ברא ואפיק קול מגויה דאיהו קול השופר ביאר מה שהקדמנו למעלה כי אין האצילות מתיחס רק להוצאת הקול היוצא מכנפי הריאה ודע כי הבינה מתיחסת אל השופר והקול אל התפ"ארת וכבר ידעת שאין הקול יוצא מהשופר רק בדחיקו כאשר יתבאר במקומו בע"ה. והשמים שלטין בחיי המלך עילאה על ארעא כי שולטנות התפארת על ידי המלכות הוא בכח חיי המלך העליון שהשלום שלו כמ"ש. וסימניך בן ישי חי על האדמה פי' כן י"ש י"וד שהוא הו"ו נמשך ח"י העולמי"ם הוא היסוד הנותן חיות ומחיה על האדמה וזהו ובוי"ו נגדין לה כי הוי"ו הוא הדמיון צנור מתמשך להשפיע אל הה"א האחרונה כי הוא הנותן לה כח לעשות חיל למטה. וארעא מניה אתזנת וזהו ואת הארץ פי' כח הו"ו של וא"ת עם הארץ הודיע

כי כאמה בתה כי האם פעלה שמי"ם ואר"ץ למעלה והבת פעלה שמים וארץ למטה. וא"ו דאתוסף לשלטאה במזוני ארעא. הודיע סוד הו"ו כי לעולם היא תוספת אפילו במבטא. וע"כ נקראת ו"ו התוספת כי היא תוסיף על ענין ראשון כמו ואלה תולדות ואלה שמות וזולתה וביאר טעם הדבר משרשו כי מסוד הו"ו שבשם יבוא התוספת והשפע לכל העולמות ומזה הטעם נקרא מדת הי"סוד מוס"ף ובשבת אנו מתפללין תפלת מוסף כנגד קרבן מוסף שהיה נקרב בשבת והוא סוד נפש יתירה שנתוספת בשבת כי הנפש ההיא שנתוספת בשבת באה מכח הו"ו שבשם יתברך כי מכחה יבואו הנשמות למדת העטרה וכל ההשפעות והמזונות הראוים לכל עולם ועולם וז"א א"ת לעיל והוא חילא דכללא כ"ב אתוון דאפיק אלהים לשמים דא ויהיב כמד"א בעטרה שעטרה לו אמו וכו' והשאר מבואר. מחת עילאה בתתאה ואתמליא בארח דחד דרגא כבר ביארנו למעלה כי כח המוצא הדבר אשר הוא בכח אל הפועל מתיחס אל ההכאה כמ"ש מכה אותו ואמר לו גדל היא היא השגחתו בו. וביאר כי יש הבדל בין דבוק השני מדות העליונות חכמה ובינה ובין חבור התפארת והעטרת וע"כ נתיחס השביל העליון המשפיע מחכמה לבינה אל הנתיב. ושביל המשפיע מתפארת לעטרת נתיחס אל דרך כי הנתיב מתיחס אל הדבר הדק והנעלם והדרך מתיחסת אל הדבר הרחב והנגלה וז"א בר דחד שביל דקיק וחד אורח ההוא דלתתא אורח כד"א ואורח צדיקים וכבר ידעת כי מדת צדיק וצד"ק הם הי"סוד והעטרת וזכר בחבורם לשון ארח. וההוא דלעילא שביל דכתיב נתיב לא ידעו עיט. כגוונא וכו' אלא דעילאין דכר ותתאין נוקבא הודיע כי ההויות העליונות נקראים מים עליונים ומימי העטרת נקראים מים תחתונים והנם משתוקקים וקוראים אלה לאלה בסוד תהום אל תהום קורא לקול צנוריך וכמ"ש כפ' החליל קול שני רעים אני שומע כי שומע אל אביונים התאבים אל מי חסדי יי'. כנוקבא דפתיחא לדכורא ושדאת מיא לקבלא מיא דדכורא וזה הוא סוד ההתעוררות שיש לעולם הנקבה לעולם הזכר והסוד הזה הוא ואד יעלה מן הארץ כי קודם שירדו הגשמים תתעורר הארץ באידיה ולחותה ואין ראוי לבאר הענין יותר והם עליהם השלום היה להם כח לדמות הצורה ליוצרה ולנו בושת הפנים להוסיף ביאור פן יחשדני שומע לסבת מעוט הבנתו:

הנה לפי דרכנו למדנו מהמאמר הזה עניינים רבים שהם קבלה בידינו ועיקרם ושרשם מהמאמר הזה אלא שמתרחבים והולכים במקומות אחרים בספר הזוהר והם אלה. ראשון כי מדתו שליעקב נקראת קול השופר כלומר קולו של שופר הגדול שהיא הבינה. והודיע כי כשם שהקול נשמע ואינו נתפס כן מדתו נכתבת ואינה נקראת. ולמדנו כי בבחינת יציאת הקול ממקורו נקרא ב"ן והמקור א"ם באמרם דרך משל אם המדינות כי

אין הכוונה שהמדינה הגדולה ילדה המדינות הקטנים אלא שנמשך טובה אל האחרות גם למדנו כי זה הב"ן נקרא שמי"ם לפי שהוא מזוג ומעורב מאש ומים העליונים הבלתי יסודיים ובבחינת שהם מורידים טלם ומטרם על הארץ הלזו בסוד הו"ו שבשם המשפיע לה"א. גם למדנו כי חבור הי"וד והה"א הראשונה לא שייכא בהו לשון חבור וזיווג כי מלת חבור תורה על פירוד לעתים כי לא יאמר פלוני נתחבר עם פלוני אם לא שהיו מקודם נפרדים וזה מן הנמנע אבל שייכא בהו לשון רצון ורעות ודבוק תמידי בלתי נפסק כי השלש ראשונות עולות לראש א'. אמנם לשון חבור וזיווג שייכא בעטרת עם הי"סוד כי לפעמים יפסק השפע מעטרת לסבת התחתונים בסוד צור ילדך תשי ובסוד הצדיק אבד לדורו אבד היא העטרת שנקראת דור כד"א דור הולך ודור בא כאשר יתבאר ב"ה בסוד פגימת הלבנה וע"כ נתיחס הנתיב אל דבוק הי"וד עם הה"א הראשונה. והדרך שהוא רחב ונגלה אל חבור היסוד והעטרת. עוד למדנו סוד נמרץ סתום וחתום בסוד התשוקה הנמצאת בי שתי המדות הללו תפארת ועטרת. כי סבת תשוקת העטרת היא והתפארת כי לא יעורר תשוקתה לקבל אלא בהראותו אליה את כבוד תפארת גדולתו הוא הקודם אליה לעורר אותה להכין אותה לקבלת ההשפעה. וזה הדרך והטבע נמצא בכל עניני העולם בין המשפיע והמקבל כי לא יתעורר העני לשאול צדקה מהעשיר עד שיודע ומכיר בו שהוא נדיב כשכבר קדמו במתנתו והסוד הזה הוא ואיד יעלה מן הארץ ודבר ידוע ומפורסם הוא ליודע סוד האידים העולים מן הארץ כי סבתם הנעלמת הוא חום השמש המחמם אותה שאלמלא חומה של חמה לא תתעורר להעלות אידים כי היא מעצמה גוף מת הנה הסבה הנעלמת בהעלות אידיה הוא השמש והסבה הנגלית לעיני הרואים הוא האיד העולה כן בדוגמא הזאת לא תתעורר הנקבה להכין עצמה אל הזכר אם לא שקדם ראייתה והבטתה בו שהוא רוצה באהבתה ודי למבין כי זו היא סבת כל התשוקות הנמצאות בכל העולמות והמדרגות כלם אשה אל אחותה ודי בזה הערה למבין:

דף כט:

סוף כתיב שאו מרום עיניכם וראו וכו' תלת אתוון אתחקקן בעובדא עילאה ובעובדא תתאה לבתר אתרשימו אתוון ואתחקקו בקרא. בראשית ברא אלהים בי"ת ברא אלף בית ברא ודאי בחילא עילאה כמא דאתמר כמא דבית ברא אלף הכי אלף אפיק א"ת כללא דכ"ב אתוון.

ה' אפיקת שמים למיהב לון חיין ולאשרשא לון. ו"ו ואת אפיק ה"א הארץ למיהב לה מזונא ולאתקנא לה ולמיהב סיפוקא דאתחזי לה. וא"ת הארץ דנטיל ו"ו א"ת כללא דכ"ב אתוון ומתזנת ארעא וארעא כליל לון בגווה כד"א כל הנחלים הולכים אל הים והיינו רזא ואת הארץ. הארץ נטלה ו"ו א"ת רזא דשמים וארץ כחדא זהו הנוסח האמתי כי נמצא טעות בספרים. וביאור הענין כבר ידעת כי ענין הרשימה היא דקה מהחקיקה כי החקיקה תורה על ציור נחקק ונחצב וניכר יותר מהרשימה והרשימה תורה על ציור נרשם ולא נחקק וכמ"ש בעל ספר יצירה חקקן חצבן והכוונה באמרו תלת אתוון אתחקקן על תלת טפי דמוחא אשר בכתר נרשמים שנחקקו ונודעו בג' הספירות הראשונות ואמר שנרמז זה הסוד בשלש האותיות הראשונות שבשלש התיבות בראשית ברא אלהים וכבר ביאר למעלה כי בשלש תיבות הללו בראשית ברא אלהים נרמזו השלש ראשונות כמ"ש למעלה ז"ל זוהר דכליל כל גווינין וכו' הכא רזא יי' אלהינו יי' אלין תלת דרגין לקבל רזא עילאה בראשית ברא אלהים בראשית רזא קדמאה. ברא רזא סתימאה לאתפשטא מתמן כלא אלהים לקיימא כלא הרי לך מבואר כי נרמזו הג' הראשונות באלו הג' תיבות. ועתה בא להודיע כי גם באותיות הראשונות של שלש התיבות האלה שהם ב' ב' א' נחקקו נרמזו פעולותיהם וז"א תלת אתוון אתחקקן בעובדא דלעילא ובעובדא דלתתא כלומר בסוד מעשה הבי"נה בעולם האצילות ובסוד מעשה העטרה בעולם הנפרדים כי כאמ"ה בת"ה וז"א לבתר אתרשימו אתוון ואתחקקו בקרא בראשית ברא אלהים כלומר כי בא הוראתם רשום ונחקק באותיות הראשונות של התיבות השלש וביאר ואמר בית ברא אלף כלומר כי במדת החכמה הרמוזה בבית של בראשי' ברא הכח הנעלם שהוא הכתר האלף של אלהים שהיא הבינה. חזר ואמר כמא דבית ברא הכי אלף אפיק א"ת כללא דכ"ב אתוון שהם נכללים מאלף ועד תי"ז וזהו את השמים כלו כ"ב אותיות הנרמזים בתפארת. חזר ואמר ה"א אפיקת שמים כלומר ה"א הנוספת במלת השמים תרמוז לה"א ראשונה שבשם שהיא הבינה היא ילדה והאצילה התפא' הנרמז בשם שמי"ם להשפיע בהם חיים ולאשרש' לון לנטוע שמים בגן כי עץ החיים נטוע בגן חזר ואמר ו"ו ואת אפיק ה"א הארץ לחיהב לה מזונא וכו' כי תיקון הארץ ומזונותיה יורד מן השמים. ומה שחזר ואמר ואת הארץ דנטיל ו"ו את כללא דכ"ב דאתוון הודיע כי הכ"ב האותיות הנרשמות בעטרת כבר קבל התפארת מהבינה ומסרם לה וארעא כליל לון בגווה כדמיון הנקבה המקבל' מן הזכר והכונה להודיע שאין לה מעצמה כלום אלא מה שמקבלת הרי שביאר סוד ראשי התיבות של בראשית ברא אלהים וסוד האתין הנוספים וסוד הה"הין ג"כ הנוספות בכתוב עד גמר והכל בסוד משך האצילות מאין סוף עד אין תכלית:

וצריך אתה לדעת כי בראשי אותיות של את השמים ואת הארץ יוצא שם אחד משמותיו יתברך אה"וה וזה השם היה מזכיר כהן גדול בעלותו אל המזבח להקריב הקרבן והוא שם ידוע למקובלים כי הוא נקרא בשם המקור והוא שם הממונה על החשק ועל התשוקה הנמצאת מעולם המקבל אל עולם המשפיע בו ומכל חושק לחשוקתו כנרמז בשיר השירים וכן בכל עולם ועולם כפי מה שהוא וזה השם יורד ומכסה כל הגלגלים בזיוו והדרו ועל הסוד הוא היה מזכירו כ"ג בשעת הקרבן לעורר ולקשר ולקרב החשק בין המזבח התחתון והמזבח ועליון והוא סוד אהו"ה אל"ף עם ה"א ו"ו עם ה"א פי' אל"ף של אהי"ה עם ה"א הראשונה ו"ו עם ה"א האחרונה והבן והכוונה שהיה הכהן גדול מכווין להמשיך השפע מהמקור למדת הבינ"ה ואח"כ מן התפארת אל הה"א האחרונה והוא סוד הזיווג העליון כי משם נמשך כל תשוקה ותשוקה הנמצאות מעלול אל עלתו כי בבחינת זה נקראים העולמות זכר ונקבה וכבר ידעת אמרם ז"ל מטרא בעלה דארעא התבונן שיחסו המטר לבעל והארץ נבעלת ממנו כי אין הכוונה להם רק אל משפיע ומושפע כי כל דבר הבא אל מכונו יקרא בעל וכן הביאו בס' הזוהר ז"ל בראשית ברא אלהים א"ת השמים ואת הארץ ר"ת נפיק מניה שמא דאתקרי אהו"ה דביה אתבריאו שמיא וכל די בהון ו"ה ביה אתבריאת ארעא וכל דאית בה והוא יהיב תיאובתא בכל אילנין ועשבין די בארעא כמה דאוקימנא אין לך כל עשב ועשב למטה שאין שר למעלה מכה אותו ואומר לו גדל והכאתו הוא הכח המשפיע בו והמקיים אותו הנה לך מבואר כי כל הזיווג האמור להם ע"ה על צד היחס לא על צד ההגשמה המורגשת אצלינו ופגישת גשם בגשם שהרי מצאנו ראינו כמה זיווגים בעולם בהבטה ובהשקפה מהעלה אל העלול וזה נמצא בקצת האילנות שלא יצטרכו לפגישת גשם בגשם רק ההבטה בלבד כאילו האל"רנגי עם הראוונ"ד שאינו עושה פרי אם לא בהבטה זה בזה ואפי' מרחוק ואילנות אחרים שיצטרכו אל פגישת גשם בגשם כתמר וזולתו שתולין לנקבה פרי הזכר שלה ואני הארכתי לך בזה להודיעך קשט אמרי אמת שאין הכוונה להם בזוכרם ענין זיווג או בעילה ענין מורגש גשמי באשר הוא מורגש אצל ב"ח רק השפעת העלה בעלולה ושהעולמות מיוחסים אל זכר ונקבה על יחס ההשאלה ושזיווגם הוא השקפת העלה בעלול והוא סוד הרצוא והשוב להביט העלול בעלתו לקבל וכתבתי זה כנגד פושעי ישראל המבהילים בעזות פנים לחכמת הקבלה האומרים כי חכמי הזוהר מגשימים האלהות בזכרם ענין זיווג ומטרון ומטרונה כי הם לא יבינו רק ענין מוחשי גשמי תפח רוחם ונשמתם:

ומה שאמר מטון מלה בקולפוי שכיחא קוסטרא דקוטרא בארעא שכיחא. הבט ימין וראה כמה הפליגו במשל הזה הנכבד לעורר אותנו על מה שהצענו למעלה בסוד ואיד יעלה מן הארץ שלא תתעורר הארץ מעצמה להעלות אידיה אם לא יקדים חום השמש המחמם אותה ובכן תעלה אידיה כי מטבעה היא קרה ויבשה והנה סבת חומה נעלם ולא נגלה אמנם עליית אידיה נראה לעין ובדוגמא הזאת תראה כי לא תתעורר הנקבה לתשוקת הזכר אם לא תרגיש בזכר שהוא חפץ בה ובכן תכין עצמה לו וכן תמצא בכל עולם ועולם כי לא ישתוקק המקבל אל המשפיע בו רק בהרגישו בו שהוא מלא ברכת יי' ורוצה להשפיע בו ומקדים לו סבלונותיו ובכן יתעורר לקבל ועל סוד זה הביא המשל הנמרץ והנכבד הזה ואמר נוטון מלה בקולפוי שכיחא וכו' ביאור המלות כי באמצעות הנעת הדבר בהכאותיו נמצא כן זהרורית העשן בארץ נמצא. ירצה כבר אמרנו שאין כל עשב למטה שאין לו כח למעלה ומכה אותו וההכאה הזאת היא ההשקפה שהוא משקיף בעשב ההוא היא סבת התעוררות אליו להצמיחו ואמר כי בהנעת הדבר בהכאותיו על עלולו נמצא כן הוא נראה קוסטרא דקוטרא פי' זהרורית העשן בארץ וביאר הענין ואמר כד אשא דמלהטא נגיד ואתער משמאלא ואחיד בה סלקא תננא כד"א והר סיני עשן כלו מפני וכו' והסוד בזה כבר ידעת כי העטרת נקראת הר סיני בסוד משה קבל תורה מסיני דוקא ואמר שאם היה הר סיני זה עשן כולו הסבה בזה מפני שכבר ירד י"י עליו באש וקדם ההתעוררות מלמעלה והוא אומרו דא אשא ודא תננא כי השמאל האוחז בה תחלה מתיחס אל האש וההתעוררות בעטרת מתיחס אל העשן ולא יעלה עשן אם לא תקדים האש שם. ומה שאמר מגו אשא כד נחית אחידא דא בדא תננא באשא. ירצה כי כבר ראינו במוחש ענין יכחישהו הטבע והוא ירידת האש למטה חוץ מטבעה וזה כי כמו שאנו רואים כי הפתילה שנכבית ועדיין היא עולה עשן אם ישימו אותה תחת נר דלוק ויהיה העשן ההוא העולה מהפתילה מכוון ועולה במישור אל נגד הנר דולק הנה תרד אש ושלהבת מהנר הדולק דרך העשן העולה וידליק הנר הכבה והוא הפך טבע האש כי האש דרכה לעלות לא לרדת ומצד הכנת העשן שקדם לו האש יכריח לשלהבת לרדת למטה ובדוגמ' הזאת הר סיני הנרמז עולה תשוקתה למדת התפארת המשפיע בה לסבת קדימת האש השמאלי שנלכד בה והעיר אותה כי על האמת אין לעטרת מעצמה כלום ואפי' ההתעוררות ופקח עיני שכלך אל הסוד הזה בכל מקום שתמצאם ע"ה אומרים באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא על הדרך הזה תבינהו נמצאנו למדים כי סבת התעוררות עולם הנקבה הוא עולם הזכר שקדם תאותו אליה וזהו כד אשא דמלהטא נגיד וכו' כי מצא עשן והכנה בה ומתלכדת האש בה. וכדין בסטרא דשמאלא קיימא כלא

שאלמלא השמאל הקודם לא היתה מתעוררת והיינו רזא אף ידי יסדה ארץ הוא השמאל הקודם וימיני טפחה שמים הוא החסד ולפי דרכנו למדנו כי הימין כח השמים והשמאל כח הארץ וז"א ודכר מסטרא דימינא קא אתי ונוקבא מסטרא דשמאלא קא אתי:

ואחר שהקדים הקדמה זו שב לבאר ענין הכתוב שהתחיל שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה ואמר הכא אסתלקו מילין דלא לשאלה וכו' כלומר עד כאן תחום הדברי' שיוכל האדם ורשאי לשאול ולישא בו והוא בשש קצוות הבנין בסוד כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך וכו' מקצה השמים ועד קצה השמים דחכמה אשתכלל מאין כלומר אחר שהחכמה נמשכת מהאין היא כמוהו וכשם שהדבור נמנע מהאין כן נמנע הדבור במדת החכמ"ה והוא הדין במדת הבינה כי שלשתם ראש א' הם אלא שזכר החכמה לפי שהיא התחלת הכתר והתפשטותו כיון דאתפשט נהוריה של חכמה בבינה קיימא בשאלתא כלומר עמדה בשאלה שאין הפה יכולה לומר מהו אבל אם יאמר אומר וישאל מי הוא הנה תשובתו היא שאלתו מי הוא כי כל דבר שאינו נישג הנה תשובתו היא שאלתו וז"א קראן ליה על פום שאלתא מי כי השאלה והתשובה באה אחת שאם ישאל מי ברא אלה תשובתו מי ברא אלה. ומ"ש אע"ג דהוא סתים מכלא דלתתא קראן על פום שאלתא מי ברא יבאר מה שאמרנו למעלה כי הדבר הנעלם לא יקרא לו שם כי השם קובע ידיעה ואמרו כי מן הטעם הזה אין למדת הבינה שם שתשאל בשם רק מ"י כי מלת מ"י אינו שם רק שאלה והוא סוד מבטן מי ודאי יצא הקרח שהוא העטר' וכבר ביארנו למעלה למה נקראת קר"ח. ולית לשאלא מה לעילא וכו' פי' מה לעילא מהכתר ומה לתתא מהכתר עד הבינה כי למטה ממדת הבינ' יש לשאול ומ"ש אלא לשאלא אתר דנפקו למנדע ולא למנדע ליה שואלין איה מקומו ולא אין הוא כי זה נמנע בחיק כל משיב להשיב לשאלה זו אלא קיימא בשאלתא ולא למנדע וכבר ידעת כי מלת אל"ה על הידוע. לבתר כד אתפשט ואשתכלל אתעביד י"ם. ביאר שני עניינים כי בהדפיס הדפוס השקוע בבולט ישובו האותיות לאחור ממה שהם בדפוס השקוע כי הראשונה תשוב אחרונה והאחרונה תשוב ראשונה כי על סוד זה קבלו רז"ל שהאותיות האלפא ביתא היו בעמקי האין בדרך תשרק ובשעת הבריאה שבו אבג"ד וכבר דברתי בענין זה למעלה מעט והשני הודיע כי ימשך מזו ההדפסה גלוי הדבר הנעלם כי כשנדפס מ"י הנעלם נגלה ונעשה י"ם הנעלם בנגל'. ועוד למדנו כי כח החמשי' שערי בינה ירדו לים הגדול וז"א כד אתפשט ואשתכלל אתעביד ים המקבל המים העליונים וברא לתתא כלומר ברא למטה יותר ויותר נגלהו וזהו המובן ממלת אלה. וכלא עביד בההוא גוונא דלעילא כי כאמה בתה אלא שמעשה הא"ם נעלמים ומעשה הבת נגלים. ותרוייהו בית

פי' שניהם רמוזות באות בית בית ועליה על גביו והו"ו מחברת השני בתי"ם כמו שכבר ביארו ולענין זה הביא פסוק עד שהמלך במסבו כי מסבו של מלך העליון אשר בו יגלה אל העם המבקשי' אותו היא העטר' נרדי נתן ריחו דא ימא בתראה כי היא מוציאה כל מיני מגדים וריחות טובות כנרד כי היא נקראת מטעם זה שושנת העמקים כי היא משוששת משש קצוות המשפיעים בה שהם מושכים השפע מהמעמקים אשר למעלה מהם שנקראים עמקים לעומק העלמתם בסוד ממעמקי' קראתיך י"י וזהו שיתא יומין אתעבידו לאנהרא כי מהימים ההם היא מקבלת מסוד משך הו"ו הכולל אותם. כד"א כי ששת ימים עשה יי' וכו' הודיע כי דברי תורה לא נפלו במקרה כמו שחשבו קצת הפשטנים שאמרו כי ששת ימים שחסרה בית השמוש כאלו אמר כי בשש' ימים וח"ו כי התורה לא תחסיר ולא תעדיף אות שלא לצורך אמנם הסוד כי ששת ימים העליוני' עצמם עשה יי' והם נכללים בשמי"ם העליוני' ובארץ העליונה. ואלין כרון ארחין ועבדו שיתין נוקבין לתהומא רבא פי' כי הששת ימים חפרו הדרכים והמסלות ועשו השיתין שהם הנקבים אל התהום רבה ולפי דרכנו למדנו למה נקראו הנקבים שהיו במזבח בקרן דרומית מערבית שיתין כמ"ש במסכת מדות כמין שני חוטמין דקין היו ובמסכת סוכה אמרו שני ספלים של כסף היו שם ומנוקבים כמין שני חוטמין דקים א' מעובה וא' דק כדי שיהיו שניהם כלים בבת אחת היין והמים ואמרו במסכת מדות למטה ברצפה באותו קרן היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבע' היתה קבועה בה שבו יורדין לשית ומנקין אותו הרי שנקראו על שם הששיו' כי המזבח של מטה היה עשוי בדוגמא עליונה וכשם שהמזבח של מעלה היתה מקבלת מן הי"סוד המקבל גם הוא מימין ומשמאל שהם הש ספירות של הבנין הקדוש הנכללים בו ונרמזי' בשני הצנורות צנור א' של חסד וצנור א' של דין ויורדי' במזבח ומתערבים למטה בסוד עץ הדעת טוב ורע כי משם יונק הנחש הרמוז בתהום רבה בסוד וחשך על פני תהום כי הוא רגלי המדה היורדות מות ועל הסוד הזה ועל הדוגמא הזאת היו במזבח שני נקבים יורדים א' של מים החסד והרחמי' וא' של יין המורה על הדין ויורדים ומתערבי' למטה וזה בלא זה לא יתקיים העולם כי המזגת שניהם הוא קייומו ודוק ותשכח בצורת נקב י"סודו של אדם התחתון ותמצא דוגמתם ולא אוכל לבאר יותר פן יחשדני שומע למיעוט הבנתו וזהו אמרו בכאן כי ששת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ אלין כרון ארחין ועבדו שיתין נוקבין לתהומ' רבא ואינון שיתין לאעלא מיא דנחלי גו תהומין פי' מי הנחלים הש העליונים וע"ז אמר ועל דא תנינן השתין משת ימי בראשית נבראו ואינין הוו שלמא דעלמא כי הם היו קיום ושלום העולם שמהם מתפרנסים עליונים ותחתונים וכדי שתדע

כי עולם הנחש העליון הוא עולם הקליפה נקרא תהו"ם רב"ה כי הוא רב החובל תמצ' להלן א"ר יוסי מאן הוא ציה א"ל דא הוא אתר דגיהנ' אתר דמלאך המות דאיהו מחשיך אנפייהו דבריית' ודא הוא אתר דחשך עילאה וכן תמצא בפ' בא אל פרעה אמר שם אמר רבי שמעון עובדא דבראשית חבריי' לעאן ביה אבל זעירין אינון דידעין לרמזא עובדא דבראשית ברזא דתנין הגדול דע"ד תנינן דכל עלמא לא משתלשלא אלא על סנפירוי ת"ח והארץ היתה תוהו ובוהו תנינן היתה כבר ואוקי' בגין דבהאי יאורא קדמאה דקאמרך כד האי תנין הגדול עאל ביה וכו' כאשר אני עתיד לבאר במקומו אם יגזור האל בחיים כי זו הענין צריך למודעי עדיין וכן אמרו גלותא רביעא' תהום רבה חלל דאגוזא והאי איהו וחשך על פני תהום והארכתי בזה להודיעך כי זה התנין נקרא תהו"ם רבה כי הוא ראש ואב לשאר התהומות שתחתיו כי שבע תהומות הם שבע כנגד שבע אשר כל העולמות נחלקות לשבע שבע כנודע לבעלי הקבלה:

דף ל.

בראשית ב' ראשית. ראשית מאמר הוא או נימא דבראשית איהו מאמר אלא עד לא נפיק ואתפשט מיניה חיליה וכלא סתים ביה בראשית איהו ומאמר איהו כיון דנפיק ואתפשט מניה חיליה ראשית אקרי והוא מאמר בלחודוי. כבר ביארנו למעלה כי לא נמצא בששת ימי בראשית הנזכרים בתורה רק ט' מאמרות ואמרו ז"ל בעשרה מאמרות נברא העולם ובראשית נמי מאמר הוא שרצונ' בזה שהכתר היא מאמר סתום בלתי נזכר לרוב העלמתו כמו שביארנו בסוד רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ואמרו אלפי שאינן. ועתה השואל רצה לשאול ואמר אחר שהנחנו כי מלת בראשית ר"ל כי הבית שהיא החכמ"ה שבה נברא העולם היא ראשי"ת נקראת שאם לא כן היה לו לכתוב בראשונה ברא אלהים וכו' הנה אם כן תהיה הראשית הזאת שהיא החכ"מה המאמר הראשון וא"כ תשע מצינו עשרה לא מצינו ואנן עשרה תנן בעשרה מאמרות נברא העולם.

או נימא בראשית איהו מאמר כלומר כבר הונח ג"כ כי בית בראשית היא שמושית ויחסר בכתוב הפועל הנסתר הנרמז במלת ברא כמו שביארנו שפירושו עם בראשית ברא הבורא הנעלם שהוא הכת"ר אלהים ונמצא לפי זה כי הכת"ר הוא מאמר ובכן יהיו עשר ולא תשע ויקשה א"כ למה נקראת החכמה ראשית והנה היא שניה אל הכתר והיה ראוי ליקרא הכתר ראשית.

והשיב ואמר עד לא נפיק ואתפשט חיליה מניה הסתכל במתיקות לשונם ע"ה ובנפת דבריהם ע"ה כי הם ביארו בכאן הטעם למה נקראת החכמ"ה ראשי"ת אחרי היותה

שניה אל האצילות אמר עד לא נפיק ואתפשט וכו' ירצה עד שלא יצא מה שבכח הפועל הנעלם לפועל והכח סתום בו שלא נתגלה הנה בראשית איהו מאמר כלומר הפועל יקרא בראשית כי עדין הבי"ת לא נגלית שהוא כלי אומנותו ויהיו אז הוא וכליו ענין א' סתום ראשי"ת ובראשי"ת כלומר הפועל והכלי קודם שישתמש בו אמנם בשנתפשט הכח ויצא אל הפועל שהוא היש הנרמז בחכמה אזי נעשית החכמה מאמר ראשון אל הגלוי ויהיו נא פי שנים ברוח אחד כי בבחינ' החכמה הכתר נקרא מאמר ראשון כי הוא ריש הורמנות' דמלכא אמנם בבחינת העלמתו אפי' דאשית אינו נקרא כי הוא בדרך האחד עם המספר כי הוא התחלת המספר ואינו נכנס במספר כמו שכבר ידעת כי כל מספר הוא החצי משני קצותיו כאלו תאמר מספר השנים אשר קדם הא' ואחריו השלשה כי המקובץ משני הקצוות הוא ארבע' והחצי הוא שנים וכן על זה הדרך תמצא כל המספר בכללו כי המקובץ משני קצותיו והוא החצי מה שלא תמצא כן באחד כי לא קדמו שום מספר לשיהיה הוא נגדר בגדר המספר א"כ לפי זה הכתר הוא התחלת המספר וראשיתו אלא שאינו נגדר במספר באופן כי הוא ראשית בבחינת האמת ובבחינת הגלוי לא יקרא ראשון רק התחלה הנגלית שהוא היש מן האי"ן ואתן לך דמיון לענין זה בדיבור האדם כי כשהדיבור אצור וצרור בכח המדבר הנה המדבר והדבור שניהם כאחד ענין אחד כענין השכל והמושכל בעמדם יחד אמנם כשיצא הדבור מפי המדבר יקרא המדבר ענין א' והדיבור ענין שני בבחינת המדבר נמצא כי הם פי שנים ברוח אחד כי פעם נחשבים לאחד בעמדם יחד ופעם נחשבי' לב' בהתאצלם זה מזה וקרא זה אל זה וזהו אומרו עד לא נפיק ואתפשט מניה חיליה וכו' בראשית איהו ומאמר איהו כלומר הראש"ית והמשתמש בה שניהם נקראים שאמר אמנם כיון דאתפשט מניה חיליה ראשית אקרי מאמר בלחודוי שהוא החכמה אשר בבחינת גלויה נקרא ראשית והבן. (א"ה בנוסחי דידן נדפס מאמר זה בדף י"ו ע"א ומדברי הרב ז"ל נראה שבנוסחתו היה מקושר לו אמר והארץ שבדף ל' כמבואר בדבריו לקמן)

והארץ היתה תוהו ובוהו סוספיתא דקלמרי גו קולטוי היתה דהות בקדמיתא ולא אתקיימת היתה כבר ולבתר אתקיימת.

במ"ב אתוון אתגליף עלמא ואתקיים וכלהו עטורא דשמא קדישא.

כד מצטרפין סלקין אתוון לעילא ונחתי לתתא מתעטרין עטרין בארבע סטרי עלמא ויכיל עלמא לאתקיימא ואלין אתמנון בעובדא דעלמא.

טופסא דקילטא בהני שכיחי בחותמא דגושפנקא עאלו ונפקו את ואת ואתברי עלמא.

עאלו גו חותמא ואצטרפו ואתקיים עלמא. בקולפוי דחוייא רברבא מחו ועאלו תחות נוקבי דעפרא אלף וחמש מאה אמין. לבתר תהומא רבא הוה סליק בחשוכא וחשוכא חפי כלא עד דנפק נהורא ובקע בחשוכא ונפק ואתנהיר דכתיב מגלה עמוקות מני חשך ויוציא לאור צלמות. מיא אתקלו בתקלא אלף וחמש מאה באצבען תלת נטפי גו תקלא פלגו מנייהו לקיומא ופלגו עאלו לתתא אלין סלקין ואלין נחתין כיון דסליקו בתקלא דידא קאים תקלא באורח מישר ולא סטא לימינא ולשמאלא הה"ד מי מדד בשעלו מים. כולא הוה בארעא סתים ולא גליא ורוחא ותוקפא ומיא גלידין בגווה ולא אנגידו ולא אתפשטו עד דאנהיר עלה נהורא דלעילא ונהורא מחא בקולטוי ואשתריאו חילאהא הה"ד ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור דא אור קדמאה עילאה דהוה מקדמת דנא ומהכא נפקו כל חילין ותוקפין וארעא אתבסמת ואפיקת חילהא לבתר כיון דנהיר הוה אסתלק נהוריה מסייפי עלמא עד סייפי עלמא כד אסתכל בחייבי עלמא אתגניז ואתטמר ולא נפיק אלא בשבילוי סתימין דלא אתגליין:

ביאור המלו' סוספית' דקלמרי סיגי הקלמר והוא כלי שמשימי' בו הדיו נקרא בלערבי מחאבו: ובלעז קאלאמאי"ו והוא של זכוכית או של קרן ופיו שוקע לתוכו וגם כי יטוהו לצד אחד לא ישפך הדיו ממנו וכן בסוף מקואות קלמרין אינה טהורה עד שיקבוה מצדה קלמרין של יוסף הכהן היתה נקובה וענינו סוספיתא דקלמרי גו קולטוי דיו הקלמר בתוך שקועו לפי שהקלמר פיו שוקע לתוכו וסוד המאמר הוא כי בא להאיר עינינו מסכלות העורים אשר הוכו בסנוירים ולא כוחלו בפוך האור המקובל לשרידים אשר יי' קורא וזה כי מפאת חקירתם האנושית וסברתם העולה על רוחם ראו כפי מחשבתם שהם שני ענינים כי הצורה לבד והחומר לבד וגזרו אומר שהם שני התחלות ובאו לטעיה רבה עד שאמרו מהם שני פועלים ושני סבות נפרדות זו מזו כי פועל הטוב לבד ופועל הרע לבד כי לא יתכן לפועל אחד לפעול דבר והפכו כי יאמרו שא"כ ימצא שנוי בפועל וזה אי אפשר בבורא אחד ובסבה אחת ובאו לידי כפירה גדולה ועשו שתי רשויות רחמנא ליצלן מהקדמות והצעות זיופיהם ושפתי קמם והגי"ונם:

אמנם חכמי ישראל מקבלי האמת והצדק קבלו כי כל המדות המיוחסות אל הדין והרחמים הנרמזות באותיות בג"ד כפר"ת המקבלות דג"ש ורפ"ה וכוחותיהם הנמשכים למטה בעולם התמורות שהם הדברים ההפכיים כלם היו בעמקי האי"ן בהשואה אחת מבלי נטיה אנה ואנה ואחר שנתפשטו הנפעלים נבדלו הצורות כפי הכנת המקבלים ונמצאו התמורות וכל דבר והפכו והכל מסבה אחת יתברך שמו שהכל היה בציור הקדמון מבלי שנוי ותמורה ברצונו הקדום כחשיכה כאורה כי החשך והאור לפניו שוים

ולא יובדלו רק כפי המקבלים כאשר אני עתיד לבאר ב"ה וכשעלה במחשבתו יתברך הבלתי נתפסת בשום רעיון ודמיון לברוא נבראים יבואו ויגידו חכמתו ותבונתו וחסדו וגבורתו ותפארתו ונצחיותו והודו וצדקתו ומלכותו נטתה מחשבתו לברוא ימין ושמאל והובדלו המדרגות כפי נטייתם בצירוף אותיות שמו יתברך המורים על ההויה שהם י"הו הבונות שש בתים והם שש מדות הנרמזות בשש קצוות הבנין וכמו שאמר בעל ספר יצירה פנה למעלה וחתמו בי"הו. פנה למטה וחתמו בי"וה. פנה לפניו וחתמו בהי"ו פנה לאחוריו וחתמו בהו"י. פנה לימינו בוי"ה. פנה לשמאלו וחתמו בוה"י. כי כפי צירוף אותייתיו מראש לאמצע ומאמצע לראש ומראש לסוף ומסוף לראש ומאמצע לסוף ומסוף לאמצע הובדלי התולדות ונעשו התמורו' בנפעלי' הנולדים מכחם והכל מכח אחד יתברך שמו והדרו וזהו כוונת המאמר באמרו והארץ היתה דייק מלתא היתה להודיע כי לא נתחדש שום רצון בבורא יתברך עת הבריאה והגלוי כי כבר היה הכל בציורו הקדמון והאר"ץ העליונה שנתלבשה בחשך הנמשך מצד שמאל כבר היתה באור העליון ובמחשבה הנעלמת אמנם נתחייב כפי התפשטות המחשבה שתעמוד במקום הסתלקות האור שיתהוו משם ולמטה נבראים חשוכיים מדרגה אחר מדרגה כפי התרחקם מהסבה כי כן חייב גניזת האור והביא דמיון ומשל נמרץ אל הענין ואחר היתה כבר ואמר שהוא כדמיון הדיו הנסתר בתוך הכלי שאינו נראה חוצה רק בכח הסופר המוציא הדיו ההוא בקולמוס ומצייר הכתיבה כאשר ברצונו כן היה החשך הנגלה הזה נסתר במחשבה וציורו הקדום היאך יתהוה ויתראה למטה. וכבר כתבתי למעלה כי מכח החשך הנמשך למטה נמצא החומר וזהו אמרו סוספיתא דקלמרי גו קולטוי. ומ"ש דהות בקדמיתא ולא אתקיימא תמיד עליהם השלום מרגלא בפומייהו לומר על כל דבר רוחני שקיומו תלוי בגלויו כענין אמרם בהוקם המשכן שלא הוקם המשכן העליון עד שהוקם התחתון כי גלוי הדבר הוא קיומו מצדנו כי לא נשיג הרוחני הפנימי כי אם מצד הלבוש:

ואחר זה ביאר כי סבת קיומו והגלותו היה מכח שמו יתברך שם בן מ"ב המיוחס אל הגבורה כי לא יצא המציאות הנגלה כי אם בכח הגבורה כדמיון הדבור היוצא מכנפי הריאה בדפיקת החיך והלשון והשפתים כי לא יורגש הקול רק בדפיקה ובגבורה וזהו במ"ב אתוון אתגליף עלמא ר"ל נרשם ונחתם ויצא בולט ונגלה כאשר יבאר בדמיון הטופסא דקולטא וכו' וכולהו עטורא דשמא קדישא כל אותיות שם בן מ"ב הם כתדים נמשכים מכח השם הקדוש י"הוה כי מכח התפשטות השם הזה נמשכים הכחות כלם וכן תמצא כי מספר שם ההויה יתברך פשוט ומלא ומלא דמלא הם מ"ב אותיות כזה

י"הוה י"וד ה"א וא"ו ה"א יוד ואו דלת הא אלף ואו אלף ואו הא אלף והרמז בזה כי מכח ההויה הראשונה יתברך נמשכו שמותיו המורים על פעולותיו יתברך. כד מצטרפן סלקין אתוון לעילא ונחתין לתתא פי' כשמצטרפין האותיות בדרך צירוף האלף בי"תות כמו שציירנו בלוח שם בן מ"ב היוצא מבית בראשית עד בית ובוהו כי כל אות מתחלפת לאות אחרת בדרך האלף ביתות נמצאים מהם עולים ומהם יורדים וזה כי בית בראשית מתחלפת באלף באלפא ביתא פשוטה והיא יורדת והרי"ש של בראשית כמו כן יורדת ותשוב בי"ת. והאל"ף של בראשית עולה כי תשוב גי"מל והשי"ן של בראשית יורדת כי תשוב י"וד. והיו"ד של בראשית עולה לתי"ו וכן כלם עולים ויורדים לסוד נכמס כי בהצטרפם ועל דרך האלף ביתות בעליה וירידה נפעלו הנמצאים למיניהם כפי התמזגותם כי אין חקר ומספר לעירוב ההמזגות והצירופים אשר המציא יתברך שמו מכח צירוף האותיות של האלף ביתות כאשר אבאר עיר ב"ה כי מכח גלגול האלף ביתות ועירובם זו בזו ועלייתם וירידתם קבלו הנמצאים כחם הראוי לכל נמצא ונמצא ואמרו עלייתם וירידתם כי אלפא בי"תא של אבגד עד התי"ו להנם עולים במספר כלומר השניה על הראשונה והשלישית על השניה וכן כלם עד התי"ו. ואלפא ביתא של אתבש חציה עולה וחציה יורדת. ואלף ביתות אחרים עולים רבעיותם ויורדים שלש רביעיות ואחרות עולות שליש ויורדות שני שלישים כאשר אצייר ובלוח אחד ב"ה לפנים בסוד אך בך אל מתעטרן עטרין בארבע סטרי עלמא נכתרו הכתרים ונתמנו לד' רוחות העולם הרמז לד' רגלי המרכבה שהם ממונים על ד' פאות והם ארגמן מיכאל לימין גבריאל לשמאל אוריאל לפנים רפאל לאחור הם הם הבאים מכח ר' אותיות השם י"הוה יתברך הנדפסים בד' אותיות השם אדנ"י שהם שני מרכבות המרכבה הראשונה ומרכבת המשנה אשר סוד שני המרכבות י"אהדונהי יתברך שמו והנה אלה הארבע ממונים שזכרנו באו מכח שם בן ד' ונתמנו לד' פאות ונתקיים העולם וזהו ויכיל עלמא לאתקיימא יאלין אתמנן בעובדי עלמא. ומ"ש טופסא דקילטא בהני שכיחי כחותמא דגושפנקא ביאר היאך נתגלו ההויות שהם האותיות ואמר שהוא כדמיון הדפוס הקלוט והשקוע אשר רשימותיו בלתי נכרים ונקראים לסבת שקיעתם והפוכם וכשהם נדפסים בדבר אחר יצאו בולטים ונגלים כן ובדוגמא הזאת היו האותיות האלה של השם הקדוש הזה שם בן מ"ב היו נסתרות ונדפסו ויצאו ונגלו ובהם נברא העולם וזהו טופסא דקילטא בהני שכיחי כלומר הדפוס הקלוט והשקוע באלה נמצאו ונגלו כחותמא דגושפנקא כחותם המטבע שיוצא בולט מכח ההכאה בגבורה והרמז למ"ש כי קודם שנברא העולם היו האותיות בסדר תשר"ק ונדפסו ויצאו בסדר אבגד כי כל דבר הנדפס יצא אחריתו בראשיתו וראשיתו

באחריתו. ומ"ש בקלפוי דחויא מחו ועאלו רצה להודיענו כי גם כי עמדו ההויות והאותיות האלה בעולם האצילות ועמדו בעטרת כפי מה שחייבה חכמתו יתברך לא סר צל האותיות וההויות מהכות בסנפירי הנחש וקליפותיו כדי שינק משם לזונם כדי שיתקיים העולם הזה השפל החומרי כי מכח הנחש העליון הוא מתפרנס ואליו הוא התיחס ודמיון יניקת הנחש הזה מעולם האצילות כדמיון דבוק הצל עם האור כי נמשך מהעדר האור ודבוק בו. ומ"ש תחות נוקבי דעפרא אלף וחמש מאה אמין יתבאר לפנים בהדיא ומ"ש לבתר תהומא רבה הוה סליק בחשוכא וחשוכא חפי כלא וכו' אמר כי אחר שיצא האור לעולם בראשונה וברא כל חלל העולם ונגנז היה החשך מתרבה ומתפשט יותר מדאי להמציא החומר כי מהחשך נתפשט החומר ואלמלא שחזר האור בשביל אחד והאיר ובקע בחשך ומנע פעולתו שלא יתפשט יותר היה החשך מתרבה ומתפשט וזה האור הוא חוט של חסד שהופיע לומר לעול' די כי בהופיע האור הזה נתבטל התפשטות החשך מהמציא עוד חומר. וכבר ביארתי הסוד הזה למעלה. ונפק ואתנהיר שאלמלא לא הכה האור בחשך לא היה מאיר כדמיון השמש המכה בחומר הארץ כי הניצוץ חוזר לאחור ומאיר שאם ידומה העדר חומר הארץ יתפלש הניצוץ ויעבור ולא יאיר נמצא כי סבת גלוי האור הוא החשך וזהו סוד לא ניכר האור אלא מתוך החשך והוא סוד מגלה עמוקות מני חשך ויוצא לאור צלמות כי צלמות הוא סבה לגלות האור ואתה המעיין בדברי אלה שים לכך לסוד הזה כי הוא עמוק עמוק ולא כל מוחא ומוחא סביל הדברים הללו והוא כי האור והחשך הוא דבר אחד הסתלק מקבל הניצוץ והוא סוד הבריאה והגלוי המצאת יש מאין ודי בזה הערה למבין לאשר חננו האל המלמד דעת יתברך כי האריכות בזה יותר עם הבלתי מבין לשוא הוא טורח ורב עוד מהיות קולות ולהג הרבה בדבר הזה:

עתה שב לבאר סוד האלף והחמש מאה אמין שאמ' שנכנסו תחות נוקבי דעפרא בהכות' בסנפירי הנחש וקליפותיו ואמ' מיא אתקלו בתקלא אלף וחמש מאה הוא סוד מחלוקת המים והבדלם שהם ההויות שמתיחסים אל המים. העליונים למים העליונים והתחתונים מים התחתונים וכבר ביארתי למה נתיחסו ההויות אל המים לדמיון הגרתם וירידתם למטה. בזכותם אמ' שנשקלו ונמדדו המים בשקול ובצמצום בשקל החכמה שלא יוסיפו ולא יגרעו ממה שחייב השוקל והמודד יתעלה שמו כמ"ש מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכו' וביאר הדמיון לענין השקול והמדה שלא יוסיף ולא יגרע ואמ' באצבען תלת נטפי גו תקלא. כבר ידעת כי המים נעשו שלשה חלקים שלישיתם הם החלק העליון שנשארו למעלה לקיום כי הם מים חיים והם הזכרים ושלישיתם

נקרשו ונעשו רקיע להבדיל בין מים למים ושלישיתם ירדו למטה וסוד זה הוא אמרם הוגלדה הטפה האמצעית כי שלשת החלקים האלה נתיחסו אל שלשה טיפין שנטפו משלשה אצבעות שהם סוד התמשכותם במשקל במדה ובמשורה וזה הוא סוד אמרם ז"ל במדרש כעוביה של ארץ כך עוביה של רקיע שנאמר היושב על חוג הארץ ונאמר וחוג שמים יתהלך פי' שבמחוגה אחת ובמדה אחת נמדדו והנה בהתחלק האלף וחמש מאות לשלשה חלקים נמצאו ת"ק לכל חלק והוא מדת כל עולם ועולם כפי מה שהוא אמרנו כפי מה שהוא כי יש אמות גדולות ואמות קטנות ופרסאות גדולות ופרסאות קטנות כאשר יתבאר אם יגזור האל בחיים וסוד הת"ק האלה באו מכח הה"א האחרונה של השם יתברך כי היא נקראת מדה אחד לכל היריעות ובה נמדד כל מה שנמדד וזהו השיעור שבו נמדד העולם חמש מאות שנה והוא סוד העלמו של שד"י שעולה ת"ק והוא שאמ' לעולם די כי בהעלמו נמתח ובהופיעו עמד ולא נמתח. וכבר ידעת כי מדת הי"סוד נקראת אל שד"י והוא חוט של חס"ד שנמשך לקיום העולמות כלם כי אחר שנגנז האור הראשון השאיר האל יתברך זה החוט אחריו ברכה והחזירו לעולם לקיומו הוא הוא שאמ' בהופיעו שנית לעולם די כי לולא הופיע היה העולם הגשמי מתפשט ונמתח נמצאת למד כי אמרם ע"ה דבריהם בדרך נגלה הנה הנם מסתירים הסוד בתוך דבריהם כי כוונתם באמרם כי העלמו של שדי הוא ת"ק רומזים כי כשנגנז האור ונעלם בהעלמו נתפשט העולם ונמתח לת"ק שנה במהלכו וכשנגלה החוט הנז' עמד ואמ' לו די ורב לך מהתפשט עוד כי כן גזרה חכמתו הנעלמת. ומ"ש פלגו מניהו לקיומא ופלגו עאלו לתתא הודיע כי המים העליונים חיים וקיימים והם נשמה לתחתונים כי קיום התחתונים אינו רק מהמים העליונים בסוד תהום אל תהום קורא לקול צנוריך ולא זכר רק שני החלקים כי החלק השלישי נקרש ונעשה רקיע ואינו נכלל בשם מים וזהו אמרו פלגו מנייהו כלו' החלק האחר נשאר למעלה והחלק השני ירד ונכנס למטה בנוקבי דתהומא רבה הרמז אל הכח המזין אל התהום רב החובל כי משם יונק תמצית המים העליונים וכבר ביארתי לך כי בזה המקום טועים הטועים שאינם מבחינים ההבדל שיש בין מים למים והוא סוד אומרו רבי עקיבא לתלמידיו כשתגיעו אל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים והתבונן כי באמרו להם אל תאמרו מים מים הזהירם על שני אזהרות האחד שלא יחשבו כי המים העליונים והתחתונים איכות אחד להם כי יגשימו המים העליונים. גם כי לא יחשבו שכוחותיהם שנים כי יבואו לחשוב שהם שני רשויות וזהו משום דובר שקרים כי מכח אחד נתפשטו יתברך שמו והוא הגביל והבדיל ביניהם לתת קיום ומציאות לתחתונים. ומ"ש אלין סלקין ואלין נחתין הוא סוד המשכת השפע מעולם אל עולם כי

בהמצא הכנה בתחתונים שואלים ועולים בבקשתם למעלה וממשיכים השפע ויורדים והוא סוד הרצוא והשוב והוא דמיון גלגל המים שהוא סובב פעם עוצה ופעם יורד כי לכוונה זו הגלגלים עולים ויורדים עולים להמשיך ויורדים להשפיע והוא סוד הסולם שראה יעקב ע"ה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו ואעפ"י שלא יפול שם עליה וירידה במי שאינו גשם הנה השתלחות הרצון והסתלקותו יקרא עליה וירידה והוא סוד וירד יי' ויעל יי' והעליה במלאכים היא השקפתם ובקשתם למעלה וירידתם היא השקפתם למטה פעם לקבל פעם להשפיע וז"א אלין סלקין ואלין נרתין. כיון דסליקו בתקלא דידא פי' כשעמדו בשיקול נכון כאדם האוחז המשקל בידו ולא הכריעו המאזנים זו לזו לא הדין אל הרחמים ולא הרחמים אל הדין ונשקלו בהשואה ובהמזגה אחת ונתן לכל דבר החוק הראוי לו ומשקלו ומדתו עמדו במישור ונעשה שלו"ם בעולם כי הוא המכריע בין כפות המאזנים ולא נטה השקל לימין ושמאל וז"א כיון דסליקו בתקלא דידא ר"ל השלוש אצבעות שנטפו השלשה טפין שהם סוד תלתא טיפי דמוחא כשנשקלו ביד השוקל יתברך שמו קאים תקלא באורח מישר כי הרקיע המבדיל ביניהם הוא לשון השקל המכריע ביניהם והוא סוד עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם כלו' בין שני הכתובים המכחישים זה לזה כי שני היסודות העליונים כלומ' הימין והשמאל היה מחלוקת ביניהם עד שבא מדת הרוח ועשה שלום באהליהם ומכאן תבין כי כל דבריהם ע"ה מיוסדים על אדני פז ומה שהם דורשים בדרשת רבי ישמעאל ע"ה בי"ג מדות התורה נדרשת על הסוד הזה מיוסד כאשר יתבאר לפנים ב"ה והכלל נמדד ונשקל ביד המודד והשוקל יתברך שמו והדרו שנאמר מי מדד בשעלו מים וכו'. ומ"ש וכלא הוה בארעא סתים ולא אתגליא יחזור לסוד והארץ היתה תוהו ובוהו כי כל ההויות היו נסתרים בארץ העליונה וכל הכחות היו טמונים וצפונים בקרבה עד שלא נתמשכו הכחות ונגלו ולא הובדלו ורוחא ותוקפא ומיא גלידין בגווה פי' אלא הובדלו צורותיהם שהיתה בדמיון ההיולי שהד' צורות היו בהשואה אחת. עד דנהיר עלה נהורא דלעילא ונהורא מחא בקולטוי כלומ' עד שהופיע האור שאמרתי הוא החוט הנז' הוא הנותן הצורות אשר הכה בקליטתם והסתרתם ואתגלו ואשתראו חילאהא ונמשכו ומה שהיה קלוט וסתום הותר ונמשך בסוד ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים וז"א ומהכא נפקי כל חילין ותוקפין וארעא אתבסמת ואפיקת חילאהא לבתר וביאר הסוד הזה בפסוק ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור דא אור קדמאה עילאה דהות מקדמת דנא הוא האור שנגנז ואח"כ נגלה חוט ממנו לתת נשמה לעם עליה. וביאר הענין היטב ואמר כיון דנהיר הוה אסתלק נהוריה מסייפי עלמא עד סייפי עלמא והוא מ"ש שבתחלת האור העצום נעשה חלל כל העולם

מסופו לסופו. וכד אסתכל בחייבי עלמא שאי אפשר לעולם בלא קליפה כי היא היתה סבת החומר אתגניז ואתטמר ולא נפיק אלא בשבילוי סתימין דלא אתגליין כלומ' בדרך הסתר וגניזא לא בדרך גלוי כי היה מן הנמנע להמצא בדרך גלוי כי מי יסבול אורהו העצום ואי זה עין תשורהו אם לא מאחרי הפרגוד והבן זה היטב כי הוא מסודות הבריאה יתעלה שם הבורא אשר כך גזרה חכמתו להמציא הנמצאים כלם על הדרך אשר אמ' ויהי יתברך ויתעלה שמו ואין לשאול אם היה איפשר להיות הבריאה על דרך אחרת ועל סדר אחר כאשר יתבאר ב"ה בענין קטרוג הלבנה (גם מאמר זה נראה שהיה בנוסחת הרב בדף ל' אחר והארץ וכו'):

דף ל:

תנינן כל חלמא דקיימ' בקיומא דכי טוב וכו' וכבר אמרנו למעלה בסוד האור שכב' היה ונגנז שנשא' זה החוט לקיום העולם הוא המאי' לאר"ץ ולדרים עליה וכמ"ש למעלה והאי קיימא נפק ואסתלק ואתנגי' שנראה שזהו הטו"ב הקיים שעליו נאמר וירא אלהים את האור כי טוב ואמר כי טוביותו עולה אפי' בחלו' לפי שהוא עושה שלום למעל' ושלום למטה ולכן החולם שכותב אות הטי"ת יתבשר בשלו"ם כי מדת הטו"ב והשלו"ם מדה אחת היא. והתורה התחילה ופתח בכי טו"ב ובו היה העולם מאיר מסופו ועד סופו אם למעלה בעולם האצילות היא המדה ה"ט מלמעלה למטה הקשורה מרא"ש ועד סו"ף ואם למטה מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם א"כ הרואה או הכותב אות הטי"ת יבשר טוב. ויאמר כי יש סגולה לאותיות בענין החלום וכמו שהביאו זה בפתרון חלומות. ומ"ש טב ליה טב לחלמיה כבר ידעת כי כל החלומות הולכים אחר הפה והנה גם כי יש בענין הזה סוד בסוד המדה הנקראת פ"ה כי החלומות הבאים משר החלום שהוא גבריאל הולכים אחר הפ"ה הקדוש כי הוא הפותר החלומות הולכים אחר הפה א"כ יש כח בפה להפך החלום מרעה לטובה גם כי האות תורה על רעה ואמר שיש בסגולת האות הזה הט"ית שלא יצטרך להפך החלום כי טוב היא וטוב לחלום שלא יצטרך להפוך לפי שהתורה התחילה בכי טוב. ועוד יבאר כי אפילו אותיות המלה כלה בחבורם טו"ב מורה על האצילות מראשו לסופו ומסופו לראשו ואמרי מראשו לסופו מנקודה לנקודה כי בכלל הנקודה הראשונ' קוצה של יוד וזה כי הטי"ת היא התשיעי' ממעלה למטה הוא היסוד המלא כל טוב וכל טוב אדוניו בידו והוא מקבל מהו"ו שהוא הק"ו האמצעי והו"ו מקבל' מן סוד הבי"ת של בראשית שהיא החכמ"ה כי היא תחילת גלוי האור מראשו לסופו והוא סוד אמרו צדי"ק כי טוב כלומר כי הוא טוב

נמשך מהבית אל הו"ו ומהו"ו אל הטי"ת וכלו טוב מראשו לסופו והסתכל במה שאמר טי"ת תשיעאה דכלא את דאתנהיר מעילאה ואתכליל ביה ואתעביד בסתימו דנקודה רזא די"וד דהיא נקודה חדא פי' כי בצורת הטית יש בה צורת הי"וד כפופה וסתומה מציירת בקרבה להורות כי האור הראשון נעלם ונגנז בתוך הי"סוד והוא הטוב הגנוז בין צדי"ק וצד"ק ומכאן תבין כי לא נפלו צורות האותיות במקרה כי כל צורת אות ואות מורה על סודה ועל ענינה כמו שכתבנו בצורת הבית של בראשית כי היא צורת הבית ועליה ע"ג והו"ו קושרת שניהם וכן בסוד צורת הטית תמצא צורת היוד בפופה בקרבה להורות על כי האור צפון שם בסוד מה רב טובך אשר צפנת וכו' כמו שיתבאר ב"ה בפ' ויקחו לי וז"א ט' תשיעאה דכלא את דאתנהיר מעילאה ר"ל שמקבלת אור מלמעלה מהיו"ד ואתכליל בה כלומר שנכלל האור העליון באות הטי"ת ואתעביד בסתימו דנקודה רזא די"וד כלומר נעשית צורת הטי"ת בצורת בית קבול והנקודה סתומה בתורה שהיא סוד הי"וד שהוא האור הראשון אשר עליו נאמר י"הי אור כמו שביארנו. אח"כ ביאר כי הו"ו שהוא הבן הברור יצא מכח הי"וד ומכחו נעשו השמים כי הו"ו מורה התמתחות והתפשטות כי השמים גם הם צורת התמתחות הנקודה בצורה מעוגלת כמוה. וז"א ו"ו מחיליה נפיק ביה אתעביד שמים כד אסתיים בנקודה חדא כלומר כשנסתיי' בצורת הי"וד שהיא נקודה בדרך טבע המחוגה תמצא כי מהנקודה האמצעית יתפשט צורת הו"ו לשש צלעות העגולה והכל בהסכמת הי"וד הנותנת מדה אחת שוה לכל האלכסונות. אח"כ ביאר כי צורת הבי"ת שבמלת טוב ממנה יצאו הבית והעליה גג עליון וגג תחתון הגג העליון נעלם והגג התחתון נגלה ברז"א דתרי"ן וקיימא בחילא דלעילא כלומר והכל הבית והעליה עומד בכח אל עליון שהוא האי"ן סו"ף אשר ממנו הכל יתברך ויתעלה שמו ומה שאמר דא סתמא דמלה בגין לאנהרא יומא חד דנהיר לכלא פי' כי מיום ראשון נמשך האור לשאר הי"מים כי הוא התחלה לכלם כמו שהאחד התחלת המספר שאם ידומה העדר האחד לא ימצא שום מספר וכבר ידעת כי בימים העליונים ידבר ומ"ש עד כאן סתמא דמלין הידיע עיקר סודות עולם האצילות היאך נמנא י"ש מאי"ן והתפשטות הספירת וגלוי האור שהיה הכל כמוס בעמקי האי"ן בפסוקים האלה מבראשית עד ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד הכל רמוז ומן הוא והלאה ידבר בעולם הגלוי:

דף לא.

ר' אלעזר קפץ בקדמיתא ודרש קול יי' על המים. בהיות האמת הרובור הזה מלוקט מלקטשכחה ופאה. מהחבור הגדול הראשון אשר שמענו שהיה משא מ' גמלים

ובעונותינו שרבו אבדנוהו הוא וספרים רבים כמו ספרא דחנוך ספרא דשלמה ספרא דרב המנונא סבא ויותר מהמה זולתם רבים ונכבדים והיה הסבה בזה אורך הגלות וטלטול ישראל ממקום למקום שזה היה סבה שנתמעטו הלבבות וטח עיניהם של אחרונים מראות מהשכיל לבותם בספרים ההם עד שלא היו נפתחים מראש השנה לראש השנה שהיו בעיניהם כדברי הספר החתום אשר יתנו אותו אל יודע ספר לאמר קרא נא זה ואמר לא אוכל כי חתום הוא והיו מניחים הספרים בזוית בתיהם עד אשר בלו ועש אכלם או דלף טורד נפל עליהם וספו תמו מן בלהות ולולי חסדי יי' כי לא תמו בהשאר הראשונים אחריהם ברכה בניהם קמו תחתיהם נתן אלהים בלבם לתור ולבקש ללקוט הנשאר מהספרים ההם יתר הפליטה הנשאר זעיר שם זעיר שם ויצברו אותם מפה ומפה ויחברו ענין אל ענין כפי מסת ידיהם ובדרך זה נעשה החבור הזה הנמצא אצלנו היום ואשר לזאת הסבה לפעמים לא תמצא קשור ענין אל ענין כאשר בתחילה ולפעמים לא נמצא תחילת הענין עם סופו ולא סופו עם תחלתו והקדמתי לנדון שלנו שקפץ ר' אלעזר בקדמיתא ודרש לפי שלא נמצא תחלת הענין שאין ספק בו שישבו החברים בחברת רשב"י ע"ה לדרוש בענין הבדלת המים התחתונים מן העליונים שהוא ענין עמוק כמו שאמר רבי אבא לפנים אמר רבי אבא כד הוו קדמא מטון להאי אתר מרחשן שפוון ולא אמרי מדי בגין דלא יתענשון. ובהיותם יושבים לדרוש בענין הבדל המים קפץ ר' אלעזר בקדמיתא ודרש זה הכתוב ואמר קול יי' על המים וכו' דא קול עילאה דממנא על המים הרמז על מדת הבינ"ה דממנא על המים היורדים ממדרגה אל מדרגה ומכאן תבין כי ההשפעות כלם מיוחסות אל המים ביען כי המים הם נגרים ויורדים אל המורד וגם כי נתיחס הימין אל המים והשמאל אל האש הנה נאמר זה בהתיחס אל התחתונים שהמים הרו וילדו אש לא שיש שם מים כמים שלנו ח"ו וכמ"ש ר' עקיבא לתלמידיו כשתגיעו אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום דובר שקרים לא יכון לנגד עינו וכבר קדם ביאורו למעלה אמנם נתיחס החסד אל המים שהם נוחים וזכים ונתיחס הפח"ד אל והאש הקשה והשורפת הגם כי משם נמשכו בהתלבש' למטה ביסודות ואמר שהקול העליון שהוא קול דממה דקה הבלתי נשמע אשר ממנה נמשכו כל הקולות עד המדה האחרונה שהיא גם היא נקראת קול הקולות בבחינת קבלתה אותם. הנה זה הקול העליון שהיא הבינה אם הבנים היא השולחת אותם עד מקום מקוה המים הוא היסו"ד והוא משקה את הון ובקולו ובכחו הם נשלחים ויורדים בדמיון הגנן הפותח שבילים ודרכים אל מי המעיין לשלחם על פני כל הגנה לכל חתיכה וחתיכה וערוגה כפי צורכה.

אל הכבוד הרעים כד"א ורעם גבורותיו מי יתבונן דא סטרא דאתיא מן גבורה ונפקא מניה כי הגבורה מתיחסת אל הבינה כי מצדה היא וכוונתו כי כמו שהמים נשלחים ממנה הרומזים אל הרחמים כן כחות הדין יוצאים ממנה וכבר ידעת כי היא נרשמת ביהו"ה הננקד באלהי"ם להורות שהם בה בהשואה אחת ולא יתפרדו עד צאתם משם והיא שולחת אותם לרחמים או לדין אל היסו"ד.

ד"א אל הכבוד הרעים רצה לדייק מלת אל שהנחתו על החסד הימני שנקרא חסד א"ל אמר דא ימינא דנפקא מניה שמאלא שהמים הרו וילדו אש.

יי' על מים רבים דא חכמה עילאה דקיימא על מים רבים על ההוא עומקא סתימ' דנפיק מניה היא הבינה שהיא א' מהמעמקים הג' ונקראת מים רבים ופל"ג אלהי"ם לפי שממנו מתפלגים כל מימות העולם עליונים ותחתונים והסוד בים דרכך היא העטרת המתיחסת לדרך בבחינת הגלותה ושבילך במי"ם רבי"ם זו בינה שמתיחסת לשביל בבחינת העלמתה. ואם תמצא שהחסד נקראת מי"ם רבי"ם בספרים הנה נקראת כן בבחינת הגבורה שנקראת מים מעטים כי אין לך מדה מהמדות שאין בה דין ורחמים ונקראת לפי רובה. וכוונת ר' אלעזר בזה המאמר לומר כי סבת הבדלת המים התחתונים מהעליונים היתה הירידה מדרגא אל דרגא והקול העליון שלח כל חלק וחלק אל מקום הראוי לו והוא אמרו קול עילאה משדר לאינון מיא באורחייהו כל חד וחד כפום ארחיה. (שם)

רבי שמעון פריש פלוגתא. פי' היה מבאר מחלוקת המים והבדלם מתוך הכתוב הזה לעומת המסגרת תהיינה הטבעות וכו' מאן הוא מסגרת דא הוא אתר סגיר דלא פתיח הרמז על מדת הבינ"ה שהיא סוגרת ומסוגרת שלא נודע הנתיב הבא אליה מהחכמה העליונה רק הוא לבדו כמ"ש והו"א ידע את מקומה ומאותו השביל תתמלא שפע וברכה ויורשמו השערים הנרשמים בה להדליק הנרות הם נרות המנורה של הבנין הקדוש. ובבחינת השביל ההוא המשפיע בה הנסתר מעיני כל חי נקראת מסגר"ת. תהיינה הטבעו' דע כי כל ספירות עולם האצילות נקראות טבעות לדמיון הטבעת שהיא עגולה שאין בה מקום מיוחד לתחלת העיגול ולסופו כן ראשיהן ותכליתן אין להם סוף. ועוד לפי שהטבעת ומיוחדת לחותם כענין ונחתום בטבע"ת המלך ולפי שנחתמו בטבעת כמו שנזכר למעלה בראש המשנה בטהירו עילאה גליף ט' גליפין בגלגלוי טהירין נקראו טבעות. ואמר כי לעומת המסגרת הנז' שהיא הבי"נה מגמת הטבעות האלה כי הם פונות תמיד אליה לקבל ממנה לפי שיודעות ומשכילות שהיא מתאחז' ומתאחדת בראש הנהר היוצא מעדן שהוא השביל הנזכר אשר ממנו יבוא ההשקאה להם. וביאר למה נקראות טבעות לפי שהן משולבות אשה אל אחותה כטבעות המשולבות בעיגולם זו בזו והוא

אמרו אלין עזקן עילאן דאתאחדן ודא בדא מיא מרוחא ורוחא מאשא ואשא ממיא כלהו אתאחדן דא בדא ונפקא דא מן דא כהני עזקאן ביאר כי אלה היסודות העליונות שאינם בעלי איכות ולא בעלי כמות אע"פ שמתיחסים אלה סודות התחתונות הנפרדות הנה הנם דבר אחד בלתי מתפרד עצמו מעצמו ואין שום ודמיון וציור שיתיחס אליהם להורות שאינם מתפררות רק הטבעות המשולבות אשה אל אחותה אשר זו יוצאה מתוך זו וחוזרת ונכנסת בה וכן חבירתה בחבירתה ושלשתם אחדות אחד והא לך צורת הטבעות בתבנית מורגש מורה על השתלבותם זו בזו וזו בזו וחוזרות חלילה ונאחזות זו בזו כן היסודות העליונים המיוחסים אל המי"ם והא"ש והרו"ח משולבות אשה אל אחותה בדרך דמיון צורה זו וכבר נמצא זה בטבעת היסודות שהיו בכח ההיולי ונפרדו איש מעל אחיו והיו בעלי איכיות כי מהמים יצא אש ע"י אשישא זכוכית מליאה מים ע"י ניצוץ השמש. גם יתילד הרוח מחבור שניהם האש והמים יוציאו רוח סערה בחיבורם וזה לפי שכל הדברים הטבעיים כחם נמשך משרשם הנסתר והנעלם מעיני כל חי.

ואמר בתים לבדים הני עזקאן עילאין אינון בתים ואתרין לבדים דאינון רתיכין לתתא קרא בדים לעולם הנפרדים לפי שנפרדו כחתיהם זה מזה והיו בד בבד כל א' מתפרד מחבירו ואמר שאלה הטבעות שהם אבני הבנין הם בתים ומקומות ושורש לאותם הבדים שנפרדו מהם וכחם נמשך מהם ואינם לא ממינם ולא מהם בטבע ומעתה תבין אמרו ר' עקיבא לתלמידיו כשתגיעו לאבני שיש טהור שהם המים העליונים מימי החסד אל תאמרו מים מים שאינם ממינם אבל כחם נמשך מהם בכח ולא בממשו' כי למטה נבדלו צורותיהם ואיכיותיה' זה מזה. ואמר על הבדים הנז' שהם הנפרדים שהם מרכבות למטה מהעטרת הנקראת ארון ויחס אותה עתה אל הארון לפי שהארן היו לו בדי' רומזים אל הנפרדים כמ"ש בו ועשית בדי עצי שטים וצפית אותם זהב טהור. והבאת את הבדים בטבעות אשר זה מענין הנדון ועוד לפי שיש בו רמז שהארון נושא את נושאיו וממנו היו קרנותיו והבן. ומ"ש וע"ד מאן דמקרב יקרב באלין בדים. ירצה שהרוצה לירד אל המרכבה ולחקור אל יכנס לפנים ממחיצתו כי עד כאן תחומו ודי לו לחקור באלה הבדים שהם ענפים מהאילן והלואי ואולי שינצל מהטעות שהרי השלשה מהארבעה שנכנסו לפרדס נענשו כל א' כפי חקירתו כי ארבעתם נכנסו לחקור על הבדים הללו הד' לדעת מוצאם ולדמות הנמשך מהמקור אל המקור ולא עלה בידם וטבעו כל א' במה שחקר כי אלישע אחר ירד לחקור ביסוד הא"ש וטעה בא"ל אח"ר הנמשך כחו מאש השמאל ויצא לתרבות רעה וע"כ נקרא אחר ובן עזאי ירד לחקור ביסוד העפ"ר ולא עלה בידו ונטבע ובחקירתו ומת ועליו נאמר המותה לחסידיו כי לא טעה אבל לא השיג. ובן זומא ירד

לחקור הרו"ח ונתבלבלה דעתו ונפגע ור' עקיבא השלם ירד לחקור ביסוד המים והשיג שידע להדביק הדבר בשורשו ונכנס בשלום ויצא בשלום ועל דבר זה הזהיר לתלמידיו אל תאמרו מים מים כמו שביארנו. ואל זה כוון באמרו ועל דא מאן דמקרב יקרב באלין בדי"ם יש לו רשות ולא לפנים לדעת מהות מוצאיהם כי זה נמנע בחק כל מבקש ולזה הסוד בא המשל אמרם ז"ל לך אמרין נזירא קראו נזיר ופרוש מההשגה ונזור לאחור סחור סחור לכרמא כרם יי' צבאות לא תקרב כי כל הזר הקרב הקרב אל משכן יי' ימות מלבד מי שניתן לו רשות ונכנס ועייל בבר וזולתו ימות.

דף לב.

פתח ואמר מקול מחצצים וכו' פתח הוא הוא רשב"י ע"ה שדבר בענין מחלוקת והבדל המים וראיתי בעלי הדפוס ערבו בספר הזוהר ענינים אחרים מהם מרעיא מהימנא ומהם מהתיקונים ומהם מדרשים אחרים ואם כוונתם טובה הנה הפסיקו בהם בין ענין לענין הנמשך לו וקלקלו עלינו את הדרך במה שעשו שהביאו והכניסו בין דברי רשב"י ע"ה ענינים אחרים וזה כי רשב"י פריש פליגתא ופתח אחרי זה פי' הכתוב הזה מקול מחצצים שהוא מענין הנדון והם הכניסו מאמרים אחרים בתווך שאינם מן הענין והנה פתח רשב"י על ענין עצמו של הבדל המים ואמר מקול מחצצים בין משאבים ביאר כי אומרו מקול מחצצי' הוא קול יעקב והרמז על מדת התפאר' שהוא עד"א איש הבינים כלומר מכריע ראשון שהוא עומד בין שני הזרועות שהם שני חצאי המחלוקו' וזה כי כבר ידעת כי זה הוא סוד המחלוקת הנרמז בין יום א' ובין יום ב' שבו נברא מחלוקת ואליהם נתיחס מחלוקת המים וקרא לשני הזרועות האלה משאבי' לפי שהם שואבים שפע וברכה ומלמעלה לעצמם ומשאבים ונותנים במדת התפאר' העומד בבתים והוא מקבל משניהם וכולל אותם עמו ונותן שלום ביניהם וזו היא מחלוקת שהיא לשם שמי"ם. ואמר שם יתנו וכו' הרמז במלת ש"ם למרת המלכות שהיא נרמזת במלת ש"ם בסוד כי ש"ם צוה יי' את הברכה ואמר כי מגמת כלם להריק שם ברכתם והוא אמרו תמן הוא אתר מהימנותא לאתדבקא כלו' להזדווג עמה ע"ד ודבק באשתו על ידי הצדיק למדת הצד"ק שנקראים צדקות יי' וזהו תמן ינקין צדקות יי' ושואבין. ואמר כי מגמת פזור הצדקה והשפע הנזכר שיורד מהמפזר שהוא הצדיק שהוא מפזר לעטרת כי על כן כנהו אל הברית המפזר זרעו בה והכוונה כולה להשפיע בישראל למטה המקיימים מצות הברית שזו היא ירושתם ונחלתם של ישראל מאברהם אביהם ני"ה. וביאר לנו לפי דרכו כי המים העליונים הם הם הספירות המיוחסים אליהם עד מדת היסו"ד שהוא הרקיע המבדיל בין מים למים

אשר בעטר' הם נקראים מים העליוני' והמים אשר בעטר' הם סוד המים התחתונים ולבן נקראת ים והוא אמרו דאיהו קיים קדיש ואיהו שאיב ובטיל כלא ומפזר לגו ימא רבא אינון מיין עילאין המיוחסים אל המים הזכרים כי המים התחתונים מיוחסים אל המים הבוכים לפי שנבדלו מהם וכבר ביארתי בתחלת הספר כי כשנבדלו ההויות התחתונות מההויות העליונות נשארו תוהים ובוהים כאלו הם בוכים בסוד והארץ היתה תוהו ובוהו כמ"ש ז"ל תוהה ובוהה והמשל שמשלו לשני עבדים. והשלים הענין ואמר כיון דישראל שבקן ליה דלא פרעין אז ירדו לשערים וכו' אמר כי בימי דבורה היו ישראל נמולים ולא פורעים כמ"ש ויעזבו את יי' שהרמז שהיו"ד הנרשמת בברית לא גלו אותה ועדיין הקליפה הדקה מפסקת וחופה ולכן לא היו זוכים ישראל אל הזלת השערים העליוני' ואל מימיהם לשאוב ממעיני הישוע' העליונים אמנם היו יונקים מהשערים התחתונים החיצוניים והוא אמרו אז ירדו לשערים ועל כן היו מושלים עליהם שרי הקליפה אשר עדיין רמזם והגיונם בבשרם ובבוא דבורה הכריחה אותם להתנדב להסיר הקליפה ההיא מבשרם ולפורעה כדי שלא תהיה ממשלה לשרי הקליפה עליהם והוא אמרו חדלו פרזון בישראל חדלו כלומר חדלו ונמנעו מימי המפז"ר והשפעתו מישראל חדלו לסבת הפריעה שעדיין היתה בבשרם עד שקמתי דבורה וכו' שקמתי אם בישראל אמרה כי לסבת התנדבה בעם הסרת הפריעה המשיכה מים חיים מהאם העליונה אל בניה ישראל. ישראל סתם כלומר ישראל סבא וישראל למטה לאחזאה דעלמא לא אתקיים אלא על קיימא דא סוד הצדי"ק השואב מלמעלה והמפזר למטה. ורזא דא וצדיק יסוד עולם והנה יבאר כיצד באמרו תלת נפקין מחד חד בתלת קיימא עאל בין תרין תרין ינקין לחד חד יניק לכמה סטרין. ראיתי מי שפירש הענין הזה על פנים שונים ואינם מחוורים כפי הדמיון המצוייר בענין משך האצילות בדעתנו כפי מה שדמו הם עליהם השלום הצורה ליוצרה במשך כח הספירות מזו לזו על צורת איברי האד"ם יתעלה מכל מחשב ורעיון דמיוני בעל גשם. אמנם כפי המונח להם וע"ה בדמותם הצורה ליוצרה הוא עד"ז תלת נפקי מחד מגיד התחלת ביאת השפע מראשית אחרית ואמר שהוא בא ונמשך מהמוח המיוחס לעילת כל העי' המתבודד בשלש ראשונות כת"ר חכמה בינה כי ממנו יצאו ונמשכו מהמתואר באחד ית' שמו ואם לא יתואר במספר האחד כי אין דרך לקראו בשם אחר רק בשם אחד ולא כאחד הקנוי והמנוי וזהו אמרו תלת נפקי מחד והכוונה שנתפשט כח המו"ח בשלש מדות שהם עולם המתבודד והיו ראש אחד ואח"כ נמשך המעיין הזה המתבודד בשלש ראשונות אל שלש שניות בעולם הבנין יותר מורגשות מהראשונות בענין ההתפשטות כי הראשונות נקראות אחר לסבת התבודדותם

יחד אמנם השניות נקראות שלש בהעברת הלשון בבחינת הראות בהם הבדל הרחמים מן הדין והוא אמרו חד בתלת קיימא כלו' שם נרגשים הרחמים והדין והמזגתם שלשתם והם החס"ד והפח"ד והרחמי"ם הממזג שניהם כי בשלש הראשונות שלשתם הם ענין אחד וראש אחד כי לא יובדלו שם הדין מהרחמים הבדל מורגש רק בעולם הבנין שהם דמיון הזרועות הנרגש בהם הבדל הימין מהשמאל וחוט השדרה המחבר אותם אח"כ אמר שנמשך המעיין ההוא המתמזג במדת התפאר' המיוחס לחוט השדרה ועאל בין תרין הם הנצ"ח וההו"ד המיוחסים אל הירכים וכחם מתאסף במדת היסו"ד המיוחס לברית וזהו אמרו תרין ינקין לחד. ואומרו ינקין לחד אין הכוונה על יחס המתיחס אל הירכים כי בבר ביארנו שאין להם הנקה רק שהם עוזרים אל החיבור בסוד הטחינה המיוחסת להם שטוחנים מן לצדיקי"ם כמו שכבר נתבאר. אמנם הכוונה בהנקה הזאת אל שני כלים אחרים ומיוחסים אל זה ואיני יכול לפרש פן יחשדנו שומע באין מבין וביאור הסוד הזה תמצאהו באידרת האזינו ז"ל תו אתפשט גופא בתרין שוקין ומתאחדן בינייהו תרין כוליין תרין ביעי דדכורא אליהם יתיחס ההנקה שהם מניקין אל מדת היסו"ד והבן זה ולהם לבדם ע"ה ניתן הכח הזה לדמות צורה ליוצרה ולנו בשת הפנים להרחיב פה ולהאריך לשון עיין שם ומשם תקחהו ויתבאר לך הענין הזה סוד תרין ינקין לחד. ואמר חד יניק לכמה סטרין הוא היסו"ד המפזר צדקתו לכל אוכלוסי מטה ע"י העטרת וכדין כלא חד כי שם נתקבצו כל כח המדות ימין ושמאל אשר נמשכו וירדו מהמו"ח העליון לקיום כל העולמות באופן שנתבאר מה שאמר למעלה לאחזאה דעלמא לא אתקיים אלא על קיימא דא ורזא דא וצדיק יסוד עולם. ואמרו וכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום א' יום דערב ובקר כליל כחדא היינו ברית רצה להודיע כי אין בכל המדות מדה שיתיחס אליה חבור היו"ם והלי"לה רק לשני המרות האלה יסוד בעטרת ושניהם נקראים יום א' ונכללים בשם א'.

דף לב:

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים ר' יהורה אמר ז' רקיעין אינון לעילא וכו' ר' יהודה בא להודיע כי לא מדת היסו"ד בלבד נקרא רקיע כי גם כל שבע המדות נקראים רקיעים כי ענין רקיע הוא ענין התפשטות ולפי זה כלם נקראים רקיעים שנתפשטו מכח א' ושם הקדוש של מ"ב נשתכלל בהם וכבר ביארנו כי שם בן מ"ב צירופי ז' שמות אבגי"תץ קר"ע שט"ן נג"דיכש בט"ר צת"ג חק"ב טנ"ע י"גל פז"ק שקוצי"ת בכח השם הזה נבראו שבע רקיעים ובו נשתכלל כל העולם העליון. ואמר

שאע"פ שכלם נקרא ים רקיעים הנה הרקיע הזה שמדבר בו הכתוב הוא במציעות מיא והוא המבדיל בין מים למים כלומר בין המים העליונים הזכרים למים התחתוני' הנקבות ואמר כי הרקיע הזה הוא ע"ג החיה היא העטרת שהיא סוד המים התחתונים והוא מבדיל בין מים העליונים לתחתונים והוא אמרו רקיע דא קיימא ע"ג חיותא ואיהו אפריש בין מיין עילאין וכו' ולפי דרכו אמר כי המי' התחתוני' משתוקקים וקוראים אל המים העליונים שישפיעו עליהם בסוד תהום אל תהום קורא לקול צנוריך.

ומהאי רקיעא שתאן כי הרקיע הזה הוא שואב כל הנחלים העליונים ופולטן לחיה הנז'. וחיון אחרנין שאבן מתמן הם הארבע חיות אשר תחת החיה הזאת הם סוד ד' נהרות המתפרדים למטה ארבע מחנות שכינה והביא לראיה הכתוב גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום וביאר למה נקראת העטרת גן נעול ואמר דכלא אסתים ביה וכלא אתכליל ביה כי מדת ב"ל סתום וחתום בה וכלול בה כי לכך נקראת כלה כי הכ"ל כלול בה. וקראה ג"כ גל נעול כי היא נקראת בת גלים שכל הגלים והנחלים העליונים באים אליה והיא שואבת אותם אמנם בהגיעם שם הם נקפים ונקרשים מצד כח הדין המקשה והמקפה מימיה ונעשים שם קרח כמו שכבר ביארנו הסוד הזה למעלה כי מדת הדין מונע השפע מרדת למטה אלמלא מדת החסר שהוא הדרום שהוא מפשיר הקפיאה ובכן מנהג עולמו בחס"ד ובריותיו ברחמים שאלמלא זה לא היו יוצאין השפעותיה ולא יורדים ונגרים למטה. ואמר כי מראה הרקיע הזה כעין הקר"ח הנורא הזאת שהיא העטרת וכשם שהעטר' מקדשת ומקבצת כל המים ומקפיאה' אותם כך הרקיע הזה שהוא הי"סוד כניש כל אינון מיין ולדמיון זה הוא כעין הקרח הנורא אבל יש הבדל בינו לבינה כי הוא מבדיל בין מים למים. ומ"ש והאי דאמרן יהי רקיע בתוך המים במציעות.

לאו הכי אלא יהי כתיב לפי שהוקשה לו הכתוב שאמר יהי רקיע בתוך המים ולפי המונח כי הוא המבדיל בין מים למים ואם הוא בתוך המים היאך יצוייר שהמים יוצאים ממנו והוא בתוכם היה לו לכתוב יהי רקיע בין מים למים להבדיל בין מים למים לזה אמר כי מ"ש יהי רקיע בתוך הרים במציעות לאו הכי כלומר לא סוף דבר גופו במציעות המים אלא החלק היוצא והמתפשט ממנו הוא אשר בתוך המים אבל הרקיע עצמו הוא למעלה על ראש החיה והבן והוא אשר רמז באמרו יהי כתיב כלומר מה שנתהוה ויצא מהרקיע ונתפשט הצנור הוא אשר בתוך המים ואיני יכול לבאר יותר כי המבין יבין והחדל יחדל.

א"ר יצחק קרומא במציעות מעוי דבר נש דאיהו פסיק מתתא לעילא ושאיב מעילא ויהיב לתתא כך כגוונא דא רקיע איהו באמצעיתא וכו' יגיד החכם הזה כי האדם

נברא בצלם ובאו באיבריו רשמים וחקויים עליונים ואם אינם ממינם ולא מהמהם אמנם נצטייר בדפוס עליון בסוד דפוס נשמתו אשר נפח באפיו אשר דיוקן הוא עליון כדי שיכיר במה עונשו אם השחית הדפוס ההוא הקדוש משחית נפשו הוא יעשנה ואמר כי יש דוגמא בגוף האדם לסוד הבדל המים והוא הטרפש המבדיל בין איברי הנשי"מה אשר הם החיות שהם דוגמת המים העליונים ובין איברי המאכל אשר הם דוגמת המים התחתונים והטרפש ההוא שואב חיים מהלב ושולח אליהם ואע"פ שהוא מחיצה ופרוכת ביניהם הנה הוא שואב ונותן לאשר תחתיו ועל דרך זה יתקיים האדם וכן בדוגמא העליונה הרקיע הזה הוא מבדיל בין מים למים ועכ"ז הוא שואב ונותן ומחלק טרף ומחיה לכל אוכלוסי מטה על יד העטרת. ואמר כי על סוד זה ג"כ נעשה המשכן ונבנה בית המקדש בצורתו ותכונתו על דוגמה עליונה שהרי צותה התורה בשום פרכת להבדל בין הקדש ובין קדש הקדשים כאשר יתבאר בפרש' אלה פקודי המשכן במאמר רשב"י ע"ה בכתוב בראשית ברא אלהים ובמאמרים אחרים רבים ונכבדים. ומ"ש ת"ח אינון מיין אעדו ואולידו חשוכא יגיד סוד השתלשלו' החשך מן האור כי הוא הסוד עצמו של הבדל המים העליונים מן התחתונים כי הספירות מתיחסים אל האור ואל החשך ואל מים עליונים ומים תחתונים בסוד עלה ועלול ובעולם האחדות הכל אחד והבן.

רבי אבא פתח בענין עצמו ואמר המקרה במים עליותיו וכו' במים אלין מיין עילאין דכלא דבהו תקין ביתא. ביאר כי לא נתקן הבית התחתון שהיא העטרת שנתיחסו אליה המים התחתונים כי אם מכח המים העליונים היוצאים ממדת החכמה שנאמר בחכ"מה יבנה בית כלומ' במי החכמה יבנה הבית הידוע שהיא העטרת והשלים פי' הכתוב לדעת ר' ייסא ואמר השם עבים רכובו ר' יסא סבא פליג ע"ב י"ם עב דאיהו חשך שמאלא דקיימא על ים הודיע כי סבת החשך אשר בעטר' היה בכח היד השמאלי הנמשך עליה וכבר נודע שנתיחס השמאל אל החשך בבחינה שהוא עלול וגרוע מהימין וביאור הכתוב השם עביותיהם שהיא העטרת רכובו ית' שהיא מרכבתו של הב"ה.

המהלך על כנפי רוח דא רוחא דמקדשא עילאה פי' מדת התפארת שהיא רוח פיו של מקדש עליון שהיא הבינה והכוונה בזה שהב"ה רוכב ומהלך על שני המדות הללו שהם סוד שני הכרובים הפועלים ואמרי פועלים לפי שיש מדות אחרות נקראי' כרובי' הם נצ"ח והו"ד העומדי' על כפר"ת האר"ן אמנם אין נקראים פועלים רק הד"ו פרצופין שהם תפאר' ועטר' שהם דוגמת השמש והירח הפועלי' בעולם התחתון ולכן אמר וירכב על כרוב ויעף כי התחיל מהכרוב התחתון ואח"כ זכה הכרוב העליון וביאר הטעם למה התחיל מלמטה ואמר דעד דהאי אתער לא אתגלי בהאי וכבר קרם כי באתערותא דלתתא

אית אתערותא דלעילא וביאור הכתוב וירכב על כרוב הוא הכרוב אשר אליו רמז הנביא על חירום אשר חשב לישב מושב אלהים אשר אמר כמתלוצץ עליו הנביא את כרוב ממשח הסוכך ואחרי זה אמר וידא על כנפי רו"ח הוא התפאר' שאליו מתיחס הרוח. הנה נתבאר כי מה שהוא למעלה מהעטרת הוא סוד המים העליונים ומה שלמטה הוא סוד המים התחתונים ונקראים בשם כרובים זכר ונקבה ומתיחסים אל האור והחשך. בדרך עלה ועלול והוא רמז ההויות עליונות ותחתונות המתפרנסות זו מזו וקוראות זו לזו בסוד תהום אל תהום קורא לקול צנורך והנה הרקיע הנז' הוא המבדיל ביניהם והממשיך מלמעלה ומשפיע למטה.

רבי יוסי אמר ומים תכן במדה במדה ממש העטרת נקראת מדה לכל היריעות וכל המדות כלולות בה כי היא נקראת סא"ה ואי"פה ואמ"ה בהיות י"סוד עמה וחצי האמה בסוד הפגימה ורביעית ההין וכל מלתא ומילתא בטעמא כאשר יתבאר במקומם ואמר כי במדה הזאת נתקנו המים העליונים ונגלו וזהו ומים תכן במד"ה ממש וביאר היאך נתכנו בה המים העליונים ונתפסו ואמר כד מטו מסטרא דגבורה כי הוא המקפיאם עד שהם נתפסים בסוד מ"ש ר' אליעזר הארץ מהיכן נבראת משלג שתחת כסא הכבוד כי שם נראים כדמיון מים נתפסים ועליהם הזהיר ר' עקיבא לתלמידיו כשתגיעו אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים וכמו שפי' רש"י ז"ל אל תאמרו מים יש כאן איך נלך והכוונה כי כשמגיע הנכנס לפרדס בצפייתו לאותו מקום נראים לו שם מים ואינם מים ממש אלא דמות מים:

אמר רבי אבא כד הוו קדמאי מטאן להאי אתר מרחשן שפוון ולא אמרי מדי בגין דלא יתענשון יאמר כי היו נשמרים החכמים הראשונים אשר היו נכנסים לפרדס מאזהרת ר' עקיבא וכשהיו מגיעים בצפייתם אל המקום ההוא היו מנענעים שפתותיהם ולא היו אומרים דבר אע"פ שנראה להם שם כדמות מים בשביל שלא יענשו כמו שאמר הוא משום דובר שקרים לא יכון לנגד עיני:

רבי אלעזר אמר את קדמאה דאתוון הוה שטיא על אנפוי דקיטרא דכיא ואתעטר מלרע ומעילא וסליק ונחית ומיא מתגלפי בגלופיהו וכו'. הנה ר' אלעזר יבאר סוד הבדל המים והתחיל מענין עיקר התחלת גלויים והיאך נחקקו ונחתמו עד שנתישבו ההויות ההם במקומם הראוי להם וכל חלק וחלק קנה מקומו אשר על יחס זה כקראו אלה מים עליונים ואלה מים תחתונים ואמר את קדמאה דאתוון הוה שטיא וכו' כבר קדם כי האותיות הם מוצא רוח פיו של הב"ה שבהם נבראו כל הנמצאים והנה האותיות עצמם הם חקויים ורשמים אל ההויות ובהיות שהאלף שהיא הראשונה באותיות וציורה תורה

על המים העליונים ועל המים התחתונים ועל הרקיע המבדיל ביניהם כי זה יורו שני הנקודות והו"ו שבין שניהם כזה **א** אמר שקודם שנחתם ונתישכ צורתה המורה על זה היתה הצורה הזאת פורחת באויר הזך העליון ר"ל במחשבה הטהורה המתייחסת אל אויר הקדמון הבלתי נתפס כאלו האות הזה מרחפת ופורחת באויר ההוא ולא היתה נחתמת עד שנתעטרה למעלה ולמטה והכוונה כי לא יקרא עיטור זה בלא זה מעלה במטה ומטה במעלה וכן תמצא שהאל"ף של אהי"ה והאלף של אדנ"י זו נרשמת בכת"ר וזו נרשמת בעטרת והודיע כי שניהם נחתמו בבת אחת מעלה ומטה ובכן נתישבו ההויות המיוחסות אל המים במקומם הראוי להם נמצינו למדין כי קיום הדבר העליון לא יצוייר כי אם במציאות הדבר התחתון שהוא כסא אליו והוא המודיע מציאתו ע"ד מ"ש ז"ל כי לא נתקיים המשכן העליון עד שנתקיים המשכן התחתון בסוד אלה פקודי המשכן משכן העדות כי הוא יעיד על משכן העליון. והוא אמרו הוה שטיא וכו' ואתעטר מלרע ומלעילא מלרע קודם ואח"כ מלעילא וסליק ונחית ומיא מתגלפי בגלופיהו ענין העליה והירידה הזאת הוא דמיון אל הדבר קודם שיקבע במקומו כאלו עולה ויורד עד שיקבע במקומו והוא עולה ומושך מלמעלה למטה ואתכלילו חד בחד העליון בתחתון. ואמר שלא בלבד אות האל"ף היה לה זה כי גם כל האותיות האחרות המורות על פעולות אחרות היה להם כן שהיו פורחות באויר הזך עד שנתישבו במקומם ונגלה פעולתם והוא אמרו וכן אתוון כלהו כלילן דא בדא ומתעטרן דא בדא עד דאתבני עליהו בנינא ויסודא כלומר נעשה מהם בנין ויסוד ונקבעו צירופיהם ומה שהיה בכח נעשה בפועל. ואמר כי אחר שיצאו ההויות ההם המתיחסות אל המים מן הכח אל הפועל היו בערבובייא ולא נבדלו צורותיהם עד שנגלה צורת הבי"ת המורה על שני גגין וקו המבדיל וביניהם והמחברם והנותן שלום ביניהם ולכן התחילה התורה בבית המורה על הבדל הבתים הבית והעליה אשר על גבה והקו המחבר אותם הוא המבדיל ביניהם והוא אמרו ואפיקו חד ביתא דעלמא שהיא העטרת ואפיק חד נהורא דאקרי שמי"ם שהם הגדול"ה והגבור"ה והתפארת ששלשתם נקראים שמים בהיותם נכללים בתפארת והם נאצלו מהשמים העליונים שלמעלה מהם בסוד יי' בהשמים חסדך כי משם יצא החס"ד ממדת הבי"נה שבה הם נכללים המים והאש בכח אשר על כן נקראת שמים העליונים. הנה נתבאר כי נבנה הבית והעליה אשר על גבה יחד ולא נתגלה כח העליונה כי אם בתחתונה. ואמר שעל זה נתגלה הבי"ת בתורה בתחלה במלת בראשית ולא האל"ף מפני שלא נקבעה צורתה המורה על המים העליונים והתחתונים והרקיע המבדיל שהיתה פורחת באויר עד בא הבי"ת כי בא הוראה וקביעות שניהם יותר גלויה

בית ועליה על גבה כזה # וכן תמצא כי זו נחה במבטא וזו נרגשת והוא אמרו ועל דא בית אתחזי ברישא ומיין סלקין ונחתין ר"ל שלא היו מתישבין ובאים בערבובייא כמו שאמר עד דהאי רקיע אפריש לון ר"ל הבדיל המחלוקת ועשה שלום ביניהם וחברם וכבר קדם ביחוד זה הענין כי ההבדלה הנזכרת בכאן הוא הבדלת המחלוקת לא הבדלת המדות שא"כ עדיין היה מחלוקת כמקומה עומדת וכמו שיבאר ר' יהודה בהדיא. ואגב ארחיה הודיע כי מתוך המחלוקת עד שלא נעשה השלום נברא גהינם שהזמינו הב"ה מאז לחול על ראש ורשעים וכמ"ש כי ערוך מאתמול תפתה זה יום ב' שיש לו אתמול ולא שלשום. והוא אמרו ומחלוקת הוה בשני דביה אתברי גהינם דאיהו נור דליק וזמין לאשראה על רישיהון דחבייא. ועוד הודיע לנו סוד אמרם כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים כי סופה של אותה המחלוקת לשם שמי"ם ודאי היה כדי שיתאצל התפארת שהוא המכריעה ראשון לשום שלום ובאהליהם. ואמר לבתר כתיב ויקרא אלהים לרקיע שמים קיטופא דעלייתא בקסטייהו שכיחי ואתקיימו ביאור המלות הבדל המעלות במדתן נמצאו ונתקיימו קיסטא היא מדה ידועה להם כמ"ש בפ' ערבי פסחים אמר רב יצחק קיסטא דמוריסא דהות בציפורי היא הוות לוגא דמקדשא והיא מדה עשויה מעץ או מחרס שמודדין בה והיה משל מורגל בפיהם אלו המלות שהבדל המעלות והממשלות במדתן נמצאו ונתקיימו ע"ד מה שאמר ומים תכן במדה כי נתן לכל מדרגה ומדרגה המדה הקצובה לה והובדלו המעלות להיכרא דהא תנינן כתיב והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים ומילת קיטופא משמעו הבדל כמו שהאשה מקטפת מן העיסה וכמ"ש בגמ' דע"ז דע"ב כי זבינתו חמרא לגוים קטיפו קטופי וכוונתם לומר כי הרקיע הנז' בכתוב יהודיע ההבדל שיש בין מים למים. ת"ח מה כתיב לבתר ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים וממש שהוא התפארת. אל מקום א' לאתר דאקרי אחד ואיהו ים תתאה דאיהו אשלים לאחד ובלאו איהו לא אקרי א' ע"- מ"ש ספר יצירה עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר כי הוא כיוון למעלה ולמטה שאין להוציא הכתר להעלמותו מכלל מספר העשר וגם לא לעטרת לפי שהיא באצילות אע"פ שאינה באחדות בזמן שהיא מתעסקת עם התחתונים ולכן אנו מיחדים אותה עם החתן שלא לקצץ ומשמע דכתיב יקוו ובעצורת הם נקבצים שנאמר כל הנחלים הולכים אל הים. רבי ייסא אמר אל מקום א' דא איהו אתר דכתיב ביה ובריח שלומי הנה ר' ייסא קבל שמדת העטרת לא תקרא בשם אחד רק בהתחברה לחתן כמו שקדם וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל שהיא באצילות ולאו באחדות ולכן ביאר כי אמרו אל מקום א' על צדיק שהוא ברית השלום ולפי שיקשה לכאורה היאך יקראהו בית קבול באמרו אל

מקום א' שיראה כי יותר יפול הענין הזה בענין הים שהוא מקום א' ובית קבול לכל הנחל. לזה אמר דהא איהו נטיל כלא כלומר אע"פ שהוא צנור ובית מורד אל מקום אחד למטה הנה בבחינת שכל הנחלים באים בו אע"פ שאינו מעכבם יקרא מקום א' אחרי שאין דרך אחר שישפיע לעטרת זולתו וזהו אמרו דהא איהו נטיל כלא ושדי בימא וביה אתתקנת ארעא דכתיב ותראה היבשה ודא איהו ארץ כד"א ויקרא אלהים ליבשה ארץ ואגב אורחיה הודיע הטעם למה נקראת הארץ העליונה יבשה ואמר לפי שהיא לחם עוני על סוד פנימתה נקראת יבשה ולחם עוני שאין לה מגרמה כלום אלא מה שמשפיע בה הצדיק בצדקתו כי הוא הממלא פנימתה וה"א דאתר דא אמלי לה וכדין נגדין מיא אורח אינון מקורות פי' דרך הארבע ראשים היוצאי' ממנה הם הם סוד ארגמ"ן. וביאר כי קרא הכתוב מקוה המים לעטרת שהיא בית כנישות מיין דלעילא כלומר כלי אשר בו נקבצים המים העליונים וכבר ידעת כי נפל מחלוקת בין המפרשים מהו אשר יקרא ים אם המים אחרי שנתקבצו בקרקע הים כמו שיראה לכאורה מן הכתוב באומרו ולמקוה המים קרא ימים שר"ל שהתקבצות המים קרא ימים. או אם יקרא ים הקרקע המקבלם כמו שיראה מכתוב כמים לים מכסים שירצה שהמים לא יקראו ים אלא הקרקע. שהמים מכסים אותו והנה ר' ייסא קרא אל בית הקבול מקוה מים ר"ל קבוצת המים שכן אמר דא הוא בית כנישות מיא. ולסברא הזאת רצוני אל שלא נקרא מקום א' רק הצדיק נטה ר' חייא והוא אמרו ר' חייא מקוה המים דא צדיק והביא ראיה נצחת לדבר ואמר דכד מטא למקוה המים כתיב וירא אלהים כי טוב פי' כשהגיע הכתוב לדבר בענין השפעת המים וירידתם למטה כאמרו ולמקוה המים קרא ימים מיד סמך וירא אלהים כי טוב רמז שירידת המים לבית קבולם הוא הנקרא טוב שהרמז על צדיק א"כ המקוה עצמו הוא הכלי המקבלם שהוא בית כנישות מיא כמו שהוכיח והנה ר' יוסי נוטה לסברא הראשונה שגם ישראל נקרא מקוה שיאמר מקוה ישראל יי' הרי שקרא לישראל סבא מקוה הוא התפארת אשר יי' נרשם בו וכוונתו שאין להביא ראיה ממלת מקוה שהרי גם התפארת נקרא מקוה. ויהי שיעור הכתוב לדעתו ויאמר אלהים יקוו המים אל מקום א' ותראה היבשה כלומר שיהיה בה בעטרת רחמין ודין מים ויבשה ואח"כ קרא להם שמות קרא ליבשה ארץ ולמקוה המים שבה קרא ימים והכל ידבר בעטרת. ור' חייא חזר לחזק טענתו ואמר דא צדי"ק והיינו דכתיב קרא ימים אמר שאלו אמר הכתוב ולמקוה המים קרא ים היה משמע שעל הים הוא אומר אל מקום א' וזה שאחר שנתקבצו כל המים אל מקום אחד ראוי שיקוו או כלם יחד ים אמנם אחר שאמר קרא ימים יראה שעדיין לא נתערבו המים אלא שכל ים וים לחוד וזה לא שייך אלא בצדי"ק בגין דנחלין

ומבועין ונהרין כלהו נטיל לון הסתכל שנתן הבדל בין הנחלים והמקורות והנהרות וזה כי יש מן הספירות שנקראים מבועי ויש שנקרא נהר ויש שנקרא נחל כי הכתר נקרא מבו"ע היושר לפי שהוא המישר נתיבות החכמה באורח מישור על דרך הקו האמצעי וממנו נאצלת מבועות ומאורות עליונות רוחניות כמנין כתר. והנה מדת הבינה נקרא נה"ר ורחובות הנה"ר לפי שמתפשט בכל הנטיעות להשקותם וע"כ נקראת נה"ר דנפיק בסוד ונה"ר יוצא מעד"ן נה"ר פלגי"ו. ויש שנקרא נחלים בסוד כל הנחלים ואמר כי כעוד שהמבועים והנהרות והנחלים במדת הצדיק עדיין יקראו ימים ולא ים וע"ד ימים וע"ד וירא אלהים כי טוב כי על צדיק נאמר שנאמר אמרו צדיק כי טוב. ומ"ש בגין דאתרשים איהי אפריש בין יומא קדמאה לתנינא פי' שנרשם בשם זה כי טוב בכפל שני פעמים כי טוב כי טוב יותר משאר הימים שלא נזכר בהם כי טוב רק פעם א' וזה נרשם בכי טוב כפול אמר שהוא אשר הבדיל בין היום הא' לשני שלא נאמר בו כי טוב ונתן הטעם ואמר דהא ביומא תליתאה עבדת ארעא איבין מחילא דהאי צדיק עץ פרי עושה פרי וביאר כי עץ פרי הוא עץ הדעת טוב ורע שהיא העטרת שמוציאה הפרי בכח עושה פרי שהוא הצדיק ואמר אגב אורחיה שנאמר בו למינו להודיע שכל הנשמות הטהורות החדשות משם נמשכות וע"כ בני הימנותא שיודעים סוד זה ממשיכים משם נשמות חדשות בזיווג השבת ואלה נקראים למינו כלומר ממינו דומים לו ועז"א זכאה חולקיה מאן דדמי לאמיה ולאבוי. ואמר שעל טעם זה צותה התורה וביום השמיני ימול בשר ערלתו לפי שהיא שמינית במדות מהחכמ"ה ולמטה כי במנותך ממדת הבנה עד העטרת תמצא ח' מדות והוא סוד למנצח על השמינית וכמ"ש ז"ל בשעה שנכנס דוד ע"ה למרחץ וראה שעמד ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות כיון שנזכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו אמר שירה שנאמר למנצח על השמינית והסוד בזה כי שתיה מדות יחד נקראות שמיניות הצדי"ק מהחכמ"ה שהוא זכר והעטרת מהבי"נה שהיא נקבה והסרת הערלה נתיחס אליה וגילוי הברית בפריעה. וזהו שרמז באמרו וההוא נפשא דפרח מינה וכו' ואתגלא רשימא קדישא בגין דידמי לאבוי וע"ד עץ פרי דא אימא עושה פרי דא ברית קדש אבוי ושניהם כאחד טובים. ואמר למינו דידמי ליה ויתרשים ביה. וביאר סוד למה אמר אשר זרעו בו כי הי"לל אשר זרע בו מאי זרעו בו על הארץ ואמר הכי הוא ודאי דהא ההוא זרעא אשדי על ארעא מכאן דלית רשו דבר נש לאפקא זרעיה לבטלה. הסתכל במתק דבריהם ע"ה והוא שהוקשה לו אם זרעו בו כלומר בעץ עושה פרי היאך יאמר על הארץ ועדיין זרעו בו ולכן אמר שפירושו דהא ההוא זרעא

אשדי על ארעא כאלו אמר שלא יריק רק על הארץ ועדיין זרעו בו ומכאן למדנו שלא להוציא זרע לבטלה. זכאה חולקהון דישראל דאינון קדישין ודמיין לקדישין וכו':

דף לג:

אמר רבי חייא כתיב עושה ארץ בכחו מאי עושה עשה מבעי ליה ר' חייא אזדא לטעמיה שאמר למעלה שהצד"יק הוא הכ"ל הוא המתקן אל הארץ העליונה והמריק השפעתו בה. והארץ הנז' עושה פירות בכחו ודייק בכתוב מלת עושה שהוא פועל עומד ולפי הנראה היה ראוי לומר פעל עבר לפי שכבר נעשת הארץ הנזכר בששת ימי בראשית והיל"ל עשה ארץ בכחו והשיב אלא עושה ודאי תדיר וזה לפי שהארץ העליונה אין לה מעצמה כלום וצריכה היא להשקאה תדיר והב"ה שהוא התפארת מתקן לה תדיר ע"י צדיק כי הוא כחו כי כח חו"ט השדרה יראה בברי"ת בהיות האר"ץ מתוקנ' בכחו אזי מכין תבל של מטה שהיא הארץ הלזו בחכמתו של שלמה שהיא העטרת וה"א בחכמתו דא צד"ק דכתיב והוא ישפוט תבל בצד"ק.

רבי יהודה אמר באתוון גליפן דר' אלעזר אית קטורי דאתוון כ"ב קטירין כחדא תרי אתוון דא סליק ודא נחית דנחית סליק ודסליק נחית. וסי' דא אך בך א"ל. ר' יוסי אמר טופסא דשקלא באמצעיתא קיימא וסי' במשקל במדה לישן דקיימא באמצעיתא וכו'. שאלתי את מלמדי זלה"ה על הענין הזה ויורני ויאמר לי דע בני כי אותיות האלף ביתות הנזכרות בספר יצירה במשנת עשרים ושנים אותיות יסוד קבועות בגלגל במאתי' ושלשים ואחד שערים חוזר הגלגל פנים ואחור וכו' הלא המה אותיות אתוון גליפן דר' אלעזר ויש בהם כ"ב קטירין כחדא תרי אתוון כלומר שהאלפא ביתא הפשוטה מתגלגלת אחד ועשרים פעם כל אות ואות בחברתה והוא אמרו אל"ף עם כלן וכלן עם אל"ף והנה הם מצטרפות שנים שנים אחד ועשרים פעם ולא זולת כי היה ראוי שתהיינה צרופיהן כפי הנראה שנים ועשרי' פעם שהם שנים ועשרים אותיות והסבה שאינם אלא כ"א לפי' שאלפא ביתא הפשוטה נבלעת בכלן ועליה הן נארגות כל השאר והם אחד ועשרים והנה צירוף כלם עולים לרל"א שערים שהם מספר מחברת הגלגל ההוא אלף עם כלם וכלם עם אלף כמו שנתבאר שם כי הבנינים הנבנים מכ"א צירוף כ"ב אותיות שהם תס"ב אותיות וחצים רל"א בהיותם נבנים שנים שנים. ודע כי האלפא ביתא האמצעי' בין כלנה היא האלפא ביתא המתחל' באל"ף למ"ד שהיא בין עשר לעשר כי כלם הם אחד ועשרים והאחד בתווך והסימן בזה א"ך ב"ך א"ל פי' א"ך שהוא אחד ועשרים פעם ב"ך שהם כ"ב אותיות א"ל באמצעיתם כי האלפא ביתא של אחד עשר המתחלת בא"ל היא באמצע והסוד

בזה כי א"ל ח"י שהוא היסו"ד הוא המבדיל בין מים למים והוא שואב ממים העליונים ובכחו עושה ארץ ומתקיימין המים התחתונים. והנני מסדר לך לוח העשרים ואחד אלף ביתות כאשר קבלנום בדיוק מהם יתבאר לך כי האלף ביתא האמצעית מתחלת בא"ל הוא המבדיל בין המים העליונים ובין המים התחתונים והוא המקיימם בכחו ית' ויח'. והא לך צורתם מדוייק. # הנך רואה בעיניך כי האלף ביתא האמצעית מתחלת בא"ל ועל כן נתן הסימן בה א"ך ב"ך א"ל כי האלפא ביתות הם כמנין א"ך וב"ך סימן לכ"ב אותיות והאמצעית התחיל בא"ל הוא המבדיל בין עשר ובין עשר. ומ"ש דא סליק ודא נחית דסליק נחית ודנחית סליק. הבט ימין וראה כי האותיות עולים ויורדים ולפי סדר מערכותיהם המעטים במספר עולים והרבים במספר יורדי' נמצא כי זה עולה וזה יורד העולה יורד ונזור לאחור והיורד עולה. והסוד בזה כי כל הנמצאות אשר נמצאו מצירוף האותיות עולים ויורדי' זולתו ית' ויח' שהוא כנקודה באמצע המרכז וכלם מדקשי' אליו וחוגגים ורצים ושבים אליו והוא המקיימם והם נחשבי' לפניו כקטן כגדול ומ"ש ר' יוסי טופסא דשקלא באמצעיתא קיימא וסימן במדה במשקל וכו' פי' מלשון מטפס ועולה מטפס ויורד ולפי שהמשקל יש לו לשון באמצע והמאזנים עולים ויורדים בו לפי כבדותם ולפי קלותם נקרא טפסא דשקלא. וכוונת ר' יוסי להודיע עוד כי גם כי זאת האלף ביתא המתחלת בא"ל היא האמצעית בין כלם והיא השוקלת אותם עשר מכאן ועשר מכאן הנה נמצא בה בעצמה עוד לשון השקל באמצעיתה והוא כי כל בתי האלף ביתות יש בכל אחת מהן אחד עשר בתים חמשה מכאן וה' מכאן והבנין הששי באמצע ונמצא בזאת האלפא ביתא האמצעית מה שלא נמצא בכלם שהבית הששי בנינה הוא &ב הקו שהוא רמז ללשון המשקל המעמיד היושר וכבר ידעת כי אות הו"ו בשמו ית' הוא העמו"ד האמצעי וה"א ראשונה מכאן וה"א אחרונה מכאן והוא סוד שקל הקדש וסי' במדה במשק"ל וביאר ואמר משקל לישן דקיימא באמצעיתא ומאזנים ביה קיימן ואתקלו וביאר אגב ארחיה מאן מאזנים כד"א מאזני צד"ק וכלהו קיימין במשקל וכו'. **הנה** אם כן נתבאר מ"ש עושה ארץ בכחו כי בכח הו"ו שבשם נעשה הכ"ל והאר"ץ קיימת ושכל הנמצאים המיוחסים לבניני האלף ביתות כלם סובבים ורצים ושבים סביב הנקודה הנרמזת במלת א"ל ובתוכה הו"ו שהוא שקל הקדש. ור' יהודה תניא דמסייע ליה שאמר שקל הקדש דא רוח הקדש כלומר רוחו של קד"ש שהוא סוד הו"ו. ומ"ש כתיב בדבר יי' שמים נעשו הוא מאמר מיוסד על המשנה הידועה בספר יצירה שאמר ז"ל עשר ספירות בלימה אחת רוח אלהים חיים ברוך ומבורך שמו של חי העולמים קול ורוח ודבור זהו רוח הקדש. והכוונ' כמשנה ההיא שאחר שדבר בסוד העשר ספירות במדתן

שאין להם סוף ובצפייתן כמראה הבזק ובהעלמתן בא למנות מספר העשר אחת אחת ואמר על הראשונה שהוא הכת"ר שהוא רוח אלהים חיים כלומר רוח הנמשך במדת אלהים חיים שממנו תוצאות חיים לכל העולמות ואמר עליו שהוא ברוך ומבורך מאת עילת כל העילות שהוא האין סוף שהכל צריכין למארי חטייא ית' ויח' שמו הודרו של חי העולמים כי אל שם אנו ממשיכים הברכות מאתו ומעתה לא נצטרך לתיקון הקושיות שרבו כמו רבו מהמפרשי' שלא למדו תורת אמת היא הקבלה במאמר ר' ישמעאל בן אלישע כ"ג בפ"ק דברכו' דף ז' ע"א שאמר פעם א' נכנסתי להקטיר קטר' לפני לפנים וראיתי אכתרי"אל יה יי' צבאו' יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לפניו רבש"ע יר"מ שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך וכו' ונענע לי ראשו שהוקשה להם איך יצוייר שאנו נברך למי שכל הברכו' באות ממנו ומהם ביארו כי הברכה הנז' בענין הזה היא ענין הודאה ושבח והלול והנה לתרץ זה האריכו במענית' וחתרו אל היבשה ולא יכולו ועדיין קושיתם במקומ' עומד' ולא הרויחו רק אריכו' לשון האמנם כי ע"ד האמת מה מתוק מדבש אמרו ישמעאל. בני ברכני ממש כלו' המשיך לי הברכה מעילת כל העילו' כי יש כח בפיך ובתפלתך על זה והוא סוד ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלהיך שיש כח בנו להמשיך הברכה מלמעל' מכל הברכו' שאפי' הכת"ר הוא מבורך מהאין סוף והוא שאמר בכאן אחת רוח אלהים חיים שהוא הכת"ר שהוא רוחו של אלהי"ם חיים ואמר עליו ברוך ומבורך שמו אשר קנה שם במה שהאציל ממנו ית' שמו. ולפי שראיתי ענין נאות בפי' ספר יצירה המכונה להראב"ד ז"ל בענין זה הרו"ח אביא ענינו בדרך קצרה להרויח ממנו סוד פנימי ז"ל הנה בזאת המשנה בא לבאר לך מהות כל ספירה וספירה כי הוא מדמה הנסתר לנגלה כי מן הנגלה תבין הנסתר אע"פ שאינו דמיון באמת ולא תאמרו שבספירות קצרה יד הלשון לדבר כי גם בגוף האדם והחי קצרה כל לשון לכנות לקצת חלקי הרוחניים שם אמיתי אשר יתואר בו על אמיתתו. והמשל בזה כי קראו לכח המניע את האדם רו"ח וזה השם עיקר הנחתו על הרוח המנשבת שנאמר משיב הרוח ישב רוחו יזלו מים וחלילה מהיות איברי האדם מתנועעים מהרוח ההוא או מכיוצא בו. והראיה לזה כי אם נחנוק א' מב"ח עד שתצא רוח המניעתו ואח"כ נביא כל מיני מפוחים ונמלאהו בנפיחתם מהרוח היסודי הנשאב מהאויר לא יחיה ולא יתנועע ואי איפשר לומר כי נסתמו גידיו אשר יתנועעו מהרוח נסתמו בליחה שהרי לא בא לו לא שנוי ולא מילוי ולא סתום רק יציאת הרוח בלבד. ואף לפי דברי הרופאים האומרים כי רוח הנפש אשר בו יתנועע החי הוא ההבל העולה מן הדם אשר בלב והנה הנחנק או מי שסתמו את פיו עד שלא יוכל להתנפש מהו אשר קרה

לדם הלב עד שלא ינפש ולא יעלה ממנ' הבל. אלא על דרך האמת אין מכל אלה הטבעים ענין מספיק אמנם הוא רוח משפעת מאלהים חיים כי ממנו תוצאות חיים לכל חי ולפי' נקרא חי העולמים כי אין חיות לכל העולמות לא מן היסודות ולא מזולתם רק מהשם לבדו ית'. ובסוף דבריו כתב הנה כת"ר עליון הוא מבורך מעילת העי'. ונחזור לענין המשנה שאמר קול ורוח ודבור זהו רוח הקדש. הנה מפרשי המשנה קצת הוקשה להם סדר תנאי הדיבור מן המשנה הזאת שהקדים הקול לרוח ואמר קול ורוח ודיבור והנה כפי האמת הרוח קודם לקול שאם לא ימצא רוח יוצא מהגרון לא יתהוה הקול ופירשו מה שפרשו לתקן הענין ואין צורך כי האמת הוא שבעל המשנה הביאם כסדר אם תסתכל בלשון המשנה שאמר ברישא אחת רוח אלהים חיים הרי שהקדי' הרוח ומ"ש בסיפא קול ורוח ודבור. רצה כי מאותו הרוח הראשון נתהווה הקול והרוח בו כי אי איפשר להשמעת הקול אם לא בחבור הרוח עמו ואח"כ בחיתוך האותיות במבטא יושלם הדבור ואמר שגם הדבור צריך אל הרוח באופן כי הרוח הוא המוציא הקול והדיבור ולכן חזר ואמר זהו רוח הקדש העליון כי הוא בכל והכל בו יתברך ויתעלה. ועל יסוד זה הוא מאמר ר' יצחק שאמר כתי' בדבר יי' שמים נעשו אלין שמיא דלתתא דאתעבידו בדבר שמים דלעילא קרא שמים דלעילא למדת התפאר' ששם יי' יתברך נרשם שם ושמים סתם לשמים התחתוני' ושיעור הכתו' בדבר יי' ורו' שהשמים העליונים מתיחסים בשם יי' ובשם זה נעשו והוסיף לבאר ואמר ברוח דאפיק קלא דמטי להההוא נהר דנגיד ונפיק ולא פסקין מימוי שהיא הבינ"ה וברוח פיו כל צבאם כלהו תתאי קיימי ברוח דאיהו דיבור הנה ביאר כי כל צבאות מטה קיימי' ועומדים ברוח הדבור וכבר ידעת שהעטר' היא המוציאה הדיבור הנעש' ברוח שהוא עיקר הכל והדיבור הוא רוח הקדש שאמ' ר' יהודה שהוא שקל הקדש. ולהשלים הביאור שעמידת האר"ץ הנרמזת בעטרת הוא מכחו של יסוד אמר הה"ד משקה הרים מעליותיו מאן עליותיו כדאמרן משקה הרים מעליותיו שאמ' למעל' אלין מיין עילאין דכלא דבהו תיקן ביתא מפרי מעשיך תשבע הארץ רזא דההוא נהר, נגיד דנפיק לתתא הה"ד עושה פרי הכוונה על מדת היסוד כי הוא העושה והמתקן אל הע"ט הנקרא' עץ פרי.

ויאמר וכו'. יהי מארת חסר רבי חזקיה אמר מארת דשריא ביה תוקפא דדינא קילטא דדינא. יודיע כי כל אותיות התורה מיוסדים על אדני פז ומלואיה וחסריה עשויים באמת וישר ובכוונת מכוין ולא במקרה והזדמן, כאשר כתב הראב"ע בנותנו טעם לשנוי התיבות והאותיות שיש בין הדברו' הראשונות שבפ' וישמע יתרו ובין האחרונות שבפרש' ואתחנן והמשל שהביא על זה שאסור לשומו על ספר יעויין במקומו האמנם

האמת והמקובל בזה במלואים וחסרים שבאו בתורה שהם כתובים באצבע אלהים לרמוז בהם סתרי תורה ולא נפלו במקרה ככותב אגרת לאוהבו על ידי אחר כאשר כתב הוא כי פעם יכתוב חסר ופעם מלא כאשר יזדמן ח"ו ח"ו ומזה תראה כי רבותינו אשר קבלו האמת בראותם שכתוב יהי מארת חסר ואח"כ כתוב והיו למאורות ברקיע השמים מלא קבלו כי לסוד נרמס נכתב כן והנה רבי חזקיה אמר כי בכאן נרמז כי במדת העטרת הנרמזת בלב"נה שתשרה בה כח מדת הדין ותקלוט אותו כי זה היה סיבת החשך והפגימה והחסרון שבא לעולם ופי' מלת מאר"ת מענין לקיטה כמו אריתי מורי עם בשמי וזהו אמרו דשריא ביה תוקפא דדינא קילטא דדינא. והנה ר' יוסי בא לתת הבדל בין העטרת ובין רגליה היורדות מות שנרמז ללילית היוצאת מבין רגליה ואמר יהי מארת לתתא כלומר כי אין ראוי ליחס המאירה והחסרון בעצם לעטרת רק למטה הימנה במקום אשר הרגיעה לילי"ת כאשר יבוא לפנים כי משם נופל אסכרה לתינוקות וכמ"ש רז"ל ברביעי היו מתענין על אסכרה שלא תפול בתינוקות וזהו כי בה תליא אסכרה לרביי עלמא ואמר כי לכך נכתב מארת חסר לפי שהיא נהורא זוטר' מכל נהורין ועוד כי לפעמים תתמלא דין וזמנין דאתחשכא דלא מקבלא נהורא בסוד כי הנה החש"ך יכסה ארץ. וביאר מהו ברקיע השמים שיראה לכאורה כי המארה היא ברקיע השמים וזה לא יתכן כי רקיע השמים הוא היסוד כמו שכבר נתבאר והוא המאיר לאר"ץ ולדרים עליה. וא"כ מהו יהי מארת ברקיע השמי"ם ואמר כי פי' ברקיע השמי"ם ירצה כי ברקי"ע השמי"ם שהוא הי"סוד הוא מאירה כשהיא מארה אמנם החסרון והפגימה הכא אליה הוא מצד שמאל ויהיה שעור הכתוב יהי מארת ברקיע השמים כלומר תתמלא ויתהוה האור במדת המא"רה בסבת רקיע השמים המשפיע בה לפעמים כי פעמים חסירה ופעמים מליאה והוא אמרו ברקיע השמים דא הוא רקיע דאיהו כללא דכלהו בגין דנטיל כל נהורין ואמר שהוא נהיר להאי נהורא דלא נהרא ואמר הסבה למה חשך משחור תאורה בגין דאתדבקא בהדי ההוא מארה שלמטה ממנה אשר בה נתלין כל אינון זיינין אחרנין בעלי הדין ורקיע השמים הוא המאיר אותה ומטהר אותה בימי לבונה. והנה רבי יצחק בא לישב הענין מבלי הצטרך לכל התיקון הזה שאמר ר' יוסי אפילו האי רקיעא דלא נהרא רקיע השמים קרינן ליה אמר כי בבחינ' דבקותה במדת הי"סוד תקרא גם היא רקיע השמים כמו שאנו אומרים מלכות שמים וארץ ישראל וארץ החיים וישאר הכתוב כפשטו לדעת רבי יצחק יהי מארת באותה המדה שנקרא' רקיע השמים לסבת דבקותה עמו נקראת על שמו וז"א השמים איהו האי רקיע ועל כן נקראת על שמו. וביאר הסוד למה נכתב מארת חסר ו"ו לפי שהו"ו הוא סוד שמש ומגן יי' צבאות ובהעדר הו"ו ישאר

חשך ומות בא לעולם. ולפי שמלת יהי תורה על הויה לא על העדר והנה המות הוא העדר החיים וא"כ איך יכתוב לשון הויה בהעדר לזה חזר ואמר יהי מאר' בלא בה תליא לאכללא לילית כי בבחינה שבהעדר האור ימשך החשך ומציאו' החשך תלוי בהעדר האור הנה א"כ על צד זה יאמר בו לשון הויה והוא ע"ד יוצר אור ובורא חשך וע"ד מי שם פה לאדם או מי ישום אלם כמו שפי' הרב נסים ז"ל. והביא ראיה לסוד ענין זה ואמר כתיב קטן וגדול שם הוא כי זה נאמר על יום המות ומלת ש"ם כבר ידעת שהרמז על העטרת בסוד ונעשה לנו ש"ם כי דור הפלגה רצו להפריד אלוף ולהתנהג על ידה הנה א"כ מלת שם מורה על מציאות ועל העדר על העדר שהוא יום המות כמ"ש קטן וגדול שם הוא ועל מציאות שנאמר כי אם שם אדיר יי' לנו וכתיב שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח כלומר בסבת הדין החונה בעטרת שם הרגיעה לילית ומצאה מנוח לכף רגלה משם היא יונקת א"כ נתבאר מכל זה כי במדה הזא"ת נכללו האור והחשך וטוב ורע זו היא כוונת רבי יצחק בביאורו יהי מארת ברקיע השמים שמצד א' נקראת רקיע השמים ומצד אחר נקראת מארת והבן זה כי מסוד זה תבין ימי טומאת האשה וימי לבונה בסוד פגימת הלכנה ומלואה כי הכל כאשר לכל ודי בזה הערה למבין. והנה רבי אלעזר ביאר הסוד ביתר שאת ואמר יהי מארת אספקלריא דלא נהרא מגרמה אמר כי לכך נכתב מארת חסר לפי שאין למדה הזאת מאור כלל מעצמה לא מעט ולא הרבה אלא על ידי המאורות העליונים המאירים בה שהם הו"ו ומשך הו"ו אמנם נמצא בה הכנה לקבל האור יותר מכל שלמטה הימנה כדמיון העששית שהיא ברה וזכה לקבל אור הנר הנדלק בה וזהו דקלטא ניהורא ונהיר. וביאר הסוד הזה מתוך הכתוב הנה ארון הברי' אדון כל הארץ כי ארון הוא התיבה אשר היו בה לוחות הברי"ת ונקראת ארון מלשון אורה לפי שתורה שבכ"תב הנרמז לשמ"ש ומגן יהו"ה שוכן בקרבה וממנו תקבל אורה כי על כן נקראת ארון והוא סוד יהי מארת כלומר נארת ברקיע השמים ובהיותה נארת ממנו אזי תקרא גם היא אדון על שם המשפיע בה שהוא אדו"ן כל הארי"ץ וה"א ובגין דא האי ארון איהו אדון בגין שמשא דנהיר ליה וכו' הכי אקרי ומניה נקטא שמא ואתקרי האי אדון ברזא דאל"ף דל"ת נו"ן י"וד כמא דאמרינן צדיק וצדק כי כל שליח נקרא כשם שולחו דא בדא תליין ת"ח כוכבים ומזלות בברית קיימין דאיהו שמשא דקאמרן. אמר שכשם שכל כוכבי אור הנראים ברקיע השמים הללו שעל ראשינו הם מקבלים אור מהשמש הנראה עלינו ביום כך כל צבאות מעלה מקבלין אורה משמ"ש ומגן י"הוה יתברך שמו ומאורו הם ניזונים והכל תלוי בו יתברך ורמז לנו בזה ר' אלעזר כי אעפ"י שהעטרת מחלקת טרף לביתה וחק לנערותי' הכל הוא מהמשפיע בה כי אין לה מעצמ'

כלום אמנם יתיחס אליה הטרף והמזון בבחינ' המשפיע בה כי מאתו הכל והוא סוד הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם מא"ל ממש והבן. והנה רבי אלעזר בזה דרש מארת בכתבו ובניקודו מאורות ירצה יהי מארת ברקיע השמים כלומר יקבלו כלם מאר"ת ומאורו' יחיד ורבים הרמז על הלבנה העליונ' וכל צבאיה ר' ייסא סבה הוה אמר הכי יהי מארת דתליין ברקיע השמים דא סיהרא דתליא ביה הכוונה לרבי ייסא שלא להפריד המדה הזאת מרקיע השמים אלא שתמיד תהיה עמו הויה אחת ולא לדמותה לשאר המדרגות והמאורות שלמטה ממנה אף על פי שהיא והם כלם מקבלים אורה מהשמש העליון אין לכלול אותה עמהם ח"ו רק עם רקיע השמים ויהיה פי' הכתוב יהי המדה הזאת אעפ"י שאין לה מגרמה כלום והיא נארת גם היא כמו שאר מאורי אור נחשבת ונמנית ברקיע השמים אחד ולא כשאר המאורות הנפרדים ח"ו ח"ו ומה טובים ונעימים דבריו אלה בלשון קצר וכלם דברי אלהים חיים. ולפי שרקיע השמים הרמז על י"סוד ועדין לא נזכר בכתוב יחוד הכל"ה עם החת"ן עצמו רק עם הרקי"ע לזה חזר הכתוב לרמוז והיו למאורות כי הרמז על חבור שניהם על ידי הי"סוד וכאלו אמר והיו שני המאורות מתיחדים על ידי רקיע השמים והוא שרמז רבי ייסא כיון דכתיב והיו למאורות הא שמשא סוד ד"ו פרצופי"ן חמ"ה ולבנ"ה. ואמר שאחר שב' הפועלים מתיחדים ומטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי ביחוד אחד הנה המועדים והחגים הנקראים מועדי יי' מקראי קדש שהם מדרגות עליונות נקראות מועדים וחגים ביען הם מושפעים בזמנים הללו מקד"ש עליון אשר על כן נקראות מקראי קד"ש הנה הם נארים מהפועלים הנז' שהם הדו פרצופין שכלם נתלים בהם והכוונה בכל זה שלא תחשב המדה הזאת כאחד מהם להפרידה מאלוף ח"ו כי הי"א והו"א דבר א' ומן היא והלאה עולם הנפרדים. ומ"ש וכלא בעבידתא קדמאה עילאה דשמיה קדישא אתאחד ביה פי' כל זה במעשה הראשון בסוד האצילות הקדוש העליון אשר השר הקדוש מתאחד בו. ואח"כ שב לבאר כי כשם שבעולם התחתון יש ז' כוכבי לכת שהעולם התחתון מתנהג בהם אחת ברקיע אחד כן כנגדם בעולם העליון יש ז' מדות שהם נשמה לשל תחתיהם והם מתיחסים בשם אליהם נקראים כוכבים ורקיעים והוא אמרו ז' כוכביא אינון לקבל ז' רקיעין וכלהו מדברי עלמא ועלמא עילאה עליהו כלומר אם הבנים. ואמר ותרין עלמין נינהו עלמא עילאה ועלמא תתאה כלומר כאמה בתה תתאה כגוונא דלעילא בסוד מן העול"ם ועד העולם כלומר מן הבי"נה ועד העטרת שהוא סוד מקצה השמים ועד קצה השמים שהם סוד מלך עליון ומלך התחתון ושניהם נאחזים זה בזה ביחוד אחד ואגב ארחיה בא לבאר פסוק יי' מלך יי' מלך יי' ימלוך לעולם ועד יי' מלך לעילא יי' מלך באמצעית' יי'

ימלוך לתתא להורות כי הכל אחדות אחד כי ר' אחא אמר יי' מלך דא עלמא עילאה יי' מלך דא תפארת ישראל יי' ימלוך דא ארון הברי"ת. אתא דוד זמנא אחרא ואהדר לון מתתא לעילא להורות שהם אחדות אחד וזה בהקדים האחרון אל הראשון כי זה יורה כי הראשון הוא האחרון והאחרון הראשון בסוד אני ראשון ואנ"י אחרון וזה נרמז בכתוב יי' מלך עולם ועד יי' מלך לתתא כי הוא מלכו של עולם עולם באמצעיתא ועד לעילא בבי"נה וביאר למה נקרא' וע"ד ואמר דתמן ויעודא וקיומא ואשלמו' בלא מלך לעילא מלך לתתא. ורבי אבא יפרש כי המאורות הנזכר בפסוק והיו למאורות הרמז על ששת קני המנורה שכלם מתחברים ברקיע השמים שהוא הי"סוד להאיר על הארץ כי נשפעת מכלם על ידי הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן. ויאמר כי כיון שהעטרת מליאה לה עמיר מהמאורות העליונות המאירים אל עבר פניה הנה אז כל מדרגות מטה שהם השמים התחתוני' וכל צבאם מוסיפין אורה יתירה והכוכבים אשר הם ממונין על העולם יתרבה ממשלתם ובכח ההוא המוסף עליהם מגדלין צמחים ואילנות כי אין עשב למטה שאין לו שוטר מלמעלה ובכן העולם מתברך ואפילו המים מתברכים ומתמתקים וגם כל דגי הים כלם ברבו יתיר והרמז בכל אלה השמות למדרגות אשר למטה מהעטרת כי יש מהם נקראים עשב ואילנות כמו שקדם ויש מהם נקראים דגי הי"ם כלם נשפעים מכחה. וכמה גרדיני נמוסין שטאן בעלמא כלומר מעלות ממונות על העולם והם בעלי הדין לפי שהם ממונים לעשות דין נקראות גרדיני מענין העלהו לגרדום לידון ופי' גרדום מעלה שעושים לדיינים לישב עליהם לדון ואמר שאפילו אותם שממונים לדון שהם חלקי החשך הם שמחים בתוספת האור והביא משל ואמר כד חדוה בבי מלכא אפילו אינון מבי תרפי כלומר היושבים חוצה משער בית המלך ואפילו אינון מדכי טרטשי כלומר אפי' אותם הממונים לנקות השווקים ולהרים מכשול האבנים מגיע להם חלקת משמחת בית המלך. ולישנא אחרינא ואפילו אינון מדורי תיישי כלהו חדאן. ושטאן בעלמא וביאור זה כייש מן הבהמו' ומן החיות ומן העופות מה שהם טהורים ומה שמהם טמאים ואפילו בהמות הטהורות יש מהם שהם מחלק הרחמים ומהם שהם מחלק הדין כמו השעירים והתיישים אשר יסודן דין והאלים והכבשים אשר יסודן רחמים כמו שכתב הרב יצחק הכהן ז"ל ששמע מפי מגידי אמת כי השוכן בתוך עדרי העזים אפילו במקום הישוב רוח רעה שורה במושבותם ומוה הטעם אמר שאין נותנין לאכול מבשרם לנפגע משד ועל כן נקראים השדים שעירים ורזל קראו לשד היושב בבית הכסא שעיר של בית הכסא והוא סוד השעיר השלוח לעזאזל כי הוא חלקו. ואמר כי אפילו מדורי תיישי שהם השדים השוכנים עם התיישים והם מלאכי חבלה הם שמחים בשמחת המלך

ובכן רביי עלמא בעיין לאסתמרא פן יפגעו בהם אלה המשחיתים שמתרשטים בעולם בעת חדושה של לב"נה והבן זה. ורבי אחא אמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים כד כלהון קיימין ביה כלומר מסכימין עמו בדין חדוותא דא עם דא כלומר החתן עם הכלה. וכדין סיהרא אזעירת גרמה מקמי שמשא כעני הנכנע לפני העשיר כדי לקבל צדקתו ואז אין שולטנו' כלל לפני המלך אמנם מקטנת עצמה לפניו ועל פן תמצא במוחש בעול' השפל כי בעת חבור הלבנה עם השמש אין לה אור כלל אמנם בעת הנגוד שהוא אחרי הפרדה ממנו אורה מתראה בעולם וכן הלב"נה העליונה בעת היותה עם המלך מקטנת עצמה לפניו אמנם אחרי התעסקה עם התחתונים לתת טרף וחק לנערותיה אזי תראה ממשלתה בתחתוני' ואמר כי כל מה שהיסו"ד מקבל מלמעלה מגמתו להריק בעטרת וזהו להאיר על האר"ץ. רבי יצחק אמר כתיב והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה כאור שבעת הימים הנה רבי יצחק בא להעיר כי מעוט הי"רח אשר חוייב כפי סוד הבריאה הנה לעתיד לבא תתבסם ותהיה כאור החמ"ה שהם פני מש"ה וישתמשו שני מלכים בכתר אחד ואור החמה יהיה כאור שבעת הימים ולדעת רבי יצחק הרמז בשבעת הימים לימי ובראשית העליונים והכוונה כי יהיו כל הימי"ם וחמ"ה ולב"נה באחדות אחד ובהשואה אחת. אמנם לדעת ר' יהודה הרמז בשבעת הימים לימי המלואים שהם ההיכלות שבעטרת שהם מליאי' מהעליונים כי גם הם ואם הם תחתוני' יהיו ביחוד אחד וזהו שרמז מלואים ודאי בגין דההוא זמנא אתבסם עלמא ואתהדר באשלמותיה ולא אתפגים סיהרא בגין חויא בישא כלומר בסבת הנחש כי הוא סבת החשך והפגימה אמנם לעתיד לבא יתמעט היצר הרע ויתרבה האור. ואמר ואימתי יהי דא בזמנא דכתיב בלע המות לנצח יראה כי לעתיד לבא הזה הכוונה ליום השבת שיאספו הכחות לנרתקן כי אז אין שטן ואין פגע רע אמנם בימות המשיח עדיין יצר הרע בעולם ועולם כמנהגו נוהג אלא שיהיה המנהג בקדושה ובטהרה:

דף לד.

ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה. א"ר אלעזר הא אוקמוה דאינון מיין תתאין דרחשין זינין כגוונא דלעילא. כבר ביארנו כי ההויות העליונות שהם הספי"רות הם נקראות מים העליונים וההויות אשר למטה מהם בעטרת נקראות מים התחתונים וביארנו הטעם למה נתיחסו אל המים לפי זכותם ולפי הגדותם והשפעתם כי אין דמיון אל הדבר היורד והניגר כי אם למים והנה ר' אלעזר יבאר כי הכתוב ידבר במים התחתונים שהם השריצו והולידו נמצאים למיניהם והם הנפשות כאשר יבאר בדוגמת

מה שעשו המים העליונים אלא שיש הבדל בין מה שנמצא מן כח ההויות העליונות ובין ומה שרחשו והשריצו ההויות התחתונות כפי מדרגותיהם אלין עילאין במדרג"ה אלין תתאין במדרגה ור' חייא יבאר ואמר עילאי אפיקו נפש חיה ומאי איהו דא נפש דאדם קדמאה שהיא ראה ממעלה רמה ושאר הנפשות באו מהמים התחתונים.

כד"א ויהי האדם לנפש חיה ותרגם אנקלוס לרוח ממללא וכח הדבור לא נמסר רק לאדם ודרש גזירה שוה מנפש חיה למינה ויהי האדם לנפש חיה.

ועוף יעופף על הארץ אלין שלוחין עילאין דאתחזון ממשלתם בארץ ואת כל נפש החיה הרומשת ישוב להשלים ביאור הכתוב ויאמר כי הרמז לישראל שהם נפש החיה שהיא רומז לישראל ודייק זה מאמרו כל נפש ע"ד כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימ' ע' נפש ואז"ל בעשו כתיב נפשות הרבה ויקח עשו את נשיו וכו' וביעקב כתיב ע' נפש אלא עשו שעבד אלוהות הרבה כתיב בו נפשות יעקב שכל ביתו עובדים אלוה אחד כתיב בו כל יוצאי ירך יעקב ע' נפש הנה רמזו שכל נפשותיהם של ישראל הם נפש אחת יען באים כלם משורש אחד מעולם האחדות א"ה הם באים מעולם הקליפה עולם הכלאים ואל זה רמז בכאן באמרו ואת כל נפש החיה כי היל"ל ואת כל נפשות החיה כי מלת כל מורה על רבים אמנם כ"ל ונפ"ש רמז שהם ישראל שכלם נפש אחת וכבר ידעת סוד כ"ל וסוד נפ"ש שמחיבור שניהם באים נפשותיהם של ישראל והוא אמרו כל נפש אלין אינון ישראל כי מכ"ל נפ"ש יצאו ודאי דהיא חיה ואקרון גוי אחד בארץ ואז"ל תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים מופרשות הן נפשות ישראל מנפשות האומות שאין נפשותיהם מתערבות אשר שרצו המים למיניהם דאינון משתדלי באוריתא התורה נקראת מים שנאמר הוי כל צמא לכו למים. ואת כל עוף כנף למיניהו אלין צדיקיא די בהון ובגין כך אינון נפש חיה שבמיתתם הם חיים ועובדא דהנהו קפולאי דהוו מקפלי בארעא דרב נחמן יוכיח נחר בהו ר' אחאי בר יאשיה ובאו והגידו הדבר לרב נחמן ובא רב נחמן ודבר עמו והאריך עמו דברים כמו שמוזכר במסכת שבת חזייה דאית ביה ממשא וא"ל ליתום מר וכו' והסוד בזה כי כבר ידעת כי הנפש מתחלקת לשלשה כחות כי על כן נקראת בשלשה שמות נפ"ש ורו"ח ונשמ"ה ואם אז"ל חמשה שמות והוסיפו יחי"דה חי"ה כלם נכללות בשלשה אלה. והנה במות הצדיק גם כי יסתלקו מגופו השני חלקים כח הרוח וכח הנשמה והאל יתברך רוח"ו ונשמת"ו אליו יאסוף הנה ישאיר אחריהם ברכ"ה בגופו של צדיק החלק הג' שהיא הנפ"ש שהוא כח דבק בבשר ובדם שנאמר כי נפש כל בשר דמו הוא כי הדם הוא הנפש שלא תסור מגוף הצדיק לעולם כשאר מתי עולם שתסתלק גם נפשם ויתרקבו עצמותיהם ובשרם והראייה דחזייה רב

נחמן לר' אחאי בר יאשיה דהוה ביה ממשא ומעשה דר' יוכיח שהיה בא לביתו מערב שבת לע"ש ועל סוד זה אנו הולכים לצעוק על קברי הצדיקים בעת צרה שלא תבוא על ישראל ומיד אנו נענים כי הנפ"ש מדברת עם הרו"ח והרוח מדברת עם הנשמ"ה והנשמ"ה מדברת עם הב"ה ואין בזה משום ודורש אל המתים כי אל החיים אנו דורשים שיבקשו עלינו רחמים והוא אשר רמז כאן באמרו אלין צדיקייא דבהו ובגין רך אינון נפ"ש חיה. ד"א ואת כל עוף כדאתמר אלין שלוחי עלמא לא דרש למיניהו כי אם כל עוף כנף שהם השלוחים הבאים לדבר עם הנביאים או הצדיקים וידרוש למינהו על אותם שאינם משתנים כמו שאמר למעלה. ור' אבא שאל ואמר אחר שהונח שנפש חיה דאינון ישראל והטעם לפי שנקראים בנים ונשמותיהם ממנו יתברך כמעשהו בסוד ונפש הבן כנפש האב יתברך שמו א"כ נפשותיהם של א"ה שהם מתים בחייהם מאן אתר אינון והשיבו ר' אלעזר מאינון סטרי שמאלא דמסאבי פי' מהמדרגות התחתונות הרחוקות מן הקדושה אותם דשייכא טומאה בהם ואמר זה להודיע כי יש שמאל של קדושה וטהרה והם באים מהשתלשלות השמאל ממקום הטומאה ומבואר הוא:

ויברא אלהים את התנינים הגדולים. אלין לויתן ובת זוגו. כבר נתבאר שאין דבר נמצא למטה בעולם השפל שאין דוגמתו ושורשו למעלה. ולפי מה שביאר ר' אבא למעלה התנינים הגדולים הם הממונים על ד' מחנות שכינה ויש מי שפירש שהרמז בתנינים הגדולים לדו פרצופין כנסת ישראל ותפאר"ת עזו ומפרשים לויתן מלשון חיבור כי לויתן חן הם לראשך ואומרים כי מ"ש רז"ל סרס את הזכר והרג את הנקבה הרמז על גניזת האור ומ"ש ומלחה לצדיקים לעתיד לבא כי המליחה מורה על קיום ההבטחה שהבטיח הקב"ה לצדיקים כי בזמן הזה לא יאכלוה ואפילו במליחתה שלא ישתמש העולם באותו האור כמו שביאר הרב בעל מערכות האלהות ז"ל והכריחם לבאר שהרמז בתנינים הגדולים הם כנסת ישראל ובן זוגה התפאר"ת לפי שאמרו בלשון זיווג ומשמע שנים לויתן ובת זוגו ומחנות השכינה הם ארבע ולא קשיא כי כמה לויתן ובת זוגו איכא וכל המשפיע בחבירו המקבל נקרא בת זוגו והנה רז"ל אמרו ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה נבראו ואמרו שצינן את הנקבה וכבר ידעת כי יש כרובים לכרובים וכלם נקראים לויתן ובת זוגו בבחינת משפיע ומקבל. וא"כ לפי הנראה כי יותר ראוי לבאר סוד התנינים הגדולים אל ד' ממוני מחנות שכינה כי כל אחד יש לו בת זוגו והכרחתי זה מסוד סדר המדרגות לפי שכבר נרמז סוד הדו פרצופין בשני המאורות הגדולים שהם סוד יי' אלהים כמו שנתבאר למעלה. ועוד כי הוא יבאר בהדיא כי רומז בואת כל נפש החיה הרומשת שהיא לילית כי משלייתה היוצאת מבין רגליה של שכינה היורדות מות

היא יונקת. א"כ כפי סדר המדרגות יותר יתישב כי התנינים הגדולים הם סוד הארגמ"ן כי הם פרקי מרכבתה ונלוים עמה בבואה אל בית המלך פנימה ושייך בהו לשון ליווי וחיבור ג"כ. ואת כל נפש החיה הרומשת דא נפש דההיא חיה דהיא רומשת ומאי איהי דא לילית ולא גרסינן לילה כי לילה נקראת העטרת והיא החיה עצמה ונפש לילית משם יונקת. ממדת הדין שבה אשר שרצו המים למיניהם דמיין ומגדלין לון ויבאר הא כיצד המים מגדלים אותם ומפרנסים אותם כי פרנסתם היא גדולם וקיומם ואמר דכד אתי סטרא דדרום שהוא החס"ד שריין מיין ונגדין לכל סטרין כבר ביארנו מימי החס"ד נקפאות מצד הצפון שמדת הדין הוא המונע החסד למי שאינו ראוי אליו אמנם כשיגבר מימי החסד יתפרנסו כלם וגם בעלי הדין תרבה שמחתם ולא ירעו ולא ישחיתו בשבעם ממימי החסד הרבים והוא אמרו וארבי ימא אזלין ועברין והוא דמיון לרעש הים המונע האוניות מההליכה וכשישקוט הים מזעפו ילכו האוניות לבטח והכל בשמחה הם עומדים ואת כל עוף כנף למינהו כד"א כי עוף השמים יוליך את הקול הם הכת שאינם משתנים כאשר קדם ולהדיא יבאר שהם שטין בעולם ורואים מעשי בני האדם וסלקין לון לעילא. ר' יוסי אמר כלהו משית גדפין ולא משתניין לעלמין מוכרח אני להביא לפניך מ"ש רז"ל במדרש על פסוק וארבעה פנים לאחד וארבעה כנפים לאחד אמרו כתיב וארבע כנפים לאחד וכתיב שש כנפים שש כנפים לאחד ר' יעקב בר זבדי בש"ר אבהו בשביל כפרתם של ישראל הוסיף להם עוד שתי כנפים לקיים לא יהיה עוד לבני ישראל למבטח מזכיר עון אמר הב"ה יתכסו רגליהם שהם דומות לעגל ובמסכת חגיגה פרק אין דורשין אמרו כתוב אחד אומר שש כנפים שש כנפים לאחד וכתוב אחד אומר וארבעה פנים לאחד וארבע כנפים לאחת להם לא קשיא כאן בזמן בית המקדש קיים כאן בזמן שאין ב"ה קיים כביכול שנתמעטו כנפי החיות ופי' רש"י ז"ל בזמן שב"ה קיים בימי ישעיה היה ב"ה קיים על מכונו ובימי יחזקאל כבר הגיע הזמן שיחרב ונתמעטה פמליא של מעלה. וקשה א"כ מ"ש במדרש שהוסיף להם עוד שתים שנראה כי בתחלת בריאתם היו בעלי ד' כנפים ואחר כפרת מעשה העגל הוסיף להם עוד שתים לכסות רגליהם שהם כעין רגל עגל שלא יזכר עוד העון ולא מצאנו ראינו נוסח שיאמר בשביל כפרתן של ישראל יוסיף להם עוד שתי כנפים והייתי אומר כי הנביא יתנבא לעתיד גם כי לא הי"ל אלא עתיד הב"ה להחזירם על אותם שנתמעטו כדי שיהיו דברי המדרש והגמרא שוים מה שאי איפשר להשוותם שהרי אמר בשביל כפרתן של ישראל הוסיף להם עוד הב"ה שתי כנפים שנראה שנתחדש בהם מה שלא היה בהם מתחלת הבריאה א"כ נראה שהם שתי סברות והנה דברי הגמרא הוא האמת כי לא נחדש שום

שנוי לא במלאכים ולא בחיות כי מתחלת הבריאה היו בשש כנפים אלא שמחמת זכירת העון מתגלים רגליהם כאלו נתמעטו הכנפים המכסים צורת העגל כמ"ש ובשתים יכסה רגליו לא שחסרו ונשתנו ח"ו וכן מוכיח לשון הגמרא שאמרו כביכול נתמעטו כלומר לא נתמעטו בפועל ח"ו רק בבחינת גלויים למזכרת עון ואולי אל זה כיון ר' יוסי בכאן באמרו כלהו משית גדפין כלומר הן השרפים שראה ישעיה הן החיות שראה יחזקאל כלם משש כנפים שש כנפים ולא משתניין לעלמין וגם כי יכוין שהם שומרים תמונתם תמיד כי לא יראו בצורת אדם לשני הענינים יכוין שהם שומרים תמונתם להראות וגם כי לא יפול בהם השנוי במספר הכנפים מעת הובראו והוא אמרו כלהו משית גדפין שאל"כ מה בא להודיענו שכלם משש שש כנפי' והנה הכתו' אומר שש כנפים שש כנפים אלא שכיוון למה שאמרנו. וביאר סוד השש כנפים ואמר ואלין טאסן ושאטן עלמא בשית טסק כי מסוד השש קצוות העליונות הם באים מסוד הו"ו כנף מכל קצה ובהם טסין העולם לשש קצותיו וחמאן עובדוי דבני נשא ואינם מרגישים בהם כי אינם נראים בשום צורה והוא סוד גם במדעך מל"ך אל תקלל ובחדר משכבך אל תקלל עשי"ר כי עוף השמים יוליך את הקול עוף העופף על הארץ ובעל כנפים יגיד דבר זה מוליך וזה מגיד והבן זה והוא ע"ד מ"ש ר' אבא בשעה שהאדם ישן הגוף אומר לנפש והנפש לרוח והרוח לנשמה והנשמה למלאך והמלאך לכרוב והכרוב לבעל כנפים וכעל כנפים יגיד דבר לפני מי שאמר והיה העולם. ר' חזקיה אמר הרומשת השורצת מבעי ליה פי' לפי שכבר התחיל הכתוב לדבר בלשון שריצה שנאמר ישרצו המים וא"כ היל"ל השורצת וביאר כי הכתוב לא ישנה אם לא לרמוז כי מלת רומשת הוא לשון תרגום כי כל הלשונות נרמזים בתורה וליכא מלה דלא רמיזה בתורה והסוד כי בהערב השמש יתחיל ממשלת הלילה ובכן כל בעלי הדין מתעוררין לעמוד על משמרתם ופותחים שירה בתלת סטרין פלגוון דליליא כי שלש משמרות הוו הלילה ושלשה מחנות הם האומרים שירה בלילה כאשר יתבאר בפ' ויקהל ב"ה ומה שכל כת מהם אומרת ועל אלין כתיב המזכירים את יי' אל דומי לכם כי ישראל למטה בדוגמת' מזכירים את יי' בלילות וקמים בחצות לילה ואינם נותנים שינה לעיניהם על אלה נאמר המזכירים את יי' אל דומי לכם כשם שהם לא משתכבי לומר שירתם.

ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. ר"ש קם ואמר מסתכל הוינא דכד קב"ה בעא למברי אדם וכו'. נתיחד לבריאת האדם מאמר בפני עצמו למעלתו כאשר כתב הרמב"ן ז"ל להודיע גודל מעלתו כי אין טבעו כטבע החיה והבהמה אשר ברא במאמר הקודם. והנה כל באי עולם יודעי ספר הרגישו הזרות הגדול שנראה בכתובה זה לכאורה משני

פנים האחד מאמרו נעשה בנון הרבים כי מצאו האפיקורוסים משען ומשענה לטעותם וסברתם הרעועה וכמו שהביאו במדרש אמרו האפיקורוסים לרבי שמלאי כמה אלוהות בראו את העולם א"ל אני ואתם נשאל לימים ראשונים הה"ד כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם אשר בראו לא כתיב אלא ברא. חזרו ושאלו לו ומהו דכתיב נעשה אדם בצלמנו וכו' א"ל קרון מה בתריה ויברא אלהים את האדם בצלמו ויבראו אלהים את האדם בצלמיהם אין כתיב כאן אלא ויברא אלהים הרי בכל מקום שפקרו המינים תשובתן בצדן. והנה רז"ל הוצרכו גם הם לשאול בראותם זרות הכתוב ולומר במי נמלך כי הוציאו השתוף מענין עשיה לענין המלכה ועצה להקל הזרות יש מי שאמר במלאכת שמים וארץ נמלך. ויש מי שאמר במלאכי השרת נמלך. ויש מי שאמר בנפשותיהם של צדיקים נמלך וגם כי דעת כלם לכוונה אחת פונים כאשר אבאר הנה כלם הסכימו להוציא השתוף מענין עשיה אל ענין המלכה ועצה באומר לזולתו הטיב טוב הוא שיברא האדם. ולפי שעדיין קשה למה יטול עצה בנו"ן הרבים כי הי"לל האעשה אדם לזה תקנו הפשטנים כי כן דרך המלכים לדבר בלשון רבים. ואחרים אמרו שאמר נעשה ללמד לכל באי עולם לקחת עצה ואפי' מן הקטן שהרי הב"ה נטל עצה וכמו שכתב רש"י ז"ל ללמדנו ענותנותו יתברך לפי' נמלך וגם כשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמלייא שלו שכן מצינו באחאב שא"ל מיכה ראיתי את יי' יושב על כסאו וכל צבא השמים מימינו ומשמאלו וכי יש לו להב"ה ימין ושמאל אלא אלו עומדים ללמד זכות ואלו ללמד חובה וכן בגזירת עירין פתגמא ובמימר קדישין שאלתא. ואתה רואה כי עדיין הקושיא במקומה עומדת למה יזכיר ברייתו של אדם בלשון רבים לא עשה כן לכל הבריות שהרי נאמר בבריאתם ויעש אלהים את חית הארץ למינה וכו' וכן היה צריך לומר ויעש אלהים את האדם ולמה יוציא יצירתו של אדם בלשון רבים. והשני מאמרו בצלמנו כדמותנו שנראה כי יש צלם ודמות למעלה ח"ו ועל שניהם שאלו המינים את ר' שמלאי כמו שנזכר והוצרכו רז"ל לומר בצלמנו בדפוס שלנו כדמותנו להבין ולהשכיל עשו צלם ענין דפוס ודמות דוגמא ודמיון אל ההשכלה וההבנה. וכבר ידעת כי לשני מיני הזרות האלה העיר האל יתברך לב ע"ב הזקנים לשנות לתלמי המלך כשכנס אותם לע"ב בתים ולא גלה להם על מה ועל מה כנסן ונכנס אצל כל א' וא' לבדו ואמר לו כתוב לי את התורה והסכימה דעת כלם לשנות הדברים שהיה איפשר לו לתפוס עליהם והאחד מן השנויים ששנו הוא זה הכתוב וכתבו אעשה אדם בצלם ודמות והיתה עליהם יד י"הוה יתברך ויתעלה במספרם כמשפטם העולה ע"כ והסכימה דעת כלם לכתוב סגנון אחד יתברך ויתעלה השם בטוחות חכמה. הנה א"כ תקנו שני מיני הזרות בשנותם את טעם

הרבים וכנוי הצלם והדמות. ולקושי הזרות הזה הנרגש בכתוב כפי הנגלה ממנו אמרו במדרש אר"ש בר נחמני בשעה שהיה משה כותב מעשה של כל יום ויום כיון שהגיע לפ' נעשה אדם אמר לפניו יתברך רבש"ע למה אתה נותן פתחון פה לאפיקורוסים אמר לו כתוב והרוצה לטעות יטעה. הנה ביארו שענין אמר לו כתוב והרוצה לטעות יטעה שהכוונה שכן הוא האמת והראוי לכתוב בנו"ן הרבים ושאין ראוי שלא לכתוב האמת בעבור הטועים כי אם הונח מלכתוב האמת בעבור הטועים יונח ג"כ מלכתוב שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד כי גם מאלה המלות יביאו ראיה לטעותם ונמצא א"כ כי לא תנתן התורה לסבת הטועים ולכן אמר לו כתוב והרוצה לטעות יטעה כי לא יונח מלכתוב האמת בעבור הטועה. הרי א"כ גלו כי לא שנה הכתוב בבריאת האדם לכתוב בלשון רבים אלא לסוד נכמס והיה החיוב כפי האמת לכתוב בנו"ן רבים ובכנוי הצלם והדמות אל הבורא עצמו ומי הוא זה ואי זה הוא דעייל בלא בר לדעת סוד הכתוב אלא רשב"י ע"ה באמרו מסתכל הוינא כאשר אבאר וקודם כל אקדי' לך הקדמה ואתה עתה בני ברוך יי' עשה אזנך כאפרכס' ושמע סוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ולא תטה ימין ושמאל ממה שתשמעהו והרוצה לטעות יטעה כי כן יסד המלך ית' וית' שמו והיא זאת כבר נתבאר בהרבה מקומות ממה שקדם בביאור הפרשה שחייבה חכמתו ית' להלביש אורו העצום בעשרה מלבושים שהם מתפשטים מהאור עצמו ושיהיו גבוה מעל גבוה כדי שיכנס ויתחבא עוצם האור בחביון עזו ולא יראה חוצה כי בעודו בלתי מתכסה כשלמה היה נמנע מהמציא שום מציאו' נמצא זולתו כי יהיה הכל נבלע באור עצמו כאשר יבלע אור הכוכבי' בצאת השמש בגבורתו ובהעלמתו במלבושיו אלה שהם עשר ספירותיו נחבא עוצם האור ונגלה באמצעיתו קצתו והנה מדותיו אלה שהם מלבושיו הם נאחזות בעצם האור ההוא לא יסורו ממנו ממנו הם כמעשהו כהדין קמצא דלבושיה מניה וכדמיון השלהבת הקשורה בגחלת ואתה רואה ביה גחלת עמומה לעיני סנוירי הראות ולא יראה כחה הנעלמת כי אם בשלהבת היוצא ממנה נמצא א"כ שמדותיו יתברך אשר נתלבש בהם הם השלהבת והם כדמיון האיברים אשר בגוף אל הנשמה כי כשם שהנשמה היא יחידה מתגדרת ונעלמת ומתפשטת בכל האיברים וכל אבר ואבר נעשה מלאכתו לבדו ואין פועל זה כפועל זה והכל מכח הנשמה היחידה כן כל פועל וכל מעשה יי' כי נורא הוא נעשה על פי מדותיו יתברך שמו וכל מדה ומדה יתיחס אליה פועל מיוחד. אשר על זה הדמיון נאמר באדם נעשה אדם בצלמנו כדמותנו כי כאשר תמלך הנשמה באיברי הגוף להוציא רצונה מן הכח אל הפועל ובזולתם היה החפץ חדל וימצא בכח ולא בפועל כן יתברך שמו הוציא כל הדברים בעונתם על ירי ספירותיו שהם איבריו ובזולת זה היה

נמנע כי זהו פי' באמרנו חייבה חכמתו והבן זה היטב. ובהיות שהכוונה בבריאת האדם שיהיה כולל כל צורת הנבראים והשכלתם ופני כל הצורות פני אדם ושיהיה שכלו כולל דעת כל הנבראים עליונים ותחתונים מדעת המלאך עד דעת החיות והבהמות והעופו' וטבע היסודו' ומוצאם וטבע הצמחים והאילנו' ושלמה ע"ה יוכיח שכן כתיב בענינו וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר בקיר ונאמר בו ג"כ ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ואז"ל מה היתה חכמתם של בני קדם שהיו יודעים בחכמת הטייר ומכל חכמת מצרים שהיה בקי בכשפים אשר לסבה זו נקרא עולם קטן כי שכלו כולל הכל והשכלתו גדולה יותר מהמלאכים כי המלאכים אינם יודעים זולת ההשכלה אשר הופקדו עליה והאדם כולל כל ההשכלו' אשר לסוד זה הביא הקב"ה כל חית השדה וכל עוף השמים לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו ובאמרו נפש חיה רמז שהשיג מהות השכלתו של כל א' ואחד הנה א"כ יתחייב שתהיה יצירת נשמתו מכח המדות כולם אשר בהם נתלבש הקב"ה לפעול פעולות שונות והוא כדמיון המלך הבונה פלטרין כי לא יבנה כי אם מתוך הדפתרא והאיברים והוא סוד אמרם משל למלך שרצה לבנות פלטרין על ידי האדריכאל וכו' הנה א"כ תפול ההמלכה באיבריו והם הם ספירותיו הם הם מלבושיו ומדותיו והוא סוד האומר במי נמלך במלאכת שמים וארץ וכבר ידעת סוד מלאכת שמי"ם שהוא היסוד העושה בכל מלא"כה והאר"ץ הידועה אשר אלה שני המדות הם סוד הצל"ם והדמו"ת ונמלך בהם הקב"ה יתברך להוציא זווג משניהם רוחו של אדם הראשון וכן דעת האומר במלאכי השרת הם סוד ספירותיו יתברך וזה כלל יותר מהראשון כי כלל כל שבעת הבנין שהם איברים עליונים וכבר ידעת כי הזיווג נעשה בהסכמת כל האיברים כאשר אבאר וקראם מלאכי השרת לפי שמדותיו הם משרתיו עושה רצונו ועל ידיהם הוא יתברך פועל רצונו. וכן דעת האומר בנפשותיהם של צדיקים הם הם המדות שהם נפשותיה' של צדי"ק וצד"ק וזה האחרון נשמר מליחס ההמלכה והעשיה אל מלאכי השרת שהיא מלה משותפת גם לנפרדים וכבר ידעת מה שאז"ל בכתוב רוקע הארץ מאתי ואמרו אל תקרי מאתי אלא מי אתי לשלול הנפרדים אמרו שנבראו המלאכים בשני או בה' שלא יאמרו מי"כאל היה מותח בדרומו של עולם וגבריאל בצפונו והקב"ה באמצע אלא אני יי' עושה כל רוקע הארץ מי אתי מי היה עמי שותף בברייתו של עולם. התבונן בדבריהם ע"ה כי כוונו לשלול הנפרדים מהשותפות וליחד המדות עמו ודייקו זה מתיבת מי אתי כי זה כולל שני משמעיו' כפי הפשט ישלול וכפי הסוד ישתף וזה כי מלת מ"י הרמז אל הבי"נה הנקראת מ"י כמ"ש דקיימא בשאלתא בסוד מ"י ברא אלה נמצא כי כפי הפשט שלל הנפרדים שלא היו עמו בברייתו

של עולם באמרו מי אתי כי לא נמצאו עמו בבריאה ובדרך הסוד כלל מלת מ"י עמו בבריאה כאלו יאמר מדת מ"י הוא שותפי בבריאה שהייתי נמלך בו והנה לזאת הסבה העתיק זה האחרון לשון מלאכי השרת שהוא שם משותף לנפרדים ואמר בנפשותיה' של צדיקים נמלך שהם הספירו' שהם נפשותיה' של צדיק וצדק וכוונת כלם לענין אחד. הנה א"כ מלת נעשה מיושבת על מכונתה כי אל איבריו העצמיים ידבר המיוחסים אל ההשכלה והוא הצלם ואל האיברים המיוחסים אל המעשה והם הדמות ובכן יבוא היטב בצלמנו כדמותנו ודי בזה הערה למבין ולא בשופטני עסיקנן שהרי א"ל הקב"ה למשה כתוב והרוצה לטעות יטעה. ואחרי הקדימי אליך ההקדמה הזאת בוא ברוך יי' עמי אל החצר החיצונה ואורך מהחדרים החיצוניים ניצוצי החצר הפנימית כי מי הוא ואי זה הוא אשר יוכל לבא להחצר הפנימית אשר לא יקרא ויבא כי אחת דתו להמית כי לא ניתן רשות לכל חי להביט ועין לא ראתה כי אם מהחצר החיצונה וכמו שנאמר ומבשרי אחזה אלוה ושע"ה אמר הנה זה עומד אחר כתלנו הוא החומר המפסיק ומעור עיני כל מורכב ובא וראה מאמר רשב"י ע"ה על סוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו כי עמוק הוא ומי ימצאנו אשר על זה קם על עמדו לדבר בענינו כאיש אשר הציקתהו רוח בטנו ולא יכול להתאפק מחוות דעתו בעבור היות הענין קשה לשמוע נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ומהתעוררות לבו קם על עמדו ואמר מסתכל הוינא וזהו מרגלא בפומייהו דרבנן בשעה שדעתם מתעסק בדבר עמוק ההשגה יאמרו שהם צופים בדבר ההוא וכמו שהיה אומר ן' זומא צופה הייתי ואין בין המים העליונים ובין המים התחתונים כי אם כשלש אצבעות ועל הענין הזה נקראים הנביאים צופים ומ"ש רשב"י מסתכל הוינא ולא אמר מסתכל הוית כמ"ש בן זומא צופה הייתי גלה שנדבק' נפשו עם המלאך הדובר בו שהוא עילתו והיו שניה' צופים יחד נפשו ועילתה עמו וכמ"ש בסוד אנה פנה דודך ונבקשנו עמך כי לא יוכל להשיג רק עמו ובן זומא שאמר צופה הייתי כבר נאמר עליו עדיין בן זומא מבחוץ והבן זה היטב. ואמר רשב"י ע"ה כי היטב לראות בצפייתו זאת למה שנה הכתוב בנעשה אדם בצלמנו כדמותנו יותר משאר הבריאו' ואמר דכד בעא קב"ה למברי אדם אזדעזעו עילאין ותתאין וקודם שאבוא לפרש כוונתו אביא לפניך מ"ש החכם רבי יהודה החייט ז"ל וגנוב הוא אתו מהרב הרקנטי ז"ל מלה במלה ולא זכרו בשם אומרו והמגלה מצא הגניבה בידו שהרב הרקנטי אמר בפירוש המאמר הזה זה לשונו אם תחפוץ להבין המאמר הנכבד הזה מן הקצוות שאזכיר וסדר יחודם זו בזו צריך אתה לדעת מאמרם כל פונות שאתה פונה לא יהיו אלא לצד ימין ובענין הקפת המזבח יתבאר בע"ה עכ"ל בפ' בראשית ולא ביאר יותר ובפרש' תרומה כשבא לבאר סוד הקפת המזבח הביא שאלת

רבי אלעזר לרשב"י אביו וא"ל אימא לי סימנא לזיווגא והשיבו אביו ברי אע"ג דאוקימנ' מלין לכל סטר וסטר אתבדרון הכא והכא כלומר שדבר בענין היחוד בסרוגין מעט פה ומעט פה. סימנא דא נקוט בידך והכי הוא כעין סחרא דמדבחא דתנן בא לו לקרן דרומית מזרחית מזרחית צפונית צפונית מערבי' מערבית דרומית והביא המאמר כלו וביארו על סוד סדר היחוד כי היחוד והזיווג דבר אחד הוא ור' יהודה החייט נטה מעליו בפי' הקצוות ההם כאשר תראה בפי' שעשה למערכת האלהות ואין כוונתי עתה להכריע בין שני הפירושים רק להודיעך כי המאמר ההוא ידבר בענין סוד מה שצריך כל מיחד ליחד כי צריך ליכנם תחלה בסוד קר"ן דרומית ולאחוז הימין במחשבתו מיד ולעלות אל המז"רח הוא הכת"ר ולסבוב משם אל הצפון ומן הצפון אל המער"ב ולהניחה כדרום וסימן לדבר הקפת המזבח כאשר יתבאר במקומו בע"ה והמאמר הזה ידבר בסוד הזיווג כיצד הוא מתגלגל הזרע העליון המוליד הנשמה הבא מן המז"רח שהוא סוד המו"ח אל חוט השד"רה שהוא התפארת בסוד ממזרח אביא זרעך ובהסכמת כל הספירות שהם דוגמת האיברים יותן הזרע ההא בעטרת ומשם יצאו הנשמות כי זהו פרי של מעלה בסוד ממני פריך נמצא ומזה תמצא ההבדל שיש בין סגנון המאמר ההוא לסגנון המאמר הזה כי המאמר ההוא דבר בסוד היחוד שצריך לסדר המיחד ממטה למעלה וזה המאמר. דבר בסוד הזיווג היאך ישתלשל ויתגלגל השפע מלמעלה למטה דרך צנורותיו וב' החכמים האלה הוקשה להם להשוות שני המאמרים בסגנון הלשון שתהיה העליה בסדר הירידה והירידה בסדר העליה כי כן הוא הראוי וביאר כל א' סברתו בסדר ההוא על צד שיסבלהו לשון המאמרים ושיהיו שקולים שניהם ורבי יהודה החייט חתר לעלות אל היבשה ולא יכול כהרב הרקנטי ז"ל ואיני בא עתה להכריע בין שניה' עד עת בוא האור דבר המאמ' ההוא ב"ה כי שם אארי' מעט ובי"ת אל ימצאנו ושם ידבר עמנו ב"ה אמנם אני עתה אבאר סגנון לשון המאמר הזה בענין סוד השתלשלות השפע הנרמז לזרע מהמו"ח העליון שהוא המתיחס לכת"ר דרך חוט השדרה המתיחס לתפארת עד בואו לעטרת המתיחסת למערב בהסכמת הקצוות המתיחסות אל האיברים להוליד הנשמות וקחנו ועיניך שים עליו כי ממנו נקח לעבוד את יי' אלהינו בענין היחוד בבואנו שמה לבאר המאמר ההוא ושניהם יבואו שקולים ב"ה אמר כד בעא קב"ה למברי אדם אזדעזעו עילאין ותתאין כבר קדם לנו כי שם אד"ם אינו נאמר על הבשר כי הבשר הוא מלבוש אל הדבר הנקרא אד"ם כי האדם הוא הנשמה בסוד עור ובשר תלבישני וכוונת רשב"י ע"ה בכאן על נשמתו של אדם הראשון ידבר כי נשתלשלה מאד"ם העליון בכל תנאיה ואיליה ואולמיה כדוגמ' הזרע הבא מן האדם אל נקבתו בהסכמת כל האיברים לעשות פרי וגדול כחן של נבראים

שהם מדמים צורה ליוצרה ודעתם צלולה ושלולה מכל רעיון חומרי וגשמי ע"ה ואנחנו ההולכים בעקביהם למה נגרע להרחיב דבריהם מעט כדי שיתישבו על לב המתחילי' אשר כבר יצאו חובת תנאי הלמוד וכח בהם לעמוד בהיכל מלך אמר כי להוציא נשמתו של אדם הראשון אזדעזעו כל האיברים העליונים והתחתוני' שהם מדותיו יתברך כאשר יתחלחלו כל האיברים בעת הסכמת הזקוק להוציא כלי למעשהו להבדיל כמה אלף אלפים הבדלות וזהו סוד אמרם ז"ל שהיה תרומת העולם למעלה ולמטה ודי. ויומא שתיתאה הוה סליק בדרגוי כבר קדם כי העטרת נקרא' ערב שבת ועונתן של ת"ח מערב שבת לערב שבת לא כמו שפירש רבי יהודה החייט כי יומא שתיתאה הוא התפארת והסוד בזה כי לא יתעורר עולם הזכ"ר להשפיע עד שיעורר עולם הנק"בה. ומ"ש סליק בדרגוי הם הם פרקי מרכבתה הבאים עמה אל בית המלך פנימה שהם איבריה והבן. עד דסלקא רעותא עילאה ונהיר הוא רצון הרצונות יתברך שהוא הכת"ר המתיחס אל המו"ח כי משם יוציא האור המתיחס אל הזרע בסוד אור ז"רוע לצדי"ק כשתעורר העטרת לקבל מיד יתעורר הרצון העליון להשפיע בה הוא הנקרא שירותא דכל נהורין וביאר כיצד ישתלשל ויתגלגל האור ההוא המיוחס אל הזרע ואמר ופתח תרעא דמזרח. דע כי עצם המזרח הוא הכת"ר ואם התפארת ג"כ מזרח הוא מז"רח בבחינת המע"רב שהיא העטרת אמנם עצם המזרח הוא הכת"ר בסוד ממזרח אביא זרעך שהוא המוח ולפי שהוא יורד דרך חוט השדרה יקרא הוא ג"כ מזרח ופתחא דמזרח האמור בכאן הרמז על החכמ"ה כי הערך שיש בין התפא"רת הנקרא מז"רח בעול' הבנין והיסוד היורד לעטרת הוא הערך שיש בעולם המתבודד בין הכת"ר והחכמה והבינה כי הכת"ר הוא המזרח והחכמה היא פתחא דמזרח. ודרום אחמי תוקפא דנהורא הוא הזרוע הימין כי מיד כשיפתח פתח המזרח יאיר הדרום בסוד הולך אל דרום וסובב אל צפון ונתן הטעם ואמר דירית מרישא ואתקף במזרח כי הוא מתיחס בעולם הבנין לאור יום ראשון. וחזר ואמר מזרח אתקיף לצפון דע כי הבי"נה נקראת צפו"ן כמו שביאר בפי' רשב"י במאמר ההוא בהקפת המזבח שאמר מזרחית צפונית דא אב"א ואמ"א דלא אתפרשן לעלמין ונקראת צפון לפי שהפחד צפון וטמון בה ומ"ש מזרח אתקיף לצפון. יודיע כי אעפ"י שהבינה היא היכל לחכמה וממנה היא מקבלת הנה תוקף האורה ממזרח הוא בא דרך הפתח שהיא החכמה וזהו אתקיף לצפון. ואחר שביאר סדר ירידת האור בעולם המתבודד התחיל בעולם הבנין והודיע כי הקודם לעורר התשוקה בעטרת הוא הצפון שהוא סוד האש אל המזבח והבן כי היא תתלהב תחלה בכח הצפון ולא תשקוט עד אשר יבואו מי הדרום בסוד עורי צפו"ן ובואי תי"מן והוא אמרו וצפון אתער ואתפשט כלומר במדת

הגבו"רה המתפשטת ממנו וקרי בחיל סגי למערב בכח הגבו"רה לשום שמאלו תחת לראשה לעורר תשוקתה ואהבתה לדודה התפארת. כדין מערב סלקא בצפון ואתקשרת ביה שלא תשקוט מהמייתה בעודה בהתלהבו' אש הצפון. לבתר דרום אתיא ואחיד במערב בסוד וימינו תחבקני. וסחרין לה דרום וצפון כי כן צריך להיות המטה נתונה בין צפון לדרום בהמזגת האש והמים חום וקור דין ורחמים כדי שיהיה הפרי זכר והבן זה והוא אמרו דאינון גדרי גנת"א. בדין מזרח קריב במערב הוא התפארת שהוא המזרח לגבי העטרת בעול' הבנין ומערב שריא בחדוה עם חתנה ובעאת מכלהו פי' כהסכמת כל האיברים העליונים והתחתונים זרועות ושוקים ואמרה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו שתהיה נשמתו מורכב' מעולם הזכר ומעולם הנקבה כי על סוד זה נברא בתחלת הבריאה דו פרצופין מה שלא נברא שום בריה כי אם זכר לחוד ונקבה לחוד. ואתה בני פקח עיני שכלך וראה כחם של צדיקים שהם מדמין צורה ליוצרה בכל תנאי הדמיון והרויחונו בדבריהם הקדושים והטהורים מכל סיג וחלאת הגוף כי בעת חיבור האדם עם אשתו שלא יפנה מחשבתו בעת הנאתו לדבר ר"ע אמנם מחשבתו לאורח חיים למעל' לצדי"ק המשכיל כי אז ימשוך לזרעו נשמה טהורה ואשריהם ואשרי דבריה' האמ"ת והצד"ק ואשרי שומעי מליהם. ואשוב להשלים המאמר דיהוי דא כגוונא דא בד' סטרין ועילא ותתא שהיתה נשמתו לקוחה מד' יסודין עילאין המיוחסים אל הגוף ומעלה ומטה המיוחסים אל הצלם והדמו"ת והוא סוד בצלמנו כרמותנו והוא אמרו ומזרח אתדבק במערב ואפיק ליה. וע"ד תנינן אדם מאתר בית מקדשא נפק אמר כי זהו סוד אמרם אדם ממקום כפרתו נברא ומקום כפרתו הוא בית המקדש כי הוא כפרתו למעלה ולמטה והבן זה היטב:

תו נעשה אדם קב"ה אמר לאינון תתאין דאתו מסטרא דלעילא רזא דשמא דא דסליק אדם הנה לפירוש הראשון שפי' רשב"י היה נטילת העצה והרשות מהעטרת אל התפארת בהסכמת כל המדות המיוחסות אל האיברים כמו שנזכר למעלה ולפי הפי' הזה אינו נטילת רשות אלא אמירה כי יאמר הקב"ה שהוא התפארת באיבריו הגדולה והגבורה והנצח וההוד והיסוד אל העטרת ואל איבריה שהם נערותיה המובאות לה מבית המלך העליון שהוא סוד אד"ם ברמז אותיותיו כאשר יבאר בהדיא אמר לה לבתולתא כלתא דא נעשה אדם בצלמנו כדמותנו על הדרך שנא' למעלה סוד הצלם הדמות וקרא לעטרת באיבריה רזא דאד"ם בסוד ועל דמות הכסא דמות במראה אדם עליו מלמעלה ובהיות שההויות ההם התחתונות נמשכות מסוד אד"ם אינו קשה שיאמר להם הקב"ה נעשה אדם כי עם לבו ידבר כאשר יתבאר בויתעצב אל לבו והוא שאמר בכאן קב"ה אמר לאינון

תתאי דאתו מסטרא דלעילא רזא דשמא דא דסליק אדם כלומר לנקראי' בסוד אד"ם שהם מרכבת המשנה נעשה אדם ואין הבדל בין שני הפירושים רק שתהיה האמירה נטילת רשות או שתהיה גזירת מלך ושניהם כאחד טובים במלת נעשה. וחזר לבאר סוד שם אד"ם למה נקרא כן ואמר אדם מרזא סתימא עילאה אדם רזא דאתוון דהא אדם כליל לעילא וכליל לתתא יאמר כי לא נקרא אדם באלה האותיות אל"ף דל"ת מ"ם אלא שמורים אלה האותיות על סוד הצל"ם והדמו"ת בעולם האצילות וביאר סודם אחת אחת למצוא חשבון ואמר אלף לעילא סוד האלף שבכת"ר שכשם אהיה מ"ם סתימא דאיהי מם דלמר"בה המשרה הרמז לבי"נה שהיא סתומה ונעלמת מעיני כל חי והדל"ת רומזת לעטרת הכוללת הכל והיא סוד הדמו"ת. ומ"ש דלת תתאה דאסתיימא במערב ה"ג דאסתיימא במערב ול"ג דסתימא במערב והכוונה כי לפי סדר האותיות שהוא מסודר היה ראוי שיקרא אמ"ד לפי סדר הספירות כי האל"ף רומזת אל הכת"ר והמ"ם הסתומה אל הבי"נה והדל"ת אל העט"רה כסדרן ויקשה למה תקדים הדל"ת אל המ"ם לזה אמר דל"ת תתאה דאסתיימא במערב כלומר הושמה הדלת עם האלף. להודיע כי היא ראשית המחשבה וסוף המעשה כי נסתיימה להיות במערב ראש לשועלים ולכן נסדרו על זה הסדר אד"ם להורות כי האל"ף והדל"ת יחד אני ראשון ואני אחרון ודא כללא עילא ותתא כי שם אדם כולל עולם הזכר ועולם הנק"בה. אתתקנו לעילא אתתקנו לתתא אד"ם ודמות אדם והבן. והנך רואה בעיניך כי מה שפירש הרב הרקנטי ז"ל וג"כ החכם החייט ורבי מנחם הציוני שגנבו דבריו מלה במלה שכתב אולי כי כוונתם למ"ש ודוד עבדי נשיא להם לעולם ור"ת אדם אדם דוד משיח יודעוך סוד זה ואם הוא אמת כפי הקבלה בסוד הגלגול אין כוונת המאמר לזה וגם הם ז"ל לא פירשו פרטי המאמר בסגנון הלשון אלא דדך העברה כתבו מה שכתבו. ומ"ש אלין אתוון כד נחתו לתתא כלא כחדא באשלמות' אשתכח דכר ונוקבא אמר כשירדו כח האותיות עצמן של אדם העליון להתצייר באדם הראשון בצלמם ודמותם ושלימותם נתציירו בו בסוד היחוד כי נברא דו פרצופין זה בגב זה להורות שנשמתו לקוחה מאד"ם וחו"ה העליונים שהם יחוד אחר לא עשה כן לכל בריה זולתו. ונוקבא בסטרוי אתדבקת עד דאפיל עליה שינתא ודמיך והוא רמי באתר דמקדשא כדוגמא עליונה שהיו דו פרצופין ונסר ליה קב"ה ותקן ליה כמה דמתקנין לכלה ואעלה ליה להשיבה פנים אל פנים בסוד התפשטות האצילות עד העטרת ועמידת האור שלא נתפשט יותר שאלמלא היה מתפשט והולך עד לאין תכלית לא היו שבים הפנים אל פנים ובעמידת האור מהתפשט עוד חוייב אל האחרונה להחזיר פניה אל המשפיע בה לקבל והבן זה היטב וזהו סוד נסירת חוה מאדם להשיב פניה

אל דודה המשפיע בה שאם לא היה כן היה ההתפשטות כלו זכר ולא ימצאו תולדות כלל בלא נקבה תסובב פניה אל גבר ובדוגמא הזאת נברא אדם הראשון ומ"ש הה"ד ויקח אחת מצלעותיו אחת דייקא יתבאר ממאמר הבהיר שאמר ז"ל מלה"ד למלך שעלה בלבו ליטע בגנו ט' דקלים אמר אם יהיו כלם מין אחד אי איפשר להתקיי' מה עשה נטע אתרו"ג ביניהם והוא אחד מאותם הט' שעלה בלבו להיות זכרים ואתרוג מאי הוי נקבה והיינו דכתיב פרי עץ הדר כפת תמרים שהכוונה במאמר ההוא שלקח חלק ומעשר מה"ט ובנה אחת מכלם להיות העשירית מקבלת מכלם וזהו אחת כי מכל צלעותיו אחת דייקא.

בספרין קדמאין אשכחנא דא לילית. זכור תזכור מה שכתוב למעלה בכתוב ויאמר אלהים יהי מארת מארת חסר דאתברי אסכרה לרביי ונתבאר שם כי כשנגנז האור נבראת קליפה קרובה אל האור ואחריה קליפה אחרת בהמשיך החשד למטה וכיון שיצאתה הקליפה ההיא נתחדש בה תשוקה רבה לקנות שלימות פני אדם והיתה רוצה לידבק באנפי זוטרי להתציר בהם כי זאת היתה תשוקתה ואחר שלא מצאה ידה חזרה לבקש פני אדם התחתון שהם בצורת אדם העליון והיא לילית המשוטטת בלילה ומחלמת לבני אדם להוציא זרעם שיתהוו מהם שדים היא היא שעמדה לעומתו של אדם הראשון קודם שהופרשה חוה מצלעו של אדם להוליד ממנו רוחין ושדים. והענין הזה תמצאהו בארוכה בפ' ויקרא כי שם יבאר שהיא חוה הראשונה הנז' לרז"ל כי היא קדמה לחוה שהיתה אם כל חי ושם נזכר כי יש חלוק בין המקובלי' במה שקבלו אם היא היתה ראשונה לחוה או אם אח"כ רצתה לידבק עם אדם בקנאה לירך חבירתה כשחטא אדם הראשון ורשב"י ע"ה הסכים עם הסברא הראשונה שמיד שנברא אדם קודם שבנה האל את הצלע להביאה אל האדם כבר היתה לילית לעומתו ואחר שנבראת חוה ברחה משכונתו ודייקו זה מהכתוב שאמר ויקח אחת מצלעותיו כי הי"לל ויקח צלע מצלעותיו ובאמרו אחת מצלעותיו רמז כי היו שני צלעות כלומר זוגות והאחת קדמה והאחרת לקח ובנה לו ממנה אשה כדמותו וזהו אמרו בספרין קדמאין אשכחנא דא לילית ואין הכוונה לומר שאותה שבנה לו ממנה אשה שהיא לילית ח"ו כי איננה מן הבנין אמנם כוונתם לומר כי מה שנאמר אחת מצלעותיו יורה על שהיו שני צלעות והאחרונה בנתה ביתו היא היתה אם כל חי. ואסתלקת מניה ולא הות לקבליה עזר כמו חוה שהיתה עזרו כמ"ש אעשה לו עזר כנגדו. ומ"ש מאי עזר סמך יתבאר בהדיא כמ"ש רשב"י שלא תמצא בכתובים הקודמים לויסגור בשר תחתנה אות סמך אלא זאת להורות כי חוה היתה לאדם סמך ועזר ולא לילית. וזה המדרש יראה הפך מ"ש במדרש אמרו שם מתחיל' הספר ועד

כאן אין כתיב סמ"ך מלמד שכיון שנבראת חוה נברא שטן ואם יאמר לך אדם הרי כתיב הוא הסובב את כל ארץ החוילה אמור לו ההוא בנהרות הכתוב מדבר והואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא ואח"כ יתורצו שני המאמרים וראשונה צריך לעורר מהו ענין התשובה לאם יאמר לך אדם הרי כתיב הוא הסובב אמור לו ההוא בנהרות כתיב ומה לי שיהיה בנהרות או בימים הלא קדמה הסמך פעמים הוא הסובב את כל ארץ החוילה הוא הסובב את כל ארץ כוש ומה לי שיהיה בנהרות או בזולתם ובאמת שיגעתי ולא מצאתי מנוח בענין הזה וראיתי מי שהביא המדר' הזה בפירושו כה"ר בחיי ז"ל וזולתו ולא ביאר בו שום דבר וקשיא לי טובא ולא מצאתי טעם מספיק לתירוצו זולת מאמר אחר הביאו במדרש תנחומא זהו תוארו מה בין חלומות הצדיקים לחלומות הרשעים חלומות הרשעים לא בשמים ולא בארץ שנאמר ופרעה חילם והנה עומד על היאור חלומות הצדיקים בשמים ובארץ שכן את מוצא ביוסף והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה הרי בארץ והנה השמש והירח וי"א כוכבים הרי בשמים וכן ביעקוב ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה הרי בשמים ובארץ ואינני עתה בביאור כוונתם בזה המאמר עד אגיע אל מקומו ב"ה האמנם כי יראה מדבריהם ע"ה כי כל מה שאינו מדבר בשמים ובארץ אלא מה דביני ביני אין מביאין ממנו ראיה לפי שאינו דבר קבוע וניכר וכמו שנאמר כמים עברו תזכור ומזה הטעם יתכן שהיה כוונתו לומר אם יאמר לך אדם הרי כתיב הוא הסובב אמור לו ההוא בנהרות כתיב שאינו מדבר בשמים ובארץ שהאדם ואשתו נבראו בסוד השמים והאר"ץ שנאמר אלה תולדות השמים והארץ ביום עשות יי' אלהים ארץ ושמי"ם ונאמר בבריאת האדם וייצר יי' אלהים את האדם וכאילו יאמר כי כל מה שאינו מדבר בשמים ובארץ אינו ראיה ומעתה אבוא לתקן שני המאמרים כי האחד אומר שנברא' שטן והשני אומר שנברא' סמך ועזר וזה שכבר ידעת מה שדרשו רז"ל אעשה לו עזר כנגדו זכה עזר לא זכה כנגדו להלחם בו וא"כ כלהו איתנהו בה כי היא נבראת בסוד עץ הדעת טוב ורע בסוד ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים. ת"ח אדם בתראה דכלא הוה יבאר למה נברא האדם באחרונה בהיות שהוא עיקר הבריאה ואמר כי כן ראוי לבוא על עולם שלם שהכל נברא לצרכו והוא סוד כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו והכוונה לאדם כי הוא נקרא בשם האד"ם העליון יתברך שמו ונאמר בו שלשתם. בריאה שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו. יצירה וייצר ה' אלהים את האדם. עשיה שנאמר נעשה אדם בצלמנו וכו' ולטעם זה בא על שולחן ערוך:

תו אר"ש כתיב וכל שיח השדה וכו' בא להודיע מעלת האדם וכי הוא עיקר תכלית הבריאה שכ"ב יכול לא נתקן עולם העליון המתיחס לאד"ם עד שנתקן האדם התחתון להיו' פנים אל פנים ובכן נתקנו הצל"ם והדמו"ת למעלה להיות משפיע זה בזה לצורך התחתונים וביאר כי אמרו וכל שיח השדה הרמז על ארזי לבנון אשר נטע בשדה של תפוחים שהיא העטרת הם הם ארזי הבנין שאז"ל עליהם שהיו כקרני חגבים וכבר נתבאר כי כשהיו בעמקי האי"ן לרב העלמת' דמו אותם אל קרני חגבים ובבחינת הגלותם נעשו ארזים גדולים וכמ"ש רז"ל בכתוב ישבעו עצי יי'. ישבעו חייהם ישבעו מימיהם ישבעו מטעתן ועל סוד זה קראם הכתוב שיחים ולא אילנות כי שם שיח משמע על הנטיעות הקטנות כמ"ש תחת אחד השיחים וביאר טעם אמרו טרם יהיה בארץ וכו' ואמר ת"ח אדם וחוה דא בסטרא דא אתבריאו מ"ט לא אתבריאו אנפין באנפין וכו' יבאר סוד למה נברא דו פרצופין זה בצד זה כי היה לרמוז שנברא בדוגמא עליונה עד שלא הובדלו המדות להיות בסוד משפיע ומקבל וזהו בגין דכתיב כי לא המטיר יי' אלהים על הארץ כביכול לא היו יי' אלהים שהם סוד הצלם והדמות בזיווג להמטיר משפע חבורם על הארץ התחתונה עד שימצאו בארץ למטה דוגמתם וכששבו למטה פנים בפנים שבו למעלה פנים בפנים להשפיע זה בזה לצורך האדם למטה כי הוא עיקר תכלית הבריאה והביא ראיה מענין המשכן שכתב שרמז הכתוב באמרו אלה פקודי המשכן משכן העדות כי כפל הכתוב לרמוז כי התחתון יעיד על העליון כאלו כב יכול לא נתקן העליון עד שנתקן התחתון כי מן התחתון יגלה כבוד העליון שזהו סוד ועד לא אתקם לתתא לא אתקם לעילא ומ"ש ובגין דעד כאן לא אתקן לעיל ומ"ש ובגין דע"כ לא אתקן לעילא לא אתבריאו אנפין באנפין הוא נתינת טעם כי לכך נבראו זה בצד זה בגוף אחד לרמוז שנבר' בדוגמ' עליונה על הדוגמ' שהיו המדות ענין א' בעמקי האי"ן בזולת הבדל המשפי' והמקבל ובאחדו' שוה בלא שום נטיה אוכח מקרא דכתי' כי לא המטיר יי' אלהים על הארץ כלומר עדין לא קנתה העטר' שם אר"ץ כדי שתהיה במדרגת מקבלת המטר והשפע כי יי' אלהים היו משתמשים בכתר א' ובגין כך ואדם אין דלא הוה בתיקוניה להיות נקרא אדם כי שם אדם הוא שם כולל הצל"ם והדמו' כמ"ש הכתו' זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם וכד אשתלימ' חוה אשתלים אדם וקודם לכן לא אשתלים. אמר כי בשוב פניה אל פני אדם אזי הוברר שמו להיות נקרא בשם אדם קודם לכן לא יקרא אדם שיובן משם זה משפיע כי הוא מן המצטרף שלא יקרא משפיע בזולת מקבל ולא יקרא זכר בזולת נקבה. ושיעור הכתוב כי לא המטיר יי' אלהים כלומר לא השפיע יי' במדת אלהים שעדיין לא קנה שם אלהים שם ארץ להיות במדרגת נקבה מקבלת לפי

שהיו שניהם משתמשים בכתר א' ועל כן אדם התחתון ג"כ לא קנה שם אדם בהיות נקבתו בצדו לעבוד את האדמה שהיא נקבתו בשמו לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת והארכתי לבאר פרטי מלות המאמר לפי שראיתי מי שפירש כל הפסוק למעלה באד"ם העליון כי לא המטיר יי' אלהים על הארץ היא הארץ העליונה ואד"ם אין על הענין עצמו ואינו מחוור כי למה יכפול הכתוב אלא לדמות העליון לתחתון והתחתון לעליון דוגמא דמשכן משכן העדות. ולמה יאמר וכד אשתלימת חוה אשתלים אדם אלא שהכתוב רומז למעלה ורושם למטה שכן אמר וכד אתתקן האי דלתתא כדין אשתכח לעילא. ורזא דא דעד הכא לא אית את סמ"ך כבר ביארתיו ואע"ג דחבריא אמרו הוא מ"ש למעלה שנברא שטן עמה והוציאו הסמ"ך לענין שטן אבל סמך דא עזר כי יותר לבאר הסמ"ך מענין סמיכה ועזר מלהוציאה בשם שטן לפי שהרמז הוא למעלה בסוד השבת הפנים אל פנים ואין ראוי ליחס שום שטן בעת ההיא וזהו אמרו ודא עזר דלעילא דאתהדר לעילא אנפין באנפין דכר ונוקבא אסתמך דא נקבל דא ודאי סמוכים לעד לעולם עשויים באמ"ת וי"שר וכבר ידעת כי התפארת נקרא אמ"ת והעטר' נקראת מי"שרים בסוד ידין לאומים במישרים שהוא על פי הדין הישר ואינו נושא להם פנים ובהיותם סמוכים אין שטן ואין פגע רע כי האשה מספרת עם בעלה והבן. דבר אחר עולם דקאמרן תליא בעולם דלתתא יחזור אל הכתוב של סמוכים לעד לעולם שיבאר בו מענין הנדון שלפנינו תיקונו של עולם עליון כב יכול בתיקון עולם התחתון שזהו סוד הכתוב עצמו כי לא המטיר יי' אלהים על הארץ וכו' דהא דא ברא סמיך ואתהדרן אנפין באנפין וכו'. מה כתיב בתריה ואד יעלה מן הארץ אחר שקנתה העטרת הנקראת אלהים שם ארץ בבחינת צורכה אל מטר התפארת שנקרא י"הוה בכן אד יעלה מן הארץ נולד בה תשוקה להיות נשפעת ממנו והוא אמרו ואד יעלה מן הארץ דא תיקונא דלתתא וכו' ואד יעלה מן הארץ דא תיאובתא דנוקבא לגבי דכורא וכו' ויביא ראיה אל הדבר מן המורגש אל המושכל והוא אמרו ת"ח תננא וכו' ותיאובת' ואתערו סליק מארעא ביאר כי האידים אשר אנו רואים עולים מן הארץ להרקיע הוא הנקרא התעוררות ותשוקה בבחינת זיווגם בנקבה תסובב גבר המעורר' אותו לבא עליה כדרך כל הארץ ולבתר והשקה את כל פני האדמה ואגב ארחיה יבאר סוד תועלת המגיע לישראל בהקרבת הקרבנות שהיה מן הסוד עצמו כי בעלות עשן הקרבנו' והקטרת היה מקשר העולמות ועושה שלום בפמליא של מעלה בהתעוררו' התחתונים לקבל והוא אמרו תננא דקרבנא אתער מתתא ועביד שלימו לעילא ואתחבר דא בדא וכבר ביארנו הדמיון הזה בנר שכבה אם תשימהו בעוד שהעשן עולה ממנו תחת נר דולק הנה ירד האש דרך העשן ההוא שלא כטבע האש

שטבע האש הוא לעלות ולא לירד וידלק הנר הכבה כי כן יסד המלך יתברך שמו כי בהתעוררות כנס"ת י"שראל אל דודה תמשיך טובה וברכה לעול' וזה תלוי בתחתונים והוא אמרו ואלמלא דכנסת ישראל שריא באתערותא בקדמיתא וכו':

דף לה.

(**כך** נוסחת הרב) רבי אבא פתח ואמר כתיב ויצמח יי' אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב.

עץ החיים הא תנינן וכו' הנה ר' אבא סובר כי הטעם למה לא נזכרה אות סמך עד ויסגור בשר תחתנה אינו מן הטעם הנז' שיהיה ענינו עזר לאחר שנסרס הקב"ה אבל להורות שנבראו סמוכים זה בצד זה כאשר יבאר בסוף מאמרו והקדים לדבר בענין הסוד להורות כי שניהם דבוקים זה בזה מהכתו' הזה שהתחיל בענין צמיחת האילנו' ואמר ויצמח יי' אלהים וכו' ואמר ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע כי יראה כי שניהם היו בנקודה אחת וכבר ידעת כי אלה השני אילנות הם רמז לאדם וחוה העליונים אשר בדוגמתם נבראו אדם וחוה התחתונים ואגב ארחיה רצה לעורר שאלה בכתוב איך יתכן שיהיו שניהם בתוך הגן בדיוק כאשר יבאר בהדיא כוונת שאלתו ואל זה הקדים מאמר א' מקובל להם ואמר הא תנינן דעץ החיים דאיהו מהלך ת"ק שנה הוה דע שעץ החיים הוא מדת התפארת הנטוע ע"י יסוד בג"ן שהיא העטרת ומהלכו חמש מאות שנה הם סוד החמש מדות הנמשכות ממנו עד הגיעו אליה והם תפארת נצ"ח הו"ד י"סוד והי"א בכלל שהרי בצדו היתה והוא סוד הה"א האחרונה זו היא סברת רוב המקובלים וכל מימוי דבראשית מתפלגין תחותוי אבאר בהדיא. ועץ החיים במציעות גנפא ממש יאמר כי פי' בתוך הגן הוא בנקודה האמצעית ואמר זה לפי שמלת בתוך איפשר שיאמר אפילו מן הצדדין בכל מקום שתהיה היא בתוך הגן לזה אמר כי באה הקבלה כי מלת בתוך פירושו בנקודה האמצעית והקדים זה כדי לחזק שאלתו לפנים איך איפשר שיהיו שני האילנות בנקודה אחת והוא אמרו במציעות גנתא ממש.

והוא נטיל כל מימוי דבראשית פי' כל השפע הבא מסוד בראשית ברא אלהים שקדם ביאורו על שלש ראשונות והוא אמרו בגין דאיהו נהר דנגיד ונפיק ואיהו שריא על ההוא גנתא ועייל ביה היא העטרת ומתמן מתפלגין מיא לכמה סטרין. יחזור אל תחלת הנהר שהוא יורד דרך צנורותיו הזרועות והשוקים. ונטיל ימא כלא בסוד כל הנחלים הולכים אל הים.

ולבתר נפק מינה לכמה נחלין לתתא הם הרי בתר טורי דפירודא כד"א ישקו כל חיתי שדי עולם הנפרדים אוכלוסי מט"טרון שנקראים חיתו שד"י שכן עולה שד"י מט"טרון כמה דנפקי מההוא עלמא עילאה כי אלה בדוגמת אלה וכאמה בתה כשם שהאם העליונה משקה ההרים הגבוהים והרמים המיוחסים לנהרות אפרסמו"ן כי נהרות והרים הכל דבר א' כן בהגיע השפע ההוא אל עץ החיים הוא משפיע בעטרת ומשם יפרד להרי בתר וחלק בחלק יאכלו כל א' כפי הראוי לו. ואחר שביאר סוד המאמר ועץ החיים בתוך הגן בא לבאר סוד עץ הדעת טוב ורע ואמאי אקרי הכי דהא דא לאו איהו באמצעיתא א"כ עץ הדעת טוב מאי איהו תואר השאלה הזאת היא מיוסדת על שני קושיות האחד כי מצינו בעץ הדעת טוב ורע מה שכתוב בעץ החיים כי בעץ החיים כתיב ועץ החיים בתוך הגן ובעץ הדעת טוב ורע כתיב ומפרי העץ אשר בתוך הגן ואם פי' בתוך הגן רוצה לומר באמצעות הגן ממש כאשר תרגם אנקלוס במציעות גנתא ולא אמר בגו גנתא כאשר יתרגם בכל מקום תיבת בתוך בגו וכן הוא המקובל א"כ זה לא יתכן שיהיו שני אילנות בנקודה אחת. ועוד כי לא יונח שיהיה נטוע במציעות גנתא הנה ענין טוב ורע המתיחס לו צריך שיובדל הטוב מהרע הבדלה מקומית כי הטוב אינו הרע והרע אינו הטוב וא"כ על איזה מהם נא' שהוא בתוך הגן והוא אמרו אמאי אקרי הכי פי' למה נקרא טוב ורע שזה לא יתכן לקראו שני שמות טוב ורע אם לא שיובדל שני השמות הבדלה מקומית וא"כ הא לאו איהו במציעות גנתא בהיות לו שני שמות הפכיות שאם הטוב לימין הנה הרע לשמאל ג"כ עץ הדעת טוב ורע מאי איהו. והנה מצד הדוחק הזה הוצרך הרמב"ן ז"ל לעשות חוגה באמצע הגן ושיהיו שני האילנות עץ החיים ועץ הדעת טוב ורע בתוך החוגה זה בצד זה באופן שיובן כי תיבת בתוך הגן נאמר על החוגה עצמה לא על האילנות וקשה לפי הכתוב כי איך יאמר על שניהם במציעות גנתא ממש כלומר בנקודה אחת כמו שהקשה בעל המאמר. ועל זה השיב בעל המאמר ואמר בגין דינקא מתרין סטרין וידע לון כמה דיניק מתקא ומרירא ובגין דינקא מתרין סטרין וידע לון ושריא בגויהו אקרי הכי. אמר כי הטוב והרע אינם נבדלים בו הבדלה מקומית כי הטוב הוא הרע והרע הוא הטוב ולא יובדלו שני ההפכים בעץ עצמו רק מפאת היניקה שהוא יונק מר ומתוק מתוק מימין הגולה ומר משמאלה די"ן ורחמי"ם ואם תאמר הרי יניקת המר לחוד ויניקת המתוק לחוד בעץ עצמו נבדל כי יהיה המר לשמאל הע"ץ והמתוק לימינו וכבולעו כך פולטו וא"כ והיו נבדלים זה מזה והדרא קושיא לדוכתיה כי איך יאמר על שניהם בתוך הגן לזה אמר ובגין דינקא מתרין סטרין וידע לון ושריא בגויהו אקרי הכי. אמר כי לעולם אימא לך שהטוב והרע מעורבים בו ומה שהוא טוב הוא הרע ומה שהוא רע הוא הטוב

ולא נקרא בשם טוב ורע המורה על שני הפכיים נבדלים רק מפאת הידיעה שהעץ מרגיש בעת היניקה המר והמתוק כי לכן נקרא עץ הדעת טוב ורע כי בבחינת הידיעה הובדלו השמות טוב ורע לא מפאת ההבדלה זה מזה כי הטוב והרע הוא ענין א' להם. ואתה בני לטוש עיני שכלך להבין רמזי סוד המאמר הזה ומה שהרווחנו בו מהתועליו' הראשון להודיענו כי ענפי האילן הזה פרודות מלמעלה הם הזרועות וכלם באים אל מקום א' כמו שנתבאר במאמר יקוו המים אל מקום א' והוא סוד יחוד המדות אל מקום א' יהיה הי"סוד כדעת האומר שהוא הי"סוד או יהיה הים כדעת הסובר כן בפי' אל מקום א' כי אין בזה היזק כי שניהם הפירושים כאחד טורי"ם בהיותם בחבור א' והרווחנו עוד עיקר גדול והוא כי למעלה באצילות אין טוב ורע נבדלים כי הדין והרחמים ענין א' הם ולא יובדלו כי אם מצד המקבלים לא מפאת עצם הענין ח"ו והוא סוד אמרם אשריהם הצדיקים שמהפכים מדת הדין למדת רחמים אוי להם לרשעים שמהפכים מדת רחמים למדת הדין ואיך יתהפכו בהיותם ענין א' כי אם מפאת המקבלים. והוא סוד החרב המתהפכת פעמים לדין פעמים לרחמים ובכאן הוא מקום הבחירה והרשות הנתונה כי למעלה מכאן הכל צפוי והבן זה היטב והוא מקום הדעת טוב ורע ועליו נאמר עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה וכבר ידעת כי נקראת המדה הזאת ע"ת לפי שישתנו עתותיה על התחתונים כפי מעשיהם אם טוב ואם רע ושמונה ועשרים עת שמנה קהלת ע"ה יוכיחו שהם כ"ח מעשיו יתברך שמו והדרו כי כך חייבה חכמתו ואשוב אל הענין והוא כי עדיין עיקר הקושיא במקומה עומדת שעד עתה לא תירץ כי אם קושיית עץ החיים שנאמר בו שהוא במציעות גנתא לזה הטוב ואמר וכל אינון נטיען שריין עליה וכו' ירצה כי העץ הזה הדעת טוב ורע עם עץ החיים הוא כדמיון עץ נטוע בעץ זה למעלה מזה ושניהם בנקודה אחת עומדים כאשר יהיה האופן בתוך האופן והבן זה היטב כי בבחינת שהוא מוצא פרי למטה בסוד עץ פרי עושה פרי נקראת עץ ובבחינת שעץ החיים העושה פרי נטוע בו נקראת ג"ן ושד"ה של תפוחים שבה נטועים הגוונים של תפוח שהם חיוור וסומק וירוק בסוד כתפוח בעצי היער כן דודי הוא התפארת שהוא עץ החיים הכולל כל גווני הענפים והוא נטוע בגן הזה המיוחס בעץ הדעת טוב ורע והוא אמרו וכל אינון נטיען שריין עליה וביה אחידן נטיען אחרנין עילאין ואינון אקרון ארזי לבנון וביאר מי המה אלה ואמר אינון ששת ימי בראשית והכוונה בהם לסוד כי ששת ימים עשה יי' את השמים ואת הארץ ולא בששת ימים וכבר נתבאר סודו למעלה ואגב ארחיה יבאר למה נקראים נטיעות ולא אילנות ולמה זכר בהם לשון נטיעה ואמר נטיעות ודאי דאתקיימו לבתר והוא סוד כקרני חגבים היו ונעשו ארזים. ואחר שהקדים הקדמתו זו בפ' ויצמח יי'

אלהים וכו' והודיע כי שני האילנות האלה עץ החיים ועץ הדעת דבוקים זה בזה ביאר כי זהו סוד הסמך הנז' בויסגור בשר תחתנה להורות על סמיכותם ודיבוקם לא על נסירתם והשבתם פנים אל פנים והוא אמרו סמך מאי היא כלומר מהו סוד הסמך של ויסגור בשר תחתנה ואמר בסטרוי תות והוה דא בסטרוי דדא כלומר סמוכים ומשתמשים בכת"ר אחד ודאי עקר לון קב"ה מעמקי האי"ן ושתל לון באתרא אחרא הרמז שנתגלו ואתר שנתגלו אתהדרו אנפין באנפין להיות זה משפיע וזאת מקבלת על דוגמת אדם וחוה. ואמר ר' אבא מנלן דאדם וחוה נטיען הוו ולא נולדו מאב ואם כדמיון הנטע שאינו נעשה מגרעין אלא נטע לקוח מענף אילן אחר והבן זה דכתיב נצר מטעי מעשי ידי להתפאר מעשי ידי דייקא דלא אשתדלו בהו ברייין אחרנין וזו היא תפארתו של הקב"ה יתב' שהמציאו מזולת אב ואם שיקדמו לו כי אם מעפר האדמה ויפח באפיו נשמת חיים. וכתיב ביום נטעך תשגשני הביא ראיה שנית כי הראשונה לא סגיא לאדם הראשון כי הכתוב נאמר על ישראל שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי ועם ישראל מאב ואם באו לזה הביא ראיה שנית ואמר ביום נטעך תשגשני דבההוא יומא דאתנטעו בעלמא אתאחדו וסרחו ע"ד מ"ש רז"ל שלשה פלאים נעשו באותו היום בו ביום נבראו בו ביום שמשו בו ביום הוציאו תולדות ורשב"י יוסיף בו ביום סרחו וענין אתאחדו פי' נזדווגו. ויהי ביום נטעך תשגשני ביום עצמו שנטעו הב"ה לאדם הראשון ביום ההוא עצמו סרח ונסתכסך כי השי"ן והסמ"ך יתחלפו והגי"מל והכף ממוצא אחד הם כי כאלה רבים במקרא וכאלו אמר ביום נטעך תסכסכי מענין סכסוך וסרחון. תנן הנטיעות כקרני חגבים היו יביא ראיה לדבריו ממשנה המקובלת להם כי מה שנאמר בענין הנטיעות שהיו כקרני חגבים וגדלו אחר עקורתן ממקום העלמתם אל עולם הבנין הוא ג"כ רמז לאדם הראשון וחוה.

ויצו יי' אלהים על האדם לאמר וכו' הא תנינן לית צו אלא ע"ז לאמר דא אתתא ושפיר יבאר סוד מ"ש ז"ל כי נצטוה אדם הראשון על ז' מצות כי רישומם למעלה כי כשקצץ אדם הראשין והפריד אלוף הוא הענין עצמו המתיחס אל ע"ז כי הואיל הלך אחרי צו ובאמרו לאמר שדרשו בו לאמר הן ישלח איש את אשתו הוא הענין בעצמו כי עשה גירושין כאשר יתבאר בפ' ויגרש א"ת האד"ם. מכל עץ הגן אכל תאכל דשרי ליה כלא דליכלינהו ביחודא אמר שלא מנע אותו מאכול העץ הדעת טוב אבל צוהו שיאכלנו בחבור עצי הלבנון כלם ביחוד אחד ולא יקצץ בנטיעות ופי' הכתוב מכל עץ הגן כלם ביחוד אכול תאכל אבל מעץ הדעת טוב ורע בפרט לא תאכל ממנו לבדו כי ביום וכו' מות תמות כי המפרידו מעץ החיי' נפרד מהחיי' ובוחר במות דהא חזינן אברהם אכל ויצחק

ויעקב כלהו אכלו הפר"י עם האילן ולא קצצו ואתקיימו כי האבות הם המרכב' אבל אילנא דא אילנא דמותא שריא ביה וכו' ומאן דנטיל ליה בלחודוי מית כי הוא מעורב בסם המות וצריך סם החיים להציל אוכלו מרעתו כי ע"ץ הרויי"ם הוא כדמיון הצרי המבטל סם המות וע"כ נאמר כשגורש מגן עדן ועתה פן ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם והוא אמרו כי ביום אכלך ממנו מות תמות בגין דקא פריש נטיען. ומדברי הרמב"ן ז"ל יראה כי לא נתגלה ס' הזוהר בימיו שהוא כתב לא תאכל ממנו מן הפרי יזהירנו כי העץ אינו נאכל וכן אמר למטה מפרי העץ אשר בתוך הגן וכמוהו ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו בעצבון תאכלנה פי' תאכל פריה. אמנם חכמי הזוהר קבלו כי על קצוץ הפרי מן האילן צוהו שאלמלא אכל הפרי עם הע"ץ לא מת וכבר ידעת כי העטרת נקראת פרי והעץ נקרא עושה פרי וכבר קדם זה. ר' יהודה שאיל לר' שמעון הא דתנינן וכו' השאלה הזאת הוא מהנדון עצמו וזה שהרי השיבו כי פי' משוך בערלתו היה דפריש ברית קדש מאתריה ומחולקיה אמר כי באכלו מהפרי והפרידו אותו מן העץ הוא סוד הקצוץ ופי' מהו הפרדה שהפריד. ואמר דשבק ברית קדש ודבק בערלה אמר כי מ"ש דפריש ברית קדש מאתריה ומחולקיה הוא בבחינתו שנתפתה בנחש לא ח"ו שנפרדו המדות זו מזו רק נאמר הפרדה כפי המקבלים ומכאן תבין כי בכל מקום שתמצאם ע"ה אומרים קצץ בנטיעות או הפריד אלוף או שבירת הצנורות הוא בבחינת ישראל שהיה להם לקבל השפע ומנעו הטוב מעצמם לא ח"ו שיפול למעלה שום שנוי ח"ו ח"ו ועוד ביאר לו כי מ"ש הכתוב ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו אין הכוונה אלא שלא יפריד הפרי וכי הפרי מתיחס אל העטרת דא אתתא וביאר הטעם ואמר בגין דרגליה יורדות מות כי המות כרוך בעקבה ע"ד מ"ש אפי' נחש כרוך בעקבו לא יפסיק והסוד בזה פן יאמר המיחד הואיל והנחש כרוך על עטר' אפרידנ' כדי שלא ליחד חול בקדש עכ"ז לא יפסיק בינה לבן זוגה אבל ייחדנה עמו ולא יפסיק במחשבתו בעבור זה ובלבד שלא יערב הוא חול בקדש. ובהאי הוי פרי דהא באחרא לא הוי פרי יבאר כי לזאת יקרא אש"ה המוציאה פרי הבא ממזרח ועליה נצטוה שלא להפרידה מהעץ כי האחרת האשה הזרה אשר לעומתה לית לן בה כי נפרדת היא ונבדלת מן הקדש ואינה עושה פרי לעולם כי ביום אכלך ממנו מות תמות בגין דאילנא דמותא איהו כדקאמרן דכתיב רגליה יורדות מות וכל המפריד הפרי נדבק ברגליה. ומה טוב ומה נעים מה שכתב הרמב"ן ז"ל אמר ודע כי אין ההרכבה מורה על ההפרד אלא לדעת קטני אמנה החושבים הבריאה בחיוב אבל על דעת אנשי אמונה האומרים כי העולם מחודש בחפץ אלהי פשוט גם הקיום יהיה בו לעד כל ימי החפץ וזה אמת ברור א"כ ביום אכלך ממנו מות תמות שאז

תהיה בן מות לא תתקיים לעד בחפצו ואמר זה כנגד בעלי הטבע הסוברים כי האדם היה מעותד למיתה מתחלת היצירה מפני היותו מורכב ואין כן האמת שאלו לא חטא ולא אכל היה חי לעולם בחפץ האל הפשוט והראיה ועתה פן ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם הרי שהיה באיפשרות להיות חי לעולם ולפי שחטא נמנע ממנו: **בא"ד** והנחש היה ערום מכל חית השדה ר' יוסי אמר האי אילנא דקאמרן וכו' על עץ הדעת טוב ורע ידבר שהוא מתיחס אל הגן ואמר שהגן הזה הוא מתשקי מלעילא ואתרבי והיה מתרווה ושמח בהשפעת עץ החיים טרם שיחטא אדם הראשון כד"א ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן הגן דא אתתא כלומר העטרת והוה כלא חד ובכן היה יי' אחד ושמו אחד וכבר ידעת כי העטרת נקראת שמו בסוד ברוך שם כבוד מלכותו והכוונה בזה שחטא ושל אדם הראשון אחר שנתפתה לעצת אשתו והיה משיך בערל"ה כב יכול הפריד בין יי' יתברך ובין שמו בהפרידו אלוף כי על כן סמך מיד והנחש היה ערום כי הוא גרם לו הקצוץ. דהא מתמן ולתתא הוי פרודא דכתיב ומשם יפרד ואדם הראשון נמשך לשם. והנחש היה ערום וכו' ר' יצחק אמר דא יצר הרע חזר לבאר מהו ענין הנחש הזה הנז' בכתוב האם היה נחש ממש או דבר מתיחס אל נחש כמו שנתיחסו המלאכים לעופות או אל העשב ואל החציר או הדשא כמו שכבר נתבאר בתוציא הארץ דשא עשב מזריע זרע או דומיהם מהדברים העליונים המתיחסים אל הדברים התחתונים וכן שם נתיחס ענין הדבר ההוא אשר פתה לאדם הראשון אל הנחש לפי שהוא ערום מכל חית השדה או אם היה נחש ממש והנה סברת ר' יצחק היא שהנחש הזה הנז' בכתוב הוא היצר הרע שנברא באדם הראשון כמו שנתבאר בכתוב וייצר יי' אלהים ונתייחס הכח ההוא אל הנחש. ור' יהודה סובר כי היה נחש ממש וכמ"ש רז"ל על פסוק כי ברב חכמה רב כעס אמרו לפי גדולתו של נחש היתה מפלתו ערום מכל ארור מכל דיקרטיס היה עומד כקנה ורגלים היו לו אפיקורוס היה כגמל היה ולדעת ר' יהודה הוא אשר ופתה את חוה ואחר שהיו בו כל התנאים הללו אין תימה במ"ש שבא על חוה והטיל בה זוהמא. אתו לקמיה דר"ש אמר לון ודאי כלא חד וסמאל הוה ואתחזי על נחש וכו' הנה יבאר כי אין לך נברא למטה שאין דוגמתו למעלה אשר הוא כח אל הנברא ההוא ומניע אותו והוא כגרזן ביד החוצב בו ולפי שהנחש למטה הוא מחלק סמאל ואבר גדול מאיבריו על כן אתחזי על נחש. וצולמיה דנחש דא שטן פי' כי דיוקנו וצלמו של נחש הוא השטן המפתה לבני אדם היורד ומשטין ועולה ומקטרג נמצא כי השטן והיצר הרע והנחש כלם באים מכח סמאל והכל דבר אחד תנינא בההוא שעתא נחת סמאל מן שמיא רכיב על נחש דא פי' שנתלבש בו והוו חמאן כל בריין וערקן מקמיה לפי שנתלבש בו היו רואין שהיה

מתראה לבריות והיו יראים ממנו ומטו לגבי אתתא במלין כמו שיתבאר לפנים שידעו שלא יוכלו לפתות לאדם ולכן קדמו לדבר עם חוה להסית אותה לשתסית היא לאדם. וודאי בחכמה אייתי סמאל לווטין חכמתו של נחש נקראת חכמה רעה כי יש חכמה רעה ויש חכמה טובה ולכן יחס הכתוב חכמתו של נחש בלשון ערמימות שנאמר והנחש היה ערום ותרגם אנקלוס הוה חכים כי כל חכמתו להרע ולהביא קללה לעולם וכמ"ש ז"ל בפרק ר' אליעזר בשעה שאמרו מלאכי השרת מה אדם ותדעהו אדם להבל דמה א"ל מה שועתכם כלכם מקלסין אותי בעליונה והוא מיחד שמי בתחתונה ולא עוד אלא שקורא שמות וכו' כיון שראו כן אמרו אם אין אנו בעצה שיחטא לפני בוראו אין אנו יכולין לו. והיה סמאל שר וגדול בשמים החיות מד' כנפים ושרפים משש כנפים וסמאל משתים עשרה מה עשה סמאל לקח בת שלו וירד וראה כל הבריות ולא מצא בהם חכם להרע כנחש שנאמר והנחש היה ערום והיתה דמותו כעין גמל וירד ורכב עליו והיתה התורה צווחת ואומרת כעת במרום תמריא למה"ד לאדם שיש בו רוח רעה כל מעשים שעושה וכל מה שהוא מדבר אינו מדעתו אלא מדעת רוח רעה כך הנחש כל מעשים שעשה וכל מה שדבר לא דבר אלא מדעתו של סמאל הביט ימין וראה כמה גלו לנו ע"ה במאמר הנכבד הזה ראשונה להודיע כי מלאכי השרת גם כי פחתו בכבודו של אדם הראשון בראשונה באמרם מה אדם אדם להבל דמה הנה לבסוף הכירו חכמתו גדולה משלהם ולכן הסיעו עצמם מלפתותו שיחטא לפני בוראו כי חכמים המה ומכירים במעלתו וחכמתם לטובה ולא לרעה לא כן עשה סמאל אמנם השתדל בכל עוז לבא עליו בעלילה ובחר לנחלה לו את הנח"ש הערום לרעה ונתלבש בו וירד לפתותו ע"י אשתו כי ליסטאה בליסטיותיה קא ידע. שנית בהודיע כי סמאל שר וגדול בשמים הללו העתידים להמלח כעשן כי עליהם הופקד וכך עלה במחשבתו יתברך שעל ידו תהיה היצירה החומרית בעלת הקץ וכבר ידעת שהוא נקרא קץ כל בשר ומלאכתו לשחת כל בשר ובבחינת זה נקרא שר גדול כי חכמתו רעה ובה נצח לאדם. שלישית הודיע כי לכך נתיחסו אליו י"ב כנפים כפל על השרפים לפי שיש לו דמיון ויחס אל השרפים ובני האלהים לבא להתיצב על יי' בתוכם בשש כנפים ויש לו שולטנות על שש קצוות העולם התחתון במאמר בוראו יתברך כך שמעתי. ואולי כי כוונת ר' אליעזר הגדול בי"ב כנפים למה שכתב בעל ספר יצירה תלי בעולם כמלך על כסאו גלגל בשנה כמלך במדינה לב בנפש כמלך במלחמה וכבר ידעת כי התלי כל הגלגלים אדוקין בו כי הוא כחוט השדרה אל הגוף וכמנור חורגים ליריעות השמים וצורתו נרשמת מעלה ומטה לפי שחומר הגלגלים זך ובהיר ומתראה בהם כאלו הוא עצמו בכל גלגל וגלגל והוא המטה את הכל לכל צר

ומצוייר בגלגל בחתוך שני הגלגלים שחתכו זה מזה זה ומרכזו יוצא ממרכז העולם והוא בדמות נחש עקלתון ויש בו ראש וזנב ראשו בדרומית מזרחית זנבו בצפונית מערבית ראשו מאור החמה וזנבו מאור הלבנה ועליו נאמר לויתן נחש עקלתון והוא נתמנה מלך להנהיג הי"ב מזלות ויש אומרים שהוא המחזיר את הכל ממזרח למערב מעלות ידועות ומחזירם ממערב למזרח שהוא גורם הלקיות והכוכבים יחליפו כח ההצלחה בעלותם בתליות גלגליהם עד שכנגד ראשו ולובשת אותם רוח רעה ברדתם אל כנגד זנבו והוא הנרמז לרשב"י ע"ה למעלה כמ"ש חד חויא קאים לקבלי רישיה תחות רגלוי בשעתא דאפיק רישיה מחי בזנבוי וכו' אל דברי בעלי התכונה וכתבו שאין בכל חכמי קדם דורות עולמים מי שהגיע לתכלית סודו וענינו אלא שראו לו הכח הגדול הזה ואמרו שתלייתו בגלגל חמה לא הרגישוהו זולתי מצורתו שבגלגי' הירח וידמוהו בכל הגלגלים לסבת היותם בהירים וזכים והרגישו ההצלחה מראשו והרע מזנבו וכתבו כי בעלי העבודות מקדם היו מתהוללים באימתו ומכוונים עבודתם אליו להיותו שר וגדול בצשמים ואם כן לפי זה כנפיו יהיו השנים עשר גבולי אלכסון שהגלגל מתחלק להם וכבר ידעת כי לזה התלי המורגש בגלגלים אשר על ראשנו יש לו מניע אחר הוא כנפש אליו והוא סוד הנחש עקלתון הנרמז בדבריהם אשר בדוגמת הנח"ש הקדוש המבריח מן הקצה אל הקצה בעולם הספירות כי זה לעומת זה עשה האלהים ואלה הם כנפיו הי"ב ולהיות צורתו עקומה עקלתונית יחסו אליו צורת הגמל העקום בצורתו והוא אמרו והיתה דמותו כעין גמל וירד ורכב עליו כי על ידו סמאל עושה מעשיו למטה וכל מה שעושה אינו מדעתו אלא מדעת סמאל כי הוא נפשו ונחזור לענינו כי בודאי בחכמה אייתי סמאל לווטין על עלמא. וחביל אילנא קדמאה דברא קב"ה בעלמא הוא אדם הראשון שהיה דוגמת האילן הקדוש בצלם ודמות. ומלה דא הוה תלי על סמאל שהיה הכל תלוי ביד סמאל וממשלתו על העולם. עד דאתא אילנא אחרא קדישא יעקב שתקן את אשר עות אדם כי שופריה דיעקב שופריה דאדם היה והוא השלם שבאבות וע"כ נשתרשו ממנו י"ב שבטים שבטי יה עדות לישראל סבא וכלם אמרו כשם שאין בלבך אלא א' כך וכו' שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד נענה הוא ואמר בשכמל"ו כי זהו סוד היחוד שבו קצץ אדם הראשון ובזה נטל מניה ברכן דלא יתברך הוא לעילא כמקודם כשנשברו הצנורות והיה יוצא השפע מן הסדקים אל סמאל וסיעתו עשו הרשע למטה וע"ד כמא דמנע סמאל ברכאן מאילנא קדמאה בערמה הכי נמי מנעיה יעקב בנטלו הברכות במרמה כמ"ש בא אחיך במרמה ויקח ברכתך. ויעקב בדידיה נטיל ואין להאשימו כי נטל הברכות בעוקבה כי שלו נטל שהיה עשוק ביד סמאל וע"ד ויאבק איש עמו הוא שרו של עשו

שעדיין היה משתדל להפילו ליעקב ומבקש תואנה מן הצלע כאשר יתבאר בע"ה ובגין דאיהו נחש הוא מלאך המות גרם מותא לכל עלמא מבואר הוא:

דף לה:

ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים ר' יוסי אמר באף פתח ואף אטיל לעלמא במדרש רבה הביאו ארבעה פתחו באף ואבדו הנחש אף כי אמר אלהים. שר האופים אף אני בחלומי עדת קרח אף לא אל ארץ זבת חלב. והמן אף לא הביאה והנה ר' יוסי לא הביא אלא זו של נחש לפי שהוא מדבר בענין הרעה אשר גרם הנחש לעולם שבעבורו נתקללה האדמה וע"כ לא האריך בהביא כל הארבעה שאבדו וגם הוא עדי אובד שהרי כתיב בלע המות לנצח וכו'. אמר לה באילנא דא קב"ה ברא עלמא. כבר קדם בסוד אותיות דרב המנונא סבא כי אין השקר מתקיים לפי שאין לו יסוד אם לא שיבנהו המדבר על דבר אמת בקצתו כדי שיתקבל כי על כן לא נתקבלה אות השי"ן לשיברא העולם בה וכן אמר לה הב"ה יאות אנת וטב אנת וקשוט אנת אבל הואיל ואתוון דזיופא נטלין לך למהוי עמהון לא בעינא למברי בך עלמא וכן הנחש הקדים לדבר עם חוה בדבר אמת באמרו באילנא דא בדא קב"ה עלמא כי אין ספק כי הוא סוד ע"ץ הדעת טוב ורע העליון שממנו נשתלשל העולם התחתון והיה העץ ההוא שבג"ע בדוגמתו אלא שכחש לה הרשע ובנה על זה דבר שקר ואמר ודאי אכלו מניה והייתם כאלהים יודעי טוב ורע דהא איהו הכי הוי והוא דידע טוב ורע אלהים שמיה עץ הדעת טוב ורע שמיה ואתם באכלכם ממנ"ו תהיו כאלהים שיתפשט כחו בכם ותהיו כמוהו. והנה ר' יהודה אמר לו לאו הכי דאילו אמר באילנא בדא קב"ה עלמא יאות הוא ואמת ידבר ואפי' במה שאמר עץ הדעת טוב ורע אלהי"ם שמיה אמת הוא כי מדת אלהים הוא סוד עץ הדעת טוב ורע כי רגליה יורדות מות וא"כ מה הוסיף הוא לשקר על דבר אמת אבל מה שהוסיף הוא שאמר לה מאילנא דא אכל קב"ה וכדין ברא עלמא יחס לו יתברך אכילה וכל אומן סני לחבריה אכלו מניה ואתון תהון בראן עלמין וע"ד כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו וכו' בגין דאיהו ידע פקיד לכו עליה הסתכל בדברי הארור שכיון לומר שמקודם שיאכל הב"ה מהעץ ההוא לא היה יודע לבחון בין טוב לרע ואחר שאכל ממנו נתחדשה לו הידיעה ההיא ולפי שנתחדשה לו הידיעה צוה אותם למונעם שלא להיות כמוהו. א"ר יצחק בכלא מליל שקרא. אמר כי כל כך היה כחו של נחש גדול בלשון הרע שלא הוצרך לבנות דבריו בתחילה על דבר אמת כלל וזה כי מיד כשהתחיל לדבר עמה בנה היסוד על שקר באמרו אף כי אמר אלהים לא תאכלו ומכל עץ הגן וכמו שפי' רש"י ז"ל שמא אמר

להם לא תאכלו מכל עץ הגן ופירושו מי יודע אם צוה אתכם שלא תאכלו מכל עץ הגן ואעפ"י שמלת אף קשה לפי הפירוש הזה כי כל אף מוסיף כמו שפירש הרד"ק אמנם כפי פירוש רש"י ז"ל תהיה התוספת על דברים אחרים שלא נזכרו בכתוב שדבר עמה והודיעה שהאל שונא אותם להיותם מבחר כל היצורים ואמר לה שמא מתוך שנאתו אתכם עוד צוה אתכם להוסיף שנאה על שנאה שלא תאכלו מכל עץ הגן כדי שלא תבואו לאכול מעץ הדעת טוב ורע וכי תמותו ברעב הרי שבנה דבריו על שקר ולאו הכי דהא כתיב מכל עץ הגן אכל תאכל. א"ר יוסי הא דתנינן דפקיד ליה קב"ה על ע"ז דכתיב ויצו יי' אלהים וכו'. הנה ר' יוסי רצה להוכיח כי גם כי האמת מ"ש רז"ל שנצטוה על ז' מצות מתוך הכתוב הזה הנה עיקר הצוא"ה והאז"הרה היתה על אכילת העץ לסוד הקצוץ שלא יפריד אלוף דכלהו ז' מצות איתנהו ביה שאם לא כן כמה בני נשא הוו בעלמא נשואים לנשים לשיצטרך להזהירו על אשת איש או על גזל ושאר עבירות והוא היה יחידי בעולם. אלא ודאי כלא על האי אילנא הוה בגין דכל פקודין אחידן ביה וביאר אותם אחת אחת ואמר דמאן דנטיל ליה בלחודוי עביד ליה פרישו ונטיל ליה באכלוסין דלתתא ונטיל ע"ז וש"ד וגלוי עריות. והנך רואה בעיניך כי לפי הנראה לא ביאר רק שלשה אלה שהם ע"ז וש"ד וג"ע. והסבה בזה לפי שנפל מחלוקת בין רז"ל בענין ז' מצות בני נח מה המה אלה כי יש מונה אותם דיני"ן וברכ"ת השם וע"ז וג"ע וש"ד וגזל ואבר מן החי ויש מוסיף אף הדם מן החי ויש מוסיף אף הסירוס. ויש מוסיף אף על הכישוף. ויש מוסיף אף על הכלאים כדאיתא בסנהדרין פ' ארבע מתות ב"ד כי הסכימו בגמרא להביא ראיות לשבע הנז' דתנו רבנן כמ"ש שם מנא הני מלי א"ר יוחנן דאמר קרא ויצו יי' אלהים על האדם וכו' ויצו אלו הדינין וכן הוא אומר כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו יי' זו ברכת השם וכה"א ונוקב שם יי' אלהים זו ע"ז וכן הוא אומר לא יהיה לך אלהים אחרים.

על האדם זו שפיכות דמים וכה"א שופך דם האדם. לאמר זו ג"ע וכה"א לאמר הן ישלח איש את אשתו מכל עץ הגן ולא גזל.

אכול תאכל ולא אבר מן החי. הנה עכ"ז שם נאמר כי אתא רב דימי תאני איפכא ויצו זו ע"ז והביא ראיה מכי הואיל הלך אחרי צו אלהים אלו הדינין והקשו בגמרא ואדינין בני נח איפקוד והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה ז' שקבלו עליהם בני נח והוסיפו עליהם דינין ושב"ת וכבוד אב ואם דינין דכתיב שם שם לו חק ומשפט וכו' אי הכי מאי והוסיפו עליהם דינין והעלו שם אלא אמר רב פפא האי תנא תנא דבי מנשה הוא דמפיק ד"ך ומעייל ס"ך ופירש רש"י ז"ל ד"ך דינין וברכת השם ס"ך סירוס וכלאים הנך רואה

שנפל מחלוקת במספרם ואי איפשר לומר כי המוסיפים דם מן החי וסירוס וכישוף וכלאים שדעתם להוסיף על השבע הנז' בבריתא שאם כן יהיו אחד עשר שהרי הקשו בגמרא מעשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקבלו עליהם בני נח והוסיפו עליהם דינין ושבת וכבוד אב ואם נראה כי דבר מוסיף הוא שאינם אלא שבע וא"כ יחוייב כפי האמת כי כל המוסיף מהם מצוה מוציא אחרת תחתיה ואם לא נזכר זה בגמר' והראיה שהרי השיב רב פפא האי תנא תנא דבי מנשה וכו' דמפיק ד"ך ומעייל סך וכן יש לומר במוסיפים שגורעים אחרות תחתיהם. ואחר הקדמה זו תשכיל ממוצא דבר כי רבי יוסי בנדון שלנו לא רצהלבאר רק השלשה החמורות המוסכמות לכל שהם ע"ז וש"ד וגלוי עריות בפירוש אמנם על הנשארות רמז אותם בכלל דבריו במ"ש בגין דכל אלין פקודין אחידן בה דמאן דנטיל לה בלחודוי עביד לה פרישו ובזה כלל הנשארות יהיו מה שיהיו אם על הדינין המסורים לב"ד באיסור והתר וטומאה וטהרה ופסול וכשר שם הוא בעץ הדעת טוב ורע כאשר ידעת כי שם הוא הבדלת קדש מחול שהוא סוד היחוד וזולתו קיצוץ ואם ברכת השם הוא הנוקב שם השם הוא סוד ויקוב חור בדל"תו. הוא הקיצוץ עצמו בעץ הדעת טוב ורע כאשר יתבאר בפ' ויקוב בן האשה הישראלית. ואם על הגזל כבר ידעת מ"ש ז"ל גוזל אביו זה ירבעם שחטא והחטיא את ישראל וחטאו ידוע שהעמיד העגלים שהוא הקיצוץ הגמור כמו שיבוא בפ' כי תשא וכל מי שאינו מיחד נקרא גוזל אביו ואמו כמו שיבא בפ' אלה פקודי על שכל הנהנה בלא ברכה נקרא גוזל כי הכחיש אלוה ממעל. ואם על אבר מן החי באכלו אבר מן החי כאלו הפריד הפר"י מעץ החיים כי הוא חיותו ואבר מאיבריו ועצם מעצמיו. והמוסיף אף דם מן החי הוא הסוד עצמו כי הדם הוא הנפ"ש וכבר ידעת סוד נפ"ש ורו"ח ונש"מה שהעטרת נקראת נפש והוא מפריד הנפ"ש מהרו"ח. והמוסיף אף הסירוס סודו נודע כי ממעט את הדמות והצווי ראשון שבא בתורה הוא ואתם פרו ורבו והמסרס כלי ההולדה עשה פגם בכלי ההולדה העליונים כב יכול ועל סוד זה לא היה בא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל יי'. ומבואר הוא. והמוסיף את הכישוף כבר ידעת אמרם למה נקראו שמם כשפים שמכחישים פמליא של מעלה שכוונתם בזה שהמכשף מפריד הכח ממקורו ומכחישו ומוסרו ביד הנעבד ההוא אשר הוא מכוון אליו ואין לך קצוץ גדול מזה שהוא מכלל לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. והמוסיף את הכלאים כבר ידעת כי סוד הכלאים הוא כדי שלא לערב הכחות זו בזו כי על סוד זה נאמר במעשה בראשית ויברא אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו כי רצה הקב"ה כי יהיה נמשך מין במינו ולא מין בשאינו מינו והוא סוד וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית

כל בשר את דרכו כמו שיתבאר בפ' נח כי יגיע הפגם אל האר"ץ העליונה בערוב הכחות הטמא בטהור ומבואר הוא הנה א"כ רבי יוסי כלל כלם בין למר ובין למר באמרו דכל אילין פיקודין אחידן בה דמאן דנטיל לה בלחודוי עביד לה פרישו כלומר מפריד אלוף מלמעלה ונטיל לה באכלוסין דלתתא שערב קדש בחול וכלהו איתנהו בכלל דבריו ולא רצה להכריע בין מאן דמפיק ובין מאן דעייל כי כלם כוונו אל כוונה אחת וביאר השלשה החמורות המורות יותר על הקצוץ והמוסכמות ואמר ע"ז באינון ממנין רברבן שהם אלהים אחרים שפיכות דמים בהאי אילנא תלייא דאיהו מסטרא דגבורה וסמאל למטה ממונה על זה ר"ל על מאדים השופך דם האדם. גלוי עריות אשה היא ואנתתא אתקריאת ואסיר לזמנא לאתתא בלחודהא אלא עם בעלה דלא יהא חשיד בג"ע כי מכאן אנו למדין שאסור לזמן לאשה בלא בעלה כדוגמת מעלה בסוד הקצוץ רבי יהודה אמר ודאי מלה הכי הוא דאסיר לאתיחדא עם אתתא וכו' הוסיף עוד ביאור שהאיסור הוא ביחוד כמו שסוד הקצוץ פוגם כך הוא בענין היחוד. מה עבד ההוא רשע חוזר להשלים הענין שהתחיל בערמימותו של נחש אמר הא מטיתי להאי אילנא ולא מתי אוף אתקריב ומטי בידך ולא תמות ורז"ל הוסיפו שדחה אותה עד שנגעה בו אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה. ומלה דא אוסיף לה מגרמיה. לפי שהוא הוסיפה על הצוויי שאמרה ולא תגעו בו פן תמותון ולא הוזהרו על הנגיעה הוסיף הוא ג"כ ואמר לא מות תמותון שני פעמים מיתה לא מוח בנגיעה תמותון באכילה מיד ותרא האשה כי טוב העץ וכו'. במה חמאת שאל השואל ואמר במה הכירה שהעץ טוב למאכל קודם שתטעום ממנו והשיב ההוא אילנא הוא סליק ריחין כד"א כריח שדה אשר ברכו יי' אמר כי הרגש החושים מושאלים קצתם לקצתם כמו שהושאל חוש השמע לחוש הראות וכל העם רואים את הקולות שפי' שומעים כך יושאל הראיה אל הריח כאמרו ריח בני והרגישה בריח האילן שהיה נודף ריחו ובזה הכירה כי טוב העץ למאכל וכן כתבו בעלי הטבע שאם יזדמן לאדם עשב או פרי שלא ראהו מימיו ולא ידע אם הוא טוב ואם רע יגיד עליו ריחו אם הוא מבושם בידוע שהוא טוב ואם ריח רע בידוע שהוא רע כי כל דבר נמשך אל שורשו.

רבי יוסי אמר ראיה הוא כלומר בראית העין ממש כי יש כח בחוש הראות להבחין בין טוב לרע מפאת כח הנשמה שבאדם וכן כתבו בעלי הטבע כי היודע בטיב הגוונים יכיר טבע העשבים אם הם מרים או מתוקים כי יגבר עליהם החום והקור או זולתם מההמזגות ולזה אמר רבי יוסי כי ותרא האשה פירוש ראיית העין ממש והוקשה לרבי יהודה כי איך יתכן שתרגיש זה בראיה המוחשית ועדיין לא נתחדשה בהם עד שאכלו

מפרי העץ שאזי כתיב ותפקחנה עיני שניהם כי עד שלא אכלו לא היו מבחינים בין טוב לרע והשיב האי ראיה בשיעורא דאילנא נקטת ליה דכתיב ותרא האשה דייקא. אמר כי הראיה ההיא היתה בהשערת האילן שנתנה בו שיעור וקצבה וזה כי ראתה אותו כלול מטוב מתחלת הראיה וחמאת ולא חמאת כי הרע כרוך בעקבו. חמאת כי טוב ולא אתישבת ביה שלא נחה דעתה בחלק הטוב ממנו שהוא גוף העץ לבתר מה כתיב ותקח ומפריו ולא כתיב ממנו ובזה הפרידה ונתנה שיעור וקצבה אל האילן וזהו ותרא האשה כלומר שיערה וחשבה כמו ראיתי אני בלבי שפירושו חשבתי ושיערתי בלבי כי ההשערה היא בלב והיא אתדבקת באתר דמותא כלומר בפרי אשר ברגליה המסבב המות וזהו ותקח מפריו ולא ממנו כמו שקדם ביאור זה הענין למעלה. ואפרישת חיין מן מותא בהשערה ההיא ובחובה דא גרים פרישות' לאתתא מבעלה כי מה שעשתה במעשה למטה פעלה במחשבה למעלה. ומה דפריש קול מדיבור מבואר כי הקו"ל קול יעקב והדיבור מיוחס לפ"ה בסוד פ"ה אל פה אדבר בו כי במדת העטרת ידבר עמו ושם אלהים עולה פ"ו ופ"ה עם התיבה פ"ו והוא סוד ואתה פ"ה עמוד עמד"י והסוד האשה אשר נתתה עמדי והמפריד קו"ל מדי"בור מתאלם ומת כי מי שניטל ממנו הדיבור אתיהיב לעפרא לעפרא של נחש והבן כי לכך נותנין הערלה בעפר. ורשב"י יביא ראיה לדבר מכתוב נאלמתי דומיה החשיתי מטו"ב ומבואר כי כנסת ישראל נאלמת"י דומי"ה כי בהסיר י"ה משם אלהי"ם ישאר אל"ם וזה אומרת היא בעודה בגלות עם בניה וישראל אומרים למדה המשפיע בה לך דומיה תהלה פי' בעבורך מדת התה"לה שהיא העטרת דומיה ושותקת לפי שנסתלק ממנה קו"לך ונשארה כשה נאלמה כי היא לא תדבר ותשפיע כי אם מכח הקול:

דף לו.

ותקח מפריו הא תנינן סחטה ענבים ויהבת ליה וגרימו מותא לכל עלמא וכו' הנה נמצא לרז"ל ע"ה מחלוק' בענין הפרי הזה מה היה יש מי שאומר חטה היתה ויש מי שאומר אתרוג היתה ויש מי שאומר תאנה היתה ויש מי שאומר גפן היתה וסחטה ענבים ונתנה לו ונפל ביניהם המחלוקת הזה לפי שלא נתבאר בתורה מהות האילן הזה מהו רק שמו שנאמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל אמנם מהות הפרי לא נתבא' וכמ"ש ז"ל במדרש אילן שאבל ממנו אדם הראשון לא כתב הקב"ה בתורה מהו. ובקשו הם ע"ה כפי חקירתם לדעת איזו דבר יחייב לאדם אל ההטיה אל תענוגי הגוף והידיעה בין טוב לרע בדרך טבע ומצאו איש איש ממקומו לומר זה ככה וזה בכה וגם כי ארבעתם אלה רומזים

למעלה כאשר אבאר הנה הם ע"ה לא סרו מהתיחס לדברים העליונים בדברים הטבעיים כי משם נמשך טבעם וכחם. והנה מי שאמר חטה היתה ידוע הוא כפי הטבע שאין בכל מיני התבואה שיהיה מזונו רב ומוסיף בכח התאוה הגופנית בחטה כמו שהביאו בעלי הרפואה ביען הוא נוטה אל החום והוא שוה בין לחות ויובש ולכן גזר כי חטה היתה אשר הטתו ברב לקחה אל המותרות ולהגביר התאוה על הצווי אשר נצטוה עליו והוא הבת הידיעה בין טוב לרע וכמ"ש רמ"א חטה היתה דלא הוי בבר נש דעה אי לא אכיל פתא דחטין מיומוי ולפי שהוקשה להם איך יקרא הכתוב לחטה עץ אמרו רב שמואל בר רב יצחק בעא קמיה דרבי זירא והכתיב עץ א"ל מתמרות היו כארזי הלבנון. ומי שאמר אתרוג כבר נודע מטבע האתרוג רעננותו כי קליפתו וזרעו חמים ובשרו לח וזה סבת תוספת התאוה וכמ"ש בב"ר אמר רבה צא וראה איזו אילן עצו נאכל כפריו הוי אומר זה אתרוג שנאמר כי טוב העץ כי העץ עצמו טוב. ומי שאמר שהיתה תאנה. נודע מספרי הרפואה תועלתם הנפלאה בפתיחת מעברי המזון ושיש בהם סגולה לחזה ולריאה ולכבד ושהחלב שלהם עם הדבש יועיל למחשך העינים וסגולות אחרות וזה לסבת שהם חמים ולחים כמו שאמרנו שזה סבת התוספת בתאוה הגופנית. ומי שאמר גפן היתה ענין הענבים ידוע כי היין היוצא מהן אין בכל מיני השתיה והמאכל דבר שיפעל פעולתו במהירות להוציא האדם מדעתו כמוהו והעד נח וישת מן היין וישכר כי מיד שישתהו האדם יעלה ולא לרצון כי הוא המפתה הגדול. ויראה כי לזה הדעת נטה רשב"י ע"ה שאמר הא תנינן סחטה ענבים ויהיבת ליה ראה ליחס העץ הזה אל הגפן גפן סדום לא אל גפן ממצרים תסיע גפן פוריה וענפה אלא הגפן אשר ענביה ענבי רוש אשכלות מרורות לה שהביאה מרורות לעולם. האמנם כי גם האומרים שהיתה חטה או אתרוג או תאנה כלם פונים אל כוונה אחת כמו שכתב בעל מערכת האלהות ז"ל כי בין למ"ד אתרוג היה ובין למ"ד תאנה למ"ד ענבים לדברי הכל רומזים אל העטרת ובין וביאר כי תאנה מלשון תואנה וכמ"ש ויתפרו עלה תאנה שהביא תואנה לעולם וחטה כמ"ש אין התינוק יודע לומר אבא ואמא עד שיאכל דגן והוא דומה לכליות היועצו' בסדקן ואתרוג לחמוד כי תרגום וכי תאוה הוא לעינים דמרנג ודומה ללב כי שם כל כלי חמדה והחמוד שם הוא. וענבים כל הבנין דומה לאשכול כענין מ"ש אשכול הכופר דודי לי אך הענבים הם תכלית הרצון שבאשכול כי מהם יאכלו ומהם היין וכו' וכתב עוד כי כוונת חוה בסחטה ענבים ונתנה לאדם שהעמיקה בחטא ההוא הרבה כי בקשה להגביר כחה על כח בעלה בעולם השפל ומפני כי הטעית את בעלה עונשה גדול ממנו ונהפך כוונתה במאמר ואל אישך תשוקתך והו"א ימשול בך יעויין שם ובאמרם סחטה

ענבים רמזו שקצצה ולא הניחה היין משומר בענביו אמנם הפרידו ונעשה להם יין חמר מלא מסך.
דהא אילנא דא ביה שריא מותא ברגליה.
ודא הוא אילנא דשלטא בליליא בסוד לכי ומשלי בלילה ועיקר שלטנות הדין בלילה והביא ראיה לזה מהמוחש ואמר וכד איהי שלטא כל בני עלמ' טעמי טעמא דמותא. ואגב אורחיה ילמד דעת כי צריך האדם למסור נפשו בפקדון למדת האמונה בשכבו על מטתו בדרך פקדון כדי שיחזירנה לו כי כל מופקד אינו יכול לעכב הפקדון בחובו אבל יחזירהו לבעליו ואח"כ יגבה חובו בב"ד ועל סוד זה נאמר ואמונתך בלילות אמר שהוא שומר אמונתו בפקדונותיו שמסרו לו הצדיקים נפשותיהם בלילות ומחזיר נשמות לפגרים מתים והוא אמרו אלא וכו' בני מהימנותא אילין כי הם בני האמו"נה וכבר ידעת כי המדה הזאת נקראת אמו"נה אשר על סוד זה אנו אומרי' בערבית אמ"ת ואמו"נה שלא להפריד בין מדת הי"ום למדת הלי"לה הם מקדמי ויהבי נפשיהו בפקדונא עושים בחכמה שמקדימים ומוסרים נפשם בפקדון ובגין דאיהו בפקדונא אתהדרו נפשן לאתריהו ותפקחנה עיני שניהם רבי חייא אמר דהא אתפקחו למנדע בישין דעלמא. כבר ראית מה שכחב הרב הרמב"ם ז"ל בפ' שני מספר המורה על הקושיא שהקשה לו אותו האיש החכם ותשובתו הרמתה ע"ה כי הגדיל להשיב על לקושיא ההיא כי רבה היא כפי הנחשב לכאורה וזה כי הוא הקשה שיראה מפשוטו של כתוב כי הכוונה הראשונה בבריאת האדם שיהיה כשאר בעלי חיים שאין שכל לו ולא מחשבה להבדיל בין הטוב ובין הרע וכאשר המרה ועבר על צווי יוצרו הרויח זה השלימות הגדול המיוחד באדם והוא שתהיה לו ההכרה שנמצאת בנו היום אשר היא הנכבדת מכל הענינים הנמצאים בנו וזהו פלא שיהיה ענשו על מריו תת לו שלימות שלא היה לו וזהו השכל והביא משל לחזק השאלה ואמר ואין זה אלא כדבר מי שאמר שאיש אחד מן האנשים מרה והפליג בעול ולפי' שינו ברייתו לטוב שהושם כוכב בשמים ואין ספק שכפי הנראה והנחשב לכאורה כי הוא לולי הרב ז"ל שהשיג אמיתת הענין והבדיל בין הטוב והרע ובין האמת והשקר וכמו שכתב הוא שבשכל יבדיל האדם בין האמת והשקר אמנם הנאה והמכונה הוא במפורסמות לא במושכלות כי לא יאמר השמים כדוריים נאה ולא הארץ שטוחה מגונה אבל יאמר אמת ושקר וכמו שהאריך הוא ע"ה בפ' ההוא והביא הכתו' הזה לראיה באמרו ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ולא אמר ויראו כי ערומים הם כי אשר ראו קודם הוא אשר ראו אח"כ כי לא היו שם סנוירים על עיניהם שהוסרו אבל נתחדש בהם ענין אחר שנתגנו בו מה שלא היה מגנה אותם קודם והוא

ידיעת טוב ורע הנופל במפורסמות הוא הדבר בעצמו שביאר בכאן רבי חייא שאמר דהא אתפתחו למנדע בישין דעלמא מה דלא ידעו עד השתא הנה ביאר בפי' כי לא נתחדש בהם שום שלימות ביודעם ההבדל שיש בין טוב לרע אמנם חסרו משלמותם בידיעותם במפורסמות שמקודם היו במלבוש השכל המבדיל בין האמת והשקר ושבו להיותר יודעים בטוב וברע הנופל במפורסמות לא במושכלות וזה אמרו כיון שידעו ואתפקחו למנדע ביש ידעו כי חטאו הכירו בחסרונם כי ידיעת הטוב והרע חסרון הוא ולא שלימות כי בה נדמו לבהמות והוא אמרו דאבדו זיהרא עילאה דהוה חפי עליהו ובאכילת העץ כסו מערומיהם בלובשם בגדים אחרים ונשארו ערומי' מהזוהר ההוא וה"א ואשתארו ערומי' מניה (וזהו סוד עור הצפורן שהיו לובשים קודם שחטאו ואח"כ לבשו כתנות עור כאשר יבא). ויתפרו עלה תאנה אתדבקו באינון צולמין אחר שסר מעליהם צל אלהים חיים חוייב לו להסתופף בצל הכחות החיצוניות שהם צלמי אלהים אחרים המיוחסים אל העלים בערך עצם האילן שאכלו מפריו וחסו בצלם. ויעשו להם חגורות רבי יוסי אמר כיון דידעו מהאי עלמא ואתדבקו ביה חמו דהאי עלמא מתדבר ע"י דאינון טרפין וכו' כבר נתבאר סוד החטא שהיה בהפריד הפר"י מן האי"לן ונתון אותו למושל על העולם והוא החטא עצמו שבו נכשל אלישע אחר וכמ"ש במסכת חגיגה אחר קצץ בנטיעות מאי חזא חזא מטט"רון דאתיהב ליה רשותא חדא שעתא ביומא למיתב ולמכתב זכותא דישראל ואמר גמירי דאין למעלה לא ישיבה ולא קנאה ולא תחרות וכו' שמא שתי רשויות יש בשמים הנה ביארו כי בצפייתו בפרדס וראה שהעולם התחתון מתנהג ע"י המטט"רון וזה לפי שראהו כמלך יושב במדינה חשב שהוא רשות שני וקצץ ויצא לתרבות רעה ועזב ארחות חיים ועל כן אמרו מיד אפקוה למט"ט ומחיוה ס' פולסי דנורא ויתבאר זה לפנים ב"ה וכן אדם הא' כשקצץ וראה דהאי עלמא מתדבר על ידי דאינון טרפין הם הכחות החיצוניות הנמשכות למטה עבדו להון תוקפא לאתתקפא בהו בהאי עלמא והוא סוד חגורות כי נתאזרו בכחות הדין הבאות מלהט החרב המתהפכת. וכדין ידעו כל זיני חרשין דעלמא לפי שמהם נמשכים כל מיני הכישוף ובעו למחגר זינין בהו בגין לאגנא עליהו כי כשיכנסו תחת רשותם חשבו שיהיו להם לעזרה והוא קיצוץ הנטיעות בעצמו:

דף לו:

רבי יהודה אמר בדין תלת עאלו בדינא ואתדנו הם אדם וחוה ונחש כמו שנז' בכתוב ויאמר אלהים אל הנחש כי עשית זאת וכו' אל האשה אמר וכו' לאדם אמר וכו' שנתקלל

כל א' בעשרה קללות המנויים בפ' רבי אליעזר ובגללם נתקללה הארץ בט' קללות בסוד המלקות ארבעים חסר אחת וזהו ועלמא תתאה אתלטייא וכו' עד דקיימו ישראל בטוראו דסיני שאז פסקא זוהמתו של נחש.

לבתר אלביש לון קב"ה בלבושין דמשכא אתהני מניהו הה"ד כתנות עור וכמ"ש יונתן ב"ע ועבד יי' אלהים לאדם ולאנתתיה לבושין דיקר מן משך חויא דאשלח מניה על משך בשריהון לפי שאחד מקללותיו של נחש שיהיה מפשיט את עורו ובו נתכסה אדם וחוה והסוד ידוע כי נתאזר בכח הנחש כמו שנתבאר בקדמיתא הוו כתנות אור הוא הלבוש הזוהרי שהיה מתלבש בו קודם שחטא. ועתה נתלבשו בכתנות עורו של נחש. וכמ"ש ז"ל בתורתו של ר"מ מצאו כתוב כתנות אור אלו בגדיו של אדם הראשון שהיו דומין לפנס חלקים כצפורן ונאים כמרגליות וכו' והנה יראה כי לפי דעתו של ר"מ הכתוב מדבר קודם שיחטא ויהיה פי' הכתוב וכבר עשה יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות אור וסרו ממנו כי לא ירויח אחרי שחטא.

בגין דמלאכי עילאי הוו אתיין לאתהנאה מההוא נהורא. הוא משז"ל א"ר אושעיה בשעה שברא הב"ה את אדם הראשון טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש מה עשה הב"ה הפיל עליו שינה וידעו שהוא אדם הה"ד חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו והיה זה למה שראו בו מהשלימות העליון לפי שנברא בצלם אלהים עד שחשבו שהוא הוא הבורא וכמו שהביאו משל למלך ואפרכוס שהיו בקרונין והיו בני המדינה מבקשים לומר הימנון פי' שירה ולא היו יודעין איזה הוא מה עשה המלך נטלו ודחפו והוציאו חוץ לקרונין וידעו הכל שהוא אפרכוס ופי' בקרונין בשער ישיחו בי יושבי שער תרגומו יתבי קרנתא ועל כן היו באים ליהנות מאותו האור והצלם העליון שהיה מתלבש בו קודם שחטא הה"ד ותחסרהו מעט מאלהי"ם מאלהים ממש שהוא דמו"ת אד"ם שנבראו בו והשתא דחבו כתנות אור דעור אתהני מניהו ולא נפשא כי גמל לנפשו רעה בנטותו אחר המפורסמות.

לבתר אולידו ברא קדמאה דברא דזוהמא הוה שהטיל נחש בחוה.

תרין אתו עלה דחוה ואתעברת מניהו דע שהיה מן הנמנע שתתעבר חוה מזוהמתו של נחש בזולת שיזדווג לה אדם ובאמצעות זרעו של אדם יתלבש כחו וזוהמתו של נחש בזרע ההוא וכמ"ש במדרש רות משרש נחש יצא צפע דא נחש הקדמוני יצא צפע דא קין ופריו שרף מעופף דאתעביד שרף הורג כשרף דא ואמרו שם ואיתימא מההוא זוהמא נפק ואת אמרת והאדם ידע את חוה אשתו אלא ודאי מאדם הוה וההוא נחש אטיל בה זוהמא ומההוא זוהמא דאשתאר בה מכשכשא במעהא ולא הוה ליה גופא

לאתכללא ביה ולאפקא ההוא רוחא לעלמא כיון דבא אדם עלה אתער ההוא זוהמא דהוה מכשכשא במעהא ואתכלל ביה ונפק לעלמא בדמיונא סומקא סגי ועוד דההוא דאטיל אדם למעבד גופא מההוא סטרא בישא הוה ואתקף ההוא רוחא בישא ואגלים ביה בעלמא הנה ביארו כי היה מן הנמנע להתלבש הרוח ההוא בזולת זרעו של אדם כי מקודם שבא אדם על חוה היה הרוח ההוא מכשכש במעיה לצאת לפועל ולא יכול ומ"ש ועוד דההוא דאטיל אדם מההוא סטרא בישא הוה רצה להודיע כי גם הוא הביא מתערובת הטומאה ברח זרעו לפי שגם הוא היה נזקק לשדה ושדות כל אותם שנים שפירש מחוה וזהו אמרו בכאן תרין אתו עלה דחוה ואתעברת מניהו ואולידת תרין דא נפק לזניה וכו' מסטרא דקין כל מדורין דזינין בישין. כבר ידעת כי יש בעולם מקומות והיכלות ומדורות לכחות הנמשכות מצד הקדושה וכנגדם יש מדורות לכחות הנמשכות מצד הטומאה כי זה לעומת זה עשה האלהים אלה נמשכים מצד האור והם מזומנים לנדבק בהם בחייו להתערב בקדושתם. ואלה נמשכים מצד החשך והם מזומנים לנדבק בהם בחייו הם המלפפים אותו ודנין אותו במיני עונשים איש כפי אכלו מההנאות האסורות בעוד בחיים חייתו והנה באותם המדורות החשובות שם שוכנים התולדות של קין ההורג האדום ההוא ושם מקום הרוחין והשדים ולשם מכוונים בעלי הכשוף והחרשים למיניהם כגון לבן ובלעם הקוסם ודומיהם.

ומסטרא דהבל סטרא דרחמים וכו' נשמתו היתה מצד ימין ולא בשלימות שאלו היתה בשלימות לא היה יכול להורגו קין וזה לפי שנוצרו שניהם בשכונה אחת ואוי לרשע ואוי לשכנו כי חמר טב ובחמר ביש לא אתתקן בהדיה אבל המעט מהרע יפסיד הרבה מהטוב כי חוטא אחד יאבד טובה הרבה ומזה הטעם תבין סוד עשו ויערב כי הרשע מכתיר את הצדיק וכבר הביא שלמה ע"ה משל על זה ואמר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח וכמו שפי' רש"י ז"ל כגון בימי החורף שאין בזבובים כח והם קרובים למות גם אם בא לתוך שמן רוקח ומתערב בבשמים הוא מבאישו ומעלה בו קצף ונראה בו כמין אבעבועות שקורין אי"שקומאש.

עד דאתא שת ואתיחסו מניה כל אינון דרין דזכאי עלמא וביה אשתיל עלמא כאשר יתבאר לפנים ב"ה כי שמא גרים ולא נקרא ש"ת כי אם לפי שממנו הושתת העולם להתקיים בסוד צדי"ק יסוד עולם.

אמר ר' אלעזר בשעתא דחב קין הוה מסתפי וכו' הוא הדבר שנתבאר כי במה שידבק בו האדם הוא שכרו אם טוב ואם רע שהרי קין נדבק ברע והיה מתירא ממנו כי בראותו את ילדיו מחנות הטומאה באים להורגו וראה דעל דאטיף אטפוה הרהר בתשובה ומאי

קאמר הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר מאי ומפניך אסתר כלומר וכי יכול היה לומר שיסתר מפניו של הב"ה וכבר נודע לו כי לא יסתר איש במסתרים שלא יראהו וזה נתברר לו מאז שא"ל הב"ה איה הבל אחיך וחשב הוא שלא היה הקב"ה משגיח והשיב השומר אחי אנכי והשיבו הב"ה קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה וכמ"ש ז"ל משל לאחד שנכנס למרעה וחטף גדי א' והפשילו לאחוריו והיה בעל המרעה רץ אחריו א"ל מה בידך אמר ליה אין בידי כלום א"ל והלא הוא מפעה אחריך. כך קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה הרי א"כ שנתברר לו כי לא יסתר מפניו וממנו לא יפלא כל דבר וא"כ איך יאמר ומפניך אסתר אלא סתיר מבנינא דילי פירש אסתר מענין הריסה כי הבין עיקר ושורש כל הנבראים למטה יסודם ובנינם למעלה ובהריסת בנין של מעלה יהרס למטה עד יפקוד יי' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה. ר' אבא אמר כד"א ולא הסתיר פניו ממנו וכו' מאינון פנים דולך אהא נסתר דלא ישגחון בי ר' אבא פי' אסתר מענין הסתר פנים ממש כי בהיותו בהסתרת פנים הנה יהיה נמסר למקרים ע"ד והסתרתי פני מהם והיה לאכול. וישם יי' לקין אות נמשך ענינו של קין מענינו של אדם הראשון והשלים לדבר בו ואמר מאי אות אות חד מכ"ב אתוון דאוריתא יהב עליה לאגנא ליה. הנה בענין האות הזה נמצא חילוק בין רז"ל מה היה האות ר' יהודה אומר הזריח לו גלגל חמה א"ר נחמיה לאותו רשע יזריח לו גלגל חמה אלא מלמד שהזריח לו את הצרעת כד"א והאמינו לקול האות האחרון וכמו שפי' רש"י ז"ל משתאמר להם בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם לשון הרע יאמינו לך שכבר למדו בכך שהמזדווגים להם לוקים בנגעים כגון פרעה ואבימלך וביאר זה לפי שהאות האחרון היה מהיד המצורעת והוא לא עשה האות הזה לשיאמינוהו. רב אמר כלב מסר לו. ד"א קרן הצמיח לו. ד"א עשאו אות לרצחנין. ד"א עשאו אות לבעלי תשובה ועוד אמרו נטל אות אחת מכ"ב אותיות שבתורה ונתן על זרעו של קין ויש אומרים תלאו ברפיון ובא מבול ושטפו. והואיל ואתא לידן נבאר כוונת כל א' וא' מאלה החכמים. הנה ר' יהודה שאמר הזריח לו גלגל חמה זריחת השמש מכוונים בו תמיד בדבריהם למי שנתקלקל ענינו ותקונוהו מן השמים וכמ"ש ויזרח לו השמש וכי השמש לכל העולם כלו לא זרחה אלא לו לרפאתו וכן אמרו אז יבדיל משה שלש ערים מזרחה שמש א"ל למשה הזריח השמש לרצחנים פי' עשה להם תקנה שיחיו וזו היא סברת ר' יהודה באמרו הזריח לו גלגל חמה. והנה בזה הגדיל כבודו של קין שיתקן הב"ה ענינו בדרך כבוד ולא נאוה לכסיל כבוד כזה כמוהו ואפי' בדיבור כי ח"ו שיזכו הרשעים בדרך כבוד ועל זה אמר ר' נחמיה לאותו רשע יזריח לו הב"ה גלגל חמה שהיא אות גדול בשמים ח"ו כי לא נאוה לו

כי אם אות נבזה כמוהו והוא שהזריח לו את הצרעת כי הוא בא מכח הנח"ש המצורע וממנו ובו שם לו הב"ה האות כי הצרעת נקרא אות כמו שביארנו. ואל זה הדעת כוונו כלם לבאר האות בדבר נבזה לא בדרך כבוד. ורב אמר כלב מסר לו אמר זה לפי שלא אמר הכתוב ויעש יי' אות לקין או ויתן יי' אות לקין כמו שכתב הרמב"ן ז"ל אלא וישם שיורה ששם לו אות קבוע שיהיה עמו תמיד להורות לפניו הדרך אשר ילך בה כדי שלא ינזק מן החיות כי הכלב יודיע אל מקום אשר יפנה והוא מרחיק עצמו מהחיות הדורסים והטורפים וקין יפנה אחריו וזהו לדעת רב וישם יי' אות לקין שם לו אות בכלב שמסר לו שילך אחריו. ומ"ש קרן הצמיח לו רצה לומר ששינה בריאתו אל צורת הבהמות או החיות בעלי הקרנים אשר הם כלי מלחמתם להנצל מהחיות הטורפות. ומי שאמר עשאו אות לרצחנין ר"ל שהודיע לכל באי עולם אחרית הרוצח שאחריתו לרעה שהרי קין שהיה ראש הרצחנין נגרש מעל פני האדמה והיה נע ונד בארץ ומרעה אל רעה יצא. ומי שאמר עשאו אות לבעלי תשובה כי ממנו ילמדו החטאים בנפשותם לעשות תשובה וכמ"ש ז"ל בויצא קין מלפני יי' יצאו שמח כד"א הנה הוא יוצא לקראתך וכו' פגע בו אדם הראשון א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדם הראשון מטפיח על פניו ואמר כך היא כחה של תשובה ולא הייתי יודע. וי"א תלאו ברפיון עד שבא מבול ושטפו פי' תלאו באויר כמ"ש ז"ל ומטר לא ניתך ארצה נשארו תלויין ברפיון ואימתי ירדו בימי יהושע ואין לך אות מגונה מזה שיהיה תלוי באויר וקללת אלהים אחרים תלוי עמו וכל העולם רואים. הן אלה קצות דרכיהם ע"ה בענין האות הזה אמנם סברת רשב"י ע"ה וקצת מרז"ל שהיה האות אות אחת מכ"ב אותיות התורה עד מ"ש ז"ל במסכת שבת א"ל הב"ה לגבריאל והתוית תיו על מצחות האנשים לך ורשום על מצחות האנשים ת"ו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה ואם יש סוד בתי"ו למה של דיו ולא מדבר אחר יתבאר לפנים במקומו בע"ה. האמנם כי נמצא הבדל בין דברי רז"ל ורשב"י ע"ה בלשון המאמר כי רשב"י ז"ל אמר אות חד מכ"ב אתוון יהב עליה לאגנא עליה ולשון רז"ל נטל אות א' מכ"ב אתוון שבתורה ונתן על זרעו של קין ולא אמרו עליו. גם אנו צריכין למודעי איזה אות היתה מהכ"ב אותיות כי אי איפשר שתהיה אות התי"ו כמו שפירשו קצת המפרשים כי שם נזכרה התי"ו בפירוש שנאמר והתוית תי"ו אמנם בכאן לא פירש רק וישם יי' אות ולפי דרכנו נלמוד כי מ"ש רש"י ז"ל חקק לו אות משמו במצחו הוא האמת והמקובל. גם נלמוד למה אז"ל נטל אות א' מכ"ב אותיות ונתן על זרעו וזה בהביא לפניך לשון התיקונים ויאמר קין אל יי' גדול עוני מנשוא הכא תב בתיובתא ואתחרט בגין דא וישם יי' לקין אות הכא רמז אות ברית מילה

דקבל יתרו דאתמר ביה ובני קני חותן משה שנפרד מקין שנאמר וחבר הקיני נפרד מקין וביתרו אתתקן קין מחוביה ועוד בההוא זמנא קביל עליה בגין דאחזי ליה בנוי דקני חותן משה דהוו עתידין למהוי בלשכת הגזית אמר וכי לחייבייא קביל קב"ה בתשובה עאכ"ו לצדיקיא מיד ויצא קין מלפני יי' בהאי נפק מן דינא וקבל עליה כל מה דאתגזר עליה דכתיב וישב בארץ נו"ד מה דאמר ליה נ"ד שוי עליה ו"ו ואתעביד נוד ודא איהו דאתמר ביה וישם יי' לקין אות לבלתי הכות אותו דאם הוה נ"ד אתמר ביה והיה כל מוצאי יהרגני ובגין דתב בתיובתא וקביל עליה אות ברית שוי עליה אות ו"ו לשזבא ליה ולא עוד אלא דשוי ליה קדמת עדן בגיניה זכה לג"ע. הנך רואה כי הם קבלו שנפשו של קין נתגלגלה בקני דאותיות דדין כאותיות דדין ואל זה כוונו רז"ל באמרם נטל אות א' מכ"ב אותיות ונתן על זרעו שהם בני קני שנפרדו ובאו מקין וגם מ"ש רשב"י ע"ה יהב עליה לאגנא עילויה כי קבל אות הברית בבשרו שבו היה נמלט מהמזיקין בהיות אות הו"ו שהוא סוד הברית רשום בו. ואם כתב רש"י במצחו הכל כוונה אחת כי השגחת האל יתברך היתה נראית במצחו בהיותו נמול בצורת הו"ו בבשרו לבלתי הכות אותו כל מוצאו הוא שאמר בכאן מאי אות אות חד ומכ"ב אתוון דאוריתא.

יהב עליה לאגנא עלויה ודא טי"ת וכבר ידעת כי הטי"ת היא סוד הברית שהיא התשיעית במדות ונקראת טו"ב והכל כוונה אחת.

א"ר יהודה ויהי בהיותם בשדה מאי בשדה דא אתתא כבר ידעת כי יש שדה ויש שדה יש שדה של תפוחים ויש שדה הרמוז בפ' כי בשדה מצאה צעקה הנערה וכו' ורמז ר' יהודה כי קין ירש מהורו סמאל ההרג והמות ומעשה אבות יעשו בנים כי הוא גרם לחוה לקצץ בשדה של תפוחים להשיבה כשדה החר"ם בדבר הנקבה כי קין בדבר תאומתו של הבל שהיתה יפה עד מאד הרג להבל בכח השדה החיצוני.

א"ר חייא הא חזינן דכתיב ויחר לקין מאד וכו' על דלא אתקבל קרבניה וא"כ יראה שלא מקנאת תאומתו הרגו כי אם קנאת איש מרעהו שלא נתקבל קרבנו והשיב הכי הוא וכלא הוה לקבליה אמר כי הכל דבר א' וזה לעומת זה הוא כי מדת הקרב"ן היא מדת הנקב"ה והמעשה הרע שעשה קין עד שמים הגיע עד מקום הקרבן.

ואמר ר' יהודה מאי דכתיב הלא אם תטיב שאת וכו'. יביא ראיה לדבריו כי סוד החטא יגיע למעלה וכי בדרך אשר יבחר לו האדם בו בעצמו יהיה נשבר ונענש.

הלא אם תטיב שאת מאי שאת כד"א יתר שאת ויתר עז דהא בוכרא שבחא אית ליה ובכלא ותלייא בעובדוי באשר יבחר אם טוב הרי הוא לעומת טו"ב ואם לא תטיב לפתח מאי לפתח דא פתחא לעילא היא העטרת הנקראת פתח עינים שכל העינים צופות אליה

ומזה הפת"ח שהיא סוד פתח האהל משם למטה נפקן דינין על עובדין דעלמא ולההוא פתח חטאת רובץ דא מלאך המות היושב ברגליה והוא זמין לאתפרעא מינך באחוזך בזנבו כי בו ימית כאשר נתבאר יכבר. ואליך תשוקתו לכלות בשרך ושארך כי הוא קץ כל בשר והנדבק בו נדבק במות. ואתה תמשול בו רזא כד"א ואתה מחיה את כלם כי האוחז והדבק במדת את"ה הוא המושל בו מכאן אמרו לא שלים קב"ה כב יכול אלא בזמנא דישתצון חייבי עלמא והוא סוד ואתה תמשל בו כלומר כשמלאך המות יכלה הרשעים בכן נודע שולטנותו של הב"ה שהוא משכיר ומעניש. ועוד כיון דמלאך המות ישצי לון כדין קב"ה שליט עלוי דלא יפוק לאבאשא אמר כי ג"כ באופן אחר נודע השם כי בזמן שמלאך המות רוצה להשחית כל בשר כי כך דרכו כשצתן לו רשות לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע הב"ה כובש אותו שלא יתפשט בעולם יותר מדאי ובזה נודע שולטנותו של הב"ה שהוא מושל בו ומעכבו מהשחית באמור לו רב לך ויהיה שיעור הכתוב כי ידבר פעם בדרך נגלה ופעם בדרך נסתר פעם נגלה ואתה תמשול בו לקין ידבר כי הוא ימשול בו אם יזכה ויחזור בתשובה. ובנסתר ואת"ה תמשול בו מדת אתה תמשול בו שלא ישחית. א"ר יצחק בקטרא דפילוגא קסטירא שכיח. ויש גורסין בקטרוגא דפילוגא קפסירא שכיח ופירושו של גרסא ראשונה בקשר המחלוקת כלומר במקום המבדיל ומחלק בין האור וההחשך שזה נתיחס ליום שני שבו נברא מחלוקת משם נמשך כח סמאל בעולם שם נמצאת הממשלה העליונה שכובש אותו שלא יתפשט יותר מדאי. ולגרסא השנית בקטרוגא דפילוגא במקום המחלוקת שנבדלו האור מהחשך הממשלה נודעת וקפסרא וקסטירא שני מיני ממשלה הם קפסרי עלמא הם שלטוני העולם וקסטירא הוא מענין קסטיור וכמ"ש בספר הזוהר פ' (ויחי דף רי"ח ע"א) לית קסטורא דטופסא באתריה דר"ש שכיח כאשר יתבאר והכל ענין א' כי הכוונה כי במקום הדין שם נודע הב"ה:

דף לז.

רבי יוסי אמר כד הוו אלין דרין דקין אזלין בעלמא הוו מטרטשי ארעא לפי שהיו באים משרש נחש המשחית והוו רמיין לעילאי ותתאי ביען הורכב כחו של נחש בזרעו של אדם במעי חוה כמו שנתבאר נתגלמו הרוחות ההם והיו דומים לאלה ולאלה:

תוספתא בשעתא דברא קב"ה לאדם אעיל ליה בג"ע גרסינן ול"ג ברא ליה בג"ע שהרי אז"ל וייצר יי' אלהים את האדם עפר מן האדמה ממקום כפרתו נבראו כד"א מזבח אדמה תעשה לי אמר הקב"ה הריני עושה אותו ממקום כפרתו והלואי שיעמוד ומקום

כפרתו הוא בית המקדש שהוא נקודת העולם כדי שתהיה יצירתו מכל חלקי העולם שהוא היה חלתו של עולם כחלה הזאת הנטלת מכל חלקי העסה וכמ"ש כאשה הזאת שהיא מקשקשת עיסתה ומגבהת חלתה מבנתים וכן דרשו ואיש תרומות יהרסנה זה אדם הא' שהוא גמר חלתו של עולם כד"א חלה תרימו תרומה והוא כוונת רז"ל שאמרו שהוצבר עפרו מכל העולם כי הנקודה היא מתפשטת לכל חלקי העגולה ועכ"א ז"ל ששלמה היה יודע משתיתה של ארץ ורואה איזה חלק ראוי לעשות פלפלין ונוטעו שם וכו' והסוד מציון מכלל יופי משם נשתכלל כל העולם ומשם לוקח עפרו של אדם ואחר שבראו משם הכניסו לג"ע וראיה לזה ויטע יי' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם שנאמר אחר יצירתו ובענין גירושיו נאמר וישלחהו יי' מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם ופקדיה על ז' מצות כמו שנתבארו בכתוב ויצו יי' אלהים וכבר נתבאר ענינ' למעלה. ואתגרש מג"ע כשעבר על מצות קונו ותרי מלאכי שמיא עזא ועזאל וכו' הנה קרא אותם מלאכי שמיא למעט בכבודם על שקטרגו בבריאתו של אדם ובכל מקום שתמצא לרבותינו מדברים בענין הזה מזכירים אותם בשם מלאכי השרת וכמ"ש במסכת סנהדרין אמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש הקב"ה לברוא את האדם ברא כת אחת של מלאכי השרת א"ל רצונכם נעשה אדם א"ל מה מעשיו א"ל כך וכך א"ל מה אנוש כי תזכרנו הושיט אצבעו הקטנה ושרפם וכן כת שניה כת שלישית אמרה ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו כל העולם כלו שלך הוא כל מה שאתה רוצה לעשו' בעולמך עשה כיון שהגיע לדור המבול ולדור הפלגה א"ל רבש"ע לא יפה אמרו ראשוני' לפניך א"ל עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול. הנה יתבאר כי קודם הקטרוג נקראו מלאכי השרת ואחר הקטרוג יקראם רשב"י מלאכי שמיא ומזה תבין כוונתם בהושיט אצבעו קטנה ביניהם למה אצבעו קטנה והטעם לפי שהשמים נקראים מעשה אצבעותיו של הקב"ה כמ"ש כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ולפי שקטרגו על רצונו של הקב"ה הפילם מקדושתם למטה מהרקיעים כלם ברקיע המיוחס לאצבע קטנה ולשון רז"ל למה נקראו נפילים לפי שהפילם הקב"ה מקדושתם ומשם ירדו ונתגלמו למטה בארץ כאשר יבוא במקומו ב"ה בארוכה.

אמרו קמי קב"ה אלו הוינן בארעא הוינן זכאין והשיבם הקב"ה וכי אתון יכלין על יצרא בישא היצר הרע שברא הקב"ה הוא דבר קשה כי מי ומי הוא אשר ינצח אותו ויכניעו וכבר אמרו ז"ל בפ' אין עומדין א"ר חמא בר חנינא אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל חד ואשר הרעותי וחד כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל וחד והסירותי את לב האבן מבשרכם ועל זה א"ל הקב"ה וכי אתון יכלין על יצרא

בישא כלומר שיש לו לאדם התנצלות גדול גם אם יחטא והם השיבו יכלין מיד אפיל לון קב"ה שנאמר הנפילים היו בארץ וכו' ובשעתא דנחתו לארעא עאל בהון יצר הרע אחר שנתגלמו באויר וירדו לארץ כאשר יבוא לפנים חאבו ואתעקרו מקדושתיהו שאלו לא חטאו היו שבים למקומם ולקדושתם ואחר שטעמו טעם הנאת הגוף לא יכלו עוד לעלות ודעת רבי יצחק כי אלה הנפילים היו בלא שום הרכבה ותערובת זרע האדם רק אלהיים פשוטים. ודעת רבי חייא שהם בניו של קין. כי כשבא נחש על חוה ובא אח"כ אדם עליה מצא הזוהמא ההיא סבה ועלה להתלבש בזרעו של אדם כמו שביארתי למעלה ויאחר שנתלבש בקין ילד קין בנים והם הם בני האלהים לדעת רבי חייא. ורבי יהודה סובר כי אפי' אותם בני הנפילים נקראים בני האלהים כי נתפשט זה הכנוי אפי' לבניהם אחריהם והמחלו' הזה נפל להם מתוך הכתובים וזה כי כתוב א' אומר ויראו בני האלהים את בנות האדם וכתוב א' אומר הנפילים היו בארץ ואמר וגם אחרי כן אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם והלא כבר נאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם ועז"א רבי יהודה כי גם בני הנפילים נקראו בני האלהים. רבי יוסי אמר המה הגבורים אשר מעולם מעולם ממש וכו' אמר זה לאפוקי סברת רבים ונכבדים שאלה בני האלהים אינם כת מלאכים כי שם אלהים משותף גם לדיינים ולאילי הארץ וכן כתב רש"י בני האלהים בני השרים והשופטים. ובב"ר ויראו בני האלהים בני דייניא כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה כומרייא גנבין אלהייא מאן מומי ביה מאן מקרב (פי' כיון שהכומרים גונבים ע"ז מורים שאין בה ממש מי נשבע בה ומי מקריב לה קרבן) ולמה קורא אותם בני האלהים שהרבו ימים בלי צער ובלא יסורין וכ"כ למה כדי לעמוד על התקופות ועל המזלות ועוד אמרו שם ר' שמעון ן' יוחאי מקלל לכל מאן דקרי להון בני אלהייא והכוונה לקלל רשב"י למאן דקרי להון בני האלהים כלומר בני הדיינים והשופטים לפי שדעתו של רשב"י הוא כי בני האלהים הנזכרים בכתוב הם מלאכים ממש ואם יקרא לבני השופטים בני האלהים כאילו הם מכחישים בענינו של עזא ועזאל. ומה שהכריח לרבים ונכבדים לפרש בני האלהים היו בני גדולי הארץ כמו שכתבנו היה לפי שיבואו בני האדם להאמין כי יש באיפשרות להגשם הדבר הרוחני ולהתלבש בבשר אדם ומתוך כך יבואו לראות כבלע הקדש ח"ו ותשובת הויכוח הזה ידוע כי האל יתברך יכול לשנות בריותיו כאשר יחפיץ להוריד ולהפיל עזא ועזאל ממקום קדושתם ולהעלות את חנוך עד שיעשה בשרו לפיד אש ולשומו למעלה על מרכבתו יתב' אבל הסבה הראשונה ח"ו ח"ו תתעלה מכל מחשבה ורעיון משום גשמות כי זהו מן הנמנע מצד עצמו וזהו דעת רבי יוסי בכאן שאמר המה הגבורים אשר מעולם מעולם דייקא אנשי השם דייקא שהרמז

על העטרת כמו שנודע כי היא נקראת עול"ם מן העולם ועד העולם ונקראת ש"ם בנוקבו שם ואמר כי אלה בני האלהים הגבורים היו מכת אנשי הש"ם אלא שנפלו מקדושתם כמו שאמרנו על שקטרגו בבריאת אדם. ורבי חייא הוסיף עוד ביאור ואמר כי אמרו אשר מעולם אין הכוונה רק מצד שמאל העטרת כי משם מתפשט הדין למטה ומשם הם נמשכים הגבורות לצד מטה ושאותם הגבורים הנז' בכתוב אשר היו בארץ משם בא כוחם לא מצד הימין וכמו שיתבאר בפרשת אחרי מות כי סוד הששים הגבורים סביב לה הם מצד שמאלא והוא אמרו א"ר חייא אשר מעולם מעולם דא הוו וגוברין גברין דסטרא בישא הוו כלומר שבאו מכח הרע שבעץ הדעת דכתיב אנשי הש"ם אנשי שם לא כתיב שאלו כתב אנשי שם היה משמע שהם בני אדם כמו שנא' בנשיאי עדה אנשי שם אמנם כשכתב בה"א הידיעה רמז כי מכח הש"ם הידוע באו מצד השמאל מצד הגבור"ה למטה והביא ראיה לדבריו ואמר כגוונא דא כתיב זכור רחמיך יי' וחסדיך כי מעולם המה כלומר דכוותה מצד ימין זכור רחמיך יי' וחסדיך כי מעו"לם המה כלומר מן העטרת הם נמשכים למטה מצד הימין כי כשם שהרחמים נמצאים מצד ימינה כך הדין נמצא מצד שמאלה והוא אמרו מעולם ודאי נטל לון קב"ה ואינון אבהן קדמאי למהוי רתיכא קדישא אוף הכא המה הגבורים אשר מעול"ם ודאי כלומר מצד שמאלה. ומאי הוא כלומר ומי הוא הנקרא עול"ם דא מטתו של שלמה דכתיב ששים גבורים סביב לה וכבר ידעת כי הגבורים האלה סביב הכסא משמאלא. ומ"ש רבי אחא כלהו בני אלהים כלהו בני אלהים אקרון עד לא אתבסמת הוא סוד ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלוך מלך לבני ישראל שהרמז שבשעה שברא הקב"ה את העולם היה במדת הדין האדומה וראה שאין העולם מתקיים עמד ושתף מדת רחמים ואתבסמת האר"ץ הידועה וא"כ בבחינה שעדיין לא נתבסמה כלם נקראים בני אלהים ובעלי הדין. והביא ראיה ממה שהיה קבלה בידם מהנטיעות שהיו קודם הגלותם כקרני חגבים ובעלות החפץ לפניו יתברך בהאציל גלוי כבודו נעשו ארזים וכבר ביארנו למעלה דמיון המשל הזה:

ר' ייסא שאל מאי דכתיב זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלהים אדם הוקשה לו מה שכבר כתבנו שאם בא הכתוב להזכיר תולדותיו של אדם היה לו לומר אלה תולדו' אדם ויחי אדם ק"ל שנה ויולד את קין וכן כלם עד נח ולמה יזכור שם ספר. ועוד כי מה ענין ברוא אלהים אדם לענין תולדותיו.

א"ל ר' אבא רזא עילאה הוא וכו' אמר כי זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל כך דרכה לכתוב דברי ספוריה כפי הפשט באופן שהקורא יחשוב כי לא בא הכתוב רק לספר המאורע אמנם מתוך הדברים ההם יש רמיזות עליונות.

תנן תלת ספרין פתיחן ביומא דר"ה חד דצדיקים גמורים וכו' מימרא זו בר"ה פ"א אמר ר' כרוספדאי אמר ר' יוחנן ג' ספרים נפתחים בר"ה א' של צדיקים גמורים וא' של רשעים גמורים וא' של בינוניים של צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים של רשעים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה ושל בינוניים תלויים ועומדים מר"ה עד יום הכפורים זכו נכתבים לחיים לא זכו נכתבים למיתה א"ר אבהו מאי קראה ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו ימח"ו זה ספרן של רשעים גמורים. מספר חיים זה ספרן של צדיקים גמורים. ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינוניים. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת מחני נא זה ספרן של רשעים גמורים מספרך זה ספרן של צדיקים גמורים אשר כתבת זה ספרן של בינוניים. והואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא ואח"כ אביא משנת השלשה ספרים הנז' בספר יצירה **סֵפֶר סְפָר וְסִפּוּר** אשר אל זה כוון ר' אבא לומר כי סוד אלה השלשה ספרים הנפתחים בר"ה הן הם סוד השלשה ספרים שבספר יצירה ואיך יתישבו הדברים שהוא מן התימה ולא מעט ליחס אלה לאלה של צדיקים ושל רשעים ושל בינוניים לספר ספר וספור. האמנם כי יש לשאול במאמר הגמרא ראשונה למה לא הביאם כסדר מדרגתם אם בעליה ואם בירידה וזה כי יותר היה ראוי לומר ג' ספרים נפתחים בר"ה א' של צדיקים גמורים וא' של בינוניים וא' של רשעים גמורים או להפך א' של רשעים גמורים וא' של בינוניים וא' של צדיקים גמורים כי הבינוני לעולם באמצע. עוד מה ראה רב נחמן בר יצחק בראיית ר' אבהו מהכתוב ימחו מספר חיים מהדוחק עד שהביא ראיה מהכתוב מחני נא מספרך אשר כתבת ואם תאמר כי לעולם הראיה מן התורה היא היותר ראויה מהראיה מן הכתובים א"כ ר' אבהו למה בחר לו ראיה מהכתובים והניח ראית התורה כי לא נעלם ממנו הכתוב הזה ואם אין מחני נא וכו' האמנם טעם לא הביאם בסדר לפי שכך מחייב המשפט העליון להיות הטוב ומבחין את הרע והרע מבחין את הטוב שהם שני הפכים ולא ניכר מעלת האור כי אם מתוך החשך ולא חסרון החשך כי אם מפאת האור וכמ"ש במסכת חגיגה שאל אלישע אחר את ר"מ לאחר שיצא לתרבו' רעה מ"ד גם את זה לעומת זה עשה האלהים והשיבו ר"מ כל מה שברא הב"ה בעולמו ברא כנגדו ברא הרים ברא גבעות ברא ימים ברא נהרות השיבו והא רבי עקיבא רבך לא אמר כך אלא ברא צדיקים ברא רשעים ברא ג"ע ברא גהינם כל א' וא' יש לו ב' חלקים א' בג"ע וא' בגהינם זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע וכו' ואמר לו כך לפי שההפכים אינם ניכרים ונבחנים מההרים והגבעות גם כי אלה גבוהים ואלה עמקים ולא מהימים והנהרות כי אלה רבי המים ואלה מעטי המים כי ההפך אינו נופל בין רב למעט אמנם יפול בדבר והפכו כדמיון הצדיקים והרשעים שהם

הפכיים במעשיהם ונבחנים זה בזה ולא באמצעי לפי שיש לו דמיון קצת לשתי הקצוות ולכן א"ל ר' עקיבא לא כך אמר כי מה שאמרת מההרים והגבעות והימים והנהרות אינם נופלים תחת גדר ההפך וא"כ בהיות שהצדיק מבחין את הרשע והרשע מבחין את הצדיק מפאת מעשיהם שניהם באים לדין בסמוך לפי שהרשע יוסיף בשכר הצדיק בהיותו נדון לפניו והצדיק יוסיף בעונש הרשע בהיותו נדון לפניו ולכן אין מתון בדין של מעלה אלא מיד ולאלתר נכתבים ונחתמים אלה לחיים ואלה למיתה ולית דין צריך בשש כי כך יחייב המשפט העליון ולזה קרבו ויאתיון סמוכים ואם הם שתי קצוות כי זה יבחן את זה אמנם הבינוניי' תלויים ועומדים עד שיטו אל אחת משתי הקצוות ובכן יבחנו מההפך אשר כנגדו. והנה ראיית ר' אבהו מהכתוב ימחו מספר חיים ולא הביא ראיה מהתורה לפי שהכתוב הזה יתבאר ממנו שהבינוניים הם תלויים ואינם נכתבים לא עם אלה ולא עם אלה שכן כתב ועם צדיקים אל יכתבו ובראיה שהביא רב נחמן בר יצחק מהתורה זכר בהם כתיבה שנאמר מספרך אשר כתבת ואיך יאמר בהם לשון כתיבה ועדיין אינם נכתבים ונחתמים עד יום הכפורים זו היא דעת ר' אבהו אמנם רב נחמן אמר כי אין ספר בלא כתיבה ואחר ששלשה ספרים נפתחים בר"ה הלא הם כתובים ובהם נרשמים מעשה כלם אלא שאלה ואלה נכתבים ונחתמים לאלתר ואלה הבינוניים נכתבים הם אבל לא נחתמים עד יום הכפורים וכן הוא האמת וראיה דאוריתא עדיפא. האמנם כי צריכים אנחנו לדעת איך יתיחסו השלשה ספרים לשלשה ספרים **סֶפֶר סְפָר סִפֵּר**. זאת היא משנה ראשונה בס' יצירה בשלשים ושתים פליאות חכמה חקק יה י"הוה צבאות אלהי ישראל אלהים חיים ומלך עולם אל שדי רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו בשלשה ספרים **סֶפֶר סְפָר סִפֵּר** ובביאור המשנה הזאת רבו כמו רבו הפירושים ואני לא באתי להאריך להביאם אחד אחד כי ירבה הדרך לבא אל הכוונה בנדון שלנו אמנם הנכון מכל מה שפירשו במשנה זו הוא שכוונת אברהם אבינו ע"ה במלות הללו כי הוא חבר ספר יצירה כאשר קבלו רז"ל ונתגלגל מפה אל פה עד ר' עקיבא ע"ה להורות למבקשי יי' היאך נתפשט המציאות מאת הממציא העולם יתברך ויתעלה שמו אשר כל השמות והתארים האלה הנז' במשנה זו והם יה יהוה צבאות אלהי ישראל וכו' אשר כלם אליו יאותו וכל אחד ואחד לעניניו שגזרה חכמתו שיתפשטו מאורו הנסתר ל"ב נתיבות חכמה שהם סוד כל המציאות כי על כן באו ל"ב אלהים במעשה בראשית והיה סוד מציאותם בסוד שלשה ספרים **סֶפֶר סְפָר סִפֵּר** ומלות אלה מורות גלוי המציאות שהיה כמוס בעמקי האין ונתגלה מלז ללז בדברי הספר החתום והוא על דרך זה כי קודם התפשטות המחשבה והחפץ היו הנתיבו' בכת"ר כספר החלק הלבן אשר לא יקרא ואחר

שנתפשטו בחכמה נרשמו כל אחד ואחד בציור דק מאד באופן שהרשמים ההם נפלו תחת גדר המספר ונבדלו הנתיבות כהבדל האותיות זו מזו אמנם כי בעודם בחכ"מה גם כי היו נספרים ונבדלים הרשמי' ההם עדיין לא נבנו להעשות מהם בנין דבור כי היו בדמיון הספר הנרשם באותיות נבדלות אשר לא יוכל הקורא לקרוא אותם ולעשות מהם בנין תיבות אמנם כשנתפשטו מהחכ"מה אל הבינה נרשמו יותר ונבנו מהם הבנינים כלם ובכן נודעה הקריאה באבני הבנין ונעשה הספור והם סוד הרוח והקול והדבור כי הרוח אינו נרגש ובדפיקתו יורגש ונעשה ממנו קול הברה בזולת דבור ובהתחלת הקול במוצאי המבטא יבנה ממנו דבור וספור וזהו ביאור ספר ספר וספור כי המלה הראשונה מורה על ספר החתום והחלק והמלה השנית מורה על מספר והמספר אינו נופל כי אם בגדר ההבדל והמלה השלישית מורה על חבור האותיות הם גדרים בגדר ספור דברים ואמר כי על דרך זה חקק יה יהוה צבאות הל"ב נתיבות פליאות חכמה בסוד שלשת הספרים אלה זו היא כוונת המשנה בקצור דברים. וצריך אתה לדעת כי שלש הספרים האלה הם סוד אמ"ש וזה שאין בכל האותיות שבאלפא ביתא אותיות שיורו על סוד ההתפשטות בהרגשת תנועתם. כמו אלה השלש אותיות אל"ף מ"ם שי"ן כי האל"ף אינה נרגשת במוצאה ברוח שאינו נרגש כלל והמ"ם נרגשת במוצאה אמנם היא דוממת כי כשתאמר מ"ם אתה סותם שפתיך מה שאין כן בחברותיה מאותיות בומ"ף כי יזכרו בפתיחת הפה והמ"ם סותמת ודוממת כאדם המחשב אם ידבר או לא ידבר אשר הוא בדממה דקה. אמנם השי"ן נרגשת במוצאה הרגש רב כי כשאתה אומר שי"ן אתה שורק שריקה רבה בתנועת מוצאה וזהו סוד אמרו בספר יצירה שלש אמות מ"ם דוממת שי"ן שורקת אל"ף חק מכריע בנתים אמר כי סוד השלש ספרים נרמזים בשלש אותיו' אמ"ש כי המ"ם דוממת במחשבה והשי"ן שורקת בדבור והאל"ף שהיא נחה לא דוממת ולא שורקת מכריע בנתים כדמיון הרוח המבדיל בין המים והאש וכבר ידעת כי נתיחסו אלה השלש אותיות אמ"ש אל הרוח והמים והאש כי טבע המים להתקבץ בענוה ולהיות דוממים במורד אם לא יכריח' מכריח ודרך האש להתפזר ולהתפשט בגאוה ולהיות שורקת ובלסטראו' של אש יוכיחו והרוח בלתי נרגש כלל אמצעי מבדיל ביניהם ונותן שלום באהליהם ואחר שמתיחסים אלה השלשה ספרים אל שלש היסודות הללו בהרגשותיהם נתיחסו גם לפעולותיהם כי כשם שהמים לחים נחים והאש מתלהב שורף והם הפכיים זה לזה והרוח מכריע ביניה' כן נתפשטו למעלה מסוד הספרי' שלש מדות חס"ד וגבו"רה ותפארת נתיחס החסד אל המים שהם קיום הנמצאים והגבורה אל האש השורף והמכלה והתפאר' אל הרוח המכריע ביניהם הוא שאמר בעל ספר

יצירה שלש אמות הן יסודן כף זכות וכף חובה ולשון חק מכריע בנתים כלומר כי השלש מדות האלה נתגלה בהם החסד והדין והרחמים החס"ד ללמד זכות כל נשפט בב"ד והדי"ן ללמד כל חובת הנשפט ולשון חק שהם הרחמים התפאו' שהוא כדמיון לשון הפלס המכריע בנתים הוא גומר הדין אל מקום אשר יפנה אם לימין אם לשמאל באופן שאלה שלשתם החס"ד והפח"ד והתפארת הם ב"ד של מעלה ומשתלשלים מכח השלשה ספרים העליונים כח"ב המורים על גלוי המציאות ואלה השלש המיוחסים לאמ"ש הם המנהיגים והשופטים לכל הנמצאים והדנים אותם וכבר ידעת כי ב"ד של שלש אלה נקראים ונקובים בשמו' א"ל אלהי"ם י"הוה כי שם א"ל מורה על חסד כד"א חסד אל כל היום ושם אלהים מורה על דין ועל כן נקראו הדיינים בכנוי אלהים אלהים לא תקלל ושם י"הוה יתברך מורה על הרחמים המזוגים. ומשלשה אלה מתפשטים כחות למטה מהם מימינים ומהם משמאילים הם המלמדים זכות והחובה והנותנים הזכיות והחובות בכפו"ת המאזנים העליונים המיוחסים לכף חובה וכף זכות וזהו סוד ראיתי את יי' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו כלומר לשום הזכיות והחובות בכף מאזנים והנה ביום ר"ה שהוא יום תחלת מעשיו של הקב"ה הוא יושב על כסא דין לדין עמים במי"שרים ונפתחים לפניו ספרי החובות והזכיות ונרשמים למעלה בפני ב"ד הנושאים והנותנים בזכות וחובת כל הנבראים הם הבאים מכח השלשה ספרים ספר ספר ספור הנז' כמו שנתבאר נמצא כי בהם נדונים בר"ה והם הם הנפתחים בר"ה. האחד מיוחס לצדיקים גמורים שלא נמצא להם חובה כלל והשני מיוחס לרשעים גמורים שלא נמצא להם זכות כלל ואלה נכתבים ונחתמים מיד לחיים ולמות אמנם הבינוניים שנמצא להם זכות וחובה תלויים ועומדים עד שיטו כלפי חסד או להפך הרי א"כ כי שלשה ספרים עליונים נפתחים בראש השנה שהם כפות המאזנים והמשקל העליון ובהם נרשמים מעשיהם של בריות כי הספרים ההם הם ב"ד של מעלה ונסדרים לפניהם בני העולם הנחלקים לשלש כתות צדיקים גמורים ורשעים גמורים ובינוניים. ודע כי מדותיו יתברך נכללות בשלש של שלש שלש. כת"ר חכמ"ה בינה. תפאר"ת חס"ד גבור"ה. י"סוד נצ"ח הו"ד. כי שלשה ראשים הם המכריעים בין כל שלש של שלש שלש ואם תראה בציור האילן אשר לנו כי החסד והפחד למעלה מהתפארת כוונו המציירים לסוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וכן הנצח והוד למעלה מהיסוד לסוד זה ג"כ אמנם האמת והמקובל הוא כי הכת"ר ראש לחכ"מה ולבי"נה והתפארת ראש לחס"ד ולגבו"רה וי"סוד ראש לנצ"ח ולהו"ד לפי שאלה השלשה ראשים הם בקו האמצעי והם הם המכריעים והכל דבר אחד הנה א"כ יקראו שלשה ספרים ג'

בתי דינין ספר עליון הכת"ר ספר שני התפארת ספר ג' הי"סוד וכלם נרשמים בעטרת כי היא הכסא אשר עליה יושב המלך יי' צבאות יתברך לדון עת"י המזכים והמחייבים והנה לדעת רבי אבא יקרא הספר הראשון למדת הבי"נה כי בה נכללו הכת"ר והחכ"מה שהוא ראש אחד הוא הספר הלבן וממנה יצא הכתיבה והרשימה שהם אבני הבנין וזהו אמרו ספר עילאה דהא מניה נפק כלא כלומר גילוי הכל נפק מניה וספר האמצעי הוא הכתיבה עצמה שהיא סוד תור"ה שבכת"ב ששם נכתבו האותיות הרשומות בחקיקה והוא סוד הכתב והמכתב כי הכתב הוא הנרשם בשכל והמכתב הוא הנכתב בחקיקה נרגשת וזה נקרא **סֵפֶר** כלומר הבדל הצורות שהוא גדר הדבר הנמנה והנספר הוא שאמר ספר אמצעיתא כללא דלעילא ותתא ואחיד לכל סטרין רזא דאדם קדמאה שבו נחקקו ונכתבו השש קצוות מעלה ומטה והצדדין ובו נספרים.

תליתאה ספור דאקרי תולדות אדם הוא הראש השלישי י"סוד בסוד אלה תולדות יעקב יוסף ואמר כי זה הספר הוא הנרמז בספר צדיקים צדי"ק וצד"ק הוא הוא העושה תולדות שמשם פורחות הנשמות למטה ומשם נשמתו של אדם הראשון וביאור הכתוב ע"ד זה זה ספר תולדות אדם שתי המדות האלה צדיק וצד"ק הנקראים ז"ה וז"את ז"ה נותן וז"את מקבלת ואמר כי ז"ה שהוא הצדיק הוא ספר תולדות אדם הראשון שמשם באה נשמתו ויצאה בחבור שני המדות כדמיון זכר ונקבה שזה בלא זה לא יעשו תולדות וזהו ביום ברוא אלהים אדם בדמות אלהים.

דהא ודאי אתתקן כלא לעילא ותתא כאלו לא נתקן העליון כביכול עד שנתקן התחתון שבו נגלה כח העליון זכר ונקבה בראם סתם חד אתכליל בחד. אמר שלא מצינו בבריאת שאר הבריות מה שנזכר בבריאת אדם כי בבריאת שאר הבריות נאמר תוצא הארץ נפש חיה למינה ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ולא זכר בבריאתם זכר ונקבה כי למינה משמע זכר לחוד ונקבה לחוד ובבריאת האדם בכל מקום שנאמר בכתוב בריאתו אמר זכר ונקבה שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו זכר ונקבה ברא אותם זכר ונקבה בראם משמע כי שניהם נבראו דו פרצופין לרמוז כי יצירתו היתה דוגמא עליונה רומזת על היחוד בלי פירוד והבן זה והתבונן כי מה שנזכר בצלם נזכר בדמות כי בכתוב הראשון בשעת הבריאה אמר ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו ובזה ספר תולדות אמר בדמו"ת אלהים עשה אותו השוה הצלם לדמות לרמוז כי שניהם נדפסו בדפוס אחד ובפעם אחת דו פרצופין וגם כי רז"ל דרשו זה מויקח אחת מצלעותיו לענין נשירה נאמר זה כי היו שני גביים ונסרם כי העיקר ממה שאנו למדים שנבראו דו פרצופין הוא ממה שנזכר תמיד בבריאתו זכר

ונקבה בראם כי היו כלולים הזכר בנקבה והנקבה בזכר ועוד שאמר בשניהם ויקרא את שמם אדם שזה יורה שזה בלא זה אינם אדם הוא שרמז כאן באמרו זכר ונקבה בראם סתם חד אתכליל בחד:

דף לז:

מתניתין כתיב מגדל עז שם יי' וכו' דא הוא ספר תולדות אדם דרהיט בההוא מגדל משניות רבות היו להם ע"ה מקובלות רומזות סודות עליונים ואבדנום בעונותנו הרבים וזו אחת מהם מדברת בסוד עצמו בזה ספר תולדות אד"ם העליון והוא סוד אלה תולדות י"עקב י"וסף והוא נרמז בכתוב הזה מגדל עוז שם יי' בו ירוץ צדיק כאשר יבאר בהדיא ואמר האי מגדל מאי עבידתיה לפי שיש מגדלים אחרים שנאמר מגדלות מרקחים כאשר יבא בפרשת בלק בפסוק ויעמוד מלאך יי' במשעול הכרמים וכאלו שואל על איזה מגדל הכתוב מדבר.

אלא דא הוא מגדל דוד מדתו של דוד ודא הוא מגדל עוז כי היא נקראת שם י"הוה שאינו נקרא בכתבו כי אם באלף דלת נון יוד אדנ"י כי י"הוה נכתב ולא נקרא. וכל אחד המג"דל והרץ בו שהוא הצדי"ק ואל זה המגדל כוונו דור הפלגה לעקור אותו מי"סודו שכן כתיב הבה נבנה לנו עיר ומגד"ל ורצו להפריד אלוף ובמגדל הזה ירוץ הצדיק כי הוא תולדות אדם העליון ותמיד מגמתו להשפיע במגדל הזה מגדל דוד וכן עולה ב"ו יר"וץ מטט"רון כי בו ירוץ אותו ששמו כשם רבו ואל תתמה על כי המגד"ל נקרא מטט"רון כי הכח ההוא השוכן בו על שמו נקרא שד"י כי כן עולה מטט"רו"ן ותמצא כי סופי תי"בות הכתוב לז"מה וצק"ב עולה סנדל"פון הוא סוד והנה אופן אחד בארץ ואז"ל זה סנדל"פון והצירוף היוצא מהכתוב הזה מתחלק לי"ב צירופים משלש שלש אותיות ומספר האותיות ל"ו עם י"הוה צדי"ק הנוסף בו כאשר תראה בצירופו והם שמותיו של הקדוש ברוך הוא כאשר קבלוהו הראשונים והיה ידוע להם וה"א הכא ידיעא לבני מהימנותא די מכאן יבינו שהאדם נברא בצלם ודמות ולא יטרידם שום רעיון ומחשבה נפסדת מדמיונות הפוחזים התועים אמנם כי הם יבינו על איזה צד תדבר זאת התורה אשר שם משה בנעשה אדם בצלמנו בדמותנו ועל כן הם חזקים באמונה ונקראים בני מהימנותא כי להם נגלו סודות המגדל והצדיק השוכן והרץ בו.

ואמר רבי אבא ספר נחתו ליה לאדם קדמאה כמו שקדם שהיה מכתב אלהים בדרך נס. וביה הוה ידע חכמתא עילאה כל הכתוב בספר ההוא ושמותיו הקדושים.

וספרא דא מטא לבני אלהין חכימי דרא כי קבלוהו איש מפי איש.

ומאן דזכי ידע ביה חכמה עילאה מאותם שנמסר להם.
וספרא דא נחית ליה מאריה דרזין רזי"אל הנז' למעלה שהיה רבו של אדם הראשון ותלת שליחן ממנן קמיה כי אין לך שום שר ממונה שאין לו שני שלוחין אחד מימינו ואחד משמאלו כי כן חייב הדפוס העליון ככל הנמצאים כלם.
ובשעתא דנפיק מג"ע אחיד בההוא ספרא כי ידע כי ישאר ערום מכל חכמה ואחז בו להוציאו עמו כדי שלא ישאר ערום מחכמה.
כד נפק טס מניה בתרעא כי לא הספיק לצאת בו צלי ובכה קמי מאריה בכה ויתחנן לו שלא ישאר בחשך. ואתיבו ליה כמלקדמין ולא בשלימותו הראשון רק מה שיספיקהו חוץ מג"ע והורני מלמדי כי היה ענינו של אדם הראשון כדמיון האור הראשון שנגנז ואחר כך הופיע חוט ממנו לתת נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה כי בזולת החזרת מקצתו לא היה העולם מתקיים וכבר רמזנו זה בתחלת הפרשה בויאמר אלהים יהי אור ויהי אור שכבר היה. וכן היה הענין באדם הראשון כי בראשונה היה קורא בספר האורה עצמה ואחר שחטא נעלם ממנו הספר ההוא ובתשובתו חזר הספר ההוא ולא בשלימותו הראשון רק מה שיספיק לחוץ והבן זה כי הסוד אחד הוא ויסוד אחד ולא אוכל להרחיב בו כי כן צוויתי והוא המכוון באמרו בגין דלא יתנשי חכמתא מבני נשא וישתדלון למנדע ולמאריהון.
וכן תנינן ספר הוה ליה לחנוך ואם לא היה הספר ההוא ספרו של אדם מאתרא דספרא דתולדות אדם הוה כי משם האור יוצא מצי"ון העליון ודא הוא רזא דחכמתא דהא מארעא את נטיל ליה פירוש שהספר עצמו שנתחכם בו הרבה היה סכה שנסתלק מהארץ ועלה לשמי מרום שנאמר ואיננו כי לקח אותו אלהים.
וכל גנזי עילאין אתמסרן בידיה. מצינו כתוב באגדה בענין חנוך שנהפך בשרו ללפיד אש ואמרו בו אחזתיו לקחתיו מבני אדם אדרתיו פקדתיו והפקדתיו על פמליאות של מעלה ומסרתי לו חכמה יותר ממלאכי השרת וסדרתי לו כל סדרי בראשית ועשיתי לו גדולה יותר מכל פמליא שלי וכוונתם בזה כי בצאת הכח השלם לפועל תדבק נפשו לנפש הכללית כי ממנה לוקחה והיא חלק ממנה ותשוב להיות עצם מעצמיה וכל אשר היא עושה הוא עושה וחנוך בין ירד היה השלם בדורו ונדבק נפשו בשר הפנים להיות כמוהו כי ממנו הוא כמעשהו ומ"ש אדרתיו מלשון מלבוש והוא סוד המלבוש הרוחני כי פשט את בגדו הגופניי ולבש בגדים אחרים ונאדר באדרת הקדש. פקדתיו פי' השלטתיו ומסרתי לו חכמה יותר ממלאכי השרת כי כל מלאכי השרת כל אחד ממונה על משמרתו אשר הפקד עליו והצדיק כולל כלם בהדבקו בשר הפנים אשר שמו כשם רבו נקרא גם

הוא על שמו. וסדרתי לו כל סדרי בראשית כי הוא כולל כל סדרי הבריאה אחרי שובו שכל בפועל. ועשיתי לו גדולה יותר מכל פמליא שלי כי מעלתו עולה מעלה מעלה מצד בחירתו ונטייתו אל הטוב כי המלאכים אין מי שיכריחם אל ההפך כאשר האדם ואל כל המעלות הללו רמז בכאן באמרו וכל גנזי עילאי אתמסרן בידיה.
ודא מסיר ועביד שליחותיה של יוצר בראשית.
ואלף מפתחן אתמסרן בידיה כח העשר ספירות כי כל אחד היא מאה כלם נמסרו בידו. מאה ברכאן נטיל בכל יומא מלמטה לוקח מאה ברכות שישראל מברכים בכל יום וקושר קשרים ומכתיר כתר למארי עלמא ית' ויתעלה ונטיל ליה קב"ה לשמושיה לא יחסרו שמשים רבים לאין חקר ומספר למעלה כמ"ש היש מספר לגדודיו אמנם אל זה יביט הקב"ה יותר מכלם כי הוא תכלית כוונת בריאת האדם כי כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה כי זה כל האדם והוא סוד כי לקח אותו אלהים לכהנו לו יותר מכלם.
בשעתא דאחיד ליה קב"ה אחמי ליה כל גנזי עילאי וכו' כל מה שהשיג בעודו בחיים חייתו מתוך הספר ראה אותו בפועל. וכלא חמינן בספריה כי נשאר אחריו בארץ אחרי הלקחו.
זכאין אינון חסידי עילאין דחכמתא עילאה אתגלי להו כי כמה ספרים אחרים יש ספרא דרב המנונא סבא ספרא דרבי ייבא סבא ספרא דרבי כרוספדאי ושלמים וכן רבים היו שהשיגו סתרי תורה וסוד המציאות ע"ה.

דף מו.

ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא אתחברותא דמיין עילאין בתתאין וכו'. ביאר כי לא עשתה הארץ העליונה פירות כי אם בכח המים העליונים המשפיעים בה וגם בהתשוקקו' הארץ העליונה המיוחסת למים התחתונים מיד משפיעים המים העליונים בה בסוד תהום אל תהום קורא לקול צנוריך כי המים העליונים לנגד המים התחתונים הם כדמיון הזכר והנקבה כי אעפ"י שההולדה מיוחסת אליה העיקר הוא הזכר כי הנקבה לא תלד כי אם מכח הזכר.
ר"ש אמר כל דא הוא לעילא והוא לתתא ביאר כי על דוגמא אחת הם העולם העליון והעולם התחתון וכי יש לכל עולם ועולם ענין שהוא מיוחס לזכר וענין שהוא מיוחס לנקבה וכמ"ש ז"ל מטרא בעלה דארעא וכן יש בעולם הזה השפל מים עליוני' ומים תחתונים ולא ירדו אותם המים התלויים באויר עד שיעלו אידי הארץ מלמטה וזה לעומת זה עשה האלהים.

א"ר יוסי אי הכי אלהים דקאמר מאן אלהים. כוונת רבי יוסי בשאלה זו הוא על זה התואר לפי שרשב"י אמר שכשם שיש למעלה מים עליונים ותחתונים כך יש למטה מים עליוני' ותחתונים א"כ ויאמר אלהים האמור במעשה בראשית אל מי יתיחס אל מדת הבי"נה או אל מדת העטרת אחר שהיא גם היא עשתה מעשה אמה א"כ למי מהן יתיחס האמירה של אלהים הנזכר כמעשה בראשית. אמר לו אלהים סתם אלהים חיים לעילא אמר כי אחר שלא זכרה התורה אלהים בה"א הידיעה ואמר ויאמר אלהים כי אם כתב בה"א היה משמע על העטר' שהוא אלהים הנודע אמנם באמרו אלהי"ם סתם הכוונה על הבי"נה אשר ננקד בניקוד אלהים סתם והיא בלתי נודע כי אי זה מקום בינה וכוונתו לומר כי כל אלהים האמור בבריאה הרמז אל הבינה.

ואי תימא אלהים סתם לתתא כלומר כי לפעמים רבים יבא בתורה אלהים סתם לעטרת כמו שיבא לפנים בפ' אלה תולדות נח ויאמר אלהים לנח צא מן התיבה ורבים כמו אלה ובה"א הידיעה לבי"נה ולא מפני הגלותה בידיעה רק מפני מעלתה וא"כ אין משם ראיה מאלהים סתם שהרי גם לעטרת יתיחס שם אלהים סתם לזה השיב ואמר אלא לתתא איהו תולדות כד"א אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמרינן בה"א בראם פי' כי התולדות לא יתיחסו אלא לעטרת והאבות יתיחסו אל הבי"נה והראיה לזה שבענין התולדות הנזכר בכתוב אלה תולדות השמים והארץ שם בא הרמז על העטרת באמרו בהבראם וקבלו כי בה"א בראם ר"ל התולדות בה"א אחרונה שבשם כי לכך נכתב בה"א זעירא כי אל העטר"ה נתיחסה האלפא ביתא זעירא והי' לפא גדולה אל הבינה וא"כ כל אלהים האמור במעשה בראשית הרמז אל הבי"נה והוא אמרו וההוא דלעילא אבהן דכלא הוא כלומר כל מה שלמעלה מהעטר' נקראים אבות. איהי עבידתא כלומר והעטר' אליה נתיחס עולם המעשה וזהו אמרו וע"ד ארעא עבדא תולדות דהא איהי מתעברא כנוקבא מן דכורא. רבי אלעזר אמר כל חילין הוו בארעא ולא אפיקת חילהא דאינון תולדות וכו' רבי אלעזר אומר כי אעפ"י שנאמר ביום הג' תדשא הארץ דשא ושם נאמר ויהי כן לא נגלו תולדותיה ודשאיה בו ביום אבל היו הכחות טמונות וצפונות בה עד יום החמישי שבו חזר הכתוב לכתוב תוצא הארץ וכו' והנה יקשה לרבי אלעזר כי מה שכתב ביום חמישי תוצא הארץ יבאר בהדיא הכתוב שההוצאה ההיא על נפש חיה נאמר ולא על הדשא והעשב והתשובה בזה שגם הצמחים יש להם נפש הצומחת שהיא חיותם כי בהסתלק הנפש ההיא מהם ימותו ואל זה כוון רש"י ז"ל שכתב בתוצא הארץ דיום חמישי ז"ל הוא שפירשתי שהכל נברא ביום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם ודייק זה לפי שההויה ההיא זכרה הכתוב בלשון הוצאה ולא בלשון צמיחה שהי"לל תצמיח

הארץ או בלשון הויה תהוה הארץ נפש חיה ומדאפקיה בלשון הוצאה נראה שכבר היה הכח ההוא נזרע בארץ ולא הוציאה אותו עד עתה. ולפי שיקשה כפי המונח שהרי כתוב ביום השלישי עצמו ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע שנראה שיצא לפועל לזה השיב אלא אפיקת תיקון אילהא לאתישבא כדקא יאות וכלא הוה גניז בה פי' כי מה שאמר ותוצא הארץ ר"ל שהמשיכה הכח ההוא והוציאה אותו מלמעלה בתיקון נאות ויפה עד עת בוא דבר הגלוי ביום החמישי והביא ראיה מספקת לזה מהכרח הכתוב שהרי כתוב ביום הא' והארץ היתה תוהו ובוהו ותרגם אנקלוס צדייא וריקנייא עד שלא קבלה הזרע ולבתר אתתקנת ואתישבת פי' שנגלית בהקוות המים אל מקו"ם אח"ד כמו שנתבאר כי זהו תקונה וקבילת זרעא ודשאין ועשבין ואילנין כל זרע הראוי למינו ובכן הרתה ללדת ולבתר אפיקת לון ביום החמישי. ואמר כי המאורות ג"כ נבראו היום ראשון בסוד יהי אור ויהי אור שהרמז לחמה ולבנה ולא שמשו עד יום ד':

דף מו:

ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים לאכללא חויא בישא דאטיל זוהמא ועביד פירודא דלא משמש שמשא בסיהרא. ואת אומרת בפירוש צורך וחיוב מציאות הקליפה בעולם שהרי האל יתברך אמר ויהי להיות נמצאת כאמרו י"הי מאר"ת לאכללא חויא בישא אותו שהטיל זוהמא אותו שמפריד אלוף אותו שגרם שנתקלקלה הארץ לסבתו שנאמר ארורה האדמה וכו' ובגין כך כתיב י"הי מארת דא סיהרא כי הוא סבת פגימת הלבנה וחסרונה ברקיע השמים דא שמשא יסוד כי היא מקבלת ממנו ותרוויהו ככלנא חדא לאזדווגא ולא לכלול שם הנחש ואמר זה לפי שאמר בראשונה לאכללא נחש וביאר כוונתו כי מה שאמר לאכללא נחש לענין מציאותו אבל לא לכלול אותו עם הסיהרא אמנם לכלול אותה ברקיע השמים בכללא חד לאזדווגא לאנהרא עלמין משמע דכתיב להאיר על הארץ שהרי גלה הכתוב כי בהיותה בחבור השמש שהוא רקיע השמים תהיה היא נארת ומה שלמטה ממנה שאם היתה כוונת הכתוב לומר שהיא תקבל אורה ולא זולתה הי"לל להאיר בארץ אמנם באמרו על הארץ רמז לעולם התחתון ולמה שעליו ויהיה שיעור הכתוב להאיר על הארץ על מה שעל הארץ והיא בכלל והוא אמרו לאנהרא עלמין לעילא ותתא משמע דכתיב על הארץ ולא כתיב בארץ. עילא ותתא כלומר שמלת על פירושו למעלה ומלת הארץ פירושו למטה. ומ"ש חושבן דכלא בסיהרא איהו כוונתו להודיע כי מהעטרת ולמטה הוא עולם ההגבלה וזה שכבר ידעת כי כל דבר הנספר יוגבל וכל נגבל חסר אחר שהוא נופל תחת המספר המגביל אותו. והוא ההבדל הנמצ' בין

החל"ק והכל כי החל"ק מתפרד ונפרט ונגבל והכ"ל אינו מתפרד ולא נחלק ולא נגבל ודוק ותשכח בסוד האח"ד שאינו נכנס במספד אעפ"י שהוא סבת המספר וזה לפי שלא קדם לו מספר בסוד ולפני אח"ד מה אתה סופר כי מזה הטעם יקרא האחד כ"ל לפי שכל פרטי המספר משתלשלים ממנו והוא עצמו אינו נופל תחת המספר כי לא יתחלק ולא יתפרד. ולפי שכבר אמר כי מלת יהי מאר"ת נשמע מענינו שהוא ענין חסרון וראינו כי כל נגבל חסר לפי שהוא נכנס בגדר המספר ונתיחס זה החסרון אל הסיהרא א"כ חושבן דכלא בסיהרא איהו ואליה יתיחסו כל המספרים וההגבלות לא אל זולתה:

והנה רשב"י ע"ה ביאר הסוד ביתר שאת ואמר ר"ש אמר גימטריאות וחושבן תקופות ועיבורין כלא איהו בסיהרא וביאור דבריו הוא על זה האופן והוא שכבר ידעת שלא מצינו נזכר בתורה שום מחזור מתקופת ימים רק של ז' ימים והוא הנזכר בתחלת הבריאה ויהי ערב ויהי בקר יום א' יום ב' יום ג' יום ד' יום ה' יום ו' ויכל אלהים ביום הז' ומצד זה מוכרחים אנו לעשות מחזור של שבעה ימים ולחזור ליום ראשון גם אנו מוכרחים ומחוייבים מן התורה למנות ללבנה שהוא מחזור א' מכ"ט י"ב תש"צג לכ"ט י"ב תשצ"ג שיש בין מולד למולד שכן כתיב החדש הזה לכם ראש חדשים ואז"ל לכם ישראל מונין ללבנה ואין או"ה מונין ללבנה. ועוד אמרו לכם שצריך ב"ד מומחה ודייקו זה מאמרו ויאמר יי' אל משה ואל אהרן החדש הזה לכם ולכמותכם מלמד שצריך ב"ד מומחה לקדש את החדש וכבר ידעת כמה היו מדקדקי' וחוקרים בעדות החודש עד שאז"ל רבי חייא בשם רבי יוחנן אמר מלמד שנתעטף הקב"ה בטלית מצוייצת והעמיד למשה מכאן ולאהרן מכאן וקרא למיכאל וגבריאל ועשה אותם כשלוחי החדש ואמר להם כיצד ראיתם את הלבנה לפני החמה או לאחר החמה לצפונה או לדרומה כמה היתה נוטה וכמה היה רחב אמר להם כסדר הזה יהיו בני מקדשין את החדש למטה על ידי זקן ועל ידי עדים ועל ידי טלית מצוייצ' והמצוה הזאת היא הראשונה שנצטוו ישראל בצאתם מארץ מצרים כי שאר המצות נצטוו בסיני והיה כל זה לסוד נכמס כי חדוש הלבנה רומז ללב"נה העליונה ולכנסת ישראל שעתידין להתחדש כמותה כי אל סוד זה תקנו נוסח ברכת הלבנה על הסגנון ההוא ח"ק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה ואל סוד זה רמזו רז"ל באמר' החדש הזה לכם סימן מסר להם אם זכיתם תהיו מונין למילואה של לבנה אברהם יצחק יעקב יהודה פרץ חצרון רם עמינד' נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד שלמה ואם לא זכיתם תהיו מונים לפגימת' רחבעם אביה אסא יהושפט יהורם אחזיהו יהואש אמציהו עוזיה יותם אחז חזקיה מנשה אמון יאשיהו צדקיהו ואת עיני צדקיהו

עור הרי סיהר' פגימ' ואתה בני אל תבהל ברוחך לאמר מה זאת עשה האלהים לנו ודום ליי' והתחולל לו כי ח"ק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ואין לנו עסק בנסתרו' ונחזור לענינינו כי כן נצטוינו למנות ללבנה ונתחייבנו להשוו' שנת הלבנה לשנת החמה לשמו' את האביב שיבוא בזמנו וזה לא יתכן כי אם ע"י עיבור השנים הראויי' להתעב' והכל על ידי גימטריאו' שהם סימני הדקים והחלקים שמקבוצם יבנו השעות ומקבוץ השעות יבנו הימים ומקבוץ הימים יבנו השבועות הד' המתחלקות בכל חדש בקירוב שהם כדמיון ד' התקופו' שהשנה מתחלקת בהם ועל ידי הגימטריאות הללו אנו מוציאים מותרי החדשים והשנים למצוא חשבון מכוון כידוע ממספר העיבור. א"כ מי גרם כל החשבונות והגימטריאות הללו לשיתחלק שנת החמה לי"ב חדשים בתוספת ומגרעת לעבר השנים כי אם חידוש הלבנה מכ"ט י"ב תשצ"ג לכ"ט י"ב תשצ"ג הוי אומר היא שעמדה לנו והכריחתנו אל החשבונות ואל הגימטריאות הללו וע"כ אמר ר"ש גימטריאות וחושבן תקופות ועיבורין כלא הוא בסיהרא. והכוונה לר"ש לומר כי כשם שכל החשבונות והגימטריאות והעיבורים מתחייבים מן הלבנה כך למעלה בסיהרא עילאה כפרטים כל ההגבלות הנכנסות תחת המספר ומן היא והלאה למעלה אין שם הגבלה ושיעור נספר. והנה מתוך דבריו אלה מצא רבי אלעזר בנו תשובה ואמר ולא והא כמה חשבונין ושיעורין עבדי חברייא לעילא כלומר בשיעור קומ"ה שהם רל"ו אלף אלפים רבוא פרסאות באורך כמנין גדול אדונינו ור"ב כ"ח. וברוחב ע"ז אלפים רבוא פרסאות שנאמר תנו עז לאלהים. והשיבו אביו לאו הכי אלא חושבנא קיימא בסיהרא כלומר כי השיעור הנזכר להם בשעו"ר קומ"ה הכל בסיהרא כמו שכבר כתבתי אני למעלה ומתמן יעול בר נש למנדע לעילא שמתוך השיעור הגדול הזה המושם בעטר' שאין לו חקר כפי מה שיחסו לה ממר"חק לכל זרת ולכל אמה ולכל מיל ולכל פרסה אי איפשר לעמוד על מדתה הנה משם יעלה האדם בדעתו כי אין שיעור למעלה. למנדע לעילא שתכליתן אין להם סוף וחזר להקשות עליו מכח הכתוב שהרי כתב בשניהם כלומר בעטרת ובשמ"ש ומגן והיו לאותות שנראה כי שניהם עושות אותות ומועדים וחגים נכנסים תחת גדר המספר והשיבו ר"ש לאתת כתיב כלומר המדה האחרונה היא המחלקת הזמנים שהיא הלב"נה ולא שלמעלה הימנה וחזר להקשו' ואמר שאם כתב והיתה לאתת הייתי שומע כי היא המתיחסת אל המספר ולא זולתה ועכשו שרחב והיו יראה כי שניהם מתיחסים אל המספר והשיבו ר"ש הווין כלהון דיהוויין בה כאספוקא דא דאתמליא מכלא פי' כאוצר שממנו מסתפקים מבר ולחם ומזון ומלבוש וזולתו והכוונה כי בבית אוצר לקבל כח כל ההויות שלמעלה הימנה ולעולם אימא לך

דחושבנא דכלא בסיהרא איהו ולאו לעילא. ולפי שעדיין נשאר מקום שאלה שהרי אנו קוראים למדת החכמה נקודה קדמאה בסוד בראשית ברא אלהים וכבר קדם שנקראת ראשית לענין גלוי האצילות ושניה למספר בבחינת הכתר וא"כ הרי שיש למעלה מהעטרת מספר וחשבון לספירות העליונות שהם עשר לזה אמר ת"ח נקודה חד אית ומתמן שירותא לממני דהא מה דלגו דההיא נקודה לא אתידע ולא אתיהיב לממני. אמר כי נקראת החכמה ראשית ונקודה ראשונה לגבי נקודה אחרת מחשביית נעלמת לפני לפנים שהוא הכת"ר ולגבי הנקודה המחשבייי' ההיא נקרא' החכמה לענין שמורה מציאותה ראשית לא שתכנס היא תחת סוג המספר אמנם ממנה התחלה ושירותא לממני כל סתים ועומקא כי לא יורה על מציאו' הכת"ר רק החכמה והמספר הזה מספר מחשביי לא מספר נגבל. אמנם נקודה אחרת למטה שהיא העטרת והיא נגלית יותר ומתמן הוא שירותא לכל חושבנא ולכל מנין נגבל ונספר מתחלק וע"ד הכא הוא אתר לכל תקופות וגימטריאות ועיבורין וזמנין וחגין ושבתי וישראל דדבקי ביה בקב"ה כלומר בכנסת ישראל העליונה עבדי חושבנין לסיהרא כי להם נמסר סוד העיבור ושיהיו מונין ללבנה העליונה ובהיותם דבקים בה הם נדבקים במשפיע בה כי הוא אחדות אחד והוא סוד ואתם הדבקים בייי' אלהיכם וכבר ידעת המדה הנקראת יי' והנקראת אלהי"כם שהם תפארת וכנסת ישראל ובהיותנו דבקים בעטרת אנו דבקים במדת יי':

דף מז.

ויאמר אלהים תוציא הארץ נפש חיה למינה כלהון שאר חיון אחרנין כל חד וחד כפום זיניה. אחר שרמז הכתוב מציאות המלאכי' בעלי הכנפים וסוד התנינים הגדולים הנה במאמר הזה אמר תוצא הארץ היא הארץ הידועה הוציאה מיני מרכבות אחרות כל א' כפי מדרגתו למטה כי גבוה מעל גבוה צד טבור הארץ.

וא"ר אלעזר האי מסייע למה דאמרן שאמר ר' אלעזר שהוא אמר למעלה הא אוקמוה דאינון תתאין רחישו זינין כגוונא דלעילא כי זה נרמז במאמר הזה ג"כ שאמר תוצא הארץ נפש חיה למינה כי באמרו למינה יורה כי הם בדוגמת אותם שעליהם למעלה.

נפש חיה אלין ישראל דאינון נפש חיה קדישא עילאה כפי שנזכר בהמה ורמש וחיתו ארץ אלין עמין עע"ז דלאו אינון נפש חיה אלא ערלה כדקאמרן ומבואר הוא. (חוזר לדף ל"ד ע"ב בא"ד ר"ש קם וכו' ע"ש)

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו דאתכליל בשית סטרין כליל מכלא כגוונא דלעילא וכו' זאת אומרת בלשון קצר כל מה שקדם כבר כי האדם נברא בדוגמא עליונה ושאיבריו

מתוקנים בחכמה עליונה ושהם סימן לאיברי המרכבה והכל מבואר ממה שקדם למעלה:

וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד הכא אתתקן מה דלא אתמר כי טוב בשני וכו' יאמר כי בהיות האמת כי כל מה שעשה האלהים הוא טוב ואפי' הרע לא נברא אלא למענהו ולצורכו בבחינת זה יחוייב שיקרא הרע טוב בצד מה והנה ביום השני שנברא אבדון ומות הנה מצד עצמו הוא רע ועל כן לא נאמר בו כי טוב בפרט אמנם בגמר הבריאה נאמר בו כי טוב בכלל כי בכלל הרע ימצא הטוב כי תועלות המות רבים הם שאם לא נברא המות היו כופרים בני אדם באל יתברך ויאמרו לאל סור ממנו וכמש"ד רז"ל ראוי היה אדם הראשון שלא יטעום טעם מיתה אלא צפה הקב"ה שנבוכדנצר וחירם מלך צור עתידין לעשות עצמן אלוהות לפיכך נקנסה מיתה על אדם בעדן גן אלהים היית ואז"ל וכי בעדן גן היה חירם אלא א"ל אתה גרמת לאותו שבעדן שימות והקשו א"כ יגזור מיתה על הרשעי' ולא על הצדיקים והשיבו שלא יהיו הרשעים עושים תשובה של רמאות ואומרים כלום הצדיקים חיים אלא שהם מסגלין מצות ומעשים טובים נמצאת עשייתן שלא לשמן הנה נתבאר תועלת המות בעולם לא מצד עצמו כי אם מצד התועלת הנמשך ממנו ואל זה הסוד אמרו בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב והנה טוב דא חיים מאד דא מות. עוד היה תועלת גדול במציאו' הרע כי אלמלא היצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים ונמצא העול' חרב ולא תוהו בראה לשבת יצרה. ואמרו והנה טוב זו מדת טוב מאד זו מדת ייסורין שעל ידיה הבריות באים לחיי העה"ב שנאמר ודרך חיים תוכחות מוסר ורבים מאלה הביאו רז"ל במדרש אשר הכוונה בכלם כי הרע והמות מצד עצמם אינם טובים אמנם מפאת הנמשך מתועלת' יקראו טוב ואל זה הסוד ביום ב' שנבראו לא נאמר בהם כי טוב מצד עצמם בפרט אמנם ביום הששי בבחינת הכלל נאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד כי כל פעל יי' למענהו ולצורכו ואפילו חיות רעות ומזיקין בבחינת שהם שבט אפו כי בם ידין עמים יקראו טוב והוא אמרו הכא אתתקן מה דלא אתמר כי טוב בשני בגין דאתברי ביה מות כלומ' לא טוב מצד עצמו והכא אתמר והנה טוב מאד מצד הכלל כי ימצא ברע טוב.

ואזלא הא כמא דאמרו חברייא והנה טוב דא חיים מאד דא מות כמו שמצאו כתוב בתורתו של ר"מ.

וירא אלהים וכי לא חמא ליה קודם שמלת וירא משמע לאחר מעשה ולא קודם המעשה כי וירא ר"ל ראה ובהיות שנא' בסוף המעשה נראה כי עתה נתחדש לו הראיה וקשה וע"כ השיב אלא כלא חמא ליה קב"ה אמר כי קודם כל מעשה כבר ראה האל יתברך

את כל אשר עשה והנה טוב מאד ולא ח"ו שנתחדש לו שום ידיעה כי אפי' כל הדורות קרא מראש וכל מה שיתחדש עליהם הכל היה צפון לפניו ויהיה שיעור הכתוב וכבר ראה האלהים את כל אשר עשה שהיה על הצד היותר טוב שבאיפשרות. וביאר במלת עשה כי בעת העשייה שם היה נרשם הכל כדוגמ' גרעין דחטה שבה נמצא כח השבול' והקמה כן במעשה בראשי' היה נמצא בכח כל מה שיצא אח"כ בפעל לעתיד והוא אמרו ושוי כלא בעובדא דבראשית:

בא"ד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מ"ש בכלהו יומי דלא אתמר בהו ה"א אלא הכא כד אשתכלל עלמא אתחברת נוקבא בדכורא בחבורא חדא. אמר כי נרמז סוד הזיווג העליון בסוד הה"א דהששי והו"ו דויכלו שם ו"ה הם חיבור הא בו"ו והכל רמוז במלת הששי כי הה"א היא העטרת ומלת ששי יורה על ו"ו והוא סוד ויכלו השמי"ם והאר"ץ וכבר ידעת כי שם י"הוה רמוז בראשי תיבות י"ום הששי ו"יכלו ה"שמים והוא אמרו אתחברת נוקבא בדכורא בחיבורא חדא ה' בששי כלומר ה"א בו"ו למהוי כלא חד ויכלו אשתכללו מכלא ואשתלימו בכללא חדא. פי' שם י"הוה העולה בצירופו הקדמיי ע"ב הוא שכלול הכל הי"וד עם הה"א והו"ו עם הה"א:

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. ר' אלעזר פתח מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וכו' ת"ח קב"ה ברא לבר נש בעלמא וכו' יקדים הקדמה להודיע כי כוונת הבריאה לא היתה כי אם לעסוק בתורה למטה כי בזה מתקיים העולם עליונים ותחתונים שהרי לא נברא כי אם בכח תורה שבכתב ותורה שבעל פה שהם סוד השמי"ם והאר"ץ וזהו ויכלו השמים והארץ כלומר שנשתכללו השמים והארץ וכל צבאם בכח התורה שהיא הגה פיו של הב"ה שנאמר בדבר יי' שמים נעשו ובהגה פיהם של צדיקים הם מתקיימים כאשר יבאר והולך והוא אמרו ת"ח קב"ה ברא ליה לבר נש בעלמא ואתקין ליה למהוי שלם בפולחני' כלומר תיקן אותו בתכונ' איבריו על דוגמא וסימן עליוני והשלים צורתו בהשכלה גדולה יותר מכל מה שברא כדי שיהיה מוכן לעבודתו יותר מכלם וכמ"ש הוא עשך על המתכונת הראוי והשלם שאיפשר בתחתונים וכל זה בגין דיזכי לנהורא דגניז קב"ה לצדיקייא אותו שנאמר עליו עין לא ראתה אלהי"ם זולתן יעשה למחכה לו הה"ד מה רב טובך אשר צפנת וכו' ויהיה שיעור שני הכתובים מה רב טובך אשר צפנת הוא האור הגנוז שכבר בראתו וגנזתו ועין לא ראתה אותו כי לא יסבלהו עין רואי כי הוא נגדיי והפכיי לבני אדם בעודם בחיים חייתם בסוד לא יראני האדם וחי אבל עכ"ז פעלת אותו שיזכו בו יריאיך והחוסים בך לעתיד לבוא בעה"ב והוא אמרו יעשה למחכה לו בלשון עתיד כאלו הכתוב של עיי לא ראתה מבאר הכתוב של מה רב טובך וכו' ובמה

יזכה ליה בר נש להההוא נהורא באוריתא כי התורה נקראת אור שנאמר כי נר מצו"ה ותור"ה אור ומי שיעסוק באור יזכה לאור לפי שהוא מתעסק בקיומו של עולם שהיא התורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וכו' כי העוסק בתורה בהבל פיו הוא מתעסק בה וכן בהבל פיו של הב"ה נברא העולם. וכ"ש בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן שהוא הבל שאין בו חטא וכמו שא"ל רב פפא לאביי דידי ודידך מאי א"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא. ויבאר הכתוב שהתחיל מה רב טובך דא טוב דאתגניז שהוא האור שנאמר בו וירא אלהים את האור כי טוב.

ליריאך לאינון דחלי חטאה הם הם הנקראים יראי יי' שנשמרים מעבור על מצותיו מאי פעלת דא עובדא דבראשית כי בהופיע האור נתרחב העולם ובגניזתו נבראו כל הנמצאים למיניהם כאשר נתבאר בתחלת הפרשה כי זהו סוד מעשה בראשית והמבין יבין.

ר' אבא אמר דא ג"ע כלומר הג"ע אשר בארץ הלזו.

דהא באומנא דאומנותא עביד ליה קב"ה בארעא פי' על מתכונת ג"ע של ומעלה בראו לאתקפא ביה צדיקייא כי מיד כשנפטרים מן העולם לא יוכלו לעלות נשמותיהם לג"ע של מעלה עד שהם באות לג"ע של מטה מדת זמן כפי מדרגת כל א' וא' כדי שישכחו מנהגן שהיו מונהגות בלבוש הגופני ויורגלו מעט מעט אל האור ההוא שכן עולות מג"ע של מטה אל ג"ע של מעלה בשבתות וימים טובים ור"ח לחזות בנועם יי' ולבקר בהיכלו להרגיל עצמם אל האור הגנוז וזהו לאתקפא ביה צדיקייא כלומר בג"ע של מטה שמתוך כך יעלה לג"ע של מעלה.

הה"ד פעלת לחוסים בך נגד בני אדם דודאי הוא נגד בני אדם מציאות ג"ע של מטה אשר בארץ הוא נגד בני אדם ואחרא נגד עילאין קדישין הוא ג"ע של מעלה אר"ש ואפי' אחרא נגד בני אדם הוי לאתכנשא ביה צדיקייא דעבדי רעותא דמאריהון. ר"ש סובר כי הצדיקים הגמורים מיד כשנפטרים מן העולם מיד עולות נשמותיהם ומתאספות אל המקום אשר ממנו חוצבו מבלי הצטרך המתנת זמן בג"ע שלמטה כי מיד הולכות לג"ע של מטה ומשם עולות מיד לג"ע של מעלה ומתאספות שם וזהו לאתכנשא ביה צדיקייא דעבדי רעותא דמאריהון. ויכלו דכלו עובדין דלעילא ועובדין דלתתא מלת ויכלו דריש למעלה ולמטה. ר"ש אמר עובדא ואומנותא דאוריתא דבכתב ועובדא ואומנותא דתורה שבע"פ וכו' אמר כי עיקר הבריאה היא לתור"ה ולתעוד"ה ופרטיה וכלליה כי הוא דפוס כל המציאות כי התורה והאדם והעולם סוד אחר להם כאשר יתבאר לפנים ב"ה א"כ כשנשתכללו תור"ה שבכת"ב עם תורה שבע"פ שהם סוד שמי"ם ואר"ץ בכלליהם ופרטיהם שהם סוד כל צבאם נשתכלל הכל ודריש מלת ויכלו על שני המדות הפועלים

וממילא משמע עולם התחתון. ומ"ש רזין דאורייתא דכיין דאורייתא מסאבן דאוריתא וכלל אותם במלת צבאם הודיע כי הטומאות והטהרות הנזכרות בתורה יש להם על על מה שיסמוכו למעלה כי יש מדרגות טהרה ויש מדרגות טומאה וזה לעומת זה עשה האלהים כלם נקראים צבא צבא של טהרה וצבא של טומאה והבא ליטהר מסייעין אותו והבא ליטמא פותחי"ן לו כי לסוד זה באה התורה להזהיר על הטומאה והטהרה שהם סודות התורה וצביאה ופרטיה וענפיה:

דף מז:

ויכל אלהים ביום השביעי דא אוריתא שבע"פ ראיהי יום שביעי וכו' כבר ידעת כי אין למדותיו יתברך שם קבוע לא במספר הימים ולא במספר המנין רצוני שתקרא תמיד המדה ראשונה או שניה או שלישית בקביעות כי לפעמים תקרא הבינה שלישית לגבי הכתר וראשונה אל הבנין בהיות השלש נכללים בה. וכן החסד יקרא רביעית לגבי הכת"ר ויקרא יום ראשון לגבי ימי בראשית ושביעית אל העטרת כאשר נקראת העטרת שביעית אליה וכן הגבורה נקראת חמישית לגבי הכתר ונקראת יום שני לגבי החסד. וכן התפארת נקראת ששית לגבי הכת"ר ונקרא שלישי לגבי הימים וכן היסוד נקרא שביעי לגבי הבי"נה שהיא ראש הנהר והיסוד סוף הנהר וזה שביעי לזה וזה שביעי לזה. וכן העטרה נקראת שביעי אל החסד ושמינית אל הבי"נה גם נקראת שביעי בהיותה בחבור היסוד כי גם שהיא נקראת ע"ש ביום השבת שהוא זמן הזיווג נקראת שביעי כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי ואל הסוד הזה אמר ויכל אלהים ביום השביעי דא אוריתא דבע"פ דאיהי יום ז' והכוונה כי במדה זאת האחרונה שכלל האל יתברך עלמא דאיהו קיומא דכלא ואמר כי לכך לא ייחס אליה הכתוב כל המלאכה ולא אמר ויכל אלהים ביום הז' כל מלאכתו אלא מלאכתו לפי שהיא עושה ופועלת מלאכה בכח המשפיע בה שהוא התפארת שנקרא תורה שבכת"ב ונקרא תורה שבכתב לפי שהבינה אמו של תפארת נקראת כתב ביען בה נרשמו האותיות וההויות שהיו בעמקי האי"ן דרך נתיבות החכמה וע"כ נקראת כתב כלומר רושם מה שהיה נסתר והתפארת נקרא תורה שהיא בכת"ב ולפי שהעטרת לא תוציא שום מלאכה או מעשה כי אם בכח תור"ה שבכתב לכן לא נתיחס אליה כל מלאכה רק מלאכה שהיא פועלת מכח אשר למעלה ממנה וכן הדמיון עצמו בתורה שבע"פ שהוא התלמוד בי"ג מדותיו שהתורה נדרשת בהם עיקרם שרשם הוא תורה שבכתב וזהו אמרו מלאכתו אשר עשה ולא כל מלאכתו דהא תורה שבכתב אפיק כלא בתוקפא דכתב דאפיק מחכמה.

תלת זמנין הכא יום השביעי וכו' אמר שנרמזו בכתוב הזה השלש מדות שנקראו שבת הראשון ויכל אלהים ביום הז' על העטרת שבה נשתכלל העולם כמו שנתבאר וישבות ביום השביעי דא יסודא דעלמא שהוא נקודה אל השש קצוות אשר עליו נבנות כיסוד אל הבנין והשלישי דויברך יבאר בהדיא אלא שהכניס סברת רב ייסא סבא בתווך לפי שהוא חולק עליו בוישבות ביום הז' ואמר ובספרא דרב ייסא סבא דא יובלא כי לא יקרא שביתה גמורה כי אם העה"ב ושעל סוד זה נאמר בו מכל מלאכתו דמניה נפיק כלא והכוונ' לומר כי בשוב הכל לנרתקו ישבתו כל המלאכות שיצאו ממנו ואליה יתיחס השביתה ולא אל היסוד ות"ק אמר ואנן דא הוא יסודא דקאמרן וביאר הטעם ואמר דהא נייחא ביה הוי יתיר מכלא אמר כי לגבי הזיווג ההוא יקרא מנוחה ושביתה והבן כאשר יבא.

לפנים ביה נייחא דעילאין ותתאין ביה שבתא לנייחא. ויברך אלהים את יום השביעי דא כהן גדול הוא החס"ד שהוא ג"כ שביעי אל העטרת והוא הנוטל בראש וראוי ליקר' שביעי ועיקר בהיות שברכ' כל הימים ביה שריין מלמעלה להתברך הכל ממנו ר' ייסא סבא אמר הנך תרי חד ביסודא דעלמ' וחד בעמודא דאמצעיתא (זה נוסחת הרב) אבל הני תלת חד דמעלי שבתא דלילי'. וחד דיומא וחד דעלמא דאתי הנך תרי גרסי' ולא גרסינן הני תרי וביאור הענין כי מצינו כתוב אחד אומר ראו כי יי' נתן לכם את השבת וכו' ונזכר בכתוב ההוא יום השביעי שני פעמים שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי וסמיך ליה וישבתו העם ביום השביעי ואמר כי אין ספק שהכתוב ההוא שלא נזכר בו שביעי רק שני פעמים שהרמז על היסוד ועל התפארת אמנם בכתוב שלפנינו שנז' בו שלש פעמים שביעי הרמז על מדת לי"לה שנקראת ע"ש ועל מדת הי"ום שהוא היסוד ועל הבי"נה שהוא שבת הגדול ויקדש אותו למאן להההוא אתר דאת קיימא שרייא ביה שהיא העטרת שהיא היא המקודשת בטבעת זו כאשר נתבאר בתיקון חמישי ועלה אתמר קורטא בגולמא נעיץ בעזקא וכבר נתבאר בתחלת הפרשה והוא אמרו ויקדש אותו למאן להההוא אתר שהברית העליון שרוי שם כי שם צוה יי' את הברכה ובהאי אתר שריין כל קדושין דלעילא כלומר ביסו"ד ונפק מניה לכנסת ישראל למיהב לה תפנוקי להם פנג לפי שהיא נקראת לחם עוני ותתרווה תמיד מלחם פנג העליון שהוא מתיחס אל הפנג לתשיבותו ויאמר שהוא אפרסמון והוא לחמה של עטרת והסוד מאש"ר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך ומלת אשר רמזו ידוע בסוד באשרי כי אשרוני בנות. ומלת והוא ידוע שהרמז על הכת"ר והו"א ידע את מקומה כי משם יבא הזרע אל הברית וממנו שמנה לחמו של לחם עונ"י וישוב לחם פנ"ג וע"ד ויקדש אותו ההוא את קיימ' הוא המקדש בביאה ובו שבת ביה נייחא דכלא ביה נייחא דעלאין ותתאין פי' על ידו ינוחו

האיברים העליוני' המשפיעים וגם התחתונים המקבלים כי כלם ינוחו המשפיע בהפליט השפעתו. והמקבל בקבלת מזונו והבן כי הם מדמים צורה ליוצרה.
אשר ברא אלהים מכללא דזכור נפקא שמור יפרש מלת אש"ר על היסוד כי הוא אושר העטרת וממנו היא עצם מעצמיו ושיעור הכתוב אשר הוא ברא מדת אלהים דמכללא דזכו"ר נפיק שמו"ר לתקון העולם.
לעשות דא אומנא דעלמא אמר כי נתיחס אליה העשיה בעבור שהיא אומן לעולם המעשה וז"א לעשות למעבד עבידתא דכלא:
תו פריש ר"ש מלה יביא ראיה לדבריו שדרש השלשה שביעיות הנז' בכתוב האחד על ע"ש והאחד על היסוד והאחד על החסד מהכתוב הזה שנזכר בו בפי' החסד והוא שומ"ר הברי"ת והחס"ד הנה שלשתם נרמזים בכתוב כי שומ"ר הוא מדת שמו"ר והברית והחס"ד מבוארים ואגב ארחיה יבאר למה נקראת העטרת שומר כי הוא שומר הפתח לב"ל יקרב איש זר אל הקדש וכבר ידעת כי חנו"ך שומר הפתח על הסוד הזה נקרא בן. ביה תליין כל עבידאן כל המעשים נעשים על יד השומר הזה.
ודאי אשר ברא אלהים לעשות לשכללא ולאתקנא כלא כל יומא ויומא כי על ידה כל מעשה של כל יום ויום יצא לפועל כאשר תעבורנה הוראת כל הכוכבים אשר למעלה מהלבנה על ידי הלבנה אל העולם השפל כי היא משככת אותם כן העטרת הוציאה מעשה של כל הימי"ם העליונים לפועל ולאפקא רוחין ונשמתין ואפינו רוחין ושדין רוחין ונשמתין מצד הימין ורוחין ושדין מצד השמאל שלא נגמרה מלאכתן ודייק מלת לעשות שנעשו רוחותיהם ולא הספיק לבראו' גופם עד שקדש היום כמו שיבוא.
ואי תימא לאו אינון תיקונא דעלמא הוא הדבר שביארנו למעלה בכתוב וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב אם אינו מצד עצמו טוב הנה מפאת הנמשך ממנו ההוא יקרא טוב והוא אמרו לאו הכי דהא אינון תיקוני דעלמא בגין לאלקאה בהו לחייבי עלמא כי כל הדבק אל הרע הרע עצמו מייסרו וממנו הוא נוטל אפופוסין שלו.
ת"ח מה כתיב בשלמה והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם וכבר נתבאר כי פי' נגעי בני אדם הם השדים המתהוים מקרי לילה שלי"לית היא נוטלת כח הזרע ההוא ומתהוים ממנו השדים הם הנקראים נגעי בני אדם והם עצמם הם המיסרים את בעליהם ולכך אנו מקיפים מטת המת בשבע הקפות כדי שלא יקרבו למטתו שידין ורוחין ושלמה ע"ה נתיסר באשמדאי כדאיתא בגיטין בפ' מי שאחזו באותו מעשה כשכבשו לאשמדאי יומא חד הוה קאי לחודיה א"ל כתיב כתועפות ראם לו ואמרינן כתועפות אלו מלאכי השרת ראם אלו השדי' מאי רבותייכו מינן שנשתבח הב"ה בכם א"ל שקול שושילת'

מנאי והב לי עזקתך ואחזי לך רבותאי שקליה לשושילת' מניה ויהב ליה עזקתיה שהיה שם חקוק עליה בלעיה אותביה לחדא גפא ברקיעא ולחדא גפא בארעא פתקיה ד' מאה פרסי על ההיא שעתא אמר שלמה מה יתרון לאדם בכל עמלו ואמרו כל היכא דמטא הוה אמר אני קהלת כי מטא לסנהדרין אמור רבנן מכדי שוטה בחדא מלתא לא סריך מאי האי א"ל לבניהו קא בעי לך מלכא לגביה אמר להו לא שלחו למלכוות קא אתי מלכא לגביכו שלחו לו אין קא אתי שלחו להו בדקו בכרעיה לפי שרגלו של שד דומים לשל תרנגול שלחו להו במזקיה קא אתי פי' באנפלאות וקא תבע להו בנדותייהו וקא תבע נמי לבת שבע אמיה אתיוה לשלמה והבו ליה עזקתא דחקיק עליה שם ושושילתא דחקיק עליה שם כי עייל חזייה פרח ואפילו הכי הוה ליה ביעתותא מניה והיינו דכתי' הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה וכו' מפחד בלילות וזהו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם אלין אינון מזיקין.

ת"ח בשעת' דאתבריאו אתקדש יומא ואשתארו רוחא בלא גופא בכוונת מכוון יתברך שמו היה זה כי ממנו לא יפלא כל דבר וברצונו נשארו רוחות בלא הרכבה מד' יסודות. ומסטר שמאלא אינון מצד המשך לא מצד ימין והאורייי וע"ד בגין דלא אשתכללו ואינון פגימין כי מסוד יהי מאר"ת שהיא פגימתה של לבנה באים שמא קדישא לא שריא בהו כשם שנקראים המלאכים בשם א"ל מי"כאל גבריי"אל אוריאל רפאל וכן כלם ודחילו דלהון משמא קדישא כשמשביעים אותם בו פוחדים מהשם ובורחים ואינם מזיקים. ויאמר כי האיש ההולך ערירי בלא בנים שלא נתעסק בפריה ורביה כשיוצא' נשמתו ממנו אינה נכנסת בפרגוד וצריך להביאה בגלגול כי האילן שאינו מצליח עוקרין אותו ממקומו ושותלין אותו במקום אחר ומצליח בסוד ועפר אחר יקח וטח את הבית באשר יבוא במקומו ב"ה בגין דשמא קדישא ישתלים כי מעט את הדמו"ת וצריך לתקן את אשר עותו. ת"ח הני בריין פגימאן אינון מעילא ומתתא שאינם לא מן העליונים בזכותם ובאיכותם ולא מן התחתונים שלא נתלבשו ביסודות. ואלין ברא אלהים לעשות דלא אשתלימו לעילא ותתא מלת לעשות דריש כי משמע שלא נגמר המעשה. ואי תימא הא רוחין אינון אמאי לאו לעילא כלומר בשלמא למטה ניחא שלא נתלבשו אבל למעלה הרי הם רוחות פורחות באויר ויהיו נקראים מן העליונים אלא כיון דלא אשתלימו לתתא בארעא לא אשתלימו לעילא פי' אחר שנבראו להתלבש למטה ולא נתלבשו נמצא קרח מכאן ומכאן. ומתכסיין מעינא דבני נשא כי לא ניתן לעין רשות לראותם וכמ"ש אבא בנימין אלמלא ניתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקים וקיימי לקבלייהו לאבאשא לון שעל ידיהם נענשים בני אדם בחולאים רבים ובעלי הרפואה

מרחיקים זה וכבר באו בתלמוד מעשים רבים יורו על זה כענין רב יצחק בר שמואל בר מרתא דאיקלע להההוא אושפיזא אתיו ליה משחא במנא שף נפקן ליה צמחי באפיה נפק לשוקא חזיתיה ההיא אתתא אמרה זיקא דחמת קא חזינא הכא אמרה ליה מלתא ואתסי וכמו שהביאו בברכות ברבי ישמעאל בן אלישע ג' דברים סח לי סוריאל שר הפנים אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ואל תטול ידיך מיד משלא נטל ידיו ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך מפני שתכסיפת ואמרי לה אסתגלנית של מלאכי חבלה יושבים ומצפים לו לאדם אימתי יבוא אדם לידי אחד מהם וילכד אשר יראה מהם שיש דברים שאין השכל שופטן והמזיקים מזומני' להעניש בהם בני אדם והוא אמרו וקיימי לקבליהו לאבאשא לון והא אוקמוה בתר דאתברו רוחין אתטמרו אינון רוחין בעינא דרחייא בתר רחייא דנוקבי דתהומא רבה לפי שנבראו ערב שבת בין השמשות ובהכנס השבת הם נחבאי' ואינם שולטים עד מוצאי שבת כיון דנפק קדושא דיומא ולא אשתלימו נפקן לעלמא וכו' כי קוו למוצאי שבת שהוא חול אולי יגמר מלאכתם שלא הספיק ע"ש לגמור וכשלא נגמרו כי אין עוד מלאכה כמ"ש ויכל אלהים מלאכתו וכו' נשארו בעולם להזיק ובעא עלמא נטורא מניהו וע"כ תקנו לומר במוצאי שבת שיר של פגעים. דהא כדין כל סטר שמאלא אתער ואשא דגהינם מלהטא ללהט הרשעים שנחו ביום השבת אזלין ומשטטן בעלמא ובעאן לאתלבשא בגופא ולא יכלין כי זאת היא תשוקתם תמיד ולפעמים יכנסו בגופות בני אדם אשר סר צלם מעליהם כי מי אשר צל אלהים על ראשו אין להם רשות להזיקו כעובדא דההיא אתתא דהוה קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא אמר אי מסתייעת זיל עביד אין עוד מלבדו כתיב. ויביא הסוד למה הם בורחים בע"ש ומתחבאים ואמר ת"ח כד אתקדש יומא וכו' סוכת שלום שריא ואתפרישת בעלמא מבואר הוא כי כשזה קם זה נופל כשהרחמים מתעוררים הדין בטל כשיופיע האור החשך בורח. ולא בעינן לצלאה על נטירו בשבת כשם שאנו מתפללים בחול והגן בעדנו ושמור צאתנו ובואנו וכו' לפי שהש"בת שומ"ר ישראל הוא. סוכת שלום אתפרישׂ' על עלמא היא כנסת ישראל שהיא סוכתו של מדת הי"סוד הנקרא שלו"ם הבית. אמאי על ירושלים כלומר בשלמא על ישראל צריכים פרישת הסוכה אבל על ירושלים שהוא הבנין מעצים ואבנים אמאי אלא דא מדורא דההוא סוכה ויתקדש הבית בשורן בו בסוד ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבוד"י. ת"ח בשעתא דישראל מברכים ומזמנים להאי סוכת שלום כדין קדושתא עילאה היא א"ם הבני"ם נחתא ופרישת גדפהא וכו' להשפיע אל סוכת שלום להמצי' נשמות חדשות לבניה השומרים והממתינים זיווגם לע"ש. מ"ט בגין דבה נשמתין שריין הבאות מבי"נה

ומינה נפקין כי היא המוציאה אותם. תו אר"ש ע"ד תנינן שבת דוגמא דעלמא דאתי כי בהיות הי"סוד עם העטרת בחבור א' יחוייב להמשיך השפע מהבי"נה ח"כ יסוד ובינה דבר אחד הם. וההוא תוספת דנשמתא מרזא דזכור פי' מסוד הברי"ת שהיא הבי"נה כי הבינה הוא סוד הי"סוד משם באה נפש יתירה ביום השבת ובההוא תוספת חדאן ואתנשי מניהו כל מלין דחול. סגולה מורגשת בכל עם בני ישראל כי גם אם יהיה הישראלי בימי החול במצוקה וצרה בבוא יום השבת ישכח רישו שנאמר ביום הניח יי' לך מעצבך ומרגזך ולמעלה מהכתוב הזה בזמן הגאולה נאמר ולקחום עמים והביאום אל מקומם והתנחלום בית ישראל על אדמת יי' לעבדים ולשפחות כי אז יהיה לנו מנוחה כיום השבת. בליליא דשבתא בעי בר נש לאטעמא מכלא מכל התבשילין שיבשלו בבית מעט מכל אחד כי ירמוז כי העטרת כלולה מכל הנועם העליון. ובלבד דלא יפגים מיכלא ליומא תבשיל א' צריך שלא יטעום ממנו כדי שישאר שלם לכבוד מדת היום. וסעודת הלילה מיוחסת אליה ואם יהיה לו שני תבשילין לשני הסעודות של יום יותר טוב. וכ"ש אי סליק יתיר ליומא שבשל תבשילין הרבה לענג שבת כדי שיטעום מהם ויניח שני תבשילין לשני הסעודות שלמים ולזעיר בתרי תבשילין סגיא ר"ל לכל הפחות צריך ב' תבשילין ליום ועם סעודת הלילה הם ג' סעודות.

דף מח:

נר של שבת לנשי עמא קדישא אתיהיבת לפי שנמשך הענין בדיבור מציאות השדים ממלת לעשות ובא לדבר בענין פריסת סוכת שלום כנפים על בניה ישראל והדלקת הנ"ר רמז אליה אמר כי מצות הדלקת הנר ביחוד היא מצות נשים כי כבר נתנו טעם חברייא לפי שהיא כבתה נרו של עולם לכן נתיחד הדלקת הנר אליה לתקן את אשר עותה.
אבל רזא דמלה האי סוכת שלום מטרוניתא דעלמא איהי היא העטרת שרו של עולם ונשמתין דההוא בוצינא עילאה בה שריין הבי"נה גם היא נקרא' נר עליון כי העטרת נקרא' נר העולם התחתון וע"ד מטרוניתא בעיא לאדלקא כדי להוציא לפועל מה שבנר העליון שהוא בכח דהא בדוכתהא אתאחדת ועברת עובדא כי לא יצאו הנשמות שבאות מהנר העליון לידי מעשה עד בואם אל אר"ץ נושבת ושם עבדת עובדא.
ואתתא בעיא בחדוה ורעותא דלבא האשה למטה כמו כן צריכה שתזדהר בהדלקת נר שבת דהא יקרא עילאה איהו לה וזכו רב הוא לגרמה למזכי לבנין קדישין דיהון בוצינא דעלמא באוריתא כי בשכר זו תזכה להדליק נרות בישראל מורים הוראות ויהיבת לון אורכא דחיין לבניה.

ת"ח ליליא ויומא ז"כור ושמו"ר כחדא. יחזור לענין ראשון דויכל אלהים ביום השביעי שעם הכלה נשתכלל העולם וכמ"ש רז"ל משל למלך שעשה לו חופה סיידה וכיירה ויירה מה היתה החופה חסרה כלה שתכנס לחופה כך מה היה העולם חסר שב"ת הנה נתבאר כי ז"כור ושמו"ר מדת יום ומדת לילה שניהם כאחד טובים כי לא נשתכלל העולם זה בלא זה והבן.

זכאין אינון ישראל חולקיה דקב"ה עדביה ואחסנתיה למטה בעולם השפל כי הם באו מסוד אד"ם העליון בסוד הצל"ם והדמו"ת עליהו כתיב אשרי העם שככה לו פי' אשרי העם הנבחר מכל העמים ששם י"הוה שהוא הצל"ם והדמו"ת לו ובו נרשם יותר מכל אומה ולשון וכן עולה בכ"ה שם י"הוה במילוי אלפין והוא סוד ישראל אשר בך אתפאר כי שמו מתפאר בהם בישראל וזהו אשרי העם שככה לו שפירושו אשרי העם שם ששם י"הוה נתיחד לו בסוד כי חלק י"הוה עמו חלק יי' ממש יותר מכל אומה ולשון:

ויבן יי' אלהים את הצלע א"ר שמעון כתיב אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה האי קרא גוונין סגיאין אית ביה כמה מיני דרשות דרז"ל בו אבל כפי הנדון מהו אלהים הבין דרכה.

כד"א ויבן יי' אלהים את הצלע הנה מדת המלכות נקראת צלע כי היא צלע מצלעותיו של אדם העליון בסוד ולצלע המשכן י"מה ואמר כי מדת הבינה הננקדת בניקוד אלהים כידוע לבעלי האמת הבין דרכה ר"ל בנתה ביתה של תורה שבע"פ המיוחסת לדרך הרחב הנודע להולכים בה כי על גלויה נתיחס הדרך אליה והנתיב לחכמת אלהים הבלתי נודע. ואמר כי אלהים בנה דרכה ר"ל דרך הה"א האחרונה והוא שהוא הכת"ר הנעלם הנקרא הוא להעלמתו ידע את מקומה מקום הה"א שהיא התפארת הנקראת תור"ה שבכ"תב ולכן יחס לאלהים הבנין והדעת אל הכת"ר הבא אל התפארת כי יש דעת עליון והוא הכתר ויש דעת תחתון והוא התפארת בסוד ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת יי' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות וכו' דעת ותבונה בחד אזלי אמר זה לפי שכבר ביאר למעלה כי מקומו היא הבינה כמ"ש ברוך כבוד יי' ממקומו כבוד יי' דא שכינתא תתאה ממקומו דא שכינתא עילאה על כן אמר דעת ותבונה כחדא אזלי לבנות לה בית יי' אלהים שם מלא לאתקנא לה שתהיה ממוזגת בדין ורחמים.

וע"ד אתקריאת חכמה ואתקריא' בינה כי הכל נכלל בה. וחזר לבאר למה נקראת העטרת בשם צלע ואמר דא אספקלריא דלא נהרא כד"א ובצלעי שמחו ונאספו שכן דרשוהו על ב"ת שבע שהיתה צלע"ו של דו"ד כמ"ש הוא כי אני לצלע נכון כי ראויה היתה בת שבע לדוד משמת ימי בראשית ועל שאכלה פגה היה כואב שנאמר ומכאובי נגדי תמיד.

אשר לקח מן האד"ם דהא מתו"רה שבכ"תב נפקת מבואר הוא.
לאשה לאתקשרא בשלהובא דסטר שמאלא בי השמאל אוחז בה בראשונה דהא אוריתא מסטרא דגבורה אתיהיבת תורה שבע"פ להיות תשוקתה ושלהבת י"ה קשור א"ש של ה"א אל תורה שבכתב.
בגין דלא בעיא לאשתכחא בלחודהא כי אם בחבור תורה שבכתב שישפיע בה ביחוד וכמ"ש רשב"י ע"ה בפ' הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך שאמרה כנס"ת ישראל אעפ"י שהביאני המלך העליון חדריו אינני חפצה אלא בך.
כיון דאתחברת בהדיה הוא יזון לה ויתן לה מה דתצטריך כי כך גזרה חכמתו יתברך שתהיה תיקונה ואורה של לבנה מאת השמש ושלא ישתמשו שני מלכים בכתר אחד היינו דכתיב ואת הארץ והא אוקימנא כבר קדם בתחלת הספר את השמים ואת הארץ וא"ת תיקונא דדכר ונוקבא וא"ת רזא ויי' וכלא חד ומבואר הוא כי האל"ף סוד עולם הזכר והתי"ו סוד עולם הנקבה והו"ו הוא יסוד. ויי' הוא ובית דינו. מכאן אוליפנא מאן דאנסיב ברתיה עד לא תיעול לבעלה אביה ואמה מתקנין לה ויהבין לה מה דתנטריך וכו' כל מנהגם של ישראל תורה ודא נדוניא דהנעלת ליה מבית אביה ואמה כיון דאתחברת בבעלה הוא יזון לה והוא יתן לה מה דבעי' ואזון ואפרנס יתיכי ואעול לותיבי כארח כל ארעא.
ת"ח בקדמית' כתיב ויבן יי' אלהים את הצלע אבא ואמא אתקנו לה וקשיטו לה בכ"ד קישוטין כמנין ויבאה חסר כתיב וי"באה ולבתר ויביאה אל האדם. ואעלה ליה בחמש קלין קול ששון וכו' קול מצהלות חתנים ממשתה לא גרסינן אלא קול אומרים הודו את יי' צבאות ופסוק הוא אז"ל כל הנהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחם עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את יי' צבאות ואם משמחם מה שכרו זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות הרי שנים וקול שופר חזק מאד הרי שלשה וכתיב ויהי קול השופר הולך וכו' הרי ארבעה והאלהים יעננו כקול הרי חמשה הנה כי כן דמו החתו"ן התחתון אל תורה שבכתב עם תורה שבע"פ שהוא החתון העליון סוד החת"ן והכ"לה.
ד"א אלהים הבין דרכה ברתא בבי אמה היא מסתכלת בכל יומא מה דבעיא ברתה לפי הפי' הראשון פירש הבין מלשון בנין מענין ויבן יי' אלהים את הצלע ולפי' הזה מלשון התבוננות והסתכלות כיון דאתחברת בבעלה הוא יהיב לה כל מה דבעיא ויתקן עובדהא הוסיף תיקון מעשיה לרמוז כי לא תעשה המדה הזאת שום מעשה מעצמה בזולת הסכמת החת"ן וכן הדין כי מעשה ידיה לבעלה. והאי קרא ברזין עילאין אתקשר ואמר

זה לפי שהכתוב הזה מתפרש באריך אנפין כמו שיבא באידרא דרשב"י אמר שם אלהים הבין דרכה דא עדן דלתתא דידע זעיר אנפין והוא ידע את מקומה דא עדן דלעילא דידע עתיק יומין סתימא דכלא ושם יתבאר בע"ה. ד"א על חכמתא עילאה אתמר דהא נקודה קדמאה לית מאן דידע בה כלל היא חכ"מת אלהים ויהיה שיעור הכתוב אלהים הבין דרכה מדת הבי"נה הבין דרכה של חכמה כי כל עלול ישכיל את עלתו. והוא ידע את מקומה הוא דא טמירא דכל טמירין סתימא דכל סתימין הוא יתברך עלת כל העלות ידע את מקומה שנאצלה משם ואין זולתו שידע ויגיע לדעת את מקורה בסוד החכמה מאי"ן תמצא כי מלת אין מורה על העדר ההשגה ואמר כי הוא יתב' אפילו בשם אינו נישג ולא נרשם בשום אות בעולם כי הרושם הוא השם יורה על השגת הדבר ההוא הנרשם והנקרא בשם ההוא ועלת כל העלות יתב' שמו והדרו אפילו בשם אינו נישג ולא נרשם בשום אות רק בשם הו"א כי זאת המלה תורה על העדר השם לרוב העלמתו יתברך והוא אמרו דאקרי הוא ולא ידיע בשמא כתיב:

דף מט.

וייצר יי' אלהים את האדם הכא אשתכלל כלא בימינא ובשמאלא וכו' אמר כי בכתוב הזה שקדם לכתוב של ויבן יי' אלהים את הצלע שם נרמז ביצירתי של אדם כי היה כלול מזכר ונקבה בימין ושמאל כי הימין יורה על הזכר והשמאל על הנקבה ונרמז זה בשני הי"ודין שתי יצירות יצר טוב ויצר רע זה מיוחס לימין וזה מיוחס לשמאל. ינתן טעם למה הוצרך לברוא אותו ביצר טוב וביצר רע ואמר ואמאי אלא יצר הטוב ליה לגרמיה כלומר שיתנהג בו האדם בכל ומדותיו כי הלב הוא המנהיג את האדם י"צהר לאתער' לגבי נוקבא ואם לא ברא בו הי"צהר לא היה ומתעורר בשום פנים אל הנקב' ולא יהיה פרה ורבה ולא תוהו בראה לשבת יצרה והכוונ' בזה כי לא נברא יצר הרע רק לצרך גדול בעולם ולישובו לא אל ההטיה אליו ואל תאוותיו הגשמיו' כי ההטיה אליו יחייב המות וזה נודע לרואי השמש כי המעט ממנו ישוב העולם והרב ממנו מחריבו וכמו שהביא הרמב"ם ז"ל בפ' י"א מהחלק השלישי מן הרעות המגיעות אל בני האדם לאחד מהסבות השלשה אם מצד טבע ההויה וההפסד מאשר הוא בעל חומר מהשנויים המתחדשים בו לסבת שנוי יארעו ביסודות שהורבב מהם ולדעת בעלי האמת יהיה זה אחרי שחטא ונטה אל התאוה כי מקודם שחטא היה באיפשרו' שיהיה תמיד בהשואת ההמזגה וחי לעולם כמו שכתבנו למעלה ואם מצד הרעות המגיעות לבני אדם מקצתם אל קצתם בהתגבר קצתם על קצתם כי אלה הרעות יותר נמצאות מרעות המין הראשון כי הם סבת

חרבן ואבדן בני אדם והמדינות כאשר יבאר היא ע"ה ואם מצד מה שיחטא האדם מצד פעולותיו בעצמו ומשחית נפשו בתאוותיו ותשוקותיו אל המותרו' כאשר ביאר בארוכה וע"ד אולת אדם תסלף דרכו אשר יתבאר מזה צורך היצר הרע בעולם אל ישובו והרע המגיע מהנטיה אליו בזולת הצורך והוא אמרו יצר הרע לאתערא לגבי נוקבא לקיום הישוב כי בזולת זה לא יהיה האדם פרה ורבה. וביאר מאי זה מקום נשתלשל הכח ההוא ואמר ומסטר שמאלא אתער תדיר ואין הכוונה כי מצד שמאל הספירות הקדושות הוא בא כי אין שם רק קדושה וטהרה אבל הכחות השמאליות החיצוניות יונקות משם בסוד ויאהב יצחק את עשו ומאלה החיצוניות נפוצו התאוות והדבר הנקרא יצר הרע כי למעלה ח"ו אין יצר הרע בסוד וסור מרע בינה והוא אמרו רזא דמלה מכאן אוליפנא דצפון אתער לגבי נוקבא ואתקשר בהדה אמר כי מצד הנגלה אנו יודעי' הנסתר שהרי למעלה הגבו"רה היא המיוחס' אל הצפו"ן היא המתעורר' ראשונה להשפיע מהא"ש אל העטרת אשר על כן נקראת אש"ה כלומר אש ה'. וכן ובדוגמא הזאת למטה כי זה לעומת זה עשה האלהים ואם אינו ממינו והוא אמרו ות"ח יצר טוב ויצר רע כלומר למטה בגין דאתיהיבת נוקבא ביניהו ואתקשרת בהדיהו ולא מתקשרא עד דיצר הרע אתער לגבה ומתקשרן דא בדא כלומר היצר הרע והאשה כיון דמתקשרן דא בדא כדין אתער יצר טוב דאיהו חדוה להשקיט המיית האש במימיו בסוד אשר בגדיך חמים בהשקיט ארץ מדרום כמו שקדם וכדין אתיהיבת ביניהו לאתזנא ולעשות פרי ודברים אלה נדברים ברשום וברמוז וע"ד וייצר יי' אלהים פי' כי נכתבו שני יודין לרמוז לשתי יצירות ושם מלא יי' אלהים לרמוז על הדין ועל הרחמים כי מהם נאצלו הימין והשמאל אשר הם סבת היצר הרע ויצר הטוב והוא יי' אלהים לגבי יצר הטוב ויצר הרע וכן אמרו בפרשת תזריע וייצר יי' אלהים בתרין י"ודין בתרין יצרין חד לקבל מיא וחד לקבל אשא.

את האדם הא אוקימנא פי' כי מלת א"ת יורה על הנקבה ומלת אדם יורה על הזכר.

אבל דכר ונוקבא כחדא ולא מתפרשן למהוי אנפין באנפין וכו' אמר כי אמנם לפי כוונתנו עתה בכתוב יורה כי היו שניהם דו פרצופין דבוקים זה בזה ועדיין לא נפרדו הנקבה מהזכר לשיהיו פנים אל פנים וזהו וייצר יי' אלהים את האדם שניהם יחד אמנם כשזכר אח"כ ואמר עפר מן האדמה הוא רומז לאומרו לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת כי אז נתקנו פנים אל פנים וקנה הא' שם מחבירו כאשר יבאר בעו"פר ועפ"ר והוא אמרו מה כתיב עפר מן האדמה השתא קיימא לאתקנא ת"ח כד אתתא אתחברת בבעלה כלומר כששבו פנים אל פנים אתקריא' ע"ש כעלה כמא דאקרי אי"ש אש"ה צדי"ק צד"ק איהו עופר ואיהי עפ"ר איהו צבי והיא צביה וכו' כי מקודם לזה היו שניהם נבלעים זה

בזה בשם אדם ולא היו שמותיהם נבדלים ואגב ארחיה יביא סוד אחר והוא כי העטרת מקודם שקמו עובדי השמש והירח היתה נקראת אשרה ביען כל האושר והשפע העליון היה נשפע בה בסוד באשרי כי אשרוני בנות על ידי אש"ר אשר שמנה לחמו ואחר שרבו העובדים לשמש ולירח העבירה התורה השם הזה ממנה כדי שלא יבואו לטעות בשם אשרה ויעבדו לבעל ולאש"רה אשר קראו לשמש בעל ולירח אשרה והוא אמרו כתיב לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי' אלהיך והקשה ואמר וכי לעילא מניה או באתר אחרא מאן שרייה שנראה שמלת אצל הוא האסור אבל ברחוק ממנה מותר אלא הא אוקימנא אשר דא בעלה דאתתא והיא אתקריאת ע"ש בעלה אשרה כמ"ש בשאר התארים איש אשה צדיק צדק וכו' וע"ד כתיב לבעל ולאשרה כי כשקמו עדת העובדים לשמש ולירח וקראו לירח אשר"ה אל זה היתה כוונתם בג"כ כתיב לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח לקבל ההוא אתר דההוא מזבח כלומר כי פי' אצל אין משמעו אצל המזבח בקרוב אבל משמעותו לעומת כלומר שלא תטע אשרה לעבדה לעומת ולנגד המזבח העליון ואפילו בכל מקום דהא מזבח יי' איהו קיימא ע"ד. פי' כי המזבח הנז' היא העומדת על קבלת השפע ולא זולתה ואם נטעת לך אשרה אחרת כב יכול נחלש הכח ההוא ממנה בסוד צור ילדך תשי וע"ד לקבליה לא תטע לך אשרה אחרת להביא האשה הזרה לעומתה ושפחה כי תירש גבירתה.

ת"ח בכל אתר וכו' יבאר הענין בפרט.

ואשרה אתקרי ע"ש בעלה אש"ר כשאר התוארים הנז'.

אי הכי אמאי אתעבר שמא דא כלומר ואם אנו חוששים לקריאת השמות נחוש ג"כ לשאר העבודות שקראום בשם אלהי"ם ויעבירו שם אלהים מן התורה ביען הוא שם משותף בשם אלהים אחרים והוא אמרו אמאי אתעבר שמא דא כלומר ולא זולתו מן השמות המשותפים והשיב ואמר אלא אשרה ע"ש דכתיב באשרי כי אשרוני בנות וכו' התבונן במתק דבריהם ע"ה אמר כי בזאת המדה האחרונה שנקראת אשרה ע"ש שהיא מאושרת מן הבנות העליונות בה נפל הטעות יותר מכל השמות המשותפים וזה לפי שלא אשרוה שאר עמין ליחד אותה עם המשפיע בה אבל הקימו אחרת במקומה והיא השפחה הזרה נמצא א"כ כי לדעתם אינה מאושרת ז"את כי אם האשה הזרה. אמנם כשם אלהים או שאר השמות לא שללום מהיותם נעבדים כי בכל מקום מוקטר מוגש לשמי בם כי שתפו עמו אחרים אמנם במדה הזאת הסירוה מגבירה והקימו אחרת תחתיה.

ולא עוד אלא דכתיב כל מכבדיה הזילוה כי הם היו יודעים כי המדה הזאת מיוחדת לכנסת ישראל ובנפול עמה ביד צר אמרו כי תשש כחה כאחד השרים של מעלה ובעבור זה העבירו זה השם ממנה ובגין דלא יתתקפון אינון דעבדי שאר עמין לומר כי אשרותיהם הם המאושרות ולא יי' פעל כל זאת לעב"דה ולשמ"רה קרינן לה מזבח דאיהו מאדמה דכתיב מזבח אדמה נגזר משם ארם בגין כך עפר מן האדמה כמ"ש עו"פר ועפ"ר ויפח באפיו נשמת חיים מלה אתכלי"ל אמר כן לפי שבפ' נשא בסוד האידרא ביאר הכתוב הזה בדרך כולל ואמר ויפח באפיו נשמת חיים נשמתא דכל חיי דלעילא ותתא תליין מההוא נשמתא ומתקיימן בה ויהי האדם לנפש חיה לעיילא בתיקונין בגוונא דא ולאשלפא לההוא נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין בגין דיהוי ההוא נשמתא משתכחא בכלא ומתפשט' בכלא ולמהוי הוא בלחודוי ומאי דפסיק האי מעלמא כמאן דפסיק נשמתא דא ומחזי דאית נשמת' אחרא בר מהאי ובגין כך ישתצי הוא ודכרניה לדרי דרין כי הכוונה לכלול זעיר אנפין באריך אנפין כאשר יתבאר שם ב"ה. אמנם כנדון שלנו ויפח באפיו בההוא עפ"ר כלומר בעטרת ששבה אפין באפין עם זעיר אנפין ואריך אנפין נפח בה נשמת כל חי בסוד כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי כדמיון הנקבה המתעברת מן הזכר וזה הפי' ידבר בפרט ואותו שבפ' נשוא ידבר בכלל ולכן אמר מלה אתכלילת והבן.

ויהי האדם לנפש חיה השתא אתתקן וקיימא אד"ם לאתתקנא ולמיזן לנפש חי"ה פי' ששבו פנים אל פנים אזי נקרא אד"ם ונזכר בו לשון הויה להיות מתוקן ומזומן לתקן ולהשפיע אל העטרת הנקראת נפש חיה והכוונה בזה כי לא יקרא הנדיב נדיב עד שיזדמן לו העני שיקבל נדבתו כי אז תצא נדיבותו לפועל ובכן יקרא נדיב והוא סוד ויהי האדם לנפש חיה כלומר נקרא ונתקן בשם אדם בעבור נפש חיה.

ויבן יי' אלהים אוף הכי נמי יחזור לענינו הראשון דהא אב"א ואמ"א אתקינו לה עד לא אתת לבעלה להכין אותה ולסעדה כדי שתהיה עזר לבעלה כי בה תושלם המחשבה לצאת לידי מעשה אשריה' ואשרי דבריהם שדמו צורה ליוצרה ואם אין זה ממון זה הנה המשכיל יפשיט הדברים מחומריותם וילבש אותם מחלצות ההשכלה.

את הצלע כד"א שחורה אני ונאוה אספקלריא דלא נהרא. צריך אתה לדעת מ"ש בפ"ד דבתרא המוכר את הבית לא מכר את היציע ואמרו בגמרא תני רב יוסף שלשה שמות יש לו יציע צלע התא ופי' היציע התחתונה אלו לשכות שהיו בנויות חוץ לכותל ב"ה הנה א"כ למדנו כי הצלע נקרא יציע והנה היציע איננו כ"כ באורה כמו העליה ועל סוד זה נקראת העטר' צלע בסוד ולצלע המשכן שכן אמרו ויבן יי' אלהים את הצלע כד"א ולצלע

המשכן הוא שאמר בכאן ויבן יי' אלהים את הצלע כד"א שחורה אני ונאוה אספקלריא דלא נהרא כי על כן נתיחס היופי אל הלבנה שנאמר יפה כלבנה לפי שאורה אינו כ"כ עצום שתכהה את העינים כבהירות השמש והוא סוד אמרה כנס"ת י"שראל שחורה אני ונאוה כי היופי בא לה מצד השחרות כשמכה בו ניצוץ השמש שאם לא היה בה שחרות יעבור ויתפלש האור מעבר אל עבר ולא יתראה אור השמש ולא יורגש כלל כדמיון מראת הזכוכית כי יש מהם מראות מטולאות מבחוץ בעופרת והם מקבלות הצורה ויש מהם בלא טלאי ומתפלשת ועוברת הצורה משם הנה כי סבת היופי הוא השחרות.

אבל אבא ואמא אתקנו לה לאתפייסא בעלה בהדה קשטוה בכ"ד קישוטין וכן אנחנו מקשטים אותה בסוד היחוד בכ"ד אותיות של ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא סוד ושמתי כ"ד כ"ד שמשותיך כ"ד בשחרית כ"ד בערבית.

ויביאה אל האדם מכאן אוליפנא דבעאן אבא ואמא דכלה למיעלה ברשותיה וכן מנהגנו היום הישר להביאה אל בית החתן ושם מברכין ז' ברכות לא כמנהג המגורשי' שהם מברכים ז' ברכות בבית אביה וסמך לזה את בתי נתתי לאיש הזה.

מכאן ואילך בעלה ייתי לגבה הרמז כי צריך התעוררות בקשת הכל"ה תחילה ואח"כ ישפיע החת"ן.

דהא ביתא דילה הוא אעפ"י שהבית היתה של החתן הנה בבואה אל ביתו קנתה ביתה והבית על שמה נקראת והוא צריך לקחת רשות ממנה ולפייסה לבא אליה בסוד ויפגע במקום מלשון אל תפגעי בי בגין דיהי רעותא דילהון כחדא בדלא אניסו והנך רואה כי כך יראה לעין ענין השמש עם הלבנה מעת המולד כאלו הוא מפייס אותה מעט מעט בכל יום אחר יום עד שימלאנה אורה ומזה הדמיון תדין למעלה בשמש והירח העליונים וכל הדברים האלה נדברים מצדנו להישירנו אל התכונות הנאותות לדבקה בו יתברך וללכת בדרכיו שכן גזר שיהיו התחתונים מבקשים לעליונים ושיהיו העליונים נדרשים לבקשת התחתונים כי בזה האופן יהיו מפייסים אלה לאלה ומקבלין דין מן דין. וילן שם כי בא השמש לאחזאה דאסור ליה לבר נש וכו' הביא הכתוב הזה של ויפגע במקום לראיה והשלים לפרשו והסוד כי לא יבא השמש אל גבול המער"ב עד הלילה. ויקח מאבני המקום הכא אוליפנא דאלויהון למלכא ערסי דדהבא וכו' ישבוק דיליה ויבית במה דהיאתקן וכן נראה בדמיון כי בבוא השמש למערב יסתרו ניצוצי אורו ויתגלו ניצוצי אור הלבנה שהם תיקוניה ומזה הדמיון תדין כל אלה הדמויים. ת"ח מה כתיב ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי הא בסימו דמלין וכו' יאמר כי פי' ויאמר האדם אין הרצון שידבר אל לבו אמנם דברים אלה הוא אומר לנקבתו כדי לפייסה לבא אליה

שהוא אומר לה את עצם מעצמי ובשר מבשרי ואיככה אוכל למאוס ולעזוב אותך אחרי שהאור המתנוצץ בך עצם מעצמי כי כל מין ידבק בדומהו וזהו לאחזאה דאינון חד ולא אית פירודא בינייהו בכלא כי כמוהו כמוה ומטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי. השתא שרי לשבחא לה באמרו לז"את יקרא אש"ה וכבר ידעת סוד ז"את יסוד אש"ה דא הוא דלא אשתכח כוותה דא היא יקרא דביתא כי כח והדר השמ"ש העליון נראה מתוכה יותר מכל כוכבי מעלה ואם הם גדולים ממנה הנה היא הנראית לעין רואי והוא סוד רבות בנות עשו חיל הם הבנות המאשרות אותה וא"ת עלית על כלנה וכבר ידעת סוד מלת וא"ת תדבר אלינו. על כן יעזוב איש כלא לאמשכא לה ברחימו אמר שגם אלה הדברים הם ג"כ דברי החתן שמדבר הכתוב בעדה. כיון דאתער לגבה כל מלין אלין שפייסה ופתה אותה בדברים הללו מה כתיב והנחש היה ערום הא אתער יצר הרע לאחדא בה והסוד כי לפתח חט"את רובץ. ולאתערא לגבה מלין אחרנין ענינים אחרים וגעגועים שהיצר הרע מתענג בהם ומי יוכל לפרש הדמויים האלה למעלה כי אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש ומלין לצד עילאה למלל כמו שיאמר בהדיא דא מלה לאחזאה עובדא לבני נשא כגוונא דלעילא. לבתר מה כתיב ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים וכו' קבילת ליה ברעות' כלל אחד אומר לך ממנו תקח להשכיל הדמויים הללו ודוגמתם למעלה והוא זה שאלמלא תשוקת הנח"ש הנושך ברחמה של אילה לא תלד והוא עצמו סבת תשוקתה לבעלה והוא סוד ותקח מפריו ותתן גם לאישה עמה וזהו דהא כדין היא אתערת לגביה בתיאובת' לאתערא ליה רעותא ורחימי כי אזי תעורר המשפיע בה למלאת שאלתה מצד הנחש הנושך והמבקש למלא נפשו כי ירעב והבן זה. דא מלה לאחזאה עובדא לבני נשא כגוונא דלעילא כי ילמדו להיות זיווגם כזיווג עליון כמו שנתבאר והנה בראות רבי אלעזר כי קשה הענין הזה לדמותו למעלה בעולם האצילו' שאין שם לא שטן ולא יצר הרע אמר אי הכי במאי נוקים ליה ליצר הרע לעילא דאחיד בה בנוקב' כי אלה הדברים נופלים היטב בענין האדם הבשרי המתפתה מהיצר הרע אמנם למעלה באיזה אופן יובן הדבר הזה בדרך דמיון והשיבו אביו ואמר לו הא אתערנא יצר טוב ויצר הרע יצר טוב מימינא ויצר רע משמאלא ושמאלא אחיר בנוקבא לאתקשרא בה בגופא וכו' אמר כי כבר התעוררו בענין הזה והעלו כי אחר שנתיחס היצר הטוב אל הימין והיצר הרע אל השמאל לא ימלט מהיות בעולם האצילות ימין ושמאל בדרך השאלה כשם שהושאלו הימין והשמאל ב' היצרים וא"כ איפא בהיות שהשמאל הוא האוחז ראשונה בעטרת בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקנו מאלין אתפרשן לעילא ותתא למטה בקביעות ולמעלה בדרך השאלה. עד

הכא מכאן ולהלאה כו' הרבה טרחתי בכל הספרים הישנים למצוא פשר הדברים האלה ולא מצאתי מנוח לדעתי מפני שנפל הטעות כל הספרים בנוסח המלות האלה כאשר תראה שנפל הטעות בכל ההעתקו' במלות הזרות כי יש ספרים שהעתיקו מכאן ולהלאה מלין בזוטרא דזיפתא לזעירין דטינקין ויש ספרים שהעתיקו דתינקין בתי"ו גם שנויים אחרים רבים מצאנו באלה המלות ושאלתי את פי מלמד"י ויעננני ואמר לי כי הגירסא האמיתית היא מכאן ולהלאה מלין בזוטא דזיפתא לזעירין דינקין לפרשא מלא ופשר הדברים זוטא הוא קערורית הדבר ותחתיתו ועכרירותו כמ"ש ז"ל במגלת קהלת ונרוץ הגלגל אל הדור זו בבל שהוא זוטו של עולם וכן זוטו שלם הוא תחתיתו שלם וזיפתא הוא מלשון זפת וכבר נודע כי שרף הזפת הוא הפחות והסרוח שבכל שרפי האילנות והשחור והנמאס בריחו עד כי כל המזייף שום דבר והוציאו מטהרתו נקרא מזייף ע"ש הזפת והכוונה בזה כי עד הכא הגיעו הדברים ממעשה בראשית וצריך לדבר בהם בדרך סוד בעולם האצילות ומכאן והלאה ידבר בעולם התחתון עולם הטבע המורגש שהוא כדמיון השמרים והפסולת והעכרירית לגבי גבוה ונמסר הרשות והדבור בו אפילו לתינוקות היונקים שדי אמותם בדרך משל לדבר כי הדברים מכאן והלאה מבוארים בעצמם ואין סכנה בהם:

דף נג:

ויגרש את האדם א"ר אלעזר לא ידענא מאן עבד תירוכין למאן. הנה השאלה הזאת כפי הנראה לכאורה כפי הפשט קשת ההבנה וזה כי ידוע הוא כי האל יתברך הוא גירש לאדם כי מי הוא אשר יגרשהו זולתו. ועוד כי לשון מאן עבד תירוכין למאן ענינו ענין ההקדמות המתהפכות וזה לא יפול בשום פנים בין האדם ליוצרו וא"כ איך יאמר לא ידענא מאן עבד תירוכין למאן אמנם תואר השאלה הזאת היא על זה האופן והוא כי כבר נזכר בכתוב גירושיו של אדם הא' בכתוב שלמעלה מזה שנאמר וישלחהו יי' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם והשלוח הזה הם הם גירושיו ולמה הוצרך עוד לכתוב ויגרש את האדם ועוד היה צריך לכתוב וישל יי' מג"ע או ויגרשהו אם היתה הכוונה לזכור גרושו שנגרש בלשון גירושין ולא בלשון שליחות וגם כי מצינו לשון שלוחים בענין גירושין כמו הן ישלח איש את אשתו וא"כ למה הוצרך לכתוב ויגרש את האדם ומפני זה הוכיח רבי אלעזר לומר כי הכתוב הא' של וישלחהו יי' אלהים הוא מדבר למטה באדם הראשון והכתוב השני הכופל הענין מדבר למעלה באדם העליון והיה ראוי א"כ לרמוז בכתוב מי ממדותיו האל יתברך הוא אשר גירש את מי לפי שחסר

בכתוב מי הוא המגורש כילא נזכר בפירוש ואף שכבר נודע מהקבלה כי לא יפול שם גירושין כי אם בעטר' שהיא כנסת ישראל וכת"ש ובפשעכ' שולחה אמכם הנה עכ"ז גם בבחינת כל המדו' יפול שם זה כפי קבלתם והשפעת' זו לזו ולפי זה לא נדע עד היכן הגיע פגימתו של אדם למעל כדאיתא בשאלת רבי אלעזר לר"ש אביו שתיקון ס"ט בארוכ' עיין שם אר"א לא ידענא מאן עבד תירוכין למאן כלומר מהמדות אי קב"ה אי לא כלומר עלת העלת ששם הגיע הפגם כפי שנזכר בתיקונים כי הגיע עד האין אי לא כלומר או אם לא נפל השלוח בעבור הפגם רק במדות וזה וזה לא נרמז בכתוב כי יחסר המגרש בכתוב וא"כ במאי נוקים למעלה במדות שגירש זה את זו והבן עתה תוכן השאלה על נכון כי זהו כוונתו בהתחיל השאלה בהקדמה מתהפכת באמרו מאן עבד תירוכין למאן כלומר במדות ולא היפך ההקדמה לומר אי קב"ה עבד תירוכין לאדם או להפך והבן.

והשיב אבל מלה אתהפך ויגרש את דייקא ומאן גירש א"ת האדם ודאי גירש א"ת אמר כי בכתוב עצמו נרמז מי גירש במדו' את מי במלת א"ת וזה כי כבר נודע מדרך הקבלה כי העטרת נקראת א"ת מטעמים רבים ואחת מהנה לפי שהיא צורת כל האלפא ביתא מאל"ף ועד תי"ו בסוד אני ראשון ואני אחרון וא"כ בכתוב רמוז כי היא המגורשת מהא"דם העליון ובסוד ובפשעכם שולחה אמכם. ומ"ש מלה אתהפך לא לבד כיוון שהכתוב מסורס שהוא כאילו כתב ויגרש האדם את אמנם כיוון ג"כ כי ענין שני כתובים של וישלחהו יי' אלהים ושל ויגרש את האדם סדרם מהופך כי הכתוב המאוחר הוא היה ראוי להקדים והקודם הוא המאוחר וזה לפי שקבלה בידינו כי לא יעשה פועל מה למטה בתחתונים עד שיהיה רישומו קודם למעלה על דרך יפקוד יי' על צבא המרום וא"כ ענין הכתובים כן ראוי שיובנו ויגרש את ומי הוא שגירש את האד"ם ודאי ובג"כ כתיב וישלחהו יי' אלהים מג"ע כי כשעשה פגם למעלה שולח למטה ודוק ותשכח בלשון המאמר.

וישכן איהו אשרי לון באתר דא דאיהו גרים אמר זה לפי שארז"ל מכאן שהכרובים קדמו לכל מעשה בראשי' שנאמר וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים שהם המלאכים כמו שהביאו ראיה מהכתוב היא החיה אשר ראיתי ואדע כי כרובים המה והמלאכים נבראו ביום ב' וא"כ למה יזכור עתה אתר הגירושין שכונת הכרובים ולהם החרב המתהפכת אשר מפני זה פירש רש"י ז"ל הכרובים אלו מלאכי חבלה ולא קראם בשם מלאכים סתם. ור"א אלעזר יסבור כי פי' הכתוב כי הכרובים כבר נבראו מקדם לג"ע כמו שאומרים רז"ל ועתה שחטא אדם וגורש מג"ע השכינם שם בשביל אדם לשמור את דרך עץ החיים שלא יכנס לג"ע כי הוא גרם להשכינם שם. ואחר שפי' ענין הכתובים חזר לבאר מהו המובן

מהגירושין הללו הנזכרים למעלה כי הדברים נאמרים בדרך השאלה וכי ענין הגירושין הוא סתימת הצנורות והנתיבות מהשפיע למטה ובהמשיך הדין לעולם והוא אמרו סתים אורחין ושבילין ואשרי דינין על עלמא ואמשיך לווטין מההוא יומא ולהלאה כי זהו סוד מה שאומרים בגירושי אשת חיל ושפחה כי תירש גברתה ועבד כי ימלוך והדומה לזה בהתגבר הדין על הרחמים והבן זה מאד:

ואת להט החרב המתהפכת כל אינון דשריין בקוזפי דינין על עלמא פי' שהשכין שם ממונין בעלי קלע הקולעים דינין ועונשין בעולם לסבות חטאות ועונות בני אדם והם מיוחסים ללהט החרב כשהיא מלהטת כאלו יורקת חיצים ממנה כן אלה הממונים זורקים הדין בעולם כמו הקולע האבנים בקלע וע"ז אמרה אביגיל ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע כי תמסר נפשו ביד הקולעים הללו דמתהפכין לגוונין סגיאין בגין לאתפרעא מעלמא כפי מעשי בני אדם הם מתהפכים בעונש הראוי להם.

לזמנין גוברין לזמנין נשין כנוי אל הרחמים והדין כלומר לפעמים מענישין אבל ברחמים ולפעמים בדין גמור. לזמנין אשא מלהטאו כאשר יבאר בהדיא על ראש רשעים תחול. לזמנין רוחין כשבאים בשליחות לבני אדם ע"ד ורוח על פני יחלוף תסמר סערת בשרי. דלא אית מאן דקאים בהו כי יתהפכו כפי שליחותם.

וכל דא לשמור את דרך עץ החיים הכתוב נדרש על אדם הראשון שהשכינם האל יתברך שם כדי שלא יכנס לג"ע ונדרש ג"כ על בני העולם כי עשה האלהים אלה הממונים על העונשים ליסר בני אדם בהם שלא יוסיפו לחטוא.

החרב דא חרב ליי' כד"א חרב ליי' מלאה דם המדה הזאת כשמתמלאת בדין נקראת חרב נוקמת נקם ברי"ת.

א"ר יהודה להט החרב אפילו כל אינון קסטירין דלתתא דמתהפכין מדיוקנא לדיוקנא וכו' כי יש ממונים עליונים בעלי דין ותחתיהם אחרים למטה מהם ועושים מעשים העליונים ומתהפכים כמוהם לכמה גוונים וכלם נקראים להט החרב להעניש בהם החטאים בנפשותם העוברים על מצות בוראם. וכבר זכרנו למעלה כי כמעשה הרקיע כן מעשה גן עדן למטה בארץ כי יש ג"ע למעלה ויש כנגדו ג"ע למטה וכרובים למעלה נקראים שומרי הפתח וכן למטה וחרב המתהפכ' למעלה וכן למטה וכבר העידו שנשרפו כמה פעמים אנשים שרצו לעבור לשם בברק להט החרב.

ת"ח כיון דחב אדם אמשיך עליה כמה זיינין בישין וכו' יבאר כי בהיות האדם בצלם אלהים עליון כל הבריות היו יראים ממנו ואפילו הרוחניים כמו שבקשו מלאכי השרת לומר לפניו שירה ובסור צל"ו מעליו בעבור נטייתו למטה הנה הוא מזומן לעונשים

המסורים לבעל הדין ושב הוא מתירא מהפחות שבבריות. והראיה מאדם כמו שיתבאר את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירום אנכי ואחבא וכן בענין שלמה שהיה מושל אפילו ברוחין ושדין כמו שנתבאר בענין אשמדאי ואחר שנטה אל תענוגי העולם היה מתירא מפח"ד בלילות ומבואר הוא בלשון המאמר. ועוד יביא ענין הרוח רעה השורה על האדם במותו גם בחייו בידים העסקניות וכמה צריך האדם ליזהר מגשת אל הטומאה כי היא מחלק הנחש ומבואר הוא:

דף נד.

והאדם ידע את חוה אשתו רבי אבא פתח מי יודע רוח בני האדם וכו' האי קרא כמה גוונין אית ביה רבו כמו רבו הפירושים בו.
והכי אינון כל מלוי דאוריתא כמ"ש אז ראה ויספרה כספיר הזה שנראים בו גוונים הרבה. וכל אוריתא בשבעין אנפין. כבר ידעת כי התורה היא צורת האד"ם העליון יתברך שהוא סוד ע"ץ החיים המתיחס למדת התפארת שהוא סוד הקו האמצעי שהוא סוד הו"ו שבשם המיוחד שבו נקשרים כל הספירות לפי שהוא עולה עד הכתר ויורד עד המלכות וכלם מתאחדות בו כדמיון האי"לן אשר הענפים נאחזים בגופו וממנו מתפרנסים וכבר ידעת כי בסוד הו"ו שהוא התפארת הנקרא תור"ה שבכת"ב הוא סוד השם כלו י"הוה יתבר' כי הוא עולה לשבעי' וכמ"ש בבהיר בסוד ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים וכי מה שבח יש בשבעים תמרים והלא באחת מהמקומות יש אלף שזכו לדוגמתם ושבעים תמרים מה טעם אלא שקבלו עליהם המצות ומאי ושבעים תמרים מלמד שע' קומות יש לו להב"ה ושואבים מי"ב וכו' ולא עוד אלא שיש בתמרים ע' מינים ולא היו דומים זה לזה וטעם זה אינו דומה לזה. ואמרו שם הא אמרת ע' קומות וקא אמרינן ע"ב אלא ע"א הם וישראל ע"ב אך אינם בכלל. הנך רואה שכוונתם לומר כי השם המיוחד יתברך עולה למספר ע"ב עד"ז י' י"ה י"הו י"הוה יתברך שמו יתעלה שמו וששבעים הם קומותיו הם ענפים ענפי האילן הקדוש המתפשטים ממנו כלולים בסוד הו"ו כי כך עולה ו"ו ששה פעמים כפול עצמו בעצמו ע"ב נמצא שהתור"ה שבכת"ב הרמוזה באות הו"ו שבשם המיוחד היא צורת אדם העליון וענפיה המשתרגים ממנה הם ע' וזהו סוד ע' פנים לתורה וסוד כל התורה כלה שמותיו של הב"ה כי שמותיו של הב"ה הם ע"ב וכבר ידעת מ"ש רזל במדרש תהלים יי' יתן אומר המבשרות צבאו רב הדיבור היה יוצא ומתחלק לשבעה קולות והשבעה קולות לשבעים ר' יהושע ב"ל אומר כאדם המכה בסדן וניצוצות יוצאות לכאן ולכאן הפטיש אין כחו אלא א' ומפוצץ הסלע לכמה שברים כך

הקול שנתנה בו התורה היה מתפוצץ לניצוצות הרבה הנה נתבאר כי כל מלה ומלה שבתורה מתפוצצת לצבא רב הוא שאמר ר' אבא והכי הוא בכל מלה ומלה דאוריתא וכל דנפיק מכל מלה ומלה כמה גוונין אתפרשן מניה. והקדים זה להודיע כי בכתוב הזה שפתח יש בו מהקושי מה שלא יעלם באמרו מי יודע רוח בני האדם וכו' כי מי לא ידע בכל אלה עד שפירשו בו כמה מיני גוונים אמנם מה שנראה לו בפי' הכתוב לפי הנדון שלפנינו יתפרש על כי יש כח ורשות ביד האדם להעלות את נפשו ואת נפש בניו היוצאים מחלציו במעלת קדושים וטהורים מאירים ומזהירים כזוהר הרקיע בארח החיים למעלה למשכיל ולמען סור משאול מטה או להפך להוריד נפשו ונפש יוצאי חלציו אל מדרגת הבהמה היורדת למטה לארץ וזה יובן בשעת תשמיש מטתו עם אשתו ובשעת יודעו אותה וכאלו אמר מי יודע כי כאשר ידע האדם את אשתו שיש בכחו ובמחשבתו להמשיך לזרעו רוח בני האדם העולה למעלה בלא ספק או להפך להמשיך על זרעו רוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ בודאי ויביא ראיה מאדם הראשון ואמר אדם אתדבק בההוא רוח מסאבא כשהיו רוחות באות ונזקקות לו.

ואתתיה אתדבקת ביה בקדמיתא קודם שידע את חוה אשתו כבר בא נחש עליה.

ונטלת וקבילת ההוא זוהמא ומניה אוליד בר. סברת ר' אבא כי לא נתערב זוהמתו של נחש בזרעו של אדם אלא שכל א' וא' עשה פרי בפני עצמו זוהמת נחש לבד והוא קין הבכור וזרע אדם לחוד אחר ששב בתשובה והוא דעת ר' אליעזר הגדול בפרקיו שכתב והאדם ידע את חוה אשתו מה ידע ידע שהיתה מעוברת מנחש ודייק זה מהכתוב עצמו שהי"ל וידע אדם את חוה אשתו ואמר והאדם ידע את ירמוז שידע את אשר עשה הנחש כבר עם חוה אשתו. ור' אלעזר סובר כי הוא מן הנמנע שמזוהמת הנחש יתגלם ממנו גוף בזולת זרע אדם כמו שנתבאר למעלה והוא אמרו ר' אלעזר אמר בשעתא דאטיל ההוא נחש בחוה קבילת ליה וכד אשתמשא עמיה דאדם אולידת תרין בנין שהיו תאומים בבטנה חד מההוא סטר וחד מסטרא דאדם והוה דמי קין בדיוקנא דלעילא מכח זוהמת הנחש הרוחני ובדיוקנא דלתתא מזרע אדם.

ובגין דאתא מסטרא דמלאך המות קטיל לאחוי והוא סוד הרשע מכתיר את הצדיק והבן זה.

אמר ר' יוסי קינא דמדורין בישין יאמר כי לכך נקרא שמו קין להיותו עתיד להיות קן למדורין בישין לא כמו שחשבה חוה באמרה קניתי איש את יי' לפי שראתה אותו רוחני וששמא גרים.

לבתר איתיאו קרבנא דא אקריב מסטרא דיליה וכו' רז"ל קבלו שהיה קרבנו זרע פשתן ושמו סימן לדבר סופי אותיות של קרב"ן לזכרון שהיה פשת"ן. ובפ' ר' אליעזר הביאו א"ר יהושע בן קרחה אמר הב"ה לא יתערבו מנחתקין ומנחת הבל לעולם אפי' בארג בגד יראה שקבלו שהיה פשתן לפי שקרבנו של הבל היה מצמר שנאמר והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ולפי' אסרה התורה שני דברים הללו ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך יתבאר מזה כי הפשתן שרשו מסטרא דשמאלא לפי' הגוף מתהנה ממנו. והצמר מסטרא דימינא על כן נתיחס השער העליון לעמר נקי גם כפור החטאים שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו לא ללובן הפשתן ואם הוא לבן ממנו כבר ידעת כי יש לבן בהרת עזה כשלג ואשריהם ואשרי דבריהם שיחסו לה העזות בסיד ההיכל כמ"ש ושניה לה כסיד ההיכל והם מראות הנגעים כי יש לבן טהור ויש לכן טמא ולשון זהורית תוכיח הכוונה בזה כי כל א' הקריב קרבנו ממקום המשכתו דא מסטרא דיליה ודא מסטרא דיליה הה"ד ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה והבל הביא גם הוא והוא שרמז הרמב"ן ז"ל בסודותיו שכתב הבינו האנשים האלה סוד הקרבנות והמנחות וגם כי הוא כוון לחסום פה המבהילים האומרים בטעם הקרבנות שלא נצטוו ישראל עליהם על הכוונה הראשונה הנה ג"כ בכלל דבריו ירמוז כי כל א' מהם קין והבל היו יודעים כי הקרבנות רצויים למעלה אמנם כל א' מהם היה לו מחשבה נבדלת מזולתו כי קין דעתו להביא חול בגבול הקדש שנאמר בו ויבא קין מפרי האדמה ופרי האדמה הם רגליה היורדות מות ולא אמר ויבא קין מפרי העץ שאילו הביא מפרי הע"ץ מנחה ליי' היתה מנחתו מנחת בכורים ליי' והיה מתקבל קרבנו והבן זה אמנם הביא זרע פשתן שהוא מצד סטרא דשמאלא ורצה להביא חול בקדש ואל זה כוונו רז"ל באמרם מפרי האדמה מן הפסולת ואמר. משל לאריס רע שהיה אוכל את הבכורות ומכבד המלך בסייפות ואי איפשר לפרש מפרי האדמה על הסולת הראוי למנחות כי הסלת לא יקרא פרי ע"כ קבלו ע"ה שהיה זרע פשתן שהוא מצד שמאל אמנם הבל הביא מבכורות צאנו ומחלביהן כי הוא הראוי לגבוה כאשר יתבאר בסוד הקרבנות הוא שאמר בכאן דא אקריב מסטרא דיליה ודא אקריב מסטרא דיליה:

ר"ש אמר ויהי מקץ ימים דא הוא קץ כל בשר וכו' צריך אתה לדעת להבין דברי רבי שמעון כי מלת קץ יאמר ענינה על הראש והסוף על הראש כמו מקץ שבע שנים תעשה שמטה כמו שכתב הרא"בע ז"ל וגם כי הרמב"ן ז"ל כתב ז"ל וכן אמרו המדקדקים כי הראש והסוף יקראו קצה שכל דבר יש לו שני קצוות כענין שכתוב מן הקצה אל הקצה על שני קצותיו ואין דבריהם נכונים אצלי ושם הוכיח כי הכתוב מדבר בשמטת כספים

ושמטת כספים היה בסוף השבע הנה עכ"ז לא ימלט מהיות תחלה להשמטת קרקעות ולשלוח עבדים כאשר כתב הרד"ק ז"ל ומצינו כתוב מקץ שבע שנים תשלחו איש את עבדו דירמיה ושלוח עבדים היה בתחלת שבע ונאמר בו מקץ הנה נתבאר כי מלת חץ יאמר על הראש כשם שיאמר על הסוף והוא דעת בעלי הזוהר שאומרים אית קץ ואית קץ כלומר יש קץ שמשמעותו התחלה וראשית ויש קץ שמשמעותו תכלית וסוף ואחרית כל דבר והנה הם ע"ה מיחסים הקץ שמשמעותו התחלה וראשית אל הימין שהוא סוד יום ראשון והחץ שמשמעותו אחרית וסוף הם מיחסים אל השמאל ביען משם נמשך כח קץ כל בשר שהוא מלאך המות שנברא ביום שני וזה נקרא קץ הימים המורה על קץ זמניי התלוי בימים שהוא בעל תכלית וכליון חרוץ וקצוב הוא שאמר דוד לכל תכלה ראיתי קץ ופי' הכתוב אצלי לכל דבר הנכסף מלשון נכספה וגם כלתה נפשי ראיתי קץ כלומר התחלה וסוף כי קץ ישמש על שניהם אמנם מצותך רחבה מאד שאין לה ראשית וסוף ותכלי"ת כמו שאתה בלתי בעל התחלה ותכלית כן מצותך שהיא התורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וזו כוונת רשב"י שאמר ודאי ויהי מקץ ימים ויבא קין דא הוא קץ כל בשר ומאן איהו דא מלאך המות וקין מההוא קץ ימים אייתי קרבניה דייקא דקאמר מקץ ימים ולא אמר קץ ימי"ן כי קץ ימים מורה קצב הזמניי התלוי בימים ובכלות הימים יכלה גם הוא אמנם קץ ימין יורה על התחלה תמידית בלא הפסק ובלי קצבה והקץ התלוי בזמן הוא מתיחס אל העולם הזה והקץ הימני יתיחס אל העולם הבא התמידי והוא סוד אמרם בענין העולם הבא עולם שכלו טוב עולם שכלו ארוך שהכוונה בזה שאין לו קצבה כי כל דבר שיש בו טוב ורע יחוייב היותו בעל קצבה כי בכלות הטוב יבא הרע או להפך אמנם בהיות כלו טוב אין לו קצבה כי לא יגביל הטוב אלא הרע ולא יגביל הרע אלא הטוב כי הטוב מבחין את הרע והרע מבחין את הטוב והעולם הבא כלו טוב שאין מי שיגבלהו הפכו וכן אמרו עולם שכלו ארוך ירצו בו שאורך חלקו כאורך כלו שאלו ידומה ויעלה על הדעת שיש לו התחלה המחייבת סוף וקץ כשהיית מגיע לסוף היה נשאר מן הסוף המדומה בחלקו והלאה כאורך שיש מההתחלה עד הסוף ההוא המדומה וכן בסוף השני עד אין סוף באופן שההתחלה היא סוף והסוף התחלה כדוגמת הכדור המתגלגל מראשו לסופו ומסופו לראשו וזהו עולם שכלו ארוך כלו' כי כשתגיע לגבול שתאמר שהוא כלו הנה הוא כאורך התחלתו וזאת ההקדמה מיוסדת על התמונה הכדוריית כי היא הטבעית ויביא ראיה מענין דניאל שנאמר לו ואתה לך לקץ והוא נסתפק לאיזה קץ הובטח לקץ הזמניי התלוי בימים או לקץ התמידי בהתחלה

והשיבוהו ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין התבונן כי זכר לשון עמידה וקיום בקץ הימין שהוא התחלה מתמדת:

ויבא קין מפרי האדמה כד"א ומפרי העץ יבאר כי כל כ"כ אמרו מפרי האדמה כאומרו מפרי העץ והכוונה לדמות חטאו לחטא אביו כי במה שקצץ אביו קצץ הוא במקום הנקרא פר"י שנאמר ותקח מפריו ותתן גם לאישה וכבר נתבאר זה. א"ר אלעזר מפרי האדמה כד"א מפרי מעלליהם יאכלו דכתיב אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו וסמיך ליה אוי לרשע רע וכו' זאת היא הגירסא האמתית. והנה כל יודע ספר עמד לא ענה דבר בביאור דברי ר' אלעזר אלה כי יראה מדבריו שהוא מפרש פרי מעלליהם על הרשעים שכן כתב פרי מעלליהם דא מלאך המות יאכלו דאתמשך עליהו וזה אי איפשר לפרשו על הצדיק וקשה מאד שהכתוב מדבר בשבחו של צדיק שכן כתיב אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו שפירושם כי פרי מעלליהם של כל צדיק וצדיק יאכלו שכן דרך הכתובים לדבר פעם בלשון יחיד ופעם בלשון רבים והכתוב כלו מדבר בצדיק והסמוך לו מדבר ברשע כי גמול ידיו יעשה לו וא"כ איככה ידרוש רבי אלעזר כי פרי מעלליהם ידבר בתגמול הרשעים על יד מלאך המות. האמנה כי חזרתי בכל המקרא וראיתי כי בכל מקום שנזכר בכתוב לשון מעלל או עלילה הוא ענין גלגול דברים ועקושים כמו ושם לה עלילות דברים מפני רוע מעלליך אשר עזבתני ממעלליהם ומדרכם הקשה וידעו אותה ויתעללו בה ולא שבו ממעלליה' השחיתו התעיבו עלילה ויכעיסו במעלליהם הסירו רוע מעלליכ' וכן כל ענין מעלל או עלילה הנזכר בכתובים בכל המקרא איש לא נעדר מהיות משמעותו ענין גלגול דברים ועקושים ונתפשט הענין הזה כ"כ עד שייחס הכתוב לאל יתברך העלילה כשהוא מתנהג עם הבריות כדרכם וכעלילותם על דרך גם אני אבחר בתעלוליהם ומגורות' אביא להם ומזה הודיעו בעמים עלילותיו כי פירושו שמתגלגל עם הבריות כדרכם וכעלילותם להענישם ונקרא נורא עלילה על בני אדם ודרז"ל בעלילה באת על אדם הראשון וכו' ונתבאר א"כ שבכל מקום שנז' לשון מעלל אין כוונתו על יושר המעשה רק על ענין עיקוש וגלגול ולפי שרבי אלעזר הוקשה לו היאך יזכור הכתוב לשון מעלל בענין שבח הצדיק וכמ"ש ז"ל אמרו צדיק כי טוב כשאתה זוכר את הצדיק הזכירהו לטובה ע"ד זכר צדיק לברכה וא"כ היאך יזכור בשבחו מעלל והיה ראוי לכתוב כי פרי מעשיהם יאכלו ולא פרי מעלליהם שהוא ענין גנאי לזה הוכרח לבאר כי פרי מעלליהם יאכלו יחזור למאי דסמיך ליה ושיעור הכתוב אמרו צדיק כי טוב כי כל טוב העולם אליו יאות כי פרי מעלליהם של רשעי' יאכלו דא מלאך המות דאתמש' עליהו ואתדבק בהו לקטלא לון ולסאבא לון ואמר כי כן הענין

בקין כי הביא מסטרא דיליה שהוא פרי האדמה ולשם היתה כוונת קרבנו. והבל גם הוא לאסגאה סטרא עילאה דאתיא מסטרא דקדושה. צריך אתה לדעת כי סוד הקרבן הוא לקרב הכחות ולקשרם אחת אל אחת ולהמשיכם אל מקודם כי בזה תמתק מדת הדין וזהו סוד את קרבני לחמי לאישי שפירושו לאנשי או לאיש. המזבח כי הכל כוונה אחת ואמר להקריב ולא כתב לקרב כי הכוונה להקריב ולקשר האישים אל מקורם בסוד סמכוני באשישות והבן. ואמר לי לשמי שלא יהיה נקרב הקרבן לאישים מופלג כי אם לשם יי' שאם תהיה ההקרבה לאישים בלא שם יי' הנה הזובח ההוא נקרא זובח לאלהים וזהו סוד אש"ה ליי' להקריב מדת הדין לשם יי' יתברך והנה קין קצץ בהביאו מפר"י האדמה לבדה והבן. אמנם הבל הביא גם הו"א כלומר לרבות גם הוא כי עלה וחבר את האהל אל מקורו והוא אמרו לאסגאה סטרא עילאה דאתיא מסטרא דקדושה כי הוא העיקר בקרבן להקריב מדת הדין אל מקורו אש"ה ליי' ובג"כ וישע יי' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה כי לא הביא ג"כ הו"א והבן אבל הפריד והביא החול שהוא פר"י האדמ"ה וקצץ. וע"ד ויחר לקין מאד ויפלו פניו ביאר שמרה לו על שראה שנפלו פניו למעלה שהיה פונה אליהם והוא ע"ד משז"ל כשם שנפרעים מן העובד כך נפרעים מן הנעבד והוא סוד אפקוה למטט"רון ומחיוה ס' פולסי דנורא לפי שטעה בו אלישע אחר ושיעור הכתוב ויפלו פניו ויחר לקין מאד ובג"כ כתיב ויהי בהיותם בשדה יבאר כי כמעשהו למטה בתאומתו של הבל כך מעשהו למעלה בשד"ה של תפוחים דא אתתא ומבואר הוא:

הלא אם תטיב שאת כמה דאתמר כמו שביאר למעלה ביתר שאת דהא בוכרא שבחא אית ליה. אבל שאת כדאמר ר' אבא שפירשו מלשון עליה בכתוב מי יודע רוח בני האדם העולה וזהו תסתלק לעילא ולא תחות לתתא. א"ר יוסי האי מלה השתא אתמר ויאות הוא על מה שפי' ר' אבא הוא אומר שמעולם לא נשמע הפי' ההוא ודבר חדש הוא שחידש ר' אבא. אבל הכי שמענא שאת יסלק מינך וישבוק לך אתדבקותא דא דרוח מסאבא אמר כי שאת הוא מלשון סליחה וכפרה כמו ונשאתי לכל המקום בעבורם ובעבור כי מצאנו הפך זה בכתוב כמו ונשא עונו שהוא הפך הסליחה ע"כ ביאר באיזה אופן משמע שאת לשון סליחה ושלשון נשיאות לא יזוז ממשמעותו ואמר כי בהרים משא העון מעל החוטא ישאר החוטא סלוח ומכופר כענין והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים כמ"ש רש"י ז"ל אהרן נושא את משא העון נמצא מסולק העון מעל הקדשים הוא שאמר ר' יוסי שאת יסלק מינך וישבוק לך כלומר ירים משא העון מעליך ותשאר סלוח. ואי לאו לפתח חטאת רובץ מאי לפתח דא דינא עילאה דאיהו

פתחא דכלא פי' שהיא פתח לשכר ולעונש כי הכל יוצא מהפתח ההוא וכמו שהיא פתח לעונשים כך היא פתח לרחמים שנאמר פתחו לי שערי צד"ק ת"ח בשעתא דקטל קין להכל אחוי לא הוה ידע הוא מ"ש רז"ל בקול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה אמר ר' יהודה בריה דר' חייא מלמד שעשה קין בהבל אחיו פצועות פצועות חבורות חבורות שלא היה יודע מהיכן הנשמה יוצאה עד שהגיע אל צוארו ודייק זה מאמרו קול דמי אחיך שהוציא דמים רבים מכמה מקומות. בה שעתא לייט ליה קב"ה הגם כי ארז"ל שנתקלל בשלשה קללות האמורים בכתוב ארור אתה מן האדמה וכו' לא תוסף תת כחה לך הגדולה שבכלן נע ונד תהיה בארץ לדעת רבי יצחק ולא כמו שפירשו קצת המפרשים שנתחייבה קללת נע ונד מקללת לא תוסף תת כחה לך כי תמיד ילך נע ונד בארץ לבקש מקום שתתן כחה לו הוא שאמר והוא אזיל לכל סטרא דעלמא ולא הוה אשכח אתר דמקבל ליה שהיה מתגרש ממקום אל מקום והיה גולה כדין הרוצח. עד דאטפח על רישיה כי זה יורה שנתחרט ושב בתשובה שלימה. וקבילת ליה במדורא דלתתא כאשר יבאר בהדיא בהן גרשת אותי מעל פני האדמה גורש אבל לתתא לא ורבי יוסי סובר שאחר שעשה תשובה היה מתהלך בארץ לארכה ולרחבה בלא פחד שנאמר וישם יי' לקין אות ולמה יצטרך אות בבואו אל ארץ מאפיליה כי האות לא תועיל רק בארץ נושבת מחיות רעות. ורבי יצחק סובר כי גם שם בחלק הנקרא ארקא היה צריך שמירה מן המזיקין וכמו שנתב' הכתוב ההוא למעלה בפ' יאבדו מתחות שמיא אלה אמרו כי שם הוא מדורת השדים ושם שני ממונים עפרי"רא וקסטי"מון הוא שאמר רבי יצחק וכל אינון דדיירין תמן עליהון כתיב יאבדו מארעא ומתחות שמיא אלה ותמן שוי מדוריה וכו' ואמר ר' יצחק מההוא שעתא דקטל קין להבל אתפרש אדם מאתתיה וכו' ולא תקשי לך אם הדבר קשה כפי הציור הטבעי שיתהוה מזרע האדם צורה רוחנית בלא גולם שהוא איפשרי. דהא בר נש כד איהו בחלמיה אתיין רוחין נוקבין וכו' אמת הענין מפאת השכל וזה כי כבר ידעת כמה הזהירו רז"ל על האדם שלא יסתכל בדבר עבירה ביום כדי שלא יבא לידי הרהור בלילה וכוונתם לומר כי גם כי המחשבה פועלת באדם הנה לא תספיק המחשבה או ההרהור להוציא כלי למעשהו אם לא בהמצ' שם עם המחשבה מניע במעשה להוציא מן הכח אל הפועל המחשבה ההיא וא"כ בהיות שאנו רואים בעינינו כי הישן והחולם תנועותיו נחים ומתים ועכ"ז פעולותיהם כבהקיץ לא ימנע מהיות ומהמצא שם מניע חיצוני אחר יעוררהו אל התנועה ההיא והוא המוציאה אל הפועל אחר אשר במחשבתו ובהרהור לבבו אדוק בדבר ההוא והוא כח ממונה על הפועל ההוא כי לא על ריק יוציא זרעו בחלומו אם לא שיזדמן שם הממונה ההוא

המעורר התנועה ההיא והכח ההוא יתצייר לעיניו בדמיון האשה אשר חשק שהיא נחקקת במחשבתו ושניהם הרהור והמניע יוציאו הדבר לפועל והוא אמרו ולא תקשי לך דהא בר נש כד איהו בחלמיה כלומ' שהוא כמת ועכ"ז עושה מעשהו כבהקיץ ואי איפשר זה אם לא דאתיין רוחין נוקבין וחייכאן עמיה כלומר מתעסקות ומשחקות עמו כדרך שהאשה מצחקת עם בעלה לעוררו אל התאוה שאם לא כן לא תספיק המחשבה לבדה בזולת מניע מבחוץ וזה דבר שאין ספק בו. ואם האמת כי הרוחות או השדות האלה לא יקחו מהזרע ההוא מאומה הנה יקחו ממנו הכח הנפשיי הנמצא בו בטבע ויתהוה ממנו שדה או שדות כפי תגבור' המחשבה והוא אמרו ומתחממן עמיה ולא אמר ונטלין מניה זרעא. ואלין אקרון נגעי בני האדם שהם כלי משחיתו כי מפרי פ"י אי"ש ישבע בחרפה. ולא מתהפכן אלא לדיוקני בני נשא אמר זה לפי שהשדים נדמים לשעירים ולחתולים וזולתם מתהפכים לתמונות הרבה כשהם נראים לבני אדם אמנם הכת הזה המתהוים מקרה לילה אינם מתהפכים כשנראים לאדם כי אם בצורת אנשים או נשים ולית בהון שער ברישא אבל ראשם חלק אמר זה לפי שיש בהם בעלי שער כי על כן נקראו שעירים והנה אלה הם חלקים לפי שבאים מכח האדם החלק והסוד בזה הן עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק ואמרו רז"ל הן עשו אחי איש שעיר גבר שיידן פי' בעל שדים כי השער מיוחס לבעלי הדין כד"א ושעירים ירקדו שם ואנכי איש חלק כמד"א כי חלק יי' עמו ואל טעם זה נצטוו הלוים שבאים מכח שמאל הטהרה להעביר תער על כל בשרם להחליש כח הדין. ואפילו בהאי גוונא רוחין דכורין אתיין לנשי עלמא ומתעברן מנייהו הגידו לנו מגידי אמת ובאזנינו שמענו ועינינו ראו נשים מעוברות ובטנם צבה ואומרות שהם מרגישות העובר בבטנם ובעת הגיע תור הלידה בצירים וחבלים תקראנה למילדות והרו עמל וילדו רוח וזה דבר שאין ספק בו. בתר ק"ל שנין אתלבש בקנוייא זה הענין מיוסד על מ"ש רז"ל במ' סנהדרין אמר רבי חמא בר חנינא י"ב שעות הוי היום שעה א' הוצבר. ב' נעשה גולם. ג' נמתחו איבריו. ד' נזרקה בו נשמה. ה' עמד על רגליו. ו' קרא שמות. ז' נזדווגה לו חוה. ח' עלו למטה שנים וירדו ארבעה וכתבו בתוספות אדם וחוה וקין ותאומתו. ואמרו זה לפי שיש מדרש שאומר וירדו ז' אבל הבל לא נולד באותו פעם כדכתיב ותוסף עוד ללדת ושתי תאומות נולדו עמו מדכתיב את אחיו את הבל. ט' נצטוה שלא לאכול מן העץ. י' סרח. י"א נדון. י"ב נטרד. נראה שבו ביום שנברא נזדווג עם חוה והוליד והוא מה שכתב רש"י והאדם ידע את חוה אשתו ידע כבר קודם ענין של מעלה שחטא ונטרד מן ג"ע והנה מאז שנטרד עד שהוליד את שת היו ק"ל שנה שכן כתיב ויחי אדם שלשים ומאת שנה

ויולד בדמותו בצלמו וכל אותם השנים לא היה נזקק לחוה כמו שקבלו עליהם השלום והקדמתי לך זה לפי שדעת רשב"י ע"ה לא היו רק מאה ועשר כאשר יתבאר אמנם דעת רבי יצחק הוא כי הוא מונה מיום הבראו ק"ל שנים ואחר עבור השנים האלה נתקנא בחוה על מה שעשה בה נחש ונזדווג עמה ואוליד בר וקרא שמיה ש"ת רזא דסוף דאתוון זה יתבאר לפנים בסוד האלפא ביתא ואותיותיו שי"ן תי"ו על הסדר ועל כן נקרא שמו ש"ת לדעת רבי יצחק כי שמא גרים. אמנם רבי יהודה נתן טעם אחר לשמו ואמר כי הוא לשון יסוד ובנין כמו כי השתות יהרסון והכוונה שנשמתו של הבל נתגלגלה בגוף שת כי היה גופו יסוד ובנין לנשמתו של הב"ל הה"ד כי שת לי אלהים זרע אחר והוא הגוף תחת הבל כי הרגו קין ובא חליפתו בשת. ואמר ר' יהודה כתיב ויולד בדמותו כצלמו משמע דבנין אחרנין וכו' הרמז על קין והבל לא הוו כדמותו כצלמו והביא ראיה מקבלת רשב"י ע"ה מר' יבא סבא שאמר בנין אחרנין באתדבקותא דזוהמא דנחש ירמוז כי נבראו שניהם בשכונה אחת והגיעו להבל משכונת קין חלקו ובגיני כך לא הוו כדיוקנא דאדם שלא היו נדמים אליו בצורה שהיו משונים בצורתם. ולפי שיקשה עלמה שהונח כי קין היה מחלק הנחש והבל היה מחלק אדם לזה אמר ואי תימא הא אמרת דהבל מסטר' אחרא כלומר הפכית לסטרא דקין הוה. והשיב הכי הוא כי הבדל יש בין שניהם אבל תרוויהו לא הוו כדיוקנא דלתת' כלומר כדמות אדם וכבר ידעת ההבדל שיש בין צלם ובין דמות כי הצלם נאמר על הצורה הרוחנית והדמות על הצורה הגשמית אשר היא כסא אל הרוחנית והוא הדיוקן התחתון אמר רבי יוסי והא כתיב והאדם ידע את חוה פי' הטבע יכריח כי יוליד בדמותו וחזק טענותיו שכשם שנאמר בשת וידע אדם עוד את חוה אשתו ויולד בדמותו כצלמו כן נאמר בתולדות קין והבל והאדם ידע וכו' וא"כ מה בין האי להאי. והשיב הכי הוא ודאי כי מכח הידיעה שידע אדם את חוה אשתו נולדו כלם שאי איפשר מבלעדי זה אמנם הכתוב יפרש ההבדל הרב שביניהם וזה לפי שכתב בלידת קין והבל ותלד ולא כתיב ויולד כמו שנאמר בשת ויולד בדמותו כצלמו וגם כי מצינו ג"כ בשת ותלד בן ותקר' שמו שת הנה השוו כלם לענין לידת אמם כי היא אפשר בלעדיה ואח"כ פרט הכתוב בשת ואמר ויולד בדמותו בצלמו וכאלו רמז הכתוב כי ענין קין והבל היה עיקר חוה בזוהמת הנחש ואדם הראשון טפלה כאלו לא הוליד הוא מאומה אמנם בשת הוא היה העיקר וחוה כלי לבד אליו והוא אמרו ודא הוא רזא דמלה אבל בהאי מה כתיב ויולד וכבר ידעת כי ההזרעה באדם נקראת הולדה כשם שההמלטה נקראת באשה לידה:

דף נה.

רבי שמעון אמר מאה ועשר שנין אתפרש אדם מחוה וכו' רשב"י ע"ה אינו מונה חשבון השנים שנפרש אדם מאשתו מיום שנברא אדם עד והולידו את שת שהרי כפי דעת ר' חמא בר חנינא לא נולד הבל עם קין מהריון אחד שכן אמר עלו למטה שנים וירדו ארבעה כמו שכתבו התוספות אדם וחוה וקין ותאומתו וא"כ הבל ותאומותיו לא נולדו עמהם ואחר שנולדו גדלו הנערים ויהי בהיותם בשדה ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו ומאז שנולד הבל עד שנהרג היו עשרים שנה ובכן נתברר לו שנגזרה המיתה על זרעו ופירש מחוה באמרו כי למה ילד לבהלה וכששאל לבנו לקין מה נעשה בדינו ואמר לו שנתפשר עמו הב"ה בתשובה האריך בתשובתו כל אותם השנים עד שנהרג קין שבאו למך ונשיו לדון לפניו על שפירשו נשיו ממנו ואמר להם עשו את שלכם והב"ה עושה את שלו והשיבוהו אסיא אסיא אסי חגירתך כלום פירשת מחוה אלא כדי שלא תוליד לבהלה כיון ששמע כן נזקק להעמיד תולדות נתבאר א"כ שלא פירש מחוה עד שנהרג הבל נמצא כי ק' ועשר שנים לפרישותו מחוה כי בשעה שנהרג הבל יהיה לכל הפחות עשרי' שנה נשארו מהק"ל שנה ק"י הוא שקבל רשב"י ע"ה שאמר מאה ועשר שנין אתפרש אדם מחוה וכל אינון ק"י שנים הוה אוליד רוחין ושדין בעלמא ובגין ההוא חילא דזוהמא תב וקני לאתתיה ואוליד בר כדין כתיב ויולד בדמותו בצלמו ואל יקשה בעיניך למה לא הרתה חוה באותם עשרים שנה שלא פירש אדם ממנה שיתכן שלא היה נזקק לה לכוונת הריק לסבה הנז' שלא ילד לבהלה והראיה על זה שכשחזר ליזקק עמה כשהרתה משת נאמר וידע אדם עוד את חוה אשתו ואז"ל מהו עוד שנתוספה לו תאוה על תאוה הוא שרמז רשב"י ע"ה תב וקני באתתיה ת"ח כל בר נש דאזיל לסטר שמאלא כלומר מכאן אנו למדים הדבר הזה וזה בנין אב לכלם כי כל תשוקתו של כח הטומאה אינו רק עם הדבק בו ולא בזולתו.

זכאין אינון צדיקייא דאזלי בארח מישר במחשבתם ובהרהורם שכן מזכים בזה גם לבניהם אחריהם שהם היו סבה להמשיך לבניהם נשמה טהורה:

אמר ר' חייא מ"ד ואחות תובל קין נעמה. מאי איריא הכא דקאמר קרא דשמה נעמה. הנה השאלה הזאת כפי הנראה לכאורה אין לה שחר שהרי מצינו בנשים אחרות שנזכרו שמותיהם בכתוב כמו ואחות לוטן תמנע וכמו ואת מרים אחותם ושם אחותו מעכה שהביא הרמב"ן ז"ל ומה ראה ר' חייא על ככה לומר מאי איריא הכא דקאמר קרא דשמה נעמה וכי זו בלבד תמצא בכתוב שנזכר שמה והרי רבות בנות תמצא זולת נעמה. אמנם תואר השאלה הוא שלא מצינו במקרא שיזכור הכתוב שם אשה מן הנשים בשם אם לא

לזכור אח"כ למי נשאת או מי היו בניה אשר ילדה שהרי אם זכר הכתוב אחות לוטן תמנע הודיע שתמנע היתה פלגש לאליפז בן עשו וגם שם אחותו מעכה נאמר שם בדברי הימים ותלד מעכה אשת מכיר בן וכו' הרי שזכר לזכרים וכן ואת מרים אחותם להודיע שבחה שהרי היא אשר נתיצבה מרחוק לדעת מה יעשה למשה וגם ותקח מרים הנביאה וכו' וכן כל אשה שנזכר בתורה שמה יחזור הכתוב לזכור מה היה לה אמנם נעמה זו לא חזר הכתוב לזוכרה ומה היה לה וזו שכיוון ר' חייא בשאלתו מאי איריא הכא דקאמר דשמה נעמה שלא לצורך שהרי לא נזכר שמה עוד בכתוב לדעת מה נעשה בה.

והשיב אלא בגין דטעא בני נשא אבתרהא ואפי' רוחין ושדין. הנה נמצא לרז"ל דעות חלוקות בנעמה זו מי היתה לפי שלא נזכרה עוד בכתוב כמו שאמרנו יש מי שאומר שהיתה אשת נח ולמה נקרא שמה נעמה לפי שהיו מעשיה נעימים ולכן נצולה מהמבול עם נח ויש מי שקבל שהיא אשת אשמדון אמו של אשמדאי ורבנן במדרש אמרו נעמה אחרת היתה ולא אשתו של נח ולמה קורין אותה נעמה שהיתה מנעמת בתוף לפני ע"ז והנה כפי קבלת ר' חייא כי לא זכר הכתוב שמה אלא להודיע שהיתה אשת תואר ויפת מראה עד שהיתה מצודדת נפשות בני האדם ברב יפיה ואותה הוכיח יי' לצור מכשול ואבן נגף לעזא ועזאל כשחזרו לקטרג על בריאת האדם כדעת ר' יצחק שאמר אינון בני האלהים עזא ועזאל טעו אבתרה ולא יתכן שיהיה זה כי אם בקטרוג האחרון השלישית מהשלש כתות שאמרה כיון שהשחיתו אנשי דור המבול רבש"ע לא יפה אמרו ראשונים מה אנוש כי תזכרנו ר"ש אמר אמן של שדים הות ולפי' זכרה הכתוב להודיע שהיא מתולדות קין שבא מכח זוהמת הנחש והיא אתמנת עם לילית באסכרה דרביי ליליית היא הראשונה וזאת נתמנת עמה לעזר ולא להועיל.

אמר ליה ר' אבא והא אמר מר דהיא אתמנת לחייבא בבני נשא כלומר שמחלמ' אותם להוציא מהם הקרי ואין מלאך א' עושה ב' שליחות כי שליחות האסכר' לחוד והשחוק לחוד.

א"ל הכי הוא ודאי שהם שתי מלאכות מעין מלאכה אחת כי מלאכת האסכרה להמית הילדים וכן בהוצאת הזרע כקרי שוחטת הילדים העתידים להתהוות מהזרע ההוא והוא אמרו הכי הוא ודאי כי שתי המלאכות מעין מלאכה אחת הם. ועד כען היא קיימא שלא מתה. א"ל ר' אבא והא תנינן דאינון מתין כבני נשא במסכת חגיגה פ"ב תנו רבנן ששה דברים נאמרו בשדים ג' כמלאכי השרת וג' כבני אדם ג' כמלאכי השרת יש להם כנפים וטסין מסוף העולם ועד סופו ויודעין העתיד להיות וכו' וג' כבני אדם אוכלין ושותין ופרים ורבים ומתים כבני אדם וא"כ מאי טעמא היא קיימת עד השתא.

א"ל הכי הוא שמתים בבני אדם אבל לילית ונעמה ואגרת בת מחלת דנפקן מסטרא דלהון וכו' מצאתי בספרי הקבלה כי ד' נשים הם שהם אמות השדים לילית ונעמה ומחלת ואגרת כי באמה בתה ויש לכל אחת ואחת מהם מחנות וכתות של מלאכי חבלה ושדים אין להם מספר כי לא נתנה רשות לעין לראות ואומרים כי כל א' מושלת בתקופתה מד' תקופות השנה ושהם מתקבצות בהר נשפה קרוב להררי חשך וממשלתן משעת שקיעת החמה עד חצות לילה הם וכל מחנותיהם ושעל כלם משל שלמה הע"ה וקרא אותם עבדים ושפחות לפי שהיה משתמש בהם כרצונו ואמרו שד' הנשים הללו הם נשיו של שרו של עשו ושדוגמתן נשא עשו למטה ד' נשים המפורשים בתורה בפ' ואלה תולדות עשו הוא אדום עשו לקח את נשיו מבנות כנען את עדה בת אילון ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון ואת בשמת בת ישמעאל וכתב רש"י ז"ל ולהלן קורא אותה מחלת בת ישמעאל וכו' בפ' תולדות כתיב וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וא"כ לפי זה אינם אלא שלש נשים ולפי הקבלה היו ד' נשים ויתכן שלקח שתי אחיות בנות ישמעאל ושתיהם אחות נביות אחת שמה בשמת ואחת שמה מחלת כי מרכבתו של סמאל בת ד' היא וכן למטה בעשו וענין אגרת זו מצאתי כתוב כי חכם א' בחכמת הכשוף יצא מארץ מצרים להתבודד במדבר ומצא שם מערה אחת וס' א' גנוז שם מימים קדמונים מאותם שנפוצו על פני כל הארץ ולמד חכמותיו וסתרי תעלומותיו והנהיג עצמו באותם החכמות והכשפים עד שלא היה נמצא כמוהו בכל ארץ מצרים ובכל חרטמיה ואמרו שהיתה לו בת ולמדה מאותם החכמות והכשפים וכשהלך ישמעאל למדבר פארן לקחה לו לאשה שנאמר ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים והטעתו לישמעאל בכשפיה עד שבא אברהם אביו והפרישו ממנה בפסיקתא ובפרק רבי אליעזר ונשארה מעוברת וילדה בת יפה עד מאד ואמרו כי שם באותו מדבר ממונה שד אחד אגרתי"אל שמו ונמשך אחר אותה הבת ונתעברה ממנו וילדה בת ואמה קראה שמה אגרת על שם השד אביה וזו היא אגר' בת מחלת בת ישמעאל שכמה רבבות מלאכי חבלה הולכים לרגליה ולפי זה שתיהם נשא עשו והכל זרע ממזרו' ותערוב' ניאוף ואל תתמה על זה שהרי לקח עשו את אהליבמה בת ענה בת צבעון ואז"ל אם בת ענה לא בת צבעון היא כי ענה בנו של צבעון היה שנאמר ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה ויצא מבין שניהם אהליבמה והודיעך הכתוב שכלן בני ממזרות גם תמצא שצבעון הוא אחיו של ענה שנאמר אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ לוטן ושובל וצבעון וענה וכתיב הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר ופי' רש"י ז"ל הוא ענה האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון וכאן קורא אותו

בנו מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה וע"כ תמצא כי הוא המציא הממזרים בעולם והארכתי בזה להודיעך כי לא כאלה חלק יעקב כי נפשותיהם ממקום קדוש בלא תערובת כח הטומאה ושאר האומות ע"ז משרש הממזרות הם באים וממקום הניאוף והכלאי' ומשרש נחש יצא צפע ונחזור לענייננו כי לילית ונעמה ואגרת בת מחלת דנפקן מסטרא דלהון כלומר מצד עז"א ועז"אל כלן קיימות עד דיבער קב"ה רוח מסאבא מעלמא כדכתי' ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. ולפי שהענינים האלה הם נוראים והם זרים בעיני בני אדם לזה אמר ר"ש ווי לון לבני נשא ולא אמר זה לכלל אלא לאינון דלא ידעין ולא משגיחין ולא מסתכלין וכלהו אטימין הם הבוטחים בחכמתם האומרים כי אין בעולם זולתי הנראה לעינים ולא ידעין כמה מליא עלמא מבריין משניין מכח הניאוף והתערובת שעשו המורכבים זה בזה כן דוגמתם למעלה בכחות הטומאה נתרבו כחות לאין מספר מהתערובות בהמשכת אלהים אחרים והוא סוד עמוק וההמשכה ההיא נתמשכה למטה בתחתונים כי העליוני' מתאוים לתחתונים והתחתוני' לעליונים ובנוח כח העליונים בתחתונים הם מתחזקים חוזק גדול מה שלא היה להם קודם לכן והוא אמרו כמה מליא עלמא מבריין משניין דלא אתחזון וממלין סתימין דאלמלא אתיהיב רשו לעינא למחזי יתמהון בני נשא היך יכלין לאתקיימא בעלמא.

ת"ח האי נעמה אימן של שדים הות ומסטרהא כל אינון שדין דמתחממן וכו' ונטלי רוח תיאובתא מניהו בכאן יבאר מה שכתבתי למעלה כי אינם לוקחים מהקרי ההוא רק הרוח הנפשיי אשר בו.

ובג"ד בעלי קרי דאתי מסטרא דרוח מסאבא בעי לאסחאה גרמיה שכן כתיב ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו כדי להעביר ממנו אותו הכח שאינו שורה אלא על הטומאה ובורח מן הטהרה:

זה ספר תולדות אדם וכו' א"ר יצחק אחמי קב"ה לאדם דיוקני כל דרין וכו' הנה בביאור מלות אלו זה ספר רבו כמו רבו הפירושים והמדרשים וזה לפי שאם בא הכתוב להגיד תולדותיו של אדם הראשון היה לו לומר אלה תולדות אדם ויחי אדם ק"ל שנה ויולד את שת ויחי שת וכו' עד נח ועוד מה ענין לומר ביום ברוא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אותו והלא כבר נזכר בבריאתו ויברא אלהים את האדם בצלמו וא"כ למה יכתוב זה ספר עד שמצד הדוחק הזה הוצרך לרש"י ז"ל לפרשו מענין ספור וכתב זו ספירת תולדות אדם. ולפי דעת הרמב"ן ז"ל ירמוז לכל התורה כלה כי כל התורה כלה ספר תולדות האדם ורז"ל שהרגישו קושי הכתוב א"ר יהודה בר סימון עד שהאדם הראשון מוטל לפני מי שאמר והיה העולם הראה לו דור דור וחכמיו דור דור וסופריו דור דור ודורשיו

דור דור ופרנסיו דור דור ומנהיגיו הה"ד גולמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו וביאור כוונתם במאמר הזה נתבאר בתנחמא פ' ראה קראתי בשם בצלאל ז"ל אמר שלמה מה שהיה כבר נקרא שמו ונודע אשר הוא אדם ז"שה מי פעל ועשה קורא הדורות מראש אמר הב"ה משהתקנתי מראש לעשות את המשכן כבר קראתי לו שם. ונודע אשר הוא אדם עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הב"ה כל צדיק וצדיק שעומד מזרעו יש שתלוי בראשו ויש שתלוי בשערו ויש בצוארו ויש בשני עיניו ויש בחוטמו ויש באזניו ויש בפיו ויש בזרועו תדע לך שבשעה שבקש איוב להתוכח עם בוראו ואמר מי יתן ידעתי ואמצאהו וכו' אמר לו הב"ה השיבני איפה הייתי ביסדי ארץ ארשב"ל איפה כתיב א"ל היכן היתה איפה שלך באדם הראשון תלויה בראשו בשערו בצוארו בעיניו באיזה אבר היתה איפה שלך. התבונן במתק דבריהם ע"הכי ביארו בזה כי גולמו וגופו של אדם הראשון היה כענין הספר החתום אשר יתרשם בו כל היצור וכל העתיד לצור וזה לפי שהוא היה עיסת כל הנבראים הבאים אחריו וממנו נמשכו כל התולדות הנה א"כ הוא כדברי הספר אשר בו יתרשמו כל הדברים ויסודרו הסדרים כלם אשר לזאת הכוונה עצמה נקראים השמים ספר יען כל העתיד לצור נרשם בהם בחכמת המסדרם יתברך שנאמר ונגולו כספר שמים הוא שכוונו ע"ה באמרם עד שהיה אדם הראשון מוטל גולם הראה לו הב"ה כלומר עד שלא נפח באפיו נשמת חיים הראה לנשמתו כי היא הנקראת אדם כי לא נקרא אדם רק הנשמה כי הגוף נקרא בשר אדם הראה לו ספר תולדותיו בגולמו נרשמים יש בראשו ויש בשערו ויש בצוארו כל א' וא' כפי מדרגתו והוא אמרו זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלהים אדם כלומר כי ביום ברוא אלהים אדם אזי הראה לו בגולמו כל המנהיגים והתולדות הנמשכות ממנו כאלו היה גופו ספר אשר נתרשמו בו כל התולדות. אמנם ר' יצחק הוסיף עוד על מה שאמרו רז"ל ואמר כי ספר ממש הוא ובו הראה הב"ה לאדם כל העתיד לצור והנך רואה כי זה הספר לא יהיה מנייר ודיו כי אם ע"ד המגילה שראה זכריה שנאמר הנני רואה מגלה עפה והוא אמרו אחמי קב"ה לאדם דיוקני כל דרין הודיע כי עוד הראה לו הב"ה צלמם אשר עתיד להתרשם בגולמם וזה כי כפי הכנת הגולם תנוח הצורה עליו וזה נמשך למה שקבלו ע"ה בחכמת הכרת הפרצוף כאשר יבא בפ' וישמע בע"ה בזה הפסוק עצמו בהכרת הפרצוף וכבר ראית מה שכתב הרמב"ן ז"ל לשונו כתב רבי' שרירא גאון כי מסרו חכמים א' לחבירו הכרת פנים וסדרי שרטוטין מקצתם אמורים בסדר פסוק זה ספ"ר ומקצתם בסדר פסוק שלאחריו ז"כר ונקב"ה בראם ואין מוסרין תורה ורזין אלא למי שרואין בו סימנים שראוי לכך אלו דברי הגאון ולא זכינו בהם עכ"ל יראה מזה שלא נגלה ספר הזוהר בימיו גם

ספר התיקונים כי שם יבאר רשב"י ע"ה הכתוב הזה זה ספר ושם נתן סימנים להכרת הפרצוף ושרטוטי הפנים והעינים בסוד האותיות עצמם ובסוד האדם העליון אשרי מי שזכה להם ולקבל מפה אל פה כי בחכמה הזאת היו יודעים החכמים מעשה כל איש ואיש בהביטם אל הסימנים והאותות הנרשמים בפניו וזולתם מהאותות.

מטא למחמי דוד מלכא דישראל אתיליד ומת כי היה נולד בחסרון הלבנ"ה העליונה בהיות מדת הדין פועל בה וכבר ידעת כי היא נפשו של דוד.

אמר משנין דיליה אוזיף ליה כי נפשו של דוד אין לה מגרמה כלום ידק מה שיושפע עליה מהשבע מדות אשר למעלה ממנה שהם סוד אד"ם העליון ובדוגמה הזאת נתן אדם לדוד ע' שנה.

וע"ד שבח דוד ואמר כי שמחתני יי' בפעלך וכו' מדתו של דוד נקראת פעלו של הב"ה ביען על ידה יצאו כל הדברים לפועל וכבר נתבאר זה למעלה בכתוב פעלך בקרב שנים חייהו וכיוון דוד לשבח לאל יתברך על ששמחו שחיה ע' שנה מכח פעל"ו שהיא נפשו של דוד המקבלת מאד"ם העלי"ון וכן למטה מאן גרם לי חדוא בהאי עלמא פעלך דא הוא אדם דאיהו פעלו של הב"ה מעשה ידיו ולא מבני נשא שהיה יציר כפיו של הב"ה.

ע"ד גרעו אינון שבעים שנין וכו' כי האדם הראשון נברא בסוד אדם העלי"ון הכלול מעשר מדות וסוד כל מדה ומדה מאה שנה כי כל מדה כלולה מכלם והיו חייו אלף עד דמטא לדריה דר' עקיבא וכו'. זה ספר ספר ודאי פי' שכך הראהו הב"ה לאדם הראשון כאלו ספר אחד היה כתוב ורשום בו כל הדורות המשתלשלין ממנו בהיותו גולם מוטל לפניו אבל אחר שהניחו האל בג"ע היה ספר ממש עשוי וכתוב ע"י נס כמו שהיו לוחות הברית מעשה אלהים ומכתב אלהים הוא שחזר ואמר כד הוה אדם בג"ע נחית ליה קב"ה ספרא ע"י דרזי"אל מלאכא קדישא הוא רבו של אדם הא' וכבר ידעת כי כל א' מהאבות הנביאים היה לו רבו מלאך רבו של שם יופי"אל רבו של אברהם צדקי"אל רבו של יעקב רפא"ל רבו של יוסף גברי"אל רבו של משה מטטרו"ן רבו של אליהו מלכי"אל וכל א' מאלה המלאכים היה מוסר חכמה לתלמידו בסבר פנים כדי להחכימו ולהעמידו על כל העתידות. וביה גליפין גלופי עילאין וחכמתא קדישא כי מכח החותמות ההם ידע חכמתו של הב"ה ומעשהו ישכיל. וע"ב זיינין דחכמתא הוו מתפרשאן מניה כי מתוך הספר ההוא היו מפורשים ע"ב מיני חכמה מכח שם בן ע"ב ומתחלקים לשש מאות ושבעים חותמות של סודות עליונים ואלה המספרים ודומיהם קבלו הם ע"ה מפה אל פה סודותיהם ואנחנולא זכיכו אליהם וכן מ"ש ובאמצעית' דספרא גליפא דחכמתא למנדע אלף וחמש מאה מפתחן עד יערה עלינו רוח ממרום וימציא לנו סוד החשבונות

האלה המסורים להם איש מפי איש. כיון דמטא לגבי דאדם הספר ההוא הוו מתכנשי מלאכי עילאי למנדע ולמשמע לפי שהיה מתעסק בו וראו כי מדרגת השגתו גדולה משלהם. והוו אמרי רומה על השמים אלהים על כל הארץ כבודך כבר ידעת מ"ש רז"ל ובאחור וקדם צרתני מתחלה נברא מן הארץ ועד לרקיע וכשראו אותו מלאכי השרת נזדעזעו ויראו מלפניו מה עשו עלו כלן לפני הב"ה אמרו לפניו רבש"ע שתי רשויות יש בעולם הניח הב"ה כפו עליו ומעטו שנא' ותשת עלי כפכה נראה שטעו בו מלאכי השרת מצד חכמתו וגדולתו וחשבו שהיו ב' רשויות הוא מה שאמר בכאן שאמרו רומה על השמים אלהים כלומר כי האלהים בשמים וגם על כל הארץ נמצא מי שדומה לך בכבוד. בה שעתא אתרמיז לגביה הדרני"אל מלאכא קדישא וכו' הודיעו כי הוא השלם שבנמצאות כלם ושאפי' מלאכי עליון אינם באים עד תכונתו וחכמתו ועכ"ז כבוד אלהים הסתר דבר והוה גניז וטמיר עמיה ההוא ספרא לאחר שהוזהר עליו שלא יגלה סודותיו העלימו לעצמו עד דנפק מג"ע דהא בקדמית' הוה מעיין ביה ומשתמש כל יומא בגנזיי' דמריה כלומר בעודו שם בגן עדן עד שיצא וגורש משם לסבת חטאו כיון דחטא ועבר על פקודא דמריה פרח ההוא ספרא מניה כאשר פרחו אותיות הלוחות כמ"ש רז"ל בכתוב וישבר אותם תחת ההר למה נסתכל משה בלוחות וראה שפרח כתב מעליהן והשליכם מידו מיד נתאלם ולא היה יכול להשיב דבר כך באדם הראשון פרח הספר ההוא מידו וידע מה שחסר והיה טופח על ראשו ותוהה על חטאו ובוכה והרהר לעשות תשובה ועאל במי גיחון עד קדליה עד שנעשה בשרו חלודין ונשתנה צורתו ועוז פניו. בשעתא ההיא רמז קב"ה לרפא"ל ואתיב ליה ההוא ספרא ולא בשלימותו הראשון ואם לא נזכר כאן כי לא זכה עוד אדם אל השלימות ההוא הראשון כשם שלא זכו עוד ישראל אל הלוחות הראשונות ונאמר למרע"ה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים בכף הדמיון ואם תמצא בדבריהם ע"ה לפנים שהם אומרים בכה קמי מאריה ואתיבו ליה כמלקדמין לא כיוונו שהחזירו לו בשלימותו הראשון אלא שהחזירוהו לו שלא נשלל ממנו והיה עמו כבראשונה שהיה עמו כאשר יתבאר לפנים בע"ה. וביה הוה אשתדל אדם ואנח ליה לשת בריה. כבר כתבתי למעלה כי הספר הזה היה חתום ורשום בו שם בן ע"ב כי הוא סוד המציאות כלו ופארותיו וענפיו המסתעפים ממנו הם סוד כל הנמצאות כי הכל תלוי בו כדמיון האילן שנתלים ממנו כל הענפים והפארות והעלים והפירות ואדם הראשון נשתמש בו ימים רבים לדעת חכמת המציאות ומסרו לשת בנו ושת עשה ספרים רבים בביאור השם הזה וסדר כל סדרי המרכבה על תכונת השם הזה ושת מסרו לאנוש ויצא מן הדרך הישרה והטעה את בני האדם בדורו כי נשתמש בו בדדך חול

להיות שליט על בני אדם בחכמתו ומשם החלו דור המבול לנטות מני הדרך ולהתפשט בזנות וניאוף מפני שהיו רואים התכת הכחות ברב התאוה ואמרו כשם שאלה מתאוים להרכיב זה בזה כך נעשה אנחנו עד ששנו מעשה בראשית ואנוש מסרו למתושלח כי חנוך אביו של מתושלח לא רצה למוסרו לו מפני שהיה מתירא שמא ישתמשו בו בדרך חול. ומתושלח מסרו ללמך ולמך לנח ונח לשם בנו ושם קבע עליו מדרשות והוציא תעלומה לאור והחזיר רבים לאמונה ומלך בכל העמים וכל נשיאי האומות היו מביטים אל שולחנו. ושם מסרו לעבר ועבר מסרו לאברהם ואברהם מסרו ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב מסרו לבניו והעיקר ללוי ולוי מסרו לעמרם ועמרם מסרו למשה ומשה לאהרן ואהרן מסרו לבניו נדב ואביהוא ועמקו לידע העיקר ונענשו כמוזכר בתורה ונשארה הקבלה לפנחס ופנחס העמיק בו הרבה ומסרו ליהושע ואע"פ שיהושע למד ממשה מפנחס קבל סוד השם הגדול הזה. ויהושע לכלב וכלב לעתניאל אחיו והוא נתגבר בו מאד הוא שרמז הכתוב וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב ועתניאל מסרו לאהוד ואהוד לבניו וכלם נענשו והם מסרוהו למכיר בן יאיר ומכיר לעלי ועלי לשמואל ושמואל העמיק בו עד שנתיחס כמשה וסדר כמה משמרות ושמואל מסרו לשאול ולא ידע לפעול ונענש ומסרו לדוד ודוד לכלאב בנו וכלאב מסרו לשלמה אחיו ובו נתחכם ונכתר מכל אשר לפניו שנאמר ויחכם מכל האדם ושלמה מסרו לבניהו ובניהו גנזו בבית גנזיו ובבית המקדש ובאו מלכי יהודה החכמים והוציאוהו משם ויש אומרים ששלמה מסרו לעמוס ועמוס לישעיה וישעיה לצפניה וצפניה לירמיה וירמיה לברוך וברוך לעזרא ועזרא ובית דינו היו חכמי' ונבוני' והיו במנין ק"ך הם הם אנשי כנסת הגדולה ועזרא ובית דינו מסרוהו לשמעיה ואבטליון ואלה היו מבני בניו של סנחריב מלך אשור אשר באו לחסות תחת כנפי השכינה ומשראו שהיו ראויים לו מסרוהו להם ושמעיה ואבטליון מסרוהו לשמאי והלל זהו נעריה מבני דוד מזרע המלוכה המוזכר בדברי הימים והלל ושמאי מסרוהו ליונתן בן עוזיאל ולרבי יוחנן בן זכאי ואלו ירדו לעומקו ומסרוהו לר' אליעזר הגדול ור' אליעזר מסרו לר' עקיבא ור' עקיבא לר' שמעון בן יוחאי ומימות רשב"י עמד צפון וחתום זולתי חכמים אחרים שהשיגו בו מעט כגון הגאונים שהעמיקו לדעת סודו כפי חכמת הזמן והדור הוא שאמר בכאן ואנח ליה לשת בריה וכן לכל אינון תולדין עד דמטא לאברהם וכו' וכן לחנוך אתיהיב ליה ספרא ואסתכל ביקרא עילאה ומתוך כך נסתלק למעלה בעודו בחיים:

דף נה:

זכר ונקבה ר"ש אמר רזין עילאין אתגליין בהני תרי קראי הוא מה שכתב הרב שרירא גאון כמו שהביא הרמב"ן ז"ל מחכמת השרטוט והכרת הפרצוף שכל החכמה ההיא רמוזה באלה השני כתובים כמו שיבוא בפרשת וישמע אבל זכר ונקבה בראם למנדע יקרא עילאה. אמר כי עוד אנו למדין מזה הכתוב שהאדם נברא בדמו"ת אלהים והיא העטרת והכוונה שנמצאו באיבריו סימנים וחקויים לדברים העליונים.

ת"ח ברזא דאתבריאו שמים וארץ אתברי אדם. הנה הרא"בד ז"ל בפירוש המשנה הראשונה בספר יצירה הביא דמויים וסימנים באיברי יצירת האדם לדמות צורה ליוצרה וביאר מספר הל"ב נתיבות בבנין גופו כדמיון צנורות הנמצאים בו מהווורידין והעצלים הנמשכים מן המוח ומתפשטים בכל הגוף לימין ולשמאל מלמטה למעלה בחכמת הנתוח כמו שהאריך הוא ע"ה יעויין שם וכוונתו שם להודיע כי נברא האדם בדמות אלהים ואם אין למעלה שום תמונה הנה הוא עשוי בדפוס עליון וחקוי עליון להיות איבריו מיוסרים על תכונת סימנים ואותות עליונים. האמנה כי נמצא במתכונת איברים סימנים וציורים יורו על כי נברא ג"כ בצורת העולם. וזה כי כמו שיש בעולם רקיע השמים אשר על הרקיע הזה אשר עלינו והוא המבדיל בין מים למים כן נברא באדם גלגלת הראש ועשה לו תקרה העליונה של פה אשר נטועות בה השניים והמתלעות מבדלת בין הליחה שבו לבין הקרום העליון האמנה כי מצאתי בספר הזוהר שזה הדמיון בטרפש המבדיל בין איברי הנשימה לאיברי המזון. וכמו ששכן האלהים שכינתו בשמים העליונים שקרה על המים שנאמר המקרה במים עליותיו כן שכן את רוח נשמת החיים והדעת והבינה בתוך קרום המוח הנקרם על המוח והליחה ואם יפסק הקרום ההוא ימות האדם מפני שבו רוח החיים. וכמו ששכן האלהים שכינתו במערב הבית כן שכן את המוח אחורי הראש מצד האזנים ושכן את החיים על המוח. וכמו שמתנהג ומתקיים העולם בכח אחד כך מתקיים האדם בכח אחד הוא רוח החיים שנתן בו האלהים וכמו שנתן ברקיע השמים שני מאורות וחמשה כוכבים כן נבראו בראש האדם שבעה שערים שני עינים הם השני מאורות ושני אזנים ושני נקבי האף והפה. וכמו שנברא אויר בעולם בין הרקיע ובין הארץ כן נברא באדם רוח בין החזה והגויה וכמו שמתחת לארץ תהומות וטיט ורפש כן עשה באדם הקרב והמעים המקבלים המאכל והמשתה וכמו ששורצים המים לסבת הרפש והטיט שרצים ורמשים. כן נשרצים במעי האדם מכח המאכל והמשתה תולעים ארוכים וקצרים. וכמו שנקוו המים אל מקום אחד כן נברא באדם מקוה מי הרגלים וכמו שברא אבנים מפולמות המשוקעות בתהום

אשר מביניהם המים יוצאים כן נבראו שני כליות לעבור ביניהם המים אל המקוה. וכמו שהתהום קורא אל התהום אבע לי מימיך כן הקרב התחתון מקרקר אל הקרב העליון לקבל שמרי המאכל והמשתה. וכמו שברא האלהים נהרות ונחלים להשקות הארץ כן נבראו בגוף האדם וורידין ועורקים של דם להשקות את כל הגוף וכמו שיוצאים מצד דרומו של עולם החום וטללי רצון כן נברא בצד ימינו של אדם הכבד שממנו יצא לחלוח הדם הזך שבו לקיום הלב. וכמו שיוצאים מצד צפונו של עולם השלג והקור והברד והקרח. כן נברא מצד שמאלו של אדם הטחול והמרה השחורה אשר משכנה בטחול והיא סבת כל חולי רע וקשה מן המרה הירוקה וכמו שמצד צפוני של עולם מדורות כל המזיקים והזיקים והזוועות והרוחות והברקים והרעמים כן הטחול מצד המרה השחורה השוכנת בו משם תולדות כל החלאים הקשים המרעידים האיברים והקדחת הרביעית ומיני השגעון והפחד והפאל"ג הוא הפרלישי"אה ועוות הפה. וכמו שעולים נשיאים מן הארץ אל אויר הרקיע להמטיר על הארץ כן עולה עשנים מהקרב העליון הנקרא אצטומכא אל הפה ואל הראש ומשם תרד הנזילה אל העינים ואל האזנים ואל החזה ושאר מיני הנזילה למיניהם כפי רבוי האידים העולים ועצמתם וכמו שברא האלהים בעולם הרים וגבעות כן נברא באדם שכמי הכתפים וקשרי הזרועות והארכובות וזולתם מהעצמות והקשרים. וכמו שנבראו בעולם אבנים וצורים קשים וחזקים וזולתם רבים כאגרופים כן נבראו באדם שנים ומתלעות חזקים מסלע וזולתם רבים כשחוסים ודומיהם וכמו שהוציאה הארץ צמחים ועשבים כן יצמחו באדם שער הראש ושער הגבו' והזקן ומקומות רבים בגוף. וכמו ששורצים בארץ שרצים ורמשים כן ישרצו בראש האדם ובגופו מיני כנים גדולים וקטנים וביצי כנים וכמו שברא אלהים תלי בעולם ונטהו ברקיע השמים ויש אומרים באמצע הגלגלים והוא נטוי ממזרח למערב וכל הכוכבים והמזלות אדוקים בו כן ברא בגוף האדם את חבל הכסף הוא המוח הנמשך על כל חוליות השדרה ונטוי מן המוח עצם העצה והצלעות ושאר האיברים אדוקים בו וכמו שמראש התלי יביא טובה לעול' ומזנבו הרעה כן מהמוח יתמשך החיות אל כל האיברים ומזנבו יבוא הפסד ורפיון אל הגוף כסבת כלי ההולדה וכמו שברא האלהים שנים עשר מזלות ומנהיג בהם את העולם כן ברא באדם שנים עשר נתחים מנהיגים ב' ידים ב' רגלים שתי כליות טחול כבד מרה מסס קיבה קרקבן כאשר נתבארו בספר יצירה. וכמו שהעולם מתנהג ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא כן מתנהג כל גופו של אדם ברוח נשמת חיים אשר נפח באפיו יתברך שמו הן אלה קצות דרכיו דמותו של אדם עשוי על דמיון העולם ומה שמץ דבר נשמע בו אשר אל זה הדמיון נקרא עולם קטן ואם הרב רמב"ם ז"ל ימאן זה בפ'

ע"ב מהחלק הא' כי הוא יביא שם דמויים רבים שנמצאים באדם בדוגמ' העולם ואמר ז"ל זה שאמרנוהו כלו בדמות העולם בכללו לאיש מבני אדם לא מפני זה נאמר באדם שהוא עולם קטן כי זה הדמיון כלו נמשך בכל איש מאישי הב"ח השלם באיבריו ולא שמענו כלל מהראשונים שאמרו כי החמור והסוס עולם קטן. אמנם נאמר זה באדם מפני הדיבור שיוחד בו האדם והוא הכח המדבר ר"ל השכל ההיולאני אשר זה הענין לא ימצא באחד ממיני ב"ח זולתו. ומי יתן ואמצאהו אבא לנשק הרצפה אשר תחת הדום רגליו ואומרה אליו אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הבינני ואלמדה תורתך ואחיה כי ללמוד אני צריך כי כבוד תורתך אומר כי אם נאמר שהאדם עולם קטן הוא על כח הדברי שבו ייוחד האדם וביאר כי הוא השכל ההיולאני וכבר ביאר הרב כי השכל ההיולאני אינו אלא הכנה לבד וההכנה הזאת איננה שוה בכל מין האדם כי לא רבים יחכמו וכמו שנמצא ההבדל בהמזגתם כן יתחייב שנמצא באורותיהם וכן בחיוב שימצא בדעותיהם ובהשגתם שהרי הוא כתב בפ' ל"ו מהחלק הב' כי אמתת הנבואה הוא שפע שופע מאת האל יתברך באמצעות השכל הפועל על הכח הדברי תחלה ואח"כ יושפע על הכח המדמה וכתב עוד וזה ענין אי איפשר בכל איש בשום פנים ואינו ענין יגיע אליו בשלימות בחכמות העיוניות והטבת המדות ואפילו יהיו כלם בתכלית מה שיוכלו להיות מן הטוב והנאה שבהם עד שיחובר שלימות הכח המדמה בעיקר היצירה בתכלית מה שאיפשר וכבר ידעת ששלימות אלה הכחות הגופיות אשר מכללם הכח המדמה אמנם הוא נמשך לטוב שבמזגים שיהיה לאבר ההוא הנושא לכח ההוא ולטוב שבשיעורים שיהיה לו ולזכה שבליחות עכ"ל אשר יראה מכלל דברי הרב שזאת ההכנה איננה שוה בכל מין האדם ומעטים הם בני עלייה לקראם בשם אדם ולהיותם שלמים בשכל ההיולאני. ואם אמור יאמר הרב כי כן הוא האמת כי לא יקרא עולם קטן רק מי שהשלי' כח הדברי ההוא ע"ד משז"ל אתם קרויים אדם הנה על עם כלל ישראל אמרו שכן אמרו אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם וגם אנחנו לא שמענו מן הראשונים כלל שנתנו הבדל במין האדם לענין זה כאשר לא שמענו כי החמור והסוס הוא עולם קטן האמנה כי מ"ש בעלי הקבלה הוא האמת כי האדם נברא בצלם ודמות ואם אין למעלה לא צלם ולא דמות המובן אצל בני אדם כענין תמונה ותבנית הנה נברא האדם על זאת התמונה הטבעית בדפוס עליון ובאותות וסימני' וחקויים מורים על סדר הבריאה מעלה ומטה בסדור איבריו ונשמתו אשר נופחה בו חייבה זאת התמונה המיוחדת לו יותר מתמונת הב"ח שנמצאו בהם איברים רבים נוספים על מספר איבריו של אדם כזנב וזולתו וכבר ידעת סוד הפנים שהם ארבע ופני אדם הוא השלמה שבפנים ועל סוד זה נקרא עולם

קטן ביען נמצאו בסדור איבריו ויושר תבניתו אותות וסימני' לסדור איברי העולם מעלה ומטה וזהו המקובל אצלנו מפי סופרים ומפי ספרים ובכמה מקומות מהזוהר הוא שרמז בכאן ר"ש ע"ה באמרו ת"ח ברזא דאתבריאו שמים וארץ אתברי אדם אמר שיש סוד גדול בבריאתו על זאת התמונה ולא על זולתה שהרי מה שנאמר בזה נאמר בזה בשמים כתיב אלה תולדות השמים והארץ כי לא נפלו במקרה אלא בסוד התולדה דומה בדומה וכן באדם כתיב זה ספר תולדות אדם כספר אשר בו נרשם ומצוייר הנאמר בשכל. בשמים כתיב בהבראם והמלה הזאת נאמרת על הוצאת יש מאי"ן כן באדם היה מציאותו בדרך המשכת היש מן האי"ן כי נשמתו חייבה צורתו כאשר חוייב להמצא היש מן האי"ן כשעלה החפץ ליגלות והבן זה וע"כ נאמר ביום הבראם ביום שעלה החפץ לברוא אותם וחזר והביא ראיה שנית זכר ונקבה בראם להודיע כי כח המאציל בנאצל ועל סוד זה נבראו דו פרצופין.

מהכא כל דיוקנא דלא אשתכח ביה דכר ונוקבא וכו' אמר כי על זה נבראו שניהם כאחד בגוף אחד ולא כשאר הבהמות והחיות לרמוז כי כח הזכר בנקבה וכי הם בשר א' וענין א' והתבונן שאמר כל דיוקנא דלא אשתכח ביה כלומר בו בעצמו בגוף אחד שאל"כ כל הבהמות והחיות יש בהם זכר ונקבה וע"כ אמר לאו איהו דיוקנא עילאה כי לא נברא בצלם ודמות רק האדם וברזא דמתני' אוקימנא פי' כי זהו סוד אמרם במסכת אבות חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם אמר כי לו לבדו משאר הבריות מודעת זאת בכל הארץ שלא נברא כצלם אלהים זולתו כי הוא המובחר והנכבד מכל ב"ח ונבדל מהם בשני מעלות בבנין גופו ובדעתו בבנין גופו בקומה זקופה וישרה איברין וגידיו ועצמיו כלם במספר ידוע בכוונה אלהית ועשר אצבעותיו כנגד עשר ספירות כמ"ש בספר יצירה וראשו עגול ותואר פניו דוגמא עליוני' אשר נאמר בגללה נעשה אדם והלשון כנגד מכריע ראשון ומילת המעור כנגר מכריע שני וכל פרטי בנין גופו המורגשים דוגמות וכסאות לצורות העליונות שמכללם מתחברת צירה עליונה שנקראת דמות אדם וכאשר נבדל בפרטי בנין גופן משאר ב"ח כן נבדל מהם בחכמה ובתבונה ובדעת וע"כ הוא מוכן שיחול עליו האור העליון לאור באור החיים אם יאבה ואם לא יאבה בבחרו הרע יבואהו א"כ הרי שחבה יתירה נודעת לו והוא אמרו וברזא דמתניתין אוקימנא.

ות"ח בכל אתר דלא אשתכח דכר ונוקבא קב"ה לא שוי מדוריה בההוא אתר. אמר כי זה מחוייב כפי סדר האצילות כי השפע יורד ממדה למדה בסוד זכר ונקבה והברכות ע"ד זה הם יורדים וזהו סוד ויברך אותם אלהים ולא אותו לבדו ויקרא את שמם ולא את

שמו לבדו כי שניהם כאחד טובים. ורבי יהודה יביא ראיה לענין זה עצמו ואמר כי מיום שנחרב בית המקדש ברכאן לא אשתכחו בעלמא לפי שכ"ב יכול הצדיק אבד ברכותיו שהיו מושפעים אליו מראשו שהוא התפארת וראשו של צדיק היה מקבל מהמקור שנאמר וברכו' לראש צדיק וראשו של צדי"ק הוא התפארת.

וכתיב ויברך אותם שני כתובים הם א' בעת יצירתו של אדם נאמר זכר ונקבה ברא אותם וסמיך ליה ויברך אותם אלהים וכאן דזה ספר תולדות נאמר זכר ונקבה בראם ויברך אותם לרמוז למעלה ולמטה **משת** אתיחסו כל דרי עלמא אמר כי עיקר תולדות אדם היה משת כי הבל נהרג וקין לא נזכר שמו ביחוסין של תולדות אדם רק משת לבדו וממנו נתיחסו כל דורות העולם דרך כלל ובדרך פרט כל הצדיקים לפי שהוא היה מבחר תולדותיו של אדם הא'.

א"ר יוסי אלין אתוון בתראין דהוו באוריתא וכו'. ראיתי חכם א' תועה בדרך בפי' המאמר הזה כי הוא כתב בפירושו ואם האריך בו ז"ל מזה כי אדם הא' היה ראוי לו שיתקן בשתי אותיות הללו ש"ת המורות על מדת היסוד מאחר שהוא יסוד לכל האצילות דוגמת הכתב שזה אויר וזה אויר וכמו שבאויר הקדמון היו האותיות מצויירות דרך תשר"ק כך היה ראוי שיחזרו למקומן הראשון אשר הצדיק מורה עליו ומשם יתחיל התיקון ודבריו סותרים זה את זה שאם היתה הכוונה שבשוב אדם הראשון בתשובה נתקנו האותיות על הסדר הראשון דרך תשר"ק היה ראוי לקרוא לבן הנולד לו בצלמו רדמותו ת"ש ולא ש"ת ועוד כי היא כתבו וכן האותיות האמת שהיו קודם הבריאה בדרך תשר"ק ושבו בדרך א"ב ג"ד כי האותיות היו שקועות ובמחשבתו של הקב"ה ונתהפכו באצילותם כמו הצורות השקועות בחותם שהם מהופכות לעיני הרואה בהם וכאשר יחתמו בו יחזרו הצורות להיות בולטות ומתהפכות לסדר אחר ואם יהיה סדרם ימיניים יחזרו שמאליים כך היה באותיות ואם כן בא אדם לתקן הסדר כבראשונה ונתן הכתוב הסימן שבנו הנולד לו היה ראוי שיקראהו ת"ש והוא לא ראה שחוזר העולם לתוהו כחזור האותיות למפרע בדרך תשר"ק והאצילות יבלע וישוב למקומו אל האין אמנם כי ראיתי להליץ בעדו אולי היה סבת טעותו ההעתקות אשר נמצאו במאמר הזה שונות זו מזו וביאר המאמר הזה על הנוסח אשר מצא. והוא לא ידע ואשם ולכן ראיתי לכתוב הגירסא האמתית וממנה יודע הסוד בלשון המאמר אמ"ר יוסי אלין אתוון בתראין דהוו באוריתא לאשכחא דעבר אדם על אתוון דאוריתא כלהו ובתיובתיה קמי מאריה אחיד באלין תרין ומכדין אתהדרו אתוון ולא גרסינן למפרע ובגין דא קרא להוא ברא דאתיליד ליה דאיהו בדמותו כצלמו ש"ת דאינון קיומא דאתוון ולא אתתקנו עד דקיימו ישראל על טורא דסיני

וכדין אתהדרו אתוון על תקונייהו כיומא דאתבריאו שמים וארץ ואתבסם עלמא וקם על קיומיה:

ומעתה אבוא לבאר סוד המאמר הנמרץ הזה כי הוא מיוסד על אדני פז וזה כי כבר קדם לנו במה שעבר בסוד הבריאה שהיו הספירות בעמקי האין בהשואה אחת מבלי נטיה אנה ואנה וכי הכל שוה שם כצדיק כרשע בסוד וחנותי את אשר אחון ואעפ"י שאינו הגון כי במדה אחת ימדדו הכל וכשעלה החפץ לברוא העולם טוב ורע חוייב כפי חכמתו שימצאו ספירות ומדות נמשכות מהמקור מהם נוטות לימין ומהם לשמאל לתת הבדל בין האור והחשך והטוב והרע שלא יהיו נמדדים במדה אחת כמו שהיו בעמקי האין וגם כי הם גם הם ר"ל המדות והספירות יש בהם השואה לדבר ותמורתו הנה עכ"ז יבחנו הנמצאות זו מזו על ידם והובדלו הצורות זו מזו כהבדל צורות האותיות זו מזו כי האותיות הן הם סוד הבריאה שהרי אין דיבור בלא אותיות והוא סוד בדבר יי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם שהכוונה שכשם שלא יגלה מה שבמחשבה כי אם בדיבור והדבור נעשה מאותיות שונות בצורותיהם זו מזו לתת הבדל אל מוצאי המבטא כן היה דבר יי' בבוראו שמים וארץ וכל צבאם שנתן הבדל בין הנמצאות וצורותיהם בהבדל האותיות אשר מהם נבנה הדיבור היוצא ע"י הרוח הנה א"כ נתבאר כי שנוי צורות האותיות היו סבה לשנוי צורות הנמצאות שנבראו עלידם ומכאן תבין הכח הגדול והסגולה הנפלאה הנמצאת באותיות התורה כי היודעים בסוד צורותיהם ומקורם יכולים להמציא בהם דברים מחודשים ועל סוד זה אמרו יודע היה בצלאל לצרף האותיות שבהם נברא העולם ומכחם היה חכמתו לעשות המשכן וכליו בכל מלאכת מחשבת ורבים מרבותינו ז"ל היו בוראים בסוד הזה בריה חדשה כרבא דברא גברא וכו' וכבר ביארנו שמכח צרוף האותיות זו בזו או בזו לא בזו הובדלו הפעולות וההויות זו מזו בסוד שקלן המירן צרפן וצר בהם כל היצור וכל העתיד לצור וקבלה בידינו שהעולם הזה נברא על סדר אותיותיו א"ב ג"ד עד ש"ת כי בעולם התהו הגמור היו תשר"ק ואחר שנברא העולם בסדר אבג"ד וברא בו אדם שהוא מבחר היצורי' כלם בעוד שלא חטא כי אותיות אבג"ד משמשות כסדרן על היושר שנתקנו באלפא ביתא ואחר שחטא לא היו האותיות מתישבות על מתכונתם ועל יושרם כי היה זה תלוי במעשה האדם אשר ברא כי הוא עיקר הבריאה ובעוברו על ברי"ת נתקלקלו סדרי בראשית העומדות על ברי"ת וכאלו עבר על כל אותיות התורה שנקראת ברי"ת והסוד והמה כאדם עברו ברי"ת והחטא היה בהפרידו אלוף הוא הי"סוד העליון מבת זוגו הוא הנרמז בש"ת שממנו הושתת העולם. ומאז שהפריד היו הנמצאות כלם עושים ניאוף ומזדווגות מין בשאינו מינו לפי

שנתקלקלו סדרי האותיות ונטו מהסדר אשר נבראו להיות צירופן זו שלא בזו בת זוגה בדרך קדימה ואחור ולא כאשר נסדרו בחכמת היוצר יתברך כאשר יתבאר בסוד השמות אדם שת אנוש קינן מהללאל לפנים בע"ה ואחר שנתקלקל סדר האותיות בעברו על ש"ת משתיתו של עולם וידע חטאו שב לתקן את אשר עוות להשיב הסדר אל תיקונו ואל סדרו והתחיל לתקן בשי"ן תי"ו שהוא סיום וקיום האלפא ביתא בסדרה שי"ן תי"ו כדי שיחזרו האותיות לשמש כבראשונה בדרך אבג"ד ולא נשתלמה הכוונה לסבת קלקול הדורות שחזרו וקלקלו הסדר עד עמדם בסיני שאזי נתקנו הדורות ונתקנו האותיות על סדר הבריאה וזו היא כוונת המאמר לא שחזרו האותיות למפרע בדרך תשר"ק שאם כן היה חוזר העולם לתוהו ואיך יתקן עולם במלכות שדי בהחזיר האותיות בדרך תשר"ק ועוד כי ש"ת כסדר הוא נכתב אבל הכוונה שהיו האותיות משמשות מין בשאינו מינו שלא על סדר מקומם ועתה אשוב לבאר מלות המאמר. א"ר יוסי אינון אתוון בתראין דהוו באוריתא וכו' אמר כי לכך קראו שמו ש"ת שהם האותיות האחרונות שבתורה להודיע כי בחטאו עבר על כלם עד הי"סוד בה שהוא ש"ת ובתיובתיה קמי מאריה באלין תרין כלומר תיקן את שתיהם שהם עיקר חטאו הושיבם על כנם וסדרם ש"ת ומכדין אתהדרו אתוון. כלומר ומאז ששב בתשובה חזר הסדר לשמש על סדרו אלא שלא נשלם התיקון עד שעמדו ישראל בסיני והוא אמרו אהדרו אתוון ולא אתתקנו עד וכו' כי ההחזרה הזאת אינה למפרע ח"ו שא"כ היה חוזר העולם לתוהו אם היו משמשות לדרך תשר"ק אמנם הכוונה שהיו שבים אל סדרם ועכ"ז לא נתקנו והכוונה בחזרתם א"כ סדרם בהיות שנמצאו בדורות ההם שבאו אחריו צדיקים בחנוך ומתושלח ונח וזולתם אברהם יצחק יעקב אמנם עדיין לא כלתה זוהמתו של נחש עד עמוד ישראל על הר סיני כי אז נתנה התורה ונסדרו אותיותיה על סדר הבריאה הוא שאמר וכדין אתהדרו אתוון על תקונייהו כיומא דאתבריאו שמים וארץ שהיו האותיות בסדר אבג"ד ואתבסם עלמא וקם על קיומיה. ובא ר' אבא לבאר הסוד יותר ואמר יומא דעבר אדם על פקודא דמריה בעו שמים וארץ לאתגייפא ומאתרייהו התבונן כדברי פי חכם חן שאמר כי רצו לעשות ניאוף ממקומם כלומר כל אחד ואחד מין בשאינו מינו כי הוא זולת מקומו והבן וביאר הטעם ואמר מ"ט בגין דאינון לא אתקיימן אלא על ברי"ת ואדם הראשון הפר ברית בהפרידו אותו ממקומ"ו שנאמר אם לא בריתי וכו' וכתיב והמה כאדם עברו ברית וכו'. ואלמלא דגלי קמי קב"ה דזמינין ישראל לקיימא על טורא דסיני לקיימא האי ברית לא אתקיים האי עלמא כוונתו כי לא הספיק תשובתו של אדם בהשיבו אותיות שי"ן תי"ו כסדר שעדיין העיקר חסר מן הסדר והוא השבת שהוא הברי"ת כאשר יבאר בהדיא.

רבי חזקיה אמר כל מאן דאודי על חטאיה קב"ה מחיל על חובוי פי' ומאדם אנו למדים שהוא קלקל בש"ת ותקן בש"ת ועל כן קרא שמו ש"ת. ת"ח כד ברא קב"ה עלמא עבד האי ברית וכו' הודיע כי הברי"ת י"סוד עולם הוא הנחל אשר כל הנחלים יורדים אליו והוא הנרמז בתיבה הראשונה שבתורה בראשית תמן ברי"ת ותמן ש"ת להורות כי הש נהרות העליונות הוא שותה לקיום העולמות ואמר שמן הדין היה לקרוא לבנו שי"ת מלא י"וד כי הי"וד תרמוז אל הברי"ת ויהיו אז הש מדות והי"סוד רמוזים בשמו ולא קראו שי"ת כדי שלא יהיה לו למזכרת עון המקום אשר קלקל שהוא סוד היו"ד. ות"ח כד קיימו ישראל על טורא דסיני עאל בית בין תרין אלין דאינון ש"ת רזא דברית ואתעביד שבת אמר כי גם הבי"ת תרמוז לברית ועל כן התחילה התורה בבי"ת שהכוונה לברית כי הוא קיום מעשה בראשית ואליו היתה הכוונה בבריאה והוא סוד השר"ת כי הברית נקרא שבת שהוא הי"סוד והוא סוד ושמרו בני ישראל את השבת וכו' ברית עולם כלומר כמו שמעולם ושנים קדמוניות לא נשתכלל העולם כי אם בברית על כן צריך שישמרהו לבל ימוט מתרין אתוון ש"ת הוו תליין כלומר על הסדר שתיקן אותם אדם הראשון עד דאשתכלל עלמא במעמד הר סיני כי אז נתקנו העולמות כסדרן וזה בסוד השבת שנתקן בבת זוגו וזהו סוד אמרם אלמלא היו ישראל שומרים שתי שבתות כהלכתן היו נגאלין וסוד ב' שבתות ידוע בסוד היחוד.

וא"ר יוסי אלין תרין אתוון אשתכללו באת בית אמר שהאמת הוא כמו שאמר ר' חזקיה אמנם לא שהיו הדורות תלויים מאלה השני אותיות כמו שאמר שלא היו האותיות של אבג"ד נסדרות כלל אלא תלויות ועומדות באותיות ש"ת אין הדבר כן רק כי מיום שנולד שת התחילו האותיות לחזור כסדרן ולא נשלם תיקונן עד מעמד הר סיני. ר' יהודה אמר לתתא אתהדרו וכו' אמר כי אם היה השנוי לא היה אלא למטה כי יוחס לעליונים בעבור שנוי התחתונים ובכל דרא ודרא הוה גייף עלמא לסבת מעשיהם היו משתמשים הכחות מין בשאינו מינו ועושים ניאוף לפי שהאותיות לא היו נסדרין כסדרן ולא מתישבות בדוכתייהו עד שעמדו וכו': (בדפוס ויניציא)

דף נו.

ר"א אמר ביומי אנוש הוו חכימין בני נשא יגיד היאך נשתלשלו החכמות ההם המיוחסות לטרפי אילנא כמ"ש למעלה בויתפרו עלה תאנה וידעו כי עירומים הם דאדרו זוהרא עילאה דהוה חפי עלייהו ואשתארו ערומים מניה ויתפרו עלי תאנה אתדבקו לאתחפאה באינון צולמין דההוא אילנא דאכלו מניה דאינון אקרון טרפי אילנא והם הכוחות

החיצוניות שהם כדמות העלים לאילן לפי שראו שהעולם מתנהג על ידם חסו תחת צלליהם להעזר בהם בעבוד אותם במיני עבודתם ובהשביע אותם בהשבעות הראויות להם ובכן למדו כל מיני חרשים וקסמים והיו יודעים לעצור כחם של צבא השמים כוכבים ומזלות.

ולא הוה בר נש מיומ' דנפק אדם מג"ע כי כשגורש מג"ע הוצי' החכמו' ההם ולא היה משתדל בהם רק להבין ולהורות ואחר שמסרם לשת ושת מסרם לאנוש היה משתדל בהם להנאתו בדרך רעה עד שנתפשטו בדור המבול וכלהו הוו עבדי עבידתייהו לאבאשא ולא לשם שמים להעזר בהם בעת הצורך וההכרח הגדול כי לכך נבראו לא לעובדם.

והוו מתתקפי לגבי דנח באינון חכמתאן כשהיה אומר להם שעתיד מבול לבוא לעולם כמ"ש רז"ל בכתוב הן צדיק בארץ ישולם אף כי רשע וחוטא זה דור המבול שכל ק"כ שנים היה נוטע ארזים וקוצץ אותם א"ל למה כדין א"ל כך אמר לי מארי עלמא דמייתי מבולא לעלמא אמרי ליה אי מייתי מבולא לא ייתי אלא על ביתיה דההוא גברא לפי שהיו בטוחים בחכמתם ואומרים כי יש לאל ידם לעצור חיוב המערכו' על ידי השבעות המלאכים הממונים עליהם ומאנוש שריאו לאשתדלא באלין חכמתאן כמ"ש רש"י ז"ל אז הוחל לקרא בשם יי' לקרוא את שמות העצבים לעשותם ע"ז ולקרותן אלוהות שכוונתו שהיה מיחס הכח אליהם ומפריד אותם משרשם ומכחיש את השורש וזו היא העבודה זרה עצמה.

רבי יצחק אמר כל אינון זכאין וכו' כלומר לא נח בפרט היה מוחה בהם כי גם רבים ונכבדים ממי שקדמו לו כגון ירד ומתושלח וחנוך היו מוחים בהם ולא הועילו עמהם כי היה קשה להם לפרוש מאותם העבודו' בראותם משטרם בארץ וזה היה סבה דאתפשטו חייבין מרדי במאריהון אחר הדורות ההם עד בא זמנו של נח ובכן היה נח מוחה בהם ולא הועיל כי היו אומרים מה שד"י כי נעבדנו במצאנו רצוננו באלה העצבים והעבודות הגלויות.

וכי האי טפשותא הוו קאמרי כלומר להכחיש אלוה ממעל שלא היו יודעים כי הוא הנותן לאלוהות ההם כח לפעול פעולתם.

אלא בגין דהוו ידעי כל אינון חכימין וכו' כלומר אין ספק שהיו יודעים זה אמנם סוברים שכבר ומסר להם הקב"ה הנהגת עניני העולם והוא אמרו כל אינון ממנן דעלמא אתפקד עלייהו וע"ד הוו מרחצן בהו שלא ישנו תפקידם כרצון בוראם עד דאתיב קב"ה עלמא כד הוה כלומר כמו שהיה מים במים להודיעם כי אין לאל ידם לעצור במים לבל ישובו

לכסות הארץ. ביומי דאנוש אפילו ינוקי דההוא זמנא היו כ"כ עסוקים באותם החכמות עד שהושיבו מלמדים לתינוקות ללמדם החכמות החיצוניות ההם ולא היו מתעסקים בזולתם אמר ר' ייסא אי הכי טפשין הוו וכו' כלומר עדיין אני אומר שהם טפשים לפי שלא היו יודעים מאשר יבא עליהם כפי חיוב המערכות א"כ חכמת מה להם אמר רבי יצחק מנדע הוו ידעי לא נבצר מהם מזמה לדעת את העתיד אלא שמרוב בטחונם בידיעתם חשבו כי בהגיע תור המבול לבוא יעצרוהו כי היו יודעים להשביע הממונים אשר על המים על המים ואשר על האש על האש. ואינון לא הוו ידעי דקב"ה שליט על עלמא כי אעפ"י שמסר להם שולטנות מלכותו בכל משלה ומשועבדים הם לרצונו כי לא יטיבו ולא יריעו אם לא במאמרו. ורוח קודשא אכריז בכל יומא היא נפשו של דוד שנקרא' רוח הקד"ש העליון היא המודעת בכל הארץ היא המיסרת לרשעים ודוד מדבר בעדה ואומר יתמו חטאים מן הארץ ורשעי' עוד אינם וכו' ואוריך לון קב"ה כל ההוא זמנא דאינון זכאין הוו קיימי כי הצדיקים מעכבים את הפורענות ובהעדרם נחית קודשא בריך הוא דינא עלייהו ואתאבידו כד"א וימחו מן הארץ:

דף נו:

ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו ר' יוסי פתח עד שהמלך במסבו וכו' האי קרא אתמר כלומר רז"ל דרשוהו בסיני על כנסת ישראל שקלקלה בעגל בעוד המלך במסבת חופתו. אבל ת"ח כך אורחוי דקב"ה בשעתא דבר נש אתדבק ביה וכו' כלומר כי הכתוב הזה נדרש גם על כל אדם שהסכים ברצונו בלב שלם להיות משכן וכסא לבוראו השוכן בלבו וכבר בוראו אשרי דיוריה עליה מצד דבקותו בו וידע דלבתר יומין יסרח כי הכל גלוי וצפוי לפניו יתברך כמאמר הכל צפוי והרשות נתונה. הנה הוא יתברך שמו מקדים ולקיט ריחיה טב מניה קודם שיסרח וסליק ליה מעלמא כי יחוס על כבודו שכבר היה משכן וכסא אליו ואין ראוי להניחו עד שיסרח משכנו והוא אמרו עד שהמלך דא קב"ה במסבו דא ההוא בר נש דאתדבק ביה כי הוא קדם בבחירתו להיות כסא לבוראו.
נרדי נתן ריחו אינון עובדין טבין נתיחסו המעשים טובים אל הריח הניחוח העולה לפניו יתברך כי הוא דבוקא ברוחא ומתיחס זה אל הנשיקה על פי יי'.
דבגיניהון אסתלק מעלמא עד לא מטא זמניה שלא יאבד שכרו בעה"ב וקרנו תרום בכבוד ואם היה שהניחו בעולם היה אוכל שכרו נמצא שבעבור המעשים הטובים נסתלק מן העולם.

וע"ד הוה שלמה מלכא אמר יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים שמסתלקים מן העולם ולא מפאת עונש אלא שכר הוא אליהם אסיפתם קודם שיסרחו ומאהבתו אותם מסלקם הב"ה ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים כאלו עשו מעשי הצדיקים או יהיה פי' כדין הראוי ליעשות לצדיקים ומאריכים ימים אם לסבת שיחזרו בתשובה או לסבת שעתידים לצאת מחלציהם בנים כשרים וממתין להם הב"ה ומאריך אפו עליהם שיחזרו בתשוב"ה ומשפטי יי' אמת צדקו יחדיו משפט הצדיק והרשע ואין להרהר אחר מדותיו י"תש חנוך זכאה הוה וקב"ה חמא וכו' שנאמר וללקוט שושנים כלומר בעוד ריחו כשושנים.

ואיננו כי לקח אותו אלהים איננו לארכא יומין כשאר בני נשא שקדמו לו מ"ט בגין כי לקח אותו אלהים והענין נדרש על דרך ומ"ש רז"ל במדרש כי הלקיחה הזאת ענינה קצור חיים כמו הנני לוקח את מחמד עיניך במגפה ואמרו במדרש ששאלו האפיקורוסים את ר' אבהו אין אנו מוצאים מיתה לחנוך ולמה ואמר להם נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה כי יי' לוקח את אדוניך מעל ראשיך אמרו לו אם ללקיחה אתם דנים נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה הנני לוקח את מחמד עיניך במגפה. והנך רואה כי א"א לפרש המאמר הזה אלא עז"ה כי האפיקורוסים אינן דנין ג"ש ולא ק"ו אלא שהם משיבים לר' אבהו אם ללקיחה אתם דנים כמנהגכם הרי ג"ש אחרת הנני לוקח וכו' א"ר תנחום יפה השיב ר' אבהו. הנך רואה שלא מצא ר' אבהו תשובה לאפיקורוסים לענין הג"ש מלקיחה לקיחה כי הם רצו למעט בכבודו של חנוך לומר שמת במגפה כדברי קצת מרז"ל ור' אבהו ורוצה לעלות בכבודו מלקיחת אליהו ולא השיבם מאומה כי שני הגזרות שוות שקולים ועוד כי מצא ר' אבהו שגם רז"ל הם מסכימים כי לקיחתו היתה לשבח אלא מפני שלא יסרח ובא ר' תנחום ובחר בג"ש של ר' אבהו כי הלקיחה לעלוי היתה ולא לסבה שעתיד להסריח אלא כי בו חשק יי' להעלותו ולא בדרך מיתה רק כאליהו והוא אמרו יפה השיב ר' אבהו כלומר לסברת ר' אבהו אני נוטה לא לסברת רז"ל האומרים שסלקו מפצי שהיה עתיד להסריח זהו כוונת ר' תנחום שאל"כ במה היתה תשובת ר' אבהו חזקה וגזרתו השוה יותר מג"ש האפיקורוסים אמנם גלה דעתו לעלות בכבודו של חנוך ושאל זה היה דעתו נוטה לא מדרש אחר וזו היא דעתו של ר' אלעזר בכאן שאמר חנוך נטל ליה קב"ה מארעא ואסקיה לשמי מרומים ואמסר בידיה כל גנזי עילאין ולא מטעמא דר' יוסי שאמר מפני שלא יסרח. וארבעין וחמש מפתחן סתרי גליפין הם סוד שמו של הב"ה העולה במלואו מ"ה בסוד יי' מ"ה אד"ם.

וכלהו אתמסרו בידיה והא אוקימנא נמצא בס' היכלות א"ר ישמעאל אמרתי למטטרו"ן שר הפנים מפני מה אתה נקרא בשם קונך בע' שמות ואתה גדול מכל השרים וגבוה מכל המלאכים וחביב מכל המשרתים ונכבד מכל הצבאים ורב מכל האדירים בגדולה ובמלוכה ובכבוד השיב ואמר לי מפני שאני חנוך בן ירד כשחטאו דור המבול וסרחו במעשיהם ויאמרו לאל סור ממנו מה עשה הב"ה נטלני מביניהם להיות עד עליהם בשמי מרום לכל באי עולם וכיון שלקחני לשמש את כסא הכבוד ואת גלגל המרכבה ואת כל צרכי השכינה מיד נהפך בשרי לשלהבת וגידי לאש ועצמותי לגחלים ואור עפעפי לזוהר ברקים וגלגלי עיני ללפידי אש ושערות ראשי ללהט ולהבה וכל איברי לכנפי אש בוערות וגוף קומתי לאש יוקדת ומימיני חוצבי להבות אש ומשמאלי בוערי לפידי אש וסביבותי מפרחות רוח סערה וסופה וקול רעש נרעש מלפני ומאחורי וכו' כמה מעלות טובות למדנו מדברי ר' ישמעאל ע"ה ראשונה בהודיע כי לא לקחו האל יתברך לחנוך מפני שעתיד להסריח שהרי כששאל לו טעם למעלתו וגדולותיו אמר מפני כשחטאו דור המבול וסרח נטלני מביני' ולא אמר מפני שאני עתיד להסריח אמנם הכוונה כי מפני הרעה העתידה לבא נלקח שלא ימצא ביניהם. עוד למדנו מעלת האיש הצדיק הדבק באלהיו בעוד בחיים חייתו כי יזכה בחייו להדבק באלהיו להיותו כמוהו מושל י"ראת אלהים ולזה לסבת היותו קורץ מחומר ושאור שבעיסה מעכב והוא גבר ושלט על תאוותיו החומריות המחייבות לו לחטוא ולנטות אליהם והוא אמרו מפני שאני חנוך בן ירד כלומר ילוד אשה וקורץ מחומר וגברתי על יצרי ז"את היתה כי פקודיו נצרתי. עוד למדנו שיש לאל ידו של הב"ה לשנות נבראיו ולעשות מהמלאכים גופות גלומי בשר ועזא ועזאל יוכיחו ולעשות מבני האדם רוחניים אלהיים כחנוך שנהפך בשרו ללפידי אש וכו' וכאליהו שעלה בסערה השמים לפי שהם נבראיו ויעשה בהם חפצו ורצונו אבל הוא לא ישתנה יתברך מכל מחשבה ורעיון גשמי חלילה וחס:

וירא יי' כי רבה רעת האדם בארץ ר' יהודה פתח כי לא אל חפץ רשע אתה מאן דאתדבק ביצר הרע ואתמשך אבתריה אסתאב הוא ויסאבון ליה פי' אם הוא מתחיל כי בבחירתו תלוי הדבר ומ"ש למגנא ר"ל שכבר היו פרוצים בעריו' ולוקחי' נשים מכל אשר בחרו ובחרו עכ"ז לשפוך זרעם על הארץ בחנם שהרי היו להם נשים והיו יכולים לשפוך זרעם בהם ולחנם היו שופכים זרעם בארץ הה"ד רק רע כל היום כתיב הכא רק רע וכתיב התם לא יגורך רע וכתיב ויהי ער בכור יהודה רע הוצריך להביא ראיה מער בכור יהודה לפי שראית לא יגורך רע לא תספיק להודיע כי רע נא' על שופך זרעו לבטלה כי גם יכלול מלת רע על רוע מעלליו אמנם בער בכור יהודה נתבאר כי היה דש מבפנים וזורה

מבחוץ נמצינו למדים כי פי' לא יגורך רע זה השופך זרעו לבטלה וגם מ"ש הכתוב רק רע כל היום על החטא ההוא נאמר וזהו שא"ל ר' יוסי וכי רע לאו רשע כלומר שנקרא רע על רוע מעלליו ויהי נא רע ורשע דבר א'. א"ל רשע אפי' ידים ידיה לגבי חבריה כמ"ש בויאמר לרשע למה תכה רעיך מכאן שבהרמת יד נקרא רשע אע"ג דלא עביד מדי שלא הכהו אבל רע לא אקרי אלא מאן דמחבל ארחיה וסאיב גרמיה וסאיב ארע' כי זה האיש רעתו רבה שהוא גורם להגביר רוח הטומאה הנקרא רע ועושה לו כסא לישב בו בארץ ולהמליכו כי לא ינוח הטמ"א אלא על הטומאה ובאשר חללים שם הוא. והאיש העושה זה לא חמי אנפי שכינתא ולא עאל בפלטרין ואל המקד"ש לא יבוא. דבהאי אסתלק שכינתא מעלמא כי כל דבר שבקדושה לא ינוח במיקום הטומאה והביא ראיה מיעקב כשבא לגלות הקץ שנסתלקה שכינה מעליו ואמר שמא יש פיסול בזרעי ולא אמר סבה אחרת לפי שהיה יודע כי פיסול הזרע הוא הגורם סילוק השכינה ופוגם בה. וביאר היאך פוגם בה ואמר ואי תימא אמאי בגין דדא סאיב מקדשא כלומר כי האדם נברא בצלם ודמות וכשם שהצל"ם והדמות מוציאים הנשמות לעולם וזרעם לברכה כן צריך האדר שיהיה זרעו לברכה ולא יתנהו למול"ך הטמ"א כי יהיה סבה להביאו אל מקדש יי' כי פעולות האדם עושים רושם למעלה והמחשבה פוסלת. ועזא ואי אסתלקת מעלוי יעקב כלומר על דבר קל והוא כדי שלא לגלות הקץ כ"ש על דבר חמור הפוגם את הקדש. ת"ח כד בר נש אסתאב לא יתפקד מעם קב"ה וזה לו לאות כי הוא רחוק מהקדושה. ובכל זמנא אתפקר מההוא דאקרי רע כלומר תמיד ובכל זמן אינו נפקד אלא מאותו דאקרי רע והלואי שיפקדהו לטובה אבל לא יפקד ממנו אלא לרעה כמעשהו הה"ד ושבע ילין בל יפקד רע ופי' הכתוב כי הלן שבע שלא נמשך אחרי היצר הרע ע"ד משז"ל מרעיבו שבע הנה זה האיש בל יפקד מאותו הנקרא רע והשאר מבואר הוא:

דף נז.

וינחם. יי' כי עשה את האדם בארץ ר' יוסי פתח הוי מושכי העון בחבלי השוא אלין בני נשא דחטאן קמי מאריהון בכל יומא. יבאר כי בההביל אדם את עונותיו אחד אחד באמרו עון זה קטן הוא ואין בו ממש הנה בהרבות מהם יתקבצו העונות ההם מיום ליום ומחדש לחדש ויעשה מהם חבל עב כעבות העגלה ויהיה נלכד בשחיתותם והויא חושב שאין הב"ה מקפיד ומעביר ראשון ראשון ולא כן הדבר אמנם ישובו העונות ההם כעבות העגלה דאיהו תקיף דלא יכיל לאשתצאה ות"ח קב"ה כדעביד דינא בחייבייא אע"ג דאינון חטאן וכו' יבאר מלת וינחם דלא שייך בקב"ה נחמה כי לא בן אדם הוא ויתנחם

ויאמר כי הכוונה בוינחם יי' מקבל נחמה והתנצלות מגבר על חטאיו לפי שהוא מעשה ידיו ועל כן הוא חס עליהם כשמשגיח על חטאיהם ומאריך להם עד שישובו בתשובה. וכד בעי למעבד בהו דינא כשאינם שבים בתשובה כביכול עציב כד"א ודחוון לא הנעל קדמוהי כאלו לא שמח במעשיו ודברה תורה כלשון בני אדם שמתעצב כשלא תצא מחשבתו לפועל כאשר ברצונו.

והא כתיב הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו. מוכרח אני להביא לפניך ההיא מימרא דחגיגה פ"א להודיעך קשט אמרי אמת בענין הזה ז"ל ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה מאי במסתרים אמר ר' שמואל בר אויא משמיה ררב מקום יש לו להב"ה שבוכה בו ומסתרים שמו מאי מפני גוה א"ר יצחק מפני גאותן של ישראל שנטלה מהם ונתנה לאומות העולם. רב שמואל בר נחמני אמר מפני גאותה של מלכות שמים שניטלה ומי איכא בכיה קמי קב"ה והא א"ר פפא אין עצבות לפני המקום שנאמר עוז וחדוה במקומו לא קשיא הא בבתי גואי הא בבתי בראי ובבתי בדאי ליכא עצבות והא כתיב ויקרא יי' צבאות לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק שאני חרבן ב"ה דאפי' מלאכי השרת בכו שנאמר הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון. ופי' רש"י ה"ג ובבתי בראי ליכא והא כתיב ויקרא וכל קריאה השמעת קול היא. דע אתה בני שלא כתב רש"י ז"ל הכי גרסי' ובבתי בראי לא אלא מפני שמצא גירסא אחרת שהיה כתוב בה ובבתי גואי ליכא והיא הגירסא האמיתית כפי דרך האמת ובחר הוא ז"ל אותה הגירסא לפי שמלת מסתרי"ם הבין אותה מענין מחבא ודמה הענין למלך גדול שיכמרו רחמיו לבכות שיבוא חדר בחדר לבכות שם שאין כבודו לבכות בפני הבריות ובמקום שיראוהו וכמו שנאמר ביוסף כשנכמרו רחמיו אל אחיו ויבקש לבכות ויבוא החדרה ויבך שם שאין כבודו של גדול לבכות בפני הבריות ולפי' הוכרח לגרוס ובבתי בראי ליכא כלומר אחר שמלת מסתרים ענינה לפני לפנים ובמקום נסתר א"כ בבתי בראי ליכא והא כתיב ולפי דעתו יהיה פי' הא בבתי גואי הא בבתי בראי כלומר בבתי גואי הוא בוכה ובבתי בראי לא. האמנם כי כפי דרך האמת והקבלה הגירסא האמיתית היא ובבתי גואי ליכא והא כתיב וכו' וזה לפי שקבלה בידינו כי בתי בראי הם מקום הבכיה וההספד כאשר יתבאר בפ' קדושים כי שם יבאר ר' ייסא כי ויתעצב בבתי בראי ונקרא המקום מסתרי"ם לפי שמשם מסתתר האור ומסתלק בשעת הכעס ע"ד והסתרתי פני מהם והיה לאכול כי בהסתר האור מיד ימצא החשך ולפי זה יהיה פי' המימרא מקום יש לו להב"ה שבוכה בו שתיוחס אליו הבכיה ומסתרי"ם שמו כשמסתלק האור משם כי אין שמחה רק במקום האור. והקשה המקשה ואמר ומי איכא בכיה קמי קב"ה הנך

רואה שלא אמר ומי בכי קב"ה שכך היה ראוי להקשות כפי' מ"ש מקום יש לו להב"ה שבוכה בו אמנם אמר ומי איכא בכיה קמי קב"ה כאילו ביאר ידענא דלא בכי הוא ח"ו וגם לפניו לא ימצא בכיה וכבר ידעת סוד מה שנקרא לפני יי' בסוד כי מלפני יי' הוא בורח כאשר יבוא במקומו וכו' והא אמר רב פפא אין עצבות לפני הב"ה כלומר אפי' במקום שנקרא לפני יי' שנאמר עוז וחדוה במקומו ומקום"ו של הב"ה ידוע והשיב כאן בבתי גואי באן בבתי בראי בבתי גואי אין שם בכיה רק אורה ושמחה אבל בבתי בראי הוא המקום הנקרא מסתרי"ם שנסתלק ממנו האור שם יתיחס הבכיה. והקשה המקשה ואמר ובבתי גואי ליכא והא כתיב ויקרא יי' צבאות לבכי ולמספד וכבר ידעת סוד ויקרא אל משה בעבור שלא היה יכול משה לבא אהל מועד פנימה להיותו נגש שם אל המקום אשר שם האלהים רק בקריאה שיקרא אותו יי' וכן ויקרא יי' למשה אל ראש ההר ויעל משה וכן ויקרא אל משה ביום הז' מתוך הענן שיכנס לפנים הוא שרמז ובבתי גואי ליכא והא כתיב ויקרא יי' שזה רומז על בתי גואי ונאמר שם בכי ומספד וכו' והשיב שאני חרבן ב"ה דאפי' מלאכי השרת בכו וזה נתבאר במאמר א' נמצא בס' הזוהר זה תוארו ר' אבא עאל לבי ר' אלעזר אשכחיה יתיב ועציב וידיה בפומיה א"ל במאי עסיק מר א"ל כתיב באור פני מלך חיים אי טורנא עציב וכ"ש דגעי ובכי שמשוי מאי עבדין הה"ד הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון. א"ל וכי אית מלאכין דלאו אינון של שלום א"ל אין. ת"ח אית מאריה דדינא קשיא ואית מארי דרחמנותא ודינא ואית מארי דרחמנותא דלית בהו דינא כלל ואלין אינון מלאכי שלום. הנך רואה שהגדילו הבכיה על חרבן ב"ה עד שמי"ם העליוני"ם הגיעה שהם בתי גואי והמשל משל לדבר לטורנא כלומר לאדון כי תרגום סרני פלשתים הוא טורני פלשתאי ואמר אם האדון עצב וכ"ש אם הוא גועה ובוכה מה יעשו שמשיו שראוי שיגעו ויבכו יותר ויותר. ויהיה הכוונה בנדון שלנו שאני חרבן ב"ה שראוי היה שימצא בכיה בבתי בראי אחר שהיתה בבתי גואי ולפני לפנים ולעולם אימא לך שאין בכיה בבתי גואי אלא כשנחרב הבית שאזי אפי' מלאכי שלום שלא ידעו מעולם מהו בכיה רק שמחה וחדוה בכו וזה ראיה שבאותה שעה נמצא בכיה בבתי גואי ומלת ואפי' תוכיח ולכן קראם מלאכי שלום שבאים מכח מדת השלו"ם שהיו מקום החדוה והבן. ונחזור למה שהיינו בו ומה שהקשה המקשה והא כתיב הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו והשיב א"ר יוסי ת"ח כתיב ויתעצב אל לבו אל לבו עציב ולא לאתר אחרא כלומר כי העצבון לא היה רק במקום הנקרא מסתרים שהיא העטרת כי לפעמים היא כב יכול בהסתר פנים על מעשה התחתונים אבל באתר

אחרא כלומר למעלה בבתי גואי לא והוא סוד הסרסור והאדריכל הנזכר לרז"ל והסוד שמרו ועצבו את רו"ח קדש"ו כמו שכתב הרמב"ן ז"ל.
ר' יצחק אמר וינחם יי' על הרעה חולק על ר' יוסי שביאר וינחם מענין תנחומין והניח המלה על משמעותה ודעתו לומר כי כן דרך הכתוב ליחס ההפעלות לגבוה בהשאלת הלשון כדרך האדם המתנחם ודואג ועצב על שלא נשלמה כוונתו לא ח"ו שיתפעל הוא יתברך וזה מכלל התוארים שאנו מתארים אותו דרך העברה.
ר' ייסא אמר לטב ור' חזקיה אמר לביש שניהם הבינו מלת וינחם מענין תנחומין אלא שזה דורש התנחומין לטובה וזה דורש אותם אל רעה.
ר' ייסא דורש התנחומיי לטובה כמה דאתמר דקב"ה רחים על דאינון עובדי ידוי וחייס עליהו ע"ד אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ויתעצב אל לב"ו בגין דאינון חטאן קמיה וזהו סוד אשר עשה את האדם ור' חזקיה דורש התנחומין לביש דכד בעי קב"ה לאובדא לחייבייא מעלמא נטיל תנחומין עליהו כמאן דמקבל ניחומין על מה דאביד שאינו מקבל תנחומין אלא אחר שנאבד לא קודם כך וינחם יי' אשר עשה את האדם לשמור מצותיו והוא לא כן עשה ונגזר דינו לרעה והוא מקבל תנחומין על אבידתו וביאר אימתי תועיל התשובה לשלא יצטרך לקבל תנחומין עליו ואמר כיון דקביל תנחומין ודאי דינא אתעביד כלומר כבר נגזרה גזרה ושוב אין לו תקנה שהדבר תלוי בתשובה עד שלא קבל התנחומין אבל אי קביל תנחומין עליהו לא תליא בתשובה כלל ודינא אתעביד כי לא תועיל התשוב' לאחר גמר דין וכדין אתוסף דינא על דינא ואתקיף להההוא אתר דדינא למעבד דינא וכלא בקרא אמר שזה רמוז בכתוב שהי"לל ויתעצב אל לבו וינחם על אשר עשה את האדם בארץ כי העצבון קודם אל הנחמה ואחר שהקדים הנחמה על העצבון יורה שמוסיף דין על דין כי אחר שקבל תנחומין יעשה הדין בתוספת שאת ותקיף ועז.
ר' חייא אמר וינחם יי' כי עשה את האדם בארץ נטל תנחומין וחדוה כד עבד לאדם בארעא הוא יבאר ענין וינחם בשעת הבריאה לא אחר שחטאו הדורות וענין ויתעצב אל לבו לאחר שחטאו וביאור הענין כך כי כבר נתבאר שקטרגו בבריאתו מלאכי השרת ואמרו מה אנוש כי תזכרנו ועל כרחם שלא בטובתם בראו ואחר שבראו הודו בו מלאכי השרת בראותן צלמו ודמותו השלימה ובכן שמח הב"ה שהרי מלאכי השרת עצמם היו משבחים להקב"ה על בריאתו והודו ואמרו ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו לבתר דחטא ויתעצב אל לב"ו יראה שדרש הכתוב לשני זמנים וינחם בזמן הבריאה שנטל תנחומין על הודאת מלאכי השרת בבריאתו ויתעצב אחר שחטא. א"ר יהודה ויתעצב אל לבו בגין דבעי למעב' ביה דינא לא כמו שדרש ר' חזקיה יהב תוקפ'

לדינא למעב' דינא שזה יורה אכזריות במדתו של הב"ה אמנם נתעצב כב יכול לפי שהיה מחייבת מדת הדין לפעול בהם. וא"ר יצחק סיוע לדברי ר' יהודה שהרי לא נזכר בצאת החלוץ הודו ליי' כי טוב רק הודו ליי' כי לעולם חסדו מכאן אנו למדין שכב יכול מתעצב במיתת הרשעים ע"ד מ"ש מעשה ידי טבועים בים ואתם אומרים שירה וע"כ לא נזכר שם כי טוב רבי אבא אמר בשעתא דחב אדם קמי קב"ה ועבר על פיקודוי כדין אשתכח עציבו קמיה רבי אבא סובר כי הכתוב הזה אינו מדבר כפי מה שנראה מהכתובים אחר שהחל האדם לרוב על פני האדמה אבל שיחזור הכתוב לדבר באדם הראשון עצמו ואין מוקדם ומאוחר בתורה ובשעה שחטא אדם הראשון ועבר על מצות בוראו כב יכול נעצב וא"ל לאדם ווי דחלשת חילא עילאה בסוד צור ילדך תשי והוא סוד ויתעצב אל לב"ו לבו ממש כמו שנתבאר. בה שעתא אתחשכת נהורא חד משני המאורות היא הלבנ"ה העליונה שכב יכול חסרה אורה מיד תריך ליה קב"ה מג"ע לפי שפגם בג"ע העליון היא העטרת כי שניהם מכוונים זה כנגד זה. א"ל אנא אעילת לך לג"ע לקרבא קורבנא לחבר ולקרב הכחות אחת אל אחת ולא לקצץ ואתפגימת מדבח"א היא המדה עצמה שנקראת מזבח החיצון לפי שמתעסקת עם התחתונים ומחלקת להם טרף וצריך לקשרה ולקרבה עם המשפיע בה. מכאן ולהלאה לעבוד את האדמה כלומר האדמה אשר לוקח משם וגזר עליו מיתה שכן נאמר לו עד שובך אל האדמה. וחס עליה קב"ה וגניז ליה בשעתא דמית סמוך לגנתא כי קבלה בידם כי מערת המכפלה לנכח ג"ע של מטה היא כמו שיתבאר בפ' חיי שרה. מה עבד אדם עבד מערתא חדא בעודו חי ידע קדושת המקום וכי הוא קרוב אל המקום אשר גורש ממנו וחפר שם מערת המכפלה ואתטמר בה הוא ואתתיה כי לא נזכר בכתוב מי קבר אותם כמו שנזכר באבות והודיענו כי הם נטמרו שם. מנא ידע מי הודיעו שהמקום ההוא קרוב וקדוש הוא חמא חד נהורא דקיק וכו' ושם יביא שאין אדם מסתלק מן העולם עד שרואה לאדם הא' וש"ג מתו בעטיו של נחש וי"א ארבעה סי' עלב"י ע"מרם ל"וי ב"נימין י"שי כי עלובים היו שלא מתו בחטאם:

דף נח.

הנפילים היו בארץ בימים ההם תני ר' יוסי אלין עזא ועזאל כמה דאתמר כי לכך נקרא שמם נפילים שנפלו מקדושתם.

ואי תימא היך יכלו לאתקיימא בהאי עלמא והם רוחניים בלא גשם וגוף כי לא ישכון בעפר אלא מי שיסודו עפר כי הדבר הרוחני משכנו למעלה.

והשיב ר' חייא אלין הוו מאינון דכתיב בהו ועוף יעופף על הארץ והא אתמר כי יש במציאות המלאכים מדרגה למעלה ממדרגה כמו שנתבאר למעלה בכתוב ישרצו המים כי מצינו במציאות המלאכים המתיחסים בעופות שני מינין א' ואת כל עוף כנף למינהו והשני ועוף יעופף על הארץ וביארו כי מי שנאמר בהם למינהו אינם משתנים לעולם ומי שלא נאמר בהם למינהו משתנה ומתגלם באויר ונראה לבני אדם בחיזו בני נשא לפי שמדרגתם למטה ולא כזכות האחרים הנאמר בהם למינהו. ויאמר שעזא ועזאל היו מהמדרגה התחתונה וקרובים היו ונוחים להתגלם.

ואי תימא ואיך יכלין לאתהפכא אחרי שהם רוחניים איך יתהפכו וישתנו.

והשיב הא אתמר דאתהפכן לכמה גוונין שלכך נקראת החרב המתהפכת דמתהפכת לכמה גוונין לפעמי' אנשים ולפעמים נשים כי יש באיפשרות לאותם המלאכי' הבאים משם להשתנות ולא במקומם הטבעי להם אבל בשעת' דנחתי ויעקרו ממקומם מתלבשי' באוירא דעלמא ואתחזון כבני נשא והכי עזא ועזאל דמרדו לעילא אפיל לון קב"ה ואגלימו בארע' ונשרשו בה ולא יכילו לאתפשטא מניה פי' להפשיט את כתונת פסי החומר מעליהם וכמו שקבלו רז"ל כי המלאך המתלבש באויר עולם הזה הנתפש אם יתעכבו ו' ימים מלובש ישתרש למטה ולא יעלה ועוד ולא יפשיט כתונת הפסי"ם מעליו.

ולבתר טעו בתר נשי עלמא אחר שנתגלמו.

ועד כען יומא אינון קיימי שלא עלו עוד ואולפי חרשין לבני נשא כי מהם ילמדו דרך העבודות ההם ואולידו בנין וקרו להו ענקים גברין כלומר כל מקום שתמצא שיקראם הכתוב נפילים הם הם בני האלהים הנז' בכתוב ויראו בני האלהי"ם וכבר קדם ענין הנפילים למעלה בכתוב ויאמר אלהים יהי מארת ובכתוב נעשה אדם:

וינחם יי' כי עשה את האדם בארץ לאפוקי אדם דלעילא דלא הוה בארץ. זה הסוד יתבאר ממקום אחר בספר הזוהר שכתב וינחם ה' האי בזעיר אנפין אתמר והכוונה כי זעיר אנפין הנז' להם ע"ה הוא התפאר"ת ואריך אנפין הוא הכת"ר כאשר יתבאר באידרא אם יגזור האל בחיים בסוד בתפאר"ת אדם לשבת בי"ת ובזה האדם שייך נחמה לפי שיש בו ימין ושמאל וכמ"ש ובהאי תליין ימינא ושמאלא נהורא וחשוכא רחמי ודינא בהאי תליא ולא בעתיקא והסוד כי במקום ששייך בו דבר והפכו שהוא סוד הז' כפולות דג"ש ורפ"ה בהתהפך הדין לרחמים או הרחמים לדין הוא כדמיון המתנחם ומתהפך מענין אל ענין והוא שאמר וינחם יי' כי עשה את האדם באר"ץ כי בו שייך נחמה לאפוקי אדם דלעילא דלא שייך ביה נחמה לפי שלא היה באר"ץ והבן זה ומעתה אין אנו צריכין לפרש וינחם מענין תנחומין כמו שקדם והאדם הנרמז באר"ץ הוא אשר נרמז ממראה

מתניו ולמטה בסוד כמראה אדם עליו. ויתעצב אל לבו **וַיֶּעְצַב** לא נא' שהוא פועל אלא ויתעצב שהוא מהמתפעל דאיהו אתעצב דביה תליא מלתא כלומר בו שייך ההתפעלות לאפוקי מאן דלא אתעצב שהוא אריך אנפין שכלו רחמים גמורים וכבר ידעת כי כל אלה הדברים הנאמרים בזעיר אנפין הם בצדנו לא בעצם אמנם לפי שמחייב האמ"ת כי ישתנו בנו הפעולות להשכיר ולהעניש כפי מעשנו יתיחסו ההפעלות אל זעיר אנפין בבחינת פעולו בנו בדין וברחמים מצדנו וגם אין שם התפעלות כי הדין והרחמים דבר אחד הם ולא הובדלו כי אם מצדנו. אל לבו בלבו לא כתיב אלא אל לבו העצבון הוא דבק בלב והיה ראוי לכתוב ויתעצב בלבו כי נתפעל בלבו באמרו אל לבו משמע שהמתעצב אחר ושהעצבון הלך אל הלב א"כ מי הוא המתעצב ומי הוא הלב. ואמר שענינו כמאן דמתעצב ומקבל למאריה דאחזי האי לליבא דכל לבין פי' במתעצב ומתוך עצבונו צועק ומתרעם אל הלב העלי"ון שהוא לב כל הלבבות כלם ורצון כל הרצונות ומראה ומודיע אליו צרתו וצערו על כי הוא היה סבה שיגיעינו העצבון מפאת חטאו של אדם אחר שהכל קדם בידיעתו העליונה:

ויאמר יי' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה. לאפקא אדם דלעילא זה הענין מיוסד על מה שאמרו רז"ל במדרש רבה על ויתעצב אל לבו א"ר ברכיה משל למלך שבנה פלטין על ידי אדריכל פי' בנאי ראה אותה ולא ערבה לו עלמי יש לו לכעוס לא על האדריכל כך ויתעצב אל לבו. א"ר אסי משל למלך שעשה סחורה על ידי סרסור והפסיד על מי יש לו לכעוס לא על הסרסור כך ויתעצב אל לבו. הנה אלה החכמים עליהם השלום שניהם מכוונים אל מקום אחד שהרמו אל העטרת הנקראת ל"ב השמים ונקראת סרסור לפי שהיא המקשרת התחתונים בעליונים והממשכת שפע מהעליונים אל התחתונים כשם שהסרסור הוא המתווך בין המוכר ובין הקונה אלא שיש הבדל בין שני אלה החכמים ביחס אותה בענין הזה כי ר' ברכיה מיחס אותה ללב הנותן עצה כי לפי סברתו יפרש הכתוב הנז' בבריאת האדם ויאמר אלהים נעשה אדם. בצלמנו כדמותנו על העטרת שהיא השומרת והנותנת עצה למי שלמעלה הימנה בבריאתו כמו שאמר בס' התיקונים ור' אסי השמיט הענין מנתינת עצה ועשאה סרסור לפי שהכל קדם בידיעתו יתברך אלא שעשה סחורתו על יד הסרסור ולא עלה יפה סחורתו באלו רומז שהסרסור היה סבה להפסד הסחורה והסוד ידוע לבעלי הקבלה שאלמלא החשך המעורב בסרסו"ר הזה לא חטא האדם וענין זה הוא ממה שלא ניתן רשות לבטא בשפתים כמו שכתב הרמב"ן ז"ל לזה לשונו בב"ר אמרו בזה ענין נכבד ומשל שהביאו מן הסרסור והאדריכל לא ניתן ליכתב. והכלל העולה הן למר והן למר כי הכעס לא יהיה רק על

האדריכל או הסרסור ואם היה הכעס עליו היה איפשר לפרש ויאמר יי' אמחה את האדם על הסרסו"ר כי גם הוא נקרא דמות אדם כמו שקדם ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם ויתיחס המחוי אליו מענין הבלעה כי ישוב הכל אל נרתקו ויבטל כל מעשה בראשית ואין הכוונה כן כי לא יתבטלו השמים והארץ וכל צבאם בעבור האדם וגם כי אז"ל שבימי המבול לא שמשו י"ב מזלות חוקם בטל והם לא בטלו וע"כ אמרו בכאן כי אמרו ויאמר יי' אמחה את האדם אין הכוונה על אדם דלעילא שהרי ביאר הכתוב בהדיא אשר בראתי מעל פני האדמה ופרט כי האדם הזה הוא האדם הגשמי התחתון אשר באדמה. ואי תימא אדם דלתתא בלחודוי כלומר שימתה הוא לבדו כי אם הוא חטא בהמה וחיה ועוף מה חטאו וישארו הם קיימים. לאו לאפקא כלל כלומר לא להוציאו ולפרטו יחידי בענין המחוי בא הכתוב כלל רק להביא עמו כל מה שנברא לצרכו והם נבראי מטה משום דלא קאים דא בלא דא כי לצרכו נבראו ולכן חזר ופרט הכתוב מאדם ועד בהמה עד רמש ועד עוף השמים וכמ"ש במדרש רבה משל למלך שהיה משיא את בנו ועשה לו חופה סיירה וכיירה וציירה כעס המלך על בנו מה עשה נכנס לחופה התחיל לשבר את הקנקנים ומפקיע בחיצאות ומקרע בכיליות אמר המלך כלום עשיתי זה אלא בשביל בני בני אבד וזו קיימת הוי מאדם ועד בהמה וכו' ומ"ש ואלמלא חכמתא סתימאה דכלא כלא כמריש' אמר שאלמלא שחייבה החכמה הנעלמה מעיני כל חי להמציא העולם על זה הסדר והאופן הנוהג עתה ולהתמידו היה נבלע כבראשונה שהיה הכל בעמקי האין בלוע ואין חשך ואין צלמות ולא דבר מהדברים הנהוגים בעולם ויכלה הכל במבול אלא שהחכמה העליונה אשר היתה כלי אומנותו של הב"ה חייבה להמציא ערמה ותחבולה כדי שינצל נח ובניו ואשתו ונשי בניו והבאים עמו בתיבה והוא אני חכמה שכנתי ערמה אל תקרי שכנתי אלא שיכנתי והוא פועל יוצא כי היא השכינה והתקינה הערמה ההיא מעשיית התיבה כדי שיתקיים העולם על מנהגו ואלמלא בהאי לא אתקיים עלמא הה"ד יי' בחכמה יסד ארץ וכו' וכתיב ונח מצא חן בעיני יי' כדי שעל ידו יתקיים על מנהגו הראשון ולא יתבטל מכל וכל ולא יהיה נבלע כאשר היה בתחלה:

ויאמר יי' אמחה את האדם ר' יוסי פתח כי לא מחשבותי מחשבותיכם וכו' ת"ח כד בעי בר נש לאתנקמא מאחרא. לא דריש בכאן אלא סופא דקרא ולא דרככם דרכי כי אין דרכו של הב"ה כדרכו של בשר ודם כי דרכו של בשר ודם הרוצה להתנחם משונאו מסתיר שנאתו ממנו כדי שלא ישמר ממנו ויתנקם ממנו במהרה כי ירא לאמר אם אגלה דעתי אליו אולי ישמר ממני ומי יודיע מי יאריך ימים על מי ונמצא כי שנאתי וקנאתי כבר אבדה ולא אמצא מקום להתנקם ממנו כי אינו בטוח בחייו ושמא יקדמנו המות.

אמנם הב"ה מודיע לו לאדם ומגלה את אזנו פעמים שלש וכמש"ה הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר כי ע"ד הפשט ידבר באזהרותיו קודם שייסרנו כי הוא רוצה בתשובתן של רשעים וזה לסבה דלא אית דימחי בידיה ויימר ליה מה עבדת וע"ד מ"ש מאריך אפיה וגבי דיליה. ת"ח ויאמר יי' אמחה את האדם ביאר כי האמירה הזאת אינה אמירה בלב כענין אמרתי אני אל לבי אמנם אמירה והודעה לדור המבול וזה כי ע"י נח הודיע להם כי הוא רוצה להביא מכול וכמ"ש ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני ונח היה אומר להם והם לא אבו שמוע ונאבדו מן העולם.

ת"ח מה כתיב ביה בנח ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו מגיד בשבחו של נח וקודם כל דבר יבאר למה הוצרך הכתוב להאריך כל זה ולומר מלת לאמר ומלת זה שהרי בכל מקום שנאמר לאמר ענינו לאמר לאחרים ולא מצינו בקריאת השמות מלת לאמר רק ותאמר או כי אמרה שהרי לאה אמנו כשילדה את ראובן אמר הכתוב כי אמרה כי ראה יי' בעניי וכן ותאמר כי שמע יי' כי שנואה אנכי ותאמר הפעם אודה את יי' ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי ותאמר לאה בגד. ואם תמצא ברחל שאמרה בלידת יוסף ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף יי' לי בן אחר הנה רז"ל אמרו יודעת היתה ברוח הקדש שהכוונה להם ע"ה כי מלת לאמר בכאן שאמרה לאחרים שהיא עתידה ללדת בן אחר אמנם בכאן ויקרא את שמו נח לאמר למי אמר ואם הכוונה לומר כי האמירה הזאת היתה בלב הי"ל ויקרא את שמו נח כי אמר זה ינחמנו וכו'. ועוד כי מלת זה מיותרת כי היה יכול לומר ויקרא את שמו נח לאמר כי ינחמנו וכו' וא"כ אמאי הכא לאמר ואמאי זה כי הכתוב לא ירבה דברים ללא צורך. אלא אתר דא קרי ליה נח וכו' דע כי המקובלים מיחסים כל לשון וידבר למדת התפאר"ת בהתעסקה עם הגבורה כי תורה שבכתב בגבורה נתנה. וכל לשון אמירה אל העטרת ויאמר יי' אמרת יי' כל אמרת אלוה צרופה ואם תמצא וידבר יי' אל משה לאמר כן הוא כי בהיכל התפארת הנרשם בעטרת היה מדבר עמו והוא סוד ויקרא אל משה וידבר יי' אליו מאהל מועד לאמר וכן כל לשון אמירה מיוחסת לעטרת והסימן בזה אדנ"י יתן אומר והכוונה בכאן כי העטרת הנקראת לאמר קראה אותו נח ואמרה ז"ה ינחמנו וכבר ידעת כי הצדי"ק יסוד עולם נקרא ז"ה בסוד זה יי' קוינו לו והכוונה הצדיק למטה ממשיך שפע וברכה מהצדי"ק העליון אל העטרת והיא האומרת זה ינחמנו כלומר נח זה ימשיך מנ"ח העליון נייחא והשפעה אליה.

זכאין אינון צדיקייא דרשימין ברשימו דגושפנקא דמלכא צורת הברית הוא חותם המלך וע"כ תקנו בברכת הברית וצאצאיו חתם באות ברית קדש ונח נולד מהול בחותם המלך

והסוד שימני כחותם על לב"ך. למהוי רשים בשמיה כי הצדיק נקרא ז"ה והב"ה נקרא ז"ה ועולה זה י"ב הויות שהשם המיוחד מצטרף בהם.
ואיהו שוי שמהן בארעא כדקא יאות כי השם המוסכם ממנו הוא יתברך הוא המורה על עצם הנקרא בו כאשר יתבאר לפנים בפתיחת ר' יהודה בכתוב אשר שם שמות בארץ אל תקרי שמות אלא שמות ויביא ראיה מיעקב ע"ה שלא אמר בקריאתו מלת א"ת כמו שנאמר בנח ויקרא שמו יעקב וזה יורה כי קריאת יעקב היה בהסכמת מדתו מד"ת התפארת וקריאת נח ע"י העטר"ת והודיע כי בכל מקום שנאמר מלת אתה רמז אל העטרת והביא ראיה מנבואת ישעיהו ע"ה שאמר וארא את יי' כי לא התנבא כי אם באספקלריא שאינה מאירה כי לא ראה העצם כי לא יראהו האדם וחי ונרמז זה במלת א"ת. ולפי שקשה כפי המונח כי העטר"ת קראה שמו נח והיה לו לכתוב ותקרא את שמו נח כי מלת ויקרא הוא מיוחס אל עולם הזכר ומלת ותקרא כנוי לנקבה. לזה חזר ואמר מנא הוה ידע כלומר למך אביו שהוא הקורא מאין היה יודע כי זה ינחמנו וכו' ומענין השאלה יתבאר כי מלת ויקרא חוזר אל אביו למך ושקרא אותו נח בהסכמת השכינה ושיעור הכתוב ויקרא אביו בהסכמת א"ת שמו נח ואמר כי בשעתא דלייט קב"ה עלמא בסבת חטאו של אדם אמר לפניו רבש"ע עד מתי יהא עלמא בלטיותא ושהשיבו הב"ה לאדם עד שיצא מזרעך בן מהול והוא הגיד הדבר לזרעו אחריו וע"כ הוו מחכאן עד שעתא דאתיליד נח וכיון שראה אותו שנולד מהול רשים באת שכינתא בלא ערלה רק בחותם המלך וחמא שכינתא מתדבקא בהדיה כדין קרא שמיה וכו' ויהיה הקורא אביו בהסכמת השכינה. ויבאר מה הם התיקונים אשר המציא לנחם את בני העולם מעצבונם ועמלם ואמר כי בקדמיתא לא הוו ידעי למזרע שלא היו להם כלי המחרישה והיו חורשין בידים וזורעין לקיים הקללה בזעת אפך תאכל לחם והוא תקן להם כלי המחרישה ובגין כך כתיב איש האדמה כלומר איש שהמציא תחבולה לחרוש את האדמה. ור' יהודה יבאר הכתוב ע"ד הסוד הנזכר ואמר שנקרא איש האדמה כמה דאתמר אי"ש נעמ"י שהרמז למדת הצדיק שהוא איש נעמ"י בסוד מה יפית ומה נעמת ואמר כי הצדיק השלם למטה יתעלה עד שיהיה מושל בי"ראת אלהי"ם ומבואר הוא:

דף נח:

רבי יהודה פתח לכו חזו מפעלות יי' אשר שם שמות בארץ האי קרא אוקמוה ואתמר וכו' שני כתובים המה האחד לכו חזו מפעלות יי' אשר שם שמות בארץ והשני לכו וראו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם. ואני לא ידעתי נפשי שמתני משתומם

משתאה מחריש בראותי שבנה רבי יהודה על הכתוב הזה בשם אלהים אשר שם שמות בארץ והכתוב השם שמות בארץ הוא הנזכר בשם יי' לא בשם אלהים והוא דורש אשר שם שמות בארץ בשם אלהים שכן הוא דורש דהוא מלשון שממון דאלו הוו מפעלות יי' שם קיום בארץ אבל בגין דהוו מפעלות שמא דאלהים שם שמות בארץ. ולא רבי יהודה בלבד דורש הכתוב הזה מוחלף השטה במקום יי' אלהים אבל בכל מקום שיבא ענין זה בספר הזוהר יבנו הדרשה הזאת בשם אלהים כמו שתמצא שכן דרשוהו בפ' ויצא יעקב בקריאת שמו של ראובן. וכן דרשה רבי אבא בפ' אלה שמות ובמקומות אחרים כולם בונים הדרשה של אשר שם שמות בארץ בשם אלהים. ובקשנו בכל הספרים חדשים גם ישנים אולי ימצא חלוף ופלוגתא דבן אשר או בן נפתלי או זולתם בכתובים הללו ולא מצאנו גם אין לומר שנתחלף לכלם פסוק בפסוק ודרשו את שזה בזה כי בקיאים היו בכתובים יותר מכל אדם ועוד שהיו נשמרים הרבה מלומר דבר שלא שמעו ולא קבלו וכ"ש בענין הסוד. עד שראיתי אנשים המבקשים תואנה על ספר הזוהר ופערו פיהם לבלי חק לאמר חפצם ורצונם במתעסקים בו. ולא שקטתי ולא נחתי להשיב להם דבר כי ראייתם ישמחו ויעלצו לפני אלהי"ם כי ידרשוהו בשם יי' הפך הכתוב רק באמור להם כי אולי היה הכתוב בספריהם כתוב יוד הא ואו הא נקוד בשם אלהים ודרשו הניקוד ולא האותיות כי לא יעלה על הדעת כי יסכימו כלם לדרוש הכתוב בטעות ח"ו כי כמו שנפל המחלוקת בין בן אשר ובין בן נפתלי לפעמים בנקודות לפעמים בטעמים אולי זה אחד מהם ואם לא מצאנוהו. ואל תתמה על זה שהרי מצאנו ראינו במסכת ע"ז פרק אין מעמידין כששאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא מפני מה אסרו גבינת הגוים והשיאו לדבר אחר ואמר לו ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודיך וכו' ושאלו על זה לרבי יצחק בן ששת ז"ל כי איך יאמר לו היאך אתה קורא דודיך בלשון נקבה או דודיך בלשון זכר והכתוב נקוד דודיך בלשון זכר. והשיב שהיה איפשר שנמצא מחלוקת בספריהם בניקוד המלה כמו שיש היום בהרבה מלות בין מערבאי ובין מדינחאי ובן אשר ובן נפתלי וכמו שמצינו במסכת סופרים. ארשב"ל שלשה ספרים נמצאו בעזרה ספר מעון וספר זאטוטי כי באחד מצאו כתוב מעון אלהי קדם ובשנים מצאו מעונה אלהי קדם וקיימו שנים ובטלו אחד. ובאחד מצאו וישלח את זאטוטי בני ישראל ובשנים מצאו וישלח את נערי בני ישראל וקיימו שנים ובטלו אחד ומזה הטעם היה טעות יואב בתמחה את זֶכֶר עמלק. גם בנדון שלנו איפשר שהיו הכתובים האלה מוחלפי השטה או הניקוד והסכימו בפסוק אשר שם שמות ליחסו לשם אלהים ולא לשם יי' ואמר כי מלת חזו הוא מענין חזות קשה הוגד לי שהיא אחת מהשש מדרגות של נבואה ולא מלשון ראית העין

ויאמר כי במעשה הקב"ה אשר הוא עושה בעולמו שהם מפעלותיו בהם יודיע ויגלה לבני האדם כדרך נבואה ודוד היה מכריז ואומר לבני אדם לכו חזו והתנבאו במעשה יי' כי נורא הוא כי בהביטכם מפעלותיו תחזו כענין נבואה אשר היו מתנבאים הנביאים כי בהדבקם והתבודדותם במחשבתם בבוראם היו מתנבאים מתוך התבוננותם במעשיו יתברך ומכאן אני אומר כי הנביאים היו יודעים סדרי המערכות השולטות בתחתונים בכל עת מן העתים אם לטובה אם להפך ולא יחטאו ולא יפול מדבריהם ארצה מה שאין כן בהוברי שמים החוזים בכוכבים כי הם אינם יודעים רק ההוראה המחייבת המערכה מצד עצמה לא מפאת המסדרה יתברך המהפכה מרעה לטובה או להפך אמנם הנביאים היו יודעים מצד המסדרה יתברך שמו כי הוא העיקר והוא המהפך הוראתה אל כל אשר יחפוץ וכבר ידעת כי שם י"הוה מצטרף אל י"ב הויות כאשר ביארנו וכל הויה והויה שולטת על כל חדש וחדש המיוחד אל ההויה ההיא שהגלגל מתגלגל עליה בי"ב מזלות והנה הנביא היה יודע סדר ההויות המתגלגלות בכל חדש וחדש מחדשי השנה ומגידים העתידות מצד הוראת ההויה ועל זה אז"ל מאשר ולא כל אשר על החוזי' בכוכבי שמים כי אין ידיעת שלימה לפי שידיעת' מצד המערכה לא מצד ההויה המשדד הוראתה.

ואמר אשר שם שמות בארץ ודאי דהא שמא גרים ירצה כי כל פועל וכל מעשה אשר עשה יתברך שמו והדרו בעולמו קרא למעשה ההוא בשם ידוע ומורה על עצם הדבר ההוא כאלו השם ההוא גורם למעשה ההוא שיעשה הפועל ההוא כאלו תאמר כי כל דבר המתיחס אל הפועל הטוב קראו בראו בשם המורה רחמים. וכל דבר המתיחס אל הרע בראו בשם המורה על הדין ע"כ נתיחס כל שממון וחרבן אשר נתהוה בעולם לשם אלהים שהוא שם המורה מדת הדין והוא שאמר הכתוב לכו חזו מפעלות אלהים כי הוא אשר שם שמות בארץ הוא הגורם להיות כל שממה וחרבן בארץ כלומר כי נתמנה שם זה על כל דבר המחייב הדין להיות בעולם ועל כן לא נזכר בבריאת העולם אלא שם אלהים ויאמר אלהים כי זה השם מורה על ענין אסיפת הבריאה ושממון העולם ושוב הכל אל נרתקו. דאלו הוו מפעלות י"הוה שהוא השם המורה על הרחמים שם קיום בארץ נמצא כי לכל פועל ומעשה נתיחד לו השם הראוי לאותו המעשה אם לטובה אם לרעה כאלו השם גורם.

א"ל רבי חייא השתא אתערת להאי וכו' רבי חייא לא בא לחלוק על רבי יהודה ולומר שאין השם גורם כי קבלה ביד כלם כי שמא גרים כמו שמצינו רבי מאיר הוה בדיק בשמא בעובדא דכידור כי כל כך נתאמת אצלם כי שמא גרים שאפילו בקריאת שמות בני אדם היו בודקים לדעת כל אנשי מעשהו אמנם אמר לו השתא אתערת להאי כלומר

מכאן ראיה והדבר ידוע לינוקי דבירב כי שם אלהי"ם מיוחס לדין ושם י"הוה מיוחס לרחמים והוצרכת להביא ראיה מהכתוב הזה וליחס השממון לשם אלהים.
לאו אנא הכי אמינא כלומר אעפ"י שהדבר אמת בעצמו אין ראוי ליחס ענין שממון לשם אלהים ח"ו שאתה ממעט בכבוד אלהים וכבוד אלהי"ם הסתר דבר וח"ו דשממון באלהים אמינא דבין שמא דא ובין שמא דא כלומר שם אלהים ושם יי' אין ליחס להם רק ענין השבח כי גם את הטוב נקבל מאת האלהים.
אבל אמינא ליה כמא דאתערו חבריא אשר שם שמות בארץ דשוי שמהן כלומר וטוב הוא שלא להזכיר ענין שממון בשם אלהים והנה בקראנו אשר שם שמות דשוי שמהן נתבאר הענין עצמו שאמרת כי שם אלהים ממונה על הדין וכי שמא גרים והרווחנו בזה שלא ליחס שממון לשם אלהים. ואמאי בגין לאשתמשא בהו עלמא שעל ידי השמות מתנהג העולם לכל דבר והפכו כי לא ישתמשו שני הפכים בשם אחד. ולמהוי קיומא בעלמא כי נברא בסוד עץ הדעת טוב ורע וכן צריך לקיומו שמות נבדלים להנהיגו.
רבי יצחק אמר כלא הוא כלומר הכל דבר אחד מ"ש רבי חייא ומ"ש רבי יהודה ואפילו מה דאמר רבי יהודה ביחס השממון לשם אלהים אין בו מן הגנות כי לא ישובח ולא יגונה העושה מלאכתו אשר הפקד עליה ובאמת הוא מ"ש ר' יהודה דאלו יהא עלמא בשמא דרחמים יתקיים עלמא ולא יפסד.
אבל בגין דאתברי עלמא וקיימא על דינא כי כך חייבה חכמתו יתברך שם **שַׁמות** בארץ לאבד ולהשמים הרשעים שמאבדין את העולם.
דאלמלא כך לא יכיל עלמא לאתקיימ' וטוב ונכון הוא השממון הבא מאת האלהי"ם.
ת"ח נח כד אתיליד בני עלמא קרון ליה שמא של נחמה באמרם זה ינחמנו והם לא היו יודעים שורש השם שאם כן היו קורין שמו נחמן ובמ"ש במדרש רבה ארש"בל לא השם הוא המדרש ולא המדרש הוא השם ולא הוה צריך לו' אלא או נח זה יניחנו או נחמן זה ינחמנו וכו' אבל קב"ה לאו הכי לא קרא שמו נח מן הטעם הזה כי אם לטעם שהוא שם מתהפך נח חן שנאמר ונח מצא חן כי בהיות האדם צדיק יועיל לעצמו כי הטוב ההוא לא יועיל אלא לעצמו כי ימצא חן וכבוד בעיניו יתברך.
אמר רבי יוסי חן היינו נח לצדיקייא שמיהון גרים אמר כי בשם ששם הצדיק נדרש לטובה במישר ולמפרע כך שם החייב נדרש לרע במישר ולמפרע שהם ער בכור יהודה שמו בדרך מישר הוא מלשון ערוי וגלוי כי הערה למות נפשו ולמפרע ויהי ער רע בעיני יי' נמצא שני ההפכים הפכיים מן הקצה אל הקצה כי הפוך נח ח"ן והפוך ער ר"ע ת"ח

נח כד אתיליד חמא עובדיהון וכו' כי גם במעלליו יתנכר נער. והוא גניז גרמיה שלא יראוהו עובר אלהים.
ואשתדל בפולחנא דמאריה ולא בעבודת האלילים. וכי תימא במה אשתדל באיזו כבודה או חכמה והשיב בההוא ספרא דאדם וספרא דחנוך אמר כי במה שהיו עסוקים בו עצמו היה מתעסק נח אלא שהיה ההבדל רב ביניהם כי הם היו לומדים חכמת הספר ההוא לרעה בעבודת האלילים אמנם נח היה מתחכם בו למפלח ולאשגחא למאריה. כי היה יודע כי מאתו נמשכים כל הכחות ההם.
ת"ח דהכי הוא שהיה מתחכם בספרא דאדם דהא נח מנא הוה ידע לקרבא מי הגיד לו סגולת הקרבנות ותועלתם לקרב הכחות כי אם מן הספר ההוא שענין הקרבנות סוד נעלם ומן הספר ההוא למד כי עליהם העולם מתקיים ועליונים ותחתונים מתקיימים עליהם:
רבי שמעון הוה אזיל בארחא והוו עמיה רבי אלעזר בריה ורבי יוסי ורבי חייא. לכל מקום שהיה הולך רבי שמעון תמיד החברים היו הולכים עמו כי לא היתה הליכתם לשום סחורה רק להתבודד ולעסוק בתורה. עד דהוו אזלי בעוד ששמו לדרך פעמיהם א"ר אלעזר ארחא מתתקנא קמן בעינן למשמע מלי דאוריתא שלא להלוך בלא דברי תורה.
פתח ר' שמעון מענין הליכת הדרך ואמר וגם בדרך כשסכל הולך לבו חסר ואמר לכל סכל הוא הוכיח מהכתוב הזה כי צריך כל השם לדרך פעמיו לימלך בשכינה וזה בהקדים התפ"לה וכבר ידעת סוד תפ"לה לדוד.
כמא דתנינן צדק לפניו יהלך העטרת נקראת צד"ק צריך להמשיכה עמו לדרך בתפלתו ור"ת צד"ק לפני"ו י"הלך צלי סימן.
ומאן דאיהו לאו מהימנא על מאריה שלא שת לבו גם לז"את והולך לדרכו בלא תפל"ה לבו חסר העטרת היא ל"ב כל הבריות כמ"ש צור לבבי וחלקי וזה הסכל שלא נמלך בו לב"ו חסר ממנו כי לא תתלוה עמו בדרך. ואמר לכל סכל הוא אפילו כד שמע מלה דמהימנותא דמאריה וכו' לא זו בלבד הסכל עושה כי למיעוט אמונתו באל יתברך אם ישמע מפי החכם אומר במה החכם הזה מתעסק בדברי טפשות מוציא זמנו. כהאי דשאילו לבר נש על את קיימא דרשימא בבשריה דבר נש ואמר דלאו איהו מהימנותא שאין בו ממשות ואינו נוגע דבר זה באמונה אם ימול האדם או לא ימול מה יוסיף ומה יגרע. שמע רבי ייסא סבא ואסתכל ביה ואתעביד תלא דגרמי כי היה להם ע"ה כח בהבטת עיניהם להעניש בהמשיך במחשבתם מדת הדין על האיש ההוא. ואנן הא ארחא

בסיעתא דקב"ה שכבר התפללנו והשכינה הולכת לפנינו היא תסייע אותנו לעסוק בד"ת ועל כן נתחיל אנחנו בתחלה והיא תסייע:

דף נט.

פתח ואמר הורני יי' דרכך בענין הדרך ידבר שזה היה הנושא מתחלה. ואמר האי קרא קשיא דהא תנינן כלא בידא קב"ה בר למהוי זכאה שזה הונח בבחירתו של אדם כמ"ש הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.
ודוד היאך תבע דא מעם קב"ה אחרי שהוא בבחירתו.
אלא דוד ה"ק הורנו יי' דרכך ההוא ארח מישר השכינה נקראת דרך והיה דוד מבקש מאת יי' שיורהו הדר"ך הי"שר שתתלוה עמו לגלות עיניו לדעת אותו. ולבתר אהלך באמתך ולא אטה ימין ושמאל.
יחד לבבי מאן לבבי כד"א צו"ר לבב"י וחלקי דוד היה יכול לומר זה יותר מכל אדם לפי שהיא מדתו וכל דא אנא תבע ליראה שמך היא נקראת י"ראה לפי שהיא סבת יראתו של הקב"ה שהיא מיסרת לעוברי רצונו ונקראת שמו של הקב"ה לפי שנכתב ונקר' ולא נודע שם יי' כי אם משם אדנ"י והוא אמרו אתר חולקי דביה שריא דחלותא למדחל.
ת"ח כל בר נש דדחיל ליה לקב"ה שריא עמיה מהימנותא לסבת היראה תחול עליו השכינה ומבואר הוא:
תו פתח בענין עצמו מענין הדרך ואמר ואורח צדיקים כאור נוגה וכו' זכאין אינון צדיקייא דקב"ה בעי ביקריהון וכו' מאי כאור נוגה כההוא נהורא דנהיר דברא קב"ה בעובדא דבראשית ביאר מלת באור נוגה כאור הראשון בעת אשר הופיע והגיה ואחר נגנז לצדיקים הולך ואור דאיהו סליק בנהוריה תדיר ולא גרע כמו שחסר אחר שנגנז ואמרי שחסר אחר שנגנז לא שחסר מעצמותו מאומה ח"ו אלא שחסר העולם ממנו בגניזתו והוא אמרו ולא גרע מניה אבל בחייבייא מה כתיב דרך רשעים באפלה לא ידעו במה יכשלו וכי לא ידעין כלומר וכי יש מי שלא ירגיש בכשלונו שהוא נכשל.
אלא חייביא אזלי בעקימו וכו' אמר כי חוסר הידיעה הוא במה שעתידין ליענש בעולם הבא כי הוא הכשלון האמיתי וזה להתרשלות' בעולם הזה לא יוכלו לדעת את זה.
ואינון צווחין ואמרין ווי כשהם בגהינם דלא ארכינא אודנין כמ"ש שע"ה ולא שמעתי לקול מורי ולמלמדי לא הטיתי אזני ובכל יומא אמרי ווי על דא לפי שאינם מוצאים מנוחה ות"ח זמין קב"ה וכו' אגר חולקהון דעינא לא שלטא למיקם עליה הוא עה"ב על מדת הבינה אמר עין לא ראתה ומבואר הוא:

דף נט:

רבי חייא פתח ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ זכאין אינון ישראל דמשתדלי באוריתא שמתוך עסקם בה ידעו סודותיה ויתגלה להם סוד הברית ותועלתו הנרשם בבשרם.

ת"ח כל ישראל אית לון חולקא הכלל כלו ולא אחד בהם שאין לו חלק לעה"ב.

מ"ט בגין דנטרין ברית דעלמא אתקיים עליה פי' מעלה ומטה שנאמר אם לא בריתי י"ומם ולילה וכו' הרמז כי הוא אחוז במדת יום ובמדת לילה והוא מקשרם וישראל למטה המחזיקים בו יחוייב שיהיה להם חלק לעה"ב כי הוא חלק מעה"ב היא הבינה.

ולא עוד אלא דבגין כך אקרון צדיקים וכו' יבאר כיצד ביאור הכתוב ועמך כלם צדיקים וכי כל ישראל צדיקים הם והלא כמה רשעים יש בהם אלא מכאן אוליפנא כל מאן דנטיר האי ברית כלומר כי לא נקראו צדיקים רק על מנת שישמרו הברית וכאלו יאמר ועמך אם כלם צדיקים בתנאי שישמרו הברית כי שומר הברית נקרא צדיק לעולם ירשו ארץ הרמז על הארץ החיי"ם. מנא לן שנקרא צדיק שומר הברית מיוסף בגין דנטר ליה בענין אשת אדוניו כי נשמר מהביאו בבת אל נכר כי היא השמירה האמיתית וכן בכל איסורי ערוה. והכוונה בפתיחה הזאת לרמוז כי נח נקרא צדיק לפי ששמר הברית יותר מכל בני דורו כי כלם השחיתו דרכם ר' אלעזר אמר אלה יקדים הוא לבאר הקודם בכתוב והוא מלת אלה ואמר כי בכל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים ומי המה אלה הם תולדות הבריאה הראשונה כי נפסדו וכלו במי המבול ותולדות נח אלה נתקיימו. וביאר כי היה נח דוגמא דנ"מ העליון מדת הצדי"ק כי כשם שהנהר הוא משקה את הגן ומשם יפרד לעולם הנפרדים ומקיימם כן נח למטה ממנו נשתלשלו תולדות הקיום והוא אמרו מה כתיב בפ' בראשית ונהר יוצא מעדן. וביאר כי נקרא נח לפי שהוא המניח לעטרת שנאמר כי בו שבת פי' בוא"ו שבת וכתיב וישבות ביום הז' הראיה הזאת יותר מבוארת בסוף הפסוק שנאמר בו יום השביעי והוא היסוד.

ודאי רזא דמלה דא עביד תולדות ולא אחרא אעפ"י שהשפע יורד מהמדות אשר למעלה ממנו הנה עיקר הזיווג הוא היסוד כי אין בהם גם אחד שיעשה תולדות רק הוא לבדו. וע"ד אקרי איש האדמה כבר נתבאר למעלה בסוד איש נעמי. ורזא אוליפנא דהא נח אצנטריך לתיבה כי בזולת התיבה היה הקב"ה יכול להצילו על א' ההרים ולא יבואו שם מי המבול שהרי קבלו ע"ה דארעא דישראל לא טפת במיא שנאמר ולא גושמה ביום זעם אמנם צוהו לעשות התיבה לסוד נכמס להחיות זרע כדוגמא עליונה כי התיבה רמז

לארו"ן והברית בו ועל סוד זה נאמר לו והקימותי את בריתי אתך ובאת אל התיבה כי תהיה אתה דוגמת הברית לבוא בתיבה ומבואר הוא.
ורזא דכלא את האלהים התהלך נ"ח פי' אעפ"י שהסוד נרמז באלה תולדות נח עיקר הסוד הוא את האלהים התהלך נח כי כל מגמתו של נ"ח העליון היא אל מדת אלהי"ם שהיא העטרת למהוי הוא בארעא כגוונא דלעילא.
וע"ד ונ"ח מצא חן בעיני יי' יאמר כי לכך קדם הכתוב ונח מצא חן בעיני יי' לאלה תולדות נח לרמוז כי בשם שנ"ח העליון מצא חן בעיני יי' המשפיעים בו שהם נצ"ח והו"ד לעשות תולדות כן נח התחתון מצא חן בעיני יי' המשוטטות בכל הארץ לעשות תולדות תמים היה בדורותיו מאי בדורותיו אלין אינון דנפקי מניה שאין במשמע הדורות שקדמו לו ומי שהיו בימיו שהיו צדקים ממנו אלא הדורות שיצאו ממנו הוא אשלים לכלהו שהיה מלמדם והוא הוה שלים מכלהו ודייק זה מאמרו תמים היה בדורותיו שלם בעצמו ושלם בדורותיו שהיה מלמדם.
תמים היה דאתיליד מהול דייק מלת היה כי משעה שהיה ונולד היה תמים שנולד מהול שכן נאמר באברהם כשצוהו על המילה התהלך לפני והיה תמים כי לא נקרא שלם עד שמל.
בדורותיו ולא בדרין דעלמא הוא שדרז"ל אותו לגנאי דהא מניה נפקו תולדין דעלמא אמר כי לכך נאמר בו בדורותיו ויחסם לו הכתוב להודיע שנשתלשלו ממנו דורות העולם לא שהוא תמים מכל הבאים אחריו.
ת"ח נח אתחזי מיומא דאתברי עלמא למהוי בתיבה הוא מ"ש ז"ל שכל מקום שנאמר בו היה מתוקן היה משמת ימי בראשית והכוונה שהכל קדם בידיעתו יתברך ולא היה ונמצא דבר עד שקדם בידיעתו והיה מתוקן קודם המעשה כמשז"ל בהן האדם מתוקן היה למיתה והנחש היה מתוקן לפרענות. וקין היה מתוקן לגלות. ומשה היה מתוקן לגאול ומרדכי מתוקן לגאולה איוב מתוקן לייסורין. נח מתוקן לנס. ואמר כי מיום שנברא העולם היה ראוי נח שיכנס בתיבה לחדש עולם כבראשונה במלכו"ת שד"י.
ואתה בני אל יבהלוך דמיונות הסכלים המקשים לבם באמרם שא"כ הכל היה גזור מתחלת המחשבה ומה תוסיף ומה תתן הבחירה לאדם כי זה הענין כבר נתחבטו בו עמודי עולם וחתרו לתת טעם לדבר שיתישב בשכל האנושי העב החומרי ולא יכלו זולת הרמב"ם ז"ל שכתב האמת בענין הזה שאמר ז"ל דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה אבל אתה צריך לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר כבר ביארנו בפ"ב מהלכות יסודי התורה שהק"בה

אינו יודע בידיעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים אבל הוא יתברך שמו ודעתו אחד ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בריו וכשם שאין כח באדם להשיב ולמצוא אמתת הבורא שנאמר כי לא יראני האדם וחי כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא הוא שהנביא אומר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרככם דרכי וכיון שכן אין בנו כח לידע היאך ידע כל הברואים ומעשיהם אבל נודע בלי ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך. וכתב עוד ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ואם תפס עליו אבי הקבלה הרא"בד ז"ל באמרו שלא נהג מנהג החכמים שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו ואמר וטוב היה לו להניח הדבר ובתמימותת התמימים ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק ואולי שעה אחת יבא הרהור בלבם על זה. הנה הספק הזה וההרהור הזה לא נתחדש מדברי הרמב"ם ז"ל בלבד כי כל יודע ספר ומימי קדם קדמתא עמדו הלבבות מלדרוש בענין הזה. ומה שכתב הוא ז"ל בדבר זה הוא דבר דבור על אופניו ונפש היפה תאכלהו שכתב שאין בנו כח לידע אופן ידיעתו יתברך בברואיו ומה מתוק מדבש והסתכל במה שכתב הרמ"בן בפסו' מי יתן והיה לבבם זה להם בעבור היות רשות האדם בידו להצדיק ולהרשיע והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אמר הכתוב כן והוא מלשון בני אדם וכתב עוד ועל דרך האמת ויאמר לאדם הן יראת יי' היא חכ"מה וסור מרע בי"נה וכן אמרו בשכרן של מצות ראה שחותכין את בשרו של רבי עקיבא במקולין של ברזל אמר רב"שע זו מצוה וזו שכרה אמר לו שתוק כך עלה במח"שבה לפני הנה הודיעו ע"ה שכשם שמחשב"תו שהיא חכמ"תו אינה נשגת בשכל האדם כן הדבר הזה וגם כי יש להם לבעלי הקבלה סוד נעלם בפסוק הן יראת יי' היא חכמ"ה וסור מרע בי"נה שכתב הרמ"בן וכתב על זה החכם הרקנאטי ז"ל ואני שמעתי ולא אבין והנה מפרשי דברי הרמ"בן ז"ל כתבו כי יראת יי' היא היא החכ"מה העליונה כמ"ש ראשית חכמה יראת יי'. ושמאמר מ"י יתן והיה לבבם הוא מאמר העטרת בעבור הבי"נה כלומר מ"י יתן ושמר"עה שמע את הקול המדבר אליו אומר לו נשתמה כשראה שחותכין את בשרו שתוק כך עלה במחשבה לפני כלומר לפני לפנים כאלו אמר לו גם אני לא ידעתי כמוך כי שנינו שוים בידיעה זו ודיו לעבד להיות כרבו והדיעו בזה שהכל תלוי במח"שבה הקדומה וכי גבוה מעל גבוה שומר והוא סוד ואתה פ"ה עמוד עמדי ואין לך עסק בנסתרות כי שנינו שוים בדבר זה אני ואתה ואם הקול המדבר אליו אומר כן שהדבר נעלם ממנו ושהוא תלוי לפני לפנים שזהו סוד כך עלה במחש"בה לפני כלומר במחשבה אשר לפני בסוד אמרם יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי מה

נדבר ומה נצטדק אנחנו הנקרצים מחומר והארכתי בזה להעמידך על דבר אמת וענוה צדק כי צריך אתה לשלול ממחשבותיך כל הרהור וכל רעיון הנוטה לחוץ מהאמונה ודום לייי והתחולל לו ואל תפן אל און ושמע דברי פי יחכם חן הוא הרמב"ם ז"ל בדבר הזה כי רוח יי' נוצצה בו באמרו שהקב"ה אינו יודע בידיעה שהיא חוץ ממנו בבני אדם שהם ודעתם שנים ושאין כח בשכל האדם להשיג ולמצוא דעתו של הקב"ה וסוף דבר את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האד"ם והבן ודום. ונחזור למה שהיינו בו כי הכל היה מתוקן משׁשׁת ימי בראשית ושנח היה מתוקן ליכנס בתיבה לחדש עולם כבראשונה ועל דוגמא ראשונה הנרמז בכתוב ונהר יוצא מעדן הוא הנהר הנמשך למדת היסוד להשקות את הגן היא העטרת ומשם יפרד וכו' כן ובדוגמא הזאת היה נח בסוד הנהר לבא אל התיבה שהוא סוד הגן ומאלה נפצה כל הארץ נמשכו כל התולדות והוא אמרו ובגין כך אלה תולדות נח אלה ודאי כלומר כי נפסלו הראשונים אשר קדמוהו.

נח ודאי דיהא יסודא דעלמא. אתא רבי אבא ונשקיה לרבי אלעזר תמיד בשומעם ע"ה איזה סוד איש מפי איש היו נושקים זה לזה בסוד ישקני מנשיקות פיהו כי היא הנשיקה הרוחנית החוזרת בין שני הדבקים באלהות.

אמר אריא בחיליה טינרא נקיב ותבר קראו אריה בתורה אשר בכחו וגבורתו בסודות יה משבר הרים ומפוצץ סלעים ומגלה מה שבתוכם מהאבנים טובות ומרגליות.

ות"ח משיעורא דתיבות' נמי הכי הוא אמר כי אין ספק במ"ש כי נח רומז לצדי"ק והתי"בה תרמוז לעט"רה כי משיעור התיבה נודע זה והסוד בזה כבר ידעת כי התיבה היתה שלש מאות אמה אורך וחמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה והשיעורים הללו לא נפלו במקרה כי אם בכוונה מכוון' מאת יתברך שתהיה על אותו האורך והרוחב והגובה לסוד נכמס כדי שתהיה על דוגמא עליונה ותושפע מלמעלה להצילה מרגשת המים הזדונים. והיתה ארכה שלש מאות אמה כנגד החכ"מה העליונה המתיחסת אל האורך שנאמר ארוכה מארץ מדה והיא כוללת שלש מאות עולמות בסוד להנחיל אוהבי יש כי היוד היא החכמה עצמה ושלש מאות עולמות נמשכים ממנה והיה רחבה חמישים אמה כנגד הבי"נה המתיחסת אל הרוחב ונקראת רחו"בות הנהר שיש בה חמשים שערים מתיחסי' אל רחבה והיה קומתה ל' אמה כנגד קומת עץ החיים הכולל השלשים שהם החסד והפחד והתפארת הנקראי' שלשים שנה בסוד ויהי בשלשים שנה כמו שיתבאר בסוד המרכבה ושלשת השיעורים האלה כלולים בה ואמר כי מתוך השיעורים האלה נודע כי התיבה רומזת לעטרת הנה נח הבא בתיבה ירמוז לצדיק פי' אחר כי התיבה הוא מגדל עז שם י"הוה ושם יהוה בצירופו מורה על התיבה לארכה ולרחבה

וקומתה וזה כי י"וד פעמים ה' יעלו נ' וזה רוחבה ואם תכה נ' שעלו בידך מכח הה"א בו"ו יעלו ש' מאות וזהו ארכה. ואם תכה הו"ו בה"א האחרונה יעלו ל' וזהו קומתה והנה יעלה הכל למנין שכינה בה' אותיות התיבה והם סבה להורות כי שם י"הוה בשכינה שהיא תיבה ומגדל לשם י"הוה ובו מדתה:

תוספתא למה נח תרי זמני אלא כל צדיק וצדיק אית ליה תרין רוחין ענין השני רוחות האלה רוח אחד המה אמנם לפי השתמשותם בו הצדיקים בעולם הזה ובעול' הבא נקראים ב' כי כשישתמ' הצדיק בשמוש העולם הזה ובמנהגו לקיום המין כי לכך נברא הנה אז רוחי לא תסור מהדבק בארח חיים למעלה באופן שרוחו מתעסקת למטה ומחשבתה למעלה כאלו היא שני חלקים אחת למעלה ואחת למטה ואל זו הרוח כיון שע"ה באמרו מי יודע רוח בנ"י האדם העולה היא למעלה למעלה ודאי שעסקה למטה ומחשבתה למעלה. מה שאין כן ברוח הרשע הנמשל לבהמה כי לא די שהיא מתעסק' למטה ועלייה אין לה אמנם היורד' היא למטה מטה לארץ תחתית במחשבתה. ומזה אמרו כל צדיק וצדיק אית ליה תרין רוחין רוחא חד בעלמא דין ורוחא חד בעלמא דאתי והתבונן כי לא אמרו ורוחא אחרא כדרכם בזוכרם שני ענינים נפרדים זה מזה. ואמר כי על כן נכפלו שמותיהם של צדיקים משה משה יעקב יעקב אברהם אברהם שמואל שמואל שם שם וזכר אותם כסדר מדרגתם בנבואה. ולא זכר ענין הפסיק הנמצא בין שני השמות בזול' משה משה דלא כתיב פסיק לפי שאין כוונתו להאריך בכאן ולומר רק ענין ההכפלה בלבד. בר מיצחק דלא כתיב ביה כמא דכתיב בהו כי לא נכפל שמו. בגין דיצחק בשעתא דאת קריב ע"ג מדבחא נפקת נשמתיה מיניה דהוות ביה בהאי עלמא פי' שנטל ממנו יצר הרע כאשר אבאר וזאת היתה לו מאז פרחה נשמתו ממנו כמוזכר בפרקי ר' אליעזר הגדול ז"ל רבי אומר כיון שהגיעה החרב לצוארו פרחה נשמתו וכיון שנשמע קול מבין שני הכרובים אל תשלח ידך אל הנער חזרה נפשו והתירו אביו ועמד על רגליו וידע יצחק כי עתידים המתים לחיו' ופתח ואמר ברוך אתה יי' מחייה המתים ומאז היתה לו להיות בן העולם הבא בעוד בחיים חייתו. ובגין כך תשכח דלא ייחד קב"ה שמיה אלא על יצחק בחייו וכמ"ש רז"ל בתנחומא על פסוק אני יי' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ייחד הקב"ה את שמו עליו בחייו מה שלא ייחד בשאר האבות שנאמ' הן בקדישיו לא יאמין וכו' לפי שכהו עיניו והיה כלוא בבית ויצר הרע פסק ממנו והרי הוא כמת נתבאר מזה כי היה בן העול' הבא בחייו וא"כ לא היה לו רק רוח אחת ולכן לא נכפל שמו ליקרא יצחק בעה"ז ויצחק בעולם הבא כי לא נחלקה רוחו לתרין רוחין. ד"א בגין דהוה צדיק שבח ליה תרי זמני. כפל השם יורה על שבח ויתרון כאלו הוא

אומר פלוני הוא הפלוני הידוע במעלה וחשיבות וזה בהיות הכפל סמוך בלא הפסק מלה אחרת בנתים כי כשתפסיק מלה אחרת בנתי' תורה על המאורע לו כמו אחשורוש הוא אחשורוש המלך מהודו ועד כוש אמנם כשהכפל סמוך זה לזה יגיד מעלת השם לא המאורע כענין נח נח וזולתו כי זה יגיד שבח השם לא המאורע כאלו הוא אומר נח וכמה הוא חשיבותו של נח. תמים היה בדורותיו אבל בדרין אחרנין וכו' כבר קדם דרש זה למעלה ביש דורשין לגנאי ומבואר הוא. רבי אלעזר פתח לכו חזו מפעלות יי' כבר קדם זה המאמר למעלה בשם רבי יהודה והכל ענין אחד ואם יש הבדל בלשון:

אלה תולדות נח רבי יהודה פתח טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט. טוב איש דא קב"ה הרמז על מדת התפאר' דכתיב טוב יי' לכל כי כל טובו הוא להריק במדת כ"ל הוא הי"סוד. חונן ומלוה לאתר דלית ליה מדיליה כלום הרמז על העטרת הנקראת לחם עוני שהיא ניזונית ממנו. יכלכל דבריו במשפט דהא ההוא דבר לא אתון אלא במשפט הוא משפ"ט אלהי יעקב והיא מתכלכלת ממנו. דכתיב צדק ומשפט מכון כסאך צדק היא העטרת שהיא הדין ומשפט היא התפארת שהיא רחמים ושניהם הם מכון הכסא דין ורחמים. ד"א טוב איש דא צדיק לפי שנקרא שמו טוב שנאמר אמרו צדיק כי טוב והכל דרשא אחת בין מ"ש רבי יהודה בין ד"א בין מ"ש רבי יוסי דא נח בין מ"ש רבי יצחק דא שבת הכל פונה אל כוונה אחת ואל מקום אחד מגמתם כמו שהשלים רבי חייא ואמר כל אחד וכלהו מלה חדא אמרו ודא עביד תולדות בעלמא וביאר מי המה אלה התולדות שעושה נח העליון ואמר אלין אינון נשמתהון דצדיקייא דאינון איכא דעובדוי דקב"ה כי זה כל פרי מעשיו של הקב"ה:

ר"ש אמר בשעתא דקב"ה מתעטר בעטרוי מתעטר מעילא ומתתא הט אזניך ושמע דברי פי חכם חן בזה המאמר כי הוא יגיד כמה מעלות טובות לצדיקים עושי רצונו של הקב"ה והם אלה ראשונה בהודיע כי כשם שהקב"ה הוא התפארת מתעטר ומושפע מהכ"תר כך מתעטר בנשמתן של צדיקים כי הם הממשיבים השפע מהמקור העליון הוא אמרו מתעטר מעילא מאתר דעמיקא דכלא מתעטר מתתא במה בנשמתהון דצדיקיא כדין אתוסף חיין מעילא ומתתא לכל הנבראים. עוד הודיע כי בהיות עולם הזכר מלא בר"כת יי' העלי"ון אתכליל אתר מקדשא היא העטרת מכל סטרין ימין ושמאל כי כלם מריקים אליה והיא מוצקת. עוד הודיע כי העטרת שם כולל הרבה שמות כי לפעמים נקראת י"ם ולפעמים נקראת באר ולפעמים נקראת בור וכל אחד מאלה השמות מורה על ענינו כי כשנקראת י"ם יורה על כי כל הנחלים יורדים אל הים ובכן אשתלים ימא ואתיהיב לכלא. וכשנקראת בור יורה על כי אין לה מעצמה כלום רק מה שנותנים אליה ממי

הגשם מים השאובים הפוסלים את המקוה הוא שאמר כתיב שתה מים מבורך ונוזלים וכו' אמאי הכא בורך בקדמיתא ולבתר בארך דהא בור לא אקרי אלא ריקניא דלא נביע ובאר מיין דנבעין אלא כלא אתר חד הוא אלא אתר דמסכני אחידן ביה אקרי בור דלית ליה אלא מאי דיהבין לי"ה בגויה ומאן איהו דל"ת וסוד הדלת ידוע כי כהשהיא דלת ואין הי"וד שורה בתוכה נקראת דל"ת ולבתר אתעביד באר דאיהו מליא מכל סטרין כשהי"וד שוכן בתוכה נתמלאת פגימתה ותשוב הדלת בצורת ה"א מליאה בנקודתה. אתמליא מעילא ונביע מתתא וביאר האופן היאך ואמר אתמליא מעילא כמא דאמרן בשפע היורד אליה בסוד ממזרח אביא זרעך ונביע מתתא מנשמתהון דצדיקיא ולפי שהביא הכתוב הזה אגב גררא ביאר בו אופן אחר שרומז בו סוד המרכבה בד' רגליה ואמר שתה מים מבורך הא דוד מלכא כלומר מדת"ו ענ"י ואל זה כיון דוד באמרו מי ישקני מים מבור בית לחם יהודה קראה בור לפי שמדתו מדת עני שאין לה כלום מעצמה ונוזלים דא אברהם הוא החסד. מתוך דא יעקב כי מדתו בתווך. בארך זה יצחק דאקרי באר מים חיים בסוד ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים כי הוא החופר את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם כאשר יתבאר במקומו ב"ה הא בהאי קרא אשתכח רתיכא קדישא מאבהן ודוד מלכא דאתחבר עמהון. ועוד יביא דעת אחרת ביחס המדות הנז' בענין המרכבה ואמר אית מאן דאמר ונוזלים דא יצחק כי הוא הנוזל ראשונה במלכות מתוך דא משה כי משה ויעקב כחדא אזלי בארך דא אהרן. הוא איש החסד ודוד מלכא דאתחבר עמהון. ועוד הודיע ענין גדול בענין הזיווג וכבר קדם לנו ביאורו והוא כי אפילו תשוקת הנקבה לזכר לא תתנועע מעצמה רק בהקדים אליה הזכר תשוקתו תחלה ובכן היא מתעוררת אליו ומכינה עצמה לקבל ממנו והוא אמרו תיאובתא דנוקבא לגבי דכורא לאו איהו אלא כד עייל רוחא בה ובכן היא אשדת מיין לקבלא מיין דכורין עילאין והוא סוד ואד יעלה מן הארץ וביאר הדמיון ואמר כך כנסת ישראל לא אתערת תיאובתא לגבי קב"ה אלא ברוחא דצדיקיא שהם נמשלים ליסוד המריק בה וכדין נבעין מיין בגוה לקבלא מיין דדכורא הנה באר כי הצדיקים הם רוחו של הקב"ה המעוררים אותה להכין אותה ולסעדה אל שתקבל ההשפעה ותשפיע למטה ובזה יתקשרו העולמו' וא' כאחד יגשו ונעשה הבל תשוקה אחת הנותן והמקבל והוא אמרו וכלא עביד תיחובת' חדא וצרורא חדא וקשורא חדא ודא הוא רעוא דכלא כי אל זה היתה כוונת הבריאה מהחפץ הקדום העליון בשנאצל הדבר מלו ללו להיות תשוקתם אליו וקרא זה אל זה להיות הכל נקשרים בקשר אחד המבקש והנותן ואמר כי וזהו סוד אמרם שהקב"ה מטייל עם הצדיקים בג"ע שהכוונה

כי בהיות הצדיק התחתון מתיחד עם הצדי"ק העליון אזי הקב"ה הוא מטייל ביניהם ונותן השפעתו בעטרת. ת"ח כל אינון תולדות דג"ע לא נפקין מצדיק אלא כד עייל בהאי תיבה. אמר כי כשם שטפת הזכר לא תעשה פרי בזולת הנקבה האוספת אותה ביתה ונשארת שם מדת ימים ואח"כ המליטה זכר או נקבה כן כביכול מדת הי"סוד לא יעשה פרי הנשמות כי אם בחבור העטרת וכבר כתבנו כי גדול כחם ע"ה שמדמין צורה ליוצרה ואם אין ביניהם דמיון כלל. וכן נח הוצרך ליכנס בתיבה ולהכניס שם פירותיו שהם בניו ויהיו שם מדת ימים גניזין ולבתר מינה נפקו למפרי בעלמא ולאתקיימא בארעא ואלמלא דנפקו מגו תיבה לא אתקיימו שיהיו כדמיון הזכר בזולת נקבתו כמ"ש וכלא כגוונא דלעילא וכו' הכא אתקיים עלמא ולא מקדמת דנא אמר כי לכך כתב אלה תולדות אלה פוסל את הראשונים שנאמר בהם ותשחת הארץ לפני האלהים. אמר רבי יהודה כיון דכתיב ותשחת הארץ למה הוצרך לכתוב לפני האלהים אמר כי היה די באמרו וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה ועכשו שכתב ותשחת הארץ למה הוצרך לכתוב לפני האלהים הממנו יפלא כל דבר אלא כיון דעבידו חוביהון באתגליא לעיניהון דכלא כדין כתיב לפני האלהים אמר כי כבוד אלהים הסתר דבר ובעוד שלא חטאו בפרסום כאלו היה האלהים מכסה פשעיהם כי כבוד אלהים הסתר דבר אבל אחר שהיו משחיתים דרכם בגלוי אזי נאמר לפני האלהים. ודמיון לזה אמרו בוירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וכי עד עתה לא ראהו שאינו כורע ומשתחוה לו והלא כבר נאמר וכל עבדי המלך כורעים ומשתחוים להמן כי מן צוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ומן הנמנע הוא שלא יראהו המן כפעם בפעם ועוד כי מרדכי לא היה איש הדיוט לשלא יביטהו המן בעין גדולה כי מרדכי תמיד היה בשער המלך וידע המן ערכו ובהכרח היה רואה שהיה נמנע מסגוד לו אמנם אין ספק שהיה המן רואה זה מקודם אבל היה מעלים עיניו מזה כדי שלא ירגישו עבדיו בבזיונו בו אבל כשדברו עבדיו ואמרו לו בפומבי מדוע אתה עובר את מצות המלך ויהי באמרם אליו יום ויום שנתפרסם הדבר לכל ובכן המן ידע שהרגישו הכל בבזיונו בו ולא הבל עוד להעלי' עיניו ובכן כתי' וירא המן בעל כרחו שלא בטובתו שאלו לא נתפרסם הדבר היה מעלים עיניו ממנו וכן בנדון שלפנינו כיון דעבידו עובדיהון וחוביהון באתגליא לעיניהון דכלא כדין כתיב לפני האלהים כי מקדם היה הקב"ה מעלים כב יכול עיניו מהם כי כבוד אלהים הסתר דבר כמו שאמרנו ועכשיו שהיו עושים באתגליא לא העלים כי זה נוגע בהכחש ההשגחה. רבי יוסי אמר אנא אפכא אמרי לפני האלהים בקדמיתא לפני האלהים שהיו חוטאים בסתר ואין יודע זולת האלהים ולבסוף באתגליא ובגין כך בתרי גווני אמר קרא אמר כי שני העינים גלה

הכתוב עשייתם בסתר ועשייתם בגלוי ולכך כפל הכתוב ותשחת הארץ לפני האלהים וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה ותשחת הארץ לפני האלהים בסתר והנה נשחתה בגלוי. ויש מפרשים בתרי גווני אמר קרא כי שני הפירושים יסבול הכתוב מ"ש רבי יהודה ומ"ש רבי יוסי ואינו נכון כי בתרי גווני אמר קרא הם דברי רבי יוסי והוא אשר אמר אנא איפכא אמרי רבי אבא אמר מיומא דעבר אדם על פקודא דמאריה כל בני עלמא דאתילידו לבתר אקרון בני האדם ולאו לשבחא אמר כי כשהדורות מתיחסים אל האבות לעולם הוא לשבח כאשר יתיחסו ישראל אל ישראל אכיהם ונקראו בני ישראל לפי שהוא היה השלם שבאבות. גם הכהנים הנגשים אל יי' מתיחסים אל אהרן הכהן ע"ה לשבח וכבוד ומעלה וכן הוא הראוי אמנם הדורות המתיחסים אל אדם הראשון לא לשבח הם מתיחסים רק להזכיר חטאו כמאן דאמר בנוי דההוא דעבר על פקודא דמאריה. כיון דאתא נח אקרון בני עלמא על שמא דנח תולדות נח וכו' וסלקא דעתיה דרבי יוסי כי כוונתו של רבי אבא על אותם הדורו' שבאו מאדם ועד נח בלבד נקראים בני אדם לגנאי ומנח ולהלן יהיו נקראים לשברי בני נח ולא יזכר שם בני אדם עוד ולא כן הדבר וע"כ אמר ליה א"כ הא כתיב לבתר וירד יי' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם ולא כתיב בני נח וזה היה אחר המבול והשיבו בגין אדם דחטא קמי מאריה טב ליה דלא אברי ולא יכתוב האי קרא עליה אמר כי גם אחרי כן בכל מקום שיזכרם הכתוב בני אדם לא לשבח הוא אבל זכרון לחטאו של אדם יקראם בשמו וכן תמצא בכל מקום שיזכור בני האדם לא לשבח יזכר' כמו בהפרידו בני ארם ידעת את לבב בני אדם עפעפיו יבחנו בני אדם פסו אמונים מבני אדם גם בני אדם גם בני איש אך הבל בני אדם על דברת בני האדם מקרה בני האדם לא לשבח ייחסם אליו ואמר כי הראשון שבכלם הוא זה הנז' בדור הפלגה וטוב לו שלא נברא משיכתב זה עליו וכמ"ש רז"ל בשלמה ע"ה בנשיו הטו את לבבו ועל זה אמר ת"ח כתיב בן חכם ישמח אב כד ברא טב וכו' ובגין כך אלה תולדות נח אלה ולא קרמאי אלה דנפקו מגו תיבה וכו' זאת אומרת כי לא הוליד אדם הראשון בג"ע אלא אחר שגורש ולא דייק והאדם ידע את חוה אשתו כבר אלא אחר שגורש שהוא סובר שאלו יצאו תולדות אדם מג"ע לא ישתצון לדרי דרין ולא אתחשך נהורא דסיהרא לעלמין ואתה יודע כי פגימתה של לבנה היתה ביום ד' מיד ותכף כמ"ש את המאור הגדול ואת המאור הקטן וכתיב מארת אמנם הכוונה כי הכל קדם בידיעתו יתברך והמאוחר והקודם לפניו אחד הוא ומי יאמר לו מה תעשה ומה תפעל כי הכל מעשה ידיו. וכלהו קיימין לעלמין שהיה זה באיפשרות שלא כדעת החוקרים שאומרים שהוא נמנע רחק כל מורכב שלא יפסד ואמר שלא זו בלבד היה

מן האיפשרות כי גם תהיה מעלתם גדולה ממלאכים העליונים בנהורא וזיוא וחכמתא אבל כיון דגרים חטאה ונפק מג"ע ועבד תולדות לבר לא אתקיימו כי היו חיצוניים ופעלה בם הקליפה המורה על ההעדר וההפסד. אמר ליה רבי חזקיה וכי היאך יכלין למעבד תולדות תמן רבי חזקיה חשב שאי איפשר לעשות תולדות כי אם מפאת התאוה המיוחסת אל יצר הרע כי יתאוה האדם תאוה נהיה תערב לנפשו הבהמית כבהמות השדה כחיתו יער ובכן יוליד בדמותו בצלמו ובזולת זה הוא נמנע כפי דעתו אבל יתכן שיחיה הוא לעולמים בהיותו יציר כפיו של הקב"ה אבל ענין התולדות נמנע כפי דעתו והוא אמרו וכי היאך יכלין למעבד תולדות תמן דהא אלמלא לא אתמשיך עליה יצר הרע וחטא אתקיים הוא בעלמא בלחודוי כי לא הוקשה לו רק התולדות אמנם שיהיה קיום באיש לא הוקשה לו. כגוונא דא אלמלא דחבו ישראל במעשה העגל ואמשיכו עליהו יצר הרע כי הוא יצר הרע הוא שטן הוא מלאך המות לא עבדו תולדין לעלמא אבל היו קיימין באיש ולא ייתון דרין אחרנין שלא יולידו. והשיבו אלמלא לא חטא אדם לא עביד תולדות כגוונא דא דיצר הרע אבל עביד תולדות מסטרא דרוח קודשא אמר כי היה מן האיפשר שיעשה תולדות בזולת תאוה חומרית כי כמו שיש תשוקה חומרית כך יש תשוקה רוחנית שכלית קדושה וטהורה מסיג החומר ועושה פרי ופרי פירי כאשר נודע מהדברים השכליים המתברכים ומתרבים מהם ובהם וכן היה איפשר שיפרה וירבה האדם מפאת רוח הטהרה בזולת שירגיש בשום תאוה חומרית כדמיון העטרת שנקראת רוח הקדש שפרה ורבה נשמות הצדיקים ומלאכים קיימים באיש לדודי דורות וכן היה האדם בגוונא דלעילא ולא הוה אשתכח בהו יצר הרע כיון דחטא ואוליד בנין לבר מגנתא ולא זכה לאשקא לון מגנתא זכר שני מונעים האחד שהוליד חוצה והיא הסבה הראשונה לשלא נתקיימו תולדותיו והשנית שלא הוליד לפנים בג"ע שאלו הוליד שם והוציאם לחוץ יתקיימו ולא תתפסק המשכת זרעם וקיום מינן לדורי דורות ועכשו שחסרו שניהם לא אתקיימו אפילו לאשתרשא בעלמא כלומר אפילו במין כי נמחו במי המבול. עד דאתא נח ועאל בתיבה שהיא דוגמת ג"ע העליון היא העטרת ומתמן נפקו כל דרי עלמא ונתקיימו במין. ומתמן אתבדרו לארבע רוחי עלמא כדוגמת הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד וכן נאמר בתולדות נח ומאלה נפצה כל הארץ:

דף סא.

וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה אמאי נשחתה בגין דהשחית כל בשר. הרגיש כפל הענין במלו' שונות וזה שצריך אתה לדעת שאין בכל התורה אפילו אות אחת נוספת

וכ"ש תיבה אחת וכ"ש כפל ענין ואפילו בנביאים ובכתובים ומה שכותבים המפרשים הפשטנים כפל הענין במלות שונות לפי שלא מצאו ידיהם לפרש הכפל ההוא כפי דעתם ועשוהו כדמיון מליצה המכפלת דברים במלות שונות ולא כן הדבר כי הכל נכתב בדיוק אם דברי התורה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני ואם דברי הנביאים והכתובים כלם נכתבו בדוח הקדש ואין בהם דבר הכפל ונוסף שלא לצורך כי כלם נכתבו כי"ד אלהיהם עליהם ובנדון שלנו יראה שנכפל הענין הזה וזה שכבר כתב ותשחת הארץ לפני האלהים ולמה הוצרך לכתוב עוד וירא אלהים את הארץ והנה נשחת ומהו ענין ההשחתה דשייכא בארץ כי ההשחתה לא שייכא אלא בבני האדם הדרים עליה וא"כ היה לו לכתוב וירא אלהים את מעשיה' כי השחיתו את דרכם לזה אמר כי מלת נשחתה ר"ל נפעלה כי היא לא שחתה מנהגה ממה שהיה מוטל עליה רק נשחתה מפאת מעשים שגרמו להשחתתה וכי מלת כי הוא נתינת טעם לא ענין הודעה וכאלו יגיד הכתוב כי השחתת הארץ לסבת כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ וכבר דרז"ל לבן מלך שהיתה לו מניקה כל זמן שהוא סורח מניקתו נרדית והנה האר"ץ העליונה היא המניקה לארץ התחתונה ולדרים עליה וכשגרמו מעשיהם נלקת כב יכול גם היא עמהם בסוד ובפשעיכם שולחה אמכם והוא אמרו אמאי נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו.

רבי חייא פתח קרא ואמר וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה.

ת"ח בשעתא דבני נשא זכאן. יביא הכתוב הזה סיוע למה שנז' כי ובהשחית בני אדם את דרכם כב יכול מחלישים כח של הארץ העליונה והביא ראיה מן ההפך האחד אל ההפך האחר וזה כי הכתוב הזה ידבר בענין התשובה מדרכם הרעה ושם נאמר וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה ומכאן הוציא רבי חייא נפקותא כי בשעתא דבני נשא זכאן ונטרי פקודי אוריתא כדין ארעא אתתקפת וכל חידו אשתכחת בה כי בסוד הרעה תמצא הטובה וביאר הטעם ואמר מ"ם בגין דשכינתא שריא על ארעא וכדין בלא עילאי ותתאי בחדוה כי בהגיע השפע לתחתונים כבר הושפעו העליונים ובהיות הפך זה שמשחיתים את דרכם יתחייב ההפך כדין כב יבול דחיין לשכינתא מעלמא כי יסתלק השגחתה מן הארץ התחתון שזהו השחתתה ועצבונה של השכינה כשלא תשפיע הניתן לה מלמעלה לתחתונים מהטו"ב ואשתארת ארעא מחבלא דהא שכינתא אתדחיא ולא שריא עלה וכדין אתחבלת וביאר עוד היאך בהסתלק השכינה האדמה תשאה שמטה ולמה תהיה שרויה בלא טובה ובלא השפעה ממה שהיתה ולמה תשחת לזה אמר מ"ט אתחבלת בגין דשריא עלה רוחא אחרא. יאמר כי בסוד זה יבוא זה בהסתלק הטובה תחול הרעה וימשול העבד ושפחה תירש גבירתה וזה סבת השחתתה.

יכול אף בארץ ישראל כן הנה לכאורה היה דברו כולל לכל העולם שכן אמר בגין דשריא רוחא אחרא עלה דמחבלא עלמא והקשה יכול אף בא"י כן שיש לו ממשלה עליה ותנינן ודבר מוסכם ומקובל ארעא דישראל לא שריא עלה רוחא אחרא ולא ממנא בר קב"ה בלחודוי. כי בהפרידו בני אדם חלק להם גבולות עמים לשריהם בגווייהם בארצותם וחלק יי' עמו וארצו ארץ ישראל וכמ"ש כי שמך נקרא על עירך ועל עמך ואין לזרים אתו. והשיב ת"ח בארעא דישראל הכי הוא ולא שריא עלה שליט ולא ממנא ואפילו שליחא אחרא בר קב"ה בלחודוי כלומר לענין ממשלה ומנוי אין ממשלה לשום שר עליה אמנם כשהעונות גורמים ניתן רשות למשחית לקבל ברשותו של הקב"ה ומנ"ל מדוד דכתיב וירא דוד את מלאך יי' וחרבו שלופה בידו וכדין אתחבלת ארעא כי מצא לגבות את חובו. אמר רבי אלעזר ואפילו בההיא שעתא קב"ה הוה כי לא אמרו ארעא דישראל לא שריא עלה רוחא אחרא כי אם בהחלט ולא לזמן ידוע ומג"ש ביאר זה דכתיב הכא בדוד מלאך יי' וכתיב התם המלאך הגואל הוא מלאך הברית אשר שמו כשם רבו והביא ראיה שנית יותר מבוארת מויסע מלאך האלהים כמו שיתבאר בפ' ויהי בשלח שהכתוב מדבר בשכינה לפי שמלת האלהים אינה סמוכה וענינו מלאך שהוא האלהים והוא ובית דינו כמ"ש רז"ל ירדו לים שכינה עמהם שנאמר ויסע מלאך האלהים א"כ המלאך הזה הוא השכינה העושה במלאכות יי' והבן. ולפי שיקשה לכאורה שיוחס הקב"ה בפעולת הרעה לזה אמר הן לטב הן לביש קב"ה שליט עלה ולא שליח שיהיה מן הנפרדים כי אם הוא ובית דינו וביאר הטעם אם לטובה שישפיע בארץ ישראל בגין דשאר ממנן וכל דיירי ארעא יכספון מן עובדייהו בראותם הצלחת ישראל והצלחת ארצם. ואם לרעה בגין דלא ייחדון אינון לשלטאה עלה פי' שלא תבא רעה לישראל על ידם וישלטו על ישראל ועל ארצם. ולפי שיקשה והרי ראינו בעינינו כי באו גוים בנחלתנו והכתוב מעיד כי ראתה גוים באו מקדשה ובבא הגוים אל המקדש למטה יתחייב שהשר שלהם שולט ג"כ דאי לא ישלטון אינון ממנן לא אתחריב בי מקדשא כי אין נעשה פתגם בארץ שאין לו מניע מלמעל' והשיב ת"ח כתי' כי אתה עשית ולפי שיתכן לפר' כי עשית לא בעצם וראשונה רק כאומרנו שהמלך עשה דבר מה והוא לא עשה מאומה רק נעשה במצותו וכאלו הוא עשאו לזה הביא ראיה שנית ואמר וכתיב עשה יי' אשר זמם נראה שהוא עשה בעצם וראשונה ולא על ידי אחר.

ות"ח כתיב וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה יחזור לענין הראשון כי הרמז על הארץ העליונה כב יכול היא סוד המינקת הנרדית בסרחון הבן נשחתה ודאי כמא דאתמר. ואיפכא הכי נמי כלומר ובהפך ג"כ תשמח ותגיל האר"ץ בתיקון מעשה בניה שנאמר

וירא אלהים את מעשיהם כי שבו וכו' דהא כדין ארעא תראה לעילא ומקשטא אנפהא במעשה התחתונים ע"כ מ"ש אענה נאם יי' אענה את השמי"ם והם יענו את האר"ץ והבן. והכא וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה באתתא דאסתאבת ואסתירת אנפהא מן בעלה ביאר מן מלת וירא אלהים על שני פנים וירא אלהים דנינוה למעלה הראית פניה לבעלה שישפיע בה כי היא טהורה היא וירא אלהים דהכא למטה כי ראתה כי נשחתה כב יכול במעשה התחתונים.

ובזמנא דאסגיאו חובי בני נשא באתגליא כוונתו לבאר כפל הכתוב כמו שאמרנו למעלה באומרו ותשחת הארץ לפני האלהים וחזר וכפל וירא אלהים את הארץ והנה וכו' ואמר כי טעם הכתוב להגיד ההבדל שיש בין העושה בסתר לעושה בפרהסיא כי העושה בסתר כדמיון האשה העושה בסתר שלא הרגישו בה שעדין תסתיר פניה מעין כל רואה ולא תפרסם עצמה כי כסתה פניה אמנם כשעושה בגלוי תגלה פניה לעין כל ולא תכלם ולא תבוש כי גלה כבוד כד"א והארץ חנפה תחת יושביה. וענין החנופה אינו הנחשב בענינה לכאורה שהוא ענין חפוי והסתרת מה שבלב כי ידבר אחד בפה ואחד בלב כי זהו המובן אצלנו כשמחניף אדם לחבירו אמנם בענינה ענין גלוי כי החנופה הוא הנדבר בפה לא הנסתר בלב והוא ענין רשע מגולה כי לא יתבייש האומר באומר החונף ומזה הענין בפה חנף ישחית רעהו כי ידבר בפיו בפומבי דברים שישחית רעהו ולא יבוש וכן ממלוך אדם חנף ממוקשי עם שאין הכוונה שהוא נושא להם פנים שא"כ מלך טוב הוא אמנם ענינו שאינו בוש מהם ומגלה דעתו להדע להם וכן בכל מקום שנז' ענין חנופה הוא לשון גלוי ואב לכלן ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ ותרגם אנקלוס ולא תחייבון ארעא כי אם יפטר השוגו מגלות לסבת ממון או המזיד כמו שנזכרו שניהם בכתוב שנאמר ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות הנה כי קרא הרוצח במזיד רשע כי עשה מעשה בגלוי הנה זה עון פלילי. ומגולה בעולם כי בזה ירשיעו את הארץ כי ילמדו להרוג איש את רעהו אם יפטר בממון וזו היא חנופת הארץ ונתן הטעם ואמר כי הדם הוא יחניף את הארץ כלומר שפיכות הדם הוא רשע גדול מגולה מרשיע את יושבי הארץ ופי' הארץ חנפה תחת יושביה כלומר גלתה רשעתה בחוצפה בעבור יושביה שמשחיתים את דרכם.

וע"ד נשחתה ודאי מ"ט בגין כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ והסוד בכל זה כי במעשה התחתונים אם טובים הם אם רעים כב יכול עושים רושם למעלה בסוד צור ילדך תשי ובסוד אמרם היה לך לעזרני:

דף סא:

רבי אלעזר אזל לגבי דר' יוסי בר' שמעון בן לקוניא חמוי ר' שמעון היה חמיו של ר' אלעזר ור' אלעזר הלך לבית אחי אשתו הוא ר' יוסי בנו של ר' שמעון בן לקוניא כיון דחמא ליה ר' יוסי לר' אלעזר אתקין טופסי"ניא נ"א טפטי"טא דקומרא במטון דקולפא פי' לעשות לו מושב מכובד הציע לו מטה במרבדים על מה שישב וחופה על גבה עשוי על קלונסאות של עצים. וקמרא הוא כסוי כמו ששנינו כסא שתחת המטה וקמרון שלה וקולפא הוא עץ. וטפטיטא הוא טפיטי בלעז ובמדרש איכה הציע להם טפטיות מפתח בתיהם עד קברי בית דוד והם נקראים טופסא באלערבי. א"ל חמוי ר' שמעון שהיה נמצא שם בבית בנו איפשר דשמעת מאבוך האי דכתיב עשה יי' אשר זמם בצע אמרתו וכו' הנה ר' אלעזר בראשונה חשב ששאלת חמיו היא על אמרתו מאי היא כי מלת בצע לא שייכא עם אמרתו אם הוא לשון אמירה כי מלת בצע הוא מענין קריעה וביצוע ולכן השיבו כי ענין פשוט הוא אצל החברים שענינו דבצע פורפירא דיליה והוא לשון רז"ל תרגום ע"פ מדותיו על אמרה דלבושיה והוא המלבוש היותר המכובד שיש לו והכוונה על העטרת שהיא לבושו של הב"ה שבה מתכבד לעין כל רואה כי ממנה יוכר מעלת הלובשה והסוד בזה השליך משמים ארץ תפארת ישראל כאשר אבאר וביאר כי ענין אשר צוה מימי קדם פי' דהאי פורפירא פקיד ליה מאינון יומי קדמאי פי' שהיא משנים קדמוניות ראשית המחשבה וסוף המעשה וביומא דאתחריב בי מקדשא בצע ליה שענינו שגלה כבודו כאדם המקרע מכבדותיו והוא אמרו בגין דהאי פורפירא איהו יקרא דיליה ותיקונא דיליה כי היא המודעת בכל הארץ והיא כבודו של הב"ה. והשיבו חמיו שלא על דבר פשוט כזה שאל וא"ל איפשר דשמעת מאבוך כי זיל קרי בירב הוא אמנם כוונת שאלתו היתה באמרו עשה יי' אשר זמם וכי מלכא חשיב קודם לאבאשא לבנוי עד לא יתון למחטי שיראה מזה שכבר נגזרה גזירה בידיעתו יתברך ואם הגזירה אמת החריצות והבחירה שקר וזאת השאלה היא שעמדה לאבותינו ולנו מיום שנברא העולם כמי שקדם זכרה למעלה. והשיבו כי אין זאת גזרה ח"ו אמנם הדבר תלוי הוא בבחירה ומפני שהדבר התלוי באיפשרות יש לדאג ממנו היקום אם לא יקום בבחינה זו אמר אשר זמם שהיה דואג הישמרו ישראל מצותיו אם לא כאדם המחשב ואומר שמא יהיה או לא יהיה לא שגזר שכך יהיה אבל תלה הדבר באיפשרות הבחירה והוא אמרו למלכא דהו"ל מאן יקר וכל יומא הוה דחיל עליה דלא יתבר וזהו אשר זמם שענינו אשר חשב כמו כאשר זמם לעשות ולא עשה כי כן הדין.

ליומין אתא בריה וארגיז ליה למלכא ולא שת לבו גם לז"את כי בפשעו תשולח אמו ותוסר מגבירה נטל מלכא ההוא מאן יקר ותבר ליה הה"ד עשה יי' אשר זמם כלומר עשה מה שהיה דואג מעשותו. וביאר הנמשל ואמר ת"ח מיומא דאתבני בי מקדשא הוא הבית אשר שכן שכינתו וכבודו בה היה קב"ה מסתכל בה וחביבה עליה סגיא כמ"ש והיו עיני ולבי שם כל הימים.

והוה דחיל עליהו דישראל דלא יחטון כי הדבר תלוי באיפשרות הבחירה.

בכל זימנא דהוה אתי לגביה על הבית הוא אומר כלומר לשוכני בתוכם הוה לביש ההוא פורפירא שהיא השכינה שהיא מלבושו ומכבדתו ועל ידה היה מתראה להם לישראל בסוד ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי.

לבתר דגרמו חובין וארגיז קמי מלכא אתחריב בי מקדשא ובזע ההוא פורפיר' היינו דכתיב בצע וכו' (ליתיה בנוסחי דידן) וביאר למה נקרא' העטר' אמרתו ואמר דהאי בקדמיתא יתבא בראש אמי"ר הוא הכת"ר בסוד אנ"י ראשון ואני אחרון והא אתערו עטרה לראש אמרתו כלומ' מרגלא בפומיהו דרבנן עטרת לראש שהם רומזים שהעטר' היא היתה לראש פנה. ואמלין נאה בכתיפיו גרסינן ומאמר הוא בספר הבהיר על פסוק השליך משמים ארץ תפארת ישראל מלה"ד למלך שהיתה לו עטרה נאה על ראשו ואמלין נאה בכתיפיו ובאה לו שמועה רעה השליך העטרת מראשו והאמלין מכתיפיו ופי' אמלין גלימא תכלת ורקמה תרגום אמלין דזהוריתא. והסוד ידוע כי דמה למדת המלכו"ת לעטרה שהיתה בראש אמיר הוא הכת"ר שהוא האמיר העליון שבאילן הקדוש וגם אל האמלין שבכתיפיו היא החכמ"ה והבי"נה דהלא איתנהו בה והשמועה הרעה הוא חטא הבנים כי אז השליך משמים ארץ תפארת ישראל שהסוד בזה כי התפארת הוא המשליך העטרת לארץ והוא הענין עצמו בצע אמרתו שהיתה מימי קד"ם כמו שביארנו.

וכדין עציבו קמיה בבתי בראי ודאי כמו שביארנו במסתרים תבכה נפשי מפני גוה והן אראלם צעקו חוצה כמו שביארנו בעובדא דר' יהודה דאשכחיה לר' אלעזר דיתיב ועציב וכו' ואמר לו אי טורנא עציב שמשוי מאי עבדין הה"ד הן אראלם צעקו חוצה.

וכתיב ויקרא יי' אלהים ביום ההוא לבכי ולמספד וכו' היינו בזמנא דאתחרב מקדשא שנמצאת בכיה בבתי גואי ובבתי בראי כמו שביארנו שם. אבל בזמנא אחרא כשצרות באות לעולם אית חדוה קמי קב"ה בזמנא דאתאבידו חייבי עלמא כמו שיבאר באבוד רשעים רנה ולפי שקשה זה לפי מ"ש רז"ל שכב יכול הקב"ה עצב במיתתן של רשעים והביאו ראיה מולא קרב זה אל זה כאשר יבאר בהדיא לזה אמר ואי תימא הא תנינן דלית חדוה קמי קב"ה כד איהו עביד דינא בחייבייא.

והשיב ת"ח בשעתא דעביד דיניא בחייביא וכו' אמר כי מ"ש רז"ל שהב"ה עצב במיתתן של רשעים יובן על זה האופן והוא כי מדתו של הב"ה להאריך אפו לרשעים אולי יזכרו וישובו אל יי' וקוצב להם מדת וזמן כמו שעשה לדור המבול שהמתין להם ק"כ שנה. ואם באולי בתוך הזמן אשר יקצוב להם יקרה סבה אחרת גורמת מיתתם כי פלס ומאזני משפט ליי' ומעשהו כל אבני כיס והוא יודע שאם יאריך להם הזמן ההוא שתבא תקלה על ידם וחייבה מדת הדין להמיתם קודם הזמן ההוא אזי כב יכול הוא עצב עליהם כי מעשה ידיו הם והיה באיפשרותם לשוב אמנם אם הגיע הזמן ההוא אשר קצב להם ולא שבו אין שמחה לפניו כשמחת הסתלקותם מן העולם והשאר מבואר:

כי לימים עוד שבעה רבי יהודה אמר מ' יום ומ' לילה מאי עבידתייהו פי' למה היו על זה המספר לא יותר ולא פחות.

אלא מ' יום לאלקאה חייבי עלמא דכתיב מ' יכנו לא יוסיף לקבל ארבע סטרי עלמא בגין דבר נש מד' סטרי עלמא אתברי. דע כי מדת זמן יצירת הולד במעי אמו הם ארבעים יום לפי שנברא' מד' יסודות וכל יסוד מהם צריך סוד עשרה ימי"ם לתת כחו בולד ההוא ע"כ ניתן המספר הזה אם להענישו בעוברו על התורה שנתנה למ' יום מסוד זה עצמו שנאמר מ' יכנו. ואם לטהרו מטומאתו בסוד מ' סאה תעלה טהרתו ובאה הקבלה שמספר הכאות המלקות יהיו מ' חסר א' בסוד המלאכות בשבת מ' חסר א' והסוד בזה כי הממונה על העונשים הוא חסר אור הנקודה האמצעית וזה יתבאר בסוד צורת המקוה בפ' פנחס כי בהשימך תשע נקודות ד"פ לכל רוח והנקודה האמצעית המשלמת לכל רוח יהיו מ' שלמים והסוד ידוע כי מהחסר לא יבא אלא מספר חסר ומהמספר השלם שלה נמצא א"כ כי לפי שנברא האדם מארבע הפאות הרומזת לד' יסודות העולם והסכימה הנקודה שממנה נתפשט הכל עמהם בבריאתו היה מספר ימי יצירתו מ' שלמים ואל זאת הכוונה נתנה לו תורה למ' יום שלמים לזכותו על מספר הימים שנוצר ואל זה הטעם הוה מסדר תלמודיה מ' זמנין כדאיתא בתענית פ"א. גם לא קאים איניש אדעתיה דרביה עד מ' שנין גם כי יטמא לא' ממקרי הטומאה הוטל עליו לעלות מטומאתו במקוה מ' סאה להחזירו בסוד המ' טהור כיום הולדו אמנם בעברו על מצוות התורה המחייבות מלקות כי השחית צורת יצירתו שהיתה למ' יום נמסר ביד המעניש החסר מאור הנקודה ההיא ומענישו במספרו החסר א' מן הארבעים יען נכנס ברשותו ובא בגבולו החסר ועל סוד זה היו מספר המלאכות שעוברים עליהם בשבת מ' חסר א' כי העושה א' מהנה הנו בידו של משחית אשר משחת מאיש מראהו ותוארו מאד"ם שהוא סוד המקוה הקדוש י"הוה מקוה ישראל י"הוה העולה אד"ם במספרו ואותיות אד"ם יורו על סוד המקוה

כי מהנקודה האחת יתפשטו ד' פאות וכל פאה בת ט' כמו שאמרנו ובהסכמת הנקודה עמהם היו מ' סאה הרי כי הטובל במקוה של מ' סאה נכנס בסוד י"הוה אדנ"י והבן זה כי שם אדנ"י עולה סאה וקצת ענין זה רמוז במדרש בכתו' הזה אמרו ארשב"י מ' הם על התורה שניתנה למ' יום ומ' לילה. אמר רי"בז הם קלקלו את הצורה שנתנה למ' יום לפי מ' יום ומ' לילה הרי ביארו סוד הארבעים ברמז. ולפי שיקשה המקשה לפי מה שהונח לפי הקבלה כי העונש הוא מ' חסר א' והכתוב אומר ויהי הגשם על הארץ מ' יום מ' לילה שיראה שהיו מ' שלמים ראיתי להביא לפניך לשון רש"י ז"ל והוא לקוח מן המדרש ממנו נבוא אל תוכן הסוד והאמת המקובל זה לשונו בפסוק ויהי הגשם על הארץ מ' יום ומ' לילה אין יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתוב ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה נמצאו מ' יום כלים בכ"ח בכסליו לרבי אליעזר שהחדשים נמנים א' מלא וא' חסר הרי י"ב ממרחשון וכ"ח מכסליו. וכתב בפ' ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום התחילו לחסור והוא א' בסיון כיצד בכ"ז בכסליו פסקו הגשמים הרי ג' מכסליו וכ"ט מטבת הרי ל"ב ושבט ואדר וניסן ואייר קי"ח הרי ק"נ יום. ולפי שהוקשה לרב הגאון הרב אליה מזרחי ז"ל מה שכתב רש"י ז"ל בכתוב הראשון שאמר נמצאו מ' יום כלים בכ"ח בכסליו שנראה שיום כ"ח נכנס כמנין המ' ואח"כ כתב בכתוב השני בכ"ז בכסליו פסקו שנראה שיום כ"ח אינו מן המנין כתב הוא אין זה סותר מה שכתב רש"י גבי מ' יום ומ' לילה אין יום ראשון מן המנין ונמצאו מ' יום כלים בכ"ח בכסליו דאיכא למימר הכי קאמר אין יום ראשון ממנין הימים השלמים של מ' יום שכל אחד לילו ויומו עמו אבל יומו בלבד בלא לילו מן המנין הוא שיצטרך עם ליל כ"ח לתשלום המ' יום ומ' לילה ונמצא שמ' יום ומ' לילה כלים בבקרו של כ"ח. ומ"ש כאן בכ"ז בכסליו פסקו הגשמים פי' בתשלום כ"ז ימים שלמים. ומ"ש שם ונמצאו מ' יום כלים בכ"ח בכסליו פי' בבקרו של כ"ח. ומ"ש הרי ג' מכסליו פי' השנים מהם י"ומם ולי"לה. אבל יום כ"ח אינו אלא יומו בלבד מפני שלילו כבר נכנס בחשבון המ' יום ומ' לילה. ומ"ש הרי ל"ב פי' פחות לילה. ומ"ש הרי ק"נ פי' ק"נ פחות לילה א' ועם ליל ר"ח סיון הרי ק"נ יום שלמים. הנך רואה כמה השתדל הגאון ז"ל לעשות חמשה תקנות לפי' רש"י ז"ל כדי שלא ינגד עצמו בעצמו ממה שכתב בראשונה ובשניה להיות המ' יום שלמים מה שלא עלה על לבו וכי לא היה הוא מרגיש שהיה הוא מנגד עצמו בעצמו והיה לו להאריך ולתקן כל מה שתיקן הגאון בדבריו כי כן דרכו בכל מה שיקשה וכ"ש בכמו זה הענין הנראה לעינים. ובמחילה מכבוד הגאון ז"ל אומר אני כי דעתו של רש"י ז"ל לא היתה בכל זה אלא לומר שאעפ"י שהכתוב אומר מ' יום ומ' לילה שאינם רק ט"ל יום ועם יום

כ"ח שלא ירדו בו גשמים הם מ' יום שהוא קצת הט"ל שירדו בהם הגשמים ועד ולא עד בכלל וכדי שלא ימצאו שהם מ' יום שלמים ואפילו שלא יכנס במנין יום כ"ח לפי שכבר פסקו הגשמים בכ"ז השתדל בכל עוז להחסיר יום י"ז במרחשון שבו נבקעו כל מעינות תהום רבה שאם יכנס במנין הנה הם מ' בלא יום כ"ח בכסליו לכן כתב אין יום ראשון מן המנין ונשארו י"ב במרחשון נמצאו מ' יום כלים בכ"ח בכסליו ובכתוב השני יבאר שיום כ"ח אינו מן המנין שכבר פסקו הגשמים בכ"ז הנה א"כ לדעתו לא יעלו אלא מ' חסר א'. ומה שהכריח לרש"י ז"ל לכל זה הוא כי ראה כתוב א' אומר ויהי הגשם על הארץ מ' יום ומ' לילה וכתוב א' אומר ויהי המבול מ' יום על הארץ ולא זכר בו מנין הלילות ולכן כתב הוא ז"ל היום הראשון אינו מן המנין לפי שאין לילו עמו ולכן החסירו מן המנין ונתבאר א"כ כי לפי דעת רש"י ז"ל והוא האמת כפי הקבלה כאשר אבאר שלא ירדו הגשמים רק ט"ל ימים י"ב ממרחשון וכ"ז מכסליו אלא שהכתוב קורא אותם מ' כדרכו בענין המלקות שכתב מ' יכנו ובזה הקבלה שהם חסר א' ולכן כתב נמצאו מ' יום כלים בכ"ח בכסליו והרי הוא כתב שלא ירדו בו הגשמים שכבר פסקו בכ"ז והארכתי ככל זה להודיעך כי רש"י ז"ל נר ישראל לא יבצר ממנו מזמת התורה הן שהיה מקובל הן לא. רוח יי' נוססה בו וכל זה אני בעניי הבינותי מדברי ר' יהודה במאמר הזה עם המקובל בידינו כי המספר השלם לשלם והחסר לחסר ורבי יהודה רמז זה במ"ש אלא מ' יום לאלקאה חייבי עלמא וסמך מיד ואמר וכתיב ארבעים יכנו גלה כי אעפ"י שהכתוב קורא אותם מ' שנאמר ויהי הגשם על הארץ מ' יום שאינם כפי האמת והקבלה רק מ' חסר א' ואם תאמר למה יקראם הכתוב מ' הרי כתיב מ' יכנו ובאה הקבלה שהם מ' חסר א' ולכן כתב מיד וכתיב מ' יכנו כלומר כמות זה כמות זה. והשלים לבאר הסוד מ' מאי עבידתייהו ואמר שהם לקבל ד' סטרי עלמא בכל חד עשרה כמו שכתבתי ואמר בגין דבר נש מד' סטרי עלמא אתברי בסוד הארבעים שלמים וע"ד כשהשחיתו צורתם ומחיתי את כל היקום ואצטריך מ' לאלקאה בסוד מ' יכנו. ולאתמחי מעלמא כלומר עם העולם שנברא ממנו מד' פאותיו ויסודותיו שמענה ואתה דע לך כי זהו המקובל והאמת השומע ישמע והחדל יחדל.

רבי יצחק הוה שכיח קמי ר"ש א"ל האי דכתיב ותשחת הארץ אי בני נשא חטאן וכו' אמר כי אחרי שיחס הכתוב השחתה אל הארץ במה חטאת.

א"ל בגין דהשחית כל בשר את דרכו אמר כי הכתוב גלה הטעם בסמוך במה שכתב מיד כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ ממש כמ' דאתמר כי היו שופכים זרעם לבטלה על הארץ וזהו השחתה לא שחטאה היא.

כגוונא דא ותטמא הארץ כי איזו טומאה שייכא בגוף הארץ אם לא ביחס בני האדם המטמאים אותה. וחזר ואמר ואי תימא ארעא על מה אתחבלת כלומר אמת מה שאמרת כי נתיחס הטומאה אליה מדעת יושבי בה ומה תאמר בהשחתה שאין ספק שנשחתה וכמ"ש רז"ל כי הנני משחיתם את הארץ שאף שלשה טפחים של עומק המחרישה נמוחו והשיב אלא עיקרא דארעא בני נשא וכו' אמר כי סבת בריאת הארץ עצמה לא היתה אלא בעבור האדם כמאמר הנביא אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי שענינו שלא נבראת כי אם לסבת המצא האדם בה ואחר שנשחת העיקר הטפלה נגר"ר עמדי וקרא אוכח וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה וסמך מיד כי השחית כל בשר שהוא העיקר וע"כ נשחתה היא שהיא טפלה לו. ור"ש אזדא לטעמיה כי לא נגמר דינן על הגזל רק על השחתת זרעם הוא מ"ש ת"ח כל חטאוי וכלהו חבלותא דיליה תליין בתשובה וחטאה דאושיד זרעא וחביל ארחיה ואפיק זרעא על ארעא וכו' עליה כתיב נכתם עונך לפני התבונן אמרו אפיק זרעא על ארעא כי רמז למוציא זרעו מעשות פרי. וכתיב לא יגורך רע כבר נתבאר למעלה ההבדל שיש בין רשע לרע כי רשע נקרא אפילו בהרמת יד בלבד אבל רע לא אקרי אלא מאן דמחבל ארחיה וסאיב ארעא. וכתיב ויהי ער רע בעיני יי' הביא ראיה זו שמהכתוב הראשון לא יגורך רע אין בו ראיה מבוארת להשחתת הזרע ובער בכור יהודה אז"ל שהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ. א"ל אמאי דאין קב"ה עלמא במיא ולא באשא כלומר כי תצא אש מאת יי' מן השמים ותאכל ארץ ויושבי בה. והשיבו רזא הוא אינון חבילו אורחייהו וכו' אמר כי חטאתם כבדה מאד מאד בשפוך את מימי זרעם כי עשו פגימה למעלה בהפריד המים הזכרים מן הנקבות שהוא קיום העולם והגבירו המים הזדונים בתת זרעם למולך ולכן נדונו במים ורז"ל ביארו הסוד במדרש יותר אמרו שם אמר רבי צדוק ירדו מי המבול מן השמים שהם מים זכרים ועלו מי תהומות שהם מים נקבות ונצמדו אלו עם אלו להחריב את העולם ונמוחו כל היקומים וכשם שקלקלו ברותחין נדונו ברותחין הה"ד נבקעו כל מעינות תהום רבה הא מיין תתאין וארובות השמים נפתחו הא מיין עילאין כי בשניהם נפרע מהם כמ"ש במדרש עצמו.

דף סב.

רבי חייא ורבי יהודה הוו אזלי בארחא ומטו לגבי טורי רברבין וכו' הנה השלמים האלה יעירון יגידון על גודל קומתם של הראשונים ואם הוא גוזמא לפי מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' מ"ז מחלק שני שהוא כתב שהשאלות והפלגות והגוזמות שהובא מהם בכתבי ספרי הנבואה כשיובנו כמשמעם מדויקים ולא יודע שהם הפלגה וגוזמא או יובנו כמו שתורה

עליו המלה לפי ההנחה הראשונה ולא יודע שהם מושאלים יחדשו ענינים מרוחקים וכבר ביארו ואמרו דברה תורה בלשון הבאי ר"ל גוזמא והביאו ראיה ממאמר ערים גדולות ובצורות בשמים וזה אינו אמת ומכח ההפלגה אמרו כי עוף השמים יוליך את הקול ולפי זה נאמר אשר כגובה ארזים גבהו וזה המין נמצא בדברי הנביאים כלם ר"ל ענינים נאמרו על ההפלגה והגוזמא לא על ההגבלה והדקדוק. ואעפ"י שכתב בסמוך ואין מזה הכת מה שכתבה התורה בעוג הנה ערשו ערש ברזל שיראה מדבריו שאין בו גוזמא והפלגה הנה הוא כתב שאין מטת כל אדם כשיעורו בשוה שאינו בגד ילבשנו אבל המטה תהיה לעולם יותר גדולה מן האיש הישן עליה והנהוג הידוע היותה יותר ארוכה מן האיש כשיעור שלישית ארכו. וכתב עוד ואם היה אורך המטה הזאת ט' אמות יהיה אורך הישן עליה לפי הנהוג שש אמות ויותר מעט הנך רואה שהוא ז"ל מתנהל לאטו מעט מעט למעט בקומתו של עוג וכן כתב עוד ואמרו באמת איש רוצה בו באמת איש ממנו ר"ל משאר האדם לא שהיה זה באמת עוג וחזק דבריו למעט קומתו ואמר כי כל איש הוא נערך האיברים על הרוב ויאמר שאורך עוג היה אורך כפל אחד משאר האדם או פחות יותר הנה נתבאר מדבריו ז"ל שהעמיד קומתו על שש אמות שלנו ולא שלמים אלא פחות. ואני העני אחרי ההשתחואה רחוק כמטחוי קשת ממקום קברו מיראה מגשת אליו אל אלהי ישראל יזכני לבוא עד תכונתו אביא קצת מדברי רז"ל בענינו של עוג ואם לא נעלמו ממנו ז"ל הלא המה יורונו כי כגובה ארזים גובהו וחסון הוא כאלונים בלא הפלגה והגזמה ראשונה הביאו בפרקי ר' אליעזר במאמר ר' צדוק נמחו כל היקומים חוץ מנח שנאמר וישאר אך נח וחוץ מעוג מלך הבשן כי ישב לו על עץ אחד תחת סולמו של תיבה ונשבע לנח ולבניו להיו' להם עבד מה עשה נח נקב חור א' בתיבה והיה מושיט לו מזונו משם בכל יום ונשאר גם הוא שנאמר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים. עוד אמרו בכתוב הרפאים יחוללו מתחת מים ושוכניהם הגבורים שבדור המבול היה א' מהם נותן רגלו על התהום וסותמה והיה בא ליכנס בתיבה והיו רגליו מתערטלו' ואמרו זה לא בדרך גוזמא לפי שהם קבלו שהיו האנשים ההם מזרעו של קין מהמשפחה הנקרא' בני האלהים ולכן תרגם אנקלום בהנה ערשו ערש ברזל ט' אמות ארכה באמת איש באמת מלך והזכיר התיבה בחסרון אל"ף ולא אמר מלאכא לרמוז שהיה מבני האלהים ולא הם עצמם שהיו מלאכים ממש כמו שקדם ענינם. וכמו שכתב הרב בחיי או מטעם שהיה מלך הבשן וכבר ידעת כי כל תולדותיו של קין הם אשר נמחו במבול ולא נשאר מהם רק עוג ונשארה מטתו לעדות כי השמידו ישראל עם גדול ורם כענקים שהיו מעניקים חמה וזה טעם הלא היא ברבת בני עמון כלומר

הנה הערות קיימת שהיא ערש ברזל ולא יסבול אותו ערש עצים כשאר בני אדם כמו שכתב הרמב"ן ז"ל וזה יורה על כובד גופו וגדלו ולמה יחסר גופו מגוף המטה שליש ומי יאמר שלא היתה כמדתו פחות ד' אצבעות או זרת ולמה יצטרך להעריך איבריו על הדרך ההוא להיות ארכו כפל שאר בני אדם. ולאמת מה שכתבתי אמרו במס' נדה פ' האשה ויאמר יי' אלי אל תירא אותו מכדי סיחון ועוג אחים הוו דאמר מר סיחון ועוג בני אחייה ושמחוזא הוו ראיתי במדרש שעזא ועזאל שמחוזא ואחייה ואפשר שסיחון נולד אחר המבול ועוג קודם המבול מאי שנא מסיחון דלא מסתפי ומעוג קא מסתפי אמר רבי יוחנן משום רשב"י מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו אמר שמא תעמוד לו זכות אברהם דכתיב ויבא הפליט ויגד לאברם העברי ואמר רבי יוחנן שפלט מדור המבול. ואם אמור יאמר הרב ז"ל כי גם רז"ל מדברים בדרך גוזמא והפלגה וזה מה שאין ספק בו כי לעתים תמצאם רומזים ענין פשוט בלשון עמוק לחדר לבות התלמידים או לעורר עיני הכסילים המטילים שבוש בדברי החכמים בתחלת המחשבה וכן כשהיו דורשים ברבים ומאריכים בדברי תועלת והיו העם ישנים וכדי לעוררם משנתם היו אומרים דבר גוזמא כענין אמרם רבי היה דורש ונתנמנמו הצבור בקש לעורר' ואמר אשה א' ילדה במצרים ס' רבוא בכרס א' היה שם תלמיד א' ורבי ישמעאל ברבי יוסי שמו א"ל רבי והוה כן וא"ל זו יוכבד שילדה משה ששקול כששים רבוא שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל כמו שהביא כל זה הרשב"א ז"ל בבארו למימרא דפרק הרואה שנראה מכל זה שאין ספק שלפעמים היו מגזימים בדבריהם לצורך ולתועלת רב הנה בכמו אלה הענינים שענינם ידוע ומקובל אל יצטרכו אל הגוזמא ואל הפלגה. וח"ו שיסכימו כלם לתקן ברכה להב"ה בתוך הברכות על דבר של גוזמא שלא היה ולא נברא וכמה הם מחמירים בברכות שלא יהיו לבטלה והם אמרו בפרק הרואה ת"ר הרואה מעברות הים מעברות הירדן מעברות נחלי ארנון אבני אלגביש כמורד בית חורון ואבן שבקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל ואבן שישב עליה משה וכו' ואשתו של לוט וחומת ידיחו צריך שיתן שבח והודאה למקום והנה תקנו אנשי כנה"ג הברכות ואמרו הרואה מקום שנעשו בו נסים לאבותינו אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. ושם בפ' הרואה נשאו ונתנו בענין והביאו ראיה לכלם מן הכתובים ואבן שבקש עוג לזרוק על ישראל אמרו גמרא גמירי לה והיא הקבלה ואמרו שם מחנה ישראל במה הוי תלתא פרסי איזיל ואעקר טורא בת תלתא פרסי ואשדי עליהו וכו' ואמרו משה כמה הוי עשר אמין והוכיחו זה מהקמת המשכן עשר אמות ארך הקרש שקל נרגא בת עשר אמין ושוור עשר אמין ומחייה בקורסליה וקטליה ואם תמצא מהמפרשים העושים צורות וכוונות

למימרא הזאת להוציאה מפשוטה כי לדעתם זה נמנע מצד מנהג העולם הנה תמצאם כותבים בכוונות ההם ענינים זרים כפי לשון המאמר ופוסחים תמיד מענין אל ענין כי הוקשה להם הנחת הכוונות ההם על המשל אשר הם מושלים ואינני עתה בזכרון הריסת כוונתם וצורתם האמנה כי יש לכל ירא את יי' להאמין בקבלתם וכבר הביאו במסכת נדה פ' המפלת תניא אבא שאול אומר קובר מתים הייתי פעם א' רצתי אחר צבי ונכנס לי בקולית של מת ורצתי אחריו ג' פרסאות וצבי לא הגעתי וקולית לא כלתה כשחזרתי לאחורי אמרו לי של עוג מלך הבשן היה והעיד עוד פעם אחת נפתחה מערה מתחתי ועמדתי בגלגל עינו של מת עד חוטמי אמרו לי של אבשלום היתה וכו' ואני מעיד שהעיד לי יהודי א' שנמצא פעם אחת בשפת נהר א' בארץ המערב בשעה שנפל תל א' בשפת הנהר ההוא שחפרו המים מתחתיו מעט מעט באורך הזמנים ונפל ונגלה גלגלת אחת ממת א' שהיה קבור שם והעיד לי שהיו מכניסים הישמעאלים בחור עצם גלגל עינו את ראשם במצנפת הכרוך בראשם ולא היה החור מתמלא ורבים העידו כמוהו ואין ספק שאם נבוא להעריך זה הראש בערך חור העין שיהיה דבר של גוזמא ואם נעריך הגוף בערך הראש שיהיה כגובה ארזים גובהו וחסון כאלונים ולמה נצטרך לעדות גדול מזה שהעידו השלמים האלה ר' חייא ור' יהודה דהוו אזלי בארחא ומטו לגבי טורין רברבין יתכן שבעלי אותם העצמות עלו שם בורחים מפני מי המבול לחשבם שלא ישיגם שם מי המבול והנה אלה החכמים אשכחו ביני טוריא שהציפם המבול למטה כשחסרו המים לבין ההרים ההם ופסעו תלת מאה פסיען בגרמא חדא תהיה קנה הזרוע או קנה הרגל ותווהו כי דבר מפליא היה בלא ספק לפי ערך קומתם. אם תרצה למעט בההיא קולית דאבא שאול ולומר כי נפל הטעות בספרים בין תלת פרסי לתלת מאה פסיען כי ירבה ממך הדרך אין נזק בזה שעדיין גודל קומתם במקומה עומדת.

אמרו היינו דאמרי חברנא דאינון לא הוו מסתפי מן דינא דקב"ה כמה דכתיב ויאמרו לאל סור ממנו מה עבדי הוו סתמין ברגליהו מבועא דתהומא וכו' יתעלה ויתרומם בעל הגבורה כי מי יעמוד לפני זעמו.

ויולד נח שלשה בנים. א"ל ר' חייא לר' יהודה תא ואימא לך מלה דשמענא בהאי. בא להודיע למה לא נזכר בכתוב לידת שלשתם הבנים האלה אחד אחד כמו שזכרו שאר התולדות ותהר ותלד ותקרא ותוסף עוד ללדת ואמר כי אחר שהונח כפי הקבלה כי נח רמז לצדיק יסוד עולם שהוא המוליד הנשמות לעולם הנה שלשת בניו ירמזו לשלשה חלקים שהנשמה נחלקת אליהם והם נשמה ורוח ונפש. וכבר ידעת כי חכמי הקבלה מיחסים כל חלק וחלק למקום ידוע כי הנפש מיחסים אותה לעטרת. והרוח אל

התפארת. והנשמה אל הבי"נה. גם מיחסים אותם אל שלש חלקי העולם הנשמה לעולם המלאכים והרוח לעולם הגלגלים והנפש לעולם השפל. גם מיחסים משכנותם בגוף האדם הנשמ"ה במוח והרוח בלב והנפש בכבד וסימן לדבר מל"ך לפי שכל העולמות אלה נבראו בסוד אד"ם. ור' חייא אמר שקבל כי שלשת חלקי הנשמה כלם יורדים בבת אחת מעולם האצילות לעולם הנפרדים ומעולם הנפרדים שנקראים הרי בתר מתאחזות זו בזו הנשמ"ה ברו"ח שהיא כסא אליה והרו"ח בנפש שהיא כסא אליה ושכלם מתחברות למטה בגוף האדם ושהסוד הזה רמוז בשלשת בני נח שנז' בכתוב בבת אחת. והביא משל לבר נש דאעיל לנוקבא איבא במעהא בזמנא חדא תרין אז תלתא בנין והיה ראוי כפי קבלתו שיאמר תלתא בנין בהחלט אמנם אמר תרין או תלתא לפי שגם הוא סובר כי לא רבים יחכמו לקנות חלק הנשמה ואמר כי לפי מה שקיבל שגם היא יורדת ומתאחזת עם השתים והוא אמרו אוף הכא נמי תלת קטרי דרוחא אזלין ושטאן ואתכללן בתלת עלמין כמו שביארנו. וביאר הענין בפרט ואמר ת"ח נשמתא נפקת ואעיל בין טורי פירודא הוא עולם הנפרדי' הנקרא אצלם הרי בתר ואמר כי ברדת שם הנשמה מתחברת ברו"ח שהיא כסא אליה נחית לתתא עוד יורדת למטה אתחבר נפש ברוח שהוא כסא אליה ובכלל אמר נחתין ומתחברן דא עם דא. והשיבו רבי יהודה כי הרוח והנפש אין ספק שנאחזו' זו בזו שאי איפשר מבלעדי זה לכל חי מדבר או בלתי מדבר שכלם שוים בזה. אמנם חלק הנשמה לא תרד כי אם לזוכה אליה כפי מעשיו וצדקתו והשכלתו והדבר תלוי בו כי יבוא עד תכונתה וימשיכה אליו והוא אמרו נפש ורוח כלילן כחדא כי לא יחיה כל חי מבלעדי שניהם.

אבל נשמתא שריא בארחוי דבר נש כי בהשכלתו ימשיכנה ונתן טעם לפי שהיא בת מלך פנימה מדורא טמירא דלא אתידע אתריה ואי זה מקום בי"נה ומי הוא אשר ישיגה כי בני עלייה הנם מועטים ואמר שזה כוונת' ע"ה באמרם בא ליטהר מסייעין אותו בא ליטמא פתחים לו גרסינן ולא פותחים לו שאלו פותחין לו כאלו מסייעין אותו. והסוד בזה דע כי שני אלה חלקי החיות שהם הרוח והנפש הם פתחים אל הנשמה שהיא ההשכלה כי לא תושג ההשכלה כי אם על ידיהם כי לא המתים יהללו יה ובהיות האדם מבקש השלימו' ההוא כלומר ההשכלה המיוחס' לנשמה על ידיהם ישיגה בטוב בחירתו כי הם פתחים לבא אל בית המלך פנימה ובהיות שיבחר האדם ומבקש ליטהר הנה יסייעוהו מן השמים בנשמתא קדישא שתתאחז בשני הפתחים האלה שהם רוח והנפש שהם פתחים ומבו"א אליה להשיגה ובבן נקרא קדוש שמקדשין אותו מלמעלה. ואם לא בחר לבא ליטהר ובחר ליטמא לא יקנה השלימות ההוא לבא אל בית המלך פנימה וישאר

בפתחים ההם שאי אפשר להיות מבלעדיהם כבהמות השדה כחיתו יער והוא אמרו לא זכה ולא אתי לאתדכאה תרין פתחים דאינון נפש ורוח ביה.
נשמתא קדישא לית ביה סיועא מלעילא ודאי כפום ארחיה כי זה תלוי בבחירתו והביא משנה ערוכה אצלם תעיד ותגיד כל זה:
מתניתין קטורי רמאי קסטורי דההוא סטרא אנן פתיחן עיינין פתיחן אודנין. קל קלא מן קליא נחית מעילא לתתא מתבר טורין וטנרין וכו' בהיות האמת שאין נעשה פתגם בארץ עד שמכריזים עליו מלמעלה אלא שלא נתנה רשות לעין לראות ולא לאוזן לשמוע את דבר הכרוז רק לשרידים אשר יי' קורא הדבקים בו אשר הם במדריגת הנביאים אשר תמיד לא תזוז מחשבתם מארח חיים למעלה הם יראי יי' וחושבי שמו המה הרואים את מעשה יי' כי נורא הוא הם אשר עיני' להם לראות ואזני' להם לשמוע לא עיני בשר הם השומעי' הכרוז היוצא מבית המלך ויודעים לחשו והגיונו לא החרשים והעורים אשר אין עינים להם לראות ולא אזנים לשמוע אשר לא ישמעו לקול מלחשים הם אשר את פועל יי' לא יביטו ואת מעשה ידיו לא ראו הם אשר בחשך באו ובחשך ילכו אשר אל זאת הכוונה אמר במשנה הזאת כי יש למעלה נמצאים עליונים נקשרים למעלה הוא שאמר קטורי רמאי קסטורי דההוא סטרא אנן כלומר שהם מודיעי' יתרונם על השפלים גם בני אדם גם בני איש שהם שרי מעלה ושלוחי מעלה קסטור פי' ממונה הם האומרים על עצמם שהם פתיחין עינין פתיחין אודנין. הם האומרים ששומעים את הקול הבא מן קול הקולות. דע שיש קול ויש בת קול הקול הוא עצם קול הקורא ובת קול הוא ההברה הנשמעת שהוא דבר יוצא לשני כהברה הנשמעת מבין שני הרים שאינה עצם הקול וזאת היתה הנשמעת להם ע"ה אשר עליה היו אומרים אין משגיחין בבת קול. אמנם הקול הוא עצם הקול ע"ד וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפ"רת מבין שני הכרובי"ם והבן כי הוא שומע את עצם הקול המלא בוא"ו. וכבר ידעת כי שבעה קולות המה והקול האחרון היא העט"רה הנרמזת בקל חסר והסי' והק"ל נשמע בית פרעה כאשר יבוא במקומו היא המדברת עם שרי מעלה היא הנקראת קול הקולות כלומר קול הבא מן כח הקולות ודע כי הבי"נה גם כן נקראת קול הקולות ועניינה קול שממנו יוצאים הקולות ואל הקול האחרון כיוון בעל המאמר באמרו קל קלא מן קליא נחית מעילא לתתא כלומר להכריז למטה לעורר בני אדם מתרדמת' מתבר טורין וטינרין לחוזק הקול הוא אומר כן ואין שומע. מאן אינון דחמאן ולא חמאן הקול אומרת ומנהמת כן שבני אדם אטימין אודנין סתימין עינין והיה ברשותם לראות ולשמוע והם לא חמאן ולא שמעין. לא ידעין בסוכלתנו הרמז על הבי"נה העליונה כי אליה הוא כוונת הענין כולו. והנה

הקול מאשימם ואומרת חד דכלילא בתרין בגוויהו דחיין לה לבר הוא הדבר אשר קדם כי הנש"מה הבאה מן הבי"נה נכללת ברוח ונפש שוכנת בגופותיהם ובתוכם יי' ודחיין לה לבר כלומר דוחים אותה משכונתם. אינון מתדבקין באינון תרין שאינם דבקים כי אם ברוח ובנפש והנשמה יחידה מתנכרה ביניהם ולא שמים לבם אליה רק כבהמות השדה כחיתו יער שכלם שוים בזה. חד אומנא דאומנא לא שריאן לה בגוויהו. כבר ידעת סוד אמרם בפסוק ויתעצב אל לבו משל למלך שבנה פלטין על ידי ארדיכל ראה אותה ולא ערבה לו על מי מתרעם לא על הארדי"כל ואמרו עוד למלך שעשה סחורה על ידי סרסור והפסיד על מי מתרעם לא על הסרסור. וכדי להבין כוונתם בארדיכל וסרסור צריך אתה לדעת ההבדל שיש בין ארדיכל לסרסור כי ענין ארדיכל הוא שם מונח לראש הבנאים שהוא חכם חרשים ובונה מתוך דפתראות ופינקסות ושאר הבונים בונים מדעת הארדיכל שהוא מצוה אותם לבנות על צורת כך וכך. וענין הסרסור הוא תורגמן ומליץ לוקח מזה ונותן לזה. והנה הם ע"ה כנו השם ארדי"כל למדת הבי"נה שעל ידה נבנתה עולם הבנין והיא אם הבנים ובנה מתוך דפתראות ופנקסאות התורה הקדומה האומרת ואהיה אצלו אמון ואז"ל אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה כלי ולא אומן והבן. גם אתה צריך לדינת כי העטרת נקראת ג"כ ארדיכל לבנין העולם השפל כי היא היתה אם כל חי והנה לדעת האומר כי המשל הוא לארדיכל בפ' ויתעצב אל לבו הוא על הארדיכל הזה התחתון דשייכא שם עצבון כמו שקדם בבתי בראי ולפי ששם ארדיכל כולל שניהם כלומר לבי"נה ולעטרת ועצבון לא שייך כארדי"כל העלי"ון כי אם בתחתון בא המושל השצי ואמר שאין ראוי ליחס העצבון לשם ארדיכל כי הוא כולל גם העליון רק לבנותו לשם סרסור שלוקח מזה ונותן לזה באופן שלמדנו מזה כי הבי"נה היא ראש כל האומנין ולפי שמשם היא הנש"מה כמו שקדם ההיא תקרא חד אומנא ודאומנא ראש לאומנין וביחס זה אמר חד אומנא דאומנא שהיא חלק הנשמה הבאה משם לא שרייאן לה בגוויהו ונשארים ברוח ונפש בלבד שלא יזכו אליה אחרי שהם דוחים אותה לבר. ואמר כי על כמו אלה לא עאלין בספרי קדישין כל אינון דאומנא דא לא שריא בגויהו לא אכתיבו ובספרי דוכרנייא וכבר קדם סוד שלשה ספרים נפתחים בר"ה שהוא סוד השלש מקומות עצמם הנה אלה רשעים שלא זכו לעלות במעלות הנפש והרוח למעלת הנשמה ונשארו כבהמות כחיתו יער ברוחם ונפשם והורידום למטה לארץ יתמחון מספרא דחייב מד"א ימחו מספר חיי"ם ועם צדי"קים צדי"ק וצדק אל יכתבו ווי לון כד יפקון מעלמא ווי לחייהון מאן יתבע לון מי ידרוש שלומם ואין שלום אמר יי' לרשעים. יתמסרון בידא דדומה הוא הדורש אותם שרו של גהינם יתוקדון בנורא דדליק

שאינו נכבה ואשם לא תכבה בר בריש ירחי ושבתי שהוא זמן מנוחה אפילו לרשעי שנאמר והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו. לבתר כרוזא דבסטר צפון אכריז עליהו במוצאי שבת הכרוז יוצא ואומר ישובו רשעים לשאולה. כמה חבילי טריקין אתכנשו עליהו מלאכי חבלה נקראים חבילי טריקין כלומר נושכים מענין טרקיה חוייא לפי שהם הנחשים השרפי' הנושכים ועאלין לון באשא מלהטא בגי בן הנום וכבר נתבאר למעלה שהוא נקרא גיא מכוון לגיא בן הנום בארץ הלזו. תלת זמנין מתפקדן כאשר יבאר בהדיא והפקידות האלה לטובה הם. בזמנא דישראל אתיבו בקול רם אמו יהא שמיה רבא מברך שזה רומז להמשכת הרחמים ומעולם הרחמים ובכן הקב"ה מתמלא רחמים עליהם ורומז למלאך הממונה על שערי גהינם שמריאל שמו לפי שהוא מסמר שערת בשרם של רשעים בבואם בשערים ההם אשר הוא ממונה עליהם שיפתח להם בשלש השעות ההם ערב ובקר וצהרים שישראל מתפללים שערי גהינם להרויחם שיראו אויר העה"ז. אתא תננא דנורא וסתים ארחין מעובי העשן היוצא מגהינם מכסה את ראות עיניהם. כדין תלת ממנין דתחות ידיה של סמרי"אל תלת מגרופיין מנשבן בידיהו כל דבר המושך הדבר מצד אל צד נקרא גורף גורפין מתחת רגלי הבהמה אין גורפין תנור וכירים מגריפה לגרוף בה את הגרוגרות ובאותם המגרופין המנשבין בידיהו משיבין העשן ההוא למקומו שלא יכסה ראותם כדי שירויחו שעה וחצי שעה שהוא שיעור זמן התפלה שמתפללים ישראל. ולבתר תייבין לאשייהו וכן בתלת זמנין ביומא ובכל זמנא דאמרי ישראל אמן יהא שמיה רבא. למדנו מזה כמה טובה כפולה ומכופלת עושים ישראל החיים עם הרשעים המתים אשר בגהינם יסודם בהגדיל תורה ויאדיר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בהרבות קדישין לענות אמן יהא שמיה רבא מברך כי הם ממשיכים השפע והרחמים מעולם הרחמים הגמורים שיגיעו הרחמים ההם אפילו על הרשעים שבגהינם ומרויחים להם בעת ההוא כי רחמיו יתברך על כל מעשיו ואפילו על הרשעים. זכאין אינון צדיקיא דארחיהון מנהרן בההוא עלמא לכל סטרין וניצולים מן החשך ואשה של גהינם כד"א ואורח צדיקים כאור נוגה וכו':

דף סב:

ת"ח נח הוה אתרי בבני דריה הוא שהיה צדיק ולא פנה אל רהבים ושטי כזב היה מתרה בהם כדי שלא תשלוט עליהם שמשה של גהינם בעוד בחיים חייתם ולא אבו שמוע עד דקב"ה אייתי עליהון דינא דגהינם אשא ותלגא דא צנינא ודא רתיחה כמ"ש רז"ל בפ' בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון.

וכלהו בדינא דגהינם אתדנו במים רותחין ובמים צוננין ולבתר אתקיים עלמא אחר שקבלו עונשם נתקיים העולם בנח לבדו שצוה הקב"ה ליכנס בתיבה דוגמ' דנח העליון הנכנס בעטרת שהוא סוד עץ עושה פרי הוא הי"סוד הנותן פריו בעת"ו שהיא העטרת הנקראת עץ פרי שמקבל' הפרי מעץ עושה פרי וכל הרמזים ההם ידועים הם ומבוארי' למתחילים בחכמה.

רבי חייא אמר תלת מאה שנה עד לא אתי טופנא הוה נח אתרי בהו ביאר כי קודם האריכות שהאריך להם הקב"ה שהם ק"כ עוד מאה ושמוני' שנה קודם האריכו' הוה מתרה בהם ולא הוו שמעין עד דקודשא בריך הוא אשלים זמנא דאוריך לון ואתאבידו מעלמא.

והוו אזלין ערטלאין לעיניהון דכלא ולא היו בושים שהיה להם לבוש כי אחר שחטא אדם הראשון בושה לבני האדם ללכת ערומים שכבר שלט בהם יצר הרע ואין זה כענין מ"ש באדם ובחוה קודם והחטא ויהיו האדם ואשתו ערומים ולא יתבוששו כי עד שלא הבינו במפורסמות כל האיברים יהיו שוים בעיניהם ודא הוא יסודא ועיקרא למיגד חוביהון. זאת המדה שהיתה להם להסתכל בערוה המשיכתן למדת הניאוף כי זה מביאם לידי הרהור וכבר דרז"ל בפ' ונקרב את קרבן יי' איש אשר מצא כלי זהב וכו' טבעת עגיל וכומז אמר רבי אלעזר עגיל זה דפוס של דדין כומז זה ודפוס של בית הרחם ואמרו שאמר להם משה שמא חזרתם לקלקולכם הראשון א"ל לא נפקד ממנו איש א"ל א"כ כפרה למה א"ל אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו ונקרב את קרבן יי' לפי שהכלים הם מביאים לידי ניאוף ואמרו שם תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה לפי שזנו עיניהם מן הערוה ואם הכלים מביאים לידי הרהור כ"ש ההבטה בערוה עצמה והם הוו אזלין ערטלאין ודא הוא יסודא ועיקרא למיגד חוביהון עד דגרים לון לאשתצאה מעלמא ואתמשכו בתר יצר הרע ובגזעוי ובשרשוי שהוא סמאל הוא נחש הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות.

ודחו מהי"מנותא קדישא מבינייהו שהיא מקום הקדושה והטה. אשר לא תחול ולא תשרי במקום הטומאה וסבת קניית הקדושה והטהרה או הפכם הוא הכלי ההוא כי בו יתקדש האדם או יטמא ודוגמת זה למעלה והבן כי האדם גורם כביכול למעלה להביא הער"ל במקדש יי' ומבואר הוא:

ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני ודאי בגין דאינון גרמו. הודע כי לסבת העונות יש רשות לחיצוני היושב חוץ למחנה שכינה ליכנס לפנים לעמוד במעמד קדושים וטהורים כמו שיתבאר בפ' בא אל פרעה בפ' ויבואו בני האלהים להתיצב על יי' ויבוא גם השט'

בתוכם להתיצב על יי' כי יביא שטרי חובות לתבוע בב"ד של מעלה והיא סבת הכנסו לפני יין הוא שאמר בא לפני בגין דאינון גרמו:

רבי יהודה פתח הודיעני יי' קצי ומדת ימי מה היא אמר דוד קמי קב"ה תרין קיצין אינון חד לימינא וחד לשמאלא כבר ביארנו בכתוב ויהי מקץ ימים כי מלת קץ הוא שם מונח על התחלה ועל סוף כמו שכתב הראב"ע ז"ל בפסוק מקץ ז' שנים תעשה שמטה והוכחתי כי גם שהכתוב מדבר בהשמטת כספים והשמטת כספים היה בסוף השבע שלא ימלט מהיות התחלה להשמט' קרקעו' ולשלוח עבדים שכן מצינו בירמיה שאמר מקץ שבע שנים תשלחו איש את עבדו ושלוח עבדים היה בתחלת שבע ונאמר בו מקץ באופן שנתבאר כי מלת קץ יאמר על התחלה ועל הסוף והוא דעת בעלי הזוהר שאומרים אית קץ ואית קץ האחד מיחסים אותו אל ההתחלה והוא הי"מין והשני מיחסים אותו אל השמאל והוא הסוף שמשם נמשך קץ כל בשר שהוא מלאך המות שנברא ביום שני הוא הנרמז בשמאל וההבדל שביניהם כי הימין נקרא קץ הימין שעניינו התחלה תמידית כמו שביארתי שם והשמאל נקרא קץ הימים המורה על הסוף בייעין הוא תלוי בזמן והזמן מקרה דבק בתנועת הגלגל הבעל תכלית ואליו כיוון דוד באמרו הודיעני יי' קצי היה דואג לדעת באיזה קץ משניהם חלקו וחבלו אמר דוד קמי קב"ה תרין קיצין אינון ואינון תרין ארחין למהך בהו בני נשא להההוא עלמא כמ"ש רבי יוחנן בן זכאי שנכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות וכו' אמר ולא עוד אלא שיש לפני ב' דרכים א' של גהינם וא' של ג"ע ואיני יודע באיזה מהם מוליכים אותי ולא אבכה. וביאר מי המה אלה שני הקיצין ואמר קץ לימינא דכתיב לקץ הימין קץ לשמאלא קץ שם לחשך מאי ולכל תכלית הוא חוקר שנראה מן הכתוב כי קץ לחשך הוא החוקר כל תכלית ח"ו לזה אמר מאן הוא החוקר אלא ההוא קץ דשמאלא המחשיך אנפיהון דברייתא הוא מלאך המות הוא החוקר ומבקש כל תכלית כי מנפש ועד בשר יכלה.

א"ל קב"ה לדניאל ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד וכו' א"ל לאן אתר דלא ידענא מה יהא עלי בההוא עלמא אם לעונש אם למנוחה א"ל ותנוח למנוחה אתה הולך א"ל ובתחיית המתים איקום ביניהו. א"ל ותעמוד תהיה מן הקמים. א"ל הא יקומון כתות כתות צדיקים ורשעים ולא אדע עם מי מהם אקום א"ל לגורלך. א"ל הא אמרת ואתה לך לקץ ואית קץ ואית קץ א"ל לקץ הימין התחלה שאין לה סוף. אוף הכא דוד וכו' ולא נח דעתיה שהיה דואג על מעשה בת שבע עד דאתבשר דהוי לימינא דכתיב שב לימיני ת"ח אוף הבא קב"ה א"ל לנח קץ כל בשר בא לפני ומאן איהו דא קץ דאחשיך אנפייהו דבריתא דייק מלת בא לפני כי מי הוא אשר יבוא ואם כלה הוא עושה הי"לל כלה

או קץ כל בשר אני עושה ובאמרו בא לפני הודיע כי יש דורש ומבקש את זה שהוא ממונה על הקץ לכלות כל בשר. מכאן אוליפנא חייבי עלמא מקדימין ליה וממשיכין ליה עליהו לאחשכא לון הודיע כי אין כחורשות לחיצוני הזה לבא לבית המלך כי אם בסבת המשכתם אותו עליהם כאלו הם מכניסים אותו לבא לפני המלך בתוך בני האלהים כאשר זכרנו ובכן נוטל רשות ונוטל נשמה כי אין לו רשות ליטול נשמה רק במאמר אמנם לחבל יש לו רשות כאשר יתבאר לפנים וכ"כ והנני משחיתם היא מדת הדין המשחתת אותם האומרת הנני והבן. ת"ח תנינן בזמנ' דאתיהיב רשו למלאך המות לחבלה ומותא אית במתא לא יתחזי בר נש בשוקא בטעם אמרם ז"ל כיון שנתנה רשות למשחית להשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע רע כי הבחינה הזאת הנעדרת מהמשחית הנז' הוא שלוחו של מלאך המות לא מלאך המות עצמו שהרי אמרו ז"ל במסכת חגיגה על פסוק ויש נספה בלא משפט רב דימי בר אביו הוה שכיח גביה מלאך המות אמר ליה לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא שער נשי אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי א"ל אנא מרים מגדלא שער נשי אמרית לך א"ל אי הכי אהדרה א"ל הואיל ואיתיתה תהוי במנינא ולפי שיקשה כפי המונח שאינו נוטל נשמה בלא רשות הקשו התם ואלא היכי יכלת לה ופי' רש"י ז"ל מאחר שלא הגיע זמנה והשיבו הוות נקטא מתאר' וקא מחריא תנור' שקלתיה אותביתיה אגב כרעה קדח אתרע מזלה ואיתיתה הודיעו שיש שעות גרועות שהורע המזל ויכול אז המשחית ליטול נשמה כאלו נתנו לו רשות ליטלה וכנה בכאן השליח בשם שולחו מלאך המות כי שלוחו של שולח כמוהו ועליו אמר בגין דאית ליה רשו למחבלא לחבלא כלא הנה קראו כראשונה מלאך המות שכן אמר בזמנא דאית רשו למלאך המות לחבלא ואח"כ אמר בגין דאית רשו למחבלא לחבלא כלא הרי הרב ושלוחו נזכרים והעדר הבחינה להבחין בין צדיק לרשע אינו אלא בשלוחו כמו שזכרנו. בגין כך א"ל קב"ה לנח בעי לך לאסתמרא ולא תחזי גרמך קמי דמחבלא אחרי שאינו מבחין דלא ישלוט עלך. ואי תימא מאן יהיב הכא מחבלא כלומר בשעת הדבר הוא הנוגף את בני אדם בחולי המגפה אמנם בשעת המבול המים הם אשר צפו עליהם ונמחו ואיך יצוייר המשחית במים. והשיב ת"ח לית לך דינא בעלמא או כד יתמחי עלמא בדינא דלא אשתכח ההוא מחבלא וכו' אמר כי ידו של משחית בכל אשר נעשה מהדין בעולם הן שיהיה על ידי חולי או על איזו מיתה משונה או ארבע מיתות ב"ד אין אדם מת אלא על ידי שימצא שם במיתה ההיא ובעת המבול היה הוא הולך בתוך המים ואיהו אקרי הכי כלומר שהוא עצמו נקרא מבול במ"ק מות עם התיבה וע"ד אמר קב"ה לנח לטמרא גרמיה ולא יתחזי בעלמא כמו שצריך האדם להחבא בשעת הזעם והדבר שלא

יראה בשוק כן בשעת המבול צוה לנח שלא יתראה כי בין שיהיה דבר בין שיהיה מבול או מין ממיני העונשין הכל נעשה על ידו ואינו מבחין כמ"ש. ואי תימא הא תיבותא אתחזי בגו האי עלמא ומחבלא אזיל בגווה ומה יועיל לנחבא אם יסתר בה והנה היא גלויה באויר העולם. והשיב אלא כל זמנא דלא אתחזי אפי בר נש חמי מחבלא אמר כי עיקר הנקרא גלוי הוא פני האדם כי בהראותו את פניו יורה מענינו שאינו מקפיד וחושש בו וצריך לנהוג בו כבוד ולהראות שהוא מפחד מעונשו ולפי זה הוה גניז נח וכל אינון דעמיה בתיבותא ומחבלא לא יכיל לשלטאה עליהו בשומם סתר פנים:

דף סג.

רבי חייא ורבי יוסי הוו אזלי בארחא יביא הענין הזה לפי שבסוף הענין ידבר כי נח סתים מעינא הוה דלא יתחזי שהוא מהנדון ויאמר ששניהם קרה מקריהם ופגעו בהני טורי דקדרו כך שמעתי שהד"לת קודמת לרי"ש והוא מענין חשך ור"ל שפגעו בהרי חשך יתכן שנקראו הרי ארט כך ע"ש שהם קרובים אל הרי חשך וחמו רשימין בקיעין בארחא שנעשו בימי המבול אם במרוצת המים ממקום אל מקום מן הגבוה לנמוך בשעה שננערו נעשו אותם הבקעים או משעה שנבקעו כל מעינות תהום רבה נשארו הבקעים ההם א"ל רבי חייא לרבי יוסי הני בקיעין הוו מיומי טופנא וכו' קב"ה שביק לון ע"ד מ"ש זכר עשה לנפלאותיו משאיר בעולם זכר למעשיהם של רשעים ומה הגיע אליהם על ככה כשם שעושה עם הצדיקים שעושים רצונו שמשאיר זכר לנפלאותיו אשר עשה עמהם להפליא כענין תיבת נח וזולתה שעוד היום היא בעולם והשאיר הזכרונות הללו בעולם להודיע לבני האדם הבאים אחריה' עונשם של רשעים וזכרם לא יסוף לעולם כדי שילמדו לעובדו שכם אחד:

פתח רבי יוסי אמר צהלי קולך בת גלים וכו' האי קרא אוקמוה חבריא על פנים רבים במדרש ובפסיקתא בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים אבל האי קרא על כנסת ישראל אתמר ע"ד הסוד על מדת המלכות שהיא כנסת ישראל העליונה שהיא ברתיה דאב"רהם דהכי אוקמוה בת גלים גל נעול הם הנחלים היורדים ומתקבצים בה בסוד כל הנחלים הולכים אל הי"ם הם הממלאים אותה מהשפע העליון כמ"ש שלחיך פרדס רמונים ופירוש שלחיך הם הנהרות שמשתלחים ומתפשטים מן המקור. וכבר ידעת כי העטרת נקראת פרדס בסוד ד' נכנסו לפרדס ונקראת פרדס לפי שבה נטועים כל עץ עו"שה פר"י.

הקשיבי לישה כד"א ליש אובד מבלי טרף וכו' יבאר כי הצדי"ק המקבל השפע אשר תמיד מגמתו לי"ש שהיא החכ"מה כשהוא מקבל נקרא לי"ש גבור בבה"מה והבהמה הרועה אלף הרים בכל יום ידועה כי כל מה שהוא מקבל הוא משפיע בה ונקרא גבור בסוד חגור חרב"ך על י"רך ובו"ר וכשהיא מקבלת ממנו נקרא לי"שה על שמו. וכשגורמים העונות יסתלק השפע ממנו ובכן נקרא ליש אובד מבלי טרף בסוד הצדי"ק אבד לדו"רו אבד. וגם היא נקראת לישה כלומר עניה חלושה שאין לה מגרמה כלום אלא מה שמקבלת והוא אמרו אמאי אתקרי לישה.

והשיב אי משום דכתיב ליש גבור בבהמה אי משום דכתיב ליש אובד מבלי טרף כלומר לשני הסבות תקרא לישה וביאר הסבה האחת למה נקראת לישה כשהיא במסכנות כי הסבה האחרת למה נקראת לישה כשהיא מושפעת מבוארת היא מטעם ליש ואמר ומה דאמרי לישה היינו עניה ענתות משכנותא דמסכנותא כד"א מן הכהנים אשר בענתות. אמר כי הכתוב עצמו יעיד כ לישה הוא מענין עניות שכן אמר הקשיבי לישה עניה ענתות וכמו שקרא הכתוב לירמיהו ע"ה מן הכהנים אשר בענתות על שם שהוא היה העני שבנביאים שקרא עצמו עני שכלם נתנבאו על חרבן הבית ולא ראו בעיניהם החרבן והוא נתנבא וראה בעיניו וקרא על עצמו אני הגבר ראה עני. ולכן כנהו בשם ענתות כי בימיו היתה כנס"ת י"שראל העליונה עניה ענתות מסכנא דמסכנותא והביא עוד ראיה מאביתר הכהן שאמר לו שלמה ענתות לך על שדך וביאר הסוד למה קראו ענתות ואמר מאי איריא. אלא כל זמנא דדוד מלכא הוה קיים לא אסתלק אביתר בעותרא ובכלא גרסינן והסוד בזה כי דוד המלך קרא עצמו עני לסוד מדתו בסוד תפלה לעני' כי יעטוף לפי שעדיין לא באה אל המנוחה ואל הנחלה עד שבא שלמה בנו ובנה ב"ה בכן נתמלאת פגימתה של לבנ"ה ואביתר הכהן ויואב בן צרויה היו עם דוד והתענו בכל אשר התענה דוד בברחו מפני שאול ומפני אבשלום והיו בעניותו של דוד ואעפ"י שזה היה שר צבא וזה כהן גדול עכ"ז לא זכה להיות כהן בב"ה ואלמלא זכו ולא מרדו במלכות בהיות ידם עם אדוניהו היו עולים עם שלמה בשלימות הלב"נה שנתמלאת בימיו מעניותה ולפי שמרדו במלכות היה סבה ליואב שימות בצואת אביו וגם אתה ידעת את אשר עשה יואב בן צרויה אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל וכו' ולא תורד את שיבתו בשלום שאול. ולאביתר שלא המיתו א"ל ענתות לך על שדך כאלו אמר לו אם זכית היית עולה עמי לגדולה ועכשיו שלא זכית והתענית בכל אשר התענה אבי כי כן חייבה מדתו עתה לך על שדך ולא תעלה במעלות שלימותי ותשאר כמו שהיית בימי אבי הוא שאמר אמר ליה שלמה ענתות לך על שדך אמאי קרי ליה שלמה הכי אלא א"ל ביומך הוה אבא

במסכנו והשתא לך על שדך ולא יותר השתא אית למימר אמאי אקרי אביתר ענתות וכו' יבא לבאר כי לא נקרא ענתות על שם מקומו רק ע"ד הסוד ואמר אי תימא דהוה מן ענתות הא תנינן וימלט בן אחר לאחימלך וכו' והוא מן נוב הוה דהא נוב עיר הכהנים הוה. ואע"ג דאמרו היא נוב היא ענתות ונתנו טעם לפי שנהרגו בו כהני יי' עכ"ז ענתות כפר הוה ולאו היא נוב אעפ"י שנתכנית בשם ענתות וא"כ היה לו לקראו נוב לך על שדך אם היתה הכוונה לקראו בשם עירו. וע"ד קרי ליה לאביתר ענתות לא מטעם עירו כי אם לסוד והוא בגין דאמר וכי התענית בכל אשר התענה אבי ועל מסכנו דדוד דהוה ביומוי קרי ליה הכי. אמר רבי חייא במסכניתא הוה עלמא כלומר מיומא דעבר אדם על פקודי קב"ה זכר סבת עניות הלב"נה העליונה וחסרונה מאימתי נמשך בעולם ואמר כי מיום שעבר אדם על מצות בוראו. היה נמשך בכל הדורות ההם עד בא נח שהקריב קרבן ונתישב העולם כי סגולת הקרבן הוא לקרב הכחות אחת אל אחת. והשיבו רבי יוסי שעדין בימי נח ואם היה עולם חדש לא פסקה זוהמתו של נחש עד דקיימו ישראל על טורא דסיני כי אז נתאחזו ישראל בעץ החיים היא התורה והיו חורין ממלאך המות ואלמלא שחזרו לחטוא לא הוו מתין לעלמא. וכד קמו ליואי לקטלא קטולי כדין אתער חויא בישא והוה אזיל קמייהו כי אין מיתה בעולם עד שימצא שם כי על ידו המות בא. ולא הוה יכול לשלטאה בהו בגין דהוו מזרזין בחגירו מזיינין לפי שעדיין היו בעדי שקבלו בעמדם בסיני הם הכתרים שהורידו מלאכי השרת ושמום בראשם. וכיון דאמר משה ועתה הורד עדיך מעליך אתיהיב רשו להאי נחש לשלטאה. ת"ח מה כתוב ויתנצלו בני ישראל וכו' וינצלו מבעי ליה אלא ע"י אחרא כי נתן רשו לנחש לשלוט וכו' אמר ר' חייא נח דהוה צדיק אמאי לא בטיל מותא מעלמא כי יש כח ביד הצדיק לקרוע גזר דין ואחר שנקרא צדיק למה לא בטל המות שלא לבא אלא דעד לא סלקת זוהמא דעלמא יעוד דאינון לא הוו מהימנן שאלו היו בני אמו"נה היה מבטלה וכלהו אחידן בטרפי אילנא שהיו אוחזין בכחות החיצוניות המתיחסים לעלי תאנה כמו שנתבאר בפ' בראשית עד דהוו אזלי חמו חד יודאי דהוה אתי והכירו רבי יוסי כפי מלבושיו או כפי מהלכו כד מטא לגבייהו שאילו ליה א"ל שליחא דמצוה אנא ושהיה הולך להביא לולב עם שלשת המינין לכפר דראמין שהיה שם קהל ישראל ולא היה נמצא שם ד' המינין. לכפתא לון לאגדן יחד. א"ל ההוא יודאי הרי ד' מינין דכלהי אתיין לרצויי על מיא שמעתון אמאי אנן צריכין לון בחג הוא חג הסוכו' ולא בשאר החגים שהרי אנו שואלים הטל בחג הפסח בלי נטילת שום דבר א"ל כבר אתערו ביה חבריא שהוא זמן שאלת גשמים וארבע מינין הללו הם רעננים כל השנה ולא ינוס ליחם ובהם אנו זוכים לרצות על המים אבל אי

מלה חדתא אית תחות ידך אימא לה. א"ל ודאי ההוא אתר דאנן דיירין ביה זעיר הוא אבל מחזיק את המרובה לפי שכלם עוסקים בתורה ואית לן צורבא מרבנן ת"ח מלמדם ובכל יומא ויומא אמר לן מלין חדתין הגיד שבחו שתמיד הוא מבקש לתור אחר החכמה ללמדם דבר חדש לא לדרוש דבר א' ולחזור אותו תמיד כאשר יעשו המסתפקים במעט אשר בידם לצאת ידי חובתם עם אנשי הקהל שחוזרים תמיד מה שכבר דרשו פעמים רבות. ואחר דהא בחג זמנא הוא לשלטאה כל אינון רברבין ממנן על שאר עמין כבר קדם זה בפ' בראשית בכתוב ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע בסוד ניסוך המים ובסוד ע' פרים שהולכי' ומתמעטי' משם תקחנו כי מתמציתם של ישראל הם ניזונים ונקראים הע' שרים מים הזדונים והוא זמן ממשלתם ובגין לשלטאה עלייהו אתינא ברזא שמא קדישא באינון ד' מינים כמ"ש רז"ל לולב זה הב"ה הדס זה הב"ה אתרוג זה הב"ה ערבה זה הב"ה לרצויי ליה להב"ה שאנו נוטלים שמו רמוז בד' מינין הללו לשלוט על המים הזדונים ולאתערא לן מים קדישין הם המים העליונים היוצאים ממעיין בית ה' השולטים על המים הזדוני' ובזה נהיה מעלה מעלה והם ירדו מטה מטה. תו אמר לן בר"ה אתערותא קדמאה וביאר מהו התעוררות ואמר כי ב"ד של מטה הוא הכס"א שבו יושב הקב"ה לדון את העולם ובזמן ההוא שלטא האי ב"ד למידן עלמא עד יום הכפורי' כמו שנתבאר בסוד השלש ספרים שנפתחים בר"ה שממתין להם לרשעים עד יו"הכ. דנהרין אנפהא בתשובה של ישראל ולא אשתכח דלטורא בעלמא שכבר נתן להם הקב"ה עצה לישראל בשלוח לו שעיר עזים שיתעסק בו דאיהו מסטרא דרוח מסאבא השעיר בסוד עשו איש שדה ובסוד שעיר ושעירים ירקדו שם ומצא מין את מינו וניעור כדקא חזי ליה. ובכן אל המקדש לא יבא. וע"ד ישראל כלהו משכחן רחמי מקמי קב"ה בהעביר המקטרג מלפניו ומיד אתעבר חובייהו. ורזא חדא אמר לן ולא אתיהיב רשו לגלאה וכו' אמר כי מ"ש להם עד עתה הוא דרך פשט לשכך את האזן אמנם הדבר יש בו סוד נכמס לדעת היאך יצוייר זה למעלה שיבא הערל אל מקדש יי' לטמאו כי הוא סוד הקטרוג שהוא מקטרג בהכנסו להתיצב על יי' ואמר כי הסוד ההוא לא ניתן רשות לגלותו זולת לחסידי עליונין. א"ל רבי יוסי ומאן איהו אמור מהו הסוד. א"ל עדין לא בדיקנא בכו למדנו כי אין ראוי לגלות סודות התורה אלא לראויים להם ולמי שלבו דואג בקרבו על מה שאינו יודע מסתרי תורה ושצריך לבדוק זה קודם שימסרם אליו ונראה ששתק רבי יוסי שלא רצה להודיעו שהיה הוא ראוי אל זה כי הזמן יספיק להודיעו ולכן אמר אזלו לבתר אמר להו כד סיהרא אתקריב בשמשא כשהכיר בהם מתוך דבריהם שהיו ראויים התחיל לגלות להם הסוד בדרך חידה נאותה אל ענין הסוד ואמר שבשעה

שהלב"נה מתקשטת להתקרב אל השמש שזהו סוד ב' המאורות העליונים. אתער קב"ה סטרא דצפון היא הגבו"רה הקודמת לבוא אליה ואחיד בה ברחימו לא בדין קשה כי הכונה בזה להמשיך עליה ממי הח"סד כדי שימצא מכח שניהם ההמזגה והשווי כי זו היא סבת כל עו"שה פר"י. ומיד דרום אתער מסטרא אחרא כי לא יתעורר ההפך האחד כי אם בהתעורר ההפך האחר. ובהיות שניהם הידים אוחזים בה סיהרא סלקא ומתחברא במזרח להמשיך הזרע בסוד ממזרח אביא זרעך ולפי שהזרע ההוא והשפע והאור יתפרד דרך האברים ימין ושמאל כדין ינקא מתרין סטרין שהם סוד ההמזגה ונטיל ברבאן בחשאי ממדת הברית יסוד עולם וכדין אתברכא סיהרא מהשפע העליון והיא מליאה כ"ל טו"ב. והכא אתקריב אתתא בבעלה כלומר ע"ד זה בדרך משל מתקרבת העשרת בתפארת וכבר זכרנו פעמים רבים שהם ע"ה מדמים צורה ליוצרה בתנאיה כלם ואם אינם מהם ולא מהמהם כי כל עולם ועולם זיווגו כפי ענינו וכבר זכרתי כי יש זיווג בפנישת גשם בגשם ויש זיווג במראי' העין בלבד ויש זיווג מחשביי וצריך אתה להשכיל כל הדברים האלה פשוטים מחומר אם בעל נפש אתה ובכן תהיה נשמר מכל משמר ולא יבהלוך רעיוני הסכלים החושבים על השרידים אשר יי' קורא תועה כי הם עמדו בסוד יי' והשיגו וידעו היאך נשתלשלו הטבעים כלם על המורכבים למטה ודום ליי' והתחולל לו. כמא דאית רזא דיוקנא שייפי דאדם הכי אית וכו' עתה בא לבאר הסוד שאמר דלא אית רשו לגלאה בר לחסידי קדישין ואמר כי כמו שיש סוד בצורת האד"ם העליון הזכר הוא הנרמז בשם צל"ם ובסוד האיברים העליונים כן ובדוגמא יש סוד ותיקון בצורת הנקבה הנרמזת בשם דמו"ת ולא ביאר פרטי הדברים בהבדל סוד האיברים מדאגה מדבר שמא אינם ראויים לסוד ההוא גם כי ראה בהם סימני טהרה ולכן אמר וכלא פריש בגוון והנך רואה כמה הרעיש רשב"י את חביריו בבואו לגלות סוד הזקן זקן אריך אנפין וזעיר אנפין שאמר להם אתכנשו חבריא לבי אדרא מלובשין שריין ורומחי אזדרזו בתיקוניכון בעיטא בחכמתא בסוכלתנו בדעתא בחיזו בידין ברגלין וכו' יתיב רבי שמעון ובכה ואמר ווי אי גלינא ווי אי לא גלינא חבריא דהוו תמן אישתיקו ואם אמר זה בסוד שער הראש והזקן מה יאמר בשאר סוד שאר האיברים ועז"א ההוא יודאי וכלא פריש בגוון שלא רצה לבאר יותר. ובא לבאר סוד יניקת עולם דקליפה מהעטרת ואמר הכי נמי לתתא רזא ותיקונא דאדם תתאה אחרא תחות סיהרא הוא אד"ם בקליפה אד"ם בליעל כי זה לעומת זה עשה האלהים. ואמר כמא דדרועא שמאלא לעילא אחיד בה ואיתער לקבלה ברחימו להשפיע בה כמו שנאמר שמאלו תחת לראשי הכי נמי לתתא יש תשוקה גדולה לאד"ם רקליפה לאחוז בה ולבא אל מקדשה אחר שנדחה משם

ולחוץ כמו שכבר נתבאר סוד זה בויאמר אלהים יהי מארת בתר דאתגנז נהירו אתברי קליפה למוחא וההוא קליפה אתפשט ואפיק קליפה אחרא כיון דנפקת סלקא ונחית לגבי אנפי זוטרי בעאת לאתדבקא בהו ולאתחברא בהו ולאתצייירא בהו וכו' עיין שם במה שביארתיו ותשכיל ממוצא דבר כי כל עלול משתוקק אל עלתו להיות כמוהו וזאת היא האהבה שיש לאד"ם דקלי"פה לבא אל המק"דש ואם בא יבא שמה אין ספק שהוא מטמא המקדש ומחשיכו כי בחשך הוא בא לשם ואין זה כי אם בהסתלק האור משם לסבת מעשה התחתונים ולזאת הסבה הם מדמים אותה שהיא טמאה ונבעלת לאיש זר. ווי העמודים כלהו קיימין שייפין לאתאחדא דא בדא ולאתקשרא דא בדא וכו' ביאר סוד מקום חבור האו"ר בחש"ך היונק ממנו והמקבל מזונותיו משלייתה היוצאת מבין רגליה ואמר כי ווי העמודי"ם שהם נצ"ח והו"ד הם היורדים למטה בסוד השוקיים המתואריים בצורת האד"ם והם רמוזים באיברים המתאחזים זה בזה ומתקשרים זה בזה סטרא דקדושה בסטרא דרוח מסאבא דאיהו רזא דנח"ש כי הוא היונק דרך שם בסוד הנח"ש הנושך ברחמה של אי"לה והבן זה כי אין כח במליצת הלשון להליץ דבר זה על בוריו אמנם ידוע תדע כי מזונותיו של אד"ם דקלי"פה משם יונק בהחבא ובגניבה מוכרחת לקיום העולם השפל. וחזר לבאר סוד האחיזה שאוחז בה הנחש כיצד יצוייר דבר זה ואמר האי נחש איהו דרועא שמאלא שמצד השמאל העליון בא כחו בסוד ויאהב יצחק את עשו ואחיד בה מאן דרכיב ביה הוא סמאל הרוכב על הנח"ש הוא אד"ם דקליפה הנז'. וקרב לגבי סיהר' ומשיך לה ביני"קו דקוט"פא ואסתאב' דע כי כשמסתלק השפע ממנה מלמעלה תשאר צמאה ויונקת שוב ממה שכבר השפיעה לאד"ם דקלי"פה ודמה הענין אל הגפן אשר בימי רעננותה שואבת ויונקת מהשורש אמנם ביבוש קצירה חוזרת ויונקת מאשכלותיה וזה דבר טבעי ובזה הדמיון אמר שהוא קרב לגבה כי כשגורם העון לסלק ההשפעה ממנה בסוד הצדיק אבד אזי אדם דקליפה קרב אצלה להיות עמה להמשיך לה ביניקו דקוטפא כלו' שהיא צריכה להשקאה ויונקת מהאשכול כשאינה יונקת מהשרש היא יונקת מהאשכול וקוטפא הוא אשכול בלשון רז"ל חזנהו להנהו קוטפי דהוו קיימי כעגלי ודמיון זה תמצא בלבנה התחתונה כשהיא חסרה בשעת הדבוק שהיא מליאה מהחשך הנכנס בהיכלה. וכדין ישראל לתתא מקרבין שעיר כי הוא חלקו כי יש סגולה נפלאה בענין הקרבנות להמשיך כל חלק לחלקו וההוא נחש אתמשך אבתריה למטה וסיהרא אתדכאת מחשך הקליפה וסלקת לעילא וכו' ותאיר אל עבר פניה העליונים המשפיעים בה. ואתה בני תן לבך לכל הדברים האלה ודע כי הכל עשוי במחוגה אלהית מלוי הלבנה התחתונה וחסרונה וימי ליבונה וימי טומאתה בזמן הידוע להיותה רמז

ללבנ"ה העליונה למעשה יי' כי נורא הוא וכך גזר וצוה לעמו ישראל להקריב השעיד של ר"א בזמנם ובמועדם אל הכונה הזאת ומי יאמר לו מה תעשה אשרי העם שככה לנו אוי לנו כי חרב ב"ה ובטלו הקרבנות שהיו מגינים עלינו ומכפרים בעדנו והיו תשועת נפשנו מיד שונ"א ומתא"נה עד ישקיף וירא יי' משמים. בדין הכא ביומא דכפורי כיון דההוא חויא בישא וכו' עצה טובה יעצנו יתברך ויתי' כי בעוד שהוא מתעסק בשעירו סיהרא אתפרש' מניה ואתעסקת בישראל להספיק צרכיהם בקבלה פרס מאת המלך כי הם בניה וקב"ה בריר לון לעילא ומחיל לון וכבר ידעת כי הכפרה היא סוד הסרת החשך מהמז"בח העלי"ון בסוד וחטאת את המזבח כי אז הם מכופרים. לבתר ישראל כד מטאן לחג. ישלים ענינו אשר התחיל לדבר בסוד ד' מינין שבלולב ואמר כי כשהגיע יום ט"ו לחדש מעוררים ישראל הימין שמשם האור בא דרדימין למעלה וכבר נראה הסי' למטה דאתנהירו אנפהא כדקא חזי וכדין יהבי חולקא דברכאן לכל אינון ממנן דלתתא כשהעטרת מליאה לה עמיר יושפע טובה ממנה לכל שרי מעלה דיתעסקון בחולקהון ולא יתערבו בנחלתן של ישראל וכן למטה שאר עמין אשר תחת ממשלתם. ולא הוו אתיין לאתערבא בהדייהו ולחמדא חולק אחסנתהון כמ"ש ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני יי' אלהיך שלש פעמים בשנה כי כשם שלמעלה אינם מתערבין בחלקם של ישראל כך למטה והוא סוד בעלותך לראות את פני יי' כי אז פני כנס"ת י"שראל מאירים ומזהירים וכבר סופר מהניסים שהיו נעשים בארץ ישראל בעלותם ליראות את פני יי' ומהשמירה שהיו נשמרים בתיהם ונכסיהם מאומות העולם שביניהם כההוא בר נש דשביק ביתיה פתוח ובא ומצא סכינא כריכא בקורקוסו. ובעובדא דתרין אחין באשקלון דהוו לון מגורין נוכראין והוו אמרי כדו אלין יהודאין סלקין לירושלים אנן נסבין כל מה דאית לון מדסלקין זימן להם הב"ה מלאכים נכנסים ויוצאים כדמותן וכאלה רבים והכל היה מלמעלה כי כשם ששריהם נבדלים מי"שראל כך למטה האומות אשר תחת ממשלתם נבדלים מהזיק לישראל הוא שאמר ולא ייתון לינקא ולקרבא בסטר חולקהון דישראל כגוונא דא לתתא וכו' ובגין כך אינון משכין ברכאן לכל אינון ממנן על דעת בך נותנים להם לשריהם פרנסה כדי שיתעסקו בה ולא יתערבו עם כנסת ישראל והכל מבואר. וביאר עוד סוד עצרת תהיה לכם שהוא מלשון כניסה והודיע כי לכך נקראת העטדת עצרת לפי שהיא מקבצת ועוצרת כל מיני השפע להשפיע על בניה שלא יבואו בערבוביא עם האומות ולכן אמר לכם ולא לשאר ממנן. וע"ד אינון מרצין על המים למיהב להון חולק ברכאן פי' שישראל ממשיכין מים העליוני' להמתיקו המים הזדונים ונותנין להם חלק מהם כדי שלא יתערבו בשמחתם והמשיל משל למלכא דזמין

רחימוי בסעודתא עילאה כלומר נכבדת שעשה לו לבדו ואין לזרים אתו כי בזה יודע אהבת המלך עם אהובו אמר מלכא השתא אנא בעי למחדי עם רחימאי ודחילנא דכד אנא בסעודתא יעלון כל אינון וכו' מה עבד וכו' קוסדורין דירוקא ובשרא דתורי ואקריב קמייהו הוא סוד השבעי' פרים נתונים נתונים המה להם כדי שיתעסקו ויניחו למלך עם אוהבו לאותה הסעודה שעשה לו ובשמחתם לא יתערב זר זהו סוד עצרת תהיה לכם לכם ולא לאחרים עמכם אמרו רבי יוסי ור' חייא בשמעם דבריו קב"ה אתקין ארחא קמן אתו ונשקוה כדרכם וכמנהגם. כד מטו בי חקל לנוח מיגיעת הדרך אמר ההוא בר נש מ"ש דכתיב וי"י המטיר על סדום ועל עמורה. ומ"ש בטופנא אלהים אלהים בכל אתר וכבר נודע כי י"י הוא ובית דינו ואלהים מדת הדין ואמר כי בסדום שנעשה הדין ולא לשיצאה נכלל י"י בבית דינו אמנם במבול שיצי כל אינון דאשתכחו בעלמ' בר קב"ה בלחודוי פי' כי הוא לבדו הקיים לנצח בסוד י"י למבול ישב שפירושו כי הוא לבדו נשאר. ואי תימא דהא נח ודעמיה אשתזיב והיה ראוי לפי זה לכתוב וי"י הוא ובית דינו על יתר הפליטה שהשאיר ברחמים והשיב. נח סתים מעינא הוה כאלו אינו נמצא בעולם שאלו היה מגולה ג"כ פגעה בו מדת אלהי"ם שהרי כל מה דאשתכח בעלמא שצי ליה. וע"ד וי"י באתגליא ולא שצי אעפ"י שלא נסתרו מהעין כנח שנסתר והכא אלהים סתם כלומר במבול לא נזכר רק אלהים סתם ובלא ערוב רחמים ובעי לאסתמרא כלומר לכך הוצרך להסתר מעין רואי. ועל רזא דא כתיב י"י למבול ישב מהו ישב אלמלא מקרא כתיב לא יכלינן לומר ישב בלחודוי דלא אתא עם דינא כתיב הכא ישב וכתיב התם בדד ישב. ביאר ענין גרול וסוד נכמס והוא שכבר ידעת כי לא נמצאו כל הנמצאים כי אם בסוד שם אלהים ובלתי שם אלהי"ם אין השם שלם שהוא בזולת לבוש כי הלבוש הוא הכבוד כאשר ידעת בסוד בגדיו יהיו פרומים והבן כי שם י"י הוא הפועל ע"י אלהים אשר לסוד זה לא כתב בראשית ברא י"י אלא בראשית ברא אלהים ובהיות כי בימי המבול נעדרו כל הנמצאים נסתלק שם י"י וישב לבדו כב יכול כמתאבל ועצב שלא בא עם מדת הדין לרחם על ברואיו כי אעפ"י שנבראו במדת אלהים יצטרכו אל הרחמים לקיימם שאם לא כן הנה בשם אלהים הם נבראים ובו הוא דן אותם ומכלה אותם. ובגין דנח הוה סתים מעינא לא פעלה בו מדת הדין שאלו היה מגולה היה כלה עם כל חי. לבתר כד אתעביד דינא ושצי לעלמא ונח רוגזיה ומה כתיב ויזכור אלהים את נח כי זכירה מעולם הזכר והרחמים כאלו מקודם לא נזכר ממנו כי לא היה נגלה דסתים מעינא הוה. ולפי שיקשה לכאורה וכי יש שכחה לפניו שלא יזכרהו לפי שהיה נחבא בתיבה לזה אמר והא אוליפנא קבלה בידינו דקב"ה סתים וגליא בסוד הברכות שאנו מברכים בדרך נגלה

ובדרך נסתר שאנו אומרים ברוך אתה לנוכח ואשר קדשנו. בדרך נסתר להודיע שצריכין אנו להשמר מהראות לפני אלהי"ם בשעה שהוא פועל דינו כי פעולותיו כלם בנגלה. גם בהיות כל מעשינו בסתר שלא ישלוט בהם דין אמנם הברכות יחנו שם כמ"ש ביצו יי' אתך את הברכה באסמיך בדבר הסמוי מן העין וכלא הוא ברזא עילאה כי כן יסד המלך ית' שמו שינוח וישרה הנסתר בנסתר והנגלה בנגלה. בכה רבי יוסי ואמר זכאה דרא דר"ש שרא בגויה כי הוא אשר בא בסוד יי' וזכותו גדול מאד שיתגלגלו סודות התורה בזכותו אפי' בהרי' הללו שאינן מן הישוב כד אתו וסדרו מלין קמיה הודה עליהם ואמר ודאי שפיר קאמר:

דף סד:

ר' אלעזר הוה יתיב יומא חד קמי ר"ש אבוי א"ל האי קץ כל בשר אתהני מאינון קרבנין וכו' יביא הענין הזה לפי שנאמד למעלה כי ביום הככורים מתעסק הנח"ש בשעירו השלוח לו כי הוא מתהני בו כמוזכר ורצה ר' אלעזר לדעת אם הוא ג"כ היה מגיע לו שום הנאה משאר הקרבנות הנעשים ע"ג המזבח מזולת השעיר המשתלח לו אם לא. והשיב בלא הוו מסתפקי כחדא לעילא ותתא אמר כי מלבד שהשעיר היה חלקו לבדו הנה כל הכחות העליונות והתחתונות היו מסתפקים בקרבנות כי סעודת מלך היא והכל מתהנין מסעודתו של מלך וביאר הסוד על איזה אופן. יובן הענין ואמר ת"ח כהני וליואי וישראל אקרון אדם. בהיות המקובל והאמת אצלנו כי תיקון המרכבה העליונה תלוי בב יכול בשלימות האדם התחתון וזה לפי שנשמתו כלולה מההויות העליונות ויש לאל ידו בכח מחשבתו להמשיך ולהאציל שפע וברכה מאפיסת המחשבה אל ההויות העליונות המתיחסות אל אד"ם העליון כי משם לוקחה ויהי האדם לנפש חיה ומשם אל המרכבה מרכבת המשנה ומשם אל המדרגות התחתונות כי הכל מתברכי' על ידו. הנה א"כ בעשותו מעשיו דומות לתחילת הבריאה יוסיף האדם כח והמשכה רבה באדם העליון והיא הוא מעשה הקרבן כי סגולתו היתה לקרב הכחות אחת אל אחת על הדרך שנאצלו משעת הבריאה וסגולתו של קרבן היה להמשיך מלמעלה ממקום אפיסת הרעיון יותר ויותר מכל המעשים אשר יעשו תחת השמש לפי שדוגמ' עשייתו היתה דוגמא לסוד אד"ם ואמרו לסוד אדם אין הכונה לדמות מהרכבת גוף האדם רק לענין שלימותו כי כבר הושאל שם ארם לכל דבר שלם עד שהושאל שם אדם לעולם בכללו על שלימותו. גם כל התורה כלה מבראשית עד לעיני כל ישראל יחסוה לצורת אדם ופרשיותיה והפסקותיה ופסוקיה לאיברים הנקשרים והפרקים קשרי הידים והרגלים וזולתם מהאיברים אשר

על כן באו מצותיה עשה ולא תעשה על מספר איברי האדם וגידיו וכן כל דבר שיושלם על שלימותו ההוא יקרא אד"ם ביען כל השלימות נמצאו מאדם העליון. ובהיות כי במעשה הקרבנות היו נמצאים שלשת חלקי השלימות בעם אשר בחר לו יה כהנים לוים וישראל הרמוזים בשלימות האד"ם העליון שהם גדול"ה גבו"רה תפא"רת והיה כל חלק וחלק משלשת החלקים ר"ל כהנים לויים וישראל עושה ונותן חלקו במעשה הקרבן על הכונה הראויה לחלקו וזה כי הכהן לא היה מקריב ופועל רק במחשבה בלבד להמשיך השפע ממקום אפיסת הרעיון כי הוא הקרוב והראשון בעולם הבנין איש ימיני ואחריו הלוים היו מעוררים בשיריהם האהבה מצד שמא"ל וממתיקים את הדין כממקום שבאו. וישראל במעמדם בהם היה נגמר דוגמת האדם בשלשת תנאיו מחשבה ודיבור ומעשה כאשר יתבאר במקומו ב"ה ובכן היו מתברכים כל המדרגות העליונות מסוד אדם ולמטה כי זה כל האדם הוא שאמר בכאן ות"ח כהני ליואי וישראל אינון אקרון אדם בחיבורא דאינון רעותין קדישין דסלקין מגוויהו כי בתוכם יי' נרמז וכבר ידעת כי כל אבר מחזיק אבר והבן ואחר הקדימו הקדמה זו בקצור דברים חזר לבאר סוד השאלה היאך מסתפקים ומתהנין כל המדרגות ואפילו קץ כל בשר ואמר ההוא כשבה או אימרא אצטריך עד לא יתקריב לפרשא עליה כל תטאין וכדין יתקרי בהמה בכלא כי בנושאה את עונות המתודה ובהמיותו אשר נתבהם בחטאו שם על שכמה הנה היא בהמה פעמיים מפאתה ומפאת המשא אשר עליה והוא סודמ"ש בעזאזל והתודה עליו את כל עונות בני ישראל וכד סלקא ע"ג מדבחא מטולא על חד תרין כאלו נקרב האדם עמה משא אדם ומשא בהמה וזה כי בהתודו עונו עליה מדמה בנפשו שהיא תמורתו ואם היה חייב א' ממיתות ב"ד הארבעה הנה הנם מוטלות על הבהמה ההיא כי בהפילו אותה ארצה בחזקה ידמה בנפשו שנסקל ובשוחטו אותה ידמה בנפשו שנהרג בסיף והאוחזו בשני סימניה בדוחק ידמה בנפשו שנחנק ובשריפתה ע"ג המזבח ידמה בנפשו שנשרף הנה א"כ משא אדם ומשא בהמה עליה כאלו נקרבו שניה' יחד בסוד אדם כי יקריב מכם כמו שיבא במקומו ב"ה.

ובגין כך דא סלקא לאתריה ודא סלקא לאתריה אדם לאד"ם ובהמה לבה"מה הראוי לאד"ם לאדם והראוי לבהמה לבהמה והסוד אדם ובהמה תושיע ה' ולפי שישאל השואל הניחא בבשר הקרבן ומה תאמר בחביתין ושאר המנחות לזה אמר כי הנה בקרבן הבהמה היה די לכל לזה אמר חביתין ושאר מנחות לאתערא רוח קודשא ברעותא דכהנא וליואי וישראל אמר כי אחר ששלשת החלקים אלה שהם סוד אדם כמוזכר היו בחבור אחד לעורר רוח הקדש העליון להשפיע במדרגות מעלה במנחות והחביתין היה ממתק ג"כ

כל בעלי הדין למטה בעשן תפלתן של ישראל במעמדם ובעשן השמ"ן והקמ"ח העולה מלמטה יתעורר השמן העליון היורד על הזקן ז"קן אהר"ן והקמח סולת לחם פנג ויתבסמו בו כל הבעלי דינין ולא יכלין לשלטאה בההוא דינא דאתמסר לון. ומ"ש וכלא בזמנא חדא. צריך אתה לדעת שלא היתה אחת מכל מדרגות עליונות ותחתונות מסתפקת ונהנית מהקרבן עד שיעלה הראוי לעלות לריח ניחוח ליי' ואח"כ הם יקחו חלקם הראוי לכל אחד וא' כאשר יתבאר בפ' ויקרא בפסוק אריתי מורי וכו' ואח"כ אכלו רעים וכו' כי אין ראוי שיאכלו העבדים מהסעודה המובאת למלך עד שיאכל המלך והנותר ממנה יאכלו הם כסדרן וכהלכתן הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו ולפי שכפי הנחשב בבחינתו יצטרך המתנה זמן בין אכילתם אלה לאלה אמר כי לא כמדת ב"ו הנשואים בזמן שצריכים המתנת זמן בין פועל לפועל מדתן של העליונים הרוחניים אמנם הכל היה נעשה ברגע א' ובעת אחת ולא נאמר זה בעליונים כי אם בבחינתו לשכך את האוזן ולהודיע כי הוא ית' הראשון בכבוד שנעשה רצונו ולו נאוה העבודה ואין לזרים אתו ושכולם מסתפקים משולחנו הוא שאמר וכלא בזמנא חדא.

ת"ח כלא אתעביד ברזא דמהימנותא וכו' הודיע כי כל העבודות הנעשות במקדש בכללם ופרטיהם היו נעשות בסוד האמונה היא העטרת ומחנותיה ואוכלוסיה המסתפקים עמה בסוד את קרבני לחמי לאיש"י לאסתפקא דא בדא.

ולאסתלקא לעילא מאן דאצטריך עד אי"ן סו"ף כלומר מה שראוי לעלות ממחשבת פועל הקרבן עד אין סוף כי לא היה עולה לשם רק המחשבה הטהורה במעשה ההוא כי הוא אמר ויהי הוא צוה ונעשה רצונו שיקריבו הקרבנו' לקרב המדרגו' בסוד התחלת הבריאה והבן זה מאד ודעהו אם בעל נפש אתה כי הוא סוד גדול מסתרי תורה מסרו ית' שמו לעם אשר בו יתפאר סוד הקרבנות לא עשה כן לכל גוי. ואל זה הענין אמר רשב"י מה שיבא אחרי זה להודיע סוד התחלת הבריאה על איזה אופן נתאצלו ההויות גולות עליות וגולות תחתיו' ממקור האי"ן סו"ף עד אשר באו מלז אל לז מהמופל' אל הנעלם ומהנעל' אל המושכל ומהמושכל אל הנרשם ומן הנרשם אל החקיקה ומהחקיקה אל החציבה מדרגות רבות לאין חקר ומספר וכלם מקבלין דין מן דין וכלם ממנו ית' מה שאין הפה יכולה לדבר ולהליץ בשום פנים מהמליצה אשר על כן נשא משלו ע"ה במלות מחשביות שאולות לא מונחות כי איככה יונח ויולץ במליצת הפה דבר שאין בו שום תפיסה לא רוחנית ולא שכלית בחוק האדם. והתחיל ואמר ארימית ידאי בצלותין למדנו כי אין רשאי האדם לשאת את ידו למעלה כי אם בתפלה כמו שיבא בפ' נטי"ת ימי"נך ימינך יי' נאדרי בכח וכן נאמר במשה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל בתפלתו וכן

וישא אהרן את ידיו כאשר יתבאר שם וכן עשה רשב"י ע"ה בבואו לדבר במליצ' לשונו הענין העמוק הזה ארימית ידי כאדם המתפלל ומבקש עזר עליון שלא יכשל באמרי פיו ושיהיה עם פיהו להליץ כונתו באופן היותר ראוי אל הכוונה ואל יצל מפיו דבר אמת עד מאד. ואלה הדברים אשר דבר רשב"י ע"ה כד רעותא עילאה לעילא לעילא וכו' שהוא עילת העלות ורצון כל הרצונות אשר לא יתיחס אליו שם מחשבה אלא שם רצון ואתה ידעת ההבדל שיש בין מחשבה לרצון כי בעל הרצון אינו צריך למחשבה ביען הוא תמיד בפועל אבל אבל בעל המחשבה צריך אל הרצון והבן זה היטב ע"כ נקרא עילת כל העלות רעותא עילאה לעילא לעילא רצון שאינו נישג בשום מחשבה. קיימא על ההוא רעותא דלא ידיע ולא אתפס לעלמין הוא הכת"ר כי הוא נקרא רצון שאינו נודע ונתפס לרוב העלמתו. רישא דסתים לעילא קראו ראש לעולם האצילות והוא מתיחס אל הראש באדם וכשם שהמוח סתום ונעלם בעצם הגלגלת כן עילת העלות נסתר בכת"ר המתיחס אל הראש הלבן. ההוא רישא אפיק מאן דאפיק דלא ידיע היא חכמ"ת אלהים הנרמזת בו החכ"מה מאי"ן תמצא מאי"ן ודאי כי החכמה האירה מן האי"ן כהמשך האור מן העין כלא בסתימו שלא נודע איך ומה. רעו דמחשבה עילאה למרדף אבתריה ולמתנהרא מניה. דע כי הכתר הוא הנקרא מחשבה עליונה לפי שהחכמה ג"כ נקראת מחשבה סתם ואמר כי הראש ההוא הנקרא מחשבה עילאה רצונה וחשקה ותשוקתה תמיד לרדוף אחר רצון כל הרצונות בסוד רצוא ושוב להמשיך את האור העצום אליו לחזור באורו. ולמדנו מזה כי כל הספירות ג"כ ברצוא ושוב אחר שהראש לכלם והוא הכת"ר הוא ברדיפו אל עילת העילות ית'. ואחר שהקדים זה שב לבאר על איזה אופן יובן הענין העמוק הזה בהוצאת האור מהתעלומה הנסתרת. ואמר חד פריסו אתפריס וכו' אמר שנבדל פרוכת או רקיע בדמיון שבו נצתייר כל מה שבמחש"בה העליונה היא החכמה שנקראת רקיע בסוד העשר ספירות הרמוזות בהללויה הללו אל בקדשו הוא הכתר הללוהו ברקיע עזו היא החכמה הללוהו בגבורותיו היא הבינה וכן כלם עד תשלום העשר וקראו רקיע שבו נקבעים כל הכוכבים ובו מתציירים וקראו בשם פריסו כלומר פרוכת או שמלה להודיע שאלמלא הפרכת ההוא אשר יכה בו אור הכתר לא היה נרגש האור ההוא כי יתפלש מעבר אל עבר ואיננו ודמיון זה כבר קדם במה שעבר שהוא כדמיון השמש המכה בארץ שהארץ סבת גלויו שאלו ידומה העדר הארץ לא יורגש אור השמש כן דמה החכמה בבחינת הכתר המגלה אורו בפריסו ההוא. ואמר כי מתוך הפריסו ההוא באמצעות הרדיפו שיש לו למחש"בה הוא הכת"ר להמשיך מעילת כל העלות. מטי ולא מטי על ההוא פריסו ונהיר מאן דנהיר שאלמלא הוא לא היה

נרגש האור. וכבר קדם ג"כ ענין אמרם מטי ולא מטי כי להעלמת הפועל הזה שלא נודע אומרים שאינו נוגע. וכדין איהו מחשבה גרסינן ולא מחשבה עילאה והכונה שאז בהגיע האור ההוא מהכת"ר אל החכ"מה נקראת גם החכמה מחשבה סתם כי עדיין לא נתגלו ההויות הרשומות בה ועכ"א נהיר בנהירו סתים דלא ידיע והאי מחשבה לא ידיע. וביאר עוד התפשטות האור ההוא עד שנעשו ט' היכלין שהם היכלין להיכלין כמו שיבאר בהדיא ואמר כדין בטש האי נהירו דמחשבה דלא אתידע הוא הכתר. שנמשך אורו מעילת כל העילות שלא נודע מקומו איו ואמר עתה בלשון בטישה לכוונת תוספת ביאור כי בראשונה אמר מטי ולא מטי ועתה אמר בלשון בטישיה ודפיקה רבה להוציא מתעלומה אור כדמיון המכה בחלמיש להמציא אור נגלה הוא שאמר בדין בטש האי נהירו דמחשבה בנהירו דפריסו דקיימא דנהיר ממה דלא ידיע ולא אתידע ולא אתגליא המשיך הדברים ממקורם שהוא עילת כל העילות שלא ליחס הדבר אל הכת"ר לבדו כי כבר אמר שהוא ג"כ ברדיפו לאתנהרא מניה. והוציא נפקותא מכל אלה הדברים ואמר וכיון דנהירו דמחשבה דלא אתידע בטש בנהירו דפריסו היא החכמה ונהרין כחדא הכתר והחכמה מכח האור הנעלם שנתלכד כשניהם אזי נתגלו ט' היכלות שהם היכלות להיכלות. וכדי לבאר זה הענין צריך אתה לדעת כי יש ספירות דאצילות ויש ספירות דבריאה וספירות דיצירה והם נקראות היכלות אלה לאלה לפי שמתלבשות אלה באלה להתגלות והנני מביא לפניך לשון הקדמת התיקונים כדי שיתבאר לך מתוכו סוד הענין הזה אשר אנחנו בו וז"ל בספירן דאצילו' איהו דיוקנא דמלכא ממש. ובספירן דבריאה חותמא דמלכא. ובספירן דיצירה ובמלאכין דאינון חיוון ציורא דחותמא בשעיה ובג"ד אתמר במראות יחזקאל דמות כמראה אדם ודמות החיות ולא החיות ממש למאן דכל יומוי לא חמא מלכא והוה בן כפר ושאיל בגין מלכא ורשימין ליה על טבלא או על נייר דיוקניה. וכן אמרו במקום אחר עשר ספירות דאצילות מלכא בהון איהו וגרמיה חד בהון איהו וחייוי חד בהון מה דלאו הכי בעשר ספירן דבריאה דלאו אינון ואיהו חד לאו אינון וגרמיהון חד ועילת על כלא הוא נהיר בעשר ספירן דאצילו' ובעשר דבריאה ונהיר בעשר כתות דמלאכיא ובעשר גלגלי דרקיעא ולא אשתני בכל אתר הנה נתבאר מכאן שיש ספירות נקראות עצם הבורא יתברך ואלה אין המחשבה תופסת בהם כלל הם עשר ספירות של אצילות הנה הנם בכת"ר ואלה הראשונות נדפסות באחרות דבריאה אשר בחכ"מה שהם כדמות חותם החותם בשעוה שבעודם שם אינם נקראות ולא ניכרות עד שהם נדפסות בשלישיות של יצירה שאז הם כדמיון השעוה הבולטת והם העשר מראות שראה יחזקאל במרכבת המשנה. ויתבאר מזה שהם מתלבשות זו בזו והם

היכלות אלה לאלה. ויאמר על אלה שהם של אצילות לאו אינון נהורין לאו אינון רוחין לאו אינון נשמתין שלא יתוארו בשום תואר ואפילו רוחני כי אלה התוארים נתפסים בלשון והם אינם נתפסים ולית מאן דקיימא בהו ועל אלה הם אשר אמר הנביא ואל מי תדמיוני ואשוה. רעותא דכל אינון ט' נהורין דקיימי במחשבה הם אשר בחכ"מה הנקרא' מחשבה סתם הם המתוארים בשם מאורות כי אותם של אצילות כבר אמר שאינם לא מאורות ולא רוחות אמנם אלה שבחכמה שהיא עצמה אחד מהם שנכנסת בחשבון עמהם אמר עליהם שכלם ברדיפו ובתשוקה רבה אבתריהו של אותם דאצילות. בשעתא דקיימי במחש"בה כלומר כשעולה תשוקת כלם והם במדת החכמה הנה הם כלם בסוד הרצוא והשוב להשיג אותם של אצילות ועכ"ז לא מתדבקן ולא אתידיעו. אמר כי אעפ"י שמכירין שאורם נשפע מהם עכ"ז אינם משיגים מהותם ואמרתי זה לפי שאין לך עלול שלא ידע את עלתו אמנם מהות עלתו אינה נישגת לעלול. אלין לא קיימין לא ברעותא ולא במחשבה אין כל מחשבה ורעיון תופסת בהם באותם של אצילות ואפילו ההיכל עצמו של הכת"ר הנקרא מחש"בה עילאה תופסין בה ולא תפסין לרוב העלמתם בענין הנאמר במטי ולא מטי שכבר נתבאר ענינו. באלין קיימי כל רזי מהימנותא כל הספירות של יצירה הנגלות בעטרת שמשם צופים כל הנביאים תעלומות סתרי האצילות באלה של אצילות קיומם ועמידתם. וכל אינון נהורין מרזא דמחש"בה אותם של בריאה שבחכמה הנקרא' מחשבה סתם כלם נקראים אין סוף שנותנין עליהם חומרי מקום שיצאו משם. עד הכא מטון נהורין ולא מטון כלומר עד כאן הגיעו המאורות ביחס מטי ולא מטי ולא אתידיעו לרוב העלמתם. לאו הכא רעותא ולא מחשבה לשאול ולומר היאך נתאצלו ואיך נתגלו ובאו מהאי"ן המוחלט שזה נמנע בחק כל חוקר. ואחר שהגיע מליצת הדיבור באלה הענינים העמוקים עד החכמ"ה העליונה הוסיף עוד לבאר אצילות הבי"נה ואמר כד נהיר מחש"בה ולא ידיע ממאן דנהיר פי' כשהגיע החפץ להאיר ולקבוע האור במדת החכמה כדמיון נקודה נקבע' אעפ"י שלא נודע איך ומה וממי נמשך אורה כדין אתלבש ואסתי' גו בי"נה עשתה היכל כדמיון מלבוש להסתר בו כי מתוך ההיכל ההוא יתאצל האור אל עולם הבנין. ואעיל דא בדא מאור במאור כדמיון הנרות שנדלקות כלם מנר אחד ונדכקות זו בזו ונעשות כלם נר אחד. עד דאתכלילו כלהו כחדא כח המאציל בנאצל. וברזא דקרבנא כד סליק כלא כלומר ריח הבשר וריח הקטורת ואתקשר דא בדא כי על כן נקרא קרבן לפי שהוא מקרב הכחות אחת אל אחת והקטורת ג"כ מענין קשר לפי שהוא מקשר הכל. כדין קיימי כלהו בסליקו כל המאורות שהם הספירות הם עולות בתשוקתם ומתקשרות עם החכמה וגם היא החכמה שנקרא'

מחש"בה מתעטרת באין סוף ועל האופן הזה נקראות כלם אין סוף ההוא נהירו דנהיר מניה מחשבה גרסינן ולא גרסינן עילאה. לפי שקרא שם לעילת כל העילות אי"ן סו"ף הודיע כי הכתר נקרא אי"ן וקרא לו שם כדי שלא נבוא לטעות במה שטעו רבים שלא שמו הבדל בין האי"ן ובין האי"ן סו"ף וכתבו שהם הכת"ר ואמר ההוא נהירו דנהיר מניה מחש"בה דלא ידע איהי בה כלל פי' שהמחש"בה איננה יודעת בה כלל כמ"ש למעלה בשעתא דקיימין במחשבה לא מתדבקן שמהות' אינו נישג הנהירו ההוא שהוא הכתר אקרי אין. דמניה אשתכח וקיימא שממנו נמצאת החכמה וקיומה משם. ונהיר מאן דנהיר שממנו מאיר כל מה שיש לו אור. ועל דא כלא קאים על הכתר הזה עומד כל מה שעומד שהוא קיום כל הנאצל ממנו כי למעלה מזה נמנע בחק כל לשון לדבר ולהליץ בו. והביא הענין הזה רשב"י לסוד הקרבנות שהם היו סבת קשר הספירות במקורם כיום התחלת אצילותם משם. זכאה חולקהון דצדיקיא וכו' שיודעים סוד זה. ת"ח האי קץ כל בשר כמא דקשורא אשתכח לעילא בחדו פי' כמו שהחבור והקשר נמצא למעלה בספירות מצד הקרבנות והשמחה והשפע והברכה נמצא בהנה. אוף הכי לתתא בעולם הקליפה. דחרוותא ורעותא לאסתפקא כלא וכו' כי לא תקרא הסעודה סעודת שמחה אם לא יסתפקו ממנה אפילו הכלבים. ואימא עלייהו דישראל כדקא יאות היא המספקת מידה לישראל בניה ולא ע"י אמצעי. ת"ח כל ריש ירחא וירחא וכו'. בא לבאר למה נותנין לקץ בל בשר שעיר בכל ראש חדש נוסף על החלק המגיע לו בקרבנות ויאמר שריה זה עצה מאתו יתברך לישראל כדי שיתעסק בו ולא יתערב בשמחתם של ישראל במלכם. ויבאר למה היה שעיר ולא כבש או שור או עז גדול ואמר בגין דאיהו חולקא דעשו שנקרא איש שעיר ובמקומו יתבאר מפני שהשעיר הוא מאכל מלכים והוא מלך עולם הקליפה וקרוב למלכו"ת. ת"ח כלרעותיה לאו איהו אלא בבשרא תדיר וכדי שלא יאכל בשר אדם בקטרוגו נותנין לו תמורתו בשר בהמה והוא אמרו ובגין כך תיקונא דבשרא תדיר לגביה וע"ר אקרי קץ כל בשר. וכד איהו שליט שליט על גופא ולא על נשמתא שאינו נוטלה אלא ברשות אבל לחבל הגוף יש לו רשות בשעת הכעס. נשמתא סלקא לאתריה ובשרא אתיהיב לאתרא דא בשנפטר האדם הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה והוא הבשר יאכל. כגוונא דא בקרבנא דרעותא סלקא לאתר חד דמחשבה שהכהן מחשב בקרבן ההוא במעשהו עולה למקום המחשבה ובשרא לאתר חד. את קרבני לחמי לאישי. ובר נש דאיהו זכאה איהו קרבנא ממש בכונת המקריב תלוי הדבר כי בשומו נפש בהמתו תחת נפשו וגופה תחת גופו ומכוין להתכפר בקרבנו ולא ישוב עוד לכסלה הוא עצמו יקרא קרבן כפרה. ואחרא דלאו איהו זכאה לפי שאינו מכוין רק

להביא הקרבן בחוב המוטלעליו ולא לרצון לפני יי' להתכפר וככלב שב על קיאו ישוב ויוסיף עוד לחטוא כי יחשוב כי בהביאו קרבן הותר לו לשוב אל סורו הרע הנה האיש הזה מום בו בשעת ההקרבה כי עודנו חושב לשוב ולחטוא. וע"ד צדיקיא כפרה אינון וקרבנא דעלמא במיתתם חושבים כי לקרבן בפרה לוקחו בעד ישראל ומתקבל קרבנם ת"ח ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר למיטל רשו וכו' השלים הענין ואמר שענין בואו לפניו יתברך הוא לקחת רשות ליטול נשמה לפי שאין לאל ידו ליטול נשמה עד דיטול רשות. ובג"כ והנני משחיתם כבר ביארנו מלת הנני שרומז לעטרת כשנתמלאת דין היא מזומנת להשחית ע"י קץ כל בשר. וע"ד עשה לך תיבת עצי גופר לאשתזבא מניה כי לא יזיק אם לא בדבר הנגלה וכבר נתבאר זה. בנוסחתנו דף ס"ה ע"ב תחלת המאמר ת"ח מה כתיב וכו'

דף סה:

רבי חייא ורבי יוסי הוו אזלי בארחא. אמר חד לא נודע מי מהם אמר למי ומשום כל האומר דבר בשם אומרו לא יחס המאמר לאחד מהם בשמו כתיב ויעש נח ככל אשר צוהו יי'.

ת"ח מה כתיב ונח בן שש מאות שנה כלומר וסמיך ליה ונח בן שש מאות שנה.

וכי אמאי חושבנא דא לממרי כלומר אם להודיענו באיזה זמן היה המבול לא הוצרך הכתוב הזה שהרי כתוב להלן בשנת שש מאות שנה לחיי נחומי המבול היו על הארץ א"כ אמאי חושבנא דא לממני.

אלא אלו לא הוה נח בן שש מאות שנה לא יבול לתיבותא ולא יתחבר בהדה. בהיות שענין נח היה דוגמא עליונה ותולדותיו כמו כן כי מנהו והלאה הושתת העול' כבראשונה חוייב שיעלה מדרגתו בסוד הו"ו כי כן היה צדי"ק שהוא סוד משך הו"ו והו"ו היא הנכנסת בה"א לקיום העולם ובסוד הו"ו הם כל הששיות משש לששים לשש מאות ובא הכתוב הזה להודיענו שאם לא הוצרך לגופיה דענינא לממני הוצרך לדבר אחר והוא להודיע שאחר שנשלם במדת הו"ו כדאי הוא ליכנס בתיבה שהיא סוד הה"א. וע"ד מיומא דאשתלים חובייהו דבני עלמא והיה מן הדין לפעול בהם מדת הדין אוריך לון קב"ה וכו' היה מן המחוייב שלא תשלוט בהם מדת הדין שלא יחזור העולם אל תוהו ובהו וגם כי היה נח בעולם עדיין לא נשלם כראוי ולפי שניו תהיה גאולתו וכשנשלמו שניו אשתלים דרגיה כדקא יאות ובכן עאל לתיבותא וכלא כגוונא דלעילא ונח בן שש מאות וכו' כדקאמרן.

ובג"כ לא אתמר כבן שש מאות שנה כלומר אחד שלא בא הכתוב להודיע הזמן שבו היה המבול למה יצטרך הכתוב להקפיד במספר שניו בדיוק אם לא לענין הסוד הנז' סוד הו"ו המקיימת שש קצוות:

תו פתח הפותח שלא נזכר שמו מי מהם הוא ואמר ואני הנני מביא את המבול. מ"ט הנני כיון דאמר ואני. כבר כתבנו כי בתורה שבכתב לא נזכר בה שום מלה נוספת כי דבריה אינם על דרך מליצת הלשון אבל אותיותיה ותיבותיה במספר במשקל כולם מנויים וכלם לצורך א"כ למה הוצרך לכפול הנני כי ענין אני והנני הכל דבר אחד.

אלא אני ואנכי כלא חדא מלתא היא לפי דרכו ילמדנו כי מלת אנכי שנוסף בה אות הכ"ף הענין אחד הוא ואמר זה לפי שמלת אנכ"י מיוחס למדת הבינה כמו שיבא בפ' וישמע יתרו באנכי יי' אלהיך ובכאן אמר כי אני ואנכ"י כלא מילתא חדא כי כאמה בתה. וזה כי צריך אתה לדעת כי בכל מקום שנאמר אנכ"י או אנ"י הוא מודיע עצ"מו ומגלה כאדם המדבר לנוכח ומבטיח איתו ואומר אני הוא שעתיד לעשות דבר זה אם לטובה אם לרעה. והנה הערך שיש לעטרת הנקראת אנ"י לפי גלויה עם בניה ישראל הוא הערך שיש לבי"נה עם בניה שבעת אבני הבנין ואל בחינה זו אמר כי אני ואנכי כלא מלתא חדא היא וכאמה בתה כי מה שדברה אלהים דבי"נה במעמד הר סיני אנכ"י יי' אלהיך למעלה הוא אשר דברה כנסת ישראל לבניה במעמד ההוא ואחר שרמז זה חזר לבאר ענין אני אנכי שמשמעותם הוא ענין גלוי כי כל אחר אני אתעביד גופא לאשמתא כמו שהגוף הוא הנגלה ולא נודעה הנשמה כי אם ממנו.

ובג"כ אתרמיז באת קיימא אני הנה בריתי אתך כי סוד הברית איננו נודע אלא מתוך אני. אני כורסיא למה דלעילא אנ"י דעביד נוקמא לדרי דרין כי היא הבטחה לטובה והבטחה לרעה כמ"ש אני נאמן ליפרע מן הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקים.

ואני כליל דכר ונוקבא אמר כי כשנכתב ואנ"י בו"ו מורה על כי הוא ובית דינו רחמים ודין שם ועל זה התחיל במלת ואני להודיע כי גם כי רצונו לעשות כלה בעולם הנה מדת רחמים מחוייבת שישאר נח ואשר אתו בתיבה ולפי' אמר ואני בראשונה אמנם לכתר אתרשים בלחודוי דאזדמן למעבד דינא אמר כי לגבי שאר בני אדם שחייבה מדת הדין לכלותם נרשמה מדת הדין לבדה בלא עירוב רחמים ואמר הנני מביא את המבול. וחזר והקשה כיון דאמר מביא את המבול לא ידעני' דאיהו מים וכמ"ש רש"י ז"ל מבול שבלה הכל שבלבל הכל שהוביל הכל מן הגבוה לנמוך וזהו שתרגם אנקלוס טופנא שהציף את הכל והביאו לבבל שהיא עמוקה וע"כ נקראת שנער שננערו שם כל המים. וא"כ למה יכפול מבול ומים אחר שענינם אחד והשיב אלא את המבול לאסגאה מלאך המות. אמר

כי אחר שכתב מבול היה ראוי לכתוב ואני הנני מביא מבול מים על הארץ והנה בהוסיף לכתוב מלת א"ת המרבה בכל מקום הודיע כי הרבוי הוא רמוז בא"ת ומבול הוא מלאך המות שאל"כ לא היה צריך לכתוב מלת א"ת אלא להודיע כי המבול הוא מלאך המות שלא יבא מלת א"ת להרבות מים במים אלא דבר אחר דאע"ג דמיא הוו מחבלא אזיל בעלמא לשיצאה באינון מיין וחזר לבאר כי בכל מקום שנאמר אני יי' נאמן ומזומן ליתן שכר טוב לצדיקים וליפרע מן הרשעים הבטחה לטובה והבטחה לרעה והשאר מבואר פתח ואמר אמרתי לאת אראה יה יה בארץ החיים הפתיחה הזאת לא ראיתי לה שייכות בנדון שלפנינו הביאו אותה בכאי לפי שנמשך להם הדיבור אליה ולכך לא הבאתיה ועניה מבואר הוא.

דף סו.

ואני הנני מביא את המבול ר' יהודה פתח המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל יודיע כי יש מים ויש מים כאשר יבאר בהדיא ויקשה למה יחס הכתוב המריבה אשר רבו בני ישראל במים הללו יותר מכל מקומות שרבו בני ישראל על וי' כי רבים הם.

אלא הני הוו מ"י מריבה ודאי דיהבו חילא ותוקפא למאריהון דדינא לאתתקפא. אמר כי על המים ביחוד ראוי ליחס המריבה ולא על דבר אחר וזה לפי שהנמצאות העליונות מיוחסות אל המים וכמ"ש מים עליונים ומים תחתונים שהרמז על הנמצאות העליונות והתחתונות ולפי שיש במים ההמה מים מתוקים מיוחסים אל הרחמים ומים מרירין שהם מיוחסים אל בעלי הדין וכן צלילן ועכירן ושלום וקטרוג שהם תוארים מיוחסים אל פעולותיהם ולפי שישראל נדבקו במים הרעים בהצותם על יי' ועזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים ולהמשיך עליהם למאן דלא אצטריך הוא בעל המים הזדונים אסתאבו ביה הה"ד ויקדש בם ביאר מלת ויקדש מענין טומאה כמו אל תגע בי כי קדשתיך.

א"ל רבי חזקיה אי הבי מאי ויקדש ויקרשו מבעי ליה ויחזור לישראל דאסתאבו ביה א"ל מלה אסתלקת כלומר מלת ויקדש עולה למעלה והיא רומזת לעטרת שגרמו ישראל דאתפגים מאן דלא אצטריך כב יכול אתפגימת סיהרא.

ויקדש לא לשבחא איהו הכא אמר שענין ההקדש בכתוב מתהפך לפעמים להפכו לענין טומאה ודבר הכתוב בלשון נקיה לגבי מעלה ורבים כמו אלה במקרא ודשנו את המזבח ושרשך מארץ חיים וזולתם רבים.

ואני הנני מביא את המבול כמא דאוקימנא לאסגאה מחבלא עליהו כי מימיו מי המרים.

אמר ווי לון לרשיעיא דלא בעאן לאתבא קמי קב"ה כמו שעשו דור המבול. ויאמר כי במדה שאדם מודד בה מודדין הם חטאו כגלוי ונדונו במדה שבגלוי ואמר לו רבי יצחק שאין המדה בכך כי גם שיחטא האדם בסתר נפרעין ממנו בגלוי וראיה מסוטה שהיא עשתה בסתר ויגלו שמים עונה במי המרים הבאים בקרבה לצבות בטן ולנפיל ירך. היך אתמחון כי כל לשון מחוי ענינו שלא נשאר לו זכר כמ"ש ומחה אל מי המרים שענינו שלא נשאר רושם אל האלה הכתובה שם ואלה הפגרים היאך נמחו כי טבע המים לקיים גוף המת בקרירותם.

אלא דנפקו מיא והוו רתיחן מן תהומא במ"ש ברותחין קלקלו וברותחין נדונו ואעבר בשרא מניהו כי הוא המבלה את הבשר ולא אשתארן אלא בגרמיהו לחוד לקיימא מה שכתוב וימחו מן הארץ. וא"ת ואם נשארו העצמות עדין לא נימוחו ואת אמרת וימחו לזה אמר וכל אינון גרמי מתפרדן דא מן דא ובהפרד מתכונתם זה מזה מכלא אתעברו מעלמא כאלו לא נשאר להם זכרון וכאלו נמחה זכרונם מן העולם.

דף סו:

והקימותי את בריתי אתך אמר ר' אלעזר מכאן אוליפנא דכד זכאין וכו' מתקיים עלמא עילא ותתא כי בקיום הברי"ת העליון למעלה יתקיים העולם למטה בהשפעתו.

אר"ש מלה סתים איהו ביאר למה יחס הענין בלשון קימה כי הי"לל ואשים את בריתי אתך או ואתן או אתנה בריתי אתך ולמה כנה הדבר בלשון קימה ועכ"א מלה סתים איהו כלו' מאותם היחסים שבהם מדמים צורה ליוצרה באתערות' דדכורא לגבי נוקביה וכבר כתבתי לך שלישי' שאין דעתם ע"ה לדבר גשמי ח"ו כי אם להרחיב דעת השומע להשיב אל לכו כי אין נעשה פתגם בארץ שלא יתחייב רשומו והגיונו למעלה וכי רשם שלא יתהוה שום זיווג כי אם מכח הגבורה שתתגבר ותקים התשוקה לדבר ההוא כן למעלה לא תתגבר תשוקת הצדי"ק להשפיע בעטר' כי אם מפאת הגבורה כי בה יתגבר לעשות מעשהו והיא היא המעורר' האהבה ראשונה ואש הקנאה שלא תבעל לאי"ש ז"ר וכבר ידעת כי לא יתיחס שם קנאה אלא לשם בסוד בקנאו את קנאתי בתוכם לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום ואלמלא פחדתי מרגשת פועלי און הדוברות על צדי"ק עתק הייתי מאריך בענין הוה. ואחר שביאר הענין בדרך משל גשמי ביאר הסוד ואמר ת"ח רזא דמלה כד צדיק איהו בעלמא מיד שכינתא לא אעדיאת מניה להשפיע בעבורו לעולם וזה לפי שאז הצדיק העליון משפיע בה ברחימו בתיאובתא דדכורא לנוקביה כד איהו מקנא לה לפי שהצדיק התחתון מעורר הצדיק העליון שיתקנא בה שלא תבעל

לנכר"י וע"ד והקימותי את בריתי אתך אתער תיאובתא בגינך כי הצדיק התחתון בעבורו תתעורר האהבה למעלה בין י"סוד ועטרת.
כגוונא דא ואת בריתי אקים את יצחק כלומר בעבור יצחק כי מדתו של יצחק היא המקימה הברית והבן.
ר"א והקימיתי את בריתי אתך למהוי את ברית בעלמא דוגמת הברית העליון הבא אל התיבה העליונה ובג"כ ובאת אל התיבה והא אתמר.
אמר רבי אלעזר בכל זמנא דבני נשא יתאחדון בברית לית עם ולישן וכו' כי כלי זיי"נו ושמי"רתו של הקב"ה נרשם בבשרו והשאר מבואר ר' יהודה הוה שכיח קמי דר"ש והוו עסקי בהאי קרא יביא סיוע למה שנזכר מסגולת שמירת הברית.
וירפא את מזבח יי' ההרוס מאי וירפא כי ענין רפואה לא שייכא לענין הריסה כי אם לשון בנין והיה לו לכתוב ויבן את מזבח יי' ההרוס. ויאמר כי כל דבר המתקן לדבר ההרוס ההוא יקרא רפואה ויאמר כי לפי שבימי אליהו עברו ישראל על ברית שזהו הריסת המז"בח העליון בהפריד ממנה המשפיע בה אתא לאתקנא מלה וכיון דקריב מלה לדוכתא וחבר את האה"ל זו היא רפואתה.
דכתיב ויקח אליהו שתים עשרה אבנים למספר בני ישראל דא הוא תיקונא דמזבח כי יבנו בו י"ב אלכסונות המצויירות בתפארת הם סוד י"ב הויות למספר בני ישראל בסוד שבטי יה עדות לישראל.
אשר היה דבר יי' אליו לאמר ישראל יהיה שמך י"שראל ודאי לאסתלקא לעילא כי יתעלה יעקב למעלה במדת התפאר' לאתבא ברית קיימא לאתריה לפי שלא נמצא פסול בזרעוי והיינו דכתיב כי עזבו בריתך בני ישראל שבזמן אליהו עברו על הברית והפרו חק ישראל אביהם.
ת"ח כל זמנא דישראל נטרי ברית עבדי קיומא וכו'. כי הוא המקיים עליונים ותחתונים בסוד אם לא בריתי יומם ולילה וכו' ובג"כ וירפא את מזבח יי' ההרוס וכי רפואה איהו כמו שאמרנו כי לא יפול שם רפואה כי אם על חולי.
הכי הוא ודאי דהא מקיים להההוא אתר דמהימנותא תליא ביה וכל דבר המקיים יקרא רפואה.
ת"ח פנחס בשעתא דקני וכו' אתקין להאי ברית לאתריה ובג"כ הנני נותן לו את בר"יתי וכי ס"ד דבגין פנחס הוה. הרגיש קושיא בכתוב באמרו הנני נותן לו כי מלת לו נוספת משני סבות האחד שהשלום לא היה אלא לישראל שכן כתב למעלה פנחס בן אלעזר וכו' השיב את חמתי מעל בני ישראל ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי והיה צריך לומר

לכן אמור הנני נותן את בריתי שלום על ישראל שהם הם אשר עברו על הברית ובתקן פנחס את אשר עוותו נמצא השלום על ישראל. ועוד שאפילו אם תאמר שהובטח הוא בברית שלום ג"כ הרי נאמר בסמוך והיתה לו ולזרעו אחריו והיה א"כ ראוי לכתוב לכן אמור הנני נותן את בריתי שלום על ישראל והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת וכו' ואחר שכתב הנני נותן לו יראה דבגין פנחס הוה וא"כ מה קטטה אית ליה לפנחס בהאי ברית שיאמר הנני נותן לו את בריתי שיראה שיעשה עמו שלום אלא הכא אתקשר מלה בדוכתיה כתב הכתוב מלת ברי"ת ומלת שלו"ם להודיע כי הברית הוא שלו"ם הבי"ת. לאתחברא כל חד לדוכתיה כי זהו השלו"ם הנמצא באר"ץ לאתחברא ברית לאתריה וע"ד הנני נותן לו את בריתי שלום ומה שלום דאיהו אתריה לאתחברא בהדיה ואחר שביאר כי השלום והברית הם ענין נופל זה עם זה דאתקשר מלה בדוכתיה. חזר לבאר כי מלת לו משמעותה בעבורו ושיעור הכתוב הנני נותן בעבורו שלום במקומו בברית להיות ישראל נשפעים משם ולפי שהיה בעבורו הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו והוא אמרו והיתה לו ולזרעו אחריו הוא שאמר מה דאתפרש מניה בחובייהו בגיניה אתחבר ביה כלומר מה שנפרד השלום מהברית בחטאת ישראל בעבורו חזר ונתחבר ושב למקומו. וע"ד הואיל והוא אתקין מלה בדוכתיה מכאן ולהלאה והיתה לו ולזרעו אחריו באופן כי מלת לו הראשונה משמעותה בעבורו ומלת לו ולזרעו משמעותה אליו ממש.

אר"ש לית לך מלה בעלמא דקב"ה קני ליה כמו חובא דברי"ת הודיע כי שם מקום הקנאה והנקמה כד"א נוקמת נקם ברית וכל קנאת חמת גבר שם הוא. וכבר ידעת מה שכתב הרמב"ם ז"ל במורה הנבוכים שלא תמצא בכל התורה ובכל ספריו הנביאים לשון חרון אף ולא לשון קנאה אלא בענין ע"ז ומה שתפס עליו הרמב"ן בפ' וישמע שהרי בקדושי עליון נזכר חרון אף ויחר אף יי' במשה ויחר אף יי' בם וילך חרה אפי בך ובשני רעיך ואמר כי בלשון אמת אמר וכך אמרו במכילתא בקנאה אני נפרע מעע"ז שנאמר כי יי' אלהיך אל קנא וכתב עוד ולפי דעתי כי יזכיר קנאה בע"ז בישראל בלבד וטעם הקנאה כי ישראל סגולת השם הנכ"בד אשר הבדילם לו והנה אם העם משרתיו פונים אל אלהים אחרים יקנא השם בהם כאשר האיש מקנא באשתו בלכתה לאחרים הנה נתבאר כי עיקר הקנאה לא שייכא אלא בין איש לאשתו ע"כ הוא מקנא ונוקם נקם ברית ורשב"י ע"ה סובר כי המטמא בריתו בבת אל נכר כאלו עבדו כי השתחוה לו בעת שנזקק לה כמו שיבוא במקומו ובהצמד ישראל לבעל פעור בזנו' אל בנות מואב נמצאו בהם שתי השתחואות האחת במשז"ל וישתחו לאלהי"הן כשתקף יצרו עליו ואומר לה השמעי לי היא מוציאה דמות פעור מחיקה ואומרת השתחוה לזה. והשנית בהזקקו עמה ועכ"א

לית לך מלה בעלמא דקב"ה קני ליה כמו חובא דברית לפי שהוא מעבודה זרה עצמה ות"ח לא אשתלים חובא דדרא דטופנא אלא בגין דחבילו ארחייהו על ארעא כי זה נוגע בברי"ת ואע"ג דמקפחי דא לדא הפך מה שדרז"ל כי לא נגמר דינן אלא על הגזל לדעת רשב"י השחתת הזרע הוא עון פלילי נוגע ופוגם למעלה יותר מכל עון זולתו.

דף סז.

ויאמר יי' לנח בא אתה וכל ביתך וכו' ר"ש אמר מאי שנא דבכלהו אמר אלהים והכא יי'. בכל ענין המבול מיום שדבר אלהים לנח עד צאתו מן התיבה שבנה מזבח ליי' לא נז' רק שם אלהים. ובפעם הזאת בצוותו אותו לבא אל התיבה וכן בעשותו מצותו נאמר ויעש נח בכל אשר צוהו יי' כי שניהם ענין אחד הצואה והעשיה ואם תמצא ויסגור יי' בעדו הטעם ידוע כי הוצרך אז לרחמים להסתירו מן הדין ועל זה אמר מאי שנא דבכלהו וכו' כלומר בכל הכתובים המדברים במי המבול כי ענין הצואה והעשיה והסגירה אינם מדברים במבול.

אלא רזא איהו דאוליפנא לאו ארח ארעא לקבלא אתתא אושפיזא בהדה וכו'. הנה רואה בבואך לדעת הסוד שאמר עליו רזא איהו לא תראה רק שלמדנו דרך ארץ כדמות אסמכתא מהכתוב ההוא באותם הד' דברים שצריך כל בעל נפש לנהוג בעצמו עם זולתו הלא המה. האחד באשה שלא תקבל האשה אורח הבא מדרכו לבית ואין האיש בביתו גם כי יהיה האורח מיודעי אמנם תסגור הדלת בעד ביתה עד בא אדוניה והוא יביאהו או יחדל מלהביאו. והשני באורח עצמו כי יראה כי אזלת יד בעלת הבית ותצא לקראתו לאמור לו בא ברוך יי' למה תעמוד בחוץ. בחוץ יעמוד והאיש אשר הוא נושא בו פנים הוא יבא ויכניסהו. השלישי בבעל הבית עצמו שאם הוא חושש בארח ההוא שאינו חבר נאמן שלא יבוש מאמור לו שאין בבית מקום ללון. הרביעי באורח שאין אורח מכניס אורח ואפילו בנו וכלהו איתנהו בכתוב הזה בא אתה וכל ביתך אל התיבה כי אותך ראיתי צדיק וכו' מהם נלמוד בשלילה מתוך חיוב ומהם בחיוב כאשר יבאר הוא ע"ה בלשון המאמר כי מבואר הוא. וא"כ איה הסוד אשר אמ' עליו רזא הוא דאוליפנא ובכל מקום שאומ' רזא הוא הרמז למעלה. האמנה כי כבר הקדמנו פעמים שבכל מקום שתמצאם ע"ה מדברים במורגש הכוונה ג"כ במושכל ואם ידברו במושכל הכוונה ג"כ במורגש כי זה לעומת זה עשה האלהים כדמיון הנפש עם הגוף כי לא יודע זה בלא זה. וברוך שנתן לנו תורה ספיריית מאירת עינים כי משיחת מאורעות העולם הנז' בה אמריה תאמ' באופן שנלמוד ממנה כפי הפשט מוסרים והנהגות טבעיות דתיות ובתוכם

מרגליות מתנוצצות ומזהירות כזוהר הרקיע. והנה עם שרשב"י ע"ה הוציא מהכתוב הזה ארבע אלה מנהג ארץ והמה חכמים מחוכמים בכתוב הנה לא ימנע מלהבין מתוכם דוגמתם למעלה למה שכבר הונח כי התי"בה רומזת לעטרת ונח לצדי"ק יסוד עולם ור"ש ע"ה ילמדנו מתוך המוסר הזה כי זה השע"ר ליי' ואם הוא פתוח לא כל הבא יכנס כי אם אשר יודע יי' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ולזולתם השער ההוא סגור לא יפתח עד יקרא אליו אדון הבירה כמו שהיה כן בנח שהיה סמוך אל התיבה ועד שהורשה משם הרחמים שהוא בעל הבי"ת ואמ' לו בא אתה לא נכנס כי בו יהיה בטוח שיביאנו אל ביתו ולא בשומר הפתח לא יטעה בו כמו שטעה א' מהנכנסים לפרדס. וגם כי יחשוב כי שומר הפתח הוא הראשון בהכנסה ידע כי אין לו רשות להכניסו וכבר הלקוהו למטטרון ס' פולסי דנורא על הראותו ממשלתו בחוץ. גם צריך לו לידע שאם לא יהיה טהור במחשבותיו וסומך על דעתו ועל דמיונותיו הכוזבות לאמ' כי בא יבא בשער ההוא בלא בר הנה לא יביאהו בעל הבירה הביתה כי מי יעלה בהר יי' ומי יקום במקום קדשו כי אם נקי כפים ובר לבב וכו' ובכן יהיה מן הנכנסים בשלום ויצאו בשלום. גם צריך לו לידע כי לא תספיק צדקתו להכניס בשער ההוא לזולתו ואם הוא ראוי אם לא ברשות בעל הפרדס שהרי ירמיהו ע"ה לא מנע עצמו מהועיל לברוך בן נריה ומהרגילו אל הנבואה ועכ"ז נאמ' לו ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש ואם זה נאמ' לאותו צדיק מה יאמ' זולת והן נאמ' לנח בא אתה וכל ביתך וכו' כל אלה התנאים שמר נח הצדיק בהכנסו בתי"בה הרמוזה שבאו הוראותיה בתיבת המבול שלא נכנס שלא ברשות וגם כי התי"בה מזומנת לכל הבא עד שהורשה גם לא הכניס בני ביתו לחשבו כי צדקתו תעמוד להם עד שהורשו. ואל יקשה בעיניך ביאת ח"ם בתיבה כי צורך העולם בו בסוד הקליפה וראיה מהקטרת ומהתענית. והנה בעל הבירה יתברך שמו דבר צוה אותו בלשון רחמים וסגר בעדו ברחמים לזאת הסבה והשאר מבואר.

בא אתה וכל ביתך אל התיבה ר' יהודה פתח לדוד מזמור ליי' הארץ ומלואה. קודם שיבוא אל כוונת הנדון. יבאר סוד מה בין אמרו לדוד מזמור או מזמור לדוד כי לא נפלו דברי רוח הקדש בדרך מקרה. ואמר כי קבלה בידם כי כשמקדים דוד למזמור הוא היה המעורר למדתו תחלה בשירו בסוד אעירה שח"ר ונקראת מדתו מזמור לפי שכל הזמירות והשירות וקילוס התחתונים בה נדפסים ועל סוד זה נקראת שיר השירים שיר שקולט כל השירים ומגיעם לשם המיוחד בסוד למען יזמרך כבו"ד ולא ידום. אמנם כשמקדים מזמור אל דוד היא היא המעוררת אותו לשורר ויבאר סוד הפתיחה שפתח ואמר ליי' הארץ ומלואה האי קרא על ארעא דישראל אתמר דאיהי ארעא קדישא. זה

אינו סותר למה שבת' בפ' בראשית כי ארץ אחת משבע ארצות הנקראות ארץ אדמה ארקא גיא נשיה ציה תבל אשר אמרו שם על ארץ שהיא אתר חשוך לפי ששם ארץ כולל לכל הז' ובהיותו סמוך לכנוי א' מהמקומות כמו ארץ מצרים ארץ פלשתים ארץ בני עמון ומואב הוא יודיע המקום ההוא והוא כנוי המורה עליו. וכן כשמיחס הארץ ליוצרה יתברך כמו ארץ אשר יי' אלהיך דורש אותה כי יי' אלהיך מביאך אל ארץ טובה וכאלה רבים הלא תתיחס לארץ הקדושה יען שנקרא שמו עליה. אמנם בהזכיר הכתוב ארץ סתם כמו ארץ עיפתה כמו אופל וזולתו הרמז לארץ שהיא א' מז' הארצות הנז'. ובנדון שלפנינו יחס הארץ בכתוב הזה ליי' ועכ"א האי על ארעא דישראל דאיהי ארעא קדישא אתמ' כי השם מקדשה. ובהיות הדבר כן תרמוז ג"כ לארץ העליונה המיוחסת לאר"ץ י"שראל והוא אמרו דא שכינת' כד"א וימלא כבוד יי' את כל הארץ וכתיב וכבוד יי' מלא את המשכן. הביא שתי ראיות כלם מלאים לא ממלאים כי הם יוכיחו שהמדה הזאת אין לה מעצמה כלום האמנה כי הרבה יש בה ממה שהיא מתמלאת מרב כ"ל המשפיע בה. ואל זה הטעם אמ' מאי מלא את המשכן כי הי"לל מלא בחירק והלמד דגושה ויובן מזה כי הכבוד הוא הממלא את המשכן.

אלא מלא ודאי דאתמליא מכל"א דאתמליא מן שמשא סיהרא שלים מכל סטרין באספוקא דאתמליא מכל טובא דעלמא אמ' כי הכבוד הוא המלא לפי שהוא מתמלא כלבנה שמקבלת מהשמ"ש וכאוצר המתמלא מכל טוב העולם אספוק"א אוצר שמסתפקים ממנו וע"ד כתי' ליי' הארץ ומלואה והסוד ידוע כי לשם המיוחד האר"ץ העליונה ומלואה שהוא הה"ר הטו"ב המשפיע בה והממלאה ליי' המה.

תבל ויושבי בה דא שאר ארעא. גם זה אינו סותר למה שכתב שם כי ארץ זו שלנו נקראת תב"ל לפי שהיא מתובלת מכל השבע ובהתיחס שם אר"ץ לנקודה באמרו ליי' הארץ הנה שאר הארצות יקראו תבל שהם מתובלין מהנקודה.

ד"א ליי' הארץ ומלואה דא ארעא קדישא עילאה דקב"ה אתרעי בה כי ע"כ יחסה אליו. ומלואה אלין נשתמתהון שהיא כבטן המליאה מהם ואתמלייא מנייהו מחילא דעמודא חד דקיימא עלה הוא היסוד.

ואי תימא דעל חד קיימא לפי דרכו יבאר הסוד המחלוקת שנמצא לרז"ל במאמ' הארץ על מה היא עומדת וכו' חכמים אומרים על י"ב עמודים שנאמ' יצב גבולות עמים למספר בני ישראל וי"א על שבע שנאמ' חצבה עמודיה שבעה ר' אלעזר בן שמוע אומ' על עמוד א' עומדת שנאמ' וצדיק יסוד עולם והכוונה לכלם אחת היא כי מהנקודה מתפשטים הז' והי"ב אלכסונות וכלם באים אל הצדי"ק הנסמך מכלם ובין למר ובין למר הכל כוונה

אחת בפרטות ובכללות. ומ"ש בכאן ואי תימא דעל חד קיימא כלומ' בלא סומכים אחרים ת"ח מה כתי' כי הוא על ימים יסדה וביאר אגב ארחיה כי מלת הו"א תורה על הנעלם כמד"א הו"א עשנו וכתי' כי הו"א לקצות האר"ץ יביט הרי נרמז בכאן הנקוד"ה המחשבייתמקום שממנו נתפשט הכל ואמ' כי זה הנרמז בהו"א על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלין ז' עמודים דקיומא דארעא עליהו ומתמליין בה והיא אתמלייא מניהו בסוד יקוו המים אל מקום א' ועל כן קראם ימים וקראם נהרות קראם נהרות בבחינת שהם נגרים ויורדים אל הים ושבים שם ימים והוא שרמז באמרו מתמליין בה והיא אתמלייא מניהו. וחזר ואמ' מה היא הסבה לשתתמלא משפע ימים ואמ' בשעתא דאסגיאו זכאין בעלמא כי הם הם הממשיכים השפע אליה כי צדיק קורא לצדיק ועונהו. ואם ח"ו אסגיאו חייבין אזלו מים מני ים ונהר שהוא הצדיק המשפיע בה יחרב ויבש לשבת הרשעים מסתלק השפע מצדיק יסוד עולם בסוד הצדי"ק אבד וכבר קדם סודו כי לדור"ו אבד היא העטרת.

וא"ר יהודה בההוא ומנא דאתאבידו אינון חייבין דעלמא אותם של דור המבול.

קב"ה עציב על עלמא שבראו בעבורם והם השחיתו התעיבו עלילה שיאבד.

ואי תימא הא נח שהוא צדי"ק והצדיק מעמידו והשיב דהוה ליה לאגנא על גרמיה וכו' ולא הספיקה צדקתו לרבים שנאמ' כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה דורשו לגנאי ר' יוסי אמ' בדור הזה שבחא דיליה הוה דורש אותו לשבח ודא די ליה ואפי' בדרא דמשה. לולא שלא הספיקה צדקתו אלא שלא מצא עשרה צדיקים שיעזרוהו כמו שנאמ' באברהם אולי ימצאון שם עשרה שאלו היו נמצאים עשרה צדיקים יחול כח העשר העליונים.

דף סז:

ר' אלעזר שאיל לר"ש אבוי והא תנינן בשעתא דעלמא אתמלייא חובי בני נשא ווי להההוא זכאה וכו' הנה ר' אלעזר הוקשה לו הפך מה שהוקשה לר' יהודה למעלה שאמ' ואי תימא הא נח כלומ' ולמה לא הגין על דור המבול אמנם ר' אלעזר הוקשה למה נמלט שהרי הצדיק נתפס בעון הדור בשעתא דעלמא אתמליא חובי בני נשא ועוד בתנאי אחר ודינא נפק שנגמר הדין כמו שהיה הענין בדור המבול שעונם היה כולל וכבר נגמר דינם כמ"ש ואני הנני מביא את המבול וכו' לשחת כל בשר וכתי' הנני משחיתם כי זהו גמר דינם ועיקר השאלה הזאת מיוסדת על מ"ש ז"ל בכתוב ימלט אי נקי ונמלט בבור כפיך אמ' ר' חנינא אונקיא אחת היתה ביד נח א"כ למה נמלט בבור כפיך אתיא בההיא דר'

אבא בר כהנא כתי' כי נחמתי כי עשיתים וכתי' ונח מצא חן בעיני יי' אלא שמצא חן וכן דרשו לא מהם ולא מהמהם ולא נח בהם ולא נח בהם אמרו אפי' נח שנשתייר מהם לא היה כדאי אלא שמצא חן וא"כ שאלת ר' אלעזר היא כי אחר שלא היה צדיק גמור להיות מושל יראת אלהים ולעכב הפורענות היאך נמלט הוא שהרי הצדיקים בהיות שאינם צדיקים גמורים נתפסים בעון הדור.

א"ל הא אתמר דקב"ה בעא לאפקא מניה תולדין כלומ' אין ספק שהיה נתפס בעון הדור אמנם בהיות שלא נמצא צדיק כמותו בדור ההוא והב"ה רוצה בקיום העולם שלא יחזור לתוהו הפליא עצה לעשות תיבה להסתר בה ממדת הדין ושיצאו בניו מן התי"בה כדי שיתקיימו שאלמלא לא נכנסו בתיבה לא נמלטו.

ות"ח בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום אף יי'. הכתוב הזה יזהיר לכל אדם כי בהיות מדת הדין מתוחה בעולם שלא יראה חוצה ושיחלוק כבוד למדת הדין ושינהיג ענוה לפניה והנך יודע כי טבע בעל הענוה להסתר עכ"א בקשו צד"ק כאלו אמ' בקשו למדת צדק שלא תפעול בכם בדיניה אבל תהיו צדיקים גמורים כי בזה אותה אתם מבקשים ואם לא בקשו ענוה והסתרו ממנה ושניהם עשה נח כי נדבק בה בצדקתו שנאמ' את האלהי"ם התהלך נח ועוד שנכנס בגוה דתיבותא וע"ד דינא לא יכיל לקטרגא עליה.

הכא אתרמיז לאינון קדישי עליונין למנדע ברזא דאתוון עילאין קדישין הפוכ' דאתוון כ"ב לאתמחי אינון חייבי' וע"ד וימחו מן הארץ כתי'. אתה צריך לדעת כי אותיות כל שם משמותיו ית' בהנזרם אחור מורים ופועלי' דין בעולם ובהליכתם לפנים פועלים רחמים בעולם וע"כ תמצא כי שם י"הוה ית' בהחליף האותיות בדרך האלפא ביתא לפנים ישובו כוז"ו וזה השם עולה במספרו ט"ל כי הוא מורה על תוספ' שבע וברכה ורצון אמנם בשובו אחור ישוב טדה"ד והוא מורה על החסרון ועל הדין והוא סוד מ"ש הנבי' בשם האל ית' הגידו האותיות לאחור ואדעה כי אלהים אתם וביאור זה כבר ידעת כי כשברא הב"ה את העול' היה הולך ונמתח בכח אותיו' ההויה ורצו להתפש' עד אין סוף כי כן היה מחייב כח האותיו' שיתפשט עד אין תכלית כשם ששמו אין לו תכלית וכשחזר החפץ מלפעול עוד בכח ההתפשטות ההוא ואמ' לעולמו די חזרו האותיות לאחור ועמדו מלפעול אור עוד ופעלו לאחור בשוב האור לאחור שנגנז ובכן נמצא עולם החשך לפי שאותיות י"הוה ית' בשובם אחור בדרך האלפא ביתא שבו טדה"ד אשר עולה מספרו כ"ב ולא פעלו האותיות יותר מכ"ב וזהו שאמ' הנביא לאנשי דורו קרבו ריכב' יאמ' יי' הגישו עצומותיכם וכו' יגישו ויגידו לנו את אשר תקרינה הראשונות מה הנה הגידו ונשימה לבנו ונדעה אחריתן או הבאות השמיעונו הגידו האותיות לאחור כלומ' אתם

שאתם אומרים שידעתם סוד הבריאה וכל מה שקרה ושיקרה הגידו ונשימה על לב ונדעה אחריתן או הבאות שעדיין לא באו השמיעונו. ואם חכמים אתם הגידו איך חזרו האותיות אחור ולא פעלו יותר ונשארו על מספר טדה"ד ומהו אשר חייב זה. ובכן נדעה כי אלהים אתם. הרי נתבאר כי בשוב האותיות אחור יורו על הפסק הטובה ושובה אחור ופועלת בדין. והנה בבא העונש לדור המבול מכח זה השם טדה"ד נענשו כי ישב שם י"הוה יתי אחור מלפעול ברחמים ופעל בדין ואמ' כי אותיות זה השם טדה"ד ורמזו לקדושים אשר בארץ המה למנדע ברזא דאתוון עילאין שהם י"הוה היפוכא דאתוון כ"ב כי בשובו אחור ישוב טדה"ד שעולה במספרו כ"ב אתוון שהוא מורה על דין ועל העונש ובו נענשו דור המבול והוא רמוז בכתוב כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה.

בא אל התיבה ר' יצחק פתח מוליך לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים וגו'. מוליכם בתהומות.

ת"ח מה בין משה לשאר בני עלמא. יבאר ההבדל הגדול שיש בין מרע"ה ובין בני עלמא ולא אמ' בין שאר נביאי עלמא לענין זה כי כמה נביאים היו מוסרים עצמם בעבור הרבים ומתפללים כמו שמצינו באברהם וזולתו וקרא למי שלא מסר עצמו עליהם בני עלמא כי אינם מבקשים רחמים כי אם על עצמם כמו נח כשאמ' לו הב"ה הנני מביא את המבול ואמ' לו ואני מקים את בריתי אתך לא בקש עוד על אחרים. אמנם מרע"ה בכל שעת הכעס היה מוסר עצמו ונפשו עליהם ויבאר כתובי הפתיחה כלם על מרע"ה איה המעלם בים בתפלתו איה השם בקרבו את רוח קדשו מוליכם בתהומות וכו' וכי משה תלה בזכות אבות כי רבה היא ונח לא היה לו זכות אבות וענין המאמ' מבואר בעצמו. ויאמר עד כמה חייב האדם שיש בידו למחות ואינו מוחה עד שיכוהו כמ"ש בשבט יכו על הלחי ואם אינם מקבלים ממנו את נפשו הציל שנאמ' ואתה כי הזהרת רשע וכו' אתה את נפשך הצלת ואם לא הזהיר הוא נתפס.

דף סח.

רבי יוסי הוה שכיח קמיה דר"ש יומא חד. אמ' ליה מאי חמא קב"ה וכו' אמ' אם אדם חטא בהמה מה חטאה והוא עד"א ואלה הצאן מה עשו. והנה השאלה הזאת הנך רואה שהיה יכול להשיב מה שהשיב לר' יצחק ששאל לו ואמ' אי בני נשא חטאן ארעא במה חטאת. או במה אתחבלת וא"ל עיקרא דארעא בני נשא אינון וכן היה יכול להשיב לר' יוסי כי עיקר הבריאה מחיות ובהמות ועופות היה האדם ובהפסד האדם שהוא

העיקר ראוי שיפסד הטפל לו. ואמנם לא השיב כך אבל אמ' כלהו מחבלי ארחיהו אמנם זאת התשובה מיוסדת על הקדמה זו אשר אומ' לך והוא כי נמצא מחלוקת בין בעלי המחקר על דבר זה והוא כי אחרי שנתבאר היות פעולות האל ית' כלם בתכלית השלימות כמו שאמ' במעשה בראשית וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד האם כל נמצא ונמצא מהנמצאי' אשר נבראו הן עופות וחיות ובהמו' וזולתם מהנמצאי' מכוון אל עצמו אין לאחר זולתו צורך בבריאתו או אם יש להם סבה אחרת בעבורה נבראו והוא העיקר והכל טפלה לו. יש מי שחשב שכל נמצא ונמצא נברא תכלי' לעצמו ולא לזולתו וחושב כי אין יתרון לאדם במציאותו לסוס ולעגור ולעוף ולחית השדה ובהמו' יער אבל כל א' וא' נברא לתכליתו ושלימותו אין שום א' מכוון לתכלית זולתו וזה מחזק סברתו על א' מב' פנים או ג'. אמר כי ראינו כי כל מין ומין נמצא לו מהות ייחדוהו לו לא לזולתו ומי שנמצא לו מהות מכוון לעצמו הוא תכליתו וכל אשר יפעל הפעולות הנאותות לקיום אותו המהות אשר נתיחד לו הנה הוא שלימותו אשר בעבורו נמצא. שנית שאם היה תכליתו מכוון לזולתו בהפסד זולתו אשר מציאותו מכוון אליו היה הוא נפסד דרך משל שאם היה מציאו' הרסן להנהיג הסוס בהפסד הסוס יפסד רסנו ועד"ז כל מה שנמצא למציאות זולתו ואין הדבר כן. שלישית יאמר שאלו היה תכלית כל הנמצאי' בעבור האדם לא היה ראוי שימצ' בעולם נמצא שיזיקהו ואנחנו רואים כמה מיני מזיקי' מחיות ונחשי' ועקרבי' וצמחי האדמה בעלי ארס שמזיקין לו וא"כ לא נבראו בעבורו וזאת הסבר' מבוארת הביטול כפי התורה הקדושה כי כל פעל יי' למענהו להשכיר או להעניש בו את האדם כשיחט' כמו שברא ג"ע וברא גהינ' והכל קדם בידיעתו ית' ועכ"ז הניח זה על צד האיפשר בבחי' האדם. ויש מי שחושב כי כל הנמצאות השפלות אשר תחת גלגל הירח כלם נמצאו בעבור האדם אמנם הנמצאות העליונות גלגלים וכוכבים ומזלות יאמ' שהם רבי המעלה ויותר שלמים משלימות האדם ושלא יצוייר מציאות השלם בעבור הפחות ממנו במעלה ושלימות. וטענתו לזה אומ' כי כאשר נראה בנמצאות חסרון ושלימות בהדדגה והם עולים מעלה מעלה עד הגבול אשר הוגבל להם ובהגיעם עד הגבול ההוא יעמודו והוא תכליתם כאלו תאמ' שאנחנו רואים כי החלק היותר חסר מכל צורה הוא ההיולי ואחריו הד' יסודות אשר קבלו צורה והם יותר שלמי המציאות ואחריהם המתכות הדוממים ואחריהם הצמחים ואחריהם הב"ח ואחרון אחרון חביב הוא החי המדבר ושם עמד הנה האדם הוא התכלית המכוון לכל הנמצאות השפלות ומה שיחזק טענה זו היות האדם אחרון במעשה בראשית וע"כ השליטו האל ית' על כל מה שקדם לו כמ"ש המשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת

רגליו. גם ענין המבול יוכיח כי כשגרם חטאם להביא עליהם הפסד כללי לא נשארו לא ב"ח ולא צמחי אדמה כי הכל נמחה וכבר משלו משל רז"ל מהגן שנטע המלך לשעשוע בנו וכשחטא בנו והמיתו התחייב אז לעקור כל נטיעות הגן. אמנם יסבור זה בכל מה שתחת גלגל הירח אבל במציאות הגלגלים וכל נמצאי מעלה יאמ' כי מציאותם מכוון לעצמם ביען הם נצחיים תמידיים ולא ימצא הנכבד בעבור הנקלה וזו היא סברת הרמב"ם ז"ל בספרו הידוע פ' י"ג מחלק ג' אמ' ז"ל אל תטעה בנפשך ותחשוב שהגלגלים והמלאכים נבראו בעבורנו הנה כבר נתבאר לו מדרגתינו הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו ובחון בעצמך ובעוצם הגלגלים והכוכבים והשכלים הנפרדים ואז יתבאר לך האמת ותדע שהאדם הוא יותר שלם ונכבד מכל מה שיהיה מזה החומר לא זולת זה. וכשתעריך מציאותו למציאות הגלגלים כ"ש למציאות השכלים הנפרדים יהיה פחות מאד מאד אמ' הן בעבדיו לא יאמין וכו' אף שוכני בתי חומר וכו'. וכתב עוד למעלה מזה אל יטעך באמרו בככבים להאיר על הארץ וכו' ותחשוב כי ענינו אינו רק להגיד טבעם ר"ל שהם מאירים ומנהיגים כאמרו באדם ורדו בדגת הים שאין ענינו שנברא לכך רק להגיד טבעו אשר המשילו האל ית' עליהם והביא משל לזה שזה כמו שיחשוב א' מבני המדינה שתכלית המלך לשמור ביתו בלילה מן הגנבים וזה אמת מצד א' שאחר שנשמר ביתו והגיע אליו זה התועלת מפני המלך יחשוב כי תכלית המלך לשמור בית האיש הזה ואין הדבר כן כן אומרו להאיר על הארץ הרצון בו שמלבד שתכלית מציאותם היה ברצון אלהי יתברך ויתעלה גם יגיע לנו תועלת אחר שהם מאירים על הארץ וכבר תפסו על הסברא הזאת רבים ונכבדים ושלמים לא אאריך בהביא דבריהם זולת דברי החכם המקובל הר' יוסף גי"קטיליא כי בלא ספק הוא יניח לנו מרגזנו ומעצבון לבבנו בהודיע אותנו תכלית כוונת בריאת האדם וע"כ ראיתי להביא לפניך מה שכתב בספ' גנת אגוז ואין דעתי להאריך האמנה כי בראותי את נטיעותיו ואת ילדיו תולדות נ"ח ומנוח ומרגוע לנפש כל משתוקק לחזות בנועם יי' ולבקר בהיכלו אמרתי אזכרנו ואדבר עוד בשמו ולהביא לשונו כי טוב הוא. אמר דע לך אחי ישמרך האל כי זו האומה היחידה תמצאה מכוונת כנגד צורת העולם בהיות העולם מכוון כנגד מעלתה ואמנם כי בהיותנו רואים כמה מעלות טובות למעלה מכל מעלות השפלים לא נוכל לומר כי העליונים נבראו בעבור השפלים כי אינו דין שימצא הגדול במעלה בעבור שפל המעלה. אמנם תדע לך כי הנצחון הגדול המנצח כל אלה הטענות ואלה הענינים הוא בהיות תורתנו הקדושה נתונה לישראל אשר בה יעלו מעלה מעלה ממעלת העליונים וישיגו השגות גדולות יותר מן השכלים כי אנו יכולים להשיג ולעשות ברשותנו המסורה

בידינו מה שאין כן בשכלים העליונים כי אין יכולת בידם לעשות שום דבר כי אם במאמ' וכמ"ש הנה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע וא"כ יש לתחתונים יתרון גדול על העליונים בהיותם מתגברים על העליונים בכח התורה האלהית העליונה המסורה בידם כי בה יעלו למעלה ממעלתם וקיום התחתונים אע"פ שהם בשפל המקומות גורם לקיום מעלת העליונים בהיות התורה מסורה בידם כאמרו אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי הרי כי חקות שמים וארץ תלויים בברית שבינו יתברך ובין ישראל ואעפ"י שהם בעולם התחתון ומדרך זה יכולים אנו לומ' כי יש להם לישראל יתרון על כל הנבראים כלם ואע"פ שיש עליונים עליהם כיון שהכלי הגורם לקיום העליונים שהיא התורה מסורה בידם ולפי דרך זה יכולים אנו לומ' כי הגלגלים וצבאותיהם בעבור יש' נבראו וזה עיקר גדול ויסוד נכבד בהיות יש' יכולים לעלות למעלה מהגלגלים והשכלים בכח שמירת התורה וכ"ש על שאר צבאות השמים וזהו מ"ש בגמר' ברכות דל"ב י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו ל' חיל ועל כל חיל וחיל ל' לגי"ון וכו' וכלן לא בראתי אלא בשבילך וכו' כל זה בהיות התורה מסורה ביד יש' שהיא מושכת אותם להעלותם למעלה מכל המעלות אל בית נכותה. ומזולת זה לא נוכל לומר שהעליונים בעבור התחתונים כי אין מן הדין להיות הנכבדים בעבור הנקלים וזה הדרך יחזיקו בה הפלוסופים משומם מעלת האדם למטה מג' עולמות. ודעתם בזה אצל המעלות כמדומה לי נכונה. אמנם מה שאנו אומרים שכל הנבראים נמצאים בעבור יש' זהו אמת בהיות ישדאל מקבלים התודה שבה יעלו למעלה מכלם ובזה ראיתי לקצת הפלוסופים שאינם מודים בזה וכך היה להם לעשות כי הם על עצמם אומרים שלא נמסרה להם תורה ודבר זה ידוע כי בעבורם לא נברא העולם. ואמנם צריכים אנו להרחי' הנה הדברים בראותנו כמה חכמים מחכמי תורתנו נמשכים אחר זה הדעת אשר בה יחזיקו הפילוסופים וגוזרים שא"א לו לאדם להיות נכבד ממלאך וגלגל ואם הפלוסופים אומרים כך ראוי הוא להם לאמרו מפאת התולדת אמנם כפי תורתנו אין מעלתנו תלויה בתולדת כי אם בדרך השגתו יתברך כי התולדות וכח המזלות בטלות אצלנו בהיות הנסים והנפלאות נועלים דלת בפניהם וראוים אנו להחזיק בזאת הפנה ולגזור שהאדם השלם בשלימות השגתו יותר נכבד מן המלאך. והנה ראינו את המאור הגדול הרמב"ם ז"ל מחזיק ומתחזק להורות וללמד שאין האדם נכבד מהגלגלים וכ"ש מהמלאכים והכל אמת מדרך התולדת אמנם תורתנו מנצחת ומבטלת התולדת ומשימה העלוי והכבוד באמתת ההשגה ואנחנו הוצרכנו לכל זה בראותינו הרב הגדול מחזיק בספר המורה כי בהיות האדם מעריך מציאות החומר אצל הגלגלים ירגיש בחסרונו

וכ"ש בהיותו נערך אצל המלאכים וכו' ואני תמיה עליו בהיות טוען טענה זו והלא כלנו שוים ומוסכמים בהיות חומר האדם בתכלית השפל ושאין הכוונה בו זולתי בנפש האדם העליונה השכלית הזכה הנגזרת מהמקור העליון הנשלחת מאתו יתברך להדריך חומר הגוף בדרך ישר' ומה יאמ' הרב בהיות נפש הצדיק הצרוף במצרף השכל מזוקק שבעתים נערכת אצל חומר הגלגלים ואע"פ שחומר הגלגלים זך ובהיר דבר ברור הוא שאין מעלת חומר הגלגלים כמעלת הנפש השכלית אשר באדם מאחר שזה חומר וזה שכל ואפי' יהיה החומר בתכלית העלוי ואשר העריך בחומר האדם הי"ל להעריך בנפש אשר הכוונה ואליה תשוקתם. ולפי זה קשה עלינו מאמ' הרב ז"ל וצריך עיון. ואם יאמ' אומ' הרי הגלגלים בעלי נפש משיגים יותר מהשגת האדם ומאחר שחומר הגלגלים נכבד מחומר האדם כ"ש נפש הגלגלים שתהיה נכבדת מנפש האדם. ידע האומ' זה כי אמרנו שהגלגלים הם בעלי נפש אין הכוונה שנפשם נבדלת מהם כמו שנפש האדם נבדלת ממנו. אמנם בהיותם יסודות פשוטים מבלי הרכבת חומר בחומר וכלם חיים נאמ' בהם שהם בעלי נפש מצד היותם יסודות חיים וכל משכיל יבין כי ענין גדול הוא עכ"ל ואם האריך ומכפיל הדברים זו היא כוונתו והשלים כוונתו ואמ' התבונן כי לא לחנם אמ' יתברך והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ולשון קדושה ר"ל פרישות התבונן כי בהיות ישראל מופרשים מדרכי החומר משולים לו יתברך ואם הם משולים לו ק"ו לשאר כל הנמצאים בין מלאכים בין גלגלים עכ"ל. הנה נתבאר לנו מעלת האדם בהגיעו להשלים כוונת הבריאה כי הוא עולה בי"ת א"ל ושם ימצאנו. וראיתי להביא לפניך מאמ' א' בבראשית רבה על פסוק שלחני כי עלה השחר ממנו יתבאר מעלת האדם בהיותו שלם זה תוארו ר"מ ור' יהודה ור"ש. רמ"א מי גדול השומר או הנשמר ממה דכתי' כי מלאכיו יצוה לך הוי הנשמר גדול מהשומר. ר' יהודה אומ' מי גדול הנישא או הנושא ממה דכתי' על כפים ישאונך הוי הנישא גדול מהנושא. רש"א מי גדול השולח או המשתלח ממה דכתי' ויאמר שלחני כי עלה השחר הוי השולח גדול מהמשתלח. הנה אלה השלשת החכמים ע"ה מסכימים כי מעלת הצדיק גדול ממעלת המלאך וכל א' נשא משלו מסכים אל הכוונה הזאת אלא שחולקים בדבר המשל אשר נשא הראשו ן והשני ור"ש נשא משל יותר מתישב אל הכוונה וזה כי ר"מ הביא ראיה מהשומר והנשמור כי השומר הוא המלאך והנשמר הוא האדם ואמ' כי מדכתי' כי מלאכיו יצוה לך הוי הנשמר גדול ור' יהודה חולק על ענין המשל שאינו מתישב כפי הכוונה שהרי יתכן שהשומר יהיה גדול כי הנה המלך מצד שבני מדינתו נשמרים בעבורו הנה בבחינת זה לא נאמ' כי הם גדולים ממנו ולכן נשא משלו בנישא ונושא כי הנשוא אשר על כתף

יסבלהו הנושא הנה הוא גדול ממנו. ור"ש אמ' כי גם זה המשל אינו מתישב כפי הכוונה שהרי יתכן שהנושא יהיה גדול מן הנשוא לפי שהנושא כחו גדול מהנשוא ועד"ז נאמ' כי הב"ה סובל ונושא את עולמו לא מפני זה נאמ' כי עולמו גרול ממנו ח"ו ולכן נשא משלו בשולח ומשתלח כי זה הענין יורה על ההשתעבדות הקטן לגדול הנך רואה כי שלשת החכמים האלה מכוונים אל הענין עצמו כי מ"ש ר"מ במשל השומר ראה כי בתנועת הגלגלים היה הכוונה לשמור את דרך עץ החיים אל קיום העולם ובזה יתקיים האדם ור' יהודה אמ' כי יתכן שיהיה זה דומה לחושב שלא היה מציאות המלך כי אם לשמור את ביתו מן הגנבים ונשא משלו בנושא ונשוא כי כן הגלגלים נושאים העולם ולפי שידמה משלו בקצת למשל ר"מ הביא ר"ש משל מההשתלחות כמו שאמרנו הנה נתבאר כמה מעלות טובות לאדם השלם על כל הנמצאים כלם ויתבאר מזה ההפך האחר כי בהיות האדם חוטא כבר החטיא הכוונה בבריאתו ולא די שלא יקדא שלם אכל הוא פחות מכל הנבראים ואפי' מהבהמות והחיות הטורפות וכמו שכת' הרמב"ם ז"ל כי כל מי שלא הגיע אל השלמת הצורה האנושית לא יקרא איש אבל בהמה על צורת איש כי יש לו יכולת על מיני ההיזק וחדוש הרעות מה שאין לשאר בעלי חיים כי השכל והמחשבה אשר היו מוכנים להשגת השלימות ישתמש בהם לכל מיני התחבולות והוליד הנזקים ואם כן איפוא הוא פחות מהבהמה ועל זאת ההצעה שאל ר' יוסי לר"ש מאי חמא קב"ה לשיצאה כל חיות ברא ועופי שמיא עמהון דחייביא כי אם נאמ' בארץ שהיא כלי אל הנבראים כלם ותכלית בריאתם ומזולת המצאה לא ימצאו בני אדם ויחוייב א"כ שתהיה טפלה והם עיקר זה יתכן וטעמא דמסתבר הוא אמנם בבעלי חיים כי גם כי נאמ' כי האדם הוא השלם שבהם ושנבראו לצרכו לרדות בהם הנה יהיה זה בהשלים צורתו על התכלית שבעבורו נברא ועתה שהחטיא הכוונה בבריאתו הנה הוא פחות מהם והוא טפלה להם ביען כי הם שמרו את חוקם אשר בעבורו נבראו ולא עברו ברית ולא חלפו חק ומה ראה הב"ה להעבירם והיה איפשר להעמידם ולהחיותם באחד מאופני השמירה שלא ימותו וישארו בעולם עד בוא חליפת הדור הרע ההוא ואיבני נשא חטאן בעירי ועופי ושאר בריין במה חטו אם שמרו את חקם אשר בשבילו נבראו. והשיבו ר"ש כי האמת אתו בשאלה ההיא ושלא היה ראוי שיכלו בכלות דור שוח"ק (צ"ל צוחן ל' הבאשה) אם לא בשלא שמרו גם הם את תפקידם אשר התפקדו עליה והוא כי כשבראם הב"ה נבראו על כוונה שכל א' מהמינין ההם יזדווג עם מינהו וע"כ נאמ' בהם למינהו למינהו והנה אז בשעת המבול נמצא בהם מה שנמצא מההפסד והשחתה במין האדם דכלהו הוו מחבלן שבקו זייניהו ודבקו בזינא אחרא וזה כל פרי חטאתם. ולפי שיראה

מזה כי יתכן שהיה זה מחיוב מערכה או אי זו סבה אחרת חייבה זה להשחית דרכם אחרי שהבהמות והחיות שאין בהם בחירה ודעת כלל ואחר שהשחיתו הם את דרכם נאמ' כי מה שחייב זה להם הוא שחייב אל הדור ההוא להשחית דרכם ויהיה בזה איזה התנצלות לדור ההוא על חטאם לזה אמ' ת"ח אינון חייבי עלמא גרמו הכי לכל בריין לחבלא ארחייהו כלומ' הם למדום לכל הבריות להתערב מין בשאינו מינו וזה שהם היו עושים זה בידים להביא ולזווג מין בשאינו מינו לאכחשא עובדא דבראשית כמו שעשה ענה אשר מצא את הימים במדבר שהרביץ חמור על סוס נקבה וילדה פרד ואחר שהרגילום אחזו הם דרכם והיו מזדווגים לשאינן מינן וזה כל פרי חטאתם על אשר הפרו חק.

אמ' קב"ה אתון בעיתון לאכחשא עובדא דבראשית בהמציא מינין חוץ מדעתי אנא אשלים רעותא דלכון ומחיתי את כל היקום ודייקו זה ממה שאמ' כי השחית כל בשר ולא כתב כי השחית האדם את דרכו הגיד כי כל מה שנופל תחת סוג בשר השחית דרכו: **ויבא** נח ובניו ואשתו וכו' ר' חייא פתח אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו כמה אינון בני נשא אטימין לבא וסתימין עיינין שחושבין שכל מראות העין שוות וכשם שיסתר איש מרעהו בחדר או במערה או בבור ואינו רואהו כן העין של מעלה ולא משגיחין ולא ידעין ביקרא דמאריהון שהעולם מלא מכבודו ואין רקות בעולם שלא ימלאהו. ויביא משל נאות על זה ואמר למלכא דבנא פלטרין ועבד תחות ארעא טמירין פצירין תרגום גבים פצירין פצירין. אצעד (גי' אסחר) עליהו בגיסוי מענין וכל צעדיו יספור כלומר התנהל לאט לבא עליהם בחילו וכך דרכו יתברך שאינו בא פתאום על בני העולם להענישם כי הוא ארך אפים.

אמ' מלכא אנא עבדית לון ומקמאי אתון בעאן לאתטמרא הה"ר אם יסתר איש במסתרים אנא הוא דעבדית ודייק מלת במסתרים הבית בפת"ח כלומ' באותם המסתרים הידועים לי אשר אני עשיתם. ועבדית חשוכא כי המסתתר והנחבא יבקש לו מקום חשוך שלא יראוהו וכמ"ש והיה במחשך מעשיהם וחושבים שכשם שאין עיני האדם רואים בחשך כן עין של מעלה.

ת"ח כד בר נש חטי קמיה מאריה ואחשיך גרמיה שעושה בסתר במקום חשך.

עביד ביה דינא באתגליא נפרע ממנו בגלוי.

וכד בעי בר נש ואתדכי בפרהסייא גרמיה ואינו בוש מבני אדם שיתלוצצו עליו קב"ה בעא לאסתר' ליה דלא אתחזי ביום אף יי' והענין הוא כי העובר בסתר יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו והמטהר עצמו בגלוי הב"ה מסתירו מיום הדין זה כנגד זה וכן צריך

האדם דלא יתחזי קמי מחבלא דלא יסתכל ביה אבל ינהוג בו כבוד כאלו מתירא מפניו דהא כל אינון די יתחזון קמיה אית ליה רשו לחבלא אבל לא ליטול נשמה. והיינו דקאמ' ר"ש כל בר נש דעיניה בישא עינא דמחבלא שרייא עלוי וצריך להסתר ממנו שלא יסתכל בו בעל העין הרע לפי שיש בו כח אותו שנקרא ר"ע עי"ן בסוד אל תלחם את לחם ר"ע עי"ן וכן עולה מצר"ע סוד הנחש המצור"ע. ומה מאיש רע עין למטה בעי לאסתמרא וכו' מקמי מלאך המות שהוא שורש העין הרע עאכ"ו ובסוד השקלים ונתנו איש כפר נפשו יתבאר זה היטב ב"ה. ואסיר למקרב בהדיה יחזור לבעל עין הרע משום סכנה כי יש דברים שהם אסורים מפני הסכנה ורשב"י ע"ה יחשוב זו כאחר מהם וע"ד כתי' בבלעם נאם הגבר שתום העין כמו שאז"ל עינו נקודה ומוצאת לחוץ היתה וחור שלה נראה פתוח ולפי שלא אמ' שתום עינים למדנו שסומא בא' מעיניו היה ובפ' אלה פקודי אומ' ר' אלעזר שתום העין סתום העין כלא חד דחד עינא סתים תדיר וחיזו דעינוי לא הוה בארח מישר מומא הוה ביה בעינוי ואלה השני סימנים סימני טומאה הם הא' שלא היה פותח עין א' כדי שיתקבץ ארס הראיה אל העין השני ויצא בחזקה כחץ אל המטרה והשני כי העין שבו היה מביט היתה בעלת מום ועז"א בכאן דעינא בישא הוה ליה ובכל אתר דהוה מסתכל ביה משיך עליה רוח מחבלא ובג"כ הוה בעי לאסתכלא בעינא בישא בישראל אמ' שהוא היה מעורר עצמו אל שישלוט עינו הרע בישראל ואומ' נאום הגבר שתום העין כלומ' עורה עורה עיני הרע להרע לישראל שאם לא כן למה יתפאר שהוא עור עם אמרו נאם שומע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה מה ענין זה לזה אם לא שהיה מעורר עינו הרע בישראל באמרי פיו. מה כתי' וישא בלעם את עיניו דזקיף עינא חד ומאיך עינא חד יתכן שהיה כתו' אצלם קרי עיניו וכתי' עינו דומיא דוישא אהרן את ידיו ידו כתי' שהיה נושא הימין ומגבירו על השמאל ובלעם בהפך היה מגביה עינו העורי' להסתכל בהם בישראל וסותם הימני שלא להסתכל בו וכך ראיתי בספ' א' ממקובל א' שהיה כתוב בו כי הרוצה להנקם מאויבו שצריך לקום בבקר קודם שינץ החמה ועד שלא ירחץ פניו ועיניו יסתום עינו הימני ויפתח עינו השמאלי ויביט בו היטב ויכוין מחשבתו אל האלה הכתובה שם ואמ' שאין ספק שתפעל בו האלה ההיא וכבר נוסה והוא אמת. ודרשא זו דוישא בלעם את עיניו אי אפשר לישבה אלא א"כ שנאמ' שהיה כתוב אצלם קרי וכתי' ואין זה תימא שהרי מצינו בע"ז פ' אין מעמידין כששאל ר' ישמעאל את ר' עקיבא מפני מה אסרו גבינת הגוים והשיאו לדבר אחר וא"ל ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודיך או דודיך והושאלה שאלה זו לר' יצחק בר ששת והשיב שאיפשר שהיה מחלוקת בזה המלה בספריהם כמו שיש היום בהרבה מלות בין מערבאי ובין מדינחאי

ובין בן נפתלי ובן אשר וכמו שמצינו במס' סופר"י ארשב"ל ג' ספרים נמצאו בעזרה ספר מעון וספר זעטוטי וכו' כי בא' מצאו מעון אלהי קדם ובשנים מצאו מעונה וקיימו שנים ובטלו א'. ובא' מצאו וישלח אל זעטוטי בני ישראל ובשנים מצאו וישלח את נערי בני ישראל וקיימו ב' ובטלו א' ומזה הטעם היה טעות יואב בתמחה את זכר עמלק עב"ל והוא האמת בלא ספק שהרי מצינו חז"ל דורשים ביום כלות משה את המשכן כלת בתי' וכתו' בספר"י שלנו כלות מלא וכן ואשימם בראשיכם דרז"ל ואשמם בראשיכם וכתוב בספרים שלנו מלא בי"וד. ת"ח מה כתיב וירא את ישראל שוכן לשבטיו חמא דשכינתא חפיא עליהו ורביעא עליהו וכו' הרגיש מלת שוכן לשבטיו וכי שוכנים היו במדבר והרי נוסעים היו תמיד ממסע למסע ועוד שהי"לל שוכן בשבטיו כי הלמ"ד תורה על דמיון דבר אחר והבי"ת תורה על עצם הדבר. ועז"א דשכינתא חפיא עליהו מתתקנא בתריסר שבטין תחותה לדמיון שבטיו של ישראל והענין הוא להודיע כי היו ישראל נתקנים במלכות שד"י דוגמת י"ב הויות וי"ב אלכסונות ולא יכיל לשלטאה עליהו עיניה כי עינו הר"ע למטה ואיך ישלוט התחתון על העליון. ואיך ישלוט עין הרע של מטה על יעקב שלמעלה.

וע"ד קב"ה בעא לחפאה לנח לאסתרא מעינא יחזור לענין הנדון ויבא נח ובניו ואשתו וכו'. מפני מי המבול דמיין דחקין ליה כך דרז"ל אף נח מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס בתיבה עד שדחקוהו המים וזהו מפני מי המבול. א"ר יוסי חמא מלאך המות. כבר נזכר למעלה כי מלת מבול הרמז על מלאך המות ור' יוסי אומ' כי לא דחקוהו המים שא"כ ה"ילל ויבא נח ואשתו וכו' אל התיבה מפני המים ובאמרו מי המבול רמז למלאך המות שהיה בא כנגדו וכמ"ש למעלה דאע"ג דמייא הוו מחבלא אויל בגוויהו. ובג"כ עאל לתיבה וכו' אמאי תריסר ירחי לא פחות ולא יותר ויאמ' כי כך דינם של רשעים י"ב חדשים. ור' יהודה אמ' כי דינם של רשעים ששה במים וששה באש ובכאן לא מצינו רק כל י"ב במים והשיבו ר' יוסי בתרי דיני' דגהינם אתדנו כמ"ש ז"ל בתשלג בצלמון וכן בכאן במים צוננין ובמים רותחין בלא אש. ארבעים יום לקו כנגד מ' יום של יצירת הולד כמ"ש למעלה. וכל שאר זמנא אתמחון מעלמא לתשלום הי"ב חדשים כי הוצרך הזמן ההוא להתמחות בשרם. ווי לאינון חייביא דהא לא יקומון לאחייא בעלמא ולמיקם בדינא וכן כפ' חלק דוד המבול אין להם חלק לעה"ב ואין עומדין בדין שנאמ' לא ידון רוחי באדם לעולם ופי' רש"י לא דין ולא רוח שאין עומדין בדין ואין להם רוח לחיות עם הצדיקים שיש להם חלק. אמנם הכא הוכיח זה

ממה שנא' בהם וימחו כד"א שמם מחית לעולם ועד ואפי' למיקם בדינא לא יקומון וכבר כתבנו כי לשון מחוי ענינו שלא ישאר לו עוד זכר:

דף סח:

וישאו את התיבה ותרם מעל הארץ ר' אבא פתח רומה על השמים אלהים על כל הארץ כבודך ווי לון לחייביא וכו' ובחוביהון דחיין לה לשכינתא מארעא לפי שזה הכתו' נראה כמיותר שהרי כתי' בהדיא ויגברו המים מאד על הארץ ותלך התיבה על פני המים עכ"א כי הכתו' הזה בא להודיע כי בחובייהו דחיין לה לשכינתא מארעא כי התיבה רמז לשכינה כמ"ש.

וכד אסתלקת מעלמא הא לא אית מאן דישגח ודינא שלטא כן הוא הדין כשזה נופל זה קם.

וכד יתמחון חייבי עלמא ויסתלקון שכינתא אהדרת כי הם היו סבה להסתלקותה.

א"ל ר' יוסי הא ארעא דישראל דאתמחון חייביא דהוו בההוא זמנא בשנחר' הבית אמאי לא אהדרת כי הם היו סבה להסתלקות' א"ל בגין דלא אשתארו בה שאר זכאי עלמא כי הכל גלו ועל מי תשרה על העצים או על האבנים והראיה ע"ז דבכל אתרא דאזלו נחיתת ושויאת מדורהא עמהון ומה בארעא אוחרא נוכראה וכו' גלו למצרים גלו לבבל שכינה עמהם כ"ש וכו' יאמר כי א' מן הדברים הגורמים להסתלקות השכינה מן העולם הוא המשחית דרכו שאינו זוכה לראות פני שכינה ואינו נכנס בפלטרין של מלך ושע"ז נאמ' בדור המבול לשון וימחו דיתמחון מכלא ויאמ' לראיה לדבר תחיית המתים בההוא זמנא דזמין קב"ה לאחייא מתייא וכו' קב"ה יברא לון גופיהו דהא גרמא דישתאר וכו' הוא מ"ש רז"ל בפ' וינאץ השקד זה לוז בשדרה דרינוס שחיק טמי"א שאל לר' יהושע בן חנניא א"ל מהיכן הב"ה מניץ את האדם לעתיד לבא א"ל מלוז השדרה א"ל מנן את מודיע לי אייתי קומוי נתנו במים ולא נמחה בריחים ולא נטחן באש ולא נשרף נתנו על הסדן והכה עליו נחלק הסדן ונבקע הפטיש והלוז לא חסר והנה כפי הטבע קטני אמנה יאמרו כי זה רחוק שעצם מעצמות האדם לא ירקבהו רקב לפי שאינם מאמינים אלא מה שרואים במוחש והיה להם לנסות הדבר ואח"כ יכחישוהו ורז"ל כל דבריהם האמת והצדק והרוצה לכזב ינסה ולא למראה עיניו ישפוט כי כמה דברים יש בעולם שיכחישם השכל והנה אמת כי מי זה ואי זהו שישפוט שכלו שהאבן המגניטס ימשוך הברזל וכמו שכתב חכם א' ז"ל אין כח בשכל האדם להשיג אפי' בדברים המוחשים וכ"ש בדברים הנעלמים שהרי האבן המושכת הברזל והאבן המושכת השער והמושך הצפורן והמושכת התבן ואבן

הדייאמנט המשברת כל האבנים ונכנס בסדן ובפטיש ואינו נשבר והעופרת היותר רך שבמתכות ישברהו גם דבר מנוסה כי האש לא תחסיר מן הזהב הטהור שום דבר ואפי' בזמן רב ובהאכיל אותו לנעמית יחסר שיעור גדול בזמן מועט כל אלה הדברים וזולתם אין מספר לא יכילם שכל האדם אם לא שאמת אותו הנסיון ולפי שנלאו חכמי הטבע למצוא להם מבוא בדרך הטבע קראום סגולה בדבר ההוא עכ"ל והנה בנדון שלפנינו קראו ר' אבא לעצם ההוא הנקרא לוז בדברי רז"ל חמירא לעיסה שא"א שתחמיץ ותתפח כי אם בשאור שנותנין בה ועלה יבנה קב"ה כל גופא. ויאמ' כי כל אותם הקמים בחוצה לארץ לא יהיב לון קב"ה נשמתהון אלא בארעא דישראל כי יקומון בנפ"ש ורוח אמנם הנשמה השכלית לא יקנו אותה רק בא"י דכתי' בפתחי את קברותיכם והבאתי אתכם אל אדמתכם דיתגלגלון תחות ארעא ולבתר מה כתי' ונתתי רוחי בכם וחייתם ואין חיות אמתי רק בהשכלה כי זולת זה האדם כבהמות השדה כחיתו יער. בר אלין דאסתאבו וסאיבו ארעא הם דור המבול שלא יקומו בתחיה ואע"ג דקשו ואפליגו על דא קדמאי בסנהדרין פ' חלק נחלקו חז"ל יש אומרים אין להם חלק לעה"ב ועומדין בדין ויש אומרים לא חיין ולא נדונין שנאמ' לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח. אמנם סברת ר"ש הוא דודאי לית לון חולקא בעלמא דאתי דכתי' וימחו מן האר"ץ אבל יקומון בדין ועליהו נאמ' ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו' אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם.

דף סט.

וימח את כל היקום אשר על פני האדמה ר' אבא אמ' את לאתכללא כל אינון שליטין דשלטין ממנן על ארעא. אמ' כי על סוד זה קראם היקום שהם קיימים ושולטים על התחתונים ועוד כי למה יצטרך לכתוב על פני האדמה והיה די לכתוב אשר על האדמה שהרי אמ' קודם זה כל אשר בארץ יגוע ולא אמ' כל אשר על פני הארץ והוא אמרו ודא הוא היקום אשר על פני האדמה הם השליטים שהם למעלה מפני האדמה ויביא ראיה מיפקוד יי' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה ואז"ל אין הב"ה נפרע מהאומה למטה עד שנפרע מאלהיה תחלה בסוד ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. ואיך מתעברן לתת ציור על איזה אופן יאמ' על צבא השמים שהם נפקדים ונעדרים מתפקידם אחרי שנתמנו על חוקם ולא יעבור ואמ' אעבר לון בנורא דדליק הה"ד כי יי' אלהיך אש אכלה הוא וכו' יאמ' כי בבחינה שהם משועבדים ונכנעים למאמ' יוצרם הנה הנם נבלעים כאשר יתבלע המאור הקטן מפני המאור הגדול והנה העטרת נקראת אש

אכלה שהוא בולעת הכל וכל הממשלות וממשלתם התחתונות נבלעות מתחתיה לפי שהיא אש אוכלת אש והוא אמרו היקום דעליהו מעבר באש ר"ל באש השכינה.
ואינון דיתבי תחותיהו החוסים בצלם במיא.
ובגין כך וימח את כל היקום וכו' אמ' כי לכך כפל הכתו' באמרו את כל היקום ואח"כ מאדם עד בהמה והלא כל היקום בכלל האדם והבהמה וכו' הם אלא שבא להודיעך שנפרע מהשליטים תחלה ואח"כ מהאדם והבהמה וכו' ועכ"א בכל חלק מהם וימח וי"מח את כל היקום ובתחתונים וימחו מן הארץ.
וישאר אך למעוטי דלא אשתארו בעלמא בר נח וכן פי' רש"י ז"ל וישאר אך נח לבד נח זהו פשוטו ולפי שאין משפט האך הזה כמשפט כל אכין הממעטים לפי שכבר נאמ' וימח את כל היקום מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים ופשיטא שלא נשאר אלא נח ואשר עמו בתיבה וא"כ אך נח למעוטי מאי אתא לזה אמ' ר' יוסי חגיר הוה דאכיש ליה אריה והא אוקמוה כלומ' כבר דרשו זה רז"ל הוא שאמרו בתנחומא א"ר יוחנן בשם ר' אלעזר בר יוסי הגלילי פעם א' שהיה נח לזון את הארי הכישו הארי ויצא צולע הה"ד וישאר אך נח אך שלא היה שלם ולא היה כשר להקריב קרבן והקריב שם בנו תחתיו נמצא כי מיעוט האך היה בעצמו של נח.
ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה וכו' ר' חייא פתח ערום ראה נסתר האי קרא אתמר על נח דעאל לתיבותא ואסתתר בה הוא הדבר אשר כבר דרשוהו בבא אתה וכל ביתך אל התיבה אלא שהביאו הכתוב הזה מדברי שע"ה לומ' שאל זה כיון במשליו להודיע כמה צריך אדם להתרחק ולהסתר ביום חרון אף יי' ממדת הדין כשהיא נמתחת במקום אחד מהמקומות ולפי דרכו אמר כי נח לא נסתתר עד שראה שדחקוהו המים שאם לא ראה זה במוחש לא היה נכנה לתיבה וזהו ערום ראה כלומ' עד שראה לא האמין וראה למלאך המות שהיה בא בתוך המים בשם רע"ה בסוד לא תאונה אליך רע"ה ודא הוא מפני המבול כמו שקדם בהנני מביא את המבו"ל את לאסגאה מלאך המות.
ר' יוסי אמ' ערום ראה ויסתר כתי' אמ' כי יש כתוב אחר קודם לזה שדרש ר' חייא והוא כתוב ויסתר וזה יורה על מה דאתמ' יותר מזה שדרש ר' חייא לפי שהוא יורה על אזהרה לעתיד ופי' ערום חכם שראה רעה שהתחילה לבא יסתר מיד ע"ד חבי כמעט רגע עד יעבר ועם וכבר אמ' רשב"י ע"ה שצריך לצאת מהמקום ההוא שזה הוא ההחבאה האמתית בגין דכיון דאתיהיב ליה רשו יש לו למשחית ולא ליטול נשמה וכבר ידעת כי מי שנאסר במאסר המלך אומרים לו הבא זכות ותפטר ואמ' שאין לו רשות לחבל אלא לעוברים לפניו באתגליא כי אין לו כח אלא בנגלה ולא בדבר נסתר ובכתוב ונתנו איש

כופר נפשו יתבאר סוד זה בע"ה ואמ' שזהו שאמ' הכתוב ופתאים עברו ונענשו כלומ' אינם חוששים לחלוק לו כבוד ועוברים לפניו בגלוי ומיד נענשים.
ד"א ערום ראה רעה ונסתר. זה הכתו' עצמו קרי וכתי' ויסתר וקרי נסתר ועתה דורש אותו כפי הקרי על נח ועל בני דורו שקראם פתאים שלא שתו לבם גם לזאת אעפ"י שהיה מתרה בהם נח.
כיון דאסתתר ואשתהי תמן כל ההוא זמנא עד עבור זעם ומשפטן של רשעים י"ב חדש לבתר ויזכור אלהים את נח. אר"ש ויזכור אלהים את נח ת"ח בשעתא דדינא אתעביד לא כתיב ביה זכירה. דע כי כל מקום שתמצא פקידה הוא לעטרת כאשר יבוא בפ' וייי פקד את שרה. ובכל מקום שתמצא זכירה היא למדת היסוד לפי שהוא סוף העולם הזכר ולפי שהוא זוכר בהשפעתו לעטרת נקרא זכרון. וכבר ידעת שהוא בא מן המוח והזכרון במוח הוא ולפי שהמקום הזה הוא מקום שבו נזכרים בל בני העולם וכפי הזכרון שנזכרים שם כך הדין נגמר תקנו לומר בר"ה זכרנו לחיים כי הוא אל חי ומלך חיים. וכשדוד היה משתוקק להתחבר במדה הזאת היה אומר מזמור לדוד להזכיר כדי לחבר מדתו עם מדת הזכרון לקבל מזונותיה ממנו ולזה אר"ש כי בשעתא דדינא אתעביד נסתלק מדת ה"זכרון מהשפיע במדת אלהים והיה הדין פועל בלי רחמים וע"כ לא נזכר בשעת הדין רק שם אלהים לחוד בלא זכי"רה כיון דאתעביד דינא וחמת המלך שככה ואתעברו חייבי עלמא כדין כתיב ביה זכירה כלומר נתחבר זכרון עם אלהי"ם שנתחבר בה הזכרון.
דהא דכד דינא שריא על עלמא אתחבריתא לא אשתכח אלא מדת הדין לבדה. ובג"כ כתיב הכא ויזכור אלהים את נ"ח דביה שריא ז"כור דכתיב איש צדיק כיון דאתעבר דינא ואשתכך רוגזא תב כלא לאתריה והרחמים שנסתלקו ישובו לעטרת כדי למזג ולכפות הדין כאשר היה בתחלה ואל זה הענין יביא הכתוב הזה אתה מושל בגאות הים כשוא גליו אתה תשבחם ואמר בשעתא דימא קפיץ בגלוי. ותהומי סלקי הנה יביא דמיון מהים המורגש אצלנו אשר ראינו כי לפעמים הומים גליו ויתגעשו והשקט לא יוכלו כי מימי התהום עולים ויורדים וגועשים לכסות הארץ ואחר הרעש רוח יי' תניחם בשובה ונחת וזה הענין לא נודע לבני האדם בשלוח יי' את רוחו הנה הוא הנקרא חוט של חסד ומושך גלי הים אליו ומשקיט זעפו של ים ואין יודע ואין מבין איך ומה ולמה היה הים זועף ומה הוא אשר השקיטו ברגע קטון שזה הוא מן הפלאים הגדולים ולא כמו שחשבו רבים כי אין סער בים אם לא ברוח ובנוח הרוח ינוחו גליו שהרי כמה פעמים יהיה סער בים בלא רוח מצויה בעת תוספת המים העולים מן התהומות והוא שנאמר במצרים תהומו' יכסיומו כי חזרו מימי התהומו' עליהם וגברו המים מאד מאד בזולת רוח מצויה ונורא

תהלות עושה פלא הוא היודע והעושה ואין איש שם על לב שהרי כפי הטבע לא היה איפשרות ליונה הנביא לחיות כרגע קטן במעי הדגה כי מהיכן ינשם והוא מן הנמנעו' כפי הטבע שיבלע ב"ח לב"ח אחר וחי בבואו מיד במעי העליון נשמתו תאסף ממנו אם לא שהב"ה התקין לו במעי הדגה והזמין לו שם מאותו הרוח הנח הנקרא גאו"ת הי"ם המתפלש במים ההם אשר ממנו חיים כל דגי הים ומנשמים בתוך המים מה שאי איפשר זה להבינו בדרך הטבע הנגלה הוא אשר העמיד ליונה הנביא נשמתו בו ולא מת הוא אשר רמזו רז"ל בפרקי רבי אליעזר ר' טרפון אומר ממונה היה אותו דג לבלוע את יונה משמת ימי בראשית שנאמר וימן יי' דג גדול לבלוע את יונה נכנס בפיו כאדם שהוא נכנס בבית הכנסת גדולה הכוונה שהמציא לו שם הב"ה מאותו הרוח הנקרא גאו"ת הי"ם שיתנשם בו וזה החוט הנכנס בים איש לא ידענו ולא יציירנו שיש באיפשרות הטבע ליכנס גשם בגשם ולא יורגש בבואו ובצאתו. הנה על הדמיון הזה המורגש אלינו בים התחתון הוא בים העליון כי זה לעומת זה עשה האלהים כי כשמדת הדין הקשה שולטת בה היא מליאה לה חמה עזה וגליה הם הבעלי דינין שלוחיה קופצים ורועשים איש ואיש בכלי חפצו ומשחיתו בידו לשחת בני העולם כאשר היה בזמן נח עד עת הגיע תור חוט של חסד הוא הברי"ת אשר כרת לו הב"ה לנח ב"זכרון טו"ב מלפניו. ואגב אורחיה גלה לנו סוד נכמס נפש היפה תאכלהו ועם לא יבין ילבט והוא כי נקרא אותו החוט המניח זעף היף גאו"ת הי"ם לפי שהוא סבה להשתוקקות הים לענות ולהתנאו' לקבל פרס כי מזולת זה לא תעלה למעלה וסוד זה כבר כתבנוהו בפ' ואד יעלה מן הארץ והשקה והוא שאמר בסוף הענין וההוא גאות' הוא חד חוטא דסליק ליה לימא כי אין לה תשוקה מעצמה כלום אם לא בהראות לה הזכר פנים מאירים ואי לאו ההוא חוטא דמטי ליה מסטרא דימינא לא סלקא לעלמין וביאר עוד הענין באר היטב ואמר דכיון דההוא חוטא נחית לימא וימא אתאחיד ביה שניהם מלאים כדין אתערון גלגלוי הם אוכלוסיה ושאגן למטרף טרפא בסוד הכפירים שואגים לטרף ומ"ש מתערין הרמז שאין בהם המתנה כי רעבים המה לטרוף טרף ומזון בסוד הרצוא והשוב עד דקב"ה אתיב לון לאחורא כי בהגיעם אצל האור העצום ההוא שהם ניזונים ממנו שבים לאחוריהם בסוד בשתים יכסה פניו כי אינם סובלים כל א' וא' רק החק הראוי לו עליו לא יוסיף וממנו לא יגרע הה"ד בשוא גליו כלומר בהנשאם מעל הארץ ברב תשוקתם אתה תשבחם כמו תשברם ודומה לו משביח שאון ימים שאון גליהם כי הוא ישבר גאותם וישיבם אל מקומם אשר נתמנו עליו כי לולא זה היו שבים אל הנקודה שהיו בה בראשונה והבן זה מאד מאד. ד"א אתה תשבחם שבח ממש כלומר אתה הוא אשר תשבחם ושבח הוא להם בעלותם לראות את

פני האדון שאם לא כן מה שבח וגדולה להם. מכאן כל מאן דכסיף לאסתכלא ולמנדע אע"ג דלא יכיל למדבק שבחא איהו דיליה שהרי מלאכי מעלה שרפים ואופנים וחיות הקדש מתנשאים להשיג הכבוד וחוזרים ואומרים ברוך כבוד יי' ממקומו ודי להם שבח וגדולה בתשוקתם זו לבד כי ממנה ניזונים ואוכלים את חוקם ומכאן תשובה לסכלים המתחכמים וחכמת מה להם הפוערים פיהם נגד העוסקים בחכמת הקבלה האומרים עליהם כי קול דברים הם שומעים ותמונה אינם רואים אוי להם ולרוע מזלם על סכלותם והוללותם כי לא ירויחו מזה רק שהם מניאים את עם יי' מעלות להר קדשו שהרי גם מלאכי מעלה יגעים ואינם משיגים עצם הכבוד ומרב תשוקתם מתאמצים לעלות לפנים ממחיצתם והנם שוגים עד"א באהבתה תשגה תמיד ולא לשגגה יחשב להם אף שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם לא יחשב להם תשוקתם לשגגה רק לשבח וגדולה וכבוד כי התועה בדרך וכוונתו לבקש את בית המלך והוא מחזר חלילה לדעת איזה הדרך ישכון לצדקה תחשב לו ופרס מאת המלך יקבל על טורחו וזהו האמת ומה שאין בו ספק והדוברים עתק על העוסקים בספרי הקבלה בגאוה ובוז עתידין ליתן את הדין כי תאלמנה שפתיהם בזה ובבא כי יסכר פי דוברי שקר המתהללים באלילים מעשה ידי אדם במופתים המורגשים כפי הנגלה לסנוירי עיניהם ואת פועל יי' הרוחני לא יביטו כי הוא נשמה למורגש ודי להם סכלותם לעונש נפשם ונשוב אל ענינינו כי אמר מכאן כל מאן דכסיף לאסתכלא ולמנדע אע"ג דלא יכיל למדבק די לו תשוקתו לדבר כי שבחא איהו דיליה בבקשו את פני האדון כאשר הם מבקשים ואינם משיגים. אמר רב יהודה נח כד הוה בתיבה דחיל הוה אמר כי אחר שנכנס בתיבה היה מתירא שלא יזכרנו וזה יורה על שהיה מקטני אמנה יותר ממה שהיה בראשונה ולא האמין עד אשר באו מים עד נפש ומה גם עתה שסגר השם בעדו והוא היה מתירא שלא יזכרנו עוד וכיון דאתעביד דינא ואתעברו חייבי עלמא זכר את דבר קדשו שא"ל והקימותי את בריתי אתך ובאת אל התיבה ואולי כי מפני שלא הבטיחו רק על ביאת התיבה ולא על יציאתו ממנה היה מתירא שלא יזכרנו. רבי אלעזר אומר ת"ח בשעתא דדינא שריא בעלמא לא ליבעי ליה לאינש דידכר שמיה. אמר כי לעולם אל יפרוש אדם מן הצבור לפי שאם יפרוש מהם מזכירין לו עונותיו ויבוא לו עונש או יסורין ויביא ראיה מהשונמית בויהי היום אזל שיום ר"ה היה ואמר לה אלישע היש לדבר לך אל המלך שהרמז אל המלך יי' צבאות ולא רצתה ואמרה בתוך עמי אנכי יושבת אמרה שלא תזכר רק בכלל ישראל ולא לבדה שמא ישגיחו במעשיה פרט פרט ויזכרו עונותיה ובהיותה נזכרת בתוך הכלל לא ישגיחו בפרטיה וכן בנח אחר שנכנס בתיבה לא נזכר שום דבור שיאמר לו הב"ה בהיותו בתוך

התיבה ולא שהתפלל הוא שם כמו שעשה יונה ממעי הדגה וזה לפחדו ממדת הדין שלא תשגיח בו וככלות דור צוחן כתיב ויזכור אלהים את נח כי אז נהפך מדת הדין למדת רחמים. ד"א ויזכור אלהים את נח כד"א ואזכור את בריתי פי' כי זכר את נח העליון סוד הברי"ת אשר הבטיחו לנח והקימותי את בריתי אתך ויהיה נ"ח הנזכר בכאן הברית העליון.

דף סט:

רבי יהודה הוה אזיל מקפוטקיא ללוד פגע וכו' יביא מעשה ומתוכו יבאר הנער ההוא הבא עמו סוד המזבח והקרבן ואמר כי כך היה המעשה כי פעם אחד היה הולך רבי חזקיה מקפוטקיא ללוד ותמיד הם ע"ה היו הולכים בחברה בדרך להיות עוסקים בתורה ובפעם הזה היה הולך יחידי ר' חזקיה ופגע בו רבי ייסא וא"ל תוהנא עלך דאת בלחודך דהא תנינן לא יפוק בר נש בלחודוי באורחא והוא חשב כי אמר זה לפי שיצא יחידי לבדו והשיב שהרי היה ממתין נער א' שיבוא אחריו וגם הוא לא הכיר בו שהיה בעל תורה ורבי ייסא השיבו כי אין כוונתו באמרו שיצא יחידי מצד החברה אמנם כוונתו כי גם שיצאו עמו עתה רבים עם הארץ יחידי הוא אחר שאין שם עם מי שידבר ד"ת דהא תנינן מאן דאזיל באורחא ולא עמיה מלי דאוריתא אסתכן בנפשיה גם כי ילכו עמו רבים מעמי הארץ לפי שהתורה היא המשמרת האדם לא בני אדם א"ל הכי הוא ודאי כי לא ידע כי הנער ההוא היה יודע בתורה כלום ושמח עתה שנקרה עמו רבי יסא.

אדהכי מטא ההוא רביא. אמר ליה רבי ייסא ברי ממאן אתר את רצה לבדקו אם מעיר סופרים הוא אולי ימצא תחת ידו איזה חידוש ששמע כי ואת היתה כוונתו בשאלו מאיזה עיר אתה כי מה לו ולעירו אם היה מעיר פלוני' זו או מעיר פלונית זו והשיבו כי מעיד לוד הוא ובזה הודיעו כי מעיר סופרי' הוא כי לוד ידועה היא שיש בה ת"ח כנודע מתוך ספורי הזוהר ומיד נתן טעם לביאתו עם רבי חזקיה לפי שהכיר ממנו שהוא ת"ח ולפי' הזמין עצמו לשרתו אולי ישמע מפיו דברי תורה וילמד ממנו וע"כ רצה ליצוק מים על ידיו וללכת עמו. וזאת היה הסבה שחזר ר' ייסא ואמר לו ברי ידעת באוריתא כי אחר שלא בא עמו לדרך משום שום תועלת שכר רק לשרתו הראה בעצמו שיש בו ריח תורה ורוצה הוא ללמוד ממנו.

א"ל ידענא דהא אבא אוליף לי בפרשת קרבנות הנך רואה כי הנער הזה לא ענין זה לבד היה יודע כפי מה שיראה מדבריו לפנים כי חכם היה בעל חכמה אמנם היתה כוונתו להודיעם כי גם כי ידברו הם בסתרי תורה שלא יחושו להשמר ממנו לפי שאין לדבר

סתרי תורה רק בפני מי שהוא בדוק להם והודיעם כי גם לו לבד כמוהם לשמוע ללמוד וללמד שהרי אביו בהיותו מלמד לאחיו הגדול ממנו בשנים בסוד הקרבנות שהוא סוד גדול מסודו' התורה לא היה נשמר ממנו כי היה יודע אביו כי גם הוא ראוי לזה.
א"ל רבי ייסא ברי אימא לי רצה לבודקו האם היתה תורת יי' בפיו תורת אנשים מלומדה או אם היה מבין מדעתו היטב מה שהיה אומר בפיו.
פתח ואמר ויבן נח מזבח ליי'. דא איהו מזבח דאקריב ביה אדם הא'. לא מרישא דקרא אוכח שהוא המזבח שקרב בו אדם הראשון שא"כ הי"ל ויבן נח המזבח ליי' דמשמע המזבח הידוע לאדם הראשון אלא מסיפא דקרא אוכח ואם לא פירשו והוא ויעל עולות במזבח שלא היה צריך לכתוב אלא ויעל עליו עולות ומדקאמר במזבח רמז למזבח הידוע לאדם הראשון שהיה הרוס ורפא אותו והסוד ידוע כי בחטא אדם הראשון נהרס מזבח של מעלה והוא חזר להעמידו בסוד פ"ר מקרי"ן מפריס שהעלה עליו ואח"כ נהרס בדור אנוש ובדור המבול ונח חזר ובנאו וחבר את האה"ל להיות א'.
נח אמאי קריב עולה דהא עולה לא סלקא אלא בגין הרהורא מתוך שאלות המאושר הזה הודיע ענינים רבים ונכבדים. ראשונה הודיע כי נח חשב שנכו לו זכיותיו בהצלתו ממימי המבול לא נעשה כן לאחד מבני דורו ומצא עצמו ערום מכל מצות וזכות ולכן רצה להתחיל לסגל מצות ודאה כי בנין המזבח העליון הוא דבר כולל ולכן התחיל בבנינו.
ועוד הודיע בשאילתו השנית אי ההוא מזבח הוה אמאי ויבן שהרי אדם הראשון בנאו אחר ששב בתשובה ומי הרסו ואמר חייבי עלמא גרמו דלא קיימא בדוכתיה כי גרשו הגבירה והכניסו השפחה במקומה וכאלו כב יכול נדחת ממקומה ולכן חזר נח ותקנה במקומה בסוד היחוד. עוד הודיע סוד למה נכתב עלת חסר ואמר כי הרמז לעטרת לבדה ואין לזרים אתה שהיא היא הראויה להתחבר במשפיע בה ולא זולתה ובזה תתגרש האמ"ה מבית שר"ה גבירתה. וכדי לבאר זה היטב הביא הכתוב עולה הוא אשה ריח ניחוח ליי' ונשא ונתן בו כדי לגלות הסוד ואמר לעולם עולה סלקא דכר כי הכוונה בקרבן העולה הוא לעולם הזכר ואי עולה סלקא דבר ולא סלקא נוקבא והכתוב יוכיח שנאמר בעולה זכר תמים יקריבנו אמאי כתיב אשה ואם בא הכתוב להודיע כי צריך אש להיות כלה כליל ידוע הוא דאש בעי לאשתכחא תמן מדכתי' ונתנו בני אהרן אש על המזבח יודע אני שצריך להביא אש מן ההדיוט אעפ"י שהיה יורד אש מן השמים וא"כ למה הוצרך לכתוב אשה והיה צריך לכתוב עולה לריח ניחח בלא אשה דממילא משמע.
והודיע כי באמרו עולה אשה רמז דאע"ג דעולה אקרי דכר ולאתריה אתקריב כלומר לעולם הזכר. נוקבא לא בעא לאתפרשא מניה במחשבת המקריב את עולת איש אמנם

צריך לחבר עולם הנקבה בעולם הזכר לאתחברא דא בדא כי זו היא הכוונה בקרבנות. ואע"ג דאשה לשום אישים כלומר אעפ"י שאמרו בספרי וכי יש אכילה ושתיה לפניו ת"ל לאישי לפי שהם מעלין לאישים ונראה מכאן כי האשה הנז' בכאן היה לאישים ולא המזבח הנה עכ"ז אינו סותר זה לזה כי המזב"ח ואשים דבר אחד הם. נח אצטריך ליה למקרב עולה עוד הודיע למה לא הקריב שלמים המורים על שלום בעולם בזכור אלהים אותו ואת כל החיה וכי' ואמר כי לו נאות להקריב עולה לפי שהעולה היא רמז למדתו מדת הצדי"ק דאיהו באתר דדכורא עבד ליה קב"ה לאתחבר ולאעלא בתיבה וכנגד מדתו הקריב להמשיך כחו אל התיבה וע"ד אקריב עולה ואח"כ הודיע מכח הכתוב עולה הוא אשה למה נקראת העטרת אשה ואמר אשה אש ה"א דאתחבר שמאלא בנוקבא כל נוקבא מסטרא דשמאלא קא אתיא דאתדבק דא בדא אש הגבו"רה בהא אחרונה בסוד שמאלו תחת לראשי ולכן נקראת אש"ה כלומר אש ה"א שהסוד בזה הוא קטירו דרחימו דאחיד בה שמאלא בראשונה כדי לעורר האה"בה אהבת הימין כי אש השמאל תעורר מימי הדרום וכבר קדם סוד זה פעמי' אחרים במה שעבר ובכן תקרא היא ג"כ עולה ובג"כ עולה אשה קטירו דדכר ונוקבא דא בדא.

דף ע.

וירח יי' את ריח הנחוח וכתיב אשה ריח ניחוח הכי שמענא עוד הודיע המאושר הזה סוד נכמס בתועל' הקטורת והעשן העולה מהמערכה שהיה מגיע לעולם העליון ממנו והוא שהיה בסגולת הריח ההוא לסלק חרוי אף יי' מישראל וקודם שיבא לבאר סוד זה יתן דמיון לדבר מצד המוחש והוא להודיע כי כשם שאין עשן בלא אש כי האש הוא סבת העשן שכן נרמז זה בכתוב והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יי' באש כן למעלה לא יעלה מהעטרת הנקראת הר סיני עשן שהוא רמז אל התשוקה להיות אח"כ לריח ניחח ולסלק הכעס מן העולם אם לא בשהקדים אש הגבורה לבא אליה ובכן תתעורר היא לעלות למעלה להמשיך הרחמי' וביאר הענין ואמר כי אש נפיק מלגאו ואיהו דק הרמז אל הגבורה ואחיד במלה אחרא לבר דלאו איהו דק הרי הוא אש המזבח המורגש ואתאחדן דא בדא כאשר השלהבת נאחזת בפתילה ונרגשת אז השלהבת שבזולת הפתילה לא תתאחז כלל וכדין תננא סלקא ובכן מכח אחיזתם זה בזה יולד העשן מאי טעמא בגין דאתאח' אשא במלה דרגיש כי דק בדק אינו נרגש. ונתן סימן לדבר ואמר חוטמא דנפקא ביה תננא מגו אשא. דע כי החרון והכעס באדם אינו מיוחס בשום אבר כי אם בחוטם כמו שיבוא באידרא אם יעזור האל בחיים ב"ה ולכן תמצא כי בדרך

טבע כן הוא כי הסם המות הממית בנגיעה יוציאוהו מדם נחירי האדם האדום אחר שמרעיבים אותו ימים במספר שורטים בחוטמו ומוציאים דם בכלי זכוכית ומרכיבי' אותו בדברים אחרים סמיים והעיקר הוא הדם היוצא מן החוטם וכבר סופר ממלך אחד שהיה כעסן ביותר והיה גוזר והורג בני אדם בפתע פתאם ולא מצאו לו תרופה למחלתו זאת רק בהקטיר לפניו סמים ממינים רבים והיה מיד נח רגזו ובהריחו בהם היה שב הכעס לרצון ובלא ספק כי לא המציא התחבולה הזאת רק חכם מחכמי ישראל שהיה יודע סוד הקטורת שכן נאמר בפירוש ישימו קטורה באפך והסוד הוא כשהיה הכעם יורד ממדת הגבורה להתפשט בעולם היה מתלכד בעטרת כדי שמשם תתפשט למטה והיה מסגולת הקטורת להעלות הכעס ההוא אל מקומו כאדם המריח בדבר הריח אשר מעלה רוחו אל מוחו בהריחו והנה בהעלות הכעס אל מקומו יעלה עוד לרצון בשובו אל המוח מקום הרחמים הגמורים והוא סוד ישימו קטורה באפך כדי שלא תתפשט למטה אבל תשוב אל מקום הרצון והוא אמרו בגין דאתהדר אשא לאתריה וחוטמא אתרגיש בההוא רוחא לגו לגו כלומר עד המו"ח העליון.

עד דאתאחיד כלא ותב לאתריה ואתקריב כלא לגו מחשבה ואתעביד רעותא חדא ואם עיני בשר לך ידעתי כי יקשה בעיניך דבר זה בתת דמיון מורגש למעלה ואם עיני ההשכלה לך ממנו תקח כי אין נעשה פתגם למטה שאין שורשו ועיקרו למעלה במושכל זה לעומ' זה כי אין לך עשב למטה שאין כחו למעלה והאריכות בזה מותר. וביאר הסוד היטב ואמר דהא תננא אתכניש ועייל וקמיט באשא כאשר אנחנו רואים במוחש בהיות עשן עולה מאי זה דבר סמוך למדורה גדולה של אש העשן ההוא נבלע במדורה ההיא ונעשה אש או מעשן פתילה שכבתה שתתאחז באש אחרת ותהיה דולקת ובכן עיילי תרוייהו לגו לגו והפנים נצהלים כלם נהירו דבוצינין נהירו דאנפין וכדי' כתיב וירח יי' את ריח הנחוח כמא דארח וכינש כלא לאתריה והיא סוד ותהלתי אחטם לך כמו שיבא במקומו ב"ה. אתא רבי יוסי ונשקיה כי הכיר כי אין הבדל בין הנער כפי שכלו ובין הזקן כפי שניו ואמר לו כל הדין טובא תחות ידך ולא ידענא אמר אהדרנא מן ארחא ואתחבר בהדך התבונן בענותנותו של רבי ייסא כי לא חשש לכבודו בשובו מן הדרך אשר בא ממנו לסבת נער קטן בשנים כדי ללמוד ממנו איזה חידוש והניח עסקו אשר אליו מגמתו ושב עמו.

אמר רבי חזקיה ארחא דא בהדי שכינתא נהך דקא מתתקנא קמן לפי שנתחברו שלשתן והוא ע"ד מ"ש במשנה עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם וכו' ומנין שאפילו ה' ומנין שאפילו ג' וכו' וכבר ידעת כי חשבון השלשה מיוחסים לעטרת בסוד

כוס של ברכ"ת המז"ון שצריך שלשה כנגד המשפיעים בה שהם ג' נצ"ח הו"ד י"סוד כמו שיבוא במקומו ב"ה אחיד בידא דההוא ינוקא ואזלו רבי חזקיה הוא שאחז בידו כי רבי ייסא נשקו ורבי חזקיה אחז ביד ימינו כי לסבתו בא הנער ההוא לשרתו ועתה הוא מכבדו ואומר לו אימא לן קרא חד מאינון דאמר לך אבוך

פתח ואמר ישקני מנשיקות פיהו על שנשקו ר' ייסא פתח בזה הכתוב כי נשיקת חכמים קצתם לקצתם היו על כוונה עליונה והנה המאושר הזה הודיע לנו מזה הכתוב כי כשם שהאף והחרון נתיחד בחוטם כמו שנז' כי על סוד זה נאמר בכל מקום שנז' לשון חרון סמוך לאף. כן הפה נתיחד אל הרצון ואל המנוחה ושניהם הדברים אנו רואים במוחש כי כשיכעס האדם יוציא עשן מנחיריו וכשהוא ברצון ואהבה עם זולת ינשקהו והנשיקות האלה המוזכרים להם הם התדבקות רוח ברוח כמו שיתבאר בפ' תרומה והוא סוד ישקני מנשיקות פיהו כי אין הנשיקה ההיא נשיקה של תפלות כי אם דיבוק עליון הוא שאמר דא הוא תיאובתא עלאה דנפקא רעותא מפומא בכח המחשבה. ולא נפיק מחוטמא כי כל אבר מיוחם לפעולתו.

דהא כד אתחבר פומא לנשקא נפיק אשא ברעותא כי מכח האש יבואו שניהם אש האהבה ואש הנקמה ע"ד מים רבים לא יכלו לכבות את האהבה ושלהביות האש הזה האבייי.

יוצא בנהירו דאנפין בחדוה דכלא באתדבקותא דנייחא.

ובג"כ כי טובים דודיך מיין מההוא יין דחדי ונהיר אנפין הוא סוד היין המשומר המשמח אלהים ואנשים לא היין המכעיס את שותהו יין חמר מלא מסך המחשיך אורו ודעתו של אדם. ועוד הודיע סוד היין אשר היו מנסכים ע"ג המזבח שהכוונה אל היין הזה המשמח לא אל המשכר השוגה שיעור' דמאן דשתי ליה חדי ועביד ליה נייחא וכבר ידעת כי רביעית ההין י"ח ביצים שהרי ההין הוא שנים עשר לוג והלוג ו' ביצים הרי שעולה ההין ע"ב ביצים והרביעית י"ח וכל המדות שהיו במקדש היו ע"ד הסוד והשיעור הזה הוא משמח והבן זה כי ח"י העולמים הוא המשמח ולא משכר ואל תשיבני ממה שכתב רש"י ז"ל והוא לרז"ל הסך נסך שכר לייי' יין המשכר כי לא על השיעור הזה שהוא משכר אמרו אלא פרט למביא יין מגתו שלא יביאנו לכתחלה אלא מהיין הגמור המשכר שהוא אחר עבור עליו מ' יום ובפירוש אמרו בפ' לולב וערבה הסך נסר שכר לייי' מאי משמע אמר רב פפא לשון שמחה לשון שביעה לשון שכרו' ואמר רב פפא שמע מינה כי שבע אניש חמרא מגרוניה שבע ופי' רש"י ז"ל ששותהו בלגימות גסות וגרון מלא ולא על ידי שתייה מרובה שמכניס הרבה יין במעיו על ידי לגימות דקות ואינן כאוכלין ששובע שלהם בא

במלוי הכרס. נראה שלשון שכר ענינו ענין שביעה ושמחה לא ענין שכרות המוציא את האדם מדעתו אלא שהשיעור הזה י"ח בצים משמח וביאר הענין בהדיא רבא ואמר האי צורבא מרבנן דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי כסא דברכתא כלומר בלגימה גסה דרך שביעה משום חיבת מצוה נתבאר א"כ מ"ש שיעורא דמאן דשתי ליה חדי ועביד נייחא דכתיב ונסכו רביעית ההין וכבר ידעת מדרך הסוד מי הוא שיעור היין י"ח הבא מהמשומר משש"ת ימי בראשית ומי הוא השותהו ושמח בו.

ובג"כ כי טובים דודיך מיין מההוא יין דאתער רחימותא ותיאובתא ולא מהיין המשכר מלא מסך החיצוני. וכלא כמא דלתתא אמר כי זה לעומת זה עשה האלהים ובהתעורר המעשה למטה על השיעור ההוא המכוון למעלה יתעוררו הרחמים והשפע והברכה מלמעלה למטה והביא ראיה מוחשית לדבר ואמר תרין שרגין דכבה חד מנייהו בתננא דסליק מההוא דלתתא אתדליק מההוא דלעילא כי העשן העולה מהכבוי ממשיך השלהבת מהדלוק העליון ואם אין מטבע האש לירד למטה יכריחהו העשן לירד חוץ מטבעו. אמר רבי חזקיה הכי הוא ודאי דעלמא עילאה תליא בתתאה ותתאה בעילאה כי זה בלא זה לא יצא שום דבר אל הפועל ואל הגלוי כי העולם העליון לא יגלה כחו כי אם על ידי העולם התחתון וכן עולם התחתון לא יעשה שום פועל כי אם מכח העליון שהם כדמיון הנפש עם הגוף שלא תראה כחה כי אם על ידו וכן הגוף לא יעשה שום דבר כי אם מכח הנפש ושניהם כאחד טובים ומן יומא דאתחריב בי מקדשא ברכאן לא אשתכחו שסבת הברכות שהיו שופעות היו מעשה העבודה בב"ה. א"ר ייסא ולא זו בלבד שנמנעו הברכות אבל נתרבו הקללות דהא יניקו דכלא שהוא הי"סוד הנקרא כ"ל נסתלק מהעטרת כב יכול ובא דרך הסדקים כי נשתברו כב יכול הצינורות ובא הכל ע"י ההוא סטרא ונפק לעלמא. וברכאן לא נפקי הכוונה בזה שאפילו הגשמים אינם באים מאוצר טוב וכמ"ש בבא בתרא אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא מיום שחרב ב"ה הלא הוגשמה רוח דרומית דכתיב ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו וכתיב צפון וימין אתה בראתם. ואמר רב רפרם בר פפא א"ר חסדא מיום שחרב ב"ה לא ירדו גשמים מאוצר טוב שנאמר יפתח יי' לך את אוצרו הטוב וכו' וסופיה דקרא לתת מטר ארצך בעתו. הנה גלה החכם הזה שני ענינים טובים ונכוחים הראשון כי טוב השמאל והוא הצפו"ן תלוי בימין הוא הדרו"ם כי ימין יי' עושה חיל ושניהם כאחד טובים וזהו אשר הוכיח מהראיה השנית באמרו וכתיב צפו"ן וי"מין אתה בראתם כלומר כי יבוא גבורת גשמים היורדים מהשמאל בסיוע הימין שהוא נכלל בו כדי שירדו מאוצר טוב בחסד וברחמים. והודיע כי מיום שחרב בית המקדש לא הוגשמה רוח דרומית

שהוא האוצר הטוב המעלה רביבים טובים וממזגת הדין והודיע בזה כי גם הגשמים היורדים היום אחר שחרב בית המקדש אין בהם בדכה שאינם באים מאוצר טוב כי אם במדת הדי"ן יחידי הוא שאמר רבי ייסא וברכאן לא נפקי כלומר עיקר הברכה שהוא מאוצר הימין וביאר הטעם עצמו שאמר רב חסדא מסופיה דקרא דכתיב לתת מטר ארצך ואמר מ"ט בגין דישראל לא שראן בארעא ולא פלחי פולחנא וביאר עוד סוד בהעלותך את הנרות אל מול פני המנו"רה העליונה ואמר דאצטריך לאדלקא בוצינין ולאשתכחא ברכאן מסייע ליה להוא רביא שהביא המשל מהתרין שרגין כי בהדליק הנרות למטה ימשיכו השמן הטוב מהמנורה העליונה וכב יכול כשבטלו למטה בטלו למעלה והוא אומרו ובג"כ לא משתכחי לעילא ותתא ועלמין לא קיימין בקיומייהו לא למעלה ולא למטה כי זה תלוי בזה כמו שנתבאר. א"ר חזקיה לא אוסיף עוד לקלל את האדמ' בעבור האדם מאי הוא נמשך הענין לדבר בקללה הנמצא' היום בעולם ורצה ר' חזקיה לדעת אם מהעת ההוא נמשכו הקללות בעולם מהו ענין ההוספה הנזכר בכתוב ומה יוסיף עוד ומה יתן על הקללות ההם עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף לא ישבותו שאם לא חטא אדם לא היה צריך לכל זה לא לזרוע ולא לקצור וכמ"ש רז"ל בפ' ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשומרה שמא תאמר יש מלאכה בג"ע לפתח ולשדד את האדמה והלא כל האילנות נצמחים מאליהם או שמא תאמר יש בו מלאכה להשקות את הגן והלא נהר יוצא מעדן להשקות את הגן אלא מהו לעבדה לשמרה לעסוק בד"ת ולשמור מצותיה שנאמר לשמור את דרך עץ החיים שנא' עץ חיים היא למחזיקי' בה ואחר שגורש מג"ע הוצרך לכל זה ומה עוד קללה יוסיף על זה. והשיבו רבי יסא שמענא מר"ש דאמר כל זמנא דאשא דלעילא וכו' אמר כי ר"ש ביאר מהו ענין ההוספה הנז' בכתוב והוא כי מדת הגבורה היא מדת הדין הקשה והעטרת היא מדת הדין הרפה וכשגורמים העונות תתוסף הדין הקשה עם הרפה ויתחזק הרפה בקושי הדין ומכלה את הכל שלא ימצאו שם רחמים להפר הכעס ולא ישוב עד כלותו הכל. וכד דינא דלתתא לא אוסיף לאתתקפא בדינא דלעילא יעשה דין ולא מושלם כי יש הפסק לכעס ההוא מצד הרחמים שבה המחלישים הדין וזהו לא אוסיף כלומר לא אוסיף על הרפה חוזק דין הקשה כדי שתדין ברחמים נמצא שביאר לו כי גם עוד היום תתוסף קללה על הקללה הראשונה הנהוגה בעולם מקור וחום וזולתו מהקללות הנהוגות בעולם. אמר ההוא ינוקא שמענא בגין דכתיב ארורה האדמה בעבורך וכו' אמר כי מיום שנתקללה האדמה ונתן רשות למשחית להשחית ולשלוט על הבריות הגיע שולטנותו בתוספת הדין לכלות כל בני העולם שכן מצינו שמתו כלם במבול והיה מן הדין החזק ההוא שלא יתישב עוד

העולם וזהו תוספתה של קללה והנה בהריח יי' את ריח הניחוח אתיהיב רשו לארעא לנפקא מתחת רשותו של נחש ומטומאתו ואמר כי זאת היתה כוונת וסוד הקרבנות כי יעלו לריח נחוח ליי' להפיק רצון לאנהרא אנפי אדעא. והשיבו רבי חזקיה כי היה זה תלוי עד שעמדו ישראל על הר סיני כי אז פסקה זוהמתו של נחש ור' יסא ביאר הענין מתחלתו ואמר כי התחלת החסרון והפגימה היה מיום תליית המאורות כי מאז ניתן רשות לנחש לשלוט אם לא ישמעו ויעבורו ומאז הוכן ונזדמן הנחש להעניש ולא ענש עד שחטא אדם שנתקללה האדמה בעבורו ומההוא יומא כלומר מיום שהקריב נח קרבן נפקת ארעא מההוא קללה אמנם לא מכל וכל שעדיין קיימא סיהרא בגרעונה ולא נתקן העולם במלכו' שרי בר בשעתא דקורבנא אשתכח בעלמא וישראל יתבין בארעהון כי שני אלה התנאים צריכין כי הקרבנות לא יתקרבו כי אם במקום אשר בחר יי' שנאמר ושם תעלה עולותיך ובכן נסתלקה הקללה מכל וכל. כשהשלימו דבריהם שאל רבי יסא להההוא ינוקא מה שמך שהכיר בדבריו שהיה מבין מדעתו ולא היתה מצות אנשים לומדה ורצה לברכו על דרך שמו המונח לו להניח עליו ברכת טוב וכשאמר ששמו אבא אמר אבא תהא בכלא בחכמה ובשנים שיאריך. קרא עליה ישמח אביך על שם אבא לשון על הלשון. אמר רבי חזקיה זמין קב"ה לאעברא רוח מסאבא כך היה דרכם לסיים בטובה ומבואר הוא.

דף ע:

ויברך אלהים את נח ואת בניו ר' אבא פתח ברכת יי' היא תעשיר. ברכת יי' דא שכינתא היא הבריכה העליונה שהיא מקבלת מייא הוא התפארת ולמה נקראת ברכה לפי שנתמנית על הברכות הבאות לעולם וממנה מהפשטות לכל חלק וחלק כפי הראוי לו. ת"ח מה כתי' כקדמיתא ויאמ' יי' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה כמא דאתמר דמארי דביתא יהיב ליה רשו למיעל בסוד האמור למעלה בבא אתה וכל ביתך אל התיבה הוסיף עוד ר' אבא ואמ' כי כן דרך העולם שצריך האורח ליטול רשות בצאתו מבעלת הבית מכאן אוליפנא מאריה דביתא מעייל ואתתא תפיק שנא' ויאמ' אלהים לנח צא מן התיבה הרשות בידה להוציא ולא להביא האורח הביתה כיון דנפק יהב מתנן לה כדי לחבבה על בעלה בראותו כי מצאה חן בעיני כל רואיה. ועוד הודיע כי המתנות שיתן לה שיהיו מידו לידה שאם יהיו על ידי בעלה לית לה רבותא בזה ויובן זה שיתן לה בפני בעלה כי בזה הוא מכבדה בפניו ומציל עצמו מחשד מ"ש רז"ל המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה אפי' קבל תורה מסיני כמרע"ה לא ינצל מש"ג ואם נותנין

לידה הנה תברכהו לפי שחבבהעל בעלה ושלשת הענינים האלה הוכיח מן הכתובים. הראשון ממה שאמ' צא אתה שהוא מאמר אלהי"ם כי כפי הנראה היה המאמר הזה ראוי לשם יי' שהוא רחמים כי כבר נסתלק הדין ולא אמ' אלא ויאמ' אלהי"ם שהרמז לבעלת הבי"ת. והשני שיהיו המתנות נתונים נתונים מידו לידה הוכיח מויבן נח מזבח ויעל עולות ב"מזבח במז"בח ממש ובזה חבבה על בעלה שנאמ' מיד וירח יי' את ריח הניחח. והשלישית כי היא ברכתהו בצאתו שנאמ' ויברך אלהים את נח. והסוד בשלשתם ידוע על הדרך אשר נתבאר למעלה בכתוב בא אתה וכל ביתך בסוד הנכנס לפרדס כי בצאתו בשלום מן הקדש היא תוציאהו לחוץ ומהשער ההוא יצא כדי שלא יהרס בנינו ותשוב נשמתו אל גופו ולא יקרה לו כאשר קרה לכן עזאי שהציץ ומת שנדבקה נשמתו במקום שחוצבה מרב התשוקה והדיבוק שהיה לו ונשאר בנינו התחתון הדום. ובכן בצאתו בשלום מן הקדש צריך לתת מנות ונבזבזן בהודאתיו ושבחיו ותחנונותיו כי מתוך זה תתחבב על בעלה ויוסיף עוד החתן מדיליה כי זה כחו של צדיק כי יש לאל ידו להמשיך מתוך מתנותיו ברכות שמים מעל ובמלאת ימי טהרה היא תברכהו מהפרס ההוא אשר קבלה מבעלה וזהו ברכת יי' וכו'. ולא יוסיף עצב עמה רזא דכתי' בעצבון תאכלנה עציבו ורגיזו בלא נהירו דאנפין אמ' כי ברכתה תהיה ברכת יי' מבלי שיתערב זר בברכה ההיא שהוא הנחש המעציב ורוגז על הארץ אבל היא לבדה ואין עמה אל נכר והוא שביאר ואמ' כד אתחשבא סיהרא וברכאן לא משתכחי בעצבון תאכלנה. וביאר כי העצבו"ן הוא סטרא אחרא דאמנע ברכאן מעלמא ובג"כ ולא יוסיף עצב עמה ואמ' כי זהו סוד מה שכתוב ולא אוסיף עוד לקלל שהרמז שלא יתוסף הנחש הנקרא עצב עם המדה להחשיך אורה אבל תאיר אל עבר פניה.

דף עא.

ומוראכם וחתכם מכאן ולהלאה. יהא לכון דיוקנין דבני נשא באר בכלל דבריו כי האדם נברא בצלם אלהים ובעוד. שהצלם ההוא נשלם באדם הנה יהיה מוראו ופחדו על הבריות כלם בהמות וחיות ועופות לפי שהוא דוגמא לאדם העליון אשר כל הפנים העליונים פני ארי"ה פני שו"ר פני נש"ר פונים ומשועבדים אל פני אדם בסוד ודמות פניהם פני אד"ם וכן האדם למטה כל הפנים התחתונים משועבדים ונכנעים אליו. והוא רודה בכלם כל שתה תחת רגליו. אמנם כשמשחת מאיש מראהו ותוארו מאד"ם נמשל כבהמות נדמה וכל ברואי מטה שולטים עליו כי סר צלו מעליו וכמ"ש ז"ל אין חיה רעה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה. ואמר כי הדור הרע ההוא דור המבול השחיתו

צלמם ברוע מעלליהם אמנם עתה שעולם חדש בא לכאן הבטיחם שיחזור להם הצל"ם ההוא ומתוך כך יהיה מוראכם יחתכם על כל חית הארץ כבראשונה בתחלת הבריאה שנאמ' להם ורדו בדגת הים וככל וכו'. ועוד יבאר כי סגולת מודעת היא בכל הארץ כי שומר תורה לא דע דבר רע ושצלמו לא תסור ממנו ולא תשתנה וכל רואיו יכירו כי הוא בצלם אלהים ויראו ממנו. ובהפך העובר על התורה יסור צלו מעליו ולא זו בלבד שלא ייראו ממנו אבל הוא ייירא מהם. ומ"ש וכל דגי הים בידכם נתנו ואפי' נוני ימא פי' שהדגים אינם בכלל הפנים ועכ"ז ימשול בהם.

ור' חייא אמ' בידכם נתנו מקדמת דנא ירצה שזאת הברכה לא נתחדשה עתה בהתחדש העולם אכל הוא הודעה כי ישוב הדבר כבראשונה וכמו שנאמ' בתחלת הבריאה ורדו בדגת הים וכו' כן יהיה עתה ולא שנתחדש זה עתה ונודע כי מלת נתנו בלשון עבר ולא אמ' בידכם אתן.

רבי חזקיה פתח לדוד משכיל אשרי נשוי פשע. האי קרא אוקמוה אמ' שכבר פירשוהו על פנים שונים לפי שהכתוב הזה קשה להבין שהרי כתי' מכסה פשעיו לא יצליח ואיך יאמ' אשרי וכו' כסוי חטאה ודרשו בו אשרי נשוי פשע שהוא גבוה מפשעו ולא פשעו גדול ממנו ועוד דרשו נשוי בשבלת מלשון שכחה דהוא מנשי חובן וסולח. ואמ' כי עיקר הכתוב הוא ברזא דחכמתא כאשר יבאר.

דהא תנינן בעשרה מיני זמר שבח דוד לקב"ה והם הנז' בספר תהלים בניצוח בניגון במזמור בשיר בתפלה בהודאה באשרי במשכיל בהללויה ברנה. וחד מניהו משכיל ולפי שהוא א' מהם יש בו סוד שמשכי"ל רומז למדת היסוד שהוא משכיל על דב"ר בסוד אשרי משכי"ל אל ד"ל.

ודוד אתקין גרמיה עד לא ישרה עלוי האי דרגא אמ' כי דוד ע"ה בטרם שתשרה המדה הזאת הנקרא משכיל על מדתו היה מעורר עצמו למדתו כדי שתחול על מדתו מדת משכיל. ואמ' כי פי' אשרי נשוי פשע בשעתא דקב"ה אתקיל חובין וזכוון דבני נשא ההוא תקלא דבסט' חובין מסתלקין וכו' זה דומה למה שאמרו רז"ל בכתוב ולך יי' חסד. ר' אלעזר ור' יוסי בן חנינא אמרי כף מאזנים מעויין הוא כאן עונות וכאן זכיות ומה הקב"ה עושה מטה כלפי חסד ר' יוסי אמ' מה הקב"ה עושה חוטף שטר א' מהעונו' מכף א' ומיד הזכיו' מכריעות שנאמ' ויט אליו חסד. רבנין אמרי מסייע לכף עונות ומעלהו למעלה ומיד הזכיות מכריעות שנא' נושא עון ועובר על פשע. הנך רואה בעיניך כי שלשת הסברות הללו כלם כוונתם להודיע כמה חבתו של הב"ה עם ישראל עד שיחסו לו ית' מיני הגניבה הנוהגת בין בני האדם במשקל על ג' פנים אם שיטה בידו אחת קובת

המאזנים אל מקום שלבו חפץ להכריע ואם שיחטוף בהחבא מהכף האחת כדי שיכריע האחרת. ואם שלא יחטוף שום דבר מהכף האחת רק שישים ידו א' מלמטה בכף האחת וישאנה כדי שיכריע האחרת וכל התחבולות הללו נמצאים בין בני אדם אלא שאחת אחת מהנה נרגשת יותר וכל א' מאלה החכמים יחוד חידה וימשול משל בזה כי ר' אלעזר אמ' שהב"ה מטה כלפי חסד אחר שהמשקל הוא מעויין שלא יכריע הלשון לכאן ולכאן מניח ידו על כף הזכיות ומטה ומכריע אותם למטה והביא ראיה מהכתוב מטה כלפי חסד. ולפי שמדת הדין תמאן דבר נגלה כזה. המשיל ר' יוסי הדבר לענין אחר בלחי מורגש כזה ואמ' שהוא חוטף שטר א' קודם שיבואו אל המשקל והמשקל יכריע אל הזכיות ולפי שעדיין הדבר מורגש ומדת הדין שטרותיה במספר הם ולא יבצר ממנה א' מהם ע"כ משלו רבנין הדבר על היותר אפשר שלא יורגש למדת הדין וזה כשיכוואו הזכיות והעונות כלם אל כפות המאזנים איש לא נעדר יתכן ההכרעה על אופן אחר בלתי מורגשת והוא שישאם בידו אחת המשקל וידו אחת מתחת ומכריע האחרת וזהו נושא עון כלומ' נושא כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות ואולי כי אל זה כוונו רז"ל באמרם וידי אדם מתחת כנפיהם ידו כתיב ידו של הב"ה פשוט"ה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה מפני מדת הדין וכבר ידעת מנהגם ע"ה בהמשיל משל לכמו אלו הענינים לתחבולות בני האדם והכל נדבר מצדנו והוא ית' מתהפך בתחבולותיו ממדת הדין למדת הרחמים אל כל אשר יחפוץ ויצוה על פני תבל ארצה מצד מעשיהם לא מצד עצמו ח"ו ח"ו והוא מ"ש ר' חזקיה בכאן בשעתא דקב"ה אתקיל חובין וזכוון דבני נשא ההוא תקלא דסטר חובין מסתלקין ואינון זכוון דאינון בתקלא אחרא מכריעין לתתא ודא הוא נשוי פשע וכאלו אמ' אשרי אדם ששוקלין מעשיו והב"ה מסייע לכף העונות להעלותו למעלה כדי שיכבדו הזכיות. וביאר א"כ מהו כסוי חטאה שעליו אמ' קרא ברזא דחכמתא אתמ' ואמ' בשעתא דדינא שריא בעלמא דיהא מחפייא דלא ישלוט עליה מחבלא ביאר כי זה מעשה האל ית' בנשוא כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות כדי שיהיה נכסה ממלאך המות הנקרא חטא"ה ובזה האופן יעלימנו ממנו כמו שעשה לנח דכסי ליה קב"ה מההוא חטא"ה דאמשיך עליה אדם ועל עלמא כיון דחטא"ה דא אמשיך על עלמא שאר בריין שלטאן לפי שסר צלם מעליהם.

ובג"כ כד נפק נח מתיבותא ברכיה וכו'. ושאל ואמ' אמאי בהני ברכאן לא אשתכחו נוקבי לפי שנמצא מחלוקת בין רז"ל בענין אם האיש מצוה בפריה ורביה ולא האשה אמרו ומלאו את הארץ וכבשוה האיש דרכו לכבוש ואין האשה דרכה לכבוש ואמרו אדרבה וכבשוה תרתי. משמע והשיבו וכבשה כתי' האיש כובש את אשתו שלא תצא

לשוק שאם הרבתה הרגל תבוא לידי קלקול שכן את מוצא בדינה בת יעקב. ואמרו עוד רב יוסף אמר מהכא אני אל שדי פרה ורבה ולא כתי' פרו ורבו. ר' יוחנן בן ברוקא אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלהים ובנדון שלפנינו רצה ר' חזקיה לדעת אם יש שום הכרעה מהכתובים הללו לענין זה ואמר שלא מצינו בזאת הברכה אשר בירך אלהים לנח רק לזכרים בלבד ולא נזכרו הנקבות והשיבו ר"ש שאין מכאן ראיה שהרי אמר ואתם כללא דדכורי ונוקבי בחדא ועוד שהרי ריבה הכתוב באת נח למסגי נוקבא דיליה ואת בניו למסגי נוקביהון. והכא יהיב לון קב"ה שבע פקודי אוריתא אמר שבפרשה זו נרמזים שבע מצות בני נח כשם שנרמזו בתחלת הבריאה בפ' ויצו יי' אלהים כמו שקדם וזה כי בכתוב אך בשר בנפשו הזהיר על אבר מן החי. ובכתוב ואך את דמכם הזהיר על שפיכות דמים ובכתוב ואתם פרו ורבו יזהיר על העריות פרו ורבו במותר לכם וככתוב ויאמר אלהים הזהיר על ע"ז לאפוקי אלהים אחדים ובכלל ברכת השם והדינין. כירק עשב ולא מן הגזל כמו שהירק והעשב צומח בלא גזל הרי ז' מצות בני נח נרמזים בכאן עד דקיימו ישראל בטורא דסיני וכו' שאז נצטוו ישראל על תרי"ג מצות כלם.

דף עא:

ויאמר אלהים לנח זאת אות הברית אשר אני נותן וכו' את קשתי נתתי בענן נתתי מקדמת דנא בענין סוד הויית הקשת הראות בו שלש גוונים חוור וסומק וירוק כבר כתבתי מה שיש בידי בתחלת פרשת בראשית ומשם תקחנו ובי"ת א"ל תמצאנו ואין אנחנו עתה רק בענין מציאותו אם נתחדש בימי המבול באמרו זאת אות הברית אשר אני נותן שיראה שענין מציאותו נתחדש אז או אם נתחדש מאז ביום הבריאה ורז"ל קבלו במשנה שהוא א' מעשרה דברים שנבראו בע"ש בין השמשות והביאו ראיה מאת קשתי נתתי בענן דמשמע כבר והנה הרב רמב"ן ז"ל ביאר שני הכתובים על נכון וז"ל המשמע מן האות הזה שלא היה קשת בענן ממעשה בראשית ועתה ברא יי' חדשה לעשות קשת בשמים ביום ענן. ואמרו בטעם האות הזה כי הקשת לא עשאו שיהיו רגליו למעלה שיראה כאלו מן השמים מורים בו וישלח חציו ויפיצם בו לארץ אבל עשאו בהפך מזה להורות שלא יורו בו מן השמים וכן דרך הנלחמים להפוך אותו כידם ככה כאשר יקראו לשלום למי שכנגדם ועוד שאין לקשת יתר לכונן עליו חצים. וכתב עוד ואנחנו על כרחנו נאמין לדברי היונים שמלהט השמש באויר הלח יהיה הקשת בתולדת כי בכלי מים לפני השמש יראה כמראה הקשת. וכאשר נסתכל עוד בלשון הכתוב נבין כן כי אמר את קשתי נתתי בענן מיום הבריאה ולא אמר אני נותן כאשר אמר זאת אות הברית אשר אני

נותן. ומלת קשתי תורה שהיתה לו הקשת תחלה ולפי זה נדרש הכתוב הקשת אשר נתתי בענן מיום הבריאה תהיה מן היום הזה והלאה לאות ברית ביני וביניכם שכל זמן שאראנה אזכור כי ברית שלום ביני וביניכם עכ"ל הנה ביאר כי זה שכתב אשר אני נותן הוא לעתיד כי יראנה לזכור ברית עולם. ומ"ש את קשתי נתתי ידבר בזמן מציאותה שהיה בימי הבריאה כמו שקבלו רז"ל והוא מ"ש בכאן את קשתי נתתי בענן מקדמת דנא. האמנם במה שאמר הרב ז"ל שאמרו בטעם האות הזה כי הקשת לא עשאו שיהיו רגליו למעלה שיראה כאילו מן השמים מורים בו. דע כי הענין הזה מהראות רגליו למטה הוא דבר טבעי ולא מפני זה נאמר שהוא הוראה שלא יורו בו מן השמים כדרך הנלחמים כי הדבר הטבעי לא ילקח ממנו הוראה לעתיד זולת על האופן אשר אומר אלין וקודם שאבאר זה צריך אתה לדעת כי טבע ניצוץ השמש לעשות עגולה סבובית כשמתלבש באויר העליון אשר למעלה מהעננים בקיטור הדק העולה מן הארץ הבלתי לח הרבה לקלותו יעלה מעלה מעלה שאלו היה לח הרבה לא יעלה לכבדותו ושם יתראה כדמות עגולה סבובי' בשלש גוונים דקים בלתי נצבעי' כ"כ כצבע הגווני' הנראים בקשת כאשר עינינו רואות כמה פעמים וסבת זה לפי שיש בחלק האויר העליון ההוא כמות רב בשטח התפשטותו לקבל סבוב כל הניצוץ עד שיראה עגוליו כאשר יקבל האויר העניני התחתון העגולה הנעשית בו מניצוץ הלבנה כי הלבנה קטנה מהשמש הרבה מאד ולכן יספיק האויר התחתון ההוא לקבל ניצוצה סביב מה שאין כן בניצוץ השמש כי אין כמות בחלק האויר העניני התחתון לקבלו כלו כי רב מאד מחנהו ולא יספיק הענן ההוא לקבל היקפו משלם ובכן יראה כמין קשת שני רגליו למטה שאם היה כמות בחלק האיד העניני לקבלו כלו היה נראה עגול לא צורת קשת בשני רגלים נמצא א"כ כי ניצוץ השמש יעשה שני צורות צורה עגוליית בחלק האויר העליון כי יכילהו כלו וצורת קשת בחלק האיד התחתון שלא יכילהו כלו והיה א"כ האות אשר נתן האל יתברך בינו ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ בהיות נראה בחלק התחתון הסמוך לארץ כי אז יתראה כדמות עגולה וזה לפי דעתי ירמוז הכתוב במה שחזר אח"כ וכתב והיה בעניני ענן על הארץ כלומר בחלק הסמוך אל הארץ ונראתה הקשת כלומר כי אז יתראה בדמות קשת בשני רגלים ולא בהראותו בחלק העליון וזה הוא אשר יהיה האות ביני וביניכם ואתה בני תן לבך אל הענין הזה ושמרהו כי לא יעשה יי' אלהים דבר בעתו בארץ אם לא לצרכו וכמש"ה כל פעל יי' למענהו וצוף דבש אמרי נועם.

ר"ש פתח וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא. הנה רשב"י ע"ה רצה לבאר סוד הקשת הנראה בענן לעינינו משרשו ולהודיע כי לא באו הגוונים

ההם הנראים לעינינו במקרה רק שיש להם שורש למעלה הוא אשר חייבתם להיות חיור וסומק וירוק קבועים בקשת הנר' אשר על כן הזהירו רז"ל מהסתכל בה אמרו כל המסתכל בקשת לא חס על כבוד קונו ורתוי לו שלא בא לעולם כאשר אבאר וקודם זה צריך אתה לדעת מאמרם ז"ל בב"ר את קשתי נתתי בענן את קשתי דבר שהוא מוקש לי ואמרו איפשר כן אלא קשין דפיריא וכוונתם בזה להודיענו סוד נעלם והוא כי כל העולמות העליוני' הם מלבוש זה לזה מעולם הספירות עד העולם השפל וכבר ביארו זה בספר הזוהר ואמרו וכלא מוחא לגו וכל עלמא בהאי גונא עילאה ותתאה מריש רזא דנהורא עילאה עד סופא דכל דרגין כולא איהו דא לגו מן דא ודא לגו מן דא עד דאשתכח דהאי קליפה להאי והאי קליפה להאי וכו' הנה ביארו לנו כי עצם האור העליון עשה כבוד לכבודו בברוא מחיצות זו ע"ג זו להעלים עוצם האור כי מתוך התעלמותו יכירוהו מה שלא היה איפשר להכירו ערום מבלי לבוש רק מצד מלבושיו שהם מכבדותיו ולפי שרבים מהמבקשים לראות יבואו לבלע את הקדש בדמותם המלבוש ללובש והכתוב צווח ואל מי תדמיוני ואשוה שאין לדמותו לשום מלבוש ממלבושיו שהעושה זה לא די שהוא אינו מכבדו אבל כב יכול מבזהו ורתוי לו שלא בא לעולם ועל זה אמרו ז"ל בפ' תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאוה ובוז על צדיקו של עולם שהוא מבזה כבודו שהכוונה בזה שהמדבר במעשה בראשית לא ימלט מתת בדבריו שום דמיון מהמורגש אל המושכל ומהמלבוש אל הלובש ויביא השומע לידי טעות ולא ימלט מחטוא בלשונו בדמות הצורה ליוצרה כי מזה הטעם עצמו משלו רז"ל הענין ואמרו בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין במקום הביבין ובמקו' האשפה ובמקום הסריות אינו פוגם כך כל מי שהוא בא לו לומר העולם הזה נברא מתוהו ובוהו אינו פוגם הסתכל בדבריהם האמת והצדק כמה הפליגו לחוד חידה ולמשול משל לתת הבדל בין עולם הנגלה המורגש לעולם האלהו' העליון באמרם שבנה פלטרין במקום הביבין והאשפה וסוד הפלטרין ידוע שבהם השכין המלך אורו ומאז שנעשו היכלות להיכלות והיכלות להיכלות ומחיצות למחיצות עד עולם הגלגלים ועולם השפל הנה התחתונים בערך העליונים כדמיון האשפה והביב ביען הם בעלי חומר נפסד ואם יבא הדורש לדרוש בענין מעשה בראשית לא ימלט מתת דמיון גשמי בדבר ויבוא השומע לידי טעות והריסה ועל כן תאלמנה שפתי שקר אשתתקן אתפרקן כי שקר כל אמרי פיו בתת דמיון בדבר וע"ד שאמר ר' עקיבא לתלמידיו כשתגיעו אצל אבני שיש אל תאמרו מים מים וכבר ביארנו טעמו משום דובר שקרים. וזהו מה שכוונו באמרם את קשתי נתתי בענן. דבר המוקש לי כלומר מלשון היקש ולפי שהדבר נמנע בעצמו מלדמותו יתעלה לשום דמיון והיקש

כמ"ש ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו חזרו ואמרו איפשר כן ח"ו אלא קשין דפירייא עשו מלת המוחש לי מענין קליפה שהכוונה שיהיה הדמיון כדמיון הקליפה אל פרי המוח שאין ביניהם שום דמיון והוא בנוי עליו וכן בדוגמא הזאת בגוונין הנראין בקשת שהם נשואים בחומר עב הענן ונראים צבועים צבע קבוע בצבע הבגדים וזולתם מהצבעים הנשואים בחומר ואולי יבא לחשוב כי סבתם גם כי כמוהם אין הדבר כן וזה קלון בשכינה שהיא הקש"ת העליונה קש"ת הברית ועל זה הטעם אמרו כל המסתכל בקשת עיניו כהות ואם הדבר כפשטו שיבוא לידי כהיית עינים בעונש הבטתו ג"כ רמזו כי באמת עיניו כהות שרואה צבע קבוע למראה עיניו ואינו כן ועיניו כהות מהשיג אמיתות הגוונים ההם ושורשם שאין להם גוון כלל כמ"ש קוטרא בגולמא נעיץ בעזקא לא חיור לא אוכם לא סומק לא ירוק לא גוון כלל ולפנים יאמר כי המסתכל בקשת יחזי קלנא בשכינתא ועל ענין זה אמרו בפ' וארא ואפול על פני א"ר יהושע ב"ל הרואה קשת בענן צריך ליפול על פניו ואע"ג דלייטי עליה במערבא דמחזי כמאן דסגיד לקשתא הנה כוונת רי"בל שלא להסתכל בו. ועל הקדמה זו אבוא לבאר המאמר והאל יכפר בעד השגיאה כי כל הנדבר בענינים אלה שגיאה הם כי מה זה אשר יוכל הלב והלשון לדבר זולת לדבר כפי הכח הנשוא בחומר. הנה רשב"י בא לבאר תיקון מרכבת המשנה שבו ידבר יחזקאל הע"ה על דמיון בדמות הנסתר לנגלה כי מטעם זה היו דבריו כענין דמיון שהוא מדמה ואומר תמיד כמראה כעין בדמות ואמר וממעל לרקיע אשר על ראשם וכו' הכתוב הזה מדבר בד' פרקי המרכבה שהם סוד הד' פנים כאשר יבאר ואמר כי ממעל אל הרקיע אשר על ראשי החיות כמראה אבן ספיר וכו' והנה הרקיע הזה הוא אשר עליו הזהירו רז"ל שלא להרהר עליו אמרו אמר רב אחא בר יעקב רקיע יש למעלה מהחיות שנאמר ודמות על ראשי החיה רקיע עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר שכן כתיב בבן סירא במופלא ממך אל תדרוש במכוסה ממך אל תחקור במה שהורשי' התבונן ואין לך עסק בנסתרות ומזה הטעם הושם טעם במלת וממעל כאלו מפסיק בין ענין לענין כלומר עד כאן אתה רשאי ומכאן והלאה פסוק דבריך וכבר ידעת כי הטעמים יורו על עיקר הדבר וכמו שאמרו באנכי עשו בכורך שהושם טעם מבדיל בין אנכי לעשו להורות כי לא כזב לאביו. אמר כי ממעל לרקיע הזה אשר על ראשי החיות כמראה אבן שפיר ולפנים יבאר סוד אבן ואמר כמראה לדמות הנסתר בנגלה כמ"ש.

ואמר מה כתיב לעילא ואשמע את קול כנפיהם בקול מים רבים כקול שדי וכו' עתה יבאר סוד החיות שהם מרכבה לכסא ואמר אלין ד' חיון רברבן עילאין דההיא חיה מתתקנא עלייהו קראם רברבין ע"ד מ"ש רז"ל במסכת חגיגה הפ' אין דורשין תניא א"ר יוחנן בן

זכאי מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע כשאמר אעלה על במותי עב אדמה לעליון יצתה בת קול ואמרה רשע בן רשע בנו של נמרוד הרשע שהמריד את כל העולם כמה שנותיו של אדם ע' שנה ואם בגבורות שמונים שנה והלא מן הארץ ועד הרקיע מהלך ת"ק שנה ועוביו של רקיע ת"ק שנה וכן בין כל רקיע ורקיע ת"ק שנה ולמעלה מהם חיות הקדש רגלי חיות הקדש כנגד כלם וקרסולי החיות כנגד כולם ושוקי החיות כנגד כלם ורכובי החיות כנגד כלם וירכי החיות כנגד כלם וגופי החיות כנגד כלם וצוארי החיות כנגד כלם וראשי החיות כנגד כלם וקרני החיות כנגד כלם ולמעלה מהם כסא הכבוד וכו' ואת אמרת אעלה וכו' וע"ז קראם רברבין עילאין דההוא חי"ה מתתקנא עליהו הרמז לכס"א וכלהו בגדפין פרישן מתחברן דא בדא נתיחס להם הכנפים לכסות את גויותיהן על שהן נעלמות מההשגה בהן.

ובשעתא דאינון פרשי גדפיהו אשתמע קל גדפיהון דאמרי שירתא נתיחס להם תנועת הכנפים להתעוררותם בתשוקה רבה כדי לומר שירה לקבל פרס מבית המלך וכבר יראה במורגש שהתרנגול יפרוש כנפיו בחזקה קודם שיקר' ואין לך דבר שאין שורשו למעלה כאשר יבוא במקומו בסוד התרנ"גול המקיץ נרדמים ועל דוגמא הזו היו הכרובים פורשי כנפים כאשר יתבאר ב"ה.

כקול שדי דלא משתכך לעולמים. כל השירות והזמירות העולות נדפסות במלכות שד"י והוא עושה מהם עטרה לבוראם והנה שירת החיות תמיד קדושה קוראו' קדוש קדוש קדוש וכו' ונדפסות שם בסוד למען יזמרך כבו"ד ולא ידום כי הכבו"ד מקבלת כל השירות בסוד שיר השירים אשר לשל"מה למלך שהשלום שלו.

ומאי אמרי הודיע יי' ישועתו לעיני הגוים גלה צדק"תו כי מפאתם שהם הנראים ונגלים לנביאיו מודעת ז"את בכל הארץ היא מדת הצדק.

קול המולה כקול מחנה כקול משרייתא קדישא כד מתרברן כל חיילין עילאין ברב עם הדרת מלך כי יגדל קולם כקול המולה ומחנה רב ומאי אמרי קק"ק שלש משמרות הם וקרא זה אל זה והקטן נוטל רשות ומקבל מהגדול ממנו להיות נסכמים כלם אל הקדושה והוא אמרו אהדרו לדרום אהדרו למזרח אהדרו לצפון כי זהו דרך היחוד בסוד בא לו לקרן דרומית מזרחית צפונית. ואמר כי אח"כ אהדרו למערב לחבר את האה"ל להיות אחד ואמרי ברוך כי ברוכה היא מכ"ל אשר לפניה.

והאי רקיע קאים על רישיהון הוא קערורית הכסא.

ובכל אתר דאיהי אזלא היא החיה אשר על הרקיע אשר עליה נאמר אל מקום אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתם אינו רוצה לומר שאינם סובבי' כי הסבוב תורה

על ההסכמה בסוד פניהם איש אל אחיו אבל ר"ל שלא ישובו אחורנית שהיא התנועה הנסוגה אחור שלא תורה על הסכמה והוא אמרו בכל אתר דאיהי אזלא אסחרת אנפין להההוא סטר כלומר אל מקום שתהיה ההסכמה אם לדרום חסר אם לצפון דין אם למזרח רחמים שמה תחזיר פניה כדי שיסכימו כל הפנים לשם ואתכללו אנפין בה בהסכמה אחת אסחרו אנפין לד' זויין וכלהו מתסחרן בריבועא דילה אמר כי כל אחד מהפנים מגמתו לזוית שלו ר"ל אל פעולתו אשר הפקד עליו אמנם כלם סובבים ברבועא דילה כי ידפסו הארבע הפאות בריבועא ויורשמו הפנים כלם בה להיית בהסכמתה כלם פני אדם וזהו אתגליפ' בד' אנפין אנפי אריה אנפי נשרא אנפי שור אנפי אדם גליף בכלהו וכו'.
ד' גוונין אתחזיין בה גליפן בד' ד'. אמר כי סוד המרכבו' העליונה והתחתונה נראים בכסא נחתמות בארבע ארבע שהם רשומות באותיות י"הוה אדנ"י רשימין טמירין עילאין ותתאין והם סוד י"אהדונהי כי הם סוד המרכבה הראשונה ומרכבת המשנה.
כד מתפרשן גוונין דאינון ארבע סלקין לתריסר גוון סומק גוון ירוק גוון חיור גוון דאתכליל אמר כי בבחינת הבדל הגוונין יעלו לשנים עשר שלשה שלשה לכל פאה הרי מ' ואחת כוללת שלשתם הרי ארבע של שלש שלש והם י"ב. והסוד הזה הוא בשם י"הוה שצירופו י"ב הויות לפי שהה"א האחרונה נכפלת ולא תעשה צירוף רק היא הולכת עם כלנה. ומ"ש הה"ד כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם הם דמיון לגוונים אשר בדמות כבו"ד יי' שבה נכללים השלש גוונין הנז' חיור וסומק וירוק שהיא נקראת קש"ת הברי"ת שכן נאמר ביוסף על ששבה באותן קשתו זכה להיות אחוז במדת הברי"ת.
מאי ויפוזו אתנהירו בחמידו דכלא אמר כי שניהם המדות מאירות ומזהירות בחשק רב והיו תואמים מלמעלה כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי ופי' ויפוזו מענין בהירות מענין פ"ז וכן אמרו בפ' קמא דע"ז א"ר יהודה א"ר שמואל עוד אחרת יש ברומי אחת לע' שנה מביאים אדם שלם ומרכיבין אותו על חיגר ומלבישין אותו בגדי אדם הא' ומניחין בראשו קרקפילו של רבי ישמעאל ותלו ליה מתקל זוזא דפיזא ופי' רש"י ז"ל אבן יקרה עד מאד ואינו מצוי בעולם. אתנהיר בנהירו עילאה יחזור ליוסף הצדיק כי משומרו את הברית זכה לזוהר ההוא וע"ד אקרי הקש"ת ברי"ת כליל דא בדא זהרא יקרא עילאה חיזו דכל חיזו היא מראה שכל הפנים נדפסים בה ונראים כמים הפנים לפנים.
חיזו כחיזו טמירא גוונין טמירין גוונין דאתגלין אמר כי אותם הגוונין הצפונים וטמונים שלא יתפסו בשום גוון נראים ונגלים בה.
ולית רשו לאסתכלא בעינא בקשת באותו הנראה בענן ביום הגשם לפי שהוא דוגמא לקשת העליון.

דלא יחזי קלנא בשכינתא שהראית גווניה הבהירים בדבר גשמי חשוך שזהו דמיון ומשל למלך שבנה פלטרין במקום האשפה והביבין והסריות והוא שביאר מיד וכן גוונין דקשת הוא חיזו דסוסטיפ' קטיר' כחיזו י"קר עילאה פי' גוון הסיג אחוז במראה הכבוד דלא לאסתכל' כלו' שאין ראוי להסתכל במלך כשהוא לובש בלואי הסחבות ובגדים צואים והבן זה מאד והוא אמרם איפשר כי אלא קשין דפיריא הכוונה שאין ביניהם דמיון ואם הם נמשכים זה מזה. ואחר שביאר זה שב לבאר הסוד בפי' ואמר האי דאמרן תלת גוונין וחד אתכליל מנייהו כלהו רזא חדא הוא אשר ביארתי בסוד י"הו וה"א האחרונה הכוללת אותם כי כן באו הפנים במרכבת המשנה כלולים בפני אד"ם ובגו ענגא סלקא לאתחזיא העטרת נקראת ענן יי'.

כמראה אבן ספיר אמר שהיא סוד אבן השתיה בקדש הקדשים דוגמת האבן הראשה אבן מאסו הבונים אב"ן ספי"ר אבנו של י"סוד שנקרא ספיר שהוא כולל כל הגוונים וזהו סוד לבנ"ת הספי"ר לבנתו של ספי"ר. והאי איהי כרסיא קדישא זאת האבן היא הכסא לשם יי' דאיהי ממנא על החיות הנז'. דמות כסא בד' סמכין דמה אותה לכסא בבחינה שיש לו ד' רגלים. ואמר כי היא תורה שבע"פ לפי שמתוכה מתבארת תורה שבכ"תב כן שם י"הוה יתב' לא יתגלה כי אם משם אדנ"י.

ועל דמות הכסא דמות כמראה אד"ם עליו כלם מיני השאלות להבדיל בין המשפיע למושפע.

מכאן דתורה שבכתב שווין על תורה שבע"פ אמר כי אפילו במעשה ידינו כוננהו שמכאן שאין לשנות מן המטבע הזה וצריך לשום תורה שבכתב על תורה שבע"פ כמו שהם למעלה ומבואר הוא.

דף עב.

רבי יהודה קם ליליא חד למלעי באוריתא בבי אושפיזא דמתא מחסיא כי מנהגם תמיד לעסוק בתורה בלילה כי אין רנתה של תורה אלא בלילה לפי שכבר שקטו האידים העולים מהאיצטומכא אל המוח והתבודדות הלילה תסייע עוד להעמיד שכל האדם על בוריו.

והוה תמן חד יודאי דאתא בתרי קסטי דקפרס' הביא שני קנקנים מלאים יין קפריסין שהיה סוחר ביין וקסטי הוא כלי קטן או גדול כמ"ש קיסטא דמוריסא דצפורי הוא לוגא דמקדשא כל בית כלי נקרא קיסטא עשוי מחרס או מדבר אחר.

פתח רבי יהודה ואמר והאבן הזאת אשר שמתי מצבה. הביא הענין הזה אגב גררא על מה שנז' מהאבן ספיר גם לפי שעוד יביא סוד הקשת. והיה אומר רבי יהודה כי האבן הזאת היא האבן השתיה דמתמן אשתיל עלמא ועלה אתבני מקדשא כמוזכר לעיל.
זקף רישיה ההוא יודאי א"ל האי מלה איך איפשר לפי דרכו למדנו שהיה עוסק רבי יהודה בתורה בקול רם גם כי היה יחידי שאל"כ לא היה שומע ההוא יודאי כי קניית התורה לא תהיה בלחש. והקשה ההוא יודאי. לר' יהודה שזה אי איפשר כי אבן השתיה נבראת עד שלא נתפשט העולם כי היא נקודת ההתפשטות והבריאה ואיך ישימה יעקב מצבה ועוד יעקב היה אז בבית אל והאבן היא במקדש ומה ענין זה לזה.
רבי יהודה אסחר רישיה לגביה כי ראה שיש טעם בדבריו ותמה על שנא קם מטתו לעסוק בתורה ותפס עליו מהכתוב הכון נקראת אלהיך ישראל וכתיב הסכת ושמע ישראל כי שניהם הכתובים מוכיחים שצריך האדם להכין הגוף בהכנות דשייכות להשכלה כי בהתעוררו' הגוף תתעורר הנפש להבין ולידע ובהיות הגוף רובץ על ד' רבעיו היאך תתעורר הנפש.
קם ההוא יודאי ואתלבש כי ראה שהאמת אתו ואמר זכאין אתון וכו' שמתוך כך מזמין לכם הקב"ה עם מי שתעסוקו בתורה שהיית יחיד ומתוך ששמעתי דבריך נתעסק שנינו ויתחדשו דברים בינינו.
א"ל רבי יהודה השתא דכוונת גרמך אימא מילך ולא כשאתה שוכב על מטתך דהא מלי דאוריתא בעיין תיקונא דגופ' ותיקונא דליבא להוציא הדברים לפועל כדי שיתבררו הדברים מלמעלה ואי לאו בערסאי שכיבנא ובלבאי אמרנ' מילי ולא הייתי קם רק מפני שיודע אני היתרון שיש בין זה לזה דהא תנינן דאפילו חד דיתיב ולעי באוריתא שמוציא הדברים בקול רם ולא בהגיית הלב בלבד ולא עוד אלא דבעיין צחותא פי' נקיות כמ"ש בר"ה בשופר אבא שאול אומר מים ויין מותר כדי לצחצחו ורמז לו בזה כי גם כי היה מוכן בדעתו עדיין ידיו לא מטוהרות כי עסקניות הם ואיך ידבר ד"ת.
ותו דכל בר נש דקם למלעי באוריתא בפלגו ליליא וכו' קב"ה אתי לאשתעשעא וכו' ואיך יהיה הרב עומד עליו והוא שוכב על מטתו שנראה שאינו חש לכבוד יוצרו וכבוד משרתיו הבאים לשמוע. השתא אימא מילך כלומר חזור לאומרם אחר שנשלמו התנאים והדברים הראשונים יפלו כי אין לחוש להם שלא היו בצחות ובהכנה הראויה וע"כ חזר הוא וא"ל שאילנא על מה דאמרת דכתיב והאבן הזאת דדא אבן שתיה וכו' חזר הדברים כבראשונה.

והשיבו כל ארעא דישראל הכפיל תחותוי כמ"ש רז"ל מהכתוב הארץ אשר אתה שוכב עליה כפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו כדי שתהא נוחה ליכבש לבניו ואחר שנעשית כלה כנקודה אחת תחתיו ההוא אבן תחותיה הוה.

א"ל אשר שם כתיב וכתיב אשר שמתי כלומר מקרא אני דורש שנראה כי יעקב ע"ה שם אותה ומה לי שתהיה תחתיו או לא.

א"ל אי ידעת מלה אימא לי כי דבריך טובים ונכוחים ועדיין אין בידי להשיבך מלין.

פתח ואמר אני בצדק אחזה פניך וכו' דוד מלכא חביבותא ודבקותא דיליה בהאי אב"ן הוה כי היא נפשו של דוד.

ועלה אמר אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה כי כמו שמדתו של דוד דהוה הבונים להיותה ראש לשועלים והיא הקטנה שבכלם כן דוד היה הקטן שבאחיו ובכלם לא בחר אלא בו להיות מלך על ישראל וכן דרשו רז"ל עליו זה הכתוב אבן מאסו הבונים אמרו מדבר בדוד לשעבר היה רועה ונעשה מלך ועל מדתו אמר דוד אבן מאסו הבונים.

וכד בעא לאסתכל' בחיזו יקרא דמאריה שזה נמנע בחק כל אדם כמ"ש כי לא יראני האדם וחי נטל להאי אבן בקדמיתא ולבתר עייל אין הכוונה שיכנס לפנים ממנה שהרי מרע"ה אדון הנביאים לא עלה למעלה ממנה כי בה היה משיג מה שלמעלה לפי שהיא כדמיון מרא"ה לכל אשר עליה אמנם כוונתו באמרו עייל ר"ל משיג ממנה דכל מאן דבעי לאתחזאה קמי מאריה לא אעיל אלא בהאי בה היא השגתו ובאמצעותה הוא משיג מה שמשיג שהיא כדמיון בית שער לשלמעלה שנאמר בזאת יבא אהרן אל הקדש היא נקראת ז"את ואמר דוד אני בצד"ק אחזה פניך בצד"ק ממש אחזה במה שנראה בצדק.

וכל אשתדלותיה דדוד לאתחזאה בהאי אבן שתראה דמותו באבן הזאת דוד מלך ישראל חי וקיים.

ת"ח אברהם אתקין צלותא דצפרא הקדמה זו לבא ממנו אל מדתו של דוד שקבלה מהא"בות העליונים וכל האבות התחתונים המשיכו בתפלותיהם השפע אליה כי אברהם נתקן במדת החסד בהודיעו חסדו ונדיבותו לכל באי עולם ויצחק בתפלת המנחה הודיע בעולם מדת דינו של הקב"ה כי זה יורה על כי נטה היום ובאו צללי ערב והודיע כי יש אלהי"ם שופטים בארץ דיכיל לשיזבא אע"פ שהוא בעל הדין יציל הראוי להצלה כמו שהיה לו שנהפך לו מדת הדין למדת רחמים ויקרא אליו מלאך יי' מן השמים וא"ל אל תשלח ידך אל הנער כי עתה ידעתי כי ירא אלהי"ם אתה ומעתה לא יפעול בך מדת הדין ע"ד מ"ש איוב לאשתו הנבלה גם את הטוב נקבל מאת האלהים.

יעקב אתקין צלותא דערבי"ת הוא בתפלתו תיקן את המדה הזו יותר מכל שלפניו בשנים עשר שבטייה בידוע ובג"כ שבח גרמיה ואמר והאב"ן הזאת אשר שמתי מצבה דהא עד השתא לא שוי לה אחרא כוותיה כי הוא השלם שבאבות כי זה תקן מהימין וזה מהשמאל ויעקב מקו האמצעי שהוא העיקר ובג"כ וישם אותה מצבה דהות נפילה ואקים לה פי' שבנה ורפא את המזבח ההוא. ויצוק שמן דהא ביעקב תליא למעבד יתיר כי מדתו של יעקב מאור המזרח הוא בא ושמן הורק שמו מהכתר דרך חוט השדרה והבן אתא רבי יהודה ונשקיה כדרכם וכמנהגם מנשיקות דביקות רוח ברוח. א"ל וכל האי ידעת והיאך את משתדל בסחורתא ומנח חיי עלמא שנראה שלא עשית תורתך קבע. א"ל דהוה דחיקא לי שעתא וכדי שלא ליהנות מדברי תורה בעולם הזה אני עוסק בסחורה. ואית לי תרין בנין וקיימין כל יומא בבי רב וכדי לקיים תורתם בידם אני טורח וטובים השנים מן האחד וכ"ש אם הכיר בהם שהם זריזים שהיה חייב לטרוח אחר מזונותיהם וכמ"ש ת"ר הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר אם בנו זריז בנו קודמו.

דף עב:

פתח ואמר ושלמה ישב על כסא דוד אביו. יבאר סוד הכתוב הזה על הדרך הנז' בסוד האבן הנז' ואמר כי מאי שבחא הוא שהודיענו הכתוב שישב על כסא דוד אביו ומי הוא אשר ישב זולתו אחרי שמלך תחת אביו ואמר כי כוונת הכתוב שנתתקן אבן השתיה ושוי עלה קדש קדשים ושיעור הכתוב כאלו אמר יישב מה שעל כסא דוד אביו שהוא קד"ש הקדשי"ם היא הבי"נה וכשהמשיך שם ברכתה אזי ותכון מלכות"ו מאד.
ועל דא כתיב וראיתיה לזכור ברית עולם דהא קב"ה תיאובתא דיליה בה תדיר חוש הראות מתיחס אל התאוה כי הוא סבת התאוה ע"ד ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה לעינים והכוונה כי כל מגמת התפארת להשפיע בה ע"י הצדי"ק וזהו לזכור ברית עולם. ומאן דלא אתחזי בה לא אעיל לקמיה סוד יראה כל זכורך את פני האדו"ן כי היא מראה שבה נרשמים הזכרים העולים להראות לפניו יתברך.
ועל דא וראיתיה רזא הוא כד"א והתוית תו לאתחזאה עליהו פי' וראיתיה מענין הפעיל כלומר הפעלתיה שיתראו בה הפנים והיא תתראה בהם.
ואיכא דאמרי דא רשימו קדישא די בבשרא כלומר אראה אות בה וכבר נתיחס ענין הרשימה אל הראיה כי חוש הראות יתרשם בו כל הנראה לנוכחו ועל כן אמר ר' יהודה ודאי כלא הוא כי זה וזה אמת.

אבל האי קשת דאתחזי בעלמא ברזא עילאה קיימא כי גווניה הנראים בה הם בסוד הגוונים העליונים ואלה הם מלבוש להם חשוכיים מלובשים בעב הענן כמו שנתבאר.
וכד יפקון ישראל מגלותא זמינא האי קשת לאתקשטא בגוונוי נהירן ככלה דא לבעלה כי בעוד ישראל בגלות היא כביכול לובשת בגדי אלמנותיה ובצאת ישראל מהגלות תסיר את בגדי אלמנותה מעליה ותלבש בגדי מלכות ויתראו בקשת הנראה לעינינו א"ל ההוא יודאי הוא הוא המדבר אלא כדי להודיעו קבלה זו שקבל מאביו אמר המחבר לשון אמר ליה כאלו אומר לו שמע מה שאומר לך ואינו תשובה לר' יהודה כי ר' יהודה לא דבר מאומה משעה שהתחיל ההוא יודאי לדבר כי שומע היה לדבר. והעד שאמר ר' יהודה ודאי פלא הוא ואם היה המדבר ר' יהודה עצמו למה יאמר א"ר יהודה בתוך דברי עצמו אלא שהכוונה א"ל ההוא יודאי כאלו אמר לו הסכת ושמע מה שקבלתי מאבי כשהיה נפטר מן העולם שהיה מצפה ולא זכה לראות בביאת המשיח אמר לא תצפה לרגלא דמשיחא עד דתחזי האי קשת בעלמא מתקשטא בגוונון נהירין ויתנהיר לעלמא כלומר שיהיו גווניה כ"כ בהירים ומאירי' עד שיאירו בעולם ויאיר העולם בהם וכדין שיראה כן בשלמות צפה ליה למשיח מנלן דכתיב וראיתיה לזכור ברית עולם שנשבע לאבות העולה שיגאל את בניהם.
והשתא דאתחזייא בגוונין חשוכין ואינן סימני משיח רק לזכור השבועה שנשבע שלא להכיא מבול לעולם שנאמר אשר נשבעתי מעבור מי נח ולא מצינו שבועה זו בכתו' אלא שמצינו בכתוב לא יכרת כל בשר ולא יהיה מבול ואז"ל לא לא תרי זמני לשון שבועה הוא.
אבל בההוא זמנא יתחזי בגוונין נהירין ומתקשט' וכו' וכדין לזכור ברית עולם. אמר כי הכתוב ירמוז גם לעתיד לימות המשיח כמו שיעד על המבול שלא יביא עוד בזוכרו הברית כך יזכור את ישראל לגאול אותם ויוקים לה מעפרא לכנסת ישראל שהברית בבשרם ויביא ראיות לקימתה מן העפר מהכתובים ובקשו את יי' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם ואין קימה כי אם אחר נפילה שנאמר אקים את סוכת דוד הנופלת ואמר הכי אמר אבא דבג"כ אדכר באורייתא פורקנא דישראל ודוכרנא דילה בדא כלומר בשבועה עצמה שנשבע מעבור מי נח עוד על הארץ אמר הנביא בשם הב"ה כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך וסמיך ליה כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט הרי נזכר הברית בשניהם במי המבול ובענין הגאולה.
ע"ב ע"ב ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה ר' אלעזר אמר כיון דכתיב ויהיו בני נח אמאי אמר היוצאים ענין השאלה היא כך כי כבר נזכר בכתו' למעלה ויצא נח ובניו ואשתו

ונשי בניו אתו ולא בא הכתוב עכשיו אלא להודיע כי שלשה אלה בני נח ומאלה נפצה כל הארץ וא"כ היוצאים למה ליה שכבר נזכר יציאתם ויראה א"כ שהיו לו אחדים שחתו בתיבה ולא יצאו ואין הדבר כן שהרי בכניסתם לתיבה אמר ויבא נח ובניו אותם שנזכרו בתולדתם ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת ומה בא להשמיענו והשיבו ר' אבא כי בני בנים הרי הם בבנים והכתוב מדבר ביוצאים ולא בבאים אחריהם ונראה ששתק ר' אלעזר לפי שהיה ר"ש אביו שם ולו משפט הבכורה ולכן דבר ר"ש ואמר אלו הוינא שכיח בעלמא כד יהב קב"ה ספרא דחנוך וספרא דאדם אתקיפנא דלא ישתכחון בין בני נשא אמר זה לפי שבאותם הספרים היו סודות המציאות בכללו והיו מפורשים בהם סגולת כל מיני הב"ח והצמחים והיסודות ומה שבהם ומקום שרשיהם למעלה מהאזוב אשר בקיר ועד ארז הלבנון ופעולתם על ידי השבעות לשרים אשר עליהם השמים משטרם בארץ והם לא משתמשים בהם לשום תועלת בכדי רק שהיו מכירים בהם יכולת יוצרם השם בהם הכח ההוא וכשנפלו הספרים ההם ביד הבאים אחריהם וראו הסגולות ההם השתמשו בהם על דרך תאוותיהם בעניני העולם הזה ואמרו כי הכחות והסגולות ההם עצמיים בשרים ההם ובמנהיגיהם ולא יד יי' עשתה זאת והיו טועים אחריהם ביחס להם הכח והממשלה ועל כן אמר אלו הוינא שכיח בעלמא אתקיפנא דלא ישתכחון כלומר הייתי מתאמץ לטמון אותם כדי שלא ימצאו הספרים ההם שלא יפלו ביד התועים שישתמשו בהם וטען במלין אחרנין לאפקא מרשו עילאה לרשו אחרא.

והשתא הא חכימי עלמא ידעין מלין וסתמין לון על בני דורו היה אומר שלא היו מגלין הידיעות ההם כדי שלא ישתמשו בהם בדברי חול ומתקפי בפולחנא דמאריהון ולא היו בוטחים בסגולות ההם וכמ"ש על ספר רפואות שגנזו חזקיהו והודו לו כדי שיהיה לבם בטוח ביי'.

האי קרא אשכחנא ברזא דרזין דכד אתער חדוה דכל חדוון. אחר הקדמה זו בא לבאר הכתוב הנז' ויהיו בני נח היוצאים מן וכו' ומכלל דבריו יתבאר היאך נמשך עולם הקליפה מעולם האור בסוד השמא"ל העלול מהימי"ן שאינו בשלימותו ומאז האור הולך ומתעלם ממדה למדה עד שנגנז ונשאר החש"ך שהוא סוד הנח"ש המחשיך פני הבריות ונרמז כל זה בתולדותיו של נח בשלשת בניו שם וחם ויפת ולכן אמר בהם היוצאים מן התי"בה כאשר יבאר והתחיל הסוד משורשו ואמר כד אתער חדוה דכל חדוון פי' כשעלה החפץ משמחת כל מיני השמחות שהוא הכתר שהוא רצון כל הרצונות הוא השמח במעשיו ובמדותיו הנאצלות ממנו נהיר לימינא היא החכמה בשמן משחת קדש

עליון סוד התחלת החס"ד הבק"ר או"ר ונהיר לשמאלא בחדוה דחמרא הוא סוד היין המשומר בענביו המשמח אלהים היא הבינה ונתיחס השמן לחכמה לפי שהוא חלק ונח ולא ישמע קולו והיין אל הבי"נה קול ודברים בסוד נכנס י"ין יצא סוד והיא היא המדברת במעשה בראשית ונהיר לאמצעיתא בחדוה דתרין סטרין והוא סוד ההמזגה בין שני ההפכים היא התפארת הממוזגת מימין ומשמאל והנותן שלום ביניהם ומחברם בהיכלו ושלשתם הם סוד החכמ"ה והתבונ"ה והדע"ת.

רוח אתער ורוח סלקא. העטרת נקראת רוח הקד"ש ולפי שאין לה מגרמה כלום רק ההתעוררות הבא אליה מהרו"ח המעורר אותה כמו שנתבאר בסוד ואיד יעלה מן הארץ עיין במקומו אמר רוח אתער ורוח סלקא כי הרוח המעורר קודם אל התעוררותה לעלות להיות שניהם דבוקים דא בדא ז"ה להשפיע ו"זאת לקבל. ולפי שהיה דברו כולל ולא זכר הזרועות והירכים רק החכמ"ה והתבונ"ה והדע"ת והי"ודע והי"דוע חזר ואמר תלת עאלין בתלת ומגו תלת נפק' חד וכו' להודיע שהענין נמשך משלש של שלש שלש ובא עם הי"סוד ובכן ברית דבקא בברית ואתעברת שתי המדות יסוד ומלכות נקראות ברית בהיותם בדיבוק א' כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי. ומה שחזר ואמר רוח דסלקא מתעברא מניה וכבר אמר ברית דבקה בברית ואתעברת הרמז כי בהיות התשוקה מהנקב"ה אל עולם הזכר רבה הנה תהר מזכר בסוד אשה כי תזריע וכן למעלה והיא אומרו אתיהיבת בין תרין סטורין בסוד המטה הנתונה בין צפון לדרום אתדבקות רוחא ברוחא ומתעברא מתלת בנין פי' בחבור רוח העטרת ברוח התפארת יולדו הג' בנים מכח שלשתם. ואמר שהרמז בדוגמת נ"ח ותי"בה שהם דוגמא להם שכשם שיצאו מהם שלשה בדוגמתם.

ואלין אינון דנפקו מגו תיבותא שם חם ויפת ש"ם מהימי"ן חם מהשמאל י"פת מהקו האמצעי. וחם הוא אבי כנען זוהמא דדהבא. הגיד כי לא מתוך השמאל הקדוש בא רק מהחשך הנמשך מהשמאל. תחות סקוספיטין פי' תחת השמרים והסיג שהוא היתוכא דדהבא אתערותא דרוח מסאבא הוא מקום התחלת רוח הטומאה נח"ש קדמאה. ובגין כך רשים וחם אבי כנען מה שלא אמר כן בשם ויפת. אבי כנען דאייתי לווטין על עלמא ההוא כנען דאתלטיא הוא הנח"ש שנתקלל ומצד המארה והחסרון בא בסוד יהי מארת. כנען דאחשיך אנפי בריין הוא קץ כל בשר. ובג"כ בכלהו לא נפק מגו כללא אלא דא שפרטו הכתוב וכתב וחם הוא אבי כנען. על דא כד אתא אברהם מה כתיב ויעבור אברם בארץ וסוף הכתוב והכנעני אז בארץ דעד לא הוה קיומא דאבהן לבטל זוהמתו של כנעני הנחש הזה ולא אתו ישראל לעלמא שלא פסקה זוהמתו עד שעמדו ישראל על הר סיני.

דיפוק שמא דא שם ארץ כנען. ויעול שמא עילאה לכנותה כשם ישראל ארץ ישראל. ועל דא כתיב ארור כנען פי' ארור הוא כבר שהוא גרם להביא קללה לעולם והראיה שהרמז על נחש הקדמוני שכן כתיב בו ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השד"ה והבן. וע"ד כתיב שם וחם ויפת היוצאים מן התיבה סוד התי"בה העלי"ונה הרמוזה בתיבת נח וחזר וביאר הסוד ואמר שלשה אלה בני נח קיומא דכל עלמא כי באמצעות אלה השלש כחות כח הדין והחסד והרחמים מתקיים העולם. קיומא דרזא עילאה כלו' כי בסוד עולם האצילות כן הוא. ומאלה נפצה כל הארץ היינו רזא דאמרי' תלת גוונין עילאין וביאר מהו ואמר דכד ההוא נהר דנגיד ונפיק אשקי לגנתא בחילוי דתלת אלין עילאין שהם החסד הלבן והגבורה האדומה והתפארת הארגוני הממוזג משניהם מכח שלשתם השקה את הג"ן היא סוד הקשת אשר קבלה השלש גוונין. ומתמן מתפרשן גוונין לתתא הם סוד הפנים השלשה כל חד וחד כליל בחבריה כמו שנתבאר בהסכמתם והצמדם יחד אל פני אד"ם. לאחזאה דיקרא דקב"ה אתפשט לעילא ותתא שאם לא כן מהיכן היינו יודעים כח השלש העליונות אם לא מתוך הגוונין התחתונות הם מראה דמות כבוד יי' ואיהו חד בעילאי ותתאי שמתוך כך מיחדים אותו בתחתונים. א"ר אלעזר תלת אלין גוונין בכל אינון דאתיין מסטרא דקדושה הוסיף עוד ר' אלעזר להודיע כי עוד למטה עד דלת"י התהו"ם נתפשט כח השלש האלה ואמר כי שלש אלה גוונין הם בכל דאתיין מסטרא דקדושה וגם מחיזו דתלת אלין מתפרשן לכל אינון דאתיין מסטרא דריח אחרא הוא הנח"ש המצורע בשלש מראות נגעים לבן י"רקרק אדמד"ם כי גם בו נרשמו אלה הגוונים החשוכיים כי זה לעומת זה עשה האלהים. וכד תסתכל ברזא דדרגין שנשתלשלו זו מזו תשכח איך מתפרשן גוונין לכל אינון סטרין עד דעיילין לתתא ברזא דאינון שבע"ה ועשרין צינורין דדשי דחפיין לתהומי פי' דע כי כאשר אמר אלהים יקוו המים אל מקום אחד סגר עליהם בדלתים לבל ישובון לכסות הארץ שנאמר גבול שמת בל יעבורון בל ישובון לכסות הארץ וכתיב ויסך בדלתים ים בגיחו מרחם יצא בגיחו שהיו המים בועטים בגאוה לשוב למקומם עד שגער בהם הב"ה ואמר עד פה תבא ולא תוסיף ופה תשית בגאון גליך שאלמלא כן היה התהום שוטף את העולם וקבלו הם ע"ה שצירי הדלתות המעכבים את התהום שלא יעלה לשטוף את העולם הם כ"ז הם סוד שלש מערכות של אותיות האלפא ביתא מערכת האחדים ט' שלש של שלש שלש עד אות הט' ומערכת העשרות ט' עד הצד"י שלש של שלש שלש ומערכ' המאות ט' מק"וף עד התי"ו עם מנצ"פך שלש של שלש שלש הם כלם כ"ז והם הדלתים אשר בכחם סגר על התהו' ומעכבו שלא ישטוף העולם ואמר ר' אלעזר כי נתפשט כח השלש גוונין העליונים

עד צינור"י צירי הדלתות המכסים על התהומות משלש שלש כ"ז אותיות האלפא ביתא שהם דלתות לתהומות שהם השתלשלות השלשה מ"ט לט' עד גמר האותיות. ובלא ידיעא לחכימי עליונים הם היו יודעים מדרגות הכ"ז צנורי דשא על סדרם בסדר האותיות וסודם זכאה חולקהון יכו' וכבר ידעת כי האותיות הם סוד הבריאה כלה ותיקונה והם ע"ה נגלו להם סוד סדר הבריאה ועליהם כתיב סוד יי' וכו' ועל זה.

דף עג.

פתח ר' אלעזר ואמר יי' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא וכו' כמא אית לון לבני נשא וכו'. ואמר כמה צריך האדם להשתדל בכל מאמצי כח לדעת ולסדר שבת בוראו במלות הראויות לשבחו כי לא כל הבא להתפלל נענה אם לא שיודע סדר שבחו של הב"ה כמה שיוציא מפיו וכמ"ש ז"ל על כתוב כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי ארי"בל בשם ר' פנחס בן יאיר מפני מה ישראל מתפללין בעה"ז ואינן נענין ע"י שאינם יודעים שם המפורש אבל לעתיד לבא הב"ה מודיעם שנאמר לכן ידע עמי שמי וכוונתם באמרם בעה"ז בעודנו בגלות ולעתיד לבא בימות המשיח כי תמלא הארץ לדעת את יי' ממש כלומר סוד שמו המפורש לפי שהראשונים היו יודעים אותו ומוסרים אותו לצנועים שבכהונה כשרבו הפריצים וכו' והוא אמרו בגין דכל מאן דידע לשבחא למאריה כדקא יאות.

קב"ה עביד ליה רעותיה. ולא עוד אלא דאסגי ברכאן לעילא ותתא שממשיך אותם ממקור הברכות על דרך ספירותיו ומשם מתברכים התחתונים.

ועל דא מאן דידע לשבחא למאריה וליחדא שמיה בספירותיו בדרך היחוד הידוע לרשב"י בסוד בא לו לקר"ן וכו' חביב הוא לעילא שהוא כבן בית היודע תיקוני הבית ומוסרין לו מפתחות האוצרות וחביב הוא לתתא כי הכל מכירים בו שהוא בן מתחטא לפני אביו ועושה רצונו.

וקב"ה משתבח ביקריה למעלה בפמליא שלו שנאמר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך וכו'.

וייחל נח איש האדמה ר' יהודה ור' יוסי חד אמר מג"ע אתתרכת וכו' הוא מ"ש רז"ל מצא גפן שגרושה מג"ע ואשכלותיה עמה ושתל מפירותיה ואכל ושמח בו ביום נשתגשגו פירותיה ושתה יין וחד אמר בארעא הוות ועקר לה ושתל לה פי' שמצא שורש הגפן בארץ ועמד ועקרו ממקומו ושתלו במקום אחר כדי שיצמח ויגדל כדרך כל הנטיעות שעוקרין אותם ושותלין אותם במקום אחר ופרים ורבים והטבע יחייב כך.

ובההוא יומא עבד איבין ואניצת לבלבין וענבין אולי מעשה שטן היה שכן אזל ויטע כרם בא לקראתו השטן א"ל רצונך שנטענה יחדיו אני ואתה א"ל הן מיד הביא רחלה ושחטה על הגפן ואח"כ הביא אריה א' ושחטו ואח"כ חזיר וכ"כ למה שכן כשאדם שותה כוס א' נעשה כרחלה ענו ושפל רוח וכשהוא שותה שתי כוסות נעשה גבור כארי וכשהוא שותה ג' או ד' נעשה כחזיר שמתלכלך בטיט ואל תתמה על החפץ כי גדול כחו של שטן כשמוצא מקום לעשות מעשהו זר מעשהו נכריה עבודתו שהרי בשעה שעלה משה למרום ואמר להם כי לסוף מ' אני בא לסוף מ' בא שטן וערבב את העולם אמר להם לישראל משה רבכם היכן הוא א"ל עלה למרום באו שש לא השגיחו עליו מת לא השגיחו עליו הראה להם דמות מטתו בענן והיינו דקאמרי כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו ורבים כמו אלה מעשה שטן.

ר"ש אמר רזא איהו הכא בהאי קרא.

בעא נח למדבק בההוא חוב דדבק אדם הא' אמר כי נח אמר בנפשו אדם הראשון שתה מהענבים שסחטה לו אשתו ונטה מדרך השכל אני אשתה ולא אסור וכבר ידעת כי אלה הדברים הם רמז אל הגפ"ן העליון אשר קצץ בה אדם הא' ושתה מיין חמר מלא מסך והפרידה מהעטרת עושה פרי כמו שנז' במקומו גם נח אמר כי הוא ינסה לבחון האם יוכל להנצל מפח יקושה ובזה יתקן העולם ולא שוה לו כי כיון שסחט ענבין ומטא להאי מיד וישכר ויתגל וכו' ולא הוה ליה חילא למיקם ובג"כ ויתגל גלי פרצא דעלמא דהוה סתים הוא מה שרפא אדם הא' בתשובתו הרמתה והרמז שכתוב בתוך אהלה בה"א הרומזת לה"א האחרונה שקצץ בה. ואל זה רמזו רז"ל באמרם ויחל נח איש האדמה א"ל הב"ה לנח לא היה לך ללמוד מאדם הא' שלא גרם לו אלא יין אתיא כמאן דאמר אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה הנה דרשו הכתוב איש האדמה על אדם הא' שהוא הראשון שנברא מהאדמה שנאמר ויצר יי' אלהים את האדם עפר מן האדמה ונתקללה בעבורו שנאמר ארורה האדמה בעבורך ושיעור הכתוב לפי המדרש הזה ויחל נח לא היה לך להתחיל וללמוד מאיש האדמה אלא שנטעת כרם וקבעת אותו למשוך ביין את בשרך. כגוונא דא בני אהרן דתנינא שתויי יין היו וכי מאן יהיב לון חמרא בההוא אתר למשתי וזה ע"ד מ"ש ז"ל א"ר הושעיא וכי קלורין עלתה עמהם לסיני דאת אמרת ויאכלו וישתו אלא מלמד שזנו עיניהם כלפי שכינה באדם שהוא מביט בחבירו מתוך מאכל ומשתה. ואי סלקא דעתך דאינוי חציפין דרוו חמרא והם היו מהמובחרים שבישראל ואציליהם. לאו הכי אלא ודאי מההוא חמרא רוו דכתיב ויקריבו לפני יי' אש זרה כתיב הכא אש זרה וכתיב לשמרך מאשה זרה וכלא חד כי שני הענינים מתיחסים

אל החטא ואתיהיב אתר לכנען לשלטאה כי הוא הקודם בעולם הקליפה. וע"ד ויאמר ארור כנען עתה חזר לשלוט כבראשונה בימי אדם לסבתו של נח שנדבק בו. עבד עבדים יהיה כד"א ארור הוא מכל הבהמ' ומכל חית השדה הרמז למעלה כי הוא החסר והגרוע מכל המדרגו' כלא יתתקן לזמנא דאתי וכו' כלא יפקון לחירו והוא לא יפוק הוא מ"ש רז"ל לעתיד לבא הכל מתרפאין חוץ מן הנחש שנאמר ונחש עפר לחמו. ורזא איהו לאינון דידעי אורחוי ושבילוי דאורייתא יחזור לענין סוד למה נברא הנחש לפתות לאדם ולנח וניתן לו רשות לשלוט בעולם אמר כי זה הוא מסתרי תורה והחכמים היודעים סתרי תורה הם יודעים סוד זה וכבר ביארנו בפ' בראשי' כי היה נמנע להמצא עולם החומר וצאצאיו אם לא בסבת פגימת הלבנה בסוד יהי מארת ועל סוד זה עצמו.

דף עג:

פתח ואמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד וכדי לבוא לענין הסוד יקדים כמה צריכים בני אדם להשמר מחטוא לו יתברך כי זהו יתרונם על כל הבריות מצר בחירתם המסורה להם לבחור בטוב ולמאוס ברע דהא לבתר דחטא בר נש רשים חובתיה לעילא כי פגם בצורה העליונה ודבק בצורת הנחש.

ולא אתמחק בר בתוקפא סגיא בתשובה שלימה להעביר הכתם ההוא שפגם בו ואמר כי כל מה שיוסיף האדם לשוב לחטוא בחטא ההוא פעם שנית ושלישית אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא כלומר מכל עבריו לפי שהב"ה מעביר ראשון ראשון אם לא ישוב להורו הרע ואם שב פעמים שלש יגבר הכתם ויגדל ויתפשט מעבר אל עבר.

ת"ח דוד מלכא כיון דחב בעסקא דבת שבע ואם היתה ראויה לו משמת ימי בראשית על שאכלה פגה היה מצטער וחושב כי נכתם עונו לפניו ועליו היה אומר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד מה כתיב גם יי' העביר חטאתך לא תמות אמר בו לשון העברה שהעביר הכתם ההוא מלפניו.

א"ל ר' אבא והא תנינן דבת שבע הית לדוד מו' ימי בראשית אמאי יהבה קב"ה לאוריה החתי מקדמת דנא ומתשובת שאלה זו יתבאר הסוד אשר אמר עליו רזא איהו לאינון דידעי אורחוי ושבילוי דאוריתא.

א"ל הכי אורחוי דקב"ה יקדים קודם לדבר בסוד הגלגול כי כן הדין של מעלה בסוד שמא יקדמנו אחר ברחמים ונוטל בת זוגו כמו שיתבאר בפ' משפטי' בארוכה כיון דמטא זמניה אתדחייא האי דנסי' לה מקמיה וכו' ואחר שביאר לו הסוד הזה למה יזכה אחר באשת זולתו שב לבאר סוד למה ניתנה בת שבע לאוריה שיקדים כה קודם דוד ואמר

ורזא דבת שבע דאתיהיבת לאוריה החתי בקדמיתא פוק ובדוק ותשכח אמאי אתהיבת ארעא קדישא לכנען וכו' כלומר אינו מן הטעם הנגלה הזה כי אם מטעם שכן יסד המלך מלכו של עולם שתקדם ממשלת הקליפה בעולם ואח"כ יציץ ופרח ממשלת האור בסוד ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדו"ם לפני מלוך מלך לבני ישראל ובסוד ויצא הראשון אדמו"ני. וכבר ידעת מה ששאל אותו הגמון לרבן גמליאל מי תופס אחרינו הביא נייר חלק נטל קולמוס ושרטט לו ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו אמרו ראו דברים ישנים מפי זקן חדש. הסתכל במתק דבריהם ע"ה שרמ"זו לסוד הזה עצמו שהם דברים ישנים קדמו בידיעתו של בורא עולם שתקדם הקליפה ואחר יציץ ופרח ישראל ושהם כבשונו של עולם ונמצאו בפי זקן חדש שחדשם הוא עתה וגלה הסוד הוא שאמר רשב"י ע"ה פוק ובדוק ותשכח וכו' וכלא רזא חדא הוא ומלה חדא הוא כלומר קדימת אוריה החתי לבת שבע וקדימת הכנעני לארץ ישראל הכל סוד אחד.

ת"ח אע"ג דדוד אודי על חוביה ותב בתיובתא ואין דבר שיעמוד בפני התשובה עכ"ז לא אעדי לביה ורעותיה מאינון חובין דחב אותם שאדם דש בעקביו שכן אמר עון עקבי יסובני גם השגיאות וזולתם כמ"ש שגיאות מי יבין מנסתרות נקני וכבר ראית מ"ש ז"ל למה דוד דומה לסוחר כותי וכו' ונקתי מפש"ע רב גם מזדים וכו' ופרט מההוא חובא דבת שבע והטעם בזה היה שירא שמא יגרום החטא ויזכרו בשעת הסכנה לפי שהשטן מקטרג בשעת הסכנה ובגין דא לא אנשי לון מדעתיה.

ד"א כי פשעי אני אדע כלהו דרגין דתליין בהו בני נשא דע כי כל מעשה בני האדם אם טוב ואם רע נכתבים ונרשמים למעלה איש על מקומו ונמסרין ביד מלמדי הזכות או ביד מלמדי החובה ואותם הממונים על החובה נקראים פשעי"ם על מלאכתם אשר התפקדו עליהם והיה אומר דוד כי פשע"י אני אדע אותם המדרגות אשר בהם תלויים חובי נשא אני יודעם. וגם חטאתי פי' חסרון המדה אשר אני מתיחס אליה שעוד לא נתמלאה פגימתה וגם כי בימי שלמה שהיתה במילואה עכ"ז נגדי תמיד כי עוד תשוב לחסרונה בסוד ואת עיני צדקיהו עור ולא תתמלא משלם ובתמידות עד שיבוא מלך המשיח שנאמר ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

הוא היה גבור ציד לפני יי'. ת"ח הוא הוה גבר תקיף לבושוי דאדם קדמאה הוה לביש והוה ידע למיצד צידה דבריתא בהו. הנה ראיתי להרחיב מעט הדיבור בענין הבגדים האלה לפי שלא ראיתי לאחד מן המפרשים אשר קדמוני מי שידבר בענינם ובמהותם ואיכותם דבר רק אם בוא יבוא לידם זכרונם הם אומרים סתם מ"ש רז"ל שהם היו בגדי אדם הראשון ובאו ליד נמרוד ובהם היה מצודד נפשות אדם ובהמה וחיה ועוף והם

אשר באו ליד עשו כשהרג לנמרוד ובהם היה הוא ג"כ יודע ציד נאמ' כאן הוא היה גבור ציד ונאמר שם איש יודע ציד ולא ביארו לנו מה טיבן של אלה הבגדים האם הם עלי תאנה עצמם שנא' בהם ויתפרו עלי תאנה או הם זולתם לפי שמצאנו מחלוקת בדבריהם יש מי שסובר שהמה אלה ויש מי שסובר שהם זולתם כאשר תראה במאמרים שאביא לפניך. או אם אלה הבגדים אם הם רוחניים או ממשיים או שני הענינים יחד כל זה אנו צריכים לידע ולישב המאמרי' המתנגדים האמנה ראוי להקדים כי מצאנו לרז"ל בעלי המדרש חולקים באיכותם יש מי שאומר חלקים היו כצפורן ונראים כמרגלית. ויש שאומר בכלי פשתן הבאים מבית שאן היו ואמר כתנות עור שהיו דבוקות לעור. ויש מי שאומר שפי' כתנות עור שהעור מתהנה בהם. ויש מי שאומר איגיאה ויש מי שאומר אנגיא וכן לגאי וסיסרטון וגלא קסינון כלם מיני בגדים משובחים זה מזה והם מעולים במראיתם ובמעלתם ורבי שמואל בר נחמן אמר צמר גמלים וצמר ארנבים כתנות עור שהם באים מהעור. הנה אלה החכמים ע"ה כלם מסכימים שהם בגדים ממשיים אם מצמר אם מפשתים או דבר אחר משובח מזה וצריך א"כ לדעת במה היו מסוגלים כל כך שיצודו בהם אדם ובהמה וחיה ועוף. גם אמנה מצאתי ראיתי בספר הזוהר שאומרים כי אלה הבגדים הם הם עלי תאנה שתפרו להם ושהם היו רמז לכחות העליונים ושהם דוגמא לידיעות החיצוניות אשר בהם דבק אדם הראשון בצאתו מן ג"ע אחר שגורש ונדחה לחוץ ופשט בגדי הקדש כתנות אור שהיה לובש ולבש בגדים אחרים חצוניים הם הם הידיעות החיצונית שרצה לחסו' בצל קורתם וז"ל הזוהר בכתוב ויתפרו עלי תאנה אתדבקו לאתחפאה באינון צולמין דההוא אילנא דאכלו מניה דאקרון טרפי אלנא חמו דהאי עלמא מתדבר על ידי אינון טרפין דאילנא ועבדו להון מנהון תוקפא לאתתקפא מנהון בהאי עלמא וכדין ידעו כל זיני חרשין וכו' הנה ביארו כי הבגדים ההם עלי תאנה שהביא תואנה לעולם שהם רמז לתמונות החיצוניות והידיעות בקסמים וחרשין וזולתם מן החכמות ההם. שוב מצאתי בספר הזוהר ויעש יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור אלביש לון קב"ה בלבושא דמשכא אתהני מניה הה"ד כתנות עור ברישא הוו אור דהוו משמשי ביה עילאי וכו' והשתא דחבו כתנות עור דמשכא מתהני מנייהו ולא נפשא הנה יראה שכלם מסכימים לכוונה אחת שקודם החטא היו משתמשים בלבוש רוחני ואחר החטא בלבוש חומרי. גם יונתן עוזיאל ע"ה תרגם ועבד יי' וכו' לבושין דיקר ממשך חויא דאשלח מניה על משך בשריהון ואין להבין מדבריו כפשטו כי מה יקר וגדול' יהיו לו לאדם בלובשו בגדי הנחש המצורע אלא שהכוונה כלה אחת היא שהרמז על כחות הנחש החיצוניו' בגווניו המצורעי' והבן. שוב מצאתי בפ' ויקהל ז"ל וירח את ריח בגדיו

ויברכהו הא אוקמוה דאינון לבושין מאדם קדמאה הוו דיהב ליה קב"ה לאלבשא לון בגין דכד חב אדם אתעדי מניה ההוא לבושא יקירא דאתלבש ביה בקדמיתא כד עאל בגנתא דעדן ולבתר דחב אלביש ליה בלבושא אחרא והוא מאינון לבושין דאינון רתיכין דאינון אחוריים ואינון לבושין אקרון טופרא וכד הוה בגנתא דעדן כל אינון רתיכין וכל אינון משריין קדישין הוו סחרין ליה לאדם והוה מתנטיר מכלא ולא הוה מלה בישא דיכיל לאתקרבא בהדיה וכיון דחב אעדיו מניה הנהו לבושין והוה דחיל ממלין בישין ואסתלקו מניה אינון משריין קדישין ולא אשתכחו ביה אלא אינון טופרי דאצבען וכו' לבתר עבד ליה לאדם לבושין אחרנין מטרפי אילנין דגנתא דארעא הנה כי יראה מדבריהם שהבגדים שהלבישם יתברך הם מעלי האילנות אשר בג"ע ולא מעלי תאנה וראיתי עוד מאמר בפ' בא אל פרעה ז"ל תאנא כיון שנכנס יעקב נכנס עמו ג"ע וירח את ריח בגדיו ותאנא אותם הבגדים היו של אדם הראשון דכתיב ויעש יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור והוציאם מג"ע ואי תימא דכתיב ויתפרו עלי תאנה דאינון הוו אי הכי אמאי כתיב ויעש יי' אלהים וכתיב כתנות עור הא לא הוו אלא עלי תאנה אלא כתרגומו לבושין דיקר והוו סלקין ריחין מבוסמא דג"ע ותניא בשם מלא אתעבידו דכתיב ויעש יי' אלהים הנה יראה מכאן שהם בגדים אחרים זולת עלי תאנה וא"כ מכל מקום יקשה מה המה אלה הבגדים אשר ירש נמרוד אם הם הידיעות החיצוניות והקסמים והחרשין שבהם היה צד את הבריות בעשותו לעיניהם דברים יוצאים מההיקש הטבעי ובזה היה צד אותם או אם בגדים ממשיים וא"כ צריכים אנו לדעת איכותם לשהיו מסוגלים לצודד בהם נפשות גם צריכים אנו לישב דבריהם ע"ה שיהיו מסכימים קצתם לקצתם וקודם שאבוא אל המכוון צריך להודיעך סוד הכתוב ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכו' וסוד הנשים הארורות האורגים בתים לאשרה ובזה ינוח דעתך באלה הענינים הנראים זרים בתחלת המחשבה ובלתי נסכמים קצתם לקצתם. וזה כי צריך אתה לדעת כי כל דבר אשר יתלבש בו שכל האדם ודעתו לעשותו ההוא יקרא מלבוש על שני פנים מלבוש עיוני ומלבוש מעשיי והם ענין א' כי כשתתלבש המחשבה העיוניית במעשה האדם יקרא הלבוש ההוא מעשיי וכשיתלבש המעשיי בעיוני ההוא יקרא עיוניי ושניהם הם כדמיון הנשמה עם הגוף ובהצמדם יחד הם נקראים מלבוש אחד וזהו סוד המלבוש להם ע"ה כי יפשיט האדם מלבוש החומר ולבש מלבוש עיוני עליון ויסכים הפועל המחשבי למעשה ויהיה כסא זה לזה וישרה זה על זה להוציא כלי למעשהו. והנך רואה שהם ע"ה קוראים בבחינה זו לימים אשר בהם היה מתעסק הצדיק בצדקותיו בעוד בחיים חיתו יקראום מלבוש ואם הם מחוברים מהזמן אשר אין לו מציאות נתפש לפי שהוא מקרה דבק

בתנועה והוויתו בין העבר והעתיד כרגע קטן ועכ"ז יקראוהו מלבוש אמרו בכתוב ויקרבו ימי ישראל למות וכן ויקרבו ימי דוד למות ת"ח כד קריבו אינון יומין קמי מלכא קדישא אי הוה זכי ההוא בר נש ונפיק מעלמא עאל באינון יומין ואינון לבושי יקר דמתלבשא בהו נשמתיה ואינון יומין הוו דזכה בהו ולא חב ווי ליה להההוא דגרע יומוי לעילא דכד בעא לאתלבש' ביומוי אינון יומין דפגים בחובוי חסרין מההוא לבושא ואתלבש במנא חסירה. הנה הם ע"ה עשו מהימים העוברים אשר חלפו להם כדמיון מלבוש שנארג בהם ממעשי הצדיקים וכאלו קרבו אחד אל אחד כבגד הנארג ועושה מהם יריעה אחת נרשמת ומצויירת במעשים ההם לבוש רוחני. ואחר שכן הוא כי כל דבר הנחשב צריך איזה פועל גוף מורגש יהיה נאות אל המחשבה ההיא שתתלבש בו על נכון הנה אז יהיו שניהם כדמיון הנשמה אל הגוף ויורשמו הציורים המחשביים בפועל ההוא בלא ספק ומזה הטעם צוה האל יתב' לעשות בגדי קדש לאהרן ולבניו לכהן בהם בבית אשר נקרא שמו עליו על האופן ההוא והגוונים אשר צוה בהם באריגתם כי הם רומזי' לגוונים העליונים ובהם תדבק נפשו של כהן גדול לעלו' מעלה מעלה אל שרשם להמשיך משם שפע וברכה באמצעו' הבגדי' ההם אמרו בפ' פקודי דף רכ"ט ע"א בגוונא דא כהנא רבא לא עאל לקודשא עד דאתלבש באינון לבושין וכו' בגין דנפקו מרזין עילאין ואינון כגוונא דלעילא ואקרון בגדי שרד בגין דאשתארו מאינון לבושין עילאין בגין דהוו ממה דאשתאר מנהורין דזיוין עילאין דתכלת וארגמן גווני דרזא דשמא קדישא דאקרי שמא שלים יי' אלהים ודא איהו רזא לאתלבשא כהנא רבא למיעל לקודשא תולעת שני אינון גוונין סומקא ותכלא ארגמן דאיהו כליל בכל אינון גוונין ומגו דאתלבש בהון הוה עאל לגו ולא דחיין ליה לבר. הנה ביארו בפי' שאותם הבגדים שהיה הבהן מתלבש בהם היו דוגמא למלבושי הכהן הגדול של מעלה מיכאל שמו ושהגוונים האלה התחתונים נמשכים מן הגוונים העליונים המתפשטים מכח י"הו ית' שמו שהם סוד השלשה הגוונים העליונים הנדפסים בה"א האחרונה שהיא סוד אלהים להיות השם אחד מלא ובזאת יבא אהרן אל הקדש. ומזה הטעם עצמו היו הנשים הארורות אורגות בתים לאשרה פי' היו אורגות יריעות בשעות ידועות להן על צד כשפנותן להיותם מלבוש ובתים לבדים לאשרה בסוד יריעות המשכן המבדיל בין קדש לחול כמה פעמים שהיו הנשים טוות בחכמה וראיתי לחכם א' שכתב שראה בס' חנוך בסוד עץ הדעת טוב ורע ענין גדול ונסתר בסוד הנשים האורגות בתים לאשרה כי האריגה ההיא בסוד הבתים הידועים שהם כ"ד בתים מתהפכים בסודות גדולות וכתב כי כל אותם הבתים יש להם שמות ידועים וכתב עוד כי בבית י"ג הנקרא באותה חכמה בית הדו"ב והוא נפלא בעניניו והנשים היודעות האריגה

ההיא בכשפנותן קוראות לבית ההוא צפו"רן שמי"ר והוא על ענין ידוע. וכן מלקטות הצפורנים הנופלות לארץ מבני אדם ועושות מהם קטורת לענין ידוע עם עין הימין של דו"ב ולא תספרנה דעתן מסודות החכמה ההיא בתת כח ואילות לסוד האשרה. ואמרו כי להתיש כחן ומעשיהו יוקח אש דולק וישים כנגד צפורניו של יד ימין ויסתכל בהם היטב ויכרות אותם וישליך לפניהם ויפתח ידו לעיניהן בחמש אצבעותיו ולא תצלחנה מעשיהן כי תשש כח הסבה ההיא. וכיצד יקצצם יתחיל בשמאל ויתחיל בקמיצה ומדלג האמה ונוטל האצבע ומדלג הגודל ונוטל הזרת ומדלג הקמיצה ונוטל האמה ומדלג האצבע ונוטל הגודל. ובימין מתחיל בגודל בדרך דלוג ומסיים בקמיצה. ועל סוד זה אנו מסתכלים בצפרנים במוצאי שבת לאור הנר כדי להתיש כח הסבה ההיא המתפשט' בליל מוצאי שבת בעולם בעון אדם הראשון שאז"ל כיון שחטא סבבוהו כמה תלאות ורוחות ושדין ומזיקין שבאו להזיקו ובמוצאי שבת הוציא אור ונסתכל בצפרניו וברך לקונו אזי ידע שהקב"ה הצילו מכל רע והכל תמצא על ענין אמיתי ואופן החכמה ואין שום דבר יוצא ריקם מכל דברי חז"ל ע"כ דברי החכם הנז'. ונשוב אל ענינינו והוא כי יש סגולה גדולה בכל בגד הנארג על פי החכמה בסגולות הנמצאות בטלסמאות העשויות ממיני המתכות או זולתם על פי חכמת הכוכבים ואם ימאן זה הרמב"ם ז"ל בספרו המורה בחלק השלישי והאריך בזה הרבה בההביל הענינים האלה ובעינינו ראינו בענין סגולת האריגה דברים מתמיהי' נוסה פעמים רבות והוא כי כדי להוציא החבוש מבית האסורים אשר כבד עליו מאמר המלך מתקבצות נשים רבות שלא נשאו מימיהם רק לבעל הראשון וטוות פשתים ביניהן ואורגות אותו ועושות ממנו מכנסים ביום אחד ומוליכים המכנסים לבית האסורים ולובש אותם החבוש ומיד הולכים לדבר עליו אל המלך ומתיר אותו בדבר נקל ואומר שהנשים ההם לוחשות דברים בפיהם בעת הטוויה כדי להפך לב המלך מרעה לטובה גם כי יהיה באיש ההוא חטא משפט מות ואל תתמה על זה כי בעיננו ראינו זה המעשה פעמים רבות בארץ המערב הנה א"כ יצא לנו מזה כי יש סגולה מודעת באריגת הבגדים הן שיהיה אריגתם ועשייתם מצד הקדושה בבגדי הכהן הגדול. הן שיהיו עשוים מצר הנח"ש הטמא כנשים האורגות כי יש כח במעשים ההם להכחיש פמליא של מעלה. והנה אדם הראשון קודם שגורש מג"ע ופשש את בגדי הקדש ולבש בגדים אחרים וידע כח הנחש ותפר עלי תאנה במעשה ובמחשבה. במעשה כי יש בארצנו מין אילן אחר קורים אותו הישמעאלים תאנה של אדם הראשון ועושה תאנים ארוכים ועלהו יותר ארוך על שש אמות ורוחב שתי אמות ויותר והם עלי תאנה אשר תפר במעשה לכסות בשר ערותו כשהכיר וידע בושת הערוה. מה שלא היה

מרגיש קודם החטא. ובמחשבה גם כן רצה לחסות בכנפי התא"נה הידועה שהביאה תואנה לעולם והדביק מחשבתו שם במעשה תפירת עלי התאנה שאם לא כן למה לא תפר עלי אילן אחר הוא שכיון אליו המאמר הראשון שהבאתי מויתפרו עלי. תאנה אתדבקו לאתחפאה כאינון צולמין דההוא אילנא דאכלו מניה וכו' חמו דעלמא מתדבר על ידי דאינון טורפין דאילנא ועבדו לון מנהון תוקפא כי הדביקו עלי התאנה העליונה בעלי התאנה התחתונה למטה להיות כסא זו לזו כדי שתשרה כח העליונה בתחתונה כדרך שעושים בעלי הטלסמאות להמשיך כחן העליון בתחתון. ואחר שגורש מג"ע בחמלת יי' עליו לא הניחו בבגדים הצואים ההם שלא היו כי אם חגורות לכסות בשר ערוה ועשה לו בגדי יקר אשר בהם נחלקו רז"ל של מה היו הכתנות היקרים ההם אחרי שהיו מעשה השם זה אומר של כך וזה אומר של כך וכך וכלם מסכימים שהיו מעשה יי' כמו שהעיד הכתוב ויעש יי' אלהים בשם מלא כי לא רצה שישתמש בעלי תאנה והראיה שהרי כשבאו ליד נמרוד וזולתו קרא' הכתו' בגדי עשו החמודו' אשר אתה בבית והיו הבגדים האלה טבעיים קדושים נושאים כח וחן עליון הוא שאמרו בפרקי רבי אליעזר רבי יהודה אומר הכתונת שעשה הקב"ה לאדם הראשון ולעזרו היו עם נח בתיבה והנחיל' לנמרוד ובשעה שהיה לובש אותם כל בהמה חיה ועוף שהיו רואין אותו היו באים ונופלין על פניהם לפניו והיו בני אדם סבורים שהיה מגבורתו לפיכך המליכוהו עליהם ועל כן אמרו במדרש שכהן היו הבכורות משמשין בעבודה והוא הוא מה שאמר במאמר השני שהבאתי דוירח את ריח בגדיו ואי תימא דאינון הוו עלי תאנה אי הכי אמאי כתיב ויעש יי' אלהים וכתיב כתנות עור האלא הוו אלא עלי תאנה אלא כתרגומו לבושין דיקר ותני' בשם מלא אתעבידו ואם נעשו בשם מלא חן העולם כלו שנברא בשם מלא עליהם וכל הבריות יתאוו להם כי בגדי חמודות הם וכל רואם יחמדם והלובשם בהכרח יאהבוהו ויטו אחריו ויסורו אל משמעתו מצורף לזה בעשותו. הקסמים והחרשין ההם שקבלו ידיעותיהם זה מזה מידיעות עלי התא"נה וקליפותיה ואתה יודע כמה מבני אדם מתקבצים לראות את המכשף או את האוחז את העינים כי יראה דברים זרים יוצאים מהיקש הטבעי וימשוך את לבבם אליו עד שיאמינוהו ובזה היה נמרוד מצודד הנפשות הוא שאמר בכאן ת"ח הוא הוה גיבר תקיף לבושוי דאדם קדמאה הוה לביש והוה ידע למיצד צידא דבריתא בהו.

א"ר אלעזר נמרוד הוה מפתה לבריתא למהך בתר פולחן ע"ז פי' הלואי שהיה מקרב הבריות לעבודת הבורא בכח הבגדים ההם אלא שהוא היה מפתה אותם לע"ז ואמר כי מצד שהיה מנצח כל הבריות בסגולת הבגדים ההם ועושה עצמו אלוה ועובדים אותו

בני אדם ושלכן נקרא שמו נמרוד דמרד במלכא עילאה לעילא. ואומרו לעילא רמז שהיה מקצץ בנטיעות בהפריד הכח התחתון מן העליון שזו היא העבודה זרה עצמה. ד"א דמרד בעילאי ותתאי ביחס לעצמו האלהות והוא שאמר בהדיא באינון לבושין שליט ובהו מלך ומריד במאריה כלומר אפילו באדוניו אשר כחו באמשם והסתכל שלא אמר כאן כמ"ש למעלה במלכא עילאה לעילא אלא ומריד במאריה שהכוונה כי גם זו כחו לאלהיו מרד בו והיה אומר שאינו מושפע ממנו ושהוא הוא השלים בעולם.
אר"ש באלין לבושין ידעי בהו חבריא רזא עילאה הוא שאמרנו בסוד המלבושי' ההם שהיו יודעים החברים ע"ה מה טיבו והכח הנמשך להם וסגולתם בסוד ההשבעו' הידועות להם וההלבשות שמתלבשות הכחות ההמה בהם לפעול בהם הלובשם והיודע סודם.

דף עד.

מתניתין ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. רבי שמעון פתח והבית בהבנותו אבן שלמה מסע וגו' כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו. הנה המאמר הזה גדול הערך אין חקר לתבונתו כי הוא מגיד מישרים בסוד משך האצילו' ממקורו הנעלם עד אשר עמד במקו' שעמד ומן הוא והלאה נפרדו הכחות איש איש על עבודתו ועל משאו ובזה טעו דור הפלגה שנסעו מקדמונו של עולם בראותם שהעולם מתנהג על יד מנהיגי' נפרדים והפרידו הכח משרשו וממקורו כי מצאו עילה לדבר בקעה באר"ץ בב"ל כאשר יבאר לפנים וזו היתה טעותם ופתח בכתוב הזה והבית בהבנותו לבוא ממנו אל הכוונה ואגב אורחיה הודיע כי הבית הקדוש תבנה ותכונן במהרה בימינו נבנית על דוגמ' הבית העליון ועל תכונתו וכי כשם שהבית העליון נבנה בלא עמל ויגיעה כי הוא סוד הה"א היוצאה מן הגרון בנחת בזולת הרגש בסוד בה"א בראם כן הבית הקדוש בית המקדש נבנית על דוגמא העליונה ועל כן הקשה בכתוב באמרו והבית בהבנותו ואמר וכי לא הוה בני ליה שלמה וכל אינון אומנין דהוו תמן ומהו בהבנותו שנר' שהוא היה נבנה מעצמו וכו'. אלא כך הוא פי' כן הוא האמת שהיה פועל נסיי כמעשה המנורה שנאמר בעשייתה תעשה שהכוונה שנעשית מעצמה ע"י נס וכמ"ש שהאחד מג' דברים שנתקשו למשה היא עשיית המנורה ואמר לו הקב"ה וזה מעשה המנורה מקשה תעשה כלומר שים ידך והיא נעשית מאליה וכן בבנין הבית כיון דשראן למעבד עבידתא אוליף לאומנין פי' המלאכה היתה מלמדת אותם וכבר ידעת כי העטרת שהיא סוד הבית נקראת מלא"כה בימי המעשה ושב"ת ביום השבת לפי שכל מלאכת העולם מתנהג על ירה והוא אמרו

עבי"דתא אוליף לאומנין למעבד בה מה דלא הוו ידעי מקדמת דנא מ"ט בגין דברכתא דקב"ה שריא על ידייהו היא העטרת שנקראת ברכ"ת יי'.
וע"ד כתיב בהבנותו איהו אתבני מגרמיה דהיא אולפא לאומנין היאך שראן למעבד ולא אסתלק מעינייהו רשימו דההוא עבידתא ממש פי' ציור מעשה הבית העליון היה מצטייר בעיני האומנים כבר"כת יי' עליהם והיה נעשה עד שנבנה כל הבית על הדוגמ' העליונה ומכאן ג"כ אנו למדים כי התלבש כח המחשבה במעשה ושהיא נשמת המעשה להוציאו אל הפועל.
אבן שלמה מסע וכו' אבן שלמה ודאי אמר כי זה נרמז בכתוב באמרו אבן שלמה והיה יכול לכתוב אבנים שלימות כי לא באבן אחת נבנה הבית אמנם הרמז שנמצא שם כח האב"ן אשר משם רועה אבן ישראל שהיא אבן שלמה שבימיו היתה שלמה בלא פגימה ובכן נקראת אבן של"מה ממש.
מסע דאתנטיל ואתיא ושריא עליהו שנמשך כחה כאלו נסעה ממקומה לשרות ברכה במעשה ידיהם.
מסע דנטיל ידין ועביד עבידתא אמר זה לפי שלא יפול שם נסיעה ממקום למקום במה שאינו גשם וביאר כי ענין אמרו מסע שהיה מסיע ידי האומנין לפעול.
גם דאטיל ידין למעבד דלא מדעתייהו כי לפעמים היה במחשבת הבנאי לעשות דבר א' בלתי נאות אל הצי"ור ההוא והיה נעשה על זולת מחשבתו הדבר הציור הנאות לצורת הבית שהיה הכח ההוא מסיע אותם מענין אל ענין והביא ראיה כתיב הכא מסע וכתיב התם ולמסע המחנות ואז"ל שע"פ שלשה היו נוסעים ע"פ הקב"ה וע"פ משה וע"פ חצוצרות ולא מדעתם.
ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע וכו' בגין דשמיר בזע כלא כבר ידעת ענין השמיר ומעשה שלמה עם אשמדאי שגלה לו ענין השמיר כשאמר לו לא בעינא מינך מדי בעינא דאבנייה לבית המקדש וקא מבעי לי שמירא וא"ל לדידי לא מסר לי לשרא דימא מסר ליה ולא יהב ליה אלא לתרנגולא ברא כדאיתא בגיטין פרק המגרש ובו היה פוסל אבנים לבנות הבית כדי שלא יניף ברזל המשחית בבנין הבית והוא שאמר ומקבו' והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע כי היה צריך להיות הבנין בחשאי בלי השמעת קול והשמיר בפסלו האבנים לא היה נשמע.
וכלא באת וניסא הוה פי' הבנין היה נעשה מעצמו בנס וזהו בהבנותו.
אר"ש כמה חביבין מילי דאורית' זכאה חולקיה מאן דאתעסק בהו כי הוא רואה מתוך פשטם סודות נפלאים.

והבית בהבנותו כד בעא קב"ה למעבד יקרא ליקריה אמר שבזה הכתוב המדבר בבנין הבית התחתון נרמז סוד המשכת האצילות עד הבית העליון שהיא העטרת שהיא כבודו של הקב"ה כי בה נגלה כבודו והוא כבוד לכבוד כמו שידעת כי יש כבוד למעלה מכבוד וכסא למעלה מכסא.

סלקא מגו מחשבה רעותא וכו' פי' עלה החפץ לפניו מתוך המחשבה הנעלמת להתפשט ולהגלות כבודו.

ואתפשטת מאתר דאיהי מחשבה סתימא פי' ונתפשט החפץ הנזכר ממקום הנקרא מחשבה סתומה ונעלמת דלא אתידע והוא הכת"ר עד דאתפשטו ושריא לבי גרו"ן דע כי מדת הבינה נקרא בלשונם בי גרו"ן ביען היא כדמיון הגרון לתחלת המבטא והדיבור והיא היא אשר עליה נאמר בכל מעשה בראשית ויאמר אלהים ויאמר אלהים כי יתיחס המעשה למדבר והיא היא המדברת ולכן נקראת בי גרון גם למיעוט השגת הנבראים בה נתיחסו אליה אותיות הגרון הבלתי נרגשות ונשמעות במבטא אתר דאיהו נביע תדיר הוא הנה"ר שמימיו אינם פוסקים נהר דנפיק תדיר ולא פסיק כי סוף הנהר שהוא הצדי"ק לפעמים פוסק כפי מעשה התחתונים בסוד הצדיק אבד.

ברזא דאיהו רוח חיים. היא נקראת רוח אלהים חיים ביען כל הרוחו' והחיים ממנה נמשכים.

וכדין כד אתפשטת ההיא מחשבה ושריא באתר דא כלומר בבי גרון אקרי ההיא מחשבה שנתפשטה ונקראת אלהים חיים כי מקודם לזה אינה נקראת אלהי"ם כמו שנתבאר בתחלת פרשת בראשית.

עוד בעיא לאתפשטא ולאתגליא כי עדין שם המחשבה נעלמת עד שתוליד בניה אבני הבנין כי שם נגלו כחות האלהי"ם בחסד ובגבו"רה ותפארת אשר נתיחסו כח היסודות שלשתם אליהם ושם נכללים שלשתם החסד והרין והרחמים המיוחסים לאלה השלש מי"ם וא"ש ודו"ח.

ונפק יעקב גבר שלים כי מדתו כוללת שלשתם והוא הנותן שלום באהליהם.

ואיהו קול חד דנפיק ואשתמע התפארת נקראת קול י"עקב והוא הנשמע כי בהיות הרוח עדיין בגרון איננו נשמע עד שנעשה קול הנשמע וכבר כתבנו כי נתיחס האצילות אל מבטא הדיבור היוצא מכלי הריאה וכל עוד שמתפשט הוא נרגש והוא אמרו מהכא מחשבה דהוה סתימא בחשאי אשתמע באתגליא.

עוד אתפשטת האי מחשבה ובטש האי קול ואקיש בשפוון אחר שדמה הענין אל המבטא והדיבור אמר שעדין אע"פ שהרוח נעשה קול היוצא מהגרון עדיין אין חיתוך הדיבור

ניכר בקול ההברה לבדו עד שהוא דופק בשפתי' והם נצ"ח והו"ד והלשון במשמע כי הוא החותך הדיבור ולא הזכירו לפי שהוא נכלל בלשו"ן כלומר בברי"ת הלשו"ן וברית המעור והבן זה. וכדין נפקא דיבור היא התעטרת הנז' שנאצלה מלז ללז מהכ"תר והיא היא הכבוד שעשה לכבודו. דאשלים כלא וגלי בלא כי בה נשלם הדיבור ונגלה והיא סוד הפ"ה כי פ"ה יי' דבר.

אשתמע דכלא איהו ההוא מחשבה סתימא דהוה לגו ואין זולתו רק שנתגלגלה המחשבה מענין לענין להראו' וליגלות כמו שיתגלגל הרוח היוצא מכנפי הריאה בחמש מוצאותיו מזה לזה עד שנעשה דבור מובן ונגלה והוא אמרו כיון דמטא אתפשטות דא אתעביד דיבור בתקיפו דההוא קלא כדין והבית בהבנותו כאשר נבנה לא כתיב אלא בהבנותו בכל זמנא וזמנא אלו כתב כאשר נבנה היה משמעו אחר שנבנה כלו פעם א' ובאמרו בהבנותו משמע כפעם בפעם מלז ללז. גם יכלול בהבנותו כי הבונה הוא הנבנה והבן זה מה שלא היה נשמע כאשר נבנה כי יראה כי יש פירוד בין הבונה והנבנה והוא דבר אחר ואין הדבר כן כי הוא הוא אשר עשה כבוד לכבודו וכחו הוא הנבנה בבנין האצילות ואין זולתו והבן זה היטב כי זהו סוד היחוד וזהו בהבנותו.

אבן שלמה כד"א בעטרה שעטרה לו אמו פי' ובכן נקראת אבן שלמה שנתעטרה בעטרת אמה ושלימותה.

מסע דנפקא מלגו ושריא ונטיל לבר אמר כי בבחינת שנתגלה בה הכבוד במסעה מקד"ם ממקום המחשבה הנעלמת נקראת אבן מס"ע וזהו נפקא מלעילא ושריא ונטיל לתתא ומקבות והגרזן כל כלי ברזל וכו' אלין שאר דרגין תתאין דכלהו תליין בה כלומר יונקים ממנה ולא אתקבלו לגו אותם שאינם נכנסות עמה לחופה הם הנקראו' מקבות וגרזן וכלי ברזל ואמר זה לפי שפרקי מרכבתה הארבע סוד ארג"מן נכנסות עמה בערב שבת לחופתה בסוד בתולות אחריה רעותיה מובאות לך אבל המדרגות האחרות לא אתקבלו לגו וכו' ובסוד זה עצמו נבנה בית המקדש מבלי שיונף ברזל בבנינו.

וכדין כד איהי ינקא כלהו קיימי בחדוותא וכו' כשהיא מושפעת היא מיניקה לאוכלוסיה כלם עד בכור השפחה אשר אחר הריחים.

וכדין קיימי עלמין כלהו ברזא חדא ביחודא חדא כי ימצאו כלם בהסכמה אחת זה לקבל וזה להשפיע ומקכלין דין מן דין ובבחינת זה יאמר ולא הוי בהו בכלהו עלמין פירודא.

לבתר דנטלי חולקהון כל חד וחד כלהון מתפרשן לסטרייהו וכבר נתבאר זה בסוד הרצוא והשוב כי אחר שקבלו פרס מאת המלך כלם שבים אל משמרתם אשר התפקדו עליהם.

ת"ח ויהי כל הארץ שפה אחת שהקדים סוד האצילות היאך נתאצל ועמד במקום שעמד ונמשכו משם כל המדרגות למיניהם יבאר סוד הכתוב על הסוד ההוא עצמו של בנין הבית ועולם האצילות והוא אמרו לבתר מה כתיב ויהי בנוסעם מקדם כלומר אחר שהיתה האר"ץ העליונה שפה אחת ודברים אחדים שנמשכו מבי גרו"ן בסוד בלי המב"טא אח"כ בנוסעם מקד"ם המדרגות התחתונות נסעו מקדמונו של עולם לקנות מקומם בארץ שנער למטה מהארץ העליונה ששם ננערו כל הכחות להיותם נפרדים מעולם היחוד והוא אמרו דהא מתמן מתפרשן לכל אינון סטרין ואיהו ריש מלכו לאתבדרא ואי תימא הא כתיב ונהר יוצא מעדן ומשם יפרד שנראה כי מהנהר עצמו יתחיל הפירוד והשיב ודאי הכי הוא דכיון דנטלי וכו' אמר כי בבחינת העת שהם מתקבצים אל פי הנהר המשקה את הג"ן לקבל משם פרס לא יקרא שם פירוד עליהם כי בהסכמה אחת הם המניק והיונק ובבחינת נסעם משם נקרא שם פירוד עליהם וזהו סוד ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה וכו' ואחר שביאר סוד הכתוב באצילות. יבאר הכתוב בענין חטא דור הפלגה מה היה סבת טעותם ואמר ויהי כל הארץ שפה אחת דהא כדין עלמא ביסודא ועיקרא אמר כי כשהיו כל בני העולם שפה אחת והסכמה אחת לעובדו שכם אחד אזי העולם היה עומד על י"סודו ועיקרו ושרשא חדא ומהימנותא חדא ביה בקב"ה.

מה כתיב אח"ז ויהי בנוסע מקדם מקדמאה עיקר' דעלמ' מהימנות דכלא ונטו במחשבת' אחרי הכחו' החיצוניו' וימצאו בקעה מציאה אשכחו ונפקו בה מתחות מהימנותא עילאה. כל דבר אשר יצטרך האדם לטרוח הרבה להשיגו ויזדמן לו בלא טורח ההוא יקרא מציאה ואנשי דור הפלגה היו חכמי' גדולים כאשר אבאר לפנים והיה מחכמתם לעבוד את הכח הקרוב קרוב לדעתם כי הוא המזומן להפיק שאלתם ולמה יטרחו לעבוד הסבה הרחוקה לדעתם ולפי דעתם זו מציאה אשכחו בזה בהפרי"ד העטרת מאלוף ועוד אבאר זה לפנים. ת"ח נמרוד מה כתיב ביה ותהי ראשית ממלכתו בבל דהא מתמן נטלי לאתא"חדא ברשו אחרא יגיד כי הסבה עצמה מוכנת ומזומנת אל הטעות כי בראותם כי היא המנהג' העולם השפל איש איש על עבודתו ועל משאו לא ראי זה כראי זה וטוב ורע כלול זה בזה ומבולבל אמר כי משם נסעו להתאחז ברשות נכרי וזו סבתם כי הדעת הזאת למדו מנמרוד ונרמז זה בותהי ראשית ממלכתו בבל מלשון בלבול ועירוב הכחות ועל כן נקרא' בבל ארץ שנער כי שם בלל יי' שפת כל הארץ שיצאו מתחת רשות השפה האחת והיא השכינה כי עולה במספר שפ"ה שכי"נה והוא אמרו מתמן נטלו בלבייהו לאפקא מרשות עינאה לרשותא אחרא.

דף עד:

ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים. ר' חייא פתח והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל יביא הפתיחה על אלה הרשעים ולפי דרכו ילמד כי טבע הרשעים בפחזות לשונם לשית בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ ע"ד מ"ש והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה כי כך טבעו של רשע ולבאר הכתוב היטב אמר וכי אית ים נגרש כלומר מיום שגזר עליו האל יתברך עד פה תבוא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך עוד לא עבר החק ואיך יאמר כים נגרש כי הגירושין מורים על היציאה מהמקום הטבעי אליו. והשיב ואמר אין דכד ימא נפקא מתיקוניה ואזיל בספינתא בלא חבלא וכו' אמר כי בבחינת ב' דברים ההוא יקרא ים נגרש בזולת שיעבור החק והוא כי טבע המים להיות ניגרים אל המורד ושם ינוחו אם לא יכריחם סבה אחרת אמנם בקום רוח סערה בים מגרש המים ממנוחתם והם אזי כספינה בלא חובל וכשכור עכרו יין שהוא מדלג ומקפץ חוץ מדעתו והוא אמרו כי השקט לא יוכל כי חוץ מטבעם מימיו קופצים ודולגים ובבחינה זו יקרא ים נגרש חוץ מטבעו. וגם בבחינה אחרת כי יגרשו מימיו רפש וטיט על שפתו לזאת יקרא ים נגרש.

כגוונא דא אינון רשעים דנפקי מארחא דתקנא כשמטים מהדרך הישר הטייתם לא מעט אמנם מכל וכל עד ששתו בשמים פיהם וכו' והשקט לא יוכלו עד שמוציאים מפיהם רפש וטיט ודברי נוול וכפירה ת"ח ויאמרו הבה נבנה לנו עיר כלהו בעיטא בישא אתו לסרבא ביה בקב"ה בשטיתא אתו בטפשו דלבא זו הא סברתו שלר' חייא כי לא מחכמה שהיה בהם עשו מה שעשו כי אם בטפשות הלב שאלו ידעו רבונם לא היו מורדים בו כשם שהרשע מטיח דברים בלא ידיעה וחכמה שאלו היה חכם היה נשמר.

אמנם סברת ר' אבא היא כי לשטות ולשגעון יחשב להם במרדם במלכו שלעולם אמנם בחכמה רעה באו לפרוק מעליהם עול שמים ולהחליפו בכח חיצוני נכרי וקודם שאבוא לבאר דבריו ראיתי להביא לפניך מה שכתב החכם הר' יהודה החייט ז"ל ומה שהאריך בזה הענין וכל מגמתו להטיח דברים נגד החכם הקדוש הר' מנחם רקנאטי ז"ל ולהתפאר עליו כאשר תראה שהוא קורא אותו גנב וקל בחכמתו וידיעתו והלואי ואולי שיהיו כל מגנבי דברי חבריהם כמוהו ואני בכללם וכתבתי זה להודיעך כי היטב חרה לי בראותי כי פעמים רבים הוא גונב דבריו ומסתפק מאוצרו הטוב ומעתיק דבריו אות באות תיבה בתיבה ולא יזכרנו ולא ידבר בשמו ומיחס דבריו אל עצמו כאשר תראה שגלה גניבותיו המגיה בס' מערכת האלהות. ובעת אשר יזכרנו לא יזכרנו כי אם לקנטרו כאשר תראה בזה הענין וזולתו וכן לא יעשה כי זונו' מפרכסו' זו לזו תלמידי חכמים לא כ"ש. וב"ש

שהוא קדם לו בחכמה והוא ראשון לכל בית יוסף לבאר מאמרי ס' הזוהר ע"ד הפרשיות ולולא הנשאר מיתר הפליטה שהשאירו הראשונים ברכה אחריהם ספו תמו סתרי תורה מן בלהות טרדות הזמן ומה יעשו האחרונים אזובי קיר המלקטים אחריהם לקט שכחה ופאה משדה אחוזתם שדה של תפוחים ולפי שלבי לא נכון עמי ולא כן אנכי עמדי בכמו אלה הדברים הציקתני רוח בטני להביא כל מה שכתב ולשם אבאר כי דברי החכם הנז' דברי פי חכם חן והאמת והצדק ודרכו דרך סלולה לא דרך אחרת כמו שכתב הוא עליו ושדעת החכם הנז' ודעת הרמב"ן ז"ל ודעת מפרשי סודותיהן בפי' התור' אחת היא לא סר מן הדרך ימין ושמאל ודבריו דברי אלהים חיים ושמה שכתב החייט עליו שגנב דברי חכם א' שלא ידע שמו נודע בשערים שמו הלא הוא החכם הר' שם טוב גאון ז"ל כי הוא אשר ביאר סודות הרמב"ן ז"ל בפי' התורה גם החכם הר' יהושע בן שועיב כתב הלשון עצמו בפי' הסודות להרמב"ן ז"ל כאשר תראה לפנים וכתבתי זה להודיעך כי רוח אל עשתני על הטבע הזה כי לבי בל עמי בראותי שום חכם לומד מזולתו ומתחכם ומתפאר עליו והלואי שהיה עושה זה על דבר אמת וענוה צדק כי ענותו תרבהו בדברו נגדו בדרך ענוה ולא להקל בכבודו והאל יכפר בעדי ובעד. וזה לשון החכם ז"ל הרב בעל מערכת האלהות זצ"ל אשר עליו כתב החכם החייט מה שכתב. אמר ומעין חטאו של אדם הא' חטאו אנשי דור הפלגה באמרם ונעשה לנו שם וכבר ידעת כי מלת שם רומז לעטרת ובעבור כי לא שתו לבם רק לז"את חשבו כי זאת תספיק להם צורכם בעולם השפל והפרידו האר"ץ מן השמי"ם ונענשו גם הם מדה במדה ונתפרדו בארצותם לגוייהם הפך כוונתם אשר תתבאר למטה ובעבור כי חטאם וחטא אביהם הראשון היו שוים במלחמה אמרו בפ' אשר בנו בני האדם א"ר ברכיה אטו שאר אינשי בני חמריא בני גמליא אלא בנוי דאדם קדמאה שעשו כמעשה אדם אמרם יש לדעת כי כוונת אנשי דור הפלגה מצד א' טובה היתה כי בראותם ממשלת מלאכים וכח מערכת הכוכבים והמזלות בארצות בקשו להוציא עצמם מתחת ממשלתם ולחסות תחת כנפי השכינה שהוא מקום היחוד וחשבו כן על בנין אשר יזמו לעשות והוא בנין העיר שהוא מראה הנבואה כאשר יתבאר בנבואת האדם כי מיד תשרה עליהם ולא יתפרד ובארצות תחת השרים הנחלקים לאקלימי הארץ וישיגו במראה ההיא כל חפצם וכמו שנאמר ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות וכל מחשבתם היות מושל עליהם היחוד שהוא אלהי האלהים ואדונ"י האדונים כדי שלא יתפזרו וישרה עליהם רוח הקדש. ומחשבה זו טובה היתה אל החטא היה באמרם ונעשה לנו שם כאשר זכרנו עכ"ל ומה טוב ומה נעמו דבריו כי הוא כולל בהם דעת כל המפרשים כי כלם הסכימו אל הדעת הזה הן הרמב"ן ז"ל הן

מפרשי סודותיו הן הר' בחיי ז"ל הן החכם הר' מנחם הנז' ז"ל אחד המרבה בדברים וא' הממעיט. ועל זה הענין כתב החכם החייט ז"ל זה לשונו הרמב"ן ז"ל בפ' נח אמר היודע פי' שם יבין כוונתם ממה שאמרו ונעשה לנו שם וידע השיעור שיזמו לעשות ויבין כל הענין כי חשבו מחשבה רעה והעונש שבא עליהם להפרידם בלשונות ובארצות מדה כנגד מדה כי היו קוצצים בנטיעות והיה חטאם דומה לחטא אביהם בשביל זה דרשו אשר בנו בני האדם א"ר ברכיה וכי שאר בני נשא בני חמריא בני גמליא וכו' ע"כ לשון הרמב"ן שהביא משמו וכתב עוד מה שראה בס' מאירת עינים ז"ל הרב ר' מנחם אשכנזי ז"ל פי' בזה כי העטרת נקראת ש"ם והיא כסא הכבוד כי יש כסא לכסא כסא כבודו וכסא מלכותו ודור הפלגה לקחו להם העטרת בלבד וקצצו בנטיעות וחשבו לבנות מגדל עד כסא השכינה ועלה בלבם שיהיה המגדל מיוחד לעטרת ולא יצטרכו לזולתה ופסקה מחשבתם מהתפארת וע"כ נקצצו ונפרדו ושלם להם הב"ה מדה כנגד מדה. ושיעור המגדל שיזמו לעשות יודע מהעטרת ששנוה ש"ם כיצד הרי העטרת שמה שד"י ואמר הכתוב השמים כסאי והארץ הדום רגלי שמים לשמים וכסא לכסא וארץ לארץ כלומר שיעור הדום רגליו הוא שיעור הארץ ר"ל שד"י במילואו הוא שי"ן דל"ת י"וד תקח נעלמו שהוא י"ן ל"ת ו"ד בגימטריא עולה ת"ק ומהלך העולם מן הארץ ועד הרקיע הוא ת"ק הא למרת שיזמו לעשות מהלך ת"ק שנה עכ"ל ס' מאירת עינים המפרש דברי הרמב"ן ז"ל שכתב היודע פי' שם יבין וכו' וידע כמה הוא השיעור שיזמו לעשות וכתב החייט הנז' על זה זה לשו' ומפני שדברי חכמים צריכים חיזוק וגימט' פרפראות לחכמה אני יהודה אומר כי נעשה לנו שם הוא סיוע לזה כי שם באיק כבר הוא שדי עם המלה כי שי"ן של שם הוא ג' והמ"ם סתומה במספרה המוכרח היא שש מאות וכשנהפכנה באיק בכר היא ו' א"כ שם עולה תשע ושדי עם המלה עולה תשע ואני בחיי ראשי שלא טעמתי טעם לפרפראות הללו כי מה טעם למספר התשע ולהוציא המספר קצתו באי"ק בכ"ר וקצתו באיק בכר מתהפך ולהוסיף עוד המלה לשיעלה מספר התשע ומה דמות נערכו בזה הענין והרי המספר שהעלה בעל מאירת עינים מהעלמו של שדי נכון הוא ומוסכם מבעלי הקבלה כלם כאשר כתבתי סודו בפ' בראשית. וכתב עוד ואעפ"י שלשון הרמב"ן ז"ל יוכל לסבול הפרישה הזאת ראיתי מה שרדף דרך אחרת בענין הזה והוא הר' מנחם מרקנטי וז"ל הם חשבו לעשות עיר ומגדל עיר רומז לעטרת ומגדל רמז לתפארת והיתה להם הלבנה לאבן בסוד שיעור קומה וידוע למשכיל ולא הורשתי לרמוז בו רק שהיו נותנין שיעור מועט כנגד רב עכ"ל וכתב עוד ואני אומר כי הלשון הזה גנבו מחכם מקובל לא ידעתי שמו ואולי כי לא ירד לסוף דעתו ולזה לא פירשו. הנך רואה כמה הפריז

כנגדו והנני מביא לשון החכם הנז' הוא הר' ש"ט גאון שכתב על לשון הרמב"ן ז"ל כתב הרב אבל היודע פי' שם יבין כוונתם וכו' וידע במה השיעור שיזמו לעשות דע כי עיר רמז לעטרת ומגדל רמז לתפארת והיתה להם הלבנה לאבן בסוד שיעור קומה יודע זה למשכיל בו ולא הורשיתי לרמוז בו רק שהיו נותנין שיעור מועט כנגד רב ואחר שיעשו העיר והמגדל בצורתם אמרו לעשות להם שם היא העטרת ולהיות קוצצים בנטיעות שלא ינתנו ביד מזל וכוכב ודבר אחר ולא להתנהג בז"את וזה טעם הירידה וכו' וכוונה זו שחשבו להתאסף בו היא גרמה להם להפרץ ולפוץ ולבלבל שפתם ודעת הרב שהמעשה שעשו יותר חזק מהמחשבה לבד ועל זה כוונו לעשות המעשה בשיעור יוצרנו וא"ת היאך יוכלו להספיק לעשות בשיעורו והלא אצבע קטנה ממנו מלא כל הארץ כדאיתא בשיעור קומה וכתיב אל מי תדמיוני ואשוה. אלא מן האצבע שלו שהיא כמה אלפי פרסאות היו עושין מן הפרסה חמישית מן הגודל שבנו כדי שיעלה חשבון שלנו כשלו והעונש שבא עליהם להפרידם מדה כנגד מרה וכו' עכ"ל הגאון ז"ל והחכם הר' יהושע בן שועיב כתב ג"כ בפי' לדברי הרמב"ן ז"ל כוונת הרב ז"ל כי דור הפלגה היו קוצצים בנטיעות ועשו דוגמא של מעלה עיר ומגדל כי המגדל שמירה לעיר להורות על ההמשכה אבל לקחו מדת השם לעצמה ואמרו כי היא המנהגת העולם ודי להם בכך ועזבו מקור מים חיים כי אמרו שתי רשויות יש ולכן נפרדו מדה כנגד מדה וזהו אמרם הבה נבנה לנו עיר ומגדל להורות על כוונתם וידעו כמה שיעור המגדל ושהיו צריכין לעשותו כי ידעו שיעור קומה ודוגמת קומה ממש ואיני יכול לבאר יותר עכ"ל הנך רואה כי כלם דרכו דרך אחת בפי' דברי הרמב"ן ז"ל אם הרב בעל מערכת האלהות ואם הר' בחיי בפי' התורה יעויין שם כי לא הבאתי לשונו מפני האריכות ואם הר' מנחם מרקנטי ז"ל ואם הר' ש"ט גאון ז"ל ואם הר' יהושע בן שועיב א' המרבה וא' הממעיט בדברים העל זה יקרא גנב הר' מנחם ואם מפני שאמר ולא הורשיתי לפרש הלא גם הר' יהושע בן שועיב כתב ולא אוכל לפרש וכוונתם בזה לומר שאין הפה יכולה לדבר ולספור שיעור הקומה כי יחדל כל סופר לספור כי אין מספר השיעור ההוא הרב אשר כנגדו עשו השיעור המעט וכמ"ש במה שהורשת התבונן וכו' ואם תראה בפרקי היכלות שאמר כל היודע שיעורו של יוצר בראשית מובטח לו שהוא בן העה"ב לא על השיעור הכמותי אמר כי אם על הנחשב ועוד אדבר בזה ב"ה. ועל זה כתב עוד ואני רכיל מגלה סודו מתוך מה שראיתי בספ' הנז' הם כוונו לעשות שיעור הדומה לשיעור קומה וכבר ידעת מ"ש ר' ישמעאל כל היודע שיעורו של יוצר בראשית מובטח לו שהוא בן העה"ב והוא מפורש בפ' גדול אדונינו ור"ב כ"ח שהם רל"ו אלפים רבבות פרסאות מפרסאות של מעלה וכתב

עוד ומפני שגימט' פרפרת לחכמה יש לזה ג"כ סיוע מחשבון השם המיוחד כי הוא רמוז בו כשתחשוב השם במלוי חציו בחציו יעלה מספרו רל"ו כיצד י"הוה י"וד עשרה פעמים הם ק' ה"א עשרה פעמים הם נ' ו"ו פעמים ששה הם ל"ו ה"א פעמים עשרה הם נ' סך הכל רל"ו והנך רואה ג"כ המספר הזה כי לא שמר בו בכלו ערך החשבון המרובע כי כמו שהכה הי"וד עשרה פעמים והו"ו ששה פעמים כך היה ראוי לחשוב הה"א פעמים חמשה וכן הה"א האחרונה פעמים חמשה כי זהו החשבון המרובע בכל מקום והוא לא כן עשה כי הכה ההין עשרה פעמים כדי שיעלה לו החשבון וטוב היה לו לחשוב המספר המרובע בכל האותיות בשוה ויעלה המספר כמספר מקו"ם כי הוא שם מונח על שיעור והגבלה ויהי אז שם שיעור מעל על מקום ולא על העצם. וכתב עוד ואנשי הפלגה היו חכמים והיו יודעים שיעור קומה וחשבו לעשות המגדל שיעור מועט כנגד שיעור רב כלומר כי אע"פ שהשיעור היה מכוון במספר הפרסאות אבל עכ"פ היה שיעור מועט בערך השיעור של מעלה שאין הפה יכולה לדבר ואין האזן יכולה לשמוע וזה כי הם מדדו בזרתות של מטה לא בזרתות של מעלה וידוע כי שיעור הפרסה ד' מילין והמיל אלפים אמה והאמה ששה טפחים שהם ב' זרתות וזרת של מעלה הוא מהלך ת"ק שנה שנאמר ושמים בזרת תכן ושיעור עובי השמים ת"ק שנה כאשר מן הארץ לשמים והשיעור של מעלה הוא רל"ו אלפים רבבות פרסאות מפרסאות של מעלה מה שאין הפה יכולה לדבר והם חשבו לעשות בזה השיעור המועט אשר הוא מכוון במספרו אל השיעור הגדול ורצו לעשותו שיהיה גבוה רל"ו אלפים רבבות כשיעור אצבע קטן של יד האדם הנקרא זרת לא כזרת של מעלה וחשבו כי מאחר שיעשה כשיעור המועט הזה בתחתונים דוגמת הבנין העליון יהיו הבנינים שוים ולא יצטרכו אל הבנין העליון רק לעטרת לבדה הואיל והנהגת העולם על פיה ובזה השיעור המועט שעשו כנגד הרב היה להם הלבנה לאבן כי היחס שיש ללבנה עם האבן יש לשיעור המועט עם הרב כי האבן היא טבעית וגם שיעורה גדול והלבנה היא מלאכותית ושיעורה קטן אע"פ שיהיו שניהם במקשיות בנדון שלנו הם שוים במספר עכ"ל. ואתה המעיין בדבריו ראה תראה כי ברכילותו לא גלה יותר ממה שגלו הראשונים אשר קדמוהו רק שאמר כי הפרסה ד' מילין והמיל אלפים אמה והאמה ששה טפחים שהם ב' זרתות וסתם מיד כי הזרת של מעלה מהלך ת"ק שנה ושעשו הבנין שיעור מועט כנגד הרב ואם האמת שהוא היה יודע שיעור קומה היה חושב כמה זרתות יש בשיעור קומה מזרתות שלמעלה אשר כנגדם בנו בוני המגדל בזרתות של מטה ובכן היה נראה שהיה יודע שיעור קומה ואחר שלא העלה החשבון כי חדל לספור כי אין מספר למה יכתוב על הגאון כי גם הוא לא ירד לסוף דעתו ולזה

לא פירשו ומהו אשר פירש הוא ואשר רכל על לשונו ואם בא להודיענו כי שיעור קומה הוא ר"ל אלפים רבבות פרסאות זיל קרי בי רב הוא כי יורדי המרכבה סמו לו סי' זה רל"ו כמספר ור"ב כ"ח באורך וברוחב ע"ז אלפים רבבות פרסאות והסי' תנו ע"ז לאלהים. ואם להודיענו כי רצו לבנות מהלך ת"ק שנה הרי כתב בעל ספר מאירת עינים כאשר ראית כי העלמו של שדי הוא ת"ק הרי למדת שיזמו לעשות מהלך ת"ק שנה. ולפי שמהספ' הזה של שיעור קומה אין הפה יכולה לדבר ולא האזן לשמוע כתבו הגאונים מפרשי דברי הרמב"ן ז"ל שלא הורשו לפרש וחתמו הדבר שיזמו לעשות שיעור מועט כנגד שיעור הרב. וגדולה מזאת תמצא בסמוך מה שכת' בענין שיעור קומה והתאמץ בפלפולו לומ' כי כוונתם ז"ל בשיעור קומה הוא בתפאר"ת ובטל דעת מקבלי האמת והצדק שאמרו שהוא במטטרון נברא מטעם כי ממנו ומעלה נאמר אל מי תדמיוני ואשוה ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו וכן דעת הרב בעל המערכת ואמר הוקשה לו טובא מאמר של ר' ישמעאל כל היודע שיעורו של יוצר בראשית וכתב הלא יוצרנו אינו מט"ט נברא כי אם השכינה בשליחות שולחה ותמהתי מדבריו מהו אשר יחשוב במטטרון מיהו חוץ מן השכינה והוא לא ראה כי השכינה נקרא' יוצר בראשית לפי שהיא יוצר לכל מעשה בראשית של מטה כשם שהבי"נה נקראת יוצר בראשית שלמעלה לאבני הבנין זאת בעליונים וזאת בתחתונים ולחזק סברתו הביא מאמר מהתיקונים לקיים כי שיעור קומה הוא בדו פרצופין ולא זו הדרך ולא זו העיר שיוכיח מהמאמר ההוא ענין שיעור קומה כלל ועיקר. ומה שהביא לראיה מהוק"ם המשכן כשהוקם של מטה הוקם של מעלה ואמר כי הוק"ם אותיות קומ"ה כוונתם ע"ה בזה כי צמצם הב"ה כבוד"ו במשכן ובמדותיו ואם הוא כלי בעל גבול כאשר היה מצמצמו בין בדי הארון והכלי אשר יקבל הצמצום ההוא יקרא שיעור לא המצמצם שם כבודו וכן קבלנו אנחנו ממקובלי האמת כי שיעור קומה הוא למטה במרכבת המשנה לא במרכבה הפנימית ח"ו אלא במקום שמשם ולמטה נמצאת ההגבלה וההשערה וכבר ידעת הדמיון שעשה ר"מ לאותו כותי כשאמר לו איפשר אותו שכתוב בו הלא את השמים וכו' אני מלא היה מדבר עם משה בין בדי הארון אמר לו הבא מראות גדולות וכו' הבא לי מראות קטנות וכו' א"ל אתה שאתה ב"ו משנה עצמך לכל מה שתרצה וכו' פעמים שאין העולם מחזיק אלהותו פעמי' שהוא מדבר עם האדם מתוך שערות ראשו וכו' ודי בדמיון הזה הערה להודיע כי מצד עצמו יתברך אינו נגבל אמנם מצד ההיכל המקבל יפול בו הגבלה. וכן כתב הר' מנחם ציוני ז"ל קבלתי קבלה אמיתית כי שיעור זה אינו אלא על מטטרון הנברא שהוא האדם העליון אבל ממנו ולמעלה אמר הנביא ואל מי תדמיון אל וכו' והאומר הפך זה לא ראה

אור מימיו עכ"ל. ועוד יש להשיב על דברי החכם החייט ז"ל במה שכתב בוהיה להם הלבנה לאבן ביחס שיש ללבנה עם אבן וכו' אלא שאין כוונתנו להשיב על מי שהוא גדול ממנו ואם דברתי עד הנה היה לכבוד מי שהוא גדול ממנו ובבא לידינו מעשה אותו האיש שזקף לבנ"ה והשתחוה עליה יתבאר סוד הלבנה והאבן בה. ובכן נחזור אל ענינינו והוא כי דעת ר' אבא היא סברת הרמב"ן ז"ל וזולתו ואם לא ראה ס' הזוהר הנה קבל מפה אל פה הענין עצמו והוא שאמר ר' אבא בחכמתא דרשיעו אתו בגין לנפקא מרשו עילאה לרשו אחרא ולאחלפא יקריה ליקרא נוכראה וכבר ידעת כי כבודו יתברך היא העטרת ובקשו להחליפה באשת זנונים בהפרידה מאלוף ואתגלי להו אתר דשולטנותא דא תקיע בגו נוני ימא הם אוכלוסין הנמשלים לדגי הים שמתפרנסים משם ולמטה הוא הרקיע אמרו הא אתר למיתב ולאתקפא לבא לאתהנאה ביה תתאי ומה לנו עוד לבקש מלמעלה מיד אמרו הבה נבנה לנו עיר נתקן באתר דא עיר ומגדל כנגד עיר ומגדל העליונים כי זאת היתה מחשבתם הראשונ' להסתופף בצל היחוד ושלא יהיו נמסרים ביד כוכב ומזל אמנם אח"כ אמרו ונעשה לנו שם אתר דא יהא לן לדחלא ולא אחרא כי אמרו להפרידה להם ונבנה לאתר דא עיר ומגדל למטה למה לן לסלקא לעילא דלא ניכול לאתהנאה מניה כי מי יעלה לנו השמימה להמשיך ולהסתפק מרחו"ק. הא אתר דא מתתקנא וקרוב אלינו הדבר ונעשה לנו שם דחלא למפלח תמן למען תהיה יראתה על פנינו ועינינו רואות פן נפוץ לדרגין אחרנין כמ"ש בעל מערכת האלהות שלא יתפרדו בארצות תחת השרים הנחלקים לאקלימי הארצות וישיגו במרא"ה ההיא כל צרכם אשר כנגדה יומו עשות שיעור מועט כנגד הרב הנה זאת חקרנוה כן היא שמענה ואתה דע לך.

דף עה.

וירד יי' לראו' את העיר ואת המגדל דא הוא חד מאינון עשר זמנין דנחתת שכינת' לארע' והם אלה א' בג"ע ואחת בדור הפלגה וא' כסדו' וא' בסנה וא' בסיני ושתים בנקר' הצור ושתים באהל מועד וא' לעתיד לבא כדאיתא בפרקי רבי אליעזר.

וכי מהו לראות ולא הוה ידע מקדמת דנא פי' כי ידיעתו קדמה לכל העתידות לבא ולא יתחדש לפניו שום דבר בהתחדשו ואיך יאמר לראות.

אלא לראות לאשגח' בדינא וכו' אמר כי הראיה הנז' בכאן אינה נופלת על ראות העין הגשמי אשר יתחדש לו הדבר בראיה ההיא כי גם יש ראיה נופלת על עשיית הדין כד"א ירא יי' עליכם וישפוט כי מיני הראיות נופלות על ענינים רבים כמו וירא אלהים את בני

ישראל וידע אלהים כי היא ראיה הפכיית לזו שהיא של רחמים וכן כל ראיה הנזכ' באל יתברך תתפרש לפי מקומה לא ח"ו שנתחדש לו שום ידיעה בראיה מוחשית.
את המגדל ואת העיר הכא אית לאסתכלא דהא לא כתוב לראות את בני האדם הוקשה לו על מה שכבר הניח כי הראיה היא לאשגחא בדינא וא"כ היה לו לומר לראות את בני האדם כי עליהם ישגיח לדון אותם לא על העצים והאבנים.
והשיב אלא בשעתא דאשגח קב"ה בדינא בקדמיתא ישגח בדרגא דלעילא וכו' אמר כי אחר שהונח כפי הסוד כי העיר והמגדל רמז למעלה אל הי"סוד ואל הע"ט הנה הירידה לדון לדור הפלגה התיחס דרך שם להשגיח בהם וזהו אמרו ישגח בדרגא דלעילא ולבתר בדרגא דלתתא בקדמיתא בעילאי ולבתר בתתאי כי ממדרגה אל מדרגה תרד השגחתו עד התחתונים. ומ"ש ובגין דהאי מלה מטא לעילא אשגחותא דלעילא הוה ביה בקדמיתא ביאר כי אין זה הענין ע"ד משז"ל אין הב"ה נפרע מהאומ' תחלה עד שנפרע מאלהיה שנאמר יפקוד יי' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה לפי שרעתם של דור הפלגה עד השמים הגיעה למעלה מצבא המרום מקום שלא יפול בו הלקאה כי לא ילקו רק צבא השמים אלא שנתיחס העברת הדין משם ולמטה אל הראיה בדין והוא אמרו בגין דהאי מלה מטא לעילא אשגחותא דלעילא הוה ביה כי משם יעבור הדין לתחתונים דכתיב לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם וביאר למה קרא אותם בנוי דאדם קדמאה כי חטאו בחטאת אביהם בענין הקצוץ כהפריד הפרי מן העץ וחזר וביאר למה כתב אשר בנו והרי לא נשלמה כוונתם כי הם אמרו ומגדל וראשו בשמים ואין זה מההגזמות הנזכרים בתורה ערים גדולות ובצורו' בשמים וזולתם שהרי אז"ל א"ר יוחנן מגדל שליש נשרף שליש נבלע שליש קיים וא"ת שהוא קטן כל מי שעולה לראשו רואה דקלים שלפניו כאלין חגביא ועדיין לא נשלמה כוונתם ואיך יאמר אשר בנו לזה אמר אשר בנו בני האדם בנינא ודאי אמרו ובעו למבני לעילא בלומר כי כבר בנו במחשבתם למעלה ואם לא נשלמה כפועל למטה כי דעתם היה לבנותו מהלך ת"ק שנה כגובה אשר מן הארץ עד הרקיע וגם כי מחכו עלה במערבא לא על הגובה לעגו כי אם על שאמרו ונכהו בקרדומות כדי שיזובו מימיו ועלה אמרו א"כ ליבנו בחד טורא כלומר כדי שיגיעו מהר להכו' בקרדמותיהם ולמה יבנו בבקע' וכוונת דבי ר' שילא שאמרו כדי שיזובו מימיו רוצה לו' השפעותיו וכוונת הקרדומות כלומר בהכרח כאדם המכה בקרדום וחותך העץ בכח ע"ד ובקרדומות באו לך כן חשבו להמשיך השפע בכח הזרוע כפי חכמתם הרעה.

רבי שמעון פתח ואמר כה אמר יי' אלהים רזא כמא דאתמר כדי להבין פרטי המאמר הזה צריך להקדים קצת ענינים והם כדמיון הקדמות והצעות אל הבנתו. ראשונה אתה צריך לדעת כי צורת הבית שיבנה במהרה בימינו שהראוהו ליחזקאל הנביא ע"ה במראה הנבואה כמ"ש ויבא אותי שמה במראות אלהים וכו' והנה איש מראהו כמראה נחשת ופתיל פשתים בידו וכו' שים לכך לכל אשר אני מראה אותך כי למען הראותכה הובאתה הנה הראותכ' כתיב הכוונה בכל הפרשה ההיא שהראוהו מדת הבית בכל פרטיו ותאיו ואלמיו והעזרות והלשכות על המדה ועל השיעור העליון שיעור מועט כנגד הרב כדי שישרה עליו הכח העליון אשר הוא בדוגמתו בכל פרטיו ופרטי פרטיו כי אל זה כוונו דור הפלגה בראשית מחשבת' בבנין המגדל גם כי לא ידעו פרטיו וכל תנאיו ובנוהו כדוגמת גוף בלא איברים כי מי יגיד להם כל הפרטים והתנאים הצריכי' בבנין ההוא עד שיהיה זה מכוון כנגד זה לשיחול בו כח הבית העליון ביד יי' על ישראל המגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל אשר גלה להם תורת הבי"ת וצורתו ותבניתו ע"י משה נביאו ככל אשר הראה בהר להשכין כבוד"ו שם. עוד אתה צריך לדעת כי בשער הגדול שלפני ההיכל היו שני פשפשין אחד לצפון ואחד לדרום שבדרום לא נכנס בו אדם לעולם ועליו מפורש ביחזקאל ויאמר אלי השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש לא יבא בו כי אלהי ישראל בא בו יהיה סגור אח"כ אמר כה אמר יי' שער החצר הפנימית הפונה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח הרי שהיה נפתח ואין ספק שזהו השער עצמו שעליו אמר השער הזה יהיה סגור לא יפתח אמנם אין הכוונה באמרו לא יפתח שלא יפתח כלל שהרי היה נפתח בשבת ובר"ח אמנם הכוונה שלא היה נפתח לשיבוא בו שום אדם לעולם כי אלהי ישראל בא בו אבל היה נפתח בשבת ור"ח לסוד נכמס כאשר יתבאר. עוד אתה צריך לדעת כי צורת הבית בפרטיה היו על דוגמת האדם באיבריו כשם שהבית העליון היה דמו"ת אד"ם ובהיות שההשפעות העליונות היורדות אליה מעולם הזכר הם על שני מינים ימניים ושמאליים. הימניים מיוחסות לצרכי הנפש והשמאליים מיוחסות לצרכי הגוף אשר על סוד זה היו במקדש מנורה בדרום ושלחן בצפון וגם זה הוא סוד אמרם הרוצה להחכים ידרים הרוצה להעשיר יצפין שהכוונה כי במחשבתו ימשיך חפצו אם מן הדרום ואם מן הצפון מקום שיפול מחשבתו בשאלתו שם הוא להשלים נפשו מן הדרום ואם להשלים צרכי גופו מן הצפון וירא אלהים יצא את כלם כמ"ש אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. ובהיות כי ההשפעות הללו בבחינת ירידתם מעולם הזכר וקבלתם בעולם הנקבה מיוחסות לענין זיווג חוייב כפי החכמה שימצאו בבית המקדש אשר היה סוד דוגמת

הזיווג עולם העליון בעולם התחתון להיות בשער הגדול של החצר הפנימית שני פשפשין א' בדרום וא' בצפון לרמוז על שני מיני ההשפעות שהם נבדלים באיכותם דוגמת השני צנורות שבי"סוד ימיני ושמאלי אשר באו דוגמתם בי"סודו של האד' התחתון אשר האחד היה נמצא בו להמציא ולהמשיך נשמות קדושות בזרעו היוצא מחלציו והוא המיוחס לדרום והאחד השמאלי לתשמיש גופו כי שני צנורות יש בי"סודו של אדם והבן. ובהיות כי הזיווג העליון הממציא הנשמות בעולם זמנו ביום השבת וביום החדש כי אזי הוא הזמן לביאת הנשמות הטהורות הראויות לבא לעולם דרך הצנור הימני הדרומי וגם הוא זמן להאסף הביתה הנשמות השבות מן העולם למקומם אשר חוצבו משם על סוד זה היה נפתח הפשפש הדרומי בשער הגדול ביום השבת וביום החדש כי הוא זמן שמושו ועל סוד זה אמרו ת"ח עונתן מע"ש לע"ש להמשיך לזרעם נשמה טהורה וחכמה בסוד כה אמר יי' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי נקראו סריסים על אשר הם מסרסים עצמם בימי החול ושומרים וממתינים עד ע"ש כד"א ואביו שמר את הדבר לסוד זה עצמו. עוד אתה צריך לדעת כי האל יתברך כשעלה החפץ לפניו לברוא כל העולמות לגלות כבודו חוייב כפי חכמתו להמציא מתעלומת אורו עשר ספירו' קדושות הם כדוגמת מלבושים שבהם מתגלה כבודו וכבר קדם זה הענין בארוכה בפ' בראשית ועלה במחשבתו עוד להמציא מלבושים למלבושים שלא יתגלה כבודו ואורו למטה רק על הדרך הזה. ואם הם עשר מלבושים עיקר המלבוש אשר יתיחס אל מלבוש הם שבע כי השלש הראשונות הם ראש אחד מתלבש באבני הבנין ואלה השבע נקראו' שבתות כי עליהם חוגגים ומקיפים השמטו' הנקראות שבתות ואלה הם מלבושיו ית' של שבת ועל סוד זה אמרו במ' שבת פ' כלל גדול אמר רב הונא היה מהלך במדבר ושכח ואינו יודע אימתי הוא שבת מונה ו' ימים ושומר א' והנך רואה כי זה לא יסבלהו שום דעת כי יעשה הוא שבת כפי חשבונו ויקבע שבת חדש מדעתו ואיה ושמרו בני ישראל את השבת השבת הקבוע מששת ימי בראשית. האמנם כי הסוד בזה כי יש למעל' ז' ימים נקראים כלם שבתות ובהיות כי זה ההולך במדבר אבד חשבונו מימי החול אין לו תקנה כי אם למנות ו' ימים ויכוין בהם לימי החול והשביעי יקבענו בדעתו שהוא מהימים העליוני' אשר כלם הם שבתות ואיזה מהם שישבות שבת הוא ליי' ובזה יצא ידי חובת שמירתו מצד ההכרח והאונס שקרהו ונחזור לענייננו כי הימים הראשונים העליונים נקראים בגדי שבת והימי' התחתוני' נקראי' בגדי חול שבהם מתלבש הב"ה היא העטרת בימי החול לחלק טרף לביתה וחק לנערותי' ממה שקבלה בלובשה בגדי שבת ביום השבת ובבחינה זו נאמר באל ית' וירד יי' או ויעל יי' כי יתלבש בבגדי קדש הם הי"מים העליונים לחסד ולרחמים הם הם עלויו

וכי יתלבש בגדי חול הם הימים התחתונים הנשואים בזמן יתיחסו לו לירידה לא שיפול ענין ירידה ועליה בו ית' חלילה וחס. ולסוד זה צריך האדם ללבוש בגדים נאים ביום השבת להדמות ליוצרו המתכבד במרכבותיו יתברך ויתעלה שמו ואחר הקדימי לך אלה ההצעות אבא לבאר ביאור המלות ובכן יעלה כוונת המאמר על נכון אמר האי קרא אית לאסתכלא ביה דאיהו רזא כמא דאתמר הוא שאז"ל בפ' רבי אליעזר שהיה נפתח ביום השבת וביום החדש מאליו ויודעים כל העם שבא יום שבת וכן בראשי חדשים היו ישראל עומדים ורואים הדלתות נפתחים מאליהם ויודעים שבאותה שעה עלת' הלבנ' ומקדשים את החדש בעליונים ועז"א ר"ש דאיהו רזא שזה היה מודה שהוא זמן הזיווג יהיה סגור ששת ימי המעשה אמאי יהיה סגור. אלא אלין יומין דחול דתרעא דא יהיה סגור דלא לאשתמשא חול בקודשא ולכן היה סגור הפשפש הדרומי המורה על עונת השבת וביום השבת וביום החדש יפתח מאליו שהיה מורה הוראה על השתמשו' קדש בקדש וזהו דהא כדין אתנהיר סיהר' לאתחבר' בשמשא כי פשטה בגדי חול ולבשה בגדי קדש וחזר לבאר הסוד בבחי"מה יקרא הענין ההוא זיווג ואמר ת"ח תרעא דא לא אתפתח באינון שתא יומין בגין דהא באינון יומי דחול עלמא תתאה אתזן שכבר פשטה בגדי קדש במוצאי שבת לעשות מלאכתה כי ששת ימים תעבוד בעול' השפל שהם ימי חול ועז"א ושלטין כל אינון שית יומין דחול על עלמא ואמר בר בארעא דישראל כי ארץ ישראל היא קדש ושבת ולא נמסרה לשרים ואמר ואינון דשלטי בגין דהא השער הזה איהו סגור כי בהסתר המלך בביתו ישלטו השרים והסגנים אמנם בהראותו חוצה יסוד ממשלתם. עלמא איהו בחדוה כי באור פני מלך חיים ונודעה יד יי' כי משם ניזונים כל העולמות ושלא נמסר העולם לרשות אחר זולתו יתברך. ולפי שלא יראה שהם שתי רשויות כי בסור ממשלתו של זה ישלוט שכנגדו וכן בסוד שכנגדו ישלוט הוא אחר שהוקצב לכל א' זמן ממשלתו לבדו חזר ואמר ואי תימא דכל אינון שית יומין אינון שלטין בלחודייהו מבלי שיצטרכו לכח זולתם ושלהם לבדם נתנה הארץ ח"ו ת"ח הפונה קדים עד לא יקומון לשלטאה איהו אסתכל תדיר בעלמא ביאר מלת קדים כאלו כתוב קודם כלומר קודם שיקום זמן ממשלתם כבר קדם ממשלתו והשגחתו עליהם ותמיד הוא פונה ומשגיח בעולם שאלו ידומה סלוק השגחתו אפי' רגע קטן היה העולם חוזר לתוהו אבל עיני יי' בעולם מראשית אחרית אמנם הוקצב זמן ידוע להשפעת המזון מהקדש יום השבת לבדו ובבחינת זה נאמר שהם מושלים בימי החול לא שיש להם ממשלה לבדם והוא אמרו עד לא יקומון לשלטאה איהו אסתכל תדיר בעלמא אבל לא אתפתח לאתזנא עלמא מקודשא בר ביומא דשבתא וביומא דחדש כי הוא זמן קבלת הפרס מאת

המלך. וכלהו יומין כלהו מתדבקין בשבת וניזונין ממנו וכן הממשלות כלן בכח האל יתברך הם עומדום ולא יטבו ולא ירעו כי אם במאמרו כי לכך הוקבע יום השבת לקבלת הפרס להודיע כי אין זולתו יתברך מושל ורב ושכלם צריכים למארי חטיא והוא אמרו דהא ביומא דשבת כלהו תרעין פתיחן ונייחא אשתכח לכלא לעילאי ותתאי כי הכל שוים לפניו כקטן כגדול בקבלם הפרס ובזה נודעה יד יי' על כלם. ואחר שהקדים זה חזר לבאר הכתוב שאמר וירד יי' ועל איזה צד יושאל שם ירידה בו יתברך או שם ראיה ואמר נחת מקודשא לחול ורדיד פריסא לאשגחא במה דבנו וקיימו קיומא לאתערא על עלמא לדחלא להו. אמר כי בבחינת לובשו בגדי חול בסוד ששת ימ"י המעש"ה כמו שנתבאר למעלה שנתיחס זה אל השגחתו בתחתונים נאמר בו ירידה וראי"ה וזהו רדיד פריסא כאלו מתעף בצעיף צעיף תרגום ירושלמי רדידא וכן ואת הרדידים. ופריסא הוא וי"לון וכן בלשון ז"ל פריסא תשמיש דתשמיש הוא פי' וילון שפורסין לפני התיבה הוא תשמיש לתיבה ותיבה תשמיש לספר תורה כלומר המתיח והרקיע וילון בדמיון מלבוש אליו להשגיח באמצעותו מה שבנו דור הפלגה והסכימו הסכמה כלם כאחד לעורר כעולם יראה ולעשו' אלוה להם ופי' וירד מלשון רדיד שהכוונה בזה להודיע שהוא רואה ואינו נראה כדמיון העומד אחורי הוילון ורואה לזולתו והוא אינו נראה וכבר ידעת שכל הנדבר בזה הוא מצדנו לא מצדו יתברך חלילה וחס וכבר האריך הרב ז"ל במורה הנבוכים בסלוק כל התוארים המיוחסים בתורה אליו יתברך.

רבי יצחק הוה יתיב קמיה דר"ש א"ל מה חמו אלין דעבדו שטותא דא למרדא ביה בקב"ה תואר השאלה היא על זה האופן כי אחר שהונח שהיו יודעים כי יש סבה ראשונה לכל הסבות כי חכמים גדולים היו והיו יודעים שיעור קומה מה ראו על ככה למרוד בו יתברך ולהניח העיקר ולאחוז בענפים. ועוד שכלם היו בעצה ולא אחד בהם שיחלוק עליהם בעצה זו אבל באו כלם מוסכמים אל המרד הזה וזהו וכלהו בעיצא חדא אתקיימו בדא באין חולק כי לשטות גדול יתיחס להם אחר שעמדו בעצה ואין חולק מהם להפר עצתם. א"ל הא אתמר ויהי בנוסעם מקדם אתנטלו מעילא לתתא וכו' אמר כי לא כוונו למרוד במלכו של עולם אמנם חשבו כי בעבדם הסבה הקרובה להם לדעתם תספיק להם להפיק צרכם מבנ"י שיצטרכו לסבה הרחוקה לדעתם וזהו בנוסעם מקדם נסעו מקדמונו של עולם. לתתא כלומר למדה התחתונה כי היא הקרובה להם לדעתם ולכן עשו פועל מכוון לזה למטה והוא דאתנטלו מארעא דישראל שהיא חלקו ית' וית' והלכו וירדו להם לבבל שהיא למטה מארץ ישראל כי ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות להורות על המושל בה כי גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם. אמרו הא הכא אתר למדבק ונעשה

לנו שם וכו' חשבו כי ברדתם לבבל העטר' שהיא התחתונה שהיא למטה מכל המדות תסייעם למטה במקום ההוא שהוא למטה מכל הארצות וזהו ואתדבק סיועא דלתתא באתר דא. ועוד חשבו להם כי בהגיע תור הדין לשרות בעולם היא תעמוד נגדו להגין עליהם והוא אמרו בגין דכד דינא אתי לאשראה על עלמא הא אתר דא לקבליה. ועוד חשבו לומר כי משם יתהנה העולם ויזון דהא לעילא רחיקא איהו לאתזנא עלמא מציה. ולא עוד אנן נסק לרקיעא ונגח ביה קרבא בהיות לאל ידינו בסיוע המדה הזאת נוכל לבטל המבול שלא יבוא עוד לעולם וזו היא כוונת המלחמה שחשבו לעשות עמו במנוע דינו שלא ישרה בעולם.

דף עה:

ויאמר יי' הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם בגין דכלהו כחדא ביחודא וכו' יבאר כי בהמצא החברה והאחוה בין בני האדם גם כי יהיו פושעים וחטאים בהמצא ההסכמה ביניהם המצא תמצא ההסכמה מלמעלה לקיים אחוותם כענין מ"ש בחבור עצבים אפרים הנח לו והוא אמרו דכלהו כחדא ביחודא כלהון יעבדון ויצלחון בעובדיהו יתבדרון דרגין דרגין כל חד לסטריה וכו' ובהפרד המדרגו' למעלה יתפרדו הם למטה כי זה תלוי בזה ע"ד אמרם יפקוד יי' וכו' ואי תימא לישנהון אמאי כי למה הוצרך לבלבל לשונם כי בלא זה יפוצו בהפר הסכמתם מלמעלה.
אלא בגין דכלהו ממללין בלשון הקדש. אמר כי פי' שפה אחת הוא שהיו מדברים בלשון הקדש ולכן נקראת שפה אחת המיוחדת שבכל הלשונו' וכן תמצא שעולה שפ"ה אח"ת כמנין לשו"ן הקד"ש ואמר כי לשון הקדש מסוגל להפיק הרצון מלמעלה כי שם שורשו ועיקרו ושאר הלשונות שורשם המדרגות התחתונות החיצוניות.
וההוא לישנא קא עביד לון סיועא כי הוא אחד מהתנאים המחייבים להמשיך כח מלמעלה והם המחש"בה והדי"בור והמע"שה וכבר קדם כי על דרך זה נברא העול' ויצא לפועל כי בתחלה היה בכח המחש"בה העלי"ונה ואחר זה ויאמר אלהים והוא הדיבור ואחר היה המעשה שנא' ביום עשות יי' אלהים ארץ ושמים והוא אמרו בגין דבעובדא ובמלולא דפומא תליין מלין אלין לאדבקא כוונה דלבא והתחיל במעשה באמרו בגין דבעובדא ובמלולא וכו' כי זה לעומ' זה עשה האלהים וע"כ צריך למטה להתחיל במעשה וא"כ הדיבור ולהדביק המחשבה בלב ושמור זה העיקר ומעשה הקרבנות יוכיח.
כיון דאתחלף לישנהון לא אצלחו בעובדא בגין דחילא דלעילא לא ידעי ולא אשתמודעי בר לשון הקדש כמ"ש במסכת סוטה פ' אלו נאמרים אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל

ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי דאמר ר' יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי והקשו בגמ' ואין מלאכי השרת מכירין בלשין ארמי והתניא יוחנן כהן גדול שמע קול מבית קדשי הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזל לאגחא קרבא באנטוכיא ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע קול מבית קדש הקדשים שהוא אומר בטילת עבי"דתא פי' חיל דאמר סנאה לאיתאה על היכלא ונהרג נסקלגס ובטלו גזרותיו וכתבו אותה שעה וכוונוה ובלשון ארמי אמרום. והשיבו איבעית אימא בת קול שאני דלשמועי עבידא ופי' רש"י בת קול אותה חדה הממונה על כך יודעת ע' לשון מפני שעשויה להשמיע והיא משתלחת לכל הלשונות פעמים לזה ופעמים לזה. ואי בעינן אימא גבריאל הוה דאמר מר בא גבריאל ולמדו ע' לשון ליוסף וכבר כתבתי מה שיש בידי בפ' בראשית בפ' כדנא תימרון להון אלהיא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מן ארעא ומן תחות שמיא אלה יעויין שם והעולה לנו מזה בכאן הוא שהצבא של מעלה מזולת ב"ת קו"ל וגברי"אל אינם יודעים ואינם מכירים אלא לשון קדש ובהתבלבל לשונם נחלש כחם והוא אמרו בגין דחילא דלעילא לא ידעי ולא אשתמודעי בר לשון הקדש וכד אתבלבל לישנא אתחלש חיליהון ואתבר תוקפא דילהון.

ת"ח דהא מלה דא דאמרי תתאי בלשון הקדש כלהו חיל שמיא ידעי ביה וכו' אמר כי מכאן ראיה לדבר שאין מלאכי השרת יודעים ומכירים שאר לשונות שמיד שאמר הב"ה נרדה ונבלה שם שפתם וכו' מיד כתיב ויחדלו לבנות העיר כי שם בלל יי' שפת כל הארץ. והשלים הענין באמרו להוי שמא דקב"ה מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא דיליה היא דהא בגין דאנחית קב"ה רזי דחכמתא לעלמא וכו' אמר זה להודיע כמה עמקו מחשבותיו ית' ואיש בער לא ידע אחת מני אלף ממחשבותיו ית' ומהו אשר יוכל כל חכם לומר בענין בריאת האדם בסוד עץ הדעת טוב ורע ואשר נתן לו האלהים חכמה וגלה לו סוד כל העולמות העליוני' והתחתונים וממשלתם איש איש על עבודתו ועל משאו אשר הופקד עליו ועשה זה כדי שיבחר בטוב וימאס ברע למען סור משאול מטה והיא היא היתה הסבה עצמה שנתפתה לבבו וסר ועבד אלהים אחרים בראותו משטרם בארץ ודבק אחריה' ועזב המלמדו החכמה ההיא ית ' שמו ומה יאמר כל חכם אלו בראו גולם בלא חכמה ולא היה יודע בין ימינו לשמאלו כי אז טוב לו שלא יתפתה למראה עיניו ובהיותו שלול מחכמה יהיה שלול מחטא ומטעם זה יראה כי במעלות אשר עלה בחכמתו אשר נתן לו האלהים הן הנה היו לו לפוקה ולמכשול ובהם ירד מטה מטה ולפי זה יאמר האדם כי מאתו ית' היתה נסבה להסב את לבו אחורנית וכל דבר לא נכחד מן המלך ית' שמו ומה נדבר ומה נצטדק רק באמרנו להוי שמיה דקב"ה

מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא דיליה היא והוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד כי לפי הנר' והנגלה בגין דאניח' קב"ה רזי דחכמתא לעלמא אתקלקלו בה בני נשא ובעו למתגרי ביה בכלי זיינו עצמם אשר גלה להם רצו להלחם בו. ויאמר שלא נשלם א' מנבראיו אשר גלה להם חכמתו ואפילו האבות הקדושים ע"ה כמר"עה הוא עלה אל האלהים ולא ירד במעלות אחז פנ"י כסא ופני"ם בפנים דבר עמו בעוד בחיים חייתו ויזכרם בעל המאמר אחד מאדם הראשון ע"ה עד שלמה ע"ה כי הוא היה חכם מכל האדם ובהשענו בחכמתו טעה עד שאמר אתי אל ואוכל ומבואר הוא.

דף עו.

רבי יוסי ורבי חייא הוו אזלי בארחא וכו' נפתח במלי אוריתא ונימא מלה. דע כי רבי יוסי תמיד היה מפחד מסכנת הדרכים כמו שנראה בס' הזוהר במקומות רבים גם כי לפעמים היה מתעסק במילי דעלמא ולכן היה לבו טרוד כמו שבא בההוא עובדא דנפק לארחא הוא ורבי אחא בר יעקב אזיל עמיה עד דהוו אזלי אשתיק רבי יוסי והרהר במילי דעלמא ורבי אחא הרהר באוריתא עד דהוו אזלי חמא רבי יוסי חויא דרהט אבתריה א"ל לר' אחא חמית האי חויא דרהיט אבתראי א"ל אנא לא חמינא ליה רהט רבי יוסי וחויא בתרוי נפל רבי יוסי ודמא שתית ונחית מחוטמיה שמע דהוו אמרין רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה וכו' א"ר יוסי ומה על חד שעתא כך מאן דאתיאש מינה על אכ"ו פתח ואמר כי יי' אלהיך ברכך בכל מעשה ידיך ידע לכתך את המדבר הגדול הזה נחש שרף ועקרב נחש שרף למה הכא אלא לענשא לישראל כל זמנא דמתפרשין מן אילנא דחיי וכו' וגם עתה אולי היה לבו טרוד במילי דעלמא והטרדה לאדם אינו מניח לו לישון וכ"ש לעסוק בתורה וכדי לצאת חובת הדרך כי תמיד ע"ה היו עוסקים בתורה בכל הדרך אמר נפתח באוריתא ונימא מלה חד כלומר ואפילו מעט כדי להמשיך עמו השכינה המלווה בדרך אל העוסקים בתורה ולכן פתח כי יי' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך וכו' והקשה ואמר מהלך מבעי ליה אלא כד"א מתהלך בגן אילנא דאכל מניה אדם הראשון מתהלך נוקבא מהלך דכר. אל תבהל ברוחך לומר שלא היה יודע כי מלת מתהלך הוא כנוי לזכר כענין מתהלך בתומו צדיק מתהלך באשמיו וכי מלת מתהלכת הוא כנוי לנקבה כענין היא מתהלכת בין החיות. אמנם ביאר זה כפי הסוד לפי שמלת מתהלך ענינו מתפעל וכי מתלבש בדבר אחר ולפי שלבושו של הב"ה הוא כבו"דו והוא שם אלהי"ם שהיא לבוש לי"הוה ית' הביא ראיה מוישמעו את קול יי' אלהים מתהלך בגן כי שם י"הוה מתהלך ומתלבש במדת העטרת שהיא מיוחסת לנקבה הנקראת אלהים

כי במדה הז"את הוא מתהלך עם ישראל ובבחינה זו אמר כי יי' אלהיך מתהלך נקבה כי בה הולך עם ישראל כענין ויי' הולך לפניהם יומם כי בבית דינו הוא הולך לפניה' ואין הבדל בין הולך ומתהלך רק להודיע כי על ידה הוא מציל את ישראל וזהו כוונתו באמרו מתהלך נוקבא ודא איהו דאזיל קמייהו דישראל כד הוו אזלי במדברא והסתכל שהביא ראיה מויי' הולך כי בזה הודיע כי הולך ומתהלך הכל א' אלא שבבחינת שהוא מתלבש ייוחס ההליכה אליה. ודא איהי דאזיל קמי בר נש כד אזיל בארחא כמ"ש צד"ק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו.

ובג"כ ליבעי ליה לבר נש לאסתמרא מחובוי וכו' כי לא תתלווה עם עוברי עבירה.

מאי דכיו דכתיב והיה מחנך קדוש מאי קדוש קדושים מ"ל לפי שהכתוב מדבר בתחלה בלשון יחיד שנא' ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ ויתד תהיה לך על אזנך והיה בשבתך חוץ וחפרת בה ושבת וכסית את צאתך וא"כ והיה מחניך קדוש יחזור לישראל הרבים ואם הוא חוזר לישראל הי"לל והיו מחניך קדושים ולא אמר אלא קדוש שיראה שחוזר אליו בלשון יחיד וא"כ מי הם מחנהו והשיב אלין שייפי גופא שהם מחנהו וחילו שהגוף מתחבר מהם ומלת קדוש יחזור אל הגוף המחובר מאיברים רבים. והשלים לבאר הכתוב ולא יראה בך ערות דבר פי' אם היתה האזהרה על גלוי הערוה הי"לל ולא תגלה אתערותך ומדלא אמר אלא ערות דבר ביאר כי זו ערוה דשייכא בדיבור הפה שהיא נקראת ערייתא דעריין והוא נבלות הפה שהוא מאוס לפני הקב"ה הרבה מאד וכמ"ש כמ' שבת פ' במה מדליקין על פסוק על כן על בחוריו לא ישמח יי' בעון נבלות הפה צרות רבות וגזרות קשות מתחדשות בעולם ובחורי שונאי ישראל מתים ויתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים שנא' על כן על בחוריו לא ישמח יי' משום וכל פה דובר נבלה. מאי ועוד ידו נטויה אמר רב חנן הכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה אלא כל המנבל את פיו ומוציא דבר נבלה מפיו אפילו נחתם עליו גזר דין של ע' שנה לטובה נהפך עליו לרעה והסוד ידוע כי המנבל פיו עושה רושם למעלה במדה הנקראת פ"ה ומגלה ערותה והבן זה והיא סוד ע' שנה וע"כ מהפכת גזר דינו לרעה וזה הדובר נבלה נקרא מגלה ערות העריות כי השוה פיו לערותו והשאר מבואר הוא.

פתח רבי חייא ואמר הן עם א' ושפה אחת לכלם. אולי כי פתח בפתיחה זו לפי שהענין מדבר כענין הפ"ה הקדוש שכלם היו מדברי' בלשון הקדוש המורה על קדושה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שלא תמצא בכל לשון הקדש שם שיורה על גנאי כי אם בדרך השאלה אליו כמו שהאריך הוא ולכן נקרא לשון הקדש שלול מכל דבר של גנאי ודופי הדבור והוא אמרו ושפה אחת לכלם ובנסעם מקדמונו של עולם וימצאו בקעה והקשה ואמר ויראו

מבעי ליה כי ענין מציאה לא יפול אלא על כל אבידה כי תמצא ואמר כי כן הוא מציאה אשכחו תמן מרזי חכמתא מקדמאי דאתנטר תמן מן בני טופנא הראשונים הצדיקים שקדמו לדור המבול בראות' כי אזלת יד הרשע הלוך וגדל ראו שהיו משתמשים הדורות באלה החכמות אשר היו כתובים בספרא דאדם וספרא דחנוך והסכימו לגנוז הספרים ההם מדור המבול וגנזום שם בבבל באותה בקעה שלא ימצאו עוד והנה דור הפלגה כשהשתדלו ללבון לבנה ולשרוף לשריפה מדי חופרם בעפר מצאום גנוזים שם ונסתייעו בהם לבנות העיר והמגדל ע"ד החכמה ההיא והוו אמרי בפומא באותם ההשבעו' והחכמות ועבדי עבידתא חמי מה כתיב כלומר ראיה לדבר הן עם אחד ושפה אחת לכלם וכו' שנתחברו שלשת התנאים אשר נזכרו למעלה והם מעשה ומחשבה ודבור מסוגל שהוא לשון הקדש. ועתה לא יבצר מהם לית מאן דימנע עובדא דלהון בהיות המעשה בתנאים האלה. אבל מה אעביד אבלבל לון דרגין לעילא ולישן דלהון ירצה כי מדרגות מעלה מחייבות כל אחד ואחד הלשון ההוא שבו מדברת אומתו כי ע' שרים כל א' ממונה על אומתו ועל לשונו ללשונותם לארצותם לגוייהם והנה בהחליף האל יתברך הממונים את של זה לזה ואת של זה לזה יתחלפו הלשונות למטה אשר לא ישמע איש שפת רעהו וכדין יתמנע עובדא שלא ישוה הדיבור אל המעשה ונמצאת המלאכה בטלה. והוציא רבי חייא נפקותא לנדון שלו ואמר ומה בגין דהוו דרעותא ולבא וממללין בלשון הקדש וכו' אנן או חבריא דמתעסקין באוריתא בלבא ורעותא כי המצא ימצא בו שלש אלה התנאים העסק בדיבור לשון הקדש כי הוא המעשה והדבור והמחשבה בלב עאב"ו שנהיה נשמרים ולא ישלוט בנו שום דבר מסכנת הדרך. א"ר יוסי מכאן לאינון מארי דמחלוקת וכו' הוא הדבר אשר נתבאר בפ' חבור עצבים ומבואר הוא א"ר חייא אשתמע דבלא במלה דפומא תליא כי הוא העיקר ממה שתלה הכתוב הדבר בבלבול לשונם.

דף עו:

לך לך. ר' אבא פתח שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה במה תקיפין לבייהו דחייבי דחמאן שבילי אוריתא וארחא אוריתא ולא מסתכלן בהו וכו'. ואין ספק שאין עונשו של האדם שלא הוזהר גדול כענשו של אדם שהוזהר ועבר על אזהרתו ומזה הטעם לא ענשה התורה אלא א"כ הזהירה. האמנה אין ספק ג"כ כי בהיות שהוזהר ושמר אזהרתו ולא עבר עליה כי יגדל שכרו יותר ממי שלא הוזהר ונזהר מעצמו כי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה וכמ"ש בפ' החובל אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא

מפקדנא וקא עבידנא. והשתא דשמעתא להא דרבי חנינא דאמר גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כר' יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן מ"ט כי מפקדנא אית לי אגרא טפי פי' רב יוסף היה סגי נהור. והנה מאהבת האל יתברך עמו ישראל וחבתו היתירה הנודעת לו עמהם נתן להם כלי חמדה ללמדם להועיל ולהדריכם בה אל השכר המקווה המתמיד שהוא העיקר וכמ"ש בפ' הלוקין רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנא' ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר שהכוונה בזה בנדון שלנו כי צדקה עשה בישראל בנתינת התורה הרי שנקראת התורה צרק"ה ואל הכוונה הזאת פתח רבי אבא שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה ואמר כמה תקיפין לבייהו דחמאן שבילי אוריתא וארחי אוריתא ולא מסתכלן בהו. כבר כעת ההבדל שיש בין השביל שהוא הנתיב ובין התורה שהוא הדרך כי הא' נסתר והא' נגלה ולפי שכך דרכה של תורה תפוחי זהב במשכיות בסף נגלה ונסתר אמר כמה תקיפי לבייהו דחייבי הן על היודעים סתרי תורה הן על שאינם יודעים רק הנגלה ממנה כי כלם עוברי' בשם חייבים על שאינם שמים על לב כל א' וא' כפי הבנתו בה לשוב בתשובה לפני בוראם מאחר שהיא תזהירם ותעוררם אל התשובה וכמ"ש ושבת עד יי' אלהיך וכו' יאמר כי אלה הם הנקראי' רחוקים מהתורה הנקראת צדקה כי צדקה עשה הב"ה עם ישראל בתתו אותה להם להזהירם. ואין להבין מדברי רבי אבא שכוונתו ברחוקים מצדקה שהם אומות העולם או הנתינים כדעת ר' יהודה כדאיתא בפ' היה קורא אמרו שם שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר כל העולם נזונים בצדקה והם נזונים בזרוע. ואידך אמר כל העולם נזונים בזכותם והם אפי' בזכותן אינם נזונים כדרב יהודה דאמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת כל העולם כלו נזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש. ופליגא דרב יהודה דאמר רב יהודה מאן אבירי לב אינון גובאי טפשאי ופי' רש"י ז"ל שם אומה בבבל ובמ' קדושין אמרינן שהיו מן הנתינים. אמר רב יוסף תדע דהא מעולם לא אגייר חד מנייהו. אמר רב אשי ואלין בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דהא קא חזו בשבחא דמתיבתא תרי זמני בשתא ולא מגיור גיורא מנייהו ופי' רש"י ז"ל שהיו ישראל נאספים שם באדר ובאלול לשמוע הלכות פסח והלכות החג ולפי שזה קשה כי למה יתגיירו על שישמעו הלכות פסח וזולתם והלא אינם מאמינים בדתנו על כן כתב בעל התוספות שראה בס' העתים להרב יהודה בר ברזילי שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהם בכלה דאדד ובכלה דאלול ולפי שהיו רואים בעיניהם הנס ההוא ולא היו מתגיירים קראם אבירי לב

נמצא כי רב יהודה יבאר הכתוב אבירי לב על אומות העולם ושאר החכמים מפ' אותו על ישראל על הצדיקים שבהם ורבי אבא על הקשים שבהם הבלתי שמים על לב לשוב בתשובה ויודעים שבילי וארחי דאוריתא.

ר' חזקיה אמר דמתרחקי מקב"ה ואינון רחוקי' מניה קרא צדקה למדת התפא"רת לפי שכבר ידעת כי הוא המשפיע צדקה ותהלה למדת צד"ק על ידי הצדי"ק בסוד כי את"ה תברך צדי"ק יי' וסברת דבי חזקיה כי אחר שתכלית נתינת התורה לא היתה כי אם לעבדו יתברך יותר ראוי לדרוש אבירי לב הרחוקים מצדקה מהקב"ה שנקרא צדקה כי זה הוא תכלית נתינת התורה מלדרוש הרחוקים מן התורה כי מה יועיל ומה יתן ומה יוסיף לאדם בהיותו קרובו יודע דרכי התורה ונתיבותיה והוא רחוק מהקב"ה וקראם רחוקים מצד בחירתם שמתרחקים הם ממנו ע"כ הם רחוקים כי הוא יתברך קרוב לכל אשר יקראוהו באמת והוא אמרו דלא בעאן לאתקרבא גבי קב"ה בגין כך אקרון רחוקים מצדקה ואמר כי אוי לנפשם כי גמלו להם רעה כי בהיותם רחוקים מצד"קה רחוקים הם מש"לום ועליהם נאמר אין שלום אמר יי' לרשעי' והקדים כל זה לספר בשבחו של אברהם אע"ה אשר התעורר מעצמו לבקש ולדרוש את יי' מבלי מלמד ומזהיר שיורהו ובגלל זה נתקרב ונקרא אהוב כמ"ש עליו אהבת צד"ק ותשנא רשע וכו' בגין דאתקרב לצד"ק שהיא בית שער ליי' כי כל מבקש יי' משם הוא נכנס וקרא רבי חזקיה אבירי לב לבני דורו שהיה דורש אותם ומזהירם מעבוד ע"ז ולא אבו שמוע והיו רחוקים מצדק"ה שמו של הקב"ה יתברך ויתעלה.

דף עז.

רבי יוסי פתח מה ידידות משכנותיך וכו'. כמה אית לון לבני נשא לאסתכלא בפולחנא דקב"ה דהא בני נשא לא ידעי ולא מסתכלי על מה קאים עלמא ואינון על מה קיימי. ר' יוסי זה הוא עצמו הנזכר במסכת חגיגה שאמר אוי להם לבריות שרואות ואינם יודעות מה רואות עומדות ואינם יודעות על מה הן עומדות, הארץ על מה היא עומדת על העמודים שנאמר ועמודיה יתפלצון ועמודי"ם על המים שנאמר לרוקע הארץ על המים וכו' רוח סערה עושה דברו וסערה תלויה בזרועו של הב"ה שנאמר ומתחת זרועות עולם. והנה ר' יוסי שם הודיע מתכונת עמודי הארץ הלזו אשר היא עומדת על בלימה כמ"ש תולה ארץ על בלימה והודיע כי בהיות הארץ המטה המוחלט יחוייב כפי טבע הבריאה שיהיו לה עמודים שתעמוד עליהם והם אשר יזכור המים הסובבים אותה מכל עבר וההרים שהם למעלה מהמים כי לא כסו אותם המים כאלו המים עומדים עליהם

כי כל הרחוק מנקודת הארץ יקרא עמוד אל הקרוב אל הארץ שהם המים הסובבים אותה. וההרים על הרוח שהרוח סובב על ההרים. והרוח בסערה הוא יסוד האש הנולד מתנועת הגלגל ההולך בסופה ובסערה דרכו והכל תלוי כזרועו של הב"ה יתברך שמו כי הוא צוה ויעמוד עולם על התכונה הזאת ולפי שר' יוסי עשה היסודות עמודים אלה לאלה שכן אמר על העמודים סתם באו חז"ל אחריו ואמרו על י"ב עמודים היא עומדת והם י"ב מזלות שהם כדמיון אלכסונות למעלה מכלם והביאו ראיה יצב גבולות עמים ולפי שיש עוד למטה מי"ב מזלות ז' גלגלים קרובים אל הארץ יותר אמרו שם ויש אומרים על שבע' והביאו ראיה מחצבה עמודיה ז' לפי שהם קרובי' יותר אליה מהי"ב מזלות. ור' אלעזר בן שמוע אמר על עמוד אחד הוא צדי"קו של עולם שהוא המקיים הכל בזכות הצדיק של מטה כי זה כל האדם. הן אלה קצות דרכיו של ר' יוסי שם וגם כי יתכן שיתבארו כל תנאי המאמר ההוא למעלה כי זה לעומת זה עשה האלהים ואין אנחנו עתה רק בבאר כי שם ידבר במתכונת עולם השפל ובכאן בעול' האצילות שהוא שורש ויסוד ליסודות התחתונות שמשם נמשכו ואם אינם מהם ולא מהמהם באדנותיהם אע"פ שנקראי' בשמן א"ש ומי"ם ורו"ח בסוד אמ"ש אשר בהם יסד מעונו יתברך שמו כמ"ש בעל ס' יצירה ומשלשתן יסד מעונו שנאמר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט ואתה יודע שלא אמר זה על היסודות התחתונות כי לא נבראו המלאכים מהם אלא על היסודות העליונו' שאינם בעלי איכות והוא שאמר בכאן דכד ברא קב"ה עלמא עבר שמייא מאשו ומים מתערבין כחדא יביא דמיון מהנגלה אל הנסתר ואמר כי כשם שבהיולי הראשון אשר ברא יתברך שמו עד שלא הובדלו צורותיו היו בכח אחד כן למעלה בהיולי העליון שהיא הבינ' הנקרא' תוה"ו עליון היו המי"ם והא"ש שהם סוד הגדול"ה והגבור"ה בכח אחד עד שלא נבדלו להבדיל פעולותיהם בפועל ודמה זה אל זה הגלידה וההקפאה לפי שאנחנו לא נוכל לצייר שום צורה נבדלת מחבירתה כי אם מצד קבלת צורת חומר נקפא והוא אמרו הוו מתערבי כחדא ולא הוו גלידי כלומר שלא הובדלו בשום צורה. ולבתר אגלידו כלומר נגלו ונראו פעולתם לחס"ד ולדי"ן כי זה נתיחס אל המים וזה אל האש ההפכיים ועדיין לא לא היה שלום באהליהם עד שנחה רוח אלהים חיים עליהם ויהי שלום באהליהם.

ומתמן שתיל עלמא כלומר עולם השפל משם נמשכו כח יסודותיו שהם עמודיו וזהו לקיימא על סמכין.

ואינון סמכין לא קיימי אלא בההוא רוחא וכו'. דע לך בני כי זה הרוח הנז' בכאן אינו הרוח היסודי ואפילו שאנו זוכרים רוח האדם המקיימו אינו הרוח המנשב בפיו

כמו שכתב הראב"ד ז"ל בפי' ס' יצירה בפי' קול ורוח ודבור זהו רוח הקדש ז"ל חלילה חלילה להיות איברי החי מתנועעים מהרוח הזה המנשבת או מכיוצא בו והראיה בזה כי אלו נחנוק אחד מבעלי חיים עד שתצא הרוח המניעתו ואח"כ נביא כל מיני מפוחים ונמלאהו בנפיחתם מהרוח היסודי לא יחיה ולא יתנועע ואי איפשר לומר כי נסתמו גידיו ועורקיו בליחה שהרי לא בא לו שנוי ולא מלוי ולא סתום רק יציאת הרוח בלבד. ואף לפי דברי הרופאים האומרים כי הרוח הנפשי ר"ל אשר בו יתנועע החי הוא ההבל העולה מן האדם אשר בלב. הנה הנחנק לשעתו או מי שסתמו את פיו עד שלא יוכל להתנפש מהו אשר קרה לדם הלב עד שלא ינפש ולא יעלה ממנו הבל אבל על דרך האמת אינו דבר מכל אלו הטבעים אמנם הוא רוח נשפעת מאלהים חיים כי ממנו תוצאות חיים לכל חי ולפי' נקרא חי העולמים כי אין חיות לעולמות כלם לא מן היסודות ולא מזולתם רק מהשם לבדו עכ"ל הוא שכיון ר' יוסי בכאן באמרו ואינון סמכין לא קיימי אלא בההו' רוחא הסתכל שלא אמר לא חיימי אלא ברוחא אלא בההוא רוחא הידוע לאלהים חיים ומלך עולם ובשעתא, ארוחא אסתלק כלהו מרפפין וזעין ועלמא ארתת באדם שנשמתו יוצאת ממנו. לא הרוח המנשב בפיו כי בהסתלק הרוח החיים יסתלק המנשב ואמר ובלא קיים על אוריתא דכד יש' משתדלי באוריתא מתקיים עלמא שההבל ההוא היוצא מפיהם הוא ההבל שבו ברא האל יתברך העולם במ"ש וברוח פיו כל צבאם ובו הם עומדים על עמדם.

ת"ח בשעתא דאתער פלגו לילייא עתה יפליג לעורר לבות בני אדם משנת תרדמתם ואומר כי עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו. לפי שאינם מכירים מעלת הנשמה השוכנת בקרבם שאלו היו יודעים מהיכן היא אצולה ומקום אשר ממנו לוקחה לבוא לשכון בערפל הגוף היו מכבדים אותה ועובדים ליוצרה אשר שלחה ונטע אותם בגופם. והתחיל להודיע תחלה הכרוז היוצא כחצות הלילה להעיר הישנים משנת תרדמתם ואמר בשעתא דאתער פלגו לילייא אחר ששקטו הכחות הגופניות כי אז יתעוררו הכחות הנפשיות והוא זמן שהב"ה בא לג"ע של מטה להשתעשע עם הצדיקים הנה אז אפי' האילנות מזמרין ומשבחים להב"ה שבראם ואם אין להם מבטא פה ושפתים אין ספק שאין לך דבר שאין נפשו בו והיא היא המדבר והמרננת שנאמר אז ירננו עצי הי"ער הוא ג"ע שהוא י"ער הלבנו"ן אשר הארזי"ם נטועים בו.

וכרוזא קרי ובה יאמר לכון אמרי קדישי עליונים כי בעוד בחיים חייתם נחשבים עם קדושי עליון אשר כבר עלו למתיבתא דרקיעא.

מאן מנכון דעייל רוחא באודנוי כי מתוך הרוח הנכנס באזנים האזנים שומעות הברת הקול ועינוי פקיחן למחמי בעיני השכל ולבא פתיח למנדע מהו שאני אומר ומודיע לכם והוא כי בשעתא דרוחא דכל רוחין הוא הכת"ר רצון כל הרצונות כשעלה החפץ לפניו. להרים תרומת הנשמה מראשית תרומת כל יצא קו"ל הקולות היא הבינה ומכוח אותו הקול חיילין אתבדרו לד' סטרי עלמא ואמר זה בדרך כלל ואח"כ פרט הענין ואמר חד סליק לסטר חד ונחי' הוא להההוא סטר חד עייל בין תרין תרין מתעטרן בתלת תלת עיילי בחד חד אפיק וגוונין.

שית מנהון לסטר חד ושית מנהון נחתי להההוא סטר שית עיילי בתליסר תריסר מתעטרין בעשרין ותרין שית כלילן בעשרה עשרה קיימי בחד זהו הנוסח האמיתי מוגה מספרי כתיבת היד. האמנם כי ראיתי בספר הדפוס הקטן מי שפירש החידה הזאת לפי דמיונו פי' אין לו שחר בלא ספק ואין להאריך בסתירתו כי נפול הוא יעויין שם. ועתה בני שמע דברי החידה כי היא מיוסדת על משנה ראשונה של פ' שני בס' יצירה והבאים אחריה ז"ל עשרים ושתים אותיות יסוד. שלש אמות ושבע כפולות ושנים עשר פשוטות. שלש אמו"ת אמ"ש יסודן כף זכות וכף חובה ולשון חק מכריע בנתים ואין אנחנו עתה בהביא כל הנדרש במשניות ההם כי רב הדרך רק בהודיע כי אותיות האלפא נחלקות לשלשה חלקים אשר כל העולמות נחלקים לשלשת חלקיהם עליונים ותחתונים כאשר יתבאר שם בספר יצירה והם השלש והשבעה והשנים עשר אשר כלל כלם כ"ב אותיות שהם שורש ויסוד לכל הנמצאות ולכל העולמות כל עולם ועולם כפי יסודו ושורש לכלם הוא עולם האצילות כי גם נרמז לשלשה חלקי המערכות אמ"ש בג"ד כפר"ת בבנין והי"ב הו זח טי לן סע צק בעטר' ואמר שכלם הן יסוד לכל העולמות ושרשם ועיקרם בעולם האצילות שהוא היה התחלת גלוי הבריאה ודוגמתם באו בכל הנמצאות עול"ם שנ"ה נפ"ש סי' עש"ן ולפי שהנשמה נאצלה מהבינה ובאה דרך המדות כלם בדרך השתלשלות מזו לזו ומזו לזו כדמיון הזרע היורד מהמוח דרך האיברים על כן חד חידה ואמ' בשעתא דרוחא דכל רוחין הוא הכת"ר הרומז למו"ח. ארים בסימו דנשמתא כלומר הרים נעימות הנשמה מראשית תרומ"ת ב"ל היא החכמ"ה ומתמן נפיק קלא דקליא היא הבינ"ה הנקראת קול הקולות לפי שכל הקולות נמשכות ממנה והדמיון בזה כי בקולי קולות היא יוצאה כאשר יצא העובר מבטן המלאה ובכן חיילין אתבדרו לד' סטרי עלמא כלומר הצבאות נפרדו לד' ראשים שהם תולדות העולם האצילות. וחזר אח"כ לדבר בדרך פרט ואמר חד סליק לסטר חד נחית הוא להההוא סטר הרמז לשלש העליונות ראש אחד שכח הנסתר עולה ויורד שם הם סוד אמ"ש וחזר ואמר חד עייל בין תרין כלומר הראש

האחד הנז' עיילי בין חס"ד וגבו"רה שנמשך כחו לשניהם וחזר ואמר תרין מתעטרן בתלת הם תפא"רת נצ"ח והו"ד. וחזר ואמר תלת עיילין בחד השלש האלה נמשכות ובאו אל י"סוד שמשם פורחות הנשמות. חד אפיק גוונין שית מנהון לחד סטר ושית מנהון נחתי להההוא סטר. אמר כי הי"סוד הוציא סוד הו"ו שהם סוד שש קצוות הבנין שהם סוד האותיות בג"ד כפר"ת כי הששׁ והשבע ענין אחד הוא כי מהנקודה האמצעית מתפשטים שש קצוות ואמר כי מסוד הו"ו יצאו שש אחרות שהם משך הו"ו ודוגמתם בעטרת שש היכלות וההיכל האמצעי שהוא סוד הנקודה כי הנקו"דה לעולם נמצאת בין במחלוקת מערכת האמ"ש בין במחלוקת הבג"ד כפר"ת שהוא כפל האמ"ש בין במחלוקת השנים עשר שהם כפל הו"ו והם י"ב אותיות הנשארות מהאלפא ביתא שהם ה"ו ז"ח ט"י ל"ן ס"ע צ"ק הרומזים לשנים עשר אלכסונות נמצא א"כ כי שית עיילי בתריסר וכן תמצא תמונתם בגלגל כי בחצותך הגלגל לשנים תמצא לעולם ששה אלכסונות למעלה וששה למטה והם סוד השבע כפולות והי"ב הפשוטות כי הנקודה לעולם באמצעית' והוא אמרו שית עיילי בתריסר הם סוד הו"ו כמו שביארנו. וחזר ואמר תריסר מתעטרין בעשרין ותרין כלומר כי בם נכללים כל האותיות כ"ב אתוון שהם רמז ותשלום כל ההויות כי בהם ברא הקב"ה והמציא כל הנמצאות אשר כלם כדמיון גוף א' מחובר האיברים ומכח אלה המדרגות כלם הרמוזים בשלשת המערכות אמ"ש בג"ד כפר"ת הו זח טי לן סע צק שהם מוצא פי יי' יתברך ואיבריו נמצאת הנשמה הטהורה תרו"מת ב"ל והם סוד משכנותיו של הקב"ה ולטעם זה כתח מה ידידות משכנותיך וכו' נכספה וגם כלתה נפשו של דוד להיות תמיד דבקה בהם והנה האדם הוכה בסנוירי התאוות הגשמיו' ופונה אל רהבים ושטי כזב והיא מתנכר' בירכתי ביתו ובנין גופו אלמנות חיות ומה יענה ואן יפנה בעמדו לחשבון עם בוראו אוי לו מיום הדין אוי לו כי בטמאו גופו טמא אותה כי היא שוכבת בחיקו ומפתו תאכל על כרחה שלא בטובתה אוי להם לישנים הנרדמים כי לא יבינו אל פעולו' יי' ואל מעשה ידיו לא יביטו זהו כוונת המאמר ואמתתו. ומה שחזר ואמר בסוף שית כלילן בעשרה עשרה קיימי בחד הודיע כי השש הנז' והמשכתם שהם סוד הו"ו כלם תלויים בעשרה שהם סוד הי"וד שבאו כלם בצורת הו"ו כי הו"ו ובראשה י"וד והיא גוף א' כלה מראשה לסופה והכל אחדות אחד והתפשטות א' וכבר ביארנו בפ' ובראשית כי אין אות בכל אותיות האלפא ביתא שתורה מציאות והתפשטות ואחדות באות הו"ו כי הי"וד תורה על מציאות ולא על התפשטות והאל"ף על התפשטות. והו"ו תורה על שלשתם והבן ולטעם זה חזר לדבר בענינה להודיע כי הכל קשר אחד ואחדות א' והפליג ברעת הנרדמי' האלה ואמר וי לאינון דניימין וכו' וביאר עונשם ואמר כד

אסתאב גופא ונפשא שטיא על אנפי דאויר' דטיהרא כי מתאמצ' היא לשוב אל בית אביה כנעוריה לאכול מלח"ם התרו"מה כבראשונה תרעין לא מתפתחן כי הלביש אותה בגדים צואים ולא מטוהרה היא מתגלגלין כאבנין בגו קוספיתא דמה גלגול הנשמות לזה העולם כדמיון הקלע המשליך האבן כי קודם השלכת האבן יעלה הקלע למעלה ואח"כ משליך בחזקה כן הנשמה עולה ומשליכי' ודוחים אותה לרדת למטה.

ווי לון מאן יתבע לון דלא יקומון בעדונא דא פי' מי ילמד זכות בעדם כי אם מעשיהם ומעשיהם וגורמים להם שלא יקומו לעמוד ולחזות בנועם יי'.

בגו דוכתי דענוגי דצדיקייא הם הצחצחות אשר הצדיקים זוכים אליהם שנאמר והשביע בצחצחות נפשך יתפקד מושבם של אלה. ולא זו בלבד שלא יזכו לזה אבל יתמסרו בידא דדו"מה שרה של גהינם.

נחתי ולא סלקי עלייהו כתיב כן יורד שאול לא יעלה עד כאן לשון הכרוז דקרי בחיל בחצות הלילה ואמר כי בההוא שעתא אתער שלהובא מסטרא דצפון ובטש בד' סטרי עלמא לעורר כל יושבי תבל. נחית ומטי בין גדפי תרנגולא שאין לך דבר למטה שיתנועע בשום פועל שאין דוגמתו למעלה אם לא האריך בכאן צריך אתה לדעת כי יש למעלה ממונה על זה נקרא התרנגול השחור ובהניע הוא כנפיו יתעורר מיד התרנגול למטה ובוטש בכנפיו וקורא להעיר הישנים מתרדמתם וקרי ולית מאן דיתעד כי לא ישימו לב לזה בר אינון זכאי קשוט דקיימי הם החרדים אל דברו אל דומי להם בעסקם בתורה הם הבאים בסוד יי' הם חושבי שמו אשר לקול עסקם בתורה באים כל הנשמות אשר בג"ע המה בחברתו של הקב"ה לשמוע ולהקשיב את קולם שנא' מקשיבים לקולך השמיעני ע"כ לשון המאמר.

דף עז:

ויאמר יי' אל אברם מה כתיב לעיל וימת הרן על פני תרח אביו מאי איריא הכא. פי' מה ענין זה לזה ולמה נסמך ענין מיתת הרן ע"פ תרח אביו לענין ויאמר יי' אל אברם.

אלא עד ההוא יומא לא הוה דימות בחיי אבוי וכו' אמר שמיתת הרן היה סבה ליציאת אברם מאור כשדים ללכת ארצה כנען שכן היה בדעתו מקודם ובכן נצטוה מפי הגבורה בחלום או ברוח הקדש שלך ומיתת הרן גרמה שישימו לדרך פעמיהם כמ"ש רז"ל המעשה שכך היה שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו נמרוד לכבשן האש והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח אני שלו ואם נמרוד נוצח אני שלו וכשניצל אברם אמרו להרן של מי אתה א"ל של אברם אני השליכוהו לכבשן

האש ונשרף וזה היה סבה לבורחם מאור כשדים. אמנם בתוספתא שלנו שמעשה כך היה מאן קטיל ליה להרן כיון דארמו לאברם לנורא דכשדאי אתגלי קב"ה וכו' כלומר נגלה יכולתו יתברך לעיני העמים בהצילו לאברם על מלאכיו מאור כשדים כמו שהציל לחנניה מישאל ועזריה מכבשן האש ע"י מלאכיו כי על ידה מתגלה יכולתו. והנה הרן אחוי קאים תמן לראות מה יקרה לו היה פוסח על שתי הסעיפים כדברי רז"ל אמנם הכשדים חשבו כי היה עומד על דם אחיו ושמח על מיתתו ושסוף סוף היה אחיו כי יחם לבבו על מיתתו וכדי שלא יצטער ניצל וע"כ אמרו כשדאי בגין זכותיה דהרן אשתזיב מיד נפק שלהובא דאשא ואוקדיה להרן להסיר מלבם מחשבתם והוא מת בעונו וזאת אומרת שלא שאלוהו של מי אתה שאלמלא שאלוהו של מי אתה ואמר של אברם אני אולי גם לו יתרחש הנס להצילו. ואית דאמרי דהוו אמרי הכשדים זרעיה דתרח לא שלטה ביה אשא כי זכותו גדול לפי שהיה מתעסק בעשיית צלמים ובעבודתם וכדי שלא יתעצב במיתת בניו לא היה שולט בזרעו אש ואין זה כדעת מי שחשב שעל ידי כשפים חשבו שלא תשלוט האש בזרעו שא"כ מה הוכחה היתה בהשליך להרן אל האור כי גם הוא ינצל לפי דעתם אם היה בדעתם שהיה ע"י כשפים לא מפני זה ישליכוהו אל האש. אמנם מחשבתם לא היתה רק שהיה זכותו של תרח גדול בעבור שהיה גדול שבכלם בעבודת הצלמים ורצו לנסות זה בהרן כי על פי שנים עדים יקום דבר ולכן השליכוהו לאש ונשרף ובכן ידעו כלם כי יד יי' עשתה זאת ההצלה לאברהם יחידאי דעלמא. ואולי נלמוד מכאן שהיתה הצלתו על ידו יתברך בכבודו ובעצמו ולא ע"י מלאך ולא ע"י שרף אלא ע"י מדת אנ"י כי גם היא מלאך האלהים היא נקראת ולטעם זה כתיב אני יי' אשר הוצאתיך מאור בשדים ובא יחיד והציל יחיד כי אחד היה אברהם. גם כי יראה כי כוונת המאמר באמרו בההוא יומא ידעו כל אומיא ולישניא דלא שזביה לאברהם אלא קב"ה יחידאי דעלמא כלומר כי ידעו כי לו לבדו היכולת ואין מידו מציל מאלהי העמים ואז נתפרסם אחדותו זה וזה יסבול הדעת ואין בזה היזק באמונה והוו מייתן בנייהו למשכניה דאברהם בפרסום היו עושים זה שכבר נתפרסם אלהותו יתברך על ידו ולא היו מפחדים מנמרוד ומסיעתו כ"י חלק לבם. וכל הרוצה ליטול את הש"ם היה נוטל וזהו נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם ת"ח מה כתיב ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי כלתו וכו' ויצאו אתם מאור כשדים אתו מבעי ליה דהא כתיב ויקח תרח אלא תרח ולוט עם אברם ושרה נפקו. בהיות שנעשה הנס לאברהם שהוא היה אשר נתעורר תחלה לצאת מחברת פועלי און ואחריו היו נגררים תרח אביו ולוט בן בנו אמנם בעבור שהיה אברהם מכבד את אביו והולך אחריו יחס הכתוב הלקיחה והעצה לצאת משם

אל תרח אביו אמנם היציאה האמיתית בפועל של אברהם ושיעור הכתוב כך ויקח תרח עצה עם אברם כי הסכים עמו לצאת הוא ולוט בן בנו אמנם היציאה העקרית של אברהם ושרי היתה ויצאו אתם תרח ולוט עם אברם ושרי ולא כן כתב הרמב"ן ז"ל ורש"י ז"ל אלא ויצאו אתם תרח ואברהם יצאו עם לוט ושרי כלומר שהמשיכום אחריהם והנכון הוא ליחס היציאה לאברהם ושרי כי הם היו עיקר והנגררים אחריהם תרח ולוט בדעת התוספתא שאמר ותרח ולוט עם אברם ושרה נפקו דאינון הוו עיקרא למיפק מגו אינון חיבייא וביאר הסבה ואמר דכיון דחמא תרח דאברם בריה אשתזיב מגו נורא אתהדר למעבד דעותיה דאברהם ובגין כך ויצאו אתם תרח ולוט.

ובשעתא דנפקו מה כתיב ללכת ארצה כנען רעותא דלהון הוה למהך תמן דייק מלת ללכת שלא אמר וילכו כמ"ש ביעקב ע"ה ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכאן גלה הכתוב כי כוונתם בשעת היציאה ללכת ארצה כנען אמנם לא יצא הדבר לפועל שהרי באו עד חרן וישבו שם ולפי שקדמה מחשבתם ללכת ארצה כנען הסכימו מלמעלה ונאמר לו לך לך מארצך ולמדנו מכאן.

דעד דאיהו אתער בקדמיתא לא כתיב לך לך ומלת ללכת תורה על זה.

ות"ח מלה דלעילא לא אתער עד דאתער לתתא בקדמיתא על מה דתשרי אמר כי על אופן זה ברא והמציא הב"ה את העולמות שיהיו התחתונים מבקשים את העליונים ובכן העליונים משפיעים על התחתונים שהרי אף במדותיו יתברך נהורא אוכמא שהיא יחס אל הלבנ"ה העליונה לא אתיחד בנהורא חיורא שהיא התפאר"ת שמש ומגן והוא יתברך היא אספקלריא המאירה עד דאיהי אתערת בקדמיתא וכו' בסוד אלהי"ם אל דומי לך אל תחרש ואל תשקוט א"ל ואם זהו מנהג במדותיו כ"ש בתחתונים ולכן הביא ראיה שכן הוא מכתוב המזכירים את יי' אל דומי לכם בגין לאתערא לתתא במה דישרי אתערותא דלעילא

ויאמר יי' אל אברם לך לך א"ר אלעזר לך לך לגרמך לאתקנא גרמך לאתקנא דרגא דילך בהיות האמת כי האבות הן הם המרכבה וכל א' מהם כסא למדתו הוצרך אברהם לתקן מדתו כי הוא הראשון במרכבה להמשיך כחה הל האר"ץ העליונה וזהו לך לך. לאתקנא דרגא דילך בסוד וילך אברהם הלוך ונסוע הנגבה לך לך לית אנת למיקם הכא בין חייבין לך ואפי' שתלך יחידי כי טוב לך לשבת יחידי מהיות בין המון רשעים רבים.

ורזא דמלה לך לך דהא קב"ה יהב ליה לאברהם רוחא דחכמתא יתבאר מכאן כי האיש אשר חפץ המלך יי' צבאות ביקרו יקדים לעוררהו בנפשו אשר נטע בקרבו אל החקירות ואל העיונים הטבעיים בתחלה ולמראה עיניו ישפוט ויעשה הקישים ויגזור גזירות כפי

הנסיונות הקורות באורך הזמנים כאשר עשו בעלי התכונה הגוזרים גזרות על פי חכמתם במערכת הכוכבים ובנסיונות בעלי הרפואה באיכיות הטבעים וזולתם מהחכמות ואין ספק החכמות הם סולם לעלות אל חכמת האלהות אמנם אין כח בו מצד חקירותיו להשיג חכמת האלהות אם לא ינבאהו האל ויעלה מעלה מעלה מחקירותיו ובכן יצא מאצטגנינות ויסוקלו לפניו נתיבות לא ידעם מאז ולא שזפתם עין רואה הם הם דרכי הנבואה ומדרגותיה ואמנם לאו יגיע אליהם גם כי יהיה שלם בכל התנאים המגיעים אל השלימות ההוא כענין הנז' בברוך בן נריה ואתה תבקש לך גדולות וכו' כי אם חפץ בו המלך ונקרא בשם וכמ"ש בירמיהו ע"ה בטרם אצרך בבטן וכו' הקדשתיך נביא לגוים נתתיך וכבר האריך בזה הר"ב הרמב"ם ז"ל בפ' ל"ב מהחלק הש"י מספר המורה ז"ל נמצאו כתובים רבים מהם כתבי הספרים ומהם דברי חכמים כלם הולכים על זה היסוד והוא שהשם יביא להנבא מי שירצה מתי שירצה אמנם לשלם המעולה בתכלית. אבל הפתיים מעמי הארץ אי אפשר זה אצלנו ר"ל שינבא אל א' מהם אלא באפשרות הנבא בחמור או צפרדע זה יסודנו שאי איפשר מבלתי התלמדות והשלמות ואז יהיה האיפשרות הנתלית בגזירת השם יתברך וכו' יעויין שם כי הוא דבר דבור על אפניו והוא דעת בעלי הקבלה הוא שאמד בכאן דהא קב"ה יהב ליה לאברהם רוחא דחכמתא והוה ידע ומצרף סטרי דישובי עלמא ואסתכל בהו ואתקל בתקלא וירע חולין די ממנו על סטרי ישובא הכוונה שהיה סופר ושוקל ומצר"ף בחכמתו אשר נתן לו האלהים כל הכחות והטבעים הנמצאים בד' פאות העולם ומקום שרשם והממונים עליהם למעלה לא אצל דבר מהם שלא ידע. האמנם כד מטא לגו נקודה דאמצעיתא דישובא תקיל בתקלא ולא הוה סליק בידיה וכו' אמר כי כשהוברר לו מתוך חקירותיו שאי איפשר שתעמוד כדור הארץ כי אם על נקודה אחת היא מרכז ויסוד אל התפשטות הכדור לארבעת רבעיו ולאכלוסותיו כלם רצה בדעתו לדעת מציאות הנקודה ההיא נבדלת לבדה מזולת ההתפשטות ולא מצאה וזה כי בהתחלק הכדור לארבעת רבעיו או לאכלוסותיו תסתלק הנקודה ולא תמצא כי לא תמצא רק בהתחברות חלק' הכדור קצתם בקצתם ומזה עשה היקש אל הנקודה העליונה כי היא נעלמת מעיני כל חי וידע כי לא תושג בשום חקירה אנושית לעולם וזה לפי שאם בנקודה החומרות המרכזית אל הכדור נלאו רעיוניו מהשיג מציאותה מופשטת מחלקי הכדור כ"ש וכ"ש בנקודה העליונה שלא תתפשט בשום מחשבה ורעיון מצד החקירה הוא שאמר כד מטא לגו נקודה דאמצעיתא דישובא תקל בתקלא ולא הוה סליק בידיה אשגח למנדע חילא דממנא ולא יכיל לאדבקא אחר שלא עלתה בידו מציאות התחתונה איך ישיג מציאות העליונה. תקל כמה זמנין וחמא דהא

מתמן אשתיל כל עלמא פי' מנקודת המרכז. אשגח וצרף ותקל למנדע וחמא דהא חילא דעלה היא העליונה לית לה שיעורא במכל שכן שהוא עמיק וסתים ולאו איהו כגוונא דסטרי דרגי דישובא לדמות זו לזו ולעשות היקש מזו לזו כי זו חומרית תמצא בהמצא חלק התפשטותה וזו אפי' בחלקי התפשטותה לא תמצא והבן זה מאד מאד כי הכוונה בזה שהב"ה יתברך אינו נישג כי אם ממלבושיו שהם התפשטות מציאותו אשגח ותקן וידע וכו' אמר כי מתוך החקירה הזאת ואם לא עלה בידו השגת הנקודה לא למעלה ולא למטה אמנם לפחות עלה בידו דהא כמה דמההיא נקודה דאמצעיתא דישובא אשתיל עלמא הכי נמי ידע דהא חילא דשארי עלה מתמן נפקו כל שאר חיילין דממנן על כל סטרי עלמא וכלהו אחידן ביה כמו שנאחזים האלכסונות מהנקודה המרכזית כי זה לעומת זה עשה האלהים זהו מה שעלה בידו מצד החקירה והוא כי ידע מתכונת העולם השפל וכל חלקי אקלימיו וכחות הכוכבים והמזלות אשר משטרם בארץ בכל אקלים ואקלים ממנה וחיוב מערכותיהם וידע שהכל תלוי בגזרת הגוזר היכול המשדדם אל כל אשר יחפוץ והמשנה טבעם בעת ירצה אל ההפך כמו שעשה עמו פלא ונס באור כשדים כי בא במו אש ולא נכוה ועד פה בא בחקירותיו ולא הוסיף ושם עמד והוא שרמז באמרו עוד אשגח ותקיל וצריף למיקם על ברירא דמלה דההוא אתר ולא הוה ידע ולא יכיל לאדבקא כיון דחמא תוקפא דההוא אתר כי חוק הוא מחוק השגתו דלא יכיל למיקם ביה מיד ויבואו עד חרן וישבו שם. אין ספק כי ערבות ושמחת השגת הדבר הנכסף וביחוד בבקשת החכמה בעוד שהשכל מתעסק ברדיפת ההשגה ההיא ועולה ממדרגה אל מדרגה כי תגדל שמחתו בעוד שלא תפסק ההשגה ההיא אמנם בהגיעו אל גבול ידוע ושם יעמוד תפסק השמחה ההיא והערבות ותשוב אל המבקש לעצבון ולדאגה ולחרון כי יראה כי אזלת יד שכלו ושבה אחורנית ובכן יטבע בים הדאגה והשקט לא יוכל וכן קרה לו לאברהם ע"ה בבקשו סוד הבריאה ואופני הנהגתה מטה ומעלה בעוד שהיה עולה בדעתו ומשיג הדברים מסבה אל סבה היה שמח שזהו הרמז בצאתו מכשדים ומהחכמות הזרות שהיו עוסקים בהם הכשדים ורצה לעלות בדעתו בפועל ומעשה ובמחשבה אל הארץ הקדושה הנרמזת באר"ץ העליונה וחשב לדעת מציאותה מפאת חקירותיו ופסקה השגתו ישב לו באר"ץ ובדאגה רבה עד שהציץ עליו בעל הבירה ואמר לו אני הוא בעל הבירה וברשותי תכנס אליה כי אין בכח שום חוקר מצד חקירותיו למצוא הפתח ולהכנס בזה השע"ר ליי' ובכן יצא מאצטגנינות שלו וזהו סוד לך לך מארצך וכו' כי כך דרכו של הב"ה עם המבקשים פניו ודוק ותשכח בלשון המאמר שאמר כיון דחמא תוקפא דהאי אתר כי נשגב הוא ליכנס בו מדרך החקירה

ולא יכיל למיקם עליה מיד ויבואו עד חרן וישבו שם ואמר מ"ט דאברהם כלומר ולמה יעמוד הוא בחרן עם תרח ולוט אם הם רצו לשבת שם למה ישב הוא אחר שמבוקשו היה לעלות לארץ הקדושה אם היתה הכוונה על הישיבה ממש בחרן אלא דאיהו הוה ידע וצריף בכל אינון שלטונין מדברי עלמא בכל סטרי דישובא כוכביא ומזליא מאן אינון תקיפין אלין על אלין וכו' ולא סליק בידוי אלא שכוונת הכתוב הוא כי ידע כי עדיין לא הגיע אל ידיעת הסבה הראשונה כד מטא להאי אתר הוא שער השמי"ם סוד האר"ץ העלי"ונה חמא תקיפו דעמיקין דלא היה בכח חקירתו לדעת ולהשיג שם שום דבר כי עמוק עמוק מי ימצאנו כיון דחמא קב"ה אתערותא דיליה ותיאובתא דיליה מיד אתגלי עליה כי קרוב יי' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. ואמר לך לך לאתקנא גרמך כמו שנתבאר מארצך מההוא סטרא דישובא דהוית ומתדבק לחקור בנקודתה. וממולדתך מההוא חכמה. דאת משגח ותקיל תולדתא דילך היא חכמת האצטגנינות לדעת השעות והרגעים המחייבות המולד לטוב ולהפכו. ומבית אביך דלא תשגח בביתא דאבוך ולא תשים לב לשורש המשפחה כי השורש האמיתי ממך והלאה להצליח יותר ויותר מבית אביך. ת"ח דהכי הוא דהא נפקו מאור כשדים ואם לא היתה הכוונה אל הרמזים האלה למה יצוהו שילך לו מארצו וממולדתו ומבית אביו והוא כבר יצא אלא עיקרא דמילתא כמא דאתמר שהרמז להוציאו מאצטגנינותו ומחקירותו. אל הארץ אשר אראך אראך מה דלא יכילת למיקם עליה שאינו נכנס בחקירת האינושית ולא יכילת למנדע חילא דההיא ארעא דאיהי עמיק וסתים שלא ידע אנוש ערכה.

דף עח.

ואעשך לגוי גדול בגין דכתיב לך לך וכו'. כפל הענין במלות שונות בזה הכתוב ידוע ונראה כי למה יצטרך הכתוב כל הכפל הזה לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אם לא היתה הכוונה רק שילך לו אל הארץ אשר יראהו היה די לו שיאמר ויאמר יי' אל אברם לך או נסע מארצך אל הארץ אשר אראך ובהיות עיקר בידינו כי תורתינו הקדושה לא תכפיל דבריה כי אם לצורך ולא כאשר יאמרו הפשטנים כפל הענין במלות שונות הוצרכו רבותינו ז"ל לדרוש הכפל הזה ודרשוהו כאלו כתוב לך לכה אמרו בב"ר ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר לך לך שני פעמי' א' מארם נהרים וא' מארם נחור ר"נ א' מארם נהרים ומארם נחור וא' שהפריחו מבין הבתרים והביאו לחרן ואין כוונתם בלך לך ב"פ על זה ועל לך לך האמור בעקידה לפי שלך לך האמור בעקידה אל הר המוריה היה לא אל חרן ומאמר ר' לוי שאמר ב"פ כתיב לך לך ענין אחר הוא וכן דרשו דורשי רשומות ששני

פעמים ילכו ישראל בגלות ולכך כתיב לך לך ב' פעמים רבים לא ידרשו הניקוד הנה כי דרשו שתי המלות מענין הליכה כדי שלא יהיה בכתוב דבר נוסף שלא לצורך כי היה יכול לכתוב לך מארצך או צא או נסע בלא שיאמר לך לך שאם לך הוא הוא ההולך ולא אחר בעדו ודרשו ג"כ להנאתך ולטובתך כדי להניח המלה על משמעותה. וג"כ דרשו הכפל הנראה באמרו מארצך וממולדתך ומבית אביך א"ר יוחנן מארצך מאפרכיא שלך וממולדתך זו שכונתך ומבית אביך זו בית אביך. ודרשו ג"כ בואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה וכו' א"ר חייא לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם הוזקק לשלש ברכות הללו. האמנם כי הם לא כוונו ליחס גרם המעטת המעלות האלה במלות הכתוב באשר עשו בעלי הזוהר שהוכיחו המעטת כלם מהכתוב ואמרו ואעשך לגוי גדול בגין לך לך וזו היא הפריה ורביה שמתמעטת בהליכה כי לא ישמש אדם עם אשתו בדרך. ואברכך בגין מארצך כי הברכה תחול בהיות האדם מתעסק עסקיו בעירו ובשדהו וקרובים לעיר כי שם יצוה יי' את הברכה וכמ"ש ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה ולא כן בצאתו מארצו לשוט בארץ כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים.

ואגדלה שמך בגין וממולדתך כי בארץ מולדתו שם יגדל שמו ושמעו הולך למרחוק ולא מטלטול אל טילטולו כי מי יכירוהו ומי ידעהו.

והיה ברכה בגין דכתיב ומבית אביך כי בית והון נחלת אבות ובה' דברים האב זוכה לבנו. ר"ש אמר ואעשך לגוי גדול מסטרא דימינא. בהיות כי אברהם אע"ה היה ראש לאבות העולם ושרשם והוא הרגל הראשון אל רגלי המרכבה הבאים משרשו וראוי שתקרא המרכב' על שמו ותהיה נרמזת בברכותיו ביען הוא במקור ומוצא מים אל הבריכה וממשיך אליה כח הימי"ן והשמא"ל ומזר"ח ומער"ב ויהי הוא מבורך מברכתם ונרמזו ארבעתם בכתוב ואעשך לגוי גדול מצד הגדול"ה ואברכך מצד הגבור"ה כי על ידה יתברכו התחתוני' ע"פ הדין בסוד גם את הטוב נקבל מאת האלהים. ואגדלה שמך מצד התפאר"ת וכבר ידעת כי שם נקרא שמו יתברך י"הוה שהוא השם הגדול והנורא שבכל שמותיו יתברך בסוד כי אל גדו"ל י"הוה ומלך גדו"ל על כל אלהי"ם כי שם א"ל והוא החס"ד ושם אלהים והוא הפחד כלולים בו והיא השם הגדול שבכל השמות ומשם יגדל שמו של אברהם.

והיה ברכה מסטרא דארעא דישראל היא סוד הה"א האחרונה הרי נרמזים בכאן ד' רגלי המרכבה העליונה וכלהו כלילן באברהם כי הוא שורש ראשון לאבות המרכבה וזהו והי"ה ברכה כי המדה הזאת היא בריכה מליאה מכל הברכות העליונות כי הם מריקים

אליה והיא מוצקת לעולם הנפרדים ומן היא והלאה מתברכים כלם וזהו ואכרכה מברכיך וכו' ונברכו בך כל משפחות האדמה וכבר ידעת כי בסוד י"ב ההויות המצטרפים בדרך עיגול י"ב האלכסונו' יבוא השם י"הוה הנרשם במזרח נכחי בצירוף והי"ה במערב וזהו והי"ה ברכ"ה והבן.

דף עח:

ר' אלעזר הוה יתיב קמי ר"ש אבוי והוו עמיה וכו' א"ר אלעזר האי דכתיב לך לך. זאת השאלה מיוסדת על מה שאמר למעלה כיון דאתער בר נש אתערותא בקדמיתא בדין אתער אתערותא דלעילא והיא הקדמה מונחת לכל באי עולם וא"כ כיון שיחס הכתוב ההתעוררות לתרח שנאמר ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי כלתו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען למה לא חל ההתעוררות מלמעלה לכלם בשוה כי הכל שוים בתשובה כי חפץ יי' בתשובתן של רשעים והיל"ל ויאמר יי' אל אברם ראוי היה כי יתיחד אליו האמירה בלבד כי הוא אשר התעורר ראשון לעבודתו יתברך אמנם צווי ההליכ' תהיה לכלם ויאמר לכו לכם מארצכם וממולדתכם וכו' וכבר מצאנו שיתיחד הדיבור לאחד על הזולת שנאמר וידבר יי' אל משה ואל אהרן לאמר כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוז' והם לא נכנסו וא"ת כי מלת לאמר משמעו לאחרים ג"כ היל"ל ויאמר יי' אל אברם לאמר לכו לכם וכו' א"ל אי תימא דתרח כד נפק וכו' אמר כי השם בוחן לבות וכליות וחריצותו של תרח לא היתה לשם שמים רק להנצל מהקמים עליו על שהיה מסית ומדיח אותם לעבודת הפסלים והראיה על זה שהרי נאמר הכתוב עצמו ויבואו עד חרן וישבו שם ולא יצא עוד משם. ולפי שיקשה לזה שהרי אמר הכתוב ויצאו אתם ללכת ארצה כנען שיראה שהכוונה היתה ללכת ארצה כנען לא בלבד להנצל מהקמים עליו לזה אמר כיון דמטו לחרן לא נפק לבתר דכתיב וילך אברם כאשר דבר אליו יי' ואלו תרח לא כתיב ביה אלא ויצא פי' כי היציאה הנז' בכתוב ויצאו אתם תתיחס אל תרח מיראתו פן יהרגוהו אמנם ההליכה הנז' שם באמרו ללכת ארצה כנען תתייחס אל אברהם והמעשה יוכיח שנאמר וילך אברם כאשר דבר אליו יי' ובאמרו כאשר דבר אליו יי' ר"ל יחזור לויאמר יי' אל אברם לך לך. וא"ת ואיך ילך תרח ויתיחס אליו ההליכה והנה הוא מת בחרן שנאמר וימת תרח בחרן כבר תירצו זה בב"ר והביאו רש"י ז"ל כשיצא אברם נשארו משנות תרח הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברהם שלא יהיה הדבר מפורסם לכל שלא קיים אברהם כבוד אב ואם שהניחו זקן לאביו והלך לו לפיכך קראו מת ועוד שאף בחייהם קרויים מתים

ודוק ותשכח כי זהו אשר רמז בכאן רשב"י ע"ה באמרו לא נפק מתמן לבתר שבזה הודיע כי חיה ימים רבים אחר שיצא אברהם ללכת ארצה כנען והוא לא רצה ללכת עמהם כי ישב לו בחרן עד שמת שם ועל כן לא נתיחד ההליכה אלא לאברהם בלבד באמרו לך לך בלשון יחיד ולענין מעלתו ושלימותו של אברהם.

פתח ואמר וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר. האי קרא אוקמוה כבר דרשוהו באור שברא הב"ה ביום ראשון אמרו אור שברא הב"ה היה אדם מביט בו מסוף העולם עד סופו כיון שנסתכל בדור המבול ובדור הפלגה עמד וגנזו מהם שנאמר וימנע מרשעי אורם. אבל וימנע מרשעים אורם דא נמרוד ובני דריה שהמרידם בהב"ה דנפק אברהם מביניהו ולא רצו ליהנות מאורו של אברהם וזרוע רמה תשבר דא נמרוד בלשון יחיד.

ר"א וימנע מרשעי אורם דא תרח ובני ביתיה האור לא כתיב אלא אורם דהוה עמהון דייק מלת אורם שמתוכם יצא האור ההוא ונמנע מהם לרשעתם וזרוע רמה תשבר דא נמרוד שהוא היה סבה למרדם בזרועו ותחבולותיו ובגין כך כתיב לך לך בגין לאנהרא לך ולכל אינון דיפקון מינך מכאן ולהלאה ופי' והכתוב לך לך ותפשט וילך אורך לך ולכל הבאים ממך כי באורך יראו אור. ולפי שיקשה לפי המונח מ"ש רז"ל בכתוב ואתה תבוא אל אבותיך בשלום בשרו שיש לאביו חלק לעה"ב וא"כ איך יקראהו רשע על כן פתח עוד ואמר ועתה לא ראו אור אימתי בשעתא דאמר קב"ה לאברהם לך לך מארצך כי עדיין לא שב תרח ובני ביתו בתשובה ובהיר הוא אברהם בשחקים לבד אמנם אח"כ רוח עברה ותטהרם ששבו בתשובה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ומנין שאף תרח עמהם שנאמר לאברהם ואתה תבא אל אבותיך בשלום כמ"ש ז"ל בשרו ששב בתשובה.

וילך אברם כאשר דבר אליו יי' א"ר אלעזר ת"ח דהא לא כתיב ויצא. ביאר ההבדל שיש בין ענין הנז' ביציאה לענין הנז' בהליכה כי לפעמים יצא הארם מביתו ללכת למקום אחר ואח"כ נמלך ומתנחם על יציאתי מביתו אמנם במקום שנז' הליכה יורה על כי גמר אומר ולא שב אחור ממחשבתו הראשונה וע"כ נאמר באברהם וילך אברם כאשר דבר אליו יי' כי בטח בו כשאמר לו לך לך אמנם בתרח ולוט נאמר בתחיל' צאתם ללכת ארצה כנען ויצאו ללכת כי מפני פחדם מאנשי דורם יצאו ללכת ארצה כנען במוזכר לעיל לא לאהבת הארץ וכשבאו לחרן נמלך תרח מהוסיף עוד ללכת ולהרחיק נדוד וע"כ לא נזכר בהם רק ויצאו כי הכוו"נה היציאה בתחלה היתה ללכת ארצה כנען אמנם בשהובטחו מאנשי דורם אמרו מה לנו ולצרת דרכים ולא האמינו בדבר השם האומר לאברהם לך לך ואם תאמר והרי נאמר וילך אתו לוט לזה אמר דאתחבר עמיה למילף מעובדוי לא לאהבת הארץ על הדרך שהיתה בכוונת אברהם להשיג משם מה שלא היה משיג מקודם

ועם כל דא לא אוליף כל האי להכנס בסוד עם אברהם רק למד ממנו הכנסת אורחים ומה שידמה לזה מהמדות שהרי מצינו בענין המלאכים כשהלכו להפוך את סדום שנדמו לו על צורת אנשים אמר להם הנה נא אדני סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם על הדרך עצמו שא"ל אברהם אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וכו' יוקח נא מעט מים וכו' ואף גם זאת לא הקפיד לוט שהקדים לינה לרחיצה האמנם כי בהכנסת אורחים למד ממנו. אמנם בהתלמדות דרך הנבואה ומעלותיה לא למד וסוף סוף חזר לסורו הרע כאשר יתבאר ענינו בויסע לוט מקדם מקדמונו של עולם.

א"ר אלעזר זכאין אינון צדיקיא דאולפי אורחוי דקב"ה ידבר בשבח הירא את דבר יי' כי תמיד מגמתו להלוך את חכמים ללמוד דרכי השם לא כן הרשעים שהם בורחים משכורתם ומקשים ערפם עד יום מיתתם ואינם שמים על לב יומא דעתיד בר נש למיהב דינא וחושבנא לקב"ה ויבאר פ' וביד כל אדם יחתום האי קרא אוקמוה ות"ח גרסינן ולא גרסינן אבל כי כל מה שדרשו בפ' הזה. ענין א' הוא אמרו במדרש תנחומא שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון כל הדורות וכתבם בספרו של אדם שנאמר זה ספר תולדות אדם ואמר לו ראה שהבאת מיתה לצדיקים כיון ששמע אדם כך התחיל מיצר אמר לפניו רבש"ע רצונך עשית בעולמך מה איכפת לי על הרשעי' אם מתים אלא על הצדיקים שלא יהיו מתרעמים עלי שהבאתי מיתה עליהם בבקשה מלפניך שלא תכתוב עלי שגרמתי מיתה עליהם א"ל הקב"ה כך אני עושה וכן כשבא כל אדם ליפטר מן העולם נגלה עליו הקב"ה ואומר לו כתוב מעשיך ושאתה מת על מעשיך והוא כותב והוא חותם ולעתיד לבא כשיבא הקב"ה ואומר לדון את בריותיו מביא כל הספרים של כל בני אדם ומראה להם מעשיהם שנאמר וביד כל אדם יחתום וכו' וכן אמרו בפ' א' מתעניות על פ' אל אמונה ואין עול וכו' צדיק וישר הוא בשעת פטירתו של אדם כל מעשיו נפרטין לפניו ואומרים לו כך וכך עשית במקום פ' והוא אומר הן ואומרים לו חתום וחותם שנאמר וביד כל אדם יחתום ופי' רש"י ז"ל כותב מעשה כל אדם ומחתי' יד על כל מעשיו. ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר להם יפה דנתוני לקיים מ"ש למען תצדק בדברי' והוא עצמו מ"ש בכאן רבי אלעזר בההו' יומא דשלימו יומוי דב"נ לאפקא מעלמא ההוא גופא אתבר כדין אתיהיב רשו לבר נש למחמי מה דלא הוה ליה רשו בזמנא דגופא שלטא כי יחלשו הכחות הגופניות אשר היו מסך מבדיל ומונע ממנו ההשגה השכלית ובכן יראה מה שלא נתנה רשות לעיניו לראות מקודם כי אז יתחזקו הכחות הנפשיו' וכדין קיימי עליה תלת שליחן ימיני ושמאלי ומכריע. ועל פיהם יכון החשבון וחשבי יומוי וחובוי בכל יום ויום ומעשהו כמו שנזכר. ולבתר הוא חתים בידיה לקיים כל

הכתוב עליו ועליהם הוא נדון בעה"ב על קדמאי ועל בתראי על חדתי ועל עתיקי איש לא נעדר הה"ד לדעת כל אנשי מעשהו כל אינון עובדין דעבד בהאי עלמא בגופא ונפשא דייק מלת אנשי מעשהו כלומר כמו שבעוד שהיה איש ברוח ונפש כשעשאם כן יתן החשבון בעוד שרוחו ונשמתו בו כדי שיקבלו שניהם יחד העונש וכמ"ש בפ' חלק על כתוב יקרא אל השמים מעל וכו' א"ל אנטונינוס לרבי יכולין גוף ונשמה לפטור עצמם מן הדין כיצד גוף אומר נשמה חטאה שמיום שפירשה ממני הריני כאבן מוטל ונשמה אומרת גוף חטא שמיום שפירשתי ממנו הריני כצפור פורח באויר. א"ל משל למלך שהיה לו פרדס וכו' א' חגר וא' סומא וכו' הרכיב חגר על סומא ודן שניהם כך הקב"ה וכו' שנאמר יקרא אל השמים זו נשמה ואל הארץ זה הגוף. ת"ח כמה דחבייא קשי קדל בהאי עלמא הכי נמי בשעת' דבעי לנפקא מהאי עלמא עדין עומד במריו ואינו רוצה לעלות תשובה אעפ"י שילמדוהו אינו רוצה לשוב וכמ"ש בפ' חלק מ"ד קל הוא על פני מים מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואומר להם עשו תשובה ואם לאו הקב"ה מביא עליהם מבול ומקפה נבלתכם על המים בזיקים פי' מציף נבלתכם כנאדות שנאמר קל הוא ע"פ מים ולא עוד אלא שלוקחים מכם קללה לכל באי עולם שנאמר תקולל חלקתם בארץ. לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים כרמים א"ל ומי מעכב א"ל פרידה אחת יש לו להוציא מביניכ' א"ל א"כ לא נפנה דרך כרמים ופרש"י ז"ל ומי מעכב שאינו עושה מיד אם יש כח בידו לעשות כך. פרידה אחת מתושלח הצדיק ימות קודם שלא יהא נדון עמהם. א"כ לא נפנה דרך כרמים כלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים אלא כל שעה נלך בהם כלומר א"כ לא נלך דרך כבושה ולא נחזור מסורינו אלא נלך ונקלקל השורה נתבאר א"כ שהרשעים אפילו בשעת המות אינם רוצים לחזור בתשובה כי עם קשה עורף הם וזהו חייבא אע"ג דאסתכל בהדי צדיקיא לא בעי למילף. ובג"כ אית ליה לאתקפא ביה ללמדו דרך השם ולא לדחפו בשתי ידיו גם כי יראהו קשי עורף אולי מתוך שלא לשמה בא לשמה דאי ישבוק ליה יהך ויחרב עלמא כמו שעשה ר' יהושע בן פרחיה לתלמיד כשהלך עמו לאלסכנדריא של מצרים ואתרמי ליה ההוא אושפיזא עבדו ליה יקרא טובה אמר כמה יפה אכסניא זו א"ל רבי עיניה טרוטות א"ל רשע בכך אתה עוסק אפיק ד' מאה שופרי ושמתיה אתא לקמיה כמה זמנין א"ל רבי קבלני לא הוה משגח ביה יומא חד הוה קא קרי ק"ש אתא לקמיה סבר לקבוליה אחוי ליה בידיה סבר מדחא דחי ליה אזל זקף לבנ"ה והשתחוה לה והסוד ידוע כי קצץ בנטיעו' והפריד הלב"נה משמ"ש ומג"ן והשתחוה לה לבדה וזהו הע"ז עצמה וכבר כתבתי כי היא נקרא' לבנ"ת הספיר לבנה של ספי"ר שהוא יסוד ואמרו שם אמר מר פ' כישף והסית והדיח את

ישראל הרי נתבאר שלפי שדחפו הלך והחריב את העולם. ת"ח מן אלישע שדחה לגיחזי ג"כ בסנהדרין תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידים ולא כר' יהושע בן פרחיה וכו' דכתיב ויאמר נעמן הואל וקח ככרים וכו' לא צבא לקבולי מניה איפטר גיחזי מקמיה אלישע אזל שקל מה דשקל ואפקיד כי אתא חזייה אלישע לצרעת דהוה פרחא עילויה רישיה א"ל רשע הגיע עת ליטול שכר ח' שרצים פי' כי בעת ההוא היה עסוק אלישע בפ' ח' שרצים וגיחזי לקח מנעמן ח' דברים הכסף והבגדים וכו' וע"כ א"ל הגיע עת ליטול שכר פ' ח' שרצים שעסקת בו כלומר סבור אתה שקבלת מנעמן ח' דברים להיותם לך שכר פ' ח' שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ואיתא תמן ויבא אלישע דמשק להיכא אזל א"ר יוחנן הלך להחזיר גיחזי בתשובה א"ל חזור בך א"ל כך מקובלני ממך החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק בפיה והיתה מכרז' ואומרת אנכי ולא יהיה לך ושניהם לבבם למרע ולקצוץ זה באב"ן וזה בלבנה בסוד ותהי להם הלבנה לאבן. וכן אברהם כל זמנא דהוה לוט בהדיה לא אתחבר בהדי רשיעיא כיון דאתפרש מניה מה כתיב ויבחר לו לוט וכו' וסמיך ליה ואנשי סדום והכוונה להאשים לאברהם בזה כי לסבת מריבת הרועי' אמר לו הפרד נא מעלי ומיד בחר לוט שכונת אנשי סדום. א"ר אבא האי דאמרת וילך אברם ולא כתיב ויצא שפיר הוא כלומר אלו שתק הכתוב ולא זכר אח"כ לשון יציאה מה טוב ומה נעים הרמז הזה והדיוק שדייקת אמנם מצאנו שכתוב בפסוק עצמו ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן והרי יציאה נזכרת באברהם ומטעם זה יכול אני לומר כי כלם שוים ביציאה. א"ל רבי אלעזר מחרן כתיב כלומר וכי מפני זה לא יזכור הכתוב לשון יציאה באברהם שיצא מחרן והרי ג"כ נזכרה בו יציאה מארץ מולדתו שנאמר ויצאו ואברהם בכלל יציאה היה עמהם. לא אמרתי אלא שעשה הכתוב עיקר מענין ההליכה והיה יכול לומר ויצא אברהם מחרן כאשר דבר אתו יי' ומדלא אמר ויצא הוכיח כי עיקר כונתו ביציאה הראשונה והשניה היתה ליכנס לארץ לא עשה כן אביו כי יצא להמלט ולהלוך ארצה כנען ונמלך ולא הלך ועל כן יחס הכתוב ההליכה לאברהם עיקר והיציאה טפל ובתרח ולוט יחס להם היציאה עיקר וההליכה טפל ודברי פי חכם חן וע"כ לא ענה עוד רבי אבא.

דף עט.

ויקח אברם את שרי אשתו מהו ויקח כי לשון לקיחה הנזכר במקרא תתפרש לפי ענינה אם שיהיה ענינה דליקה והבערה כענין ואש מתלקחת בתוך הברד ואם שיהיה ענינה שלל ובזה כענין את השבי ואת המלקוח. ואם שיהיה ענינה צבת כענין במלקחים לקח מעל המזבח ואם שיהיה ענינה דבר הנקנה מהדת והתורה אז דברים כמו עמכם דברים כי לקח טוב נתתי לכם וכלם מיוחסים אל אב אחד כי הדליקה הוא התאחז האש בנושא והשלל מעותד אל הלקיחה. והמלקחים למה שהם כלי הלקיחה. והקנין או הדת כי באמצעותו יאחז האוחז אז יקבל ויקנה הדעת ההוא או האמונה ההיא ע"ד מה יקחך לבך ולטעם זה דרשו בויקח כי משך ראשי סנהדראות שלהם בדברים כמ"ש קח את אהרן קחו עמכם דברים וכן באברה' ויקח אברם את שרי אשתו אמשיך לה במילי מעליותא ונתן טעם ואמר בגין דלית ליה רשו לבר נש לאפקא אתתיה למהך וכו' וכמו שתקנו בתנאי הכתובה שלא יוציאינה וכו' שלא על פיה ורצונה ואם מצד הדין יכול לכוף אותה לעלות לארץ ישראל החמיר אברהם על עצמו ופייסה בדברים והודיע אותה מעשיהם הרעים ואמונתם הרעה כדי שתסכים אל ההליכה משם וזהו ויקח אברם את שרי אשתו לקחה בדברים.

ואת לוט בן אחיו מה חמא אברהם לאדבקא עמיה עי' כי נביא היה אברהם מעתה ולא נעלם ממנו סופו ואחריתו ועוד שמו מורה עליו לו"ט ולא בדיק בשמיה.

אלא בגין דצפה ברוח הקדש דזמין למיפק מניה דוד ועל זה הקריבו אליו.

ואת הנפש אשר עשו בחרן אלין גרים וגיורות וכן אז"ל בב"ר אם מתכנשים כל באי עולם לבראת אפילו יתוש א' ולהטיל בו נשמה אינם יכולים ואת אמרת ואת הנפש אשר עשו אלא אלו הגרים שהוא תיקון הנפש ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום.

א"ר אבא אי הכי כמה בני נשא הוו סברת ר' אבא היא שהיו נפשות רבות לא כסברת בר קפרא במדרש וירק את חניכיו ילידי ביתו שאומר שהיה אליעזר לבדו שכן עולה אליעזר שלש מאות ושמונה עשר אמנם סובר כי ברבים היו עמו בחרן והוקשה לו שילכו כלם עם אברהם ותואר השאלה הכי הכתוב אומד שכל הנפשות שעשו בחרן עלו עמו והנה חיל כבד מאד וכי כלם עלו עמו כי יהיה רב מאד מאד מחנהו יותר ויותר מילדי ביתו הנז' בכתוב וירק את חניכיו וזהו ואי תימא דכלהו אזלו עמיה והשיבו רבי אלעזר אין כי עם כבד ורב עלו עמו ועליהם נאמר עם אלהי אברהם והראיה ע"ז ויעבר אברם בארץ ולא היה מתירא פן בחרב יצאו לקראתו יושבי הארץ.

א"ל רבי אבא אי כתיב והנפש אשר עשו בחרן היה משמע שהוציא עמו הנפשות אשר עשה כלם כי מלת נפש כוללת גם לרבים ע"ד כל הנפש הבאה ליעקב וכו' אמנם ריבה הכתוב באמרו ואת הנפש כי כל אתין רבויין ומהו אשר ירבה הכתוב עם הנפש וכי יש דבר אחר שירבה. אלא ואת הנפש לאסגאה זכותא דכלהו נפשאן דהוו עמיה בחרן וא"כ מכאן אני אומר שלא עלו עמו כלם ויהיה א"כ שיעור הכתוב הנפש ואת הנפש כלומר מקצת הנפש וזכות כלם. דכל מאן דמזכה לאחרא וכו' הוא אמרם כל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו.

דף עט:

לך לך. אמר ר"ש מ"ט דגלויא קדמאה דאתגלי קב"ה לאברהם פתח בלך לך. הנה רז"ל בראותם שלא נזכר בכתוב מן הכתובים אשר למעלה מהאמירה הזאת שידבר בשלימותו של אברהם לשיחייבהו לעלות למדרגת הנבואה כמו שנזכר בזולתו שכן מצינו בנח קודם שיבואהו הדיבור נאמר נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח ואח"כ נאמר ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר וכו' וכן מצינו ביצחק שיגיד הכתוב משלימותו בכתוב ויצחק בא ומבוא באר לחי רואי שהכוונה כי תמיד היה דבק שם לפי שהיה מקום מוכן לדבקות הבא"ר העליו"נה שהיא לח"י רוא"י הוא חי העולמים ויגיד עליו רעו שנאמר וישב יצחק עם באר לחי רואי שאם היתה הכוונה שהיה גר שם במקום הנקרא באר לחי רואי כמ"ש המפרש הי"לל וישב יצחק בבאר לחי רואי ובאמרו עם באר רומז כי תמיד היה דורש ומבקש למקום ההוא הנרמז בבאר לחי רואי ואח"כ נאמר לו וירא אליו יי' ויאמר אל תרד מצרימה. וכן ביעקב קודם שיבואהו הדיבור כבר הקדים הכתוב להגיד משלימותו בחלום הסולם כי זה יורה על מחשבתו הטהור' שהיה דורש ומבקש סוד המציאות והראוהו מענין הרהורי לבו קשר המציאות ואח"ז נאמר והנה ה' נצב עליו ויאמר אני יי' אלהי אברהם אביך וכו' וכן מצינו ברבן של נביאים ע"ה קודם שיבואהו הדיבור הגיד הכתוב משלימותו במראה הסנה והליכתו אל הר האלהי' חורבה גרם לו זה ובכן נאמר וירא יי' כי סר לראות כי זה יורה על בקשתו כמו שיתבאר במקומו ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך אלהי אברהם וכו'. ולא מצינו כן באברהם שום כתוב שיגיד משלימותו שום סיפור רק מולדתו שהיה בן תרח ואחי הרן ואחי נחור ושלקחו הוא ונחור אח"ז להם נשים ושהיתה שרי אשתו עקרה ושלקח תרח אותו ואת לוט בן אחיו ללכת ארצה כנען ומיד נאמר בסמוך ויאמר יי' אל אברם לך לך מבלי הגיד לנו דבר משלימותו ולכך הוצרכו רז"ל למשול משל לאחד שהיה עובר ממקו' למקום וראה בירה

דולקת אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה ואמר לו אני הוא בעל הבירה ראה דבריהם ע"ה טובים ונכוחים כי בכאן גלו שלימותו של אברהם ואם לא נזכר בכתוב הנה סוף הענין הוכיח על תחילתו וזה כי כשאנו רואים שבא לו האמירה והדיבור מאת השם אי אפשר מבלי שקדם לו השלימו' הראוי אל הבריאה ואמרו כי ידמה זה הענין לעובר ממקום למקום שאינו נח במקום אחד כי כן היה ענינו של אברהם שהיה נעתק מחקירה אל חקירה לדעת ולהשיג הסבה הראשונה המנהגת העולם ובראותו מיני המנויים זה עולה וזה יורד ואח"כ היורד עולה והעולה יורד שהרמז על שני המאורות והוא הנרמז בבירה הדולקת חקר בשכלו לדעת הסבה הראשונה המניעה את הכל ולא מצאה מצד החקירה ואמר בדעתו תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג זה אי איפשר כי הסדר הנמצא באלה המשרתים יורה על מסדרם אלא שהוא נעלה ונשגב מחק השגתי ופליאה דעת ממני עד שהציץ עליו בעל הבירה ואמר לו אני הוא בעל הבירה הוכרחו רז"ל למשול המשל הזה להודיע שהוא מן הנמנע שינבא שום אדם פתאום מבלי שיקדמו בו התנאים הצריכים אל הנבואה ואם לא נזכרו בכתיב והוכיחו זה מאמרו ויאמר יי' אל אברם והודיעו שלא היה הדיבור ההוא או האמירה פתאומית אמנם כבד קדם לו השלימו' המביא אל הנבואה. אמנם רשב"י ע"ה בכאן לא חשש לדרשה זו כי זה הענין ידוע ומפורסם לכל כי לא יתנבא שום נביא מבלי שיקדמו לו התנאים המביאי' אותו אל מדרגת הנבואה אמנם מה שהקשה הוא כי למה תחלת דבר יי' באברהם יתחיל בלך לך הי"ל להציע עמו דברים אחרים כמו שתאמר אני יי' אשר הוצאתיך מאור כשדים או כדומה לזה ואח"כ יאמר לו לך או צא מארצך ומבית אביך וכו' ולמה כתב לך לך. אלא הא קאמרו כבר דרשוהו שרמז לו שלבן מאה שנה אתייליד ליה בר הוא אשר יקרא בר באמת כי ישמעאל שנולד מקודם בר דלא בר הוא.

אבל ת"ח כל מה דעביד קב"ה וכו' כלומר אמנם הרמז האמיתי בלך לך בגין דאברהם לא הוה דביק ביה בקב"ה כדקא חזי שעדיין היה מבחוץ בחקירותיו הטבעיות והיה לואה למצוא הפתח והשע"ר ליי' הנרמזת במאה שערים סוד מאה ברכות וסוד מאה אדנים לפי שהמדה הזאת יש לה מאה ולכל פנה ופנה בית קבול לקבל עשרה עשרה פעמים ומהם נובעות ההשפעות לעולם ולפי שעד עכשיו לא בא אברהם בשער ההוא הנה עתה שנפתח לו השער ההוא הנרמז במאה פתח לו האל יתברך במנין ל"ך ל"ך לרמוז כי בא יבא בשער ההוא.

והאי דרגא לא יכיל אברהם לאתאחדא ביה עד דיעול לארעא כי אחד מתנאי הנבואה היה ארץ ישראל המכוונת כנגד הארץ העליונה ושם ידבר עמו וזהו שנרמז לו בל"ך ל"ך

אל הארץ אשר אראך הרי נתבאר דכל מה דעבד קב"ה בארעא כלא רזא דחכמתא איהו כי זה לעומת זה עשה האלהים וכי מכון לשבתו פעל מקדש יי' מכוון זה כנגד זה ולא השיג אברהם סוד הארץ העליונה עד שנכנס בארץ התחתונה כגוונא דא כתיב וישאל דוד ביי' האעלה באחת ערי יהודה ויאמר יי' אליו עלה ויאמר דוד אנה אעלה ויאמר חברונה וכי כיון דמית שאול ומלכותא אתחזי לדוד אמאי לא קביל מלכותא על כל ישראל לאחר כשבאו כל שבטי ישראל והמליכוהו עליהם ואמרו הננו עצמך ובשרך אנחנו גם אתמול גם שלשם בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל ויאמר ה' לך אתה תרעה את עמי את ישראל ואתה תהיה לנגיד על ישראל ונתעכב שבע שנים בחברון אחר שהודו כל ישראל במלכותו.

אלא בלא רזא דחכמת' איהו והוא אשר זכרנו כי לא יעלה שום נביא ושום מלך אלא המכוון אליו עד שיתיעץ במכתי' אותו והיא המדה הזאת כי היא שער לכל אשר עליה ודוד המלך היה רגל רביעי במרכבה והוצרך להתחבר בחברון עם האבות השלשה הקבורים שם להשלים ד' רגלי המרכבה ונתעכב שם ז' שנים להמשיך שם כח השבעה המריקים אליה כי על כן נקראת ב"ת שב"ע לקבל המלכות על ההדר העליון בגין דיתתקן מלכותיה ולא יהיה עראי כמלכותו של שאול אבל יהיה תמידי לו ולזרעו אחריו כגוונא דא אברהם לא עאל בקיומא דקב"ה עד דעאל לארעא כי הוא מקום הנבואה חזי מה כתיב ויעבור אברם בארץ וילך מבעי ליה כי ענין העברה משמע מעבר אל עבר כענין אעברה נא בארצך לא נטה בשדה ובכרם ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו כי כוונתם לעבור דרך שם אל ארץ ישראל לא לשבת שם והנה בכאן אחר שאמר הכתוב עד מקום שכם עד אלון מורה כי שם עמד למה יכתוב ויעבור אברם בארץ ואין הכוונה שעבד בכלה לתור לו מקום מנוחה שא"כ הי"לל ויתהלך אברם בארץ ולא יכתו' עד מקום שכם שמשמע כי מדי הגיעו לשם לא עבר עוד משם וע"ז פרש"י ז"ל ויעבור אברם בארץ נכנס לתוכה וא"כ הי"לל וילך אברם ולא ויעבור.

אלא הכא הוא רמז שמא קדישא דאתחתים ביה עלמא בע"ב אתוון גליפן הוא שם בן ע"ב היוצא מויסע ויבא וי"ט שיש בו ע"ב תיבות רי"ו אותיות כמנין ויעב"ר וכתיב התם ויעב"ר יי' על פניו והוא הסוד עצמו וכבר ידעת כי זה השם המפורש הוא הנוסע למלא"ך האלהי"ם ההולך לפני מחנה ישראל ושנרשם בשם הזה סוד המרכבה העליונה.

בספרא דרבי ייסא סבא כתיב הכא ויעבר אברם בארץ וכתיב התם אני אעביר כל טובי רמז לקדושה דארעא מאתר עילאה כדקא חזי. פי' מדת אנ"י אומרת אעביר כ"ל טוב"י כלומר הטוב והכ"ל שהוא הי"סוד על פניך וכן בכאן ויעבר מדת אברהם החס"ד אר"ץ.

עד מקום שכם עד אלון מורה מסטרא דא לסטרא דא. הנה הכתוב הזה קשה ההבנה מאד וזה כי שכם ואלון מורה מקום א' הוא ושם הר גריזים והר עיבל בשכם וכתיב מול הגלגל אצל אלוני מורה ואם כן למה יזכור הכתוב שני השמות למקום א' כי אלון מורה הוא בשכם. ועוד שלא כתב עד מקום שכם ואלון מורה שהיה משמע ששכם הוא אלון מורה אבל כתב עד מקום שכם עד אלון מורה שיורה שכל א' מהם מקום בפני עצמו ורש"י ז"ל הרגיש הקושי הזה וכתב עד מקום שכם להתפלל על בני יעקב כשיבואו לשכם וכתב אלון מורה הוא שכם הראהו הר גריזים והר עיבל ששם יקבלו ישראל שבועת התורה הנך רואה שדרש הכתוב על צד הרמז כי לפי הפשט קשה להבינו האמנם הרמז המקובל בספר הזוהר ירמוז שעבר אברהם בארץ העליונה והשיג בה עולם האצילות מלמטה למעלה וכבר ידעת כי מלת שכ"ם ירמוז לש"ם כבוד מלכותו ומלת אלו"ן עולה פ"ז והסוד בזה ראשו כתם פז וכן עולה לב"נה לרמוז כי הסוד הוא הראש והראש הוא הסוף ונקרא הראש מורה כי הוא מורה על הסוף והבן זה והוא שאמר עד מקו"ם שכ"ם עד אלו"ן מורה מסטרא דא לסטרא דא שירמוז שהשיג בארץ העליונה עולם האצילות מעבר אל עבר ומסופו לראשו וברוך שנתן לנו תורת אמת שמתוך דבריה מחכימת פתיים ופוקחת עורים לאור באור החיים והדברים עתיקים.

והכנעני אז בארץ הא אתמר דעד כדין שלטא חויא בישא וכו' פי' שעד עתה לא מטוהרה היא מזוהמתו של נחש שהביא קללה לעולם כי הוא נקרא בשם כנעני נאמר כאן ארור כנען ונאמר בנחש ארור אתה מכל הבהמה.

ותמן אתקרב אברהם לגבי קב"ה הקריבו אליו והבדילו מהחכמות ההם החיצוניות המיוחסות לנחש מה כתיב וירא יי' אל אברם כלומר וסמיך ליה לויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה וירא יי' אל אברם ויאמר לזרעך אתן וכו' הכא אתגלי ליה מה דלא הוה ידע ההוא חילא עמיקא דשלטא על ארעא מה שלא היה יודע קודם הכנסו לארץ. וכדין ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו וכו' כי עד עכשו לא היה נראה אליו המדה השולטת על הארץ.

דף פ.

ויעתק משם ההרה מתמן ידע הר יי'. אמר כי מיד בבואו אל הארץ המכוונת נכח הארץ העליונה מיד השיג סוד הה"ר חמד אלהים לשבתו וכל אותם המדרגות המשפיעות בו סוד ארזי לבנון אשר נטע שם הכל השיג אברהם ע"ה כשע"ר ההוא.

ויט אהלה כתיב בה"א פריש פרישו וקבל מלכו שמיא פי' יחד שם כל המדרגות וקבעם שם ונטה כדוק רקיע במחשבתו כדמיון הרקיע שהכוכבים קבועים בו וזהו ויט אהל ה' אחרונה שבשם וקבע בה כל המדרגו' וקשר אותם שם ויחד אותם ובזה קבל מלכו"ת שמי"ם והבן ובדין ידע דקב"ה שליט על כלא כי כל מדרגות מטה צריכים אליו יתברך.
וכדין בנה מזבח תרין מדבחן הוו. אמר כי שני מזבחות בנה והם הנזכר בכתוב ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו וא"כ אמר הכתוב ויעתק משם ההרה מקדם לכית אל ויט אהלה וכו' ויבן שם מזבח ליי' ובכאן לא אמר הנראה אליו כבראשונה והרמז כי השלים במחשבתו בבנין שתי אלה המזבחות לחבר עולם העליון היא הבי"נה בעולם העטרת כי שניהם נרמזות במזבח הפנימי ובמזבח החיצון וע"כ בבואו בראשונה בשער ה' כי הוא עולם דאתגליא הוא הנרמז בליי' הנראה אליו בנה מזבח כנגד מזבח העו"לה. ובעלותו יותר למעלה בנה מזבח הפנימי ועל כן לא נזכר בו הנראה אליו כי הוא עולם המתכסה והנעלם עין לא ראתה כנגד מזבח הקטרת כאשר יתבאר במקומו ב"ה. ומ"ש בגין דהכא אתגלי ליה. הודיע כי באמירה ראשונה שאמר לו לך לך לא נראה אליו רק היתה האמירה בחלום חזיון לילה או ברוח הקדש ואחר שנכנס לארץ נאמר וירא יי' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ובכן בנה מזבח ליי' הנראה אליו כי בפעם הראשונה קודם שיכנס לארץ עדיין לא נראה אליו ואח"כ כשנעתק משם ההרה ונטה אהלה אה"ל ה"א כפי שנז' אז בנה המזבח הפנימי ולא זכר בו הנראה אליו כי סגור הוא ואיזה מקום בינה.
וכדין אתעטר אברהם מדרגא לדרגא עד דסליק לדרגיה הוא מדת החס"ד כי היא מדתו שנא' חסד לאברהם וכבר כתבתי לך שלישים כי כל ההשגות הנזכרות בנביאים הלא המה בהיכלות העטרת הם הנראים לנביאים כל אחד ואחד כפי מדרגתו כי למעלה ממנה לא יראהו האדם וחי ושמור זה העיקר כי אפילו מרע"ה רבן של נביאים נאמן בי"תו יתברך ממנה היה משיג סוד האספקלרי"א המאי"רה שהיא מדתו מדת התפארת שנאמר וידבר יי' אליו מאה"ל מוע"ד לאמר.
הה"ד ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה דא דרו"ם והוא חולקיה דרגא בתר דרגא כי זה משמע מדכתב הליך ונסוע בלשון מקור ולא אמר ויסע אברם הנגבה בפעם א' אמנם רמז כי מעט מעט ממדרגה אל מדרגה היה עלייתו עד הגעו למדתו.
כיון דאתעטר אברהם כדרגוי בארעא קדישא כדין מה כתיב ויהי רעב בארץ דלא הוו ידעי ידיעא לקרבא לגבי קב"ה אמר כי הרמז ברעב ההוא לא רעב ללחם בלבד כי אם לשמוע בקול יי' כי היו כל בני העולם חסירים מידיעת הבורא יתברך ושקועים בעבודת הכחות החיצוניות.

ויהי רעב בארץ דעד כען לא הוה חילא דעל ארעא יהיב תוקפא ומזונא על ארעא. בהעדר הצדיק למטה אבד הצדיק כביכול למעלה מהשפיע לארץ העליונה וזהו הוד הצדי"ק אבד לדו"רו אבד. האמנה כי אברהם היה צדי"ק ונמצא בארץ עדיין לא מטוהרה היא מזוהמתו של נחש והוא אמרו דעד כען לא הוה חילא דעל ארעא יהיב תוקפא גם בבוא אברהם לעולם בגין דעד לא אתקדשת ולא קיימא בקיומא ועדין זוהמת הנחש היה פועל בארץ בסוד והכנעני אז בארץ כיון דחמא אברהם דהא ההוא חילא דממנא על ארעא לא יהיב תוקפא וחילא בדקא חוי עד שיבא זרעו לעולם וכמו שיעד לו לזרעך אתן את הארץ הזאת כי אז יסתלק הכנעני הרעב ממנה כדין.

דף פא:

וירד אברם מצרימה. הוא שאמר מנא ידע אברהם. פי' כי לא מטוהרה עדיין והשיב דכתיב לזרעך אתן כלומר ממה שנאמר לו לזרעך אתן ידע כי לא הספיקה זכותו לטהר אותה מכל וכל עד שיבא זרעו כי זרעו ירש ארץ בדין ידע אברהם דהא ארעא לא אתקנת בתיקונא קדישא אלא בדרגין ידיען דיפקון מניה כשם שהארץ העליונה צריכה אל שאר המדרגות היוצאות והנמשכות ממדתו של אברהם עד הי"סוד בה כך הארץ התחתונה ארץ ישראל צריכה אל זרעו של אברהם כי הכל בדוגמא עליונה ולסבת וזה ירד אברהם למצרים לגור שם מפני הרעב ההוא שהיה בארי"ץ כח הנחש השולט עליה עדיין. ומ"ש למצרים כלומר למה בחר לרדת למצרים יותר משאר הארצות שהם חוצה לארץ ישראל אלא בגין דשקיל לגן יי' וכו' כבר ידעת כי ארץ מצרים היא מצרנית לארץ י"שראל ויש בה ארבע מאות פרסה על ד' מאות פרסה כמדת ארץ ישראל והיא הקליפה הראשונה הקרובה לה ועל כן נקרא שרו של מצרים מצרים כלומר מצד המדה הנקראת ים. וכן היתה ארץ מצרים בישובו של עולם מצרנית לארץ ישראל לצד מערב. והנה נחל מצרים שהוא נילוס הוא בא מדרומה של ארץ ישראל ונמשך למצרים והוא הראשון שבנהרות הנקרא פישון בפ' בראשית כמו שכתב רש"י ז"ל פישון הוא נילוס נהר מצרים ועל שם שמימיו מתברכים ועולים ומשקים את הארץ נקרא פישון כמו ופשו פרשיו נמצא א"כ שנהר פישון בא מדרומה של ארץ ישראל ונמשך למצרים וכן תמצא בחלוקת הארץ שכתוב והיה לכם פאת נגב ממדבר צין ע"י אדום וכו' גבול נגב מקצה ים המלח וכו' ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבי' וכו' והיו תוצאותיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר אדר ועבר עצמונה ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה. נמצא א"כ שהישוב התחתון מכוון בדוגמא של מעלה ואברהם ע"ה בראותו שעדיין זוהמתו של

נחש שולט בארץ עד שיבא זרעו וירש הארץ בחר לו לירד מצרים מפני הרע"ב ההוא השוכן שם ורצה לדעת כל המדרגות התחתונות האחוזות מהאר"ץ העליונה ויונקים ממנה וראה כי הראשונה והמצרנית אליה היא מצרים בקליפות כי שרה של מצרים נקרא מצרי"ם בסוד והנה מצרים נוסע אחריהם נוסעים לא כתיב אלא נוסע כאשר יבא בפ' בשלח ב"ה ונמשך שם הנהר הימני הוא פישון שממנו יונק מצרי"ם העליון תחלה בצאתו מהא"רץ לחוצה לארץ הנה יבחר לעולם הדרום כמו שבחר בקדושת הארץ הדרום וכמ"ש הלוך ונסוע הנגבה וכן בירידה והבן זה והוא אמרו מ"ט למצרים אלא בגין דשקיל לגן יי' דכתיב כגן יי' וכו' דתמן שקיל ונחית חד נהרא דהוא לימינא וממנו יונק שרו של מצרים.

ואברהם כיון דידע ועאל במהימנותא היא סוד הארץ העליונה בעא למנדע כל אינון דרגין דאתאחדן לתתא כי מקודם שיבא אל הארץ לא היה יודע מקום אחיזתם ויניקתם למעלה ועתה השיג סוד השתלשלותם ומקום אחיזתם.

ומצרים הוה נטיל מימינא כלומר לוקח פרס ראשונה כי הוא ימיני ולכן בחר אברהם הימין אפי' בקליפות כפנא לא אשתכח אלא כד מסתלקי רחמי מן דינא יוסיף לבאר סוד הרעב הנזכר בכאן בסוד הנח"ש השולט שאינו שולט כי אם בהסתלקות הרחמים והאור ועדיין החשך היה מכסה אר"ץ וגם כי אברהם היה איש חסד ואורו התחיל לזרוח עדיין מתחיל היהוהולך ואור עד נכון היום שיבא זרעו אחריו.

ויהי כאשר הקריב לבא מצרימה א"ר אלעזר כאשר קרב מבעי ליה כי מלת הקריב הוא פועל יוצא אלא כמד"א ופרעה הקריב כי הוא סבה להקריב ישראל לבם לאביהם שבשמים כן אברהם הקריב את עצמו ולבו לאביו שבשמים ובמה הקריב עצמו בבואו למצרי' כי אז ידע לבחון ולהבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך והרחיק עצמו מהאמונות ההם והקריב עצמו אל הסבה הראשונה.

א"ר יהודה ת"ח כיון דנחת אברהם למצרים וכו' רבים מבקשים פני הסבה למה גלו ישראל למצרים מבלי קדימת חטא והנה לדעת רז"ל היה בחטא שאמר במה אדע כי אירשנה אמרו הוא אמר במה אדע והקב"ה אמר לו ידוע תדע. ולדעת הרמב"ן ז"ל היה החטא בעבור שהביא אשתו הצדק' במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו כי היה לו לבטוח בשם יתברך שיציל אותו ואת אשתו ועוד שחטא בצאתו מן הארץ שנצטוה עליה בתחלה ויצא משם על אודות הרעב כי היה לו לבטוח בשי"ת כי יפדנו ברעב ממות ועל החטא הזה נגזר על זרעו גלות מצרים כי במקום החטא שמה העונש. אמנם רבי יהודה סובר כי לא נגזרה על זרעו שירדו בגלות למצרים רק על שלא ירד ברשות כי הי"ל לימלך

בקונו הנראה אליו ואח"כ ירד או יחדל כפי אשר יצוהו לעשות כן יעשה והוא אמרו ת"ח כיון דנחית אברהם למצרים בלא רשו אשתעבידו בנוי במצרים ת' שנין דהא כתיב וירד אברם מצרימה ולא כתיב רד דלא אתפחד.

ואצטערכל ההוא לילא בגינה דשרה פי' בעבור שר"ה העליונה שלא נטל רשות ממנה והביאה בגלות מצרים כי לא תעזבהו ועמו תהיה בצרה אחר שנדבק בה והדוגמא בשרה אשתו שהביא' בצער כל אותה הלילה ונצטע' הו"א על זה בעבור' והבן כי הכל דוגמ' וסימן כי אין נעשה פתגם בארץ שאין דוגמתו למעלה ובהדיא יתבאר כי שרה דוגמת השכינה היא.

ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וכי עד ההוא שעתא לא הוה ידע. מלת נא תשמש בלשון עכשו ובלשון בקשה שניהם יחד אחים לא יתפרדו במשמעו' אחד בכל מקום וענין מלת נא בכל מקום כי בשעה ההיא הוא מרגיש צורך הבק"שה ההיא אשר הוא מבקש ועל כן יחלה פני הנשאל עליה שישלים שאלתי לשעתו כי עתה הוא מרגיש בצורך אליה מה שלא היה מרגיש מקודם ועל דרך זה תדין כל נא האמור במקרא לפי מקומו ואין צורך להביאם כלם והנה אברהם ע"ה כוונתו לבקש משרה שתאמר אחותי את כי בשעה ההיא היה מרגיש יופיה וירא היה פן יהרגוהו בסבתה וע"כ הקשה ואמר כי גם כי מלת נא תורה על הבקשה הנה לא יחדל משמעותה השני כי היה ג"כ משמעותה משמעות עתה וא"כ עד ההוא שעתא לא הוה ידע דאשה יפת מראה הות.

אלא הא אוקמוה דעד ההוא שעתא וכו' לדעת רז"ל כי מעולם לא כרת כל בה לענותנותו אמרו עפרא בפומיה דאיוב דאמר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה באחריני לא מסתכל אבל בדידיה מסתכל אבל אברהם אף בדידיה לא מסתכל שנא' הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את.

וכד אתקריב למצרים אתגליא איהי וחמא לה כי טלטול הדרך ותנועתו לירד או לרכוב על הבהמה יגרום לגלות פניה ואז נסתכל ביופיה בפתאום.

ד"א במה ידע פי' כי יתכן כי האשה תתקשט תמיד בביתה בשמן המור ובתמרוקי הנשים ותמיד יתראו פניה יפים גם כי לא יהיו כ"כ יפים אמנם בהעדר תמרוקי העדי יוכרו פניה אם יפים ואם כעורים וכ"ש בטורח בדרך אם היא עומדת על בוריה ואין פניה משתני' ובזה הכיר יופיה בעצם ד"א הנה נא ידעתי דחמא עמה שכינת' כבר נתבאר למעלה בפ' נח כי השכינה תתכנה במלת הנ"ה והנני להיותה מזומנת לפעול בזה העולם וגם כי היא נגלית אל הנביאים ומזומנת אליהם והיה יכול לכתוב עתה ידעתי כי אשה יפת

מראה את ובאמרו הנה נא ידעתי ירמוז כי הרגיש כי נזדמנה לה שכינה להצילה ובגין כך אתרחיץ אברהם לומר אחותי היא כי ידע כי היא שלימה באמו"נה כמוהו כמוה.
ומלה דא איסתלק לתרין גוונין חד כמשמעו כמו שנתבאר וחד דכתיב אמור לחכמה אחותי את וכן דרשו בעלי רשומות שנים במקרא אמרי נא אחות"י את אמור לחכמה אחותי את לומר שאברהם וגם שרה היו גדולים בחכ"מה וכבר ידעת כי החכמ"ה הואת היא חכמת שלמה אמנם בכאן דייקו מלת א"ת הנרמזת בנקבה בסוד וא"ת תדבר אלינו והסוד בזה כי למדתה של שרה הוא מבקש שלא תתפרד ממנו גם בירידתו למצרים תרד עמו בצרתו ותהיה באחוה עמו למען ייטב לי בעבורך כלפי שכינתה אמר כי ראה אותה על ראשה של שרה.
ייטב לי הקב"ה התפאר' המשפיע בך וחיתה נפשי בגללך בגין דבדא יסתלק בר נש ויזכה לאסתלקא לארחא דחיי ע"י המדה הזאת יעלה ויזכה האדם למדת אלהי"ם חיים ומל"ך עול"ם.
רבי ייסא אמר ידע אברהם דכלהו מצראי שביופי זמה אינון וכו' מתוך הקושיא הזאת הוא מכריע שיהיה אמרו אמרי נא אחותי את לשכינה שאל"כ למה יסתכן בנפשו ונפש אשתו ולא יסתלק מן הספק אלא בגין דחמא שכינתא.

דף פב.

ויהי כבוא אברם מצרימה א"ר יהודה בתיבה אעיל לה ופתחו לה. למיסב קסטונא. ודייק זה מאמרו כבוא אברם כי מיד כבואו בשער העיר ראו אותה כי אשה יפת מראה היא וכי בודקים היו בנשים הנכנסות לעיר אם יפות אם כעורות היו אלא שאברהם מיראתו פן יראוה הביא אותה בתיבה א' כדמות סחורה והיא היתה הסבה שראוה כי פתחו התיבה לגבות המכס וראוה ומיד ותיקח האשה בית פרעה כיון דאתפתח הוה נהירה כנהורא דשמשא שלא היו סובלים האור ההוא ולא אמרו כנהורא דסיהרא והביאו ראיה מכ"י יפה היא מאד מאי מא"ד דחמו נהורא אחרא מאור אחר מאיר אותה בסוד אר"ם והבן זה נמצא שהיתה יפה כלבנ"ה ומא"ד הוסיף עליה אור. אפיקו לה לראות אם המאור ההוא עצמי בה או אם היה מאבן יקרה שהיה שם. וחמו לה כמלקדמין שלא זז ממנה האור ההוא.
הה"ד ויראו אותה שרי פרעה מלמד שהיו שתי ראיות ראיה ראשונה וראיה שנית להבחין אם היה האור ממנה או מדבר אחר וחמו לה כמלקדמין ומיד ויהללו אותה וכו'.

א"ר יצחק ווי לאינון חייביא דעלמא דלא ידעין ולא משגיחין בעבידתיה דקב"ה. יבאר כי תורת יי' תמימה מגדת בספוריה נפלאות תמים דעים וכי כל מה שאירע לאבות סימן לבנים וכבר האריכו רז"ל בב"ר אמרו אמר לו הקב"ה לאברהם צא וכבוש הדרך לבניך את מוצא כל מה שכתוב באברהם כתיב בבניו באברהם כתיב ויהי רעב בארץ ובבניו כתיב כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ באברהם כתיב וירד אברם מצרימה בבניו כתיב וירדו אבותינו מצרימה וכו' וכל הסימנים שהביאו שם ע"ה בענין והרמב"ן ז"ל ביאר הענין ביתר שאת ז"ל אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין חברהם יצחק ויעקב והוא ענין גדול הזכירוהו רז"ל בלשון קצרה אמרו כל מה שאירע לאבות סי' לבנים ולכן יאריכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים ויחשב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת וכלם באים ללמד על העתיד כי כאשר יבא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבוא על זרעו. ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח גזירה אל פועל דמיוני תהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר ירמיהו שצוה לברוך והיה ככלותך לקרוא את הספר תקשור עליו אבן והשלכתו תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וכן בענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ תשועה ליי' וחץ בארם ונאמר שם ויקצוף עליו איש האלהים ויאמר להכות חמש או שש אז הכית את ארם עד כלה ועתה שלש פעמים תכה את ארם. ולפי' החזיק הב"ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו והבן זה עכ"ל ובאמרו והבן זה הודיע כי כל הפעולות הנעשות למטה עושים רושם למעלה ודמיון לזה מראה הזכוכית כי כל החקויים הנעשים נגדו יורשמו בו וכן כל החקויים הנעשים למטה יורשמו למעלה ויצאו הדברים לפועל אמנם צריך אתה לדעת שצריך שיהיו החקויים הנעשים למטה נאותים אל הפועל ההוא הנרצה בו כי לא כל פוע"ל חקו"י שיהיה יצא לפועל אם לא יהיה נחות אל הפועל ההוא הנרצה בו כאלו תאמר שחוייב שיניח אלישע זרעו על הקשת ויורה המורה ויהיה המעשה בקשת וחץ ולא באבן או באגרוף או דבר אחר מקריי והענינים האלה מהדמיונות ההם היו מראים לנביאים לעשותם על נכון כי לא כל דבר הנעשה ובמקרה יצא לפועל והאותות אשר עשה מרע"ה יוכיחו כי המטה יהפך לנחש ולא נהפך לאריה או לדבר אחר מפחיד יותר והראיה שהרי החרטומים עשו כן כי היו חכמים בדברים הראויים להוציא אותם לפועל ע"י החקויים הראויים להם ועל כן נקראו שמם כשפים שמכחישים פמליא של מעלה לפעול כזולת חיוב מערכות יי' אמנם עשר ידות להם לנביאים עליהם נצחם כמו שכן היה המעשה ויבלע מטה אהרן את מטותם. וכן

בנטיית המטה על מימי מצרים במכת הדם והצפרדעים ומכת השחין ע"י פיח הכבשן ולא בנטיית המטה וכן כל הנסים הנעשים ע"י חקויים על זה הדרך הם ונחזור לענינינו כי ירידת אברהם למצרים היה סי' לירידת בניו לשם ולקחת שרה לפרעה להלקותו היה סי' להלקות למצרים בנגעים גדולים וכמו שהיה הנס בלילה בענין שרה כן לישראל ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים יתברך ויתעלה שמו של מלך מלכי המלכים אשר לו נתכנו עלילות והוא מגיד מראשית אחרית כמו שנתבאר מדברי ר' יצחק.

רבי יוסי פתח ואתה יי' מגן בעדי אמר דוד אע"ג דכל בני עלמא וכו'. מדתו של דוד נקראת מג"ן ביען היא צנה וסוחרה ומגן ותריס לפני הפורענות למנוסים והולכי תם והיא היתה הלוחמת מלחמותיו של דוד בסוד ותתן לי מגן ישעך והיא היא אשר הבטיחתו לאברהם אנכי מגן לך ודוד בבטחו במדה הזאת שתלחם מלחמותיו היה אומר אם תקום עלי מלחמה בז"את אני בוטח שהיא תגין בעדו וכבר ידעת שהמגן בשמאל הלוחם וגם היא מקבלת הגבורה מצד שמאל ועל כן היה אומר אע"ג דכל בני עלמא יתון לאגחא בי קרבא אתה יי' מגן בעדי. ולפי שהמדה הזו היא בתו של אברה"ם והיא אשר עשתה מלחמתו שנאמר ויחלק עליהם לילה ועל כן ברכו מלכי צדק בלשון הזה אשר מג"ן צריך בידך ובאתהו הנבואה בלשון עצמו אנכי מג"ן לך לכן קבעו אנשי כנסת הגדולה בברכת אברהם בא"י מגן אברהם ובהיות המדה הזאת נפש"ו של דוד המקבלת ע' שנה מסוד אד"ם רצה דוד והתאוה שיחתמו בו מגן דוד כי היא תמיד עמו ועל כן אמר לפניו מאריה דעלמא מפני מה לא עבדי בי חתימה כאברהם כי כשם שהיית לו למגן כן היית לי א"ל הב"ה אברהם בחנתיו וצרפתיו בעשר הנסיונו' וקאים קמאי בקיומ' שלים והמד' הזאת היא מקום הנסיון כי בה יבחנו המנוסים באשר ידעת בסוד הנסיון וכאשר יבוא בפ' והאלהים נסה את אברהם והיא מג"ן למנוסים ולפי' חותמין מגן אברהם והשיב דוד בחנני יי' ונסני וכו' ויהיו חותמין בי ג"כ ונמצא חסר בענין ב"ת שב"ע בסוד הפגימה שאכלה פגה וע"כ הודה ואמר צרפתני בל תמצא זמותי והלואי שלא יעבור פי ע"ד אחת דברתי ולא אענה ולפי שהודה זכה וחותמין בו בברכות ההפטרה מג"ן דוד ועל כן אמר ואתה יי' מג"ן בעדי כבוד"י שהיא כבודו של דוד והביא הזוהר המאמר הזה בכאן להגיד שבחו ומעלתו של אברהם כי הוא היה המתחיל בהשלמת המדה הזאת וע"כ גדלה מעלתו שיחתמו בו בראשית כל שמונה עשרה שהם כנגד י"ח חוליות כי זה כל האד"ם.

ויצו עליו פרעה. ר' יצחק פתח צדיק כתמר יפרח. דרשה זו נמשכת מענין לענין על מעלת הצדיק והכוונה על אברהם ע"ה כי ירד למצרים הרי שמשם יעלה ויפרח בתמר

שאלו לא ירד לשם לא נתעלה כמו שיבאר בסוף המאמר והתחיל ואמר מ"ט אקיש צדיק לתמר כלומר יותר מכל שאר האילנות שהרי יש אילנות אחרים בעלי פירות משובחות כמו הגפן והתפות ולא נזכר בהם דמיון בשם צדיק גם כי נמשלו לכדומ' לו כמ"ש כתפוח בעצי היער בן דודי בין הבנים אמנם בשם צדי"ק לא נמשל רק התמר.

אלא מה תמר כיון דגזרין ליה לא סליק תחותוי עד זמן סגיא. במדרש תלים נתבאר הענין זה היטב והוא אמרם מה תמר אין גופו מחליף אלא לזמן מרובה וזה כי טבע כל אילן דעלמא אם יכרת ועוד יחליף בזמן מועט והיה מקודם ועשה קציר כמו נטע אמנם התמר אם יכרת אינו מחליף כי אם מגזעו ולזמן מרובה כן הצדיק לא יחליפנו צדיק אחר מיד למלא מקומו בשלימותו כי אם בזמן מרובה וזה אינו סותר למ"ש רז"ל בפ' וזרח השמש ובא השמש עד שלא באה שמשו של פלוני זרח' שמשו של פלוני כי הכוונה אחת היא כי הזריחה אינה אלא התחלה הופעת האור ואח"כ הולך ואור עד נכון היום.

מה תמר לא סליק אלא דכר ונוקבא. דע כל האילנות אינם פרים ורבים כי אם זכר ונקבה ואפי' העשבים וצמחי האדמה ואפי' האבנים ולא יצליחו אם לא ימצא הנקבה אצל הזכר אמנם יש מהם שצריכים לתלות להם הזכר בנקבה ומצליח ויש מהם כי בראיית העין בלבד יצליחו מבלי פגיעת גשם בגשם כענין הנרצ"ג והראוב"ד כי די להם בראיי' הנקבה לזכר גם כי יהיו רחוקים זה מזה אמנם התמר ביחוד צריך שיהיה חבור הזכר בנקבה הכנסת גשם בגשם ודבר זה נודע ומפורסם בחבור הזכר מבני אדם בנקבתו ולכן דמה ענין הצדיק לתמר בענין החיבור ועיקר הרמז אל הצדי"ק העליון בעטרת כי מהם תוצאות כל ההצלחו' הנמשכות לעולם.

בארז בלבנון ישג"א מה ארז עילאה על כלא אין בכל האילנות גבוה מהארז בסוד מראהו כלבנו"ן בחור כארזים כן הצדיק הוא עליון לכל גויי הארץ למעלה ולמטה.

ועלמא לא קיימא אלא על צדי"ק חד. כבר נתבאר זה הענין במאמר אוי להם לבריות שרואות וכו' הארץ על מה היא עומדת וכו' ר' יהודה אמר והא תנן דעל ז' סמכין וכו' דכתיב חצב עמודיה שבעה א"ל ר' יוסי הכי הוא ודאי פי' שהוא יסוד לכל השבעה וכלם מריקים בו והוא משקה ומזין לכל מה שתחתיו ובפי' אמרו בסנהדרין פ' דיני ממונות חכמות נשים בנתה ביתה זו מדתו של הב"ה שברא את כל העול' כלו בחכמתו חצב' עמודיה ז' אלו ז' ימי בראשית סוד ימ"י בראשי"ת ידוע שהם סוד הז' עמודים העומדים על צדיק אמרו צדיק כי טוב וכו'. א"ר יצחק הא כתיב ונהר יוצא מעדן מביא ראיה לדבריו מסוד הבריאה שנאמר שם ונהר יוצא מעד"ן להשקות את הג"ן והנהר הזה הוא כולל כל השבעה מראשו לסופו וביאר כי פירותיו של זה הנהר המשקה לגן הם נשמותיהם

של הצדיקי' שהם פרי מעשיו של הב"ה בסוד ממני פריך נמצא. וכלהו פירין פרחין בעלמא ואינון קיומא דעלמ' כשם שהצדיק העליון הוא קיום הכל וכד אתפליג ליליא קב"ה אתי לג"ע לאשתעשע' בהו לפי שהם עוסקים בתורה בלילה והיא היתה שעשועיו של הב"ה קודם שנברא העולם שנאמר ואהיה שעשועים יום יום. במאן כלומר במי הוא משתעשע באותם הנשמו"ת הצדי"קים שהם בג"ע או באותם שעדיין הם בעולם והשיב ר' יוסי בכלם והענין הזה מבואר הוא בכמה מקומות מהזוהר. ועל דא תושבחן דסלקי בליליא אינון תושבחן שלימין כי יהיו חבירו' מקשיבי' ואלה לאלה וקרא זה אל זה ואמר וזהו השבח השלם בענין מ"ש ז"ל אין מלאכי השרת אומרים שורה למעלה עד שאומרים יש' שירה למטה שנאמר ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים וכן בענין שעשוע הנשמות בחצות הלילה נשמות החיי' עם נשמות הצדיקי' אשר בג"ע עולה קלוסו של הב"ה שלם בכלם. ת"ח בשעתא דישראל הוו סגירין בבתיהון הוו אמרי הליליא ותושבחן לפי שהיה בחצי הלילה והיו ישראל אומרים ההלל כמ"ש אזכרה נגינתי בלילה אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה רבש"ע מזכרת אני נסים שעשית עמי בלילה במצרים והייתי מנגנת לך על אותם הנסים ואומרת שירים וזמירים בלילה שנאמר השיר הזה יהיה לכם בליל התקדש חג ואימתי כשהרגת בכורי מצרים שנאמר ויהי בחצי הלילה. ת"ח דוד מלכא הוה קם בפלגות ליליא כי והיה יודע מעלת השעה ההיא. דאי תימא הוה יתיב או שכיב בערסיה שהיה מתעצל ולא היה קם ושם היה מרנן בערסו בשיריו וזמיריו לא אלא כמה דכתיב אקום להודות קימה דוקא מעומד כי השכיבה תורה על מיתה והקימה תורה על חיים ובג"כ דוד מלכא חי לעלמין כי בהתדבקותו ובמדתו שהיא מד"ה מיוש"ב נדבק בח"י העולמי' שהיא מדה מעומ"ד כאשר ידעת בסו"ד תפל"ה מיוש"ב ותפל"ה מעומ"ד. דהא תנן מלכא משיחא אי מן חייא הוא דוד שמיה ואי מן מיתיא הוא דוד שמיה הענין הזה בפ' חלק אמדו שם מה שמו דבי ר' שילא אמרי שי"לה שמו שנאמר עד כי יבא שיל"ה. דבי ר' ינאי אמרי ינון שמו שנאמר לפני שמש ינון שמו. דבי ר' חנינא אמרי חביבה שמו שנאמר אשר לא אתן להם חנינה. וי"א מנחם בן חזקיה שמו שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ורבנן אמרי חוורא דבי ר' שמו שנאמ' לכן חליינו הוא נשא ומכאובנו הוא סבל ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה. אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כגון אנא שנאמר והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא. אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבי' הקדוש אי מן מיתייא איהו כגון דניאל איש חמודות אמר ר' יהודה אמר רב עתיד הב"ה להעמיד להם לישראל דור אחר שנאמר ועבדו את יי' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים א"ר פפא לאביי

והא כתי' ודוד עבדי נשיא להם לעולם א"ל כגון קיסר ופלגו קיסר ואתה המעיין אל תתמה על דבריהם ע"ה אלה בהעלותך על לבבך בתחלת המחשבה שח"ו הם מפקפקים בביאתו ושכל אחד מהם מתאר ואומר אני הוא בראותך שכל א' מיחס עצמו אליו דבי ר' שילה שילה דבי ר' יבא ינון דבי ר' חנינא חנינה וזולתם אמנם כוונתם לומר שהיו החסידים ההם שלמים באמונ' ביאת המשיח כאילו ראוהו בימיהם והנך רואה שלא הי' מתפאר ר' שילא עצמו בזה אבל דבי ר' שילא היו משבחים אותו שהיו בו מדות מעולות ואמונה גדולה בענינו של משיח וכן דבי ר' ינאי וזולתו וכן מ"ש רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש מדמה הוא אותו אליו ביסורין דסובל יסורין היה כדפירש רש"י ז"ל ואי מן מתיא כגון דניאל שנדון ביסורין בגוב האריות וכתב רש"י ז"ל האי כגון לאו דוקא. וענין אמרם אי מן חייא אי מן מתייא הוא כלומר אם יש דוגמתו בחיים או במתים בלישנא בתראה דרש"י ז"ל כי הוא המובן ממלת כגון ורבנן שאמרו חוורא דבי ר' שמו פי' מצורע הכוונה על החלאים שהוא סובל שנאמר אכן חליינו הוא נשא וכן איתא תמן רי"בל אשכחיה לאליהו דהוה קאי אפיתח' דמערתא דרשב"י ע"ה א"ל אתינא לעלמא דאתי א"ל אם ירצה אדון זה פירש"י שכינ"ה היתה עמהם אמינא ליה אימת אתי משיחא א"ל זיל שייליה לדידיה והיכא יתיב אפתחא דרומי ומאי סימניה יתיב בין עניי סובלי חולאים וכלם שרו ואסרי בחד זמנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא איעכב וכו' ולפי שזה הענין קשה לפי הנראה שיהיה הוא בפתחא דרומי עומד בין מוכי שחין וא"כ מן החיים הוא ולמה יסתפקו אם מן חייא הוא או מן מתייא כתב רש"י ז"ל נר' למורי לאו בפתח רומי ממש אלא ג"ע היא כנגד כל העול' וקאמ' ליה דבאותו צד של ג"ע שכנגד פתח רומי משיח שרוי וזאת היא סברת בעלי הזוהר ע"ה בענין ההיכלות שהביא רשב"י ע"ה בראשית דף צ"ה כי בהיכל השני שבג"ע הם סובלי חלאים אמרו ז"ל בהאי היכלא קיימין כל אינון דסבלו יסורין ומרעין בהאי עלמא בגין לאתתקנא והוו מודן ומשבחן למאריהון כל יומא ולא מבטלי צלותא מפומייהו וכו' ועילא מנהון משיח דאיהו עאל וקאים בינייהו ונחם לון נמצא שכל דבריהם האמת והצדק אלא שמדברים דרך רמז וריב"ל ע"ה יודע היה ההיכלות ההם באין ספק ואמנ' אמרם אם מן חייא הוא או מן מתייא הוא הוא סוד העיב"ור וכוונת לו' אם נשמתו היא חדשה שעדיין לא באה לעולם או אם כבר באה ונתגלג' עוד לבוא להושי' את ישראל כאשר נתגלגל' נשמתו של משה ע"ה מש"ת והבל שי' משה וכן אמרו בסוד אדם דוד משיח ומשה בכלל והוא סוד המ"ם כפולה ובסוד מה שהיה הו"א שיהיה ואל תתמה על החפץ כי הנפ"ש הכללי' כוללת כלם ונר לאחד נר למאה והוא סוד קיסר ופלגו קיסר ודי בזה הערה למבין

ואין דבורנו עם המפקפקים והמלגלגים על דבריהם ח"ו כי לא יבואו בסוד השם הוא שאמ' בכאן מלכא משיחא אם מן חייא הוא דוד שמיה אי מן מתייא הוא דוד שמיה והוא מה שהקשה רב פפא לאביי והא כתיב ודוד עבדי נשיא להם לעול' וא"כ אינו דוד אחר והשיבו כגון קיסר ופלגו קיסר כלו' כי יהיה נערך דוד הראשון בביאתו ראשונה בפלגו קיסר ובבואו באחרונה בסוד העיבור כקיסר השולט בכל העולם וכבר ידעת שלא היה בכל מלכי ישראל מושיע ורב כדוד ע"ה לוחם מלחמות יי' וגם עתה שיבו' במהרה בימינו שלום ואמת יהיה בימיו כי לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה והיתה מנוחתו כבוד ונחזור לענייננו שאמר ואיהו אתער בצפר' כלומר היה קם בחצות לילה כי מדתו תתעודרהו בסוד אעירה שחר שנאמר עורה כבודי היא כבודו של דוד עורה הנבל וכנו"ר בסוד ים כנרת כמו שכבר קדם בפ' בראשית אעירה השחר וכמ"ש ז"ל אני מעורר השחר ואין השחר מעודרני ת"ח כל היוצא ליליא דשדה הות לגביה דפרעה אל זה היה כוונת המאמר בכל מה שקדם אתו מלאכי עילאה לזמרא ליה לקב"ה בשירין ותושבחן כדרכם וכמנהגם. א"ל קב"ה זילו כלכו עבידו מכתשין רברבין בפרעה רשימו למה דאנא זמין למעבד לבתר הוא מה שכתב הרמב"ן ז"ל כי כשתצא הגזרה אל פועל דמיוני הגזרה מתקיימת וזה הוא סי' לנגעי' של מצרים. ויקרא פרעה אל אברם ויאמר מה זאת עשית למה לא הגדת לי כי אשתך היא מנא ידע מי הגיד לו שהוכה בנגעים על דבר שרי דהא לא כתיב הכא כמא דאתמר באבימלך שגלו את אזנו בחלום הלילה ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא וכו' והשיב ר' יצחק ואמר הא כתיב על דבר שרי אשת אברם דהכי הוו אמרי הוא שאז"ל על פי דבורה אומרת למלאך והוא מכה או שהמלאך היה אומר לו על דבר שרי אני מכה אותך. דהא לא הוה ממלל עמיה כמא דממליל באבימלך כי אבימלך היה א' מנביאי אומות העולם שנאמר ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה וכבר האריכו ז"ל בענינו וענין לבן שנאמר בו ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה ?כמו שיבוא במקומו ב"ה אלא תלה דא אתמר ולא יתיר היה שומע קול אומר על דבר שרי לא שהיה מדבר עמו שאלו היה מדבר עמו היה או' לו בלשון נכח הנני מכה אותך על דבר שרי אשת אברהם ומכאן שלא היה מנביאי או"הע. ויצו עליו פרעה בגין דלא יקרב ב"נ בהו כי שטופים היו בזמה. וישלחו אותו לויה עבדו ליה בכל ארעא דמצרים שלא היה השתלחות בזיון אלא כתרגומו ואלויאי יתיה.

א"ל קב"ה הוא וכו' ויהי בשלח פרעה דאוזיף לון מכל ארעיה וכמ"ש ויקרא למשה ולאהרן לילה מגיד הכתו' שהיה מחזר על פתחי העיר צועק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי וא"ל קומו צאו מתוך עמי ולכו עבדו את יי' כדברכם ולא כשאמרתי אני, בטל לא

אשלח, בטל מי ומי ההולכים וכתיב ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ וזהו וישלחו אותו כי היה סי' לבנים כי כל מצרים ישלחום ולא פרעה בלבד מדלא כתיב וישלח אותו. א"ר אבא כ"כ למה אזדמן לאברהם שאם לא הסכימו על המאורע ההוא מלמעלה שיראו אותה שרי פרעה לא אירע וכל המעשה ההוא לא היה מקריי כי כמה בני אדם באו למצרים ולא בדקו בנשותיהם ומיד בבוא אברם מצרימה ויראו המצרים ונזדמן לו בהסכמה עליונה המאורע ההוא אלא בגין לגדלא שמיה דאברהם לקיים מ"ש ואגדלה שמך וכמ"ש בב"ר לריח שמניך טובים שמן תורק שמך א"ר ברביה למה אברהם אע"ה דומה לצלוחית של אפרסמון המוקפת צמיד פתיל ומונחת בקרן זוית לא היה ריחה נודף כיון שהיתה מטלטל' היה ריחה נודף כך אמר ה"בה לאברה' טלטל עצמך ממקו' למקום ושמך מתגדל בעולם יראה מדבריה' כי גם טלטולו למצרים לא היה בזולת הסכמה עליונה אמנם האשם המושב לו היה על שלא נטל רשות קודם וכלם סבות אלהיות כי לא' נפל דברבמקרה כי לא יגדל שמו כי אם ברדתו למצרים שהיא מליאה חרשים יותר מכל שאר הארצות וניצל מהם במעש' ובמחשבה שלא טעה אחריהם וזהו ויעל אברם ממצרים כי משם נתעלה וקנה שלימות כי שם נצרך ויצא מזוקק שבעתים כאמונתו הראשונה ולאן אתר הנג"בה כלו' אל המקום אשר היה שם מחשבתו ודבוקו בתחלה הלוך ונסוע הנגבה. ומ"ט הוא ואשתו וכל אשר לו דלא גזלו מדעם וכו' כי הסבלונות שנתן לה פרעה על דעת שתהיה לו לאשה היו וכן המתנות שנתנו לאברהם שנאמר ולאברם היטב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וכו' ולא הסירום ממנו כהסיר הסבה. אר"ש ת"ח כלא רזא דחכמתא איהו ביאר הענין ביתר שאת כי כל מה שכתו' בתורה מהמאורע ההוא הכל רמז למעלה כי הירידה למצרים רמז שירד אברהם לעומק החכמו' המצריות ולא נפתה לבבו אחריהם כי אדם ונח נפתה לבבם בנח"ש כמוזכר בענינם. והעליה הנז' בו רמז שלא נשתקע באמונה נכרית. ועובדא הוה בגין לאחזאה חכמתא. אמר כי כן צריך שיהיה המעשה בפועל כלומר הירידה והעליה ממצרים כי לא יתקיים הציור והמחשבה כי אם במעש' כי המעש' הוא קיומה של מחשבה וכבר נתבאר זה למעלה בדברי הרמב"ן ז"ל. ת"ח רזא דמלה אי אברהם לא יחות למצרים וכו' כגוונא דא לבנוי כד בעא למעבד להו עמא חדא עמא שלים וכו' יתן ביוב טעם ודעת בסבת ירידתם של ישראל למצרים והשתעבדם שם בזולת חטא שקדם ויאמר כי כך חייבה החכמה העליונה שתקדם ממשלת הקליפה כי היא הנגלית ראשונה בעולם השפל והבן זה מאד ולא יצרפו ויבחנו הדברים כי אם על ידה והיא סבה לקנות כל שלימות ומעלה כי הרע מבחין את הטוב ואם לא ירד אברהם למצרים לא יתעלה וכן אם לא ירדו ישראל למצרים

לא נתעלו כי מצרף הטוב הוא הרע והוא שצריך שיתחיל ומטעם סוד זה שלט הכנעני בארץ תחלה וכלא רזא ועיקרא חדא כי העולם הזה הוא עולם הקליפה והוא הקודם אלינו להשיג העליון וע"ב נקרא עולם הבחינה כי על ידו יצרפו ויבחנו הדברים להבדיל בין רע לטוב ובין טוב לרע ואם המר ימירנו האדם בבחירתו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש ובכאן נרמז סוד הבחירה והרשות נתונה כאמרם הכל צפוי והרשות נתונה ודום ליי' והתחולל לו כי כך עלה במחשבה ונפש היפה תאכלנו ומאן דלא מטי בשרא אמר סריא היא האל לנו למושעו' יושיענו ויצילנו משגיאו' המחשבו' הנכריות אמן ועל דרך הסוד הזה עצמו הביא הזהר העובדא הזה.

דף פג.

רבי שמעון הוה אזיל בארחא והוה עמיה ר' אלעזר בריה ור' יהודה ור' אבא וכו' אמר ר"ש ע"ה תמהנא איך בני עלמא לא משגיחין למנדע מילי אורייתא. תמיד ע"ה תמיהים על זה למה שכבר נתפרסם המעמד ההוא והקולות והברקים וקול השופר שבו נתנה התורה כי זה יגיד מעלתה ותמימותה ושלימותה לא נעשה כן לכל גוי ובני העולם לא שמו לב אליה ואל יושר אמריה על מה הם עומדות וקרוב להם לשמוע שיר כסילים או ספורי ההבלים הבדואים מלב הבודי' מהטו' אזן אל דברי התורה ופתח ע"ז נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך האי קרא אוקמוה וכו' בפ' אחרי מות בפ' והיתה לכם לחוקת עולם פתח ר' חייא זו הפתיחה ויאמר כי נפשי אויתך בלילה ורוחי בקרבי ישחרך היה לו לומר אלא הכי קאמר קב"ה רוחא ונפשא דכלא וישראל אמרי נפשי ורוחי אנת בגין כך אויתיך לאדבקא בך ואשחרך לאשכחא בעותך ושם יביא ארבעה פי' בכתוב ועכ"א האי קרא אוקמוה ואוקימנא ליה אבל ת"ח נפשא דבר נש כד סליקו לערסיה לישן בכל לילה נפקת מניה וסלקא לעילא לפי שנתעסקה בגוף בעסקי הגוף ביום ובלילה בהניח אותה הגוף מרגזו ומעצבון ידיו תתאוה לראות אור פני מלך חיים כאשר היתה באמנה אתו.

ואי תימא דכלהו סלקין לאו כי בני עליה את פני האדון מעטים הם לאו כל חד חמי אפי מלכא. אלא נפשא סלקא וכו' כי כל הנפשות מסתלקות מן גופותיהם ולא אשתאר בהדי גופא בר חד נשימו בטרסקלו פי' כדגרסינן ולא סייחי"ן בטרסקלי"ן שבפיהם תולין טלסקר בשבת והוא כלי של עור והכוונה לומר שלא ישאר באדם רק התנשמות הרוח כנאד בקיטור.

דחיותא דלבא נפשא אזלא שבהם היה מרגיש ויודע ומבין. אזלא ובעיא לסלקא אם יניחוה לעלות רוצה היא לעלות כי זה תלוי כפי מעשיו של אדם וכמה דרגין לררגין לסלקא ולא הכל זוכים לעלות לראש הסולם.

שטאת והיא אתערבת בהדי קומרין טהירין דמסאבותא פי' גחלים צחים של טומאה כלומר אותם מלאכי חבלה שהם כגחלי אש הממונים על הטומאה ופי' קומרין כמו גומרין ולפי שאינם בעלי גוף נקראים טהירין תרגום צהרים טיהרא כלומר שהם צחים בגחלי אש.

אי היא דכיא דלא אסתאבת ביממא סלקא לעילא ואין בהם כח לעכבה ואי לאו היא דכיא אסתאבת בינייהו כי כל מין אל מינו ישכון ושם תתאחז נפשו ולא חלקת יתיר.

ותמן מזריעין לה מלין מאינון מלין דזמן קריב הם ההודעות הבאות מחדשים מקרוב באו ואין בידם להודיע לזמן רחוק כי אם לזמן קרוב ולזמנין דחייכין בה ומודיעין לה מלין כדיבין אם נטמאה כ"ב שלא תזכה לאותם ההודעות מקרוב יבואו ומודיעים לה חלומות של שקר וכזב לשחק פה.

אזלא כהאי גוונא כל ליליא ולא תנוח מלשלוט לכאן ולכאן כפי הבנתה עד דאתער בר נש ותבת לאתרהא בהגיע תור זמן התעוררו' אדם תשוב להיכלה כי היא מזומנת להעירו כי לא יעור משנתו עד בואה אליו.

ווי לאינון חייבי עלמא דמשאבי גרמיהו ונפשייהו כי הם גורמים שלא תעלה נפשם למעלה בטמאה אותה בטומאת גופם.

ת"ח אינון דלא אסתאבו כד סלקי בערסיהו נפשיהו סלקן ועאלין בכל הני דרגין כלומר עוברים על אלה המדרגות הם הקומרין טהירין ואינם מונעים אותה לעלות כי טהורה היא ואין להם שום אחיזה בה. וסלקא כפום ארחיה משגת כפי טהרתה אם מעט אם רב.

ההיא נפשא דזכאת לסלקא כלומר מעלה מעלה אתחזיאת קמי סבר אנפין יומין הוא חנו"ך שומ"ר הפת"ח בסוד ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנ"ת הספיר בכף הדמיון והוא הדום רגליו של שכינה ששם נרשמים כל המאורות העליונים ומשם באים כל ההודעות האמתיות העתידות לבוא לעולם ונקרא סבר אפי יומין לפי שהוא תמיד מיחל ומקוה למאור רבו המשפיע בו שהוא בעל השיבה עתיק יומין תרגום אחרית ותקוה סוף וסבור ומזהו הטעם נקרא הבעל שיבה סבר באוריתא כי תמיד הוא שוקד ומקוה לסבור והסוד בזה ויהושע בן נו"ן נער לא ימיש מתוך האה"ל באשר יתבאר במקומו ב"ה ועדיו תגיע הנפש הזכה ברב חשקה להשיג ולראות במעם יי' ולבחר

בהיכלו וסוד ההיכ"ל ידוע ודא הוא בר נש דאית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי אפי' בעוד בחיים חיתו שהרי היא עולה בכלילה לעולם העליון.

ודא נפשא דכסופא דילה בקב"ה תדיר אפי' בהיותה נשואה בגוף האדם ע"ד נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות יי' דכסופא דילה כד סלקא בקב"ה כי כל מגמתה אליו ולא לאותם מדרגות התחתונות זיני טהירין אחרנין וכו' כך כתיב נפשי אויתיך בלילה פי' בנפשי המשתוקקת תמיד לרדוף אחריך היא סיבת שאני מתאוה להיות דבק עמך ע"ד משכני אחריך נרוצה כי היא תמשכני לאוות אותך ולא להתפתו' אחרי מיני המדרגות התחתונו' כי חשקה תמיד אל המקום אשר יצאה ממנו ולפי שבאו בכתוב שני מלות מיוחסות ליום וללילה נפ"ש בלי"לה ורו"ח בי"ום יבאר כי כל אחת מהנה מיוחסת למדתה כי הנפש תתיחס למד"ת הלילה והרוח תתיחס אל מד"ת הי"ום הנרמז בשחר ושאין ביניהם פירוד כשם שאין פירוד בין מד"ת הי"ום ומדת הלילה עטרת ותפארת שזו כסא לזו. וחד עילאה דשלטא עלייהו היא הנשמה כי לשלשה חלקים נחלקת נפש רוח נשמה וזו כסא לזו כאשר נתבאר בסוד ויולד נח שלשה בנים וכלנה באות ממשיך אחד ממדת הבינ"ה וממדת התפארת וממדת המלכות והכל אחד והוא אמרו וכלהו דרגין סלקן ברזא דחכמתא דכד מסתכלין אלין דרגין יסתכל בר נש בחכמה עילאה ויבין כי יצירתו בחבמה עליונה וכן תקנו ז"ל לומר אשר יצר את האדם בחכמה. והאי נשמה עייל בהו פי' ברוח ונפש. וכד האי שלטא כדין ההוא בר נש אקרי קדוש שלים בכלא כשגוברת הנשמה השכלית על הנפש המתאוה כי תאוה נהיה תערב לנפש אבל הנשמה כל חשקה ותאותה לגבי קב"ה. ובהדיא יבאר היאך הם כסאות זו לזו ואחר נפש איהי אתערותא תתאה ודא סמיכא בגופא וזנת ליה כי משכנה בכבד שהוא מקור הדם הזן את הגוף והכתוב אומר כי הדם הוא הנפש. לבתר אתתקנת ואתעבידת כורסיא לאשראה עלה רו"ח באתערותא דהאי נפש דאתאחידת בגופא לפי שלא תתקיים הנפש בגוף כי אם לסבת הרוח המתאחז בה ומשכנה בלב לבתר דמתתקני תרוויהו ונצמדות זו בזו זמינין לקבלא נשמה היא כח ההשכלה. דהא רוח אתעביד כורסיא לגבי נשמה כשם שנעשית הנפש כסא לרוח. והאי נשמה איהי סתימא עילאה על כלא כי משכנה במוח הסתום מכל עבריו וכד תתסתכל בדרגין תשכח רזא דחכמתא בהאי מלה כי בצלם אלהים ברא האדם. ויתן דמיון לדבר הזה ויאמר ת"ח נפש דאיהי אתערותא תתאה כגוונא דנהורא דבוצינא הנדבקת בפתילה הוא החלק השחור כי להב הנר מתחלק ג"כ לשלשה חלקים חלק שחור והוא הדבק בפתילה וחלק לבן והוא השלהבת העולה למעלה. וחלק אחר בלתי נראה לעין שבו יתלכד השלהבת והוא אוירי בלתי נתפס ועין לא ראתה לרוב זכותו ובלתו לא יתקיים

השלהבת. וכדין נהורא שלים כי השלהבת סבתו הפתילה וקיומו הוא האויר. כך הוא בר נש דאיהו שלם בכלא כי נר יי' נשמת אדם ואם זכה האדם שיהיו שלשת חלקי נפשו זו כסא לזו וזו לזו יערה עליו רוח ממרום ונקרא קדוש שנאמר לקדושים אשר בארץ המה בארץ ודאי כי האלהים בשמים והאדם בארץ דוגמא עליונה וזהו אמרו כגוונא דא ברזא עילאה. ת"ח בשעתא דעאל אברהם לארעא כי על דרך זה עצמו נתעלה כמחשבתו וזה כי בתחלה כשנראה אליו יתברך היה במדת העטרת המיוחסת לנפ"ש וקביל תמן נפ"ש כי נתעלי' נפשו בהשגת המדה ההיא הנקראת נפש ובנה מזבח לאותה מדה הנראה אליו כי היא הנראה לעיני נביאיו לבתר הלוך ונסוע הנגב"ה כי רו"ח י"הוה משמי"ם תנחהו אל החס"ד הדרומי ממדרגה אל מדרגה וכשנשלם בשניהם בסוד נפ"ש ורו"ח מיד נדבק בסוד הנשמ"ה זה מקום בי"נה כדין ויבן שם מזבח לי' סתם כי עין לא ראתה אלהים סתימא דכל סתימין וע"כ לא אמר בפעם ההיא הנראה אליו כמו שאינה בתחילה. לבתר ידע דבעי לצרפא ולאתעטרא בדרגין תתאין כי לא יבחן ולא יצרף כצרוף כסף ויתעטר עד שיבא בסוד הקליפה כי שם יבחן בין טוב לרע ובין אור לחשך ובין קודש לחול מיד וירד אברם מצרימה הוא ראש הקליפה כאשר נתבאר בסוד הנה"רות נהר פישון ואשתזיב ולא אתפתה בתת להם שום ממשלה כי ידע כי הן לא בידם טובם ועצת רשעים רחקה ממנו כי הממשלה והכח והיכולת לאלוה ממעל ואתצריף ותב לאתריה שלם בנפ"שו שלם ברוחו שלם בנשמתו. כיון דאתנחית ואתצריף מיד ויעל אברם ממצרים כי אין נסיון כנסיון האמונה. מכאן ולהלאה ידע אברהם חכמה עילאה סוד עולם האצילות ואתדבק ביה בקב"ה שהוא מחוייב המציאות וכל זולתו איפשר המציאות. כדין ואברהם כבד מאד בסטרא דמזרח במקנה בסטרא דמערב היא המדה האחרונה שאליה יתיחס קנין העולם בכסף בסטרא דדרום המיוחסת לכסף הלב"ן הוא האור של יום ראשון. בזהב בסטרא דצפון המתיחס אל הזהב האדום הוא הדין נמצא כי ידע היחוד במדותיו יתברך בסוד בא לו לקרן מערבית דרומית דרומית מזרחית צפונית בסוד הקפת המזבח. אתו רבי אלעזר ורבי אבא וכלהו חבריא ואם לא זכר בעל הזוהר כי אם שלשה איפשר שלא האריך בזכיר' כלם. בכה ר' אבא ואמר ר"ש ווי כד תסתלק מעל מ' מאן ינהיר נהירא דאוריתא כי אחרי מותו ישוטטו לבקש את דבר יי' מהבאים אחריו ולא ימצאו ויעדר אורה של תורה בהעדרו זכאה חולקהון דחבריא דשמעין מלין דאוריתא אלין מפומך ע"ד אמרם מפי סופרים ולא מפי ספרים. ועוד הוסיף ר"ש לבאר סוד וילך למסעיו כתיב בסוד אב"ן שלמ"ה מס"ע וכבר נתבאר סוד זה אין צורך להאריך

בו כי היא אב"ן ישראל ושל"מה מאור המשפיע בה ומסע לכל מחנות מעלה ושאר דברי המאמר מבוארים ממה שקדם.

דף פד.

פתח ר"ש ואמר פנה אלי וחנני האי קרא אית לאסתכלא הביא ענין דוד אגב גררא לפי שהוא נתעטר במדתו כמו שנתעטר אברהם במדתו. ואוקימנא בבמה אחר בפ' תזריע יבאר פנה אלי מענין מפנין את הדרכים אמר אלקי בהאי ואתפני מניה מענין ופנה את הבית יעויין שם בענין הנגעים. ובפ' קדושים בפ' אל תפנו אל האלילים אמר וכי לא הוה ליה לקב"ה בעלמא שפירא כדוד דאיהו אמר פני אלי אלא הכי תנינן דדוד אחרא אית ליה לקב"ה וכו' אמנם בכאן הקשה מדרך המוסר כי אין ראוי לעבד שיאמר לרבו הסתכל בפני ואיך יאמר דוד פני אלי ואם הכוונה לבקש ממנו שיחנהו ויברכהו יאמר בלא פנה אלי חנני יי' חנני כי האומר פנה אלי בוטח בעצמו כי הוא כ"כ ראוי שאינו חושש שיבדקו במעשיו ואין אדם צדיק בארץ שיהיה מובטח מחטוא ואיך יאמר דוד כן. אלא בגין דרגא דיליה דאיהו אתעטר ביה קאמר היא נפשו של דו"ד העליונה כי בפנות פני המשפיע בה אליה תתמלא שפע וברכה ובכן תנה עזך לעבדך דא עוז עילאה מדת הגבורה נקראת עו"ז עליון והעטרת כמו כן כשמתלבשת בגבורה בסוד לבשי עז זרוע יי' והוא סוד ויתן עו"ז למלכו סתם כי יש מדה נקראת מל"ך עליו"ן ובהיות שהמדה הזאת מיוחסת לדור נקראת מלך המשיח שהיא נמשחת בשמן משחת קד"ש עליון וממנו נמשחים המלכים ועל סוד זה היה אומר דוד תנה עזך לעבדך.

והושיעה לבן אמתך וכי לא הוה בריה רישי עד דאיהו אמר בשמו דאמיה כי היחס אינו אלא לאבות שנאמר למשפחותם לבית אבותם אלא הא אוקימנא דכד ייתי ברנש לקבל מלה עילאה לאתדכרא בעי למהך במלה דאיהי ודאי לא ח"ו שהיה לדוד ספק שהוא בן ישי כי כ"כ היה ברור לו שהיה בן ישי כבן אמו נצבת בת עדאל בפרק המוכר את הספינה אמנם כבר ידעת סוד למה זכה יוסף לבכור' ראובן וטעם מחשבתו של יעקב שהיתה עם רחל בראשית אונו כי המחשבה היא העיקר במעשה וכבר ידעת במה שסופר מענין ישי ע"ה שתבע שפחתו והיא גלתה הדבר לגבירתה ונכנסה במקומה בלילה ההיא והנה ישי חשב שהיא שפחתו והנה א"כ לדעתו של ישי לא היה דוד בן אמו אמנם כפי האמת הוא בן אמו ולכן לא שאל כפי דעת אביו ושאל כפי האמת לא כמחשבתו של אביו. ומ"ש ותו דהא תנינן דא מלך כדקאמרן פי' כי כפי הסוד דוד התחתון יתיחס אל דוד העליון כי היא אמ"ו ונפשו של דוד.

ת"ח מה כתיב ויהי ריב בין רועי מקנה אברם יחזור לענין ראשון לענין אברהם שנתעטר במדתו על ידי המדה הזאת ויאמר ההבדל שהיה בינו ובין לוט שנדבק בו ואח"כ חזר לסורו ואמר כי זה נרמז בכתו' ויהי ריב רב כתי' והענין הוא כי בחר לו רב ואדון אחר והשמיט הי"וד המורה על היחיד יתברך שמו המתיחס אל הנקודה.
וסופיה דקרא מוכיח והכנעני אז בארץ שאם לא כן מאי אתא לאשמועינן שהיה ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי וכו' ומאי איכפת לן שהכנעני אז בארץ לענין זה ומה ענין זה לזה אלא להודיענו כי היה הכנעני' הידוע קרוב במחשבתו ונדבק בו.
ומנלן דלוט אהדר לסורחניה וכי האמת הוא שכתוב והכנעני רומז לזה שנאמר ויסע לוט מקדם וכבר ידוע זה מויהי בנסעם מקדם כיון דידע אברהם דלוט הכי נטי לביה מיד ויאמר אברם אל לוט הפרד נא מעלי לית אנת כדאי לאתחברא בהדאי כי כל עוף עם מינו ישכון ובן אדם עם הדומה לו.
כדין אתפרש אברהם מניה ואם לא נז' בכתוב כשאמר לו אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה משמע שאברהם נפרד ממנו. ולא בעא למהך אבתריה ולאתענשא בגיניה כי המתחבר לרשע נענש עמו משל הדיוט אומר בהדי הוצא לקי כרבא ויביא ראיה מיהושפט דאתחבר באחאב שאלמלא זכות אבות היה נענש וכן אברהם וכו' ושאר דברי המאמר מבוארים.

דף פד:

ויי' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו. רבי אבא פתח ויקם יונה לברוח תרשישה. יקשה בראשונה איך עלה בדעתו של יונה הנביא לברוח מלפני יי' ואנה יברח מלפניו אם יסק שמים שם הוא ויציע שאול הנו כי את השמים ואת הארץ הוא מלא ואיך עלה בדעתו לברוח מלפניו אלא כתיב יונתי בחגוי הסלע וכו' יבאר כי בהנחל עליון גוים ובהציב גבולות עמים הנה בחר לנחלה לו ארץ ישראל ובארץ ישראל ירושלם ובירושלם קדש הקדשים כי היא נקודת העולם מכוונת כנגד בית המקדש העליון וכמ"ש מכון לשבתך פעלת יי' מקדש ולפי זה יתחייב כי שכינתו תמיד תהיה בירכתי ביתו ולא תצא החוצה לאיש זר ולכן לא תחול הנבואה כי אם בארץ ישראל ולא בחוצה לארץ והוא סוד אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך ובניה ישראל כשתילי זתים סביב לשולחנה מסתפקים ממנה וכמ"ש ונפלינו אני ועמך מכל העם וכו' והיה א"כ מתנאי הנבואה שלא תשרה כי אם על ישראל בהיותם על אדמתם שאז היה הכסא שלם והקרבנו' שהיו מקריבים ישראל היו עולים ובוקעים האויר דרך שם כי ש"ם שע"ר השמי"ם ובכן היה יורד השפע והברכה

על ישראל ומתמציתם של ישראל היו מסתפקים אומות העולם כי אל זה היה מכוין דוד באמרו הללו את יי' כל גוים שבחוהו כל האומי' כי גבר עלינו חסדו כי בהתגבר החסד על ישראל יסתפקו מתמציתם. ויאמר כי בעונותינו שרבו גלו ישראל וגלתה שכינה עמהם והיה סיבה שנעשו רחוקים קרובים אליה שגרמו ישראל להביאה בתוכם וישראל הקרובים נעשו רחוקים כי לא תשפיע עליהם כי אם על אדמתם ונסתלקה הברכה מארץ ישראל ונמצאו מסתפקים מתמציתם של האומות. ויאמר שמאז בהיות בית ראשון בנוי לא היו שולטים אומות העולם לטעם זה עצמו ואם היו שולטים לא היתה ממשלתה דולה כ"כ כי אם בשיעור התמצי' המגיע אליהם. אמנם כשגרמו העונות נדחית השכינה ממחיצתה כ"ב יכול אל מחיצתם וזה היה סבת שולטנותם. ויאמר כי סבת דחייתה ממחיצתה היה לסבת עבוד ישראל עבודות זרות בארצה ובהקטיר להם קטרת כי הקטרת סגולתו לקשר הכחות והיו ממשיכים לשם הכחות הנכריות בהקטרתם אליהם וזה גרם שתתגרש הגבירה מביתה ותירש שפחתה מקומה והוא אמרו בגין דקטורת קטורא איהו לאתקטרא.

ובג"כ יונה הוה ערק לבר מארעא קדישא שלא תשרה עליו נבואה לא ח"ו שהיה בורח מלפניו יתברך רק היה בורח מהתנבאות וזהו סוד מלפני יי' ולא אמר מפני יי' כלומר מהנבואה הבאה מאת פני יי' שהיא השכינה כי לא תחול רק בארץ ישראל. ולפי שיקשה א"כ שהרי מצינו שחלה הנבואה על יחזקאל בחוצה לארץ. לכן אמר כי הכתוב יבאר הסוד הזה באמרו היה היה דבר יי' אל יחזקאל על נהר כבר כי הנהר ההוא להיותו א' מארבעה הנהרות הנמשכים מהנהר היוצא מעדן היה מקום הכנה לנבואת יחזקאל לפי שעה כדי שלא יתיאשו ישראל ויפרש הכתוב היה היה כלומר היה מה שלא היה מקודם אלא שהיה לפי שעה על נהר כבר נהר שכבר היה לעולמים אשר היו לפנינו כי זה היה הכנה גדולה לשיתנבא שם כי השכינה מתגלית עליו תמיד דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם ופרד וכו' והאי איהו חד מנייהו ובגין כך יונה בגין דלא תשרי עלוי שכינתא אזל מן ארעא קדישא וערק וסבת בריחתו נזכר בפ' רבי אליעזר ז"ל בשלישי תברח יונה מפני וזהו ולמה ברח שפעם ראשונה שלחו להשיב את ערי ישראל ועמדו דבריו שנאמר והוא השיב את ערי ישראל פעם שנית שלחו על ירושלם להחריבה כיון שעשו תשובת עשה הקב"ה כרב רחמיו ונחם על הרעה ולא החריבה וקראו אותו הנביא השקר פעם ג' שלחו אל נינוה להחריבה ודן יונה בינו לבין עצמו ואמר יודע אני שהגוים קרובי תשובה הם ויעשו תשובה ומשלח רגזו על ישראל ולא די שישראל קורין אותי נביא השקר אלא שאומות העולם קורין אותי נביא השקר אברח

למקום שאין כבודו נגלה שם וכבר משלו משל לעבד שברח מרבו כהן לבית הקברות מקום שאין רבו יכול ליכנס א"ל רבו יש לי עבדים כמותך שנאמר ויי' הטיל רוח סערה אל הים. ת"ח כמא דשכינתא לא אתגליא אלא באתרא דאתחזי וכו' יבאר הטעם למה לא נתנבא אברהם עד שנפרד מלוט שנאמר ויי' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו כי הכתוב הזה מעיד שלא באתה הנבואה עד שנפרד לוט מעליו והלא בארץ היה שכן נאמר ויעל אברם ממצרים וילך למסעיו מנגב ועד בית אל עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה ולמה נתעכבה הנבואה ממנו בהיותו בארץ ויאמר ששכונת הרשעים מעכבת הנבואה מהראוי לה אף בארץ ישראל ת"ח כיון דחמא אברהם דלוט הוה תב לסורחניה הוה דחיל דילמא ח"ו בגין חברותא דדא אבידנא בגיניה משל הדיוט אומר בהדי הוצא לקי כרבא. וכדין אתבשר דלא יעדי מניה ומן בנוי לעלמין דכתיב כי כל הארץ וכשם שירש הארץ העליונה כך ירש הארץ למטה ודייק זה מדכתב כי כל הארץ אשר אתה רואה כי לא יוכל לראות כל הארץ כי אם במראה הנבואה ובהיות שהיה הראיה במראה הנבואה היתה השגתו בארץ העליונה שהיא כלולה מכל המדרגות וכלהו אתחזון בה.

דף פה.

ר' אלעזר אערע בבי אושפיוא בלוד וכו' א"ר אלעזר בקסטוטירא דקסטרא חבריא שכיחי. לפי שנתאכסן עם רבי חזקיה אמר כי בזהירות הפנס נמצאו שניהם כי יתחברו לאור באור התורה כאשר יתקבץ זוהר הנר בפנס שיאיר קצתו בקצתו כן בהתחבר שניהם איש יחד פני רעהו.

פתח ר' אלעזר בתפוח בעצי היער. יבאר סוד התפוח הנזכר בשיר השירים כי שלמה ע"ה היה מדמה כל עניני מעלה בסוד אילנות ידועים כתמ"ר וכאר"ז והתפו"ח והאגו"ז והשושנ"ה לדמיונים ידועים בהם כפי טבע צורת יצירתם רומזים למעל' ודמה לדו"ד הרעי"ה יתברך שמו והדרו לתפוח הזה כי הוא נחמד למראה כלול בגווניו לוב"ן ואוד"ם וירוק ובריח משובח רשום בכל ונחמד מכל שאין כמוהו בכל הפירות כולל בגווני' ובריח וכנס"ת ישראל אומרת בצלו חמדתי וישבתי ולא בצלא אחרא ולא בצלא דשאר ממנן אשר חסים בצלם אומות העולם. חמדתי אימתי כלומר מאימתי התחילה החמדה והאהבה הזאת מיומא דאברהם הוה בעלמא כי הוא היה המתחיל להכיר בוראו מכל באי עולם וע"ד קראו אהוב וזרעו נקראו זרע אברהם אוהבי.

ופריו מתוק לחכי דא י"וסף הצדי"ק דעביד פירין בסוד מדתו ע"ד ממני פריך נמצא וע"כ נתיחסו על תולדות יעקב ליוסף וכל השבטים נקראים בשם אפרים זרעו של יוסף של

דוגמא עליונה שכל התולדות העליונות ממדת הצדיק באות והוא הזן ומפרנס כמו שנא' ביוסף ויכלכל יוסף וכו'.

ד"א כתפוח בעצי היער דא אברהם דדמי לתפוח דסליק ריחין כמו שמשלוהו רז"ל לצלוחית של אפרסמון לענין הריח וכאן ידמהו לתפוח הידוע בריח הטוב והרשום באמונ"ה על כל בני דורו כי אחד היה אברהם ולא א' בהם שנתעורר באמונה יותר ממנו א"ל ר' חזקיה והא כתיב ואת הנפש אשר עשו ואיך יקרא אברהם אחד כי גדר האחד שלא ימצא לו שני דומה לו והנה נמצאו נפשות רבות שעשו בחרן דומות לו באמונה והיה ראוי לקראו ראשון כי אין גדר הראשון כגדר האחד כי הראשון מורה על ההתחל' והא' מורה על נמצא בלי ראשי'. א"ל עד כען לא הוו בדרגין עילאין דאתעטר בהו אברהם אמר כי כן הוא האמת שיקר' אברהם א' בהיות כי דבקה נפשו בשלימות אמונת האחדות העליונה במדותיו יתברך כי אברהם לבדו יותר של מכלם שהשיג סוד האחדות יתברך במדותיו על הדרך שהוא מתיחד בהם ולא א' בהם שהיה יכול ליטול את השם מתאחד במלבושיו כאברהם כי איפשר שהיו נוטלים תערו"בת וזו איננה אחדות שלימה וע"כ נקרא אברהם אחד בהשיג נפשו סוד האחדות על מתכונתה והוא שרמז באמרו עד כען לא הוו בדרגין עילאין דאתעטר בהו אברהם כי לא יקרא מיחד האומר בפה יי' אחד אם לא יהיה יודע ומשיג סוד האחדות העליונה במדותיו יתברך. לבתר אמר ליה תו שמענא דלא אקרי אברהם אחר עד דאסתלק ביצחק ויעקב כיון דאסתלק ביצחק ויעקב והוו תלתהון אבהן דעלמא כדין אקרי אברהם אחד. בין תבין את אשר לפניך עומק דבריהם וחכמת' ע"ה ובלא ספק מי שלא בא בסוד הישרים האלה ע"ה כמה הררי נחשת יעמדו בפניו כי ישים לאל מליהם בראותו אמרם שלא נקרא אברהם א' עד שבאו יצחק ויעקב ע"ה ואם הכוונה לומר כי הוא היה האחד והראשון באמונה ושנתאמת זה מצד הנמשכים אחריו באמונה ההיא הנה הנפש אשר עשו בחרן שנמשכו על אמונתו הם המודיעי' כי אחד היה אברהם וראשון באמונתו וכי הוא התחיל לקרוא בשם יי' אל עולם. ואם הכוונה לעשות עיקר האמונה ביוצא חלציו ולא מן הגרים היה לו לומ' עד שעמדו יש' בסיני כי אז נתפרסם אחדותו יתברך בזרעו אחריו ונודע כי א' היה אברהם וראשון באמונה ההיא ולמה לא זכר כי אם יצחק ויעקב ואם תאמר כי יעקב בשם ישראל כלם יכונה הי"לל ולא אקרי אברהם א' עד דאסתלק כיעקב כי הוא שם כולל לכל ישראל והוא אשר פדה את אברהם ולמה הוצרך לזכור יצחק כי עיקר הזרע ביעקב שמו. האמנה כי ר' אלעזר ע"ה רומז בכאן לענינים גדולים בסוד אחדותו ית' במדותיו ועל איזה אופן נודע הוא ית' מצד מדותיו כי הם הם המפרסמי' אחדותו ובלתם לא יתפרסם ולא יודע כי הוא אחד ואין שני דומה

לו ית' ויתעלה שמו והדרו ולכן נשא המשל באברהם ויצחק ויעקב כי שלשתם נתאחזו וביום ראשון ויום שני ויום שלישי המתיחסי' כפי התחלת הבריאה למספר הז' אבני הבנין לגדול"ה וגבור"ה ותפאר"ת כי הם הם מדותיו המפרסמי' אחדותו ית' במציאות. וזה כי כבר ידעת כי האחד לא יקרא בשם אחר כי אם בהמצא השני המבחינו שאם לא נמצא השני אפי' בשם אחד לא יכונה כמו שידעת מחכמת המספר כי האחר הוא התחלת המספר ואינו נגדר במספר וא"כ מי הוא שיבחנהו ליגדר במספר האחד כי אם הב' שהוא הפכו וכבר ידעת כי הדבר אינו נבחן כי אם מצד הפכו כי לא יקרא האור בשם אור כי אם בהמצא החשך ולא יקרא הטוב טוב ולא יורגש כי אם בהמצא הרע אמר על סוד זה יחסו ליום השני כל מחלוקת וקטטה וגהינם וחשך וצלמו"ת וסלקה התורה ממנו כי טוב וזה לפי שהרע מבחין את הטוב והחשך מבחין את האור וזהו סוד והאלהים נסה את אברהם כי מדת הדין הוא המודיע כח החסד ולא יודע השכר כי אם מפאת העונש ויצחק היה נענש ואברה"ם מתנסה והבן זה מאד כי לא יורגש טוב החסד כי אם מפאת הדין. האמנה כי בהמצא שניהם האחר והשני הפכו זה לעומת זה עדיין אין שבח האחד ויתרונו נודע ממשלת הראשיות מפאת פעולתם בהיות כל אחד משניהם המלכים על עבודתו ועל משאו כי זה יקרא א' במלאכתו וכבר משלו רז"ל זה הענין בפ' ויקרא אלהים לאור יום אמרו משל למלך שהיו לו שני אצטרטנין א' שליט בעיר וא' שליט במדינה והיו שניהם מדיינין זה עם זה אומר ביום אני שליט וזה אומר ביום אני שליט קרא המלך לראשון ואמר יום יהיה תחומך וקרא לשני ואמר לילה תהא תחומך הוא שאמר הב"ה לאיוב המימיך צוית בקר וכו' הנה ביארו במתק צחות המשל הזה היות האור שליט בפני עצמו והחשך ההפכי לו שליט בפני עצמו וא"כ עדיין ממשלת הראשיות בין האחד הנגדר במספר והשני ההפכי אליו ולא יודע כי אם בהמצא השלישי כי הוא המכריע והמבדיל והמודיע והמגיד מהללו ושבחו של האחד ויתרונו על השני. וזה כי בהמצא השלישי יוצא ומשתלשל מהשני אזי יודע השתלשלות השני מן האחד ומתיש כח הב' בהמצאי ואם הוא אביו ועל סוד זה שמו חכמי המספר השלישי ראש לנפרדים והשני ראש לזוגות כי השלישי יגיד שבח הורו הנפרד הראשון בהיותו משתלשל מן השני כי הוא יגיד השתלשלות השני מן האחד הבלתי מורגש. וזהו סוד ביאור השב"ל והמשכי"ל והמושכ"ל ואל תפן לזולתו מהפי' שנתבארו בענינו זולת זה כי הוא האמת כפי הקבלה וזה כי השכל הוא המתבודד ועומד בעצמו והמושכל הוא דבר מרגיש מצד המשכיל המבדיל בין השכל והמושכל ולכן שמו המשכיל בין השכל והמושכל להיותו מכריע ביניהם ומודיע שבח השכ"ל על המושכ"ל והבן זה היטב מאד מאד די הוא סוד האחדות

האמיתי בסוד יי' אלהינו יי' אחד. וסך הדברים כי השלישי אשר בשם ישרא"ל יכונה הוא המגיד שבחו של אברה"ם ופודהו מן שניות יצח"ק אביו בהודיע כי הכל שב אל האח"ד אח"ד היה אברהם ומאמתת מציאותו נמצאו כל הנמצאים שניים שלישים והוא אחד בהם יתברך ויתעלה שמו והדרו והוא שרמז בכאן ר' אלעזר א"ל תו שמענא כלו' סוד אמתי קבלתי בענין זה דלא אקרי אברה"ם אחד עד דאסתלק בי"צחק ויעקב כי בלתי שניהם השני והשלישי לא יקרא אברהם א' כי השני יורה על רבוי והשלישי מחזירו אל האחדות כמו שנתבאר כי הוא המכריע וקראם כלהו אבהן דעלמא בסוד המי"ם והא"ש והרו"ח המכריע בנתים כי מהם יסד היכלו יתברך וכשמוע ר' חזקיה דברי פי חכם חן בקבלתו אמר לו שפיר קאמרת כי לא הספי"ק לשאלתו התשובה הראשונה כפי הפשט באמרו עד כען אינון לא הוו בדרגין עילאין כי אחד המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ולפי זה שפה אחת ודברים אחדים לכלם האמונת האחדות ולא אחד היה אברהם לבדו ונסתפק בזאת התשובה האחרונה האמיתית ואמר לי שפיר קאמרת.

ד"א כתפוח בעצי היער דא קב"ה כן דודי בין הבנים דא קב"ה בצלו דא קב"ה. זאת מבארת סוד האחדות וכי אין הבדל בין מדותיו יתברך כי כלם אחדות אחת וכלם נקראות הב"ה וכן דרשו רז"ל בסוד הד' מינין לולב זה הב"ה הדס זה הב"ה ערב' זה הב"ה אתרוג זה הב"ה לסוד ד' אותיות השם כי כלן אחדות אחד ואם הם נבדלים בשם הכל אחדות א' והתפוח הרמוז בכאן הוא התפארת שהוא כולל ההדסים והדוד הוא היסו"ד בין הבנים הם הערבות שהם נקראים בני"ם למודי יי' והצ"ל הוא סוד האתרו"ג שהיא צל לכל אשר תחתיה שהם חשים בצל שדי והבן. חמדתי וישבתי ישראל המיחדים אומרים כן בשעה שנגלה הב"ה על הר סיני שהקדימו נעשה לנשמע מרוב החמדה לשבת בצלו יתברך ולא בצל אלהים אחרים. ופריו מתוק לחכי אלין מלין דאוריתא הם הדברות ששמעו שהם ריש מלין לכל מצות התורה ואבות לכלנה והם מתוקי' מדבש ונופת צופים. ד"א ופריו מתוק לחכי אינון נשמתהון דצדיקיא דכלהו איכא דקב"ה וקיימי עמיה לעילא אותם שעדיין לא באו לעולם בסוד כי את אשר ישנו עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום הם פריו של הב"ה והם מתוקי' למדה הנקראת חי"ך בסוד חכו ממתקי' כאשר יתבאר במקומו ב"ה אמר כי בעודם שם בחיך הנז' מתוקים עד שלא ירדו לעולם הפירוד לפי שהם מתחברות שם זכר ונקבה באחדות אחת אמנם כשירדו לעולם הפירוד הם בצער מתי יתחברון כל א' בבת זוגו והמשיך הענין לדבר במציאות הנפשות והוייתם למעלה זכר ונקבה ואמר ת"א כל נשמתין דעלמא דאינון איבא דעובדוי דקב"ה כלהו חד ברזא חד כלומר שניהם הזכר והנקבה הם ביחוד א' בסוד החיבור העליון פניהם איש

אל אחיו ואיש יחד פני רעהו אחים לא יתפרדו נפש הזכר בנפש הנקבה נפש בנפש בזולת הבדל ניכר בסוד אד"ם שנבר' דו פרצופין בדוגמ' מעלה כח הנקבה בזכר והבן זה אמנם כד נחתי לעלמין כלהו מתפרשן בגוונין וכו' פי' ברדתם לעולם הנפרדים שם יובדלו הזכר מהנקבה בקבלם צורה לסבת החומר הנושא אותה כי ובו יובדל צורת הזכר מצורת הנקבה. ואינון דכר ונוקבא מחוברין כחדא יחזור לענין ראשון בעוד שלא ירדו לעולם הפירוד והוסיף עוד ביאור והודיע סוד מציאות שתי הנפשות ביחוד אחד בזולת הבדל צורת הזכר מצורת הנקבה לפי שאין בפועלי"ם שניהם שום הרכבה רק ענין חשק ורצון שכלי פשוט מכל הרכב' החשק לנקבה והרצון לזכ"ר הפועל בה רו"ח ברו"ח פשוט בתכלית הפשיטות ואיך יצוייר שום הבדל צורה בדבר החשק והרצון המחשביי כי הבדל הצורו' לא ימצאו כי אם מפאת החומר הנושא אותם לא מצד עצמותם והבן זה מאד מאד כי ממנו תוצאות חיים לכל דבר שבקדוש"ה והוא אמרו ת"ח תיאובתא דנוקבא לגבי דכורא עביד נפש היא חלק עולם הנקב"ה ורעותא ותיאובתא דדכורא לגבי נוקבא אפיק נפש והיא חלק עולם הזכ"ר ואין שם רק רצון וחשק רוחני שכלי מחשביי בסוד ישקני מנשיקות פיהו כמו שביאר רשב"י ע"ה דבקותא דרוחא ברוחא כי בנשיקת הפה אל הפה אין שם רק רוח ברוח. וזכר לשון מעשה בעולם הנקב"ה באמרו עביד נפש ולשון הוצאה בעולם הזכר באמרו אפיק נפש לפי שהזכר הוא המוציא הדבר לפועל ודבר זה נודע מדרך הטבע שאלמלא זרע הזכר לא יצא הפועל זרע הנקב' והסימן נתנו רז"ל בפ"ק דיום טוב יהבו ליה ביעי דספנא מארעא אזל אותיבנהו ולא אפרחו כי הזכר הוא המוציא הדבר לפועל וכן בעולם המחשב' והוא אמרו אפיק נפש וכליל ועביד תיאובת' דנוקבא ונטיל לה ואתכליל תיאובתא תתאה בתיאובתא דלעילא ואתעבידו רעותא חדא בלא פירודא כמו שביארנו כי אין שם רק רצון וחשק שכלי בלתי מתפרד כי הפירוד אינו נופל רק בגשם. וכדין נטיל כלא נוקבא ואתעברת מן דכורא פי' כי תקח פי שנים ברוחו אליה והנה תאומים בבטנה זכר ונקבה נפש בנפש ותיאובתין דתרוויהו מתדבקן בחדא כלא כליל דא בדא רצון ברצון בזולת פירוד. וכד נשמתין נפקי דכר ונוקבא נפקי הודיע כי אפי' בשעת יציאתם לעולם אין מוקדם ומאוחר בהם לפי שלא יצוייר למעל' זמן כלל כי הזמן הוא המבדיל בין הנמצאו' בהתחלקו ליום ולילה ולשעות ועתים ורגעים והוא המבדיל הצורות בהמתנ' ואיחור אמנם למעל' בעולם המחשביי המאוח' הוא הקודם והקודם הוא המאוח' ואין שם לא מאוחר ולא קודם כי הקודם מצדנו עומד בפועל והמאוחר מצדדנו עומד בפועל והראשי' הוא האחרית והאחרית הוא הראשי' ולכן בשעת יציאת הנפשו' האלה אין מוקדם ומאוחר ולא יובדלו עד שנופלי' תחת הזמן

והוא אמרו ולבתר כיון דנחתי מתפרשן דא לסטרא ודא לסטרא דא דא לקבל דא כל אחד מהנה צורה קבועה מובדלת זו מזו מצד הזמן המבדיל הצורו' ולכן יצטרך המתנת זמן להזדווג זו בזו מפאת הרכבת' בנושאיהן הוא החומר הנופל תחת הזמן המבדיל הצורות בנושאיהן ויתכן לפי זה כי ישא יצחק לרבקה בן ארבעים שנה ורבקה בת שלש שנים לענין הרכבתם ושניהם שוים לענין יציאת לעולם הפירוד וזהו יסוד א' מסוד הגלגול הנופל תחת הזמן המתהוה מתנועת הגלגל כי בו יתגלגלו הנפשות עד הגיע תור זווג הזכר בבת זוגו והכל ביד האדם ובהכשר מעשיו כאשר יבאר בהדיא והב"ה מזווגם לפי מעשיו של אדם והוא אמרו מזווג לון לבתר כלומר במשך הזמן כי לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמי ודאי יש זמן ועת אמנם למעלה מן השמים אין זמן ולא עת ולא איחור ולא המתנה כי הכל עומד בפועל את אשר ישנו ואת אשר איננו פה והבן זה הענין מאד כי זה ירים מכשול ויסקל הדרך לפני הנכשלים בפחזותם האומרים כי בעלי הקבלה מגשימים בדמות' הצורה ליוצרה צורם יבלה שאול ולא אתיהיב ידיעא לאחרא בזווגא אלא לקב"ה בלחודוי הוא סוד הכרוז בת פלוני לפלוני ואפי' מעב"ר לי"ם ועבר לים הוא עולם הפרוד כי גם שם ידו תנחם לחברא לון כדקא יאות זכאה איהו ב"נ דזכי בעובדוי ולא יגרום שיקדמנו אחר ברחמים כמו שיתבאר בפ' משפטים ב"ה דא הוא בר נש שליר בהזדווגו בבת זוגו האמיתית בסוד אד"ם השלם יתברך סוד הצל"ם והדמו"ת. ובג"כ ופריו מתוק לחכי דאיהו תקונא מברך לאתברכא מניה עלמא כי על הדרך הזה מתברך העולם בסוד משפיע ומושפ' במינו המיוחד לו וזהו תלוי במעשיו של אדם להזדווג בבת זוגו המיוחדת לו על דוגמא עליונה. א"ר חזקיה הכי שמענא דכתי' ממני פריך נמצא דקב"ה אמר לה לכנסת ישראל ממני ודאי פריך נמצא כי עולם הזכר הוא המוצי' פרי עולם הנקבה לפועל ודייק מלת פריך מיוחס לנקבה וההוצאה לזכר כפי שנז' וזה במחשבה ורצון ותשוקה רוחנית והוא אמרו ההוא תיאובתי' דנוקבא דעבד נפש אתכליל בתוקפא דדכורא ואתכליל נפש בנפש ואתעבידו חד כליל דא בדא כלומ' בזולת פירוד מורגש כי לא יובדלו רק מצד החומר הנושא אותם הוא המבדיל צורת הזכר מהנקבה כמו שנתבאר והוא אמרו לבתר אשתכחו תרוויהו בעלמא כלומר נפרדים. ודא בחילא דדכורא אשתכח איכא דנוקבא כלומר לפי זה הדרך כח הזכר ממציא פרי הנקבה והוא הפך דבר אחר שאמר בתיאובתא דנוקבא אשתכ' איכא דדכורא כי הפרי מתיחס אל הזכר הה"ד ממני פריך נמצא תאמר כנס"ת ישראל ממני כלומר לסבת תשוקתי אליך פריך נמצא שאלמלא תיאובתא דנוקבא לגבי דכורא לא אתעבידו פירין לעלמין והענין

הזה מבואר לברי לבב נקיי הדעת מסבוך סיג הסבראה החומרית המחשבת עיני הלב ונפש היפה תאכלהו.

דף פה:

ויהי בימי אמרפל מלך שנער וכו' ר' יוסי פתח מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו האי קרא אוקמוה חבריא לפנים יביא כמה דבר אחר.
אבל האי קרא ברזא דחכמתא איהו בסוד עולם האצילות ידבר דהא תנינן ז' רקיעין עבד קב"ה לעילא כשם שברא ז' רקיעים למטה הם גלגל שצ"ם חנכ"ל בדוגמתם למעלה ז' היכלות ושבע ספירות הבני"ן.
וכלהו קיימי לאשתמודעא יקרא דקב"ה אלו ואלו מספרים כבוד אל שאלמלא הגלגלים המורגשים לא היו נודעים הרקי"עים העלי"ונים הנרמזים בהם.
וכלהו קיימי לאודעא רזא דמהימנותא היא מדת המל"כות הנק' אמו"נה שיש למטה ממנה שבעה היכלות לשבעה הספירות והם היכלות להיכלות וכבר ידעת כי לפעמים נקראים היכלות ולפעמים רקיעים והכל כוונה אחת.
ת"ח אית רקיעא עילאה סתים לעילא בעולם האצילות ידבר והיא מדת הבי"נה שהיא למעלה משבע' אבני הבנין היא הנקרא' א"ס הבני"ם ודא איהו דדבר לון ונהיר לכלהו ולדעת בעלי התכונה הוא גלגל היומי שהוא הט' שהוא מסבב הכל בכ"ד שעות ואעפ"י שכל א' וא' מקיף גלגלו בזמנו הידוע לו כי כבר נתאמת להם כי מהלך שבתא"י בכל מזל שתי שנים וחצי ומשלים מהלך הגלגל בשנה וחצי. ומהלך חמ"ה בכל מזל חדש ומשלים מהלך הגלגל בשנה תמימה ומהלך נו"גה בכל מזל חדש פחות שני ימים וחצי ומשלים מהלך הגלגל בעשתי עשר חדש. ומהלך כובב בכל מזל עשרים יום וכך שעות ומשלים מהלך הגלגל בשמונה חדשים. והספרים שכתוב בהם בעשרה ימים טעות הוא בידם כי זהו החשבון האמיתי שמונה חדשים לערך עשרים יום וכך שעות בכל מזל. לבנ"ה בכל מזל שני ימים וכך שעות ומשלי' מהלך הגלגל ובתשעה ועשרים יום.
והגלגל השמיני הוא גלגל המזלות שנים עשר שהם היכלות לשצ"ם חנכ"ל. והגלגל התשיעי הוא הגלגל היומי המסבב כלם בכחו בכ"ד שעות לדעת בעלי התכונה. ולדעת חכמי הקבלה בדוגמתם בעולם האצילות המדה השמינית היא המנהגת לשבעת בניה.
ויקשה א"כ שהרי לפי הנראה בעולם הנגלה כי גלגל השמיני בו כל כוכבי מעלה קבועים אשר בדוגמתם במדת הבינה כל האותיות באלפא ביתא מצויירות כאשר כל הכוכבים מצויירי' בגלגל השמיני כי זה לעומת זה עשה האלהים וגלגל הט' הוא מיוחס למדת

החכ"מה והוא המקיף את כלם והמנהיג' ובכאן אמר רבי יוסי אית רקיעא עילאה סתים לעילא מינייהו דאינון שבעה שהוא השמיני ודא איהו רקיעא דדבר לון ונהיר לון וזן לכלהו ודא לא אתידע וקיימא בשאלתא וכו' ואקרי מ"י וכבר נתפרסם בכל ספר הזוהר שהיא הבי"נה ולפי האמת החכ"מה היא המנהגת את כלם ואיפשר לומר כי למעלה בעולם האצילות החכמה והבינה דבר אחד הם כי שלשתם העליונות ראש אחד הנה וכח א' הם והראיה על זה כי לא הובדל בהם הפעלות הדין והרחמים כי אם בעולם הבנין ורבי יוסי מונה כל השלש בשמינית והכל כוונה אחת ואיש על מקומו יבוא בשלום מר כי אתריה ומר כי אתריה וכלא תוהין עליה כי לא ידעו מהו וכמ"ש דקיימא בשאלתא כי תספיק השאלה לתשובה והבן ובג"כ אקרי מ"י דכתיב מבטן מי יצא הקרח היא מדת המלכו"ת וכבר נתבאר בפ' בראשית למה נקראת קר"ח לפי שמימיה קפואים מצד הדין עד שבאים מימי החס"ד ומפשירים אותם ויורדים לזון לצבאיה. ואית לתתא רקיעא דאיהו תתאה מכלהו ולא נהיר כלומר שאין לו אור מעצמו בסוד הלב"נה שהיא מקבלת משמ"ש ומגן יי' וכו' והוא אמרו ובגין דלא נהיר ההוא רקיעא דעלייהו היא אם הבנים אתחבר ביה להאיר אל עבר פניה ואלין תרין אתוון כליל לון בגויה ואקרי י"ם לפי שפניה למעלה תקבל צורת האותיות הפך סדרן כאותיו' הדפוס וכמראה הזכוכית אשר אחוריה מצופים באבר שמקבלת כל הצורות ואוספת אותם אליה ובכן נעשית י"ם בהחזרת הניצוץ לאחור שאלו ידומה העברת הניצוץ מעבר אל עבר לא תקרא י"ם כי אם מ"י והבן זה בגין דכל אינון רקיעין אחרנין אתעבידו נחלין ועאלין לגביה אמר זה לפי שאמר למעלה שהרקיע המתיחס לבי"נה אתחבר בה בעטרת להאיר פניה וא"כ מה דביני ביני שהם גדו"לה גבו"רה תפארת עד היסוד בה למאי אצטריכי לזה אמר שהם הדמיון נחלים הולכי' אל הים ועל ידם הבינה משפעת בה כי עיקר השפע מהנהר הגדול היוצא מעדן החכמה. וכדין הוא ים עילאה ועביד אבין ונונין לזנייהו הרמז לעולם הנפרדים כי שם נבדלים המינים בסוד ויברא אלהים את התנינים הגדולים ואת כל נפש חיה הרומשת אשר שרצו המים למיניהם ואת כל עוף כנף למינהו וכבר נתבאר הסוד במקומו שהם אוכלוסיה עליונים ותחתונים כי העליונים הם נפש לתחתונים הוא שרמז דוד זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדולות וכוונתו של דוד למעלה בים הגדו"ל וממילא משמע הים של מטה. ועל דא כתיב מי העיר ממזרח דא אברהם וביאור הכתוב מדת מ"י העיר ממזרח שהוא הכת"ר והמשיך האורת לחס"ד אבר"הם כי הוא הראשון באבני הבני"ן צדק יקראהו לרגלו דא הוא רקיעא תתאה פי' מדת צד"ק שהוא הי"ם הנז' יקראהו לחס"ד אברהם לרגלו שיתחבר עמה במי חסדיו להשקיט כח

הדין ולהגביר כחו על כח הדי"ן ובהיות כן למעלה הנה אברהם למטה יגבר על המלכים ועל אויביו יתגבר. יתן לפניו גוים מאן כלומר עדיין איני יודע אל מי משניהם תתיחס הנקמה אם למדת ימי"ן שהתחיל הכתוב מ"י העיר ממזרח שהוא הרקיע או אלהים המקבלת ממנו והשיב האי רקיעא תתאה דעביד נוקמין אליה תתיחס עשיית הנקמה לא אל הבי"נה שהיא רחמים אעפ"י שהדין כנוס וכמוס בה. ובהאי משתבח דוד ואויבי תתה לי עורף וכו' דוד עם נפשו הוא מדבר יתן לפניו גוים אלין אינון עמין דהוה רדיף וקב"ה קטיל. ומלכים ירד אלין ממנן דלעילא שרי הגוים דכד עביד קב"ה דינא בעלמא בכלא עביד ע"ד יפקוד יי' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה. ירדפם יעבור שלום. ירדפם אברהם דאברהם הוה רדיף לון וקב"ה הוה עבר קמיה וקטיל ע"ד מ"ש ז"ל בענין ד' מלכים מה שתבע זה לא תבע זה דוד ואסא ויהושפט וחזקיהו דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם א"ל הקב"ה וכך אני עושה שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב. עמד אסא ואמר אין בי כח להרוג אלא לרדוף הריני רודף ואתה עושה א"ל וכך אני עושה שנאמר כי נשברו לפני יי' עמד יהושפט ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא הריני אומר שירה ואתה עושה א"ל וכך אני עושה שנאמר ובעת החלו ברנה נתן יי' מארבים וכו'. עמד חזקיה ואמר אני אין בי כח לא לרדוף ולא להרוג ולא לומר שירה אלא הריני ישן על מטתי ואתה עושה א"ל כך אני עושה שנאמר ויצא מלאך יי' ויך במחנה אשור. והאי דלא חשיב אברהם בהדייהו לפי שכתוב באברהם ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם אמנם חכמי הזוהר מנוהו כי יש להם סוד בויחלק עליהם לי"לה הו"א וכו' ולכן אמר רבי יוסי אברהם הוה רדיף וקב"ה קטיל והביא ראיה מיעבור שלום כי שמו של הקב"ה שלום. ארח ברגליו לא יבא ס"ד דהוה אברהם אזיל בגו ענני או בגו סוסון ורתיכין שיאמר הכתוב ארח ברגליו לא יבא שיראה שלא שם בדרך פעמיו אלא דלא הוה קמיה דאברהם לא מלאכא ולא שליחא אלא קב"ה בלחודוי השכינה נקרא' אר"ח בסו"ד לצדי"ק מישרי"ם ודוד היה אומר תודיעני ארח חיים כי היא ארח אל החיים העליונים ויהיה שיעור הכתוב ירדפם אברהם ויעבור שלו"ם ואר"ח שהיא השכינה ברגליו שהם המלאכי' לא יבוא רק לבדו יתברך ושכינתו ונקראו המלאכים רגליו לפי שהם להדום רגליו או שהם אובלוסיו ע"ד ברגלי אעבורה. או שהם סבותיו כמ"ש הרמב"ם ז"ל לפי שעל ידם פועל הקב"ה רצונו בעולם והכל כוונה אחת והוא סוד ועמדו רגליו ביום ההוא. ד"א מי העיר ממורח בשעתא דקב"ה אתער עלמא לאיתאה לאברהם ולקרבא ליה לגביה האי אתערותא בגין דומין יעקב למיפק מניה ופי' הכתוב כך מדת מ"י כשהעיר להביא ולהמציא את חס"ד אברהם היה קרי ליה מדתו של יעקב שנקראת מזר"ח תפאר"ת

ישראל שבה נרשמים י"ב הויות למספר בני ישראל והכתוב מדבר למטה ורומז למעלה כי כן דרך הכתובים. צדק יקראהו לרגלו דקב"ה הוה קרי ליה תדיר כלומר מדת הצדיק שהוא קורא הדורות מראש הוא היה קורא לאברהם שיבוא לעולם להודיע אמונתו לרגלו לאתחברא ביה בפולחניה כד"א העם אשר ברגלי כלומר בחברתי והכוונה כי טרם יצא מרחם ידעו קורא הדורות והבדילו והקדישו וזמנו לחברתו. ד"א מי העיר ממזרח דמתמן שירותא דנהורא לאנהרא בגין דדרום וכו' לפי הפי' הזה לא יפרשו מלת מם ממזרח לפי הפי' הסבה בפי' הראשון בעבור מזרח אלא מם הדבוק כמו ממנו היו קרנותיו ויהיה המזרח לפי הפי' הוה הכת"ר בסוד ממזר"ח אביא זרעך ולפי שהד"רום הוא המקבל תוקף המז"רח בראשונה שהוא סוד יום הראשון באבני הבנין אמר כי מדת מ"י שהוא הרקיע העליון הוא העיר לחס"ד אברהם הדרומי לקבל ראשונה ממזרח כי הוא הבכור ולו משפט הבכורה. צדק יקראהו לרגלו דא מערב דאיהו קרי ליה תדיר כלומר לחס"ד אברה"ם שתהיה העטרת מושפע' מהחס"ד להשקט המיית הדין כד"א אלהים אל דומי לך אל תחרש ואל תשקוט א"ל שהוא החס"ד שאם תשקוט אר"ץ מדרו"ם יהיו בגדיה חמים מצד אש הצפו"ן ואתה בני פקח עיניך והבט ימין וראה רמזיהם ע"ה בדברים האלה ודומיהם הרבה בס' הזוהר בענין היחוד כי תמיד הם מפרשים הכתובים על דרך היחוד במדותיו יתברך והקורא בדבריהם דרך העברה בזולת חשק ותשוקה רבה הלא יאמר מהו אשר הועילונו בהכפיל הדברי' בכל כתוב וכתוב ליסדו על דרך היחוד וכבר שמענו זה פעמים שלש בפ' בראשית ובפ' הבאים אחריו ומה הוספנו בדרוש התורה על הדרך ההוא ואתה בני השב תשיבהו כי למה יאכל הוא היום לחם ובשר ויין והלא כבר אכלם כתמול שלשום ולמה יוסיף עוד לאבלם. והנה התורה ערכה שלחנה וטבחה טבחה מסכה יינה ומכרזת לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי והיא אומרת והגית בו יומם ולילה כי בהגיית התורה הוגה וחושב בו יתברך תמיד לא יסור מלבו לפי שכל התורה שמותיו של הקב"ה ומצירוף אותיותיה נודע שם יי' יתברך כי הוא הכל ובו הכל ונמצא בכל ואין בלעדיו כל יתברך ויתעלה ולכן בכל ספורי התורה הוא נרשם ונרמז להודיע כי שם היה ובתוכם יי' יי' בם סיני בקדש. ומלבד זה הם ע"ה מעוררים לבות הנרדמים בשינת טרדת העולם כמונו היום לשאת למרום עינינו להבינו פועל יי' כי נורא הוא כי בהביטנו מנהגו של עולם בזריחת השמש ממזרח ובסבובו מן הדרום אל הצפון אל המערב הלא הוא מגיד יחודו יתברך במדותיו לבאים בסוד יי' ומעשהו השכילו בתכונ' העולם ומנהגו שהוא נוהג וזה כי בזריחת השמש שהוא נושא האור תולד התשוקה בנבראים כי אין ערוך אליו שישוהו בכל החפצים כי טוב הוא ומתק האור וטוב לעינים

והכל יכספו אל הטוב אשר לזאת הסבה המרגליות ואבני אקדח המתנוצצות באדמה הם נאהבות לעין כל רואה. ובתחלת זריחתו הנה הקצה הקרוב אליו שהוא הדרום יאחזהו ברב תשוקתו אליו ולא ירפהו והנה הקצה הרחוק ממנו שהוא המערב אין ספק כי השכל גוזר כן כי יהיה בתשוקה רבה מתי יבא ללון שם כי בא השמש כי שם ביתו באשר הוא סוף ותכלית הזריחה אלינו. והנה בראותנו כי אל מקומו שואף זורח הוא שם תמיד היאמר אומר מה המעשה הזה אשר הוא עושה בחדש בכל יום מעשה בראשי' ולחזור תמיד חלילה ואין כל חדש תחת השמש ומה יוסיף ומה יתן ומה תועלת יש בדבר בחזור ובהכפיל המעשה פעמים אין מספר. אמנם אם ישיב אל לבו כי לא תתחדש התשוקה בנבראים כי אם על הדרך הזה אזי ידע כי יי' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד ושכלם משתוקקים אל אורו והמופת נראה לעין מענין השמש הגשמי כי יזרח והקרוב אליו יאחזהו הוא הדרום כאשר עשה אברהם אהובו איש ימיני שדבק באור הראשון והוא סוד המרגלית שהיתה בצוארו שתלאה בגלגל חמה שהיא המודעת זאת בכל הארץ סוד יחודו במדותיו כמו שהוא סובב בכל פאותיו כן הוא יתברך נורא על כל סביביו וכלם בתשוקה רבה אל אורו העליון וסובב סובב הולך הרו"ח החפציי בהם כי בלתו לא יתקיימו וזהו סוד היחוד שהם מבארים ע"ה בכל הכתובים וחוזרים וכופלים בכל כתוב וכתוב כי כן יסד המלך יתברך בסוד הרצוא והשוב כי הוא קבלת מזונות העליונים והתחתונים חזור חזור. ומעתה לא יפקפק שום מפקפק בדבריהם ע"ה באמרם זה הקב"ה זה הקב"ה זה הקב"ה בכל דבר כאשר אנו רואים בכל מקום כי לחכמה גדולה תחשב להם והשומע ישמע והחדל יחדל ונחזור למה שהיינו בו בגין דמערב קרי ליה תדיר ולא שכיך כמו שנתבאר. יתן לפניו גוים ומלכים ירד דהא מניה נטיל תוקפא לאכנעא כל אינון עמין דעלמא. והסוד בזה כי בהופיע האור העליון נבלעים כל מאורי הא"ש והבן. רבי יהודה אמר מי העיר ממזרח דא אברהם דלא נטיל אתערותא לגבי קב"ה אלא ממזרח הוא הדבר שהקדמנו כי סבוב השמש בהקפותיו הוא המורה על שולטנות האדון יתברך וממנו למד אברהם להכיר בוראו והשאר מבואר הוא.

דף פו.

רבי יצחק פתח דובר צדק מגיד מישרים וכו'. נמשך המאמר הזה לרבי יצחק לדבר במעלת אברהם האוחז במדת החס"ד כי הוא קיום העולם ע"ד אמרתי עולם חסד יבנה ואמר קב"ה כל מלוי אינון בקושטא גדר האמת הוא שלא יטה לאחד מן הצדדים כדמיון לשון הפלס שלא יכריעוהו המאזנים לכאן ולכאן וכן הב"ה שקל בפלס הרים וגבעות

במאזנים בברוא העולם לבל ימוט עולם ועד וזה כי בשעת הבריאה נברא העולם בגבור"ה כי כל דבר שבכח לא יצא לפועל כי אם בגבורה הוא סוד הדין ולו הונח העולם ביד הדין הלא יחוייב מחוקו להשחית כל בשר אם עונות ישמור יה ועל זה היה מתמוטט ומתנודד לכאן ולכאן כדמיון הפלס המתנודד כי השקט לא יוכל על קו היושר א"ל קב"ה לעלמא מה לך דאנת מתמוטט. כל הטענות האלה וזולתם הנמצאים תמיד בדבריהם ע"ה הם מושאלים מצדנו לפאר דברי הגדותיהם בכל חלקי הסותר להודיע כי ממנו יתברך לא יפלא כל דבר מחלקי הסתירה והבנין ונושאים משליהם לשכך את האזן ולהמתיק הדברים לשומעיהם כדמיון האדם המבדיל במה מיני הבדלות החוקר במחשבתו ועושה כל חלקי הסותר על איזה אופן תתקיים עצתו. הגם כי מתוך דבריהם ואגדתם רומזים סודות נפלאים ובר הלבב זורק הקליפה ואוכל תוכו.

א"ל עלמא לא יכילנא למיקם מצד הגבורה כי גם כי על ידה נבראתי יחייב מחוקי תוקף האש לבלות ולכלות הבריאה אם לא ישתתפו בו החסד והרחמים א"ל הא זמין למיקם בך חד צדיק שעל ידו יתמשך החסד ובו יתקיים העולם ואל זה רמז הכתוב באלה תולדות השמים והארץ בהבראם וכבר ביארנו במקומו כי מיתור הכתוב דרשו זה שמלת בהבראם מיותרת אחר שכתב ביום ברוא אלהים ארץ ושמים וא"כ בהבראם למאי אתא כי אם לדרשא. ורמזו בדבריהם אלה כי עד שלא בא אברהם היה העולם תוהו בלא תורה. ויהיה א"כ פירוש הכתוב לפי דעת ר' יצחק דובר היה העולם שלא היה יכול להתקיים מצד הצד"ק שהוא הדין ומשיב ומגיד הב"ה ואומר מישרים שהוא אברהם עתיד לקום כי הוא יכריע הדין ויעמיד המאזנים שוים ושקולים שניהם מישרים שלא יגבר הדין על הפסד ולא החסד על הדין כי זה קיומו של עולם. ולפי שמלת מישרים היא לשון רבים ואחר היה אברהם ועוד שנמצא פיסול בזרעו מפאת זוהמת הנחש שעדיין לא היה מטוהר העולם מזוהמתו וזה היה סבה בהשאר סיג הנחש להחריב ב"ה ולשריפת התורה ע"י הסיג ההוא הנמצא בזרעו של אברהם לזה דרש ר' חייא הכתוב בענין אחר ואמר דהא אתיב עלמא לקב"ה וכו' כלומר אחר שבא העולם בטענות עם הב"ה עדיין אם לדין יש תשובה שהרי יצא מזרעו של אברהם מחריבי עולם ועוד כי מלת מישרים לשון רבים וא"כ תשובתו של הב"ה לעולם לא היה אלא על שעתיד יעקב לעמוד שהיתה מטתו שלימה ובניו שבטי יה ישרים ותמימים י"ב בדוגמא עליונה. ואם נברא העולם בזכות אברהם הנה קיומו היה יעקב. והנה ר' אלעזר בא לבאר סוד למה שנה הכתוב פעם בלשון דבור ופעם לשון הגד"ה ואמר כי כל דברי הכתובים מיוסדים על דרך הסוד ובכל מקום שתמצא לשון דבור או הגדה או אמירה כל א' ירמוז אל מקומו כי לא נפלו

הדברים במקרה וכי כל לשון דיבור ירמוז אל הדין כענין מ"ש וידבר אלהים אל משה דבר אתו קשות ואחר שבא לידינו דע כי יש הבדל גדול בין דיבור לוידבר כי וי"דבר כשהוא מתיחס אל יי' הוא רחמים וכשהוא מתיחס אל אלהי"ם הוא דין אמנם כל לשון דיבור גרידא קשה כמו דבר אדוני הארץ אתנו קשות. ואמר ר' אלעזר כי לכן יחס הדבור אל הצד"ק שהוא דין ואמר דובר צד"ק ולשון הגד"ה למישרי"ם שהוא תפארת ישראל כי זה נגלה וזה פנימי וכל דבר שבנגלה ידובר בקול רם וכל דבר שבסתר יוגד בלשק חשאי. והנה ר' יצחק תפס על ר' אלעזר ואמר שהרי מצינו לשון הגדה ברבים וכל הנדבר ברבים אינו בחשאי שנאמר ויגד להם בריתו. והשיבו הכי ודאי שהרי יגיד עליו רעו שהוא הברי"ת והוא דבר שבסתר וזווגו בחשאי דרגא דשלטא על תתאה בגין לאשתלא איכא כי בזיווג שניהם יעשו פרי הנשמות ולכן נמצא לשון הגד"ה בברי"ת. ודע כי דברי התורה וספוריה קדושים משוללים מכל חלאה כי על כן נקרא לשונה לשון הקדש לפי שאין בו דבר או שם של גנאי כמו שכתב הרמב"ן ז"ל וכבר קדם זה ועל סוד זה נקרא אבר המשגל גי"ד מלשון הגד"ה ענין נסתר וסוד האותיות יוכיחו כי הגימ"ל והדל"ת הם רומזים אל י"סוד ואל העטרת גומ"ל דלי"ם שהי"סוד משכי"ל א"ל ד"ל באמצעות הי"וד שהוא השפע הבא ממזרח והבן זה כי הוא סוד הזיווג העליון הוא שרמז ר' אלעזר באמרו הכי הוא ודאי איהו דרגא דשלטא על תתאה וגומל עמה חסד וכלא איהו בגין לאשתלא איבא בפר"י הי"וד הבא ממזרח וסוד זה נתבאר בתיקונים ובספר הזוהר תיקון עשרין ז"ל ודאי איהו גיד צדיק חי עלמין ואתה בני השמר אל תפן אל און ושלול הדברים מגשמיותם ולא תחטיא את בשרך בחשוב בדבריהם תועה ח"ו חלילה וחס כי דבריהם טהורים וקדושים ומזוקקים מכל סיג אלא שמדמים הצורה ליוצרה בקדושה ובטהרה ולזה סיים ר' אלעזר באמרו ת"ח אע"ג דדבור איהו תתאה לא תימא דלאו עילאה איהו אלא ודאי מלייא איהו מכלא ודרגא עילאה איהו כלומר כי המושפע והמשפיע דבר א' הם אע"פ שאנחנו מכנין בהם ענין זיווג כי לא יתיחס למעלה שום חיסרון במושפע שיצטרך אל המשפיע בעת מן העתים בסוד הזיווג כי אם מצדנו שנאמר כי לא דבר ריק הוא ואז"ל ואם ריק הוא מכם הוא ואנו הגורמים כי החסרון הוא מצדינו לא מצד הדבר בעצמו חס וחלילה.

דף פו:

ר' אלעזר הוה אזיל לבי חמוי ר"ש בן לקוניא והוה עמיה ר' חייא ור' יוסי ור' חזקיה א"ר אלעזר הא חמינא דאתערותא דלעילא לאו איהו אלא כד אתער לתתא היא העטרת שנקראת אלהים. שהיא בתשוקה והתעוררות להתעלות ולהתחבר בימין עליון.
מ"ט בגין כי הנה אויביך יהמיון הם בעלי הדין כי הם סבה להתעוררות האויבים למטה. וכתיב כי נועצו לב יחדיו עליך ברית יכרותו כל מגמתם שלא ישפיע הברית בעטר"ה כדי שימצא הדין חזק למען יחזקו מוסרותיהם. ובגין כך היה אומר דוד אלהי"ם אל דומי לך לאתטרא ולגבי עילאה ולאתחברא גבי ימינא פי' מעוררת הימין שיתעורר גם היא למעלה לקבל שעל זה הדרך מתעורר הימין להתקשר עמה והוא אמרו דהא כדין אתערת ימינא וקטירת לה בהדיה וכד אתקטרת בימינא כדין יתבר שנאין בכח הימין שנאמר ימינך יי' נאדרי בכח ימינך יי' תרעץ אויב פי' כי בהתקשר השמאל בימין נמצא כח הימין בשמאל ושניהם ימיניים לערוץ אויב ומכאן אתה למד כי אין למעלה לא שמאל ולא ימין כי הימין הוא השמאל והשמאל הוא הימין וכפי השתנות המקבלים נעשית הימין שמאל או השמאל ימין שמהפכים רחמים לדין או הדין לרחמים ת"ח בשעתא דאתחברו כל אינון מלכין לאנחא קרבא עליה דאברהם אתיעטו וכו' מבואר הוא.

דף פז.

עד דהוו אזלי אערע בהו ר' יסא וחד יודאי. זה הענין ראוי להקדימו לענין ומלכ"י צדק לפי שהוא ענין סמוך לענין הקודם לו דר' אלעזר הוה אזיל לבי חמוי ועד דהוו אזלי אערע בהו ר' ייסא ובעלי דפוס קלקלו את הסדר.
אמר ההוא יודאי לדוד אליך יי' נפשי אשא וכי אמאי לא כתיב מזמור לדוד או לדוד מזמור מן הטעם שרמזו כי פעמים הוא יעיר למדתו ופעמים מדתו תעירהו ובכאן לא רמז מי העיר למי.
אלא בגין דרגיה קאמר לדו"ד כלומר כי הוא היה קורא למדתו דו"ד וזהו תושבחתא דאמר בגיניה כלומר בעבור מדתו שנקראת דוד והיה אומר אליך יי' נפשי אשא כלומר אל יי' שהוא התפארת מדת הרחמים נפשי שהיא מדתי אשא ואסלקנה עמך ליחדה עמך שתהא מושפעת ממך כי זהו מבוקשו של דוד לבעבור יהיה גם הוא מושפע ממנה וזהו בגין דכל יומוי הוה משתדל לסלקא דרגיה לאעטרא לעילא ולאתקשרא בקשורא שלים. כגוונא דא לדוד ברכי נפשי את יי' שלא נזכר בה מזמור בגין דדוד לדרגיה קאמר ואגב ארחיה יבאר הכתוב ואמר ומאי איהו דאמר ברכי נפשי את יי' א"ת לאתקשרא בקשורא

לעילא מלת א"ת תורה על הסמיכות מדרך הפשט ותורה על העטרת שהיא מחבלת מאלף ועד תי"ו ותורה על לשון נקבה.
וכל קרבי מאן קרבי אלין שאר חיוון ברא דאקרון קרבים בד"א ומעי המו עליו. נקראו החיות החיצוניות קרבים הפך הנראה לכאורה כי הקרבים הכי הפנימיים והוא קורא אותם חיות ברא והסוד ידוע כי כל העליון במציאות נקרא פנימי ביען הוא מקיף למה שלמטה ממנו והוא קרוב אל הסבה הראשונה והתחתון נקרא חיצוני לגבי מה שלמעלה הימנו שהוא הקרוב אל הסבה הראשונה יתברך שהוא מקומו של עולם לפי שהוא מקיף את המקום ובהיות שהוא מקיף את הכל הנה הקרוב אליו הוא הפנימי והרחוק אליו הוא החיצוני וציורך בזה כי אם תעגל עגולות רבות זו בקרב זו כדמיון גלגלים זה בתוך זה יתבאר לך כי העליון שבכלם הוא הפנימי לגבי גבוה וגבוהים עליהם הוא הפנימי והעיגול האמצעי שבכלם הוא החיצוני לגבי גבוה והוא כקרבים בתוך הגוף וכבר ידעת כי בסוד צורת האדם העולם הקטן הקרבים דומים לגלגלים והם באמצע והם חיצוניים לגבי העולם ועל כן דמה לחיות ברא אל הקרבים וכבר כתב הרב שבתאי הרופא דמיון האדם לעולם על פנים רבים כמו שקדם ואחת מהנה היא כשם שהשרץ הים מיני דגים רבים והארץ כמו כן בהמות חיות ועופות ומיני שרצים למיניהם כן בבטן האדם נשרצים תולעים רבים גדולים וקטנים בקרביו ובבני מעיו ולפי שאותם השרצים אשר בקרביו הומים תמיד אל המאכל כן בדמיון הזה הומים אותם המדרגות החיצוניות הקרביות לטרוף טרף ולבקש מאל אכלם ונקראות חיות ברא קרבים מהטעם הזה כי כל מה שלמטה נקרא חיצוני לגבי גבוה ואל זאת הכוונה אמר ההוא יודאי וכל קרבי את שם קדשו אלין חיות ברא דאקרון קרבים. והכוונה באלה החיות החיצוניות לעולם הנפרדים שהם חיצוניות לגבי החיות הפנימיות וכבר ידעת כי יש חיות לפנים מחיות.
ד"א ברכי נפשי בגיניה קאמר וכו' לפי שלפי הפירוש הראשון מלת א"ת יתירא ולפי' הזה נפשי יחזור אל דוד עצמו ומלת א"ת למדתו שהיא שלימו דכלא כללא דכלא.
א"ל ר' אלעזר לר' ייסא חמינא לך דאת עם שכינתא כי שנים היושבים העוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם וכ"ש בהולכים בדרך שהשכינה נלוית עמהם.
א"ל הכי הוא ודאי ותלת פרסי הוו דאזילנא בהדיה ולא פסקו דברי תורה מפיו ואמר לי מלי מעלייתא פי' סודות עליונים בסתרי תורה.
א"ל ר' אלעזר מה שמך שאם יבוא לידו לומר פי' הכתובים ההם ששמע מפיו יזכרם על שמו כי כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם א"ל יועזר א"ל יועזר ואלעזר מלה חדא נתן סי' בשמו שלא ישכחהו והוא כי סוד הי"וד והו"ו הם סוד האל"ף והלמ"ד כאשר

ידעת בסוד הנשמ"ה שהיא הנקוד"ה היא היו"ד והיא סוד האל"ף הראשונה באותיות. והו"ו היא סוד המשך והוא סוד הלמ"ד מגדל פורח באויר נמצאו א"כ י"וד ו"ו והם הם סוד אל"ף למ"ד ושאר אותיות השמות שוים עזר עזר והוא שא"ל יועז"ר ואלעזר יתכן בחד טינרא בההוא חקל פתח ההוא יודאי ואמר אנכי אנכי הואמוחה פשעיך ענין הפתיחה את שפתח ההוא יודאי היתה ג"כ כדומת נושא לסי' שנתן ר' אלעזר לשמו כשמו שנכפלו שני השמות והם אחד כענין אנכי אנכי הוא וכן תמצא שהיה תמיד מנהגם בפתיחותיהם לקחת נושא על ענין הנדון שהיו בו ולכן פתח בכתוב אנכי אנכי הוא שם כפול ודבר א' ואגב ארחיה יבאר מ"ט תרי זימני אלא חדא בסיני וחדא בשעתא דברא עלמא והודיע בזה שאין העולם מתקיים אלא בזכות התורה שהרי נאמר בסיני אנכי ובבריאת העולם אנכי עשיתי ארץ וכבר ידעת כי מלת הו"א רומז לכת"ר הנסתר ומלת אנכ"י רומז לעטרת ובא הרמז בכתוב הזה כי אנכי והו"א הם דבר א' ושאין פירוד ביניהם ולכן כפל בכתוב אנכי אנכי הוא כלומר אנכי הוא אנכי הוא כמו שיביא ראיה בהדיא מראו עתה כי אני אני הוא מוחה פשעיך מעביר פשעיך לא כתיב שהיא אחת ממדותיו יתברך כמ"ש נושא עון ועובר על פשע בגין דלא יתחזון לעלמין כי לשון מעביר משמעו שיעבירם מלפניו לצד אחר כדי שלא להסתכל בהם אמנם עדיין רישומם עומד אבל מוחה משמעו שלא ישאר להם רושם והוא סור ותשליך במצולות י"ם כל חטאתם כי הוא תיקון ט' מתיקוני הזקן של אריך אנפין כמו שיבוא באדרת נשוא כי שם נמחים ומתכפיין כל בעלי דינין התובעים עונות בני אדם ואמר כי סבת מחיית הפשעים הוא אמרו למעני בגין אינון רחמין דתליין בי ויחזור למל"ת הו"א כי שם הם הרחמים הגמורים והוא הוא המלבן והמוחה כתם הפשעים דכתיב אל רחום יי' אלהיך. ד"א אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני ת"ח חייבין דעלמא וכו' יאמר כי מדת אנכי והו"א מוחה פשעי הרשעים הגורמים הסתלקות הרחמים מהעטרת ועושה זה למענו שלא יסתלקו הרחמים ממנה כי בהסתלק הרחמים ממנה אינה מניקה לתחתונים. כגוונא דא ראו עתה כי אני אני הוא יחזור לאנכי אנכי הוא כלומר ודכוותה אני אני הוא כי מדת אנ"י ומדת הו"א דבר א' הם ואין פירוד ביניהם כגוונא דא כדאשתכחו זכאין בעלמא אתערו ברכאן זאת החלוקה היא הפכיית למה שגורמים חייבי עלמא והיה ראוי לאמרה בהדיא אלא שהניחה לבסוף לפי שכוונתו לדבר באברהם ע"ה שהיה צדיק והוא העיר השפע והברכה לחול בעולם והביא ראיה מן והיה ברכה רמז דישתבחון ברכאן לעילא ותתא לעילא והי"ה ברכ"ה ולתתא ונברכו בך כל משפחות האדמה וכתיב ואברכה מברכך וכבר נתבאר הסוד הזה בתחלת הפרשה. ולפי שיקשה לפי המונח שהצדק מעורר השפע לעולם והרי יצחק שהיה עולה

תמימה והוא העיר הדין לעולם ואת אמרת כד אשתכחו זכאין בעלמא אתערו ברכאן לזה אמר כד אתא יצחק אודע לכלא דאית דין ואית דיין לעילא לאתפרעא מן חייביא אמר כי ח"ו שהוא העיר הדין לחול בעולם אמנם הודיע כי מדת הדין מזומנת ליפרע מן הרשעים ובבחינה זו נאמר שהעיר הטוב כי בזה ימנעו הרשעים מחטוא לו יתברך ולא ימנע השפע והטוב מהעולם וכבר ידעת שעל יד מדת הדין ירד הטוב לעולם בסוד גם את הטוב נקבל מאת האלהים. אתא יעקב ואתער רחמי ואשלים מהימנותא כדקא חזי השלים העטרת בהמזגת החסד והדין שהוא הרחמי"ם כי זהו קיום העולם בשתף הדין בחסד והחסד בדין והוא הראוי למדת העטרת להנהיג העולם. ויאמר כי אברהם הוא החל בהשלים הכס"א ברב חסד"ו כדי שמלכי צדק תוציא לח"ם ויי"ן לשמח ולכבוד כל העולמות. והוא כהן לאל עליון דאשתכח בלא בשלימו עילאה כלומר בחסד עליון לא מצד שהיו הדורות ראויים אל זה. ודייק מלת הוציא שלא כתב הביא לחם ויין ע"ד מ"ש ויבא לו יין וישת אלא הוציא רמז בזה שהעטרת היא המוציאה השפע והברכה מהמדרגות העליונות אל התחתונות ע"ר תוצא האר"ץ ויתן לו מעשר מכל מאינון ברכאן דנפקי מכל וכו' דבר אחר קב"ה יהיב ליה מעשרא וכו' קודם שאבאר ההבדל שיש בין ב' הפירושי' צריך אתה לדעת ההבדל שיש בין ב"ל ובכ"ל ומכ"ל הנז' בכתובים שהרי מצינו כתוב ביעקב כי חנני אלהים וכי יש לי כ"ל וביצחק ואוכל מכ"ל ובאברהם ויי' בירך את אברהם בכ"ל והוא סוד מ"ש רז"ל אמר ר' יהודה בר סימון בש"ר יוסי בר נהוראי מכח אותה ברכה אכלו שלש יתידות בעולם אברהם יצחק ויעקב באברהם כתיב ויי' בירך את אברהם בכל ביצחק כתיב ואוכל מכ"ל ביעקב כתיב וכי יש לי כ"ל שהרמז במלת כ"ל ליסוד עולם ונקרא כ"ל ששפע כל הספירות מתקבצות בו בסוד כל הנחלים והוא מריק הכ"ל בעטרת שהיא בתוך הכ"ל ואמרי בתוך הכ"ל לפי שכבר ידעת שהמדות כל הגדול מחבירו יסובבנהו כדמיון הגלגלים כי הגדול מקיף את הקטן והוא בתוכו כן העטרת היא בתוך הי"סוד ומהיסוד יוצא צבור כולל ומשקה העטרת ולכן נקרא כ"ל וכבר ידעת מ"ש בברור על כתוב אני יי' עושה כ"ל אני הוא שנטעתי אילן זה להשתעשע בו כל העולם ורקעתי בו הכ"ל וקראתי שמו כ"ל שהכל תלוי בו והכל ממנו יוציא והכל צריכים לו ובו צופים ולו מחכים ומשם פורחות הנשמות לבדי הייתי כשעשיתי אילן זה ולא יגדל עליו מלאך לאמור אני קדמתי לך גם בעת שרקעתי ארצי שבה נטעתי ושרשתי אילן זה ושמחתים ביחד ושמחתי בהם מי אתי שגליתי לו סוד זה נתבאר א"כ שהרמז במלת כ"ל על הי"סוד. אמנם מלת בכ"ל הרמז על העטרת שהיא בתוך הכ"ל כי הוא יסובבה עליון וככר ידעת המחלוקת הנמצא בין ר"מ ור' יהודה בכתוב ויי' בירך את

אברהם בכל ר"מ אומר שלא היתה לו בת ור' יהודה אומר שהיתה לו בת ואחרים אמרו בת היתה לו ובכ"ל שמה וכתב הרמב"ן ז"ל וז"ל ולרז"ל ענין נפלא וכו' אבל אחרים דרשו בפי' הכתוב הזה סוד מיסודות התורה והוא שיש להב"ה מדה אחת תקרא כ"ל מפני שהוא יסוד הכל ובה נאמר אני יי' עושה כל והוא שנאמר ויתרון ארץ בכ"ל היא יאמר כי אין יתרון הארץ וטובה הגדול השופע על כל באי עולם אלא בעבור כ"ל והיא המדה השמינית מי"ג מדות. ומדה אחת תקרא ב"ת נאצלת ממנה ובה הוא מנהיג את הכל והיא בית דינו של הב"ה הנרמז בויי' בכל מקום והיא שנקראת כלה בס' שיר השירים והיא שחז"ל קוראים אותה כנסת ישראל בעבור שהיא כניסת הכל והמדה הזאת היתה לאברהם כי הוא איש החסד ונתנהג בה ולכך אמרו אחרים כי אין הברכה הזאת שכתוב בכ"ל רומזת על שהוליד בת משרה אבל היא רומזת ענין גדול שבירך אותו במדה שהיא בתוך הכ"ל ולכן גם היא תקרא כ"ל כלשון כי שמי בקרבו עכ"ל וכו' הנה למדנו מדברי הרב שהיא בתוך הכ"ל והכ"ל בה' ושלכן נקראת בכ"ל. ויש מחכמי הקבלה מפרשים כי מחלוקת ר"מ ור' יהודה היתה אם הבת הנרמזת היא בימין או בשמאל וכתב הרב הרקנטי כי צריך עיון כי יש ראיות לכאן ולכאן אמנם הדעת נוטה שהיא בשמאל ועל כן הלב נוטה קצת לצד שמאל גם סוד התפילין של יד מוכיח וצריך להתבונן בפסוק נצבה שגל לימינך ובפסוק שב לימיני הנאמר לדוד לדעת רז"ל ובפסו' לקץ הימין השיב אחור ימינו עכ"ל האמנ' ראיתי כי המדה הזאת נקרא' ימין כשמקבלת מהימין ונקראת שמאל כשמקבלת מהגבור"ה וכן אמרו בשמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני וכן כתבו בס' התיקונים כד אתנטילת מחכמה עילאה דהיא ראשית את קריאת ראשית על שמיה וכד אתנטילת מבינה אתקריאת תבונה על שמיה וכד אתנטילת מחסד אתקריאת תורה שבכתב דאיהו מימינא דכתיב מימינו אש דת למו וכד אתנטילת מגבורה אתקריאת תורה שבע"פ הרי א"כ נתבאר שנקראת לפעמים ימינית ולפעמים שמאלית כפי קבלתה מן הצד ההוא ויהיה א"כ המחלוקת בין ר"מ ור' יהודה אם אברהם התחתון היה צריך אליה או אם אחר שנאחז במדתו מדת החס"ד לא הוצרך לבת כי הוא הוא אשר המשיך אותה כלפי חסד וזו היא סברת ר"מ ור' יהודה אומר גם כי הוא איש החסד ועל ידו נמשך אליה הברכה הנה עכ"ז צריך הוה לבת"ו שממנה יתברך הוא. ואחרים הכריעו כדברי ר' יהודה כי בת היתה לו ובכ"ל שמה שהיא בתוך הכ"ל והכ"ל בה. אמנם ביצחק נאמר ואכל מכ"ל לפי שבפעם ההוא אכל מהמטעמים שהביא לו יעקב ממדתו שהיא כ"ל כי מקודם היה אוכל מציד עשו כי אהבו בסוד ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו וע"כ אמר ואוכל מכ"ל ואברהם וגם ברוך יהיה מהכ"ל. והנה בהיות כי היסוד נקרא

כ"ל הנה הכלה הכלולה ממנו נקראת מעשר מכ"ל כי הוא הנותן לה המעשר מאינון ברכאן דנפקי מכ"ל בגין דאיהו אתר דבל ברכאן דנחתי לעלמא מתמן נפקי וזהו לפי' הראשון כי אברהם העליון הוא הנותן לה מחסדו ע"י מדת כ"ל ולפי שיותר ראוי ליחס הנתינה למדת י"עקב כי הוא עצם הכ"ל בסוד אלה תולדות יעק"ב יוס"ף שעליו אמר יש לי כ"ל לזה אמר דבר אחר קב"ה הוא התפאר"ת שמדתו מדת כ"ל הוא יהב ליה מעשרא וביאר ואמר מי הוא ואי זהו ואמר דא דרגא דכל פתחין דמהימנותא שהיא סוד הכלה הנקראת אמונ"ה ביה קיימי ואליו מתיחסים. וביאר למה נקראת מעשר ואמר איהו מעשר ואיהו חד מעשרה אמר כי סוד המעשר שהיו מעשרין ישראל ע"ד זה היה שהיו מורדין ט' והעשירי קדש ליי' והוא א' מעשרה לא שהיו מודדין עשרה ואח"כ מרימין א"כ היא היתה העשירית בסוד עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר. ואיהו עשרה ממאה כי כל נקודה בת עשר נמצאו ט' הם סוד תשעים והיא סוד המאה ברכות. מכאן ולהלאה עלה אברהם בקיומא דלעילא כדקא חזי כי משם יעלה למדתו והוא צריך לבת"ו כדברי אחרים שנקראת בכ"ל.

א"ל ר' אלעזר שפיר קא אמרת כלומר גם אני יודע סוד זה וטוב אתה אומר שאלו נתחדש אליו סוד זה היה מחזיק לו טובה או מנשקו או היה אומר אלמלא לא באתי אלא לשמוע סוד זה דיי כדרכם וכמנהגם בכל דבר של חידוש. א"ל מאי כבידתיך אם היתה לו מלאכה ידועה לפרנסתו. א"ל קריינא דדרדקי באתרי והשתא אתא ר' ייסא דכפר חנין וכו' מכאן נלמד צדקתם וחסידותם של ראשונים ע"ה. ראשונה כי בהמצא חכם גדול מחבירו היו מעלים אותו במקומו ולא היה חושש הראשון לכבודו כי היה מכיר יתרון חבירו עליו לא כמו שעושים היום בעונותינו שמעלים בן החכם שמת במקום אביו אע"פ שאינו ראוי וחכמים גדולים בשפל ישבו עד שהיה זה סבה שנשתכחה תורה מישראל כהיום הזה. גם למדנו מחסידותם ע"ה שלא היו רוצים לאכול הנאות מדברי תורה כדי שלא יטול חייו מן העה"ב וכבר האריך הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה בענין זה ואם כפי הדין יכול לקבל שכר שימור לא שכר לימוד הנה החב' הזה היו רוצים לתת לו מתנת חנם כדי פרנסתו ולא רצה לקחת והוא שאמר אסתכלית כנפשאי דלא אתחזי לי לאתהני מניהו למגנא ולא רצה לאכול חייו בעולמו ובחר להיות נשכר שכיר יום ולא ליהנות בעולם הזה לא כמו שעושים היום בעלי תורה כי כל הגדול מחבירו תנאו וגדול ממנו וזו היא מעלתו ותפארתו שהרבו לו תנאי יותר על חבירו כי בזה הודיע כי חכמתו גדולה על חכמת חבירו כי לפי רוב התנאי ירבה חכמתו לדעתו ואין לתפוס על מי שהוא צריך אליו אלא על מי שהוא עשיר ונוטל שנמצא אוכל משל אחרים ועוזב את חילו לאחרים אוי לו

ולרוע מזלו כי לא הרגיש ברעה אשר ימצאהו בפלגות נהרי נחלי השכר האמתי הנצחי הקיים. ולמדנו עוד כי המדקדק במצות שכרו אתו בעה"ז ופעולתו לפניו בעה"ב כי כן קרה לחסיד הזה. יועזר שהיה מדקדק ונוטל ידיו בשפע מים רבים ונוצל מענ"י וברכו רשב"י ע"ה ואמר לו מלא ידיו מברכותיך וכן היה שמצא סימא פי' ממון גנוז מלשון באסמיך והיה מפרנס אחרים משלו כשכר שלא רצה להתפרנס משל אחרים. ולמדנו כי המברך לחבירו יברכהו בלשון הקדש כי הוא הלשון שמלאכי השרת. נזקקים לו וע"כ בירכו רשב"י בלשון הקדש מלא ידיו מברכותיך ולא בלשון תרגום שבו היו מדברים.

(פ"ו ע"ב) **ומלכי** צדק מלך שלם הוציא לחם ויין. ר"ש פתח ויהי בשלם סוכו. ת"ח כד סליק ברעותיה דקב"ה למברי עלמא נפיק חד שלהובא וכו'. כבר ביארתי בפ בראשית כי הדל"ת קודמת לריש במלת קדורנית ושהיא מלשון קדרות וזה כי כל דבר הנעלם והנסתר מהעין ייוחס אל הקדרות ע"ד ישת חשך סתרו והנשאל להם ע"ה התחלת גלוי האור קודם שיתפשט אל שביב דק חשוך ונסתר נוגע ואינו נוגע לרב העלמתו וביארנו כי כפי התפשטותו להגלות יותר יקנה לו שם הקו כי הקו יותר נגלה מהנקודה וכן אח"כ בהתפשטותו יותר להגלות יקנה לו שם קנה המדה כי כפי התלבשות האור ההוא להראות קרא לו שם. ולפי שהיה בכח הבוציצא דקדרוניתא ההיא קודם הגלותה כח הא"ש והמי"ם ולא נבדלו עד שקבלו צורה כל אחד ואחד כן היו בבוציצא ההיא כח האש והמים שהם סוד השמאל והימין. ודמו ע"ה התחלת גלוי צורתם אל שלהבת האש קטן מתלכדת בחשך בלתי נרגש. והמים אל טיף חד כלומר טפה קטנה במר מדלי בלתי נרגש וכל זה דמיון לתת ציור שכלי בנפש המבקש לדעת היאך נבדלו הצורות מהיולי אחר כי הוא התוהו המתהה לבות כל חכמי לב כי לא ידעו מהו. והוא אמרו כד סליק ברעות' דקב"ה למברי עלמא אפיק חד שלהוב' דבוציצא דקדרונית' שהיא ביחס ההיולי ונשף זיקא בזיק' חשכאת ואוקיד' פי' דפק רוח הזך ברוח החשוך ונדלק כי לא יתלכד ויתלהב האור ויגלה רק בהתלבשות האויר הזך בחשוך כדמיון התלבשות אור הנר בפתילה ובאויר כי אז יורגש האור בשלהביות ההוא. ואחר שנתן דמיון לגלוי. יסוד האש שהוא ההפך האחד שב לבאר מציאות ההפך השני שהוא יסוד המים ואמר אפיק מגו סטרי תהומי חד טיף פי' מאותו הצד והחלק שהיה ראוי לקבל צורת התהומות שמהם יצאו המים בתחלה הוציא טפה קטנה בלתי נרגשת וחבר לון כחד כלומר המזיג זה בזה בחום וקור וברא בהם העולמות מעלה ומטה ואמר עלמין בלשון רבים לפי שיש יסודין עילאין בלתי בעלי איכות והם נשמה אלה לאלה והבן זה. וזהו סוד אמרם במדרש רבה שמים אש ומים נטלן הב"ה ופתכן זה בזה ומהם נעשו שמים רומזים בזה אל ההמזגה שנתן

האל יתברך בין שני ההפכים ברוחו רקדוש. ואחר שביאר סוד התפשטות אלה שני ההפכים שב לבאר קניית מקומם הראוי לכל אחד מהם בהתיחס. ואמר ההוא שלהובא סליק ואתעטר בשמאלא. וההוא טיף סליק ואתעטר בימינא ומלת סליק איננה מענין עלייה כי אם מעניין הסכמה ע"ד עלה בידינו כך וכך שפי' בהסכמתנו כן עלה ההסכמה שיקנה זה השמא"ל וזה הימין. ומ"ש סליקו חד בחד ואתחלפו דוכתי דא לסטרא דא ודא לסטרא דא הוא סוד התקשרות העולמות עליון בתחתון להיות שניהם דוגמת אדם אשר עורקיו נארגים מימינו לשמאלו מעשה שבכה כי היא סבת תנוע' איבריו והתגמלותם אלה לאלה שאלו הונחו כח הימיניים בימין וכח השמאליים שמאליים מבלי התערב הכחות היה אדם בטל התנועה אמנם בהתערבות אריגתם איש אל הפכו יעזורו ולאחיו יאמר חזק והיא היא ההסכמ' הטבעית. ודוגמת זה נמצא בעולמות אשר ברא יתברך שמו וזה כי ערוב כוחות בעולם העליון סוד המי"ם בדרו"ם וסוד הא"ש בצפו"ן אמנם בעולם התחתון המים בצפון והחום והאש בדרום כי זה לעומת זה עשה האלהים לקיום העולמות יתברך ויתעלה שמו כי אין חקר לתבונתו וזהו סוד חיבור הזכר בנקבה פנים אל פנים והכן זה ומכאן אנו למדים כי כל המציאות כלו כאיש אחד אשר עורקיו וצנוריו נארגים מהימין לשמאל ומהשמאל אל הימין הוא שאמר סליקו חד בחד ואתחלפו דוכתי דא לסטרא דא ידא לסטרא דא כי על דרך זה ישלם השלום ביניהם. ומ"ש דנחית סליק ודסליק נחית הוא הסוד עצמו כי למעלה בעולם העליון סוד המים למעלה כי המים הרו וילדו אש. אמנם למטה יסוד האש למעלה ויסוד המים למטה. ומ"ש אתקטרו או אתקטרגו דא בדא נפק מביניהו רוח שלים. רמזו בדרך דמיון טבעי סבת המצא יסוד הרוח מכריע בנתים וזה בדמיון המוחש לעינינו מדרך הטבע כי אותו אנו מבקשים לצייר בשכלנו הבשריי איפשרות הדברים הנעלמי' ע"ד אמרו ומבשרי אחזה אלוה וזה שאנחנו רואים כי בהפגש שני ההפכים האלה האש והמים והתכבותם זה בזה יולד מביניהם רוח סערה כאשר נראה במלאכת הנפח בכבותו הברזל אשר נופח באש במים יתילד מכח פגישתם הנגדיית רוח סועה וכן נראה בפגישת החום והקור באויר השמים ועל דוגמא זו נשכיל כי בקטרוג הימין והשמאל נתגלה המכריע בנתים הוא רוח שלו"ם יתברך שמו. העושה שלום במרומיו הוא שאמר כדין אינון תרין סטרין אתעבידו חד כחו כדין שלם אשתכח לעילא ותתא כי בין בעולם העליון בין בעולם התחתון הרוח נמצא בנתים והשלים כוונת הסוד הזה מן הכתו' הזה ומלכי צד"ק מלך שלם כי הוא שלם מכח אותיותיו יתברך יהו"ה כי מכח אותיותיו נהיה כל מה שנהיה מהיסודות העליונים והתחתונים ואמר אתעטרת ה"א בו"ו ו"ו בה"א כלומר שנרמז הסוד באלה האותיות כי

הו"ו הוא סוד הרוח והה"א הראשונה הוא סוד המים העליונים והה"א האחרונה הוא סוד האש היונקת מהגבור"ה ורחף הרוח משלימם נמצא מתעטרות זו בזו וכדין ומלכי צדק מלך שלם כלומ' העטרה מלאה מכל טוב לא יחסר כל בה. אימתי איהו מלך שלם ביומא דכפורים דכל אנפין נהירין. דע כי הסוד הזה מיוסד על שאלה אחת ששאל ר' אבא לר"ש ע"ה ז"ל ר' אבא שלח ליה לר"ש אימתי זיווגא דכנסת ישראל במלכא קדישא. שלח ליה וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה. אתרגיש ר' אבא ארים קליה ובכה אמר ר"ש ר"ש בוצינ' קדיש' ווי ווי לעלמא כד תיפוק מניה ווי לדרייא דיהון בעלמא כד תסתלק מנהון וישתארון יתמין מינך. א"ל ר' חייא לר' אבא האי דשלח ר"ש לקבלך מאי קאמר א"ל ודאי זיווגא דמלכא במטרונית' לאו איהו אלא בשעת דנהרא מאבא עילאה וכד אתנהר' מניה קרינן לה קדש דהא מבי אבא נטל' האי וכדין מזדווגי כחדא בגין דמלכ' קדש אקרי דכתיב קדש ישראל ליי' ונטיל מאתר דאקרי קד"ש בדין אחותי בת אבי היא. אך לא בת אמי דהא מבי אבא שמא דא ולא מבי אימא ועל דא ותהי לי לאשה לאזדווג' בזמנא דא ולא בזמנ' אחרא בזמנא דנטלא מבי אבא ולא בזמנ' דנטל' מבי אימא ויום הכפורים אוכח דתשמיש המטה אסיר ביה בגין דזיווגא לא אשתכח דהא מבי אמא נטלא ולאו מבי אבא. א"ר חייא ודאי זכאה דרא דר"ש שרי בגויה זכאין אינון דקיימין קמיה כל יומא. הנה נתבאר כי ביו"ם הכפורי"ם בפרט הוא יום מיוחד בשנה רומז למדת התשוב"ה יום המכפר והמטהר והמלבן כל אודם הדין בסוד אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו יום שכל הפנים שוים באור הלבן המלבנם ומצחצח מאירים ומזהירים כלם בהשואה דלא שייך בהו אמצעי להשפיע זה בזה בסוד זכר ונקבה משפיע ומושפע וכאמה בתה ואיך יזדווג הבן בבת אמו כי ערות אמו היא ועל כן היום ההוא אסור בתשמיש המט' דלא שייך זיווג כי אם בזמן שהשפע בא ממדרג' אל מדרגה אמנם בזמן שכל הפנים מאירים בשווי אין שם זיווג ולכן נקרא היום ההוא יום הכפורי' בלשון רבים כי כאמה בתה בענין הכפרה והלבון מהאו"ר הלב"ן. ופי' הכתוב כך וגם אמנה כי תקרא אחותי בהיות שהשפע בא מצד האב היא החכמ"ה בהדרגה מזו לזו ע"י הנחלי' ההולכים לאט אל העטר' אזי תקרא אחות לענין הזיווג כי הזיווג בעולם העליון אח ואחו"ת הם בסוד ואיש כי יקח את אחותו בת אביו או בת אמו חס"ד הוא אמנם כשהשפע יבוא אל הבינ"ה מהאור הלבן מזולת התיחס ירידתו מן החכמ"ה כי אזי כל הפנים שוים והעטר' נתעלית בבינ"ה נסתלק הזיווג מהא"ח והאחו"ת והבן זה. הוא מה שרמז ר"ש בכאן מלכי צדק מלך שלם ודאי מלך איהו דשליט בשלימו ואינו צריך לבן זוג שישפיע בו. אימתי איהו שלם ביומא

דכפור דכל אנפין נהירין ואינם צריכות זו לזו כי כלם נתעלו בהשואה אחת ותשוב"תם הרמתה משתמשים בכת"ר אחד. ד"א ומלכי צדק מלך שלם אר"ש בעא קב"ה לאפקא כהונתא משם וכו' בלשון הזה אמרו במס' נדרים א"ר זכריה משום ר' ישמעאל בקש הב"ה להוציא כהונה משם שנאמר ומלכי צדק מלך שלם וכו' והוא כהן לאל עליון כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציא' מאברהם שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון וברוך אל עליון אמר לו אברהם ברכת עבד קודמת לברכת רבו לפי' הוציאה מאברהם שנאמר לדוד מזמור נאם יי' לאדניו וכתיב בתריה נשבע יי' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק על דבורו של מלכי צדק והיינו דכתיב והוא כהן לאל עליון הוא כהן ואין זרעו כהן ילפי שיקשה שהרי שם בן נח היה ואברהם מזרעו של שם היה והרי זרעו של שם זכה בכהונה וא"כ איך יאמר שהוציאה מאברהם בהיותו זרעו של שם לזה פי' רש"י ז"ל אעפ"י שאברהם מזרעו של שם לא זכה בכהונה מחמת שם אלא מחמת עצמו והאי דאמרי' והוא בהן ואין זרעו בהן כלומר שלא זכה זרעו בכהונה מחמתו משום הכי נטלה מכל שאר זרעו של שם ונתנה לאברהם. האמנם כי צריכים אנו לדעת מהיכן מצא ר' ישמעאל לדרוש מהכתוב דכיון שהקדים שם ברכת אברהם לברכת המקום. שא"ל אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת רבו. ואיפשר שדרש רבי ישמעל כי אמרו קונה שמים וארץ היה מאמר אברהם אל מלכי צדק כתופס עליו כי מיד שאמ' ברוך אברם לאל עליון השיבו אברהם בתמיה קונה שמים וארץ כלומ' הקדמתני לקונה שמים וארץ ומיד אמר הוא וברוך אל עליון ולפי' הוציאה מאברהם שלא חס על כבודו וגם לא נשא פנים לשם על שהרבה בככודו בדבור ומעשה כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד יי'. ד"א מלכי צדק דא עלמא בתראה מלך שלם דא עלמא עילאה לפי הפירוש הראשון קרא לעטרת מלכי צדק מלך שלם ובהיות כי לפעמים היא בפנימו ולפעמים היא בשלימו ושם שלם לא שייך רק מי שהוא שלם תמיד לכן ביאר בדבר אחר הזה כי מלך שלם הרמז בו למדת הבינה כי ממנה נמשך שלימות הכל וחברם הכתוב לאתעטרא חד בחד בלא פירודא תרין עלמין כחדא להיות כאמה בתה והוא אמרו ואפי' עלמא תתאה כלא הוא וחד מלה איהו. הוציא לחם ויין דתרין אלין בה כלומר דין ורחמים. והוא כהן לאל עליון משמש עלמא לקבל עלמא פי' כי העול"ם התחת"ון משמש לפני עול"ם העליו"ן ועובד עבודתו: דבר אחר והוא כהן דא ימינא הוא החסד הימיני לאל עליון דא עלמא עילאה כי הכהונה נאותה אל הימינ"י לא אל מדת הדין לפי שהכהן הוא ממשיך החסד והשפע אל העולמות כלם וזהו ובגין כך בעי כהנא לברכא עלמין ולפי שיקשה לפי הפי' הזה כי הכתוב אינו מדבר רק במלכי צדק שעליו הוא אומר שהוא כהן לאל

עליון ואיך יאמר הוא שהיא החסד. לזה אמר ת"ח ברכאי כד נטיל האי עלמא תתאה כד אתחבר בכהנא רבא כלומר כי על שם החסד נקראת ג"כ כהן כשמקבלת ממנו. כדין ויברכהו ויאמר ברוך אברם וכו' אמר כי אחר שמלכי צדק אינו מתברך כי אם מצד החסד כדין הוא מודה כברכתו ואומר ברוך אברם לאל עליון כי הטה אלי חסד מאל עליון ושיעור הכתוב ומלכי צדק הוציא לחם ויין שהם סוד ההשפעות העליונות מאותו שהוא כה"ן לאל עליון שהוא החסד ועל כן ויברכהו ויאמר ברוך אברם להמשיך אליו החסד כי מברכתו יבורך. כגוונא דא בעי כהנא לתתא לקשרא קשרין ולברכא האי דוכתא כלומר להמשיך הברכה ממקום הברכות אל העטרת כי הכהן במחשבתו בברכת כהנים היה מקשר העולמות בתיבות הברכה באשר יבאר בהדיא וממשיך הברכה אל כנסת ישראל העליונה ומשם היו מתברכים ישראל למטה. וחזר להודיע סוד הברכות אל מה שתהיה מחשבת המברך בתיבו' הברכה אשר תקנו אנשי כנסת הגדולה במטבע ההוא עצמו ואמר ברוך אברם רזה דמלה תיקונא דברכאן אמר כי מכאן למדו סוד הברכות כי באמרו ברוך אברם כאמרנו ברוך אתה. ובאמרו לאל עליון כאמרנו יי' אלהינו ובאמרו קונה שמים וארץ כאמרנו מלך העול' והאי קרא רזא דברכאן איהו כי ממנו נלמוד סוד הברכו' מהיכן ולהיכן יחשוב המברך בתיבו' הברכה. וקודם שאבוא לבאר הענין אביא לפניך דעות המקובלים בכוונת הברכו' כי ראיתי חלוק ביניהם בזה וכל א' מהם מתחזק בסברתו מקצת מאמרי התיקונים איש איש ממקומו אמנם בהתבונן האדם דבריהם ימצא שכלם פונים אל כוונה אחת ואל יחוד אחר וכלם דברי אלהים חיים. וזה כי אתה תמצא כי בעל מערכת האלהות ז"ל כתב בפ' ט"ו ז"ל אך זאת היא כוונת כל מקובל שיש בישראל בין ברכותיהם בין בתפלותיהם בין בתחנוניהם ואע"פ שצירופי השם מרובים בענין הפעולות כמ"ש בשערי השם. ובברכות יכוין במלת ברוך לראשונה שהוא מקור הברכה והיא הבריכה. ומלת אתה לשניה כי פירושה לשון אתה כי תרגום בוא הוא אתא כלומר נאצל מהראשונה אמנם המחבר אמר טעם אחר אתה כלומר א"ת ה' ואת הוא רבוי ומהו הרבוי מהראשונה ומהשניה ה"א שהיא השלישית נאצל מהשניה ולכן נקרא אתה וצריך לכוין בו בהזכרת המלה וצריך לנעוץ סופו בתחלתו בהזכר' המלה ואל תעשה מקום קבע לתפלתך כי זה יהיה קצוץ ובמלת יי' יכוין לשלישית באותיותיו ובניקודו כאשר זכרתי ויכוין במלת אלהינו לשלישית כלולה מדין ורחמים. ובהזכרת מלך העולם שהוא התפאר' בלול מכלם ויכוין עוד שהעולם מתנהג על ידי העטרת והוא אשר ברא ואשר יצר ואשר עשה ואשר קדש וכיוצא בזה כפי הברכה. ויש מפרשים מלת אתה כפשטה והוא מדבר לנכח עם השלישית והוא עיקר וכאשר יתבאר עוד. ודע כי כל

כוונת הברכות הוא להמשיך מן השלש ראשונות לזרועות ולתפאר' שהוא עיקר והכל מן הבנין וכן לעטר' צריך להמשיך אבל לא בכל הזמנים אע"פ שהיא רמוזה בכלל הבנין עם כל זה צריך לרמזה לבדה כמו שהבנת. עוד דע כי מ"ש כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה הטעם הוא כי בזכירת השם באותיותיו ובניקודו תלויה הברכה כי בזכירה ובכוונה יצא כח השלישית אל הפועל. גם אמרם כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה רמז במלכות לשלישית שהוא המלך אשר ממנה מתברך הכל כי הוא המפרנס את ז' הנערות היושבות ראשונה במלכות והם יסוד הכל ומהם צוה המלך את הברכ"ה חיים עד העולם ובלא זכירת מלכות אינה ברכה בעבור שגוזל אביו ואמו וזכירת השם בלא מלכות לא תורה על ממשלה ועל שפע כי לשון מלכות תורה על ממשלה כי הוא מחיה את כלם זהו שקבלתי על המימרא דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה ואני אומר אם קבלה נקבל אני חושב כי המלכות שהזכירו רמז לעטר' הנקרא מלבוש בכל מקום ועליה מברכין הכרכה כי שם צוה יי' את הברכה. א"כ יהיה הזכרת המלכות שבברכה רמז לעטר' וממשיכים במלת ברוך מן הראשונות אל העטרת ולעטרת אנו אומרים ברוך אתה שאתה כלול ברחמים ובדין ואתה מלך מן העולם אשר קדשנו ואשר עשה לנו כי יקרא פעמים מלך מי שהוא תחתון במדרגה ע"ד ואני נסכתי מלכי כי אמר השי"ת כי נסך את מלכו שהוא בארץ. אמנם דבר נכון כוונת הראשונים אשר קבלנו אמנם המימרא כפשטה נראית כמו שביארתי עכ"ל. ואתה עתה בני ברוך יי' תן לבך לכל אשר אני מצווה אותך בסוד כוונת הברכות אל תרף יד מחשבתך ממנו בברכותיך ואל תט ימין ושמאל להפריד במחשבתך שום פירוד והבדל בספירותיו יתברך שהם מדותיו בין הימין לשמאל ובין השמאל לימין ובין העליונות לתחתונות ובין התחתונות לעליונות אמנם ידוע תדע כי הוא יתברך אחד בהם ולא הובדלו שמותיהם במעל"ה ומט"ה רק בבחינת השתלחות חפצו על ידם לפעול בתחתונים לדין או לרחמים או אל שניהם יחד כי הוא הטו"ב. ועל כן תמצא כי כל השמות והכינויים אשר בהם הם מתכנים אינם מונחים בהם אבל מושאלים לכלנ' כי לפעמים נקראות אלה בשם אלה אלה בשם אלה בהיות הסכמתו יתברך בהן לפעול בתחתונים אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימצאנו כי כל העד"ה עשרה כלם קדושים ובתוכם י"הוה הוא השם הלבן הבלתי נרשם בשום רושם אות כלל הוא כבלתי נכתב ובלתי נקרא רק בספירותיו כי שם בחר לקרוא שמו בשם יהו"ה הנכתב ובלתי נקרא לפי שאלה האותיות מורות על כל ההויות נמצאו מאמתת מציאותו יתברך ולכן תמצא כי אלה האותיות הארבע אם תהפכם לארבעת רבעיהם לא תזוז שם ההוי"ה מהם ומקום שיפול העץ שם י"הו יתברך ויתעלה שמו הבלתי משתנה

כאמרו אני יי' לא שניתי. ואם בין תבין דבר זה על בוריו תשכיל ממוצא דבר כי כח השלש העליונות בשניות ובשלישיות וכח אחד יכללם בעטרת. ותבין כי אין הבדל בין האומר כי צריך לכוין במלת ברו"ך בכת"ר כי הוא ברוך מהאי"ן סו"ף ובין האומר כי צריך לכוין בו בצדי"ק יסוד והמלך שלמ"ה ברו"ך מושפע מהכת"ר והכל משך אחד ובין האומר כי צריך לכוין במל"ת את"ה לשנייה. ובין האומר כי צריך לכוין בעטר' כי בבחינת גלוי האצילות כלם נקראות בשם אתה לנוכח שהרי מצינו בס' התיקונים ובספר הזוהר שמלת אתה פעמים לעטרת ופעמים לתפארת ופעמים לחסד בסוד אתה כהן לעולם והוא החס"ד. אתה כוננת מישרים והוא התפארת אתה יודוך אחיך והוא העטרת וכמו שביאר ההוא סבא ע"ה בפ' משפטים עיין שם ובסוף הענין אמר ידענא חבריא ידענא דהא אתה שמא דא אתון אמרין לאתר אחדא עילאה דכתיב אתה כהן לעול' ימינא עילאה ושפיר איהו דהא כיון דרשב"י אודאן ליה עילאין ותתאין וזכה לכלא כל מה דאיהו אמר הרי הוא נמצא כי כל האצילות מחכמה ולמטה יקרא בשם אתה בבחינת גלוי האצילות דבר בלשון נוכח וכן תמצא באדרת האזינו ז"ל האי עדן אתמשך מעדן עילאה סתימא דכל סתימין וכו' ובגין דלא הוי ביה שירותא וסיומא לא אקרי אתה וכו' ומאתר דשירותא אשתכח אקרי אתה אקרי א"ב עיין שם וכן במל"ך העול"ם בין האומר כי צריך לכוין בבינה ובין האומר כי צריך לכוין בעטרת שזאת מלך בעליונים וזאת מלך בתחתונים וזאת מצווה וזאת עושה וכאמה בתה ואם תעיין בתיקון ט"ל יתבאר לך כל זה היטב ושם יאורו עיניך בסוד כוונת הברכות ושם תמצא מה שנאמר בזה נאמר בזה וסך הדברים כי אע"פ שתראה בדבריהם ע"ה כי פעם יכנו למדה זו לזו הכל כוונה אחת כי בהיות מחשבת המברך ברו"ך את"ה יי' אלה"ינו מל"ך העול"ם בשלש העליונו' הוא יהיה ממשיך הכוונה אל האחרונות באמרו ברוך אתה ליסו' ולעטר' והוא סוד אמרם כל הכורע כורע בברוך כי הכריעה תורה על ההמשכה מברוך עליון לברו"ך תחתון וכן בשאר תיבות הברכה וכל הזוקף זוקף בשם הוא סוד החזרת הכוונה אל המקור כי הוא נעלם ולכן אנחנו אומרים בלשון נסתר אשר קדשנו ולא קדשתנו לנכח ואלמלא יראת האריכו' הייתי מביא לפניך כמה ראי' מס' התיקונים ואם תרצ' לטרוח בזה עיין בתיקון י"ח ובתיקון ט"ל כולו מראשו לסופו ובתיקון ע' בשני מקומות בסוד אותיות ברו"ך ובסוד כל הכורע כורע בברוך ובמקום שאומר אדהכי אתא אליהו ז"ל ובצלותא בא"י אמ"ה שם יבאר סוד המשכת המברך מלמעלה למטה וכן בפ' תרומה ברכו את ה' המבורך א"ת דייקא דא שבת דמעלי שבתא. ברוך יי' המבורך דא אפיקו דברכאן ממקורא דחיי מאתר דנפיק מניה כל שקיו לאשקאה לכלא ובגין דאיהו מקורא ברזא דאת קיימא קרינן

ליה המבורך איהו מבועא דבירא וכיון דמטו תמן הא ודאי אתמליא. הנך רואה שקרא ראש הנהר בשם סופו וסופו בשם ראשו אם כן צדק בעל המערכת ע"ה וכל דבריו האמת והצדק מיוסדים על אדני פז. ואתה בני הרף ידך אל תפן אל השגות המתחכם ומשיג עליו בפלפוליו כי לא נעלמו מהרב כל המימרות הנמצאות בס' התיקונים ובס' הזוהר ומי הוא ואיזהו שיבוא אחרי המלך. ונשוב למה שהיינו בו והוא כי רשב"י ע"ה יבאר בכאן כי סוד סדר הברכות אשר תקנו הראשונים ז"ל הם נרמזים בכתו' הזה אשר בירך שם בן נח לאל עליון והוא כי באמרו ברוך אברם באמרנו ברוך אתה כי ברוך רומז לכתר הברוך מהאין סוף. ומלת אתה להמשיך לשניה שהיא החכמה שהיא נרמזת בא"ב ור"ם א"ב האל"ף הרמז שהיא ראשונה לגלוי והבית שהיא שנייה לאצילות הנסתר שהוא הכת"ר. ורם שהיא למעלה מכל הספירות. ובאמרו לאל עליון באמרנו יי'. אלהינו שהרמז לבינה הכלולה מן רחמים ודין הסתר. ובאמרו קונה שמים וארץ באמרנו מלך העולם שהיא מלך על התפאר' שהוא כולל דו פרצופין מהעול"ם ועד העול"ם. והאי קרא רזא דברכאן איהו כי ממנו נלמד לברך סוד סדר הברכות בגין כך ויברכהו מתתא לעי'ל הוא סוד ההמשכה וסוד כל הכור"ע כורע בברו"ך וכל הזוקף זוקף בשם מתת' לעילא וברוך אל עליון אשר מגן צריך מעילא לתתאה הוא המושל מעלה ומטה והוא הנותן לו חיל להכניע צריו למטה ולמוסרם בידו. ויתן לו מעשר מכ"ל לאתדבקא באתר דקשורא אתקשר כי היא נקראת מעשר מכ"ל שמדת כ"ל משפיע בה והוא מקום היחוד והקשר והכוונה כי אברהם בנותנו המעשר מכל מה שלקח כיון גם הוא למקום היחוד. שהוא מעשר מכ"ל לקשר וליחד העולמות.

אחר הדברים האלה היה דבר יי' אל אברם וכו' אחר הדברים אלין פתגמי אוריתא לפי שהיה ראוי לכתוב ויהי אחרי כן היה דבר יי' אל אברם כי למעלה מהענין ספר הכתוב הנס שנעשה לו בנצחון המלכים ואחר זה בסמוך באת לו הנבואה וכמו שכתב רש"י ז"ל כל מקום שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג בב"ר אחר שנעשה לו נס שהרג את המלכים והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על צדקותי לכך אמר לו המקום אל תירא וא"כ היה ראוי לכתוב ויהי אחרי כן היה דבר יי' אל אברם מהו הדברים האלה על כן ביאר ואמר כי מלת דברים בכאן הוא מענין דיבור והגייה כמו את הדברים האלה דבר יי' אל כל קהלכם שענינו על עשרת הדברות שהם כלל התורה ויהיה הרמז בכאן כי אחר שהשתדל אברה' בתורה וכמ"ש ז"ל בוישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי וכו' קב"ה מבשר ליה אל תירא אברם אנכי מגן לך מכל זינין בישין דגהינ' וכמ"ש ז"ל במוכר את הספינה אמר רב יהודה אמר רב כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו שנא' ונתתי פני

בהם מהאש יצאו והאש תאכלם ופי' רש"י ז"ל מהאש יצאו מן התורה פירשו דכתיב בה הלא כה דברי כאש וכתיב מימינו אש דת למו וע"כ האש תאכלם אישה של גהינם. כי אתא רב דימי א"ר יונתן כל המרפה עצמו מדברי תורה נופל בגהינם שנאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאום ינוח ואין רפאים אלא יורדי גהינם שנא' ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה וכתב רש"י ז"ל כפל לשון הוא אולי כזונתו שהראיה היא מעמקי שאול קרואיה שנסמך לרפאים כי מענין רפאים גרידא אין משמעו גהינם כי רפאים וחללים ענין אחד הוא ואין במשמעם גהינם ולפי' אמר כי כפל לשון הוא ומהכפל הסמוך לרפאים ראיה. שכרך הרבה מאד בגין דכל מאן דאשתדל וכו' מאי י"ש דא י"ש מאי"ן תליסר מכילן. בפ' חלק אמרו כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר ברוך יי' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה א"ל אביי וכי איפשר לומר כן והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן א"ל מ"ט לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מארי עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי י"ש יש בגימטריא הכי הוי. וצריכים אנו לדעת היאך הם השלש עשרה סוד השלש מאות ועשר עולמות וזה בהביא לפניך לשון השאלה ששאלו רב פלטוי וחביריו ז"ל מהמאור הגדול אדון החכמים רבינו האי גאון ז"ל זה לשונו ילמדנו רבינו מצינו לרז"ל י"ג מדות שקבל מרע"ה בספר יצירה יחסוהו רבותינו על שם אברהם מונה שם עשר ספירות ואנחנו צריכין ללמוד מפי קדוש אם עשר ספירות הם עשר מדות א"כ י"ג מדות לא מצינו או י"ג מדות לבד ועשר ספירות לבד לתורתך אנו צריכים ותשובתך אנו מיחלים. וזאת היתה תשובת הגאון לשאלה זו צריכה לפנים ולפני לפנים וכמה זמנים לפנינו נשאלה שאלה זו בימי הדורות מפי זקנינו הקדמונים והביאור ארוך לא ליום א' ולא לשנים עד היותו אחוז בחבלי חכמה הנעלמת הגנוזה בחדרי הנבואות ובמסורת החכמים בעלי רשומות ומכל מקום אין אנו רואים מצד חכמתכם ובינתכם להוציא שאלתכם ריקני' מכל וכל ודרכי תשובה זו עמוקים אמנם תגיע לכם בקצרה. י"ג מדות האמירות בתורה הם ענפי תולדות יוצאות מעשר מעלות נקראות ספירות ואלו עם אלו גנוזות ראשי ראשים ואם אינם מצויות לכם נמסרות הם לקדמונים הקדושי' איש מפי איש עד מפי אדון הנביאים ע"ה והתולדות הם הפעולות נקראות מדות והשורש שהם האבות הם נקראו ספירות לא מפני שיש להם מספר או הם עצמן חשבון ומנין רק על דרך סוד עשר עולמות שנתחדש מהן שאין להם חשבון ודרך להשיגם רק מי שבראם לבדו הוא אדון על הכל שאינו נישג בשום צד ובשום ידיעה כלל יתברך בהעלמתו. ושלמה החכם רמז זה בשירה השירים

ועלמות אין מספר שאינם נכנסות בשום מספר וחשבון ומנין. ומפני כבוד תורתכם ראינו למסור לכם שמות הספירו' כמו שקבלנו אותם מזקנינו ז"ל ואין לנו רשות לגלות יותר מכבוד נעלם כמ"ש בספר משלי כבוד אלהים הסתר דבר עשר ספירות נחלקות ביצירתן שלש ראשונות או"ר מופל"א שהוא אור שאינו מושג רק הוא מיוחס ונערך למחשבה הטהורה ונערכים אליה מאורות השכ"ל והמד"ע כי המחשבה תכון בשתיהם. ושבע האחרונות הם ז' מאורות השלשה מהם כף זכות וכך חובה ולשון הסליחה המכריע ביניהם והמאור הרביעי הוא המחדש עולם הנשמות קראוהו יסוד עולם בעלי רשומות וחכמי התלמוד קראוהו צדי"קו של עולם ויש עוד אור חיצון נקרא ואור חיצון ונקרא אש אוכלת וזרועותיו צפון וימין והוא סוף כל המאורות והתחלת כל והמעשים. ועתה ארמוז לכם. השלשה המאורות העליונות על עשר הספירות אין להם התחלה כי הם שם ועצם לשרש כל השרשים ואין המחשבה יכולה להשיג בהם כי ההשגה מנועה ודעת כל נברא קצרה מהשיג ובשם זקנינו הקדושים קבלנו שמותיהם אור פנימי קדמו"ן והיא מתפשט בשורש הנעלם ומתנוצץ מכח הפשיטות כדמיון שני מאורים גדולים אור מצוח"צח ואור צ"ח וכלו אור אחד ועצם ושורש א' נעלם לאין סוף. וחכמי התלמוד הזהירו מלפרש החכמה והמחשבה ממה שאינו מושג לשום נברא ואמרו במופ"לא ממך אל תדרוש ואין לך עסק בנסתרות. ומה שאמרו בעלי רשומות שהספירות מאורות לא בדמיון מאורות שמש וירח והכוכבים רק מאורות רוחניות דקות וזכות פנימיות זוהר מזהיר הנפשות. וחפשנו בכל צדי החקירה מרבותינו ז"ל המקובלים מפי ז' זקנים קדמונים לדעת אם לשלש העליונות שמות נבדלים בעצמם מאשר לשל מטה מהם ומצאנום כלם בדעת מוסכמת שאין להם שם ידוע מרב העלמתן זולתי השמות המיוחסים להם בשם מאורות וכן השורש שאין לו שום התחלה אין לו שם ידוע. ועוד האריך בענין ואין כוונתו רק להודיע כי יש למעלה מעשר הספירות אור פנימי קדמון מצוחצח רמזוהו בעלי הקבלה בקמ"ץ לפי שהוא קמוץ וחתום לא נודע לו שום ציור וכל מחשבה לא תתפשהו נק' בשלש שמות הללו וזהו סוד אמרם בס' התיקונים תלת טפין עילאין אינון סגולתא דתליין ממוחא סתימא עתיקא דעתיקין עיין בתיקון ס"ט ויתבאר לך כי מהכח הנעלם הזה הנקר' בשלש שמות קדמון מצוחצח צח נתפשטה הנקודה הראשונה הכוללת שלש של שלש שלש והאחרונה הכוללת כלם והם עשר וכלם נמצאות בכח ההוא הנעלם והם כלם י"ג באריך אנפין שהוא הכת"ר והם רחמים גמורים שאין תערובת בהם דין כלל. וכנגדם יש י"ג של רחמים ואינם גמורים כאלה בספיר' התפארת. ויש דעות הרבה בסדר הנחתן בעשר הספירות האמנם למדנו כי הם י"ו והם סוד שלש מאות ועשר עולמות

שמתפשטת מהם בסוד האלפא ביתא דאיק בכר גלש כי כל אמרך י"ג כאמרך י"ש כי י"ג יורה על עשר ושלש וכן י"ש יורה על עשר ושלש. וכבר כתב בעל ס' שערי אורה שאלה י"ש עולמות מסר האל יתברך חותמן ביד אברהם במדת א"ל כי סוד א"ל הוא חותם י"ש הרי נתבאר כי סוד י"ג וסוד י"ש וסוד א"ל ענין א' הוא. והוא שרמז בכאן להנחיל אוהבי י"ש מאי י"ש דא י"ש מאין כי משם נתפשטו תליסר מכילן דיהבי ליה אחסנתא עילאה בעלמא דאתי וכבר ידעת כי החכמה בבינה נקרא עולם הבא והם סוד תלת עשר נהרי דאפרסמונא דכיא שהראוהו לרבי אבהו. ואוצרותיהם אמלא בהאי עלמא דייק מלת אמלא דלא שייך אמלא אלא במקום ריקן כי הי"ש עולמות מלאים הם תמיד ועכ"א ואוצרותיהם אמלא בהאי עלמא הצריך מלוי. ומאן דאזיל לימינא כלומר שעוסק בתורה לשמה ואינו עושה אותה קרדום לחתוך בו זכי לעלמא דאתי ומאן דאזיל לשמאלא שאינו עוסק בה לשמה רק לאכול הנאותיו בזה העולם אין ספק שבשמאלה עושר וכבוד. ויאמר כי יש עושר מצד שמאל של קדושה בסוד הרוצה להעשיר יצפין והוא הנא"ה לצדיק כי זוכה לשתי שולחנות בעולם הזה ויש עושר צד שמאל של טומאה מצד יצר הרע והסוד הכולל בזה כי ישרים דרכי יי' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם זה אוכל פסח לשם מצוה וזה אוכל לשם אכילה גסה. ויביא ענין רבי אבא כד אתא מהתם דהוה מכריז מאן בעי עותרא ומאן בעי אורכא דחיי דעלמ' דאתי וכו' כי שניהם אלה נמצאי' בעסק התורה הוו מתכנשין גביה לזכות בשניהם. הוה חד גברא בשביבותיה שהיה נבהל להון א"ל בעינא למלעי באוריתא ודי לי שאהיה עשיר כי בזה אני חפץ. א"ל מה שמך כדי לכנות לו שום העושר כאלו כבר השיג מעלת העושר ואמר לבני חבורתו שיקראוהו רבי יוסי מאריה דעותרא כלומר כי בהיותו נקרא רבי בלימודו אזי יעשיר. תיב ואתעסק באוריתא כדי שיקרא רבי. ליומין א"ל אן הוא עותרא שכבר הגעתי למדרגת רבי אמר שמע מינה דלאו לשום שמים עביד כי היה לו להסתפק בעושר החכמה ולההביל העושר המדומה כי לכך היתה כוונתו של רבי אבא למושכו מתוך כך אל התורה וחשב כי בהגיעו למדרגת רבי שימאס העושר המדומה ויסתפק בתורה שהיא העושר האמיתי. עאל לאדריה להענישו. שמע חד קלא דאמר לא תענשיה דגברא רבה להוי. בלגביה לפייסו ולהסביר לו פניו ואמר ליה תיב ברי תיב כלומר המתן כי סוף הכבוד לבא אדהכי אתא גברא שלוח מההשגחה עליונה שלא יאחר דברו של רבי אבא ומאנא דפז בידיה אפקיה ונפל נהורא בביתא וזה יורה כי הפז היא אבן יקרה מאירה כמו שכתבנו בעובד' דרומי. א"ל רבי בעינא למזכי באוריתא וזה היה הפבי לרבי יוסי זה שהיה חומד התורה יותר מפז ומזהב רב. דהא אית לי עותרא סגי דקא שבק לי אבא

ועיני שבעה עושר המדומה דכד הוה יתיב הוה מסדר על פתוריה תליסר כסי כאלין ובעינא למזכי באוריתא להרויח י"ג מדות כנגדן. ואנא יהיבנא ליה עותרא ואמירנו רע בטוב קרא רבי אבא לרבי יוסי שיזכה בפז ההוא וא"ל רבי אבא לרבי יוסי הראית כי לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז קום זכה בו. יתיב ולעא באוריתא וההוא בר נש יהיב ליה עותרא כדי שיחלוק עמו זכות התורה ליומין עאל חמידו דאורייתא במעוי של רבי יוסי והכיר כי עושר העולם הזה עמל ורעות רוח והכיר בנפשו חסרון דעתו שהיה לו מקודם יומא חד הוה יתיב והוה בכי כי המיר העושר התמידי הנצחי בנפסד א"ל רבי אבא על מה קא בכית כי חשב כי עינו עדין לא אמרה הון. א"ל ומה מנחנא חיי דעלמא דאתי בגין האי כלומר בעבור הפז הזה לא בעינא אלא למזכי גבאי כלומר לזכות עצמי ולא לחלוק זכותי עם זולתי קרא ליה להההוא גברא רבי אבא ואמר ליה טול עותרך והב ליה ליתמי ומסכיני כי רבי יוסי לא בחר בו ואנא יהיבנא לך חולק יתיר באוריתא בכל מה דאנן לעאן כי כל אחד ממנו יתן לך חלק קטן ונמצא שכרך הרבה מאד כי יתקבץ לך מעט מעט מכל אחד ונעשה הרבה. אהדר ליה רבי יוסי ההוא כסא ועד יומא לא אעדי מן שמיה ומן בנוי בן פזי והיינו רבי יוסי בן פזי וזכה לכמה אוריתא וכו' והמכוון בזה לאברהם כי זכה לשכר הרבה י"ש עולמות הנמשכות מי"ג מדות בזכות התורה ועל זה נאמר לו שכרך הרבה מאד.

אחר הדברים האלה. בכל אתר דכתיב באוריתא במחזה שמא דאתגלי לאבהן ומאן איהו שדי. העטרת נקראת שד"י כי היסוד נקרא א"ל שד"י לפי שהוא נותן ברב חסדו שלימו ושפע די לעטרת ליתן לכל חי די ספוקו וגם תקרא העטרת אל שדי בדבוקה עם יסוד וזהו סוד וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ונקראת מראה לפי שהכל נראה בה כמראה ומטעם זה נקראת מחזה וגי חזי"ון גי שהכל חוזים בו ואז"ל גי חזיון זה ירושל"ם. ומהן תבין ההבדל שיש בין אמרו במחז"ה ובין אמרו באל שדי כי אעפ"י שההשגה אחת היא מתוך העטרת הנקראת שד"י ומחז"ה השגת באל שד"י גדולה מהשגת מחזה וסימן לדבר מחזה מול מחזה הנז' בבית שענינו חלון נגד חלון כי הצופה מתוך החלון אל פנימית הבית אין צפייתו שלימה ומזה הטעם נאמר בבלעם אשר מחזה שדי יחזה מחזה שדי ולא שדי ובאברהם כתיב היה דבר יי' אל אברם במחזה וכבר ידעת כי העטרת נקראת דבר יי' דברו של השם המיוחד אמנם לפי שעדיין לא מל היה דברו במחזה כלומר לא בשלימות. ויאמר כי ענין מחז"ה וענין מרא"ה אחד הוא אלא שזה תרגום וזה לשון הקדש וכוונתו בזה לשום הבדל ביניהם כהבדל עלוי לשון הקדש מלשון התרגום אעפ"י שהמשמעות אחד. ומ"ש רבי יוסי סגיאין אינון באוריתא דעתו

בזה כי אין הטעם לשום הבדל בין מראה למחזה מטעם עלוי הלשון כי רבים הם בתורה כתובים בלשון תרגום שהרי נאמר במשה אדון הנביאים ואתה תחזה מכל העם ובאצילי בני ישראל ויחזו את האלהים. ביד כל נביא וחוזה וידבר יי' אל גד חוזה דוד לאמר חזון ישעיהו בצדק אחזה פניך לחזות בנועם יי'. וגם באל תברך נאמר עיניו יחזו עפעפיו יבחנו וכן רבים כי התורה כוללת כל הלשונות ולית מלה דלא רמיזא באוריתא. ואם נאמר באברהם במחזה להודיענו כי באתהו הנבואה ההיא בדרך גניבה והחבא ממלאכי השרת שלא ירגישו כדי שלא יהיה להם פתחון פה כי ידבר אלהים את האדם בעודו ערל כי מזה הטעם באתהו הנבואה לבלעם בדרך גניבה והחבא ע"ד מ"ש אליפז ואלי דבר יגונב ותקח אזני שמץ מנהו ופי' הכתוב אחר הדברים האלה היה דבר יי' שהיא העטרת אל אברהם לפי שעדין לא היה שלם עד שמל ונקרא אברהם באתהו במחזה כלומר בלשון שאין מלאכי השרת נזקקין לו שהוא התרגום דלא יהא לון פטרא דקב"ה וכו'. דהא מלאכי השרת לא יקרון בלשון תרגום. כלומר אינם קורן שירתם בלשון תרגום כי אם בשפה ברורה והוא לשון הקדש כאשר נתבאר. ואי תימא דלא ידעי כך הקשו במסכת סוטה פ' אלו נאמרים תפל"ה בכל לשון והא אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי לא קשיא הא ביחיד הא בצבור. והקשו ואין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי והא תניא יוחנן כהן גדול שמע קול מבית קדשי הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא באנטוכיא ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע קול מבית קדשי הקדשים שהוא אומר בטילת עבידתא מאמר סנאה לאיתאה על היכל' ונהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו וכתבו אותה שעה וכוונוה ובלשון ארמי אמרום אי בעית אימא בת קול שאני דלשמועי עבידא ופי' רש"י ז"ל בת קול אותה מד"ה הממונה על כך יודעת ע' לשון מפני שהיא עשויה להשמיע והיא משתלחת לכל הלשונות ואי בעית אימא וגבריאל הוא דאמר מר בא גבריאל ולמדו ע' לשון ליוסף נראה מהגמרא שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי ושפי' אין מכירין אין יודעין אמנם בספר הזוהר יראה שהם יודעים אותו שהרי גבריאל אוליף ליה ליוסף ע' לשון ומנדע ידעי אבל אין נזקקין תנן דלא חיישי ולא משגיחין עליה וביאור זה שאלו אמרו אין מכירין בו היה משמע שאינם יודעים אותו אמנם באמרם אין נזקקין לו משמע שיודעים ואין נזקקין לו ופי' אין מכירין בו שאינו נערך בעיניהם לכלום כאלו הם מתנכרים ממנו והוא אמרו אלא מנדע ידעי אבל אין נזקקין תנן וזה יורה כי אמרם אין מכירין כלומר דלא חיישי ולא משגיחין עליה דהא מאיס הוא קמייהו מכל שאר לישני. וזהו הנכון לפי

האמת כי תשובת התלמוד אי בעית אימא גבריאל הוה הנה גבריאל אחד ממלאכי השרת הוא המשרתים בעולם הנפרדים בימי החול. ואי תימא הואיל ומאיס הוא ממלאכי עילאי אמאי תרגם אנקלוס אורייתא בהאי לשון שהוא לשון מאוס ואם תאמר כי הוא יחידי וטעה הרי גם יונתן בן עוזיאל שהיה הגדול שבכל הפ' תלמידים שהיו להלל הזקן ומשבח הקטן שבהם נודע הגדול והוא תרגם המקרא בלשון ארמי ואי איפשר שעשו זה בזולת כוונה מכוונת. אלא מאיס הוא קמייהו והכי אצטריך דלית קנאה למלאכי עילאי בהדייהו דישראל יתיר סבת קנאתם של מלאכי השרת על ישראל הוא בראות' כמה גדול כחם למעלה כי יש כח בידם להמשיך בתפלותיה' שפע וברכה לכל העולמות וכל העולמות מתברכים בשבילם כי הם תכלית הבריאה כלה ורואים כי השפעתם של מלאכי השרת תלויה ביד צדיקיהם וכמ"ש ז"ל שא"ל הקב"ה למשה היה לך לעזרני כביכול שהכוונה על העטרת ואמר הוא ועתה יגדל נא כח אדנ"י כב יכול כביכול והנה בראותם כי הם קרובים למל"כות שמים במצב וישראל בשפל המקומות במוצק הארץ ועכ"ז גדלה מעלתם של ישראל את פני האדון יתברך שמו ושאינם רשאין לומר שירה עד שיתחילו ישראל וכמו שדר' ז"ל ברון יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים אלו מלאכי השרת ושדורונם של ישראל הוא העיקר והמתקבל תחלה לזאת הסבה הם מתקנאים בהם ולסבה זו כדי שלא יתקנאו בהם תמצא שישראל מקדימים בתפלה מיושב לספר בשבחם של מלאכי השרת ואומרים עליהם כלם גבורים כלם קדושים כלם עושים באימה וביראה רצון קוניהם וכלם פותחין את פיהם בקדושה ובטהרה וכו' וכל המעלות ההם שאנו מיחסים להם הם כדמות שוחד וכדמיון השוערים העומדים בשער המלך כי צריך כל הרוצה ליכנס בשער המלך לרצות השוערים ההם וכל זה יתבאר בפ' תרומה ב"ה ולפי שבפי' התורה והנביאים בלשון תרגום מתגלים סתרי תורה בסוד האצילות במדותיו יתברך מה שאינו מובן מהכתובים בלשון הקדש כי סתומים וחתומים הסודות בהם כמו שתאמר וירד יי' שתרגם אנקלוס ואתגלי יקרא דיי' וכן את האלהי"ם התהלך נח תרגם בתר דחלתא דיי'. וכן ויהי יי' את יוסף והוה מימרא דיי' בסעדיה דיוסף. הלא בלכתך עמנו במהך שכינתך וכאלה רבים מגלים סוד אצילות המדות ולא שהיתה הכוונה בזה לסלק הגשמות כמו שכתב הרב הגדול הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ז מהחלק הראשון שהרי תפס עליו הרמב"ן ז"ל בפסוק אנכי ארד עמך מצרימה והוכיח הוא שם כי כוונת אונקלוס ויונתן ב"ע בענינים האלה דברי קבלה ושסודם ליודעי חן. וכבר רמזו זה רז"ל במס' מגילה פ' ראשון אמרו שם א"ר ירמיה ואי תימא ר' חייא בר אבא תרגום של תורה אנקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ומפי רבי יהושע ושל נביאים יונתן ב"ע אמרו מפי חגי זכריה

ומלאכי באותה שעה נזדעזע הארץ ישראל ת' פרסה על ת' פרסה יצאת ב"ק ואמרה מי הוא זה שגלה סתרי לבני אדם עמד יונתן ב"ע על רגליו ואמר אני שגליתי את סתריך לבני אדם וגלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל ופי' רש"י ז"ל שלא ירבו מחלוקת לפרש המקראות הסתומים ועוד בקש לגלות תרגום של כתובים יצאת ב"ק ואמרה דייך י"בע מ"ט משום דאית כהן קץ משיח. נתבאר א"ב שבפי' התרגום יש סתרי תורה שלא היו נשגים מתוך הכתובים ואם היו אנקלוס וי"ובע מגלים אותם בלשון הקדש שמלאכי השרת נזקקים היו מרגישים במעלתם של ישראל עליהם שנגלה להם מה שלא נגלה להם ע"ד מ"ש ז"ל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל שמלאכי השרת יהיו שואלים לישראל מה פעל אל ולסבה זו תרגמום בלשון תרגום שאינם נזקקים לו כי הוא מאוס להם ובזה תחדל קנאתם מעליהם כי בלעגי שפה ובלשון אחר נחשב בעיניהם התרגום והוא שאמר בכאן והכי אצטריך דלית קנאה בהדיהו דישראל יתיר לפי שאין חוששין ולא משגיחין בו. ומה שחזר ואמר ולאו מאיס איהו כלומר אעפ"י שהוא מאוס בעיניהם אין האמת כן כי הוא הקרוב ללשון הקדש יותר מכל הלשונות הע' ואמר כי הראיה ע"ז שהוא נכתב בתורה בכמה דוכתי ואם היה מאוס לא היה נזכר בתורה שמץ מנהו. וע"ד סתים איהו מגו מלאכי עילאי כלומר ובבחינה זו אנו אומרים שהוא סתום מהם כי כל מי שאינו חפץ לשמוע מה שמדבר עמו חבירו ואוטם אזניו משמוע סתומים וחתומים הם הדברים אליו. וע"ד אתגלי ליה לאברהם בארח סתים בלשון שאין מ"ה נזקקין לו כדי שלא יהיה להם פטרא דקב"ה אתגלי על ערל אימתי אתגלי ליה באתגליא דמלאכי השרת ידעי כד יהיב ליה ברית וכו' דכתיב וידבר אתו אלהים לאמר אמר שבנבואת הברית לא נזכר בם מחזה כמו שנזכר כנבואת בין הבתרים שכתב היה דבר יי' אל אברם במחזה וכבר ידעת כי דבר יי' ואלהי"ם הכל דבר א' אמנם ההבדל ביניהם בהיות צפייתו במחזה שענינו צפייה באמצעות דבר אחר כמו שביארנו במחזה מול מחזה או בין שתהיה הצפייה בלא מחזה אמצעי מבדיל והוא שאמר וידבר אתו אלהים שמא דקודשא ולא כתיב במחזה כלומר כי דבר יי' ואלהים דבר א' הוא אלא שבזה לא נזכר מחזה כי אם שמא באתגליא כלומר בלא מחזה והוא לשון שירגישו בו מ"ה ועכ"א לאמר מאי לאמר לאברזא ולא יקשה בעיניך כי גם בנבואת בין הבתרים כתיב היה דבר יי' אל אברם לאמר כי יש לאמר ליחיד ולרבים והודיע כי בהיות הנבואה באמצעות מחזה יחוייב שתהיה מלת לאשר לאברהם לבד ובהיות הנבואה בלא מחזה יחוייב שתהיה מלת לאמר לרבים בדרך כרוז. בגין דהוה מעייל ליה בברית קיימא קדישא וכו' הנך רואה כי יקשה לפי המונח שידבר

עמו אלהי"ם בדרך גלוי והכרזה והוא עדין ערל ועדיין יהא פטרא למלאכי עינאי כי ידבר אלהים עמו בעודו ערל אמנם התשובה בזה כי אתה תמצא כי כשנגלה עליו האלהי"ם נאמר ויפול אברם על פניו ואח"כ כתיב וידבר אתו אלהים והרמז בזה כי גם כי חפץ השם לקרבו אליו לא נתן האל יתברך בכחו של אברהם הכנה לנבואה ההיא הנגלית לסבול כדי שלא יקטרגו מ"ה וע"כ לא תמצא בנבואת המחזה נפילה שהיה יכול לסבול שלא הרגישו בה מלאכי השרת אמנם עתה שחפץ להקריב אליו לעיניהם נפל על פניו והמה הם הרואים כי לא תחול הנבואה על אדם ערל ובזה לא יהיה פטרא. רבי יהודה אמר בגין כך אות ה"א לא אתיהיבת ליה עד דאתגזר מסייע ליה לת"ק כי עתה שמל נתוספה בו הה"א האחרונה שבשם כי זה יורה על גלוי שכינה עליו בפרהסיא וביאר הסוד ואמר מ"ט דאיהי ממש ברי"ת אקרי. הסוד הזה נרמז בס' יצירה בענינו של אברהם ז"ל כשבא אברהם ע"ה והביט וחקק והבין וחצב ועלה בידו נגלה עליו אדון העולם וקראו אוהבו וכרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו והוא ברית הלשון ובין עשר אצבעות רגליו והיא המילה וזה נקרא ברית בש"ר וברית המעו"ר בסוד מילה ופריעה והוא שרמז רבי יהודה באמרו דאיהי ממש ברית אקרי והבן אמנם יש לשאול במה שאמר אות ה"א לא אתיהיבת ליה עד דאתגזר שנראת מהכתובים שנקרא אברהם בה"א קודם שימול שהרי נאמר ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את ברית תשמור וכן ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי וכן ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך ואח"כ נאמר ויכל לדבר ויעל אלהים מעל אברהם. ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילדי ביתו וגו' וימל את בשר ערלתם ואברהם בן צ"ט שנה בהמולו בשר ערלתו שנראה שנקרא אברהם קודם שמל והתשובה בזה כי היה קבלה בידם שמיד שדבר את אלהים קודם שיעלה מעליו מל וכמו שדרז"ל בוכרות עמו הברית מלמד שהיה הקב"ה אוחז ואברה' חותך ונרמז זה באמרו בסמוך וידבר אתו אלהים אמר אני בריתי אתך שכבר נאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך ואח"כ הנה בריתי אתך יראה כי מיד מל עצמו קודם שמל את ישמעאל ואח"כ ילידי ביתו ואם הקדים הכתוב לומר ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו וימל את בשר ערלתם כבר מל את עצמו מקודם שכבר הודיעו האל יתברך כי המוהל צריך שיהא מהול שנאמר המול ימול ולסוד זה חזר הכתוב ואמר ואברהם בן צ"ט שנה בהמולו בשר ערלתו ואחר כך אמר וישמעאל בנו בן י"ג שנה בהמולו את בשר ערלתו הקרים מילת אברהם למילת ישמעאל להודיע כי מיד ולאלתר שדבר אתו אלהים מל את עצמו שם קודם שעלה מעליו ובכן נקראו אברהם

בתוספת הה"א האחרונה והוא מ"ש רבי יהודה אות ה"א לא אתיהיבת ליה עד דאתגזר ודכתיב אני הנה בריתי אתך וכו' ולא יקרא עוד שמך אברם כי כבר מל את עצמו

דף פח.

אחר הדברים האלה וכו' רבי יהודה פתח אני לדודי ועלי תשוקתו. יבאר כי בהכנת התחתונים ותשוקתם אל העליונים ישפיעו עליהם העליונים טובה וברכה כי התחתונים הם כסא אל שלמעלה מהם ואם לא תמצא ההכרה למטה בתחתונים על מה ינוח השפע על העצים או על האבנים ויאמר כי מטעם זה צריך להכין למטה איזה דבר על מה שיחול הברכה עליו ויביא ראיה מאשת עובדיה ע"ה שאמר לה הנביא אלישע מה יש לך בבית כי היה מצטער לאמר על איזה דבר ימשי"ך מלמעלה הברכה וכשאמרה כי אם אסוך שמן אמר לה ניחמתני שלא היה בידי כח להמשיך ברכה על לא דבר ודייק מלת אסוך כי הי"לל פך שמן ומדקא' אסוך רמזה לו כי לא היה בפך ההוא רק כדי משיחת סיכת אצבע והסוד כדי משיחת אצבע קטנה ידוע לרגילים בחכמה שהעטרת נקראת אצבע קטנה ושם צוה יי' את הברכה מן השמן הטוב היורד על זקן אהר"ן.

ואי תימא כטל חרמון שיורד על הררי ציון אגב ארחיה יבאר הקושי המורגש בכתוב כי פעם יקראהו שמן ופעם יקראהו טל. ויאמר כי סוד השמן והטל דבר א' הוא אלא שנתיחס השפע היורד בראשונה אל הטל כשיורד מהשמן העליון שהיא החכמה אל זקן אהרן שהוא החס"ד והוא שאמר טל איהו דאטיל קב"ה ממשחא עילאה דההוא שמן נפק לסטרא דימינא תרין אינון יי"ן ושמ"ן הם סוד החכ"מה והבינה ואזלי לתרין סטרין הם החס"ד והגבו"רה השמן החסד והיא הימני והיין לגבורה והוא השמאלי ומסטר דימינא נטלי ברכאן כי השמן חלק ורך מה שאין כן היין ולפיכך מסטרא דימינא נפקי ברכאן לעלמ' ומתמן אתמשח מלכו"תא קדישא הרמז אל העטרת שנמשחת בשמן משחת קדש.

ובגין דשמן הוה אתתקן לתתא בקדמיתא פי' בבית המקדש כי הדל"קת הנרות היא היתה הסבה להמשכת הברכה והשמן העליון מלמעלה ויורדת אל העטרת וממנה לעולם הנפרדים והוא אמרו ת"ח מאתערותא דהאי שמן לעילא קאים לארקא על דו"ד ושל"מה לאתברכא על בנוי וכן למטה נתיחד השמן למשוח בו דוד וזרעו אחריו בדוגמא של מעלה.

מנא לן דכתיב ויעמד השמן וכתיב שרש ישי אשר עומד פי' כי אחר שנתבאר שהשמן ההוא היה רמז לשמן העליון היורד לעטר' ונאמר בו ויעמד השמן בסוד ותעמוד מלדת ולא כתב ויכלא השמן או ויפסק השמן אלא בלשון עמידה וקיום כן נאמר במלכו'

דוד שורש יש"י אשר עומד כי לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שלה ואז יובילו ש"י למורא ואליו גוים ידרושו ולא לחות הנכריות והבן זה כי על כן נכתב בלשון עמידה שמשמעה ענין הפסקה וקיום. ת"ח משלחן דלחם הפנים יחזור להביא ג"כ ראיה למה שהקדים שצריך לעשות למטה דוגמא וכסא והכנה על אשר יחול השפע והברכה מלמעלה כי על סוד זה ג"כ היו נותנים על השלחן לחם הפנים תמיד כדי שלא יפסק מלמעלה וככר ידעת כיצד היו מסדרין לחם הפנים כדאיתא במנחות פ' שתי הלחם ד' כהנים נכנסים שנים בידם שני הדרים ושנים בידם ב' בזיכין וארבעה מקדימין לפניהם שנים ליטול שני סדרים ושנים ליטול ב' בזיכין המכניסין עומדים בצפון ופניהם לדרום והמוציאין עומדין בדרום ופניהם לצפון אלו מושכין ואלו מניחין טפחו של זה בצד טפחו של זה שנאמר לפני תמיד. והיו עושים כדי שלא ימצא השול"חן ריקן אפילו רגע קטן כי השולחן של מטה דוגמת השולחן של מעלה והוא סוד אני לדודי וסוד המדה הנקראת אנ"י ידוע כי היא משתוקקת לדודה ובכן ועלי תשוקתו להשפיע והוא סוד אלהי"ם אל דומי לך אל תחרש ואל תשקוט א"ל. ד"א דהא תנינן שכינתא לא אשתכחת עמהון דחייביא אל זה היתה הכוונה בפתיחה כדי לדבר בענין אברהם שהיה ירא מדאגה מדבר אולי חטא ואשם בהריגת הנפשות והבטיחו האל יתברך ומבואר הוא. היה דבר יי' אליו במחזה מאי במחזה כלומר מאי שנא הכא שהזכיר לשון מחזה מכל מקום שנזכר שבאתהו הנבואה שלא נזכר בהם מחזה. אלא בההוא חיזו דרגא דכל דיוקנין אתחזיין ביה אמר כי בפעם הזאת הודיענו הכתוב כי נבואתו של אברה' היתה מקודם באספקלריא שאינה מאירה שהיא כמראה אשר כל הצורות מתציירות ונראות בה ור"ש יבאר הענין יותר ואמר ת"ח עד לא אתגזר אברהם הוה חד דרגא ממלל עמיה ומאן הוא מחזה כמו שנז' העטרת לבדה בזולת הציורין העליונים הנראין בה שלא היה אברהם משיג עדין לפי שהיה ערל וכחות הערלה קרובים אל העטרת כאשר ידעת וע"כ היו מונעין אותו מהשיג יותר כיון דאתגזר הוסר המסך ההוא שהיה מפסיק ומבדיל בינו ובין המדרגות אשר למעלה מהעטרת הנדפסים בה ובכן השיגם כלם ודבר עמו כמו שנז' למעלה וידבר אתו לאמר ואמר שזהו סוד אמרו למרע"ה וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי כלומר אחר שמל שכן כתיב וירא יי' אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי. ואי תימא וכו' שנראה שעד שלא מל היה משיג בעטרת כל הציורין הנדפסים בה: והשיב ת"ח בקדמיתא יהב קב"ה חכמה לאברהם וכו' אמר שענין אמרו וירא יי' אל אברם ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו וזולתם הכוונה ביום שנתן לו האל יתברך חכמה ותבונה להדבק בו ובמדותיו והיה משיג כי יש למעלה מהעטרת מדות

משפיעות בה בסוד ההיכלות אמנם בענין הדיבור לא היה מדבר עמו רק סוד המחזה לבד. כיון דאתגזר כלהו דרגין עילאין הוו שראן עלהאי דרגא ומדברת עמו מוכללת בכלם כי הוסר מסך הערלה ונכנס בסוד הברי"ת העליון המקבל כל הגוונים. ת"ח עד לא אתגזר בר נש לא אתיחד בשמא דקב"ה הוא שם שד"י כי עדיין הוא בסוד ש"ד בעוד שלא גלה סוד הי"וד המכוסה בערלה כיון דאתגזר עאל בשמיה כי יצא מרשות השד ונכנס ברשות שד"י שהוא שמו של הקב"ה. ואי תימא הא אברהם דאתאחיד ביה וכו' שהרי כתובים רבים מורים על זה קודם שמל. והשב הכי הוא דאתאחיד ביה ולא כדקא יאות דהא מגו רחימות' עילאה דרחים ליה קב"ה קריב כלומר מפאת האהבה שאהבהו האל יתברך נאמר שנתאחז בו לא מפאת אברהם שהיה ערל. ולבתר פקיד ליה דיתגזר כדי שתהיה האחיזה אמיתית ושלימה. ואתיהיב ליה ברי"ת קשורא דכלהו דרגין עילאין כי בו נכללים ונקשרים כל האיברים העליונים והוא מריק בעטרת לאתכללא דא בדא להיות נכלל עולם הזכר בעולם הנקבה ונקשר יחד. ובג"כ אברהם עד לא אתגזר מלוי לא הוה עמיה אלא במחזה יאמר שזה אב לכלם היה דבר יי' אל אברם במחזה. ת"ח בשעתא דקב"ה ברא עלמא לא אתברי אלא על ברית יאמר כי על זה נקרא שמו ברית מלשון בריאה וכבר ביאר זה הרמב"ן ז"ל בכתוב והקימותי את בריתי דנח כתב ועד"ה הברית מעולם היתה והמלה נגזר' מבראשית ברא אלהים והנה בריתי כמו ברייתי והמלה כמו סמוכה כי היא סמוכה לעולמים אשר היו לפנינו ביאר כי המלה מלשון הבריאה קדומה ובאמרו בריתי שמשמעה ברית הסמוך לי בקדימת הבריאה בעולמי"ם אשר היו לפנינו הם ההויות כי כל הויה והויה נקראת עולם. א"ר אלעזר כד ברא קב"ה עלמא על תנאי הוה דכד יתון ישראל אם יקבלון וכו' אמר כי הברית והתורה דבר א' הם כמו שידעת מדרך הסוד תפארת וי"סוד ועל כן תקנו בברכת המזון בריי"ת ותו"רה חיים ומזון וכן עולים במספר א' ועל שניהם העולם קיים ועלמא לא אתקיים עד דקיימו ישראל על טורא דסיני כי אז נתיחדו בשניהם במילה שבבשרם ובתורה שקבלו. ומההוא יומא ולהלאה קב"ה ברי עלמין ומאן אינון זיווגין דבני נשא כי זה היום היה תחלת מעשיו של הקב"ה בסוד זיווג הנשמות בד בבד כי מקודם היו נמסרות בכח הנחש ומאז והלאה נבררו מתערובת הנחש ומן זוהמתו ולזאת תקרא בריאה באמת שהיה בורא עולמות בסוד האצילות הקדוש. ת"ח אנכי מגן לך אנא הוא דרגא דאתאחדת ביה בקדמיתא והודיע כי היא מגינו של אברהם.

דף צ.

ויאמר אברם אדנ"י י"הוה מה תתן לי אלף דלת נון יוד אלהים יוד הא ו"ו ה"א אמאי כבר ידעת כי השם הזה הנכתב י"הוה והוא בניקוד אלהים כי הכוונה בו למדת הבי"נה שאעפ"י שהיא רחמים הנה הדין גנוז בתוכה כי הניקוד הוא הנשמה אל האותיות וא"כ היה יותר ראוי כפי הנראה ליחס כנוי אלהים בניקודו למדת אדנ"י שהיא מדת הדין הרפה מליחסו בניקודו לשם יהוה כי הוא רחמים ולפי זה היה ראוי לכתוב יְהוָה אדני וינקד אדני בניקוד אלהים שהוא מין במינו דין בדין ואם תאמר כי י"הוה למעלה מאדנ"י ואין ראוי להקדים לאדני יהוה הרי מצינו כתוב יהוה אדני חילי וא"כ למה לא נתיחס בכאן אלהים בניקודו למדת אדני שהיא מקבל' הדין מהפחד ונתיחס לי"הוה בניקודו והוא אמרו אדנ"י אלף דלת נון יוד אלהים יוד הא וו הא אמאי. והיתה התשובה אלא רזא דמלה חיבורא דתרין עלמין כחדא עלמא תתאה בעלמא עילאה. ולהבין התשובה צריך אתה לדעת מה שכתב הרב רבי יוסף ן' גיקיטיליא ז"ל בשער הכנוי דע לך אחי ישמרך האל כי כל מי שמדבר עם האל יתברך במראה הנבואה לנוכח אי יכול לקרותו בשם י"הוה ממש שהוא השם המורה על אמתת מציאותו ומאחר שהוא עומד לפניו אם יקראנו בשמו הוא כמי שקורא לפלוני פלוני בשמו לנוכח ושם י"הוה הוא נעלם ונסתר ואיך יקראהו לנכח בשמו כאלו מדבר עמו והוא נעלם וע"כ כל נביא שידבר עם האל יתברך לנכח מעלים הזכרת שם י"הוה וקורא אותו בשם הי"כלו שהוא שם אדנ"י שההוי"ה נסתרת בו ואמר וכן תמצא באברהם אע"ה כשקראו לנכח אמר אדנ"י יהוה מה תתן לי וכן אדנ"י י"הוה במה אדע כי אירשנה וכן אדנ"י אם נא מצאתי חן בעיניך כי ידבר לנוכח. וכתב עוד אמנם כל מי שמתפלל אעפ"י שהוא מתפלל לנוכח ע"י הזכרת השם י"הוה יתברך הוא מתפלל ע"י יראה ופניו כבושים למטה ואינו כמו מי שקורא אותו בשמו אלא בינו לבין עצמו וע"כ תמצא מרע"ה כשדבר עמו לנוכח אמר הכתוב ויאמר משה אל י"הוה בי אדנ"י כי הכתוב מודיע כי כשדבר עמו לנכח בשם אדני דבר כי הוא שם נגלה וכן אמרו בי אדנ"י לא איש דברים אנכי וכן בשירת הים מקדש אדני כוננו ידך וכתב עוד אמנם כשתמצאהו מתפלל י"הוה י"הוה אל רחום וחנון הוא כדמות תחנון ותפלה וכן בדניאל וכן אדנ"י אם נא מצאתי חן בעיניך אדנ"י יגדל נא כח אדני זהו כוונתו בענין הסוד הזה בקצרה ואם הוא הביאו באריכות ובלשון אחר ונחזור לנידון שלנו כי בהיות כי השם נראה אל אברהם במחזה ידבר עמו והיה אברהם משיבו בדרך מענה ותשובה לנכח לא היה מן הראוי שיקראהו בשם י"הוה בתחלה רק בשם אדני כי הוא שער והי"כל לשם י"הוה עלי"ון שהיא אם הבני"ם ושאלתו אליו על הזרע היתה על

יד אדנ"י כדי להמשיך אליה כח י"הוה עלי"ון כי משם י"בנה גם הוא ממנה בהחביר עלמא תתאה בעלמא עילאה.
והוא אמרו אנא רזא דמלה חיבורא דתרין עלמין כחדא עלמא תתאה כי עמה ידבר לנכח להמשיך אליה כח יהו"ה עלי"ון שהוא עלמא עילאה אם הבני"ם מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ואוליפנא דכל מאן דלית ליה ברא. מלת מה משמעותה ענין הפלגה ורבוי בענין מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך ומשמעותה ענין מיעוט בענין ונחנו מה ובכאן שהבטיחו האל יתברך בעולם הבא באמרו אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד והוא הטוב הצפון הנרמז במ"ה רב טובך והוא אשר העירו לאברהם אבינו לשאול על הזרע באמרו מה תתן לי בדרך מיעוט כלומר אם לא תתן לי זרע בזה העולם מה תתן לי בעולם הבא מאותו הטוב הנקרא מה שיתמעט לי אם לא תתן לי זרע והוא מ"ש באמרו אלא א"ל קב"ה אנכי מגן לך כהאי עלמא שכרך הרבה מאד בעלמא דאתי כי מלת הרבה תורה על מה רב טובך מיד אתער אברהם כשאמר לו הרבה ברזא דחכמתא ואמר מה תתן לי שיתמעט לי אותו מה רב טוב דהא ידענא דלא קביל אגר למיעל ביה בההוא עלמא בר נש דלא אית ליה בר וע"ד מה תתן לי.
מכאן בר נש דלא זכי בבנין וכו' לא זכי בההוא עלמא לאעלא בפרגודא כי נהרס בנינו למעלה.
ואברהם הוי חמי באצטגנינותא דיליה וכו' הוא מ"ש רז"ל בב"ר ויוצא אותו החוצה וכי חוץ לעולם הוציאו אלא אחזי ליה שקקי שמיא כד"א עד לא עשה ארץ וחוצות והעלה אותו למעלה מכיפת הרקיע הוא דאמר ליה הבט נא השמימה ואין הבטה אלא מלמעלה למטה בד"א הביטה עניי יי' אלהי וא"ל צא מאצטגנינות שלך נביא אתה ואין אתה אסטרולוגוס וכו' הנה ביארו בתוך דבריהם ע"ה שהשמים אשר על ראשינו נקראים חוצות לגבי מעלה וכבר נתבאר כי המעלה הוא הפנימי כל מה שהוא קרוב אל הסבה והמטה הוא החיצוני. האמנם כי יש להסתכל בדבריהם בהקשותם וכי חוץ לעולם הוציאו ומי אמר לך שהוציאו חוץ לעולם כי פשט הכתוב הוא שהוציאו חוץ לאהלו ואמ"ל הבט נא השמימה ולול' הקשו וכי מחוץ לעול' הוציאו אלא שדרשו זה ע"ד דרש אין בכך כלום כי כן דרך המדרש לדרוש דבר שהוא חוץ לפשט וכמה פנים לתורה אמנם בהקשותם וכי מחוץ לעולם הוציאו נראה שהכתוב לא יתכן בפשטו והפשט ידוע ומתישב כמו שפי' רש"י ז"ל כי הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים. אמנם הסתכל בחכמתם ע"ה כי כפי האמת לא היה צריך אברה' שיצא מחוץ לאהלו לספר הכוכבים כי אצטגנין גדול היה והיה יודע אם יש מספר לכוכבים אם לא ועוד כי הנבואה הזאת

היתה ביום ולא בחלום הלילה כמו שכתב הרמב"ן ז"ל ואיך יספור הכוכבים ביום ואחר שכן הוא למה יצטרך לכתוב ויוצא אותו החוצה הי"לל והנה דבר יי' אליו לאמר אם ימנו כוכבי השמים גם זרעך ימנה כי לא היה צריך להוציאו חוץ לאהלו לספור אותם כי אצטגנין גדול היה וא"כ ויוצא אותו החוצה יחוייב שתהיה היציאה נדרשת לענין אחר שלא כפי הפשט ועל כן הקשו וכי חוץ לעולם הוציאו כי יציאת אהלו לא היה צריך אלוה אלא שבהכרח נאמר שהוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מהכוכבים ולשון הבטה זו א"כ תהיה מלמעלה למטה בהכרח אחר שהעלהו למעלה לפי שגם יש הבטה לנכח והביטו אחרי משה הבט ימין וראה והביט אל נחש הנחשת ויבט הפלשתי וכאלה רבים ועל זה בלבד אמרו ואין הבטה אלא מלמעלה למטה מכח הדרשה כי לא נעלם מהם כי יש הבטה נכחי' וזולתה מהצד ונשוב לענייננו שא"ל צא מאצטגנינות שלך אברם אינו מוליד פי' בדמותו בצלמו כי כבר הוליד לישמעאל. אברהם מוליד בדמותו בצלמו מכח הה"א שניתוספה בשמו שנקראת כ"ה שהוא סוד השם הקדוש וביאר למה נקראת כ"ה דאיהי תרעא לצלותא כי מלת כ"ה משמעותה כאן ולפי שהמדה הזאת היא שער והזמנה לשם יי' נקראת כ"ה כלומר כאן מקום ידיעת השם הקדוש כלומר כ"ה ישתכח ברכה וכ"ה ישכח בר נש שאלתיה. ומ"ש ב"ה ההוא סטרא דאתי' מסטר' דגבו"רה דהא מסטר' דגבורה אתא יצחק דמתמן אתיין איבין ופירין הודיע סוד נכמס כי סבת הפריה ורביה הוא השמאל כי הוא מעורר האה"בה והבן זה. וכדין והאמין ביי' אתדבק לעילא בשם השם ולא לתתא בכחות המערכה. והאמין ביי' דאבטח ליה דיסגי אגריה וכן כל מיני ההבטחות תלה בשם יי' ויחשבה לו צדקה דאע"ג דאיהי דינא כאלו היא רחמי כבר ידעת כי העטרת היא מדת הדין הרפה ובה הובטח אברהם שיהיה לו זרע מכח הה"א והנה אברהם חשבה לצדקה כי צדק"ה היא מדת צדי"ק הנותן צדקה לענ"י וביאור הכתוב ויחשב ה' שהיה מידת דין למדת רחמים שהיא ו"ו אחר שעל ידה יבא לו הזרע. ד"א ויחשבה לו צדקה דקשיר קשרא עילאה בתתאה המשיך כח ה"א הראשונה לה"א האחרונה והרי הן כאמ"ה בת"ה להפיק זרעו מא"ם הבני"ם ת"ח אברהם מוליד אברם אינו מוליד וכ"ת והא אוליד ישמעאל הוא הדבר שכתבנו שהכוונה להוליד בדמותו בצלמו ומבואר הוא.

דף צ:

ויהי אברהם בן צ' שנה ותשע שנים. ר' אבא פתח כי מי אל מבלעדי יי' דוד מלכא אמר האי קרא. יקדים הקדמה לבאר מדרגת נבואת אברהם ע"ה ואגב ארחיה יבאר הכתוב על פנים שונים דורכים אל האמת.

מאן שליט או ממנא דיכיל למעבד מדי פי' שאע"פ שמסר הממשלות לממוניהם מאש לשרו של אש והמים לשרו של מים וכן שאר הממשלות הנה הם כלם משועבדים לרצונו אל כל יצום על פני תבל ארצה ואין כח בידם לפעול מה שניתן להם בטבעם אם לא בהסכמתו יתברך וזהו כי מי אל כלומר איזה כח יש בכל כחות מעלה שיפעל בכחו וטבעו מבלעדי מאמר יי' יתברך.

ומי צור מאן תקיף דיכיל למעבד תוקפא לפי שכל הכחות והגבורות ממנו הם נאצלים ואיך יפעלו שריהם שום גבורה בזולת רצונו אחר שגבורתם תלויה בגבורתו יתברך.

ד"א כי מי אל דקב"ה כלא ברשותיה ולא כמה דאתחזי בחיזו דכוכביא ומזלי יאמר כי אחר שהממשלות מאתו הם באים ויחוייב א"כ שתהיה ממשלתם חיובית כמו שהוא יתברך מחוייב המציאות אמר שאין הדבר כן אלא שהם ככלים שהם ברשותו ככלי האומן כי לפעמים יעשה בכלי א' ב' מלאכות הפכיות.

ולא כמה דאתחזי בחיזו דכוכביא ומזלי כי לפעמים יורו כפי מצבת מערכותיהם על פועל מה בזמנים ידועים וימירהו האל להפך בזמנים אחרים ע"ד אמרו והוא מסבות מתהפך בתחבולותיו לפעלם וכו' הסתכל בכתוב הזה הנמרץ שהודיע בו כל מה שאמרנו כי יאמר אומר אחר שהונח והוא האמת כי כל הכחות באות ונאצלות מעצם אצילותו יתברך הנה יחוייב שלא ישתנו הוראתם כמו שהוא לא ישתנה ואם יתכן שישתנה הוראתם יחוייב שיפול שנוי ג"כ בעצמו והודיע בכתוב היה כי בו בעצמו יתברך לא שייך שום שנוי והפך כי אם באותם הכלים שעשה ע"י חכמה ותחבולה לפעול בהם דבר והפכו לצורך העולם בזמן זמן כפי מעשי התחתונים ובבחינת' נאמר שהוא מתהפך בתחבולותיו לפעלם כלומר לצורך ע"ד כל פעל ה' למענהו כלומר לצרכו ויהיה פי' הכתוב והוא יתברך לא ישתנה ח"ו ולא יתהפך מענין לענין חלילה אמנם בבחינת תחבולותיו ועליו אשר ברא לצורך הנהגת העולם אל כל יצום לפעול על פני תבל ארצה יראה שהוא מתהפך ואינו כן כי אם מפאת תחבולותם והוא שאמר בכאן ד"א כי מי אל מבלעדי יי' כלא ברשותיה ולא כמאן דאתחזי כח זו דכוכביא ומזלי שתהיה הוראתם מחוייבת כמו שהוא מחוייב אמנם הם ככלים ברשותו כי בם ידין עמים אם לשבט אם לארצו אם לחסד וקב"ה אחלף להו לגוונא אחרא מבלי שישתנה הוא ח"ו.

ומ"י צור מבלעדי אלהינו הא אוקמוה דלית צייר כקב"ה דצייר דיוקנא גו דיוקנא וכו' כל מציירי התבניות והצלמים יתכן שיציירום על שני פנים אם שתהיה הצורה שטחיית כאלו תאמר מצויירת על יריעה א' או על לוח א'. ואם שתהיה גולמיית כלומר נתפסת בעלת אורך ורוחב וגובה ממשיית הנה גם כי תהיה הצורה ההיא מצויירת בכל האיפשר מהציור נמנע ככח המצייר לצייר בקרבה צורה אחרת גולמיית אם לא יפרקנה לפרקי' ויעשה חלל בקרבה ובכן יתכן שיעשה גולם אחר ויכנסהו בחללה אמנם בהיות צורת הגולם אטום לא יוכל לצייר בקרבו שום צורה וגולם. לא בשטחיית דלא שייך בה חלל כלל לצייר בו כל תיקוני הצורה באורך ורוחב וגובה. וכ"ש ליפח באפיו נשמת חיים על תיקון עליון שלם חי מדבר שלא יאמרו לו תוב לעפרך דמן חברייא את אמנם מעשה השם כי נורא הוא שלם במעשהו שלם בציורו יתברך כי הוא צייר שלים עביד וצייר כלומר מעשה גולם כי בו שייך ענין מעשה וצייר כלומר נותן בו צורה. ועוד שהוא צר צורה בתוך צורה הולד בבטן המלאה מבלי שיפרקנה לחללה.

ואשלים להההוא דיוקנא בכל תיקוניה באורך ורוחב וגובה מה שאי איפשר בצורה השטחיית כי גם כי יצייר המצייר צורה בתוך צורה איננה בכל תיקוניה בעלת ג' קצוות. ואעיל בה נפש עילאה כלומר נפש חיה רוח ממללא דדמי לתיקונ' כלומר בסוד רו"ח נפ"ש ונשמה בג"כ לית צייר בר קב"ה ית' ויתעלה שמו והדרו.

ת"ח בההוא זרעא דבר נש כד אתער תיאובתיה וכו' אמר עוד זאת אחרת עושה הב"ה בענין הציור מה שאין כח בכל מצייר בעולם שיצייר צורה דומה לשתי צורות כי כל מצייר איזה צורה הנה היא קבועה על ציור א' ואין באיפשרותו שיצייר צורה א' שתהיה דומה לשתי צורות אמנם פועל האל יתברך שהוא מצייר צורה דומה לשתים מפן א' דומה לאביו ומפן אחר דומה לאמו והכל צורה אחת וזהו מפועל הנפש שנפח בו יתברך ומכח דמיון תשוקת האב לאב ומכח תשוקת האם לאב תתהפך הצורה לחצאין והבן זה מאד כי כח דמיון נפש האב ונפש האם פועלים בצורת הבן. ויהיה לפי הפי' הזה ג"כ צר צורה בתוך צורה צורה כוללת שתי צורות זו בתוך זו וזו בתוך זו וזהו מנפלאות תמים דעות יתב' ויאמר כי לסבה זו צריך אדם לקדש ומחשבתו בשעת זיווגו עם אשתו שלא להרהר באשה אחרת כי יביא להכחיש מעשה השם אשר זווגם להוציא מביניהם צורה דומה לשניהם והוא יסבב להביא בולד ההוא צורה נכרית וזהו מין א' ממיני הניאוף והכלאים המחשבייי' כי כל דבר לא יכחד מן המלך והבן זה והוא מ"ש וע"ד בעי בר נש לקדשא גרמיה בההוא זמנא בגין דישתכח ההוא דיוקנא בציורא שלים כדקא חזי ולא יכחיש כח אלוה ממעל.

א"ר חייא ת"ח כמה אינון רברבן עובדין דק"בה דהא אומנותא וציור דבר נש הוא כגוונא דעלמא וכו' אמר כי כל איש ואיש מאישי העולם נברא בצלם ודמות העולם כי ע"כ נקרא אדם עולם קטן בציור וכבר כתבנו הדמויים שבהם ידמה האדם לעולם וא"כ בהיות כל איש מאישיו דומה לעולם בפני עצמו הנה בבחינה זו בכל יום ויום הוא בורא עולמות ומזווג זיווגין כל חד וחד כדקא חזי בדוגמת העולמות אשר ברא משפיע ומושפע כל מין ומין הראוי לו. ויאמר כי כל הציורין קדמו בציורו העליון עד שלא באו לעולם לא שנתחדשו לו בעת בואם לעול' ויביא ראיה מקבלת רשב"י ע"ה בכתוב זה ספר תולדות אדם שלא היה ספר ממש של נייר ודיו אבל ענינו ראיה מוחשיית שהראהו הב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו דוד דור ופרנסיו דור דור ומנהיגיו כאלו היו מצויירי' בספר בששר והוא אמרו וכי תימא דחמא ברוחא דקודש' ושהייתה צפייתו כדרך צפיית כל חוזה ונביא שמראין לו ענינים דמיונים ורואה אותם בשכלו וחכמתו אף על פי שאינם במציאות לאו הכי אלא דחמא בעינא כלהו בההוא דיוקנא דזמינין למיקם בעלמא כלומר שהלבישם הב"ה בתמונה ההיא אשר הם עתידים להתלבש בעולם והעבירם לפניו כבני מרון כדי שיראם במוחש העין ממש ולא שהיה דמיון וזהו סוד זה ספר תולדות אדם כי הראוהו תולדותיו כלם העתידים לבא לעולם כאלו היו מצויירים בספר ומטעם זה נאמר ונגולו בספר לפי שההוראות המערכיות מצויירות שם כאלו הם אותיות נרשמות בספר. ולא יקשה בעיניך אמרם בכמה מקומות אשכחנא בספרא דאדם קדמאה כי אחד שהראוהו כל העתיד לצור ולבא כתב הוא ספרו לבאים אחריו אמנם הכתוב הזה זה ספר תולדות אדם לא היה ענינו רק ראייה מוחשית כמו שביאר רשב"י ע"ה.

מ"ט בגין דמיומא דאתברי עלמא כלהו נפשאן דזמינין למיקם בבני נשא כלהו קיימי קמי קב"ה בההוא דיוקנא ממש כלומר באותו תואר ואותה תמונה שעתידה להתלבש בחומר ההוא הראוי להם מופשטות מחומר העב ומלובשות בסוד החלוק הנז' להם לרז"ל והוא שרמז באמרו כגוונא דא כל אינון צדיקייא בתר דנפקי מהאי עלמא כלהו נפשן סלקן וקב"ה אזמין לון דיוקנא אחרא לאתלבשא בהו פי' כי יפשטו מעליהם את כתונת הפסים הארבע החומריים וילבשו מלבוש אחר רוחני הראוי אחר המות דוגמת התואר והתמונה שהיו בו בעולם. בג"כ קיימין קמיה וכו' דרז"ל הענין הזה בכתוב דברי הימים המה היוצרים יושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם אלו נשמותיהם של צדיקים ואחר שהיו במנאו' קודם בואנה לעולם הראם לו הב"ה לאדם הראשון בחוש העין שאלו לא היו נמצאות לא יראם. ת"ח כל מלוי דקב"ה בקיומא אינון וכו' יאמר כי מעשה האל יתברך אינו דומה למעשה בשר ודם כי מעש' בשר ודם מחשב לעשות

איזה מלאכה ואח"כ ממציא אותה ואינו דומה זמן המחשב' לזמן המעשה כי בזמן המחשבה היה נעדר המעשה אמנם פעולותיו של הב"ה זמן המחשבה והמעשה הכל א' כי לא יתחדש אליו שום חדוש בזמן המעשה כי הכל מצוייר בציורו העליון ועשוי ומונח עד הגיע תור צאתו לעולם הגלוי. כגונא דא כתיב כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו וזו ראיה שעד שלא באו לעולם היו נמצאות שם במעמד הברית. ויקשה מהכתוב מעצמו לעצמו שיראה מסוף הכתוב שלא היו נמצאות שם לפי שבראש הכתוב אומר אשר ישנו פה עמנו ועומד וענין עמידה הוא לשון מציאות קיים שהכוונ' על העומדי' שם ובסוף הכתוב לא נאמר עומד שיראה שהבאים אחריהם שלא היו שם במציאות קיים ויתכן לפי זה שיתפרש הכתוב כי את אשר ישנו עתה במציאות הוא העומד ואת אשר איננו שהוא בהעדר עד שיברא ויבוא לעולם אזי יכנס בברית הזה ואיך ישביע באלה ההיא למי שהוא נעדר המציאות ואם כן אין משם ראיה על שהיו הנפשות העתידות לבא לעולם קיימות ונמצאות. אלה ודאי הכא הוו קיימין כלהו וכו' אמר כי שם היו נמצאות במציאות קיום אמנם בבחינה שלא היו נראות אל העומדים שם לא זכר בהם לשון עמידה. ואי תימא מ"ט לא אתחזון הכא בהיות שהיו ישראל אזי ראוים להשיג כל האיפשר למה לא היו נראות להם כמו שנראו לאדם הראשון. אלא הכא כד אתיהיבת אוריתא לישראל חיזו אחרא ודרגין עילאין הוו חמאן היו עיניהם של ישראל עסוקים לראות מראות גדולות ונוראות ונפלאות מהמה ואין כח בעיני בשר להסתכל אלא בדבר שהוא עסוק בו ולפי' לא זכר בהם לשון עמידה בבחינתם של ישראל שלא הסתכלו בהם כי לא שמו לב אליהם. ואמרו כד את יהיבת אוריתא לישראל לפי שאז עברו בברית השם וכמ"ש רז"ל ג' בריתות כרת הב"ה עם ישראל א' כשיצאו ממצרים וא' בחורב וא' בערבו' מואב לפי שאותה שכרת בחורב בטלוה באמרם אלה אלהיך ישראל וזו עיקר שנאמר לעברך בברית יי' אלהיך הה"ד גולמי ראו עיניך וכו' מאי טעמא בגין דדיוקנא אחרא עילאה הוי כהאי אמר כי מצד שהנשמה יש לה מלבוש רוחני אחר וזולת הגולמי ואותו המלבוש מתואר במחוגה אלהית על אותה התמונה אשר הנשמה עתידה להתצייר בגולם ומצד זה נאמר גולמי ראו עיניך על התמונה והתואר שהוא במלבוש ההוא הרוחני שהוא מעין תואר הגולם וזהו צר צורה בתוך צורה כלומר צורת המלבוש בתוך צור' הגולם והוא אמרו ובגין כך כתיב ומי צור זולתי אלהיו מאן צייר טב דכליל דא בדא כקב"ה. ד"א כי ומי אל מבלעדי יי' רזא דמלה דהא א"ל כללא דאתכליל מכלהו דרגין יבאר כי מלת אל הוא מלשון כח ואילות והוא שם כולל בכל המדות אם לרחמים ואם לדין ולכן תמצא שם א"ל נזכר בחס"ד שנאמר חסד א"ל כל היום ותמצאהו נזכר

בדין ואל זועם בכל יום וזו ראיה שהוא כח אחד יתברך שמו והדרו שאינו משתנה רק בבחינת המקבלים כי הוא אל אחד יתברך. והוא אמרו ואי תימא דא א"ל איהו דרגא אחרא בגין דכתיב ואל זועם בכל יום וש"חו הם שתי רשויות אל של חסד ואל של דין ח"ו ח"ו ת"ח דהא לית אל מבלעדי יי' דלא איהו בלחודוי כלומר שאינו שם נפרד ונבדל מיוחד לפעול המיוחדת שאם היה שם מיוחד לפעולה מיוחדת יחוייב שימצאו סבות רבות לכל פעולה מיוחדת ואינו כן כי הוא יתברך סבת כל הסבות ומיוחד בהם ושם א"ל לא יתהפך ולא ישתנה בהשתנות הפעולות אם לחסד אם לדין שם א"ל אחד הוא ואינו נפרד מבלעדי יי' דלאו איהו בלחודוי כלומר נפרד מבלעדי יי' ומי צור זולתי אלהינו דהא צור לאו איהו בלחודוי כלומר נפרד ממנו יתברך כדכתיב וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי' הוא האלהים. וזה הסוד רמוז ומבואר בס' הזוהר בכמה מקומות אמרו אי את בעי למנדע כי יי' הוא האלהים וידעת היום כלו' הסתכל ביום שמתחלק בבחינת הכדור לאור וחשך חציו נקרא יום וחציו נקרא לילה ובבחינ' עצמו בכל מקום שהולך אל דרום ואל צפון ומעלה או מטה אור שכן באהלו אבל בבחינ' שוכני המוצק יתחלק ליקרא בשם יום ולילה ומכאן תדע כי יי' הוא האלהים כי לא ישתנה לרחמים או לדין כי אם מפאת המקבלים. ואם לא יספיק לך זה המופת והשבות אל לבבך כי מבשרך תחזה אלוה וזה כי ידוע הוא שאין באדם רק לב אחד אמנם כפי המחשבות אם טוב ואם רע יתחלק לשנים ויקראו שני לבבות לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו כלומ' כי בבחינתו יקרא האדם חכם או כסיל כלומר בבחינת הפעולות שהוא עושה לא מפאת הלב כי הלב אחד הוא ולא שנים וזהו והשבות אל לבבך כלומר הסתכל ותן דעתך אל לבבך כי הוא אחד ונקרא בשם שנים לבבך כתיב ולא לבך ומ"ש רז"ל ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך וכו' הבן זה הענין כי הוא יתד תקועה במקום נאמן לסוד היחוד חדשתיהו מדבריהם ע"ה כי הם לא ביארו רק ברמז ואני הרחבתיהו לך כאשר יתבאר במקומו ב"ה. ת"ח עד לא יתגזר אברהם וכו' כל מה שהקדים למעלה ר' אבא היה להוציא נפקותא זו להודיע כי יש למעלה מדות על ידם הוא יתברך פועל פעולותיו למטה פעולות משתנות כפי הכנת המקבלי' מזולת שישתנה הוא יתברך שמו ויביא הראיה מנבואת אברהם וכאלו הוא מודיע הענין הזה ממה שנזכר בתורה מהבדל נבואתו כי קודם שנימול היה מדבר עמו במחזה שהיא מדרגה אחת שמקבל' כל הגווני העליונים. והאי מחזה איהו רזא דברית כלומר לפי שהיא מקבלת מיסו"ד שהוא גם הוא מקבל מכל המדות שלמעלה והוא יריק בעטרת ועל כן נקראת רזא דברי"ת ומתוך המדה הזו היה מדבר עם אברהם קודם שימול בשר ערלתו. ולא הספיק לבאר סוד ההבדל שיש בין

התחלתו בנבואה קודם שימול לנבואתו אחר שמל לפי שתעמוד קושיא גדולה בדבריו והוא זו וכי תימא דבג"כ אקרי מחזה וכו' כלומר הנה יקשה בעיניך דבר זה בתחל' העיון בדברי והוא כי כבר הקדמתי לך כי לפי שהיא מקבלת כל הגוונין נקראת מחז"ה ואם נקראת מחזה מטעם זה הנה קודם שמל מצינו שדבר עמו במחזה שהיא מקבלת כל הגוונין ונמצאו דברי סותרין זה את זה שכבר אמרתי שקודם שמל לא היה מדבר עמו בר האי דרגא דלא שרא עלוי דרגין אחרנין והשיב אלא האי דרגא חיזו דכל דרגין איהו כלומר מעולם ועד עולם ומשני"ם קדמוניות המדה הזו מתתקנת ומקבלת מהם. וחיזו דאינון גוונין קיימי תחותה שירש בהיכלות אשר למטה ממנה חד מימינא גוון חיוור. חד משמאלא גוון סומק. חד דכליל כל וגוונין וכו' והנני מבאר לך הענין בריוח כי בכאן לא האריך בו ר' אבא כי הוא מקצר והולך לבא אל הכוונה לשום הבדל בנבוא' אברהם מקודם שמל לאחר שמל ובזה יתבא' לך כי כל נבואת הנביאים היה מההיכלות אשר למטה מהאצילות הנעלם אשר למטה מהעטרת זולת מרע"ה שבכל בי"תו נאמן הוא כלומר בעטרת עצמה. דע כי למטה מהאצילות הנעלם נבראו עשר מעלות נקראות היכלות להיכלות ונקראות ההיכלות האלה עולם הנקבה ביען המה מקבלות מההיכלות אשר באצילות הנעלם ומראים בהם כחותיהם אשר על כן נקראות עולם הזכר ונכללות בשבעה היכלות כמו שהעליונות להם נכללות בשבעה בסוד חצבה עמודיה שבעה כי השלש הראשונות נחשבות לראש אחד כן בתחתונות נחשבות לראש א' כאשר יתבאר בסוד ההיכלות בפ' תרומה ובפ' ויקהל ובפ' פקודי כי שם יכנה אותם בשם היכל הרצו"ן והוא לתפארת היכל האהבה והוא לחסד. היכל הזכות והוא לגבור"ה. היכל הנוג"ה והוא לנצ"ח. היכל עצם השמים והוא להו"ד. היכל לבנ"ת הספיר והוא לי"סוד ומלכו"ת אחים לא יתפרדו כי מה שבזה בזה כמו שידעת מענין הסוד. הנה לך מבואר כי למטה מהאצילות הנעלם יש דוגמתו למטה מהעטרת וא"כ יהיה מחזה מול מחזה ויאמר כי קודם שמל אברהם היתה נבואתו באותו מחזה התחתון בדפוס הדפוס. אמנם אחר שמל היתה נבואתו במחזה עליון שנאמר וירא יי' אל אברם זהו המכוון באמרו וחיזו דאינון גוונין קיימי תחותיה חד מימינא וכו' אלא שמקצר והולך להודיע כוונתו באמרו וע"ד בהאי חיזו קאים עליה ומליל עמיה עד לא אתגזר כיון דאתגזר מה כתיב וירא יי' אל אברם במחזה עלי"ון. ויאמר כי הבדל גדול יש בין המחזה הזה הנז' באברהם עד שלא מל למחזה הנז' בבלעם ושההבדל רמוז באמרו באברהם מחזה סתם ובמחזה בלעם נאמר מחזה שד"י וכבר ביארנו שהעטרת נקראת שדי כי היסוד נקרא א"ל שד"י בסוד אמרם שאמר לעולמו די מה בין האי להאי כלומר בין המחזה המיוחס לשד"י ובין

מחזה סתם. אלא מחזה שד"י אלין דלתתא דנפקו מניה ואינון חיזו דיליה פי' צל הצל מהמדרגות התחתונות ומחזה סתם הוא שם האדנו"ת אדנ"י שכל המדרגות העליונות נראים בה והיא הנקראת מחזה סתם והשאר מבואר. ת"ח כיון דאתגזר אברהם נפק מערלה פי' מרשות הנחש הרמוז בערלה ועאל בקיימא קדישא ואתעטר בעטרא קדישא בגלותו העטרה שהיתה מכוסה בבשר קליפת הערלה. ועאל בקיומא שלים דעלמא קאים עליה הוא סוד הברית כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה סוד י"ומם ולי"לה כי שניהם נקראים ברית וכבר נתבאר זה והם שניהם נקראים חוקות שמים וארץ. וכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה"א בראם באברה"ם שנכנס בסוד הה"א האחרונה. וכלא ברזא חד קאים כלומר זה ספר תולדות אדם ותולדות שמים והארץ והרי שנרמז באלה תולדות השמים והארץ בהברא"ם ביאת אברהם לעולם וכן בזה ספר תולדות אדם הראהו הב"ה לאדם והראשון דור דור ופרנסיו כל הדורות כל א' וא'. וחמא לון כל חד וחד דרא ודרא קיימי בג"ע כלומר בעוד שהיה הוא בג"ע עד שלא גורש משם הראם לו בההוא דיוקנא דזמינין לקיימא בהאי עלמא פי' שראם בסוד המלבוש על התואר והתמונה שהיו עתידים להתצייר בגולם כמו שנתבאר. ות"ח הא איתמר כיון דחמא ליה לדוד וכו' כי כך חייבה נפש"ו של דוד שאין לה אור ומעצמה אלא ממה שמקבלת מסוד אד"ם העליון מסוד ע' שנה המשפיעים בה. ובן אדם נתן לדוד שבעים שנה משנותיו שהיה לו לחיות אלף שנים יומו של הב"ה ולא חי רק תשע מאות ושלשים שנה וחסרו משנותיו שבעים שנה אותם שנתן לדוד והוא אמרו ומלה דא רזא דחכמתא איהו וכל מה דלתתא כלא איהו ברזא דלעילא. ואגב ארחיה ידבר בענין הנשמות שהם עומדות לפניו יתברך זוגות זוגות אמנם כשיורדות לעולם הפירוד הם נפרדות זו מזו כל א' וא' בגוף הראוי לה ואח"כ הב"ה מזווגן בגופותיהם אחת אל אחת. א"ר יהודה קב"ה מזווג זיווגין ואומר בת פלוני לפלוני. א"ר יוסי מאי קא מיירי והא כתיב אין כל חדש וכו' אמר ר' יהודה תחת השמש כתיב וכו' א"ר יוסי מאי כרוזא הכא. הנה תואר מחלקותם הוא על זה האופן כי ת"ק סבר והוא ר' אבא שהתחיל בפתיחה כי מי אל מבלעדי יי' כי צלמי הנשמות עד שלא יבואו לעולם הנה הנם עומדות לפניו זוגות ובבואנה לעולם יתפרדו אשה מאחותה וחוזר הב"ה ומחברן אשה אל אחותה בגופותיהן והיו לבשר אחד וכוונתו שזה הענין כבר קדם בציורו יתברך משעה שנבראו הנשמות ועמדו לפניו להיות זו בת זוג לזו. והוסיף ר' יהודה ואמר כי בעת בואנה לעולם אומר הב"ה בת פלוני לפלוני כאלו עתה מחדש תתחדש הגזרה ולא מקודם בהיותם במעמדן לפניו יתברך וע"ז תפש עליו ר' יוסי ואמר והא כתיב אין כל חדש תחת השמש שיראה שכבר היו לעולמים אשר היו

לפנינו עומדות זוגות כדברי ר' אבא ושלא יתחדש שום זיווג בעת בואנה כי מה שהיה הוא שיהיה ואת אמרת שבעת בואנה אומר הב"ה בת פלוני לפלוני. והשיב ר' יהודה כי זאת לאו קושיא היא כי כוונת הכתוב באין כל חדש הוא תחת השמש שלא יתחדש שום חידוש כי הגזירה מלמעלה מהשמש תבוא ולעולם אימא לך כי בעת בואנה קודם שיבואו תחת השמש בעת צאתם מהאוצר אזי גוזר הב"ה ואומר בת פלוני לפלוני וזהו אמרו שאני לעילא כי שם תהיה הגזירה קודם שירדו למטה תחת השמש. ומה שחזר ר' יוסי להקשות באמרו ומאי כרוזא הכא שהראה לכאורה דלאו קושיא היא שכבר ביאר ר' יהודה כי הכרוז הוא למעלה מהשמש ומאי קושיא באמרו מאי כרוזא הכא כי היה יכול להשיב ר' יהודה כי אין נעשה פתגם למטה עד שיכריזו עליו מלמעלה. ועוד שעמד ר' יהודה לא ענה עוד לפי שהרגיש כי תשובת ר' יוסי תשובה נצחת. האמנם צריך אתה לדעת כי מחלקותם תלויה בהבנת הכתוב מהו אין כל חדש תחת השמש כי ר' יהודה סובר כי פי' תחת השמש הוא מגלגל השמש ולמטה ולמעלה מהשמש פי' למעלה מגלגל השמש ור' יוסי סובר כי פי' תחת השמש ענינו אחר שנברא השמש שאז נברא הזמן כי הזמן הוא מקרה דבק בתנועה ושפי' למעלה מהשמש ר"ל קודם שנברא הממש והזמן וסברת ר' יוסי היא הנכונה והאמיתית בכוונת הכתוב וכן דרז"ל בכתוב מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב בקשו לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה ומפני מה לא גנזוהו מפני שתחלתו דברי תורה וסופו דברי תורה תחלתו דברי תורה דכתיב מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואמר ר' ינאי תחת השמש הוא דאין לו קודם השמש יש לו וסופו דברי תורה דכתיב סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וכו' הנה מבואר שהבינו שענין אמרו תחת השמש אחר שנברא השמש מההפך מאמר הא קודם השמש יש לו שלא אמרו הא למעלה מהשמש אלא קודם כי מלת קודם תורה על קדימת סדר זמן ואם תמצא כתוב הא למעלה מהשמש כוונתו קודם קודם השמש ולפי זה יקשה ר' יוסי לר' יהודה ואומר בשלמא לדידי ניחא שאני סובר שכוונת הכתוב באמרו תחת השמש הוא אחר שנברא השמש והיה הזמן יתבאר היטב הכתוב שאמר אין כל חדש תחת השמש כי אחר שנברא השמש ונהיה הזמן אין כל חדש. אמנם קודם השמש שזהו משמעות אבל למעלה מהשמש ולא שהוא ענין מעלת מחום אלא קדימת זמן יש חדש כי מאז נבראו הנשמות ועם המלוך במלאכתו ישבו שם והיו מאז עומדות לפניו זוגות זוגות אשה אל אחותה בסוד האצילות כסברת ר' אבא שאמר כל אינון דיוקנין דנשמתין דעלמא כלהו זווגין זווגין קמי הכי מאז היה החדוש ההוא. אלא לדידך כי אתה סובר כי פי' תחת

השמש או למעלה מהשמש שניהם ענין אחר כלומר אחר שנברא השמש ונהיה הזמן ושענין למעלה הוא עלוי מקום לא קדימת זמן מאי כרוזא הכא למאי אצטריך הכרוז את אשר כבר עשוהו ומה יוסיף ומה יגרע הכרוז וכבר היה הדבר לעולמים ואשר היו מלפנינו והנה הכתובים עצמם מורים על כי סברת ר' יוסי נכונה ואמיתית שכן כתיב ומה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת השמש וסמיך ליה יש דבר שיאמר ראה זה חדש כבר היה לעולמים אשר היו לפנינו יגיד הכתוב כי לא יקרא שום דבר חדש בהתחדשו עתה תחת השמש לפי שכבר היה ונגזר הדבר ההוא לעולמים אשר לפנינו והוא סוד אצילות המדות שנקראות כל מדה ומדה עולם ומאז נתחדש מה שנתחדש לא בבואו לעולם תחת השמש ולפי שראה ר' יהודה כי דבריו נכוחים שתק והודה ולא בוש על האמת. וחזה טענתו ר' יוסי במ"ש ר' חזקיה בשם ר' חייא בההוא שעתא ממש דנפיק בר נש לעלמא בת זוגיה אזדמנת ליה לפי שכבר היו זוגות מקודם בואנה לעולם ואין כל חדש תחת השמש. והנה ר' אבא אחר ששמע דברי מחלוקתם בא לבאר על איזה אופן יובן הכרוז שאז"ל ולמה יצטרך כרוז ומהו הכרוז בסוד הגלגול כאשר תראה בדבריו דברי האמת והצדק. והקדים ואמר זכאין אינון צדיקיא דנשמתהון מתעטרין קמי מלכא קדישא כלומר באוצר עד לא יתון לעלמא ובאמרו מתעטרן פי' שהיו מתעטרות אשה אל אחותה זוגות זוגות כאשר יבאר דהכי תנינן בההוא שעתא דאפי' קב"ה נשמתין לעלמא כל אינון רוחין ונשמתין כלילן דכר ונוקבא ומתחברן כחדא אתמסרן בידא דההוא ממנה וכו' פי' כי בשעה שנמסרין בידו זוגות זוגות נמסרות כאשר היו בתחלה אלא שבעת ירידתם ואחר שנמסרו בידו מתפרשן לקנות כל א' וא' גוף למשכנה. ולזמנין דא אקדים מן דא ובסוד הגלגול כאשר יתבאר בפ' משפטים ואחית להו בבני נשא מלבשם מלבוש גופני כל א' כפי הראוי לה חומר הראוי לזכר לזכר וחומר הראוי לנקבה לנקבה. וכד מביא זמן זיווגא דלהון קב"ה דידע אינון רוחין ונשמתין מחבר לון כקדמיתא ומכרזא עליהו כלומר מודיע שזה בת זוגו של זה לפי שאין מי שידע זה זולתו יתברך ובהפגשם אשה אל אחותה הוא הוא ענין הכרוז כי בכן נודע כי אלהים מושיב יחידים ביתה כמו שהיו מאז קודם בואנה ולפי זה אין כל חדש תחת השמש שהרי ומאז כן היו חוברות אשה אל אחותה והוא אמרו וכד מתחברן אתעבידו חד גופא חד נשמתא ימינא ושמאלא כדקא חזי כי הימין מיוחס לזכר והשמאל מיוחס לנקבה. ובג"כ אין כל חדש תחת השמש כי קודם הזמן והשמש היה זה החיבור אלא שנתגלה הדבר במשך הזמן תחת השמש בהתלבשם בחומר ואין כל חדש תחת השמש כסברת ר' יוסי בפי' הכתוב וענין הכרוז הנז' כאן הוא רומז למה שכתב ההוא סבא ע"ה בפ' אלה המשפטים כי שם יבאר

כי יש זיווג שאין מכריזין עליו והוא של בן היבם שאין לו בת זוג ידועה כי אמו שבה בת זוגו ואחיו שבאביו ואין מכריזין עליו הנה א"כ נראה כי כוונתם בענין הכרוז הוא כי יפגשו ונצמדו הזוגות אשה אל אחותה בשעת זיווגם שכן אמר כד מטא עידן זיווגא דלהון אינון רוחין ונשמתין מחבר לון כקדמיתא ומכרזא עליהו שנראה שהכרוז הוא בשעת זיווג שהוא זמן גלוי הגזרה. ואי תימא הא תנינן דלית זיווגא דבר נש אלא לפום ארחוי הכי איתא בפ"ק דסוטה אמר רב שמואל בר יצחק כי פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנאמר כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. וא"ר יוחנן וקשה לזווגן בקריעת ים סוף שנאמר ומושיב יחידים ביתה מוציא וכו' פירוש כמו מוציא והקשו איני והא אמר רב יהודה אמר רב מ' יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פ' לפ' ותירצו לא קשיא כאן בזיווג ראשון וכאן בזיווג שני ובעלי האמת יש להם סוד בכאן בזיווג ראשון וכו' בסוד הגלגול. והשיב הכי הוא וודאי דאי זכי ועובדוי אתכשרן זכי להההוא דיליה לאתחברא ביה כמה דנפיק כלומר כשעת יציאתם לעולם שהיו חוברות אשה אל אחותה ומכלל הן אתה שומע לאו שאם לא יזכה יצטרך לגלגול ולא יזכה בבת זוגו כי יתכן שיקדמנו אחר ברחמים באשר יבאר לפנים. א"ל ר' חייא לר' אבא מאן דאתכשרן עובדוי מאן אתר יתבע וכו' לפי שהאיש חייב לחזר אחר אבידתו ונקראת אבידה כי נפרדה ממנו בשעת צאתם לעולם לאיזה מקום ישים מגמתו וישתדל למצוא אבידתו. א"ל הא תנינן לעולם ימכור אדם וכו' וישא בת ת"ח וזהו השתדלותו שישתדל. דת"ח פקדונא דמאריה אתפקדא בידיה. דע כי התפאר' נקרא חתן יוצא מחופתו העליונה לקראת כל"ה לשום עטרת מלכות בראשה והוא סוד כחתן יכהן פא"ר וזה החתן הוא ת"ח תלמידו של חכמה פקדונא דמאריה הוא הכת"ר בידיה כי ממזרח יביא זרעו בקדושה ובטהרה וכן בדוגמא הזאת ת"ח של מטה כי ימשיך נפש בתו ממקום קדוש ואליו צריך כל אדם להשתדל לקחת לו בת זוגו דפקדונא דמאריה בידיה כי בידו ובמחשבתו הטהור' ימשיך הרוח ההוא הנקר' פקדון ע"ד בידך אפקיד רוחי.

דף צא:

תאנא ברזא דמתניתא כל אינון דאתו בגלגולא דנשמתין. כי יש מיני גלגול על דרכים רבים כאשר יבוא בפ' משפטים.
יכלין לאקדמא ברחמי זיווגא דלהון ואע"פ שאינה בת זוגו.

ועל האי אתערו חברייא שמא יקדמנו אחר ברחמים אחר דייקא שאינו בן זוגה ונושא אותה ברחמים. וע"כ קשין זווגין קמי קב"ה כקריעת ים סוף וסוד קריעת י"ם סו"ף יתבאר עוד ב"ה.

ר' יהודה שלח לר' אלעזרהא רזא דמלה ידענא פי' סוד למה יתגלגלו הנשמות וחוזרות ובאות לעולם ידעתי כי הוא מחסד האל על ברואיו לבלתי ידח ממנו נדח.

אינון דאתו בגלגולא דנשמתין שנאבד מהם בת זוגם מאן אתר להו זיווגא אחרי שנתבאר כי הנשמות כלן זכר ונקבה אם אבדה לו נקבתו על ידי הגלגול שנתגלגל וחזר ובא לעולם פעם אחרת מאי זה צדית כן שימצא בת זוג.

שלח ליה מה נעשה להם לנותרים לנשים וכתיב לכו וחטפתם לכם וכו' וזה ראיה שנתאמת להם כי איפשר למגולגל לחטוף אשה שאינה בת זוגו והוא סוד שמא יקדמנו אחר ברחמים וע"כ התירו להם לחטוף ויבאר ענין סוד היבום ולמה נקרא שם בן היבם אחר וכבר ביארנו כי זה הולד הוא נפש הבעל עצמו ואין לו בת זוג כי אם אמו שהיא היתה אשת המת וחזר להיות בנה וע"כ אין לו בת זוג כי לא ישא את אמו ועל זה אמרו שמא יקדמנו אחר ברחמים כי אחר הוא ונכרי לאותה שחטף ברחמים ובתפלה. ויבאר כי אמרו יכול להקדים אין הדבר כמקרה אבל היה זה לפי שהבעל הראוי לא זכה כפי מעשיו וזה האחר הוא זכאי וזוכה אליה עד עת בוא דברו של ראשון וידחה זה מפניו וכל מיני החלוקות האלה בסוד הגלגול יתבארו בפ' משפטים ב"ה א"ר יהודה השתא ודאי דקשה זווגיהון קמי קב"ה וכו' זכאה חולקהון דישראל דאוריתא אוליף להו ארחוי מסוד כי ישבו אחים יחדיו כי לכאורה נראה שהוא דבר זר שישא את אשת אחיו וכל זה היה מחסד האל על ברואיו לבלתי ידח ממנו נדח זכאה חולקיה מאן דישתדל ובאורייתא ולא יתפרש מינה כי אחד מתנאי קניית סודות התורה היא השקידה כמ"ש לשקוד על דלתותי יום יום והפורש ממנה כפורש מן החיים דכתיב כי היא חייך וכו'.

דף צב.

ויהי אברם בן תשעים שנה. ר' יוסי פתח ועמך כלם צדיקים וכו' זכאין אינון ישראל מכל שאר עמין דקב"ה קרי לון צדיקים לכלל העם כלו.

דתניא מאה ועשרין וחמש ותמניא אלפי מארי דגדפין וכו' לא ידעתי טעם לפתיחה זו לענין הכתוב הזה ויהי אברם בן צ"ט שנה כי לא ביאר בו ר' יוסי מאומה לענין הנדון גם מ"ש דתניא מאה ועשרין וחמש ותמניא אלפי מארי דגדפין דאזלין טאסין וכו' מאי מסייע ליה לאמרו זכאין אינון ישראל דקב"ה קרא לון צדיקים על כן אמרתי שיתכן שחסר בספר

ההעתקה למה נקראו צדיקים מפני שהם נמולים והוא מענין הנדון ומפני שמתעסקים בתורה כי ברי"ת ותור"ה כחדא אזלי והמשיך הענין לדבר בזכות ההוגה בתורה ואמר כי קבלה בידו ששמונת אלפים ומאה ועשרין וחמש בעלי כנפים הם הממונים על הקול היוצא מפי כל אדם אם טוב ואם רע ומוליכין אותו ומוסרין אותו לבעלי הדין לדון לאדם ההוא עליו דכתיב כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר וכבר קדם בפ' בראשית כי נתיחסו המלאכים לעופות למרוצתם בשליחותם. ולפי שיאמר אומר ומה תפיסה יש בקול כי הוא הבל היוצא מהפה ואין בו ממש לזה אמר דהא תנינן דלית לך מלה בעלמא דלית ליה קלא. יודיע מתוך דבריו סוד הבריאה כי מהבל פיו של הב"ה נברא העולם שנאמר בדבר יי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ועל דרך עשה את שאינו ישנו כמו שנתבאר בס' יצירה בסוד אותיות המבטא למוצאותיו כי יעשה מההבל קול ורוח ודבור ואחר שכן הוא אין לך דבור בעולם שאין לו קל נשמע ונתפס עד שבוקע האויר ונעשה ממנו יש וממש ובכן תופסין אותו בעלי הכנפים לדון אותו.

אימתי דיינין להוא קלא וכו' כי אין דנין למעלה בלא עדים הודאת עצמו שהיא נפשו כמאה עדים דמי וע"ז נאמר משוכבת חקיך שמור פתחי פיך כי הנפש היא השוכבת בחיקו של אדם והיא המעידה עליו.

ר' יהודה אמר כל מה דבר נש עביד לא בלבד על היוצא מפיו שהוא נרגש ומפורסם ועושה קול נשמע ממנו אבל אפי' המעשה שהוא עושה בסתר שאין בעלי כנפים נזקקין לו נשמתו של אדם מעידה עליו.

תאנא א"ר אלעזר בשעתא קמייתא דלילייא כד נשף יממא וכו'. המשיך הענין בענינים הנעשים בלילה אשר יראה כי בטלו המלאכות והמשמרות בהעדר היום ויאמר כי כשם שיש משמרות ביום פקידים למלאכת היום בגבולתו שהם שנים עשר שעות לי"ב חלונות שהשמש נכנס בכל שעה ושעה בחלון אחד וכמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת יוצר האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע כן הלילה נחלקת למשמרות בי"ב שעות הנגבלות בלילה לשלשה משמרות ואמר כי כשנושף היום להעריב. מאריה דמפתחאן די ממנא על שמשא הוא מטטרו"ן שנקרא פתחו"ן בסוד אדנ"י שפתי תפתח ונקרא סגרו"ן כשסוגר השערים כדאיתא בתיקון תמני סרי.

עאל בתריסר תרעין דפתיחן ביממא כדמיון השוער שנכנס בשער ונועל הדלת אחריו והוא אמרו בתר דעאל בכלהו כל אינון תרעין סתימין.

כרוזא קאים ושארי לאכרזא שיאספו ביתה כל אותם הממונים והשלוחים של יום כי כבר הגיע תור ממוני הלילה להתפשט בעולם ונאספים אלה מפני אלה כי לכל יש גבול

ממשלת היום לחוד וממשלת הלילה לחוד קם מאן דקאים ואחיד לאינון מפתחן כי מלכותא דרקיעא מעין מלכותא דארעא וכשם שהשוער אחר שסוגר שערי העיר מוסר המפתחות לרבו כן השוער הזה מוסר המפתחות לרבו לפי שאינו פותח חלוני הרקיע אם לא ברשות רבו והכוונה בזה ידועה כי אין השליח עושה שום דבר אם לא ברשות אדוניו ואע"פ ששמו כשם רבו כחו תלוי בכח רבו בסוד אל תמר בו אל תמירני בו.
בתר דסיים כרוזא כל אינון נטורי עלמא מתכנשין וסלקין הם השומרים הסובבים בעיר כי על הדוגמא הזאת היתה ירושלם של מטה בסוד על חומותיך ירושלם הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו.
ולית מאן דפתח פטרא מהם כי הגיע תור ממוני הלילה שנחלקים לשלש משמרות וכדין דינין דלתתא מתערין הוא סוד אמרם במ' ברכות שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הב"ה ושואג שנאמר יי' ממרום ישאג וה' שאוג ישאג על נוהו והסוד בזה שנתן כח לבעלי הדין התחתונים ממוני הלילה להחריב ביתו בעון בניו וזוכר הוא משמרות בית המקדש שהיו דוגמא לבית המקדש של מעלה שבטלו. והסימן שנתן ר' אלעזר בשלשה המשמרות משמרה ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. ידוע לרגילים בחכמה. כי הם סימן לכתות המושלים בלילה והוא אמרו כדין דינין מתערין ואזלין ושטאן בעלמא. וסיהרא שרי לאנהרא היא מדת הדין הרפה שממשלתה נראית בלילה ומארי דיבבא תקעין ומילנין תקיעה כתרועה כי התרועה מורה על דין רפה והשברים על דין קשה.
תקעין תנינות בתרועה כדין מתערין שירתא ומזמרין קמי מאריהון והשירה שאומרים הכת הראשונה הוא מי יעלה בהר יי' ומי יקום במקום קדשו שהרמז בו על הנשמות הצדיקים העולות ככל לילה להראות למעלה לדעת העתידות לבא וע"כ אומרים מי יעלה בהר יי'. וכן כל משמרה ומשמרה מה שמשוררת כאשר יבוא בפ' ויקהל כי בכאי הוא מקצר והולך.
כמה מארי תריסין קיימי בקיומיהו ואתערין דינין בעלמא למטה לפי שהם בעלי מלחמה מכנה אותם לבעלי מגינים.
כדין בני נשא ניימין כי המות פורשת כנפיה על באי עולם בלילה ונשמתא נפקת ואסהידת סהדותא וכל דבר לא יכחד מן המלך. ואתחייבת בדינא אם היתה חייבת. דכד קב"ה עביד חסד בבר נש נשמתא תאבת לאתרהא שאין בעל הדין שולח ידו בפקדון לגבות חובו עד שיחזירנו לבעליו ובכן יגבה חובו כפי הדין והנשמה נתנה לו כפקדון בשבא לישן שאמר בידך אפקיד רוחי ואע"פ שהיא חייבת מחזירה לו.

בפלגות ליליא כד צפרין מתערין הם התרנגולים.
סטרא דצפון אתער ברוחא הוא סוד התרנגו"ל הדופק בכנפי התרנגולים שיעוררו לבני אדם ובשעה ההיא מתחזק מדת הדין בהרגישה שמדת הרחמים מתעוררת כאשר יתחזק ההפך אל הפכו.
קם בקיומיה שרביטא דבסטר דרום ובטש בההוא רוחא להשקיט הדין ויתבסם מהרחמים ויחלש כחו.
כדין אתער קב"ה כנמוסוי לאשתעשע עם צדיקיא בג"ע כי אין לו מנוח כביכול מעצבונו על חרבן בית המקדש כי אם באותה שעה שהוא משתעשע בנשמותיהן של צדיקים וסי' לזה כי נמכרנו אני ועמי והמלך קם בחמתו אל גינת הביתן.
זכאה בר נש דקאים לאשתעשע' באורית' שמתחב' עמהם בשעשוע ההוא ובאין שם לשמוע דברי תורה ומכאן נלמוד שצריך לעסוק בתורה בלילה בקול רם כי אין רנתה של תורה אלא בלילה הה"ד היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני בקול רם ולא עוד אלא דקב"ה משוך עליה וכו' לשומרו שהוא נרשם בחוט ההוא שנאמ' יומם יצוה יי' וכו' א"ר חזקיה כל מאן דאשתדל וכו' אית ליה חולק' תדיר ואפי' בעודו בעה"ז א"ל ר' יוסי מ"ט תדיר על איזה אופן יובן שיש לו חלק העה"ב בזה והעולם א"ל הכי אוליפנ' דכל פלגות ליליא כד קב"ה וכו' כלהו נטיען דג"ע אתשקיין יתיר מההוא נחל דאקרי נחל קדומים. ראיתי בספר השם שהחכמ"ה נקראת קדומים לפי שהיא קדמון לכל הנחלים ולפי מה שנראה מס' הזוהר היא הבינה שהיא סוד הנהר היוצא מעדן וכבר ידעת כי ענין עדן הוא ענין מקור של עונג וכן קורין בלשון ערבי למקור ולמוצא מעדן לפי שהוא מקור לדבר ונמצא ההוא ומטעם זה אמרה שרה אחרי בלותי היתה לי עדנה לפי שנפסק מקור דמיה והנה לפי זה אין המקור נקרא נהר ולא נחל כי אם אחר שיתפשטו מימיו וכבר ידעת כי הכתר נקרא קדם בסוד מעונה אלהי קד"ם שהוא מעון וקדמון לכל מה שנאצל ממנו והסוד נדמו בכתוב ויטע ה' אלהים גן בעד"ן מקד"ם ולפי זה תקרא הבינה נחל הבא מקדומים מהמוצא והמקור הנעלם וכי המוצא הוא התחלת גלוי המקור כי המקור אינו נגלה כי עמוק עמוק הוא מ"י ימצאנו כאשר מקור המים אינו נודע רק מפי המוצא וא"כ ראוי שיתיחס הנהר והנחל אל הבי"נה יותר מהחכמה כי לא יקרא המוצא לא נחל ולא נהר עד שיתפשטו המים וימשכו אל מקום נהרים יאורים וזה הנהר הוא נהר שאין מימיו פוסקים לעולמים והוא נחל קדומים כלומר יוצא מחכמ"ה ומכת"ר וכמו כן נחל עדנים ויאמר כי בחצי הלילה כשבא הב"ה לג"ע להשתעשע עם נשמות הצדיקים ימשך הנהר והנחל הנקרא נחל קדומים בהשפעה רבה על הנטיעות אשר בג"ע וגם ימשך כח השפע

ההוא על הקם בחצות לילה לעסוק בתורה כי בהמצא השפע יחול על המובן אליו. א"ר יוסי הואיל וכלהו צדיקיא דבגו גנתא צייתין ליה לקליה וכו' אמר למדתי מדבריך שהשפע הוא מתרבה בחצות לילה על נשמות הצדיקים אשר בג"ע וא"כ באמצעותם יחול השפע ההוא על הקם לעסוק בתורה ומברכתם יתברך גם הוא אחרי שהם באים לשמוע קולו ולפי זה יש לו חלק בנחל ההוא שנקרא עה"ב והוא אמרו אשתכח דאית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי שהוא נחל קדומים כמו שנתבאר.

דף צב:

רבי אבא הוה אתי מטבריה לבי בירוניא דחמוי. טרוניא מענין שררה תרגום סרני פלשתים טורני פלשתא.

ורבי יעקב בר רב עמיה אולי היה תלמידו והלך בחברתו. אערבו ברפר טרשא כך היתה שמה בראשונה ונקראת אח"כ מתא מחסיא על ההוא עובדא דר' אחא כשבא שם ומצא שהיו מתים במגפה והתקין להם לומר מעשה הקטרת ונעצרה המגפה ואחלפו שמא דאתרא מתא מחסיא לפי שחס הקב"ה עליהם.

כד בעו למשכב א"ר אבא למאריה דביתא אית הכא תרנגולי וכו' א"ל לא אצטריכנא דהא סימן אית לי בביתא דהדין טיקלא דקמי ערסאי מלינא מיא הוא כלי מכוין השעות והוא עשוי ע"י תחבולה כי בכלות המים הנוטפים ממנו טיף טיף יתגלגל הכלי ע"י התחבולה ההיא ומשמיע קול הרעשה גדולה שהוא של נחשת וע"ד משקל הוא עשוי ויש תחבולות אחרות רבות על אופנים רבים לכוין השעות. והוא אמרו ונטיף טיף טיף בפלגו' ליליא ממש אתרוקן כלהו ואתגלגל האי קלא טילקא ונהום ואשתמע קליה בכל ביתא וכדין הוא פלגות ליליא כי היה מכוון לשיעור שש שעות כי יש אחרים לשעה ולחצי שעה ולשתי שעות. ואמר שזקן א' היה אצלו והוא עשה התחבולה ההיא לכוין חצות לילה לקום לעסוק בתורה.

בפלגות נהים ההוא גלגלא וכו' קמו רבי אבא ורבי יעקב שמעו להההוא גברא דהוה יתיב בשפולי ביתא ותרין בנוי עמיה שקדמו לקום והיו מורגלי' בכך והוה אמר חצות לילה מאי חמא דוד דאמר חצות ולא בחצות כי כן היה ראוי לומר אם היתה הכוונה לומר שריה קם בחצות לילה.

ודאי לקב"ה הוה אמר הכי כאלו קורא לשכינה חצות לילה לטעם שבחצות לילה ממש הוא ופמליא שלו נמצאים בג"ע ולפי זה יקרא הקב"ה בשם הזמן ההוא.

א"ל רבי יעקב נשתתף בשכינתא לעסוק בתורה.

א"ל אימא מלה דפומך מנ"ל האי מילתא שנקראת חצות לילה א"ל מלה דא אוליפנא מסבאי קבלה בידי מזקני. ותו הוה אמר הכוונה שכל בעלי דינין של מטה הולכים ומתחזקים עד חצות וחצות ולמעלה מתעוררין כל נימוסי דלעילא שהם בעלי הרחמים. ואותו הרגע אשר יחצה הלילה הוא העיקר שכן באברהם כתיב ויחלק עליהם לילה הוא החלק המחצה הלילה לחצאין וכן ויהי בחצי הלילה ויי' הכה כל בכור בחצי הלילה ממש ודוד הוה ידע בסוד הכנו"ר כי הרגע ההוא אין מי שיעמוד עליו כי על כן אמר משה ע"ה כה אמר יי' כחצות ולא בחצות וכמ"ש ז"ל שאמר כן כדי שלא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא וז"ש בכאן ומנה הוה ידע אלא הכי אמר סבא דמלכותא דיליה בהאי ליליא תליא וע"ד קאים בההוא שעתא ואמר שירתא והכי קרא לקב"ה חצות לילה ממש ע"ש שמלכו"תו יתברך מחצות לילה ולמעלה נראית ומתעוררת במשפטי צד"ק וכבר ידעת כי משפט הוא רחמים בסוד משפט לאלהי יעקב והיא נקראת צד"ק על שם הדי"ן.

וההוא שעתא אתקטיר בה דוד כי היא נפשו וע"כ היה קם בחצות והיה גם הוא עושה משפ"ט וצד"קה לכל עמו. וע"כ היה הוא אומר על משפט"י צדק"ך בשירתו.

אתא רבי אבא ונשקיה להדביק נפשו בנפשו כמנהגם תמיד בשמחת לבבם כדברי תורה ואמר בריך רחמנא דשדרני הכא.

ת"ח ליליא דינא בכל אתר הם דברי רבי אבא מסכים ומסייע ליה למריה דביתא. והא אתער קמיה דר"ש שכבר שמע הסוד ההוא בחברת ר"ש ומוסכם הוא אל האמת ושמח מאד בשמעו אותו מפיו של בעל הבית כי נתברר לו כי תורתו של רשב"י נתפשטה בכל מקום.

אמר ההוא ינוקא בריה דההוא גברא אי הכי אמאי כתיב חצות כלומר שהיה יכול לכתוב בחצי הלילה אקום וכמ"ש ויהי בחצי הלילה ויי' הכה כל בכור. ודברי הנער כלפי רבי אבא היא והשיב ר' אבא לנער הא אתמר כלומר כבר ביאר אביך הסוד דפלגות ליליא מלכותא דשמיא אתער ולא שם הבדל רבי אבא בין חצי לחצות אמר אנא שמענא מלה כי יש הבדל בין חצי לחצות והרגיש רבי אבא כי נכון הוא לשום הבדל בין חצי לחצות ואמר לו אימא ברי דבריר דפומך קלא דבוצינא ליהוי. כלומר דעת שפתיך ברור מללו ולפי טבע הלשון הנוסח האמיתי הוא דברוחא דפומך קלא דבוצינא להוי כלומר דבר בני דבר כי מהבל פיך שהוא הבל שאין בו חטא נעשה קול עולה כשלהבת הנר המאיר.

אמר אנא שמענא דהא ליליא דינא דמלכותא איהו ובכל אתר דינא הוא כלומר ידוע הוא ומקובל מה שאמרתם שמלת לילה בכל מקום שנכתב יורה על מלכו"ת שמים שהיא

דין וכן שמעתי אני אמנם נקראת חצות לפי שהיא נחלקת לשתי חצאין החצי הראשון מתמלא בדי"ן והחצי האחרון בחס"ד וזהו חצות פי' ב' חצאין שהיא יונקת מהם והוא סוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני והבן זה כי השמאל מתחיל מלמט' והימין חובק בחסדו מלמעלה קם רבי אבא ושוי ידוי ברישיה שתי ידיו סמך על ראשו לברכו בדרך הסוד עצמו אשריהם ואשרי דבריהם ומעשה ידיהם כי כלם מכוונים למעלה אמר ודאי חשיבנא דחכמתא לא אשתכח וכו' יתיבו עד צפרא ואשתדלו באוריתא ואלה הם דברי העסק.

דף צג.

פתח רבי אבא ואמר ועמך כלם צדיקים לעולם וכו' וכי כלהו ישראל צדיקים נינהו והא כמה חייבין וכו' ואיך יכללם כלם בשם צדיקים אלא הכי תנא ברזא דמתניתין זכאין אינו ישראל דעבדין קרבנא דרעוא לקב"ה כי מי הוא אשר לא יחמול על פרי בטנו ויוצא חלציו לתתו ביום השמיני ללידתו לכרות את בשר ערלתו ואמו ואביו שמחים וטובי לב בתת אותו כקרבן לאביו שבשמים ובעבור המצוה הזאת שהיא נכללת בכלם ראוי שיקראו כלם צדיקים.

וכד אתגזרו עאלו בהאי חולקא כלומר ודי להם שבאותה שעה שנמולים נכנסים בבריתו של אברהם אבינו שהוא סוד הי"סוד ליקרא צדיקים שנאמר וצדי"ק יסוד עולם ושני המדו' נקראים צדי"קים בסוד מילה ופריעה ונקראים על שמם וצדיקים יבואו וכו'.

נצר מטעי נצר מאינון נטיען שהעטרת אחת מהם מהנטיעות וכבר נתבאר הענין הזה בספר הבהיר בסוד האחדות אמרו משל למה הדבר דומה למלך שהיה בלבו ליטע בגנו תש"עה אילנים זכרים והיו כלם דקלים אמר כשיהיו כלם מין אחד אי איפשר להתקיים מה עשה נטע אתרוג ביניהם והוא א' מהט' לשעלה בלבו להיות זכרים ואתרוג מאי הוי נקבה והיינו דכתיב פרי עץ הדר כפת תמרים הסתכל בנועם דבריהם ע"ה כמה הפליגו במשל הזה לבאר סוד אצילות המדות זו מזו עד שעמד האצילות במקום שעמד שהיא המדה האחרונה כאשר גזרה חכמתו יתב' שלא יתפשט יותר מהמדה ההיא בסוד מספר הט' ושיחזור המספר אל האחד והוא העשירי והענין הזה נעלם מדעת כל באי עולם למה עמד המספר בט' ולא כשאר חלקי המספר אם לא שכך חייכה החכמה העליונה ועל כן אמרו משל למלך שהיה בלבו ליטע ט' אילנים זכרים וכו' ואל תפן אל קושי אשר הקשה המקשה המציא דרך אל דרושו אשר בנה וכתב שנראה שלא עמד על רצונו הראשון כי הוא גם הוא לא עמד תירוצו כי זה מנהגם ע"ה תמיד במשליהם וחידותם לדבר בלשון

בני אדם וליחס לאל יתב' המחשבה עם הפועל לדמיון האומן החושב כל חלקי הסותר טרם שיוציא כלי למעשהו כי בזה הם רומזים שכל מה שנעשה במאמרו יתברך הוא על הצד היותר טוב והנאות שבאיפשר אעפ"י שלא נשכיל אנחנו הסבה והוא אמר ויהי שיאצלו מכת"רו יתברך ויתעלה ט' מדות כלם זכרים כלומר משפיעים ושתהיה המדה האחרונה נקב"ה לגבי כלם שכלם יהיו משפיעים בה ושתהיה ביניהם כלומר נקבת כלם ושתקבל מעש"ר מכ"ל כי כח כל המדות אליה יבואו ושם ינוחו לפעול כתחתונים רצונו של רצון כל הרצונו' ושתהיה היא סבת כל מעשה ולענין זה מתיחסת אל הנקבה אמנם לגבי עולם הנפרדים זכר היא וזכר נקראת בסוד זאת קומתך דמתה לתמר וזהו סוד פר"י כי היא פריו של עץ החיים כפת תמרים כפה א' של התמרים הנז' הדקלים עצמם ועל זה המשילו הענין בדרך משל לשכך את האזן שהיה בלבו ליטע ט' אילנים זכרים כי זכרים הם כלם לגבי ההשפעה אמנם לגבי המדות המשפיעות בה נקראת נקבה כי כך גזרה חכמתו שיעמוד האצילות בט' ושיפסק האור שם לתקן עולם במלכות שדי שאם לא כן היה האור מתפשט ונמתח והולך עד לאין סוף ושיעור וקצבה ולא יתחדש שום מחודש מהשפלים אשר בעפר יסודם ולזאת הסבה היתה הבריאה על אופן החכמה ההיא יתברך חכם הרזים כי בזה האופן נהיה מה שנהיה מעולם הנפרדים ועולם המורגש ועולם המוטבע וזו היא כלל כוונתם להודיע כי המדה הזאת היא ראשית המחשבה וסוף המעשה לא שנעשית מאליה כאשר הגשים הענין החכם המקשה ההוא במשל הספינה כי אין אנו צריכים למשל ההוא הנכרי כי הדבר הזה ידוע לרואי השמש מבלי הצטרך לפלפול דברים הלא תראה כי לא אחד מהקדומים הוצרך לבאר המאמר הזה של הבהיר והביאוהו רבים ונכבדים בחיבוריהם ולא הוצרכו לעשות בו משא ומתן כי היה הדבר פשוט לפניה' בסוד האצילות והבריאה וכל המרבה דברים מביא חטא וחסרון והדברים עתיקים ואל זה כיוון רבי אבא בנדון שלנו באמרו נצר מטעי נצר מאינון נטיען דנטע קב"ה בג"ע אמר כי לגבי ההשפעה היורד ממנה לעולם הנפרדים נצר ומטע היא אמנם לגבי שהיא מקבלת מכלם תקרא גן לפי ששם עמד האור ואין מדה אחרת כמוה שתקבל ממנה בדרך אצילות נמשך והוא אמרו והאי ארץ חד מנייהו ומבואר הוא.

ועל כך אית להו לישראל חולקא טבא בהכנסם בברית הארץ העליונה ונקראו צדיקים על שם הברית הנכלל בצדי"קים והבן זה.

מהו לעולם כמא דאוקימנא במתניתא דילן הוא סוד אמרו מן העול"ם ועד העול"ם עה"ב והעטרת. ותנא מאי קא חמא קרא דלא אקרי אברהם פי' כי הכתוב ידבר בשם הקב"ה שנאמר ויהי אברם בן צ"ט שנה יהיה יכול לקוראו הכתוב אברהם ע"ש סופו אלא הכי

אוקימנא דעד השתא לא אתגזר וכד אתגזר אתחבר בה"א וכדין אקרי אברהם שנתוספה הה"א בשמו לסוד הה"א האחרונה בעלת הברית והיינו דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותאנא דהא בראם ותאנ' באברהם מאי קא מיירי כי צריכי' אנו לדעת מאי שייכו' יש בין מדתו של אברהם הוא החס"ד לעטרת שלפי הנראה הם כרחוק מזרח ממע"רב ואמר דא חסד ודא שכינתא וכלא נחית דחדא ולא קשיא מלה והאי והאי הוי כי היא נקראת בשם כלם ומבואר הוא.

א"ל ר' יעקב לרבי אבא האי האי ה"א דבהבראם זעירא מהאותיות הקטנו' שנרשמות בתורה והיא דהליי' רברבא היא הה"א דהליי' תגמלו זאת מה בין האי להאי רצה לדעת סוד האותיות הקטנות והגדולות שהן נרשמות בכתובים ובא הענין לדבר בסוד הה"א.

א"ל דא שכי"נתא ודא י"ובלא אמר שבאו האותיות ברשמות גדולות וקטנות להודיע שכל שלמעלה הוא הרחב שלא יוחס לו גבול ומה שלמטה הוא מתקצר והולך עד שהיה ממנו גבול וצורת הנר יוכיח כי היא רחבה מתחת ועולה ומתקצרת ונר שלמעלה להפך והבן זה ולכן באו האותיות גדולות וקטנות להודיע כי כל מה שיש בי"ובל הגדול יש בשכי"נה אלא שזאת נקראת רחו"בות הנהר ע"ש הגודל ה"א גדולה וזאת היא קטנה. ואית דמתני דכלא חד דכד מנהרא מצדיק כדין קיימא באשלמותא אמר כי הקטנה והגדולה כלן רומזות אל העטרת אמנם בבחינה שלפעמים היא מלאה ברחמים ולפעמים מליאה בדין נרשמה ובגודל וקוטן וכלא שפיר והאי והאי בירירו דמלה כי הכל כוונה אחת וזה וזה אמת והכל ענין אחד ליודעי חן.

א"ר אבא זכאין אינון ישראל וכו' כי מאהבתו לזרע אברהם אהובו נתן להם מצות המילה דכל מאן דאית ליה האי את לא נחית לגהינם אי נטיר ליה שאם לא שמר הברית מהביאו ביאה נכרית במה נחשב הוא ומשקר בשמו של הקב"ה הנרשם בברית כי מסרו לאל נכר בבעילה נכרית ועליו הכתוב אומר ביי' בגדו ביי' ממש בגדו כי בנים זרים ילדו באשה נכרית אליו וכבר ידעת כי על שמירת הברית נקרא יוסף צדי"ק ונתוספה בשמו אות הה"א שנאמר עדות ביהוסף שמו וכבר ידעת כמה הפליגו בבועל ארמית עד שאמרו שקנאים פוגעים בו ועד שאמרו בפרק הנשרפין בעא מניה רב כהנא מרב לא פגעו בו קנאין מהו אנשייה רב לגמריה פי' ששכח מה שא"ל רבו בדבר זה אקריוה לרב כהנא בחלמיה בגדה יהודה ותועבה עשה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קדש יי' אשר אהב ובעל בת אל נכר אתא א"ל הכי אקריון בחלמי אדהכי אדכריה רב לגמריה בגדה יהודה זו ע"ז וכן הוא אומר כלכם בגדתם בי בית ישראל ותועבה עשה זה משכב זכור וכן הוא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא כי חלל יהודה קדש ה' זו

זונה וכה"א לא יהיה קדש וכו' ובעל בת אל נכר זו הבא על הזונה וכתי' בתריה יכרית יי' לאיש אשר יעשנה ער ועונה אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידי' אם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה ליי' צבאות א"ר חייא בר אבויה כל הבא על הזונה כאלו מתחתן בע"ז דכתיב ובעל ובת אל נכר וכי בת יש לו לאל נכר אלא זה הבא על הזונה הנך רואה שהבועל בעילה נכרית משקר בשמו של הקב"ה קרי קב"ה ולפמליא דיליה ואמר חמו מאי בריה עברי' בעלמא שהיא דוגמא של מעלה.

ביה שעתא אזדמן ליה אליהו באותו ברית וטס עלמא בארבע טסין וכמו שדרז"ל ועוף זה מיכאל יעופף זה גבריאל כמו שנאמר והאיש גבריאל מועף ביעף על הארץ דא אליהו דאשתכח תדיר בארעא ע"ש שהיה מהמורכבים מד' יסודות.

וע"ד תנינן דבעי בר נש לתקנא כורסייא חדא ליקרא דיליה ולומר זה כסא נאליהו.

והוא אסהיד קמי קב"ה לפי שקטרג על ישראל באמרו קנא קנאתי ליי' כי עזבו בריתך בית ישראל כאשר יבאר בהדיא ומבואר הוא.

אדהכי הוה אתי נהורא דיומא כי נתעסקו בתורה מן חצות לילה עד בא הבקר.

קמו למיזל א"ל ההוא גברא במה דעסקיתו וכו' כי הקב"ה מסכים עם הצדיקים בהתעסקם בתורה כי יבואו דברים מכוונים אל הנדון בלא יודעים כי מי הביאם לעסוק בסוד הברי' אם לא שהסכים הקב"ה שידברו בענינו בלא יודעים שנולד בן לבעל הבית ושיקבל אות ברית בבשרו למחר דתחמון למחר אנפוי דמארי קיימא הוא אליהו.

דהא דביתי בעית בעותא דא מנייכו אם אינכם רוצים לעשות בעבורי עשו בעבור אם הילד.

א"ר אבא בעותא דמצוה ולמחמי אנפי שכינתא ב' תועלות יש בדבר א' להמצא במצוה ושנית להקביל פני שכינה הנמצא' שם בברי'.

אוריכו כל ההוא יומא עד למחרתו שהיה יום שמיני למילה.

בההוא ליליא כנש ההוא גברא כל אינון רחימוי להיות סימן טוב לילד כמנהגנו היום לסעוד ליל יום שמיני לשם מצוה לא לשם העורכים לגד שולחן כי אנן בדידן ואינהו בדידהו וכ"ש בהיו' העסק בתורה כל הלילה ההוא כאשר עשו הם א"ל ההוא גברא במטו מנייכו לימא כל חד מלה חדתא באוריתא להיות סימן טוב לילד הנמול למחר.

דף צג:

פתח ר' אבא ואמר בפרוע פרעות בישראל. יבאר כי הברית הוא קיום עליוני' ותחתוני' כי הוא סוד י"סוד עולם ושבעוד שישראל שומרי' הברית הם עליון על כל גויי הארץ

לפי שמסירים כחות הערלה מבשרם ומשליכין לאותה ערלה למטה בעפר תחת רגליהם וכמ"ש בלעם כשראה בנבואתו גבעת הערלות שמל יהושע אמר מי מנה עפר יעקב אמנם כשישראל מפירין ברית ומניחים הערלה בבשרם הנה הנם משועבדים לכחות הערלה וזהו אמרו ת"ח לאו שלטו שאר עמין על ישראל אלא כד בטילו קיימא דא. וביאר מהו אשר בטלו כי מולים היו ומהו אשר בטלו ואמר דלא אתפרען ולא אתגליין ובפ' הערל הביאו הענין היה אמר רבה בר יצחק אמר רב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם ע"ה שנאמ' בעת ההיא אמר יי' אל יהושע עשה לך חרבות צורים וכו' ודילמא הנך דלא מהול כלל דכתיב כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו א"כ מאי שוב ומאי שנית אלא לאו לפריעה ולאקושי סוף מילה לתחלת מילה מה תחלת מילה מעכבת אף סוף מילה מעכבת דתנן אלו הן ציצין המעכבים את המילה בשר החופה את רוב גובהה של עטרה וכו' ואמרו ובמדבר מ"ט לאו מהול אי בעי' אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית דתניא כל אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית אי בעית אמא משום דנזופים הוא ואי בעית אימא משום דלא נבדרו ענני כבוד. וכתבו בתוספות מ"מ אברהם פרע מילתו. אע"ג דלא נצטוה כדאמרי' בב"ר דאפי' עירובי תבשילין קיים הרי כי ישראל היו מלים ולא פורעים ועדין המילה מכוסה ולא נגלית כתקנה ועל זה כתיב ויעזבו בני ישראל את יי' ממש כי שם יי' נרשם בברית בסוד היו"ד כמו שנתבאר עד דאתת דבורה ואתנדיבת לכל ישראל במלה דא שהגידה להם כי בעוד שלא יהיו פורעים לא ינצחו את אויביהם ובכן התנדבו העם לפרוע כדין אתכנען שנאיהון תחותיהו.

והיינו דתנינן אמר הב"ה ליהושע וכי ישראל אטימין אינון וכו' כי לא יזכה בארץ אלא בעל ברית וכמ"ש למעלה ועמך כלם צדיקים כי בהסיר והשליך הערלה מבשרם יוסר כחה למעלה וישלטו ישראל עליה.

אוף הכא וכו' מבואר הוא.

קם אחרא ופתח ואמר ויהי בדרך במלון ויפגשהו יי' וכו' למאן למשה כי לא נז' בכתוב למי לפי שלא מל את אליעזר בנו ועל שנתרשל נענש מיתה וכן איתא במס' נדרים גדולה מילה שלא נתלה למשה הצדיק עליה אפי' מלא שעה ושם מי שאמר כי ויבקש המיתו כי חוזר אל הנער לא למשה והיא דעת רשב"ג שאמר לא למשה בקש אותו שטן להרוג אלא לאותו תינוק נאמר כי חתן דמים אתה לי צא וראה מי קרוי חתן משה או אותו התינוק הוי אומר זה התינוק ופי' רש"י ז"ל שנעשה חתן ע"י הברית אמנם לדעת כלם

יהיה פי' ויפגשהו יי' ויבקש המיתו על ידי השטן ומה שהסכימו בס' הזוהר שיחזור למשה כסברא הראשונה על שנתרשל במילת בנו.

א"ל הב"ה וכי את אזיל לאפקא ית ישראל וכו' ואת אנשית מינך קיימא דברך לא אתגזר מיד ויבקש המיתו ותאנא נחת גבריאל בשלהובא דאשא וכו' הסתכל שדקדקו מלת ויפגשהו יי' ואח"כ מלת ויבקש המיתו וביארו כי ענין אמרו ויפגשהו יי' רוצה לומר שקנטדו ותפס עליו הב"ה ואמר לו את אזיל לאפקא ית ישראל ממצרים ולאכנעא מלכא רב ושליטא ואת אנשית קיימי וכו' זהו ויפגשהו יי' כלומר בדברי קנטור אמנם ויבקש המיתו ע"י גבריאל נחת גבריאל בשלהוב' דאשא לאוקדיה ואתרמיז חד חויא מתוקדא לשאפא ליה בגויה וכו' מלשון הגמרא יראה כי זה הנחש השורף היה בולע התינוק עד רגליו שכן אמרו דרש ר' יהודה בר זבינא בשעה שנתרש"ל מרע"ה מן המילה באו א"ף וחמ"ה ובלעוהו ולא שיירו ממנו אלא רגליו מיד ותקח צפורה צור ותגע לרגליו כלומר שהיה מלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד יריכיו כמו שפי' רש"י ז"ל וחוזר ובולעו מראשו ועד אותו מקום ואז הבינה צפורה שבשביל המילה הוא וא"כ לפי זה שניהם היו בסכנה מרע"ה על יד גבריאל והתינוק ע"י הנחש ומה שהעירני על זה מה שכתב רש"י ז"ל ותאמר חתן דמים אתה לי ותאמר על בנה חתן דמים אתה לי אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח הורג אישי אתה לי וזהו שרמז בכאן הפותח הזה כי שניהם היו בסכנה באמרו תאנא נחת גבריאל בשלהובא דאשא לאוקדי' כלומר למשה שכן התחיל לדרוש למאן למשה ובאומרו ואתרמיז חד חויא מתוקדא לשאפא ליה בגויה יחזור אל התינוק ונתן הטעם למה בא השטן בדמות נחש ואמר א"ל הב"ה את אזיל לקטלא חויא רברבא ותקיפא וברך לא אתגזר הבט ימין וראה כי זהו הנכון כפי האמת כי הנחש לא ישלוט במרע"ה ע"ה שנולד מהול כי אין כח לנחש עליו אבל הוא היה גובר עליו בסוד המטה אמנם ישלוט על בנו שעדיין היה ערל.

עד דחמאת צפורה וגזרת ברא ואשתזיב. מאי צור אלא אסוותא ביאר מלת צור מענין צרי הצרי אין בגלעד.

קם אחרא פתח ואמר ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו אמאי קרי להו והא קריבין אינון לגביה ושומעין היו דבריו ולמה יגשו עוד אליו אם לא לומר וללחוש באזניהם דבר של סוד והוא שהיו תמהים שראו אותו במלכו עילאה רב ושליט ועליון על כל גוי הארץ ולא ידעו מהיכן זכה לזה עד שאמר להם גשו נא אלי להראות להם שהוא מהול ועל ששמר הברית לא הביאו בבת אל נכר נתעלה על כח הנחש ועל אוכלוסיו של מטה א"ל דא גרמא לי מלכו דא בגין דנטרת ליה. מנ"ל מבועז כלומר ראיה לדבר שכל השומר

הברית עולה למלוכ' שהרי בועז לפי שנשבע ליצרו ואמר חי יי' שכבי עד הבקר זכה ויצאו מחלציו מלכי' שליטין על שאר מלכי העולם דוד ושלמה ומלך המשיח שעתיד לקום מזרעו שנאמר ודוד עבדי נשיא להם וכו'.

פתח אידך ואמר אם תחנה עלי מחנה לא ייירא לבי. הכי תאנא מהו בזאת אני בוטח וכו' כל זה וזאת נאמר על הדבר המזומן והנמצא שם א"כ מהו בזאת אני בוטח מהו אשר עליו אמר דוד זאת אשר יבטח בו שלא יגיעהו בעבורו שום נזק מלחמה אלא דא את קיימ' דהיא זמינא תדיר לגביה דבר נש ואתרמיז לעילא כלומר שהברית תמיד מזומנ' וקבוע' בבשרו ונקראת זאת כמ"ש זאת אות הברית ונרמזת בשכינה למעלה ובהיות שהברית קבוע בבשרו יתחייב שתמצא השכינה בעזרו וכלא בחד דרגא כלומר יסו"ד ועטר' שניהם נקראי' ברי"ת ותאנא ז"ה וזא"ת בחד דרגא אינון כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי ואין פירוד והבדל ביניהם.

ואי תימא אי הכי הא שאר בני עלמא הכי כלומר ישראל כלם בני ברית ולמה יתפאר דוד בזא"ת יותר מכלם אלא בגין דארידא ביה ואתרמיזא ביה כי מדתו תמיד אחוזה בו בדוד לא תרפנו ולא יסור שבט מלכות מזרעו וברית"ו נאמנת לו ונרמזת במלכות בית דוד.

ת"ח בגין דהאי זאת לא נטר דוד כדקא חזי באכלו לבת שבע פגה מלכותא אתערי מניה כל ההוא זמנא שנטרד מהמלכות בברחו מפני אבשלום בנו.

והכי אוליפנא האי זאת אתרמיזא במלכותא דלעילא כמו שנתבאר ואתרמיזא בירושלים קרתא קדישא שנאמר זא"ת ירושלים בקרב עמים שמתיה הזא"ת העיר שיאמרו כלילת יופי. בההוא שעתא דדוד עבר עלה ולא שמר הברית נטרד מהמלכו"ת ויצאת בת קול ואמרה במה דאתקטרת תשתרי כלומר במדה הזא"ת שהיתה אחוז בה וקשור הותר הקשר ההוא ממך לך טרדין מירושלם הנרמזת לירושל"ם של מעלה ומלכותא אתעדי מינך כי המלכו"ת בי"רושלם היא.

והכי הוא מדה כנגד מדה.

דף צד.

פתח אידך ואמר לולי יי' עזרתה לי וכו' תאנה במה זכאן ישראל דלא נחתי לגהינם ולא אתמסרן בידא דדומ"ה בהאי אית ובתנאי הנזכר למעלה כי ישמרנו מהביאו ביאה אסורה כאשר יבאר גם הוא בהדיא.

דהכי תאנא בשעתא דבר נש נפיק מעלמא כמה חבילין טהורין כי בעוד שהנשמה בו אין להם רשות ליגע בו שהוא משכן טהרה. יוצאת ממנו מיד הם מזומנין שם וזהי סוד טומאת המת וכבר הרחבנו הענין בפ' בראשית.
זקפין וחמאן האי א"ת דהוא קיימא קדישא שהוסרה הערלה משם. אתפרשן מניה כי לא ימצאו שם אחיזה.
ולא אתיהיב בידא דדומ"ה לנחתא לגהינם ואמר שאם נמסר בידו נחית לגהינם ודאי.
מהאי את דחלין עילאין ותתאין כי שם יי' נרשם בו אי נטיר וכו' כיון דדוד כמו שביאר הפותח הקודם לו כבר פתח ואמר לולי יי' עזרתה לי כלומר שם יי' הנרשם בבשרי שהעביר השם את חטאתי ממנו כמעט נמסרתי ביד דומה. והוסיף הפותח הזה על הראשון אליו כי הפך בזכותו של דוד וסיים בזכותו.
פתח אידך ואמר מ"ד ויאמר המלך לצדוק השב את ארון האלהים העיר אם אמצא חן בעיני יי' והשיבני והראני אותו ואח"כ ואת נוהו מאן יכיל למחמי ליה לקב"ה כי מהכרח הכתו' יובן שמלת אותו יחזור להב"ה מכפל הכתוב.
אלא הכי תנינן בההוא שעתא דאתי עליה האי עונשא שנטרד מירושלים ומהמלכו'.
ודוד ידע דעל מה דלא נטר האי את ושהיה מדה כנגד מדה ועל דא אתענש בהאי ולא בעונש אחר. דכלא כחדא אחידא הברית העליון בברית התחתון סוד והיסו"ד והעטרת.
ולא אקרי צדיק רק השומרו כראוי.
הוה בעי בעותיה ואמר והראני אותו ואת נוהו פי' אות ו"ו ואת נוהו הוא המש"כן אשר בו ישכון האות הזה וביאר הסוד ואמר מ"ט דתרין אלין מלכותא וירושלם בהאי את אחידן.
ובג"כ תלי בבעותיה אותו ואת נוהו דיתהדר האי מלכותא דהאי את לאתריה כי חשב שנאבד ממנו זכות הברית ושהפריד אלוף וכלא חד מלה האו"ת והנו"ה.
פתח אידך ואמר ומבשרי אחזה אלוה מאי ומבשרי ומעצמי מבעי ליה. זה הפסוק איוב אמרו ודרשו אותו רז"ל בשם אברהם אמרו בב"ר ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה אמר אברהם אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באים להדבק לזא"ת אות הברי"ת.
ומבשרי אחזה אלוה אלולי שעשיתי כן מהיכן היה הב"ה נגלה עלי ואל יקשה בעיניך בהיות כי הם דברי איוב וידרשום כאלו הם דהרי אברהם לפי שקבלה היתה בידם כי אפי' דברי הכתובים והמאורעות הכתובים בהרי כלם נכתבו ברוח הקדש על ידי כותבם אמרו בפרק השותפין תנו רבנן סדרן של כתובים רות תהלים איוב משלי קהלת שיר השירים קינות דניאל מגלת אסתר עזרא דברי הימים וכו' ואמרו שם ומי כתבן משה כתב ספרו וספר איוב ופרשת בלעם ויהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה ושמואל

כתב ספרו וספר שופטים ורות דוד כתב ס' תהלים ע"י עשרה זקנים וכו' ירמיהו כתב ספרו וספר מלכים וקינות יחזקיהו וסיעתו כתבו ס' ישעיהו משלי ושיר השירים וקהלת אנשי כנסת הגדולה כתבו ספר יחזקאל תרי עשר דניאל ומגלת אסתר. עזרא כתב ספרו ויחס של דברי הימים עד לו. ואסקיה נחמיה בן חכליה וכו' ואמרו עוד בפ"א דברכות א"ר לוי בר חמא אמר ר' לוי מאי דכתיב ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות האבן אלו עשרת הדברים והתורה זו מק' והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים להורות זו תלמוד מלמד שכלם נתנו למשה בסיני הנך רואה שאמרו אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים ואימתי נתנם הב"ה עד שיאמרו לו למשה אשר כתבתי אמנם בבחינה שהכל גלוי לפניו ית' וכתובים בספרו דור דור ופרנסיו ומנהיגיו וכתבי הזכרונות הם הנזכרים בכתובים וזולתם אשר יכתבום ברוח הקדש הגלויה עליהם הנה בבחינ' זו הלא הם כתובים לפניו ית' הראם כלם למרע"ה. הלא תראה מ"ש בכתוב ד"ה ואשתו היהודיה ר' שמואל בשם ר' יהושע ור' חמא אבוה דר' אושעיה בשם רב אמרו לא ניתן דברי הימים אלא לידרש ואשתו היהודיה זו יוכבד וכי משבטו של יהודה היתה והלא משבטו של לוי היתה אלא ע"ש שהעמידה יהודים בעולם ילדה את ירד זה משה וכו' ואמרו עוד המה היוצרים זה בועז ורות יושבי נטעים זה שלמה וכו' ומדרשים אחרים על פנים שונים עד שאמרו עם המלך במלאכתו ישבו שם והדברים עתיקים ר' איבו ור' סימון הדברים האלה אמורים מעתיקו של עולם ואחר שכן הוא שכלם מיוסדים ברוח הקדש והדברים עתיקים יחוייב שיהיו דבריהם ספיריים מורים גוונים הרבה ידבר ענין וירמוז אחר בתוכו והארכתי לך בזה להסיר מכשול מלפניך כי שמעתי דבת רבים לא נכבדים אבל הורסים ומבקשים עלילות על דברי רז"ל על מדרשים כיוצא באלה והם לא ידעו דרך יי' ואת פועל יי' לא הביטו כי אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם ואנחנו אין לנו עסק בהם ולא בפת בג"ם כי פתם פת כותי ונשוב לנדון שלנו והוא כי אחר אשר אשר הדברים אמורים מפי עתיקו של עולם ומשה כתב ספרו וס' איוב היה ראוי כפי הנראה שיכתוב ומעצמי אחזה אלוה שהיה משמעו כי מעצם יצירת האדם ומתכונתו יודע כח היוצר יתב' ויותר ראוי ליחס זה אל עצמו שהוא כולל משא"כ מאל בשרו.

אלא ומבשרי ממש ומאי היא דכתיב ובשר קדש יעברו מעליך שהרמז על הברית שזה מיוחס אל הבשר בפרט שנאמר והיתה בריתי בבשרכם.

דתניא בכל זמנא דאתרשים ב"נ בהאי רשימא קדישא חמי לקב"ה ממש כי מתוך היו"ד הנרשמת שם הכוללת כל הגוף כי הוא סיומא דגופא יבא להסתכל בדוגמא של מעלה

והבן זה היטב אמרו חמי לקב"ה ממש ונשמתא קדישא אתאחדת ביה מתוך כך פתאים עברו ונענשו כי את פועל יי' לא הביטו מתוך הרושם ההוא הניתן בבשרם ואינם שומרים אותו ומנשמ' אלוה יאבדו.

ואי זכי ונטיר ליה ביודעו את ערכו ואת רישומו שכינתא לא אתפרשא מניה לפי שהוא נרשם ברושם דוד"ה סוד הי"וד והנקו"דה אשר היא משתוקקת אליה. אימתי מתקיימא ביה שתהיה הדוגמא שלימה בסוד דו פרצופין פנים אל פנים כד אתנסיב והאי את עייל באתריה. ואתה בן אדם המעיין הקיצה ופקח עיני שכלך וראה טהרת מחשבתם וקדושת דבריהם מכל חלאת הרהור גשמי כ"כ שלא היו מקפידים על דבריהם פן יחשדם שומע הנבער מדעת כי במה נחשב הוא בעיניהם כי הם ע"ה היו במדרגת אדם הא' עד שלא נטה למפורסמות שלא היה מרגיש בין איברי המשגל לשאר האיברים ולא היה מבדיל בין טוב לרע המפורסם אשריהם ואשרי תורתם דתניא מ"ט ו"ו ה"א אזלין כחדא כלומר שנכתבים באלפא ביתא שניהם דבקים תמיד בארח מישר באבג"ד ולמפרע בתשר"ק אלא חד דכר וחד נוקבא אשתתפו כחדא אחים ולא יתפרדו כי על דוגמא זו מתקיים העולם בסור משפיע ומושפע ואקרי חד שמא שניהם יחד הם סוד ה"ו בסו"ד אני וה"ו והשם הראשון בע"ב שמות נקראוהו לכל צד שתהפכנו ו"ו ה"א ו"ו והבן.

כדין חס"ד עילאה שריא עליהו לזון אותם ולפרנסם באן אתר שריא באתר דדכורא כי הו"א היורש והבת ניזונת מנכסי אביה על ידו. ומאן חס"ד חס"ד א"ל עלי"ון שהוא הבינ"ה וזהו דאתי ונפיק מחכמ"ה עילאה ואמ' זה לפי שהוא חס"ד למעלה מחסדי דו"ד הנאמני' ואתעטר בדכורא כי שניהם הא"ב והא"ם מסכימים לירושת הבן והבן מפרנס לבת וזהו ובג"ב אתבסמת נוקבא כמ"ש תו תנינן אלו"ה הכי הוא פי' כי נקרא יתברך בשם זה א"ל ו"ה כי מא"ל גליון יבוא השפע לחיבור ו"ו עם ה"א. אל נהירו דחכמתא הוא הנהר היוצא מעדן ו"ו דכר ה"א נוקב"א אשתתפו כחדא אלוה אקרי ומבואר הוא. ונשמתא מהאי אתר אתאחדת ובלא תליא מהאי את שהו"א הי"סוד הרי א"כ שהצדיק יראה מבשרו ויחזה אלו"ה.

וע"ד זכאין אינון ישראל וכו' דאחידן ביה בקב"ה בהיותם נרשמים בשמו בסוד מילה ופריעה עליהו כתיב ואתם הדבקים ביי' ממש ובג"ב חיים כלכם היום כלומר נקראים חיים בהיותם נאחזים בח"י העולמים.

אמר להו ר' אבא ומה בכל כך אתון חכימין ואתון יתבין הכא פי' בכפר טרשא שנקראת כך ע"ש שהיה מקום טרשין טרשין וכמ"ש בפ' אלו נאמרין אין לך טרשין בכל ארץ ישראל כחברון שעפרה קלישא ומועט ומתוך כך לא היו חורשין וזורעין תבואות מאכל

אדם ולפי' אמר להם כי דברי תורה צריכים מקום יפה ומרעה טוב למראה לשמח הנפש שמתוך כך ד"ת מתברכין בין העוסקים בהם. והם השיבו אי צפורא ודרורא מאתריהו יתעקרו לא ידעין ולא טאסאן רצו לומר כי הרגל על כל דבר שלטון ושאע"פ שהמקום ההוא אינו דשן כ"כ כבר הורגלו בו וחן מקום על יושביו וכ"ש שנמצא בכפר ההוא סיוע גדול לעסוק בתורה כמנהגם שהיו נוהגים לקום חצות לילה לעסוק בתורה ובקומם לבקר ריח ונהרי מים שהיו נמצאים להם כי כן יושבי הכפרים קרובים הם אל ריח השדה מה שאין כן לשוכני עיר חומה דלתים ובריח כי לא יגיעם מריח שדה שום דבר והאויר הנמצא עמהם מעופש ועל כן היה דעתם צלולה והיו ד"ת מתברכים ביניהם ומתישבת בלבם. ואתר דא דיינוה לעילא זמנא חדא שנענשו במגפה לפני יי' וכמה סרכי תריסין אסתלקו כלומר גדול הדור על עונשה דאוריתא שרפו ידיהם מן התורה ועל שרחם עליהם האל עי' ר' אחא כמוזכר בעובדא ההיא הסכימו לעסוק בתורה יומם ולילה ושאדרבה כי המקום ההוא היה מסייע להם והפורש משם כפורש מן החיים זקיף ידוי ר' אבא כלפי מעלה להמשיך עליהם ברכה וברכם יתבו עד דנהר יממא שלא פסקו מפיהם דברי תורה. אמרו לאינון דרדקי דקמייהו החכמים ההם היו מרגילים לקטניהם המנהג ההוא מנעוריהם לקום חצות לילה כדי שיורגלו בכך ושיטו אזנם לשמוע דברי חכמים והם אמרו להם חמו אי נהר יממא וכל חד לימא מלה חדתא להאי גברא רבה ר"ל לר' אבא על שקרה מקרהו להיות נמצא עמהם בלילה ההוא שיאמר כל א' מהם דבר כדמות סי' טוב על ר' אבא כי תמיד דברי דרדקי דבי רב הם סימן ע"ד אימר לי פסוקיך נפקו וחמו דהא נהר יממא ובא בפי כל אחד מהם דבר כדמות נבואה שנזרקה בפיהם אמר חד מניהו זמין הכא האי יומא אשא מלעילא אמר אחרא ובהך ביתא אמר אחרא חד סבא הכא דזמין האי יומא לאתוקדא בנורא ואמרו זה כדמות נבואה שנזרקה בפיהם. א"ר אבא רחמנא לשזבן כי אמת דבריהם כי לא ישובו אחור והיה מתירא שמא שום מקרה רע יקרהו כיום ההוא ב"מ ועל כן תווה ולא יכיל למללא מדאגה מדבר פן יגיעהו שום היזק כי הוא היה הזקן שבהם. אמר קוטרא דהורמנא בארעא אתפשת כלומר אין ספק שעשן של מעלה בארץ יהיה נתפס ונאחז כי חשב שמא שום חרון אף ירד מלמעלה על המקום ההוא לפי שהסכימו שלש התינוקות לדבר דבר א' שתרד אש מן השמים והוא לא ידע פתרון הדבר עד שהיה כך דההוא יומא חמו חבריא אנפי שכינתא וזוהר עליק ואסתחרו באשא. דע כי כשהיו החסידים הראשונים עוסקים בסתרי תורה ובסודות העליונים היו מדמים בציור מחשבתם כאלו הדברים ההם חקוקים לעיניהם חקוי מורגש לפי שהיו קושרים נפשם בנפש העליונה קשר נמרץ והיו הדברים ההם מתרבים ומתברכים מאיליהן וזה

בהדביק מחשבתם למעלה עד כי מתוך העסק הנערץ ההוא היו ממשיכים כח המרכבה העליונה במעמד ההוא כזמן נתינת התורה בהר סיני שנאמר בו רכב אלהים רבותים אלפי שנאן וכו' באשר יתבאר הענין הזה בארוכה באידרא בע"ה הלא תראה מה שבא בפ' ב' מפרקי ר' אליעזר כשהעמידו רבן יוחנן בן זכאי לדרוש שהיה דורש ופניו מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה ואין אדם יודע אם יום ואם לילה. וכדאיתא בפ' אין דורשין בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו ובא אצלו ר' עקיבא ואמר לו בן עזאי מה היום מימים שמעתי עליך שאתה יושב ושונה והאש מלהטת סביבותיך שמא בחדרי מרכבה ירדת א"ל והלא דברי תורה נמשלו לאש שנאמר הלא כה דברי כאש א"ל אני יושב ושונה והדברים יורדים ושמחים לפני. ואיתא נמי התם מעשה דר' יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור ויצא מירושלם והיה ר' אליזר בן ערך תלמידו מחמר אחריו ללמוד תורה מפיו וא"ל שנה לי פ' א' במעשהה מרכבה וכו' עד פתח ר' אלעזר ודרש במעשה מרכבה ירדה אש מן השמים וסבבה את כל האילנות שכשדה וכו' ואף מלאך נענה מתוך האש ואמר ודאי הן הן מעשה מרכבה נתבאר א"כ שיש סגולה נוראה במחשבת החסיד להמשיך כח המרכבה העליונה ויש מן השמים סביבו וסביב העומדים בחברתו כאשר אירע בנדון שלפנינו שמתוך עסקם בתורה אסתחרו באשא ור' אבא אתלהיטו אנפוי בנורא מחדוותא דאוריתא. תאנא כל ההוא יומא לא נפקו כלהו מבית' שלא ניתן להם מקום לצאת וביתא אתקטר בקטורא כמ"ש במעמד הר סיני והר סיני עשן כלו מפני וכו' והוו חדאן מלי בגוויהו כאלו מקבלן וכו' בתר דאסתלקו לא הוו יודעי אי הוה יממא או ליליא מרב דבקותם למעלה לא היו מרגישי' בתנועת השמש אם זרח ואם בא כי היו מתעסקים כאור עולם התמידי ופי' בתר דאסתלקו כלומר אחר שנדבקו ועלו במחשבת' למעלה. א"ר אבא בעוד דאנן הכא קיימין וכו' אמר זה אחר ששבו נפשותם אליהם והרגישו בעצמם במקום שהיו כאיש אשר יעור משנתו. לימא כל חד מלה לקשרא טיבו למאריה דביתא מארי דהלולא כלומר שמתוך דבריהם שיהיו דורשים יתמשך ויתקשר הטוב לבעל הבית כמו שיבאר הפותח הראשון באשרי תבחר ותקרב שזה יאמר האב כנגד בנו הנמול.

דף צד:

פתח ואמר אשרי תבחר ותקרב. יבאר הכתוב באושר הנמול כקרבן ע"ג המזבח ויתחיל לבאר סוד הכתוב בסוד סדר המררגות ממטה למעלה בדוגמת מדרגות בית המקדש שהיה מכוון כנגד ב"ה של מעלה שהיו מעלותיו זו לפנים מזו עד ההיכל לפני ולפנים

ואמר בקדמיתא חצירך לבתר ביתך לבתר היכלך דא לגו מן דא ודא לעילא מן דא וכבר ידעת כי במעלות היו עולים מהר הבית לעזרות ולאולם ולהיכל כי האולם וההיכל כלו בשוה והוא אמרו דא לגו מן דא ודא לעילא מן דא וכן במדרגות מעלה כאשר יבאר ישכון חצירך בקדמיתא כד"א והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו ופי' בפ' ויהי בשלח דף נ"ו ע"ב ימינך יי' נאדרי בכח באר רשב"י ע"ה הכתוב הזה לאחר תחיית המתי' ז"ל אמר ר"ש זכאין אינון דישתארון בעלמא ומאן אינון תא חזי לא ישתאר מבני עלמא בר אינון גזירין דחבילו את קיימא קדישא באינון תרין חולקין כמה דאוקימנא שהכוונה בסוד מי"לה ופריע"ה שהם כנגד עטרת וי"סוד והוא נטיר ליה להוא קיימא ולא עייליה באתר דלא אצטריך אלין אינון דישתארון ויכתבון לחיי עלמא מנ"ל דכתיב והיה הנשאר בציון והנותר בירושלי"ם וכבר ידעת כי ציו"ן וירושל"ם רומזים לי"סוד ועטרת והם הרמוזים בחצריך כי בם יעלה העולה לבי"ת וההי"כל.

נשבעה בטוב ביתך לבתר אחר שנכנס בחצר המל"ך משם יעלה אל הבי"ת העליון וביאר איזה מקום יקרא בית לגבי החצרים ואמר כמה דאת אמר בכחמה יבנה בית והוכיח כי הבי"נה היא הבית שאלו כתב החכמה יבנה בית היה משמע שהחכמ"ה עצמה היה הבית אמנם באמרו בחכמה יבנה בי"ת משמע שבחכמה נבנה בית הבינ"ה והוא סוד ונהר יוצא מעדן.

קדוש היכלך לבתר דא הוה שלימו דבלא כבר ידעת מה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות בית הבחירה כי עיקר בבנין הבית עושין בו קדש וקדש הקדשים ולפני הקדש מקום אחר נקרא אולם ושלשתם נקראים היכל ואם הוא לא כיון אל הסוד הנה כפי האמת כן הוא כי כלל הכל נקרא היכל שפירושו שלימו דכלא דהכי תנינן מהו היכל כלומר הי"כל כלומר כי בהיות כל המדות באחדות אחד ובחיבור ה"י כ"ל דכלא אשתלים בחדא ויאמר ה"י כ"ל כלומר הה"א והי"וד הם כ"ל כי חציו ככלו והכל הולך אל כוונה א רישא דקרא אוכח שאמר ענין הקרבה בחצריך כי הקרב אל השם משם יקרב מהחצרים לבוא אל הבית פנימה האי מאן דקריב בריה קרבנא קמי מאריה רעות דקב"ה בההוא קרבנא דשוי מדוריה בתרין אדרין הם י"סוד ועטרת הם סוד החצרים כמו שנתבאר בג"כ חסידי קדמאי דהכא כדן מקרבין בנייהו כלומר על זקני מתא מחסיא שהיו מקובלים כלם כאשר הביא בעל ספר פוקח עורים בספרו ז"ל מסורת חכמה מסרו גאוני הישיבה הקדושה אשר במתא מחסיא זקנים לזקנים ואבות לבנים כאשר קבלוה אנשי כנסת הגדולה וכו' עיין שם ותמצא כי מימי קדם קדמתא היו מקובלים ואמר הפותח הזה כי היו נוהגים כשהאב מקריב את בנו לקרבן מילה פתחי ואמרי האבות המקריבים אשרי

תבחר ותקרב ישכון חצירין. והעומדים שם עונים ואומרים נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך הרי החצירי"ם והבי"ת וההי"כל נרמזים בכתוב על הסדר לבתר מברך אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו נתיחסה הברכה אליו כי הוא הראשון במצוה ההיא. ואינון דקיימי תמן אמרי כשם שהכנסתו לברית וכו' מבקשים עליו שיראה בחופת הבן ומבקשים על הנמול שיזכה לתורה ולמצות ולחופה.

ותנינן בקדמיתא לבעי בר נש רחמי עליה וכו' יחזור למה שעונים העומדים שם נשבעה בטוב ביתך שהם מבקשים על עצמם שישבעו מטו"ב בי"תו של הב"ה בראשונה.

ואנן ארחא דא נקיטינן לנהוג מנהג אבותינו הזקנים.

א"ר אבא ודאי כך הוא ומאן דלא אמר הכי אפיק גרמיה מעשר חופות בהמוכר את הספינה אמר רבה בר בר חנא א"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות ז' חופות לכל צדיק וצדיק שנאמר וברא יי' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה וכו'. מאי כי על כל כבוד חופה מלמד שכל א' וא' עושה לו הב"ה חופה לפי כבודו. ולא קא חשיב רק ז' חופות אמנם ר' חמא בר חנינא חשיב עשר חופות שעשה הב"ה לאדם הראשון מקרא אחריתי שנאמר בגן עדן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך אודם פטדה וברקת וכו' והכל כוונה אחת כי סוד השבע והעשר ענין א' הם כאשר ידעת כי סוד השלש נכללים בשבע ומר חשיב ז' והשלש בכלל ומר חשיב עשר בפרט וכלם מקראי דרשי ואין חילוק ביניהם והוא מ"ש ר' אבא בכאן מאן דלא אמר הכי אפיק גרמיה מעשר חופות דזמין קב"ה למעבר לצדיקיא לעלמא דאתי וכלהו מתקשרן בהאי את כלומר בברית וע"כ זוכה אליהם כל שומר ברית. ובג"כ עשרה מלי דמהימנותא אית בהאי עשר תיבות בכתוב אשרי תבחר ותקרב כל תיבה כנגד חופה וכלם נרמזי' בעש' בה אשר"י ובה בחיירו ובה קרי"בה ובה שכי"נה ובה חצרי"ם ובה שבי"עה ובה טו"ב ובה בי"ת ובה קדוש"ה ובה הי"כל וכלם ידועים למורגל בחכמה הזאת כי היא מליאה שבע רצון וכל טוב יי' שידה והוא שרמז ר' אבא באמרו עשרה מלי דמהימנותא אית בהאי קרא כלומר כלם שייכין בה שהיא כוללת כל העשר וכל מלה ומלה חד חופה אתעביד מינה. ושבחם על חכמתם וקבלתם האמתית ואמר זכאה חולקהון דהא אוריתא מתקשרא בלבייכו כאלו קיימיתו בגופיכו בטורא דסיני כי שם השי"גו הנפשות ההם גדולות ונפלאות מה שלא היה באיפשרות שכלם להשיג.

דף צה.

פתח אידך ואמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך תאנא כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא סופ"י דקרא דריש בכל המקום אשר אזכיר את שמי שרומז על המילה

שנאמר בה סוד יי' ליריאיו ובריתו להודיעם כי מקום הברית הוא מקום הסוד בסוד ויגד להם את בריתו וכל הגדה בדרך סוד היא ויהיה שיעור הכתוב בכל המקום אשר אזכיר את שמי כאלו זבחת את עולותיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך וכאלו בנית מזב"ח לפני ואמר כי על סוד מזבח אדמה צריך להזמין שם כלי מלא עפר להשליך הערלה והסוד בזה ונחש עפר לחמו וזה חלקו מהמזבח הוא ולא יותר והבן.

האי מזבח אדמה ודאי כלומר מזבח ישראל הנקראים אד"ם ה' אשר חלקם ונחלתם האדמ"ה אדמ"ת קדש למעלה ולמטה. ויש מנהג שמוהלים על המים שלוקים ובהם הדס ומיני בשמים אמנם הנכון שיהיו מוהלין בעפר מן הטעם שאמרנו.

בתריה מה כתיב ואם מזבח אבנים תעשה לי שהרמז על הגרים הבאים לבנות המזב"ח הזה לכרות את בשר ערלתם הקשה כאב"ן נג"ף וצו"ר מכשול כי קשה הוא להם לפרוש מסורם הרע עד עשרה דרי בעי לאעלאה לזה לפולחנא דקב"ה מעט מעט בגין דינשי פולחנא נוכראה כי זה קשה לו מאד מצד ההרגל אשר גדל עליו בלא שום עול מצוה כפרא למוד מדבר.

ואי אתגזר ולא אעדי מניה ההוא קשיו הרי הוא כהאי פסילא דאבנא וכו' אבן היה מתחלתו ואבן גזור נשאר כי לא הועיל בו כריתת הערלה וחרבך הנפת עליה לשוא וללא הועיל וכבר ידעת כי קשים גרים לישראל כספחת שנאמר ונספחו על בית יעקב.

ובעי למחדי בהאי חולקא כל ההוא יומא כמו שעשה אברהם ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמ"ל את יצחק. בב"ר מחלוקת ר' הושעיא רבה ורבנן ר' הושעיא אמר נגמל מיצר הרע ליצר הטו"ב ורבנין אמרי נגמל מחלבו אמנם כפי הקבלה עשיית המשתה היה ביום שמל וסי' לדבר ביום הגמ"ל פי' לשמונה ימים שמל ואולי כי דעת ר' הושעיא זו שאמר נגמל מיצר הרע כי ביום שנימול ומסירין הערלה מתישין ממנו כח היצר הרע וכן אמר הפותח הזה ובעי למחדי בהאי חולקא כל ההוא יומא וכן אנו נוהגין.

דכתיב וישמחו כל חוסי בך כי כל מי שמקבל אות ברית קדש חוסה בצל הב"ה וצריך לשמוח ביום ההוא ומלת ב"ך הם כ"ב אותיות של תורה וברית ותורה כחדא אזלי בסוד נגילה ונשמחה ב"ך.

פתח אידך ויהי אברם בן תשעים וט' שנה האי קרא קשיא וכי עד השתא לא אתגלי ליה קב"ה לאברהם שלא נז' כל הפעמי' שדבר עמו כי אם ראשונה וירא יי' אל אברם ועוד שתלה הכתוב הראיה במלאת הימים האלה צ"ט שנים ועוד שכתב בן צ' שנה שנה יחיד ברבים ושנים במועטים.

אלא הכי תאנא כל אלין יומין וכו' זו תשובה לשנים למה נזכרו מספרם לפי שכל אותם השנים היה אטום ומכוסה בערלה ועל כן לא נזכר וירא כי לא יתגלה כראוי על המכוסה בערלה עד שיתגלה אות כתרא קדישא ועוד דבעא קב"ה לאפקא מניה זרעא קדישא ועל כן צוהו למול קודם כדי שלא יעבור הזרע דרך ערל"ה. וע"כ נראה אליו לזמן ההוא וע"כ מנה מספר השנים אזי ולא קודם.

תו תשעים שנה דכל יומוי קדמאי לא הוו שנים. וזו תשובה למה אמר שנה ברבים כאלו אמר שבמספר ירחים ושנים לא יבואו כאלו לא היו רק ימי שנה אחת השתא דמטא להאי ר"ל למדרגה זו לקבל אות ברית קדש נקראו כלם שנים וכאלו כתב ויהי אברם בן צ"ט שנים כי אז נחשבו לשנים רבים ולא לשנה כי זכות הרבים תלויה בקבלתו הברית וראוי שיהיה זה בהיותו בן צ"ט שנה שהוא סמוך ליכנס בשער המאה והבן ונמשך לבאר הכתוב ויאמר אליו אני אל שדי ואמר עבד קב"ה כתרין תתאין כי זה לעומת זה עשה האלהים וכלם נרשמים בשי"ן דל"ת ש"ד בזולת י"וד וע"כ כל הערלים בצל שדי חסו לא בצל שד"י אמנם בתר דאתגזרו נפקו מאלין ועאלו בגדפוי דשכינתא דאתגלי בהו י"וד ונשלם בהם שם שד"י וע"ז כתיב אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים וכו' ומאן דאיהו ברשימא דא אתחזי לאתברכא בשמא בשם עצמו שנאמר ואל שדי יברך אותך כי משם שדי יוצאות הברכות וי"וסף הוא השליט על כל ארץ מצרים וכלא מדחלתיה דאלין כלומר ממדת הי"ראה שהיא יראתו של יוסף. ובג"כ מאן דאתגזר כל אינון כתרין דלא קדישין אתרחקן מניה שאינן יכולין להזיקו כי נרשם בצ"ל שד"י ונתלונן ושיר של פגעים יוכיח. ולא עוד אלא דלא נחית לגיהנם בתנאי הנז' שלא טמא בריתו ואזל בב"ר אמר ר' לוי לעתיד לבא אברהם יושב על פתח גיהנם ואין מניח אדם מהול מישראל לירד בתוכה ואותם שחטאו יותר מדאי מהו עושה להם מעביר הערלה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ומניחן עליהם ומורידן לגיהנם הה"ד שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו. הה"ד ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ וגאלו ביאר הכתוב שהוא תנאי מתדבק דלא ירית האי ארץ אלא צדיק שומר הברית והנה בהשלימם דרושיהם שלשת האנשים. א"ל ר' אבא זכאין אתון וכו' וקרא עליהם הכתוב הנחלק לשלשה חלקים זה יאמר ליי' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו ליי' על כי שלשתם ביארו סוד אות הברית הנרמז בשם יי' ופתח עליהם ואמר וכו'.

דף צה:

פתח ואמר אשריך ארץ שמלכך בן חורין לשבח תורתם שהיתה תורת אמ"ת פתח פתיחה זו ופתח בסוף הפסוק ולא בתחלתו כדי שלא לפתוח באוי הוי קראי קשיין אהדדי ולא קשיין כי לכאורה יראה שהי"לל אי לך ארץ שמלכך נער אשריך ארץ שמלכך זקן כי הפך הנער הוא זקן או אי לך ארץ שמלכך עבד אשריך ארץ שמלכך בן חורין כי הוא הפכו א"כ למה תלה האוי בנער והאושר בבן חורין.

ולא קשיין כפי הסוד. הא דכתיב אשריך ארץ דא ארץ דלעילא היא העטרת דשלטא על כל אינון חיים דלעילא הם אוכלוסיה שהם תמידיים שעל כן נקראת ארץ החיים ואין לפרש זה על הבינה גם כי נקראת ארץ חיים לפי שמיד ביאר ואמר עלה כתיב ארץ אשר יי' אלהיך דורש אותה וכתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כ"ל בה כ"ל דייקא והוא הי"סוד ונקראת היא כל"ה על שמו.

וכ"כ למה משום דמלכך בן חורין וביאר מי הוא הבן הזה ואמר שהוא הבן הבכור תפארת ישראל. וחורין הרמז על הי"ובל העליון כי משם בא החירות לעולם בסוד יובל קדש תהיה לכם וקראתם דרור.

ואי תימא בן חורין כלומר ויכול אתה לפרש בן חורין בן משני חורין שהם החכמ"ה והבי"נה מדלא קאמר בן חירות שכן הי"לל לכתוב במתניתא סתימאה דילן תנינא י"וד בה"א כד מתחברן כתיב ונהר יוצא מעדן ושניהם נקראים חורין כי מקור הנהר והנהר ענינם א' ולפי שבהרדפת הלשון אמר כד מתחברן שנבוא לטעות כי יש עתים שהם מתחברות דש עתים שאינם מתחברות ואין זה אמת דלא שייכי עתים אלא בו"ו והה"א הי"סוד בעטרת בסוד המלוי והפגימה אמנם בי"וד והה"א הראשונה אין הפסק ביניהם לעולם לכן חזר ואמר ולא תימא כד מתחברן אלא מתחברן ודאי כי הנ"הר אינו פוסק לעולם מראשיתו.

ובגין כך בן חורין כתיב כלומר בן משני חורין.

ושריך בעת יאכלו בחדוותא בשלימו ברעוא כלומר בעת הראוי עת רצון וזה יורה מלת בעת בקמ"ץ שאלו כתב בעת בשב"א בכל עת מהעתים ואין כל העתים שוים והרמז שהשרים והשלטונין שלה יזונו ויתרוו בעת הראוי עת הרצו"ן והשמחה והשלימות.

אי לך ארץ שמלכך נער האי דלתתא כלומר הארץ התחתונה הלזו הנשמה עולם הכלה והנפסד עליה אמר אי לך ארץ לפי שמלכה נער כמו שיבאר בהדיא דתניא כל שאר ארצות דשאר עמין אתיהיבו לרברבין אשר חלק יי' להם כל אקלים ואקלים ממונה לשר ידוע.

ועילא מכלהו ההוא דכתיב ביה נער הייתי גם זקנתי שרמזו ר"זל הענין באמרם שרו של עולם אמרו כלומר המדה אשר לפעמים היא במלוי וחסרון שאין לה מעצמה אור רק מה שמקבל' מהמשפיע בה ונקראת לפעמים נער כלומר חלש ונקראת לפעמים זקן ומלא מכ"ל טו"ב ובזמן שהארץ הלזו הנשמה מקבלת ממנה בשעת החסרון אי לך לארץ הזאת וכ"ש בזמן שישראל יושבים בגלות שניזונים מתמצית סטרא אחרא.

ושריך בבקר יאכלו ולא בכל יומא רק בבקר שהיא מתרפקת עם דודה אזי הם מקבלים פרס ולא תמיד רק בדרך הפסק.

דתניא בשעתא דחמה זורחת ואתיין וסגדין ליה לשמשא לזה השמש הגשמי לא לשמש ומגן יי' צבאות רוגזא תלי בעלמ' ואפילו באותה שעה שהיא שעת השפעה שהיא שעת הבקר לא יושפעו אלא בכעס וזהו ושריך בבקר יאכלו וכן בשעת המנחה שהשמש בחצי השמים והם משתחוים לו. ומאן גרים האי שימצא החסרון בעולם ושיהיו ניזוני' בני העולם בטורח ובחוסר כ"ל משום דמלכך נע"ר ודיו לעבד כרבו והבן זה היטב יתברך ויתעלה שמו שכך חפץ וכך גזר. והנני רומז לך הענין בקצרה כבר ידעת מ"ש רז"ל על סוד שני חלקי המציאו' עליון ותחתון משל לב' עבדים שנקנו באוני א' ובטיי א' ע"ז גזר שיהי' ניזון משלחן המלך וע"ז גזר שיהיה טורח ואוכל אותו שגז' עליו שיהיה יגע ואוכל נשאר תוהא ובוהא ואומר שנינו נקנינו באוני א' ובטימי א' זה ניזון מטמיון ואני אם איני יגע איני אוכל כך ישבה לה הארץ ותוהא ובוהא וכו' אמרה עליונים חיים ותחתונים מתים הנה לך מבואר כל מה שדרש רבי אבא באשריך ארץ ואי לך ארץ ההבדל שיש בין ארץ לארץ ובין פרנסת העליונים הקיימים לפרנסת התחתונים ההוים הנפסדים ולפי שנדמה מזון החכמה למזון הגוף באמרו לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי ויש בבני אדם שניזוני' מהחכמה בטורח גדול ויגיעה רבה כההוא תלמידא דהוה ליה לרבי פרידא דהוה תני ליה ארבע מאה זמני וגמר כדאיתא במ' עירובין פרק כיצד מעברין ויש אחרים שניזונים מטמיון של מלך בלא טורח ויגיעה כסיני ועוקר הרים וזולתם מהחכמים וכל זה יתחייב בסוד הגלגול כאשר נתבאר בתיקון ס"ט ז"ל מאן גרים דאתיליד תמן בגין דמזליה גרים דאתחייב לעילא קודם דאתיא לעלמא ובגין דא אמרו ליה לרבי פדת דאיבעי דאחריב לעלמא וכו' עד ומזונא דנשמתא אוריתא ומזונא דגופא נהמא עיין שם כי הוא סוד גדול ונפלא. ואל כוונה זו אמר שלמה אשריך ארץ שמלכך בן חורין הרמז לתפארת ישראל כשהם מושפעים ממנו אי לך ארץ שמלכך נע"ר כשהם ניזונים מפגימתה של לבנ"ה כי קשין מזונותיו הן במזון החכמה הן במזון הגוף. לכן היה רומז להם רבי אבא לשלשת הדורשים האלה שהיו הם ניזונים מהחכ"מה חכ"מת של"מה לא מהקליפה

והחסרון רק מאור פני מלך חיים לא מאוד מוצל מאש והבן והוא אמרו ואתון זכאי קשוט קדישי עליונין בני מלכא קדישא לא ינקין מהאי סטרא להיות ניזונים מהחכמה בטורח ויגיעה אלא מההוא אתר קדישא דלעילא מקום המלוי לא ממקום הפגימה עליכו כתיב ואתם הדבקים ביי' אלהיכם חיים כלכם וכו'.

רבי אבא פתח ואמר אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו. יחתום גם הוא בסוד הברית ובכן חתמו דברי הדרשה במעמד ההוא הני קראי אית לאסתכל' בהו אמאי כתיב שירה תוכחה מבעי ליה כי דברי קנטורין הם שכן כתיב לבסוף ועתה אודיעה נא אתכם את אשר אני עושה לכרמי הסר משוכתו והיה לבער פרוץ גדרו והיה למרמס לידידי לדודי מבעי ליה כמא דכתיב שירת דודי ואין לומר כי יהיו שנים ידיד ודוד שהרי חזר הכתוב לומר כרם היה לידידי והוא הוא בעצמו שירת דודי לכרמו א"כ למה שינה הכתוב.

בקרן בן שמן אסתכלנא בכל אוריתא ולא אשכחנא אתר דאקרי בן שמן כי יכנה הכתוב פעמים רבות המעשה למקום מה ואינו נמצא בכל המקומו' הנז' בתורה ונזכר כך לדרשא כמ"ש ותשב בפתח עינים וזולתם רבים אלא הני קראי הא אוקמוה חברייא בכמה גווני דרשוהו רז"ל על השיתין שנבראו משׁשׁת ימי ובראשית ועליהם כרה דוד י"ו אלף אמה וכו' כדאית' בסוכה. ודרשוהו על ארץ ישראל שהיא גבוהה מכל הארצות ושמנה מכלן ומדרשים אחרים וכלהו שפיר והכי הוא כי במה פנים לתורה ולמקרא. אבל אשירה נא לידידי דא יצחק דהוה ידיד כאשר יבאר בהדיא דרחימו סגיא הוה ליה לקב"ה ביה וכו' ואקרי ידיד וכן נרמז בברכת המילה אשר קדש ידיד מבטן ר"ת אקים ע"ש ואת בריתי אקים את יצחק ונקרא ידיד לפי שלא נולד עד שמל אברהם שלא יעבור מעבר הערלה ואותסף ליה ה"א לאשלמותא כי הה"א תורה על מלוי הלבנה נקודה בגו היכליה. וכן לשרה האי ה"א אתיהיבת לה להשלימה מעקרותה. הכא אית לאסתכלא ה"א לשרה שפיר כי הה"א סוד הנקבה היא ותנוח ותעמוד בשרה שהיא נקבה. לאברהם שרומז לעולם הזכר אמאי ה"א ולא י"וד י"וד מן הראוי שיתוסף בשמו ויהיו נא שנים י"וד וה"א י"וד לזכר וה"א לנקבה על פי הסוד. אלא רזא עילאה הוא סתים בגוון שאין מגלין אותו לכל אדם אם לא לדומים לכם שאתם יודעים בסתרי תורה. אברהם סליק לעילא לסוד הה"א הראשונה שבשם שהוא עולם הזכר בבחינת הה"א האחרונה כי שני ההי"ן זו למעלה משפעת וזו למטה מקבלת והוא אמרו האי תליא בדכורא והאי בנוקבא כלומר בסוד משפיע ומושפע. בגין כך אברהם סליק בה"א דלעילא להיות שלם בהשפעה. ושרה נחתת בה"א דלתתא להיות מקבלת ונשלמת ממנו. דכתיב כה יהיה זרעך פי' כ"ה עולה י"וד ה"א כלומר יוד ה' יהיה זרעך וכבר ידעת כי היוד נרשמת בנקודת הה"א והיא

הממלאת ביתה כל טוב נמצאת הה"א נשלמת ביו"ד. והכל ה"א ותניא זרעך ממש כי לא נקרא זרע טהור אם לא כשנכנס בסוד הה"א בסוד כי ביצחק יקרא לך זרע ולא בישמעאל שנולד בערלה ואברהם לא הוליד את יצחק עד שנכנס בסוד הה"א כי היא בית שער לברי"ת העליון ובג"כ גיורא דאתגזר גר צד"ק אקרי על שמה לפי שיוצא מכח הערלה ונדבק בה' דאברהם בג"כ כתיב כ"ה יהיה זרעך זרעך ממש כמ"ש ואתמסר ה"א לשרה כדי שיוליד בה אברהם בקדושת הה"א ואי לא אתמסר ה"א לשרה הוה ליה לאוליד לתתא ולא יעלה ממנה דרך גבולו אל הה"א הראשונה להיות מוליד כדוגמא עליונה אלא היה מוליד למטה בערלה. כמא דהאי כ"ה אולידת לתתא בגניזת האור והבן זה נמצא א"כ כי בהכנס אברהם בסוד ה"א אחרונה כלומר הברית נתעלה אל הה"א הראשונה וילד בקדושה ובטהרה ואתחברו תדין ההי"ן כחדא אבר"הם ושר"ה ואולידו לעיל' בסוד עולם האצילות. ומאי דנפיק מנייהו הוא י"וד כח השני ההי"ן נתחברו ויצא מהם יו"ד כמספרם כמשפט ובג"כ יו"ד את רישא דיצחק. כי מן הדין היה ראוי ליקרא צחוק ע"ש הצחו"ק שצח"ק אברהם ושעתידה שרה לצחוק אמנם נקרא שמו יצחק לרמוז כי בחבור ב' ההי"ן יצא הי"וד והצדי צ' שנה של שרה בלדתה אותו והחי"ת ח' ימים שנמול כי הוא היה הראשון בעולם שנמול לשמונה ימים והקו"ף למאה שנה של אברהם כשהוליד אותו. והוליד זכר בסוד היוד שהיא זכר. מכאן שרי דבורא לאתפשטא כלומר כי מסוד היו"ד שהיא החכמ"ה הוחל עול"ם הז"כר להתפשט עד העטרת ולכן נולד יצחק מכח עו"לם הזכר והיו"ד שבראש שמו תוכיח וע"ד כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא בך לפי שבא אברהם מהערלה ואעפ"י שמל ערלתו אינו בשלימות יצחק שנולד בקדושה ומל לשמונה ימים בסוד הברי"ת העליון שהוא שמיני אל הי"וד. ועל כן יצחק אוליד לעילא שאם לא כן לא היה מוליד אלא לתתא כי כך תחייב מדתו בסוד ויאהב יצחק את עשו אלא שהריונו ולידתו בקדושה גרמה שיוליד ליעקב שמדתו מדת אמ"ת כי הוא איש תם יושב אוהלים וכבר ידעת כי השם הזה אמ"ת כלול מראש וסוף ואמצע כשם שאותיותיו ראש האלפ' ביתא ואמנעיתה וסופה ומח"לף ועד מ"ם זכות וממ"ם עד תי"ו חובה והוא סוד האמ"ת כי לא יבחן האמ"ת כי אם מצד השקר ובכן יצא הדין לאמתו. ועל כן יעקב אשלים כלא ונותן שלום באהליהם והוא השלם שבהם. ואי תימא אברהם בהאי אתאחיד ולא יתיר כלומר בסוד הה"א ולא יותר והא כתיב חסד לאברהם שנראה שמדתו מדת החס"ד ובה נאחז והיא המיוחסת אליו יותר ממדת הה"א. אלא חולקא דיליה כך הוא בבחינה שהיה עושה חסד עם כל באי עולם אמנם בבחינת ההולדה נאחז בסוד הה"א כי היא סוד הזרע בסוד ה"א לכם זרע. וע"ד לא אתגזר אברהם אלא בן צ"ט

שנה כי קרוב הוא ליכנס למדת הה"א שנקראת מא"ה. ורזא דמלה הא אתידע ואוקימנא במתניתא דילן הטעם למה נקראת מאה בסוד מאה ברכות ומאת אדני"ם וכבר נתבאר זה והכוונה כי בהגיעו לצ"ט שנה יצא משני ערלה ונכנס בסוד הברית. ובג"כ יצחק דינא קשיא נפק לאחדא בחולקיה במדת הגבורה כי אברה"ם הוליד את י"צחק בסוד המי"ם הרו וילדו א"ש כי כן יחוייב כפי הבריאה ולאולד' חס"ד אקרי כי מימיו ממימי החס"ד באים ואם הם מועטים כי רובו דין ובבחינה זו נקרא זכר כאשר יבאר בהדיא. וע"ד יעקב אשלים כלא מהאי סטרא ומהאי סטר' אם מפאת הימין והשמאל שאחזו בהם אבותיו אברהם ויצחק אם מפאת ההולדה מלמטה למעלה בס"ד הה"א האחרונה והראשונה להוליד י"ב שבטי' כנגד י"ב הויות שבסוד הב"ן הבכו"ר וכנגד י"ב גבולי אלכסון שבעטר' כי בזה אשלים כלא והוא סוד ישראל אשר בך אתפאר. ביה אתאחדו גווינין מעיל' ומתתא מעיל' בסוד ההויות שבמדת התפארת ומתתא בסוד האלכסונו' שבעטר'. וע"ד כתיב הכא שירה וכו' יחזור לבאר הכתוב שבו פתח אשירה נא לידידי שדרשו על יצחק שנקרא ידיד מבטן ומדתו מדת השידה בסוד הלויים המשוררים על הדוכן כי מדתו מדת הלו"י. שורה ודאי דהא אחר לאולדא דכר ואם הוא שמאלי והשמאל תתיחס אל הנקבה הנה נרשמה הי"וד בראש שמו להורות על כי מצד ימין הוא בא לענין ההולדה כמו שנתבאר. וזהו דהא אקרי עד לא יפוק לעלמא כלומר בשם יצחק יו"ד בראש השם. ואית דאמרי אשירה נא לידידי וכו' כלומר כי אעפ"י שנדרש הכתוב ג"כ על אברה' כמו שדרשו אותו בכתוב מה לידידי וכו' בביתי בשעה שחרב בית המקדש מצאו הקב"ה לאברהם שהיה יושב בב"ה יאמר לו מה לידידי בביתי וכו' ויש טעם לדבר שיקרא אברהם ידיד לפי שאברהם ירית ירותא דאחסנתא לבאים אחריו והוא היה המתחיל במצוה זו הנה עכ"ז על מה דאמינא דדא יצחק הכי הוא ויותר ראוי ליקרא יצחק בשם ידיד מאברהם בכתוב הזה מהטעם שנזכר כי הוא קבל הברית בן שמנה ימים ומבטן ומלידה ומהריון נקרא ידיד. וביאר מי הוא הדוד הנז' בכתוב כי הידיד כבר אמר כי הוא י"צחק ואמר דודי זה הקב"ה הרמז על התפאר' דאקרי דוד לגבי הרעיה שנאמר דודי צח ואדום כי כך תקראהו היא בשם דוד ולפי שהוא כולל כל הגווינין תשוקתה אליו להתלבש בגווניו גווני הברית והבן זה. ידי"די אחיד בדוד"י ומניה את נטע כרם כי יצח"ק הוא סבה שיטע הדו"ד הכר"ם ולכן נקראת הכרם על שמו שנאמר כרם היה לידידי אחד שהוא סבת החיבור והנטיעה. מאי בקרן בן שמן במה נפיק האי כרם ובמה אתנטע כלומר באיזה מקום. חזר ואמר בקרן וסו"ד הקר"ן ידוע בסוד בא לו לקרן דרומית ונקראת קרן הי"ובל כי האם מקשטת הבת בקשוטהא והבן זה ובכן הכרם מתאחזת בעולם הזכר בסוד ויביאה אל האד"ם הוא

הנקרא בן שמן כמא דאמרינן בן חורין ותרוייהו מלה חד שניהם המדות ענין אחד הם לפי שהם ראש שמנים לאדלקא בוצינין הם נרות במנורת הבנין. עד דכניש ליה האי כרם כל השפע היורד משמן משחת קדש בה מתקבץ בסוד כל הנחלים יורדים אל הים. ודא אקרי קרן היובל כי כל מגמתו של יוב"ל להשפיע ולמלא הקרן ההוא מב"ן שמ"ן. בגין כך לית משיכותא דמלכותא אלא בקרן שהוא סוד מן העול"ם ועד העו"לם והוא סוד אמרם במס' הוריות ת"ר אין מושחין את המלכים אלא על המעיין כדי שתמשך מלכותם שנאמר ויאמר להם המלך קחו עמכם עבדי אדוניכם והורדתם אותו אל גיחון וכו' והוא סוד ההמשכה מראש הנהר לסוף הנהר. וע"ד אתמשך מלכותא דדוד על שנמשח בקרן היובל שהיא סוד מדתו מן העו"לם ועד העו"לם. ויעזקהו כהאי עזקא דאתסחר לכל סטרין כי יסובבנהו ומכל משמר יצרנהו לבלתי קרוב אליו טמא וערל וזהו ויסקלהו מכחות הקליפה סקלו מאבן נג"ף וצור מכשז"ל. ויטעהו שו"רק הוא הי"סוד שהוא ענף הכל כל"ה זר"ע אמ"ת ולכן בל"ה בה"א על שמדת כל נטוע בכל"ה. מכאן שרי אברהם לאולדא לעילא ולכן נתוספה הה"א בשמו שבה עלה לה"א הראשונה להוליד בדוגמ' מעלה וזהו ב"ה יהיה זרעך. זכאה חולקהון דישראל דירתין ירותא דא יותר מכל אומה ולשון מילה ופריעה וגם כי ישמעאלים מלים אינם פורעים ומל ולא פרע כאלו לא מל וכל הגוים ערלים. סופיה דקרא ויבן מגד"ל בתוכו מהו מגדל וכו' פי' כי אחר שנטע בו השורק ונעשה ממנו כרם בנה בו מגדל הפורח באויר בו ירוץ צדי"ק ודאי ודאי והוא סוד כמג"דל דו"ד צוארך וגם יקב חצב בו דא תרע' דצד"ק פי' יק"ב מענין נקב וחלון ופתח כד"א פתחו לי שערי צדק מאי משמע פי' באמרו שערי בלשון רבים שהרי כתוב אחד אומר זה השער בלשון יחיד אלא דכל בר ישראל דאתגזר עאל בתרוייהו וזכי בתרוייהו כלומר בצד"ק וצדי"ק וצדי"קים יבאו בו סוד מילה ופריעה. הנה דרש רבי אבא יקב מענין נקב ופתח לענין הנדון שזה השער ליי' וצדיקים יבואו בו. אמנם ראיתי אני מי שפירש וגם י"קב חצב בו סוד יב"ק שהוא סוד אהי"ה י"הוה אדנ"י הנרמזים בקו המישור סוד החוט המשולש חוט השדרה אשר עולה בחשבונם יב"ק והוא סוד ויעבור את מעבר יבק כי אל שלשת השמות האלה כיוון יעקב בעברו את הנח"ל אליהם כיון דוד באמרו יי' הושיעה המלך יענינו ביום קראנו ר"ת י"בק ושלשת השמות האלה חצובים בכר"ם יי' צבאות והם סוד המגדל הפורח באויר מלמטה עד האויר הקדמון וכלם דברי אלהים חיים וכשהשלים רבי אבא פתיחתו דבר בשבח בעל הברית ואמר והאי מאריה דהלולא דא זכה לכלא כי מאת יי' היתה נסבה שיתקבצו שם אלה החכמים לחזות בנועם יי' במעמד הקדוש ההוא כמו שיראו הם עין בעין דביתא אתקטר בקוטרא. זכאה חולקנא דזכינא

להאי יומא וזכאה חולקיה עמנא תלה עיקר הזכות ברבים. והאי ברא דאתיליד לך קרינא עליה כל הנקרא בשמי כי שם יי' נקרא עליו בקבלו אות ברית קדש. ולכבודי בראתיו יצרתיו ועשיתיו בי"ע כי זה כל הא"דם בריאה יצירה עשיה. אוזפוה לרבי אבא תלת מילין אולי כי גם בענין הלויה היו מכוונים אל סוד כי כל מעשיהם לא היו במקרה ואלה התלת מילין תמצא במקומות מהזוהר ואין ספק כי לא נפלו במקרה וסוד השלש ידוע. אמרו ליה האי מאריה דהלולא דא אושפיזך הודיעוהו כי הילד היה בן יבם ושמצוה גוררת מצוה. והנה שאל רבי אבא על המאורע איך היה והשיבו אבי הילד דביתאי אתת אחי הות וכו' וקרינא ליה בשמא דאחי להקים שם המת. א"ל מכאן ולהלאה קרייה ליה אידי לא כן היה שם אחיו המת כי שם אחר היה לו ואם לא נזכר בכאן אמנם זה השם שם חדש קורא לו על פי רב אבא לרמוז על הגלגול להודיע כי נפש המת הנה זה בא פעם אחרת בגלגול ועל זה הסוד צוהו שמהיום ההוא והלאה יקראהו אידי כלומר זהו והוא היה הנודע בשם אידי בר יעקב. בריך לון בשעה שנפטרו ממנו על שלווהו. כד אתא למתיבתא דר"ש סדר מלי לרבי אלעזר להודיעו כל הדרשות ההם והמעמד ההוא כי היה ירא להגיד הדבר לר"ש כי עשו כנופיא וישיבה שם בלי רשותו בסתרי התורה וכן לא יעשה חוץ לישיבתו שהיה ברשות גבוה ופחד פן יענישם והסתיר הדבר עד שקרה מקרה יום מימים שדרש ר"ש בענין המילה מ"ד ויפול אברהם על פניו וידבר אתו אלהים ודרש מה שדרש. א"ל רבי אבא אי ניחא קמי דמר וכו' הנה כל דבר חכמה שבלב כל חכם לב כאש בוער' עצור בעצמותיו ובטנו כיין לא יפתח השקט לא יוכל עד שיוציאו בשפתיו וביחוד אם יהיה בחברת בעלי הסוד כי ימצא אזי מרגוע לנפשו במוסרו להם. ולכן א"ל רבי אבא אי ניחא קמיה דמר דלימא קמיה מאינון מלי מעלייתא דשמעית וא"ל אימא כי אין מדרש בלא חידוש א"ל דחילנא דלא יתענשון על ידאי כי יחרה אף אדוני בהם על שעשו בלא רשותך ואתה תשמע השמים עליהם להענישם א"ל משמועה רעה לא ירא כי ענוש לצדיק לא טוב ונכון לבו בטוח ביי'. או איפשר שתהיה הכוונה כי ר' אבא איש טוב ואל בשורה טובה יבא ומשמועה רעה בטוח הוא ונכון לבו שלא יביא שמועה רעה שבעבורה יהיו ראוי לעונש והכל סובל הכתוב בענין הנדון. סח ליה עובדא ממה שקרה במעמד ההוא נוראות להודיעו כי הסכימו עליו מלמעלה. וסדר קמיה כל אינון מלין לא הניח דבר שלא הגיד לו מכל אשר דרשו כל היום ההוא ושתי הלילות. א"ל וכי כל הני מלי מעלייתא הוו טמירין גבך ועצרת מלין עד היום גוזרנא עלך דכל תלתין יומין אלין תלעי ותנשי אולי היו כמספר הימים שעצר אותם בלבו ולא כתיב אל תמנע טוב מבעליו ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם. וכך הוה כמו שגזר

כי דברו לא ישוב אחור. אמר גוזרנא דבאורייתא דא יגלון לבבל ביני חבריא כדי שיזכו בהם חכמי בבל לפי שלא היו מתעסקים בסתרי תורה כחכמי ארץ ישראל וכמו שהביא רשב"י בפ' ויחי ז"ל אמר ר"ש כד אנא בין אינון חברי' דבבל מתכנשי גבאי ואולפי מלי באתגלי' ואינון עיילי לון בגושפנק' דפרזלא תקיעא סתימא מכל סטרין כלומר שלא היה פלפולם אלא בנגלה מן התורה ועושים בו משא ומתן חזק כאלו הוא סתום מכל צד לדעתם וכמה זמנין אוליפנא לון אורחוי דגנתא דמלכא אורחוי דמלכא כמה זמנין אוליפנא לון כל אינון דרגין דצדיקיא בההוא עלמא וכלהו מסתפו למימר מלין אלין אלא מעלעלין בגמגומא בג"כ פסילוסין אקרון כהדין פסילוסא דמגמגם בפומיה אבל לזכותא דאיננא להו הואיל ומסתפי כי מיראה מגמגמים ולא מקלות ראש וליצנות ח"ו דהא אוירא קדישא ורוחא קדישא אתעדי מנייהו וינקי מאוירא ורוחא דרשות' אחרא וכו' הנה לך מבואר שחכמי בבל כל עסקם היה בפלפול התלמוד כפי הנגלה המסבב קושיות והויות ולא היו בקיאים בסתרי תורה ולכן גזר ר"ש על אותם החכמים של מתא מחסיא שיגלו בתורתם לבבל ביני החבירים כי אז יהיו דבריהם נסתרים ולא כ"כ בפרסום לפי שלא היו חכמי בבל כ"כ בקיאים וגם כי ירצי הם לפרסם חכמתם לא ימצאו חפצם בחכמי בבל כי אם מעט מזער ור' אבא חשב שגזר עליהם גלות להענישם וע"כ חלש דעתיה. יומא חד חמא ליה ר"ש שנשתנו פניו מדאגתו שנתגלגל זה על ידו. א"ל טופסא דלכך באנפך שכיח פי' הצער שבלבך נראה בפיך כי לב ייטב גהה. א"ל לאו על דידי הוא אלא על דידהו כלומר שנענשו בגלות. א"ל ח"ו דאתענשו כי לא יקרם אסון בלכתם לבבל. אלא בגין דמלין אתגליין בינייהו כ"כ וכן לא יעשה כי כבוד אלהים הסתר דבר. וכד יגלון ביני חבריא ילפון אינון אורחי כלומר ילמדו ממני וממנהגי שאני מגלה סודות התורה אלא בחברתנו. דהא קב"ה אסתכם עמנא וברשותו אנו נכנסים לפרדס כדאית' בהקדמת התיקונים והמשכילים יזהירו אלין ר"ש וחבריא יזהירו כד אתכנשו למעבר האי חיבורא רשותא אתיהיב לון ולאליהו עמהון וכל נשמתין דמתיבתאן לנחתא בינייהו ולכל מלאכי' באתכסי' ובארח שכל ועילת על כלא יהיב רשו לכל שמהן קדישין ולכל הויין ולכל בנויין לגלאה לון רזין טמירין דלא אתיהיב רשו לגלאה לון עד דייתי דרא דמלכא משיחא יהי רצון מלפניו ית' ויתעלה להיות מהדור ההוא אמן תם תם.

דף צז.

וירא אליו יי' באלוני ממרא. ר' חייא פתח הנצנים נראו בארץ כד ברא קב"ה עלמא יהב בארעא כל חילא דאתחזי לה, יבאר מעלת האדם וכי הוא השלם שבכל הנבראים וכי

הוא היה תכלית כוונת הבריאה ושכל מה שנברא בעולם למענהו נברא. ועל כן לא יצאו כל הדברים לפועל ולא נגלה מה שהיה בכחם עד שנבראו אדם ואם הם קדמו לו בזמן הנה קדם הוא במחשבה והיה סוף המעשה והביא ראיה מכתוב וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכו' שפירושו עדיין לא היה בארץ ולא קודם וכן כתב רש"י ז"ל כל טרם שבמקרא עד לא והכוונה שעמדו על פתח קרקע ולא נראו לתת פירותיהן עד שבא אדם כי לצרכו נבראו וקודם שיבא למי יבראו פירותיהן והסתכל שהוציא הכתוב בריאתם בלשון שיח ולא כתב וכל עץ השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי בזה ירמוז שקילוסו של הב"ה ושכחו היה כשנגמרה פעולתם ונגלה חציר ונראה דשא ובכן אמרו הכל שירה וכל עצי השדה ימחאו כף ולכן הוציאם הכתוב בלשון שיחה כי שיחתם ושירתם היתה תלויה בבריאת האדם כי לכך נבראו וזהו עת הזמיר הגיע כמו שיבאר לפנים דאתתקן תיקונא דתושבחן לזמרא קמי קב"ה. ואמר כי לא כלבד מה שהיה בכח הארץ שלא נגלה אבל אפי' השמים לא נתנו משטרם בארץ לשיגמר פעולתם לפי שאדם אין כלומר היה באי"ן והבן כיון דאתחזי אדם מיד הנצנים שהיו עומדות על פתח קרקע נראו ונגלו ובכן עת הזמיר והשבח הגיע כמ"ש מה דלא אשתכח בעלמ' עד לא אתברי אדם כי הוא הוא המכיר גדולתו ויכולתו יתברך מתוך בריאתם וקול התור נשמע בארצנו פי' קול התייר הגדול שהוא דבורו אשר בו ברא כל מה שנברא שנאמר בדבר יי' שמים נעשו לא נשמע ולא נגלה עד שנברא אדם ובכן נשמע שיצא לפועל. בתר דחטא כלא אסתלק ואתלטיא ארעא כי כן יחוייב כי בהעדר התכלית יעדרו הכנותיו. אתא נח ותקן קרדומין המציא איזו הכנה להקל טורח החרישה שהיו חורשין ביד ובזיעת אפיהם היו אוכלים מזונותיהם הן מזון הגוף הן מזון הנפש. ולבתר וישת מן היין וכו' ויתגל בתוך אהלה אהל ה' כמו שנתבאר במקומו כי הרס מה שבנה. אתו בני עלמא וחבו קמיה דור המבול ודור הפלגה. ואסתלקו חילין דארעא למעלה ולמטה.

כיון דאתא אברהם מיד הנצנים נראו בארץ כי הוא בנה מזבח יי' והושפע העולם בחסד. עת הזמיר הגיע בשעתא דא"ל קב"ה דיתגזר ביאר זמיר מלשון כריתה מענין ושש שנים תזמור כרמך בדין אתקיים כל האי קרא ומלה דקב"ה הוה באתגליא כלומר קול התור נשמע שדבר עמו בדרך פרסום ונגלה לא בסתר ובהחבא כמו שנתבא' בהיה דבר יי' אליו במחזה הה"ד וירא אליו יי'. רבי אלעזר פתח האי קרא כלומר פסוק הנצנים נראו בארץ ע"ד הסוד בשעתא דאתגזר אברהם יבאר כי מקודם שמל אברתם היה מדבר עמו מתוך המדרגה התחתונה מבלי הראות בה שום השגה מהמדרגות העליונות אשר עליה שלא היה משיגם. כיון דאתגזר מיד הנים< שהם סוד ארז"י לבנו"ן נראו בארץ כי עלה להשיגם

בהשכלתו במראה הנבואה. עת הזמיר הגיע ענפוי הערלה כמו שנתבאר שכרת הזלזלים במזמרות. וקול התור דא קול דנפיק מגו ההוא פנימאה דכלא וההוא קול אשתמע הוא קולו של שו"פר קולו של יעקב שהוא פנימי ואינו נשמע עד הגיעו וצאתו לחוץ ואז הוא נשמע וזה ירמז כי מקודם שמל אברהם היתה השגתו שמדרגת הדבור בזולת השגה אחרת פנימית המיוחסת לקול וכבר ידעת כי אין דבור בלא קול וכאלו לא היה הדבור עמו שלם רק הכרת דברים בלא כריתת המלות כי הל"שון המיוחס אל הקו"ל הוא המבדיל המלות אמנם אחר שמל באתהו הנבואה מבוארת שנאמר וירא אליו יי'. ולפי שיקשה היאך יתכן שירא אליו יי' שהיא אספקלריא המאירה ולא היה שום נביא שינבא מתוך אספקלריא המאירה רק מרע"ה ואיך יאמר וירא אליו יי' לזה חזר ואמר למאן כלומר למי נגלה שם יי' שזה לא יתכן שתהיה הראיה לאברהם דהא לא כתיב וירא יי' אל אברם כמו שנאמר בראשונה שאביו היתה הכוונה לחברהם מאי שבחא הכא יתיר מבקדמיתא עד דלא אתגזר שנאמר שם וירא יי' אל אברם ומה הרויח עתה אחרי שמל שנאמר וירא אליו יי'. אלא רזא סתימאה איהו כי מלת אליו חוזרת לאותה המדרגה שהיה המדבר עמו בראשונה קודם שמל ובהיות כי יי' אספקלרי' המאירה התחברה באספקלריא שאינה מאירה להאיר אל עבר פניה כי זהו חיבור הקו"ל בדי"בור הנה יחוייב שירויח אברהם בהשגתו יותר מקודם שמל שהיתה השגתו בלתי מבוארת ויהיה ביאור הכתוב וירא אליו כלומר אל המדרגה התחתונה יי' שהיא התפארת כאלוני ממרא כלומר בכל הנצנים והאילנות שלמעלה הימנה שנראו בארץ ובכן הרויח הוא כי באתהו הנבואה ביתר שאת ויתר עז שנתמלאת הבית אורה בחבור הקו"ל בדיבור. והוא יושב פתח האהל ולא גלי למאן שאלו היתה הכוונה על אברם הי"לל ואברהם יושב פתח האהל שהרי לא נזכר אברהם כלל אפי' בראיה שאלו כתב וירא יי' אל אברהם באלוני ממרא היה משמע כי והוא יושב פתח האהל יחזור אל אברהם ואחר שלא נז' אברהם בראיה למי יחזור מלת והוא כי לא פורש למי ויחוייב א"כ דהכא גני רזא דחכמתא והוא דכלהו דרגין שרו על האי דרגא כי מלת והוא תרמוז על הנסתר הכולל הכל שכל המדרגות נכללים בו הוא היה היושב פתח האה"ל הנרמז בעטרת להאיר אל עבר פניה. וביאר הענין מרווח ואמר ת"ח וירא אליו יי' דא הוא רזא דקול דאשתמע ואתחבר בדיבור והוא יושב פתח האה"ל דא עלמא עילאה דקיימא לאנהרא עליה כלומר על התפארת הנרמז בקו"ל באופן שלא חסרה הלב"נה כל כי הושפעה מכל המדרגות והרמז ג"כ באמרו כחום היום ודהא אתנהיר ימינא הוא הדרום שהיא מדתו של אברהם המקבלת תחלה מן המור"ח בסוד הולך אל דרו"ם וסובב אל צפו"ן ולפי שקשה ליחס למדתו של אברהם החום כי שלהבת

האהבה והחיבור ומצפון תבוא כי רשפיה רשפי אש שלהבת י"ה ואליו ראוי ליחס החום לא אל הדרום כי המים מן הדרום הם והאש מן הצפון לזה חזר ואמר ד"א כחום היום בשעתא דאתקריב דרגא לדרגא כלומר דו פרצופין פנים אל פנים בתיאובתא אזי יולד חום התשוקה ושלהביות האהבה ביניהם ז"ה להשפיע וזאת לקבל.

דף צח:

וירא אליו יי'. אמר רבי אבא עד לא אתגזר אברהם וכו'. הוא הדבר שביאר רבי אלעזר בכתוב אמנם הוסיף הוא לבאר המשך הכתובים בסוד החיבור ואמר כי עד שלא מל אברהם כמו שהוא היה אטום בערלה כך היתה נבואתו בלתי מצוחצחת וכאלו כביכול היתה העטרת למעלה חסרה לגבי אברהם כי כחות הערלה היו מבדילים בינו לבין אלהיו אמנם כיון דאתגזר אתגלי כלא ושרא עליה שכינתא בשלימו בדקא יאות ויחזור וירא אליו אל אברהם שנגלה עליו כבוד יי' מלא מיי'.

ת"ח שכן הוא שהרי כתוב והוא יושב פתח האהל והוא דא עלמא עילאה דשריא על האי תתאה אימתי כחום היום בשעתא דחד צדי"ק כי הוא המחבר המדות בתשוקה רבה כנודע כפי הסוד מיד וישא את עיניו וירא והנה שלשה אנשים כשהצדיק מתעורר להמשיך מיד מזדמנין שלשה אנשים אבר"הם י"צחק וי"עקב כלומר מדותיהם חג"ת דקיימי על האי דרגא דמנייהו יניק ואתזן בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני כדין וירא וירץ לקראתם דתיאובתא דהאי דרגא לאתחברא בהו וחדוותא דיליה לאתמשכא אבתרייהו ביאר מלת וירץ מלשון רצון כי רצונה של עטרת תמיד להמשך עם האבות האלה בסוד משכני אחריך נרוצה שענינו ענין רצון. וישתחו ארצה לאתתקנא כרסיא כי כן רווייב מתחלת מחשבת האצילות שתהיה היא כסא לשלמעלה הימנה כדמיון הארץ שהוא כסא אל השמים. ורמז בזה רבי אבא כי כשמל אברהם נתקנו המדות על הכוונה הראשונה ובכן השיג הוא כל האיפשר בכחו להשיג. ת"ח עבד קב"ה לדוד מלכא חד סמכא וכו' יבאר כי אעפ"י שמדתו של דוד היא כסא אל השלש האבות בבחינה שהיא למטה מהם ומקבלת מהם הנה עכ"ז בזמנא דאתחבר בהו לעמוד רביעי תחשב אף היא למרכבה הראשונה במחברת כי אין מרכבה פחות מארבעה ובג"כ נטל דוד מלכותא בחברון בסוד החיבור על שמו חברון והא איתמר סוד הז' שנים למספר שבעת אבני הבנין אבו"ת ובני"ם.

דף צט.

רבי אבא פתח ואמר מי יעלה בהר יי' וכו'. יבאר סכלות בני האדם בעולם הזה החושבים כי הימים והזמנים עוברים ושאין להם מציאות עומד אבל הם אובדים בעברם כי הם סוברים כי הימים הנקבצים מרגעי הזמן הם מקרה דבק בתנועת הגלגל ובחלוף התנועה והרגע יחלוף מציאותם ולא ישאר שום רושם מהם. וחושבים ג"כ כי בחולפם יחלפו המעשים אשר נעשו בהם אם טוב ואם רע ועל כן אינם מתעסקי' רק במה שיאות להנאת גויתם ואדמתם הכלה והאבד. והוכו בסנוירים כי האמת אינו כן אבל הימים אם הם עוברים ומצדנו הנה הנם קיימים ועומדים לפני מי שאמר והיה העולם כי הוא יתברך אשר יצרם וסדרם יום יום על משמרתו וכמ"ש דוד ע"ה ימים יוצרו ובציור האלהי הם עומדים וקיימים ועל סוד זה נאמר קריבה בימי הצדיקים ויקרבו ימי ישראל ויקרבו ימי דוד ואם היו עוברים ואובדים הי"לל ויעברו ימי פ' ולא יאמר לשון קריבה אלא שהם נחברים ונקרבים זה אל זה מטעם כי המעשים אשר נעשו בהם שהם נתלים בימים ההם הם הם הנותנים בהם קיום ועמידה כדמיון הנשמה המקיימת את הגוף כן המעשים נתפסים ונדבקים בימים ההם ומעמידים אותם עד היותם נצחיים כמו שהימים העליונים הם נצחיים תמידים בלא קץ וקצבה. אמנם ימי הרשעים לא נאמר בהם קריבה לפי שהם כלים ואובדים כי לא זורק בהם נשמה שיקיימם נמצא לפי זה כי הימים שהרשע חי בהם יפלו והימים אשר הצדיק חי בהם הם נצחיים והזמן זמן אחד הוא זמן הרשע וזמן הצדיק אלא שהצדיק מעמיד ומקיים חלקו בו והרשע מכלה ומאבד חלקו בו ודוק ותשכח בלשון המאמר ת"ח אי בר נש אתמשיך בתר קב"ה הכוונה בהקדמה זו להודיע כי בדרך שאדם רוצה להנהיג ולהמשיך עצמו בזה העולם עפ"י דרכו ומחשבתו יקנה מקומו בעה"ב כי המחשבה תופסת ומתעצמת באדם לטוב או להפכו. ויביא ראיה רבי אבא הנז' ממה שקרה לו כי נקרה נקרה במקום א' מאותם המקומות ששוכנים שם בני קדם הם היודעים בחכמת הקליפה ובשמות הטומאה אשר מסר אברהם לבני הפלגשים מתנות וישלחם קדמה אל ארץ קדם ואמר שהקריבו לו ספר א' מאותם הספרים שהיו מתעסקים בהם הראשונים והיה כתוב בו כמה דרעותא דבר נש איכוין ליה בהאי עלמא הכי אמשיך עליה רוחא מלעילא וזה לסבה שאמרנו כי יש למחשבה עשר ידות וסגולה נוראה בהוציא הדבר לפועל וכבר ידעת כי בעלי עין הרע יוכיחו כי מכח מחשבתם יזיקו והוו אמרי דעיקר' דמלתא תליא במילין ובעובדא וברעות' הנה שלשה אלה הדיבור והמעשה והמחשבה הם הם עיקר לכל פעולה להוציאה לפועל ואתה ידעת כי בסוד הקרבנות הם היו עיקר להמשיך הרצון הדיבור בשיר הלוים והמעשה בעבודת הקרבן

והמחשבה בכהן וברוך המנחיל תורה לעמו ישראל ומסר להם סוד שלשה אלה לכוין בהם למקום הקדושה והטהרה והבדילם מדיבור ומעשה ומחשבה הפסולים כדי שיהיו דבקים ונגשים בחייהם ובמותם לא יפרדו ממקום הקדושה פנימה ורשעים בחשך ידמו בדיבורם ומעשיהם ומחשבתם קוריהם לא יהיו לבגד ולא יתכסו במעשיהם ועל זה אמר להם בני קריבא דא למלין דאוריתא פי' כי שלש אלה התנאים הם מחוייבים לכל מלאכה ולכל מעשה כי כשם שהם צריכים שעבודת הקדושה כך הם צריכים בעבודה החיצונית אבל צריך ליזהר מהם ולהתרחק מאותם הספרים פן יתפתה לב האדם אחריה' בראותם כי יש בהם ממש בצד מה להתנאו' בהם במחשבי עולם הכלה והנפסד ויסור לבבם מאחרי השם והם הם העבודות זרות אשר הזהירה התורה עליהם כי לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא ויבאר הכתוב אשר פתח מי יעלה בהר יי' וכו' נקי כפים על המעשה ובר לבב על המחשבה אשר לא נשא לשוא נפשו על הדיבור ויאריך בענין להודיע כי בדכר אשר ידבק האדם בחייו ידבק אחרי מותו אם בצד הטומאה טמא יקרא אחרי מותו ואם בצד הקדושה קדוש יאמר לו וכל הענין ההוא מבואר בעצמו. ת"ח בתר דאתגזר אברהם אל זה היתה כוונת הפתיחה הוה כאיב ושדר ליה קב"ה תלת מלאכים באתגליא מכח דכחותו למעלה ראה אותם במוחש וכי מאן יכיל למחמי מלאכים כי החוש לא יראה אלא הדבר הממשי והמלאכים הם רוחניים בלתי נתפסים רק במחשבה ואיך יראם בחוש העין הבשרי. ויאמר לא תקשי לך דהא אינון ודאי רוחין קדישין וכו' כבר נתבאר הסוד הזה בענין עז"א ועז"אל שנפלו ממקום קדושתם ונקבעו למטה ולא עלו עוד האמנם שאר המלאכים השלוחים אל הנביאי' שנפלו שעה הם מתלבשים באויר העולם בלבוש רוחני גם הנביא יתפשט מכתונת הפסים אשר עליו ויהיו אז שניהם תואמים מלמעלה ועין בעין יחזו איש יחד פני רעהו ובהשלים השליחות איש אל עבר פניו ילכו. אשר לא נשא לשוא נפשו כתיב נפשי קרי ודורש הוא הקרי והכתיב נפשי דא נפש דדוד סטרא דמהימנותא וקורא דוד על מדת"ו נפשי שהיא נפשו. והכתיב נפשו על כל בר נש כד יפוק מהאי עלמא אם נתעלית נפשו במעשיו אשר עשה להיות זוכה להתהלך בארצות החיים בין אותם המהלכים העומדים הנה על נפשו ג"כ אמר דוד אשר לא נשא לשוא נפשו ועל כן ישא ברכה מאת יי':

דף קא.

וזהו ת"ח בתר דאתגזר אברהם הוה כאיב ובעבור דבקותו באלהיו שדר ליה וכו' כמי שנתבאר ואע"ג דכאיב ממילה נפק ורהיט אבתרייהו כי היה מורגל בכך ולא מנעהו

הכאב. ואם כן לדעת רבי אבא אעפ"י שהיו מלאכים נדמו לו כדמות אנשים ובעיניו אנשים היו. אמנם קבלת רשב"י ע"ה כי מיד הכיר בהם שהיו מלאכים ממה דכתיב אדנ"י באל"ף דל"ת נו"ן י"וד וא"ת איך יקרא למלאכים אדני לזה אמר שכינתא הוה אתיא ואלין הוו סמיכין דילה וכרסיא לגבה וכנגד השכינה אמר אדנ"י אם נא מצאתי חן בעיניך. וכבר ידעת כי יש מחלוקת כמ' שבועות אם זה השם הנז' בכאן אדנ"י אם הוא חול או קדש אמרו שם כל שמות האמורים בתורה באברהם קדש חוץ מזה אדני אם נא מצאתי חן בעיניך. חנניא בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה משום רבי אלעזר המודעי אמרו אף זה קדש. וכן הוא קבלת ר"ש ממה דכתיב אדני כי זה השם יורה על מרכבת רכ"ב אלהים רבותים אלפ"י שנא"ן שו"ר נש"ר אריי"ה שהם תלת גוונין דתחותה ודמות פני אד"ם היא השכינה וכנגדה אמר אדנ"י אם נא מצאתי וכוונת ר' שמעון כי נתגלית עליו השכינה בשלש גווניה שהיא סוד המרכבה אחר שהסוד הערלה כי היא אשר היתה המונעת ממנו ההשגה.

בקדמיתא לא הוה ידע אלא דאינון בני נשא וזה אינו סותר למה שאמר בראשונה בודאי בחיזו דמלאכים חמא לון לפי שכתוב וירא וירא שני פעמים בתחלה ראה ג' אנשים וחשב שהיו אנשים ואח"כ וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה כי הכיר שהיו מלאכים ואמר שנתאמת לו זה בשעתא דאמרו ליה איה שרה אשתך ובשרוהו בשורת יצחק כי מי הוא מבני אדם שיוכל לבשרו בשורה כזאת אם לא שהיו מלאכים ויבאר סוד למה נקוד על אותיות אי"ו שבתיבת אליו ויאמר כי שלש אלה האותיות רומזים לעולם הזכר כי האל"ף של אהי"ה בבת"ר והיו"ד של חכמ"ת אלהים והו"ו של תפארת והם שלשתן מידות למעלה וסימן ואות הם לפי שהנקודה רבה על הכתב וכמו שאמרו ז"ל ר' שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב וכל מקום שהנקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה וכאן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש את וסימן מסרו לו שהיה אברהם במדרגת עולם הזכר ושרה במדרגת עולם הנקבה לעשות פרי קדוש ולכן אי"ו אי"ה סמוכים. וכדין אמר הנה באה"ל כי שם הוא החיבור הו"ו בה"א וסוד האה"ל היא האה"ל בל יצען בל יסע יתידותיו לנצח וכל חבליו בל ינתקו כי היא נקשר' בקשר עליון. וחזר לכא' כפי הפשט למה אמרו לו לאברהם איה שרה וכי לא הוו ידעי ורז"ל במ' מציעא אמרו יודעים היו המלאכי' היכן היתה שרה אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה וביאור זה כי לא היו צריכין לדעת היכן היתה כי יודעים היו אלא שמתוך שאלתם איה שרה אשתך יחוייב שישיב להם הנה באהל ומתוך כך תתחבב על בעלה בהודיע שצנועה היתה האמנם כפי הקבלה לא

ידעי בהאי עלמא אלא מה דאתמסר להו למנדע כבר ידעת שכל מלאך ומלאך ממונה על הדבר אשר הופקד עליו ולא זולת כי זו היא השכלתו כי אין לו השכלה זולת הדבר ההוא ומטעם זה אמרו אין מלאך עושה שתי שליחיות ויביא ראיה ממכת בכורות שהיתה על ידו יתברך כי כמה שלוחים למקום ולא שלח המלאך המשחית להשחית ולנגוף בכורי מצרים אלא בגין דאינון לא ידעין בין טפה דבוכרא להההוא דלא בוכרא זולתו יתברך ולכן חוייב שתהיה המגפה ע"י הבוחן ית' ויתעלה שמו ובמקומו יתבאר בע"ה היאך היתה המכה נעשית על ידו יתברך בסוד אמרם אני ולא מלאך אני ולא שרף ויביא ראיה ג"כ מענין והתוית תיו על מצחות האנשים ואמאי צריכין כלומר למה הוצרך לתת סימן בהם אם לא שאינן מבחינין מי מהאנשים ההם ראוי להנצל ומי מהם חייב מיתה ולפי ששלל כל הידיעה מהם דרך כלל ואין האמת כן כי לא יבצר מהם כל העתיד לבא שאם היה כן היאך יגידו הם העתידות לראויים להם ע"ז חזר ואמר אבל מה דאתמסר להון למנדע ידעי כגון כל מלין דזמין קב"ה לאיתאה על עלמא אמנם יהיה זה אחר שעובר הכרוז בכל רקיעי מעלה כי אז אין דבר נעלם מהם אבל מקודם הכרוז אין להם ידיעה זולת הדבר אשר הופקדו עליו כי זו השכלתם הפרטית בהם איש איש על עבודתו ועל משאו. כגוונא דא כד מחבל' אשתכח בעלמ' וכו' מטעם שאינו מבחין מחבל כל הנמצא לפניו בסוד כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש ועל כן בעי בר נש לאסתמרא שלא תפגע בו מדת הדין המסורה בעול' וגם כי אינו נוטל נשמתו משחית הוא לפחות וצריך זכות לינצל מהשחתתו וזהו סוד ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. מנייהו אין אבל מקמי קב"ה לא בעי לאסתמרא יאמר כי הזהרתו להם להסתר מפני חרון אף יי' אין הכוונה לומר שיסתר מהאל יתברך כי אם יסתר איש במסתרים שם השגחתו יתב' כי אנה מפניו יברח ואנה ילך מרוחו אמנם הכוונה להסתר מהמלאך המשחי' שאינו מבחין בין צדיק לרשע.

דף קב.

איה שרה אשתך. דלא בעו לומר מקמי דא. פי' שלא רצו לבשרו קודם הסעודה שערך לפניהם אבל אחרי אכלם שנאמר והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו מיד אמרו לו איה שרה אשתך וכיון שהשיבם הנה באהל מיד בשרוהו שוב אשוב אליך וכו' ובהדיא יבאר הטעם.

ת"ח ארח ארעא עד לא זמין קמייהו למיכל וכו' כלומר מכאן נלמוד דרך ארץ והוא כי רצו להניח דעתו של אברהם בזה שלא לבשרו כי אם אחרי אכלם שאלו בשרוהו קודם

אכלם היה נחשב לאברהם שלא גמל חסד עמהם בשכבר הקדימו הם לבשרו ותהיה האכילה תמורה ותשלומין אל הבשורה ולכך המתינו הם עד שאכלו ותהיה אכילת' בטובה לדעתו של אברהם ולא תשלומי כפל כדי שתנוח דעתו של אברהם ולכבודו של אברהם עשו כך.

ויאכלו א"ר אלעזר ודאי בגין דאינון אשא דאכיל אשא ולשון אכילה שייך בהו על זה הדרך.

וכל מה דיהיב לון אכלי בגין דאכלי מסטר' דלעילא לפי שאברהם היה אוכל חוליו בטהרה וכ"ש בהקריבו לפניהם המאכל ההוא שיהיה בטהרה ובקדושה ונשמר מכל טומאה ולכן יאכלהו כי קדש הוא.

ואפילו בר נש דאיהו מסאב לא יכיל לקרבא לביתיה כי סימנים היו לו שהיה מבחין בהם אם היה טמא האיש ההוא או טהור כאשר יבאר לפנים. ומיד שהיה יודע בו שהיה טמא טומאת ערב היה מכריחו לעשות טבילה ואם היה טמא טומא' שבעה היה שומר וממתין שבעה ימים וטובל. ויתן טוב טעם ודעת למה היה מתעסק אברהם בטהרת בני אדם ויאמר כי כך תחייב מדתו מדת מים טהורים ומ"ש מי יתן טהור מטמא לא אחד פי' שבא אברהם מתרח וא' היה אברהם. ובשעתא דאזמין למלאכין שירותא דמלוי יוקח נא מעט מים וזו ראיה גמורה שהיה מתקן מדתו מדת המים. ת"ח אילנא נטע אברהם בכל אתר דדיוריה תמן היה זה בדרך נס ולא הוה סליק בכל אתר כדקא יאות בר בארעא דכנען לפי שהיתה עתידה להיות לזרעו והיא לעומת הארץ העליונה. שעץ החיים נטוע בה ובההוא אילנא הוה ידע מאן דאתאחיד ביה בקב"ה כאשר יבאר בהדיא ומבואר הוא. עינא דמיא הוה תחות ההוא אילנא דוגמת עץ החיים של מעלה ועץ החיים שבג"ע שכל מימי ברחשית מתפלגין מתחתיו. בשעתא דאזמין לון למלאכין א"ל והשענו תחת העץ קודם שיכיר בהם בעוד שהיה מסתפק אם הם בני אדם או אנשים כמו שנזכר ות"ח כד חב אדם וכו' יגיד בשבחו של אברהם שנשמר מעץ הדעת טוב ורע ודבק בעץ החיים ושהודיע לכל באי עולם האמונה באל יתברך ומבואר הוא.

דף קב:

ויאמר שוב אשוב אליך. א"ר יצחק שוב ישוב מבעי ליה אחר שהם דברי יחיד שנאמר ויאמר יובן שהוא א' מהאומרים איה שרה אשתך ואם הוא מלאך היאך יכול לומר שוב אשוב שנראה שמפתח של חיה בידו והנה רז"ל אמרו ג' מפתחות לא נמסרו ביד שליח של חיה ושל גשמים ושל תחית המתים ולפי' הי"לל שוב ישוב מי שהמפתח בידו. וליכא

למימר דקב"ה קאמר כי אחר שאמרו השלוחים איה שרה אשתך ותשובתו להם הנה באהל אם לא לבשרו שלעת חיה תלד בו למה שאלו והדרא קושיא לדוכתה כי איך יאמר השליח שוב אשוב אליך כעת חיה ועיקר הקושיא הזאת היא באמרו כעת חיה שנראה כי בעת הלידה עצמו ישוב לפתוח רחמה ותלד בן שאלו אמר שוב אשוב אליך למועד הזה והנה בן לשרה אשתך לא קשיא כלל אלא מדקאמר כעת חיה נראה שהמפתח בידו והשיב אלא ודאי קב"ה דהוה קאים עלייהו אמר הכריע כי בהכרח הוא שנאמ' שהם דברי הקב"ה ולא דברי מלאך שהרי כתיב ויאמר בלשון יחיד שאם היו דברי המלאכים למה הוצרך לומר ויאמר אחר שאמר ויאמרו אליו איה שרה ולא יתכן לומר כי יהיו דברי המבשר כי ג' באו א' לרפאת אברהם וא' לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום שאם כן ויאמרו אליו איה שרה אשתך למאי אתא אלא שהאמת הוא כי ההוא דהוה קאים עלייהו הוא המדבר ותהיה השאלה לשלשתם.

ומאמר שוב אשוב אליך כעת חיה לשכינה העומדת על גביהן אשר המפתח בידו. והנה רש"י ז"ל התיר הקושיא על אופן אחר ואמר כי לא בשרו המלאך שישוב אליו אלא בשליחותו של מקום כמו ויאמר לה מלאך יי' הרבה ארבה את זרעך ואין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אמר כן והוכרח רש"י ז"ל לפרש כן לפי שאמרו בבבא מציעא פ' השוכר את הפועלים מאי נינהו שלשה אנשים מיכאל גבריאל רפאל מיכאל בא לבשר את שרה רפאל לרפאת את אברהם גבריאל להפוך את סדום והן אמת הוא אלא שחכמי הזוהר מטעם הקושיא כי איך יאמר המלאך שוב אשוב אליך ואין המפתח בידו וכן לא תמסר המפתח לשום מלאך נפרד לא למיכאל ולא לזולתו מהמלאכים הנפרדים ע"כ הסמיכו השאלה של איה שרה היתה לשלשתם כדי לבשרו כי היו יודעים כלם בשוה כי כבר יצא הכרוז ואין בבשורה שום מעשה מיוחד לאחד מהם ולא הספיקו לומר הבשורה עד שאמר הכבו"ד אשר עליהם שוב אשוב אליך שהמפתח בידו ויביא ראיה מכל מקום שנזכר בתורה ויאמר סתם או ויקרא סתם שהוא על מלאך הברי"ת אשר שמו כשם רבו לא על מלאך נפרד כמו שאומרים הם ואם תאמר ומיכאל למאי אצטריך ויש לומר כי הוא ראש המבשרים ומה גם עתה שנגלית שכינה אל אברהם בגווניה כלם הוצרכו כלם כדי שתראה אליו השכינה בשלשה גווניה כמו שנזכר למעלה. מ"ט לא כתיב והנה בן לך כי הדבור עמו היה והבן לא יתיחס כי אם אל האב. אלא בגין דלא יחשוב דהא מן הגר הוא כי תלד לו הגר בן אחר עם ישמעאל.

דף קג.

רבי שמעון פתח ואמר בן יכבד אב ועבד אדוניו. יבאר כי גם כי היו צדיקים רבים בעולם שהיו להם בנים הגונים כמו"תם הנה לענין כבוד אב לא נמצא ביצחק ע"ה כי לא נוסה אחד מהם כמו שנתנסה יצחק בהיותו בן ל"ז שנה לפשוט צוארי כיונה נאלמה לעשות רצון אביו. ועבד אדוניו זה אליעזר כי לא נתגאה בשום ענין בשליחותו בכל טוב אדוניו בידו אמנם אמר עבד אברהם אנכי כאשר יבאר הענין ואמר כי זאת היתה תוכחה לישראל שנקראו בנים למקום כמ"ש בנים אתם ועבדים שנא' כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם והם לא כבדוהו בחיוב הבן לאב וכחיוב העבד לאדוניו והוא אמרו ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי כמו שעשה יצחק ע"ה כי לזה יקרא בן אמיתי דא הוא בן דאוקיר לאבוי כדק' חזי ואם תאמר והרי ישמעאל נקרא בן לאברהם ג"כ שנאמר ותלד הגר לאברם בן התשובה שלא נאמר בו והנה בן כמו שנאמר ביצחק כי אמרו הנה בן פירושו זהו הראוי שיקרא בן ולא זולתו.

לשרה אשתך דבגיניה מיתת דבגיניה באיבת נפשה כשבאת לה בשורת העקידה שפרחה נשמתה ומתה.

והוא אחריו והיא אחריו מבעי ליה כן היה ראוי לכתוב כפי הנראה שהרי עם אברהם היה הדיבור ושרה היתה שומע' פתח האהל מאחריו של אברהם וא"כ והיא אחריו היה ראוי לכתוב וזה א' מהכתובים שנבוכו כל המפרשים לפותרו והראיה על זה שהרי הרמב"ן ז"ל ראש המפרשים לא בארו בו מאומה. ורש"י ז"ל כתב והוא אחריו הפתח היה אחר המלאך והכוונה לומר כי מתחלה היתה שרה באהל פנימה ועמדה ובאה אל פתח האהל לשמוע הבשורה והמלאך המדבר בשם שולחו לסברתו שהיה מלאך היה עומד בקרוב אחרי הפתח שזה היה סבה ששמעה הבשורה שאלו היה המלאך רחוק מפתח האהל אולי לא תשמע ועדין קשה כי היה יכול לכתוב ושרה שומעת פתח האהל מאחריו כלומר מאחורי המבשר. ובב"ר אמרו והוא אחריו זה ישמעאל והוא אחריו מפני היחוד והוא אחריו זה המלאך שהביט לאחוריו והרגיש שבאה אורה מאחריו פי' שהיה ישמעאל ממצע בין שרה למלאך מפני היחוד כך פי' רש"י ז"ל וקשה גם למדרש הזה כי המלאך היה עם אברהם תחת העץ ושרה היתה פתח האהל ולא שייך יחוד אלא כשהיו שניהם בבית או באהל פנימה גם הדבר אחר שהביט המלאך מאחוריו והרגיש שבאה אורה לא יסבלהו הכתוב והוא אחריו כי חסר ההבט' וחסר האורה מהכתו' וזה לך האות כי יש כתובי' בתורה שלא יכול הולם להולמם אם לא ע"ד הקבלה כי הוא יסוד ועיקר לכל ספורי התורה וזהו שהק' בכאן והוא אחריו והיא מבעי ליה כי היותר נכון כפי

הפשט הנראה שאברהם שהיה עומד עליהם יהיו אחוריו אל פתח האהל ושרה השומעת פתח האהל אחריו של אברהם או אם תרצה לומר אחריו של מלאך סוף סוף הן שיהיה המלאך או אברהם הי"לל והיא אחריו. אלא רזא איהו כלומר כי לא יתישב הכתוב בשום פנים רק כפי הסוד והוא כי פתח האהל סודו ידוע כי היא השכינה אה"ל בל יצען בסוד וידבר יי' אל משה מאה"ל מועד והשכינה הנקראת אה"ל ופת"ח ושע"ר השמים היא היתה האומרת שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך ושרה שומעת מה שפת"ח האה"ל מדברת עם אברהם והו"א אחריו כלומר והעליון הנסתר כי להסתרו ולהעלמתו נקרא הו"א מסכים לדברי פתח האהל לגמור בעדו. ויאמר כי מן יומא דהות שרה בעלמא לא שמעת מלה הקב"ה בר ההוא שעתא וכו' דבר אחר והוא אחריו אברהם דהוה יתיב אחורי דשכינתא מסוד וראית את אחורי ופני לא יראו ופי' הכתיב כן ושרה שומעת פתח האהל בעוד שאברהם היה עומד אחרי השכינה המדברת עמו.

ואברהם ושרה זקנים באים בימים. מאי באים בימים שאם היתה הכוונה לומר שהיו זקנים באו בימים הי"לל כי כבר באו בימים כי מלת באים משמע שעתה הם באים בהם כמו אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. ויאמר כי עניי אמרו באים בימים הוא שיעורא דיומין דאתחזי כדין להו חד מאה וחד תשעים כלומר כי הגיעו הימים הראויים לשניהם מאה לאברהם וצ' לשרה שהיו שני ערלה להם וקרובים לצאת מהם ליכנס בשני הקדושה וביאר כי ענין באים הוא מענין כי בא השמש שפירושו דעאל שמשא דאערב יומא למיעל וביאור הכתוב ואברהם ושרה זקנים כי בא עכשו שמשם של הימים הראשונים אשר יפלו כי כלים ועובדים והעיקריים הם להם עתה.

חדל להיות לשרה ארח כנשים וההיא שעתא חמאת גרמה בעידונא אחרא דייק מלת היתה שלא אמר תהיה לי עדנה מלמד שבאה לה וסתה כמקודם ובגין כך אמרה ואדוני זקן דהא איהו לאו כדאי כלומר כי המניעה מההולדה לא תהיה מצדה כי מוכנת היא להריון ואין המניעה כי אם מפאת אברהם כי הוא זקן כי מפאתה היתה לה עידון בשר כמקודם.

רבי יהודה פתח נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ, ת"ח קב"ה לא אייתי בעלמא וכו'. לא לענין מה שדרש רבי יהודה בכתוב הזה הביאו כי אינו מהנדון רק בעבור מה שדרש בו ר"ש שהוא מענין הנדון. יבאר רבי יהודה שלא נברא שום נברא בעולם ולא הביא הקב"ה לעולם מי שיוכל לעמוד על חכמתו יתברך בברואיו וכ"ש על עצמותו לפי שהוא עמוק עמוק מי ימצאנו והחקירה בו נמנעת מהנבראים העליונים והתחתונים עד דכלהו אמרי ברוך כבוד יי' ממקומו כי לא ראו לו מקום מיוחד שיגבלהו כי העליונים

בבקשתם להשיג מקומו הנעלם מהם חושבים שהוא למטה והתחתונים חושבים שהוא למעלה שנאמר רומה על שמים אלהים על כל הארץ כבודך נמצא שכלם נבוכים בבקשתו תמיד לא יחשו עד שאומרים ברוך כבוד יי' ממקומו שהוא נעלם מהשיג ואולי כי סברת רבי יהודה בזה שבקשתם זאת חייבה תנועת כל צבא השמים סביב סביב לבקש ולא לסכלו' תחשב להם כסברת מי שאמר שאם היתה הכוונה בסבוב להשיג הנה בפעם הראשונה והשנית שלא השיגו לסכלות תחשב להם הסבוב תמיד כי כל משתוקק לא ינוח מלבקש גם כי לא ימצא ותשוקת הרעי"ה אל הדו"ד שנא' אקומה נא ואסובבה בעי"ר בשווקי"ם וברחו"בות אבקשה את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו והבן שהכתוב ידבר בלשון עתיד אקומה אסובבה אבקשה שירמוז שהי"א אומרת שאעפ"י שבקשתיו ולא מצאתיו עוד אבקשנו עוד כי לא תנוח בקשתה ממנו לעולם כי הוא חייה וכן תשוק' העליונים ובקשתם תמיד הוא מזונם וקיומם ואם אינם משיגים עכ"ז הם מרויחים שבח וגדולה וכבוד בבקשתם את פני האדון אשר הם מבקשים כי הוא קיומם וקיום כל נבראי מטה. ולבאר זה הענין היטב יקשה ויאמר וא"כ איפה שאין בכח כל מבקשי יי' להשיג אפילו מקומו היאך יכתוב הענין שהוא היה המבקש והחוקר הגדול והחכם מכל האדם נודע בשערים בעלה של אשת חיל הרמוזה בכנס"ת ישראל העליונה. אלא ודאי נודע בשערים דאיהו אתידע ואתדבק לפום מה דמשער כל חד יאמר כי ההשגה בו נמנעת מצד עצמה אמנם הוא נישג לברואיו לכל אחד כפי השכלתו והשערתו בו כי בו יסתפק ומה לעשות וז"א נודע בשערים באינון שערים כלומר באותם ההשערות אבל דיתידע כדקא יאות לא הוה מאן דיכיל לאדבקא ולמנדע ליה הנה ביאר ר' יהודה מלת שערים מענין השערה ואומר אמנם ר"ש הניח המלה על משמעותה מענין פתחי' ושערים ואמר מאן שערים כמד"א שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם הרמז על נ' שערי בינה שכלם נדפסי' בעטר' ובגיניהו ר"ל ומדפוס שלהם בהו אתיד' קב"ה ואי לאו לא יכלין לאדבק' לפי שהם כמו מלבוש לעצם הבורא ואינו ניכר רק ממלבושיו ע"ד ומבשרי אחזה אלוה ויביא ראיה לדבר ומופת מנפש האדם דהא נשמתא דבר נש לאו מאן דיביל למנדע לה אלא בגין אלין שייפין הם הם המלבוש שהנפש מתלבשת בהם ועושה באמצעות' מלאכתה ופועלת בהם חפצה ורצונה בגין כך אתידע ולא אתידע כלומר באמצעותם ניכרת ואינה ניכרת מעצמותה. כך קב"ה אתידע ולא אתידע נודע מצד פעולותיו ואינו נודע מצד עצמותו יתברך לפי שהוא נשמה לנשמה גניז וטמיר מבלא. אבל באינון שערים דאינון פתחין לנשמתא שהם מבוא ושער להשיג יכולתו. ת"ח אית פתחא לפתחא ודרגא לדרגא זו לפנים מזו וכן בהשגות יש מי שעומד בפתח

החיצון ואינו זוכה עוד ליכנס לפנים ממנו ועדיו יבא ולא יוסיף ויש מי שנכנס לפנים ויש מי שזוכה לפני לפנים ומנייהו אתידע קב"ה אם מעט ואם הרבה אמנם מכלל כלם נודע כבודו ויכלתו. ת"ח פתח האהל דא פתחא דצד"ק היא העטרת שהיא בית שער לכל מבקשי יי'. ובהאי פתחא אתחזון כל שאר פתחין עילאין כי אין שום נביא וחוזה רשאי לעלות למעלה הימנה ואפי' מרע"ה לא עלה למעלה מהעשירית כי שם השיג מה שהשיג ובאמצעותה השיג אספקלריא המאירה הנדפסת בה והסוד וידבר יי' אל משה מאה"ל מוע"ד. מאן דזכי להאי זכי למנדע ביה בכלהו במרע"ה כי שאר הנביאים לא היו נכנסים אל האהל רק אל פתח האהל ומשה מהאהל עצמו כי בה נדפסי' כל השערים העליוני' והשתא דפתחא דא לא אתידע בגין דישראל בגלותא שנסתלחה הנבואה שהוא מתנאי הארץ הקדושה. כלהו פתחין אסתלקו מניה כביכול המדה חסרה מכלהו ולגבי ישראל בעונותינו נסגר השער ההוא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו נסתתר אבל בזמנ' ודיפקון ישראל מן גלותא. כי אז ישובו אל ארצם ואל נחלתם זמינין בלהו דרגין עילאין למשרי עלה ותשוב העטרת ליושנה. וכדין ינדעון בני עלמא חכמתא עילאה תרבה הדעת שכן כתיב ונחה עליו רוח יי' כלומר כי יחולו על הפתח הזה הרמוז בעטרת כל מה שנזכר בכתוב הזה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יי' שהרמז על כל המדות חכמה ובינה ידועי' עצה וגבורה חסד וגבורה כי החס"ד עצת חכמ"ה היא דעת זו תפארת ויראת יי' היא אוצרו כי נצח והוד בכלל הזרועות הם הנה א"כ תתמלא העטרת משפע כלם ובהיות כן היא גם היא תשפיע על מלך המשיח שנמשח מקרנה כדי שידין כל באי עולם בצד"ק שהיא מדתו שנאמר ושפט בצדק דלים בגין כך כד אתבשר אברהם בהאי דרגא הוה אלוה היתה כוונת הפתיחה להודיע כי המבשר היא השכינה הנקרא' פת"ח האה"ל וששרה השומעת מפתח האהל היא שומעת שאומר' לאברהם שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך. ויאמר כי לכך נימול אברהם בצאתו משני ערלה ונכנס בשני קדושה כדי שיוליד ליצחק בקדושה ובטהרה ומבואר הוא.

דף קג:

רבי אליעזר שאיל יומא חד לר"ש אבוי א"ל האי דקרא ליה קב"ה יצחק דכתיב וקראת שמו יצחק אמאי תואר השאלה הזאת כן היא דע כי רבי אלעזר לא שאל לאביו טעם לקריא' השם יצחק ע"ש המאורע שנאמר ויפול אברהם על פניו ויצחק כי כן מן הדין היה ליקרא ע"ש הצחוק אבל כוונתו בשאלה הזאת כי יראה כי מאת יי' היתה לו ליצחק ליקרא שמו יצחק ולא על הצחוק שצחק אברהם וזה לפי שנקרא שמו יצחק קודם בואו

לעולם שאם היתה הסבה בעבור שצחק אביו היה לו להמתין עד שיולד ובכן יאמר לו קרא את שמו יצחק לאמר כי צחקת ועוד שאלו היתה הסבה לקרותו יצתק על ידי המאורע היה ראוי לכתוב הסבה כמו בשאר הנקראים בשם הסבה כראובן ושמעון ולוי ויהודה וזולתם אמנם בכאן אחר שנפל אברהם על פניו וצחק ואמר לו ישמעאל יחיה לפניך א"ל הקב"ה אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק ולא זכר הסבה שנראה מזה כי לא על הצחוק נקרא שמו יצחק אבל כבר נקרא שמו ונודע כי הוא יצחק וא"כ מה היא הסבה.

א"ל הא אתמר דאשא נטל מייא דהא מיין מסטרא דגבורה קא אתיין אמר כי אין ספק בדבר כי יש סבה עליונה לקריאתו יצחק מזולת הצחוק ואולי כי גם לצחוק ההוא היה סבה מאת האל יתברך וזה משרש מדותיה' אשר הם נאחזים בהם אברהם יצחק שזה יסודו מים וזה יסודו אש וכמ"ש המים הרו וילדו אש והנה כפי הסוד אלמלא שאש הגבורה לא תתפשר ממי החסד היתה שורפת כל העולם אמנם יסד הקב"ה מעונו עלזה האופן שתטול האש הקשה חלק המים כי בזה היא מתמזגת והראיה לזה שאין הגשמים יורדים כי אם בגבורה כי בהם מדת הדין מתמתקת ותא שאיל לליואי דאינון בדחין להההוא סטר במאני זמר ותושבחן להמתיק בשמחה מדתם שהיא מדת הדין כדי לבשמה שלא תפעול ומטעם זה יתיחס אל המדה הזאת צחוק ושמחה והבן זה כי לא יאמר לאדם שמח ושחק אם לא שקדם לו הכעס והחרון ונסתלק ממנו ושמח כי השמח תמיד לא יאמר לו שמח כי לא נתחדש לו השמחה ובהיות כי מדתו של יצחק מיוחס אל הכעס והחרון הנה בהתערב עמו מדתו של אברהם יצחק וישמח וימתק דינו והוא שהשיב ר"ש הא אתמר דאשא נטלו מייא כלומר שהפחד נתערב בחסד וא"כ יתחייב שימצ' בשמחה והצחוק בה מפאת מתיקות המי"ם וכן היה בחיוב שיקרא שמו של יצחק יצחק מפאת אברהם המצחקו וע"ד אקרי הכי ובג"כ קרא ליה קב"ה עד לא יפוק לעלמא שמא דא כי כן יחוייב מפאת התאחזם שרשם ועיקרם במדות העליונות. ואודע ליה לאברהם הודיעו הסוד. ות"ח שכלהו אחרנין וכו' ראיה לדבר שבשאר כל הנקראים בשם היו נקראים בשמותם אפי' מפי הנשים ותקרא את שמו ב' אמנם ביצחק לא הניח הקב"ה הדבר לכשיגיע יום הלידה כי אולי תקראהו שרה השם שתעלה בדעתה אם יצחק או זולתו מהשמות רק לאברהם המוליד בו הצחוק כפי הסוד ואמר לו וקראת את שמו יצחק אנת ולא אחרא כי הממתק דינו של יצחק מאברהם יבוא כמו שנזכר בגין לאתערבא מיא באשא ואשא במיא לאכללא ליה בסטריה להפיג הדין ולהמזיגו בחסד.

דף קד.

ר"א אמר ת"ח כמה טיבו עביד ואנהיג קב"ה עם כל ברייין יבאר כי מחסדי האל עם אוהוביו ושומרי מצותיו מזמין להם בטרם בוא יום יי' לעשו' דין מצוה שיזכו בה שלא יגיעם הרעה ונגע לא יקרב באהליהם וגם לנלוים אליהם כמו שכן מצינו שהקדים הקב"ה והזמין האורחי' ההם לאברהם כדי שיזכה בהם כי בזכות זה נמלט לוט בן אחיו מתוך ההפיכה. ושמיד בעשותו הצדיק המצוה והחסד ההוא עם הענ"י שהוא דוגמת הענ"י למעלה דלית ליה מגרמיה כלום יתחייב שהענ"י של מעלה ימשיך עליו חוט של חס"ד מצד ימין ורושם אותו בו חלף עבודתו מדה במדה ובחוט ההוא הנרשם על ראשו ימלט ביום חרון אף יי' מיד המשחית כי יראהו רשום בתוכו החס"ד והרחמים ומבואר הענין בעצמו.

וזכה בהו דאע"ג דמלאכיו הוו זכה בהו כי יחשב לו כבקרבן לגבוה וע"כ לא נשאר מהמאכל ההוא שום דבר כי ראשון ראשון היה מתחלק ונאכל באש וזהו סוד ויאכלו כי הם אש בסוד את קרבני לחמי לאשי ויקשה כפי המונח כי כלם אכלו הסעודה ההיא שנאמר ויאכלו והרי לא יתיחס האכילה באש אלא לגבריאל כי הוא ממונה על האש מיכאל על המים ורפאל על הרוח והכתיב אומר ויאכלו אלא כל חד כליל בחבריה וכו' דע כי מענין טבע היסודות השלש שהם אש ומים ורוח מכריע בנתים יתבאר לך הענין הזה והוא כי כבר ידעת כי אלה השלש יסודות היו בכח ההיולי דבר א' לא נודע להם שום צורה מיוחדת לא' מהם אמנם אחר שנפרדו בחפץ הבורא וקבל כל חלק מההיולי ההוא צורה נבדלת מחברו כלומר החלק הא' צורת האש והחלק השני צורת המים והחלק השלישי צורת הרוח המכריע בנתים הנה כפי המוצא שיצאו משם הכולל שלשתם גם כי נפרדו זה מזה בטבעם כי האש הפך המים והנה הנה יסודות פשוטים כל א' לבדו הנה עכ"ז אין ספק שלא נשלל מכל וכל מהיות נשאר איזה כח נעלם משל זה אל זה ומשל זה אל זה ביען היה מוצאם ומקורם ענין אחד וכן אנו רואים המופת בטבע כי תצא אש מן המים וכבר נתבאר הענין הזה בפ' בראשית והסוד להם ע"ה המים הרו וילדו אש וזה הענין מבוא גדול לענין הנסים ונפלאות תמים דעים בהפיכת היסודות מזולתם אל זולתם על ידי נביאיו והעד ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים והבן זה הנה א"כ נתבאר באין ספק כי גם כי היסודות האלה נפרדים איש מאחיהו ידובקו מפאת המוצא שהיו בו באחדות אחד ויקראו האחד בשם מים לפי רובו והאחד בשם אש לפי רובו ועכ"ז הם נגמלים זה מזה וקרא זה אל זה בכח נעלם להם כי אב אחד לכלם ומדרך זה תבין אמרם במלאכים הממונים עליהם כל חד כליל בחבריה ודי בזה הערה למבין. ולפי שעכ"ז

קשה לומר במלאכים ענין אכילה יבאר כי ענין האכילה הנזכרת בהם אינה אכילה ממש אלא כענין האכילה הנזכר באצילי בני ישראל שביאר הכתוב ענין האכילה ההיא שלא היתה אכילה ממש רק שזנו נפשותיה' מן השכינה במראית העין כי גם מראית העין נקראת מזון לנפש השכלית שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו וכמו שאמר רבי אושעיא וכי קלורין עלו עמהם לסיני דאת אמרת ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו אלא מלמד שזנו עיניהם כלפי שכינה כאדם שהוא מביט בחברו מתוך מאכל ומשתה.

אוף הכא ויאכלו גרמו לאתזנא מניה מסטרא דאברהם אמר כי האכילה הנזכר בהם לא שזנו מן המאכל הגשמי ההוא אמנם זנו מחס"ד אברהם העליון כי זה גרם להם אברהם בחסד אשר עשה עמהם כי מעשה הצדיקי' ממשיכים שפע על העליונים.

ובג"כ לא אשארו ממה דיהיב לון אברהם כלום שנאכל הכל באש וזה יורה כי נרצה לרצון כענין הקרבנות בכי כשהיה נאכל הקרבן כולו באש המזבח היה סימן טוב לבעליו כי נרצה לו לכפר עליו וכגוונא דא בעי למשתי מכסא דברכה בגין דיזכי לההיא ברכתא דלעילא כי כשנעשה הדבר בפועל למטה יתעורר דוגמתו למעלה.

אוף אינון אכלין ממה דאתקין לון אברהם שנשרף באש כדי שיזכו לזון מחס"ד אברהם העליון כי ומשם ניזונים מלאכי השרת והסתכל שבסעודת אברהם אמר אכלין ובענין השפע היורד להם ומחס"ד עליון אמר לאתזנא מסטרא דאברהם כי יש הבדל בין אכילה למזון כי האכילה הוא ענין כאמר על הדבר הגשמי. ומזון נאמר על הדבר הרוחני כי השפע הרוחני הוא מזונם של מלאכים ובסוד הקרבנות יתבאר בע"ה תועלת הקרבנות והתעוררתם למעלה.

וישקיפו. אתערותא דרחמי לשיזבא וכו'. אמר כן לפי שרז"ל אמרו כל השקפה לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך והטעם לפי שגדול כח מתנת עניים שהופך מדת הדין למדת רחמים וכאן מנו ג"כ בכלל ההשקפה לטובה וישקיפו על פני סדום מהטעם עצמו כי בזכות גמילות חסדים שעשה אברהם עמהם היתה השקפה לטובה שניצול לוט מתוך ההפיכה כתיב הכא וישקיפו וכתיב התם השקיפה ממעון קדשך לא הביא ראיה משאר ההשקפות לפי שהם לרעה רק מזאת שהיא לבדה לטובה.

ואברהם הולך עמם לשלחם למעבד לון לויה לפי שענין שליחות יאמר ג"כ על שליחות ממש א"ר ייסא אי תימא דאברהם ידע דמלאכין אינון סברת רבי ייסא היתה שלא הכיר בהם שהם מלאכים שאם היה יודע למה יצטרך ללוותם וסברת רבי אלעזר היא דאמר אע"ג דהוה ידע רגיל הוה למעבד בכלהו בני נשא וכו' והרגל על דבר שלטון. דהא בלא

בהאי תליא כלומר בהרגל כי כשמרגיל האדם עצמו למצות שוב אינו נמנע מעשותם תמיד.
ובעוד דאיהו הוה אזיל עמהון אתגלי ליה קב"ה כי שכר מצוה מצוה כדי שיבקש עליהם.
ולפי דרכו יבאר תועלת הלויה כמה גדולה היא שגורמת לשכינה שתתלוה עם ההולך.

דף קד:

ויי' אמר המכסה אני מאברהם. רבי חייא פתח כי לא יעשה יי' אלהים דבר וכו'. יודיע כי כל מה שעתיד לבא לעולם ובפרט מעונש הרשעים מודיע הקב"ה לצדיקים כדי שיזהירום לשוב בתשובה וכדי שלא יהיה לרשעים פתחון פה שלא נזהרו שאלמלא נזהרו היו שבים בתשובה ולכן לא יעשה יי' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ביוסף עם פרעה וכדניאל עם נבוכדנצר וזולתם שהביאו רז"ל מהנביאים מגידי העתידות.
ת"ח ויי' אמר המכסה אני מאברהם א"ר יהודה קב"ה יהב כל ארעא לאברהם וכו' מודיע כי מתנתו יתברך מתנה דלא למהדד בה ובהיות כי כבר נתן לאברהם את הארץ ירושת עולם לא רצה לעשות בה דין עד שנטל רשות כביכול ממנו. א"ר אבא ת"ח ענותנותא דאברהם וכו' כי מדרך ענוה נמנע מלבקש על לוט בן אחיו ואם היה לאל ידו על זה כי זכותו גדול חשב שאולי ינכו לו מזכיותיו ונמנע בעבור זה אמנם האל יתברך הצילו בזכותו של אברהם מבלי שיצטרך לבקש עליו שנאמר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפיכה. ויאמר כי בכל הערים ההם לא נמצא זכאי אחר זולת לוט לבד והכתוב יעיד בו זה שנאמראשר ישב בהן לוט וכי בכלם ישב אלא שבזכותו היו קיימות. ולא תאמר בזכותו של לוט כי אם בזכותו של אברהם שהיה מגין על לוט היא שעמדה להם עד היום ההוא שלא נחרבו עד שנתמלאת סאתם. אר"ש ת"ח דשמושא דעביד בר נש לזכאה וכו' שני תועלות יש בדבר האחד שתעמוד לו זכות הצדיק ששרת אותו ועוד שבהכרח ילמד ממעשיו גם כי יהיה רשע אי איפשר שלא ירגיל עצמו בדבר א' מדבריו שהרי כיון שנתחבר לוט עם אברהם שנא' וילך אתו לוט אעפ"י שלא למד ממנו כל מדותיו הנה לפחות למד ממנו מדת האכסניא ודא הוא דאותיב לכל אינון קרתי נמצא כי מאברהם היתה לו ללוט. אר"ש ת"ח דשכינתא לא אעדי מניה דאברהם בההוא דרגא עילאה פי' לפי שכתב ויי' אמר הוא ובית דינו. א"ל רבי אלעזר והא שכינתא הוה ממלל עמיה כלומר באספקלריא שאינה מאירה ולא באספקלריא המאירה והביא ראיה מדקאמר ליה קב"ה למשה וארא אל אברהם וכו' באל שדי שהיא השכינה ולא זולת. א"ל הכי הוא ודאי כי באספקלריא שאינה מאירה היתה השגתו בתחלה כשנגלה אליו מבלי

שתתראה עליה המדרגה העליונה המאירה לה אמנם אח"כ נתעלה שנראית המדרגה העליונה על התחתונה ושם ידבר עמו. ות"ח מה כתיב ויאמר יי' זעקת סדום ועמורה בקדמיתא ויי' אמר לבתר ויאמר יי' כדי שתבין ענין התשובה הזאת צריך אתה לדעת כי כל לשון אמירה מיוחס לעטרת וכל דיבור לתפארת בגבו"רה ובכל מקום שתמצא ויאמר יי' או אמרת יי' או וידבר יי' לאמר על שתי המדות הוא שידבר התפארת על ידי העטרת שהיא פי יי' והסוד בזה וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני יי' הרי הדיבור לתפאר' בכח הגבורה כי אין דיבור בלא גבורה והאמירה לעטרת הנרמזת באנ"י והסימן בזה יי' יתן אומר כי מיי' יבוא הגלוי לאמי"רה כי באמי"רה יגלה הסו"ד שנאמר כי לא יעשה אדנ"י יהוה דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ובזאת ההקדמה תבין דברי פי חכם חן ע"ה שאמר בקדמיתא ויי' אמר ולבתר ויאמר יי' ביאר כי בתחלה קודם שיגלה הסוד אל אברהם היה מדבר יי' אל לב"ו ואומר המכסה אנ"י מאברהם אשר אנ"י עושה אין זה מן הראוי לפי שכבר נתתי לו את הארץ וחמשה כרכין הללו שלו הן שנאמר גבול הכנעני בואכה סדומה ועמורה וכו' באשר פי' רש"י ז"ל ולזה כתב ויי' אמר יי' קדם העני"ן לאמיר"ה ואמר הראוי לכסות הדבר מאברהם. אמנם כשבא לגלות לו הסוד ולומר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה האמי"רה היא המגלה לו הסוד בכח יי' וזהו אמרו בקדמיתא ויי' אמר כשהיה מדבר אל לב"ו ולבתר בשגלה לו הסוד על ידי אמירה בכח יי' וזהו ויאמר יי' דאיהו דרגא עילאה דאתי לי ליה על דרגא תתאה. ועוד יוסיף להביא ראיה ר"ש למה שאמר ת"ח דשכינתא לא אמדי מניה דאברהם ואמר כתיב ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה למאן קאמר כלומר למי אמר הקב"ה עשו כל האי תימא לאינון מלאכים אשר השקיפו על פני סדום מאן חמא מלל עם דא ופקיד לדא כי הדיבור עם אברהם היה שנאמר ויאמר יי' ופי' רש"י ז"ל אל אברהם ואם היה הדיבור אל אברהם להודיעו כי זעקת סדום ועמורה רבה וחטאתם כבדה מאד היאך יאמר ויצוה למלאכים עשו כלה והכל במענה אחר. אלא לאברהם קאמר דברשותיה קיימין אינון אתרי ופריך מיד עשה מבעי ליה אם היה הדיבור עם אברהם עשה בלשון יחיד הי"לל ולא בלשון רבים ואמר זה כדי להוציא נפקותא דלאברהם ושכינתא דלא אעדי מניה קאמר שיהיו מסכימים בעשיית הכלה כי ברשותו היו הכרכים ההם וזהו עשו מה דאתמר למלאכים דהוו זמינין תמן וכו' והנך רואה התימה הגדול' שיש במדרש הזה כפי הניקוד כי מלת עשו כפי המדרש הזה ראוי לינקד חטף פתח כדי שיהיה לשון צווי והוא נקוד קמץ שהוא לשון עבר אשר על כן פי' רשי"י ז"ל עשו וכן אם עומדים במרדן כלה אני עושה ואם לא יעמדו במרדן אדעה מה אעשה להפרע מהם ביסורין ולפיכך יש פסיק בין עשו לכלה

כדי להפריד תיבה מחברתה הנה כי פי' עשו לשון עבר כלומר כבר עשו ועברו וחטאתם כבדה מאד ואם יעמדו במרדן כלה מעותרת לבא עליהם ואם לא יעמדו במרדן אדעה ביסורין כמו ויודע בהם את אנשי סוכות. אמנם התשובה בזה כי אולי בספרים שלהם היה נקוד עשו בחטף פתח גם כי לא נמצא בפלוגתא דבן אשר ובן נפתלי כי רבים כמו אלה נמלטו בהעתקת הספרים כמו שביארנו בכתוב לכו חזו מפעלות יי' אשר שם שמות בארץ וכדאיתא בנדרים פ' אין בין המודר אמר רב מ"ד ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא בספר תורת האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום שום שכל אלו הפסוקים ויבינו במקרא אלו פסוקי טעמים ואמרי לה אלו המסורות ואיתא עוד תמן א"ר יצחק מקרא סופרים ועטור סופרים וקריין ולא כתיבן וכתיבן ולא קריין הלכה למשה מסיני. עטור סופרים אחר תעבורו אחר תלכו אחר תאסף קדמו שרים אחר נוגנים צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה קריין ולא כתיבן פרת דבלכתו. איש דכאשר ישאל באים דונבנתה. לה דפליטה. את דהגד הוגד. אלי דהגורן אלי דהשעורים. כתיבן ולא קריין נא דיסלח. את דהמצוה וכו' וכתב רש"י ז"ל בסדר ואתחנן כך מצאתי כתוב ולא נמצא בספרים שלנו כתוב על כלם ובמסרה חשיב כל הני וטפי עלייהו אחריני מיהו לא חשיב את דהמצוה אלא את דהנפש דכתיב בירמיה גבי צדקיהו חי יי' אשר עשה לנו את הנפש הזאת ולפי זה יתכן גם כן שהיה נקוד ג"כ בספרי' שלהם עשו כלה בחטף פתח והוא לשון צווי. ואם לא תספיק לך התשובה הזאת כבר ידעת הסוד למה הספר תורה אינו ננקד גם בלא שום תנועה מתנועות הקריאה שאם היה נקוד ומוטעם לא יובן ממנו רק פן אחד וכמה פנים לתורה ודרש ר"ש עשו מלשון צווי אחר שאינו נקוד בספר תורה. ועוד כי הכתוב קשה ההבנה כי הי"לל אעשה כלה אשר על כן נדחק רש"י ז"ל לפרש עשו על החטאי' אשר עשו אם עומדים במרדם אעשה כלה וכו' ורשב"י ע"ה הניח הכתוב על משמעות צווי עשו כלה על אברהם ושכינה שיסכימו לעשות כלה ע"י המלאכים ההולכים לשחת את הערים ההם. ולא הניח ג"כ מלפרש עשו מלשון עבר ואמר עשו כתרגומו עבדו שהכוונה שהם גמלו לנפשם לרעה וגרמו להם כלה בחטאתם כי כבדה ולא הוצרך לפרש אעשה כלה כי יחסר מהכתוב מלת אעשה ולפי פירושו הראשון לא יחסר כלום. ויקשה היאך יתכן לכנות ענין ירידה באל יתברך כי אלה התוארים לא שייכי רק במי שהוא בעל גשם נעתק ממקום למקום או שנתחדש לו שום ראיה שלא היה רואה מקודם והוא אמרו וכי לא הוה ידע וכו' אלא ארדה נא מדרגא דרחמי לדרגא דדינא והיינו האי ירידה.

אמר כי לגבי הקב"ה כי דרכו תמיד להטיב לכל בריותיו אשר ברא הנה כשיגרום החטא ומביא עונש עליהם כביכול כאלו הוא יורד משלימות מדתו ח"ו אשר היא תמיד להטיב ומזה הצד יתואר בירידה לא ח"ו שיהיה ענין העתק ממקום גבוה למקום השפל. והנה הרמב"ם ז"ל ביאר הענין היטב בפ' העשירי מהחלק הא' ז"ל העליה והירידה שני שמות מונחים בלשון העברי לירידה ולעליה וענינ' ידוע כי כשיעתק הגוף ממקום אל מקום גבוה ממנו יאמר עלה וכשיעתק אל מקום שפל ממנו יאמר ירד. ואח"כ הושאלי שני השמות האלה לגדולה ולעוצם עד כי כשתשפל מעלת האיש יאמר עליו ירד וכשתגבה מעלתו יאמר עלה אמר השם הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה ואמר ונתנך יי' עליון על כל גויי הארץ ויגדל אלהים את שלמה למעלה וכבר ידעת רוב מצותם ז"ל מעלין בקדש ולא מורידין. ועל זה הצד עוד יאמר בירידת העיון והיות האיש שונה במחשבתו אל ענין פחות יאמר שירד וכן כשיפנה במחשבתו אל ענין מעולה ונכבד יאמר עלה וכו' הנה ביאר הענין הזה היטב והוא שאמר בכאן מדרגא דרחמי לדרגא דדינא היינו האי ירידה כי לגבי הקב"ה בבחינה שהוא תמיד מטיב כי היא מעלתו ושבחו הנה כשמביא עונש לעולם כביכול מכונה אליו הירידה. ואראה ראיה היא לאשגחא עליהון במאן דינא ידין לון אמר כי אין הראיה הזאת מחודשת לו יתברך אמנם ענינה ענין השגחה לדונם בעונש הראוי להענישם לפי שיש השגחה לטובה והשגחה לרעה ובבחינת עשיית העונש הראוי לנענשים תתיחס לו הראיה.

דף קה:

ואברהם היה יהיה לגוי גדול ועצום. מ"ט ברכה דא הכא כי אין ענין לברכה זו וכבר אז"ל על זה זכר צדיק לברכה הואיל והזכירו ברכו. ותשובה זו אינה מספקת שא"כ בכל מקום שיזכר היה לו לברכו והרי ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך וכו' ורבים כמו אלה ולא מצינו שברכו על כן ביאר בכאן כי אין הטעם מפאת זכירת הצדיק רק להודיע כי לא יפול בו יתברך שום שנוי בהשתנות פעולותיו כי ההשתנות איננו רק מפאת המקבלי' שהרי מצינו בשעת עשיית הדין שישב על כסא רחמים על זה וישב על כסא דין על זה והכל בשעתא חדא וברגעא חדא וכאמרו אני יי' לא שניתי.

והקשה רבי יהודה והא כתיב ואני תפלתי לך יי' עת רצון שנראה כי יש עת רצון ועת הפכו וכן זמנין דשמע שנאמר וישמע אלהים את צעקתם ורבים כמוהו וזמנין דלא שמע כענין ולא שמע יי' בקולכם.

זמנין דאשתכח דרשו יי' בהמצאו שנראה שפעמים אינו נמצא.
א"ר אלעזר כאן ליחיד כאן לצבור כאן לאתר חד כאן לכולי עלמא יאמר כי בחינת הרבים שזכותם רב יאמר שהוא נמצא ושומע ורוצה ובבחינת היחיד שזכותו מועט יאמר שאינו נמצא כי הן אל כביר לא ימאס ובענין אברהם שהוא שקול ככל העולם שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ודרז"ל באברהם שהוא שקול ככל הבריאה לכן נמצא לו וברכו אפילו בעשיית הדין וכתיב ואברהם היו יהיה הודיעו כי יצאו מחלציו ל' צדיקים שאין העולם חסר מהם וכי הוא לבדו שקול כנגד כלם וזהו ואברהם היה יהיה כי כן עולה יהיה ל' ולפי זה כח וזכות הרבים תלוי בו.
פתח ואמר מן השלשים הכי נכבד ואל השלשה לא בא. פתח רבי אלעזר בכתוב הזה לא לענין הסוד כי כבר נתבאר סודו בפ' בראשית מרב המנונא סבא כשנראה לרבי אלעזר ולרבי אבא כדמות טייעא וגם מרשב"י ע"ה בעובדא ההיא אמנם בכאן לא יבאר רבי אלעזר רק הפשט על בניהו בן יהוידע עצמו שספר הכתוב בשבחו ואמר ובניהו בן יהוידע בן איש חיל רב פעלים מקבצאל וכו' מן השלשים הכי נכבד יבאר כי היה ממנין השלשים צדיקים שאין העולם חשד מהם ומ"ם מן השלשים מ"ם המקצת לא מ"ם היתרון רק שהיה כאחד מהם נכנס במנינם.
ואל השלשה לא בא דלא שקיל לתלתא אחרנין דעלמא קאים עלייהו הם אברהם יצחק ויעקב שלא עלה במעלתם כי מדרגתו למטה ממדרגתם יהי"ה כמה דתנינן תלתין הוו ובג"כ ברכיה קב"ה באינון צדיקים ונתן לו הסימן בהיה יהי"ה ת"ח א"ל קב"ה לאברהם זעקת סדום ועמורה כי רבה דהא סליקת ביאר מלת כי רבה כי גדלה וגבהה עד לשמים לפי שהיו משכחים את הרגל מארצם וכמו מדרז"ל פ' חלק פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה שנאמר ארץ ממנה יצא לחם וכו' ועפרות זהב לו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרבים שהם באים לחסרנו בואו ונשכח הרגל מארצינו שנאמר פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל ופי' רש"י ז"ל פרץ הקב"ה נחל של גפרית ואש מעם גר ממקום הליכתו והשליכו על הנשכחי' מני רגל ונתדלדלו מאדם וכמו לדראון והנך רואה כי קשה לישב הכתוב על זה הפירוש כי חסר ההשלכה על הנשכחים מני רגל ועוד כי היה צריך לכתוב לנשכחים מני רגל או על הנשכחים. אמנם לפי' הזוהר יתישב היטב שאמר פרצה הוא פריץ נחל לאינון בני עלמא דעלין לתמן דכלהו חמאן למאן דהיו יהבי למיכל ולמשתי לב רנש אחרא שדיין ליה בעומקא דנהרא ואיהו דהוה נטיל ליה הכי נמי על

דא כלהו בני עלמא הוו נשכחים מני רגל דמנעי רגליהו דלא למיעל לתמן ומאן דעאל דלו מאנוש נעו דהוו דליגופא בכפנא דלא הוו יהבי לון למיכל ולמשתי וכו'.
זעקת סדום ועמורה כי רבה א"ל אברהם אמאי. לפעמים תהיה זעקת המדינה עולה למעלה מדרך תשובה ותחנונים למקום כענין נינוה שנאמר ויגע הדבר אל מלך נינוה ויקם מכסאו ויעבר אדרתו מעליו ויכס שק וישב על האפר ויזעק ויאמר בנינוה מטעם המלך וכו' ויתכסו שקים וכו' וכשאמר לו הקב"ה לאברהם זעקת סדום ועמורה כי רבה לא הבין אברהם אם היא זעקת תחנונים או דבר אחר ולכן א"ל אמאי. אמר לו וחטאת' כי כבדה מאד כי הזעקה עלתה מהארץ עצמה כי לא יכלה לשאת אותם מפאת חטאתם כי כבדה מאד בגין כך ארדה נא ואראה כמו שנתבאר למעלה. הכצעקתם מבעי ליה כי שני ערים היו סדום ועמורה אלא הא אוקמוה בפ' רבי אליעזר הכריזו בסדום כל מי שהוא מחזיק בפת לחם לעני ולאביון ישר באש. פלטית בתו של לוט היתה נשואה לא' מגדולי הדור ראתה עני א' וכו' וכשידעו בדבר הוציאוה לישרף אמרה רבש"ע עשה משפטי ודיני ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד וכו' וזה הוא הכצעקתה של ריבה זו זהו שדרשו ז"ל בהכצעקתה אבל ת"ח בסטרא דתותי קלא דברדא סלקין קיטורי כלהו בכנופיא מתכנשי בחד טיף ועאלין בגו נוקבי דתהומא רבה. אתעבידו חמש בחד חד איהו כד צליליין קלין כלהו אתעבידו חד קלא דסליק מתתא עאל ביניהו ואתמשכא כחד וההוא קלא סלקא ונחתא תבעא דינא לאתמשכא לתתא. כד האי קלא סלקא למתבע דינא כדין אתגלי קב"ה לאשגחא בדינא. הנה כתבתי הלשון המוגה לפי שנפל הטעות בכמו אלה המקומות שהם קשי ההבנה. וקודם שאבאר סוד המאמר אבאר המלות ואח"כ אציע לך ג' הקדמות הם שער להבין הסוד.
ביאור המלות בצד שתחת קול הברד עולים אידים כלם בחברה א' מתחברים בטיפה א' ונכנסין בתוך נקבי תהום רבה. ונעשים חמשה כאחד. א' הוא כשהקולות צלולות כלן נעשו אחת. הקול העולה מלמטה נכנס ביניהם ונמשכ' כאחד והקול ההוא עולה ויורד ותובע דין כדי שיתמשך למטה. כשהקול הזה עולה לתבוע הדין אזי נגלה הקב"ה להשגיח בדין. והא לך ביאורו בג' הקדמות. ראשונה אתה צריך לדעת כי כל העולמות קשורים קצתם בקצתם כדמיון איברי הגוף אשר על כן נקרא אדם עולם קטן לפי שכל העולמות נרשמים בו עליון ואמצעי ושפל בסוד מל"ך מו"ח ל"ב כב"ד ואחוזת מרעיהם העורקים שהם צנורות המספיקים מזון לכל האיברים זה שואל מזה וזה נותן לזה אשר תחתיו ואשר תחתיו לאשר תחתיו כן כדוגמא הזאת הם העולמות מקושרים ושואלים זה מזה בסוד תהום אל תהום קורא לקול צנוריך וכמ"ש ז"ל קול שני רעים אני שומע אבע לי

מימך וכבר נתבאר זה ובזה הסדר מסתפקים כל העולמות קצתם מקצתם כדמיון עורקי הגוף ועל הסדר עצמו בדמיון האדם שהם מסתפקים והם מרגישים בכאב הנופל באבר מאיבריו כי יעלה הכאב מעורק אל עורק ומאבר אל אבר עד שירגיש הלב שהוא מנהיג אותם. כן על הדרך והסדר עצמו יעלה החמס והאון הנעשה בארץ מעולם אל עולם עד הגיעו אל עלם העליון המנהיג את הכל וכמו שנמצא בעול' מתחת לארץ תהומו' וטיט ורפש כן נמצא באדם הקרב העליון והמעים המקבלי' המאכל והמשתה. וכמו ששורצים במים מן הטיט והרפש שרצים נרמשים כן נשרצים במעי האדם משמרי המאכל תולעים גדולים וקטנים. וכמו שנמצא בעולם אבנים מפולמות המשוקעו' בתהום אשר מביניהם המים היוצאים כן נמצא באדם שתי הכליות לצאת ולעבור המים מביניהם אל ביצי המבושים והערוה וכמו שנמצא בעולם תהום אל תהום קורא כן באדם הקרב התחתון כי ירעב יקרא אל הקרב העליון בקרקורים לשאול ממנו מאכל. וכמו שנמצא בעולם נהרות להשקותו כך נמצא באדם ורידין וגידי הדם להשקות את כל הגוף. וכמו שנמצא בעולם צר ודרום אשר ממני טללי רצון כן נמצא באדם בצד ימינו החום מצד המרה האדומה השוכנת בכבד אשר בו לחלוח הדם וכמו שנמצא בעולם בצד צפון השלג והברד והקרח כן נמצא באדם הקור מן הטחול והמרה השחורה השוכנת בו. וכמו שמצפון תפתח הרעה לעולם והוא מדור כל המזיקין והזוועות והרוחות והברקי' והרעמים והצלצלה והצעקה כן באדם מצד השחורה שבטחול נמשכים כל חלאים רעים ונאמנים כקדחת הרביעית ושגעון ופחד ורעדה והפא"לג ודומיהם. וכמו שעולים נשיאים ואידים לחים וקטוריים מן הארץ לחלק הרקיע בכח החום וכשפוגשים באויר הקר יולדו מפגישתם קולות ורעמים כן באדם עולים עשנים מן הקרב העליון אל המוח ויולד מהם עטושים והברה. הנה לך מבואר מטבע האדם והרכבתו דמיון לכל העולמות. עוד אתה צריך לדעת כי לא יתעורר דבר מכל אלה הדברים למעלה עד שיתעורר למטה והסוד נתבאר בכתוב ואיד יעלה מן הארץ ואח"כ והשקה את כל פני האדמה וכפי מה שיתעורר למטה טוב או רע יפעלו העליונים בתחתונים. והמשל בזה כי אם יעלו אידי הארץ בזמן הסתו לחים וקרים ירד המטר והגשם בשובה ונחת בלא רעם כלל ואם יעלו האידים קיטורים בהגיע' לחלק האויר הקר יולדו לסבת פגישת החום בקור רעמים וקולות וברקים וצעקה וזולתה וירדו אבני תותח על הארץ והכל בחפץ הבורא. עוד אתה צריך לדעת כי אלה הדמויים אשר זכרנו הנמצאים בין באדם ובעולם דוגמתם נמצאים בעולם השכל מחשביו' רוחניות כי אין במורגש אלא מה שבמושכל שהם כדמיון הנפש עם הגוף כי לא יעשה הגוף דבר רק מה שציירה נפשו. ובאלה ההקדמות יתבאר המאמר וזה שכבר

ידעת כי תמיד בעלי הזוהר נוהגים לדמות הדברים העליונים לדברים התחתונים לתת קצת ציור אל שכל האדם להבין שורש הענינים בנפשותם. וכאלו הם ממשלים משל מהמורגש אל המושכל בדבריהם אלו להודיע סוד הכצעקתה הבאה אלי כי הרמז הוא על מדת הדין הרפה סוד הה"א האחרונה צעקת ה"א כשהיא מתעוררת לעשות דין בעולם כפי מעשי התחתוני' כאלו היא צועקת למדת הדין הקשה להעלות חמה ולנקום נקם מהחמס הנעשה בארץ דמה הענין כדמיון האידים הקיטורים העולים מן הארץ אשר הם סבה לרעמים ולצלצלה ולצעקה אשר בהמצא החיבור והפגישה וההסכמה ביניהם יולדו הקולות והברד כן מדת הדין הרפה כשמסכמת בארבע קיטוריה המיוחסים למי"ם ולא"ש ולרו"ח ולע"פר וכלם מסכימים עמה להעלות חמה ולנקום נקם אזי הדין נעשה ורמה הענין לענין והוא אמרו בסטרא דתותי קלא דברדא כלומר בצד התחתון אשר שם נשמע קול הברד מתכנשי קיטורי כלהו בכנופיא ובכאן יודיע לפי דרכו טבע האידים הקטוריים העולים מן הארץ כי יעלו בכנופיא ובחברת החום הבא מיסוד האש והלח הבא מפאת המים שהחום מעלה אותו בחומו גם חלקים אבקים דקים מהעפר העולי' בחברתם אשר מהם יתהוו אבני תותח היורדים בצלצלה ברעם גם הרוח המתלבש עמהם הנה בהצמדם והסכמתם יתהוה הרעם והרעש והצלצלה לרדת למטה. כן ובדוגמא הזאת שרשיהם למעלה הארבע מתחברים עם הה"א שהיא מדת הדי"ן הרפ"ה והיו לאחדים ובכן המדה צועקת לשאול דין קשה להעניש התחתונים. וזה בהתלבש קול החמס והאון העולה מלמטה בקול ההוא כי אז נגלה הקב"ה ויושב על כסא דין ועושה דין בעולם ודוק ותשכח בלשון המאמר הסוד הזה כי מבואר הוא במה שהקדמתי ומ"ש מתכנשי בחד טיף כלומר בחבור נצמד בטפה אחת וכבר ביארנו סוד הטיף בפ' ומלכי צדק מלך שלם. ועאלין בתהומא רבה המיוחס אל מקום הדין אשר כרגליה היורדות מות. כד צלילן קלין ששבות לקול א' בהסכמה אחת ובזה די הערה למבין. א"ר שמעון סיוע הוא לדברי רבי אלעזר ומוסיף ביאור כי מלת הכצעקתה היא סוד הה"א האחרונה שהיא נקראת גזרת הדין כי כשמגיע כח הדין הקשה אליה כבר נחתך הדין ונגזר ולפי שהיתה המדה הזאת צועקת ותובעת דין יום יום על אנשי סדום נגזר דינם על פיה. דהא תנינן כמה שנין קיימת גזרת דינא ותבעה מקמי קב"ה על דזבינו אחוי ליוסף וכמו שאמר רבי אחא בריה דרבי זעירא עבידתן של שבטים זכורה לעולם הה"ד בלע יי' ולא חמל את כל נאות יעקב מאן אינון כגון רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול ור"ש בן גמליאל ורבי יהודה בן בבא ורבי חנניה בן תרדיון ורבי ישבב הסופר ורבי חוצפית המתורגמן ורבי יהודה הנחתום ורבי אלעזר בן דמא ורבי אלעזר בן שמוע כל אלה נהרגו על שמכרו השבטים את יוסף

אחיהם אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע שבטים מכרו את יוסף אחיה' אין אתה פורע מהם והלא כתבת בתורתך וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת ובשביל עון זה לא מת אחד מהם מיד נגזרה גזרה על עשרה צדיקי' הללו. מאי הבאה אלי דא הוא רזא בערב היא באה ובבקר היא שבה ירמוז שהמדה הזאת לפעמים מיוחסת לערב כשהיא בדין ולפעמים מיוחסת לבקר כשהיא בזיווג הרחמי"ם. ושהיא תובעת דין תמיד בעת הכעס וזהו הבאה אלי בסוד קץ כל בשר בא אלי.

דף קו.

ויגש אברהם ויאמר האף תספה. אמר רבי יהודה מאן חמא אבא דרחמנותא כאברהם וכו'. יבאר ההבדל הרב שהיה בין אברהם ע"ה ובין נח בענין הרחמנות על באי עולם וזה כי נח אחר שא"ל הקב"ה עשה לך תיבת עצי גופר כי ידע בהצלתו עוד לא בקש על זולתו לא רשע ולא צדיק.

אמנם אברה' מיד שא"ל הקב"ה זעקת סדום ועמורה כי רבה וכו' בקש רחמים על הכל ולסברת רבי יהודה תהיה כוונת אברהם כאמרו האף תספה צדיק עם רשע שיתלה לרשע בזכות הצדיק וזה שאם היתה הגזרה כוללת לכל הערים ואין מן הדין שימותו הצדיקים הנה יתלה לרשעים בעבורם וזה האף תספה צדיק אינו מן הדין וא"כ ראוי שינצל הרשע עמו. אמנם לדעת רבי אלעזר הודיע מעלת משה ע"ה ורחמנותו על אברהם שעל כן נקרא רועה נאמן שמיד שא"ל הקב"ה סרו מהר וכו' והיה החטא כולל נתן נפשו עליהם ואמר ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת ולא רצה לבקש אם ימצאון שם צדיקים אם לא כאברהם ע"ה ולא זז משם עד שא"ל סלחתי כדברך ולא תלה הדבר בצדיקים הנמצאים בישראל הן אמת שתלה הדבר בזכות האבות אברהם יצחק ויעקב ואמר זכור לאברהם וכו' וע"ד לא הוה בעלמא דיגין על דריה כמשה דאיהו רעיא מהימנא.

ויגש אברהם ויאמר אתקין גרמיה למתבע וכו' ענין ההגשה היא בהיות האדם רחוק מהמדבר עמו אמנם בהיות ששניהם קרובים זה עם זה המדבר עם הנדבר ויזכור הכתוב ענין הגשה במדבר יחוייב שלא תהיה ההגשה הגשת מקום רק הגשת טענה ומזה דרז"ל מצינו הגשה למלחמה ויגש יואב ומצינו הגשה לפיוס ויגש אליו יהודה הגשה לתפלה ויגש אליהו הנביא וכו' וכתב רש"י ז"ל כי לשלשתם נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה והוא שאמר בכאן אתקין גרמיה למתבע כי התביעה תהיה על איזה אופן שתהיה.

אולי ימצאון שם חמשים שרא מחמשים דאיהו שירותא למנדע. נקראת מדת הבינה י"ום הכפורים והיא סוד החמשים שערים שהם אבות לכל מה שנבר' בששת ימי בראשית כמו שכתב הרמב"ן ז"ל בהקדמת בראשית ואלה השערים הם התחלה. ומבוא לדעת את יי' כי מהם היא נודע בסוד נודע בשערים בעלה כמ"ש והנה אברהם נתכוון כי בהמצא נ' צדיקים למטה כנגדן יהיו נפתחין השערים העליונים ובכן תמצא הכפר"ה מי"ום הכפורי"ם עצמו ולכן התחיל מסוד חמשים וסיים בעש"רה כי היא סופה דכל דרגין כי אי איפשר זולתה כי היא בי"ת שע"ר הראשון לבא אל היכל יי' והיא העשירי' במדות מלמעלה למטה ונתכוון כי גם כי לא ימצאו רק עשרה צדיקים כנגדה ממנה תמצא הכפרה כי גם היא נקראת כפורי"ם בסוד יום כפורים הוא לכם ולא כתב יום כפרה כי אם כפורי' כי ביום ההוא כאמ"ה בת"ה וכבר נתבאר זה בסוד וגם אמנה אחותי בת אבי היא ולפיכך התחיל מהעליונה וסיים בתחתונה כי אין למטה ממנה מקום לתשו"בה למצוא כפרה. ור' יצחק מסייע הוא לא חולק ואמר כי שאל אברהם בסוד העשרה ימים שבין ר"ה ליום הכפורים וסוד העשרה ימים ידועים שהם רמז אל העשר הכתרים והכל סוד אחד.

ויבאו שני המלאכים סדומה בערב. א"ר יוסי ת"ח מה כתיב לעילא וילך יי' באשר כלה לדבר וכו'. הוא מ"ש רז"ל בב"ר הדיין הזה כל זמן שהסניגו' מלמד זכות הוא ממתין, נשתתק הסניגו' עמד לו הדיין כך וילך יי' כאשר כלה וכו' והסניגור הזה כל זמן שהדיין מסביר לו פנים הוא מלמד עמד לו הדיין נשתתק הסניגור כך וילך יי' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו וכתיב ויבואו שני המלאכים סדומה ודרז"ל כן לפי שראו שהמתין לו הקב"ה לאברהם בלמדו זכות מחמשים עד עשרה ועמד לא ענה עוד ויכול היה לשאול עוד על חמשה אלא שלא הסביר לו הקב"ה פנים וכמ"ש רבי חייא בר אבא בקש אברהם לידו מן חמשים לחמשה א"ל הקב"ה חזור בך למפרע ודייק זה רבי חייא בר אבא מענין השאלה הראשונה שאמר הנה נא הואלתי לדבר אל יי' וכו' אולי יחסרון נ' הצדיקים חמשה התשחי' בחמשה וזה בפעם הראשונה שאמר אולי ימצאון שם חמשים לא היה בדרך שאלה רק בדרך חיוב וכאלו יאמר לו שאם ימצא המספר ההוא מחויב היה לסלק האף שלא תספה למקום והשיבו האל יתברך שכן הוא שנאמר ויאמר יי' אם אמצא בסדום חמשים צדיקים בתוך העיר מחויב אני לזה ונשאתי לכל המקום בעבורם ואברהם חשב שיתכן שיעשה גם כן בעבור החמשה שהיה ג"כ חלק העשיריות מן החמשים ונכנס בדרך תחבולה לבקש שאם ימצאו חמשה שישא בעבורם לכל המקום והתחיל כגונב דעת רבו ואמר אולי יחסרון נ' הצדיקים חמשה ושאלה

זו יש לה שני פנים אם שיובן מאולי יחסרון מהחמשים חמשה וישארו מ"ה או אם יחסרון כל החמשים ולא ישארו רק חמשה שלא אמר אולי יחסרון מהחמשים הצדיקים חמשה אלא אולי יחסרון נ' הצדיקים שיובן מזה כל החמשים עד חמשה וזהו התשחית בחמשה כלומר בהמצא חמשה בלבד ואמר כן כמתלהלה היורה דברים בשני משמעיו' עד שישמע תשובת המשיב לאיזו כוונה הבין דבריו והנה כשהיתה התשובה לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה חזר למפרע וכאלו אמר לו הקב"ה חזור בך וחזר לשאול על המ' ועל הל' ועל העשרים ועל העשרה ועמד לא ענה עוד לפי שכבר הבין מהתשובה שלא יעשה בעבור החמשה. הנה א"כ נמצאו בכאן טענות המלמד זכות שהוא הסניגור והסברת הדיין לכל טענותיו ונמצא ג"כ המתנת הקטיגור למלמד ולדיין. ונמצא ג"כ עמידת המלמד מלטעון ועמידת הדיין מלשמוע עוד טענה וכלם מדוייקים מהכתובים וילך יי' כאשר כלה. כאשר כלה אברהם כאשר כלה הדיין להשיב על כל אולי ואולי לאברהם וכאשר המו< שניהם מיד ויבואו שני המלאכים סדומה וזהו שרמז בכאן רבי יוסי בלשון קצר ת"ח מה כתיב לעילא וילך יי' כאשר כלה וכו' דהא כיון דאתפרש שכינתא מאברהם ותב לאתריה כדין ויבואו שני המלאכים סדומה וכד עמידת הדיין ועמידת המלמד ומיד שליחות הקטיגור. ויאמר כי באו שני המלאכים כי השלישי והוא מיכאל שבא לבשר את שרה נסתלק עם השכינה אשתארו אינון תרין א' להפוך את סדום וא' להציל את לוט והוא רפאל כי ג"כ שייך בשליחותו הצלה כי הרפואה מעין הצלה היא. כיון דחמא לוט רהט אבתריהו שלמד מאברה' ומדכתי' ויקם לקראתם יובן שרץ לקראתם כענין אברהם שאמר וירץ לקראתם. מ"ט כלומר שאעפ"י שלמד מאברהם הנה לא יניחוהו בני סדום וא"כ מה ראה על ששם נפשו בסכנה להכניס אורחים והרי כבר עבר עליו כוס העונש שהרי בתו היתה אותה ריבה פלטית שמה שהרגוה על שנתנה מפתה לדל. אלא בגין דהוה בליליא שכן כתיב ויבואו שני המלאכים סדומה בערב חשב דלא יסתכלון בני נשא ועל זה שם נפשו בסכנה. ועם כל דא כיון דעאלו לביתא אתכנשו כלהו ואסחרו לביתא אולי פקדו פקידים בטלני העיר לחקור ולבקש על דבר זה אם יש מכניס אורחים וכשראו פנים חדשות ארבו להם לראות אם יש מי שמכניסם לביתו וכשראו שנכנסו לביתו נסבו על הבית. אמאי רהיט לוט אבתריהו כלומר אע"ג שלמד מאברהם הכנסת אורחים לא ישים נפשו בסכנה מפני כן כי יודע היה שאם ירגישו בו ימיתוהו ורבי חזקיה ורבי יסא נתנו טעם למה חד אמר דיוקנא דאברהם חמא עליהון וחד אמר שכינתא חמא דאתיא עליהו ושניהם החכמים לשון וי"רא דורשים נאמר באברהם וירא וירץ ונאמר בלוט וירא ויקם וא' דורש וירא על השכינה כי וירא וירץ לקראתם

דאברהם מפת"ח האה"ל ופתח האהל כבר נתבאר שהיא השכינה. ויאמר הנה נא אדנ"י באל"ף דל"ת נו"ן י"וד והיא השכינה. סורו נא גשו נא מבעי ליה כי בענין זה יבוא ענין הגשה שהוא העתק ממקום למקום אלא לאהדרא לון סחרני דביתא יבאר ענין סורו מענין סרו מהר מן הדרך ורמז להם שיטו מהדרך הנהוג לבית ויבואו דרך לא סלולה מאחרי הבית כדי שלא ירגישו בהם השומרים הסובבים בעיר על זה.

דף קו:

רבי חזקיה פתח כי הוא לקצות הארץ יביט וכו'. קודם שיבאר הכתוב לבוא אל המכוון ידבר באושר העוסק בתורה כי ממנה תוצאות חיים בעול' הזה והבא לפי שהיא מישרת האדם אל האושר ההוא וזה במתק דבריה שהרי בכתוב הזה המדבר בהשגחת האל על ברואיו כפי הנראה לכאורה הוא כפל הענין במלות שונות כי הוא לקצות הארץ יביט ותחת כל השמי' יראה שהכוונה שאין כל דבר נעלם ונסתר ממנו וכו' ואם לא היתה כוונת הכתוב כי אם זאת למה יכפול הענין כי קצות הארץ ותחת כל השמים דבר א' הוא. אמנם כוונת הכתוב באר"ץ העלי"ונה וקצותיה שהם חיות הקדש כי בהשפיע המשפיע בה יגיע השפע לקצותיה. ובהגיע השפע לקצותיה יגיע ג"כ לתחת כל השמי' הללו שהם למטה מהארץ העליונה והראיה וההבטה הנז' בהם היא נתינת החק הראוי לכל חלק וחלק מחלקיה ואמר כי הארץ הנז' בכאן היא הנרמזת בכתוב תמיד עיני יי' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה בגין הארץ דא ממר"חק לחמה שזה יובן במלת מראשית השנ"ה ואח"כ תתן טרף לביתה וחק לנערתיה שהם אחרית השנ"ה ויהיה פי' הכתוב לקצות הארץ על כלל העליוני' ותחת כל השמים על פרטי התחתונים כל אחד ואחד כפי הצריך לו שנאמר פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון. ד"א כי הוא לקצות הארץ יביט וכו' כלומר כי גם יתישב הכתוב כפי הפשט ויהיה ענין הכפל בכתוב על הכלל ועל הפרט כי השגחתו יתברך כללית ופרטית כי הוא לקצות הארץ יביט כלומר הקצוות כלם בבת אחת והיא הכללית. ותחת כל השמים כלומר מה שתחת כל חלק מהשמים והיא הפרטית והביא רבי חזקיה הקדמה לדבר בענין השגחת האל בבני סדום ועמורה כי השגיח במעשיהם הרעים וחטאתם כי כבדה מאד ושלח שני המלאכים להשחית הערים ההם ולפנים יבאר למה היו שנים כי כשם שאין מלאך עושה ב' שליחיו' כך שנים אין עושים שליחו' א' ולא הספיק לבאר זה כדי לבאר מהו וירא לוט וכו' הי"ל וירא לוט ויאמר להם סורו נא אל ביתי ולינו ומה ענין ההרעש' והקימה הזאת אם לא שראה זוהר עליון על ראש' ועכ"א הנה נא אדני וכבר נתבא' מלת והנ"ה בהנני משחית' כי

היא המזומנ' לעשות דין ושם אדנ"י ג"כ. ובגין שכינתא דהוה ההוא נהירו ודנהיר קאמר סורו נא אל בית עבדכם כלומר השפיל עצמו שאם לא כן למה ישפיל עצמו לאורחי' כ"כ ליקרא להם עבד. ואמר להם ולינו ואח"כ ורחצו רגליכם. ובאברהם נזכר בהפך ורחצו רגליכם ואח"כ ואקחה פת לחם הוא משרז"ל אברהם הקדים רחיצה ללינה שהיה מקפיד על טנופ' ע"ז ולוט לא היה מקפיד וכן איתא בהשוכר את הפועלים כשאמר להם יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם א"ר ינאי בר ישמעאל אמרו לו וכי בערביי' חשדתנו שהם משתחוים לאבק רגליהם כבר יצא ממך ישמעאל. והשכמתם והלכתם וכו' אין דרך המכניס אורחים לומר כן ולשלחם קודם שיכנסו לביתו אלא בגין דלא ישתמודעון בהון בני נשא כי יודעים היו במנהג בני העיר ולא יחר להם באמרו והשכמתם והלכתם ולכן השיבו הם לא כי ברחוב נלין כבר ידענו מנהגם שאינם מכניסים אורחים וכשהשלים ביאור הכתובים חזר לבאר למה הוצרכו שני המלאכים ואמר ת"ח כד קב"ה עביד דינא וכו' חד לאפקא ללוט לשיזבא ליה לבתר אשתאר חד כלומר להפוך את סדום לא נשאר רק א' כי השני עשה שליחותו ונסתלק.

דף קז:

ויי' המטיר על סדום ועל עמורה רבי חייא פתח הנה יום בא דא כי דינא לתתא יבאר הכתוב הזה על הפיכ' סדום ועמורה ולפי שמלת בא משמעותו לעבר אעפ"י שע"ד הפשט יכנה העתיד לעבר להודיע כי דבר אלהינו יקום לעולם וכי מה שעתיד לבא כאלו ככר בא ועבר רבי חייא יבאר מלת בא לעבר ממש וכי הוא מענין הבאה אלי שנתבאר שהיא מדת הדין ושנקרא בלשון זה להודיע כי אינו נוטל נשמה עד שיטול רשות כענין מה שנאמר קץ כל בשר בא לפני שכבר נתבאר בפ' נח.

ד"א הנה יום בא דא כד מחבלא לתתא נטיל נשמתא כי לפי' הראשון לא הי"לל הנה יום אלא הנה ק"ץ בא ובאמרו הנה יום בא ירמוז שכבר הגיע יום נטילת הנשמה וכבר ניתן רשות למשחית ליטול הנשמה שנגזר כבר הדין בגיני כך אכזרי הוא שלא ירחם כי אין דרכו לרחם אלא פועל בחרון אף וחמה.

לשום הארץ לשמה דא סדום ועמורה וחטאיה ישמיד ממנה אלין יתבי ארעא מה כתיב בתריה כי כוכבי השמים וכסיליהם וכו' דהא מן שמיא אמטר עליהון כמ"ש מאת יי' מן השמים.

לבתר מה כתיב אוקיר אנוש מפז דא אברהם דקב"ה סליק ליה על כל בני עלמא כמו שהפז מעולה מכל המרגליו' ורבי יהודה אוקים לון להני קראי יומא דאתחריב בי

מקדשא לפי שהכתובים בלשון עתיד לשום הארץ לשמה כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם אוקיר אנוש מפז הכל לעתיד והנביא היה מתנבא בחרבן ב"ה כי ביום ההוא נחשכו כוכבי השמים וכסיליהם.

ור' אלעזר מוקי להני קראי לעתיד בימי המלך המשיח וכו' ועליו הוא אומר אוקיר אנוש מפז ומבואר הוא ולפי שהכתובים הללו מדברים בנפילת בבל יאמר רבי אלעזר כי כך דרכם של נביאים לדבר סגנון אחד על שני ענינים ותהיה הנבואה על בבל ועל העתיד בימות מלך המשיח ויאמר כי כן ירמוז הנביא בפרשה עצמה שאמר כי ירחם יי' ציון וכו' ולקחום עמים רבים והביאום אל מקומם וזה לא היה בזמן בית שני כי בקטטה ובמלחמה נבנתה כמוזכר כס' עזרא. וחזר לענין ראשון ואמר שמה שאמר המטחר על סדום הוא ב"ד של מטה שנטל רשות מב"ד של מעלה והוא הנרמז שויי' הוא ובית דינו כי בית דינו הסכים עמו יי' יתברך. ורבי יצחק חולק עליו שהוא סובר כי אמרו ויי' לכלול הרחמים עם הדין שלא יעשה כלייה שנאמר מאת יי' מן השמים שהוא רומז אל הרחמי' הנכללים עם הדין.

ואי תימא מאי רחמי שהרי כתיב ויהי בשחת אלהים שהרי נזכ' השחתה בכל ערי הככר ושם אהי"ה יורה על דין בלא רחמים והשי' הא כתיב ויזכור אלהים את אברהם וכבר ידעת כי לשון זכירה למדת הרחמים המשותפת עם אלהים.

ולבתר נפקו מניה מלוט שניצל בזכות אברהם תריץ אומין שלמין ואין הצלה ורחמים גדול מזה וכ"ש שזכה לצאת ממנו דוד ושלמה מרות המואביה כמוזכר ביחוסם שנאמר ותקראנה השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי ותקראנה שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד ואלה תולדות פרץ וכו' חמי מה כתיב ויהי כהוציאם אותם החוצה שלא נמלטו אלא ברחמים שהרי בשעה ששורה מדת הדין בעולם צריך אדם שלא להתראות בחוץ לפי שהמשחי' אינו מבחין בין צדיק לרשע שלטעם זה נכנס ונחבא נח בתיבה ולסבה זו אמר האל ית' במכת בכורות ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואם כן ביוצאם החוצה נסתכנו בעצמם אלמלא חמלת אלוה אליהם שמהרו בהם להוציאם כבורחים מהעיר שלא תפגע בהם מדת הדין והמציל אמר לו המלט על נפשך אל תביט אחריך ונהוג במדת הדין כבוד שלא תביט בו כי הוא נשאר אחריך לעשות דין ואם תביט אחריך כאלו אתה נוהג בו קלון ויפגעך.

רבי יצחק ורבי יהודה הוו אזלי בארחא וכו' א"ר יהודה לרבי יצחק דינא דעבד קב"ה במבול ודינא דסדום וכו' רבי יהודה אמר כי שניהם נדונו בדין גהינם שהוא באש ובמים וכמ"ש ז"ל בתשלם בצלמון ורבי יצחק יבאר הענין בסדום לפי הענין מבואר בדור

המבול שנדונו בקור וחום וכמ"ש נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים ואזל ברותחין חטאו וברותחין נדונו כאשר יבאר בהדיא אמנם בסדום לא נזכרו מים וביאר רבי יצחק כי באמרו ויי' המטיר הרי מים ובאמרו גפרית ואש הרי אש והוא אמרו דא מסטרא דמיא ודא מסטרא דאשא כלומר המטר מצד המים והגפרית ואש ידוע. ויש מי שמפרש גפרית מצד המים כי כשהמים מתפתכים באש החזקה ישובו גופריתיים ונקפאים ישבים גפרית וחייבי גהינם בתרי דינין אלין אתדנו.

א"ל רבי יהודה לרבי יצחק דינא דחייבי גהינם תריסר ירחי כלומר וכן דור המבול היה ענשם י"ב חדש כמו שנתבאר בפ' בשנת שש מאות שנה לחיי נח וכו' בחדש השני בשבעה עשר בו ובחדש השני עצמו של אחת ות"ר שנה בכ"ז בו יבשה הארץ נמצא י"א יום נוספים והם העודפים משנת החמה לשנת הלבנה. ויאמר כי לאחר שנדונים הרשעים י"ב חדש בגהינם יושבים לפתח גהינם וכשרואים רשעים אחרים מובאי' לשם מבקשים עליהם רחמים לפי שכבר הרגישו בעוצם העונש וחסים עליהם ועל כן קב"ה חיים עלייהו לפי שהם מבקשים רחמים עליהם שיקל מעליהם העונש ההוא ובשכר זה עאלין לדוכתא דאצטריך לון כלומר הראוי להם ולא יתעכבו עוד שם.

מההוא יומא ולהלאה גופא אשתכך בעפרא כי אחר י"ב חדש כבר נח הגוף מהרימה והתולעה ונשמתא ירתא אתרה כד חזי לה. א"ל אי יקומון ליומא דדינא הוא תחיית המתים. א"ל הא אתמר במשנה בפ' חלק דור המבול אין להם חלק לעולם הבא אבל עומדין בדין פי' חיין ונדונין אבל אלין סדום ועמורה לא יקומון כך סברתו של רבי יצחק ומביא ראיה מהכתוב דכתיב גפרית ומלח שריפה כל ארצה וכו' כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבוים אשר הפך יי' באפו ובחמתו הפך יי' בעלמא דין באפו בעלמא דאתי ובחמתו בזמנ' דזמן קב"ה לאחייא מתיא. ת"ח כמא דארעא דלהון אתאבידו' וכו' כי זה סימן גדול ג"כ לאבידת נפשותם שהרי ארצם לא נתקנה עוד לעולם כך אין להם תקנה. ות"ח דינא דקב"ה דינא לקבל דינא כלומר מדה כנגד מדה. אינון לא הוו תייבין נפשא דמסכנא בתת להם פת לחם למשיבי נפש כן נפשם לא תשוב אליהם בתחיית המתים. אינון אתמנעו מצדקה דאקרי חיים כתובים רבים יש לראיה כן צדקה לחיים. ובארח צדקה חיים רודף צדקה וחסד ימצא חיים. אוף קב"ה מנע מנייהו חיים בעלמא דין ובעלמא דאתי. וכמה דאינון אמנעו ארחין ושבילין כמדרז"ל בנתיב לא ידעו עיט הכי נמי וכו' רבי אבא אמר כלהו יקומון ויקומון לדינא וכן דעת רז"ל כדאיתא התם בפ' חלק רבי נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו בעדת צדיקים

אינן עומדין אבל עומדין הם בעדת רשעים הוא שאמר רבי אבא בכאן יקומון ויקומון לדינא ועליהו כתיב אלה לחרפאות ולדראון עולם וקב"ה מארי דרחמין איהו כיון דדן להו בהאי עלמא וקבילו דינא שאחר שהרגישו שנענשו על מעשיהם הרעים במשפט ההוא הכולל עליהם ועיניהם רואות שקבלו עליהם את הדין. לפיכך לא אתדנו בכלהו דינין שלא יקומו ושלא יהיה להם רפואה אחר שקבלו עליהם את הדין כי בעל הרחמים הוא ורחמיו על כל מעשיו. א"ר חייא כתיב וישלח את לוט מתוך ההפיכה וכו' יכריח שלוט ישב בכל הערים החמש. לא כסברת ר' אבא שאמר למעלה אשר ישב בהן לוט וכי בכלהו הוה יתיב ורבי חייא אומר שאם לא היה יושב אז בשעת ההפכה כבר ישב מקודם ויגיד עליו רעו שכן כתיב ולוט יושב בערי הככר הרי שישב בכלן ר"ל שעשה משכנו בהם ולא קבלוהו והיה הולך מעיר אל עיר ולא היו מקבלין אותו עד שבא לסדו' וקבל אותו מלך סדום כי נשא לו פנים בשביל אברהם שאמר לו תן לי הנפש והרכוש קח לך וא"ל אם מחוט ועד שרוך נעל וכו' וזהו ויאהל עד סדום כלומר היה נוטה אהלו בכל ערי הככר ולא היו מקבלין אותו עד שהגיע אל סדום.

דף קח:

ותבט אשתו מאחריו מאחריה מבעי ליה. שכן צוה לו אל לוט אל תבט אחריך ומה לי הוא ומה לי אשתו. אלא מבתר שכינת' שנקרא' אחורים בסוד וראית את אחורי רבי יוסי אמר מבתריה דלוט דמחבלא אזיל אבתריה והביטה במה שאחרי לוט והוא המשחית. וכי אבחריה אזיל קס"ד שהוא רודף אחריו ולכן אמר והא שדר ליה שכן כתיב ויהי כהוציאם אותם החוצה כי שניהם הוציאום ולא שהמשחית מכוין להצלה אלא שלא היה לו רשות להשחית בעוד שהיה לוט שם ולכן סייע להוציאו כדי שיעשה שליחותו. אלא בכל אתר דהוה אזיל לוט אתעכב מחבלא לחבלא ולא שהיה רודף אחריו אלא שהיה ממתין עד שילך לוט מהמקום ההוא ובכן היה משחית. ובג"כ א"ל אל תביט אחריך שלא יראה המחבל פניך כי לא יחבל עד שיראה פניו של אדם כמו שיבאר בהדיא וע"ד כתיב ותבט אשתו מאחריו כלומר מאחרי לוט וחמאת וכו' דהא בכל זמנא וכו' מיד ותהי נציב מלח מענין המכה עצמה שנאמר גפרית ומלח ורז"ל במדרש נתנו טעם אחר לפי שחטאה במלח באותה הלילה שבאו המלאכים אל לוט מה עשתה היתה הולכת אל כל שכנותיה ואומרת להם תנו לי מעט מלח שיש לנו אורחים והיא מתכוונת שיכירו בהם אנשי העיר ע"כ ותהי נציב מלח.

רבי אלעזר ורבי יוסי הוו קיימי כתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל ב"ה לחם ב"ה תרי זמני אמאי אלא הא איתמר. הכוונה להודיע כי ארץ ישראל מכוונת כנגד הארץ העליונה ושלא מסרה הקב"ה לשום ממונה ושר רק הניחה לעצמו לחלקו ולחלק ישראל עמו אשר בחר בו. ויודיע שמתמצית ארץ ישראל היו ניזונות שאר ארצות כי היא היתה המקבלת ראשונה ממל"כות שמי"ם בשגם היא דוגמת הה"א האחרונה שבשם וזהו סוד לא תחסר כל בה כלומר מדת כ"ל בה"א ושנה וכפל ב"ה ב"ה חד לגופיה וחד לארץ ישראל בה ולא באחרא אחרא בה שריא מהימנותא עילאה הכל בסוד הה"א ת"ח כתיב כגן ה' כארץ מצרים הכתוב הזה מספר בשבח סדום שנאמר וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלהו משקה לפני שחת יי' את סדום ואת עמורה כגן יי' כארץ מצרים ועדיין איני יודע אי איהו ארץ מצרים אי איהי סדום ואי איהו גן יי' דאקרי ג"ע פי' אלו כתב כגן יי' ארץ מצרים היה משמע שארץ מצרים היה כגן ושסדום בארץ מצרים אמנם כשאמר כגן יי' כארץ בשני כפ"י הדמיון לא נודיע מי הוא הגן אם גן עדן האמור בתורה ואם מצרים ושסדום הוא כגן יי' שהיא ארץ מצרים. אלא כגן יי' דאית ליה ספיקא ועדונא דכלא יאמר כי הגן הנזכר הוא ג"ע הנזכ' בתורה ושסדום היתה דומה אליה בספוק ובעדון וכן ג"כ ארץ מצרים דומה לה ויבאר הדמיון הנמצא להם ואמר מה גן יי' אצטריך בר נש לאשקאה ליה שכן כתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן אוף ארץ מצרים לא אצטריך אחרא לאשקאה כי נהר נילוס משקה אותה בלא טורח אף סדום דכתיב כי כלה משקה כל עידונין דעלמא הוו בה. וע"ד לא בעאן דבני נשא אחרנין יתעדנון בה שאם ירגישו בעדונה ידחקום ולפיכך מנעו את הרגל. ורבי חייא אומר כי לא מנעו את הרגל אלא מפני שהיו צרי עין ולכן נענשו בגופם ובממונם כי הכל נשרף ואפילו ממונו של לוט כי לא הספיק להוציאו וכמ"ש המלאך המלט על נפשך דייק להציל נפשות ואל תחוס על ממון והשחר מבואר מענין צרות העין.

דף קט.

ויעל לוט מצוער וישב בהר הוא ושתי בנותיו עמו מ"ט כלומר אחר שאמר לו המלאך ההופך מהר המלט שמה למה עלה להר והיה בטוח בצוער על פי המלאך.
בגין דחמא מה דהוה בסדום שהיתה קרובה לצוער ולא נחה דעתו אפילו בדברי המלאך ומסתלק מתמן.
רבי יצחק פתח והוא מסבות מתהפך בתחבולותיו לפעלם כל אשר יצום על פני תבל ארצה.

קב"ה מסבב סבובין בעלמא וכו' פי' קומרין טהירין כלומר אישים צחים הם הממונים לעשות רצונו יתברך הן לטוב הן להפכו ופירוש קומרין גומרין כלומר אורים נאצלים מן האש ונתיחסו אל האש להיות היסוד הזה היותר זך משאר היוסדות ונקראים אישים בסוד את קרבני לחמי לאשי. והנה לדעת רבי יצחק כל ממונה וממונה קבוע לשליחותו ואומנותו את שעל האש על האש ואת שעל המים על המים וזולתם וכשהק"בה חפץ כפי מעשי התחתוני' מחליף אותם ממקומם את שעל הרחמים מקימו מממשלתו ומעמיד את של דין תחתיו לדון העולם וכן להפך באופן שסובר רבי יצחק שכל ממונה קבוע על עבודתו ועל משאו ושהם בכלי האומן הצורף שיש לו קורנס ופטיש וחרס וכל אחד מיוחד למלאכתו ודרש בתחבולותיו בניקודו לשון רבים שני מיני תחבולות וזהו אמרו עביד תחבולין ומסבב סבובין לאהפכא לון כלו' להחליף אותם ולהפך את של ימין בשמאל ולאו אינון קדמאי אלא שמעמיד אחרים תחתם.

לפעלם בגין פעלם דבני נשא דאינון עבדין עובדין הכי מהפך לון כלומר מהפך ממשלתם זו היא סברת רבי יצחק. אמנם סברת רבי אלעזר כי גם שיש ממונים של רחמים ושל דין מיוחדים כל אחד למלאכתו הנה בבא הרצון אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת יסכימו כלם אם לדין אם לרחמים בכם פונים לענין א' בענין ודמות פניהם פני אד"ם ולא יפול בהם ענין קבוע כי הקביעות לא יפול בדבר הרוחניי האשי כי יקבל הגוון כפי הפועל בהם ולא הובדלו לפעולות מתחלפות כי אם בבחינת גמר המעשה וזו היא כוונת רז"ל שאמרו בשעה שהפילו לחנניה מישאל ועזריה לכבשן האש אמר יורקמי שר של ברד אני ארד ואצנן הכבשן א"ל גברי"אל אין כבודו של מקום בכך אבל אני שאני ממונה על האש ארד ואצנן שהכוונה שאל אשר יהיה שמה ההסכמה העליונה לא יסבו בלכתם ולכן דרש רבי אלעזר בתחבולותו כתיב לשון יחיד להודיע כי אל ענין אחד הם פונים ואין שם רק תחבולה ואומנות אחד. והמשיל משל ליוצר הזה העושה מלאכתו על האבנים שהוא הטיקלא בלשונם שהרי סבוב הטיקלא אחת היא מהימין אל השמאל ובסבוב ההיא עושה ומיני כלים מחולפי הצורה שהרי לא נפל השנוי לא מפאת הטיקלא ולא מפאת עצמו רק מפאת הצורה שנותן האומן שהוא גמר המעשה. ומ"ש אי מטיבין בני נשא עובדיהון ההוא טיקלא דסחרא אסחרת לון לימינא וכו' אתו בני נשא לאבאשא תחבולתו דאסחר תדיר והיא קיימא באסחרות' דימינ' קב"ה אסחר ליה להההוא סטרא דשמאלא אל יעלה בדעתך שהטיקל' חוזרת לאחור כי התנועה והסבוב תמיד לצד אחד הוא שהרי אמר וטיקלא אסחרת תדיר ולא שכיך בההוא סטרא דימינא ולא יעלה על הדעת שתנוע' הגלגל יהיה נזור לאחור אבל הכוונה בזה מה שאומר לך והוא כי כבר ידעת כי תנועת הגלגל

חציו סובב דרך ימין וחציו דרך שמאל כאלו תאמר כי ממזרח שמש עד מבואו הלוכו דרך ימין אלינו וממערב אל המזרח בחזרתו מצד מטה הילוכו דרך שמאל אלינו וזהו אמרו אסחרת תדיר ולא שכיך כי התנועה אחת היא לעולם דרך ימין ולא יאמרו ההוראות רק בשום המנוי אל ימין הגלגל דרך עליה או בשומו אל השמאל דרך ירידה ולפי דרכו יבאר כי בני אדם בראותם כפי ההוראות הראשונות שמחייבת המערכה חושבים שלא תשתנה ההוראה ההיא לעולם ואינו כן כי בדרך ההוא עצמו יחליפנו האל יתברך וימירנו טוב ברע ורע בטוב כפי מעשי בני האדם. ולא תבין זולת זה בלשון המאמר והמשל שהביא יוכיח כי לא יסבב האומן הטיקלא פעם לימין ופעם לשמאל לכל כלי וכלי אשר יעשה אמנם בדרך סבוב א' הוא משנה הצורות כן הוא יתברך מסבב סבות שישתנו ההוראות מטוב לרע ומרע לטוב בתנועת הגלגל הסובב תמיד על דרך אחד מבלי שתהיה התנועה נזורה לאחור כמנהגו של עולם. והסתכל במה שכתב הרמב"ן ז"ל בכתוב לא תלמד לעשות בתועבו' הגוים ההם ז"ל ועתה דע והבן בעניני הכשפים כי הבורא יתברך כאשר ברא הכל יש מאין עשה העליונים מנהיגי התחתונים אשר למטה מהם ונתן כח הארץ וכל אשר עליה בכוכבים ובמזלות לפי הנהגתם ומבטם בהם באשר הוא מנוסה בחכמת האצטגנינות. ועשה עוד על הכוכבים והמזלות מנהיגים מלאכים ושרים שהם נפש להם והנה הנהגתם מעת היותם ועד עולם ועד גזירת עליון אשר שם להם אבל היה מנפלאות העצמאות ששם בכח המנהגים העליונים דרכי תמונות וכוחות להמיר הנהגת אשר למטה מהם שאם יהיה מבט הכוכבים בפנים אשר כנגד הארץ טובה או רעה לארץ או לעם או לאיש ימירו אותם הפנים העליונים עליו להפך במבט עצמו כענין שאמרו ענ"ג נג"ע ועשה כן להיות הוא יתברך שמו מהשנא עדניא וזמניא קורא למי הים לעשות בהם כרצונו והופך לבקר צלמות מבלי שניי טבעו של עולם ושיעשו הכוכבים והמזלות מהלכם והוא ז"ל האריך הרבה בזה הענין. ואם תסתכל בדברי רבי אלעזר הכל הולך אל מקום אחד שכן המשיל המשל כהאי אומנ' דעביד מאנין דחרסא בעוד דההוא טיקלא מסתחר' קמיה חשיב למעבד כגוונ' דא עביד ומהפך מאנא דא למאנא אחרא כי לא יעלה על הדעת שתהיה תנועת הטיקלא נזורה לאחור ושלכל כלי תהיה תנועה מיוחדת כי תנועה א' תכלול כל כלי מעשה ולא נפל השנוי רק בצורה שצייר האומן וז"א בך הקב"ה מהפך עובדוי דאיהו עביד בתחבולתו חסר י"וד כלומר כי התחבולה וסבוב הטיקלא אחד הוא ובדבר שהוא מוחץ הוא רופא וכמ"ש ראו עתה כי אנ"י אנ"י הוא וכו' אנ"י אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא שהוא סוד הטיקלא והשלים הענין ואמר וטיקלא קיימא בעובדין דבני נשא וע"ד בתחבולתו כתיב. והקדים הקדמה זו להודיע

כי אין נעשה פתגם בארץ בזולת הסכמה אלהית כי לא נפלו הדברים במקרה כאשר יחשבו הפתאים אמנם הם נמשכים אחר שרשם למעלה וזה כי ישאל שואל מה היה לו לאברהם ע"ה שלא צוהו האל יתברך מיד כשהכיר בוראו למול בשר ערלתו ויוליד את יצחק אחרי המולו כמו שהיה זה בהיותו בן צ"ט שנים ולא יתעכב כל השנים הללו. ומה היה לו ללוט שנזדמנו לו שתי בנותיו בהסכמה אחת להן שיבוא עליהן ושיזדמן במערה ההיא יין הן שיהיה שהיו כונסין אותו במערות כדעת רבי תנחומא משום רבי שמואל הן שנעשה להן דוגמת העולם הבא כדעת רבי יהודה ברבי סימון הנה נזדמן הענין משלם וזה יורה כי לא נפלו הדברים האלה במקרה כי כל דבר לא יכחד מן המלך יתברך שמו ואם כן הוא ברצונו והסכמתו נעשו והוא אמרו ת"ח קב"ה גרים סבובין ועובדין בעלמ' בגין למעבד בדקא יאות לאפקא מעיקרא ושרשא דלעילא וביאר ואמר אקריב אברהם לגביה כלומר נתן לו חכמה כמו שנתבאר בפ' לך לך נפק מניה ישמעאל לפי שבא אברהם מקליפה ועדיין לא מטוהר היה מהשרש והוצרך להצרף כל השנים ההם שהיו לו שני ערלה והוליד את ישמעאל עד לא אתגזר בגין דאיהו לתתא כלומר שעדיין לא מטוהר הוא מכח הקליפה עד שעלה אל הר יי' בשני הקדושה ובהגיע תור המא"ה סוד מא"ה ברכו"ת אחר שגזר ערלתו נפק מניה יצחק והוה זרעא קדישא ואתקשר לעילא כלומר אברהם להוליד בדוגמא עליונה בקדושה ובטהרה וע"ד כתיב ואנכי נטעתיך שורק כלו זרע אמת כלומר שלא יצא ממנו נטע ושורק אמת עד שנצרף בשני ערלה ואחר שיצא משני ערלה היה זרע אמת וקדוש. ולא אתקשר בהו סטרא אחרא כי נבדלים הם ישראל מערוב האומות. וכן הענין בלוט נפקו מניה ומבנתיה תרין אומין מתפרשן ואתקשרו בההוא סטר' דאתחזי לון כי כל דבר ידבק בשורשו וע"ד קב"ה מסבב סבובין ומגלגל גלגולין וכו' כי בהסכמה עליונה היה מה שהיה שאם לא כן יאות הוה ליה ללוט דקב"ה יפיק מניה ומתחתתיה תרין אומין אלין ולא היה כן כי לא הסכימו על זה למעלה אלא שיצאו מבנותיו שלא כדרך העולם ועל ידי שכרות שנזדמן להם היין ושתתחזק הקליפה מכח מדת הדין כדי שיבוא דוד ע"ה מרות המואביה אדמוני מכח הדין. יריע אף יצריח על אויביו יתגבר כי כבר ידעת כי כל מה שכוחות הדין מתמשכות למטה הם מתחזקות והוצרך לצאת דוד ע"ה מתערוביהן לשדדם ולהכניעם כי לא ישרוף היער אלא עציו ולכן יצא דוד מרות המואביה כי מהאש יצא והאש תאכלם יודוע כי זה הענין הוא מסתרי התורה ומנפלאות תמים דעים וכבר נרמז זה להם ע"ה בפ' הערל בשלשה דרשות לרבא ז"ל דרש רבא פתחת למוסרי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מוסדות שהיו עלי פתחת אותם רות המואביה ונעמה העמונית פי' שהותרו לבא בקהל ועוד דרש רבא מ"ד רבות

עשית אתה יי' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אלי לא נאמר אלא אלינו מלמד שהיה רחבעם יושב בחיקו של דוד א"ל עלי ועליך נאמרו שתי מקראות הללו פסוק פתחת למוסרי ופ' נפלאותיך ומחשבותיך אלינו שאמרם דוד ברוח הקדש. ועוד דרש רבא מ"ד אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי אמר דוד אני אמרתי עתה באתי ולא ידעתי שבמגל' ספר כתוב עלי כתיב התם שתי בנותיך הנמצאו' וכתיב מצאתי דוד עבדי הנה ביאר הענין בקצור דברים כי כן חוייב מפאת החכמה העליונה שיבואו דרך מציאה מדבר הארץ וכן רמזו רז"ל בענין המציאות שמצא הוא ית' למלך שאבדה לו מרגלית בתוך החול והביאו כברות וכברו צבור ראשון ולא מצא צבור שני וכו' כי הקליפה דבר האבד היא ומי יתן טהור מטמא זולתו יתברך כי זהו מנפלאותיו ומחשבותיו מה שלא יסכלהו שום שכל וכבר ידעת כמה נתחבטו בענינו של דוד דואג ואבנר כדאיתא התם פ' הערל בכתוב וכראו' שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי ויאמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער כי אין ספק שהיה יודע אותו אמנם שאל אם מזרח אתי אם מפרץ אתי מפני שראה בו תכסיסי מלוכה משום מאניה דכתי' וילבש שאול את דוד מדיו מאי מדיו כמדתו אמר מכדי משכמו ומעלה גבוה מכל העם מאי האי דאתרמי ליה מנאי א"ל דואג האדומי עד שאתה שואל עליו אם הגון למלוכה שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לא דאתא מרות המואביה אמר לו אבנר תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ויתר התשובות באנשי און שהשיב דואג כדאיתא התם בארוכה וזה שהיה זר בעיניו של דואג כי יצלח דוד למלוכה על ישראל ושורש דבר נמצא בו מעצם הקליפה עד שנתחדשה הלכה מבית מדרשו של שמואל ומי לנו גדול ממנו שידע הדבר והסוד משרשו ואמרו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית כי כן היה ראוי שיצא דוד מעירוב הקליפה לסעף פארה במערצה ורמי קומתה גדועים על ידו וכן לעתיד בימי מלך המשיח הבא מגזע דוד ונצר משרשיו שיכרות הזלזלים במזמרות משל הדיוט אומרים ליער כי בא הגרזן לכרות עציך אומר להם איני מפחד אלא מהעץ המניפו כלל העולה כי הכל עשוי בדפוס עליון יתברך ויתרומם אשר לו נתכנו עלילו' וז"א בכאן בגין דיתעביד כלא כדקא יאות ואתקשר באתריה ת"ח מואב ועמון אינון קראן לון שמהן וכו' גם זה מענין הסוד להודיע שלא בא דוד מהצעירה כי אם מהבכירה החצופה שלא נתביישה מלקרות שם בנה ע"ש אביה ופרסמה הענין מאבא הוא כדי שיצא דוד ע"ה גבור מנצח לוחם מלחמות יי' לא ישא פנים לאויבי השם כאשר נשא שאול שחמל על אגג ולא הרגו עד שכעס עליו שמואל הנביא בדבר יי' ולכן בא מהבכירה החצופה דמהניא כלפי אויבי השם. ואמר כי לכך נכתב בענין הבכירה בשכבה ובקו"מה מלא בו"ו לרמוז כי מיי' היתה לה שיצא ממנה

שבט מושלים והוא המלך המשיח וניקוד על ו"ו בגין דסיועא דלעילא הוה אשתכח בההוא עובדא דכבר ידעת סוד הו"ו שהוא המשפיע בה"א מלכות בית דוד. ואחרא כתיב ובק"מה חסר בגין דהא לא נפק מינה חולקא לקב"ה כהאי אחרא כלומר שלא יצא מנעמה העמונית בן שיהיה בשלימות מלא כדוד כי רחבעם שיצא ממנה כבר התחילה הלב"נה להיפגם ולהיות חסירה מאור הו"ו שהוא שמש ומגן וכבר ידעת כי משלמה ואילך התחיל החסרון בסוד הל' מלכים המיוחסים לימי הלבנה ולרמוז זה נכתב ובקמה של צעירה חסר כי רחבעם לא היה שלם בסוד הו"ו בדוד ע"ה. ר"ש אמר כתיב ולא ידע בשכבה לא ידע דזמין קב"ה לאוקמא מינה דוד מלכא ושלמה וכו' הנה ר"ש ביאר כי הידיעה הזאת לא תתפרש כענין וידע אדם את חוה אשתו שהוא ענין הרגש ידיע' הזכר לנקבה כי גם כי יהיה האדם שיכור או חולם חלום לא ימנע מהיותו מרגיש בפועל ההוא כשהוא מתעסק בו וכ"ש עם אשה כי הידיעה הזאת היא הרגש חומרי ואיברי הגוף מרגישים בו ואיך א"כ יכתוב הכתוב ולא ידע והוא ידע ואשם כדרך כל הארץ ולכן ביאר כי ענין הידיעה הזאת ענינה ידיעת העתיד שלא ידע שעתיד הקב"ה להוציא מהזיווג ההוא דוד ושלמה ויתר המלכים עד כי יבא שיל"ה שיבא במהרה בימינו. תו ובקומה דכתיב ותקם בטרם יכיר איש את רעהו וכו' יבאר כי בבאן נרמז המאורע ההוא של רות המואביה ושמקרה שתיהן מקרה השגחיי ומקרה א' להן כי מה שנא' בזו נאמר בזו כי בבכירה כתיב בשכבה וברות כתיב ותגל מרגלותיו ותשכב ובבכירה נאמר ובקומה וברות כתיב ותקם בטרם יכיר איש את רעהו. ומ"ש ר"ש בגין כך נקוד בז"ו יתכן שרמז גם כן ר"ש לתוספת הו"ו אשר במלת בטרם בטרום כתיב ונרשמה הו"ו בובקומה לרמוז על הו"ו הנוספת במלת בטרם ואני אגיד לך את הרשום בכתב אמת ואם לא ביאר ר"ש הענין בארוכה. כבר ידעת כי כל מלא וחסר שבא בתורה הוא במקום החולם שתבואהו הו"ו במקום החולם או שהחולם ימלא חסרון הו"ו וכאן בא הו"ו במלת בטרם שאין לה שייכות כלל לא בחסר ולא במלא ואם כן יותר היה ראוי שתבוא הו"ו הנוספת במלת ותקם תחת החולם ולא במלת בטרם ויהיו נא אז שניהם מלאים וזה יורה על זה וזה על זה. אמנם בהיות הו"ו הנוספת במלת בטרם רמז לנו דבר גדול והוא להודיענו שכבר קדמה קימה אחרת מלאה קטרת לקימה זו בטרם שתבוא זו לעולם בבכירת לוט להודיע דאסתייעא מלתא מן שמיא בטרם שהגיע תור רות לבא לעולם והיא שעמדה לה ולכן באה הו"ו במלת בטרם שלא במשפט המלא והחסר כי תורתנו הקדושה כל הרמזים מליאיה וחסיריה מלאים כל טוב והכל עשוי בדפוס עליון. ויאמר כי מענותנותו של אברהם לא בקש על לוט וזה כי כל שואל אינו נכנס בגדר הענו"ה. גם האל יתברך לא

הודיעו שהצילו בזכותו שלא יחשוב שנכה לו מזכיותיו ולא תאמר שלא היה אברהם אוהב ללוט שהרי מצינו שמסר נפשו עליו שנאמר וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו וכו' ויאמר כי כל מסעיו של אברהם היו לצד דרום בגין דהא בחכמתא עבד שהוא איש ימיני ולטעם זה אז"ל כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא לצד ימין בסוד הקפת המזבח שהוא סוד היחוד.

דף קיא:

ויאמר אברם אל שרה אשתו אחותי היא. תנינן כיון דקב"ה החיש ניסא לבר נש וכו' יקשה היאך מלאו לבו לאברהם למסור עצמו אל הסכנה ולסמוך על הנס וכ"ש באתר דהזיקא שכיחא וכדאיתא בפ"ק דקדושין על ההיא דתניא רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלוי בה שהרי כתיב בכבוד אב ואם למען יאריכון ימיך ולמען יטב לך ובשלוח הקן למען יטב לך והארכת ימים הרי שא"ל אביו עלה לבירה והביא לי גוזלות ונפל ומת וכו' ואמרינן התם והא אמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזרתן ומשני התם סולם רעוע הוה דקביעא היזקא וכל היכא דקביע היזקא לא סמכינן אניסא דכתיב איך אלך ושמע שאול והרגוני פי' אע"ג דבשליחותא דמאריה הוה מסתפי מהיזקא דקביעא הוא שאמר בכאן ואי יעול בר נש גרמיה באתר דנזקא אשתכח לעינא הא פקע כל זכותיה.
ואוקמוה כד"א קטונתי וכו' בפ' במה מדליקין מביא משלים רבים על שאין השטן מקטרג אלא בשעת סכנה כמ"ש נפל תורא חדד לסכינא ורבים כמו אלה ואיתא תמן רב לא עבר במברא אלא דאית בה גוי אמר שטנא בתרי אומי לא שליט. רבי ינאי בדיק ועבר ר' ינאי לטעמיה דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו ואם עושין מנכין לו מזכיותיו אמר ר' יוחנן מאי קראה קטונתי מכל החסדים וכו' פי' נתמעטו זכיותי בעבור החסדים שעשית את עבדך.
ואברהם כיון דסליק ממצרים ואשתזיב זמנא חדא פי' שלא ירד ברשות וסמך על הנס ונעשה לו פעם אמת אמאי אעיל גרמיה בצער' בקדמיתא בגדר שאמר אחותי היא והוא הוא האומר כי שרה לא אמרה לפי שעל כרחה שלא בטובתה אמר כן.
אלא אברהם לא סמיך על גרמיה שיעשו עמו נס. אלא בגין דחמא שכינתא תדיר בדיורה דשדה וכמ"ש ז"ל בב"ר בפ' ויביאה יצחק האהלה שרה אמו כל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מע"ש לע"ש וכבר ידעת כי נקראת ע"ש וברכה מצויה בעיס"ה וענ"ן קשור על האה"ל והבן זה. ובגין דהות תמן שלא זזה מאהלה לכל מקום שביתה הולכת אסמיך

אברהם ואמר אחותי היא על השכינה הוא אומר כאלו הוא אומר אינני ירא שהרי אחות"י עמי וכבר ידעת סוד אחותי בסוד אמרם לא זז מחבבה עד שקראה אחותי כמו שיבוא לפניס בסוד אחותי רעיתי יונתי תמתי.

ויבא אלהים אל אלימלך בחלום הלילה. וכי קב"ה אתי לגבייהו דרשיעייא נביאי א"ה נקראים רשעים כי טומאתם בם.

כמא דכתיב ויבא אלהים אל בלעם שנראה שכ"כ חולק להם כבוד מה שלא נמצא כן בכל נביאי האמת והצדק שתגיד הנבואה שיבוא להם האל יתברך לדבר עמהם כמו שנמצא בנביאי א"ה.

אלא ההוא ממנא שליחא דאתפקדא עלייהו כלומר כח מכחות הקליפה ונקרא בשם אלהים כשעושה שליחותו. ומסטרא דא קא אתיין כלומר מצד הדין נמשכים כחות הקליפה והם אלהים אחרים כי עניין אלהים הוא ענין כחות ויש כח של טהרה ויש כחות של טומאה. וע"ד ויבא אלהים כי הלשון הזה נופל בשליח שהוא בא בשליחות כמו ויבא מלאך יי' וישב תחת האלה וזולתם בחלום הלילה באחד מכחות חלום הלילה והבן.

רבי שמעון פתח שפת אמת תכון לעד וכו'. יבאר כי גם שנר' מתוך הכתוב שאברהם ע"ה הרחיק שפת אמת מפיו במה שאמר וגם אמנה אחותי בת אבי היא ופה קדוש באברהם יאמר וגם אמנה על דבר שאינו אמת שהרי בת הרן אחיו היתה ואם היה שהשיבם הן בדרך תחבולה כדי להפיס דעתם כמו שפירשו המפרשי' לא היה ראוי לאברהם ע"ה לומר על דבר שקר וגם אמנה כי אמנה ענין אמו"נה אומן היא וכבר מצינו מה היו נזהרים הצדיקים מהוציא על שפתם דבר שהוא אמת אם היה איפשר שיפול בו ספק לשומע וראיה ממשה רבינו ע"ה שאמר כה אמר יי' כחצות הלילה ולא אמר בחצות ואם היה אמת כ"ש שיאמר על מה שאינו אמת שהוא אמת וגם כי אז"ל מותר לשנות מפני השלום והביאו ראיה מאחי יוסף אביך צוה לפני מותו הוא בדבר שיתכן שיהיה כן ואם יתגלה הדבר שאינו כן אין בדבר חשד אסור ומותר לשנות על כמו זה אמנם הענין באברהם אם יתפרסם הדבר היה נחשד שהיה מתיר אשתו ח"ו ומפני היראה ואז"ל למד לשונך לדבר אמת או לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז וכההיא עובדא דרב דהוה דביתהו מצערא ליה אי אמר לה עבידי טלפיחי עבדא ליה חמצי, חמצי טלפוחי כי גדל חייא בריה אפיך לה וכו' א"ל אביו את לא תעביד הכי משום למדו לשונם דבר שקר. גם בשעת הסכנה מצינו שהיו החסידים מוסרים שלא לשנות דבר אמת כההיא עובדא דקיסר כשאמר לר' תנחום תא ונהוי לעמא חד שאין ספק שלא מאהבתו בישראל היה אומר כן אלא שהיה מהעולל עליו עלילות ברשע שאם ישיבהו שאינו יכול לעזוב תורתו תורת אמת להמיר

אותה טוב ברע או מה שידמה לזה שיהיה מסבב להם שמד ולכן השיבו לחיי מיהו אנן דמהלינן לא מצינא למהוי כוותיכו אתון דלא מהליתו מצו למיהוי כוותן והיתה זאת תשובת בני יעקב אך בזאת נאות לכם בהמול לכם כל זכר ולכן השיבו קיסר מימר שפיר קאמרת כלומר נצחת אותי בטענ' אמתית מיהו כל דזכי למלכא לשדיוה לביבר שדיוה לביבר ולא אכלוה אמר ההוא מינאה האי דלא אכלוה משום דלא כפון שריוה לדידיה ואכלוה ורבים כמו אלה היו נשמרים הראשונים מאמרי פיהם שלא יכשלו בם ואברהם ע"ה כפי הנראה לא נשמר והיה אומר וגם אמנה אחותי היא ועל זה פתח ר"ש ע"ה מליץ בעדו ואמר שפת אמת תכון לעד דא אברהם דכל מלוי בקדמיתא ובסופא הוו אמת ועד ארגיעה לשון שקר דא אבימלך וביאר את של אברהם תחלה ואמר אברהם אחותי היא דא בקדמיתא בגין שכינתא דהות עמה דשרה וכוונתו לשמים כי היא אחותו ודאי כפי החכמה בסוד וימינ"ו תחבקני כמו שיבאר בהדיא. ואברהם בחכמתא אמר כי ידע שתהיה המדה בעזרו ואמת כל אמרי פיו מ"ט בגין דאברהם סטרא דימינא וכו' לסוף מה כתיב וגם אמנה אחותי בת אבי היא וכ' הכי הוה כלומר ולא חשש לדבר מה שאינו אמת. אלא בלא בגין שכינתא קאמר בתחלה ובסוף כוונתי ומחשבתו למעלה ודבר יי' בפיו אמת כפי מחשבתו ולא שינה בלשונו והנה לא חשש שיכשל באשר השם אתו ועל מ"ש דניאל ע"ה מארי חלמא לשנאך ופשריה לערך סלקא דעתך לנבוכדנצר קאמר סנוותיה מאן נינהו ישראל וכי מילט לייט להו אלא כלפי מעלה אמר וכן אברהם כלפי מעלה אומר ובצד"ק כל אמרי פיו שהיא השכינה ומ"ש בסוף וגם אמנה כי כל גם מוסיף הוא לאתוספא על מה דאמר בקדמית' כלומר הוסיף עוד אברהם לבאר הסוד באחרונה ולרמוז כי גם כי המדה הזאת היא אחותו של חס"ד בעולם הבנין כי תמיד תשוקתה אל חיבוק הימין הנה היא בת אביו בת החכ"מה חכמת אלהים העליונה ובגין כך אתקריאת אחותי בת אבי ואתקריאת חכמה בשם אביה אך לא בת אמי שהיא הבינה כי מקורה נמשך מאתר דשירותא דכלא סתימא עילאה ומאי"ן באת"ה וע"ד ותהי לו לאשה דכתיב וימינו תחבקני ויש בסוד הזה דברי' בגו בענין שורש ההולדה אם כח הבת מן האב וכח הבן מן האם בסוד דינ"ה בת יעקב והדברים עתיקים איפשר שיתבארו ברמז במקומם אם יגזור האל בחיים והוא אמרו ובלא רזא דחכמתא איהו. ת"ח בקדמיתא כד נחת למצרים וכו'. אמר כי לכך הוצרך אע"ה לומר אחותי היא לפי שנתחייב הענין לרדת מצרימה או אל ארץ פלשתים מפני הרעב והוצרך לאחוז במדת האמונה בתחלה כדי שלא יתפתה אחרי אלהי נכר הארץ ולזה אמר אחותי היא ולא אסור ממנה. מה אחוה לא אתפרסא מאחא לעלמין כי שם האחוה בין שני אחים לא יפרד ביניה' לעולם גם כי

יפרדו הגופו' מה שאין כן באחות האישות כי יפרד שם האחוה ביני"הם בהפרד האישות ולכן בחר לקרוא לה בשם אחוה ולא בשם אישות. וביאר מקום הטעות ואמר דהא כלהו הוו להיטין גו טיהרי כוכביא ומזלי בראותם שמשטרם בארץ היו עובדים אותם במיני העבודות המיוחסות להם. ואברהם הוה מתדבק גו מהימנותא רצה להתקשר קודם שירד למצרים במדת האמו"נה כאשר יתקשר היורד לבור תחתיו' בחבל בקשר אמיץ למעלה ליראתו פן יסתכן למטה ויעלה בחבל ההוא ומ"ש וסימניך ולאחותו הבתולה וכו' דע כי זאת המדה ביחדנו אותה למעלה במשפיע בה תקרא בתולה והאי"ש הנכר"י הזר לא ידעה אמנם המקצץ המפריד אלוף בבחינתו תקרא אשה זרה נבעל' לאיש זר לא כפי האמת ח"ו ח"ו.

דף קיב.

כתיב את יי' אלהיך תירא ואותו תעבוד. האי קרא אוקמוה. רז"ל דרשו לרבות ת"ח אמנם בכאן רמזו במלת א"ת אל המדה הזאת וכבר כתבתי כי היא נרמזת במלת א"ת לפי שהיא כוללת כל האלפא ביתא מאל"ף עד תי"ו וכל הציורים העליונים מתציירים בה ויבאר כי מלת א"ת ואותו רומזים על יחוד שני המדות עטרת וי"סוד אחים ולא יתפרדו ואגב ארחיה יודיע כי היראה מיוחסת לעטרת. ומ"ש ולאו איהו למפלח אלא למדחל הכוונה שלא לעבוד אותה לבדה ולהפרידה מאלוף אמנם בענין היראה ראוי לירא ממנה כי היא נוקמת נקם ברית והיא המיסרת בסוד ויסרתי אתכם אף אנ"י אמנם בענין העבודה צריך ליחדה עם המשפיע בה וזהו ואותו תעבוד. ובו תדבק באתר דאיהו דבקותא לאתדבקא דאיהו גופא דשרי באמצעיתא כי הדבק באמצע האילן הקדוש דבק בכ"ל. ובשמו תשבע אתר שביעאה דדרגין. כבר נתבאר כי העטרת נקראת שם יי' לפי שהשם נכתב בו באותיות הנקראות באדנ"י כי הוי"ה בי"וד ה"א וא"ו ה"א אינו נקרא באותיותיו ולכן נקראת שם יי' ונקראת ג"כ שביעית בעולם הבנין אשר ע"פ נקראת ב"ת שב"ע ובא"ר שב"ע שמקבלת מהשבע אשר למעלה הימנה. וסימניך את דוד מלכם אשר אקים להם פי' כי מדתו של דוד נרמזת במלת א"ת והיא מלכו של עולם. בגין כך אתדבק אברהם במהימנותא כד נחת למצרים וכו' כאשר יבאר במשל היורד לבור כמו שנזכר. ועד ארגיעה לשון שקר דא אבימלך וכו' ומבואר הוא כי באחת צדק כי בתום לבבו לקח את שרה בחשבו שהיא אחותו של אברהם ובאחת לא צדק באמרו ובנקיון כפי כי לא היה ממנו כי המלאך מנעו שנאמר ואחשוך גם אנכי אותך מתטו לי ומשמוש ידים מיתת היה שם.

דף קיב:

ועתה השב אשת האיש וכו' רבי יהודה פתח רגלי חסדיו ישמור חסידו כתיב יבאר כי חסיד תמיד הוא נשמר מהאל יתברך הוא ואשר לו שזה נרמז באמרו רגלי עד"א ברגלי אעבורה שהכונה על הנלוים עמו ויאמר כי האשה נרמזת ומיוחסת לרגלי האיש בסוד של נעלך מעל רגליך ובסוד וחלצה נעלו מעל רגלו. והכוונה בכאן על שרה שהיא רגלי אברהם שלא נגע בה אבימלך בעודה ברשותו.

ד"א רגלי חסידו ענין רגלים ממש שבכל מקום שהיה הולך אברהם היה נשמר מלבד. ורשעים בחשך ידמו אלה הם המלכים שהרג הקב"ה במדת הדין הקשה הנרמזת בחש"ך שנתקשרה בה מדת הלילה ונתמלאה מחשך הגבורה להרגם וזהו סוד ויחלק עליהם לי"לה שאם היה הכוונה שהלך אברהם עליהם בלילה הי"לל ויחלק עליהם בלילה אמנם באמרו לילה רמז כי מדת לילה הרגה אותם בהסתלק והחלק ממנה הרחמים ואמר כי הראיה על זה אמרו ויכם בלשון יחיד ולא כתב ויכום.

כי לא בכח יגבר איש דאיהו ואליעזר הוו בלחודייהו אזלא הא כמאן דאמר כי פי' וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות שהרמז על אליעזר כי כך עולה במספר כי יצחק הקשה שאם הדבר כן כמ"ש רבי יהודה היאך אברהם ימסור עצמו אל הסכנה להלחם עם ה' מלכים ובדרך טבע אתר דנזקא שכיח הוא זה והשיב רבי יהודה כד אזל אברהם לא אזל לאגחא קרבא רק לפדות את לוט בן אחיו בממון רב כי נצטער עליו ואם לא יאותו לתת אותו בפדיון ממון נפשו הסכים עמו בשביה וכשהקיף אברהם בשומו לדרך פעמיו כי השכינה באוכלוסיה סביביו בטח כי ה' עמו ורדף אחריהם באשר יי' אתו.

ורשעים בחש"ך ידמו בחשכה של לבנה.

ר"ש אמר רזא איהו יבאר הענין על נכון ויאמר כי מדתו של אברהם ע"ה מדת החסד אין דרכה לנקום נקם אמנם לעשות חסד עם הראוי ועם מי שאינו ראוי ועל כשיצא להלחם עם המלכים שתף במדתו מדת יצחק שנתיחסה אל החשך בסוד ותכהין עיניו והיא היא שעמדה לו לאברהם לרדוף אחריהם לכלותם שאלמלא זה לא נצח אותם כי אם בגבו"רה וזהו ורשעים בחשך ידמו והשלי' לבאר הכתוב כי לא בכ"ח יגבר איש וזה שכבר ידעת כי מדת החס"ד מיוחסת אל הכ"ח בסוד ועתה יגדל נא כח אדנ"י כי מרע"ה אל זאת המדה כיוון להמשיך אליה כח החס"ד שהיא נקראת א"ל גדול במחילה וסליחה והיא כ"ח אדנ"י ודאי ויאמר רשב"י ע"ה כי לא בכ"ח לבדו יגבר איש אע"ג דחילא אשתכח תדיר בימינא אי לאו הוה בסטרא דשמאלא לא אתדחיין קמיה כי במדתו של יצחק

גבר כי השמאל פועלת בסעיפיה היוצאים ממנה בסוד מהאש יצאו והאש תאכלם והבן והשאר מבואר.

דף קיג.

ויי' פקד את שרה כאשר אמר רבי חייא פתרו ואמר וירא כי חת יהושע הכהן הגדול וכו'. בהיות שקבלה בידם ע"ה שנפקדה שרה אמנו בר"ה כאמרם במסכת ר"ה פ"א בר"ה נפקדה שרה רחל חנה מנ"ל אמר ר' אלעזר אתיא זכירה וזכירה אתיא פקידה פקידה וכו' כי ביום ההוא נפקדים כל המעשים וזכר כל היצור לפניו באים ובכן השטן מתעורר לקטרג שהוא יום דין ומצא מין את מינו וניעור ע"כ יקדים לבאר הכתוב הזה שהוא מדבר בענין קטרוג השטן ואמר האי קרא אית לאסתכלא ביה ויאמר בי יהושע הכהן הגדול הוא היה יהושע בן יהוצדק ויאמר בי המלאך הנזכר בכתוב אינו מן הנפרדים אבל הוא מלאך יי' ממש שהיא העטרת שנקראת מלאך יי' ומלאך האלהי"ם כפי השליחות שהיא עושה והיא אחד מהשלש אוצרות שנשמות הצדיקים עומדים שם בסוד נפ"ש רו"ח ונשמ"ה.

והשטן עומד על ימינו דא יצר הרע דאיהו משוטט ואזיל וכו' כי הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות. ויאמר כי הקטרוג הזה הוא בשעתא דאטיל ליה נבוכדנצר לאשא עם אינון נביאי השקר הם צדקיה בן מעשיה ואחאב בן קוליה אשר קלם נבוכדנצר באש על ההיא עובדא שאמרו זה על זה לבתו של נבוכדנצר השמעי לפלו' חבירי וגזר נבוכדנצר לבדקם באש והשליכו עמהם ליהושע הכהן הגדול לחשבם כי ינצלו בזכותו והשטן היה מקטרג למעלה שישלוט האש ג"כ כיהושע הכהן כי השטן מקטרג בשעת הסכנה.

ואית ליה רשו לממחי ולמעבד דינא אפי' בלא דינא לא ליטול נשמה כי אם לחבל כאשר קדם והנה דחבלו לבן אדם יצטרך להביא זכות ליפטר מחבלתו ואם לא ימצאו לו זכות ימות כי יסתלקו הרחמים מעליו ויפעל בו הדין וזהו סוד ויש נספה בלא משפ"ט ומשפ"ט הם הרחמ"ים בסוד משפט לאלהי יעקב.

מהו לשטנו דהוה אמר או כלהו ישתזבון או כלהו יתוקדון כאשר יבאר בהדיא כי הנס לא יעשה לחצאין ולפי שקשה כפי ההנחה הזאת שהרי מצינו הנס נעשה לחצאין כמו שהקשה רבי יוסי שהרי כשבקע הקב"ה הים היה הנס לחצאין אלה טובעים ואלה הולכים ביבשה לזה השיבו רבי חייא כי על דבר זה אז"ל קשה קריעת ים סוף לפניו יתברך וכו' דכד בעא קב"ה ועביד דינא וניסא כחדא לאו באתר חד וכו' כי שני הפכים לא יתקיימו במקום א' וברגע א' ואי אתעביד קשיא קמיה כלומר ואם יתכן שיעשו הדין והנס

כאחד כי אין דבר נמנע בחק האל הנה לצורך השעה זה אינו נמנע בחוקו יתברך באשר יחשבו החוקרים שיש נמנעות בחוקו יתברך וכי לנמנע טבע קיים זהו אשר עליו אמרו קשה לפניו קריעת ים סוף ואין הכוונה באמרם קשה לפניו שהוא לואה ויגע בעשותו הדבר ההוא ח"ו כי לא יגע ולא יעף ח"ו ח"ו אמנם הכוונה בזה שהוא דבר זר לפניו יתברך להפך טבע הדבר אשר גזרה חכמתו יתברך בתחלת הבריאה שיהיה על הטבע ההוא המוסד עליו מששת ימי בראשית ושיהיו שני הדברים הדין והנס ברגע א' ובמקום אחד דבר והפכו בנושא אחד. דהא לעילא לא אתעביד כלא אלא בשלימו כחדא כי הסכמת ב"ד של מעלה אינו כי אם לענין א' שוה מכל צדדיו לא יטה ימין ושמאל כי כל דבר הנוטה לצדדים לא יקרא שלם אחר שאינו מסכים קצתו לקצתו ובהיות הדבר כן הנה יהיה זו לפניו עשות הפך זה למטה והסתכל אמרם לפני"ו ולא אמרו קשה עליו ובמקומו יתבאר בע"ה. בגין כך לא עביד קב"ה דינא בחיבייא עד דאשתלימו חובייהו כי איך יעשה הדין לחצאין ואין הקב"ה נפרע מהאומה עד שתתמלא סאתה כדי שיעשה בבת אחת ולא לחצאין שנאמר כי לא שלם עון האמורי להיות דינו שלם ולא למחצה ולרביע שכן כתיב בסאסאה בשלחה תריבנה ועל דא הוה אסטין ליה ליהושע דיתוקד בהו ובהדי הוצא ילקי כרבא ולא יעשה הנס לחצאין אחרי אשר קשה לפניו כמו שביארנו עד דאמר ליה יגער יי' בך השטן לפי שטענתו טענה חזקה והוא סוד והשטן עומד על ימינו לשטנו כי למה יעמוד על ימינו ודרכו תמיד לצד שמאל אלא שחזקו ודברי טענותיו כ"כ עד ששב ימינו של יהושע הכה"ג אחור ולא היה מספיק זכותו המתיחס לימין להמלט מקטרוגו עד שגער בו הגוער. מאן אמר ליה דא מלאך ה' לפי שהכתוב קשה להלמו שאמר יגער יי' בך השטן וכתיב ויאמר יי' אל השטן וא"כ מי הוא האומר ומי הוא אשר יגער. ויאמר כי לפעמים נקרא השליח השם שולחו והראיה מענין הסנה שכתב בתחלה וירא מלאך יי' אליו בלבת אש ואח"כ כתב וירא יי' כי סר לראות לזמנין מלאך ה' לזמנין יי' כי השליח נקרא בשם שולחו וצריך אתה לדעת כי המלאך הנזכר בכאן אינו מהנפרדים אמנם הוא סוד המלאך הנקרא בשם רבו והוא האומר יגער יי' כך השטן כי אם היה האומר השם הגדול היה אומר הנני גוער בך ת"ח ביומא דאשתכח דינא בעלמא יחזור לענין ויי' פקד את שרה כי נפקדה ביום ר"ה שהוא יום דין יום שהשטן מקטרג ונרמז זה באמרו ויי' פקד כי כבר ידעת כי בכל מקום שנאמר ויי' הוא ובית דינו שהרי לא כתב ויפקוד יי' את שרה מכאן למדו שהיה ר"ה שהקב"ה יושב על כסא דין וניתן רשות לשטן לקטרג וכך היה צריך כפי הסוד לשיצא משם י"צחק והבן זה כי נפקדה ביום דין ואם לא נזכר זה בפתיחה הזאת סמכו על המבין הרגיל בחכמה הזאת.

דף קיג:

רבי שמעון הוה יתיב ולעי באוריתא והוה משתדל בהאי קרא ולקחו זקני העיר וכו' יביא מהענין עצמו בקטרוג השטן ויאמר שהיה הדין לערוף העגלה ההיא ולקצץ ערפה בקופיץ כענין עריפ' פטר חמור שלא נפדה כי מאכלו של שטן אין ראוי שיהיה בשחיטה כשרה ובסכין בלא פגימה אבל ראוי שיהיה בקופיץ של ברזל ובדרך ערופה בעורף כי הוא נקרא עור"ף בסוד כי פנו אלי עורף ולא פנים והוא עורף ואחורים לשכינה וערפ"ה תוכיח כי שבה אל עמה ואל אלהיה ורב ושמואל חד אמר הרפה שמה וחד אמר ערפה שמה ולמה נקרא שמה ערפה שהכל עורפין אותה מאחוריה והכל סוד אחד כי כל דבר דבק בשרשו.

א"ר אלעזר האי למאי אצטריך כלומר כל המעשה הזה מעריפת העגלה ובנחל איתן וכל התנאים ההם למה הוצרכו. בכה ר"ש בהעלות כל חכם לב על לבבו כמה גרם חטאו של אדם הא' לכל הדורות הבאים אחריו שנמסרו ביד המקטרג הזה הוא הנח"ש המפתה ביצרו הרע לכל באי עולם להפיל' ברשתו אשר טמן להם ואין לאל ידם להנצל ממכמרותו כי מי ומי הוא שלא תצא נשמתו על ידו הנה בלא ספק בכה יבכה ותשוח עליו נפשו ובפרט הקדוש הזה ר"ש ע"ה כי מיד ותכף אשר שאלו חכם בנו על סוד העגלה הערופה כי יזכור מיד מעשה השטן שהצליח ועשה כי יבכה ובהתאפקו ביאר לו הסוד ואמר א"ת דנשמת' דב"נ דא על ידא דההוא מלאך המות נפק' אין הדבר כן כי אינו שולט בנשמות עד הגיע תור פטירתן מן העולם וזה שנהרג לא יצאה נשמתו על ידי המלאך המשחית כי אם על ידי הרוצח שנכנס ברשותו של מלאך המות לעשות מלאכתו ולעבור עבודתו זר מעשהו נכריה עבודתו של שטן וכדי להפיס דעתו בטרם בא עתו כי צעק יצעק על העושק אשר עשקו הגזלן הנכנס לתוך אומנתו ולארץ לא יכופר כי אם בדם שופכו ולא נודע מי הכהו לשיהרג ושיבוא תמורתו ביד המשחית לכן צוה האל יתברך להפיס דעתו לתת לו תמורת הנהרג שלא מדעתו עגלה ערופה כי כן ראוי ליקרא עור"ף כי בזה שמן חלקו ומאכלו בריאה בענין השעיר המשתלח שלא היה נשחט אבל נעשה איברים איברים כי מאכלו נבלות וטריפות ועצה טובה קא משמע להו הקב"ה לישראל בכל כיוצא בזה להנצל מקטרוג השטן. ורזא עילאה תנינן הכא שו"ר ופר"ה עגל עגלה כלהו ברזא עילאה אשתכחו כי כחם נמשך מצד שמאל מכח הדין בסוד ופני שור מהשמאל ולכן יאות לו מזה המין כי הוא מין במינו. ולפי דרכו יביא סוד השופר הנתקע בר"ה שהיה זה ג"כ מעצת האל יתברך לעמו ישראל לערבב השטן שלא יקטרג וביאר הסוד על נכון ואמר ת"ח כגוונא דא בר"ה ויום הכפורים בעיין לאתערא בשופר.

כבר ידעת כי כל מלאכה וכל מעשה שעושין ישראל למטה אין הכוונה בהם רק לעורר את הכח המתיחס אל המעשה ההוא למעלה ולהמשיך משם הרצון אל המבוקש ההוא וזה בהדבק המחשבה ההיא במעשה ההוא אל שרשו ואל מקורו ובכן ימשיך המעשה ההוא הכח ההוא המתיחס אליו למטה. וכבר קדם לנו דבר שאין בו ספק כי בעת אשר יצא החפץ מאתו יתברך לגלות המציאות עשה כבוד לכבודו והם מדותיו ומלבושיו אשר בהם יתנהג עולמו שהם שורש לכל הנמצאו' וקיומם והאציל ממדת הבי"נה שהיא אם הבנים וג"כ נקראת שופ"ר בהתיחס לפי שהוציאה המציאות העליון כהוצאת השופר את הקול שא"א שלא נמצא בכח הוצאות הקול ההוא שלשה ענינים מים ואש ורוח מים מצד ההבל הלח וחום מצד תגבורת ודוחק הנשימה היוצאת מהשופר והרוח הכולל שניהם כן ובדוגמא הוציאה מדת הבינה הנקראת שופ"ר שלשה אבות החס"ד המיוחסת אל המים והגבורה המיוחסת אל האש ומכלל שניהם יצא התפארת המיוחס אל הרוח הכולל שניהם ולפי שנתיחסו שלשתם אל היסודות קראום חכמי הזוהר יסודין עילאין לפי שהיסודות התחתונים מתקיימים מכחם ובהם מנהיג עולמו יתברך שמו בחס"ד ודי"ן ורחמי"ם. ובהיות שבאו שלשה אלה היסודות מכחם אין לנו תחבולה להמשיך כח השלשה עליונות כי אם בהתעורר למטה דוגמתם בנושא א' והוא השופר הגשמי שנמצאו בו לחות וחום ורוח תולדותיהם ותנועותיו תקיעה שברים תרועה המורים על שלשתם כי התקיעה בפשיטות התורה על הנחה ושקט כאשר יורה הדפק באריכות תנועתו על החולה לחיים והשברים יורו על הדין הקשה כאשר יורו הפסקות הדפק על המות והתרועה תורה על הרכבת שניהם הדין והרחמים בהמוגה אשר הסוד בזה קול דודי דופק כמבואר בספר התיקונים והנה כשאנו מכוונים בתקיעת השופר הגשמי ותנועותיו השלש של שלש שלש אל השופר הגדול העליון ומיחדים הקול קול י"עקב אל אברה"ם וי"צחק יתמזגו כף זכות וכף חובה במדת הרחמים ויעמוד היושב על כסא דין ביום הזה יום ר"ה וישב על כסא רחמים בהיות שניהם כף זכות וכף חובה מוסכמים ברחמים כי אז יסתלק הדין מהכסא היא העטרה שהיתה מתכסה בדין ומתמלאת ברחמים ובהסתלק הדין ממנה הנה עתה עת דודים עת חשאי שלא ירגישו בה עבדיה בעלי הדין השטן מתערבב כי לא ימצא לקטרג וזהו סוד אמרם תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו ואז"ל אי זהו חג שהלבנה מתכסת בו זהו חדש תשרי וכוונתם לומר כי אין חג בכל החגים שיהיה הלבנה מתכסת בו רק בחדש תשרי שהחג הוא ביום הראשון וכל שאר החגים הם יש מהם בששי ויש מהם בחמשה עשר ור"ה בראשון לחדש וכן אמרו במדרש רבה רבי ברכיה פתח תקעו בחדש שופר וכי כל החדשים אינם חדש אלא בכסה

וכי כל החדשים אינן נכסים אלא ליום חגינו והלא ניסן חדש נכסה ויש לו חג אלא איזהו חדש שנכסה וחגו ביומו אי אתה מוצא אלא חדש תשרי והסוד בזה שהלב"נה העליונה שהיא מתכסת בחשך הדין תסיר בגדי אלמנותה מעליה ותלבש אס"תר לבושי מלכו"ת ותתכסה בהם תחת כסוי בגדי הסחבות והחשך אשר היתה מתכסי' בהם בגדי ערלה ומתמלאת אור ורחמים וזו היא מחשבתנו בשופר ודוק ותשכח כל זה בלשון המאמר ואם באו הדברים נחוצים הנה זאת היא כוונתו והוא אמרו וכד מתערי רחמי סלקא סיהרא ואתעברת מתמן כלומר מן הדין והחשך ואיהו אתערבב ולא יכיל לשלטאה כי כל עסקו של שטן אינו רק במוצאו הלב"נה בחש"ך ובפרט בחדש תשרי שהקב"ה יושב על כסא דין. ומ"ש ואי תימא דדינא אתעבר לאו הכי וכו' כדי שלא נבוא לחשוב שהדין בטל שא"כ איה אלהי אמת שהאמ' לא יבוא כי אם מצד הדין והדין הוא מהדברי' המקיימי' את העולם ובו ברא האל יתברך את העולם לז"א שלא יעלה בדעתך באמרו ואסתלק דינא שהוא בטל אבל עינינו שיגברו הרחמי' על הדין ובהן ברחמים העולם נדון בכח המתעורר בקול השופר למטה. ביומא דכפורי בעי לנייחא ליה אחר אשר לא מצא מקום השטן לקטרג ביום הדין הנה לא ישקוט מלקטרג ביום הכפרה ולומר אותן שלא נענשו על חטאתיהם למה יזכו לכפרה יונחו חטאתיהם לשנה אחרת עד שתתמלא סאתם ע"כ היה מעצת יי' יתברך אל עמו אשר בחר לעשות לו נחת רוח בשעיר המשתלח ונחשב לו בעיניו כי כבוד עשו לו ולא די שלא ילמד עליהם חובה אלא שחוזר ומלמד עליהם זכות בשוחד ההוא אשר קבל מהם והאל יתברך כח מעשיו הגיד לעמו לא עשה כן לכל גוי יתברך ויתעלה שמו.

דף קטו.

ויי' פקד את שרה כאשר אמר. דכתיב למועד אשוב אליך בכאן יבאר כי כשם שהשליח נקרא בשם שולח כן השולח מדבר עפ"י השליח שהרי הכתוב אומר ויאמרו אליו איה שרה אשתך וכתיב ויאמר שוב אשוב אליך וכו' ולאחר שצחקה שרה בקרבה כתיב ויאמר יי' אל אברהם למה זה צחקה וכו' למועד אשוב אליך הנה שהמלאך היה מדבר בשליחותו של מקום וכמו שיבאר בהדיא מהכא משמע וכו' ותנינן פקד את שרה פקידה לנוקבה זכירה לזכר והרמז בזה ויזכור אלהים את נח דדכר שייכא ביה זכירה ופקידה לנוקבא שייכא כי הזכר פוקד אותה וזהו סוד ויי' פקד את שרה ומדת שרה ידועה כי היא הנפקדת.

כיון דאמר ויי' פקד מהו ויעש יי' כי יראה שהוא כפל הענין במלות שונות וכבר כתבנו כי אין דבר כפול בתורתינו הקדושה שלא לצורך ולרמז ויאמר כי לכך כתב ויי' בענין הפקידה ובענין העשיה יי' בלא בית דינו כי הפקידה היא תתיחס לסוף הנהר הוא הברית הפוקד לשר"ה הנרמזת בעטר' אמנם עיקר העשיה היא מתיחסת אל אם הבנים הנקראת מז"ל כי משם נוזל כל השפעוברכה ונשמותיהן של צדיקים והוא סוד אמרם ז"ל בני חיי ומזוני לאו בזכות תליא מלתא אלא במזלא שאין כוונתו על המזל הגלגליי אלא על א"ם הבני"ם כי משם הבנים והחיים והמזון יורדים ואליה יתיחס עיקר העשיה כי היא העושה מעשה בראשית ובלא חד שלא להפריד בין הפוקד והעושה כי הכל א' ומשך א' ואין הכוונה בהבדלים הללו רק בהודיע משך האצילות מלז ללז.

רבי אלעזר פתח ואמר הנה נחלת יי' בנים וכו'. יבאר כי לא ידבק בנחלת יי' שהיא סוד הארץ העליונה רק מי שהניח זרע אחריו בזה העולם כי ידמה בזה ליוצרו יתברך כי הוא מוציא נשמות מאר"ץ החיי"ם והוא ממציא גופות לנשמותיה' וכאלו הוא שותף בזה עם יוצרו כביכול ולכן ידבק בנחל"ת יי' הנז' ובזה ברא מזכה אבא והממלא אשפתו מהם לא יבוש בבואו להכנס בשערי הצדי"קים שהם נחל"ת יי' שהרי הניח משכונות וערבים בעדו יליצו עליו כי קיים מצות בוראו ועשה מעשהו כי לא תהו בראה לשבת יצרה.

דף קטו:

רבי יהודה ורבי יוסי הוו אזלי בארחא א"ל רבי יהודה לרבי יוסי אפתח סומך ולעי באוריתא דהא שכינתא משתכחת גבן וכמ"ש צד"ק לפניו יהלך וכ"ש שנים שיושבין ועוסקים בתורה שבינה שרויה ביניהם וכ"ש בהולכים בדרך והתעסקם בתורה.

פתח רבי יוסי ואמר אשתך כגפן וכו' יבאר למה נמשלה האשה הצנועה לגבן בהיותה בירכתי ביתה ולא ביציאתה בשוק ואצל פנה כי היוצאת חוץ מביתה אי אפשר מבלתי שתסתכל באחרים והם גם הם יביטו יראו בה ונמצא מחשבתה לפחות דבקה באחרים בעודה תחת בעלה ונמצאו הבנים בני תמורה ולא כשרים אמנם היושבת בירכתי ביתה תמיד מחשבתה עם בעלה ונמצאו בניה כשרים בלא תערוב' והרכבה נכרית כענין הגפן שלא תסבול הרכבה מאילן אחר אוף הכא ואתתא דכשרא הכי נמי ומה שכרה בניך כשתילי זתים שאין נופלים עליהם כל השנה. וכלהו בסירין פי' לחים כבוסר הלח תמיד. מה כתיב בתריה הנה כי כן יבורך גבר וכו' יקשה כי למה יצטרך לכתוב כי כן ואם לדמות הדבר לגפן ולזית הוא בא למה יכתוב כי כן שיראה שהוא מרבה דבר אחד עם הדמוי ודי היה שיכתוב הנה כן יבורך גבר ומלת כי יתירה כי תביא דמוי אחר וימהו.

אלא לאסנאה חילא אחרא כי יש לה דמיון בכמו זה הענין ואנו למדים אותו מיתור זה והוא דכל זמנא דשכינתא הות צניעא באתרהא כלומר בבית המקדש אשר שכן שם הבכור כב יכול היתה כאשה הצנוע' בירכתי ביתה ובניה ישראל כשתילי זתים סביב לשלחן גבוה בקרבנותיה' שהיו מקרבים הכחות אחת אל אחת והיו מתברכים עליונים ותחתונים והרמז במלת כ"י לכנסת ישראל כי היא נרמזת בכ"ף וי"וד בסוד כ"ף אחת עש"רה זהב מלאה קטורת כי הכ"ף מקבלת מהי"וד וכח הי"וד בכ"ף וגם כי ראשי תיבות כנסת י"שראל כ"ף י"וד והכל רמז אחד וזהו אשר ריבה במלת כ"י. לבתר דשכינתא נפקת אתגלו ישראל מעל פתורא דאבוהון וכאמרם אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם. ולא אשגח בהו בר קב"ה היא השכינ' שגלתה עמהם דכתי' ואף גם זאת בהיותם וכבר ידעת היא נקראת זא"ת כי אין עוד מי שילי"ץ בעדם זולתה בסוד רח"ל מבבה על בניה כי איננו כאשר יתבאר במקומו. ויאמר כי כמה קדושים וטהורים עליונים מחסידי ישראל מתו במיתות משונות על ביטול תורה ועל שלא קיימוה בארץ שנאמר תחת אשר לא עבדת וכו' ויבאר הכתוב על שלשה חלקי האומה שהם כהנים לויים וישראל וביאר כי באמרו בשמחה ירמוז אל הכהנים שהיו מקריבים הקרבנות בשמחה רבה. ואמרו מרב כ"ל ירמוז לכנסת ישראל המושפעת מרב כ"ל שהיא תפארת ישראל וכבר ידעת כי מדת היסוד נקראת כ"ל בסוד ומאז חדלנו לקטר למל"כת השמים חסרנו כ"ל ויעקב אמר על מדת י"וסף יש לי כ"ל. ישראל דהוו אמצעיים בינייהו ירמוז לתפארת ישראל שהיא אמצעית בין החסד והגבורה. ויבאר כתוב הרבית הגוי לו הגדלת השמחה על שני פנים ומבואר הוא בעצמו.

דף קטז:

רבי יהודה פתח עת לעשות ליי' הפרו תורתך. עת לעשות מהו הנה הכתוב הזה קשה להולמו עד שרבו בו הפי' ועיקרו במסכת ברכות פ' הרואה ושם יתמצא מה שפרש"י ז"ל ומה שפי' הרמב"ם ז"ל כפי הפשט אמנם כפי דרך הקבלה ביאר רבי יהודה ואמר מהו לעשות כלומר אם היה הכוונה לומר שכל מעשי האדם יהיו לשם שמים הי"לל עת לעשות לשם יי' ומהו הפרו תורתך כי העושה עת ליי' לא הפר תורתו. ולפי שהכתוב קשה בלי אמר עת לעשות מהו כלומר מה ענינו של הכתוב הזה. אבל הא אוקמוה מ"ש רז"ל אם ראית דור שמתרפים מן התורה עת לעשות כדי שלא תשכח תורה מישראל וכמה מדרשים עוד להם בכתוב הזה.

אבל דא כנסת ישראל דאקרי ע"ת לפי שפעמים מקבלת מדין ופעמים מרחמים ויש לה עתים לטובה ועתים לרעה בסוד העתים הנזכרים בקהלת י"ד לטובה וי"ד לרעה כי שתי ידים פועלים בה והיא סוד הלבנה בי"ד ימים של מלוי וי"ד ימים של חסרון והוא סוד ג"כ ואל יבא בכל עת אל הקדש ודוד היה מתפלל שתהיה תפל"תו בעת רצון. ומ"ש כד"א לשמרך מאשה זרה ודא הוא ויקריבו לפני יי' אש זרה הודיע סוד נכמס כי כשהמדה הזאת מלאה בדין יש כח לסמאל כב- יכול לטמא המקדש ותקרא אז כפי הוראתה זרה ואנו מוזהרים מלדמותה לאשה זרה וזהו לשמרך מאשה זרה כי במעשינו כביכול נחשבת זרה והוא סוד בהקריבם אש זרה כי זה היה חטאם כמו שיבוא במקומו פ"ה. והכוונה לרבי יהודה כי יש לאל ידו של אדם לעשות ולתקן המדה הזאת שהיא שם יי' כד"א ויעש דוד ש"ם כלומ' תקן מדתו שהיא שם יי' בסוד אמרם אותי אתם עושים כביכול וההפך צור ילדך תשי.

בגין דהפרו תורתך דאלו לא הפרו לא אשתכ' פירוד כלו' שהפרידו תשבע"פ מתורה שבכתב וצריך ליחרם שניהם בסוד הו"ו והה"א והמפריד ביניהם מפריד אלוף ואל זאת הכוונה הביא רבי יוסי הכתוב אני יי' בעתה אחישנה מהו בעתה בעת ה' דיקום מעפרא כדין אחישנה. העטרת נרמזת בה"א אחרונה שבשם. רבי יוסי סובר כי תקום מעפר כנס"ת ישראל בזמן סוד הה"א שהוא האלף החמישי וחזר ואמר ועם כל דא יומא חד איהו כנסת ישראל בעפרא לפי שחסרו מהאלף הד' עק"ב שנים כשנחרב הבית נמצאו אלף שנים שהם יומו של הקב"ה נשלמים בשמנה מאות ושמנה ועשרים של האלף החמישי עק"ב שנים קודם שיכנס האלף הששי נמצא כי בעת ה' שהוא האלף החמישי יחישנה לדעת רבי יוסי. וא"ל רבי יהודה הכי אמרו כלומר כך דרשו החברים בכתוב כל היום דוה יומו של הקב"ה אלף שנים שתהיה כנסת ישראל דוה בגלות. חבל ת"ח רזא דאוליפנא שהוא קבל כי כל האלף החמישי תהיה בגלות אעפ"י שקדמו עק"ב שנים מהאלף הרביעי והם יותר מיום א' של הקב"ה וגלה זה מסוד האותיות שבשם ואמר בשעת' דכנסת ישראל אתגלי' מאתרהא כדין אתוון דשמא קדיש' כביכול אתפרשו שנסתלקה סוד הו"ו מהשפיע לה"א. ובגין דאתפרשו כתיב נאלמתי דומיה כבר ידעת כי מלת אלהים הנרמז בעטרת שם משותף מא"ל וי"ה ושם י"ה הוא המשפיע לשם אל כדמיון הנשמה המניעה אל הגוף כי לא יתנועע הגוף אם מכח הנשמה וכן בהסתלק שם י"ה מאלהים ישאר אלם והוא אמרו נאלמתי דומיה החשיתי מטוב כי כנס"ת ישראל אומרת נאלמתי ולמה בעבור דום יה שנסתלק ממני שם י"ה כי בהסתלק ממני שפע שם י"ה החשיתי מטו"ב שהוא הו"ו ומשך הו"ו וכיון שכן הוא אסתלק ו"ו מן ה"א. וקול לא

אשתכח הוא סוד קולו של יעקב שהוא סוד הו"ו ובהעדר הקול הפ"ה אינה מדברת כי העטרת נקראת פי יי' ודבור אתאלם.
ובגין כך שכיבת בעפרא כל ההוא יומא כל האלף החמישי ואע"ג דאקדימת בגלותא עד לא יעול ההוא אלף חמישאה הם העק"ב שנים כי אינם במנין היום הנזכר שהם אלף שנים כי כל האלף החמישי תהיה בעפר עד שיכנס האלף הששי שהוא סוד הו"ו ולא כמו שאמרו כי בסוף זמן האלף החמישי תתנער מעפר.
וכד ייתי אלף שתיתאה דאיהו רזא דו"ו כדין ו"ו יוקם לה"א כי תשפיע הו"ו בה"א ומיד ישראל שולטים בעולם ומ"ש בזמנא דא שית זמנין עשר כדין שלימו דו"ו ו"ו סלקא בי"וד ו"ו נחתא בה"א הכוונה שהו"ו תקבל מהי"וד שהיא החכמ"ה ותשפיע לכנס"ת ישראל הרמוזה בה"א אחרונה בששים שנה מהאלף הששי כי כן יחייב הסוד כי ששה פעמים עשר הם ששים כשתכה הו"ו בי"וד או הי"וד בו"ו כי זהו שלמותה של ו"ו בקבלה שפע הי"וד. ומ"ש ובכל שתין ושתין דהוו מההוא שתיתאה אתתקף ה"א וסלקא בדרגוי אמר כי בכל ששים וששים שנה אחר שיכנס האלף הששי תתעורר הה"א להתעלות ולקבל מהו"ו ואם יהיו ישרא"ל זכאין באותו מצב יהיו נגאלין. ומ"ש ובשית מאה שנין לאלף שתיתאה יתפתחון תרעי ומבועי דחכמתא אין כוונתו בזה שלא יבוא המשיח קודם לזה הזמן אמנם כוונתו כי בהגיע תור ע"ש ליכנס ירבה הדעת והחכמה יותר ויותר לפי שקרב יום המנוחה ליכנס והרמז לזה בשנת שש מאות שנה לחיי נח כי בזמן שש מאות שנה מהחלף הששי הוא זמן קרוב ליום השבת והמנוחה כאדם שהכין סעודת שבת מבעוד יום שהוא מכניס השבת מבעוד יום וכבר ידעת כי הסעודה ההיא תרמוז להשגת החכמה שהוא הענ"ג האמיתי. והנה אמר לו רבי יוסי כל דא אריכו יתיר מכמה דאוקמוה חבריא שהם דרשו כל היום דוה ויומו של הקב"ה אלף שנה. והשיבו הכי אוליפנא מאבא ברזין דשמא קדישא וכו' הנך רואה כי בענין הקץ מתי יהיה לא נגלה לשום נברא בעולם וכמ"ש כי יום נקם בלבי ואמרו ללבי גליתי לאיברי לא גליתי ואמרו אם לבא לפומ' לא גלי פומא למאן גלי וכמה דעות לרז"ל בזמן ביאת המשיח כדאית' בפ' חלק בההיא דרבי אליעזר כמה יהיו ימות המשיח ת' מאות שנה שנאמר שמחנו כימות עניתנו וכתיב ועבדום וענו אותם ת' מאות שנה ולפי זה מסכים עם בשנת שש מאות שנה לחיי נח. ועוד שם רבי אומר שס"ה שנים כמנין ימות החמה שנאמר כי יום נקם בלבי ושנת גאולה באה. ועוד שם אמר רב יהודה אמר שמואל ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשו עד ימות המשיח. רב נחמן בר יצחק אמר בימי נח עד עכשיו שנאמ' כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי וכו' וכן רבים אחרים דברו בענין הקץ ולא עלה בידם וכמו שהביאו שם

רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד התהום כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר לא כרבותינו שהיו דורשין עד עידן ועידנין ופלג עידן ולא כרבי שמלאי שדרש האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש ולא כרבי עקיבא שהיה דורש עוד אחת מעט ואני מרעיש את השמים ואת הארץ וכו' ועוד שם מאי ויפח לקץ ולא יכזב א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן תפח עצמן של מחשבי קצין שהם אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנאמר אם יתמהמה חכה לו ועוד שם אמר רב כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים נראה מדברי הם כמה נתחבטו לדעת הקץ ולא נגלה להם וכמה מהקצין עברו בעונותינו שעברו מה שעברו מהם ולא בא ואם הדבר תלוי בתשובה בקיצין ההם ואם לא ישובו בתשובה אם נגאלין אם לא מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע כדאיתא התם רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אינן נגאלין. א"ל רבי יהושע אם ישראל אינן עושין תשובה אינן נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן ומחזירן למוטב סך הדברים שלא נגלה זמן הקץ מתי יהיה ואנחנו בשם יי' אלהינו נזכיר תמיד כי הוא יחיינו מיומים וביום השלישי יקימנו וכו' האמנם בכאן רבי יהודה אמר שהוא קבל מאביו בסודות השם המיוחד י"הוה יתברך שמו כי בו נחקקים ונרשמים כל הדברים אשר היו ואשר להיות מימות העולם כמה יהיו שתא אלפי שנין וביומי בראשית שהיו ששה של בריאה הכל רמוז בסוד הו"ו. וכדין יתחזי קשתא בעננא בעת הגיע הקץ יתראה הקשת בגווניה מאירים ומזהירים כי הקשת רומזת לכנס"ת ישראל שתקום מעפר ותסיר בגדי אלמנותה מעליה ותלבש אסת"ר מלכו"ת באתתא דמתקשטא לגבי בעלה בראותה כי חפץ בו המלך ונקראה בשם וזהו אשר רמז באמרו וראיתיה לזכור ברי"ת עולם כי לא תתעורר הנק"בה אל תשוקת המשפיע בה עד שיעוררה הוא מקודם וכבר כתבנו מהענין הזה פ' בראשי' והוא אמרו ויתחבר ו"ו בה"א ויוקים לה מעפרא וכו' וישתכח קב"ה לגבה גו גלותא כחושבן ו"ו שית זמנין. עשר זמנין שית פי' אחרי כלות החמשת האלפים שהם סוד הה"א כשתמלוך הו"ו שהוא האלף הששי בששים שנה ממנו הוא זמן תחלת קימתה מעפר אם יזכו כמ"ש למעלה ובכל שתין ושתין דהוו מההוא שתיתאה וכו' ויתפקד עלמא למעבד נוקמין כי מאז יתחילו המלחמות בעולם בין האומות והכל לסבת ישראל כדי שישלטו בעולם וה"א ומאן דאיהו מאין יתרמי. א"ל רבי יוסי שפיר קא אמרת בגין דאיהו רזא דאתוון שאין ספק כי הכל רמוז באותיות שמו יתברך. ולית לן רזא לאתערא חושבן וקיצין אחרנין שכבר ראינו שכלו כמה קיצין מאותם שהיו מחשבים מחשבי קיצין. ועוד דהא בספרא דרב ייסא סבא אשתכח חושבן

דא דכתיב אז תרצה הארץ את שבתותיה פי' כשה"אלף הנרמזת בכתר כשם אהי"ה תשפיע בי"וד החכמה אשר שראש הו"ו ותשוב הו"ו עם היוד זי"ן שהרמז בזה כי יהיו כל המדות בהסכמה אחת האלף הרומזת לראש האצילות והזי"ן הרומזת לז' הנרות שהם בו"י שהיא גוף האילן אזי תרצה הארץ העליונה וקרי ביה תרצה בצר"י כתרגומו תתרעי ארעא לגבי קב"ה ואמר כי הרמז הזה נרמז בוזכרתי את בריתי יעקב מלא בו"ו להורות כי ממדתו תבוא הזכירה אל הברית לרצות את האר"ץ שנרמזת. אבל יומא חד דאמרו חבריא ודאי כלומר גם מ"ש החברים בכתוב כל היום דוה אמת הוא בסוד הה"א שכל האלף החמישי תהיה דוה ושלא תתעורר עד בא האלף הששי וכלא גניז קמי קב"ה שלא נתגלה אימתי באל הששי יגלה הקץ. וכלא אשתכח ברזא דאתוון דשתא קדישא בסוד הה"א ובסוד הו"ו. דהא באינון אתוון גלי לון ר' יסא סבא כמו שזכר למעלה והשתא באינון אתוון אתגליין כמו שקבל' מאביך. א"ל ת"ח שהאמת הוא מה שאמרתי לך כי הזכירה לו"ו שהרי לא נפקדה שרה כי אם בסוד הו"ו שנאמר ויי' פקד את שרה כי שם יי' פקד את שרה שהוא סוד הו"ו. בגין דכלא ברזא דו"ו איהו כי הוא העיקר ובה"א כליל כלא וביה אתגליא כלא כי היא המקבלת כח הו"ו. ומ"ש בגין דכל מלה דאיהי סתימא איהי גלי כל סתים ולא אתי מאן דאיהו באתגליא ויגלי מה דאיהו סתים ירצה כי דבר ידוע הוא כי הנסתר רואה את הנסתר כמוהו ויודעו ומגלהו ואין הנגלה רואה את הנסתר ואיך יגלהו והכוונה בזה כי הו"ו היא היא הנפלאת ומתגלית בה"א ופוקד אותה כי הה"א אינה נפקדת מאלוה וכן בסוד הקץ הו"ו תפקוד לה"א ויקימה מעפר כאשר יראה הסתום בנגלה ואין הנגלה נראה בסתום ונשא המשל בדרך טבע כי מי שהוא עומד במקום נסתר הוא רואה מי שהוא בחוץ ומי שהוא עומד בחוץ אינו רואה למי שהוא נסתר. והנה בהשלימו לאמת דברי רבי יהודה אמר כמה אית לן לאתמשכא גו גלותא כי ראה כי עוד חזון למועד ושלא יבא הקץ בזמניהם כפי החשבונות הללו כנז' ועכ"ז היה מחכה הוא ומצפה לישועה אמר כמה אית לן לאתמשכא גו גלותא אם לא ישובו ישראל בתשובה כי הדבר תלוי בתשובה כמ"ש זכו אחישנה לא זכו בעתה.

דף קיז:

אזלו עד דהוו אזלי א"ר יוסי אדכרנא השתא דהא באתר דא יתיבנ' יומא חד. הנה זה הענין יגיד על חכמת הראשונים ע"ה שהיו יודעים העתידו' וזה אם שהיה בא להם הידיעה ההיא על ידי העופו' כמי שיזכור והיא חכמת הטייר שנתפאר בה שלמה ע"ה על בני קדם כמ"ש רז"ל. ואם שהיו נראים להם שלוחי השם בצורת עופות ומגידים

להם העתידות שהרי נזכר רבי יוסי כשהגיעו לשם על מה שאמר לו אביו כי בהיותו בן ששים שנה ימצא רבי יוסי באותו המקום פעם אחרת וימצא שם סימא דחכמתא פי' אוצר ומטמון ונקרא סימא לפי שהוא סמוי מן העין ועתה שנמצא שם היה הוא ן' ס' שנה ונזכר מ"ש לו אביו אמנם אם פתרון הסימא שא"ל אביו היה על דבר סוד הקץ שדבר רבי יהודה או על סודות אחרות שהיה הוא אומר. ושא"ל עוד כד מטון קולפון דנורא טהורין גו ידך יתאביד מינך כלומר על ההוא סימא שתסתתר ממנו. ושאמר לו ר' יוסי לאביו במה ידעת והשיבו בהני תרין צפרין דאתעברו על רישך באו לבשרני על זה.

אדהכי אתפרש רבי יוסי ועאל גו מערתא חדא בהיסח הדעת נכנס ומצא ספר א' נעוץ ומונח בנקיק סלע א' שהיה בקצה המערה אז נתבאר לו שהוא היה הסימא שאמר לו אביו. נפיק ביה לחושבו שישאר בידו. כיון דפתח ליה חמא ע"ב גליפין אתוון הוא שם המפורש בחותמותיו כמו שנמסרו לאדם הראשון אשר בהם היה יודע כל החכמה העליונה מעולם המלאכים הקדושים הממונים על הגלגלים המתיחסים אל היושבים אחרי הרחים לפי שהם מתגלגלים אחרי הפרגוד למטה מהם. וכל אינון מלין דזמינין למיתי לעלמא כי הכל מסודר כפי החכמה העליונה אשר שם משטרם בארץ. עד הזמן אשר יעמוד הענן בפאת מערב להחשיך את העולה אולי שזה אות א' מאותות הקץ או יהיה משל על איזה מלך שגזירותיו קשות שיקום בפאת מערב. קרא לרבי יהודה ושרי למלעי בההוא חפרא וכו' אולי אלו לא היו נושאין ונותנים שניהם בדברי הספר החתום לא נסתלק מידם. בכה ר' יוסי לפי שאליו נגלה הספר ההוא מעיקרא כד אתו לגבי ר"ש אשתעו ליה עובדא ואמר הסבה למה נסתלק כי באולי בקץ המשיח שהיה רמוז זמן ביאתו באותיות ההם היו עסוקי' ואין רצונו של הקב"ה שיתגלה הקץ והם השיבוהו כי אפילו אותם השנים ושלשה דלתות שקראו בספר ההוא חלפו עברו מהם ולא היו זוכרים אם היה בענין הקץ או בזולתו כ"כ נפל עליהם מהשכחה. והנה הבטיח ר"ש כי בבוא תור הגאולה אזי יתבררו ויתלבנו הלבבות שאפי' הקטני' עתידים לדעת חכמה נסתרה כי תרבה הדעת וכמ"ש הנביא ומלאה הארץ דעה את יי' את יי' ממש כי בשמו יתברך הכל רשום כל הקיצין העתידין להיות וה"א ולמנדע ביה קיצין וחושבנין וכו' כי כלם ידעו את יי' ודאי ואת סודות אותיותיו. הה"ד כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה מהו כי א"ז בזמנא דתיקום כ"י מעפרא כי תשפיע האל"ף בזין בסוד אחת ושבע אזי אהפוך אל עמים שפה ברירה ויבואו להסתופף תחת כנפי השכי"נה כי כן עולה שכי"נה במנין שפה.

דף קיח.

תא חזי אע"ג דאברהם כתיב ביה ויסע וכו'. ירצה לבאר הכתוב ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו למה אמר הנולד לו ויאמר שהכוונה בזה להודיע ולרמוז כי שני המדות הללו אשר נאחזו בהם אברהם ויצחק חסד וגבורה הם תיקון העולם כי זה בלא זה ואם הם הפכיים לא יתכן קיום העולם ויי' עשה גם שניהם לקיומו ואיש את רעהו יעזורו י"ד בי"ו והוא אשר רמז באמרו אע"ג דאברהם וכו' לא סליק לדוכתיה עד דאתיליד יצחק וכו' בג"כ קרי ליה איהו יצחק כי מדת החס"ד ממתקת ומשמחת את הגבו"רה ולכן קראו יצחק מענין שמחה ואמר הנולד לו כי המים הרו וילדו אש וכבר נתבאר סוד זה בפ' בראשית ומבואר הוא.

דף קיח:

ותרא שרה את בן הגר המצרית א"ר חייא מיומא דאתיליד יצחק וכו'. אמר כי מאז שנולד יצחק אעפ"י שהיה ישמעאל בבית אביו אברהם לא נקרא בשם ישמעאל כמאז שהיה חביב על אברהם ואמר לו ישמעאל יחיה לפניך ולישמעאל שמעתיך ויקח אברהם את ישמעאל בנו וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה. נמול אברהם וישמעאל בנו ומאז נולד לו יצחק לא נקרא בשם דרך חיבוב כי אם נער או בן האמה שנאמר ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך וגם את בן האמה לגוי אשימני ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד ותשלך את הילד תחת אחד השיחים. אל אראה במות הילד וישמע אלהים את קול הנער כי שמע אלהים בקול הנער ויהי אלהים את הנער ובכלן לא נזכר בשם ישמעאל ונתן הטעם למה ואמר באתר דדהבא סוספיתא לא אדכר קמיה פירוש במקים שהזהב נמצא הסיג אינו נחשב לכל הגו סיגים לפני כסף הגו רשע לפני צדיק ובג"כ את בן הגר המצרית הכתוב הוא אומר כן והיה לו לומר ותרא שרה את ישמעאל כי הכתוב הוא המרבר לא שרה ולא קראו הכתוב ישמעאל אלא בן הגר. ורבי אלעזר אמר כי הכתוב ידבר כי בעין בזיון היתה שרה רואה אותו כענין אל תראוני שאני שחרחורת המה יביטו יראו בי יראוני יניעון ראשם וטעם הכתוב ותבזה שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם כי לא היה מן הראוי שיקרא בן אברהם שאל"כ למה יצטרך לכתוב אשר ילדה לאברהם דפשיטא שלא ילדה אותו לנכרי אלא שהכתוב יגיד שהיתה שרה מבזה אותו כי לא היה מן הראוי שתלד הגר בן לאברהם ולא חמלת ליה בעינא דאיהו בר אברהם וכו' ואמר כי לא כן היה הדבר בעיני אברהם כי סוף סוף יצא מחלציו ועכ"א באברהם וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו ולא אמר על

אודות בן הגר המצרית והנה לפי דעת שני אלה החכמים ר' חייא ור' אלעזר היתה שרה אומרת בן לקנאת אמו הגר. וע"כ אמר רשב"י כי לא מקנאה עשתה זאת רק לקנאת השם יתברך כי הכירה בהגר ששבה לסורחנה הראשון לע"ז ושהכתוב ידבר בשבח שרה ותרא שרה שראתה את ישמעאל מצחק לע"ז ואין צחוק אלא ע"ז שנאמר ויקומו לצחק ועכ"א גרש את האמה הזאת ואת בנה כי באמה הנה ואמרה לו כי לא ירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק לא ירושת העה"ז לא ירושת העה"ב הקב"ה הסכים עמה שאמר לו לאברהם כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה והביא עוד ראיה שנית כי הגר שבה לסרחונה כי בפעם הראשונה שברחה מפני גבירתה א"ל מלאך יי' כי שמע יי' אל ענייך לפי שעדיין לא שבה אל סרחונה אמנם אחרי לדתה שבה אל סרחונה שנאמר ותתע במדבר ואין תועה אלא ע"ז שנא' הבל המה מעשה תעתועים ושם נאמר לה כי שמע יי' את קול הנער ולא אמר בקולך כבראשונה ולפי שיקשה שהרי ישמעאל בן י"ג שנה היה כשנולד יצחק ומה גם עתה בשעת הגירוש שהיה כבר גדול ובן דעת כאמו לכל דבר ע"ז ולמה ישמע בקולו ולא בקול אמו ושקולים היו שניהם באמונתם ועל זה אמר כי הכתוב גלה הטעם שאמר באשר הוא שם כלומר כי עדיין לא כלו לו שניו להיו' נענש בב"ד של מעלה כי ב"ד של מעלה אינו מעניש עד עשרים שנה ועדיין לא היה הוא בן עשרים שנה. והנה לפי זה יצא לו לרבי אלעזר שאלה עצומה ואמר אי הכי מאן דאסתלק מעלמא עד לא מטון יומוי וכו' תואר השאלה על זה האופן כי לא שאל על פחות מי"ג שנה כי כבר אז"ל כי הקטנים מתים בעון אביהם בההיא דשבת פ' במה מדליקין דאמר רבי נתן בעון נדרים בנים מתים כשהם קטנים שנאמר למה יקצוף האלהים על קולך וכו' ויש אומרים על ביטול תורה כדאיתא שם בארוכה. אבל שאל אם היה שכבר עבר הבן הי"ג שנה ועדיין לא הגיע לעשרים שנה מאן אתר אתענש כלומר איזה ב"ר העניש אם תאמר כי בב"ד של מטה נענש שב"ד של מטה מענישין מי"ג שנה ומעלה הרי אנו רואים כי רבים הם המתי' מי"ג שנה ומעלה ע"י חולי ולא ע"י ב"ד של מטה באחת מד' מיתות ב"ד. ואם כי בב"ד של מעלה מת כי זהו האמת אחרי שמת ע"י חולי כבר הונח שב"ד של מעלה אינו מעניש עד שיגיע לעשרים שנה וא"כ מאן אתר אתענש ואיזה ב"ד העניש. והשיבו אביו כי זה היה מחסד האל על ברואיו כי הוא ידע דרך עמהם כי עתידים לחטוא ומסלקין אותם קודם זמנם כמו שדרשו בחנוך ואיננו כי לקח אותו אלהים צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפי' מהר הקב"ה וסלקו קודם זמנו כי לקח אותו אלהים לפני זמנו כמו הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במלחמה ורבים כמו אלה דרז"ל בפסוק מתוקה שנת העובד ודודי ירד לגנו במדרש קהלת והן בקדושיו לא יאמין

בחגיגה פ"א ומטעם זה הם מתים מי"ג ועד עשרים והנה כפי הנראה לא הבין רשב"י ע"ה שאלת בנו באמרו מאן אתר אתענש שחשב ששאלתו היתה לומר באיזה עון מת ולכן השיבו כי גם כי לא ימצא בו עון אשר חטא יתכן שסלקו הקב"ה קודם על העתיד כמו שביארנו מוטב שימות זכאי ואל ימות חייב ולכן חזר רבי אלעזר ואמר לו אי חייבא איהו ולא מטון יומוי לעשרים וכו' כלומר שאלתי אינה על מי שמת זכאי כי ידעתי כי הוא מחסד האל עליו שימות זכאי ואל ימות חייב אמנם שאלתי על מי שנתחייב מיתה על חטאו והוא מי"ג שנה ולמעלה עד שלא הגיע לעשרים כמאן הוא עונשיה כלומר ע"י מי נענש שהרי ב"ד של מעלה אין מענישין בפחות מעשרים שנה וגם כי אנחנו רואים שלא נענש ע"י ב"ד של מטה כי בחוליו מת. ובכן כשהבין אביו שאלתו כי עצמה מאד השיבו כדין אתקיים ויש נספה בלא משפט דע אתה בני כי זאת התשובה מיוסדת על קבלתם האמיתית עליהם השלום כי לפי הנראה מן התלמוד לכאורה לקתה מדת הדין שיתכן שיהיה נספה בלא משפט וכ"ש כפי מה שפירש רש"י ז"ל בההיא דחגיגה רב יוסף כד הוה מטי להא קרא בכי ויש נספה בלא משפט ואמר שם ומי איכא איניש דזיל בלא זמניה והיתה התשובה אין כי הא דרב דימי בר אביי הוה שכיח גביה מלאך המות א"ל לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא שער נשיא וכו' א"ל רב דימי בר אביי אית לכו רשות למיעבד הכי א"ל ולא כתיב ויש נספה בלא משפט ופי' רש"י ז"ל בלא משפט שהוא כלה ואין עון בידו ולא היה משפטו לספותו הנה כי הבינו הענין כפי הנראה מפשטו. וא"כ איה אלהי המשפט ואיה א"כ הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפ"ט וכו' אמנם בכאן גלה רשב"י ע"ה עומק דבריהם והוא כי הם קבלו כי בכל מקום שנז' בתורה משפ"ט הוא מדת רחמים והסוד בזה משפ"ט לאלהי יעקב ומדתו של יעקב ידועה שהיא רחמים במשפט דין ובכל מקום שנז' בתורה צד"ק היא מדת הדין ולפי שכסאו יתברך כלול משניהם נאמר צד"ק ומשפ"ט מכון כסאך ולא יקשה בעיניך מ"ש דוד אל תבוא במשפט את עבדך כי כבר ידעת שאמר ג"כ אני בצד"ק אחזה פניך ויראה מזה כי הוא הפך מה שהוכח אמנם צריך אתה לדעת כי קודם שחטא היה אומר כי לא היה צריך אל מדת רחמים שידינהו כי גם בצד"ק והיא מדת הדין יחזה פניו והיה מתפאר בזה אמנם לאחר שחטא היה מתירא שיביאהו האל אפילו במשפ"ט שהיא מדת הרחמים הכלולה מחסד ודין והיה מבקש שלא יביאהו במש"פט גם כי רובו רחמים אלא במדת הרחמים הגמורים שאין בהם ריח דין כלל וע"כ היה אומר ואל תבוא במשפט כלומר אפילו במשפ"ט שיש בו קצת דין כי לא יצדק לפניו הנה א"כ כי משפ"ט ענינו רחמים והנה כשימצאו הרחמים עם הדין יהיה הנדון נשפט ברחמים ויצא לאור משפטו אמנם

אם יסתלקו הרחמים מן הדין יהיה אז הנשפט נדון בצד"ק ובדין גמור ויספה בחטאתו אשר חטא והוא סוד הא"ף תספ"ה ולא תשא למקום והוא סוד ויש נספה בלא מש"פט כלומר אם יש נספה הסבה בזה הסתלקות הרחמים ממנו ובכן יהיה נספה ביד בעלי הדין הוא שא"ל ר"ש ע"ה לר' אלעזר באמרו כדין אתקיים ויש נספה בלא מש"פט כלומר דע כי כל דרכיו יתברך משפט ורחמים ובהסתלק המשפט יהיה נספה הנדון ואין הכוונה באמרו דכד עונשא נחית עלמא איערע בלא כוונה לעילא וכו' ותתא כי אין זה הדבר במקרה ח"ו רק כוונתו שיהיה נענש בהסתלקות השגחת הרחמים מעליו שאז נמסר ביד המעניש כי כן ביאר בהדיא דבריו באמרו ויתענש בדלא אשגחותא עליה מלעילא ועליה כתיב עונותיו ילכדונו את הרשע וכו' וביאר יתור מלת א"ת כי הי"לל עונותיו ילכדנו הרשע ובאה מלת א"ת לרבות במשפט כל האתין שבתורה ומה ריבה ריבה לזה שעונותיו לכדוהו והם הבעלי דינין המיוחסים לעונות כי הם התובעים לעונות כי הם ילכדהו ולא בבי דינא דלעילא כי נסתלקו הרחמים. ובחבלי חטאתו יתמך ולא בבי דינא דלתתא שלא נענש על ידי ב"ד של מטה הנה א"כ היתה התשובה נכונה על השאלה שאמר רבי אלעזר אי חייבא איהו ולא מטוי יומוי לעשרים ואתה דע לך כי ענין מרים מגדלא דרדקי יובן ג"כ על הדרך הזה הנזכר שנסתלקו הרחמים מעליה ונמסרה ביד המשחית וכן כל כיוצא בזה כי אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא וכל דבר לא יכחד מן המלך ודום ליי' והוא סוד כיון שניתן רשות למשחית להשחית שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע כי לא ינתן רשות להשחי' רק במקום שאין שם הבחנה והבן זה. בגיני כך כתיב באשר הוא שם יחזור לענין ראשון כי לא היה אז בר עונש בב"ד של מעלה כמו שביאר.

דף קיט.

ר"ש פתח ואמר וזכרתי את בריתי יעקב מלא בוא"ו אמאי לפי שאמר למעלה בויי' פקד את שרה כי פקידה לנוקבא וזכירה לדכורא יבאר הכתוב ע"ד הסוד בענין הגאולה העתידה במהרה בימינו כי אז תהיה נפקדת כנס"ת ישרא"ל מדודה תפא"רת י"שראל הרמוז בו"או דיעקב המלא כי היא מדתו. ומ"ש בתרין סטרין איהו ר"ל כי הכתוב יתפרש בדרך פשט ובדרך סוד אתר דשארי ביה יעקב הוא עולם הזכר.

והאי קרא על גלותא איתמר כי כן דרכה של תורה לדבר דרך פשט ולרמוז בסוד.

וההוא זמנא דיתפרקון ברזא דוא"ו כי על כי נכתב יעקב בוא"ו לרמוז כי מדתו מדת הו"או. ואיהו אלף שתיתאה כי אות הו"או משמו הגדול תרמוז אל האלף הששי וכבר קדם למעלה כי שמו יתברך היא חותם הכל ובאותיותיו נרמז כל העתיד לצור ולבוא

בעולם כמו שאמר רבי יוסי ודאי כלא גניז קמי קב"ה ובלא אשתכח ברזא דאתיון דשמא קדישא והו"או אשר בשמו הגדול יתברך תרמוז בענין הזמן אל האלף הששי ופקידה בו"או כי הה"א תפקד מהו"או. ומ"ש שית רגעי ופלג עידן ירמוז כי הו"ו תורה על מספר השש ומשך הו"ו שהוא מדת היסוד ירמוז על חצי הו"ו בסוד ו"ו קטיע דהנני נותן לו את בריתי שלום והבן כי שניהם הו"ו ומשך הו"ו יורו על הששיות הן שיהיה המספר ששת אלפים או שש מאות או ששים או ששה בסוד אלפא ביתא ואי"ק בכ"ר גל"ש דמ"ת הנ"ך וס"ם. ואמר כי אחרי שהו"ו תורה על מספר הששיות בלו כי בזמנא שיתין שנין לעברא דדשא באלף שתיתאה יקים אלהא שמיא פקידו לברתיה דיעקב הנה בינה הדבר בהתחל' הגאולה הסתומה והחתומ' לפתיחת המנעול הסוגר את הדלת והפותחו וכבר ידעת כי הברי"ח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה הוא סוד הו"ו ומשך הו"ו והסוגר והפותח את הדלת המל"ה הוא הי"סוד בסוד דודי שלח ידו מן החור וכו' קמתי אני לפתוח לדודי ואצבעותי מור עובר על כפות המנעול והבן זה מאד כי כן דרכם עליהם השלום תמיד לדבר בדרך רמז ומשל וחידה וכ"ש בענין הקץ כי סתום וחתום הוא ועל כן המשיל הענין לפתיחת הדלת הסגור' בכפות המנעול והכוונה כי תתעורר הו"ו הוא הבריח המבריח בסוד הששיות אשר תרמוז אליו בזמן הששים שנה לאלף הששי לפקוד לברתיה דיעקוב היא כנס"ת י"שראל קראה בתו של מדת יעקב כי הוא הנותן והשולח אליה סבלונותיו ע"י השושבין הי"דוע להתחבר עם הכלה באלף הששי הזה הרמוז בו"ו בכל חלק הזמן המורה על הששיות וזמן התחלת ההתעוררו' תהיה בששית שנה מהאלף הששי ומההוא זמנא עד דיהא לה זכירה שית שנין ופלגא הוא ביאור מ"ש למעלה שית רגעי ופלג עידן.

ומההוא זמנא שית שנין ופלגא אחרנין לתשלום שבעים ושלש שנים.

בשתין ושית יתגלי משיחא בארעא דגליל יתכן שנגלה בלא יודעים אותו שהוא המשיח כי כן אמרו שפעמים יגלה ואח"כ יסתר ואח"כ יגלה כאשר תמצא כל זה בארוכה בפ' אלה שמות כי בכאן קיצר הענין. וחד כובבא דבסטר מזרח יבלע ז' כוכביא מסטר צפון אותותינו לא ראינו בעונותינו הרבים עד ישקיף וירא יי' משמים וכבר אמר רב בפ' חלק כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו ופי' רש"י ז"ל דיו להקב"ה שעומד בימינו אחור כלומר אם לא יעשו תשובה לא יעמוד באבל כל הימים. ולישנא אחרינא ודיו לאבל דיין לישראל צער הגלות דאפילו בלא תשובה נגאלין וכל שאר דברי המאמר מבוארים הם ואני לא באתי לבאר המאמר הזה זולת על מה שאמר בזמנא דשתין שנין לעברא דדשא כי שאלתי פי רבים

ונכבדים עליו ואין עונה וכבר קדם ביאורו כי הם ע"ה תמיד מדברים בדרך רמז וחידה והוא יתברך ברב חסדו ורחמיו ימהר יחישה מעשהו בגאול' ישראל למען נראה בנחמת ציון אמן.

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם. רבי יהודה פתח ואמר אתה הוא מלכי אלהים צוה ישועות יעקב דא הוא שלימו דכל דרגין וכו' יבאר כי בכתוב הזה נרמז אחדות כל המדו' כלם כי מלת את"ה מורה על תפאר' בסוד את"ה נור"א אתה. ומלת הו"א על הכת"ר הנסתר כי כן תורה המלה בסוד הוא אלהינו. ומלכי ואלהים על העטרת שהיא מקבלת דרך משך הקו הרי שלימו דכל דרגין בחדא רא בדא.

צוה ישועות יעקב כל אינון שלוחין דעבדי שליחותא בעלמא וכו' יאמר כי לפי שיש שלוחים מצד הרחמים ויש שלוחים מצד הדין אלה מימינים ואלה משמאילים לפי' היה מתפלל דוד שתמיד יהיו שולחי האל יתברך על ישראל מצד הרחמים שהיא מדתו של יעקב ולא יהיו מצד הדין כי הבן יקראו השלוחים ההם ישועות בהיות שהם נשלחים ממדתו של יעקב. ואגב ארחיה יבאר כי אין מלאך א' עושה שתי שליחיות לפי שיש מהם ימיניים ויש מהם שמאליים וכל אחד ממונה על עבודתו ועל משאו ויקשה א"כ שהרי מצינו מלאך אחד עושה ב' שליחיות שכן מצינו בענין בלעם שכתב וירא את מלאך יי' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו ובכל מקום שנז' מלאך יי' הוא מלאך של רחמים ואיך יאמר בו וחרבו שלופה בידו כי החרב יורה על הדין כי חרב ליי' מלאה דם ויאמר לחזק הקושיא ותנינן שליחא דרחמי הוה ואתהפך לדינא שנראה כי מלאך אחד עושה שתי שליחיות וכי הוא משתנה. וישיב לא לעולם לא אשתני אלא שליחא דרחמי הוה רחמי לאגנא עלייהו דישראל וכו' יאמר כי בהיות כי המטיב לאחד משני אויבים ימשך הרע על הפכו בבחינה זו אמרו אתהפך לדינא לא שישתנה המלאך עצמו רק בהיותו סניגוריא על ישראל יחוייב ממילא שיהיה הדין חל על שכנגדם וזהו אמרו ולקבליהון דינא. ודע כי מה שאמר רבי יהודה שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות יובן על דרך זה כי כפי הנהגת העולם תמיד מלאך הרחמים ישלחהו האל ית' בשליחות רחמים ומלאך הדין להפכו כי אין ספק שיש לו יתברך ממונים איש איש על עבודתו ועל משאו כי צבא השמים מימינו ומשמאלו וזהו הסדר והתיקון אשר סידר יתברך ויתעלה שמו להנהיג העולם ברצונו. אמנם בשעת הנס מלאך א' עושה שתי שליחיות שהרי מצינו שאז"ל כי בשעה שהשליכו לחנניה מישאל ועזריה לכבשן האש שעמד י"וקרמי שרו של המים ואמר לפניו רבש"ע אלך ואקרר הכבשן כי לכך נקר' י"וקרמי מענין מקרר המים והכותב יורקמי טעות הוא בידו ואמרו שם עמד גבריאל הממונה על האש ואמר

אין כבודו של הקב"ה בזה אבל אני אלך ואצנן וכו' הרי שבשעת הנס מלאך א' עושה הפך הדבר שנתמנה עליו באופן שעושה שתי שליחיות. ודוד היה מתפלל לאל יתברך שתמיד יהיו השלוחים הנשלחים להם לישראל שלוחי רחמים ממדתו של יעקב וזהו צוה ישועות יעקב. ורבי אבא יפרש הכתוב על אופן אחר ויאמר כי יעקב הנאמר בכאן הם ישראל השוכנים בגלות ושישועות הנזכרים בכתוב הרמז על יצחק כי הוא צריך ישועות כמדתו מדת הדין כי היא אשר חייבתהו העקידה על גבי המזבח ובהיות שהוא ניצול ממדתו הנה המצא ימצא יעקב שאלמלא יצחק לא אתא יעקב לעלמא הנה א"כ כי הצלת יצחק היה סבת לקיומו של יעקב נמצא כי ישועות יעקב הוא יצחק וזכותו תעמוד להם לישראל בגלותם והוא העיקר כי בהשקיט הדין ימצאו הרחמים והישועות על ישראל בגלותם וזה ע"ד משרז"ל במס' שבת פ' רבי עקיבא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וכו' לעתיד לבא אומר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו אומר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך אמר הב"ה אימא ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים איפשר דבעי רחמי עלייהו א"ל בניך חטאו אומר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך אמר לא בסבי עיטא ולא בדרדקי טעמא. א"ל ליצחק בניך חטאו אמר לפניו רבש"ע בני ולא בניך, בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי עכשו בני ולא בניך. ועוד כמה חטאו כמה שנותיו של ארם ע' שנה דל עשרים דלא ענשת להו פשו חמשים דל כ"ה דלילותא פשו להו כ"ה דל תריסר ופלגא דצלויי ומיכל ובית הכסא פשו להו תריסר ופלגא אם אתה סובל את כלם מוטב ואם לאו פלגא עלי פלגא עלך ואם תאמר כלהו עלי הא קריבית נפשי קמך פתחו ואמרו כי אתה אבינו אומר להם יצחק עד שאתם מקלסין אותי קלסו להקב"ה ומחוי להו יצחק קב"ה בעיניה מיד נושאים עיניהם למרום ואומרים אתה יי' אבינו וכו'. הבט ימין וראה כמה נמרצו דבריהם דברי יושר תפוחי זהב במשכיות כסף בהודיעם כי הישועות אינם באים לישראל אלא ממדתו של יצחק שאם לא תסכים מדת הדין עם מדת הרחמים בטוב ההוא והישועה המזומנת לבא על ישראל יתעכבו מצד מדת הדין ועד שתסכים מדתו של יצחק והוא ע"ד מ"ש בכתוב אם יש עליו מלאך מליץ א' מני אל"ף להגיד לאדם יושרו שפירושו עז"ה כי כבר ידעת כי נתיחסו הרבבות אל הימין והאלף אל השמאל מהמלמדים זכות וחובה וכמ"ש יפול מצדך אלף ורבבה מימינך והנה אעפ"י שהרוב מלמדים זכות מהימין והמעט מלמדים חובה מהשמאל אין הדין נגזר לטובה עד שיסכימו מלמדי החובה עם מלמדי הזכות וגם כי לא יסכימו כלם עם מלמדי הזכות רק אחד מהם לבד ממלמדי החובה שיליץ עליו טובה אזי נגזר הדין על פיו של אותו המליץ השמאלי לטובה ונתפרדה חבילת

מלמדי חובה ביען נמצא בהם מליץ א' לחובה והוא אמרו אם יש עליו מליץ א' מני אלף כלומר מהצד השמאל המיוחסת אל האלף להגיד לאדם יושרו ובכן ויחוננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר הרי א"כ כי כל הטוב המתרגש לבא לעולם וישועות כל נעשה ארץ עד שתסכים מדת הדין ובזכות יצחק שגבר בגבורתו ינצח למדת הדין כדי לצוות ישועות י"עקב שאם לא תסכים מדתו עם מדת י"עקב ישועות כל נעשה ארץ ובבחינה זו תקרא מדתו של יצחק ישועות שאלמלא יצחק לא אתא יעקב וכיון דאשתזיב יצחק ישועות יעקב הוי ורמזו זה במליצו' דבריהם באמרם אומר הקב"ה לאברה' בניך חטאו וכן ליעקב שמדתם מדת החס"ד והרחמים ואמרו שהם יאמרו ימחו על קדושת שמך כי בעוד שמדת הדין שואלת דין אמת אין כח ברחמים לנצח עד שתסכים מדת הדין ותלמד זכות ועל כן יחסו הזכות ליצחק שאמר בני ולא בניך וכו' הנה כי הוא העיקר בלימוד הזכות בהסכימו עם הרחמים ולכן נקרא יצחק ישועות יעקב והבן והוא ע"ד מ"ש איוב לאשתו גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל כי בהיות האדם ישר מאת מדת הדין יבוא לו הטוב ואם לא הוא יעכבהו נמצא כי הטוב הבא לעולם מאת האלהים היא מדתו של יצחק. ומה שהביא הזוהר ואת הפתיחה של רבי יהודה שנראה שאין לה שייכות לענין הכתוב ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם הביא זה לענין מ"ש רבי אבא בפי' הפתיחה צוה ישועות יעקב שאלמלא לא ניצל יצחק בנסיון הזה לא נמצא יעקב כדי להביא דברי רשב"י ע"ה בסוד העקידה והנסיון למי יתיחס כפי האמת אם לאברהם אם ליצחק ואמר ר"ש אמר תנינן ויהי בימי על צערא אתמר וכו' יבאר כי כל מקום שנז' מלת ויהי סמוכה לבימי יורה על צער גדול ובכל מקום שנז' ויהי גרידא בלא ימים יורה על חלק צער ולא משלם והטעם בזה כי הצער הסמוך ליום יורה על הוא תלוי בזמן המסודר מהמערכה ברצון המסדרה יתברך ויתעלה שמו לחייב הצער ההוא כפי מה שגזרה חכמתו הנפלאה בזמן ההיא ואין מציל ממנה כי הוא יתברך הניח הצער ההוא לחיוב הסדר המערכיי ולכן יתלה הכתוב הדבר בזמן אמנם כשנז' ויהי גרידא יורה על חלק צער עובר וגם כי אינו מקרה ח"ו כי לצורך הוא שלוח מאת הבורא יתברך אבל אינו קבוע בסדור המערכיי כי אם עובר חולף לצרכו כי אין נעשה פתגם שלא לצורך אם מעט ואם הרבה והוא שרמז באמרו ויהי אע"ג דלא כתיב בימי כלומר כי הצער התלוי ביום הוא צער משלם כמ"ש הנה עכ"ז כל מקום שנאמר ויהי גרידא יורה על חלק צער טפסא דצערא אית ביה ולא צער שלם ואמר זה להבדיל בין הצער הסמוך לבימי ובין הצער הנזכר גרידא כמו שנזכר בענין העקידה ויהי אחר הדברים שהיה בו צעד עובר לאברהם ואל יצחק ואח"כ ביאר סוד מלת אחר הדברים

כי היה יכול לכתוב ויהי אחרי כן והאלהים נסה את אברהם כי לא יזכור הכתוב מלה נוספת ללא רמז ואמר כי מלת אחר תרמוז דרגא תתאה דכל דרגין עילאין והיא העטר' היא המדרגה התחתונ' מכל המדרגות העליונות והיא הנקראת דברים כי היא פי יי' ועל פיה יתברר כל הדברים ואל זה היה רומו מרע"ה באמרו לא איש דברי' אנכי כי היה כבד פה ולא פעלה בו המדה לשומו איש דברים. ומה הוה בתר דרגא דא והאלהים נסה את אברהם כי שם הוא מקום הנסיון והבחינה כי על כן הוא נרמזת בעץ הדעת טוב ורע כי הטו"ב שוכן בה ורגליה יורדות מות כי הטוב מבחין את הרע והרע מבחין את הטוב כי למטה אחר המדה הנרמזת יש מקום ליצר הרע לקטרג וכבר ידעת כי הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות הוא היורד ומשטין ועולה ומקטרג עד שהאלהי"ם נסה את אברהם. דאתא יצר הרע לקטרגא קמי קב"ה וכאן לא פירש מה היה קטרוגו וכבר נזכר בפ' בראשית בכתוב ויעש אברהם משתה גדול שקרא לכל גדולי הדור ובא השטן ועמד על הפתח כדמות עני ולא השגיחו בו לפי שהיה אברהם עסוק בסעודת המלכים והשרים ההם ושרה היתה עסוקה בהניק הבנים אשר הביאו שם נשי הגדולים ההם שלא היו מאמינים שתלד שרה והיו אומרים כי היה יצחק אסופי וכמ"ש מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה וכו' ולפי שלא השגיחו בו מצא מקום לקטרג כמו שנז' שם בארוכה. הכא אית לאסתכלא והאלהים נסה את אברהם את יצחק מבעי ליה וכו' הנה יקשה קושיא חזקה להוכיח מתוכה מה שכבר כתבנו כי הטוב מבחין את הרע כי לא יבחן הטוב בטוב והרע ברע רק כל דבר בהפכו וכמו שכתבו בעלי הטבע כי ידיעת ההפכים אחת כי כשאנו יודעים כי המים והאש הפכיים הנה בהשכילנו כי האש חם ידענו שהמים קרים שהם הפכו וזה לא יורגש בפועל רק בהפגשם שניהם יחד בנושא א' כי אז יורגש הקטטה והקטרוג ביניהם כי בהיות כל א' לבדו לא יורגש האיבה וההפך שביניהם ועל זה הקשה ר"ש ע"ה ואמר כי למה ייחס הכתוב הנסיון לאברהם בהיות שיצחק היה בן ז"ל שנה והיה יכול לבעוט באביו ולא ע"ז יענש אברהם שלא ישלים מצות האל כי לא היה ברשותו ואם כן אחר שהסכים יצחק להיות נעקד הוא המנוסה לא אביו. והשיב אלא את אברהם ודאי דבעי לאתכללא בדינא דהא לא הוה ביה דינא כלל מקדמת דינא ביאר מ"ש כי אין הטוב מבחין את עצמו אם לא בהפכו ולא ינוסה אברהם בהיותו איש החס"ד בימי חסדיו עד שיהיה נכלל ונאזר בגבורה שהוא הדין לשחוט את בנו ובכן יודע עבודתו ליוצרו והוא אמרו והשת' אתכליל מיא באשא ואברהם לא הוה שלים עד השתא דאתעטר למעבד דינא ולאתקרא ליה באתריה ובגין כך והאלהים נסה את אברהם כי עכ"ז המנוסה הוא אברהם בהפכו דא אתדן ודא עביד דינא הפך

טבעו. ובגין דא יצר הרע אתא לקטרגא וכו' כלומר ומזה הצד היה רשות לשטן לקטרג ע"ד מ"ש החנם ירא איוב אלהים הלא אתה שכת בעדו וכו' ואולם גע אל עצמו וכו' אם לא על פניך וכו' כי לא יבחן הטוב כי אם ברע. וביאר עוד כי גם עיקר הנסיון ה ה לאברהם על הדרך שנזכר היה בבחינת הצער גם כן יצחק הוא מנוסה שהרי כללו הכתוב במלת א"ת שהי"לל והאלהים נסה לאברהם וכתב את לרבות ולפי שמלת א"ת ע"ד הסוד תרמוז לעטרת אמר דהא בההוא שעתא בגבורה תתאה תליא ושריא כי היא העושה הדין. כיון דאתעקד ואזדמן בדינא על ידא דאברהם איש החסד כדין אתעטר באתריה בהדיא וכו' וקנה מקומו למעלה במדת הגבורה להיות נכלל עם אברהם א"ש ומי"ם כי האבות הן הם המרכבה וסליקו לעילא וכו' כי בכן קנו כל א' מקומו בסבת הנסיון זה בחסד וזה בגבורה ואשתכח מחלוקת כדקא יאות כי זה הנקרא מחלוקת לשם שמי"ם לשיצא מביניהם יעקב שמדתו שמים בשום שלום באהליהם. והשלים לבאר הענין ואמר מאן עבד אבא רחמנא דאתעביד אכזר בהפך מדתו אלא בגין לאשתכחא מחלוק' מיא באשא כדי שיבחנו שניהם זה בשובו אכזר וזה בקבל הדין בנחת ובשובה והשאר מבואר.

דף קיט:

ויאמר קח נא את בנך את יחידך וכו'. כי היאך יכול אברהם דאיהו סבא. יאמר כי ענין קיחה בכל מקום יאמר על דבר הנלקח ביד ואשר ג"כ הוא ברשות האדם כענין ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו ויקח העבד עשרה גמלים וכאלה רבים והנה אברהם ע"ה לא היה יצחק ברשותו כמו שנזכר כי כן ז"ל שנים היה ואם תאמר כי יקחנו בחזקה כי יתגבר עליו בכחו הנה כבר היה אברהם זקן בא בימים ותשש כחו ויצחק בחור גבור בגבור"תו ואיך יאמר לו קח נא את בנך את איתימא בגין דיצחק לא נפיק מרשותיה כלל שהיה נכנע וסר למאמרו ואפילו נוטל נשמתו יאות ועל כן יאמר לו קח נא אמנם אם לפניו יתברך נגלה לפני אברהם לא נגלה והיה יכול לומר וכי ברשותי הוא אבל כד"א קח את אהרן ואת אלעזר בנו וכו' כי יש קיחה שאינה ברשות וביד האדם רק קיחת הלב והרצון כי לא יקח משה ע"ה את אהרן ואת אלעזר בידיו רק בדברים וכן צוהו האל לאברהם שיקח את יצחק בנו בדברי פיוס ויאמר לו כי כך גזר האל יתברך ושיקבל עליו גזרת יוצרו בסבר פנים יפות ולכן אמר לו זה בלשון נא שיקחהו בלשון פיוס ובקשה שאם לא כן הי"לל קח את בנך וגם כי לאברהם היה צריך לומר לו בלשון בקשה כי נפשו קשורה בנפשו של יצחק הנה עיקר הפיוס והבקשה ביצחק שייכא.

את בנך את יחידך אשר אהבת. הא אוקמוה כלומר כבר דרז"ל למה כפל כ"כ לאמר לו את בנך את יחידך את יצחק ואמרו שא"ל אברהם תרין בנין אית לי איזה מהן א"ל את יחידך א"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו א"ל אשר אהבת א"ל אית תחומין במעיא א"ל את יצחק ואמרו למה לא גלה לו מיד כדי לחבבו בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. ולך לך אל ארץ המוריה כד"א אלך לי אל הר המור דרשות רבות נדרשות על ארץ המוריה במדרש רבה וכלם פונים אל כוונה אחת אמרו רבי חייא רבה ורבי ינאי חד אמר מקום שהוראה יוצאה לעולם וחד אמר מקום שהיראה יוצאה לעולם דכוותה ארון. רבי חייא ורבי ינאי חד אמר מקום שהאורה יוצאה לעולם וחד אמר מקום שהיראה יוצאה לעולם. רשב"י אומר אל ארץ המוריה למקום שהוא ראוי כנגד בית המקדש למעלן רכנין אמרי למקום שהקטורת קריבה כד"א אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה הנך רואה כי כלם מכוונים אל מקום א' כי העטרת היא אשר משם הורא"ה יוצאה לעולם וי"ראה יוצאה לעולם כי היא נק' יראת יי' כי היא היא המיסרת והמענשת והיא נקרא' ארו"ן הברי"ת. והיא נקראת ארץ המוריה מענין מקו"ם ראו"י לרשב"י כי בה יתוקנו המדות של האבות העליונות והאבות הן הם המרכבה ושם הם מתקנים מדותיהם וממזגים אותם חי"ור וסומ"ק וי"רוק ואל הסוד הזה אמר בכאן רשב"י כד"א אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה כרבנין וביאר הסוד ואמר לאתקנא באתר דאתחזי כמ"ש במדרש למקום שהוא ראוי כנגד ב"ה למעלה וכבר ידעת סוד מקוטרת מו"ר ולבו"נה שהם סוד אדו"ם ולב"ן כי בה נקשרים ונמזגים ברחמי"ם והבן ביום השלישי וישא אברהם ביום השלישי הא אוקמוה פי' כי יום שלישי מסוגל להם לכל דברכמו שדרז"ל יחיינו מיומים ביום השלישי יקימינו ביום השלישי של שבטים ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי ביום השלישי של מרגלים ונחבאתם שמה שלשת ימים ביום השלישי של מתן תורה ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. ביום הג' של יונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ביום הג' של תחיית המתים ביום השלישי יקימנו ביום הג' של אסתר ביום הג' ותלבש אסתר מלכו' ביארו כי יום השלישי מסוגל לכל דבר בכל מקום שנז'. אבל כיון דאתמר ויקם וילך אל המקום מאי טעמא ביום השלישי פי' כי היה ראוי להקדים זה הכתוב של ביום השלישי וישא אברהם את עיניו קודם ויקם וילך אל המקו' כדרך העול' כי הראיה קודמ' להגעת המקום והיה ראוי לכתוב ויקם ללכת אל המקום וא"כ ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום וילך או ויבא שם. אלא בגין דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע הכתוב ירמוז באמרו ביום השלישי וירא את המקום כי ראה בדרך נבואה שעתיד יעקב המיוחס ליום שלישי בימים העליונים לצאת מיצחק כי הוא עיקר זרעו של יצחק

וראה זה בנבואה הנרמזת במלת מרחוק כמ"ש מרחוק יי' נראה לי ונקראת הנבואה מרחוק לפי שכל ההודעות הבאות לבעלי הקסם והוברי שמים החוזים בכוכבים הם מקרוב כמ"ש חדשים מקרוב באו ואינם צודקות אמנם ההודעה האמיתית היא ממרחק ונקראת מרחוק כי ממרחק תביא לחמה דכן נביאי קשוט לנבא אותם ושיעור הכתוב כי ראה בנבואה ביום השלישי הנרמז לרגל השלישי במדת העטרת הנקראת מקו"ם שע"כ נרמז יעקב ג"כ בשם מקום כמ"ש ויקח מאבני המקום על שמה כי הוא תיקן תפילת ערבית והבן. והנה תפש עליו ר' אלעזר ואמר לו וכי מאי שבחא איהו לאברהם כלומר אם היה האמת שכבר היה יודע אברהם שבא יעקב מיצחק הנה ישכיל בהכרח כי האל לא יסכים בשחיטתו ודברו לא ישוב ריקם שאמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע והנה א"כ לבו בטוח בייי' ומה הוא השבח הגדול המיוחס לאברהם בענין העקידה יותר מכל נברא. אמר ליה השתא קיימא ליה מלה מרחוק כלומר עתה בשעת המעשה ראה ועמד תוהא ובוהא שאם ישחט את יצחק מהיכן יצא יעקב ועכ"ז לא הרהר אחר מדותיו כי אמר הוא היודע ועד באי' צד יבוא יעקב לעולם. וביאר למה לא נתברר זה לאברהם ואמר מרחוק חמא ליה גו אספקלרי' דלא נהרא בלחודוי פי' לפי שנבואתו היתה באספקלריא שאינה מאירה לבד ולא ראה הכל בשלימו' שאילו היתה נבואתו באספקלרי' המאירה החונה על אספקלריא שאינה מאירה אתקיים עליה אברהם כדקא יאות ולא הוה ליה שבחא לאברהם והשאר מבואר.

דף קכג.

יען לא נמצא בהעתקה ענין שלם מפירוש תחלת הפרשה לכך לא הדפסנוהו

ר' יוסי פתח ואמר מזמור שירו לה' וכו' ר' יוסי גם הוא יביא בסוף הפתיחה ענין דומה לנדון מענין ימי שנותינו בהם ע' שנה. מאי וישרנה כלומר למה שינה הכתוב ולא אמר ויעלו הפרות בדרך על דרך בית שמש במסלה וכו' שהרי הם אמרו וראיתם אם דרך גבולו יעלה בית שמש הוא עשה לנו את הרעה הזאת והיל"ל ויעלו הפרות בדרך בית שמש ולמה כתב וישרנה.

דהוו אמרי שירת 'חדת' ומאי שירה אמרו מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאו' עשה כי היה מן הפלא והנס כי יקחו שתי פרות עלות אשר לא עלה עליהם עול להיות בני תרבו' למשוך בעגלה כי לא נסו שום מלאכה ושימצ' עם זה סבה מונעת הליכת' והוא שאת בניהם כלו בבית כי אהבתם אל בניהם תמשכם לשוב אחוריהם הביתה והנה עכ"ז לא סרו אחור אבל הלכו בשירה ושמחה וזה מנפלאות תמים דעים. הכא אית לאסתכלא וכו'

רצה לבאר מה שכבר כתבנו בפתיחת רבי אבא בפרשת בראשית ויאמר מנוח אל אשתו כי שם נתבאר שכל מה שברא הקב"ה בעולמו אומרים שירה כמו שאז"ל בפרקי שירה. בין לעילא בין לתתא קלוסו של הקב"ה עולה מכל מה שברא מכל צבאי מעלה מלאכי עליון עד שלשול קטן שבים.

ואי תימא דאינהו מגרמייהו הוו אמרי שירתא דא וכו' אמר כן לפי שכבר ידעת מה שכתב הרב אברהם ב"ע ז"ל בשם הגאון כי לא דברה האתון ושרב שמואל הספרדי בעל השירים חשב להציל הנתפש והאריך הוא ז"ל שם בענין האתון האמנם כי כל המפקפק בענין זה מבקש תואנות לנסי האל והוא מקוטן האמונה ביכולת האל כי מי ששם פה לאדם יכול לשום לבהמה לעת הצורך והתבונן במה שכתב הרמב"ן ז"ל בענין האתון כי בתחלת דבריו לא שלל ממנה רק ראיית המלאך בעצם וכתב כי פי' ותרא האתון את מלאך ה' שר"ל כי הרגישה בדבר מפחיד אותה והביא ראיות ע"ז עיין שם האמנ' כי בסוף הענין חזר ואמר ז"ל ואם תאמר כי המלאכים הנראים בדמות אינושי כאשר זכרתי בפ' וארא יושגו אף לעיני הבהמות וא"כ איך לא יראנו בלעם כי לא הוכה בסנורים אלא שיתכן שהוסיף בהשגת עיניה מי שהוסיף בה השגת הדיבור וראתה כאדם וכו' כי הענין כלו באתון נס גדול בבריאה חדשה בנבראים בין השמשות הנה נתבאר מפי הרב המאמין הגדול הזה ע"ה כי לעת הצורך ישים האל יתברך פה לבהמות חוץ מהטבע ולא חשש בדבריו רק אם ראתה האתון המלאך בעצם אם לא אמנם בפתיחת פיה ח"ו שיפקפק בלי מאמין ולאפוקי מסברת המפקפקים בזה כתב רבי יוסי בכאן ואי תימא דאינהו מגרמייהו אמרי שירתא דא כלומר אולי יקשה בעיניך כפי הטבע שפתחו הפרות פיהם ואמרו שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה אל תסתפק בזה דהכי הוא ודאי. ורזא עילאה איהו בסוד הפרות העליונות הם החיות הנושאות את הכסא בגין דארונ' הוה על גבייהו והוא הנותן להם כח לשורר בדוגמא עליונה שהאופנים וחיות הקדש מתנשאי' לעומתם ואומרים בכי"מ והראיה על זה דכיון דארונא אשתקיל עלייהו ושויוה לעילא אינון שרירו שירתא כמ"ש וישרנה הפרות וכיון דאתנטיל מנייהו ארונא הוו געאן כאורח שאר פרות דעלמא כלומר חזרו לטבעם ולשירתם המיוחדת להם בגעייתם אמנם בזאת השירה ודאי ארונא דעל גבייהו עביד לון לזמרא מזמור שירו לה' וכמ"ש ז"ל בב"ר וישרנה הפרות הפכו פניהם כלפי הארון ואמרו. ויבוא אגב ארחיה מה שכבר הונח להם ע"ה ההבדל שיש בין מזמור לדוד ובין לדוד מזמור ולא האריך בו והוא אמרו מזמור הא אוקימנא ואי תימא פי' כי כל מקום שנכתב מזמור קודם לדוד מדתו היתה מעוררת אותו שהיא נקרא' מזמור ושיר השירי' לפי שכל המזמורי' והשירים העולים מלמטה נדפסים בה

ובכל מקום שקודם דוד למזמור הוא היה מעורר למדתו. ובכלא כתיב מזמור לדוד. או לדוד מזמור לאו דוקא קאמר אלא על הרוב שהרי מצינו מזמור לתודה. אלא מזמור דרוח קודשא זמין לזמרא ליה לזמנא דיוקים קב"ה לישראל מעפרא וכמשז"ל בב"ר פ' בשלח כל השירות שנאמרו בעולם בלשון נקבה וכו' ולכך עמדו בבל מדי ויון ואדום ושעבדו את את ישראל אבל לעתיד לבא אומרים שיר בלשון זכר שנאמר שירו לה' שיר חדש והוא שאמר בכאן דהא שירתא כהאי לא אתמר מיומא דאתברי עלמא ורבי חייא סובר כי זה המזמור לא יאמר בגאולה העתידה עד תחיית המתים ויבאר הכתוב אין כל חדש תחת השמש וא"כ איך יחודש השיר הזה ויאמר כי כוונתו באמרו תחת השמש רומז לכנסת ישראל שהיא תחת השמ"ש שהיא שמ"ש ומג"ן ה' וכדין הוי חדש תחת השמש ולא קודם ומאי טעמא בגין כי נפלאות עשה ומאן אינון נפלאות האי דכתיב הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו וכו' כי היא כביכול הנושעת עמנו מהגלות ואמר ימינו וזרוע קדשו על שתהיה נשפעת מהימין ומהשמאל כי עתה בעונותינו השיב אחור ימינו וז"א הושיעה לו ימינו ודאי להההוא דרגא דהאי מזמור. אימתי בזמנא דיקומון מתי עלמא כדין יהא חדש כי זה הענין של תחיית המתים הוא דבר חדש בעצם שלא נעשה כמוהו משנברא העולם. אמנם רבי יוסי סובר שיושר השיר הזה בזמן שיעשה האל יתברך נקמה בא"ה בעבורם של ישראל והוא בזמן הגאולה קודם תחיית המתים ויקרא שיר חדש בבחינת שלא תהיה התשועה בתשועות שעברו שחזרו ונשתעבדו ישראל תחת האומות אמנם התשועה ההיא תהיה תשועת עולמים. ויאמר כי אחרי הגאולה ההיא יתערון מעפרא מתי עלמא ויתחדש עלמא בקיום שלים דלא להוי כקדמיתא וכו' כמ"ש הכתוב בלע המות לנצח וכו' כי יתבטל כח הנח"ש אשר גרם המות והחשיך פני הבריות ואין הכוונה שיתבטל לגמרי כי צורך גדול לעולם בו כנודע לבעלי החכמה. אמנם הכוונה כי לא יבקשו כל בני העולם שום מותר מהתאוות הגשמיות רק המוכרח ממנו לקיום המין בלבד ומ"ש ת"ח מה כתיב ואיבה אשית בינך ובין האשה כד"א חלפו עם אניות אבה דהא כמא ארבין וכו' כי עיקר איבת הנחש המפתה היא עם ישראל להחטיאם בזה העולם ולקטרג עליהם למעלה כי כשם שיש ספינות למטה בים מהם פורשים לשלול שלל ולבוז בז ומהם מתעסקים בפרקמטיא ובישובו של עולם להוליך ממדינה למדינה צורך הבריות קצתם לקצתם וכן ובדוגמא הזאת יש למעלה בי"ם הגדו"ל כחות זו למעלה מזו לטובה ולרעה ואותם הכחות של הנחש נקראות אניות אבה שהם ממונים על האיבה והקטרוג והם הם אשר שם השם איבה ביניהם ובין האשה אשר הוכיח ה' לחלק ונחלה לישראל עמו היא האשה הרמוזה באשה יראת ה' אשת חיל מ"י ימצא בודאי האמנם

כי אומות העולם מתיחסים אל זרע הנחש וישראל אל זרע האש"ה ואמר כי מהאיבה אשר יש למעלה בין הנח"ש ובין האש"ה נמשך למטה כמו כן בין זרעו וזרעה זרע קדש ויתמיד זה עד שיגיע עתה עת דודים כי אז יבער אותו האל מן העולם וזה יהיה בזמן דיתערון מתייא דהא כדין להוי עלמא ראש וביאור הכתוב כך הוא הקב"ה ישופך בהגיע תור העולם הזה להיות מתקיים בכח העולם העליון שהוא הראש. ואתה תשופנו עקב בהאי עלמא דאיהו עקב כי ערך העולם העליון עם עולם השפל כערך הראש עם העקב. ת"ח יומין דבר נש אתבריאו וקיימו באינון יומין ידיען וכו' יחזור לענין הפרשה לפי שהקדים לומר כי ימי העולם הזה הם ימי הנח"ש הוויים ונפסדים ימים של קץ לפי שהם נתלים באותם המדרגות הידועות לנח"ש שהם תקופות של ז' כוכבי לכת שהם בעלי קץ וקצבה שאל זה כיון דוד ע"ה באמרו ימי שנותינו בהם ע' שנה ובאמרו בהם הורה שחיי בני האדם תלויים בהם וכמו שהם בעלי קצבה והם צבא לאנוש עלי ארץ בהשלים הקפתם ישלמו ימיהם כי הם בדמיון שני השמטה כי בהגיע השנה השביעית תשבות הארץ מחריש ומקציר כן האדם בהגיעו לע' שנה הוא מואס ושובת מתאוותיו ולכן זכר דוד ע"ה ואמר ורהבם עמל ואון ואמר כי זה לשאר בני אדם ההמוניים אמנם שנות הצדיקים הם שנות ימין עליון ויש להם הויה וקיום ימים שאין להם קצבה ושנים מיוחסים לשני"ם קדמוניו"ת אשר תכליתן אין להם סוף ולכן נזכר בהם הויה שנאמר ויהיו חיי שרה ואלה שני ימי אברהם ימים ושנים ואם נזכר בישמעאל שני חיי ישמעאל היה לפי שחזר בתשובה וע"ד קרי ביומוי ויהיו:

דף קכד:

ותמת שרה בקרית ארבע רבי אבא אמר וכו' יספר בשבח שרה אמנו שלא היה כמוה בכל נשי העולם ביען נזכרו בתורה ימי שני חייה בכלל ופרט כי יודע ה' ימי תמימים גם מקום קבורתה. ויקשה שהרי מצינו במרים שנז' מיתתה גם מקום קבורתה ויאמר כי להגיד סורחנן של דור המדבר בא הכתוב שפסק הבאר במיתתה מיד שנאמר ולא היה מים לעדה אבל לא אתמר במיתתה כמא דאיתמר בשרה שנזכרו ימי שני חייה בכלל ופרט. וכדי להגיד בשבחה הביא כתוב אשריך ארץ שמלכך בן חורין ויאמר כי הארץ הנזכר בתחילת הכתוב היא הארץ העליונה ארץ החיים ושנקרא מלכה המשפיע בה בן חורין כלומר בן של שני מדות שהם חורין כמו שידעת שהן חורין מכל קליפה והוא הב"ן הבכו"ר לחכמ"ה ולבינ"ה וכשהיא יונקת ממנו ע"י משך הו"ו היא מאושר' כי אשרוה

בנות מחס"ד ורחמי"ם ושריה שהם אוכלוסיה יונקי' ממנה בעת יאכלו עת רצון כי יתרון אר"ץ בכל היא ובכן אוכלוסיה שבעים מכ"ל טו"ב.
ומה דאמר אי לך ארץ כלומר ומה שאמר בכתוב הקודם לזה אי לך ארץ שמלכך נע"ר הוא כמא דאוקמוה שזה נאמר על הארץ הלזו הנשמה העולם השפל שאינה יונקת אלא מגו שולטנותא דערלה הוא עולם הקליפה כי אז הוא מתחזק וכלא מההוא מלכא דאקרי נער כשהמדה היא בפגימו נקראת נער ירח בן יומו וכל החסרון היורד לזה העולם הוא מפאת פגימתה.
ווי לארעא דאצטריך לינקא הכי אחרי שהיא יונקת מחמת הנחש וראש פתנים אכזר היונק מרגליה.
ת"ח הא לית ליה מגרמיה כלום זה הנער הנזכר בר כד נטיל ברכאן לזמנין ידיען כשהיא במלואה.
אמנם כל זמנין דאתמנעו מיניה כלומר מן הנער לסבת פגימתה של לבנ"ה וברכאן אתמנעו מיניה.
ווי לעלמא דאצטריך לינקא בההוא שעתא כי מוכרח הוא העולם לינק משם בעל כרחו כי לא ישבוק מלינק אם טוב ואם רע.
ועוד בכמה דינין אתדן עלמא עד לא ינקא מניה כי קודם שיבא העונש לעולם השפל נדון למעלה בכמה מיני צדדין של דין עד שלא ירד הדין לעולם לפי שאין העולם מתקיים אלא עפ"י הדין. ת"ח ותמת שרה בקרית ארבע וכו' יבאר שלא היה מיתתה של שרה אמנו ע"י מלאך הממית כשאר בני אדם שהם מתים על ידו מיום שגרם החטא הראשון וכן שלש האחים משה ואהרן ומרים שכתב במיתתם עפ"י ה' וגם כי לא נזכר במיתת מרים עפ"י משום כבוד השכינה לא זכר נשיקה עפ"י ה' ואם תאמר בשרה מהו הנרמז במיתתה שיורה על שלא מתה ע"י מלאך המות הממית ולכן אמר בשרה כתיב בקרית ארבע דהוא רזא עילאה שהיא סוד השכינה כי מרכבתה ארבע והיא נקראת קרית ארבע ועל ידה מתה ולא ע"י אחרא. ולפי שיאמר אומר והלא גם סטרא אחרא בני ארבע המה כי זה לעומת זה עשה האלהים לזה בא הכתוב לפרט ואמר היא חברו"ן דאתחבר דוד באבהן כלומר היא המתחברת ומתיחדת עם האבות סוד אברה"ם יצח"ק ויעקב על פיה מתה שרה ולא על ידי הקליפה הנפרדת שאינה בעולם היחוד. ת"ח כד יומין דבר נש אתקיימו בדרגין עילאין יבאר כי הימים אשר אדם חי על האדמה הם תלויים ועומדים בשנים העליונים הם הם שבע של בנין קדוש ובעמדם יעמודו אמנם כשנדחים ימיו של האדם משם יורדים למטה למדרגה המיוחס' אל רגליה יורדות מות ובהמסרם שם נטיל רשו

ואפיק נשמתא ואם הגזרה היא על הרבים בשעת המגפה טאס עלמא בזמנא חדא ונטיל נשמתין. וסאיב ליה לגופא כי בעוד נשמתו בו הוא משכן של טהרה אמנם בהפרדה ממנו הוא משכן לטומאה כמו שיתבאר בלא תלין נבלתו על העץ כי זו היא טומאת הגוף בצאת נפשו כי מת זכאין אינון צדיקיא וכו':

ותא חזי באמצעיתא דרקיעא וכו' יאמר כי יש באמצע הרקיע זה שעל ראשנו שאנו רואים בלילה חד ארחא קסטירירא עי' קו אחד מאיר שהוא מבריח מן הקצה אל הקצה והוא הוא הנחש אשר ברקיע כי זה לעומת זה ברא האלהים כמו שיש למעלה בעולם האצילות הקדוש מבריח מן הקצה אל הקצה כן בא בדוגמתו בעולם הגלגלים זה הקו ונקרא תני"ן והוא מחובר מכוכבים דקים קטנים עד שיראה כלו כאלו הם גוף אחד כיריעה לבנה בשמים והם כוכבים דבוקים זה בזה ומעתה נאמר כי לא צדקו דברי בעלי התכונה אשר נתנו חשבון לכוכבי השמים ומנין ידוע כי לא יוכל לסופרם רק המוציא במספר צבאם יתברך שמו והדרו והעד הבט נא השמים וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ובקו הזה הלבן כלהו קטירין ביה שאין לכל א' מהם תנועה מיוחדת לבדו אבל הם מתנועעים ונוסעים עמו קשורים באותו הקו לא יסורו ממנו והם תלי תלין שאין להם מספר כמ"ש ואינון ממנן בסטירו עובדי עלמא פי' שנתמנו על תגמול מעשי בני האדם ומלת סטירו תגמול ושכר תרגום וכשכיר יקוה פעלו והיך אגיר' דמודייק סוטריה כלומר שהם ממונים על שכר פעולותיהם אם טוב ואם רע. כגוונא דא כמה חבילי טהירין נפקי לעלמא נמשכים מכחו של הנח"ש העליון כדוגמת הכוכבים הנקשרים בזה התנין אשר ברקיע. ובגין כך אתי בר נש לאתדכאה מסייעין מלעילא כי נדבק מחשבתו למעלה במקום הטהרה ולפיכך מסייעין אותו מלמעלה וסיועא דמאריה סחרא ליה ואסתמר מאותם החבילי טהירין כי שמן משחת קדש על ראשו אתי בר נש לאסתאבא וכו' לפי שנדבקה מחשבתו במקום טמא מיד פתחין לו או פותחין לו ולא אמרו מסייעין לו כמו בטהרה לפי שהממונים על הטומאה מזומנין מיד לפי שמדרגתם קרובה למטה ומיד פותחין לו כי אינו צריך סיוע והוא אמרו אזדמנן ליה וסחרן ליה ושריין עליה ומסחרין ליה ומסאבין ליה ואקרי טמא כד"א וטמא טמא יקרא כלומר כי מיד שנטמא נקרא נקרא לקראתו הטמא הידוע לטמאו יען כי קראו נזדמן לו ולכן היה הטמא מכריז ואומר טמא אני כדי שיתרחקו ממנו כי כן למעלה מכריזין קמיה טמא טמא. וכלהו קטירין בההוא חויא כדוגמת הכוכבים האדוקים בתני"ן. וסטירין בכמה עובדוי דעלמא להענישם ולתת להם גמול:

דף קכה:

רבי יצחק ורבי יוסי הוו אזלי מטבריא ללוד א"ר יצחק תוהנא על ההוא רשע דבלעם. תמה על הכח הגדול שהיה לבלעם בצד הטומאה הבא מכח הנחש לעשות מעשהו זר מעשהו נכריה עבודתו ויאמר כי על כן נקראים כל מיני הכשוף נחשים ע"ש שורשם הנחש. והכא אוליפנא רזא וכו' מדברי רבי אבא שאמר באמצעות רקיעא אתקטר חד ארחא וכו' כגוונא דא כמה חבילי טהירין נפקי וכו' למדתי דבר זה דכל זיני נחשא בעלמ' כלהו מתקשרי ונפקי מההוא נחש קדמאה וכו' ולא עוד אלא מאן דבעי לאסתאב' הרוצה שיצליחו בידו אותם מעשי הכשוף צריך לטמא עצמו להמשיך עליו רוח הטומאה כמו שהיה עושה בלעם הרשע שהיה מטמא עצמו בכל לילה עם אתונו להמשיך עליו כח האתון שבקליפה השמאלית וכמ"ש רז"ל בההסכן הסכנתי לעשות לך כה כד"א ותהי למלך סוכנת. וכן הגיד לי א' מבעלי התורה היושבי' פה עמדי בישיבה שראה ישמעאלי אחד מכשף גדול עושה כל מה שהיה רוצה ועולה בידו והיה האיש הזה יודע ומכיר בו שהיה מכשף גדול והיה מביא לו דורונות כפעם בפעם ללמוד ממנו ע"ד לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות והיה הולך תמיד אצלו לחלות פניו שילמדהו בענין הכשוף ושפעם א' א"ל הישמעאלי ההוא אל תיגע עצמך לשוא כי ידוע תדע כי לא יעלה בידך מאומה לעולם מהמעשה הזה א"ל האיש הזה ולמה עלה בידך ולא יעלה בידי א"ל שאין אתה יכול לעשות מה שאני עושה א"ל שאני סוכן עם אתוני ולא יסף עוד שוב אליו.

דף קכו.

ושירות' דעובדוי הוה נטיל נחש היה עושה מעשה להמשיך על המעשה ההוא במחשבתו כח הנח"ש כי כבר ידעת כי לכל מעשה צריך מעשה ודיבור ומחשבה ותחלת מעשיו היה לקחת נחש א' וקטיר ליה קמיה. מקטיר קטורת לפניו ואח"כ כורת ראשו של נחש ומוציא לשונו כי נחש ינחש בו ולוקח עשבים הידועים לו הראויים למעשה ההוא ושורף הכל ועושה אותו סממנין לקטורתו.

לבתר נטיל רישא דההוא חוייא שלא נתנו לשריפה עם השאר ובזיע ליה לד' סטרין להמשיך כח מרכבתו של נח"ש.

ועביד מניה קטרתא אחרא מלבד הקטורת הראשון. והוה עביד עגולה כדי לקבץ ולאסוף שם הרוחות והשדים בתוך העגול ועוד היום עושים בעלי ההשבעות אלו העיגולים ומכניסים שם קטן א' ומראה הזכוכית בידו ומשביעים בהשבעותיהם ומקטירים קטורת

והנער רואה ומגיד שרואה כדמות בני אדם רוכבים על סוסים ושואל לגדול שבהם בעל השעה עפ"י המכשף המשביע ומגידין לו עתידות אשר לא באו ועיני ראו ולא זר.
א"ר יוסי אמאי כל זיני חרשין וכו' יתן טוב טעם ודעת למה נתיחסו בתורה הכשפים אל האשה יותר מהאיש שכן כתיב מכשפה לא תחיה ולא אמר מכשף לא תחיה והנה האזהרה היתה יותר ראויה אל הזכרים יותר מהנקבות שהרי אפילו בעניני הנשים עצמן הוזהרו האנשים ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכו' וכאלה רבים. ויאמר כי האשה יותר קרובה אל הנחש מן האיש והראיה שהרי לא פתה הנחש אל אדם רק אל חוה להיותה יותר בשכונתו של נח"ש וקרובה אליו יותר ולכן בה הטיל זוהמא בה אטיל ולא בבעלה פי' בה השריש כח התאוה יותר מאדם שנאמר ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא וכו' אתא ונשקיה רבי יוסי לרבי יצחק לפי שכמה פעמים אמר ששאל על סוד זה ולא זכה בו עד עתה ועוד שאל לו כל הני עובדי כל מעשי הכשוף שעושים בני האדם וכל מה שהיה עושה בלעם מאן אתר אוליף לון לפי שיש מקומות בעולם ששוכנים שם השדים במערות ידועות ועוד היום נכנסים שם בני אדם להתלמד מהם מעשי שדים ועז"א מאן אתר אוליף לון וא"ל רבי אבא כי קבלה היה בידו מאביו בעור אבל עיקר למודו היה באותם הררי קדם אשר שם נשתקעו עז"א ועזא"ל כשנפלו ממקום קדושתם שנאמר מן ארם ינחני בלק וכו' מהררי קדם.
ואינון קטירין בשלשלא דפרזלא כבר נתבאר זה הענין בפ' הנפילים היו בארץ עיין שם.
א"ל והא כתיב ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו שנראה כי פנה אל המדבר לעשות מעשהו ואם מהררי קדם למד הי"ל וישם אל הררי קדם פניו כדי למשוך משם זו כחו לאלהיו.
א"ל סטרא תתאה דאתיא מרוח מסאבא דלעילא וכו' ביאר כי מעת שחטאו ישראל בעגל במדבר שלט שם סמאל כי המקום מסייע לכל מעשה וזה נודע ולכן שם אל המדבר פניו להיות המקום ההוא מוכן וקרוב למטה מהררי קדם להעליל עלה על ישראל שחטאו בו ובכלא עביד חרשוי בכח הררי קדם וכח המדבר כולל היה הכל במחשבתו כדי לעקור את ישראל מן העולם.

דף קכו:

א"ל רבי יוסי האי דאמרת בקדמיתא פי' זה שאמרת על הטומאה שנמשכה על האשה מצד הנחש היה בראשונה וזהו אמרו בקדמיתא ר"ל כשבא נחש על חוה אבל כבר נפסקה הזוהמא ההיא משעה שעמדו ישראל על הר סיני לישראל בלבד אבל שאר עמין

דלא קבילו אוריתא לא פסקה מהם הזוהמא וא"כ שפסקה מישראל למה הזהירה התורה על מכשפה לא תחיה וכבר פסקה הזוהמא מכל ישראל א"ל שפיר קאמרת שאלתך נכונה אבל ת"ח אוריתא לא אתיהיבת אלא לדכורי. כלומר להיות שהנשים עלולות הם לגבי טומאה לא נתן הקב"ה התורה כשפסקה הזוהמא ההיא רק לזכרים שהם טהורים ולא שייך בהם טומאה כטומא' האשה שתבא לה וסתה ולפי שהיא עלולה בטומאה פטרה התורה מהמצות לפי שעדין נשאר בה רושם הזוהמא ההיא.

ונוסף עוד דאהדרו כלהו לזוהמתן כמלקדמין ואתתא קשיא לאתפרשא אעפ"י שלא תחזור הזוהמא להם וכ"ש עתה שחזרה להם ובגין כך אשתכחו נשין בחרשין ובזוהמא יתיר מגברין וכו' ועל כן יחסה התורה הכשוף לנשים יותר מהאנשים.

כגוונא דא אתתא ביומי מסאבותא וכו' ע"כ צותה התורה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכו' לפי שכח הנחש שרוי עליה. ויאמר כי האשה בהיותה בנדת טומאתה מעשיה מצליחים במיני הכשוף כי עתה עת טומאה וחפץ הטומאה בידה תצלח. א"ל רבי יוסי לרבי אבא האי מאן דמסתכל בצפצופי דעופי אמאי אקרי מנחש קס"ד שכח הנחש אינו שורה רק על מעשה הכשוף מההקטרות ודומיהם וא"כ אלו היודעים ומסתכלים בצפצופי העופות שמגידים ג"כ עתידות למה נקראים מנחשים מה להם ולנחש. א"ל דהא מסטרא מסאבא קא אתי אמר כי כל ההודעות ההם הן ע"י נחשים הן על ידי העופות הטמאים מכח נח"ש הם באים ולכן הרחיקתנו התורה מאלה ההודעות על צד הקסם והניחוש כי מכח נחש הם באים כלם כי הוא אב לכלם ולכל מה שלמטה ואין נמלט ממנו עד בוא עתו וקצו כמ"ש בלע המות לנצח. ואמרתי עופות טמאים כעורב וכתנין ובנות יענה ודומיהם לפי שיש עופות טהורים כיונה ודומה לה ששליחותה לטובה כמו שמצינו בהרבה מקומות כנסת ישראל דמתילא ליונה וכו':

דף קכז.

רבי יהודה אמר אברהם הוה ידע וכו' יבאר למה בחר אברהם את מערת המכפלה לקבורה לו ולשרה ויאמר כי כבר נודע לו מעלת המערה ההיא ביום הג' למילתו שנראו לו ג' אנשים ורצה להסעידם נאמר שם ואל הבקר רץ אברהם כי לא היה לו לומר אלא ואל הבקר הלך אברהם מהו רץ אלא שברח לו ונכנס אל המערה ההיא ורץ הוא אחריו ושם נגלה לו צלמו של אדם הראשון שהיה קבור שם עם חוה. ואם תאמר והרי נשמתו של אדם בג"ע היתה ואיך יראה את צלמו ויאמר כי מערת המכפלה מכוונת כנגד ג"ע של מטה ונפתח לו פתח וראה משם צלמו ובכן חמד המקום ההוא לקבורתו ולשרה

אשתו ויאמר כי כל הרואה צלמו של אדם הראשון על ערש דוי יבשר המות לפי שאדם גרם המות לעול' ואברהם לא כן גם כי ראה צלמו הרי ראה נר דלוק במער' ויארי' בענין המכירה ובאופני החכמה שנתנהג אברהם עם עפרון שלא גלה לו דעתו שחפצו במערה ההיא רק קבורה עמהם ובתוכם ואחר שהשיבוהו במבחר קברינו קבור מתיך אמר כי אין רצונו לדוחק' רק שיפגעו לו בעפרון שיתן לו מקום אחד נשכח מני רגל אשר בקצה שדהו למעטו בעיניו והיה מחכמתו של אברהם שהקדים לפוחתו בעיניו ולשאול אותו ממנו בדרך מתנה כשואל דבר מועט ושאם לא ירצה ליתנו לו במתנה כי יתן לו מה שאינו שוה בכסף מלא כי השעה צריכה לכך כדי שיבוש עפרון מלקחת ממנו דמים יקרים ועכ"ז שקל לו ממון רב כי הכל היה נותן אברהם בעד מקום מנוחת נפשו ולמדנו מכאן דרך ארץ בענין מקח וממכר עם הנכרים אשר לא מבני ישראל המה החומדים ממונם של ישראל. ויאמר כי היה מחסד האל על אברהם שבכל עת שהיה הולך עפרון לראות המערה ההיא תחשכנה עיניו מראות ועלטה היתה בעיניו וזה היה סבה שהוסיף לו השדה עם המערה כי אברהם לא שאל רק המערה וכ"כ היתה מאוסה בעיניו כי גם השדה הסמוכה לו זכר לו במכר וזה היה תחבולה מעפרון כדי להגדיל הדבר שלא יתן לו המערה לבדה בחנם כי יהיה פחיתות גדול לעפרון אם יקבל ממנו בעד המערה לבדה לפי שהיתה מאוסה בעיניו. ותא חזי כד עאל אברהם במערתא יבאר על איזה אופן נגלה לאברהם ע"ה מעלת המקום ההוא אמר כי בתחלה ראה אור במערה ואח"כ נפתחו לפניו שני קברי' ובכן עלה בצלמו ועמד לפניו שמח וטוב לב ובזה הכיר אברהם ונתבשר כי שם תהיה קבורתו וכל זה היה למראה עיניו של אברהם כי לא יתגלה המטמון אלא לבעליו. א"ל אברהם במטו מינך קוסטרא קטיר את הכא קראו אברהם לאדם קוסטרא פי' מאור לפי שראה אור דולק עמו שם במערה וא"ל קטיר את הכא כלומר וכי מיום שנפטרת מהעולם קשור אתה בכאן במערה שעדיין לא עלית לג"ע של מעלה. והשיבו אדם קב"ה טמרני הכא ומההוא זמנא עד השתא אתטמרנא בגילדא דקרטא עד דאתית את לעלמא פי' כי מהזמן ההוא שנפטר היה ראוי שיתגלגל בתוך כף הקלע על חטאתו אשר חטא והקב"ה חס עליו והצפינו בתוך עור הקלע שלא יהיה נקלע בקלע כנפשות הרשעים הנקלעים בתוך הקלע לכאן ולכאן אבל הטמינו שם עד שיבוא אברהם לעולם לתקן מה שעוות הוא. וגילדא דקירשא הוא העור שמשימין האומנין באמצע הקלע לחזקה לקבל האבן לזרוק אותה באויר ונתיחס הגלגול אל האבן הנזרק מהקלע כמ"ש ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. השתא מכאן ולהלאה הא קיומא לי ולעלמא בגינך כי אתה תתקן את אשר עוותתי אני. חמי מה כתיב ויקם השדה והמערה אשר בו וכו'

כבר ידעת סוד המערה העליונה ועוד יתבאר לפנים למה נקראת מער"ת המכפלה וכן סוד השד"ה שדה של תפוחים וכביכול שהיה הכל מתמוטט עד שבא אברהם שבעבורו נתקיימו שמים וארץ כמ"ש אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותנינן באברהם וזהו שרמז בכאן קימה ממש הוה ליה מה דלא הוה עד השתא. רבי אבא אמר ודאי קימה ממש דעת רבי אבא הוא שלא יתקיים כביכול עולם העליון כי אם בקיומו של תחתון ע"ד אמרם ז"ל לא נתקיים משכן העליון עד שהוקם משכן התחתון ולא בא ר' אבא לחלוק אבל להוסיף ביאור כי מה שזכר הכתוב קימה בשדה ובמערה על השדה והמערה עצמם הכתוב מדבר שהיה להם קימה ממש בבחינה שלא היו חשובים לכלום בעיני שום אדם לפי שלא היו יודעים כי שם חלקת אדם וחוה צפונים שאלו היו יודעים בזה לא היה נמכר בשום סכום בעולם ואלמלא שנגלה לאברהם לא נודע מעלתו כי הוא מכוון כנגד השד"ה והמער"ה העליונים ובהגלות לאברהם מעלת המקום ההוא קם ואסתלק קמיה דאברהם כלומר נתעלה בעיניו כי ידע שלימותו וכדין קם כלא בנמוסוי כלומר אזי קם הכל מעלה ומטה ככל חוקותיו ומשפטיו זה כנגד זה כי בקיום התחתון נודע מעלת העליון כי זהו קיומו:

אר"ש בשעתא דעאל אברהם וכו' ר"ש בא לבאר כי בקיומם של צדיקים יתקיימו עליונים ותחתונים כי לא נבראו עליונים ותחתונים רק בעבורם לפי שעל ידם יתפרסם אלהותו יתברך בעולם ולפי שגרם חטאו של אדם הראשון להיות העולמו' מתמוטטי' מעלה ומטה המיוחסים לזכר ולנקבה אשר נבראו בדוגמתם אדם וחוה הנה בבוא תור אברהם ושרה שתקנו העולמות היו אדם וחוה מתבוששים לפניהם ולא היו רוצים שיקברו שם לפניהם כי יוסיפו בושה על בושה כי יצדקו הבנים יותר מאביהם במעשיהם הטובים עד שהודיעם אברהם כי ברא מזכה אבא והוא אמרם שא"ל הא אנא זמין קמי קב"ה בגינך דלא תכסוף קמיה לעלמין כי עטרת זקנים בני בנים ומיד סבר וקבל אדם הראשון וזהו ואחרי כן קבר אברהם ודייק זה שלא היה צריך הכתוב לכתוב אלא ויקבור אברהם את שרה אשתו ובאמרו ואחרי כן רמז הכתוב כי קול דברי קטרוג היה בענין הקבורה עד ואחרי כן נולדה ההסכמה שיקברנה שם ואם תאמר כי על דברי המכירה הנה לא מצינו שקטרג שום א' בנתינת המקום כ"ש במכירתו וא"כ מהו הקטרוג שהיה שם רק דברי הקנטור שעברו בין אדם ואברהם בענין הקבורה ונרמז הענין בכתוב. ולפי שנתפייס אדם בדברי אברהם כי ברא מזכה אבא ועאל בדוכתיה הנה נשאר ענין חוה כי היא גרמא בנזקין ומי זאת אשר תמלא את ידה ואת פגימתה והוא אמרו אדם עאל בדוכתיה חוה לא עאלת עד דקריב ואעיל לה לגביה דאדם וקביל עליה בגינה כי בשלומה של שרה יהיה

לה שלום וזהו שריבה הכתוב במלת את שרה אשתו ובכן שניהם כא' טובים אדם וחוה ואתישבו בדוכתיהו ובהיות כי אתישבו בדוכתיהו בזכות בניהם הצדיקים אזי נתקיימו שמי"ם ואר"ץ וזהו ויקם השדה והמערה והבן:

רבי אלעזר שאיל ליה לר"ש אבוי וכו' לפי שראה רבי אלעזר כי פעם יכנה הכתוב מלת המכפלה אל המערה ופעם אל השדה שנאמר ויתן לי את מערת המכפלה וכתיב מערת שדה המכפלה רצה לדעת הטעם אם יש סוד בזה כי לא ישנה הכתוב רק לרמוז. והשיבו אביו ע"ה חייך לאו מערתא היא מכפלה ולאו שדה איהו מכפלה כלומר לא בעצם וראשונה נקראים מכפלה רק בדרך כנוי על שם דבר אחר נעלם כי באו בצל קורתו והראיה ע"ז כי יותר ראוי ליחס מלת מכפלה אל השדה מליחסו אל המערה לפי שהמערה נכללת בשדה והיא חלק ממנו וכל זה לסוד נכמס כי ההוא שדה קאים במלה אחרא כלומר בזולת הנר' מתוך הפשט ובא לבאר הסוד ואמר ת"ח ירושלם כל ארעא דישראל אתכפל תחותה ואיהי קיימא לעילא אמר כי לפי המקובל ירושלם היא למעלה מכל הארצות שהיא נקודת העולם שמשם נתפשט ונמתח וגם כי הנקודה האמיתית היא בית קדשי הקדשים לא דק. והזכיר ירושלם שהוא התחלת התפשטות הנקודה וכבר ידעת סוד אמרם עשר קדושות הם הנזכרים במס' כלים זו למעלה מזו וקדשי הקדשים מקודש מכלם לפי שהיא מכוונת אל הנקודה העליונה היא הנרמזת באבן השתיה שממנה הושתתה העולם והודיע כי כל ארץ ישראל נכפלת תחת ירושלם בבחינת ערך גבנינות נקודת הכדור אל התפשטותו כי נמצא שהכדור נכפל תחת הנקודה הגבנונית העליונה כן כל ארץ ישראל נכפלת תחת ירושלם ואין ספק ג"כ כי בערך זה ירושלם נכפלת תחת בית קדשי הקדשים שהרי היתה בגובהה של הר הבית כמוז' במס' מדות פ' שני ובפי' הרמב"ם ז"ל עיין שם המעלות שהיו עולים מהר הבית לעזרת נשים ומעזרת נשים לעזרת ישראל ומשם לעזרת כהנים וכו' נמצא א"כ כי ירושלם נכפלת תחת בית קדשי הקדשים שהיא הנקודה האמיתית וכל ארץ ישראל תחת ירושלם. ואיהי קיימא לעילא וקיימא לתתא כי יש ירושלם למעלה וירושלם למטה כדוגמו' כפולות ירושלם לעילא ירושלם לתתא אחידא לעילא ואחידא לתתא מכוונות זו כנגד זו ומשפעות זו לזו והם נאחזות זו בזו. ירושלם לעילא אחידא בתרין סטרין מקבלת מלמעלה ומשפעת למטה. ובגין כך כפלתא איהי כי בבחינת זה נקראת מכפלה כי מלכו"תו בכל משלה מעלה ומטה. ועל דא האי שדה מההיא כפלתא איהו פי' שד"ה של תפוחי"ם שהוא סוד הו"ו ומשך הו"ו שנקרא שדה של תפוחים ע"ש שהוא צח ואדום. יכונה ג"כ בשם מכפלה לפי ששם הוא חונה ומשפיע במער"ת המכפל"ה וזהו אמרו די ביה שריא והביא

ראיה מהכתוב כריח שדה אשר ברכו ה' כי שם צוה ה' את השד"ה הנז'. ובגין כך שדה המכפלה ודאי ולא שדה הכפול פי' שאם היתה הכוונה לקרו' השד"ה בלשון כפל היל"ל שדה הכפול כי מלת שדה לשון זכר הוא אמנם קראו שדה המכפלה שפי' שדה המשפיע במכפלה שהוא רמז אל העטרת הנכפלת כמו שביארנו כי הוא חונה שם. תו רזא דמלה פי' בסוד הפנימי בסוד שמו יתברך רמוז הכל. ואע"ג דמערת' כפילתא הוה דאיהי מערתא גו מערתא וכו' כלומר כי על כן באה מערת המכפלה למטה בארץ בצל קורתה של עליונה חדר בחדר או בית ועליה על גבה כי הכל כוונה אחת ואברה' ידע יחזור לענין כי ידע מעלת ושלימות המערה ההיא שהיא מכוונת כנגד העליונה ולא רצה לגלות הדבר שלא ירגישו במעלת המקום ולכן אמר לבני חת ויתן לי את מערת המכפלה ולא אמר ויתן לי את מערת שדה המכפלה כי הם לא ירגישו כי אם שכוונ' אברהם לקוראה מכפלה בעבור שהיא חדר בתוך חדר אמנם הכתוב לא קראה כי אם מערת שדה המכפלה לרמוז אל הסוד וקב"ה עבד שלא ברא ציורים למטה בעולם המורגש לאות על מה שלמעלה מכוון זה כנגד זה לאשתכחא וכו' ולאתדבקא וכו' כי בזה יחוייב להשפיע העליון בתחתון בהיותו על דוגמתו כי בזה יתפרסם כבודו בעולם ואם לא מי יגיד ויעיד על יכולתו הלא בריאתו יתברך:

דף קכט.

ואברהם זקן בא בימים וכו' רבי יהודה פתח אשרי תבחר ותקרב ישכון חציריך האי קרא איתמר רז"ל דרשו על אהרן ע"ה ככתוב ואתה הקרב אליך את אהרן וכו' ועל שבט לוי שנאמר הקרב את מטה לוי בב"ר פ' במדבר סיני עיין שם כי הוא ענין נאה לענין הבחירה. אבל זכאה הוא בר נש דאורחוי אתכשרן קמי קב"ה וכו' יבאר כי בבחירתו של האדם תלוי להיותו נקרב לאל יתברך או להתרחק ממנו כפי פעולותיו וכי הצדיקים מפאת מעשיהם הטובים קונים החיים והימים העליונים לחלקם יום יום ועולים מדרגה אחר מדרגה באותם המדרגו' הנדפסות במדת המלכות בהיכלותיה שהם נקראי' חצירות בסוד חצר המשכן כי המשכן היה בדוגמת המשכן העליון וההיכלות אשר למטה נקראי' חצירות והצדיקים זוכים בחייהם אל החצירות ההם וקונים אותם בימי משך חייהם אחת אחת למצוא חשבון וזהו סוד ואברהם זקן בא בימים כלומר כשהגיע לזקנה כבר בא וקנה הימים העליוני' באינון יומין ידיען ברזא דמהימנות' שע"כ נאמר בהם וה' בירך את אברהם בכ"ל שהרמז על מדת המלכות שממנה יורדים כל ההשפעות והברכות לעולם.

זכאין אינון מאריהון דתיובתא' יאמר כי מה שקונים הצדיקים הגמורים שלא חטאו כל ימיהם מעט יום יום קונים בעלי התשובה פעם אחת ורבי יוסי יבאר יתרון הבעלי תשובה על הצדיקים הגמורים ויאמר כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד כי הצדיקים עומדים בחצרות השם אמנם הבעלי תשובה לפני לפנים מהם בבית המלך כד"א נשבעה בטוב ביתך והבדל גדול יש בין העומדים בחצר המלך לעומדים פנימה כי העומדים בחצר המלך הנם נשלחים לכל אשר יצום על פני תבל ארצה אמנם העומדים פנימה עומדים בבית ה' תמיד ויושבים ראשונה במלכות. אמר דוד נשבעה בטוב ביתך יבאר למה ידבר הכתוב בתחלה בדרך נסתר אשרי וכו' ישכון על הנסתר ואח"כ נשבעה על כלל הנמצאים שם אלא שהרמז למה ששנינו אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ועכ"א בלשון רבים נשבעה. ויאמר כי יש מקום לפני לפנים לחסידי עליון והם משה ואהרן וסוד אה"ל מוע"ד ידוע קדמה מזרחה כמו כן. וכמה מדורין על מדורין על ג"ע ידבר וכל חד איכסיף מנהורא דחבריה שכל צדיק וצדיק נכוה מחופת חבירו על שלא טרח כמוהו להשיג מעלתו כי כל א' משיג כפי מעשיו הוא שאמר במה דעובדין מתפרשן הכי נמי דוכתין ונהורין. ותא חזי הא איתמר יבאר כי לא בלבד יש הבדל בין השגתם זו מזו אבל גם בזה העולם בעוד בחיים חייתם כד בר נש נאים בערסיה וכו' שהנשמות עולות בכל לילה ולילה לאור באור החיים ולשמוע מאחרי הפרגוד לאו כל נשמתא ונשמת' זכיא למחזי ביקר סבר אפי דעתיק יומין הוא שר העולם הנרמז להם במטטרו"ן ש"ר הפני"ם רק השגתה כפי מה שהרהרה ונתמשכה אחר מעשה אם גופניים ואם שכליים שאם נמשכה אחר התאוות הגופניים ונטמאה בהם הנה מדי עלותה יאחזוה בעלי הטומאה ותתלכד במלכוד' ולא יניחוה לעלות מעלה מעלה ויודיעוה משאות שוא ומדוחים. ואם יזכה האדם במעשיו ויטהר מחשבתו מדי עלותה בית אל בוקעת בתוכם ואין שטן ואין פגע רע אבל מכריזין הם לפניה פנון אתר פנון אתר עד שתעבור ותעלה כי אין לנו חלק ונחלה בה ועולה ושומעת מאחורי הפרגוד קושט אמרי אמת וכשהיא יורדת כל אותם חבילי טהירין הם הם בעלי הקליפה ונקראי' טהירין לפי שהם צחים אוריים בזולת גשם הם רוצים להיות נדבקים עמה לשתגיד להם מה ששמעה מאחרי הפרגוד ויהי כשומעם יוסיפו הם משלים וחידות על מה ששמעה כדי להעלים ממנה ההשגה ההיא על אמיתות והם הם בדמיון התבן אל הבר הנזכר בענין הנבואה מה לתבן את הבר וכו' על ענין החלום הנה נתבאר מכאן כי לא יתרכבו המשלים והחידות אל הנביאים כי אם ברדתם למטה ובהתרחקם ממכון שרשם כי כל עוד שמתרחקים משם יקנו להם לבוש ומסך ויתלבשו הדברים

במשל ודמיון יצטרך אל ביאור לא כן נבואת משה ע"ה שהיתה במראה ולא בחידות וזה מבואר בעצמו. ויאמר כי על דמיון זה הנזכר יארע אל הנשמות כשהן נפטרות מן העולם ומבואר הוא מתוך הלשון. ת"ח זכאין אינון צדיקיא וכו' יבאר כי כפי ההשגה שהצדיקים משיגים בעולם הזה והדבקם בבוראם ככה תהיה מעלתם למעלה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל והביא ראיה מהכתוב עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו וביאר ענין למחכה לו על החקירה והחפוש שעושים תמיד ושוקדים עליה עד שהם משיגים סוד הדבר על מתכונתו ולכן הביא הכתוב כד"א ואליהוא חכה את איוב בדברים ולא אמר בד"א אשרי כל חוכי לו או וחכיתי לד' לפי שזה הכתוב מדבר בענין החקירה שנפלה בין איוב וחביריו על ענין ההשגחה ואליהוא גבר עליהם אזן וחקר וחכה את איוב בדבריו ויהיה פי' הכתוב עין לא ראתה זולתו יתברך מעלתם מה שיעשה לאותם העוסקים בתורה ומחכים וחוקרים סודותיה לדעת אותם על אמיתת' כי בזה יזכו אל הטוב ההוא והוא מ"ש אלין אינון דדחקין למלה דחכמתא ודייקין ומחכאן למנדע ברירא דמלה. ת"ח עאל למנדע ולאתדבקא במאריה יבאר כי במעשיו הטובים שקדמו הם היו סבה להשיג הימי"ם העליונים והמשיך מהם הברכה אל המדה הנקראת בכ"ל שממנה יורדים הברכות לכל העולמות שלמטה. מאי בכ"ל אתר דנהר דלא פסקי מימוי לעלמין אמר כי לכך נקראה העטרת בכ"ל לפי ששואב' מראש הנהר היוצא מעד"ן כי מימיו אינם פוסקים כסוף הנהר שלפעמי' פוסק לסבת מעשה התחתוני'. א"ר חייא ת"ח אברהם וכו' יאמר כי אברהם שידע סוד מקום המדרגות ושולטנותם למיניהם והנשמות או הנפשות הנמשכים מהם למשפחותיה' לא רצה שיתערב זרעו בצד הקליפה לקחת ליצחק אשה מבנות כנען שבאות נשיהן מצד הטומאה וע"כ השביע לעבדו. רבי יצחק פתח ואמר וישוב העפר אל הארץ כשהיה וכו' יבאר כי אדם הראשון נברא ממקום כפרתו שהוא בית המקדש שהוא נקודת העול' כמו שהקדמנו והוצבר עפרו מד' הפאות כלומר מד' יסודות וכל יסוד ויסוד נתן בו כחו והטעם בזה כי בהיות שב"ה היא נקודת העולם וממנה נתפשטו האלכסונות לד' הפאות נמצא כי כח האלכסונות הם בכח הנקודה ולפיכך נברא ממקום כפרתו הכולל ואח"כ נפח באפיו נשמת חיים והנה כשחקר אברהם בזה וידע כי האדם מורכב מרוח וגוף נתעורר להמשך אל החלק העליון הקיים ולעזוב החלק הכלה והנפסד ולזה לא רצה לידבק בכחות התחתונות כדי להמשיך על בנו יצחק נשמה טהורה מעולם הטהרה כי יש בכח האדם להמשיך לזרעו ממקום קדוש כאשר יבאר בהדיא בסוד בנים אתם לה' ממש אמנם המטמאים עצמם בשעת התשמיש ממשיכים על זרעם כח הטומאה ונקראים בני זנונים כי זנו במחשבותיה' והרהורם בדבר אסור

ומבואר הוא בלשון המאמר ויאמר כי יום פטירת האדם הוא יום החשבון נפש ובשר כמשז"ל יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. ויביא ענין תחיית המתים ומי ומי הם הקמים בתחיה לדעת רבי יוסי ולדעת רבי יצחק כי הכל קמים בזמן התחיה. וכי מתי ארץ ישראל הם קמים תחלה בנשמתם אבל מתי חוצה לארץ מתגלגלים במחילות עפר בנפש בלבד לא בנשמה עד הגיעם לארץ ישראל ושם יותן להם חלק הנשמה והטעם כדי שלא יחיו ע"י אלהי נכר הארץ כדי שיתקיימו עד הזמן המוגבל לעולם והכל מבואר שם: **רבי אלעזר** ורבי ייסא הוו יתבי ליליא חד וכו' יבאר כי כל הנשמות טרם בוא עת התחיה הלא המה מסודרות ומצויירות לפניו יתברך על הצלם והתמונה אשר היו מקודם פטירת' מהמלבוש הגופני שהיו בו ולמדנו מזה כי כשם שצורות בני אדם נבדלים זה מזה בתמונת גופותיהם כן הנשמות נבדלות בצלמם זו מזו ואין יודע ואין מבין זולתו יתברך לשלח כל א' וא' אל הגוף שהיתה שוכנת בו להחיות עם רב כל אחת בבן זוגה ובכן יהיה העולם על כוונת הבריאה הראשונה לפי שאז יתבטל יצר הרע המחטיא את הבריות מן העולם כי הוא חרפה לנו שנאמר חרפת עמו יסיר. א"ר ייסא הא חמינן. יבאר כי סבת הטומאה הוא הגוף וסבת הטהרה הוא הנפש וכל זמן שהנפש שוכנת בגוף היא מטהרתו ובצאת הנפש ממנו ישאר הטומאה בגוף בהסתלק הטהרה תחול הטומאה ומזה הטעם תשכיל ממוצא דבר כי קברי אומו' העולם אינם מטמאים באה"ל כי יקל טומאתם בצאת נפשם מהם לפי שנפשותיהם ממקום טומאה יבואו ולפיכך הם מטמאות לגופותיהם והנה בהסתלק נפשם מהם יקל טומאתם שהיתה מאהלת עליהם בהפך ממתי ישראל והבן זה כי הסתלקה אהל טהרתם מעליהם בצאת נפשות ולזאת הסבה הוזהרנו שלא להתערב בהם כי טמא טמא יקרא ויאמר כי זהו סוד לא תשתחוה לאל אחר ומלבד פשט הכתוב כי נתן מזרעו למולך בהתערב זרעו בבת אלהי נכר הנה ירמזו עוד כי הבועל ארמית יקדים בהשתחויה קודם הבעילה לאל נכר לפי שהוא כורע על ברכיו להזדקק עמה וע"כ צוה אברהם לעבדו לא תקח אשה מבנו' הכנעני השחו"ר המצור"ע כדי שלא ישתחוה לאל נכר אשר אנכי יושב אנכי דייקא. ירמוז למדת אנכ"י שהיא יושבת בקרבו של הכנע"י בסוד זאת ירושלם בקרב עמים שמתיה וסביבותי' ארצות והבן זה כי שם מקום הבחינה בין טוב לרע והבוחן יבדיל התוך מהקליפה וצוה אותו שלא יערב טומאה בטהרה. א"ר ייסא ודאי זכותיה דאברהם אערע קמי ההוא עבדא זכותו של אברהם היא מדת החס"ד אשר מעייני הישועה נמשכים על ידה היא שעמדה לו לעבדו שנאמר ואבוא היום אל העין היום יצאתי והיום באתי והיא נקראת מדת יום כמ"ש יומם יצוה ה' חסדו. והנה כשמוע רבי אלעזר כל מה שחדש רבי ייסא

בענין הזה פתח גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ידבר בשבח התורה וכי העוסקים בה הם בני חורין מכל שעבוד וביחוד משעבוד מלאך המות כמ"ש רז"ל אל תקרי חרות אלא חירות ודייקו זה לפי שהיל"ל חרוש על הלוחות ומדאפקיה רחמנא בלשון חרות דרשו כן והענין ע"ס המאמר מבואר בעצמו כי הכל נסתר בחכמת התורה ודוד היה מתפלל שיגלה לו האל נפלאות מתורתו:

דף קלב.

ויהי הוא טרם כלה לדבר וכו' יוצאת באה מבעי ליה פי' כי הוא קודם היה נצב על עין המים והיה ראוי לכתוב והנה רבקה באה אל העין לשאוב כי ענין יוצאת משמע מפתח בית אביה ולכן אמר כי רמז הכתוב כי יצאת מכלל בני העיר במעשיה הטובים. ולפי שקשה כפי הפירוש הזה שהרי אמר הכתוב ג"כ בשאר בנות העיר יוצאות ומאי רבותא משמע לרבקה יותר מכלן לזה הביא דבר אחר יוצאת כד"א יוצאות שלא נאמר בהם ג"כ באות או הולכות ולא משם ראיה לשלימות רבקה מכל הבנות אמנם הראיה המורה על שלימותה הוא ממה שכתוב ותרד העינה כתוב בה"א כי בזה רמז הכתוב שנקראה לקראתה כח בארה של מרים שעלו המים לקראתה ע"ד אז"ל בעלי באר ענו לה וכבר ידעת סוד הה"א האחרונה שהיא הבאר אשר חפרוה שרים העליוני' כרוה נדיבי העם כאשר יתבאר במקומו ב"ה והיה בארה של מרים ע"ה וכן דרז"ל בב"ר ותרד העינה ותמלא כדה ותעל כל הנשים יורדות וממלאות מן העין וזו כיון שראו אותה המים עלו אמר לה הקב"ה את תהא סימן לבניך ולא דייקו זה שעלו המים לקראתה מקרא דותרד העינה וכו' אמנם דייקו זה ממה שכתוב מיד וירץ העבד לקראתה כי למה ירוץ לקראת' יותר מלקראת שאר בנות העיר אלא שראה שעלו המים לקראת' וכן פירש"י ז"ל בכתו' וירץ העבד לקראת' לא מן ותרד העינה ותמלא כדה ותעל האמנ' כי בכאן בספר הזוהר דייקו האמת כי ממה שכתב הכתוב ותרד העינה בתוספת ה"א ולא כתב ותרד העין או ותרד אל העין כי הכל דבר א' כי אין זה כענין אמרם כל תיבה שצריכה למד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה שהרי יש בתיבה הזאת שני ההין אחת בתחלתה המשמש' במקום למ"ד ולמה הוצרך לכתוב הה"א האחרונה אם לא לרמוז סוד הבא"ר באר"ה של מרים. ומ"ש וסימנא נקט בידיה אין זה חולק למ"ש ז"ל שלשה שאלו שלא כהוגן שאם לא יתקיים הסימן היה מפקפק בדבר ונמצא שהסכימו עמו מלמעלה כפי דעתו ואם לא היה כהוגן.

ת"ח כד מטא עבדא לחרן וכו' יאמר כי העת ההיא עצמה ביום ההוא שהגיע העבד אל העין היתה שעת מנחת ערב שכן כתיב לעת ערב לעת צאת השואבות ובשעה ההיא עצמה ביום אחר הגיעה רבקה עם העבד אצל יצחק כשיצא לשוח בשדה לפנות ערב בגין לאשתכחא כלא באתריה דאצטריך פי' כי מדתו של יצחק היא בצד שמאל הקדושה מדת הגבור"ה והוא הקודם בסוד הזיווג העליון בסוד שמאלו תחת לראשי ומדת רבקה היא העטר' ואליהם נתיחס מדת הער"ב ומצא מין את מינו ונעור ודבר בעתו מה טוב והבן והוא אמרו וכלא מטא ברזא דחכמתא כי הכל מסודר מלמעלה לבא בעת הצורך והראוי לו ועל דא אתא ההוא עבדא אל באר המים וכו' כי לא לקח לסימן דבר אחר כי אם מעין הבאר להיות הדבר ההוא מסודר מלמעלה בסוד מעיין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון וסוד הלבנו"ן ידוע שהוא הרא"ש הלב"ן כי משם המים והשפע באים אל הבאר חפרוה שרים:

רבי שמעון הוה אתי לטבריא אולי מצפורי היה בא לטבריא כי שם היתה ישיבתו עם החברים והוה עמיה רבי אבא אמר ר"ש לרבי אבא נזיל דהא אנא חמינא יגיד דביקותו של רשב"י ע"ה למעלה עד שהיה במדרגת נביא כמו שנזכר באלישע ע"ה שהיה בחדרו והיה רואה חיל ארם ואמר על נערו פקח עיני הנער וכו' כמו כן ראה ר"ש ע"ה הקפוטקאי שהיה בא לקראתו בטרם יבוא ויקרב אליהם עין לא שזפתו רק עינו של רשב"י ואמר כי יהיו דברי חידוש בפיו כלומר דברי תורה ושא"ל ר' אבא הא ידענא דבכל אתר דמר אזיל קב"ה משדר ליה מלאכין טאסין בגדפין לאשתעשע ליה כי חשב שיהיה האיש ההוא אשר יבוא לקראתו מלאך בצורת אדם להגיד לו איזה סוד כמו שהיה הענין בימים ההם שהיה בא אליהו ז"ל או זולתו מהחסידי' הראשוני' שנפטרו מזה העולם ומתלבשים בצורת טייעא כרב המנונא סבא וזולתו לגלות לו איזה סוד מסודות התורה ולז"א לו ידענא דבכל אתר דמר אזיל קב"ה משדר ליה מלאכין וכו' עד דהוו אזלי וכו' והנה הוא איש מקפוטקיא בא וישבו ר"ש ור' אבא והמתינו עד הגיעו אליהם ושאל אותו ר"ש מאן אנת וכו' ואזילנא אטטריה דרשב"י לבקשו בכל מקום שהוא א"ל אימא ברי אימא בזה הודיעו כי הוא האיש אשר הוא מבקש א"ל אנת בר יוחאי לכבוד ולתפארת קראו בר יוחאי כי מעלת אביו ידועה ומפורסמת ותפארת בנים אבותם. והנה אמר שהוא שלוח אליו מאת החברי' אשר בקפוטקיא לשאול ממנו על שלשה דברים האחד הא אוקימנא דלא יפסיק בר נש בצלותיה לבין כותלא שנאמר ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ורצו לדעת שאם לא יזדמן לו קיר או אם יש דבר מפסיק בינו ובין הקיר אם יצא ידי חובתו אם לא או אם יש סוד נסתר בענין הקיר. והשני אמרם שאסור לעבור בתוך ד' אמותיו של מתפלל

למה ד' אמות ולא יותר ולא פחות לכל רוח משלשה רוחותיו ולא לפניו ושלישית אמרם שלא יתפלל אדם אחרי רבו.

והנה פתח רשב"י ע"ה שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה וכו' להשיב על שאלותיו ואמר כי מצינו בספר תהלים כי פעם יאמר דוד ע"ה שמע בלשון זכר ופעם שמעה בלשון נקבה. ויתן טוב טעם ודעת לזה ואמר כי באמרו שמעה כוונתו למדתו ה"א אחרונה שבשם כאלו אומר שמע ה"א שהיא תפלתו של דוד ע"ה כי היא בי"ת תפל"ה והיא המקשרת ומכתרת כתרים מתפלותיהם של ישראל ונותנת בראשו של צדיק שהוא התפארת כי לשם יעלו תפלותיהם של ישראל וזאת המדה נקראת קי"ר לפי שהיא קיר ומחיצה מבדלת בין עולם האצילות לעולם המלאכים. גם לפי שבה מצויירים שלש מאות ועשר עולמות אשר במדת החכמ"ה העליונה כמנין קי"ר ואליה אנו מוסרים תפלותינו כדי שתעשה מהם כתר לראש צדיק כמ"ש ועל כן צריכין לה להעלותם לפני ה' וז"א בגין דאיהי דרגא מקבל צלותין ועבדא מנייהו עטרה ושוי לה בריש דצדיק וכו' ובזה השיב לשאלה הראשונה בסוד הקי"ר ואמר כי היא נקראת תפלה בלחש יען זיווגה עם החתן בחשאי והסוד בזה שאין מלאכי השרת נמצאים שם בשעת זיווגם כי אינם מגיעים ולא משיגים אל המקום ההוא כי על כן אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ומלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא כי בהזדווג המלכה עם המלך אין איש מאנשי הבית שם בבית.

ושועתי האזינה דא צלותא דארים בר נש קליה בעקתיה כי יש תפלה בלחש ויש בקול רם אמנם התפלה שהיא בקול רם נקראת שועה שהיא בהרמת קול מתוך צרה מלשון ושוע אל ההר שהוא ענין הגבהה והרמת עין למעלה אל ההר והנה השועה היא מתבר תרעין ודפיק לון לאעלא צלותיה מתוך דוחק הצרה.

אל דמעתי אל תחרש אם יצטרך עם זה הדמעה שערי דמעה לא ננעלו ולא שבו ריקם. תו הכא תלת דרגין תפל"ה שוע"ה דמע"ה וכו' יאמר כי נזכרו בכתוב הזה שלשה ענינים אשר בהם יחשוב המתפלל בהתפללו ראשונה לחשוב עצמו כגר בארץ וכאורח נטה ללון בשערי התפלה העליונה ולכן החסידים הראשונים הקמים בבקר היו מקדימין לב"ה בזה הכתוב שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה וכו' כי גם אנכי עמך כגר העומד פתח הבית קודם שיכנס לבית. ואח"כ ירים קולו ויקרא קרבנותיו וזמירותיו ותפל"ה מיושב כענ"י המשוע ותושב הארץ. ואח"כ ישפוך דמעה ויכוון לשערי דמעה שהם האבו"ת אברהם וכו' בתפלה מעומד כאשר יבאר בהדיא הרי שלש לשונות נזכרים ונעשים בכתוב כנגד שלשה אחרים שצריך האדם לחשוב בהם בשעת תפלתו ג"ר ותוש"ב ואבו"ת כי הם עיקרא דעלמא. ויבאר מיד כי שני תפלו"ת הם אחת מיושב שהיא תפלת יוצר ותפלה

מעומד שהיא תפלת שמונה עשרה כי הם תפלה של יד ותפלה של ראש ויבאר כי תפלה מיושב בה נזכרים כל קישוטי הכלה שאנו מקשטים אותה בבתוליה המובאות לה להקביל פני החת"ן כמ"ש אומרים יוצר משרתים ואשר משרתיו עומדים ברום עולם וכו' והאופנים וחיות הקדש וכו' הם הם קשוטיה של כלה לבא עמה לבית המלך וכשאנו עומדי' להתפלל שמונה עשרה בלחש מזדווגת עם החתן בחשאי לקבל ממנו פרס ואנו מקדימין זכות אבות ושואלים אח"כ צרכינו בחשאי שלא ירגישו המקטרגים כאשר יתבאר בפ' תרומה בע"ה. וכשאדם עומד במחשבתו בתפל"ה העליונה קנה לו ד' אמות לתפלתו לכל עבר כדוגמא של מעלה כי זה השיעור רמוז בשיעור יוצר בראשית ואתה ידעת כי שתי המדות אמ"ה ובת"ה נקראות יוצר בראשית זאת למעלה וזאת למטה והוא סוד ד' מחנותיה לד' פאותיה שהם סוד תחום שב"ת והוא סוד אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה והוא שיעורו של יוצ"ר בראשי"ת ובהיות שהעומד בתפלה נעשה דוגמא עליונה קנה לו ד' אמות ואסור לעבור בתוך ד' אמותיו כי יהיה סבה להפסיק ממנו מחשבתו ובזה השיב לו לשאלה השנית כי מדי עוברו יפסיק המתפלל בין גאולה לתפלה וצריך לחבר את האהל להיות אחד כי שם הוא עומד המתפלל במחשבתו ואגב אורחיה יבאר סוד הכורע כורע בברוך והזוקף זוקף בשם כי בתנועות ההם מורה ממשלת החתן על הכלה והו"א ימשול ב"ה בהשפיעו עליה מברכותיו נקראת ברו"ך וצריך לכרוע במלת ברוך על סוד זה ולהשיב לשאלה השלישית אמר ות"ח דהא אוקמוה לא יצלי בר נש אחורי רביה וביאר הטעם לפי שהמתפלל אחורי רבו משים מורא רבו לנגד פניו ומניח מורא שמים ואם אז"ל ומורא רבך כמור' שמים הנה בעומדו לפני שמים צריך להקדים מורא שמים למורא רבו וע"כ אסור להתפלל אחוריו שיראה שמוראו לרבו יותר ממורא שמים. וימשיך הענין בסוד התפלות ויאמר כי האבות תקנו התפלות כל אחד כפי מדתו חס"ד לאברה' והיא תפלת הבקר ופחד ליצחק מכי נטי שמשא ומשחרי כותלי בסו"ד הדי"ן והתחיל לדבר בתפל' המנחה ליצחק לפי שהוא ענין הנדון ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב והוא אמרו ת"ח צלותא דמנחה אתקין לה יצחק כמא דאתקין אברה"ם צלותא דצפרא לקבל ההוא דרגא דאתדבק ביה וכו' ויאמר כי מעת נטיית השמש בצהרים הוא שעת המנחה כי עד השעה ההיא נקרא יו"ם ומשם והלאה הדין מתחיל לשלוט ויקשה כי יראה משפט הכתוב שחס"ד א"ל משמש כל היום עד הלילה שנאמר חסד אל כל היום. ויאמר כי לא יקרא יום רק חצי היום שכן אמר הכתוב קדשו עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב כי מנטיית השמש בצהרים מתחלת ממשלת הלילה כמו שמתחיל מדת היו"ם מחצות הלילה ומעלה עד אור הבק"ר. וכדין

אתחרב בית המקדש ואתוקד היכלא כדאיתא במ' תענית בשבעה בו נכנסו גוים להיכל ואכלו ושתו וקלקלו שמיני ותשיעי עד שנפנה היום סמוך לחשכת עשירי שנא' אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב לעת ערב הציתו בו את האש ונשרף עם שקיעת החמה ובעשור לחדש והיינו דאמר רבי יוחנן בן זכאי אלמלא הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי וכו'. וע"ד תנינן דיהא בר נש זהיר בצלותא דמנחה זמנא דדינא קשיא שרי בעלמא כדי להמתיק את הדין בתפלתו. יעקב אתקין צלותא דערבית דהא איהו אתקין לה וזן לה יעקב התפארת הוא מתקן וזן בהשפעתו לעטרת הנקראת תפל"ת ערבי"ת כי היא המיוחסת למערב והסוד ו"ו אתקין לה"א וכו' לפי שאין לה מעצמה אלא הבא עליה מן השמש. ובגין כך תפלת ערבית רשות שהיא ברשות בעלה שאין לה אלא מה שמקבלת משמ"ש ומגן ה' צבאות כי הה"א ברשות הו"ו וע"כ נקרא' תפלת ערבית רשות וע"כ היה ברשות האדם אם ירצה שלא להתפלל אותה כדי שלא להפרידה מן אלוף אמנם אח"כ קבעוה חובה בדרך יחוד אלא שאין זמנה קבוע כשאר תפלות כי היא ברשות בעלה ונכללת עמו והוא אמרו דהא את כלילת הצלותא דיומא בגין לאתנהרא: זמ"ש דהשתא לאו זמנא איהו כלומר וזמנה בלילה אינו נחשב בשם זמן נגלה לפי שעיקר הזמן הוא מפאת השמש ובהכסות השמש בבואו במערב לא אתגליא נהורא דיממא לשיחשב בשם זמן והיא שלטא בחשוכא בזמן שאינו זמן נגלה. עד זמנא דפלגות ליליא דאשתעשע קב"ה עם צדיקיא כי אז יתעורר האור והרחמים לבא לעולם ועל סוד זה צריך האדם לקום בחצות לילה לעסוק בתורה. והביא ראיה מדוד ע"ה שהוא היה אומר ערב ובקר וצהרים על השלש תפלות אמנם בהתפללו לא היה מתפלל רק בקר וצהרים שכן כתיב אשיחה ואהמה אשיחה על תפלת הבקר ואהמה על תפלת המנחה ולבתר כד אתפלג ליליא הוה קם בשירין ותושבחן ולא בתפלה כי היא התפלה עצמה שנאמר ובלילה שירה עמי. קם ר"ש ואזלו אחר שהשיב לו על שאלותיו קם לילך והנה ההוא יודאי הלך עמו ללוותו עד טבריא דרך מוסר כי לא נכון לעזבו אחר שהשלים שליחותו ולילך לו. עד דהוו אזלי אר"ש ת"ח תפלות כנגד תמידים תקנום וכו' הודיע כי עיקר התפלות הם בקר וצהרים ולכן צותה התורה בקרבנות את הכבש א' תעשה בבקר ואת הכבש הב' תעשה בין הערבים וכנגדם תקנו אנשי כנסת הגדולה התפלות השתים נמצא כי תפלת ערבית רשות. והנה כששמע ההוא יודאי זה הוקשה לו שאחר שהתפלות תקנו אותם האבות והיותר שלם שבהם הוא יעקב ע"ה היאך יבואו אנשי כנסת הגדולה ויעשו תקנתא לתקנתא ויעשו לתפלת ערבית רשות ובבחינת המתקן הוא היה השלם שבאבות והשיבו ר"ש ואמר הא איתמר כלומר בכלל מה שאמרתי לך נתבארה שאלתך

שכבר אמרתי לך תפלת ערבית רשות דהא אתכלילת בצלותא דיומא אבל ת"ח אוסיף לך ביאור וארחיב לך הענין הני תרי זמני דתרי צלותי יבאר סוד הזיווג העליון הקדוש על איזה אופן יוחס מצדנו ואם הענין נסתר מסור ליודעי מדין יראי ה' וחושבי שמו המסלקין כל דמיון ההגשמה ממחשבותיהם לא מהם ולא מהמהם ויאמר כי שני הזמנים בק"ר וצהרי"ם אשר בהם תקנו תפלת שחרית ותפלת מנחה הם סוד השני זרועות חס"ד וגבור"ה אשר כל מגמתם ותשוקתם לחברא יעקב בעדביה כלומר שמשפיעים במדתו של יעקב הוא התפארת השפעתם ימי"ן ושמא"ל בהמזגת החס"ד והפח"ד בהשואה רבה כדי שישפיע גם הוא בחלק נחלתו היא העטר' ומטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי והנה המטה בין צפון לדרום ואין צריך עוד לפרט אותה בפרט כי היא כלולה מהכ"ל ובכ"ל שמה והרי היא ברשו' בעלה ואינה רשות בפני עצמה ועל סוד זה אמרו תפלת ערבית רשות כי נתודעה לרשות ואין להזכירה לבדה כי כל עניני המלך והמלכה בלחישו ואין שם מאנשי הבית שם בבית כי היא מקבלת פרס אזי מהמלך ה' יתברך בהתיחדה עמו והוא סוד אמרם ז"ל יעקב משמש במרו"ם והכונה כי כבר ידעת כי מדתו של יעקב נקראת מרו"ם בסוד מרו"ם משפטיך ובסוד ואתה מרו"ם לעולם ה' ונקראת את"ה בסוד את"ה נורא את"ה כי כל שם ממדה זו אנו מדברים בו לנכח אשר על כן אנו אומרים בברכותנו ברוך אתה לשאלת צרכינו ובקשתנו להמשיך הרחמים והברכה אליה והנה בהתיחדה והזדווגה במדת יעקב העליון הנה הוא משמש עמה במרו"ם ונמצא כי תפלת ערבית נכללת ברשות בעלה ולסוד זה אמרו תפלת ערבית רשות. ולאו איהו רזא אלא לידעי מדין כי הם היודעים ומפשיטים הדברים מכל רעיון ודמיון גשמי והן המה אשר ניתן רשות להם לדמות צורה ליוצרה אתו רבי אבא. וההוא יודאי ונשקו ידוי כי טעמו צוף דבש אמרי נועם ורבי אבא הודה ולא בוש לומר עד יומא דין לא קאימנא במלה דא בר השתא לא כטבע רוב הלומדים היום בדרך ערמה ומרמה המסתפקים בדברי זולתם ומיחסים אותם אליהם אחרי שומעם אותם מפיהם הם האומרים לזולתם למדני ואני רבך:

דף קלג.

ויביאה יצחק האהלה וכו' לאהל שרה אמו מבעי ליה הטעם כי כל תיבה שצריכ' למד בתחלת' הטיל ה"א בסופה וכ"ש בתיב' הסמוכה לחבירתה כענין ארצה שעיר וזולתם רבים וא"כ הי"ל לאהל שרה אמו או אהל שרה אמו כי היא סמוכה והענין שדרשו בותרד העינה אעפ"י שאינה סמוכה וא"כ למה כתב האהלה בתוספת ה"א ללא צורך.

ויאמר כי הרמז לה"א האחרונה שבשם הרומזת לשכינה כי תמיד היתה שורה באהל שרה ונר דלוק מע"ש לע"ש כי הוא זמן הזיווג וכשמת' שרה נסתלקה משם וכשבאה רבקה חזרה השכינה והנ"ר באה לאהל כי היא היתה דוגמת שרה כי כל הנשים הצדקניות רומזי' אליה ואמר הכתוב שרה אמו דדמיא לשרה בכל עובדתא והנה רבי יצחק הוסיף כי כשם שדומה לשרה במעשיה כן היתה דומה בצורתה ממש עד שכל הרואה אותה היה אומר עליה כי היא שרה אמו נמצא א"כ כי כשם שיצחק היה דומה לאברהם כמו שדרז"ל באלה תולדות יצחק בן אברהם מן הכפל אברהם הוליד את יצחק כמו שכבר נתבאר כן רבקה היה קלסתר פניה דומים לשרה אמו. א"ר אלעזר בכלא הכי הוא כלומר האמת הוא כמ"ש רבי יצחק שהיתה דומה לשרה בכל מעשיה ובצורת' אבל סוד יש בדבר שאעפ"י ששרה מתה הנה לא נפקד ממקום מושבה צורתה וצלמה הרוחנית ולא היתה נראית לכל הבא אל האהל עד שבאה רבקה גם כי לא היה רואה צלמה כי אם יצחק בבואו האהלה וזהו סוד וינחם יצחק אחרי אמו כלומר אחרי שהיתה נראית שמה היה מתנחם לפקידתה וע"כ לא כתב אחרי מיתת אמו כי איך יתנחם במיתת אמו אמנם היה מתנח' אחרי שהיה צלמה עדיין באהל:

אר"ש מאי שנא דכתיב ביה ביצחק ויאהבה וכו' בהיות כי האבות הן הם המרכבה וכל ענייניהם דוגמא עליונה הנה בהכרח תרמוז התורה ענייניהם בדרך סוד וזה כי ראה רשב"י ע"ה כי לא נזכר ענין אהבה בכל האבות כמו שנאמר ביצחק ואמר שהרמז בזה להיו' יצחק דוגמת מדתו בזיווג העליון כי הגבור"ה היא המעוררת האהבה ראשונה בעטרת בשלהב' יה כמו שכבר נתבאר סוד זה בסוד שמאלו תחת לראשי וכבר ידעת כי לא תשקוט אהבת השלהב' ההיא כי אם בבוא מדת החסד סוד הימין הם המי"ם המכבים את האש והוא סוד אשר בגדיך חמים בהשקט ארץ מדרום ודאי ואמר כי על סוד זה נאמר ביצחק ויאהבה כי מדתו אוהב תמיד לסוד הה"א האחרונה ולעוררה. ולפי שנמצא כתוב גם ויאהב גם את רחל מלאה אמר כי כן יחייב הענין בהיות כי יעקב מקבל מן הצד השמאלי מיצחק כי הוא רובץ בין המשפתים ומהצד ההוא יחוייב לו האהבה לבתר אתא יעקב ושמש ערסא כלומר אחרי אברה"ם ויצחק הוא השלים תפל"ת ערבי"ת יותר מהם וזה כשהוליד י"ב שבטים על דוגמא עליונה כדקא יאות יודיע כי כפי הקבלה כי שלשה האבות כלם כאחד נשאו כל א' מהם ד' נשים יען כל אחד מהם דוגמת מרכבה למעלה ואין מרכבה פחות מד' ואמר שאם לא נזכר בתורה לקרותם בפירוש הן הנה רמוזות ככתוב באברהם ויצחק באברהם שרה והגר נזכרות והשתים הנשארות נרמזות בכתוב ולבני הפלגשים אשר לאברהם מיעוט רבים שנים הרי ארבע. וגם כי נמצא לרז"ל בב"ר

ויוסף אברהם ויקח אשה וכו' רב אמר זו הגר א"ל רבי נחמיה והא כתיב ויוסף א"ל על פי הדיבר נשאה היך מה דאתמר ויוסף ה' דבר אלי עוד. א"ל והא כתיב ושמה קטורה א"ל שמקוטרת במעשיה. א"ל והא כתיב ולבני הפלגשים אמר לו פלגשם כתיב הנה עכ"ז מצאנו ראינו במסרה שנים מלאים דמלאים א' ולבני הפילגשים ב' שומר הפילגשים ואם תאמר איך היו דורשים הם פילגשם חסר דע כי כל האותיות הנחות בתיבה מן התיבות הם דורשים אותם כאילו הם חסרים כפי קריא' הנקודה כי כל אות שאין לה נקודה היא כגוף בלי נשמה וזה להם ע"ה לעשות אסמכתא לדבריה' האמת והצדק כמו שמצינו להם דורשים ויהי ביום כלות משה כלת כתיב וכן ואשימם בראשיכם ואשמם כתיב וזהו האמת לא כמו שאומרים מבקשי תואנה לתורתינו הקדושה שאולי היו ספריהם חסרים ח"ו כי לא נפל שום טעות בתורתינו הקדושה לא ממלא וחסר כי כל אותיותיה במספר במשקל בנויים בנין עול"ם עליון וכלה שמותיו של הקב"ה יתברך והנה רשב"י ע"ה יוכיח שדרש התיבה במלואתה באות הנזכר המורה על הרבים ואמר שנשא ד' נשים. וכן ביצחק בסתירו דרבקה כלומר שהדבר נרמז בסתר בענין זיווג רבקה שנאמר שם ויקח את רבקה הרי א' ותהי לו לאשה הרי שנית ומיתור הכתוב נראה כן כי אחר שכתב ויקח את רבקה ואין קיחה באשה אלא נישואים שכן כתיב כי יקח איש אשה למה הוצרך לכתוב ותהי לו לאשה וכן ויאהבה שהיל"ל ויקח את רבקה ויאהבה אם היתה כוונת הכתוב להודיע כי אהבה אבל כשריבה בותהי לו לאשה ריבה בויאהבה וכן וינחם יצחק אחרי אמו ריבה את הרביעית וקבלה נקבל וכל דבריהם האמת והצדק אמנם ביעקב ע"ה נכתבים ונזכרים שכתוב וכלא ברזא חדא פי' בדוגמא עליונה כי אין מרכבה פחות מד' ונקודה עליהם. והנה רבי חייא עילה עוד הדוגמא למעלה במדות ואמר כי אברה"ם נשתמש בשרה מצד ימין ויצחק נשתמש ברבק"ה בצד שמא"ל ויעקב יושב אהלי"ם לקח לו פי שנים בכל אשר נמצא להם כי הוא הבכו"ר והשלם ושמש בשנים מהימין ושנים מהשמאל זרועו"ת ושוקי"ם והבן זה כי הוא סוד גוף האילן והוא אמרו ולקבל תרווייהו הוו ד' נשין ליעקב וכשמוע רשב"י לרבי חייא שעלה הדברי' ליסודם אמר סליקו מלין לאתריהו דהא כלא ברזא קדיש' כלומר הכל סוד אחד מה שאמרתי אני ומה שאמר הוא הכל דבר אחד והכל קדושה אחת וכבר עלו הדברים לעיקרם וליסודם ואין צריך עוד להאריך בזה:

דף קלג:

ויוסף אברהם ויקח אשה וכו' דא הגר יתן טוב טעם ודעת למה נקראת הגר קטורה לפי ששבה מדרכי אבותיה עובדי אלילים אלמים אל אמונת אברהם ונקשרה עמו בעובדין דכשרן ולכן שינה אברהם את שמה וקראה קטורה כי נקשרה נפשה בנפשו של אברהם ובעבודתו לפי דרכו למד כי שנוי השם הוא אחד מהדברים הגורמים כפרה שזכרו רז"ל שנוי מקום ושנוי מעשה ושנוי השם ולכן שנה ומבואר הוא.

ויוסף אברהם מאי ויוסף אי תימא דעל שרה איהו דאוסיף וכו' פי' כי לא מדעתו הוסיף אותה שהרי שרה היא שאמרה לו הנה נא עצרני ה' מלדת בוא נא אל שפחתי וא"כ למה יחס ההוספה אל אברהם לעת כזאת אלא שהכוונה בכאן לפי שכבר נזדווג עמה בחיי שרה וגירשה על עסקי ישמעאל הרעי' וכמו שדרז"ל על ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק אין צחוק אלא גלוי עריות וכו' אין צחוק אלא ע"ז וכו' אין צחוק אלא שפיכות דמים כדאיתא בב"ר. ואחר שגירשה הוסיף עוד לקחתה כי הכיר בה כי שבה ממעשיה וע"כ שינה שמה כפי מעשיה וקראה קטורה כמדובר.

ת"ח דאמר רבי אלעזר סיוע לזה ויביאה יצחק האהלה דאתגליא דיוקנא דשרה ויצחק אתנח' וכו' ואמר כי אברהם היה נשמר שלא להכניס שפחה באהל גבירתה כדי שלא להגביר כח הנחש לבא אל מקדש ה' וע"כ הניח האה"ל ליצחק הנרמזת באה"ל מועד להביא בה דוגמתה כי לה נאה ולא לשפחה שלא תירש את גבירתה והנה רבקה ירשה את מקומה וכבר הגיע תור יצחק שיראה את אמו באהל ולא אברה' ולכן הוריש לו את אהל אמו שנאמר ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק והוא הדיוקן של שרה שהיה לאברהם מקוד' באהלו מסרו ליצחק באמצעות רבקה היורשת מקומה ד"א ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק רזא דמהימנותא עילאה הוסיף דבר אחר אל העטרת הפועלת דיוקנה של שרה שהיא נשמה לנשמתה והוא מדת כ"ל אשר ל"ו והבן ומ"ש לאתדבקא יצחק בדרגא דחולקיה יחזור לאברהם כי נתן לו חלקו להמתיק מדתו של יצחק בחס"ד לאברהם ויבאר הענין בהדיא.

ואמר ת"ח הכא אתכליל אשא במיא ודאי אשא נטיל מיא וכו' יאמר כי בעת הזאת מדתו של יצחק המיוחסת לאש נמזגה במימי החס"ד לאברהם אמנם מקודם זה בשעת העקידה המים נטלו האש כי נתלבש אברהם במדת הדין לעשות מעשהו אבל עכשיו נטל הא"ש את מדת המי"ם למתק הדין במדת העטרת והבן כי זהו קיומו של עולם:

ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות. מאי מתנות וכו' יאמר כי המתנות אשר מסר להם הם שמות הטומאה בגין לאשלמא דרגין שהעולם צריך אל הקליפה

וצריך לתת לכל דבר חלקו כי לא תוהו בראה לשבת יצרה וזה לעומת זה עשה האלהים ואברהם ע"ה התקין הפנימי לפנימי והוא יצחק ונתן לו את כל אשר לו ונתן החיצון לחיצון והם בני הפילגשים כי גם הם צורך העולם אמנם הגביר כחו של יצחק עליהם והוא אמרו ויסתלק יצחק על כלא במהימנותא עילאה כדקא חזי ויאמר כי מלת פילגשים בכאן ירמוז להגר לבד ואם זכר אותה בשם רבים לפי שחזר ולקחה אחר שגירשה פלגש בקדמיתא ופלגש השתא. אמנם רבי חייא ימאן זה ויאמר כי מלת פילגשים יורה על מיעוט רבים שנים שאם לא כך איך נשא אברהם ד' נשים והוא קבלה בידם.

וישלחם מעל יצחק בנו דלא לשלטאה כלומר הכניעם ושעבדם לו ושלחם מעל פניו למטה דייקו מלת מעל ממש. ויאמר כי עשה זה אברהם בעודנו חי וקיים בעולם כדי שלא יקטרגו אותו עוד אחרי מותו. נמצא א"כ שתיקן המדות כסדרן אשר למעלה למעלה ואשר למטה למטה כדי שישתעבדו כחות הדין התחתוני' לדינו של יצחק ויאמר כי שלחם קדמה אל ארץ קדם כי הוא המקום הראוי להם כמו שכבר ידעת כי קבלו רז"ל כי שם ישכנו בעלי הכוחות החיצוניו' ולשם הולכים ומבקשים בעלי הכשפים והקוסמים להשיג ההודעות ההם כמ"ש מן ארם ינחני בלק וכו' מהררי קדם ומשם למדו קסמיה' וכשפיהם לבן ובעור ובלעם כמו שיתבאר בפ' בלק ב"ה ויאמר כי מה שנאמר בשלמה המלך ע"ה ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם הכוונה שהיה יודע כל אותם החכמות וההשבעות. והשמות אשר מסר אברהם לבני הפילגשים שהם נקראים בני קדם כי הם קדמו בהודעות ההם אשר קבלו מאברהם:

רבי חזקיה פתח ואמר מי נתן למשסה יעקב וכו' לפי שאמר למעלה כי אברהם אע"ה שעבד כחות הקליפה למטה שלא ימשלו על זרעו של יצחק אמר כי עונותיהם של ישראל גרמו שישלטו המה בהם. ויאמר אגב ארחיה כי הכתוב הזה לא אתישבן מליה דכתיב מי נתן למשסה כשואל בעד הנסתר מהו כי חטאנו לו היל"ל כי חטאו לו ואשר חזר הענין לעצמו ואמר זו חטאנו לו היה לו לומר ולא אבינו שמוע למה חזר לדבר בלשון הנסתר ואמר ולא אבו שמוע. ויאמר כי הם דברי השכינה מיללת על בניה ואומרת אוי שלא שמעו שהם אומרים זו חטאנו לו והיא אומרת אוי שלא אבו שמוע. ויאמר כי ככה יהיה סדר הגאולה בנין ב"ה בראשונה ובנין העיר ואח"כ יקים האל יתברך לכנסת ישראל מהעפר ואח"כ תחיי' המתי' כמ"ש בונה ירושלם ה' ואח"כ נדחי ישראל יכנס ואח"כ הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם זה תחיית המתים ומכאן אנו למדים כי הנוסח האמיתי בקדיש של רבנן כמנהג הספרדי דהוא עתיד לחדתא עלמא ולשכללא היכלא ולמפרק חייא ולאחאה מתייא וכו' ואם תמצא הפך הסדר הזה טעות הוא בידם:

דף קלד.

פתח רבי חייא ואמר מי ימלל גבורות ה' כד בעא קב"ה וכו' בהיות שהאדם הוא מבחר הבריאה יחוייב שימצאו תכונות ודמיונות בצורת איבריו אל הבריאה בכלל ובפרט ובהיות כי הכוונה בבריאתו היה לשמור ולעשות את כל דברי התורה יחוייב ג"כ שימצאו בו תכונות ודמיונות אל התורה בכלל ופרט כי זה כל האדם כאשר יתבאר בהדיא ע"כ פתח רבי חייא בפתיחה זו בענין הפרשה המדברת בתולדות יצחק בן אברהם צדיק בן צדיק לשאת ולתת בענינו ואמר כי כשעלה ברצונו יתברך הקדום לברוא את העולם היה מסתכל בתורה וכבר ידעת הסוד כי הבינ"ה היתה מסתכלת בחכמה שהיא התורה הקדומה ובה ברא העולם וכמ"ש ז"ל בואהיה אצלו אמון וכו' אמרה תורה אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה וכד בעא למברי אדם אמרה תורה אי בר נש יתברי ולבתר ייתי למחטי מצד היות דעתו מורכבת מעץ הדעת טוב ורע ויותר הוא מוכן לאחוז ברע ולמאוס בטוב מצד חומרו ואת תידון ליה אמאי יהון עובדי ידך למגנא וזה אינו פועל חכם כי ימאס מעשה ידיו. אמר לה הא אתקינית תשוב"ה עד לא בראתי עלמא כי זהו אשר יתקן אשר עות בהשיבו את הגזלה אשר גזל את נשמתו בהחזיר אותה אל מקומה מקום התשוב"ה. וכן התנה עם העולם ואמר אנת ונימוסך לא קיימין אלא על אוריתא וכו' נמצא כי בשמור האדם את התורה העולם קיים. ולית מאן דירכין אודניה לשמוע הכרוז ההוא. ת"ח כל מאן דאשתדל באוריתא וכו' יבאר הדמויים והציורים הנמצאים בין האדם והעולם והתורה ויאמר כי כמו שיש באדם איברים מיוחדים זה למעלה מזה והוא נחלק אליהם וכלו גוף אחד כן העולם בכללו נחלק לאיברים רבים זה למעלה מזה וכלו מתכונת אחד ודמיון זה נמצא באדם עם העולם וכאן לא ביאר דמיון הפרטים וכבר הארכנו בקצתם בפ' זכר ונקבה בראם וכלהו כגוונא דאוריתא כי היא ציירה את שניהם על דוגמתה כי גם היא תורה אחת וגוף א' ונחלקת לאיברים. (חבל על דאבדין:)

דף קלו:

ויהי יצחק בן ארבעים שנה וכו' השתא אית לאסתכלא אי רבקה הות בת עשרים או יתיר או בת י"ג.

כדין הוא שבחא דילה אבל בת ג' מאי שבחא דילה אמ"ר יהודה וכו' אעפ"י שהיתה קטנה בשנים מעשיה שעשתה אל העבד ממה שדברה ומה שעשתה יורו על יושר שכלה וטוב מדותיה ואין הבדל בין הנער כפי שכלו ובין הזקן כפי שניו. והנה א"ל רבי יצחק אע"ג דכולי האי עבדת לא ידענא וכו' כלומר כי אין משם ראיה ממה שעשתה עם העבד

כי יש דברים נעשים גם בלא דעת בהיות זה נעשה הרגל ולמוד ודבר מורגל הוא בכל העולם גדולים וקטנים להשקות מים לצמא ומעשים בכל יום הם בקטנים לתת מים לשואל שכבר הרגילוהו בכך ואין בזה ראיה על כשרות מעשיה בהשכלה.
אלא ת"ח כתיב כשושנה בין החוחים כן רעיתי וכו' הכוונה לרבי יצחק מ"ש למעלה כי כל עניני הצדיקים למטה על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו לפי שהם מרכבה למה שלמעלה מהם ולפי שמדתה של רבקה היא העטרת המתיחסת בכנסת ישראל והיא יושבת כשושנה בין החוחים אוכלוסיה בעלי הדין הקשה למטה עכ"ז היא נעדרת מהם ונבדלת ומתיחדת במדת יצחק הבא ממדת אברהם החסיד המכבה במימיו האש החזקה אשר במדת יצחק אשר ע"כ אף הוא יקרא חסיד כי כל טוב אביו בידו ויצפון לישרים טובו הראוי לו בסוד גם את הטוב נקבל מאת האלהי"ם ע"כ הוא לוקח רבקה הרמוזה במדת החסד והרחמים לכפות חוזק דינה הבא מצדו ומצד אוכלוסיה החיצוניים והנה היא יפה כי חו"ט של חס"ד נמשך אליה והוא הוא הממזג וממתק את הדין שאלמלא כן לא היה העולם מתקיי' מפאת קושי דינו של יצחק אלו היה משפיע בה לבדו. וזה יחייב ברבקה הצדק' למטה להכשיר מעשיה ולהפרד מבית אביה ואחיה שהם אוכלוסיה החוחים אשר דרה ביניהם ובת ג' שנים כב"ת של"ש שנים והבן זה מאד מאד כי לא בא רבי יצחק לבאר סוד השושנה העליונה אלא לרמוז על התחתונה המתיחסת אליה שאם לא כן הדרא קושיא לדוכתיה ואם לא ביאר רבי יצחק הענין ברבקה הבשרית סמך על המבין ושלא לתת מקום למאמיני החיוב יעשו כן החכמים ולפי זה הודיע כי כן דרכו של הקב"ה לזווג זיווגין קשה ברפה לתת קיום לכל דבר המזדווג בזוגו כי זהו קיומו של עולם והתבסמותו. פתח רבי יהודה אבתריה בענינו של יצחק כמו שא"ל רבי יצחק נימא במלי דיצחק דאנן ביה:

דף קלז.

ויעתר יצחק לה' וכו' מהו ויעתר. להיות המלה הזאת בלתי נהוגה כ"כ במקרא בענין התפלה ועוד שענינה מתהפכת מהמתפלל אל האל ומהאל אל המתפלל שכן כתיב ויעתר יצחק ויעתר לו ה' ויעתר ה' לארץ ע"כ רבו המדרשים בענינה אמרו רבי יוחנן אמר ששפך תפלות כעת"ר רבי שמעון ב"ל אמר שהפך את הגזרה לפום כן קריין ליה לעתר' דהפיך אדרא והנה רש"י ז"ל פי' בה ענין רבוי והפצר בתפלה ובענין ויעתר לו ה' נתפצר ונתפייס ונתפתה לו ומענין הזה יפרש עת"ר ענן הקטורת רבוי עליית העשן וכן העתרתם עלי דבריכם ונעתרות נשיקות שונא שענינם ענין רבוי והנה רבי יהודה פי'

ענינה ענין עשן הקרבן והבל היוצא מהפה שהיא התפלה והוא אמרו דקריב קרבנא וצלי עלה והביא ראיה מויעתר אלהים לארץ מה להלן קרבן אף כאן קרבן. ויבאר ויעתר לו ה' היאך יובן לפי הפי' הזה שפי' שהוא ענין עשן הקרבן ואמר דנפק אשא מלעילא לקבלא אשא דלתתא ויהיה עשן עליון מתלכד בעשן התחתון והיו לאחדים.

ד"א ויעתר יצחק דחתר חתירה לעילא לגבי מזלא על וכו' אותיות הגרון מתחלפו' והטעם בזה כי כל דבר שיבא בקושי ותחבולה נזכר בו לשון חתירה כאדם החותר בכותל ליכנס ועל כן נאמר בגנב אם במחתרת ימצא הגנב כי בתחבול' הוא בא ליכנ' ברשו' חבירו ליטול את שאינו שלו ומזה דרשו רז"ל במנשה ויעתר לו חתר לו הקב"ה חתירה כי כפי מעשיו הרעים אשר עשה לא היה ראוי למחילה לולא שהקב"ה חפץ בתשובתם של רשעים ובדרך גניבה חתר לו הקב"ה חתירה לקבל תשובתו וכן בנדון שלנו יצחק ורבקה ע"ה לפי טבעם ומזלם השפל לא היו ראוים להוליד לולי שחתר להם הקב"ה חתירה והוא גם הוא חתר בתפלתו לגבי מז"ל המזלות שהוא מקום שהבנים תלויים שם וכמ"ש ז"ל בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מלתא אלא במזלא וכבר נודע כי אין כוונתו על מזלות הרקיע אשר על ראשנו שא"כ היאך יאריכו ימיו של חזקיהו והיאך יפקדו העקרות אם מזלם גורם העקרות וכן שאר הנסים הנעשים שלא תחייבם המערכה אמנם כוונתם על המזל העליון שהוא הכת"ר כי משם באים הכחות כלם אל המדות הממונות כל אחד ואחד על ענינה את של החיים על החיים ואת של הבני' על הבנים ואת של המזון על המזון וצריך כל מבקש להמשיך בכוונתו ממז"ל המזלות ענין שאלתו אל המדה אשר הופקדה עליו וליחד כל המדות שם שיהיו משפיעות עם המדה ההיא ברצון המז"ל העליון וזו היא סוד החתירה הנזכרת להם כי כל דבר שלא יחייבהו הטבע והמזל התחתון הנה יש באיפשר כפי כוונת המתפלל לחתור ולהוציא שאלתו מהמז"ל העליון בדרך גניבה וחתירה וג' אלה הבנים והחיים והמזון נרמזים בכתובים בחיים בחזקיהו נאמר לו הנני יוסיף על ימיך יוסיף מי שבידו להוסיף. בבנים ותתפלל על ה' על ה' ודאי במזונות השלך על ה' יהבך על ה' ודאי שהוא מזל המז"לות והוא שרמז בכאן רבי יהודה באמרו דצלי צלותיה וחתר חתירה לעילא לגבי מזלא על בנין דהא בההוא אתר תליין בנין וכדין ויעתר לו ה' וכו' ותהר רבקה אשתו.

ת"ח עשרין שנין אשתהי יצחק עם אתתיה וכו' שהרי היה בן מ' שנה בקחתו את רבקה וכתיב ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם וכמו שכתב רש"י ז"ל עשר שנים משנשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון ועשר שנים צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה אמו כיון שראה שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה ושפחה לא רצה

לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיו' עולה תמימה. ויבאר הטעם למה היו האמהות עקרות ואמר לפי שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ותמיד הם מתפללים לו יתברך אמנם הכוונה להם בזה כי המדה האחרונה היא מתברכת בתפלתם של צדיקים שהם ממשיכי' השפע מלמעלה הימנה אליה עד"ס אמרם ז"ל במרע"ה היה לך לעזרני וסוד אמרם ב"ר ישמעאל בן אלישע כ"ג פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני לפנים וראיתי אכתריא"ל קה ה' צבאות יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני וכו' וכשהמדה הזא"ת מתברכת מלמעלה. היא משפעת למטה ויתברכו כל התחתונים ע"י תפלת הצדיק כי הוא גורם להרבות הרחמים על הבריות ולפיכך אמרו שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים כי כשהם מתברכים מברכ"תו בשאלת צרכיהם גם כל בני העולם מתברכים בשבילם וז"א דקב"ה אתרעי בצלותהון דצדיקיא בשעתא דבעאן קמיה צלותהון על מה דאצטריכו.

מ"ט בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא מאן דיצטרך בצלותהון דצדיקייא. ות"ח דאברהם לא צלי קמיה קב"ה וכו' לא רצה להטריח יוצרו כענין מ"ש בענינו על לוט בן אחיו ועל סדום ועמורה כמוזכר במקומו. אמנם יצחק הטריח ליוצרו בתפלה לפי שצפה כי יעקב ע"ה יוצא מחלציו שהוא שלימות העולם ולא ידע אם מרבקה או מאחרת והתפלל שיצא מרבקה וזהו לנוכח אשתו ולפי שקשה כפי זה שהרי מצינו שאמר הן לי לא נתת זרע שנראה ששאל על שרה לזה אמר לאו בגין צלותא הוה אלא כמאן דמשתעי קמי מאריה. והנה כששמע רבי חזקיה בריה דרבי יהודה גם כי היה קטן בשנים את דברי אביו אמר לפני אביו אי הכי אמאי לא רחים ליה יצחק ליעקב כ"כ כמא דרחים לעשו שהרי לא נזכר אהבה ביעקב כמו שנאמר בעשו ויאהב יצחק את עשו ואם צפה ברוח הקדש מעלת יעקב כי הוא השלם אמאי לא רחים ליה כ"כ כמא דרחים לעשו. והיתה תשובתו כי כל מין הולך אל מינו לא ח"ו שידמהו לו בשום פנים אמנם הכוונה כי הוא נמשך מגבו"רתו של יצחק חוצה אל הקליפה וכשם שקליפת האילן ניזון מתוכו כך יחייב הענין שימשך אהבת יצחק לעשו כי הוא קליפתו וע"כ זכר הכתוב אהבתו לו להודיע כי חיוב הענין כך ואם לא זכר אהבת יעקב הניח הכתוב הדבר לענין פשוט כי אין צריך לומר וזכר אותו בעשו להודיע הסוד שנאמר ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ומה שהביא ראיה מנמרוד שנאמר בו הוא היה גבור ציד בא להודיע כי עשו מחלקו של הצייד הצד נפשות וכבר ידעת כי כל מצודד ודורס בבריות הוא מחלק סמאל שרו של עשו:

דף קלז:

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר וכו' יבאר תחלה ותלך לדרוש את ה' ואח"כ יבאר ענין הרצוץ ואמר לאן אתר אזלא וכו' אמר כי ההליכה הנז' בכתוב אין הכוונה לדרוש בעצמה את ה' להתפלל על צערה כי גם בשבתה בבית תדרשהו ותתפלל שהרי שניהם התפללו זה לנכח זה בביתם אמנם ההליכה היתה למדרשו של שם ועבר שידרשו בעדה את ה' על צערה ועל ענין הריונה מה תהא עליה וכמ"ש ויאמר ה' לה ע"י שם ועבר. ויתרוצצו הבנים בקרבה אתברו כד"א רצץ מוחו וכו' ירמוז כי במלת בקרבה ר"ל בקרב ה"א האחרונה שבשם וכבר ידעת כי שם הוא סלע המחלקות בין צדיק יסוד עולם ובין שרו של עשו הרוצה תמיד לטמא המקדש והבן זה כי זה רוכב על הכסא וזה רוכב על נחש וזה לעומת זה וכן היה במורגש כי בהיותם שניהם בקרב אמם היו מתרוצצים כל א' מהם מבקש לרצץ מוחו של אחיו וכמ"ש במדרש רבה ר' יוחנן אמר זה רץ להרוג את זה וזה רץ להרוג את זה ואם ביאר מלת ויתרוצצו מענין מרוצה הכוונה אחת ר' לוי אמר שלא תאמר משיצא ממעי אמו נזדווג לו אלא עד שהוא במעי אמו זירתיה מתיחא לקבליה שנאמר זורו רשעים מרחם הנה כי באר רבי לוי ענין בקרבה מוסכם עם המוזכר דתמן ההוא רשע דעשו אגח ביה קרבא. ויתן טוב טעם ודעת למה יעקב ע"ה תמיד מתעסק בתחבולות עם עשו ויאמר כי היה עושה זה כהוגן להתחכם כנגדו כמו שהתחכם שרו של עשו להשחי' קדש וליטול את שאינו שלו ע"כ יעקב ע"ה התחכם גם הוא בתחבולותיו של נחש עצמם להחליש כחו של עשו ולהדיחו מעל נחלת ה' וכמ"ש בא להרגך השכם להרגו ודעתו של יעקב למטה להדיח כחו למעלה מעל משכן ה' לצד העקב למטה כי שם ביתו ואל זה רמז הכתוב באמרו וידו אחזת בעקב עשו כלומר להכניעו ולשעבדו ולכפותו וזהו אמרו דשוי ידוי על ההוא עקב לאכפויי ליה. ד"א וידו אוחזת בעקב עשו דלא יכיל למיפק מניה מכל וכל וכו' הודיע שלא היה איפשר לקיום העולם בזולת כח הקליפה והיא היתה סבת הפגימה שאלמלא הוא לא נמצא עולם מורגש ולא מוטבע ולא חומרי כי אם בסבת הפגימה המיוחסת לנחש וכבר ביארנו כוונתינו בהביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח באר היטב שהכוונה שאלמלא כן לא היה מציאות לעולם הגשמי בלתו ולכן היה בחיוב החכמה העליונה שיהיה ידו של יעקב אוחזת בעקבו של עשו הרמוז והבן זה וכן למטה. וע"ד אצטריך ליה למהך עמיה בחכמתא חוזר למעלה לענין הבא להורגך השכם וכו':

דף קלח.

ויקרא שמו יעקב קב"ה קרא ליה וכו' יבאר כי בכל מקום שלא נז' שם הקורא אם הוא אביו או זולת הרמז על השכינה בסוד ויקרא אל משה ושם יתבאר כי השכינה קרא לו בסוד האלף הקטנה וכאן שלא נזכר שם הקורא הקב"ה קרא שמו יעקב מענין עוקבה לפי שהוא יתברך צופה ומגיד מראשית אחרית וידע כי הנחש היה ערום ונתחכם על אדם הראשון כמו שנתבאר בענינו ולכן בבוא יעקב ע"ה לעולם לתקן מה שעוות אדם הא' קראו הקב"ה בכוונ' מכוונת יעקב כדי שיתחכם נגדו ונגד שרו להדיחן ממשכן ה' וע"כ נקרא יעקב בהסכמה עליונה.

באתר אחרא מה כתיב ויקרא לו אל אלהי ישראל קב"ה קרא ליה ליעקב אל. כלומר כי בתחלה לא קראו יעקב רק להיות עוקב את אחיו אמנם אח"כ קראו יתברך בשם אל ועלה אותו א"כ עד שאמר לו אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים וזאת הגירסא האמיתית ואם נמצא בספרים הפך הגירסא הזאת טעות הוא בידם ולפי שהוקשה להם איך יהיה יעקב אלוה בעליונים והקב"ה אלוה בתחתונים תקנו הלשון כי לא ידעו הסוד וכפי הקבלה האמיתית הם ע"ה יכוונו אל המדות כי המדה אשר נאחז בה יעקב ע"ה הוא אלוה בשש המדות העליונות סוד הו"ו ומדת אנ"י היא האומרת ליעקב אע"ה אלוה בעליונים וכבר ידעת סוד את"ה נורא אתה ואנ"י אלוה בתחתונים כי היא המחלקת טרף להם ומפרנסת אותם וכבר ידעת כי יעק"ב מאריה דביתא הוא ות"ח יעקב הוה ידע דעשו הוה ליה לאתדבקא בההיא חויא עקימא ע"כ השתדל להתחכם כנגדו כי כל הנעשה למטה הוראתו למעלה ואתיא הא כי הא דאמר רבי שמעון ויברא אלהים את התנינים הגדולים דא יעקב ועשו להודיע שכבר קדם זכרם ומאורעם בידיעה העליונה בשעת הבריאה ועליהם נרמז בכתוב את התנינים הגדולים כי זה יעשה תנין ונחש לזה וזה יעשה תנין ונחש לזה ליטול את שלו מתחת ידו. והכי אצטריך כפי החכמה העליונה בסוד הבריאה וברוך הוא אשר לו נתכנו עלילות ונורא עלילה על בני אדם ויאריך עוד בביאור הענין ומבואר הוא:

דף קלח:

ויגדלו הנערים א"ר אלעזר כל חד וחד אתפרש לארחיה וכו' יבאר כי מלידה ומבטן ומהריון היו חלוקים בטבעם ואע"כ אחר שגדלו כל א' פנה לדרכו זה למד לטרוף טרף אדם אכל וזה להועיל כיד אלוה עליו לטובה המלמדו להועיל וזה דייק רבי אלעזר מתוספת הכתוב כי למה הוצרך לכתוב ויגדלו הנערים כי יודע אני שגדלו אחר שיזכור

הכתוב שהיה זה האיש ציד וזה יושב אהלים אלא שבא הכתוב ללמד שגדלו על טבעם השרשיי אשר נתיסדו בו בבטן המלאה משל ההדס ועיצבונית בב"ר וכן דרז"ל כשהיתה רבקה עוברת על מדרשו של שם ועבר היה יעקב מתרוצץ לצאת וכשהיתה עוברת על בתי ע"ז היה עשו מתרוצץ לצאת:

דף קלט.

ויאהב יצחק את עשו הא אוקמוה בד"א איש יודע ציד איש שדה. יבאר כי השדה הזה הנז' בעשו הוא הנרמז לשדה הנאמר בו כי בשדה מצאה צעקה הנערה הוא שדהו של סמאל וכבר ידעת כי יש שדה ויש שדה של תפוחים הוא שדהו של יעקב ע"ה ושדהו של עשו כלו קמשונים כסו פניו חרולים הוא המורה על החורב והשממון והמדבר. ומ"ש מאי איש שדה לקפחא לון לבני נשא ואיהו אמר דעביד צלותא וכו' פי' שהיה מראה לבני אדם כי סבת צאתו אל השדה לא היה רק להתפלל כי כן היה עושה אביו יצחק שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה. כן היה עושה עשו היה עושה עצמו כאלו היה מתפלל וכשהיה אדם עובר לא היה נשמר ממנו בראותו אותו שפתיו נעות ובזה היה צד את הבריות וזהו וצייד ליה בפומיה.

ואי תימא היך לא ידע יצחק כל עובדוי בישין דעשו כי אעפ"י שהיה מתחסד ומראה תומה לאביו בבית ושואל אותו איך מעשרין את התבן ואת המלח למה העלימה השכינה ממנו מעשיו הרעים בחוץ שהרי השכינה תמיד היתה מצויה עם יצחק. ויאמר שזה היה מחכמתו יתברך שהיה מעלים ההודעות ההם מיצחק וזה לפי שאם ידע יצחק ברשעות עשו האהוב הנה השב ישיב את ברכתו בדיניה הקשים על יעקב כאשר היה עם עשו באהבתו אותו כי מן דינו של יצחק הוא יונק והיה מברך ליעקב מדעתו ומכחו ממדת הדין ולא באלה חלק יעקב כי מדתו מדת רחמים ואינו צריך לתגבור' הדין כי לא על חרבו יחיה כעשו ובזה יתברך מדעתו של הקב"ה בחסד וברחמים ולא מדעתו של יצחק המחייב הדין והכי אצטריך כלומר וזהו הראוי כפי החכמה העליונה יתברך ויתעלה בעל המחשבות אמן כי לא מחשבותיו מחשבותנו ומה מאד נפלת הענין הזה למתבונן חסדי ה':

ויזד יעקב נזיד א"ר אלעזר הא אוקמוה וכו' הוא מ"ש רז"ל שא"ל עשו ליעקב מה טיבו של נזיד זה א"ל שמת אותו זקן א"ל באותו זקן פגעה מדת הדין א"ל הן א"ל א"כ לא מתן שכר ולא תחיית המתים וכו'. למה עדשים לפי שהן דומות לגלגל שהאבלות גלגל הוא שחוזר בעולם.

אבל ויזד יעקב נזיד יעקב איהו ידע עיקרא דיליה יבאר כי מחכמתו של יעקב היה לבשל עדשים לכשיבא עשו מן השדה והוא עיף להוסיף עליו עייפות על עייפותו וזה לפי שתבשיל העדשים הוא מחליש כח הדם בטבעו אשר צוו בדרך הרפואה לאכלם א' לשלשים יום למנוע חולי האסכרה הבאה מתגבורת הדם והנה א"כ נמצא בעדשים שני דברים הפכיים הא' שהם אדומים ומן הדין היה שיחזיק מין את מינו האדום לאדום והוא בהפך וזה היה מחכמ' יעקב ע"ה כי ידוע כי עשו בראותו תבשיל אדום כאות נפשו ילעטהו וכאז"ל אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו ועכ"א הלעיטני נא מן האדום האדום הזה שני פעמים כאדם התאב המאכל הנאות לו ומזכירו פעם אחר פעם והוא לא ידע כי בנפשו הוא כי האדום ההוא יחליש כחו ויהיה סבה שיבזה את בכורתו בהחליש דמו וגבורתו וזהו ועל ההוא תבשילא אזדבן ליה לעבדא וזבין בכירותיה ליעקב וכבר נודע כי הכחות הנפשיו' תלויות בכחות הגופניות ובהחליש כח גופו יחלש נפשו ויבזה בכורתו. ובכלא אזל יעקב בחכמה בגין דההוא דרגא חכים דעשו כמו שנתבאר בענין הברכות כי כן היה ראוי להתנהג עמו במרמה לקחת את שלו מידו. א"ר יהודה וכן בלבן ומבואר הוא בענין המקלות אשר פצל. בגין דתרי חולקי הוו ביה כי על זה נקרא שלם כי לא יקרא שלם רק היודע דבר והפכו כי בעל ההפך הא' לא יקרא שלם כי ההפך האחר יעמוד נגדו אמנם בעל שני ההפכיים יפעל בכל א' מהם בעת ירצה וזה מבואר בעצמו ממה שקדם בענין הנסיון הנז' באברהם משם תקחהו:

דף קלט:

ויהי רעב בארץ וכו' רבי יהודה פתח ה' צדיק יבחן וכו' יקדים הקדמה לענין הנסיון שהקב"ה מנסה לצדיקים ויאמר כי הוא לתועלתם שאין הקב"ה צריך לנסות הצדיקים כי הוא יודע דרך עמהם וכי יעמדו בנסיונ' האמנה הוא מנסה אותם להרים ניסם ושמעם יגדל בעולם ועוד להגדיל שכרו של צדיק בהוציאו דבר הנסיון ההוא מן הכח אל הפועל כי על כן צוה לאדם הא' ולנח ולא עמדו בנסיונם וע"כ נענשו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול כי הוא יתברך בראו בעולם המעשה ורוצה הוא במעשיו שיצאו לעולם ואם לא יעמוד על צוויו רחמיו על כל מעשיו ולא כחטאיו יעשה לו ולא כעונותיו יגמלהו כי הוא יודע יתברך כי השאור שנתן בעסתו ימנעהו וע"כ הוא מאריך לו אולי יתבונן בעצמו וישוב וימיר החלק הנקלה בנכבד כי אינו חפץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכיו וחיה בעולם הזה ובבא שנבראו ביו"ד ה"א וזהו וחיה. ואם נראה כי מת בלא תשובה וא"כ אריכות ימיו למה לזה אמר כי אלהי המשפט תברך שמו צופה הדורות מראש

ורואה שעתיד לצאת ממנו גזע טוב בעולם כמו שהיה זה באברהם ע"ה שיצא מתרח זהו תוכן ענין המאמר בקצרה לבוא ממנו אל ענין הנדון ביצחק ע"ה כי נתנסה בצאתו בימי הרעב אל גרר כי דעתו היה לרדת למצרים להתנסות שם כמו שנתנסה אביו אברהם לולי שנראה אליו ה' ואמר לו אל תרד מצרימה ואעפ"י שלא יצא חוצה לארץ נחשב לו לנסיון שהרי נאמר בו ויעל משם באר שבע כמו שנאמר באברהם ויעל אברהם ממצרים שהכוונה בזה שלא נטה לבו אל העבודות הנכריות ההם אשר הורגלו במצרים ושנתנסה ונכנס בשלו' ויצא בשלום וכן ביצחק דומה בדומה כי זה נטע אשל בבא"ר שב"ע וקרא בשם ה' אל עולם וזה בנה מזב"ח ויט שם אהל"ה וקרא בשם ה' שהכוונה בזה כי נתנסו ועמדו בנסיונם ובנו המזבח ההרוס והוא הנדרש ככתוב ה' צדיק יבחן לתועלת המנוסה וזהו ה' צדיק יבחן אתקיף ליה בהאי אבן שהיא העטרת כי היא נקראת אבן בוחן כי בה נבחנים בני האדם המיחדים או המקצצים וצדיק יסוד עולם הוא האוחז בה וכן הצדיק למטה והכל מבואר והשלים לבאר סוף הכתוב ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו וכי ס"ד דקב"ה הוא דנפשו שנאה להההוא רשע פי' שהרי הכתוב אומר חי אני וכו' אם אחפוץ במות הרשע וא"כ איך ישנאהו והשיב אלא ההוא דרגא דכל נשמתין תליין ביה שנאה נפשו דההוא רשע וכו' כלומר כי נפשו הנזכר בכתוב חוזר לרשע האוהב חמס שאינו חפץ להתדבק בצרור החיים מקום שהנשמו' תלויין בו ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו ולפי שחסר בכתוב לפי הפי' הזה המקום המתואר בנשמות לזה חזר ואמר ד"א כד"א נשבע ה' בנפשו ויחזור נפשו לנפשו של דוד כי היא נפשו של הקב"ה לפי שהמדה ההיא היא היא המיסרת אל הרשע בסוד ויסרתי אתכם אף אני והיא היא השונאה אותו כי הקב"ה ית' המיוחס אל הרחמים לא ישנאהו אבל חפץ בשובו מדרכיו וחיה כפי שנז' ואתה בני אל יקשה בעיניך לאמר כי מי הוא ומי נפשו והכל דבר א' כי לא מחכמה שאלת על זאת כי מדותיו יתברך מושאלות כפי הפעולות שפועלות בתחתונים כפי משפט מעשיהם ואתה דע לך ועל יחס זה יוחס להם התמורה וההפך לא ח"ו שזה בהם עצמי ח"ו וצריך שיהיה ענין זה יתד תקוע על אזניך כי הוא עיקר ושורש האמונה ובזה תנצל מפח יוקשים הפילוסופים החיצוניים אשר לא ראו אור:

דף קמ:

וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחותי היא כמא דאתמר באברהם וכו' יאמר כי פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפ"ט ואמת יהגה חכו ואם נראה לכאורה שהוא משנה בדיבורו הלא תוכו ולבו עם אלהיו היודע תעלומות לב ואם אמר על רבקה אחותי

היא הוא על הדרך שאמר אביו על שרה אחותי היא כי הכוונה על חכמת שלמה הנקראת אחות כד"א אמור לחכמה אחותי את כי היא אחות מדתו של אברהם כי בחסדו ינהלנה וכן יצחק בגבורתו יעוררה ואל זה היתה כוונתם באמרם אחותי היא כי ח"ו שיוציאו דבר של בדאי בפיהם. וא"ת והלא כפי דעת השומעים לא יאמנו דבריו כי יבחנו כפי פשטן וצריך אדם לצאת ידי חובת הבריות לזה אמר וע"ד אתתקפו צדיקייא בקב"ה כלומר אחר שהיו מדברים האמת כפי החכמה היו בטוחים בהאל יתברך שיסתירם נגד בני אדם ולא יתבוששו על דבר אמ"ת וענוה צד"ק שהיה בלשונם.

תו אברהם ויצחק הכי אתחזי וכו' יאמר כי עוד דבר אמת היתה בפיהם בקרוא אל המדה ההיא אחותי ולא אשתי לפי ששני המדות של אברהם ויצחק הם באחוה עמה ולא בדרך זיווג כי זיווגן אינו מיוחס כי אם ליסוד כי ע"כ לא תמצא ביעקב ע"ה שיאמר על אחת מנשיו אחותי היא כמו שאמרו אבותיו לפי שהוא מאריה דביתא ובעלה דמטרונית' ומתנהג עמה בדרך זיווג ולא בדרך אחוה והבן זה מצד כי כל דבריה' האמת והצדק וזהו ודאי אתחזי לון לומר אחותי היא ולא לזולתם בגין דכתיב אחותי רעיתי יונתי תמתי בדרך אחוה ורעות ולא בלשון זיווג כמוזכר:

ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו. את רבקה ישלים לבאר הענין ע"ד הסוד והוא שראה אבימלך בחזיון חלונו כאשר יבאר בהדיא כי יצחק מצחק עם מדתו הנטפל' עם רבקה ומלת א"ת רומז אל השכינ"ה ונדמה לו שהיה מצחק עם רבקה בגלוי ובפרסום לאור יומם כאשר נז' בענין העגל ויקומו לצחק בפרסו' כי כל צחוק מגולה הוא והראיה בא אלי העבד העברי לצחק בי כי ויהי כהיום הזה וכו' נאמר שם והיא אמרה לבעלה כי כ"כ היה פרוץ העבד העברי בעבירה עד כי היה רוצה לצחק בה לאור יום וכבר ידעת כי ע"ד זה נאמר בע"ז ויקומו לצחק שהכוונה על הפרסום כן ראה אבימלך את יצחק מצחק בפרסום את רבקה אשתו.

ד"א וכי סלקא דעתך דיצחק הוא משמש וכו' יאמר זה להורות כי הראיה אשר ראה אבימלך לא היתה ראיה מוחשי' כי לא יעלה על הדעת שיצחק הקדוש ישמש מטתו לאור היום האמנה הכוונה שראה זה באצטגנינות המיוחס לחלון כמ"ש באם סיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב שלא יתכן שבעד חלון ביתה תראה המלחמה הנעשי' בנחל קישון אלא שהכוונה שם שהיתה רואה בדרך האצטגנינו' כי ההודעות הם מיוחסות אל מחזה החלון שאינה ראיה שלימה אלא ראית והצצת החרכים מאשר ולא כל אשר כדרך הגנב כי ע"כ תתיחס כל הודעה שאינה שלימה אל הגניבה כמ"ש ואלי דבר יגונב וכן אבימלך ראה באצטגנינות כי היה מצחק עמה דרך אישות וידע כי לא אחותו היא

ודכוותה תמצא בוירא בלק בן צפור. אר"ש מאי חמא חמא במשקופא דחכמתא וכו' חלון דחכמתא דזנבי שוליהון דכוכביא ואינון חלוני חכמתא וזאת היתה ראייתו של אבימלך לא ראיה מוחשית ח"ו וכדין:

ויקרא א"ר יוסי יאות הוה למעבד ליצחק וכו' כלומר כי לא הוזהר אבימלך בענין יצחק כמו שהוזכר בענין אברהם כי שם נאמר ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת על האשה אשר לקחת ועתה שלא הוזהר במעשה יצחק יאות הוה ליה למעבד ליצחק כמא דעבד לאברהם שנאמר וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה ולא עשה כן לפי שכבר הוזהר בימי אברהם וחשב בדעתו כי מעשה אבות יעשו בנים ולכן לא שלח בעד רבקה. המשל אומר מי שנשכו הנחש יפחד מהחבל.

ת"ח כי אמרתי רק אין יראת אלהים וכו' א"ר אבא בגין כך אמר אחותי היא.

רבי אבא סובר כי לכך אמר אחותי היא לפי שראה שאין יראת אלהים והיא האמונ"ה מצויה במקום ההוא וע"כ לא רצה הוא שתתפרד ממנו ורצה לידבק בה ולכן היה קורא אחותי היא כד"א אמור לחכמה אחותי את כי אבדה האמונ"ה ונכרתה מפיהם אמנם רבי אלעזר סובר כי סבת העדר השכינה משם בגין דלא שריא שכינתא לבר מארעא קדישא ולא שסובר רבי אלעזר שגרר היא חוצה לארץ שהרי יצחק עולה תמימה ולא יצא מימיו חוצה לארץ והקב"ה צוהו גור בארץ הזאת כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל. אמנם לפי שנשארה לנסות בה את ישראל ולא כבשה יהושע קראה ר' אלעזר חוצה לארץ בבחינת ערך המקו' שהיה שוכן בו מקודם עם בא"ר לח"י רוא"י.

וע"ד אין יראת אלהים במקום הזה דלאו אתריה הוא ולאו שריא הכא שלא היה המקום ההוא מלומד ומורגל לשתחול עליו השכינה. ויצחק אתתקף בה במהימנותא וכו' כי היה בטוח שהשכינה לא תזוז מאצל רבקה לכל מקום אשר תלך והיה מתחזק בבטחונו ואומר אחותי היא גם כי אנשי המקום אינם ראויים לכך והוא אמרו דחמא דשכינתא עם אתתיה שריא:

דף קמא.

ויצו אבימלך וכו' ת"ח כמה אוריך להו קב"ה לרשיעיא יבאר שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה בעולם ואפילו לרשעים שהרי האריך להם על הטובה אשר עשו עם האבות ע"ד מ"ש כי לא שלם עון האמורי עד הנה דהא בג"ד לא שליטו בהו עד לבתר דרין בתראין הוא שנאמר ליהושע ע"ה אחר שכבש ל"א מלכים ויהושע זקן בא בימים ויאמר ה' אליו אתה זקנת ובאת בימים והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה ואת הארץ הנשארת כל

גלילות הפלשתים וכל הגישורי מן השיחור אשר על פני מצרים וכו' והנה גרר מארץ פלשתים היתה והם אשר השאיר האל לנסות בהם את ישראל עד ימי דוד ע"ה יאות עבד אבימלך דעבד טיבו עם אברהם דאמר ליה הנה ארצי לפניך והיא שעמדה לו לדורותיו אחריו והשיב רבי יהודה כי לא בעצם וראשונה היו מטיבים עם האבות כי ארורים הם הרשעים שאין טובת' שלימה והביא ראיה מעפרון ומבואר הוא וכן אבימלך אמר לבנו ליצחק לך מעמנו וכו' והשיב ר' אלעזר כי מניעת הרשע מעשותו רע היא טובתו כי אם לא ישנו אם לא ירעו והוא מה שצוה אבימלך אל כל העם הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת וכן נתפאר הוא כשהלך אליו מגרר ואמר אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב הודיע כי לא היה שם שום טובה כי אכין ורקים מעוטים כי ההטבה ההיא לא היתה אלא שלא נגעוהו בכל רע.

ואמר ר' אלעזר יאות עבד יצחק וכו' אמר זה לפי שישאל השואל למה טרחו האבות לחפור בארות מים בארץ לא להם ואם היתה כוונתם לשוב אל ארץ מולדתם היה להם להסתפק ממקום שהיו מסתפקים אנשי המקום ההוא ויאמר כי כל מעשה הצדיקים למטה מכוונ' לכוונה עליונה נסתרת וחפירת הבארו' להם היה לכוונת המשכת השפע עליהם שפע הבא"ר העליון באר מים חיים ונוזלים מן לבנו"ן והוא סוד באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם הם אברהם ויצחק אשר תקנו הבא"ר עד בוא יעקב ע"ה וישב עליה היא שעמדה להם במדבר. ויאמר כי עתה ישראל בהיותנו בגלות עודם מחזיקים בבאר הזאת שלא תשכח מפי זרעם וזה בעטיפת הציצית הרומז אליה והנחת התפילין הרומזים למדות העליונות. חכמ"ה בינ"ה חס"ד וגבור"ה שהם סוד התפילין דמנח מארי דעלמא הם הם המשפיעי' בבאר הזאת ושכל העושה כן בכל יום הקב"ה משתבח בו וכל מי שאינו עושה כן אתעדי מניה דחילו דמאריה כמ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ומבואר הוא:

ויעתק משם ויחפור באר אחרת רבי חייא פתח ונחך ה' תמיד וכו' האי קרא אוקמוה וכו' הרבה נדרש בו בב"ר על ענין הצדקה הנז' הכתובים שלפני הכתוב הזה ואמר ר' טביומי אם עשית כן הרי את כבוראך כאותו שכתוב בו דודי צח ואדום והיינו והשביע בצחצחות נפשך. ועצמותיך יחליץ ישמיט יזיין ישזיב יניח. ישמיט כד"א וחלצה נעלו מעל רגלו יזיין כד"א חלוצים תעברו. ישזיב כד"א חלצני ה' מאדם רע יניח מכאן קבעו חכמים לומר רצה והחליצנו בשבת וכו' אבל בהאי קרא אתתקפו ביה מארי מהימנותא המאמינים בשכר הנשמות בעולם הבא לפי שלא באו בתורת מרע"ה יעודים רוחניים כי אם יעודים גופניים ומצאו חיזוק לאמונתם מזה הכתוב שאמר ישעיהו ונחך ה' תמיד

וביאר כי פי' ונחך ה' בעולם הזה ובעולם הבא כי ענינו ענין התנהלות ומנוחה התנהלות בעה"ז ומנוחה בעה"ב. ויקשה א"כ למה צריך לכתוב תמיד כי בהיות המנחה הוא יתברך הנה טובתו שלמה ותמימה כי אין טובתו כטובת שאר המנהיגים שאינם תמידיים כי בכלות ממשלתם יכלה טובם וא"כ מלת תמיד נוספת. ויאמר כי בזה רומז לתמיד של בין הערבי"ם היא מדת מער"ב שהיא הצרור הראשון מהשלש צרורות כי יש צרור למעלה מצרור כמו שידעת והיא נרמזת במלת ונח"ך ובמלת תמי"ד כמו שרמז דוד ע"ה ינחני במעגלי צד"ק וצד"ק היא מדתו של דוד שהוא הצרור הראשון ומשם תעלה אל הצרור השני שהוא אספקלריא המאירה שכל הנשמות הזוכות לשם הם מתהנות לראות בצחצוח ונועם האור ההוא הערב הבא מעין לא ראתה שהוא הצרור השלישי.

ועצמותיך יחליץ הא לאו רישא דקרא סיפיה.

אי נשמתי' וכו' מאי ועצמותיך יחליץ כלומר אם הכתוב מדבר בדברים הרוחניי' הפשוטים מחומר מה לתבן את הבר ומה מבוא לענין העצמות היבשות עם האור ההוא אשר תזכה אליו הנשמה.

אלא הא אוקמוה דא תחיית המתי' שעתיד הקב"ה להחזיר נשמות לפגרים מתים ובזה ירויחו העצמות שלימות נוסף על הראשון כי יהיה קיומם קיום שלם על ידי הנשמות שכבר הוסיפו שלימות על שלימותם הראשון בשכבר זכו לראות בנועם מתמיד וזהו והיית כגן רוה הוא סוד גן ה' אשר הנהר יוצא מעדן להשקותו תמיד והוא אומרו וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו.

דף קמא:

ת"ח בירא דמיין נבעין האי איהו רזא עילאה בגו רזא דמהימנותא שתי המדות בינ"ה ומלכו"ת נקראות באר מים חיים והם באר בתוך באר והבאר העליון הוא הנקרא מוצא מים שממנו מתמלא הבאר התחתון זה נובע וזה מתמלא זה זכר ומשפיע וזאת נקבה ומקבלת ועל היחס הזה הוא כל זכר ונקבה הנזכר בלשונם ע"ה. ומאן דאסתכל בבירא וכו' פי' הענינים התחתונים דוגמא לעליונים כי המסתכל בבאר המים למטה יבא להתבונן ממנו היאך נמשכים ההשפעות העליונות ממקום האין כמשך האור מן העין כשם שהמים באים אל הבאר בדרך נסתר כי לא ידע האדם מוצאם ובזה יתעורר אל לבו אל הסודות העליונים ויבוא להתבונן בבאר העליון. ויאמר כי על הכוונה הזאת היו האבות חופרים בארות המים להתעורר מתוכם אל הבארות העליונות שלא להפרידם בין המקור והבאר.

ויקרא שמה רחובות רמיז דזמינין בנוי וכו' אמר כי על כן קרא לבאר הזה הרמוז לעטרת רחובות אעפ"י שהיא בין המצרים על העתיד שראה יצחק כי בניו עתידים להרחיב המדה הזאת בסוד הקרבנות והעולות ולבסם אותה כמו שיתבאר בסוד הקרבנות ב"ה וכמו שדרז"ל בויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה זו עבודת הקרבנות שסודם לקרב הכחות אחת אל אחת ולקשר העולמות ובכן זה הבאר יפוצו מעינותיו חוצה ברחובת פלגי מים ולכן קראה רחובות וזהו דעת רבי חייא כי גם העטרת בהתמלאה ברחובות הנה"ר תקרא רחובות ועל זה פתח ר"ש להביא סיוע לדבריו לא לחלוק עליו ואמר חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה.

האי קרא איהו רזא עילאה וכו' כי הכתוב אינו מדבר בחכמות החיצוניות שאלו מדבר בחכמות החיצוניו' היל"ל ברחובות יתנו קולם ועתה שכתב קולה בלשון יחיד הנה הכתוב מדבר בעולם האחדות כי הרבוי הנז' שם הכל ענין א' וקול א'. וביאר הענין מעיקרו ומשורשו. ואמר חכמות אלין חכמה עילאה וחכמה זעירא הם הם חכמ"ת אלהים וחכמת שלמ"ה שהיא נכללת בחכמת אלהים ושריא בה כלומר העליונה שוכנת וחונה בתחתונה ומהתחתונה תודע התיכונה שהיא בית שער אליה. והקדים סוד האצילו' ע"ד היחוד לבוא ממנו אל ביאור ברחובו' תתן קולה כי הכתוב קשה להולמו כי הדבר הנסתר לא יוחס אליו רנה והשמעת קול.

ואמר בחוץ תרונה ת"ח חכמה עילאה איהי סתימה דכל סתימין וא"כ היאך ישמע קולה והכתו' אומ' לא ידע אנוש ערכה וכו' ויבאר כי בהתמשך הקול הענין נמשך מלו ללו עד שיצא לחוץ כדמיון קול השופר כי בהיות הרוח במקום הצר לא ישמע קולו עד צאתו לחוץ כן החכמה העליונה לא נשמע קולה עד התמשכה אל הבינ"ה ועוד לא ישמע קולה עד התמשכה משם בכח המי"ם והא"ש והרוח שהם סבת הקול כי אין קול נמצא זולת שלשתם כאשר נודע ונתבאר ענינם הקו"ל קולו של יעקב הוא הוא הבא בחשאי אל חכמ"ת שלמה ויוצא אל ההיכלות אשר למטה הנקראים חוץ ושם ישמע קולו אל הנביאים וז"א ואתעביד חד קלא דנפקא לכר ואשתמע ולא תשמע זולת זה בענין המאמר כי זהו האמת והמקובל כי החשאי הנרמז להם הוא סוד הזיווג ושם אין אומר ואין דברים וזהו השתא דאשתמע רזא אקרי חוץ כלומר למטה בהיכלות.

מכאן בעי בר נש לאתתקנא כלומר כי כל מבקש ה' יכין עצמו בפרוזדור ומשם יכנס אל הטרקלין כי השאלה לדעת מקצה השמים ועד קצה השמים משם היא ולא למעלה ולפי שקשה לפרש הכתוב ברחובות תתן קולה ולפי המונח רחובות הוא הנהר או קצהו כשהוא מתמלא בסוד הבאר כמוזכר לזה אמר ברחובות.

מאן רחובות דא רקיעא דביה כל כוכביא והרמז על הבינה שהיא מתיחסת בגלגלי' אל הגלגל השמיני שבו קבועים כל הכוכבים זולת הכוכבים שצ"ם חנכ"ל ואיהו מבועא דמימוי לא פסקין הוא הנובע בסוד ונהר יוצא מעדן וכו'.
ותמן תתן קולה עילאה ותתאה כלומר שם במקום הנקרא חוץ יתיחדו הקולות עם רחובו"ת הנהר הנמשך מחכמ"ה עילאה לחכמה תתאה וכלא חד כלומר והיו לאחדי' על ידי הרחובות כי הנהר הוא הממשיך הקול מחכמת אלהים אל חכמת שלמה כדמיון קול השופר כמו שביארנו להשמע לחוץ.
ובג"ד אמר שלמה הכן בחוץ מלאכתך כי קודם הכנסו לפרדס צריך אל ידיעת סוד ההיכלות כי שם תרננה החכמות וישמע הקול למבקש ה'.
ואח"כ ועתדה בשדה לך זהו שד"ה של תפוחי זה"ב במשכיות כס"ף שדה אשר ברכו ה'.
ובתר דידע בר נש רזא דחכמתא דמהימנותא שהיא חכמת שלמה כי עד שם יגיע ההשגה והידיעה ולא יותר אזי ובנית ביתך דא נשמתא דבר נש בגופיה וכו'. כלומר כי שלימות נשמתו של אדם תלוי בגופו שאם יתקן גופו בידיעות הנשמה שהשיגה בעודו בחיים חייתו בזה יתעביד גברא שלים כי לכך נוצר ונזרקה נשמה באפו לעלו' נפשו למעלה רמה יותר ממה שהיתה קודם שנתלבשה בגוף וז"א דא נשמתא דבר נש בגופיה דיתתקן ויתעביד גבר שלים כי זה כל האדם וע"ד כד חפר יצחק ועבד בירא בשלם כלומר שלא רבו עליה ונסתלקו המקטרגים ובעלי הדין ממנה להההוא שלו"ם שהוא סוף הנהר קרי ליה רחובות כי הוא נמשך מרחובות הנהר ובבואו אל הבאר היא גם היא תקרא רחובות כדעת רבי אבא אלא שהוסיף ביאור רשב"י ע"ה וביאר הכתוב ע"ד הסוד ויהיה ביאור הכתוב ברחובות על ידי רחובות תתן קולה החכמה העליונה בתחתונה זכאין אינון צדיקייא דעובדיהון לגבי קב"ה כי כל מגמת מעשיהם הגשמיים אל כוונה עליונה לא אל כוונה גשמית כענין חפירת הבארות באבות כי יכולים היו להסתפק מהמים אשר יסתפקו ממנו אנשי המקום אמנם הכוונה להם להתעורר אל מוצא המים העליונים להמשיך שפע וברכה לעולם וז"א דעובדיהון לגבי קב"ה ולקיימא עלמא:
ויהי כי זקן יצחק אר"ש כתיב ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה. האי קרא אוקמוה במדרש רבה משל למלך שהיו לו ב' צטרטיגין א' שליט ביום וא' שליט בלילה והיו שניהם מדיינין זה עם זה אומר ביום אני שולט וזה אומר ביום אני שולט קרא המלך לראשון ואמר לו פלוני יום יהא תחומך וקרא לשני ואמר ליה פלוני לילה תהא תחומך.

אבל ת"ח כל עובדוי דקב"ה יבאר כי אין נעשה פתגם בארץ ובפרט הצדיקים שאין יסודו ושורשו למעלה ובהיות האמת שהאבות הם הם סוד המרכבה הנה יחוייב כפי מדותיהם אשר הם נאחזים בהם להיות נפעלים מהם ולהיות הראשון כערך העלה והשני כערך העלול ובהיות האמת כי בראשית בריאת האור וגלויו יצא בכל כחו שזהו סוד ויאמר אלהים יהי אור וזו היא מדתו של אברהם בסוד מי העיר ממזרח. ואח"כ ראה הקב"ה שאין העולם ראוי להשתמש בו כמו שנתבאר הסוד במקומו יחוייב שימצא אור עלול מן הראשון יתיחס אל החשך בערך הראשון והוא הנרמז בכתוב באמרו ויהי אור והוא הנרמז במדתו של יצחק המתיחס אל החשך כמוזכר ולסבה זו אברהם לא כהו עיניו כי הוא שואף זורח הוא שם כמדתו ויצחק ע"ה כהו עיניו כי דיו לעבד להיות כרבו וא"ת הנה הכתוב כנה החשך בשם לילה והעטרת נתיחסה אל הלילה ואיך יקרא החשך לילה בסוד המדות לזה אמר דאיהו חשך וכו' לקבלא ליליא בגויה בסוד שמאלו תחת לראשי ועל כן כהו עיניו של יצחק ולא של אברהם. אתא רבי אלעזר בריה ונשק ידוי כי טעם צוף דבש אמרי נועם בדבריו אלא שיצא לו מכלל דבריו שאלה והוא כי בשלמא ביצחק חוייב להעדר אור עיניו ומה תאמר ביעקב שנאמר ועיני ישראל כבדו מזוקן שהרי העיד הכתוב על העדר אור עיניו אלא הכי הוא ודאי כבדו כתיב ולא כהו מזוקן כתיב ולא מזקנתו הודיע ההבדל שיש ביניהם כי הכהוי הוא העדר האור לגמרי אמנם הכובד הוא לאות הראיה ועדיין הוא רואה וכי גלה הכתוב מהיכן ירש יעקב הכובד ההוא מזקן מאותו הזקן אביו מזקן כתיב חסר. לא יוכל לראות לאסתכלא כדקא חזי שהרי כתיב וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה אמנם יצחק כהו עיניו מכל וכל שהרי נסתפק בין יעקב לעשו ואמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו מכלל שכהו מכל וכל נמצא יעקב רואה מצד אברהם וכבד מפאת יצחק:

דף קמב.

ויקרא את עשו בנו הגדול וכו' דאתכליל מסטריה בדינא קשיא יתן טוב ודעת למה קרא יצחק לעשו בנו הגדול והדבר ידוע כי הוא הראשון והבכור ולמה יכנהו בשם גדול ואמר כי לפי שכחו של עשו נמשך ונכלל במדת הדין הקשה מדתו של יצחק לכך קראהו גדול במדת הדין.

ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי רבי אלעזר פתח אשרי אדם עוז לו בך וכו' זכאה בר נש יקדים הקדמה להודיע כי יעקב השלם ע"ה כל מה שעשה מענין הבכורה והברכה שנראים לכאורה שהם תחבולות כלם היו כהוגן וכראוי ובהסכמה עליונה ועליו דרש

רבי אלעזר אשרי אדם עוז לו בך כי הוא בעוזו של מקום ובהסכמתו היה עושה שאם לא כן לא היה מתברך מפני יצחק אביו האוהב את עשו שהרי בדבר יצחק אל עשו ועשה לי מטעמים איש לא ידע בכל אלה לא הוא ולא אמו כאשר יבאר בהדיא. והביא ראיה מענין הבטחון שצריך האדם שיהיה בטחונו שלם עם אלהיו ולא על דעת לסמוך על הנס מענין חנניה מישאל עזריה שמתחלה לא שמו עוזם ובטחונם אלא על דעת שיעשה עמהם הקב"ה נס אבל רצו לדעת מקודם שימסרו עצמם למיתה אם יעשה להם נס אם לא והלכו אל יחזקאל לשאול את פי ה' על זה והשיבו הקב"ה הלדרוש אותי אתם באים חי אני נאום ה' אם אדרש לכם וכמו שדרז"ל שזאת הנבואה היתה על חנניה מישאל עזריה שבאו לדרוש את ה' על זה ואמר חי אני נאום ה' אם אדרש לכם כלומר אם אדרש לכם על תנאי אם יסמכו על הנס כי אם עד שימסרו את נפשם בהחלט שלא על מנת וזהו שאמרו הם בתחלה איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכיל לשזבותנא נמצא שאם לא יעשה עמהם נס שם שמים בלי מתקדש וע"כ חזרו ואמרו והן לא ידיע להוי לך מלכא כלומר בין שיעשה או לא יעשה נמות בעבודתו נמצא שלא ניצולו עד ששמו להם במסלה ישרה בלא שום מכשול והרהור. וכן היה הענין ביעקב השלם ששם לבו במסלה ושם עצמו בסכנה וכמ"ש אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה ועכ"ז כשאמרה לו אמו עלי קללתך בני לפי שהשכינה הודיעתה כי זה היה בהסכמה עליונה הוא לא ידע בכל אלה ושם בטחונו באל יתברך ומסר עצמו לסכנה עלתה לו ונתברך כי מאת ה' היתה זאת. ומ"ש ורבקה שומעת בדבר יצחק ע"ד ושרה שומעת פתח האהל כמו שנתבאר במקומו על השכינה. ומ"ש ות"ח ורבקה אוהבת את יעקב כתיב והא אתמר הרמז למעלה על רבקה העליונה שהיא אוהבת ומשתוקקת אל יעקב סבא בסוד הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה כמו שנתבאר בשיר השירים שאעפ"י שמרחוק תביא לחמה אינה חפצה אלא במדת יעקב והבן זה.

ועתה בני שמע בקולי כי ההוא זמנא ערב פסח הוה וכו' בפרקי רבי אליעזר וכי שני גדיים היה מאכלו של יצחק בכל יום אלא שהקריבה האחד פסח והאחד עשתה מטעמים. ואולי כוונו בכאן בשני הגדיים בערב פסח האחד לפסח והאחד לחגיגה וכבר ידעת כי בערב הפסח מבערין החמ"ץ שהוא סוד היצר הרע הרומז לשרו של עשו והוא זמן מלוי הלבנה והחש"ך חלף הלך לו והוא זמן הצלחתם של יצחק סוד אור לי"ד ועל זה עלתה לו ליעקב הברכה כי העת עת דודים. ורבי יהודה אמר כי הרמז בשני הגדיים שעתידין ישראל להקריב להגרי"ל על שני השעירים גורלות גורל א' לה' וגורל א' לעזאזל ביום הכפורים וכך אז"ל ב' גדיי עזים טובים טובים לך טובים לבניך שעל ידן הוא מתכפר

להם ביום הכפורים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. ובגין כך קריבת ב' השעירי' חד בגין דרגא דלעילא כלומר לסטרא דקדושה וחד לכפיא עליכם. ובגין כך קריבת ב' השעירי' חד בגין דרגא דלעילא כלומר לסטרא דקדושה וחד לכפיא דרגיה דעשו כי הוא הסוגר את פיו שלא יקטרג כאשר יתבאר במקומו. ומתרווייהו טעים יצחק ואכל כי כן תחייב מדתו כי בעולם הקדושה חלקו ותמציתו בעולם הקליפה והסתכל אמרו טעים ואכל כי הם שני עניינים הטעימה רוחנית והאכילה גשמית.

דף קמב:

ויבא לו יין רמז מאתר רחיק קריב ליה כלומר מיינו של עשו שהוא אוהב את יינו יין חמר מלא מסך ורבי אלעזר ימאן זה כי יאמר שח"ו שיעקב ע"ה יביא לו יינו של עשו כי יינו של עשו הוא משכר ובעת כזאת לא יצטרך אלא אל היין המשומר בענביו ששת ימי בראשית המשמח אלהי"ם ואנשים כדי להמתיק דינו של יצחק כדי שיתברך יעקב כהוגן וכראוי לו הוא אמרו מההוא יין דכל חדווה אשתכח ביה לחדתא ליה ליצחק דבעי חדווה.

כדקא בעיין חדוה לחדתא סטרא דליואי מדת הלוים היא מדתו של יצחק כי הכהנים מדתם מדתו של אברהם בסוד אתה כהן לעולם. ועל כן היו הלוים בשעת הקרבן משוררים בשירים וניגונים ערבים להמתיק מדת דינם.

ועל דא ויבא לו יין וישת. כלומר וישת ולא וישכר שהיתה שתית שמחה ולא של שכורת היין חמר:

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות וכו' אלין אינון לבושין דרווח עשו מנמרוד דע כי בענין הבגדים האלה מה הם אם הם מעשה אורג או משל לידיעות וההשכלות אשר יתלבש האדם בהם אז זה וזה רבו כמו רבו המאמרים על הענין הזה ואני בעניי חפשתי אתמחות חכמינו הקדמונים כי האחרונים לא דברו ולא ביארו שום דבר בהם ממה שבא לידי בספריהם רק הקדמונים דברו בענינים אחת הנה ואחת הנה ואני בפסוק הוא היה גבור ציד הבאתי מה שנזדמן לי מדבריהם ושם הוכחתי מתוך ודבריהם אמיתות הענין משם תקחהו כי טוב הוא למראה ותאוה לעיני הרואים בעיני השכל לא אשר עיני בשר להם. האמנה כי בזה הכתוב ביארו הם ענין ירושת הבגדים האלה מאדם הראשון עד בואם ליד נמרוד ושעשו יצא השדה ונלחם עמו והרגו ונטל הבגדים האלה ממנו ושזהו הנרמז בכתוב ויבא עשו מן השדה והוא עייף כד"א עיפה נפשי להורגים ועשו הביא הבגדים האלה אל רבקה אמו והיו עמה בבית ובפחזותו לא המתין ללבוש

אותם לצוד ציד להביא שאלו לבשם היה ממהר להביא קודם שיבוא יעקב והיתה סבה מאתו יתברך כדי שיתעכב ולא ימצא כדי שיהא שהות ליעקב כדי שיתברך. ויאמר כי כשלבש אותם יעקב אהדרו בההוא שעתא לאתרייהו כלומר לשלימותם הראשון כעת שהיה לובש אותם אדם הראשון קודם שיחטא לפי ששופריה דיעקב כשופריה דאדם קדמאה קודם שיחטא והוא מה שהוסיף ר' יוסי ואמר והא תנינן עקבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה כי זה יובן קודם שיחטא ואולי כי כוונו בזה לרמוז על יעקב כי הוא עקב"ו של אד"ם הראשו"ן והוא המכהה גלגל חמה בלא ספק כי מדתו מדת שמש ומגן העליון וכל כוכבי מאורי אור נבלעים מפניו והבן אמרו ות"ח שופריה דאדם רזא איהו דמהימנותא עילאה תליא בההוא שופרא וכג"כ ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכתיב לחזות בנועם ה' ודא הוא שופריה דיעקב כלומר שם ה' יתברך הוא מדת שמשו והבן:

וירח את ריח בגדיו ויברכהו. ריח הבגדים לא כתיב וכו' יבאר למה יתאר הכתוב הבגדים אל יעקב וגנובים הם אתו ולמה יקראם בגדיו ויאמר כי הכוונה בבגדיו חוזר לאל יתברך שעכשו שלבשם יעקב ע"ה הם בגדי קדש לבושו של הקב"ה שנאמר בו עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה וסוד הדבר כי בהיות האמת שהבגדים ההם הם השכלות וידיעות עליונות מלובשות ומצויירות בהם כמו שהוכחנו בפ' הוא היה גבור ציד לפני ה' בסוד ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכו' כי היו הבגדים ההם בגדי קדש ודוגמה עליונה הנה כשהיה לובשם עשו היה מוציא הידיעות ההם ומשתמש בהם דרך חול לצודד נפשות ולהרע ולא להטיב כמו שהיה עושה נמרוד שהיה צד בהם את הבריו' לע"ז אמנם כשבאו ליד יעקב ע"ה שבו בגדי קדש ומעטה צדקה דוגמא לעוטה אור כשלמה שהם מלבושיו של הקב"ה. ד"א כיון דאלביש לון סליקו ריחין כלומר כי כשהיה עשו לובשם לשמש ליצחק אביו לא היו מעלים ריח טוב. וכמו שאמר רבי שמעון בן גמליאל כל ימי הייתי משמש את אבי ולא שמשתי אותו אחד ממאה ממה ששמש עשו את אביו אני בשעה שהייתי משמש את אבי משמש אותו בבגדים מלוכלכים ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים אבל עשו בשעה שהוא משמש את אביו משמשו בבגדי מלכות הה"ד אשר אתה בבית וכו'. והנה נראה א"כ שהיה לובש אותם כשהוא משמשו ולא היו מעלים ריח טוב לפניו עד שלבשם יעקב ובכן ידע יצחק כי הבגדים על האמת הם של יעקב לא של עשו ולכן אמר הכתוב וירח את ריח בגדיו כי מתוך הריחו ידע שהם בגדיו ולכן ויברכהו מיד ולא הפסיק לומר ויאמר ראה ריח בני אלא מיד ויברכהו כי כפי הראוי היל"ל וירח את ריח בגדיו ויאמר ראה ריח כריח שדה אשר ברכו ה' ויברכהו אמנם הכוונה שלא הספיק להריח עד שבירכו מיד וענין ויאמר

ראה ריח בני אמירה בלב כאלו אמר כי אמר ראה ריח בני וכו' ודוק ותשכח דיוק זה בלשון המאמר שהרי נסתפקו בהדיא בויאמר ראה ריח בני שהוא מאמר סתם אם האומר הוא יצחק או השכינה ובלא ספק שהיא אמירה בלב כפי הדבר אחר הזה.
כריח שדה אשר ברכו ה' דא שדה של תפוחים שדה דאבהן עילאין חמידו ליה כל מגמתם להשפיע בו והוא כלול בלוב"ן ואוד"ם וירוק הוא סוד התפוחים גם האבות התחתוני' כל תשוקתם היה בארץ המוריה שהיא דוגמת השדה הרמוז העליון:
ויתן לך האלהים וכו' א"ר אבא האי קרא אוקמוה הרבה נדרש בב"ר על שאמר ויתן לך האלהים למה התחיל בו"ו התוספת מכלי הקדים שום ברכה אמרו יחזור ויתן ועוד יתן לך ברכות ויתן לך ביבושיהון. יתן לך את שלך ויתן לך את של אביך והרבה כמו אלה והכוונה להם שאם יאמר יצחק כי יתברך יעקב כל הראוי והמחוייב לו מצד עצמו כי זה לא יצטרך יצחק ע"ה לזוכרו כי ממילא הוא בא ועוד יתב' על המחוייב והראוי לו זאת הברכה מטל השמים ומשמני הארץ והנה רבי אבא ירצה לבאר סוד אמרו מטל השמים ומשמני הארץ בסוד השמים העליונים והארץ העליונה בחבור אחד כמו שיבא בסוף המאמר אלא שרצה להקדים קודם ענין הצרה הגדולה שהיה בה יעקב ע"ה בעת שאמר לו אביו האתה זה בני עשו אם לא וכו' ולא הכירו ואמר אגב אורחיה כי כל שירותיו וזמירותיו של דוד ע"ה כוונתו כביכול לתקן מדתו ולהשפיע לה מהאבות העליונים שפע וברכה כי כזה כביכול הוא עושה ומתקן אותה והוא סוד ויעש לו דוד ש"ם כי הוא ש"ם הנקרא ונכתב אדנ"י וע"כ נקראת שם וזהו סוד ונעשה לנו שם כי רצו להפריד אלוף ולעובדה בדרך קיצוץ כמו שנתבאר במקומו. ואמר כי דוד ע"ה אמר השיר הזה בזוכרו ענין יעקב והצרה שהיה בה בעת שא"ל אביו האתה זה בני עשו שמא ימצאהו מתעתע ויבוא עליו ח"ו קללה ולא ברכה ועל דבר זה בנה דוד השיר הזה אל ה' בצרתה לי כאלו היה דוד בנפשו של יעקב ומדבר בעדו אמנם רבי אלעזר סובר כי השיר הזה יעקב עצמו אמרו ושדוד מצאו וחברו בתוך שירותיו כמו שמצינו מזמורים רבים בספרו אמרום זולתו כאיתן האזרחי והימן וידותון ובני קרח והוא חברם בספרו על שם אמרם כן מצא השיר הזה ושהוא אמרו כלומר יעקב ע"ה בעת צרתו זאת. וביאר אמרו הצילה נפשי משפת שקר שאין הכוונה כפי הנראה שיצלהו ממה שאמר דברי שקר לאביו אנכי עשו בכורך כי ח"ו שישקר באמונתו אבל אמת יהגה פיו וכוונתו לומר אנכי המביא לך ועשו הוא בכורך. אמנם כוונתו באמרו הצילה נפשי משפ' שקר הוא על דרגא דעשו שריא ביה דאיהו שפת שקר באומרו בפתותו את חוה שא"ל אף כי אמר אלהים וכו' והייתם כאלהים יודעי טוב ורע ומה שנלוה לזה משפת שקר עד שהביא לווטין לעלמ'

ויעקב היה אומר שיהיה האל בעזרו ויסייעהו להצילו מאותו הנחש ומכח שפת שקריו כדי שיתברך ותחזור העטרה ליושנה כי גזולה וגנובה היא אצלו בדרך ערמה והתחכמות הלשון. ת"ח בשעתא דא"ל יצחק לעשו וצא השדה וצודה לי ציד בה"א ואוקמוה פי' שצוהו שיביא לו ציד ה' דבר המותר ולא מן הגזול. ויאמר כי כשאמר ואברככה לפני ה' בההיא שעתא אזדעזע כורסי יקרא היא הנקראת לפני ה' בסוד כי מלפני ה' הוא בורח ונזדעזע הכסא כי איך יבוא הטמא להתברך שם וישאר יעקב שלול מברכתה ועולם הפוך כי עבד ימלוך ושפחה תירש גבירתה. בההיא שעתא אזדמן מיכאל הוא המלמד זכות על ישראל ושכינתא בהדיה כבר נזכר למעלה כי בכל מקום שהוא שכינה עמו כי הוא היושב ראשונה במלכו' ושאר דברי המאמר מבוארים הם ממה שקדם. ומ"ש ויתן לך האלהים מטל השמים וכו' מלעילא ומתתא בחבורא חדא כלומר שיתברך בסוד עולם היחוד ותמיד לא יחסר לחמו אמנם בברכת עשו הפסיק ואמר הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל להורות כי זה יתברך מעולם היחוד וזה יתברך מעולם הכליה וההפסד וכמ"ש ז"ל משמני הארץ זו איטאליא של יון ואולי כי אל זה רמזו רז"ל באמרם מטל השמים זה המן ומשמני הארץ זה הבא"ר כי מזונם של ישראל ממקום קדוש יהלך ויבוא להם מה שאין כן לעשו כי לחמו לחם מגואל. ורוב דגן ותירוש הא אוקמוה דרז"ל דגן אלו הבחורים דכתיב מה טובו ומה יופיו דגן בחורים ותירוש אלו הבתולות ותירוש ינובב בתולות. עוד אמרו דגן אלו הבכורים ותירוש אלו הנסכים. אבל כד"א לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם הוא הדבר הנרמז במטל השמים אלו שרמז שההשפעה ההיא תבוא ע"י הצדיק אל הארץ העליונה וכמ"ש ז"ל בנער הייתי גם זקנתי שרו של עולם אמרו ושרו של עולם ידוע כי הוא המקבל מצדיק יסוד עולם והוא לפעמי' נקרא נער ולפעמי' נקרא זקן כפי ההשפעה וההקבל' וכפי המלוי והפגימה והבן ורמזו בזה כי לחמו של יעקב לחמה של תורה ומאכלו בריאה אכילה רוחנית היורדת מדגן לחם פנ"ג ויינו מיין המשומר בענביו ואולי כי אל זה רמזו רז"ל באמר' מטל השמים זה מקרא ומשמני הארץ זו משנה ורוב דגן זו תלמוד ותירוש זו אגדה כי כלהו איתנהו בתורה שבכת"ב ותורה שבע"פ וזהו מזונותיו של יעקב וזרעו אחריו כי הוא העיקר לא עשה כן לכל גוי:

דף קמג.

יעבדוך עמים בזמנא דשליט שלמה. יאמר כי התנבא יצחק ע"ה בברכה הזאת אשר בירך את יעקב שני חלקי זמני ממשל' בניו הממשלה הראשונה בימי שלמה שמלך בכל

העולם ובאו מקצ' הארץ לעובדו שכם א' ואל זה אמר יעבדוך עמים. ואל הממשלה העתידה ב"ב של מלך המשיח כי אז תהיה מנוחתו כבוד ולא בחרב ובכידון ינצח אמנם כל מלכי העולם יבואו וישתחוו לפניו ארצה ולכן אמר בענין שלמה יעבדוך עמים עבודה שיעבדוהו במנחות ובמתנות שנאמר וכל מלכי הארץ וכו' מביאים איש מנחתו אמנם היו נשארים כל א' וא' על ממלכתו ועל ממשלתו אמנם במלך המשיח ישתחוו לך לאומים וההשתחויה תורה על העדר ממשלתם לפניו שנאמר וישתחוו לו כל מלכים אז כל גוים יעבדוהו הרי העבודה וההשתחויה והמזמור ההוא אמרו דוד ברוח הקדש על מלך המשיח ומ"ש בו לשלמה אלהים משפטיך למלך כבר תרגם המתרגם על ידוי דשלמה אתמר בנבואה. אלהא הלכות דינך למלכא משיחא הב וצדקתך לבריה דדוד מלכא כי הוא עצמו המשיח ודע כי לא פי' המתרגם המזמור ההוא על שלמה לפי שלא נתקיים כל הנאמר בו בשלמה ע"ה וביאר כי פי' לשלמה כי הנבואה ההיא נאמרה לשלמה שהיה מולך בכל העולם להודיעו כי עוד יקום מלך ממנו ימצאו בו תואריו ועוד נוסף עליהם כהנה וככהנה הנז' במזמור ההוא.

הוה גביר לאחיך ולא אמר היה או תהיה כי מנהג הלשון כך הוא כמ"ש היה אתה לעם מול האלהים ואם תמצא בכתוב כי לשלג יאמ' הוה ארץ וגשם מטר וכו' גם שם יתבא' ע"ד הסוד כי על ההשפעה ידבר.

אלא דא רזא עילאה דמהימנותא דאלין אתוון וכו' יבאר כי הברכה וההשפעה שתבוא לכנסת ישראל הוא על הדרך הזה מה"א הראשונה שבשם הכוללת היו"ד וקוצה וממנה אל הו"ו הוא התפארת וממנו אל הה"א האחרונה היא כנסת ישראל ולהן לא כתב היה כי יתהפכו הצנורות הפך סדרן ולפי שבימות המשיח תהיה הממשלה ישרה אמר בו הו"ה לשלטאה עליהו ולרדאה לון ע"ד הממשלה העליונה הנצחית.

רבי יוסי אומר כלא איהו בזמנא דייתי מלכא משיחא. הנה רבי יוסי יפרש כל הכתוב על מלך המשיח ונתן טעם לדבר ואמר כי לא תקרא הממשלה ממשלה גמורה אם תפסק הממשל' ההיא בזמן מהזמנים ולפי שעברו ישראל על התורה נפסקה ממלכתם וממשלתם שכן נתנבא הוא עצמו ע"ה ואמר ופרקת עולו מעל צוארך וכמ"ש אנקלוס ויהי כד יעברון על פתגמי אורית' ותעדי ניריה מעל צוארך א"כ הוא לא יתנבא כי אם על הממשלה המתמדת והנצחית אשר אין אחריה הפסק:

אמר רבי יוסי כל הני ברכאן מסטרא דחולקיה דיעקב הוו וכו' יאמר כי אעפ"י שדעתו של יצחק בברכותיו אלה עם עשו הנה השכינה אשר הוא ידבר על פיה לא הניחתו אלא לומר בפיו מה שהיה ראוי לומר על סגנון הראוי ליעקב כי הברכות האלה מעיקרן היו

של יעקב אלמלא גרם חטא אדם הראשון ע"י פתוי הנחש הוא שרו של עשו ועכשיו שתקן יעקב המדה ובא במרמה לא נטל כי אם את שלו שהיה גזול גנוב עם עשו ולכן הסכים הוא עם השכינה לברך את יעקב על הסדר והסגנון ההוא הנאות ליעקב ולא לעשו. זו היא הכוונה האמיתית בדברי ר' יוסי ועל כן תמצא שהקשה רבי חזקיה ואמר והא חמינן משמני הארץ וטל השמים דאינון ברכאן נטל עשו לבתר כלומר הרי מצינו כי על הדרך שבירך יצחק ליעקב על הדרך ההוא בירך לעשו ואין משם ראיה שהיו של יעקב על הדרך שאמרת והשיב רשב"י ע"ה לאו הכי לאו האי כהאי כלומר הבדל גדול ורב יש בין הסגנון אשר אמר ליעקב ובין הסגנון שאמר לעשו וזה כי ביעקב אמר ויתן לך האלהים בלשון מתנה וחיוב כי לא יחזור ממתנתו אחור ובעשו כתיב יהיה כלומר יתכן שיהיה בלשון איפשר על תנאי וכמ"ש ופרקת עולו מעל צוארך. וגם כי ברכותיו של יעקב באו על סגנון מסודר והוא אמרו מטל השמים ואח"כ משמני הארץ בסמוך שזה יורה כי ברכתו ברכה נצחית על דרך עולם האצילות כי הוא חלקו העיקרי אמנם בעשו הקדים התחתון לעליון ואמר משמני הארץ יהיה מושבך והפסי' במלת יהיה מושבך ואח"כ אמר ומטל השמי' מעל בהפסק' והנה באמרו מטל הורה על כי השפעתו על ארצו הם השמים אשר מעל ארצו הם השמים אשר נאמר עליהם כי שמים כעשן נמלחו. והוא שרמז רשב"י ע"ה דא לאו איהו כדא ודרגין אתפרשן כמה וכמה בגין דבדא ביעקב כתיב ויתן לך האלהים מטל ומשמני הארץ וכו' דוק ותשכח כי הוא הנרצה בדבריו. תו יעקב לעילא ולתתא ועשו לתתא יאמר כי מה שנאמר ליעקב מטל השמים ומשמני הארץ כולל מעלה ומטה כי בהיותו מושפע למעלה יהיה מושפע למטה וזוכה לשתי שולחנות כי בכלל מאתים מנה אמנם בעשו למטה ולא למעלה שהרי מ"ש והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך משמעו למטה בזה העולם כי למעלה אין לו חלק ונחלה כי הוא חלק יעקב שנאמר כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. ת"ח בשעתא דשראן לנטלא ברכאן כלומר ראיה לדבר שהרי כשהתחילו ליטול כל אחד ואחד חלקו מהברכות מיד נטל יעקב למעלה והעד ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים ועשו נטל חלקו וממשלתו למטה באלופיו כמוזכר בכתוב. ר' יוסי בר"ש בן לקוניא א"ל לרבי אלעזר וכו' רבי יוסי זה היה אחי אשתו של ר' אלעזר כי ר"ש בן לקוניא היה חמיו של רבי אלעזר ושאל לרבי אלעזר כלום שמעת מאביך אמאי לא אתקיימו ברכאן דברכיה יצחק ליעקב ירצה אחר שברכותיו שבירך יצחק ליעקב לא היו על תנאי שאם בירכו על תנאי בהבטל התנאי יבטלו הברכות ואם תאמר הרי התנאי מבואר בברכותיו של עשו כמ"ש ופרק' עולו מעל צוארך הן אמת שיפרוק עולו מעל צוארו אבל ישאר זה בממשלתו

ובברכותיו וזה בממשלתו ובברכותיו וירויח עשו בזה שלא יהיה לו עבד ליעקב כמ"ש לו הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים והנה א"כ לא ראינו אלא שנתקיימו ברכותיו של עשו ואם היו על תנאי ולא נתקיימו ברכותיו של יעקב אעפ"י שלא היו על תנאי. א"ל כל אינון ברכאן מתקיימי וברכאן אחרנין. כלומר הנה הענין הוא להפך ממה שאתה חושב כי לא די שיתקיימו הברכות שבירך יצחק ליעקב אבל עוד יתקיימו עמהם ברכותיו של הקב"ה הנזכרים בנבואת חלום הסולם כי שם נאמר הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה וכו' והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת וכו' וכל הברכות ההם אלו ואלו יתקיימו כי לא ישוב דבר הנביא אחור עם דברו של הקב"ה אמנם יעקב בחר לו יה ועשה עיקר מטוב העולם העליון לאחוז מזה שהוא העיקר וגם מזה לא יניח ידו אמנם יהיה בזמן ביאת המשיח כי אז יתקיימו הברכות הגשמיות כדרך קיום הרוחניות. ובכן יאבד עשו ברכותיו הגשמיות ונמצא קרח מכאן ומכאן שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והמשפט הזה הוא כליון חרוץ ולפי שסוף הכתוב אומר והיתה לה' המלוכה שנראה כי אזי ימלוך ולא עתה ח"ו לזה אמר אע"ג דשליט קב"ה לעילא ותתא יהב לון לשאר עמין וכו' ירצה כיון שנתן להם הקב"ה לשרי אומות העולם ממשלה כי כן גזרה חכמתו יתברך וכמ"ש אשר חלק ה' להם כי לצורך הבריאה נבראו וטעו האומות אחריהם בראותם משטרם בארץ ושכחו אל עולם כי אשר בראם והפקיד' על תפקידם שלא ישנוהו כאלו ח"ו נשכחה ממשלתו ומלכותו של יוצר בראשית והנה לעתיד לבא כי יפקוד על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה תתפרסם מלכותו ויודע כי לו לבדו המלוכה וכמ"ש והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד כי האלילים כרות יכרתון ותתפרסם אחדות המלוכה לו ולשמו ביחוד מבלי קצוץ:

ויהי אך יצוא יצא יעקב וכו' ר"ש אמר תרי יציאות למה וכו' הנה רז"ל ביארו השתי יציאות הללו אמרו שהדלתות היו נכפלין לאחוריהן עמד לו יעקב אחר הדלת עד שנכנס עשו ויצא לו הה"ד יצוא יצא יעקב נראה כיוצא ואינו יוצא. אמנם רשב"י אמר כי א' לשכינה וא' ליעקב כי בהכנסו לקבל הברכות נכנסה שכינה עמו ויצחק מברך והשכינה מסכמת ובצאתו לא זזה מעמו ויצתה עמו ובצדו וזה יצוא יצא תרי יציאות כחד שלא עזבתו אפילו רגע קטן. ועשו אחיו בא מצידו מן הציד לא כתיב וכו' דלא הוה ביה ברכה הנה רז"ל אמרו שכשאמר לו אביו שא נא כליך שצוהו שחוז מאני זינך שלא תאכילני נבילות וטרפות סגי מאני זינך שלא תאכילני גזילות וחמסים ואמרו וילך עשו לצוד ציד להביא אם מצא מוטב ואם לאו יביא מן הגזילות ומן הנבילו' ובכאן רמז שהביא דבר שלא היה בו ברכה אולי יכוון שלא שחט ולא בירך על השחיטה ורוח הקדש אומרת

אל תלחם את לחם ר"ע עי"ן כי לחמו לחם מגואל היה לחמו של נחש המצורע העולה במספרו רע עין מצר"ע כי הרע העין הזה סכינו פגומה ואוכל נבילות הוא ובלא ברכה:

דף קמד.

ויעש גם הוא מטעמים וכו' יקום אבי דבוריה הוה בעזות וכו' דע כי הורגל בכל אומת אדום לדבר עם הנמצא בדרך נסתר והוא להם דבר כבוד שלא לדבר עמו לנוכח כי בזה מרבה בכבודו ובכאן יראה כי רשב"י ע"ה מאשים לעשו על שדבר עם אביו בדרך נסתר ואין הדבר כן כי לא יאשימהו כי אם על תנועת הדבור כי הדבר תלוי בתנועת הדבור שאם היה מדבר האדם עם זולתו בדרך נחת הנה מה טוב ומה נעים וכבוד רב כי ידבר עמו דרך נסתר. אמנם כי ידבר עמו בתנועה קשה ובדרך כעס הנה ישוב הכבוד הוא בדברו עמו דרך נסתר לבזיון וקלון כי יראה שאינו שוה בעיניו לכלום אחר שהוא מכנה הדבור לזולתו וזהו דעתו של רשב"י ע"ה שאמר דבוריה הזה בעזות בתקיפו דרוחא ויתכן שהיה הסבה לעשו בדברו עם אביו בתקיפו ובעזו' לפי שכשהלך לצוד ציד להביא לא הזמין לו האל צידה כדי שבין כך ובין כך יקבל יעקב הברכות או שהיה צד ציד ומלאך היה בא ומתירן עופות ומפריחן כר' יהושע בן לוי והנה בבואו סר וזעף א"ל יקום אם ירצה לאכול או לא כי בתנוע' הדיבור תלוי הדבר והראיה על זה שאלו דבר עמו בלא כעס היה לו לומר יקום נא אבי בלשון תחנונים כמ"ש יעקב קום נא שבה ואכלה מצידי ועוד כי יעקב כשנכנס לאביו אמר ויבוא אל אביו ויאמר אבי ויאמר הנני כי למה הוצרך להקדים ולומר ויאמר אבי די באמרו ויבוא אל אביו ויאמר לו קום שבה אמנם הודיע הכתוב כי נשמר יעקב אולי ישן הוא ויקץ בצער ולכן קרא בנחת ואמר אבי לדעת אם הוא ישן אם לא וכשאמר הנני וכו' אזי אמר לו בלשון בקשה ותחנונים קום נא שבה ולכבוד גדול יחשב לו גם כי דבר עמו לנוכח אמנם עשו שחת דבריו הנעימים בדברו עמו בחוזק לבב והעד שלא אמר בלשון נא ודוק בלשון המאמר כי זו כוונתו כי לא יתעלם מרשב"י ע"ה כי הדיבור לנמצא בלשון נסתר שהוא כבוד והרי כתוב יעשה פרעה ויפקד והוא מדבר עמו וכן יעבור נא אדוני והוא מדבר עמו יחי אדוני המלך ורבים כמוהו ואמור לגבוה ילך נא ה' בקרבנו אלא שהאמת הוא שהדיבור אל הנמצא לנכח אין כבודו בכך אלא א"כ דבר עמו בלשון נא ובקשה כמו שדבר יעקב קום נא שבה. והמדבר עם הנמצא בלשון נסתר מגדיל בכבודו אם ידבר בנחת והנה בעשו שהיה מכבד את אביו לא סר מדבר אל אביו בלשון נסתר כדרכו לכבדו אלא שדבר עמו בכעס והראיה שלא דבר עמו בלשון נא הוא הוא המורה שדבר בלשון עזות ובתקיפו דליבא.

ת"ח בשעתא דעאל עשו וכו' אז"ל א"ר יוחנן מי שיש לו שני בנים א' יוצא וא' נכנס חרד אתמהה אלא בשעה שנכנס עשו אצל אביו נכנס עמו גיהנם.
אמאי חרדה גדולה עד מאד וכו' דייק מלת מאד למה אחר שאמר חרדה גדולה ואמר כי זאת היתה לו יותר חרדה מהחרדה שחרד ע"ג המזבח בשעה שנעק' בראותו גיהנם כי מאז חרד מהמות ולא חרד מן גיהנם אמנם אז חרד מעונש גיהנם ועל כן מיד גם ברוך יהיה כדי שלא יענש בגיהנם ואמר כי מלת גם ירמוז על השכינה המסכמת בברכות.
דבר אחר ואברכהו גם ברוך יהיה נפק קלא וכו' כלומר כי חרדתו של יצחק היתה על שבירך יעקב בלא דעתו ויצתה בת קול ואמרה גם ברוך יהיה כלומר אל ירע לבבך כי מאתי יצא הדבר.
ת"ח כולהו אודן על ברכאן עילאי ותתאי מלת גם ידייק.
ואפילו ההוא חולק עדביה וכו' וסלקיה על רישיה לעילא וכו' דכתיב ויאמר שלחני הוא מ"ש רז"ל ר' מאיר ורבי יהודה ור"ש רמ"א מי גדול השומר או הנשמ' וכו' רי"א מי גדול הנושא או הנישא וכו' ר"ש אומר מי גדול המשלח או המשתלח והוא הביא ראיה מכאן משלחני. ואגב ארחיה יקשה היאך יצוייר בשכל האדם כי יתפוש המורכב לפשוט מחומר ביד כי התפיסה ביד לא יצוייר רק כי יתפוש איש באחיו. ויאמר כי המלאכים אעפ"י שהם רוחניים כשישתלחו בשום שליחות לזה העולם מתלבשין בזה האויר המורגש ופושטים את בגדי הקדש. וזה דבר שאין ספק בו שכל המשנה מקומו ישתנה כפי המקום אשר הלך לשם אם לקולא אם לחומרא אם לקדש אם לחול מצינו משה רבינו ע"ה כשעלה אל האלהים וישב שם מ' יום לחם לא אכל ומים לא שתה וזה נמנע בטבע כל אדם אלא שנתפשט ממלבוש צרכי הגוף ולבש בגדי קדש. ומצינו במלאכים הפך זה כשבאו בשליחות אצל אברהם אמר הכתוב תחת העץ ויאכלו ואין דרך הרוחני לאכול לחם ובשר וגם כי אכילתם לא היתה ע"י לעיסה ולעיטה גופנית הנה תהיה ע"ד אכילת המזבח את העולה. וכן יעקב ע"ה לא נתאבק עם שרו של עשו עד שנתגלם באויר זה העולם אשר בו ממש. ולמדנו מכאן כי כל מה שהוא נברא יכול הבורא לשנותו מענין לענין מרוחני למורגש וממורגש למוטבע וכן בהפך יען הם נבראים והכל מעשה ידיו כי כל נברא מקבל השנוי אמנם הבורא יתברך חלילה חלילה לו השנוי והכתוב אומר אני ה' לא שניתי אמנם ישתנו פעולותיו כמקבלים עצמם יתעלה שמו עלוי רב וכתבתי זה נגד המגשימים ימח שמם המביאים ראיה להגשמה מן ויראו בני האלהים את בנות האדם ויקחו להם נשים וכו' כי אף שנודה להם שבני האלהים הם מלאכים. הנה הם נבראים ויוצרם יעשה בהם רצונו כי הכל מעשי ידיו ויבאר כי אין

לשום שליט לשלוט רק בזמנו אשר הופקד עליו וכבר קדם בפ' ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה משל לב' ממונים שהיו מדיינין וכו' ולפי ששולטנותו של שרו של עשו בגלות הזה הדומה ללילה לא בא אליו להתאבק עם יעקב רק בלילה והנה כשעלה השחר שהוא זמנו של יעקב ומדתו מדת היום נתאמץ יעקב עליו כי בעוד לילה נגע בכף יריכו אמנם כשעלה השחר הוצרך לומר לו שלחני כי ראה כי אזלת יד ממשלתו והוא שהנביא אומר משא דומה אלי קורא משעיר ורז"ל אמר בספרו של רבי מאיר מצאו כתוב משא דומה רומי אלי קורא משעיר אמר רבי יוחנן אלי קורא מפני שעיר שומר מה מלילה אמרו לישעיה רבינו ישעיה וכי מה יצא לנו מתוך הלילה הזה א"ל המתינו לי עד שאשאל כיון ששאל חזרו אצלו א"ל שומר מה מליל שומר העולמים אמר לא כשאתם סבורים אלא בקר לצדיקים ולילה לרשעים בקר לישראל ולילה לאומות העולם אמרו לו אימתי א"ל אימת אתון בעאן אם תבעיון בעיו א"ל ומי מעכב א"ל תשובה שובו אתיו. נתבאר מכאן כי דומה הוא שרו של שעיר כי לא נקרא שעיר אלא על שהיו ידיו שעירות ושהלילה רמז לגלות שהוא שולטנותו והבקר רמז לזמן הגאולה שבו ישלוט יעקב כאשר בא הרמז בענין ההתאבקות שנגע בכף יריכו בעוד לילה וכשעלה השחר נעשה טפלה לו ואמר לו שלחני וכו' ויבאר כי כן היה שהודה על הברכות וא"ל לא יעקב יאמר עוד שמך מלשון עקב המשועבד כי אם ישראל מלשון שררה וראשיות ואמר כי שרית עם אלהים רמז כי נתעלה כ"כ עד שנתחבר במדת אלהים להיות מאריה דביתא בזיווג אחד ולזה אמר עם כי הי"ל שרית על אלהים שהיה משמעו עליו עצמו שגם הוא נקרא בשתוף אלהים אחרים אמנם באמרו עם אלהים לא יובן שעל עצמו הוא אומר שהשתרר עליו גם השתרר ולא נשאר עמו שוה בשוה אמנם רמז באמרו עם אלהים שיהיה שזה בשוה עם מדת אלהים בזיווג ובחבור אחד ויבאר הכתוב ברצות ה' דרכי איש על הענין הזה ומבואר הוא:

דף קמד:

ויחרד יצחק חרדה וכו' מי איפה איזה הוא אי מי הוא זה מיבעי ליה כלומר כי מלה איפה חזרה על שאלת מקום שצד ציד כמו איפה היית ביסדי ארץ וכן איפה הם רועים. ואם היתה השאלה על מי שהיה שם הי"ל מי הוא זה או איזה הוא הצד ציד.
אלא מי איפה מאן הזה דקיימא הכא וכו'. שהרגיש שהשכינה היתה על ראשו אחרי שהוסכם הדבר שיטול הברכות ועל השכינה אמר איפ"ה בסוד ואתה פה עמוד עמדי

וכך עולה אלהים פ"ה עם המלה ובכאן לא דייק הכתיב רק הקרי. כי הכתיב אפו"א ולא ידעתי מה נשתנה אפוא זו מכל איפה הכתוב בתורה עד יערה עלינו רוח ממרום:

רבי יהודה אמר בגין דההוא חרדה דחרד יעקב ליצחק אתענש וכו' יבאר כי גם שיקשה בעינינו כי לפי המונח לא חטא ואשם יעקב ע"ה על נוטלו הברכות על הדרך שנטלם וחוייב מזה שיחרד אביו והכל בהסכמה עליונה כמו שאמרנו למה יענש והכל בכתב ה' עליו וברשותו. ויאמר כי יש דברים שראויים להיות בהסכמה עליונה ולפעמים יתגלגל בפועל הדבר ההוא הראוי ענין זר נתגלגל על יד המגלגל ההוא ולפי שקדם בידיע' המגלגל הענין הזר ההוא שכן יחוייב להיות בענין ההוא שהרי קדם בידיעת יעקב שאם ירגיש אביו במרמה ההיא שיחרד שהרי אמר לאמו אולי ימושני אבי וכו' ולא נשמר מזה ואעפ"י שהיה בהסכמה עליונה ולא ימלט להיות אלא על הדרך ההוא עכ"ז יענישהו האל וזה הענין הזה ממשפטי ה' המכוסים ובכמה מקומות נרמז זה בתורה והאלהים אנה לידו וכי יפול הנופל ממנו נפול היה משמת ימי בראשית ומי האיש הירא ורך הלבב וזולתם רבים ומשפטי ה' אמת צדקו יחדיו הוא שאמר רבי יהודה אע"ג דקב"ה אסתכם על ידוי באינון ברכאן איהו אתענש וכו'. ויביא מהיכן דרז"ל שנכנס עם עשו גיהנם מג"ש דגדולה גדולה ומלת מאד בסוד והנה טוב מאד מתורתו של רבי מאיר:

דף קמה.

כשמוע עשו אמר רבי חייא כמה בישין עבדו דמעין וכו' הוא שאמרו ז"ל ג' דמעות הוריד עשו אחד מהימין וא' מהשמאל ואחד נסתלקה בתוך עינו הוא שאמרו ישראל האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש עשו הרשע על שהוריד שלשה דמעות נתמלא רחמים עליו אנו שדמעותנו תדירין עאכ"ו שנאמר היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה ועז"א דוד אל דמעתי אל תחרש. ואמרו כשמוע עשו וכו' ויצעק צעקה גדולה ומרה כל האומר הקב"ה וותרן יותרו מעוי אלא מאריך אפיה וגבי דיליה שהרי צעקה א' הזעיק יעקב לעשו ואימתי נפרע לו בשושן הביר' ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד וכן יבאר כי שערי דמעה לא ננעלו אפילו לרשעים כשמורידין אותם באמת ובתמים שהרי עשו אלמלא שהיה דבר אביו יקר וחשוב בעיניו לא היה בוכה כי אכזרי הוא ולא מרחם לשיזיל דמעות מיד כי הדמעה אינה מצויה אלא למי שהוא רך הלבב והנה בנדון הזה עשו בהיות שהיו דברי אביו חשובים בעיניו בכה ממרירות נפשו והקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה ושמר דמעותיו לזרעו אחריו.

הכי קרא שמו יעקב ואוקמוה דרז"ל מלמד שחיכך בגרונו והוציא את הזמורה כלומר הוציא כיחו וניעו מפיו בתנועת ההמשכה מן הגרון וירוק ירק ותנועת מלת הכי יורה זה ובכאן הוסיף רבי חייא שחרף וגידף בתנועת כיחו אל הקורא שקרא שמו יעקב כי שמא גרים שיעקבהו זה שני פעמים כאשר יבאר בהדיא והוא אמרו אפיק ציצא דרוקא בגין קלנא ואמר ככה יעשה למי שקראו יעקב ויראה לפי זה שאין פי' הכי קרא שמו שמא מטעם זה נקרא שמו יעקב כפי' רש"י ז"ל שא"כ היל"ל הכי נקרא שמו יעקב.

ויעקבני זה פעמים מהו זה וכו' פי' כי כל זה מורה באצבע אשר יאמר כי הוא זה והנה יעקב לא היה שם כי יאמר ויעקבני זה ויאמר כי זה האמור בכאן יחזור על התיבה עצמה שמתהפכת פנים ואחור פעמים והיא ברכתי ובכורתי וזהו סוד פעמים. ויביא דכוותה כי עתה שבנו זה פעמים שבנ"ו בשנ"ו ודכוותה ותחשבני לאויב לך:

הן גביר שמתיו לך וכו' ולך איפה מה אעשה לית קיימא הכא מאן דאסתכם עלך כלומר לך בני מה אעשה כי איפ"ה שהיא השכינה שהיתה עומדת נסתלקה ואינה מסכמת על ברכותיך כמו שהסכימה על יעקב.

כדין ברכיה בהאי עלמא כלומר בטובות העולם הזה החולפות והעוברות.

ואסתכל בדרגיה ואמר ליה ועל חרבך תחיה וכו' עתה נתחדש בראותו שנכנס עמו גיהנם שמדרגתו בשמאל הקליפה בעולם הקליפה ולא בשמאל עולם הקדושה למעלה ובכן ראה כי לו נאות החרב ושפיכות הדמים והמלחמות ושכח האדום העכור שולט עליו לא כח האדום צח. ורבי אלעזר דייק עוד מלת בני הנוספת כי ידוע הוא שהוא בנו ויבאר כי מלת איפה הנז' בעשו תרמוז על אף וחרון וחמה ושרמז לו כי לו נאות האף והדין הקשה ושמדתו של יצחק חייבה כל זה בעולם הקליפה וזהו בני ודאי דאנא גרמנא לך ובאת בסיגי הזה"ב האדום העכור והוא הברזל ודע כי טבע הברזל גוונו אדום בטבעו כנודע לבעלי הטבע סוד הגוונים והברזל אעפ"י שנראה לבן בלטישתו גוונו האמיתי אדום והנחשת אעפ"י שנראה גוונו אדום גוונו האמיתי ירוק והפליסופים העושים מלאכת הזיוף מן הברזל יוציאו אדמימותו ע"י הסממנים וצובעים בו הכסף ביעין שורשו ועיקרו אדום אלא שאדמימותו עכור אמנם הזהב אדמימותו צח ואדום ומזה תבין למה הותר הנחשת לכלי הבית וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו לפי שהוא מחלק מאדים. וגוונו אדום אמנם הנחשת הוא ירוק והפסד ב' המתכות האלה יוכיחו על גווניהם ואל זה הסוד אמר לו רואה אני כך כי על חרבך תחיה כי באת בסיג האדמימות והוא הברזל אם קהה.

ואת אחיך תעבוד לא אתקיים הוא הדבר ששאל למעלה רבי יוסי בר"ש בן לקוניא לרבי אלעזר כלום שמעת מאביך למה נתקיימו הברכות של עשו ושל יעקב לא נתקיימו והתשובה אחת היא:

רבי חייא ור' יוסי הוו אזלי וכו' השתא מתתקנא ארחא לפי שהיו שלשה וכל דבר שבשלשה מוסכם הוא מלמעלה א"ר חייא עת לעשות לה' וכו' לא בא לפרש הכתוב רק לומר שהעת נאות להתעסק בד"ת ופתח רבי יוסי ואמר פיה פתחה בחכמה הביא ס' הזוהר ואת הפתיחה ואם איננה מהנדון לפי שפתח אחריו רבי חייא אני חכמה שכנתי ערמה על ענין יעקב ע"ה וערמימותו ונמשך הענין מחכמה אל חכמה כי הוא פתח בפיה פתחה בחכמה ורבי חייא פתח באני חכמ"ה שכנתי ערמה והנה רבי יוסי יבאר הכתוב פיה פתחה בחכמה על ד' פנים הא' בדרך פשט והשלשה על דרך הסוד וגם כי יראה שהם שונים זה מזה הנה שלשת' בסוד היחוד כי ענין כל המדות הם אחדות אחד. וביאר על דרך הפשט פיה פתחה בחכמה על כלל כל כנסת ישראל אנשים ונשים וטף כי כלם קבלו את התורה ופיה פתחה בחכמה כל אשר דבר ה' נעשה ותורת חסד על לשונה אלין אינון ישראל דאינון לישנא דאוריתא הם הזכרים שהם מתעסקים בה יומם ולילה וכמ"ש מפי עוללים ויונקים יסדת עוז.

פיה פתחה בחכמה דא בי"ת דבראשית כבר נתבאר במה שקדם בפ' בראשית וזולתו מהמקומות כי צורת האותיות לא היו הסכמיות אמנם כל אות ואות במחוגה אלהית מתוארת. וכי הם כל אחת ואחת בצורתה תורה על חלק מחלקי הבריאה כי הם כלי אומנתו של הקב"ה ובהיות שהעולם נברא בבי"ת כמוזכר שם בסוד הבי"ת היא החכמה העליונה חכמת אלהים ביאר רבי יוסי כי הכתוב ירמוז על בית בראשית שבה נפתח הבריאה והיא היתה התחלת הדיבור והציור בבריאה וכן תרגם ירושלמי בחכמה ברא ה' ותורת חסד על לשונה זה מדתו של אברהם בסוד אמרתי עולם חס"ד יבנה דביה ברא עלמא. וביה משתעי תדיר כי החסד הוא המקיים העולם. וכן אברהם הנאחז במדתו הוא היה סבת הבריאה שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהברא"ם באברהם. ועתה בא לבאר סוד צורת הבי"ת והוראתה מצד צורתה אמר בית סתים מהאי גיסא ופתיחא מהאי גיסא כד"א וראית את אחורי וזה רמז אל העלמת גלוי החכמה מהיכן נמשך בסוד והחכמה מאין תמצא לא ידע אנוש ערכה ולכן היא סתומה מפאה האחת וסגרה הדלת אחריה כי זה נמנע מכל דורש ומבקש. ומהפאה האחרת הפתוחה הוא בית שער אליה לקבל אורה שמשפיע בה הנעלם ואיהי אכסדרא ומה שחזר ואמר סתים מהאי גיסא בגין לאנהר' אנפהא ירצה כי גם סתימתה מחד גיסא תחייב לקבל כל הציורים מהכת"ר

ויגנזו בו ולא יראו חוצה והדמיון בזה מראת זכוכית הטלואה באבר מצד האחד שזה סבה שתקבל כל הציורים שבפניה הנכחיות שאם לא נסתמה מהצד הא' היו הציורים ההם מתפלשים ועוברים מעבר אל עבר ולא תקבל שום ציור ואיהי כאכסדרא לקבלא וכן הביא רבי אליעזר הגדול בפרקיו שהעולם הזה דומה לאכסדרא והכל כוונה אחת כי בחכמה יבנה בי"ת ובצורתה נברא העולם.

ובגין כך קיימא בריש אוריתא ואתמליא לכתר. זה יתבאר מהתיקון החמישי מספר התיקוני' והכוונה כי קודם שתתמלא מהאור צורתה היתה ציור ב' כצורת הירח ואחר שתתמלא אורה תתמלא פגימתה סביב סביב בצורת המם סתומה והסוד נרמז בלמרבה המשרה כי אז תתמלא הפגימה והפרצה הנרמזת בסוד חומות ירושלי' הפרוצות ותורת חסד על לשונה דהא לבתר משתעי' וכו' אחר שנתאצלה החכמה ופתחה פיה לקבל מיד השפיעה בבינה והולידה תורת חס"ד והוא סוד ויאמר אלהי"ם במעשה בראשית כי בדבר ה' שמים נעשו וכו' ואלהי"ם הנז' במעשה בראשית היא הבינ"ה.

פיה פתחה בחכמה דא ה"א דשמא קדישא פי' הה"א הראשונה היא פתחה פיה לאמר יהי כך וכך וכל זה בכח החכמה שנדבקה בה כי החכמה היא סתומה ונעלמת כמ"ש ונעלמ' מעיני כל חי וכד שארי לאתפשט' וכו' אפיקת קלא פי' התפארת שהיא קולו של יעקב והוא תורה שבכתב תורת חסד.

פיה פתחה בחכמה דא ה"א בתראה דאיהי דבור היא הנקראת פי ה' ודבר ה' כי היא המוציאה כל המבטא מהחמשה המוצאות לדבור ומלה תליא בחכמה כלומר אעפ"י שהיא היא המוציאה הדבור לפועל העיקר תלוי בחכמ"ה העליונה והוא אמרו פיה פתחה בחכמה פי ה"א פתחה בכח החכמ"ה העליונה היא העיקר.

ותורת חסד על לשונה דא יעקב דאיהו על לשונה לאנהגא לה ולאתחבר' לה דהא לית דבור בלא קול. אמר שאעפ"י שהדבר תלוי בחכמ"ה הנה הוא כדמיון הדבור שהוא עדיין במחשבה והמוצי' מה שבמחשבה אל הפועל הוא הלשון באמצעות הקול שאין דבור בלא קול נמצא כי ענין האצילו' היה כדמיון הוצאת הדבור מן הכח אל הפועל כי יקדם המחשבה אל הקול והקול יתחלק בחיך ובלשון ובשניים והפה היא הגומרת והוא סוד עיקר הפתיחה פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה. והעולה בידינו מהרמזים האלה הארבע שביאר רבי יוסי כי עולם האצילות הכל אחד הראש והסוף והאמצע והראש והאמצע והסוף והסוף והאמצע והראש והסוף והראש והאמצע והאמצע והראש והסוף. והאמצע והסוף והראש ואין הדבר מתחלק כי אם בלשוננו הנחלק בעול' החלוק

כי אי אפשר לנו לדבר זולת ע"י חילוק האותיות. והתיבות אמנם למעלה המחשבה הוא הקול והפה והפה היא המחשבה והקול. והקול הוא הפה והמחשבה והכל יחוד א':

פתח רבי חייא אבתריה ואמר אני חכמה שכנתי ערמה וכו' אני חכמה דא כנסת ישראל הנה יבאר הכתוב הזה על יעקב אע"ה ויודיע ע"ד הסוד כי כל מעשהו של יעקב ע"ה למטה הכל מסודר למעלה כפי המדות ואמר אני חכמה דא כנסת ישראל הרמז על רבקה כי בחכמ"ה עשתה מה שעשתה. שכנתי ערמה דא יעקב כי מדתו של יעקב יונק מהחס"ד וגם מהפחד שהוא הערמה כי השמאל יתיחס אל הערמה ומדתו של יעקב שוכן אהלים והשמאל היא הערמה ודעת מזמות אמצא היא דעתו של יצחק כי מדתו תחייב מזימות ומחשבות לברך לעשו. ובגין דחכמתא אשתתף בהדיה דיעקב דאיהו ערמה כמו שאמרנו כי אחז מזה ומזה כי הערמה היא מתמצעת בין החכמה והמזימה ולפי שנשתתף החכמה בהדי יעקב דאיהו ערמה על הדרך אשר אמר נצח יעקב ודעת מזימות שהוא יצחק מצא שנתברך מיצחק ומצא לו והכוונה בזה כי הכל היה מסודר בציור העליון והוא שהיה. מאינון אתקיימו בהאי עלמא בענין הפרנסה והמזונות וקצת השולטנות. וכלהו יתקיימו לזמנא דמלכא משיחא כי אז יתרבה השפע וגם השולטנות אל האומה הישראלית כמו שיביא מהכתובים וארו עם ענני שמיא וכו' וע"ד בעא יעקב דיסתלקון ברכוי להההוא זמנא להיותם נצחיים ולא בחר במדומות הללו הכלות והנפסדות:

פתח רבי יסא אבתריה ואמר אל תירא עבדי יעקב וכו' יבאר הכתוב הזה על מה שאמר רבי חייא כי סלק יעקב עיקר הברכות לעתיד ואמר והאי קרא אוקמוה. הבטחה לישראל על הגלות אבל בההוא שעתא דנפק יעקב הנביא יאמר בשם שולחו כי מאז יצא יעקב מאת יצחק אביו באותם הברכות בעא לאסלקא לון לבתר כי ראה הטובות המדומות של העה"ז אינם נצחיות ובחר לסלקם לעתיד לבא והיה לבו נוקפו אם יסכים בזה או אם יקבלם מיד כי פחד שמא לא יוכלו בניו לסבול עול המלכיות ויצאת בת קול ואמרה אל תירא עבדי יעקב כי אתך אני ולא אעזבך כי הנני מושיעך מרחוק לזמן שאתה מסלק אותם ואת זרעך מארץ שבים וישובו הם לשלוט באומות. ושב יעקב לאינון ברכאן שסילק אותם לעתיד ושעוד יתקיימו כלם. ושב יעקב שהוא כביכול עתה בגלות עם ישראל:

אזלו עד דהוו אזלי וכו' א"ר יוסי כל מה דעביד קב"ה וכו' יבאר כי התורה היא דפוס נעלם שכל הנמצאות והעתידות והחכמות נדפסים בה ונראים ממנה למי שנתן לו האלהים עינים לראות ואזנים לשמוע. ויביא ראיה מרשב"י ע"ה שהיה דורש שלש מאות הלכות פסוקות בפסוק ושם אשתו מהטבאל שנראה מפשוט שאין בו רק הודעת שם

אשת הדד ושם אביה ושם אמה ומהכתוב ההוא היה דורש מה שדורש לפי שהתורה ספיריית ומתנוצצת בכמה גוונים לאין מספר והמעשים והספורים אשר בה ספורים עשויים באמת וישר כתובים באצבע אלהים יספרו ענין נגלה ובתוכם ה' וכל אדם חזו בו כי כל התורה שמותיו יתברך ואשר נגע אלהים בלבו מהכתובים שבה יביט למרחוק כאשר יראה הרואה בצפייתו במים ובאש ועל זה היה מתפלל דוד ואומר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ביאר שיש באותיותיה כמה סתרים מכוסים מבני אדם ובכן יביא ענין הנחש המפתה ומה שגרם בעולם וכל הענין ההוא כבר נתבאר במה שקדם. ויבאר הכתוב ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם וסוד הדבר כבר נתבאר. ויאמר כי הלילה ההוא אשר נטפל עמו שרו של עשו קבלו שהיתה ליל יום רביעי כי בו נתלו המאורות ונאמר בו יהי מארת חסר כי מאז נתמנה הנחש בפגימתה של לבנה ובכן מתחזק וכמו שהזהירו רז"ל על לילי רביעיות כי הליל הרביעי עלולה מהמזיקים וע"כ בא סמאל להאבק עם יעקב בעת ממשלתו. ואלמלא כי יעקב כחו משני האהלים היה נוצח אותו והרבה יגע ולא מצא מקום לגבות חובו רק מהירך כי היה מקום עלול ביעקב כאשר יתבאר סודו במקומו בע"ה והסוד בכאן כי לא היה יכול לו מפאת הזרועות אברה"ם ויצחק כי היה מתאמץ בהם וכחם בו אמנם מפאת הירך שהוא למטה מהגוף אשכח עילה ונגע בו. ויאמר כי בד' מיני ברכות נתברך יעקב א' מפי אביו ב' מפי השכינה כשחזר מבית לבן שנאמר ויברך אלהים ליעקב ג' מפי שרו של עשו ד' כששלחו אביו לפדן ארם שא"ל ואל שדי יברך אותך והנה תמצא כי בשלשה מהם מיעדהו בממשלה זולת זו שלא נזכר לו בה ענין ממשלה רק ברכת הצלחה שנא' ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך ויתן לך את ברכת אברהם אמנם בשלש האחרות נתברך בממשלה אם בברכת יצחק הוה גביר לאחיך. ואם בברכת שרו של עשו כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. ואם בברכת השכינה ויברך אותו ויאמר שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך שענינו ענין שררה ויעקב לא בחר להשתמש בהם מכלם רק בזאת שאין נז' בה ממשלה כדי להנצל משעבוד מלכיות ויוכל לסבול עולו אמנם האחרות שנזכר בהם ממשלה הניחם וסלקם לימות המשיח כי העת ההיא עת צרה והברכות הן הנה תעמודנה להם לבניו למגן וצנה עד שיקחו הממשלה שלא תסוף ותכלה. ויביא משל נאה על זה מהמלך אשר היו לו לגיונין הרבה וכו' ומבואר הוא. ורבי חייא יבאר הכתוב שאר ישוב שאר יעקב על הכוונה הזאת כי מה שהשאיר יעקב מהברכות הרי שישובו ויתקיימו באחרית הימים והוא סוד והיה שארית יעקב על הברכות שהשאיר

הכתוב מדבר. ופתיחת רבי יסא בן יכבד אב ועבד אדוניו מבוארת בעצמה. סליקת פרשת תולדות יצחק שלב"ע תם:

דף קמו:

וזרח השמש ובא השמש מאי קא חמא שלמה וכו' גם כי יראה שאין לפתיחה זו שום שייכות עם הנדון וגם פה לא ביאר שום דבר בענין יציאת יעקב הקדמה מונחת להם כי יעקב ע"ה מדתו מדת השמש העליון שמש ומגן ומעתה הוא זורח ומתפרסם שמו בעולם וסמכו על המבין והתחיל לשאול כי מה ראה שלמה בחכמתו להתחיל הספר הזה בדברי הבלים שאם דעתו להההביל העולם כאשר חשבו ופירשו בעלי הפשט אין זה פועל חכם שיהביל הוא מעשה ה' כי נורא הוא ולא תהו בראה ומה גדלו מעשיו וטוב היה לו להגדיל המעשה כי בזה יתגדל ויתקדש שם האומן אשר בחכמתו בראו. ויאמר כי ח"ו שהוא בא להההביל רק להגדיל מעשהו וזה בהודיע כי בהבל פיו וברוחו בראו והוא מקיימו וכשם שאין האדם מתקיים כי אם בהבל כך קיום העולם בהבל פיו של הקב"ה. ואמר שהם ז' הבלים שכל הבל והבל עשה פעולתו כי כך גזרה חכמתו שיתחלק מעשהו לז' ז' שבע ארצות ז' גלגלי כוכבי המערכה ומניעיהם ז' וגבוה מעל גבוה עולמות אין מספר שבעה. ונערות אסתר המשרתות את פני האדון אדו"ן כל הארץ שבעה ומדות עולם הבנין הקדוש שבעה ושמותיו יתברך שבהם ברא העולם בגבור"ה ז' כנודע שמותם אבגית"ץ קרע שטן נגד יכש בטר צתג חקב טנע יגל פזק שקוצית ששם בן מ"ב מתחלק בהם לז' חלקים גם הזמן נחלק לממשלתם לז' ימים וצורת האדם לשבעה שערים בנפש ולזה הסוד מכוונים כל השביעיות וכלם תלויים בהבלים הללו כמוזכר בעובדא דבעל קבין. ולזאת הכוונה התחיל שלמה בספרו זה בשבח ההבלים המקיימים את העולם לא להההביל ח"ו. ולפי שיקשה כפי זה כי מצאנו ראינו בספרו שהוא מגנה ההבלים ומכנה אותם לחולי רע ואל רעות רוח באמרו זה הבל וחולי רע הוא גם זה הבל ורעות רוח. לז"א ודאי אלין ז' הבלים אינון קיומא דעלמא ומינייהו מתפשטי הבלים אחרנין. אמר כי זה לעומת זה עשה האלהים בסוד עץ הדעת טוב ורע. וכלא קיומא דעלמא כי כמו שהטוב צורך העולם כן הרע צורך העולם וזה סוד אמרם בתורתו של ר"מ היה כתוב והנה טוב וכו' כי בבחינ' האמת לא יכונה למות שם רע אחר שהוא מבחין את הטוב. ואלמלא הרצועה המלקה את הרשעים לא יבחן הטוב מהרע והיא היא המאשרת ארחותיהם העקשים. וא"כ לפי זה שלמה ע"ה ספר בשבחו של מקום בהבלים ההם הן בהבלים העליונים המקיימים את העולם הן בהבלים בעלי הדין הנמשכים מהם ליסורי בני אדם. ושירותא אמר רזא

דשמשא דאיהו הבל דקיים עלמא. אם הכוונה למעלה בעולם האצילו' הנה שמ"ש ומגן הוא עיקר הבנין. ואם למטה בעולם התחתון השמש הפועל הגדול כי כחו יבוא משמ"ש ומגן וכמ"ש בעלי הקבלה כי החמ"ה כסא לתפארת ואמרו בפרקי רבי אליעזר כי שם י-ה-ו-ה יתברך כתוב בתוך גלגל חמה ואיהו רזא לאעלא בר נש לגו מהימנותא כי הוא המורה על יכולת הבורא כי מגדולת העבד גדולת האדון נודעת. ובגין כך כל מה דתחות דרגא דא לאו איהו רזא דמהימנותא. לפי שהוא מפתה בני אדם ונמשכים אחר תאוות העולם הזה השפל ואל זה כיוון באמרו ואין יתרון תחת השמש על השמש הזה המורגש אצלנו ועל טובותיו ורעותיו ולא אצטריך לאתדבקא ולא לבטוח בהם כי כאשר יחנו כן יסעו. ומ"ש שמשא בסיהרא חדא אינון וכו' הכוונה על השמ"ש העליון ועל הלבנ"ה העליונה שהם תפארת ועטרת והנה יבאר ההבדל הגדול שיש בין שמש לשמש ובין לבנה ללבנה ויאמר כי הלבנה העליונה אע"ג דאיהו תחות שמשא ומקבלת ממנו כלא איהו שמשא כלומר שניהם נקראים שמש שאין הבדל ביניהם ולא פירוד ולא יפול בהם ענין תחת השמש או למעלה בדרך פירוד. כאשר הוא בשמש והלבנה התחתוני' כי יפול בהם ענין תחת או ענין מעלה או פירוד שהרי בעמדם שניהם על קו התלי הוא יפריד ביניהם והירח לא יהל אורו וידעך נרו אמנם השמש והירח העליונים תמיד הם בחיבור ואין שם מעלה ומטה נופל בהם כי ענין א' יכללם ומטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי וע"כ אסור לידבק ולבטוח באלה התחתונים שזו היא ע"ז ואלהים אחרים והם הבל של רעות רוח כי אין רעתם וטובתם שלמה ותמידית וטובתם בל עמם:

דף קמז.

בס"ת ויצא יעקב בקוטרא דסתימו מגו סתרא סתימאה וכו' הכוונה להודיע כי יעקב ע"ה בחר לו לחלקו זה השמש העליון ולא פנה רהבים ושטי כזב. ורצה לבאר איזה הדרך ישכון אור זה השמש ומאין מוצאו ותקופתו ומקום תחנותו במדת התפארת ואמר בדרך סוד בקוטרא דסתימו פי' בקשר הסתום שאין שם שום שכל והשגה מגיע מתוך הסתר הסתום שהוא הכת"ר הנעלם.

נפקא זוהר אספקלריא דנהרא הוא התפארת דנהרא מתרין גוונין הם גדולה וגבורה סוד הלבן והאודם. ומתחברן כאחד והיו לגוון א' כי הגוון הירוק כולל שניהם ממוצע מדין ורחמים. ארגמן איהו ירמוז כי שם יתערבו הגוונים והיו לגוון א' הוא גוון הארגמן הידוע. גם ירמוז כי משם נמשכים ד' מחנות שכינה הרמוזים בארגמן אוריא"ל רפא"ל גבריא"ל מיכא"ל נוריא"ל והוא אמרו ביה כלילן רצוא ושוב כי הם החיות אשר עליהם נאמר

והחיות רצוא ושוב לבקש פרנסתם מהאור העליון אינון נהורין לא מתעכבן למחמי כי לא יתפשם מראית עין וכברקים ירוצצו יופיעו ויעלמו. חבורא חדא אתחברא בההוא זוהר שהם מסכימים עמו ולמאמרו כסופה ירדופו בהאי זוהר שארי מאן דשרי יחזור למדת התפארת כי שם נרשם שם ה' יתברך הנכתב ולא נקרא שמא הוא להההוא דסתים ולא ידיע כלל הוא ה' הלבן אשר בכתר עליון שאינו נרשם בשום גוון רק בלובן שאין בו שום הרגש ולא כתיבה כלל. ואתה בני דע כי בענינים האלה הנוראים והנסתרים עשו משל ודמיון כדי שיצייר כל חכם בדעתו הענין הנסתר על מתכונתו כפי ההשגה האינושית וזה כי להיות ראש עולם האצילות בלתי נודע ונרגש יחסו אליו הלובן הזך אשר אין גוון כלל לקובעו בשם כי הלובן אינו גוון ונקרא בלשונם ה' הלבן להעלמתו וזה השם יתברך שמו אינו נכתב בשום רושם כי לבן הוא. ואשר שנמשך המעיין כאשר גזרה חכמתו נגלה השם הזה במשך הקו האמצעי ושם נכתב ואינו נקרא כלומר נרשם כולל כל הגוונים ארגמן הנוטה לכל הגוונין ואיך יקרא בשם. אח"כ נמשך המעיין וחנה במקום שחנה ונתגלה מצד פעולותיו ושם נכתב ונקרא אדנ"י יתברך הנה לך כי האצילות מאין תכלית לאין סוף הוא ענין א' ואחדות א' ולפי העלמתו בראשית המחשבה אין בו לא גוון ולא שם ולפי גלויו יותר נכתב ולא נקרא ולפי הגלותו כפי מעשיו נכתב ונקרא וז"א בכאן בהגיעו אל תפארת שמא הוא להההוא דסתי' ולא ידיע כלל כי שם נכתב ונרשם אותו שאינו נודע בשום רושם וכתיבה. קול יעקב אקרי וכו' כבר נתבאר זה הסוד בכמה מקומות כי הדבר הזה נמשל אל מוצאי האותיות החמשה הגרון והחיך והלשון והשפתים והפה כי לא יורגשו כי אם מפאת הקול הנשוא ברוח היוצא בכנפי הריאה והקול הוא הנשמע הוא קולו של יעקב שאינו נרגש במקורו בכת"ר עד שישמע קולו בתפארת וז"א בהאי אתחזי מהימנותא דכלא וכו' בהאי שריא יהו"ה שלימו דכל סטרין. איהו עילאה ותתאה כי אין זולתו ובלעדיו אין אלהים. הכא אשתכח יעקב שלימו דאבהן כלומר זו היא מדתו שנאחז בה דאחיד בכל סטרין במדת אברהם ובמדת יצחק. זוהר דא על ברירו דשמא דא אקרי יעקב פי' כי כבר אמרנו כי שם יהו"ה נכתב ולא נקרא והיכן נכתב ונקרא ונתברר במדת המלכות כי שם נקרא באותיותיו אדנ"י יתברך ובמדה הזאת שנתברר שם יהו"ה באדנ"י שם נקרא יעקב אמנם למעלה במדת התפארת נקרא ישראל והוא שביאר בהדיא ואמר תרי שמהן אקרי יעקב ישראל בקדמיתא יעקב ולבתר ישראל. בקדמיתא בהאי סופא דמחשבה כלומר בעטרת שהיא תורה שבע"פ המבארת תורה שבכת"ב שם נקרא יעקב בשמו הידוע והנגלה וימשיך הענין בתוארי המדה למה נקראת באר בסוד הואיל משה באר ובאר שבע ומבואר הוא ואמר מתחלה נכנס יעקב במדת המלכות

היא האמונ"ה ובחינת האמונה הלא היא בעולם הקליפה כי יבחן האוחז בטוב או ברע ושהוצרך יעקב ליבחן כאבותיו כמו שנתבאר בויעל אברהם ממצרים שנכנס בשלום ויצא בשלום. וכן יצחק בארץ פלשתים וילך משם יצחק נכנס בשלום ויצא בשלום כן נרמז ביעקב בויצא יעקב מבא"ר שב"ע הידוע וילך חרנה להיות נבחן ומנוסה כאבותיו. ואגב ארחיה יביא ענין אדם הראשון ונח כי נבחנו בעולם הקליפה ולא עמדו בנסיונם כי מי ומי הוא הנמלט משחיתותו ויכנס בשלום ויצא בשלום רק האבו' אברהם ויצחק ויעקב. ומ"ש ביעקב כיון דעאל במהימנותא למיעל מנחתא להההוא סטרא. הכוונה כי בהיות כי יעקב בא לתקן מה שעוות הנח"ש יותר מכל אבותיו כי הוא השלם הנה יתחייב בהכרח שיתלוה אליו שרו של עשו ויאבק עמו להלחם עמו והיה נמנע מהנצל מידו כי אם ע"י תחבולה וערמה ובמנחה ההולכת לפניו אל עשו אחיו כי ע"י תחבולה נטל ממנו הבכורה והברכה. ועוד היום בגלות החיל הזה ע"י מסים וארנוניות ומתנות אומות העולם מתרצים:

ויצא רבי חייא פתח וזרח השמש ובא השמש האי קרא אוקמוה אז"ל וכי אין אנו יודעים שזרח השמש ובא השמש אלא לומר שעד שלא ישקע שמשו של זה הוא מזריח שמשו של צדיק אחר יום שמת רבי עקיבא נולד ד' וקרו עליה פסוק זה יום שמת רב אדא בר אהבה בו נולד רב המנונא בריה וכו' ורבים כמו אלה במדרש אבל וזרח השמש דא יעקב כד הוה בבאר שבע ובא השמש כד אזיל לחרן דכתיב וילן שם כי בא השמש וכו' הנה מצינו חלוק בין המפרשים אם פי' וילך חרנה ר"ל ללכת לחרן כמו שפי' הגאון או שיהיה פירושו שהלך לחרן ומ"ש הכתוב ויפגע במקום יספר הכתוב מה דביני ביני קודם הגיעו לחרן וזהו האמת כפי הקבלה כי פי' וילך שהלך שכן מצינו שאחר שספר הכתוב החלום אמר וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם וירא והנה באר בשדה וכו' אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו יספר הכתוב מה שאירע ביני וביני ויהיה פי' הכתוב שיצא מבאר שבע והלך לחרן ושקודם הגיעו לחרן חלם מה שחלם כי כן דרך הכתוב לספר הכלל ואח"כ יפרט. ואתה רואה כי יצא להם הספק הזה אם הפי' הוא ללכת כפי' רש"י ז"ל או פי' שהלך לפי שכתוב מיד ויפגע במקום שנראה לכאורה שעל חרן הוא אומר ורש"י ז"ל כתב ויפגע במקום לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא מקום הנז' במקום אחר הר המוריה שנאמר וירא את המקום. והנה לפי זה על הדרך הזה נפל החילוק בין ר"ח ור"ש אם פי' ויפגע במקום הוא חרן או זולתו כי רבי חייא יסבור כי על חרן הוא אומר ויפגע במקום ולכן פתח וזרח השמש על יעקב כי הצדיקים נקראים שמש ע"ד והבאתי השמש בצהרים ואמר כי יעקב בהיותו בבאר שבע הוא זורח ובא השמש

כד אזל לחרן והנה לפי דעתו חר"ן הוא מער"ב וכן קרא אותו מקומו כלומר המערב שכן בסוף הענין אמר כדין שמשא אתכניש ואזיל לגבי מערב נפק ממזרח דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע ואזיל למערב דכתיב וילך חרנה והנה רבי חייא הגביל המקומות הללו ורמז בהם סוד השמש העליון שכל מגמתו ותקופתו על קצותיו דרום וצפון הכל הוא להשפיע במערב שהיא העטרת וקראה חר"ן יען היא כלולה מדין ורחמים והדין הוא המתחיל בה והיא נטויה לצדו בסוד שמאלו תחת לראשי זהו דעתו של רבי חייא כי חרן רמז אל העטרת שהוא מער"ב כי נקראת מער"ב לפי שהיא מעורבת מאור וחשך וכל הגוונים שם מתערבים אמנם רשב"י ע"ה ימאן זה תיוחס העטרת אל חר"ן וזה לפי שהעטרת חלקה הוא ארץ הקדושה וחרן היא חוצה לה והיא חלק הנכרי ורשותו ואין נכון ליחס מלת מקו"ם אל חרן כמו שפי' רבי חייא בפתיחתו ואל מקומו שואף זורח הוא שם כי מקומו של שמש ומגן ה' היא העטרת סוד ארץ ישראל בסוד ברוך כבוד ה' ממקומו שהיא העטרת ולכן אמר נפק מכללא דארעא דישראל דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע ואזל לרשו אחרא דכתיב וילך חרנה ארעא דרשו אחרא כי שם יבחן כאבותיו בחוצה לארץ והנה רבי חייא חזר לחזק טענתו ואמר כד אזיל שמשא למערב הא מערב אקרי מקומו כלומר אודי לי מיהת כי מער"ב נקרא מקומו של שמ"ש לפי שהוא כסא שלו והוא אתר דשריא עליה כי כן יעוד הכתוב ואל מקומו שואף זורח הוא ואגב ארחיה יבאר היאך יתכן לומר זריחה במערב וענין שואף מהו ואמר דאזיל לגביה ונטיל כל נהורין כלומר שהשמש הזה הנרמז בתפארת שואף ונוטל כל המאורות העליונים סוד ד' בתי תפלין חכמ"ה בינ"ה חס"ד וגבורה ובא וכל טוב אדוניו בידו ומשפיע אל מערב הנרמז בעטרתו לפי זה אמר כי סוד הענין התפארת נוטל הכל וקב"ה שהוא העטרת נטיל כלא כלומר כל מה שקיבל השמש במזרח נוטל המערב ובהיות כי המערב הנז' שהוא מקומו מלכותו בכל משלה הנה יוחס אליה חרן ג"כ. ולפי שנראה מדברי רבי חייא שבהיות העטרת במערב אזי נוטלת מה שנוטלת הפסיק רבי אלעזר להוציא נפקותא סיוע לאביו ואמר כי אין הענין כן אבל תעלה העטרת למעלה אל התפארת בסוד היא העולה ובכן תקבל פרס לא במערב והוא אמרו תפארת ישראל נטיל כלא כמו שאמרת אמנם כד אתמשכה כנסת ישראל לעילא נטלא אוף הכי כלא וא"כ יקראו שניהם שמש כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי והוא אומרו עלמא דדכורא קב"ה וכן עלמא דנוקבא קב"ה לפי שאין בזה אלא מה שבזה והוא אמרו כמא דנפקי נהורין מהאי עלמא הכי נמי נטיל כלא האי עלמא ושניהם כא' טובים ושניהם יקראו מזרח דהא דא כגוונא דא וא"כ לפי זה אינך יכול לפרש הכתוב וזרח השמש ובא השמש על שני המדות זרוחה וביאה כי שניהם

מזרחיים בהיותם יחד שהרי שניהם נקראים באר שבע יוב"ל ושמט"ה ושניהם נקראים קב"ה והוא אמרו ובגין דא באר שבע דא שמט"ה וכבר ידעת כי היוב"ל רמז לבינ"ה המוציאה העבדים לחירות והשמטה היא העטרת והוציא מזה רבי אלעזר נפקותא כי באר שבע הוא המערב כי המזרח והמערב א' הוא והוא סיוע לסברת ר"ש אביו ושיהיה לפי זה פי' הכתוב ויצא יעקב מבאר שבע מער"ב וא"כ במה יוקים וילך חרנה אלא במה שאמר אביו ובכן אר"ש ויצא יעקב מבאר שבע דא מערב שנת השמטה וילך חרנה דא שנת ערלה בגין דנפק מרשו קדישא לרשו אחרא כי שם צריך ליבחן. וכד מטא לבית אל דאיהו רשו קדישא מה כתיב ויפגע במקום כי יספר מה דביני ביני וא"כ המקום הנז' בכתוב אינו נופל בחרן כמו שהוכיח רבי חייא כי אם בית אל:

ויקח מאבני המקום אבני המקום לא כתיב פי' אלו כתב אבני המקום היה משמע מהבא בידו המזומנים שם אמנם כתוב מאבני מהידועים ולפי שכבר נתבאר כי המקום הוא בית אל ושהרמז על השכינה תהיינה האבנים האלה רמז למרגלאן טבן דאינון י"ב אבנין עילאין הם סוד י"ב ההויות למספר בני ישראל אשר באו אחריהם אלף ורבוון לפקודיהם במספרם כמשפט כי בדוגמה של מעלה הם נקבעים והוא אומרו ותחות אלין תריסר אלף ורבבון אבני פסילין כלומר מתוקנין ונפסלין כתיקונן בגין כך מאבני המקום דא הוא מקום דקאמרן כלומר הרמוז במקו"ם בסוד ברוך ה' ממקומו. מראשותיו דמאן. יאמר כי תיבת מראשותיו אין לה הכריע אם הכוונה על מראשותיו של יעקב או אם הכוונה על מראשותיו של המקום הנז' שהרי כתיב ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו ויחזור מראשותיו אל המקום ואי תימא כמאן דשוי תחות רישיה ויחזור מראשותיו אל יעקב. לא אלא מראשותיו לד' סטרין דעלמא כלומר זה אי איפשר לפרש כי מראשותיו יחזור ליעקב כי אין לו אלא ראש אחד ובהכרח יחזור מראשותיו אל המקום שיש לו ד' ראשים תלת לסטר צפון ותלת לסטר מערב ותלת לסטר דרום ותלת לסטר מזרח ולא דק בסדר הקרנות. וההוא מקום עלייהו לאתתקנא היא השכינה הנרמז' במקו"ם שהיא רוכבת על ד' מחנותיה. כיון דאתתקן ערסא כי הוא תיקן תפלת ערבית ותיקונה היא שתהיה נשפעת מן מדתו וזהו שכיב בה והבן.

וע"ד וזרח השמש ובא השמש כלומר בא אל בית מלונו והוא היחוד הנרמז להם בזיווג כי שם עמד ונגנז האור:

דף קמח.

סתרא דסתרין. כלומר זה הענין אשר יזכור הוא סוד מהסודות נסתרים וזה כי הוא יודיע היאך נמשך עולם הקליפה מכח הגבור"ה ויצא לחוץ כי זה לעומת זה עשה האלהים. ויאמר כי הוא עולם הפתוי והיצר הרע וכי המתפתה בתענוגיו יפול בשחת יפעל כאשר יבאר במשל האשה הזונה והביא זה הענין להודיע כח האבות שלא נתפתו מיינה של האשה הזרה הזאת אבל אחזו בעולם האצילות והמירו הכלה והנפסד בקיים והנצחי וביאר הענין משורשו ואמר מגו תוקפא דטיהרא דיצחק נפקא מגו דורדייא דחמרא חד נעיצו פי' כי מתוך תוקף הצהרים של יצחק יצא מתוך שמרי היין איל"ן נעוץ וכו' וזה רמז ומשל כי תוקף מדתו של יצחק לתוקף דינה וחומה נמשלה לצהרים יצא מהשמרים זה הנטע הנמשל לקטב מרירי וליין חמר מלא מסך ושמרים ביען היין הזה הוא משכר לא כיין המשומר בענביו המשמח אלהים ואנשים ולתוקף מדת הדין נמשל באלה השני ענינים צהרים ושמרי היין לא היין הצלול ואמר שיצא משם חד נעיצו כלומר נטע וזמורת זר כלול דכר ונוקבא הוא סמא"ל ונח"ש סומקא כוורדא כי הדין מתייחס לגוון האש האדום לתוקפו. ואמר סומקא כוורדא ולא וורדא ממש כי השושנה היא העטרת הקדושה מתדמית אליה ובה יטעו הטועים לדמות שפחה אל גבירתה מתפרשן לכמה סטרין כמה כחות ורוחות ומלאכי חבלה למיניהם אין מספר מתפרשים משניהם סמאל ונקבתו הנדבקת בצדו.

כמה דאיהו בסטר קדישא הכי הוא בההוא סטרא כי זה לעומת זה עשה האלהים משפיע ומושפע בעולם הקליפה נוקבא דסמאל נחש אקרי קץ כל בשר קץ הימים לא קץ הימין כי זה יש לו תכלה וזה כלו ארוך. אשת זנונים המפתה לעוברי דרכים המישרים אורחותם בחלקלקות לשונה.

תרין רוחין בישין מתדבקן כחדא ואעפ"י שהם דבקים רוח הזכר דקיק כי כל הקרוב למלכות הוא צח מאשר למטה הנמשך ממנו ורוח הנקבה נמשכת מן הזכר והיא היא המתפרשת לכמה ארחין ושבילין בעולם משתלחת מאתו להשחית או לפתות. כעובדא דנחש קשיטת גרמה בכמה תכשיטין כזונה נדה לקרוא לעוברי דרך. שטיא קריב בהדה כך דרכו של יצר הרע אם אדם רואה אשה זונה אומר לו הקרב אל פתח ביתה לראות יופיה בלבד והשוטה קרב לראות בלבד והזונה החזיקה בו ונשקה לו והוא נלכד בשחיתותה ולולא קרב לא נלכד הוא ששלמה ע"ה אומר הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה.

מסכא ליה חמרא דדורדייא המוציא האדם מדעתו ולפי שעה מה מתוק מדבש ואחריתו כנחש ישך ומרורת פתנים בתוכו.
כיון דשתי אסטי אבתרהא כך דרכו של יין להמשיך שותהו אל העבירה.
לבתר דחמאת ליה סטי אבתרהא מאורח קשוט וכו' שאם תרגיש בו שלא נטה לבו לדבר עבירה היא גם היא תרפנו אבל כשרואה כי תאותו גברה עליו אזי תפשיט בגדי תכשיטיה אשר בהם פתתו ומגלה יופי בשרה כי הקישוטים לא היו רק סרסורים של העבירה וז"א תיקונין דילה לפתאה בני נשא. ועתה יספר ביופי תיקוניה ואמר שערהא מתתקנן וכו' אמר כי שערה עשוי קליעות קליעות מעשה אורג מעשה חושב וצהובים כשושנה יקחו לב רואה. אנפהא חיוורין סומקין כי זהו תכלית היופי לפנים ידוע כי האדמימות והלובן הזה אינו קצח והאדום הקדוש רק מגווני הצרעת כי יש לבן כשלג ויש לבן כסיד ההיכל פתוך ומעורב בשתי מראות לובן ואודם בהרת לבנה אדמדמת אל אלה המראות נתייחסו גווני האשה הזרה הזאת.
באודנהא תליין שית תיקונין כדרך הנשים המתקשטות בנזמי האזנים ג' מכאן וג' מכאן נופלים על הפנים להדור הפנים. ערסהא מתתקנא אטונא דמצרים ע"ד מ"ש שלמה ע"ה חטובות אטון מצרים באשה הזרה כי במשל האשה החכמה לא זכר ענין ערס ומטה רק מאכל ומשתה טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה וכו'.
תליין על קדלהא כל חלי דארעא דקדם כי משם יבואו מיני פתוחי כלי הזהב ואבנים ומרגליות שהמלכו' והשרות מתקשטות בהם.
פיה מתתקנא בפתיחו דקיק א' מתנאי תואר יופי הפה להיות קטן לא רחב. לישנהא חדידא כחרבא גם זה מתנאי הזונה להיותה דברנית ודבריה חלקות משמן. שפוותהא יאן לא עבות וגסות בשר. סומקן כוורדא זהו יופי השפתים שיהיו אדומים לא ירוקים כי הירוק בשפתים יורה חולשא ומות ארגוונא לבשא הוא המלבוש המתראה פעם ירוק פעם אדום בהתהפכות העין במלבוש המשי כגוון הטווס.
מתתקנא בארבעין תיקונין חסר א' כדי שלא להאריך במיני הקישוטין שהיא מתקשטת בהם כלל מספרם שהם ארבעים חסר א' ורמז בזה כי אחרית ותכלית פתיותם הוא סוד המלקות וכבר ידעת כי המלקות הוא מחלק המלקה החסר והוא ט"ל והמקוה המטהר הוא מחלק המלא מ' סאה ויש הבדל גדול בין הטהרה והכפר' על יד העונש ובין הטהרה במים חיים. שטייא דא סטי אבתרהא ועביד ניאופים כי מתקו לו מים גנובים. סלקא לעילא ואלשינת ליה כך דרכו של שטן יורד ומשטין עולה ומקטרג ונוטל רשות ונוטל נשמה.

אתער ההוא שטיא וכו' יחשוב כי כחו עתה ככחו אז ואיננו כי כבר נחלש ונפל למשכב מרוב התשמיש ובכן תשוב האשה הזרה אשר נתן חילו בה לאיש גבור וחלי משחיתו בידו ואש הקדחת מלהט בבשרו בדחילו סגי מרתתא היא העונה הקודמת בקור חזק מרעיד בשרו ונפשו ע"י מלאך המות המלא עינים. חרבא שיננא בידיה להוציא נשמתו ממנו טיפין מרירין נטפן מההוא חרבא הוא מ"ש ז"ל בחרבו של מלאך ג' טפות א' שזורקת בו מרה וא' שנפשו יוצאה בה וא' שבו מסריח. וכל מה שנזכר דמיון משל לפתויי העולם הזה הכלה והנפסד הנמשל באשה הזרה המפתה להודיע כי רבים חללים הפילה ומי ומי הוא הנמלט ממנה כי מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה ולא נמלטו מן מלכודתה רק מי שנגע אלהים בלבו האבות הקדושים אשריהם ואשרי חלקם ובראשם יעקב אבינו ע"ה כי דברי האשה הזרה הזאת נמאסו בעיניו ועל כן המלקה הוא שרו של עשו לא יכול לו כי הוא נתעלה למעלה ממדרגתו למעלה בעולם האצילות ונאחז בעמוד האמצעי הוא הבריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה:

רבי יצחק הוה יתיב יומא חד וכו' יביא הלכה למעשה לפי שדרש א' מבניו של רבי צדוק זוטא בענין ויצא יעקב מבאר שבע והאחד פתח בפ' ויפגע במקום אמר כי יום א' היה עומד רבי יצחק לפתח מערה אחת ששמה מערתא דאפיקותא אולי היה שם בפתח המערה ההיא שום דקל כרות ראש בפ"ק דסוכה ובנדה פ' המפלת אפיקותא דדקלא ופי' הערוך הצוואר של הדקל שנחתך מן הדקל והחריות עמו דבוקים תרגום ותשבר מפרקתו ואיתברת אפיקותיה ולפי שהיה שם בפתח המערה ההיא דקל כרות ראש בחריותו היתה נודעת המערה ההיא ע"ש הדקל ואמר כי בהיות רבי יצחק מתבודד על פתח המערה ההיא עברו לפניו איש אחד ושני בניו עמו זרע ישרים. ואולי היה הזמן ההוא זמן הקיץ ואמר חד לחד תוקפא דשמשא מסטרא דדרום הוא כמ"ש הולך אל דרום. כוונתו כי כח השמש אינו פועל חומו רק בצד דרום תמיד שכן תמצא בכל השוכנים בצד דרום ארץ כוש הם שחורים מחומו ואין כוונתו לומר כי החום פועל יותר בזריחתו בדרום מזריחתו בצפון כי חום השמש שוה הוא והשנה מתחלקת לקיץ וחורף והנה מפני נטותו לצד צפון בקיץ יתחזק חומו עליו יותר מכאשר יטה לדרום בחורף אמנם כוונתו כי כפי האורך והרוחב לעולם פעולתו ניכר בדרום.

ועלמא לא אתקיים אלא על רוח כי הוא המקרר חומו.

דרוח הוא קיומא שלימו לכל סטר כלומר הן בצד דרום בחורף הן בצד צפון בקיץ ואלמלא דאיהו קיימא בשלימו שמתווך וממזג הראוי לצד דרום בחורף והראוי לצד צפון בקיץ

לא יכיל עלמא לאתקיימא כי הוא יתברך עשה לרוח משקל לתת המזגה לכל זמן וזמן כפי המקום. זה היה דברו של הבן הבכור וכוונתו בענין הטבע.
א"ל אחוה זעירא אלמלא יעקב וכו' כלומר הלא ידעת אם לא שמעת כי אין למטה בעולם הזה נעשה פתגם רק מה שחוייב מלמעלה ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. שהרי יעקב שהוא הרוח המכריע בנתים בין מי החסד ואש הגבורה אלמלא הוא לא אתקיים עלמא. ולפי שכל הענין הזה הן מה שנאמר בו בדרך טבע הן מה שנאמר בדרך סוד הכל בנוי על הכתוב הנז' למעלה מוזרח השמש ובא השמש הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח והכתוב הזה מדבר בסוד היחוד בסוד הקפת המזבח ובא לו לקרן דרומית מזרחית וכו' לכן המשיך הענין האח הקטן בענין יעקב והיחוד אשר יחדו בניו באמרם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואמר דא שלימו עילאה לאתייחדא ביחודא חד.
כדין אתחבר יעקב אבוהון ונטל ביתיה כשראה שהיתה מטתו שלימה עלה במדרגה להיות איש האלהים ובעלה דמטרוניתא יען נבנה למטה בי"ב בניו צדיקים וישרים על דוגמא עליונה הלא תראה כי הדור ההוא אפילו הקטנים שבהם היו יודעים סוד יחוד עולם האחדות ומדמים צורת העולם ומתכונתו לצורת העולם העליון אשריהם ואשרי חלקם. וכששמע רבי יצחק דבריהם אמר אשתתף בהדייהו ואשמע מאי קאמרי כי אין מדרש בלא חידוש אזל בהדייהו פתח ההוא בר נש הוא רבי צדוק זוטא כאשר יבאר לפנים ואמר קומה ה' למנוחתך גם הענין הזה מדבר בענין הזיווג הקדוש והיחוד. אמר כי שנים הם שאמרו לשון קומה מרע"ה ודוד ע"ה וכל א' דבר כפי זמנו וזה כי בימי מרע"ה עדיין לא הגיעה השכינה אל המנוחה ואל הנחלה ועדיין היו צריכין להלחם בשבעה עממים וע"ז אמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו וכו' כמאן דפקיד לביתיה אולי דייק זה מהפסק אשר בקומה ה' ורז"ל דרשו לפי שהיה הענן מקדים לפניהם מהלך ג' ימים אמר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר וא"כ יהיה פי' קום ה' והוא כמאן דפקיד לביתיה כי עם השכינה ידבר אמנם בימי דוד כבר נכבשה הארץ ונחלקה לשבטים ודוד קנה מקום לה' מארונה היבוסי וע"ז אמר קומה ה' למנוחתך ואמר אתה וארון עוזך על הזיווג הקדוש שם באפריון אשר עשה שלמה בנו כי עליו היה מתנבא דוד. וכבר ידעת מלת אתה ומלת ארו"ן שהם סוד דו פרצופין סוד החתן והכלה שלא להפריד ביניהם.
מכאן אוליפנא דמאן דאזמין למלכא ישני עובדוי בדרך מעלה וכבוד לשמחו ואם דרכו של מלך בשרים ונוגנים הדיוטו' ראוי לו לבקש שרים ונוגנים רבים ונכבדים רופינוס ופרדשכי שמות ממשלה גדולה הם. ואי לאו איהו. כלומר ואם לא מצא רופינוס

ופרדשכי ישוב הוא בעצמו משורר ומנגן בגין בדיחותא דמלכא כאשר היה עושה דוד עצמו שהיה משורר ומנגן תמיד לכבודו של מלך.

דף קמח:

ת"ח דוד זמין ליה למלכא ולמטרוניתא באמרו קומה ה' ולא אמר קום ה' ובאמרו את"ה וארו"ן עוזך.

מה עבד שני בדיחי מלכא בגין רופינוס כלומר שינה והחליף ההדיוטות והעמיד תחתם רופינוס ומשובחים יותר ומאי ניהו דכתיב כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו הרי שנתן עבודת הלוים שהיא הרנה והשיר אל הכהנים שישוררו וירננו עם הלויים והורידם מעבודתם לכבודו של מלך. א"ל לאו הכי דייק זה ממה שאמר דוד מיד בעבור דוד עבדך נראה שקדם לזה דברו של הקב"ה ואמר לו לא נכון לעשות כן ועליו השיב דוד בעבור דוד עבדך כד אנת בהיכלך עביד רעותך השתא דזמינן' לך ברעותי קיימא מלה וכו' מכאן אולפינא מאן דאיהו בביתיה יסדר אורחיה ועובדוי ברעותיה להיות כל איש שורר בביתו.

ואי מזמנין ליה יעביד רעותא דאושפיזיה כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה וכו':

פתח חד בריה ואמר ויצא יעקב היינו דכתיב על כן יעזוב איש וכו' לפנים יביא כי היו הולכים האב והבנים להלולא דהאי ברא והוא היה הגדול שבשניהם והלך לישא אשה ופתח מעין המאורע ולא בוש כי כל מעשיהם היו לשם שמים ולכן פתח על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו ודמה ענין הזיווג אל הזיווג והיחוד העליון הנרמז בויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה על הדרך שפי' הכתוב רבי חייא למעלה בפתיחת וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו וכאלו היה רומז בזה שאל זאת הכוונה צריך כל אדם הנושא אשה שתהיה מחשבתו עמה בטהרה וקדושה על הדוגמא העליונה. אח"כ ביאר הכתוב על הגלות לפי שמלת חרנה לא יאות להזכיר בזיווג העליון כאשר הוקשה הפ' לרבי חייא וע"כ אמר ר"א ויצא יעקב מבאר שבע רמז דכד נפקו ישראל מבי מקדשא ואתגלו ביני עממיא כד"א ויצא מן בת ציון כל הדרה וב"ת ציון הוא סוד הבא"ר ובכן יתישב וילך חרנה על הגלות בחוצה לארץ על הדרך שביאר רשב"י ברשו אחרא:

פתח אחרא זעירא ואמר ויפגע במקום ביאר למה זכר לשון פגיעה במקום כי היל"ל ויבא עד המקום כי פגיעה לא שייכא כי אם באדם לחבירו וסבר דרז"ל מה שדרשו על לשון פגיעה. אבל הנער הזה ביאר הכתוב על דרך הסוד למלכא דאזיל לבי מטרוניתא בעי למפגע בה מלשון פיוס מענין אל תפגעו בו ומלת מקום רומז אל השכינה ויעקב הוא

המפייס וענין המשל מבואר כפי הנגלה אמנם הנסתר יודיע כי אין לפניו יתברך כילות ויותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק וכן כל מגמתו יתברך הוא להשפיע בכנס"ת ישראל ובפגיעה ובפיוס מרוב אהבתו אליה שתשפיע לבניה כי לכך יצרם ואם הבנים שמחה וכביכול הוא משתמש בכלים שבורים בבא אליה ע"ד הירידה הנז' בתורה והבן זה כי יתאוה ולמעשה ידיו יכסוף כי ענין ירידה יוחס אליו בזה ועכ"ז באהבתו אותה להמציא לה מנוח משתמש בכליה בכה ר' יצחק וחדי לפעמי' מרוב השמחה ידחקו האידים העולים מן הלב אל המוח ויורידו העינים דמעה אמר מרגלאן אלין תחות ידיכו ולא איזיל בהדיכו והנה הם אמרו שילך לדרכו לשלום כי אינם חפצים שיכנס עמהם לעיר לפי שרצו לעשות הלולא לבן הבכור. ואתה תראה כמה גדולה חסידותם שלא היו תופסים קצתם על קצתם ולא מקפידים זה על זה אפילו בדברים שנראה מהם פחיתות או קלות מוסר כי יאמר אדם לחבירו הרוצה ללכת עמו לא תלך עמי שאני רוצה לאכול ולשמוח. והוא גם הוא לא ישיבהו הלאכול פתך באתי וזה היה להם מברות לבבם כי היו דנים זה לזה כל דבריהם לזכות כמו שנראה מזאת העובדא שכשא"ל לרבי יצחק שילך לדרכו כי הם רוצים לעשות משתה לבנו שתק ואמר השתא אית לי למהך לאורחי אחר שלא רצו שאתחבר עמהם אין ספק שיש להם סבה מונעת ואנכי לא ידעתי כמו שנתן התנצלות בעדו רבי צדוק כשפגע בו פעם אחרת כי מפני ג' סבות לא הזמינו חד דלא ידענא בך ולא אשתמודענא לך אם אני צריך להרבות בכבודך כ"כ ואם לא ארבה כראוי אהיה אני ובני חטאים. וחד דילמא אנת אזיל לארחך בבהילו ולדבר מוכרח ותבטל רצונך מפני רצוני. וחד דלא תכסיף קמי אנשי חבורא וכו' דאכלי לפתורא דחתן וכלה יהבי נבזבזן ומתנן ואם לא השיגה ידך לתת תבוש ע"י או אם תתן אסבב לך חסרון כיס ולפיכך לא קראתיך אל המשתה. אמינא ליה קב"ה ידין לך לטב כי כן דעתי אני. בההיא שעתא אוליפנא מניה תליסר רזין דאוריתא סוד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. ומן בריה תלת. חד בנבואה וחד בחלמא והשלישית הוא מה שדרש על ויצא יעקב וביאר השנים הנשארות ואמר מה בין נבואה לחלמא נבואה בעלמא דדכורא במדתו של מרע"ה ע"י נביאי קשוט הם הנצח וההוד והמתנבא עולה במחשבתו עד פתח אה"ל מוע"ד ומשם יתנבא מעולם הזכר ודע כי לא בא שום נביא אל אהל מועד פנימה רק מרע"ה וחלמא בעלמא דנוקבא שהוא למטה ממדרגת הנבואה וע"י מלאך. ומ"ש ומהאי להאי כשית דרגין נחתא כלומר שתתגלגל הודעת החלום ממקום הנבואה ע"י שש מדרגות והם נצח הוד יסוד מלכות הרי ד' ומיכאל הראשון במרכבה הוא החמישי וגבריאל שהוא שר החלום הוא הששי וצריך אתה לדעת כי כל הודעה שתתגלגל מיד

ליד תתלבש בתבן ומה לתבן את הבר. נבואה בימינא ושמאלא וכו' הם נצ"ח והו"ד סוד הנביאים שהם היריכים כמו שיבוא ב"ה בפ' וגם נצח ישראל וע"כ אין בהם כי אם חידה ומשל מעט אמנם החלום מתפרשא לכמה דרגין לתתא כי יתגלגל מיד ממדרגה אל מדרגה עד למטה וכל עוד שיתגלגל יתלבש ויוסיף דמיון כוזב וזה כולו כפי הכנת החולם וכפי דיבוקו במושכלות או במפורסמות כל א' כפי הבנתו. בגין כך חלמא איהו בכל עלמא כל בני העולם חולמים לפי שמדרגת החלום מתפשטת למטה. אמנם מדרגת הנבואה היא למעלה ומי יעלה אל הר ה' לבקש משם כי אם השרידים אשר ה' קורא וזהו אמרו נבואה לא אתפשט אלא באתריה. חזי מה כתיב ויחלום והנה סולם מוצב ארצה כלומר נזכר בענין החלום סולם מוצב ארצה להורות שהחלו' מתפשט למטה בארץ והחלום הזה היה חלום של נבואה ועכ"ז כתוב בו סולם מוצב ארצה:

דף קמט.

פתח ואמר היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי וכו' היה היה נבואה לשעתא יבאר כי זאת הנבואה היתה לשעה שהשעה צריכה לכך לפי שהיו ישראל בגלות וכדי שלא יתיאשו מהגאולה באת הנבואה הזאת ליחזקאל הנביא בחוצה לארץ אשר לא כדת וחוק הנבואה וכדי לאמת כי זאת הנבואה היתה אמיתית ואם היתה חוצה לארץ אמר היה היה היה לעילא היה לתתא כלומר כי הנבואה הזאת נקשרת מלמעלה למטה ואעפ"י שהיה בארץ כשדים הנה סייע הנהר נהר כבר כמו שיבאר בהדיא ואמר שהיה זה דוגמא למה שנאמר ביעקב והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה שזה יורה התקשרות הנבואה מלמעלה למטה וכן היה היה למעלה בראש הסולם היה למטה על נהר כבר. והוא אומרו ת"ח האי סולם בתרין עלמין אתתקף בעילא ותתא. והוסיף לבאר הענין ואמר בארץ כשדים באתר דגלותא שריא ביה ועכ"ד על נהר כבר כי הנהר היה סיוע גדול לזה וביאר למה נקרא שמו נהר כבר לפי שכבר שרתה עליו השכינה מקדמת דינא. ויבאר כי הנהר הזה הוא אחד מהנהרות הנרמזים בפ' ומשם יפרד והיה לד' ראשים כי ע"כ נקרא נהר כבר ועתה בעונות ישראל נפסק הנהר ההוא כשגלו וחזר בפעם הזאת לצורך השעה וזהו היה היה כלומר כבר היה וחזר והיה כפי שעה והנהר יוכיח ששמו כבר:

סתרי תורה זה הענין אין זה מקומו ומה שראוי לסמוך לזה הוא ענין והנה ה' נצב עליו שהוא ענין לרבי צדוק כאשר תראה לפנים ויחלום והנה סולם מוצב ארצה. חלמא מדרגה שתיתאה וכו' יבאר כוונת אמרם ז"ל כי החלום הוא א' משששים בנבואה וזה לפי שהמדרגות העליונות הם כל א' בת עשר נמצא כי שש המדרגות הם ששים והחלום

אחד משששים. סל"ם חמא בנוי וכו' כי ראה מתוך החלו' ההוא מעמד הר סיני כי כן עולה בחשבונו סינ"י וביאר כי ראה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה דאיהו נעי"ץ בארעא היא הארץ העליונה כלומר ראש המט"ה נעוץ במטה והוא היסוד הנטוע בגן והוא מגיע לשמי"ם שהוא התפארת.

וכל רתיכין ומשריין נחתו תמן במעמד הר סיני.

חמא מטטרון סבא דביתא נקרא זקן ונער בסוד נער הייתי גם זקנתי ואמרו שרו של עולם אמרו והוא אשר שמו כשם רבו אדנ"י דאיהו קאים בשולטנו על האי עלמא והיא נקראת אדון כל הארץ בשמא דשד"י בכח יסו"ד המשפיע בה והיא נקראת שדי על שמו כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי וכן מטטרו"ן שד"י.

וסליק בסליקו דשמא דמאריה כי האות האחרונה במלת שדי היא יו"ד והיא הראשונה שבשם רבו יהו"ה יתברך וזהו וראשו מגיע השמימה כלומר קצהו מגיע לשם יהו"ה המיוחס לשמי"ם העליונים והנה מלאכי אלהים אינון מלאכי' קדישין קריבין למלכותא סלקין ואינון דלאו קרבין נחתין הכוונה כי לא יפול ענין עלייה וירידה ולא שום תנועה במה שאינו בעל גשם אמנם בבחינת קירוב מדרגתם אל המלכות יוחס העליה ובבחינת הרחקתם יוחס להם הירידה. ויתכן שתהיה הכוונה שבעת שליחותם לעשות רצון קונם העליונים מצוים לשלמטה מהם ורצון קונם נעשה ובבחינת השתלחות הרצון יקראו קרובי' ורחוקים עליונים ותחתונים עליה וירידה. ותו עולים ויורדים בו ממש לפי שאלה המלאכים הי"ב יש להם ד' ראשים מיכאל גבריאל רפאל נוריאל שהם פרקי המרכבה וכל א' מהם יש לו שנים החונים עליו בסוד הדגלים. הראשון מיכאל והחונים עליו קדומיאל פדאל. והשני גבריאל והחונים עליו צדקיאל חסדיאל. והשלישי רפאל והחונים עליו רזיאל סטוריה. והרביעי נוריאל והחונים עליו יופיאל עניאל והם מיוחסים למרגלאן טבאן בסוד אבני החשן ועליהם נאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ובמלת שנאן רמוזי' הארבעה פנים שבמרכבה שו"ר נש"ר אריה וסוד הנון הפשוטה רומז לפני אד"ם ואלה הם העולים עם הכלה בעת הזיווג בסוד בתולות אחריה רעותיה והם היורדים עמה בעת חילוק הטרף. ותו כל אינון דשלטי בשולטנו דהאי עלמא פי' כל הממונים שיש להם שולטנות בזה העולם אין ממשלתם משתלחת כי אם ברשות הסולם הזה היא העטרת ועל ידה הם יורדים כלומר ברשותה כי לא יטיבו ולא ירעו רק במאמרה ועל ידה. ה' שלטא על כלא דכתיב והנה ה' נצב עליו כי הוא השליט על הכל כד אתער כתיב אין זה כי אם בית אלהים בית אלהים ודאי על הסולם אומר וזה שער השמים תרעא לאעלא לגו מבואר הוא כי הו"א בי"ת שע"ר:

דף קמט:

ת"ח ויחלום וכי יעקב קדישא וכו' אחר שביאר ההבדל שיש בין מדרגת הנבואה למדרגת החלום ישוב לשאול בענין חלומו של יעקב ע"ה למה היתה נבואתו במדרגת החלום בהיותו השלם שבאבות. ואם תאמר שלא סייעו המקום הנה המקום הזה בית אל ומקום מוכן אל הנבואה.

אלא יעקב בההוא זמנא לא נסיב כדי שיהיה דוגמא שלימה לשתהיה המשכת הנבואה ממדרגת הנבואה מעולם הזכר.

ואי תימא הא לבתר דאתנסיב כתיב וארא בחלום ולמה לא עלה למדרגת הנבואה תמן אתר גרים שהיה חוצה לארץ ואין נבואה בח"ל. ויצחק הוה קיים ואין ראוי שתהיה מדרגתו כמדרגת אביו אבל למטה ממנה עד שיסתלק אביו ויעלה שלא יורה בפני רבו וכמ"ש אם תראה אותי לוקח מאתך יהיה לך כן. ויביא ההבדל שזכר בתחלה בשש המדרגות שיש בין נבואה לחלום שהוא גבריאל. וכי כל לשון מראה מהחיה השולט' בלילה היא העטר' ויקשה והרי מצינו כי נאמר לגבריאל הבן להלז את המראה והרי הוא למטה ממדרגת המראה.

ויאמר הכי הוא ודאי דמראה מלוי סתימין ויצטרך לפותר והפותר הוא גבריאל וע"ד כתיב במראה וירא וארא ולא לשון אחר מהמיוחסים של הנבואה כמו ויאמר או וידבר או זולתו לפי שהמדרגה הזאת בה נראים כל הצורות כמראה הזכוכית. בגין כך וארא פי' דיחזקאל היה רואה מהקליפה מה שבתוך למעלה היה רואה דיוקניה דאל שדי במראה כרואה צורה בתוך צורה על כן נקראת מראה.

בגין כך יעקב בההוא זמנא כתיב ויחלום והחלום היה של נבואה כי הסולם יוכיח מהו סולם דרגא דשאר דרגין ביה תליין הוא העטרת וע"י החלום ראה אותו וראשו הכי הוא לאתקשרא בהדיה ראש בסוף וסוף בראש ויאמר כי ראשו של סולם הוא סוד וישתחו ישראל על ראש המטה כי לא ישתחוה אל המטה ח"ו שיהיה קוצץ בנטיעות אבל לראש המטה שהוא היסוד חבור כל המדרגות ומניה נהיר המטה. והנה מלאכי אלהים אלין ממנן דכל עמים הם העולים והיורדים ויבאר הא כיצד ויאמר כד ישראל חטאן מאיך האי סולם ובכן עולים כלומר יותן רשות לשרי האומות לעלות למעלה לשלוט כאלו הסולם הזה משפיל עצמו אליהם שיעלו מעלה מעלה ושולטים בכנסת ישראל וכד ישראל אתכשרן עובדיהו אסתלק האי סולם וכלהו נחתי לתתא וכבר ידעת כי הסולם הזה הוא רמז לברית ובהעלותו יתעלו ישראל ובירידתו ירדו ישראל והאומות שולטים בו הכא חמא יעקב בחלמיה שולטנותא דעשו ושולטנותא דשאר עמין כך אמרו בב"ר מלמד

שהראהו הקב"ה ליעקב שרו של בכל עולה ע' עוקים ושל מדי נ"כ ושל יון ק"פ ושל אדום עולה ולא ידע כמה באותה שעה נתירא יעקב אמר איפשר שאין לזה ירידה א"ל הב"ה ואתה אל תירא עבדי יעקב אפילו הוא עולה ויושב אצלי משם אני מורידו שנאמ' אם תגביה כנשר. ולפי שקשה כפי הפירוש הזה המונח שהסולם הוא רמז לעטר"ה ואיך יעלו בה שרי האומות כי אין להם חלק בה כי כל הגוים ערלים לזה הביא הדבר אחר ואמר ד"א עולים ויורדים במאן אלא ההוא ראשו דההוא סולם כד אסתלק ראשו מניה כלומר כי הסולם הוא רמז לעטרת שכן עולה בגימטריא סל"ם סינ"י וסיני היא העטרת ואמר כי כשראש הסולם שהוא יסוד אינו משפיע בה ומסתלק מעליה אתכפייא כלומר הסולם וסלקין כלהו לטמא המקדש.

וכד אתחבר ראשו בההוא סולם יתמלא הבית אורה וכלהו נחתין ואמר כלא חד מלה כי הפי' הראשון והשני דבר א' הוא אלא שהדבר תלוי בראש הסולם לא בסולם עצמו כי אין לה מעצמה כלום אלא במשפיע בה:

דף קנ.

כתיב נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה. יחזור אל ענין ההבדל שזכר שיש בין המראה והחלום ויאמר אי תימא שהרי הקדים הכתוב נראה ה' ומה לתבן את הבר אלא הכא אתכליל דרגא עילאה בדרגא תתאה כלומר אלו לא כתב אלא בחלום בלא לילה היה המרחק ביניהם רב אמנם כשכתב בחלום הלילה אתכליל מדת יום במדת לילה והנה באו המדרגו' בסדר ויבאר למה לא זכה שלמה בעת הזאת לנבואה ואמר דעד כען שלמה לא הוה שלים כלומר שהיה תחלת נבואתו ועדיין לא נבנה בית המקדש ולא נתמלא צורת הלבנה כיון דאשתלים ונתעסק בבנין הבית כתיב וה' נתן חכמה לשלמה וכתיב ותרב חכמת שלמה וחכמ"ת שלמה הוא סוד הלבנ"ה וכדין הוה חמי שלמה עינא בעינא לא מתוך חלום הלילה.

לבתר דחטא אצטריך ליה לחלמא וירד ממדרגת הנבואה למדרגת חלום שכן כתיב הנראה אליו פעמים מכאן יוכיח כי תמיד היה השגותיו והדעותיו בדרך נבואה במאי דביני ביני ואם אמר הכתוב פעמים על תחלה וסוף אמר שהיה ע"י חלום קודם שנתמלאת הלבנ"ה הפגימה ואחר שחזרה להתפגם. וזכר סבת הפגימה אמר מ"ט בגין דלא נטיר ברית קדישא באשתדלותיה בנשים נכריות שהיה מגייר אותם שלא מדעתן לישא אותן. ואל יקשה בעיניך ענין רות כי היא ממקו"ר ישראל ובאת על דרך הקליפה ולכן היתה מתאמצת עם חמותה ולא רצתה לשוב אל עמה ואל אלהיה כמו שעשתה

ערפה. וכן ביעקב אצטריך כלומר למדרגת החלום לפי שעדיין לא נשא אשה יראת ה' ועדיין יצחק אביו קיים כמוזכר:

והנה ה' נצב עליו הכא קשורא דמהימנותא כחד. אחר שראה הסולם הרומז לעטרת והמלאכים שהם רמז למרכבתה עלה עוד בצפייתו וראה העיקר שהוא המשפיע בכל ובכן חיבר ויחד הכל האמונ"ה והאמ"ת ודייק מלת נצב שהיל"ל והנה ה' עומד עליו. וכמ"ש הנני עומד לפניך שם על הצור וזולתו רבים ואמר כי ענין אמרו נצב כענין נציב מלח שענינו תל והוא יתברך הוא תל שהכל פונים לו ובגין דההוא סולם אתיהיב בין סטרין תרין שהם הזרועות בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני עז"א אנכי אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק שהם סוד הימין והשמאל.

ד"א והנה ה' נצב עליו עלוי דיעקב כך נדרש בב"ר רבי חייא רבה ורבי ינאי חד אמר עליו על סולם וחד אמר עליו על יעקב ויתכן כי גם הם כוונו אל הסוד הזה כי בהיות יעקב השלם האוחז בשני הזרועות יהיה הוא האמצעי אע"ג שהוא האחרון ובא הרמז בכתוב שאמר אנכי אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק והיל"ל לכתוב אנכי אלהי אברהם ואלהי יצחק אביך כי יצחק הוא אביו ומדכתב אברהם אביך הכניס יעקב בין שניהם.

וכנסת ישראל אתקשרא בינייהו כי יעקב וכנסת ישראל כאחד הם נמצאת המרכבה שלימה ולפי דרכו יבאר כי לכך כתיב ואלהי יצחק בו"ו כי היל"ל אנכי אלהי אברהם אלהי יצחק שהרי מצינו שכתוב במשה אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב כי הו"ו היא מדתו של יעקב ובכאן הכניס הו"ו בין אברהם ויצחק לרמוז על מה שאמר כי יעקב הוא האמצעי בין השנים אעפ"י שהוא האחרון שבהם ועל הסוד הזה תקנו אנשי כנסת הגדולה בברכה הראשונה של י"ח ברכות אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב.

ועד יעקב לא אתנסיב לא אתמר באתגליא יתיר כלומר שלא נזכר לו בפי' שהוא אלהיו כאבותיו אמנם נרמז בסוד הו"ו שבאלהי יצחק לבתר דאתנסיב ואוליד אתמר ליה באתגליא דכתיב ויקרא לו אל אלהי ישראל הרי שקראו הכתוב אלהיו. וכך דרכה של תורה לדבר בלשון נסתר ובלשון ההוא היודע רמזיה הדבר נגלה אליו.

מהכא אוליפנא מאן דלא אשתלים לתתא וכו' וא"ת והרי יעקב אמרת שנרמז בו אלהי יצחק ועדיין לא נשא אשה לזה אמר ושאני יעקב דאשתלים כלומר שהיה שלם מנערותו ויושב אהלים ולפי שעדיין היה זה בכח ולא בפועל נרמז ברמז ולא באתגליא והוא אמרו ואי תימא דאשתלים בההוא שעתא כמו שאמרת שאני יעקב דאשתלים ולמה לא נכתב באתגליא אלהיך אלא חמא דישתלים לבתר ולפיכך נכתב ברמז ואי תימא הא כתיב והנה

אנכי עמך ומשמעו אנכי אלהיך אלא אשגחותא דקב"ה ונטירו דיליה לא אשתביק מניה וכו' כלומר כי בזה העולם צריך שמירה הצדיק בעוד שלא נשלם כי מי שלא נשלם צריך שמירה אמנם כשנשלם עלה למדרגת שומר בהיות דוגמתו בעולם האלהות למעלה:

ויקץ יעקב משנתו וכו' ואנכי לא ידעתי וכי תוהא הוא ולמה יפלא בעיניו ומהיכן ידע זה כי אם מפאת החלום אשר ראה אלא ואנכי לא ידעתי כד"א ופני ה' לא חליתי. כלומר שלא תמה על שלא ידע המקום מקודם כי מי יגיד לו אלא על שאחר שנגלה לו סוד המרכבה לא נתן אל לבו לדעת שם אנכ"י וליכנס בידיעתו תחת כנפי השכינה כי הידיעה וההשגה בה היא ההכנסה תחת כנפיה. ויביא ראיה מענין רבקה שאמרה ותאמר אם כן למה זה אנכ"י וביאר הסוד ואמר כי תמיד היתה רבקה רואה השכינה באהל הנרמזת באנכי ולפיכך היתה מתפללת שם באהל על צרת נפשה מרצוץ הבנים וכשראתה שלא נעני' ותלך לדרוש את ה' כי הוא העונה בעת צרה והכוונה כי בקשה לחבר את האהל אנכי בה'. ואל זה הסוד כיוון והתפלל יעקב באמרו אכן יש ה' במקום הזה ושם אנכ"י לא ידעתי כמ"ש:

דף קנ:

ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה מלה לתרין סטרין איהו כלומר תתפרש לשני ענינים והכל א' האחד מה נורא המקו"ם על העטרת שנקרא' מקו"ם. וחד על ז"ה אתקיימא שהרמז על יסו"ד והנה הבין מזאת המראה כי אין ראוי להיות בטל מפריה ורביה כשם שאין ז"ה כי אם בבית אלהי"ם ובחבור א' כך אין ראוי לו אלא להיות דוגמא של מעלה לפרות ולרבות אתא אבוה ונשקיה הוא רבי צדוק זוטא הנז' למעלה ואמר מילך לא יהון לבטלא ועל שדרשת כענין פריה ורביה הזמין לך האל בת זוגך:

וידר יעקב א"ר יהודה כיון דכל האי אבטח ליה וכו' אמר שאין ראוי לצדיק לספק בהבטחת יוצרו אחר שהובטח וכבר הובטח יעקב והנה אנכי עמך ושמרתיך ויאמר כי לא מקטנות אמונה אמר כן אמנם נסתפק בענין החלום אם היה מהצודקים לפי שיש חלומות צודקים ויש בלתי צודקים ותהיה הכוונתו באמרו אם יהיה אלהים עמדי שחלומי הוא מאת האלהים ולא ע"י הקליפה אדע כי אהיה נשמר והבטחתי אמת כי ממקו' קדוש יהלך הנה אזי אני אמשיך אליה שפע וברכה מהמבוע ומהמקור העליון כי אז אעלה אל מדת ה' וע"י כן יהיה ה' לי להשפיע לאלהים. ולהודיע כי מדתו של יעקב ע"ה הוא המקבל תחלה מהכת"ר דרך הקו האמצעי אמר ת"ח ישראל דאיהו באמצעיתא כולא נטיל הוא בקדמיתא ממקור' דכלא ומשם בארה ושיעור הכתוב אם יהיה אלהי"ם

שהיא השכינה עמדי ושמרני והבטחתי משם גם אני יודע נאמנה כי אז יהיה ה' לי ויש לאל ידי להמשיך לאלהים.
אימתי ושבתי בשלום אל בית אבי כד איהי יתיב בדרגא דילי שהוא מדת שלום הבית.
ד"א ושבתי בשלום אל בית אבי היא העטרת שהיא בית לאל וירצה כי משם יעלה אל מדתו והיה ה' לי לאלהים כלומר כי מדת אלהים יהיה סבה לעלות למדת ה' ומלת לאלהים למ"ד הסבה:
רבי חייא פתח ואמר דברי עונות גברו מני וכו' יקדים הקדמה זו להודיע כי הצדיקים אין להם בטחון בעה"ז כי הם מתיראים שמא יגרום החטא. ויבאר הקושי הנראה בכתוב כי התחיל בלשון יחיד באמרו דברי עונות גברו מני וסיים בלשון רבים באמרו פשעינו הי"ל פשעי את"ה תכפרם. ויאמר כי כוונתו להיות דינו נכלל עם הרבים ולא לפרוש מן הצבור שנבעת בתחלה להתודות על חטאו כי רב הוא וגבר עליו ואמר כי בהעריך חטאו אל חטאי זולתו ימעט בערכם וא"כ שאתה אל כביר ולא ימאס תפלת הרבים פשעינו כלנו אתה תכפרם. וביאר למה אמר דברי עונות היה לו לומר עונותי גברו מני מהו דברי עונות ואמר כי בשעתא דחובין סגיאין בעלמא אינון סלקין עד ההוא אתר דאקרי ספר דחייביא כי ג' ספרים הם הנפתחים בר"ה וא' מהם של רשעים גמורים ושם נכתבים העונות וכמ"ש דינא יתיב וספרין פתיחו ועל הספר ההוא ששם נרשמים דברי העונות הוא אומר דברי עונות ששם נפרטים ונזכרים גברו מני כי ידובר בהם לפני הדיין יתברך ועל דא פשעינו אתה תכפרם ועל שמודה אני בהם מודה ועוזב ירוחם הנה כי הצדיקים יראו שמא יגרום החטא ואל זה כיוון יעקב באמרו בלשון מסופק אם יהיה אלהים עמדי וכו' והיה ה' לי לאלהים אפילו רחמים כד אתוב בשלם אשוי לקבלי לדינא כי לא אשמח כי רב חילי במדת הרחמים אמנם אשית פחד אלהים תמיד לנגד עיני א"ר אחא אמר יעקב השתא לא אצטריכנא לדינא כלומר כי הוא צריך אל הרחמים וכד איתוב לבית אבא אתכלילנא בדינא ואתקשר ביה כי אבטח ולא אפחד והוא סיוע לדברי רבי חייא.
אמר רבי יוסי לאו הכי אלא אמר השתא אם יהיה אלהים עמדי כי עתה הוא מבקש למדת הדין שתהיה שומרתו ולמגן וצנה נגד אויביו כי תהיה לוחמת מלחמותיו וע"כ הוא צריך אליה עתה אמנם בשובו בשלום אל בית אביו והיה ה' הרחמים והדין וזהו לאלהים אתכלילנא רחמי בדינא ומה טוב ומה נעים דברי רבי יוסי בביאור הכתוב אם יהיה אלהים עמדי כי אליה הוא מבקש:

דף קנא.

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה דהא כדין יהא כלא קשורא חד. בהיות ה' לו לאלהי"ם הנה יתקשר הכל והיה לאחד והאבן רועה ישראל מתברכת מימין ומשמאל כי הם סוד הברכה בהמזג' שניהם וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו בגין דאיהי מעשרא מכלא אתן מעשרא מכלא בהיות שהוא ישוב דוגמא עליונה בי"ב שבטים כנגד י"ב אלכסונות הנה יצטרך להמשיך אליה ברכת העשר.

אמר רבי אבא הא כתיב ויקח מאבני המקום.

רבי אבא יבאר הכתוב והאבן אשר שמתי מצבה ביתר שאת ואמר כי לפי שכבר נתבאר בפ' ויקח מאבני המקום שיש תחת האבן הזאת כמה אבנין ומרגלאן טבאן והיא רוכבת עליהם הנה א"כ מה שאמר הכתו' והאבן הזאת אשר שמתי מצבה לפי שכבר עילה אותה אין זה כי אם בית אלהים הנה עתה ארים לה קמא עילאה לפי שתלה כל שבח זה שהוא היסוד בה דאין זה לקיימא לתתא דתלה בה עלוי וזהו והאבן הזאת אשר שמתי מצבה תרגומו קמא שעילה אותה למעלה וכל אשר לז"ה נתן בידה.

בית אלהים בית ה' מבעי ליה כי אלהי"ם הוא הבי"ת עצמו שהיא העטרת וכן מצינו שאמר הכתוב לכונן בית ה' וכן בית ה' נלך כי היא בית ה' השוכן בו.

והשיב אלא אתר דבית דינא הוא מתרין סטרין וכו' אמר כי בהיות כי יש למעלה הימנה שתי מדות נקראות אלהי"ם והם בינ"ה וגבור"ה והם המריקים אליה תחלה ע"כ נקראת היא בית אלהים עליון.

אמר רבי אלעזר יובלא אע"ג דדינין נפקין מיניה וכו' חלק על רבי אבא שעשה מדת הדין אל היובל והנה הוא רחמים ואמר כי אעפ"י שמהבינה יצא הדין והוא הגבורה כלהו רחמים ודינין כסוד יְהֹוָה הנקוד בנקודת אלהים הנה הדין בה בכח וכל חדו מינה נפיק והוא חדוותא דכלא וא"כ אין ראוי לקרוא אותה כי דינא אמנם מדת הגבורה ההוא יקרא סטר' דדינא קשיא ואליו יתיחס בי"ת אלהי"ם הוא של הגבור"ה והודיע לפי דרכו שהטוב והרע המיוחס אליה הטוב והאהבה מצד היובל כד"א שמאלו תחת לראשי. והרע והדין הקשה מצד הגבורה כד"א מצפון תפתח הרעה א"כ ודאי בית אלהים נקראת מצד הגבורה.

ר"ש אמר בית אלהים היינו דכתיב קרית מלך רב מסייע ליה לרבי אבא כי מהכרח הכתוב תקרא על שם אלהים דבינה לפי שיש מלך סתם ומלך רב ומלך רב הוא עילאה וא"כ הרי שקראה הכתו' קרית מלך רב והוא היובל על שמו נקראת בי"ת אלהי"ם:

רבי חייא ורבי חזקיה הוו יתבי תחות אילני חקל אונו אולי נקרא השדה אונו ע"ש שהיו נראים שם אילות תרגום ירושלמי נפתלי אילה שלוחה אוניתא דחקלא והיו החכמים האלה יוצאים שם להתבודד ולעורר הלב אל החכמה.
אדמוך רבי חייא חמא ליה לאליהו כשם שכל מחשבתם והרהור לבבם אל למוד החכמה כן היה מזדמן להם בחלומותיהם לשמוע כלימודים.
אמר מקסטוטירא דמר חקלא נהיר רבי חייא אמר לאליהו ז"ל שמהוד זהרירותו השדה היה מאיר.
אמר השתא אתינא להודעא דירושלים קריב איהו לאתחרבא אפי' עתה בהגלות תשוב ותחרב מיושביה וגם כל אינון קרתין דחכימייא כמו שתאמר מתא מחסיא וזולתה מהמקומות שנשארו שם ישראל אחר הגלות שהיו עוסקים בתורה ורפו ידיהם ממנה. והקדים ירושלם לפי שהיתה היא מקור החכמה כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם והיא מיוסדת על הדין כי צדק ילין בה והדין פעל בה עד שהחריבה על שרפו ידיהם מן התורה. ואמר כי נתן רשו לסמאל עלה ועל תקיפי עלמא הם החכמים אבירי ישראל שכן נקראו עשרה הרוגי מלוכה בפרקי היכלות כששמע רבי ישמעאל שגזר הקב"ה על עשרה מחכמי ישראל שיהרגו ונתנו רשות לסמאל הרשע שרה של רומי לך והכחד מאבירי ישראל כל נתח טוב ירך וכתף.
ואתינא לאודעא לחכימייא כדי שיתעסקו בתורה. דילמא יורכון שני ירושלים ולא יפסק ממנה התורה מכל וכל כי המקום הוא מועיל לכל ישראל בכל מקום שהם כשעוסקים בתורה כי התורה עץ חיים היא וכמו שיבאר.
אתער רבי חייא ואזלו ואמר מלה לחבריא כדי שיתעסקו בתורה. א"ר ייסא הוא אחד מהשומעים את דבר החלום אמר כלא ידעין דא ואין בזה חידוש כי לא בא כי אם לעוררנו אל התורה ובפעם הזאת לא גלה לך סוד מסודות התורה כמנהגו עם החכמים אם ה' לא ישמור עיר אלין דמשתדלין באוריתא כי התורה שמו של הקב"ה הוא השומר אותה ע"ד בכל המקום אשר אזכיר וכו':

דף קנא:

ס"ת וירא והנה באר בשדה באר דרגא דאדון כל הארץ היא העטרת ששם אדנ"י שוכן שם. בשדה חקלא דתפוחין קדישין ולא שדה אחר דצעקה הנערה המאורשה או שדה דעשו כי יש שדה ויש שדה וזה של תפוחים לפי שהיסוד הדומה לתפוח הוא משפיע בה.

שלשה עדרי צאן תלת דרגין עילאין מתתקנן על ההוא באר לפי שהם ממשיכים השפע מלמעלה ומריקים בה ע"י יסו"ד כי הוא הבא אל האהל לבדו.
כי מן הבאר ישקו העדרים אלין אינון כל אוכלוסין ומשריין קדישין הם עולם הנפרדים אוכלוסי העטרת אשר תחלק להם הטרף לכל אחד כפי החק הראוי לו והנה השלשה עדרי צאן הם המשפיעים והם המריקים אליה והיא מוצקת לעדרים אשר למטה ועל זה הסוד לא אמר הכתוב ונאספו שמה העדרים אלא כל העדרים כי אלה לחוד ואלה לחוד.
והאבן גדולה ע"פ הבאר דא אבן דמינה כשלו בני עלמא הם הממירים אב"ן ישראל באב"ן נג"ף דקיימא תדיר ע"פ הבא"ר לקטרג ולתבוע דין וליטול רשות להשחית. דלא יחות מזונא לעלמא כי כך דרכו כי עינו רעה ומונע טוב. ד"א ונאספו שמה כל העדרים עדרים לא כתיב ויהיה משמעו העדרים הנז' ובאמרו כל כלל עליונים ותחתונים אלין בשירין ותושבחאן לעילא בסוד ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהי"ם. ואלין בצלותין ובעותין אלה הם ישראל האומרים שירה אחריהם אלין ואלין מיד וגללו את האבן מעל פי הבאר מגנדרין להיות מסבבים את האב"ן נג"ף המונע השפע מלירד מעל פי הבא"ר כדי שיתן מימיו כי הדין הוא המונע ובכן הוא אסתליקת מן דינא. והשקו את הצאן נטלי מלאכי עילאי לעילא ונטלי ישראל לתתא מיתורא מלת א"ת דריש ליה כי היל"ל והשקו הצאן ומדקאמר את הצאן בא לרבות מלאכי השרת שהם מקבלים שפע ומזון הראוי להם עם הצאן שהם ישראל כמ"ש ואתנה צאני צאן מרעיתי. לבתר והשיבו את האבן על פי הבאר יבאר כי אין פירושו של על פי זה הנז' בוהשיבו כמו על פי הנז' בוגללו את האבן אמנם זה פירושו על מימרה כלומר ברשות הבא"ר ישוב האב"ן נג"ף למקומה כי אחר שנתנה מימיה מצד החסד יצטרך לשוב הדין אל מקומו שהוא קיום העולם והוא המנהיג שאלמלא הוא לא יכיל עלמא למיקם כי הדין והאמת דבר א' הוא והאמת הוא קיומו של עולם. כיון דאשתלים יעקב לא אצטריך להאי אבן סיועא אחרא כי מדתו מדת החכמים והם כובשים את הדין. מה כתיב ויגש יעקב ויגל את האבן הוא לבדו בלא סיוע. ויגל וגללו ולא כתיב ויסר והסירו כי ענין הסרה שייכא באבן שכן כתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם. אלא וגללו היינו ערבוביא דשטן דמערבבין ליה מלאכי מעלה וישראל הם מערבבים אותו בתפלה ותרועה ושברים שלא יקטרג בשעת הדין ויעקב בלחודוי וכו' ובכלא אצטריך עובדא פי' כי על כן אנו מעוררים ביום ר"ה שהוא יום הדין לתקוע בשופר לערבבו כי כל מעשה וכל כשרון הנעשה למטה עושה רושם למעלה ולאפוקי מסברת הפוקרים והמבזים הארורים האומרים וכי לא שמע השטן קול שופר אשתקד ומשנים קדמוניות כי יתערבב בכל שנה ושנה כאשר שמעתי

באזני א' מהמתפלספים שאמר זה ביום ר"ה אחת בבית הכנסת דרך שחוק כמתלהלה היורה חיציו והוכחתיו בשבט לשוני עד בוש ובמקומו ב"ה יתבאר סוד התקיעה והיאך יתערבב השטן בחיוב ועל כן אמר בכאן ובכלא בעי עובדא. תרין עלמין אחסין יעקב וכו' הם האמהו"ת הרמוזים במדת הבינ"ה ובמדת המלכו"ת וכבר ידעת כי לא"ה ילדה ששה בנים ובת אחת. ורחל ילדה שנים הם ב' כרובים שהם בירכתי הבי"ת אשר תחתיה ואל תתמה על כי יוס"ף הוא למעלה מרחל כי כחו יורד למטה ורחל היא היולדת אותו והבן. ואם הכונה על ב' כרובים נצ"ח והו"ר כי כחם יורד בהיכ"ל מל"ך יקשה א"כ כי רחל לא ילדה רק יוסף ובנימין ושניהם צדיקים נקראו כאשר יתבאר לפנים בפ' אעבדך שבע שנים. ובגין כך כל מלוי דלאה הוו באתכסיא הן בשעת זיווגה עם יעקב שנאמר ויהי בבקר והנה היא לאה הן בקבורתה שנקברה במערת המכפלה כשם שא"ם הבני"ם כל עניניה נעלמים ונסתרים. ודרחל באתגלייא הן בשעת זיווגה שנאמר ויתן לו את רחל בתו לו לאשה בפרהסיא היא הנתינה מה שלא נז' זה בלאה אלא ויקח את לאה בתו ויבא אותה אליו כי לא היתה מתנת פרהסיא. והן בקבורתה שנקברה על הדרך כשם שמדתה עומדת על פרשת דרכים בין עולם האלהות ובין עולם הנפרדים. ומ"ש ויעקב בין תרין אשתכח בדיוקנא דלהון ממש וכו' ירצה כי יעקב נשתמש בשני עולמו' בחייו וזה יתבאר לפנים בפתיחת רבי יהודה. והתועלת הגדול המגיע לנו מזה כי כל מעשי הצדיקים הנה הנם נרשמים ונזכרים ונעשים על דוגמא עליונה כי זאת נחלת ה' וצדקתם להיותם פונים מגמתם למעלה גם בהתעסקם בדברים הגשמיים למטה:

וירא והנה באר בשדה רבי יהודה פתח ואמר מזמור לדוד בברחו וכו' האי קרא אתערו ביה חבריא אז"ל שהמזמור הזה אמרו דוד כשהיה במעלה הזתים ובוכה ואמרו אם בוכה למה מזמור ואם מזמור למה בוכה אמר רבי אבא בר כהנא משל לה"ד למלך שכעס על בנו וטרדו ושלח המלך לפדגוג שלו אחריו ומצאו בוכה ומזמר א"ל הפדגוג אם אתה בוכה למה אתה מזמר א"ל בוכה אני על שהקנטתי את אבא ומזמר אני על שאין דיני להריגה ולא די שלא יהרגני אלא שטרדני אצל דוכסין ואפרכסין. אמנם בכאן הקשה על אופן אחר ואמר אמאי קאמר שירה אי בגין דבריה איהו דקם עליה קינה מבעי ליה וכו' כי יותר ירגיש האדם אם קשר עליו אוהבו או בנו יותר מזולתו.

אלא אמר שירה והכי בעי דוד דחשיב דקב"ה וכו' לא הקפיד על העונש הגשמי בזה העולם רק על העונש הנפשי וחשב דסליק ליה קב"ה להההוא עלמא וכשראה שלא נשמר לו העונש לעולם הבא ושרצה הקב"ה לגבות ממנו חובו בעולם הזה שמח והתחיל לזמר.

תו חמא דעילאי מניה הוו בעלמא דקא ברחו ואמר על עצמו וכי אני גדול מהם ועוד שהם ברחו יחידי' ואני עם אוכלוסי' כיון דחמא שבח' דא שבריחתו היה בכבוד ולא בבזוי אמר שירה.

וא"ר יהודה כלהו אערעו בהאי באר כלומר כל האבות שהרי אברהם נטע אשל בבאר שבע וביצחק כתיב ויעל משם באר שבע וכן ביעקב וירא והנה באר בשדה ובמשה וישב על הבאר ודוד אמאי לא אערע ביה שלא מצינו בכל מסעותיו ולא בזמן בורחו שנז' שהגיע לשום באר. אלא דוד לא נזכר בו ענין הבאר לפי שבעל הבא"ר הוה לקבליה בההוא זמנא כלומר שלא היה עם דוד ברצון אבל היה לנגדו בכעס ועל כן לא פגע בבאר.

אמנם ליעקב ומשה קביל לון האי באר שכן בפועל עלו המים לקראתם.

כאתתא דחדיאת בבעלה שהרי בזכות הצדיקים היא מושפעת.

ואי תימא הא אליהו ברח והוא בכלל הבורחים ולמה לא נקרה הבאר לקראתו.

אלא אליהו לתתא מן באר הוה ולא הגיעה מדרגתו למדרגת האבות כי הנה הוא במדרגת המלאכים העושים שליחות יוצרם והבאר הנרמזת היא המשלחת אותם שהם אוכלוסיה ואליהו ז"ל הוא שלוחה בכלל שלוחיה אמנם האבות מושלים ביראת אלהים.

וירא והנה באר בשדה רזא איהו דחמא האי באר לעילא כל מה שיקרא לצדיקים למטה הוא רמז למעלה והנה כשפגע בבאר למטה ראה בנבואה הבא"ר של מעלה.

כתיב שלשה עדרי צאן אי אינון ג' אמאי כתיב ונאספו שמה כל העדרים כי מלת כל כוללת אחרים עם השלשה. אלין ג' דרום ומזרח וצפון הם הזרועות וגוף האילן שהם הממלאים כל טוב אל הבא"ר ההיא כדי שגם היא תשפיע מימיה אל כל העדרים אשר למטה ממנה שנאמר ישקו כל חיתו שדי.

דף קנב.

ונאספו שמה כל העדרים היינו דכתיב כל הנחלים הולכים אל הים פי' כי באמרו שלשה עדרי צאן רמז לזרועות עולם ואל גוף האילן ובאמרו ונאספו שמה כל העדרים ירמוז גם לנצח והוד וליסוד שירמזו לנחלים היורדים אליה.

וגללו את האבן מעבירין מיניה תקיפו דדינא קשיא בבוא מימי החס"ד מתפשרין המים הקפואים מצד צפון המונע פי הבאר מהזיל מימיה.

כהאי נהרא כד מימוי סגיאין שאין בכח הקור להקפיא אותם אבל אם מימיו מועטים יקפאם הקור מיד כן בהיות מי"ם רבים יורדים אל הבאר הם מכבים כח האש החזקה וגוללים את האבן נג"ף מעל פי הבאר ויצאו מים רבים להשקות כל חיתו שדי והשיבו

את האבן על פי הבאר למקומה כבר נתבאר למעלה כי הדין צורך העולם להעניש את הרשעים.

ת"ח כד הוה יתיב על בירא וחמא דמיא סלקין לגביה בזה ידע כי אשתו מזדמנת לו שהבאר העליון רומזת לבת זוג והכתוב אומר עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן אשר לאביה וכן במשה ויקם משה ויושיען וצפורה בהם. ת"ח האי באר ז' זמנין כתיב בפרשתא וכו' בא להודיע כי הבאר הזה הנז' בכאן לא ידענו איזה באר היא כי בארות רבות בעולם והכתוב אומר וירא והנה באר בשדה ומי יאמר לנו כי הרמז על באר שבע לזה אמר כי נרמז זה בכתוב שהרי ז' פעמי' נזכר באר בפרשה זו שהרמז על בת שבע שהיא הבאר העליונה במשה לא כתיב אלא זמנא חדא וכו' יודיע כי יעקב נתעסק בנשים למטה להוליד י"ב שבטים וע"כ נזכר הבאר כמה פעמים בענינו כי הבאר תרמוז אל פריה ורביה כנודע לבעלי הקבלה אמנם משה שפירש מן האשה לא נזכר בענינו רק פעם אחת ובפעם ההיא נאמר בה וישב על הבאר שהרמז על שפירש מהאשה התחתונה ונתעלה למעלה מהאשה יראת ה' ולא נזכר כן ביעקב שישב על הבאר בחייו כמו שישב משה בחייו:

דף קנג.

א"ר אבא פתיחת רבי אבא באשרי שומרי משפט מבוארת בעצמה ועיקר הפתיחה לבא ממנה אל מ"ש כל הני קראי קשיין אהדדי גם רז"ל הוקשה להם מה שהוקשה לר' אבא עד שהוצרכו לישב הענין על פנים שונים לפי שראו שהכתוב אומר ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה שנראה שמיד הלך לחרן ואח"כ ויפגע במקום וילן שם שנראה שעל חרן הוא אומר וכן אז"ל כי מטא לחרן אמר איפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי יהיב אדעתיה למהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום הוא הר המוריה שנר' ששתי קפיצות קפצה לו הארץ א' מבאר שבע לחרן וא' מחרן להר המוריה כמו שכתב ה"ר בחיי ז"ל. ובמ' רבה א"ר יהודה וישכב במקום ההוא כאן שכב אל י"ד שנה שהיה טמון בבית שם ועבר לא שכב ונראה שהי"ד שנה שנטמן בבית שם ועבר היה ביני ביני קודם שילך לחרן לבית לבן וכן הוכיח רש"י ז"ל ממנין השנים כשפירש מאביו היה בן ס"ג שנה וחסרו לפי המנין שאמר יעקב לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה צא וחשוב י"ד קודם שנולד יוסף ושלשים של יוסף וט' משמלך עד שבא יעקב הרי נ"ג וכשפירש מאביו היה בן ס"ג שנה כאשר הוכיח ז"ל כי נמצא חסרים י"ד שנים יעויין שם. הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים ואיפשר

לפי זה כי מה שכתוב וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם שיהיה זה כשהגיע לחרן בפעם הראשונה כשאמר איפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ומיד קפצה לו הארץ שנית ופגע במקום הוא הר המוריה ומשם הלך ונטמן בבית עבר ועשה שם י"ד שנה ואח"כ חזר לחרן שנית והוא דעת רז"ל שאמרו כד מטא לחרן אמר איפשר וכו' והכתוב מקצר בדברי הימים כמו שיקצר בדברי הימים של מרע"ה בימים אשר מלך בארץ כוש וכל מעשהו וגבורתו. ואולי כי אל זה כיון רבי אבא בכאן במה שאמר כל הני קראי קשיין אהדדי דהא בקדמיתא כתיב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה ולבן בחרן הוה יתיב אמאי נטיל מתמן דכתיב וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם ובכאן הוא שקצר הכתוב בדברי הימים שלו באמרו שהלך ארצה בני קדם. והוסיף עוד בחוזק הקושיא שלא תאמר אולי לבן לא היה גר בחרן שהרי כתיב ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם והשיבוהו מחרן אנחנו.

ואמר להם הידעתם את לבן בן נחור וכו' דמשמע דבחרן הוה דיוריה. ונתן מציאות לענין הקושיא ואמר אלא יעקב אמר אנא בעינא למיעל בשכינתא כי היא סימן לזיווג כמו שיבאר ממה שאירע לאביו ע"י העבד הנה אנכי נצב על עין המים.

והא באתר דא לא אשכחנא כי ראה כי עת התור לא הגיע להזדווג בשלא מצא לא באר ולא עין המים מיד וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם ודעתו כמו שאמרתי שהלך ונטמן בבית עבר י"ד שנים ותמן אזדמנת ליה כלומר בבית עבר נגלה לו הבאר בסוף הי"ד שנה ולקח לו סימן כי הגיע תור זיווגו ומשם בא וחזר לחרן. והנה ר' אלעזר אינו חולק על רבי אבא על כי וישא יעקב רגליו כי כן הוא שהכתוב קצר בדברי הימים שלו ושישב שם י"ד שנים כי קבלה היה בידם שנטמן שם י"ד שנים אבל הוא חולק עליו באמרו ותמן אזדמנת ליה ביר"א כי אין צורך בזה לומר כי שם נגלה לו הבאר שהרי בירא הוה בחקלא דאי לאו הכי אמאי כתיב ותרץ ותגד לאביה אלא בגין דהוה סמיך למתא. א"כ נתבאר הענין של הכתובים שנראים שמכחישים זה את זה שהאמת הוא שהכתוב יקצר מה דביני ביני ונמצאו שקולים כאחד במה שכתבנו. ועוד נתן רבי אלעזר טוב טעם ודעת למה לא נזדמנה לאה שהיא עיקר בקיום השבטים ואמר כי כפי הסוד כך צריך להיות כי כל מעשה לאה הם באתכסיא כמו שכבר קדם להיותה רומזת לאם הבנים העליונה הנעלמת וכמ"ש ויהי בבקר והנה היא לאה דהא קודם לכן לא אתגליא מלה שלא היו חושבים שהיו הנשואים אלא עם רחל באתגליא.

תו בגין לאמשכא לבא דיעקב בשפירו דרחל שאלו יצאה לאה היו עיניה רכות ואולי לא היה נמשך לעבודת לבן והנה באהבתו לרחל היה סבה שימשך לבו לשם כדי שיתגלגל

הדבר לקחת את לאה ואת רחל ואת שפחותיהן לקיים הי"ב שבטים נמצא שרחל סבה אלהית לכל זה במה ידע יעקב דאיהי רחל אלא דאינון רעיין אמרו ליה והנה רחל בתו ואני לא הבנתי טעם לשאלה זו אחר שהתשובה בצדה. ואולי לפי דעתי כיון השואל בשאלה זו למה שאז"ל בויאמר להם השלום לו ביניכ' לבינו ויאמרו שלום ואי פטפטין את בעי הנה רחל בתו עם הצאן שהכוונה באמר' הנה רחל בתו כלומר עוד מעט ורחל בתו תבוא לכאן ועמה תאריך פטפוטין ולא שהראוה לו באצבע כי מלת הנה תשמש בסמוך ובמופלג כמו הנה ה' יוצא ממקומו הנה יום בא לה' ור"א שזכר כי מלת הנה רחל בתו באה שהראוה לו באצבע כי על זאת הכוונה אמר במה ידע כי יתכן שאמרם הנה רחל יהיה מופלג כפי המדרש והוא השיב כי הנה זה הנאמר בכאן מורה באצבע.

ת"ח מה כתיב ויאמר יעקב אל לבן אעבדך ז' שנים וכי מאי דעתו דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא וילמד מהורו אברהם ע"ה בטיב מקח וממכר עם עפרון ויתן לו את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו ולמה הודה מיד בפיו עבודת שבע שנים ולא התחיל בעשרה ירחים או שנה כדרך הקונים אלא יעקב בחכמתא עבד וכו' אלו היה שואל זמן מועט לנשואין היה מראה בעצמו כי חפץ ברחל ליופיה ושדבקה נפשו בה עד שלא שיער בנפשו כי לא יתנה לו לכן על עבודת זמן מועט בעשרה ירחים או שנה ומאהבתו אותה לא שיער זה בנפשו והנה בהאריך זמן העבודה הראה בעצמו כי אינו להוט כ"כ לנשואיה כי יאמרו מי ומי הוא אשר יסבול עבודה ארוכה כזאת ומי יודע אם לעת ההיא יגיע למבוקשו אם היה שעבודתו היתה מאהבה. ועשה זה למראי' העין אמנם כפי הכוונה בגין חכמתא בגין דסיהרא בת שבע היא וכלהו שבע שנים עילאין שרו עליה דיעקב עד לא נסיב לה וכו' אמר כי מכאן נלמד כי כל מעשיהם של צדיקים למטה בארץ הם מכוונים למעלה שהרי בענין כזה מאהבתו לרחל אם היה כוונתו לחשק גופני ישתדל בכל עוז עם לבן אולי יתנה לו בעבודת שנתים ימים או ג' או ד'. אמנם יעקב קודם שישמע את דברי לבן לאמר כך וכך תעבוד קפץ הוא בסך ז' שנים להיות דוגמא לב"ת שב"ע העליונה המקבלת משב"ע שנים העליונים וכבר נשלם יעקב בהם עד שלא נשאה ורצה שגם היא תתמלא מהם ולכן רצה להמתין ז' שנים אעפ"י שיתכן שיתנה לו לבן בעבודה שנתים או שלש כי כל מעשהו ע"ה מכוונת למעלה. בגין לאשתכחא איהו שמים ואיהו ארץ שבעה ושבעה מוצקות. ורזא דמלה ויהיו בעיניו כימים אחדים כלומר אם היתה האהבה גופנית הנה יהיו בעיניו הז' שנים נחשבים למאות ואלפים ואיך יהיו בעיניו לימים אחדים ועוד שהיל"ל ויהיו בעיניו כימים מועטים ולמה כתב אחדים אלא שהכוונה שחשבם בדעתו להיותם דוגמא לשבע שנים העליונים שהם כלם באחדות

שלא יפול בהם פירוד ולא שום הבדל וחילוק. באהבתו אותה לאשתכחא כגוונא עילאה פי' באהבתו אות ה'. ת"ח דאפילו לבן רמז לו ולא ידע מאי קאמר כי שם ה' בפיו ונבא ולא ידע מה נבא באמרו טוב תתי אותה לך וסוד טו"ב ידוע כי הוא השביעי כד"א אמרו צדיק כי טו"ב. א"ר אבא הכי הוא ודאי פלח ז' שנין לאזדווגא בשמטה הוא הדבר הנז' אמנם רבי אבא תקן הענין יותר כי למעלה אמר שיעקב כבר היה נשלם בשבע שנים ורבי אבא אמר כי עתה הוא מכין עצמו לעבודת ז' שנים להזדווג ברחל העליונה הנרמזת בשמטה שהיא בת ז' והכל דבר א'. אמר רבי אלעזר ת"ח בכל אתר יובלא סתים דלא אתגליא כלומר בכל מקום שנרמז היוב"ל היא הבינ"ה נרמז בדרך סוד ענינו כי הוא סתום וחתום הוא וכן תמצא כי בענין העבד עברי כל ענין השמטה מפורש שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי אמנם כענין היוב"ל נרמז בסוד ועבדו לעולם ולא פירש מהו לעולם אם לעולם כמשמעו עד שכתב בשנת היובל הזאת וכו' איש אל משפחתו תשובו ואז"ל בשנת היובל הזאת שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לבדה ומה שמה יוב"ל הנה כל אתר יובלא סתים. ות"ח בשעתא דיעקב פלח ז' שנין קדמאין נפק קלא ואמר יעקב מן העולם ועד העולם כתיב כלומר לך יעקב נמסר הסוד הזה כי אין מתחילין מן הצד בעבודה שנאמר ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם מן העולם העליו"ן שהוא היובל ועד העולם התחתון שהוא השמט"ה ואתה מתחיל בעבודה להפך היה לך להתחיל בעבודה ראשון ראשון ולהקדים ז' היוב"ל היא לא"ה לז' השמטה היא רח"ל. דמתמן הוא שירותא אלין דאינון סתימין דלא אתגליין לך מן יובלא אינון ולמה תתרעם עם לבן הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני כי מאתי יצא הדבר שיתעלמו ממך שכל עניני לא"ה סתומים הם וכדי שיתחיל עבודתו מלמעלה למטה נעלמו ממנו. ולבתר דעברו שני יובלא דאתכסיין עבד שני שמטה דאתגליין נמצא מעוטר משני עולמות.

ת"ח לאה אולידת שתא בנין וברתא חדא יבאר כי האמהות נרמזות במדות העליונות יען כל מגמתם בזיווגם אל הקדושה העליונה ולהיות כי לא"ה אם הבנים ילדה בדוגמא עליונה ששה בנים ובת אחת דינה דין ה"א כי כן נתפשטו מהבינ"ה ז' בנים הכלולים בעץ החיים והעטרת. ורחל לא ילדה רק שנים יוסף ובנימן וכבר ביארנו כי יוס"ף למעלה הוא המשביר לכל עם הארץ ע"י העטרת ובדוגמ' הזו הוא בנה של רח"ל ובאמרו והכי אתחזי ירצה כי כן ראוי שיצוייר יוסף למעלה ובנימן למטה כאשר יבאר בהדיא בעבור שתהיה בין שני צדיקים א' למעלה וא' למטה והסוד צדיקים ירשו ארץ. צדיק לעילא מניה נקטא מיין עילאין כי מיוסף היא מקבלת השפע. צדיק לתתא מניה נבעא מקבא מייא לגבי דכורא כי לסבת הצדיק למטה המקשט אותה למטה בצדקותיו ירבה התשוקה בה לקבל

מהצדיק העליון. כמא דדכורא לעילא יתיב בין תרין נוקבי הרמז על תפארת העומד בין הבינה לעטרת הכי נמי מקבא לתתא יתבא בין תרין צדיקים וכן ראוי כי הזכר ימשוך שפע מהבינה וישפיע בעטרת. והנקבה תמשוך שפע מהתפארת ע"י יסוד וישפיע לצדיק למטה כי הוא סבה להמשיך לה השפע. ועתה בא לתת טוב טעם ודעת למה נרשם יוסף למעלה והוא בן רח"ל היולדת אותו ואמר בגין דנטר את קיימא עלה למדרגה עליונה ולעלות על מדרגת רח"ל אמו. ואמר בנימין איהו צדיק אבל לא בשלימות כ"כ כיוסף כי זה עמד בנסיון עם אשת אדוניו וזה לא נתנסה רק בביתו כאשר יבאר בהדיא וע"כ היא בין שני צדיקים א' למעלה הימנה וא' למטה והוא בנימין. ואמר וכי בנימן צדיק הוה כלומר כי לא נקרא יוסף הצדיק אלא על שעמד בנסיון והנה בנימן לא עמד בניסיון והיאך נקרא צדיק. ואמר בגין דכל יומוי לא חטא בהאי את קיימא בבחינה זו נקרא צדיק אעפ"י שלא נזדמן לו נסיון כי ידוע הוא שאלו נזדמן לו מעשה היה עומד בנסיון שהרי כל ימי אבלותו של אביו על יוסף היה כובש את יצרו מלשמש מטתו במותר לו וכ"ש באסור לו. ואי תימא דכד אתנטל יוסף מיעקב רביא הוה ואין להחזיק לו טובה כ"כ שלא יזדווג' לשום אשה בזולת נישואין. לא אלא אע"ג דאזדווג לבתר שהרי שנים רבות עברו מיום שנפרד יוסף מאביו כי בן י"ז שנים היה ובעמדו לפני פרעה היה בן ל' שנה ובתוך השני' הללו נשא בנימן אשה ולא נזקק בה וזו היא צדקתו. ולפי שיקשה לפי זה דבר שלא יכילהו השכל שהרי כשירדו למצרים הוריד בנימין עשרה בנים כמוזכר בפ' ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו ובכללם אמר ובני בנימן בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מופים וחופים וארד ודרשז"ל כי בשעה שעמד יוסף עם בנימן שאליה אית לך בנין א"ל אין א"ל כמה א"ל עשרה א"ל ומה שמהתהון א"ל הוה לי אח והיו מעשיו נאים ונעימים ונשבה ממני וקראתי להם שמות ע"ש המאורע שלו. בלע שנבלע ממני בכר שהיה בכור לי אשבל שנשבה ממני גרה שגר בארץ אחרת נעמן שהיו מעשיו נעימים אחי שהיה אחי בן אמי וראש שהיה לי לראש והוא ראשון של אחיו שנאמר תבאתה לראש יוסף מופים שהיה יפה מאד בכל דבר שכל הלכות שמסר שם ועבר ליעקב אבי מסרן לו חופים שלא ראה בחופתי ולא ראיתי בחופתו וחיפו עליו דברים ואמרו חיה רעה אכלתהו וארד שהיה דומה לורד ועוד שאמר אבי עליו כי ארד אל בני אבל שאולה. כל זה דרשו ז"ל במדרש רבה וקשה א"כ איך יאמרו שלא שמש מטתו כל הזמן ההוא שלא נמצא יוסף. לזה אמר ואנן הכי תנינן ולא כמדרש ההוא והוא בשעה ששאל יוסף לבנימן א"ל אית לך אינתו כי כן ראוי לשאול בתחלה שאם לא תהיה לו אשה מהיכן יהיו בנים א"ל אין א"ל אית לך בנין א"ל זמינין לי א"ל ואיך יתקרון

א"ל על שום אחי גרא ונעמן וכו' דהא בשעתא דא לא הוו ליה ואי תימא ובני בנימן בלע ובכר וכו' כד עאלו למצרים הכי הוא ודאי דכל זמנא דאתאבל יעקב על יוסף לא שמש ערסיה ולבתר שמש ערסיה ואוליד בנין. אל אלהי ישראל יודע כמה טרחנו להשלים שני המאמרים האלה שלא ינגדו זה לזה ולא ראינו מקום שלום ביניהם וכבר עשינו כל חלקי הסותר בנוסחאות כי רבו בספרים כתיבת היד והשתדלנו לחתור אל היבשה ואל הישוב ולא יכולנו כי גם כי ירצה המגיה להוסיף בלשון או לגרוע כדי לישב המאמר הזה עם המדרש לא ימצא לאל ידו כי סוף סוף הוא אומר כי כל ימי אבלותו של אביו לא שמש ערסו וגם כי נודה להה"ר בחיי ז"ל שפירש ויתאבל על בנו ימים רבים אלו ז' ימי אבילות ואמר כי אין לתמוה שהרי קרא הכתוב ימים רבים לשלשה ימים ממה שדרז"ל ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים שלשה ונאמר שלא שמש בנימן מטתו בימים ההם מה יועיל ומה יוסיף ומה יתן שהרי אמר דהא בשעתא דא לא הוו ליה. ועוד שאמר בהדיא אמר בנימן הא יוסף אחי אתקיימא דאבא הוה דהא ברית סיומא דגופא איהו כיון דאתאביד אנא איהי נטיר אתריה דאחי שנראה שעד שלא נמצא יוסף לא שמש מטתו ועוד שהרי רז"ל אמרו ויתאבל על בנו ימים רבים עשרים ושתים שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים כמו שהביא רש"י ז"ל הכלל העולה כי לא ראי זה המאמר כראי זה. ואם באנו לומר כי בשובו אל ארץ כנען מיד שמש מטתו והיו לו שתים או ג' נשים ונתעברו כלנה ב' או ד' בכרס א' איה זמן ההריון והלידה אם לא שנאמר כי לא ירדו מיד למצרים ונתעכבו בדרך כ"ט חדשים או למקוטעים ואם קבלה נקבל. ואי תימא הא בההוא זמנא דאתאביד לא הוה צדיק וכו' לשיצטרך בנימן לרשת מקומו. דהא צדיק לא הוה עד דאערע עובדא באשת אדוניו כי לא יקרא צדיק אלא הנבחן בברית קדש. אלא כלהו ידעי מיעקב הוא הגיד לבניו כי יוסף בנו הוא משך מדתו. ובגיני כך אוריך כ"כ בלבן עד דיסתיים גופא עד שנולד יוסף שהוא רמז לסוף האילן הקדוש הנטוע בגן וע"ד כתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וכו' ויאמר יעקב אל לבן שלחני וכו' דהא ודאי אשתלי' גופא כיון דגופא אשתלים בעינא למיזל כי עוד לא אירא מעשו ומסיעתו. כיון דאתא ליוסף ואשתכח הדר לביתיה ושמש ערסיה הדא אמרה בפירוש כי כל כ"ב שנים לא שמש בנימן מטתו עד שנמצא יוסף. ובגיני כך רחל תרין בנין אולידת. יחזור אל ענין הראשון. ומ"ש ואינון דשמטה אתגליין. ובשמטה דאתגליא פלח ליובלא דאתכסיא דכתיב ויעבוד יעקב ברחל שבע שנים סתם כלומר שהשבע שנים הראשונים לא ידע בהם יעקב למי המה כי כן נעלם ממנו שהיו בעבור לא"ה ואיך יעלה הרמת"ה אם לא יעבוד עוד שבע שנים ברח"ל כי הם בית שער לשבע שנים דלא"ה והבן זה נמצינו למדים

מגו דאתגליא אתי בר נש לסתימאה כי הנגלה סולם ומבוא אל הנסתר כן היו ז' שנים של רחל שער ומבוא אל הז' של לאה אעפ"י שקדמו כי הנה לא ידע בהם יעקב. ואי תימא אי הכי דשנין קדמאי מיובלא אינון הא ביובלא כתיב ז' שנים ז' פעמים אן אינון כי לא נזכרו רק ז' שנים. אלא ז' יומין דנטר בהלולא דלאה אשלימו וכו' יום לשמטה יום לשמטה נמצא החשבון ז' שנים ז' פעמים וביאר כיצד ואמר דהא כל יומא פעם א' אקרי והיום נזכר בו ז' שנאמר שבע ביום הללתיך נמצאו ז' הימים של החופה פעם ביום הנה הנם ז' פעמים וברחל לא הוה כן דלא נטר ז' ימים שהרי מיד אחר עבוד ז' ימי חופתה של לאה נשא את רחל שנאמר מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבודה אשר תעבוד עמדי עוד ז' שנים אחרות ואי תימא אי הכי שנין דשמטה הוה ליה למפלח ואיך נכנס בשמט"ה בלא קדימת שבע שנים של עבודה. והשיב כי כל העומד ליגבות כגבוי דמי. אתא רבי אבא ונשקיה מכאן נראה ענותנותם ע"ה כי רבי אבא היה זקן ולא נמנע מלהחזיק טובה לרבי אלעזר ואם היה קטן ממנו בשנים ואיזהו חכם הלמד מכל אדם והודה ואמר בריך רחמנא דזבינא להאי קרא ע"ד כתיב ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ואמר זה לפי שהוא התחיל בענין ויצא יעקב מבאר שבע ואמר כל הני קראי קשיין אהדדי כמוזכר ומתוך דבריו בענין הבאר שנזדמנה לו בא רבי אלעזר ואמר אמאי לא אזדמנת ליה לאה ונמשך הענין עד שביאר ענין סוד רחל ולאה הרומזים למדת הבינ"ה והעטרת אמר שעניני לא"ה היו באתכסיא ועניני רחל באתגליא וגם נמשך הדרוש לענין יוסף הצדיק ובנימן הצדיק נמצא שכך דרכה של תורה שמתחילין בענין מה וימשך הדרוש ויגדל ויאדיר לסודות אחרים מה שלא יעלה על דעת המתחיל כי אח"כ יתברכו הדברים ולכן אמר על דא כתיב ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ותו א"ר אלעזר הא דאתמר לאה אולידת וכו' בני השפחות ד' תיקונא דילהון היך קיימי כלומר אחר שהונחו בני הגבירות בתיקון ב' העולמות הבינ"ה והעטרת לאיזה מקום ירמזו בני השפחות בתיקון העליון. אלא אינון ד' קשרים דאקרון אחורים דכתיב וכל אחוריהם ביתה. אמר כי בצורת האדם אשר בא בדמות עליון הנה נמצאים בו ד' פרקים יוצאים ונמשכים חוצה שאינם בסדר שאר הפרקים מסודרים בדרך ישר והם שני העצמות אשר בשני הזרועות באמצעיתם בראש האמה המודדת וכן בשני היריכים שני עצמות והם ב' הארכובות הנה אלה ארבעתם הם יוצאים ונמשכים כלפי חוץ והנה בכלל פרקי הידים והרגלים הם י"ב ג' בכל יד וג' בכל רגל והנה כפי מתכונת האדם אלו העצמות היוצאים כלפי חוץ הם עיקר תנועת הידים והרגלים והוסדרו בחכמה עליונה במתכונת האדם ואעפ"י שיוצאים לחוץ הנה הנם נכללים במספר הי"ב. והביא ראיה מהים אשר עשה

שלמה שעשה אותה על דוגמת הי"ם העליון המתוקנת באלכסונותיה הי"ב ועל כן עשאה על י"ב כאשר יתבאר הסוד בפ' ויחי והנה הוא ע"ה בחכמתו כיון שיהיו הבקר אשר הים עומד עליהם כל אחוריהם ביתה להודיע ולרמוז כי אין בהם נפתל ועקש כי גם האיברים הנראים לחוץ הלא המה ביתה פנימיים בצורת האדם וכי גם כי יש מעט הבדל ביניהם כהבדל שיש בין בני השפחות לבני הגבירות כל שאר קשרין נטלי בגינייהו ואלין נטלין לון כי הם עיקר לתנועת האיברים. והכוונה שאעפ"י שלא נזכרו בתיקון העליון רק בני הגבירות הלא גם המה בכללם ובצורת הדגלים יתבאר זה אם יגזור האל בחיים. א"ר אבא הכי הוא ודאי כי לכך לא נזכרו בכלל התיקון אבל כלא מתתקנן כחדא וצריכים אלה לאלה בחכמת המתכונת יתברך ויתעלה שמו אשר יצר את האדם בחכמה:

דף קנד.

וירא ה' כי שנואה לאה רבי אלעזר פתח מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה וכו' עקרת הבית דא רחל דאיהי עקרא דביתא אם הבנים שמחה דא לאה יבאר הסוד הנז' מתוך הכתוב הזה כי תיקון העולם התחתון על העטרה שהיא עקרה שאין לה מעצמה כלום הנקראת שמטה אמנם השמחה והחירות לא יתיחס כי אם ללא"ה שהיא אם הבנים והיא סוד היובל המוציא כל העבדים לחירות.

והאי קרא כללא דכלא הוא כי בו ירמוז דוד ע"ה לכלל עולם האצילות מן העול"ם ועד העול"ם וע"ד סיומא דקרא הללויה. פי' כי במלת הללויה נכללו שניהם הלל וי"ה שם ושבח גם כי שני השמות י"ה אדנ"י כלולים בהללויה כי הל"ל עולה אדני וי"ה והוא אמרו בגין דהאי כליל כלא ברזא קדישא.

וירא ה' כי שנואה לאה וכי אמאי היא שנואה כלומר למה יקראה הכתוב שנואה ואם לא יאהבה כאהבת רחל ח"ו שישנאה יעקב ועוד שאם ח"ו נאמר כי ישנאנ' הנה בני השנואה לאו בני מעליא נינהו וזה אינו אמת שהרי בני לאה כלם קדושים שנראה שאינה שנואה וא"כ למה יקראה הכתוב שנואה ואיננה שנואה כפי האמת אלא יובלא איהו תדיר עלמא דאתכסיא וכו' יקדים הקדמה ואם כבר קדמה כדי לישב הענין והוא כי כל עניני לא"ה העליונה שהיא נרמזת ביובל הם נעלמים ונסתרים. וכל עניני רח"ל הרמוזה בעטר' הם מגולים וניכרים והטעם לפי שהיא התחלה ושער ומבוא לסלקא בדרגוי אל ידיעת החכמה העליונה כי זו נקרא' ראשית והתחלה לעלות לשלמעלה הימנה וזו נקרא' ראשית להתפשטות המדרגות אשר על כן נקראת העטרת את"ה שהוא שם מורה על ההשגה בה אמנם העליונ' נקראת הוא שהוא שם מורה על הנסת' שאיננו נודע מה הו"א.

ואמר כי על סוד זה נאמר בלאה וישכב עמה בלילה הו"א וע"ד כתיב ועבד הלוי הוא כי עבודת הכהנים הבאים משבט לוי היתה לאמשכ' מינה ברכאן לעילא הוא עלמא דאתכסי'.

דף קנד:

ואחר הקדימו הקדמה זו שב לענין יעקב ע"ה ואמר ויעקב במה דאתכסיא לא אתדבק ברעותיה אלא במה דאתגליא. יאמר כי כל פועל אשר יפעלהו האדם לצביונו ולדעתו ובדרך מפורסם ונגלה יורה על כי הפועל ההוא נאהב אצלו אחרי אשר הוא רוצה בפרסומו אמנם הדבר שלא יפעלהו בעצם וראשונה לצביונו ולדעתו וכ"ש אם קרה מקרהו כי יבוא לידו אותו הדבר בפתע פתאם ובלא יודעים ויעשהו גם כי לא ירע בעיניו המעשה ההוא איננו במדרגת הדבר אשר עשהו לצביונו ולדעתו בעצם וראשונה ויהיו ב' המעשים האלה נערכים זה על זה כענין שני הפכים בערך האהבה אל השנאה כי הדבר אשר יבור לו האדם היא תפארת לו מן האדם ותפארת לעושה והוא הדבר הנאהב לו וזולתו הפך. ובהיות כי יעקב ע"ה בפיו ובשפתיו ובפרסום גדול ללבן ואמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה יודיע כי אהבה עזה אהבה ומים רבים לא יכבוה וקרה מקרהו כי נתחלפה לו בלאה בלא צביונו ודעתו הנה לשנואה תחשב לו בערך אהבתו לרחל וגם כי יאהבה שהרי כתיב ויאהב גם את רחל מלאה שנראה שהיה אוהב ג"כ ללאה אלא שגברה אהבת רחל עליה הנה א"כ כי בני לאה בני מעלי נינהו ולא בני שנואה ואם תאמר למה יקראה הכתוב שנואה לאה אמר כי יעקב ראה בחכמתו כי לאה היא נרמזת למעלה בא"ם הבני"ם והיא אמו של יעקב ולפי זה לא נזכר בה אהבה בפירוש אמנם לשנאה תחשב כאשר ישנא האדם את אמו למשכב גם כי מותר להתיחד בה כי כן הוא בעולם היחוד ולפיכך היו כל מעשי לאה בחייה ובמותה נסתרים. אמנם רח"ל כפי הסוד יאהבה יעק"ב כי היא הנגלית וכל מעשיה נגלים בחייה ובמותה כי נקברה בפרש"ת דרכי"ם והכל עשוי בדפוס עליון זו נסתרת וזו נגלית ויעקב יאהב את הנגלית להשפיע בה יותר מלאה ומבואר הוא ולפי שביאר כי יעקב הוליד הי"ב שבטים מלאה ורחל ושתי השפחו' שהם היו דוגמת העטרת באלכסונותיה הי"ב לכן אמר ת"ח בגיניה דיעקב אתקיים עלמא על הדרך הנזכ' והקשה ואמר והא בגיניה דאברהם אתקיי' דכתי' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמרו באברהם. והשיב שאין זה המאמר סותר אל זה כי באמת הוא שבעבור אברהם נברא אבל בגיניה דיעקב אתקיים לפי שכל הדורות מאדם ועד נח ומנח ועד אברהם היו מכעיסין ובאים עד שבא אברהם אע"ה וקבל שכר

כנגד כלם והסתכל אמרם עליה' השלום במשנה שכל הדורות היו מכעיסין ובאים ולמה הוצרך לומר באים הי"ל שכל הדורות היו מכעיסין לפניו אמנם רמזו בזה על האלף הדורות שעלו במחשבה לפניו לברוא והחריבן ועמד ושתלם בכל דור ודור ומבריאת העולם עד שניתנה התורה עברו כ"ו דורות נשארו תתקע"ד דורות שהם מתגלגלין ובאים בכל דור ודור זעיר שם והם עזי פנים שבכל דור ודור ואל זה רמזו באמר' שכל הדורות היו מכעיסין ובאים וגם בכאן רמזו זה כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם שלא הספיק זכותו של אברהם לקיים העול' עד שבא יעקב ומקדמת דנא הוה קב"ה בני עלמין ומחריבן כיון דאתא יעקב מניה אשתכללו עלמין ולא אתחרבו כקדמיתא.

הה"ד כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל וכבר ידעת משדרז"ל על הכתוב הזה רבי פינחס בש"ר ראובן אמר הקב"ה לעולמו עולמי עולמי אומר לך מי בראך מי יצרך יעקב בראך יעקב יצרך וכו'.

ת"ח כתיב בני בכורי ישראל וכתיב ואומר אליך שלח את בני ויעבדני וכו' יוסיף ראיה על כי יעקב ובניו הם קיום העולם ויאמר שהרי הקב"ה קרא לישראל בן בגין דאתדבקן ביה וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלהיכם ואחר שהם דבקים בו הנה הם בניו ומ"ש כד"א מה שמו ומה שם בנו יבאר כי יש כח בידם לקיים הבריאה שברא אביהם שבשמים וזה שהכתוב ידבר בענין יכולת הבריאה שברא יתברך ויתעלה שכן אמר מי עלה שמים וירד מי אסף רוח בחפניו מי צרר מים בשמלה מי הקים כל אפסי ארץ ודרז"ל בכלם זה הקב"ה וסיים מה שמו צור שמו שדי שמו צבאות שמו ומה שם בנו כי תדע בני בכורי ישראל הנה כי דמה לישראל הב"ן הבכו"ר בקיום העולמות אליו יתברך ויתעלה והוא סיוע לענין ראשון כה אמר ה' בוראך יעקב וכו'.

לאה כד אולידת מה כתיב ותקרא את שמו ראובן ראובן סתם בגין דאתכליל בתלת סטרין וכו'. קודם שאבוא לבאר הענין הזה אביא לפניך מה שמצאתי ראיתי לה"ר בחיי ז"ל בעינן הנדון שלפנינו ז"ל בענין קריאת השמות לשבטים לאמותינו לאה ורחל הכל היה ברוח הקדש על פי מדותיו של הקב"ה כי לאה בד' בניה רמזה כל העשר מלמטה למעלה קראה הראשון כנגד מדת הדין היא ה"א האחרונה שבשם לפי שממנה יבא כח ההולדה וידעה זה מאברה' שניתוסף בשמו ה"א וכן אז"ל אברם אינו מוליד אברהם מוליד ולשון ראובן מלשון ראיה כי הראיה היא מכח ההה"א שהיא מדת הדין ומטעם זה גדול כח העין הרע. וכן שמעון מלשון שמיעה כי השמיעה מכח הו"ו שבשם שהיא שש קצוות ולכך אמרה כי ראה ה' כי שמע ה' הרי לך ראובן ושמעון כנגד מדת הדין ושש קצוותיה הכלולי' בה וכו' וה"ר מנחם הרקאנטי ז"ל הנמשך אחריו שכתב כבר ביארו

חכמי הקבלה כי הראיה היא ממדת הדין כי משם כחו של עין הרע וכו' ואין לתפוס עליו כי הוא נמשך אחר ה"ר בחיי ז"ל ועליו אמר כבר ביארו חכמי הקבלה ואליו הוא נושא את נפשו גם כי החזי"ק הענין בשמעון ואמר כי השמיעה רומזת למדת רחמים. וכתב וידעת כי השמיעה יותר דקה מן הראיה והביא ראיה ממ"ש רז"ל חרשו נותן דמי כולו ואין הדבר כן לפי האמת אבל הראיה דקה וזכה מהשמיעה כי הראיה למרחוק והשמיעה מקרוב באה ועל ידי פגישת גשם בגשם מה שאין כן בראיה וקול הברק יוכיח ויגיד עליו רעו כי הוא נראה קודם שישמע קולו. ואני בעניי נפלאתי הפלא ופלא מהיכן לו להה"ר בחיי ז"ל כי הראיה תיוחס למדת הדין ביחוד אם הוא ממה שמצאנו ראינו כי בהרבה מקומו' נזכר ראיה בשם אלהים כמ"ש וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה וזולתה הנה גם מצאנו ראינו ראיה מיוחס' בשם יהו"ה יתברך וירא ה' כי רבה רעת האדם ובנדון שלנו וירא ה' כי שנואה לאה וזולתה רבים. וכן מצאנו בענין השמיעה בהפך שהרי כתיב וישמע אלהים את נאקת' מיוחסת השמיעה אל מדת הדין וכן נתיחסה אל הרחמי' שנאמר וישמע ה' את קולנו והכלל העולה כי מצינו את של זה בזה ואת של זה בזה וכן הוא האמת כי לפעמים יש ראיה בדין ולפעמי' ברחמים וכן בשמיעה כפי השעה והצורך שהרי כתיב וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים וכתיב וישמע ה' ויחר אפו. וכן וירא אלהים כי שבו מדרכם הרעה כי גם את הטוב נקבל מאת האלהים ועל ידו יבוא הטוב לטובים ולישרים בלבותם ורעה לרעים. ומה שקשה עלי מאד ביחס ה"ר בחיי ז"ל הראיה לשמאל שהוא מדת הדין באמרו כי לכן נקרא שמו ראובן מלשון ראיה ואמר כי הראיה מכח מדת הדין ומה ראה על ככה כי הוא ז"ל לא נעלם ממנו כי ראובן לימין בסוד הדגלי' והראיה לימין כמו שאביא לפניך לשון התקון הע'. ואם תשיב ותאמר כי דבריו ז"ל הם במדת הה"א האחרונה הלא לאלהים פתרונים ואין לך רק הנשפע אליה מהימין או מהשמאל. הכלל העולה כי אני אינני נשען ונסמך בענין הזה רק לקבלת רשב"י ע"ה ובמה שמצאתי ראיתי בתיקון הע' ז"ל ארבע תיקונין אינון שמיע"ה ראי"ה ריח"א דיבו"ר. ראיה היא לדרום ועליה איתמר ואתה תחזה מכל העם וכמה נטורי תרעין תמן דאתקריאו עיני ה' ועלייהו אתמר פקח עיניך וראה שוממותנו. שמיעה יראת אלהים ועליה אתמר הטה ה' אזניך ושמע ותמן דחילו ופחד יצחק הה"ד ה' שמעתי שמעך יראתי ומאן דמשתמע תמן קליה בין באוריתא בין בצלותא בין בצעקה בלא דחילו מיד וישמע ה' ויחר אפו ותבער בם אש ה' וכמה נטורי תרעין תמן דאתקריאו אזני ה'. ריחא אנשי אמת ותמן סלקין כל ריחין וקטורין ועשנין דקרבנין וצלותין דאתחשיבו כקרבנין. ואי לא סליק לון בר נש בדחילו ורחימו מה כתיב כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא.

דבור לקבל שונאי בצע תמן סלקין קלין ודיבורין דאוריתא וצלותא אלין דאתמר עלייהו כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר. לא אית תיקונא דאלין ד' דלית תמן יהו"ה יתברך. אריה דא ראיה ואתמר בה ופני אריה אל הימין לארבעתם בכל אתר ארבעתם דא יהו"ה ארבע אתוון דיליה דשלטין על כלא והפוך אריה ותשכח ליה ראיה ואיהו לימינא דחסד דאיהו יומא קדמאה דתמן יו"ד אור ראובן דאיהו לימינא על שמיה אתקרי או"ר ב"ן. שמיעה לשמאלא ועליה אתמר ופני שור מהשמאל וכו' הנה לך מבואר כי הראיה מיוחסת לימי"ן והשמיעה לשמאל בסוד הפנים כי פני אריה שהוא סוד ראי"ה בימין והוא מקום ראובן או"ר ב"ן והשמיעה לשמאל וכן יראה מספר הזוהר בנדון שלנו שכתב כד אולידת לאה מה כתיב ותקרא את שמו ראובן ראובן סתם בגין דאתכליל בתלת סטרין מתחברן כחדא שמעון ולוי אשר הכוונה כי ראובן מיוחס לימין והנכללים עמו הם שמעון לשמאל ולוי המכריע והמחבר שניהם ופי' הטעם ואמר. מ"ט לוי כלומר מה משמעו של לוי ואמר כד"א לויות חבורא דכל סטרין. הנה כפי ההנחה הזאת ראובן לימין בחס"ד ושמעון לשמאל בגבורה ולוי המחבר שניהם ולכן קראה שמו ראובן סתם כי הוא כלול בשלשתם.

א"ר יהודה מהכא יתר שאת ויתר עז כתרגומו וכו' כלומר מכאן נלמוד כי ראובן כולל ג' מעלות בכורה וכהונה ומלכות ולכן נקרא ראובן סתם כלול משלשת'.

א"ר אבא ראובן סתם דאתכליל בשמעון ולוי כסברא הראשונה.

ולאה הכי הוה דעתה כלומר אל זה כוונה בקריאת השמות אל דוגמת המרכבה שכן אמרה בלידת לוי הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים בגין דהוו תלתא דמתחברן כחדא כנגד השלשה אבות שהם בחיבור א' ולכן אמרה לשון לווי בהם הזרועות והמכריע המחבר ביניהם כי תמיד לא יתפרדו.

ות"ח דהכי הוא דהא רתיכא עילאה אבהן ודוד מלכא וכו' כי אין מרכבה יוצאת פחות מארבעה והבן זה. ולכן אח"כ ילדה את יהודה כי הוא יורש עצר להשלי' לארבעה ובעבור כן אמרה ברביעי הפעם אודה את יהו"ה כי השלימ' המרכבה של ד' אותיות ביהודה הרומז לה"א האחרונה המקבלת המלכו"ת מהשלש אותיו' יה"ו. והוא מ"ש ועל דא כלהו דא בתר דא כלומר שלא עמדה מלדת בנתים אלא זה אחר זה שנאמר ותהר עוד ותלד ותהר עוד ותלד ובלדתה הד' אמרה הפעם אודה את ה' את יהו"ה ודאי ובכן נאמר ותעמוד מלדת בגין דהכא אשתכלילו ד' סמכין מ"ט אמרה אודה את ה' כאשר יבאר והולך ומבואר הוא.

דף קנה.

מאי ותעמוד דקיימא כורסיא על סמכוי כלומר למה כתב לשון עמידה בענין ההפסקה אלא לומר לך כי בלידת הרביעי עמד הכסא על עמדו ומשם והלאה הוא עולם ההפרדה והלשון הזה משמש לשני משמעיו' לענין עמידה וקיום ולענין הפסק כי משם יפרד והיה לארבעה ראשים.

וא"ת אינון תרין בנין דאוליד' לבתר הם יששכר וזבולון כגוונ' דא ויהיו נא הם גם מרכבה כראשונים ואם כן יחסר השלישי והרביעי לדוגמת המרכבה והשיב לא דהא אינון באלין אתחברו בגין דשית סטרין דעלמא כחדא אינון וצריכה היא להוליד השנים האלה לדוגמת לא"ה העליונה שילדה שש קצוות בבנין.

ות"ח כלהו י"ב שבטין תיקונא דכנסת ישראל בהאי עלמא נינהו לאתתקנ' נהורא אוכמא היא העטרת שנקראת אש שחורה בסוד שחורה אני ונאוה כי הי"ב שבטי' הם כדוגמת י"ב אלכסונות שבהם היא מתתקנת.

ולאתבא עיקרא דכלא לאתריה כי זו הכוונה בכל מעשה התחתוני' להשיב ולכוון מחשבתם בכל אשר יעשו אל הדוגמא העליונה כענין יעקב שהוליד י"ב שבטים להיותם כדוגמת הי"ב אלכסונות ובדוגמת י"ב הוויות שהם עיקר הכל ולמה מפני דכלהו עלמין כגוונא חד קיימי ובהאי אשתכלל עלמ"א תתא"ה כגוונא דלעילא י"ב כנגד י"ב והשלים לבאר המתכונת ואמר יששכר זבולון הכא אשתכללו שית בנין שית סטרין דעלמא.

ועוד בני השפחות ארבע אתחברו באלין בסוד ד' קשרים שבזרועות והירכים בסוד וכל אחוריהם ביתה כמו שנתבאר למעלה ולפי שיש מקום שאלה איה מקום השנים הנשארים לתשלום הי"ב לדוגמת הי"ב העליונים אשר למעלה מעטרת לזה הקשה רבי חזקיה בדרך שאלה ואמר אי הכי הא אתמר דכל מה דאוליד עלמ"א תתא"ה שהיא העטרת פירודא איהו כי כן נתבאר כי מה שברא עלמא עילאה לעילא ברא עלמא תתאה לתתא בעולם הפירוד וא"כ מה תאמר ביוסף ובנימן שהם בני רחל הנרמזת בעטרת אי תימא דעלמא חד אינון בהאי כלומר שהם נכללים עם אלה העשרה. ויהיו י"ב לאו איהו דהא לא נפקו מעלמא עילאה לשיחשבו אף הם עם בני לאה כי עלמא תתאה מה דאוליד' אולידת לתתא ולא לעילא ואיך יחשבו עם בני לאה ואי הכי פירודא הוא אתא רבי אבא ונשקיה על יושר דברו ושאלתו שאין ספק שכפי המונח בקבלה היא שאלה קשה ולכן א"ל מלה דא סתים איהו דהא עלמא עילאה מתתקן בתריסר דאינון מדיליה וכן ראוי שיהיו הי"ב כלם מעצם העולם העליון ולא יחסר מהם ואיש לא נעדר ממספרם שם.

אבל ת"ח רזא דמלה חמינא בכל זמנא צדיק דעלמא תתאה עייל ונפיק וכו'. אמר כי אחר שגזרה חכמתו ית' שיהיה מדת היסו"ד יסוד לכל העולם עליונים ותחתונים והוא המשביר לכל אוכלוסי העטרת כי הוא היוצא והבא בה וזה כי אעפ"י שיתיחס חילוק הטרף אל העטרת כמ"ש ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה הנה הטרף עצמו מהיסוד הוא הוא הנהר הנכנס בה והיוצא ושב לד' ראשים כי אל זה היה הכוונה לו יתברך לשומו למעלה מהעטרת כדי להשפיע בה ולצאת כחו ע"י למטה באופן שהוא היוצא והבא בה וסוד הדבר אמרו הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם כי אל חי הם מבקשים כי הטרף שלו הוא שהוא היוצא והבא בעטרת ובעבור כן הושת על המתכונת הזה להיות יוצא ובא והוא אמרו ובגין כך אתבני באתר דא ועיקרא הוא לעילא ועיקרא הוא לתתא וא"כ אעפ"י שרח"ל ילדתו ועל ידה הוא יוצא למטה ללאה יחשב כי היא אם הבנים ולפי שקשה לפי זה אם תאמר ביוסף שנקרא' צדיק מה תאמר בבנימין שעדיין יחסר ללאה אחד ממספר הי"ב לזה אמר כתיב ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני וכו' בא לבאר כי סוד שני הבנים אחד הוא וכי בבחינת ביאת הצדי"ק בעטרת נקרא יוסף ובבחינת צאתו למטה נקרא בנימין אחיו כי שניהם נקראים צדיקים כמו שנתבאר בפ' אעבדך ז' שנים ואמר כי על סוד זה אמרה רחל בצאת נפשה כלומר בצאת הצדיק בנימין ממנה כי נפשה של עטרת הוא חשבה שילדה אותו למטה ושלא יכנס במנין הי"ב ואשתארו חד סרי באינון דלעילא ובהיות המנין חסר למעלה הנה היא חסרה גם כן ועל כן אמר הכתוב ואביו קרא לו בנימן דהא אסתלק לעילא בעלמא עילאה וקנה מקומו כשנאבד יוסף כמחבר למעלה דלא שמש ערסיה הרי א"כ שניהם נרמזים ביסו"ד כי הוא היוצא והבא ובגין כך יוסף ובנימין כלהו תריסר כגוונא דלעילא ביחודא חד וללא"ה יחשבו אלא שרחל היא כלי לצאת ולבוא הצדיקי' בה והבן זה כי הכוונה לומר כי לא"ה היא אם הבנים כלם ורח"ל עקרה כי אין לה ולד מעצמה רק שמוציאה ההשפעות לפועל ועל הדרך הזה היא גם היא תקבל סוד הי"ב כלם בסוד שבטי ישראל המתקנים אותה מלמטה כי על ידם היא נשפעת בי"ב אלכסונותיה ודברי פי חכם הוא רבי אבא חן:

דף קנה:

הפעם אודה את ה' רבי שמעון פתח ואמר אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה בכל לבי מבעי ליה כלומר למה הוכפלה הבית אלא דוד ברזא עילאה דשמא קדישא בעי לאודאה ליה לקב"ה פי' בסוד שמו הקדוש אשר בו נקרא ונכתב שהיא מדתו של דוד רצה להודו' ליהו"ה יתברך והרמז על העטרת שממנה נתפשטו הפאות כלם ושם נתיחסו

שני הלבבות ימיני ושמאלי אשר היצר הטוב והיצר הרע מיוחס אליהם וכמ"ש לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו הרי ב' הפאות נרמזים בלבב ימין ושמאל ותשלום הפאות נרמזים בסוד ישרים כי לא שייכא בהם נטייה לימין ושמאל כי אין נטיה מיוחסת רק להם ר"ל לדרום ולצפון וכמ"ש אל תט ימין ושמאל כי שאר הפאות לא נתייחס אליהם נטייה כלל ובבחינה זו נקראים ישרים שהיא תנועת פא"ת המזרח אל המערב שהיא ישרה או מהמערב אל המזרח הרי לך סוד ד' פאות רמוזים בסוד הקדוש והוא אמרו דהא לבב כגוונא דדרום וצפון.

בסוד ישרים אלין אינון שאר סטרי עלמא דאינון כגוונא דלעילא כלומר כי הם דוגמת הד' אותיות של יהו"ה ארבע כנגד ארבע. והם סוד המרכבה ובהם נתן דוד הודאה לשם יהו"ה יתברך ועדה דא הוא אתר דיהודה שהיא המלכו"ת הרוכבת עליהם כי המלכו"ת ליהודה הוא והביא ראיה לענין עדה שהיא מלכות בית דוד מהכתוב הנז' בדוד נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכס"א לך אם ישמרו בניך בריתי ועדותי זו הם סוד הברי"ת והעדו"ת ומה שהוסיף עוד להביא ראיה מיהודה עוד רד עם א"ל לומר כי מדתו של יהודה ממשלתה עם אל ח"י וזה יורה על כי שניהם הברי"ת והעדות כאחד הם. ואחד אשר ביאר סוד הכתוב אודה ה' בכל לבב בסוד הד' פאות וטעם למה הוכפלה הבי"ת בתיבת לבב רצה לבאר טעם למה היה דוד מודה ומשבח פעם בלשון כפול לבב ופעם היה משבח בלשון פשוט לב שכן אמר אודך בכל לבי נגד אלהים אזמרך ולא אמר לבבי.

ואמר הכא באתרא חד קאמר דכתיב נגד אלהים כלומר בכאן לא כיון דוד אלא ללב השמאלי שהיא הגבורה כדי לעורר אותה במדתו לחבר אותו בימין והוא הנרמז באמרו נגד אלהים כי נגדה של גבורה הוא הימין והראיה שזכר בו לשון זמרה ושיר שהוא מיוחס לשמאל בסוד הלויים. והנה רשב"י ע"ה הקדי' בפתיחה זו לבוא ממנה לבאר הודאת לאה בלדתה יהודה והודיע כי אל זה כוונה באמרה הפעם אודה את ה' לסוד המרכבה המיוחסת לד' פאות וביאר הענין ואמר ת"ח יהודה אחיד בכל סטרין וכו' כלומר מדתו של יהודה אוחזת בכל הפאות בסוד הקפת המזבח אחיד בדרום ואחיד במזרח כמו שאמרו בא לו לקרן דרומית מזרחית.

דהא איהו מסטרא דשמאלא קא אתיא כי היסו"ד מן הימין והעטרת מן השמאל והשמאל הוא הבא אליה תחלה נמצא כי מדתו של יהודה אוחזת בד' הפאות.

ואתאחיד בגופא מתיחדת בגוף האילן.

בגיני כך אמרה הפעם אודה את ה' כלומר הנה בלידת זה הרביעי נשלם הכסא ושיהו"ה נשלם בסוד המרכבה.

ותעמד מלדת דקיימא בקיומה. כתב לשון עמידה ולא הפסקה כי זה מודה על ב' משמעיות ענין קיום ועמידת סוד המרכבה וענין הפסקה בסוד עולם הפירוד כי ממנה והלאה עולם הנפרדים כמו שכבר נתבאר:

ר"ש נפק לקרייתא אזדמן ליה רבי אבא ורבי חייא ורבי יוסי זאת אומרת כי מעט היו הפעמים שהיה יוצא רשב"י ע"ה להתהלך בחוצות העיר כי תמיד היה עוסק בתורה בבית המדרש ופעם א' שיצא זכרוהו בלשונם בדרך פלא ואמר כי מיד נזדמנו לו חביריו כדי שלא יפנה לבו לבטלה כיון דחמא לון אמר חדתותי דאוריתא אצטריך הכא ע"ד משז"ל שלשה שישבו וביניהם ד"ת וכו' יתבן תלת אלין ולא אמרו ארבעה כי ד' היו עם ר"ש ולא זכרוהו לכבודו וכאלו אמרו שישבו שלשתם בפני ר"ש ואין ספק כי ר"ש הודיע להם במצב ההוא חידושים שכן אמר כשראם חדתותי דאוריתא אצטריך הכא אלא שלא האריכו בכאן מה שעבר ביניהם מהחידושים שהודיע אותם רק מה שדברו כל א' מהם בעת פרידתם ממנו משום אל יפטר אדם מלפני רבו אלא ברשות ומתוך ד"ת ולכן פתח רבי אבא הגדול שבהם ואמר וה' אמר אל אברה' אחרי הפרד לוט וכו' שא נא עיניך וכי לפום חיזו דאברה' ירית וכו' אלא כיון דחמי ד' סטרי עלמא אין לך אדם בעולם שלא יגיע בראות עיניו לראות בד' הפאות בכל מקום שיעמוד ומה דביני ביני יעלם מעיניו ובבחינת זה היה רואה כל הארץ בהיות שהיה רואה קצותיה.

תו זקף ליה קב"ה על ארעא דישראל כלומר בגובהה של ארץ ישראל ואחמי ליה דאיהי קשירא בד' סטרי עלמא שהרי היא כדמיון הנקודה בתוך העגולה והוא חמי כלא והוא ע"ד ויראהו ה' את כל האר"ץ את הגלעד עד דן ואת כל נפתלי וכו' כן העלהו הקב"ה אל אברהם בגובהה של ארץ ישראל והראהו את כל הארץ.

כגוונא דא מאן דחמי לר"ש חמי לכלא כי זה כל האד"ם חדוותא דעילא ותתא. פתח ר' חייא ואמר הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה וכו' וזה נאמר ביעקב ע"ה כמו שנאמר לאברהם וכי ההוא אתר בלחודוי אבטח ליה שהוא שיעור שכיבת האדם ד' אמות או ה' אמות לכל הרוב כשיעורו אלא באינון ד' אמות כפיל ליה קב"ה כל ארעא דישראל וכו' ומה ההוא אתר כללא דכל ארעא כ"ש ד' אמותיו של ר"ש דהוא בוצינא דכל ארעא שהוא מאיר לארץ ולדרים עליה בתורתו. פתח רבי יוסי ואמר הפעם אודה את ה' וכי בכלהו דאולידת לא אתחזי לאודאה וכו' משום ולפועלי אתן צדק. אלא יהודה הוא

ברא רביעאה לכורסייא וכו' וכל הגומר המלאכה על שמו נקראת וע"כ נתנה הודאה בו שבו נשלם דוגמת הכסא בד' רגליו.
ר"ש דנהיר כל עלמא שהוא דמות הכסא אשר כל מאורי אור יונקים ממנה עאכ"ו ולענין זאת הפתיחה שפתח רבי יוסי שהוא מענין הנדון הביא המעשה:

דף קנו.

וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה רבי יצחק פתח ואמר מה רבו מעשיך ה' האי קרא אוקמוה בכמה אתר. בפ' ואלה תולדות יצחק נדרש זה הכתוב על בריאת העולם ועל התורה שיש להם דמיון זה עם זה ושהכל נעשה בדפוס א' והאדם בסדור איבריו והעול' במתכונתו הכל במתכונת התורה ועל זה אמר מה רבו מעשיך וכו' משם תקחנו ובפ' אלה פקודי בסוד התפלה מיושב בסוד ההיכלות בהיכלא קדמאה בסוד יוצר אור ובורא חשך נדרש הכתו' הזה מה רבו מעשיך כלהו אפני' וגלגלים משם תקחנו. ובפ' תזריע נדרש על יצירת האדם כי כל רוחין דעלמא נפקי דכר ונוקבא ולבתר מתפרשין וכו' משם תקחנו ובפרשת פנחס נדרש על ענין התפלה שצריך האדם להתפלל קודם שיטעום כלום עד דיכול מלכא עילאה משם תקחנו. ובפ' האזינו באידרא נדרש בסוד חכמת אלהים וחכמת שלמה זקף ר"ש ידוי וחדי משם תקחנו. וכן בפ' שמות בפסוק כי ידבר אליכם פרעה ולזה אמר האי קרא אוקמוה בכמה אתר כי אין ספק שבכל מקום שידברו בחכמתו יתברך בענין הבריאה וזולתה וממעשה ה' כי נורא הוא שיאמרו עליו מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמ"ה עשית כי רבי פעלים הם בחכמה עליונה בראם ועשאם והוא אמרו בכאן מאן יכיל לממני עובדוי דקב"ה דהא כמה חיילין ומשריין משניין דא מן דא דלית לון חושבנא כמרצפא דאפיק זיקין וכו' כפטיש יפוצץ סלע וכלהו במנא חדא שהיא החכמה כי היא היתה כלי אומנותו של הקב"ה או כגירסת בזמנא חדא שהכל נברא בבת אחת אלא שלא נגלו הדברים רק זה אחר זה כמו שמשלו רז"ל משל לזורע מיני קטנית בבת אחת וכו'.
ת"ח בדיבורא וברוחא כחדא אתעביד עלמא וכו' בדבר ה' דא דבורא הרמז על העטרת שהיא נקראת דבר ה'.
וברוח פיו דא רוחא הרמז על תפארת שהוא סוד הרוח המכריע בנתים.
דא בלא דא לא אזיל אין הדבור יוצא אלא מתוך הרוח כן שניהם הדו פרצופין דא בלא דא לא יעשו פרי ובהתכלל דא בדא נפקי מנייהו כמה חיילין לחיילין ומשריין למשריין והם הם פריים.

ת"ח כד בעא קב"ה למברי עלמא אפיק חד נהורא סתימאה היא הבינ"ה הכוללת השלשה ראשים.
דמן ההוא נהורא נפקין ונהרין כל אינון נהורין דאתגליין הם אבני הבנין ומההוא נהורא נפקין ואתפשטו ואתעבידו שאר נהורין הם אשר למטה תו אתפשט האי נהורא עילאה היא הבינ"ה עצמה.
ועביד אומנא נהורא דלא נהיר כלומר שאינו מאיר מעצמו היא העטרת. ועביד עלמא תתאה על ידי האומנא הנז' כי בדוגמת מה שעשה הבינה למעלה עשה העטרת למטה בכח ההוא עצמו.
ובגין דאיהו נהורא דלא נהיר בעי לאתקשרא לתתא להיותה ראש לשועלים כי כן גזרה חכמתו ית' שיתמעט אורה לקיום התחתוני' כי לא יסבלו אור עצום וכבר נתבאר זה בפ' בראשית.
ובקשורא דלתתא אתקשר לאתנהרא בקישורא דלעילא כלומר כי זו היא התשוקה הנמצאת מעולם הנקבה אל עולם הזכר כתשוקת החסר אל השלם והוא אמרו והאי נהורא דלא נהיר בקישורא דלעילא אפיק כל חיילין ומשריין כי במה שמקבלת מעולם הזכר היא עושה פרי פירות למיניהם הה"ד מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך. וכל מה די בארעא הכי הוא נמי לעילא כי אין לך כל עשב ועשב למטה שאין לו שר למעלה אשר הופקד עליו ולסבת זה הקשר הנמצ' בין התחתוני' לעליוני' כד אתערו לתתא אתער ההוא דאתפקד עליה לעילא דכלא אתאחיד דא בדא ואין לך דבר למטה שאין לו אחיזה למעלה כי זו הסבה שזה קורא וזה עונה וזהו סוד אענה נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את התירוש ואת היצהר. והראיה לדבר מן הדודאים.

דף קנו:

ואמר ת"ח כתיב תני נא לי מדודאי בנך לאו דודאים אולידו לה לרחל וכו' אתה המעיין בתחלת העיון אולי תסתפק בענין הזה ותאמר שזה הפך המונח בהקדמה שהרי אמר שאין לך כל דבר למטה שאין כחו למעלה ומעתה יראה כי הביא ראיה להפך והוא שאמר לאו דודאים אולידו לה לרחל אלא קב"ה גלגל מלה ע"י אינון דודאים שנראה שאין לדודאים מבוא בענין ההריון וכבר מצאנו ראינו בעינינו עקרות נפקדו ע"י דודאים פעמים הרבה. ועוד כי לענין הדודאים הביא ההקדמה מה רבו מעשיך ה' ואמר לית לך מלה זעירא בהאי עלמא דלא תליא באחדא עילאה. אמנם דע כי הכוונה בזה הוא

להודיע כי אעפ"י שיש סגולה נודעת בדודאים לענין ההריון הנה עניני האמהות ע"ה הוא ענין נסיי לא טבעי וכבר ידעת כי סוד הדודאי' הם סוד הכרובי"ם למוד"י ה' שהם סומכי התורה כמו שידע' ולפי שהיה צריך לבא יששכר שהיה עוסק בתורה מכל השבטי' לכן גלגל הקב"ה שע"י למודי התורה למודי ה' יתגלגל ביאתו של יששכר והוא שאמר בסוף הענין אי תימא דאלין דודאים פתחו מעהא דרחל ויהיה ענינה ענין טבעי לאו הכי דהא כתיב וישמע אליה אלהים קב"ה ולא אחרא כי לא יהיה ענין טבעי רק אלהי. וביאר הענין ואמר אינון דודאים אע"ג דחילא דלהון לעילא כלומר כי כחם יבוא מהדודאים העליונים הנקראים בנים עכ"ז סוד הפקידה לבנים הנה הנו למעלה במז"ל המזלו"ת וכמ"ש ז"ל בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא וע"כ כתיב בענינה של לאה וישמע אליה אלהים כי צריך סיוע ממה שלמעלה מהם והתבונן כי לא שלל מהדודאים הסגולה הנודעת להם שהרי חזר ואמר ואי תימא דהא אינון למגנא אתבריאו לאו הכי דהא אפי' למלה דא סיוע אינון לאינון דמתעכבי ולאו לאינון עקרן דלא אתגזרת עלייהו אלא במזלא ובהיות כי האמהות היו בטבעם עקרות היה ענינם נסיי מגולגל ע"י הדודאים המסייעים.

וענין וישכב עמה בלילה הו"א בסוד ועבד הלוי הוא ידוע הוא ומבואר וכבר קדם ענינו כי הרמז על עלמא דאתכסיא כי כן תורה מלת הוא. המשנה שהביא ס' הזוהר סתרי תורה שתחלתה בני עילאין קדישין אין כאן מקומה כי אם למעלה בענין ויהי בבקר והנה היא לאה וענינה מבואר:

דף קנז.

ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא. אי תימא האי מלה חציפותא הוא לאו איהו ומהכא אוליפנא וכו' יאמר כי כל הדברים נשפטים כפי כוונת עושיהם וכמ"ש במדרש רבה א"ר אבהו צפה הקב"ה שלא היתה כוונתה אלא לשם שמים להעמיד שבטים לכך הוצרך הכתוב לומר וישמע אלהים אל לאה הנה ביארו כי לפי הנראה מהמעשה היה ענין יציאתה לקראתו דבר חוצפא ועוד באמרה לו אלי תבא ובעבור שכוונתה לא היתה לתאוה גשמית ח"ו רק להעמיד שבטים שפט השופט כל הארץ כי הוא יודע תעלומות לב והוצרך לכתוב וישמע אלהים אל לאה כי הי"ל לכתוב בקול כי השמיעה ברוב המקומות תיוחס אל הקול אמנם באמרו וישמע אלהים אל לאה כוונת הכתוב לומר כי ידע אלהים כוונתה ומחשבתה כמו כי שומע יוסף ולכן הוצרך לכתוב כן כי היא לא התפללה בפעם הזאת על הבני' לשיצטרך לומר הכתוב וישמע אלהים אל לאה. האמנם

כי בכאן בס' הזוהר הוסיפו עוד ללמד הזכות וענותנות' בצאתה לקראתו והוא דלא אמרה קמי אחתא כי על כן אמרה לו אלי תבא היא בחשאי ואולי דייקו זה ע"ה מאמרו ותאמר אלי תבוא שלא כתב ותאמר לו אלי תבוא דמשמע שאמרה לו זה פנים בפנים ובקול רם על דרך העזה פניה ותאמר לו ח"ו אבל אמרה זה בחשאי. ועוד כי לפי שיעקב אבינו ע"ה תמיד היה באהל רחל וברשותה ולאה רצתה להתרעם עליו על זה וכדי שלא תשמע רחל בהתרעמה עליו יצאת לקראתו ולא שיצאת לשדה ח"ו כי צנועה היתה אלא לפתח האהל החיצוני כדי שלא יכנס לאהל רחל שאלו הספיק ונכנס לאהל רחל היתה שותק' בעלבונה ולא תאמר דבר אשריהן ואשרי ענותנותן כי כל מעשיהן היו לשם שמים.

וכל האי למה כלומר למה השתדלה כל השתדלות הזה.

אלא לאה רוחא דקודשא אתערת נצנצה בה רוח הקדש וידעה דכל הני שבטין וכו' כדוגמ' לא"ה העליונה ודחקת שעתא מרוב תשוקתה להעמידם דחקה השעה ולא המתינה עד בוא תור פקידתו של יעקב אליה והעד לזה כי קראה להם שמות ברזא דחכמתא יש שכ"ר כי החכמה נקראת יש וכמו שנתנו סימן בן ישי חי וי"ש שכר לפעולתה כי ילדה בן עוסק בתורה וכמ"ש ז"ל מאתים ראשי סנהדראות היה יששכר מעמיד וכל אחיהם על פיהם וכל אחיהם מסכימים הלכה על פיהם והוא משיב להם הלכה כהלכה למשה בסיני ואמרו וכל השבח הזה מנין היה לו ליששכר משל זבולון שהיה עוסק בפרקמטיא שלו ומאכיל ליששכר ונותן לתוך פיו ואולי כי גם להכוונה הזו קראו זבולון להיות בית זבול ומחסה לאחיו יששכר כדי שיעסוק בתורה:

רבי חייא ורבי יוסי הוו אזלי באורחא וכו' א"ר יוסי בכל זמנא דאנן באורחא קב"ה מרחיש לן נסין כמה פעמים אירע להם מעשה נסים כההוא עובדא דההוא חויא דהוה רהיט אבתריה וכו' וזולתם.

והשתא אורחא דא אוריך לן נתעסק באוריתא וכו' פתח רבי חייא בראשון בי"ד יום לחדש בערב תאכלו מצות אולי היה הזמן ההוא קרוב לחג המצות בתוך ל' יום ששואלין ודורשין בהלכות החג ופתח בכתוב הזה וכתיב שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני עני כתיב האי מלה אתערו ביה חבריא אז"ל לחם עוני לחם שמזכיר את העוני שנתענו במצרים. אבל ת"ח יבאר הכתוב ע"ד הסוד כד הוו ישראל במצרים הוו ברשותא אחרא תחת ממשלת הקליפה וכד בעא קב"ה לקרבא לון לגביה יהב לון אתר דלחם עני היא מדתו של דוד כי היא עניה דלית לה מן גרמה כלום כי על שמה קרא עצמו דוד עני והכוונה בזה כי רצה הקב"ה להרגילם מעט מעט ולהעלותם מדרגה אחר מדרגה מן שעבוד הקליפה אל שעבוד העטרת שנקראת לחם עוני ומצ"ה שהיא בערך המצוה כערך

הנקבה החסירה אל הזכר השלם מלא ו"ו כי אין בין מצה למצוה רק ו"ו וכבר ידעת סוד הו"ו כי הוא המשפיע לענ"י הנז'. והכוונה כי קודם שיתעלו למדרגת הו"ו הרגילם בסוד המצ"ה ואחר שהורגלו בעבודת העטרת שהוא הלחם עוני והמצה עייל לון בדרגין אחרנין בהטיל עליהם מצות אחרות ובזה העלה למדרג' הו"ו וחזרה המצה מצוה.
הה"ד כי המצוה הזאת כלומר הנה קרא למדת זא"ת מצוה כשמשפיע הו"ו בה.
עד דהוו אזלי שמעו חד קלא שליח מן השמים הזהירם שיטו מן הדרך שהיו יורדים בו לצד ההר ההוא ושיעלו משם לצד ראש ההר לפי שהיו באים קטטן עקימן ולסטים דרך שם מקפחי הבריות שלא יפגעו בהם.
א"ר יוסי ש"מ דקב"ה בעא לנטרא אורחן לפי שלא ראו שום אדם רק קול אומר קרא סליקו לעילא ועאלו בחד טורא בין טורין תקיפין להחבא שם כדי שלא יראום הלסטים.
אזלו יתבו גבי בקיעא דטינרא היה הסלע ההוא חלול ויורד עד הארץ הנקראת ארקא וכבר נתבאר כי ז' ארצות הם זו למעלה מזו יש מקומות חלולים בבטן הארץ נוקבין ויורדין מזו לזו סליק לון חד בר נש דרך הבקע שבסלע תוווהו א"ל רבי יוסי מאן אנת אמר מאנשי ארקא אנא וכו' הנה נעשה להם שני מיני נסים האחד להצילם מהקטטן שלא יפגעו בם והשני להדריכם אל המקום ההוא כדי שיראו דבר פלא אדם יוצא מתחת הארץ וזכר ששאל לו ר' יוסי אם האמת ששם בני אדם ואם זורעין וקוצרין ושהשיב לו כן ושאמר לו כי יש שם בני אדם משוני הצורה יותר ממנו והוא עלה דרך שם לדעת מה שם הארץ הזו שאנו דרים בה וא"ל כי שמה ארץ בגין דהכא שריא ארץ החיים מה שאין כן בשאר ארצות כי ג"ע של מטה אינו רק בארץ הזאת שהיא אר"ץ החיי"ם. וכתיב גרסינן ול"ג דכתיב כלומר ועוד ראיה לדבר שהארץ הלזו נקראת ארץ שהרי כתיב ארץ ממנה יצא לחם ובשאר ארצות לא יצא כי אם ממינים אחרים ולא מז' המינין אשר נשתבחה בהם ארץ ישראל. אדהכי עאל לאתריה כי לא היה דעתו בעלותו לכאן רק לדעת שאלתו ומכאן למדנו כי כל דבר המורגל במקום מה לא יסבול ההעתק' ממנו ואפי' למקום משובח ממנו כי הרגל על כל דבר שלטון ולכן שב מיד למקומו.
אמרו ודאי קב"ה בעא לאתערא לן במלה ולא עלה האיש הזה אלא להעיר אותנו אל הכתוב הזה אשר השיבונו אליו בארץ ממנה יצא לחם.
דאוליפנא מסבאי חד מלה עילאה בסוד המדה הנקראת לח"ם והוא זה שהיה אומר בפסח דיהב לון קב"ה לחם דא הא אוקימנא מלה שהרמז בלחם עוני היא העטרת. תו הוה אמר סגולת הלחם הטבעי שהוא משל אל הלחם העליון והוא כי נמצא בטבע כל נולד שלא יבין ולא ישכיל שום דבר עד יאכל לחם ובכן יבחין בין טוב לרע וכן כדוגמת

הלח"ם העליון לא ידעו ישראל ולא הבינו שום ענין שכלי אלהי' עד שאכלו והסתופפו בלחם עונ"י ומזה עלו למדרגת לחם אחר יותר מעולה ומשובח ממנו ומאן איהו שמי"ם המשפיע על לח"ם עוני כי הלחם ההוא יקרא לחם ענ"ג שנאמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמי"ם נתעלו ממדרגת לחם עונ"י אל מדרגת לחם מן השמים. אתא רבי יוסי ונשקיה היו ששים ושמחים בשמעם איזה חידוש כמוצא שלל רב עד שהיו נושקים זה את זה ע"ד ישקני מנשיקות פיהו. אמר ודאי על דא אתער וכו' הנה כל המאורע אשר קרה לנו בברחנו מפני הלסטים עד בואנו אצל בקע הסלע כדי שיצא לנו משם האיש ההוא לעוררנו לדבר בסוד הזה קמו ואזלו עד דהוו אזלי חמו תרין דורמסקין חד דכר וחד נוקבא יש מי שפירש שהם פרי אילן ויש מי שפירש שהם מין ירק בפרק כיצד מברכין הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמי דבר קפרא הביאו לפניו כרוב ודורמסקין ופרגיות נתן בר קפרא רשות לא' מהם לברך קפץ ובירך על הפרגיות וכו' כדאיתא שם והתוספות כתבו פי' רש"י ז"ל דורמסקין פרונ"ס בלעז ולא נראה דבסמוך משמע דמברכין עליה' בורא פרי האדמה וא"כ בורא פרי העץ בעי לברוכי ונראה שהוא מין כרוב. ויהיה מה שיהיה שיהיו פרי אילן או מן ירק אין לך דבר בעולם שאין בו זכר ונקבה ואיפשר כי בדורמסקין הללו ניכר בהם היטב ההבדל שיש בין הזכר והנקבה או שהם גדלים שניהם יחד הזכר בצד הנקבה ולכן נקראים דורמסקין כענין דו פרצופין וע"כ אמר רבי יוסי ליט לך מלה בעלמא דלאו איהו דכר ונוקבא כלומר ואינם ניכרים כמו שניכר הדבר באלה הדורמסקין פחת רבי יוסי ואמר ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו וכו' מנא ידעת כלומר כי אלו זכר הכתוב שישבה בפתח האהל להמתין עד שיבא לא היה לו לומר ותצא לקראתו אלא ותקם לקראתו אלא מדכתב ותצא משמע שהיתה באהל לפנים וא"כ מי הגיד לה שהיה בא אז לשתצא לקראתו ומנא ידעת כי כל כבודה בת מלך פנימה אלא הא אמרו דגעא חמרא ולאה ידעת ונפקת ליה ירצה כי לא יצאת מהאהל עד שגעה החמור ולכן כתיב ישששכר חמור גרם כלומר געיית החמור גרם שתצא אמו לקרא' אביו להביאו האהלה קודם שיכנס לאהל רחל. מאי בדודאי בני כלומ' למה לה לומר כי בדודאי' השכירתו אלא בגין דניחא ליה ליעקב על דא כי ידע כי מה' יצא הדבר אחרי שנתגלגל הדבר ע"י הדודאים לפי שהם מסייעין בדבר וכבר ידעת בסוד היריכי"ם שהם מסייעים והם סוד הכרובים והדודאים ואעפ"י שנוח לו ליעקב שע"י הדודאים נתגלגל הדבר יודע היה סוד הבנים שאינן תלויין אלא במז"ל המזלו"ת אבל הם מסייעים. פתח ואמר מושיבי עקרת הבית כבר קדם ביאור זה הענין למעלה:

אמר ר' יהודה כל אינון שבטים תקונין דלתתא אינהו כלומר תיקונין של העטרת כי בהם בשבטי ישראל מתקשטת וכלהו כגוונא דלעילא כי הם דוגמא לי"ב הוויות למעלה בתפארת כמו שראית בצורת העגולה כי יש לכל שבט הוי מיוחדת. ת"ח כי שכר שכרתיך לנסבא מניה גופא פי' כי היה לה לומר אלי תבא בשכר דודאי בני ומדקאמר' שכר שכרתיך כוונה במחשבתה להמשיך ממנו בדמותו בצלמו כשם שמדתו של יעקב תורה שבכתב כך יוליד בן כמוהו בתורה וזהו כי שכר שכרתיך לך לגופך ממש לאולדא דיוקנך. מהכא מאן דלעי באוריתא אחסין עלמא דאתי היא הבינה שנאמר כי יש שכר לפעולתך וכבר ידעת סוד יש להנחיל אוהבי יש ואחסנתיה דיעקב ידוע שהיא תורה שבכת"ב ונחלה בלא מצרים.

דף קנח.

כי ילדתי לו ששה בנים א"ר חזקיה אלין עילא ותתא וד' סטרי עלמא פי' מעלה ומטה וד' פאות העול' הרמז ללא"ה העליונה שילדה מזר"ח ומער"ב וד' פאות חס"ד וגבור"ה ונצ"ח והו"ד כי היסו"ד כלול במערב ולא זכרה הב"ת לפי שהיא מקבלת הששׁ כלם והנה היא גם כן הוציאה ו' כדוגמת אמה בעולם הנפרדים וכיוון רבי חזקיה בזה אל סוד היחוד ו' תיבות שבשמע ישראל עד אחד וששׁ תיבות שיש בברוך שם כמל"ו והוא מ"ש מאן דמאריך באחד בעי לאמלוכי ליה לקב"ה לעילא ותתא וד' סטרי עלמא והראיה שזו היא כוונתו של רבי חזקיה שהביא הכתוב על הרי בשמים וכתוב על הרי בתר ואמר מאן אינון הרי בשמים ומאן וכו' אלין שית בנין דלאה דאכללן שית אחרנין ואינון תריסר ואינון שית בנין דכל חד כליל בחבריה ולאה עלייהו. והנה בכאן מקום עיון כי כפי לידת השבטים בסוד האמהות הנה כלם מיוחסים ללאה ולאה לא ילדה כי אם ששה ואם כלם מיוחסים אליה מהו אשר ילדה רח"ל בהר"י בת"ר ואנחנו צריכים י"ב כנגד י"ב. ואם נאמר שכן הוא שדוגמת הי"ב העליונים יש בעטרת הנה בענין סוד היחוד שאמר רבי חזקיה בעי לאמלוכי לקב"ה לעילא ותתא וארבע סטרי עלמא הם ששׁ כנגד ששׁ בסוד התיבות ששה של שמע ישראל וששה של ברוך שם כמל"ו וכן אמר והיינו אחד שהם י"ב והנקודה העולים מנין אח"ד ויש לומר כי כל ששה מהם הם י"ב שכן תמצא בסוד הו"ו בשני ויו"ן כי ו"ו כולל ו"ו אחרת עמה והם י"ב. וכן תמצא כי כל עגולה של י"ב קצוות אינם אלא ששׁ אלכסונות העוברים על הנקודה ונעשים י"ב קצוות כי הנקודה מחלקת אותם לחצאין וכבר ידעת כי כל אלכסון הוא צורת ו"ו נמצא כי בכל אלכסון

מהשש יש בו שני ויו"ן בסוד הו"ו המביאה ו"ו אחרת נכללת בה. והוא שרמז רבי חזקיה מאן הרי בשמים אלין שית בנין דלאה דאכללן שית אחרנין ואינון תריסר ואינון שית. בגין דכל חד כליל בחבריה ולאה קיימא עלייהו לקיים אם הבנים שמחה הללויה. ואגב ארחיה יבאר סוד לא תקח האם על הבנים בגין דאיהו עלמא דאתכסייא וע"ד שלח תשלח את האם פי' שלא להרהר ולחקור בה כי היא נעלמת כמו שנתבאר בפ' בראשית ולא קיימא בשאילתא וזהו כי שאל נא לימים ראשונים והם סוד הששת ימי הבנין שבהם הורשנו לשאול ולדבר שהם מקצה השמי"ם ועד קצה השמי"ם ולא למעלה מהם. וביאר כי אלה הששה הכלולים בי"ב בני לא"ה העליונה הם נקראים הרי בשמים ומה שלמטה מהם בעטרת נקראים הרי בת"ר טורי פירודא בסוד ומשם יפרד והיה לד' ראשים וכבר ידעת כי כל ראש מהם יש לו שנים החונים עליו והם י"ב בסוד הדגלים.

א"ר ייסא בני השפחות קשירו קשירן וכו' כבר נתבאר בפ' וכל אחוריהם ביתה וכו' וא"ר אלעזר כתיב כאשר ילדה רחל את יוסף וכו' הוא מ"ש ז"ל א"ר פנחס בש"ר שמואל בר נחמן מסורת בידנו שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל הה"ד אם לא יסחבום צעירי הצאן ולמה קורא אותם צעירי הצאן שהם צעירים שבשבטים. ובכאן ביאר הסוד לפי שהוא סיומא דגופא בסוד האצילות כי היסו"ד היא מדתו והוא סוף האילן הקדוש. ויאמר כי אעפ"י שהוא סיומא דגופא הנה בנימן הוא השלים המנין ולמה לא המתין יעקב ע"ה עד שישלים הדוגמא מכל וכל. וישיב כי בחכמה עשה זה כי ידע שאם ישלים חוצה לארץ הדוגמא מיד ישרה עליהם השכינה בחוצה לארץ ולא נתן לעשות כן בחוצה לארץ ולכן לא המתין להשלים המנין עד בואו אל ארץ נושבת מקום מנוחת השכינה. ויביא ראיה לזה ואמר ת"ח דהכי הוא שהשבטים תיקוני העטרת הם דכיון דאתיליד בנימן מיתת רחל ונטלא דוכתהא האי עלמא תתאה ומה לה עוד לרחל התחתונה בחיים הללו ורח"ל העליונה נתקשטה בבניה ובהשלימה המנין בבנימן נסתלקה מן העולם.

וע"ד לא אתיליד בנימן אלא בארעא כדי שיהיה הדוגמא שלימה בארץ ולא בחוצה לארץ שנאמר ואני בבואי מפדן ארם מתה עלי רחל בארץ כנען וכו' ותמן מיתת רחל ונטלא דוכתא עלמא תתאה לאתישבא בביתא שלימתא בי"ב שבטי יה ובמקומה שהיא ארץ ישראל ואי תימא לאה אמאי לא מיתת בההוא זמנא כלומ' אחר שנולד בנימן שהשלים המנין אל הדוגמא העליונה כי אז נבנה הבית למעלה אשר לסבת זה מתה רחל כדי שיבנה הבית למעלה ולמה לא מתה לאה אזי כדי שיבנה ביתו של יעקב למעלה מכל וכל כי בעוד שיהיה ליעקב בית למטה עדיין לא תתקן ביתו למעלה מכל וכל והשיב כי עיקר הבית לא תיוחס רק לרח"ל שהיא דוגמת העטרת כי על כן לא תמצא זכר למתת

לאה אימתי מתה לפי שכל עניניה נסתרים כמו שכבר נתבאר כי אפילו קבורתה נסתרת בתוך המערה וקבורת רחל גלויה. בגין כך כל ברכאן דתרין עלמין כלומר כי על כן אנו מברכים הברכות כלם רומזים לשני העולמות כי באמרנו ברוך אתה ה' אמ"ה בדרך נגלה כי כן מלת את"ה בלשון נוכח ובאמרנו אשר קדשנו במצותיו וצונו הוא בדרך נסתר והכוונה בזה לשני העולמות לעטרת ולבינה לזו בדרך נגלה ולזו בדרך נסתר ועכ"ז הכל אחדות א' וכן דוד אומר ברוך ה' מן העול"ם ועד העול"ם ואגב ארחיה יבאר כי בכל מקום שנז' אתה הרמז על העטרת ובכל מקום שנז' הוא הרמז למעלה לעולם הנסתר. הה"ד ברוך ה' מציון ודאי מציון איהו ברוך זאת אומרת כי היסו"ד נקרא ציו"ן אשר נמצא חילוק בין בעלי הקבלה אם תכונה העטרת בציון כמ"ש בעל המערכת ז"ל שכתב כי הרשב"א כתב שקבל מהרמב"ן ז"ל שנקראת מדת היסו"ד ציון ושנתן הסימן בזה הציון הל"ז. ואמר כי לא כן נראה בפירושו של הרב ז"ל וכבר תקן בעל המערכת ז"ל הענין משם תקחנו כי כאשר השם שוכן בציון של מטה אז גדול בקרבך קדוש ישראל כי שתי מעלות הם דבוקות זו בזו ציו"ן וירושלם. ת"ח כגוונא דא ה' ה' תרין עלמין נינהו דא באתגליא ודא באתכסיא וביאור זה יבוא באידרא ב"ה כי שניהם רומזים לאריך אנפין ולזעיר אנפין ולכן נכתב פסק ביניהם ולא ח"ו להפריד רק לתת יתרון אל המקור אשר ממנו ימשך הנהר ואתה דע לך:

דף קנח:

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף א"ר יהודה ת"ח שלימותא דיעקב וכו' יבאר כי היה משלימותו של יעקב כי בעוד שהיה חושב כי לבן לא ימנעהו מללכת אל דרכו נטל רשות ממנו וכשנברר אצלו כי יגלגל עליו תחבולות ומרמות לשלחו ריקם כששמע דברי בני לבן לקח יעקב את כל אשר לאבינו אזי שם פניו לברוח והעיקר בסבת בריחתו כדי שלא ישלים מנין הי"ב שבטים חוצה לארץ כדי שתתקשט הכל"ה העליונה בהם בארץ הקדושה כי ידוע היה יעקב זה בדרך נבואה כי בהשלים המנין תמות רחל התחתונה ושתטול הבית רח"ל העליונה.

ות"ח הכי אוליפנא עלמא תתאה אתחזי ליה ליעקב כלומר היה ראוי שישיג בה מתחלה כמרע"ה אלא שלא היה זה שהשיג יעקב לשלימות מרע"ה במדה הזאת עד שתיקן הדוגמא בי"ב שבטים כי אז נתעלה להיות ביתו למעלה ולהיות אי"ש האלהים ודאי. וכדין אתדחיית רחל כי הגיע עת דודים ליעקב למעלה ולכן נטלא ביתא המטרוניתא העליונה והות עיקרא דביתא וזהו סוד מושיבי עקרת הבית ודאי שנתיישבה אזי בבניה

של רחל. אמר יעקב וכו' כשנולד יוסף אמר זה הא מטא זמנא דאשתלימו י"ב שבטים ובהשלים המנין ודאי עלמא דלעילא יחות ליה לביתא כלומר תשרי שכינה עליהם ותתקשר בהם ותבנה ותכונן.

ומסכנתא דא רחל אתדחי' קמה כי אין ראוי לצרור עליה בחייה והכוונה כי יתעלה יעקב להיות איש האלהים כמ"ש. אי תמות הכא חוצה לארץ לא אפוק מהכא לעלמין ולא אכנס לארץ כי איך אעלה ועיקר' דביתא בחוץ.

ולא עוד אלא בארעא דא לא אתחזי לאשלמא ביתא אלא במקום הראוי לה כי ביתי בית תפל"ה.

בגין כך כאשר ילדה רחל את יוסף וכו' קודם שיוליד בנימין וישלם הבנין שמע רבי שמעון כי אמרוה משמו דרבי יהודה ובכן אמר כל מלוי דרבי יהודה שפיר וזאת עלתה על כלנה:

רבי אבא פתח ואמר וילך משה וישב אל יתר חותנו. ת"ח משה רעי ענא דיתרו חמוי הוה וכו' ויעקב הוה שלים וכו' לחזק השאלה אמר כן וירצה כי מרע"ה היה רועה וכן יעקב היה רועה שהיא מדה שהקב"ה בדק בה שני גדולי הדור דוד היה רועה ומרע"ה היה רועה וכן דרז"ל שאלה השני רועים בדקן הקב"ה בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה וכו' והנה רז"ל לא זכרו כי אם ב' גדולי הדור מרע"ה ודוד ולא כללו עמהם ליעקב ע"ה גם כי היה רועה לפי שאלה השנים משה ודוד רעו את ישראל הרבים ויעקב לא הרעה את ישראל אמנם בנאמנות כמוהו כמוהם היה כי מה שעשה מהמקלות היה בהסכמה עליונה וכמ"ש ראיתי את כל אשר לבן עושה לך עשה אין כתיב כאן אלא עושה שהיה לבן תמיד מחליף את משכורתו עשרת מונים אם כה יאמר ואם כה יאמר.

והנה רבי אבא הקשה ואמר אחר שיעקב היה רועה נאמן כמרע"ה היה ראוי שיטול רשות מחמיו שנאמר וילך משה וישוב אל יתר חתנו ואם תאמר כי לא הגיע שלימותו לשלימו' מרע"ה הנה בזמן ההוא שהיו רועים מרע"ה היה זה בתחלת נבואתו כי עדיין לא הורגל בנבואה וכמ"ש ז"ל בענין תחלת נבואתו ויאמר אנכי אלהי אביך הה"ד פתי יאמין לכל דבר מהו פתי נער אמר רבי יהושע הכהן בר נחמיה בשעה שנגלה הקב"ה על משה טירון היה משה לנבואה אמר הקב"ה אם אני נגלה עליו בקול גדול אני מבעתו ואם בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו שנראה שעדיין לא הורגל. אמנם יעקב ע"ה הוה שלים כי כבר הורגל בנבואה גם כי נשלם בי"א שבטים וקרוב היה להשלים הי"ב ואם כן אחר שלא היה חסר כל אמאי לא בעא מניה דלבן רשותא. אלא הא אתמר למעלה בדברי רבי יהודה שאמר ת"ח שלימותא דיעקב וכו' בקדמיתא א"ל שנאמר תנה את נשי ואת ילדי אשר עבדתי אותך בהם ואלכה והשתא

דחיל מניה פן יגלגל עליו גלגולין אחרים ויעכב אותו והנה דבר ה' אליו שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך ועל דא לא בעא לאתעכבא כי יתחזק עליו בדברי תואנות וישבק פקודא דמאריה:

ת"ח כתיב ויזכור אלהים את רחל פתח ואמר למנצח לבני קרח על עלמות שיר. כוונת הפתיחה הזאת ואם לא נתבאר ממנה הוא לדמות שבטי ישראל אל הממשלה הראשונה רגלי המרכבה וחייליה משרתי עליון אשר הליכותם הליכות אלי מלכי בקדש הם האומרים שירה בכל יום ולנגדם ישראל למטה ורבי אבא הפותח סמך על המבין ולא ביאר הדמיון אמר האי קרא אית לאסתכלא ביה ברזא דחכמתא איהו וכו' כל הני שירין ותושבחן דהוו אמרי בני קרח כלהו מחדתין. כבר ידעת מה שכתב ה"ר אברהם ב"ע בתחלת פירושו לספר תהלים על ענין המשוררים הנמצאים בס' הזה זולת דוד ע"ה ז"ל מחלוקת גדולה יש בין המפרשים יש אומרים כי כל הספר כלו לדוד והיה נביא והעד כמצות דוד איש האלהים וככה לא נמצא בספרינו כי אם על נביא. עוד שאמר בדבריו האחרונים רוח ה' דבר בי כמו הדובר בי ומלתו על לשוני ומצאנו שם ידותון מחובר עם דוד במזמור א' והיה כן כי המזמור היה לדוד ונתנו לידותון לנגן כי הוא אחד מהמנצחים וכן לשלמה אלהים משפטיך וכו' נבואת דוד על שלמה ותפלה למשה איש האלהים הוא לדוד ונתן המזמור לבני משה וככה מזמור לאסף ולבני קרח לאחד מבני הימן נכד שמואל שהיה מבני קרח ככתוב בדברי הימים ועל נהרות בבל גם אלהים באו גוים בנחלתך נבואת דוד שנתנבא לעתיד ע"ד הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. ויש אחרים אומרים כי אין בספר הזה נבואה לעתיד ובעבור זה כתבוהו הקדמוני' עם איוב ומגילות והעד מזמור ושיר ותפלה ואמרו כי על נהרות בבל חברו א' מן המשוררים בבבל וככה אמרו כי כל מזמור לבני קרח הוא לא' מן המשוררי' מבני הימן שהיו בבבל ודבריהם יורו על הגלות ולא ימצא ככה בדברי דוד וגם אסף היה שם משורר א' בבבל ואיננו אסף המנצח שהיה בימי דוד וככה איתן האזרחי חבר מזמור בהכרת מלכות דוד בימי צדקיהו והמזמורים שאין כתוב שם לא ידעו המחברים וכו' עיין שם סוף דבר כי הוא ז"ל כתב ודעתי נוטה עם דברי הקדמונים ע"ה כי הספר הזה כלו נאמר ברוח הקדש והוכיח שם בראיות ברורות כי כל מזמור שנזכר בו שם המחברו הוא שלו והמזמור הנז' בו לדוד הוא שלו ומי שלא נז' שם מחברו אולי היה לדוד כמזמור הודו לה' קראו בשמו שלא נזכר בו שם דוד והוא לדוד כמפורש בדברי הימים. הכלל העולה מכל זה שנפל חילוק בין המפרשים בס' הזה אם כל"ו לדוד או אם הנזכרים בו בשמם היו להם ואם דוד היה מחבר ונותן לנזכרים שם והנה הראב"ע ז"ל לא הסכים עם קדמונינו ז"ל רק

שנאמר כלו ברוח בקדש הן של דוד הן של הנז' שם. האמנם כי מצאנו ראינו קדמונינו ז"ל מסכימים כי כלו לדוד אמרו במ' בתרא פ"ק מי כתבן משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה שמואל כתב ספרו וספר שופטים ורות. דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים ע"י אדם וע"י מלכי צדק וע"י אברהם וע"י משה וע"י הימן וע"י ידותון וע"י אסף וע"י ג' בני קרח וכו' ופי' רש"י ז"ל ע"י עשרה זקנים כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו ויש שהיו בימיו כגון אסף והימן וידותון מן הלוים המשוררים ע"י אדם כגון גולמי ראו עיניך ולי מה יקרו רעיך אל אדם הראשון אמרו. וע"י מלכי צדק נאם ה' לאדוני שב לימיני. וע"י אברהם כדאמרינן לקמן איתן האזרחי זה אברהם וע"י משה תפלה למשה וכו' הנך רואה כי דעת רש"י ז"ל בדברי רבותינו שדוד הוא חבר כל הספר אלא שזכר בו קצת דברי הראשונים כגון גולמי ראו עיניך שאמר אדם הראשון ואתה רואה כי המזמור הזה הוא לדוד שכן התחיל למנצח לדוד מזמור ה' חקרתני אלא שזכר בו קצת סגנון של אדם הראשון. וכן מזמור נאם ה' לאדוני מתחיל לדוד מזמור וזכר בו על דברתי מלכי צדק. וכן כלם אמרם דוד ברוח הקדש אלא שזכר בקצתם עניני העשרה זקנים כאשר יתנבאו קצת הנביאים על סגנון זולתם שהיה מקובל אצלם הלשון ההוא. וכן יראה שהוא סברת חכמי הזוהר שכן אמר בכאן וכל הני שירין ותושבחן דהוו אמרי בני קרח כלהו מחדתין כלומר שחדשם דוד על שמם על הענין שהיו נזכרים בראשונה וזהו אמרו אינון שירין ותושבחן דהוו מלקדמין. ואתה רואה שאם היתה הכוונה לומר שהיו מלקדמין איך יאמר כלהו מחדתין אלא שהכוונה שהסגנון והלשון היו מלקדמין וחדשם דוד על שמם וכן כל אינון שירין ותושבחן דאמר דוד וכל אינון דהוו עמיה כלומר ע"י העשרה כמו שפי' רש"י ז"ל.

כלהו הוו ברזא עילאה ברוחא דחכמתא כלומר כלם חברם דוד ברוח הקדש ובסוד החכמה חכמ"ת שלמ"ה. ואחר שביאר זה שב לבאר סוד הכתוב על עלמות שיר ואמר ת"ח עבד ליה קב"ה עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה וכל אינון סידורין דסדר דוד ושלמה בריה וכו' אז"ל על פסוק חלק כחלק יאכלו שחולקים הכהני' בעורות ובבשר ושעירי חטאות יכול אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל כגון תמידין ומוספי שבת ונדרים ונדבות ת"ל לבד ממכריו על האבות חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושלמה שהוקבעו המשמרות ומכרו זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול שבתי וכבר ידעת כי הם ע"ה האבות וגדולי עולם שהיו בימי דוד ושלמה לא חלקו המשמרות על מספר כ"ד משמרות כי אם ע"ד ועל הדוגמא עליונה כי כשם שיש למעלה משמרות של מלאכי השרת אומרי' שירה ומקלסין להקב"ה כן חלקו האבות את הכהנים לכ"ד משמרות

לעבוד עבודת הבית. ואלה כ"ד המשמרו' הם כנגד ג' כתות של מעלה שכל א' מהם של כ"ד חיילים שהם סוד שם בן ע"ב כי ג"פ כ"ד עולים ע"ב וכמ"ש בס' הבהיר מ"ר יברכך ה' וישמרך יאר ה' ישא ה' זהו שמו של הקב"ה מפורש והוא שם בן י"ב אותיות דכתיב ה' ה' מלמד ששמותיו של הקב"ה ג' חיילים וכל חיל וחיל דומה לחבירו וכלם חתומים באות יהו"ה יתב' הא כיצד תצרף ה' כ"ד פעמים והיינו חיל א' יברכך ה' גם השני גם השלישי והם שמותיו של הקב"ה כ"ד מלמד שכל חיל וחיל ראשיהם ושריהם כ"ד תצרף ג"כ כ"ד ויהיו ע"ב שמותיו של הקב"ה והיינו ע"ב שמות היוצאים מן ויס"ע ויב"א וי"ט ומי הם אלה השרים מלמד שהגבורה שר של כל הצורות הקדושות מצד שמאלו של הקב"ה והוא גבריאל ומימינו שר של כל הצורות הקדושות והוא מיכא"ל ובאמצע הוא האמ"ת והוא אוריא"ל שר של כל הצורות הקדושות וכל שר כ"ד צורה ואין חקר לגדודיו דכתיב היש מספר לגדודיו והוא מ"ש בכאן עבד קב"ה עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה וקרא לישראל עלמא תתאה כי הם היו עיקר כוונת הבריאה.

וכל אינון סידורין דסדר דוד ושלמה בריה כבר כתבתי מ"ש חז"ל בפ' וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל וכו' ושרת בשם ה' אלהיו וכו' חלק בחלק יאכלו לבד ממכריו על האבו' מלמד שחולקים בעורות ובשר שעירי חטאות יכול בדברי' הבאים שלא מחמת הרגל כגון תמידין ומוספי שבת ונדרים ונדבות ת"ל לבד ממכריו על האבות חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושלמה שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול שבתי הנה כי האבות האלה סדרו המשמרות מול המשמרות העליונות לדמותם אל ממשלה הראשונה משרתי עליון וחייליה להתקדש בקדושתם לבקר ולערב כמוהם כמלאכי השרת והוא אמרו כלהו סדרי כגוונא דלעילא ת"ח כגוונא דאיכא משמרות בארעא הכי נמי איכא משמרות ברקיעא כי על דוגמתם נסדרו למטה. ואיכא סדרי משמרות ברקיעא דמזמרי למאריהון ואמרי שירתא כנגד הלוים שהיו משוררים במקדש בשעת העבודה. וכלהו הוו קיימין אלין לקבל אלין כי זה לעומת זה עשה האלהים שירה למעלה שירה למטה. מאי עלמות שיר וכו' הכוונה לבאר משז"ל כתוב אחד אומר אלף אלפין ישמשוניה וכתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו הא כיצד יתקיימו שני מקראות הללו אלא אלף אלפין וכו' מספר גדוד א' אבל לגדודיו אין מספר והוא אמרו בכאן ובגין דלית להו חושבנא כתיב בהו ועלמות אין מספר כלומר המתפשטים ונמשכים מכל כת וכת מאלה השלש הסדרים. ובגין דאית עלמות דלא מזמרין כאלין כי אלה הם קבועים תמיד במשמרותיהם לא יסורו לעולם ויש כתות אחרות שאומרות שירה והולכים להם על כן נקראות אלה עלמות שיר כלומר שיר קבוע. וביאר היאך הם נסדרים השלש

חיילים כל חיל וחיל עד סדרו. ואמר תלת סדרין אתפרשו לכל סטר לד' סטרי עלמא והולך ומבאר כי לכל סדר מאלה השלשה יש לו שלש של שלש שלש שהם תשע והם על דוגמת הכנפי"ם אשר ביארנו למעלה בפ' בראשית כמו שציירנו בלוח השלש שמותיו יתברך א"ל אלהי"ם ה' כי השם הממונה על דגל החסד שהוא א"ל חייליו וצבאיו הם גדול רחום חנון. חסין ארך אפים רב חסד. קדוש חסיד סולח. והשם הממונה על המלחמה חקוק על דגלו אלהי"ם וחייליו וצבאיו הם אדיר שופט דיין. חזק כביר איש מלחמה גבור פוקד עון משלם גמול. והשם שהוא ממונה על המשפ"ט הכלול מדין ורחמים חקוק על דגלו יהו"ה יתברך והכנויים שלו שהם צורת חייליו וצבאיו הם נורא נושא עון ועובר על פשע. אמת מרום רם נוצר חסד שוכן עד קדוש. והנה על דוגמת המחלקות השלש האלה של שלש שלש נסדרו למטה בעולם הנפרדים השלש הסדרים האלה. וכשם שהכינוים הנז' נתלים מכח שלש אותיותיו יתברך הודו אשר אליו פונים הכנויים כל אחד ואחד אל האות שלו כנוי שם א"ל אל היו"ד וכנוי שם אלהים אל הה"א וכנויי שם יהו"ה יתברך אל הו"ו כן אלה החיילים השלשה כל חיל וחיל פונה אל האות אשר עליו ומתנהגים על פי האות ההוא כאשר יתנהגו הכנויים על פי האות אשר עליהם וכבר ידעת כי מכח ג' אותיות אלה יה"ו הנרמזים בחכמ"ה בגבור"ה ובדע"ת נפרדו למטה על דוגמתן כמה מרכבות ודע כי אלה האותיות יה"ו הם אבות לכל האותיות וגם לאותיות אמ"ש הנז' בספר יצירה כי הם שלש אמות לכל האבות המתפשטות מהם שהם סוד אוי"ר מי"ם א"ש שהם היסודים העליוני' אשר מכחם נבראו ובאו אלה היסודות הגשמיים וכבר ידעת כי מאלה היסודות העליונים יצר מעונו יתברך וכל צבא השמים ומניעיהם שהם מלאכי השרת הכלל העולה שיש מרכבות למרכבות וכלם על דוגמא עליונה איש איש על עבודתו ועל משאו וכלם פונים אל האות המנהיגם הוא שאמר תשע סדרי כלהו מתנהגי באתוון רשימן וכל סטרא אסתכי לאינון אתוון רשימן שהם מנהיגיהם כמבואר. וכלהו מתחברין ואמרי שירתא היא ההסכמה באמרם קק"ק ה' צבאות וכד אינון אתוון פרחי גו אוירא דרוחא די ממנא על כלא כדין אינון נטלי הרמז על אותיות יה"ו שהם אבות לכל המרכבות והם הרו"ח כי אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתם כי אל הרוח הוא מגמתם. ושירתא אתבסם בהיות השירה יוצאת מפי כלם ביחד קול אחד אתפשט מתתא וכו' בהיות כי המשמרות האלה סובבות וחוגגות תמיד בהסכמה אחת אל השירה בסוד ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים ובסוד וקרא זה אל זה ואמר וכמ"ש יב"ע ומקבלין דין מן דין. הודיע כי ענין קריאתם זה אל זה הוא ענין נטילת רשות כדי שיסתכמו כלם אל קול אחד וכמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת יוצר

בשפה ברורה ובנעימה קדושה כלם כאחד א"כ יתחייב כי המדרגה התחתונה הנרשמת באות שלה הידועה לה תיחל ותקוה אל שלמעלה הימנה לנטילת הרשות והנה היא כבוטשת ודופקת וקוראה אל שלמעלה ממנה בסוד המים התחתונים הקוראות אל המים העליונים כמ"ש תהום אל תהום קורא לקול צנוריך אשר בבחינה זו היא נקבה בבחינת המשפיע בה ובבחינת תשוקתה דופקת וסלקא ונחתא. והנה לדעת רבי אבא כמו שיש בעולם האצילות עולם הנקב"ה מקבלת משני זרועות ימני ושמאלי שהם זכרים אליה כן על דוגמא זו המדרגות האלה בעלי השיר שהם ג' משמרות המשמרה התחתונה נערכת לנקבה בבחינת השנים אשר למעלה ממנה וזה כוונתו באמרו חד אתבטש מתתא ההוא את סלקא ונחתא לרוב תשוקתה ותרין אתוון פרחין עלה לעורר אותה היא דופקת והם פורחות עליה ואתעבירו תלת אתוון כלהו לפום יה"ו כלומר מתחברות על דוגמת אותיות יה"ו ששני האותיות זכרים והמקבלת נקבה. וחזר לבאר הענין היטב ואמר ת"ח אינון תרין אתוון עילאין דסלקין באוירא אינון כלילן דא בדא רחמי בדינא ובגין כך אינון תרין מעלמא עילאה ברזא דדכורא והאי דסלקא מתחברא עמהון איהי נוקבא ואתכלילת בתרווייהו כגוונא דנוקבא אתכלילת בתרין סטרין וכו' הנה א"כ לדעת רבי אבא סוד צורת המשמרות הללו היא צורת סגול שנים למעלה ואחת למטה על דוגמת הזרועות והמכריע הראשון או השוקים והמכריע השני. ומ"ש וכלא איהו חד דכר ונוקבא בר דכד אתברי עלמא דאינון אתוון מעלמא עילאה נינהו דאינון אולידו כל עובדין דלתתא כגוונא דלהון הכוונה למה שנז' בספר יצירה שלש אמות אמ"ש סוד גדול מופלא ומכוסה וחתום בשש טבעות ומהם יוצאים אויר אש ומים מתחלקים זכר ונקבה. ג' אמות אמ"ש יסודן ומהם נולדו אבות שמהם נברא הכל הודיע כי אלה השלש אותיות אמ"ש באו בסוד החכמ"ה והתבונ"ה והדע"ת וזה כי האל"ף רומזת אל הכת"ר הנמשך אל הדע"ת שהוא התפארת והמ"ם תרמוז אל החכמה הדוממת הנמשך אל החסד והשי"ן תרמוז אל הבינה הנמשך אל הגבור"ה השורקת ועל שלשתם אמר סוד גדו"ל מופל"א ומכוס"ה. ואמר שהסוד הזה של אותיות אמ"ש חתום בשש טבעות שהם סוד אותיות יה"ו הנצרף בשש טבעות כי כבר ידעת ששלש אותיות בונות שש וצירופם יהו יוה היו הוי ויה והי. וכן אותיות אמ"ש בונות שש בתים והם אמ"ש אש"ם מש"א מא"ש שא"ם שמ"א ונקראו טבעות כי בטבעת המלך נחתמו ולפי שעל פיהם נחתמו כל הטבעים נקראו גם הם טבעות וצריך אתה לדעת כי מאמ"ש ולמטה מתחלקים הפעלים מהם לסוד זכר ונקבה אבל להם לא יתיחס זכר ונקבה רק לתולדותיהם הבאים ונמשכים מהם הוא שרמז בכאן וכלא איהו דכר ונוקבא כלומר המדרגות והמשמרות הנמשכות מהם. בר דכד אתברי

עלמא באותם האבות שהם יה"ו דאינון אתוון מעלמא עילאה נינהו ואין ליחס להם זכר ונקבה אלא לתולדותיהן דאינון אולידו כל עובדין דלתתא כגוונא דילהון ממש כלומר אותיות אמ"ש שהם נרמזים ביסודות אליהם יתיחס זכר ונקבה. ובגין כך מאן דידע לון וכו' פירוש אותיות יה"ו הנזהר בהם והיודע ליחד אותם רחים לעילא רחים לתתא. התבאר כי לדעת רבי אבא המשמרה התחתונה נקבה והשנים אשר למעלה ממנה זכרים פועלים בה והנה רשב"י ע"ה אמר אלין אתוון כלהו דכר ונוקבא כלומר כי הראשונה היא זכר בבחינת השנית והשנית זכר בבחינת השלישית כי על זה הדרך יובן היחוד ולא בשימת ב' עלות או ב' ראשים אל עלול א' והוא אמרו אליו אתוון כלהון דכר ונוקבא לאתכללא כחדא ברזא דמיין עילאין ומיין תתאין כי זה התהום קורא אל שלמעלה ממנו כי זה הדרך יורה על היחוד האמיתי כי יתעלו העלולים מעלה אל עלה עד העלה הא' ית' והוא אמרו ודא איהו יחודא שלים ולא ע"ד שני עלות אל עלול א' וע"כ חזר ואמר וע"ד מאן דידע בהו ואזדהר בהו רחים לעילא ותתא בגין דאיהו עיקרא דיחודא שלים כדקא יאות והשלים הענין על דרך שביארו רבי אבא מענין השלש של ג"ג מסטרא דא ומסטרא דא עד וכלא נפקא מסטרא דאבהן דלעילא בסדרא דאתתקנן אתוון דשמא קדישא יה"ו כמא דאתמר כלומר מסכים לדעת רבי אבא בשאר הענין. וחזר הוא הענין להוסיף עוד על רבי אבא. סוד הכ"ז אותיות של האלפא ביתא עם האותיות מנצפך הכפולות שהם נחלקות לג' מערכות ט' ט' בסוד הג' משמרות שכל א' מהם של ט' ט' וכבר ידעת כי האלפא ביתא נחלקת לג' מערכות בסוד אי"ק בכ"ר גל"ש דמ"ת הנ"ך וס"ס זע"ן חפ"ף טצ"ק והוא שרמז רשב"י ע"ה באמרו ואינון סדרין מתלת סטרין כמא דאתמר כ"ז ברזא דאתוון וכו' עד וכלא איהו כדקא חזי. ת"ח כגוונא דאתוון עילאין וכו' יודעי סוד האלפא רבתי והאלפא זעירתי הנרשמות בתורה ובנביאים ובכתובים כי לא נרשמו רק לסוד גדול כי הגדולות רומזות לבינה והקטנות לעטרת וכי כלם דוגמא א' בסוד אפי רברבי ואפי זוטרי:

דף קנט:

ויזכור אלהים את רחל דהא במזלא תליא וכו' יבאר כי אלהים הנז' בכאן הרמז על התשוב"ה כי היא מז"ל הבנים והיא א"ם הבני"ם בסוד ותתפלל על ה' על ה' ממש ואמר כי על כן נזכר בכאן לשון זכירה המיוחס לעולם הזכר כי התשוב"ה היא הזוכרת והמשפעת ומ"ש וה' פקד את שרה לאו ממזלא הוה אין הכוונה ח"ו לומר כי יבואו הבנים שלא מן המזל רק הכוונה להקשות מיד ואי תימא דהא בנין במזלא תליין ולא לתתא

כדי לבוא לבאר מזה כי בכל מקום שנאמר וה' הענין הוא חיבור שני המדות כמוזכר להם ע"ה הו"א ובי"ת דינו ויהיה אם כן מה שנאמר בשרה וה' הוא הנרמז ברחל בויזכור אלהים. ואחר שהניח זה חזר להקשות כי למה יזכור בשרה לשון פקידה כי הפקידה תיוחס לעטרת וכבר נזכר במלת וה' שהרמז על הזוכר והפוקד ולמה יוסיף הכתוב עוד לשון פקידה. וישיב אלא בודאי זכירה הא הות מקדמת דנא כלומר לעולם אימא לך כי מלת וה' הנז' בשרה לא תרמוז על התשוב"ה רק על הדו פרצופין ואם תאמר והרי סוד הבנים הם במז"ל הידוע לבנים והיכן נרמז זה לז"א זכירה הוא מקדמת דנא שהרי קודם שנז' בתורה וה' פקד את שרה נאמר ויאמר אלהים אבל שרה אשתך יולדת לך בן הרי נזכר שם מלת אלהים הזוכר סוד המז"ל ואח"כ נאמר במעשה וה' פקד לשון פקידה ואתמסר מפתחא וכו' אל הפותח הוא היסו"ד שנאמר ואת בריתי אקים את יצחק וכיון דאדכר ברזא דלעילא לבתר אדכר ברזא דנוקבא פקידא למהוי כללא דכלא כחדא ומבואר הוא:

ויזכור אלהים את רחל רבי חייא פתח וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וכו' הנה רבי חייא יבאר הענין ביתר שאת ויודיע כי בכל מקום שנז' ענין פקידה כבר קדמה הזכירה בהכרח וכי אין פקידה בלא זכירה ואין זכירה בלא פקידה והביא ראיה מענין גלות מצרים שנז' שם זכירה שנאמר ואזכור את בריתי ואין ספק כי הוא קדם אל הפקידה שנז' שם שנאמר פקוד פקדתי אתכם וכו' כי אין פקידה בלא זכירה שנאמר ואזכור בלשון עבר יורה כי כבר קדמה הזכירה אעפ"י שקדם בכתוב הפקידה כי פקוד פקדתי קדם לואזכר את בריתי וכאלו יגיד הכתוב באמרו ואזכור כי כבר קדם הזכרון לפקוד פקדתי אתכם אעפ"י שהוא מאוחר בכתוב והוא מ"ש ואזכור דא זכירה בגין דאיהו לעילא וכו' אתא על פקידא דאיהי בגלותא לבתר כי לא תהיה נפקדת אלא מעולם הזכר.

כגוונא דא ויזכור אלהים את רחל כי אלהי"ם עליון זכר את רח"ל שהיא סוד הפקיד"ה נמצא שאין זכירה בלא פקידה ואין פקידה בלא זכירה ושניהם יבואו שקולים. ואגב אורחיה יבאר למה כפל הכתוב פקוד פקדתי והיאך יובן הכתוב ע"ד הסוד כי אחר שהונח כי הפקידה תיוחס לעטרת וכביכול היתה אז בגלות עם ישראל ע"ד משז"ל בעמו אנכי בצרה איך תאמר היא פקוד פקדתי ואין אסור מתיר עצמו מבית האסורים. ועוד יחזק הקושיא כדי לבוא לבאר סוד היאך יובן משחז"ל שהיא בגלות עם ישראל ויאמר הכא אית לאסתכלא ורזא דחכמתא הכא כלומר מכאן יתבאר על איזה צד נאמר שהיא בגלות עם ישראל והוא כי אם הוא האמת שהיא בגלות היאך תתגלה למשה ע"ה והדבר נודע כי לא תתגלה לשום נביא בגלות שהרי אם נתגלית ליחזקאל בגלות היה לצורך גדול

וחייבה השעה ועל נה"ר כבר כאשר יתבאר סודו בע"ה ואם כן היאך תתגלה למרע"ה בגלות ותאמר לו פקוד פקדתי. אלא הכי אוליפנא וכו' יבאר כי אין הדבר כמו שחושבים הסכלים ודוברי' סרה על דברי רז"ל ואומרים מהו זה שאמרו שהשכינה בגלות עם ישראל וכי השכינה היא דבר נפרד ונעתק ממקום אל מקום ושתפרד ממקומה ותעתק ותבא עם ישראל בגלות אין הדבר כן אלא הכי אוליפנא כד שמשא נהיר וכו'. יתן דמיון לדבר ולומר כי כשם שהשמש עצמו אינו נעתק ממקומו ובא להאיר על הארץ אלא אורו וכחו מתפשט על הארץ ואין נסתר מחמתו כך השגחת השכינה מתפשטת ומשוטטת עם ישראל בכל מקום שגולים לשומר' ולהצילם מהצרים להם.

כגוונא דא מלא כל הארץ כבודו כלומ' עד"ז יובן הענין כי כבוד"ו שהוא כנוי לשכינה מאז היו ישראל בארצ' בבית המקדש בנוי היה הכבוד שוכן ביניהם ומצומצם שם כביכול ומאז באו בגלות גלה עמהם הכבוד ההוא והשגחתו עליה' כדמיון השמש המשגיח בכל מקום לא ח"ו שיובן מזה שום העתקה גופנית רק התפשטו' השגחה להגין עליהם ואעפ"י שהם בארץ נכריה כי גם השמש זורח במקום הטומאה ואין בכך כלום.

ות"ח שכינתא לעילא שכינתא לתתא יודיע סבת דבוקה של שכינה עם ישראל בניה וזה שהם דוגמא עליונה כי כשם שיש למעלה שנים עשר גבולי אלכסון נמשכים ובאים מכח י"ב הויות כן נמצאו י"ב שבטי ישראל שבטי יה עדות לישראל כי הם חלקו ונחלתו הנה א"כ מערכה מול מערכה ומחזה מול מחזה לא יסבו בלכתם זה לעומת זה והתיקון הזה היה על מתכנתו בהיותם בארץ הקדושה כי לאלה הי"ב נחלקה הארץ לגבולותיה. אמנם בעונותינו כי רבו שגלו ישראל מארצם כביכול נהרס הבנין והמתכונת הנגלה ולא נשאר רק המתכונת המחשביי ההולך עמהם בגלות והבן זה ועל זה הביא המשל למלכא דמית בריה מה עבד כפא ליה לערסא על אבלא דבריה וכו' וזה המשל נמצא לרז"ל במדרש איכה כי הם מדמים הגלות למיתה כמו שהביאו בכתוב התבוננו וקראו למקוננות למלך שהיו לו שני בנים כעס על הא' נטל את המקל וחבטו ופרפר ומת וכו' כי הגלות דומה למיתה והגאולה לתחיה אמנם בכאן יבאר כי גם כי נהרס המתכונת ממקומו הנגלה לא סר ולא יסור מהיות נסע ונגלה עמהם לכל מקום שיגלו על קוצים ודרדרים שהרי לא נגלה למרע"ה בהיותם בגלות כי אם בסנה שהוא עץ מלא קוצים להודיע כי בכל צרתם לו צר. ואחר שהודיע סוד גלות השכינה על איזה אופן יובן חזר וביאר סוד כפל הכתוב פקוד פקדתי ויאמר מאן דלא קאים ברשותיה מה פקיד ומה עביד.

אלא פקוד מלעיל' פקדתי לתתא יכריח מכח הכתוב כי אין פקידה אם לא שקדם הזכירה וזהו שנאמר ואזכור בלשון עבר וא"כ כשאמר הכתוב פקד פקדתי ולא אמר פקד אפקוד בלשון עתיד יראה שכבר קדם הזכירה ומאו נקטא סימנא לפקידה וזהו פקוד פקדתי.
כגוונא דא שרה וה' פקד את שרה כבר קדם הזכירה ואם לא נזכר בכתוב. אמנם ברחל לא נזכר פקידה כי תרווייהו איתנהו בזכירה והוא אמרו והלא איהו בזכירה איהו ברזא דמזלא. וכלל הענין הוא להודיע כי אין נעשה פתגם למטה בתחתונים עד שיסכימו עליו למעלה ובהיות כי יסכים המשפיע הזכר להשפיע בנפקד ושניהם כאחד טובים אזי נזכרי"ם ונפקדי"ם התחתונים כשהם בדוגמתם:

דף קס.

רבי יהודה ורבי חזקיה הוו אזלי מקפוטקיא ללוד. אדהכי והכי נחת רבי יהודה וכו' כדי שיהיו שניהם שוים לעסוק בתורה הולכים ונדברים איש את רעהו פה אל פה מה שלא יתכן זה השוויי בהיותם האחד רוכב והאחד מחמר אחריו ולכן אמר לו מכאן ולהלאה נתעסק באוריתא.
כמא דכתיב הבו גודל לאלהינו כי בהיותנו שוים בהליכה אין האחד גדול מחבירו ותחזור הגדולה לבעלה ית' ויהיה פי' הכתוב כי שם ה' אקרא כלומר בשעה שאני עוסק בתורה שהיא שם ה' כי כל התורה כלה שמותיו של הקב"ה היא צריך שיהיו שוים הגדול והקטן כי הגדולה לא תאות אלא לאלהינו זו היא כוונת רבי יהודה בפתיחתו זו והנה ר' חזקיהו הוקשה לו מתוך הכתוב שנר' שצריך ג' ושאין הדבר נגמר ונשלם בשנים שכן כתיב אקרא בלשון יחיד והעונים הנושאי' והנותנים עמו שנים שנאמר הבו גודל בלשון רבים ואין רבים פחות משני' וזהו אמרו חד יימא ותרין יתיבו ליה כלומר שישיבו ושישאו ויתנו עמו בדבריו.
א"ל הני מלי בברכאן שצריך ג' הא' מברך והשנים עונים אמן אמנם אני דורש המקרא בנדון שלנו לענין העסק בתורה כי אפילו שנים חד עם חבריה תרי יתבי ויהבי רבו ותוקפא דשבחא דאוריתא לקב"ה.
ובכן שאל רבי חזקיה לגבי ברכאן אמאי תלת כי מה לי עוסק ומה לי מברך אחרי שהכוונה אחת היא ולשם שמים מכווני' העוסק והמברך א"ל הא אוקמוה ואתמר איתא בפסיקת' אמר להם משה לישראל אני אספר תהלות ה' ואגיד שבחו ואתם הבו גודל לאלהינו על גדולותיו ועל נוראותיו וכו' ועוד אמרו שם אמר משה מלאכי השרת אין מזכירין שמו של הקב"ה אלא לאחר שלשה תיבות שנאמר קק"ק ה' צבאות וכו' וכבר

ידעת שהם ג' כחות אבל רזא דמלה הכא וכו' יאמר כי סוד כל הברכות והמשכתם מלמעלה למטה הם בסוד שלש של שלש וכן אנו צריכין שהאחד מברך והשנים יענו אמן כי עד"ז יתקיימו הברכות והמשכתם והוא אמרו וברזא עילאה כדקא יאות ברזא דתלת כמא דאוקמוה כלומר בעלי הסוד. עד דהוו אזלי נמשך הדיבור ביניה' עד שאמר רבי יהודה תנינן אית זכירה לטב ואית זכירה לביש שהוא ענין הנדון שלפנינו וכן בענין הפקידה יש לטוב ולרע כמו שהוכיח מהכתובים וביאר כי הענין הוא סוד כי הזכירה והפקידה לטוב נמשכים מעולם האצילות בסוד עולם הזכר ועולם הנקבה כי מעולם הקדושה לא ירד רע כי אם טוב והסוד גמלתהו טו"ב ולא ר"ע אמנם הרע אינו בא רק מכחות הקליפה כי על ידם יענש הנענש ומגלגלין זכו"ת על ידי זכאי וחוב"ה על ידי חייב בסוד וגם רשע ליום רעה כי זה לעומת זה עשה האלהים להשכיר ולהעניש ובכן ענהו רבי חזקיה ואמר הכי הוא ודאי כי לא נבראו הטוב והרע רק לבחון בהם האדם ובבחירתו תלוי הדבר להמשיך על עצמו הטוב והרע זכאה איהו מאן דחולקיה אתקיים בסטרא טבא להיות נזכר ונפקד משם.

ולא ירכין גרמיה לסטרא אחרא להיות נזכר ונפקד משם. והנה ר' יהודה הודה לר' חזקיה כי הדבר תלוי בבחירת האדם ואמר הכי הוא ודאי זכאה הוא מאן דיכול לאשתזב' מההוא סטרא בכבשו את יצרו בהלחמו עמו תמיד כי יצר לב האדם רע מנעוריו לפתותו ותמיד צריך לערוך עמו מלחמה כי לא ינוח ולא ישקוט אפילו שעה אחת מלפתותו. והנה רבי חזקיה שאל ואמר במה כלומר באיזה אופן יתכן שינצח האדם את יצרו והנה הרכבתו עצמו ממנו ומחומר קורץ גם הוא והיאך ינצח עצמו בעצמו ובכן פתח רבי יהודה ואמר כי בתחבולות תעשה לך מלחמה וכו' הודיע כי יש כח בבחירת האדם להכריח את עצמו בעצמו על צד התחבולה ולהלחם עם עצמו וזהו תעשה לך מלחמה כלומר על צד התחבולה תלחם בעצמך ותדרוש את יצרך הרע להטותו אל הטוב ותוציא יקר מזולל וכבר דמינו דמיון נכבד רב התועלת בתחבולת מלחמת היצר הטוב עם היצר הרע לשני אחים נפלה להם ירושה מאביהם עיר קטנה או חלקת שדה והאחד מסכן וחכם חרשים ונבון לחש חלוש ההרכבה ורפה ידים תמיד רובץ בין המשפתים לא למד מימיו קרב ומלחמה וכלי זין לא נשא כי לא נסה ללכת באלה. ואחיו גבור חיל ואיש מלחמה מנעוריו עצמיו כמטיל ברזל לבוש שריון וכובע נחושת על ראשו והוא בכור לנחלה לא יסתפק בנוטלו פי שנים בכל אשר הניח להם אביהם כי עינו לא תשבע עושר ואון תמיד יחשוב על משכבו להרוג את אחיו להיות יורש עצר ויהי היום בהיותם בשדה ויאמר אל אחיו הקטן ממנו דע לך כי המת המיתך לכן הכון לקראתי להלחם כי אני או

אתה בעולם. אין ספק כי בראות המסכן ההוא החכם כי אחיו מתנחם להרגו והנה הוא בא לקראתו בחרב וכידון ובזעם ועבר' וכלי משחיתו בידו כי מיד בראותו צרת נפשו יתחנן קולו אליו ואמור יאמר לו אחי אחי שלא ידעת כי אפס לא תהיה תפארתך בהלחם עמי בהיותך נושא כלי מלחמה ומאומה אין בידי לערוך עמך מלחמה ומה יוסף ומה יותן לך הוד והדר אם הרוג תהרגני. ועוד שאתה גבור חיל מנעוריך וגדול ממני בשנים ואני חלוש ההרכבה ורפה ידים לאפס ותוהו יחשב לך כי תהרוג את אחיך וכסית את דמו. האמנה אחי אם הדבר מחוייב כפי טבעך וקנאתך כי גברה כ"כ אחת אשאל מאתך כי לא תהרגני בערמה כי יספיק לך גבורתך לעומ' חלישותי וידיך רב לך נגד רפיוני ואם השלך תשלך ארצה מאני זיינך בא נא והלחם בי יד ביד ואם הרוג תהרגני הותר לך דמי ומחול לך הנה אין ספק כי הבכור השטן ההוא בגאותו וגאונו ועברתו בוז יבוז בעיניו כל כלי המלחמה אשר בידו וישלך ארצה הרחק כמטחוי קשת כי בטח בגבורתו ויאמר ידי רב לי ומה לי עוד לחרב וכידון לנגד החלש הרזה הזה. וכראות המסכן ההוא כי נפתה ברוב לקחו הלא ימהר יחישה מעשהו לקחת את חרב הפלשתי ההוא אשר השליך ארצה וימיתהו בו והנה בזה חכמתו עמדה לו וינצל כצבי מיד אויבו המבקש את נפשו וימותתהו בכליו. כן הדמיון במלחמת הלך המסכן החכם עם המלך הזקן הכסיל הבכור שוטה כי נפלה להם ירושה מאביהם עיר קטנה ואנשים בה מעט מספר רמ"ח ושס"ה והבכור ההוא קדם למלוך כשלש עשרה שנה על מספר אנשי העיר ההיא הם הם איבריו של אדם הסרים אל משמעתו הם הם המסכימים עמו לאחוז בפרי עץ הרע ולא טוב כי נחמד הוא למראה ותאוה הוא לעינים עיני בשר ואדם מהם לא זכר את הילד המסכן ההוא ואין מאנשי הבית מסכים עמו כי יערב להם לחם סתרים ומים גנובים ולא ישמעו לקול לחשו וכל אחי כשנולדו במלכות המלך הכסיל שנאוהו. לולא חמלת ה' עליו ונשמת שדי תבינהו ובדרך תחבולה יערוך מלחמה עמו בהפשיט ממנו תאוה נהיה תערב לנפשו הבהמית אחת אחת פעם לנדור ולהשבע שבועה לאסור אסר על נפשו לבלתי לכת אחרי הבחורים השמחים אלי גיל האוכלים למעדנים משכימי בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ידליקם ויסתפק במעט המושג והבא בידו לקיים את נפש"ו ורוח"ו ונשמת"ו אליו יאסוף הביתה ופעם ידור נדר לצום פ"א בחדש מדי חדשו בחדשו ויעתק משם ההרה לצום פעם בשבוע או פעמים כי בזה ישליך ארצה כלי מלחמתו של הכסיל ויחלישהו ומעט מעט כלה גרש יגרש אותו משם. ועוד מעט ואין רשע בהרגיל עצמו לבקר חולים ולקבור מתים כי זה יזכירהו סוף כל האדם ובכמו אלה רבות מסבות יתהפך בתחבולותיו למענו אל כל יצוה וירגיל איבריו אנשי ביתו

מעט מעט ביראת ה' ואם פגע בו המנוול ימשכהו לבית המדרש ויזכיר לו יום המיתה כי בזה ישליך את כליו ארצה בחשבו כי עפר הוא ואל עפר ישוב ומלט הוא את העיר בחכמתו ובתחבולות יעשה מלחמה עצמו בעצמו ואל זה כיוון רבי יהודה בפתיחתו זאת באמרו כי בתחבולות תעשה לך מלחמה מאן מלחמה דא מלחמה דההוא סטרא בישא דאצטריך בר נש לאגחא ביה קרבא וכו' אמר כי המלחמה אשר אליה כיוון שע"ה בכתוב הזה אינה מלחמת הרשו' ללכת ארצות לא לו אמנם המלחמה האמיתי' היא בכבוש את יצרו תמיד כי היא מלחמה תמידי' קיץ וחורף ויום ולילה לא תשבות היא היא המלחמה החזקה וכמו שזכרו על אלכסנדרוס מקדון שהיה אומר בבואו אל ביתו ממלחמת הרשות באנו מהמלחמה הקטנה אל המלחמה הגדולה. ויביא ראיה מיעקב אע"ה כי כל מעשה תחבולותיו בעולם למטה עם עשו אחיו כוונתו למעלה להיות שר עם אלהים עם אלוהיו של עשו להשבית אויב ומתנקם כח הנחש הרע ההוא ולמשול עליו וזאת היתה לו כוונתו ומחשבתו מתחלה ועד סוף בענין הבכור"ה והברכ"ה אשר לקח ממנו בתחבולה כי לו יאות סוד הבכור"ה והברכ"ה העליונה ולא לעשו ולשרו ובגין כך זכאה איהו מאן דיכיל לשלטאה עליה וכו' ויחזור לענינו הראשון לענין הזכירה כי יש לטוב ויש לרע ומבואר הוא וימשיך לזה ענין השונמית שלא רצתה להיות נזכרת ונפקדת כי אם בכללות העם ולא נפרדת פן תהיה הזכירה מצד הרע כי זכות הרבים גדול הוא:

דף קס:

פתח רבי יהודה ואמר הנגלו לך שערי מות וכו' יבאר כי הזכירה והפקידה הנז' הבאה על שני פנים אם לטובה או לרעה נתיחד לכל אחת מהנה שערים ידועים כי כשם שיש למעלה שערי רחמים וחמלה וחנינה כן יש בעולם הקליפה שערי מות ושערי צלמות להעניש בהם בני אדם ויבאר ההבדל שיש בין שערי מות לשערי צלמו' כי הכתוב לא יכפיל הענין למליצ' הלשון כאשר יפרשו הפשטנים האומרים כפל הענין במלות שונות אמנם יודיע הכתוב כי כל מה שברא הקב"ה למעלה ולמטה בראו ע"ד משפיע ומקבל הוא סוד הזכר והנקבה הנרמז להם בכל מקום וכשם שיש במקום הקדושה והטהרה מקבלין דין מן דין להשפיע ברכה לעולם כך יש במקום הקליפה כחות מקבלין דין מן דין להרע ולא להטיב נקראים שערי מות ושערי צלמות וסוד הצל ידוע כי הוא עיקר אל המות בסוד סר צלם מעליהם והצל הוא הזכר אשר ממנו ימצא המות והוא הרוכב עליו בסוד הנחש ורוכבו כי אין שליח בעולם לטובה או לרעה שאין לו משלח יתיחס השליח לנקבה והמשלח לזכר ובהצמדם והסכמתם יחד יתנו פרים פרי מעלליהם והוא

אמרו צלמות צלא דמות האי איהו מאן דרכיב עליה ואיהו צלא דיליה ותוקפא דיליה לאזדווגא כחדא וכו' וזהו שגלה הקב"ה לאיוב כשאמר הן יקטלני לא איחל כתיב באל"ף וקרי בו"ו וכלא חד כלומר שכוונתו אחד לאל"ף איחל לו לו"ו איחל כי סוד האלף והו"ו אחד הוא ולפיכך אמר לו הקב"ה אנא קטיל בני נשא בתמיהה הנגלו לך שערי מות ושערי צלמו"ת אשר בראתי להעניש בהם החייבים והרשעי' כי מאתי לא יבוא כי אם הטוב בעצם וראשונה אמנם הרע יבוא על הרשעי' על ידי הממוני' על זה ומה שחזר ואמר הנגלו לך שערי מות למנדע דהא כלהו ברשותי להוצי' מלבן של כופרים שיש שתי רשויות פועל הטוב ופועל הרע ח"ו אבל הכל נעשה ברשות היחיד ומיוחד ית' ויתעלה אלא שהמציא כלים למעשהו בהם ידין עמים אם לשבט אם לארצו אם לחסד וכי סוף סוף יתבער כח הרע מן העולם כי זה יורה כי אין לו שולטנות וממשלה מעצמו שאם כן לא יעדר ולא יתבער מן העולם וכתיב בלע המות לנצח ירצה כי אינו נצחי מצד עצמו אבל יעדר לגמרי.

ת"ח ויזכור אלהים את רחל תרי זמני אלהים אמאי יבאר מה שכבר ביארנו כי אלהי"ם הנז' בכתוב הראשון הוא אלהים דבראשית היא מדת הבינ"ה שהוא מז"ל הבנים והוא עולם הזכר ואלהים השני הוא עולם הפקידה עולם הנקבה.

וכד אתערת רחל בשמא קדישא דכתיב יוסיף ה' ידע יעקב וכו' מבואר הוא:

ויאמר נקבה שכרך עלי ואתנה מאי נקבה וכו' מדלא אמר ליה כבראשונה הגידה לי עוד מה משכורתך או פרש לי רמז הכתוב על מחשבתו של אותו רשע ביעקב ע"ה שהיה אוהב נקבות ממה שאמר לו בתחילה אעבדך ז' שנים ברחל בתך הקטנה ולכן א"ל מאן נקבה אסתכלת בה ופלח לי בגינה והשיבו יעקב לא תתן לי מאומה אין מחשבתי בכך ח"ו לשום תאוה גופנית רק להעמיד דוגמא עליונה בי"ב שבטים שהם עדות לישראל העליון כי בהם יתכבד אלהי הכבוד ויתקדש קדוש ישראל אמנם אם תעשה הדבר הזה וכו':

דף קסא.

ויסר ביום ההוא את התישים וכו' רבי אלעזר פתח ה' מי יגור באהלך וכו' הא אוקימנא ואוקמוה חברייא כלומר מוסכם בפי הכל כי זה הכתוב נדרש ע"ד זה ודוד ע"ה כוון ברוח הקדש לשלשה אבות תמים לאברהם כי לא נקרא שלם עד שמל ופועל צדק זה יצחק שכל פעולתו בצדק ומסר עצמו למיתה ודובר אמת זה יעקב שנאמר תתן אמת ליעקב. ויקשה אם האמ"ת אתו כמו שהוא אמת מ"ט עבד עם לבן כגוונא דא שנתנהג

עמו בדרך תחבולה בענין המקלות אשר הציג ברהטים בשקתות המים ובשאר המעשה ואיה האמת אשר נתיחס אליו ודובר אמת בלבבו והכתוב מעיד תתן אמת ליעקב ועל הנגלה מענין שעשה יעקב עם עשו איתא במס' ע"ז פ"ק אמר שמואל עוד א' יש להם ברומי א' לע' שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר פי' רמז לעשו שהיה שלם ויעקב שהיה צולע על יריכו ומלבישין אותו לבוש של אדם הא' ומניחין קרקפלי של רבי ישמעאל בראשו פי' ישמעאל כהן גדול שהיה מהרוגי מלוכה וחמדה יופיו בת קיסר ושאלה מאביה שיפשיטו עור פניו וחנטה אותו באפרסמון לקיים צורתו וזה הפרצוף היו נותנין בראשו של דמות עשו ותלו ליה בצואריה מתקל ד' זוזי דפיזא פי' שהיא אבן יקרה ומחפין השוקי' באינך פי' באבני שוהם ומכריזי' לפניו סך קירי פלסתר פי' חשבון הקיצין כזב אחוה דמרנא זייפנא פי' אחיו של אדונינו עשו זייפן הוא פי' על יעקב מה אהני ליה רמאה ברמאותיה ולזייפנא בזייפנותיה. ומסיימין הכי וי לדין כד יקום דין.

אלא יעקב בחין שעתא דמזליה. יאמר כי יעקב ע"ה לא עשה מה שעשה בדרך מרמה כי ידע באמת כי לא יועיל לו רק רצה לבחון במעשה ההוא אם יסכימו עליו מלמעל' שאם לא יסכימו עליו לא יעלה בידו מאומה וכמו שנאמר לו על יד המלאך שא נא עיניך וראה כל העתודים העולים על הצאן כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך ואז"ל אעפ"י שהבדילם לבן כלם שלא יתעברו הצאן דוגמתן היו המלאכים מביאים אותם מן העדר המסור ביד בני לבן לעדר יעקב הרי שהיו מסכימים על זה מלמעלה ושארי לאניש למבחן שעתיה עד לא יתוב לארעיה כי כשם ששנוי מקום לטובה כן יש שנוי מקום לרעה. ויאמר כי כל התחבולות שעשה יעקב עם לבן היו כדי להציל את שלו מידו ולא הציל אלא אחת מני אלף שהיה מחליף את משכורתו עשרת מונים אם כה יאמר ואם כה יאמר והסכים הקב"ה על ידו ונטיל מדיליה בדרועא על ידי המקלות וא"כ דובר אמת בלבבו זה יעקב כי לבבו במה שהיה עושה באמת ובישר היה:

אמר רבי אלעזר כל הני קראי לאחזאה חכמתא קא אתיין דתנינן מלין דלעילא מנהון תליין בעובדא מבלי שיצטרך לדבור ולמחשבה ומנהון במלולא להשביע שר השעה. ומנהון ברעותא כי במחשבה בלבד יפעל כאשר זכרו בחכמים הראשוני' שהיו פועלים במחשבה נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות ודומה לזה.

ומאן דבעי לאמשכא ברכאן בצלותיה. צריך שניהם מילולא ורעותא. ומנהון דלא בצלות' אלא בעובדא תליין כי יעשה איזה פעולה מכוונת אל המבוקש ויעלה לו המבוקש כי כל הכחות העליונים יש להם למטה על מה שיסמוכו ובהתעורר המעשה ההוא למטה יתעורר כחו למעלה.

ת"ח יעקב שלים הוה כלומר שלם בכל במחשבה ובמעשה כתיב ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים יבאר כי היה מכוין יעקב במעשה המקלות להמשיך הברכו' מהמבוע העליון שהוא הכת"ר לכלהו דרגין עילאין המיוחסי' לחלקו ונחלתו והם י"ב אלכסונות רמז לי"ב שבטי יה עדות לישראל. ויבאר כי המקלות הם רמז מדרגות הדין לפי שמכין במקל ופצל אותם פצלות לבנות להעביר מהם הדין וללבנם ברחמים ובמה היה מלבנם ברהטים שהם תלת רהיטי דמוחא כאשר יתבאר באידרא בפ' מלך אסור ברהטים שמשם ימשך השקאת כל המדרגות כלם מעלה ומטה על ידי הנחלים ההולכים אל הים אשר תבאנה הצאן לשתות אחר כן יזונו המדרגות הנפרדות התחתונות שנאמר ישקו כל חיתו שדי ישברו פראים צמאם. ישברו מענין מזון כענין וישברו בר. מאי ויחמנה כלומר היאך שייך לשון חמימות בדרך הטוב בענין הזה. וישיב ת"ח בשעתא דרוח צפון נשיב מיא גלידין כבר ביארנו כי מדת הדין היא המעכבת השפע לירד בעבור מעשי התחתונים ונתיחס מניעת השפע אל הקפאת המים שאינם ניגרים. וכד אתער דרום הוא החס"ד ברבוי השפעתו נתיחס אל החמימות הפושר המים שירדו ולא יעכבם הצפו"ן הה"ד ויחמנה כלומר המים הנקפים בבואן לשתות כלומר חיתו שדי. וכלהו מתחממי וחדאן למשתי וכו' יבאר למלת ויחמנה על ב' פנים על מי הצפון מצד הדרום וגם יגל המדרגות הצפון המיוחסות אל חיתו שדי שהם גם כן מתחממו' בכח הדרום ובכן הם שמחים וטובי לב בקרירות הצפון כדמיון האדם שגובר עליו החום שהוא תאב לשתות מים קרים כענין אמרו מים קרים על נפש עיפה. ולפי שנמצא כפל בכתוב באמרו ויחמנה בבואן לשתות ואח"כ ויחמו הצאן ביאר ההבדל שיש ביניהם ואמר ויחמנה והא כתיב ויחמו כלומר ודי היה באמרו ויחמו ולמה אמר ויחמנה אלא להגיד לך דאינון כלהו נוקבי. כי מלת ויחמו נופל על הזכר ועל הנקבה ובאמרו ויחמנה נופל על הנקבות וכאלו ביאר לך כי מ"ש ויחמו הצאן חוזר למה שאמר ויחמנה שהרמז על הנקבות לרמוז לך כי כל מקבל מיוחס לנקבה. וע"ד אתכוון יעקב למעבד עובדא בחכמתא כי לפי הנראה היה די לו בפצול המקלות ובהציג אותם לנוכח הצאן בשעה שהיו באים הזכרים על הנקבות ולמה יצטרך להציג המקלות ברהטי' בשקתו' המים שאם היה הדמיון פועל בהם בשעת זיקתם מה לי בין שהיו המקלות ביבשה או במים אמנם כוונתו ומחשבתו היה בחכמה וידע כי לא יעלה לו הדבר כי אם דוגמת מעלה וזולת זה לא יעלה בידו המכוון:

דף קסא:

מתניתין פתח ואמר כי יעקב בחר לו יה רבי אלעזר הפותח ויאמר כי זה הכתוב הוא מן הכתובים שאין להם הכרע כי יעקב בחר לו י-ה מי הוא הבוחר יעקב ליה או י-ה ליעקב אמנם ממה שגלה הכתוב באמרו כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו נתבאר כי י-ה בחר לו ליעקב אמנם מהכתוב הזה שבנדון שלנו נתבאר כי ג"כ יעקב בחר לו לחלקו ונחלתו דוגמא עליונה ממה שכתב ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולוז וערמון. ויבאר הרמז מקל לבנה לח היינו דרגא חיוורא דסטר ימינא סוד הזרוע הימין.

ולוז וערמון היינו דרגא סומקא דסטר שמאלא סוד הזרוע השמאלי ויפצל בהם פצלות לבנות יחזור אל לוז וערמון היינו דרגא סומקא כי בהם פצל פצלות לבנות בהעביר מהם האדמימות בחברו אותם בסוד הימין הלבן.

והוא עאל ביניהו ונטיל לוון כחדא בסוד דודי צח ואדום וזהו ואתעביד כלא חד בתרי גווני.

ועכ"ד מחשוף הלבן דיתגלי חיורא על סומקא שהגביר הרחמים על הדין. וכל דא למאי כלומר כל המעשה הזה שעשה מן המקלות היה להמשיך לחלקו הברכות מלמעלה ממבוע הברכות ולהשוות שלשתם לשלש העליונות כדי שיהיו שלש של שלש שלש דוגמת תלת רהיטי דמוחא וזהו ברהטים כלומר לקשר הזרועות וגוף האילן הנרמזים בלח לוז וערמון והוא עצמו עם הרהטים למעלה כאחד.

וכדין בעובדא דא נגדין ברכאן לתתא בהיות הבריכה מלאה ישקו כל חיתו שדי.

דכתיב בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל כי מדת הבקר משפיע למדת ערב לתת טרף לביתה וחוק לנערותיה ויעקב נטיל חולקיה מאינון ברכאן לתתא כשישראל סבא משפיע לכנסת ישראל הנה יעקב ע"ה נוטל הברכות למטה:

דף קסב.

רבי ייסא זוטא הוה שכיח קמיה דר"ש וכו' רצה שיבאר לו מהו המקום הנקרא ראש צדיק לשיובן הכתוב שאמר ברכות לראש צדיק ואמר לו כי העטר"ה תקרא ראש צדיק לענין ירידת ההשפעה למטה היא ראשית לקבל ולהשפיע כי הסו"ף יקרא ראשית בבחינת מה שלמטה.

תו ראש צדיק דא יעקב הוא התפארת כי הוא הנוטל והראש לצדיק יסו"ד עולם להשפיע בו ומשם יתפרד השפע לכל עולם ועולם למטה.

אבל הא אוקימנא ברכות לראש צדיק צדיק יקרא ההוא אתר רישא דברי"ת דמיניה נפקין מבועין לבר כלומר מקום מוצא השפע אל העטרת נקרא צדי"ק כי הוא עושה צדקה בהשפיעו מימיו במדת הצדק.
נוקבא דקיסטא דחמר' נפיק מניה פי' נקב כלי המדה שבה מודדין היין נקר' קיסטא שכן עושין מודדי היין או השמן נקב בצד המדה וכשמגיע השמן או היין לשם ויורד יודעי' שנתמלא הכלי והוא דמיון לראש האמה והם ע"ה היו מדמים צורה ליוצרה ולנו בושת הפנים.
תו ההוא בר נש דזכי וכו' יאמר כי לא יקרא צדיק בבני אדם בעשותו כל מצות ה' רק שומר הברית מלטמאו בהורידו זרעו במקום זר לפי ששמר ראש הברית נקרא על שמו כמוזכר ומראשו ועד רגליו נקרא צדיק.
וכד ברכאן נגדין לעלמא יחולו על ראשו תחלה כי שמר הדוגמא ויזכה לבנים צדיקים כמוהו יען משך נשמותיהם ממקור הצדיק.
רבי ייסא תו שאיל לר"ש עצמו ואמר כתיב נער הייתי גם זקנתי לפי שהענין הוא עצמו מענין הנדון הביאו בכאן.
האי קרא אוקמוה ושרו דעלמא אמרו. כן אמרו ביבמות א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד נער הייתי גם זקנתי פסוק זה מי אמרו אילימא קב"ה ומי איכא זקנה קמיה ואלא דוד ומי קשיש כולי האי אלא שרו של עולם אמרו. ור"ל אילימא קב"ה וכו' כי ח"ו ח"ו שיפול תחת גדר הזמן ואלא דוד שהוא נופל תחת גדר הזמן ומי קשיש כולי האי אע"ג דכתיב ביה זקנה והמלך דוד זקן המזמור הזה בתחלת ימיו בבחרותו יסדו ללמד את בני ישראל שלא יתחרו בהצלחת המרעים לעשות במעשיהם כמו שהיו עושים הרודפים אחריו והיועצים לשאול ע"ה להמיתו כי כחציר מהרה ימלו וכו' ויפלו ממועצותיהם וכל המזמור מדבר בענין זה והיה זה בבחרותו ולכן אמר ומי קשיש כולי האי כלומר שהמזמור הזה חברו בבחרותו א"כ שרו של עולם אמרו והוא מטטרו"ן. ושאל רבי ייסא לרשב"י ע"ה כתיב נער וכו' ושמענא דהאי קרא שרו של עולם אמרו ואחר שהדבר כן יראה כי יש סוד בדבר יתיר ממה דחשבין בני נשא שאם דוד אמרו היה ענינו מבואר שיאמר דוד שמימיו לא ראה צדיק וכו' אבל אחר שהונח באמת שהאומר הוא שר העול' בלי ספק יש בו סוד יתיר ממה דחשבין בני נשא. והשיבו רשב"י ע"ה כי כן הוא האמ' ויאות איהו דהא ביחודא אתמר וביאר הענין ואמר דא הוא שבחא דיחודא כמו שביארנו בחיבור הדוד והרעיה דלא אשתכח יו"ם בלא לי"ל דהא לי"ל ביה אשתכח תדיר ומבואר הוא במה שקדם א"ל ובזמנא דגלותא לאו הכי. א"ל זרעו כתיב זרעו ולא הוא.

תואר השאלה הזאת הוא על דרך זה דע כי קבלה בידם כי מיום שחרב בית המקדש אין נשמות חדשות יורדות לעולם אמנם הישנו"ת הם מתגלגלות ובאות כפי גזרת הגוזר יתברך ואלה הנשמות נקראות זרעו של צדיק וקבלה ג"כ בידם כי כביכול הצדיק אבד לדור"ו אבד וכאלו הנהר נחרב ויבש ונפרדה החבילה בגלות ועל זה אמר לו ובזמנא דגלותא לאו הכי אלא שהוא נעזב ומבקש לחם ואיננו. א"ל זרעו כתיב ולא הוא כלומר הנשמות אשר כבר באו אינם צריכות לבקש כי כל עסקה של שכינה עמהם שכביכול נפרד חבורם ואימתי נפיק הזרע ההוא החדש כד נוקבא בדבוקא חד עם דכורא אמנם בגלות לא יצאו חדשות ויקשה א"כ כפי המונח כי אם הזרע אינו מבקש לח"ם אבל הצדיק נפרד איך יובן הכתוב ולא ראיתי צדיק נעזב בגלות כי הכתוב אינו נדרש לחצאין כי מלת ולא ראיתי תשמש בעדה ובעד זולתה וכאלו יאמר הכתוב ולא ראיתי צדיק נעזב ולא זרעו מבקש לחם וא"כ היאך נוקים קרא ולא ראיתי צדיק נעזב בזמן הגלות כמא דאוקימת וזרעו בזמן הגלות והוא אמרו ואי תימא לא ראיתי צדיק נעזר בזמנא דגלותא מאי הוא כי הכתוב לא חלק חציו בזמן הגלות וקצתו בזמן הטובה. והשיבו הא אחיד לעיל' ולא נעזב לעלמין ירצה כי הצדי"ק ראשו אחוז בעולם הבינ"ה תמיד ולא נעזב ממנה. אמנם למטה פעמים הוא בחבור עם העטר' ולפעמים כביכול נפרד כפי מעשיהם של ישראל כי הם הגורמים וא"כ מה שאמר ולא ראיתי צדיק נעזב הכוונה שיאנו נעזב מעול' העליון תמיד ולא זרעו מבקש לח"ם כי עסקה של עטרת תמיד עם זרעו ישן נושן בסוד הגלגול נמצא כי הכתוב נדרש שהצדי"ק אינו נעזב תמיד מלמעלה ולא זרעו מבקש לחם מלמטה כי כל עסקה של עטרת עם זרעו הוא בסו"ד דור הולך ודור בא.

דף קסב:

כתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וכו' יוסף עוד לדבר בסוד הצדי"ק ויאמר כי הוא סוף הנהר ועושה מעשה ראש הנהר שהיא הבינ"ה כשם שקיום הבני"ם תלויים בה שהם סוד הכוכבים כלם אשר כנגדם באו כל הכוכבים בגלגל השמיני הנראה לעינינו כך סוף הנה"ר שהוא הצדיק קיום כל צבאות מטה תלויין בו. ויאמר כי בבחינה זו נקראים שניהם רקיעים זה שמיני מלמעלה למטה עד העטרת שהיא כלולה בברית וזה שמיני מלמטה למעלה עד החכמ"ה שעל סוד זה הברית נעשה ביום השמיני שהוא שמיני לא"ב והבן זה ושניהם סוד השמיניות וסוד השביעיות ומה שבזה בזה והוא סוד ויתן אותם אלהים ברקיע השמים הוא הצדיק וכל זה להאיר על הארץ הידועה וסיים הענין באמרו וכל האי והאי כלא חד בריך הוא לעלם ולעלמין וכו' להודיע שאעפ"י שאנו מבדילין

בדבורנו עולם הבינ"ה מעולם העטרת הכל משך א' כדמיון הנהר מתחלתו לסופו אין הבדל בין הראש והסוף כי הסוף הוא הראש והראש הוא הסוף והכל אחדות אחד וכבר קדם לנו כי סוף הנהר נכנס בעטרת והכל א' יתברך ויתעלה לעולמי עד.

ת"ח ישבעו עצי ה' וכו' ירצה להוסיף ביאור וראיה על כי שני העולמות עלמ"א עילא"ה ועלמא תתאה הכל אחד וממקור אחד נמשכו ולא ביאר שום דבר בישבעו עצי ה' אבל אמר הא אוקמוה ואיתמר כלומר שהם סוד מדותיו יתברך שהיו כקרני חגבים בעמקי האין ועקרן ושתלן בג"ן וכבר קדם ביאור הסוד הזה וביאר סוד אשר שם צפורי' יקננו ואמר באן אתר לפי שלא יתבאר מן הכתוב אם הצפורי' מקננים בנטיעו' או בלבנון שכן כתיב ארזי לבנון אשר נטע אשר שם צפורי' יקננו ומלת שם יתכן לפרשה על שניהם לכן אמר בא"ן אתר ואמר כי בלבנון הם מקננים וסוד הלבנו"ן ידוע שהוא הכתר רא"ש הלב"ן המלבין אדמימות הדין.

ואלין אינון תרי צפרין דקאמרן בכמה דוכתי הם שתי הבנות אשר יזכור בסמוך בסוד וללב"ן שתי בנות והם אמ"ה ובת"ה סוד עולם העליון ועולם התחתון שזכר למעלה ונתיחסו אל הצפורים יען הם רובצות כל א' מהן על בניה כי כאמה בתה אמנם נתן הבדל ביניהם וקרא הכתוב לגדולה מהן חסידה וזכר הטעם אמאי נקראת חסידה ואמר לפי שכל החסדים והטובו' נשפעים ממנה נקראת חסידה בלשון נקבה כי בבחינ' השפעתה ונתינתה מתנותיה זכר תקרא ובבחינת קבלתה תתיחס אל הנקבה ותקרא חסידה וחס"ד בקרו של אברהם סוד האור הראשון משם יצא ועליה אמר הכתוב ברושים ביתה אל תקרי ברושים אלא בראשים וכבר ביארנו כי כל אות שהיא נחה היא כגוף בלא נשמה ע"ד אמרם כלת כתיב ואשמם כתיב והנה כלות כתיב ואשימם כתיב מלאים אלא לפי שהם נחים נדרשים כאלו אינם וכן בכאן ברושים בראשים והסוד כי ביתה בראשי מרומים ביו"ד רמתה כי שם ביתה כי הצפו"ר הקטנה רח"ל ביתה בית תפל"ה ובית דין לכל העמים ואעפ"י ששתיהם מקננות בלבנו"ן בתיהם הם בי"ת ועלי"ה על גבה. ולזמנין אקרי כגוונא דלעילא הצפו"ר הקטנה נקראת בכל השמות אשר למעלה ממנה כי כלם משפיעים בה ותקרא על שם המשפיע בה כפי שעת ההשפעה אם בחס"ד אם בגבורה או בכל שאר התוארים. ועל אתר דא כתיב וינחם ה' ויתעצב אל לבו כבר ביארתי סוד הענין במקומו וסוד בתי גואי ובתי בראי כי בבתי גואי אין שם בכיה ולא מספד כי אם בבתי בראי שהוא מקום המסתרי' כי שם הוא הסתרת הפנים כי בבתי גואי הכל שמחה וזהו האמת וזהו שרמז בכאן דהא באתר דא תליא כלומר העצבות דהא כל מה דלעילא הוא בנהירו חיין לכל סטרין. ועל דא תנינן אין עצבות לפני המקום לפני דייקא כלומר

לפני לפנים. וע"ד כתיב עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה ומלת בואו תוכיח שהוא לפני לפנים. לקבל עלמא תתא"ה העטרת שהוא הנקרא לפני ה' ומה שלמטה משם הוא הנקרא מסתרים וכבר ידעת סוד הלבנ"ה שיש בה מקום אורה ומקום חשך וכבר ביארנו כי לעולם לא יחסר האור מחציה ושהחצי הפונה אלינו פעמים באור פעמים בחשך ועל דרך זה פועלת בתחתונים פעמים ברחמים פעמי' בדין וסיים הענין בזכאין אינון ישראל בעלמא דין ובעלמא דאתי בגין כך כתיב אשריך ישראל עם נושע בה' כלומר בה' ממש שהוא האור והרחמים:

דף קסג.

ויצג את המקלות פתח רבי אלעזר ואמר אם חכמת חכמת לך. יקדים הקדמה להודיע כי כל מה שעשה יעקב ע"ה בחכמה נפלאה עשה. ויפליג בענין הפוקרים הסוברים כי התורה ספור דברים בלבד ודברי הימים שאין בהם סו"ד ולא ידעו ולא יבינו כי כל דבריה רמזים וסודות נפלאים וכמ"ש החכם ומי כמוהו חכם יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה וכתוב בתורה כי לא דבר רק הוא ואם רק הוא מכם הוא ועל נכון דרשו דרשה זו ככתוב שאם היתה הכוונה לומר כי לא לחנם אתם יגעים בה כי הרבה שכר תלוי בה כאשר פרש"י ז"ל היה לו לכתוב כי לא דבר רק הוא לכם אבל כשאמר מכם הודיע כי הריקות הנחשב בה הוא מהחושב אותו כי היא מליאה אבנים טובות ומרגליות ודמה ר' אלעזר סודות התורה אל המרגליות לפי שלא כל הרואה אותם יודע טיבם וסגולתם כי כמה פעמים תפול המרגלי' ביד בני האדם ואינה חשובה בעיניו לכלום לפי שאין סגולתה נודע לו רק למתעסק בהם וזהו פי' אם חכמת חכמת לך כלומר אם אתה הוא המרגיש בנועם סתרי התורה כאשר ירגיש סגולת האבנים הטובות האיש המתעסק בהם והיודע טיבם וסגולת' וכשם שהיודע סגולת האבנים ידוע שאין ביכולתו וחכמתו לשנות טבע האבן ההיא וסגולתה אשר הטביע בה הבורא ולא יוסיף בה ולא יגרע כך התורה ירגיש החכם שכל אותיותיה מיוסדים באמת וישר על פי חכם הרזים וכל המוסיף בה גורע כמש"ה לא תוסיפו על הדבר וכו'.

ולצת לבדך תשא דהא אוריתא לא גרע כלום משבחה כי ערוכה בכל ושמורה היא מכל חסרון בלא תוספת ומגרעת והמתלוצץ בדבר מדבריה לומר מה צורך לכתוב בה ותמנע היתה פילגש ודומה לזה כל זה נוסף בה ובלי תועלת נכתב לבדו ישא העון כי יאבד מזה העולם ומהבא.

ת"ח כד אתוון עילאין מתחברן כלהו בהאי דרגא סופא דכל דרגין וכו' פי' אותיות יהו"ה יתברך שמו הכולל מדותיו מלמעל' למטה כנודע כי היו"ד תורה על החכמ"ה וקוצה על הכת"ר והה"א הראשונה על הבינ"ה והו"ו על ששת קנה המנורה העליונה והה"א האחרונה על העטר' המקבל' שפע יה"ו וכשמתחברי' אותיות יה"ו בה"א האחרונה כדין האי דרגא קיימא לאשקאה לכלהו עדרין הם הם כל חיתו שדי וחיתו יער עדרי מטטרו"ן וסנדלפו"ן כל א' כפי החק הראוי לו וכל חד וחד אשתקי מן דינא ורחמי כי זהו צורך כל העולמות והוא סוד ההמזגה והשנוי כי זה בזולת זה לא יכונו. ויאמר כי לזאת החכמה נתכוון יעקב ע"ה במעשה המקלות אשר פצל פצלות לבנות מחשוף הלבן אשר על המקלות למזג הדין ברחמים ולתקן תפל"ת ערבי"ת הוא סוד הלבנ"ה והבריכה העליונה להאיר אל עבר פניה ולהשקותה מהשפעת מדתו התפארת וכבר ידעת כי כל אלה ההשאלות מתפלת ערבי"ת ובריכ"ה והלבנ"ה מושאלים לעטרת איש איש על עבודתו אם לענין תיקון המדה אברהם תיקן תפלת שחרי' שהיא מדתו ויצחק תיקן תפלת מנחה כי היא מדתו ויעקב תקן תפלת ערבי' שהיא בת זוגו. ואם לענין קבלת ההשפעה תקרא בריכה וזולתו מההשאלות י"ם ג"ן ודומיהם ואם לענין קבלת האור מהתפארת תקרא לבנה ויעקב ע"ה במעשה המקלות תקן אותה בכל הצריך לה והנה בפצלו פצלות לבנות סליק לאינון דינין וגבוראן מינה כי המקלות בעוד שלא נחשפו בלבון הם מורים על הדין ובפצל בהם פצלות לבנות המזיג אותם ברחמים ובמעשה הזה המשיכם והורידם ברהטים שהם ד' פרקי המרכבה מיכאל גבריאל נוריאל רפאל כי הם נקראים רהטי העטרת לפי שיש למעלה רהטי דמוחא ונקראים אלה רהטים לפי שכשירד השפע מלמעלה הם מקבלים אותו להשקות משם העדרים הנזכרים למעלה אשר תחתיהם והנה אותם הדינין והגבורות היורדות שם כלם קיימי תמן לנטלא כל חד וחד כדקא חזי ליה אשר לקושי הדין ואשר לרפיונו כי יש ממונים קשים ויש רפים. אשר תבאנה הצאן לשתות לנוכח הצאן אלין לקבל אלין היושבי' ראשונה במלכות ולנגדם למטה שלוחיה' זה לעומת זה ויחמנה מאי ויחמנה לפי שבסמוך כתב ויחמו הצאן אל המקלות א"כ למה הוצרך לכתוב ויחמנה. דכד מתעטרן בדינא מתחממן בההוא דינא ירצה שמה שכפל בכתוב ויחמנה ויחמו ירמוז על שהם מתמלאות ומתעטרו' כדין לשוט בארץ ולהתהלך בה לחקור במעשה בני האדם אם טוב ואם רע. ומה שכתב ויחמו הצאן אל המקלות יודיע מהיכן הם מתחממות וסבת החמימות שהיא מהמקלות לא מהרהטים כמו שיראה מפשט הכתובים ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים אשר תבאנה הצאן לשתות וכו' ויחמנה שנראה שסבת החמימות מהרהטי' אבל

עיקר החמימו' היה מהמקלות והוא אמרו ת"ח מה כתיב בתריה ויחמו הצאן אל המקלו' בגין אינון מקלות הזו מתחממן ומשגיחין בדיני דעלמא ואתפקדן עלייהו ואתדנו בני נשא כלומר שאינם עושים דין כי אם במאמר ב"ד והוא שהביא ראיה מבגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא:

רבי חייא פתח ואמר דבקה נפשי אחריך בי תמכה ימינך האי קרא אית לאסתכלא ביה אין ענין אמרו אית לאסתכלא ביה שיש קושי בכתוב כדרכם במקומו' אחרי' אבל ענינו שיש לכל אדם לשום לב על הכתוב הזה וללמוד ממנו וממי שאמרו והוא דוד ע"ה שהיה תמיד מתדבק באלהיו ולא חייש למלין דעלמא אחרנין חמדת העולם ממאכל ומשתה ותאוותיו ע"כ היה הקב"ה תומכו בימינו כי כל מבקש את ה' הנה הוא יתברך מזומן בכל קוראו אליו זהו פשטו. ד"א דבקה נפשי אחריך ירמוז לנפש"ו של דוד העליונה שתמיד היא משתוקקת לעלות במעלות העליונו' המשפיעות בה ובכן הימין אוחז בה כי זהו סוד החיבור והזיווג העליון כי בהתחברה למעלה תקבל פרס ושפע ימים תינק ותתמלא ברכת ה' להניק גם היא לאוכלסיה כי במלאת הרהטי"ם הנזכרים אשר תחתיה העומדים לד' פאות העולם הם הם פרקי מרכבתה סוד הארגמ"ן כל העדרים אשר תחתיהם שמאליים וימיניים כלם נרוים משקתות המים איש לבצעו מקצהו בעלי הדין ובעלי הרחמים מהרחמים. ואמר כי יעקב ע"ה כמעשהו בחול כך מעשהו בקדש כי כשם שהבדיל העדרים למטה ולא שתם על צאן לבן כן במחשבתו למעלה לקח לו לחלקו העדרים הימיניים סטרא דקדושה כדי שלא ישתמש באלהים אחרים בעלי הקליפה זכאין אינון ישראל וכו' ולפי שלא ביאר רבי חייא מי המה אלה הימיניים והשמאליים כי יש שמאל ויש שמאל שמאל של קדושה ושמאל של קליפה על כן בא רבי אבא ואמר זכאה חולקהון דישראל דאינון עילאין על כל שאר עמין דעלמא בגין דדרגא דילהון לעילא ודרגין דשאר עמין לתתא אילין בסטרא דקדושה ואלין בסטרא דמסאבא אלין לימינא ואילין לשמאלא הודיע כי השמאל המיוחס לאומות העולם אינו השמאל הקדוש כי אם הקלפיי התחתון. הוא אשר גרמו עונותיהם של ישראל שיגבר וישוב אחור ימינו של הקב"ה כשנחרב ב"ה. ולסוד זה נאמר הושיעה ימינך ועניני וכן הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו וכו':

דף קסד.

רבי יצחק ורבי ייסא הוו אזלי באורחא וכו' פתח רבי יצחק ואמר חי ה' וברוך צורי וכו' וכי לא ידענא דקב"ה אקרי חי פי' לפי שלא מצינו בכל המקרא חי ה' אם לא בדרך

שבועה באמרו חי ה' וחי נפשך וכן חי ה' אשר עמדתי לפניו היום וזולתם ובכאן אינו בדרך שבועה אבל דרך הודעה וא"כ מה חידוש הודיע לנו דוד ע"ה בזה.
והשיב אלא אפי' צדיק אקרי חי ויביא ראיה מובניהו בן יהוידע בן איש חי וכו' ויהיה שיעור הכתוב חי הצדיק נדבק עם ה' ח"י העולמי"ם הנקרא צדי"ק והכוונה בזה כי יש כח בצדיק התחתון להמשיך כח הצדיק העליון למדה הנקראת ברו"ך כי שניהם המדות לא מתפרשי מהדדי וכו' וירום אלהי ישעי דא עלמא עילאה דאיהו רם ונשא רם על כלא הרמז על הבינ"ה שהוא נה"ר דלא פסיק וממלא הבאר כי זהו הרוממות האמתי:
פתח רבי ייסא ואמר לא יגרע מצדיק עיניו יאמר כי הרשעים מעכבים השפע העליון מהבריכה העליונה הנקראת ענ"י ובאבוד רשעים משפ"ט ענייי"ם יתן הוא יתברך ועל זה סמך מיד לא יגרע מצדי"ק עיניו ועיניו אלה הם סוד עיני ה' משוטטים בכל האר"ץ לפי שיש תחתיהם עיני ה' משוטטות ואלה הם השבע העליונים סוד על אבן א' שבעה עינים.
ואת מלכים לכסא אלין אינון מלכין שליטין מיכא"ל גבריא"ל אוריא"ל רפא"ל דאתאחדן לכסא שהם נאחזים לכסא הם הם פרקי המרכבה.
ויושבים דאתקיימו בכורסייא בקיומא שלים מכח הכס"א הם הם מתקיימים ויגבהו מאי ויגבהו כלומר כיון שהם תחת הכסא היאך שייך בהם לשון הגבהם ויאמר כי בבחינה שהם שולטים על העולם התחתון יקראו גבוהים או לפי שנוטלי' הכסא וזוקפין לו למעלה ע"ד מתנשאי' לעומתם כי הם עולים עם הכסא למעלה בסוד בתולות אחריה רעותיה ובבחינה זו נאמר בהם ויגבהו.
עד דהוו אזלי חמו חד בר נש דהוה אתי וחד ינוקא רכיב על כתפיה א"ר יצחק ודאי האי בר נש יודאי איהו אולי הכירו במלבושו ובמהלכו שהיה בא בצער כבורח בבנו על כתפו ומאומה אין בידו מצידה לדרך.
ובגין לזכאה לבני נשא קא אתא העני נקרא מזכה בני אדם ע"ד שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז.
אמר רבי ייסא נזכה אנן בקדמיתא כי המקדים לא יושג.
כד מטא לגבייהו אמרו לו אן קיסטא טרימא בקרטולי ארחא פי' קיסטא כלי בפ' ערבי פסחים א"ר יצחק קיסט' דמוריס' דהוות בציפורי היא הוות לוגא דמקדש' וכן הוה אזיל למזבן קיסטא דחמרא ופי' טרימא הוא שלוקחין התמרים ומוציאין מהם גרעיניהם ולשין בהם שומשמין וכיוצא בהם בקמח חטים ושעורי' ועושה מהם צידה לדרך וזה נקרא טרימא ובערבי זמיט"א. ופי' קרטול הוא שם טנא בבבא מציעא פ' המפקיד אותבינהו בקרטליתא ואגניבו פי' בטנא או בסל. וכדי שלא לביישו ולומר לו אם הוא עני שאלו

לו ואמרו היכן הניח כל המים שהיה שותה ממנו בדרך וטרימא שהוא עשוי מתמרים לדרך שמביאין אותו הולכי דרכים לקרטולי והוא הטנ"א הידוע לדרך הנקרא בערבי זוואדא והוא השיבם בגין דיזכון בי בני נשא כלומר עני אני ומאומה אין לי כדי שיעשו עמי צדקה בני אדם והגיד להם המאורע דהא תרין בנין וכו' ואתא טורנא למתא ואשתבו ופי' טורנא שר ושלטון תרגום סרני פלשתים טורני פלשתאי והאידנא אזילנא בגין דיזכו בהו בני נשא כלומר לשאול לפדיון שבויים.

זכו בהדיה ויהבו ליה למיכל שהיה רעב ויגיע אדהכי פתח ואמר את קרבני לחמי לאשי רצה לומר כי הלחם אשר נתנו לו להשיב נפשו הוא נחשב לפניו יתברך כקרבן שהיה נקרב ע"ג המזבח ולפי דרכו הודיע סוד הקרבנות ואמר כי מה שצוה הקב"ה להקריב עולת התמיד בכל יום היה על הכוונה הראשונה ממש ולא על הכוונה השנית כמו שכתב הרב זצ"ל בחלק הג' מהמורה אמנם שהיה סגולה נפלאה בענין הקרבנות להפיק רצון מהאל יתברך לתת טרף ומזון לעולם ובכן מסתפק כל חד וחד כדקא יאות כלומר עליונים ותחתונים איש לפי אכלו.

וביאר את קרבני לחמי הה"ד אכלתי יערי עם דבשי וכו' וענין זה יתבאר בפ' ויקרא כי ראשון ראשון עולה לריח ניחוח לה' ואח"כ מתפרנסי' אישי ה' יתברך והוא סוד החבור והזווג כאשר יתבאר שם בע"ה ולכן כתב לחמי ואח"כ לאישי כי בבוא המנחה למלך אין העבדים רשאין לשלוח ידם בה עד שתגיע ותראה לפני המלך ובזה נעשה רצונו ואח"כ אוכלים העבדים.

ומה קב"ה פקיד לאתערא מזונא דלעילא קל וחומר זה לעצמו הוא דורש או שתהיה כוונתו כי עתה שבית המקדש חרב ובטלו הקרבנות הצדקה שעושי' עם העני היא המעוררת השפע והברכה לעולם.

א"ר ייסא ודאי על דא אמרו דלא יזלזל וכו' הוא אמרם אל תהי בז לכל אדם.

בתרי גווני זכינא בהאי בר נש הא' בצדקה שעשינו עמו והב' בשמוע ד"ת מפיו פתח ואמר ר' יצחק הוא אשר פתח אחרי ההוא יודאי סיוע לדבריו על הכתוב עצמו ואמר זה משם רבי אלעזר את קרבני דא רזא דכנסת ישראל שהיא לחמו בסוד מאש"ר שמנה לחמו ונקראת לחם לפי שהיא מקבלת מזון מלמעלה בסגולת הקרבנות הנעשים למטה שהם מעוררים השפע והברכה. לאישי הם שאר אוכלוסיה וצבאיה אשר היא מחלקת להם הטרף ויבאר כי אמרו ריח ניחוח הוא הרצון והחפץ בקשור הכל והוא סוד אמרם ז"ל נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני וזהו דא רעותא וקשורא דאתיחדא כלא ברזא דעלמא עילאה כי כך גזרה חכמתו יתברך תשמרו להקריב לי במועדו מאן מועדו לפי

שהוא מיותר שהרי כתיב אחריו את הכבש אחד תעשה בבקר והיל"ל תשמרו להקריב לי בבקר ובערב וא"כ מאן מועדו למי הוא רומז ואמר שהרמז למדתו של אברהם שקם ברצון לזבוח את בנו יחידו עת שערי רצון להפתח כשמחת המועד. וגם משמע במועדו למדתו של יצחק שהיא מדת הדין ובית מוע"ד לכל חי משום יבוא והוא סוד בין הערבים ואמר רבי יצחק כי כבר הקשה לו רבי חייא לרבי אלעזר ואמר לו א"כ ובמועדי' מבעי ליה ויחזור לבק"ר ולער"ב שהם ב' מועדי' חסד ודין כי מה שפועל זה אין זה פועל והשיב ההיא שעתא אתכליל אשא במיא ומיא באשא אמר כי סגולת הקרבן לכלול הדין ברחמים שניהם בהסכמה אחת ומועד אחד נקראים שניהם. ת"ח בכל קרבנין לא כתיב כמא דכתיב הכא בקרבן העולה תשמר"ו להקריב לי כי זה רומז למדת שמו"ר שצריך להקריבה ולקשר אותה למעלה והוא סוד הקרבן לקרב ולקשר וליחד המדה הזאת במועדו בשמאל ובימין בהסכמה א' ע"ד שמאלו תחת וכו' א"ר ייסא אלמלא לא אתינא וכו' אזי נתחדש לו סוד הקרבנות מפי ההוא יודאי ויותר מפי רבי יצחק:

דף קסד:

ולבן הלך לגזוז את צאנו וכו' ותגנוב רחל את התרפים מאן תרפים אלא ע"ז הוה. בענין התרפים הנזכרים בתורה ובנביאים מצאתי ראיתי ענינים שונים לחכמים ז"ל יש מי שאומר שהם ע"ז ויש מי שאומר שהם כלי הנחשת שמכוונים בהם השעות ככלי האוצטרלב וזולתו וכן כתב הרד"ק ז"ל כי התרפי' אשר ללבן הם ע"ז כי לבן עובד ע"ז היה כמ"ש ליעקב למה גנבת את אלהי וחלילה חלילה שיהיה בבית דוד ע"ז בענין התרפים ששמה מיכל במטת דוד וכתב עוד וי"א שהם כלי הנחשת עשוי לדעת חלקי השעות העתידות במשפט המזלות וזה יתכן בדבר לבן אבל בדבר מיכל הוא קשה לפרש כי למה שמה אותם במטה מקום דוד אם אותו הכלי אינו בתכונת אדם. והראב"ע כתב התרפים ששמה מיכל במטת דוד עד שחשבו שומרי הבית שהוא דוד עצמו. הם על צורת גוף האדם והוא עשוי לקבל כח עליוני ואמר והעד שהתרפים על צורת גוף האדם מהטעם עצמו וכן כתב רש"י ז"ל שהם על צורת גוף האדם ולא הוקשה להם מה שהוקשה להרד"ק ז"ל שכתב ח"ו שיהיה ע"ז בבית דוד וכ"ש שיראה מדבריהם שהם צורת אדם בולטת ממלאת מקום דוד במטה. אשר לסבה זו קם האדומי הבליעל ההוא אשר למד תורה בעיר פא"ס פולו שמו יש"ו אשר בתחלת למודו היה מראה תומה למלמדים אותו והייתי אני גוער בהם ואומר להם שאסור ללמד לערל תורה והיו אומרים כי היה בדעתו בצאתו לחפשי ישוב להתגייר ולא כן היה בדעתו רק ללמוד תורה לעשות כוונ' בה

למלאכת השמים להעציבה וכן היה כי בסוף למודו עמד נגד חכמי פא"ס וכתב להם בויכוח ההוא שכתב שהוא יוכיח מהכתובי' שהוא מותר לעשות צלמים ושאין איסור בעשיית' רק בעבודתם שכן כתוב בתורה לא תשתחוה להם ולא תעבדם והביא ראיה מהתרפים שהיו בבית דוד ואמר כי לראיה שהתרפים הם צלמי ע"ז שכן תרגם יב"ע ית צלמניא ושהתרפים של לבן יוכיחו כי לבן עובד ע"ז היה ועוד הביא ראיה מהכרובים שהיו במשכן ובבית עולמים ואין אנחנו עתה בסתירת דעתו שכבר שלחנו לו לאמר שדברים אלו הם סתרי תורה מענין הכרובים ושאסור לגלותם לערל שנאמר מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל טעם שהיו בבית המקדש וטעם הבערת האש ועשיית מלאכת הקרבנות בשבת וטעם לבישת הכלאים שהוא אסור ללובשו חוץ לבית המקדש ומותר בבית עצמו כל זה סתרי תורה ואסור לגלות סתרי תורה לערל. האמנה כי בענין התרפים הנמצאים בבית דוד אשר הקשה הבליעל ההוא והביא ראיה מהם לקיים טעותו אנכי אחטנה וסתירת טענתו מידי תבקשנה אחרי הביאי בכאן מה שמצאתי לרז"ל בענין התרפים ראיתי לרבי אליעזר הגדול בפ' ל"ו ז"ל ומה הם התרפים דברו און שוחטין אדם בכור ומולקין את ראשו ומולחין אותו במלח ובשמים וכותבין על ציץ זהב שם הטומאה ומניחין אותו בלשון ונותנין אותו בקיר או בחלון ומדליקין לפניו נרות ופורסין פרוכת לפניו ומשתחוין לפניו והיה שהם מדברים שנאמר התרפי' דברו און ולפיכך גנבתם רחל שלא יגידו ללבן שברח יעקב ועוד להכרית ע"ז מבית אביה עכ"ל אמנם לא כתב למה נקרא שמו תרפים. ויש אומרים שנקראים תרפים לפי שמשימים אותם במקום התורפה והבזיון ואמרו שהוא ענין אחד מחוברי חבר שלוקחי' אדם ומשימין אותו בשמן עד שיכלה הבשר ואוחזין אותו בשער ראש קדקדו ושומט הריאה עם הראש ומיד שורה עליו רוח הטומאה. הנך רואה כי לפי הנראה מזה שהתרפי' הם ע"ז או מין ממיניה. ויש לשואל לשאול ולומר הן שיהיה כדברי האומרים ששוחטין אדם ומולקין את ראשו או כדברי האומר ששמין אותו בשמן ושומטין את ראשו למה נקרא שמו תרפים בלשון רבים ויראה מהתרפים שגנבה רחל לאביה שהן שנים שכן כתיב ותשימם בכר הגמל ותשב עליהם וכן בכל מקום שנזכרים נזכרים בלשון רבים שנראה שהם שנים אבל אתה צריך לדעת כי הם שני דברים זה צריך לזה וזה צריך לזה וזה בלא זה לא יצא מלאכתם לפועל ולכן נקראים כל אחד לבדו בלשון רבים בבחינת הצטרכ' זה לזה להוציא המבוקש לפועל באלו תאמר שהעבודה זרה ההיא עשויה מנחשת או מברזל כאשר שמענו שהיו עושים הקדמונים צורות מנחשת או מברזל ולא היו עושים אותם רק ע"י הכלי המכוין השעות כמו שכתבנו כדי לכוין השעה הראויה לפועל ההוא ולפיכך נקראים תרפים כי

כל אחד מהם קונה שם חבירו בבחינת הצטרכם זה לזה והנה לבן שהיה עובד ע"ז היו לו שני הכלים הא' עצם הע"ז עצמה והשני כלי המכוין השעות לפי שבידיעת השעות הראויות לשאול את פיה היתה מדברת ולכן גנבתם רחל שלא תגיד לו כי בורח יעקב כי שני הכלים יצטרכו להגיד העתידות. אמנם התרפים ששמה מיכל במטת דוד לא היה כי אם כלי המכווין השעות הכדוריי העגולייי הבולט וזה כי יש כלי לכוין השעות נקרא אצטורלב והוא לוח מנחשת שטוח ויש כלי אחד כדוריי בולט עגולייי דומה לבטן האדם הוא אשר שמה מיכל במטת דוד למלא בטנו ולתשלום הצורה שמה את כביר העזים מראשותיו כי הרגלים נבלעים במכסה המטה ואמרתי זה כדי שלא להצטרך לומר כי הם עשויים בצורת גוף האדם כי חלילה חלילה מהיות בבית דוד צורה בולטת על צורת אדם וכל שכן צורה שלימה ח"ו ח"ו אבל היה הכלי ההוא אשר בו יכוין השעות לחלק היום והלילה למשמרותם לעבוד יוצרו ולעסוק בתורה ואחשוב כי לכן נקרא שמו תרפים מענין מחשבה וכוונה שצריך האדם המתעסק בו לכוין ולחשוב העתים והרגעים בכוונה רבה והוא מלשון רז"ל במסכת נזיר פ"ב האומר הריני נזיר מן הגרוגרות ב"ש סברי נזיר ואמרו שם תורפיה דהאי גברא פי' עיקר מחשבתו של זה האיש להיות נזיר ויהיה פי' תרפים מענין מחשבה שמחשבין בהם וקנה כל אחד מהם שם שניהם להצטרכם זה לזה כמו שזכרתי ואתה יודע כי כל מעשה צריך מחשבה שהיא נפש ונשמה אל המעשה ההוא אשר לסבה זו נקראים מיני המאכלים שהיו עושים למלאכת שמים כוונים כמ"ש לעשות כוונים למלאכת השמים ואת כיון צלמיהם לי שהיו מכוונים לבם ודעתם אליהם לעשותם ולתקנם היטב כמשפט העבודה ההיא וכן הענין בתרפים נקראים כן לפי הכוונה שמכוונים בכלי ההוא השמות והרגעים. האמנם במה שחשב הבליעל ההוא לחזק בדק טענתו להתיר עשיית הצלמים והביא ראיה מהתרפים שנמצאו בבית דוד ושתרגם המתרגם ית צלמניא. אלו ידע הבער ההוא ההבדל שיש בין שם פסל ומסכה ובין צלם היה נמנע מן הויכוח ההוא וזה כי שם פסל או מסכה נופל על תבנית הנפסל מעץ או מאבן וכמש"ה הנושאים את עץ פסלם וכן ושאריתו לאל עשה לפסלו וכן שם מסכה ע"ש שהיו מתיכי' מנחשת או כסף או זהב הצור ההיא בשעות ידועות וכענין שנאמר ויעשהו פסל ומסכה ופסל ומסכה לא תעשו לכם והוא ענין יציקה והתכת גוף מורגש ממשיי אמנם שם צלם נאמר על הכח ההוא השורה בתבנית ההוא על ידי שם הטומאה לא התבנית עצמו כי התבנית נקרא פסל או מסכה והצלם הוא נפשו אשר בו ידבר ומענין זה נאמר באדם בצלם אלהים ברא אותו כי הצלם הוא עצם הדבר שבו יתעצם הדבר ההוא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' צלם. ומענין זה אך בצלם יתהלך איש סר

צלם מעליהם שהוא הכח העליון המקיימם ולפי שהראשוני' אשר היה כח בהם להוריד הכח ההוא הרוחני ע"י כשפיהם והשבעותיהם על התבניות ההם שהיו פוסלים נקראו התבניות בשם צלמם שהוא הרוח השוכן בהם והעד כל צלמי מסכותם שנה הכתוב המסכה אל הצלם. ונשאר אחריהם קללה לבאים אחריהם הנמשכים אחר דעותיה' העושים היום פסילים שקוראים אותם צלמים ע"ש הראשוני' והאמת כי התבניו' הנעשי' היום פסילים יקראו בנחלתם לא צלמים כי הרוח אין בהם אמנם קנו השם ההוא ע"ש הראשונים שהיו בצלם. וכן ענין התרפים קנו שם זה מזה ונקראו תרפים. ודע כי עיקר ותורף המעשה ההוא הוא ע"י כלי השעות שעל ידו הוא מוריד הצלם והכח בעצם הע"ז האומן ההוא והוא הראוי ליקרא תרפים כלומר צלמים כמו שתרג' המתרגם צלמניא כי הכלי ההוא על ידו ירד הצלם והכח בתבנית ההוא הן שיהיה ראש אדם או ראש עשוי ממתכת כאשר ספרו לנו אבותנו שראו בדורם פסל אחד שהיה מדבר והוא שם מושאל ג"כ לע"ז עצמה ולפי זה בבית לבן שהיה עובד ע"ז יהיו התרפים ע"ז עצמה ובבית דוד יהיו התרפים כלי המכוין השעות כדורי עגולי' ואין בזה היזק לקוראו צלמניא כי על ידו מוריד האומן הצלם ההוא בתבנית ההוא והסתכל אתה עתה ברוך ה' בנדון שלפנינו שאמר רבי יוסי מאן תרפים אלא ע"ז הוה לפי שהם שני כלים כמו שאמרתי האחד ע"ז עצמה והאחד איננו ולכן א"ר יוסי מאן תרפים כלומר התחשוב כי התרפים הנמצאים בבית לבן שיהיו כלי המכוין השעות לא אלא ע"ז הוה כי לבן עובד ע"ז היה ואמר הסבה למה נקראו שמם תרפים ואמר ואמאי אקרי תרפי' בגין גנאי הוא כמא דתנינן במקום התורף כאשר יבאר הטעם בהדיא ולפי שהם ב' כלים כאשר כתבתי הוצרך לשאול ומנלן דע"ז הוה דכתי' למה גנבת את אלהי כתיב עם אשר תמצא את אלהיך וכו' ויאמר כי לבן היה חרש מכל חרשין להוריד כח הטומאה עליה'. ונחלקו רבי חייא ורבי יוסי אם הם עשויים ע"י קסם או ע"י נחש ורבי יהודה סובר כי אינם עשויים כי אם לפי השעות הראויות למעשה ההוא ושלכן נקראו תרפי' לפי שהיודע לכוין השעות עומד על האומן המכה בפטיש ופעם אומר לו הכה ופעם אומר לו הדף ידך ושאין מעשה ושום מלאכה בעולם להרפות ההכאה אלא זה ולכן נקרא שמו תרפים והוא ממליל תדיר שלא ישקוט מלדבר תמיד ויהיב עיטין בישין לנפשיה דבר נש כי מכח השטן כוחו המפתה את האדם לרע ולא לטוב ורחל דחילת בגין דיהב עיטא לאבאשא ליה ליעקב כי יודעת היתה מה טיבם של תרפים מחמת מעשה אביה הארמי הרמאי ובגין בזיונא דע"ז שוי לון תחותה. ומשום בזיון ע"ז שפיר דמי וכמ"ש רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא שרי ליה לבר ישראל למימר ליה לגוי שקלה לע"ז ואותביה בשי"ן תי"ו

שלך ורחל עשתה המעשה בפועל לפי שכשהם מרגישים שהם במקום התורף מתבזים בנפשם ואינם מדברים כי לא ידברו רק כשהם מכבדין ומרביצין לפניהם. ויתן טעם למה נקראים בשם רבים ויאמר כי הם זכר ונקבה ובבית דוד לא יתכן זה אלא אם תהיה הכוונה בדכר ונוקבא משפיע ומושפע שלא על צורת גוף אדם ובג"כ אתעכב לבן תלת יומין כי אין מגיד לו מהתרפים אבל הוגד לו ע"י בני אדם כי ברח יעקב.

ואמר רבי יהודה זמין גרמיה וכו' בדרך קסם ובדרך טבע בכלי זיין דכתיב ארמי אובד אבי לפי שמלת אובד הוא פועל עומד והיל"ל לכתוב ארמי בקש לאבד אבי והנה באמרו אובד שהיה בדעתו אובד אותו בודאי וזה בהכינו עצמו לאבדו הן בקסמיו או בכלי זיינו וראיה לדבר שאמר ליעקב יש לאל ידי שבטח באותם הקסמי' והלך ביום אחד מהלך ז' ימים לפי שכל אותם ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללבן כי ברח יעקב הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים וביום הז' השיגו לבן למדנו שכל מה שהלך יעקב בז' ימים הלך לבן ביום א' כמו שכתב רש"י ז"ל. ורחל אע"ג דאיהי עבדת לאעקרא וכ' נענשה על שציערה לאביה וכמו שמצינו ביעקב ע"ה על שציער את יצחק אביו במי איפה הוא הצד ציד נענש באיפה הם רועים. וכן אמרו בפ' כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק וכו' א"ר חנין כל האומר הקב"ה וותרן יותרון מעוי אלא מאריך אפיה וגבי דיליה זעקה אחת שזיעק יעקב ע"ה לעשו אימתי נפרע לו בשושן הבירה שנאמר ויצעק צעקה גדולה ומרה. וכן נענשה רחל על צער אביה שמתה כשילדה לבנימן ולא גדלתו אפי' שעה אחת אעפ"י שנתכוונה להכרית ע"ז מבית אביה ורבי יצחק אמר כל ההוא תוכחת' וכו' יאמר כי תועלת גדולה הועיל יעקב ע"ה ללבן באותה התוכחה שהוכיחו באמרו זה לי עשרים שנה בביתך והכתובים הבאים אחריו שהחזירו בתשובה להקב"ה והעד שאמר ראה אלהים עד ביני ובינך אמנם לא האריך בתשובתו כי מיד חזר לסורו הרע באמרו אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו כי שתף שם ע"ז באלהי אברהם. וישבע יעקב בפחד אביו יצחק מ"ט בפחד וכו' כי אחר שהודה לבן לאלהי אברהם היל"ל ליעקב לישבע גם הוא באלהי אברהם לחזקו ללבן באמונה ולמה א"כ הניח אלהותו של אברהם ולא נשבע כי אם בפחד יצחק ולמה זכר פחד אלא לא בעא לאטרחא לימינא כלומר נשמר מלישבע בימין עוזו העליון ונשבע בפחד הנמשך למטה ולמדנו דלא ליבעי ליה לאיניש אע"ג דאומי בקושטא לאומאה באתר עילאה דכלא אלא למעט בחומר השבועה ולא לבטא בשפתיו שם העצם אלא בכנוי כי פחד יצחק כנוי הוא לשם הגבורה. ורבי יוסי נתן טוב טעם ודעת למה זכר מדתו של יצחק אביו ולא מדתו של אברהם ואמר ודאי לקיומא וכו' אמר כי אחר שהודה לבן באלהי אברהם רצה יעקב לכלול השמאל בימין

כי כן הוא הראוי לחבר ולא לקצץ ועל כן נשבע בשמאל לכלול אותו בימין עוזו. ד"א לאתכללא בדינא וכו' לנצח ללבן בכח הפחד:

דף קסה.

מתניתין ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים וכו' תוקפי דהורמני זקיפין לעילא לעילא הכוונה במשנה הזאת להודיע שיש למעלה כמה כתות של מלאכים מהם ממונים על הדין מהם ממונים על הרחמים במאמר יוצרם יתברך כמו שאבאר וכי יש נמשכים מאותם הכתות כתות אחרות למטה מהם מכח הגבור"ה החזקה עד הגיע הכח הדבר אל החיצוניים ושיעקב בחר לו לנחלתו וחלקו אותם שהם בצד הקדושה המתכנסים מט"ל השמי"ם העליוני' כאשר ברכו אביו ויתן לך האלהים מטל השמים הם הם פרקי המרכבה העליונה מיכאל גבריאל אוריאל רפאל בדי הארון לא יסורו ממנו וגם שם אלהי"ם הם מתכנים בו מיכא"ל גבריא"ל וכן כלם ביען הם סומכים את הכסא ולפי שיעקב ע"ה בחר לו צד הקדושה למעלה ולא למטה הקיפוהו מארבע הפאות כאשר הם מקיפים הכס"א כי צורתו קבועה בכסא והקיפוהו לשומרו מממוני הקלפה לבל יזיקוהו כי בצל שד"י התלונן הם הם הנזכרי' בכתוב ויפגעו בו מלאכי אלהים אותם הנקראי' בשם אלהים כי שם א"ל לא נפרש מהם הם אשר באו ללוותו זהו כלל כוונת המאמר אמנם פרטיו הם אלה תוקפי דהורמני הם בעלי הגבור"ה המורשים על כך במאמר וברשות בוראם מענין אמרם הורמנא דמלכא הוו נטלי פי' רשות המלך היו נוטלים זקיפין לעילא לעילא הם העומדים ראשונה במלכות. שננא דחרבא דמלהטא כבר ידעת כי למטה העטרת נקראת חרב המתהפכת לפי שפעמים מתמלאת כדין ובכן נקראת חרב לה' מלאה דם ויש למטה ממנה חרבו של עשו שהיא יונקת מבין רגליה וכשהיא מלאה דין על ראש רשעים יחול וכל בעלי הדין עבדיה יוצאים להשחית בעולם ונקראת מתהפכת לפי שהמתהפכת מרחמים לדין ומדין לרחמים וזהו סוד פעמים אנשים פעמים נשים כי עבדיה כמו כן מתלבשים ברחמים בהיותה ברחמים גם מתלבשים בדין בהיותה בדין וזאת הנרמזת בחרב היא ממונה על כל המחנות אוכלוסיה להזכיר' לחיים ולמות ולפעול בעולם במאמרה והוא מ"ש שננא דחרבא דמלהטא ממנא על כל משריין וחיילין.

ההוא חרבא הוא חרבא סומקא כשמתמלאת בדין.

ההוא חרבא דתליא ביה וכו' כי החרב הזאת ביד הכרובים כמש"ה וישכן מקדם לגן עדן את הכרובי' ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים כשמלאכים או שדים מתקרבים לפנים ממחיצתם מכין אותם בלהט החרב ודוחים אותם משם ודוגמת

זה העידו שיש למטה כנגדו להט חרב שהלכו אנשים שהיו רוצים לדעת אם יש ג"ע בארץ ובהגיעם שם למרחוק נשרפו בברק להט החרב כי כשם שיש שומרי הגן למעלה כן יש למטה.
אינון דמתהפכי לכמה גוונים הם בעלי הדין שלוחיה המתלבשי' פעמים לטוב פעמים לרע כפי מעשי התחתוני' וכבר ידעת כי הזכר רחמים והנקבה דין ולכן יכנה אותם פעמים אנשים פעמים נשים.
בסטרין אחרנין מתפרשן גוונין אחרנין כי בסוד הגוונים נראים אם אדומיים הם דין ואם לבנים רחמים ואם ירוקים ממוזגים בסוד גווני הקשת.
מסטרא דאילנא דחיי נפקי אינון דמתיחדי ביחוד' בקשורא יבאר ההבדל שיש בין אותם שהם פרקי המרכבה הדבקי' ונקשרים בה המובאות לה אל בית המלך פנימה קדישין אלין אשתאבאן תדיר מטל השמי"ם העליונים משם ניזונים. שמא דאלהים אתקין בהו כי שם אלהות נזכר בהם כמו שאמרנו מיכאל גבריאל וכו' לארבע פאות המרכבה מיכאל לדרום גבריאל לצפון אוריאל למזרח רפאל למערב. אתעבידו סומכין דכורסיא בבחינה שהחיה רוכבת עליהם בסוד היא מתהלכת בין החיות כי הם ג"כ חיות.
כלהו מרגליטאן שייפין וסמכין לא מתפרשין לעלמא מגו דא שמא הכוונה עליהם שהם עמודי המרכבה ועל זולתם אשר בשם א"ל נזכרים כלם מצד הרחמים נמשכים.
אינון קישורין דיעקב דבריר לחולקיה פי' כי יעקב בחר לו לחלקו הצאן המקושרות במעשה ההוא שנאמר והיה העטופי' ללבן והקשורי' ליעקב והיה מכוין בזה למדרגות העליונות כי לקח לו לחלקו מדרגות הקדושה היושבות ראשונה במלכות ונקשרים בה והוא סוד וישת לו עדרים לבדו ולא שתם על צאן לבן שלא להכניס ולערב חול בקדש ולכן היו העטופי' ללבן ר"ל המאוחרות הרחוקות מצדק"ה והקשורים במרכבה ביעקב כי יעקב בריר לחולקיה אותם הקשורים בשם אלהים הנקראים בשם א"ל כמ"ש.
כלהו נפקו בעדביה כד נפק למיזל לארחיה כי בירר אותם לעצמו לד' סטרין אקיפו ליה לד' זויין נטרו ליה כי נעשו כדוגמ' המרכבה הסובבי' הכסא מד' רוחותיה. בשעתא ההיא קלא אתרגיש מאתר דאילנא דלעילא כשברח מלבן כדי שלא יזיקוהו כחות הקליפה שלבן בוטח בהם.
למיטר אילנא דלתתא הוא יעקב שהוא דוגמת עץ החיים בתחתונים.
כדין ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה כי הכירם כי הם אשר בחר לחלקו.
וכדין ויקרא שם המקום ההוא מחנים לא דריש שתי מחנות של חוצה לארץ ושל א"י כמו שדרז"ל אלא מחנה י"ם הם הקשורי' בסוד הי"ם שהם פרקי מרכבתה.

א"ר יהודה ת"ח שלמותיה דיעקב דלא בעא למיזל אלא ברשותיה שכן כתיב ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ואל ארצי.
זמנא אחרא אמאי לא נטל רשות ממנו שנאמר ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו וכתיב על בלי הגיד לו כי בורח הוא.
אלא בגין דדחיל יעקב דלא ישבוק ליה שמא יבקש עלילה עליו לעכבו כמו שעשה בתחילה שאמר לו נחשתי ויברכני ה' בגללך ואם לא יאבה יעקב לשבת עמו יעליל עליו באופן אחר כי רבות עמו להתעולל עלילות ברשע והעד אם כה יאמר וכן אמר לו כשהשיגו בהר הגלעד יש לאל ידי לעשות עמכם רע עד שהוצרך יעקב להתנצל כ"כ מה פשעי מה חטאתי וכו' וע"ד כיון דחמא דמטא שעתא מבוא' במה שקד' כי יתעלה יעקב ע"ה בהשלימו י"ב שבטים לקחת לו אשת חיל עטר"ת בארץ ישראל ותדחה רחל מפניה וכו' שמע ר"ש אמר כל מלוי דרבי יהודה שפיר וזאת עלית על כלנה כי הוא סוד גדול במיתת רחל מיד כשילדה את בנימין לתשלום הי"ב שבטים להיות נדחית מפני השכינה הבאה באהלו של יעקב והוא גם הוא עלה אל האלהים והבן זה:
ויעקב הלך לדרכו וכו' רבי אבא פתח ואמר זכר ונקבה בראם ויברך אותם יבאר כי האדם לא נקרא אדם עד שישא אשה כי אז יקנה שלימותו להיות בדוגמא עליונה ויאמר כי כל ספורי התורה הם יקרים ונכבדים ובני אדם אינם מרגישים בהם שהם אטימי לבא וסתימי עינא שהרי הכתוב הזה זכר ונקבה בראם כפי הפשט ידבר באדם הבשרי שנברא דו פרצופין וידבר באד"ם העליו"ן סוד השמש העליון שנאצלה מצדו היר"ח להשפיע בה ונאצלו שניהם כאחד טובים שנאמר שמש ירח עמד זבולה ובאמרו עמד ולא עמדו רמז שהיו שניהם משתמשים בכת"ר א' וכן אדם וחוה כחד אתבריאו.
ת"ח כד נפק יעקב שעדיין לא נשא אשה מה כתיב ויפגע במקום שרצה לידבק במקו' ולפגוע ולהתחנן לו ולא ענהו רק בחלום שלא היתה נבואתו רק בחלום הלילה לא בהקיץ כשאר הנביאי' השתא דאנסיב ואתא בכלהו שבטין באו לפגוע ולהתחנן לפניו משריין עילאין ולמה לפי שעל ידי הצדיקים הם מתברכים כי הצדי"ק ממשיך ממדת הצדי"ק העליון והם מתפרנסים בעבורו.
ויאמר יעקב כאשר ראם במה אשתמודע לון וכו' פירוש כי לא היה צריך לכתוב כאשר ראם אחרי שכתב ויפגעו בו כי הראיה תהיה קודם הפגיעה ולכן יהיה פי' כאשר ראם כאשר הכיר' בהכרח כי לא יכירם עד שיפגעו בו וא"כ תהיה השאלה במה אשתמודע לון ויאמר אלא דחמא דאינון דחמא בחלמא הנזכרים בסולם והנה מלאכי אלהים עולים בו בגיני כך קרא לון מחנים לא שהיו שני מחנות כמו שדרז"ל רק בבחינ' שראה אותם

פעם ראשונה למעלה ועכשיו למטה עמו ובבחינת חלוף המקומו' קראם מחנים וברחו בעלי הזוהר מלפרש מחנים שיהיו שני מחנות לפי שהכתוב אומר מחנה אלהים זה ואם הוא מחנה אחד שכן יורה מלת זה איך יקראם מחנים שיהיה פירושו שני מחנות ולכן פירשו מחנים שתי חניות אחד למעלה ואחד למטה והוא דבר דבור על אופניו וכבר תמה הרמב"ן ז"ל לפי' רש"י ז"ל שפי' שהם שני מחנות א' של ארץ ישראל ואחד של חוצה לארץ ואמר תמה אני בזה שהרי עדיין לא הגיע יעקב לארץ ורחוק היה משם ושלח מלאכים אל עשו מרחוק ושם נאמר ויעבור את מעבר יבק שהוא יבק הנחל גבול בני עמון שהוא דרומי מזרחי לארץ ישראל ועדיין יש לו לעבור גבול בני עמון ומואב ואחרי כן ארץ אדום וכו' ותחלת ביאתו בארץ בשכם היה שנאמר ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען:

דף קסה:

רבי יהודה פתח כי מלאכיו יצוה לך וכו' האי קרא אוקמוה בשעתא דבר נש אתי לעלמא מבואר ענינו כי הוא ידרוש מלאכיו על הטוב ועל הרע כי שני שליחויות הם עושים זה הפך זה אמנם בהגביר האדם הטוב על הרע שניה' כאחד טובים כי יסכים הרע עם הטוב והוא טוב ממנו כי לא יקרא הטוב טוב כי אם בבחינ' הרע כי הרע מבחין את הטוב וזהו סוד הבחירה המסורה ביד האדם והוא אומרו אתי בר נש לאתדכאה ההוא יצר הרע כפיא קמיה וכו' ותרווייהו מזדווגי לנטרא לבר נש דכתיב כי מלאכיו יצוה לך בהסכמה אחת כי הרע בעל כרחו עונה אמן רבי אלעזר מוקי להאי קראי ביעקב מבואר הוא והכא כיון דאשתזיב מלבן ואתפרש מניה וכו' כי בהתחברו לרשע לא זכה לזאת השלימות וכענין מה שנאמר באברהם וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו כי לא נתיחד אליו הדיבור עד שנפרד מחברתו של לוט. ומאינון מלאכים שדר לעשו לאפוקי מדעת האומר כי שלוחי בשר ודם היו. רבי יצחק אמר כתיב חונה מלאך ה' והא אוקמוה כך דרשו עושה אדם מצוה א' הקב"ה נותן לו מלאך א' לשומרו שנאמר חונה מלאך ה' סביב ליריאיו. עשה שתי מצות הקב"ה נותן לו שני מלאכים לשומרו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך וכו' עשה מצות הרבה נותן לו חצי מחנהו שנאמר יפול מצדך אלף ורבבה שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן וכו' ורבי יצחק יבאר סוד אמרו פעם א' מלאך יחיד ופעם מלאכיו רבים ויאמר כי מלאכיו אלין שאר מלאכין כלומר מהנפרדים ומלאך בלשון יחיד דא שכינתא שכן נקראת מלאך ה' לפי שהיא עושה שליחות השם והביא ראיה מוירא אליו מלאך ה' ולא ומיסע מלא"ך האלהים שהכל סוד אחד לפי שהכתוב

הזה קורא אותה מלאך ה' חונה מלאך ה' לאקפא ליה בכל סטרין כי בחנותה סביבו יסבו בלכתה גם פרקי מרכבתה אשר לד' רוחותיה. ודוד אמר הכתו' כשניצל מאכיש מלך גת כי הוא היה יודע סוד המלאך הזה שהיא נפשו של דוד שהיא היתה המצלת אותו והסובבת עליו להצילו מיד אויביו תמיד שהיו סובבים אותו אשר נתפש בידם ואגב אורחיה יבאר הטעם למה כתב ויתהולל בידם בלשון הוללות ולא בלשון שגעון שכן כתיב כי הבאתם את זה להשתגע עלי. ואי תימא שכינתא לא שריא אלא באחסנתא וכו' ודוד היה חוצה לארץ והיאך תמצא לו לסובבהו במחנותיה חוצה לארץ וישיב ודאי לא שריא וכו' כי מקום תחנותה הודאית היא ארץ ישראל להשפיע ולהניק מזיו כבודה לאוכלוסיה אבל לאגנא שאני כי בכל מקום תמצא להציל ואפילו בחוצה לארץ. וכד אתא יעקב מבי לבן כלהו משריין קדישין אתו וכו' מסייע ליה להרמב"ן ז"ל שתמה על פי' רש"י ז"ל שכתב שמלאכי חוצה לארץ ליווהו עד בואו לארץ ומלאכי הארץ באו ללוותו בארץ שיראה מדבריו שאינם יוצאים חוצה לארץ וזאת אומרת כי מיד כשהיה בא מבית לבן באו מלאכין קדישין עמו כי זאת היתה כוונת הפתיחה לרבי יצחק ככתוב חונה מלאך ה' סביב ליריאיו וכבר ביאר כי מלאך ה' היא השכינה ולאגנא שאני ואפילו לחוצה לארץ ור' חזקיה שאל אם כל המחנה ההוא אשר ראה היו עמו איך יכתוב הכתוב ויותר יעקב לבדו ומלאכי עליון סביביו והשיבו רבי יהודה בגין דאעיל גרמיה לסכנה והוה חמי להההוא סכנה בעינוי ושכל אתר דהיזקא שכיחא צריך האדם להשמר ממנו שלא להטריח את בוראו ושמא אין עושין לו נס וההוא עובדא דארטבון יוכיח שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי ומצאו קסדור א' ונטל ממנו אלף זוז ואמרו שם והא אמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין והעלו היכא דשכיחא היזקא שאני דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וכן ביעקב ע"ה הוה חמי להההוא סכנה בעינוי ואינון אתפרשו מניה וכו' רבי יצחק אמר בגין לשבקא ליה עם ההוא ממנא דעשו דברשותא הוה אתי כי אין פתגם נעשה בארץ שלא ברשות מעלה ולא במקרה נזדמן לו שרו של עשו וא"ת להיכן הלכו שהניחוהו ויותר לבדו לזה אמר ואלין אזלו למימר שירתא דמטא זמנייהו וכו' הה"ד קטנתי מכל החסדים ומכל האמת שהרמז למחנות הקדושים הבאים מכח חסדי דו"ד הנאמנים שנעדרו ממנו. ועתה הייתי לשני מחנות מחנה שכינה וכל ביתיה אזדא לטעמיה שלא היו ב' מחנות א' של חוצה לארץ ואחד של הארץ וא"ת היאך דריש שני מחנות כי בשלמא מחנים דריש ליה ב' חניות כמו שקדם אמנם מחנות נראה שהם ב' מחנות ממש לזה חזר ואמר דהוה שלים מכל סטרין מתרין חולקין חיור וסומק בסוד ויעקב איש תם יושב אהלים שהוא כלול משני הזרועות ימין

ושמאל הקדושה. רבי אלעזר אמר הא אתמרד דההוא ליליא שולטנותא דההוא סטרא דעשו הוה בההוא שעתא הנה רבי אלעזר לא בא לחלוק על רבי יצחק אבל בא להוסיף ביאור כפי מה שקבל כי בלילה ההוא היתה שעת ממשלת סטרא אחרא שהיה שעת חסרו"ן הלבנ"ה והעלמת אורה מהשמ"ש בשעת הלקות שיעמוד התלי ביניהם שלא יהל אורו דהא כתיב יהי מארת ששם נרמז חסרון הלבנה ובגין כך ויותר יעקב לבדו דאתכסיא סיהרא מן שמשא ובכן הוא שולטנותו של עשו ומצא בעל החוב לגבות את חובו לנגוע בכף יריכו כאשר יבאר בסמוך כי פנה לימי"ן פנה לשמא"ל פנה באמצע בגוף האיל"ן ולא מצא מקום רק למטה לבר מגופא וכמו שנתבאר כבר הסוד כי בירך יעקב מצא מקום ולא במקום אחר אם מפני שנשא שתי אחיות או זולת זה שנתעסק בקניני העולם הזה והכל סוד אחד. וכדין וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו בחד עמודא דסמיך לגופא כבר ביארתי בפ' בראשית הסוד הזה בארוכה בפ' ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים כי בנוגעו בירך הא' נגע גם בשני ולכן נאסרו שני הגידים יחד משם תקחהו כי טוב הוא. ובגין כך חונה מלאך ה' אקיף ליה בכל סטרוי וכו':

דף קסו.

וישלח יעקב מלאכים. א"ר אבא וכי אמאי אתער איהו לגביה וכו' כרך דרז"ל בענינו של יעקב ע"ה במדרש רבה רבי הונא פתח מחזיק באזני כלב וכו' ורבי שמואל בר נחמני משל לארכילסטוס שהיה ישן בפרשת דרכים עבר חד ושארי מעיר ליה א"ל קום לך דבישא שכיח הכא קם ושרי מקפח ביה וכו' אמרו ליה דמיך הוה ועוררתיני כך א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך וכו' נראה מהמדרש הזה שהאשימוהו ליעקב על ששלח מלאכי' לעשו וכמו שדרשו בכתוב מה אעשה כי יפקוד ואת למדת אותם עליך אלופים לראש ולא נתנו טעם למה ועל מה הכניס יעקב עצמו בסכנה להחזיק באזני כלב אמנם בכאן הן לדעת רבי אבא הן לדעת רשב"י בחכמה גדולה עשה יעקב מה שעשה כי רבי אבא אמר שאמר יעקב בלבן ידענא דעשו חייש ליקרא דאבא ובעוד דאבא קיים לא מסתפינ' מניה אתפייס עמיה וכו'. ורשב"י נתן טעם אחר ופתח טוב נקלה ועבד לו וראשונה אמר שנדרש הכתוב הזה על היצר הרע ההוא שהוא מסבב הגאוה לבעליו והנקלה הוא האיש אשר לא ישמע לחשו כי בזה ימשול בו ויהיה היצר הרע עבד לו ולא יתפתה אליו. והמתכבד הוא האיש המתפתה בגאוה ובוז שהוא מתלבש בפתויי הנחש כי בזה בהכרח יהיה חסר לח"ם והיא האמונ"ה הנקראת לחם בסוד לחם אלהיו מקדש"י הקדשי"ם ובסוד לחם אלהיהם הם מקריבי' והוא סוד היחוד וזה המתפתה בגאותו של נחש הוא חסר לחם.

אמנם הוא היה דורש הכתוב הזה על חכמתו של יעקב שבחר להיות נקלה ומשועבד לגביה דעשו בתחלה בזה העולם ע"ד יעבור נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי וכו' עד אשר אבוא אל אדוני שעירה כי אזי תתקיי' הברכה שבירכו אביו יעבדוך עמים וכו' ויהיה שיעור הכתוב טוב נקלה בתחלה כדי שאחר כך יהיה המתכבד ההוא החסר לחם עבד למי שנתברך ברוב דגן ותירוש שהוא יעקב. ת"ח ע"ד בגין דידע יעקב דאיצטריך השתא וכו' ידע שהשעה משחקת לו והוא צריך לו אתהפך נקלה ויתיר חכמה ועקימו עבד בדא בסלקו יעקב הברכות לאחרית הימים ולהניח הממשלה בראשונה לעשו שאלו ידע עשו ההבדל שיש בין זה לזה היה ממית עצמו כי עיקר הממשלה היא באחרית הימים והוא לא ידע להבדיל זה מזה ולכן בחר למשול בראשונ' כדי שיעלה מעלה מעלה ותהיה נפילתו גדולה אשר על זה אמרה חנה בתפלתה ה' יחתו מריביו עליו בשמי' ירעם ואמרו במדרש א"ר אבא בר כהנא מריבו כתיב אי חד הוא יפול ואי תרין אינון יפילון. עליו בשמים עלו כתיב אמר הקב"ה אם עולים לשמים משם אני מרעיש עליה' ומורידו הנך רואה שהרמז על שתי הממשלות המושלות במלכות הרביעי הזה שנכללות באחד ונרמזו במלת מריביו קרי וכתיב ולבסוף כתיב וירם קרן משיחו ויעקב בחכמה בחר שעבוד המלכיות כמו שבחר זקנו אברהם שהראה לו הקב"ה שעבוד מלכיות ועונשה של גיהנם ובחר בשעבוד מלכיות וכן יעקב ע"ה בחכמה עשה מה שעשה וזו גדולה מכלם:

דף קסו:

ויצו אותם לאמר וכו' כה אמר עבדך יעקב וכו' יאמר כי מיד השפיל עצמו להיות נקלה לו כדי שלא ישים לבו אל הברכות שבירכו יצחק אביו ויחשוב עשו שלא יתקיימו וכי דברים בעלמא הם שאלו ידע שיתקיימו היה הורג את עצמו כמדובר לעיל.

אמר רבי יהודה מאי קא חמא יעקב וכו' אם בא לפייסו לעשו מה ענין זה לזה לשלוח לו ולומר עם לבן גרתי.

אלא לבן הארמי קליה בעלמא. ולהפחידו לעשו היה מכווין בשליחות ההוא כאשר יבאר ולפי דרכו הודיע שהוא היה אביו של בעור ונכדו היה בלעם הקוסם ושאותם הקסמים שהיה בלעם יודע ירושה מאבותיו היו ושלא הגיע חכמתו של בלעם לחכמת לבן באותם הידיעות ועכ"ז נאמר בבלעם כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר וכ"ש לבן ועל זו היו המביאי' הבכורים לב"ה מעידים ומגידי' אומרים ארמי אובד אבי כי היה כחו בפיו לאבד ולכלות למי שירצה כאשר יבאר הוא שאמר לו הקב"ה השמר לך מדבר ולמה יזהירו על הדבור כי הי"ל מעשות רעה עם יעקב.

ומלה קדמאה דשדר יעקב אל עשו עם לבן גרתי להפחידו כאשר יביא משל הלגיון בהדיא ואי תימא דזעיר הוה כי מעט אשר היה לפניו וקרה מקרה שניצול ממנו לכך ואחר עתה עשרים שנה היו כמ"ש זה לי עשרים שנה בביתך וא"ת שלא עלה בידי שום תועלת שאם היה רואה לי שום הצלחה היה הורגני ונוטלה ממני לכך אמר ויהי לי שור וחמור על שם המין אמר. ורזא דמלה אינון תרי גזרי דינין דאי מתחברן תרווייהו לא מתחברן אלא לאבאשא. כבר ידעת כי כשהובדלו הכחות למטה בשעת הבריאה כל המערב אותם משנה סדרי בראשית וזהו טעם איסור הכלאים והשעטנז שלא לערב כחות העליונים זה בזה. להכניס שני הפכים בגדר א' כאשר יתבאר במקומו בע"ה וכן אמרו בס' הזוהר כד ברא קב"ה עלמא אתקין כל מלה ומלה כל חד וחד בסטרוי פי' שכשם שהם נבדלים בעצמם כך הבדיל' הבדל מקומיי ומני עלייהו מלין עילאין ולית לך אפילו עשבא בארעא דלית לה מלה לעילא וכלהו גזירין בדינא על דינא נטלין על דינא קיימין וכו' ועליהם אמר בכאן יעקב ע"ה ויהי לי שו"ר וחמו"ר על אלה גזרי דינין להודיע לעשו שהם משועבדים אליו ובידו הם נמסרים. ותמה אני על החכם ר' מנחם הרקנטי ז"ל שפי' עבד ושפחה הרמז ללמודי ה' זכר ונקבה בראם עכ"ל ומה לתבן את הבר אולי לא ראה הענין הזה בספר הזוהר שאמר רבי אבא צאן ועבד ושפחה אלין כתרין תתאין דקטיל קב"ה במצרים בכור בהמה בכור השבי בכור השפחה מיד מסתפי ונפק לקדמותיה הוא שאמרו לו המלאכים באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך ע"ד לך לקראת משה המדברה על צד השלום וזה המדרש הוא הפך מה שדרז"ל בוגם הולך לקראתך באנו אל אחיך וכו' את נוהג עמו כאח והוא נוהג עמך כעשו אמנם אמר שבא לקראתו לפייסו דדחילו סגי הוה ליה מיעקב ולכן הוצרך לחוד חידה ולמשול משל לבר נש דהוה אזיל וכו'.

דף קסז.

ת"ח מה כתיב בבלעם ויבא אלהים וכו' יבאר כי שניהם לבן ובלעם היו שוים בהודעות הקסמים ההם. ובפרשת בלק יבאר כי לפחיתותם נאמר בהם ויבא אלהים ומשלו משל על שאלת הכותי ההוא ששאל לר' אלעזר ואמר ליה חילא תקיפא חמינא בבלעם יתיר ממשה דאילו במשה כתיב ויקרא אל משה ובבלעם כתיב ויבא אלהים אל בלעם משם תקחנו ודברי פי חכם חן כי לפחיתותו נאמר ויבא אלהים אל בלעם וכן בלבן פן תדבר פן תעשה מבעי ליה מבואר הענין בעצמו ובכלהו עשרה זיני חרשין בסמוך ימנה אותם מן הכתוב קוזפי דכתרין תתאין פי' פסולת הכתרים התחתונים ויש ספרים שכתוב כוספ"י

בכ"ף וסמ"ך והוא הנכון והוא מלשון רז"ל פ' במה טומנין כוספא דיסמין שענינו גפת שומשמין ואלה האותיות לפי שהם ממוצא אחד אינם מקפידים בהם. ולפי שהקוסמים פועלים בכח אלה המדרגות התחתונות שהם פסולת ושמרים אל שלמעלה מהם נקראים כוספי או קוזפי כתרין תתאין ובהם היה עושה לבן קסמין וחרשין לנגד יעקב ע"ה להרע לו ולא יכול לו הוא שאמר לו יעקב ותחליף את משכורתי עשרת מונים מינים כמשמעו. עשר זייניין אינון וכו' תשעה מצינו עשרה לא מצינו והמה אלה א' מעביר בנו ובתו באש ב' קוסם קסמים ג' מעונן ד' מנחש ה' מכשף ו' חובר חבר ז' שואל אוב ח' ידעוני ט' דורש אל המתים. אולי שהוא מונה חובר חבר בשנים וכן אמרו בפסיקתא אחד חבר גדול ואחד חבר קטן נראה שהם שני מינים. ואולי ג"כ כי העשירית לא נזכר בכתוב לפי קריבתם למעלה והיא נעלמת מהקוסמים כי זה לעומת זה עשה האלהים והבן זה.

א"ר יוסי נחש וקסם תרי זיני אינון ביאר כי אעפ"י שהם שנים מכח אחד הם באים ולכן היו יודעי' בהם לבן ובלעם בן בעור נכדו ולבן נתעסק עם יעקב בדרך ניחוש ובלעם עם ישראל בדרך קסם ולא עלה בידם כלום הוא שאמר בלעם אל בלק כי לא נחש ביעקב ביעקב ממש ולא קסם בישראל אמר כשם שלא הועיל הנחש שעשה זקני עם יעקב כך לא הועילה קסם בישראל זרעו.

אמר בלעם גרסינן ולא ת"ח לפי שהם דברי בלעם שאמר מאן יכיל לון בכל חרשין וקסמין דבכתרין דילן דמקיזפא דמלכותא מתעטרן כלומר ואיך נוכל להם שאנו משתמשין בפסולת ותמצית מדת המלכו"ת והיא עצמה היא שלהם כי כנסת ישראל נקראת והם מתקשרים בה שנאמר ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו. ורבי יהודה ימאן שיהיה בלעם יודיע ומכיר שום ידיעה בצד קדושה ושישיג השתלשלות הכחות ושרשם כי הידיעה הזאת לא נמסרה רק לעם ישראל אשר בו בחר השם לנחלה לו שנאמר כי עם קדוש אתה לה' וכו' ותהלת"ו לאחר לא יתן ומאן דאינון קדישין ישתמשון בקדושה ומאן דאינון מסאבין מסאבו יזדמן להו והכוונה בכל זה כי ח"ו ישיג בלעם סוד השתלשלות הכחות משורשם שאלו היה יודעם היה דבק בהם והוא לא ידבק רק בקליפות המזומנות אליו ומחוץ למחנה שכינה מושבו כטמא ומצורע דכלא אזיל בתר זיניה. והנה למדנו מכאן יסוד אחד אמתי כי כל מי שהוא מזרע ישראל לא יעלה בידו ולא יצליח במעשה הכשפים אעפ"י שיהיה יודע בשמושי הכחות ההם של טומאה כי לא כאלה חלק יעקב כי כל חלק ידבק במינו וטמא טמא יקרא. אמנם בצד הקדושה יצליח אם יקדש עצמו כי הקדושה הקדוש יקרב אליה והנה הוקשה לו כפי המונח מדברי רבי יהודה כי כל מין יקרב אל דומהו גם ממה שאמר רבי יהודה למעלה מאי קא חמא יעקב דשדר ליה לעשו עם לבן

גרתי ונתן טעם לדבר לבן הארמי קליה אזיל בעלמא וכו' ומלה קדמאה שדר ליה לעשו עם לבן גרתי וכל הענין ההוא כאלו היה מתפאר בעצמו שגר עם לבן ונתעסק עמו בכל קסמיו ולכן אמר ר' יצחק יאות הוה ליה ליעקב קדישא למימר דאסתאב בחרשוי. או שבחא דיליה הוא בתמיהה כלומר ח"ו שהוא יטמא עצמו בכשפיו ח"ו אפילו לומר זה בפי קדוש כמוהו. והשיבו רבי יוסי אע"ג דקאמר רבי יהודה אנא מסייע ליה כלומר אעפ"י שנראה מדברי רבי יהודה שאמר יעקב דברים אלה מדעתו אין הדבר כן כי ח"ו שיעקב ישנה בדיבורו אמנם תהיה כוונתו בכאן על דרך מ"ש לאביו יצחק אנכי עשו בכורך כי דעתו של יעקב ע"ה לא יחליף שמו בשם עשו הרשע ולכן פסק הטעם באנכי כלומר אנכי הוא מי שאני אבל עשו הוא בכורך וכן הכא כל מה ששלח לו לאמר עם לבן גרתי ויתר דבריו כדי לפייסו היו לו על צד ההתפארות. ורבי אבא גם הוא מסייע ליה לר' יהודה באופן אחר ואמר מה כתיב ביעקב איש תם כלומר שלם לא ישקר באמונתו לומר שנסתאב בחרשוי דעשו אבל על מה דאמר רבי יהודה בגין דלביה שלים על טיבו וקשוט דעבד ליה קב"ה כאלו שלח ליה לאמר החסדים והאמת שעשה עמו הקב"ה שהרי גר עם לבן הארמי הידוע כ"ב שנים והקב"ה עזרו והצילו מידו וכן יעשה עמו. ומ"ש וע"ד כתיב כי ישרים דרכי ה' וכתיב תמים תהיה הוא ע"ד משרז"ל במ' נדרים פ' קונם יין זה אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דבי נורא אנא לא יהיבנא אכרגא מ"ט לאברוחי אריא מניה קאמר ופי' רש"י ז"ל עבדא דבי נורא אנא עבד לאיש שהוא הכומר מעובדי האש שעבדיו פטורים מן המס ולא הוי כמודה בע"ז דמוכחא מלתא דלא אמר הכי אלא לאפטורי גרמיה מכרגא והם סבורין לע"ז והוא לבו לשמים דכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא והותר זה לצורבא מרבנן לפי שהוא יודע לכוין במחשבתו לשמים לא כמו שהעלו שם שאפילו לצורבא מרבנן וכ"ש לעם הארץ כי לא יתירו זה לעם הארץ פן יפרוץ הגדר בדברים אחרים ומטעם זה היה משנה יעקב ע"ה בדיבורו לומר אנכי עשו בכורך וכן הענין בלבן באמרו עם לבן גרתי לא היתה ח"ו כוונתו רק לשמים להנצל מעשו הרשע שאם תראה הצדיקי' משנים בדיבורם ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ואינם נכשלים כי לאפטורי גרמייהו אמרי ומותר לשנות מפני השלום וכתיב תמים תהיה עם ה' כלומר תמים ושלם תהיה מחשבתך עם ה' ואין בזה אשם במקום דמוכחא מלתא כענין יעקב וצורבא מרבנן:

דף קסז:

וישובו המלאכים אל יעקב לאמר כיון דאמר לאחיך וכו' מבואר הוא וכן דרשוהו רז"ל וכ"כ למה וכו' בגין דקב"ה אתרעי תדיר בצלותהון ולפיכך מצער אותם כדי שיתפללו מתוך הצער כי הוא חפץ בתפלתם שנעשית עטרה בראש חי העולמים וראשו של חי העולמים הוא התפארת ואשת חיל עטרת בעלה. ורשב"י ע"ה יודיע מעלת תפלת הרבים כמ"ש ז"ל בהן אל כביר ולא ימאס וביאר הטעם ואמר בגין דסלקא בגוונין סגיאין ואתכלילת מכמה סטרין אמר כי לא כל לבות וידיעת המתפללים אחד כי כל אחד ואחד מיחד לפי דעתו והשגתו והוא הרצוי לפניו יתברך שיבקשוהו כל א' כפי דעתו אשר חננו האל יתברך ובזה נעשית העטרה מכמה גוונין כדמיון עטרת המלכים הקבועים בה מיני אבנים טובות ומרגליות על גווני' הרבה אודם פטדה וברקת וזולתם מה שלא ימצא כן בעטרה הנעשי' מגוון אחד. ויאמר כי בהיות שיעקב אחוז בתפארת שהוא כלול מלבן ואדום וירוק היתה תפלתו נחשבת לפניו יתברך כתפלת הרבים.

מה כתיב וירא יעקב מאד ויצר לו שמתוך כך התפלל:

רבי יהודה פתח אשרי אדם מפחד תמיד זכאין וכו' יקדים בענין מעלת העוסק בתורה ויאמר כי הוא אוחז בעץ החיים וכי הוא בן חורין ממלאך המות ומיתתו איננה רק בסוד הנשיקה ובטהרה כי תדבק נפשו אל שורשה ואל עיקרה כענין מה שנאמר ברבה בר נחמני כשנתבקש בישיבה של מעלה וזולתו מן הצדיקים שיצאה נשמתו בטהרה. ודע כי מה שמצינו בפטירת רבה בר נחמני אמרו במס' מציעא פ' הפועלים שאמרו במתיבתא דרקיעא מאן מוכח רבה בר נחמני ואמרו שדרו שליח אבתריה לא הוה מצי מלאך המות מלמקרב ליה מדלא פסיק גרסיה מפומיה. שנראה משם שהיה השליח מלאך המות לאו דוקא קאמר שא"כ איך תצא נפשו בטהרה אמנם הם מיחסים המיתה למלאך המות שהרי אמרו שם שדרו שליח אבתריה ואם היה מלאך המות ממש היה לו לומר שלחו מלאך המות אבתריה וכן מצאתי בספר קנה שכתוב אזל מלאכא ליטול נפשיה ולא יכיל ליה משום דלא הוה פסיק גרסיה מפומיה שנראה שהצדיקים אינם נפטרים על ידי מלאך המות וכן אמרו שם יצאתה בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאה נפשך בטהרה וכבר ידעת כי טומאת המת איננה רק בעבור הסתלקות הקדושה ממנה שהיא הנשמה כי אז יחול רוח הטומאה מפאת מלאך המות השולט על גופו ובצדיקים שאין מלאך המות שולט על גופם גופם טהור ונשמתם יוצאה בטהרה הוא שאמר בכאן צדיקים דמשתדלי באוריתא לא מסאבי גופא דלהון אלא הוא דכיא. וזהו סוד אמרם יום שמת רבי בטלה כהונה כי לא יעלה על הדעת כי לכבודו של רבי יתירו לכהנים

לעבור על לאו לנפש לא יטמא בעמיו ורבי לא מת מצוה היה שאין לו קוברים אמנם הכוונה להודיע כי גוף הצדיק אף אחרי מותו נשאר בטהרה ולא כשאר המתים שיחול מיד בצאת נפשם עליהם הטומאה מצד מלאך המות השולט עליהם בשעת המיתה. וכמו שאמרו באליהו דאשכחוה רבנן בי קברי וכו' ואמרו ליה ולאו מר כהן הוא והוא השיב צדיקייא לא מסאבי ולא מצינו הענין הזה כתוב על הסגנון הזה בבבא מציעא פרק המקבל אמרו שם אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של גוים א"ל מהו שיסדרו בבעל חוב וכו' וסיום הענין שאמר לו ולאו כהן הוא מר מ"ט קאי מר בבית הקברות א"ל לא מתני מר טהרות דתניא רשב"י אומר קברי גוים אינן מטמאין שנאמר ואתנה צאני וכו' אדם אתם ואין א"ה קרויים אדם וכו' ונראה משם שעל קברי א"ה אמר שאינן מטמאין באהל ובכאן אמר בבית הקברות סתם ולא אמרו בבית הקברו' של גוים ושהיתה תשובתו צדיקייא לא מסאבי במיתתהון ונראה שהיה בבית הקברות של ישראל והיה קשה בעיני הרבה כי לא נזכר בתלמוד רק עובדא דרבה בר אבוה ולא עובדא דרבן דאשכחוה בבי קברי עד שמצאתי את שאהבה נפשי כי זה היה כשהיה קובר את ר' עקיבא שהיה מת מצוה לפי שהיו יראים לקברו שהיה מהרוגי מלכות ורבנן מצאוהו קובר אותו ואמרו לו ולאו מר כהן הוא והוא השיבם צדיקייא לא מסאבי במיתתהון וגם כי אמרו כי משום כבודו אמר כן לדחותם בדברים האמת כן הוא כי הצדיקים אינם מטמאים במיתתם וכן הסכימו בעלי הזוהר כמו שנראה בנדון שלנו. ואחר שהקדים זה יקשה בענין יעקב אחרי שאחז בעץ החיים למה יפחד מהחיצוני שרו של עשו דהא לא יכיל לשלטאה עלוי ועוד שהיה מובטח מזה שנאמר והנה אנכי עמך וכו' ועוד כי רבים אשר אתו באו לשומרו שנאמר ויפגעו בו מלאכי אלהים ואם שלש אלה היו לו למה ירא מעשו ומשר שלו. ויאמר כי דרכו של צדיק שלא לסמוך על הנס בגין דחשיב דלאו הוא כדאי דקב"ה יעביד ליה ניסא ונתן הטעם למה יספק בעצמו ויאמר כי כנגד השלש ההבטחות האלה הרגיש בעצמו שחסר שלש אחרות והם הא' דלא פלח ליה לאבוי ולאמיה והכ' שלא עסק בתורה תמיד כראוי בעוד שהיה רועה צאן לבן והג' שנשא שתי אחיות וחשב כי אולי השלש אלה יעמדו כנגד השלש ולא יעשה לו נס ומזה פחד. ובעי ליה לבר נש למדחל תמיד ולצלאה קמי קב"ה שאם לא יתפלל מה יועיל לו הפחד כי לא ינצל המפחד מפני פחדו אם לא יתעורר אל התפלה כמו שעשה יעקב ע"ה וזהו אשרי אדם מפחד תמיד כי מתוך פחדו יתפל"ל אל אלוהי"ו יעתר אל אלוה וירצהו. ת"ח צלותא דאבהן קיימו עלמא וכו' כי הם זרועו"ת עול"ם אברה"ם ויצח"ק וסמכין לעלם. ולעלמי עלמין לא אתנשי זכותא דלהון שהרי נזכר בהם לשון זכירה אמנם זכירת זכותו

של יעקב יותר שלימה מכלם והיא שעמדה ועומדת תמיד לבניו בעת צרתם כי צורתו חקוקה בכסא הכבוד בסוד הו"ו הזוכרת לכנס"ת ישרא"ל תמיד והוא סוד וזכרתי את בריתי יעקוב מלא בו"ו. אמאי בו"ו בגין דאיהו דיוקנא דיעקב ממש כבר ידעת כי בסוד אות הו"ו מצטיירים י"ב אלכסונות ששה למעלה בהיקף וששה למטה בדוגמתם כי על כן נכתבת בשני ווי"ן. ועל זה הסוד תמצא שצירופי ההוי"ה הם י"ב וכלם הויה בלי שנוי כי כלם נקראים ונכתבים בשם הויה וכלם סובבים על קו האמצעי שהוא סוד הו"ו והנה יעקב ע"ה מדתו מדת הו"ו ופעל ובנה י"ב שבטים בדוגמא עליונה נמצא כי יעקב נקודה לבניו וכלם עולי' למספר אח"ד והוא שאמרו לו בניו בעת שרצה לגלות הקץ לבניו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד נמצא א"כ שסוד הו"ו הוא דיוקנו של יעקב ע"ה וכשם שהו"ו מאירה אל עבר פניה כן יעקב הוא המאיר על ישראל כי מדתו מדת אספקלריא דנהרא. והא איתמר דשופריה דיעקב כשופריה דאדם קדמאה קודם שיחטא שהיה שלם בצלם אד"ם העליון שהוא התפארת. ומאן דחמי ליה ליעקב כמאן דאסתכל באספקלריא דנהרא בחלום חזיון לילה או בדרך מחזה בהקיץ. והוסיף רבי ייסא ואמר אנא שמענא דכל מאן דיסתכל בחלמיה וחמא ליה ליעקב מקסטר בקסטרוי חיין אתוספן ליה פי' מאיר ומזהיר בגווני מאוריו ולשון סקטר הוא ענין זהירות כמ"ש מקסטוטירא דמר חקלא נהיר. והכוונה כי הזוכה ורואהו בחלום ביופיו ושופריה יתבשר כי חיים יתוספו לו כי האו"ר הוא סוד החיים וההחשך הוא המות כאשר יתבאר בענין דוד והוא שאמר ר"ש הא איתמר דדוד מלכא עד לא הוה לא הוו ליה חיין כלל פי' כי מדתו אין לה מגרמה כלום בר דאדם קדמאה יהיב ליה ע' שנין בסוד השבע השנים העליונים המשפיעים בה הנכללים באד"ם העליו"ן. וכך הוה קיומיה דדוד כדוגמת מדתו היו חייו ע' שנה שנתנו לו משני אדם הראשון. פתח ואמר חיים שאל ממך נתת לו יבאר הסוד מתוך הכתוב הזה ומבואר הוא. תו אבהן שבקו ליה מחייהון כל חד וחד. בהיות שהאבות האלה הם סוד המרכבה העליונה המשפע' במדתו של דוד חוייב שכל א' וא' מהאבות יתן חלקו מחייו לדוד ובכן יבאר כי החיים הם בסוד האור והמות בסוד החשך והוא שאמר יצחק לא שבק ליה כלום בגין דדוד מלכ' מסטרוי. קא אתא כשם שמדתו של יצחק לא ישפיע בה בעטרת רק הדין המיוחס לחשך בסוד ותכהין עיניו מראות כן יצחק ע"ה למטה לא נתן לדוד רק מה שבכחו לתת כי מסטרוי קא אתא העדר האור והחיים. וימנה מספר השנים שנתן כל א' וא' מהאבות הנז' ומבואר הוא אלא שיש בענין אברהם מקום עיון למה הוה ליה לאתקיימא מאה ותמנין שנין ולא יותר ואולי כי הטעם לפי שמצינו שחי יצחק בנו ק"פ שנים ולא חיי הבן

יותר מחיי האב ויבאר כי יוסף נתן יותר ממשאת כלם בסוד מדתו המאיר' במדתו של דוד בסוד ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וכבר ידעת כי מדת היסו"ד נקרא רקי"ע של השמי"ם בעליוני"ם והוא המקבל כח כלם ומאיר במדתו של דוד. ת"ח צלותיה דיעקב אגין ליה מעשו. יאמר כי הצדיקים אינם רוצים לנכות מזכות' כלום גם כי יהיו ראויים שיעשה להם נס אין סומכין עליו ולכן יתפללו לאל יתברך שיעשה עמהם הנס דרך חסד. ויעקב ע"ה שהיה אב רחמן על בניו ראה להניח זכותו לבניו אחריו ולא להוציאו לעצמו כי הוא ידע צער גדול בנים יותר מכל האבות ולכן התפלל שיתנהג עמו הקב"ה דרך חסד ושלא ינכו לו מזכיותיו כלום להשאיר ברכה והצלה לזרעו אחריו והתבונן כי אל זה כיון יעקב ע"ה בתפלתו באמרו קטנתי מכל החסדים וכו' ודרשו במדרש קטנתי א"ר אבא בר כהנא איני כדאי ר' לוי אומ' כדאי אני וראיתי לבאר לך כוונתם ע"ה בזה לפי ששמעתי דורש א' שדרש ברבים שכוונת רבי לוי שדרש כדאי אני שיעקב ע"ה היה מתרע' להקב"ה כי הוא היה כדאי שיעשה הקב"ה עמו חסדים ושעדיין לא ראה שום חסד שעשה עמו ושזהו אמרו קטנתי מכל החסדים כלומר מעט הם החסדים והאמת אשר עשית את עבדך יסכר פי דוברי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאוה ובוז כי ח"ו שיעקב אע"ה יכפור בחסדי האל עמו הרועה אותו מעודו ומכל צרה הצילו וזה הדורש לא די שטעה אלא שתלה טעותו ברבי לוי שפי' כדאי אני ח"ו ח"ו שיכוין רבי לוי אל דעתו אמנם רבי אבא ורבי לוי הם חולקים בפי' מלת קטונתי כי רבי אבא סובר כי מלת קטונתי הוא כתרגומו זעירן זכוותי כלומר איני כדאי שאני מועט מזכיות כלומר אין לי זכות שתעשה עמי נס. ורבי לוי סובר כי כוונתו של יעקב במלת קטנתי לומ' כי כדאי היה מקוד' לזה לשיעש' לו נס גם בפעם הזאת אלא שכב' נתמעטו זכיותיו מצד החסדי' והאמת אשר כבר עשה עמי להפליא ושאינו רוצה עתה שיתמעטו יותר ממה שנתמעטו ועל זה הדרך היתה כוונתו בתפלתו שלא ינכה לו עוד מהנשאר מזכיותיו ושיניחם לזרעו אחריו ודברי ר' לוי דבר דבור על אפניו כי מלת קטונתי ר"ל נתמעטתי ולא יאמר על הדבר שנתמעט אם לא שהיה רב מקודם ואחר כך נתמעט:

דף קסח:

ויאמר אם יבוא עשו. ת"ח מה כתיב ויחץ את העם אשר אתו לשני מחנות וזה כי לפי הנראה מדרך המלחמה לא יחצה הלוחם את עמו לשני מחנות רק מי שהוא רב באוכלוסים כי יבטח ברוב עמו ויתן חלק ממנו אל מול פני המלחמה החזקה והחלק האחר ישבו על הכלים למשמרת ואם יראה כי אזלת יד הלוחם כנגדו אזי יהיה החלק

הנשאר מעיר לעזור. אמנם מי שהוא מועט באוכלוסין אם יחצה מחנהו לשני מחנות נקל הוא להיות מנוצח וא"כ מה ראה יעקב ע"ה לחצות אוכלוסין המועטים לשני מחנות כנגד עשו שהיה בא לקראתו בארבע מאות איש וכמו שאז"ל במדרש ר' שמואל בר נחמן אמר ד' מאות קשורי כתרים הביא עמו ורבי ינאי אמר ד' מאות ראשי גייסות והיאך יבטח שאם יבוא עשו אל המחנה האחד והכהו שיהיה המחנה הנשאר לפליטה בעל כרחו כפי' רש"י ז"ל כי אלחם עמו כדברי רז"ל שהתקין עצמו לג' דברים לדורון לתפלה למלחמה ואם למלחמה התקין עצמו טוב היה שילחם בכל אוכלוסיו.

גם מה שדרז"ל בויחץ את העם למדה תורה דרך ארץ שלא יתן אדם ממונו בזוית אחת אם התורה למדתנו דרך ארץ. לגבי יעקב מי זה יבטיחהו שאם לא יניחנו בזוית אחד שינצל מעשו כי הנה אחרי הכותו את המחנה האחד והלא ירדוף אחרי השני עד החרמה. לזה אמר ת"ח שכינתא לא אתעדיאת מאהל לאה ומאהל רחל ואמר יעקב ידענא דהא נטירו לון לאלין מקב"ה וכו' אמר שלא נתנהג יעקב בענין זה כדרך טבע הלוחמים ושהבטחתו אמונ"ה כי יהיה הנשאר לפליטה וזה לפי שהיה יודע כי לא זזה שכינה תמיד מאהל האמהות שאם יקרה שום מקרה השגחיי לא יפול רק על השפחות הנה וילדיהן ועליהם התפלל שלא יפלו ביד עשו כי על הגבירות וילדיהן בטוח היה שיהיו לפליטה והוא אומרו אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה בעל כרחו שלא בטובתו:

רבי יוסי פתח תפלה לעני כי יעטוף האי קרא אוקמוה בכמה אתר וכו' אז"ל במדרש א"ר אבין אין אנו יכולין לעמוד על אופנו של דוד פעם שקורא עצמו עני ופעם שקורא עצמו מלך שנאמר אלהים משפטיך למלך תן הא כיצד בשעה שרוא"ה שצדיקים עתידים לצאת ממנו כגון אסא יהושפט חזקיה וכו' קורא עצמו מלך וכשצופה רשעים יוצאים ממנו כגון אחז מנשה אמון קורא עצמו עני. וכן דרשו ג"כ רבי מאיר ורבי יוסי חד אמר צריך אדם לשאול צרכיו ואח"כ יתפלל שנאמר תפלה לעני כי יעטוף וכו' וחד אמר צריך אדם להתפלל ואח"כ ישאל צרכיו שנאמר אשפוך לפניו שיחי ואח"כ צרתי לפניו אגיד וכאלה רבות דרז"ל בזה הכתוב אבל דוד מלכא אמר דא כד אסתכל וחמא במלי דמסכנא התבונן בצער המסכן כי אין לו עוזרים ולקח ראיה לעני מעצמו בראותו בצרת נפשו כשהיה בורח מפני שאול חמיו ואמר שתפלה זו של העני כי יעטוף רוחו ונפשו לפני בוראו היא המתקבלת והקודמת לבוא לפניו יותר משאר כל התפלות לפי שהוא יתברך נמצא את דכא ושפל רוח.

כתיב הכא תפלה וכתיב התם תפלה למשה מאי בין האי להאי כלומר אחר שהונח שהעטרת נקראת תפלה בסוד כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים והיא סוד תפלה לעני לפי שאין לה אור מעצמה למה נאמר במדתו של מרע"ה לשון תפלה והנה מדתו של מרע"ה היא התפארת בסוד פני משה כפני חמה א"כ מה בין האי להאי אחרי שנקראו שניהם תפלה.

אלא דא תפלה של י"ד ודא תפלה של ראש וקודם שאבאר הכוונה צריך להודיעך מהו ענין תפלה כי רבים הם עתה עם הארץ החושבים כי ענין תפלה ותחנה הם ענין שבח והודאה והלול לאל יתברך ושאין הבדל בין תפלה ותחנה אלא שהדברי' נאמרים בשינוי על ענין א' ואין הדבר כן כי ענין התחנה היא בקשת מתנת חנם כענין ואתחנן אל ה' שענינו ענין חן וחנם וכן אמרו וחנותי את אשר אחון אעפ"י שאינו ראוי כלומר בחנם וכן תחנונים ידבר רש כי הרש לא יבקש כי אם מתנת חנם וכן אשר חנן אלהים את עבדך שענינו כי בחנם נתן לו האלהים ושאינו כדאי וראוי אל הטוב ההוא. אמנם ענין התפלה הוא ענין משפט הראוי וכענין שנאמר ראה פניך לא פללתי כלומר לא שפטתי כי לא שפט דעתי שאראה פניך לעול' וכן ויעמוד פנחס ויפלל שענינו שעמד ועשה משפט הראוי בזמרי וכזבי כי לא מצינו בפנחס שיזכור בו הכתוב שהתחנן לאל על המעשה ההוא אמנם הכוונה שעשה משפט ברשעים ועל כן נקראו השופטי' פלילים על שהם דנין כהוגן וכראוי וכן ונתן בפלילים וזולתו ועל כוונה זו נאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים כלומר ישפטו ביניהם הדיינים ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו ואם ענין התפלה הוא ענין תחנה ובקש' למחילתו איך יאמר מי יתפלל לו ולמה לא יתפלל בעד עצמו ויבקש מאתו יתברך מחילה כי יחטא לו אלא שהכוונה שאם יחטא איש לאיש ישימו ביניהם מוכיח ודיין לשפוט בין שניהם ואם לה' יחטא איש כלום יש דיין ושופט שישפוט בינו ובין השם כי הוא העד הוא הדיין ועוד אתה צריך לדעת כי בכל מקום שנזכר משפט הוא ממוזג ברוב רחמים בסוד יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני שהכוונה שייסרהו ברחמים מזוגים ולא בדין גמור ומכאן תבין כי העטרת כשהיא מזוגה ברחמי התפארת תקרא משפט כי משפט ותפלה הכל דבר אחד כמו שביארנו ובהיות כי תפלתו של משה מקבלת משני הזרועו' החסד והפחד נקראת מדתו ג"כ תפלה כלומר משפט מזוג ורובו רחמים לפי שהוא מקבל מקו הישר מהכת"ר שהוא רחמים גמורים הרי א"כ נתבאר כי שניהם נקראים תפלה ומשפט אלא שיש ביניהם הבדל גדול כי העטרת נקראת תפלה של יד והיא המקבלת מתפלה של ראש שהוא התפארת המניח ד' בתים על ראשו סוד החכמ"ה והבינה והגדול"ה והגבור"ה בסוד ד' פרשיות קדש לי

כל בכו"ר כנגד החכמה שהוא הבכור הקודם באצילות. השניה והיה כי יביאך כנגד הבינה כי ע"י מדה זו יצאו ישראל ממצרים כי היא המוציאה עבדים לחירות. השלישית פ' שמע שנאמר ואהבת את ה' אלהיך בסוד הגדולה שהיא מדתו של אברהם אוהבי ומצד החס"ד היה מכריז לכל באי עולם. פרשה ד' והיה אם שמוע כנגד הפח"ד שנמצא בה דין שנאמר השמרו לכם וכו' וחרה אף ה' וכו' ומכאן תבין מ"ש בפ"ק דברכות א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר והביאותים אל הר קדשי וכבר ידעת כי העטרת נקראת ה"ר הקד"ש ירושלם והכוונה להם ע"ה שהקב"ה שהוא התפארת הוא המתפלל שהוא המתמזג במשפ"ט הד' בתים הוא מתפלל כלומר מקבל במשפט ההמזגה מארבעתם ומביאם לה"ר קדש"ו ביחוד ד' בתים בקשר אחד גם תבין מאמר ר' אבין בר אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפלין שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר מימינו אש דת למו ובזרוע עוזו אלו תפלין שענין התפלה והנחת התפלין הכל סוד א' כי אין תפלה בלא תפילין וכבר ידעת אמרם ז"ל כי המתפלל בלא תפילין מעיד עדות שקר בעצמו ונחזור לנדון כי זהו מה שאמר בכאן אלא דא תפלה של יד ודא תפלה של ראש ולית לאפרשא בין תפלה לעני ובין תפלה למשה כי שניהם מתמזגים בדין ורחמים אלא שזה נותן ומשפיע וזו מקבלת ושניהם כאחד טובים ושקולים יבואו שניהם.

ד"א תפלה דא משה יאמר כי עיקר שם תפלה שייך במדת התפארת כמו שנתבאר ומלת עני שייך בעטרת שאין לה אור מעצמה אל זה הפירוש לא יצטרך להביא ראיה מדכתיב מתפלה למשה לחוד ומדכתיב תפלה לעני לחוד כי בכתוב הזה נרמזים שניהם ויבאר כי מלת כי יעטוף כד סיהרא אתכסיי' ואתכסי שמשא מינה כלומר כשהיא מקבל' מהפחד כי אזי היא כעוטיה ועטופה מהחש"ך.

ולפני ה' ישפוך שיחו יהו"ה ממש שיתחבר עמה כי אז תקבל פרס וימלא השם חסרונה ת"ח צלותא דנשי גרסינן ולא גרסינן דכל בני נשא כי לא כל תפלות בני אדם מקובלות רק תפלת האש"ה כי דמעתה מצויה וכן תפלת הענ"י כי שניהם מיוחסי' אל העטרת והביא ראיה מהכתוב כל אלמנה ויתום לא תענון כי אם ענה תענה אותו כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע וכו' וסמיך ליה וחרה אפי וכו' והיו נשיכם וכו' וזה נאמר על זעקת האשה האלמנה. וסמיך ליה אם כסף תלוה וכו' את העני וכו' וכתיב במה ישכב והיה כי יצעק אלי הרי צעקת העני ושניהם נזכר בהם ענין שמיעה כי תפלתם וצעקתם מצויה לפני הקב"ה והסוד ידוע ולפני ה' ישפוך שיחו כמאן דמתרעם על דינוי קב"ה פי' שהעטרת שהוא סוד הענ"י ישפוך שיח"ו בסוד ויצא יצחק לשוח בשדה וכאלו המדה מתרעמת על

רוב הדין היורד אליה וכן העני למטה מתרעם על הדיין הדן אותו בלי רחמי' בסוד ויש נספה בלא משפ"ט שענינו שנסתלק המשפ"ט וההמזג' ברחמים מעליו והנו נדון בדין והוא אמרו כמאן דמתרעם על דינוי דקב"ה. ויאמר רבי אלעזר כי תפלתם של צדיקים גדולה מכלם לפי שיודעים לרצות את בוראם ביחוד מדותיו שכן היתה תפלת יעקב בסוד יחוד המרכבה אלהי אבי אברהם כנגד מדת החס"ד ואלהי אבי יצחק כנגד מדת הפח"ד ה' האומר אלי תלי מלה לאתעטרא לאתריה בינייהו סוד מדתו התפארת והוא סוד יחוד וקשר המדות וע"כ הצדיקים מפיקים רצון מה' ותפלתם לשמחה ולרצון לפניו והסוד ידוע כי הצדיקים צדי"ק וצדק הם הנה שמחתו וחדוותא קמי קב"ה והבן זה:

דף קסט.

קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אמאי אצטריך האי עם האי אמר כי המתפלל צריך לסדר ולקשר דבריו זו בזו ומה ענין זה לזה שסדר יעקב בתפלתו זו באמרו ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואטיבה עמך. לענין אמרו קטנתי מכל החסדים ומכל האמת וכו' אלא אמר יעקב אנת אבטחת לי וכו' ובהיות שכל ההבטחות הם על תנאי מי יזכה להם שהרי אני ריקן וקטן ומעוט מן הזכות כדעת רבי אבא בר כהנא המוזכר למעלה וכל מה דעבדת לי עד יומא דין וכו' יבאר מלת עשית כלומר מה שעשית עשית מדרך חסד לא למעני אלא למענך והחסדים ההם אשר עשית עמדי לא מעט הם שהרי כשהייתי בורח מעשו ובאתי לעבור את הירדן הזה במקלי יחידי ומקל בידי עברתי אותו ומה טוב ומה נעים מה שמנו דורשי רשומות כי מלת במקל"י עולה כמנין יעק"ב כי זה יורה כי עבר יחידי בגופו לבדו ועתה אני עובר בו בשני מחנות הנה א"כ שדבריו מסודרים וקשורים זה בזה.

עד כאן סדורא דשבח' דמאריה וכו' יכריח מכאן דעת האומר שצריך אדם לסדר שבח בוראו בתפלתו ואח"כ ישאל צרכיו ולא כדעת האומר שצריך לשאול צרכיו תחלה ואח"כ יתפלל וכן הוא האמת שכבר נחלקו בדבר זה רבי אליעזר ורבי יהושע בפ"ק דע"ז דתנינא ר' אליעזר אומר לעולם ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ואח"כ ולפני ה' ישפוך רבי יהושע אומר יתפלל ואח"כ ישאל צרכיו שנאמר אשפוך לפניו ואח"כ צרתי לפניו אגיד כדלעיל. והעמידו שם בגמרא דרבי יהושע סבר ילפינן ממשה שנאמר ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך וכו' אשר מי אל בשמים ובארץ וכו' ואח"כ שאל אעברה נא וכו'. ורבי אליעזר סבר לא ילפינן ממשה דאמר לך שאני משה דרב גובריה. והנה הרשב"א ז"ל ביאר על איזה אופן הם חולקים

וכתב ז"ל דע כי לא נחלקו בזה אבות העולם אלא מפני שיש בזה פנות גדולות לענין התפלה וצריך שידעם כל הבא להתפלל ולשאול צרכיו ממנו יתברך כדי שידע על איזה צד תתקן לו התפלה והזכרת השבחים והוא כי רבי יהושע רואה כי כל השואלים אמנם ישאלו על אחד מג' פנים. הא' שישאל על צד הגמול או על צד החסד. והשני שישאל כמסתפק ביכולת הנשאל ממנו ולא נתאמת אצלו שהוא יכול למלאת שאלתו. והג' שיסתפק השואל שאם לא ישלים מזה הנשאל שאלתו אם ימצא שאלתו אצל אחרים או שלא ימצא שאלתו אצל אחרים. ושלשת חלקי הכוונות האלה מרוחקות בחק הבורא יתברך ר"ל שאין להעלות על לב שום נברא שיש לו אצל הבורא ית' שום גמול שקדם שיבטח עליו ושהוא יתברך מחוייב למלאת שאלתו רק מצד החסד המוחלט כענין שנאמר מי הקדימני ואשלם. וכן לא ישאל כמסתפק ביכולתו ח"ו כי לא ימנענו דבר לרבונו ית'. וכן לא יעלה בדעתו שיש לו תחבולה למצוא בקשתו אצל אחרים גשמי או רוחני זולתו יתברך ועל כן הסכים רבי יהושע שלא ישאל אדם צרכיו עד שיתפלל ויסדר תחלה שבחיו יתברך ליראתו פן יטעה לא' מהכוונות האלה וישאל על א' מג' חלקי הריחוק בחקו יתברך ובהקדימו שבחיו תחלה יכיר ויתבונן שהוא אדון הכל ושאין לא' מן הנבראי' אצלו חיוב גמול ושאין לו מעצור ומונע לרצונו ואחר שיקבע בנפשו זה ישאל צרכיו כדרך שעשה מרע"ה שאמר ג' הדברים אלה קודם צרכיו והוא אמרו ה' אלהים אתה החלות ירצה שהוא יתברך המתחיל בטוב ובחסד לא שהתחיל והקדים הוא לעשות דבר שעליו יחוייב הגמול וחזק הטענה עוד באמרו את עבדך ר"ל שהטיב עמו טובת האדון לעבד שאין במעשה העבד דבר שיחוייב האדון בתגמולו לפי שהוא עבדו וקנינו ואמר את גדלך ואת ידך החזקה שלא ימנענו מונע ואמר אשר מי אל בשמים ובארץ שאם לא יעשה הוא אין כח בזולתו לא בגשמיים ולא בשכלים הנפרדים בשמים ובארץ שיעשה זה. ור' אליעזר רואה שיש ענין אחר בהקדמת השבח לפי שהוא עזות פנים לעבד לסדר שבח האדון ואפי' לשאול בשלומו כי כלום יש עבד שנותן שלום לרבו אמנם אם ישאל צרכיו בתחלה מתוך כך יכיר וירגיש שפלותו וגדולת אדוניו ויכיר שאין לו תחבולה להשיג שום דבר מצרכי מזונותיו ורפואת גופו והמלט מן האויב ויתר הצרות הנזכרים בשאלת צרכיו בתפלה בלתי מאדוניו ואחר שיקדם לו זה ימצא לבבו שבור ונדכה ומכיר בשפלותו ואז ראוי לסדר בשבח האדון וכשהביא רבי יהושע ראיה ממשה השיב רבי אליעזר כי אין ללמוד ממשה דמשה רב גובריה כלומר גדול כחו של משה שהיה מוכן בכל עת ומוכן היה לסדר שבחיו ואינו כשאר בני אדם וכבר נקבע' התפלה על דעת רבי יהושע לזכור השבחי' ראשונה וקבעו ג' ברכות ראשונות לשבח כנגד השלש

כוונות שאמרנו הראשונה אבות להודיע שאינו שואל על צד הגמול רק על צד החסד המוחלט והוא אמרו זוכר חסדי אבות. והשני גבורות להודיע שהוא יכול על דבר והפכו להמית ולהחיות ואין זולתו. והשלישי קדוש' השם שמקדישו וממליכו על הכל ומעיד שלכל הקדושי' הרוחניי' שהם נפש לגלגלי' הפועלים בעולם בהנהגת הטבעית מהללים בכל יום לשמו יתברך ומודים כי כחם נמשך מן השפע הנשפע עליהם ממנו יתברך ואינם פועלים כי אם ברצונו יתברך ועוד האריך הוא ז"ל בענין ולא הבאתי רק הצורך לענייננו שאמר לאחזאה לבני עלמא דאצטריך לבר נש לסדר' שבחא דמאריה בקדמית' ולבתר יבעי בעותיה דאצטריך ליה הה"ד הצילני נא מיד אחי מיד עשו ויאמר כי מכאן אנו למדים שצריך המתפלל לבטא בשפתיו באר היטב שאלתו שכן אמר הצילני נא דאי תימא דהא שזבת לי מלבן חזר וביאר מיד אחי ואי תימא קריבין אחרנין אקרון סתם אחין חזר וביאר מיד עשו בגין לפרשא מלה כדקא יאות וכמו שז"ל בענין דוד שאמר אנא ה' כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך ואי תימא אנא אמאי אצטריך כי ירא אנכי אותו. וכל זה בגין לאשתמודע' מלה לעילא ולפרשא לה כדקא יאות ולא יסתים מלה במקום הצריך לברר שלא לתת מקום למקטרג והבן זה:

ואתה אמרת היטב אטיב עמך מאי ואתה כד"א ואתה מחיה את כלם. מדת התפארת נקראת בלשון את"ה כאלו מדברים אליה לנוכח ועל כן אנו אומרים ברוך אתה ורבים כמו אלה בסוד את"ה נורא את"ה וכבר ידעת כי העטרת נקראת בלשון אני לגלויה אצל המבקשים והתפארת נקראת אתה כי העטרת תדבר אליה בדרך נוכח והכת"ר נקרא הוא להעלמתו. והכוונה באמור יעקב ואתה אמרת כי למדתו ידבר להמשיך משם הרחמים כענין ואתה מחיה את כלם כי היא המחיה את הכ"ל ומטיב לכ"ל.

ת"ח דוד מלכא אמר יהיו לרצון אמרי פי וכו' לפי שאמר למעלה כי צריך המתפלל לבטא בשפתיו שאלתו אמר כי יש דברים לבטא בשפתים ויוכל האדם להוציאם בדיבור. ויש דברים שאינם נמסרים לפה אלא דברים שבלב ולמעלה כמו כן יש מדה מיוחסת לדיבור והיא התחתונה ומדה מיוחסת לדברים שבלב והיא הפנימית ואל זאת הכוונה אמר דוד יהיו לרצון אמרי פי והם הדברים הצריכים לבטא בשפתים. והגיון לבי הם הדברים שאינם יוצאים מן הפה אבל הם נדברים בלב ונקראים הגייה ומזה תבין אמרו והגית בו יומם ולילה כי אין לשון הגייה ענין היוצא בפה שא"כ איך יהגה האדם בהם יומם ולילה כי זה נמנע בחק כל אדם אמנם הוציא הלימוד בלשון הגייה כי אפילו בשעה שאדם ישן על מטתו וישן הוא הוגה בלבו והיתה ההזהרה והגית בו יומם כי תמיד לא יסור ממחשבתו הלמוד יומם ולילה כי ענין הגייה הוא בלב ודוד אומר כי יהיו לרצון אמרי פי

וגם הדברים הנהגים בלב. וע"ד זה נתנהג יעקב ע"ה בתפלתו לבטא בשפתיו הדברים הצריכים לבטא והוא מ"ש הצילני נא מיד אחי מיד עשו ובאמרו ואתה אמרת וכו' היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר ואין ראוי לבטא אותו בשפתי' כדי שלא יפול עין הרע בהם דאיהו מלה דתליא בלבא דלא אצטריך לפרשא. ומ"ש וכן אצטריך כדקא אמרן בגין ליחדא יחודא שלים כלומר כי זהו סוד היחוד עצמו לבטא בשפתים כנגד המדה הנגלית ולהסתיר דבר הסתר ע"ד כבוד אלהי"ם הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר זכאין אינון צדיקיא וכו':

ויותר יעקב לבדו רבי חייא פתח לא תאונה אליך רעה יקדים הקדמה להודיע מאימתי נתפשטו הכחות החיצוניות ונתרגשו לבא לעולם ואמר כי מיום רביעי שנתגלו המאורו' וחייבה החכמה העליונה שתהיה הלבנ"ה העליונ"ה פעמים מלאה מאור הרחמי' פעמים חסרה מכח הדין היורד אליה אשר בדוגמתה היתה הלבנה התחתונה בתוספת ומגרעת וכל זה רמוז בפסוק יהי מאורות ברקיע השמים מארת כתיב כי כך גזרה חכמתו יתברך כדי להמציא בעולמו נבראי' בעלי חומר נתחייבו מצד פגימתה של לבנה וחסרונה אמר כי מצד שחסר מאורה ניתן מקום לממשל' הרוחין והשדי' והמזיקין וכחות הטומאה הנמשכי' מהחשך להתפשט ולשלוט בעולם להשטין הבריות למי שאינו שומר בי"ת קיבולו ונמשך אחריהם. ויאמר כי המקומות המיוחדו' להם למושבותיהם הם דוכתי דאתחריבו ובחקלין תקיפין ובמדברין חריבין ונשלחים בעולם לשוט בארץ ולהתהלך בה להשטין הבריות כי בם יבחנו כי כל מגמתם לפתות ולהסית ולהדיח לבות בני האדם מעבודת בוראם והם באים עליהם בתסקופין ובעקימו לנטותם הדרך ודע כי צורתו של נחש והליכתו למטה יורה על זה כי תמיד הולך דרך עקלתון וכן היצר הרע הבא והנמשך ממנו תמיד הוא מסית את האדם ולהטותו אל דרך רע כמו שהטה הנחש על ידי חוה לאדם הראשון עד שגרם המיתה לכל באי עולם. ויאמר כי הבחירה מסורה ביד האדם כי כל הבא ליטהר מסייעין ומטהרין אותו מלמעלה וכל הרוצה ליטמא מטמאין אותו מלמטה ועל הבוחר בטהרה אמר דוד שיר זה של פגעים לא תאונה אליך רע"ה הרמז על האשה הרע"ה ליליט בת זוגו של סמאל.

ונגע לא יקרב באהליך הם שאר אוכלוסיה הממונים על נגעי בני אדם. אמר רבי אלעזר הא אמרו דלא יפוק בר נש יחידאי בליליא כי הלילות כלם עלולו' הם מהשדים ובפרט בלילי רביעיות שהוא זמן שנתלו המאורות וחוייב שבזמן שתהיה הלבנה חסרה כי אז יתעורר כח הטומאה לשלוט יותר משאר הלילות ושאר דברי המאמר מבוארים הם אלא שהקדים הקדמה לבא ממנה לענינו של יעקב שנתאבק עמו שרו של עשו וגם כי היה

בטוח ונעור קמי מאריה מצא מקום להאבק עמו לפי שנשאר לבדו ומכאן שצריך האדם להשמר שלא לצאת יחידי בלילה. אר"ש ת"ח מה כתיב בההוא רשע דבלעם וילך שפי מהו שפי יחידאי כי הוא היה מבקש כח הטומאה ולכן היה הולך יחידי כדי שיזדמן אליו ואמר כי לכך נקרא הנחש שפיפון לפי שהוא הולך תמיד יחידי לארוב לעוברי דרך. והזהיר שלא ילך אדם אפילו במדינה במקומות החרבים יחידי לפי שהם מיוחדים להם ויכולין להזיק. ואגב ארחיה יודיע סוד לא תלין נבלתו על העץ לפי שהלילה עלולה כמו שאמרנו וישרה על התלוי רוח הטומאה וימשך מזה טומאה לארץ כמו שיתבאר במקומו ב"ה בארוכה:

דף קסט:

ויאבק איש עמו עד עלות וכו' ר"ש אמר מאן אבק תפל לעפר וכו' רשב"י ע"ה בא להודיע כי לא נפלו אותיות התורה במקרה ולא נתחלפו אות באות ואעפ"י שהם ממוצא אחד ללא סבה אבל לרמוז וזה כי המפרשים פירשו כי ענין ויאבק איש עמו כמו ויחבק כי האל"ף והחי"ת הם ממוצא א' וא"כ למה לא יכתוב הכתוב ויאבק איש עמו ולמה יחליף הכתוב חי"ת באל"ף וא"ת כי לכך החליף הכתוב חי"ת באל"ף לפי שענין חיבוק הוא לשון אהבה כענין את חובק בן וזולתו הנה מצינו חביקה נדרשת לאיבה בענין מ"ש בעשו עם יעקב עצמו וירץ עשו לקראתו ויחבקהו אמר בפרק ר' אליעזר אמר עשו הרשע איני הורג ליעקב בקשת ובחיצים אלא בפי ובשיני אני הורגו ומוצץ את דמו שנאמר וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפול על צוארו וישקהו וא"ר ינאי אל תקרי וישקהו אלא וישכהו כי כשם שיש נשיקה לרעה וכמ"ש ונעתרות נשיקות שונא כך יש חבוק לרעה וא"כ למה הוציאו הכתוב בלשון איבוק ועל כן הודיע רשב"י ע"ה כי יש בדבר סוד והוא כי יש הבדל בין הדבר הנקרא אבק ובין הדבר הנקרא עפר כי האבק הוא העפר הדק הנשרף שאין בו תועלת כלל אשר לא יזרע בו ולא יצמיח אמנם עפר הוא המצמיח החציר והתבואה והמצליח והרמז למעלה כי העטרת נקראת עפר לפי שהיא מוציאה לחם מן הארץ ומחלקת מזון לכל העולמות אמנם החיצוני שרו של עשו ומרכבתו נקראים אבק אשר לא יצלח לכל ולא יעשה פרי לעולם ושרו של עשו בא לנגד יעקב רוכב על אבק שברגליו לקטרג עליו ועל זה הרמז הוציאו הכתוב בלשון איבוק ובאמת כי ימים רבים הייתי מחשב בדעתי ואומר מהו זה שאומרים ז"ל בפ' יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם כסבור שהיו ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם וכן אמרו בבא מציעא פ' הפועלים א"ר ינאי בר ישמעאל אמרו וכי כערביים חשדתנו שהם משתחוים לאבק רגליהם וכו' ולא

ראיתי מי שפי' בו דבר עד שמצאתי את שאהבה נפשי זאת אומרת כי החיצוני נקרא אב"ק ואל הכוונה הזו משתחוי' המשתחוים לאבק רגליהם כי כן האבק הזה הנרמז הוא לרגלי סמאל כמ"ש דאתי בההוא אבק ורכיב עליה. ואמר כי לסוד העפר הנרמז הזה אז"ל הכל היה מן העפר ואפילו גלגל חמה יודיע כי יש עפר עליון ועפר תחתון העליון היא הבינ"ה והתחתון היא העטרת ומכל אחד מהם היה גלגל חמ"ה מהבינה היא התפארת שמש ומגן. ומהעטרת היה גלגל חמה התחתון. והוקשה לרבי יהודה כפי המונח כי אם מהעפר יצא כל טוב העולם מהו זה שכתוב מקים מעפר דל ומה טובו של דל. והשיבו רשב"י כמשמעו כלומר דל ממש. אבל כהאי גוונא כלומר אמנם יובן על זה הדרך וזה כי להיות שהמדה הזאת הנקראת עפר אין לה מעצמה כלום הנה יחוייב כי הדלות הדל משם יוצא אמנם אעפ"י שאין לה מעצמה כלום כל טוב העולם ממנה יבוא ועל ידה יצא הדל בדלותו וזהו מקים מעפר דל. עד עלות השחר דאתעבר שולטנותיה ממשלת שרו של עשו יתמיד כל ימי הגלות הדומות ללילה וכאור בקר יזרח שמש אורו של משיח כי אז תהיה ממשלת' של ישראל כמ"ש ומלכותא ושולטנותא ורבותא די מלכוותא תחות כל שמיא יהיבת לעם קדישי עליונין ומלכותיה מלכות עלם וכו':

דף קע.

ויאמר שלחני רבי יהודה פתח מי זאת הנשקפה כמו שחר האי קרא אוקמוה על פנים רבים נדרש במדרש רבה על ישראל שלא כפרו בהקב"ה כשעמדו עליהם ד' מלכיות אמרו יפה כלבנה במלכות מדי ברה כחמה במלכות יון וכו' בפ' החדש הזה לכם וכו' גם נדרש בפ' במדבר בעינן הדגלי' שהיו כל האומות מסתכלי' בהם ותמהים ואומרים מי זאת הנשקפה כמו שחר וכו'. איומה כנדגלות. אבל מי זאת הנשקפה אלין אינון ישראל וכו' יבאר כי מעלתם של ישראל יהיה דבר של קיום לעתיד לבוא בימי הישועה וזה שיתחיל הקב"ה להאיר להם מעט מעט כלבנה ואחר כך כאור החמה וכו' ויביא משל לבר נש דאתיהיב בחשוכא כד יבעון לאנהרא ליה וכו' כי כל דבר הבא ברבוי פתאום יזיק לבעליו וכן רפואת החולה אם תבואהו בבת אחת אינו סימן טוב לו ואם תבואהו מעט מעט הוא הטוב כדמיון הצמא שאם ישקוהו וירווהו פעם אחת לצמאו יסתכן אמנם צריך להשקותו מעט מעט וכן טובתם של ישראל כשחר בתחלה אח"כ כלבנה וכו' ויאמר כי מה שאירע ליעקב עם שרו של עשו היה סימן לבניו בגלות ומבואר הוא בעצמו:

דף קע:

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וכו' דאפילו בהנאה אסיר יאמר כי מה שנאמר על כן לא יאכלו בני ישראל אינו ספור בעלמא לומר שעל המאורע הזה שקרא ליעקב נהגו בני ישראל שלא לאכלו וכי אין בו אזהרה אבל היא אזהרה תורנית שהוא אסור באכילה ובסיני נאמר אלא שנכתב במקומו ואפי' בהנאה ופסק הדין כדברי האומר שהוא אסור בהנאה לפי שנמצא מחלוקת בהנאתו כדאיתא בפסחים פ' כל שעה תניא גיד הנשה מותר בהנאה דברי רבי יהודה ורבי שמעון אוסר ורבי שמעון ע"ה אזיל לשיטתיה ובכאן אסרו אפילו לכלב וכ"ש לנכרי: ואמאי אקרי גיד הנשה וכו' מצינו לרז"ל למה נקרא שמו גיד הנשה רבי חנינא אומר שנשה את מקומו. רבי לוי אמר שנשה ממקומו ועלה וכן הוא אומר נשתה גבורתם פי' לדעת רבי חנינא הוא ענין שכחה כלומר נשה ושכח את מקומו. ולדעת רבי לוי הוא ענין חלישות כלומר שנחלש ממקומו וכן הביא ראיה מענין נשתה גבורתם היו לנשים. ואני ראיתי בספרי הרפואה של הישמעאלים שנקרא הגיד הזה ער"ק אל נס"א שפתרונו עורק הנשים ואמרו כי לכך נקרא עורק הנשים לפי שהזקוק עמהם הרבה מחליא אותו ורוב בני אדם עלולים ממנו וקרוב הדבר אל השכל כי מלת נשה יהיה מענין חולשה כי לטעם זה נקראו הנקבות נשים וכן כתיב נשתה גבורתם היו לנשים שענינו נחלש גבורתם היו כנשים שהם חלושות והן הנה מחלישות לאנשים ואולי כי זהו כוונתם באמרם שלא מצא שרו של עשו עילה להזיק ליעקב כי אם מצד הנשים שנשא שתי אחיו' וכבר ידעת כי נתיחס הפועל הזה להירכים ומצא בעל החוב מקום לגבות את חובו משם והבן זה. אמנם בענין אם תקע ירכו האחד או השתים כבר הארכתי מעט בענין הזה בפ' ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים בענין והוא צולע על ירכו ירכו כתיב ולא יריכיו ושם הוכחתי כי בנגוע באחת נגע בשתים כי מחלוקת היא בין ר' יהודה ובין רבי יוסי ר' יהודה אומר באחת מהן נגע ואחת מהן נאסרה רבי יוסי אומר באחת מהן נגע ושתיהן נאסרו. ואית תניין דתני הדעת מכרעת שהיא של ימין כרבי יהודה ואית תניא דתני שהיא של שמאל כרבי יוסי. מאן דאמר הדעת מכרעת שהיא של ימין שנאמר ויגע בכף ירכו ומאן דאמר הדעת מכרעת שהיא של שמאל דכתיב כי נגע בכף ירך יעקב ופסק ההלכה שנוהג בבהמה ובחיה בירך של ימין ובירך של שמאל דתנינן גיד הנשה נוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין ובמוקדשין בבהמה ובחיה בירך של ימין ובירך של שמאל וכבר נתבאר הסוד בסוד הירכים העליונים נצ"ח והוד משם תקחהו בפ' ויעש אלהים את שני המאורות כי שני הירכים תורה אחת להם כמבואר שם. ונשוב אל הענין כי בכאן נותן טעם למה

נקרא שמו גיד הנשה דאיהו מנשה כלומר משכח לבני נשא מפולחנ' דמאריהון ותמן הוא יצר הרע רביע הוא הדבר שאמרתי כי הזקוק הרבה הוא המחליא הגיד ההוא כי היצר הרע שם שוכן ונקרא נשא מענין נשים.

וכיון דאתדבק עם יעקב לא אשכח אתר דיכיל לאתגבר' עליה בגין דכל שייפי גופא סייעוה ליעקב בסוד האילן הקדוש וכלהו הוו תקיפין ולא הוה בהו חולשא כי כבר ידעת כי בהשלים הצדיק איבריו למטה כביכול משלים את שכנגדם למעלה כי כל אבר מחזיק אבר וכל איבריו של יעקב ע"ה היו שלמי' וכן רבים למעלה זולת זה הגיד והוא אמרו מה עבד ויגע בכף ירכו בגיד הנשה בזיניה ביצר הרע דהוא זיניה ואתריה ומתמן אתי יצר הרע על בני נשא הנה נתבאר כי הגיד הזה עלול לגבי יצר הרע ובני ישראל צריכים ליזהר מלאוכלו כי הוא מחלק החיצוני המיוחס ליצר הרע הוא סמא"ל אמנם לשאר האומות נאה לאכלו דאיהו מסטרא ומלאכא דלהון בגין לתקפא לבהון. וביאר הסוד ואמר בגין דאית בבר נש רמ"ח שייפין וכו' הודיע כי צורת מתכונ' תבניתו של אדם ומספר איבריו וגידיו בנוי על פי החכמה רומזים אל סוד בנין האיל"ן הקדוש ושדוגמת איבריו הם ענפים מן המרכבה העליונה ושלכן באו בתורה רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה אשר צווה האדם בהם לדמותו אל האד"ם העליו"ן כי יש באדם העליון רמ"ח מצות עשה כמספר רמ"ח מלאכים הנקראים לבעלי הקבלה מלבוש השכינה ששמם כשם רבם. וכמו כן יש שס"ה ענפים של דין נמשכין מהאילן הקדוש כנגד שס"ה גידין אשר בתבנית האדם ובכל יום ויום משס"ה ימים שיש בשנה מיוחס אליו מצוה אחת מלא תעשה כנגד כל גיד וגיד והמיוחס שבגידין לסמא"ל הוא הגיד הנשה כי הוא ראש ליצר הרע כדוגמתו בגוף האדם כאשר נתבאר שלא מצא שרו של עשו עילה אל יעקב אלא בו. ודע כי טעות הוא בספרים שכתוב והוא לקבל סמא"ל דאיהו חד מאינון רמ"ח כי ח"ו שיהיה סמא"ל מלבוש השכינה בסוד עשה שהם רחמים אבל מצות לא תעשה מענפי הדין כי העובר על לא תעשה הוא נענש מה שאין כן בחדל לעשות מצוה ממצות עשה אעפ"י שאובד שכרה אינו נענש על כן הגירסא האמיתית היא לקבל סמאל דאיהו חד מאינון שס"ה כי כך יאמר והא ט' באב לקבל סמאל והנה רז"ל דרשו על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד לרבות תשעה באב שאין בו אכילה כי באותו היום בעונותינו הרבים נתקשה עלינו שרו של עשו לפי שהיום ההוא מיוחס לגיד הנשה כי כל גיד וגיד מיוחס ליומו וכן תמצא בתיקון עשרים שהוא מיחס מצות עשה לקב"ה ומצות ל"ת לסמא"ל בפ' ועשה לי מטעמים אינון תרי טעמי פקודין דעשה ופקודין דל"ת פקודין דעשה אינון מלאכין דקב"ה ופקודין דל"ת פרנסה לסמאל למאן דעבר עלייהו וכו' הרי נתבאר כי

לא יוחס לסמאל אבר מרמ"ח וכבר ידעת כי יש בגיד הזה חמשה ענפים מימין וחמשה משמאל כנגד עשרה כתות הטומאה הסובבים את המרכבה בסוד סביב רשעים יתהלכון והנה הגיד הזה הוא סמוך לברית שמשם נמשכים אלו הכתות והנהו מיוחס לסמאל והאוכלו מושך עליו כחו והאוכל בט' באב כאלו אכל גיד הנשה. ועוד אמרו כי בא הרמז במלת גי"ד לי"ז עשר בתמוז כי היה היום ההוא לישראל יום צרה ותוכחה שבו נשתברו הלוחות. ובו בוטל התמיד ובו הובקעה העיר. ובו שרף אפוסטמוס התורה. ובו העמד צלם בהיכל ובא הרמז בכתוב על כן לא יאכלו ישראל את לרבות ט' באב כלומר האלף רמז לחדש אב והתי"ו לט' בו ומלת גיד עולה י"ז בתמוז והכל היה צפוי לפניו יתב' וה"א ובג"כ חמא קב"ה כלא ורמז בהון רמז ליעקב ויאבק איש עמו בכל יומי שתא ובכל שייפין דיעקב לא אשכח בר ההוא גיד הנשה וביומי שתא ט' באב דביה אתתקף ואתגזר דינא על ישראל ואתחרב מקדשא וכל מאן דאכיל בט' באב כאילו אכיל גיד הנשה:

רבי שמעון פתח כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם וכו' יקדים בכתוב הזה לבאר מעלת מרע"ה על שאר הנביאים לפי שהכתוב הזה מדבר בהשגת הנביא יחזקאל בנבואתו והוא דמה בדרך דמיון השגתו למראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם ואמר כן מראה הנוגה והוסיף עוד ואמר הוא מראה דמות ה' וכל אלה הדמויים הם כדמיון מחיצות לנבואתו ועל הכוונה הזאת פתח רשב"י ע"ה בכתוב הזה ואם לא ביאר בו דבר כי אין כוונתו להאריך רק להודיע כי כל הנביאים היו מתנבאים באספקלריא שאינה מאירה וע"ד משל ודמיון אבל מרע"ה היה מתנבא באספקלריא המאירה ובמראה ולא בחידות וכי הוא לא מתפעל כשאר הנביאים שהיו מתפעלים בשעה שהיו מתנבאים ונופלים על פניהם אמנם הוא היה עומד על רגליו ומתנבא בזולת שום התפעלות. ויאמר כי הסבה בזה בחלישות הנבואה לשאר הנביאי' היה עת אשר נגע שרו של עשו בירך יעקב והסוד ידוע ליודעי חן לפי שגופו של יעקב ע"ה היה דוגמת האד"ם העליו"ן והנה סוד הנבואה תבא מהירכי' של האילן הקדוש כי הם נקראי' למוד"י ה' והסוד בזה חמוקי ירכיך כמו חלאים כי על זה הסוד הקפיד ר' על ר' חייא כשלמד לב' בני אחיו בשוק ואמר לו חמוקי ירכיך כמו חלאים כתיב מה ירכים בסתר אף דברי תורה בסתר והכוונה כי מסוד הירכים היו מתנבאים הנביאים ונחלש כח השגתם בנבואה מיום שנחלשו ירכיו של יעקב שהוא דוגמא עליונה אמנם משה ע"ה הוא גוף האילן לא בא תחת הירכים רק למעלה. וכל אינון נביאים לא יכילו לקיימא על מה דזמין קב"ה למעבד לעשו בר עובדיה וכו' כי הוא יודע מה עמו מהרעה אשר עשה ומה שעתיד ליענש על ככה וזהו אמרו דא

קאים בקיומא עליה דעשו ולא אתחליש חיליה אמנם נתנבא בפירוש מה שלא נתנבאו כן שאר הנביאים שאמר כה ה' אלהים לאדום ואז"ל מאי שנא עובדיה שנתנבא על אדום ולא נתנבא נבואה אחרת אלא גר אדומי היה אמר הקב"ה מהם ובהם וכו'. והוא נתנבא עליו הנה קטן לפי שאביו קראו בנו הגדול ועל זדונו אמר זדון לבך השיאך וכו' איך נחפשו עשו וכו' מחמס אחיך יעקב וכו' כי הוא חמסו ליעקב וכל מה שהשתדל יעקב לנגדו לקחת את שלו מידו אשר חמסו וכל הנבואה תדבר בענין הזה ובמפלתו. וימשיך לזה הענין ענין המחזיקים והסומכים לת"ח לעסוק בתורה כי הוא מהענין עצמו כמה שכרם לפי שהם כביכול מחזיקים וסומכים הירכי"ם העליונים הסומכי' תורה שבכתב ותורה שבע"פ והמתרשל מלסומכם כאלו מחזיק לאותו הכח החיצוני שאין לו שוקים שהוא הרוכב על הנחש הרמוז בשרו של עשו אשר נתקלל על הסוד הזה וקצצו לו רגליו על כי עתיד ליגע בירכיו של יעקב שנאמר על גחונך תלך. ת"ח כמה חכימו אתחכם בההוא ליליא וכו' יאמר כי בתחבולה ועלילה גדולה בא שרו של עשו להאבק עם יעקב ע"ה שלא מצא אבר ליגע בו לבטל למודי זרעו מן התורה רק האבר הרומז אל סומכי התורה ואל למודי ה' שהם סוד היריכים הסומכי' הגוף כדי להפסיק הקול כי ידע כי בזמן שהקול קול יעקב בתור' אינו יכול לו ובזמן שיפסק הקול הידים ידי עשו ועל כן נתהפך בתחבולותיו להחליש כח למודי ה' כדי שישלטו ידיו של עשו והיה זה עד עלות השחר שזה רומז לזמן הגאולה כי אז נתחזק יעקב כנגדו שהרמז על שולטנות זרעו של יעקב וכמו שנבא עובדיה ע"ה בועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וכו'. והנה כפי הנראה מדברי רשב"י ע"ה כי סוד איסור אכילתו מפני שלא להחליש כחו של יעקב שהוא אבר מן איבריו ושרו של עשו החלישו בנוגעו בו ושעל כן נצטוו ישראל שלא לאכלו כדי שלא להחלישו ויתקיי' כחו שכן כתב ע"ה הוא ובעינן לקיימ' להההוא גיד הנשה דאע"ג דקריב ביה ההוא דרכיב על חוייא קאים הוא ואתקיים וחילא דיעקב בעינן לאתתקפא בעלמא ולאחזאה כי שרה עם אלהים וכו' והכוונה בזה שאם היינו אוכלים אותו למטה היה מתאכל כנגדו למעלה ויחלש כחו זהו אמרו וע"ד לא בעינן למיהב דוכתא לבריתא דעלמא למיכלית ולא לאתאכלא ומ"ש לבריתא דעלמא כלומר ואפילו לכלב וכ"ש לנכרי כדי שלא לתת מקום שיחלש על ידינו כי אנחנו רוצים בקיומו שהוא אבר מאיבריו של יעקב. וכפי הנראה מסברת רשב"י שאין הטעם באיסור אכילתו מפני שהוא מיוחס ליצר הרע וכל אבר מחזיק אבר שאם יאכלוהו יתחזק הנחש הרמוז לו כמו שכתב הזוהר למעלה קודם פתיחת רשב"י ודוק ותשכח שאמר למעלה מה עבד ויגע בכף יריכו בגיד הנשה בזיניה ובג"כ אמרת אוריתא לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה

בגין דכל שייפא מתקיף לשייפיה ודאי גיד מתקיף ליצר הרע דהוא זיניה הרי שנתיחס האבר הזה אל חלק סמאל שכן השלים דברו ואמר ובני ישראל לא יאכלו ליה דלאו אינון אסטריה ומזיניה אבל שאר עמין עע"ז יאכלו ליה דאיהו מסטרא ומזינא דמלאכא דלהון דאיהו סמאל ולפי הטעם הזה כפי הנראה אם היינו אוכלים אותו יתחזק שרו של עשו כי אבר מחזיק אבר. ואם האבר הזה הוא של יעקב ואבר מחזיק אבר הנה באכלם אותו היה מתחזק את שכנגדו למעלה ונמצא לפי הנראה כי הם שני סברות ולא ראי זה כראי זה באיסור אכילתו. והאמת כי חייבים אנחנו לשמוע ולקבל קבלת רשב"י ע"ה כי מי כמוהו מורה כי אין ספק כי האבר הזה אבר מאיבריו של יעקב ולא חלק לסמאל בו ח"ו כי אינו אבר מאיבריו רק שנגע בו וטמאו כביכול ואם תסתכל היטב תבין ממוצא דבר כי על כן הביא ספר הזוהר מה שהיה דורש רבי ייסא סבא כי נגע בכף ירך כתיב הכא כי נגע וכתיב התם כל הנוגע במת מה להלן מסאבא אוף הכא מסאבא דסאיב ההוא אתר ומאתר מסאבא לית לן לאתהנאה מניה כלל נמצא לפי זה כי כל דבריהם האמת והצדק אין בהם נפתל ועקש וכי הכל כוונה אחת כי לא נמנעו מאכילתו מפאת האבר עצמו כי לא הונח שלא נגע בו הטמ"א הנה באכלנו אותו מה טוב ומה נעים כי כל אבר מחזיק אבר אמנם אחר שנגע בו הטמא כל אשר יגע בו הטמא יטמא ואסיר לן לאתהנאה מניה והסתכל שאמר ואורית' לא קאמר אלא כי נגע בכף ירך יעקב וכתיב ויגע בכף ירכו כי בשניהם כתיב לשון מגע שהוא לשון עלול לטומאה. נמצא לפי זה כי האבר הזה בעצמו הוא הקדוש ובעבור שנגע בו הטמא אם אכול יאכל יחלש כח הקדושה ויתחזק כח הטומאה שנגע בו ולפיכך נאסר כי לא נאסר מפאת עצמו רק מפאת הנגיעה והבן זה היטב כי על זה סיים המאמר בריך רחמנא דיהב אוריתא לישראל וכו' להודיע כי כל נתיבותיה נגלים ונסתרים וכי יש בגידי"ן בנותן טעם לכאן ולכאן והכל דבר אחד וכוונה אחת:

דף קעא:

והוא עבר לפניהם וכו' רבי אלעזר פתח כי לא תשתחוה לאל אחר כי ה' קנא שמו. יבאר כי כוונתו של יעקב ע"ה בהשתחוויות הללו לשמים אעפ"י שיחשוב עשו שיהיה משתחוה לו שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא כי לאפטורי גרמיה עביד וכן יעקב ע"ה לא השתחוה לעשו כי בהשתחות אליו היה משתחוה לאל אחר אמנם השתחוה לשכינה ההולכת לפניו לשומרו והוא הנרמז בוהו"א עבר לפניה' והראיה שלא אמר וישתחו לעשו או לאחיו אלא עד גשתו עד אחיו כלומר שהשתחוה לשכינה ז"פ

קודם שיגש עד אחיו לא לאחיו ויאמר כי דוד ע"ה שמר הסדר הזה אפילו בשלחו שלום לנבל ע"י שלוחיו דאסיר לאקדים שלום לרשעים ושלח ליה ואמרתם כה לחי כלומר כי כוונתו לח"י העולמי"ם לחבר מדתו שהיא מדת כ"ה עמו כדי שיתברך הוא ממדתו. וכן יעקב עצמו שמר הסדר הזה בהשתחואתו לבנו ליוסף ולא מצד איסור ח"ו רק שאין ראוי להשתחוות האב לבן וגם כי למדו מכאן תעלא בעידניה סגיד ליה הכוונה ללמד דעת לבני האדם ואמנם יעקב כוונתו לראש המט"ה מטתו של שלמ"ה וראש המט"ה ידוע כי הוא סוד הו"ו או משך הו"ו כי הכל דבר א'.

זכאין אינון צדיקייא כי כל עובדיהון וכו' בגין יקרא דמאריהון למדנו מכאן כי גם כי נראה לצדיק עושה מעשה שנר' ממנו שאינו נכון שאין ראוי להרהר אחריו כי אין ספק שכל מגמתו לשמים והאל יתברך בוחן לבות כי הוא יודע מחשבות אדם ומזה הטעם אמרו ג"כ בענין דניאל במ' שבועות פ' שבועת העדות כל מלכא האמורי' בדניאל חול חוץ מזה שהוא קדש אנת מלכא מלך מלכיא די אלהא שמיא מלכותא חסנא ותוקפא ויקרא יהב לך כי ח"ו שיקרא דניאל לנבוכדנצר מלך המלכים אלא הכי קאמר אנת מלכא נבוכדנצר ומלך מלכיא דהוא אלהא דשמיא מלכותא חסנא ותוקפא וכו' ואמרו עוד שם ויש אומרים אף זה קדש שנאמר מארי חלמא לשנאך ופשרה לערך למאן קאמר אי ס"ד לנבוכדנצר קאמר סנוותיה מאן נינהו ישראל וכי מילט לייט להו לישראל וכו':

וירץ עשו לקראתו. רבי יצחק פתח והרשעים כים נגרש וכו' האי קרא איתמר. דרשוהו רז"ל בענין הנסיון אמרו ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס וכו'. א"ר יונתן הפשתני הזה כשפשתנו לוקה אינו מקיש עליו ביותר לפי שהיא פוקעת וכו' כך הקב"ה אינו מנסה את הרשעים לפי שאינן יכולין לעמוד דכתיב והרשעים כים נגרש. גם נדרש בספר הזוהר על דור הפלגה שאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים וכו' גם יש בכתוב הזה סוד נסתר בענין הגוון השחור שהוא רמז אל הדין ואל הטיט והרפש מהיכן נמשך ונברא ביום שני כי בו נברא גיהנם וזולתו מהשנויים כל זה בפ' תרומה בכתוב ותכלת וארגמן עיין שם אם תרצה לעמוד על הסוד. ולפי שנדרש לכמה פנים אמר האי קרא אתמר ומלי דאוריתא כמה רזין עילאין אית משניין דא מן דא. וכלא חד כלומר כי סוד הרפש והטיט הנרמזים בי"ם והרשעים הנזכרים בענינו כלם נמשכו ממעין נרפש ומקור משחת. אמנם בכאן יפרש הכתוב על עשו הרשע וידמהו לים נגרש בגאותו וגאונו לגבי יעקב ע"ה כי בראותו אותו רץ לקראתו ויחבקהו וישקהו ויבכו כאלו השתוקק לראותו זה כמה ימים ולבבו לא כן יחשוב כי אם להרע לו שכן נקוד על וישקהו כמו שהביאו בב"ר א"ר שמעון בר אלעזר בכל מקום שאתה מוצא הכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב הנקודה

רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה כאן לא כתב רבה על הנקודה ולא נקודה רבה על הכתב מלמד שלא לנשקו בא אלא לנשכו. ונעשה צוארו של יעקב ע"ה של שיש וכהו שניו של אותו רשע ומה ת"ל ויבכו אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שניו. ורבי יוסי מייתי לה מהכא קומה ה' הושיעני אלהי וכו' דרש הכתוב הזה על יעקב בהתפללו על יראתו מעשו אחיו והודאתו על הצלתו משניו השנונים לנגדו.

ת"ח כמה הוה לביה ורעותיה דעשו לגביה דיעקב וכו' יבאר כי הבכיה הזאת שבכה עשו לפי שלא היה לאל ידו להרע עמו מיד כי עדיין אביו קיים ולכבוד אביו לא שלח בו יד אמנם עברתו שמרה נצח לאורך ימים ועל זה בכה שלא התנקם ממנו תכף ומיד. ור' אבא יבאר כי אין נעשה פתגם בארץ עד שהוא מוסכם מלמעלה ולפי ששרו של עשו הסכים לברכו נח רגזו של עשו למטה כי זה תלוי בזה:

דף קעב.

יעבור נא אדוני לפני עבדו וכו' ר' אלעזר אומר כי באלה הכתובים כלם נרמז כי יעקב בחר לו שיסבלו בניו גלות עשו ושסלק זכותו והניחו לבניו אחריו כדי שינצלו מידו ולא בחר לחלק עמו הנאות העולם הזה הכלי' ונפסדים ולכן אמר לו יעבר נא אדוני לפני עברו כלומר ימלוך אדוני שכן מצינו לשון העברה במלכות שנאמר ויעבור מלכם לפניהם ורמז לו שיקד' הוא למלוך בעולם הזה והוא יתנהל לאט בשמירתם סובל ונושא בגלותו של עשו. וביאר סוד אמרו אשר לפני דא היא מן קדם ה' בכל אתר כי תקרא אשר לפנ"י בכל מקום כלומר שליח השם המיוחד לעשו' שליחותו ואליה הוא נושא את נפשו שתציל את זרעו ותשמרם. ולרגל הילדים רזא דכרובים לרמוז כי יעקב היה דבק בה ובסוד מחנה השכינה הדבקים בה השומרי' את הגן עד אשר אבוא אל אדוני שעירה כן דרז"ל בב"ר א"ר אבהו חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שהלך יעקב אצל עשו להר שעיר מימיו ואיפשר יעקב אמיתי היה ומרמה בעשו אלא הוא בא אצלו לעתיד לבוא דכתיב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו כן יהיה במהרה בימינו:

ויעקב נסע סכותה רבי חייא פתח שיר המעלות לשלמה אם ה' לא יבנה בי"ת וכו' ת"ח בשעתא דסליק ברעותא דקב"ה למברי עלמא וכו' יקדים הקדמה ממנה יבא לבאר סוד ויעק"ב נס"ע סכות"ה ואמר כי כשעלה החפץ ברצונו הקדום לברוא העולם האציל בראשית הכל והוציא מבוצינא דקדרוניתא חד קטורא וכו' כבר קדם הביאור בתחלת ס' הזוהר בריש הורמנותא דמלכא וכו' מה היא הבוצינא דקדרוניתא משם תקחהו כי שם הארכתי מעט בביאור הענין כי עמוק עמוק הוא וכל הנדבר בו הוא בדרך משל

ודמיון מצדנו להרחיב השכל להבין מציאות האצילות איך נמשך הי"ש מהאי"ן כהמשך האור מן העין ונקרא התחלת החפץ ההוא בוצינא דקדרוניתא כמו שנתבאר שם ואמר בכאן כי ממנה יצא קטורא כלומר עשן כלו אויר קטוריי והוא דמיון לגלוי האור כאשר יתלהט האש בעשן היוצא מהגחלת ונעשה השלהבת והוא אמרו ואתלהיט מגו חשוכא כי הגחלת היא עמומה ונסתרת בסוד ישת חשך סתרו ולא יתגלה כחה כי אם בשלהבת המתלהטת מינה ובה. ומ"ש ואשתאר בסליקו ונחתא לתתא ר"ל כי כח הבוצינא נשאר במקורה ושרשה שלא נפרדה משם ואינו כדמיון השביב הנפרד מהכאת החלמיש שהוא יוצא ונפרד מהחלמיש ומדליק אמנם היא אחוזה במקורה לא תסור ממנה וכחה יורד למטה להאיר אל עבר פניה.

ההיא חשוכא להיט ואתלהיט במאה שבילין וכו' אמר כי הגחלת המיוחסת אל החשך להעלמתה להטה והוציאה השלהבת והאירה במאה שבילין ארחין סוד מספר המאה הם העשר ספירות כי כל נקודה בת עשר והם מאה כי כל א' כלולה מכלם וקראם שבילין ארחין בתחלה שבילין כלומר נתיבות ואח"כ ארחין כלומר דרכים והוא דמיון לגלויים שהם הולכים ומתרחבים וכבר ידעת ההבדל שיש בין הנתיב אל הדרך בסוד נתיב לא ידעו עיט לפי דקותו והעלמתו אמנם הדרך הוא רחב ונגלה ולפי שהיו כקרני חגבים ונעשו ארזים קראם שבילין וארחין. והוא שהוסיף ביאור ואמר דקיקין רברבין. ואתעביד ביתא דעלמא כלומר ומכלל כלם נבנה הבי"ת הידועה שהיא העטרת הנקראת בית בסוד בכל ביתי נאמן הוא ובסוד ביתי בית תפל"ה. ומ"ש האי ביתא איהו גו אמצעיתא דכלא דע כי ציור עולם האצילות הוא כדמיון הגלגלים זה סובב את זה וזה מקיף את זה כי הכת"ר הוא המכתיר והמקיף את החכמה והחכמה את הבינה והבינה את החסד וכן כלן סובבות וחוגגות זו את זו כי על כן באו הגלגלים בצל קורתם סובבים זה את זה העליון את שלמטה ממנו ושלמטה הימנו את שלמטה הימנו נמצא כי התחתון הוא האמצעי ועל דמיון זה נמצא כי הבית הזאת הנרמז' בביתא דעלמא איהו גו אמצעיתא דכלא. והציור הזה אל תדמהו בנפשך גשמיי בעל גבול ח"ו רק ציור שכליי פשוט מכל הרכבה כי אנו אין לנו מבוא ופתח להבין הדברי' על בוריים כי אם מצד הציור המדומה אל דעתנו והכוונה באמרנו כי הספירות סובבות זו לזו להודיע כי הם ענין א' ומחשבה א' סובבת את כלם כאשר תסובינה כחות הגלגלים זה אל זה מכח המניע הא' ית'.

כמה פתחין ואדרין ליה סחור סחור וכו' בהיות כי העטרת מיוחסת לבית אשר המלך שוכן בו יחוייב שימצאו סביבה כמה חדרים ואוצרות כל אוצר ואוצר מיוחד לצרכו ופתחו בצדו להספיק מזון ופרנסה למשרתיו ועבדיו איש כפי אכלו וכבר ידעת כי על

הצורה והתבנית הזאת נבנה בית המקדש למטה וכל צורת הבית גנזיו ועליותיו וחדריו והעזרות והלשכות הכל קבל דוד ע"ה ברוח הקדש ומסר הסוד לשלמה בנו שנאמר ויתן דוד לשלמה את תבנית האולם ואת בתיו וגנזכיו ועליותיו וחדריו הפנימים ובית הכפרת ותבנית כל אשר היה וכו' והשלים הענין הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כי לא נבנה הבית התחתון למטה כי אם על דוגמת הבית העליון.

תמן מקנני צפרי שמיא הם מלאכי השרת המיוחסים לעופות בסוד ועוף יעופף על הארץ. כמבואר בפרשת בראשית. בגויה נפיק חד אילנא הוא האילן הקדוש הנטוע בגן כי שם נגלה כחו של תפארת עפייה ואיביה נדמה בגודלו אל צמרת הארז אשר בלבנון. מזונא לכלא ביה ממנו מתפלגים כל מימי בראשית להשקות הג"ן וחיתו שד"י וחיתו יע"ר.

ההוא אילנא סליק לעננ שמיא על צד הדמיון מצדנו כי כל גבוה נמשל שהוא מגיע לעננ השמים והרמז בזה שהוא עולה ומתקשר עד הכת"ר והוא שאמר בהדיא אתטמר בין תלת טורין הם הכת"ר והחכמ"ה והבינ"ה. נפיק סליק נחית הוא סוד המשכתו ממעלה למטה להריק ברכה בבית הנז' והוא אמרו האי ביתא אתשקייא מניה. ומ"ש וגניז בגויה כמה גניזין עילאין דלא אתידעו הוא סוד הזרע הבא ממזרח דרך חוט השדר"ה הבא אליה בחשאי כי בעת הזיווג אין איש מאנשי הבית שם בבית ואין מהם יודע עד מה ואיך ומה. בדא אתבני האי ביתא ואשתכלל בהשפעת האילן הנז' הנטוע בה.

האי אילנא אתגליא ביממא ואתכסיא בליליא וכו' הוא סוד ב' המאורות ממשלת היום וממשלת הלילה. וביאר הסבה לממשל' הלילה ואמר בשעתא דעאל חשוכא ואתקטיר בה הוא סוד השמאל האוחז בה המיוחס אל החשך אשר משם נאחזים כל בעלי הדין כי אז כל פתחין סתימין שערי הרחמים שהיו נפתחים ביום ננעלים בנשף בערב יום ובכן מתעוררים כחות הדין להתפשט בעולם משעת נעילת שערים.

כדין כמה רוחין פרחין באויר כשטועמים בני העולם טעם מיתה בשינתם נפשותיהם עולות למעלה לדעת העתידות ועולות אינון צפרין הם המעידי' על כל מעשי בני האדם כי הנשמות מעידות על עצמן מעשה כל יום ויום והם מקבלין עדותן. וחמאן מה דחמאן כל אחד ואחד מהנשמות האלה העולות למעלה משגת כפי מדרגתה בחלום חזיון לילה ובאות ומגידות לגופותיהן אם אמת אם שקר כפי הכנתם והשגתם וזה סוד החלומות הצודקים והבלתי צודקים.

עד דאתער ההוא חשוכא דקטיר בה. יאמר כי תמיד החזיון הזה על הרוב עד חצות כי אז בחצות לילה יתעורר השמאל האוחז בכלה לעורר האהבה בסוד שמאלו תחת לראשי ובכן יוצא שלהובית א' מצד צפון ובוטש ודופק בכל פטישין וכו' כבר ידעת כי הלילה

נחלק' לג' משמרות והוא מ"ש בפ"ק דברכות אשר נתנו סימן בהם משמרה א' חמור נוער שניה כלבים צועקים וכו' ואין אנחנו עתה בביאור סוד הסימנים ההם עד בוא מקומם ושלשת כתות של מלאכים ממונים בהם כת א' ממונה בד' שעות ראשונות ואומרת לה' הארץ ומלואה וכו' מי יעלה בהר ה' על נפשותיהם של צדיקים היא אומרת מי יעלה בהר ה' כי על אותם שאינן ראויים לעלות דוחין אותם משם והולכות ושטות בעולם אמנם של צדיקי' עולות עד המקום הנקרא מקום קדשו לדעת מה יעשה בעולם ואז פותחין להם כמה פתחים ליכנס ולעמוד בסוד ה'. הכת השניה ממונה בד' שעות האמצעיות אמנם אינה אומר' שירה רק ב' שעות עד שמגיע חצות לילה וזאת הכת נקראת אבלי ציון הם הארלים אשר בכו על חרבן הבית שנאמר הן ארלם צעקו חוצה והשירה שאומרים היא על נהרות בבל ומסיימים זכור ה' לבני אדום וכו' ובאותם שעה בועט הקב"ה בכמה רקיעים ומזדעזעים י"ב אלף עולמות וגועה ובוכה כביכול ואומר אוי שהחרבתי את ביתי וכו' ובאותה שעה מתעורר' זאת השלהובית מצד צפון ודופקת רוח א' בשלהובית ההוא ודופקת על השר הממונה על הגבורה גבריאל שמו ונותן ששה קולות ואחר קריאה זו מכריז על מעשי בני האדם אשר עשו ביום שעבר לפי שקסת הסופר במתניו כותב ביום ומכריז בלילה ומהתעוררות הקול ההוא יגיע למטה על כנפי התרנגול הנקרא גב"ר בלשון רז"ל כדאמרי אינשי קרא גברא ע"ש הגב"ר העליון כי כשהגב"ר העליון מתעורר יתעוררו כל התרנגולים למטה הבאים מכחו וזו היא סבת בטישת כנפי התרנגולים בשעת קריאתם ועל זה אנו מברכין הנותן לשכוי בינה כי נקרא שכוי מענין צופה על שיש בו רוח אחרת שיעוררהו והוא מתעורר בחצות לילה ובכן הקב"ה נכנס לג"ע של מטה להשתעשע עם הצדיקים כי כביכול אין לו מנוח לשכך החמה והבכיה רק בהשתעשע בהם ועל כן היה דוד קם בחצות לילה וזהו סוד הרוח הצפוני שהיה מנשב בכנורו. והוא שרמז בכאן חד שלהובא בטש וכו' אלא שלא האריך בענינו כי אין זה מקומו כאשר יבוא בפ' ויקהל כי אין הכוונה בכאן רק לבאר משך האצילות לבא ממנו לבאר סוד ויעקב נסע סכותה והשלים הענין בדרך קיצור ואמר סלקא ונחתא ההוא שלהובא ובטש בעלמא ואתער קלין לעילא ותתא כלומר בתרנגול העליון למעלה ובתרנגולים למטה. ויאמר כי יתמיד זה עד בוא תור ממשלת הכת השלישית היא האומרת הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים וכו' על הקמי' בחצות לילה להשתתף עמהם עד אור הבקר כי אז יוצא כרוז אחד מתקשר באויר היוצא מסוד מזב"ח הפנימ"י היא מדת הבינה קד"ש הקדשי"ם והכרוז הזה הוא קול הנע"ר השומ"ר בסוד אמר שומר אתא בקר כי ב' כרוזים הם א' בביאת השמש קול אומר אתתקנו שולטנין דלילי' כל חד וחד באתריה. וא' באור

הבקר אומר אתתקנו שולטנין דיממא כל חד וחד באתריה והסוד בזה את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה כדאיתא בספר הזוהר בפ' תרומה ובפ' ויקהל. ומ"ש ההוא אוירא נפקא מגו ענגא דמדבחא פנימאה הכוונה בזה לדמות הדוגמא למעשה הבית לענן העשן העולה מהקטרת הנקטר במזבח הפנימי כי על דוגמא זו היה נעשה לקטר ולקשר המאורות העליונים מלמעלה למטה להמשיך השפע.

וכד נפקא אתפשט לד' סטרי עלמא הוא סוד ומשם יפרד והיה לד' ראשים כי שם עמד האור ולא"ה עמדה מלדת ומן הוא והלאה עולם הנפרדים.

אלף אלפין מסטרא דא דשמאלא ורבוא רבבן מסטרא דימינא הם העומדים על עבודתם ועל שירתם כדוגמת הכהנים העומדים על העבודה בבקר בבקר והלויים המשוררים בשירה והוא סוד ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים כשומעם הכרוז הזה ודוגמ' הכרוז הזה היה למטה גביני כרוז והוא שם אדם שהיה מכריז בשחר כדאיתא בסוף פ"ק דיומא גביני כרוז מה היה אומר עמדו כהנים לעבודתכם ולויים לדוכנכם וישראל למעמדכם והיה קולו נשמע שלשה פרסאות והוא אמרו כרוזא קאים בקיומיה קרי בחיל ואכריז כדין כמה אינון דמתקני שירתא ופלחי פולחנא.

ותרין פתיחין פתיחו חד לסטר דרומא וחד לסטר צפונא. וכנגדם היו בבית המקדש של מטה שני פשפשין לצדדי השער הגדול אחד בצפון ואחד בדרום כדאיתא בפ' שלישי מתמיד. סלקא האי ביתא ואתקטרא בין תרין סטרין בסוד המט"ה הנתונה בין צפון לדרום והוא סוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני והוא התחלת התעוררות הזיווג העליון להמזגת הדין ברחמים והרחמים בדין כי הוא קיום המציאות. כדין עאל מאן דעאל בלחישו היסו"ד בעטרת וזה הענין מיוחס לחשאי בסוד הביאו לה עבדיה בחשאי וזהו סוד הזיווג והיחוד. וביתא מתלהטא בשית נהורין נהרין זיוא לכל סטר הוא סוד המנור"ה בששה קנים יוצאים מצדיה שלשה קנה מנור"ה מצדה הא' וג' קני מנורה מצדה הב' הם המאירים אל עבר פניה כי אז היא מלאה באורה ובכן נהרין דבוסמין נפקין ואתשקיין כל חיות ברא הוא עולם הנפרדים שאחר שקבלה הכלה פרס מאת המלך תתן טרף לביתה הם פרקי מרכבתה וחק לנערותיה כד"א ישקו כל חיתו שדי עליהם עוף השמים ישכון שאר כתות המלאכים וכלם מזמרין עד דסליק צפרא וכד סליק צפרא כדין כוכביא ומזלי כלהו משבחן וכו' ומכאן אנו למדין שאין לך כוכב ומזל שאין לו כח מלאך המניע אותו והמנהיגו וכשהמלאך ההוא משורר שירתו אז הכוכב או המזל ההוא משבח ליוצר הכל יתברך כי ממנו הוא כמעשהו וזהו אמרו ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים כלומר כי בהגיע תור כוכבי בקר לרנן כבר קדמו לפניהם כל בני אלהי"ם.

והם כתות המלאכים האומרות שירה שהם מניעי הכוכבים והמזלות. ואחר אשר ביאר סוד המשכת האצילות מלמעלה למטה כמוזכר שב לבאר סוד הכתוב אשר בו פתח ואמר ת"ח אם ה' לא יבנה בית וכו' העטרת נקרא' בי"ת בסוד בכל ביתי נאמן הוא ובסוד כי בית"י בי"ת תפל"ה ונקראת עיר בסוד עי"ר קטנה ובסוד הבה נבנה לנו עי"ר והכוונה באמרו אם ה' לא יבנה בית דא מלכא עילאה להודיע כי אין לה מגרמה כלום אלא מה שיושפע לה ממדת הבינ"ה ע"י הו"ו דאיהו בונה להאי בית תדיר ואתקין לה אימתי כד סלקין רעותין פולחנין מתתא הודיע כי תיקוניה ותכשיטיה הם מעשה התחתונים כי הם הגורמים והממשיכים השפע אליה כדי שתריק גם היא מברכתה לעולם השפל. ולכן הזכיר בנין הבית. ושמירה בעיר להודיע כי היא צריכה שימור פן יבוא בה ערל וטמא ויבאר אימתי הוא הזמן שיש מבוא לערל ולטמא לטמא הבי"ת והעי"ר הנז' בשעתא דאתחשכא ליליא כלומר כשיתגבר עליה מדת הדין כי אז יתעורר הערל הטמא לשלוט וסטרין מזיינין שראן ושטאן בעלמא כי זהו סוד טומאת הבית שתתמלא בדין האדום האדום. ולפי שהדבר הזה היה תלוי במעשה התחתונים כי אל זה היתה הכוונה בבריאה והנה הם לא תקנוה ולא קשטוה כראוי אשר על כן מלך העב"ד והשפח"ה ירשה גבירתה אמר כי לעתיד לבוא זמין קב"ה לאעברא לון לערל ולטמא מעלמא ובכן יהיה הבית נבנית בנין עולם והעיר שמורה מהער"ל והטמא וזהו אם ה' לא יבנה בי"ת בלשון עתיד וכו'. וכל זה האריך כדי לבאר כי יעקב ע"ה הוא בנה את הבי"ת ההרוס ונסע סכות"ה אתנטיל לקבלא חולקא דמהימנותא כי לא פנה אל רהבים ושטי כזב כעשו אחיו ששב לדרכו ביום ההוא שעיר ושעירי"ם ירקדו שם בחלקו אמנם יעקב נסע בכל מסעיו דרך הסוכ"ה העליונה וכבר ידעת סוד הסוכ"ה כ"ו ה"ס שהוא סוד יהו"ה אדנ"י נמצא לפי זה כי יעקב תקן תפלת ערבית כי מדתו של יעקב הוא המשפיע והמתקן הבי"ת ויעקב ע"ה הוא הגורם למטה וזהו ויבן לו בי"ת והוא מה שביאר רבי אלעזר דאתקין תפל"ת ערבי"ת כדקא יאות ולמקנהו עשה סכות שאר סוכות לנטרא לון פי' כי בנסעו הוא ע"ה סכות"ה זכו מקנהו שהם ישראל אל שאר הסכות שהם ענני כבוד במדבר לשומרם מהאויבים ומכל מיני ההיזיקים ודא הוא חולקיה יחזור אל הענין לומר כי יעקב בחר לו לחלקו ולגורלו חלק אלוה ממעל לא כעשו שהלך לדרכו ולמנהגו ולסורו הרע. וכדין ויבא יעקב שלם שלם מכלא ואוקמוה פי' שלם בגופו שלם בממונו. וכתיב ויהי בשלם סוכה ואוקמוה במדרש תהלים אמר רבי ברכיה מתחלת ברייתו של עולם עשה הקב"ה סוכה בירושלם וכביכול היה מתפלל בתוכה ואומר יהי רצון מלפני שיהיו בני עושים רצוני כדי שלא אחריב ביתי ומקדשי שנאמר ויהי בשלם סכה והכוונה אחת כי זאת היתה

הכוונה בבריאת העולם שיבא יעקב של"ם וזרעו אחריו ויחסו בצל הסוכ"ה העליונה והוא מ"ש וכלא רזא חדא. כדין אתחבר עמיה מהימנותא וכו' יאמר כי כשקנה יעקב מקומו למעלה במדתו מדת התפארת יחוייב כפי הסוד שתתעטר ותתחבר הסוכ"ה הזאת עמו כי הוא השלם באבות והשלם בבנים שלא נמצא פסול בזרעו ונמצא כדוגמא עליונה בשנים עשר בניו כנגד י"ב הויות וכנגד י"ב גבולי אלכסון וכנגד י"ב מזלות שלם לעילא שלם לתתא שלם בשמיא שלם בארעא כאשר ביאר שלם לעילא דאיהו כללא דאבהן שלם לתתא בבנוי קדישין וכו' מיד מה כתיב:

ותצא דינה בת לאה ואוקמוה חבריא במדרש רבה דרז"ל ככתוב הנה כל המושל עליך ימשול לאמר כאמה בתה כההוא עובדא דיוסי מעונאה שדרש בכנישתין דמעונאי שמעו זאת הכהנים כדאיתא שם וסוף הענין ז"ל לית תורתא ענישתא עד דברתה בעיטא לית אתתא זניא עד דברתה זניא. א"ל א"כ לאה אמנו זונה היתה א"ל ותצא לאה לקראתו יצאת מקושטת כזונה ולפיכך ותצא דינה בת לאה ולא בת יעקב. אבל ת"ח כמא דרגין וסטרין מתפרשין וכו' יאמר כי יש סוד גדול בכתוב הזה והוא כי ממדת הבינ"ה הנרמזת בלא"ה יצאת העטרת הנרמזת בדינ"ה וזה כי כבר ידעה שהדין נעלם ונסתר במדת הבינ"ה בסוד יהו"ה הננקד בנקוד אלהים לפי שהיא רחמים והדין נעלם ונסתר בה. אמנם בעטרת הוא נגלה ומשם מתפשטין כל כחות הדין למטה והודיע בכאן כי הם מדרגות רבות משונות זו מזו ומקטרגות זו לזו וע"כ ראיתי להביא לפניך מ"ש מופת הדור הוא החכם המקובל רבי יצחק הכהן בר יעקב ז"ל וכתב שהיא קבלת הזקנים הקדמונים ז"ל אעפ"י שאקצר מעט בו ולא אביא רק הצורך אמר כבר עמדתם על שרשי אצילות המעלות מראש כת"ר העליון עד סוף הברכ"ה חיים עד העולם כי יש אצילות אחר נאצל מהם אצילות מעלות כדמות גויות לנשמות נקובים בשמות כאשר קבלום מחכמי קדם ומספרי דרב חמאי. האצילות הראשון שהוא כדמות גוף רוחני לאצילות הקדמון שמו **סביאל** וקוראים אותו שר רום המעלות. שני לו אצילות החכמה שמו **פליאל** הוא שר פלאות חכמ"ה וקבלנו בו ששמו אשר נגלה בו הוא **זקוניאל** ושמו **סגסגאל** כחשבון והדרת פני זק"ן והוא מדתו החכמה מטע ה' להתפאר השלישי לו הוא שר הנאצל באצילות התשוב"ה שהוא אוצר גנוז ליודעי בינ"ה ובעלי יראה ושמו **ירואיאל** ושלשתם רמזם בפ' אחד מפני שיב"ה תקום והדרת פני זק"ן ויראת מאלהיך. אלה הג' נקראים גויות לנשמות קשורים זה בזה כדמות השלהבת הקשורה בגחלת פנימיות לפנימיות עוד מהם נאצלות שבע מעלות שהם ג"כ כדמות גויות לנשמות והם ג"כ רוחניות. שם המעלה הראשונה **מימירון** נ"א **מימיריון** הוא שר החסד המיוחס

למים השני לו **גבורירון** נ"א **גבוריריון** הוא שר הגבור"ה החזקה והנוראה. השלישי לו **ידידירון** נ"א **ידידיריון** הוא שר הרחמים שהוא ידיד ה'. הרביעי לו **סתרירון** נ"א **סתריריון** הוא שר יסוד עולם הגנוז והנסתר בקו האמצעי הנקרא סת"ר עליו"ן וזהו סוד יושב בסתר עליון בצל שד"י יתלונן. החמישי לו **נצחירון** נ"א **נצחיריון** הוא שר הנצחון הוא סוד נצח ישראל. הששי לו **הודירון** נ"א **הודיריון** הוא שר אצול מאצילות ההו"ד. השביעי לו **ספירירון** נ"א **ספיריריון** הוא שר אצול מסוף כל המעלות. ואלה הם שמות הגבורים אשר מעולם וקבלנו בזה כי השלשה הראשונים נחתמים בשם א"ל והשבעה נחתמים ברון כי השלשה הם כחות מהכחות הנאצלו' בכח החפץ הגדול האדיר עליון על כלם עלת על כל העלות וסבת כל הסבות. והשבעה כדמות נרות דולקים ומאירים כל א' וא' נרו מהשבעה פנימיים שהם כדמיון נשמות פנימיות והם כדמיון גויות רוחניות. ועוד קבלנו כי למדת המלכו"ת עוד שלשה ראשים והם כדמות ג' עמודים נושאים אליה עובדים עבודתה ושומרים משמרתה ומסבבים הכס"א ביראה וברעדה ובתשוקה רב המאצילות לאצילות עד ידיד ה' המחבבה והמנשקה באמצעות יסו"ד עולם ומשם מקבלות אותה שרי החס"ד והגבור"ה ביראה וברעדה ושתיקה גדולה נוראה נפלאה. והחס"ד והגבור"ה שהם אצילות פנימי מקבלים אליה ומתגלגלים מהם כדמות נחלי מים אדירי' וכדמות רשפי אש שלהבת יה והיא נסתרת ונעלמת ביניהם מכל אצילות עד בוא שר הבינ"ה וחייליו ומקבלים אותה ביראה ורעדה ושתיקה נשגבה עד הגיעם הכסא אצל כסא הכבו"ד המיוחס אל התשובה ומשם יופיעו רובי חייליו ושר החכמה על כלם ומניחים הכסא בזיע ברתת ברעדה יתירה בחיק החכמ"ה הקדומה ומקבלה בלשון בואי כלה ומשתעשע בה כאיש המשתעשע עם בתו היחידה בין הבנים ורום המעלות משפיע בה באמצעות האב כי אין רשות לכל אצילות לראות ולהשיג שום ראיה רוחנית ולא שום השגה עליונית זולתי באמצעות חכמ"ה ובינ"ה. ואחר קבלתה הברכה והשעשועים כורעת ומשתחוה לפני הכסא הנורא הנשגב המיוחד ואז כסא המלכות מתגלגל וסובב כל השרים המיוחדים וחוזרת חלילה מאצילות אל אצילות כבתחלה ושוכנת בין שני הכרובים שהם זרועותיה. ותוקף השפע הגדול הזה שהוא עונג הנשמות הפנימיות ושמחת הגויות הרוחניות כל זמן שהיתה ארץ ישראל בישובה ועם הקדש יושבים עליה ומקדש כנגד מקדש מכוון. כהן גדול משמש כנגד כהן גדול בקדושה ובטהרה ביראה וברעדה היה יודע לכוין כוונה שלימה בכל אצילות ואצילות חיצוניים ופנימיים ומשפיע בסוד שרפי מעלתו כפי הרחקתו וכפי הקרבתו ומעורר כחו בנועם השיר והניגון והתפלה הזכה. גם המשוררים כפי מעלתם והשגתם

שמכוונים באצבעותיהם בנקבי הכנורות והנימין היו מעוררין השיר והניגון ומכוונים לבם למקום ואז הברכה מתעוררת והשכינה שורה עליהם איש איש כפי עבודתו וכפי השגתו ואז ירושלם ומקדש שלמטה היתה תאוה וחמודה לכל העמים ואימת יושביה ויראתם מושלת על כל רואיה ועל כל שומעיה כמו שכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אשרי עין ראתה כל אלה עתה נשוב למה שהיינו בו בענין שלשת השרים שהם ג' העמודים לכסא המתנשא בארבע מחנות שכינה שם האחד **מלכיאל** ע"ש המלכות. השר השני הוא **עטוריאל** ע"ש העטרה הדגולה שהיא בדמיון הזהב הנמשל למדת הדין. השם השלישי **נשריאל** ע"ש האצילות שהיא רגזנית ומיסרת בניה כשאינם מתנהגים על הדרך הישר וכשהם מכריעים כף זכות על דרך התשובה והשלום השלום רצוי להם אזי מרחמת על בניה כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף ואז אם הבנים שמחה ומתרפקת על דודה. ואלה השלשה עמודים נאצלים מכח מדת המלכו"ת כל אחד ואחד בפני עצמו נקרא אצילות בפני עצמו על כן האצילות בי"ג ענפים יונקים משרש א' שכל האחדות תלוי בו ועל כן המספר עולה בפסוק ה' אח"ד. עוד כתב עתה נשוב לבאר על מערכת צבאות המקטרגים אשר בשמים מאותם אשר נבראו ונמוחו בפתע פתאום. ואמר בהיותי בארדל"י העיר הגדולה הראוני חכמי קבלה קונדריס א' היה משני' רבות וכתיבתו גסה משונה מכתיבתנו בשם רב וגאון היו קוראים אותו רבינו מצליח בן הזקן הגאון רבינו פלטיה היה מירושלם עיר הקדש והביא אותו חכם א' גדול וחסיד היו קוראים אותו רבינו גרשום דמשקי כי היה מעיר דמשק וישב בארדלי כשתי שנים והיו מספרים מתוקף פלפול חכמתו ורב עשרו והוא הראה אותו הקונדריס לגאוני' הזקנים שבאותו הדור ואני העתקתי ממנו קצת דברים מה שהבינו החכמים שבאותו הדור כי לא היו בקיאים באותה הכתיבה כזקנים הראשונים אשר למדוה מפי אותו החכם החסיד וכשחזרתי לעיר בד"ש ששם נחלש אחי החסיד ז"ל לא הוסיף ולא גרע ולא נתחדש דבר מכל אשר פירש אחי לא דבר גדול ולא דבר קטון. וזה החלי לסדר מערכת השרים עם כל חייליהם הראשונים גם האחרונים כלם נבראו מאצילות א' נאצל מכח התשוב"ה ואותו האצילות הוא מסך מבדיל בין אצילות כל המעלות הקדושות ואין אצילות זרות עמהם אלא כלם מעלות נבדלות זכות צרופות טהורות חקוקות מכח הרצון אדון העולם יתברך והמסך המבדיל הנאצל מכח התשובה נאצל מתחלה על תנאי שיתאצלו ממנו מיני אצילות הן לטוב הן לרע הן לקיום ולהעמדה נצחית הן לשממון ודראון עולם. ואין בכל נבראי מעלה ומטה מי שישיג סוד העולמים האלה זולתי המעלות הנבדלות וכל שריהם הנאצלים מהם. וקבלה ביד הקדמונים ששם ראש האצילות הזה **מסוכיאל** ע"ש

שהוא מסך מבדיל ותחלת האצילות שנאצל ממנו היה כת של נשמות טהורות וזכות ומאותם הנשמו' נאצלו כת המלאכים זולת ד' מחנות שכינה ואלה הנשמות שהם אצילות המלאכים עמדו בכח גנוזות בחיק המאצילם וקודם צאתם מן הכח אל הפועל נאצל עולם א' מצורות זרות ומדמיונים משחיתים. שם ראש האצילות הזה **קמטיאל** ואלה הם שהתחילו לקטרג ולבלבל האצילות ומיד יצא כרוז מאת שר התשובה הנקרא **כרוזיאל** ונקרא בת קול התשובה ואמר **מסוכיאל מסוכיאל** החרב מה שברא' אסוף אצילותך אליך לפי שאין רצון מלך מלכי המלכים שיתקיימו בעולמו ושבו ונאספו אל מקום שנאצלו ממנו כאשר בתחלה ונמוחו ומעין אצילותם היתה אסיפתם ובעלי החכמה משלו משל לזה לפתילה השואבת מהשמן תדיר כשרוצים לכבותה שוקעין אותה בשמן ההוא שהיתה שואבת ממנו והיא נכבית וזו היא אסיפתה. אחר זה נאצל עולם אחר מצורות משונות ודמיונים זרים שם ראש אצילותם שר כל החיילים **בליאל** והם רעים מהראשונים לקטרג ולבלבל כל מיני אצילות עד שנגזרה גזירה ויצא דבר המלך והיתה אפיסתם כרגע כאפיסת הראשונים. ואחר זה נאצל עולם שלישי מצורות משונות מן הראשונות ומן השניות שם ראש אצילותם שר כל החיילים **עתיאל** אלה היו קשים מכלם רצונם וחפצם להיות זה הראש לאלוה ולהשחית ולקצץ האילן עם כל נטיעותיו עד שיצא דבר המלך להאסף כאסיפת הראשונים והשניים ונגזרה גזרה שהאצילות כזה לא יוסיף עוד לצאת לאויר העולם ולא יזכר ולא יפקד ואלה הם עולמות שרז"ל היה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן ובמדרש חזית הביאו זכר לזה מהכתוב אשר קומטו ולא עת והמשכילים יבינו:

ואחר חרבן העולמות שזכרנו היה מאמר הרצון לצאת מן הכח אל הפועל נשמות שנאצלו מהם כתות מלאכים הם וכל מחניהם שבע כתות וראש כל שר ושר מהם ידועים לבעלי הקבלה ומכחם נאצלו ז' רקיעים וז' כוכבי' וכתב עוד קבלה בידינו כי ברגע א' ובמאמר אחד נבראו ז' שרים אחרים הם וכל מחניהם וכל שר ושר מהם ידועים ובשאלה א' ששאל ממני תלמיד א' מאוילא בענין א' עתה מקרוב הוצרכתי לבקש שמות אלה השרים וסדרתים על ענין ידוע נתחדש לי ומתחלת זכרון שמותם אעיר לכל מעיין בספר זה כי ז' כתות השרים מהמלאכים שאמרתי כולם עורכי מלחמה ערוכה וקשת דרוכה וזאת המלחמה לא תעבור מן השמים לעולם בינם ובין השרים השבעה שנזכיר מלחמת קנאה ושנאה אמנם כוונתם לעבודת אדון הכל יתב' שבראם כרצונו וחפצו משרש האצילות שזכרנו למעלה מכח אצילות התשוב"ה וזאת הקנאה הגדולה נפרש על מה ועל מה והיא סבה אלהית ודעת הברואים קצרה מהשיג והם מכללי מיני האצילות וסוד העיבור

ואין משיג ואין יודע ועל זה ועל כיוצא בזה אז"ל שתוק כך עלה במחשבה. ועתה אערוך מערכת אחר מערכת שמות השרים שרי השנאה והקנאה אמנם כי יסודותם ועבודתם באמת ובתמים אין עולה בפיהם ואין שקר וכזב ביניהם. השר הראשון המקטרג באש קנאה הוא **סמאל** הרשע וכל מחנהו ולא נקרא רשע מצד עצמו אלא מצד שהוא רוצה להדבק ולהתקרב אל האצילות שאינו מינו. השר השני הנקרא משנהו שמו **זעפיאל** וכל מחנהו. השר השלישי **זעמיאל** וכל מחנהו. השר הרביעי **קצפיאל** וכל מחנהו. השר הה' **רגזיאל** וכל מחנהו. השר הששי **עבריאל** וכל מחנהו. אלה הם האחרונים והם משלחת מלאכי רעים. וסבת כל הקנאות אשר בין אלה השרים ובין השרים מז' כתות המלאכי' הקדושי' הנקראים שומרי החומות היא המעוררת הקנאה והשנאה בין מערכת השמים והחיילים שהם צבא מרום וצורה אחת מיוחדת **לסמאל** והיא לילית היא כדמות צורת נקבה **וסמאל** צורת זכר וגם שניהם נולדו דו פרצופין כנגד צורת אדם וחוה שתי צורות תאומיות וסמאל וחוה סבתא היא הצפוני"ת היו אצולים תחת כסא הכבוד והעון גרם לאולת הזאת למען בשתה וכלימתה למען תחרב ולא תעשה פרי למעלה כי היתה סבה גורמת באמצעות הצפונית שנבראת תחת כסא הכבוד שנתמוטטו ונתמעטו קצת רגלי הכסא וכו' ועוד האריך הוא בענין הזה ואני לא הבאתי ממנו רק הצורך לנדון שלנו כי הם הקדמות ידועות ומקובלות לחכמי הקבלה כמו שיתבאר כל זה בע"ה בפ' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום האמנם כי בסוף הענין כתב כי קבלה מסורה בידם היא כי שלשה אוירים יש למעלה האויר הא' השר הקדוש הממונה עליו שמו **קדושיאל** ומכחו וגבורתו נאצלו כל גדודי שרי צבאות וכל חיילי צבאות מרום צבאות השמים ושמי השמים כל אלה והנאצל מהם ואצילות אצילותם אין דמות ואין ערך ואין גוף כלל. אוירא תנינא דמשתמשין ביה נביאי וכהני וליואי וכל דאית ביה רוח יתירה וסוכלתנו דין הוא אוירא תנינא. אוירא תליתאה הוא אוירא דשמושא דשדים. וכתב עוד עתה נדבר על זה האויר השלישי כפי חכמי הקבלה כי קבלה מסורה לאבותיהם כי זה האויר נחלק לג' חלקים עליוני ואמצעי ותחתוני עליוני ניתן **לאשמדאי** מלכא רבה דשדים ואין לו רשות לא לקטרג ולא לחבל רק יום שני בשבוע כאשר זכרו בעלי הקבלה ואנחנו נרחיב המאמר כפי יכולתנו. אשמדאי אף עפ"י שנקרא מלכא רבה הוא תחת ממשלת **סמאל** ונקרא שרא רבא כנגד אצילות שלמעלה ומלך מלכוון כנגד אצילו' של מטה ואשמדאי תחת ידו וממשלתו ולילי' סבתא משתמש בה סמאל ואשמדאי מלכא דשדי משתמש בלילת זעירתא. וחכמי הקבלה הזאת אומרים טעמי' רבים נפלאים על צורת **סמאל** ועל צורת אשמדאי ועל דמות לילית כלתא דסמאל ועל דמות לילית כלתא דאשמדאי אשרי

מי שזכה לכך. החלק השני שמושיה באנתתא אחרניתא די שמה סגרירתא והתולדות היוצאו' מהם צורות משונות זו מזו ויש להם גופות והכרת פניהם על שני דמיונים בני **צרעיתא** כדמות מצורעים ויש מן המקובלים שאומרים כי כל המצורעי' מבני אדם נולדי' מכח זה בתולדה המגונה. ובני סגרירתא אין להם הכרת פנים אלא כדמות מנוגעים ומלחמה ערוכה ביניהם רוחות רעות מתפשטות באויר וכל הזיקין והזוועות יוצאין מכח אלה התערובות אבל ממשלת **אשמדאי** ואימתו מוטלת עליהם וממה שיתחדש להם מודיעים את שלמטה מהם. החלק הג' מן האויר הזה הם מזיקין נבראים ומלובשי' בכמה מיני צורות משונות זו מזו יש מהם שצורתם צורת כלבים ואם יגרום עון האדם והכלב המצוייר מזו התולדה ישכהו רפואתו קשה להרפא ולפעמי' שמשתנה צורתו בעונו בצורת הכלב ההוא ומתחלף באותה הצורה והוא נובח וצועק ונושך וזה אין לו רפואה עולמית עד שימות וחוזר ומתגלגל ומתלבש בעירוב האויר ההוא בכח הצורה ההיא וזהו עונשו ואפיסתו ועל זה הסוד התפלל נעים זמירות ישראל הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי ויש מהם שצורתם צורת שעירים צורת עזים ומאלה היו **עזא ועזאל** ושניהם לבדם צורתם צורת דמות אדם ממש וכשנפלו מן השמי' שהוא החלק הראשון מן האויר שזכרנו נתלבשו בכח זה האויר אשר עלינו ונתגשמו בגשמו' בני אדם ונחלש הכח העליוני וקבלו הכח התחתוני אבל התולדות שיצאו מהם היו גבוהים בקומה יתירה ובגבורה חזקה מכל בני האדם. ויש מהם צורות אחרות כצורת בני אדם מתולדותם מהם צורות אנשים ומהם צורות נשים נראים לבני האדם ואין ביניהם רק השקר והכזב. ויש להם קנאה מבני אדם וכוונתם לרמותם ולהכשילם וכמעט היו מכלים ומשחיתים כל מה שנראה להם לולא מדת המלכו"ת המשילה מאצילותה שר גדול וחביב לפני השכינה שמו **יופיאל** שר הפנים שלה שהשר של כת זו המחבלת תחת רשותו וממשלתו ולולא שמתפשט כח אצילותו והשגחתו ואימתו עליהם לא היו מניחין בריה בעולם ונבראי מטה לא היו יכולים לעמוד מפניהם ושם השר המושל עליהם **קפצפוני** ושם **מהיטבאל** בת מטרד והתולדות היוצאות משניהם קופצות בקפיצה אחת מקצה האויר ועד קצה האויר וניתן להם רשות לפעמים להטיב ולהבריח מבני האדם הנזקים ומודיעים העתידות לבני האדם כשנראים להם בצורת בני אדם ואין להם ממשלת לא בשקרים ובכזבים והשואל מהם ימצא שאילתו כרצונו אם השואל הגון לענות אותו ואם אינו הגון נראים לו בכח ההשבעה אבל מענה אין להם רשות להשיב על שאלתו עכ"ל ואם האריך עוד בענינים אחרים אגב גררא לא הבאתם כלם כי אין כוונתי רק להודיע כי יש למעלה מינים ממינים שונים לא ראי זה כראי זה בעלי קנאה ושנאה אלה אל אלה

כרצון וחפץ הממציאם כי לכך נוצרו להשכיר ולהעניש וכלם נבראו מכח הדין שהיה כמוס ונעלם במדת התשוב"ה ונתפשט הכח ההוא במדת הגבורה ומשם דרך שמאל אל העטרת ומשם ולמטה נפרדו ויצאו לפועל כל המינים האלה למשפחותיהם וזהו סוד ותצא דינ"ה בת לא"ה כי מלא"ה העליונה שהיא א"ם הבנים יצאת דינ"ה לחוץ לראות בבנות הארץ והבן וזהו שרמזו בכאן ותצא דינה בת לאה ת"ח כמה דרגין וסטרין מתפרשן לעילא כלומר נפרדו מדינ"ה בת לא"ה למטה ממנה שהוא למעלה אלינו וכלהו משנין דא מן דא אלין מקטרגין על אלין כמו שנתבאר ולמטרף טרפין כל חד וחד לזיניה כי כשם שהם משונים אלה מאלה כך מזונותיהם המקיים אותם משונים זה מזה איש לפי אכלו. וביאר כי אלה הכתות אשר אין שום הסכמה ביניהם כי אם קנאה ושנאה כלם באים מסטרא דמסאבא כלם אורבים לקטרגא אלין לקבל אלין כי בעולם הקדושה והאחדות אין שם קטרוג ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות. ודא הוא דכתיב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו אגב ארחיה הודיע לנו סוד איסור החרישה בשור ובחמור שהם שני מינין משונין זה מזה זה טהור וזה טמא ובאים כחותיהם מלמעלה משונים זה מזה. וראיתי להביא לפניך דעות המפרשים כענין האיסור הזה כי תמצאנו מוכן לעת בוא דברו במקומו ב"ה הנה הרמב"ם כתב בטעם איסור הרבעת הכלאים שהוא כדי להחזיק מדת הזהירות ולהרחיק תוספת התאוה כי ידוע הוא שלא יתעורר איש ממין א' וישכב מין זולתו אם לא שירכיבהו בידים כאשר יעשו הפחותים מולידי הפרדים ומאסה התורה שישפיל איש מישראל מעלתו לזה הפחיתות והעזות שיתעסק במה שאסרה התורה הקדושה וכתב וקרוב לזה איסור דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו כי יבוא לידי הרכבה ואיך יחבר בין הנפרדים והיו לאחדים אבל יניח כל א' שוקד ומתגלגל על טבעו וכו' וכתב כי דרך עובדי האדמה להביא הצמד ברפת אחת ואולי יבוא להרכיב אותם ולכן אסרה התורה החרישה בשניהם יחד לחשש הזה ע"כ ואם היה הטעם בעבור להרחיק תוספת התאוה כאשר יעשו הפחותים מולידי הפרדים הנה היה ראוי שתרחיק התורה אפילו הרכבת מין במין סוס בסוסיא וחמור באתון ודומיהם כי גם זה יעורר האדם אל תוספת התאוה ולא אסרה התורה רק מין טהור במין טמא וכבר אמרו בפ' השוכר את הפועלים אמר ר' יהודה מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת ואפילו משום פריצותא ליכא מאי טעמא בעיבדתיה עסיק ויש מי שנתן טעם למצוה הזאת משום צער בעלי חיים וכתב שהוא אסור מן התורה וכי ידוע הוא שיש למיני הבהמות והעופות דאגה גדולה לשכון עם שאינם מינם וכ"ש לעשות בהם מלאכה כמו שאנו רואים בעינינו באותם שאינן תחת ידינו כי כל עוף למינו ישכון וכן הבהמות ושאר המינין ג"כ ידבקו לעולם

במיניהם וכתב כי כל חכם לב מזה יקח מוסר שלא למנות שני אנשים שיהיו רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם כמו צדיק ורשע ונקלה בנכבד שהרי אם הקפידה התורה על הצער המגיע לבעלי חיים שאינן בני השכלה כ"ש בבני אדם אשר להם נפש משכלת. ואם היה הטעם בעבור צער בעלי חיים הנה לא אסרה התורה רק מין הטהור במין טמא כגון שור וחמור אבל בשני מינים טהורים או טמאים כגון שור ותיש או חמור וסוס לא אסרה התורה אלא שהחכמים עשו סייג לתורה ואסרו בכל שני מינים והיאך יתירו לעשות כל מלאכה באדם ובהמה שנאמר בשור ובחמור ולא באדם וחמור או באדם ושור ואין לך צער גדול מזה. האמנה כי הטעם למצוה הזאת שלא לחרוש בשור ובחמור יחדיו ולדומים אליה מהרבעת הבהמה מין בשאינו מינו וכן בזריעת השדה וכלאי הכרם ולבישת שעטנז האמת הוא מה שקבלו חכמי האמת והצדק והוא כי אחר שהופרדו הכחות העליונים למעלה ונתמנו והופקדו איש איש ממלאכתו אשר הוא עושה והופקד עליו כאשר חייבה חכמתו יתברך והוא יתברך שם משטרם בארץ משטר כל אחד ואחד על מינהו כמו שנא' במעשה בראשית את כל החיה למינה ואת הבהמה למינה גם בעצים ובאילנות נזכר למינהו כי אין לך כל עשב ועשב למטה שאין לו כחו למעלה וזה תלוי בזה הנה יחוייב כי המרכיב והמחבר שני מינים מין בשאינו מינו למטה שהוא גורם לערבב כחותיה' למעלה ומכחיש פמליא של מעלה אשר כן יסד המלך יתברך ויתעלה שמו וזה המרכיב שני הפכים יחד מראה שחידש והמציא הויה אחרת חדשה בעולם מה שלא חידש הבורא יתברך וכאלו הראה לאות וחסרון בבריאה הראשונה אשר נאמר בה וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (ועיין מ"ש הרא"ה בס' החינוך פ' משפטים מצוה ס"ב ופ' קדושים מצוה רמ"ד) כי יכול היה יתברך להמציא מיני הרכבות לאין חקר ואין מספר אמנם חכמתו גזרה שיהיו המינים על מספר ידוע אצלו יתברך וכל אחד ואחד ממונה על תפקידהו המיוחד לו ואין ראוי לערב ולהרכיב עוד שני הפכים בנושא אחד כי זה יגרום להרבות קטרוג עוד בעולם ודי בזה הקטרוג הנמצא למעלה אשר יסד המלך לצורך הנבראים מבלי שיוסיף זה המרכיב מרכבה נכרית להפר השלום ולהרבות הקטרוג בפמליא של מעלה. וכבר ידעת מה פעל ועשה ערוב הכחות בשני הילדים הראשונים שיצאו לעולם ומה היתה אחרית שניהם ועל זה הסוד צותה התורה ואמרה שדך לא תזרע כלאים בהמתך לא תרביע כלאי' ובגד כלאים זכר לשון כלאי' בשלשתם כי ענין כלאים הוא ענין מניעה ובטול כענין לא תכלא רחמיך ממני שפי' לא תמנע והנה המרכיב מין בשאינו מינו הוא מונע ומבטל כחו למעלה מאשר הפקד עליו ואל זה הסוד רמז בכאן באמרו כמה דרגין מתפרשן וכלהו כמן לקטרגא אלין לקבל אלין

וע"ד כתיב לא תחרוש בשור ובחמור רמז כי הקטרוג הנמצא למעלה באלה המדרגו' אשר ברא ויסד המלך הנה יסדם לצורך העולם והנבראי' כאשר גזרה חכמתו ואתה בן אדם השמר לך פן תוסיף עוד קטרוג ותחרוש בשור ובחמור יחדיו דכד מתחברן מקטרגי עלמא. וביאר סוד הקנאה והשנאה הנמצא' במדרגות החיצוניות שכל מגמתם וקטרוגם וקנאתם ושנאתם איננה רק במדרגות הקדושות כי כל חסר מתקנא בשלם ממנו וזאת היא הסבה שכל האומות שונאים את ישראל בהכירם מעלתם וקרבתם אל הקדש פנימה ונודע זה מענינו של יעקב ע"ה והוא אמרו יעקב דאיהו קדיש' כלהו כמן ליה וקטרגו בהדיה. בקדמיתא נשכיה חויא הוא שרו של עשו ויגע בכף ירכו השתא נשכיה חמור הוא חמור אבי שכם הנז' בפרשה זו של דינה. ומ"ש תמן איהו קאים לגבי חויא הודיע כי מדרגת החמו"ר הרמוז הוא למטה ממדרגת הנחש וקרוב אליו ועל סוד זה באו שני המאורעות של נשיכת הנחש בירך יעקב ונשיכת החמור סמוכים זה אחר זה בתורה פרשת התאבקות ונשיקות שונא עם פרשת חמור אבי שכם. השתא שמעון ולוי דאתו מסטרא דדינא קשיא מכח הגבורה העליונה קיימו לגבי חמור ושלטי עלוי כי בכח הגבורה הקדושה שלטו עליו ועל כל בני עירו והרגום שנאמר ואת חמור ואת שכם בנו הרגו שאם לא כן היאך יוכלו ב' אנשים להרוג עיר ואם כשכם כי הנשים לבדם יוכלו להם אלא שבאו בכח עליון והיא הגבור"ה הקשה ושלטו עליהם. ושמעון דהוא שור וביאר היאך הוא שור ואמר מזליה איהו שור כי לפי סדר השבטים במזלות ראובן על מזל טלה ושמעון על מזל שור. ולוי על מזל תאומים וכן כלם על הסדר הזה. אתא על חמור וקטרג ביה בגין דלא יתחברון כחדא שלאמלא מתחברין יחד ימצא הקטרוג כמו שנתבאר בסוד לא תחרוש בשו"ר ובחמו"ר יחדיו. וכלהו אתו לקטרגא ליה ליעקב יחזור למעלה שאמר יעקב דאיהו קדישא כלהו כמן ליה וקטרגו בהדיה על הנח"ש והחמו"ר שנשכוהו ואח"כ שלט עליהם כי בניו שמעון ולוי שלטו ועשו מה שעשו בשכם כמוזכר. לבתר אתא שור ואשתלים בחמורים הוא יוסף הנקרא שור שנאמר בכור שורו הדר לו אשתלים בחמורים הם המצריים. דכלהו מסטרא דחמור כלומר המצריים כאשר יבאר בהדיא ואומר יוסף דאיהו שור ומצרים דאינון חמורים דכתיב אשר בשר חמורים בשרם נמצא כי נתחברו שניהם שור וחמור וזה היה סבה אלהית כדי שירדו ויפלו בני יעקב למצרים ונשכום המצריים בשר ועצמות עד דאתער לוי כמלקדמין הוא משה ע"ה שהיה משבט לוי. ובדר לאינון חמורים שלא יתחברו בשו"ר ולא יהיה שלום ביניהם כמאז. ותבר תוקפיהון מעלמא בהפרידו אותם מכח השו"ר ואפיק לשו"ר מתמן הוא יוסף כדי שלא ישאר ביניהם אפי' ריח השור שנא' את עצמות יוסף עמו כי בהתחבר השור והחמור

למטה יתחזקו כחותיהם למעלה ויזיקו כמבואר. ת"ח כד אתא שמעון בקדמיתא על ההוא חמור וכו' יוסיף לבאר הסוד כי ששלט השו"ר שהוא שמעון על החמור שהוא חמור אבי שכם חייב הענין לשפוך דם ממנו דם מילה וממנו דם הריגה. וכן חייב הענין במצרים על ידי הלוי ששלט עליהם בתחלה מכת הדם ובסוף מכת בכורות שנז' בהם לשון הריגה שנאמר ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים. וכן נזכר בענין עיר חמור אבי שכם ואת כל חילם ואת כל טפם ואת כל בהמתם שבו ויבוזו וכן במצרים החמורים כתוב ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות וכתיב וישאילום וינצלו את מצרים. ושמעון ולוי דא קאים לגבי האי חמור כי הוא היה עיקר וגדול מלוי אחיו בענין ההריגה ההיא. ודא קאים לגבי כל אינון חמורים הוא משה הלוי שגברה ידו על כל מצרים. כלהו בעו לאשתתפא בהדי יעקב קדישא להזיקו הנחש והחמור הנז' למעלה. ואיהו בבנוי קאים לגבייהו וכייף לון תחותיה בימים ההם. השתא דעשו נשיך ליה ולבנוי בגלות החיל הזה מאן יקום לגביה ולקחת נקמה מעשו הנושך יעקב ויוסף שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף וכו':

דף קעג.

ויסעו ויהי חתת אלהים א"ר יוסי כלהו הוו מתכנשי וכד הוו חגרי זיני קרבא הוו מרתתי ושבקין לון ובגין כך ולא רדפו וזה נראה הפך ממה שנמצא כתוב במדרש ויסעו שזכר שם המלחמות שעשה יהודה הגבור ואחיו עם כל הערים אשר סביבות' ומהו שהרגו מהם וכבשו את עריה' ואיפשר שבפעם ההיא לא רדפו אחריה' כמו שנזכר בכתוב ולא רדפו אחרי בני יעקב כי נפל פחד אלהים עליהם כי היו אומרים אם ב' מהם הרגו עיר אחת מה יעשו אם יאספו כלם ולכן כתיב ויסעו ויהי חתת אלהים כלומר בשעת הנסיעה משם לא רדפו אחריהם אבל אחר ימים נתקבצו עליהם וערכו עמהם מלחמה. ואז"ל כי אחר ז' שנים נתקבצו כל מלכי האמורי על בני יעקב ובקשו להרגם בבקעת שפם כמוזכר שם בארוכה ודברי רבי יוסי נכונים כפי הכתוב ויסעו ויהי חתת אלהים וכו' ולא רדפו אחרי בני יעקב:

הסירו את אלהי הנכר וכו' אינון דנטלו משכם מאני כספא ודהבא דהוה חקיק עליהון טעוא דלהון כך מנהגם של הגויים עד היום לצייר בכלי הזהב והכסף והנחשת צורות צלמיהם. ורבי יהודה נתן טעם למה הטמין אותם יעקב כדי שלא יתהנו מתכשיטי ע"ז שהיא אסורה בהנאה והנה לא היה בידו להוליכה לים המלח כאשר יחייב הדין

ולכן הטמין אותם תחת האלה שהיא מין ממיני אילני סרק שאינו עושה פרי כענין הע"ז שאינה עושה פרי:

רבי יהודה ורבי חזקיה הוו אזלי בארחא וכו' יביא הלכה למעשה על ענין איסור הע"ז ויאמר ששאל רבי חזקיה לרבי יהודה שני שאלות בענין דוד כשלכד את רבת בני עמון ולקח את עטרת מלכם מעל ראשו וכו' ותהי על ראש דוד איך ישים דוד ע"ז על ראשו להתפאר בה והשנית למה שינה הכתוב לקרוא לע"ז הזו שקוץ והנה בכל הכתובים יקרא לע"ז אלהים אחרים או אלהי העמים והוא אמרו מ"ט על ראש דוד ומ"ט כתיב שקוץ. והנה השיבו על השנית בראשונה ואמר שהרי שם כולל הוא בכל המקרא לקרוא לכל מיני הע"ז שקוצים שנאמר ותראו את שקוציהם וידוע הוא שלא כל האומות עובדים למין א' מע"ז כי כל אומה ואומה יש לה ע"ז בפני עצמה לא ראי זאת כראי זאת ועל כלם אמר הכתוב ותראו את שקוציהם שם כולל לכלם כאלו אמר לו שאין זאת שאלה. אמנם השאלה הראשונה אין ספק שהיא שאלה עצומה וראוי לחוש אליה היאך ישתמש דוד בתכשיט ע"ז וביאר אגב ארחיה כי שם הע"ז ההיא מלכום שמה אולי נקראת ככה על שהיתה מיוחדת לראש המלך או כי היו מכוונים בשם הזה למולך שהיתה הע"ז שלהם או שם שולטנות. ויאמר כי קודם שישימה דוד על ראשו ביטל אותה איתי הגתי קודם שיתגייר וכל ע"ז שביטל אותה גוי מותרת בהנאה. ויאמר כי הצורה שהיה חקוק על העטרה היה צורת נחש כי היו מכוונים בה אל כח הנח"ש למעלה. ומ"ש ת"ח שקוץ בני עמון חד חויא בסורטא הוה חקיק על כתרא פי' שלא היתה הצורה בולטת כי אם מצויירת בחרט וכל צורה שקועה שאינה בולטת מותר לקיימה ומלת סורטא מענין המסרט על בשרו שהוא ענין חקיקה וגדידה.

ובגין כך אקרי שקוץ ע"ש הנחש שהוא משוקץ.

רבי יצחק אמר הסירו את אלהי הנכר. הנה רבי יצחק בא לבאר ולומר כי ח"ו שזרע יעקב ע"ה יקחו להם שלל ע"ז ליהנות ממנו אמנם אמר זה יעקב אל הנשים שנטלו עמהם משכם והביאו בידן תכשיטי אלהי נכר בתכשיטיהן וכל נויי ע"ז והוא שאמר ויתנו ליעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ודקדק מלת אשר בתוככם שהם תכשיטי שאר הנשים דהוו מייתי בגווייהו מאשר בזזו להם משכם כי לא אמר זה אל הזכרים רק אל ביתו שהם הנשים כי הזכרים זהירים היו בזה וכשאז"ל במדרש אמר רבי כרוספדאי א"ר יוחנן אין אנו בקיאין בדקדוקי ע"ז כיעקב אבינו ע"ה דתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח וא"ר יוחנן כל כסות בכלל ע"ז וזהו שאמר בכאן הסירו את אלהי הנכר על התכשיטין שהיו מצויירות בהן טעוון דכספא

ודהבא בגין דלא יתהנון מסטרא דע"ז כלל. ת"ח דיעקב גבר שלים הוה בכלא יגיד שבחו של יעקב ע"ה יותר מכל האבות כי תמיד היה דבק באלהיו כי מיד שבא שלם עיר שכם הציב שם מזבח וקרא לו אל אלהי ישראל ע"ש שהיה הקב"ה עמו והצילו מיד עשו וכשנסע משכם וא"ל הקב"ה קום עלה בית אל מיד אמר לבניו ונקומה ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי ביום צרתי ומיד כשנתנו לו את אלהי הנכר והסכימו עמו התחיל להודות ולשבח על הנסים והגבורו' ועל הטובו' אשר עשה עמו להפליא שנאמר ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי. ת"ח בקדמיתא כתיב ונקומה ונעלה כלל בניו עמו להיות מטתו שלימה אבל בעשיית המזבח לא כלל אותם עמו לפי שבו תלוי הדבר כי הוא אשר יתקן המזב"ח העליון בסוד יעקב תיקן תפל"ת ערבית כאשר יבאר בהדיא יעקב אתקין תפלת ערבית ולפי שיקשה ולמה הוציא בניו מכלל עשיית המזבח והם הם התיקון למעלה בסוד האלכסונות ואמר כי לו יאות העשיה יותר מבניו כי עברו עליו צרות רבות ורעות מיום ברחו מעשו אחיו דכתיב ויהי עמדי בפרט שהרי בניו עדיין לא באו לעולם וע"כ ייחד עשיית המזבח לעצמו לבדו. רבי אלעזר אמר מכאן כל מאן דאתעביד ליה נסא איהו בעי לאודאה כי כן יעקב אשר נעשו לו הנסים לבדו הוא היה המודה והמשבח והבונה המזבח וכן הדין במתהנה מן העול' באיזו מאכל הוא הצריך לברך ולא אחר בעדו כי אין ראוי שיאכל האוכל ויברך בעדו זולתו:

דף קעג:

ויבן שם מזבח. ת"ח וכו' יבאר כי לא מצינו באלה המזבחות אשר בנה הן המזבח אשר בנה חוץ לעיר שכם והן המזבח אשר בנה בבית אל היא לוזה שיזכור הכתוב שהעלה עליהם עולות ונסכים רק ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל וכאן ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל ואין ספק שלא בנה המזבחות הללו רק להקריב עליהם תודה ושלמים אבל לא זכר הכתוב בהם שום הקרבה לרמוז כי העיקר לא ההעלאה ואמר כי כן יורה הכתוב שאמר ויבן שם מזבח סתם לה' שהם סוד העטרת והתפארת ולזה הסוד קרא להם שם כשם המזבח העליון למזבח הראשון קרא אל אלהי ישראל ולשני קרא בי"ת א"ל שמא דא כשמא עילאה כי כשהתחתונה מאירה היא העטרת כדין כאמ"ה בת"ה וכלא חד הבית והשוכן בו והבן זה כי זה נרמז בקוראו אותו בי"ת א"ל.

כי שם נגלו אליו האלהים בגין דאינון לא אשתכחו אלא בשכינתא יבאר כי אעפ"י ששם אלהים בכל מקום אשר נזכר בתורה הוא האלהים יתברך שמו וכבר ידעת מה שאז"ל כל מקום שפקרו המינים לומר ששתי רשויות הם תשובתם בצדם בראשית ברא אלהים

בראו אלהים לא כתיב אלא ברא וידברו אלהים לא כתיב אלא וידבר ויאמרו אלהים לא כתיב אלא ויאמר אלהים והיה ראוי אם כן שיכתוב בכאן כי שם נגלה אליו בלשון יחיד ולמה כתב נגלו בלשון רבים ואמר כי האלהים הנז' בכאן הם מחנה אלהים אשר נגלו אליו בברחו מפני עשו אחיו והם מחנה שכינה והראיה לזה שלא כתב אלהים אלא בה"א הידיעה וזה יורה כי הרמז למחנה אלהים כי הוא משותף ופירושו כי שם נגלו אליו האלהים הידועי' למחנה שכינ"ה שהם שבעים במספר והם כסאות וקתדראו' סביב השכינה שהם הנמצאים תמיד עם השכינה.

ועל דא כי שם נגלו וכו' כלומר הראיה שהם נמצאים תמיד עם השכינה שהרי כתוב במראה ההיא של סולם אשר נגלו לו האלהים העולים ויורדים נאמר שם והנה ה' נצב עליו שזה יורה שהם סביבות השכינה:

ויעל מעליו אלהים. אר"ש מכאן אוליפנא דאתעביד רתיכא קדישא בהדי אבהן והוא רגל שלישי אחר שכתוב מלת מעליו יורה שהוא מרכבה לרוכב.

ות"ח יעקב איהו רתיכא קדישא עילאה לפי שיש מרכבה עליונה ומרכבת המשנה אמר כי יעקב הוא מרכבה קדישא עילאה לפי שהוא בבחינת השמ"ש המאיר ללבנ"ה כי הוא תיקן תפל"ת ערבי"ת.

ואיהו רתיכא בלחודוי כי הוא כלול מאברהם ויצחק ולכן אמר ויעל מעליו אלהים כאלו הוא מרכבה לבדו מן הטעם שאמרנו.

ת"ח כמא אינון חביבין ישראל יבאר מעלת ישראל על כל האומות לסבת כי בשם ישראל העליון יכנו ועל כן לית לך עם ולישן בכל עמין עובדי ע"ז דאית ליה אלהא דישמע לון וכו' הוא מזומן לשמוע לתפלתן ישראל סב"א לישראל הנקראים בשמו.

ת"ח יעקב קב"ה קרא ליה ישראל וכו' כי אע"פ ששרו של עשו אמר לו לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל איננו הוא הקורא רק המודיע כי מהיום ההוא והלאה לא יאמר עוד שמו יעקב כי הקריאה לא היתה כי אם מהב"ה שהרי כתב ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך והסתכל שלא אמר לו שרו של עשו לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל אלא לא יאמר בענין הודעה אמנם הקריאה הקבועה היתה של הב"ה ונרמז זה באמרו.

ויקרא את שמו ישראל מאן ויקרא דא שכינתא שכן מצינו בויקרא אל משה כי האל"ף זעירא יורה על השכינה וכן מלת א"ת הנוספת. ולפי שיקשה כפי המונח שהרי כתיב ויאמר לו אלהים ויראה כי אלהים הקורא היא השכינה והנה הענין כפול כי אחר שכתב ויאמר לו אלהים לא יעקב וכו' למה יצטרך לכתוב ויקרא את שמו אם הקורא הוא על

השכינה כמו שאמרת. לזה חזר ואמר ויאמר לו אלהים לעילא אוקמוה כי האומר לא יעקב יאמר עוד שמך הוא לעילא אלהים דבראשית והקורא שמו ישראל הוא השכינה דהא אשתלים בכלא ואסתלק בדרגיה שהוא ישראל סב"א ואשתלים בשמא דא:

רבי אלעזר ור' יוסי הוו אזלי בארחא א"ל ר' יוסי לר' אלעזר ודאי האי דאמרי דיעקב שלימו דאבהן וכו' ישאל טעם למה אחר שאמר לו הב"ה לא יקרא עוד שמך יעקב למה חזר הוא בעצמו יתברך וקראו יעקב והשאלה הזאת איתא בפ"ק דברכות באופן אחר אמרו שם תאני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה שנאמר והיה שמך אברהם ר' אלעזר אומר עובר בלאו שנאמר ולא יקרא עוד את שמך אברם. אלא מעתה הקורא לשרה שרי הכי נמי והשיבו התם קב"ה אמר לאברהם לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה. אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי שאני התם דאהדר אהדריה קרא דכתיב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמ' יעקב יעקב ושם נתנו טעם למה אהדרי' באברה' קרא אמנם בכאן היתה השאלה למה אחר שא"ל הב"ה לא יקרא עוד את שמך יעקב אמאי אהדר קב"ה וקרא ליה יעקב בכמה זמנין כי נתן מקום לכל העולם לקוראו יעקב והוא אמרו וכלא קרו ליה יעקב כמלקדמין אי הכי מאי ולא יקרא עוד כי דבר השם לא ישוב לאחור והנה השאלה חזקה עד מאד בלי ספק וע"כ השיבו ר' אלעזר שפיר קאמרת. ופתח בכתוב ה' כגבור יצא וכו' כדי לבוא מתוכו לסוד התשובה כאשר יבאר בהדיא ואמר כגבור גבור מבעי ליה כאיש איש מבעי ליה. אלא הא אתמר וכו' יאמר כי קריאת השמות הקדושים המיוחסים לו יתברך הם כפי הפעולות אשר הוא פועל בעולמו יתברך כפי אשר יחייבו מעשה התחתונים וכמה שכבר דרשו זה בכתוב לכו וראו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ. והודיע בזה כי אין לו יתברך שם קבוע ידוע אלינו מצד מהותו יתברך רק מצד ההויות אשר נתהוו בעולם נקרא בשם הוי"ה ובשעת הכעס והמלחמה נקרא איש וגבור ותוארים אחרים כפי מה שיחייב העת אם למלחמה אם לשלום בזמנא דאסגיאו זכאין או בזמנא דאסגיאו חייבין והוא יתברך לא ישתנה מצד פעולתו רק השם אשר יקרא בו כפי הפעולה כי אני יהו"ה לא שניתי וכמש"ה ה' איש מלחמה ה' שמו אמר כי אפי' בשעת המלחמה שמו המורה על ההוי"ה לא ישתנה ח"ו. וכן יעקב בזמנא דלא הוה וכו' ירצה כי השם העצמי ליעקב אבינו ע"ה הוא ישראל וזה השם לא ישתנה ולא יסור ממנו לעולם כי בשם ישראל יקרא לעולם והוא העיקר ויעקב טפלה לו אחר שהאל יתברך אמר ויקרא את שמו ישראל ואם תמצא שאח"כ נקרא בשם יעקב יהיה זה לסבת המצב אשר הוא בו אם בשבתו בארץ נכריה בין האויבים יצטרך להיות עמהם בשם יעקב להתנהג עמהם בעוקבא כענין לבן ודומה לו כי צריך להתנהג

עם הרשעים להנצל מהם ולעשות בהם משפט כמו שהאל יתברך יתלבש בשם הדין לעשות בהם משפט ודין. אמנם בשבתו בארץ הקדושה אין שטן ואין פגע רע שיצטרך בעבורו לשנות שמו העצמי שם ישרא"ל ממנו כי הוא העיקר כשם ששם יהו"ה הוא העצמי אליו יתברך ולמדתי מכאן כי דעת ר' אלעזר כדעת התלמוד שאמר תני לא שיעקר שם יעקב אלא כי אם ישראל יהיה שמך ישראל עיקר ויעקב טפלה. ודלא כדעת ר' זבדא בשם ר' אחא שהביאו בירושלמי שאמר יעקב לבד שמו אלא כי אם ישראל יהיה שמך יעקב עיקר וישראל מוסיף עליו וכן יחוייב כפי הסוד כי ישרא"ל עיקר ויעקב טפלה לו. א"ל עדיין לא מתישבא מלה הוקשה לו כי דבר השם לא ישוב אחור שאמר לא יקרא והיה ראוי שנזהר אנחנו עדת ישראל מלקראו עוד יעקב שאנו עוברים על הלאו. ועוד קשה כפי מה שהניח ר' אלעזר מישיבת הארץ כי יגרום המקום אל השם שהרי מצינו כתוב וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען והיא ארעא קדישא.

וקא קארי ליה יעקב. א"ל הא בקדמיתא איתמר כמא דקב"ה וכו'. תשובתו זאת הרמתה מיוסד' על מה שדרז"ל במדר' רבה ז"ל וישב יעקב בארץ מגורי אביו מה כתיב למעלה מן הענין ואלה המלכים א"ר חוניא משל לאחד שהיה הולך ורואה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם כך כיון שראה יעקב אבינו עשו ואלופיו נתירא מהם וישב לו ביניהם הנה ביארו ע"ה כי הישיבה הזאת איננה ישיבה של בטח כי עדיין הארץ לא מטוהרה היתה משונאים ואיך יקראהו הכתוב בשם שררה ישראל וזהו מה שכיון ר' אלעזר באמרו הא בקדמיתא איתמר כמא דקב"ה לזמנין אתקרי ה' וכו' הכי נמי לזמנין אתקרי יעקב כפי מה שיחייב וכלא בדרגין ידיען כי הכל רשום למעלה כפי זמני שולטנות המדרגות ואמר לו כי פירוש לא יקרא שמך יעקב לאתישבא בשמא דא כלומר כי לא יקרא תמיד יעקב כי אם פעם ופעם כפי מה שיחייב הענין. א"ל אי הכי הא כתיב ולא יקרא עוד שמך אברם ומצינו שלא נקרא עוד אברם כי אם אברהם ויהיה זה דומה לזה והקשו על הקושיא הזאת בפ"ק דברכות על מה שדרש בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה וכו' אמ' שם מתיב ר' יוסי בר אבין ואי תימא ר' יוסי בר זבדא והא כתיב אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם וכו' שהרי נקרא אברם אח"כ והשיבו התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא מאי דהוה בקדמיתא ביארו כי לא נקרא עוד אברם אמנם זה שכתוב אשר בחרת באברם הנביא הוא שמשבח להב"ה על החסד שעשה עם אברהם שהיה מקודם נקרא אברם והעלהו לשם אברהם שכן כתיב בהדיא ושמת שמו אברהם כי השם הזה יורה על מעלה ושלמות יותר משם אברם כי אברם יורה שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשו אב המון גוים כמ"ש רש"י

ז"ל. א"כ הרי שלא נקרא עוד אברם ולמה נקרא שמו יעקב בהיות כי שני הכתובי' שוים באברהם כתיב לא יקרא עוד שמך אברם וכתיב ביעקב לא יקרא עוד שמך יעקב. א"ל התם כתיב והיה. כבר ידעת כי מלת והיה הוא מורה על הדבר העתיד והקיים כמו שנתבאר זה הענין באמרם ז"ל כל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער ואיתיבון שם והא כתיב ויאמר אלהים יהי אור ואמרו אף זו אינה שמחה שלא זכה העולם לשמש לאותה אורה וכן ויהי ויהי שהביאו שם הוכיח שם ר"ש בר נחמן שהוא לשון צער ואמרו לו אמרינן דילן אמור את דילך אמר להם כתיב והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן והיה שארית יעקב ורבים אחרים שהביא להורות כי מלת והיה מורה על העתיד ועל הקיים ואמר לו כי הכתוב יגיד כי שם אברהם קיים לעד שכן כתב והיה שמך אברהם אמנם ביעקב לא נאמר והיה שאלמלא נאמר בו והיה לא יזכר עוד שמו יעקב כשם שלא נזכר עוד אברהם בשם אברם בכל כתובי התורה והכתובים כשם שנזכר יעקב אח"כ בכתובים רבים ואפי' בזמנא חדא סגי ליה כלומר לקוראו אח"כ ישראל כ"ש דלזמנין כך ולזמנין כך וזה יורה שלא נקבע שמו בשם ישראל תמידי ויתכן לפרש ג"כ ואפי' בזמנא חדא סגי כלומר הראיה על זה שהרי מצינו שנזכר אח"כ ישראל בשם יעקב. ואפי' לא היה רק פעם אחת היה די להורות שלא נקבע שמו בישראל תמידי כ"ש וכ"ש שהרי מצינו שנקרא שמו אח"כ יעקב פעמים רבות כמו ויבא יעקב שלם עיר שכם ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו לשכב את בת יעקב ורבים כמו אלה ויאמר אלהים ליעקב קום עלה בית אל מפי הגבורה ויצב יעקב מצבה על קבורתה והיה ראוי לכתוב בכלם ישראל אבל זה יורה כי אמרו לא יעקב יאמר עוד שמך אינו מניעה אלא שיקרא פעמים יעקב פעמים ישראל והבוחר יבחר כי שניהם כאחד טובים:

דף קעד.

עד דהוו אזלי א"ל ר' יוסי לר' אלעזר הא אתמר דכד מיתת רחל כשנולד בנימן שנאמר ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימן ר' יוסי שאל לר' אלעזר כי באמת קבלה בידם כי אחרי מיתת רחל והעדרה מאהל יעקב מיד יעקב נתעלה למעלה להיות צדי"ק מושל ירא"ת אלהי"ם ושרתה השכינ"ה באהלו במקום רחל כי יעקב לקח לו אש"ה יראת ה' למעלה תחת רחל ודבר זה אין ספק כי עוד לא לקח יעקב אשה אחרת בשרית כי כבר השלים המתכונת העליונה בהולידו בנימן שהוא השלים

מספר שנים עשר למטה להיות דוגמא לי"ב אלכסונות שהם בניה של העטרת למעלה. אלא שהוקשה לו לר' יוסי למה זה מהר האלהים במיתת רחל ולמה לא המתין ימים או עשור אחר תאסף אבל מיד ותכף שילדה את בנימן מתה והשיב למהוי שכינתא מתעטרא כדקא יאות וכו' הנה בראשונה השיבו כי זה לעומת זה עשה האלהים למטה כי כשנשלם המתכונת למטה יושלם למעלה ונתעטרה העטרת בבניה א"ם הבני"ם שמחה ובדא שריא נטלא לעילא ביתא ולאתתקנא ואמר שעל זה הסוד תדיר היה בנימן במערב בסוד הדגלים שנאמר דגל מחנה אפרים לצבאותם ימה וכתיב ומטה בנימן ונשיא לבני בנימן הרי שבנימן תמיד היה במערב.

וביה שריא לאתתקנא בי"ב שבטין הוא סוף ההולדה ותחלת התיקון כי עד שלא נולד לא נתקנו שאר השבטים על מתכונתם.

וביה שריא מלכותא דרקיעא לאשתמודעא בארעא בהשלימו המספר נודעת מלכות"ו כי בכל משלה למעלה ולמטה ואחר שהודיעו שזה לעומת זה עשה האלהי' הודיעו כי כן יחייב הענין כי בראשית ממלכת המלך על העם יצטרך להטיל אימה ולעשות דין בארץ ע"ד יבצור רוח נגידים נורא למלכי ארץ כי המלך בוצר רוח איזה נגיד או נגידים בתחילת מלכותו ועושה דין בהם כדי שיראו לפניו מלכי ארץ וסי' לדבר כל התחלות קשות. וע"כ חוייב שתמות רחל מיד בלדתה כי העטרת היא מדת הדין ובחיוב תתחיל בדין בתחלת ממשלתה למטה ואחר תשוב ותנוח ותשקוט ותתישב מלכות"ה כי בבוא אליה כח החס"ד ישקיט המייתה וכח גבורתה והוא אומרו כד בעא לאשתמודעא מלכותא בארעא.

שריא בדינא ולא אתישבת מלכותא בדוכתא וכו'. ומ"ש עד דאתער דינא בשאול לפום עובדוי יודיע כי על כן לא האריכה מלכותו של שאול לזרעו אחריו לסבת כי הוא היה הראשון במלכי ישראל ופעלה בו מדת הדין ולפי שלא יאמר אומ' א"כ הכל הוא בחיוב ואין אדם שליט בבחירתו לטוב ולרע לזה אמר לפום עובדוי כי במה שהרג נוב עיר הכהנים מצא בעל הדין מקום לגבות את חובו ונהרג כי היה באיפשרות שתפעל בו מדת הדין בהיותו ראשון למלכי ישראל על דרך אחרת שימות על מטתו או זולת זה.

ולבתר אתישבת מלכותא ואתתקנת אחד שפעלה דין בתחלת ממלכתה בשאול נתישב' הממלכה בדוד ע"ה. ולבאר כי כך היא המדה אמר ת"ח כל שירותא תקיף ולבתר נייחא והביא ראיה מענין זמן הדין הנוהג בעולם בכל שנה ושנה כי בראש השנה יושב הב"ה על כסא דין לדון את בני אדם כדרכם וכעלילותם ואחרי כן מרחם על בריותיו ביום הכפורים וסולח לעונותיהם ולפשעיהם. ויבאר כי המדה הזאת מתנהג בה עם

ישראל לתת להם אחרית ותקוה אבל עם אומות העולם מתנהג עמהם בהפך כי התחלת ממשלתם בנייחא ואחריתם מפח נפש שנאמר ה' כגבור יצא וכו' מתחיל עמהם ברחמים הנרמזים בה' ואחר כך מסתלק מהרחמים אל הדין המיוחס אל הגבור"ה וזהו כגבור ולא גבור ממש ואח"כ כאיש מלחמות ואח"כ יריע אף יצריח כי יתחזק עליהם מדת הדין מעט מעט כמ"ש ויצא ה' ונלחם ואח"כ מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה כן יהיה זה במהרה בימינו:

ויהי בצאת נפשה וכו' ר' יהודה פתח טוב ה' למעוז וכו'. ר' יהודה כוונתו בזאת הפתיחה להודיע כי גם כי כך היא המדה כמו שאמר ר' אלעזר למעלה די בכל שירותא דאתיא לאשתמודעא בקשיו איהו ושעל כן פעלה מדת הדין ברחל הנה עכ"ז לא תעניש בחנם ח"ו רק על חטא שקדם ובשעת הסכנה ימצא בעל החוב מקום לגבות את חובו ע"ד נפל תורא חדיד לסכינא כאשר יבאר בסוף הפתיחה כי בעון נדרים אשתו של אדם מתה שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתך זו אשתו של אדם וכן יעקב ע"ה לפי שאיחר נדרו מתה רחל נמצא אם כן שלא מתה רחל בעת לדתה בלא עון שקדם כי קב"ה לא עביד דינא בלא דינא. וקודם שיבא להודיע זה היסוד רצה לבאר הכתוב טוב ה' למעוז ביום צרה ויאמר כי אין מבצר עוז ומגדל רק האל יתברך למחזיקים בו לפי שהוא מעוז שיש בו ישועות מה שאין כן בכל מעוזי הנבראים כי אין בידם להושיע בעת צרה. וכבר ידעת כי מדת הבינ"ה נקראת עו"ז ישועות בסוד יהו"ה אדנ"י עוז ישועתי כי משם באים הישועות לכנסת ישראל על ידי התפארת לצדיק הנקרא טו"ב והוא סוד טוב ה' למעוז וסוד ומעוז ישועות משיח"ו הוא ואמר כי הבוטח במגדל עוז הזה יושיעהו בעת צרה. ויביא פסוק התרפית ביום צרה צר כחכה ויאמר כי האופן אשר יחזיק בו האדם בהב"ה הוא בהחזיקו בתורה שהיא עץ חיים למחזיקים בה והעושה זה כביכול הוא הגורם להחזיק ולתת כח בכנסת ישראל העליונה ע"ד אמרם היהלך לעזרני בכתוב ועתה יגדל נא כח אדנ"י. אמנם המתרפה ואינו מחזיק בו הנה הוא סבה לחסר כביכול כחה שהיא כח כל העולם בכללו וזהו צר כחכ"ה מענין דוחק כענין ויעמוד במקום צר. ד"א צר כחכה וכו' יבאר מלת הצר הצורר את האדם מנעוריו כי בשעה שמתרפה מהתורה ומדרך הישרה הנה הצר מזומן לנגדו לקטרג עליו ולא עוד אלא שגם נשמתו שהיא כחו תשוב לצר ולאויב לו ותסכים גם היא עם המקטרגים עליו. א"ר אבא בשעתא דבר נש וכו' פתח ואמר אם יש עליו מלאך מליץ וכו' וכי לא אתגלי קמי קב"ה כלא. אין כוונת השאלה הזאת לומר כי למה ברא הב"ה מלמדי זכות או חובה אחר שהוא יתברך גלוי לפניו מעשה איש ופקודתו כאשר יראה מלשון המאמר שאם היתה הכוונה

כן מהו ענין התשובה שאמר אלא ודאי אצטריך דכד אית ליה לבר נש סניגורין וכו'. כי עדיין השאלה תהיה עומדת במקומה אמנם השאלה היא זאת והוא כי אחר שהכל גלוי לפניו יתברך והדבר ידוע כי הוא ברא מלאכים מלמדי זכות ומלמדי חובה על מעשי בני אדם למה הוצרך הכתוב לומר הכי אם יש עליו מליץ אחד מני אלף וכמו שיבאר לפנים למה אמר אחד מני אלף כי די היה באמרו אם יש עליו מלאך מליץ. והשיב אלא ודאי אצטריך כלומר אצטריך קרא למכתב הכי דכד אית ליה לבר נש סניגורין וכו' ולא אית ליה קטיגורין שינגדו לסניגורין כדין ויחוננו כלומר אין צריך שום הכרעה בדינו כי מיד ותכף שיזכרו צדקותיו לפניו יכתב לחיים יען לא נמצא בו עון אשר חטא ומכלל הן אתה שומע לאו שאם נמצא שם מקטרג אל הסניגור אזי צריך לישב עליו בדין ולהקריב ריבו ולהגיש תעצומותיו בכף מאזנים לדעת צד ההכרעה להיכן נוטה אם לדין אם לרחמים ולבאר הענין היטב אמר ת"ח בהאי קרא תשכח רזא דמלה כתיב אם יש עליו מלאך מליץ וכו' הנה ר' אבא בא לבאר בכאן סוד מ"ש רז"ל. תנו רבנן מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה וכו' אם יש עליו פרקליטין גדולים ניצול ואם לאו אינו ניצול ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים ואפי' תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדין עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וכו' ויחוננו ויאמר פדעהו מרדת שחת שנראה מזה שלקתה מדת הדין שיהיו תתקצ"ט מלמדי חובה וא' מלמד זכות וינצל החוטא ואין זה מן הדין האמיתי האמנם כי צריך אתה לדעת כי מלמדי הזכות הם ימינים ואליהם מתיחסים הרבבה ומלמדי החובה הם שמאליים ואליהם מתיחסים האלף שנ' יפול מצדך אלף ורבבה מימינך וצריך אתה לדעת כי כשאלה מלמדין זכות ואלה מלמדין חובה גם כי יהיו הרבים הימניים והמעטים השמאליים לא יכריעו הרבים את המעטים אם המועטים שואלים כפי מה שתחייב מדת הדין עליו ואינו ניצול כי הוא בעונו ימות אמנם כשנמצא א' מהכת המלמדין חובה שמלמד עליו זכות זה סותר את כל הכת ההיא וניצול ובזה תבין מ"ש הכתוב אם יש עליו מלאך מליץ ובתנאי שיהיה מהכת השמאלית המתיחסת אל האלף אז סותר הדין ובכן נאמר ויחוננו ויאמר פדעהו מרדת שחת שהרי א"כ נתבאר כי מ"ש ז"ל ואפי' תשע מאות וצ"ט מלמדין עליו חובה וא' מלמד עליו זכות הוא מכת האלף עצמה השמאלית והא שביאר בכאן ר' אבא אם יש עליו מלאך א' מליץ ולא יתיר יאות הוה אבל מדקאמר אחד מני אלף מאן הוא דא מלאך דעמיה דבר נש בסטר שמאלא הוא המקטרגו והביא ראיה לדבריו ואמר וכתיב ורבבה מימינך כלומר מכאן תדע שהאלף מיוחס לשמאל אחר שכתוב ורבבה מימינך א"כ א' מני אלף דא יצר הרע דאיהו חד מאינון דלסטר שמאלא

וכו'. ויאמר כי גם אם נפדה האיש מרדת שחת מיד השטן הנה אינו שב ריקם אבל נותנים לו אדם אחר חייב תחתיו וזהו מצאתי כופר בסוד ואתן אדם תחתיך.

דף קעד:

ד"א מצאתי כופר ההוא זכו דאמר איהו עליה כופר אמר כן כי לפי הפי' הראשון היל"ל אם יש עליו מלאך מליץ א' מני אלף להגיד לאדם יושרו ויחוננו וכו' כי מצא כופר ויחזור אל השטן כי מצא כופר אדם אחר חייב תחת תחת זה הצדיק אמנם מצאתי כופר יחזור להב"ה כי הוא החונן והפודה אותו מיד צר ולכן אמר ד"א מצאתי כופר ההוא זכו דאמר כלומר המליץ א' הוא עליה כופר למפדי ליה דלא ימות לגיהנם ויחזור מלת מצאתי להב"ה.

כגוונא דא ישראל ביומא דכפורי וכו' נתן לנו האל יתברך עצה להנצל מקטרוגו של שטן בשעיר המשתלח לו כי יהיה כופר בעד ישראל ובזה ישוב סניגור ומלמד זכות עליהם כ"כ עד שישוב כעבד לפני רבו.

ועל סוד זה אמר שלמה אם רעב שונאך כי הוא בלא ספק נקרא רעב ושונא ותמיד מבקש טרף כדוב אורב ובשעיר הוא מסתפק. ויבוא מזה לבאר הכתוב של הפתיחה על ענין יעקב ע"ה כשבא עליו עשו וצרת דינה והענין מבואר בעצמו ויבאר מהיכן מצא מקום השטן לקטרג על יעקב בשעת הסכנה זמן לידת בנימן ויאמר כי בעבור איחור נדרים אשתו של אדם מתה שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך וכו' והיא אשתו של אדם ויעקב ע"ה איחר נדרו ומצא בעל חוב לגבות את חובו. וירחיב הענין בוישם את השפחות וכו' ומבואר הוא ויעקב הודה ולא בוש כי בעבור איחוד נדרו מתה רחל שכן אמר מתה עלי רחל כלומר בעבורי מתה ור' יוסי יתן טעם אחר למיתת רחל לפי שאמר יעקב ללבן עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה ואע"פ שלא ידע כי רחל גנבתם ולא כיוון אליה עכ"ז נתפשה בקללתו של צדיק לפי שהשטן מיד בשומעו את האלה היוצאת מפיו של אדם מיד נטיל לה ועל כן הזהירו רז"ל לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן וכ"ש בהיות הקללה מפי צדיק או חכם. ועל תרין אלין אתענשת על איחור נדר ועל קללת יעקב ע"ה:

דף קעה.

ויהי בצאת נפשה כי מתה ר' אבא וכו' יבאר כפל הכתוב כי אחד שכתב שיצאתה נפשה ידוע הוא שמתה. ויאמר כי יש קצת בני אדם שמגיעים עד שערי מות ויצא נשמתם מהם ואח"כ חוזרות כאשר ראינו בעינינו כי קרה מקרה בעת שמרחיצים אותו במים

החמים יתעורר הדם בו וישוב נפשו אליו כי יחם לבבו ופעמים יתרפה ויקום על משענתו ופעמים ישוב וימות לשעה קלה ויביא ראיה מהכתוב ותשב רוחו אליו וכן ויצא לבם וכן נפשי יצאה בדברו וכן עד אשר לא נותרה בו נשמה. הנה בכל אלה יאמין ויסבור ר' אבא שהם מתו לשעה כמתי עולם אלא שחזרה נשמתם להם. אמנם דעת הרמב"ם ז"ל בפ' מ"ב מהחלק הראשון יסבור כי בן הצרפית לא מת מכל וכל כדעת האונדלוסיים אלא שייחס הדבר לאנדלוסיים והוא כמסתיר פנים ממנו שהרי הוא כתב ויהי חוליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה שאלו אמר וימת היה סובל שיהיה חולי חזק קרוב למות כנבל בשמעו את הדברים וכתב עוד ואמרו קצת האנדלוסיים כי נתבטלה נשימתו עד שלא הורגשה לו נשימה כלל כמו שיקרא לקצת חולים חולי השתוק ומחנק הרחם עד שלא יודע אם הוא מת או חי ויתמיד זה הספק יום או יומים. אמנם בעלי הזוהר סוברים בכל אלה הנזכרים שמתו לפי שעה וחזרה נשמתם להם ושעל טעם זה נאמר ברחל ויהי בצאת נפשה כי מתה האי נפקת נשמתה ולא אהדרת ומיתת.

ותקרא שמו בן אוני דקשיו דדינא דאתגזר עלה כי מדת הדין הקשה פעלה בה ובמדתה למעלה.

ויעקב אהדר לה וקשיר לה לימינא וכו' כלומר לרח"ל העליונה בגין דמערב אצטריך לקשרא ליה לימינא כדי שתקבל מימי החס"ד לקיום העולם.

האי אתגליא מיתתה וקבורתה שכן כתיב ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה אבל לאה לא אתגליא וכו' לא נזכר בתורה לא מיתתה ולא קבורתה כמו שנאמר ברחל ומ"ש יעקב בצוותו את בנו קברו אותי אל אבותי וכו' שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו וכו' ושמה קברתי את לאה הם דברי הודעה מפי יעקב לא מפי הכתוב והסוד ידוע כי לאה מיוחסת לא"ם הבני"ם הנעלמת כי איזה מקום בינ"ה ורחל מיוחסת לעטרת המתיחסת לפרשת דרכים ופרש"ת העבו"ר ולסוד זה נקברה בפרשת דרכים לבכות על בניה כאשר יבאר לפנים.

ואע"ג דהא ארבע אמהן רזא אית לון שהם סוד מרכבה התחתונה ולפי מה שהונח לזה היא למעלה:

ויצב יעקב מצבה על קבורתה א"ר יוסי מ"ט וכו'. יבאר טוב טעם למה בנה מצבה ולפי שיש מן הקושי במה שאמר ר' יוסי מ"ט והלא כך דרכו של עולם לבנות מצבה על קברי מתיהם ולמה יאמר ר' יוסי מ"ט אמנם גלה לנו כי בנה יעקב על קבורת רחל בנין עולם בנין חזק לא ימוט לעולם ועל סוד זה כתב הכתוב עד היום הזה ולכן כתב ויצב יעקב מצבה כי הי"ל ויבן מצבה על קבורת' ובאמרו ויצב ביא' כי היה הבנין בנין עומד בענין דברך נצב

בשמים והנה ר' יוסי גלה ב' דברי' האחד שנגלה מקומה כפי הסוד שמדתה היא הנגלית. והשני באמרו עד היום הזה שתהיה נצבת ועומדת בציונה עד היום ההוא שעתיד הב"ה להחיות המתים עד היום ההוא ממש וכבר ידעת כי בכל מקום שנז' בכתוב עד היום הזה הוא ענין קיום כל דבר אשר יאמר עליו בכל יום מהימים העתידים לבא היום הזה. ולפי שנראה מדברי ר' יוסי שענין קיום קבורתה הוא עד תחית המתים ופשיטא שכל הצדיקים הנה הנם עומדים בתחיית המתים מקבריהם ומהו אשר חידש בה ע"כ בא ר' יהודה ואמר כי סוד קבורתה בדרך והצבת מצבתה שם כדי שכשישובו בנים לגבולם יעברו ישראל דרך שם ויבכו על קבורתה כדרך שהיא תמיד מבכה על בניה כי איננו וכן כתיב בבכי יבואו ועל כן נקברה שם והיא עתידה לשמוח בבניה ועם השכינה בדוגמתה שהיא כביכול בגלות כי"ר במהרה בימינו אמן:

דף קעה:

ויהי בשכן ישראל בארץ ההיא וילך ראובן וישכב את בלהה וכו' ר' אלעזר אמר וכו' הנה ר' אלעזר הרגיש בכתוב כי למה הוצרך לכתו' לזכור שמעשה זה של ראובן על בלהה היה בארץ ההיא או בזולת' ומהו החידוש שהודיענו הכתוב בזה ואמר כי הרמז באמרו בארץ ההיא היא האר"ץ העליונה לפי שכבר מתו לאה ורחל ונטלא ביתא מאן דנטלא שהרי נתעלה יעקב אל ישראל סבא וביתו בית תפל"ה וזהו אשר רמז באמרו וישכון ישרא"ל באר"ץ ההיא.

וכי סלקא דעתך דראובן אזל ושכב בהדי בלהה וכו' יודיע כי הצדיק אם אשם יאשם לאחת מן האשמים בלי יודעים יחשב עליו לחטא גדול לפי שהצדיק צריך לדקדק ולפשפש תמיד במעשיו כקטן הגדול ולפי שהיה לו לראובן להשמר מנגוע במטת בלהה הן שהיה מפאת קנאתו כמשרז"ל שבלבל יצועי אביו כי כשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה תדיר נתונה באהל רחל ונתנה באהל בלהה בא ראובן ותבע עלבון אמו ואמר אם אחות אמא היתה צרה לאמא שפחת אחות אמא תהא צרה לאמא לכך בלבל או הן שיהיה כדעת ר' יסא דנאים על ההוא ערסא ולא חייש ליקרא דשכינתא הנה עכ"ז אשם אשם והעלה עליו הכתוב כאלו שכב את אשת אביו ח"ו ח"ו והעד על צדקתו שכן כתב הכתוב מיד ויהיו בני יעקב שנים עשר שלא נפגם ראובן מהמנין וסמך מיד בכור יעקב ראובן כי ככחו מאז בצדקתו כחו עתה ובכור לאחיו וכבר ידעת שנתמנה ראובן על הקללה בהר עיבל להודיע להם לישראל שלא חטא באשת אביו שהרי הוא היה קורא

ארור שוכב עם אשת אביו וכן אז"ל כל האומ' ראובן חטא אינו אלא טועה כדאיתא בשבת בפ' במה בהמה יוצאה:

רבי יהודה פתח כי ישרים דרכי ה' וכו' ענין פתיחה זו לכאורה יראה שאין לה שייכות בנדון שלנו ואולי כי כוונת ר' יהודה להליץ על ראובן ע"ה שלא חטא שאלו חטא ח"ו לא יקום בתחייה והרי מרע"ה ע"ה בברכו אותו אמר יחי ראובן ואל ימות רמז שלא חטא עון אשר חטא במעשה בלהה לשיצטרך לבוא בגלגול כמו שתרגם אנקלוס ומותא תנינא לא ימות הנה גלה לנו כי הנשמות מתגלגלות לבא בגוף שני וכן נמצא בירושלמי בענין בני עלי אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון זו מיתה שניה ותרג' יונתן עד דימותון מותא תנינ' והנה ר' יהודה הודיענו כי הכל רמוז בתורה כי בכתוב הכתו' סמוך למעשה בלהה ויהיו בני יעקב שנים עשר גלה הכתוב שלא חטא ח"ו ולזה פתח כי ישרים דרכי ה' והגדיל הענין בהודיע תועל' המתעסק בתורה כי באורה יראה ויגלו לו כל סתרי תורה ולא יכשל ח"ו כאשר יכשלו הרשעים האומרים הרי כתוב כי ראובן שכב את בלהה אשת אביו ומבקשים תואנות וזיופים להתיר הרצועה לעצמם ללכת בשרירות לבם הרע והזונה שאם היו מתעסקים בתורה לא יבואו למדה זו כאשר יקרא לחולם שיחלום שנכנ' בפלטרין של מלך דרך השערי' אחת אחת ורואה בחלום תכונת הבתים והחצירות והאולמות. הנה אם יקרא מקרהו בהקיץ שיבוא ליכנס בחצר המלך ובטירותיו יזכור חלומו שראה השערים ההם וישמח וילך בטח ולא יטעה בכניסתו לפלטרין לפי שכבר הראוהו את מבוא הבית בחלומו והוא אמרו ת"ח כל בר נש דאשתדל באוריתא כד נפיק מהאי עלמא נשמתיה סלקא באינון ארחין ושבילין דאינון באוריתא וכו' ואינון דידעי אורחוי דאוריתא בהאי עלמא יהכון בהו בההוא עלמא כד יפקון מהאי עלמא כי חייה עה"ז נערכים לחלום בערך העה"ב וכו' והוא אמרו בשכבך תשמור עליך בעה"ז והקיצות היא תשיחך כלומר תדבר עמך ותזכור אותך לאמר הלא תזכור כי כל מה שאת' רואה עתה כבר הראיתיהו לך בעולם החלום. מה שאין כן למי שלא נתעסק בתורה שלא ראה אור בעודו בחיים חייתו ובחשך בא ובחשך ילך בעה"ב לפי שלא הורגל בעה"ז ללכת בנתיבות העה"ב וילך ארחות עקלקלות ויבאר הכתוב בשכבך בקבר תשמר עליך התורה מן עונש הדין בעה"ב והקיצות בתחית המתים היא תשיחך תלמד זכות בעבורך ורבים מישיני עפר יקיצו אלה לחיי עולם הם שנתעסקו בתורה. ויאמר כי אותם שנתעסקו בתורה בעה"ז הם אשר יתקיימו בגוף ונפש בזמן התחיה בעבור שהאל ית' יעורר בהם רוח א' כלול מד' רוחות עליונות בכח ד' אותיות השם כי הוא קיום עולמו בשכר שעסקו בתורה שהיא כלה שמותיו של הב"ה ויקשה והרי מצינו במתי יחזקאל שנאמר בהם

מארבע רוחות בואי הרוח וחזרו לעפרם ויאמר כי לא היתה הכוונה בהם רק דוגמא להודיע שעתיד הב"ה להחיות המתים מפני דבת רבים הסוברים בענין תחית המתים סברות זרות אסור לשומם על ספר מה כתיב יחיו מתיך וכו' יוכיח כל מה שאמר מתוך הפסוק הזה:

ר' שמעון אמר כל אינון מלין דאוריתא וכו' יבאר הכתוב והקיצות היא תשיחך תשיח בעבורך כל מלי אורית' שהגית בהם בעה"ז על הערך שהיית מתדבק בה תשיח ותצמיח לעה"ב וזה יהיה סבת קיומם בתחית המתים. ובגין כך כי ישרים דרכי ה' יחזור לענין הפתיחה שפתח וכבר הקדמתי שייכות הפתיחה בענין מעשה ראובן ואם לא זכר הכוונה בפי' הדבר מבואר ועל זה:

פתח ר' חייא בענין חטא בני עלי שהוא דומה בדומה שנכתב עליהם אשר ישכבון את הנשים הצובאות כאשר יבאר בהדיא וכי ס"ד דכהני ה' יעבדון עבידתא דא ח"ו ויביא ראיה לזה שהרי קודם הכתוב הזה גלה הכתוב חטאתם מה היא ואמר כי נאצו האנשים את מנחת ה' וכתיב ומשפט הכהנים את העם וכו' גם בטרם יקטירון את החלב וכו' ותהי חטאת הנערים גדולה מאד. והכא אמר אשר ישכבון את הנשים הצובאות. כלומר ולא הגדיל ככתוב את חטאתם זה כמו שהגדיל חטאתם במה שהיו עושים בענין הקרבנו' כמ"ש גם בטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזובח תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי וכו' ונאמר שם ותהי חטאת הנערים גדול' מאד ואם היה שהיו שוככי' את הנשים הצובאות איזו חטאת גדולה מזה א"כ נראה מזה שמה שכתב הכתוב שהיו שוככים את הנשים אינו כפשטו ח"ו וכן הביאו במדרש שמואל ר' יהודה בר סימון בשם ר' חזקיה אומר זה אחד מן המקראות שהיה רבינו דורש לשבח את אשר ישכבון את הנשים איפשר בניו של אותו צדיק היו עושין כן אמור מעתה על ידי שהיו עולות הנשים לשילה היו משהין אותם ומלינין אותם חוץ מבתיהם לילה אחת מעלה עליהם הכתוב כאלו שמשו עמהם. והנה ר' חייא ביאר הענין בכאן היטב ואמר ח"ו דהוו עבדי עבידא דא וכ"ש באתרא קדישא ההוא ולא יקומון כל ישראל ויקטלון לון ביאר שני סבות שהיו ונמצאים בענין הזה המאמתי' שהוא בלתי איפשר להיות הכתו' בפשטו האחד כי כל עובר עבירה יבקש לו מקום נסתר ובהחבא לעשות מעשהו ולא במקו' נגלה וקדוש כזה ועוד כי בהרגיש כל ישראל הדבר הרע ההוא כי הוא עון פלילי אם היה אמת הנה בקנאת חמתם היו ממהרים ופוגעים בהם להורגם שם ולא היו ממתינים לדונם בב"ד. אלא בגין דהוו מעכבין לון לאעלא למקדשא ומחאן בידיהון דלא לאעלא למצלי צלותא עד דקרבנין אתעבידו וביאר למה היו מעכבים אותם ואמר

בגין דאינון לא מייתן קרבנות למיטל חולק' מניהו ולפי שאין להם הנאה מרובה בקרבנ' היו מעכבי' אותם. כגוונ' דא וישכב את בלהה וכו' ח"ו אלא בגין דעכב לה לשמש' באבוי שמושא דמצוה והמעכב שמוש המצוה מעלה עליו הכתו' כאלו גרם לשכינה שתסתלק מעל מטתו של אותו צדיק ומבואר הענין בעצמו. ויתן טוב טעם ודעת ר' אלעזר מ"ט בקדמיתא ישראל שנאמר וישמע ישראל ולבתר ויהיו בני יעקב י"ב וכו' ואמר כי בענין השמיעה ששמע ישראל שבלבל ראובן המטה נקרא ישרא"ל כי הגיעו מהבזיון ההוא הרבה בהיות שכבר נתעלה בנפשו למדה הנקראת ישרא"ל גו תרין עשר נהרי אפרסמונא דכיא הנכללים במדת התפאר' ולענין החשבון נקרא יעקב כי שם זה נתיחס בעטרת ולהודיע כי היתה מטתו שלימה מנה אותם בשם יעקב המתוקן בעטרת להודיע כי אין הכתוב כפשטו דאלו עבד עובדא לא עייל ראובן בחושבנא ויאמר כי אע"פ שלא חטא בעון פלילי הזה הנראה מהכתוב עכ"ז נענש שנטלה בכורתו ממנו ונתנה ליוסף שנאמ' ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף וכבר ידעת כי ראובן היה עלול מתחלה בענין היציע כי נתחלף ליעקב אביו מחשבתו עם לאה ברחל באופן כי ראובן היה עלול מתחלת הוייתו בבטן אמו בענין המטה ובגיחו מרחם יצא לבלבל מטתו של אביו כי כן חייב השורש ועל זה אמר ת"ח להוי שמיה דאלהא מברך וכו' יבאר כי הורתו של ראובן היה בטעות כפי מחשבתו של יעקב ומבואר הוא. ומ"ש דהא אלמלא דיעקב לא ידע וכו' הודיע כי היא שעמדה לו לראובן להיות נמנה עם שבטי יה לפי שלא ידע יעקב שהיא לאה שאלו היה יודע שהיא לאה והיתה מחשבתו ברחל יהיה בן תמורה ולא יחשב עם הצדיקים אחיו וח"ו שיעקב ע"ה בכוונת מכוון יעשה זאת אלא שלא ידע בענין ושעל כן לא נקרא ראובן בשם ידוע כלומר כי לא נקרא שמו על שם הסבה אשר אמרה אמו כי ראה ה' בעניי שא"כ היה ראוי לקרוא אותו ראיון בענין מה שאמרה בשני כי שמע ה' כי שנואה אנכי ותקרא שמו שמעון וזולתם ולא נקרא אלא ראובן סתם כאלו אמרה ראו בן שאינו מסכים עם הכוונה שאלו היה מסכים עם הכוונה היתה קוראת אותו ראובני ותיחסהו לעצמה אבל קראתו ראובן סתם שאינו בני כפי מחשבת אביו. ואולי כי לזה כיון הכתוב באמרו וישמע ישראל ולא אמר וידע ישראל כאלו אמר כי אזי שמע והבין ישראל כי היה מחויב שיבלבל מטתו בהיות בלבול במחשבתו בשעת הריונו ומחשבתו יצאה לפועל שנתנה בכורתו אל הבן שעלה ברוחו שהיה ברחל וכלא סליק באתריה:

רבי חזקיה אשכחיה יומא חד לר' יוסי דהוה מסתמיס סמפונא גו קטרי דנורא. שיכות זאת העובדא בכאן הוא שהוא ענין דומה למה שהיו עושים בני עלי בענין הקטרת החלבים שנאמר גם בטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזובח תנה

בשר לצלות וכו' ואם לא לקחתי בחזקה ובזה היתה חטאת הנערים גדולה מאד כי היו מקדימים מאכלם למאכל גבוה אשר לסבת מניעתו והחדלו מבית ה' גלו ישראל מארצם ומדת הדין פעלה בעולם ונתפשטה כי לסבת הקרבנות שהיו נקרבים ע"ג המזבח היתה מדת הדין מצומצמת שם ולא היתה מתפשטת בעולם ובני עלי בהקדימם מאכלם למאכל גבוה היו מונעים השפע והברכה מרדת כי עכ"א הכתוב ותהי חטאת הנערים גדולה מאד ולהודיע התועלת הגדול שהיה בהקטר החלבים והעשן העולה מהם שהיה מקשר העולם הביא המעשה הזה כי ר' חזקיה פעם א' קרא מקרהו שמצא לר' יוסי שהיה צולה סמפון א' של הריאה או זולתו והיה נמס חלבו ממנו על האש ועולה העשן דרך ישר למעלה ונזכר לעשן שהיה עולה מחלבי המזבח ואמר אלו קטורא דתננא דקרבנא דהוה סליק ע"ג מדבחא הוה סליק תמיד כי האי גוונא כלומר שלא היה נפסק בעונותנו שרבו לא שריא רוגזא בעלמא וישראל לא אתגלו ועל זה פתח הפתיחה הזאת ואמר מי זאת עולה מן המדבר ומבואר הוא הענין בעצמו כי יבאר הכתוב על דרך סוד יחוד המדו' בעטר' מקוטרת כלומר מקושרת מ"ר זה אברהם עד"ר אלך לי אל המר הר המוריה ולבונה זה יצח"ק הבא כחו מן הר הלבונה המלבנת עונותיהם של ישראל ביום הכפורי"ם מכל אבקת רוכל הוא יעקב הכלול מכלם או יהיה הרמז על יוס"ף בסוד אלה תולדות יעקב יוסף כי הו"ו ומשך הו"ו הכל סוד א'. ויאמר כי היה סימן לישראל כשהיה עולה עשן המערכה בדרך ישר שלא ינצחה הרוח היו יודעים שנתרצה קרבנם ונאחז עשן בעש"ן העליון וכל הפנים מאירים ונרות המנור"ה העליונ"ה מאירים אל עבר פניה ומיום שחרב בית המקדש אין לך יום שאין בו כעס ורוגז שנאמר ואל זועם בכל יום וכו':

דף קעז.

ואלה תולדות עשו הוא אדום וכו' יבאר הטעם למה לא נמנו תולדותיו של עשו בחיי יצחק אביו כמו שנמנו תולדו' יעקב בחיי יצחק שהרי אחר שכתב ויגוע יצחק וכו' כתיב בתריה ואלה תולדות עשו ויאמר כי היה הרמז בזה להודיע כי תולדותיו של עשו אינם נמנים מחלק יצח"ק בעולם הקדושה כי הוא חייו של יצחק והבן זה אמנם נפרדו ממנו בחייו אמנם אחרי מותו נמנו בחלק הקליפה והערלה ולכן נפרד משכונת יעקב שנא' וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו דשבק ליה קרן וריוח שעבודא דמצרים וארעא כי לא רצה להשתעבד למצרים כדי להרויח קרן וריוח השעבוד וירושת הארץ.

וזבין ליה חולקיה הן מערתא דכפילתא שקנה אברהם מבני חת ונקבר שם וירש אותם יצחק ונקבר שם והיה ראוי שירש חלקו עשו במערה ומכרה ליעקב ודייקו כל

זה מהכתוב וילך אל ארץ כלומר ארץ אחרת ולא חפץ בארץ ישראל מפני יעקב אחיו שלא להשתעבד כמוהו ואזל ליה מן ארעא ומן מהימנותא כי חלק האמונה היא הארץ הקדושה והוא בחר בארץ נכריה ארץ העמים חוצה לה להיות משועבד לחלק הקליפה זכאה חולקיה דיעקב:

ואלה המלכים אשר מלכו ר' יסא פתח הנה קטן נתתיך בגוים יבאר הסבה למה קדמה שולטנותו של עשו בעולם לישראל כפי סוד סדר מדרגות הבריאה וזה כי צריך אתה לדעת סוד אמרם ז"ל שהקליפה קדמה לעולם שהכוונה בזה שקדמה להראות בעולם השפל כי היא האחרונה והשפלה מכל מדרגות מעלה וראשונה למטה כי היא הקרובה והראשונה לגבי התחתונים כי לכוונה זו אומרים כי קדמה היא לא שקדמה ח"ו בבריאה כי האור הוא הקודם אל החשך רק שקדמה לגבי התחתונים כי היא התחתונה מכל המדרגות אשר עליה וקרובה לתחתונים ובהיות הדבר כן יחוייב שתראה ממשלתה על התחתונים ראשונה בקריבתה אליהם ובזאת ההקדמה יתבאר לך סוד הכתו' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וסוד הפתיחה שפתח ר' יסא באמרו הנה קטן נתתיך בגוים כי בא הנביא להוכיח לאומת עשו למה יתגאה בשולטנותו למטה אחרי שמדרגתו למטה מכל המדרגות למעלה ובזוי ושסוי מכלנה והיה לו להעריך עצמו בערך המדרגות העליונות כי קטון הוא מכלם ולא בערך התחתונים להראות זדונו ושאונו עליהם. ויבאר הענין ואמר ת"ח כד עבד קב"ה עלמא ופלג ארעא לז' תחומי פליגין הם ז' האקלימים שהעולם נחלק אליהם שהם לעומת השבעים שרים העליונים הממונים על ע' אומות. כל חד וחד כדקא חזי ליה כי כל ממונה וממונה נתן לו ממשלה על אומתו וחלקו המגי"ע לו באקלים ההוא שכן כתיב בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם.

ומכלהו רברבן דאתמסרו לשאר עמין לא אית בהו בזוי לקמיה כממנא דעשו וביאר הסבה ואמר בגין דסטרא דעשו סטרא מסאבא איהו כי הוא קליפה שמאלית כי כבר ידעת כי יש קליפה מצד ימין ויש קליפה מצד שמאל והשמאלית קשה מאד ואין בה טהרה כלל ושניהם הם סוד המתקדשים והמטהרים אל הגנות וכו' אוכלי בשר החזיר השקץ והעכבר יחדיו יסופו לעתיד לבא.

ומאינון דרגין זעירין דבתר ריחיא סריקתא דקוסטרי סומקי קא אתיא נתיחסו המדרגות השפלות אשר למטה מכל קליפי ערלה לבכור השבי אשר אחר הרחים שהם אנשים הרקיים והפוחזים אשר ממשלתם פחותה ופי' סריקתא דקוסטרי סריקתא תרגום ריקים ופוחזים גברין סריקין וקוסטרי לסטים כמו קסטינר והוא משל לאותם המדרגות השפלות שהם קליפה דקליפה פחותי הערך צד הטומאה העבה המיוחסת לנחש הארור

אשר נתקלל על גחונך תלך כי נקצצו רגליו והוא דמיון לאיש אשר אין לו רגלים להנשא בהם על הארץ ועליו אמר הנביא הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד ת"ח בדרגין תתאין אית דרגין על דרגין כלהו משניין דא מן דא כי לפי מקום תחנותם ישתנה צורתם ותמונתם והוראתם בתחתונים כאשר ישתנה הוראת הכוכבים והמזלות לפי המצב אשר הם בו עת עת בהיותם נזורים או בבתי כבודם או בבתי קלונם.

וכלהו דרגין קפטירין וקשירין אלין באלין פי' קפטירין דבוקים מענין קטוף וסרוך הנז' להם ע"ה על השער הדבק זה בזה שאין המים נכנסים ביניהם.

ומלכו אתפרש דא מן דא כי כל ממונה על תפקידו אשר הפקד עליו הוראתו נבדלת מהוראת חבירו אע"פ שהם בקשר א'.

דא עייל ודא סליק כדמיון הכוכבים המסודרים בגלגל זה עולה וזה יורד וזכר לשון הכנסה ויציאה ע"ד המוציא במספר צבאם. אחידן בקשרא חדא לא יסורו ממנו כי אין להם חלוף מקום אמנם יש להם חלוף מצב כדמיון חלקי הגלגל שאינם מתחלפים ממקומם אבל יתחלף מצבם בעליה וירידה.

ההוא קשרא משחתא חדא ליה דע כי הקשר הנזכר בכאן הוא העיגול הסובב וחורז את כלם וקושרם יחד בדמיון הגלגל המקשר כל העיגולה סביב ואמר כי העיגול הזה משחתא חדא אית ליה כלומר מדה אחת לו ושלשה קשרים יש למדה ההיא כדמיון הגלגל הנחלק לד' פאות ולכל פאה ופאה יש ג' מזלות סימנם טש"ת סא"ב מע"ק גר"ד ובכל קשר וקשר יש לו עטרא אחת כלומר ממשלה ובכל עטר' ועטרא חד קסטורא כלומר ממונה וקסטור ואתמנא בעטורא דלעילא כי נתמנה מכח העליון על עבודתו ועל משאו.

ונחית לתתא עד דאתקשרו ביה כוכבייא ומזלי פי' שיורד כח המנוי ההוא עד גלגל הכוכבים השבעה הנבוכים ועל גלגל המזלות השנים עשר.

וכל חד וחד אתפרש ביה חד כוכבא וחד מזלא פי' שלסבת זה נבדלו צורות הכוכבים אחת אחת כפי הכח היורד והמתחלק אליהם.

וכל כוכביא זמינין אינון בדרגין דלעילא כלומר שהם מוכני' לעשות כל אשר יצום על פני תבל ארצה.

ועל דא כל דרגא ודרגא אתעטר באתרין ידיען כל מדרגה ומדרגה מהממונים יש לו מקום ידוע ונבדל לממשלתו כדמיון ממשלת השבעה כוכבי הנבוכה הממונים על ז' אקלימי הארץ. וכד מתפרשן דרגין תשכח קטורא דפוסקתא פי' כי כשנבדלים המדרגות זו מזו תמצא קשר המנוי המשתלשל מלז ללז עד שנקשרים כל המדרגות במקו' הראוי להם כאשר נקשרים פרקי האיברים קצתם בקצתם. פוסקתא פי' ממונה ירושלמי פ"ק

דמעשרות אפוסק"ו ואצטורבלין ואמר זה כנגד היודעים אשר קבלו פה אל פה סוד וקשר המדרגו' זו בזו והשתלשלותם ממנוי אל מנוי ומענין אל ענין. וסטרי דרגי מסאבי דאינון בסטר שמאלא וכו' יבאר כי מדרגות הטומאה נמשך כחם מכח הגבורה הקשה האש האדומה כי נתנוצצו ממנה ניצוצות אדומים כשנים לאין מספר אלף אלפי אלפים ורבוא רבבן כלם בעלי דין כי כל מה שיתרחקו מהמקור הם מתחזקים בדין ובהיות כי עשו יונק משם מן האדום האדום הזה קליפתו עבה והוא מ"ש הנה קטן נתתיך בגוים ושפל ומרוחק ובזוי מכל המדרגות ואתה מתנשא לאמר אני אמלוך ת"ח ואלה המלכים אשר מלכו בארץ וכו' יבאר הכתוב על הדרך שהקדים כי כן חייב הענין כפי מה שהסכימה חכמתו ית' שיקדים מלכות עשו למלכות ישראל על פי סדר המדרגות למעלה כי הקליפה תקדם בתחתונים כי היא קרובה אליהם ולכן תמשול בראשונה בתחתונים ואח"כ יתגלה מלכות שמים והוא אמרו לפני מלוך מלך לבני ישראל בגין דאינון דרגין דקיימין בי תרעי לתתא קדמאי כלומר ראשוני' למטה ואחרוני' מלמעלה ויאמר כי על סוד זה אמר לו יעקב לעשו יעבר נא אדוני לפני עבדו בגין דדרגין דיליה קדמאין אינון לאעלאה או לשלטאה לתתא כי בהיותם אחרונים למעלה הם ראשונים למטה בהכנסה כי מהשערים החיצונים יתחיל האדם להכנס לפרוזדור ולטרקלין. ובג"כ לפני מלוך מלך דעד כען לא מטא זמנא דמלכות שמים וכו' עד שתשלם ממשלת הקליפה כפי שנז' כי אז התחיל ממשלת מלכות שמים להתיחד בבני ישראל כי הם חלקה ונחלתה ולסוד זה אמר יעקב לעשו יעבור נא אדוני וכו'. וכד שרא שרא בזעירא דכל שבטין הוא שאול הבא משבט בנימן כי הוא המלך הראשון לישראל כי כן ממשלתם של ישראל הולכת וגדולה כמ"ש בפ' מי זאת עולה יפה כלבנה ברה כחמה איומה כנגדלו'. לבתר אתא מלכותא באתריה בדוד ע"ה כי לו תאות המלוכ"ה ולזרעו אחריו כי היא מדתו ועונותינו גרמו שנפסקה במדת זמן גלותינו עד בוא חליפתנו ותשוב העטרת ליושנה דלא תעדי לעלמין:

רבי אבא פתח ועתה שמע יעקב עבדי. יבאר כי התור"ה והאד"ם שהם ישראל והאר"ץ הם ג' דברים נאותים מתדבקים זה בזה יחדם האל יתברך אחד באחד יגשו ובהיותם שומרים תמונתם זה עם זה בהם יקנו חיי העה"ב כי בם בחר הקב"ה לחלקו ועל כן הבטיח הקב"ה בכמה מקומות שירשו ע"י התורה והארץ חיי עולם הבא כי התורה היא המישרת את ישראל לדעת דרכיו יתברך וזה סבה שירשו את הארץ כמ"ש ועמך כלם צדיקי' לעולם ירשו אר"ץ וכבר ידעת כי האר"ץ רומזת לארץ החיים שהיא עה"ב נמצא כי ישראל והתורה הם ענין א'. ובכן שב לבאר הכתוב שקרא ליעקב ע"ה בשם יעקב ואח"כ בשם ישראל ואמר תלת דרגין הכא בקדמיתא יעקב ולבתר ישראל ולבתר ישורון שכן

כתוב ועתה שמע יעקב עבדי ואח"כ וישראל בחרתי בו וסמיך ליה כה אמר ה' עושך וכו' אל תירא עבדי יעקב וישורון בחרתי בו. ת"ח יעקב הא אוקמוה אוף הכי וכו' יבאר כי השלש שמות האלה הם במשך הק"ו האמצעי יעקב בעטרת שכן אמרו שצורתו חקוקה בכס"א הכבו"ד וכן עולה יעק"ב בארבע אותיותיו כמנין מקו"ם וסוד מקו"ם ידוע בסוד ברוך כבוד ה' ממקומו. ואע"ג דדרגין אינון חד ושם ישרא"ל רומז לתפארת ישראל והכל משך אחד. ישורון אמאי אקרי ישראל בשמא דא למה יקראהו פעם ישראל ופעם ישורון ומהו אשר ירמוז ישורון אלא ישראל וישורון כלא חד פי' שמשמעו' אחד הם. ישורון כד"א ישור על אנשים וכו' לפי שהוא יושב אהלי"ם דנטיל שורה להאי סטרא ולהאי סטרא יבאר כי מלת ישורון ר"ל שתי שורות. ושם ישרא"ל רומז על דנטיל רבו ותוקפא מכלא שהוא נסמך לשם א"ל המורה על אילות וחוזק נמצא שכלם עולים למקום אחד ומשך אחד יעקב עבדי זמנין דאיהו עבד וכו' כי הספירה אשר יתיחס אליה פעם אל העטרת ופעם אל התפארת וכלא ברזא עילאה איהו ועל זה הביא ראיה מהכתוב בוראך יעקב ויוצרך ישראל כה אמר ה' עושך נזכר בו ענין בריאה ויצירה ועשיה שהם סוד האצילו' בסוד אבי"ע שהם מדרגות זו למעלה מזו והודיע כי נאמר ביעק"ב שהוא השם הקטן במדרגה ענין בריאה שהוא מורה על התחלה וראשית יותר מהיצירה הנזכרת בשם ישראל שנאמר בוראך יעקב ויוצרך ישראל כי לפי מעלת השם היה ראוי לכתוב כה אמר בוראך ישראל ויוצרך ישורון ועושך יעקב כי שם יעקב הוא הקטן שבהם והיה ראוי ליחסו אל העשיה כי הוא ענין המורה על עולם העשיה ואמר יחס הבריאה ליעקב להודיע כי הכל ענין א' וסוד אחד כי העליון תחתון והתחתון עליון וכלהו חד. זכאין אינון ישראל דקב"ה אתרעי בהו ליחס אותם בשמו על הסוד הנז' וכשם ששמו קיים כך ישראל קיימין מה שאין כן באומות העולם שנאמר בהם הבל המה מעשה תעתועים שענין העשיה הנז' בהם היא הבל מעשה תעתועים לא עשייה קיימת כענין העשייה הנזכר בישראל כה אמר ה' עושך ועל כן בעת פקודתם יאבדו בשעה דקב"ה זמין לבער' לון מן עלמא וישתאר הוא בלחודוי שנאמר ונשגב ה' לבדו וכן ישראל ישאר זכרם יען הם חלקו אמנם א"כ חלק השרים אשר יאבדו כענין שנאמר המה יאבדו ואתה תעמוד ולכן יאבד זכרם המה:

רבי יהודה פתח אל תיראי תולעת יעקב וכו' יוסיף עוד ראיה על דברי רבי ייסא על קיומם של ישראל בעולם ת"ח כל עמין דעלמא יהיב לון קב"ה ממנן שליטין הם שרי הקליפה השולטים על עולם הכליה וההפסד לסבה זו האומו' שהם תחת ממשלת' אוחזים מעשה שריהם בידיהם ועושים כמוהם יהיו עושיהם להשחית ולשפוך דמים ויתר המעשי'

הרעים וזהו שרמז שכתוב כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו כלומר במעשה אלהיו כי השם מורה על המעשה וכלם מגמתם להרע לישראל וזה נודע וכמו שאמר הנביא ירמיה שהיה בוכה על כנסת ישראל ראיתה כל נקמתם כל מחשבותם לי שמעת חרפתם ה' כל מחשבות' עלי שפתי קמי והגיונם עלי כל היום. וישראל לית לון תוקפא וחילא לנצחא לון בר בפומא כמ"ש הקול קול יעקב בדא תולעתא דלית ליה חילא ותוקפא ובפומיה מתבר כלא כי הוא כורת אפילו בעצים. תו אל תיראי תולעת יעקב ידמהו לתולע' המשי דמניה נפקי כל לבושי יקר ססטרי דמלכין פי' תכשיטי המלכים המרוקמים כי לא יעלה הרקום הנאה כי אם במשי. לבתר זרע זרעין ומית ויש תקוה בזרעו לשוב ולהחיות. כך ישראל אינון כאינון תולעתי דאע"ג דמיתין יתהדרון ויתקיימון כי יש תקוה לאחריתם. ויביא ראיה מהכתוב שאמר כי כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל מאי כחומר דא חומר דההוא זכוכית. הנך רואה שהכתוב מדבר בענין מ"ש לו הקב"ה לירמיהו ע"ה קום וירדת בית היוצר ושמה אשמיעך את דברי וכן עשה שנאמר וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים ונשחת הכלי אשר הוא עושה ושב ויעשהו כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר לעשות ואין ספק שזה היוצר הנז' בכתוב הוא האומן המצייר בדעתו לעשות כלי חרס שכן אמר והנהו עושה מלאכה על האבנים כי אומן הזכוכית לא יעשה מלאכתו על האבנים כי אומן כלי חרס עושה בידיו ומגלגל ברגלו האבנים אמנם אומן הזכוכית עושה על ידי כלי ברזל וא"כ מהו ההכרח שאמר רבי יהודה שהחומר הנז' הוא חומר הזכוכית והכתוב מדבר בחומר החרס. ויתכן שהכריח זה מהנקודה שהמלה מנוקדת בפתח שאם היתה הכוונה אל חומר החרס הנז' היל"ל הנה כחומר ביד היוצר בשב"א אמנם שכשניקד בפתח ירצה באותו החומר הידוע כי אם ישבר ושב ורפא לו לא כחומר החרסיי אשר ישבר ולא יוכל להרפא עוד והכריח ג"כ זה מן הכתוב שאמר ושב ויעשהו כלי אחר ואם היה כלי חרס אי איפשר שוב לעשו' ממנו כלי אחר מתי ישראל דא אילנא דחיי יבאר כי שם ישראל מיוחס למדת התפארת שהוא עץ החיים ומתיו שהם אנשיו הם בניו הדבקי' בו הם הם אשר יתקיימו בעולם לעתיד לקרוא כלם בשם ה' ולעובדו שכם אחד:

דף קעח.

רבי אלעזר ורבי יצחק הוו אזלי בארחא וכו' כשקם רבי אלעזר לקרוא ק"ש נראה לו לרבי יצחק שלא הקדים רבי אלעזר לק"ש שום דבר משום קריאה כאלו תאמר קריאת הקרבנות וזולתם ולכן א"ל רבי יצחק לרבי אלעזר והא תנינן עד לא יפוק בר נש לארחא

צריך לנטלא רשו ממאריה ולצלי צלותיה והתנצל רבי אלעזר ואמר כי השכים לצאת לדרך קודם שיאור היום ועדיין לא הגיע זמן התפלה להתפלל ועכ"ז קודם שיצא לדרך כבר נמלך עם בוראו והתפלל תפלת הדרך.

אבל צלותא דא לא צלינא וכו' ואמר שהוא קם בחצות לילה להתעסק בתורה ובעוד שיאור היום בשחר שנקרא שחר לפי שעדיין העולם בשחרות הוא זמן שהאשה מספרת עם בעל"ה שהרמז לחבור המדות והיא ובתולותי"ה אחריה מובאות אל האהל פנימה לקבל פרס מאת המלך ובעוד שהם מתחברים אין צריך להפסיק ביניהם ולא לשאול רשות ולשאול שום שאלה כי שניהם מתעסקים ז"ה לתת וזא"ת לקבל שפע וברכה לתת טרף לביתה וחק לנערותיה ואין ראוי לשאול שום שאלה בעוד שהמל"ך והמלכ"ה מדברים כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא.

והשתא דנהיר שמשא הוא עדן צלותא לצלאה כמא דאוקמוה במסכת ברכות זמן ק"ש יראוך עם שמש שהרמז שמדת הירא"ה שהיא העטרת היא עם שמ"ש ומגן ה' צבאות דהא סיהרא בהדי שמשא אצטריך בשעת הנץ החמה וכוונתו בזה להודיע כי כבר נמלך בבוראו קודם צאתו לדרך ועתה שהגיע שעת קריאת שמע קם והתפלל כמו שהוא הדין.

אזלו כד מטו חד בי חקל יתבו יתכן שישבו לאכול וזקפו עיניהם וראו בהר א' תלול שהיו עולים בריות משונות לראש ההר ההוא ויהיו הבריו' ההם כענין מה שסופר שיש בעולם בריות על צורת בני אדם פניהם מכוסים בשער ומשחת מאיש מראיה' ותוארם מבני אדם ואמר שפחד רבי יצחק אולי ירדו אליהם להשחיתם ואמר לו רבי אלעזר כי אין חיה רעה שולטת באדם ולא שום מזיק כי אם מפאת עון אשר בידו כענין מ"ש הכתוב פחדו בציון חטאים ומי שאין בידו עון אשר חטא לא ירא מפחד פתאום ומשואת רשעים והודיע רבי אלעזר לר' יצחק כי אלה הבריות המשונות שראו אינם מאותם הנודעים כנפילים או כענקים וזולתם כי ה' מינים הם כמוזכר בפ' בראשית אמנם הם כת אחרת נתחדש מתערובת זרע קין ברוחות כשגורש מעל פני האדמה ולבאר הענין פתח בכתוב ואלה בני צבעון ואיה וענה הוא ענה וכו' האי קרא אוקמוה כתב הרמב"ן ז"ל לדעת מקצת רבותינו ז"ל בתלמוד הם הפרדים וזה האיש מצא כי יולידו מין בשאינו מינו ואין כן בשאר מיני הכלאים ואמר במדבר ברעותו החמורים כי היו לו שם במדבר חמורים רבים תובעים האתונות והוא הרביעם עם הסוסיות והולידו ונראה שנחשב לו בדורו לחכמה כי הכיר במיניה' שהם קרובי' בטבע ויולידו ועל כן נודע במעשה ההוא ויתארהו הכתוב בו.

ואנקלוס ע"ה תרגם הימים גבריא והנראה מסברתו כי ענה זה באו עליו בהיותו במדבר מן האומה הנקראת אימים לפנים עם גדול ורב בענקים ורצו לגזול ממנו החמורים של

צבעון אביו ובהיותו במדבר ואין עוזר לו מצא ידו להם והציל החמורים מידם והוא מלשון תמצא ידך לכל אויביך והיה נודע בגבורה זאת ונכון הוא עכ"ל הרמב"ן ז"ל. והנה כפי קבלת רבי אלעזר אין הימים הנז' בכאן מכת האימים לפנים אשר נאמר בהם האימים לפנים ישבו בה עם גדול ורב ורם כענקים אמנם הם כת אחרת משונים מהם שהרי כתיב ימם חסר להורות כי הם חסרי המתכונת ומשונים ואמר שאלה נתחדשו כשגורש קין מעל פני האדמה וישב בארץ נוד ונתערב זרעו בשדה ושדות אותן הרוחות אשר ברא אלהים ערב שבת וקדש היום עד שלא נתגלמו ונמצאו ערומים לא מן הנבראים בעלי גוף ולא מן הרוחניים כי נבראו ע"ש בין השמשות ונתגלמו אח"כ בזרע של קין והם נראים לבני אדם במדברות ובהרים וקראם הכתוב ימ"ם חסר שהרי אינם לא מיום שישי ולא מיום שביעי כי יומם שנבראו בו חסר הוא ואלה הם אשר מצא ענה במדבר ברעותו החמורים והם למדוהו להביא ממזרים לעולם יען שרשם מהתערובת והכלאים. ואינון אזלי בני טוריא וקיימי בגופא זמנא ביומא מתלבשים בחלק שבהם הגופני ואח"כ מתפשטים ממנו ובשעה שנראים לבני אדם הם מלובשים והם הם אשר ראינו עולים לראש ההר. ת"ח ענה דא איהו ממזרא הוה וכן אמרו ז"ל והכריחו זה מדכתיב הוא ענה כלומר האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון שכן כתיב אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ לוטן ושובל וצבעון וענה וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה. ודא אתא מסטרא דרוח מסאבא דאתדבק ביה ובג"כ אשכח לון כי לא יזדמן הטמא רק לטמא כמוהו והם למדוהו להמצי' ממזרים. ויאמר כי יש כמה כתות מאלה ונבדלים אלה מאלה וכלם באים מהשורש ההוא והם הנמצאים בחורבות ובמדברות החרבות ושם מושבם והירא את דבר ה' לא יזיקוהו. אזלו ועאלו בטורא כי נתחזק רבי יצחק בדברי רבי אלעזר וסר ממנו הפחד. א"ר יצחק כגוונא דא כל אינון טורין דרך שאלה אמר לרבי אלעזר כן לדעת אם בדרך כלל כל ההרים שאין בהם מושב בני אדם הם נמצאים שם ואמר ליה רבי אלעזר הכי הוא שאינם נמצאים אלא בהרים אשר אין בהם ישוב:

פתח ר' אלעזר הלליוה אודה ה' בכל לבב חזר ר' אלעזר לענין אשר בו התחיל כשהתנצל לרבי יצחק שאמר לו דהא אנא אשתדלנא באוריתא מפלגו ליליא ואמר שכן היה נוהג דוד הע"ה לקום בחצות לילה בשירות ותושבחו' ואגב ארחיה יאמר כי המשובח שבכל השירי' הוא הללוי"ה לפי שיש בו שם ושבח וזה כי השם הוא י"ה והשבח הל"ל שהוא רומז לכנסת ישראל כי כן עולה אדנ"י כמנין הלל וכמו שביארנו כי אל זה היה מכוין הלל באמרו בשמחת בית השואבה אם אני כאן הכל כאן כלומר אם שמי הרומז לכנס'

ישראל כאן שכן עולה אדנ"י כמנין הלל הכל כאן וסוד כ"ל ידוע שהוא המשפי' בה וכן במלת הללויה ר"ל הל"ל וי"ה שהם שבח ושם וביאר למה אמר בכל לבב ולא בכל לבי לפי שכפל הבית מורה על שני לבבות והם יצה"ט ויצה"ר בסוד ישרים ועדה אלין אינון ישראל דכל דרגין בהו מתעטרין כלם נכתרים בשם ישראל כהנים לויים צדיקי' וחסידים בסוד ישרא"ל סבא שהוא כלול מחס"ד הכהן ומגבורת הלוי וצדי"ק וחסיד ומבואר הוא כי על סוד זה נחלקו ישראל בשלשה מדרגות שהקב"ה מתעטר בהם ומתפאר בהם. ויאמר כי היודע לשבח ליוצרו כמו שראוי כלומר שיהיו דברי השבח מיוסדים בסוד שמו הוא הנענה כמ"ש אשגבהו כי ידע שמי ואמר זה על שבח הללויה שיש בו ש"ם ושב"ח:

פתח רבי יצחק ואמר וכו' רבי יצחק גרסינן ולא רבי יוסי כי הוא אשר היה הולך עם רבי אלעזר ואם הוא רבי יוסי לדעתי כי הוא תמיד היה מפחד בהולכו בדרך צריך לכתוב למעלה רבי אלעזר ורבי יוסי הוו אזלי בארחא. יהיה מי שיהיה פתיחתו זאת אתה סתר לי מצר תצרני הוא מענין הנדון הנזכר לרבי אלעזר בענין היצה"ר שהיה דוד מתפלל לאלוהיו שיצילנו ממנו שהוא הצר הצורר אותו למעלה ולמטה ע"ד מ"ש עולה ומקטרג יורד ומשחית שאלמלא הוא למטה לא אשתכח מארי דבבו לבר נש. רני פלט תסובבני סלה יסובבוני מבעי ליה פי' כי יחזור לרני פלט ויהיה הכוונה כי הרננות של הצלה הם יסובבוהו סלה להצילו וא"כ מהו תסובבני ויאמר כי הענין חוזר להקב"ה וכאלו חסר אות בי"ת השמוש כאלו אמר ברני פלט כלומר באותם השירים שיש בהם מדרגות להצלה בהם תסובבני אתה סלה להצילני. והאי קרא איהו כסדרא ואיהו למפרע מהאי גיסא ומהאי גיסא ראיתי בתכלת מה"ר יהודה החסיד זלה"ה כי יש שלשה פסוקים כל א' וא' יש בו תשעה תיבות ובכל אחד ואחד מהם יש ל"ב אותיות והם אלה אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה. בטחו בה' עדי עד כי בי"ה יהו"ה צור עולמים יהו"ה עוז לעמו יתן יהו"ה יברך את עמו בשלום. וצירופם הולך על דרך ויסע ויבא ויט בדרך מישר ומפרע ומישר וזהו צירופם. אמ"י תי"ה המ"ו סל"ה תו"ע רע"ו לר"ז יו"ל מיצ"ע צה"ם רו"ו תה"י צי"ת רה"ן ני"י יב"ה רי"ו נכ"ה יד"י פע"ב לי"ר טד"ך תע"א סה"ת וו"ע בה"מ בי"ו נב"ב יו"ש סח"ל לט"ו הב"ם וכתב כי האומר שלשה הפסוקים האלה בכל יום ומכוין לצירופם על הדרך שהם כתובים פה במישר ומפרע ומישר ינצל מכל צרה וצוקה. ואל זה כיוון רבי יוסי באמרו והאי קרא איהו כסדרא ואיהו למפרע כלומר שהוא מצטרף כסדר ולמפרע מהאי גיסא ומהאי גיסא לענין הצלה כענין השאלה מצר תצרני. ת"ח באלין שירין ותושבחן דקאמר דוד אתיהיבו בהו רזין ומלין עילאין. כמו

שקבלו בעלי הקבלה כי מכל מזמור ומזמור ושיר ושיר יוצא שם אחד לענין ידוע כאשר כתוב בשמוש תהלים לפי שכל אותיותיהם נכתבו ונסדרו ברוח הקדש:
פתח רבי אלעזר ואמר דחה דחיתני לנפול זה ג"כ מהענין עצמו שמדבר על ענין יצה"ר המפתה את האדם וצריך ליזהר ממנו. דחה דחוני מבעי ליה כי למעלה מזה כתיב כל גוים סבבוני בשם ה' כי אמילם סבוני גם סבבוני בשם ה' וכו' וסמיך ליה דחה דחיתני והיה ראוי לכתוב דחה דחוני על הגוים האויבים שהזכיר אלא דא סטרא אחרא דדחיא ליה לבר נש יאמר כי יחזור אל היצה"ר ואליו פיו קרא דוד ע"ה לומר כי תמיד היה משתדל להפילו ולדחותו אל באר שחת לולי ה' עזרתה לו ומבואר הוא:

דף קעט.

רבי חייא פתח ואמר רבות רעות צדיק וכו' יקדים הקדמה לבא ממנה לדרוש הכתוב על יעקב ע"ה ויאמר כי מיום שנברא האדם הנה היצה"ר מזדווג עמו ע"ד אמרו לפתח חטאת רובץ וזה בדרך טבע כי חומר האדם הוא נושא סבל לכח היצה"ר כי מטבע החומר לאהוב האכילה והשתיה ומה שימשך עוד מזה והוא סוד המלך הזקן והכסיל אשר יזכור לפנים כי קראו מלך על כי הוא שליט בגוף יותר מיצר הטוב המסכן כי דבריו אינם נשמעי' וקראו זקן על זמן קדימת ממשלתו על הגוף מיום שנברא ושע"ה היה אומר בדרך משל למבין דבריו טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל. ויאמר כי המופת הברור שהיצה"ר הוא המסמא עיני שכלו של אדם מנעוריו שהרי נמצא יתרון לבהמה מן האדם וזה שאנו רואים כי מיום הולדה היא נשמרת מהנזקים מה שלא נמצא באדם שהרי אם תשים שור או כשב או עז כי יולד בראש הגג או קרוב לאש יהיה נזהר מעצמו ויברח מנפול אל הפחת או אל האש וקטן האדם אינו נשמר מזה וזה יורה כי המקטרג הוא המסמא עיני שכלו כי אם ישימוהו קרוב אל האש ישליך עצמו ואיזה סכלות גדול מזה וכל זה יבוא לו מהמלך הזקן והכסיל אשר לא ידע ליזהר אם את עצמו אינו יודע ואינו נזהר איך יזהיר לזולתו ועליה אמר שע"ה והכסיל בחשך הולך דהא ממסוסית' דחשך קא אתי פי' ממשו' החשך העב הנמשש בידי' על דרך וימש חשך והוא חשך שלא יעבור בו האור ולא יתפלש לעוביו. ורשב"י ע"ה יבאר הכתו' משורש הדבר ואמר טוב ילד מסכן וחכם ואמר מאן ילד הא אוקמו' ואתמר וכו' אבל טוב ילד הה"ד נער הייתי גם זקנתי וכבר ידעת משרז"ל הפסוק הזה שרו של עולם אמרו ושרו של עולם היא העטרת שהיא שר המפרנסת את התחתונים ואמר שנקראת ילד לפי שאין לה מעצמה כלום אלא מה שמקבל' מאדון הכל ובעת קבלתה תתחדש כנשר נעוריה ע"כ נקרא' בשם נער וילד

מסכן המתפרנס מן הצדק"ה ויהיה כוונת הכתוב כי טוב לאדם עם הילד הזה ואם אין לו מעצמו כלום כי סוף סוף הוא מדרגה ממדרגות עולם האצילות מהדבק עם הכסיל הטמא הערל גם כי הוא זקן בבחינת שולטנותו בגוף האדם י"ג שנה מיום הולדו כי סוף סוף טמא טמא יקרא והוא בא עם בני האדם בעלילות דברים להטותו אל דברים לא טוב ודמה הענין אל שני בעלי הריב והנך יודע כי אין לך מריבה גדולה בעולם כוללת כמריבת היצר הרע עם יצר הטוב ואמר כי מכאן נלמוד כמה צריך הדיין שלא לשמוע טענת האחר עד שיעמוד עמו חבירו לדין שאם ישמע דבר האחד יטעים לו דבריו ובבא רעהו לחקרו לא יכנסו דבריו באזניו נמצא כי למשמע אזניו מטענות הראשון יוכיח כי כן יקרה לאדם בשני מריביו הרע והטוב כי לפי שקדם הרע ימים רבים עמו מיום הולדו הטעימו מהתאוה הנהיה תערב לנפשו הבהמית ובבא הטוב לא יערבו לו טענותיו כי הרגל על דבר שלטון. ועל דא כל דיינא דקבל בר נש וכו' כאלו מקבל עליה טעווא אחרא למהימנותא וכאלו עבד ע"ז. ומטעם זה זרע ישראל מחנכין את בניהם מקטנותם אל המצות עד שלא יגיעו לזמן חיובם עליהם כדי שיהיו מורגלים בכך ובבא הטוב ימצא מכון לשבתו ויבוא ברוך ה' אל ביתו אמנם בני הנכר ילמדו את בניהם מקטנותם אל אוחזי חרב מלומדי מלחמה ותופשי כנור ועוגב באסקולו' שלהם וזה הענין ממש נמצא בין שני הלוחמי' מבטן יעקב ע"ה ועשו הרשע כי זה תמיד יושב רובץ בין המשפתים וזה יודע ציד איש שדה לצודד נפשות. זכאה דדחיל למאריה בהאי עלמא ולא יפנה אל רהבים ושטי כזב כאשר עשה יעקב אע"ה כי רעות רבות וצרות קראוהו ומכלם הצילו המציל יתב' ויתעלה וכמו שדרז"ל עליו לא שלותי בבית לבן הייתי ביום אכלני חורב וכו' ולא שקטתי מעשו ומשרו תחלה קודם שנקרה עם עשו ולא נחתי מדינה ומשכם ויבא רוגז רגזו של יוסף גדול שבכלם כי לסבתו ירד למצרים והכל מבואר:

דף קפ.

וישב יעקב ר' יוסי פתח הצדיק אבד בזמן' דקב"ה אשגח בעלמא וכו' הענין מבואר בעצמו כי הצדיק הוא מגן וצנה על דורו וכשמדת הדין מחייבת ליפרע מהדור ההוא שהצדיק בתוכו יסתלק הצדיק מביניהם ובכן תחול מדת הדין עליהם וכן אז"ל הצדיק אבד לדורו אבד שכן כתיב ויאמר להשמידם לולי משה בחירו כי בעודו קיים לא פעלה מדת הדין עליה' סופיה דקרא מוכיח כי מפני הרעה נאסף הצדיק ד"א כי מפני הרעה עד לא ישלוט רעה בעלמא לפי' הראשון יבאר מלת מפני קודם שתבוא הרעה לעולם נאסף הצדיק ולפירוש השני קודם שתשלוט הרעה ויש ביניהם משך זמן מה כי האומר

קודם שתבא הרעה יראה שהוא נאסף קודם בזמן מפולג כאלו תאמר שנה אחת או ששה חדשי' קודם שתבו' הרעה והנה א"כ אין הדור מרגישים בזה רמז שאמר ואין שם על לב אמנם מי שאמר כי מלת מפני קודם שתשלוט יראה כי קודם שתשלוט על הדור מתחיל בצדיק בסמוך והקדי' זה על יעקב ע"ה כי בעודו בחיים חייתו הוא ויוסף בנו שהיה דיוקן שלו בסוד אלה תולדות יעקב יוסף לא שלטה מדת הדין על ישראל ובמותם נאמר וימת יוסף וכל אחיו הבה נתחכמה לו וימררו את חייהם.

ת"ח וישב יעקב בארץ מגורי אביו כד"א מגור מסביב ירצה כי סבבוהו בלהות מסביב. כי פח"ד אביו יצחק עמד לנגדו והוא משדרז"ל לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי כמוזכר לעיל והוא סוד בארץ מגורי אביו ממש.

רבי אלעזר אמר דאתקשר ויתיב בההוא אתר דאתאחיד בחשך והכוונה כי יש במדת העטרת מקום מיוחד למדת הדין שמתאחז שם הגבור"ה הקשה וכבר ידעת כי מדת הגבורה היא מדת הדין הקשה ומדת המלכו"ת מדת הדין הרפה ויעקב נתיחד במדת הדין הרפה המתאחזת במדת הדין הקשה ועל כן היה תמיד בפחד ובהיותו אחוז במדת הדין הרפה לא פעלה בו לגמרי אמנם היה ירא תמיד שמא יגרום החטא וזהו אמרו בארץ מגורי אביו דא דינא קשיא בארץ כנען ההוא דינא רפיא דאתאחיד מגו דינא קשיא:

אלה תולדות יעקב יוסף. בהיות שהאבות הן הם היו תיקון המדות והם הם המרכבה ואברהם ע"ה הוא היה המתקן הראשון ואחריו יצחק ע"ה והמובחר שבהם המכריע והנותן שלום הוא יעקב ע"ה כי עליו יעמוד הכל הנה כשנתישב הדבר על מתכונתו הסבה בזה הוא יעקב וזהו סוד וישב יעק"ב כי זה רומז אל מדת התפארת שאז השפיע שמש ומגן במדת המלכות על ידי יוס"ף הוא היסו"ד ובכן בא הרמז בכתוב אלה תולדות יעקב יוסף כי הוא המוציא תולדות לעולם שהם הנשמות. ד"א אלה תולדות יעקב יוסף כל מאן דהוה מסתכל בדיוקנא דיוסף וכו' כמו שדרז"ל באברהם אלה תולדות יצחק בן אברהם וזה הענין יוכיח כי כל הנעשה בטבע שרשו למעלה שהרי לא תמצא שכתב הכתוב אלה תולדות יעקב ראובן אלא תולדות יעקב יוסף וזה ירמוז כי תולדותיו של יעקב העליון על ידי יוסף ולכן באו בטבע על ציור אחד. ואמר יוסף בן י"ז שנה א"ר אבא רמז ליה קב"ה דכד אתאביד מניה יוסף וכו' כי נתן לו האל יתברך כנגד אותם י"ז שהיה בוכה עליהם יעקב כלומר על בן שהיה בן י"ז שנה נתן לו י"ז שנה אחרות של שמחה וכבוד במצרים וכן דרשו בפ' ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שהיו אותם י"ז שנה חיים לו כי אותם דביני ביני היו של צער:

דף קפ:

רבי חייא פתח לכן אנשי' לבב שמעו לי וכו' יתן טוב טעם ודעת לענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו על דרך הסוד והוא מענין הנדון כי יעקב עליו השלום היה גדול שבאבות ותמיד בעתוהו בלהות ומיני צער והקדים לזה ואמר ת"ח כד ברא קב"ה עלמא עבד ליה על דינא ועל דינא אתקיים כי הצור תמים פעלו וצדיק וישר הוא.

וכל עובדי דעלמא קיימי בדינא ולפי המדה הזו לא יחיה החוטא אלמלא ששתף הקב"ה מדת רחמים במדת הדין לתת אריכות אפים לעוברי רצונו.

ואי תימא דקב"ה עביד דינא בבר נש בלא דינא כלומר בראותך צדיק ורע לו. הא אתמר כלומר הנה זאת חקרנוה כן היא דכד שריא דינא עליה דבר נש כד איהו זכאה בגין רחימותא איהו כי את אשר יאהב ה' יוכיח כי בהוכיחו אותו בייסורין המצא ימצא בייסורין ההם הטבה גדולה עמו כי יכנעו הכחות הגופניות המחטיאות את האדם אל הכחות הנפשיות ויחדל בזה מחטו לו יתברך הנה על הסוד הזה נקראי' יסורין של אהבה כי בהם יזכה לעה"ב.

וכד נשמתא חלשא וגופא תקיפא וכו' כלומר וכאשר תראה שום אדם תמיד בריא אולם לא יגיעוהו יסורין כלל דע שהוא שנוי למעלה כי אין אדם בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואחר שכן הוא היה מן הדין שיחולו עליו יסורין להחליש גופו ע"ד מה שביאר לפנים וה' חפץ דכאו החלי והאיש הזה שלא נתייסר ביסורין אינו בן העה"ב ודא דתרגם אנקלוס ומשלם לשונאיו טבוון דאינון עבדי הרי שקראו שונא למי שלא נתיסר אבל אכל עולמו בחייו.

ובג"כ ההוא זכאה דאתבר תדירא רחימא דקב"ה כלומר וזה לך האות בכל בני אדם כי את אשר יאהב ה' יוכיח.

והני מלי כד בדק ולא אשכח חובא בידיה כי כשפשפש האדם במעשיו ולא מצא בידו עון אשר חטא אזי ידע שהם יסורין של אהבה שאם בדק ומצא יתלה שהם עונש ולא יסורין של אהבה.

הבא אית לאסתכלא בכמה סטרין כי קשה הדבר להבינו מכל צדדיו הראשון הוא כי איך יתכן שיהיה זה הצדיק המיוסר ביסורין קשים דבק באלוהיו ואלהיו עמו שהרי אין השכינה שורה מתוך עצבות כי מי שהוא עצב איך ימשך עליו כח עליוני להשרותו עליו והוא מתעסק בחוליו וביסוריו ולפי זה הוא מרוחק מכל השגה כי לא יחול הכח העליון רק מתוך שמחת הגוף כי הכחות הנפשיות תלויות בכחות הגופניות שהם כסא אליהם ויביא ראיה מועתה קחו לי מנגן דאלישע כי הוצרך לשמח את עצמו מפאת הכעס שהיה

לו עם מלך ישראל ואם מפאת הכעס הוצרך למנגן כדי שתשרה עליו הנבואה כ"ש בהיות האדם שרוי בצער היסורין ואם כן איפה ואיה זה דבקות ימצא בו עם אלהיו. והראיה השנית מיעקב ע"ה שלא שרתה עליו נבואה מיום שנאבד ממנו יוסף וכשנתבשר שהוא חי נאמר ותחי רוח יעקב. והשני שהרי ראינו כמה צדיקים שלא חלו עליהם יסורין מימיה' בשום פנים לא בחולי ולא במכאוב שיחליש גופם אבל תמיד הם בריאי' וטובי מראה וא"ת שהם צדיקים בני צדיקים וזכות אבותם מסייעתם וכמ"ש צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק הא קא חמינן צדיקים בני צדיקים ועכ"ז אתבר גופיה דידהו וכל יומייהו בצערא. אלא הכא רזא איהו דכל עובדוי דקב"ה קשוט וזכו הה"ד כי פועל אדם ישלם לו וכו' אין הענין הזה מובן כפי פשטו מן הכתוב הזה דא"כ הדרא קושיא לדוכתיה שהרי אנו רואים אדם צדיק וישר בכל מעשיו ומדקדק בהם הרבה ועכ"ז הוא מוכה אלהים ומעונה ואיה כי פועל אדם ישלם לו אמנם המקובל בזה הוא סוד הגלגול שזה הצדיק כבר באה נשמתו לעולם פעם ראשונה ולא תקן מעשיו ונתגלגל' נשמתו פעם שנית לתקן את אשר עותו ונתיסר ביסורין חלף מה שעות בפעם הראשונה וכל זה מרחמי האל על נשמת ישראל לבלתי ידח ממנו נדח וזהו כי פעל אדם ישלם לו מה שפעל בראשונה ישלם לו בשנית או בשלישית פעמים שלש עם גבר:

אשכחנא בספרי קדמאי רזא חדא ולגביה רזא אחרא חד דאיהו תרין כלומר כי הענין הזה הוא בסוד הטבע והתולדת שיחייב המולד על האדם להיות מצליח במעשיו ובריא בגופו או להפך. אמנם יש למעלה ממנו סוד אחר שיחייב על המולד להיות כן ולפי שהיה כתוב בספרי הקדמונים בלשון הזה דהא אית זמנין דסיהרא איהו בפגימו וכו' ויראה מזה כי הכל תלוי בשעת הנולד במולד לכן אמר אית רזא חדא ולגביה רזא אחרא חד דאיהו תרי כלומר ענין אחד הוא אמנם הם שנים מולד עליון ומולד תחתון וזה וזה אחד הוא כי זה תלוי בזה כי לא יולד האדם בשעה ההיא המחייבת עליו כך כפי מזלו עד שיחוייב זה מלמעלה בסוד הגלגול כאשר יבאר ומ"ש דהא זמנין אית דסיהרא איהו בפגימו ושריא בדינא ושמשא לא אשתכח גבה הכוונה למעלה בלבנ"ה העליונה כי על פיה יהיה כל ריב וכל נגע בתחתונים על ידי המזלות ומניעיהם וכלם באים מכחה.

ובכל זמנא ובכל שעתא אית לה לאפקא נשמתין בבני נשא תמיד היא מתעברת ויולדת נשמות לא תשקוט וכמא דלקטא בקדמיתא ואפיקא לון בפעם הראשונה קודם הגלגול כך השתא דאיהי קיימא בדינא בפעם השנית שהיא מליאה בדין להוציאם בדין לעולם כדי שתעניש על מה שעבר.

האי מאי דנקט לה בההוא זמנא להוי תדיר בגריעותא ומסכנותא אזלא לגביה וכו' כי על כך נגזר עליו שתצא נשמתו לעולם בשעה גרועה כדי לקבל עונשה על מה שעוות בראשונה ואתבר בדינא תדיר כל יומוי בין חייבא בין זכאה בין שיהיה בפעם השנית הזאת רשע או צדיק יקבל ענשו על מה שעשה בפעם הראשונה.

בר דצלותא בטיל כל גזרי דינין כי גדול כחה של תפלה כדאיתא בפ"ק דסוכה א"ר אלעזר למה נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הב"ה ממדת רוגזנות למדת רחמנות נתבאר שהתפלה מהפכת המדה ומבטלת גזר דין.

וההוא זמנא דקיימא ההוא דרגא בשלימו וההוא נהר וכו' הענין הזה נתבאר בתיקון ס"ט ז"ל לאו למגנא אוקמוה מארי מתניתין תעלא בעידניה סגיד ליה ואמרו מי שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו דהא דא אזיל בגלגולא עד דאערע בשעתא דאתברי ביה משׁשׁת ימי בראשית כדאמר קהלת לכל זמן ועת לכל חפץ כ"ח זמנין אדכר קהלת הכא עת ללדת עת לטעת עד להרוג עת לפרוץ וכו' ואינון י"ד י"ד יד ימינא רחמי י"ד שמאלא דינא. י"ד ימינא איהי פשוטה לקבל שבים דכתיב ובני ישראל יוצאים ביד רמה ימינך ה' נאדרי בכח. יד שמאלא דינא בדינא דכתיב הנה יד ה' הויה יד ה' היתה בם להומם ובגין דא אית עת רצון דאתמר בה בזאת יבא אהרן אל הקדש. ואית עת דדינא דאתמר בה ואל יבא בכל עת אל הקדש ובג"ד אינון כ"ח יומי דסיהרא י"ד יומין איהי שלימתא וי"ד חסרה ומאן דאתיליד ביומי שלימותא איהו שלם בבנין בעותרא במזוני בחדוה בשלוה בבנינא בכל י"ד עתים לטובה. ומאן דאתיליד בזמנא דאיהי חסרה בכל י"ד יומין אלין איהו חסר איהי כגוונא דמסכנא בלא מזוני בלא בני. מאן דאתיליד באמצעיתא יהא בנוני וכל דאגרים דאתיליד ברישא או בסופא או באמצעיתא דא גלגולא דיליה דמחייב ליה ומאן גרם דא דאתיליד תמן בגין דמזליה גרים דאתחייב מלעילא קודם דאתיא לעלמא ובגין דא אמרו ליה לר' פדת אי בעית דאחריב לעלמא וכו' הנך רואה שתלו ימי הלבנה התחתונה המשרתת למטה בימי שלימותה וחסרונה בימי הלבנ"ה העליונה כשמקבלת שפע ואור או כשמקבלת דין וחשך ותלו מולד האדם למטה במולד העליון כי זה תלוי בזה ולא יבא דבר למטה במקרה רק בהשגחה גמורה כי חייב הדין שיולד האיש ההוא באותה שעה ובאותו רגע לקבל עונש על מה שעבר אם רב ואם מעט כפי מה שחייב המשפט כי המשפט לאלהים הוא והוא היודע והשוקל כל מעשה האדם. ומזה הטעם שהוא האמת והצדק לא יקשה ענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו והוא מ"ש בכאן ובג"כ כל אינון דאתברו בהאי עלמא ואינון זכאי קשוט כלהו אתברו בהאי עלמא ואתדנו בדינא

כי הדין דין. מ"מ בגין דההוא נפשא גרמה להו כי יביאה האל בגלגול לנקותה לבלתי ידח ממנו נדח והצור תמים פעלו והוא מ"ש ר' אלעזר כל מה דעביד קב"ה בדינא איהו לדכאה להההוא נפשא לאיתאה לה לעלמא דאתי וכו' ובגין לאעברא מינה ההוא זוהמא דקבילת בהאי עלמא וע"ד אתבר ההוא גופא כלומר ביסורין ואתדכיאת נפשא מזוהמת הפעם הראשונה מזוהמת הגוף הראשון. ובג"כ קב"ה עביד להההוא זכאה דיסבול יסורין כלומר נותן לו כח לסבול אותם יסורין והוא סובל מה שלא יסבלו אחרים שאלו יבואו היסורין ההם על זולתו ימות לשעתו והב"ה חפץ דכאו החלי וסובל מה שאין בדרך טבע כל אדם לסבול. וע"ד כתיב ה' צדיק יבחן ודאי כלומר כי הצדיק סובל מה שלא יסבול זולתו וע"כ יבחנהו האל יתברך וכבר משלו רז"ל הענין ליוצר שאינו מקיש בקנקנים רק במי שהוא בדוק אצלו:

והנה כפי הנראה מחכמי התלמוד כפי סוגיית הגמרא בפ"ק דברכות שאינם מדברים בסוד הגלגול כלל ועיקר שהרי אמרו שם א"ר יוחנן בשם ר' יוסי ג' דברים בקש משה מלפני הב"ה ונתן לו א' שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר הלא בלכתך עמנו. בקש שלא תשרה שכינה על נביאי א"ה ונתן לו שנאמר ונפלינו אני ועמך וכו' בקש להודיעו דרכיו ונתן לו שנאמר הודיעני נא את דרכיך וכו' אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו. אמר לו משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע. רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע. וגם כי יתכן לפרש דבריהם ע"ד הסוד ושכוונתם לקרוא אב על הפעם הראשונה שבאה לעולם וקראו בן על הפעם השניה שנתגלגלה נשמתו ובאתה. הנה יקשה לזה שהרי הקשו מיד ואמרו אמר מר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע איני והא כתיב פוקד עון אבות על בנים וכתיב ובנים לא יומתו על אבות ומשנינן לא קושיא כשאוחזין מעשה אבותיהם הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. אלא הכי קאמר ליה צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו שאינו גמור. רשע וטוב לו רשע שאינו גמור. רשע ורע לו רשע גמור. הנה יראה שלא תלו הדבר באבות שאלו תלו הדבר באבות היינו יכולים לפרש דבריהם ולומר כי כוונתם לקרא בקרא"ם אבות על הביאה הראשונה ובנים על הביאה השנית או השלישית עד"ס פעמים שלש עם גבר ואין ספק בדבר כי קבלה בידם ע"ה איש מפי איש עד מרע"ה שהנשמות באות ומתגלגלות שנית לעולם על כמה בנים כאשר יתבאר בפ' משפטים בההוא סבא ע"ה בסוד העיבור וכמו שמצינו שהזהירו רז"ל לבלתי גלות סוד העיבור אמרו בסוף כתובות השביע הב"ה לישראל שלא יגלו סוד העיבור לפי שהוא סוד מסודות הבריאה ואין אדם

יכול לעמוד על פרטיו כי הם רבים לא מעט כי מי יוכל לשקול בדעתו כל פרטי הגלגול כי פלס ומאזני הדבר ביד ה' לבדו יתברך ואין לאחר עמו. ואולי כי אל זה כוונו ע"ה באמרם בסוף הסוגיא. אמרו ופליגא דר' מאיר דאמר ר' מאיר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנאמר וחנותי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו ראוי הודיעו כי פרטי הגלגול רבים ואין בדעת האדם להשיגם כי אם יספרם מחול ירבון ולא יגיע אל תכליתם זולת היוצר יתברך לבדו הוא היודע ועד ולכן העלימום בעלי התלמוד ולא דברו רק בהווה הנראה והמושג בדעת כל אדם להשקיט המיית כל מהרהר על רוע הסדור הנראה לעין והניחו הדבר קבלה בידם איש מפי איש ולא רצו לעשות משא ומתן בדבר שאין שכל האדם מגיע עד תכליתו וזה דבר שאין בו ספק שכן אמרו פליגא דר"מ ששנים נתנו לו ואחת לא נתנו לו ואם למרע"ה לא נתנו לו מי הוא ואיזהו אשר יבא בסוד ה' זולתו כי בכל ביתו נאמן הוא ועל כן העלימו הענין שלא לדבר בו והיה נמסר להם כי אין ספק שיתגלגלו הנשמות בסוד העיבור כרצונו יתברך ויתעלה שמו הקדוש והוא העד והוא הדיין על מה ועל מה ודי בזה:

דף קפא.

ר"**ש פתח** אך אל הפרכת לא יבוא וכו' ת"ח בההוא שעתא דההוא נהר דנגיד ונפיק אפיק אינון נשמתין וכו' הוסיף עוד ביאור רשב"י ע"ה על הענין הנזכר למעלה בסוד העיבור ובסבת צדיק ורע לו השעה גורם כלומר עת הנשמות מבטן לה עמיר בעת מילואה או בעת פגימתה ואמר בההוא שעתא דההוא נהר דנגיד ונפיק הוא סו"ד הברי"ת העליון. אפיק כל אינון נשמתין אותם שמושך מן הבינ"ה ונוקבא אתעברת היא העטר' המקבלת הזרע הבא ממזר"ח בסוד ממזרח אביא זרעך כלהו קיימי לגו כקופסא דלגו בסיטו דקורטא פי' כל הנשמות שזורק מדת היסו"ד בעטרת כלן עומדות בתוך קופסא והוא שם כלי שמשימין בו התכשיטין והוא דמיון אל הרחם אשר בו נוצר הולד דלגו בסיטו דקורטא פי' בתוך מכון האוצר תרגום הבאת אל אוצרות שלג אפשר דעאלת לקורטי תלגא והדברים האלה נדברים על צד ההשאלה והם מקומות ידועים להם ע"ה לאוצר הנשמות שעומדות שם עד עת הגיע תור צאתם משם במאמר הגוזר ית' ולא במקרה ח"ו. וכד סיהרא אתפנים בההוא סטרא דחויא בישא שהוא עת פגימתה כדין כל אינון נשמתין דנפקין אע"ג דכלהו דכיין וכלהו קדישין כלומר אחר שיתלבשו בגוף ונפקי בפגימו בגזרת היוצר ית' המוציאם בזמנם אינון נשמתין כלהו אתברו ואתפגימו בכמה צערין

בכמה כאבין ואינון נשמתין אתרין דאתרעי בהו קב"ה לבתר דאתברו כי כבר נתייסרו ביסורין ושבו להיות משכן ליוצרם.
ואע"ג דנשמתין בעציבו ולא בחדוה רזא דמלה דשריין כגוונא דלעילא ודיו לעבד להיות כרבו שהרי כתיב ויתעצב אל לבו ואם הב"ה כביכול לא שמח במעשיו כי ישמח ה' כתיב ולא שמח מה יעשה העבד גופא אתפגים ונשמתא לגו כגוונא דלעילא ודאי שכן חייבה החכמה העליונה משעת תליית המאורו' יהיה מארת כתיב שזה חייב הפגימה במדה המיוחסת לגוף שהיא סוד הלבנ"ה העליונה ונשמתא לגו הוא התפארת המאיר אותה וכן הצדיק המיוסר בייסורין גופו הוא הסובל ונשמתו תזכה לאור באור החיים.
אלין אינון דבעיין לחדתותי בחדתותא דסיהרא לעתיד לבא יזכו לאור באור החיים כמו שנאמר בלבנ"ה והיה אור הלבנה כאור החמה וכו' והמשכילים האלה יזהירו עמה כי הם שושביניה וכמ"ש והיה מדי חדש בחדשו וכו' וזה הכתוב מדבר לעתיד לבא.
ובג"כ איהי שריא בגויהו תדיר דלא שבקת לון כי תצטער בצערם לפי שנתחייב להם הצער מפאת פגימתה ובשמחתה יתערבו גם הם לעתיד לבא כי הוא העיקר כי זה העולם הבל הוא ויתחדשו כנש"ר נעוריהם ויאמר כי על כן נקראים יסורין של אהבה כלומר כי אותם היסורין יבואו להם ונתחייבו מפאת המדה הנקראת אהב"ה שהיא הלבנ"ה מצד פגימתה שנדחית מפני האהב"ה רבה שאינו מאיר בה ולפעמים תתמלא בדין.
ובג"כ אינון חברים משותפים בהדה כי כמוה כמוהם היא סובלת והם סובלים ודיים להם להיות כרבונם עליהו כתיב למען אחי ורעי הכתובים של מעלה מזה מדברים בענין ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו נאמר שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך שזה רמז כי ישליו אוהביה בשלותה וקראם אחים ורעים על הסוד הזה. ואולי כי לסוד זה היו החסידים הראשונים קוראין ליסורין אוהבים ורעים כמו שהיו אומרים בשעה שהיו חפצים להביא על עצמם יסורין היו אומרים בואו אחי בואו רעי אחר שסבת בואם היא האהבה והאחוה שיש בינם ובין המדה הזאת הפועלת בהם. והנה הרשב"י ע"ה לא ביאר מאומה בפתיחה שפתח בכתוב אך אל הפרכת לא יבא בענין הנדון שלפנינו אולי היה לו ע"ה ככתוב הזה סוד הגלגול על הנשמות שיוצאות מזה העולם ואינם זוכות ליכנס פנימה אל סוד הפרוכ"ת הוא הפרגוד כי אותיות פרוכת ואותיות פרגוד ממוצא אחד הם ואותם הנשמות שהם נדחות משם לפי שנמצא בהם מום והם כדוגמת האיש הכהן שבו מום שהוא פסול לעבודה ולא יקרב אל הפרוכת ואל המזבח והוא ע"ה לא האריך בכאן לפי שהנדון שלפנינו היא מדבר בצדיק הסובל יסורין כפי חיוב המולד ואע"פ שזה וזה גורם אחד הוא כי הכל הוא בסוד העיבור:

פתח ואמר הנה ישכיל עבדי וכו' להביא ראיה על הנדבר למעלה שהמדה הזאת תתחדש כנשר נעוריה ואוהביה בעלי היסורין כמו כן יתערבו בשמחתה. והנה הוא ע"ה מבאר הנבואה הזאת על העתיד לא כמו שחשבו קצת הסכלים מעטי האמונה שדברי זאת הנבואה אינם דברי הנביא רק דברי איזה בודה שבדה מלבו והכניסם בתוך דברי הנבואות והיה להם זה בראותם כי הנוצרים מבארים דברי הנבואה הזאת על אותו האיש שלדעתם סבל מכאובין ויסורין ומצאו אלה הסכלים בזה תואנה לאמר כי איפשר כמו כן שיהיו זיופים אחרים בספרי הקדש חלילה וחס כמו שראיתי בחבור אחד חברו א' מקטני אמנה וכתב בו כי זאת הנבואה לא דברה הנביא ישעיה ע"ה והוא אמר זה להראו' שהוא מן המאמינים השלמי' בהפליט הפרשה הזו מתוך דברי הנבואה לפי שראה שמפרשי הנוצרים מפרשים אותה על אותו האיש והנה כוונתו רעה שהוא נותן מום בכתבי הקדש והנה הקדוש המאמין הזה רשב"י ע"ה יבאר בדברי הנבואה הזאת סוד גדול כאשר תראה שאמר זכאה חולקהון דצדיקייא דקב"ה גלי לון ארחין דאורייתא למהך בהו ופושעים יכשלו בם כמו אלה הסכלים המבקשים תואנות וזיופים בדברי הקדש.

ואמר ת"ח האי קרא רזא עילאה איהו הנה ישכיל עבדי ואוקמוה רז"ל דרשוהו על משיח בן דוד ירום מאברהם וכו' אבל ת"ח כד ברא קב"ה עלמא עביד לה לסיהרא ואזעיר נהוראה סוד אמרם אמרה לבנה להב"ה איפשר לשני מלכים להשתמש בכתר א' א"ל הב"ה לכי ומעטי את עצמך וכבר הארכתי בזה הענין מה שיש בו די במקומו משם יתבאר לך כי ענין הקטרוג ההוא הוא ענין משל וחידה על המוסכם בחכמתו ית' שיהיה על האופן ההוא שתתמעט הלבנה כדי שיתחייבו מזה נמצאים ומדרגות חסרים לכוונת שיהיו מבקשים ודורשים זה לזה איה מקום כבודו ותולד התשוקה בהם אל האדון ית' כי כך גזרה חכמתו שתהיה הבריאה על האופן הזה והוא שנרמז בכאן בדרך קצרה כד ברא קב"ה עלמא עבד לה לסיהרא ואזעיר נהורהא כי לכוונה זו מיעט את הירח והרמז על הלבנ"ה העליונה שבא רמזה ודמיונה בלבנה התחתונה.

ובגין דאזעירת גרמה אתנהרא מן שמשא ובתוקפא דנהורין עילאין כי גם כי היא מקבלת מהתפאר' הנה כל המאורו' העליונות שהם ז' ימי הבני"ן מאירים ומזהירים בה שהיא כמראה שכל הצורות נראים ונדפסים בה.

ובזמנא דהוה בי מקדשא קיים וכו' יבאר תועלת העבודה והקרבנות שהיו עושים ב"ה שהיו סבה להמשיך אליה הברכ' ממקור הברכות ותמיד היתה מלאה לה עמיר בלא פגימה כלל.

בתר דאתחריב בי מקדשא אתחשך נהורה כי הוסר התמיד וניתן שקוץ שומם בגבולה להעציבה ושמש ומגן ית' נסתלק ממנה והנה החשך יכסה ארץ.
ולית לך יומא דלא שלטא ביה לווטין כי קללת כל יום גדול מחבירו לסבת העדר האור והשפע והברכה שהיתה מקבלת בימי נעוריה ובההוא זמנא דימטי זמנא דסיהרא לאתנהרא מה כתיב הנה ישכיל עבדי וכו' בהיות שהמדה הזאת היא האחרונה מלמעלה למטה ועל ידה יצאו כל הכחות לפועל נקראת לפעמים בשם סרסור לפי שהיא תורגמן וסרסור ומליץ בין העליונים והתחתונים לוקח מזה ונותן לזה ונקראת לפעמים שליח ומטטרו"ן כי מטטרון בלשון יון שליח ונקראת כן יען היא שליח וציר נאמן לשולחה כי לא תשנה דבר מרצון שולחה. ולפעמים תקרא עב"ד לפי שהיא כעבד נאמן לאדוניו לפעול בעולם השפל רצון שולחה ולא תשנה את תפקידה ולסוד זה אמר בכאן הנה ישכיל עבד"י דא הוא רזא דמהימנותא כי היא ציר נאמן לשולחה וביאר ענין ההשכלה הזאת מה היא ואמר דאתער אתערותא לעילא כמאן דארח ריחא ואתי לאתערא ולאסתכלא כבר כתבנו למעלה כי הריח הוא סבת התשוקה לדבר הנכסף כי בהריח האדם בדבר מבושם יעוררהו אל הדבר הנכסף לו וזה דבר שאין בו ספק ועל סוד זה נאמר לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמו"ת אהבוך וזה דמיון לתשוקת כל העולמות אל הסבה הראשונ' ונתיחסה התשוקה הגדולה יותר מכלם אל כנס"ת ישרא"ל יען היא תמיד מיחלת לדוד"ה שישפיע עליה מאורו והשפעתו כאלו היא מריחה בתפוח ומעוררת אהבת דודה עליה ומסתכלת ומתבוננת מתי יגיע עתה עת דודים. וביאר סוד אמרם ירום מאברהם וכו' ויראה כפי האמת כי המדרש הזה יותר מתישב ממדרש רז"ל כי הם יחסו הרום לאברה"ם ובכאן דרשוהו בשלש העליונות שנקראות רום כי ברום עולם הם עומדות והנה הנם רחמים כד"א ולכן ירום לרחמכם ונשא מסטר' דאברהם כי החס"ד הוא הנשיא בימי הבנין. וגבה מיצחק כי למדת הגבור' יתיחס הגבהות והגאוה כאשר ידעת כי הענוה תתיחס אל המים והגאוה אל האש מאד מסטרא דיעקב כי הוא סוד אד"ם מא"ד ואד"ם דבר אחד הוא ומ"ש ואע"ג דאוקמו' כלומ' אע"פ שדרשוהו במדרש על משה כלא ברזא דחכמתא כי יעקב ומשה נאחזים בתפאר"ת. ובההוא זמנא יתער קב"ה אתערותא וכו' כי בהתעורר תשוקת כנסת ישראל אל דוד"ה הנה הוא יענה בקו"ל ותהיה אור הלבנ"ה כאור החמה. ואמר כי בהיותה בתוספת ברכה אזי יתעוררו המתים להחיות בהיות הטל שבו עתיד הב"ה להחיותם יורד אליה יתחייב שיקומו הם. ויבאר כי העבד הזה הנרמז בכתוב הזה הוא מטטרו"ן דכל מפתחן דמאריה בידיה כי על ידו יפתחו השערים כלם וכבר ידעת כי אחד משמותיו

אשר נקרא בהם כפי פעולותיו הוא פתחו"ן לפי שעל ידו נפתחים כל השערים למטה והוא סוד ויאמר אברה"ם אל עבד"ו זק"ן בית"ו וידעת כי לפעמים נקרא נע"ר ולפעמים נקר"א זק"ן נע"ר בבחינה שהוא שומר הפתח ומתחדש כנשר נעוריו וזקן בבחינה ששמו כשם רבו בסוד נער הייתי גם זקנתי וכבר ביארנו סוד זה באמרם ז"ל שרו של עולם אמרו כי דוד התחתון לא הוה קשיש כולי האי אמנם דוד העליון הוא קשיש וזקן המושל בכל אשר לו כי כל גווני מעלה ירו"ק וחיו"ר וסומ"ק נראים בו בסוד מראה הקשת אשר יהיה בענ"ן ואגב ארחיה יבאר הכתובים ההם הנז' לאברהם עם עבדו על דרך הסוד בענין תחיית המתים כי יאמר החס"ד לעבד"ו וזה שים נא ידך תחת יריכ"י שהוא ח"י העולמי"ם סוד הברי"ת צדי"ק יסו"ד עול"ם והכוונה כי יתעלה זה העב"ד בחי העולמים להחיות מתי עפר אשר נרקבו זה כמה ימים כי מה דלא הוה הוה מאי דהוה לא כ"ש ואשביעך מאי ואשביעך לאתלבשא ברזא דשבע נהורין כי הם נקראות שביעיות כמו שידעת בסוד ההיקף והסוד בזה כי תתמלא אזי מסוד העינים העליונים. אשר לא תקח אשה וכו' זה מוסכם ואפי' לבעלי הטבע שהם קוראים לצורה זכר ולחומר נקבה וכאלו העבד הזה הנרמז בעבד מצווה ועומד לכל יקים ויחיה רק למתי ארץ ישראל תחלה ואחריהם למתי חוצה לארץ ולא לא"ה הנקברים בארץ כי הם טמאוה ועתיד הב"ה לנער אותם ממנה שנאמ' וינערו רשעים ממנה ואז"ל כאדם המנער טליתו מהזוהמא שבו. וישלים סוד הכתובים הנמשכים אחריו אגב ארחיה כי אל ארצי ואל מולדתי ויכריח מיתור הכתוב כי הכוונה על נשמותיהם של ישראל כי ממקום קדוש באו ולמקום קדוש יהלכו ת"ח מה כתיב ויקח העבד עשרה גמלים כבר ידעת כי זה העבד הרמוז בעטרת יש לו עשרה מדרגות למטה שהוא שולט עליהם והם גמולי חסדיו שהוא משפיע בהם מהשפע שהוא מקבל מהעשר העליונות אשר למעלה ממנה מכ"ל טו"ב אדוניו שהוא היסוד ואלה העשרה שהוא משפיע ושולט עליהם הם דוגמת העליונים שהוא מקבל מהם כי כן נקראות היכלות להיכלות ואם תמצא שלא נזכרו בכל מקום רק שבעה סוד השבעה והעשרה אחד הוא ולפי שהשלש העליונות נעלמות אינם מדברים בהם רק בסוד אבני הבנין שהם שבעה עינים בסוד שלח תשלח את הא"ם ואת הבנים תקח לך ובסוד כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך כי השלש לעולם נעלמות ונכללות בשבעה והם הם סוד העשרה שליטים אשר היו בעי"ר וכבר ידעת כי כן יש למטה מהם בעולם הנפרדים עשר מדרגות של מלאכים נקראים שרפי"ם אופני"ם כרובי"ם שנאני"ם תרשישי"ם חשמלי"ם מלאכי"ם בנ"י אלי"ם אראלים אישים וסדר אלה המדרגות זה אחר זה זה מצאתי חלוק בין המקובלים כי יש מי שסדרם על סדר אחר ואני לא באתי לכאן

להכריח איזה דרך סדרם רק להודיעך סוד השבעה כי סוד השבעה והעשרה אחד הוא וכי למעלה בהיכלות העליונות וההיכלות אשר הם היכלות אליהם למטה בעטרת אינם נזכרים רק שבעה כי מהשביעית ולמעלה הדבר נעלם כאשר יתבאר אם יגזור האל בחיים בפ' אלה פקודי המשכן אמנם בעולם המלאכים שהוא עולם הנפרדים נזכרים ונעשים כל העשר וכן למטה מהם בעולם הגלוי עשר גלגלים כי זה לעומת זה עשה האלהים ועל עשר מדרגות שלמטה מהעטר' שהיא שולטת בהם הכתוב רומז בכאן בעשרה גמלים שהם גמולי חסדי העבד הזה מכ"ל טו"ב אדוניו שהוא רמז לשמושא דשמשא בסיהרא. ויקם וילך אל ארם נהרים בהגיע תור התחיה כל מגמתו של העב"ד הזה להתחיל התחיה ממתי ארץ ישראל כי זה נרמז בארם נהרים אשר רחל נקברת שם כמ"ש ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל והרמז לרחל העליונה כי ממנה יושפע הטל היורד להחיות המתים שזהו סוד ויברך הגמלים מחוץ לעיר כי ממנה יקבלו העשרה מדרגות הנזכרי' תחלה עד לא תיעול לאקמא לאינון גופין וזה יהיה לעת ערב שהוא ערב שבת שבאלף הששי לעת צאת השואבות הם הנשמות שהיו שואבות מימי התורה בעולם הזה כי הם הקודמים בתחיה לפי שנתעסקו בתורה שהיא עץ חיים ושאר רמזי הכתובים הנמשכים מבוארים הם עד סוף המאמר כי לא באו רק לפום ריהטא לפתיחת הנה ישכיל עבדי שהרמז בו לגאולת הנשמות והגופים לעתיד ואין צורך באריכות כי מבואר הוא מעצמו:

דף קפב:

אלה תולדות יעקב יוסף יבאר כי בא הכתוב לרמוז כי כשם שלמטה דיוקנו של יוסף היה דומה לדיוקנו של יעקב כן למעלה במדות שהם נאחזים בהם תפארת ויסוד כחדא אזלי כי שניהם סוד הו"ו ומשך הו"ו וכבר ידעת כי אין הו"ו נזכרת ונכתבת כי אם בו"ו אחרת עמה לרמוז כי הב"ן הוא היודע דעת אביו בסוד כי בן זקונים הוא ותרגם אנקלוס ארי בר חכים הוא ליה וזהו סוד השכלת העב"ד הנזכר כי מהשכלתו וחכמתו משפיע לעב"ד ה' לדוד והבן:

ויבא יוסף את דבתם רעה הא אוקמוה וכו' איתא במדרש רבה ר"מ ורבי יהודה ור"ש. רמ"א חשודין בניך על אבר מן החי רבי יהודה אומר מזלזלין בבני השפחות. רש"א תולין עיניהם בבנות הארץ וכן הביאם רש"י ז"ל וכתב כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו והרמב"ן ז"ל תפס עליו ואמר שאם היה מביא הדבה על בני הגבירה איך לא הצילוהו מידם בני השפחות שהיה אוהב אותם ומקרבן כי הנה הם ד' וראובן עמהם ויוסף עצמו ותגבר ידם עליהם ואף כי לא יבואו עמהם במלחמה והכריע לדעתו

כי הדבה שהיה מביא היה על בני השפחות שהיה נער ר"ל גדל עמהם לא יפרד מהם תמיד כמו שתרגם אנקלוס והוא מרבי עם בני בלהה וכו' ולכן שנאוהו אלו הד' אחים ובני הגבירה ישנאהו על כי ראו כי אותו אהב אביהם מכלם נמצא שנוי מכלם. והנראה מספר הזוהר שהם מסכימים עם מדרש רבה כי הדבה שהיה מביא על בני הגבירה היה מביא כי כן אמרו הא אוקמוה ולא נתקשה להם רק אם אמת היתה הדבה שהיה מביא או שקר ולכן אמרו וכי הא במנינא הוו כלומר בכל מקום שזכרם הכתוב שלמים וכן רבים המה כמנין השבטים והיך הוו מזלזלי בהו בני לאה כי יודעים היו כי מטתו של אביהם שלימה ושהם שוים להם במספרם כמשפט ועוד כי לא יתכן שהיו אוכלים אבר מן החי שכבר נצטוו בני נח עליו שנאמר אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואינון הוו אכלי ליה ועברי על פקודא דמאריהון והכריחו מזה כי הדבה היתה של שקר ולא שמו הבדל בין מביא דבה למוציא דבה כאשר שם הרמב"ן ז"ל לדעת רש"י ז"ל אבל הסכימו שיוסף היה משקר בזה מפאת הנערות ולכן נענש בשלשתם כדאיתא בב"ר אמר רבי יהודה ב"ר סימון על שלשתם לקה פלס ומאזני משפט לה' וכו' א"ל הקב"ה אתה אמרת חשודים בניך על אבר מן החי חייך אפילו בשעת הקלקלה אינם אלא שוחטים ואוכלים שנאמר וישחטו שעיר עזים אתה אמרת מזלזלים בבני השפחות וקורין להם עבדים לעבד נמכר יוסף אתה אמרת תולין עיניהם בבנות הארץ חייך שאני מגרה בך את הדוב שנא' ותשא אשת אדוניו וכו' ומ"ש בכאן רבי יהודה את דבתם רעה דאוקמוה דיהבי עינייהו בבנת ארעא ודא הוא את דיבתם רעה לינקא לכל אינון דרגין אין הכוונה לאמת הדבה שכן היו עושים ח"ו אמנם כוונתו לומר כי זאת היתה כוונתו של יוסף בהביאו הדבה אל אביו שהיו תולין עיניהם בבנות הארץ כי בזה היו גורמים שיהיו יונקים כחות הטומאה ממקום הקדושה ובזה היה מגדיל חטאתם בעיני אביו:

וישראל אהב את יוסף מכל בניו רבי אלעזר פתח לך עמי בא בחדריך וכו' כוונת רבי אלעזר בפתיחה הזאת להודיע כי האהבה מפורסמת אשר יאהב המלך או השלטון לאיש מה יותר מזולתו תעורר השנאה עליו מכל בני גילו וזה נודע בדרך הטבע כי בהתעורר ההפך האחד יתקומם ההפך האחר כנגדו מה שאין כן בהיותו שקט בעודנו בכח כי לא יתקומם הפכו רק בהרגישו אותו שהוא מתעורר לקום וזה הטבע נודע וניכר בכל ההפכים בקור וחום ואור וחשך וזולתם מההפכים וכן בענין האהבה והשנאה כי בעוד שאהבת השלטון לאיש מה ל??ת בלתי מפורסמת לא יתקוממו שונאים עליו אמנם בהתפרסם אהבתו עמו יתקוממו כנגדו לפי שאין בכל באי עולם שני אנשים שוים בטבע א' כי זאת היא סבת השנאה והקנאה כי זהו טבע ההפכים ורבי אלעזר יבאר הענין

הזה מעיקרו בענין אהבת ישראל סב"א העליו"ן את בניו העם אשר בחר לנחלה לו מכל האומות ובהקריבו אותם אליו בפרסום גדול במעמד הר סיני כי משם נטלו א"ה שנאה על ישראל וכן בכמה מקומות שנתפרסם אהבתו עמהם היא היתה נסבה לעורר שנאת האומות עליהם. ויאמר כי מאהבת האל יתברך על ישראל הזהירם והודיעם כי ג"פ בכל יום הדין מתעורר לבא לעולם בשעת הבקר בהתקומם הרחמי"ם יתעורר הדין כנגדו בשעה ידועה משלש שעות הראשונות ורז"ל במסכת ברכות נתנו סימן לשעה ההיא ואמרו שהוא רגע כמימריה ואמרו אימתי מרתח אמר אבייי בהנך תלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא וכו' ושם העלו משמיה דר"מ בשעה שהחמה זורחת שכל מלכי מזרח ומערב מניחין עטרותיהן בראשיהם ומשתחוים לחמה והיא השעה שיתעורר האור שיתקומם החשך כנגדו כי על כן נקרא שחר ע"ש השחרות ואין ספק שהוא רגע קטן כמימריה כי אותו הרגע הוא המפסיק בין חשך לאור ובין כחות הדין וכח הרחמים המיוחסים לבקר בקרו של אברה"ם הוא מה שרמז בכאן רבי אלעזר שאמר והא אוקמוה בגין דהא כד סליק צפרא אברהם אתער בעלמא ואחיד ליה לדינא לקשרא ליה בהדיה ובשירותא דתלת שעי קמייתא סליק דינא מאתריה לאתערא וכו' הנה ביאר בבירור כי הרגע ההוא בתחלת השלש שעות הראשונות ועל סוד זה תקנו האבות השלש תפלות כנגד השעות שמתעוררת מדת הדין בהם האחת בשעת הבק"ר כמו שנתבאר והשנית בשעת המנחה שאז הדין מתעורר להתקומ' ולשלוט כי ינטו צללי ער"ב ושלישית בשעת הערב השמש שכבר נסתלקו הרחמים ואנו מתפללים בשעות האלו להנצל מכחות הדין ומאהבת האל על ישראל הזהירם להשמר מהמשחית בשעה שנתן לו רשות לחבל ולהסתר ממנו והזהירם ע"פ הנבי' לך עמי בא בחדרך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם שזה נתבאר בשעת המגפה שניתן רשות למשחית להשחית ולא הביא רבי אלעזר הענין הזה בכאן רק להודיע כי האהבה היתירה והמפורסמ' תעורר מדנים ושנאה שהרי בגין רחימותא דרחים קב"ה לון לישראל וקריב לון לגביה כל עמין שנאין לון בגין דאינון רחיקין וישראל קריבין וסמך הענין הזה בכתוב הזה וישראל אהב את יוסף מכל בניו וכן היה בטבע כי לאהבת ישראל הוא יעקב ליוסף ופרסם אהבתו בעשותו לו כתונת פסים גרם לו שיגלה מארץ אביו ושיגלה גם הוא עמו וגם לשכינה שגלתה עמהם למצרים. ומ"ש ואע"ג דאתגזרת גזירה הודיע כי הדברים הנעשים למטה הם כדמיון הכנה וכסא לשיחולו עליהם הגזירות העליונות:

דף קפג.

ויחלום יוסף חלום רבי חייא פתח ואמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' ת"ח כמה דרגין לדרגין עבד קב"ה וכו' ראיתי להרחיב מעט הדיבור ובדרך קצרה בענין החלומות מה הם וההבדל שיש בין חלום לחלום ולא אאריך בהביא החלוק הנמצא בין החכמים החוקרים התורניים בענינם אם החלומות הם ממין הנבואה בפחות ויתר או אם הם ב' מינין נבואה לחוד וחלום לחוד כי אין ספק שכל החלומות הנז' בכאן הם ממין הנבואה וכבר אמרו ז"ל שהחלום הוא א' מששים בנבואה וקבלתם קבלת אמת כי מדרגות הנבואה הם ששה כאשר יתבאר והמדרגה הששית הוא מדרגת החלום והוא א' מששים כי כל מדרגה מהם בת עשר נמצא שהחלום הוא א' מששים. ונפל להם הטעיה הזאת אם החלום הוא ממין הנבואה אם לא לסבת המצא בענין החלומות חלום צודק וחלום בלתי צודק ואין כוונתו לדבר בחלומות הבלתי צודקים הבאים לבני אדם לסבת הרהורים והמחשבות אשר נתעסקו בהם ביום בעת היקיצה אשר לוקט אותם הכח המדמה אשר באדם ונשארו מצויירים בדמיונו ובעת השינה יעתיקם הכח המדמה ההוא וירכיבם בעניני' בלתי אמתיים בעשתונות משתנות ודמיונות מעורבים שאין בהם ממש כי על המין הזה מהחלום אמר החכם מכל אדם כי בא החלו' ברב ענין וקול כסיל ברב דברים דמה ענינם לקול הכסיל המרבה דברים בלתי מסודרים פעם כה ופעם כה ואמר כי כשיבוא החלום ברב ענין כלומר מעורב בלתי מסודר לא תחוש לו כי הוא בענין קול הכסיל אשר ידבר ברב דברים בלתי מתישבים. ועל המין הזה מהחלום הזהיר ואמר כי ברב חלומות והבלים כי את האלהים ירא כלומר לא יבהלוך החלומות ההם הבאים ברב ענין והבלים שאין בהם ממש לא תחוש להם אבל ירא את האלהים וסור מרע ולא תירא מהם. אמנם אם דברה תורה בסיפורי החלומות לא דברה במין הזה רק במין החלומות הצודקים שהם חלק מהנבואה הם הנשלחים לבני האדם ולגדולים בחשיבות להודיעם מה שעתיד לבוא לעולם כחלומותיו של יוסף ודניאל וזולתם ולמלכי האומות לצורך השעה לפרעה ונבוכדנצר וזולתם שאלה החלומות הם ממין נבואה גם כי ימצאו בהם מדרגות רבות בפחות ויתר כפי הכנת החולם כי יש חלום רובו בר ומעוטו תבן ויש חלום שרובו תבן ומיעוטו בר כי אי איפשר לחלום בלא דברים בטלים לסבת הכח המדמה הנושא הכח הדברי החל עליו ומרכיבו בדמיונו אם רב ואם מעט. ואחר שנתבאר זה ראוי לנו להתעורר במה שנמצא בדבריהם ע"ה בפ' הרואה כי שם הרבו אומר וצבא רב בענין החלומות והסכימו כי עיקר החלום תלוי בפי הפותר והביאו ראיה מויהי כאשר פתר לנו כן היה ואמרו כל החלומות הולכים אחר הפה ואמרו חלמא דלא

מפשר כאגרתא דלא מקרייא יראה מכלל דבריהם כי הדבר תלוי בפי הפותר אם טוב ואם רע ידבר והביאו סיוע לזה ענין הטבת החלום אמרו הרואה חלום ונפשו עגומה ילך ויפתרנו בפי שלשה ויאמר חלמא טבא חזאי וכו' והקשו שם יפתרנו והא אמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקרייא אלא אימא יטיבנו ולכאורה יראה שזאת הקושיא לאו קושיא היא שהוא אומר שהחלום שאינו נפתר הוא כאגרת שאינה נקראת ויכול להשיב שמפני זה אמרו שילך אצל ג' ויפתרנו והשיב אלא אימא יטיבנו וראוי לדעת מה בין יפתרנו או יטיבנו ונראה כי מ"ש רבי יוחנן הרואה חלום ונפשו עגומה עליו הכוונה על כי החולם הזה חלם חלום ומתירא לספר אותו לשום פותר שמא יפתור אותו לרעה ועל כן נפשו עגומה עליו והוקשה למקשה כי איך יאמר יפתרנו והפתרון לא יבוא רק על ספור החלום וכי יבוא אל השלשה לא בא לספר להם החלום לשיפתרוהו לו גם באמרם לו חלמא טבא חזית אין שם פתרון כי עדיין הוא כאגרתא דלא מקרייא ולכן השיב אלא אימא יטיבנו כי הטבה שייכא בזה ולא פתרון כי הפתרון אינו אלא על הסיפור כי יצטרך הפותר לשמוע דברי החלום כדי שיפתור אותו מעין החלום כמ"ש רבא. הנה נראה מכל הסוגיא ההיא שכלם מסכימים שהחלומות הולכים אחר הפה של פותר אם טוב ואם רע ידבר ובר הדיא יוכיח ובעובדא דההיא אתתא דאתת לגבי דרבי אליעזר ואמרה לו חזית בחלמי דשרית"א דביתאי פקעה פי' קורו' ביתה נפלו א"ל ההיא אתת' ילדת בר דכר אזלת וכן הוה אתת זמנא אחר' ואמר' לי הכי ואיהו אתיב לה הכי אזלת וכן הוה. אתת זמנא אחרא אשכחת תלמידוי בבי ספרא אמרין לה ההיא אתתא קברה בעלה כד אתא רבי אליעזר אמר להו אבדתון גברא ולא כתיב כאשר פתר לנו כן היה יראה מזה כי הדבר תלוי בפי הפותר שהרי א"ל אבדתון גבר' גם מכלל דבריה' למדנו כי צריך שיהא הפות' אדם אחר זולתו כי לא יפתו' אדם חלומותיו לעצמו כי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורי' ועל כן אביי ורב' אזלו לגבי בר הדיא וכי לא היו הם יכולי' לפתור חלומותיה' לעצמם אמנם למדנו כי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורי' וצריך ספור החלום אל זולתו ושיהיה בקי. ומה שנמצא שם מענין שמואל כד הוה חזי חלמא בישא הוה אמר החלומות השוא ידברו וכד הוה חזי חלמא טבא הוה מתמה ואמר החלומות השוא ידברו והא כתיב בחלום אדבר בו יראה דאין הדברים האלה פתרון רק בטול או קיום כפי מחשבתו וענין זה צריך עיון כי יראה מכאן כי ענין החלומות לא מעלין ולא מורידין אחר שהחכם הזה שמואל ירחינאה שהיה בקי בחוקות שמים וארץ כמו שאמר על עצמו נהירי לי שבילי דרקיע' כשבילי דנהרדע' בפיו ובשפתיו יקימם או יפירם. ואיתא עוד תמן א"ר ביזנא בר זבדא וכו' משום זקן אחד ומנו רבי בנאה כ"ד

פותרי חלומות היו בירושלם פעם א' חלמתי חלום א' והלכתי אצל כלם ומה שפתר לי זה לא פתר זה וכלם נתקיימו לקיים מה שנאמר ויהי כאשר פתר לנו כן היה ושם התנא רבא והוא דמפשר ליה מעין חלמיה יראה מדברי רבא כי לא כל אדם יפתור חלומות רק מי שהוא בקי לתת שייכות איפשרי בפתרון דומה לענין החלום אם טוב ואם רע וזה ג"כ צריך עיון כי יהיו שני הפכים בנושא אחד ויתקיימו שניהם וכ"ש לכ"ד פנים כמנין הפותרים ואם היו מאה ומאתים כמו כן א"כ אנו צריכין לדעת מהו ענין החלום ומעשהו אם הוא הנראה על המקרה העתיד לבא על החולם או על זולתו כאשר כתב הראב"ע ז"ל בטענת יוסף לשר המשקים ולשר האופים הלא לאלהים פתרונים ספרו נא לי ז"ל אמר להם כי המקרים העתידים לבא בחלומות לאלהים הם כי הוא לבדו המחלים והמודיע העתיד והוא העושה שלום ובורא רע ואין בדברי לכם תועלת והפסד ושאמר להם כן כדי שלא יענישוהו אם תבא עליהם רעה יראה מדבריו כי החלומות הם הוראות על המקרים העתידים לבא וקשה לפי זה שיהיה בכח הפה להפך ההוראה מדבר להפכו אשר לסבת הקושי הזה רבו כמו רבו מפרשי הפ"ה הזאת הנז' להם ע"ה באמרם כל החלומות הולכים אחר הפה והוציאו המלה לכוונו' נכריות שלא עלו על לב רז"ל לעולם כי יש מי שפירש שכוונת רז"ל באמר' שכל החלומות הולכים אחר הפה להיות צודקי' ובלתי צודקים שזה תלוי אחד המאכלות שהאדם אוכל בפיו אם הם גסות או דקות כי עליית עשנם ואידיהם מהאצטומכא אל המוח כן יהיו חלומותיהם צודקים או בלתי צודקים. ויש מי שפירש כל החלומות הולכים אחר הפה אחר מה שהאדם מדבר ביום בפיו יחלום בלילה ע"ד רעיונך על משכבך סליקו ואתה הנך רואה כי הם דברי רוח ואם הם אמת כפי ענינם כי הם סבה לחלום להיותו כולו תבן או רובו בר או שהדיבור ביקיצה מביא הרעיון ההוא אל החולם בעת השינה הנה דעת רז"ל באמרם שכל החלומות הולכי' אחר הפה אין כוונתם אחר פה החולם. ואם תלו הדבר במלת פ"ה ולא אמרו כל החלומו' הולכי' אחר הפותר עוד תשמע סודו בביאור המאמר ב"ה. גם מה שפירש מפרש אחד בענין יוסף עם שר המשקי' כי קרוב היה הדבר לפתור ב' החלומות בשוה כי מה שראה שר האופים שהעוף היה אוכל המאכל מעל ראשו היה דומה למ"ש שר המשקים ואתן את הכוס על כף פרעה כי המלך דומה לנשר בעל הכנפים ויכול היה לפתור לשניהם בשוה אלא שנמשך יוסף אחר מה שקדם לו הכירא מחברתם ומהתחלפות שררתם והקורבה אשר להם אצל המלך ומהבדל החטאים אשר חטאו שעליו נתפסו ושעל כן גזר בדעתו לזה למחילה ולזה לצליבה גם זה אינו אמת כי עשהו ליוסף פותר ע"י השערה ואומד הדעת והיה איפשר שיקרה הדבר בהפך ובכן לא יקרא יוסף איש אשר רוח אלהים בו

כאשר היה באמת ונחזור למה שאנחנו בו והוא כי האמת כי מסוגיית התלמוד יראה שהם מסכימים למאמר רבי יוחנן שכל החלומות הולכים אחר פה הפותר ואם הם דברי יחיד כמו שכתב הראב"ע הנה כלם מסכימים עמו אחר שהביאו כמה מעשים על זה נראה שאין חולק עליו וא"כ צריכים אנו למודעי על זה כי באמת ראיתי רבים ונכבדים האריכו למעניתם בענין הזה ולא העלו בידם רק להג הרבה ויגיעת השכל זה אומר בכה וזה אומר בכה וחתרו להשיב הדבר על מכונתו ולא יכולו כי הענין קשה מאד להולמו שאם החלום הוא הוראה על המקרה העתיד לבא שיהיה כח בפי הפותר להפך אותה ההוראה מרעה לטובה או להפך. על כן ראיתי כפי מה שעלה בידי מכל החקירות ההם שענין החלומות גם כי נחלקים במדרגותיהם למינים רבים כלם נחלקים לשלשה מינין. המין האחד והוא הפחות שבכלם הוא אשר ישתתף בו האדם עם הבעלי חיים כי גם הב"ח כלם בהמות וחיות ועופות וכל אשר בו רוח חיים חולמים בעת שינתם כי כן יחייב טבע היצירה בכל היצורים כל אחד ואחד כפי ענינו שהרי אנו רואים בעינינו כי בפתע פתאום יעור הבעל חי משנתו והוא מצטער לסבת הרהורו בדמיונו איזה היזק שיגיעהו מזולתו כמו שתאמר שהיה רודף אחריו ארי או מזיק אחר ובעת השינה יחלום ההרהור ההוא שראה בהקיץ ויעור משנתו מצטער. גם הקטנים יונקי שדים מבני אדם יחלמו כפי ענינם וטבעם אשר הוא בהם ולפעמים יעורו משנתם בצער וזה להם לסבת דמיונם במה שהרהרו בשעת היקיצה בצער מה שהגיעם ונחקק בדמיונם וחולמים אותו וזה טבע כל היצורים אשר רוח חיים באפם וזה המין מהחלום נמצא בכל בני אדם הקטנים עם הגדולים כי יחלמו בלילה במה שנתעסקו בו ביום ועל המין הזה מהחלום הוא מ"ש רבא מנין שאין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר אנת מלכא רעיונך על משכבך סליקו ואמר רב יוסף תדע דלא חזי איניש בחלמיה לא דקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא והביאו שם עובדא דקיסר עם רבי יהושע בר חנינ' א"ל אמריתו חכימתו טובא אימא לי מאי חזינא בחלמאי א"ל חזית דאתו פרסאי ושבו לך ורעו בך שקצי בחוטרא דדהבא הרהר כולי יומא ולאורתא חזא כך. ועוד שם א"ל שבור מלכא לשמואל אמריתו חכימתו טובא אימא לי מאי חזינא בחלמאי א"ל חזיתא דאתו רומאי ושבו לך וטחנו בך קשייתא ברחייא דדהבא הרהר כל ההוא יומא ולאורתא חזא הנך רואה כי זה המין מהחלום כולו כוזב ולא יפול עליו שום פתרון כלל כי אין בו יסוד אמתי על מה שיחול בו הפתרון שהרי שני המלכים האלה מלך רומי ומלך פרס חלמו מעין מה שהרהרו כולי יומא ולא נתקיים להם שום דבר ממה שחלמו ויש במין הזה מהחלום מיני תערובת ובלבול דברים אין מספר כפי בלבול דעתו של חולם והוא מ"ש עליו שלמה ע"ה כי בא

החלום ברב ענין וקול כסיל ברב דברים כי זה המין מהחלום אפילו תבן אין בו ומכ"ש בר כי התבן הוא דמיון אל המשל אשר יתלבש בו החלום וזה המין אפילו משל אין בו ולא יצדק עליו שום פתרון כי לשוא ולשקר יפתור בו הפותר כלום. ויש מין שני מהחלו' אשר לא ישתתף בו האדם עם הב"ח כי הב"ח לא יחלמו עתידו' רק מהרהורי דמיוניהם הבהמיי אמנם ימצא במין האדם המוכנים בטבעם ובמזגם קצת דבקות בשכלם למעלה ונמצא בטבעם תשוקה תמיד לדעת את אשר יהיה בעולם או את אשר יקרהו ותמיד לא ינוח דמיונם ולא ישקוט בהקיץ מלהרהר בדברי' האיפשריי' להיות ולסבת הכנתם קצת מראי' להם בחלום ענינים איפשריים לפי שיש הוראות שמימיות בעולם איפשרי המציאות שהם תלויות ועומדות עד שישלימו תנאיהם להתקיים ויתקיימו או יתבטלו תנאיהם ויתבטלו ולכן הם איפשרי המציאות ומזה המין הוא מ"ש אליהוא בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים אז יגלה אזן אנשים וכו' הנה ביאר כי יש מין מהחלום שיש בו חזיון כי לשון חזיון הוא מענין מראה אשר יראו בה ההן והלאו כפי מה שתחקה כנגדה בתנועת ידיך או בתנועת עיניך הכל יראה בה שאם תחקה כנגד' פנים צהובים יראו בהם ואם פנים זעופים יראו בה וכוונת אליהוא לומר כי יש חלום שיש בו חזיון ומראה מודיע הדבר האיפשרי להיות ויתקיים בקיום תנאיו או יתבטל בביטול תנאיו וזה המין מהחלום יבוא לבני האדם המוכנים קצת לגלות אזניהם שישובו בתשובה קודם שתבא עליהם הרעה האיפשרית להיות בקיום תנאיה וכן יש במין הזה הודעה מהטובה העתידה לבא על האדם בקיום תנאיה והיא ג"כ איפשרית כמו שהוא ברעה באופן כי יש במין הזה השני מהחלום הוראה והודעה איפשרית תלויה ועומדת עד שישלמו תנאיה או תתבטל בביטול תנאיה. ודע כי יש בני אדם בעולם מסוגלים בטבע יצירתם לפעול בעולם בדבורם ובמראה עיניהם כאשר נמצאו בעשבים ובמחצבים סגולות מיוחדות בטבעם באמצעות שפע ניצוצי הכוכבים ורשומם בהם יפעלו פעולה והיא נפלאת בעינינו לא נשער סבותיהם כאשר לא נשער סגולת אבן המגניטס המושכת הברזל ובסגולת האבן המושכת את השער שנמצא בה בטבעה דבר והפכו שתמשוך השער מעיקרו ואם ישמוה על ראש המוקרח תצמיח השער במהרה. וכאבן המונעת צהלת סוסים ורנון העופות בעוד שהיא תלויה עליהם כמו שכתב החוקר בשער המחצבים ורבים כמו אלה הסגולות נמצאים במחצבים ובב"ח חוייב להם מטבע יצירתם ואנחנו נסכל הסבה ואמת אותם הנסיון כן בלא ספק נמצאים בבני אדם יחידי סגולה נודעת להם פועלים בעולם במחשבתם ודיבורם להרע ולהטיב בדברים שהם איפשריים להיות לא במחוייבים כי המחוייבים לא יפעל בהם המחשבה והדבור להפכם ממכונתם ומזה המין המהפכים

הדבר האיפשרי מדבר להפכו בדבורם ובמראה עיניהם ובמחשבתם מצינו וראינו ביניהם בעלי העין הרע פועלים לשעתם בלא ספק וגם בחכמינו ע"ה רבים היו פועלים במראה עיניהם כאמרם נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות ולא נאמר בזה שכך חייב עליו מזלו לשוב גל של עצמות לשעתו אמנם היה זה מצד כח החכם ההוא המסוגל לפעול רצונו בדבר האיפשרי שאם לא נתן עיניו בו לא ישוב גל של עצמות. וכן היה להם כח להטיב כענין מה שאמר לו רשב"י ע"ה להההוא דהוה קריינא דדרדקי דשמע לר"ש דהוה עסיק בנטילת ידים וכו' וחמא ר"ש דהוה אנטל ידוי במיא ונטיל לון בשיעורא סגיא אר"ש מלא ידיו מברכותיך וכך הוה דאשכח סימא ורבים מעשים כמו אלה נזכרו בתלמוד ובמדרש ובספר הזוהר שהיה להם כח גדול סגוליי בהם להעניש או להיטב בדיבורם בדברים האפשריים ומזה הכת היה בר הדיא מסוגל בזה מזולתו שהיה פותר ומהפך דברי החלום האיפשרי מדבר להפכו בסגולת דיבורו בשמור תנאי החלום ההוא עם תנאי הפתרון שיהיו מעין חלמיה כי המין הזה השני מהחלום הוא איפשרי המציאות והוא כאגרתא דלא מקרייא עד שיקראה הפותר המסוגל ויפתור דבריה לרצונו ורצונם באמרם כאגרתא דלא מקרייא כלומר שאין בה משמעות ידוע שיש בה פנים לכאן ולכאן והיא איפשרית הפתרון לדבר והפכו והפותר המסוגל בטבע יצירתו מטה כלפי חסד או להפכו על כן אמר לו רבא רשע בדידך קיימא מלתא וצערתן כולי האי יהא רעוא דלמסר ההוא גברא לידי דמלכותא דלא מרחמי עליה ועל המין הזה מהחלום האיפשרי הקיום והביטול אמרו שהוא הולך אחר הפה כלומר אחרי הפה המסוגל לזה כי לא כל הפיות שוים בזה רק הפה המסוגל כבר הדיא וכ"ד פותרי חלומות שהיו בירושלם שהיו מסוגלים לזה. ובזה יתישב היטב מ"ש יוסף לשני המצרים הלא לאלהים פתרונים בלשון רבים כאלו אמר להם כי יתכן שיהיו חלומותיהם מזה המין האיפשרי הסובל פתרונים לכאן ולכאן ושהוא אינו מסוגל לפתור אותם אל אשר יחפוץ ולא יוסיף ולא יגרע בזה לגזור אומר ויקם להם כי הדבר הזה תלוי באל יתברך לבדו להפך ההוראה אל כל אשר יחפוץ אמנם שיספרו לו אולי ישר בעיני האלהים שיבין הפתרון האמיתי שבאיפשרות מבלי הטייה לצד מן הצדדים ושאם באולי יטה הלא לאלהים פתרונים ושאין בדברו כלום. ויש מין שלישי מהחלום שהוא חיוביי לא איפשרי אמנם הוא הוראה והודעה אמיתית גזורה מהגוזר יתברך שתתקיים לעתיד כפי מה שגזרה חכמתו יתברך וזה המין הג' מהחלום אין בכח כל חכם ופותר להפכו ולא ימירנו מטוב לרע ומרע לטוב את אשר כבר עשוהו הוא ובית דינו גם אין בכח כל פותר לפותרו על אמיתתו רק איש אשר רוח אלהים בו כיוסף בחלום פרעה ודניאל בחלום נבוכדנצר ועל זה כששלח פרעה אחרי

חרטומי מצרים וכל חכמיה אמר הכתוב ואין פותר אותם לפרעה לפי שהם היו חושבים שחלומות של פרעה היו מהמין השני האיפשרי ולכן היו פותרים ואומרים שבע בנות אתה מוליד וז' בנות אתה קובר כעובדא דבר הדיא עם אביי ורבא שאמר לו אקריון בניך ובנותיך נתונים לעם אחר לאביי אמר בנך ובנתך נפישן ואת אמרת לקריבי יהיבנא לון והיא אמרת לקריבי ואכפת לך ויהבת לון לקריבה והווין לך כעם אחר. ולרבא אמר ביתהו שכבא ואתו בניך ובנותיך לידי אתתא אחרא וכן הוה לפי שאותם החלומות היו מהמין האיפשרי והוא היה מסוגל בזה באותם החלומות איפשרי המציאות לגזור אומר ויקם לך. וכן חשבו חרטומי מצרים וחכמיה שחלומותיו של פרעה היו מזה המין והיו פותרים אותם כפי חפצם אמנם הפתרון ההוא לא היה מתישב בדעתו של פרעה כמ"ש רז"ל פותרין היו אותו אלא שלא היה נכנס באזנו של פרעה עד שבא יוסף איש אשר רוח אלהים בו ופתר האמת המחוייב לבא וכן הענין בחלומו של נבוכדנצר קרא לחרטומים ולאשפים ולמכשפים ולא נמצא בהם מי שיגיד לא החלום ולא הפתרון רק דניאל די רוח אלהין קדישין ביה לפי שהיה חלומו ממין המחוייב לא ממין האיפשריי. ומהמין הזה השלישי הם כל החלומות הנז' בתורה ובנביאים ובכתובים שאלה הם חלומות נבואיים מגידים אמת כל אחד כפי ענינו והוראתו ואין צורך לפרט אותם אחד אחד כי ענינם ידוע איש על מקומו וההבדל שיש ביניהם כפי הכנת החולם אם רב ואם מעט בהם הבר או התבן כי זה תלוי בהכנת החולם. ומעתה אבוא לבאר המאמר ומה שביארו הם ז"ל בפי' כל החלומו' הולכים אחר הפה.

ר' חייא פתח שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם וכו' יבאר כי יש מדרגות רבות בענין הנבואה זו למעלה מזו ימיניות ושמאליות וכל א' יונקת ממה שלמעלה ממנה ואמר זה להודיע כי כל מה שתתרחק המדרגה ממקור יניקתה כן יתמעט השגת המשיג בה וכל מה שהיא קרובה אל מקור יניקתה כן ירבה וכן יפרוץ השגת המשיג בה.

ת"ח כל נביאי עלמא כלהו ינקי מסטרא חדא מבין תרין דרגין ידיען הם נצ"ח והו"ד הוא מקור יניקת הנביאים.

ואינון דרגין הוו אתחזיין בגו אספקלרייא דלא נהרא היא העטרת שהיא כמרא"ה שנראין בה כל הגוונין ובזמן שהיתה הנבואה שורה על הנביאים היו נראים בה שני המדרגות האלה להשפיע בנביאים וזהו אם יהיה נביאכם ה'. במראה אליו אתודע בחלום אדבר יאמר כי כל הנביאים כלם לא היו מתנבאים כי אם במרא"ה או בחלום שהוא א' משש הנבואה כמו שכבר נתבאר כי כשתמנה מנצ"ח שהוא מקור הנבואה עד גבריאל שהוא שר החלום תמצא שש מדרגות והם אלה נצ"ח הו"ד יסו"ד מלכו"ת מיכא"ל גבריא"ל

ת"ח כל חלמא דאיהו כדקא יאות וכו' הוא הדבר אשר כתבתי שיש חלומות שאין בהם ממש והם המין הראשון מהשלשה כי יבואו ברב ענין כקול הכסיל ברב דברים וזה המין לא יפול בהם שום פתרון כי הבל המה אמנם החלומות שיש בהם ממש הם באים משר החלום גבריא"ל שמו ואמר שעכ"ז אין לך חלום דלא יתערבון בהדיה מלין כדיבן כלומר דברים בטלים לסבת היותו המדרגה התחתונה שבמדרגות הנבואה ובגין כך מניהו קשוט ומניהו כדיבן כלומר יש מהם רובם בר ומיעוטן תבן ויש להפך כפי הכנת המקבל. ואח"כ יבאר כי יש בחלומות איפשרי המציאות ויאמר שזה המין הוא תלוי בפה הפותר המסוגל לזה ואמר ולית לך חלמא דלא אית ביה מהאי גיסא ומהאי גיסא כלומר שיש בו ימין ושמאל וכבר ידעת כי כל דבר העומד בפרשת דרכים בין ימין ושמאל הוא איפשרי ועל כן אמרו ובגין דאית ביה בחלמא כלא כלומר מזה ומזה כל חלמין דעלמא אזלין בתר פשרא אמר כי רוב חלומות העולם הם תלויים בפה הפותר לפי שהם איפשריים כלומר נתנו לדבר הכתוב הזה שנאמר ויהי כאשר פתר לנו כן היה וביאר הטעם ואמר מ"ט בגין דאית ביה בחלמא כדיבו וקשוט כלומר דבר והפכו ומלה שלטא על כלא כלומר והדיבור המסוגל לזה שולט והופך אותו מרעה לטובה אחר שהוא איפשרי המציאות זהו מה שביאר ר' חייא בפי' כל החלומות הולכים אחר הפה ולזה אמר ובגין כך בעי חלמא פשרא טבא כי הדבר תלוי בפתרון. אמנם ר' יהודה ביאר הדבר מעיקרו ואמר כי לפי שמדרגת החלום היא התחתונה שבמדרגות הנבואה ומדרגת הדיבור שהיא הפ"ה העליונה שולט עליו על כן אמרו שכל החלומות הולכים אחר הפ"ה וכבר ידעת כי אין פתגם נעשה בארץ שאין שורשו ועיקרו למעלה ופה הפותר למטה המסוגל לזה מצא בו כח הפ"ה העליון השולט על החלום ולפי' יהפכהו כחומר חותם. ויבאר הכתוב הנז' באליהוא בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים שזה החלום הוא מזה המין לפי שאינו בא רק לגלות אזן אנשים שישובו בתשובה ולכן הוא איפשרי תלוי ועומד קיומו ובטולו בחלום ההוא והפסוקים הבאים אחריו יוכיח שאם ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי וכו' אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וכו' יחשוך נפשו מני שחת ונמצא שבטלה הוראת החלו' מעיקרו לפי שהוא ממין האיפשרי להתקיים או ליבטל. ויאמר כי לכך צריך האדם בעלותו על משכבו לומר פסוקי דרחמי כדי שיראוהו חלום צודק ואמיתי ולא יחלום דברים בטלים מהמין הראשון כי בקבלו עליו עול מלכות שמים מפקיד ופוקד נפשו ליוצרו קודם שישן אזי קב"ה אודע לה לנשמתא ע"י שר החלום אינון מלין דזמינין למיתי על עלמא כלומר הודעות כוללות או אינון מלין כפום

אינון הרהורים דלביה כלומר או הודעה פרטית ממה שהוא מחשב בלבו ורוצה לדעת מהו העתיד לבא עליו אם טוב ואם רע.
בגין דבר נש נטיל ארחא דתוכחי דעלמא פי' כדי שיקח תוכחות מוסר בחלומו שמראין אותו חלומו' מפחידין וכמ"ש בדוד שמימיו לא הראוהו חלום טוב כדי שיהיו כל ימיו בתשובה מיראת החלומות וזהו אז יגלה אזן אנשים ובמוסרם יחתום.
בגין דהא לא מודעי ליה לבר נש בעוד דאיהו קאים בתוקפא דגופא יבאר כי ההודעות הצודקות לא יחלמם האדם בעוד שהכחות הגופניות חזקות עליו כאלו תאמר בתחלת הלילה בעוד שעשני המאכל ואידיו עולים אל המוח רק באשמורת הבקר כי נחו שקטו כחות הגוף ואז יגברו כחות הנפש ובהתגבר כח הנשמה מלאכא אודע לנשמתא הודעות אמיתיות ונשמתא לבר נש כשיעור משנתו וההוא הוא מלעילא כלומר זה המין הצודק והמגיד אמת לא שאר החלומות הבאים ברב ענין מעירוב דמיונות ועשתונות משתנות הכח המדמה אשר כלו כזב. והשלים הענין ואמר כד נפקי נשמתן מגופי וסלקי כל חד וחד כפום ארחיה יודיע כי לא כל ההשגות שוות אמנם כל אחד ואחד משיג כפי הכנתו כי יש מדרגות זו על זו במדרגות החלום וכלם בסוד החכמה העליונה שסדרם להיות כל מבקש משיג במדרגה הראויה לו.
ות"ח חלום דרגא חדא וכו' אמר כי שלשה אלה הם אבות לכל המדרגות הנראות לבני אדם הראשון שהוא למטה מכלנה הוא החלום ויש בו מדרגות רבות אלה על אלה כפי הכנת החולם כי הוא סבה לבא חלומו רובו תבן או רובו בר כמו שכתבתי למעלה. והאב השני שהוא למעלה ממדרגת החלום הוא המראה ויש בה כמו כן מדרגות רבות אלה על אלה כפי הכנת הרואה ועל כן ימצא בה משל וחידה בין רב למעט לפי כח הרואה או הנביא ההוא. והאב השלישי הוא שהוא למעלה ממדרגת המראה היא הנבואה שהנביא מדבר בניבו הדברים העתידים מפורשים מבלי משל וחידה ושמותיהם מורים עליהם כי החלום רובו הוא מורכב על הדמיון אשר צייר הכח המדמה בעת היקיצה והעתיק הדמיון ההוא בעת השינה והראוהו ענין סתום שצריך אל פותר כי ענין חלום הוא ענין סתום והוא מלשון רז"ל בפ"ק דקדושין מהו דתימא זמנין דחלים שפוותיה קמ"ל פי' פעמים שקופץ את פיו ונמצאו שפתותיו דבוקות ועל כן נקרא חלום וענין המרא"ה הוא שמראין לו הדבר בדרך משל כשם שהמראה הזכוכית מקבלת הצורה הנכחית אליה ונראית בה כי הצורה שכנגדה לא צורה אמיתית רק דמיון ומשל אליה כן יראה הרואה או החוזה הדבר ההוא בדרך חידה ומשל והנביא ההוא צריך אל פתרון המראה ההיא בתוך המראה ההיא ושואל עליה או שואלין אותו להבינו המראה ההיא כענין מה אתה

רואה ירמיהו ופותרין לו בתוך המראה. אמנם ענין הנבוא"ה הוא ענין דיבור בבירור כענין בורא ניב שפתים שמדבר הנביא בניבו ובשפתיו הנבואה ההיא מבלי הצטרך אל משל וחידה גם יש בנבואה מדרגות רבות זו על זו ואל זה כיוון באמרו חלום דרגא חדא מראה דרגא חדא נבואה דרגא חדא אמר שהם שלשה אבות וכלהו דרגין אל דרגין אלין על אלין:

ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו מהכא דלא מבעי ליה לבר נש וכו' יאמר כי יוסף בחכמה עשה מה שעשה להגיד החלום לאחיו לפי שהחלום שאינו נפתר כאגרתא דלא מקרייא והוא רצה שיתקיים חלומו ובחר להגידו לאחיו כי לא הרגיש בהם שנתקנאו בו כדי שיפתרוהו לו לטובה כי אחיו היו ועצמו ובשרו הם וזה לפי שצריך האדם להשמר שלא להגיד חלומו כי אם לאוהבו.

ואי לאו איהו גרים ליה וכו' לפי שכל החלומות הולכין אחר פה הפותר המסוגל בזה כמו שביארנו בחלומו' האיפשריי' ובהגידו אותו למי שאינו אוהבו אולי יהפכהו מטובה לרעה ואיהו דאפסיד אנפשיה. ואיהו גרים ליה לסלקא כלומר להתעכב טובו שלא יגיע כי אם לזמן רב כאשר יבאר בהדיא ת"ח דיוסף איהו אמר חלמא לאחוהי בחשבו שהם אוהבים אותו ולבם לא נכון עמו ואלו היו יודעים כי על פיהם יתקיים החלום לא היו פותרים אותו אפי' בדרך תמיהה שלא יחשוב יוסף ולא יעלה על לבו שימלוך עליהם והנה הפה שאסר הוא הפה שהתיר בזכרם ובאמרם המלוך תמלוך עלינו כמו שנראה מענין החלום שפתרונו ענין ממשלה ומלוכה והנה באמרם כן פתרוהו לו אמנם היה זה בדרך תמיהה והועילה התמיהה ההיא לעכב הפתרון כ"ב שנה כמו שאז"ל במ' שבועות פ' ידיעות הטומאה א"ר לוי לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה מנלן מיוסף שנאמר יוסף בן י"ז שנה וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הרי מי"ז על ל' י"ג שנים ושבע דשובע ותרתין דכפנא עשרין ותרין הרי א"כ שנפתר חלומו מפיהם ובעבור שפתרוהו בלשון תמיהה נתעכב כ"ב שנים כמנין מלך תמלך במ"ק כי הה"א של ה"תמלך היא היא המעכבת בתמיהתה והוא מ"ש ת"ח דיוסף איהו אמר חלמא לאחוהי וע"ד גרימו ליה לסלק' חלמיה כ"ב שנין דאתעכב.

ר' יוסי אמר מנלן כלומר מהיכן אנו למדין שלסבת שנאתם אותו נתעכב קיומו של חלום דכתיב ויוסיפו עוד שנוא אותו מאי שנוא אותו דגרימו לי קטרוגין בדא כי אע"פ שפתרוהו לא היה לבם נכון עמו ועל כן נתעכב.

מה כתיב ויאמר אליהם שמעו נא החלום וכו' כלומר שיוסף היה מבקש שישמעו החלום כדי שיבוא לידי פתרון ויתקיים על פיהם ואלמלא כי מאת השם היתה לו שפתרוהו

לגדולה אלו הפכוהו לרעה כך יתקיים וכשאמרו לו המלך תמלך גזרו גזרה אע"פ שהיא בתמיהה.
ובג"כ ויוסיפו עוד שנוא אותו כי הרגישו אם באולי יתקיים על פיהם ועל זה הוסיפו שנאה על שנאה:

דף קפג:

רבי חייא ור' יוסי הוו שכיחי קמיה דר"ש אמר ר' חייא הא תנינן חלמא דלא אתפשר וכו' זה המאמר הוא לרב חסדא בתוך מאמרים אחרים לו בפ' הרואה והם אלה אמר רב חסדא כל חלום ולא טוות פי' רש"י כל החלומות יראה אדם ולא יראה אות' כשהוא שרוי בתענית שאינו טוב. ואמר רב חלמא בישא עציבותיה מסתייה חלמא טבא חדוותיה מסתייה. ואמר רב חסדא חלמא בישא עדיף מטבא ואמר רב חסדא לא חלמא טבא מתקיים כוליה ולא חלמא בישא מתקיים כוליה.
ואמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקרייא ופי' רש"י ז"ל לא טוב ולא רע הוא שכל החלומות הולכים אחר הפה. הנך רואה מתוך דברי רב חסדא אם בעל נפש משכלת אתה שאינו עושה עיקר גדול מהחלומות אמנם יחשבם איפשריים ושרובם לא יראה הרואה לגלות את אזנו כדי להשיבו בתשובה וזה כי באמרו כל חלום ולא טוות רצה לומר לפי שמוסיף לחולם עצבות על עצבות ולפי' אמר בסמוך חלמא בישא עציבותיה מסתייה חלמא טבא חדוותיה מסתייה יראה מדבריו כי לא יראם הרואה רק להעציבו או לשמחו ודי לו בעצבונו או בשמחתו בו שאין בו ממש כל כך כי דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין כי עצבונם ושמחתם לפי שעה די להם שאינם דבר המתקיים אמנם יש בהם תועלת כי החלום הרע הוא טוב מחלום הטוב לפי שהוא סבה לאדם מעושהו וגוה מגבר יכסה ולפי' אמר חלמא בישא עדיף מחלמא טבא ואם החלומות הם דברים המתקיימים הלא טוב לאדם שיחלום דברים טובים דברים ניחומים אחרי שסופם להתקיים משיחלום דברים רעים אחרי שסופם להתקיים כי סוף סוף הטוב טוב והרע רע אלא שדעתו שאין בהם ממש כל כך האמנם כי יש תועלת בחלום הרע יותר מחלום הטוב כדי שיכנע האדם ליוצרו וכמ"ש בדוד ע"ה שמעול' לא חלם חלום טוב ואחיתופל לא ראה חלום רע ולכן היה אומר בסמוך לא חלמא טבא מתקיים כוליה ולא חלמא בישא מתקיים כוליה ירצה שאי איפשר לחלום בלא דברים בטלים ואחר שכן הוא אינם הוראות אמתיות לגמרי אמנם הם הוראות איפשריות שיתכן שיתקיימו קצתם או יתבטלו כפי התנאים הצריכי' לקיומם או לבטולם והם תלויים ועומדים בגדר האיפשרות ולפיכך אמר בסמוך

כל חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקרייא הודיע כי בזה המין מהחלומות האפשריות בעוד שלא יפתור אותם הפותר המסוגל אין בהם לא טוב ולא רע כאשר פי' רש"י ז"ל הנך רואה כי לא הסכימו המאמרים האלה לרב חסדא אחד לאחד רק להודיע מהות החלומו' שהם איפשרי המציאות וזה כי בראשונה אמר כל חלום ולא טוות לפי שמוסיף עצבון על עצבון ואח"כ אמר חלמא בישא עציבותיה מסתייה וכו' ואח"כ אמר חלמא בישא עדיף מחלמא טבא ואח"כ אמר לא חלמא טבא מתקיים כוו' וסוף מאמריו כלם אמר חלמא דלא מפשר כאגרת' דלא מקריא ויצא לנו מזה כי כל חלום שאינו נפתר שהוא תלוי ועומד באיפשרות הטוב והרע עד כי יבוא הפותר ואם לא ימצא פותר או שלא יגידהו החולם מה תהי דינו שזה המין מהחלום איננו מהמין הראשון שאמרנו הבא ברב ענין ברב הבלים שאין בו ממש כלל אמנם הוא מתמין השני אשר יש בו ממש אמנם הוא תלוי ועומד באיפשרות פה הפותר ואם אין פותר אי איפשר לומר שישאר תלוי ועומד כל ימי עולם אלא בהכריח נאמר שיתקיים או לא יתקיים אחרי שהיה איפשרי המציאות ואל זה כיוון ר' חייא ע"ה בשאלתו לרשב"י ע"ה באמרו תנינא חלמא דלא אתפשר כאגרתא דלא מקריי' אי בגין דאתקיי' ואיהו לא ידע או דלא אתקיים כלל רצה לדעת מהו כוונתם באמרם דלא מקריי' אם יחזור אל החולם שלא ידע והרגש במקרהו אשר קרהו מה הודעה ההיא שהודיעוהו בחלומו ונתקיים החלום והוא לא ידע וזהו דלא מקרייא כלומר בבחינת החולם או שנאמר כי פירוש דלא מקרייא שלא יתקיים כלל החלום אחרי שאין פותר שיפתרהו לו ונמצא א"כ כי לשוא חלם החולם ואין בחלומות כלם ממש וזה לא יתכן לפי שקבלה בידינו שיש בחלומות מין ממין הנבואה ולא ישובו ריקם כי אם יעשו את אשר דברו והשיבו רשב"י ע"ה ואמר לו אתקיי' ולא אתידע כלומר כי פי' דלא מקרייא הוא בבחינת החולם שלא ידע אם נתקיי' חלומו אם לא ולית לך מלה בעלמא דעד לא יתי לעלמא דלאו הוא תליא בחלמא כי שר החלום מחלים לבני אדם את אשר יבוא לעול' כל א' כפי הבנתו. או ע"י כרוזא כמו שיבאר דלית מלה ומלה עד לא יתי לעלמא דלא מכרזי עליה והכרוז יודעי' אותו הנביאי' בזמן שהיתה הנבואה שורה בישראל ואחר שנסתלקה הנבואה נשארה השגת הכרוז על ידי חכם שהוא עדיף מנביא לפי שהנביא לא יתנבא כי אם בהמצא בו תנאי' הצריכים אל הנבואה מה שאין כן החכם כי חכמתו תעמוד לו בכל שעה שירצה להתבודד או ע"י העופות המגידות העתידות או זולתם מהדברים המגידים העתידות אשר כל חכם לב ידעם בטרם תבאנה כי כשהכרוז יוצא אין לך כל מדרגה ומדרג' למעלה שלא ידעהו והם מגידי' ומודיעים הדבר לאשר תחתיהם לכל א' כלשונו וככתבו ובני אדם אינם יודעים הלשונות ההם

זולת החכמים אשר קבלו החכמות ההם איש מפי איש הם המכירים בהודעות ההם והוא אמרו ומכריז' עלה ברקיעא ומתמן אתפשט בעלמא ואתיהיב ע"י דכרוזא וכו' ואי לא אתיהיב בחלמא ואי לאו בצפרי שמיא וכו':

וילכו אחיו לרעות את וכו' יבאר סוד מלת א"ת היתר בכתוב ויאמר שהרמז לשכינה הנקראת א"ת ששתפוה עמהם כדי שיהיו עשרה ואלהים נצב בעדת אל ואין עדה פחות מעשרה וכבר ביארנו למה נרמזת השכינה בא"ת מטעמים רבים ומה גם עתה בכאן שהמלה נקוד מלעילא שזה לרמז על א"ת הידועה.

ובג"כ בזמנא דזבינו ליוסף אשתתפו כלהו בהדי שכינתא כלומר כי בהסכמתה מכרוהו כדי שיתגלגל הדבר לירד ישראל למצרים ושתיפו לה בהדיהו כד עבידו אומאה שאם לא כן שהיה בהסכמה עליונה היאך היו משביעין אותה שלא תגלה הסוד ושלא שרתה שכינה על יעקב כל הימים ההם עד שנודע שיוסף הוא חי מפיהם כמש"ה ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי ושם נאמר ותחי רוח יעקב אביהם.

ואי תימא דשכינתא לא אשתכחת עמהון כלומר שלא הסכימה במעשה ההוא ת"ח מה כתיב כי זה הכתוב מודיע צדקותם וחסידותם וכי הם קיום כל העולמות מעלה ומטה ואגב ארחיה יבאר המזמור שמחתי באומרים לי בית ה' נלך לבוא ממנו אל הכתוב המודיע מעלתם של שבטים וכי הם דוגמא עליונה ואמר האי קרא אוקמוה חבריא דדוד הוה בלביה למבני ביתא וכו' ולבתר מה כתיב רק אתה לא תבנה וישראל הוו ידעי והוו אמרי אימתי ימות דוד וכו' והיה שמח לדבריהם והיה משבח במעלת ירושלים ואומר ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה שחברו לה מבעי ליה כלומר השבטים הנז' בכתוב כמ"ש ששם עלו שבטים אלא דאתאחדת אימא בברתא פי' שחובר ה"א לה"א ובהיות כן שהיא מושפעת מהה"א הראשונה נמצאת כאמה בתה והוו כחד.

ששם עלו שבטים אלין אינון קיומא דעלמא וכו' אל זה היתה הכוונה להגיד בשבח השבטים אחי יוסף שלא זזה השכינה מחברת' ושכלם היו צדיקים וחסידים קיומא דכל עלמא קיומא אינון לעילא ותתא כי הם דוגמא עליונה כמו שנתבאר זה בכמה מקומות:

וימצאהו מה כתיב לעילא ויאמר אל יוסף וכו' יקשה היאך יסכים יעקב ע"ה בעצמו לשלוח יוסף אל אחיו והוא היה מרגיש בשנאתם וקנאתם בו ויאמר שלא חשדם על כך לפי שהיה מכיר בהם שהיו חסידים וצדיקים. ותו דקב"ה גרים כל דא והיתה נסבה מאתו ית' כי לו נתכנו עלילות לקיים גזירת בין הבתרים ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וכו' ויאמר שנמצא בספרי קדמאי טעם אל הסבה למה נתגלגל הדבר שירדו ישראל למצרים על דרך זה שימכר יוסף על יד אחיו ולעבד ימכר יוסף ולא על דרך אחרת

כי הרבה דרכים ופתחים למקום להוריד ליוסף למצרים כי ימצאוהו לסטים כשהיה תועה בשדה ויגנבוהו וימכרוהו במצרים או זולת זו ממקרי העולם ומאורעיו ולא תהיה המכירה ע"י אחיו ואחר שהיתה נסבה מאת האלהים שיהיה על דרך זה אי איפשר שאין סוד בזה. ויאמר כי מאת ה' היתה זאת שימכר לעבד מיד אחיו כדי שתשאר הממשלה ושבט מושלים ביד אחיו ואם ימשלו מצרים לא ימשלו אלא על עבד לא על מושל אמנם אם היה ששלטו המצריים על יוסף והוא בממשלה לא היתה תקוה לישראל לצאת מעבדות לעולם לפי שתגבר ממשלתם על ממשלת ישראל אמנם בהשאר הממשל' ביד אחיו לא ימשלו רק על עבד וירדו אחיו על ידיו למצרים ושבט מושלי' בידם ובהתגלגל הדבר שימשול יוסף עליהם לסבת החלומות הנה בבוא אחיו אליהם ישלטו גם הם על כלם כי לא סר שבט מלכות מידם ואל זה היה מסבות מתהפכות בתחבולותיו ית' אל כל אשר יצום על פני תבל ארצה ואנחנו לא נדע ולכן יקשה ונפלא הדבר בעינינו. ואח"כ יבאר הסוד מעיקרו ושרשו ויאמר ת"ח דיוסף דאיהו ברית עילאה כל זמנא דאתקיים ההוא ברית שכינתא אתקיים בהדייהו דישראל בשלם כי הוא שלו"ם הבית כמו שידעת ובהסתלק הברי"ת יסתלק השלום והשכינה וישראל בגלות והא אוקימנא דכתיב ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף כי יוסף הוא סוד הברי"ת והשלו"ם ולפי שנסתלק ומת מיד מלך השונא וכלא הוה מעם קב"ה. ת"ח וימצאהו איש דא גבריאל כלומר הנך רואה שלא מצא אותו לא ליסטים ולא זולתו שיוריד אותו למצרים רק גבריאל הממונה על הגבורה לשומרו משודדים ולהביאו לאחיו כדי שיתגלגל הדבר על האופן ההוא. והנה תועה בכלא תועה וכו' כלומר שהיתה טעייתו מכופלת כי הוא היה מבקש אהבתם ואחות' ולבם לא נכון עמו וגם בדרך היה תועה כי לא מצא אותם ועל דא וישאלהו האיש לאמר מה תבקש כלומר מה שאתה מבקש אינך מוצא אותו:

דף קפד:

ויאמר את אחי אנכי מבקש ויאמר האיש נסעו מזה ר' יהודה פתח מי יתנך כאח לי האי קרא אוקמוה חבריא כלומר כבר דרשוהו על משה ואהרן בפסוק ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה אמרו בב"ר באיזה אח הכתוב מדבר אם תאמר בקין הא כתיב ויקם קין אל הבל אחיו וכו' אלא באיזה אח במשה ואהרן וכו' אבל האי קרא כנסת ישראל אמר למלכא דשלמא דיליה. יבאר התשוקה הגדולה המחוייבת כפי הסוד להיות בין המדה האחרונה שאין לה מעצמה כלום רק מה שיושפע בה מברי"ת העושה שלו"ם בבי"ת ועל כן אומרת מי יתנך כאח לי כלומר כשם ששם האחוה לא תסור לעולמים

מהאחים גם כי יפרדו הגופות איש מאחיו שם האחוה לא תפרד מהם ואם יהיו רחוקים מה שאין כן באחות הנשים שאם תתגרש או תתאלמן תתפרד שם האחוה מביניהם וזהו מי יתנך כאח לי ויבאר הסוד עצמו על יוסף כי מדתו מדת השלו"ם והוא כלכל את אחיו המיוחסי' לכנסת ישראל כמ"ש אל תיראו אנכי אכלכל אתכם. יונק שדי אמי דהא כדין אחוה ושלימו כי בהמשיך היסו"ד השפע ויונק משדי האם העליונה אזי ימלא הבית אורה. אמצאך בחוץ הלואי שאמצאך בגלות ע"ד עמו אנכ"י בצרה אשקך לאתדבקא רוחא ברוחא. ע"ש ישקני מנשיקות פיהו כמו שפי' רשב"י ע"ה שם בפי' שיר השירים שהוא הדיבוק הרוחני רוח ברוח גם לא יבוזו אע"ג דאנא בארעא אחרא בהיותי מבקש הדיבוק חוץ ממקומו וזה משל לרוב התשוק' הנמצאת לרעי"ה עם דוד"ה שיגיע עת דודים ויכלכל יוס"ף את אחיו בעודם בגלות וינחם אותם וידבר על לבם. ומ"ש ות"ח מה כתיב ויאמרו איש אל אחיו דא שמעון ולוי דאינון הוו אחין בכלא בגין דאינהו מסטרא דדינא קשיא ישלים לבאר הסוד והדוגמא שיש ליוסף עם אחיו כי כשם ששמעון ולוי הם היו בעוכריו וכמ"ש ועתה לכו ונהרגהו וכו' והם היו עיקר המניעה ליוסף שלא ישלוט והמקטרגים עליו כדי שלא יגיע להיות שליט ומשביר לכל עם הארץ כן יד שמאל המיוחס לדין הקשה הוא המונע מימי החסד שלא ירדו לכנסת ישראל רק בקושי ובדין. ולהיות כי שני האחים האלה שמעון ולוי היה כחם בא מצד שמאל הקדושה והיו מתאזרים בגבורה היה בטבעם להרוג באפם ובחמתם וכמ"ש להם אביהם בברכו אותם ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה בי לא כיון ח"ו לקללם בלשון ארור רק אמר זה בדרך הודעה שכחם בא ממקו' הכעס והאריר' הקשה והעזה כמו שיבאר בהדי' הסוד ואמר ת"ח רזא דמלה אית רוגזא ואית רוגזא וכבר ידעת כי ענין ארירה הוא ענין חסרון בסוד יהיה מארת ברקיע השמי' כי בו נבר' אסכר' לרביי וע"כ היו מתענין ברביעי שלא תפול אסכרה בתינוקו' כי היום הרביעי הוא עלול מיום הבריאה כשנתלו המאורות ונתמעטה הירח ונגנז האור ועל כן מלת מארת חסר כי יורה על חסרון וכן כל לשון ארור משמעותו הוא לשון חסרון ואל זה רמזו באמרם אית רוגזא דאיהו מברכה מעילא ומתתא ואקרי ברוך וכו'. וכדי להבין זה אתה צריך לדעת כי האף והכעס אינו מתיח' רק בזעיר אנפין כמו שיבו' ביאורו באידר' בפ' נשא ב"ה ולפי שזעיר אנפין מתברך מאריך אנפין שהוא הכת"ר בעל הרחמים הנמורים יקרא האף ההוא של זעיר אנפין רוגזא דאיהו מברכה כי כשיופיע עליו אורו של אריך אנפין ילבן ויסר האף ההוא ואין חשך ואין צלמות ואין חסרון ואין מות ולכן פעמים שזעיר אנפין הוא באף וחרון ופעמים שהאף ההוא מתברך ומתלבן מרא"ש הלבן וכובשים הרחמים את הכעס ההוא וזה באד"ם העליו"ן הקדוש

המתלבש במדותיו לדין או לרחמים כפי מעשי התחתוני' ועל דרך זה אפו מתברך מאת הכת"ר שהוא אריך אנפין בסוד ברוך אברם לאל עליון. אמנם למטה באדם הבליעל אשר כנגדו אפו אינו מתברך בסוד ארור אתה מכל הבהמה כי זה נאמר על הנח"ש שהוא ארור וחסר ואפו ועברתו שמרה נצח כי אין בו רחמים כלל אכזרי הוא ולא ירחם כי הוא קץ כל בשר ולו הכין כלי מות האף והחמה העזה שאינו מתברך לעולם והוא שרמז באמרו ואית רוגזא דאיהו אתלטיא לעילא ותתא ויאמר כי על הסוד הזה היו שני ההרים הר גריזים והר עיבל מיוחדים זה על הברכה וזה על הקללה זה לעומת זה עשה האלהים כנגד אלה שני המדרגות זה נקרא ברוך מא"ל עליו"ן וזה נקרא ארור וחסר. ושמעון ולוי אינון מסטרא דדינא קשיא כלומר למעלה בעולם האצילות הקדוש ומסטרא דדינא קשיא תקיפא נפקת רוגזא דאתלטייא כלומר מצד השמאל הקדוש מתמשך למטה העולם הקליפ' אותו הרוגז שאינו מתברך אבל הוא חסר וארור ולבאר זה הענין היטב אמר ות"ח מסטרא דדינא קשיא נפקין תרין רוגזין לתרין סטרין וכו' כדוגמת החוטם שיש בו שני נקבים אחד ימיני ואחד שמאלי חד דאתברך המיוחס לימין והוא למעלה וחד דאתלטיא הנמשך למטה ועל כן חד ברוך וחד ארור.

כגוונא דא מסטרא דיצחק נפקו תרין בנין חד מבורך וחד דאתלטיא לפי שמדתו של יצחק הוא השמאל הקדוש אשר נמשכים מנקבי חוטמו האף המתברך והאף הארור כפי שנז' על דוגמא זו יצאו מיצחק שני בנים יעקב ועשו יעקב למעלה ועשו למטה זה מתברך וזה ארור דא אתפרש לסטרי' וכו' כמש"ה ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים וכן בארצותם זה משכנו בארץ הקדושה וזה משכנו בהר שעיר. וכלא כגוונא דאצטריך כי כל דבר נמשך אחר שורשו מיעקב נפקין כל ברכאן דעלמין וכו' ומבטן ארור לא יצא ברוך רק כל חרב והרג ואבדן והנה נמשך הענין הזה כלו מענין שמעון ולוי להודיע כי כח נפשותם נמשך מצד השמאל מדין הקשה ועל כן נתחייב הענין שישפכו דם כענין שעשו בשכם וכענין מה שרצו לעשות ביוסף שהיו מסכימי' להרגו וע"ז אמר עליהם יעקב בדרך הודעה ארור אפם כי ע"ז כי היו מתלבשים בעת כעסם במדת האף הארו"ר היונק מסטרא דשמאלא וכדי שלא יסכימו זה עם זה. לוי הממתק הדין בשירותיו וזמירותיו עם שמעון הקשה לשפוך חמה ולנקום נקם אמר אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל שלא יסכימו זה עם זה בהתחברם יחד. ולפי שנמשך הדיבור לענין סטרא דימינא וסטרא דשמאלא פתח ר"ש ואמר ארחץ בנקיון כפי להודיע כמה צריך האדם ליזהר שלא לתת מקום לכח הטומא' ההוא לגשת ולהתקרב אליו ויבאר הדברים הצריכים ליזהר בהם בענין נטילת ידים לפי שכח הטומאה שורה בהם כי הם

עלולים לטומאה יותר מכל האיברים ביען הם עסקניות והם דוגמת העשר העלולות אשר שורה בהם רוח הטומאה אם לא יטהרם תמיד להסיר ולהרחיק מעליהם הכח ההוא ולהושיבם אל הקדש פנימה כמש"ה שאו ידיכם קדש וברכו את ה' כי כשנשא ידינו אל כפים בקדושה ובטהרה נהיה מהחלק המתברך ולא מחלק הארור וזה בהריק עליהם מים טהורים ובהרחיק מהם כח המים הזדוני' המטמאים את הידים העלולות וכל הענין ההוא מבואר בעצמו והתנאים הצריכי' לנטילת ידים לקדשם ולטהר' ולהסיר זוהמתם ולהתרחק מהמים הנשפכים עליהם כפי שנז' בכמה מקומות ואין להאריך עוד בזה:

ויקחהו וישליכו אותו הבורה ר' יהודה פתח תורת ה' תמימה וכו' יקדים להודיע מעלת העוסקים בתורה לשמה שהם נוחלים העה"ז והבא וזוכים לשתי שולחנות ויבאר פ' ארך ימים בימינה כי ימי העולם הבא הם נקראים אורך ימים ע"ד שכבר ביארנו למה נקרא עולם שכלו טוב עולם שכלו ארוך ושהעוסק בה שלא לשמה אפי' הכי זוכה לטובות המדומות של העה"ז שנאמר בשמאלה עושר וכבוד. ויאמר שהתור' מגינה על לומדיה דלא יקרבון בהדיהו מאריהון דדינא וזה יובן ג"כ על הלומדי' והעוסקי' בה שלא לשמה שהיא מגינה עליהם ומצלת אותם מדינה של גיהנם שכן מצינו באלישע אחר שאמרו ברקיעא עליו כי נח נפשיה לא מידן לדייניה ולא לעלמא דאתי ליתיה. ויבאר הכתוב בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך וכו' ומבואר הוא ר' אלעזר יבאר היא תשיחך בדיוק כי ר' יהודה דרש היא תשיחך תדבר בעדך סניגורייא ור' אלעזר דרש תשיחך תדבר עמך בגין דאע"ג דהשתא יקומון מעפרא אוריתא לא יתנשי מנהון וכו' יאמר כי לא די שלא ישכחו מה שהשיגו ולמדו בחייהם אבל גם מה שלא השיגו מסתרי תורה בחייהם אזי התורה תשיחם ותלמדם. וישלים ר' יהודה כוונתו בפתיחה שפתח והבור רק ע"ל מי שלא נתעסק בתורה בעה"ז והלך ריקן ממנה שיקחוהו בעלי הדין וישליכוהו אל הבור הריקן שהוא מדור אחד ממדורות הגהינם ששם נידונין הבטלנין מד"ת והלכו ריקנין ממנה כי עונש הבור שהוא עם הארץ הרק מתורה שיהיה נדון בבור שאין בו מים אבל נחשי"ם ועקרבים יש בו ויאמר שלא גלו ישראל מארצם אלא על שלא עסקו בתורה שנאמר מי האיש החכם ויבן את זאת על מה אבדה הארץ וכו' ורבי יוסי אמר מהכא לכן גלה עמי מבלי דעת לפי שנזכר בכתוב הזה לשון גלות בפירוש:

דף קפה.

ויקחהו וישליכו אותו הבורה על דארמיאו ליה לגו מצראי וכו' יאמר כי בהשליכם אותו בבור ההוא הריק בא הרמז ג"כ בכתוב כאלו הם בידים השליכוהו למצרים שהיה בור ריק מאמונת שמים והיה קרוב ליוסף שהיה נער ללמוד ממעשיהם והם יהיו הגורמים: **ר' יצחק** אמר אי נחשים ועקרבים הוו ביה אמאי כתיב בראובן למען הציל אותו כלומר שאחר שהדבר היה ספק אם ימלט יוסף מן הנחשים והעקרבים אם לא היה לכתוב על ראובן למען הציל אותו אלא אולי יציל אותו ולא עוד אלא שכתב להשיבו לאביו וכי ברור היה אצלו שיציל ושישיב ולא נוכל לומר כי הכתוב מגיד דעתו של ראובן כי כך חשב הוא במיעוט דעתו כי ראובן בן דעת היה ורואה את הנולד שיתכן שימות שם וא"כ היה ראוי לכתוב הכתוב עליו ויאמר ראובן אל אחיו אל תשפכו דם השליכו אותו וכו' כי אמר אולי אציל יוסף ואשיבהו אל אביו וישאר הדבר בספק כמו שהוא האמת. ויאמר כי אין ספק שראובן היה מסופק אם ינצל מהנחשים אם לא אמנם כוונתו היתה להסירו מהיזק ודאי אל היזק שמא כי נתברר לו שאם יניח אותו בידם כי הרוג יהרגוהו בשנאתם אותו ולמען הסיר אותו מידם אמר כן ויהיה פי' למען הציל ענין הסרה כמו כי כל העושר אשר הציל ה' מאבינו ומ"ש להשיבו אל אביו בין חי בין מת כי בו יתנחם אביו ונמצא בזה כי הסירו מידם ומסרו ביד הב"ה כי הוא היודע אם הוא ראוי להעשות לו נס בזכות עצמו או בזכות אבותיו והטוב בעיניו יעשה. ויאריך בהגיד אפם ועברתם של שמעון ולוי כמה קשה היתה בהתחברם שניהם והעד מה שעשו בשכם כי לא השאירו עוללות לא בעיר ולא בשדה וכן יעשו ביוסף אלו הניח אותו בידם לא ישאירו ממנו אפי' אבר אחד שיוכל להביא לאביו לשיאמר אביו עליו דין גרמא דברי יוסף אמנם אם ימיתוהו העקרבים והנחשים ישאר כלו כי אכול לא יאכלוהו כי אין דרכם של עקרבים והנחשים לאכול בשר אדם כי סם המות הוא להם כאשר נודע מדרך הטבע כי כשם שארס הנחש והעקרב ממית לאדם כך ארס האדם ממית אותם וזה אמת אותו הנסיון כי אם ירוק האדם על העקרב או על הנחש יבטל כחם וירדים אותם הנה א"כ ימיתוהו ליוסף ואכול לא יאכלהו וישאר כל גופו וישיבהו אל אביו מת וזהו אמרו למען הציל אותו מידם דיקא להשיבו אל אביו אפי' מת ולכן אמר כשלא מצאו הילד איננו כלומר אפי' מת ויאמר כי בחכמה עשה ראובן מה שעשה באמרו לא נכנו נפש ששיתף עצמו עמהם שאם הרגישו שמעון ולוי בו שלא היה שונא אותו גם הוא כמוהם מיד הורגים אותו אבל הראה להם כי גם הוא שונא אותו וכמוהו כמוהם ואמר להם כנותן עצה טובה שלא ינהגו בו מדת אכזריות לשפוך דמו כי לארץ לא יכופר וכו' וטוב הדבר וכשר שישליכו אותו

אל הבור ותשלם כוונתם ולא ע"י שפיכות דמים. ויאמר כי אפי' ראובן לא ידע במכירתו של יוסף לפי שאותו היום שמכרוהו אחיו היה יומו של ראובן לשמש את אביו כי כל א' היה משמש יומו ולכן כששב אל הבור ולא מצאו שב אל אחיו ואמר הילד איננו כלומר הגידו לי מה עשיתם ממנו בעוד שהייתי משמש את אבי ומשלא השיבוהו דבר ולא אמרו לו כך וכך הוה עובדא יראה שלא ידע ראובן במכירתו והא אוקמוה דאשתפו בהו שכינתא כך דרז"ל בכתונת בני חיה רעה אכלתנו נצנצה בו רוח הקדש שוספו שתתגרה בו אשת פוטיפר ואמרו ולמה לא גלה הב"ה לפי שהחרימו למי שיגלה הדבר והסכים הב"ה עמהם. ויאמר כי היא שעמדה לו לראובן בשכר שהשתדל להחיות ליוסף אע"פ שיודע היה שתנתן בכורתו ליוסף ועכ"ז לא נתעצל בהצלתו ע"כ ברכו משה יחי ראובן ואל ימות יחי בעולם הזה ואל ימות בעה"ב זאת ועוד אחרת שעשה תשובה על שבלבל יצועי אביו כי אין כל דבר עומד בפני התשובה ת"ח מה כתיב:

ויקחו את כתנת יוסף וכו' ת"ח דקב"ה מדקדק עם צדיקיא אע"ג דמלה אתיא כדקא חזי. יאמר שאע"פ שאין נעשה פתגם בארץ כי אם בהסכמתו ובמאמרו יתברך וברצונו שהרי אין ספק שהברכות שנטל יעקב במרמה שמאת ה' היו לו ומה שעשה יעקב בהקריב לפני אביו המטעמים שלגדיי העזים ולא של בשר טלאים או כבשים בני שנה כי כן היה ראוי כפי החכמה כי יצחק ע"ה מדתו מדת הדין וכחות השעירי"ם משם יונקים וכל דבר יאהב לדומה לו בסוד ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ונמצא א"כ כי בחכמה עשה יעקב בהביא לאביו המטעמים הראויי' לו ובאו הדברים כתקנם וכדקא חזי הנה עכ"ז כחד לו לאביו בדבר הגדיים ולא הודיעו שהבשר ההוא בשר עזים וא"ל קום נא שבא ואכל' מצידי כי ידע יעקב שאביו אוהב ציד היה ולא מן המוכן כי כך תחיי' מדתו שכן אמר ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו וכן א"ל לעשו ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד הנך רואה כי בלשון בקשה אמר לו שישא כלי משחיתו בידו ויצא השדה החיצוני בסוד כי בשדה מצאה הנערה וכו' ושיצוד לו ציד. והנה יעקב ע"ה הביא לו מן המוכן מה שראוי למאכלו שהוא בשר עזים וכחש לו ועל זה נענש בדבר השעיר הזה אשר הביאו לו בניו ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים וכו' איהו גרים דכתיב ויחרד יצחק חרדה וכן הוא חרד חרדה גדול' בלא ספק ואם לא באר הכתוב כי כשאמרו לו בניו הכר נא הכתנת בנך היא אם לא והכירה ואמר כתנת בני אין ספק שחרד ויצא לבו לחרדתו. ר' חייא אמר מה כתיב האתה זה בני עשו אם לא. יביא הראיה עצמה מאם לא אם לא לפי שלא בא בכתוב חרדה חרדה בג"ש כמו אם לא אם לא שמצינו בכתוב הרי א"כ נתבאר שהב"ה מדקדק עם הצדיקי' בכל מה שהם עושים

כי יכול היה יעקב לומר לאביו כי מהר להביא לו מהצאן הגדיי' להסתלק מהספק אם ימצא ציד אם לא ויהיה זה תשובתו אליו כשאמר לו מה זאת מהרת למצוא בני ולא יאמר לו כי הקרה ה' אלהיך לפי שחשב יצחק שהיה מן הציד כאשר אהב. ר' אבא אמר כיון דחמו כלהו שבטי' וכו' יבאר סמיכות הפרשה הזאת לפרשת ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו ולמה זכר בו לשון ירידה מלמד שנתנחמו אחיו על המעשה ההוא כשראו צער אביהם והורידוהו מגדולתו לפי שלא מיחה בהם שהיה בידו למחות ולא מיחה לפי שהיה מלך עליהם:

דף קפו.

ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו וכו' ר' יהודה פתח וירעם מן שמים ה' וכו' ת"ח כד ברא קב"ה עלמא אתקין ליה שבע סמכין וכו' זה הענין סודו כבר נתבאר בארוכה במאמר ר' יוסי שאמר אוי להם לבריות שרואות ואינם יודעות מה רואות הארץ על מה עומדת וכו' אמנם הכוונה בכאן הוא להודיע כי כל מגמת המדות העליונות הוא להשפיע במדת המלכו"ת הנרמז ביהוד"ה שממנו נשתלשל מלכו' בית דו"ד והכל ע"י הצדיק יסו"ד עולם הנרמז ביוסף שהוא יתד שהכל תלוי בו אשר ממנו נשתכלל העולם שהוא כנקודה אשר ממנה יתפשטו השש קצוות ורמז בכאן ר' יהודה כפי הסוד כי במכירת יוס"ף למצרים כביכול גרמו השבטים שתרד כנס"ת ישרא"ל הנרמזת ביהודה מגדולתה והשפעתה שהיתה מושפעת מצדיקו של עולם וירד השפעתו למצרים ונשתתף עמו הכנעני הוא כנען אשר בידו מאזני מרמה לעשוק אהוב והכוונה שהפרידו כביכול אלוף מהגבירה ובא הנחש בגבולם. ואגב ארחיה יבאר הכפל הנראה לכאורה בכתוב ירעם מן שמים ה' ועליון יתן קולו ויאמר כי תחלת הכתוב באמרו ירעם מן שמים ה'. ירמוז כי העולם נשתכלל ברחמי"ם ודין ומלת וירעם תרמוז לדין ומלת משמים ה' לרחמים ומקור הכל הוא אל עליו"ן שממנו יצא הקול קול יעקב הכלול משניהם מדין ורחמים אש ומים הנרמזים בברד וגחלי אש וכבר ידעת כי קו"ל השופ"ר כשיוצא בדוחק יתהוו שניהם המים והאש כאשר כבר נתבאר בסוד תקיעת השופר:

וירא שם יהודה בת איש כנעני וכי כנעני הוה. אלא הא אוקמוה חבריא כלומר כבר דרז"ל בת גברא תגרא ושמיה בוצינא דאתריה ופי' כנעני כמו כנעניה נכבדי ארץ כלומר סוחריה ופי' שוע מלשון שעוה שהיא עיקר הנר להאיר והכוונה שהיה גדול הדור שם בעדולם ומנהיגם כנר אשר לאורו ילכו:

ותהר ותלד בן ויקרא את שמו ער וכו' תלת בנין הוו ליה ליהודה וכו' בהיות האמת ודבר שאין בו ספק כי יש לאל בידו של אדם להמשיך שפע עליון וברכה אל הבריכה העליונה בסוד ישמעאל בני ברכני ובסוד היה לך לעזרני ובסוד רוכב שמים בעזרך. וכן ח"ו וכביכול יש לאל ידו להתיש כח של מעלה בסוד צור ילדך תשי וזה לפי שהאדם נברא בצלם אלהים ודפוס עליון ודמיון איבריו נבראו על דוגמא עליונה ולא שיש למעלה ח"ו שום תמונה ותבנית איברים ח"ו אמנם עולמות נקראים איברים אשר נתיחסו איברי האדם אליהם הנה יחוייב אם כן כי בהשלים האדם איבריו למטה ובהקדישו אותם מכל טומאה ותערובת נכרי כביכול מקדיש ומשלים הכח ההוא המיוחס אל האבר ההוא. וכן בהפגים האדם איבריו למטה כביכול הוא פוגם למעלה את שכנגדו כי כל אבר מחזיק אבר ובהיות כי כלי ההולד' מיוחס למדתו של יהודה כי היא תוליד הנשמות הבאות מהנשמ"ה העליונ' ע"י צדיק יסוד עולם הנה א"כ יהודה בקחתו בת איש כנענ"י לו לאשה כביכול תשש כח מדתו למעלה וחוייב שיולד בנים לא אמון בם ויתחייב שהראשון יהיה יותר מזוהם מהשני והשני יותר מזוקק מהראשון והשלישי הוא יותר מזוקק מן השני והוא לבדו נשאר יתר אחיו ער ואונן והנך רואה כי חטא השני לא היה כחטא הראשון כי הראשון היה מכוין להשחית זרעו בעצם וראשונה כדי שלא תתעבר אשתו ויכחיש את יפיה אמנם אונן היה משחית זרעו לבלתי נתן זרע לאחיו ורז"ל ביארו הענין הזה בשמותיה' כי שמא גרים ואמרו ותהר ותלד בן ויקרא את שמו ער שהוער מן העולם ותהר עוד ותקרא את שמו אונן שהביא אנינה לעצמו ותהר עוד ותלד בן ותקרא את שמו שלה שנשתלשל בעולם וזהו הנוסח האמיתי כי תמצא בספרים שנתשל מן העולם והוא טעות כי בנים היו לו שנאמר ויהיו בני יהודה למשפחותם לשלה משפחת השלני והוא שאמר בכאן תלת בנין הוו ליה ליהודה ולא אשתאר מניהו בר חד ודא הוא שלה. ומ"ש תלת בנין הוו ליהודה ר"ל מזאת האשה בת איש כנענ"י להודיע כי לא נזדכך זרעו בה עד השלישי אמנם הבנים שהיו לו עם תמר בתו של שם שלמים וכן רבים היו שנאמר והנה תאומים בבטנה:

רבי אלעזר ור' יוסי ור' חייא הוו אזלי בארחא א"ל ר' יוסי לר' אלעזר אמאי כתיב בבריה דיהודה קדמאה ויקרא את שמו וכו' כדי להבין תואר השאלה הזאת אתה צריך לדעת כי לא תמצא בכל התורה כלה מלת ויקרא סמוכה למלת א"ת אם לא יזכור הכתוב שם הקורא מי הוא כמו ויקרא אברם את שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל וכן ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק וכן ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה. אמנם בכל מקום שתמצא מלת ויקרא סתם ולא יזכור הכתוב שם הקורא מי הוא לא

תמצא מלת א"ת סמוכה למלת ויקרא כמו ויקרא שמו פרץ ויקרא שמו זרח ויקרא שמו יעקב זולת שנים. זה הכתו' בער בכורו של יהודה ויקרא את שמו ער ובבכורו של משה ע"ה ויקרא את שמו גרשם ואם לא שאל ר' יוסי רק על האחד מתשובתו של ר' אלעזר יתגלה לנו הסוד בשני ולכן הוקשה לו לר' יוסי ואמר אמאי כתיב בבריה דיהודה קדמאה ויקרא את שמו ער כלומר לא מצינו בתורה שיזכור הכתוב מלת ויקרא סמוכה למלת א"ת בלתי זכירת שם הקורא מי הוא כמו שנזכר בבנו של יהודה הבכור ויקרא את שמו ולא כתיב ויקרא יהודה את שם בנו כדרך כל הכתובי' שלא נז' ויקרא סתם סמוכה למלת א"ת מבלי שיזכור שם הקורא.

והשיבו ת"ח האי פרשתא רזא עילאה איהו וכלא איהו כדקא חזי. כלומר לא נכתב בתורה דבר רק ושלא לצורך רק לרמז גדול וביאר הסוד ואמר וירד יהודה מאת אחיו כי היה יכול הכתוב לכתוב וילך יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדולמי וכו' אמנם זכר הכתוב לשון ירידה בכאן ביהודה לרמוז כי במעשה הזה אשר לקח בת איש כנענ"י עשה כביכול פגם במדתו אש"ת חי"ל דהא אתכסייא סיהרא ונחתא מדרגא דתקנא לגו דרגא אחרא דאתחבר בה חויא וזה מבואר ממה שכתבנו למעלה כי כביכול תשש כח מדתו ובא הרמז בכתוב שאמר ויט עד איש עדולמי כי נטה הדרך הישרה בקחתו את בתו לו לאשה ובעל בת אל נכר ועל כן חוייב שתלד בן פגום כענין מה שדרז"ל בסמיכות פרש' אשת יפת תואר לפרשת בן סורר ומורה כי משרש נחש יצא צפע ולכן נקרא שמו ער אותיות רע כי בא מכח הנחש הוא היצר הרע המפתה.

ובג"כ ויקרא את שמו וכו' יאמר כי מלת את הבאה בכתוב אינה רק לרבות כי עם הקורא הזה נלוה הנחש ולכן לא זכר הקורא הקדוש ית' הנז' סתם כקריאת הצדיקים כמו ויקרא שמו יעקב וזולתו הנזכר בצדיקי' והוא אמרו ויקרא לאסנאה דרגא אחרא דבזוהמ' דמסאבא אתיליד וכבר ידעת סוד מלת ויקרא כי הרמז על השכינה בסוד ויקרא אל משה וא"כ מלת א"ת הסמוכה לויקרא לא באה רק לרבות סטרא אחרא ולא כשאר אתין הנרמזים בשכינה והבן זה. לבתר לא אתבסם אחרא עד דאתא שלה כלומר אע"פ שעיקר הזוהמא היה ער עדיין נשארה הזוהמא באונן ואע"פ שהיה הבדל ביניהם חטאו של ער היה גדול מחטאו של אונן כפי המחשבה כמו שביארנו הנה עכ"ז עדיין הזוהמא בשניהם עומדת עד בא שלה שהוא היה עיקר תולדות אחיו והוא לבדו נשאר מטוהר מזוהמת הנחש וביאר מה היה חטאו של ער דאושיד זרעא על ארעא שהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ ומדכתיב באונן וימת גם אותו ידענו שחטאו של זה כחטאו של זה ואם לא היתה הכוונה אחת:

דף קפו:

ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אותה. ר"ש פתח העירותי מצפון ויאת ממזרח שמש יקרא בשמו ויבא סגנים כמו חומר וכו' יאריך הדיבור בענין סוד מצות פריה ורביה וסוד היבום ויאמר כי האדם נברא בחכמה על דוגמא עליונה ושכל איבריו מסודרים על צורת מתכונת העולם כי לכך נקרא עולם קטן ועל צורת התורה אשר מספר מצותיה עשה ולא תעשה תרי"ג כמספר איבריו של אדם באופן שהאדם והתורה והעולם כלם על דוגמא עליונה נוסדו ויחס אחד להם ובהיות הדבר כן יתחייב האדם לשמור תמונת איבריו והתיחס למעלה ולעשות מעשהו במורגש דוגמת המושכל ההוא המתיחס אליו אשר הוא נפש אל המעשה ההוא ויבאר הדוגמא והדמיון שיש להם זה עם זה מתוך הפתיחה שפתח העירותי מצפון ויאת ויאמר כי כשם שהתעוררות העליון לגבי העטר' הוא מתחיל מהגבור"ה שהיא מתיחסת אל הצפו"ן כמו שידעת בסוד וצפונך תמלא בטנם ובסוד שמאלו תחת לראשי. וזהו סבת ביאת הנשמות אל העטרת ע"י צדיק וזהו העירותי מצפון ויאת שזה סבת ביאת הנשמות כן גזרה חכמתו ית' שיתעורר מצד שמאלו של אדם תשוקה רבה והתעוררות אהבה עם נקבתו להזמין ולהמציא גופות יהיו משכן אל הנשמות ההם.

ממזרח שמש יקרא בשמי הרמז על הזרע הבא מהמוח העליון בסוד ממזרח אביא זרעך. ויבא סגנים כמו חומר הרמז על שאר החיילים הנמשכים משם כתות כתות של מלאכי מרום אין חקר כמו החומר והעפר שאין לו מספר ע"ד היש מספר לגדודיו או שיהיה פי' כמו חומר שהם כדמיון חומר לחיות העליונות וגוף להם והוא אמרו דהא כגוונא דא עביד קב"ה זווגין ואטיל נשמתן בעלמא וחברותא אשתכח לעילא כלומר על הדרך הזה הסכימה חכמתו ית' שימצא חברות' בין העליוני' והתחתונים ומקורא דכלא הוא ברוך כלומר על דרך זה יתברך המקור העליון ויתרבה כדמיון הנהר שנמשך מהמקור שמתרבים מימיו.

ובגין דא קב"ה עבד ליה לבר נש לאשתדל' בארחוי ולא יפסיק מקוריה כלומר אל זה היתה הכוונה בבריאתו של האדם בעולם שיפרה וירבה כדי שירבה ויתגלה כבודו ית' על ידו וזה בשלא יפסיק מקורו מעשות פרי כי בזה לא יפסק הנה"ר העליון מהמציא נשמות לפרי ההוא.

וכל מאן דפסיק מקוריה מתתא ומיבש ליה כביכול כאלו גרים ליה לאתפסקא לעילא שאם לא יעסוק בפריית ורביית הגופו' למטה על מה יחול הנשמו' על העצים או על האבנים ונמצא הנהר העליון חרב ויבש ואח"כ יוציא נפקותא מדבריו ויאמר והואיל

ובר נש אתקש לתתא כדוגמא דלעילא מאן דמקוריה ימיש מלעבד וכו' יאמר שיש ב' מיני ביטול פריה ורביה אם שיהיה בדרך בחירת האדם כי בעצם וראשונה הוא מכוון למעט את הדמות וזה האיש אין לו תיקון עולמית ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקון כי אז תהיה נפשו נכרתה מחלקה הראוי לה משם או שיהיה על דרך אחרת והוא שהשתדל האיש ההוא בכל מאמצי כחו לפרות ולרבות ולא עלה בידו לסבת עקרות או זולתו מהסבות המונעים הפריה והרביה הנה זה האיש יש לו תיקון בבוא גואלו הקרוב אליו וגאל את נפש אחיו מיד בעלי הדין המעכבים אותה מהכנס בשער כי זה לא הניח משכונות בזה העולם כמו האיש אשר מלא את אשפתו מהם כי לא יבוש מהאויבים העומדים בשער ותיקונו של זה שלא תכרת נפשו מבוא אל הפרגו"ד הוא על ידי אחיו ביבם את אשתו כי בזה רוחו ונשמתו של מת אליו יאסוף וזהו סוד כי ישבו אחים יחדיו וכו' וכתיב בא אל אשת אחיך ויבם אותה כלומר כי הוא התחיל במצות יבום תחלה כי יודעים היו הסוד קודם שתנתן התורה וכמ"ש רז"ל בוישמור משמרתי מצותי חקותי וכו' שלא הניח אפי' עירובי תבשילין. ויאמר כי האדם שלא זכה לעשות פרי בזה הגוף שנתלבשה בו נשמתו הוא כעץ הנדלק באש ואינו מאיר ותיקונו הוא שיבטשו אותו ובכן יגיה חשכו ויאיר והכוונה בבטישה הזאת שיכוהו ויכבו אותו כדי שיהיה מוכן להדלק פעם אחרת ויאיר והוא סוד הגלגול שיתגלגל פעם אחרת כדי שיזכה ויעשה פרי כי לא תוהו בראה ולכך נוצר ויאמר כי זהו סוד וה' חפץ דכאו החלי אם תשים אשם נפשו וכו' והביאור הוא וה' חפץ לטהרו כי תרגומו של לטהרו הוא לדכאותיה כלומר כי כשרוצ' הב"ה לטהר לזה שלא זכה לעשו' פרי הוא מחליא אותו לטובתו ומסלקו מן העולם כדי שישוב ויתגלגל ויעשה פרי. אבל אם תשים נפשו של אדם לנגד עיניה האשם הגדול ההוא שהוא ביטול פריה ורביה ומתעסקת בה לא תצטרך אל הגלגול ותיקון אחר כי יראה זרע יאריך ימים כי נפשו תתן כחה בזרע ההוא וגם כי ימות כבר נשתרש' נפשו בזרעו אחריו וישאר קיום המין וכאלו האריך ימים ולא מת וחפץ ה' שהיא התורה בידו יצלח כי לא תמוש ולא תשכח מפי זרעו כי זה כל האדם ולכך נוצר. ויבאר הכתוב שוא לכם משכימי קום על הנבהלים להון ומשכימים בבוקר לעבודת' עדי ערב ואינם שמים על לב לעסוק בפריה ורביה ומאחרים לקחת אשה כי היא מנוחה לו. כי בה יקנה לנפשו שבת ומנוחה לעול' הבא ודאי. אוכלי לחם העצבים הן המה אוכלים לחמם בעצבון כי אין שמחה בעולם כשמחת הבנים ומי שאין לו בנים אוכל לחמו תמיד בעצב. כן יתן לידידו שינה. כלומר כי האדם אשר נתעס' בפריה ורביה להוציא זרע ממקורו נקרא ידיד להב"ה וימצא בעבור זה שינה ומנוחה בעה"ב ושכב וערבה שנתו. ומלת כן באה

בכאן אינה כן הדמיון בכל מקום הנזכר כן שהוא כמו כן הדבר הזה כי אין דמיון בין המבטל פריה ורביה ובין המתעסק בה לשיאמר כן יתן לידידו שינה עם מאחרי שבת אמנם מלת כן בכאן הוא מענין כן בנות צלפחד דוברות כלומר אמת כי אין ספק בו שיתן הב"ה לידידו שנתעסק במקורו לפרות ולרבות שינה ומנוחה בעה"ב. ויבאר על הסוד הזה בעצמו הכתוב יש אחד ואין שני שלא נשא אשה ונשאר יחידי בלא בת זוג גם בן ואח אין לו שלא נתעסק בפריה ורביה שאלו נשא אשה ולא זכה לבנים הנה אחיו יקום ויבנה ביתו אמנם זה שלא לקח אשה בן ואח שיקום ויבנה ביתו ושמו בישראל אין לו ויאמר כי מתוארי האיש הזה להיות נבהל להון לחשבו כי אין קץ לכל עמלו כי לדעתו כי אדם לעמל ההון יולד וכ"כ טח עיניו מראות ומהשכיל לבבו שאינו מחשב ואומר למי אני עמל ואין לי יורש שיאכל עמלי ועוד שאני מחסר את נפשי ועולב אותה ומונעה מהטוב הצפו"ן לעה"ב. וא"ת שעם כל זה הוא גומל נפשו בזה העולם ברב האכילה והשתיה שהוא אוכל ושותה וגומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי ולפחות יקרא איש חסד אין הדבר כן כי כל מה שיוסיף לאכול ולשתו' על החוק הראוי לקיום הנפש הוא מחסר אותה מהטוב ההוא המעותד בעה"ב כי הוא מאשים אותה ולא תזכה לאור באור החיים. ויאמר כי היה מחמלת האל יתברך על ברואיו להביאם בגלגול לבלתי ידח ממנו נדח ולתקן את אשר עותו:

רבי חייא בעא האי דאיהו זכאה שלימא וכו' לא זכר למי מהחברים שאל שאלתו זאת אולי במעמד כלם או מקצתם היתה השאלה ור' יוסי השיבו עליה. ותואר השאלה כך היא אחר שהונח כפי האמת כי לא נברא האדם רק כדי להמשיך מקורו וזרעו להיותו קיים במין כי לא תוהו בראה לשבת יצרה ואם נפסק מקורו הוא נכרת מחלדו הראוי לו למעלה לפי שמעט את הדמות מי שלא חסר את נפשו מאומה מכל השלימות הראוי לה והשתדל בתור' תמיד יומם ולילה לא יחשה כי זו היא שלימותה למקום אשר חוצבה משם כמש"ה תורת ה' תמימה משיבת נפש ולא זכה בבנים ולא שמעט את הדמות בכוונת מכוון שאם עשה כן עליו נאמר מעוות לא יוכל לתקון אמנם השתדל בפריה ורביה ולא עלה בידו או כי היו לו בנים ומתו באופן שלא השאיר אחריו עוללות לקיום מינו מהו לעלמא דאתי יכרת משם בהכרתת זרעו או לא. והשיבו ר' יוסי עובדוי וההיא אוריתא קא מגין עליה בההוא עלמא כי איככה יכרת והוא אחוז בעץ החיים וכ"ש אם מעשיו נכשרים כי הם העיקר והיסוד אל הלימוד וע"כ הקדים ר' יוסי ואמ' עובדוי וההיא אוריתא כי לא הלימוד הוא העיקר אלא המעשה ור' יצחק הביא סיוע לדבריו מהכתוב ואמר עליהו ועל אינון זכאי קשוט כגון ר' יוחנן שמתו בניו שכן אמר דין גרמא דעשיראה

ביר ור' חזקיה שלא הוליד מימיו שהיה עקר ואין הדבר תלוי בהם כי אם בידי שמים עליהם הכתוב אומר כה אמר ה' לסריסי' אשר ישמרו את שבתותי וכבר נתבאר כי כוונ' הכתו' על הממתיני' את עונתם עד ע"ש והם הסריסים כל ימי השבוע כי עונתם של ת"ח מע"ש לע"ש כידוע לבעלי הסוד מה כתיב בתריה ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות וכבר ידעת סוד הבי"ת והחומו"ת למעלה כי הבי"ת רומזת לעטרת והחומות אל הפרגוד והכוונה שלא יעמוד כל בפניהם אמנם יהיה להם יד ושם כאלו מלאו אשפותיהם חיצים הם הבנים ואל יבושו כי ידברו את אויבים בשער והשיבו ר' יוסי כי טוב פתר הענין מהכתובים כי הוא לא הביא ראיה מהכתובי' רק מדרך הסברא ויאות הוא ושפיר ולפי שיצא לנו נפקותא מהתשוב' הזאת כי התורה והמעשים הם תמורת הבנים והבנות וטוב משניהם הנה א"כ צריכין אנו לדעת אם נשותיהם של אלה השלמים צריכים יבום אם לא כי לפי המונח הא בריקניא הוי כלומר לחנם הוא היבום דהא קא ירית דוכתיה בההוא עלמא ואם לא באה מצות יבום בתורה כי אם להקים שם המת ושלא ימחה מישרא"ל העליון וזה הצדיק ירש מקומו ולא נדחה משם למה יועיל היבום ולמה באה המצוה הזאת בתורה כוללת לצדיק ולמי שאינו צדיק ולא נתנה הבדל בין זה לזה. והשיב ודאי בעיא יבום בגין דלא ידעינן אי איהו שלים או לא והתורה לא בשמים היא כי לנו נתנה מורשה להכרעת דעתנו ואנחנו אין בידינו הכרעה וידיעה אם זה האיש הוא צדיק תמים אם לא למנוע היבום ממנו והתורה לא נתנה דבריה לשיעורין כי אין ידיעתנו ידיעה לברר הדבר ולכן צריך יבום בין כך ובין כך ואם תאמר סוף סוף הנה האיש השלם בכל לא יצטרך אל יבום כי כבר קנה מקומו ואיזו נשמה תכנס במקומו בילד ההוא הנולד מהיבם. וישיב כי האל ית' כל דרכיו משפט ולא לחנם צוה בתורתו המצוה הזאת סתם לצדיק ולרשע כי היה זה מחמלתו על הנשמות אשר ברא לבלתי ידח מהמה נדח כי יתכן ומעשים בכל יום שימות המת ובן אין לו וגם אח ליבם את אשתו לא הניח והנה הוא עצור בחצר המטר"ה עד בו גואלו וגואל אין לו היה מחמלת האל ית' עליו כי ימתין עד מות הצדיק הזה ותתיבם אשתו ויתגלגל הוא שם והסוד בזה כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול כי הענין דומה לענין כי כשם שהרוצח נתמעט מעט את הדמות על ידו ולפי שהאלהים אנה לידו שם לו מקום לנוס שמה עד מות הכהן הגדול כי אז יצא לחירות כן ובדוגמא הזאת מקום יש לו להב"ה ששם יושבו' ומתלקטות הנפשות הנדחו' ממקומם שנתמעט הדמות ע"י לסבה מהסבות עד מות הצדיקים הגמורים ומתיבמות נשותיה' ויתגלגלו הנדחים ההם שם ונחשב להם לצדיקים ההם כאלו ילדום ודא דתנינן

בנין זמינין אינון לצדיקים במיתתהון וכו' כי אל זה כוונו ויבאר הכתוב טובים השנים מן האחד ומבואר הענין בעצמו:

דף קפז:

בא אל אשת אחיך ויבם אותה יבאר סוד צורך היבום על ידי אחיו של מת כדי שלא יתפרד הגזע מן השורש והכוונה בזה שיחליף הענף שנכרת באחיו הענף הסמוך לו והקרוב אליו כדי שלא יכרת שמו מהשרש וכח הענף שנכרת יצא באחיו כי זהו תיקונו שיתגלם הכח ההוא שהיה בענף הנכרת ויתלבש באחיו ויתגלה על ידו ויהיו נא פי שנים כבתחלה יוצאים מהשרש ולא יתפרש גזעא משורשיה כדקא יאות ואמר כדקא יאות לרמוז כי גם כי היבום שהיו נוהגים הראשונים ע"י האב או הקרובים אל המת ממשפחתו הנה היבום האמיתי הוא ע"י אחיו דהא יהודה וכלהו שבטים הוו ידעי דא כלו' סוד היבום שיותר ראוי להיות ע"י אח ולכן אמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אותה כי לך משפט הגאולה לגאול והסו' בזה כי ישבו אחים יחדיו כי באמרו אחי' יחדיו ירמוז כי הקרו' לגאול הוא האח כדמיון הענף היוצא בצד אחיו כי הוא השואב כח אחיו הנכר' ויצמח חליפתו באחיו וכבר ידעת כי האדם עץ השדה הוא ודוגמתו והוא סוד ואדם על עפר יקום וסוד ועפר אחר יקח וטח את הבית ויבאר כי יש ב' ענינים במתגלגלין האחד המשובח הוא אשר כבר פרע חובו שנתגלגל פעם שניה אחר שמת ותיקן את אשר עוות בראשונה כי זהו המשובח לפני יוצרו וחפץ בו לפי שכבר מת פעם א' ותקן בשניה וזהו ושבח אני את המתים עכשו בשניה שכבר מתו בראשונה ותקנו בשניה ויצאו מספק אם יתקנו אם לא ודייקו זה מהכתוב שאמר ושבח אני את המתים שכבר מתו אם הם מתים כבר מתו אמנם בא הרמז על מותא תנינא מן החיים אשר הם חיים עדנה שבאו בשני' כד"א אחרי בלותי היתה לי עדנה שזה על ששב לימי עלומיו לבוא כבראשונ' ועדיין לא יצא מן הספק אם יתקן או יעוות כבראשונה.

וטוב משניהם את אשר עדן לא היה שלא שב לימי עלומיו שלא הוצרך להתגלגל פעם שנית כי לא עוות בראשונה כי זהו המשובח משניהם שלא הוצרך לבוא לידי ספק. כי לא ישבח הכתוב את מי שהוא נעדר המציאות כמו שנראה מפשט הכתוב אמנם רמז למי שלא הוצרך לעדנה כלומר לשוב לימי עלומיו כי בזה לא ראה את המעש' הרע והיסורין שסובלין המתגלגלין ולפי שיקש' שהרי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואיך יתכן שלא ישוב להתגלגל לתקן את אשר עוות לזה אמר בגין דקב"ה יהיב ליה אתר מתתקנא בההוא עלמא כדקא יאות כלומר כי יש עבירות שאינם חמורות

כ"כ לשבעבורם יצטרך להתגלגל אמנם מקום יש להב"ה בההוא עלמא ששם מקבלים עונשים והוא תיקונם ולא יצטרכו לשוב אם שיעברו בנהר דינור או זולתו מהעונשים כפי חומר העון ומכאן יתבאר מה שכתב החכם ה"ר מנחם רקנטי ז"ל במאמר ההוא דר' יודאי הוה קאים קמיה דר' עזריה א"ל צדיקים דאזדמן לון חובה מאינון כריתות דאוריתא וחיישי תשובה מיתה מכפר עליהו או לא א"ל אין ולזמנין דאתענשו בההוא עלמא ומתכפר להו כי משם הוכיח הרב שאין מדה זו נוהגת באנשים שצריכים למירוק מחמת עון קל רק בעונות החמורים כגון חייבי כריתות וכיוצא בהם כי מן השאר נפרעין ממנו בעולם הזה או מתכפרין במיתה אם חששו תשובה או נפרעין ממנו אחרי מותו כמו שהאריך הוא שם ז"ל בזאת הפרשה כי טוב פתר עליו השלום ומשם תקח די ספוקך בענין סוד הגלגול:

דף קפח.

וירע בעיני ה' אשר עשה וכו' ר' חייא פתח בבקר זרע זרעך וכו' יקדים לבאר כמה עונשו של מוציא זרעו לבטלה ביד או ברגל כי זה האיש נקרא רע בעיני ה' ואין נשמתו נכנסת לפרגוד כי נתן מזרעו למולך ולחלק הטומא' חלף חלק הטהרה ולכן נקרא רע כי נתן זרעו לר"ע הידוע ועליו נאמר לא יגורך רע ושמו של ער יוכיח שנאמר ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' שהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ ועל כיוצא בו נאמר ידיכם דמים מלאו. ויבאר הכתוב שבו פתח בבקר זרע זרעך על זמן הבחרו' שצריך להשתדל בפריה ורביה למלא אשפתו מבנים שהם כחצים ביד גבור וללמדם תורה כי הם יעמדו לו נגד האויבים המקטרגים העומדים בשער ולערב אל תנח ידיך על זמן הזקנה שאין לו התנצלות על מניעתו מפריה ורביה לאמר שכבר השתדלתי בימי בחורותי ומה לי עוד בהם כי לא תדע איזה יכשר הזה או זה כי הדבר הזה דומה לזורע שדהו בכיר ולקיש כי אינו יודע אם יצלח הבכיר או הלקיש ואם יבואו שקולים כאחד הנה מה טוב ומה נעים. ויבאר פ' הנה נחלת ה' בנים ויאמר כי הנחלה הנז' בכתוב היא צרור החיים המקווה לנשמות בעה"ב וכי בניו של אדם הם מזכים אותו לאותה נחלה וכאלו אמר הכתוב הנה נחלת ה' מזומנת לאותו שהניח בנים בעה"ז ראויים והגונים כמ"ש באברהם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וכו':

ותסר בגדי אלמנותה מעליה וכו' יקדים להודיע כי תמר היתה בת כהן כמ"ש במדרש רבה אפרים מקשאה תלמידו של ר' מאיר שאמר משום ר"מ תמר בתו של שם היתה שנאמ' ובת איש כהן לפי' היה דן אותה יהודה לשריפה וכי סלקא דעתך אזלת בגין

לאזנאה עם חמיה וששתי' רעות כאלה תסכים זאת הצנועה לעשות הא' לזנות והב' עם חמיה כי זה בלא ספק יורה שלא מחמת תאות הזנות עשתה שאם מחמת התאוה היה לה לזנות עם אחרים ולא עם חמיה.

אלא איהי צדקת הות כי המעשה יורה שהיה צדקת ולא מחמת תאוה עשתה זאת ובחכמתא עבדת האי וכו' אולי שקבלה מבית אביה זה כי מבית יהודה תקים מלכים וכשראתה כי לא ניתן לה שלה הסכימה בחכמתה כי מיהודה עצמו תקימם והוא אמרו ידיעה ידעת ובחכמתא אסתכלת שאם לא תזדווג ליהודה עצמו למי מבניו תזדווג שהרי השנים מתו והשלישי לא ניתן לה ואמרתי זה לפי שלא מצינו שעמדו להם לישראל רק מ"ח נביאים וז' נביאו' ומנו אותם שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה אסתר כמו שהוכיחו במגלה פ"א ותמר לא הכניסוה במנין הנביאות גם בכאן לא אמרו שנצנצה בה רוח הקדש וא"כ יהיה פי' ידיעה ידעה ששמעה זה משם אביה וחכמתא אסתכלת שאי איפשר זה אם לא מיהודה עצמו וכמו שיבאר מ"ט איהי אשתדלת לגביה דכתיב כי ראתה כי גדל שלה והיא לא נתנה לו לאשה הנה ביארו כי הראיה הזאת הנז' בה אינה ראיה נבואיית רק השכלה וחכמה והב"ה הסכים על ידה וסייע בדבר שנתעברה מיד. וכלא הוה מניה כי כן ראוי להיות כמו שיבאר מיד אמאי לא אייתי קב"ה אינון בנין מאתתא אחרא אלא ודאי איהי אצטריכת לעובדא ולא אתתא אחרא כלומר כי כן חייבה החכמה העליונה שתבנה ותכונן מלכות בית דוד על זה הדרך ע"י יבום באשה הזאת אשר הוכיח ה' לבנות על ידה בי"ת המלכו"ת שימות ע"ר הוא הבן הראשון כלו ר"ע ושייבם אותה אחיו אונן שאינו רע כ"כ שלא בעצם וראשונה היה עושה מעשה אחיו רק בחשבו כי לא לו יהיה הזרע ולא רצה שיתגלגל אח"ר בזרעו וזה כי סכלות ואכזריות ממנו כי ישחית זרעו לבלתי נתן זרע לאחיו אח"ר ועל כן מת והוצרך שיתגלגלו ויצרפו שניהם כצרוף את הכסף בשני אחיהם פרץ וזרח וכן היה הענין עצמו דומה בדומה במחלון וכליון אחר שמת מחלון כמו שהוכיחו במדרש א"ר שמואל בר נחמן טוב אלם היה מדברי תורה אמר הראשונים לא מתו אלא על ידי שנטלו אותה ואני הולך ליטלה נראה כי רות נתיבמה כמו שנתיבמה תמר ומתו גם שניהם כמו שמתו ער ואונן וכמו שאמר בועז לזקנים היום קניתי את כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון הקדים כליון למחלון בכאן לפי שיבם אשת מחלון ומידו לקחה בועז הנה נתבאר כי בא הענין בשתי הנשים הללו הכשרות ע"י גלגול ועל ידם נבנה הבי"ת מלכות בית דוד והוא שרמזו בכאן באמר' תרין נשין הוו דמנייהו אתבני זרעא דיהודה ואתו מניהו דוד ושלמה ומלכא משיחא ואלין תרין נשין דא כגוונא דדא כי מה שאירע לתמר אירע לרות דמיתו בעליהו בקדמיתא

כלומר שנתיבמו ובא הענין ע"י גלגול כי כן היה ראוי כפי חיוב החכמה כדי שיצא דוד אדמוני"י עם יפ"ה עינים ללחום מלחמות ה' והבן זה מאד כי הוא סוד מסתרי תורה בסוד מי יתן טהור מטמא לא אחד יחידו של עולם כי כן גזרה חכמתו וכבר ידעת סוד ארץ ישראל שנמסרה לחתי ולכנעני וכו' קודם שירשו אותה ישראל ונטהרה על ידם וסוד בת שבע שנמסרה לאוריה החתי והיא ראויה לדוד מששת ימי בראשית ונטהרה לדוד. ועל כן השתדלו שתים נשים אלה הצדקניות בסוד היבום הקדוש לשישתלשלו ויתגלגל מלכות דוד על ידיהן. ותרויהו בכשרות עבדו ולמעבד טיבו עם אינון מיתיא לאתקנא עלמא לבתר כי על דרך זה היה תיקון העולם. ועל כי הענין הזה הוא סוד גדול מסודות התורה השלים בעל המאמר זכאה איהו מאן דאשתדל באוריתא כי מתוך דבריה יתגלו סתרים גדולים:

דף קפח:

ויוסף הורד מצרימה מה כתיב לעילא ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני וכו' הכוונה בזה המאמר להודיע למה הפסיק הכתו' בפרשתו של יוסף בענינו של יהודה שירד מאת אחיו ואח"כ חזר לענינו של יוסף שהורד למצרים כי רז"ל דרשו שהורידוהו מגדולתו כשראו בצרת אביהם א"ל אתה אמרת למוכרו שאלו אמרת להשיבו אל אביו היינו משיבים אמנם בכאן רצה בעל המאמר להודיע כי כשם שהסכים הב"ה בירידתו של יהודה מאת אחיו כדי שיתגלגל הדבר שתבנה ותכונן בית דוד ע"י תמר כמוזכר כן הסכים הב"ה בירידתו של יוסף למצרים כדי שיתגלגלו ישראל ע"י לקיים גזרת בין הבתרים כי לו ית' נתכנו עלילות והוא מסבות מתהפך בתחבולותיו למענו ולצורכו אל כל אשר יצוה ויחפוץ לעשות בשמים ובארץ ועל סוד זה כתיב הורד מצרים מלשון הופעל כי בהסכמה עליונה הורד על האופן ההוא אשר קרה מקרהו ושעל הדרך ההוא עצמו ית' פועל אדם ישלם לו שהרי יהודה אמר לגבי אבוי הכר נא הכתונת בנך היא. אם לא ומדד לו האל ית' מדה כנגד מדה שנאמר ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני נמצא א"כ מבואר כי גם כי הסכים הב"ה שיתגלגלו הדברים על הדרך ההוא שנתגלגלו הנה על פי דרכם פועל אדם ישלם לו ולכן הכניס בעל המאמר בתוך דבריו בענין ויוסף הורד מצרימה ענין ויכר יהודה לומר כי הכל היה בהסכמה עליונה שירד יוסף למצרים בסבתו של יהודה שלא מיחה באחיו ושמדד לו האל ית' מדה כנגד מדה. וחזר בעל המאמר לענינו הראשון בענין הולדת התאומים ואמר וכתיב והנה תאומים בבטנה והשמיט ענין יוסף שהתחיל בו והכניס ביני ביני ענין לידת התאומים להשלים סוד היבום ואח"כ שב לענין ירידת

יוסף למצרים כי זה יורה כי זה וזה היה בהסכמה עליונה שיתלבנו ויצרפו שני האחים הראשונים ער ואונן בשנים האחרונים פרץ וזרח וזהו שרמז הכתוב באמרו מלת והנה כי היה יכול לכתוב ויהי בעת לדתה ילדה תאומים אמנם באמרו והנה תאומים כאלו רמז בזה שהנה הנם באו השני האחים שהיו אחים בראשונ' הם המה אלה התאומים. ולא יקשה עליך מה שנאמר כן ברבקה וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה כי גם שם כתב מלת והנה כי שם יגיד הכתוב כי מה שהלכה לדרוש את ה' ונאמר לה שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו כי כן היה כשמלאו ימיה ללדת הנה נשלם מה שנאמר לה כי היו שנים בבטנה אמנם בכאן לא היה צריך לכתוב והנה כי לא הוגד לה דבר אמנם בא הרמז להודיע כי הנה באו לעולם שני האחים שהיו בראשונ' באו וחזרו נשמותיהם באלה השני תאומים. ור' חזקיה מאן הדיוק הזה מן הכתוב ואמר לא אשתמע הכי אלא בנין אחרנין אתילידו ולא שר' חזקיה אינו מאמין בסוד הגלגול כי קבלה היתה בידם ואמונה אומן אלא שאמר שאינו משמע מן הכתוב הזה ממלת והנה כי פעמים רבות נזכר בכתובים והנה על הדבר המזדמן להיות וכי הכתוב יגיד כי בנים אחרים ילדה. אמנם ר' אבא הסכים עם ת"ק ואמר בג"כ אשתדלת לאשכחא אובדא דאתאביד לבלתי ידחו הנפשות ההם של ער ואונן שהיו אובדות ת"ח מה כתיב ויהי כמשיב ידו וכו' ראיה לדבר שאמרה המילדת על הראשון בפטר רחם מה פרצת עליך פרץ ואם היתה הכונוה שנתחזק יותר מאחיו אשר השיב ידו ופרץ הוא פרצת הרחם כמו שכתבו בעלי הפשט הי"ל מה זה פרצת פרץ כי מן הראוי היה כפי הטבע כי מי שהוציא ידו ראשונה הוא הוא יפרוץ הפרצה תחלה אמנם באמרה מה פרצת עליך פרץ תחזור הפרצה עליו ורמזה בזה שהוא סבב הפרצה על עצמו בראשונ' במעשהו הרע לשהוצרך להטריח את קונו להשיבו פעם שנית. ומ"ש ובגין כך פריצותא תעביד בשאר עמין ירמוז למה שכתבנו למעלה כי כך חייבה החכמה העליונה שתבנה ותכונן מלכות בית דוד ע"ד זה כדי שיצא דוד אדמונ"י נאזר בגבור' עם יפה עינים ללחום מלחמות ה' ויהיה שיעור הכתוב כפי הרמז מה פרצת עליך פרץ בהטריח את קונך עליך כי זה היה סבה אלהית ומאתו היה הדבר כן שתהיה ראש לפורצים כמו שאז"ל בפ' עלה הפורץ לפניהם וה' בראשם ממך יעמדו כל הפורצים ועל כן נקרא שמו פרץ על העתיד הנה נתבאר א"כ מתוך דבריהם ע"ה כי עצת ה' לעולם תעמוד על כל פנים ולא מפני זה יוכרח האדם במעשיו לשיתנצל ולומר אחר שכך עלה במחשבתו ית' שיהיה כך וכך ונתגלגל הדבר על ידי אין אני בן עונש כאשר הרעותי ח"ו ח"ו כי דרכים רבים ופנים מפנים שונים יש לו להב"ה להשלים עצתו מבלי שיתגלגל הדבר ע"י חטא ומטעם זה ענוש יענש האדם על בחירתו כי הכולל

לא יכריח הפעולות החלקיות שתהיינה על צד אחד ודרך אחד קבוע כי הרבה פתחים למקום והפורץ פרץ ישכנו נח"ש וכל דרכיו ית' משפט אל אמונה ואין עול והענין הזה מבואר בעצמו ממאורע יוסף עם אחיו שנתגלגל הדבר ע"י לירד למצרים לקיים גזרת בין הבתרים להשלים עצות השם ועכ"ז נענשו בבחירתם כפי מחשבתם והכתוב צווח ואומר ויוסף הורד מצרים שהרמז שהורד בהסכמה עליונה הוא שרמז בכאן באמרו ולבתר דכל עובדא דיהודה אתמר דאיהו זבין ליה ליוסף איהו גרים לכל האי דאי יהודה הוה אמר נהדר ליה לאבונא הכי הוו עבדין אחוי וע"ד נחתו ליה אחוי משלטנותיה וכו' לבתר דאתגלי מאחוי ואתא עליה כל דא הדר ואמר ויוסף הורד מצרימה מאי הורד דאסתכם קב"ה בההוא עובדא לקיימא גזרה דגזר בין הבתרים וכו' והסוד הזה ידוע לרואי השמש והמטים עקלקלותם בחשך ידמו:

ויקנהו פוטיפר לסטר חטאה קנה ליה דייק מלת ויקנהו כי היה יכול הכתוב לכתוב ויוסף הורד מצרים ונמכר לעבד לפוטיפר כענין מ"ש לעבד נמכר יוסף מהו ויקנהו ולא זכר ענין עבדות בקנייתו אלא מלמד שלא קנה אותו לשם עבדות אלא לסטר חטאה וכו' וכן אז"ל במדרש רבה אבל דייקו זה שם ממלת סריס פרעה אמרו שנסתרס בגופו מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסרסו הב"ה בגופו ודייק זה לפי שמה בא להשמיענו אם היה סריס אם לא אמנם בכאן דייקו זה מאמרו ויקנהו כמו שאמרנו וכלם דברי אלהים חיים. פתח ואמר האומר לחרס ולא יזרח וכו' הפותח הנז' בכאן הוא ר' אבא וכוונתו לפרש הכתוב משם רשב"י ע"ה על שני פנים על יוסף ועל יעקב ע"ה כי שניהם דוגמת השמ"ש למע' בסוד אלה תולדו' יעקב יוסף כמו שיבא בסוף המאמר אמנם יקדים לבאר הכתוב בפשטו ויאמר כי ברא הב"ה ז' כוכבים ברקיע וכוונתו באמרו ברקיעא הוא על התפשטות כל הגלגלים כי אין ספק שכל כוכב וכוכב מאלה השבעה יש לו גלגל מיוחד לעצמו.

וכל רקיעא אית ביה כמה שמשין ממנן הכוונ' כי יש לכל כוכב וכוכב מלאך ממונה עליו ותחתיו כמה שמשין סרים אל משמעתו והם כדמיון צבא השמים הנחלקים למשמרותיהם כי אין לך כוכב וכוכב מכוכבי השמים שאין עליו מלאך אמנם אלה השבעה הם הרודים בעם כשם ששבעה כוכבי לכת בעולם הגלגלים הם הרודים על שאר הכוכבים לחייב הוראותיהם כאשר יסד המלך ית' וית' שמו כן השבעה האלה ואם לא זכר שמותיהם הם שלטונים ויש תחתיהם כמה ממונים איש איש על עבודתו ועל משאו. ויאמר כי אע"פ שהתפקדו איש איש על מלאכתו אשר המה עושים לית לך כל חילא בשמיא וכוכבי ומזלי דכלהו לא משבחן לקב"ה. ומכאן נלמוד שחייב

האדם לשבות ממלאכתו אשר עושה בהגיע שעת התפלה להתפלל וגם כי דעת קצת מהחכמי' התורניים שהם סוברים כי עבודתם הוא השבח שהם משבחים הנה לפי דעת חכמי הקבלה הם נחלקים לשלש משמרות בלילה כל משמרה ומשמרה על שירתה המיוחדת לה והוא אמרו דהא בשעתא דעאל ליליא כדין אתפרשן תלת סטרי משריין לתלת סטרי עלמא וכו'. ומ"ש תלת משריין אינון וחד חיותא ממנא עליהו יחזור על משמרות המלאכים שהם כחות לכוכבי השמים כי זה לעומת זה עשה האלהים וכמו שיסד ר' יהודה הלוי בסדר הקדושה ראש הממשל' הראשונ' וחייליהם על כת המלאכים וכל צבא השמים נושאי כליהם על הכוכבים ועל כת המלאכים חזר ואמר שכן אור עולם עליהם ויהי שלום באהליהם מעין חכמה מאתם יוצא ומקור חיים עמם ימצ' ואין חשך ואין צלמות וכו' ואין שייך זה רק בעולם המלאכים כי בעולם הגלגלים יש חשך וצלמות ולקות הכוכבים. ומ"ש וחד חיותא ממנא עליהו הוא סוד השלשה פנים פני ארי"ה פני שור פני נש"ר אשר שלשתם פונים אל פני אד"ם הרוכב עליהם ודמו"ת פניהם פני אדם סוד הדמו"ת ידוע היא החיה הנז' בכאן שכל הפנים פונים אליה. כד אתא צפרא כל אינון דבסטר דדיה הוא המחנה הדרומי אשר מיכא"ל ממונה עליו. וכל אינון כוכבייא דנהרי הם הכוכבי' העומדים בצד דרום כנגדם כלהו משבחי ואמרי שירתא אלו ואלו כל א' מדבר כלשון עמו כד"א ברן יחד כוכבי בקר הכתוב מדבר בכוכבים ורומז במלאכים הממונים בדרומו של עולם מדקאמר ויריעו כל בני אלהים ואין הכוכבים נקראים בני אלהים כי בני אלהים הם כת מהעשר מדרגות כתות של מלאכים והביא ג"ש מבקר בקר וישכם אברהם בבקר ואברהם דרומי הוא בסוד ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה ובני אלהים הם העומדים לצד צפון כי שם אלהים רומז על הדין והדין בצפון אמנם בכח הבק"ר הם נכללים ונמשכים השמאליים עם הדרומיי' אל השיר להביא הכלה אל בית המלך פנימה כי בזה הנערה באה אל המלך וכל אשר תאמר ינתן לה כי השירות והשבחות הם הם תמרוקיה וקישוטיה ומהם קושרת כתר ונותנו בראש המלך והבן זה וכדין צפרא נהיר וישראל נטלי שירתא ומשבחין וכו' יבאר שכנגד שלש משמרות אשר הלילה נחלקת אליהם כמוזכר כן היום נחלק לשלש משמרות אשר בהם ישראל מתפללים בקר וצהרים וערב נמצא א"כ ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה' בכל סבוב הגלגל חציו המקיף בלילה עד הבקר לכתות המלאכים וחציו המקיף ביום לישראל ובזה קלוסו של הב"ה עולה והוא ית' מתעלה בזה כי כל מה שברא לכבודו בראו יצרו אף עשאו. וחזר לבאר סוד החיה אשר זכר שהיא למעלה מהשלש מחנות המשוררים וגם על ישראל למטה ואמר כי היא המקוה השבחים והשירות בסוד אלהי"ם אל דומי לך

אל תחרש ואל תשקוט א"ל כי בזה היא באה אל המלך כמו שביארנו וזהו סוד האש"ת חי"ל אשר אליה רמז שע"ה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה ביאר הכפל הנראה בכתוב ואמר כי אנשי ביתה הם המחנות העליונות ונערותיה הם ישראל והרמז בזה כי בקבלה פרס מאת המלך בסבת השבח והקילוס הזה היא מחלקת הפרס ההוא לכל אוכלוסיה עליונים ותחתונים והשלים הענין באמרו ועל דא כלא הוא ברשותיה וכו' לבא אל כוונת הפתיחה להודיע כי גם כי סדר מערכות השמים על הסדר הנז' והם לא ישנו את תפקידם הן הנה משועבדות אל מאמרו ית' והוא משדד אותם בעת שירצה ואומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום כלומר יחתו' שלא יגיעם האור וילקו למען ידעו כל רואיהם כי אין מלכות לצבא השמים וחייליהם אבל יש אדון עליהם מחשיך מאוריהם ויבאר הכתוב הנז' על יוסף כשהורד למצרים שהיה כדמיון השמש בשעה שילקה ובעד כוכבים הרמז על אחיו שנקראו כוכבי' והכונה בזה כי הוא אמר ויהי שיגל' יוסף למצרים ויגלו אחיו אחריו לקיים גזרת בין הבתרים ולפי שדוגמת השמ"ש מתיחס יותר ליעקב ע"ה יותר מיוסף אע"פ ששניהם בסוד הו"ו לזה אמר דבר אחר האומר לחרס דא יעקב שכן יחס הכתוב בו הנה השמש והירח ולא יזרח בשעה שבאה לו שמועת יוסף ואמרו לו הכר נא חשך מאור שמשו שנסתלקה ממנו שכינה מבלי הגיד לו כי עודנו חי כי על זה נתאבל על בנו ימים רבים. ובעד כוכבים יחתום יבאר מלת ובעד מענין סבה כלומר ובסבת כוכבים שהם השבטים שמכרוהו אתחתם ואסתים נהורא דיליה שהם היו סבת הגלות למצרים וחשך השמ"ש בצאתו חוצה לארץ וכוכבי' לא הלו אורם ות"ח מההוא יומא דההוא עובדא דיוסף אתפרש יעקב משמושא דערסא הסוד ידוע לרגיל בחכמה כי מדתו של יעק"ב לא ישתמש בכנס"ת ישרא"ל כי אם על יד הצדי"ק ואם הצדיק אבד לדור"ו אבד וכן היה המעשה למטה ביעקב ע"ה:

דף קפט.

ויהי ה' את יוסף ר' יוסי פתח כי ה' אוהב משפט ולא יעזוב את חסידיו וכו' יאמר כי בכל מקום שהצדיקים הולכים שכינה הולכת עמהם לשומרם שכן דוד ע"ה אומר גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך וכו' וכן יוסף הורד למצרים שהיה זה לו דומה לגיא צלמות והב"ה ושכינתו ית' ירדה עמו לשומרו שנאמר ויהי ה' את יוסף ובמדרש רבה משלו משל לרועה שהיו לפניו י"ב בהמו' טעונות יין נכנסה אחת לחנותו של גוי הניח האחד עשר והלך אחריה אמרו לו מה אתה מניח י"א והולך אחר האחת א"ל אלו ברשות הרבי' ואיני חושש להם שיעשו נסך כך אמר הב"ה שבטי' ברשות

אביהם וגדולים היו אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו לפי' ויהי ה' את יוסף ואמרו זה לפי שלא מצינו בכל השבטים שיזכור הכתוב שהיה ה' עמהם כמו שנז' ביוסף ונאמר בו ויהי איש מצליח ונאמר בו ג"כ וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו והלא כבר נאמר ויהי איש מצליח מהו מצליח בידו דאפילו מה דהוה בידיה והוה תבע ליה בגוונא אחרא היה מתהפך בידיה וכן אמרו במדרש הוה אמר ליה מזוג לי רותחין והיו רותחין פושרין והיו פושרין ועל זה נאמר וירא אדוניו כי ה' אתו ולא וידע כי בעיניו היה רואה מעשה נסים בידיו ממש. ויאמר כי בזכות הצדיקים הרשעים נשמרים ומתברכים בגללם שכן נאמר ויברך ה' את המצרי בגלל יוסף וכן בעובד אדום הגתי כתיב ויברך ה' את בית אדום הגתי בעבור ארון האלהים.

ואינון לא יכלין לאתזנא בזכותיהו כך דרכם של צדיקים כמו שנז' בר' חנינא בן דוסא כל העולם כלו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש. וכן יוסף היה מתברך המצרי בגללו ולא היה ניצול ממנו בזכות עצמו לולא ה' שהיה לו ולא יעזבו את חסידיו חסידו כתיב זה יוסף:

דף קפט:

ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו וכו' ר' חייא פתח ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וכו' יבאר כמה צריך האדם להשמר מחטוא ליוצרו ולהתגב' על יצרו המחטיאו כי לא יקרא הגבר גבור על שיגבר על חבירו אחר שאיפשר שיהיה אחר מתגבר עליו אמנם יקרא גבור אם יגבר על יצרו לפי שאין גבור בכל גבורי העולם כגבורת היצר הרע וכמ"ש ז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו וזכרו על אלכסנדרוס מוקדון שהיה אומר כשהיה שב לביתו מנצחון המלחמות שהיה לוחם באנו מהמלחמה הקטנה אל המלחמה הגדולה וכוונתו על יצרו שיתגבר עליו בביתו על כרחו שלא בטובתו שאין לך גבורה בעולם כנצחון היצר הרע ולפי שיוסף הצדיק ע"ה נתגבר על יצרו יותר מכל באי עולם בהיותו בחור בכחו ובגבורת יצרו ואשת אדוניו תובעתו יום יום וכל ההכנות הצריכות אל הפתוי ההוא לא אצלו ממנו ועכ"ז נשמר מחטוא ליוצרו הנמצא כזה גבור בעולם מהנשבעים שנשבעו ליצרם דוד ובועז כמ"ש רז"ל שלשה הם שתקף יצרן עליהם ונשבעו לו יוסף ודוד ובועז הנה בלא ספק יוסף הוא הבכור בהם והמתחיל הנה אלה אנשים ודומיהם כפלטי בן ליש מעטים הם בעולם המה הגבורים הנרמזים בפתיחה הזאת לר' חייא ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וכן איתא במדרש רבה ר' תנחום בר חכילאי פתח ברכו ד' מלאכיו גבורי כח וכו' במה הכתוב מדבר אם בעליוני' הכתוב

מדבר והלא כבר נאמר ברכו ה' כל צבאיו הא אינו מדבר אלא בתחתונים עליונים ע"י שהם יכולין לעמוד בתפקידו של הב"ה נאמר בהם ברכו ה' כל צבאיו אבל תחתונים ע"י שאינם יכולין לעמוד בתפקידו של הב"ה נאמר בהם ברכו ה' מלאכיו גבורי כח מלאכיו ולא כל מלאכיו. הנה ביאר ר' תנחום כי גבורת אנשי המופת המתגברים על יצרם הם יחידי סגולה המה הגבורים אנשי השם הם הנקראים מלאכיו ולא כל מלאכיו כי מי ומי הוא אשר יוכל להתגבר על יצרו שהרי נשתבחו הצדיקים הנמלטי' והמתגברים על יצרם יותר ויותר על צבאי מעלה שלא נתיחס להם הגבורה לפי שאין להם מי שיכריחם שלא לעמוד בתפקידו של הב"ה. והוא מה שביאר בכאן ר' חייא אלא שהוסיף ביאור כפי יסוד החכמה ואמר בעי בר נש לאתתקפא עליה ולאסתלקא עליה באתר תקיפו דבעי למהוי גיבר עליה ולאשתתפ' באתר דגבורה בגין דכד ב"נ אתתקף עליה כדין איהו בסטר גבורה ואתדבק ביה לאתתקפא וכו' הנך רואה כמה הכפיל דבריו כפי הנראה לכאורה האמנם כי כיון בדבריו כי יש גבורה עליונ"ה ויש גבורה כנגדה בעולם הקליפה וצריך האדם להעמיד עצמו במקום הגבור"ה הטהורה העליונ"ה אשר אין שם לא חשך ולא צלמות ולא חסרון כל ולא מות כדי להנצל מיד הגבור"ה השפלה המפתה לבני אדם ויהיה כדמיון הגבור העומד במקום גבוה ומגדל עוז ומבצר לוחם לבטח עם הנלחם עמו למטה בשפל ישב כי אין ספק כי ינצחהו ועל אויבו יתגבר. ור' אלעזר יבאר סוד הכתוב ויהי אחר הדברים האלה ע"ד הנז' למעלה בויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם כי שם נתבאר כי העטרת נקראת דברי"ם עיין שם ואחר הדברי' היא מדרגת הנחש המפתה הוא הממונה על היצר הרע אשר כל מבקשהו במעט ידבק בו הוא הרבה ולפי שיוסף בבחרותו היה מסלסל בשערו כדרך הבחורי' מצא בעל החוב מקום לשסות עליו את כלבו וזהו ויהי אחר הדברי"ם ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף:

ויהי אחר הדברים האלה וכו' ת"ח בזמנא דקב"ה אשגח בעלמא למידן יתיה וכו' יבאר חומר עון מי שאינו שומר הברי"ת כי בעון זה השמים נעצרים מתת מטרם על הארץ והארץ לא תתן את יבולה והסוד ידוע לרואי השמש כי הברי"ת העליון בהיותו משפיעו בהיכל"ו כל שפע וברכה וגשם נדבות יניף אלהים אפי' במדת הדין יורדים לעולם כי על סוד זה נקראים גבורות גשמים ובכן נחלתך שהם ישראל למטה ונלא"ה כנס"ת ישרא"ל למעלה שהיא תמיד צמאה לשתות מי נה"ר היוצא מעדן להשקותה את"ה כוננתה במדת את"ה היא תבנה ותכונן ובהיותה מכוונת על מכונתה כל העולמות מתברכין. וישראל הם הגורמים זה בשמירת הברית מתת זרעם לנכרי כי זו היא עיקר שמירתו וכשאינם שומרים הברית למטה גורמים לצדיק העליון שלא ישפיע בהיכל"ו והצדיק אבד ונהר

יחרב ויבש. ויאמר שזהו סוד ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה וסמיך ליה ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף וביאור הענין כך הוא בהיות יוסף העליון יפה תואר ויפה מראה ומלא ברכת ה' אפי' אשת אדוניו המצרי' תשא את עיניה אל יוס"ף שישפיע בה להתברך ממנו ובהיות כי לעבד נמכר יוסף והורד למצרים יחוייב כן למעלה כביכול שתשתוקק ותכסוף האשה הנכרית להתדבק ביוס"ף ובכן השפחה אשר עומדת מבחוץ אח"ר הדברי"ם תיר"ש גבירתה ולולא כי יוסף שמר הברית למטה לבלתי נתון זרעו בה היתה כנס"ת ישראל נופלת ממכונתה כביכול והג"ר יולדת ושר"י עקרה נמצא כי יוסף הוא קיומם של כנסת ישראל למטה בגלותם למצרים:

ויהי כדברה אל יוסף וכו' ר' אלעזר פתח לשמרך מאשה זרה וכו' יקדים לדבר באושר הצדיקים העוסקי' בתורה יומם ולילה לשמה ואפי' שלא לשמה כי היא תדרכם לקנו' העה"ז והעה"ב ויבאר הכתוב אורך ימים בימינ' בשמאלה עושר וכבוד וכבר קדם ביאורו בכמה מקומות. ויביא ענין ר' חייא כשעלה מבבל לארץ ישראל וקרא וכו' כי למוד תורה של ארץ ישראל יותר מאיר מלמוד תורה של בבל כדאיתא בסנהדרין פ' כהן גדול א"ר אושעיא מ"ד ואקח לי שתי מקלות לא' קראתי נועם ולא' קראתי חובלים נועם אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעמים זה לזה בהלכה חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלי' זה לזה בהלכה. ואיתא תמן במחשכים הושיבני כמתי עולם א"ר ירמיה זו תלמודא של בבל וביומא פ' הוציאו לו את הכף א"ר ירמיה לחכמי בבל אמטול דאתון דיירי בארעא חשוכא אמריתו שמעתתן דחשיכן ומאמר זה פי' הרמב"ם ז"ל בתשובת שאלה דר' ירמיה לטעמיה דאמר במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי וטעמא דמלתא משום דלא נהירא להו טעמא דמתניתא בהלכה כמא דנהירי לרבנן דארץ יש' מפני שלא היו נוחין זה לזה בהלכה. ור' זירא נמי בעי דלשתכח מניה טעמי דבבלאי משום דלא נהירן ליה בתר דשמע טעמא דמערבאי עכ"ל ור' חייא זה כשעלה מבבל קרא באורייתא ר"ל בתלמוד ארץ ישראל שאין בו מחלוקת עד דהוו אנפוי נהירין כשמשא כי חכמת אדם תאיר פניו. וכ"כ היה חכם שהיה מכיר בפני התלמידים העומדים לפניו מי שהיה לומד התורה לשמה ולא היה יודע זה מפאת שהיה רואהו מתרשל בלמוד כי מי לא ידע בכל אלה אבל היה מכיר בהכרת הפרצוף אם היה בעל הרהור רע כמו שיביא דיומא חד חמא הך תלמידא דהוה לעי באוריתא ואנפוי מריקן אמר ודאי מהרהר בחטאה איהו דא. אחיד ליה לקמיה ואמשיך ליה במלין דאוריתא כמו שעשה רבינו הקדוש דאיקלע לאתריה דר' אלעזר ב"ר שמעון אמר להו כלום יש לו בן לאותו צדיק א"ל יש לו וכל זונה שנשכר' בשנים שוכרתו בארב' אתייה ואסמכיה ואשלמיה לר' שמעון בן איסי בן

לקוניא אחוה דאמיה וכו' כדאיתא בהשוכר את הפועלים וקרא עליה פרי צדיק עץ חיים זה ר' יוסי בר אלעזר ולוקח נפשות חכם זה ר' שמעון בן איסי בן לקוניא וכן ר' חייא אחיד ואמשיך ליה במילי אוריתא ונתרפא מחולי הרהוריו. א"ר יוסי כד חמי בר נש הרהורין בישין אתיין לגביה וכו' הוא שאז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש וכו' ור' אלעזר יאריך בענין היצר הרע ופתוייו וקטרוגו לבני אדם ומשם יבוא לבאר הכתו' ויהי כדברה אל יוסף יום יום כי כן דרכו תמיד פעם כפעם לפתות לאדם ולעלות לקטרג עליו למעלה ושהב"ה חס על בריותיו ואינו שומע לו וזהו ולא שמע אליה לשכב אצלה מהו לשכב אצלה לנסבא שולטנו לשלטאה על עלמא דע כי כל מרכבה בהיות הרוכב עליה היא פועלת פעולת' ובהיותה בזולת הרוכב לא תוצא שום פעולה לפועל לפי שכחה תלוי בכח הרוכב עליה וזה נודע בכל הדברים הטבעיים כי הסוס שהוא הנרכב טפלה לרוכב כי סבת תנועת הסוס וגבורתו תלוי בכח הרוכב המנהיגו וכן בכל דבר הצריך לצאת לפועל ע"י דבר אחר המוציאו לפועל הוא טפל אליו כאלו תאמר כי שני חלקי הרחים החלק העליון הרוכב על התחתון הוא הטוחן הקמח בתנועתו שאם לא כן הנה התחתון לא יעשה קמח גם כי החלק העליון לבדו לא יטחון בזולת התחתון הסובל תנועתו הנה א"כ בבחינת המניע ההוא יקרא עיקר יציאתו לפועל ונקרא החלק העליון רכב והחלק התחתון שכב וכן בדברי רז"ל מרחיקין את הרחי' שלשה מן השכב שהם ארבע מן הרכב ונקרא החלק התחתון שכב לפי שהרכב שוכב עליו לתת כחו בו ומזה הטעם אמר בכאן מהו לשכב אצלה כלומר איך ייוחס יחס השכיבה בין האל ית' והשטן כי האל ית' מרכבתו טהורה וקדושה והשטן הטמא טמא יקרא ואין ביניהם דמיון שכיכ' והרכבה. ואמר כי בבחינת הרשות הניתן לו מהאל ית' לשלוט בעולם ההוא יקרא שכיבה ונתינת כח לא שיש ביניהם יחס רוכב ונרכב או שוכב ונשכב וזה בגין לנסבא שולטנו לשלטאה על עלמא ושולטנו לא שלטא עד דאתיהיב לה רשו ביאר כי לא יקבל שום כח הנרכב כי אם מכח הרוכב ובעבור כי השטן לא ייחס שהוא מרכבה לבורא ית' ח"ו הנה בבחינת הרשות הניתן לו יתיחס אליו הרכיבה או השכיבה. ד"א לשכב אצלה כד"א ולאיש אשר ישכב עם טמאה. כבר ידעת כי הבועל בת אל נכר גורם לצדי"ק כי ידבק בשפחה בהשפיעו ברכתו אליה דרך הסדקי' הנעשי' בבריכ"ה העליונה וכמו שרמזו בס' הזוהר בפ' בשלח בפ' ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך עיין שם ז"ל והישר בעיניו תעשה דא צדי"ק דבעי לאסתמרא משפחה והא אוקימנא מלי כד"א ושפחה כי תירש גבירתה דגרים לצדיק דאתדבק בשפחה הנה כי בבחינת נתינת השפע לנכרי' בת אל נכר גורם שישפיע הצדי"ק השפעתו לחוץ והוא סוד ולאיש אשר ישכב עם

טמאה וכן גורם העון שישפיע כביכול הטהור בטמא להיות עמה למיהב לה רבו וברכאן וסיעתא וכו' ר' אבא אמר כלא איהו ארחא חדא אמר שמה שביאר ר' אלעזר ככתוב לשמרך מאשה זרה על היצר הרע אין ספק בו כי כך דרכו לפתות לבני אדם ולעלות לקטרג בכל יום עליהם אמנם הכתוב ויהי כדברה אל יוסף יום יום יותר מתישב שיהיה דיבורו עם בני אדם המפותים ממנו יום יום מלבאר הכתוב שיהיה דיבורו עם האל ית' יום יום כי הפתוי קודם לקטרוג ויבאר לשכב אצלה גו גהינם לאתדנא תמן להיות עמה ת"ח וכו' ומבואר הוא:

ויהי כהיום הזה יומא דיצר הרע שלטא בעלמא יבאר כי אמרו כהיום הזה הוא זמן ימי התשובה שישוב האדם מחטאתיו ותוהה על הראשונות אזי הוא מתקומם לקטרג כנגדו כי בעוד שהחוט' מחזיק בטומאתו אינו מקטרג עליו לפי שהחוטא ההוא איש מאנשי ביתו אמנם בהיותו שב בתשובה אינו נחשב איש מאנשי ביתו ובכן ישתדל לקטרג עליו ולהזכיר עונותיו ובימים ההם בפרט ישוב לאויב לו וזהו ויהי כהיום הזה ע"ד מ"ש רז"ל בויהי היום ויבואו בני האלהים להתיצב על ה' וכו' ואין איש מאנשי הבית שם בבית כלומר כי בימי התשובה לא יזכור שום אהבה עם השבים בתשובה כאלו לא היו אנשי ביתו כלל מאז ויתנכר אליהם ועולה ומקטרג ויורד ומשטין ואימתי עושה כן בזמן שיבוא השב בתשוב' הביתה לעשות מלאכתו מלאכת שמים להתעסק בתורה כדי לשמור מצותיה ואז צריך האדם להתחזק ולהתגבר כנגדו כדי שלא ישלוט עליו כי מי ומי הוא מאנשי העולם שיעמוד לפניו להלח' בו לגרשו מן הבית כי אין איש מאנשי הבית יכול עליו ע"ד עיר קטנה ואנשים בה מעט כי רבי' הם אלא שאין מי שילחם כנגדו כי כל האיברים מסכימים וסרים אל משמעתו ויבאר היאך הוא מתנהג עם בני אדם לפתותם מעט מעט ללוכדם ברשתו בראשונה ותתפשהו בבגדו באמור לו למה תלבש בלואי הסחבות קנה לך מלבוש נאה כדי שיכבדוך הבריות כי המלבוש יכבד האדם והנה בלובשו בגדים יתחייב שיהיה מסלסל בשערו והוא תיקון שני מתקוני הניאוף ומשם והלאה ימשך מיני תיקונים אחרים לסוך בשמן האפרסמון ודומיהם וכאן לא האריך בהם רק תחלת הפתוי שהוא המלבוש כי לכאורה אין רע בזה כי ילבש האדם בגדים נקיים אמנם הוא בבחינת הנמשך ממנו והאיש הלבוב מה הוא עושה ויעזוב בגדו בידה וינס החוצה מאותה המחשבה והפתוי ונמלט בבור כפיו מרשת מלכודתו וכן עשה יוסף כי זו היא הכוונה בנמשל. א"ר יצחק זמינין אינון צדיקייא למחמי ליה ליצר הרע כחד טורא רברבא מבואר הוא בעצמו כי הרוצה לעקור הר אחד פעם אחת לא יעלה בידו ואם מעט מעט יגרשנו ויעקרנו ממקומו וכן הצדיקים בתחבולות יעשו מלחמה עם ההר

הקשה הוא היצר הרע ומעט יגרשוהו מבית' בשומו על נפשו לצום פעם בשבוע ואחר שהרגיל עצמו בזה זמן מה ישום עוד על נפשו לצום פעמים בשבוע וכן בכל הדברים הצריכים לזה ירגילם מעט מעט עד שההר הגבוה ישפל והיה לבקעה ולא ירגיש שום קושי בזה ועל זה ידמה לצדיקים להר גבוה ולרשעים בהפך:

דף קצא:

ויהי אחר הדברי' האלה חטאו משקה מלך מצרים וכו' ר' יהודה פתח הישאג אריה ביער וטרף אין לו ת"ח כמה אית לון לבני נשא וכו' יזהיר אל האדם שישמור צלם דמות תבניתו לפי שנברא בצלם וכמו שכל הפנים העליונים פני אריה פני שור פני נשר כלם פונים אל פני אד"ם העליון כן למטה בהיות האדם שומר צלמו במעשיו ובדעותיו כל החיות התחתונות יראים וזעים מפניו כמ"ש ומוראכם וכו' וכשאינו שומר צלמו הם שולטות עליו כי סר צלו מעליו ונמשל כבהמות נדמה והוא שכיון ר' יהודה בפתיחתו זאת הישאג אריה ביער לטרוף טרף אדם יאכל אם לא שנדמה לו כבהמה כי בעוד שצלמו עליו אדרבה הוא מפחד ממנו. ומ"ש ר' אלעזר אע"ג דנשמתא לית ביה צדיקייא לא משתניין מכמה דהוו דיוקניהון בקדמיתא כוונתו על מה שקבלה בידם כי הנשמה שהוא הצלם אינה חלה באדם עד שישלם בשכלו ובדעותיו ונתנו קצבה לכל בני האדם שהוא בהיותם בני ארבעים שנה שהוא זמן עמידת האדם על דעתו והשכלתו ולכן הראשונים לא היו מוסרים סודותיהם אלא למי שכבר הגיע לזמן הזה ונתנו סי' לזה נשמ"ה בה מ' ובה שנ"ה לרמוז כי לא תחול חלק הנשמה שהיא סוד הצלם עד ארבעים שנה ואמר ר' אלעזר שאע"פ שעדיין לא הגיע זמן תורה הנשמה לחול באדם כי עדיין לא קש והוא בחור הנה בהיותו צדיק במעשיו לא תשתנה צורתו בו כבראשונה קודם בואו לעולם שהיו כל הנפשות בצלמם ובתבניתם ולא ישלטו בו חיות השדה וחיתו יער. ולפי שיקשה כפי הטבע כי איך יצוייר שידמה שיומר צורת האדם בעיני החיות לצורת בהמה ועוד צורתו בו לזה אמר ת"ח קב"ה אחלף עובדין דלעילא ותתא בגין לאהדרא מלין לאתרייהו כלומר שיש ביכולתו ית' כח לשנות ולהחליף מעלה ומטה להשיבם אל מקומם הראוי להם כדי שיעשה חפצו ורצונו בשמי' ובארץ ויביא ראיה לדבר מדניאל כשהשליכוהו לגובא דאריותא שלא נשתנה צורתו מצורת אדם ולפי' לא שלטו בו האריות והקשה ר' חזקיה כי אין משם ראיה גם כי הדבר אמת בעצמו לפי שבענין דניאל זכר הכתוב אלהי שלח מלאכא וסגר פום אריותא וכו' משמע דבגין מלאכא וכו' ואם כן היה שם סבה אחרת ולא מפני שלא נשתנה צורתו ניצול ויאמר כי היא היא הסבה עצמה כי בהיות

שלא נשתנה צורתו והיה בצורת אדם הוא המלאך בעצמו לפי שהמלאך הזה הנמצא עם צורת האדם והשומרו לבל ישלוטו בו חיות השדה הוא המלאך אשר כל הצורות חקוקים בו ואמר זה על החי"ה אשר כל הפנים פונים ומסכימי' עמה בסוד ודמות פניהם פני אד"ם ואחר שכל הפנים חקוקים בה עליו אמר דניאל אלהי שלח מלאכיה וסגר וכו' איהו אתקיף דיוקניה בי ולא יכילו לשלטאה בי לפי שלא נשתנ' צורתי מצורתו כי צורתו צורת אד"ם ואמרי צורתו ר"ל צלמו. ויאמר כי זה המלאך הנז' אשר כל הפני"ם חקוקים בו הוא הנקרא פורפירא דמלכא בסדר ההיכלות אשר בו מצויירות כל נשמות הרוגי ישראל ע"י האומות ונקרא מלא גויות. ואגב ארחיה יבאר כי כל שומר פיו ממאכלו' אסורות ההוא יקרא אדם וצלמו לא ישתנה מצלם אד"ם שכן דניאל שם על לבו שלא יתגאל בפת בג המלך וע"כ לא נשתנה צלמו ויחזקאל תמיד יקרא בנבואותיו בן אדם יותר מכל נביא לפי שהלך בגולה כמ"ש ואני בתוך הגולה על נהר כבר וקרוב הוא להולך בגולה להתגאל בפת בג אומות העולם והוא שמר את פיו שנאמר ולא בא בפי בשר פגול ע"כ נקרא בן אדם. ויאריך בהזהיר אל האדם להיות נשמר מחטוא כדי שלא תשתנה צורתו מצורת אדם ומבואר הוא וישלים הענין במעשה ה' כי נורא הוא המגלגל גלגולין בעולם כדי שיעשה חפצו בשמים ובארץ ולהרים ראש לצדיקים שכן להרים ראש יוסף מבית האסורים יצא למלוך ע"י שהקציף האדון על עבדיו שנאמר חטאו משקה מלך מצרים וכו' ומי ימלל גבורותיו ית' שמו כי ע"י ההקצפה שקצף פרעה על עבדיו יתגלגל הרמת ראשו של יוסף ושע"י חלומות ימכר לעבד וע"י חלומות ימלוך ית' שמו אשר לו נתכנו עלילות:

ויחלמו חלום שניהם בלילה א' וכו' ת"ח דהא אתמר וכו' רצה לתת טוב טעם ודעת למה פתר יוסף לשר המשקים פתרון טוב וההפך לשר האופים ומה ראה על ככה אחר שהונח שכל החלומות הולכים אחר הפה והנה כפי הנראה היו החלומות דומים זה לזה בקצת התנאים כמו שכבר ביארנו למעלה בענין החלומות בתחלת הפרשה כי שם הארכנו מעט בענין החלומות וא"כ שהדבר תלוי בפה אמאי פשר להאי פשרא טבא ולהאי פשרא בישא.

אלא בגין דאינון חלמין עליה דיוסף הוו ובגין דידע מלה על עיקרא ושרשא דיליה וכו'. צריך אתה לדעת כי כל ההודעות הבאות לעולם הן שיהיו ע"ד הנבואה הן שיהיו ע"י חלום מזולתו ממיני ההודעות יבואו דרך פרט וכלל כלומר מכוונות ליחיד ולרבים כאלו תאמר שתהיה ההודעה על היחיד ויסתעף ממנה הודעה ג"כ על הרבים זולת ההודעה ההיא המכוונת ליחיד ההוא כי גם כי היא מכוונת בעצמה ליחיד ההוא עכ"ז יבואו

בה הוראות והודעות לזולת היחיד ההוא ואם תתבונן בדברי הנביאים כלם תמצאם כי יתנבאו על דבר א' פרטי עומד ומתוכו יכללו הודעות אחרות לעתיד וזה דבר שאין ספק בו לפי שכל ההודעות באות פרט וכלל פרט למכוון בעצמו וכלל לאחרים. וכן ראה ראינו לבעלי השעות ההוברים החוזים בכוכבים כי יבא להם שואל על ענינו יבנה המשפט על השעה ההיא שעת השאלה ויגיד לו ענינו ושאלתו. ואם בוא יבוא אחריו איש אחר לשאול על ענינו גם כן מתוך המשפט הראשון יגיד לשני וכן לשלישי ולרביעי והטעם לזה לפי שהוא נותן צור"ת הצומ"ח לראשון והצורה השנית לשני והשלישית לשלישי וכן כלם לפי שההוראה היא נמשכת לא עומדת על ענין א' ואם המצא ימצא זה בענין ההוברים מגידי העתידות כ"ש וכ"ש בהודעו' הנבואיות או הבאות בחלומות הצודקים כי יהיה בהם הודעה מכוונת לעצמה ומתוכה הודעה לזולת. ומזה תבין למה פתר יוסף לא' פתרון טוב ולא' פתרון רע וזה כי גם כי החלומות ההם מכוונים לעצמם הא' לשר המשקים והא' לשר האופים לא נמלטו מהמצא בהם הוראה לעתיד בענין ישראל הנמשלים לגפן כאשר יבוא הביאור לפנים ולפי שידע יוסף הדבר משורשו ועיקרו ידע כי לא יבשר טובה כי אם בעל החלום טוב ולא יבשר רעה רק בעל החלום הרע ומזה שפט בדעתו כי שר המשקים יעלה לגדולה יען נמצא בחלומו דבר טוב ועל בשורה טובה יבא ושר האופים שפתח באף והיה בחלומו הוראה על גלות יש'. כמו שיבוא לפנים ידע כי דורש רעה תבואנה באופן שיוסף העמיד הדברים על מכונתם ומקומם וזהו שאמר בכאן אלא אינון חלמין עליה דיוסף הוו כלומר אעפ"י שהיו מכוונים לבעליהם הנה א"כ היו בהם הוראה ליוסף ובגין דידע מלה על עיקרא ושרשא דיליה פשר חלמא להו כמא דאצטריך לכל חד וחד לאהדרה מלה על אתריה כי ידע כי מאת האלהים היתה זאת להם כי המבשר טוב יעלה אל הגדולה ודורש רעה תבואהו.

מה כתיב ויאמר להם יוסף הלא לאלהים פתרונים כלומר כי הפתרוני' ידועי' ממקורם כי מאת האלהים המה דתמן הוא קיומא דכלא ועל כן ספרו נא לי אולי אוכל לפתו"ר להבין החלומות משרשם ועיקרם.

ת"ח הא אתמרד דרגא דחלמא איהו לתתא ואיהו שתיתאה כבר ביארנו למעלה בתחלת הפרש' כי ממדת הנצ"ח שהוא מקום הנבואה עד מדרגת גבריאל שהוא שר החלום יש שש מדרגות נמצא כי מדרגת החלום למטה מכלם. ויבאר סוד אמרם ז"ל כל החלומות הולכים אחר הפ"ה שהכוונה שמדרגת החלום שהיא למטה תלוייה בפ"ה כלומר במדה הנרמזת בפ"ה המיוחסת לדיבו"ר שהיא למעלה ממדרגת החלום והוא סוד הלא לאלהים פתרוני' לאלהים ודאי. והנה למדנו מזה עיקר גדול כי לא כל הפיות מסוגלות לפתור

החלומות רק איש נבון וחכם כיוסף הצדיק שהיה יודע הדברים משרשם ועיקרם ופיו מסוגל לזה ביען מדתו פועלת במדת הפ"ה וצריך כל פותר להיות מסוגל בפ"ה וע"כ חכמי מצרים שלא היו מסוגלים בפ"ה נואלו שרי צוען חכמי יועצי פרעה מהם היו אומרים שבע בנות תוליד וכו' ומהם היו אומרים שבע מלכיות אתה מכבש ולמה לא נתקיימו אם החלומות אחר פה כל האדם ודבריהם ע"ה דברי האמ"ת והצדק מה כתיב: **ויספר** שר המשקים וכו' ר' אלעזר פתח ויהי בעברם ואליהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מאתך וכו' יקדים הקדמה לבוא מתוכה להודיע כי סבת חכמתו של יוסף בכל מה שישכיל היה מפאת התדבקותו באביו כי בן זקונים הוא לו וממנו למד חכמה ונפשו קשורה בנפשו ותמיד דיוקנו וצלמו של אביו בין עיניו לא יסורו ממנו וזאת היתה סבת חכמתו כאשר יבאר מתוך הפתיחה. ויקשה ויאמר הכא אית לאסתכלא והאי קרא תווה איהו כלומר שאין ראוי שיכתב זה על אליהו שיאמר הוא לאלישע שאל מה אעשה לך כאלו הדבר מסור בידו ולא שיתף עמו הרצון האלהי שהכל ברשותו שאלו שתף עמו הרצון האלהי אין אשם.

ותו דאלישע הכי נמי הוה ידע כלומר אם יצא זה מפי אליהו כשגגה שיוצאה מלפני השליט הנה אלישע לא נעלם ממנו כי הדבר תלוי ברשות האל ית' ואיך יסכים בדעתו גם הוא לשאול דבר שידע שאינו ברשותו של אליהו ויאמר ויהי נא פי שנים ברוחך אלי כי יראה שגם הוא תלה הדבר ברשות רבו ואשום אשם גם הוא.

אלא ודאי מאן דאחיד בשמיא וארעא איך לא יהיה ברשותיה הודיע כי צדי"ק מושל ירא"ת אלהים וכל אשר יחפוץ יעשה בשמים וארץ ורשות גבוה מסורה בידו.

שנאמר רצון יריאיו יעשה וכ"ש בדבר המסור בידו שיכול להוריש לתלמידו מובה"ק ועוד שכבר צווה עליו שנאמר וא"ת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתך נמצא אם כן שאין עליו אשם כי יאמר לו שאל מה אעשה לך כי כבר הורשה נשאר אם כן הקושי על אלישע איך ישאל דבר הנמנע שיהיה לו פי שנים ברוחו אליו ואין אדם יכול לתת יותר ממה שיש לו ואין השואל רשאי לשאול יותר מה שיש ביד הנשאל.

ויאמר ס"ד דעל חד תרין שאל ומה דלא הוה ברשותי' היך שאיל כלומר לא יעלה על דעתך שישאל אלישע שתהיה השגתו יותר מהשגת אליהו פי שנים. וקודם שאבאר כוונת ר' אלעזר בזה אביא לפניך דעת המפרשים בענין השאלה הזאת. ראיתי להר' נסים ז"ל נתן טעם מתוק מדבש ונופת צופים בענין תשובת אליהו לאלישע אם תראה אותי לוקח מאתך יהי לך כן ואם אין לא יהיה כי הוכיח מכאן כי באמצעות המוכן תחול הנבואה על מי שאינו מוכן והביא ראיה מענין הקריאה למשה עם אהרן ומרים

ואמר כי בהשתתף הרב עם התלמיד יתחזק שפע התלמיד מצד השפע הנמשך על הרב. ויביא ראיה ממאמר ר' האי דעדיפנא מחבראי משום דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה ואלו חזיתיה באנפיה כ"ש דהוה עדיפנא טפי ואמר כי זהו ענין אלישע עם אליהו בשאלתו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ותשובתו הקשית לשאול ואמר שהענין כפשטו וכמשמעו שהשיב אליהו לאלישע הקשית לשאול כי אחרי שאתה עלול ממני ומושפע באמצעותי אי איפשר שתעלה למדרגה יותר ממדרגתי כי העלול לא יתחזק יותר מהעלה.

אבל אם תראה אותי לוקח מאתך שאין ספק שבעת ההיא יתעלה אליהו כמה וכמה ממה שהיה בתחלה עד ששם נפשו וגופו כמלאכי השרת אם תראה בעת ההיא ויגיע לך השפע באמצעותי יהי לך כן שיגיע אליך פי שנים ממה שאני עומד בו היום באמצעות המעלה שאתעלה בה בעת ההיא ואם אין לא יהיה כי אי איפשר שתתעל' באמצעותי למעלה יותר גדולה ממני אם לא שתהיה עמדי כאשר אשיג השפע הגדול אשר יתוסף בי כי אז באמצעותי ובהשתתפך עמדי בשפע ההוא ימשך אליך יותר ממה שאתה מוכן אליו והרלב"ג ז"ל פי' בזה דברי פי חכם חן ואמר כי השאלה באמרו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי שכוונתו לומר שיהיה הוא בערך הנביאים כערך הבכור עם הבנים הפשוטים שנוטל פי שנים בנכסי האב ויראה שהיה כוונתו בתשובתו הקשית לשאול כי הדבר תלוי בבעל הרוחות אל אלהי הרוחות לכל בשר כי הוא היודע איזה יוכשר אל הנבואה ממנו ומבני הנביאים כלם ולכן אמר הקשית לשאול כי אין הדבר תלוי בי אבל אם תראה אותי לוקח מאתך כלומר שאם יראה אותו בעת הלקחו מעמו בעלותו בסערה השמים אז יתחדש לו על צד המופת שיאצל מן הרוח אשר על אליהו מה שביקש אלישע ואין ספק כי כלם דרכו דרך אחת בענין תשובת אליהו אם תראה אותי לוקח מאתך אמנם מה שכתב הרלב"ג הוא נאות ללשון ולענין במלת פי שנים. ורש"י ז"ל פי' הענין בקצרה בזולת אריכות כדרכו תמיד ואמר כי אמרו הקשית לשאול רצה לומר אי איפשר לתת לך יותר ממה שיש לי בידי ואם תראה אותי לוקח מאתך או אוכל לעשות לך יותר ויותר. הנה נאה כי לדעת כלם כוונת השאלה ששאל אלישע שתגדל השגתו בנבואה פי שנים ממה שהיה בו לדעת הרלב"ג על שאר בני הנביאים ולדעת הרב נסים ז"ל ממה שהיה אליהו קודם שילקח מעמו. אמנם דעת רז"ל הוא ששאל אלישע על הנסים שיעשה כפל ממה שעשה אליה"ו שאליהו עשה חמשה נסים ואלישע עשה עשר נסים או יתכן ששאל שיחיה ב' מתים כפל ממה שעשה אליהו כי הוא החיה בן השונמית לבד ואלישע שנים אחד בחייו ואחד במותו ויבא מלת ויהי נא פי שנים ברוחך אלי מיושבת על מתכונתה וזה לפי שבשעה שהחיה אליהו את בן הצרפית נאמר שם ויתמודד על הילד ר"ל כי נשתטח עליו להאציל

מרוחו ולהביאו מאיבריו אל איברי הילד וכן מצינו שעשה אלישע בהחיותו בן השונמית שנאמר ויעל וישכב על הילד וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו להמשיך ולהאציל הרוח מאיבריו על איברי הנער והוא שכיון אלישע בשאלתו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי כלומר שיתמשך ברוחך אלי אשר החיית בו המת פי שנים כלומר כפל הנס נתבאר א"כ כי לדעת רז"ל לא שאל אלישע מאליהו שתגדל מדרגתו בנבואה יותר מרבו בחייו כי לא היה זה מדרך המוסר אמנם היתה שאלתו שיעשו נסים על ידו פי שנים על מה שעשה הוא ואין בזה אשם כי בעשות התלמיד פלאים רבים יגדל מעלת הרב ולפי זה יאמר אליהו הקשית לשאול כי עשיית נסי' אינם תלויים ברוחי כי אם ברוחו ית' יעשה אותם ע"י נביאיו בזמן זמן אשר יחפוץ ובעת הצריך ע"י הנביא הנמצא בזמן ההוא ואין הדבר תלוי ברוחי אמנם אם תראה אותי בעת הלקחי מעמך דע כי סימן הוא לך שיהיה לך כן וכי רוצה השם בך שיעשו נסים על ידך כפלים ממה שנעשו על ידי. והנה כפי הנראה זאת היא סברת ר' אלעזר בכאן באמרו מאי פי שנים סלקא דעתך דעל חד תרין שאיל מה דלא ברשותיה איך שאיל אלא איהו לא שאיל רוח חד תרין אלא איהו שאיל בההוא רוחא דהוה ליה דעבד חד דיעבי' הוא תרין נימוסין בעלמא בההוא רוחא כלומר שישאר כח רוחו של אליהו באלישע ובאותו הרוח עצמו יעשה הוא פי שנים נמצא כי מה שיעשה אלישע מכח רוחו של אליהו יעשה. מה כתיב אם תראה אותי וכו' אם תראה אותי כלומר מה יוסיף ומה יתן אם יראהו אם לא וישיב אלא אמר ליה אם תיכול למיקם על עיקרא דרוחא דשבקית לך בשעתא דאתנסיב וכו' יאמר כי כפי מה שיצייר התלמיד בדעתו מחכמת רבו גם כי יסתלק הרב ישאר הציור ההוא בתלמיד ומתוך הציור ההוא יוסיף לקח וכן אלישע אם בעת הלקח אליהו מעליו יוכל לציירו בדעתו ולחקוק עיקר רוחו נגד פניו יהיה לו זה סימן כי יוסיף וכי עשה יעשה כל אשר ירצה ואם אין לא יהיה ולבאר הענין היטב. אמר ת"ח האי מאן דאסתכל במה דאזליף מרביה וחמי ליה בההוא חכמתא יכיל לאתוספא בההוא חכמתא יתיר. אמר כי כן יקרה בענין השגת החכמה כי כשישים התלמיד נגד פניו חכמת הרב ויציירה בדעתו יתוסף על התלמיד השגה על השגתו ובא הדרוש הזה על ענין יוסף הצדיק כי בשומו דיוקן אביו וחכמתו נגד פניו הוה מסתייע ליה מילתא כי תלמידו של אביו היה ובר חכים הוא ליה ובכח רוחו של אביו נתחכם להוציא לאור משפט החלומות האלה וזה כי כששמע יוסף מספור החלום של שר המשקים באמרו והנה גפ"ן עדין היה מסופק אם היה הרמז על גפ"ן סדום או על גפ"ן ממצרים תסיע כי יש גפ"ן אשר יינה משומר בענביה ויש גפ"ן אשר יינה יין חמר מלא מסך וחמת תנינים ויוסף היה מסתפק להיכן החלום נוטה ובשומו צורת אביו

נגד פניו נתוסף בו החכמה והסתכל בדברי שר המשקים שאמר ובגפן ג' שריגים והיא כפורחת בכל תנאיה וידע כי על גפ"ן נטעה ימינ"ו ית' שהיא שואבת משלשה אבות סוד כה"ן ולו"י וישרא"ל וידע כי בשורה טובה בפיו על ישראל ואל בשורה טובה יבוא ג"כ על עצמו כי כל מבשר טובה גם הוא ראוי לקבל פרס ולכן פתר חלומו לטוב. ויאמר כי בא החלום לחצאין חציו בשורה על ישראל מן ובגפן ג' שריגי' והיא כפורחת עלתה נצה כמבואר הרמז בלשון המאמר. וחציו לשר המשקים מן ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה והוא רמז אל סחיטת הענבים ענבי ראש אשר יינם אינו משתמר בהם אבל הוא נסחט ומשכר ובהם שמן חלקו ומאכלו בריא' והוא ג"כ סוד אמרם ע"ה ענבים סחטה ונתנה לו כי זה היה חטאו של אדם הראשון שהפריד הפרי מן האילן וכבר נתבאר הענין במקומו וזה היה ג"כ חטאו של נח בנטעו כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה והבן וכן חטא בני אהרן ששתו יין חמ"ר וקריבו קרבנא מההוא חמרא ומיתו והוא סוד בהקריבם אש זרה. ולפי ששר המשקים ראה ענבים טובים ובזמנן נתבשר לטוב שנאמר והיא כפורחת עלתה נצה וכו'. ומ"ש תנינן האי מאן דחמי ענבין חוורין וכו' אוכמי לא וכו' מ"ט בגין דאיהו רזא דתרין דרגין ידיען הוא סוד המלו"י והפגימה כי לפעמים היא מליאה בלוב"ן הרחמים ולפעמים בשחרות ואחר שסוד הענבים תלויים בה הרואה ענבי' שחורים צריכין רחמי אמנם הרואה ענבים לבנים יגידו כי הוא באשגחותא דרחמי חמי מה כתיב בשר האופים:

דף קצב.

וירא שר האופים וכו' ויאמר אל יוסף אף אני וכו' ת"ח ארורים אינון רשיעיא דכל עובדיהון כלהו לביש וכו' יקדים להודיע כי טבע הרשעים לדבר בגאוה ובוז ופיהם מכשילם והכתוב הזה יודיע זה כשכתב על שר האופים שהתחיל באף כי אין ספק שלא היה מדבר שר האופים בלשון הקדש אמנם הכתוב יגיד עליו שדבר בגאוה ובוז כדרך שמדברים בעלי הזדון כי גם כי ידברו בטובה הם מדברי' באף ובחימה ובגודל לבב עד שפחד יוסף וחרד לבו בהתחילו ספור חלומו באף וחימה וקצף גדול ולא כאיש נדהם ודואג לדעת את החלום ואת שברו אבל בגאוה וזדון רב וזה הודיע עליו הכתוב באמרו אף אני בחלומי כי הכתוב יודיע כי דבר באף וכשמוע יוסף את זדונו ידע דכל אינון מיליו דיליה לאבאשא ובשור' דביש בפומיה וכששמע יוסף שאמר והנה שלשה סלי חרי על ראשי כדין ידע דאתבשר על חריבו דבי מקדשא בגלותא וכמ"ש דרז"ל בב"ר והנה שלשה סלי חרי על ראשי אלו שלשה מלכיות הראשונות ובסל העליון זו מלכות

רביעית דהיא מכתבת טירומוסיא פי' מס מכל אומות העולם הנה כי נתבשר יוסף מתוך חלומו גלות ד' מלכיות גם כי לא נזכרו בכתוב רק שלשה סלי חרי הנה כשחזר ואמר ובסל העליון רמז לו על מלכות רביעית שעלה צחנתו ובאשו ורבו צרותיו למעלה ראש והוא שאמר בכאן חמי מה כתי' ובסל העליון מכל מאכל פרעה אשר יאכל כי בזה רמז לרוב המסים והארנוניות אשר יטיל עליהם והם פורעים ובמה שנאמר והעוף אוכל אותם רמז לו על שאר עמין דמתכנשי עליהו דישראל וקטלי לון וחרבי ביתיהו ומפזרי לון לד' סטרי עלמא נתבאר א"כ כי שר האופים לא הראוהו בחלומו דבר טוב כלל מראשו ועד רגליו הן לעצמו הן לאחרים אמנם שר המשקים יען נמצא בו דבר טוב על ישראל הנה בהיות ישראל מבורכים ומושפעים מאור העליון לא ימלט שלא יגיע מתמציתם גם על האומות בסוד הללו את ה' כל גוים וכו' כי גבר עלינו חסדו כי בהתגבר על ישראל חסדו יגיע להם חלקם ג"כ ועל כן פתר לו יוסף פתרון טוב כי בבשרו טובה על ישראל יתברך גם הוא על פי דרכו למטה והבן זה והוא שרמז בכאן באמרו ת"ח תרין דרגין אלין דקא חמא האי וחמא האי דא חמא כד שליט דרגא עילאה ואתנהיר סיהרא ודא חמא דאתחשך ושליט עלה חויא בישא ובג"כ אסתכל יוסף בההוא חלמא וכו' שיראה מזה כי יוסף לא פתר מה שפתר לשניהם מטוב ורע רק מה שבא הרמז בחלומותיהם אם טוב ואם רע יבשר ועל דא כלא בפשרא קיימא כלומר בידיעת הפותר תלוי הפתרון כי לא כל אדם יצדק פתרונו רק מי שהוא מסוגל לכך ויודע פשר הדבר כיוסף ע"ה. ואל זאת הכוונה פתח ר' יהודה ואמר לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי להודיע כי מתת אלהים הוא הלב הטהור כלומר ההשכלה והרוח הנכון הנמצא באדם להבין הדברים על בוריים כמו שנאמר ביוסף ע"ה הנמצא כזה איש אשר רו"ח אלהי"ם בו כי אין ספק כי לאיש אשר אלה לו הנה הוא מושפע מרו"ח אלהי"ם כמו שמלך המשיח יהיה מושפע מרו"ח אלהים שנאמר ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה וכו' כי אז תהיה הלבנה במילואה והוא אשר רמזו רז"ל בכתוב והארץ היתה תוהו ובוהו וכו' על ד' גליות ורוח אלהים מרחפת זה רוחו של משיח שיהיה מושפע מאותו הרו"ח הנכון ואליו היה מבקש דוד שהיה מדתו והיה מתפלל ורוח נכון חדש בקרבי זכר לשון חדוש בשאלתו לרמוז לחידושה של לבנ"ה כי בחידושה יתחדשו ימינו כקד"ם והכוונה לר' יהודה בזה להודיע כי יוסף ע"ה זכה לאותו הרו"ח ומכחו היה יודע ושומע חלום לפתור אותו. ולפי שנמשך הענין לדבר בענין הרו"ח הזה הקדוש ויש לעומתו ולנגדו רוח אחר של טומאה נקרא רוח עועים הוא המפתה את הרשעים בעולם הזה לנטותם מן הדרך הישרה אל דרך רע הביא עובדא דר' אלעזר ור' יוסי דהוו אזלי בארחא. ושאל ר' יוסי לר' אלעזר על

ענין הרוח הנז' בענין אחאב שנאמר מי יפתה את אחאב ונאמר שם ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' ויאמר אנכי אפתנו ויאמר ה' אליו במה ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו וכו'. ותנינן דא הוא רוחא דנבות היזרעאלי כך דרז"ל בפ' חלק ת"ר שלשה מיתתן בידי אדם וא' מהם המתנבא מה שלא שמע וכו' כגון צדקיה בן כנענה ונשאו ונתנו שם בענינו של צדקיה בן כנענה והעלו כי הרוח שהתעתו הוא רוחו של נבות היזרעאלי ובכאן הוקשה לר' יוסי ראשונה אם איפשר לנשמות שעלו למנוחתם שלא הוצרכו להתגלגל אבל עמדו לפני ה' כמו שנזכר ברוח הזה של נבות ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' אם יחזרו לעולם הזה ואם תאמר שכן הוא האמת שנשלחות בשליחות בוראם לזה העולם כענין נשמות הצדיקים הנראי' לחסידי עליון אחר פטירתם מן העולם כגון רב המנונא סבא וזולתו שהיו נשמותיהם מתלבשות כדמות טייעא ומודיעו' להם סתרי תורה. הנה זה דבר מתמיה שישתלחו לשליחות שקר כזה כי אין ראוי שישתלחו הנשמות העומדים לפניו ית' בשליחות שקר הלא על דבר אמ"ת ועונה צדק. ועוד כי למה יענש אחאב על מעשה נבות היזרעאלי כי יבוא רוחו להענישו שהרי בדין לקח כרמו שכן הורה שמואל הע"ה בשעה ששאלו יש' מלך עליהם דכתיב את שדותיכם וכרמיכם וזיתכם הטובים יקח. ועוד כי בכסף מלא רצה לקנותו ממנו ולא רצה ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה. א"ל יאות שאלת ומתוך שאלתך הנכונה נבוא אל תכונת האמת לדעת מה הוא הרוח הזה אם הוא רוחו של נבות ממש או רוח אחרת עמו וזה לפי שיש להסתכל אי רוח דנבות יכיל לסלקא ולקיימ' קמי קב"ה כי היה צדיק ומהעומדי' לפניו איך ימלאהו לבו להיות שליח שקר ולשאול על זה בעולם האמת שהרי הצדיקים אפי' בעלמא דשקרא שהוא העולם הזה הם מרחיקים עצמם מדבר שקר וכ"ש בעולם האמת. ואי לאו זכאה איהו היך יכיל לקיימא קמי קב"ה כי מי יעלה בהר ה' אם לא יהיה צדיק והנה ר' אלעזר חזק טענתו של ר' יוסי ביתר שאת להוציא נפקותא הכרחית שלא היה הרוח הזה רוחו של נבות כי נבות לא כ"כ צדיק להיות זוכה בין העומדים לפניו ולא ג"כ רשע להיות מלאך רע ישולח בם אמנם הרוח הזה האומר אני אפתנו הוא רוחו של שטן העולה ומקטרג והיורד ומפתה כי כן דרכו תמיד כענין מ"ש ויבואו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן וכו' לפי שכך דרכו ומנהגו אמר לו הב"ה צא מלפני כי דובר שקרים אין לו עמידה תמידית לפניו אבל נדחה משם בשליחות רע אם יחייב כך הדין כמו שנתחייב אחאב בענין נבות שאם היה רשאי לגזול את כרמו ממנו שלא כרצונו דמו של נבות מי התירו לו וגם דמו הנה נדרש ע"י הרוח הידוע ההוא המשקר והמפתה לבני אדם נמצא לפי זה כי ר' אלעזר מאן שיהיה הרוח רוחו של נבות כדעת רז"ל. האמנם כי נוכל להשלים בין שני הדעות

ולומר כי רוחו של נבות היא התובעת דין על אחאב לפני הדיין ית' שמו ולתביעתה דין אמת יזדמן שם רוח אחרת עמו להענישו והוא כוונת רז"ל באמרם שהייתה רוחו של נבות ולפי שזה הרוח הוא המפתה ומטעה לבני אדם בדברי שקר נקרא רוח שקר ודוד היה מבקש להשמר ממנו ולהתרחק מטומאתו ושקריו והיה אומר לב טהור ברא לי אלהים כלומר שאם יתכן שלא נברא מתחלת ברייתו בטבעו להיות בלב טהור שעתה מחדש יברכהו ורו"ח נכון יחדש בקרבו כדי שיתרחק מאותו הרוח הנקרא רוח שקר. ונמשך הענין להודיע כי שני מדרגות המה מדרגה של קדושה לחוד ומדרגה של טומאה לחוד והבדל גדול יש ביניהם כהבדל האור מן החשך וששני השרים האלה שר המשקים ושר האופים אעפ"י שהיו דומים תנאי חלומותיהם זה לזה הבדל גדול ביניהם כי בא החלום לזה לבשר על הגפן אשר קנתה ימינו ית' בימי ממשלתה ולזה בא החלום לבשר בימי שפלותה ומפרי פי איש ישבע ויוסף הוא אשר רוח אלהים בקרבו ישמע חלום לפתור אותו מעיקרו ומשרשו ולכן כאשר פתר כן היה. וישלים הענין בביאור הכתוב וה' נתן קולו לפני חילו להודיע כי אין מספר לגדודיו ושלוחיו כי יש מהם נשלחי' מצד הקדושה הנרמז' בקו"ל דברי"ם אתם שומעים ושי אחרים נשלחים מצד הקטרוג ונקרא עצום עושה דברו לפי שהוא קשה כברזל וכסלע ומי יכילנו ועושה שליחותו נוטל רשות מלמעלה ונוטל נשמה מלמטה כפי' הדבר אחר והענין מבואר בעצמו:

דף קצג.

רבי חייא פתח ואמר קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר וכו' יבאר כי בשעה שברא הב"ה את העולם הגביל ונתן קצבה לזמן שולטנות החשך הוא הנקרא קץ כל בשר הוא סמא"ל הוא מלאך המות המחשיך פני כל הבריות וזהו קץ שם לחשך כי לעתיד לבא יבלע המות ומזה הטעם דרז"ל ביוסף כי זמן וקצבה ניתן לו כמה שנים עשה באפלה בבית האסורים ויאמר כי זה הנקרא ק"ץ וחש"ך כל מגמתו ובקשתו איננו רק לכלות כל בשר וזהו ולכל תכלית הוא חוקר ויאמר כי הוא נקרא אבן עופל וצלמות אבן שבו נכשלים הנגפים רגלי הרשעים והוא עומד במקום צלמות כי שם ביתו רחוק רחוק מהאור ארץ עיפתה רחוקה מאר"ץ החיי"ם ויאמר כי לא ימלטו וינצלו מידו רק כל העוסקי' בתורה ע"ד אמרם אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש ובהיותם עוסקים בה הנה הנם אוחזי' בעץ החיים מקום שאין שם מו"ת ובזה הם נמלטים ממנו האמנם כי כל א' מהנאחזים בעץ החיים כל א' נאחז בו כפי מדרגת השגתו בו ולא הכל שוים כי יש מי שהוא אחוז בעלין ויש מי שהוא בענפים ויש מי שהוא אחוז בגוף העץ עצמו

שהוא העיקר כל א' כפי מדרגתו בהשגתו סתרי תורה וסודותיה כי יש בה פשט ומדרש ואגדה וסוד וכפי מה שהשיג בה ככה תהיה אחיזתו בע"ץ החיים ויאמר כי ישראל הם נצר מטעיו והנה הנם כלם אחוזים בעץ החיים כי בני תורה הם אם מעט ואם הרבה יאכלו אמנם הצדיקים העוסקים תמיד בתורה הם הנאחזים בגוף האילן עצמו. ורשב"י יבאר כי השכחה תתיחס אל הקץ הזה שהוא הנמשך והיונק מהשמאל אשר אין שם אור כי אם חשך וצלמו' עובר והשכחה מצויה שם ושיוסף הצדיק ע"ה טעה בחלומו של שר המשקי' בראותו שבא החלום לדעתו ממקום הזכירה באמרו ובגפ"ן שלשה שריגים וחשב כי שר המשקים אולי ממקו' הזכיר"ה שהוא מקום האור ינק ולא מצ"ל מו"ת אשר ברגליה ולכן בטח בשר המשקים כי יזכרהו ואמר לו כי אם זכרתני אתך כלומר אחר שחלומך היה במקום הזכיר"ה בחיוב הוא כי אהיה בזכירה עמך כי מדתו של יוסף מדת זכו"ר היא וזהו כי אם זכרתני אתך ומלת אם ע"ד ואם יהיה היובל וטעה בזה כי חלילה חלילה כי יבוא ערל וטמא אל בית ה' כי זכו"ר ושמו"ר בהדדי נינהו כח הזוכ"ר וכח השומ"ר בחלקי המוח שוכנים והשכחה למטה ברגליה ולכן אמר הכתוב ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו כי איך יזכור מי שהוא בשכח"ה ולכך סמך ויהי מקץ כלומר תדע למה שכח שר המשקים ולא זכר את יוסף לפי שהוא יונק ממקום הקץ והאופל והשכחה ובזה נענש יוסף ונשכח בבית האסורים הזמן ההוא עד הגיע תור השנתים ימי"ם שנתחברו זכו"ר בשמו"ר ותב דרגא לדרגיה ונשתמשו היו"ם ביו"ם וחשך הליל"ה אשר ברגליה חלף הלך לו וליל"ה כיו"ם יאיר כי אז אין שכח"ה לפני כסא כבודו והיו שניהם לימי"ם אחדי"ם אזי נזכר יוסף ממקום הזכרו"ן שהיא מדתו. ולא יקשה בעיניך איך יראוהו לשר המשקים חלום ממקום קדוש כי לפעמים יחלמו הרשעים חלומות צודקים לצורך הצדיקים כחלומו של פרעה וחלומו של נבוכדנצר וזולתם ויראום להם דרך מחיצות מחזה מול מחזה. והבן זה:

דף קצג:

ויהי מקץ ר' חייא פתח מלך במשפט יעמיד ארץ וכו' יבאר הכתוב על פנים שונים וכלם פונים אל כוונה אחת וראשונה יבאר כי מל"ך הנז' בכתוב הרמז על הכת"ר ומלת משפ"ט הרמז על התפארת שהיא מדתו של יעקב כד"א משפ"ט לאלהי יעקב ומלת ארץ היא העטרת כי מדת המשפ"ט שהוא סוד הו"ו הוא המעמיד והזן לה"א האחרונה ונמצא לפי זה כי הב"ה על פי מדותיו הקים כל אפסי ארץ. אח"כ יבאר הכתוב על הנדון של הפרשה ויאמר כי מלת מל"ך ירמוז על מדתו של יעקב וכבר ידעת כי בכל מקום שהם

אומרים דא קב"ה יתבאר כפי סגנון הענין כי לפעמים ירמזו במלת קב"ה לכתר ולפעמים לבינה ולפעמים לתפארת ולפעמים לעטרת בהיות שהכל אחדות אחד ומלת משפ"ט על מדתו של יוסף כי על ידו תעמוד הארץ ואין בין שני פירושים רק לזכור מדת יוסף שלא תשכח כי על ידו האר"ץ ניזונת שכן היה בפועל כי כל הארץ באו מצרימ' לשבור אל יוסף. ור' יוסי יבאר כי מלת מלך הוא יוסף ושיוסף אין ספק כי הוא היה סבה לשבור בר ואוכל בערים לשני הרעב אבל עכ"ז לא הספיק זכותו לסלק הרעב מהארץ עד בוא יעקב שמדתו משפט כי בזכותו נסתלק הרעב. ויבאר ג"כ הכתוב על דוד ומבואר הוא כי לפי הפירושים הקודמים לא ביאר סיפיה דקרא ואיש תרומו' יהרסנה שהוא ירבעם ב"נ זה העמיד וזה הרס וכל הפירושים האלה כשם שיובנו למטה כך יובנו למעלה למשכיל דבריה' ע"ה והכוונה הכוללת לר' חייא כי בזכות הצדיקים הפורענות מתעכב לבוא לעולם לפ"י שהם גבורים לעמוד בפר"ץ ודוחים את הגזירות כאשר היה הענין ביוסף ויעקב בימיהם לא שלט פורענות בארץ מצרים אמנם לסבת איש תרומות שהוא פרעה נשחתה ארץ מצרים בהקשותו לבו לגבי קב"ה:

ויהי מקץ ר' אלעזר פתח חי ה' וברוך צורי וכו' הנה אלה החכמי' בפתיחותיהם באלה הכתובים הן ר' חייא הנז' למעלה הן ר' אלעזר בזאת הפתיחה הן ר' חזקיה שפתח בעת לעשות לה' כל א' מהם מבאר בפתיחתו מעלת החלום הזה זה יאמר כי לסבת החלום הזה ופתרונו ע"י יוסף נתקיימה ארץ מצרים כמבואר וזה יאמר כי במראה החלום הזה רמוז חבור ח"י העולמים בעטרת יו"ם ביו"ם שנ"ה בשנ"ה כי מדת הלילה בהיותה בחבור חי העולמים נקראת ג"כ יום כי האיר אל עבר פניה כד"א ברוך ה' יום יום כי בהיות אדנ"י ברוך מה' נקראים שניהם ימים וכן נקראים שנים בסו"ד השני"ם והשמטות וזהו הרמז בויהי מקץ שנתים ימים כלומר שהראוהו בחלומו חבור שתי המדות וסוד הנהר הידוע שהוא סוד יוסף הוא המשביר והמשקה ולקמן יבאר ויאמר היאך יראה וישיג זה פרעה הרשע והטמא. ור' חזקיה שפתח לכל זמן ועת לכל חפץ יבאר מה שנתבאר כבר בכתוב קץ שם לחשך והוסיף לבאר בפתיחתו סוד וע"ת לכל חפץ כי העטרת נקראת ע"ת בהיות כי כל מה שלמטה הימנה נופלי' תחת גדר הזמן והעת והיא המגבלת הזמן והעת אשר על רמז זה תקנו בברכת הלבנה הרומז אליה חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם כן הוגבל להם זמן וכוונתו לבאר הכתוב כי מפאת ומצד הקץ הוא ק"ץ כל בשר כי משם היתה השגתו של פרעה ומשם היה צופה ומביט סוד השנתי"ם ימי"ם לא שנכנס ח"ו ח"ו במקום הקדושה אמנם מתוך מחיצת הטומאה הראוהו סוד השנתי"ם ימי"ם כמבואר בדבריו ושלשת החכמים האלה כוונתם אחת אלא שזה יבאר הענין בהרחבה יותר מזה:

דף קצד.

והנה מן היאור עולות ז' פרות וכו' דהא מן נהר דא מתברכין כל אינון דרגין דלתתא הרמז על ז' היכלות אשר למטה במדת המלכו"ת שהנה"ר הידוע מתפרד ונחלק אליהם ואע"פ שמתחלק לד' ראשים הנה כל השבע המדרגות ניזונים ממנו וכן המה סוד ז' הנערות הראויות לתת לה מבית המלך המה הנרמזים לרשב"י ע"ה בפ' ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין כי ז' תיבות יש בכתוב הזה ולפי שהן בחבור עמה בהכנסה אל בית המלך נאמר בהם ותרענה באחו באחוה ולא בפירוד. ואלה הם הנרמזות בפרות הטובות לנגדם ולעומתם הם הפרות הרעות אשר בקליפה הנרמזי' בשבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש כי גם הם על מספר שבעה כי זה לעומת זה עשה האלהים ונקראי' סריסים לפי שהן לא בידם טובם כסריס שאינו מוליד ונקראות הפרות האלה רעות לפי שהן יונקות מהר"ע הידוע ולא מצד הטו"ב. והנה ר' יצחק ימשיך הענין מלמעלה מראש הנה"ר שהוא משק"ה אל השבע העליונות ומן העליונות ירד' ההשקאה ע"י סוף הנהר אל השבע התחתונות והנה הן שבעה ושבעה מוצקות וכלנה נקראות טובות. ושבע הפרות הרעות הן הנה בצד הטומאה כמבואר. וכן ביאר ר' יהודה הענין בשבלים ואמר כי אלה ואלה ראה פרעה בחלומו ולפי' הוקשה לר' ייסא וכי להההוא חייבא וכו' והשיב כגוונא דלהון חמא דכמה דרגין אית אלין על אלין וכו' כי יש צל נאצל מצל ובבואה דבבואה ומחזה מול מחזה ומהתחתונה שבכלן ראה מה שראה והביא דמיון מההשגות האנושיות בחלומותיהם דהא כמה דאיהו בר נש הכי אחזיו ליה בחלמיה כי ההודעות כלם מלמעלה הם אמנם ההבדל רב ביניהם כהבדל הבר מן התבן וכבר נתבאר זה בפ' וישב:

ויהי בבקר ותפעם רוחו ר' יוסי אמר הא אוקמוה וכו' מכאן למד המפרש שכתב למה שמו פעמון לפי שמקיש פעם בזוית זו ופעם בזוית זו ופעם בזוית זו ויבאר בכאן כי נאמר בפרעה ותפעם על שהוא לא שכח את החלום רק שלא הראוהו פתרונו ולכן לא היה מקיש רוחו בקרבו רק פעם אחת לדעת את שברו אמנם בנבוכדנצר נאמר ותתפעם בכפל התיו המורה על ההתפעלות הרב לפי שהראוהו החלו' ואת שברו ושכח שניהם ולכן היה מקיש רוחו בקרבו פעמים פעם על החלום ופעם על שברו כפעמון הזה המקיש פעם כה ופעם כה והביא ראיה אל הפעמיות הזה ממה שנאמר בשמשון ותחל רוח ה' לפעמו דהוה אתי רוחא ואזיל ואתי ואזיל ולא הוה מתישבא עדיין כדקא יאות כי כן הוא בטבע כל ההתחלות בכל המעשים עד שלא נשלמו ונתישבו בהרגל להיות השכל חונה ונוסע ומרחף עד שיתישב הדבר על מתכונתו. ור' יצחק יודיע כי מלכי האומות גם כי

יניקתם ממקום טמא וחיצוני הנה בהיותם במעלה על אומותיהם מראים להם ענינים עליונים בדרך הגדה כלומר בהחבא שנאמר את אשר האלהים עושה הגיד לפרעה בדרך החבא ע"ד ויבא אלהים אל אבימלך וזולתם והמשל למלך שרוצה להזדווג עם שפחתו כי ע"י מסתרי"ם יבוא אליה וסי' לדבר ואת מלכים לכס"א וזהו אשר האלהי"ם ודאי הגיד כי ענין הגדה תורה על ההסתר אמנם לשאר בני אדם אינם עולים למדרגה זו רק הנביאים והחסידים או החכמים כי חכם עדיף מנביא ויאמר כי לפי שיוסף היה חכם וחסיד היה כדמיון הנביא היודע פשר דבר והבין פתרון החלומות על אמיתתם וע"כ אמר אותי השיב על כני ואותו תלה מכאן דחלמא אזיל בתר פשרא כלומר על היודע לפתור האמת ולפי שיוסף היה יודע עיקר החלום נתיחס אליו כאלו הוא פעל ועשה והשיב ותלה דכתיב ויהיה כאשר פתר לנו כן היה כי הוא פתר האמת:

דף קצד:

וישלח פרעה ויקרא את יוסף וכו' ר' אבא פתח רוצה ה' את יריאיו יבאר מעלת העוסקים בתורה בלילה שהם המקשטים את הכל"ה עד אור הבקר ומכניסים אותה עם המל"ך בבקר כדי שתקבל פרס ותחלק לעניים ובזה גורמים ועושי' שלום בפמליא של מעלה ופמליא של מטה ע"ד או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי ולפי' הב"ה רוצה בהם וממשיך עליהם חוט של חסד ופי' הכתוב רוצה ה' את יריאיו אותם שקמים בלילה ומיחלים עד אור הבק"ר כי הם ממשיכים לחסד"ו כי חוט של חס"ד נמשך עליהם ביום ע"ד יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי ולפי שהיל"ל רוצה ה' ביריאיו כי הרצון דבק ביראה זו והבי"ת תורה על זה יותר ממלת א"ת גם כי מסמכת לכן ביאר כי ענין רוצה בכאן ר"ל מרצה ומפייס ובכן תתישב מלת את במקומה שהכוונ' כי הב"ה מרצה ומפייס את יריאיו כמו שהאדם כשהוא חפץ בחביריו ואוהבו מאד שהוא מרצה אותו ומפייסו מצערו וכן היה הענין ביוסף הצדיק כשהוציאוהו שלוחי פרעה מן הבור פייסוהו בדברים שעלתה לו כך על לא חמס בכפו שהכירו הכל בו שהיה אדם חשוב וירא אלהים וגם פה לא עשה מאומה וכאלו תאמר שאמרו לו כולי עלמא כי לחנם נתפשת ושנתעללה עליך אשת אדוניך ופייסוהו בדברים וזהו ויריצוהו כלומר פייסוהו על דבר הבור שנאסר בו לחנם. ויש לו לר' אבא על מה שיסמוך בפירושו במלת ויריצוהו מענין רצון ולא מענין מרוצה לי שמלת ויריצוהו חסר ויריצהו כתיב ויתכן כי פרעה רצהו ופייסו ע"י עבדיו כי כן צוה אותם. ועוד יבאר ר' אבא הטעם למה זכר הכתו' בכאן ענין בור ולא אמר ויריצוהו מבית הסוהר שכן כתיב ויתן אותו בבית הסוהר מקום אשר אסירי וכו'

אמנם זכר ענין בור להודיע כי בבור היה השפלתו כשהשליכוהו אחיו אל הבור ובבור היתה מעלתו. אמנם רשב"י ע"ה יתן טעם אחר כפי החכמה ויאמר כי נזכר כאן מלת בור להודיע כי לא נקרא יוסף צדיק עד שנמלט מבו"ר שח"ת בענין אשת אדוניו ובזכות זה ויריצוהו מן הבו"ר ונתעלה ונתדבק בבא"ר מי"ם חיי"ם אשר לא יכזבו מימיו:

ויגלח ויחלף שמלותיו כי כן הוא מדרך המוסר לחלוק כבוד למלכות כמ"ש חז"ל. ר' אלעזר פתח ויבא ישראל מצרים ויעקב גר בארץ חם קודם שיבאר כפל הכתוב יקדים לומר כי הוא ית' מסבות מתהפך בתחבולותיו למענו ולצורכו לכל אשר יצוה להיות על פני תבל ארצה ע"י גלגולים והמצאות לא יחשבם חושב בלתו ית' ואנחנו לא נדעם עד שנראה אותם בעין ויצאו בפועל וזה כי היה ראוי כפי חיוב המערכה השמימיית שירד יעקב בשלשלאות של ברזל למצרים לקיים גזרת בין הבתרים והנה גלגל הב"ה ע"י מעשי השבטים בבחירתם הרעה למכור ליוסף שיהיה סבה לעלות יוסף לגדולה כדי שיתגלגל ירידת יעקב למצרים בכבוד ויקר כי לא מחשבותיו ית' מחשבותיהם של שבטים ומתוך מחשבותיהם נתקיימו מחשבותיו ית' וית' שמו כי לו נתכנו עלילות מצעדי גבר. ובכן יבאר כפל הכתוב ויאמר כי אמרו ויבא ישראל מצרים הרמז על ישראל סבא כי כביכול הוא בא עמו בצרה ויעקב גר בארץ חם על יעקב ממש האמנה כי ר' אלעזר לא ביאר כפל הכתוב שהביא שלח מלך ויתירהו מושל עמים ויפתחהו אמנם רשב"י אביו יבאר הכפל ויאמר כי המלך הוא מל"ך עליו"ן הוא סוד הדרו"ר השולח עבדים לחירות הוא סוד החמשי' שנה של יובל הוא אשר הוציא את יש' ממצרים וחמשים פעמים נזכרה יציאת מצרים בתורה לנגדה ועל המדה הזאת אמר הכתוב שלח מל"ך ויתירהו ולמי שלח המל"ך העליון הזה בשליחותו למושל עמים הוא המלא"ך הגואל שהוא מושל על התחתונים וכלא מעם קב"ה כלומר הכל עושה על פי מדותיו ויבאר מלת וירצהו חסר ו"ו בלשון יחיד על דרך הסוד כי יחזור להב"ה דהא לית מאן דאסיר ופתח בר קב"ה כי הוא הריצו מן הבור ע"י שלוחו כי כל מה שנעשה בעולם הכל במאמרו שנאמר יסגור על איש ולא יפתח וכתיב והוא ישקיט ומי ירשיע וכתיב וכמצביי' עביד בחיל שמיא ודיירי ארעא ויבאר ג"כ ויריצוהו מענין רצון כמו שדרשו ר' אבא ברוצה ה' את יריאיו והוא אמרו מאי ויריצהו כד"א יעתר אל אלוה וירצהו. ויבאר גם כן ויריצוהו מענין המשכה כי כל הממשיך דבר מעיקרו כאלו הוא ממשיכו ומריצו משם והנה המשיך עליו הב"ה חן כי חן וכבוד יתן ה' ולפי' פתח לו יוסף לפרעה בשלו"ם כדי למצוא חן בעיניו כי ממדת היסו"ד שהוא העושה שלו"ם יבא החן וסי' לדבר ונ"ח מצא ח"ן בעיני ה' וסוד נ"ח ידוע. ור' אבא יבאר למה לא ייחס יוסף השלו"ם לשם ה' כי הא הנכון לייחסו

אליו יותר מלייחסו לשם אלהים ולמה לא אמר ה' יענה את שלום פרעה. ויאמר כי פרעה הרשע היה חכם גדול מכל חרטומיו והנה החרטומים ופרעה עמהם אינם עובדים ועושים כשפיהם כי אם ע"י הכחות הממונים על הדבר ההוא אשר המה עושים שהם משותפי' בשם אלהים כי שם אלהים משותף לכל הכחות ובהזכיר יוסף שם אלהים הנה יכשר הדבר ההוא בעיני פרעה כי השם הזה ידוע אצלו כי הוא ענין כח ואיילות ולא הזכיר לו ה' כי לא היה בא עתה להודיעו כי ה' הוא האלהים האמיתי רק ליחס הכח אל בעליו כפי מחשבתו ופרעה יחשוב בו מה שיחשוב והיה זה מחכמת יוסף למצוא חן בעיניו וע"כ אמר פרעה לעבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו. ואלו אמר לו ה' יענה את שלום הנה יצטרך להכנס עמו במבוכ' וויכוח כי הוא לא בא בסוד שם ה' כי מי יגיד לו כי זה השם לא גלהו האל ית' רק לישראל חבל נחלתו ואם הזכיר לו משה ע"ה שם ה' בכוונ' מכוונת אמר לו כן כי להודיעו בא כי ה' עליון נורא ומלך גדול על כל אלהים וזהו אשר הקשה את לבו של פרעה בשומעו שם ה' כי זה השם לא היה ידוע אצלו רק שם אלהים שהוא ענין איילות ואלו היה בא אליו בשם אלהים לא היה קשה בעיניו כי גם הוא ידע כי יש כחות למעלה עושים משטרם בארץ ובכן יהיה נשמע אל האותות והמופתים אשר יעשה משה ע"ה אמנם כשזכר לו שם ה' אמר מי ה' לא ידעתי את ה' וזהו ויחזק ה' את לב פרעה כי לא חזק לבו רק השם שלא ידעו. אמנם יוסף לא זכר לו שם ה' כי לא להתוכח עמו בא מה יש בין שם ה' לשם אלהים ועוד כי שלומו של פרעה יותר ראוי ליחסו לשם אלהים מליחסו לשם ה' והבן זה. והנה ר' אבא פתח במעלת השם הזה שם ההויה ואמר מי כה' אלהינו המגביהי לשבת המשפילי לראות וכו' ויודיע כי השם הזה הוא שם הרחמים והנה כשהצדיקים נעדרים מן העולם שם זה מסתלק ומגביה לשבת וישאר העולם בהסתר פנים ובכן הדין נמצא בעולם ובהמצא הצדיקים בעולם זה השם משפילי לראות כלומר משגיח לרחם ומסתלק הדין מן העולם וכוונת ר' אבא בזה להודיע כי זה השם הוא העיקר וכל השמות והכנויים הם ענפים מסתעפים ממנו אשר בהם מראה כח מעשיו ומבואר הוא:

רבי חייא ור' יוסי הוו אזלי בארחא אמר ליה ר' יוסי לר' חייא תוהנא על האי דקאמר שלמה וכו' לפי שתשלום הענין היה בהודיע כי פתיחת פיהם של צדיקים תמיד הוא בשלום כמו שנלמד מיוסף כי התחיל בשלום הביא ספר הזוהר הענין הזה והוא כי ר' יוסי אמר לר' חייא תוהנא על האי דקאמר שלמה ואין התמיהה על שלא דבר כהוגן רק על כי כל דבריו סתומים וחתומים כ"כ שמתהים בני אדם ואף גם זאת בדברי קהלת והאחד מהם באמרו כל הדברים יגעים. בהיות שהכתוב הזה קשה ההבנה והוא כי לא

נודע כוונת שלמה ע"ה בכל הדברים יגעים אם כוונתו לומר במלת דברים על הדבור כענין את הדברים האלה דבר השם את כל קהלכם ושכוונתו לשום הבדל גדול בין כח הדיבור ובין שני החושי' שהם חוש העין וחוש האזן לומר כי כח הדיבור לואה ויגע כי גם אם ירצה האדם להאריך בדיבורו מבקר עד ערב סוף יגע ויעף וזהו כל הדברים יגעים כי לא יוכל איש לדבר תמיד ולא יחשה שזה נמנע בחוק הדיבור מה שאין כן בשני החושים העין והאזן כי אינם יגעים לראות ולשמוע ולא ישבעו לעולם ולא ימלאו. או אם שתהיה כוונתו של שלמה בכל הדברים יגעי' על הנמצאות שנבראו בעולם שהם רבי המספ"ר וכמש"ה היש מספר לגדודיו וכו' יגעים כלומר מיגעים שהם מיגעים את שכל האדם אם יבקש להשיגם כי לא הפה יכול לדבר הפרטים שיש לכל נברא ונברא וכ"ש לכלול כלם ולא החושים לראות ולשמוע כי מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו ואפי' מקצתו או פירושים אחרים אשר יסבול הכתוב הזה עד שדרשוהו במדרש קהלת אמרו כל הדברים יגיעים דברי הבטלה מיגעים את האדם בענין קורא היום כובש שמה סלע כעופרת מעוט חתיכות מתפללות בטור מסכן חתוכין שרויין חתוכין שור משפט בטור מסכן תרדין בחרדל ואני לא ראיתי מי שיבאר הדברים האלה. ויתכן שהם דברי התול ושחוק שאין בהם ממש אבל דברי הוללות וסכלות שמדברים בהם בעלי השחוק וההיתול בנגוניהם והם הנקראים בלעז קאנטאר דיל דושוואריאן. או שיהיו הדברים האלה דברי חידה ומשל נשוא על איזה דבר כאשר יעשו המשוררים היום לנשוא משלים הרבה על קצת הדברים כענין מה שאומרי' על הקולמוס אמור מי זה אשר ירבה לדבר. ופה אין לו ולא לשון ושפה. והוא שוכן בכנפי הנשרים ומדברו מאד נאוה ויפה. וזולתו מאלה הדמויים והכזבים שיעשו המשוררים וכמו שאמרו מיטב השיר כזבו ועל כיוצא בדברים האלה אמרו שכיון שלמה באמרו כל הדברים יגעים כי מה יוסיף ומה יתן ומה תועלת יש בהם כי אם אבוד זמן ויגיע' רבה בהכנע והשתעב' השכל להסדיר הדברים ההם אשר אין להם שחר שאם יבא האדם להוציא שכלו בדברים ההם יכלה זמנו והם לא יכלו ולא יוכל לדבר ולא לראות ולא לשמוע תכלית ההבלים ודברי הבטלה ההם. ורש"י ז"ל פירש כל הדברים יגעים על עסקי העולם ואמר כי הוא מוסב על מה יתרון לאדם בכל עמלו שאם מחליף הוא עסק התורה לדבר בדברים בטלים הרי הם יגעים ולא יוכל להשיג את כלם ואם במראית העין בא לעסוק עינו לא תשבע ואם בשמיעת האזן אזנו לא תמלא. הנך רואה שהכתוב הזה סובל כמה פי' האמנה כי ר' יוסי זה ע"ה הרגיש בכתו' הזה קושיא אחרת והוא כי איך יכלול שלמה ע"ה כל דברי העולם בכלל א' בענין ההשגה בהם ויאמר שכל הדברים יגעים הם להשיגם עד שלא יוכל איש ואם הוא

השלם שבאנשים לדבר בהם ולא העין והאזן שהם החושים היותר זכים שבאדם לראותם ולשומעם ולהשיגם והן אמת שיהיה זה בענינים הנפלאים והנסתרים אשר אין כח ומבוא בשום שכל להשיגם כענין מעשה בראשית ומעשה מרכבה שאין השגתם תלויה בחקירה האינושית הנה יש דברים אחדים נגלים בעולם שיוכל כל איש חכם הוא להשיגם ולדבר ולשמוע וללמוד וללמד בהם שאם לא כן יהיו כל בני אדם שוים כעם ככהן כחכם כסכל וא"כ איך יאמר שע"ה שכל הדברים הן הנסתרים הן הנגלים הם יגעים מלהשיגם עד שלא יוכל איש וכו' והלא כמה ספרים נחברו בענין הטבע וההנדסה והתבונה וזולתם מהחכמות והשיגו אותם במופתים וראיות ברורות ואיך יכללם שע"ה וסגר הדלת בעדם כלם ואמר כל הדברי' יגעים הוא שאמר וכי כל הדברים יגעים אינון למללא דקאמר לא יוכל ועוד ישאל למה יחד ופרט שלשה אלה שהם הדיבור וחוש הראות וחוש השמע לבד משאר החושים כי גם בשאר החושים בגדר היגיעה יותר ויותר ויבאר ראשונה זה ויאמר כי לפי שיש בהם מה שהוא ברשותו של אדם והוא מושל בו והוא הדיבור שאם ירצה לדבר ידבר הוא ואם ירצה ישמור לפיו מחסום. ויש בהם מה שאינם ברשותו שאינו מושל בהם והם חוש העין וחוש השמע שהם פתאומיים באדם ומזומנים להתפעל בו אם חוש העין כי יעבוד כל דבר בפניו פתע פתאם יראהו ולא יוכל להתעלם. ואם חוש השמע בהעביר קול רנה עליו מבחוץ מיד יקבלהו האויר ויכנסהו באזנו של אדם וכבר התפלל דוד ואמר העבר עיני מראו' שוא לפי שאינו ברשותו של אדם. ואמר שלמה כי את שישנו ואת שאינו ברשותו של אדם הם נמנעי ההשגה כי כל הדברים שבעולם הן הנסתרים הן הנגלי"ם ה"ם נמנעים להשיגם על שלימותם ועל מתכונתם מבלי שיחסר לו סבה א' מסבותיהם והוא אמרו לא יכלי לאשלמ' ולאדבקא כלא התבונן בתשובתו זאת הרמתה שהודיע שגם בדברים הנגלים בעצמם אם יבוא החכם לחקור על שורשם ועל מציאותם למה נבראו על האופן שנבראו ועל התכונה ועל התואר ועל הגוון ההוא ומה שחייבה החכמה העליונה בהם בהבדל תמונתם ומראיהם וטבעם הנה זה נעלם מעיני כל חי ומעו"ף השמי"ם נסתר ואין מי שיודע זה רק הוא ית' ואין זולתו כי הוא ידע דרך עמהם וא"כ כל הדברים ואפי' הנגלים יגעים מהשכיל לבותם של בני אדם על שלימותם כי לא ישיגו רק הנגלה מהם ולא הנסתר ממה שחייבה החכמה שימצאו על התואר והתמונה שנבראו והנה ר' חייא הודה לדבריו ואמר הכי הוא ודאי והוסיף עוד לבאר סיפיה דקרא ואין כל חדש תחת השמש ואמר ת"ח אפי' ברייז וקסטורין דעבד קב"ה תחת השמש לא יכלין למללא הודיע כי לא לבד בני האדם נעלם מהם זה אבל גם אותם השרים והממונים על הנמצאות אשר הפקדו עליהם נעלם מהם זה וששלמה אמר

זה לפי שחכם מכל האדם ומי לנו גדול בחכמה ממנו שתקן וחקר ואזן כל הדברי' ועכ"ז לא עמד על עיקרם ושורשם ועכ"א כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר וכו' ת"ח כל עובדין דעלמא בכמה קסטורין תליין פי' קסטורין מושלים כי אין לך דבר בעולם שאין לו משטר ידוע שוטר עליו וכל בני עלמא ואפי' שלמה לא השיג עד תכליתם. פתח ואמר את הכל עשה יפה בעתו יבאר כי העת הזה אשר נז' בכתוב הוא הממונה על אותו דבר אשר ברא אלהים שעשה לכל דבר ודבר שברא עתו וממונה עליו הן טוב הן רע מתוקן יפה ולפי זה יחויב כי בהטיב האדם מעשיו יזדמן הממונה ההוא על הטוב לסייעו לגמור בעדו אל הטוב ההוא. ואם ירע מעשיו יזדמן מיד הממונה על הרע ופותח לו פתחים רבים להשטינו ולקטרג עליו כי כל מלאכה וכל מעשה ידבק בדומהו שהוא עתו. ויאמר כי פי' גם את העולם נתן בלבם ר"ל שנתנה הבחירה ביד האדם להטות להטוב או להרע כי העולם אשר ברא בסוד עץ הדעת טוב ורע בראו ומסרו ללבו של אדם והוא פי' נאה ומקובל יותר מכל מה שפי' המפרשי' בו והמדרשים שאמרו זה שיפוטו של ממון שא"כ לא יהיה האדם בעל בחירה ורצון אבל מחוייב בהיות שהאלהים נתן בלבם את העולם ותאוותיו ולפי הפי' הזה יתישב היטב שמסר בלבו של אדם ובבחירתו את עניני העולם להטות אל הטוב שבו או אל הרע שבו. אמנם סיפיה דקרא שאמר מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף קשה להולמו עם המונח כפי הנראה כי איך יאמר שנתן את העולם והיא הבחירה בלבם כדי שלא ימצא האדם את המעשה וכו' אמנם אם תתבונן בדברי המאמר תשכיל כי מלת מבלי אין פי' ענין מניעה לומר שעשה זה האלהים לשלא ימצא האדם וכו' אמנם פי' מלת מבלי מזולת אשר לא ימצא האדם ויהיה הכוונה גם את הבחירה נתן בלבם מזולת דבר זה שלא גלה לו לאדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף לברוא העולם על האופן הזה כלול מטוב ורע לשיצטרך האדם למאוס ברע ולבחור בטוב ולשום ממונים על זה כי זה הדבר נעלם מאד מאד ולא ימצאהו האדם רק הצדיקים העוסקים בתורה כי יראו אור התורה ומתוך זה ממשיכי' הטו"ב ממדת כ"ל לאנהרא אל הע"ת הידועה על הדרך אשר עשה אלהים את הכ"ל בעתו אמנם הרשעים אינם יודעים זה ועל כן אינם מתקנים את הכ"ל בעת"ו ועל כן סמך ידעתי כי אין טוב בם כלומר באותם המעשים הבלתי הגונים רק באותם המעשים הטובים ולשמוח האדם במה שנגזר עליו מלמעלה ולהודות לאל ית' על טוב ועל רע ולא ימנעהו מזה אם ייסורין באים עליו אבל לעשות טוב בחייו תמיד כי הוא הגורם לנפשו טובה או רעה. ועל אותם שאינם שמים על לב לעסוק בתורה ולאור באור החיים ולדעת אורחותיה עליהם אמר כצפרים הנאחזים בפח כי חנם מזורה הרשת בעיני

כל בעל כנף ולכן הם נאחזים בו וכדגים הנאחזים במצודה רעה וכי יש מצודה טובה ומצודה רעה אמנם כיוון כי בבחירת' הרע ומאוס בטוב נופלי' ברע"ה וזהו כי לא ידע האדם את עתו כלומר כל זה נמשך לו בעבור שלא תקן מעשיו להמשיך טוב הכ"ל לעת"ו אמנם הצדיקים יודעים זה במעשה ואפי' בדיבור כי ימשכו השלום בפיהם ויפתחו בו כאשר מצינו ביוסף הצדי"ק כי מדתו מדת השלום ופתח בשלום באמרו אלהים יענה את שלום פרעה ולפי שקשה כפי הנראה כי יבקש יוסף וישאל בעד שלומו של פרעה הרשע לזה אמר ר' יהודה הא אתמר דקב"ה חס על שלמא דמלכותא שכן נאמר ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים ויוסף לא אשם בזה:

רבי חייא אמר פרעה בעא לנסאה ליה ליוסף ואחלף ליה חלמא וכו' חילופים רבים נמצאים בין מה שספר הכתוב שראה פרעה בחלומו למה שהגיד פרעה ליוסף אחר כך וזה כי בספור הכתוב אמר והנה מן היאור עולות ז' פרות יפות מראה ובריאות בשר ובספור פרעה ליוסף אמר לו בריאות בשר ויפות תואר הקדים בריאות הבשר ליופי התואר והחליף מלת מראה במלת תואר ואתה ידעת כי מראה נאמר על דרך כולל ותואר נאמר על פרטי הצורה גם בספור הכתוב בז' פרות אחרות העולות אחריהן מן היאור אמר רעות מראה ודקות בשר. ובספור פרעה ליוסף אמר דלות ורעות תואר מאד ודקות בשר החליף גם כן מלת מראה במלת תואר והוסיף מלת דלות ובספו' הכתוב אמר ותעמודנ' אצל הפרות ואח"כ ותאכלנ' הפרות ובספור פרעה ליוסף השמיט ותעמודנה ואמר הרקות והרעות את ז' הפרות הראשונות הבריאות והשמיט המראה מכל וכל ברעות וטובות. ובחלום השבלים אמר הכתוב בריאות וטובות. ובספור פרעה ליוסף החליף בריאות במלאות. ובשבלים הרעות אמר הכתוב דקות ושדופות קדים. ובספור פרעה ליוסף הוסיף צנומות ובספור הכתו' אמר אחריהן בנו"ן המורה על נקבות ובספור פרעה ליוסף אמר אחריהם במ"ם המורה על זכרים וכבר ידעת כי מדרגת הנותן יתיחס אל הזכר ומדרגת המקבל למטה ממנו יתיחס אל הנקבה ועל זה תמצא כשחזר יוסף לומר לפרעה ענין מה שראה אמר לו ושבע הפרות הרקות והרעות אמר העולות אחריהן בנו"ן המורה על הנקבות העלולות כאלו אמר אל תטעה אותי בהחליף לי המדרגות הנקבות בזכרים והוא שרמז בכאן ר' חייא ואם לא ביארו בפי' במ"ש פרעה בעא לנסאה ליוסף ואחליף ליה חלמא ויוסף בגין דהוה ידע דרגין אסתכל מלה ומלה ואמר ליה כך חמית כל מלה כד קא חזי הה"ד ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אחרי הוית בההוא שעתא דחלמית חלמא תמן הוית שכיח ויש להם עליהם השלום מקום לדרוש אחרי הנקוד בציר"י באחרי הנקוד בקמץ כי על כן ספר תורה אינו מנוקד וכבר ידעת כי

יש אם למקרא ויש אם למסורת. והנה נראה מדברי ר' חייא לכאורה שידע יוסף החלום ופתרונו שכן אמר ובגין כך אמר את כל זאת ידעת חלמא היך הוה וידעת פשריה והוקשה זה לר' יצחק שאם כן אין הבדל בין חלום פרעה לחלום נבוכדנצר ואז"ל שבחלום פרעה נאמר ותפעם ובחלום נבוכדנצר נאמר ותתפעם לפי שפרעה זכר החלום ולא את פתרונו וגבי נבוכדנצר שכח הכל ולדידך ר' חייא יוסף כלא ידע חלמא ופשריה כדניאל. והשי' ר' חייא לאו האי כהאי כלומר אם אני אומר אין כוונתי שהיה יודע יוסף מה שחלם פרעה אבל מתוך ספורו של פרעה שהחליף לו המדרגות היה יודע טעותו והיה אומר לו לאו הכי הוא בגין דדרגין כסדרן אתיין כמו שנתבאר יחס הזכר לזכר ויחס הנקבה לנקבה. אמנם בדניאל שלא ספר חלום נבוכדנצר כי שכח אותו הוצרך דניאל לדעת החלום ואת שברו וגלוהו לו בחזוא די ליליא. ואגב ארחיה יבאר מי הוא מהמדרגות הששה של נבואה הנקרא חזווא דליליא ויאמר שהיא גבריאל שהוא שר החלום והוא הששי מן המדרגות שזהו כוונתם ז"ל באמרם שהחלום א' מן ששים מן הנבואה וכבר נתבאר הענין זה בחלומותיו של יוסף ע"ה ובכאן יביא ראיה מנבואת יחזקאל ע"ה שזכר ששה מיני מראות באמרו וכמראה המראה אשר ראיתי כמראה אשר ראיתי בבואי לשחת העיר ומראות כמראה אשר ראיתי על נהר כבר ולא קא חשיב אשר ראיתי דא"כ פשו להו טובא רק מרא"ה כמרא"ה ומראות שנים כי מיעוט רבים שנים נמצאו שהם ששה מראות והוא אומרו כל אלין מראות אינון שית וביאר ואמר דאינון מראות וחיזו דחזוא כלומר שהם מדרגות זו על זו נראות זו בזו ונעתקות מלז ללז ומתלבשות זו בזו עד בואם אל מקום הנקרא חזו"א דיליליא שהוא גבריאל שר החלום וביאור זה לפי שכתב הכתוב המראות האלה בכ"ף הדמיון באמרו וכמראה המראה כמראה אשר ראיתי וכו' נמצא א"כ שהם מדרגו' זו לפנים מזו וחזו"א די ליליא הוא האחרון הששי אשר ממנו מתפרשי כל החלומות למיניהם למטה ויתן טוב טעם ודעת על כי גבריאל נקרא חזוא דליליא לפי שאם היתה הכוונה חזווא דליליא על החלום עצמו היל"ל בחזוא דליליא רזא אתגלי ליה לדניאל אמנם באמרו חזוא די ליליא רזא גלי יודיע הכתוב כי האיש הנקרא חזווא די ליליא הוא אשר גלה הסוד הוא גבריאל אשר גלה לו החלום ואת שברו אמנם ביוסף לא גלה לו רק הפתרון לבד אלא שהיה יודע יוסף סדר המדרגות ופרעה החליף אותם בספורו ויוסף משיבו לא כך ראית. ואגב ארחיה יביא מה שדרז"ל בכבודו ובשכרו של יוסף הפה שלא נשק לעבירה על פיך ישק כל עמי וכו' ומבואר הוא:

דף קצו.

ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבור בכל ארץ מצרים א"ר חזקיה מ"ט ויעבור וכו' הנה ר' חזקיה הרגיש כפל הענין בכתובים וזה שכבר זכר הכתוב למעלה מזה ויצא יוסף על ארץ מצרים ולמה הוצרך הכתוב לכתוב שנית ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבור בכל ארץ מצרים ויאמר כי ענין ויצא הא' ר"ל נתפרסם שמו על ארץ מצרים וענין ויצא יוסף ויעבור שהעבירוהו בכל ארץ מצרים לקרוא לפניו אברך ויאמר כי בויצא הראשון לא נאמר בו בכל ארץ מצרים רק על ארץ מצרים ובויצא השני נאמר בכל ארץ מצרים כלומר בכל הערים אשר סביבותיה הנכללים בשם מצרים ושהכוונה ביציאתו זאת בכל ארץ מצרים למכנש עבורא בכל אתר ואתר להביאו אל מצרים כן נראה מדברי ר' חזקיה.

ור' אלעזר אמר כי הכונה באמרו בכל ארץ מצרים שתשאר התבואה במקומ' נאצרת בכל מקום ומקום שבארץ מצרים כדי שלא תתרקב וכמ"ש יוסף ויצברו בר תחת יד פרעה אוכל בערים ושמרו אמר שיהיה הבר ברשות פרעה בכל מקום שיהיה ושלא יוציאוהו חוץ ממקומו כי עפרו הוא השומר אותו בדרך טבע וזהו בכל ארץ מצרים:

אמר רבי שמעון כל מה דעביד קב"ה וכו' הנה רשב"י ע"ה יבאר כי כל המעלה והכבוד שעשה פרעה ליוסף ע"ה בצאתו על ארץ מצרי' הכל היה גלגול מאתו ית' כי הוא מסבב סבובים בתחבולותיו למענם ולצורכם לכל אשר יצוה כדי שישתוה המאוחר עם הקודם ואין יודע בלתו ית' כי לא יתגלו הדברים עד סוף המעשה ויביא ראיה לדבר מבריאת אדם הראשון כי מי יאמר למה נברא אחרון לכל מעשה בראשי' אחר שהוא מבחר הבריא' והיה ראוי כפי הנראה שיברא הוא ראשונה וכבר נשאו ונתנו רז"ל בזה ואמרו תניא מפני מה נברא בערב שבת שלא יהיו המינין אומרים שותף היה להב"ה במעשה בראשית. ד"א שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמך ד"א כדי שיכנס למצוה מיד הנה א"כ כי בקשו לדעת הסבה למה נברא אחרון לכל מעשה בראשית וזה אומר בכה וזה אומר בכה אמנם רשב"י ע"ה אמר כי לכבודו ולמעלתו נברא אחרון כדי שיבוא על שולחן ערוך והיתה נסבה מאתו ית' כי הוא היה הראשון במחשבה וסוף המעשה וכן היה הענין בענין גלגולם של יש' למצרים ע"י יוסף הצדיק וע"י חלום פרעה ובהביא הב"ה על הארץ כל מטה לחם שבר כדי שיבואו כל בני עולם לשבור אוכל ויביאו כספם וזהבם למצרים למען הרבות הרכוש לקיים גזרת בין הבתרים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ומי מכל בשר אשר יגיד ויודיע זה בתחלת הגלגולים והסובבי' האלה סוף הכוונה בהם זולת הפועל אותם ית' שמו והדרו שהוא המגיד מראשית האחרית. ויאמר כך יתחייב כפי החכמה שיהיה ויבוא כל הטוב ההוא על יוסף כי ע"י מדתו יבואו הטובות כלם

לכנס"ת ישרא"ל ועל הסוד הזה פתח ראה חיים עם אשה אשר אהבת ואמר כי הכתוב הזה ברזא עילאה אתמר כי הן אמת ששלמה ע"ה יזהיר האדם שיתנה' עם אשתו בדרך אהבה ואחו' ורעות כפי הנראה מפשט הכתוב הנה הוא רומז כפי הסוד אל האש"ה ירא"ת ה' שצריך כל צדיק לידבק בה כי ממנה תוצאו' חיים ואל זה רמז באמרו ראה חיים כי אם הכתוב כפשטו לבד איך יראה חיים עם אשתו ולא יראה מות כמו כן וטוב הוא שיזכו' יום המות באהבתו אותה כדי שיהיו כל מעשיו עמה לשם שמים וישכיל ויבין כי המות כרוך בעקיבה ודאי אמנם יאמר כי עיקר הכוונה בכתוב היא על האשה אשת חיל עטר"ת בעלה כי בה שייכא האהב"ה האמיתית והחיים האמתיים חיי העה"ב וצריכים אנו ליחדה עם בעלה כל ימי הבלנו להמשיך משם תוצאות חיים לעה"ב כי חיי עה"ז אינם חיים בגין דאינון תחת השמ"ש וכל הדבר שהוא תלוי בתנועה אין בו קיום כי יתהפך בהתהפך התנועה. ואם כיוון רשב"י ע"ה על השמ"ש העליון הנה ביאר הענין ואמר בגין דלא מטן הכא אינון נהורין דהוא השמשא והוא הוא הדבר כי כשנחרב ב"ה נסתלק כביכול המאו"ר הגדו"ל ונמסרנו תחת השמש הזה התחתון ממשלת אדום ולפי שתתיחס הגלות אל החשך ואמר הכתוב חשך השמ"ש ואין ראוי ליחס החשך אל שמ"ש ומגן ית' שמו ביאר ואמר דסליק נהוריה ולא נהיר כלומ' כי ח"ו שיחסר אורו בעצם רק כי הוא מאיר תמיד ונהורא עמיה שרי אמנם בבחינת המקבלי' שאינם זוכים לקבל האור ההוא כמו שידעת כי כל גוף זך מקבל ניצוץ השמש ומתלבש באור בו וכל גוף עכור לא יקבלהו בבחינת זה נתיחס אליו החשך מפאת המקבלים. ובעינן למיעל שמשא בסיהרא וסיהרא בשמשא כי זהו המכוון בכתוב ראה חיי"ם עם אש"ה להדבק וליחד מדת החיים ח"י העולמים עם האש"ה הידועה כי היא בית שער לחיי העה"ב והוא חלקך בחיים ובעמלך אשר אתה עמל וכו' ויבאר הכתוב הסמוך לזה שיראה לכאורה שהותרה הרצועה ח"ו באמרו כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה והוא הפך המונח בפ' ראה חיים עם אשה אשר אהבת. ויאמר שאלו אמר הכתוב כל אשר תמצא ידך לעשות עשה היה כמשמעו שהותרה הרצועה אמנם באמרו בכחך רמז אל הנשמה שהיא הכח המניע את הגוף ויהיה פי' הכתוב שכל עוד שנשמת אלהים חיים בך כל מה שתוכל לעשות מעשים טובים ולהטות בכח הנשמה אליהם עשה כי זה העולם נקרא עולם המעשה שאם ימתין האדם ויאמר כי אחר המות יעשה מעשים טובים אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול וכו' כי מי שטרח בע"ש יאכל בשבת ואם לא יכין האדם צידה לדרכו מה תקותו ובמה יגיע למחוז חפצו וכל זה היה הקדמה להודיע שבחו של יוסף הצדיק

כי זכה באש"ה ההיא אשת חיל עטר"ת ומאס האשה הנכרית אשר החליקה לו אמריה ואמר לה ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים כלומר אתן חטאה וחסרון למדת אלהים ואפריד אלוף ממנה ומדת יוס"ף הוא אלופה ומיודעה בשכר זו אל ח"י נתן לו שכרו משלם ששלט בכל הארץ וכשם שמדתו של יוסף לוקט כלן שפע הנחלים העליוני' ומשפיעם אלי"ה כן יוסף לקט את כל הכסף אשר היה בעולם להיות מזומן לכנסת יש' לעת צאתם לחירות כדי שיצאו ברכוש גדול ולו ליוסף נאות לעשות זה ולא לזולתו. ות"ח מה כתיב:

דף קצו:

וירכב אותו במרכבת המשנה. יודיע על דרך הסוד שיש לו להב"ה שני מרכבות מרכבה הראשונה סוד האבו"ת גדולה גבורה ותפאר' ועטרה ואחריה למטה ממנה מרכבת המשנה סוד הארבעה פנים נערות אסתר אשר מדתו של יוסף רוכב עליהם. ודע כי בכאן טעה טעות גדולה רב וגדול בחכמה לא אזכירנו בשמו שלא להלבינו כי חשב כי מרכבת המשנה הוא שרו של מצרים וזה לשונו. דע כי מלת מצרים הוא לשון מצר השכינה הנקראת י"ם כי על כן אז"ל כי מצרים שניה ומצרנית לארץ יש' וסוד הענין הוא כי שרו של מצרים הוא שני למרכב"ה זהו שנאמר וירכב אותו במרכבת אשר לו ולפי' הוצרך השם יתעלה לעשות כל האותות והמופתים במצרים לפי שהוא שר עליון על כל השרים כענין מ"ש ביחזקאל אל מי דמית בכבוד ובגודל בעצי עדן והורדת אל עצי עדן אל ארץ תחתית והמשל הוא למעלת כחו ומזלו ולפי' נתן השם יתעלה בו האותות כדי שלא יאמרו הרי יש שר וגדול בשמים שהב"ה לא השפילו לפי' הך הכפתור וירעשו הספים עכ"ל. הנה עיניך הרואות כי ביאר הרב הזה דבריו בפירוש כי מרכבת המשנה הוא שרו של מצרים כי כן כתב כי שרו של מצרים הוא שני למרכבה זהו שנאמר וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו וסבת טעותו היה לפי שהכתו' בדבר במרכבת פרעה שהיא חיצונית וקראה הכתוב מרכבת המשנה. ואני הדל בחכמה והרזה לא אשא פני איש בכמו זה הענין לפי שיש בו מכשול גדול למתחילים בחכמה הזאת כי ילמדו לשקר ולהכניס חול בקדש בקרוא למרכבת שרו של מצרים מרכבת המשנה לשם ית' ח"ו ח"ו כי מרכבת המשנה אשר לו ית' היא קדושה וטהורה והיא ד' מחנות שכינה אשר מדתו של יוסף רוכב עליהם ואתה בני עיין בפי' י"א במערכת האלהות כי שם האריך הוא ע"ה בענין סוד שני המרכבות אשר לו ית' ומשם תקח לעבוד את ה' בקדש ותדע ממוצא דבר כי המרכב' הראשונה היא מדות האבות חס"ד וגבורה ותפארת והעטרת זאת היא המרכבה

הראשונה וכן כתב הוא בסוף הענין ז"ל ומהמרכבה הזאת הראשונה משתלשלת מרכבת יחזקאל שהיא מרכבת העט' וכאשר יש במרכבה העליונה ד' דגלים כן בהשתלשלות יש גם לזאת ד' דגלים והם הד' פנים אשר ראה יחזקאל פני אריה מהימין ופני שור מהשמאל ופני אדם ופני נשר והם ד' מחנות שכינה מיכאל גבריאל אוריאל רפאל אשר הם כח ד' מלכיות וכענין שנאמר והיה לד' ראשים ומשם יפרד שר מלכות יון ושר מלכות פרס וכו' ומשם מתחיל עולם הנפרדים הנה ביאר הרב הזה שהם ב' מרכבות של קדושה העליונה והתחתונה המשתלשלת ממנה בעולם האחדות לזא"ת תקרא באמת מרכבת המשנה אשר לו ית' לא למרכבת שרו של מצרים כי ח"ו ח"ו להכניס חול בקדש. ומה שכתב החכם ההוא שהוצרך הב"ה לעשות אותו ומופתים במצרים אין ספק כי מלכות"ו בכל משלה ולא מפני שהיא מצרנית אליה תקרא מרכבת ומופתים במצרים אין ספק כי מלכות"ו בכל משלה ולא מפני שהיא מצרנית אליה תקרא מרכבת המשנה. ומה שהצריכו להחכם ההוא לפרש כן לפי שהכתוב מדבר במרכבת פרעה. דע כי כך דרכה של תורה לדבר בדרך נגלה ולרמוז אל הסוד והתבונן כי היה יכול הכתוב לכתוב וירכב אותו על סוס אשר רכב עליו המלך או על סוס ממרכבת המלך כמו שנאמר במרדכי כי בזה יתפרסם ממשלתו על כל ארץ מצרים וגם כי לא היה צריך עוד לכתוב ונתון אותו על כל ארץ מצרים אמנם במה שכפל הכתוב הענין בממשלתו ירמוז שוירכב אותו במרכב' המשנה אשר לו יחזור למרכבה העליונה כי יוסף הצדי"ק מושל יראת אלהים. אשר לו כלומר אשר לוי"ו ובאמרו ונתון אותו על כל ארץ מצרים יחוייב כי בהיות יוסף מושל למעלה יהיה מושל למטה על שרו של מצרים ועל מרכבתו זו היא קבלת אמת ודוק ותשכח בדברי רשב"י ע"ה שכתב מאן מרכבת המשנה קב"ה עביד ליה לצדי"ק שליטא וכו'.

וקב"ה אית ליה רתיכא עילאה ואית ליה רתיכא תתאה ואיהי מרכבת המשנה אשר יוסף הצדיק רוכב עליה וליה אתחזי למהוי רכיב על מרכבת המשנה אשר לו לקב"ה הנה ביאר בפי' כי מרכבת המשנה היא אשר הצדיק יסוד עולם רוכב עליה ובהיות כי יוסף הצדיק נתעלה בצדקתו להיות מושל ביראת אלהים הנה הוא שולט על כל שלמטה ממנו. והשלים לבאר הכתוב על דרך הסוד עצמו ואמר ת"ח מה כתיב ויקראו לפניו אברך מאי אברך קשירו דאתקשר שמשא בסיהר' והוא סוד שני המרכבות המתאחדות ומתקשרות זו בזו בסבת הצדי"ק המחברם והבן זה כי להם ביחוד נאה לכרוע ולהשתחוות ולא למרכבת פרעה. וישלים הענין כי ענין גלגול יוסף למצרים על האופן ההוא הכל היה נסבה מהשם ומבואר הוא:

דף קצז.

וירא יעקב כי יש שבר במצרים ר' חייא פתח משא דבר ה' אל ישראל וכו' יקדים הקדמה זו להודיע בסוף הענין כי הראייה הזאת הנזכרת ביעקב אינה ראייה נבואיית כאשר יבאר לפנים אמנם התחיל לבאר מהו ענין מלת משא הנז' פעמים רבות בענין הנבואה כענין משא דומה משא מצרים ורבים זולתם. ויאמר כי בכל מקום שנז' משא היא מורה על כובד כמשמעו והן שהמשא ההיא נאמרת על יש' או על האומות הם ענין כובד ומשא אמנם כי יש הבדל רב בין המשא הנז' בישראל ובין המשא הנז' באומות העול' וכי כשיתנבא הנביא בלשון משא על אומות העולם לדון אותם היא לטוב ולמנוחה על העושה הדין בהם יתב' ית' שמו כי היה הדין ההוא טרם העשותו למשא כבד עליו ובהעשותו כאלו כביכול פרק המשא הכבד ההוא מעליו. אמנם בעשותו דין בישראל כביכול כאלו נושא משא כבד עליו א"כ על כל פנים משא הוא ענין כובד ודין אלא שיש הבדל בין פריקת המשא ובין נשיאת המשא. ואחר שביאר מלת משא שב לבאר מהו הנרצה באמרו ויוצר רוח אדם בקרבו ומה בא ללמדנו אם ללמדנו יכולתו של הב"ה שנפח נשמה באפו של אדם הרי קדם בכתוב דבר המגיד יותר יכולתו באמרו נוטה שמים ויוסד ארץ ומאי רבותא אשמעינן קרא ביתר שאת ביצירת רוח האדם בקרבו כי יוסיף הכתוב עוד בו"ו התוספת גדולה מזו.

אלא לאחזא' דרגא ידיעא דכל רוחין ונשמתין דעלמא בההוא דרגא קיימין כלומר כי הכתוב בא ללמדנו גדולה מזו כי יש למעלה מדה אחת והיא העטרת ששם עומדות הנשמות עד הגיע תור בואנה לעולם ופי' הכתוב כי הב"ה יוצר ושומר רוח האדם שם במדה הנקראת קרבו של הב"ה. אמנם רשב"י ע"ה יקשה בכתוב קשיא ע"ד אחרת ואמר אי כתב ויוצר רוח אדם ולא יתיר יאות אמר כי ענין יצירת הנשמה מה היא וכי הוא דבר נעלם ומפליא לעשות יותר מנטיית שמים ויסוד ארץ כי ענין אצילות הנשמה רבה היא וגדולה מ"מ מלת בקרבו נוספת כי באמרו רוח אדם ידוע הוא שהוא בקרבו כי לא תוהו בראה רק להתגלם באדם ומלת קרבו נוספת.

אלא רזא בתרין סטרין כלומר הדבר מתפרש על שני פנים האחד בדרך סוד דהא מההוא נהר דנגיד ונפיק היא הבינ"ה ופרחי נשמתין כלהו ע"י הצדי"ק ואתכנישו באתר חד היא העטרת והמדה הזאת נקראת יוצר רוח אדם בקרב המדה הזאת כדמיון הטפה שאין בה ציור ובבואה בבטן המלא' שם תקבל הצורה הראוייה אל החומר ההוא ומה שהוסיף רשב"י ע"ה על ר' חייא כי ר' חייא לא דבר בענין ציור הנשמה רק בעמידתה שם עד עת בואה לעולם ורשב"י ידייק מלת יוצר בכתוב ענין ציור כמו שביארנו.

ד"א ויוצר רוח אדם בקרבו ממש של אדם ויבאר היאך יתיחס יצירת הרוח בקרב האדם ויאמר כי בעת מולד האדם ויציאתו לאויר העול' קטון הוא מהכיל התפשטות הרוח בכל האיפשר לסבת קטנותו ובבחינה זו אין ציור הנשמה נשלמת עד יגדל הגוף וכאלו היא גדלה עמו מעט מעט וציורה מתפשטת בו על פי דרכו נמצא כי הוא ית' יוצר הרוח ומשלים ציורה בקרבו של אדם כי תגדל ותתפשט בהתפשטותו. ומ"ש ואי תימא ויוצר רוח אדם מהו ירצה כי אחר שנתבאר שהרוח מתפשטת בהתפשטות הגוף אם הכוונה במלת אדם שכבר גדל ונודע כי הוא אדם כבר ג"כ גדלה רוחו עמו ונתפשטה בהתפשטותו והיה א"כ ראוי לכתוב ויצר רוח אדם בקרבו כי מלת יוצר פועל עומד הוה ואחר שנקרא שמו אדם כבר הגיע אל גבול ההתפשטות ורוחו כמו כן ומה יוסיף עוד ביצירתו שיאמר יוצר שמשמעותו הוא שעדיין הוא פועל ומצייר וכבר הגיעה הרוח אל גבול הציור והוא שאמר וכי תימא ויוצר רוח אדם מהו כלומר אחר שנקרא אדם כבר הגיעו שניהם הגוף והרוח אל גבולם א"כ מהו יוצר יצר היל"ל. ויאמר כי בבחינה שיש לרוח ההוא רוח אחרת שהיא מסייעת לרוח ההוא והיא סבת ההתפשטות הרוח ההוא בגופו של אדם והכח ההוא נקרא יוצר אליו היא הכוונה באמרו יוצר רוח אדם כי הסיוע ההוא ממנו הוא תמיד כי הוא עומד בפועל והאריך כל זה לבאר מהו הנאמר ביעקב ותחי רוח יעקב שהכוונ' שעתה שנתבשר ביוסף שהוא חי נתוסף בו אותו הכח המסייע לרוחו שהיה חסר מאז בעצבון יוסף וחזר לו כמקודם ולבאר ג"כ כי ענין הראיה הזאת הנאמרת עתה ביעקב באמרו וירא יעקב כי אינה ראיה נבואיית כי עדיין לא נתבשר לשתחיה רוחו אבל היא ראיה גשמית שראה שכל יושבי הארץ היו יורדים למצרים לשבור אוכל והעד אמרו כי שמעתי אומרים כי יש שבר במצרים וכבר הושאל חוש הראות אל חוש השמע ע"ד וכל העם רואים את הקולות. ומאמר ר' יצחק בכאן שאמר ת"ח דוד מלכא זכה לאתחבר' באבהן אין זה מקומו כי מקומו למעלה בוירכב אותו במרכבת המשנה במקום שאמר ת"ח מלכותא קדישא לא קבל מלכותא שלימתא עד דאתחבר באבהן:

רבי ייסא ור' חזקיה הוו אזלי מקפוטקייא ללוד וכו' בסוף הענין יבאר ההוא יודאי כי אע"פ שנסתלקה מיעקב השכינה בעצבונו של יוסף עכ"ז היה לבו נוקפו על ירידת בניו למצרים לשבור שבר כי ידע כי מרה תהיה באחרונה ושבר על שבר וזהו וירא יעקב כי יש שבר במצרים ולפי זה תהיה הראייה הזאת שכלית כמו וראיתי אני בלבי לא ראיה הרגשית כמו שנתבאר למעלה שהיה רואה ליושבי הארץ שהיו מביאי' אוכל למצרים גם לא ראייה נבואיית שנסתלקה ממנו שכינה אבל ראיית הלב יתכן שהיה יודע גזרת בין הבתרים ולא ידע איך יתגלגל הדבר ומתי יתגלגל ועכשיו שראה שהיו צריכי' בניו

לירד למצרים היה נותן לו לבו כי אולי הגיע העת שיגלו בניו למצרים וזהו וירא יעקב כלומר חשב בלבו אולי הגיע העת להיות שבר על שבר ועל זה כתב לשון שבר שהוא לשון נופל על לשון ולא כתב כי יש בר במצרים וגופא דעובדא הכי הוה שר' ייסא ור' חזקיה היו הולכים בדרך מקפוטקיא ללוד ונלוה עמהם בדרך חד יודאי במטול דקסטירא דחמרא פי' במשא של כלי או נוד של יין על שכמו שהיה מוליכו למכרו בלוד או להוליכו לביתו ור' ייסא ור' חזקיה לא הרגישו בו שהיה יודע דברי תורה שאלו היו יודעים בו היו אומרים זה לזה שכינתא בהדן כדרכם תמיד אמנם א"ר ייסא לר' חזקיה אפתח פומך ואימא חד מלה וכו' ופתח ר' חזקיה בכתו' דרכיה דרכי נועם שהוא מענינא דדרך וביאר כי ההולך בתורת ה' אשריו ואשרי חלקו כי הב"ה משרה עליו שכינתו שלא תסור ממנו כי כן יחוייב כפי החכמה כי באחוז האדם בתור"ה שבכת"ב שהוא סוד עץ החיים הנה תור"ה שבעל פ"ה שהיא סוד השכינה מחוברת עמו כי תרוייהו בחד אזלי והוה שומע ההוא יודאי וראה כי ר' חזקיה לא דקדק בכתוב בין אמרו דרכי"ם ובין נתיבו"ת ובין נוע"ם לשלו"ם ולמה יחס הכתוב הדרכים אל הנועם והנתיבות אל השלום ולכן אמר איסרא בקסטרא בהאי קרא אשתכח פי' הכתוב הזה הוא מקיש וצווח כאשר יקשקש האיסר בתוך הקיסטא שהוא כלי של חרס שנותנין המעות בתוכו לשומרם ע"ד אמרם ז"ל איסרא בלגינא קיש קיש קריא וקיסטא וליגנא הכל אחד שכן אמרו בערבי פסחים א"ר יצחק קיסטא דמוריסא דהוות בציפורי היא הוות לוגא דמקדשא וכוונתו של ההוא יודאי שהכתוב הזה הוא מקיש וצווח כאשר יקשקש האיסר בהיותו יחידי בקיסטא שלו בהכותו בקיסטא פעם כה ופעם כה לשני צדדיו בפעמון ואין שומע קולו ואמר זה כנגד ר' יצחק שלא הרגיש בכתוב ההבדל שיש בין דרך ונתיב ובין נועם לשלום. ורצה ר' חזקיה לדעת תחל' אם הדבר שידבר ההוא יודאי אם הוא דבר מקובל אם לא וא"ל מנין לך וא"ל מאבא שמענא ואולפינא ובכן הקשיב לדבריו. פתח ואמר האי קרא בתרין גוונין איהו ובתרין סטרין ואמר זה לפי שיש בכתוב שני מיני הבדלים הבדל הדרך והנתיב והבדל הנועם והשלום וגם היחס שיש לזה עם זה כי על כן נשא משלו באיסרא בקיסטר' שנשמע קולו בהכותו לשני צדדיו כן יש בכתוב הזה שני גוונין לשני צדדין והוא אמרו קרי ביה דרכים וקרי ביה נתיבות. קרי ביה נועם וקרי ביה שלום. והנה ביאר ההוא יודאי תחלה ההבדל שיש בין דרך והנתיב ויאמר כי הדרך נאמר על הדבר הנגלה והנודע לכל כדרך הרחב שהכל הולכים בו בטח מבלי יראת הטעיה והנתיב נאמר על הדבר הנסתר והנעלם שאין כל אדם יודע ובטוח ללכת בו פן יטעה בו. ואמר כי על היחס הזה נתיחס האור והשפע היורד מלמעלה מעולם האצילות אל העטרת או אל השלו"ם

שהם סוד הב"ן והב"ת כי הבינ"ה נקראת נועם ומשפעת נעימותה ע"י האבות המיוחסים אל הדרכים הנגלים אל העטרת וזהו דרכיה דרכי נועם כלומר דרכי הה"א האחרונה הם האבו"ת שהם חפרוה וכרוה בסוד באר חפרוה שרים וכו' שהם דרכי המדה הנקראת נוע"ם או שהם נקראים נועם שבאו ממנה. אמנם האור הנסתר והנעלם הבא מהחכמ"ה אל הבן הנקרא שלו"ם הבי"ת ענינו נסתר כנתיב הנסתר ואם בין תבין את אשר לפניך מדברי היודאי הזה תשכיל ממוצא הדבר ומעיקרו ההבדל שיש ביניהם כלומר בין שתי ההשפעות האלה הנגלה והנסתר ולא אוכל עוד לפרש פן יחשדני שומע באין מבין ודי בזה הערה למבין ודוק ותשכח בדבריו שבענין הנתיבות אמר מאן נתיבות אלין אינון שבילין דנפקין מלעילא וכלהו נקיט לון ברית יחידאי כי אליו לבדו יתיחס לקיטת האור הזרוע מן המזרח והוא נעל ואמר בענין האור והשפע הזה הבא אל הברית ואעיל לון לימא רבה כד איהו בתוקפיה שאם לא כן לא יעשה פרי והבן והשלים הענין ביוסף שהוא סוד הברי"ת והשלום וכי על כן הוא השליט הוא המשביר ואמר כי יעקב ע"ה ראה בראיית הלב גלגול בניו למצרים וזהו וירא יעקב כמו שביארנו. ואנכי לא ידעתי מהו הסבה שלא ענהו ר' חזקיה לאותו יודאי דבר ודרכם ע"ה לומר תמיד כשמעם אי זה סוד מזולתם אם היו יודעים הסוד ההוא היו אומרים יאות אמרת ואם לא ידעוהו היו אומרים לו אלמלא אתינא לעלמא אלא למשמע מלה די וכאן לא השיבו ר' חזקיה לא זה ולא זה יתכן שהרגיש ר' חזקיה בדברי ההוא יודאי שום התקוממו' וגאוה בנושאו משלו לנגדו כמו שביארנו ושעל כן אמר לו קודם שידבר מנין לך כי לקח בלבו עליו כי לא דבר בדרך מוסר כדרך כל מי שמדבר לפני מי שגדול ממנו שאומר אי ניחא קמיה אימא מלה דשמענא מאבא והאי יודאי לא שמר דרך המוסר ולכן עמד ר' חזקיה לא ענהו עוד והשאר מבואר:

דף קצח.

ויוסף הוא השליט על הארץ ר' ייסא פתח ועתה ירום ראשי וכו' יבאר כי ברצות ה' את יריאיו ירומם אותם וישפיל ויכניע אויביהם תחתיהם ובפרט הדחוים מפני השנאה או הקנאה שמקנאים בהם כענינו של דוד ע"ה שאמר על עצמו דחה דחיתני לנפול וה' עזרני שכן היה דחוי מאחיו ודחוי מחמיו וכן יוסף היה דחוי מאחיו ושאנוי שנאמר ויקנאו בו אחיו וכתיב וישנאו אותו ולבסוף השתחוו לו אפים ארצה. ויבאר הכתוב ע"ד הסוד ואמר מאי ועתה כלומ' כי כפי הנראה אין למלה הזאת משמעות בכאן כי הכתובים הקודמים לזה הם מדברים בענין החסדים והטובות וההצלות שהיה האל ית'

מצילו מאויביו שכן אמר ה' אורי וישעי ממי אירא וכו' בקרוב עלי מרעים אם תחנה עלי מחנה לא ירא לבי וכו' כי יצפנני בסוכה וכו' ועתה ירום ראשי על איזו עת יאמר או באיזו עת היה עומד שיאמר עליו עתה ירום ראשי אם הוא על העתיד שהיה בוטח ומקוה מהאל ית' שירום ראשו היל"ל כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתרני בסתר אהלו בצור ירוממני וירו' ראשי על אויבי סביבותי מהו ועתה כי עתה מורה על העת והרגע ההוא אשר הוא עומד בו והרמת הראש לא היה עד שמת שאול. ויאמר כי דוד ע"ה היה מכוין בזה אל מדתו שנקראת ע"ת לפי שאליה מתיחסים העתים עתי הטובה ועתי ההפך הרמוזים בס' קהלת שהם כ"ח כמספר שתי ידות י"ד ימין וי"ד שמאל הפועלים בה שהרמז על המלוי והפגימה אשר על סוד זה נאמר לאהרן הכהן ואל יבוא בכל עת אל הקדש כי אם בעת הרצון והכפרה ועל המדה הזאת היה אומר ועת"ה ירום ראשי כלומר ע"ת ה"א כי בהיות הדל"ת הדל"ה בנקודתה בקרבה היא מלאה כ"ל טו"ב כי שכן אור ה' בהיכלה ואמר כי בהיות הע"ת שהיא מדתו מלאה לה רצון וברכה אזי ירום ראשו על אויביו הסובבים אותו שכן מדתו כשושנה בין החוחים וישלים ביאור הכתוב על פנים שונים וכלם פונים לכוונה אחת אם בין תבין את אשר לפניך במאמר כי מבואר הוא והכוונה מזה לבאר כי יתחייב כפי החכמה כי יוס"ף יהיה השליט על הארץ כשם שמדתו שולט באר"ץ העליונ"ה וזן אותה מאורו המשפיע בה כדמיון השמש הממלא פני הלבנה.

הוא המשביר לכל עם הארץ הם אוכלוסי הלבנה העליונה הניזונים ממנה בסבת זה הנהר הנמשך בה ובגין דא כלהו סגדין לגביה דההוא נהר כי אליו מגמתם בבקשם טרף שנאמר הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא"ל אכלם כי בבקשם הטר"ף ממדה הנותנת טר"ף אל ביתה מגמתם אל מדת א"ל ח"י להשתחות לו ארצ"ה כי יודעים הם שהכל תלוי במז"ל העליון. ואוקמוה פי' כי אין הדבר תלוי במזלות הרקיע כי הן לא בידם טובם רק במז"ל המזלות:

ויכר יוסף את אחיו וכו' ר' אלעזר פתח למה אירא בימי רע וכו' ת"ח תלת אינון דדחלין וכו' בגמרא פ' ערבי פסחים הביאו ד' דברים ואלו הם דאכיל תחלי ולא משי ידי ידחל ל' יומין דמסובר ז' יומין פי' שמקיז דם מן הכתפים. דשקיל מזייה ולא משי ידיה ג' יומין דשקיל טופריה ולא משי ידיה יומא חד ויאמר כי יש עוד רביעי' או חמישית להם וקשה מכלם מי שאינו חש לעונות שאדם דש בעקיביו שאינם נחשבים בעיניו לכלום ואינו נזהר בהם הנה בהצטרפם אחד באחד יגשו ונעשים כעבו' העגלה חטאה גדולה. ויאמר כי יש ימים שנקראים ימי רע והם אלה אשר לא יחוש להם האדם והיצר הרע הוא השטן

הרע המפתה יש לו רשות ושולטנות להשטין את בני האדם עליהם על דרך אמרם בא ליטמא פותחין לו כי בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. ואגב ארחיה יביא ענין נטילת ידים לפי שהוא אחד מהדברים שבני אדם מזלזלים בהם וגם כי לא יזלזלו בהם נוטלין ידיהם בלא ידיעה ולא יעלה להם הטהרה אם מפאת הכלי שממנו נוטלים שאינו ראוי לנטילה. אם מפאת מי שהוא נוטל מידי מי שאינו טהור וצריך להזות הטהור על הטמא ורבים כמו אלה המעכבים את הטהרה אשר לא האריך לזוכרם והאדם דש אותם בעקביו ואומר מאחר שהמים הם בנטל והוא הכלי שממנו נוטלים את הידים מה לי שיהיה הנותן המים על ידי איש טהור או טמא וכמו אלה הדברים הם הנקראים העונות שאדם דש בעקביו וצריך האדם לירא מהם כי בהגיע תור מדת הדין לבוא לעולם הנה המשחי' לא השיב ידו מבלע ועליהם היה אומר דוד ע"ה לפי שהיה נזהר בהם ביותר למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני ופי' הכתוב כן תדע למה אירא מאותם הימים שנקראים ימי רע שהשטן שולט עליהם לפי שעון עקבי יסובני אם איני נזהר בהם הרבה. ובעבור זה היה יוצא למלחמה ונוצח כי כל בעלי הדין לא ימצאו לו בהם עון אשר חטא. ויביא אגב ארחיה ענין הארבעה מלכים שאז"ל כי מה ששאל זה לא שאל זה בעבור שכל א' מהם לא היה נזהר בכל אלה העונות שאדם דש בעקביו יותר מחבירו ועל כן היה שואל כפי יראתו מהם כי דוד ע"ה בהיותו נזהר בהם הרבה היה אומר ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם כי איני מפחד מהם אסא שלא היה נזהר בהם כל כך היה אומר ארדוף אבל אין בי כח לכלותם אבל הב"ה יגופם הוא שאומר הכתוב וירדפם אסא וכתיב ויגוף ה' את הכושים לפני אסא. יהושפט מלך יהודה שלא היה נזהר בהם כ"כ כאסא היה שואל ואומר אין בי כח לא לרדוף ולא להרוג אבל אתפלל ואומר זמרה לפניך כי עזי וזמרת יה לזמור ולכלות אותם וכן היה שנאמר ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה' מארבים על בני עמון מואב והר שעיר הבאים ליהודה וינגפו. חזקיה מלך יהודה שלא נזהר בהם כ"כ היה אומר אנא לא יכילנא לזמרא ולמרדף ולאגחא קרבא הסתכל בנועם דבריו שהוציא דבריו הענין בלשון זמרה ולא אמר לא יכילנא לאתפללה שהרי מצינו כי בשעה שדבר רבשקה הדברים ההם ליושבים על החומה מיד עלה בית ה' והתפלל ואמר ה' יושב הכרובים אתה הוא האלהים לבדך וכו' אמנם לא יכילנא לזמר' לפי שענין זמרה הוא מענין כריתה מענין וכרמך לא תזמור וכן דוד אמר זמירו' היו לי חוקיך והכוונה בזה שהיה אומר כי לא היה לו כח וזכות לזמור ולהכרית אותם ולפי' הניח הכל בידו של הב"ה וכן היה שנאמר וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים. ומ"ש ת"ח ויכר יוסף את אחיו וכו' ענין שייכות הקדמת הפתיחה עם ויכר יוסף הוא לפי שעלה בידנו

מענין ההקדמה כי בעלי הדין הממונים על ימי רע אין בהם רחמנות ומכלל לאו אתה שומע הן כי כל מי שבא מפאת הרחמים יחמול וירחם ואמר כי כן היה הדבר ביוסף עם אחיו כי בהיות שמדתו של יוסף היא מדת השלו"ם הבא מן הרחמי"ם יחוייב כפי מדתו לחמול ולרחם על אחיו ולהכיר אותם על צד האחוה והאהבה וכן בהיות שמדת לוי ושמעון היא מדת הדין כמו שידעת יחוייב שלא ירחמו ולא יכירוהו באחוה כלל שכן אמרו ועתה לכו ונהרגהו ונשליכהו באחד הבורות ופי' והם לא הכירוהו לשעבר וביאור הכתוב ויכר יוסף את אחיו הכיר שהם סוף סוף אחיו עתה שבאו לידו אע"פ שהם לא הכירוהו לשעבר. ומ"ש ובג"כ אמר דוד למה אירא יראתי לא כתיב אלא אירא דאית לי למידחל. כבר ידעת כי כל לשון למה הנז' בכתובים ענינו שאלת סבה ועיקר המלה מ"ה והלמד היא למד בעבור מה היה כך וכך. ותשמש המלה הזאת על שאלת הסבה לעבר כמו למה נחבאת לברוח למה אמרת אחותי היא וזולתם. ותשמש לעתיד כמו למה תעשה כה לעבדיך למה ה' יחרה אפך בעמך וזולתם. וא"כ לפי הנראה יותר היה מתישב בכתוב הזה לשעבר ולכתוב למה יראתי בימי רע כלומר תדע למה הייתי תמיד מתירא בימי רע ותהיה התשובה לפי שמא עון עקבי יסובני ומפני זה יראתי. אמנם באמרו למה אירא בלשון עתיד משמעותו שלא יירא בימי רע לעתיד וא"כ מהו עון עקבי יסובני כי אין לו משמעו' וסיפיה דקרא לאו רישיה ועל זה א"ר אלעזר יראתי לא כתיב כלומר כי יותר טוב היה ראוי לכתוב יראתי לשעבר מלכתוב למה אירא בלשון עתיד בעבור נתינת הסבה והיא עון עקבי יסובני. ואין לומר שיתכן ג"כ שתהיה נתינת הסבה לעתיד ולומר כי פי' הכתוב תדע למה אירא לעתיד בימי רע שמא עון עקבי יסובני שא"כ למה לא יירא עתה בהווה אלא לעתי' אמנם אם כתב יראתו היה במשמעו עבר והווה ועתיד כלומר יראתי תמיד מה שאין כן באירא שמשמעו לעתיד ושולל העבר וההווה ולכן א"ר אלעזר כי מלת למה בכאן אין ענינה שאלת הסבה אבל היא שאלת המניע' והכתוב חסר כאלו אמר למה לא אירא בימי רע והנה עון עקבי יסובני אבל ראוי לי לירא מהם תמיד וביאר מה המה אלה הממונים על העון הנקראים עקב ואמר אלין אינון ברזא דמהימנות' כלומר אותם הכחות הנמשכים מהעקב אשר ברגלי העטרת שהם בעלי הדינין המסתכלי' תמיד בעונות אשר דש אותם האדם בעקביו. ומ"ש דכתיב וידו אוחזת בעקב עשו דשוי ידוי על ההוא עקב לאכפייא ליה והכוונה כי כחו של עשו הוא סמאל הוא בעקב העטרת וברגליה היורדות מות ויבאר הכתוב הוי מושכי העון בחבלי השוא ובהצמדם יחד ישובו כעבות העגלה ובהם מתחזק כח הקליפה הנקראת חטא"ה וחסרה מהאור והבן זה:

דף קצט.

ויזכור יוסף את החלומות. ר' חייא פתח בנפול אויבך אל תשמח וכו' יאמר כי הכונה בבריאת האדם לא היתה כי אם לתת התורה לשילמד ממנה דרכי השם ויפרש פסוק אז ראה ויספרה וכו' ויאמר לאדם כי זאת היתה הכונה בבריאתו ויתחייב מזה כי העובר על דבר מדבריה יתפס בעונו ויביא ראיה משלמה ע"ה שנחכם מכל אדם ובעבור שעבר על לאו א' דלא ירבה וכו' נחלקה מלכותו וא"כ היאך לא נשמר יוסף מעון זה בצער את אחיו באותם הגלגולים והעקיפים שעשה עמהם והנה הוא לא נעלם ממנו עון המצער את חבירו כי יודע היה ולמד תורה עם אביו ולמה ישמח בנפול אחיו בידו שאם לא שמח בנופלם לא יגלגל עליהם אותם הגלגולים והוא ידע ואשם. ויאמר כי ח"ו שעשה זה לנקמה מהם ח"ו אבל מרוב תשוקתו לראות לאחיו בנימן וכדי שיביאוהו אליו עשה מה שעשה שאלו היה איפשר לו ללילך לארץ כנען לראותו לא גלגל עליהם הגלגולים ההם שהרי ראינו שלא עזבם לנפול שנאמרו ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר. ור' יהודה יבאר הכתוב ע"ד הסוד אז ראה כד ברא קב"ה לסיהרא הוה אסתכל בה תדיר וכו' ומ"ש דהא שמשא באשגחותא דיליה אתנהיר הודיע ענין נכבד כפי הטבע ודוגמתו ג"כ למעלה וזה כי אתה ידעת כי אין האור ניכר אלא מתוך החשך שאלמלא הכאת ניצוץ השמש בארץ לא היה נגלה אורו שאלו ידומה העדר כדור הארץ יעבור אור השמש ויתפלש מעבר אל עבר באויר ולא יורגש אורו ובהכות הניצוץ בכדור הארץ יחזור הניצוץ לאחור ויתגלה אורו נמצא א"כ כי סבת גלוי אורו הוא הארץ וכבר נתבאר זה וכן בדוגמא העליונה כי בהביט השמ"ש העליון בלבנ"ה העליונה יתגלה אורו שהיא כדוגמת הארץ אל השמש א"כ העטרת היא סבת גלוי אור התפאר' כי שם יהו"ה לא יקרא כי אם באדנ"י וזהו אז ראה ויספרה שנתמלאת אורה כספיר המאיר לכל עבר ועל כן נקראת לבנת הספיר. הכינה בתיקון הי"ב אלכסונות הנחלקים לע"ב כי ווי העמודים כל א' מתחלק לששה והם ע"ב ולא דק באחדים ואמר מתפלגא בשבעין קסירין.

אתקין לה בשבעה סמכין עילאין הם הז' היכלות להיות יושבת על מלאת.

וגם חקרה לאשגחא עלה תדיר זמנא בתר זמנא כדרך החוקר על העיון שחוזר פעם אחר פעם פעם אחר פעם למצוא דברי חפץ.

ולבתר אזהר ליה לבר נש כי לכך נוצר וזהו ויאמר לאדם ומה אמר לו הן יראת ה' היא חכמה הוי ידוע שהמדה הזאת נקראת יראת ה' לפי שהיא מטלת היראה על התחתונים שיראו מלפניו ית'. גם הזהירו שיזהר מהביא חול בקדש אבל שיברר הפסולת מן הבר ולא יערב קדש בחול כי זהו וסור מרע בינה:

רבי יוסי קם ליליא חד לאשתדלא באוריתא והוה תמן עמיה חד יודאי. פתח ר' יוסי ואמר לא יועילו אוצרות רשע וכו' לפי שההוא יודאי פתח בויזכור יוסף איש החלומות הביא העובדא הזאת. וביאר פתיחתו על בני האדם הנבהלים להון לאסוף אותו ברשע ותחבולות הזמן כי הממון ההוא נקרא אוצרות רשע לפי שאם היה כונתם להתעסק בתורה ולעסוק ג"כ בפרקמטיא די סיפוק מחייתם הנה מ"ט ומה נעים ובתנאי שיהיה עסקו בצדק וזהו וצדקה תציל ממות כלומר המתעסק בתורה הנקראת צדקה שנאמ' וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הנה המתעסק על דרך הצדקה סגולתה כי תציל ממות אמנם המתעסק לאסוף ההון ברשע עליו נאמר ואבד העוש' ההוא בענין רע וכבר ידעת מי הוא הנקרא ר"ע כי הוא המפתה והמאבד ההון של העולם הזה הכלה והנפסד. ד"א צדקה ממש כלומר כי הכתוב יבאר כי לא יועילו אוצרות רשע להציל בהם בעליו ממות אמנם הצדקה סגולתה להציל בעליה ממות ובתרין גוונין איהו ובתרין סטרין יודיע כי המדה הזאת הנקראת צדקה שהוא היסו"ד לפי שנותן צדקתו לעטרת ג"כ נקרא' תורה כי הו"ו ומשך הו"ו תורה שבכתב הם וא"כ בתרין גוונין איהו ובתרין סטרין כי היא צדקה והיא תור"ה. אמר ההוא יודאי וקרי ביה שלום כלומר ג"כ נקראת המדה שלום כי כל העושה צדקה עושה שלום במרומיו וכמש"ה או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה נמצא לפי זה כי התורה והצדקה והשלום כלהו איתנהו במדת הצדק"ה ואמר לו ר' יוסי להההוא יודאי הכי הוא ודאי קם ההוא יודאי ואשתתף בהדיה כי כן דרך יודעי החכמה להשתתף קצתם בקצת' לשמוע האחד דברי חבירו אולי ילמד ממנו שום חידוש. פתח ההוא יודאי ואמר עובד אדמתו ישבע לחם גם זה הוא מענין הפתיחה שפתח ר' יוסי לא יועילו אוצרות רשע כי העובד אדמתו הנה שכרו אתו בלא תחבולה כי מתת אלהים היא ולא ברשע והנה ביאר ההוא יודאי. גם כן הענין כי עובד האדמ"ה העליונה ישבע לחם ויקשה בראשונה ויאמר וכי שלמה מלכא דאיהו חכים מכל בני עלמא איך אמר למפלח ארעא אחר שהיה מהביל כל טובות העולם הזה והיה קוראם הבל ורעות רוח איך יתכן שהיה מחריץ בני אדם על הצלחותיו כי בהתעסק האדם בהצלחת העולם הזה ישכח הצלחת העול' הנצחי ולתשובת הקושיא פתח ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בג"ע לעבד' ולשמרה. וכמ"ש רז"ל לעבדה אלו הקרבנות כן הכוונה בעובד אדמתו הרמז למדה הנקראת אדמ"ת קד"ש כי העובד אותה ומיחד אותה עם המשפיע בה שהוא סוד הו"ו ישבע לחם ולכן כתב אדמתו בו"ו כלומר אדמת ו"ו כי היה יכול לכתוב עובד אדמה ישבע לחם אמנם רמז לעובד העטרת עם בעלה כי הוא היחוד האמיתי הנה הוא ממשיך

אליה שפע וברכה ויתחייב מזה כי הוא גם הוא יתברך שכן הכהן היה ממשיך הברכה למדת כ"ה כדי לברך את ישראל והיה ג"כ מתברך הוא שנאמר ואני אברכם כי המדה הנקראת אני ואני אברכם כי בשום הכהנים את שמו על בני ישראל מד"ת אנ"י יברכם ומרדף ריקים ישבע ריש מאן דיתדבק בסטרא אחרא הפונה אל רהבי"ם ושטי כזב הם אלהים אחרים כי ידוע הוא שהן לא בידם טובם אבל תמיד הם רעבים ורקים מכל טוב ישבע ריש כי מאוצר הריקן לא יוציא רק ריק. וכראות ר' יוסי מה שפי' בפסוק הזה א"ל זכאה אנת דזכית להאי מלה כלומ' לבאר הזה על דרך הסוד. ופתח עוד ההוא יודאי אבתריה כלומר אחר הכתוב הזה פתח פתיחה אחרת דומה לענין עצמו ואמר איש אמונות רב ברכות וכו' יבאר כי האדם הבוטח והוא מאמין כי לא בכחו וחילו יזמין פרנסתו וכי הוא ית' הנותן לחם לכל בשר ומשביע לכל חי רצון הנה זה האיש נקרא איש אמונות ורב ברכות כגון רב יסא סבא שאע"פ שהיה לו לחם ובשר מזומן לאכול לא היה מניח לבעלי הבית שיתקנוהו כמו שעושים היום רוב בני אדם כי בעוד שהם בבית תפלתם מתקנים ומבשלים להם סעודתם כדי שימצאוה מזומנת לאכול מיד אבל הוא ע"ה היה מעכב על ידם שלא יתקנו שום דבר עד שהיה מתפלל ושואל צרכיו והוה אמר תדיר לא נתקין עד דינתנון מבי מלכא כי היה בזה מודיע כי אפי' מה שהיה ברשותו ובידו איננו רשאי לאכלו אם לא יסכימו עליו מלמעלה. ואץ להעשיר לא ינקה הוא המחליף חיי העולם הבא שהיא התורה בחיי שעה ומתעסק לעשות ולקנות הון ולא במשפט ובצדקה כמו שנתבאר. ואחר שדברו בזה הענין פתח ההוא יודאי ברזא דחלמא ואמר ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם ואמר וכי יוסף אמאי אדכר לון אינון חלומות דחלם להו ומה סגיא ליה וכו' הנה הקושיא הזאת רפה עד מאד כפי הנראה כי מי יאמר שזכר להם את החלומות ואם היה שזכר להם את החלומות היו יודעים מיד שהוא יוסף אחיהם ואין הדבר כן כי לא ידעו שהוא אחיהם עד ששבו פעם שנית לשבור אוכל כמ"ש ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו. ואני לא מצאתי טעם לקושיא הזאת רק ע"ד מ"ש רז"ל בכתוב ויתנכר אליהם נעשה להם נכרי נטל הגביע והקיש בו אמר להם אני רואה בגביע שמרגלים אתם א"ל כנים אנחנו אבל צונו אבינו שלא נכנס בשער אחד. א"ל ומה טיבכם בשוק של זונות א"ל אבידה אבדה לנו ואנו מבקשים אותה וגם כי המדרש לא הביא ששאל הוא על האבידה מה היא אי איפשר שלא שאל מה היא האבדה ושאמרו לו כי אחיהם אחד גלה ולא ידעו היכן ושהיה יפה תואר וחשבו כי אולי ימצאוהו בשוק של זונות ובכן היה יוסף מקיש בגביע ואומר האם אחיכם זה אשר אתם מבקשים אותו הוא אשר חלם חלומות עליכם כי כן הגביע הוא אומר אלי ורואה אני בו

ג"כ כי שנים מכם החריבו כרך גדול מיד נזדעזעו כלם וע"ד זה יתכן לומר שזכר להם החלומות אשר חלם ועוד שהכתוב היל"ל ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם עליהם אם הזכירה היא על עצמו אמנם באמרו להם יראה כי להם זכר את החלומו' ויתכן שעל צד ניחוש הגביע היה אומר להם כן ואל הכוונ' הזו הקשה ההוא יודאי ואמר וכי אמאי אדכר לון אינון חלומות דחלם להו ומה סגיא ליה כלומר מה תועלת יהיה לו בזה בזכור להם ענין החלומות שמא מתוך זה יבואו לחשוב כי הוא זה וכל ערום יעשה בדעת ולא באופן שיתגלה סודו ומחשבתו. ויאמר כי מ"ש ויזכור יוסף את החלומות יחזור על עצמו כי כשראה שהשתחוו לו אפים ארצה זכר החלום והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחוין לאלומתי אזי נזכר כי נתקיימו החלומו' אשר חלם להם תו ויזכור יוסף אדכר לון בגין דלית נשיו קמיה קב"ה. ואמר כי אע"פ שאין שכחה לפניו ית' הנה עכ"ז צריך החולם לזכור החלום תמיד אם הוא חלום טוב כדי שיזכר למעלה ויתקיים. ואם ישכחהו ג"כ ישכח למעלה אע"פ שאין שכחה לפניו ית' כי ענין החלום הוא איפשרי המציאות כמו שכתבנו בפ' וישב ויועיל הרבה הזכירה בו לקיימו כי ענין זה הוא סגולה בחלומות כמו שהוא סגולה הפתרון לקיים החלום שכן אמרו חלמא דלא אתפשר כאגרתא דלא מקרייא וכן הזכירה בו היא במקום הפתרון וזהו ויזכור יוסף את החלומות הגיד הכתוב כי תמיד לא סרו ממחשבתו עד אשר ראה פתרונם שנתקיים ויאמר להם מרגלים אתם איהו דכר חלמא אבל מלה לא אמר לון אלא מרגלים אתם ולא כמו שיראה מן הכתוב שהזכיר להם את החלומות:

פתח ר' יוסי ואמר כי בא החלום ברב ענין וכו' הבט ימין וראה שביאר ר' יוסי בכתו' הזה כל מה שביארנו בפ' וישב בענין החלומות כי יש מהם צודקים ויש מהם בלתי צודקי' ועל הבלתי צודקים היה אומר שלמה כי בא החלום ברב ענין כלומר כי כשהחלום יבוא על יד המדרגות רבות מזו לזו כל מה שיתרבו המדרגות יתלבש החלום ברב ענין ומיד ליד לא ינקה מהיות מתלבש בשקר וכל חלום הבא עד"ז הוא כקול הכסיל ברב דברים שאין בהם ממש וזה יחייב על החולם להיותו בלתי טהור כי לא טהור לשתעלה נשמתו לקבל מיד שר החלום אלא ע"י ממונים רבים ומיד ליד. אבל לאינון זכאי קשוט לא אתגלי לון מלין כדיבן לפי שנשמותיהם עולות ומקבלות ההודעות משר החלום והביא ראיה מדניאל שכתוב בו באדין דניאל בחזוא די ליליא רזא גלי ולא אמר רזא אתגלי כי שר החלום נקרא חזוא די ליליא וכבר נתבאר זה. ואי אית ביה מלין כדיבן אמאי נכתב בין הכתובים נמצא לפי זה כי יש חלום אמיתי שהוא א' מששים בנבואה והן המה הכתובים בכתובים ויש חלום שהוא בא ברב ענין ואין לו שחר. ואי תימא הא תנן דדוד מלכא לא חלם חלמא

טבא שנראה מזה שלא היו מראין לו חלום אמת ולא כן הדבר כי דוד ע"ה דבק היה תמיד באלהיו ותמיד היה מצליח שנאמר ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו ולמה לא יחלום חלום טוב מימיו. ויאמר כי בבחינה שכל ימיו היה שופך דמים ולחם מלחמות ומחריב ארצות גוים נקראים חלומותיו שהיה חולם מעין מעשיו חלומות רעים כאלו חלומות חרבה ושממה אבל בבחינת עצמו טובים היו. ואי תימא לבר נש טב אתחזיאו ליה וכו' כלומר אם תרצה לומר שכן הוא שלאדם טוב יראוהו חלומות רעים כן הוא האמת שיראוהו מיני ייסורין ועונשין וכו' כדי שיהיה תמיד ירא ומפחד פן ישיגוהו הרעות ההם ויבטח באלהיו וירא מלפניו כמו שאז"ל ככתוב והאלהים עשה שיראו מלפניו זה חלום רע. ת"ח דהא תנינן דההוא בר נש דחמי חלמא כלומ' שאינו יודע אם טוב ואם רע ונפשו עגומה עליו יפתח פומיה וכו' שהוא כפתרון חלומות שהוא כשואל לאוהביו חלמא טבא חזאי. ומסכימים עמו ואומרים חלמא טבא חזית כי בזה יסכים המחשבה עם הדיבור כי שניהם צריכים להוציא הדבר לפועל כאשר כן היה בבריאת העולם והוצאתו מן הכח אל הפועל כי בדבר ה' שמים נעשו וכו' ויאריך הדיבור בענין סבת החלומות האמת והשקר ומבואר הוא ממה שקדם ואמר ר' יוסי ודאי לא אדכר יוסף שמיה באינון דגלים וכו' בגין דאתגאי על אחיו וכו' וההוא יודאי ביאר הסבה מהשורש ואמר ודאי שמענא דיוסף איהו בעלמא דדכור' הוא מדת היסו"ד וכלהו שבטין בעלמא דנוקבא ועל דא לא אתכליל יוסף דאיהו בעלמא דדכור' עמהון פי' כי הם גרמו להפר ברי"ת ולהפריד אלוף מכנסת יש' במוכרם צדיק ועל כן לא נכלל עמהם בדגלים והראיה שהרי נזרקה נבואה בפיהם כשהעליל עליהם יוסף אמרו כלנו בני איש אחד נחנו כלומר אנחנו גרמנו שתסלק האלף המוד' על האחדות מבינינו ונשארנו כאשה בלי בעל' וזה היה כל הזמן ההוא שנפרד מביניהם אבל כשנמצאו עתה עמו אמרו בנים אנחנו כלומר עתה אנחנו שלמים ביחוד אחד וכללו האל"ף עמהם. מנלן כלו' מנלן שנזרקה נבואה בפיהם דכתיב ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו ויוסף היה במנין וכשהעלוהו במנינם אמרו אנחנו באלף א"ר יוסי כל הני מלי דקאמרן הכא קב"ה אתרעי בהו. כונתו להודיע כי אע"פ שלא היו רק שנים הוא וההוא יודאי והדבר מוסכם משלשה הוא השלם הנה עכ"ז בהיות שהנדבר ביניהם היה אמת ויצב יחוייב שתמצא שכינה ביניהם על דבר אמת ובזה נמצא הסכמת השלישי וראיה לדבר אז נדברו יראי ה' איש את רעהו הרי שנים ויקשב ה' וישמע הרי שלשה ויכתב בספר זכרון לפניו היא ההסכמה:

דף ר:

ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים א"ר אלעזר הני תלת יומין אמאי יבאר ר' אלעזר כי רמז רמז להם יוסף בשלשה ימים הללו על מה שעשו בשכם ביום השלישי בהיותם כואבים אחר שקבלו הברית הפרו בריתם עמהם והרגום וכי לא כן הוא עמהם אמנם א"ל זאת עשו וחיו ומלת זא"ת תרמוז אל הברית שנאמר זאת אות הברית והכוונה כי הם הפרו ברית האחוה וכי רגילים הם בכך מעובדא דההוא יום שלישי ולא כן הוא עמהם אבל הוא שומר הברית בכל עת ובכל מקום:

דף רא:

ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף ר' יוסי אמר ווי לון וכו' יבאר כי העון הוא הגורם לאדם להיו' ירא ורך הלבב כי הוא המרכך הלב והמרפה אותו לא קול מלחמה שהרי גבורת בני יעקב נודעה במלחמותיהם עם הכנעניים ראה מה כתוב בהם וייראו האנשים וכו' והכל מבואר. ויאמר כי עון השבטים במכירת יוסף שמור הוא לדורות בעונותינו הרבים שמתגלגל ובא פרעונו מדור לדור כאשר ידעת מעשרה הרוגי מלוכה וזולתם הנושאים העון ההוא שלא נזכרו לפי שכך מדתו ית' מאריך אפיה וגבי דיליה ויביא ראיה מענין חזקיהו כי בעון הראותו את כל בית נכאתה לשלוחי מלך אשור תלה לו הב"ה עד לאחר מיתתו א"ל הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבותיך ויבאר כמה היה גדול העון ההוא שנראה לכאורה שאין בזה עון אשר חטא כי דרך המלכים להראות עשרם ואת יקר תפארת גדולתם כי בזה יפחדו כל מלכי ארץ להרים ראשו ולהלחם כנגדם ולפי הנראה אין עליו אשם בזה ואמר ת"ח כמה גרים ההוא חוב' בגין דגלי מאן דהוה סתים כיון דאתגלי אתיהי' דוכתא לאתר אחרא לשלטאה וכו' דע כי ישראל אשר בחר לו ית' לחלקו חלקם ונחלתם לפני לפנים כדמיון הנקודה העומדת פנימה בתוך העגולה שאינה נראית לחוץ אבל היא נסתרת ונעלמת מעין כל רואה אמנם אומות העולם הם כדמיון העגולה הקיצונה החיצונה הנגלי' לחוץ ולהם ראוי הגלוי והפרסום כי כן יחוייב להם מצד שריהם בעלי הקליפה אמנם ישראל ראוי להם ההעלם וההסתר לא הפרסום כי כן יחויב כפי החכמה להיותם נסתרים שלא ישלוט בהם הגלוי ומזה תבין למה אמר יעקב לבניו למה תתראו בגין דלא תחמון גופייכו אלא כרעבים דלית לון שובעא כי הפרסו' והגלוי לא יאות לכם רק ההסתר כי מקום אשר ממנו אתם באים פנימה. ותבין ג"כ סבת הקנאה שמתקנאים השרים העליונים בישראל אשר משם נמשכת קנאת כל האומות ושנאתם עם ישראל וזה כי בראות השרים כי יש כח בישראל

להכנס לפני לפנים עם הכל"ה בתפלותיהם אשר על כן אנו מתפללים מעומד בלחש ולא בקול רם כי בהכנסם עם הכלה לפני לפנים לא יאות הקול רק הלחש כדי שלא ירגישו השרים החיצוניים ויתקנאו בהם ובמעלתם ולסוד זה בסיום הי"ח ברכות מעומד חוזרים לאחוריהם בעושה שלום במרומיו שכבר קבלו פרס מאת המלך ונופלים מיד על פניהם להראות עצמם כרעבים מתים שלא הפיקו רצון בוראם ובזה לא יתקנאו בהם השרים והביאו משל על זה ואמרו כמא דעביד קוף בחורבא אחזי גרמיה כמת קמי חיותא חדא דדחיל מינה כיון דההיא חיותא קריב לגביה לנשכא ליה ולקטלא ליה וחמי ליה נפיל בארעא מית כדין תב לאחוריה. ותבין גם כן למה צותה התורה כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם שיהיה על ידי שקלים כדי שלא יתפרסם מנינם כי כל עניני ישראל צריכים ההסתר כדי שלא לתת מקום לסטרא אחרא החיצונית לקטרג ולהתקנאת בהם וזה היה חטאו של חזקיהו ע"ה שגלה את כל בית נכאתה ונתן מקום לבעל העין הרע לשלוט והכתוב צווח יצו ה' אתך את הברכ' באסמיך ואז"ל בדבר הסמוי מן העין והוא מה שקונן ירמיהו על זה ואמר כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה כי לכבדו שלח מרודך בלאדן עבדיו במנחה ההולכת לפניהם על הנס ההוא שנעשה לו ובהראותו וגלותו סתריו היה סבה לקלונו ואם לא היה בימיו על שהתפלל ואמר כי יהיה שלום ואמת בימי נשמר העון ההוא לבניו אחריו בהגיע תור הפירעון כאשר נשמר עון בשבטים לדורות הבאים אחריהם לעת פקודתם:

דף רב:

וישא עיניו וירא את בנימן אחיו בן אמו. ר' חייא פתח תוחלת ממושכ' מחלה לב וכו' דא הוא דתנן דלית ליה לב"נ לאסתכל' בבעותיה הוא עיון תפלה שענינו שהוא מקוה שתקובל ויעשה רצונו שזה גורם שיזכרו עונותיו ע"י בעל הדין הנקרא מחלת לב כי הוא המשטינו והמחליאו בזכור עונותיו והנה המעיין בתפלתו יחשוב להרויח ויפסיד.
ועץ חיים תאוה באה ירצה כי העוסק בעץ חיים שהיא התורה תקובל ברצון תפלתו ויפק רצונו ותאוותו באה ונשלמת לפי שהתפל"ה עם הע"ץ שניהם כאחד טובים כמו שידעת. מאן הוא תאוה דא הוא דרגא דכל צלותין דעלמא בידיה הוא מטטרו"ן הקושר קשרים מתפלותיהם של יש' ועושה מהם עטר"ה לרבו וממשיך ומפיק בקשת המתפלל כתי' הכא תאוה באה וכתיב בערב היא באה והרמז על הכל"ה הנרמז' באסתר המלכ' היא היא הבאה בתפלותיהם של יש' לפני המלך ה' ומפיקה תאות כל שואל. ויבאר כי לכך נקראת התוחלת ההיא ממושכה לפי שכבר ידעת כי אין כילות לפניו ית' וכל שואל אשר

ישאל מאת המלך ית' ינתן לו שאלתו אבל לפעמים תעבור המתנה מיד ליד ותתעכב ביד השלוחים לפי שאינו ראוי והגון השואל לקבלה מיד והדין מונע אותה ממנו וזו היא תוחלת כי תמשך ותתעכב המתנה מיד ליד לפי שעיין בתפלתו עיינו בדינו. אמנם מי שנתנו לו מתנתו מבית המלך מיד שלא ע"י אמצעיים רבים ההיא תקרא תאוה באה ולא נמשכת מיד ליד.

ד"א תוחלת ממושכה דא יעקב דאתמשכא ליה תוחלתא דיוסף עד זמן ארוך לפי שאינו מבואר מן הכתובים כמה שנים היו מיום שנפרד ממנו יוסף עד יום שראהו בדיוק אמנם ידענו כי כ"ב שנה נתעכבו חלומותיו של יוסף שלא נתקיימו שהשתחוו אחיו לפניו ארצה כמו שנתבאר בפסוק המלוך תמלוך עלינו ומעת שהשתחוו לפניו וגלגל עליהם עלילה שני פעמים עד שהודיע להם כי הוא יוסף לא נזכר ככתוב כמה היה על כן לא דקדק במספר השנים ואמר תוחלתא דיוסף עד זמן אריך.

ועץ חיים תאוה באה דא הוא בנימן דהא מזמנא דתבע ליה יוסף עד ההוא זמנא דאתא לגביה לא הוה אלא זמנא זעיר ג"כ לא נזכר בכתוב כמה ימים היו מה דביני ביני אמנם כפי האומר מעט היו הימים הה"ד וישא עיניו וירא את בנימן אחיו בן אמו והדבר ידוע כי בנימן הוא אחיו בן אמו אלא הגיד הכתוב שהיה בנימן דומה דיוקניה לדיוקנא דאמיה. ור' יוסי יקשה כי הכתוב הזה מיותר שכבר אמר הכתוב וירא יוסף אתם את בנימן ויאמר לאשר על ביתו הבא האנשים הביתה ומהו שהוסיף הכתוב לומר וישא עיניו וירא את בנימן. ויאמר כי הראיה הראשונה היתה ברוח הקדש שצפה וראה את בנימן אתם ר"ל כי הגיע גבולו של בנימן בירוש' עד בית המקדש שבחלקו נבנה בית המקדש ומחלק יהודה רצועה יוצאה ונכנסת בחלקו של בנימן נבנה מזבח כדאיתא ביומא פ"ב מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימן אולם והיכל ובית קדש הקדשים ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימן ובה מזבח בנוי ובנימין הצדיק היה מצטער עליה בכל יום שנאמ' חופף עליו כל היום וזהו וירא יוסף אתם את בנימן חמא ברוח קודשא לבנימן דחולקיה הוה עמהם בארעא ובחולקיה דבנימן ויהודה תשרי שכינתא וכמו שאמר רבי בכל התחומין הוא אומר וירד הגבול ותאר הגבול וכאן הוא אומר ועלה הגבול גיא בין הנום כתף היבוסי הוא ירושלם מלמד שבית הבחירה היה בנוי בחלקו של בנימן וכראש תור מחלקו של בנימן לחלקו של יהודה שנאמר ובין כתפיו שכן הרי א"כ כי הני ראיות האחת לגופיה אצטריך והאחת ברוח הקדש מה כתיב בתריה וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו כלומ' כי ג"כ צפה ברוח הקדש כי עתיד ליחרב בית המקדש שנבנה בחלק בנימין אחיו ולכן נכמרו רחמיו אל

אחיו ויבקש לבכות ואל זה הביא פתיחת ר' חזקיה משא גיא חזיון מה לך איפה כי עלית כלך לגנות:

וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו ר' חזקיה פתח משא גיא חזיון וכו' יביא מה שדרז"ל כי בזמן שחרב בית המקדש והציתו בו את האש עלו כל הכהנים שומרי משמרות הבית על גג הבית ומפתחות העזרות בידם והיו בוכים ואומרים כלפי מעלה עד היום היינו גזברים שלך עתה מה לנו עוד במנוי טול מפתחותיך ועל זה היה מתרעם הנביא משא גיא חזיון על ב"ה וכו' אבל ת"ח גיא חזיון דא שכינת' ויבאר למה נקראת השכינה גיא חזיון לפי שכל הנביאים היו מתנבאים מתוכה. ואע"ג דכל נביאים הוו מתנבאים מאתר אחרא כלומר מההיכלות למטה ממנה שלא נכנס שום נביא לתוכה רק מרע"ה כי כל הנביאים היו מתנבאים מפתח האהל ומשה נכנס שנאמר ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד הנה עכ"ז הנבואה היתה יוצאת מתוכה אליהם.

מה לך איפה כי עלית כלך לגנות כבר ידעת כי השכינה נקרא פ"ה בסו"ד ואתה פ"ה עמוד עמדי כי כן עולה אלהים. ונקראת איפ"ה בסוד מי איפה הוא הצד ציד כמ"ש מי איפה דקיימא שכינתא תמן כד בריך ליה יצחק ליעקב. ועל זה הסוד אמר הכתוב מה לך איפה שאמר הב"ה לשכינה איפה מה לך שעלית כלך לגנות והרמז על המסעות שנסע' שכינה ועלתה ונסתלקה מההיכל אל הכרוב הא' ומהכרוב האחד אל הכרוב השני ומהכרוב השני אל המפתן ומהמפתן אל חצר העזרה ומן העזרה אל הגג וכו' והות בוכה על בית מדורה וכו' ומנלן דכתיב קול ברמה נשמע כלומר על הסתלקותה ורוממותה למעלה ממשכנה כי רחל דוגמא דרח"ל. מאי כלך דהא כתיב עלית כלומר אם על השכינה נאמר כמו שאמרת מהו כלך שאינה בעל גשם שנתחלק קצתו מקצתו ובמלת עלית משמע הכל אלא לאכללא בהדה כל חיילין וכל רתיכין הם פרקי מרכבתה ואוכלוסיה שהם איברים מאיבריה ונכללים בה והם אשר נאמר בהם הן אראלם צעקו חוצה מלאכ"י שלו"ם מר יבכיון והא אוקימנא דקב"ה א"ל מנעי קולך מבכי וכו' והשאר מבואר בעצמו:

דף רג.

הבקר אור והאנשים שולחו המה וחמוריהם א"ר אלעזר הכא אית לאסתכלא וכו' מה שהרגיש ר' אלעזר מהקושי בכתוב הזה הוא כי מלת המה מיותרת כי היל"ל והאנשים שולחו וחמוריה' או והאנשים וחמוריה' שולחו גם חמוריהם שאמר מהו ענינם והוא שאמ' אי אינון הוו אזלי ואתשדרו מה לן למכתב באוריתא המה וחמוריה' כי באמרו והאנשים שולחו ידוע הוא כי הם המה אלא בגין דכתיב ולקחת אותנו לעבדים ואת

חמורינו כלומר כי הם חששו כשהובאו ביתה יוסף לעיכוב הבהמות יותר מעיכוב עצמם לפי שעליהם ישאו מזון מחיית אנשי ביתם והשוו בהמתם להם בענין העכוב שלא ישארו וימותו אנשי בתיהם ברעה ולכך כתב הכתוב בשעת שלוחם המה וחמוריהם השוום הכתוב לענין שלא נתעכב כמו שחששו הם בגין דלא ישתארון אינון וחמריהון כדקא אמרו.

פתח ואמר וישכם אברהם בבקר וכו' יבאר כי אור זכותו של אברהם שהשכים בבקר בבקר להעלות בנו עולה לאל ית' יהיא שעמדה להם ונצולו ממדת הדין העומדת נגדם ושולחו מפניה.

ר' חייא פתח וכאור בקר יזרח שמש. יבאר הכתוב ע"ד סוד האצילות ויאמר כי כמדת החס"ד שהיא מדתו של אברהם והוא האור הראשון בעולם הבני"ן כן היא מדתו של יעקב ע"ה שהיא מדת התפאר"ת המיוחסת לשמ"ש זו בחס"ד וזו ברחמים וכבר ידעת כי מדת התפאר' היא בקו האמצעי ושניהם המדות זורחות מאור הכתר יחד אלא שהדרום קודם כשם שאברהם קדם ליעקב ואמר בקר לא עבות דההוא בקר לא איהו עבות כ"כ כלומר אחר שהשוה הכתוב ויחס מדתו של יעקב שהוא המזרח למדתו של אברהם שהוא הבקר שכן אמר וכאור בקר יזרח שמש בא לבאר כי הבקר אשר נתיחס אליו יעקב הוא בקר לא עבות גם כי הוא המקבל מיצחק המיוחס לחשך הנה עכ"ז איננו כ"כ עבות. כי הכל הוא אור אמנם בהתיחס כי מדתו של יצחק עלולה מעט ממדת אברהם נתיחס אליה העביות אמנם הוא מעט וזה לסבת המטר הבא מן הגבור"ה שחייבה החכמה שיהיה כן כדי להוציא דשא מארץ שאם לא כן לא תוציא האר"ץ העליונה פרי ודשא שהם עולם הנפרדים המיוחסים לעשב ודשא כמו שנתבאר בתוציא הארץ דשא עשב מזריע זרע והבן זה מאד מדרך הטבע שאלמלא החום הבא אחר הקור לא תצמיח הארץ צמחיה וזרועיה ולא ח"ו שיש למעלה לא קור ולא חום ואל שום איכות מהאכיו' ח"ו אלא שהרחמים והדין מיוחסים לקור וחום ביען אין העולם מתקיים כי אם ברחמים ודין וכל הנדבר בענינים האלה הוא מושאל מצדנו גם כי הנגלה מורה על הפנימי כשם שהמעשה מורה על המחשבה ד"א ובאור בקר יזרח שמש ההבדל שיש בין שני הפירושים הוא בביאור מנוגה וממטר ליחסו למדת היסוד דאיהו אמטי לארעא לאפקא דשאה כי על ידו תוצא הארץ ותפרח כשושנה. ולפי שאמר על סוד הבקר שהוא אור לא עבות ביאר רשב"י ע"ה הענין משרשו ואמר ת"ח בשעתא דעאל ליליא ופריש גדפהא על עלמא שהם כנפי חש"ך כמה גרדיני טהירין וכו' כחות הדין מתיחסי' לממוני' צחים לפי שאינם בעלי גשם והם המתעוררים לשלוט כי יש כחות ממונים לשלוט ביום ויש ממונים בלילה

ושולטים כל כת וכת בזמנה ובאור הבקר שזורח השמש הם נאספים למקומם כמ"ש המשורר ע"ה תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער וכו' תזרח השמש יאספון ואל מעונותם ירבצון וזהו סוד הבקר אור והאנשים שולחו הרמז על בעלי הדין המה וחמוריהם הם הממונים התחתונים אשר למטה מהם כי הם כיחס החמור אל האיש השולט בו. והנך רואה כי הם ע"ה תמיד מבארים כל עניני התורה והספורים לרמזים וסודות להודיע כי התורה ואם הובאו בה ספורים ומאורעות כלם נתנו מרועה אחד ית' שמו והסדירם ע"ד שירמזו למעלה והמשכילים בהם יזהירו כזוהר הרקיע מתוך דבריה ולכן השלים זכאה חולקהון דישראל בעלמא דין ובעלמא דאתי לפי שנמצא בתורה מעין העה"ז ומעין העה"ב בכל ספוריה. ופתיחת ר' חייא וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה הביאה ס' הזוהר אגב ארחיה לפי שדברו בענין סוד השמש ולא ביאר שום ענין דשייך לנדון שלנו ואולי כי כוונתו לבאר בענין הבקר אשר אנחנו מקוים שיאיר במהרה בימינו כמש"ה קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח כי בהגיע תור אור הבקר ההוא האנשים הם הם ישראל ישולחו ויותרו ממאסרם ומהעבודה הקשה אשר עובד בם במהרה בימינו:

דף רג:

וליוסף יולד שני בנים וכו'. ר' יצחק פתח והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים וכו' ת"ח בכל יומא ויומא כד נהורא סלקא אתער חד צפורא באילנא דג"ע. כבר קדם בפ' בראשית בפ' ועוף יעופף על הארץ כי המלאכים יתיחסו אל העופו' והושאל להם ענין העופפות למהירות השתלחות' לעשות רצון קוניהם. וסוד הצפור הטהורה הזאת המתעוררת בעץ החיים ידועה שהיא אילת השחר אלא שדמה הענין אל הצפורים המקננים אצלנו בבית כי הם מעוררים אותנו בשחר ולפי שהליל' נחלקת לשלש משמרות לממונים על השיר כאלו הצפור הזה קוראה ג"כ לבני אדם לעורר' משנת תרדמתם ובהגיע עתה עת דודים שרביטא יזדקף ע"ד סוד בראות המלך את אסתר המלכה עומדת בחצר נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט כי הוא דמיון שהמלך רוצה וחפץ בה ומקבל אותה בשמחה ובכן הכרוז הזה יוצא ואומר בכח לכון אמרי הורמני דביברי כך מצאתי בנוסח' אחת ישנה והכוונה בזה דע כי כל מקום שמתקבצים בו עופות או חיות או בהמות לרעות או דגים בחפירה נקרא ביבר ובלעז בושקי והורמני הם המושלים והממונים עליהם והנה בעל הכרוז קורא למנהיגי המדינות הרודים בעם הורמני דביברי לפי שהממשלה שלהם להישיר העם ועליהם

מוטל החיוב ואליהם הכרוז קורא ואמר מאן מנכון דחמי ולא חמי דקיימי בעלמא ולא ידעי על מה לפי שמתעסקים בחמד' העולם ובמה שיועילם ולא דעת ולא תבונה בהם להביט את פועל ה' ואת מעשה ידיו לא יראו כי עינים להם ולא יראו והם פחותי הראות יותר מהסומא בעיניו אחר שנתן להם האל עינים ולא יראו.

קיימי בעלמא ולא ידעי על מה כי זה הדבר הוא מנפלאות תמים דעים כמו שאמרו ז"ל הארץ על מה היא עומדת וכו' והחוקר על אלה הדברים הנוראים הם מפקחים עורי וסנוירי העינים והם אינם עוסקים בכבוד בוראם. ואם תאמרו הן לא ידענו זה כי אין לנו מלמד שילמדנו הנה התורה מזומנת לכל היא המורה דרכי ה' ונוראותיו ונפלאותיו אשר עשה מימי קדם במעשה בראשית וזולתם מהנסים והיא תודיע ותלמד אתכם.

טב לון דלא איברון כי לא נבראו אלא לדעת כבוד בוראם וכמו שאמר הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וכו' וי לון דכד יתערון יומי דרע עליהו ע"כ הוא לשון הכרוז ומכאן והלאה מבאר בעל המאמר מה המה אלה ימי הרעה שלא על ימי הזקנה הוא וקרא ימיה רעה כמו שיראה מפשט הכתו' בספר קהלת רק הימים אשר יחטא בהם האדם הם הימים המיוחסים אל הר"ע הידוע כי בהמה שמן חלקו ומאכלו בריאה ויש ימים מיוחסים אל הטו"ב והם הימים אשר יעשה האדם המצות וחי בהם. ובאר הסוד באר היטב ואמר רזא דמלה כד ברא קב"ה עלמא ברא לון באתוון דאוריתא וכל את ואת עאלת קמיה עד דאתקיימו כל אינון אתוון באת בי"ת כמו שהתבאר הענין בארוכ' באלפא ביתא דרב המנונא סבא בפ' בראשית. כל אינון אלפא ביתות דאתגלגלו כלהו קיימי למברי עלמא. כבר נתבאר כי האותיות היו כליו של הב"ה שבהם ברא כל מה שברא כאשר האומן עושה מלאכתו בכלי אומנותו כל כלי וכלי לצורכו כי מה שעושה ומצייר בכלי זה לא יעשה בכלי זה וכבר ידעת כי כל המחברות של האלפא ביתות הם רל"א כמו שכתב בעל ספר יצירה ז"ל עשרים ושתים נתיבות יסוד קבועות בגלגל במאתים ושלשים ואחד שערים חוזר הגלגל פנים ואחור וזה סימן לדבר אם לטובה אין למעלה מענ"ג ואם לרעה אין למטה מנג"ע שקלן המירן אל"ף עם כלם וכלם עם אל"ף בית עם כלם וכלם עם בית גימל עם כלם וכלם עם גימל וכן כלם וכן בהחזרת הגלגל בית עם אל"ף בי"ת עם גימ"ל עם דל"ת וכן כל אותיות האלפא ביתא מאל"ף עד תי"ו. ואלה הצירופים הנעשים מאלה הגלגולים עשו פעולות מחולפות זו מזו כי כפי השתנות הצירופים נשתנו הצורות והפעולות למיניהם והביא סי' לדבר אם לטובה אין למעלה מענג ואם לרעה אין למטה מנגע הנה ביאר כי אותיות ענ"ג ונג"ע הן המה בעצמם אמנם בהשתנות הצירוף ישתנה הפועל מטובה לרעה או להפך כפי מה שגזרה חכמתו ית'

לברוא את האדם בחיריי מעורב מטוב ורע כי בזה יבחן כי לא יבחן כל דבר כי אם מהפכו והיה זה סבה לקבל שכר ועונש כפי הטייתו לאחד מן הצדדים הנה באו שני אותיות הטי"ת והרי"ש באלפא ביתא המתגלגלת מטעם הנז' נתגלגלו לבוא החי"ת והריש בבית אחת כאשר תראה בלוח האלפ"א בית"א אשר ציירתי למעלה בפ' בראשית במאמר ר' יהודה שאמר באתוו"ן גליפן דר' אלעזר אשר נתחייב מצירופי הטוב והרע. ולפי שהדבר הזה קשה מאד מאד מצד עצמו כי יאמר אומר על מה עשה ה' ככה אל האדם להביאו במבחן גדול כזה ולתת מכשול לפניו בהניח צרור בחומר חביתו הוא היצר הרע כי קרוב הוא להתפתות אליו ולהענש הלא טוב היה שיבראהו מזולת מערער וטוען עליו ולא יתן מכשול לפניו כי יכשל בו לזה אמר כיון דאתגלגלו ואתחברו תרין אתוון אלון ט"ר כחדא סלקא טי"ת ולא אתיישבת עד דגער בה קב"ה ואמר לה טי"ת טי"ת על מה אסתלקת ולא אתישבת בדוכתך כי מאתי היה הדבר והסדר הזה אמרה קמיה וכי עבדת לי למהוי את ברישא דטוב היאך אנא מתחברא לאתישב' באת רע כלומר בשכונה אחת כי הטוב לא יסבול את הרע והרע לא יסבול את הטוב. א"ל תוב לאתריך כי כך עלה במחשבה לפני שתמצאו שניכם בחיבו' אחד ובשכונה אחת בגוף האדם כדי שמתוך זה יבחן ויגדל שכרו או צערו. אבל את לימינא ואיהי לשמאלא ע"ד מ"ש הכתו' לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו ואין לו לאדם אלא לב אחד אמנם כפי המחשב' אשר יחשוב האדם ומוציא אותה לפועל נקראו שני לבבות והוא שחזר ואמר ואתישבו דא בדא כחדא כי שניהם שוכנים בלב האדם כאחד ואתה ידעת כי יש בלב האדם שני בתים הבית האחד אשר רוח החיים מתנועע ומתנשב שם והבית השני מלא דם וכל פעל השם למענהו. בההיא שעתא פריש לון קב"ה וברא לכל חד וחד יומין ושנין ידיען כלומר כי לא יבחנו הטוב מהרע כי אם במעש' הימים אשר יעשה האדם בהם הטוב או הרע בהם יובדלו ויקראו אלה ימי הטובה ואלה ימי הרעה ועליהם אמר שע"ה עד אשר לא יבואו ימי הרעה הם החטאים והעונות שיתחברו ויסובבו את האדם להענישו וכמו שאמר דוד אביו ע"ה למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני ודאי כי על זה אני ירא ולמה לא אירא כאלו אמר תדע למה אירא בימי רע לפי שעון עקבי יסובני. ואחר שנתיחסו הימים הרעים אל הר"ע הזה גם השנים שני הרעב מתיחסי' אליו גם כל חולי וכל מכה ונגע כשם שנתיחסו אל הטוב ימי הטובה והשנים הטובות לברכה וא"כ איפה צריך האדם ליזהר שלא יתעסק בפריה ורביה בימיה רעב כי לא ימשיך לזרעו נפש רק מצד הרע"ב והרע"ה ויהיה גורם לפרות ולרבות כחות הרעה בעולם אשר לזאת הסבה יוסף הצדיק שמר מקורו בשני הרעב שלא לתת חלק מזרעו לסטרא אחרא שנא' וליוסף יולד

שני בנים בטרם תבא שנת הרעב כדי שלא להחליף טו"ב בר"ע. וכן הנביא מעיד על עצמו ואומר וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וכו' כי היה נשמר בשעה שהרעה שולט' משמוש ערס והיה מחכה ומקוה עד שיסתלקו פני הזעם בזמן הסתרת הפנים ובכן היה משמש מטתו להמשיך לבניו נשמות ממקום הקדושה שכן סמיך ליה הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' ושיעור הכתוב וחכיתי לה' בשעה שהיה מסתיר פניו מבית יעקב ובי"ת יעקב ידוע וקויתי לו כלומר לו"ו עד שישפיע בבי"ת יעקב שהיא סוד הה"א האחרונ' ובכן הנה אנכי והילדים נתונים נתונים לי מאת ה' ולא מסטרא אחרא זו היא הכוונה ואם לא נתבאר בלשון המאמר כמו שלא נתבאר ענין הפתיחה שפתח והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה' וכרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם אמר כי בהגיע העת עת דודי"ם יתחדשו נשמות טהורות ביתר פליטת שארית ישראל שהיו בגלות ובקרב עמים רבים ויהיו נמשכות מצד הקדושה כטל מאת ה' וכרביבים עלי עשב וכבר ידעת כי הטל והרביב הם סימני ברכה ולכן לא אמר כמטר מאת ה' כי יש בו ממדת הדין וכמ"ש וה' המטיר על סדום ועל עמורה וכו' גם כי יש מטר לברכה כמ"ש הנני ממטיר לכם לחם מן השמים עכ"ז יש מטר שיתיחס אל הדין אמנם הטל והרביב אין בו דין כלל ועל כן אנו מקדימין בשאלת הט"ל מיום ראשון של פסח ובשאלת המטר ביום האחרון של סוכות לפי שהטל סי' ברכה והמטר מצד הדין ולכן אמר בכאן כטל מאת ה' וכבר ידעת כי גם תחיית המתים נמשלה לטל בדברי רז"ל שאומרים טל שבו הב"ה עתיד להחיות המתים ואמר כי הנשמות ההם יהיו כטל מאת ה' וכרביבים עלי עשב ויהיה אז צד הקדושה משמש בעולם כל כך עד אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם שיצטרכו להשמר מימי הרע"ה כי יבולע המות לנצח ולא ישאר לו שולטנות בעולם וכל הנשמות היורדות לעולם לשארית יעקב יהיו נמשכים מימי הטוב"ה ולכן צריך האדם להשמר מלשמש מטתו בימי הרע"ה או הרעב כי הכל אחד. ויאמר כי כמו כן צריך האדם להשמר שלא להראות בשוק בימי שולטנות ימי הרע"ה וכבר נתבאר שזה יובן בשעת המגפה אמנם בכאן יראה כי גם בימי הרעב אין ראוי להראות כ"כ כבימי השבע שכן הביא ראיה מיעקב ע"ה שאמר לבניו בשנת הרעב למה תתראו דלא בעי לאתחזאה קמיה גם כי יתכן שתהיה הכוונה שלא להראות לפניו שבעים כמ"ש רז"ל עכ"ז טוב לצאת ולברוח ממקום הרעב כמו שמצינו באברהם ע"ה ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה וכו' וכן יראה מלשון המאמר לפנים שאמר ובג"כ בההוא זמנא דשנת הרעב לית ליה לבר נש לאתחזאה בשוקא ולא לאפתח' מבועיה ובג"כ קב"ה אזהר להו לישראל לאתקדשא והייתם קדושים כי קדוש אני להמשיך נשמו'

לזרעם ממקום הקדושה הנקרא אנ"י ולא ממקום הטומאה הנקרא אחר. ויבאר ההבדל שיש בין מל"ת אנ"י ומלת אח"ר וכי הלשון עצמו יורה ההבדל וזה כי לא יוכל לומר אני הוא רק הנצחי והקיים ית' וית' שמו הוא יכול לומר אני אני הוא לפי שממשלתו תמידית לעדי עד בעולם הזה ובבא. אמנם מלת אח"ר הוא יורה על עצמו שתעבור ממשלתו ממנו אחרי תום זמן ממשלתו ואל זה כוונו באמרם אני ה' אני הוא ולא אחר כי אני יורה על התמד' שאין לה תכלית ואחר יורה על הפסקה והנה הנדבק באנ"י נדבק בחיי העולם הזה וחיי העה"ב התמידיים והדבק באח"ר נדבק בחיי העה"ז העוברים והכלים אחרי תומם ועל זה צותה התורה ואמרה את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק כי הדבק בנצחי יחי עוד לנצח ואגב ארחיה יבאר מהו ובשמו תשבע כי לכאורה יראה כי ישא את שמו על שפתיו תמיד דומיא דתירא ותדבק וכמה הזהירונו רז"ל שלא להוציא אדם מפיו שם שמים לבטלה והחמירו כ"כ עד שנמצא מחלוקת ביניהם בקצת הברכות אם הם חייבות אם לא כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה והזהירו גם על שבועת אמת ואיך יאמר ובשמו תשבע ויאמר כי הכוונה בו אל היחוד שצריך המיחד ליחד שבע בשבע כי יש בעולם הזכר שבע עליונות ובעולם הנקבה שבע היכלות מקבלות מהן בסוד שבעה ושבעה מוצקות ואל זה כיון שלמה ע"ה לעשות שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום כי זהו היחוד האמיתי והוא סוד שמע ישראל וכו' ובשכמל"ו ולא הביא חול בקדש זולת אנ"י ולא אח"ר אשרי הזוכה לידבק ולהשבע בשבע אשר בשמו כמו שידעת כי נקרא שם יהו"ה בשם אדנ"י שהוא שמו ולכן לא כתב ובו תשבע אלא בשמו ליחד השבע העליונות בשבע אשר בשמו והזוכה לזה הוא הדבק באלוהיו הוא אשר תפלתו מקובלת והאוצרות העליונים כלם נפתחים לתפלתו ועליו נאמר יפתח ה' לך את אוצרו את השמים ובכאן רמז סוד היחוד כי לא אמר את אוצריו בלשון רבים רק אוצרו בלשון יחיד ומלת השמים תורה על רבוי להודיע שכלם סוד אחד. ויביא ההיא עובדא דר' חייא ור' יוסי דהוו אזלי בארחא לפי שפתח ההוא בר נש בפ' אך טוב לישראל וביאר בו כי יש צד ימין וצד שמאל שהוא מענין הנדון. ואמר כי שני אלה החכמים היו הולכים בדרך ופגעו באדם א' שהיה בא מעוטף בטלית כי תמיד הם ע"ה היו מעוטפים במצוה וכלי זין תחתיו קשורים אזורים במתניו וכשראהו ר' חייא אמר לא ימלט מהיות האיש הזה שא' משני הקצוות בו אם שהוא צדיק גמור שלא ילך ד' אמות בלא מצוה או שיהיה בקצה האחר שהוא מראה תומה ותחתיה תעמוד הבהרת לרמות לבני האדם לקפחם כי יבטחו בו בראותם אותו מעוטף במצוה ושא"ל ר' יוסי כי אין ראוי לחשוד שום אדם וקרוב הוא שיהיה אדם כשר אלא שהכין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפל"ה למלחמה כמו

שעשה אבינו יעקב ע"ה שהכין עצמו לשלשה דברים ואחר שראינו שנמצאו בו השנים אין ראוי עוד לבקש עליו אמנם כשקרב אליהם ונתנו לו שלום ולא השיבם שלום אמר לר' יוסי הרי חסר האחד מהשנים והוא הדורון כי השלו' הוא במקום הדורון א"כ השנים הנשארים אין לנו הכרעה בהם לדעת דעתו והשיבו ר' יוסי עדיין יש לנו מקום לדונו לכף זכות שיתכן שהוא מתפלל והוא באמצע הפרקים ששואל מפני היראה ומשיב כר' מאיר ולא מפני הכבוד כר' יהודה כי הוא סובר כר' מאיר או שהיה בין ויאמר לאמת ויציב כר' יהודה אמנם לתפלה מעומד לא אמרינן שהרי היה הולך ובא. אזלו כחדא ולא מליל ההוא בר נש בהדיהו ואולי כי לסבה זו אשתמיטו מניה ר' חייא ור' יוסי כי לא דבר עמהם מטוב עד רע. כיון דחמא ההוא בר נש דהוו משתדלי באוריתא הכיר בהם שהם חכמים ונתן להם שלום ואמר מתנצל בעדו רבותי במה חשדתון יתי וכו' והשיבו ר' יוסי כי הוא דן אותו לכף זכות ולא חשדו כר' חייא. דילמא צלותא הוית אמר או מרחיש תלמודך גם הוא התנצל למה לא נתן להם שלום ואמר יומא חד הוינא אזיל בארחא וכו' ופתח בפתיחה זאת אך טוב לישראל והודיע כי הקב"ה ברא העולם בסוד עץ הדעת טוב ורע להנהיג עולמו בדין ורחמים כאשר גזרה חכמתו והיה האדם כלול משניהם כי היא בחינתו ובחירתו ואמר שאחר שנברא מורכב משניהם מי ומי הוא אשר יכיר בחבירו אם טוב ואם רע יבחר ואולי כי קרוב הוא לבחור ברע ולכן היה נשמר הוא מכל בני אדם והיה שם חרב על ירכו כדי להנצל בעת הצורך. וביאר הכתוב אשר פתח באר היטב ומבואר הוא בעצמו. והנה א"ל ר' יוסי זכאין אנן דלא שבשנא בך הכניס עמו לר' חייא בטובה ואמר זכאין אנחנא וכו' והא קב"ה שדרך לגבן כי היו שמחים כששומעים מפי זולתם כל דבר של חידוש בכתוב מן הכתובים והיו אומרים הכל בסבת הסבות יתברך ויתעלה שמו:

דף רה.

ר' **אלעזר** פתח כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וכו' האי קרא אוקמוה במסכת שבת פ' ר' עקיבא א"ר יונתן מאי דכתיב כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו לעתיד לבא אומר הב"ה לאברהם בניך חטאו ומשיבו ימחו על קדושת שמך. אומר הב"ה אימא ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים איפשר דבעי רחמי עלייהו אומר לו ליעקב בניך חטאו ומשיבו ימחו על קדושת שמך אומר הב"ה לא בסבי עיטא ולא בדרדקי טעמא אימא ליה ליצחק בניך חטאו ומשיבו רבש"ע בני ולא בניך בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת אותם בני בכורי עכשיו בני ולא בניך. ועוד כמה חטאו וכמה שנותיו של אדם

ע' שנה ואם בגבורות פ' שנה. דל כ' דלא ענשת להו פשו נ' דל כ"ה דלילותא פשו כ"ה דל תריסר ופלגא דצלויי ומיכל ובית הכסא פשו להו תריסר ופלגא אם אתה סובל את כלם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עלך ואם תאמר כלהו עלי הא קריבית נפשי קמך פתחו ואמרו כי אתה אבינו פי' על יצחק אומר להם יצחק עד שאתם מקלסים אותי קלסו להב"ה ומחוי להו יצחק בעיניה לקב"ה מיד נושאים עיניהם למרום ואומרים אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך.

אבל ת"ח כד ברא קב"ה עלמא וכו' יאמר כי כך עלה במחשבתו ית' לברוא הימים בלילותיהם להבדיל בין יום ליום כי הלילות הן הנה המבדילות בין יום ליום וזה כדי שכל יום ויום יעשה פעולתו נבדלת ממעשה חבירו כמו שנז' במעשה בראשית מעשה יום ראשון לחוד ומעשה יום שני לחוד וכן כלם כי כן היה שכל יום ויום יעשה מלאכתו הראוי לו ובזה נבדלו הפעולות כיון דאתא יומא שתיתאה ואצטריך למברי אדם כדי שיבוא על שולחן ערוך כי הוא היה ראשית המחשבה וסוף המעשה כמ"ש ז"ל באחור וקדם צרתני. אתא אורייתא קמי קב"ה ואמרה האי אדם דאת בעי למברי זמין הוא לארגזא קמך. ואין זה ענין קטרוג בבריאת האדם כענין משז"ל במלאכי השרת שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמנם ענין זה בהפך כי התור"ה חפצה בבריאתו וע"כ היא מבקשת תיקון לחטאו שהרי לא נברא האדם כי אם לקבל התורה וע"כ אמרה אלמלא לא תאריך רוגזך טב ליה דלא יתברי ולמי תנתן התורה וכאלו החכמה הערימה לומר זה כדי שישיב הב"ה וכי למגנא אתקרינא ארך אפים וכבר כתבנו כמה פעמים כי כל הדברים האלה ומה שדומה להם הוא משל על ההסכמה העליונה בכל מעשה בראשית שלא נברא דבר אם לא שכך עלה במחשבתו כאלו נטל עצה בתורה שהיא חכמתו ית' ולא נעלם בידיעתו ית' כל חלקי הסותר והוא הראוי ליברא על האופן שנברא והוא אמרו אלא כלא אתברי באוריתא וכלא באוריתא אשתכלל. דעד לא ברא קב"ה עלמא אתו כל אתוון קמיה ועאלו למפרע כבר נתבאר ענינם בפ' בראשית באותיות דרב המנונא סבא באר היטב בארוכה.

ת"ח כי אתה אבינו בגין דהאי עלמא בהאי דרגא אשתכלל כלומר במדה הנקראת את"ה וכבר ידעת כי העטרת נקראת ג"כ את"ה כמו שנקראת אני לפי שהיא עלמא דאתגליא ובר נש ביה אתברי ונפק לעלמא היא היתה אם כל חי וזהו כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו דלא אשתדל עלן כמא דאשתדל על ישמעאל ורז"ל אמרו בפ' ויהי השמש באה ועלטה היה וכו' והנה תנור עשן וכו' ר"ש בר אבא בשם ר' יוחנן אמר ד' דברים הראה לו גהינם ומלכיות ומתן תורה ובית המקדש א"ל כל זמן שבניך עסוקים בשתים הם ניצולים משתים פירשו משתים הם הם נידונין בשתים א"ל במה אתה רוצה שירדו בניך לגהינם

או במלכיות ר' חנינא בר פפא אמר אברהם בירר לו את המלכיות. ר' יודן ור' אידי ור' חמא בר חנינא אמרי אברהם בירר לו גהינם והב"ה בירר לו את המלכיות הה"ד אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם וכו' ולא מצינו שהשתדל אברהם עם האל ית' על זה כמו שהשתדל על ישמעאל כשאמר לו שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי וכו' וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וכו' ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך ואולי כי מכאן דרז"ל מה שדרשו שאמר אברהם ימחו על קדושת שמך וישראל לא יכירנו בגין דכל ברכאן דאצטריך לברכא לבנוי שבק להאי דרגא לאתברכא כלהו. אם תסתכל בברכותיו של יעקב אל בניו לא תמצא בהם שיברכ' כמו שבירך מרע"ה שאמר יחי ראובן שמע ה' קול יהודה וללוי ברך ה' חילו ולבנימן ישכון לבטח עליו וליוסף מבורכת ה' ארצו וכן כלם אמנם ביעקב ע"ה לקצתם הוא מקנתר ראובן בכורי אתה פחז כמים אל תותר. שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם בסודם אל תבוא נפשי. ובקצתם מגיד עתידות. גור אריה יהודה. זבולון לחוף ימים ישכון וששכר חמור גרם וכן כלם ואין סגנון זה סגנון ברכה. אבל בסוף הענין אמר כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם כלומר מסר הברכה למדת זא"ת שיברכם איש אשר כברכתו ומדת זא"ת ברך אותם והוא שאמר כי יאמרו ישראל אתה ה' אבינו אתה דהא אנת קיימא עלן תדיר לברכא ולאשגחא עלן כאבא דאשגח על בנין בכל מה דאצטריך לון גואלנו מעולם שמך דהא אנת גואל שכן נקראת המדה הזאת המלא"ך הגוא"ל. ודא גואלנו מעולם שמך שמך ודאי כי לא נקרא שם יהו"ה כי אם בשם אדנ"י. תנינן אין מפסיקין בין גאולה לתפלה. הביא הענין הזה להודיע כי הוא ושמו דבר אחד ולא כשאר הנקראים בשמותיהם שהם לחוד ושמותיהם לחוד כמו שתאמר כי שם ראובן אינו עצמו כי אותיות ראובן אינם עצם ראובן אמנם שמו של הב"ה הוא הוא והוא שמו ואין הבדל בינו ובין שמו אבל הוא דבר אחד ומטעם זה אין מפסיקין בין גאול"ה לתפלה וכבר ידעת כי היסו"ד הוא הגוא"ל הנותן גאולה לעטרת ולבניה מגלותם בשובו אליהם כמאז וע"כ נקראת מלאך הגואל כי היא שליח לגוא"ל ומזה תבין כי אין המלאך גואל ולא מברך רק האל ית' המשלחו ואל זה הסוד היה אומר דוד ה' צורי וגואלי. וכן בסוד הנחת התפילין אין מפסיקין בין תפלה של יד לתפלה של ראש כי כבר ידעת אמרם ז"ל שהב"ה מניח תפילין שהרמז על התפארת שהוא המניח ד' בתים בראשו והם רמוזים בד' פרשיות כמו שכבר נתבאר שהרמז לחכמ"ה ובינ"ה וגדולה וגבורה. ומדת העטרת כוללת אותם בגליון אחד לרמוז אל היחו"ד שהיא כוללת כל המעלות הד' ולכן אין מפסיקין בינו לבינה כי הכל יחוד אחד וה' אחד ושמו אחד:

ר' **יצחק** ור' יהודה הוו יתבי ליליא חד ולעאן באוריתא וכו' יקדים הקדמה זו לפי שבסוף הענין דברו בענין ויגש אליו יהודה על דרך הסוד א"ר יצחק לר' יהודה הא תנינן דכד ברא קב"ה עלמא עבד עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה וכוונתו לומר כי כשם שאדם העליון הוא האדון וכל הפנים נשמעים לו כן אדם התחתון הוא עיקר לכל הנבראים והוא רודה בהם כי הוא עיקר הבריאה כי זה לעומת זה עשה האלהים ואיהו יקריה לעילא ותתא. כי לא נגלה כבודו רק בבריאת העולם הזה. א"ר יהודה הכי הוא ודאי וברא אדם על כלא הוסיף לבאר כוונת ר' יצחק והביא ראיה מהכתוב אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי כי הוא סוף המעשה וראשית המחשבה בבריאה. פתח ואמר הוא ר' יהודה כה אמר האל ה' בורא השמים ונוטיהם האי קרא אוקמוה. בב"ר בפ' ויחי דרשו הכתוב הזה על מתי חוצה לארץ שהב"ה עושה להם מחילות בארץ ועושה אותם כמערו' הללו והם מתגלגלי' ובאים עד שמגיעים לארץ יש' והב"ה נותן בהם רוח של חיים והם עומדין שנאמר הנה אנכי פותח קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל ואח"כ ונתתי בכם רוח וחייתם אמר ריש לקיש מקרא מלא הוא שכיון שהם מגיעים לארץ יש' הב"ה נותן בהם נשמה שנאמר נותן נשמה לעם עליה. אבל כה אמר ה' האל ה' דא קב"ה לעילא לעילא דאיהו בורא שמים. דע כי שם א"ל הוא מתיחס לכנויים ותוארים רבים בכל מקום שנזכר ועיקר השם הזה אל עליון רמז לכת"ר גם לחכמ"ה גם לבינ"ה שהם עליוני עליונים וכשפועל במדת החס"ד נקרא אל גדול וכשפועל במדת הגבורה נקרא אל גבור. וכשפועל במדת התפארת נקרא אל נורא. אמנם בכאן ביאר ר' יהודה כי בכתוב הזה באמרו האל ה' הרמז אל הכת"ר לעילא לעילא. דאיהו בורא השמים ואתקין ליה בכל זמנא תדיר כי מן הכת"ר יופיע עצם האור אל התפארת הנקרא שמי"ם. רוקע הארץ וצאצאיה דא ארעא קדישא צרורא דחיי הרמז על הארץ העליונה כי היא נקראת צרורה דחיי כי ג' מדות נקראות צרור החיים הבינ"ה והתפארת והמלכו"ת בסוד נשמ"ה רו"ח נפ"ש כמו שיתבאר לפנים. נותן נשמה לעם עליה. הארץ דא היא דיהבא נשמה. יאמר כי מהארץ הנז' היא היולד' הנשמו' לעם. ולפי שראה ר' יצחק כי ייחס ר' יהודה לאר"ץ הנז' לשם נשמה והנה שם נשמה אינו מתיחס רק לבינ"ה לכך אמר כלא איהו לעילא כלומר כל הכתוב רומז למעלה מהעטרת שהיא הבינ"ה שאליה יתיחס הנשמה לא אל העטרת לפי שממנה היוצאות הנשמות אל האר"ץ העליונה והאי ארץ נקטא נשמתא למיהב לכולא וביאר הענין ואמר בגין דהא ההוא נהר דנגיד ונפיק איהו יתיב ועייל נשמתין להאי אר"ץ הרמז ליסו"ד א"כ הנותן

נשמה היא הבינה אל הארץ הנז' ע"י הנהר והוא המביא אותה באר"ץ העליונה והיא המוציאה אותם ונותנת לעם עליה.

ת"ח כד ברא קב"ה ליה לאדם אכניש עפריה מד' סטרי עלמא לדמיון העיסה שמפרישין מכל חלקיה החלק והכוונה שיהיה מוכן להשכיל כל חלקי המציאות בהיותו צבור מד' פאותיו. ועבד גרמיה באתר דמקדשא כלומר ועיקר עצמיותו ומתכונתו היה בבית המקדש כי ממקום כפרתו נברא שהוא נקודת העולם וכבר ידעת כי מהנקודה נתפשטו הד' פאות. ואמשיך עליה נשמה נשמה דחיי מבי מקדשא דלעילא הרמז על העטרת שהיא הנותן נשמה לעם עליה כמו שנזכר להיות בנין גופו דומה בדומה לנשמתו כמו שיבאר בהדיא ונשמתא איהי כלילא בתלת דרגין כי על כן נקראת בשלשה שמות נפ"ש רו"ח נשמ"ה. יבאר כי כמו שנמצא באדם ג' חלקי כוחות בנשמתו והם הנפ"ש השוכנת בדם הכב"ד כי ממנו יפרד הצלול אל הלב והשאר לאיברים. וגם כח שני והוא הרו"ח החיוני המנשב בכנפי הריאה אל הל"ב ומשכנו בל"ב. וכח שלשי שהוא ההשכלה השוכנת במו"ח וכן נשמתו לוקחה מרמתה כי בהיות נפשו של אדם מוכנת לעבודת יוצרו תחול ותנוח עליה רוח ממרום ובהיות שתיהם מוכנות תנוח עליהם כח הנשמה העליונה דרגא עילאה קדישא דשלט' על כלא וכדין איהו שלימא דכלא ותשובתו הרמתה וזהו האהוב למעלה ועליו נאמר להנחיל אוהבי י"ש כי היורש י"ש עולמות שברא הב"ה והם בעולם התשוב"ה לאוהביו הם אשר זכו בחייהם אל מעלת הנשמ"ה.

והנה ר' יהודה הקשה לר' יצחק מה שכתוב בפ' כל אשר נשמת רוח חיים באפיו לא שלא היה יודע הסוד הזה שאמר ר' יצחק שהנשמה נחלקת לשלשה חלקים ושהם כסאות זו לזו אמנם הוקשה לו הכתוב כי איך יתכן לומר שאפי' מי שנשמת רוח חיים באפיו יענשו במבול בהיות שהשיגו למעלת הרוח והנשמ"ה והשיבו ר' יצחק הכי הוא ודאי וכו' יאמר כי מלת מתו אין הכוונה שמתו במי המבול אמנם הכוונה שכבר מתו קודם המבול כדי שלא ימצא זכות מי שיגין עליהם והם כגון חנוך וירד ושאר הצדיקים לא שנענשו במבול ח"ו ושאר דברי המאמר מבואר בעצמו ממה שכתבתי וכוונתו לבאר ענין הזה בפ' ויגש אליו יהודה כי מדתו של יהודה היא העטרת ומדת יוסף הוא היסוד ובהזדווג שניהם נמצא שלום בעולם כן מתוך ויכוחו של יהודה עם יוסף ע"ה והגשתם זה בזה נולד השלום ביניהם כדמיון הכנת הנפ"ש לקבל הרו"ח כי בהיות שניהם יחד כאחד טובים:

רבי יהודה פתח כי הנה המלכים נועדו. הוא משדרז"ל במדרש רבה כי הנה המלכים זה יהודה ויוסף עברו יחדיו זה נתמלא עברה על זה וזה על זה וכו' אלא שכאן האריך

הענין בביאור יותר ומבואר הוא עד"ה א"ר יהודה רזא דמהימנותא הכא וכו' יבאר כי בשעת שיופיע הרצון העליון מתחברות ומתקשרות שתי המדות. סוד ועטרת זה לפתוח אוצרו הטו"ב וזאת ללקט השפע וזהו כי הנה המלכים נועדו כי לא ירד כל שפע וברכה לעולם בלתי אם נועדו ובכן עברו ויתכפרו עונות התחתונים. ויתלבנו החטאים בסוד ועובר על פשע וזה יתבאר בארוכה אם יגזור האל בחיי' באדרת נשוא. ור' חייא יבאר הסוד בסוד הקרבנות שמתקרבים כל הכחות העליונו' ומתקשרות וכל מדרגה ומדרגה מסתפק' מהראוי לה ונמצאו כל העולמות בקשר אחד ובחדוה. וכדין המלכים נועדו המלך והמלכה כי שניהם נקראים מלכים כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי. עברו יחדיו כי בהופיע הרצון העליון יאירו כל הנרות ועוברים פני הזעם והכל ברצון ובחדוה. המה ראו כל בעלי הדין תמהים ונבהלים בעת ראותם הרצון הזה לפי שחפצם ורצונם לעשות הדין כי זו היא שמחתם ובהעביר מהם כח הדין הם תמהים ונבהלי' בעת ראותם הרצון בהעביר ממשלתם:

רבי אלעזר אמר מ"ט וכו' הנה ר' אלעזר יתן טוב טעם ודעת מה היא הסבה שנתקנא יהודה בזה הענין יותר מכל אחיו לגשת אל יוסף לכל דבר הנדרש בהגשה למלחמה לפיוס לתפלה וכמו שדרז"ל בבי אדוני בי ולא ביה אם למלא מיא אנא אם לשמשא אנא אם למפצע קיסין אנא כי זה יורה שנתקנא יותר מכל אחיו ולמה לא עשה זה ראובן שהוא היה הראשון שאמר לאביו תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך ואמר כי הטעם לפי הפשט לפי שהוא ערב את הנער אמנם כפי הסוד הכי אצטריכו לאתקרבא בחדא כי זה מלך זה צדיק והנה בהתחבר הצדקות במלך הן לצדק ימלוך מלך והעם מוצלחים כשהמנהיג צדיק אמנם ממלוך אדם חנף ממוקשי עם והנה בכאן נתחייב בחבור יהודה המלך ביוסף הצדי"ק בסוד המדות שהם נאחזים בהם שיהיה שלו"ם בבי"ת ושלום לכל השבטים ושלום ליעקב אביהם דאתקיים רוחא דיליה כד"א ותחי רוח יעקב אביהם וע"ד קריבו דא עם דא בכלהו סטרין עילא ותתא:

רבי אבא פתח יפה נוף משוש כל הארץ וכו' האי קרא רזא דמהימנותא וכו' סיוע לר' אלעזר כי בהתחבר היסו"ד בעטרת נמצא שמח"ה וששו"ן בעולם ויבאר כתוב פשט וסוד יפה נוף דא יוסף דכתיב ביה ויהי יוסף יפה תואר כי כן חייבה מדתו למעלה להיותו יפה בסוד הנך יפה דודי אף נעים וכן משוש כל הארץ תלוי בו למטה ולמעלה למטה ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ וכן למעלה הוא משוש כל הארץ העליונה. הר ציון ירכתי צפון בגין דבחולקיה קאים משכנא דשילה כמו שנתבא' למעלה בפ' חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן. קרית מלך רב העטרת נקראת קרית

מלך רב קריה של מל"ך עליו"ן היא הבינ"ה קדש הקדשים כי ממנה מתברכת העטרת וע"י כל העולמות מתברכין:

רבי יהודה ור' יוסי אערעו לכפר חנין. הביא המעשה הזה לפי שבסוף הענין יבאר פ' ויגש אליו יהודה ע"ד הסוד הנז' כמו שנתבאר שמחבור שניהם נמצא ששון ושמחה לכל העולמות. אמר כי בעוד שהיו בבי אושפיזיהו שנתארחו שניהם שם אתא חד בר נש וחד מטולא דחמרא קמיה ונתארח גם הוא שם. ובעוד שהיו שם שלשתם יתכן שהיה זה בלילה בקומם לעסוק בתורה כדרכם לפי שענין השאלה כך נראה שאמר לו ר' יהודה לר' יוסי הא תנינן דדוד מלכא הוה מתנמנם כסוס. כך איתא בפ"ק דמסכת ברכות כתיב חצות לילה אקום להודות לך וכו' וכי דוד בחצות הוה קאי מאורתא הוה קאי דכתי' קדמתי בנשף ומאי משמע דהא נשף אורתא הוה דכתיב בנשף בערב יום א"ר אושעיא דוד הכי קאמר מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה ר' זירא אמר עד חצות לילה הוא מתנמנם כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי. רב אשי אמר עד חצות לילה הוה עוסק בתורה מכאן ואילך בשירו' ותושבחות ופי' רש"י מתנמנם כסוס שאינו נרדם לעולם אלא מתנמנם ונעור. ומה שהוקשה בכאן לר' יהודה הוא היאך היה אומר דוד על עצמו שהיה נעור בחצות לילה והרי בכל שעה ושעה היה נעור משנתו אחר שלא היה נרדם כסוס שאינו נרדם ואין ההשער הזאת נופל' בחצות שאפי' בשליש הלילה היה נעור ואין השאלה הזאת ע"ד מה שהקשו שם בתלמוד ודוד מי הוה ידע חצות לילה אימת השתא מרע"ה לא הוה ידע דכתיב כה אמר ה' כחצות הלילה. והשיבו שם אלא דוד סימנא הוה ליה וכו' אמנם השאלה הזאת כוונתו לומר שלא יתכן לומר שהיה ישן עד חצות ונעור שהרי תמיד היה נעור ואם היה נעור במה היה מתעסק עד שיגיע חצות לילה שלא היה יושב ובטל והשיבו ר' יוסי בשעתא דעאל ליליא היה מתעסק בדינין עם גדולי ביתו העומדים על משמרתו ולבתר הוה נאים שינתיה כלומר שינת הסוס בלא תרדמה אבל ישן שתין נשמי ונעור וחוזר לישן ס' נשמי ונעור זעיר שם זעיר שם עד חצות ומיד הוה קם על עמדו ואינו חוזר לישן אפי' כסוס ובבחינה זו אמר חצות לילה אקום להודות לך בשירות ותושבחות. והנה כשמוע האיש ההוא כי טוב פתר ר' יוסי אמר וכי האי מלה דקא אמריתו הכי הוה כלומר ואין עוד סוד בענין הזה וכאלו אמר להם שכן הוא האמת אמנם יש סוד בדבר והוא שהרי אמרו דדוד מלכא חי וקיים לעולמים ולא לחנם אמרו זה שהרי מצינו שמת אמנם הכוונה שאפי' בימיו לא טעם טעמא דמותא לפי שהשינה היא א' משששים מן המות והיה דוד נשמר כל ימיו שלא יטעום טעמא דמותא להבדיל בין מדתו שהיא נפש"ו של דוד למדת המות שהיא ק"ק כל בשר ולא לערב קדש

בחול ומות בחיים. ולפי מה שקבל האיש ההוא כי השתין נשמי שאמרו הם חסר א' ושבכול הס' הוא החלק מהמות ושלא היה ישן רק נט' נשמי להשמר מגבול הששים אמנם ר' אלעזר ינגדהו בדבר הס' כמו שיתבאר לפנים. וכד אתפליג ליליא הוה דוד מתקיים באתריה כלומר בחלק החיים לפי שמהחצות ולמעלה הוא מתחיל העת עת דודים וצריך שלא ימצא דוד בחלק המות אשר ע"כ צריך כל האדם הדבק באלהיו להיות נעור מחצות לילה לידבק בחיים ולהתרחק מהשינה שהיא חלק ס' מהמות כמו שהיה עושה דוד שהיה שינתו שינת הסוס בעבור שמתוך כך היה מכוון השעה להדבק חי בחי. ולא בשלימו כלומר נ"ט נשמי ולא ששים שלמים אתו ר' יהודה ור' יוסי ונשקוה כך היה דרכם בשמעם איזה חידוש מזולתם. אמרו ליה מה שמך כן היו שואלים לברך אותם בשמם כדי שתתקיים הברכה בהיותה נסמכת בשם המתברך כי שמא גרים כי השם הוא יסוד ועיקר הדבר. ואמר להם כי שמו חזקיה וברכוהו מעין השם ואמרו יתישר חילך ויתתקף אוריתך כי יחזק ויתגבר תמיד בתורתו ויאדיר. יתיבו הכינו עצמם לעסוק בתורה א"ל ר' יהודה הואל ושרית אימא לן מהני רזין וכו' פתח ואמר ה' בחכמה יסד ארץ וכו' יבאר כי יש חכמ"ה עליונה והיא נקראת חכמת אלהי"ם ויש חכמ"ה למטה והיא הנקראת חכמ"ת שלמ"ה וכשברא הב"ה העולם ראה שאינו מתקיים כי אם בתורה היא החכמ"ה הקדומה בגין דמינה נפקין כל נמוסין עילאין ותתאין כי היא אשר נותנת חוק לכל חלקי העולם הראוי לכל אחד ואחד מהם חוקות שמים וארץ אשר הוא קיום עליונים ותחתונים. דהא בחכמה יסד ארץ ביאר כי מה שעשתה החכמה העליונה בעולם האחדות שיסדה הארץ העליונה היא הבינ"ה שגם היא נקראת ארץ לגבי חכמת אלהים כן עשתה חכמת שלמה למטה בעולם הפירוד וכי הכל היה מצוייר בחכמת אלהים. עולם האחדות ועולם הפירוד. כונן שמים מאי כונן כי היל"ל הכין שמים כענין מ"ש יסד ארץ בלשון עבר כי מלת כונן הוא לשון הוה. ויאמר כי הכוונה להודיע כי תמיד הוא ית' פועל ומכונן לשמים הנז' בכתוב. וכבר ידעת כי הם ע"ה תמיד מדברים דבריהם במודגש ורומזים למעלה והנה כפי הכוונה הוא במורגש יאמר כי השמים הללו אלו ידומה אפי' רגע קטן הסתלקות עיני השגחתו מהם לא יהיו נצחיים אבל היו נפסדים ונעדרים אמנם בהיות שהוא כונן ומתקן אותם תמיד הם קיימי"ם ולפי שכפי הנראה יראה שיש שום חסרון או גריעות בעצמם שעל כן צריכים תיקון מיד וא"כ הם חסרים מהארץ שזכר בה יסד שנראה שאינה צריכה תיקון ונמצא כי יתרון ארץ בכל היא יותר מהשמים וזה אינו אמת כי השמים יענו את הארץ והיא מושפעת מהם לזה אמר וכי ס"ד דגריעותא הוא משמים כמו שיראה מהכתוב שאמר ושמים לא זכו בעיניו לא אלא

חשיבו משמים איהו כי כל דבר הנאהב לפני המלך תמיד השגחתו עליו לא מצד שהוא חסר בעצמו אבל המלך חפץ ביקרו תמיד בלא הפסק והראיה שלא כתב הכתוב ושמים לא זכו לבד אבל אמר בעיניו כי מרב אהבתו בהם ישים עיניו בהם לתקנם כאלו צריכים תיקון כל יום ויום. ואחר שביאר בדרך מורגש העתיק הדבר למעלה ואמר מאן שמים ואמר דא רזא דאבהן וסוד האבות אברה"ם יצח"ק הוא יעק"ב היושב אהלי"ם כנודע לבעלי הקבלה ע"פ מדותיו האוחז בהם. ובגין דאיהו אסתלק גו עלמא דאתי שהוא הב"ן הבכור וראשו מגיע אל השמים העליוני עליונים היא מדת הבינ"ה ומה שעליה כי זה נקרא עלמא דאתי הנה הוא המשיך משם פרח ויצץ ציץ ניצוץ מתנוצץ מאיר ומזהיר על האר"ץ והדרים עליה והוא סוד יוס"ף הוא המשבי' לכל עם האר"ץ הנך רואה כי העתיק הדברים מענין המורגש אל המושכל בדרך משל ונמשל והשלים הענין ואמר ובגין כך קב"ה כל מה דעביד בעלמא כלא איהו ברזא עילאה וכלא כדקא חזי להודיע כי אין במורגש רק מה שחייב המושכל והבן זה מאד באופן שלא תחטא בהעתקת הדברים מהמורגש אל המושכל כי עיקר המעש"ה הוא המחשב"ה. אדהכי אתא ר' אלעזר כיון דחמא לון שהיו שלשה אמר שכינתא הכא במאי עסיקיתו. אמרו ליה כל עובדא ומה שחידש ההוא בר נש בענין סוד שינת דוד שלא היתה רק ס' נשמי ואל מה רומזים כמוזכר למעלה ואמר ודאי שפיר קאמר זולת במה שאמר שהם ס' חסר א' שאין הדבר כן אמנם קבלתו של ר' אלעזר היא שהם ס' שלמים ומלאים ולא אחד בהם חסר וגם כי לא ביאר הסוד בכאן ידוע הוא כי נשמת שד"י הם ששים בסוד ששים המה מלכות ובסוד ברכת כהנים שיש בה ס' תיבות כי במדת כ"ה מתברכים ישראל ואמר שהם ששים מלאים כל טוב וחיים ושפע וברכה ושיש כנגדם ששים אחרים שהם מצד המות והם נקראים דורמיטא פי' תרדמה וכלם טעמא דמותא וביאר כי הנשמי שהיה מתנמנם דוד היו ששים אבל היו מנשמת שדי לא מחלק המות ועל זה היה אומר אם אתן שינה לעיני לעפעפי תנומה כלומר שנשבע ונדר לאלהי יעקב אם יתן שינה ותנומה לעיניו מאותם הנשמי המיוחסים לדורמיטא כדי שיהיה חי בסטרא דחי ולא בסטרא דמותא. יתבו כלהו ואשתדלו באוריתא ופתח ר' אלעזר ואמר ה' אלהי ישועתי מענין הנדון. ת"ח דוד הוה קם בפלגות ליליא ואשתדל בשירין ותושבחן לשמחת החת"ן והכל"ה כי זה הקילוס העולה מלמטה הוא קישוטי הכלה והוא המשובח שבשירים כי בו חפץ הב"ה יותר מכל השירות והתושבחות הנאמרים למעלה והטעם ידוע כי קלוס התחתונים עולה מתוך מלחמתו ושיפוטו של היצר הרע ושאור שבעיסה מעכב אמנם קלוס העליונים אין מי שיכריחם אל ההפך ובהיות דוד דבק באלהיו בלילה היה נמשך עליו חוט של חסד ביום

והוא אמרו ה' אלהי ישועתי ביום לפי שקדמה צעקתי לפניו בלילה ואמר כי לטעם זה היה הענין אומר לא המתים יהללו יה על הישנים שינת תנומה ודורמיטא כי הם בחייהם חלק המות אמנם הוא היה מחלק החי וזהו ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה וזה רומז אל החיים הנצחיים ואל ז"ה הכוונה היה אומר חזקיהו המלך חי חי הוא יודוך כמוני היום בגין דחי אתקריב לחי וכן הענין בדוד חי וקיים וכן הענין בבניהו בן יהוידע הכהן נז' בו בן איש חי רב פעלים לפי שהיה דבק בח"י העולמים:

פתח ההוא יודאי אבתריה ואמר ואכלת ושבעת וברכת וכו' שהוא ענין דומה לנזכר ויודיע כי צריך הצדיק להמשיך החיים העליונים למדת העטרת בברכותיו לפי שאין לה מעצמה כלום וקודם שיבאר הענין יקשה מהכתוב שאמר ואכלת ושבעת וברכת שיראה שאין לברך להב"ה עד שיאכל האדם שבוע והותר והלא כפי הדין אסור לטעום שום דבר עד שיתפלל וכמ"ש רז"ל ואותי השלכת אחרי גוך וכן דרשו בלא תאכלו על הדם ואמרו בפסיקתא לא תאכלו עד שתתפללו על דמכם. אלא דא ברכתא דצלותא דיחודא ודא ברכתא דמזונא וכו' יאמר כי הכתוב אחר קודם לזה בפרשה עצמה מדבר ומזהיר בענין חיוב התפלה והוא מ"ש רז"ל ולעובדו בכל לבבכם איזו עבודה שבלב זו תפלה וכן ועבדתם את ה' את אלהיכם ובירך את לחמך ואת מימיך והנה ברכתא דצלותא לחוד וברכתא דמזונא לחוד. ודא ברכתא דמזונא לאחזאה לגבי דרגא דמהימנותא שובעא אמר כי לכך אמר הכתוב ושבעת לא שאינו חייב לברך אם לא ישבע אלא שרמז הכתוב שצריך האדם להמשיך בתפלתו בבקר שובע וברכה אל הבריכה העליונה ולהתראות לפניה שהוא שבע כי בהיותה היא מלאה ושבעה ישבע גם הוא. ובכן צריך לברכא לה כדקא יאות בגין דההוא דרגא דמהימנותא יתרוי ויתברך ויתמלי חידו מחיין דלעילא כי בברכנו אותה תתברך גם היא למיהב לן מזונא וזולת זה כביכול אינה מתברכ' לפי שאין לה מגרמה כלום ומברכתנו תתברך ואנו מתברכים מברכתה. ולפי שאין לה מעצמה כלום אז"ל קשין מזונותיו של אדם לפני הב"ה כקריע' ים סוף וכבר ידעת כי המדה הזאת נקראת לפני ה' בסוד כי מלפני ה' הוא בורח ובסוד לא יהיה לך אלהים אחרים על פני' ולפי זה קשין מזונותיו של אדם לפניה לתתם לו לפי שאין לה מגרמה אלא מה שמקבלת מלמעלה כי בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזל"א מזל המזלות וז"א דהא לא ברשותה קיימא מילתא עד דיתברך איהו וכו' ולפי שכיוצא בדבר אמרו בענין הזיווג וקשה לזווגם כקריעת ים סוף ביאר הכוונה ואמר ת"ח כל זיווגין דעלמא קשין קמי האי דרגא וכו' לפי שממנה יצאו הנשמות זכר ונקבה לעולם הפירוד והיא לוקטת אותם מלמעלה ע"י הנהר היוצא מעדן וכשיורדו' למטה נפרדות זו מזו וקשה לפני המדה הזאת

לזווגם וזה לפי שהזיווג הוא לפי מעשיהם של בני אדם כי אין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו ופעמים לא יזכה לבת זוגו ועל זה קשה לפניו כקריעת ים סוף. ומ"ש בגין דרקיע וילון אינו משמש כלום כבר ידעת מ"ש במסכת חגיגה כי ז' רקיעים הם והרקיע התחתון נקרא וילון ואינו משמש כלום שהכוונה למ"ש שאין לה מעצמ' כלום. ואמרו שתמיד נכנס ביום ויצא בלילה והכוונה ידועה לרגיל בזאת החכמה כי בבק"ר היא נכנסת עם החתן בתפלותיהם של ישראל שהם קישוטיה לקבל פרס ויוצאת בליל' לתת טרף לביתה והוא ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה כי אז הוא ממשלתה וכן הענין הזה נרגש בלבנ"ה התחתונה שנכנסת ביום ונחבאת ונבלעת באור השמש ויוצאת בליל' להאיר על הארץ ואחר שביאר הסוד הזה חזר לבאר הטעם למה ידמו הענין הזה לקריעת ים סוף וכי היה קשה לפני הב"ה לקרוע ים סוף והלא אין דבר קשה לפניו כי כל אשר יחפוץ יעשה בשמים ובארץ. ואמר דהא קריעת ימא לאתפתחא ביה שבילין לעילא איהו וכמה דמתפתחין שבילין וארחין בה הכי אתבקע ואתפתח. צריך אתה לדעת כי מדת העטרת נקראת י"ם סוף לפי שכל הצנורות וההמשכות באות אליה מעומק אי"ן סו"ף והיא סו"ף הספירות ונקראת ג"כ סופ"ה בסוד את והב בסופ"ה וסימניה סוף ה'. ובסוד כי הנה ה' באש יבוא וכסופ"ה מרכבותיו לפי שהיא סוף המדרגות העליונות המשפיעות אליה. והיא המבדלת התחומים וסביבותיה למטה שרי האומות בסוד זאת ירושלם בתוך עמים שמתיה וסביבותיה ארצות והיא חלקם של ישראל ולכן כשרדפו מצרי' אחרי בני ישראל לא מצאו מנוס ומפלט כי אם י"ם סו"ף זא"ת כי היא עזרתם להצילם מיד הצרים המצירים שהם מצרניה וסביבותיה ולפי שזאת המדה לפעמים היא מלאה בדין ולפעמים מליאה ברחמים לפי מה שיורד אליה מב"ד של מעלה פועל' דבר והפכו בזמן זמן מהזמני' אמנם כשפועלת דבר והפכו בעת אחת וברגע אחד זה כביכול קשה לפניו שיהיה יד אחת מצלת ויד אחת הורגת וכמ"ש ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב שהרצון בזה כי בימין עצמו שעשה תשועה לישראל בו בעצמו רעץ אויב ברגע אחד ובעת אחת והסתכל שלא כתב ימינך ה' נאדרי בכח ובזרוע"ך תרעץ אויב כי זה היה מורה על הבדל הפעולות מפאת הימין תשועה ומפאת השמאל הרעיצה אבל כתב ימין בזו ובזו להורות כי הדבר והפכו היה ביד ימין וזה קשה לפני"ה כי יקרע הים ויבואו בה ישראל ומצרים בתכיפו' ואלה ניצולים ואלה מתים וסבת כל זה לפי מה שגוזרים עליה מלמעלה והפתחים הנפתחי' והבוקעים בה והקורעים אותה לקרעים ולפיהם היא נקרעת ונבקעת להוציא הדברים ההם לפועל כי היא אין לה מעצמ' כלום והוא מ"ש וכמה דמתפתחי שבילין וארחין בה הכי אתבקע ואתפתח ובג"כ כלא תליא לעילא. הרי

א"כ נתבאר שאין לה אלא מה שמשפיעים עליה מלמעלה ובעינן לברכא לה ולמיהב לה תוקפא בברכותנו בסוד היה לך לעזרני ובסוד רוכב שמים בעזרך וזהו וברכת א"ת ה' אלהיך וכבר ידעת כי מל"ת א"ת תרמוז לשכינה בסוד וארא את ה'. ולגבי האי אתר אצטריך לאחזאה קמיה שובעא כמו שנתבאר למעלה. ע"ד ביום טובה היה בטוב. אמנם ביום רעה ששולטת מדת הדין צריך לאחזאה קמיה כפנא ולא שובעא הואיל ולא שלטא שובעא ע"ד מ"ש יעקב לבניו בשנת הרעב למה תתראו שבעים וזהו סוד ואכלת ושבעת וברכת. והנה ר' אלעזר הודה לו כי כן דבר דבר דבור על אפניו ואמר הכי הוא ודאי והכי אצטריך. ור' יהודה גמר בעדו ואמר זכאין אינון צדיקיא דקורבא דלהון איהו שלמא הכוונה לו על צדי"ק וצד"ק שהם הצדיקי"ם העליונים כי בהצמדם יחד ירבה שלו"ם בעול"ם כמו שכן היה ביהוד"ה ויוסף עד לא אתקריבו דא עם דא לא הווה שלמ' בעלמ' וכשנגשו יחדיו ונועדו אזי נתרב' השלום כי כן יחוייב מפאת מדותיהם למעלה ומבואר הוא:

דף רח.

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ר' חייא פתח פזר נתן לאביונים וכו' ת"ח קב"ה ברא עלמא ואשליט עליה אדם דיהא מלכא על כלא על הדוגמא העליונה שכל הפנים פונים אל פני אדם העליון והוא האדון והשולט עליהם כן עשה את האדם למטה כמו שנז' בבריאתו ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ ודאי בר נש מתפרשן מניה בעלמא כמה זינין מנהון צדיקיא וכו' כבר ידעת מה שכתבו בעלי הפשט בטעם למה לא נאמר ביצירת האדם כי טו"ב ולא למינהו כמו שנז' בבריאת הב"ח כי טוב ומינהו שכן כתיב ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת כל רמז האדמה למינהו וירא אלהים כי טוב כי הטעם לפי שתכלית מציאות הב"ח ושלימות' הוא בריאת' ומיד כשנבראו הגיעו אל שלימותם ולא יקוה מהם שלימות אחר רק מציאותם בלבד אין עוד אחר ומציאותם הוא טוביותם ועל כן נאמר בהם בבריאתם כי טוב כי אין טוב אחר מקוה מהם רק מציאותם מה שאין כן בבריאת אדם שלא יהיה שלימותו מציאותו בלבד כמו הב"ח אבל יקוה שיגיע ממנו טוביות אחר יותר נכבד לא יגיע לו מיד בבריאתו אלא אחר שיוציא הכחניות שבו והיא ההשכלה מן הכח אל הפועל ולפי שזה הוא דבר איפשרי באדם ויתכן כפי בחירתו להוציאו מן הכח אל הפועל אם ירצה ואם יחדל לכן לא נאמר כי טוב כי הטוב ההוא ממנו הוא במעשהו ואין הטוב ההוא מחוייב עם מציאותו אבל איפשרי. וכן נאמר בבריאת הב"ח למינהו בכל מין ומין לפי שלא ימצא במין ההוא

הבדל באישיהם כי כלם יכללם ענין א' אמנם במין האדם יש הבדל גדול בין אישיו כהבדל האור מן החשך כי יש במינו אישים חכמים וסכלים וטפשים ומינים רבים לא יכללם ענין אחד ומין א' וכמש"ה וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלו' כיתרון האור מן החשך וסמיך ליה החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך ביאר כי אע"פ שהחכם והכסיל יכללם ענין א' והוא שם אדם הנה הם נבדלים באישיהם כהבדל האור מן החשך שאינם מין אחד. והוא שכיון ר' חייא בכאן שאמר והאי ב"נ מתפרשן מניה בעלמא כמה זינין מנהון צדיקיא ומנהון רשיעיא כלומר שאינם נופלים בגדר המין אבל בגדר הסוג והוא שם אדם לפי שיש בהם טפשין וחכימין ולא ראי זה כראי זה.

וכלהו אתקיימו בעלמא כלומר כלם חיים בעולם מדת ימי צבאם ואין יתרון לעשיר על הענין רק מה שעושה עמו צדקה להועילו בממונו וכן אמר הכתו' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל עשיר בעושרו אם לא יועיל ממנו בו לזולתו שזהו יתרונו ובזה זכי בר נש בהאי עלמא ואתקשר בעלמא דאתי.

ולא עוד אלא דהא צדקה דאיהו עביד קיים לעד וכו'. ור' אלעזר יבאר הכתוב ע"ד הסוד ואמר כד ברא קב"ה עלמא העמידו על צדיק א' הוא היסוד שנקרא חי ח"י העולמי"ם והוא קיום העולמים ונותן בר לחם ומזון לכל אשר ברא והוא סוד הנה"ר היוצא מעד"ן המשקה את הג"ן ומשם יפרד כלומר השפע והמזון ההוא יתפרד לד' הפאות ע"י הג"ן לד' מחנותיה. וכמה הם הצופים ומקוים אל המזון ההוא כי הוא חיותם שנאמר עיני כל אליך ישברו וזהו פז"ר נתן לאביונים כלומ' כי זה הצדי"ק נקרא מפז"ר ע"ד מ"ש רז"ל בסוד חדל פרזון בישראל וצדקות פרזונו לפי שהוא מפזר ע"י צדקת"ו לאביונים וצדקת"ו שהיא כנס"ת ישראל עומדת לעד בשלו"ם עם אוכלוסיה כי בשלומ"ה יהיה להם שלו"ם והוא ע"ד או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי. וביאר הכתוב הבא אחריו ואמר רשע יראה וכעס וכו' על מלכות הרשעה שהיא צרתה של כנסת ישראל כי מדי ראותה כי תעלה בית ה' לקבל פרס תכעס גם כעס וכו' ויאמר כי זה הצדי"ק המפז"ר נקרא גבאי הצדקה לפי שהוא גובה מהנחלים העליונים ואח"כ מחלק לאביוני"ם ושעל זה סוד אמרו שגבאי צדקה נוטלים שכר כנגד כלם שאלמלא הגבאי הטורח לקבל מן העשירים מהיכן יתפרנסו העניים. וכל הקדמה הזאת לבוא ממנה אל כוונת סוד הכתוב ולא יכול יוס"ף להתאפק לכל הנצבים עליו הם המרכבות המיחלים לחסדו.

ולא עמד איש אתו כפי הפי' הראשון כי אחר שקבלה העטרת הפרס מהצדי"ק לא תעמוד ולא תתעכב עוד כי מיד תתן טרף לביתה וחוק לנערותיה ומלת את"ו היא כנסת ישר' הנרמזת במלת א"ת בסוד וארא את ה' ומלת איש ירמוז לצדיק והכוונה כי אחר שנותן

השפעתו בה מיד תתעסק בעולם הנפרדים. ולפי פי' הדבר אחר הוא מדבר קודם קבלתה הפרס שהוא בשעת הזיווג שאין מאנשי הבית שם בבית והוא סוד הוציאו כל איש מעלי כי קבלתה מהחתן הוא בחשאי כמו שידעת אמרם הביאו לה עבדיה בחשאי.
בהתודע יוסף אל אחיו הם ישראל שהם מקבלים השפע לבדם בלא ערבוביא דשאר האומות בסוד וביום השמיני עצרת תהיה לכם והמשל שמשלו רז"ל בזה למלך שעשה סעודה לכל בני המדינה ולא קרא לאהובו עמהם ואח"כ עשה לו סעוד' בפני עצמו וכו' ור' יוסי פתר קרא לעתי' לבא ומבואר הוא:

דף רח:

ולא יכול יוסף להתאפק וכו' ר' חזקיה פתח אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים האי קרא אוקמוה. לפנים בפ' ויחי יבאר הכתוב הזה על שצריך האדם בתפלתו לכוין למעלה לעומקא עילא"ה להמשיך משם שפע וברכה ושעל כן כתיב היושבי ביו"ד כאשר יבוא ביאורו שם ב"ה.
אבל ת"ח אליך נשאתי וכתי' אשא עיני אל ההרים דא לעילא ודא לתתא ומבאר והולך כי אשא עיני אל ההרים הרמז על הר"י בשמי"ם העליונים לאמשכ' מניהו ברכאן לכנס"ת ישראל ומ"ש אליך נשאתי את עיני היה אומר על כנסת יש' שאל מדתו היה מצפה ומחכה שתריק ברכותיה למטה ואליה יקרא היושב"י בשמים לפי שכל עצמותה וכחה וקיומה הוא במדת התפארת הנקרא שמי"ם כי כשמדת הבינ"ה נפתחים שעריה וצנורותיה כלם מקבל שמי"ם והוא נותן לכנסת יש' ע"י הצדיק והיא גם היא תחלק לנערותיה וכו' וכדין היא סלקא ברזא דרזין כדקא חזי כלומ' שהיא מזדווג' בחשאי ובסתר עם החתן לבדה והוא סוד ולא עמד איש אתו על הדרך שנתבאר למעלה וסוד הוציאו כל איש מעלי ואל זה היתה כוונ' הפתיחה.
ר' יוסי פתח קרא באליהו דכתיב ויקרא אל ה' ויאמר הנה אל האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה.
ת"ח תרין הוו דקא אמרו מלין לקבל קב"ה כלומר שהטיחו דברים כלפי מעלה בדרך תרעומת כמו שהולך ומבאר בלשון הרעות מרע"ה אמר למה הרעות לעם הזה ואליהו אמר הרעות להמית את בנה ואין הכוונה להם ח"ו שיריע הב"ה בעצם וראשונה כי טוב ה' לכל אמנם כוונתם למה נתן רשות לסטרא אחרא לשלטאה עליהו כי לא ראה להם לישראל עון שקדם לשינתן רשות לסטרא אחרא להרע להם וגם אליהו ע"ז הדרך אמר כל המקיים נפש אחת בעולם יזכה לחיים ואחוז בעץ החיים וזאת האלמנה העניה שהחית'

אותי במצותך שאמרת לי לך צרפתה אשר לצידון וכו' הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך וכמצותך עשתה ולמה נתת רשות לסטרא אחרא להרע ולהמית את בנה. והנך רואה שראוי לדעת הטעם למה פתח ר' יוסי הכתוב הזה אליך נשאתי את עיני באליהו ז"ל ומה ראה על ככה בכתוב הזה יותר משאר כתובי ספר תלים המדברים בלשון תפלה או תחנוני' או זעקה כי רבים הם בס' תלים כמו קולי אל אלהים ואצעקה וכו' הקשיבה לקול שועי מלכי ואלהי כי אליך למה ה' תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה. בצר לי אקרא ה' ואל אלהי אשוע ישמע מהיכלו קולי ודומיהם רבים אין מספר בס' תלים שהיה איפשר לפתור אותם באליהו אחר שהכוונה לומר שקרא תגר לפני השם או תרעומת או שצעק וקרא אל ה' ולא בחר ר' יוסי מכלם רק בכתוב הזה אליך נשאתי את עיני כי גם בכתוב הזה נראה לכאורה שאין ענינו ענין תרעומת וקריאת תגר אבל ענין תחנונים וכמ"ש בסמוך כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה ומהיכן ראה ר' יוסי כי ענין הכתוב' הזה הוא ענין תרעומ' עד שדרשו באליהו ז"ל. אבל צריך אתה לדעת שלא תמצא בכל כתובי המקרא לא בתורה ונביאים וכתובים המדברים בענין תפלה או צעקה או קריאה ענין נשיאות עינים כלפי מעלה רק בכתוב הזה כי נשיאות עינים כלפי מעלה אינו מדרך מוסר ומרע"ה יוכיח כי ירא מהביט וכו' וביאר זה דוד עצמו ע"ה בשיר עצמו ואמר כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה ייחס נשיאות העינים אל היד המכה לא אל האדון ואל הגבירה עצמם כי נשיאו' העינים אל הרב יורה על התקוממות הלב כנגדו אשר מזה הטעם אנו מצווים מרבותינו ע"ה כי בעמדנו בתפלה לפני השם שיהיו עינינו למטה כי שח עינים יושיע ית' וית' כדאיתא ביבמות פ' מצות חליצה ר' חייא ור"ש ברבי הוו יתבי פתח חד מניהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנא' והיו עיני ולבי שם כל הימים ופרש"י ז"ל למטה כלפי ארץ משום דשכינה התם קיימא. וחד אמר המתפלל צריך שיכוון את לבו למעלה שנאמר נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. אדהכי אתא ר' ישמעאל ברבי יוסי אמר במאי עסקיתו א"ל בתפלה אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו הנה א"כ נתבאר כי אין ראוי למתפלל לשאת עיניו כלפי מעלה ולא תמצא נשיאה רק בכפים כענין שאי אליו כפיך או בלב כענין נשא לבבנו אל כפים ואם תמצא שאו מרום עיניכם אשא עיני אל ההרים אל מרום ואל ההרי' כתיב לא אל ה' ולכן כתיב במרע"ה ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים ונשתבח בזה. והנך רואה ההבדל הגדול שיש בין תרעומת מרע"ה לתרעומת אליהו ז"ל ואם כללו שניהם במלת הרעות וזה כי במרע"ה כתיב וישב משה אל ה' ויאמר אדנ"י למה הרעות ולא זכר בו ענין

הרמת קול וקריאה אלא בלשון אמירה כמדבר בתחנותיו ושואל למה הרעות לעם הזה ואי זה עון קדם להם כי מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע להם גם כי האמירה הזאת לא יחסה הכתוב רק לשם אדנ"י והבן זה כי היא המיסרת לא שם ה'. אמנם באליהו לא אמר מלת למה אבל אמר הגם אל האלמנה שאלו אמר למה הוא מורה שהוא שואל טעם למה פגע בה מדת הדין גם כי זכר ענין הרמת קול וקריאה ויקרא אל ה' ביו"ד ה"א ו"ו ה"א כי זה יורה כי דבר קשות וקרא תגד נגד משפטי השם ולטעם זה לא פתר ר' יוסי הכתוב אליך נשאתי את עיני במרע"ה רק באליהו לבדו גם כי נכללו שניהם במלת הרעות והיה יכול ר' יוסי לפתור הכתוב במרע"ה ואליהו אמנם להיות ההבדל רב ביניהם לא פתר הכתוב רק באליהו כי נתבאר מדברי תלונתו כי נשא עיניו אל ה' מה שאין כן במשה ע"ה. וביאר על איזה אופן יובן שהרע לא יבא בעצם וראשונה מאתו ית' ושיהיה הוא ית' סבה שיחול הרע על החייב ואמר ואי תימא דרע לא אתעביד לבר נש מעם קב"ה ושיחול עליו בדרך מקרה אחר שהונח כי טוב ה' לכל ואין רע יורד מאתו ונמצא א"כ שיש כח לסטרא אחרא להרע בלא רשות ואין כן האמת כפי הקבלה כי אין לו כח אפי' להרע בלא רשות כמ"ש ז"ל בפ' ק"ק כל בשר בא לפני ליטול רשות.

והשיב ת"ח בזמנין דבר נש אזיל וכו' יאמר כי האדם הוא הגורם לעצמו הרע או להיות שמור ממנו וזה כי בהיותו אוחז דרך ימין הנה ימין ה' תמיד על ימינו לשומרו מכל דבר ר"ע אמנם בהטותו אל דרך שמאל מני הדרך תסתלק מעליו השמירה ומיד יחול עליו הר"ע כי בעוד שהשמיר' עמו אין רשות לר"ע להר"ע לו נמצא א"כ כי הרע לא יחול מאת השם בעצם וראשונה וגם כי הוא ית' סבה שיחול על החייב בסלקו השגחתו מעליו וישאר החייב בהסתרת פנים פני הרחמים ומיד יענש וזהו הרשות שניתן למשחית להשחית לא שיש לו רשות בפני עצמו וכח להרע ח"ו אמנם כי בסור שמירתו ית' מעל החייב הוא הוא נתינת הרשות לסטרא אחרא לעשות מעשה וזר מעשהו. ומה שחזר ואמר דבר אחר למה הרעות דחמא כמה מנהון דהוו מתין ואתמסרו בסטרא דרע. בא לדייק מלת הרעו' שהוא לשון עבר והיה ראוי לומר כפי המונח למה תרע לעם הזה אם היה שואל על צרתם שהכביד עליהם פרעה מאז בא אליו לדבר בשמו כמ"ש תכבד העבודה על האנשים אמנם רמז באמרו הרעות בלשון עבר כי ראה כי כבר ניתנה רשות למשחית ליטול נשמה ושנמסרו בידו וזה כשראה כמה מהם מתים מאותם שלא השלימו חוקם דבר יום ביומו היו הנוגשים הורגים וממיתים אותם וכמ"ש רז"ל בפ' ירא ה' עליהם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו ר' יוחנן אמר מן המכות שהיו מכין אותם היה ריחן נבאש ורשב"ל אמר מאותן שהיו משקעין בבנין היו מתים וריחם מבאיש וזה היה קשה

מאד על משה ע"ה ולכן אמר למה הרעות בלשון עבר. ומה שאמר ת"ח בשעתא דטוב אתער דאיהו ימינא כל חידו וכל טיבו וכל ברכן משתכחי וכו' הוא ביאור הכתוב ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויאמר הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו כי בזה הכתוב רמוז סוד היחוד כי בהתודע יוס"ף העליון אל כנס"ת יש' הוא בחשאי כי אין מאנשי הבי"ת שם בבית כמו שידעת בסוד בשכמל"ו שאז"ל נמריה לא אמריה משה לא נמריה הא אמריה יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי והמשל שמשלו בזה לבת מלך שהריחה ציקי קדרה תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו עבדיה והביאו לה בחשאי והכוונה להם כי המדה הזאת היא בתו של אברה"ם אשר מימי חסדי"ו תמיד היא מיחלת ומשתוקקת כי אין לה מעצמה כלום וצריכה היא להשקאה והוא דמיון לבת מלך שהריחה ציקי קדרה שהוא המובחר שבמאכל והמבושם שבו ואם תאמר שהיא צריכה ותשאל בפיה השפע שהוא סוד הזיווג יש לה גנאי כמדומה שיש לה חסרון. לא תאמר יש לה צער כי היא הג"ן הצריך להשקאה כי אין לה קיום רק מהאור הבא אליה מלמעלה והוא ענין דומה בדומה ענין שלימות מרע"ה שפניו פני חמה המאיר לארץ ולדרים עליה ובימיו היתה הלבנ"ה הזאת מליאה ולכן לא הוצרך הוא לומר בשכמל"ו כי כבוד מלכות"ו ברוך ומבורך ומושפע היה אמנם בימי יעקב היתה צריכה להשקאה וצריכה היתה לומר בפיה ולכן יעקב תקן אותה כי הוא תיקן תפל"ת ערבי"ת ואמר בשכמל"ו ליחד אותה עם המשפיע בה ויהיו לאחדים ה' אחד ושמ"ו אחד והבן נמצא א"כ הדבר תלוי ועומד אם ראוי לומר בענין היחוד מה שאמר יעקב בשכמל"ו שנרא' דבר של גנאי לה שהיא צריכה להשקאה כבימי יעקב. ועדיין לא נמלאת פגימתה כבימי מרע"ה שלא הוצרך לומר בשכמל"ו ואל זה אמרו נמריה לא אמרו משה כי לא הוצרך לאומרו וגנאי הוא לה להודיע צורכה ברבים בקול רם. לא נמריה יש לה צער כי אין לה מעצמה כלים אלא מה שממשיכים לה עבדיה והם ישראל מלמעלה באמרם ברוך שם כמל"ו ולכן התקינו שיהיו אומרים אותו עבדיה בחשאי לזווגה וליחדה בבעלה והסתכל באמרם התחילו עבדיה כי מאז שחשב יעקב ע"ה שיש פסול בבניו כשנסתלקה ממנו שכינה ואמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד ואמר הוא בשכמל"ו מאז התחילו עבדיה להביא לה בחשאי והטעם המקובל אצלנו ביחד אותה עם בעלה בחשאי כדי שלא ירגישו השרים העליונים בשעת קבלתה הפרס ויבואו בערבוביא עם ישראל לקבל הטר"ף אבל יקבלו ישראל המיחדים אותה היחוד האמיתי בחשאי תחלה ואח"כ יאכלו הם מתמציתם של יש' והוא סוד ולא עמד איש אתו בהתודע יוס"ף אל אחיו שהם כנסת יש' הוא שרמז

בכאן ר' חזקיה אגב ארחיה באמרו ת"ח בשעתא דטו"ב אתער דאיהו ימינא כי מדתו של יוסף הוא היסו"ד אחוז בימי"ן כי העטרת אחוזה בשמאל כמו שידעת בסוד שמאלו תחת לראשי. כל חידו וכל טיבו וכל ברכאן משתכחי וכלא בחשאי כמא דאוקמוה דאמר בשכמל"ו. ומ"ש ורזא דא בגין דאיהו גזיר יחודא כדקא חזי יחזור על ענין אליהו ז"ל כי מדתו מדת הברי"ת וכן תמצא שהוא תמיד היה המקנא על הברי"ת שנאמר קנא קנאתי וכו' כי עזבו בריתך ופנחס זה אליהו כי הוא קנא קנאת הברי"ת שנאמר בקנאו את קנאתי וניתן לו ברי"ת שלום וכל מי שמדתו מדת הברית הוא גוזר והב"ה מקיים כי מלת ברית ענינו ענין כריתה וגזירה ונקרא ברית מילה כי תרגום וימל וגזר ואליהו ז"ל הוא גזיר יחודא כלומר ברית היחוד ועל כן היה גוזר והב"ה מקיים. ומטעם זה שאל ר' חייא ואמר וכי אליהו כיון דאיהו גזיר וקב"ה מקיים ולא בלבד על הדברים התחתונים היה הב"ה מקיים גזרתו כי גם היה גזיר על שמיא דלא לאחתא מטרא וכו' והאיך היה ירא מאיזבל הרשעה כי הכריתה את נביאי ה' וגם כי לא מזרע ישראל היתה כי בת אתבעל מלך צידונים היתה וזכות אבות לא היה לה והיה יכול לתת עיניו בה ותעשה גל של עצמות ולמה יברח על נפשו כששלחה לו לאמר כה יעשון אלהים וכה יוסיפון כי כעת מחר אשים את נפשך כא' מהם והסתכל שגלתה דעתה שיש אלהים אחרים מבלעדי השם באמרה כה יעשון אלהים וכה יוסיפון בלשון רבים ולא אמרה כה יעשה אלהים כדרך המאמינים באחדות ומטעם זה היה יכול להעניש מיד ולמה ברח. והשיבו ר' יוסי הא אוקמוה דצדיקיא לא בעאן לאטרחא למאריהון באתר דנזקא שכיח והביא ראיה מענין שמואל כשאמר לו הב"ה מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך ואמר איך אלך ושמע שאול והרגני ועכ"ז הסכים השם עמו ואמר עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי להעלים הדבר כדי שלא ירגיש שום אדם בדבר וכן הענין באליהו עם איזבל לא רצה להטריח בוראו ולא לעמוד באתר דנזקא שכיח והנה ר' חייא לא הספיק לו תשובה זו לגבי אליהו לפי שהרי מצינו באליהו שהיה מטריח אפי' באתר דנזקא שכיח שהרי כששלח אחזיהו לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון היחיה מחוליו עלה אליהו לקראת מלאכיו ואמר להם כה אמר ה' המטה אשר עלית שם לא תרד ממנה כי מות תמות ושלח אחזיהו אחריו שר חמשים וחמשיו לאמר המלך אמר רדה ואמר אם איש אלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אותך ואת חמשיך ועשה זה פעם ושתים ואין ספק דאתר נזקא שכיח היה אלא שהיה מלומד בנסים ומטעם זה אמר ליה ר' חייא מלה שמענא כלומר טעם אחר נכון מזה שמענו והוא דבאליהו לא כתיב וירא וילך אל נפשו דמשמע שמיראת איזבל היה בורח אלא וירא דמשמע לשון

ראיה ומהו אשר ראה ראה מלאך המות שהיה משתדל לקחת את נפשו ממנו זה כמה שנים כמו שידעת כי פנחס הוא אליהו כאשר קבלו רז"ל ולא אתמסר בידיה שאין לו רשות ליטול נשמה בלא רשות הבורא כמו שכבר התבאר בסוד קץ כל בשר בא לפני ועל זה הלך אל נפשו להנצל ממנו ולא מפחד איזבל וביאר הסוד היטב ואמ' כי באמרו א"ל נפשו ולא אמר א"ת נפשו ירמוז כי אחז בע"ץ החיי"ם כי מלת א"ל יורה עליו ומלת א"ת ירמוז לעץ הדעת טו"ב ורע אשר ברגליה מות ואליהו לא הלך בפעם ההיא לבקש המות כאשר בקש אחר זה המות כי שם כתיב וישאל א"ת נפשו למו"ת ויאמר רב עתה ה' קח את נפשי ממני כי לא טוב אנכי מאבותי ולא אמר וישאל א"ל נפשו אלא א"ת ת"ח כלהו כתיב את נפשו כשאמר ואותר אני לבדי ויבקשו א"ת נפשי לקחתם פעם ושתים כתיב א"ת ולא אל כי זה ירמוז על המדה אשר ברגליה המות ובכאן אמר אל נפשו. והמשיך הענין בבאר סוד משמו של רשב"י להודיע ההבדל שיש בין הנפשות הראויות להתקיים בעולם ולא יפגע בהם המות כענין חנוך ואליהו שלא מתו כדרך שאר בני אדם אבל נסתלקו ובין שאר הנפשות אשר אינם ראויות להתקיים בעולם ופוגע בהם המות. ואמר כל נשמתין דעלמא כלא נפקי מההוא נהר דנגיד ונפיק הוא מדת היסו"ד. וכלא אפיק לון מההוא צרורא דחיי היא מדת הבינ"ה שהיסוד ממשיך ומוציא אותן משם להריק אותן בעטרת. ואחר שביאר זה אמר בדרך דמיון היאך יצויר דבר זה להיות מהם נפשות מתקיימות ומהן נפשו' בלתי מתקיימות ואמר כד נוקבא אתעברת מן דכורא כלהו בתיאובתא דתרין סטרין כלומר כלל כל הנפשות לא יצאו לעולם מזולת חיבור שני המדות עולם הזכ"ר ועול"ם הנקב"ה שזה הוא דמיון בתיאובתא לגבי דכורא שיתחייב הזכר ישפיע בה בבקשה אותו כי כן טבע כל מבקש למצוא אמנם גלה כי יש הבדל בין המשכת הנפשות כי הנפשות היוצאות ברעותא כלומר רצון המשפיע כדין אינון נשמתין בקיום יתיר בגין דכלא בתיאובתא ורצון דאילנא דחיי כי הוא המבקש ורוצה להשפיע ואותם הנפשות באות ממקום ע"ץ החיים ולא ישלוט בהם המות מה שאין כן בהיות המשכתם מפאת תשוקת הנקבה הנשפעת כי גם כי יתחייב כי בתשוקתה תמשיך הנפשות ההמה יש הבדל רב ביניהם ואתה בני השב אל לבך לכוונת הענין ואל סודו לא אל הנדבר בו כי אין בה במבטא הלשון ובשפתים לבטא הענין רק בדרך דמיון ואת' דע לך כי כל מה שיוסיף הפה להארי' בזה לא יחדל מאשם ונפש היפה תאכלהו ומאן דלא מטי בשד' אומר סריא היא ודוק ותשכח בלשון המאמר ותבין כי זאת היא הכוונה ודי. ואמר כי אליהו מההוא רעותא יתיר מבר נש אחרא אתקיי' בהיות כי נשמתו הובאה בגופו מצד הקיום והרצון העליון נתקיי' בגוף ונפש ובג"כ כתיב וילך אל נפשו

כמו שנתבאר כי בפעם הזאת לא היה מבקש המות רק אל עץ החיים הרמוז במלת אל. ולפי שמצינו מלת א"ל בענין גזרת עונש כמ"ש ואל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך ואין עונש בא מצד אילנא דחיי והיה א"כ ראוי לכתו' ואת האשה אמר והשיב כללא דדכר ונוקבא כלומ' דע כי בכל מקום שנא' א"ל סמוך אל אשה יורה כל כללות הזכר בנקב' כי מלת א"ל יורה על עולם הזכר כמ"ש ומלת אשה ידוע כי מורה על עולם הנקבה והוא אמרו כד איהי גו דכורא כדין אל האשה. אמנם כשכתוב את האשה יורה על עולם הנקבה על עצמות עצמה בלא כללות עולם הזכר כמו ועבר עליו רוח קנא' וקנא את אשתו והביא האיש את אשתו אל הכהן והעמי' הכהן את האשה והשביע הכהן את האשה כי כל המעש' ההוא היה להמשיך עליה עונש המות אם נטמאה אמנם בוא"ל האשה אמר לא היתה גזרת מות כי אם גזרת עונש ויסורי חבלי יולדה כי המות כבר נגזרה מקודם שנא' כי ביום אכלך ממנו מות תמות ועל כן אמר אל האשה כי חבליה באים עליה ברחמי' להמליט העובר מבטנה ועל זה כלל א"ל עם האשה כגוונא דא אל נפשו דכר בלחודוי את נפשו נוקבא בלחודהא כלומר במקום שנז' באליהו מלת א"ל יורה על כי אזי לא בחר המות אבל היה מבקש להאחז אל עץ החיים. אמנם כשנזכר בו קח א"ת נפשי היה מבקש המות שכן כתיב וישאל את נפשו למות ויאמר רב עתה וכו' כי לא טוב אנכי מאבותי. וכן אמר בענין הזה ויבקשו א"ת נפשי לקחתה כי היו מבקשים להמיתו. ובגין דאיהו מסטרא דדכורא יתיר מכל בני עלמא אתקיים בקיומיה יתיר ולא מית כשאר בני עלמא וכו' הנה ראיתי להביא לפניך בדרך קצרה מה שכתבו בעלי הטבע בסבת אריכות ימי שני חיי בני האדם קצתם יותר מקצתם כדי שממנו נקח לעבוד את ה' כי זהו סבת החיים האמתיים כמו שיתבאר וזה כי הם כתבו סבות אריכות ימיו של אדם הם שנים אם לסבת טוב ההמזגה ויחס איבריו השרשיים קצתם לקצתם ויהיה סבה לזה בתחלת יצירתו מהטפה הזרעיית כי תהיי שוות המזג ובעת הראוי להזרעה בסוד אמרם ז"ל הנותן מטתו בין צפון לדרום ואם לסבה שנית והוא מטוב ההנהגה ולקיחת המזונות הראויים אל שמירת הלחות השרשי בתת לו מזון ממוזג לחותיי הראוי להצילו מהתכת החום הטבעי ובהחליף לו תמורת מה שיותך כי זה יצילנו מהמות המקריי ויאריך ימים וכמו שכתב גאלינוס בהנהגת הבריאות ז"ל אני מיעץ לכל החסידים שלא יתנהגו כהנהגת האנשים המתנהגים כבהמות בבקשת הערב לא דבר אחר אבל ראוי לכל איש שיבחן בנסיון איזה מהמאכלים ואי זה מהמשקים והתנועות יזיקוהו ויתרחק מהם וכן במשגל עד כמה מהזמן יזיקהו או לא יזיקהו ויתנהג בו. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות דעות כל המתנהג בדברים אלו שהורינו לו אני ערב לו שלא יבוא לידי חולי

עד שיזקין הרבה ולא יצטרך לרופא כל ימיו ויהיה שלם ועומד כל ימיו על בוריו אלא א"כ היה גופו רע מתחלת ברייתו או אם היה מתנהג במנהגות הרעות מתחלת מולדתו. או אם תבוא מכת דבר או בצורת בעולם. יראה מדבריו שהוא דורך דרך בעלי הטבע וששמירת הלחות השרשי על הסדר הראוי יהיה סבת אריכות הימים עד שיזקין הרבה ובאמרו שיזקין הרבה הודיע כי יהיה זה יותר מהחק הראוי כפי מזג האדם אם ישמר בריאותו. אמנם ולא אחד מהם מבעלי הטבע סובר כי תגיע זאת השמירה בנתינת החק הראוי ללחות השרשי. ובהחליף לו תמורת מה שניתך עד עולם ועד כי סוף סוף יש קץ וצבא לאנוש עלי ארץ ובכלות הלחות השרשי מפאת החום הטבעי יאסף אל עמיו וימות כאשר קרא לראשונים מאדם עד היום כי גם כי היו מאריכים ימים אם לסבת שווי מזגם שהיו תולדות אדם יציר כפיו של הב"ה ובראו על השווי וההמזגה היותר נכונה שבאיפשר ותולדותיו הקרובים אליו ירשו מכחו כי אחד מהחמשה דברים שאדם זוכה לבניו הוא הכח ולכן האריכו ימים. ואם לסבת הנהגתם בשמירת הלחות השרשי ונתינת חלף תמורת הניתך כי חכמים היו. וכבר ידעת שלא הותר להם הבשר לדורות ההם עד נח ואולי כי גם זה היה סבה למניעת הטבע וההרכבה בהוספת החום יותר מהשווי הראוי לקיום הגוף וסוף סוף נאספו באסיפת כחותיהם ועל זה הדרך יאמרו כי הוא נמנע בחוק כל מורכב לחיות לעד כי סוף סוף בכלות כחו וליחו ישוב כל יסוד אל יסודו. הכלל העולה מדעתם כי בעוד שלחותו וחומו של מורכב בשווי הוא חי ובהשתנות הסדר הזה ימות וא"כ לפי דעתם לא היה ראוי שימות משה עבד ה' כי הכתוב מעיד עליו ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה ומת על פי ה' ולא הועיל לו לחה וכחו. גם לא יציירו בדעתם כי יתכן שיתעלו היסודות הכבדים לקלותם וישובו רוחניים כאשר היו בראשונה בכח ההיולי ושכאשר חנו כן יסעו ועל הדרך שירדו כן יעלו וזאת סברת בעלי הקדמות כי הם לא יאמינו כי שמים כעשן ימלחו והארץ כבגד תכלה וכי ישובו הדברים לאיתנם כקבלת בעלי הקבלה כי הכל ישוב אל נרתקו. ומטעם זה תמצא למפרשי ענין הסתלקותו של אליהו ז"ל למעלה יאמרו כי פשט בגדי החומר בעלותו בסערה לחלק האויר העליון ונשרף גופו ונסתלקה נשמתו ממנו וששלימותו על שאר בני אדם היה שלא מת כמות כל האדם בחולי על מטתו. ולדעתם זהו עלויו ויבארו הכתוב ויעל אליהו בסערה השמי' גוזמא כענין ערים גדולות ובצורות בשמים. ויש מי שסובר כי נשאר בגוף ונפש ולא עלה לשמים רק שהובא בסערה ההיא לג"ע של מטה כמו שהובאו אחרים כפי קבלת רז"ל בסרח בת אשר ור' יהושע בן לוי וזולתו ושעל כן הוא מתראה פעמים רבים לחכמים החסידים כדמות טייעא. האמנם כי צריך

אתה לדעת כי קבלתנו בענין הזה הוא דבר שאין בו ספק כי בהשלים הצדיק חק נפשו אשר אליו היתה הכוונה בבריאת אדם באמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו הנה הוא רודה בכל עבר נהרי נחלי הטבע. גם בכוכבי השמים וכסיליהם חוקות שמים וארץ וכל סדרי בראשית משועבדים לרצונו וכל אשר יחפוץ יעשה בשמים ובארץ באשר עבדי המלך משועבדים למאמרו וכל סדרי העולם לנגדו לאין יסוד האש לא ישרפהו וחנניה מישאל ועזריה יוכיחו. ויסוד המים לא יחניקהו ויונה יוכיח. ויסוד העפר לא יבלהו ורשב"י יוכיח שהיה נטמן בחול י"ג שנים כאשר סופר עליו. ויסוד הרוח יקיימהו וישים שלום במנוחתו כאשר נודע בחסידים הראשונים אשר לא שלט בהם סדר הטבע אשר הטביע האל ית' בעולמו והיו מושלי ירא"ת אלהי"ם ביען שמרו שלימות צורתם נכנע גם הטבע אליהם כהכנע העבד אל האדון וכל ענינו הם ע"ד הנס והפלא וכבר ידעת כי ענין הנס הוא כשלא יפעל הטבע על דרך ההיקש אשר הוקבע עליו זהו ענין הנס ונקרא פלא לפי שהוא דבר מכוסה ומופלא מדעת האדם כי יפעל הדבר הפכו והנה בהשלים הצדיק צורתו הנה הרכבת חומר גם היא מוכנת להתפעל ולהשתנות מסדר ההיקש הטבעי כי יד צורתו על העליונה לפעול בחומרו ולהפשיטו מעביותו להשיבו קל ורוחני כאשר היה בראשונה בכח ההיולי הראשון אשר ממנו נתהוו הארבע צורות היסודיות. וזה הענין נקרא לרבותינו בעלי הקבלה סוד המלבוש שבו יתלבש הצדיק בעודו בחיים חייתו לפעמים ילבשהו לפעמים יפשיטהו אין מבוא לבעלי הטבע להבינו כי רחוק הוא מהם לצייר כי יתעלו היסודות ויזדככו וישובו קצתם לקצתם כאלו תאמר שחלקי העפר יתמסמסו וישובו למים וכי חלקי המים ההם ישובו אויר וכי האויר תאכלהו האש כאשר חנו בעת הבריאה ברדת החלק הכבד למטה והחלק הקל למעלה הימנו כן יסעו למסעיהם ויעלו בתוה"ו ויאבדו מהיות גוף ממשיי וזהו סוד עליית אליהו ז"ל בסערה השמים כי נזדכך חומרו עד"ז והועלה למעלה ולפעמים יתלבש ויורד להראות לחסידים בשליחות בוראו כאשר יתלבש המלאך באויר להראות לנביא לדבר עמו והסוד הזה ביארו בס' הזוהר בפ' ויקהל דף קצ"ז ז"ל אשכחנא בספרא דאדם באינון תולדות דעלמא רוחא חדא יהא דיחות לעלמא בארעא ויתלבש בגופא ואליהו שמיה ובההוא גופא יסתלק וישתליל גופיה וישתאר בסערה וגופא דנהורא אחרא יזדמן ליה למהוי גו מלאכי ובתר כד יחות ויתלבש בההוא גופא דישתאר בסערה בההוא גופא יתחזי לתתא ובגופא אחרא יתחזי לעילא ודא איהו רזא דמי עלה שמים וירד לא הוה בר נש דסליק לשמייא רוחא דיליה ונחית לבתר לתתא בר מאליהו דהוא סליק לעילא ונחית לתתא. הנך רואה אם בעל נפש אתה כי גלו בדבריהם אלה כי יש באיפשרות להשתולל היסודו'

הכבדים מחומרם העב ולעלות מלז ללז עד שובם רוחניים. וכבר ראית מ"ש הרמב"ן ז"ל בפ' כי ביום אכלך ממנו מות תמות ז"ל על דעת רבותינו אלמלא לא חטא לא מת כי הנשמה העליונה נותנת לו חיים לעד והחפץ האלהי אשר בו בעת היצירה וכו' כי אין ההרכבה מורה על ההפסד אלא לדעת קטני אמנה החושבים כי הבריאה בחיוב אבל לדעת אנשי האמונה האומרים כי העולם מחודש בחפץ אלהי פשוט גם הקיום יהיה לעד כל ימי החפץ וזה אמת וברור וכתב עוד אם כן ביום אכלך ממנו מות תמות שאז תהיה בן מות ולא תתקיים לעד כחפצי. הביט ימין וראה בדברי הרב ז"ל כי יש באיפשרו' בחפץ האל לקיים המורכב לעד בשומרו מצות בוראו ובהשלימו צורתו וכי בעוברו על מצותו לא יתקיים. כי כחפצו שיתקיים בשומרו מצוה כך חפצו שימות בעוברו. ואם יש באיפשרות זה במורכב כ"ש בהפשיטו צורת הבגדים הצואים מעליו ובהלבש אותם מחלצות הטהרה והזכוך ודברים אלו נפש היפה תאכלם ויערבו לה ונפש הבהמה הנה היא יורדת לארץ וימתקו לה רגבי נחל החומריות ולא תצייר להבדיל זה מזה אבל לדעתם הטבע תמיד לא ישתנה כסברת בעלי הקדמו' אשר לא יתנו מקום אל הנס. ומעתה תבין מה שאמר בכאן ת"ח מה כתיב והנה רכב אש וסוסי אש דהא כדין אתפשט גופא מן רוחא ואסתלק דלא כשאר אורח בני עלמא. ואין הכוונה באמרו דהא כדין אתפשט גופא מן רוחא כי נשאר או נשרף הגוף ועלתה נשמתו למעלה שא"כ מה כבוד ומעלה היה לו בזה כי ישרף גופו ותעלה נשמתו אמנם הכוונה לומר כי נתעלה חומרו בסוד המלבוש והתבונן שלא אמר אתפשט רוחא מן גופא כי כן היה ראוי לומר כי הגוף הוא המלבוש אל הרוח והרוח הוא הפושט המלבוש שהוא הגוף אמנם אמר אתפשט גופא מן רוחא שלא נשאר על המתכונת הראשון אבל נתעלה ונשאר בסערה בשמים ואיך ישאר בסערה אם נשרף הלא ירדו חלקי העפר למטה לארץ ולא ישארו בסערה השמים אמנם הכונה שנתעלה חומרו ונתפשט מהרכבתו הראשונה בחבור הרוח כאשר בתחלה ועד"ז אשתאר בסערה כמ"ש במאמר הראשון ובההוא גופא אסתלק ואשתליל גופיה ואשתאר בסערה ובתר כן יחות ויתלבש בההוא גופא דאשתאר בסערה ובההוא גופא יתחזי לתת' הנך רואה כי בביאו' אמר שלא נפסד ולא נשרף הגוף ההוא אבל נתעלה ובו יתלבש בכל פעם להראו' למטה ואם הוא הגוף ההוא נשאר על המתכונ' הראשון גשמיי נתפס בידים הלא יתפס אליהו בידים ואין הדבר כן אבל הוא מתראה בחוש העין לא בחוש המישוש והבן זה כי הוא דבר אמיתי אין ספק בו. ומ"ש ואסתלק דלא כשאר ארח בני עלמא ר"ל שיפרדו מהם היסודות בדרך טבע וישוב כל יסוד אל יסודו אבל הוא נתעלה חומרו מלז ללז עד ששב רוחני וקל וזך מכל וכל בלא עכירות כלל. ת"ח מה כתיב וישאל את נפשו

יחזור אל מה שקדם וההבדל שיש בין אמרו א"ת ובין אמרו א"ל כמו שנתבא' שהרמז במלת א"ת לאילנא די ביה שריא מותא הם רגליה היורדות מות. ותמן אתגלי עלוי קב"ה כששאל א"ת נפשו למות אזי ראה סוד המרכב' כמ"ש צא ועמדת וראה רעש ואחר האש קול דממה דקה הרמז למדת הבינ"ה כי מתוך הנגלה ראה הנסתר. ויהי כשמוע אליהו וילט פניו באדרתו כי ירא מהביט אל האלהים. א"ל קב"ה עד מתי אתה מקנא לי טרקת גלא דלא יכיל מותא לשלטאה בך פי' כאדם האומר לחבירו סגור זה השער שלא יפתח ואין לך עסק בו והכוונה לפי שהיה מבקש ושואל נפשו למות וא"ל כי שערי מות ושערי צלמות סגורים הם אליו כי לא יבוא בהם. וגם העולם לא יסבלהו עם בני אדם לפי שהיה קנאי גדול. ושאין לזה שום תיקון רק שיסתלק מן העולם שלא כדרך בני אדם. א"ל כי עזבו בריתך בני ישראל ואיני מקנא בהם בחנם. א"ל חייך דבכל אתר דבני יקיימו קיים קדישא אנת תהא זמין תמן ובכן תראה כי לא עזבו בריתי בני ישראל. ת"ח מה גרם ההוא מלה דאליהו בקנאו את קנאת הברית היה סבה שמתו כמה אלפים ורבבות מישראל כמ"ש לו הב"ה לך שוב לדרכך מדברה דמשק ובאת ומשחת את חזאל למלך על ארם ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיך והיה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו. ויאמר שכל אדם שהוא מקנא להב"ה קנאת ברי"ת אין מלאך המות שולט בו כשאר בני אדם והסוד ידוע כי הערל"ה אינה שולטת בברי"ת העליון. והא אוקמוה דכתיב בפנחס הנני נותן לו את בריתי שלום ופנחס הוא אליהו כי שלום היה לו ולא שלט בו מלאך המות:

דף רט:

ויפול על צוארי בנימן אחיו ר' יצחק אמר הא אוקמוה דבכה על מקדש ראשון ועל מקדש ב' כך אמרו במדרש וכי שני צוארי' היו לו לבנימן אלא ראה ברוח הקדש ששני מקדשים היו עתידי' ליבנות בחלקו של בנימן ועתידי' ליחרב ובנימן בכה על צוארו ראה שמשכן שילה עתיד ליבנות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב.

פתח ואמר כמגדל דוד צוארך וכו' מאן מגדל דוד. יבאר ע"ד הפשט כי המגדל הזה הוא ציו"ן שבנה דוד בתוך ירושלם כי בית המקדש לא בנאו דוד. אבל כמגדל דוד ירושלם לעילא אמר שהרמז במגדל הזה של דוד היא ירושלם העליונ' שהיא מדתו של דוד כי היא נקראת מגד"ל ג"כ בהיות המגדל הפורח באויר נטוע בה והביא ראיה מדכתיב

מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב ויבאר כי מלת ונשגב אינה חוזרת לצדיק אבל חוזרת אל המגד"ל כי המגד"ל נשגב בהיות הצדיק רץ בו והוא דבר דבור על אופניו כפי הסוד כמו שידעת כי כל טוב המגדל הזה יבוא ע"י הצדיק. ויאמר כי דמה הכתוב בית המקדש של מטה ליופי הצואר כי יופיו של גוף הוא הצוואר בנוי לתלפיו' תל שכל פיות העולם מתפללו' כנגדו להפיק רצונם משם ואפי' הנכרי אשר לא מעם ישראל הוא התפלל שלמה על זה שתקובל תפלתו בבואו מארץ רחוקה להתפלל אל הבית כמ"ש אתה תשמע השמי' מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אותך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי וכן היה שהיו באים מכל פאות העולם ומביאי' מנחות לשבח הבית.

אלף המגן תלוי אלין אלף תיקונין דמתתקנן בה כדקא יאות כל שלטי הגבורים דכלהו אתייאן מסטרא דדינא קשיא כבר ידעת שנתיחסו הרבבות לימין והאלף לשמאל בסוד יפול מצדך אלף ורבבה מימינך וכבר נתבאר הסוד הזה בכתו' אם יש עליו מלאך מליץ א' מני אלף שהמליץ הזה הוא מצד שמאל אשר האלף מיוחס לו ושלטי הגבורים הוא רמז אליהם כי מצד הגבורה הקשה הם באים והם תיקוני העטרת ויאמר כי אל זה רמז ירמיהו ע"ה שקונן ואמר על צוארינו נרדפנו שרמז על ב' המקדשים שהיו צואר ויופי העולם נרדפו ישראל פעם ושניה ולא הונח לנו דהא לא שבקוה לן ואתחרב. ולא אתבני לבתר ועוד היום בעונותינו הרבים האומה האויבת הזאת מונעים את ישראל לבנות אפי' בית הכנסת חדשה לבית תפלתם כי קבלה בידם שאם יתנו מקום לישראל לבנות בירושלם כי מהרה יגיע קצם ותסור ממשלתם. ויבאר למה נתיחס ב"ה אל הצואר ואמר מה צואר כיון דאשתצי וכו' דע כי הצואר בגוף האדם הוא עיקר קיום הגוף ואם יפול בו שום חולי או מכה קשה להתרפא אשר על זה אמר איוב לחביריו כשבאו לרפאת סברתו לנחמו על יסוריו רופאי אליל כלכם והאליל הזה הוא גיד הצואר שאם נכרת אין לו תרופה עולמית וכ"ש אם יכלה מחמת חולי וישתצי שאין עוד קיום לגוף כן הוא ב"ה בדמיון לגוף העולם כשנחרב אתחשך כל עלמא ולא נהירו שמיא וארעא וכוכביא וזהו למשל על מניעת ההשפעה והברכה שאינה באה כתקנה וכסדר הראוי ולפי שצפה יוסף הצדיק חרבנו בכה עליו ועל גלות השבטים והרמז בכתוב וינשק לכל אחיו ויבך עליהם.

ואמר ואחרי כן דברו אחיו אתו והם לא בכו שלא נצנצה בהם רוח הקדש על העתיד ועל כן לא בכו:

והקול נשמע בית פרעה קל חסר ו"ו. ראיתי בנוסחאות המאמר הזה את שלמעלה למטה ואת שלמטה למעלה והכוונה אחת היא במאוחר ובקודם והוא להודיע כי במקום

שנכתב ק"ל חסר הרמז אל השכינה כשהיא כביכול נפרדת מבן זוגה שהוא סוד הו"ו שאינם בחבור הו"ו עם הה"א שאז היא כביכול חסרה לפי שאין לה אור מעצמה. ובהיות שהכתובים האלה רומזים על החרבן כמו שנתבאר הנה השכינה היתה כאלמנה ובכה תבכה על בית משכן כבודה ועל בניה וקולה החסר נשמע לחוץ הנרמז בבית פרעה כמו שיבאר בויקרא ה' ביום ההוא לבכי ולמספד והביא ראיה מג"ש נאמר כאן והקל נשמע ונאמר התם קול ברמה ואין הג"ש מהקול לבדו כי זה חסר וזה מלא אמנם הג"ש הראויה ממלת נשמע כי זהו העיקר וכבר ידעת כי רח"ל המבכה על בניה מדתה הרחל העליונה שהיא עקרת הבית. והנה לבאר הענין היטב בסוד השמעת הקול המתיחס לעטר' שהיא בית תפילה פתח ר' אלעזר ואמר נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' שהיה דוד מדבר בענין התפלה ולפי דרכו יודיע איזו היא התפלה הנשמעת ומקובלת ואיזו התפלה שאינה נשמעת ואמר ת"ח כל בר נש דצלי צלותיה קמי מאריה אצטריך לאקדומי ברכאן בכל יומא הן הם המאה ברכות אשר סדרו לנו רז"ל לאמרם ולהקדימם בכל בקר להמשיך אליה סוד העשר העליונות שכל א' בת עשר ואח"כ יצלי צלותיה קמיה מאריה בזמנא דאצטריך כלומר בעת הקבוע לתפלה בקר וצהרים בסוד אברהם ויצחק כי הם תקנו תפלת שחרית ותפלת מנחה ליחד הימין בשמאל ולא זכר בכאן תפלת ערבית מפני שהיא רשות והקם להתפלל י"ח בעמידה הוא רומז אליה. ואמר שצריך המתפלל שלא להשמיע קולו והטעם ידוע כי בהתחבר החתן עם הכלה קולה לא ישמע חוצה כי אין איש מאנשי הבית שם בבית בקבלה פרס מהחתן ואחר שהתפלה רומזת אליה כשהיא בעמידה היא בחשאי והמתפלל צריך שגם הוא ידבר בחשאי ולא ישמע קולו בסוד באו עבדיה והביאו לה בחשאי והוא שאמר מאן דצלי צלותיה וכו' לא אצטריך למשמע קליה ומאן דמשתמע קליה בצלותיה לא משתמע כי המתפלל הוא דוגמתה ואין ראוי לו להרים קול והוא שחזר וביאר מ"ט בגין דצלות' לאו איהי קלא דאשתמע הרמז על העטרת כמו שאמרנו וההוא קול דאשתמע לאו איהי צלותא הרמז על המשפיע בה שקולו הוא הנשמע בסוד הקו"ל קול יעק"ב וכדי להוסיף ביאור חזר ואמר ומאן הוא צלות' דא קלא אחרא דתליא בקל' דאשתמע הרמז לקל העטרת הזה החסר שהוא תלוי בקול הנשמע המלא והוא מ"ש ומאן הוא קלא דאשתמע דא הוא קול דאיהו בו"ו וקלא דתליא ביה היא ההוא קול בלא ו"ו. ואתה המעיין רואה כמה כפל הלשון בזה המאמר פעם ושתים ושלש בחזור הדברים במלות שונות והכוונה בהם להצילך מפח יקוש בדבריהם ע"ה וזה לפי שפעמים תמצאם מיחסים הקול הנשמ' לעטרת שהיא המוציאה המבטא והדיבור לחוץ כי על כן נקראת פי ה' כי על פיה ידבר עם נביאיו ונקרא' דברי"ם בסוד לא איש דברים

אנכי וזולתו לפי שהיא היא המדבר' והוא בכאן קור' אותה קלא דלא אשתמ' ומיחס הקול הנשמע אל החתן המשפי' בה ואתה המעיין בתחל' מחשבתך תעמוד ותבהל על זה לכן הוצרך להרחיב פה ולהאריך לשון להודיעך קשט אמרי אמת כי קולה הנשמע לחוץ הוא מכח המשפיע בה ואזי קולה ישמע כי היא פי ה' ודבר ה'. ויש אשר קולה לא ישמע בעת חבורה בבעלה שהיא בחשאי ובכן נקראת תפל"ה מתקבלת עם בעלה ועל כן צריך העומד שיתפלל בחשאי. ומ"ש וסי' והקל נשמע קל בלא ו"ו נשמע דא היא צלותא דאיהי בחשאי כלומר הק"ל החסר כלומר הנמוך הנאמר בלחש ולא בקול מלא כלומר בקול רם הוא הנשמע והמתקבל והכתוב סימן לא סוד כי כן הכתוב שלמעלה הימנו ויפול על צוארי בנימן אחיו הכל היה סימן ומה שחזר ר' אלעזר ואמר קלא בחשאי דא הוא קלא עילאה דכל קלין נפקין מתמן הוא ע"ד הסוד שנראה שהוא מיחס הקול החשאי אל הבינה כן הוא האמת כי החשאי האמיתי שם הוא כי קול הבינ"ה נסתר ונחבא כי מי ישמענו ואיזה מקום בינ"ה והודיענו כי צריך המתפלל להעלות תפלת"ו בכוונה ורצון גמור במחשבתו בלחש עד המקום הנקרא לחש שהיא הבינה ובכן תהיה נשמעת כי שם אין שטן ואין פגע רע ומקטרג כי כבר ידעת כי בעלי הדין והקליפה הם למטה סביבות אברה"ם ויצח"ק ובהגיע התפלה בחשאי שלא ישמע"ו המקטרגים למקום החשאי אזי יפיק רצונו משם. ואחר שביאר זה חזר לענין הראשון ואמר ת"ח והקל נשמע דא קל בלא ו"ו דאיהי קל בכאת על מקדש ראשון ועל מקדש שני. אמר כי שם ברמ"ה שהיא הביר"ה נשמע בביתה בבתי גואי והוא על הגירסא השנית האמיתי' כמאמר פ"ק דחגיגה בואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה מקום יש לו להב"ה וכו' שאמרו שם שהבכיה היא בבתי גואי והקשו ובבתי בראי ליכא. ואני הוכחתי בפ' בראשית בפ' וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ כי היו להם ב' גירסאות והאמיתית היא ובבתי גואי ליכא משם תקחנו כי טוב הוא כי שם יתבאר כי בחורבן הבית היה הבכיה בבתי גואי וזה מסייע לנו כי ברמ"ה נשמע קול הבכי שכן אמר דהא בההוא שעתא די ברמה נשמע מה כתיב ויקרא ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וכו' ע"ד מ"ש ר' אלעזר אי טורנא עציב וכ"ש דגעי ובעי שמשוי מה עבדין עיין שם והוא שאמר בכאן והקל נשמע לעילא לעילא מ"ט בגין דו"ו אתרחק ואסתלק מניה והיתה כאלמנה ועל כן מאנה להנחם על בניה שהלכו בגלות לסבת כי בעלה איננו כביכול עמה. ויבאר הסוד באמרו בית פרע"ה ואמר שהרמז על סוד הרמ"ה הנז' שמשם נתגלו ונפרעו ונראו כל המאורו' ונרות המנורה ששם היו נעלמים ומשם נפרעו ונתגלו ויסיים הענין בענין הגאולה כשיתחבר הו"ו עם הה"א ומבואר הוא:

דף רי.

ואתה צוית זאת עשו ר' חייא פתח שמחו את ירושלם וכו' ת"ח כד אתחריב בי מקדשא וכו' כל הקדמה הזאת אשר יקדי' מחרבן הבית וגלות יש' והגאולה העתידה במהרה בימינו כוונתו לבא ממנה להודיע כי גם הגאולה העתידה נרמז בכתוב הזה כמו שנרמז חרבן שני הבתים בכתוב ויפול על צוארי בנימן אחיו וזה כמה שאמר קחו לכם עגלות כמו שיבוא בסוף הענין. ויאמר כי לא נחרב הבית וגלו יש' וגלתה שכינה עמהם עד שנסתלקה השגחתו ית' מהם ע"ד ואנכי הסתר אסתיר פני מהם והיה לאכול והענין כלו מבואר מעצמו. ופתח פתיחה אחרת ואתה בן אדם כה אמר ה' אלהים לאדמת יש' קץ על הענין עצמו ויאמר האי קרא אוקמוה אמרו בא הקץ שאמרתי לכם ונושנתם בארץ והשחתם וכו' העידותי בכם כי וכו' ואמרו כי בגימטריא ונושנתם עולה תתנ"ב והם נשתהו בארץ תת"ן ארבע מאות וארבעים משנכנסו לארץ עד שנבנה הבית שכן כתיב ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני יש' ממצרים וכו' ויבן הבית לה' הסר מ' שנה שהלכו במדב' נשארו ת"מ משנכנסו לארץ עד שנבנ' הבית ות"י שעמ' הבית הרי תת"ן נמצא שקדם הקץ שנתי'. ורזא איהו לאדמת יש' קץ וכי אדמת יש' קץ איהי הוקשה לו כפל המלות שכתב לאדמת יש' קץ וחזר ואמר בא הקץ על ארבע כנפות הארץ ואם הכוונ' לומר כי בא הקץ על אדמת יש' היל"ל כה אמר אדני אלהים לאדמת ישראל בא הקץ מהו לאדמת ישראל קץ וטעמו באתנח וחזר ואמר בא הקץ שנראה שאדמת יש' היא קץ ולפי' אמר שיש סוד בדבר. אלא הכי הוא ודאי ואתמר קץ הוא לימינא וכו' כבר נתבאר בכמה מקומות כי קץ הימין הוא אשר אין לו קץ ותכלה וכי יש קץ שהוא התחלה ויש קץ אשר הוא סוף כמו שכתב הראב"ע בפ' מקץ שבע שנים תעשה שמטה כמו שהוכחתי בפ' ויהי מקץ ימים ויבא קין וכו' משם תקחהו אמנם יש הבדל בין קץ הימין לקץ הימים כי קץ הימין הוא קץ התמידי שתמיד הוא עומד בהתחל' שהוא ענין שאין לו סוף ותכלה. אמנם קץ הימים יש לו סוף ותכלה כי בכלות הימים יכלה הקץ ההוא וע"כ נתיחס זה לימין וזה נתיחס לשמאל שהוא קץ כל בשר ואמר כי לכך כפל הכתוב לאדמת יש' קץ וחזר ואמר בא הקץ להודיע כי הדבר הזה תלוי היה בבחירת ישר' להיות אדמת יש' תמיד בישובה בסוד קץ הימין או שתחרב מצד הקץ התלוי בימים ומ"ש ודא הוא דכתיב כה אמר ה' אלהים רעה אחת רעה הנה באה ר"ל שאחת מהקיצין הללו הרעה שבהם והוא קץ הימים היא הבאה והוא הנכון בפ' הכתוב לפי שקשה הכתוב בעצמו באמרו רעה אחת רעה הנה באה עד שפי' יונתן בן עוזיאל מלת אחת כענין אחר ותרגם בישתא בתר בישת' הא אתיא אמנם בכאן ביאר כי האחת מהשתים

הרעה שבהם הנה באה. ומ"ש וכלא חד כלומר הקץ והרעה הנזכרים בכתוב סוד א' הם. ובגין כך איתאבלו עילאי ותיתאי כמ"ש הן אראלם צעקו חוצה וכו' ולפי שהרעה הזאת עד מלכו"ת שמי"ם הגיעה ראוי לכל בני ישראל להתאבל עמה כדי שיזכו לשוש אתה משוש בהגיע תור קומה מהעפר. ת"ח כתיב במצרים עגלה יפיפיה יבאר כי הרמז על שרו של מצרים שנקרא עגל"ה שהיו ישראל משועבדים תחתיו כמה שנים ורמז הכתוב כי לבסוף ישלטו יש' גם הם בשונאיהם וכי העגלות שהם הד' מלכיות כלם ישתעבדו להם לישראל באחרית הימים והוא שרמז להם באמרו קחו לכם עגלות כלומר עתידי' אתם לקחת אותם העגלו' ולהשתעבד בהם. ר' אלעזר אמר רמז ליה יוסף ליעקב על עגלה ערופה וכו' כך אז"ל אמר להם יוסף לאחיו אם יאמן לכם מוטב ואם לאו אתם אומרים לו זכור כי בשעה שפירשתי ממנו היינו בפ' עגלה ערופה הה"ד וירא את העגלות אשר שלח יוסף ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי רב כחו של יוסף בני שכמה צרות הגיעוהו ועודנו עומד בצדקו. ואגב ארחי' יביא סוד ענין עגלה ערופ' כי הוא מענין הסוד עצמו ויאמר כי לכך צותה התורה לערוף את העגלה כשימצא חלל באדמה כדי שלא לתת מקום לנקרא עגל"ה לשלוט בארץ. ויבאר הסוד ויאמר שאין לך אדם בעולם שלא ימות ע"י מלאך המות חוץ מזה שהרגו הרוצח בלא יודעים וזה הרוצח הקדים זמנו של נרצח טרם בא יומו ע"י מלאך המות שאין לו רשות ליטול נשמה בלא רשות וזה הרגו בלא זמנו בלא יודעים ועל כן יותן רשות למלאך המות לשלוט על המקום ההוא בלא יודעים שאלו נודע מי הכהו היה תובע הדין ממנו ע"י ב"ד וימות ע"י מלאך המות ואחר שלא נודע מי הכהו גם הוא ישלוט בלא יודעים והיה מהתיקון האלה שיקחו זקני העיר עגלת בקר מין אל מינו ידבק בגין לאעבדא דיניה דההוא אתר וכו' ומה היו אומרים כשרוחצין ידיהם על מקום עריפתה ידינו לא שפכו את הדם הזה וכי יעלה על הדעת שזקני ב"ד שופכי דמים אלא שלא בא לידנו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה כדאיתא בסוטה פ' עגלה ערופה והכוונה ג"כ באמרם ידינו לא שפכו את הדם הזה שלא המיתוהו הם בב"ד כי גם הם שופכי דמים הם אבל ע"פ הדין והתורה וזה לא מת בעונש ב"ד שאלו מת בב"ד לא היה תובע מלאך המות דין שהרי על ידו היה מת ותרויהו איתנהו באמרם ידינו לא שפכו את הדם הזה שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולויה. ויאמר שעל זה היה מתאבל יעקב על יוסף והיה אומר כי ארד אל בני אבל שאולה שהיה לי לזכור פ' עגלה ערופה שהיינו עסוקים בה ופטרתיו בלא מזונות ובלא לויה ואני הייתי סבה שטרוף טורף יוסף ובעון זה ארד בעבורו שאולה. ועוד ששלחתיו היכא דהזיקא שכיחא שהייתי יודע כי אחיו שנאוהו וכאלו אני מסרתיו למיתה. ורמז רמז ליה יוסף אל יעקב אביו

כששלח העגלות. א"ל ר' יהודה לר' אלעזר אינון עגלות על פי פרעה שדר לון כלומר ולא בעצם וראשונה שלחם יוסף לסימן ולרמז כמו שאמרת שאם היה כי בכונת מכוון היה זה מיוסף לא היה כותב הכתוב ע"פ פרעה רק ויתן להם יוסף עגלות ומדקאמר ע"פ פרעה יראה כי הדבר יצא מפי פרעה ואין שם שום רמז וסימן. והשיבו ר' אלעזר ואמר דיוקא דמלה דכתיב ואתה צוית צויתה דייקא בה"א פי' כאלו נקראת המלה מלרע ובמפיק ה"א והצד"י בחירק ע"ד אתה ה' עשיתה וירצה כי יוסף שאל אותם מאת פרעה מקודם שיאמר פרעה שישלחם ושלכן אמר לו פרעה וכבר צוית אתה לאמר קחו לכם עגלות וכו' ושעל דרך זה אמר הכתו' ע"פ פרעה כי יוסף תבע לון ופרעה הודה לו וא"כ אחר שיוסף תבע לון הוא כיוון לשלחם לרמז ולסימן והראיה ע"ז שיעקב לא האמין עד שראה אותם וראה מעשה ונזכר הלכה ובכן ותחי רוח יעקב אביהם:

אמר רבי שמעון בקדמיתא ותחי רוח יעקב וכו' יבאר למה קרא הכתוב בעת שהיתה רוחו של יעקב בשם יעקב ואח"כ אמר ויאמר ישראל רב עוד וכו' קראו בשם ישראל כבר ידעת כי שם ישראל הוא שם מעולה משם יעקב כמו שנתבא' בכמה מקומות וכמ"ש לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל. ואמר כי בעוד שלא נתגלה כי יוסף חי לפי שהחרימו השבטים שלא יתגל' מכירתו וכביכול שתפו עמהם השכינ"ה שהכוונה בזה שלא תשרה על יעקב להודיעו במכירתו של יוסף הנה נשאר יעקב בשם יעקב בזולת שם שררה ועתה כשנגלה הדבר הותר החרם מעיקרו וכביכול השכינ' עלתה מעלה מעלה והושפע' מישרא"ל סבא והוא ותחי רו"ח יעקב שהרמז על השכינ"ה שהיא רוחו של יעקב ובכן נתעל' יעקב בשם ישרא"ל וזהו ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי. ואמר כי מכאן אנו למדין שלא יתעורר העליון עד שיתעורר שלמטה הימנו וכו':

דף ריא:

ויאמר אלהים ליש' במראת הלילה במראת כתיב ת"ח ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק וכו' יביא הכרח למה שאמר דלית אתערות' דלעילא אלא באתערותא דלתתא וזה לפי שקודם זה הכתוב נאמר ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק שהוא סוד השמאל והוא הקודם שנאמר שמאלו תחת לראשי ובכן ויאמר אלהים לישראל במראות במראת כתיב בהאי דרגא דקאמרן דאיהי מראת הלילה היא העטרת. ויאמר אנכי האל אלהי אביך מ"ט בגין דסטרא דקדושה דלעילא הכי הוא דהא סטרא דמסאב' לא מדכרא בשמא דקב"ה אמר זה לפי שאמר למעלה ויאמר אלהים ליש' במראת הלילה ומראת חסר ירמוז על פגימתה של לבנה עד"ס ויאמר אלהים יהי מארת חסר שירמוז על פגימתה וכן אמרו בוארא

מראת אלהים דיחזקאל מראת כתיב כי מתוך הקליפות היה רואה לפי שהיה חוצה לארץ וכן תמצא שאמרו שם א"ר יוסי וכי שכינתא לאו כלא הוא אלא לא דמי רישא דמלכא לרגלוי דמלכא אע"ג דכולא הוי גופא דמלכא הנה ביאר שגם במראת הלילה שייך ברגלוי דמלכא ולפי שלא יחשוב חושב כי מה שנאמר ביעקב בכאן במראת הלילה חסר שהיה ממקום הפגימה מרגלוי דמלכא חזר ויאמר אנכ"י אלהי אביך ליחס הנבואה אל מקום הקדושה כי מל"ת אנכ"י הוא שמא דקב"ה וסטרא דמסאבא לא מדכרא בשמא דקב"ה אנכי ארד עמך מצרימה ראיה ג"כ לדבר כי מכאן אנו למדין כי לכל מקום שגלו יש' שכינה עמהם והא אוקמוה בפ' בכל צרתם לו צר ובפ' עמו אנכ"י בצרה. ת"ח כמה עגלות הוו שית כד"א שש עגלות צב. אע"פ שדרשו ז"ל ור' אלעזר בתוכם שהעגלות ששלח יוסף היו לסימן ולרמז לפ' עגלה ערופה כמוזכר למעלה היה הסימן באותיות לבד לא בעצמם כי העגלה הערופה היתה בעל חי כמ"ש ולקחו זקני העיר עגלת בקר ובת שנתה היתה. אמנם העגלות אשר שלח היו כלים מחוברים הנושאים בהם בני אדם על גב הבהמה. או כדעת הירוש' שתרגם שש עגלות צב שית עגלן מזווגן שר"ל שכל עגלה היו מושכין אותה זוג של בקר והם של עץ הנקראים בלעז קארוס או קאריטאש והבקר מושכות אותם ושאל השואל כמה הוו העגלות אשר שלח יוסף לשאת בהם הטף והנשים כמש"ה לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם ובאתם והשיב שהיו ששה כד"א שש עגלות צב והוא סובר כי הן הנה העגלות ששלח לאביו והוציאום עמהם בצאתם ממצרים והוליכום במדבר הם הם אשר הקריבו הנשיאם לשאת בהם משא המשכן שנא' ויביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלות צב ושני עשר בקר וכתיב ויתן אותם אל הלוים את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון כפי עבודתם ואת ארבעת העגלות ואת שמונת הבקר נתן לבני מררי כפי עבודתם והוא אמרו כמה הוו שלא נזכר בכתוב הזה כמה היו והשיב שכתוב אחר בענין הקרבנות זכר מספרם שאמר שש עגלות צב. איכא דאמרי שיתין היו אולי יפרש מלת צ"ב מענין אגודה עד"א שול תשולו לה מן הצבתים ושכל עגלה מהשש הנז' היתה בת עשר ונמצאו שהם ששים. וכלא רזא חדא בסוד הו"ו המחייבת השששיות כלם כמו שידעת ויוסף במש"ך הו"ו הוא ושלח העגלות על המספר הזה לרמז.

ת"ח בקדמיתא כתיב בעגלות אשר שלח יוסף ולבתר אשר שלח פרעה. הנה זה יבאר למה פעם א' כתב אשר שלח יוסף ופעם כתב אשר שלח פרעה ביתר ביאור ממה שאמר ר' אלעזר למעלה על מה שהקשה לו ר' יהודה פרעה שדר לון והוצרך להשיב דיוקא דמלה דכתיב ואתה צויתה בה"א והוא שאמר שאין ספק שיוסף ע"ה שלח עגלות ופרע"ה

שלח אחרות לכבוד יוסף אמנם של יוסף היו על מספר הרמז והסוד ואותם ששלח פרעה היו אכסרה בלא מספר ידוע. ואלין ואלין קא אתו פי' וכלם הגיעו לארץ כנען וזהו אשר שלח יוסף אשר שלח פרעה וכד יפקון ישראל מן גלותא מה כתיב והביאו את כל אחיכם מכל הגויים מנחה לה' בסוסים בצבים כלומר כי העגלות האלה היו סימן לעתיד בזמן הגאולה כי יביאו את ישר' כל הגוים אשר גלו שם בצבים כשם שבאו בגלות מצרים בעגלות צב כן יביאום בעגלות צב מנחה לה':

ויאסור יוסף מרכבתו וכו' ר' יצחק פתח ודמות על ראשי החיה רקיע האי קרא אוקמוה במסכת חגיגה פ' אין דורשין אמר רב יהודה שני רקיעים הם שנאמר הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים וריש לקיש אמר שבעה הם וכו' וסוף הענין אמר רב אחא בר יעקב עוד רקיע א' יש למעלה מראשי החיות שנאמר ודמות על ראשי החיה רקיע כדאיתא שם בארוכה ואמרו שם עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ולמעלה אין לך רשות לדבר שכן כתוב בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן ואין לך עסק בנסתרות. אבל ת"ח אית חיה לעילא מן חיה יבאר כי יש חי"ה למעלה מחי"ה והרמז על מרכבת העט' ועל מרכבת הבינ"ה והוא מה שפירש מיד באמרו אית חיה קדישא דקיימא על ריש חיותא שהיא העטרת והחיו' שלה הם סוד ארגמ"ן וחזר ואמר ואית חיה עילאה לעילא על שאר חיות' הרמז על הבינ"ה ועליה אמר והאי שלטא על כלהו כלו' על החיו' העליונות שהם מרכבתה ועל החיות התחתונות של העטרת כי כלן מאירות ומזהירות ממנה והוא אמרו דכד האי חיה יהבא ונהרא לכלהו כדין כלהו נטלי למטלנוי בסוד ואיש אל עבר פניו ילכו שהכוונה שכל אחת מן החיות קבלה מה שראוי לה מהאור שהוא מזונה ונותנת השאר לאשר למטה ממנה כי כן יסד המלך ית' שמו שיהיו המדרגות מקבלות זו מזו ונותנות זו לזו ושולטות זו על זו להודיע שכל מה שברא צריכין זה לזה והכל צריכין לו ית'. וחזר לענין ראשון בסוד מרכבת המלכו' שבו ידבר הכתו' אשר פתח ודמות על ראשי החיה רקיע ואמר ואית חיה לעילא על תתאי על שאר חיותא לתתא היא העטר' וכלהו אתזנו מינה כי היא המחלקת טרף לאכלוסי' שהם מרכבתה. וארבע סטרין דעלמא רשימין בה. ירצה שהעטרת בעצמה אינה נגבלת ח"ו בשום הגבלה כי כל דבר שאינו נגבל לא יקיפהו מקום ולא יחלק לפאות אמנם ממנה ולמטה נגבלים הפאות ובבחינה זו אמר וארבע סטרין דעלמא רשימין בה נרשמים אבל לא מוגבלים. ואנפין ידיעאן לכל סטר הם הד' פנים פני ארי"ה פני שו"ר פני נשר פני אד"ם והוא שאמר ואיהי שלטא עליהו על ד' סטרין. והא אוקמוה דאינון לסטר דא וכו' זה הענין כבר נתבאר בארוכה בפ' בראשית בפתיחת רשב"י במי ימלל גבורות ה'

עיין שם. ואמר ואית רקיע לעילא מן רקיע כשם שיש חיה למעלה מחיה וכבר ידעת כי כלם נקראות חיות וכלם נקראות רקיעים זו לזו וזו לזו ושלמעלה מהחיה העליונה המיוחסת לבינה יש רקיע והיא החכמה והסוד הזה ידוע בעשר מיני ההלל שתיקן דוד שאמר על הכתר הללו אל בקדשו ועל החכמה הללוהו ברקיע עוזו שהוא רקיע למדת הבינ"ה שהיא החיה העליונה. גם למעלה מהחי"ה התחתונה שהיא העטרת יש רקיע והוא היסו"ד ועליו אמר והאי רקיעא דשלט' עליהו כלהו מסתכלן לגביה בסוד עיני כל אליך ישברו והוא סוד ותחת הרקיע כנפיהם ישרות כי כבר ידעת שנתיחס להם הכנפים והעופפות למהירות מרוצתם לעשות רצון קוניהם והוא אמרו בגין דכלהו שלטין על מה דאתפקדו ושליחו דקוסטרא דכופתרא בהו פי' שהם נשלחים וכברקים ירוצצו בזהירות ובהתנוצצות רב מאת המשקוף הידוע אשר לפתח השער ופי' כופתר משקוף כענין הך הכפתור וירעשו הספים והכוונה כי מפתח השער יצא מאמר המלך והם עושים רצון קוניהם אשר התפקדו עליו. והשלים הענין בקצור על מספר החיות הד' כי יש לכל א' תשעה שהם סוד שלש של שלש וכבר נתבאר סוד זה שם במי ימלל גבורות ה'. וכד מתחברן כלהו אתעבידו חד היא הסכמתם אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו כי בהצמדם והסכמתם יחד יעשו שליחות יוצרם בהיות כלם פניהם פני אדם כי זו היא הסכמתם וכבר ידעת כי אד"ם עולה יהו"ה במילואו והוא אמרו אתעבידו חד ברזא דשמא חדא ביחודא שלים. וכד מתקני לגבי כורסיא היא העטרת מה כתיב וממעל לחי"ה אשר על ראשם כמראה אב"ן ספיר דמו"ת כס"א וביאר הענין ואמר והא אוקימנא דהאי אבן טבא בכורסייא דקיימא על ד' קיימין ועל ההוא כורסייא דיוקנא דאדם וכו' אמר כי האבן הזאת הנז' בכאן הוא הכסא אשר עליו יושב האד"ם העליון כתפאר"ת אד"ם לשבת בי"ת. וכד איהי מתתקנא לגבי האדם למהוי כלא רתיכא חדא להאי אדם כדין כתיב ויאסור יוסף מרכבתו כי מרכבת היסוד היא העטרת בארבעת הפנים ומרכבה זאת משתוקקת לעלות לישראל סבא ולהתיחד בו ולהתברך מברכתו בגשתו אליו וזו הוא סוד גשנ"ה תקרובתא חדא להתקרב' כחדא וזהו סוד הזיווג העליון וסוד היחוד והוא סוד וירא אליו כי כשיתראה האור משמ"ש ה' בלבנ"ה העליונה אזי מתברכי' כל כוכבי אור ואכלוסיה ממנה והבן זה כי כל הנדבר בזה הוא בהשאלה. וכן בגוונא וכו' מבואר הוא:

ויברך יעקב את פרעה א"ר יוסי פרעה אע"ג דאוקמוה ברזא אחרא וכו' דע אתה המעיין כי לא כל אשר תמצא מעניני הנוטריקון והמספר והרמזים ודומיהם מן פרפראות חכמה הם עצמיים אל הדבר ההוא אשר הם רומזים כי יש מהם רבים שהם שמום סימנים לענין ההוא כדי שלא ישכח מפיהם ע"ד אמרם ז"ל שימה בפיהם עשה להם סימנים. ויש

מהם שהם עצמיים לענין ההוא עצם מעצמיו ולא ע"ד סימן כאשר תראה בכמה מקומות אם בעל נפש אתה ולפי שלמעלה בכתוב והקול נשמע בית פרעה אמר ת"ח דא הוא סימן לעילא ביתא דאתפרע ואתגליין מניה כל בוצינין וכו' שהכוונה על העטרת שממנה ומתוכה יתגלו כל הסתרים העליוני' הרי שיחס אותה בשם בית פרעה ע"ש שהיא פורעת ומגל' הכל ע"כ א"ר יוסי בכאן דאע"ג דאוקמוה ברזא אחרא כלום' בסוד העטר' סמך הוא דקא סמכינן בעלמא ולא עצמי ח"ו שתתיחס העטרת לבית פרעה כי האמת הוא כי פרעה רמז למרכבה החיצוניית הקלפיית לא אל המרכבה הקדושה. והביא ראיה מהכתו' לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי וביאר על איזה אופן הדמוי כי ח"ו שיהיה שום יחס ודמיון להם אמנם הדמיון היה כי נתלבש הוא ית' בדין להרוג בכוריהם של מצרים כדרך שמנהג הקליפה להרוג ולכלות כך עשה הב"ה בעצמו וכמו שאז"ל באני ה' אני הוא ולא אחר שהכוונה שהוא בעצמו הרג בכורי מצרים ולא ע"י מלאך הממית ובזה נדמה מרכבתו ית' למרכבת פרע"ה לסימן לא בעצם:

דף רטז.

ר' חייא פתח ועמך כלום צדיקים לעולם ירשו ארץ שניהם ר' חייא ור' יצחק פתחו בזה הכתוב להודיע מעלתם של ישר' שהם נקראים צדיקים לפי שהם נמולים וקבלו עליהם אות ברית קדש שהוא סוד הצדיק העליון ובהיות שכנסת יש' העליונה היא ירושתו של צדי"ק הנה האוחז במדת הצדיק יורש את הארץ וזהו סוד לעולם ירשו ארץ. ועדיין איני יודע מה היא הארץ הזאת חזר ואמר נצר מטעי ענף מאינון ענפין דנטע קב"ה כד ברא עלמא וכו' צריך אתה לדעת מ"ש בס' הבהיר ז"ל משל למלך שהיה בלבו ליטע בגנו אילנים זכרים והיו כלם דקלים זכרים אמר אם יהיו כלם מין אחד אי איפשר להתקיים מה עשה נטע אתרוג ביניה' והוא א' מאותם שעלה בלבו ליטע בגנו להיות זכרים ואתרוג מאי הוי נקבה והיינו דכתיב פרי עץ הדר כפות תמרים מאי פרי עץ הדר כדמתרגמינן פרי אילנא אתרוגים ולולבים. הנך רואה כי האתרוג הזה הוא רמז אל העטרת והכוונה להם באמרם אמר אם יהיו כלם מין א' אי איפשר להתקיי' הוא סוד גניזת האור שמתחלה היה נמתח והולך עד לאין סוף והיו כל המדרגו' העליונו' כדמות זכרים בזולת נקבה שתקבל ותעמוד מלדת ולפי זה שב האחרון מהדקלים נקבה מקבל' מכלם ולא תתיחס אל הזכר לפי שאין למטה ממנה מדה אחרת כמותה להשפי' בה כדי שתתיחס בבחינה זו לזכר אבל היא משפעת לעולם הנפרדים ולפי זה תתיחס אל הנקבה המקבל' ויולדת מה שמקבלת והוא מה שרמזו באמרם מה עשה נטע אתרוג ביניהם והוא א' מאותם

שעלה בלבו ליטע בגנו להיות זכרים ואתה המעיין אל תבהל ברוחך לאמר וכי יש לפניו ית' המלכה וחדוש שיאמר אעשה כך וכך ואח"כ ימלך לדבר אחר כי כבר ביארנו כמה פעמים כי הכוונה בדברים הללו ובדומיהם להודיע כי לא יבצר ממנו מזמה וכי כל חלקי הסותר ידעם ושדברו הם בלשון בני אדם האומר אעשה כך ואם יארע כך אעשה כך וכך וכל הנדבר הוא מצדנו לא מצדו ית'. האמנם כי בענין הנדון שלנו הלא תראה שאמרו ואתרוג מאי הוי נקבה ושהיא אחד מהאילנות ונקראת גן בבחינה שהיא מקבלת כגן הזה הצריך השקאה ונקרא' מטע א' מהמטעו' ואם היא גן אינה מטע ואם היא מטע איננה גן האמנם כי בבחינה שהיא מקבלת נקראת גן ובבחינה שהיא א' מהנטיעות נקראת מטע והוא שכיון בכאן ר' יצחק באמרו מאי ארץ דא חזר ואמר נצר מטעי שהיא נצר וענף א' מהנטיעות אשר נטע הב"ה והצדיקים ירשו אותה על שנדבקו ונאחזו בגוף האילן הקדוש וכל זה היה הקדמה לבאר הכתוב על יעקב ע"ה ועל בניו שכלם צדיקים שאע"פ שירדו למצרי' לא למדו ממעשיה' אבל כולם צדיקים לירש את הארץ דוגמא בדוגמא ומבואר הענין:

דף רטז:

ויחי יעקב אמאי פרשתא דא סתימא וכו' ר' חייא אמר וכו' יאמר כי בעוד שהיה יעקב חי היו עיניהם של ישראל מאירות ומזהירות כדמיון הכוכבים המקבלים אורה מהשמש וכשמת נסתמו ונדעכו עיניהם כדמיון השמש שאלו ידומה העדרו יחשכו כוכבי מרום. ור' יהודה ידמה ענין הגלות והשעבוד אל המיתה וכאלו הגיד הכתוב שבעוד שיעקב חי היו יש' חיים וכשמת מתו כי נשתעבדו בהם המצריים. ורשב"י יבאר הטעם למה כתב למעלה מזה וישב יש' בארץ מצרים בארץ גשן וסמיך ליה ויחי יעקב בארץ מצרים להודיע כי כשם שישראל בניו היו בתפנוקי מלכין שכן אמר ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד כך יעקב לא היה בעונג כל ימיו כאותם הימים שישב במצרי' שאותם החיים היו חיים אמיתיים ולכן נסתמה הפרש' שלא להפריד בין וישב ישראל לויחי יעקב כי כל שאר ימיו לא חי רק חיי צער כי בו נתקיים הכתוב לא שלותי וכו' לא שלותי מלבן ולא שקטתי מעשו ולא נחתי מצער דינה ויבוא רוגז זה רוגזו של יוסף ולא נקראו חייו חיים רק אותם שחי במצרים. מ"ט י"ז כלומר מה טיבם שלא היו לא פחות ולא יותר. אר"ש יאמר כי כל ימיו של יעקב ע"ה היו מכאובים בצער כמו שקדם עד שנולד יוסף כי בו מצא נחת רוח לפי שהיה דומה לאמו והיה משתעשע בו ובהיותו בן י"ז שנה נפרד ממנו

והיה מצטער עליו שהיה אז בן י"ז שנה וזאת נחמתו בעוניו כשנאמ' ויוסף ישית ידו על עיניך וניתן לו י"ז שנים אחרות שחי בהם בתענוג רב כנגד היותו בן י"ז כשנפרד ממנו.
תאנא כל אינון שנין שכינת יקרא דקב"ה עמיה אשתכח יאמר כי החיים האמתיים הם הם למעלה למשכיל לא החיים הגשמיים בתענוגות בני האדם רק החיים אשר יחיה האדם בדבקות בוראו והנה לפי שלא זזה מיעקב ע"ה שכינת יקרא כל י"ז שנים ההם נקראו חיים והסתכל באמרו שכינת יקרא דקב"ה ולא אמר שכינתא כדרכו בכל מקום אלא שכינת יקרא והטעם לפי שהיה זה בארץ מצרים ארץ לא מטוהרה שאין השכינה שורה בחוצה לארץ והרמז על הוד נברא נמשך מהשכינה ת"ח כתיב ותחי רוח יעקב יביא ראיה נכונה ממה שאמר הכתוב ותחי רוח ולא אמר ותהי עליו רוח ה' או והנה דבר ה' אליו או דומה לזה מהלשונות המורות על הנבואה ששורה על הנביא אלא ותחי שזה יורה שהיה מת עד עתה מהרוח ועתה חזר וחי ועל כן נקראו השנים ההם חיים אמיתיים.
ולא הוה מתכוון לקבלא רוחא אחרא. ירצה כי מגודל צערו לא יכול להתבודד ולהכין עצמו אל הנבואה כי לא ינוח הרוח העליון רק על המוכן לנבואה ולא בריקניא והוא שאמר ר' יוסי שכינתא לא שריא אלא באתר שלים ולא באתר פגים ולא באתר עציבו ובאתר דאתכוון כלומר במכין עצמו אל הנבואה. ויביא ראיה מענין אלישע שהיה בכעס עם יהורם מלך יש' ואמר לו חי ה' צבאות אשר עמדתי לפניו כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך ולהסיר דאגתו וכעסו מלבו כדי שתשרה עליו רוח נבואה כי אין הנבואה שורה מתוך עצלות ועצבות כלומ' עצלות הבלתי מכין עצמו אליה ועצבות הוא כעס ולכן אמר ועתה קחו לי מנגן וכו' ואגב ארחיה יבאר סוד למה נז' בכתוב ענין ניגון תלת זימני כי הי"ל קחו לי מנגן ויהי כשומעו הניגון ותהי עליו רוח ה' ולמה יכתוב כנגן המנגן כי ידוע הוא שאין הניגון בא מאליו כי אם ע"י המנגן.
ויאמר כי הרמז היה בגין לאתערא רוחא משלימותא דכלא כדי להמשיך הרוח הנבואיי מסוד השלש אותיות השם יה"ו שהוא שלימות הכל.
א"ר אבא תמן תנינן מארבע סטרין כלא אשתכח כלומר שכן מצינו במתי יחזקאל הנביא שאמר הכתוב מארבע רוחות בואי הרוח והרמז בזה כי גם מכח הה"א האחרונה יבוא הרוח וצריך א"כ לכתוב בכתוב ד' פעמים לשון ניגון ושלשה מצינו ארבעה לא מצינו והביא ראיה לדבריו שהרי מצינו כי כל המרכבות הם בעלי ארבע והיסודו' העליונות המיוחסות בשם יסודו' ארבע גם היסודות התחתונים שהם בעלי אביות הם ד' ואין לך דבר למטה שאין לו יסודו ושרשו למעלה כי כלם באו מכח ד' אותיות השם והוא אמרו וכל שרשין עילאין ותתאין בהו אחידן כלומ' בד' אותיות השם. ומ"ש ותנא דא עייל ודא

נפיק דא סתים ודא פריש כי היו"ד נעלמת ונכנס כחה בה"א הראשונה והיא המוציאה הכח ההוא לפועל אחר שהרתה מכח היו"ד כי היא א"ם הבני"ם וכן על הדוגמה הזאת היו סוד הו"ו וההה"א האחרונה כי דא סתים כלומר הוא הו"ו ודא פריש כלומר הה"א שהיא מגלה כל סתים וא"כ לפי זה ארבעה פעמים היה צריך הכתוב לזכור ענין ניגון ועל זה בא רשב"י ע"ה וביאר הסוד ואמר רק באבותיך חש"ק ה'. הוכיח כי העיקר הם השלש כי הרביעית אין לה מגרמה כלום שהרי הנקראים אבות אינם רק ג' סוד אברהם יצחק יעקב כי דוד שהוא סוד הרגל הרביעי לא נקרא אב וזה ירמוז כי האבות הם העיקר ולכן זכר הכתו' לשון רק שהוא לשון מיעוט ולא אמר גם באבותיך למעט בסוד לכי ומעטי את עצמך ובא הרמז ג"כ במל"ת חש"ק שסודם חול"ם שור"ק קמ"ץ כי החולם ננקד למעלה והא רמז לרוח שאינו נרגש והשור"ק לאש שהוא יוצא בשריקה רבה ומתפשט ומתלהב לחוץ והקמ"ץ אל המי"ם המתקמצים ומתקבצים עצמם בעצמם הפך האש שהוא מתפשט וא"כ שלשה המה עיקר כי היסוד הרביעי המיוחס לעפ"ר כלו"ל מכל"ם והוא סוד מ"ש בס' יצירה שלש אמות הן מ"ם דומם' שי"ן שורקת אל"ף חק מכריע בנתים ונקראות אמות כי אותיות יה"ו הם האבות שהם אבות לכל היצירה ומהם באו האמות המולידות כח האבות והוא אמרו ומאלין מתפרשן ומתאחדן כל שאר אחרנין כלומר כל מיני המרכבות למיניהם עד היסודות התחתונים שהם שלשה כי העפר כלול מכלם ולכן תמצא כי הה"א האחרונה כפולה כי עיקר השם הוא יה"ו והוא מ"ש וסלקין שמא לאתעטרא כי עיקר השם יה"ו וההה"א כפולה וכל המרכבות נוטלין כח השם יה"ו להתעטר בו כי ממנו תוצאותיהם כלם. ולפי שגלה זה הסוד רשב"י הביא ר' יוסי שבחו ואמר תאנא מיומא דאסתלק ר"ש מן מערתא כלומר שנתגלה ויצא מן המערה שהיה נחבא שם מפחד המלכות י"ג שנים כדאיתא במסכת שבת מלין לא אתכסיין מן חברייא כי באמצעותו היו מתגלין הסודות ביניהם כיום מתן תורה.

בתר דשכיב כתיב ויסכרו מעינות סימן הוא שנתנו בכתוב לפי שהתורה נמשלה למעיין כמש"ה יפוצו מעינותיך חוצה ואמר כי אחר שנסתלק מן העולם נסגרו ונסתמו מעיינות החכמה ואחריו הוו חברייא מרחשן מלי כלומר מניעים שפתותיהם להוציא הסוד בריחוש שפתים ולא מתקיימי בהו כי באמצעותו היו מתברכין הדברי' והיו נכוני' למוצאיהם כתקנם ובהעדרו נעדרו. והביא הלכה למעשה להודיע כי אפי' בבת קול לא היו מבינים וגם כי אליהו אמר מה שאמר לא הבין דבריו ר' יהודה כאשר יבאר בהדיא ומעשה שהיה כך היה שפעם א' אחר שנפטר רשב"י ע"ה היה עומד ר' יהודה אפתחא דטבריא וחמא תרי גמלי שהיו נושאים קפטירא עלוי דכתפין יתכן שהיה המשא ההוא

מיני קטנית נקרא בלשונם קפטירא שהעופות מתקבצין עליו לאכול ממנו וקרה מקרה שנפל משא אחד מהם לארץ ונתקבצו עליו העופות לאכול משם ועד שלא הגיעו בני אדם אליהם להפריחם משם אתבקעו כלומר הופרחו הלכו להם במרוצה ע"ד ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים כל דבר ההולך במרוצה הוא בוקע באויר והכוונה כי מפחד בני האדם קודם שיגיעו אליהם בקעו באויר ופרחו להם. לבתר אתו כמה צפרים לאכול מקטפירא ההיא. אזלו עליהו בני אדם כדי להפריחם ושדיאו לון בטרטישא כלומר היו משליכים עליהם אבנים להבריחם ולא היו חוששים ולא הוו מתבקעים כמו שפירשנו. והוו צווחין לון כלומר מפחידים אותם בקול גדול ולא הוו מתפרשן משם מעל המאכל. ובין הכי והכי אמר ששמעו קול אומר קרא עטרא דעטרין בקדרין שריא למאריה לבר שמעו הבת קול ההוא אומר כן ולא הבינו ענינו. עד דהוה יתיב אעבר חד גברא הוא אליהו כאשר יבאר לפנים כי נדמה לו לר' יהודה לבן אדם אשגח בהו כלומר באותם שהיו שם או באותם העופות שלא היו זזים משם ואמר עד לא קיים דא וירד העיט על הפגרי' וישב אותם אברם כאלו אמר למה לא היו מפריחין אותם משם כמו שעשה אברהם. והשיב ר' יהודה והא עבידנא ולא מתפרשן כלומר כבר עשינו כמו שאמרת ואינן חוששים ולא מתפרשי'. אהדר רישיה ההיא גברא ואמר על ר' יהודה עד לא מריט דא רישיה דמאריה ועד לא גליש למטרוניתא גם ר' יהודה לא הבין דברי אליהו ז"ל ועל כן רהט אבתריה תלת מילין אולי יפרש לו דבריו ולא אמר ליה וזה המעשה הביא למופת ולראיה שבימי רשב"י היו מבינים ויודעים החברים כשהיו רואים איזה מאורע שיקרה היו יודעים הוראתו ורמזו והגינו ואחר שנפטר אע"פ ששמעו קול אומר עטרא דעטרין וכו' גם מ"ש אליהו עד לא מריט דא רישיה דמאריה וכו' לא הבין שום דבר כי על כן רץ אחריו וכשלא הגיד לו חלש דעתיה דר' יהודה שראה בעצמו שלא היה כדאי שיגלה לו אליהו מה שרמז לו. יומא חד אדמוך תחות אילנא מחשב בדעתו החסרון שחסרו בהעדר רשב"י והראו לו בחלומו מעלתו של ר"ש וזה כשראה ד' כנפים צורת מרכבה ועלה עליהם ר"ש והעלה עמו ס"ת וכל ספרי הסודות ולא הניח א' מהם שלא העלה עמו וזה היה הוראה כי בהעלותו נעלה ונעלמה כל חכמה ור' יהודה כשהקיץ הבין פתרון החלום ושברו ואמר ווי לדרא דהאי אבנ' טבא על ר"ש דמתאחדין מניה סמכין עילאין ותתאין אתאביד מניהו אתא לגבי דר' אבא סח ליה כל המאורע מהצפורים ומה ששמע מהבת קול ומדברי האיש ההוא ודאג ר' אבא על העדרו של ר"ש וצווח עליו ועל פקידתו מביניהם ואמר ר"ש ר"ש רחיא דטחנין מניה מנא טבא בכל יומא משל על התורה שהיו למדים ממנו בלי טורח כמו שהיה המן יורד מן השמים והיו העם שטין ואוכלין הממעיט

אסף עשרה חמרים וכו' ושעכשיו שנעדר ר"ש לא נשאר מהחכמה רק מעט מזער כענין הצנצנת ואותו המעט שנשאר לא היה נגלה אלא למשמרת כלומר בדרך סוד. לחיש ליה ר' אבא לר' יהודה בלחישו אולי כי גלה לו הענין בדרך סוד ולא רצה שידעו הכל בו. וא"ל דע באמת כי האיש ההוא שראית הוא אליהו ולא בעא לגלאה אע"פ שמנהגו להראות לחכמים ולגלות להם סודות התורה בפעם הזאת לא רצה לגלות לך את דבר החידה כדי שתרגיש ותדע שבחו של ר"ש ויבכו על העדרו כל הדור כי לדורו אבד. א"ל ר' יהודה לר' אבא דיי למבכי בכייה עליה וכן היה נוהג ר' יהודה תמיד לבכות עליו בכל יום כשהיה זוכרו לפי שהוא אחד מהנמצאים עמו באידרא קדישא כדאיתא בפ' נשוא והיה אומר ווי דלא אסתלקנ' ההוא יומא עם אינון תלתא דאסתלקו הם ר' יוסי בר' יעקב ור' חזקיה ור' ייסא והיה בוכה ר' יהודה ואומר הלואי שנסתלקתי עמהם ואל אראה ברעה הזאת מחסרון חכמת הדור. ואגב ארחיה יביא השאלה ששאל ר' יהודה לר' אבא ואמר לו ר' אימא לי והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש ואלו כסף לא כתיב ותואר השאלה היא זאת כי אחר שהכתוב מדבר עם האומנים שיקחו את כל מיני התרומה לעשות את המשכן ואת כל כליו למה לא זכר בכתו' את הכסף כי הכסף מין ממיני התרומה היה וסמוך עם הזהב שנא' וזאת התרומ' אשר תקחו מאתם זהב וכסף והוא השיבו וכי לא קשיא אלא הכסף לבדו שלא נזכר והרי גם הנחשת היה מין ממיני התרומה ולא נזכר בכתוב הזה רק הזהב לבדו. אלא אי לא דגלי בוצינא קדישא באתריה לא אצטריכנא לגלאה. ופתח בכתוב לי הכסף ולי הזהב להודיע כי הם רומזים לשתי המדות הנקראים שמי"ם ואר"ץ. המיוחסים לשמ"ש וליר"ח והם אחים ולא יתפרדו ואם הפרידם הכתוב בכאן להורות על מעלת הבגדים שהיה לובש כ"ג דוגמת כהן גדול של מעלה וכבר ידעת מ"ש רז"ל ככתוב כל הזהב העשוי למלאכת הקדש לא היה העולם כדאי להשתמש בזהב ולמה נברא למלאכת הקדש וכבר ידעת כי הזהב נרמז למדת הבינה המיוחסת לזהב סגור ואין ראוי להשתמש בו רק הכה"ן הגדו"ל שהוא ממשיך ממדת הבינה אמנם הכסף והנחשת לא נזכרו רק במלאכת המשכן שנאמר כל עמודי החצר סביב מחושקים כסף ואדניהם נחשת להיות מעלתם למטה מן הזהב הנה בבגדים נאמר בהם כמה פעמים לשון קדושה שנאמר בגדי קדש הם ועשו בגדי קדש ועשית בגדי קדש וכבר ידעת ההבדל שיש בין קדש ובין קדוש כי הקדש רומז למעלה למעלה. וכוונתו להודיע כי אע"פ שהכל קדוש גם העמודים והאדנים עכ"ז יש קדושה למעלה מקדושה ועל כן הכסף והנחשת לאתר אחרא אסתלקו כלומר למטה מקדושת

הבגדי' אמנם הזהב נתיחד לבגדים לפי מעלתו ולפי מעלת הבגדים שנאמר בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת דבאינון לבושין דמי לגוונ' דלעילא כי זה ראוי להם:

דף ריז.

ויקרבו ימי ישראל למות תאנא אמר ר' יהודה וי לעלמא דהא בני נשא לא חמאן ולא שמעין ולא ידעין וכו' יתרעם על בני אדם ועל מיעוט השגתם בסוד העולם שהם בהמה המה להם שיש להם עינים לראות ואינם רואים ואזנים לשמוע ואינם שומעים הקול היוצא בכל יום ויום ונשמע בר"ן עולמו' ואינם מרגישי' בו. ויאמר שיש עולם א' ידוע למעלה וכשהכרוז יוצא מזדעזע ומתחלחל לקול הקורא ושהעולם ההוא הנו תחת האילן הנראה בו חיים ומות הוא הנרמז בעץ הדעת טוב ורע וזה למטה ממנו ואמר שמשם יצאו שני ממוני"ם מיוחסים אל צפרים כי כן מתיחסים המלאכים אל העופות למהירות שליחותם ואלה הממוני"ם הא' ממונה על היום המיוחס לדרוס וא' ממונה על החשך המיוחס אל הצפון וכל א' מהם קורא ומכריז מה ששומע מהכרוז ההוא העליון זה שאמר עליו שהוא נשמע בר"ן עולמות. ואמר כי אלה השני הצפורים הנז' לרוב תשוקתם לעלות למעלה כמשפט כל המדרגות החושקות לעילתם בעאן לאסתלקא לאתריהו ואין בהם כח לעלות אמנם משתמטי רגליהו בנוקבא דתהומ' והוא דמיון למי שהוא אסור בזקים כאלו רגליהם אחוזות למטה בנוקבי תהומא ואמר שעליהם אמר שלמה ע"ה וכצפורים האחוזו' בפח כהם יוקשים בני האדם שהכווני' בזה כי כשם שאותם הצפורים הנזכרים למעלה נאחזות רגליהו בנוקבא דתהומא וכח אין להם להשמט משם כך רגליהם של בני אדם אחוזות בקברם ואין מנוס ומבריח מהמות וטמון בארץ חבלם ומלכודתם עלי נתיב ואמר על הצפורים הנז' שנלכדים רגליהם שם עד דאתפליג ליליא שהיא שעת רצון והתחלת הרחמים והביא הענין שאמר ר' יהודה בשעתא דמתלכדן רגלוי דבני נשא על יום המות שרגליו של אדם אחוזות בקבר ע"ד מ"ש רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה לאתר דמתבעי תמן מובילין ליה ואמר כי היום ההוא נקרא יום ה' לפי שרוחו ונשמתו של אדם אליו יאסוף. ויביא ענין מדת ימי האדם שעל הרוב הם שבעים שנה בסוד השביעיו' כי היקפם הוא מספר ע' מלמטה למעלה עם החס"ד ואם בגבורו' הרמז על מדת הבינ"ה הנקראת גבורו"ת בסוד מי ימלל גבורו' ה' שהיא השמינית אם משם בא כח האיש ההוא יחיה שמונים שנה. מכאן ולהלאה לית אתר לאתמשך כלומר אין חייו חיים לפי שאין להם יסוד כי למעלה משם אין דבר נתפס כי אם מחשבה בלבד ואין בנין ויסוד רק ממדת החס"ד ולמטה כלומר דבר נתפס א"ר יהודה זכאין אינון צדיקייא

וכו' שהם זוכים שישובו נשמותיהם אל מקום שחוצבו משם בלא עונש שנאמר והרוח תשוב אל האלהים אמנם מי שלא זכה לזה צריכה נשמתו לטבול בנורא דדליק הוא הנז' להם נהר דינור וזה כדי שלא תצטר' להתגלג' אמנם מי שלא די לה זה התיקון וי לאותה הנשמ' שצריכה להתגלגל באבן הקלע שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה וכו'. א"ר יוסי כד ההוא בר נש אתקריבו יומוי וכו' יאמר כי אין נעשה פתגם למטה עד שמכריזין וכ"ש בענין יציאת הנפש שמכריזין עליו ל' יום קודם שתצא מן הגוף ואפי' צפורי השמים מכריזין עליו ואין יודע ואין מבין. ואם צדיק הוא מכריזין עליו בג"ע ואומרים פנו מקום לפלוני. תאנא כל אינון ל' יום נשמתו יוצאה בכל לילה ומראין לו מקומו שם בעולם ההוא ועל כן אינו שולט ברוחו באותם השלשים יום כאשר בראשונה לפי שהיא מתעסקת לנסוע מן הגוף וע"ז נאמ' אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח. א"ר יהודה מכד שראן אינון תלתין יומין וכו' מתחיל לסור צלו מעליו. ודיוקנא דאתחזי בארעא אתמנעת כלומר בבואה דבבואה. ויביא הלכה למעשה ענין ר' יצחק דהוה יתיב יומא חד אפתחיה דר' יהודה והוה עציב והענין מבואר בעצמו. ומ"ש בוצינא כרסיסא דמאריה וכו' על ר' יצחק הוא אומר שהיה נר מתנוצץ כריסי העין ושהיה חשוב לפני רבו כאישון בת עין ועתה היה קרוב וחוסה בסתר כנפי ר"ש ולא יהיה רשות למלאך המות לגשת אליו. ומה ששמע למלאך המות אומר כשנסתלק משם לית קופטר' דטיפסא באתר דרשב"י שכיח ויש גורסין קוטפ"א והכל א' שאינם מדייקים הלשון כי כן בכל הלשונות מוסיפין אותו וגורעין והפי' אין גזרה וכליון נמצאת במקום שרשב"י נמצא לפי שהוא מבטל הגזרה וקופטא הוא מענין כריתה וטופסא הוא ענין תפיסה ומלות אלו מתפרשים כפי הענין. ושם יביא מעלת רשב"י בעולם הנשמות שהגיד לו אביו של ר' יצחק בחלום המראה אשר ראה לאביו. תאנא בההוא יומא תקיפא ודחילא דבר נש יום יציאת נשמתו ממנו שהוא יום תוכחה ונאצה ד' סטרי עלמין קיימין בדינא תקיפא רמז לד' יסודות וארבע קיטורין נצאן הם שורשי היסודות שהם כעשן להם הם נצים ומריבים זה עם זה שרוצים להפרד מהשותפות שהיה ביניהם והחברותא וכל אחד רוצה לשוב אל יסודות ושרשו. כרוזא נפיק ואשתמע במאתן ושבעין עלמין הם סימן לימיו של אדם בעודו בבטן אמו שהם ימי ההריון שהולד נבנה בהם בסוד כי יצר לב האדם ר"ע מנעוריו מספר ר"ע ולנגד"ם יש ר"ע עולמות למעלה אי זכאה הוא כלהו חדאן וכו' שיש לאל ידו להפכם לששון ולשמח"ה ולהוציא' מר"ע לטוב ואתאן לקדמותיה הם נקרבים ובאים לקראתו בשמחה כי הלביש' בגדי ישע ומעיל צדקה במעשיו הטובים. תאנא בההוא זמנא דכרוזא אכריז חד שלהובא נפיק מסטר צפון כי מצפון תפתח הרעה ולנגדה בגוף

האדם תתקוממם הקדחת הדבקה כי אין לך דבר למטה שאין מקומו למעלה ושורש אליו ומתפרשן לד' סטרי עלמא פי' היסודות הד' כל א' נפרד מחבירו ושב אל יסודו. ואוקיד נשמתהון דחבייא השלהובית ההוא ונפיק ההוא שלהובא וסלקא ונחתא בעלמא אגב ארחיה יביא ענין התרנגול השחור למעלה המעורר התרנגולים למטה ויאמר כי כשדופק השלהובית ההוא בתרנגול השחור ההוא בין כנפיו קורא ג"פ בפעם הראשונה אומר בוער כתנור יבשר העונש המגיע לרשעים זמנא תנינא קורא כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו פי' כשמעמידין אותו אזי בדין ועדיו מעידין עליו והוא מודה בשיחו עליהם זמנא תליתאה כד בעייאן לאפקא נשמתיה מיניה קורא מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי הכל יאבדו והוא הקיים והחי. א"ר יוסי תרנגולא אוכמא למאי נפקא כלומר מה טיבה ומה אנו למדין מענינה א"ר יהודה ללמדך שכל מה שעשה הב"ה בעולם כלם בחכמה עשה ואין יודע ואין מבין והודיעך כי כל מין מעורר את מינו והשחרות מורה על הדין ועל כן התרנגול ההוא אשר בוטש בו השלהובית גוונו שחור מפאת הדין ויאמר כי יותר מכוון למטה התרנגול השחור השעות יותר משאר התרנגולי' לפי שדומה בגוונו לתרנגול העליון השחור וכן בשעת המות קורא התרנגול ההוא ואין איש שם על לב רק האיש ההוא הנוטה למות הוא היודע ומבין רמזו והגיונו לפי שאז שכלו זך וחומרו רפה ונפשו יודעת מאד ביען מתוספת בו רוח ממרום מה שלא היה לו כן בעודו בריא והוא שרמז הכתוב באמרו תוסף רוחם יגועון כלומר כי בשעת הגויעה יתוסף בו רוח עליון והוא סוד לא יראני האדם וחי כלומר בעודו בריא. בחייהון לא זכאן במיתתהון זכאן. תאנא בשעתא דבר נש מית חמי גביה קריבוי וחברוי המתים שכבר מתו באים לפניו והוא מסתכל בהם וכן אנו רואים פעמים רבות החסידים ואנשי מעשה פותחים עיניהם בשעת המיתה ומסתכלים לכאן ולכאן בפנות הבית ואח"כ עוצם עיניו. וקטני אמנה אומרים כי הסבה בעבור שחשכו האורות בארובות ירצה החולה להתחזק לראות כי תכהין עיניו כי הם לא יאמינו לקבלת רז"ל לא יאמנו. אי זכאה איהו כלהו חדאן קמיה כי גם בשלומו יתוסף להם שלום וירננו על משכבותם וקדמין לו שלו"ם מה שאין כן במיתת הרשעים כי הרשעים שכבר מתו יוצאים לקראתו ועצבים בבואו כי יעורר עליהם עונש על עונשם ע"ד אוי לרשע ואוי לשכנו. פתחי בווי על צערם ומסיימי בווי על צערו וכשהוא רואה אותם כאודים העולים מן האש הוא אומר ווי על שמזמינין אותו אל העונש ההוא ויביא ענין השכר המעותד לצדיק שמראין לו בחייו בשעת יציא' הנפש גם העונש המגיע לרשע וכו' ושהנשמה כל ז' ימי האבלות פוקדת ביתה בעבור מה שהורגלה שם עם אנשי הבית ואח"כ נכנסת במערת המכפלה שהיא שער לג"ע של

מטה ופוגשת בלהט החרב והכרובים שומרי הגן ומשם אם זכתה תתלבש בלבוש רוחני עליון מדת זמן עד בוא תו"ר עלותה בי"ת אל ואח"כ תעלה אם תזכה לצרור אחר למעלה מזה הוא סוד היסו"ד שהוא בעל ג' גווני' סוד הברי"ת ואח"כ אם תזכה עוד תעלה לצרור החיים העליון כי ג' צרורות הם בסוד נפ"ש רו"ח ונשמ"ה והענין הזה כלו מבואר בכמה מקומות מספר הזוהר. ויבאר כי יש חס"ד עליון והוא אשר למעלה מהמדה הנקרא' שמי"ם ויש חסד למטה מזה הוא הנקרא חסד"י דו"ד הנאמנים כי ממדתו של אברהם נמשכים למדתו של דוד בסוד והוכן בחס"ד כסא ואמר כי לסוד זה נאמר כי גדול מעל שמים חסדך וכתיב עד השמים חסדך והוא סוד חסדיך הראשונים ה' וחסדי דוד הנאמנים ולפי שנמשך הענין הזה מעובדא דר' יצחק כמוזכר למעלה הביא שני בריתות משמו של ר' יצחק עצמו שהם מדברים בכדומה לענין הנדון בסוד מה שהוא למעלה מהשמי"ם ואמר כתיב אם הבנים שמחה הלליה ואמר כי האם הנרמזת בכתוב ידוע הוא שהרמז על מדת הבינה ושאל על הבנים למי מאבני הבנין יהיה הרמז שהם עיקר וא"ל ר"ש הא תנינן תרין בנין אית לקב"ה חד דכר וחד נוקבא כלומר שהם עיקר לסוד ההשפע' כי אליהם מתיחס עיקר ההשפעה כי שאר המדות הם בדמיון ענפים לגוף האילן ואלה הם גוף האילן והרמז על התפארת ועל העטר' אשר נתיחסו שני אלה המדות האחד הזכר ליעקב כי הוא הבכור שבאבות והעיקר כי על כן נקרא בכורי ישראל והאחת הנקבה המושפעת ממנו נתנה לאברהם והוא סוד בת היתה לו לאברהם ובכ"ל שמה והסוד בזה כי יעקב הוא היה השלם שבאבות וזה מבואר בעצמו' ואמר רביעא עליהו להשפיע בהם ושעל זה נרמז בתורה לא תקח האם על הבנים שהכוונה שלא יגרו' האדם בחטאיו למטה שתסתלק הא"ם מעל הבני"ם כי יגרום להסתלקות הרחמים מכנסת ישר' ואמר שזהו סוד אמך היא לא תגלה ערותה כי בהסתלקותה מעל הבנים הוא מגלה ערותה שהיתה מחפה ומכסיא עליהם ויאמר שזהו סוד התשוב"ה שהא"ם הזאת נקראת תשובה לפי שבשוב האדם מחטאיו ישיב הגזלה אשר גזל ותשוב גם היא לחסות על בניה כמקדם כי גדול כח התשובה שמשיבה האם על בניה. ויאמר כי על הדוגמא הזאת אין אדם נפטר מחיוב פריה ורביה עד שיוליד בן ובת להיות דוגמא עליונה. ואחרי זאת יביא הברייתא האחרת לר' יצחק עצמו ששאל לר"ש והוא דומה לענין הנדון ג"כ ואמר תניא א"ר יצחק כתיב לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו אמר כי כל תשוקת הצדיקים הוא לחזות בנועם ה' השוכן בהיכ"ל שכן דוד אומר אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ובי"ת ה' והיכל"ו ידוע כי לשם היא תשוקתם של צדיקים. ואת אמרת על ה' כלומר ואיך נמצא בקצת הכתובים אומרים על ה' כמו

השלך על ה' ותתפלל חנה על ה' וכן גדול מעל השמי' חסדך הנאמר למעלה והשיבו ר"ש כלא חד משמע דכתיב נועם ה' וכו' כלומר אין הבדל בין אמרו על ה' ובין אמרו עד ה' או מעל השמים או עד שמים כי הכל משך אחד אמנם בבחינת המקור אל ההמשכה נאמר ענין מעלה ומטה והביא ראיה מהכתוב עצמו שהקשה ר' יצחק מלחזות בנועם ה' כי הנוע"ם הוא היורד מעתיקא קדישא שהוא הכת"ר אל השמי"ם שהוא התפארת ותיאובתא דצדיקייא כך הוא כלומר זו היא תשוקתם כי בהיות השמי"ם הנרמזים מלאים מהנועם ההוא אזי כנסת ישר' מלאה כל טוב. ומאי על שמים וכו' ביאר על השמים הנזכרים בכתוב הרמז על התפארת ושהוא סוד אז תתענג על ה'. זכאה חולקיה מאן דזכי כלומר לחזות בנועם ההוא ולהתענג כי מעטים הם בני עליה. תנינן אר"ש כתיב בני אמי נחרו בי וכו' יבאר כי סבת מניעת ההשפעה מן השמי"ם העליונים אל האר"ץ העליונה וסבת הרחקתם ופירודם כביכול זה מזה וחרבן הבית למטה והגלות היו בני אמי הרמז על ישראל כי הם היו סבת הרחקת בנ"י אמ"י למעלה ממני ומבואר הוא. ויביא אגב ארחיה ההוא מראה שראו ר' יוסי ור' חייא בר רב שהיא הרמז על שני אלה הבני"ם הנרמזים שיש לו להב"ה הב"ן והב"ת שאמר למעלה אשר האם היתה רובצת עליהם והם היו כביכול בגלות עם ישראל. ותואר המחזה כך הוא שראו כדמות אדם אחד עומד על היאור וצפור א' על ראשו ויש גורסים וצפירא חד על רישיה ולפי גירסא זאת יהיה הרמז על צפיר העזים הנזכר בדניאל יהיה מה שיהיה הנה ראו צלע אשר בפיו ע"ד מ"ש בדניאל ותלת עלעין בפומה בחיה השנית הדומה לדוב והיה הצפיר הזה אוכל מבשר הצלע ההוא ורפסא ברגלה ע"ד מ"ש בדניאל בחיה הרביעית שנין דפרזל לה רברבן אכלה ומדקא ושארה ברגלה רפסא. ושמעו קול האיש ההוא העומד על היאור צועק ומרים קולות ולא היו מבינים דבריו לפי שהיה רחוק בינו ובינם ואחר שקרבו אליו שמעו שהיה אומר עטרא עטרא תרין בנין שריין לבר לא נח ולא נייחא עד דצפרא בקיטרא רמיו פי' כת"ר כת"ר שני בנים שיש לך הנם חונים בחוץ הרמז על הב"ן והב"ת הנרמזים שהם בגלות כביכול כאלו הם חוץ ממחיצת' באין מנוחה והשקט ע"ד עמו אנכי בצרה ויאריך זה עד שהצפור או הצפיר תושלך לאש ולקיטור ע"ד מ"ש בדניאל חזה הוית עד דקטילת חיותא והובד גשמה ויהיבת ליקידת אשא והרמז על החיה הזאת הרביעית אשר שני האומות נכללות בה האוכלת את ישר' בכל פה ועורם מעליהם מפשיטים במסים וארנוניות והם מרמס תחת רגליהם בכה ר' יוסי ואמר היינו דתנינן בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה את הכרמים מ"ט משום דכרמי שלי לא נטרתי ובבן אמר ודאי גלותא אתמשך ראה כי עוד היום גדול ואומות העולם הולכים וחזקים. ומ"ש ועל דא צפרי שמיא לא אעדיו הרמז על

מה שנאמר באברהם וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם. ואימתי כלומר מתי יסור ממשלתם עד דימטי יומא דקב"ה אותו היום נתיחס להב"ה שבו יעשה נקמה באויבי ישראל המצירים להם כמ"ש והיה יום אחד לה' לא יום ולא לילה הוא יום הנקם כי לעוצם הנקמה לא ירגישו האומות אם הוא יום או לילה זהו פשטו גם כי יש סוד בכתוב על החזרת הכל לנרתקו. עד דהוו אזלי שמעו חד קלא מבשר ואומר אוקידא דקסטירא מטא בדינוי פי' לפיד עשן מתלהב הגיע המשפט לשפוט את הר עשו והנלוים אליו וראו שלהבת אחת שיצא' ושרפה הצפור לאמת ההבטחה שהבטיחנו האל הראו להם כן. א"ר יוסי לא אגלי קב"ה לישראל אלא בזמנא דלא אשתכח מהימנותא ביניהו ע"ד מ"ש הכתו' אבדה האמונה ונכרתה מפיהם כי בהעדר האמונה מביניהם נעדרה גם מדת האמונ"ה מעליהם ונסתלקה ופי' וכופר בריתכם את מות כי הברי' אשר עשית' בינכם ובין המות לדעתכ' שלא תשלו' בכם יוסר כי אדרב' הוא בהפרכ' בריתכם מן האמונ"ה יוסר ויופר מכם הברית אשר כרתתם עם המות כי כל לשון כפרה הוא לשון הסרה כענין אכפרה פניו אסיר כעסו וכן לכפר עליכם ענינו להסיר עונותיכ' לטהר אתכם מעון. וישוב לענין ראשון ויאמר תאנא ההוא דקב"ה אתרעי ביה כרוז' קרי עליה תלתין יומין וכו' כי כל הצדיקים אשר בג"ע של מטה ששים ושמחים על ביאתו ביניהם ומזמיני' לו מקומו בעטור גדול. וההפך לרשע ויבאר הכתוב שאומר אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו ור' יצחק יבאר הכתוב על מי שמנאף ביד שהוא מוציא זרעו לבטל' גמול ידיו ממש וכו' ויבאר חומר העון הזה כי הוא קשה מהרוצ' ההורג נפשו' לפי שהרוצ' הורג לזולת וזה הורג בניו וזה אינו זוכה לראות פני שכינה כי המעשה ההוא פוגם כביכול בה' כאשר ידעת מדרך הסוד שמאבד הגוף ההוא מתת נשמה בו וזהו העון של בני יהודה ויוסיף להחמיר בעון הזה ויאמר תנן א"ר יהודה לית חייבא בעלמא דלית לה תשובתא בר מהאי ולית לך חייבא דלא חמא אפי שכינתא בר מהאי דכתיב לא יגורך רע וכו':

דף רכא:

ויקרבו ימי ישראל וכו' א"ר חייא כתי' ויחי יעקב בארץ מצרים התם בקיומיה יעקב וכו' יבאר כי הצדיק כל עוד שמאריך ימים הוא מוסיף בשלימות ע"ד שאז"ל זקני ת"ח כל עוד שמזקינין חכמה מתוספת עליהם וכו' ועד"ז נאמר ביעקב ע"ה בעודו בחיים חייתו האנושיים ויחי יעקב בארץ מצרים קראו יעקב וכבר ידעת ההבדל שיש בין שם יעקב לשם ישראל אמנם בעת הסתלקותו למעלה נקרא שמו ישרא"ל מלשון שררה ומעלה וע"ד מ"ש ז"ל תוסף רוחם יגועון כי הצדיקים בעת הגויעה תוסיף רוחם מעלה והשג'

יותר ממה שמשיג בחייו א"ר יוסי הכי ודאי וכו' יכריח מתוך הכתוב שכן הוא מדכתב רחמנא ויקרבו ימי ישראל למות שאם הכתוב מדבר ביום מיתתו של ישראל מה לו לזכור הימים כי ביום א' הוא מת ולא ביום א' רק בשעה וברגע אחד תצא נשמתו ממנו וא"כ מה ענין לשאר הימים אמנם ירמוז הכתוב כי ביום ההוא אשר הב"ה חפץ לאסוף רוחו ונשמתו של צדיק אליו כלומ' שמתבקש לישיבה של מעלה כל אותם הימים שהיה חי על פני האדמ' נפקדי' ובאים בחשבון לפניו ית' כי מלאו ימיו להאסף ובכן נזכרים כל המעשים שעשה בהם ולכן אשריו ואשרי חלקו מי שלא נדחו ימיו מפאת מעשיו לבוא ולעמוד בין העומדים הקיימים אבל הם קרבים לפניו ית' כי אלה הימים הם עומדים וקיימים לא נעדרים לא כדעת הפלוסופים הסבורים כי הזמן חולף הולך לו ולא עוד יזכר לפי שהוא מחובר מרגעים חולפים והם מקרה דבק בתנועת הגלגל החולף והעובר אבל האמת הוא שהזמן ואם הוא חולף מצדנו הנו קיים ועומד לפניו יתברך וימי הצדיקים נקרבים ונזכרים לפניו בעבור כשרון המעשה שנעשו בהם אמנם ימי הרשעים נדחים מלפניו ית' לא שהם נעדרים אבל נדחים ולכן לא נזכר בהם קריבה כמו שנז' בצדיקים וזה יורה כי אזי בעת מות הצדיק מתעל' יותר ויותר ממה שהיה בחייו ומטעם זה נקרא יעקב ע"ה בעת פטירתו ישראל כמוזכר בדברי ר' חייא. ויקשה שכבר מצינו שנז' בכתוב שם יעקב בשם תמימות המורה על שלימות שכן כתיב ויעקב איש תם ומלת תמים או תם ענינו ענין שלימות יאמר כי כן הוא אמנם שם ישראל גדול ומעולה ממנו. תניא א"ר יוסי וכו' יגיד כי גם בצדיקים ימצאו מדרגות זו למטה מזו כי אף על פי שנזכרים ונפקדים ימיהם לפני האל יתברך כמוזכר יש מהם שאינם מגיעים להיות סמוכים וקרובים כל כך לפניו ית' שלא זכו כ"כ במעשיהם להיות מהדבקים בה' והם נרחקים. ויש אשר הם באים ודבקים בו דבוק עצמי כל א' כפי עבודתו ומחשבתו בכשרון מעשיו. הה"ד ויקרבו ימי ישראל שהרי מצינו שלא נאמרה קריב' בכל הצדיקים בכלל רק בדרך פרט:

דף רכב.

ויקרא לבנו ליוסף וכו' יבאר הטעם למה יחס הכתוב בשם בנו מיוחד ליוסף משאר בניו. ויאמר כי אל יוסף בפרט ראוי ליחס הבניות יותר משאר אחיו ביען כי בשעה שבא יוסף הבית לעשות מלאכתו נראה אליו דיוקנו של אביו וכבש את יצרו שנאמר וימאן ויאמר אל אשת אדוניו הן אדוני על אביו היה אומר כן שהיה רואה דמות דיוקנו עומד שם בבחינת זה קראו בנו. ודייק זה מאמרו ואין איש מאנשי הבית משמע כי מאנשי הבית

לא היה נמצא שם איש אבל איש אחר שאינו מאנשי הבית היה נמצא שם ואיזהו זו דיוקנו של אביו.
א"ל קב"ה את אמרת וימאן חייך וכו' לפי שהב"ה מודד מדה כנגד מדה ואפי' במה שמדבר האדם בפיו וכמוזכר למעלה בהכר נא הכתונת בנך וכו' הכר נא למי וכו' וזולתם ויאמר כי לזה רמז הכתוב באמרו.
ידעתי בני ידעתי בכפל הידיעה רמז לו כי ידע נאמנה כי הוא בנו בפרט על המעשה ההוא וגם ידע כי זה הבכור.
ד"א ויקרא לבנו על שהיה קלסתר פניו דומה לו והיו הכל אומרים זה בנו ממש וכענין מה שדרז"ל באלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק.
ר' יוסי אמר כלא הכי הוא כלומר זה וזה אמת כי היה דומה לאביו במראה עד שהיה דומה לו בכלא. ועוד נתיחס לו הבניות בפרט לפי שהוא זן אותו בזקנותו ולזה יקרא בן אמתי יותר מכל בניו. ויתן טעם למה קרא ליוסף יותר מכל בניו לפי שהיה רשות בידו להעלותו ממצרי' יותר משאר אחיו לפי שהיה קרוב למלכו'.
ר' ייסא אמר דיעקב הוה ידע דבנוי ישתעבדון וכו' יבאר כי על ג' סבות לא רצה יעקב ע"ה להקבר במצרים גם כי בהקבר שם תהיה זכותו מגין על בניו בגלותם. האחת לפי שלא יעשו המצריים ממנו ע"ז כי כן היה דרכם של האומות בראותם איש אשר רוח אלהים בו היו עובדים אותו. שנית לפי שידע בודאי כי השכינה תשרה ביניהם בגלותם ולא תעזבם ולא יצטרכו בניו אל זכותו. ושלישית כדי ליקבר בקבורת אבותיו לימנות עמהם בקבורתם ולא היה מן הראוי לצלם אלהים כמוהו שהיה שופריה דאדם הראשון ליקבר בארץ טמאה בין הרשעים.
ורזא דמלה דאבהן לית בהו פירודא כי הם הם צורת המרכבה העליונה בעולם היחוד ואל זה הסוד אמר ושכבתי עם אבתי ואמר שקראו בנו לסבת דיוקנא דאנפין שהיה דומה לו גם כי כל חפצו ורצונו ומחשבתו של יעקב ע"ה שתלד לו רחל בן כי אותה אהב מלאה כי על כן אמרה לה לאה לרחל המעט קחתך את אישי יראה מזה שהיה רגיל יעקב עם רחל יותר מלאה ולכן קראו הכתוב בנו כלומר אהובו והנה רשב"י ע"ה פתח בהנסתרות לה' אלהינו להודיע לבני האדם כמה צריכים ליזהר בעה"ז במעשיהם ובמחשבותיה' כי הכל גלוי לפניו ית' והכל נרשם ונכתב בספר ולראיה הביא ענינו של יעקב ע"ה כי בעת הזדווגו עם לאה היתה מחשבתו עם רחל כי רמה אותו לבן לא מדעתו של יעקב היה זה ח"ו ח"ו כי יהיה ראובן בן תמורה אמנם עכ"ז הועילה המחשבה ההיא להשיב הדבר אל שורשו ועל סוד זה קראה אותו לאה ראובן ולא קראה אותו ראובני ליחס אותו אליה

אבל קראתו ראובן סתם כלומ' ראו בן כי כפי מחשבתו של אביו אינו בני וכבר נתבאר זה במקומו אמנם יוסיף בכאן לבאר כי העושה מעשה זה בכוונה מכוונת להזדקק עם אשתו ומחשבתו באשה אחרת הנה הבנים ההם נקראים בשם אחר לא בנים ודאין והם הנקראים בני תמורה כי מכח התמורות הם באים ומסוד זה כתב רחמנ' ויקרא לבנו ליוסף בנו ממש כי לדעתו היה בנו ממש במחשבה ההיא מתחלה ועד סוף. א"ר יוסי במה אומי ליה יעקב ליוסף ישאל מה הוא ענין השבועה שהשביעו בירך ויאמר כי הכוונה בברית המילה שהיא מכונית לירך בסוד חגור חרבך על ירך גבור שהיא מצוה שנשתבחו האבות בה יותר מכל מה שעשו. ויביא ענין מ"ש רשב"י ע"ה למה לא נזכר ביצחק ע"ה ענין ירך כמו שנז' באברהם שאמר לעבדו שים נא ידך תחת ירכי שהרי ג"כ מצינו ביצחק שצוה ליעקב ואמר ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען וראוי היה שישביעהו על ככה כמו שהשביע אברהם לעבדו על ככה ולא השביעו בירך ויאמר כי הטעם לפי שלא היה ירכו של יצחק כ"כ שלימה כאברהם ויעקב לפי שיצא ממנו עשו שהוא מכח הקליפה השמאלית החזקה היונקת ממדתו של יצחק וכבר ידעת כי ישמעאל הוא מהקליפה הימנית ואינה כ"כ גסה ועבה כקליפה השמאלית בסוד והוא יהיה פר"א אדם כמו שנתבאר במקומו שישמעאל הם מלים ולא פורעים אמנם אדום לא מלים ולא פורעים ת"ח מאי טעמא הכא שים נא ידך תחת ירכי אל נא תקברני וכו' כלומר מה ראה להשביעו בירך לענין הקבורה ומה שייכות יש לירך עם זה ויאמר כי שייכות גדול יש ביניהם ודומים הם בענין הטהרה והטומאה כי הנה שומר הברי"ת כהלכתו ההוא יקרא קדוש נבדל מהטומאה והבלתי שומרו נקרא טמא וטמא טמא יקרא ולפי שיעקב ע"ה שמר בריתו מכל טומאה וכמו שנתבא' באמרו ראובן בכורי אתה כחי וראשי' אוני מה שלא זכה שום אדם אל זה כמוהו נתירא שמא יקבר בארץ מצרים הידועים בזמה אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם ועל כן השביעו בירך הטהור שיקברנו בארץ טהורה כי כל דבר יקרב אל דומהו כי שומר הברית לו נאות הארץ הקדושה כאשר נודע מדרך הסוד כי הברי"ת העליון שוכן בארץ העליונה ויקשה לפי זה שהרי יוסף הוא היה שומר הברית ומדתו מדת הברית היאך נקבר בארץ מצרים הטמאה. ויאמר כי לא נקבר בעפר הטמא ההוא אבל הושם בארון במצרים ואח"כ הושלך ארונו במים שכן קבלו רז"ל שהמצריים רצו להצניעו שלא ימצאוהו אחיו לעולם ועשו לו ארון של מתכת ונתנוהו בנילוס וזהו שכתוב ויישם בארון במצרים מה עשה משה נטל טס אחד וכתב עליו עלה שור והטילו בנילוס וא"ל יוסף יוסף אחיך נגאלים והשכינה מתעכבת על ידך ועננ כבוד מעוכבים בעדך אם רצונך להגלות ולהעלות עלה

ואם לאו נקיים אנו משבועתך הרי שקבלו שלא נקבר בארץ מצרים אבל הושם במים שאין בהם טומאה והביא ראיה מיחזקאל הנביא ע"ה שבאה לו הנבואה בחוצה לארץ בהיותו על המים שנאמר ואני בתוך הגולה על נהר כבר וכתיב ותהי עליו שם יד ה' ויאמר כי כך רצה הב"ה שישאר יוסף בארץ מצרים להיותו זכותו מגן על ישראל בעודם בגלו' וממנו ית' היתה נסבה שיושלך במים במקום טהור כדי שלא יתגאל בעפר הטמא. תאנא א"ר יוסי חמא יעקב דהא בכלא אתתקן לכורסייא קדישא באבהן וכו' יאמר כי יעקב ע"ה ראה בעצמו שלא חסר משלימותו שום דבר להיות רגל שלישי בכסא כי מטתו היתה שלימה ואמר אי הכא אתקבר היך גופא דא אחידא באבהתא כי כמו הדוגמא למעלה כך צריך שיהיו הגופות למטה מכוונו' זה כנגד זה ולכן בחר להיות גופו נקבר עם גופו' האבות בחבור אחד. ואפי' מערתא דאתקבר תמן אקרי כפלתא בגין דכל מלה כפלתא הוא תרין וכו' הסתכל בעומק דבריהם ע"ה כי הם יבארו שלא יודע כח ומעלת האחד על השני רק מפאת מציאות השלישי. וכי השני לא יקרא כפל האחד בעבור היותו כפלו במספר אמנם ינגדהו בעבור היותו מורה על השניות כי בהמצא השני יורה כי הוא ראש בפני עצמו אחר שמציאות האחד נעלם כמו שידעת כי הוא סבת התחלת המספר ואינו נגדר במספר ולפי זה השני מתנשא לאמר אני אמלוך כי אני ראשון לכל בית המספר ואני נגלה ראשון ונמצא לפי זה כי השני הוא מנגד לאחד במציאותו והפכי אליו אשר מטעם סוד זה אמרו רז"ל כי ביום שני נברא מחלוקת ונברא גהינם והחשך וכל הדברים ההפכיים אל הטוב כי שמו מורה על שהוא משונה מן האחד וע"כ נקרא שני ואם כן לפי זה לא יגדר בשם כפל כי שם כפל יורה על תוספת הענין הקודם אליו המכפיל טובו. אמנם השני שם יורה על שנוי הדבר הקודם אליו לא על כפלו אמנם בהמצא השלישי הודיע מעלת האחד על השני וזה לפי שבמציאותו מגלה כי האחדו' נעלם בהיות מספרו נפרד ויורה ג"כ כח השני שהוא טפל לאחד בשנים הנשארים במספרו אשר מטעם זה שמוהו בעלי המספר ראש לנפרדים כי הוא מגלה כח האחד הנפרד הנעלם אשר איננו נגדר במספר וגם נמצא בו כח השני העומד לנגדו ומיחדו עמו ונותן שלום ביניהם. והנה א"כ בהמצ' השלישי נגלה ונמצ' כח הכפל וההפ' חלף הלך לו והבן זה מאד כי הוא אשר כיון בכאן ר' יוסי באמרו דכל מלה כפילתא הוא תרין וחד ביאר הסוד ע"ה בדברים קצרים ורצה לומר כי אין לך דבר בעולם שיפול עליו שם כפל רק בהמצא השנים ואחד ביחד שהוא מספר השלישי כי הוא יגיד הכפל לא השני לבדו כי הוא יגיד ההפך ואמר כי מטעם סוד זה יעקב ע"ה בחר לו להיות נקבר עם אבותיו אברהם ויצחק להיות שלישי להם ותקרא המערה מערת המכפל"ה לרמוז אל המער"ה העליונה הנכפלת מחס"ד ודין

ויעקב הוא הנותן שלום באהליהם הנך רואה כי כל מעשי האבות למטה היו נעשים על דוגמת מעלה להדמות אל המרכבה העליונה בין בחייהם בין בקברותם ואגב ארחיה יבאר הטעם למה זכתה לאה ליקבר בהדיה דיעקב שם במערת המכפלה ורחל בפרשת דרכים ומבואר הענין בעצמו כפי פשטו וכפי הסוד כך חייבה החכמה העליונה שהא"ם העליונה תהיה נעלמת באמרו ואי זה מקום בינה ושהב"ת תהיה נגלית ויושבת בפתח עינים אשר על הדרך שהוא סוד פרש"ת דרכי"ם וכן דוגמת האמהות למטה:

דף רכג.

ושכבתי עם אבותי ר' יצחק פתח מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש בכמה אתר אתמר אין הכוונה על כל עמלו ואפי' בדברי תורה רק על מה שהוא תחת השמש כאשר יבאר בסוף המאמר. ופתח ר' יצחק בזאת הפתיחה על הפסוק הזה כאדם המזכיר לבני אדם יום המות ואומר להם הראית' כל מה שטרח ועמל יעקב בזה העולם וכל המאורעות שאירעוהו וסוף סוף אומר בפיו ושכתבי עם אבותי ומה יתרון לו לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואמר כי בכמה מקומות אמרו כי רז"ל בקשו לגנוז ספר קהלת לפי שנראים בדבריו דברי מינות כענין הכתוב הזה ודומהו באמרו כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעש' ואין דעת ואין חשבון וכו' וכאן ביאר ר' יצחק כי כונת רז"ל באמרם בקשו לגונזו מפני שנראים דבריו נוטים לדברי מינות לא שח"ו חשדוהו בכך אבל מפני שלא יבואו בני אדם לטעות בדבריו ויחשבו שכל דבריו גזרות ואינם רק חקירה כאדם הזוכר כל חלקי הסותר ולפי שכל דבריו סתומים בקשו לגונזו אמנם שאמת הוא דכל מלוי דשלמה כלהו אקרון בחכמתא ושהכתו' מעיד עליו שנאמר ותרב חכמת שלמה מחכמ' כל בני קדם ויאמר כי כן חייב הענין לפי שבימיו היתה הלבנ"ה העליונה במילואה היא הנקראת חכמ"ת שלמ"ה ואליה ייוחס הרבוי ביען כי לפעמים איהי בפגימו.

מחכמת כל בני קדם תמן תנינן מאן אינון בני קדם בסוף פרשת חיי שרה אמרו שהם לבן ובעור ובלעם בנו שהיו חרשין וקוסמין ולמדו החכמות ההם בהררי קדם והוא שהיה אומר בלעם מן ארם ינחני בלק וכו' מהררי קדם ובכאן יבאר כי הם בני הפילגשים אשר לאברהם אשר נתן להם מתנות ושלחם מעל פני יצחק ארצה בני קדם והמתנות שנתן להם הם שמות הטומאה שמסר להם ומשם ירשו בני קדם אותם החכמו' אחריהם אמנם ליצחק בנו מסר את כ"ל אשר לו שהרמז על חכמ"ת שלמ"ה הנקראת בכ"ל בסוד בת היתה לו לאברהם ובכ"ל שמה כלול"ה מכל והכונה שמסר לו שמות הטהרה. ואגב

ארחיה יביא העובדא ההיא דר"ש דיומא חד הוה אתי מקפוטקי' ללוד והוה עמיה ר' אבא ור' יהודה ושהוא היה רוכב ושניהם על רגליהם רודפים אחריו ולפי שר' אבא היה זקן יותר מר' יהודה יגע ולאה ולפי שירגיש ר"ש בו שהיה לואה אמר ודאי אחרי ה' ילכו כאריה ישאג כאלו מודיעו שהוא עיף ויגע ועכ"ז לא יסור מלרדוף אחריו כרודף אחרי השכינה והרגיש ר"ש וירד ואמר לו ודאי כתיב ואשב שם עם ה' ודאי חכמתא לא מתישבא אלא כד בר נש יתיב ולא כשאדם הולך או עומד שאין לבו מתישב עליו וכשישבו פתח ר' אבא בכתוב הזה ותרב חכמת שלמה ושאל לר"ש מהו חכמת שלמה ומאי היא חכמת מצרים ומאי היא חכמת בני קדם והנה השיבו ר"ש ואמר לו ת"ח בכמה אתר אוקמוה בההוא שמא דסיהרא וכו' הודיעו כי מדתו של שלמה שהיא מדת המלכו' היא כוללת כל העולמו' וכל חכמה וחכמ' שבכל עולם ועולם הנה הנם נכללים בה ע"ד אמרם ז"ל במלכות"ו בכל משלה עליוני' ותחתונים כי הכל מצוייר בה ועל כן נקראת בכל השמות הכוללות כל החכמות כאשר אבאר לפנים בסוד החידה הזאת לרשב"י ע"ה והתחיל ואמר תנינן אלף טורין רברבן קמה וכו' כבר ידעת מנהגם ע"ה ברוב סודותיהם שהם זוכרים אותם בדרך חידה וזה דרכם שכ"ל למו ע"ה כדי שכל באי עולם יקנו תועלת מדבריהם כי האיש ההמוני יבין החידה כפי דעתו והשגות ויסתפק בנגלה ממנה והאיש החכם יבוא מתוך דברי החידה עד תכונתה ויפשיט דברי החידה מהמלבוש החיצוני וילבישם מחלצות ההשכלה והסוד למה שכבר קדם מדבריהם ממקומות אחרים בכמו זה הענין שאמר כד אתברכא מכלא כתיב ותרב חכמת שלמה וכו' ותנינן אלף טורין רברבן קמה וכלהו נשיבא חד הוו לקמה ואלף נהרין שקיין לה ובגמיעא חד גמיע לון שהכוונה לו ע"ה מ"ש רז"ל על בהמות בהררי אלף שהיא רועה אלף הרים בכל יום וכו' דע בני כי אני מאמין אמונה אומן כי הדבר הזה כפשטו כי יש ב"ח נמצא בעולם כ"כ גדול הכמות עד שיצטרך לרעות אלף הרים בכל יום למזונו ושלא תקצר יד השם המצמיח אותם לו בכל יום כי הוא ית' בבוראו בהמה זו ודומה לה מהחיות הנזכרים בכתובים חיות קטנות עם גדולות וכמו שאמר הכתוב ויברא אלהים את התנינים הגדולים על לויתן ובת זוגו הודיע לבני האדם גבורותיו ויכולתו וכל דומה לזה ממה שהביאו רז"ל בהמוכר את הספינה מעובדי דרבה בר בר חנה מן הבריות הגדולות והנוראות אשר ראה שנראים שהם דברי גוזמא עד שכתב מי שכתב עליהם כי היו דברי חלום או דבר חידה בכלם אני מאמין שהם נמצאים בעולם וכי לא הרכיבו רז"ל חידותיהם אלא על הדברים הנמצאים בעולם לא על דבר בלתי נמצא כענין האילה אשר אמרו רחמ' צר ואינה יולדת עד שיבוא נחש ומכישה ברחמה והמשילו רז"ל הדבר כענין חידה על האיל"ה העליונ"ה ועל הנח"ש

הנושך ברחמה כמו שכבר נתבאר וכבר העידו לנו אנשי אמת שלא היו מאמינים זה עד שראוהו בעין ואז האמינו. והאמת הוא שאלה הנבראים הגדולים והנוראים הנה הנם נמצאים בעולם בראם היוצר להודיע כחו ויכולתו ושהוא מכין וממציא מזונם מביצי כנים ועד קרני ראמים וכבר ראית מה שפי' רש"י ז"ל המאמין הגדול באותם הדברים שראה רבה בר בר חנה ז"ל כל הני עובדי דקא חשיב משום מה רבו מעשיך ה'. ויש מהם להודיע מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבא או לפרש המקראו' האמורות בספר איוב המדברים בעופות גדולות ובהמות ודגים שכל שיחתם של ת"ח צריכה תלמוד עכ"ל הסתכל בדבריו ע"ה שהודיע לפי דרכו באמרו שכל שיחתם של ת"ח כי כונתו לדעת כי גם כי תראה בשיחתם וחידותיהם דברי גוזמא נשואים הם על דברי הכתובים ועל הנוראים הנמצאים בעולם ועליהם מרכיבים חידותיהם לא על תוהו וצריכים תלמוד להבינם כענין בר יוכני ודומהו מהנמצאי' הנוראים ודע כי כל המפקפק ומספק באמונתו מהאמין בבריאת אלה הבריות הנוראות ג"כ יבוא לפקפק ולספק בעניני ג"ע של מטה ועץ החיים אשר בתוך הגן שמהלכו ת"ק שנה והנהרות היוצאים ממנו אשר כל זה נברא בדוגמא עליונ' וזה לעומת זה עשה האלהים והמאמין לא יחיש להכחיש כי גדול אדוננו ור"ב כ"ח ולתבונתו אין חקר יתברך ויתעלה. וכתבתי זה לפי שראיתי רבים ונכבדים מכחישים מציאות אלה הנבראים הנוראים לפי שלא ראום במוחש ובונים עליהם כונות זרות כל אחד ואחד כפי סברתו ואני לא כחדתי אמרי קדושי' ע"ה ונחזור לענינינו והוא כי רז"ל ע"ה קבלו כי יש ב"ח בעולם כ"כ גדול הכמות ורועה אלף הרים בכל יום והם מרכיבים ע"ד חידה זה הדבר אל המדה המתברכ' ומתפרנסת מהאל"ף הרים הר"י בשמי"ם המשפיעי' בה הם העשר מדות אשר כל אחד בת מאה הנאצלים מהאל"ף וכבר ידעת כי לפעמים הם נקראים הרים ולפעמים נקראים נהרות והכל בהשאלה כי לענין המזון יקראו הרים המצמיחי' יבול ולענין ההשקאה יקראו נהרות ולפי שהמד' הזאת אין לה מגרמה כלום לרוב תשוקתה אל ההשקאה העליונה אמרו בדרך חידה וכלהו נשיבא חד הוו לקמה ובגמיעה חדא גמיע לון כדמיון הרעב והצמא וכענין שנאמ' יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו הנז' בו כי כן דוגמת זה למעלה וכבר כתבתי זה במאמר ירד"ן יוצא ממערת פמיאס וכו' ואמר עוד שצפורני זאת הבהמ"ה או החי"ה מאחדא לאלף ושבעין עיבר זה המספר להם בקבלה על העולמות הנתלים בצפורניה הנזונים ממנה וכן מ"ש וידהא אחידן לכ"ד אלף עיבר. ולהודיע שהיא כוללת ומושלת בכל אמר לית דנפיק מינה לסטר האי ולית דנפיק מינה לסטר אחרא כי כלם סרים אל משמעתה וידה בכל משלה.

כמה וכמה אלף תריסין מתאחדין בשער הן הם בעלי הדין המיוחסים לבעלי המגינים בעלי המלחמה והם נתלים מהשער שמורה על הדין בזעי"ר אנפי"ן כי באריך אנפי"ן הוא רחמים כאשר יתבאר באידרא אם יגזור האל בחיים ב"ה ומ"ש חד עולימא דאורכיה מרישא דעלמ' עד סייפי עלמא דע כי הכח הנמשך מהו"ו ומשך הו"ו ההוא יקרא כפי מקומו כי בהיותו עולה למעלה נקרא מטטרו"ן בעלה דמטרוניתא אשר שמו כשם רבו ובהיותו יורד ויוצא מבין רגליה נקרא נער שומר הפתח וזה הכח עצמו בהיותו יותר נקרא סנדלפו"ן הנרמז באופן אחד בארץ וכשהכח הזה יורד למטה יורד בגבורה בשתין פולסי דנורא סוד הששים גבורים סביב לה ואמר כי זה הנע"ר מתלבש בגוונוי. הם גוונים המיוחסים לארגמ"ן חיו"ר וסומ"ק וירו"ק הבאים מכח הו"ו שכולל כל הגוונים סוד הקש"ת וחזר ואמר כי זה הנע"ר אחיד שית מאה ותליסר מפתחן עילאין מסטרא דאימא כשיננא דחרבא דחגיר בחרציה תליין והסוד בזה כבר ידעת כי התרי"ג מצות כלן תלויות בסוד הו"ו כי מספר הו"ו מורה על כל מספר משושה משהששה וששים ושש מאות וצורת הו"ו תוכיח כי היא כעמוד נצב פונה לד' רוחותיו ומעלה ומטה סוד השש קצוות והנה בהשפיע כח הו"ו בה"א נתפשטו ממנה שיתא סדרי משנה המבארות התרי"ג מצות אשר בתורה שבכתב כי תורה שבע"פ תבאר תורה שבכתב הנכללות לשש חלקים אסור והיתר טמא וטהור כשר ופסול ולפי שהנער הזה בא מכח המשך הו"ו הכל מצוייר בו והם בו כדמיון שמ"ש בית הכנסת אשר המפתחות תלויות באזורו ויחס אותם במקום המתנים כי כן ראוי ליחסם שם כי הוא סוף חוט השדרא וסיומא דגופא המיוחס למטטרון ונער כי כפי המשך הכח ההוא נקרא כמו שכתבתי. ואמר כי זה הכח הנרמז בנע"ר קרון ליה חנוך בן ירד וכו' וכבר הארכתי בענין חנוך במקומו ובכאן הוסיף לבאר למה נקרא שמו בן יר"ד על שם שזה הכח עולה ויורד ולפי מקומו ועבודתו ומשמרתו נקרא. ולמען תדע סוד הכח הזה שהוא כולל כל הכחו' ופועל כל הפעולות ושלפי שליחות נקרא אביא לפניך מה שהביא רשב"י ע"ה בתיקון שבע וחמשין כי הוא האיר עינינו בסוד הכח הזה הנקרא מטטרוון וז"ל אשכחנא בספר רזיאל דאתיהיב לאדם קדמאה. דמטטרון קרא ליה קב"ה שמהן סגיאין לזמנין אתקרי מיטטור בזמנא דממנ' על מטרא ולזמנין אתקרי פתחו"ן סגרו"ן אטימו"ן. אטימו"ן בזמנא דאיהו אוטם חובין דישראל סגרו"ן בזמנא דסגיר תרעין דצלותא. פסקין בזמנ' דפסיק הלכות דמתניתין במתיבתא תתאה. והכי כל שמהן כפום שליחותיה. והכי כל מלאך אשתני שמיה כפום שליחותיה. ולכל שליחותא ושליחותא דלהון אית רגעא ושעתא ידיעא ומזל ידיע ויום ידיע וכוכב ידיע ותמן אשתני. האי מלאך אתקרי בששים רבוא שמהן דמלאכיא הוא

אתקרי חסדיא"ל בזמנא דעביד חסד עם עלמא. גבריא"ל בזמנא דעביד גבורה בעלמ' סתוריא"ל בזמנא דסתיר בני עלמא בגדפוי מאלין מלאכי חבלה הה"ד ותחת כנפיו תחסה חתמיא"ל בזמנא דחתים זכוון וחובין כתביא"ל בזמנא דכתב חובין וזכוון וכל מלאכא כפום שמיה אית ליה קרא באוריתא כתביא"ל ע"ש והמכתב מכתב אלהים הוא. זכריאל ע"ש זוכר ברית אבות וע"ד זכרנו לחיים ואתקרי בזכו"ר שמריא"ל בשמו"ר חסדיא"ל בחס"ד גבריא"ל בגבורה צדקיא"ל בצד"ק רפא"ל בתפאר"ת מלכיא"ל במלכו"ת לית מלאכא דלית ליה עיקרא ויסודא בספירן וכל ספירה אית לה שם ידיע והויה ידועה וכל שמהן תמן אית לון עקרא ויסודא והאי כללא נקוט בידך דכל ממנן דלעיל שמהן דלהון תליין בספירין ושמהתון כל חד אית ליה קרא ע"ש שמא דיליה. וכל מלאכיא דסוסיהון סוסי אש ומרכבתהון אש וקשתותיהין אש ורומחיהון אש וכל מאני קרבא דלהון אש יסודיהון בגבור"ה. ומלאכי חבלה דאינון אשא יסודיהון בגהינם ואית מלאכיא דאתמר בהון עושה מלאכיו רוחות יסודא דלהון עמודא דאמצעיתא. ואית מלאכיא דאינון ממיא דרקיעא דאתמר בהון והמים אשר מעל השמים מסטרא דימינא וכלהו עיקריהון לעילא ולית מלאכא דלא אשתכח ביה שם ה' דאשתכח בכל אתר כשמתא דאשתכחת בכל אבר ואבר ובג"ד אית ליה לבר נש לאמלכא יהו"ה בכל ספירן ובכל כורסיין ובכל מלאכין ובכל אבר ואבר דבר נש דלית אתר פנוי מניה לא בעילאין ולא בתתאין. יהו"ה לא אתקרי ביחודא דארבע אתוון אלא בעילת העילות דמיחד לון ובגין דאיהו מיחד ד' אתוון ביה אתקריאו יהו"ה ביחודא חד יהו"ה אחד ושמו אחד ובג"ד שוי אמונה דישראל בד' אתוון אלין וכל שמהן שוי כנויין לשמא דא. לית שמא עד אי"ן סו"ף ועד אי"ן תכלית רברבא ושלטנא מן דא לעילא עד אין סוף ולתתא עד אין תכלית וכל חיילין ומשריין מניה דחלין ומזדעזעין עכ"ל הנך רואה בעיניך אם בעל נפש אתה כי המאמר הזה אין חקר לתבונתו ואם בוא יבא האדם להאריך בביאורו אין ספק שילא' הלשון והפה מהגיד נפלאותיו כי רבו כמו רבו פרטיו האמנם כי יעלה בידינו תועלת גדול מכללותו כי זה הכח הנקרא מט"ט הוא כח כולל כל הכחות כלם ושכל מלאכי מרום כלם מתפרדות ממנו וע"כ יש לו שמות ששים רבוא לפי שהוא יוציא מכח הו"ו הכולל הששׁ קצות מעלה ומטה ושרוחו מתפשט בכל מלאך ומלאך כהתפשט הנשמה בכל איברי הגוף והסוד ידוע לרגיל בחכמה בסוד ומלכותו בכל משלה מעלה ומטה ואין עוד מלבדו ושמו כשם רבו והבן זה מאד ועל כן נקרא בן ירד לפי שכחו יורד מאי"ן סו"ף עד אין תכלית והוא סוד עשר ירידות ירדה שכינ"ה. ומ"ש ההוא נער קרון ליה חנוך בן ירד באינון ברייתי וכו' והקשה ואי תימ' מתניתין היא ולא ברייתא צריך לדעת ההבדל שיש בין הלכה והמשנה והבריתא

הנזכרים בלשונם ע"ה והוא כי בימי משה ע"ה היו ישראל עוסקים בתורה ע"פ הקבלה היא ההלכה למשה מסיני לפי כחו של משה ע"ה שהיה בא ממדת התפארת וע"י היתה תורתם צחה ומצוחצחת לא יצטרכו אל קושיא ותירוץ שהיתה תורתם כדמיון פני השמש המאיר לכל ואח"כ בימי יהושע שכוחו למטה ממדרגת משה היו עוסקים יש' כלשון קבלה מפי יהושע שקבל ממשה ע"ד פני משה כפני חמ"ה ופני יהושע כפני לבנ"ה וכן בימי הזקנים הבאים אחר יהושע אמנם לא היתה כ"כ מאירה להם אלא כדמיון הכוכבי' והאריך הזמן כך אין חזון נפרץ עד שנבנה הבית ששכן האל ית' שמו שם ומציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם וכל עסקם של ישראל בתורה היה ע"פ הקבלה שהיא ההלכה למ"מ אע"פ שלא היתה מאירה להם כאור הלבנ"ה בימי מילואה. ואחר שגרמו עונותינו ונחרב הבית נפגמה הלבנ"ה וחשך משחו"ר תארה והוצרכו אל המשנה ואל הבריתא החיצונית שלא נשנית בפלטרין של מלך כי אם בלשון אחרת עד שנפל מחלוקת בין המשנה והברית' והוצרכו החכמים מקיימי התורה אל קושיות ופרכות ותירוצים ללבן ההלכה וכמ"ש רשב"י ע"ה בכתוב וימררו את חייהם בעבוד' קשה זו קושיא בחומר זה קל וחומר ובלבנים זה לבון הלכה ובכל שדה זו ברית' אשר עבדו בהם בפרך זו פרכא הנך רואה שגלה לנו ע"ה כי הגלות חייב למרר חיינו ביגיע"ה רבה בעסק התורה ע"י קושיא ותירוץ ופרכא וע"י הבריתא שנשנית בחוץ וע"י מחלוקת אנו חיים בעונותינו הרבים מה שלא היה כן מקודם בזמן הבית כי מציו"ן ומירושל"ם היתה התורה מאירה בלא מחלוקת וכל למודינו היה מלמוד"י ה' ולא היו צריכים אל מלמד חיצוני אשר הבריתא תורה עליו כי המשנה תורה על כח פנימי והבריתא על כח חיצוני מלובש ומכוסה. וההלכ"ה על האור ההולך ואור עד נכון היום ונתיחסו אלה ההבדלי' אל ענין מט"ט הנקרא לפי מקומו כמו שכתבתי כי לפעמי' שמו כשם רבו באור תורה שבכתב ולפעמים יקרא מטרונית' והיא ההלכ"ה המקבלת אור תורה שבכתב ובעונותנו שרבו הוצרכנו ללמדו אח"כ ע"י הכח ההוא היורד למטה מלובש ומכוסה מהאור המתיחס אל הבריתא סוד הירכים ואל שומר הפתח החיצון עד שנעלם ממנו פי' ההלכה שהיא המשנה הראשונה הפנימית ולא תתבאר כי אם ע"י הברייתא החיצונית שתפרש המשנה הפנימית המדברת בקיצור דברים ובאה נחלתנו אלינו בעונותינו ע"י מחלוקת בכל עבודה בשדה כמו שביאר רשב"י ע"ה זו בריתא ולפי שהוקשה למקשה כי איך יתיחס חנוך בן ירד' אל הבריתא שנשנית חוץ מפלטרין של מלך ר"ל גופא דמלכא ומתיבתא עליונה והוא אינו כח חיצוני ואת אמרת באינון ברייתי וראוי ליחס אותו אל המשנה ולא אל הברייתא והוא אמרו ואי תימא מתניתין היא ולא ברייתא. והשיב במתניתא דילן אוקימנא מלי וכלא מלה חד

אשתכלל הוא הוא הדבר שכתבתי כי לפי מקומו נקרא הכח הזה כי כשהוא בבית המלך פנימה יתיחס אל המשנה ואל ההלכה וכשהוא יורד למטה לירכים יתיחס אל הבריתא ונקרא חנוך בן ירד והכל שכלול אחד והנה אנחנו בעונותינו היום אין אנו חיים ופוסקי' ההלכ"ה כי אם ע"י הבריתא ואתה דע לך ולא יהיו דברי אלה עליך למשא כבד כי אם תבקש תמצא בס' התיקונים מפוזר ומפורד סוד זה ונחזור לענין שאמר על זאת החי"ה או הבהמה הרועה אלף הרים בכל יום שתחות' תטליל חיות ברא וכו' אם בין תבין את אשר לפניך תדע ממוצא דבר כי דבריהם ע"ה חידה כשהם מיחסים בדבריהם ענין לזולת ענין כי לשון תטלל חיות ברא הוא לשון נופל על אילן גדול וכמ"ש בדניאל ענפיה שפיר ואנביה שגיא ומזון לכלא ביה תחותוהי תטלל חיות ברא ואינו נופל על בהמ' או חיה או צפו"ר כמו שתמצא במשליהם. ועוד תראה כי הכח הזה לפי מקומו יקרא ב"ן או יקרא נע"ר כמו שכתבתי שכן אמר דתניא כמה דישרא"ל קדישא עילאה אקרי ב"ן לאמיה שהרמז על מדת התפארת שהיא סוד הב"ן הבכור ואמו היא הבינ"ה הכי נמי לתתא דא אקרי נער לאמיה שהיא העטרת דכתיב כי נער ישראל הרי כי זה הכח עצמו נקרא פעם ב"ן ופעם נער לפי עלייתו ולפי ירידתו ולכן הביא לרמ"ז מתני' עשר ירידות ירדה שכינה וכלהו אוקמוה חברייא כלומר ע"ד הסוד פירשו העשר ירידות שירד הכח הזה מהכת"ר עד העטרת הם עשר מדרגות והיא האר"ץ העליונה. ואמר ותחות האי כמה חיותא קיימין דאקרון חיון ברא הרמז על עולם הנפרדים שנקראים חיתו שד"י וחיתו יע"ר ואמר תחות אינון חיותא מתאחדן שערהא דסיהרא אמר שתחת אלה החיות שהם הנפרדים אשר תחת החיה הנרמזת נמשכים שערהא דסיהרא והם הנקראים כוכביא דשרביטא והם עולמות הנמשכים למטה מעולם הנפרדים. שהם כדמיון שער הנמשך למטה כדמיון כוכב ונקרא שרביט שנראה לשעתו מתמשך ברקיע והולך לו כן יש למעלה תחת עול"ם הנפרדים העומדים הנצחיים אחרים שאומרים שירה והולכים להם והם כדמיון השער הנמשך למטה כשרביט הנמשך ברקיע אשר עליו אמר שמואל ירחינאה נהירי לי שבילי דרקיעא כשבילי נהרדעא בר מכוכבי' דשרביט דלא ידענא מהו ואין כוונתו לומ' שלא היה יודע מהותו שהרי כתבו הטבעים שהוא ניצוץ מתלכד באויר הרקיע ומיד נדעך ואיך לא ידע זה שמואל ירחינאה שהיה חכם גדול כמו שסופר עליו בתלמוד אמנם כוונתו לומר כי היה יודע סדר מהלך כל הכוכבים הקבועים בגלגלי' ותנועתם ומהלכם כל א' ברקיע שלו שהוא שבילי דרקיעא תמידיי לא ימירו תנועתם מכמות שנסדרו משמת ימי בראשית אמנם כוכבא דשרביט היה רואה שפעם הולך ממזרח למער' ופעם להפך ופעם מצפון לדרום ופעם להפך ואין לו סדר קבוע כשאר הכוכבים ולא היה יודע הסבה.

והנך רואה שהעתיק הלשון שקראה בראשונה חי"ה או בהמ"ה ועתה קראה סיהר"א שכן אמר שערהא דסיהר"א וכן דרכם במשליהם וחידותם לכסות טפחים ולגלות טפח לבאים לחקור ממסך דבריהם כדי שיבואו עד תכונתם. ואמר כי אלה המיוחסים לשער יש מהם מארי מדין כלו' היושבים על הדין מארי דמתקל' השוקלים הזכיות והעונות. מארי דקשיו המלמדים חובה מארי דחוצפא הם השוטרים הרודים בעם בחוצפא ובעזות אשר לא ישאו פנים בשליחותם והם מדרגות זו למעלה מזו אשר על ידם נעשה הדין השופט שופט והשוקל שוקל והרודה רודה במקל ורצוע' והכל במאמר ב"ד הגדול של מעלה ית' שמו. וכלהו אקרון מארי דארגוונא כי הגוונים מיוחסים לרחמים או לדין הלובן לרחמים והאודם לדין והירוק להמזגת הדין ברחמים וכן אלה הממונים מיוחסים לארגמ"ן הכולל כל הגוונים. וביאר כי החיה הזאת הנרמזת ידהא ורגלהא אחידן כהאי אריא תקיפא דאחיד על טרפיה שהוא א' מהד' פנים אשר אליו יתיחס הטרף סוד המזבח הנקרא אריאל. טפרהא הם אותם הממונים לכתוב ולרשום העונות בספר ובצור יחצבון כצפורן שמיר הרושם באבנים ובוקע אותם כמש"ה חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בצפורן שמיר. זוהמא דטופר' הם היונקים מצד הטומאה המיוחסים לזוהמת הצפורנים שאינו נדבק בבשר רק בצפורנים כן אלה היונקים מצד הטומאה אינם נדבקים בגופא דמלכא כלומר בצד הקדושה רק בצד הקליפה ואמר שיניקתם של אלה מדרגות הטומאה הוא בשעת חסרון הלבנה העליונה כשהיא מתמלא' בדין. והאור מסתלק ממנה שהם הרחמים אזי מתחזקים כחות הטומאה למטה וזו היא יניקתם. ובגין דשלמה מלכא ירת"ה לסיהר"א בשלימותא שהיא מטתו של שלמה במילואה ושמו מורה על זה בעי לירתא לה בפגימותא כלומר יחוייב שידע בכל מיני הלבנ"ה והחכמו' המיוחסות אל האור ואל המלוי והחכמות המיוחסו' אל החסרון שהם החכמות החיצוניו' הקלפיות. וביומוי דשלמה מלכא בכלא אתנהיר סיהרא כלומר שנתרבה החכמה בעולם הן החכמו' הפנימיו' הן החכמות החיצוניו' שנא' ותרב חכמת שלמה זה רומז אל המלוי מחכמ' כל בני קדם זה רומז אל כחות הדין והחסרון כי בכל היה שלם שלמה. וביאר כי החכמות החיצוניות הקלפיות נקראות חכמת בני קדם לפי שנמשכות מכח הדין הקשה שהיא קדמה בבריאת העולם בשעה שהיה הב"ה בונה עולמות ומחריבן מכח הגבורה עד ששיתף הב"ה עמה מדת רחמים ונתקיי' העולם והוא סוד ואלה המלכי' אשר מלכו בארי"ץ אדו"ם כי הם קדמו באדמימות הדין ולא נתקיימו בר מהאי דאתכלילת דכר ונוקבא והוא המלך האחרון לפי שבא עם בת זוגו מהיטבא"ל בת מ"י זהב כלומר ממוזג במים הרומזים לרחמים ולזהב הרומז לדין כי אז נתקיים העולם ולכן לא נזכר בו מיתה

כשאר המלכים וכל זה יתבאר באידרא אם יגזור האל בחיים ובכאן יקצר הענין כי לא בא ללמדנו רק כי נקרא' חכמת הקליפ' חכמת בני קדם לפי שנמשכת מכח המלכי"ם הקשים אשר מלכו במחשב' בתחל' הבריאה באר"ץ אדו"ם הרומז לדין ואגב ארחיה הודיע שאע"פ שנתקיים בהמזגת הרחמים והאר"ץ האדומ"ה נתמלאה באור לא אתנהירת באשלמותא כי עדין לא נגלו החכמות כלם עד בוא שלמה ע"ה שבימיו נשלמה הלבנ"ה העליונה בשבע המאורות המשפיעים בה והאירה באור ז' הימים העליונים דבג"כ אמיה בת שבע שהכל היה רמז ודוגמא. וביאר מהו חכמת מצרי' ויאמר שהרמז על הפחות שבכל החכמות הנקראת שפחה אשר אחר הרחיים בערך החכמו' אשר למעלה ממנה וכבר ידעת כי חכמת מצרים היתה חכמת הכשוף. ולכן נערכת אל השפחה אשר אחר הרחים כי יש שפחה ויש שפחה יש שפחה משרתת אל הגבירה וקרובה אליה ויש שפחה שאינה רואה פני הגבירה וכן הערך בענין החכמות יש מהן קרובות אל האמת ויש מהן רחוקות וחכמת מצרים היא הפחותה שבחכמות שהם משתמשים ע"י שדים ורוחין ואחיזת עינים שאין להם שחר. כשמוע ר' אבא דברי פי חכם חן אמר בריך רחמנא דשאילנא קמך מלה דא דהא בכל מלה דא זכינא כלומר שמתוך השאלה הזאת ששאלתי מאי היא חכמת שלמה וכו' זכיתו לכל הסוד הזה. והשיבו רשב"י ע"ה מלין אלין הא אוקימנא לון כלומר כבר ביארנום בס' התיקונים ובמקומות אחרים ולא נתחדשו עתה מחדש והא אתמרו. תאנא מה יתרון לאדם בכל עמלו יחזור לבאר הפתיחה שפתח ר' יצחק שנתגלגלו הדברים האלה בעבורה ויאמר כי כל הלומד תורה שלא לשמה אלא לשם יוהרא או קרדום לחתוך בו התורה ההיא תקרא תחת השמש ומה יתרון לו לאדם שיעמול תחת השמש כלומר אחר שכוונתו להסתפק בדברים ההוים ונפסדים ולא בתמידיים שהם למעלה מהשמש תניא א"ר אלעזר אפי' אי בר נש קיים אלף שנין ההוא יומא דאסתלק מעלמא דמי ליה כאלו לא אתקיים בר יומא חד ביאר הכתוב מה יתרון לאדם בכל עמלו על החיים שהוא חי בעולם הזה שהם עמל ורעות רוח לפי שהחיים האלה הם תלויים בתנועת הגלגל שהוא הזמן הכלה האבד א"כ לו חי האדם אלף שנים פעמי' סוף סוף יתמו שנותיו והיו כלא היו וכאלו לא חי רק יום אחד ומה יתרון לו בחייו אם לא יתעס' בהם לקנות החיים האמתיי' ולכן צוה יעקב ליוסף לקברו עם אבותיו להשלים דוגמת המרכבה כי האבות הן הם המרכבה שבזה יזכה לאור באור החיים התמידיים ולפי שידע יעקב דהא עיטורא דיליה באבהתא כמו שמבאר והולך בסוד צורת השי"ן שיש לה ג' ראשין והחוט המשולש חורז שלשתם כן האבות ג' הבריח התיכון מבריח ומחבר את האה"ל להיות אחד ועל זה אמר ושכבתי עם אבותי:

דף רכד.

ושכבתי עם אבותי ר' יהודה פתח ואמר החרשים שמעו וכו' יבאר כי אין נקרא החרש חרש על שנעדר ממנו חוש השמע ולא עור על שנעדר ממנו חוש הראות אמנם יקרא חרש ועור בעצם וראשונ' מי שלא הטה אזנו ולא פקח עיניו לשמוע התורה והמצות.
דהא בכל יומא ויומא כרוזא נפיק וקארי ולית מאן דישמע התורה תודיע זה באזהרותיה וכאלו הוא שומע הכרוז בחוש השמע ואינו משגיח בו.
דתניא אינון יומין דבר נש אתבריאו כלומר כשגזרו עליו כמה יהיו בין רב למעט לא שנבראו לו ימים לבדו כי הזמן נחלק הוא לימים וכל אחד מבני אדם חי בהם ויומו של זה הוא יומו של זה ואמנם הכוונה על מדת ימי צבאו כמה יהיו.
כד נפק לעלמא כלהו קיימי בקיומיהו ואזלין שאטין בעלמא הם כלם נמצאים ובהגיע תור כל א' מהם הוא מזהיר כל יום ביומו אל האדם לשמור ולעשות הטוב והישר בעיני השם וכמעשהו בכל יום כך יעיד עליו היום ההוא לפני בוראו כעד המעיד לפני הדיין אם חב אדם באותו היום היום ההוא יהי חשך וישב בדד ואינו נמנה עם הימים הטובים שזכה האדם בהם ונמצא חסר אותו היום מהמנין כאשר יחסר ממלבוש האדם פרק מפרקיו שלא נתפר במלבוש שנמצא המלבוש חסר עד היום שיעשה האדם תשובה מאותו עון אזי את מספר ימיו ימלא כאלו תפר החלק ההוא שהיה חסר ויהיה המלבוש שלם ויתיצבו ימיו כמו מלבוש לפני יוצרו. ויאמר שאם לא זכה האדם לתקן את אשר עות באותו היום הנה היום ההוא ישתתף וידבק ברוח החיצוני המזיק ותב לביתיה ואתתקן בדיוקניה דההוא בר נש בגין לאבאשא ליה כלומ' שמכין ומזמין עצמו אותו היום לבוא אל בית האיש ההוא לשחת צלמו לרשום העון ההוא שעשה באותו היום בפניו ותמיד הוא דר עמו בשכונתו להרע לו כשכן רע.
בין כך ובין כך אתפקדן אינון וכו' כלומר סוף סוף יבואו הימים אל חשבון וימצאו חסרים ווי להההוא בר נש דגרע יומוי וכו' תנינן ברזא דמתניתין מאי דכתיב וידעו כי ערומים הם ידיעה ידעו ממש דההוא לבוש דיקר דאתעביד מאינון יומין גרע מנייהו דייקו זה מדכתב רחמנא וידעו לשון ידיעה כי אם בא הכתוב להודיע שמצאו עצמם ערומי' ושלא הרגישו בזה עד שחטאו הי"ל לכתוב ויראו כי ערומים הם ויתפרו עלי תאנה אמנם מדכתב וידעו בלשון ידיעה רמז כי ידעו והבינו מה שגרם להם החטא מחסרון המלבוש היקר ההוא הנרמז בימים שחסרו והוא סוד גולמי ראו עיניך הרמז על הימים שיתגלה ויתכסה בהם ראו עיניך כלומר שנגזרו ונקבצו לי מלפניך כמה יהיו ועל ספרך כלם יכתב זכרונם ימים

יוצרו כלומר יצויירו שיהיו אלי כמלבוש שאתלבש בהם ובחטאי שחטאתי לפניך לא נשאר לי אפי' יום א' מהם ונפסד הלבוש כלו.

עד דאשתדל אדם ועבד תשובה שלמד מקין כמ"ש ז"ל בויצא קין מלפני ה' שא"ל אדם מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה ונמחל לי עוני אמר אדם וכי כ"כ גדול כחה של תשובה עמד ועשה תשובה וכו' וקב"ה קביל ליה ועבד מאני לבושא אחרנין כי הימים הראשוני' שהיה ראוי להתלבש בהם קודם שיחטא נפלו ממנו ולבש בגדים אחרים בגדי העולם הזה שהם כלים ובלים והוא מ"ש ולא מן יומוי כלומר לא לבש מלבוש הימים הראשוני' הנצחיים שהיו ראויים לו אם לא חטא הה"ד ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור שהימים הראשונים היו כתנות או"ר והחליפם בכתנות עורו של נחש וכבר כתבתי הכוונה במקומו.

ת"ח אברהם דזכה מה כתיב ביה בא בימים כד אסתלק מהאי עלמא כי באלה הימים של העה"ז זכה לימים העליונים שהם המלבוש האמיתי לבוש דיקר הפך מ"ש איוב ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה שנראה שכפר בסוד המלבוש. ויאמר כי מי שלא זכה בחייו לקנות המלבוש ההוא לא יקום בזמן התחיה אמנם הזוכים בחייהם לקנותו יקומו שנאמר ויתיצבו כמו לבוש הם הזוכים לאור באור החיים שנאמר עליהם ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וכו' וזה היה מבוקשו של יעקב ע"ה באמרו ושכבתי עם אבותי להתלבש עם אבותיו בימים שזכה בהם ובימי' שזכו ג"כ הם להיות כלם דוגמת המרכבה למעלה ור' יהודה יביא ראיה וסיוע לסוד המלבוש מדכתב רחמנא וירח את ריח בגדיו ויברכהו וכי בגדיו היו והלא של עשו היו אלא שרמז הכתוב שהריח יצחק ריח בגדיו האמתיים והעצמיים וראה שהיה ראוי לברכה וברכו. וע"ד כתיב ראה ריח בני כריח שדה וכו' כלומר שהראיה הזאת אינה מוחשית שהרי כתיב ותכהין עיניו מראות אמנם היתה נבואיית ועכ"א כריח שדה אשר ברכו ה' שד"ה של תפוחי"ם אמר הואיל וזכית באינון לבושין דיקר ולכן קראם בגדיו אמר ויתן לך האלהים מטל השמים שישפיעו השמי"ם העליונים טלם על שד"ה של תפוחי"ם שזכית בו. ולפי שיראה מדברי ר' יהודה שלא זכה יעקב רק מטל השמים העליונים שהם חיי העה"ב א"ל ר' יוסי בכלא ברכיה מטל השמים ומשמני הארץ שהם חיי העה"ז ודייק זה ג"כ ממלת בגדיו בגדיו ממש כי בהיות בגדיו לבנים בעולם הזה יקנה בגדי העה"ב עוד תשוב תראה בדבריהם אלה ע"ה מהו סוד ההלבשה הזאת שמתלבשי' הצדיקים בעה"ב שהוא סוד השלש צרורות צרור הנפ"ש המיוחסת לעטרת וצרור הרו"ח המיוחס לתפארת וליסוד וצרור הנשמה המיוחס לבינ"ה שמשם באות הנשמות ע"י היסוד לעטרת והכוונה בזה

לומר שנשמותיהם של צדיקים מתלבשים בהם כשמסתלקים מן העולם בזכות המעשים הטובים שנתלבשו בהם בעה"ז וסוד הצרורות האלה השלשה נרמזים בכתוב ונחך ה' תמיד והשביע בצח צחות א' ושנים. וסוד האלף וחמש מאה ריחין דסלקין בכל יומא מג"ע דמתבסמי בהו אינון לבושין דיקר הם סוד ויהי שירה חמש"ה ואל"ף סוד הה"א האחרונה והאל"ף של אהי"ה וכלם נקראים הרי בשמי"ם וכבר ידעת כי העונג הנפשי מתיחס אל הריח הטוב לא אל הטעם:

אמר רבי שמעון כד אנא בין אינון חבריא דבבל וכו' לפי שהענין הזה הוא מדב' בענין סוד דרכי ג"ע וסתרי עולם הבא ועונג הנשמות בצרור החיים הביא זה הענין שהיה אומר ר"ש ע"ה על חכמי בבל שלא היה כ"כ שכלם רחב להבין ולצייר דרכי הסודות ונתיבו"ת החכמ"ה ודרכי הג"ן. וכה היה אומר כד אנא בין אינון חבריא דבבל וכו' לפעמים היו חכמי בבל עולים לארץ ישראל ללמוד תורתה של ארץ ישראל שהיתה צחה וברורה בלי מחלוקת כדאיתא בסנהדרין בפ' זה בורר בפ' ואקח לי שתי מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים לאחד קראתי נועם אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימים דבריהם זה לזה בהלכה. חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זה לזה ובני ארץ יש' נוחין זה לזה ומתקן זה את דברי זה והשמועה יוצאה לאור. והנה כשהיו עולים מבבל לארץ יש' לעסוק בתורה היו מלומדים להרבות במחלוקת ופלפול התלמוד בבלי והיה אומר ר"ש ע"ה שכשהיה נמצא ביניהם שהיו מתקבצים אליו ללמוד ממנו והיה עסקם בדברים הנגלים מד"ת בענין פסק ההלכ' או דומה לזה היו עיילי לון בגושפנקא דפרזלא תקיפא סתימא מכל סטרין כי מרב הפלפול והמחלוקת והמשא ומתן שהיו נושאין ונותנין ההלכ"ה נעלמת מהם כאלו היו מכניסים אותה בגושפנקא דפרזלא סתומה מכל עבר וכבר ידעת מה שדרז"ל במחשכים הושיבני כמתי עולם זו תלמוד בבל ואמר שזה היו עושים בדברים הנגלי' בד"ת אמנם בשעה שהיה רוצה ר"ש ללמד' סתרי תורה ואורחוי דגנתא דמלכא וכל אינון דרגין דצדיקייא בההוא עלמא בענין סוד הצרורו' השלשה שהצדיקים זוכים אליהם הוו מסתפי למימר מלין אלין מפני שלא היו מתישבים בדעתם והיו יראים לדבר בהם והיו מגמגמים בהם כאדם שרוצה לדבר ואין לו מענה לשון. בגין כך פסילוסין אקרון כלומר עלגי לשון וקטיעי דבור כי כל דבר שלא יתיש' בשכל האדם הוא מגמגם בו וקשה עליו להוציאו במבטא שפתיו ואמר שעכ"ז היה דן אותם לכף זכות הואיל ומסתפו כי מפני היראה היו עושים כן לא כדורות הללו כי רבים מהנקראים ת"ח הם מזלזלים ומבזים לומדי הקבלה במיעוט אמונתם בה וטוענים כי בעבור שנעלמה החכמה הם עושים כן ולא מיראה אומרים כן. והנה ר"ש ע"ה התנצל

בעד חכמי בבל ואמר הסבה המונעת אותם ואמר דהא אוירא קדישא שהוא אויר ארץ ישראל שהוא מסייע הרבה בלמוד התורה ורוח קדישא אתעדי מניהו לסבת שכונתם בבבל שהוא רשות נכרי חיצוני שהוא מסך מבדיל ומונע גדול להשגת האור וע"כ לא היתה נפשם נוחה באלה העינים הנסתרים. ואמר שגם הם מצד עצמם לא היו ראויים לכך בשגם היה נראה הקשת בימיהם והוא סימן שאין בדור מי שיגן עליהם לולי שהב"ה זוכר הברית. ומרב שיחו וכעסו על העדר ידיעתם בסתרי התורה אמר ולאו אינון כדאי למחמי סבר אנפוי כלומ' להתלמד ממנו ע"ד והיו עיניך רואות את מוריך וכ"ש סבר אפין אחרנין כמוהו שהיה נגלה אליו אליהו ז"ל וזולתו מיושבי מתיבתא דלעילא. אבל דא מהניא להו דאנא שכיח בעלמא לא להתפאר אמר זה רק להודיע חסרונם לפי שלא היו מתעסקים לדעת בסתרי התורה רק בנגלה ממנה. ואנא סימנא בעלמ' כלומר מופת הדור דהא בחיי לא יתיב עלמא בצערא שזכותו מגן על הדור ומונע מדת הדין שלא תפעול בעולם. בתראי לא יקום דרא כדרא דא בחכמה וישאר העולם יתום מחכמה. וזמין עלמא דלא ישתכח מאן דיגין עליהו צופה היה חסרון הדורות בעונותינו הרבים וכל אנפין חציפין כדאיתא בפ' חלק תניא ר' יהודה אומר דור שבן דוד בא וכו' ואחד מהם פני הדור כפני הכלב והאמת נעדרת ור"ש ע"ה הוסיף כי חוצפת הפנים ימצאו למעלה ולמטה וביאר כי חוצפת הפנים של מטה הם גורמים לחוצפ' פנים של מעלה והכוונה להעדר הרחמים ולהתעוררו' בעלי הדין אשר לא ישאו פנים לשום אדם וזמינין בני עלמא דצווחין ולית מאן דישגח עליהו שלא ימצא הגון בדור שבזכותו יתעכב הפרענות לבא. ויהדרון רישא לד' סטרי עלמא מרוב הצרות. יועתקו ממקום למקום לארבע רוחות העולם ולא ימצאו מנוח ולא רפואה. אבל חד אסוותא אשכחנא בעלמא ולא יתיר בההוא אתר דישתכח ביניהו ס"ת דמכשר ולא משתקר כלומר מוגה שאין בו טעות כלל במלא וחסר שזהו קדושתו לפי שכל התורה כלה שמותיו של הב"ה היא וצריך שיהיה הס"ת מדוייק מאד. וכ"ש אי אכתיב ביה שמא קדישא כדקא חזי כלומר בקדושה ובטהרה כאשר ראיתי אני לחכם א' ע"ה שהיה רוחץ ידיו ורגליו קודם שהיה כותב ס"ת ובשעה שהיה כותב השם היה מכניס רגליו בספל מים טהורים וכותב השם. ואמר כי הס"ת שנמצא בתנאים הללו אין ספק שבגיניה מתערי עילאי ותתאי כשיוציאוהו מן היכלו לבקש רחמים על איזו צרה שלא תבא על צבור הנה זכותו תעמוד להם ויענו בעת צרה. ואוי לאותו הדור שאינם נענים בשעה שמוציאים ס"ת מהיכלו לרחבה של עיר או לבית הקברות שזה יורה שאינם כדאי' שיתעוררו עליהם רחמים למעל' ושהם חייבים שהרי כשמוציאים ס"ת לבית הקברות כל המתים מעתרי עליה. דהא נפשא אקדימת ומודעא

לרוח' דע כי חלק הנפש היא שוכנת תמיד עם גוף הצדיק בקבר לא תסור ממנו ומעש' דמקפלי ארעיה דרב נחמן יוכיח וחלק הנפש השוכנת שם בקבר היא תודיע לחלק הרוח הצער ההוא שבעולם כשבאים החיים לבקש רחמים וחלק הרו"ח תודיע לנשמה ונשמה תבקש מהב"ה ובכן הב"ה חס על העולם בעבור הס"ת שגלה ממקומו. אר"ש אי הני בבלאי טפשאי ינדעון מלין דרזי דחכמתא על שלא היו בקיאין בקבלת סתרי תורה רק תלמוד בבלי אמר כן והיה מאשים אותם לפי שהיה רב המנונ' סבא מצוי ביניהם ולא נתנו לב ללמוד ממנו שאלו קבלו ממנו היו יודעים ומכירים שבחוי דהא אשכחנא מלוי מתקשרן במלוי דשלמה וכו' לקמן יבאר. והשתא אזלין בתר מלי דחכמת' אחר שנסתלק מביניהם. ועכ"ד כלומר אעפ"י שקראם טפשאי לענין רזי דחכמתא עכ"ז הם פקחים בעבורא דירחי ובקביעותא דירחי ושתי כי היא חכמה גדולה מקובלת והשיגו אותה מכח פלפולם מזולת קבלה וזה להם שבח וגדולה וכבוד. תנינן תריסר ירחי האי נפש איהי מתקשרא בגופא בקברא. יבאר כי הצדיק בעודו בעולם. ואפי' במיתתו מעכב את הפרענות כרב המנונא סבא ודומה לו. ואם הצדיק בעוד בחיים חייתו אינו כ"כ זכאי להגין על הדור הנה לפחות הוא מעורר לנשמות הצדיקים המתים בתפלתו ומעורר רחמים לפי שהוא ידוע וניכר בין החיים ובין המתים לפי שמכריזין עליו למעלה ביניהם ובהעדר הצדיק מהעול' שלא נמצא בדור שיגן בזכותו עליהם ולבקש עליהם רחמי' הנה הס"ת הוא המגין עליה' במקום הצדיק ועילאי ותתאי מתערי עליה אם חוזרים הדור בתשוב' שלימה תאנא ושכבתי עם אבותי בגופא בנפש' ברוחא בנשמתא יגיד מעלתו של יעקב אבינו ע"ה וקדושתו כי היה דוגמת המרכבה העליונה כי כבר ידעת סוד הנשמ"ה והרו"ח והנפ"ש ומוצאיהם על פי ה' המתלבשים בגוף הצדיק ובהיות הצדיק שלם נעשה מרכבה להם עם האבות העליונים והבן. ור' יהודה יאשים לבני העולם על חוסר ידיעתם והשגתם בעניני העולם כאלו עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו. ויאמר כי שלש פעמים בכל יום יבוא רוח אחד קדוש מדבר ונכנס במער' המכפל' ומנשב בקברי האבות והרוח ההוא מושך טל עליון שבו עתיד הב"ה להחיות המתים והוא יורד מהכת"ר שהוא נקרא רישא דמלכא ומהטל ההוא יחיו האבות ויקומו האבות ע"ה על עמדם עם זוגותיהם ומבקשי' רחמים על בניהם ואין ספק ג"פ הללו הם ערב ובקר וצהרי' כי האבות תקנו תפלותיהם בזמנים האלה לפי שהיו יודעים טיבם של זמנים האלה. ויאמר כי כשהעולם בצער הן משנת בצור' או עצירת גשמים או זולתם דע שהאבו' ע"ה הן דמיכין וישנים כי ימנע מהם הרוח ההוא והט"ל ההוא המחי' אותם בעון בני האדם ואין דבר שיעורר הרוח ההוא והטל ההוא רק ס"ת כשמוציאי' אותו לבקש רחמים ובכן הנפ"ש תודיע

לרו"ח והרוח לנשמה והנשמה להב"ה כמוזכר ובכן יושב על כסא רחמים ומרחם על בריותיו על הדרך שזכר שיורד הטל מריש' דמלכא על האבות חס"ד גבור' תפאר' ומשם ימשך הטל ההוא על האבות במערת המכפלה והאבות מבקשי' רחמי' והב"ה מרחם. ותאנא לא חיים קב"ה על עלמא עד דאודע לאבהן לפי שהם מרכבה לאבות העליונים. א"ר יוסי ודאי הכי הוא והא אשכחנא מילי בספרא דשלמה מלכא ההוא עילאה דקרא ליה עיטא דחכמתא. יראה כי חבר ספרים אחרים זולת אלה הכתובים בספרי הקדש ובהם סוד' וסתרי תורה וסדרי העולם וזה הספר אינו הנז' בכל מקום שאמרו אשכחנ' בספרא דשלמה מלכא אמנם יראה שהיה ספר אחר נשלם מאד וקראו עצת החכמה הכוללת. ורב המנונא הכי גלי כלומר הוא גלה בספרו הנקרא ספרא דרב המנונא סבא זה הסוד והוא מ"ש רשב"י למעלה על חכמי בבל שלא היו יודעים שבחו והא אשכחנ' מלוי דמתקשרן במלוי דשלמה מלכא ברזא דחכמתא. דהא אחזיאו ליה דיתיר עבדת רחל דקיימא בפרשת דרכים אמר שהראו לו לרב המנונא סבא כי רחל הקבורה בפרשת דרכי' היא המבקשת רחמים על בניה ועושה יותר מהאבו' כי כן תחייב החכמה בסוד האצילות כי האבות נעלמים במער"ת המכפלה למעלה ואין כחם נגלה אלא ע"י מדתה של רח"ל היא העומדת בפרש"ת דרכי"ם שממנה ולמטה הוא עולם הנפרדי' וכבר ידעת כי היא נקראת פרש"ת דרכי"ם ופרשת העיבו"ר ע"ד הסוד ועל סוד זה הנה רחל התחתונ' היא עושה יותר מהאבות וע"כ נתיחס אליה הבכיה שנאמר רחל מבכה על בניה ושערי דמעה לא ננעלו והיא עקרת הבי"ת ודי בזה למשכיל. ומ"ש ורזא דמלה ארון וכפרת וכרובים בחולקא דבנימן דאתיליד באורחא רמזיהם ידוע כי הכרובים הם למודי ה' נצ"ח והו"ד והבפר' רמז ליסו"ד עולם והארון רמז לעטרת היא המקבלת כח כלם ואמר כי על סוד זה נבנה בית המקדש בחלקו של בנימן שהוא היה האחרון שבבנים וילדתו רחל בפרש' דרכים כי בו נשלם המתכונת והדוגמ' העליונה. והכונה בכל זה להודיענו שהאבות הם הם המרכבה דוגמת המרכבה העליונה והם הם הממשיכים שפע ורחמים אל העטרת והיא מוצקת בזכותם על כל העולם ובבחינת זה אמר ושכינת' על כלא:

דף רכה:

וישתחו ישראל על ראש המטה מאן ראש המטה דא שכינתא יראה לכאורה שהשתחוה לשכינתא בפרט ולא ליסוד המשפיע בה ולכן אר"ש ח"ו שזהו הקצוץ הגדול אבל לדידיה כרע וסגיד כלומר למדתו שהיא תפארת ישראל אליו הוא כורע ומשתחוה לא לעטרת בפרט. וביאר הענין ואמר ת"ח מטה דא שכינתא וכו' ראש המטה מאן הוא דא יסוד

וכו' על ראש דא ישרא"ל וכו' הסוד מבואר בעצמו כי הכוונה שיעקב ע"ה בהשתחוואתו יחד המדות כלם מלמעלה למטה. ואיתמר גרסינן ולג' ואי תימא והוא ראיה שלא היתה ההשתחויה ליוסף כאשר יראה מפשט הכתו' וכמו שדרז"ל תעלה בעידניה סגיד ליה אלא שהשתחוה למדתו ונתן טעם לדבר ואמר דהא בבהוא זמנא לא הוה מרע להיות השעה צריכה כ"כ להשתחוות לו דהא לבתר כתיב ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ובשעתא דסגיד לא הוה חולה לשיצטרך כ"כ להשתחוות ליוסף כדי שישלים צוואתו אבל לפי שידע והכיר דהא בההוא זמנא כשיפטר מן העולם סליק בדרגא עילאה קדישא כורסייא שלימתא בהיות רגל שלישי לכסא סגיד להההוא כורסיא עילאה כמו שנתבאר וביאר כי הכסא הזה נרמז על מדתו תפארת ישראל שהוא ג"כ נקרא כס"א כבו"ד לבינה וכבר ידעת כי כלם כסאות זו לזו והסוד השמי"ם כסא"י והוא שקראו כורסיא עילאה שלימו דאילנא רברבא ותקיף דאקרי על שמיה כלומר ישראל סבא וע"ד וישתחו ישראל על ראש המט' ודאי למדתו שהיא על ראש המטה שהוא יסו"ד כי יסוד הוא ראש המטה כמו שנתבאר וזה הפי' הוא המחוור בענין המאמר:

ויאמר השבעה לי וכו' ר' חייא פתח כל זה נסיתי בחכמה אמרתי וכו' הא תנינן שלמה מלכא ירית סיהרא מכל סטרוי כבר נתבאר סוד זה למעלה בותרב חכמת שלמה ולא הובא בכאן רק אגב גררא דוישתחו ישראל על ראש המט"ה לרמוז כי היא מטתו של שלמה אשר ירשה מכל צדדיה כלומר בכל הכחות היונקות ממנה בימי מילואה ובימי פגימתה כמו שנתבאר מחכמת מצרים ומחכמת כל בני קדם ואמר כי אע"פ שהיה חכם גדול כ"כ ושלם בחכמת המט"ה הזאת רצה לעמוד על חוקי התורה וכמו שדרז"ל כי רצה לעמוד בסוד פרה אדומה ואמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. ולענין השבועה שהשביע יעקב ע"ה ליוסף הביא מאמר ר' יהודה הא תנינן וכו' וא"כ למה ישביע ליוסף שישאוהו מת בחוצה לארץ ויקברהו בארץ ולא חש כמש"ה ותבואו ותטמאו את ארצי ויאמר שאני יעקב וכו' כי השכינה לא זזה ממנו ואפי' אחר מותו כשאר המתים כי בצאת נפשם תחול עליהם רוח אחרת והביא ראיה לזה מהכתו' אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה וביאר הענין ואמר מאי קא מיירי כלומר מה הודיענו הכתו' הזה אם להבטיחו מפחדו לרדת למצרי' בא הכתוב היה די באמרו אנכי ארד עמך מצרים ומהו אנכי אעלך גם עלה אמנם רמז לו ששכינתו הרמוזה באנכ"י לא תזוז ממנו שם בעודו חי וגם כי אחרי מותו תמיד תהיה נפשו קשורה בנפשו אע"פ שתצא ממנו ברשותא אחרא וזהו יתרונו של יעקב על שאר מתי עולם:

דף רכו.

ויוסף ישית ידו על עיניך יוסף ודאי דהא הוא בוכרא דהרהור' דלבא הסוד הזה כבר נתבאר בארוכה במקומות רבים.

ר' חזקיה אמר מלה חדא אוליפנא ודחילנא לגלאה על זה הכתוב ויוסף ישית ידו על עיניך וכשאמ' ובעובדי עלמא חכמתא אשתכח הרגיש ר' אבא כי היה בידו סוד נכמס וקדם לנשקו ואח"כ בטש בו וא"ל אימא מילך וזיין זינך ואל תפחד ואל תירא לגלות כי ביומוי דר"ש מלין אתגליין ורשות נתונה לגלות כל נסתר אמר אוליפנא מפרקי דר' ייסא סבא שדבר בנמוסי עלמא והודיע סוד מתכונת הבריאה כאשר יבאר בתמונת עיניו של אדם ואמר כי מי שהניח בן בעולם ליבעי ליה לנגדא עפרא על עינוי הסתכל שלא אמר לארמא עפרא אלא לנגדא עפרא כלומר דרך כבוד להמשיך עפר על עיניו ולא להשליך דרך בזיון.

ודא הוא יקרא דיליה כבוד לאביו כי בזה יורה שנסתם העולם מעיניו ושבנו יורש העולם במקומו וזהו כבודו שהניח זכרו בעולם. ויביא דמיון כי עינו של אדם דומה לעולם כי הלובן שבעין הוא דוגמת ים אוקינוס הסובב את העולם מכל צדדיו גוונא אחרא וכו' לא זכר הגוון מהו לפי שלא כל בני אדם שוים במראות כי יש מי שהחומה השנית הזו היא ירוקה נוטה לכרכום ויש מי שנוטה למראה הירוק ככרתי וזולתו מהגוונים בשאר החומות הסובבי' בת עין ולכן לא פרט הגוון מה מראהו אבל אמר גוונא אחרא יבשתא דאפיקו מיא ויבשתא קאים בין מיא.

גוונא אחרא תליתאה היא באמצעיתא כלומר לפנים מן החומה הזאת השנית והיא שלישית כדוגמת ירושלם שהיא באמצע היבשה. גוונא אחרא רביעאה לפנים ממנה היא האמצעית היא הנקראת בת עין דבההוא בת עין אתחזי פרצופא ועל כן נקראת אישון לפי שכל איש העומד נוכחו רואה בו צורתו קטנה כאיש קטן לרוב בהירותו והוא דוגמת מגדל ציון שהיה יופי כל העולם שנאמר מציון מכלל יופי והשם הזה ציון כולל לבית קדש הקדשים ואבן השתיה שממנה הושתת ונמתח הכל אלא דנקט ציון על שמו שהיה מצויין ונראה ונגלה יופיו בעולם יותר מבית קדש הקדשים והא אמרו דחיזו דכל עלמא תמן אתחזי ותמן שכינתא שריא הרי שכלל הבית עם ציון כי השכינה בבית קדש הקדשים היתה שוכנת. ואמר כי על סוד זה צריך הבן להמשי' עפר בעינוי של אביו להורו' כי הוא נשאר ברכה אחריו ואם נסתם עינו של אביו מן העולם הלא הוא נשאר יורש אחריו ועיניו תחת עיניו.

א"ל שפיר קאמרת כלומר אין ספק במה שאמרת אמנם קודם שימשוך העפר על עיני אביו צריך להעצים אותם כדי שלא ישארו פקוחות וביאר הסבה למה ואמר ועד לא נפקא וכו' יודיע כי בצאת נפשו של אדם רואה מה שלא היה בכחו לראות מקודם כמא דאוקימנא כלומר ככתוב תוסף רוחם יגועון כי בשעת הגויעה תוסף הרוח השגה ותראה מה שתראה שמראין לכל אדם בשעה ההיא כל א' כפי מדרגתו וראיה לדבר מהכתו' כי לא יראני האדם וחי ואמרו בחייה' אינם רואים אבל במיתת' רואים. ועל כן ישארו עיניו של מת פקוחות כי היה מתהנה ומתענג במה שהיה רואה מזיו השכינ'. והנה בצאת נפשו כי מת יסתלק מעליו הזיו ההוא הקדוש ובא אחריו כח אחר חיצוני ובעיניו תעמוד הנג"ע וזהו סוד לא תלין נבלתו ולא תטמא את אדמתך כי בסור הקדושה תחול הטומאה עליו. ואמר שהנמצאים שם בעת פטירתו צריכים לעצום עיניו פן יראה בעיניו מראו"ת נגעי"ם שהם ארבע השורה על עיניו ובכן אל כל אשר יפנה ירשיע ויזיק ואם יש לו בן עליו מוטל להעצים את עיניו יותר מכל הנמצאים שם להציל עיני אביו מראות שוא ומדוחים. ולבתר אתכסי בעפרא כלומר אחר שיעצום עיניו ימשוך עפר עליהם בשעת הקבורה ויביא ענין הנפש אחרי צאתה שהיא פוקדת הבית והקבר כל ז' ימים כמה שהיתה באמנה אתו וכל הענין ההוא מבואר הוא. ויאמר שעשיית המצות הם מלבוש בהם יתלבש האדם וכי יש מהם דעבדי לבוש יקר לעילא. כענין המצוות התלויות במחשבת האדם לביות כגון ליראה את השם הנכבד והנורא ולאהבה אותו בכל לבבנו ולהתפלל אליו בכל יום ולהקדיש את שמו ג"פ בכל יום וליחדו במדותיו בק"ש בבגדי פאר ציצית ותפילין בידיעת סודם ושרשם למעלה בעולם העליון כי אלה המצות ודומיהם שכליות ותלויות במחשבה שהם רוחניות ובהם יתלבש האדם לבוש עליון רוחניי שכליי ואית פקודי אוריתא דאינון לבוש יקר לתתא כענין המצות התלויות בדיבור כגון לעסוק בתור' ללמוד וללמד והבאת שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו ולנחם אבלים ולהוכיח החוטא ודומיהם מהמצות התלויות בדיבור ואינם כ"כ שכליות מחשביות כראשונות אמנם כי בהם יתלבש ג"כ האדם לבוש עליון למטה ממדרגת המחשביות הלביות ואית פקודי אוריתא דעבדי לבוש יקר להאי עלמא כענין המצוות התלויות במעשה כגון מעשה הצדקה וללוות לעני על משכון ולהשיב לו משכונו בבוא השמש ולתת שכר השכיר ביומו ודומיהם רבות שהם תלויות במעש' שהם מגן וצנה על האדם בעולם הזה גם באלה יתלבש האדם בלבוש יקר להההוא עלמא. וכלא אצטריכן ליה לבר נש בסוד עולם המחשבה ועולם הדבור ועולם המעשה שהם סוד הנשמה והרוח והנפש וצריך כל בר יש' להיותו שלם בשלש אלה שהם בגדי שרד לשרת בקדש ולקנות

אותם דבר יום ביומו וכבר נתבאר כי הימים נקראי' מלבוש כפי המעשי' הנעשי' בהם והוא אמרו ומן יומוי ממש כלהו אתקנו כמא דאוקימנא. ויביא לאמות המלבוש הרוחני הזה ענינו של ר' יהודה סבא דאתרגיש בדעתו יומא חד כלומר התבודד בדעתו אולי יוכל לצייר ענין המלבוש ואחזיאו ליה בחלמיה חד דיוקנא כלומר צורת מלבוש רחני בצלמו כדמותו מזהיר ומבהיק מתפשט לארבע רוחות העול' כטבע האור המאיר לכל צדדיו ושאל ליושבים שם במרא' ההיא מאי האי וא"ל לבושא דידך הודיעהו כי היה מלבושו שלם מכל צדדיו לא יחסר כל בו ומהיום ההוא והלאה היה שמח שמחה נפשיית. א"ר יהודה כל יומא ויומא וכו' גם מאמר רבי אבא בקדמיתא כתיב וישתחו ישר' וכו' מבואר בעצמו כמה שקדם. תאנא במתניתא דילן אוקימנ' הא דתנינן בארבעה פרקים בשנה העולם נדון וכו' לפי שהוא מדבר בענין הדין שאדם נדון על מעשיו הביא ענין זה של ר' יהודה שהוא מדבר בענין שהעולם נדון בארבעה פרקים ואחד מהם הוא דין בני האדם שעוברין לפניו כבני מרון. ומ"ש רבי יהודה במתניתא דילן אוקימנא הא דתנינן בארבעה פרקים ולא אמר תנינן בארבעה פרקים וכו' כמו שכן דרכם תמיד כשירצו לפרש איזה משנה ע"ד הסוד שאומרים תנינן ואח"כ אומרים ורזא דמלה כך וכך אמנם בכאן אמר במתניתא דילן אוקימנא הא דתנינן ואח"כ אמר ורזא דמתניתין אוקימנא וכו' הכוונה בזה על המשא והמתן שנשאו ונתנו בתלמוד בפ"ק דראש השנה על המשנה הזאת ז"ל בארבעה פרקים העולם נדון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. ובחג נדונים על המים. והקשו בגמרא ואמרי האי תבואה דאימת אלימא הך תבואה דקיימא פי' שהיא כבר בקמה. כל הני הרפתקי דעדו עלה ועדיין קיימא אימת אתדן פי' כל המקרים האלה שעברו על התבואה וניצולה מהם והיא עדיין קיימת ומוכנת ליקצר אימת איתדן. אלא דמזרעא פי' שעתידה ליזרע במרחשון הבא. למימרא דחד דינא מתדנא פעם א' ותו לא והתניא תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונת לשעבר פי' קודם שנזרעה בפסח של אשתקד. אחר הפסח נידונית להבא. אדם שאירע בו קרי או אונס קודם יום הכפורים נדון לשעבר פי' ביום הכפורים של אשתקד. אחר הכפורים נדון להבא פי' זה שעבר עכשיו בקרוב ואמרו שם ש"מ תרי דיני מתדנא. ומשני מתניתין דקתני בפסח על התבוא' הכי קתני תבואה דקיימא השתא נידונית בפסח של אשתק' ושל אחר הפסח פי' ותבואה שנזרעה אחר הפסח נדונית בפסח זה. ושם הביאו מני מתניתין דלא כר"מ ודלא כר' יהודה דתניא הכל נידונין בר"ה וגזר דין שלהם נחתם ביום הכפורים דברי ר"מ ר' יהודה אומר הכל נדונין בר"ה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד

ואחד בזמנו בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן ובחג על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים ועל בריתא זו אמר בכאן ר' יהודה במתניתא דילן אוקימנא מילי כלומר שם ביארנו הנגלה מהמשנה מתוך מתניתא דילן ואוקימנא מילי אמנם בכאן רזא דמתניתא אוקימנא כלומר ע"ד הסוד הוא מה שיאמר בכאן וקודם שאבוא לבאר דברי רבי יהודה בכאן ע"ד הסוד אביא לפניך מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה הזאת זה לשונו בפסח על התבואה במה שיתחדש עליה מלקות ואם תהיה מרובה או מעוטה ובני מרון הם צאן וענינו שמחשבין על בני אדם ודנין עליהם בבריאות וחלאים והמות והחיים וזולתם מעניני בני האדם וכתב עוד זה לשונו הנגלה מזה המאמר מבואר הוא כאשר תראה אבל הנסתר ענינו קשה מאד בלא ספק עכ"ל וראוי לדעת מה ראה על ככה לומר הנגלה מזה המאמר מבואר הוא אבל הנסתר עניינו קשה מאד. ואולי כי סברתו בענין דיני בני האדם שהם תלויים בשעת המולד בענין הבריאות והחולי ואורך החיים וקיצורם ודומיהם מהמקרים הבאים על בני האדם כסברת בעלי התכונה והוא ביאר המשנה על דעת רז"ל כי סברתם בזה כי יש כח ביד האדם לבטל כח חיוב המערכה בכשרון מעשיו כסברת רבי יוסי וזולתו כמוזכר שם בגמרא שאמר אדם נידון בכל יום שנאמר ותפקדנו לבקרים ר' נתן אומר נדון בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו ועוד אמרו אמר רב יוסף כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כמאן כרבי יוסי ואי בעית אימא כרבנן וכדרבי יצחק דאמר יפה צעק' לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין וכו' נראה שהם ע"ה אינם תולין המקרים האלה בחיוב המערכה אבל במעשה וצעקה סוברים כי תתבטל המערכה ואפי' אחר גזר דין ואולי כי הוקשה לו זה כי מצא גם בדברי רז"ל דברים נוטים לסברת בעלי התכונ' כמ"ש במסכת שבת האי דמאדים גבר אשיד דמא האי מאן דאתיליד בצדק יהא גבר צדקן ויתכן שעל זה כתב הרב אבל הנסת' ענינו קשה מאד כי מה יוסף ומה יתן א"כ המולד המחייב המקרים ההם אם יש כח בבחירה לבטל אותם גם כי לא נוכל לומר כי מולד האדם הוא במקרה ולא בהשגחה ח"ו כי זה יביא את האדם לחשוב כי הכל כאשר לכל מקרה א' לכל ח"ו ח"ו וזה הענין קשה בלא ספק ונחזור לענינו למה שאמר רבי יהודה בכאן במתניתא דילן אוקימנא וכו' ורזא דמתניתין אוקימנא בפסח על התבואה וכו' לקבל רתיכא עילאה רזא דאבהן ודוד מלכא ירצה כי ארבעה אלה הפרקים רומזים לד' רגלי המרכבה העליונה הראשונה במחברת סוד השלש אבות גדול"ה גבור"ה ותפאר"ת ומלכו"ת כי אלה הם המרכב' העליונ' לפי שיש למטה מהעטר' ד' רגלי המרכבה ונקראת בלשונם רתיכא קדישא אמנם העליונה נקראת רתיכא עילאה רזא דאבהן וכונתו לומר כי אלה הארבעה פרקים כל אחד רומז למדתו פס"ח

לגדול"ה. עצרת לתפארת כי הוא אמצעי הממוזג מחס"ד וגבור"ה כאשר אנו רואים בימות השנה שבחג עצרת הפירות מתבשלות וכל העולם בהמזגה ושמחה. ור"ה למדת הגבורה מדתו של יצחק ועל כן כל העולם נדון באותו הפרק. וחג הסוכות לעטרת מדתו של דוד בסוד סוכת דוד הנופלת כאשר יאמר בהדיא ארבעתם והוא אמרו אוקימנא על התבואה וכו' כלומר על ארבעת' על הפסח והעצרת ור"ה וחג שהם רזא דאבהן ודוד מלכא. תו בפסח על התבואה דהכי הוא ממש והא אוקמוה מלה על מה אתיא מצה בפסח. יבאר הטעם למה אמרו בפסח על התבוא' ולא אמרו בלשון מזונות או פרנסה או זולתם מהלשונות המורים על הפרנסה רק בלשון תבואה כאשר יקשה בהדיא אמאי תבואה ובכאן אמר דהכי הוא ממש לפי שהוא לשון נופל על המצה הנעשית מהתבואה וביאר כי אע"פ שהמצה הוא רומז ללחם הקדוש כאשר יבאר בהדיא הנה לגבי ישראל היה דין וזה לפי שכבר ידעת שכשיצאו ישראל ממצרים עדיין לא נכנסו בגדר האמונה המיוחסת למצ"ה שהוא לחם עוני אל הגוף והוא נאות לנפש כי עדיין לא קבלו התורה לאכול מלחם האמונ' שאין הגוף נהנה ממנו אבל היה מאכלם חמ"ץ ושאור שבעיסה המיוחס ליצר הרע ומיעוט האמונה ורצה הקב"ה להרחיקם מהאמונות הנכריות ההם המיוחסות אל החמץ להרגילם ולהעתיקם מעט מעט אל האמונה להבדילם מהחמ"ץ שאור שבעיסה ולהאכילם לחם מצה השמור' מאלהי נכר הארץ וזה היה קשה להם כאלו פועל בהם הדין כי כל דבר שנעתק מההרגל אל הפכו קשה ואם יהיה הטוב ממנו. והוא אמרו הא אוקמוה על מה אתיא מצה בפסח דהא דינא הוא ודינא דמלכות"א דינא וביאר הטעם ואמר ודא שירותא דשריאו יש' למיעל בחולקא קדישא דקב"ה ולבערא מניהו חמץ טעוון אחרנין די ממנן על שאר עמין דאקרון אלהי נכר ואקרון חמ"ץ יצ"ר הר"ע וא"כ כל התחלות קשות וכ"ש בהעתקת ההרגל וע"כ נחשב להם לדין כי אכילת המצה קשה להם בבחינת הגוף וטובה בבחינת הנפש וחזר לבאר הסוד ואמר אמאי תבואה כלומר ומי יאמר לנו כי לשון תבואה רומז אל המצה ואל הדין ואמר כמה דכתיב תבואתה בה"א והוא פסוק בירמיהו קדש ישראל לה' ראשית תבואתה בה"א כי הה"א תרמוז על הדין הכמוס והסתום בה"א הראשונה שבשם ואין הדין ההוא נגלה רק בה"א האחרונ' כי היא המוציאה כל הדברי' לפועל והיא מצ"ה והיא דין ועל זה אמר והא אוקימנ' דעלמא אתדן על דינא דה"א וישראל היו ראשית תבואת ה"א באכלם מלחמה לחם עוני ואתה המעיין הבן מתוך הלשון ואל תט ימין ושמאל ממה שכתבתי כי הם דברי קבלה ודבריהם ע"ה עניים במקום א' עשירי' במקו' א' וזו היא כוונתו. גם ידייק למה לא אמרו בלשון רבים בעצרת על פירות האילנו' כי מינים רבים הם. ואמר כי הרמז לאילן

הקדוש מדתו של יעקב הנטוע בגן אשר ממנו פורחות הנשמות כי הם פירותיו בסוד אני כברוש רענן וסופיה דקרא ממני פריך נמצא והכוונה כי בעצרת נדונים אותם הנשמות על רפיונם בתורה שנתנה בעצרת ועל זה נוהגים החסידי' ואנשי מעשה לעסוק בתורה נביאים וכתובים ומשנה וס' הזוהר בליל מ"ת לקשט הכלה להביא' בבקר בבקר אל בית המלך פנימה. בר"ה עוברים לפניו כנגד מדתו של יצחק ואמר תאנא ר"ה דא הוא רישא דמלכא וכו' דע כי לא נקרא מספר השני שני רק על שהוא משונה מן האחד ולפי שהאחד אינו נגדר במספר נקרא השני ראש אל המספר כלו' ראש אל השנוי הנופל במספר ולכן נקרא מדתו של יצחק ר"ה לפי שהוא משונה ממדתו של אברהם כי זה חס"ד וזה די"ן ולפיכך דנין בר"ה את בני האדם כפי שנוי מעשיהם אם טוב ואם רע ע"י מדתו של יצחק שהוא ראש לשנוי ואמרי שנוי לא ח"ו שיש שם שנוי רק מצד המקבלים ועוברים לפניו כבני מרון לדון אותם בפרט כל אחד ואחד לבדו כפי מעשיו שנאמר היוצר יחד לבם כלומר היוצר והבורא יודע ומבחין לבם של כל א' מהם והם נסקרים בסקרא אחת כי בהשגחה אחת יודע את כלם שאין מדתו כמדת ב"ו שצריך להשגיח על כל פרט ופרט השגחה מיוחדת אבל הב"ה בהשגחה אחת מבין את כל מעשיהם ונתיחד יום זה לדין משורשו למעלה שהוא יום ראש השנה יום השנוי והשנוי מחייב ההשגחה בדין והבן זה. ומ"ש וע"ד תנינן בראש השנה דהא ברישא דשתא שארי יצחק כלומר שכן בתחלת הבריאה התחיל לגלות במדת הגבור' ולא היה מתקיים מצד תוקף הדין עד ששתף עמו מדת רחמים ולכן הוקבע הדין ליום זה כמו שתקנו לומר היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם כלומר לפי שהיום הזה בו הרת עולם כדעת ר' אליעזר שבתשרי נברא העולם ע"כ נתחייב כפי החכמה כי ביום זה שנגלית הגבור"ה והדין יעמיד במשפט כל יצורי עולם. ובחג נדונים על המים ודא הוא שירותא דרישא דמלכא וכו' אמר שאע"פ שנקראת מדתו של יצחק ראש השנה לענין השנוי והדין והאש החזקה והוא ראש לענין גלוי הבריאה שלא נגלית כי אם בגבור"ה כי הדבר הסתום במחשבה לא יגלה כי אם בכח הגבורה הנה עכ"ז קדמה במחשבתו החס"ד שהוא הראשית הראשון למזג התוקף ההוא והמים מכבים את האש. וע"ד חדוותא דמיא אשתכח בכלא בשעתא דנסכי מיא וכו' כדאיתא בפ' החליל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו וכל השמחה ההיא היתה על ניסוך המים שנאמר ושאבתם מים בששון וע"כ נקראת שמחת בית השואבה והוא רמז אל הרחמים המתעוררי' בחג בשעת ניסוך המים כי המים התחתונים קוראים אל המים העליונים בסוד תהום אל תהום קורא לקול צינוריך ואומר אבע לי מימיך. ועל כן בארבע פרקין אלין כלא משתכחין לדון את העולם בכל

מה שצריך הן בתבואה הן בפירות האילן הן בעניני בני האדם הן בענין המים כפי הסוד וכפי הטבע כי הזמן תלוי בסד"ר הזמנים והבן.

דף רכז.

א"ר יוסי כד יסתכלון מלי כלא אשתכח בהני פרקי וכו' כי בארבע פרקין הללו נדון העולם בב"ד הגודל המיוחס למדתו של אברהם ולמדתו של יצחק ולמדתו של דוד שהם רתיכא עילאה כפי' שנז'. ומ"ש ובד' פרקין בני נשא אתדנו ביומין דאשתכח בעלמא הוא דעתו של ר' יוסי עצמו בגמרא בפ"ק דר"ה שאמר שם ר' יוסי אומר אדם נידון בכל שעה שנאמר לרגעי' תבחננו והוא שאמר בכאן ביומין דאשתכח בעלמא שאע"פ שהעולם נדון בארבעה פרקים הללו הוא על הכלל אבל על הפרט כל יום נדון על הפרט ובכל יומא ויומא ספרין פתיחן ועובדין כתיבין וכו'.

תאנא בשעתא דבר נש קאים בצפרא הוא הדבר שאמרנו שהאדם נדון בכל יום ומבואר הוא ר' חזקיה פתח ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם נמשך הענין לדבר בענין יציאת הנפש עד יערב שמשו של אדם לבוא ויאמר כי קודם יום פטירתו בשלשים יום צלמו של אדם יסור ממנו וענין ר' יצחק שאמר לר' יהודה שהרגיש שסר צלמו מעליו כמו שכתב למעלה יוכיח והענין הזה מבואר כלו. ויאמר כי בזמנא דדיינין ליה לבר נש לעילא סלקין לנשמתיה לעילא להעיד על ההרהורים שלא באו לידי מעשה הלא הם כתובים מאז על ספר וכלהו דיינין ליה לבר נש בההיא שעתא אם לחיים אם למות אם לטוב כדין ארפין מניה כלומר מדת הדין תרף ממנו ורפואה נמצאת לו כי ענין שם רפואה הוא ענין רפיון הדין וזיעא אתבזע על גופא כי סימן יפה לו האדם הזיעה לא חמה ולא קרה רק הממוזגת הרפה כי היא סימן רפואה ונשמתא אהדרת לבתר אחר שסר צלה תשוב ותאיר אל עבר פני האדם כבתחילה. ויאמר כי אין להרהר אחר מדותיו ית' בראותנו כי הרשע מאריך ימים ואינו נדון כפי מעשיו כי היודע ועד הוא יודע למה יאריך ימים אם לפי שהוא עתיד להוליד בן צדיק ומאריך לו עד שיגיע תור בואו לעולם. ואם לפי שלא הגיע זמן היסורין לחול עליו ע"ד כי לא שלם עון האמורי שהיסורין הם נאמנים בשליחותם ומאריכים עליו עד שישלמו זמנם ולפי' מאריך להם לרשעים ודינו דין אמת ית' ויתי:

דף רכז:

וירא ישראל את בני יוסף א"ר יצחק האי קרא קשיא וכו' יבאר מתוך הקושי הנמצא בכתוב הזה שהזכיר ראיה ביעקב והכתו' מעיד ועיני יש' כבדו מזקן לא יוכל לראות כי נעדר ממנו חוש הראות ואיך יאמר וירא ישראל ויכריח מזה כי יש ראיה חושיית ויש ראיה שכלית רוחנית ושהצדיק בהיות נשמתו דבקה ביוצרו יש בו מדעת קונו כי הוא ית' לקצות הארץ יביט וקורא הדורות מראש עד שלא יבואו לעול' והנשמו' עומדות לפניו על הצלם העתיד להם והראוי לגולמם וכן הצדיק צופה ומביט כל הדורות בטרם בואנה כמו שמצינו באדם שהראה לו הב"ה בהיותו גולם מוטל דור דור ופרנסיו וכו' וכן מרע"ה ויראהו ה' את כל הארץ וכו' וכן יעקב וירא ישראל ראיה רוחנית אלהית ראה שעתיד לצאת משבטו של יוסף ירבעם וחביריו שעתידין לומר אלה אלהיך יש' וע"כ תמה ואמר מי אל"ה מאן הוא דזמין למימר אלה אלהיך וכו' ולפי דרכו יבאר כי מה שנאמר בו ית' וירא אלהים את כל אשר עשה שאין הכוונה שנתחדש לו ית' שום ידיעה בכל אשר עשה ח"ו אמנם הכוונה לומר שכבר קדם בציורו העליון כל העתיד להיות בכל אשר עשה.
ומנא לן דקב"ה אחמי ליה ליעקב ברוחא דקודשא דכתיב והנה הראה אותי אלהים גם את זרעך והיה ראוי לומר את זרעך והוסיף מלת גם לאסגאה העתידין לצאת ממנו כמו שנזכר. ומ"ש והאי קרא אשלים לתרין סטרין להאי סטרא ולהאי סטרא ירצה לומר כי מלת מי אלה תשמש לשני כוונות כלומר מי הם אלה על בניו ומי הם אלה על ירבעם וחביריו שעתידין להעמיד ב' עגלים ולומר אלה אלהיך ישראל:
ויברך את יוסף בהאי קרא אית לאסתכלא וכו' יבאר מ"ט תלה הברכה ביוסף והוא לא בירך בפעם הזאת רק לבניו ועוד שהיה ראוי לכתוב ולומר ויברכם מיד שכן התחיל בברכה המלאך הגואל אותי יברך את הנערים והיה ראוי לומר ויברכם מיד ולא אמר ויברכם אלא בסוף הענין שנאמר ויברכם ביום ההוא בך יברך ישראל לאמר ישימך וכו' גם היה ראוי לכתוב שם ויברכם ביום ההוא בכם יברך ישראל לאמר כאפרים וכמנשה כי הכוונה בזה המברך לבנו אהובו יאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה כי על כן כפל מלת לאמר כלומר כל א' מישראל כשיברך לבנו יאמר ישימך אלהים וכו' וא"כ מצינו שהכתובים מחולפי השטה כי במקום שהיה ראוי לכתוב ויברכם אמר ויברך את יוסף ובמקום שאמר ויברכם בלשון רבים אמר בך יברך ישראל והיה ראוי לכתוב בכם יברך ישראל. ואל זאת הכוונה כיון המקש' באמרו בהאי קרא אית לאסתכל' דלא אשכחן הכא דאתברך יוסף כלומר הכא לא אשכחנא לשון יחיד אבל מצינו לשון יחיד להלן שנאמר בך יברך ולכן כפל המקשה הלשון ואמר לא אשכחן הכא דאתבריך יוסף

ב' פעמים אמר הכא וכאלו אומר הכא לא אשכחן דאתבריך אבל בסוף אמר בך יברך ישראל שנראה שחוזר אל יוסף. והשיב ר' יוסי כי כן הוא האמת כי בברכו את בניו איהו אתברך דברכתא דבנוי דבר נש ברכתי' איהי ודייק מלת את כי כל אתין רבוייא הם ומלת את בכאן לרבו' את בני יוסף כי הוא מברך אותו בברכת בניו והראיה כי בסוף שאמר ויברכם ביום ההוא אמר בך יברך יש' כי ברכת הבנים ברכת האב היא וענין זה כפתור ופרח. ור' אלעזר יבאר הענין ע"ד הסוד ואמר ויברך א"ת דייקא דבריך לאת קיימא רזא דברי"ת דנטר יוסף ירצה כי המשיך הברכה מלמעלה ממדת הבינה ע"י האבו"ת הנרמזים באברהם ויצחק ומדתו של יעקב עמהם שכן אמר האלהים הרוע' אותי כלל מדתו עמהם ולכן כפל מלת האלהי"ם פעמי' א' להמשכת הברכה אל האבות באמרו האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו דאינון קדמאי עילאי הוא אלהי"ם חיי"ם ומלך עולם אשר ממנו מקבלים האבות ומריקים אל סוד הברית הוא יוס"ף שמהם יעקב נטיל לון וכיון דנטיל לון איהו האי אתר נטיל לון כלומר מדתו של יוסף. ואמר וכלא תלייא בדבורא כלומר ולא תקשי לך הכתוב למה אמר ויברך את יוסף כי בדבור תלוי הדבר ויעק"ב המשיך הברכה בדבורו אל יוסף וזהו ויברך את יוסף צריך להמשיך הברכה קודם מלמעלה מכל הברכות אל הבריכ"ה הידועה ובכן ימשיך משם הברכ' אל הצריך להתברך ואם לא כיון המברך סוד זה לא יתקיימו ברכותיו כי כן כיון יעקב בברכתו זאת להמשיך תחלה מאלהי"ם חיי"ם הברכה על דרך האבו"ת אל יוסף ומבואר הוא כי קב"ה הנז' בכאן אשר צריך להתברך תחלה היא העטרת כי כל מדותיו ית' נקראים קב"ה יען הן אדוקים בו כשלהבת הקשורה בגחלת. ואל סוד זה אנו מברכים כל ברכותינו להב"ה ואיך נברך למי שכל הברכו' באות ממנו אמנם הכוונה להמשיך הברכה למאן דלית לה מגרמה כלום ולסוד זה תקנו הברכו' בלשון נוכח ברוך אתה ובלשון נסתר אשר קדשנו והבן זה. ולפי שלא מצינו בברכתו של יצחק ליעקב שברך יצחק לקב"ה בתחלה ואיך יתברך יעקב לזה אמר ת"ח בשעתא דבריך יצחק ליעקב לא ברכיה עד דבריך לקב"ה ובא הרמז באמרו ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ושדה של תפוחי"ם ידוע אשר ברכו ה' המשיך הברכה מהתפארת אל השד"ה הצריך להתברך תחלה ואח"כ אמר לו ויתן לך האלהים וכו'. ת"ח בצפרא בעי בר נש לאקדמא ברכאן לקב"ה ולבתר לשאר בני עלמא ואם הקדים לברך לחבריו כבר אז"ל שעשאו במה שנאמר חדלו לכם מן האדם כי במה נחשב הוא קרי ביה במה. והסוד בבקר יאכל עד כאשר יתבאר במקומו כי הסוד הוא בענין הקרבנות הנקרבים בבקר לגבוה כדי שתתברך תחלה העטרת ולערב יחלק שלל לנערותיה ויתברכו מברכתה. ויבאר טעם למה יזכור הכתוב מלת אלה כמו שנזכר

בענין ע"ז באמרו אלה אלהיך יש' הן בעון העגל נעשה הן בעגלים שעשה ירבעם. ויאמר כי הוא סוד וזה לפי שכל אותם הכחות של הנחש ורוכבו סמאל הם מרשו"ת הרבי"ם והם רשויות הרבה אמנם עולם האחדות הוא רשו"ת היחי"ד. ועל סוד זה יזכור בע"ז לשון אל"ה המורה על הרבים. ובצד הקדושה יזכור בלשון אחדות ז"ה וזא"ת זה אלי ואנוהו זה קוינו לו זא"ת אות הברית להורות כי מדותיו ית' הם אחדות אחד ושהמשפיע והמקבל אחד הם בלא פירוד ונקרא הזכר המשפי' בלשון נקבה באמרו זא"ת הברי"ת כי הברי"ת הוא המשפי' שהוא מדת היסו"ד ונקרא זאת בלשון נקב' והעטרת נקראת בלשון זכר באמרו זה אל"י ואנוהו כי על השכינ' אמרו כן וזה יורה כי הזכר והנקבה אחדות אחד ולא יזכרם הכתוב בלשון שיורה על רבוי אבל יזכור המשפי' בלשון המקבל והמקבל בלשון המשפיע כי רשות א' הם אמנם סטרא דע"ז רבים הם ולכן יזכרם הכתוב בלשון רבים אלה אלהיך. ואמר כי על סוד זה אמר הנביא מבטיח לישראל שלא יזכר עוד עון העגל גם אל"ה תשכחנה בלשון רבים ואנכ"י שהוא סוד הברית לא אשכחך. וכן אמר הנביא רומז לזה על אלה אני בוכיה ירצה כי מלת אלה אלהיך ישר' גרם להם לבכות. או שיהיה פירושו על שנתנה הממשלה והשולטנות לאל"ה לשלוט על יש' המדה הנקראת אנ"י בוכיה ע"ד ויקרא ה' אלהי"ם לבכי ולמספד וכו' ולפי שמצינו מלת אלה בענין זכיר' הברית באמרו אלה דברי הברית והקושיא הזאת כפי הנראה לכאורה אינה קושיא כי מלת אלה יחזור לדברי לא לברית כי אם לתנאי הברית. אמנם לפי שהיה יכול לכתוב זה דברי הברית אעפ"י שיהיו התנאים רבים שכן מצינו זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאתכם תרומה והדברי' רבים זהב וכסף ונחשת ותכלת וארגמן וכו' ועורות וכו' ושמן למאור וכו' ואבני מלואים וכו' והיה יכול לכתוב אלה הדברים אשר צוה ה' ולא כתב אלא זה הדבר וכן היה יכול לכתוב זה דברי הברית ולכן הקשה ואמר ואי תימא הא כתיב אלה דברי הברי' כלומר והיה יכול לכתוב זה דברי הברית. והשיב הכי הוא ודאי כלומר הוצרך לכתוב מלת אלה בענין הברית לקיים תנאי הברית כי מפחד הרצועה מתקיים הברית ובג"כ אקדים ואמר אלה כלומר שהיה יכול לכתוב דברי הברית אלה והיה משמע כי יחזור מלת אלה לתנאי הברית אמנם הקדים מלת אלה לדברי הברית לרמוז כי הרצועה מזומנת לעובר על דברי הברית ועד"ז יתבאר כל אלה הנמצא בכתוב כמו אלה המצות אלה החוקים ודומיהם ויקשה שהרי כתיב אלה תולדות נח איש צדיק ויאמר כי תחזור מלת אלה לחם בנו שהיה מחלק הזוהמא ואגב ארחיה יבאר מה שחייב שיזדמן להם לעשות העגל והוא המקום והכלים והשעה הם חייבו להוציא כלי למעשהו ומבואר הוא ע"פ המאמר. ומ"ש אהרן קריב דהבא דאיהו סטרא דיליה ותוקפא דאשא

הכוונה בו כי הימין כח השמאל תלוי בו ואם לא היה שנעשה ע"י אהרן הימני לא עלה בידם וכל זה יתבאר בארוכה בפרשת כי תשא עיין שם:

רבי יהודה פתח ויסב חזקיה פניו אל הקיר לפי שסוף הענין ידבר בענין המלאך הגואל מי הוא הביא הפתיחה הזאת ויקדים לומר כי כן צריך כל העומד להתפלל שלא יהיה דבר חוצץ בינו ובין הקיר. והסוד ידוע כי העטרת נקרא קי"ר לטעמים רבים אם מפני ששם עמד האור הגנוז והיה כדמיון הקיר המבדיל בין עולם האצילות לעולם הנפרדים ואם מטעם כי כל טוב ה' בידו שלש מאות ועשר עולמות הנמשכים מיש הבא מן האי"ן בסוד להנחיל אוהבי י"ש עולה קי"ר ואם לטעם שהוא מבאר לפנים מענין מקרקר קיר ושוע אל ההר שהוא מענין המיה וקרקור וניהום ובכיה בסוד רח"ל מבכה על בניה בקרקור מעיה בסוד על כן המו מעי לו. ואם לטעם שהיא סוד הכותל המערבי שאליו ומגמתו פונים כל התפלות לפי שהוא עושה מהם עטר"ה לראש המל"ך. ודע כי כל המסיב פניו אל הקי"ר הזה להתפלל צריך לכוין לבו אל ה' המשפיע בה ולא ח"ו להפרידה מאלוף כי זהו הקצוץ ועל זה אמר בחזקיהו ע"ה ויסב חזקיהו פניו אל הקי"ר ויתפלל אל ה' כי לא התפלל אל הקי"ר לבדה אבל הסיב פניו אליה ליחדה עם ה' שזהו סוד היחוד האמתית. ויתן טוב טעם ודעת למה לא נז' שם הקי"ר הזה בענין תפלותיו של מרע"ה וזולתו מהמתפללים רק ויתפלל משה אל ה' ויצעק משה אל ה' ויאמר כי לפי שחזקיה לא השלים צורתו בקיר הזה כי לא היה נשוי וכבר ידעת כי היא סוד הפריה ורביה העליונה כי כל הנשמות ממנה באים לעולם וכל מי שמונע עצמו בעולם הזה אין לו חלק בה ואינו בן העה"ב כי לא תוהו בראה לשבת יצרה וכשראה חזקיהו כי מת הוא בעולם הזה ולא יחיה לעולם הבא כדבר ישעיהו הנביא בעון שלא השלי' צורתו בקי"ר הזה היסב פניו אל הקי"ר לקיים מצות פריה ורביה לתקן את אשר עוות ולשוב אל ה' ואח"כ ישאל צורכו ובקשתו. ת"ח בצלותיה מה כתיב אנא ה' זכור נא אשר התהלכתי לפניך באמת הודיע בתפלתו כי גם שלא השלים צורתו במד' הזאת כראוי בענין פריה ורביה הנה שמר בריתו מחטוא בו בשום איסור ח"ו ולכן היה ראוי אל המחילה נאמר כאן תמי"ם ונאמר באברהם התהלך לפני והיה תמים ולכן נענה והוסיפו לו חיים על חייו. והטוב בעיניך עשיתי שסמך גאול"ה לתפל"ה אל זה היה כוונת הפתיחה לבאר סוד המלא"ך הגואל. וצריך אתה לדעת כי ענין שם מלאך הוא שליח כמ"ש וישלח מלאכים והמדה הזאת היא שליח לגאו"ל ובכח הגואל היא גואלת והוא סוד המלאך הגוא"ל אותי יברך וידוע הוא שאין המלאך גואל ומברך לבדו ואל סוד הזה התחיל יעקב ע"ה בברכה ואמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברה"ם ויצח"ק האלהים הרועה אותי הקדים

להמשיך הברכה מאלהי"ם עליון למלאך הזה ואח"כ אמר המלאך הגואל אותי כי על ידו תהיה הגאולה. וכן נקראת מלאך פני"ו והוא סוד ומלאך פניו הושיעם שהוא פניו של משלח. ונקראת מלאך הברית פי' שליח הברי"ת הנה נתבאר לך כי המדה הזאת עושה שליחו' המשפיע בה וצריך ליחדה עמו ולסמוך גאולה לתפלה כי בהתיחדם והצמדם יחד הנה התפל"ה תקרא גאול"ה הוא שאמר בכאן גאולה דא מלאך הגואל דדא איהו דאשתכח בכל פרוקא דעלמא. ר' אלעזר אמר כיון דבריך יעקב ע"ה וכו' יבאר וילמד דעת לכל מבקש להפיק רצונו בברכותיו שיקדים להכנס בשע"ר השמים במחשבתו ולעלות במעלות האבו"ת עד האלהי"ם עליו"ן ומשם ימשך חפצו על פי מדותי"ו אל העטרת כי כן יעקב התחיל מהאלהי"ם אשר התהלכו אבותי לפניו שהיא שער השמים אשר לפנים ממנה הם האבות וחזר ואמר האלהי"ם על הבינ"ה והמשיך ממנה הברכה אל מדתו מדת התפארת וזהו הרועה אותי וכיון דאיהו נטיל יהיב ברכאן להאי אתר כלומ' למדתו של יוסף ועז"א ויברך את יוסף כיון דאמטי ברכאן להאי אתר כדין פתח ואמ' המלא"ך הגוא"ל שהיא העטרת כמו שנתבאר ומשם יברך את הנערים וכדי לבאר הסוד היטב פתח ואמר כי הכרובים פורשי כנפים אל מקום הארון ויסוכו הכרובים על הארון הכתוב הזה הוא במלכים בבנינא דשלמה והוכיח מכאן שהיו הכרובים ג"פ בכל יום פורשים כנפיהם וזה נס גדול בהיותם מעצי שמן וימצא בהם כח התנועה לפרוש כנפיהם ג"פ בכל יום בשעה שהיו מתפללים ישר' עב"צ ולא הביא ר' אלעזר ראיה לדבר מהתורה שנאמר והיו הכרובים פורשי כנפים דהתם נמי כתיב פורשי ולא פרושים לפי שהכתוב מדבר באופן אשר יעשום שיהיו פורשי כנפים כלומר כנפיהם פרודות מלמעלה ויובן כי תמיד יהיו כנפיהם פרושות אמנם הכתוב הזה יגיד כי הכרובים היו פורשים בדרך נס. ומ"ש בניסא הוו קיימי הוא שאז"ל בכתוב ויעש בדביר שנים כרובי' עצי שמן עשר אמות קומתו וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו ועשר באמה הכרוב השני מדה אחת וקצב אחד לשני הכרובים. וכתיב ויתן את הכרובים בתוך הבית הפנימי ויפרשו את כנפי הכרובי' ותגע כנף האחד בקיר וכנף הכרוב השני נוגעת בקי"ר השני וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף. והנה רוחב הבית היה עשרים אמה נמצא א"כ שעובי גופם יתר על העשרים אמה שהיו בכנפיהם כרוחב הבית וזה נס גדול. ת"ח קב"ה עביד לתתא כגוונא דלעילא כלומר צוה לעשות למטה כרובים על הדוגמא העליונה. וביאר תחלה כי היו צורת הכרובים למטה בצורת נערים ולכן נקראים כרובים והכ"ף כ"ף הדמיון והמלה רובים כלומר שהיו בצורת רובים וכן נקראים בלשון רז"ל כדאיתא בריש תמיד בג' מקומות

הכהנים שומרים וכו' והרובים שומרים שם והם פרחי כהונה. והוו קיימי תחות האי אתר כלומ' בדביר שהוא מכוון כנגד העטרת מימינא ומשמאלא כי כן היה בדוגמתם למעלה שני כרובים א' מימין הגולה ואחד משמאלה. ואלין הוו מתברכי בקדמיתא מההוא ברכה דנגדא מלעילא בסוד כטל חרמון שיורד על הררי ציו"ן כי שם צוה ה' את הברכה. ומההוא אתר ומהכא כלומר ומשם ומהעטרת המקבלת הברכה ההיא הוו נגדין ברכאן לתתא לבית המקדש המכוון כנגדו. וע"ד כתיב המלאך הגואל אותי כלומר ואל זה הסוד כיוון יעקב ע"ה באמרו המלא"ך הגואל אותי יברך את הנערים כי כשם שהמלא"ך הגוא"ל הוא נטיל ברכאן מגוונין דלעילא נצ"ח והו"ד והיא מתברכ' כן משם תמשך אל הנערים בני יוסף שיהיו בסוד הכרובים הממשיכים ברכה לכנסת ישר' והוא אמרו יברך את הנערים דא רזא דכרובים כלומר שיהיו כנגדם וכמו שכן בגינהו הוו נגדין מעילא לתתא כן יהיה דבר הנערים בני יוסף:

דף רכט.

המלאך הגואל אותי וכו' ר' חייא פתח בית והון נחלת אבות וכי בית והון נחלת אבות נינהו הקושיא גלויה בכתוב כי יראה כי אזלת יד הירושה מהבית וההון מהאבות אל הבנים אחריהם ולא יד השם עשתה זאת ושהונח זה אל הטבע כי מי שיהיה לו אב בבית והון יחיה ומי שאין לו אב כזה לא יחיה והנה אנו רואים כמה בני אדם שלא ישאירו לבניהם כי אם חסרון כיס והבני' ההם יקנו בית והון כיד השם עליהם לטובה ואיך יגזור הכתוב הזה כי בית והון נחלת אבות. וישיב כי אין כוונת הכתוב ענין גזר' כי זה לא יסבלהו שום שכל לפי שהכל מאתו ית' הבית וההון וזולתו אמנם כוונתו ענין איפשרות לא ענין גזרה והוא כי קב"ה יהיב כלא לב"נ הן לאבות הן לבנים ואיפשר כי לזמנין דיחסין כלא לבריה ויהא אחסנא דאבוה וכו' כלומר ופעמים שלא ינחילהו אביו מאומה והב"ה מזמין לו פרנסתו ממקום אחר. אמנם ענין הזיווג הוא ענין גזרה שמכריזין עליו למעלה ואומרים בת פלוני לפלוני ואפי' מעבר לים ופי' הכתוב כן בית והון יתכן שיהיה נחלת אבות או לא אמנם מה' אשה משכלת כלומר האשה המצלחת בכל הן בבנים הן בנכסים כי זה לו יאות שהיא בת זוגו האמיתית כשהיא משכלת לפי שיש זיווגין אחרים שיתכן שלא ישא אדם בת זוגו האמיתית בסוד הגלגול שמא יקדמנו אח"ר ברחמים כאשר יתבאר הענין בארוכה בפ' משפטי' בעובדא דההוא סבא אם יגזור האל בחיים ב"ה ובכאן יבאר הסוד בדרך קצרה ויתרץ שני המאמרים המנגדים זה את זה כדאיתא בפ"ק דסוטה כי פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה

אלא לפי מעשיו שנאמר כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים והקשו התם איני והא אמר ר' יהודה אמר רב מ' יום קודם ליצירת הולד בת קול יוצאת ואומר' בת פלוני לפ' שדה פלוני לפ' ותירצו הא בזיווג ראשון הא בזווג שני ופי' רש"י ז"ל זיווג ראשון לפי המזל זווג שני לפי מעשיו ואמרו שם א"ר יוחנן וקשה לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות אל תקרי מוציא אלא כמוציא ויש להם ע"ה על מה שיסמוכו באמרם אל תקרי מוציא אלא כמוציא והוא שאם היה כוונת הכתוב לשני דברים לומר שהאל ית' הוא המושיב יחידים ביתה שהוא הזווג וגם הוא ית' המוציא אסירים בכושרות הי"ל ומוציא אסירים בכושרות ואם בא הכתוב לספר בשבחו של הב"ה וכי אלה הב' דברים הוא עושה בלבד והלא מה רבו מעשיו ית' ומדלא כתב ומוציא אלא מוציא לא בא הכתוב אלא להשוות אלה השני ענינים אחד אל אחד. וסוד אמרם כאן בזווג ראשון כאן בזווג שני ידוע לבעלי הקבלה בסוד הגלגול כי בפעם הראשונה שבא אדם לעולם עם בת זוגו ההוא יקרא זיווג ראשון כי הנשמות באות לעולם זכר ונקבתו ומזדווגות זו בזו את גויותיהן האמנם אם לא זכה האיש ההוא ולא כשרו מעשיו והוצרך להתגלגל ולבוא לתקן את אשר עוות או שזכה והוצרך להתגלגל בסוד העיבור להטיב את דורו כמרע"ה שנאמר בו ויתעבר ה' בי למענכם או לסבה אחרת כפי הגזרה האלהית ההוא יקרא זיווג שני ויתכן כי פקודתו יקח אח"ר שקדמו ברחמים ובחיקו תשכב עד עת בוא דברו ויכשר במעשיו ובכן ידחה האיש האח"ר שלקח' מפניו ויקח את שלו מידו כענין בת שבע עם דוד שהיתה ראויה לו משנת ימי בראשית סוף דבר וקנצי למלין כי סוד זווג א' וזווג ב' הוא סוד הגלגול. ואולי כי אל זה כיון רש"י ז"ל באמרו זווג ראשון לפי המזל על הפעם הראשון וייחס אותה אל המזל המתוקן על הסדר הראוי לבוא הזיווג ההוא. וזיווג שני לפי מעשיו כמו שנתבאר אלא שלא רצה הוא ע"ה לגלות הסוד בפומבי וסתם דבריו באופן שיובנו כפי הפשט וכפי הסוד כי הוא ע"ה לא יבצר ממנו סוד הגלגול המקובל להם ע"ה אמנם לפי שענינו עמוק עמוק מי ימצאנו ופלס ומאזני צדק אלה הענינים בידו ית' לא רצה לבאר הדבר. ונשוב אל מה שאנו בו כי הוא הכוונה בכאן באמרו אבל מה' אשה משכלת בגין דאתתא דא כד אחסין לה בר נש מעם קב"ה יחסין לה על הזווג הראשון כי היא אשתו המשכלת בלי ספק והמצלחת עמו וביאר ואמר דהא לא יחסין לה לקב"ה לבר נש אלא כד מכריזין עלוי ברקיעא דקב"ה מזווג זיווגין עד לא ייתון לעלמא כלומר קודם שיבוא לידי גלגול. ובענין הזיוג השני אמר ולזמנין דקא סליקו בקליטין פי' שבאים שניהם הוא והאחר בתוך כך הקלע הקולטת אותם ומחזירן לעולם לתקן את אשר עותו ואסטי ההוא בר נש ארחוי

סליק זווגיה לאחרא הוא האח"ר שקדמו ברחמים עד דיכשר עובדוי וכד יכשר עובדוי או מטא זמניה אדחי גברא מקמי גברא ואתא האי ונטיל דיליה וזהו הזיווג השני הנתלה כפי מעשיו ועל שזה הגלגול הוא מחוייב כפי החכמה העליונה לבלתי ידח ממנו נדח קשה לפניו ית' מכלא לדחייא גברא מקמי גברא.

ואי תימא אשה משכלת ולא אחרא כלומר על הזיוג הראשון שהיא בת זוגו המשכלת היא האשה אשר הוכיח ה' אל האיש ההוא ושהאחרת היה במקרה ובהזדמן ולא מה' היא לו ויפלא ממנו דבר זה ח"ו לזה השיב ואמר ת"ח אע"ג דאזמין קב"ה וכו' יאמר כי ח"ו שממנו ית' יפלא כל דבר אמנם הפועל הטוב יתיחס אליו בעצם וראשונה והוא זווג האשה המשכלת והפועל הרע לא יתיחס אליו יתעלה כי אם לסטרא אחרא אשר בה נדבק האיש החוט' והיא העניש‌הו יען בה בחר וכל קטרוגין וכל בישין לא אתיין ליה מעם קב"ה אלא מעם ההוא סטרא בישא אליו יתיחס פועל הרע וברשותו ית' הוא מעניש.

וע"ד אתתא דלאו איהי משכלת קרא עלה שלמה ומוצא אני מר ממות את האשה כי עונותיו גרמו שלא יזדווג באשה המשכלת אשר הוכיח לו ה'.

וע"ד אתרעי ביה בבר נש בגין עובדוי דכשרן וכו' ופריק לה וכו' ומזמין לו האשה המשכלת ופודהו מהאשה המרה ממות ואמר כי אל זה כיוון יעקב אע"ה באמרו המלאך הגואל אותי מכל ר"ע כי לפי שראה שמטת"ו שלמה בלא פסול ידע שהמלא"ך הגוא"ל שהיא שכינה היא גאלתהו מהדבק בסטרא בישא ואמר יברך את הנערים מ"ט אתחזו לאתברכא בגין דנטר יוסף את קיימא והשומר הברית מחללו בבת אל נכר ראוי שיתברך זרעו ועל זה השיב יוסף כשאמר לו אביו מי אלה שראה שעתיד ליצא ממנו שיאמר אלה אלהיך ישראל ושאינם ראויים לברכה אמר לו בני הם אשר נתן לי אלהים. בזה שהראה לו סוד הברית ששמר שראויים הם להתברך ושהוא ג"כ ראוי להתברך יותר ויותר מכל אחיו ובג"ד לכלהו יהב ברכתא חדא וליוסף ברכאן סגיאין כמו שתראה מתוך ברכותיו מזולת ראובן ושמעון ולוי כי דבר עמהם דברי קנטור אבל ליהודה אמר לא יסור שבט מיהודה לזבולון לחוף ימים ישכון. לישכר וירא כי מנוחה כי טוב לדן יהי דן נחש עלי דרך לגד גד גדוד יגודנו לאשר שמנה לחמו לנפתלי אילה שלוחה לבנימן בבקר יאכל עד אמנם ליוסף הרבה בברכות דכתיב ברכות אביך גברו על ברכות הורי ברכות שדים ורחם:

רבי יהודה פתח אליך נשאתי וכו' האי קרא אוקמוה על כנסת ישראל בעודה בגלות נדרש הכתוב הזה אבל ת"ח צלותא דבר נש דאתכוון בה איהי לעילא לעומקא עילאה. דע כי השלש עליונים נקראים עמקי"ם לפי העלמתם כי כל דבר נסתר ונעלם יקרא עמוק.

וגם בספר יצירה נקראים עמקים שכן כתב עומק ראשית עומק אחרית עומק מזרח עומק מערב עומק צפון עומק דרום וכו' הנה בענין התפל' צריך האדם לכוון בתפלתו לעומק עליון שהיא הבינ"ה דמתמן נפקין כל ברכאן וכל חידו לפי שבה נכללים הכת"ר והחכמה כי ראש א' הם משם יתפשט הנהר היוצא מעד"ן היא החכמ"ה לקיימא כלא. וע"ד יתיר יו"ד במלת היושבי בגין דלא פסיק יו"ד מאתר דא לעלמין היוד היא החכמ"ה נקודה קדמאה שאינה פוסקת מהה"א הראשונה לעולם והיא נהר שאינו פוסק לעולם כי סוף הנהר והוא היסו"ד לפעמים פוסק בסוד ונהר יחרב ויבש כפי מעשי התחתונים ובסוד הצדי"ק אבד לדורו אבד אמנם ראש הנה"ר שהיא הבינ"ה אינו פוסק לעולם לפי שסוד היו"ד דבוק' תמיד בה"א הראשונה אמנם הה"א האחרונה לפעמי' היא דל"ת דלה ולפעמים היא ה"א מליאה.

ובגין דא כתיב היושבי בשמי"ם לפי שהיא אחוזה בחכמ"ה ויושבת בשמים שהיא התפארת עם האבות אברה"ם ויצחק.

ומהכא כד ברכאן נגדי מעומקא דא כלהו נטיל לון האי אתר דאיקרי שמים הוא התפארת מהאי נגדו לתתא עד דמטו לצדיקייא הם צדי"ק וצדק שהם קיומ' דעלמא.

ומהכא מתברכין כל אינון חיילין וכל אינון משריין הם מחנות שכינה בתולותיה רעותיה ואחריהן עולם הנפרדים למיניהם. והובא ענין פתיחה זו בכאן להודיע מהיכן הצדיקים ממשיכים הברכות כשמברכים לבניהם או זולתם.

ת"ח בשבעין ותרין נהורין אסתלק עטרא דכל משריין עיגולא דעלמא וכו' קרא למדת המלכו"ת עטרא דכל משריין לפי שהיא עטר"ה עליהם. ועיגולא דעלמא לפי שהיא סובבת עליהם ומקפת אותם כעיגולא הסובבת האלכסונות שהם בקרבה. והשבעין ותרין נהורין שאמר הם ע"ב גשרים שהם סוד ויס"ע ויב"א וי"ט שהם מאורו' המאירים בה. והסתכל כי כשקראה עיגולה דעלמא לא זכר השנים כי אם שבעין דוכתי כי ההתפשטות אינם רק ע' הן המה סוד שבעין סנהדרין כי השנים הם סוד שתי הנקודות עליון ותחתון אשר העגולה תסוב עליהם והם סוד הנשיא ואב ב"ד.

ואמר בגו האי עגולה נקודה חדא קיימא באמצעיתא וכו' אחר שדימה אותה לעגולה בבחינה שהיא סובבת דמה למדת הבינה שהיא סוד בית קדש הקדשים לנקודה האמצעית שממנה ניזונת העגולה הנזכר.

האי אתר הוא רווחא דכל רווחין אמר כי אע"פ שדמה אותה אל הנקודה שהיא קטנה בתוך העגולה הנה היא ארוכה מאר"ץ מדה ורחבה מני י"ם כי היא רחובו"ת הנהר ואם יחס אותה אל הנקודה הוא בבחינת התעלמותה והוא אמרו האי אתר הוא רווחא דכל

רווחין אתטמר בגויה כלומר בתוך העגולה הנזכר כי על כן קראה נקודה לענין ההעלם. וחזר ואמר האי טמירא איהו בגו חילהא הכוונה על העגולה עצמה שהיא העטרת כי גם שדמה אותה אל העגולה המקפת האלכסונות הנה גם היא טמירא בגו חילהא שאינם משיגים אותה אשר על סוד זה אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו.
ואמר טמירא איהי בגו לגו אע"פ שהיא הנגלת בבחינ' חילוק הטרף היא נסתרת בגו לגו כשעולה לקבל פרס מקדש הקדשים.
כד סלקא כלא סלקין אבתרהא הם כל פרקי מרכבתה והסוד על אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו שמה הרוח ללכת והאופני' ינשאו לעומתם כי רוח החיה באופנים הוא סוד משכני אחריך נרוצה שהיל"ל משכני אחריך ארוצה ומדכתב נרוצה ירמוז כי כלא סלקין אבתרהא הם החיות שהם פרקי מרכבתה ואם לא ביאר בעל המאמר ענין הפתיחה מבואר הוא כי על המשכת הברכות מיושב"י בשמי"ם אל המלא"ך הגוא"ל כוונתו:
רבי חזקיה ורבי יוסי ורבי יהודה הוו אזלי בארחא וכו' הביא ס' הזוהר עובדא זו לפי שבכלל דברי האנשים השלמים האלה ענינים מהנדון שלנו בסוד המלאך הגואל. וראש המדברים היה ר' יהודה שפתח ואמר אל תזכור לנו עונות ראשונים וכו' יודיע אהבת האל ית' בעמו ישראל שאינו מוסר דינם לשום שר אבל הוא ית' דן אותם בעצמו וידוע הוא כי אינו דומה הנדון ביד המלך עצמו לנמסר לידון ביד הסרדיוטים ושהוא ית' מעביר ראשון ראשון וזהו אל תזכור לנו עונות ראשונים כלומר העבירם ראשון ראשון ומהר יקדמונו רחמיך קודם שיקדמונו המקטרגים לקטרג עלינו כי רבים לוחמים לנו מרום וזה לפי שדלונו מאד ממעשים טובים ואם לא יקדמונו רחמיך מהר וקודם הן אבדנו כלנו. ויבאר שישראל היו סבה ראשונה לשולטנות סטרא אחרא בארץ ישראל וסבת אבדנן של ישראל וגלותם וזה בעבדם ע"ז בארץ כביכול התישו כח של מעלה והורישו השפחה במקומ' והענין מבואר בעצמו ופתח אחריו ר' יוסי ואמר עבדו את ה' ביראה וכו' עבדו את ה' בשמחה וכו' יבאר כי צריך האדם לסדר תפלתו בבקר בבקר קודם שעת זריחת השמש כענין אמרם יראוך עם שמש כי אז ימין עליון חס"ד אל מתעורר וצריך האדם להתאחז ולהתקשר בתפלתו בימינו ית' וכבר ידעת כי העטרת נקראת תפל"ה היא העולה למעלה להמשיך שפע וברכה לחלק לנערותיה ובתפלתן של ישראל היא מתקשטת להקביל פני המל"ך. וצריך האדם ליחד אותה בתפלתו בסוד הימי"ן והשמאל הן הנה סוד שמחה ורננה שמחה מימין החס"ד מדת הכה"ן ורנן"ה משמאל מדת הלו"י העומד על השירה ומבואר הוא. ויאמר עוד כי צריך האדם להיות נזהר בתפלת המנחה כי לנגדם היו נקרבים שני כבשים הכבש האחד בבקר והכבש השני בין הערבים כי

באלה הב' זמנים שולטים הרחמים והדין חס"ד אברהם בבקר ופחד יצח"ק בערב וצריך למתק הדין בתפל' המנחה כדי שלא תפעול בנו ועל כן צריך אדם ליזהר הרבה בתפלת המנחה. ויאמר כי תפלת ערבית נקראת רשות בפני עצמה בלילה לפי שאז היא מחלקת טרף ושלל שנאמר ותקם בעוד לילה וכו' ועל סוד זה קרבן לא נתן לה בלילה שאלו היינו מקריבים לה קרבן לבדה בזמן שולטנותה אין לך קצוץ גדול מזה והבן זה כי הקרבן אין ראוי להקריבו רק בזמן התיחדה עם בעלה ולא להפרידה מאלוף ואחריו פתח ר' חזקיה ואמר תכון תפלתי קטורת לפניך וכו' ויתן טוב טעם ודעת למה לא אמר דוד בתפלת הבקר תכון תפלתי רק במנחת ערב. ויאמר כי בשעת המנחה צריך למתק את הדין כי בבקר מכוסה הוא ולכן הזכיר בתפלת המנחה הקטרת באמרו תכון תפלתי קטרת לפניך כי ידוע הוא כי גם הקטרת היה נקטר בבקר שנאמ' בהטיבו את הנרות יקטירנה והטבת הנרות היה קודם בבקר ואח"כ בין הערבים ולא זכר דוד הקטרת אלא במנחת ערב לפי שאז מדת הדין שולטת כי כן שלטה בעונותינו הרבים בזמן חרבן ב"ה ועז"א הנביא אוי לנו כי פנה היום וכו' ובערב הציתו האש בב"ה. ומטעם זה היה דוד מזכיר הקטרת ביחוד בתפלת המנחה לפי שהקטרת היה מסגולתו להמתיק הדין בסוד ישימו קטורה באפך ולהעביר הרוגז והדין מישראל שכן מצינו באהרן בשעת המגפה וירץ אהרן כשאמר לו מרע"ה קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת כי הוא מבסם וממתק את הדין וכבר אז"ל כי מלאך המות הודיעו למשה סוד הקטרת זהו המכוון בדברי ר' חזקיה ושלשת החכמים האלה שמרו דרך המוסר בפתיחותיהם כי החל הגדול והקטן כלה ולא ידעתי למה המסדר לא זכרם כסדר מעלתם ולומר ר' יהודה ור' יוסי ורבי חזקיה הוו אזלי בארח' יתכן שהראשון אשר שם לדרך פעמיו היה רבי חזקיה ואח"כ נלוה עמו רבי יוסי ואח"כ נלוה עמהם רבי יהודה. והשלים הענין בזכור הפחד שהיה מתירא רבי יוסי מלסטים ומחיות השדה ושרבי יהודה היה מחזק לבו עד שנכנסו למערה ההיא וחלקו הלילה לשלשה משמרות שהלילה נחלקת בהם לדרוש בד"ת להיות דוגמא למלאכי השרת העומדים בבי"ת ה' בלילות. ופתח רבי יהודה בראש ואמר משכיל לאיתן וכו' ויבאר כי המזמור הזה אברהם ע"ה אמרו בשעה שהכיר בוראו ונאחז במדתו מדת החס"ד לעשות חסד עם כל באי עולם להישירם וללמדם דרך ה' כי על כן נקרא איתן לפי שנתאמץ נגד נמרוד וסיעתו לעבוד את ה'. חסדי ה' עולם אשירה וכי מסטרא דחסידים אתיין לזמרא. כבר ידעת כי צריך כל מתפלל או מבקש צרכיו ליחס כל דבור ודבור היוצא מפיו אל מקומו ואל שרשו למעלה כי בזה יפיק חפצו ורצונו ותשמע תפלתו וכבר משלו משל בענין הזה ליודע אוצרות המלך היכן כל אוצר ואוצר

והולך לשאול צרכו אל האוצר אשר שם ימצאהו כי בלא ספק יותן לו שאלתו ובקשתו משם אמנם מי שלא ידע היכן כל אוצר ואוצר ידמה להולך אל אוצר החטים ושואל כסף וזהב או אל אוצר הכסף והזהב ושואל חטים כי זה בלא ספק יצעק ולא יענה ע"כ צריך כל מסדר שבחיו ליחס כל דבור אל שורשו ואתה ידעת כי הברכה מיוחסת למדת החס"ד בסוד הכהנים המברכים את העם וכמ"ש דוד ע"ה וחסידיך יברכו כ"ה כי אליהם יתיחס הברכה אמנם השירה מיוחסת למדת הגבורה וכן הלוים הם הם המשוררי' להמתיק כח הדין הבא משם ומטעם זה אמר וכי מסטרא דחסידים אתיין לזמרא כי הזמרה אינה מיוחס' רק ללויים ולא לחסידים וישיב הכא אתכליל סטרא דשמאלא בימינא אמר כי המתפלל לא יכוין לבד אל המדה אשר משם יפיק צרכו כי זה דומה ח"ו לקצוץ אלא צריך ליחד הימין בשמאל והשמאל בימין כי זה יורה שהכל אחדות א' ושלא הובדלו שמות ופעולות המדות זה ימין וזה שמאל רק מפאת המקבלים וכן תמצא בדוד שהחליף הסדר לכוונה זו ואמר כהני"ך ילבשו צד"ק וחסידיך ירננו יחס הרנה אל החס"ד והצדק אל הכה"ן כדי ליחד המדות זו בזו. והביא לראיה ענין הנסיון המיוחס לאברהם ע"ה באמרו והאלהים נסה את אברהם ולפי הנראה יותר היה ראוי ליחס הנסיון ליצחק כי בן ל"ז שנה היה אז והוא הוא המנוסה ואיך כתב והאלהים נסה את אברהם. ויאמר כי הסוד בזה שלא תקרא בחינה ונסיון ובחירה כי כלם ענין א' כי אם בהמצא שני הפכי' בנושא אחד כי על סוד זה ברא אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים להיות בעל בחירה ורצון להגדיל שכרו או להענישו ובהיות כי טבעו של אברהם לעשות חסד עם כל באי עולם כפי שנזכר כי מדתו מדת החס"ד הנה באחוז צדיק זה דרכו לבד לא יקרא מנוסה אמנם בהתלבש במדת האכזריות לשחוט את בנו יחידו בעבור מצות בוראו ההוא יקרא מנוסה בלא ספק בהמצא בו ב' ההפכים כי יצחק יקרא סבלן למדתו הפועלת בו ואברהם יקרא מנוסה הנה נתבאר כי השלם הוא המיחד הימין בשמאל והשמאל בימין וזהו חסדי ה' עולם אשירה כלל השירה בחס"ד ליחד המדות. ד"א אשירה אינון חסדים דקב"ה עביד עם עלמא כלומר שהיה אברהם שהוא איתן האזרחי אומר אשירה ר"ל אודיע לכל באי עולם החסדי' שהוא עושה עמהם בקיומו של עולם ואודיע אמונת"ו בפי לפי שהדורו' כלם היו עובדי ע"ז והוא היה מודיע' אמונ"ה אומן כי יש למעלה מצבא השמים מדת האמונ"ה המושלת על כלם. וקב"ה אודיע ליה לאברהם רזא דמהימנותא כמו שנתבאר בפ' לך שבתחלה היה אברהם אצטגנין וחוקר גדול והיה חוקר ומבקש להשיג סוד הנקוד"ה שעליה העולם ולא היה משיג עד שנגלה עליו בעל הבירה ואמר לו לך לך מארצך צא מאצטגנינות שלך ודע לך כי יש למעלה ארץ אחרת שהיא שער

השמים והכנס בה ותשיג ממנה אמונ"ה וזהו אל האר"ץ אשר אראך ושם נתבאר בארוכ' שזאת ההשגה אינה נישגת בשום חקירה רק למי שחפץ המלך ביקרו מעלהו במעלו' הנבואה ובכן ישיג ליכנס בשע"ר השמים העליונים ושאין בכח כל אדם להכנס בשער הזה ואע"פ שיהיה מוכן להכנס בלא בר וברוך בן נריה יוכיח שהיה אומר יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי. וכדין ידע דאיהו עיקרא וקיומא דבגיניה אתברי עלמא כלומר כי אז השיג כי במדתו שהיא החס"ד נתקיי' העולם לפי שנברא בגבור"ה ולא היה מתקיים עד ששתף עמו החס"ד ונתקיים כמ"ש אמרתי עולם חס"ד יבנה. ומ"ש והא אוקימנא ואתמר בראשית ורזא כללא חדא תרין גוונין הכא בראשי' וכו' יודיע שבנין העול' עליון ותחתון הוא כדמיון בית ועליה על גביו כמו שביארנו בפ' בראשי' בצורת הבי"ת שיש בה שתי גגים כצורת בי"ת ועלי"ה על גבה ואמר כי שני המדות האלה כלומר הבינה והעטרת נקראים ראשית ושניהם נקראים בתים וזהו בראשי"ת כלומר בית ראשית הבי"ת ועלי"ה נקראים ראשית הבית התחתונה היא ראשית ושער מלמטה למעלה והעליה היא ראשי' מלמעלה למטה ואמר כי התחתונה נקראת בי"ת קדשי הקדשים כלומר בי"ת לקדש"י הקדשי"ם הנקראת ראשית נמצא א"כ כי מלת בראשית הם ב' גוונין עליון ותחתון ומלה כלילא כחדא כלומר במלת בראשית נרמזים השני בתים הבית והעליה שנקראים ראשית שבהם נברא כל מה שנברא. כי זאת היתה אם כל חי בעולם האצילות וזאת היתה אם כל חי בעולם הפרדים אמנם הבי"ת שבה נברא זה העולם לא היה מתקיים לפי שנברא בדין אם לא ששתף עמו מדת החס"ד שהוא סוד הימין עליון שהוא האור הראשון בעולם הבנין בו נתקיים הבנין התחתון נמצא כי העלי"ה היא היתה קיום הבית וזהו סוד אמרתי עולם חסד יבנה וסוד שמי"ם תכין אמונת"ך בהם כי בכח השמי"ם העליוני' נתקיימ' מדת האמונ"ה ונתקנה והוכנה על מכונתה לתקן עולם במלכו"ת שדי זו היא כונת המאמר ודוק ותשכח. ד"א שמים באינון חסדים אתתקנו ורזא דאמונה אתתקנת בהו. צריך אתה לדעת כי יש חסדי"ם למעל"ה מחסדי"ם וחסדים למטה מחסדים. והם ג' מיני חסדים. נעלמים ומורגשים ומוטבעים בסוד ישבעו עצי ה' ישבעו חייה"ם ישבעו מימיה"ם ישבעו מטעתם ודע כי החסדי' המיוחסי' למדת החס"ד נקראי' המורגשי' והם הנקראי' חסדיך הראשוני' המורגשים ונקראי' חסדים טובים והם למעלה מחסדי דוד הנאמני' ונקראים ראשוני' לחסד"י דוד. ויש למעלה מהחסדי' האלה חסדי"ם נעלמים עליוני' ולכן תמצא כתוב א' אומר כי גדול מעל שמי"ם חסדך וכתוב א' אומר כי גדול עד שמים חסדך וכבר ידעת כי התפאר' נקראת שמי"ם בסוד ואתה תשמע השמי"ם ואמר כי השמים באינון חסדים העליוני' הנעלמים אתתקנו והאמונ"ה אתקיימ' בהו ויהיה

שיעור הכתו' חסד יבנה על העליוני' אשר מעל השמי"ם כי הם המתקני' השמי"ם האלה תכין אמונת"ך שהיא העטרת דלית תיקונא אלא מגו שמים כרתי ברית לבחירי. דא הוא רזא דמהימנותא דע כי התפארת נקרא ברית הפ"ה והלשון והשפתים לפי שמוציא כל כונת הלב לפועל ולכן יקראהו רוב המקובלים ספר בסוד ספר ספר כי הוא כמספר עם חבירו וכן כתב בעל ספר השם שנקרא התפארת ברית הפה אל טעם זה ואל זה רמז באמרו בכאן כרתי ברית לבחירי וסופיה דקרא נשבעתי לדו"ד עבדי דא הוא רזא דמהימנותא כלומר כי זה הברית שהוא סוד הו"ו שהוא ברית הפה הוא סוד האמונ"ה וקיומא. ד"א דא איהו צדי"ק דמני' נפקי ברכאן לכלהו תתאי אמר זה על משך הו"ו שהוא הברי"ת המריק בעטר' כי הוא קרוב אליה ומשפי' בה וזה נקרא בפרט ברית כמו שידעת כי יש ברית הלשון ויש ברית המעור כמו שנזכר בספר יצירה ואל זה הצדי"ק ראוי ליחס בפרט לשון כריתת הברי"ת יותר מהתפארת כי הוא המשפיע בה וע"י מתקיים העולם. ואמרו דלא יתבדרון לעלמא על ישראל הוא אומר כי בעוד שהצדיק הזה היה משפיע בכנס"ת ישראל היו ישראל עומדים בארץ והם היו המקבלים ראשונה ומתמציתם היו מקבלים האומות ועתה בעונותינו שהצדי"ק אבד לדור"ו גלינו מארצנו וכל נגידו דברכאן אתמנעו וכל חדוון אתמנעו וכו'. וכד עייל ליליא מההוא זמנא חדוון לא עאלו קמי מלכא וכו' כבר ידעת כי הלילה נחלקת לשלשה חלקים והם הנז' להם ע"ה במסכת ברכות פ"ק ושלש כתות של מלאכי השרת ממונים עליהם וכל כת משוררת בזמנה הכת הראשונה בד' שעות הראשונות אומרת לה' הארץ ומלואה מי יעלה בהר ה' והסוד בזה לפי שהוא זמן שהנשמות עולות למעלה ומי ומי הוא הזוכה לעלות בהר ה' ומקום קדשו. הכת השניה הממונה בד' שעות האמצעיות הם נקראים אבלי ציון והם שבכו על חרבן ב"ה והם אומרים על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו הם הארלים אשר צעקו חוצה ובאותה שעה הב"ה בועט בכמה רקיעים ומזדעזעים שנים עשר אלף עולמות וגועה ובוכה כביכול שנאמר ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו ואומר אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין א"ה ואין לו להב"ה מנוחה ונחמה כביכול עד שנכנס לג"ע של מטה ומשתעשע בנשמותיהם של צדיקים והנה הצדיקים אשר בעוד בחיים חייתם קמים בשעה ההיא לעסוק בתורה והב"ה והמלאכים באים להקשיב קולם שנאמר חבירים מקשיבים לקולך השמעיני וכו' זהו המכוון בפתיחת ר' יהודה באמרו וכל אינון מזמרי קיימי לבר ואמרי שירתא בתלת פלגי ליליא ושאר דברי המאמר מבואר. ואחריו פתח ר' יוסי ואמר על מה אדניה הטבעו יבאר כי אדני הבנין הקדוש הם שבעה בסוד חצבה עמודיה ז'

אמנם יסודם לא נודע איה הוא כי אי"ה הוא יסודם שהם השלש עליונות וכבר ידעת כי עולם האצילות יסודתו בהררי קדש למעלה כי העולם העליון יסודתו בעליונו. והעולם האמצעי יסודתו באמצעיתו ועולם התחתון יסודתו בתחתיתו ובהיות כי עולם העליון יסודתו למעלה ממנו בשלש העליונות לא נודע לכל מבקש וחוקר על מה אדניה הטבעו כלומר אדני הה"א כי השלש העליונות שהם סוד שלש אמות דספר יצירה הם מחשביות לא נתפסות בשום מחשבה ורעיון וזהו על מה אדניה הטבעו או מי ירה אב"ן פנתה הרמז על מדת הבינ"ה הנקראת מ"י היא ירה אבן פנתה והיא העטרת כי כן גזרה החכמה העליונה שתהיה האבן הזאת פנה אחרונה בעולם האצילות בסוד אב"ן מאסו הבונים היתה לראש פנה כאלו הבונים העליוני' דחו אותה להיותה ראש לשועלים. וג"כ נקראת האבן הזאת אבן בוחן לפי שבה נבחנים בני אדם להיותה סוד עץ הדעת טוב ורע בה יבחנו הצדיקי' ברע אשר ברגליה כי הרע מבחין את הטוב ויש בה ז' עינים הן המה עיני ה' המשוטטו' נאצלים מז' עיני ה' המשוטטים כי תרויהו איתנהו בכתוב והם היכלות אלה לאלה. והאבן הזאת היא אשר הציב יעקב מצבה בסוד אמרם כי יעקב תקן תפל"ת ערבי"ת ונקראת אבן שתיה כי בשם י"ה הושתה לראש פנה להשפיע מימי ברכותיה לעולם הנפרדים. ולפי שר' יהודה דבר בענין השלש משמרות שהלילה נחלקת אליהם והשירה שאומרים הג' כתות הממונים על כל שליש ושליש בדרך קצרה הרחיב הדבור ר' יוסי והביא ענין הכרובים שהיו פורשי כנפים גם בשלש משמרות הלילה כשם שהיו פורשי כנפים ביום כי כמו שהלילה נחלקת לשלשה חלקים גם היום נחלק לג' חלקים ואמר כי ג"פ בלילה הם פורשים כנפיהם בשלשה המשמרות. במשמרה הראשונה שהדין מתוח בעולם היו אומרים ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות הם הנשמרים ממדת הדין המתפשט בעולם. ובמשמרה שניה היו אומרים הבוטחים בה' כהר ציו"ן לא ימוט לעולם ישב ועתה שנחרב בעונותינו מלאכי שלום מר יבכיון. ובמשמרה השלישית היו אומרים הללו עבדי ה' יהי שם ה' מבורך וכו' ממזרח שמש עד מבואו שהוא עת רצון עת הבקר בקרו של אברהם כי במשמרה הזאת השלישית מתעוררים הרחמים וכל כוכבי אור אומרים שירה בהגיע הבקר ויש' המקדימים שירתם בסוד קדמו שרים אחר נוגנים פי' ואחר הנוגנים וכבר ביארנו זה כי הניגון יתיחס למעלה לדקותו והשירה למטה והשירה קודמת לנגון והכל לתיקון האבן הזאת כי הם תיקוני הכל"ה ואל כוונה זו סמך הכתוב ענין ברן יחד כוכבי בקר לענין או מי ירה אבן פנתה להודיע כי הם הם תיקוני האב"ן הזאת להביא' לבית החתן פנימה לקבל פרס והצדיקי' מקדימי' בעוד לילה ושאר דבר המאמר מבוארים. ואחריו פתח ר' חזקיה ואמר והאבנים

תהיין על שמות בני ישראל. יבאר שאלה האבנים המורגשים הנתונין בחשן על שמות בני ישראל היו על דוגמת אבנים אחרים יקירין עילאין רוחניים הם המצויירים בי"ב אלכסונות אשר במדת המלכות נדפסים בה מכח הי"ב הויות אשר במדת התפארת כי מאי"ש לוקחה זא"ת וזהו המכוון באמרו ששם עלו שבטים שבטי י"ה עדות לישראל רזא דלעילא. ויאמר כי כשם שהזמן נחלק לב' חלקים והם היום והלילה וכל חלק י"ב שעות כן למעלה יש מדת היו"ם ומדת הלילה דא לקבל דא. ויאמר כי הי"ב שעות שהלילה נחלק אליהם הם לשלשה משמרות כמוזכר בדברי ר' יהודה ובדברי ר' יוסי ומה שהוסיף ר' חזקיה עליהם הוא אמרו כד אתפליג ליליא קיימן תרין סדרין מסטרא אחרא ורוחא עילאה נפיק ביניהו וכו' וביאור הענין הוא זה כבר ידעת כי הליל' נחלקת לשני חצאין בסוד חצות לילה אקום להודות כמו שנתבאר בפירושו שני חצאין ואחר שקבלו ע"ה כי בתחלת החצי האחרון מתעוררים הרחמים ובכן הב"ה בא בג"ע של מטה להשתעשע עם הצדיקים יחוייב א"כ שהמשמרה האמצעית תחלק לב' חלקים שתי שעות אל החצי הראשון ושתי שעות אל החצי האחרון. וכן קבלו הם שבארבע שעות האמצעיות אין אומרים שירה כי שתי שעות עד חצות הלילה הם הנקראים אבלי ציון כמו שביארתי אני בפתיחת ר' יהודה ובהגיע חצות לילה מתעוררת שלהובית אחת מצד צפון ודופקת רוח א' בתוכה בכנפי התרנגול וקורא ואזי הוא חצות לילה ובכן הב"ה בא לג"ע להשתעשע עם הצדיקים וכל אילי הגן ונשמותיה' של צדיקים כאחד פותחין ואומרים שאו שערים ראשיכם וכו' ולפי שביארו זה בארוכה ר' יהודה ור' יוסי הוסיף ר' חזקיה הביאור ואמר כד אתפלגי ליליא כלומר אחר עבור השתי שעות הראשונות של המשמרה האמצעית שאז הוא חצות לילה קיימין תרין סדרין מסטרא אחרא כלומר מחלק החצי האחרון ורוחא עילאה נשיב ביניהו כלומר באמצע הסדרים של שתי שעות שאז הוא חצות לילה וכדין כל אינון אילני ג"ע פתחי שירתא וכו' הה"ד אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וכבר ידעת כי המשפט הוא הרחמי"ם בסוד משפ"ט לאלהי יעק"ב ומדתו של יעקב רחמים כי הוא בין החס"ד והפח"ד והוא שכיון ר' חזקיה באמרו בגין דמשפט עאל ביניהו ומכריע בין השתי שעות של האמצעיות הראשונות ובין השתים האחרונות ואתמליא מניה ג"ע כלומר מרוח המשפ"ט שהם הרחמים ונשיב ההוא רוחא דצפון באינון בוסמין לעורר האהבה בכנסת ישראל וכבר ידעת כי יתיחס הריח להתעוררות האהבה והחשק בשיר השירי' והתעוררו' הזה תחלתו הוא השמאל בסוד שמאלו תחת לראשי ושאר דברי המאמר הם תוספת ביאור עד א"ל ר' יהודה לר"י השתא רוחא דצפון אתער וליליא אתפלג וכו':

פתח ואמר המלאך הגואל אותי מכל רע הא אוקמוה למעלה נתבאר סוד המלאך הזה והנערים הם סוד הכרובים אבל ת"ח כתיב הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך וכו' וכתיב ושלחתי לפניך מלאך. יבאר סוד נכבד והוא להודיע אמרם ז"ל כי המלאך הזה הוא מטטרו"ן אשר שמו כשם רבו כי לפעמים נקרא מטטרון בלשון זכר כשכבר קבל הפרס ומחלק לאוכלוסיו אזי נקרא זכר שנתמלא ברחמים אמנם כשהוא כביכול בפגימו בדין כביכול תשש כחו כנקבה אזי נקרא מטרוניתא. ואמרו וכלא רזא חדא כלומר הכל סוד א' כשנקרא מטטרון או מטרוניתא. כגוונא דא כתיב להט החרב המתהפכת. בכאן הודיע כי המדה הזאת אינה נקראת בעצם להט החרב המתהפכת רק בבחינת שלוחיה שלפעמים הם אנשי"ם ולפעמים הם נשי"ם כלומ' מלאכי רחמים ומלאכי דין והוא אמרו מלאכין אית שליחן ממנן בעלמ' דאינון מתהפכין לכמה גוונין וכו' כי הלהט הנמשכת ממנה היא המתהפכ' אמנם החרב עצמה הנוקמת נקם ברית אינה מתהפכת וא"ת וכי איפשר ששלוחיה מתהפכין מבלי שתתהפך היא מרחמים לדין או מדין לרחמים לכן חזר ואמר כי בבחינת שנמצאי' בה השלש גוונים חיוור וסומק וירוק שהם מראה הקשת המורים על הרחמים והדין ובהם אנהיג עלמא נקראת להט החרב המתהפכת כי הלהט היא המתהפכת לא החרב וזו היא כוונתם ע"ה באמרם פעמים אנשים פעמים נשים ולא אמרו פעמים איש פעמים אשה הרי שיחסו ההפוך אל שלוחיה המלאכים ולא אל עצם החרב. ודע כי אם נקראת המדה הזאת האחרונה בלשון זכר ובלשון נקבה הוא בבחינת הקיבול שמקבלת אם דין אם רחמים והרבה שלוחים למקו"ם שתנהיג בהם העולם ושמור עיקר זה כי היא קבלת אמת ואל תט ימין ושמאל ממנו ועד"ז צריך להבין כל המאמרים הנמצאים להם ע"ה המורים ההפוך במדה הזאת שהכונה על ההנהגה שהיא מנהגת העולם בדין והפכו והוא שאמר בכאן כגוונא דא האי מלאך דסגיאין גוונין איהו וכל גוונין דעלמא איתנהו בהאי אתר ורזא דא כמראה הקשת וכו' דאית ביה כל אינון גוונין והכי אנהיג לכל עלמא וכבר נתבאר בפ' בראשית ענין זה בפ' ויגרש את האדם בדברי ר' אלעזר ובדברי ר' יהודה עיין שם שאינם מיחסי' ההפוך רק ללהט דאיהו אפיק כל אינון סקטורין דלתת' דמתהפכין מדיוקנא לדיוקנא וכו':

תוספתא רחימי עילאי וכו' לפי שדבר בענין הקשת הנראים בה ג' גוונין המורים על החס"ד בגוון הלבן ועל הדין בגוון האדום ועל הרחמים המזוגי' בגוון הירוק הממוצע בלובן ואודם הביא התוספתא הזאת שהיא מדברת בענין הגוונין הללו כי ענין הגוונין האלה הרוחניים הוא ענין עמוק עמוק ומי ידענו כי אינם בהם שום צבע קבוע נתפס כצביעת הבגדים ודומיהם מהדברים הנצבעים הקבועים בשום חומר נרגש אמנם הם

גוונים זכים ובהירים יראו לעין רואה כאלו יש בהם צביעה והם שלולים מכל צבע וזה דבר מתמיה שיראה העין מה שאינו ישנו וכבר כתבנו בו מעט בענין הגוונין האלה הנראים בקשת ביום הגשם בפ' בראשית ברא אלהים בריש הורמנותא דמלכא גליף בטהירו עילאה וכו' ושם נאמר לא חיוור ולא אוכם לא סומק ולא ירוק ולא גוון כלל קחנו משם ובואה לענין סוד התוספתא הזאת כי הוא יאיר אל עבר פניה כי טוב הוא לה ומטיב נרותיה וענין התוספתא הזאת לעורר לבות החכמים המבקשים לדעת סוד הגוונין הללו הנראים בקש"ת שהיא העטרת כפי שנרמז ומאי"ן באו אליה ונדפסו בה ממקום שאין המחשבה תופסת בו מקום שלא ייוחס בו גוון כלל לא חיור ולא אוכם ולא סומק ולא ירוק ונהיה ממה שאינ"ו ישנ"ו וזה דבר מתמיה. ודמיון לזה זכרו הקדמונים הן בעלי הן בעלי הקבלה הפלוספיא בענין התוה"ו שהוא ההיולי הראשון שנפרדו ממנו ד' צורות צורת האש וצורת הרוח וצורת המים וצורת העפר והוא בעצמו אין בו צורה כלל וע"כ נקרא תוהו דבר מתמיה וע"כ התחיל בכאן ואמר רחימי עילאי כאלו קול קורא לאותם המבקשים לדעת סוד הגוונין האלה ואומר להם אתם אהובי עליון בעלי התבונ' אסתכלו כלומ' תנו לב להבין ולהשכיל מה שאני אומר לכם בענין הגוונין האלה כי עמוק עמוק הוא ואין הפה יכול לבטא בשפתים הסוד הזה אלא אם חכם הוא ומבין מדעתו והקול קורא לאלה החכמים המבקשים הורמני ידעין בקלפוי דסיכתא פי' הורמנ"י בעלי החכמה אשר הורשו ליכנס בפרדס היודעים בקולפוי דסיכתא פי' הידועים בהכאות דפוס המטב' והוא דמיון נכבד לענין הנדון כי כשם שצורת המטב' אינו יוצא בולט כי אם בהכאת הקורנ' בדפוס השקוע ומכח ההכא' מוציא צורת השקוע בבולט כן ענין הגוונין הללו היו מחשבייי' רוחניים בלתי נישגים ונתפסים בשום מחשבה ורעיון ונדפסו ונגלו בקש"ת ובלשון ערבי ג"כ קורין מקום עשיית המטבע סיכא והקול קורא לאותם הידועים סוד הדפוס העליון ואומר להם קריבו למנדע לפי שאין הכל זוכים להבין הענין הזה כי השער הזה סגור הוא ומי יבוא בהר ה' ומי יקום במקו"ם קדשו רק מי שיש לו עינים רוחניים לראות לא עיני בשר אמר מאן מנכון מארי דעייניו בסוכלתנו כלומר לא עיני בשר והתחיל קול הקורא לדבר בענין סוד הגוונין ואמר בשעתא דסליק ברעותא דרזא דרזין הוא הכת"ר העליון שהוא רצון כל הרצונות ומשם נתפשט החפץ להוציא מן האי"ן י"ש ולהוציא השלש גוונין האלה שנדפסו בקש"ת העליונה אמר שקודם הגלותם היו כליל כחדא בלתי מורגשים איזה חלק הוא אדום או ירוק וזולתו ע"ד אמרם לא חיוור ולא אוכם וכו' אבל היו משולבות ומעורבות אשה אל אחותה בזולת הבדל כדמיון הצורות הד' בהיולי כן היו הגוונין הללו בכח בזולת הבדל גוון מחבירו אמנם כשנתפשטו למטה

בדרך אצילות משלש אל שלש שלש שהם סוד האמ"ש נתחייב שיגלו ויצטבעו למטה בסוד כמרא' הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם וכבר כתבנו כי מכח השלש אמות שהם האויר והמים והאש יולדו הגוונים האלה בהפגש' בענן אשר הקשת נראה בו והוא אמרו מגרופייא תתאה אצטבע ונפק' מגו אלין גוונין ופי' מגרופייא נטיעה קטנה מלשון רז"ל זתים לקוץ אינו רשאי לשרש כלן כאחד אלא מניח שני גרופיות בעיקרן ונוטל השאר וכבר ידעת כי הוא הקטנ' שבנטיעות ור"ל נטיעה אחרונ' מצטבעת ויוצא המתוך הגונין האלה אמ"ש שבסבתם יצאת נצבעת בחיור סומק וירוק. וי"מ מגרופיא מענין מגרפה לפי שהיא גורפת ומושכת הכל והראשון נכון לפי הענין כי היא נטיעה קטנה וענף יוצא צבוע שבו נגלו הגוונין הנסתרים העליונים שהיו בכח וזהו אמרו כל גוונין אתחזון בהאי ונתן דמיון נכבד לענין השלש גוונין הנראים בה כיצד נראים בה וכבר הנחנו שהם שלולים מכל צבע קבוע היאך נראים בה ואמר חיזו איהו לאסתכלא כעינא דבדולחא וכו' אמר כי הגוונין האלה נראים בה למביטים בהם כמראה הבדולח הבהיר בשעה שבוטש בו האור שנראים בו ג' מראות לבן ואדום וירוק מכח הניצוץ הבוטש בבהירות הבדולח הזך ולפי האמת אין שם צבע כלל רק שבסבת בהירותו והכאת הניצוץ בו יראו הגוונים ההם כן הדבר הזה והוא אמרו כעינא דבדולחא אתחזי בשעתא דנהורא בטש בגווה הכי אתחזי לבר כלומר נראים לחוץ על המראה ההיא ואין שם צבע כלל ומ"ש אלין תלת גוונין סחרן להאי וגוונא אזלא וסחרא וסלקא ונחתא הכוונה להודיע כי הגוונין השלש האלה העליוני' סוד האמ"ש אינם קבועי' בה קביעה מקומיית מורגשת אמנם הם סובבים אותה וכבר ידעת כי כל דבר הסובב אין לו מקום קבוע ולפי זה יתחייב שהגוון סובב סובב עולה ויורד ונעתק מגוון לגוון כפי הסבוב ועליה והירידה כן יתנוצץ ויתהפך הגוון והבן זה מאד שהוא דבר שכלי וצריך שכל זך להבינו בסוד היפוך הגוונין מגוון לחבירו כי כפי הניצוץ המכה בו והמתנוצץ עליו כן יראה לכל מראה עיני המביט. ומ"ש קיסטורין דקטרא קביעין בגווה. פי' קסטורין ממונים ופי' קטרא קשר והכונה על פרקי מרכבתה הנקשרים בה שהם סוד החיות הנושאות המרכבה וקראם קסטורין דקיטר' קבועין בגווה ואמר כי גם הם גוונין סחרין כלילן כחדא סלקין לה לעילא ביממא שהוא זמן זיווגה לקבל פרס בסוד בתולות אחריה רעותיה מובאות לך ונחתא בליליא לחלק טרף לבית' וחק לנערותיה. ודמה אותה לנר הדולק כי תאיר בלילה לאוכלוסיה כשהיא מחלקת הטרף כנר המאיר בלילה ומסתתרת ביום כי מדי עלותה לבית החתן פנימה היא מתכסית. ומ"ש טמירא ברמ"ח עלמין כלהו אזלין לגווה וכו' גו שס"ה שייפין הם סוד איברי האד"ם העליון בסוד התרי"ג מצות וצריך אתה לדעת כי הרמ"ח הם מיוחסים לימין והשס"ה

הם מיוחסים לשמאל וכן באו המצות רמ"ח עשה ושס"ה לא תעשה כמספר האיברים והגידים וכלם היו יורדים ונכנסים בה כי היא מקבלת כח כלם. ואמר גניזא ואתכסיא לתתא כי כל מלאכי מרום אומרים איה מקום כבודו וכו' מאן דמפשפש לאשכחא לה כל מבקש ה' ורוצה ליכנס בשע"ר הזה צריך לשבר מנעולים וחותמות המפתחות ובכן יכנס לפרדס. מאן דזכי למחמי יחמי גו ידיעא וסוכלתנו. אמר כי הזוכה להסתכל בה לא למראה עיני בשר יראה אמנם יראה בראיה שכלית כמאן דחמי בתר כותלא כי אין חוש הראות עובר לראות מה שאחורי הכותל אמנם בעין ההשכלה יצייר מה שאפשר בחוקו להשיג. ואמר כי כן היתה השגת כל הנביאים כמאן דחמי בתר כותלא על דרך הנה זה עומד אחר כתלנו אמנם מרע"ה עלה ונכנס באה"ל מועד ועין בעין היה רואה באספקלריא המאירה לעילא באתר דלא אתידע כי הוא השיג חמשים שערים חסר א'. מאן דלא זכי בחובוי דחו ליה לבר. המעפיל לעלות והוא בלתי טהור במחשבותיו דוחין אותו לחוץ כאלישע אחר וי לון וכו' א"ר יהודה מסתכל הוינא וכו' כל המתבודד בדעתו ומחשב בשכלו וחוקר על איזה סוד להשיג אמתתו נקר' צופה או מסתכל כענין בן זומא שאמר לר' יהושע כשראהו ולא עמד מפניו וא"ל מאין ולאין בן זומא והשיבו צופה הייתי בין מים העליונים למים התחתונים ואין ביניהם אלא שלש אצבעות בלבד וכו' ור' יהודה אמר בכאן שהיה צופה בדעתו והשיג כי מגו זהירין אלין מסתכלין נשמתהון דצדיקייא כד אתדבקו בהאי אתר וכו' כלומר כשמסתלקין הצדיקים מן העולם ורואים פני שכינה ונדבקים נשמותיהם בשכינה הם רואים וצופים המראות והגוונין האלה ומשיגים מהותם כי ערבים הם לנפשותם ונפשותיהם נכללים בהם ועולים למעל' מתוך השגתם זו כענין מ"ש רז"ל בד' שנכנסו לפרדס בן עזאי הציץ ומת לפי שנדבקה נפשו בשכינה ומרב השמחה עלתה לה למעלה ולא יספה שוב אליו עוד ומת זכאה איהו מאן דידע לאכללא וליחדא כלהו כלומר בעוד בחיים חייתו השיג סוד הגוונין האלה כי הם ממוצא אחד ואם הם נראים נבדלים במראה הלא אב א' לכלם והוא הלבן ואשריו ואשרי חלקו היודע ליחד אותם למעלה כי יהיה בטוח ונשמר בעולם הזה ובבא:

פתח ר' יוסי ואמר ועוז מלך משפט אהב. ג"כ זאת הפתיחה מענין הנדון כי ירמוז למלאך הגואל הנז' שהיא השכינה ונקראת מל"ך על התחתונים וכבר ידעת כי כל מדותיו של הב"ה נקראים בשם קב"ה לפי שהם עצם מעצמיו ית' וית' ויאמר ר' יוסי כי עוזו ותוקפו של מלך זה אינו רק במשפ"ט אלהי יעקב וכל אהבתו ותשוקתו אליו לקבל ממנו ברכותיו כי בהמה שמן חלקו ומאכלו בריאה. ויבאר כי יש שני כרובים למטה במרכבת המשנ' נקראי' מישרים לפי שהם תיקונו של עולם והם מיכאל וגבריאל המקבלים מן נצח והוד

ועליהם העולם מתקיים בדין ורחמים והוא סוד יברך את הנערי' כי המלא"ך הגוא"ל הוא המברכם כדי שיתברכו התחתונים על ידם ואם לא ביאר דבריו ר"י זו כונתו:
רבי חזקיה פתח הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי ה' יאמר כי כל המשבח לזולתו צריך שלא ירבה בשבחו יותר מדאי כי אם לפי מעשיו יהיה מהללו כי אם ירבה בשבחו מתוך שבחו יבוא לספר בגנותו. וכן הענין במדבר ודורש על הנפטר אם ירבה בשבחו יגרום לעורר עליו מדת הדין ונמצא כי הטיב לא הטיב לו אבל גרם להרע לו. ובכלא שבחא אצטריך ליהוי כפום יקריה כלומר ואפי' למעל' צריך שיהיה השבח כפי הצורך ואין הכונה לומר שצריך האדם להרבות בשבחיו ית' שהרי אז"ל בפ' לך דומיה תהלה שאין צריך להרבות בשבחיו וההוא צורבא דרבנן דנחית קמיה דר' חנינא יוכיח שא"ל ר' חנינא סיימתינהו לכולי שבחי דמארך אמנם הכונה שיהיה אותו השבח ואם מעט מערכו יתברך דומה אל המקום אשר שם יעלה קלוסו וזה שכבר ידעת שכל ברכותנו אשר תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה כוונו בהם לעולם הנגלה ואל עולם הנסתר ולפי המקום אשר אליו כוונו כך סדרו הברכה ולכן תמצא כי מטבע הברכות קצתה בדרך נגלה ברוך אתה כמדבר לנוכח וקצתה בדרך נסתר אשר קדשנו במצותיו שהכונה למשוך מעולם הנסתר אל עולם הנגלה. ואמר בכאן ר' חזקיה כי אפי' המהללים אל השם הנסתר אין ראוי שיזכרו בשם לפי שההלול ההוא עולה אל מקום נסתר והוא שם יה ואין ראוי שיזכר שם המהלל כשם שהמהולל אינו נקרא בשם וכבר ידעת כי אין השם נקרא ביהו"ה ית' רק באדנ"י שזה נכתב ואינו נקרא וזה נכתב ונקרא והמהלל למי שאינו נקרא בשם אותיותיו ראוי שגם הוא לא יזכר בשם וע"כ פתח הללויה ולא זכר שמות המהללי' מי הם לפי שההלול הוא אל עולם הנסתר ש"ם י"ה אמנם כשחזר וזכר השם ואמר הללו את ש"ם זכר מי הם המהללים ואמר הללו עבדי ה' והוא שאמר כמא די"ה סתים הכי שבחא דמשבחוי סתים. וביאר כי שם י"ה נעלם יותר ויותר מכל שמותיו אתר דלא שלטא ביה עינא למנדע ולאסתכל' הם החכמ' והבינה ובג"כ הללויה שבחא ושמא כחדא פי' י"ה הוא הנסתר והשם רמוז בהל"ל כי כך עולה במספר אדנ"י נמצא השם והשבח כלולים במלת הללויה וביאר הכתוב הבא אחריו יהי שם ה' מבורך ואמר כי מלת יה"י ירמוז למשך האצילות מיו"ד ליו"ד כלומר ממדת החכמ"ה הנרמזת ביו"ד נקודה שנמשכה מהאי"ן ליו"ד תתאה שהיא אות הברית ובמלה דא אתקיים כל עובדא דבראשית כלומר כל הדברים העליונים הנז' במעשה בראשית כמו שמבאר והולך יהי אור יהי רקיע יהי מאורות בכל אינון עובדין דלעילא כתיב יהי בכל אינון עובדין דלתתא לא כתיב יהי וכן תמצא שלא נז' בכל מעשה בראשית יהי רק בשלש מקומות הללו

לפי שהם רוחניים פשוטים האו"ר והרקי"ע והמאורו"ת אמנם בשאר מעשה בראשית התחתונים לא נז' מלת יהי רק יקוו המים תדשא הארץ ישרצו המים תוצא הארץ נפש חיה וכו' נמצא כי מלת יה"י תורה על ההעלם וע"כ אמר דוד יהי שם ה' מבורך להמשיך הברכה מיו"ד ליו"ד הרוחניים הנעלמים לשם ה' שהיא העטר' כי בה נקרא השם שנכתב ולא נקרא וחזר וביאר מה דביני ביני והוא התפארת ואמר ממזרח שמ"ש עד מבואו וכבר ידעת כי התפאר' נקרא שמש לפי שממנו תאיר הלבנ"ה העליונ' והכת"ר נקרא מזרח בסוד ממזרח אביא זרעך ואמר כי ממזר"ח הזורח לשמ"ש ועד מבואו שהוא סוד המער"ב מהולל שם ה' מפי המהללים הנז' כי הם הם המעוררים הברכות לשם אדנ"י וכו' אדהכי הוה נהיר צפרא וכו' פתח ר' יהודה ואמר:

דף רלג.

ויברכם ביום ההוא לאמר וכו' מאי ביום ההוא דהא סגי מה דאמר ויברכם ומאי אתא לאשמועי' באמרו שברכם ביום ההוא או בזולתו מהימים ותו כל לאמר כתיב בלא ו"ו והכא כתיב בו"ו ותרין לאמר אמאי אלא רזא איהו וכו' יקשה עוד כי כל מלת לאמר הכתובה בכתובים הוא חסר ו"ו ומאי שנא הכא שכתב ב' פעמים לאמר שנאמר ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר והאחד מלא והשני חסר כמו שנכתב בכל מקום. ויאמר כי יש סוד בדבר כי היום הנז' בכתוב ירמוז לדרגא דאתמנא על ברכאן דלעילא וכו' צריך אתה לדעת כי המדה האחרונה אעפ"י שתרא' בדבריהם ע"ה שהם מיחסים אותה ללילה היא בבחינת הדין שבה שהוא סוד פגימתה של לבנ"ה ומדת הדין ממשלתה בלילה ולכן יחסו לה הלילה אמנם כפי קבלתה מהרחמי' תתיחס אל היום שממשלת הרחמים ביום. וכבר ביארנו בענין הלבנה התחתונה זאת הנראית לעינינו בלילה שמעולם חציה מלא' כפי סבוב אור השמש עליה כי כל מקום שיכה בה ניצוץ השמש מלא חציה בהכרח ובשעה שאנו רואים אותה חסרה מכנגד פנינו הלא היא מלאה מלמעלה מאחורי פנינו ולעולם לא יחסר אור חציה פעם מצד זה ופעם מצד זה כפי סבוב הכאת ניצוץ השמש בה וזה הענין מחוייב בעצמו לפי שהיא כדוריית לא שטוחה אבל היא כצורת הארץ ולפי שהיא כדוריית לסבה זו בכל מקום שיזרח השמש על הארץ יאיר חציה והוא סבת חלוק היום והליל' בין אנשי מזרח לאנשי מערב. וכן על דוגמא זו היא הלבנ"ה העליונ"ה בהתמלאה פעם ברחמי"ם פעם בדין ולפי זה הוקבעו בה שם היום והלילה ונקראת יום בבחינ' התפאר"ת המאיר פניה העליונים. ונקראת לילה בבחינת הסתרת הפנים מאחוריה למטה והם סוד רגליה היורדות מות והבן זה מאד מאד

כי לא ברא האל ית' דבר למטה בעולם המורגש על התכונה הנמצאת בו רק להודיע כי יש דוגמתו בעולם המושכל כי ממנו הוא כמעשהו זה מושכל וזה מורגש. ואין כוונתנו בכאן רק להודיע כי המדה הזאת האחרונה נקראת יו"ם בהתחברה והצמדה במדת היו"ם ובכן היא העולה עד אי"ן סו"ף מקום שלא ייוחס בשם ידוע רק בשם הו"א שהוא שם מורה על מציאו' בלתי נודע ואל זה כיוון יעקב ע"ה בברכו את הנערים לחבר המדות האחרונה בראשונה להמשיך האור והשפע אליה באמצעות האמצעית סוד הו"ו הנוספת במלת לאמר הראשון כי מלת לאמר השני לגופיה אצטריך סוד וידבר ה' אל משה לאמר כי כל המקובלים קבלו כי כל וידבר לתפארת וכל לאמר לעטרת ולפי' נוסף במלת לאמו"ר הא' ו"ו להורות כי מסוד הו"ו תקרא יו"ם. ושיעור הכתוב ויברכם ביו"ם שהיא העטרת מדי עלותה ודבוקה במקום הנקרא הו"א כי אזי לא יפול ביניהם שם פירוד כי לא יפול שם פירוד רק בהיותה יחידה והיא מתנכרה והבן זה ויעקב ע"ה כיון לחבר את האה"ל ע"י מדתו להיות אחד ולהעלות במחשבתו היו"ם בההו"א ואח"כ להוריד הברכה למדתו התפארת שהוא סוד הו"ו האמצעי הנוסף במלת לאמר ומשם למדה הנקראת לאמ"ר בכל מקום והיא מיוחסת במלת ב"ך סוד כ"ב אותיות כי בהיותה מלאה קטרת מכ"ב אותיות שבתור"ה שבכת"ב נקראת ב"ך ואמר כי המדה הזאת הנקראת ב"ך יברך אותה ישראל סבא כי ברכתה מישראל סבא הוא ולכך כתב יברך ולא יבורך כי מפשט הכתוב יותר היה ראוי לכתוב יבורך ישראל על תולדותיהם אחריהם שיתברכו בהם ויאמרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. ועוד שהיה ראוי לכתוב כפי הפשט בכם יבורך ישראל בלשון רבים כמ"ש ויברכם בלשון רבים אמנם הכתוב רמז למעלה אל המדות העליונות וכך דרכה של תורה ודוק ותשכח בלשון המאמר כי זאת כונתו ויבאר הסבה למה הקדים את אפרים באמרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה וכו' ויאמר כי לפי שנתיחס בית ישראל לאפרים ויביא ראיה מהעצמות אשר החיה יחזקאל ע"ה שקבלו רז"ל שהם עצמות בני אפרים שדחקו את הקץ ויצאו ממצרים ל' שנה קודם זמן הגאולה לפי שטעו בחשבון הקץ שהם חשבו משעת הדבור לאברהם ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה וזמן הגלות היה משעה שנולד יצחק שכן נאמר לו כי גר יהיה זרעך ואמרו זה יצחק שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע וקבלו בסדר עולם שהיו ל' שנה בין הדיבור ללידת יצחק ובני אפרים מנו משעת הדבור והקדימו לצאת מהגלות הנגזר ל' שנה והרגום אנשי גת שנאמר בדברי הימים ובני אפרים שותלח ובכר ותחת בנו ואלעדה בנו וכו' והרגום בני גת מהנולדים בארץ וכו' וכתיב ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבואו אחיו לנחמו ונמצא מחלוקת בין רז"ל אם אמת היה שעמדו על רגליהם ואם משל וא"ר אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי

מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות כדאיתא בפ' חלק עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם והללו תפלין שהניח אבי אבא מהם ולפי שנתיחס בית ישראל לאפרים שנאמר העצמות האלה כל בית ישראל המה לפי' הקדים אפרים למנשה. ומ"ש בגין כך מטולא דאפרים לסטר מערב ומטלנוי הוה פי' כי לרמז זה הושם דגל מחנה אפרים לפאת מערב שנאמר דגל מחנה אפרים ימה לרמוז על כנס"ת ישרא"ל שהיא במערב ויאמר הסבה למה יעקב הקדים ע"ה ברכת בני יוסף לברכת בניו לפי שבני בניו של אדם חביבין עליו בטבע יותר מבניו:

ויברכם ביום ההוא ר"י פתח ה' זכרנו יברך וכו' יבאר כי מברכת הזכרים יתברכו הנקבות והסוד ידוע משרשו כי העטר' מתברכת מתפארת ישראל והוא סוד ה' זכרנו יברך כלומר ה' העליון יברך את עולם הזכ"ר ועולם הזכר יברך את עולם הנקרא בית ישראל ואל זה הסוד כתב שני פעמים יברך כי הזכ"ר נוטל הברכה תחלה ואח"כ הוא יברך את הבי"ת. ואי תימא מהא דכתיב גרסי' ולא אי תימא דלאו קושיא היא והכונה שמביא ראיה לענין מוכפר בעדו ובעד ביתו דבעא לכפרא בקדמיתא עלויה ולבתר על ביתיה בגין דמתברכא מניה וכו' ומ"ש אלא במאי נוקים יברך את בית ישראל וכו' ירצה כי מלת את נוספת בכתוב לפי המונח והיה די לכתוב יברך בית ישראל ומלת א"ת נוספת וכבר נודע כי כל אתין אתו לרבוייא וא"כ במה נוקים יברך א"ת.

ויאמר אלא קב"ה יהיב תוספת ברכאן לדכורא וכו' יאמר כי מל"ת א"ת בא לרבות תוספת הברכה שהב"ה נותן למדת הזכ"ר והוא מדת יוס"ף והוא סוד מוס"ף שב"ת לפי שביום השבת יש תוספת ברכה וסוד נפש יתירה והוא אמרו וכן בכל אתר יהיב קב"ה תוספת ברכאן לדכורא בגין דתתברך מניה נוקבא אשר מטעם זה ת"ח אינם משמשים מטתם כי אם מע"ש לע"ש להמשיך לזרעם מההוא תוספת ויאמר כי מסוד זה צריך אדם לישא אשה כדי להמשיך ממעלה חלקו וחלק אשתו שאם אינו נשוי לא יותן לו פי שנים ובהיותו נשוי יותן לו חלקו וחלק אשתו ונמצא כי הוא נטיל כלא חולקיה וחולקא דנוקביה. ת"ח ויברכם וכו' מבואר הוא ממה שקדם בדברי רבי יהודה וסוד הו"ו הנוספת במלת לאמ"ר כי רמז לב"ן הבכו"ר:

רבי חזקיה פתח גלמי ראו עיניך וכו' האי קרא אוקמוה בכמה אתר אז"ל שבעוד שהיה אדם הראשון מוטל גולם הראה לו הב"ה דור דור ופרנסיו וכו' אבל ת"ח כל אינון נשמתין דהוו מיומא דאתברי עלמא וכו' יאמר כי היו כל הנשמות העתידות לבוא לעול' מצויירות לפניו ית' על הצלם והתמונה אשר היו עתידות לקבל בהתלבשם בגופותיהם וכאלו יודיע ר' חזקיה בזה כי ההבדל הנראה בתמונו' בני האדם דלא ראי זה כראי זה עד שלא ימצאו

שני בני אדם דומים זה לזה בשווי גמור הלא הוא מפאת הנשמות כי כל נשמה ונשמה תצייר צלמה בגוף הראוי לה ושקודם בואה להתלבש בגויותינה הנה בעולם הזה היו מצויירות לפניו ית' על הצלם והתמונה ההיא העתידה להראות בהם והיו מצויירות בספרו ובזכרונו ית' כאדם המצייר צורות בבגדי הרקמה הנתלים בכותל וכבר ידעת כי כל דבר הנכתב בספר בדיו או משוח בששר הלא הוא דמיון וזכרון לדבר ההוא אשר עליו נכתב ועל דמיון זה א"ר חזקיה דנשמתין הוו קיימי קמי קב"ה עד לא נחתו לעלמא בההוא דיוקנא ממש דקיימי בהאי עלמא דיתחזון לבתר והוא סוד חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו כלו' קודם בואי לעולם עמדתי לפניו מצוייר על התמונה הזאת אשר בי היום. ימים יוצרו הא אוקמוה יוצרו ודאי כלומר שאפי' הזמן שלא יפול עליו שם ציור ותמונה והבדל לגבי קב"ה אותם הימים מצויירים לפניו בבחינת המעשים שנעשו בהם בששת ימי בראשית כל יום ויום בציורו. ולא אחד בהם בהאי עלמא למיקם בקיומא דלהון כמאריהון כדקא חזי כלומר אין מי שיעמוד וידע סוד הימי"ם הה"ם וקיומם זולת רבונם אשר יצרם. ת"ח יומין דבר נש כד זכי בהאי וכו' יאמר כי יש רשות וכח ביד האדם בבחירתו להדביק ימי הבלו של העה"ז בימים הנצחיים העליונים האלה אשר זכר ולהמשיך מהם ברכה למדת ימי הבלו ממדת ימיו הנצחיים בכשרון מעשיו וזהו סוד מ"ש ע"ה בויקרבו ימי ישר' ויקרבו ימי דוד הן קרבו ימיך שהם דבקים ונקרבים בימי"ם העליונים הנצחיים. ועל מדת אלה הימים העליונים אמר דוד ע"ה הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא האי קרא אוקמוה שהיה מפחד דוד על קצו אם היה מקץ הימין או מקץ הימים וכבר נתבאר הענין בפ' ויהי מק"ץ ימים ויבא קין מפרי האדמה וכו' ההבדל שיש בין קץ הימין לקץ הימים. אבל ת"ח קצי דא איהו קץ הימין דאיהו מתקשר ביה בדוד בסוד וימינו תחבקני ומדת ימי מה היא דא איהו דאתמני ממש על יומוי היא העטרת נפשו של דוד ולדעתו של ר' חזקיה היא נקראת מדת ימים לפי שממנה נקצבים מדת ימי בני אדם ע"ד ימי שנותנו בהם ע' שנה וכו'. אמנם ר' יהודה שקבל מרשב"י ע"ה שהכתוב רומז על מדת הבינ"ה שממנה יצאו הימים השבע העליונים המשפיעים על מדתו של דוד והם נקראים סוד אד"ם העליון וכן על דוגמא זו נתן אדם הראשון מימיו שהיו אלף בסוד האל"ף ע' לדוד ומדתו גרמה לו שאין לה מעצמה כלום אלא מה שמאירים אל עבר פניה שבע הנרות העליונות ודוד היה רוצה לידע הסוד למה חייבה החכמה העליונה שמדתו לא יהיה לה משלה כלום אלא שתהיה ניזונת משל אחרים ואמר אדעה מה חדל אני אמר דוד על מה חדל אנא נהורא מן גרמי ואתמנע מני דלא כשאר כל אינון עילאין וכו' דע אתה בני ושמע אמרי ולתבונתי הט אזנך כי סוד התפשטות האור הראשון ממדה

למדה עד המדה אחרונה הקיצונ"ה במחבר"ת אשר כתב הרמב"ן ז"ל שהיא באצילות ואיננה באחדות ולמה עמדה שם לא"ה העליונה מלדת עוד מדה אחרת ולא נתפשט האור למטה כי שם נגנז בין שני הצדיקים צדי"ק וצד"ק ופ"ה בא ולא הוסיף אבל נזר אחור אל מקור מוצאו ענין הסוד הזה נעלם מעיני כל חי ומעוף השמים נסתר. וכבר הארכתי מעט בפ' בראשית בתת טוב טעם ודעת כפי המקובל לנו מפי סופרים ומפי ספרים שחוייב גניזת האור למציאות ההויות התחתונות שאלמלא לא נגנז והיה האור העצום הולך ונמתח לא ימצאו הויות החשך וידיעת הסבה למה גזרה חכמתו בכך נמנע מכל מבקש לבא עד קצו כמו שיתבאר בענין דוד שאמר הודיעיני ה' קצי. האמנם כי ציור עמידת האור במדת דוד ולא נתפשט עוד כפי דמיוננו רצוני לומר היאך תקבל כל הגוונים העליוני' ממנה והיא שלולה מכולם נודע מהמשל אשר הביא החכם הר' יהודה החייט ז"ל לקחו מספר מאזני צדק ויחסו לעצמו ומעשה שהיה כך היה שהגידו למלך אחד שהיה רוצה לצייר לכותלי בית א' מיוחדת לו כל מיני ציורים במיני צבעונים שבעול' ואמרו לו כי בארץ ציון היו אומנים גדולים בכל מלאכת מחשבת במלאכה ההיא יותר מכל האומנים הנמצאים בארצו ושלח אחריהם ובאו לפניו וצוה המלך שיעשו מסך מבדיל בחצי הבית ואלה מפה ואלה מפה יתעסקו במלאכתם ובהתם המלאכה יסירו מסוה המסך ויבחנו האומני' אלה מאלה. ואומני ארצו שאלו מיני צבעונים חיור וסומק וירוק וזולתם ממיני הצבעונים ומשוח בששר. והאומנים האחרים לא שאלו מאומה אבל היה להם משיחה לבנה זכה מאירה ובהירה כזכוכית המקבל כל גוון נכחי אליו ומשחו פאתם במשיחה ההיא ובטלו ממלאכתם עד שהיו תמהי' עליהם ואומרים להם עבדי המלך נרפים אתם נרפים אימתי תתעסקו במלאכת המלך והיו משיבים להם מה לכם ולנו כי בהתם מלאכת אומניכם יתום מלאכתנו ויהי כאשר תמו אומני הארץ מלאכתם אמרו להם כבר התמנו אנחנו ואתם לא עשיתם מאומה אמרו להם הסירו המסוה אשר בינינו וביניכם כי גם אנחנו כלינו מלאכתנו ויהי בהסיר' המסך נתציירו כל מיני הצבעי' והרקמ' אשר בפאתם בפאת אומני ציון ביתר שאת וית"ר ציור דק כאשר יחייב טבע כל חומר בהיר לקבל הצורה הנכחית אליו בהיותו שלול מכל צבע ובבחינה זו כפי דמיוננו נוכל לצייר ענין המדה הזאת כי האצילה החכמ"ה העליונה אויר זך זכוכיי עומד שלול מכל צבע בהיר וצהיר מקבל כל גוון הנכחי אליו מבלי היות באוי"ר ההוא גוון וצבע ידוע עצמיי ודוד ע"ה רצה לדעת הסבה על מה ועל מה עשה ה' ככה למדתו שאין לה מעצמ' כלום ואמר הודיעני ה' קצי כלומר קץ יו"ד העליונ' למה לא נתפשט האור רק עד העשירית שהיא קצי ומד"ת ימ"י שהיא הבינ"ה כי היא מדה לימים העליוני' גרמה זה

שתשאר מדתי מלאה מצד העליון וחסרה מצד התחתון באופן שתהיה באצילו' ואיננה באחדות עד שצריכה ייחוד התחתונים שייחדוה ובכן תמלא הבי"ת אורה אדעה מה חדל אנ"י מכל המדות העליונות הבריאות המליאות ולא אתיהיב ליה רשותא למנדע כי ידיע' הסבה על מה ועל מה נמנעת מכל מבקש והשער הזה סגור הוא לא יפתח לשום אדם כי כבוד אלהי ישראל בא בו וזהו סוד הביאו עלי כפרה שמעטתי את הירח למבין מדעתו. ת"ח כל ברכאן עילאין כלהו אתמסרו להאי דרגא כלומר אעפ"י שהיא עניה מצד מ"ה היא עשירה מצד כי כל חידו וכל טיבו כלהו קיימין בה ומניה קיימין. ואקרי כוס של ברכה בבחינת קבלתה מהיי"ן המשומ"ר בענביו ואקרי ברכ"ה ממש בהיותה בזווג עם המשפיע בה והיא ברכ"ת ה' ממש י"ם ודרום ירשה וכו' והשאר מבואר בעצמו:

תוספתא קל גלגלא בנעימותא וכו' קודם בואי לבאר סוד החידה הזאת ראיתי לכתוב הנוסח האמיתי לפי שתמיד ימצאו טעויות הרבה בכמו אלה העניני' הסתומי' לסבת המעתיקים הבלתי יודעים ורגילי' בחכמה הזאת וכי יבואו להעתיק המלות אינם מקפידי' באותיות המלה בהחליף ט' ל"ס או ה"ס ל"ט וזולתם מהאותיות הדומות בצורתם זו לזו ובבוא אחריהם מעתיקים אחרים מוסיפים טעות על טעות כי כן יחייב כל העתקה. וזה לך הנוסח האמיתי כפי מה שהגהנו מתוך הספרים מעט מפה ומעט מפה. קל גלגלא מתגלגלא בנעימותא מתתא לעילא רתיכהא סריקהא אזלי"ן ומתגלגלן קל נעימותא סלקא ונחתא אזלא ושטיא בעלמא קל שופרא נגיד מעומקי דרגין. סוחרנהא יתבין תרין דרגין מגרופיין מימינא ושמאלא בתרין גווינין משתאבין דא בדא דא חיור ודא סומק ותרויהו סחרין גלגלא לעילא אסחר לימינא חיורא סלקא אסחר לשמאלא סומקא נחתא. וגלגלא אסחר תדיר ולא שכיך תרין צפרין סלקין ומצפצפן חד לסטר דרום וחד לסטר צפון פרחין באוירא. צפצופא וקל נעימו דגלגלא מתחברן כחדא כדין מזמור שיר ליום השבת וכל ברכאן נגדין בלחישו. בדא נעימו מגו רחימו דקל שופרא לקבלא. אינון ברכאן. נחתין מעילא לתתא ואתגניזו כחדא בגו עומקא דבירא. נביעו דבירא לא פסקא בלחישו עד דאתמליא. ההוא גלגלא סחרא אינון תרין מגרופיין סחרן. חד דימינא קרי בחיל ואמר זהירו זהרין סלקא ונחתא. תרין אלפין עלמין אזדהרו. עלמא דאמצעיתא בגווייהו אזדהר בזיהרא דמארך כל אינון מארי עייניו אסתכלו ופקחו עיניכון ותזכו להאי נהורא להאי עידונא. אלין אינון ברכאן דנגדין מלעילא. מאן דזכי גלגלא אסחר לימינא וכו' ועתה אשכילך ואורך ב"ה פירוש החידה אחרי הקדימי לך ה' קדמות בקצרה. הראשונה אתה צריך לדעת שהם ע"ה דברו בכמו אלה הדברים העמוקים בערך משל וחידה וזה לב' סבות אם לעומק הענין בעצמו שראו שאין כח ביד הלשון לבטא

הדבר ההוא בשפתים בעצם וראשונה ובחרו לשאת משל על הדבר ההוא בדרך דמיון כדי שממנו יצייר שכל המבקש שמץ מנהו כי על פי הדמיון אנו חיים בזה העולם. ואם לפי שראו שהדורות הולכים ומתמעטים והחכמה כמו כן הולכת ומתמעטת עמהם ולאו כל מוחא ומוחא סביל להשיג הדבר ההוא על בוריו וראו כמו כן כי לא ימלט מהיות פליטה לדורות בקצת אישיהם יחידי סגולה אשר נפשם תשתוקק לדעת ולהבין הדברים הנסתרים ולפי שלא ישאר העולם יתום מחכמה נשאו דבריהם בדרך משל וחידה כדי שלא למנוע טוב מבעליו וגם כי ההמון יסתפקו בדבר המשל ההוא. שנית אצ"ל כי בהיות שני העולמות עולם התחתון המיוחס לנקבה עם עולם העליון המיוחס לזכר על יחס א' ובכיוון א' רצוני לומר שימצאו כל חלקי העולם התחתון מכוונים ופונים אל עולם העליון הנה זה דומה לכלה המקשטת עצמה לגבי החתן שישפיע בה והחתן גם הוא בהרגיש תשוקתה אליו יגבר תשוקתו אליה להשפיע בה מטובו ע"ד אני לדודי ועלי תשוקתו כי יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק והיא הסבה בעצמה כי תמיד תמצאם ע"ה מיחסים העולם העליון לזכר ולחת"ן ועולם התחתון לנקבה ולכלה גם לימין ולשמאל כפי המשכת הכח מהימין לשמאל. גם להחזרת הגלגל כי הימין עולה והשמאל יורד. שלישית אצ"ל כי קישוטי הכלה הזאת הנרמזת הלא המה כשרון מעשי הצדיקים למטה המשלימי' חוקם אשר עליו נבראו הן המה קישוטי הכלה בהם תעדה כליה ותעלה ותראה אל פני דודה לקבל פרס ואחר קבלתה יתיחס אליה הירידה בעת תת חק לנערותיה ויתיחס זה הענין אל החזרת הגלגל העומד על באר מים חיים ומתגלגל בצינורותיו מהימין להעלות המים וחוזר דרך שמאל לשפוך המים אל הבריכה אשר בצדו להשקות את ערוגות הגן הצריכות השקאה הצמאי'. רביעית אצ"ל כי בהיות העולמות התחתונים כלם מבקשים את פני האדו"ן אדון כל הארץ להפיק רצונם ומזונם כל א' המזון הראוי לו הנה התשוקה ההיא והפניה ההיא תקרא שיר"ה בהיותם יודעים ומשיגים כל עלת לעלתו והצטרכו אליו עד הגיע התשוקה ההיא מעילא לעילא עד עילת כל העילות יתברך שמו וזאת היא שירתם איש איש ממלאכתו אשר המה עושים ואשר התפקדו עליו הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו ממיכאל השר הגדול עד השלשול הקטן אשר בים הגדול כי לכך נוצרו וזה הענין כלומר קבוץ כל התשוקות והשירו' מהקטן עד גדול יחד כלם קראוהו חכמי המחקר ניגון העולם כלומר קבוץ כל הקולות בשווי אחד וזהו קלוסו של הב"ה העולה מלמטה למעלה כל כת וכת מדברת כלשון עמה השמים מספרים כבוד אל כלשונם אין אומר ואין דברים כלשוננו בפה ובשפתים כמו שנתבאר במזמור ההוא וכן כל הנמצאים למיניהם עופות וחיות ובהמות ואילנות כפי בקשתם

ויוחס להם השירה כמוזכר בפ' שירה ושירה של ישראל עולה על כלנה ביען ידיעתו כללית כמו שנתבאר בכתוב וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו לפי שידיעתו היא כללית יותר ממלאכי מרום. ובהיות קבוץ כל השירים הללו והקילוס עולה יפה בנוי לתל פיו"ת כל הנמצאים אזי הכלה הכלולה הנרמזת תקרא שיר השירים שיר שכל השירים והקלוסים עולים עדה והם עדיה וקשוטיה ובכן תעלה להראות בקישוטיה בשירותיה וזמירותיה וניגוניה את פני החתן ובהגיע הניגון ההוא לאזני החתן הנה החתן יעננה בקול השופר הוא סוד הו"ו קולו של יעקב שהוא קולו של מדת הבינה הנקרא שופר היוב"ל ויתערבו הקולות ההם העולה מלמטה עם היורד מלמעלה והיו לאחדים ע"ד אענה נאם ה' אענ"ה את השמים והם יענו את הארץ וכו' כי ימצאו העולמות כלם ביחס א' זה להשפיע וזה לקבל ומקבלין דין מן דין בדרך עליית שירתם וחכמי הזוהר יקראוהו ניגונא דעלמא ובהיות כי הגלגל הזה בתנועתו והחזרתו סביב משמיע קולות משונים וכלם נכללים בהחזרת התנועה הסבובית נתיחס נעימות הקולות אל הגלגל באופן שנתיחסו לגלגל שני דברים נעימות הקול והמשכת המים מעומק הבאר להשקות ערוגות הגן. חמישית אתה צריך לדעת כי היום הידוע בתוספת ויתר שאת הפרס מחבור החתן עם הכלה הוא ליל שבת הנקרא בלשונם ע"ה ע"ש כי ע"כ אמרו עונתן של ת"ח מע"ש לע"ש. וכשם שבשעת הכנסת הכלה עם החתן כל המנגנים למיניהם בעלי הכנור והנבל וזולתם מהמשוררים והמנגנים מנצחים בכנורותיהם להכנסת הכלה לחופה ואלה הם הנקראים מזמוטי חתן וכלה כן בע"ש כל העולמות מרגישים במעלת יום השבת ותוספת הברכה והשפע והמנוחה אשר בו. וע"כ הם מנצחים בשיריהם ע"ש להכנסת הכלה עם החתן וכ"ש ישראל למטה המתחילים בע"ש במזמו"ר שי"ר ליום השב"ת. כי הוא סוד חיבור הכלה הנקראת מזמו"ר ושי"ר עם יום השב"ת ואתה בני ידעת בני ידעת כי באלה ההקדמות עם ביאור המלות הזרות אשר בחידה תבא חכמה בלבך ודעת לנפשך ינעם. ומעתה אבוא לבאר החידה קרא למדת העטרת גלגל לדמיון שני הענינים הנמצאים בגלגל הא' המשכת המים כמו שביארנו והאחד הקולות הנעימים המתהוים מהתנועה וכן הסכים גאלינוס עם חכמי הקבלה כי יש לגלגלים קולות ערבים ודקים מאד בלתי נשמעים אלינו לרחקם והוא אמרו קל גלגלא מתגלגלא בנעימותא מתתא לעילא הוא סוד ההתעוררות העולה מלמטה למעלה. רתיכהא וסריקהא הם מרכבותיה ותכשיטיה בפ' אין דורשין יצאו עמו תלמידים לבושים סריקין של זהב ונקראים סריקין לפי שהם מצויירין ומרוקמים במיני ציורים בגוונין

הרבה כן הקול הזה עולה במרכבותיה ותכשיטיה בקבוץ השירים מלמטה למעלה כי הכל מבקשים את פני האדון. ומ"ש קל נעימותא סלקא ונחתא יגיד על שמירת הסדר הזה שהוא סוד הרצוא והשוב כאשר יבאר לפנים באמרו אסחר תדיר ולא שכיך וכי מדי עלותה בי"ת א"ל ישוטטו ברכותיה בכל העולם. וביאר אח"כ כי בשמעו החת"ן הוא קו"ל השופר קולו של שופ"ר היוב"ל את שמע רבק"ה אחותו מתרפקת על דודה בקול שירותיה ונעימות דבריה הראתו את מראה השמיעתהו את קולה אף הוא ישיב אמריה לה מעומק כל המדרגות שהוא סוד השופ"ר ויתערבו הקולות קול נעימות הגלגל הזה הנרמז בכל"ה וקול דוד"ה דופק בקול השופ"ר ובכן יהיו לאחדים כאשר יבאר לפנים אלא שקיצר בזה לפי שהוצרך לבאר דמיון סבוב הגלג"ל הזה לפי שאין לך גלגל בעולם שאין לו מניע ומגלגל אותו. וע"כ חזר ואמר אסחר גלגלא. סוחרניה יתבין תרין דרגין מגרופיין פי' שמשין הם סוד ב' הכרובים המשפיעים בה הם סבת גלגולה זה מימין וזה משמאל והסוד ושנים זתים עליה א' מימין הגולה וא' משמאלה הם הם המריקים והיא מוצקת ואמר שהם בתרי גוונין משתאבין דא בדא כלומר מעורבי הגוונין כי כבר ידעת כי הימנ"י הוא לובן הכובש את האודם והשמאלי אודם הכובש את הלובן והכוונה כי שני אלה בני היצהר משתאבין ומעורבין בדין ורחמים כי הם קיום העולם. והוסיף עוד דמיון לסבוב הגלגל הזה כאלו שני המגרופיין האלה העומד לימין דוחה את הגלגל לעלות דרך ימין למעלה והשמאלי דוחה אותו לצד מטה וזהו סוד כף זכו"ת וכף חוב"ה כי הזכות יתיחס אל העליה והחובה אל הירידה כאשר ידעת. ואמר כי תמיד הוא סובב סובב לא ינוח אפי' רגע קטן כי זה מעשה העולם וקיומו תמיד לא יחשה. וחזר ואמר תרין צפרין סלקן ומצפצפן וכו' הרמז בשני הצפורים הללו למיכא"ל וגבריאל שהאחד ממונה לדרום והא' ממונה לצפון והם המבשרות בע"ש בביאת הכלה אל החת"ן וכאלו שניהם מצפצפין ומשוררים במזמוטי החתן וכלה בצפצופם והגיונם נגמר השיר כלול מכל חלקי המציאות מעלה ומטה ולזה אמר צפצופא וקל נעימו דגלגלא מתחברן כחדא כלומר בהסכמה אחת ובהיות כל הקולות והבקשות שוות נעשה מכלם קול א' והסכמה אחת להכניס הכלה עם החתן ואומרים מזמור שיר ליום השבת וכבר ידעת שנקראת הכל"ה הזאת שי"ר ומזמו"ר והחתן נקרא יום השבת והוא אמרו כדין מזמו"ר שי"ר ליום השב"ת וכל ברכאן נגדין בלחישו וזהו סוד אמרם ז"ל מה עשו עבדיה הביאו לה בחשאי וכבר ידעת כי סוד הזיווג הוא בחשאי כי אין איש מאנשי הבית שם בבית כי הכל בדממה דקה ולדוגמא זו צריך כל אדם לשמש מטתו בחשאי בלא שום דבור כלל וכמשז"ל על ומגיד לאדם מה שיחו ובמקומו יתבאר ב"ה. וחזר להשלים הענין ואמר בדא נעימו מגו

רחימו דקל שופרא כלומר בשני אלה התיקונים נעימות קול הכלה וקול אהבת השופ"ר בהצמדם יחד לקבל הברכות והשפע העליון אינון ברכאן נחתין מעילא לתתא ואתגניזו כחדא בגו עומקא דבירא היא הבא"ר בא"ר שב"ע באר חפרוה שרים. ונביעו דבירא הוא היסו"ד לא פסק בלחישו מהריק בה מימיו עד שתתמלא הבאר מעי"ן גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון. וחזר להשלים הענין ממה שמכריזין השני המגרופיין בשעה שהגלגל הנרמז הזה סובב בתשוקתו לקבל האור העליון הבא מהמו"ח ואותו הימני שהוא המרגיש הראשון בביאת האור כמו שידעת שהאור קודם לצד דרום תמיד הנה הזה המגרוף הימני הוא הקודם בכרוז וקארי בחיל ואומר זהירו דזהרין סלקא נחתא וכו' מבשר ואומר כי כבר הגיע תור אור כל המאורות שהוא הכת"ר להופיע לבקשת הגלג"ל הנרמז להשפיע עליו מאורו בסוד ממזרח אביא זרעך כי סוד הזרע משם הוא בא מהמו"ח וכמ"ש בפ' ממזרח שמש עד מבואו שאמר דא הוא אתר עילאה דקא נהיר מניה שמשא כי הכת"ר הוא המזרח והשמ"ש שהוא התפאר"ת מאיר ממנו כי בבחינת עצם האור נקרא הכת"ר מזרח והתפארת שמ"ש. ועוד אומר הכרוז תרי עלמין אזדהרו הרמז על החכמ"ה והבינ"ה שהם המקבלים הזוהר ההוא ראשונה ומיד ותכף עלמא דאמצעית בגווייהו הוא סוד הקו האמצעי הנמשך מתוכם והנה בזרוח הקו האמצעי מיד המבשר הזה מבשר ואומר לגלגל הסובב ואומר לו אזדהר בזיהרא דמארך כי עת דודים הגיע לקבל האור ההוא. ועוד הכרוז קורא ואומר כל אינון מארי דעיינין אסתכלו ופקחו עיניכון וכו' עם המשכילים מבני אדם אשר עיני ההשכלה להם ידבר לא עם אשר עיני בשר להם ואומר להם פקחו עיני השכל ותזכון להאי נהורא להאי עדונא ולאור באור החיים לאינון ברכאן דנגדין מלעילא הצפונים ליראי ה' ולחושבי שמו לעולם הבא. וביאר עוד ענין דמיון השתי תנועות אשר הגלגל מתנועע עליהם חציו דרך ימין למעלה וחציו דרך שמאל למטה ויאמר כי הרמז לכף זכו"ת וכף חובה כמו שביארנו למעלה ונתיחסה התנועה הימנית אל הטוב והתנועה השמאלית אל העונש והוא סוד אמרם בספר יצירה טוב לעומת רע טוב מטוב רע מרע הטוב מבחין את הרע והרע מבחין את הטוב טובה שמורה לטובים ורעה שמורה לרעים כי מגלגלים זכות הטובים ליום זכאי וחובת הרעים ליום רע כי זה לעומת זה עשה האלהים ואמר וסי' לדבר אם למעלה אין למעלה מענ"ג ואם למטה אין למטה מנג"ע וזה רמז כי יתהפכו ההוראות כפי נושאי ההוראה אם לטוב אם לרע כפי הראוי לכל א' וא' כי אותיות נג"ע וענ"ג אחד הם והבן זה. ואתה המעיין תבחר ותקרב תוכן הדברים והגיונם ורמזם ותבא חכמה בלבך ודעת

לנפשך ינעם כי אני לא הארכתי בפתרון החידה לפי שאני מוטל בערש דוי אוחילה לאל יקימני ואחיה לפניו עד השלימי כל ס' הזוהר בארץ הקדושה אמן:

דף רלד.

ויקרא יעקב לבניו ר' אבא פתח פנה אל תפלת הערער וכו' האי קרא אוקמוה וכו' ואקשו ביה חבריא במדרש תהלים איתא ר' שמואל בר נחמני בשם ר' אבא אמר לא היה צריך לומר אלא פנה אל תפלת הערערים ולא בזה את תפלתם או פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתו והשיבו פנה אל תפלת הערער זה מנשה ן' חזקיהו שערער עצמו ממעשים טובים ולא בזה את תפלתם של חזקיהו ודוד שנאמר ויתפלל חזקיהו וכו' אבל תו אית ביה סטרא קורדיטא כלומר עוד יש בכתוב הזה צד אחר ואופן אחר ומתכונת אחר תרגום לעשות כוונים למלאכת השמים כרדיטין והם מיני מאכלים וקראם כוונים לפי שהיו מכוונים לבם ודעתם עליהם לתקנם היטב וירצה בכאן כי עוד יש בכתוב הזה תיקון וכיוון אחר יותר ממה שהקשו חבריא (נ"א היתה לו) והוא כי היה ראוי לומר הקשיב או שמע כי השמועה או ההקשבה שייכי בתפלה לא הפניה.

אלא כל צלותא דעלמא צלותא וצלותא דיחיד לא עאלת קמי קב"ה וכו' אמר כי כל תפלות הרבים אין הב"ה פונה אליהם לבודקם אם ראויות הם או בלתי ראויו'. לפי שתפלת הרבים מסוגלת בזה ואמרו הן אל כביר לא ימאס וזה לפי שתפלת הרבים עולה ובוקעת ושוברת כל המנעולין המונעים ועולה לפניו יתברך כי כח הרבים גדול הוא גם כי ימצא בכללם פושעים בהם תתקן התפלה בסוד הקטרת שא' מסממניה היה החלבנה שריחה רע וכן צריך לחזק הדבר בהפכו והבן וע"כ תפלת הרבים אינה נבדקת אבל מתקבלת מיד אמנם תפלת היחיד לא תכנס כי אם בחזקה כלומר כשהמתפלל ההוא היחיד זכאי כי אז לא ידחו תפלתו לחוץ ועיילא בלא בר אמנם להיותה של יחיד בודקים אותה וגורם לעצמו שיבדקו במעשיו ומשים עצמו בסכנה וזהו פנה אל תפלת הערער פי' תפלת העירי היחיד מה שאין כן לתפלתם של רבים שאל יבזה את תפלתם אע"ג דלאו כלהו בכוונה ורעותא דלבא.

ד"א פנה אל תפלת הערער דא יחידאי דאתכליל בסגיאין וכו' יאמר כי יתכן שתהיה תפלת היחיד מתקבלת בהיותה נכנסת בכלל הרבים גם כי תהיה השאלה לו לבדו יענוהו בהיותה כלולה עם הרבים. ויאמר כי תפלתו של יעקב שהתפלל על בניו בשעה שבא לגלות להם את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה אזי התפלל עליהם שיקובלו למעלה ושלא יכלו בגלות הנה התפלה ההיא היתה נכללת באבות כי כבר ידעת שהוא יושב

בין המשפתים יחיד אוחז בסנסני אברהם ויצחק ורבים אקרי כי רבי"ם אשר אתו וכן קבלו כי בשעה שקרא יעקב לבניו נזדמנו שם אברהם ויצחק כי תפארת בנים אבותם בהיות שמטתו שלימה ושכינה על גבם להשלים המרכבה העליונה כמו שמבאר והולך שאמרו בניו שמע ישראל וכו' והוא השיב בשכמל"ו שזה היה רמז להתישבות השכינה על תיקונה ומרכבתה ויאמר כי זהו סוד ויקרא כי שם קריאה הוא ענין קיום בסוד ויקרא אלהים לאור יום וכן ויקרא אל משה וזולתם מורים על קיום ויעקב קרא לבניו להקימם בסוד המרכבה באלכסונותיה. ויקשה כפי המונח כי כל קריאה היא לקיום א"כ איך יפול שם קיום בשם אלהים שנאמר ויקראו אל אלהים וכי שם אלהים צריך קיום וכן קראתי מצרה לי אל ה' וכו' ויאמר כי כן הוא ודאי לקשרא ולקיימא קיומא לעילא. כבר ידעת כי יש לאל ידו של צדיק למטה לתקן כביכול המדות והכתרים העליונים למעלה בסוד אמרם היה לך לעזרני ואמר יגדל נא כח אדנ"י וסוד ישמעאל בני ברכני ואמרו אין הב"ה רוכב על ערבות אלא בעזרתן של ישראל שנאמר רוכב שמים בעזרך שהכוונה בכל זה שיש כח ואל ביד הצדיק לתקן ולקיים כוונת הבריאה ולפתוח צנורות הקדושה לתקן עולם במלכות שדי ומזה הטעם כביכול יקראו אלהים ויקיימו ויתקנו המדות למעלה הוא שאמר הכי הוא ודאי לקשרא ולקיימא קיומא לעילא וביאר ואמר ומאן איהו סדורא דשבחא דמאריה וכו' כבר ידעת כי עניני התפלות אשר תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה על הסדר שתקנום ובלשון ההוא אשר תקנום סודם גבוה מאד ונעלם מהמון העם מאד זולתי לאשר קבלו מהם הלא תראה מ"ש רז"ל במדרש תהלים על כי בי חשק ואפלטהו וכו' א"ר יהושע בשם ר' פנחס מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים לפי שאינם יודעים להתפלל בשם והכוונה לומר כי צריך כל מתפלל ליחס כל דבר היוצא מפיו אל המדה ההיא אשר כוונתו להמשיך ממנה בחבור שאר המדות וכבר משלו המקובלים משל לענין הזה אל היודע מקומות אוצרות המלך כי הוא הוא היודע להפיק רצונו מהם אמנם מי שאינו ידוע מקומם דרך משל ילך אל אוצר המזוני לשאול בני או חיי או אל אוצר הבנים לשאול על חיי ומזוני ויצעק ולא יענה וזהו סוד אשגבהו כי ידע שמי כי צריך לדבק מחשבתו בשם המיוחס לשאלתו ובפיו ידבר המלות המכוונות לשם ההוא ולהעדר חכמת הדורות הוזהרנו שלא לשנות מהמטב"ע אשר סדרו לנו אנשי כנסת הגדולה ימין ושמאל כי הם ידעו המטבע הראוי אל סוד התפלה נמצא א"כ כי היודע סדורא דשבחא דמאריה וכל אינון מלין דבעא קמיה מאריה קיומא יהיב למאריה דאחזי דביה תליא כלא ולא באתר אחרא כלומר ביחד מדותיו אל מקורם להמשיך משם אל בא"ר שב"ע וזהו סוד יקראנ"י ואענהו כמו שנתבאר כי הקריאה ענין קיום כביכול היודע לקרות הוא נותן קיום אל

הנקרא בשמו והוא סוד ויקרא אל משה אתקיים בקיומיה כי כל ענין קריאה מורה על קיום. ואגב ארחיה יביא שאלת ר' יצחק אל"ף דויקרא אמאי היא זעירא כי איהו לקיומא וצורת האות גדולה וקטנה תרמוז על הפעולה ולרב ירבה נחלתו ולמעט ימעט נחלתו והיה יותר ראוי שתהיה אל"ף דויקרא רבתי להורות על קיום רב וגדול. והשיב אתקיים משה בשלימו ולא בכלא דהא אסתלק מאתתיה וצריך הצדיק להיות להזדווג בבת זוגו למטה להיות דוגמא לצדיק של מעלה ולכן נקטנה האל"ף להורות כי היה שלם רק בדבר האל"ף הקטנה הרומז אל האשה העליונה שנפרד מדוגמתה למטה ויאמר כי ופליגא דא ממה שנמצא בספרי קדמאי כי הם דורשין פרישתו של משה ע"ה מאשתו לשבח ואנן הכי תנינן מאן דאסתלק לעילא אתקשר לעילא ותתא כלומר כי העולה במעלות העליונות צריך להיות נקשר למעלה ולמטה וליתן רגלו א' למעלה ורגלו א' למטה והוא ע"ה של נעליו השתים. ולפי שהענין הזה קשה כפי האמת כי הוא ע"ה לא של נעליו השתים כי אם מפי הגבורה שא"ל של נעליך מעל רגליך השתים ולגודל קדושתו צווה בכך שהרי ביהושע לא צוה רק של נעלך האחד וזה כי מרע"ה לקח לו האש"ת חי"ל בעודו בחיים חייתו יותר מכל נוצר למעלה על זה חזר ונתן טעם אחר למה האל"ף של ויקרא היא זעירא ואמר אל"ף זעירא מאתר זעירא הוה. זעירא דאיהו רב באתחברותיה לעילא וכדי להבין הענין הזה צריך אתה לדעת כי יש בספרי הקדש שני אלפא ביתות מפוזרות אנה ואנה האחת רבתי והא' זעירא וכל אות ואות מאלה האלף ביתות הן הרבתי הן הזעירא כתובה במקומה לרמז ולסוד נכמס כאשר נתבארו קצתם במקומות מס' הזוהר ובספרי הקבלה וכמו כן אתה צריך לדעת כי האותיות הגדולות מיוחסות למדת הבינ"ה ביען היא הרחבה והגדולה מכל מה שלפניה למטה כי על כן נקראת רחובו"ת ועל כן כל האותיות הגדולות מיוחסות אליה כי רבו גדלו מעשי"ה עי"ר וא"ם לכל המדות. אמנם האותיות הקטנות מיוחסות לעטרת לטעם כי אין לה מעצמה כלום אלא מה שנדפס בה מאמה כי היא עי"ר קטנה ואנשיה אנשי מדות ידועות לנכנסים בשעריה מה שאין כן לאמ"ה כי עין לא ראתה וכו' האמנם כי אע"פ שאותיותיה קטנות המורות על החסרון ועל מיעוט הירח הנה לפעמים אותיותיה גדולות ורחבות בהשפיע בה אמה ע"י בעלה בסוד ורחבה ונסבה תחתיה כי אז תתמלא הבית אורה ויגדלו אותיותיה וכאמה בתה ולא הובדלו האותיות הגדולות מהקטנות בספרי הקדש רק להודיע כי יש עתים ויש עתים עת מלוי ועת פגימה המלוי מלמעלה והפגימה מלמטה כפי מעשה התחתונים כי כפי האמת הכל אחדות א' וצורה ותמונה אחת להם וכלם אותיות גדולות בהביטם למעלה הן המה הקטנו' יהיו גדולות כי יאירו אל עבר פניהם והיו לאחדים ובזה מ"ש בכאן אלף

זעירא מאתר זעירא הוה הודיע כי לא נכתבה אלף זעירא בויקרא לרמוז על שלא נתקיים משה בשלימו בכלא כמו שאמר בעל הדרשא הראשונה שאמר דהא אסתלק מאתתיה אבל בא לרמוז כי הקריאה אל משה ע"ה היה מאהל מועד מהמקום אשר נתיחסו אליו האותיות הקטנות כי היא בית שער לנכנסים ומשם היתה הקריאה לשמשם יעלה אל מעלת הדיבור שנאמר וידבר ה' אליו כי הקריאה נתיחסה אל השכינה והדיבור לשם ה' יתברך הוא שאמר תו אלף זעירא מאתר זעירא הוה כלומר הקריאה היה מצד השכינה אשר נתיחסו אליה האותיות הקטנות אשר הם גדולות באתחברותה לעילא וכן מרע"ה לא זכה להסתכל באספקלריא המאירה כי אם באמצעו' אספקלרי' שאינה מאירה וזהו סוד וידבר ה' אליו מאה"ל מוע"ד וכבר ידעת כי כל הנביאי' היו עומדים פתח האה"ל ומרע"ה נכנס כמ"ש בכל ביתי נאמן הוא. והשלים לבאר הכתוב ויקרא יעקב אל בניו ויאמר ואמר ויאמר הא אוקמוה כד"א ואמרת בלבבך אמירה בחשאי ירצה כי יעקב חשב כי בהסכמ' השכינה הנרמזת במלת חשא"י יגלה את הקץ וכן האמיר"ה מיוחסת אליה כי כל מקום שנ' ויאמר ירמוז אליה ומלת וידבר ירמוז אל התפארת והסוד בזה וידבר ה' אל משה לאמר כלומר באמצעו' האמירה היה מדבר עמו וחשב כי בהסכמת השכינה בדרך חשאי ודרך סוד יגלה הקץ לבניו ואמ' להם האספו כלומר האספו בקשר א' ובלב א' בסוד היחוד אחר שהשכינ' נמצאת בכאן יחדוה למעלה במשפי' בה ובכן אגידה לה וכדי לבאר סוד ההגד' מה היא הביא השאלה ששאל ר' יוסי לרשב"י ע"ה שא"ל האי ויגד ויגידו וכן כלהו כלומ' בכל מקום שנכתב ויג"ד קבלנו שהוא לשון מורה על סוד אמאי במלה דא רזא דחכמת' כלומ' למה יתיח' הסוד ללשון ויגד יותר מכל לשון מלשון ויספר או וידבר או זולתם מהספורים ומה תרמוז מלת ויגד לענין הסוד יותר מזולתם מהמלות. והשיבו בגין דאיהי מלה דאתיא בגימ"ל דל"ת בלא פירודא כבר ידעת כי השמות כלם הנז' בתור' אינם הסכמיים כשאר הלשונות שהסכימו לקרות לדבר פ' פלוני מבלי היות לו רמז בעצם השם ההוא אמנם השמות והתיבות התורניים יש להם רמז בעצם הדבר ההוא אשר נקרא שמו עליו וכבר זכרנו כי זאת היתה חכמתו של אדם הראשון כשקטרגו עליו מלאכי השרת שאמר להם הב"ה חכמתו גדולה משלכם והביא לפניו כל החיות והבהמות לקרוא להם שם וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו כלומר שקרא להם השם מורה על העצם כי זאת הסגולה נמצאת ללשון הקדש על שאר הלשונות ההסכמיות ובהיות הדבר כן לא ימלט מהיות כי מלת ספור יורה על ענין ומלת דבור יורה על ענין ומלת ויגד מורה על ענין. וכבר ידעת כי הגימ"ל והדל"ת באו סמוכות באלפא ביתא לסוד נכמס ושמם מוכיח גימל דלת גומל דלים כדאיתא במסכת שבת פ'

הבונה אמרו שם אמרי ליה רבנן לר' יהושע ן' לוי אתו דרדקי האידנא לבי מדרשא ואמרו מלי דאפי' בימי יהושע בן נון לא אמרו כוותיהו אל"ף בי"ת אלף בינה. גימל דלת גמול דלים מ"ט פשוט כרעיה דגימל לגבי דלת שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחרי הדלים. ומאי טעמא פשוט כרעיה דדלית לגבי דגימ"ל דלימצי ליה נפשיה ולא לצעריה ומ"מ מהדר אפיה דדלית מגימל דליתן ליה בצנעא כי היכי דלא ליכסוף וכו' הנך רואה כי אפי' דרדקי שבימים ההם קבלו סוד שם האותיות למה נקראו בשמות האלה וכי הגימל רמז לגומל החסדים עם הדלת הדלה ולא עוד אלא שאפי' בצורותיהם קיימו וקבלו הסוד כי הגימל רגלה משוכה לבקש הדלת לעשות עמה חסד ואינה מבטת בפני הדלת שלא לביישה אשר למדנו מזה כי שמות האותיות וצורותיהם אינם הסכמיים כשאר אותיות האומות אבל יורו על רמז וסוד כל אחת ואחת על ענינה. ואתה המעיין התבונן כי לא לחנם אמרו ליה רבנן לר' יהושע בן לוי על הדרדקי ההם שאמרו דברים דאפי' בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותיהו שנראה שבימות יהושע לא איתמר כוותיהו אבל בימי מרע"ה נותן התורה היו סודות האותיות מקובלות ונזכרות להם בסוד וכבר ידעת מ"ש רז"ל כמה הלכות נעלמו בפטירתו אולי היו מקצתן מזה המין. וגם כי ראית כי אלה הנערים ביארו שמות האותיות האלה כפי הפשט כי הגימל והדלת רומזים על המשכיל אל דל לא ימלט מהיות לזה הענין של גמילות חסדים שורש למעלה כי אין מעשה למטה שאין שורשו למעלה כדמיון הגוף עם הנפש כי כשם שהכחות הגופניות מחזקות הנפש ככה מעשה התחתונים כביכול מוסיפים השפע בכתרים העליונים ע"ד אומרו או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי ודע כי שתי המדות האלה היסו"ד והמלכו"ת הא' נקרא גימל והא' דלת לפי שהיסו"ד הוא משכיל מטובו לדלי"ת שאין לה מגרמה כלום ומה שמשפיע בה הוא בסתר ובחשאי כמו שנתבאר פעמים רבים ולכן נכתבו שתי האותיות האלה סמוכות בסדר האלף ביתא להודיע כי הם אחים לא יתפרדו ובהצמדם יחד ז"ה מושך מלמעלה ונותן לזא"ת בסתר והשם מורה על המשכה שהוא ג"ד בלשון תרגום הוא שהשיבו ר"ש לר' יוסי בגין דהיא מלה דאתיא בגימ"ל דל"ת והגימל והדלת ידועים אצלם כי הרמז על יסוד ומלכות כי דבורם בחשאי כמו שמבאר והולך שצריך לחברם כמו שבאו מחוברות ברזא דאתוון ושזה היה חטאו של אדם הראשון שהפריד ביניהם. ומ"ש ואע"ג דאית יו"ד לזמנין בין גימל לדלת לא הוי פירודא ירצה כי היו"ד הנמצאת לפעמים בענין ההגדה כמו ואגידה לכם וכמו מגיד דבריו ליעקב וזולתם אין היו"ד ההיא מפרדת בין הגימל והדלת אבל הוא עיקר הסוד והנני רומז כבר ידעת כי הגימל מושכת השפע מהמוח שהיא הנקודה הנעלמת ומשפעת הטפה ההיא אל הדל"ת

ועל זה לא הוי פרודא וכלא קשורא חדא והבן כי האריכות בזה לשגגה יחשב לאוזן שומע באין מבין וישרים דרכי ה' ונכוחים למבין ואמר כי יעקב ע"ה רצה לחבר הגימל עם הדלת כדי להגיד הקץ ולכן אמר להם האספו ואגידה לכם ולא אמר האספו ואספרה או ואדברה לכם אלא בלשון הגדה כי שני האותיות האלה הם רומזים על הסוד והסתר והקשה ואמר ואי תימא דלא גלי מה דבעי לגלאה וכו' הנה כפי מדרשם של רז"ל לא גלה שום דבר לפי שנסתלקה ממנו שכינה. אמנם לפי קבלת רשב"י ע"ה הגיד וגלה כל מה שרצה לגלות כי לא יכתב בתורה דבר והפכו ח"ו שיאמ' יעקב השלם לבניו האספו ואגידה וישוב דברו אחור ולא יגיד שאם היה כן שלא הגיד היה ראוי לכתוב בתורה האספו אלי אולי אגיד לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים וישאר הדבר בספק אם יגיד אמנם משכתב ואגידה ולא תלה הכתוב הדבר בספק מלה דאוריתא לא אתפגים לעלמין ואין ספק שהגיד את הקץ ואת כל אשר יקרא באחרית הימים אמנם אמר שגלה הכל ברמז ובדרך סוד והנו סתום וחתום באותם המלות וכענין מה שנאמר בדניאל כששמע את האיש לבוש הבדים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וכו' ואמר ואני שמעתי ולא אבין ושם נאמר לו לדניאל לך דניאל כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ ולראיה כי יעקב גלה הקץ אמנם גלהו ברמז הביא ההוא של ר' יהודה ור' יוסי דהוו יתבי אפתחא דלוד ומבואר הענין ההוא:

דף רלה.

ראובן בכורי אתה מאי חמא הכא יעקב דפתח בראובן וכו' יאמר כי אחר שכל הדברים אינם נערכים כפי קדימת זמנם ואדם הראשון יוכיח שהוא היה אחרון הבריא' ויתוש קדמו בזמן ולא מפני זה נאמר כי היתוש טוב ממנו כי הדברים נערכים כפי שלימות' ולא כפי קדימת זמנם וכן אמר בעל המדות אין הבדל בין הנער כפי שכלו ובין הזקן כפי שניו כי קדימת הזמן לא יוסיף ולא יגרע וא"כ אחר שמצינו כי בענין הדגלים היתה יהודה לקדשו וראשון לכל המחנות לפאת מזרח ועוד שהיה מלך שזה יורה על שלימותו היה ראוי לפתוח בו ולא כסדר תולדותם. ועוד שאנו רואים שלא ברכו אבל קנטר אותו בדבריו והוצרך מרע"ה להתפלל עליו ולומר יחי ראובן ואל ימות וא"כ למה פתח בו. ויאמר כי אין ספק שברכו וראוי היה לברכו בראשונה בהיותו כחו וראשית אונו כי זה יגיד יעיד על שלימותו אמנם על דאזל לקבל אנפוי הניח הזקן ברכותיו בידו של הב"ה לאחרית הימים כשיתקיימו כשיראה הוא יתברך שהגיע עת דודים כי שבט ראובן הוא יגלה תחלה לעשות מלחמות עם אויבי ישראל והנה לפי זה ראוי שיפתח בו והביא משל

לבר נש דהוה ליה בר וכו' ויהיה שיעור הכתוב ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני כי זה יגיד על שלימותך. שאתה ראוי ליתר שאת ויתר עז כמו שתרגם אנקלוס לך הוה חזי למיסב תלתא חולקין בכירותא כהונתא ומלכותא ועל דאזלת לקבל אנפך יסתלקו ברכותיך לאחרית הימים וא"כ נמצא בראובן שלימות העצם וקדימת הזמן ולכן פתח בו: **ראובן** בכורי אתה כחי וראשית אוני פתח ר' אלעזר ואמר הנבא בן אדם הנבא אל הרוח וכו' הכוונה בזאת הפתיחה להודיע שלימותו של יעקב ע"ה כי שמר דוגמתו ומקומו למעלה בהולידו את בנו בכורו וכן בניו כלם בקדושה ובטהרה ועל הדרך שיולדו הנשמות לזה העולם בתשוקת עולם הנקבה אל עולם הזכר כי אתערותא דלתתא היא סבת אתערותא דלעילא ושניהם כאחד טובים וזה בלא זה לא יכונו כן יעקב שמר בנינו למעלה והוליד בניו על דוגמא עליונה. והביא ראיה אל ביאת הנשמות לזה העולם מענין נבואת יחזקאל ע"ה בתחיית המתים ההם כי דומה בדומה הוא הן בבואה לעולם בתחלה הן בתחיה. והפליג באטימות לבות בני האדם על בלתי שאינם שמים על לב דברי התורה והנביאים ולדקדק בדבריהם וזה כי בראשונה כתב הנבא אל הרוח ולמה יחזור הכתוב לכפול שנית ולומר הנבא בן אדם ואמרת אל הרוח ואם היה הכוונה שידבר הוא עם הרוח ויאמר לה מארבע רוחות בואי הרוח היה די באמרו הנבא בן אדם ואמרת אל הרוח מד' רוחות בואי.

אלא מהכא אוליפנא רזא דחכמתא דתרין קיומין הכא וזה צריך לזה והוא כי באתערותא דלתתא אית אתערותא דלעילא ובשתי התשוקות אלה יתקיימו הנשמות ויבואו לעולם כי האחד לבדו לא יעשה פרי וזה מבואר לרואי השמש בסוד משפיע ומושפע ועל סוד זה צוה האל יתברך לנביא שיעורר הרוח מלמטה למעלה ובכן ינוח הרוח מלמעלה למטה ויעשו פרי ויתקיימו הנשמות בתרי קיומין ויאמר כי אפי' שיתחיל ההתעוררות מלמטה למעלה כן ירבה וכן יפרוץ מלמעלה לא יכלול למעלה ממנו עד אי"ן סו"ף ולכן חזר ואמר מד' רוחות בואי הרוח שכולל כל איברי המרכבה מזרח ומערב וצפון ודרום ורוח אתיא ממערב באתחברותא דאלין אחרנין בסוד כרוה נדיבי העם כי כל איברי מעלה נותנים בה כחם להוליד הנשמות. וביאר סוד הענין ואמר כי כך גזרה חכמתו יתברך שתהיה המדה הזאת האחרונה כדמיון משפך שמכניס בזה ומוציא בזה ואשד הנחלים היורדים אליה כי על כן הי"ם איננו מלא כי איך יהיה מלא והמים חוזרים חלילה אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת כי כך גזרה חכמתו כדי שהכל יכספו אל הטוב כמו שיתבאר ב"ה בהדיא כשאלת ר' אלעזר לר"ש אביו ע"ה והוא שאמר ת"ח נקיט מהאי

גיסא ויהיב בגיסא אחרא כמשפך הזה שמכניס מכאן ומוציא מכאן ותולד התשוקה ביני ביני והוא המכוון בבריאה והבן זה מאד מאד כי הוא סוד מסודות הבריאה:

רבי אלעזר שאיל שאילתא לר"ש אבוי וכו' לעומק השאלה אמר כן שאל שאילתא שהרי כמה פעמים מצינו שהיה שואלו כמה שאלות ואינו אומר רק ר' אלעזר שאיל לר"ש אבוי כך וכך אמנם בכאן בהיות השאלה הזאת עמוקה אמר שאיל שאלתא כלומר שאלה גדולת הערך וזה תוארה הואיל וקב"ה גלי קמיה דבני נשא ימותון וכו' כמ"ש רז"ל שהתורה קדמה אלפים שנה לעולם וכתוב בה אדם כי ימות באהל וכו' ואחר שקדם בידיעתו שעתיד לחטוא וזה יהיה סבת מותו מה הועילה ומה הרויחה ביאת נשמתו לעולם בשומו אותה למפגע ולמכשול ובסכנה גדולה כזאת ואמאי אצטריך ליה. הנה בדבר השאלה הזאת כבר נתחבטו בה כל באי העולם חוקרים ותורניים ומאומה לא נשאו בידם מעמלם אבל הוסיפו להג הרבה ויגיעת השכל וצללו במים שאין להם סוף והעלו חרס בידם. אמנם החכמים האדירים האלה בעלי הזוהר ע"ה אשר קבלו האמת המה ידעו את מעשה ה' כי נורא הוא בהביא הנשמות לעולם ואם יש צורך גבוה בביאתם כמ"ש ר' אלעזר בשאילתו ואמאי אצטריך ליה והם ע"ה ביארו הסוד בכאן במלות קצרות ואלמלא זחלתי ואירא מהיות רכיל מגלה סוד הייתי מאריך בענין הזה מעט אבל בראותי כי הם ע"ה אשר היה לבם כפתחו של אולם דברו בקצרה אמרתי כי ברב דברים לא יחדל פשע כי מי ומי הוא אשר ערב אל לבו לקרבה להאריך בה ולהרחיב לשון באשר גבלו ראשונים. האמנם כי בראותי כי כל מתחיל המשתוקק להשיג מדי עברו על הענין הזה ילך שפי ואולי כי עוד ירפו ידיו מלחפש קשט אמרי אמת אמרתי אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני בשאלה הזאת ותשובתה הרמתה אולי יתעשת האלהים לי ואל יצל מפי דבר אמת עד מאד. הנך רואה תוכן השאלה כי היא מיוסדת על שני סעיפים האחד הואיל וגלי קמיה דבני נשא ימותון כלומר כי החטא יגרום אמאי נחית נשמתהון לעלמא ועוד אמאי אצטריך ליה כלומר לו הונח כי לא ירדו הנשמות לעולם לצורך עצמן אבל ירדו לצורך יותר גדול חוץ מעצמן עד שתהיינה טפלות לצורך הגדול ההוא כאלו תאמר שהוא צורך גבוה אמאי אצטריך ליה אין לומר ומה צורך לעולם בירידתן של נשמות דא"כ הוה ליה למימר ועלמא אמאי אצטריך להו. גם לא נוכל לפרש שיחזור אל צורך הנשמות עצמן דא"כ הוה ליה למימר ואמאי אצטריך להו. ולכן בחרנו שתהיה הכוונה באמרו ואמאי אצטריך ליה על המורידן כלומר וכי צורך גבוה הם כי יצטרך הוא לנבראיו. ואל תתמה על החפץ כי קבלה ביד בעלי הקבלה הפנימיים כי כל מה שנברא לצורך גבוה נברא שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו ואין

הדבר כמו שחשבו רבים בדבריהם שכוונתם באמרם שכל מה שנברא לצורך גבוה נברא כי היה הוא יתברך צריך לנברא מן נבראיו ח"ו ח"ו כי השלם מסתפק בעצמו ואינו צריך לזולתו אבל כל זולתו צריך אליו. אמנם הכוונה להם באמרם לצורך גבוה כדי שעל ידם יתפרסם אלהותו ויכולתו שאם לא בראם היאך יוודע יכולתו וכבודו והוא שאמר הנביא אצל זה היסוד כל הנקרא בשמי ולכבודי וכו' ירצה כל קרואי הנמצאות נקראים בשמי וזה לפי ששמי שם ההויה המורה על מציאות כל הווה כי מכח ההוי"ה נתהוו וא"כ כלם נקראים בשמי אמנם לא יעלה בדעתך שאחר שנתהוו מכח שמי שיש לשמי צורך במציאות' ח"ו ח"ו אמנם לא בראתים כי אם לכבודי כדי שיתפרסם יכולתי שזהו כבודי בכל המציאו' וכלל בזה שלשה חלקי הנמצאו' המיוחסים אל הבריאה והמיוחסי' אל היצירה והמיוחסי' אל העשיה כנודע לבעלי החכמה וזהו כוונת ר' אלעזר באמרו הואיל וגלי קמי קב"ה דבני נשא ימותון כלומר כי יגרום החטא אמאי נחית נשמתין לעלמא ואמאי אצטריך ליה להורידן. והשיבו אביו ע"ה ואמר שאלתא דא שאלו קמי רבנן כמה וכמה זמנין כלומר שאלה זו לא מחדש באה כי כבר נשאלה מימי קדם ומשנים קדמוניו' ואוקמוה כלומר במקומות מס' התיקונים וס' הזוהר בפ' שלח לך עיין שם ונתנו טעמים לדבר אמנם האמת הוא דקב"ה יהיב נשמתין להאי עלמא לאשתמודעא יקריה כי לא היה מתפרסם כבודו כי אם על ידם כי יבואו ויגידו צדקתו ויתפרסם יכולתו וכבודו ולכך נוצרו ואמר שאחר שעושות שליחותם מסלקם מן העולם והוסיף עוד החכם בנו שואלו ואמר אי הכי אמאי נחתו והנך רואה כי לכאורה השאלה הזאת השנית אי הכי אמאי נחתו אינה שאלה שכבר השיבו עליה דלאשתמודעא יקריה דקב"ה נחית לון אמנם תואר השאלה הזאת השנית לומר כי מאחר שעלה ברצונו יתברך לפרסם כבודו ע"י הנשמות היורדות למטה לארץ למה נתן להם צבא וזמן קבוע לעבודתם זו ואח"כ ינטלם וינשאם כל ימי עולם וטוב היה שיהיו תמיד מספרים תהלות ה' ולא יסלקם ואחר שהיתה הכוונה לסלקם אי הכי אמאי נחתו לשוב עוד לסלקם וכאלו אמר לו זאת היא כוונתי ששאלתי לך אמאי נחתו לשיסלקם אח"כ וכשראה אביו ע"ה כי הקשה לשאול. א"ל רזא הכי הוא פתח ואמר שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך. ועתה הט אזניך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתם כי לא ינוח ולא ישקוט המיית השאלה הזאת ששאל ר' אלעזר לומר שאחר שקדם בידיעתו יתברך שעתידין לחטוא למה בראם והורידן לעולם אם לא בתשובת רשב"י ע"ה וקודם שאבאר כוונתו אקדים לך הקדמה אחת רבת התועלת מקובלת אצלנו מפי סופרים ומפי ספרים שמענה ואתה דע לך דע כי כשעלה החפץ לפניו יתברך לגלות המציאות הופיע בתחלה האור הראשון כמ"ש

ויאמר אלהים יהי אור ובהופיע האור ההוא נפתח ונמתח המציאות כלו וכל העולמות כלם נראו ונגלו ומי שהופיעו גזרה חכמתו לגנוז אותו לפי שהיה נמתח והלך עד אין סוף ובעוד שהיה נמתח והולך היה נמנע מהמצא עולם הקליפה ולא כל בעלי הגשם כי עוצם האור לא היה מניח מקום לשיתהוה בו שום חומר ועל כן גזרה חכמתו שיגנז וימצא החשך כדי שיתהוו מתוך החשך בעלי הקליפה והחומר והוא סוד ויאמר אלהים יהי אור ואמר ויהי אור רמז על גניזתו וכבר נתבאר ענין זה בפ' בראשית אור שכבר היה. ודע כי אופן גניזתו היה בהאציל הב"ה מדרגות ומחיצות זו למעלה מזו וזו למטה מזו זו חופפת לזו וזו חופפת לזו כדי שכל עוד שיתרבו המחיצות יגנז האור ההוא בחביון עוזו ולא יתפשט לחוץ והם סוד העשרה מלבושים שאמרו בס' הבהיר שלבש הב"ה ולפי זה נתחייב כי תהיה המחיצה האחרונה שבכלן סרה מהאור ההוא בסוד יהי מאורות מארת כתיב לשון חסרון וידוע הוא כי בבחינת הלבנ"ה אמרו זה כי המאו"ר הגדול לא יפול בו שום חסרון האמנה אם תתבונן בענין תדע כי מתוך חסרונה נודע שלימותה ושלימות המשפיע בה. ודמיון זה כי כאשר נתבאר במופת שלא היה אור השמש נרגש לעין כל רואה רק בפגישתו בכדור הארץ כי יתחייב שישוב הניצוץ אחורנית ובכן יתגלה האור שאלו ידומה העדר כדור הארץ יתפלש האור מעבר אל עבר באויר ולא יורגש נמצא א"כ כי סבת גלוי האור היה הארץ שהיה דמיון החשך ולא ניכר האור אלא מתוך החשך כן המחיצה הזאת האחרונה היא היתה סבת פרסום גדולות המשפיע בה וזאת שלימותה מכל אשר לפניה ומתוך חסרונה למדנו שלימותה והיותה אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה היא המודעת כבודו של הב"ה בכל הארץ לפי שהיא כדמיון המשפך שלוקטת מלמעלה ושופכת למטה ובזה יתפרסם גדולתו יתברך כי הכל צריכים למארי חטיא. ובהיות כי עיקר הכוונה בבריאה הזאת בגניזת האור כדי שימצאו בעל הגשם והעיקר היה האדם כי הוא היה ראשית המחשבה וסוף המעשה והוצרך ליפח באפיו נשמת חיים ושיהיה לנפש חיה ולרוח ממללא יותר מכל נוצר כי מי משפלים מבלעדיו ימלל גבורות ה' כמוהו לכך חוייב שירדו הנשמות למטה לאשתמודעא יקרא דקב"ה על ידם ולינתן להם צבא וזמן קבוע אל העבודה הזאת ולסלקן מן העולם ולהביא אחרות תחתיהן כל ימי משך השמטה. ולפי שיאמר אומר והרי כבודו של הב"ה נודע ומפורסם מפאת צבא השמים וכסיליהם וכמו שאמר דוד השמים מספרים כבוד אל ומה הוסיפו הנשמות ברדתם למטה לארץ פרסום הכבוד. אף אתה אמור לו כי יותר יתפרסם הכבוד והיכולת ע"י הנשמות בהסתלקותם מן העולם ממה שיתפרסם ע"י צבא השמים וזה כי בירידת הנשמות והסתלקותם נראה שאין ענינם טבע קבוע לפי שאם היה שירדו ולא יסתלקו

ידמה ענינם דבר טבעי מתמיד כענין צבא השמים הנצחיים אשר לסבת נצחיותם טעו אחריהם רבים מהאומות ועבדום ונמצא ג"כ שם שמים מתחלל על ידם אף כי לכבודו בראם אמנם בהסתלקות הנשמות יורו שלא ירדו כי אם להגיד ולפרסם כבודו ועל כן הב"ה מסלקן ולא ישבות המעשה בירידה ועלייה כל ימי עולם נמצא שמתפרסם כבודו יתברך על ידיהן יותר מכל נוצר. ונוסף עוד שפע וברכה בארץ בירידתן ובעת סילוקן לפי כי הם מפתח האוצר הטוב ובעת ירידתן למטה יפתחו שערי השפע והברכה לעולמות כלם. ובעת סלוקן כ"ש וכ"ש שיתמלא הבו"ר מחולייתו וישוב בא"ר נובע מימיו למעלה כי הן הם קשוטיה וצדיק מושך מצדי"ק ובכן יתחייב אתחברותא ויחודא ותיאובתא ורעוא גלה ע"ה בזה כי עיקר פרסום כבודו יתברך הוא ע"י נשמות הצדיקים וגלה עוד כי כן גזרה חכמתו לסלקם להורות כי כל הנמצאים גם כי יהיו נצחיים רצים ושבים אליו ישובון כאשר תשובון הנשמות בהגיע עתם וגלה עוד כי עיקר קיום קשר העולמות ויחודם והתחברותם היה האדם בהשלים נפשו כי הוא חוט חורז כל העולמות ואם בעל נפש טהורה אתה ידעתי כי תנוח דעתך כמה שכתבתי שהוא סוד גדול מסודות הבריאה ומימיהם ע"ה אנו שותים בצמא שמענה ואתה דע לך כי בזה יתגלה לך סוד המאמר והשאלה ודוק ותשכח בלשון המאמר כי זה כוונתו אלא שהם היו מדברים בקצרה כפי קבלתם המסורה להם איש מפי איש ותשלום הענין בשבח מטתו של יעקב ע"ה שהיתה שלימה וי"ב השבטים היו דוגמא עליונה ושזהו כוונתם באמרם יעקב אבינו לא מת כי החיים האמיתיים הם החיים העליונים ומבואר הוא בעצמו:

דף רלה:

רבי ייסא ור' יוסי הוו אזלי וכו' א"ל ר' יוסי לר' ייסא הא ודאי דתנינן כל בנוי דיעקב אתתקנו בסידורא שלים וכו' מאי נימא בהאי קרא דכתיב מאשר שמנה לחמו מה שהוקשה לו הוא שאם בא הכתוב להודיע שברכו אביו שתהיה ארצו מבורכת ברבוי הזתים עד שיהיה טובל בשמן רגלו היה לו לומר אשר שמנה ארצו והוא יתן מעדני מלך פי' שישלחו מפירות ארצו מעדנים למלכים כמו שפירשו המפרשים מהו מאשר שמנה לחמו שלא מצינו בברכ' אחיו שיתחי' באות מ"ם כ"א ראובן בכורי אתה שמעון ולוי אחים יהודה אתה יודוך וכן כלם וכן היה ראוי לכתוב אשר שמנה ארצו כלומר כי ירבה השמן בה מהו מאשר והשיבו ר' ייסא לא ידענא בגין דלא שמענא כלומר אין ספק שיש סוד בכתוב ולפי שלא שמעתי מפי בוצינא קדישא לא ידענא להשיב לפי שכל תורתם של חבריא היה שלו ולא היו רשאין לומר דבר שלא שמעו ממנו. א"ל אנא ואנת נזיל

לגביה ולא נאבד סוד הכתוב הזה כד מטו לגביה וכו' א"ל ודאי רזא דחכמתא איהו פתח אשר יש"ב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון אמאי יתיב תמן הוסיף עוד רשב"י ע"ה שאלה בענינו של אשר כדי שממנה יבוא להודיע סוד הכתוב והוא כי אשר מה לו ולחוף הים כי בשלמא זבולון היה עושה פרקמטיא בחוף ימים כדי לתת לפיו של ישששכר לעסוק בתורה הוא שאמר לו אביו זבולון לחוף ימים ישכון וירכתו עד צידון כי צידון בחוף הים היא והיה צריך לפרקמטיא וסחורה אמנם אשר ששמנה לחמו אמאי יתיב תמן.

אלא מאן דיתיב לספרא דימא אשתמש מן תפנוקי עלמא וכו' יאמר שהכתוב מדבר בדרך משל וכאלו אמר שאשר כל כך היה מעונג כאלו היה יושב לחוף ימים כי שם יביאו הסוחרים כל תפנוקי מלכים ושהרמז למעלה על מדת היסוד שהוא פתחא עילאה לצד"ק היא העטרת כשמתברכת להשפיע לתחתונים מאותו הפתח מתברכת והאי פתחא אשתמודעא תדיר לברכאן דעלמא ואיקרי אש"ר כי ממנו יבוא האושר והשפע לכל העולמות וביאר כי מי הוא זה ואמר ודא הוא עמודא מאינון דקאים עלמא עליהו הוא צדי"ק כי הוא הכולל כל הז' בסוד חצבה עמודיה ז' וזה הוא השביעי. ויאמר כי פי' הכתוב הוא מאשר שהוא רמז ליסו"ד שמנה ההוא אתר הנקרא לחם עונ"י שאין לה מעצמה כלום ממנו תתפרנס עד שתקרא לחם פנג שהוא המובחר שבחטים שבארץ ישראל ממקום ששמו פנג והוא משל לשפע הבא ממקום האוש"ר הידוע למדת העטרת והוא יתן מעדני מלך כי היא נקראת מלכות שמים.

א"ל אי לא אתינא וכו':

דף רלו.

פחז כמים אל תותר הכא אמר מה דיערע ליה וכו' כל דבר הנביאים בסגנון ההוא שהם מדברים בו יורו על העבר ועל העתיד ומה דביני ביני ובפרט בשעת פטירתם שהם מגידים עתידות כנודע מהברכות אשר בירך יצחק ליעקב בנו וזולתו מן המברכים וכן יעקב בנדון הזה כשבא לברך את בניו רמז בכאן בברכת ראובן שנראה שהיה מקנטרו על מה שעבר רמז לו מה שעתידים בניו להיות נחפזים ונמהרים לקחת נחלתם מעבר לירדן וישארו חוצה לארץ הוא שאמרו למשה אם נא מצאנו חן בעיניך יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזה והיא הסבה שהם גלו תחלה ופי' הכתוב פחז כמים לפי שהיו נחפזים כמים היורדים במורד לקחת נחלתם מעבר לירדן אל תותר לא תשאר בארץ והוא מדבר עם ראובן בעד בניו. ור"ש יאמר שמתוך הכתוב רמז יעקב ג"כ שעתידין בני ראובן לאגחא קרבא בגו ארעא שני פעמים האחת בעלותם לארץ הם עלו חלוצים עם אחיהם

וכבשו את הארץ ועל הפעם הזאת הראשונה קראו לראובן כחי וראשית אוני על גבורתם של בניו. והשניה בזמן ביאת המשיח הם יתעוררו תחלה לבא להחלם בגוים וינצחום ותפול עליהם אימתה ופחד ועל הפעם הזאת השניה אמר ויתר עז ומלת יתר שאת ירמוז על הגלות שיסבלו קודם בגלות אשור ואח"כ ויתר עז.

ומ"ש כי עלית משכבי אביך. ירמוז כי בראותם שינצחו האומות יחשבו כי להם תאות המלוכה ויעלה במחשבתם לעלות להלחם בירושלם שהיא משכבו ושכינתו של הב"ה ולקחת המלוכה ולא יצלחו בעלותם שמה. ויאמר שרמז עוד באמרו כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז שהם ד' דברים שיארע להם לשבט ראובן מה שאירע לישראל שגלו בארבע פאות בארבע מלכיות ועל כן עתידים להלחם בד' פאות העולם וינצחו את כלם: **פחז** כמים אל תותר. הכא אתרמיז על הרהורא קדמאה וכו' רמז ג"כ באמרו כי עלית משכבי אביך על המחשבה שהיה בדעתו של יעקב שהיה זקוקו עם רחל ובתר והנה היא לאה נמצא שהריונו של ראובן עלה בשני משכבות משכב של לאה בפועל ומשכב של רחל במחשבה ומה טוב ומה נאה פי' זה כי עלית משכבי אביך כי עלה ראובן הריונו בשתי משכבות א' בפועל וא' המחשבה ולכן נטלה בכורתו ממנו ונתנה ליוסף בכורה של יוסף כי המחשבה גברה על הפועל. ועוד יבאר כי עלית משכבי אביך על עלייתם למלחמה לירושלם שנבנית ב' פעמים שני משכבות של הב"ה. הנה נתבאר כי בסגנון א' רמז על העבר ועל העתיד ומה דביני ביני:

שמעון ולוי אחים וכו' א"ר יצחק אחיד לון בסטרא דשמאלא דשכינתא ירצה כי ראה יעקב כי כח שניהם נמשך מכח הדין הקשה והגבורה וכדי שלא תתפשט כחם לחוץ כי יחריבו את העולם כבש וצמצם כחם בצד שמאל של שכינה שהיא מדת הדין הרפה למען יתמזג כחם ברחמים וישכך חמתם. וכבר ידעת כי זו היתה סגולתם של קרבנות על המזבח כדי לצמצם שמה כחות הדין הקשה שלא יתפשטו בעולם והבן זה כי זהו סוד את קרבני לחמי לאשי כמו שיתבאר במקומו ב"ה.

א"ר יוסי ברכתא דלהון אן היא כלומר אחר שאמר הכתוב וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם לא מצינו שום ברכה בשמעון ולוי רמוזה אבל קללה שקלל אפם ועברתם והיא היא ברכתם והשיבו ר' יצחק אחד אחד ואמר כי שמעון לא היה ראוי לברכה על דעת אביו לפי שראה כמה עובדין בישין דדינא קשיא אם במעשה שכם ואם במכירת יוסף ואם במעשה זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני. ואם בהקהל קרח את העדה על משה ועל אהרן ועל כן לא בירכו יעקב. והאחר שהוא לוי לפי שגם הוא היה מצד הדין הקשה ברכתו לא היתה תלויה ביד יעקב אלא בידו של הב"ה כי ידע כי הבדל יבדילהו

לעבודתו ושעתיד להיות עבודת הקדש עליו ולכן שתק מלברכו עד שיבוא בעל השדה וישקה את פרדסו. וגם מרע"ה עליו השלום בברכו אותו תלה ברכתו בידו של הב"ה ואמר ברך ה' חילו וכו' נמצא א"כ כי שמעון לא היה ראוי לברכה ולכן לא בירכו ולוי תלאו ביד הבוחר בו ויהיה א"כ פי' ויברך אותם איש אשר כברכתו בירך לראוי לברכה בירך ולמי שאינו ראוי לא בירך לפי דעת ר' יצחק זו.

ת"ח כתיב זה הים גדול ורחב ידים וכו' יביא זה הענין להודיע כי גם כי קנטר יעקב לקצת מבניו כראובן ושמעון ולוי הנה הנם כדוגמא עליונה ומצויירים שם בי"ם הגדול הנרמז בשכינה שהיא רחבת ידים שכל השפע שם יצמצם ושם רמש ואין מספר מכתות מלאכי השרת. חיות קטנות אלו הי"ב שבטים שנמשלו לחיות בברכת אביהם זה אריה וזה זאב וזה אילה ודומיהם. ומ"ש ר' יצחק אריה חד וטלה חד וכו' ואפיק איל ועייל גדי לא הבנתי כוונתו. והנה ר' יהודה אמר על זה הענין מלה שפיר וכוונתו לומר כי הענין הזה טוב ויפה ויהיה כאחד מהמדרשי' הנדרשים בכתובים ולכן לא אמר לו שפיר קאמרת כמנהגם בשמעם אי זה דבר דבור על אופניו אמנם אמר מלה שפיר.

ואמר אבל יהודה אריה שמעון שור וכו' כלומר למה קראו אביו ליהודה אריה לפי שהוא לצד ימין במרכבה. ושמעון מקומו ידוע כי הוא מצד שמאל כמו שביארנו מצד מדת הדין הקשה ומהו הרמז בזה.

ואמר הא אוקמוה חבריא דהוו משגיחין דא לקבל דא כלומר כל א' רחוק מחבירו זה בימין וזה בשמאל ולא קרב זה אל זה והיה שמעון ככחו אז במדת הדין הקשה ככחו עתה. ומה עשה מרע"ה בברכתו חבר אותו עם יהודה כדי שיתמזג ברחמים וישכך חמתו שנאמר שמע ה' קול יהודה והביאו משל בזה לשור שעסקיו רעים ציירו בצדו אריה כדי שיירא ממנו ולא יזיק זהו המכוון בדברי המשל ולא זולת והוא סוד מ"ש מחלוק' שהיא לשם שמים.

וא"ר יהודה שמעון ולוי אבוהון סליק לון למשה כלומר שיברכם משה כמו שיראה כמו שנתבאר ומשה חבר לשמעון עם יהודה ולוי תלה ברכתו ביד הב"ה ולפי שר' יהודה לא נתן טעם לדבריו על מה ועל מה יסלק לון למשה אמר לו דרך הלצה אבוהון סליק לון למשה אוף אנן נסלק לון לבוצינא קדישא כי הוא יודיענו הטעם והסוד.

אתו שאילו ליה לר"ש ואמר להם חביבין מלין כלומר אלו ידעתם הסוד הייתם יודעים כמה נחמדים הדברים. וקודם שביאר להם הסוד וזכר משלימותו של מרע"ה על כל ילוד אשה ושלא היה ראוי איש אשר כזה שיעדר מן העולם ובכה וטפח בידיו על העדרו ואמר עליו מאן יגלה לך מהימנא קדישא כלומר מי יגלה מקומך וישתטח על קברך

אסתלקת בחייך על כל בני נשא שנתעלה בחייו להיות איש האלהים איש לאשת חיל עטרת בפרישתו מן האשה כמו שיבאר אסתלקת במותך ואסתים דיוקנך כי לא ידע איש את קבורתו עד היום הזה. וכדאיתא פ"ק דסוטה כבר שלחה מלכות רומי הרשעה אל גסטרא של בית פעור גסטרא ממונה כמו קסטור כי הגימל והקוף מתחלפים במבטא הראוני היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשני כתות אותם שהיו למעלה נדמה להם למטה אותן שהיו למטה נדמה להם למעלה לקיים מ"ש ולא ידע איש את קבורתו.

מפתחן דמארך בידך תדיר שהי' מוכן לנבוא' תמיד כמ"ש עמדו ואשמע' כמי שיש בידו מפתחו' הבית ונכנס בכל עת שירצה וכן העיד עליו הכתוב בכל ביתי נאמן הוא כי כל מפתחות האוצרות בידו. ואחר שבכה על העדרו מן העולם התחיל לבאר הטעם למה סלק יעקב הברכה של שמעון ולוי מעצמו ונתנה למרע"ה ואמר ת"ח יעקב הוו ליה נשין ארבע כלומר שנתעסק בנשים ולא נפרש מהם כמרע"ה שלא היתה לו רק אחת ומעט מה שנתעסק בהנאת העולם הזה וגם כי יעקב נתעסק בהנאת העולם כוונתו לשמים להשלים הדוגמא ובהיות שכוונתו לשמים היתה מטתו שלימה כי על כן שכינתא הוות קיימא עלוי בשעת סלוקו מן העולם.

בעא לברכא לאלין ולא יכיל מקמי שכינתא דדחיל מפני שכחם נמשך ממדת הדין הקשה ויוסיף בברכם מדת הדין בשכינה.

אמר איך אעביד דהא תרוויהו מדינא קשיא קא אתיין והם אחים ואיך אפריד זה מזה לברך האחד הלוי ע"ש סופו ולהניח האחד בלא ברכה.

אי אתקיף בשכינתא לא יכילנא כלומר אם ארצה להיות כצדיק מושל יראת אלהים כמאריה דביתא שהוא גוזר אומר ויקם לו איני כדאי לפי שכל ימי נשתמשתי בנשים הבשריות ולא עליתי למדרגת היותי איש האלהי"ם בחיי אלא אסליק לון למאריה דביתא הוא משה שעלה בחייו להיות איש האלהים ומאריה דביתא כל אשר יחפוץ יעשה בביתו כאיש עם אשתו אישה יקימנו ואישה יפירנו כן היה משה כביכול לעשות בביתו אמסור אותם ביד בעל הבית והטוב בעיניו יעשה ויבא ראיה על כי מרע"ה הוא האומר ומקיים ועושה רצונו בבית הרמוזה בעטרת באמרו ובנחה יאמר שובה ה' וכו' כי הוא מצוה והיא עושה אשריו ואשרי חלקו זכותו תעמוד לנו:

דף רלו:

בסודם אל תבא נפשי וכו' ר' אבא פתח סוד ה' ליריאיו וכו' יאמר כי האל יתברך אינו מגלה סודות התורה רק ליראי חטא ופי' הכתוב כך סוד ה' ליריאיו ואי זהו סוד ה' הוא הנרמז בברי"ת העליון כי סוד התור"ה שבכתב והברית ענין א' הוא סוד הו"ו ומשך הו"ו וע"כ יסדום בברכ' המזון ברי"ת ותור"ה כי הדדי נינהו. וכבר נתבאר למעלה בפ' ואגידה לכם כי כל לשון הגדה הוא ענין סוד בסוד ויגד לכם את ברית"ו כי נתיחס הברי"ת אל הסו"ד ואל החשאי כמו שנתבאר בסוד הגימ"ל והדל"ת גומל דלים וגמילות חסדיו של הב"ה הברי"ת העליון עם הדלה סוד כנסת ישראל הוא בחשאי ובסתר נמצא א"כ כי סוד ה' שהוא סוד הברית אינו מתגלה רק ליראי החטא הנבדלים מזוהמת הנחש והשומרים בריתו וזהו ובריתו להודיעם. והביא הקדמה זו לאשום אשם לשמעון ולוי כי לא שמרו דרך ה' בענין שכם ואנשי עירו כי באו בברי"ת עמם ומלו עצמם ובאו עליהם במרמה והרגום לא נתנו לב אל הברית והפרו ברית חלפו חק והוא שאמר אביהם עליהם בסודם אל תבוא נפשי כלומר באותו מעשה שעשו בענין הסוד שהוא הברית אל תבא נפש"י כי נפשו של יעקב אחוזה בסוד הברי"ת שהוא א' מצרורות החיים שהם ג' סוד נפש רוח נשמה וכן הענין בזמרי בן סלוא הוא הפר הברית בהביאו אותו בבת אל נכר ואין לך הפרת ברית כזה.

בקהלם אל תחד כבודי בענין קרח שנאמר ויקהל עליהם קרח לא נתיחס שמו של ישראל שנאמר ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא אמר בן ישראל כמו שנתיחס בהתיחס על הדוכן שנאמר בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל. ואף גם זאת רמז להם כי אפי' בענין הברכה שבירך לבניו לא רצה ליחד כבודו לברכם אבל הניח הדבר למרע"ה.

ר' חייא אמר מהאי קראי משמע וכו' אמר זה לפי שאמר למעלה כי יעקב ע"ה יחד אותם שניהם בשמאלא דשכינתא ור' חייא יאמר כי ממה שנראה מהכתובי' דלא אתאחיד דא בדא אלא שהפרידם שנאמר אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל ואצטריך הכי להפרידם כדי להחליש כח מדת הדין הקשה. וע"ד אית ביה כלא כלומר יש בכתוב רמז לזה ולזה. ולית לך דרא בעלמא דלא נחתא דינא דילהון לקטרגא בעלמא שמדת הדין מקטרגת אותם ומחייבת אותם על דרך מ"ש רז"ל אין לך עניים סופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים. ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפוצתו דרך כבוד והוא אמרו דאסגיאו מהדרי על פתחי דא לקבל דא והוא שאמר להם אביהם אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל:

יהודה אתה יודוך וכו' ר' ייסא פתח עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו. בגין לקדשא ביה ירחין וריש שתין. אם בעל נפש אתה תבין סוד השמש והירח העליונים דו פרצופין שהוא מתכונת השמש והירח התחתונים אשר על ראשנו. וזה שכבר נודע שאלמלא לבנה שהיא מתחדשת משלשים יום לשלשים בקרוב לא היה נודע חלוק זמן השנה לי"ב חדשים כי מתנועת השמש לא היה נחלק הזמן רק לתוספת הימים וחסרונם וכן הלילות כפי נטיית השמש לדרום ולצפון אמנם חלוק זמן השנה לי"ב חלקים לא היה רק מפאת חידוש הלבנה י"ב פעמים בכל היקף השמש מעת נטותו מנקודתו עד שובו אליו בקרוב. ואם תאמר והרי השמש נכנס בכל חדש במזלו והמזלות הם י"ב ומזה נדע כי יתחלק השנה לי"ב חלקים. זה אינו נרגש לעין כענין הלבנה שהיא מתחדשת לעין כל רואה אשר על כן צותה התורה ואמרה החדש לכם ראש חדשים תלה הדבר בחידוש הלבנה הנראית ועל פי הראיה היו מקדשין את החדש לא על ידיעת הכנסת השמש בכל מזל ומזל. נתבאר א"כ כי פרסום זמן החלוק והגבלת הזמן היה מפאת הלבנה כי היא תגיד מעשה השמש ותקופתו על קצותיו ומזה תבין למה אמר עשה ירח למועדים ולא אמר עשה שמש וירח למועדים שהרי בשניהם נאמר והיו לאותות ולמועדים אמנם גלה לנו דוד ע"ה כי עיקר פרסום חילוק הזמן לי"ב חלקים הוא מעשה הלבנה ולכן זכר לשון עשי"ה בירח ולשון ידיע"ה בשמש כי ענין הלבנה הוא בעשיה וענין השמש בידיעה. ואם בעל נפש אתה תבין כי זה לעומת זה עשה האלהים וכי השמ"ש העליון יתברך שמו פעולותיו אינם ניכרים ונודעים כי אם מפאת הלבנה העליונה ז"ה בידיעה וזא"ת במעשה. ולפי דרכו יודיע כי הכל נעשה בחכמתו יתברך וכי הלבנה לא תאיר כי אם מהשמש וכי כל א' מהם ימשול בזמנו זה ביום וזה בלילה כי בהאסף השמש במערב תאיר הלבנה ובזרוח השמש יהיה נבלע אורה של לבנה ותרוויהו עבד קב"ה לאנהרא והאור אינו רק א' והבן זה ויאמר כי מזה המתכונת יודעו זמני השבתות והימים טובים וראשי חדשים ושיחד האל יתברך חשבון הירח לישראל וחשבון השמש לאומות העולם כמ"ש ז"ל באת המאור הגדול ואת המאור הקטן הגדול לגדול והקטן לקטן לסימן כי ישראל ימנו לירח ועשו ימנה לשמש. ויאמר כי הירח אשר ישראל מיוחסים אליה היא הלבנ"ה העליונה אשר היא למעלה מכל צבא השמים הנאצלת משמש ומגן ה' צבאות וכנסת ישראל נאחזים בה ובהתדבקם בה נדבקים בהב"ה שנאמר ואתם הדבקים בה' וכו' אמנם האומות נאחזים בשמש זה התחתון אשר יש קץ לכל עמלו חמי מה בין האי להאי וכו' והביא זאת הקדמה מענין הירח לרמוז למלכות יהודה כי מדתו מדת המלכו"ת כאשר יתבאר:

דף רלז.

יהודה אתה יודוך אחיך ר"ש אמר מלכו ליהודה אתקיים. יבאר כי מדתו של יהודה היא מדת המלכות ולכן נתקיימה בו לא במלכותו של שאול ולא שאר מלכים אשר מלכו בישראל כי המלכות האמיתי למלכות בית דוד הנמשך מיהודה. ויביא רמז לדבר ממה שאמרה לאה בלידתה הפעם אודה את ה' שהוא היה הרביעי לרמוז למדת המלכו"ת כי היא הרביעית במרכבה העליונה כנודע לבעלי הקבלה ויאמר כי בשמו של יהודה רמז הסוד כי שמא גרים והוא כי האותיות הראשונות משם יהודה הם יה"ו והם סוד השלש אבות אברה"ם יצח"ק יעק"ב והאותיות השנים האחרונות הנשארות משם יהודה הם ד"ה ושניהם דבר א' סוד הל"ת הדלה וסוד הה"א במילואה שהיא צורת דלת בנקודתה כי הה"א צורת דלת ונקודה בתוכה כאשר יתבאר בע"ה בפ' זאת חוקת התורה והוא אמרו בכאן ובמה אשתלים כלומר במה נמלא השם יהו"ה ואמר בדלת והיינו ה"א כלומר באו שני האותיות בשם יהודה הדלת והה"א להורות על סוד הפגימה והמלוי שבמדתו סוד פר"ץ וזר"ח.

וע"ד יודוך אחיך דמלכו דילך אתחזיא שאם לא כן במה יודוהו אחיו. ודא הוא רזא ויהודה עוד רד עם אל כלומר משל על אחיו בעזר האל יתברך הנזכר בשמו ואם התבונן תמצא כי אותיות יהודה עולות עם התיבה א"ל ועם קדושים נאמן אלין אינון קדישין עליונין דכלהו אודן לגביה פי' כל מחנות מעלה כלהו מודים למדתו ועל הדרך שהוא למעלה כך כל אחיו מודים על שהמלכות ליהודה יותר מכל אחיו ושווין ליה נאמן ע"ש מדתו הנקרא' אמונה בגין כך הוא קדמאה בכלא כמסע הדגלים וכן יהודה יעלה בתחלה:

רבי שמעון פתח כל כבודה בת מלך פנימה דא כנסת ישראל. הוא ידבר בנדון עצמו מדתו של יהודה וידייק מלת כל כבודה כי מלת כל מיותרת והיל"ל כבודה בת מלך פנימה מהו כל כבודה אמנם יבאר כי עולם האצילות כלו' הספירות נקראות כבוד על כבוד כלם נקראות כבוד זו על זו זה משפיע וזה מושפע דא דכר דא נוקבא וזאת היא נקבה לכלנה והיא נקראת בת מל"ך העליו"ן כי לעולם היא מתיחסת בשם ב"ת בת שב"ע בת קו"ל לפי שהיא שביעית למלך העליו"ן ובתו של קו"ל. וקראה פנימה למדת הבינה בגין דאית מלך דלאו איהו לגו כוותיה כי אין בכל המלכים והכתרים העליונים מי שהוא פנימה כלומר לפני לפנים כמוהו והאי בת מלך הנז' ממשבצות זהב לבושה מתלבשת בלבוש הגבור"ה הנרמזת בזהב מד"ת הדין.

והאי אוף הכי נמי מלך אקרי על הבת הנז' הוא אומר כי ג"כ תקרא מלך בבחינה שהיא מושלת על התחתונים ובעבורה תתקיים הארץ ולא מעצמה כי אין לה מעצמה כלום רק

ממה שיושפע לה ממדת המשפ"ט משפט לאלהי יעק"ב וזהו סוד מלך במשפט יעמיד ארץ הרי שנקראת היא ג"כ על שם אמ"ה מל"ך העליון:

רבי יהודה ור' יצחק הוו אזלי וכו'. פתח ר' יצחק ואמר ויגרש את האדם וכו' האי קרא אוקמוה חבריא בבר נש דגריש לאתתיה וכו' נתבאר בפ' בראשית במימרא דר' אלעזר דאמר לא ידענא מאן עבד תירוכין אי קב"ה עבד תירוכין לאדם אי לא וביארו שם בדרך הסוד כי אד"ם גרש א"ת ומלת א"ת תרמוז לעטרת כד"א ואראה א"ת ה' שהכוונה כי בחטאו של אדם הראשון גרם כביכול שתתגרש העטרת ע"ד ובפשעכם שולחה אמכם. ת"ח רזא דמלה אדם במה דחטא אתפס בהחליפו עץ החיים בעץ המות בו נתפס וגרים מותא וכו' וגרים להההוא אילנא דחטא ביה תירוכין היא כנסת ישראל העליונה כמו שנתבאר ובפשעכם שולחה אמכם ובהיות שהאם מגורשת גם בניה מגורשים. ולא לעלמין כי עוד ישוב לקחתה ולהשיבה אל ביתו ופי' הכתוב מסורס ויגרש האד"ם א"ת. וישכן מקדם לג"ע את הכרובים וכו' האי לתתא כלומר זה יובן למטה באדם התחתון ולא למעלה והאי אילנא אשרי עליהו על אדם ועל אשתו כי סר צלם הראשון מעליהם ושרה עליהם כח האילן אשר בו המות.

ואת להט החרב במתהפכת אינון טופסי ושלהובי דאשא דההוא חרבא וכו' מכאן יתבאר כי הכנויים האלה מחרב המתהפכת ועץ הדעת טוב ורע הטוביות מיוחסות אליה והרעות הם הם כנויים לאשר למטה מהעטרת המיוחס לרגליה כי הוא הנקרא אילנא דמותא שרי והוא שאמ' בכאן והאי אילנא אשרי עליהו כשחטאו שרה עליהם אילן המות. וביאר כי החרב הזאת ינקא בתרין סטרין כי היא החרב נוקמת נקם ברית כי היא המקבלת דין ורחמים סוד פעמים אנשים פעמים נשים אמנם היה כל זה לשמור את דרך עץ החיים וביאר כי מלת הדר"ך ירמוז לעטרת כי היא דרך ושער לעץ החיי"ם שנאמר הנותן בי"ם דר"ך וכבר נתבאר בסוד אלהים הבין דרכ"ה.

א"ר יהודה שפיר והכי הוא והאי דגרים אדם להההוא אילנא דחטא ביה לאתתרכא היא העטרת ואפי' שאר בני עלמא כלומר אפי' שאר בני עלמא גרמו לגרשה ולא אדם הראשון בלבד כי כמה וכמה היו הגורמים שנאמר ובפשעכם שולחה אמכם בלשון רבים. אבל שפיר קא אמרת כי יתיחסו הגירושין אל אדם יותר מכל שאר בני עלמא ומשמע מדוכתיה דכתיב ויגרש את האדם בגין דהאי שלימו דאדם הוה כי הוא היה השלם שבאדם יציר כפיו של הב"ה ומההוא יומא אתפגים סיהרא כי הוא היה הראשון מהמקצצים ובכל דור ודור קמו יחידים מתקנים ובונים המדה והיו הדורות הורסים אחריהם עד שבא יהודה ואתתקף במלכות"א ואחסין ירותת עלמין הוא ובניו אחריו כי לו תאות המלוכה ולא

למלכי ישראל שהיו הורסים ועובדים ע"ז הוא שרמז יעקב ע"ה בברכתו באמרו יהודה אתה יודוך אחיך כי יהודה גבר באחיו להתאחז במדה הזאת ולקדש את השם בתחלה בשעה שעמדו על הים הוא ירד תחלה ידך בעורף אויביך יהודה יעלה בתחלה.
ישתחוו לך בני אביך כלל כל השבטים לפי שהיו ליעקב בנים מארבע אמהות וביצחק שלא היה לו אלא אשה אחת אמר ישתחוו לך בני אמך. ולפי שיקשה לפי זה שהרי מצינן שנחלקה המלכות ולא הודו לו בענין המלכות מלכי ישראל לזה אמר כד הוו סלקין לירושלם הוו כרעין וסגדין למלכא בירושלם וזאת היתה גאותו של ירבעם שטרדתו מן העולם כדאיתא בפ' חלק ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב המלוכה לבית דוד וכו' אמר גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואם יתיבנא מורד במלכות הוא וקטלין לי ואזלי בתריה מיד ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב וכו' ישתחוו לך ולא כתיב וישתחוו מבואר הוא:

דף רלז:

גור אריה יהודה בקדמיתא גור ולבתר אריה וכו' ורזא דמלה בקדמיתא נער וכו' יאמר כי מדתו של יהודה תתיחס פעם אל נער בסוד חנו"ך לנער הוא שומר הפתח. ולפעמים תתיחס אל איש בהיותה דמות אדם על הכסא אמר כי כן יהיה מעלתו של יהודה עולה מעלה ממדרגה קטנה אל מדרגה גדולה מטרף בני עלית דלא לאתכללא מלאך המות וכו' ירצה כי מלאך המות השוכן ברגלי מדתו נסתלק הוא ממנו ולא רצה להיות מחלקו וזהו מטרף בני עלית מחלק אותו הטורף ואין מציל נסתלקת כי יהודה היתה לקדשו ולא נטה לצד הטורף. כרע בגלותא דבבל וכו' כלומר מחזיקין באמונתם אע"פ שהאומות מפתים אותם ואומרים להם בואו ונעשה מכם אפרכוסים ואפרכי' אינם שומעים להם דבר אחר יאמר כי הכריעה והרביצה הנז' בו אינה מחולשה אבל הם כרביצת האריה שלא ירבץ רק לטרוף טרף כך שכינתא שהיא מדתו אע"פ שנאמר בה נפלה לא תוסיף נפילתה היא כנפילת האריה בגין לנקמא משאר עמין כד"א צועה ברב כחו.
מי יקימנו הוא לא יקום לנקמא ממנו נוקמא אלא מ"י וכו' יאמר כי תהיה מפלתם של האומות כ"כ גדולה עד שלא תתיחס הנקמה אל מדתו של יהודה רק אל מדת הבינ"ה הנקראת מ"י משם יתמשך כח הגבורה לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים לעשות בהם משפט כתוב וכו':

לא יסור שבט מיהודה אוקמוה חברייא וכו' בפ"ק דבתרא תניא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גלויות שבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים אבל עד כי יבוא שילה בה"א בגין דשאר בו"ו לאו דוקא קאמר כי רבים הם הכתובים בה"א מן הכתובים בו"ו. אמנם הכוונה כי משפט התיבה ליכתב בו"ו שהרי מצינו כתוב בו"ו כי נגלה ה' אל שמואל בשלו ובלא יו"ד וגם כי נכתב פעמים רבים בה"א למטות בני ישראל בגורל בשלה להשתחוות ולזבוח לה' צבאות בשלה לא תמצא שילה כתוב ביו"ד ה"א כי אם בכאן והרמז לשמא עילאה קדישא שהיא הבינ"ה כי כח היו"ד והה"א בה. ושכינתא בשמא דא תיקום כלומר כי כנסת ישראל תקום מרביצתה מגופה בכח היו"ד והה"א שהיא הבינ"ה הנקראת מ"י והוא סוד מ"י יקימנו כדאמרן למעלה:

אסרי לגפן עירה ר' חייא פתח ה' ישמרך מכל רע וכו' יבאר כפל הכתו' מהו ישמרך מכל רע ומהו ישמור את נפשך ויאמר כי יש שמירה בעולם הזה ויש שמירה לעה"ב כמו שמבואר והולך ומבואר הוא בכמה מקומות מס' הזוהר משמירת הצדיקים בעה"ז ובעה"ב ויביא אגב ארחיה ענין הז' מדורות של גהינם שבהם נענשים הרשעים וכו' והכוונה בזאת הפתיחה ואם נראה לכאורה שאין לה שייכות בנדון הכתוב דאסרי לגפן ויתבאר לפנים אמנם פתח בה' ישמרך וכו' לפי שהמדה הזאת הנקראת גפ"ן היא השומרת רגלי חסידיו דלא יתמסרון בידא דדומה וכבר ידעת שנקראת שמו"ר ונקראת גפ"ן ממצרים תסיע והוא אמרו מאי גפ"ן דא כנסת ישראל ואגב ארחיה הביא ענין ר' יוסי שאמר הא דמברכינן אשתיית חמרא בורא פרי הגפן כי יודיע בזה כי מסדרי הברכות ע"ה תקנו מלות הברכות על הכוונה העליונה ר"ל שיהיו המלות רומזות על הדוגמא אשר אליהם מכוונין בברכה זו כי מלת בורא יורה על עולם הזכר ומלת פר"י על עולם הנקבה כמו שנתבאר בפ' בראשית בסוד הכתוב עץ פר"י ועץ עושה פרי כי עץ עושה פרי הוא היסוד כי הוא הבורא העושה והמשפיע בעץ פר"י שהיא העטרת ועל זה הסוד תקנו לומר בורא פרי הגפן כי הברכה לבורא הפרי הנז' כדי שלא לקצץ ואחר זה שב לבאר הכתוב באסרי לגפן עירה ואמר דא מלכא משיחא דזמין לשלטאה על כל עממיא חיילין דממנן על שאר עמין ואינון תוקפא דלהון וביאר הסוד ואמר בגין דהאי גפן שהיא מדתו של משיח שליט על כל אלין כתרין וכן הוא ישלוט על כל האומות וכשם שכנסת ישראל נצח לעילא כך כנסת ישראל למטה ישיצון וינצחון חיילין לתתא ועל כלהו יתגבר מלכא משיחא. ומ"ש הה"ד עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות הסוד מבואר בפ' בלק כי יש קליפה ימנית ויש קליפה שמאלית וכל הכתרים בעלי הקליפה הימניים הם

תחת ממשלת הממונה עליהם נקרא חמו"ר וכל הכתרים השמאליים הם תחת ממשלת נקבתו הנקראת אתו"ן ואברהם היה רוכב על חמו"ר להכניע כחו שהוא סוד ויחבוש את חמורו ובלעם על אתון ודע כי ממונה הקליפה השמאלית הנקרא אתון יוציא משלייתה היוצאת מבין רגליה ממונה א' נקרא עיר"ה והוא משחית ומקטרג על הילדים ולפי שבזמן הגאולה הגפ"ן הזאת תמשול על כלנה וכל הכתרים החיצוניים יהיו משועבדים ונכנעים תחתיה רמז בכאן יעקב ואמר אסרי לגפן עיר"ה כי יהיו אסורים ידיו ומשועבדים ונכנעים תחתיה. ובדוגמא הזאת יהיה מלך המשיח כי יבוא עני כלומר כמדתו הנקראת לחם עונ"י שאין לה מעצמה כלום אמנם בזמן הגאולה תתמלא פגימתה ויבא מלך המשיח הנקרא שמו ענ"י על שמה רוכב על חמור הממונה הימני בקליפה וגם על עי"ר השמאלי הכוונה כי כל מלכי הקליפה יהיו משועבדים אליו כמו שהחמור משועבד לרוכבו הוא שאמר בכאן תרין כתרין אינון דשלטין בהו עממיא ואינון מסטר שמאלא סטרא דמסאבא ואמר מסטר שמאלא אע"פ שהיא קליפה ימינית לפי שכלם מתיחסים אל השמאל הטמא כבס ביין לבושו הרמז על הנקמה שעתיד הב"ה להנקם מאומות העולם ודמה אותה לגבור מתבוסס בדם ההרוגים כדורך בגת. ודמה הנקמה ההיא אל היין ואל דם ענבי"ם לסוד כי העטרת המתיחסת אל הענבים בסוד סחטה ענבים ונתנה לו תתלבש בחוזק הדין הקשה המיוחס ליין בגין לאתלבשא בתרויהו לתברא תחותיה כל שאר עמין:

דף רלח.

אסרי לגפן עירה ר' יוסי פתח ובגפן שלשה שריגים וכו' ת"ח יוסיף עוד לדבר בסוד הגפ"ן הזאת שחלם שר המשקים ואע"פ שהיה מחלק הטומאה יאמר כי לפעמים תבוא להם לאומות העולם הוראה אמיתית על העתיד מצד כחותיהם ששומעין ההוראות העתידות ומגידות אותם לאומותם לצורך ידוע וקודם שיבאר הענין יקדים הקדמה בהאשים למתרשלים בעסק התורה ויאמר כי בעונותינו הרבים לא נשאר לנו היום כי אם גוויתנו ותורתנו המלמדת אותנו דרך ה' בסודות הנרמזות בה. ויבאר הסבה בזה ואמר כי מקודם היתה הנבואה שורה על בני אדם הראויים אליה והוו ידעין ומסתכלין למנדע ביקרא עילאה כיון דפסקת נבואה בחורבן בית המקדש הוו משתמשי בבת קו"ל כדאיתא בפ"ק דסנהדרין ת"ר משמתו נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל והיו משתמשין בבת קו"ל והביאו שם פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו נתנה עליהם בת קול מן השמים. וכן בעליית בית יבנה היו מסובין ונתנה עליהם בת קול מן השמים וכו' והואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא מהו ענין הבת קול הנה בתוספות

כתבו יש אומרים שלא היו שומעים הקול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו הקול היה יוצא קול אחר ושומעים אותו כמו שפעמים אדם מכה בכח ושומע קול אחר יוצא ממנו למרחוק ואותו הקול היו שומעין לכך היו קורין אותו בת קול יראה מדבריהם שלא היו שומעים רק הברת הקול כאדם הקורא בקול גדול בפה מערה או בית חלול והברת קולו נשמע שם כי הקול א' וההברה קול אחר. והנה גם כי הענין אמיתי שענין קוראם אותו בת קול לפי שאינו עצם הקול אלא יוצא לשני. הנה מצאתי למקובלים שקוראים למדת העטרת בת קול לפי שהיא בתו של קול עליו"ן קול הקולות שהיא הבינ"ה ואמרו שלא היו החסידים משתמשים בבת קול הנז' כי אם בבת הבת הקול. והענין הזה אמת ויציב כי אחר שנחרב בית המקדש נסתלקה רוח הקדש מישראל כמו שאמר למעלה והמדה הזאת היא היא רוח הקדש והיא הנקראת מרא"ה אל הרואה ויחזקאל אמר וארא מראות אלהים וכן אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע ואם נסתלקה הנבואה איך ישתמשו בבת קול עצמה שהיא מראה וכל הנביאים מפתחה היו מתנבאים אכן האמת הוא שלא היו משתמשים רק בבת הבת קול שיתפשט מהבת קול בת אחרת מקבלת קול הבת קול ואותו היו שומעין ואם תקשה ותאמר שהרי בכאן לא זכר בת הבת לישנא דתלמודא נקט כי הסוד הזה נודע היה להם ולא נעלם מהם.

השתא פסק נבואה ופסקת בת קול ולא משתמשי אלא בחלמא שהיא המדרגה הששית התחתונה שבכלן בסוד אמרם החלום א' ששים בנבואה וענין החלום הכל חולמין ואפי' אומות העולם וביאר הסבה ואמר בגין דחלמא מסטר דשמאלא אתיא כי גבריאל שהוא שר החלום הוא הוא בצד שמאל וממנו יונק הצד השמאלי החיצוני ומשם יתמשך החלום הנבואיי אפי' לא"ה כפרעה ונבוכדנצר ושר המשקים וזולתם. ת"ח האי רשע חלם חלמא דקשוט שנאמר ובגפן ג' שריגים וכו' מאי גפן דא כנסת ישראל הראוהו מעלתם של ישראל בהיות כנסת ישראל העליונה מליאה לה עמיר בשלשה שריגים רובצים עליה הם נצ"ח הו"ד יסו"ד והביא ראיה כי היא נקראת גפ"ן דכתיב הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת כי אין ספק כי הרמז לכנסת ישראל העליונה הנקראת זא"ת ודוד היה מתפלל על מדתו שיפקדה הפוקד אותה ממדת השמי"ם לפי שמשם הושלכה לאר"ץ והיא כפורחת עלתה נצה בימי שלמה שהיתה מליאה ופורחת ויושבת על מלאת עלתה נצה דא ירושלם לתתא כי בהיות ירושלם של מעלה פורחת ירושלם של מטה תעלה נצה.

ד"א עלתה נצה לעילא ההוא דרגא דקיימא עלה הרמז על יסו"ד והכוונה שסבת פריחתה הוא כי עלתה נצה ויניק לה כד"א אשר זרעו בו על הארץ וכבר נתבאר בפ' בראשית

אשר זרעו בו"ו להריק על האר"ץ הבשילו אשכלותיה ענבים לנטרא בהו יין דמנטרא ירמוז כי זה היין המשומר בענביו הוא בלא סחיטה כי היין החיצוני הוא מלא מסך ויוצא חוץ מהענבים והוא המשכר והמפתה והמחטיא הוא הניתן על כוס פרעה הנפרע בדין קשה מהרשעים בכוס התרעלה אמנם היין הזה אינו נסחט אבל משומר בענביו שלא ישכר ולא יפתה ולזה אמר חמי כמה חמא ההוא רשע שהראוהו בחלומו דברים עליוני' והוא לא ידע. אמנם הראוהו אח"כ מעין דוגמתו מה כתיב וכוס פרעה ואסחט אותם הכא חמא כוס התרעלה ינקא מבי דינא דנפיק מאינון ענבים דאתיהיב לפרעה כי הוא חלקו. ושתי ליה כמה דהוה בגיניהון דישראל כבר ידעת כי יראתם היא הנפרעת מהם ובעבור ישראל שהיה לוחץ אותם שתה מכוס התרעלה ושתה ולעה וסי' מסרו לו כיון דשמע יוסף דא חדי בשומעו ובגפן ג' שריגים ידע כי בשורה טובה בפיו וראוי לפתור חלומו לטוב ת"ח אסרי לגפן עירה דאתכפיין תחות האי גפן וכו' וכבר נתבאר למעלה ורשב"י יבאר כי לא כל גפן הנז' בכתובים ירמוז אל הגפ"ן הזא"ת כי יש גפן ויש גפן וכו' ומבואר הוא:

רבי יהודה ור' יצחק הוו אזלי בארחא וכו' א"ר יהודה לר' יצחק נזיל בהאי חקל וכו' כשהולך אדם בערבה ובדרך ישר לבו מתרחב וכשהולך בדרך מעוקם לבו בל עמו וכדי שיתרחב לבם לעסוק בתורה א"ל נזיל בהאי חקל דאיהו ארח מישר יתיר אולי הדרך שהיו הולכים בה היו בה מעלות ומורדות ובחרו ללכת דרך ישרה ומאת ה' היתה נסבה כדי שיפגשו בההוא ינוקא ופתח ר' יהודה בפ' לא תירא לביתה משלג וכו' ואמר האי קרא ר' חזקיה חברנא אוקים ביה דאמר דינא דחייביא בגהינם י"ב ירחין חציים באש וחציים בצונן כמו שדרז"ל בפ' תשלג בצלמון ויאמר כי כשמכניסין אותם באש אומרין דא הוא ודאי גהינם לפי שמרגישים בתוקף האש ההיא שנבראת בע"ש לדעת ר' נחמיה ולדעת ר' יוסי נבראת ביום שני שבו נברא גיהנם ואין לו כביה עולמית כדאיתא בפ"ד מפסחים שנאמר כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והסבה בזה לפי שהאש ההיא יסודיית בלתי מורכבת כאש הזו שאנו משתמשים בה שהיא מורכבת בדבר גשמי וככלות הדבר ההוא הגשמי אשר בו הורכבה תכלה גם היא ותכבה אמנם אשה של גיהנם דקה מן הדקה בלתי מורכבת לא תכלה ולא תכבה עולמית ומנפש ועד בשר תכלה והנה הרשעים בהרגישם תוקפה וגבורתה אומרים דא ודאי גיהנם שהיינו שומעים עליו את תוקפו. עאלין לתלגא אמרין דא ודאי חריפא דסיתוא דקב"ה על חוזק הקרירות שמרגישים בו מיחסים אותו לקב"ה לפי שאינו כטבע הסתו של העה"ז. שראן ואמרין ו"ה ולבתר אמרי ו"י. דע כי סוד הענין הזה מיוסד על מאמרם ז"ל בכל מקום שנאמר ויהי לשון צער

והיה לשון שמחה ותמן איתיבון כמה תיובתות על זה והעלו כי בכל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער ואפי' באותה דויאמר אלהים יהי אור ויהי אור ואמרו אור שכבר היה ונגנז. והעלו ג"כ כי והיה הוא לשון שמחה והביאו כתובים רבים לראיה והיה ביום ההוא וכו' הרי א"כ כי כל ו"י הוא של צער וכל ו"ה הוא של שמחה. והסוד בזה כי כבר ידעת כי היו"ד תרמוז אל החכמ"ה והו"ו תרמוז לתפארת והה"א תרמוז לעטרת. וכבר ידעת כי בהנזר אותיות השם לאחור יורו על הסתלקות הרחמים ועל הדין ובהיות כי הו"ו תנזר אחור ותשוב אל היו"ד יורה על החזרת השפע לאחורנית במעלות אשר ילדה ונהר יחרב ויבש. אמנם ברדת ו"ו אל הה"א ירמוז לחיבור החת"ן עם הכל"ה לתת לה סבלונותיו ומתנותיו ואין לך שמחה גדולה מזו אשר תקנו מתקני הברכות בברכת חתנים שהשמחה במעונו ומעונו של הב"ה היא סוד הה"א. ובזה תבין אמרם בכאן שראן ואמרי ו"ה ולבתר אמרי ו"י. ויראה לכאורה כפי המונח שראוי שיאמרו בתחלה ו"י ולבתר ו"ה לפי שתחלת דינם הוא באש ואח"כ בשלג כמו שמבאר בהדיא במאמר ר' חזקיה עצמו והנה עונש האש הוא קשה מעונש השלג המקרר חום האש וא"כ היה ראוי שיאמרו בתחלה ו"י על הצער הגדול ועל רפיונו יאמרו ו"ה וכמ"ש ריש לקיש בעירובין פ' עושין פסים רשעים אפי' על פתחה של גיהנם אינם חוזרים בתשובה שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי שפשעו לא נאמר אלא הפושעים שפושעים והולכים ופי' במדרש שנדונין באש ובשלג וכשיוצאין מדין השלג גונבין ממנו להצטנן בו באש ואומר להם הב"ה לא די לכם מה שגנבתם בעולמכם אלא שאתם גונבין בעולם הזה שנראה שעונש האש יותר קשה מעונש השלג שבו משלימין נפשותיהם כמו שיבוא. אמנם צריך אתה לדעת כי ההעתק מדבר אל הפכו גם כי תהיה ההעתקה מהפך קשה אל הפך רך ממנו ההעתקה ההיא קשה עד מאד בהתהפך עליו ההרגל. ועל כן אומרים ו"ה בתחלה בבחינת הרגשתם לבסוף ההפך השני שמרגישים בו שהוא קשה להם יותר ממה שהיו מורגלים בקשה ממנו ואומרים ו"י. והא לך לשון המאמר במדרש אשר עליו אמר ר' יהודה חזקיה חברנא אוקים לה בדינא דחייביא אמרו לא תירא לביתה משלג ר' חזקיה אמר משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש ששה בחמה וששה בצנה בתחלה הב"ה מכניס בהם רוח ומכניסן באש והם אומרים זו היא גהינם של הב"ה ואח"כ יוצאין לשלג ואומרים זו היא צנתו של הב"ה בתחלה אומרים ו"ה ולבסוף אומרים ו"י ומהיכן משלימין נפשותיהם בשלג הה"ד בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון השלג היא צלמונה שלהם. יכול אף ישראל כן ת"ל לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים קרי ביה שנים מילה ופריעה ציצית תפילין הענק תעניק נתון תתן עשר תעשר פתוח תפתח וכו' הוא

מ"ש בכאן והיכן משתלמי נפשיהו בשלג כי בו נגמר דין נפשותיהם. אבל ת"ח לא תירא לביתה משלג דא כנסת ישראל דאיהי כל ביתה לבוש שנים כד"א חמוץ בגדים מבצרה יפרש שנים כמשמעו אדומים לבושא דדינא קשיא לאתפרעא משאר עמין ועתיד קב"ה למלבש לבושא סומקא וכו'. א"ר יצחק ודאי הכי הוא כי הכתוב סובל זה וזה ועוד זאת שאומר אני לבוש שנים. אלין שני"ם קדמוניו"ת הם שבע הנחלים העליונים המקבלים מהשלש עליונות שהם משפיעים בה והיא יונקת מהם ומתלבשת בהם. עד דהוו אזלי פגעו בההוא ינוקא דהוה אזיל לקפוטקיא וכו' וחד סבא רכיב. א"ל ההוא סבא להההוא ינוקא אימא לי קראיך לא לתשוקת הזקן הכסיל ההוא לשמוע דברי תורה אמר כן אלא להשיאו בדברים לילד מסכן וחכם ההוא שהיה הולך ברגליו שלא להרכיבו עמו להמשיכו בדברים. והנה הילד הבין כוונתו ואמר לו קראי לאו חד הוא אלא או חות לתתא או ארכיבני קמך ולא שמר עמו דרך מוסר לומר הרכיבני אבתרך שהכיר בו שהוא זקן וכסיל ורמאי גם הזקן השיבו בעזות לא בעינא כי יכול היה להתנצל ולומר לא יסבלנו שנינו החמור או התנצלות אחר ובכן השיבו הנער אי הכי אמאי שאלת קרא כי האוהב התורה מכבד לומדיה ובכן הזקן הכסיל גלה דעתו ואמר בגין דנזיל ארחא כדי שלא נרגיש טורח הדרך והשיבו הנער תיפח רוחיה דההוא סבא הוא רכיב ולא ידע מלה הכיר בו שהיה עם הארץ ושלא אמר לו אימא קראיך אלא בדרך מרמה שאם היה יודע בתורה ירדוף אחריו וירד וירכבהו והוא אמר לו דלא אתקל בהדך אתפרש מההו"א סבא שלא להתחבר בעם הארץ. כי מטו ר' יהודה ור' יצחק קריב לגביהו כי היה מכירם מקודם והם ג"כ הכירוהו ולכן שאילו ליה וסח לון עובדא ואמרו לו זיל בהדן ונתיב הכא ונשמע מלה מפומך. אמר להו לאי אנא דלא אכילנא יומא דין וכבר נודע כי הכחות הנפשיות תלויות בכחות הגופניות ואם יחלשו הגופניות יחלשו הנפשיות ושמעתא צריכה צילותא כיומא דאסתנא וכמ"ש רבינא אי עקצתן כינה לא תנאי וכ"ש הוא שהיה בא עיף ויגע והתורה צריכה ישוב הדעת. אפיקו נהמא ויהבו ליה לסעד את לבו ונעשה להם נס ואשכחו נביעא דקיק תחות אילנא. יתכן שנברא לשעתו ע"י נס או שהיה הנס שמצאוהו שתי מניהו הוא בראשונה שהיה אוכל נהמא ואח"כ שתו אינון ויתיבו פתח ההוא ינוקא ואמר לדוד אל תתחר במרעים ופתח הפתיחה זו על הזקן הכסיל שנפרד ממנו והקשה ואמר אי שירתא הא לא קאמר אי תפלה לא קאמר. ירצה שבכל מקום שתמצא לדוד אומר או שיר או תפלה לאל יתברך ובזה המזמו' ענינו ענין אזהרה לבני אדם שלא יתחרו במרעים וקשה עוד מזו כי הי"ל אל תתחבר במרעים כי בהתחברו במרעים פרץ השם מעשיו ובאמרו אל תתחר יראה שהזהיר שלא להתגרות עם הרשע

ואדרבה הא אמר ר' יוחנן משום רשב"י מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בה כדאיתא בברכות פ"ק ותניא נמי הכי ר' דוסתאי אומר מותר להתגרות ברשעים שנאמר ושומרי תורה יתגרו בם ואם לחשך אדם והכתיב לדוד אל תתחר במרעים אמור לו מי שלבו נוקפו אומר כן אלא לא תתחר במרעים להיות כמרעים ואל תקנה בעושי עולה להיות כעושי עולה וא"כ לפי זה היה ראוי לו לומר אל תתחבר והשיב על ראשון ראשון ועל אחרון ואמר בכל אתר לדוד סתם רוח הקדש אמרו ורוח הקדש היא מדתו ונפשו של דוד והיא אומרת לדוד אל תתחר במרעים וביאר התיבה מלשון תחרות שמשמעותו גרוי וכאלו אמר אל תתגר במרעים ואמר לא תעביד תחרות במרעים בגין דלא ידעת יסודא דגרמך ולא תיכול ליה וקודם שאבאר הכוונה אביא לפניך מה שהביאו בגמ' על הענין ההוא שאמרו שמותר להתגרות ברשעים אמרו איני והא אמר ר' יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנאמר יחילו דרכיו בכל עת ולא עוד אלא שזוכה בדין שנאמר מרום משפטיך ולא עוד אלא שרואה בצריו שנא' כל צורריו יפיח בהם ופי' רש"י ז"ל יחילו דרכיו יצליחו כמו על כן לא יחיל טובו מרום משפטיך מנגדו מסולקים דיניך ברחוק ממנו כל צורריו יפיח בהם בנפיחתו הוא דוחה אותם כקש והשיבו הא במלי דידיה הא במלי דשמיא. ואי בעית אימא הא והא במלי דשמיא ולא קשיא הא ברשע שהשעה משחקת לו הא ברשע שאין השעה משחקת לו. ואי בעית אימא הא והא ברשע שהשעה משחקת לו ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור דאמר רב הונא מ"ד למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו וכי רשע בולע צדיק והא כתיב ה' לא יעזבנו בידו וכתיב לא יאונה לצדיק כל און. אלא צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע. וסוד ענין זה סתום כמוס באוצרותיהם ע"ה בסוד הגלגול כי בהיות הנשמה חדשה שלא נתגלגלה פעם ראשונה יסודה חזק מאד מאד והאדם אשר באה בו גם כי ירשע יסודו חזק ולפי' הוא מצליח ורואה בצריו ואפי' המשפט האלהי לא תג"ע בו יד כי נפשו תעודדהו והיא לו מגן וצנה ועל כן ינצח לכל המתחרה בו אם לא שיהיה המתחרה בו צדיק גמור כי זה האיש הצדיק יש לו שכר גדול בעמלו אשר עמל בעולם הזה ולא נפתה לדבר מתאוות העה"ז ואזי נפשו למעלה מנפש הרשע ותנצח לנפש הרשע אבל צדיק שאינו גמור אינו יכול לו והרשע בולעו מכח נפשו. הוא שאמר בכאן היניק וחכים אל תתחר במרעים בגין דלא ידעת יסודא דגרמך ויסוד הגוף הוא הנפש ולא תיכול ליה דילמא הוא אילנא דלא אתעקר לעלמין כלומר שלא באה בגלגול מעולם ותדחי קמיה כי יסודו חזק מיסודך. ואל תקנא בעושי עולה דלא תשגח בעובדין ולא תיתי לקנאה עליהו. אמר שראוי להתרחק מהם

ולא לשכון בעיר אשר הם שוכנים כדי שלא תביאהו ההשגחה במעשיהם לקנוא קנאת ה' עליהם ולשום נפשו בסכנה שהרי כל מאן דחמי עובדיהון ולא קני לקב"ה אעבר על תלת לאוין על לא יהיה לך אלהים אחרים ובהחניפו את הרשע עשאו שותף להב"ה ואין לך ע"ז קשה מזו וכן לא תעשה לך פסל ולא תשתחוה:

פתח ואמר ויקרא אל משה וכו' יתכן שפתח פתיחה זו לרמוז עליהם שהזמינוהו וסעדו את לבו כי לקרבן יחשב להם ואמר הכא אלף זעירא אמאי וכו' כבר ידעת כי יש אלפא ביתא רבתי ואלפא ביתא זעירא מפוזרות בתורה ובנביאים ובכתובים וכל אות ואות מהם במקומה לא נפלו במקרה רק לרמז ולכן שאל הנער הכא אלף זעירא אמאי כלומר למה נכתבה בכאן יותר ממקום אחר והשיב בגין דהאי קריאה לא הוה בשלימו כלומר שעדיין המדה הקורא אותו לא מצאה מקום מנוחה במדבר ממסע אל מסע עד בואה אל ארץ נושבת כי שם מנוחתה ולכן היא זעירא לרמז דשלימו לא אשתכח אלא בארעא קדישא. עוד יתן טעם אחר הכא שכינתא התם שלימו דדכר ונוקבא וכו' יאמר כי הטעם למה נכתבה האלף דאדם שת אנוש רבתי ואלף דויקרא זעירי לרמז כי כשנברא אדם זכר ונקבה נברא דו פרצופין כי שם אדם מורה על זכר ונקבה שם שלם כמ"ש ויקרא את שמם אדם כי שניהם נקראים אדם ולפיכך אלף של אדם רבתי והכא שכינתא לבד והסוד בזה כי מרע"ה היה פורש מאשתו ולפיכך נכתבה האלף דויקרא זעירא והוא ע"ד מה ששאל למעלה רבי יצחק אלף דויקרא אמאי איהי זעירא והשיב אתקיים משה בשלימו ולא בכלא דהא אסתלק מאתתיה שהיה צריך להיות דוגמא בדוגמא. עוד יתן טעם אחר ואמר סיפא דקרא וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר וכו' דע כי המדה הזאת נקראת אהל מועד לטעמים רבים והאחד מהם לפי שהיא בית מועד לכל חי כי בה נקצבים ימי חיי כל בני אדם ובהיות כי היא בית מועד לכל חי והיא הקוראה למשה ועל ידה ידבר ה' אליו נכתבה באלף זעירא לרמוז כי גם מרע"ה ע"ה לא ימלט מבית מועד לכל חי והבן זה. ועוד יתן טעם אחר רב התועלת למתחילי' בחכמה הזו והוא להודיע כי כל שתמצא להם ע"ה אומרים ונותנים הבדל בין המדות העליונות לאשר תחתיהם עד מדת העטרת ומה שתמצא בכתובים מענין עלייה וירידה הנזכרים באל יתברך אמנם הוא מצדנו ושכלם אחדות א' הם עליון ותחתון ושהתחתון הוא העליון והעליון הוא התחתון ושאין במדותיו יתברך שום הבדל ח"ו רק מצדנו בקריאת השמות לדין או לרחמים או זולתם מהתוארים שאנו מתארים לו יתברך שהם מצד הבדל הפעולות הנמצאים בנו ואליהם יתיחס הבדל השמות למעלה במדותיו יתברך וכן האלפא ביתות רבתי וזעירא המיוחסות למדת הבינ"ה ולעטרת הכל א' כקטן כגדול שם הוא ענין אחד ולא הובדלו

רק מצדנו כאשר יתיחס העליה והירידה בתורה לאל יתברך בהבדל המקומות כי לא יפול בו יתברך שום ירידה ועליה והעתק ממקום למקום כי ההעתק ממקום למקום יפול במי שהוא בעל גשם והביא משל לענין הזה מה טובו ומה יופיו ואמר ותו אלף זעירא מתל למלכא דיתיב בכורסיה וכתרא דמלכות עליה הרמז לעטרת כי היא היא לראש פנה עטר"ת תפאר"ת ואקרי מלך עילאה כד נחית ואזיל לבי עבדיה מלך זוטא אקרי כי בבחינת השגחתו בתחתונים והבדל פעולותיו בהם יתיחס לו הירידה ממעלתו לא שיפול בו שום שנוי ח"ו ח"ו וכן בנדון ויקרא אל משה כי בבחינת שהיה משרה שכינתו באהל מועד למטה בתחתונות נרשמה האלף זעירא לא ח"ו שיש הבדל בין הרבתי והזעירא רק בבחינתינו אמנם למעלה הכל דבר אחד וענין א' הוא ויבאר ענין הקריאה למה ואמר הכי תנינן זמין ליה להיכליה שיתעלה להיכל התפאר"ת הנדפס באה"ל מוע"ד כי שם ביתו והיכלו של מרע"ה ובכל ביתו נאמן הוא וביאר עוד למה נקראת העטרת בלשון מועד לפי שממנה ולמטה יתהוו ההגבלות וחלוק הזמנים כאשר נתבאר למעלה בפ' עשה ירח למועדים ואין צריך עוד להאריך בו כי משם תקחנו אל גבולו ודי. ויבאר כי בכל מקום שנז' בו יתברך מלת לאמר כמו וידבר ה' אל משה לאמר וזולתו הכוונה על השכינה כי היא המדברת עם הנביאים ומגלה להם סודות בסוד ודברתי על הנביאים וכו' כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ולכן נקראת פ"י ה'. אבל כלא חד המדבר והפה. בגין דשלימו הוא אתר לגלאה מה דהוה סתים זהו שלימותו של מדבר הוא פיו שבו יגלה מה שבלבו ולפי דרכו יבאר הכתוב וידבר ה' אל משה לאמר ואמר כי וידבר ה' ירמוז למעלה אל מדת הבינ"ה. אל משה מדת התפארת לאמר אל העטרת שהיא האחרונה אתר דאית רשו לגלאה. מהיכלותיה יודעו סתרי ההיכלות העליונים הנסתרים מעין כל חי. ועוד יבאר ענין הקריאה למה היתה ואמר מה כתיב לעילא ויביאו את המשכן אל משה. ויביא מ"ש רז"ל שהביאוהו אל משה כדי שיראהו אם היה על הדוגמא שראה אותו בהר והוא יבאר למה הביאוהו אל משה ע"ד הסוד והביא משל על זה למלכא דבעה למבני פלטרין וכו' בהיות כי מרע"ה נתעלה בחייו להיות איש האלהי"ם ודאי הוצרך להם להביא המשכן אליו כי הוא מארי דביתא. כיון דאשתכלל היכלא למטרוניתא זמינת למלכא להיכלא וזמינת לבעלה עמה הכוונה להודיע כי נשמתו של משה ע"ה ונשמת שד"י הכל א' והבן זה כי המלך ובעלה דמטרוניתא שמו כשם רבו מש"ה נוטריקון מטטרון שר הפנים ולכן ויקרא אל משה כי נדבק בחייו ביסוד"ו למעלה ויביא רמז לענין ואמר מה כתיב ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה פי' שהיה איש האלהי"ם והיה לו רשות ליקח את האה"ל כדמיון כי יקח איש אשה והיה זה הענין מיוחס אליו יותר מכל הנמצאים

במחנה ישראל כי בבחינת זה היה הוא פרוש מחוץ למחנה ישראל כי מי ישוה לו בכל מחנה ישרא"ל והוא אמרו משה מארי דביתא עבד הכי דלית רשו לבר נש אחרא למעבד הכי וזהו ונט"ה לו מחוץ למחנה. בשעתא דאזדמן משה למיעל כדין פתח ואמר אדם כי יקריב יבאר למה לא כתב איש כמו שנכתב בכמה מקומות בתורה איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז וזולתו רבים או נפש כי תקריב אלא אדם מאי אדם הכא כלומר יותר מכל מקום ויאמר כי שם אד"ם הוא ענין שלם ואין שלימות כי אם בהיותם זכר ונקבה עולם הזכר בעולם הנקבה משפיע ומושפע בסוד שמש ירח עמד זבולה ולא אמר עמדו כי שניהם כאחד טובים ביחוד א' ואל זה הסוד אמר כי יקריב מכם כי מלת מכם יראה שהוא יתר ודי שיכתוב אדם כי יקריב קרבן לה' אמנם באמרו מכם הודיע כי כל עובד אדמה מעבודת הקדש צריך שיהיה נשוי שאם אינו נשוי אשה אינו נקרא אדם משמע מכם דישתכח כחיזו דלכון כלומר על דוגמת אדם זכר ונקבה. קרבן לה' דיקריב כלא ירצה כי לכך נקרא שמו קרבן לפי שבו מתקרבין הכחות אל מקורם עילא ותתא. ויבאר למה הוצרך לפרט מן הבקר ומן הצאן לפי ששם בהמה כולל טהור וטמא ופרט לטהורים. את קרבנכם את קרבני מבעי ליה אלא בקדמיתא וכו' ירצה כי באמרו אדם כי יקריב מכם קרבן לה' שהאדם הוא קרבנו של הב"ה כלומר כוונת המקריב ומחשבתו של אדם הוא המיוחס לו יתברך והבקר והצאן הוא מיוחס לקרבנכם והכוונה כי יש כחות למעלה מיוחסים אל הבהמה בסוד אדם ובהמה תושיע וכלם מתהנין מן הקרבן ומה שעולה למעלה לה' הוא סוד אדם והבקר והצאן הוא לשאר הכחות המיוחסות לבהמה והכל היה בסוד הקרבן ויהיה פי' הכתוב אדם קרבן לה' מן הבקר ומן הצאן הוא קרבנכם. ויאמר שהכל היה עולה ראשונה לפניו יתברך ולא היו רשאין הכחות שלמטה ליגע בו יד עד שיעלה לרצון לפני ה' כי בזה יתפרסם גדולתו על כל אלהים ובכן היו מתהנים הכחות ההם ויביא משל על זה למלכא דאיהו יתיב בטורסכא עילאה וכו' פי' גג גבוה כמו מגדל פ' הזורק הדורות הראשונים היו מכניסין פירותיהם דרך טרסקין פי' גגות והקו"ף והכ"ף תמיד מתחלפות והמשל מבואר הוא בסוד באתי לגני אחותי כלה אכלתי יערי עם דבשי וכו' ואח"כ אכלו רעים אתו ר' יהודה ור' יצחק ונשקוה וכו':

פתח ההוא ינוקא ואמר אסרי לגפן עירה אל זה הענין הביא כל העובד' הנזכר האי קרא אסרי אוסר מבעי ליה עירה עיר מבעי ליה יבאר ענין מה שנתבאר למעלה בענין השני הכחות של קטרוג שיש למעלה עי"ר וחמו"ר ביתר שאת וביאור. וכי העי"ר הוא קטרוג וחץ שנון לדרדקי דבי רב והשם הזה י"ה הוא שומרם והחמור כמו כן מקטרג גדול

ואלמלא נזקקין הוו מטרטשי עלמא ומחסד האל ית' הטיל שמו ביניהם לבטל כחם ולכן נכתב אסרי ביו"ד ולשורק' בה"א שם י"ה כי משפטן היה ראוי לכתוב אוסר לגפן ולשורק ונכתב בם יו"ד וה"א נוספים לרמז כי השם הזה הוא חזק להחליש כחן ומבואר הוא. כבס ביין כובס מ"ל יאמר כי בא הרמז למלך המשיח כי מיום שנברא העולם כבס לבושו במדת הדין הרומז ליין לעשות נקמה בגוים. ד"א מה היין הוא דין והוא משמח אלהים ואנשים כן מלך המשיח עתיד לשמח ישראל ולעשות דין באומות העולם ולראיה שמיום שנבר' העולם נברא שמו של משיח הביא כתוב ורוח אלהים מרחפת שאז"ל זה שמו של משיח כי הוא רוח אלהי"ם בודאי. ויביא סוד מה טעם נמצא בטבע היין בתחלה משמח לשותהו ואחריתו דאגה ועצבון ודבר זה מנוס' כפי הטבע ויאמר כי עיקרו ושרשו של היין הנרמז המשמח אלהים ואנשים בא מכח השמ"ן הטוב היורד על הזקן זקן אהר"ן וזה הענין ידוע לרגיל בחכמה כי מכח הימין יצא השמאל כי הימין והשמאל נכללים זה בזה ועל סוד זה שירותא חדוא סופא דינא ועל זה נאמר ביין הזה להצהיל פנים משמן כי ממקום המיוח' לשמן משם הצהלת הפני' מאתר דכל חדוה נפקא. ולחם מאן לחם אלא לח"ם דא עלמא סמיך וסעיד הרמז על העטר' שהיא הסומכ' העולם ולפי שאינה סומכת כי אם במה שינתן לה מאת המלך אמר ואי תימא דביה תלי סעידו דעלמא בלחודוי לאו הכי דהא ליליא בלא יומא לא אשתכח כי מדת הליל"ה מקבל' ממדת היו"ם והוא סוד כי לא על הלח"ם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם כי הוא הנותן לה כח לעשות חיל. ואם אמר דוד בהחלט ולחם לבב אנוש יסעד סודו כמו וה' בתוספת ו"ו להורות על הוא ובית דינו ועל דא כלא אשתכח כחדא. ויביא ענין המברך על השולחן כי צריך שלא יהיה על שולחן ריקן וצריך שימצא בו פ"ת וכוס היי"ן כדי שיהיו נכללים ונקשרים הימין בשמאל שיהיה הפ"ת בשלח"ן והיי"ן בימי"ן כי זהו סוד היחוד. ובהשלים דבריו היניק וחכים זה א"ר יצחק אזדמן לן ארחא וכו' והשיבו ר' יהודה יאות הוה להאי ינוקא דלא ינדע כולי האי וכו' בגין דהא יכי"ל לאסתכלא באתרא דלית רשו לאסתכלא כי יביאהו חכמתו להרוס וליכנס בגדולות ונפלאות ממנו ויענש כההוא ינוקא דלא מטא זמניה ולכן פחד עליו ר' יהודה שמא יענש. וכשמוע הנער דברי ר' יהודה אמר לא מסתפינא לעלמין וכו' אמרו ליה מאן אבוך וכו' קרו עליה מהאוכל יצא מאכל כלומר מהשרש הטוב יצא פרי טוב. א"ל ההוא מלה אתא לידיכו פרישו לה וכו' פתח ואמר האי קרא אסמכתא אית לן ביה כלומר לא שהכתוב מכוין לזה אמנם הוא לנו כדמות סימן ואסמכתא לדבר אחר וביאר ואמר מהאוכל דא צדי"ק לפי שהוא לוקט כל

השפע העליון להשביע נפש"ו היא העטרת נפשו ותשוקתו של צדיק להריק בה ברכתו. ומעז יצא מתוק דא יצחק דבריך ליעקב בטל השמים ואיך יברכהו בטל השמים שרומז אל החסד והוא עצמו מדת הדין נאזר בגבור"ה אם לא שהימין כליל בשמאל והשמאל בימין. ועוד יבאר שאלמלא כח הדין המעורב ברחמים לא ימתקו המים ההם והבן זה מאד כי זה יתברר לך מדרך הטבע כי הטבע הוא סולם אל המושכל וזה כי הנך רואה כי כל הצמחים והאילנות אינם יונקים באמצעות העפר רק הלחות המימיי ואלמלא חום השמש שהוא מצמק וממתיק הלחות ההוא לא היה מתהוה המתיקות בהם נמצא כי החום הוא סבת המתיקות והדבש הנמצא בהם וזה הדמיון נתן הנער ביסודין עילאין באמרו אלמלא תוקפא דדינא קשיא לא נפקת דבש וביאר סוד הדב"ש הנרמז למעלה מי הוא ואמר מאן דבש דא תורה שבעל פ"ה לפי שבה מתערב הדין והרחמים ומתמתק הדין ברחמים ובכן דבריה מתוקים מדבש ונופת צופים במשא ומתן זה אוסר וזה מתיר זה פוסל וזה מכשיר ומתוך כך יצא האמת. אזלו כחדא תלתא יומין ואין ספק שכל הדרך ההוא היו מתעסקים בתורה ולא זכר בכאן רק עד אסרי לגפן עירה שהוא מענין הנדון. עד דמטו לטירא דקירא אמיה פי' עד שהגיעו לחצר הכבודה אמו. קירי' בלשון רז"ל הוא אדון סך קירי פלסתר שאומרים ברומי על יעקב ע"ה וכן פי' אין מעמידין מתרי ותלת קריאי שמיעא לי פי' אדונים. וסדרו מלין קמיה דר"ש. אמר ודאי ירותת אוריתא אחסין כלומר על הנער שהיתה לו התורה בירושה ואלמלא זכות אבהן יתענש שאין ראוי לנער קטן לדבר בגדולות ובנפלאות ממנו אמנם מפני שהתורה ירושה להם וזכות אבות לא יענש הה"ד ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך וכו':

דף רמ:

זבולון לחוף ימים ישכון. ר' אבא פתח חגור חרבך על ירך גבור וכו' וכי דא הוא הוד והדר למיזן זיינא כי החרב לא ניתנה רק ללסטים מקפחי בני האדם ועשו יוכיח ועל חרבך תחיה ואיך ישבח דוד אל הגבור בחגור חרבו על יריכו כי השבח האמיתי הוא מלחמתה של תורה.

אלא רזא ועיקרא דמלה את קיימא קדישא הנרשם בבשרו של אדם עליו הוא מזהיר דוד ואמר חגור חרבך היא החרב הנוקמת נקם ברית חגור אותה האות שבך בירך כדי שלא יפתה אותך יצה"ר וזהו הודך והדרך וכבר אז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו והנך רואה כי צורת הו"ו בברית וצורת חרב ו"ו והשומר הברית ישמר מחרב נוקמת נקם ברית.

ד"א חגור חרבך מאן דנפיק בארחא וכו' אמר שעוד בכתוב הזה אזהרה ליוצא לדרך שיחגור זה החרב על יריכו בתפל"ה שיתפלל קודם שישים לדרך פעמיו וכן אמר יעקב ע"ה אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי כתרגומו בצלותי ובבעותי שאיך יתפאר יעקב שבחרבו לקח והנה החרב של עשו היא והקול קול התפל"ה היא ליעקב. ויאמר כי בזה החר"ב נתאז' זבולון והיא התפל' קודם שיצא לשבילין וארחין ובזה היה נוצח. ואי תימא יהודה הא אתקן בהאי לאגחא קרבין כי יהודה היה עולה בתחלה למלחמה. ותיקוניה בהאי חרב כי היא מדתו. אמאי זבולון שאמרת אגח קרבין ואזדרז בהאי חרב. אלא ת"ח הני תריסר שבטין כלהו תיקונא דמטרוניתא כלומר לא אחד בהם מהשבטים שאינו נחגר בה וכדי לבאר הסוד יביא כי תרי תיקונין דמקני אמר שלמה בשיר השירים א' למדת הבינ"ה שהיא נקראת רעיה. וא' לכלה יודיע כי בכל מקום שתמצא בשיר השירים לשון רעיה הרמז למדת הבינה לפי שלעולם לא יפסק הרעות והדיבוק מבין שניהם החכמ"ה והבינ"ה הוא נהר דלא פסיק מה שאין כן במדה הזאת הנקראת כל"ה כי לפעמים יפסק הנהר ממנה כפי מעשי התחתונים ושלמה על שני התיקונים רמז בשיר השירים על הרעי"ה והכל"ה. ובמעשה בראשית נרמזו שתיהם בבי"ת דבראשית כי מה שעשתה אימא עילאה בעולם האצילו' עשתה אימא תתאה למטה בעולם הפירוד ועל כן הם ב' תיקונים. ואמר כי יעקב ע"ה זכה להאי כלומר לתקן הדוגמא בבניו שהוליד שהיתה מטתו שלימה ובראותו שהוא השלם שבאות בתיקון העטרת קרא לבניו ואמר האספו וכו' ורמז להם כי שני התיקונין נמצא ושם זה לעומת זה אחר שנתקן התחתון העליון מתוקן הוא והוא אמרו למהוי כלא שלים כדקא יאות כי לא היה חסר העולם רק התיקון התחתון. ויבאר ההבדל שיש בין השני התקונים ואמר תיקונא עילאה תיקונא סתים וגליא וביאר הטעם דהא תיקונא דיובלא הוא סתום אבל יש קצת גלוי וביאר מהו הנסתר שבו ואמר רישא סתים הוא דלא אתגליא כי עין לא ראתה על השלש העליונות דרועין וגופא אתגליין על השלש האמצעיות כי גדולה וגבורה הן כדמיון הידים לגלות הפעולות על ידיהם. שוקין סתים ולא גליין. הם נצ"ח והו"ד מקום יניקת הנביאים והם מכוסים בסוד חמוקי ירכיך כמו חלאים ואמרו מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. הרי א"כ שהתיקון העליון יש בו נסתר ונגלה. אמנם התיקון התחתון של הכל"ה תיקונא דאתגליא יתיר לפי שתיקונה הם י"ב שבטים למטה וגופא דתיקונא דילה למעלה מהם ולבאר הדוגמא פתח ר' אבא עצמו ויעש את הים וכו' עומד על שני עשר בקר שעשה שלמה הים דוגמת הים שלמעלה כמו שיבאר בהדיא שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה וכו' דוגמת הדגלים כמבואר בכמה מקומות דגל פלוני והחונים עליו הרי ג' לכל

רוח שלש לימין ושלש לשמאל ושלש לירך ימיני ושלש לירך השמאלי בסוד הקשרים הנמצאים בידים ובשוקים ג' לכל יד הרי ששה ושלש לכל ירך הרי ששה וכלם י"ב וגופא עליהו היא השכינה כי היא נקודתם האמצעי' שממנה מתפשטים הי"ב אלכסונות ועמה הם י"ג והוא סוד והים עליהם מלמעלה וסוד כל אלה שבטי ישראל י"ב וזא"ת ומשהביא תיקון גופא שהם י"ב נמשך לבאר השבעה שהן בדוגמא שלמטה בגלגלים הי"ב מזלות בגלגל השמיני ולמטה מהם הם השבעה כוכבי לכת. ואמר שבע עינייא אינון עיני העדה וכו'. דע שיש למעלה ז' עינים היכלות אשר כנגדם למטה בעטרת ז' היכלות שהם היכלות להם בסוד ז' וז' מוצקות והם נקראים עיני ה' לפי שדרך שם תתפשט ההשגחה על בני אדם ע"י הממונים על זה אמנם נבדלים מאלה בשם וזה כי העליונים נקראים עיני ה' משוטטים בכל הארץ בלשון זכר. אמנם שלמטה אשר בעטרת נקראות עיני ה' המה מושטטות בכל הארץ בלשון נקבה כאשר יתבאר לפנים בדברי ר' אלעזר וסוד השבעה האלה כבר ידעת כי כל נקודה בת עשר והם ע' אשר על המספר והדוגמא הזאת היו ע' סנהדרין יושבים בחצי גורן עגולה והיו נקראים עיני העדה. וכשם שלמעלה הם ע' סנהדרין שהם עיני ה' כמו שאמרנו ומהם יתפשטו כמה וכמה אלפים ורבבות כתות של מלאכים נקראים שער לפי שהנמשך מהראש הוא השער. כן היו הסנהדרין למטה עיני העדה ומתפשט תורתם על כל ישראל סביב וישראל נקראים שער בבחינת' לפי רבויים ולכן תמצא בדגלים בכל דגל ודגל נזכרו הפקודים כל הפקודי' למחנה פלוני כל הפקודים למחנה פלוני להודיע שכל ענינם של ישראל היו על הדוגמא העליונה. והביא זה הענין להודיע שורש כל הדוגמא והמתכונת הזה היה יעקב ע"ה כי הוא השלים הדוגמא והוא שאמר אי תימא במצרים בסליקו דיעקב מעלמא דאשתכח שלימו כולי האי בההוא שעתא. והשיב אוף הוא ודאי וכו' כלומר כן הוא בודאי כי ע' נפש היו כשירדו למצרים והוא חי במצרים שבע עשרה שנה והולידו כמה אלפים ורבבות באותם הי"ז שנים שנאמר ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו ויבאר כי לשון עצמו הוא מענין רבוי שנאמר עצמו משערות כי אם הוא מלשון חוזק מהו החוזק אשר יתיחס לשער שהוא נושר מאליו אלא שלשון עצימה הוא לשון רבוי. זכאה חולקיה דיעקב וכו'. א"ר אלעזר ודאי הכי הוא כי התיקון של עטרת הם י"ב כמו שאמרת אמנם צריכין אנו לדעת היאך יצוייר דוגמת התיקון הזה במדת הבינה כי אין בעטרת רק מה שבאמה ולא מצאנו שילדה לא"ה העליונה רק ששה בנים והיך אשתכח כולי האי. והשיבו ר' אבא אריא כיון דסדר רגלוי למיעל בכרמא מאן איהו דעייל אבתריה קראו אריה בתורה וכאלו אומר כי מי הוא אשר יבוא אחרי המלך וידבר לפניו אחר שהוא התחיל לשאול השאלה הזאת

וגדולה היא אליו אמנם הראוי הוא שהשואל יהיה המשיב כי אין ראוי להשיב זולתו ובכן פתח ר' אלעזר ואמר והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש. וביאר הכתוב על אופן שממנו יתבאר כי התיקון העליון אשר במדת הבינ"ה הוא ג"כ מי"ב אלא שהוא נסתר ושבעטרת הוא נגלה שנאמר ומשם יפרד והיה לד' ראשים כי כל דבר שנזכר בו פירוד הוא נגלה לפי שמתחלק לחלקים המתפרדים ונופל בהם גדר המספר אמנם במדת הבינה הם נסתרים וכלם נופלים בגדר האח"ד שהוא תחלת המספר ואינו בגדר המספר כאשר נודע זה ונתבאר בכמה מקומות. ורמז בזה כי במלת אח"ד יש י"ב ונקודתם שהם י"ג וכן עולה אחד שלש עשרה וכאלו הודיע לו כי הו"א ר"ל הנעלם הנרמז במלת הו"א הנה הוא נסתר במלת אח"ד והבי"ת שבאחד שמושית שאם לא כן היה ראוי לכתוב והוא אחד ומי ישיבנו ובאמרו באחד ר"ל כי סתום ונסתר במלת אחד כמו שהנקודה נסתרת בתוך הי"ב אלכסונות וכלם אחד בלתי נפרדים. וכבר ידעת כי מלת והו"א ירמוז אל הכת"ר הנעלם הבלתי נקרא בשם רק באהי"ה יתברך לרוב העלמתו כאשר נתבאר כי העטרת נקראת אנ"י המורה גלוי והתפארת נקראת את"ה והכתר נקרא הוא כי לא נודע מה הוא ויהיה פי' הכתוב והו"א שהוא הכת"ר באח"ד כמו שביארנו כי י"ג מדות של רחמים גמורים שם הם ומשם מתפשטי' לבינ"ה הנקראת מ"י ומ"י ישיבנו לאותו שהוא נרמז כאח"ד ובו נרשמים הי"ג עצמם וכלם נסתרים. אמנם במדה הנקראת נפ"ש אותה ויעש אלכסונותיה נגלים ומלת ויעש הוא מעשה נגלה. וביאר היאך יצוירו הי"ב במדת הבינה ואמר האי תיקונא עילאה דיובלא קיימא על תריסר כהאי תתאה ואע"ג דאיהו חד האי חד אשלים לכל סטר בהאי סטרא ובהאי סטרא יאמר שהאח"ד הוא כחו מתפשט עם כל אחד מהשש קצוות שילדה לא"ה והם י"ב והוא אמרו ואינון שית סטרין עילאין תריסר הוו. וביאר עוד היאך הם י"ב ואמר דכל חד אוזיף לחבריה ואתכליל מניה. אמר שאחר שממדת החס"ד יצא מדת הגבור"ה לא ימלט מהיות בחס"ד כח הגבור"ה עצמה ובמדת הגבור"ה כח החס"ד כי כח השמאל בימין וכח הימין בשמאל ונמצאו שהם שתים שהם ארבע וכן בכל השתים הנשארות מהשש נמצא א"כ שהשש הם נכפלים והם י"ב מאן גופא דא יעקב והא איתמר רישא וגופא כחד קיימי כי התפארת עולה למעלה ראש אל הכת"ר וכבר אמרו שהוא כאדם הנושא זרועותיו כי הראש למעלה מהזרועות ונמצאו א"כ י"ג. תו תריסר תלת קשרין דדרועא ימינא וכו' אל תבהל ברוחך לו' וכי יש תמונה למעלה כי לא מחכמה שאלת על זאת שהרי נכתב בתורה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ואז"ל שא"ל הב"ה למשה כתוב והרוצה לטעות יטעה והסוד בזה שברא הב"ה איברים באדם כדמיון סימן אל העולמות שברא לא שיש למעלה שום תבנית ותמונה

ח"ו ואחר שנתיחסו המדות מהם אל הזרועות ומהם אל השוקים וזולתם מהאיברים הנמצאים באדם יש להם כח לדמות הצורה ליוצרה יען נמצאו באיברי האדם סימנים אליהם ואמר תלת קשרין דדרועא דימינא וכו' שבו נמצאו שלשה פרקים וכן בזרוע שמאל וכן בשוקים שלשה כדוגמת הרגלים ג' לכל צד והם נקראים חס"ד והחוני"ם עליו חסדים גבור"ה והחונים עליו גבורו"ת נצ"ח נצחי"ם הו"ד הודו"ת וענין זה יתבאר באדרת נשוא ב"ה. וגופא קיימא עליהו כמבואר למעלה שהיא הנקודה. תו כתליסר מכילן דאוריתא אתפרשא הניח זאת התשובה באחרונ' לפי שהיא מתישבת יותר על הלב ודברים נכוחים למבין והוא כי הי"ג מדות שהתורה שבכתב נדרשת בהם הנה הנם בתורה שבע"פ וכאלו הודיענו שילמד הסתום מן המפורש מה המפורש י"ג אף הסתום י"ג ושאין הבדל בין תורה שבכת' ובין תורה שבע"פ דכלא חד מעילא לתתא ביחודא עם ההוא דקיימא על פירודא שהיא העטרת כי בה נראה כל שלמעלה הימנה כי על סוד זה נקרא' מראה ואין בזה רק מה שבזה והכל יחוד א'. ואחר שביאר סוד הי"ב שב לבאר סוד השבעה עינים הנז' למעלה ואמר כי יש שבעה ושבעה כמו שאמרנו משפיעים ומושפעות משוטטים ומשוטטות העליונים הגדולה והגבורה והתפארת וכו' וההיכלות להם הם בתיקוני השכינה ולפי שהם ששה הנז' בכתוב ולא יותר אמר וח"ד נקוד"ה האי חד אשלים לכל סטר הוא סוד הנקודה. תו שערא דכתיב מי ימלל גבורות ה'. אמר שהפקודים שזכר ר' אבא למעלה שנמשכו מי"ב השבטים פקודיהם למטה פ' פקודיהם למטה פ' דוגמתם למעלה עולמות נקראים גבורות נמשכים למטה כדמיון השער הנמשך מהראש. וכן החסדים מהימין שנאמר חסדי ה' כי לא תמנו כלומר שאין להם מספר. ומ"ש ותיקונין אלין אסתלקו לאתר אחרא כלומר אין זה מקומם כי מקום ביאורם הוא באידרא. ואע"ג דאיתמר טפי כלומר יותר מהראוי נדבר בכאן. ושלמה אמרן בשיר השירים רמז אותם בסוד אריך אנפין וזעיר אנפין. ואצטריכנא לפרשא לון במקומם במעמד האידרא נתבארו התיקונין זכאה חולקהון וכו':

א"ר יהודה זבולון וישכר תנאי עבדו. יבאר כי הסומך ומחזיק ביד עוסקי התורה שכר העסק תלוי בו שנאמר ותומכיה מאושר ובשכר זו היה מצליח זבולון בסחורתו ויוצא בשלום ונכנס בשלום לפי שהיה תומך ידי ישכר לעסוק בתורה. וחולקיה הכי הוה כי לכוונה מכוונת ניתן גורלו בחילוק הארץ בספר הים והוא שנתנבא עליו יעקב ע"ה זבולון לחוף ימים ישכון וכן תמצא בחלוק הארץ שעלה בגורל בני זבולון עד הים שנאמר ויהי גבול נחלתם עד שריד ועלה גבולם לימה ותרגם יב"ע לימא שאין הכוונה למערב כשאר המקומו' שתרגם ימה למערבא הוא שאמר בכאן דהא ימא אחסנתיה. ובגין כך

קרי ליה ירך כי כן אמר וירכתו עד צידון ולא אמר זבולון לחוף ימים ישכון עד צידון ואמר וירכתו לרמוז על היציאה לחוף הים והחזרה שהירך נתיחס לזה. לחוף ימים ישכון כאינון פרישי ימין אמר זה לפי שערים רבים עלו בגורלו והוא שכן בחוף ימים להיות מזומן לפרקמטיא באינון פרישי ימין שהם תמיד נמצאים בחוף הימים. וביאר למה אמר ימים בלשון רבים ואמר אע"ג דימא חד הוה ליה לאחסנתיה בסוף גבולו הנה ירכתו עד צידון ושני ימים היו לו. ר' יוסי אמר כל שאר ימין הוו מהדרן טיפולין בימא דיליה פי' כל שאר סוחרי הימים היו מבקשים הקיבוץ בסחורתם בימו של זבולון ושם היו מתקבצי' לעשות סחורה אלו עם אלו וימו של זבולון היה הבית ועד לכל סוחרי שאר הימים וע"כ כתב לחוף ימים בלשון רבים ולא אמר לחוף הים והוא לחוף אניות אתר דכל ארבין משתכחין למעבד סחורתא תדיר וירכתו עד צידון א"ר יצחק ירכתיה דיליה מטי עד ספר צידון ותחומא פריש להההוא אתר וכו' ירצה שגבולו היה מגיע עד צידון וכל הגבול ההוא היה מקום מועד לכל ספינות הסוחרים כי שם יבואו וחוזרין ושבים שם ר' אחא אמר כתיב לא תשבית מלח ברית אלהיך וכו' אחר שנמשל זבולון לירך כמו שפתח ר' אבא עליו חגור חרבך על ירך גבור והכתוב רומז זה באמרו וירכתו עד צידון כמו שנתבאר למעלה נמצא כי הוא כדמיון הירך היוצא והבא שכן א"ר יהודה קרי ליה ירך לנפקא ולמיעל ובואו ויציאתו בים היה לקיים תורתו של ישששכר נמצא שלענין זה היה כענין המלח המקיים התפל שלא יסרח והוא דוגמא אל הברי"ת העליון הנקרא מל"ח ברי"ת אלהיך וביאר הטעם למה נקרא הברית מלח ואמר בגין דאיהו ממרק ומבסם מרירא לאטעמא ואי לא הוי בגין מלחא לא יכיל עלמא למסבל והכוונה בזה שאלמלא שמדת היסו"ד שהוא ממתק ומבסם ברחמים למדת העטרת המקבלת ראשונה ממדת הדין הקשה לא היה קיום לעולם וע"כ נתיחס אל המלח ואמר שעל סוד זה צותה התורה לא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחת"ך על כל קרבנ"ך תקריב מל"ח וכבר ידעת כי סוד ענין הקרבן היה לקרב ולקשר וליחד המדות ומקום עיקר היסוד הוא העטרת אל היסו"ד שהוא סוד הברית והמלח המקיים העולם והוא סוד כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל וסוד משפטיך כבר נתבאר פעמים רבות שהמשפט לאלהי יעקב שהם רחמים ובהיות כי המשפ"ט משפיע לאר"ץ העליונה צדק למדו כל יושבי תבל הם המדרגות אשר תחתיה והוא סוד ג"כ צד"ק ומשפ"ט מכון כסאך כי בהיות שניהם נצמדים הצד"ק והמשפ"ט הוכן הכס"א וכל הענינים האלה שהביא ר' אחא ענין א' הם וכוונתו לבאר כי הברית העליון הוא המקיים הי"ם במלחו ומתיקותו ושכן היה זבולון בגדר הצדי"ק העליון הנקרא מלח ברית והוא היה ממתק ומבסם תורתו של ישששכר

והתורה נקראת ברית שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה כי שניהם כאחד טובים הרי א"כ ביאר כי כשם שהי"ם נקראת י"ם המלח ע"ש הברית כך תורתו של יששכר נקראת ע"ש זבולון המקיימו. ותניא דמסייע ליה לר' אחא ר' חייא שפתח אחריו כי צדיק ה' צדקות אהב וכו' כי צדיק וצד"ק מאן דפריש לון גרים לגרמיה מיתה דדא בלא דא לא אזלא וחזר ר' אחא ונתן טעם למה כתב לחוף ימים בלשון רבים והנה כל הימים ים אחד הם וקבוץ כל המים שבעולם נקראים ים ואמר כי בבחינה שיש בים מקומות נבדלים אלו מאלו במימיהם כי יש מקום שמימיו צלולין ומקום שיש בו מים מתוקים כי במקומות רבים יש בתוך הים מעינים מתוקים נובעים בו והספנים שואבין מהם וכמו כן הנהרות הגדולים נכנסים בו דרך ג' או ד' פרסאות שאינם מתערבין עם המים המלוחים בכח רדיפתם. ויש ג"כ מים מרים ובבחינת זה נקרא הים בלשון רבים. א"ר אבא כל שבטא ושבטא כל חד וחד קשרא מאינון קשרין. אמר כן לפי שנתיחס זבולון לצדי"ק יסוד עולם בבחינת קיום התורה הודיע כי כל א' מהשבטים מקומו ידוע בסוד הקשרים העליונים בתיקון המרכבה ולא נקרא זבולון צדיק אלא לענין הנז' ואין זה מקומו כי כל א' וא' מקומו מיוחד לעצמו וסדר הדגלים יוכיחו זה שכך כתיב איש על דגלו באותות לבית אבותם ובדגל מחנה יהודה החונים עליו ישששכר וזבולון:

רבי אבא הוה יתיב ליליא חד וקם למלעי וכו' תמיד היו מבקשים ע"ה החברה משום חרב אל הבדים ונואלו וע"כ אתא ר' יוסי ובטש אפתחא וכו' אדהכי קם בריה דאושפיזא וכו' ונתתם לי אות אמת מאי קא בעאת מיניהו כי דרך א' מעבדי שלטון או מלך אם ייראו פן יפגעו בו לשאול כתב ידו חתום בטבע' המלך כי כל הנוגע באיש ההוא או בנלוים אליו מות יומת ובזה יהיה בטוח ורחב לא שאלה לא כתב ולא חותמת ולא פתילים רק אות אמת סתם מהו האות ששאלה. והשיבו ר' אבא יאות שאלת אי שמעת ברי אימא וכשראה בריה דההוא אושפיזא שלא השיב ר' אבא על שאלתו כדרך שעושים החכמים שמשיבים איזה תשובה מהנמצא בידם כדי לחזור ולשאול השאלה השנית והוחיל כי לא ידבר ר' אבא חזר ואמר תו שאלתא דהא יהבו לה מה דלא בעאת כי היא שאלה אות אמת וקיים והם נתנו לה תקות השני אשר ידפנו רוח ואין זה אות אמת. והשיב אלא הכי אוליפנא אמר כי לא מלבו הוציא מלין אמנם מה שיאמר היה קבלה בידם דהיא בעאת סימנא דחיי דכתיב והחייתם וכו' ואמרה סימנא דחיי לא שרייא אלא באות אמ"ת ומאי איהו דא אות ו"ו. והנך רואה כי לפי הנראה לכאורה מדבריו שרחב הזונה היתה אשה חכמה יותר מהתקועית שלומי אמוני ישראל כי תדע סוד אמ"ת וסוד הו"ו ומי ומי הוא מחכמי ישראל היודעים סוד אמ"ת שהוא סוד הו"ו שבשמו יתברך המיוחד שהוא

סוד ע"ץ החיים רק המיוחדים שבהם שקבלו סודות שמותיו יתברך והנה בלא ספק כל השומע ישחק לו ובפרט המבקשים תואנה בדברי הקבלה כי רבים לוחמים לה היום מהמתפלספים המתפארים בחכמתם וחכמת מה להם. האמנם כי אם תתבונן בדברי המדבר הזה תראה שנשמר מדבריו ומכל משמר נצר לבו כדי שלא יחשוב חושב כי רחב הזונה היתה יודעת ח"ו סוד מסודות האמ"ת והו"ו וזה כשחזר ואמר והכי אוליפנא סימנא דמשה קא בעאת והכוונה כי לפי שכבר נתפרסם בימים ההם כי משה אמת ותורתו תורת אמת וכמו שאמרה היא ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ וכו' כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם וכו' ואשר עשיתם לשני מלכי האמורי ונשמע וימס לבבנו וכו' כי ה' אלהיכם הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת וכו' הודיעה בדבריה כי נתפרסם לכל העולם כי כל הדבק באמונת מרע"ה הוא מחלק החיים וזה נתפרסם מקריעת ים סוף על ידו ושהמורד באמונתו חיה לא יחיה והיא כוונה לשאול אות מאותות אמת שהוא משה אמת ותורתו אמת כי בזה תהיה בטוחה שתהיה מחלק החיים. הוא שאמר ואמרת סימנא דחיי לא שרייא אלא באות אמת שהוא משה כמבואר. ומ"ש בסמוך ומאי איהו דא אות ו"ו הם דברי המדבר לא דברי רחב אלא שהוא מבאר אגב ארחיה כי מדתו של משה היא סוד הו"ו והראיה ע"ז שחזר וביאר דבריו ואמר והכי אוליפנא סימנא דמשה קא בעאת. והם השיבוה כי כבר נסתלק משה מן העולם הדומה לשמש אמנם הניח במקומו תקו"ת השנ"י תקוה ואחרית ושלום ושני לו כשם שהלבנה שניה אל השמש ומקבלת ממנו ואם הדברים הללו יש להם רמז למעלה בסוד השמ"ש והיר"ח וכי היר"ח העליון נאמר עליה כחוט השני שפתותיך שהרמז על שהיא מזוגה בדין ורחמים שנ"י ולא אדום הנה עכ"ז יתישבו הדברים כפי פשטם כי פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה וכפי הנגלה דברו עמה המרגלים הא אסתלק משה מעלמא דהא אתכניש שמשא והא מטא זמנא דסיהרא למשלט סימנא דסיהרא אית לן למיהב לך כי הדברים הללו גם כי אם הם יכוונו אל הסוד הנה בנגלה ג"כ מתישבים ועל זה קמו ר' אבא ור' יוסי ונשקוה ואמרו לו זמין את למהוי ריש מתיבתא או גברא רבא בישראל ואמרו זה לפי שראש ישיבה לעולם מסדר דבריו באופן שאחרי דבריו לא ישנו החברים כמו שהיה הענין בעצמו בכאן שלא הוסיפו על דבריו מאומה. ועוד שאל המאושר הזה ואמר בנוי דיעקב כלהו תריסר וכו' אמאי אקדים בברכאן זבולון לישששכר רצה לומר כי אחרי שהם שלמים וכן רבים שבטי יה עדות לישראל אין בהם פסול ראוי להקדים הבכור כבכורתו ואיש על מקומו ולמה הקדים זבולון לישששכר והוא הגדול ממנו אם מפאת קדימת זמן ואם מפאת התורה כי כבוד חכמים ינחלו ולמה הקדים לזבולון ולא זו בלבד

אלא שמרע"ה הקדימו ג"כ בברכותיו שנאמר שמח זבולון בצאתך וישששכר באהליך אלא זבולון זכה דנפיק פיתא מפומיה ויהיב לפומא דישששכר וכו' ויאמר כי מי שהוא תומך ללומדי התורה זוכה לשתי שולחנות הה"ד זבולון לחוף ימים בעה"ז והוא לחוף אניות בעה"ב מדת המלכו"ת נקראת חו"ף אוניו"ת לפי שהיא י"ם שכל אוכלוסי מעלה שם יהלכון והשפע העליו"ן של עה"ב לשם נמשך להחיותם:

פתח ואמר השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תמצאו את דודי וכו' יקשה בכתוב כי אחר שירושלים היא רמז לירושלם העליונ"ה היא כנסת ישראל ובנות ירושלם הם רמז למדרגות המקבלות ממנה והיא היא היותר קרובה אל המשפיע בה מכלם איך תבקש מהם ותאמר אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני. וגם כי הענין ידבר בכנסת ישראל למטה יקשה כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קוראינו אליו כי יאמרו לאומות העולם אם תמצאו את דודי והכל כוונה אחת למטה ולמעלה ויאמר כי בנות ירושלים הם נשמות הצדיקים בניה אשר תלד הם הם הסבה לחבבה על בעלה הם הם המודיעים לו עסקי אמם ואהבתה ותשוקתה אליו לקבל ולפרנס ואכלוסיה הם הם המחברים את האה"ל להיות א' ומהם היא מבקשת שיביאו לה בחשאי כי בהם תלוי הדבר. וביאר היאך הדבר תלוי בהם ואמר וכמה בגין דחיובא על בר נש ליחדא שמא קדישא בפומא ולבא ונפשא ולקשרא כלא כשלהבת הקשורה בגחלת וביחוד ההוא הוא גורם שיתפייס המל"ך עם המלכ"ה והוא סוד מה תגידו לו שחולת אהבה אני אהבת מדתו של אברהם החס"ד והרחמי"ם לרפות כח הדין המשפיע בם תחלה וצריכה היא להשקאת מימי החס"ד ע"י הצדיק ונשמות הצדיקים הם הגורמים ההמשכה הזאת ומבואר הוא. ד"א בנות ירושלם אלין תריסר שבטין דתני' ירושלם וכו' הענין הזה כבר נתבאר בכמה מקומות במאמר רבי יוסי במס' חגיגה הארץ על מה עומדת שהרמז על העטר' היא ירושלם הנז' בכאן העומדת על י"ב תיקוניה ויש אומרים על ז' הרמז על הנחלים היורדים אל היכליה ויש אומרים על צדיק א' והסוד ידוע אין צורך להאריך בו אלא שהעמיד החכם הזה הענין בסוד הי"ב שבטי יה עדות לישראל והכל אמת ובהשלים דבריו א"ר אבא זכאה חולקהון וכו' ור' אבא גרסי' ולא ר' יהודה כי לא נמצא שם רק ר' אבא ור' יוסי ואושפיזא ובריה:

דף רמב.

יששכר חמור גרם א"ר אלעזר וכי יששכר חמור אקרי הנה השבטים נמשלו לחיות השדה כל א' וא' כפי גבורתו כי יהודה נמשל לגור אריה לדמיון פועל האריה כרע רבץ

מי יקימנו כמבואר בדברי רז"ל על פנים שונים. ודן נמשל לנחש עלי דרך הנושך עקבי סוס והוא מין נחש שאין רפואה לנשיכתו נקרא חורמן ע"ש שעושה הכל חרם כך הוא דן החרים את הכל בימי שמשון וילפת את ב' עמודי התוך וכו'. נפתלי נמשל לאילה שלוחה במרוצתו לפנים רבים כמבואר בדברי רז"ל. וכן יוסף לשור ובנימן לזאב כלם בעלי גבורה אמנם החמור אין לך בהמה משועבדת בבהמות השדה לחיתו יער כמוהו ור' אלעזר חשש לכבודו ואמר וכי יששכר חמור אקרי כלומר וכי ראוי להמשילו לחמור אי בגין דישתדל באוריתא כלומר אם מפני שלא נתפאר בשום גבורה רק שהיה רובץ בין המשפתים ועוסק בתורה ידמהו לסוס או אל האריה כי גם בעסקו בתורה שייך מלחמה מלחמתה של תורה וסוס מוכן ליום מלחמה ואריה גבור בחיות והוא גבור בתורה או כנמר העז לעשות רצון אביו שבשמים ולמה ידמהו לחמור ויאמר משאז"ל כי החמור בעל העצמות סובל המשא אינו בועט באדוניו והתוארים ההם כלם להורות על מדת הסבלונות וכלם היו נמצאים בישששכר וגדולה מכלם רובץ בין המשפתים כמו שאז"ל כך היא דרכה של תורה פת במלח וכו' ועל הארץ תישן וכו' ד"א יששכר חמור גרם פתח ואמר לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא. יבאר הכתו' על העוסק בתורה שהוא נשמר מפגעי העולם ומהמזיקים ולפי שדוד היה קם בחצות הלילה לעסוק בתורה היה אומר על עצמו ה' אורי וישעי בתורה ממי אפחד וממי אירא וכן כל הקם בלילה לעסוק ניצול מאותם המזיקים הנקראים כלבים וחמורים הבאים מכח הכל"ב והחמו"ר הכלב הוא אשר עליו היה מתפלל דוד הצילה מחרב נפשי מיד כל"ב יחידתי והחמו"ר כבר נתבאר ענינו בויחבוש את חמורו ועני ורוכב על חמו"ר. ולא עוד שהוא ניצול מהם אלא שהוא משפיל אותם עד עפר ובנוקבי דתהומא רבא שלא יתפשטו בעולם. בגין כך יששכר דאשתדלותיה באוריתא כפית ליה לחמור ונחית ליה מההוא גרם המעלות אשר הוא עולה בהם להזיק בני העולם. ושוי מדוריה בין המשפתים בין זוהמי דטופסי דעפרא ביאר מלת משפתים מלשון השחתה והפסד והוא לשון רז"ל בגטין פ' הניזקין שפאי עידית שנשחתה העידית והיא פחותה מן הזיבורית וירצה כי יש כח ביד העוסק בתורה בלילה להשפיל ולהפסיד הכח ההוא ולשומו בין חלקי העפר ת"ח מה כתיב:

דף רמב:

וירא מנוחה כי טוב וכו' יבאר הכתוב ע"ד הסבלנות הנז' וירא מנוחה כי טוב זו תורה שבכתב שהיא אורו של עולם שנאמר כי טוב ואת הארץ כי נעמה זו תורה שבע"פ שהיא המנעמת תורה שבכתב.

ויט שכמו לסבול למסבל עולא דאוריתא ולדבקה בה יממא ולילי כי מי ומי הוא אשר יסבול העול הזה ויהי למס עובד. יבאר מלת למס מענין המסה מענין למס מרעהו חסד לפי שהיא מתשת כחו של אדם:

רבי שמעון ור' יוסי ור' חייא הוו קא אזלי מגלילא עילאה לטבריא וכו' ידבר במעלת יששכר על שהיה מתעסק בתורה כי י"ש היה שכרו והם ג' מאות עולמות של עה"ב ושעל כן נכפלה השי"ן בשם יששכר ויאמר כי כל הפורק מעליו עול תורה הוא מתחייב בנפשו ולא עוד אלא שנותנין עליו עול מלכות ודבריו מבוארים.

ויבאר כתוב חזי הוית עד דכרסוון רמיו ויאמר שהם שני כסאות למעלה ושנים למטה השנים של מעלה הם עטר"ת תפאר"ת כי גם התפארת נקרא כסא אל כבוד הבינ"ה וכביכול גם בו יתיחס הירידה והנפילה כביכול כי שלימות המשפיע וכבודו אינו ניכר רק ע"י המקבל המודיע חסדו. והשנים שלמטה כנגדם הם כתר מלכות של דוד אשר בירושלם הוכן כסאו וכתר תורה כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם נמצא כי כסא דוד וכסא העוסקים בתורה שניהם היו מלאים וכשנחרב בית המקדש בעלבונה של תורה נפלו ועד השמי"ם והאר"ץ הגיע כביכול רמייתם ונפילתם כד"א השליך משמים אר"ץ תפאר"ת ישראל וזה היה בעבור עזבם את תורתו. ויאמר כמה גדול כח המתעסקי' בתורה שהם כופים ומחלישי' כח אלהי נכר הארץ שלא ישלטו המה בשונאיהם הם ישראל ואם ירפו ידיהם מהתורה כח החמור הנרמז גורם להם הגלות ולהשתעבד אל האומות ושיעור הכתוב יששכר י"ש שכר לפעולתם בהשתדלם בתורה ואם לא חמו"ר גרם להלוך בגלות וביאר הכתוב הסמוך לו כנתינת טעם למה ואמר וכל דא אמאי בגין וירא מנוחה כי טוב כי עונש הרואה הטוב בעיניו ואינו קרב אליו ליהנות ממנו יותר ממי שלא יראהו שלא הרגיש בו אמנם זה שראה מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה תורה שבכתב ותורה שבע"פ והטה שכמו מסבול עול תורה עונשו הוא כי יהיה למס עובד ומלת לסבול בלמ"ד קשה כפי הפי' הזה אמנם ענינו כי הטה שכמו לסבול עול אחר זולת עול התורה ולא סבל עול התורה ויהי למס עובד. עוד ידבר במעלת יששכר על שהיה מתעסק בתורה והביא כתוב הדודאים נתנו ריח וכו' ויאמר כי הדודאים האלה הם הדודאים שמצא ראובן כי הם היו סבה לבא יששכר לעולם כי אליו ולזרעו נתיחסה החכמה שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ויתחדש בישראל מסודות התורה.

ועל פתחינו כל מגדים הם גרמו שעל פתחי בתי כנסיות ובתי מדרשות כל מגדים חידושי התורה חדשים גם ישנים. דודי צפנתי לך מהכא אוליפנא דכל מאן דאשתדל

באוריתא כדקא יאות וכו' אמר זה לפי ששלמים וכן רבים היו נשמרים מלומר דבר שלא שמעו מרבם והיה זה מיראתם פן ישגו ויחדשו מלבם דבר שלא כהוגן ושאינו ע"פ יסודות הקבלה ובכאן הודיע רשב"י ע"ה ונתן מקום להתגדר כי כל המחדש שום חידוש ע"פ סודות התורה והקבלה אשריו ואשרי חלקו שזוכה שיעלו דבריו מעלה מעלה עד כס"א הכבו"ד וכנסת ישראל פתחא לון תרעין וכו' וכנסת ישראל היא האומרת אל דוד"ה עליהם חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך והם נכתבים בספר הזכרון לפניו וכו' ומה שאמר רשב"י ע"ה עד הכא שולטנותא דיהודה דרועא דאתכליל בכלא וכו' הכוונה כי שניהם יששכר וזבולון הנז' היו החונים עליו בדגלו כמבואר בסדר הדגלים ונפלו בחלקו להורות על הצלחתו בגבורה בחכמה ובעושר הגבורה ליהודה החכמה ליששכר העושר לזבולון והוא אמרו אתכליל בכלא בחילא דכל סטרין תלת קשרין דדרועא כי לשלש שלש היו נחלקים השבטים בסדר הדגלים שלש לימין ושלש לשמאל ושלש בסוד הירכים. לאתגברא על כלא בגבורה בחכמה ובעושר כי יהודה גבר באחיו:

דף רמג.

דן ידין עמו ר' חייא אמר האי קרא הכי אית ליה למימר לשבטי ישראל אם הכוונה לומר שהוא ידין וינקום נקמת העם ישראל מפלשתים וזהו שמשון כמו שדרז"ל שהוא היה א' מהשופטים והושיע את ישראל מיד פלשתים ונקם נקם מפלשתים היל"ל לשבטי ישראל או דן ידין לשבטי ישראל כאחד מהו דן ידין עמו ולבתר כאחד שבטי ישראל מי הוא עמו ומי הם שבטי ישראל. ויאמר כי לפי שדגל דן היה מאסף לכל המחנות לפי שהיה נוסע באחרונה כפי סדר הדגלים כי דגל יהודה היה נוסע תחלה עם החונים עליו יששכר וזבולון למזרח ואחריו נוסע דגל מחנה ראובן עם החונים עליו שמעון וגד לדרום ובנסוע שני אלה הדגלים שהם זרועות ימיניים היה הארון נוסע באמצע. ואח"כ היה נוסע דגל מחנה אפרים עם החונים עליו מנשה ובנימן למערב ירך ימין. ואחרון אחרון מאסף לכל המחנות דגל מחנה דן עם החונים עליו אשר ונפתלי לצפון ועל זה אמר בו כאחד שבטי ישראל כלומר שהיה מאסף כאחד לכל שבטי ישראל ולפי שיקשה לפי זה שכבר נזכר בזבולון שהוא ירך שנאמר וירכתו עד צידון כמבואר למעלה והיאך היה נוסע בזרוע הימין בדגל יהודה לזה אמר ואי תימא זבולון דאיהו עאל ונפיק וכתיב ביה וירכתו וכו' וישיב אלא ודאי אתכליל מכלא כלומר כך היה צריך להיות בדגל יהודה לפי שיהודה כולל הכל הגוף והזרוע והירך שכן מדתו מדת המלכו"ת כוללת הכל ואם תאמר יששכר למה הוקבע בדגל יהודה לזה אמר כתיב מימינו אש דת למו אוריתא מסטרא

דגבורה אתיהיבת וגבורה אתכליל בימינא והתורה נתיחסה לישׁשכר נמצא יהודה כלול מכל לאתגברא בתוקפיה ויביא סדרי הדגלים למסעיהם וכבר נתבאר הענין.
ת"ח כתיב ויעש המלך שלמה כסא שן גדול וכו' יאמר כי שלמה ע"ה עשה הכסא על הדוגמא העליונ' הנקראת כסא ה' וכל דיוקנין דהכא עבד הכא שכן כתיב שׁש מעלות לכסא כנגד הקצוות שהם מעלותיה ורא"ש עגו"ל לכסא מאחוריו הוא רמז אל הראש הנעלם והיה בסוד וראית את אחורי ופני לא יראו וידות מזה ומזה אל מקום השבת סוד הכרובים ושנים עשר אריים עומדים שם על שׁש המעלות מזה ומזה רמז לי"ב אלכסונות תיקוני הכסא ועל סוד זה נאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך שהרמז אל המלך סתם כלומר שעשאו דוגמת כסא המלך יתברך שמו והדרו.
וכן ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכון מלכותו מאד דקיימא סיהרא באשלמותא מלת מא"ד הם אותיות אד"ם ירמוז שאדם העליון היה יושב על הכס"א בתפאר"ת אד"ם לשבת בי"ת ובכן היתה הלבנ"ה במילואה א"כ ביאור הכתוב דן ידין עמו בתחלה ולבתר שבטי ישראל מאסף לכל המחנות בענין הדגלים וביאר למה א"כ אמר כאחד שבטי ישראל מהו כאחד לכן פי' כיחידו של עולם והיה הרמז לשמשון שהיה מושיע את ישראל מיד פלשתים שהיה יוצא יחיד ועושה בהם נקמה מבלי סיוע זולתו:

דף רמג:

דן ידין עמו ר' יצחק אמר דן היינו חוייא כמין על ארחין ושבילין או תימא דעל שמשון בלחודוי יאמר כבר ידענו כי דן נמשל לנחש ויראה שהכתוב לא ירמוז רק אליו לבדו ואינו כן אבל יש למעלה נחש אחר נקרא נחש זוטא ונקרא כן לפי שיש למעלה ממנו נחש הקדמוני והנחש הזה נקרא זוטא הוא מאסף לכל המחנות ואחרון לכלם וכמין לארחין ושבילין לבתר חילין ומשריין כלומר אחרון לכלם.
ומהכא נפקי אינון דכמאן לבני נשא כלומר ממנו נמשכין אותם הכחות והנחשים האורבים לבני אדם העוברים עבירות ומשליכים אותם אחרי גום ואינם זוכרים אותם לעשות תשובה מהם. ור' חייא אומר כי זהו נחש הקדמוני עד לא יתבסם בחמרא דחידו יאמר כי הכל א' נחש זוטא ונחש הקדמוני אמנם נקרא נחש זוטא עד שלא יתבסם ביין המשמח והסוד בזה צריך שתדע כי כשהשפע העליון יורד והלבנה העליונה מליאה לה עמיר אפי' הכחות החיצוניות שמחות ומתבסמות כמ"ש ר' אבא בפ' בראשית בפ' יהי מאורות ברקיע השמים אמר כד חדוה הוא בבי מלכא אפי' אינון דבי תרעי ואפי' מדכי טרתשי או מדורי תיישי כי שני נוסחאות הם כלהו חדאן עיין שם ובכאן אמר ר' חייא

כי עד לא יתבסם בחמרא דחדו נקרא נחש זוטא והוא הוא נחש הקדמוני נחש עלי דרך ת"ח יחזור לדן ויאמר כי למה יחס אותו לנחש עלי דרך.
ויאמר ת"ח רמא דאית דרך לעילא הכי נמי אית דרך לתתא וכו' הי"ם העליון נקראת דר"ך בסוד הנותן בים דרך וכבר ידעת כי יש הבדל גדול בין נתיב ובין דרך כי הנתיב נעלם לא ידעו עיט והדרך נגלה וכבר נתבאר סוד זה כי החכמה העליונה נעלמת נקראת נתיב וחכמ"ת שלמה נגלית נקראה דרך ואמר כי כשם שיש מקום בקדושה שנקרא דרך כן יש למטה בקליפה מקום שנקרא דרך והוא הנקרא רע.
ומתפרשא ימא לכמה ארחין על העטרת הוא אומר שיונקים ממנה כל מיני המדרגות של קדושה ושל קליפה כדמיון הים התחתון שמתרבים בו דגים טהורים וטמאים ומיני צפרדעים וזולתם מהשרצים הטמאים.
וכד משתמטי מארחא דימא אתחזון רכבין על סוסיהו נראים אותם הנחשי"ם הנרמזים כאלו הם בממשלה רבה כאדם הרוכב על סוס ורוצים להשחית העולם אלמלא ההוא נח"ש הנזכר המאסף לכל המחנות שהוא משיבם לאחור שלא ישוטטו בעולם להשחית.
ויודיע כי מהנחשים האלה יוצאים החרשים והקוסמים לעולם וע"כ נאמר בבלעם ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים כי בטלה דעתו בהם אצל ישראל.
חמי מה כתיב יהי דן נחש עלי דרך וכו' ירצה לבאר למה נמשל דן לנחש כי הנחש בעולם הקליפה ודן הוא מסטרא דקדושה וא"כ למה נקרא נחש וקודם שיבאר זה ירצה לבאר למה הנחש הזה הנרמז הוא עלי דרך ולא אמר בדרך. ויאמר כי ירמוז הכתוב כי המשתדל ומתעסק בחרשי הנחש הזה הוא מכחיש פמליא של מעלה הנקראת דר"ך כמו שמבאר והולך הנותן בים דר"ך והמשתדל בעניני הנח"ש כביכול הוא על אותו הדר"ך שמכחישו ואגב ארחיה יבאר למה אמרו זה בלשון הכחשה ואמר דבגין דמההוא דר"ך אתזנו עילאי וזה המתעסק בנחש כביכול מרזה ומכחיש הכח ההוא שממנו ניזונין כל המדרגות העליונות הנקראות פמלייא של מעלה כאלו הוא מחסר מזונם. ואח"כ ישוב לבאר למה נמשל דן לנחש ואמר ואי תימא דן אמאי הוא בדרגא דא וישיב אלא כמה דכתיב ואת להט החרב המתהפכת. והכוונה בזה כי אחר שגורש אדם מג"ע השכין האל יתברך באותה הפאה ששם עץ החיים את הכרובים ואת להט ה"ה לשמור את דרך עץ החיים הן שיהיו מלאכי חבלה כפי דעת קצת המפרשים או מלאכי השרת שומרי הגן הנה דן נתיחס להם באותה הפאה לשמור את ישראל מהזיקם כמו שהיה הענין בשמשון כמו שיבאר בהדיא וכבר ידעת כי דן היה מפאת צפון שמשם תפתח הרעה והוא מאסף

לכל המחנות לשומרם מהנחשים ההם הנראים רוכבים על סוסים כמו שנאמר עקבי סוס לנטרא לכל משריין.

א"ר אלעזר תיקונא דכורסיא איהו כלומר הנחש הקדמוני אע"פ שממנו תמשך הרעה עכ"ז הוא אחד מתיקוני הכסא שבו מעניש הב"ה את הרשעים והוא ע"ד אמרם והנה טוב זה המות והביא ראיה מהכסא אשר עשה שלמה ע"ה שייציר שם צורת נח"ש מרפרף ענינו מפחיד ברפרוף עיניו כדרך הנחשים בעלי הארס שהם ממיתים ברפרוף עיניהם. והיה מצוייר בקטורי שרביטא כלומר בקשר שרביט המלך למעלה מהאריות שהיו במעלות הכסא להודיע כי הנחש הוא שרביטו של מלך שבו מעניש אל הראוי לעונש והוא המטיל אימה על הבריות ובבחינה זו הוא א' מתקוני הכסא רצועה להלקות בו את הרשעים.

כתיב ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן ירצה לבאר כי יעקב ע"ה נבא על שמשון שהיה משבט דן שעתיד לקום ולהושיע את ישראל מיד פלשתים וכמ"ש בסוטה פ' המקנא ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן א"ר אחא בר חנינא אותו היום חלה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב יהי דן נחש עלי דרך.

ת"ח שמשון נזיר הזה ופריש עלמא איהו כלומר לא כשאר הנזירים שהם לזמן קצוב אבל פרוש עולמית ואתגבר ביה חילא תקיפא הנה הרלב"ג כתב כי צוה האל יתברך שלא יעלה מורה על ראשו להורות על קדושתו כי כלו ממה שירחיק ממנו ההתגאל בענין המשגל לפי האיפשר ועם שבזה הענין מבוא לענין הגבורה ר"ל גדול השער אלא שראוי שלא יעלים ממנו שהאל חדש בו גבורה נוספת מפני הנזירות אשר לא יחייבה גדול השער לפי הטבע וזה שכבר מצאנו שתכף שגולח סר כחו ממנו ולא היה זה כן אם היתה הגבורה מגדול השער. כי הרושם שיש בגדול השער בגבורה הוא מצד עצרו האידים העשניים ההם תוך הגוף ותתגבר האדומה בגוף ויתחדש מזה רוח גבורה ומי שזה דרכו לא תסור ממנו הגבור' בגלוח השער כי אם אחר זמן ומעט מעט עכ"ל ומה טוב ומה נעמו דבריו בזה כי הודיע כי לא על הטבע לבדו יתגבר האדם כי על כל מוצא פי ה' יריע אף יצריח על אויביו יתגבר הוא שכיוון ר' אלעזר בכאן באמרו ת"ח נזיר היה ופריש עלמא ואתגבר ביה חילא תקיפא אלהיית יותר ממה שמחייב הטבע בגדול השער וכבר אז"ל מגבורתו בפ' בין צרעה ובין אשתאול א"ר אמי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה ולא יהיה זה רק בכח אלהי.

והוא הוה חויא בהאי עלמא לקבל שאר עמין. אמר שח"ו שיקרא נחש בעצם וראשונה רק בבחינת פועל הנחש שהוא מזיק כן היה הוא מזיק לשאר עמין כנחש והוא ירש

ברכת הורו שנתנבא עליו יהי דן וכו'. ור' חייא שאל ואמר נחש ידיעא כלומר סוד הנח"ש הנרמז ידוע הוא למעלה שפיפון מאי ניהו כלומר מהו ענינו למעלה.
א"ל רזא דתיקונא דחרשין נחש איהו כלומר עיקר תיקון החרשין הוא הנחש אמנם למטה ממנו הוא כח א' נקרא שפיפון ובלעם הרשע בכלם היה יודע והיה משתדל להרע לישראל שנאמר וילך שפי לזמנין בהאי ולזמנין בהאי. וחזר ושאל ואי תימא לאו הוא דרגיה בהאי וזאת השאלה קשה מהראשונה שאמר למעלה ואי תימא אמאי איהו בדרגא דא שהשיב אלא כמה דכתיב ואת להט החרב המתהפכת. אמנם בכאן שאל ואי תימא דן לאו הוא דרגיה ומי הכניס כהן בבית הקברות ויאמר כי כן הוא האמת אמנם נתמנה על הפאה ההיא האחרונה ושבח הוא לו שישלוט הוא על המדרגה ההיא אע"פ שהיא מדרגה שפלה וקלפיית לפי שהמלך יש לו ממונים על זה ועל זה וכל עושה שליחות המלך כבוד הוא לו לפי שהוא א' מתיקוני הכסא כמוזכר.
וכל הני ממנן תחותיהו מתפרשין ארחין ודרגין הן לטב הן לביש וכו' ירצה כי הממונים הם למעלה ותחתיהם למטה יתפשטו המדרגות לטוב או לרע ולא בעבור זה יחסר כבוד הממונה אחרי שהכל תיקון הכס"א הטוב והרע והוא צורך העולם.
ובג"כ דן לסטר צפון כי פאתו כן היתה בצד צפון ומפאת צפון כמה חבילי טריקין אזדמנן תמן וכלהו ספסירא דקסרא פי' וכלם הם כחרב שולטנות הקיסר נבראו לאבאשא עלמא כי כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה ועל זה התפלל יעקב ע"ה ואמר לישועתך קויתי ה' מה שלא נמצא בברכת כל השבטים שידבר בלשון תפלה רק בדן לפי שראה בו מחוזק הדין בתוקף הנחש התפלל עליו שתעשה ישועה על ידו:
רבי יוסי ור' חזקיה הוו אזלי למחמי לר"ש בקפוטקיא וכו' לפי שבסוף הענין פתח ר"י ביהי דן נחש עלי דרך הביא העובדא הזאת.
א"ר חזקיה הא דאמרי' וכו'. ישאל כי מי שהוא טרוד באיזו צרה או ייסורין שבאו עליו ובדעתו להתפלל ולשאול צרכיו ואינו יכול לסדר שבחא דמאריה שהם השלש ראשונות שצריכות כוונה גדולה ולבו טרוד שאינו יכול לסדר השבח כהוגן מהו כלומר יתפלל וישאל צרכיו על צרתו ומבלי שיסדר שבחיו של מקום או לא אלא שיסדר שבחו של מקום גם כי לבו טרוד בלא כוונה.
והשיב אע"ג דלא יכול לכוונה לבא ורעותא סדורא דמאריה אמאי גרע והכוונה לומר כי ירויח בזה שיתן אל לבו ואם הוא טרוד והוא צריך לבעל הרחמים וממלא כל שאלות אעפ"י שלא יכוון לכל מלה ומלה מסדר השבח ויביא ראיה מפ' תפלה לדוד שמעה ה' צדק וכו' ולכאורה יראה כי אין משם ראיה לפי שהוא אומר שמע' ה' צדק והצדק גדרו

הוא הדבור הצודק עם הכוונה ואם אין בדבור כוונה איך יצדק. אמנם במה שאמר בסופא דקרא בלא שפתי מרמה תתישב הראיה והוא כי יש לשאול מהו אשר כוון דוד באמרו שמעה ה' צדק וכו' בלא שפתי מרמה וכי יש תפלה שנאמרת בשפתי מרמה אלא שהכוונ' כי המתפלל בלא כוונה יניע שפתיו לשוא ולמרמה והיה אומר שמעה ה' תפלתי אע"פ שלבי טרוד כאלו דברי נדברים בצדק ומדת צד"ק הוא שבחא דמארי' ואח"כ הקשיבה רנתי והוא שאלת צרכיו ויהיו דברי אלה נחשבים לפניך כאלו הם בכוונה ולא בשפתי מרמה בלא כוונה. ויאמר כי כל אדם שיכול לסדר שבחו של מקום ומונע עצמו מזה עליו הכתוב אומר גם כי תרבו תפלה לשאול צרכים אינני שומע. ואגב ארחיה יביא כי התפלות במקום הקרבנו"ת תקנום וכי בהתעוררות התחתונים למטה בקרבנות ההם היה סבה להתעוררות השפע העליון ויביא ראיה מדרך הטבע כי כשעשן הנר הנכבה עולה עד הנר הדולק תרד האש מהנר הדולק אל הנכבה וידלק שלא כטבע האש כי טבעה לעלות ולא לירד וכבר נתבאר זה בפ' בראשית בפ' והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד ה' עליו באש כן בקרבנות עשן הקרבנות היה עולה וממשיך השפע והענין הזה מבואר בעצמו. וההבדל שיש בין ר"י ור' חזקיה אינו רק בסדר התעוררות כי ר"י אמר דרך כלל וכהני וליואי מתערי לאתחברא שמאלה ור' חזקיה פרט הענין כי השמאל קודם בסוד שמאלו תחת לראשי והודה לו ר"י אמנם הכוונה אחת היא. א"ר חזקיה לא אשרי קב"ה לישראל בגלות' ביני עממיא וכו' כלומר יכול היה ית' שמו להשליכם אל ארץ אחרת כשאר השבטים אמנם הגלם בין האומות כדי שיתברכו ויתקיימו האומות באמצעותם של ישראל לפי שתפלתם של ישראל היא במקום הקרבנות וממשיכים השפע מלמעלה והם מתברכים עמהם הוא שאמר דוד ע"ה הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו כי בהתגבר על ישראל חסדו יתברכו גם האומות. והכוונה בזה כי כשהשפע יורד לכנס"ת ישראל מתמציתה יתברכו השרים שרי האומות למעלה ומתקיימים כי הם צורך העולם כי לא תהו בראה לשבת יצרה עד דהוו אזל יחמו חד חוייא דאסטי בארחא וכו' וכשראו שהמית להההוא בר נש אמרו ודאי ההוא נחש שליחותא דמאריה עביד כי לא ישוך הנחש בלא לחש שמלחשין עליו מלמעלה וכבר אז"ל כי בכל הב"ה עושה שליחותו והביאו מעשים רבים על זה וזה המעשה העיר ר' יוסי לפתוח בפ' יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי אורח וביאר הכתוב על ירבעם שעשה שני עגלי' ואת הא' נתן בדן ויאמר כי יעקב נתנבא ג"כ על הנח"ש שהוא העגל שנתן ירבעם בדן שהיה להם ליש' כנחש ועקצם כשפיפון ושנתן אותם עלי דרך ועלי אורח למנוע לישראל שלא יעלו לירושל' בחג וכמו שהיה מעשהו בחו"ל למטה כך היה מעשהו בקד"ש למעלה

כי בביטול הקרבנות והעבוד' בבית המקדש של מטה עשה פגם למעלה. ת"ח בשעתה דמטו ברכאן לידא דמשה וכו' אמר כי מרע"ה העלה לדן בברכותיו משם נחש לשם אריה. והכוונה לרבי יוסי בזה לפי שמי שהעמי' העגל בדן היה ירבעם והיה אפרתי לא משבט דן ועשה זה בחכמה להעמידו בדן לפי שימצא בעל החו"ב מקום לגבות את חובו במקום מוכן לעבודתו בפאת צפון ולפי שראה מרע"ה דהוה קטיר בחויא באותה הפאה הצפונית כי שם כחו העלהו משם נחש לשם אריה שהוא ימיני בפנים הארבעה אשר יהודה המלך כולל כל הצורות כמו שנתבאר למעלה כי מדתו כוללת כל הפנים ומרע"ה בברכתו עשאו ימיני בגין דאיהו שירותא וסופא דארבע דגלין. והנך רואה כי לכאורה קשה הדבר להבינו והוא כי דן היה סוף הדגלין והאחרון כי על כן נקרא מאסף לכל המחנות ובאחרונה היה נוסע ואיך יאמר כי היה שירותא לד' דגלין ושלטעם זה העלהו מרע"ה לימין וקראו אריה שנאמר דן גור אריה אמנם התשוב' בזה כי כבר נתבאר כי הי"ב שבטים הם תיקוני העטרת כנגד י"ב אלכסונות וכנגד י"ב הויות ולעומתם נבראו בעולם הגלגלים י"ב מזלות ונתיחס כל אחד ואחד מהם אל מזל ידוע כמו שציירתי לך בלוח המזלות והאבנים ג"כ על שמות השבטים ולפי שהמזלות חוזרים חלילה תמיד לא יעמודו במצב א' גם כי הוקבע מזל טלה ראש למנין המזלות וראש לחדשים הנה בבחינת הסבוב שהם סובבים תמיד איננו ראש ולא יקרא ראשון אחר שאחריו עולה שור והוא יורד וכן תאומים וכן כלם כי בתמונת העגולה לא יצוייר בה לא ראש ולא סוף כי הסוף הוא הראש והראש הוא הסוף ובזה נבין מאמר המדרש ז"ל אמר ר' ברכיה הכהן למה כתיב בנחשון וקרבנו ובשאר הנשיאים כתיב קרבנו בלא וי"ו אלא שאם בא נחשון להתגאות על אחיו ולומר אני מכובד מכם שאני הקרבתי תחלה אומרים לו אתה הוא שהקרבת אחרון שכן כתיב וקרבנו הנך רואה כמה מהקושי בזה המאמר לפי הנראה לכאורה שאמר שאם יבוא נחשון להתגאות שישיבוהו אחיו אתה הוא שהקרבת אחרון וזיל קרי בי רב הוא שהוא הראשון במקריבים שכן כתיב ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה וא"כ הבל יפצה פיהם בתשובת' אתה הקרבת אחרון אמנם במה שהקדמנו יתישב המאמר והוא כי אחרי שהשבטים נתיחסו אל המזלות והם סובבים וחוגגים תמיד העגולה לא יתיחס לאחד מהם הרשאיות ואחיו ישיבוהו כי אחר שכתוב אחר זה וקרבנו בו"ו המורה על התוספת יראה שכבר קדמהו אחר בהקרבה ונוסף גם הוא אחריו ושלזה כוונה תורה בהוספת הו"ו כי היה יכול לכתוב קרבנו והיה במשמע כי הוא הקריב ראשונה אמנם מדכתב וקרבנו רמז כי אינו ראשון רק בשם לא בעצם וראשונה הרי א"כ נתבאר כי בכל תמונה עגוליית הסוף הוא הראש בהיות שהסוף נוסף

ועולה מיד אחרי הראש והוא שכיוון בכאן חמא לדן דהוה קטיר כחויא ר"ל ראשו בזנבו וזנבו בראשו כדמיון התנין אהדר קטיר ליה באריה שג"כ מעלה זנבו אל ראשו ע"ד מ"ש הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים כי זנב האריה עולה למעלה ראש ונתן הטעם ואמר מ"ט בגין דאיהו שירותא וסופא דארבע דגלין קטיר ביהודה כי סמוך ונקשר היה ביהודה בראש פאת צפון הסמוך למזרח ובאמרו למהוי שירותא וסופא קשיר בחד אתר ירמוז למה שכתבתי כי הסוף הוא הראש והראש הוא הסוף:

דף רמד:

לישועתך קויתי א"ר אחא גרסינן כמא דכתיב והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתיים יאמר כי יעקב ע"ה נתנבא על שמשון שיושיע את ישראל ושעל כן אמר יעקב לישועתך קויתי וכו' ור' חייא אמר לו לר' אחא שאם היתה הכוונה על ישועת שמשון למה יכנה התוחלת והתקוה אל עצמו לומר קויתי והא סליק הוה יעקב מעלמא בההוא זמנא מכמה שנין אמאי אמר דאיהו מחכה להההיא ישועה. והשיב רבי חייא עצמו ואמר אלא ודאי רזא דמלה כמא דכתיב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל ישראל סבא אוף הכא והוא יחל להושיע את ישראל ישראל סבא זהו הנוסח האמיתי כי נמצאו טעיות רבים בספרים והכוונה בזה מה שכתב רשב"י ע"ה בפ' ויבא עמלק ז"ל אמר ר"ש רזא דחכמתא איהו דמתקשרין בשמא קדישא כביכול אמר הקב"ה כד ישראל זכאין לתתא אתגבר חילי על כלא וכד לא ישתכחו זכאין כביכול מתישין חילא דלעילא וכו' והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל דלעילא וכאשר יניח וכו' ואל זה כיון רבי חייא באמרו אלא ודאי רזא דמלה כמא דכתיב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל שהכוונה על ישראל דלעילא אוף הכא באמרו והוא יחל להושיע את ישראל כביכול ישראל סבא כפי שנז' כי כשישראל נושעים למטה כביכול נושע ישראל סבא ולפי שיעקב ע"ה נקרא ישראל בשם ישרא"ל סב"א אמר לישועתך קויתי על עצמו כי נפשו ומדתו נקראו בשם ישראל והבן והשיבו רבי אחא ודאי שפיר הוא והכי הוא זכאה חולקהון וכו':

גד גדוד יגודנו. רבי ייסא אמר מגד אשתמע וכו' יאמר כי שמא גרים וכי משם ג"ר שהם סוד הגימ"ל והדל"ת הוא הוראה על רבוי החיילים והמחנות שיצאו ממנו כלם אנשים גבורי חיל ללחום מלחמות ה' ולחלוץ חלוצים לפני אחיהם בני ישראל לכבוש את הארץ עם בני ראובן וסוד הגימ"ל והדל"ת כבר נתבאר שהם רמז ליסוד ועטרת כי בהצמדם יצאו הנשמות לעולם סוד הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן. ור' יצחק אומר כי כן הוא האמת כי הגימ"ל והדל"ת שמא גרים לרבוי אוכלוסים אמנם אל נתרבו אוכלוסיו

יותר מכל השבטים שהרי פקודיו לא היו רק חמשה וארבעים אלף ושש מאות וחמשים ושאר השבטים היו אוכלוסיהם יותר ממנו כמוזכר בפ' מדבר סיני והיה הסבה בזה לפי שהיה מבני השפחות והנהר היוצא מעדן לא ישפיע ברב כחו וגבורתו רק בכנס"ת ישראל לא בשפחה ואע"פ שהיו כלם קדושים ובתוכם ה' ולמשפחותם לבית אבותם אמר הכתוב הנה עכ"ז מצד אמו עשה בו רושם ואלמלא זה שעתא קיימא ליה יותר מכל אחיו להתרבות באוכלוסים ולכן הרמז בקריאת שמו באמרה בגד כי היה ראוי ליכתב באלף בא ג"ד כלומר בא כח הגימ"ל והדל"ת בו וכתב בגד ענין בגידה כד"א אחי בגדו כמו נחל כי הבגידה נתיחסה אל הנחל ההוא דנגיד ונפיק בגד בו ולא השפיע בו כראוי ואמר כי היתה נסבה מאת האל יתברך שלא זכה להיות חלקו באר"ץ אלא בחוצה לארץ. ורבי יהודה יבאר הטעם למה ראובן ג"כ לא זכה להיות חלקו בארץ והוא מבני האמהות ואמר מנין לראובן כהאי גוונא דכתיב פחז כמים אל תותר דאסתלקו מיא ולא נגידו כלומר מאותו הנחל שהוא פוחז כמים ומשפיע על האר"ץ אל תותר לא יהיה לך שום יתרון ממנו.

והא אתמר במה אתפגים שבלבל יצועי אביו ובזה עשה פגימה למעלה ובדבר אשר זדה נענש.

ותרוייהו לא זכו בארעא כל אחד ואחד בסבתו אמנם חיילין ומשריין אפיקו לאחסנא להו לישראל ארעא אם לא זכו לעצמם זכו את הרבים אחיהם ת"ח מה דאתפגים בגד כלומר על בחירתו לגור בחוצה לארץ אשתלים באשר אע"פ שהוא מבני השפחות ובא הרמז בברכתו באמרו מאשר שמנה לחמו וכבר נתבאר סוד אש"ר וסוד לחמ"ו שהם סוד הגימ"ל והדל"ת גומל דלים ומה שחסר בזה יתר בזה זה בגד בו הנחל בבחירתו וזה שמנה לחמ"ו:

רבי אלעזר ורבי אבא אשתמיטו במערתא כלומר נטו מהדרך שהיו הולכים בו ונכנסו למערה א' שהיתה בלוד מפני תוקף חום השמש.

א"ר אבא נסחר האי מערתא במילי דאורית' כלומר נקשט ונתקן המערה הזאת בדברי תורה כמו שמתקני' ומקשטי' הבתים בכלי מילת.

פתח רבי אלעזר ואמר שימני כחותם על לבך. הביא העובדא הזאת ששם דברו בענין הנדון בברכת אשר שמנה לחמו.

ואמר האי קרא אתערנא ביה כלומר בכמה מקומות כי הוא מדבר בדבקות כנס"ת ישראל עם דודה אמנם לא זכרנו סבת הדבקות ההוא מי הוא המעורר התשוקה ההיא והדבוק ההוא.

אבל לילא חד הוה קאימנא קמי אבא ושמענא מניה וכו' יבאר כי נשמתן של צדיקים למטה הם הממשיכים השפע והברכה מהצדי"ק אליה שהם כדמיון המים התחתונים אשר לסבתם יעלה אידים מהארץ וימשיכו האידים ההם המים הזכרים ובכן מתברכת האר"ץ העליונה ועושה פירות ופרי פירות ת"ח בתר דאתדבקו דא בדא בסוד הזיווג היא אמרת שימני כחותם על לבך וביאר הטעם למה דמה האהבה ההיא אל החותם ולא לדבר אחר מן קישוטי הכלה הנזם והצמידים וזולתם אלא אל החותם ויאמר כי דרך החותם בהיות כי הרשמים שבו הם שקועים בהדפיס החותם ההוא בדבר אחר בשעוה או בזולתה מהמקבלים רשמי החותם הנה ישארו רשמי החותם ההוא נדפסים ובולטים בדבר ההוא וגם כי יסוד החותם משם לא יסורו רשמיו מהחומר ההוא אשר נדפסו בו. וכן כנס"ת ישראל אומרת לדוד"ה הגוא"ל אתדבקנא בך אע"ג דאתעדי מינך ואזלית בגלותא וכו' וכבר כתבנו פעמים רבות כי אלה הדברים והדומים אליהם הם נדברים מצדנו לא זולת כי שני המדות האלה הדו"ד והרעי"ה תמיד הם בחיבור אחד ואם ידומה שום פירוד ביניהם ח"ו הלא הוא מצדנו שאינה משפעת עלינו וכאלו היא חסרה מצדנו כי עזה כמות אהבה כפרישו דרוחא מן גופא. ויבאר עוצם הכאב המרגיש האדם בשעה שהגיע זמנו של אדם ליפטר מן העולם. ואמר בשעתא דבר נש מטי לאסתלקא מעלמא וכו' רוחא אזלא בכל שייפי גופא אולי תמצא מנוחה באחד מהם כי קשה לה להפרד מהם אמנם סליק גלגלוי כימא דאזלין בלא שייטין ובלא סדרים והנהגה כמנהגם בימי הבריאות כי מנהג הטבע החכם סר ונפסד ממנו. סליק ונחית ולא מהניא ליה גם כי ישקוהו כל מרקחי הרופאים לא תמצא הרוח ההוא מנוח להתישב באיברים ההם כי ההרכבה הטבעית מהד' יסודות כל א' יפנה לו לשוב אל יסודו. ואשתאיל מכל שייפי גופא. פי' נשלל הרוח ההוא ונפשט מהלבוש החומר בהגיע קץ הפרידה. ולית לך תקיפו כיומא דפרישו דרוחא מן גופא שכבר הורגלה עמו ונשתקעה בחברתו וקשה לה הפרידה ממנו כי הרגל על כל דבר שלטון כך תקיפו דרחימו דכנסת ישראל וכו'. קשה כשאול קנאה כל מאן דרחים ולא קשיר עמיה קנאה לאו רחימותיה רחימותא כי יראה שאין אהבתו רק להנאתו ובהשלים הנאתו יעזוב הדבר ההוא הנאהב לזולתו וזאת היא אהבה תלויה בדבר אמנם האהבה האמיתית היא שיקשר עמה קנאה מזולתו שלא יהיה חלק לאחרים עמו בה. ובהיות הדבר כן גם הוא לא יתן עינו בזולתה. מכאן אוליפנא דבעי בר נש לקנאה לאתתיה וכן אמרו בפסיקתא זאת תורת הקנאות שתהא מצוה לדורו' מהו קשה כשאול קנאה כלומר אחר שאמר כי האהבה צריכה קנוי היאך ידמה הקנאה אל השאול ואמר כי בבחינה שהשאול קשה לרשעים לרדת בו כך קשה

אל האוהב והמקנא הפרידה מהנאהב כירידת השאול. ד"א מה שאול בשעתא דנחתין לחייביא ביה מודיעין לון חוביהו וכו' דע כי הודעת העון אל העובר בשעת העונש קשה עליו יותר מהעונש עצמו לפי שהוא משער בעצמו כי על דבר נקל והנאה מועטת נענש עונש גדול והוא לא נשמר מחטוא וזה קשה עליו הרבה מאד והוא ע"ד אמרם ז"ל לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצה"ר ושוחטו וכו' רשעים נדמה להם כחוט השערה וכו' הללו בוכין וכו' רשעי' בוכים ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה כדאיתא בסוכה פ' החליל ולכן מודיעין להם על מה נדונין עונש גדול כזה להורידם לשאול כך מאן דקני הוא תבע על חוביה וחשיב כמה עובדין וכו' כבר ידעת מ"ש רז"ל בפ' ונקה האיש מעון והאשה תשא את עונה בזמן שהאיש מנוקה מעון האשה תשא את עונה ואמרו עוד שלא יאמר אוי לי שהרגתי את בת ישראל אוי לי שהייתי משמש עם הטמאה לכך נאמר ונקה לפי שאין הקב"ה בא עם בריותיו בטרוניא וכו' כדאיתא בפסיקתא הנך רואה כי המקנא הוא תובע על חובו לחשוב אם הוא אינו מנוקה ומרב אהבתו לאשתו שלא תהיה לאיש זר משים עצמו בסכנה. שמא יבדקו בו גם כי הוא מצטער בנפשו לומר אוי לי שאהרוג את בת ישראל מאהבתו אותה והוא אמרו וחשיב כמה עובדין מצדו ומצדה וחיבה גדולה נודעת לו בזה וקשה עליו ברשעים היורדים לשאול ומודיעין להם על עונותיהם וכדין קשורא דרחימותא אתקשר ביה. רשפיה רשפי אש שלהבת יה אחר שכל האמור הוא משל לתשוקת כנסת ישראל עם דודה יבאר כי מ"ש רשפיה רשפי אש שלהבת יה הוא סוד השמאל האוחז בה תחלה שרשפיה הם רשפי אש השמאלי הבא משלהב' יה שהיא הבינ"ה הנקראת שופ"ר כי משם נמשך האש הבוערת והמעורר' האהבה שהיא הגבורה. ובג"כ המים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה דהא כד אתי ימינא וכו' טבע המים המעטים כי יותנו באש החזקה להוסיף שלהוביות באש אמנם בהיותה מים רבים יגבר כחם ויכבו האש אם היא רפה. אמנם אמר בכאן כי גם כי יהיו המים רבים אין בהם כח לכבות את האש ההיא בהיותה שלהבת חזקה כי תאכל האש ההיא כאלה וכאלה מהמים ולא יספיקו המים לכבות את אש האהבה ההיא לחוזקה וזה שלא כדרך אהבת כל באי עולם כי בבוא המים יכבו את אש אהבתם והבן זה. עד דהוו יתבי שמעו קליה דר"ש דהוה אתי בארחא לפי שתמיד כשהיו הולכים בדרך היו עוסקים בתורה שמעו קולו של רשב"י ע"ה נפקו וכו' אר"ש מכותלי דמערתא חמינא דשכינתא הכא. עיניו של רשב"י לא היו עיני בשר אשר איזה מסך או כותל יבדיל בין המביט ובין המובט אמנם עיניו עיני ההשכלה והרוח הקדש הנלוה עמו כי ממנו לא יפלא כל דבר. יתבו אר"ש במאי עסקיתו כי ראיתי כי שכינה עמכם א"ר אבא

ברחימותא דכנס"ת ישרא"ל לקב"ה ור' אלעזר פריש האי קרא שימני כחותם וכו' ולפיכך הרגשת ששכינה בינינו. ובכן אמר לבנו ברחימו עילאה וקשירו עילא"ה דחביבותא אסתכלת כלומר עסוק היית בסוד הזיווג והחיבור העליון שהוא סוד נעלם. אשתיק ר"ש שעתא חושב בלבו אם יאמר או לא יאמר ואח"כ אמר בכל אתר בעיא שתיקו כי השתיקה משובח' בכל מקום כמ"ש לא מצאתי לגוף טוב משתיקה חוץ מד"ת ואמרו כל פטיטא בישין בר מפטפיטיא דאוריתא. גניזא חדא אית לי שאין ראוי לגלותה לכל אדם אמנם לא בעינא דיתאביד מניכו כי ראוים אתם לגלותה לכם גם כי היא מלה עילאה. ואשכחנא לה בספ' דרב המנונא סבא אמר דבר משום אמרו. ת"ח בכל אתר דכורא רדיף בתר נוקבא כי כן דרך העולם לחזור האיש אחר אבידתו והשתא אשכחנא דהיא אתער' וכו' כמו שנמצא בס' שיר השירים שהרעי"ה מתחלת לעורר האהבה אל הדו"ד שנאמר ישקני מנשיקות פיהו משכני אחריך נרוצה הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה וכו' וכן רבים זזה שלא כדרך העולם דלית שבחא לנוקבא למרדף בתריה דדכורא. ויאמר כי זהו ממה שיורה שהתשוקה והאהבה הנזכר בשיר השירים אינה אהבה גשמית ח"ו אמנם היא אהבה רוחנית מופשטת מכל מחשבה ורעיון גופני ועל זה אמר אלא מלה סתימא היא ומלה עילאה דבי גנזיא דמלכא שנתיחסה האהבה הזאת לעטרת כי כן חייב סוד האצילות שנתאצל מלז ללז בחפץ עליון כדי שהכל יכספוהו כי הוא הטוב הגמור ובהיות כי מדותיו יתברך נאצלות זו מזו יתחייב להמצא התשוקה מהנאצל אל המאציל כי ישתוקק להיות שלם בשלימותו וזאת היא האהבה המתיחסת בין הרעי"ה אל החת"ן דודה שהיא רודפת אחריו ונקבה תסובב גבר שלא כדרך באי עולם הגשמי ולפנים יבאר כי סבת ההתעוררות הזה יבוא לה מהמשפיע בה וכבר הארכתי בזה בסוד ואיד יעלה מן הארץ כי סבת עליית האידים הוא השמש אלא שהדבר הזה אינו נרגש. וכדי לבאר הענין היטב אמר ת"ח תלת נשמתן אינון בסוד נשמ"ה ורו"ח ונפ"ש וכבר נתבאר כי הם כסא זו לזו הנפ"ש כסא לרו"ח והרוח כסא לנשמה. ואמרו ועל דאינון תלת ארבעה אינון הוא סד ב' ההי"ן שבשם כי הה"א האחרונה כפולה והבן. חד נשמתא עילאה דלא אתפס ושום עין לא ראתה ולא אתער ביה גזברא דקורט' עילאה פי' כי שום מלאך או ממונה מהיושבים בחצר המלך יתברך שמו לא יתעורר להשיג שום השגה בו כי ידע כי זה נמנע מכל מבקש וכ"ש מהגזברים החיצוניים ופי' קורטא חצר וביאר כי הרמז על הבינ"ה שהיא נשמה לכל נשמתין דלא אתגלייא לעלמין ולא אתידע. וכלהו ביה תליין שאר הכחות כח הרו"ח וכח הנפ"ש. והאי אתעטף בעטופא דזוהרא דכרמלא כלומר כי הבינ"ה הנז' מתעטפת בטלי"ת לבנ"ה שהיא החכמ"ה הנאצלת מהכת"ר שהוא נ"ר

מל"א מכל טוב. ונטיף טפין טפין מרגלאן אחר שנתעטף בטלית לבנה הבהיק אורו וטל אורות טליו והם אבני הבנין אבנים טובות ומרגליו' מיוחסות לאגלי טל. ואתקשרו כלהו כחד שאינם נפרדות זו מזו ח"ו אמנם הם נקשרים בשייפי גופא שכל אבר יש לו שם ידוע למלאכתו והם נקשרים זה בזה והם גוף אחד כשלהבת הקשורה בגחלת וכדי הוא אעיל בגווייהו שלא נפרד הכח ההוא מהאיברים ובהם עושה מלאכתו כאומן העושה המלאכה באיבריו הוא ואינון חד כי הכח ההוא מתפשט בכלם בלא שום פירוד. האי נשמתא עילאה טמירו דכלא כלומר אלה תוארי המדה הזאת הנקראת נשמה. נשמתא אחרא נוקבא דמטמרא בגו חילהא דא וכו' בכאן כלל השתי נפשות כאחד הרו"ח והנפ"ש. ודא נשמתא להו כלומר והבינ"ה היא נשמה להם. ומניהו אחידא גופא לאחזאה בהו עיבידתא בכל עלמא כלומר ומשתיהן הנשמ"ה והרו"ח אחוזה הנפ"ש שהיא כגוף אליהם לפעול מלאכת העולם התחתון עולם הנפרדים. ואלין כגוונא דאינון קשירין טמירין דלעילא כלומר והרו"ח והנפ"ש הנה הנם כאותם הקשרים שאמר למעלה שהם מרגלאן דאתקשרו כחד כקשרין דשייפי גופא והכוונה לו לומר כי שתיהם הרו"ח והנפ"ש הם כדמיון גוף בבחינת הפעולות שפועלת הנשמה בהם כאשר יפעול האומן באיבריו. נשמתא אחרא היא השלישית לחשבון זה לפי שכלל כפל ההין כאחד אמנם כפי המספר היא הרביעית והוא שאמר למעלה ועל דאינון תלת ארבעה אינון וזו נשמתן של צדיקים שהם באים מצדי"ק וצד"ק עולם הזכ"ר ועולם הנקב"ה ולסבה זו הם למעלה ממלאכי השרת ובכאן יש מקום עיון כי יאמר אומר ומלאכי השרת מהיכן באים לא מעולם הזכר ומעולם הנקבה הם באים ויש לומר כי אינם באים ע"י חיבור בנשמותיהם של צדיקים שבאים בסוד אד"ם. ואגב ארחיה יקשה ויאמר אחר שנשמותיהם של צדיקים הם שלמים כ"כ יותר ממלאכי השרת מתרין סטרין כלומר מצד הפועלים בסוד אדם דו פרצופין למה הוצרכו לבא לעולם הזה ומהו השלימות שיוסיפו ויקנו בזה העולם. ואם תאמר שיוסיפו איזה שלימות ברדתן למטה למה יסתלקו אח"כ וזאת השאלה עצמה כבר נזכרה למעלה בפ' ראובן בכורי אתה רבי אלעזר שאיל שאילתא לר"ש אבוי הואיל וגלי קמי קב"ה דבני נשא ימותון אמאי נחתי ואמאי אצטריך להו והשאלה אחת היא אלא שהיא על סגנון אחר והתשובה שהשיבו אביו שם והתשוב' הזאת בכאן הכל דבר א' למבין אמנם בכאן נשא משלו לתת ציור אל הצורך שהוצרכו הנשמות לבוא לעולם והודיע כי יקנו שלימות מה שלא היה להם בהיותם בכח קודם בואנה לעולם שלא היו יודעים ארחיה דהיכל"א דמלכא כלומר סוד תיקוני הכל"ה הנקראת היכ"ל המלך וכבר נתבאר כי תיקוני הכלה הם עולים מלמטה בסוד שיר השירים אשר לשלמה כי קלוסה

הוא הקלוס שמקלסין מלמטה כל מעשה בראשית למיניהם כמוזכר במזמור הללו את ה' מן השמים עד סוף המזמור כי זאת היתה הכוונה בבריאת העולם ובעוד שלא תבוא הנשמה לעולם הזה לא תצייר ארחא דהיכלא דמלכא ועל כן הוצרכו הנשמות לרדת לעולם לקנות השלימות הזה ולהוציאו לפועל ובהיות כי נשלמה הכוונה בבואנה לעולם ולא נטו מני הדרך הישרה כביכול על ידם יגדל כח אדנ"י ותתפאר האם בבניה הצדיקים כי לכך נבראו ובהשלימם חוקם בזה העולם מה להם ולעולם הכליה וההפסד וטוב להם לשוב אל מקומם הראשון אחר שקנו ידיעת ארחא דהיכלא דמלכא ואתה בני הבט ימין וראה כי זאת כוונת המשל ואם בא בסגנון טבעי כדי לשכך את האוזן בדרך כל משל והוא אמרו למלכא דאתיליד ליה בר כלומר חוייב כפי החכמה העליונה שימצאו נשמות וירדו לעולם כי עם המל"ך במלאכת"ו היו שם בכח וזהו שדר ליה לכפר והוא סוד לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים כי מן הכפר תקנה הנשמה ידיעה מה שלא היה לה מקודם כי מנהג הכפר לחוד ומנהג בית המלך לחוד. ואחר שקנתה הנשמה שלימותה בידיעה זו שמע מלכא דהא בריה רב ר"ל שגדל והגיע לשלימותו ואין הכוונה בזה שגדל בשנים רק בידיעה כי רבים מתים בקוצר שנים קודם שיסרחו בנותנ' ריח טוב מסתלקים מה עבד ברחימו דבריה משדר ליה למטרוניתא אמיה בגיניה כי הצדיק אינו נפטר מן העולם עד שרואה פני שכינה ונשמתו תדבק עמה ומביאתו להיכלא ושמחה בו כי השלים חקו. כך קב"ה אוליד בר במטרוניתא וכו' מבואר ממה שהקדמנו. ועל שבני הכפר דואגים ובוכים לפרידת הצדיק מביניהם אמר מרע"ה בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו אחר שהצדיק עולה למעלה גדולה בהסתלקותו מזה העולם אין ראוי להתקשו' עליו יותר מדאי להתגודד ולעשו' קרחה עליו רק לבכות על העדרו מביניהם שעל ידו היו מתברכים. ת"ח אלו הוו ידעין כלהו צדיקייא וכו' כי אין לך אדם בעולם ואפילו הצדיקים שלא ירע בעיניהם הפרידה מהעולם הזה למה שהורגלו בו בגוף ונפש וקשה להם פרידת נפשם מן גופם. ואלו הוו כלהו צדיקייא ידעי האי הוו חדאן כלומר אלו היו מציירין העונג ההוא והכבוד ההוא שתמצא להם השכינה שם בשעת הפטירה לאסוף רוחם אליה ולאובלא לון להיכלא דמלכא וכו' ת"ח אתערו דרחימותא דכנסת ישראל לגבי קב"ה נשמתין דצדיקייא כי בהן תעלה ותראה את פני המלך וביאר הסוד על איזה אופן הם סבה אל ההתעוררות ההוא ואמר בגין דאינון אתיין מסטרא דדכורא וכבר ביארנו פעמים רבים כי אע"פ שאומרים לית אתערותא לעילא אלא באתערותא דלתתא כי הכוונה להם בנגלה אמנם סבת ההתעוררות של העטרת יבוא אליה בדרך נסתר מהמשפיע בה בסוד ואיד יעלה מן הארץ כי לא יעלו אידים ממנה אלא בסבת השמש

המחממה וכדוגמא הזו למעלה כח הגבורה היא המעוררת אותה כי היא אין לה מגרמה כלום ובנדון שלנו בהיות שנשמותיהם של צדיקים באים מעולם הזכר הן הנה מעוררות האהבה בהעלותם בית ה' והוא אמרו ואתערותא דא מטי לנוקבא מסטרא דדכורא וכו' אשתכח דדכורא אתער חביבו ורחימותא לנוקבא וכו' זכאין אינון צדיקיא וכו' יבאר כמה גדול כחם של צדיקים שעליונים ותחתונים מתברכים בשבילם ויאמר כי מדכתב הכתוב וצדיק יסוד עולם סתם ולא פרט הכתוב על איזה צדיק אם על צדיק עליון או צדיק תחתון כלל שניהם והודיע כי יש כח בצדיק התחתון להמשיך שפע הצדיק העליון אל כנס"ת ישראל והוא סוד צדיקים ירשו ארץ ודאי וכל ההקדמה הזאת היתה הכוונה לומר כי הצדיק העליון על ידו מתברכת העטרת בסוד מאשר שמנה לחמו כדמפריש ואזיל לחם ו"ו ומ"ש ועב"ד מלה אחרא כמה דכתי' ראוה בנות ויאשרוה הכוונה להודיע כי גם כי נקרא היסו"ד אש"ר ומאש"ר שמנה לחם ו"ו יש למעלה ממנו מקום שנקרא אש"ר שכל האושר ממנו יבוא ואיזה זה מקום בינ"ה שכל הבנות אבני הבנין מאשרים אותה ביען היא משפעת להן אשר על סוד זה אמרה לאה המיוחסת לא"ם הבני"ם באשרי כי אשרוני בנות וממנה יביא השפע הצדי"ק שהוא סוף הנהר לעטר' ונקרא הצדי"ק אש"ר ע"ש אמו ראש הנהר. וביאר הענין היטב ואמר ת"ח מאשר שמנה לחמו דא הוא אתר דכלא מאשרין ליה ומאי איהו עלמא דאתי כי ההוא יקרא אש"ר בעצם וראשונה. ומ"ש שמנה לחמו מאן ע"כ לא פריש מאן אתר כלומר כי עדיין לא ביאר הכתוב אל מי יתיחס הלחם הנז' בכתוב אשר על ידו ירד אל כנס"ת ישראל ויאמר ראשונה כי הלחם הנז' בכתוב הוא לחם פנג לא לחם שעורה כי יש לחם ויש לחם והלחם הזה הוא הלחם היורד מן השמי"ם לחם פנג ממדת השמים ממדת הרחמים לא לחם עוני היורד ממדת הדין ועל זה ביאר כי כמו שיש אילן ויש אילן כך יש לחם ויש לחם אמנם הלחם הזה יתיחס אל מדת השמי"ם כד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים מן השמים ודאי דהא מניה אתזן האי אילנא פי' התפארת שהוא נרמז בשם המלך שלמה ובו נאמר בעטרה שעטרה לו אמו ואמרו רז"ל במלך שהשלום שלו ואמו היא הבינ"ה שממנה ניזון. וכד נקיט הוא ודאי הוא יתן מעדני מלך התחתון שהיא העטרת שהיא גם היא ניזונת מהמלך שהשלו"ם שלו ע"י הצדיק שהוא השלום שלום הבית. ומהכא לשאר דרגין דלתתא הם אוכלוסי העטרת וכלהו כגוונא דלעילא כאמה בתה כשם שהאם משפעת לבניה העליונים כך הבת משפעת לבניה התחתונים:

בספרא דרב המנונא הוה אמר הכי מאשר שמנה לחמו דא לחם שבת וכו' הכוונה על סוד הזיווג בשבת כי בהיות שתי הלחם תפארת עטרת נצמדים נקראים לחם פנג ועל

סוד זה נאמר בשבת לקטו לחם משנה ואנו מברכים המוציא לחם מן הארץ על ב' ככרים לרמז על הזיווג. וביאר מהו לחם משנה שהרמז על לחם מן השמים ולחם מן האר"ץ כי לחם פנג ייוחס היורד מן מדת השמי"ם לחם עוני ייוחס אל לחם האר"ץ היונקת בתחלה מהדין וכשמזדווגים שניהם כאחד טובים ולחם העוני ישוב לחם פנג כי מטרוניתא עם מלכא מלכא אקרי ואתברך האי בגיני האי. ותו הוה אמר למה נקרא לחם משנה דשבת נקיט משבת עילאה התפארת נקרא יום השבת מדת יום כי העטרת נקראת ע"ש אמנם הבינה נקראת שב"ת הגדו"ל שבת העליון הרומז לעה"ב שכלו שבת ולפי שביום השבת התפארת לוקט מהבינ"ה שבת משבת נקרא לחם משנה ויאמר כי לעולם שם לחם לא ייוחס לעולם הזכר רק לעולם הנקבה והביא ראיה מהכתוב כי אם הלחם אשר הוא אוכל שהיה הרמז על אשתו של פוטיפר ויקשה שהרי מצינו לחם בשם זכר שנאמר הלחם אזל מכלינו ולא כתב אזלת דמשמע נקבה ויאמר שאר מזונא לחם קרינן ליה כלומר לפי שמצינו כי פעם נקרא הלחם בשם זכר ופעם בלשון נקבה הנה שאר המזונות נקראים לחם כלומר לחם בכנוי של קטנית או של שעורים או של כוסמין אמנם הם נקראים לחם בהשאלה ובדרך כנוי לחם כוסמין או זולתו מכנוי הקטניות אמנם לחם סתם הוא שם עצמי על החטה ואשתמודען מלי כי כלם נקראים לחם בכנוי וזה נקרא לחם סתם ולפי הסגנון אשר בו ידבר יודע כי הענין אם הלחם הנז' בו הוא לחם העליון זכר או לחם התחתון נקבה לפי שמצינו לחם בלשון זכר ובלשון נקבה. וכלה חד מלה האי בהאי כלומר בהצמדם שניהם נקראים לחם פנג. ת"ח אשר רשים לעילא רשים לתתא בתיקוני כלה וכו'. יבאר כי העטרת הנקראת כלה תיקוניה למטה הם י"ב שבטי ישראל כמוזכר בכמה מקומות בסוד והים עליהם מלמעלה שהיתה על י"ב בקר לדוגמא עליונה. אמנם הוסיף בכאן מעוט ביאור והודיע היאך יובן שהשכינה עם ישראל למטה והיא למעלה ואמר ועל דא שכינתא לעילא ושכינתא לתתא בגיניהו דישראל ירצה כי בהיות שתיקוניה העליונים בעולם האצילות נדפסים בה הרי היא למעלה ובבחינת שיש דוגמתם למטה י"ב כנגד י"ב וכלם נדפסים בה אלה מפה ואלה מפה הרי היא למעלה ולמטה והוא אמרו ובתרין סטרין אלין אתכלילת ואתתקנת והביא הענין הזה בכאן להודיע כי אש"ר הוא א' מתיקוניה למעלה ולמטה ואלמלא לא גלה מרע"ה מקומו איה הוא נקשר בקשרי התיקונים למעלה לא היינו יודעים ומדכתב בברכתו וטובל בשמן רגלו הודיע שהוא נקשר באתר דאיהו נגיד הוא רבות משחא מלעילא והוא יסו"ד ולסוד זה אמר ברוך מבני"ם אש"ר כי הוא מתברך מהבנים אשר למעלה ממנו ומ"ם מבנים בכאן תשמש כמ"ם מקצת וכמ"ם היתרון כי בהיותו מקבל מכלם ימצא בו יתרון מכלם:

דף רמו.

נפתלי אילה שלוחה וכו' אר"ש אחר שישבו במערה ודברו בענין האהבה האלהית הרוחנית הנמצאת בין כנס"ת ישרא"ל העליונה לקב"ה ונמשך הענין לדבר בענין אש"ר שמנה לחמו כמוזכר המשיך רשב"י ע"ה הענין לדבר בברכת נפתלי וברכת יוסף כי ענינם וסודם דומה בדומה בתיקוני הכלה ותשוקתה הרמתה כי שם ביתה כי על כן נקראת עולה גם היא העולה בחיבור היסוד והתחיל לבאר הענין מעיקרו ואמר הא איתמר דעלמא עילאה דכורא איהו כי כל משפיע נקרא זכר מכנס"ת ישראל ולמעלה נקרא עולם הזכר ואמר שהראיה לזה מענין העולה הנקרבת בבקר שהרמז על מדת היסו"ד שהוא למעלה מהעטרת ואמר כי לסוד זה היתה העולה זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד הרי חיבור שני המדות אמנם באמרו זכר תמים רמז על היסו"ד שהוא הזכר וזה מדיוק אמרו תמים אמאי תמים וכי פסקי פסקי היה נקרב דאמר תמים שהרי נאמר בעולה ונתח אותו לנתחיו וכו' והקרב והכרעים וכו' והקריב הכהן את הכל ולא פסקי פסקי א"כ למה נאמר תמים.

אלא כמה דאתמר התהלך לפני והיה תמים שזה נאמר לו לאברהם בשעה שמל והמילה נעשית היא במקום המבדיל בין הזכרות והנקבות שהוא הברית.

דישתמודע האי שייפא ולא יסרסון ליה כלומר וכן הדין בעולה ביחוד באותו האבר עצמו וכן אז"ל בפסיקתא זכר תמים להוציא טומטום ואנדרוגינוס. ויקשה שהרי מצינו בנקבה לשון תמים שנאמר נקבה תמימה וא"כ אין הבדל בין הזכר לנקבה. וישיב שכן הוא האמת כי כמו שנקרא הצדי"ק תמים ככה תקרא הנקבה תמימה בבחינת קבלתה טובו והשפעתו של צדי"ק ושעל כן נקראת עולה דסלקא מן נוקבא לדכורא ויוציא נפקותא מדבריו כי מההוא אתר ולעילא הוא דכורא כלומר מהעטרת ולמעלה עד אין סוף הכל מתיחס בשם דכר ומהעטרת ולמטה הכל מתיחס בשם נקבה. ויקשה ואי תימא הכי נמי נוקבא לעילא כלומר שגם מדת הבינ"ה תתיחס אל נקבה בבחינת קבלתה מהחכמ"ה וא"כ גם למעלה מהעטרת שייך לשון נקבה וא"כ הכל כאשר לכל אין שום היכרא בין זה לזה ובמה יודע איפה ההבדל שיש בין שתי המדות ובין מעלה למטה ויאמר כי סיומא דכלא שהוא הברי"ת הוא המגיד כי כל מה שלמעלה הימנו הכל נקרא עולם הזכר אחר שהוא זכר ואם רישא דגופא שהיא הבינה נקראת נקבה איננה נקבה בעצם וראשונה אחר שהגיד עליו רעו סיומא דגופא שהוא זכר אמנם העטרת רישא וסופא נוקבא שאין למטה הימנה מדה אחרת כמותה שתשפיע היא בה לשתקרא גם היא זכר כי אין למטה ממנה רק עולם הנפרדים וכלם נקראים בשם נקבה והוא אמרו דהא כל תיקונא דגופא

נוקבא. ויבאר הענין באר היטב מדרך הסוד ואמר ת"ח חד רזא עילאה דהא חמינן דיעקב בריך ליוסף בגו אחוהי ולא השמיטו מהברכות על שלימותו שהיה צדיק גמור וא"כ למה השמיטו הב"ה בענין הדגלים שהונח אפרים במקומו ועולתה לא נמצא בו ח"ו והיה ראוי שיהיה נזכר בדגלו כשם שנזכרו אחיו במעלה וכבוד הדגלים ויותר מהמה. ויאמר כי מהטעם עצמו שזכר למעלה בענין עולם הזכר סיומא דגופא המורה על כל מה שלמעלה הימנו שיתיחס לזכר ושלמטה ממנו יתיחס לנקבה הוא הסוד הזה בעצמו וזה כי יוסף אחוז במדת הברית למען בריתו אשר שמר והרי הוא בעולם הזכר ועל כן ברכו אביו ואמר בן פורת יוסף בן פורת עלי עין שענינו בן המשפיע על עינו של יעק"ב שהיא אב"ן ישראל בסוד משם רועה אבן ישראל כדמפרש ואזיל. וא"כ בהיות שתיקוני השכינה כלם נקבות ויוסף הוא רשימו דדכורא אין ראוי שיזכר בין הנקבות כי מעלתו וצרותו בעולם הזכר רשום ולכן הונח אפרים במקומו ובצד המער"ב שרומז על עולם הנקבה המקבלת מן המזרח. ואחר שנמשך הענין בהודיע כי העולם העליון נקרא זכר ומהעטרת ולמטה נקרא עולם הנקבה וכי העטרת בחבור היסו"ד היא העולה חזר לבאר הכתוב נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר כי פעם יכנה אותו בלשון נקבה באמרו אילה שלוחה ואח"כ בלשון זכר הנותן אמרי שפר והיה ראוי לכתוב או איל שלוח הנותן אמרי שפר או אילה שלוחה הנותנת אמרי שפר. ואמר שזהו מ"ש הכתוב ומדברך נאוה והוא הסוד בעצמו כי החת"ן משבח אל הכלה בכל תוארי היופי ואומר הנך יפה רעיתי וכו' שערך וכו' שניך וכו' ובכל התוארים לא זכר נאוה רק בענין הדבור ומדברך נאוה וביאר הטעם ואמר בגין דקול מדבר ליה לדבור וכבר ביארנו כי היא נקראת דבור ופי' ה' לפי שמבארת תורה שבכתב ומנבאת אל הנביאים. ואמר ולית קול בלא דבור וכו' והדמיון הזה לקוח מצדנו כי קודם שידבר האדם יצא הרוח מכנפי הריאה ובהיותו בגרון הוא בנייחא שאינו נרגש אין אומר ואין דברים בלי נשמע הקול וכשהוא מתפשט יותר אל החיך ואל הלשון יורגש ממנו קול הברה ולא זולת בלי חיתוך אותיות ותיבות אבל בהגיע הרוח ההוא אל הפה ואל השפתים הנה נעשה דברו מורגש לפי שהפה והשפתים מבדילים המלות ובזולת מציאות שניהם לא ידבר המדבר נמצא א"כ כי הקול צריך אל הדיבור שיפרטהו וגם הדיבור צריך אל הקול הכללי ונמצא שהם סוד כלל ופרט כלל דצריך לפרט ופרט דצריך לכלל שהוא הקול שבו נכלל כל הדיבור ואינו נפרט רק בדיבור. ואמרו ודא קול דנפקא מדרום ומדבר למערב כוונתו לבאר הסוד כי הקול הזה רומז לקולו של יעקב שהוא מדת התפארת שעיקר קבלתו הוא מצד דרו"ם שהוא החס"ד ובו מנהג המער"ב שהיא העטרת להמזיג הדין היורד אליה בתחלה מהשמאל במימי החס"ד לפי שהוא ירית לתרין סטרין

שהוא יוש"ב אהלי"ם והוא סוד שמאלו תחת לראשי וימינ"ו תחבקני. ואמר שזהו סוד אמרו בברכתו של משה לנפתלי ולנפתלי אמר שבע רצון שיושפע מהיכל הרצו"ן שהוא הדרומי ומלא ברכ"ת ה' י"ם ודרו"ם ירשה כי שתי אלה התיבות מורות על עולם הזכר ועל עולם הנקבה דרו"ם זכר וי"ם נקבה סוד המער"ב המתנהג בחס"ד וברחמי"ם. ובדוגמא הזאת נפלה בחלקו ים כנרת בדרומה ונטל מלא חבל לפרוש חרמים ומכמורות. ואמר כי לסוד זה נתיחס נפתלי בברכתו בלשון נקבה ובלשון זכר באמרו אילה שלוחה וסוד איל"ת השח"ר ידוע וגם בלשון זכר באמרו הנותן אמרי שפר ולא הנותנת לרמוז שתתברך מדתו מעולם הזכר. וחזר לבאר סוד הרו"ח והקו"ל והדיבו"ר בעולם האצילות כשיצא החפץ מלפניו יתברך להאציל מאמיתת מציאותו עולם האצילות שהם מדותיו ואמר כי הדמיון האמיתי המתישב בדעתנו לצייר ענין עולם האצילות היאך נתאצל מלז ללז עד שיצא לפועל אין דבר רק מבטא הדיבור היאך יתהוה מהרוח היוצא מכנפי הריאה ואותו הרוח בלתי מורגש כמו שביארנו עד שיתפשט ונעשה קול הברה בלא חיתוך תיבות ובהתפשטו עוד אל הפה והשפתים ישלם הדבור כן עד"ז יצוייר ענין האצילות והוא אמרו ת"ח מחשבה ראשיתא דכלא הרמז על מדת החכמ"ה שהיא סתומה בלתי מדברת כאדם הדומם והמחשב לעשות מעשה והוא סוד המ"ם דוממת הסתומה מכל צד הנז' בס' יצירה והוא אמרו ובגין דאיהי מחשב' איהי לגו סתימא ולא אתידע. ואמר כשנתפשטה המחשבה הזאת לצאת לפועל הוציאה המדה הנקראת רו"ח שהוא הבינ"ה ונקראת בלשונם בספר יצירה גרו"ן לסוד זה כי הרוח יוצא מהגרון ונתייחסו אותיות אהח"ע אל הרוח אל מעוט הרגשת' במבטא וה"א כד אתפשט האי מחשבה יתיר אתיא לאתר דרוחא שריא וכד מטי להה' אתר אקרי בינ"ה כאדם המתבונן בחכמ' ורוצה לדבר ולהוציא הדבור לפועל וזאת המדה אע"פ שהיא סתומה כאמרו ואי זה מקום בינה אין סתימתה כסתימת החכמה כי החכמה דוממת והשי"ן שהיא הבינ"ה שורקת ומוציאה קול שורק קול הברה. והוא אמרו האי אתפשט ואפיק קלא כליל מאשא ומיא ורוחא כי הם סבות השריקה כאשר ידעת בטבע היסודות כי אין שריקה בהם כל אחד לבדו רק בהפגשם זה בזה כדמיון הנפח המכבה הברזל במים שיוצא מפגישת שני אלה היסודות המים והאש קול שורק והרוח ביניהם ואמר שזהו סוד היסודות למעלה צפון ודרום ומזרח צפו"ן הוא האש דרו"ם הם המים העליונים ורוח הוא סוד הרוח המכריע בנתים והמשים שלום ביניהם. ואמר והאי קלא שהרמז על התפארת המזרח כלל דכל שאר חילין פי' כלל כל כחות הדבור למשפחותיו כי בזולת הקול לא ידבר המדבר ונמצא כי הקול מדבר לדיבור בכח הרוח והוא אמרו ודא יתיב מלה כתיקונהא בגין דקול אשתלח

מאתר דרוחא וכו' לאפקא מלין תריסין פי' דבורים ישרים. וכד תסתכל בדרגין כלומר אם תתבונן בסוד המדרגות הנאצלות מלז ללז אשר משך א' להם היא היא מחשב"ה היא היא הבינ"ה הוא הוא הקו"ל הוא הוא הדיבו"ר כי כלם משך א' ולא הוי פירוד אלא כלא חד וקשורא חד דההיא מחשבה ממש אתקשר באי"ן בסוד והחכמ"ה מאי"ן תמצא והיו תוצאותיו למטה עד העטרת והוא סוד ה' אחד ושמו אח"ד שהיא העטרת אחד והוא סוד הנותן אמרי שפר כי הנותן הוא התפאר"ת שהוא גוף האילן הקדוש וסיומא דגופא הוא בן פורת יוס"ף שהוא היסו"ד הבוקע בעטרת ומשפיע למטה אשר על כן אמר ב' פעמים פורת פרה ורבה למעלה ופרה ורבה למטה כי מימיו הם שותים. ומ"ש ואמאי לאו איהו בן פורת לתתא ירצה אחרי שהוא אחד מהשבטים אשר הם תיקוני השכינה למה לא נזכר בדגלים שהם תיקוני המטרוניתא והשי' כי טעמו בצדו והוא אמרו בנות צעדה עלי שור דבעיא בנות לתיקונהא ולא בנים ויוסף הוא בן זכר כי מדתו מדת היסוד המשפיע ולא נאות להיות הזכר בתיקון עם הנקבות אבל למעלה מהם כי כל תיקוני העטרת הם נקבות למטה כד"א רבות בנות עשו חיל שהרמז על י"ב שבטים שהם תיקוניה למטה וא"ת עלית על כלנה היא העטרת המשפעת בהם ולכן נקראות בנות ת"ח מלכת"א קדישא לא קביל מלכותא כלומר בהיותה מושפעת מיוס"ף בלבד עד שתתחבר באבהן שהם גדולה גבורה תפארת שהם עולם הזכר ובהם תקנה שם מלכו"ת ובהיותה מחוברת עם האבות תכלול עמהם גם נצ"ח הו"ד יסו"ד אשר למטה מהם באופן שהם כלם ז' שני"ם עם המלכו"ת והוא אמרו בגין דכלהו ז' שנין ביה. וזהו סוד ויבנהו שבע שנים הנאמר בבית אשר בנה שלמה ולפי שיקשה מלת ויבנהו שבע שנים כי היל"ל ויבנהו בשבע שנים אמר כי הוא סוד כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ שאין הכוונה כמו שפי' הראב"ע ז"ל כי יחסר בית השמוש וכאלו אמר כי בששת ימים אמנם הכוונה הששת ימים עצמם בנוהו על דוגמת ששת ימי בראשית העליונים שבנו הבי"ת בית תפל"ה. ואמר כי עיקר הבנין הוא אברה"ם שהוא יום אחד ומהאחד נתפשט המספר שלם שהוא מספר השב"ע וכבר כתבנו שנשאלה שאלה זו לחכם הר' יצחק ן' לטיף למה קרא מספר השבע מספר שלם ואין זה מקומו. ואברהם ז' ימים אקרי להיותו ראשון להם וכי אתברי עלמא בסוד אמרתי עולם חס"ד יבנה והסוד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם באברה"ם וכבר כתבנו ההכרח שמצאו רז"ל לדרוש בהבראם באברהם לפי כפל הכתוב שכתב בסמוך ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים וא"כ בהבראם למאי אתא אלא לומר כי באברהם נברא העולם. כגוונא דא לתתא אית ז' שנים וכו' הם ז' היכלות שתחת מדת המלכו"ת נקראות שני"ם לפי שהעליונים נקראים שנים קדמוניות ואלה נקראים שנים סתם והסוד בזה ז' וז'

מוצקות וגם לזה הסוד עשה שלמה בעת ההיא את החג שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום לרמוז לשבעה העליונים ושבעה למטה המקבלים מהם ואלה הז' המקבלות מתיחסות לנוקבין דכתיב רבות בנות עשו חיל בלשון נקבה שהכוונה בזה הכתוב על י"ב שבטים שהם תיקוניה ולא הביא הענין הזה רק להודיע כי כל מה שהוא למטה נקרא בלשון נקבה וכמו כן ההיכלות שלה הם מתיחסות לנקבות לפי שהן מקבלות מהעליונים ויקשה למה יחס הכתוב הרבוי אל הבנות האלה והנה אינם רק מספר מועט י"ב והיה ראוי לכתוב בנות עשו חיל רב ויתיחס הרבוי אל החיל שעשו שנאמר כל הפקודים למחנה פ' כל הפקודים למחנה פלוני וכן כלם ולא אל הבנות. ויאמר כי מלת רבות הוא ענין גודל כד"א זעקת סדום ועמורה כי רבה שענינו כי גדלה. והכוונה כי הבנות הגדולות האלה הי"ב עשו חיל רב והחיל שהולידו נקראות בבחינת חיות קטנות בבחינת שהם נסמכים עליהם כי הקטן נסמך לגדול וכן בדגלים עצמם נאמר והחונים עליו מטה פ' להורות כי הקטן נסמך לגדול. והנה א"כ הן הי"ב שבטים הן החיל שעשו הם תיקוניה למטה כי ברב עם הדרת מלך. למחדי עילאין ותתאין כי בהיות תיקוניה למטה בזה העולם לעומת תיקוניה למעלה שהם י"ב אלכסונות וי"ב ממונים ואחריהם אוכלוסין אין מספר הנה הנם כלם שמחים וטובי לב מקבלין דין מן דין והאם שמחה וקרא לאלה לאלה בהיותם מכוונים אלה באלה בלשון לווי שנאמר לויתן זה יצרת לשחק בו והכוונה בזה כי דוד ע"ה רמז הסוד הזה באמרו זה הי"ם גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדולות כי באוכלוסיה יש ממונים עליונים ואחריהם אחרים תחתונים מתיחסים אל הגודל ואל הקוטן כפי ממשלתם ומהם מתיחסים אל האוניות שיש בהם חובלים ותופשי משוט ועל קבוץ כלם אמר לויתן זה יצרת לשחק בו כלומר לשמוח בו בסוד ישמח ה' במעשיו. ואחר שהקדים זאת ההקדמה ישוב לבאר הכתוב שאמר בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וזה לפי שמדתו של יוסף נקראת עי"ן משפ"ט עינו של משפ"ט שהוא התפאר"ת הנקרא משפ"ט בסוד משפ"ט לאלהי יעקב שבו ישפיע וישגיח אל העי"ן הזאת התחתונה שהיא כוללת כל העינים בסוד על אבן א' שבעה עינים ובזמן הגאולה העתידה במהרה בימינו יראו הצופים כי עי"ן בעי"ן יהיו ויראו בשוב ה' ציון כלומר עין משפט כעין העטרת ואל הדיבוק הזה רמז יעקב ע"ה באמרו בן פורת יוס"ף בן פורת עלי עי"ן כי בהיות כן הענין למעלה כן ירבה וכן יפרוץ למטה ולפי שיקשה הכתוב באמרו בנות צעדה עלי שור שהיל"ל צעדות בלשון רבים כפי המונח. השיב ואמר כי מלת צעדה ישוב אל העין הנז' אשר יוס"ף עליה כי היא צעדה ופסעה למיטל בנות לתיקונהא ולא בנים וכדי לבאר הענין היטב צריך אתה לדעת מה שכתב רשב"י

ע"ה בעצמו במדרש בשיר השירים הנעלם בענין קטרוג הלבנה שאז"ל שאמרה ירח לפני הב"ה איפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר א' ושאמר לה הב"ה לכי ומעטי את עצמך שנראה מדבריהם כי בעבור שקטרגה נתמעטה. והנה זה שייך בבני אדם איש באחיהו לומר נתקנאה ירח בשמש ולפי' נתמעטה ורשב"י ע"ה ביאר הסוד על הכוונה האמיתית לפי שאין למעלה לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות ולפי' כתב ענין הקטרוג הזה בסגנון אחר ז"ל אמרת סיהרא קמי קב"ה אפשר למלכא חד לאשתמשא בתרין כתרין כחדא אלא דא בלחודוי ודא בלחודוי אמר לה חמינא בך דאת רעותך הוא למהוי רישא לשועלים זילי ואזעירי גרמך דהא אע"ג דתהא רישא לון זעירו הוא לגרמך מכמה דהוית. הנך רואה בעיניך אם בעל נפש אתה כמה גלה ע"ה בהחליף הסגנון באמרו שאמרה איפשר למלך א' להשתמש בשני כתרים הפך סגנון הגמרא שאמרו איפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד כי הוא נשמר עליו השלום מלזכור ב' רשויות כלל אמנם אמר למלכא חד הודיע כי אין שם רק מלך א' ורשות א' אמנם המשמשים יפול בהם הרבוי שהמלך משתמש בעבדים רבים כפי הפעולות אשר ישתמש בהם ולפי שאלה שני המאורו"ת היו בתחלה בסוג האור וחייבה החכמה העליונה שימצאו היו"ם והליל"ה לסוד הבדלת המינים החשך והאור ושאר ההפכים שנתהוו במעשה בראשית וזה היה נמנע מהיות רק על ידי מושלים ממונים עליהם לכן אמר אפשר למלכא חד לאשתמשא בתרין כתרין כלומר בשני מושלים הפכיים בנושא א' שהוא האור אלא דא בלחודוי ודא בלחודוי כי בדרך זה תהיה ההבדלה בין האור והחשך ודומיהם מהמינים ההפכיים למשפחותיהם וכלם נכללים תחת שני המשמשים האלה. וכאלו הלבנ"ה עצמה בחרה לה להיות ראש לשועלים הם עולם הנפרדים ומה שתחתיהם ושיהיו נזונים על ידה וזה הסגנון יורה שלא היה זה בדרך קטרוג רק בדרך חפץ כי כן חייבה חכמתו יתברך והסתכל שהוא ע"ה דייק היטב אמרם ז"ל שאמר לה הב"ה לכי ומעטי את עצמך ואם היה ההמעטה בדרך עונש על שקטרגה היה לו לומר לה התמעטי לא לכי ומעטי כי לא תמעיט היא עצמה בעצמה רק בחפצה וברצונה וכאלו אמר לה אחר שאת רוצה להתמעט ולהיות ראש לשועלים לכי ועשי חפצך נתבאר מזה כי העטרת עצמה בחרה לה וקפצה לשאול הממשלה על התחתונים המיוחסים אל הבנות בבחינת הכתרים העליונים שהם בנים זכרים משפיעים בבנות ואל זה הסגנון כיוון הוא ע"ה בכאן באמרו ההוא עי"ן צעדה ופסעה למיטל בנות לתיקונהא ולא בנים. ולפי זה יהיה שיעור הכתוב בן פורת יוס"ף כי הוא בן וענף מיעק"ב והונח פורת עלי עי"ן ולא למטה בתיקוני הבנות והסבה בזה שהעין הזאת צעדה ופסעה לשאול ממשלת הבנו"ת ולא הבני"ם ומעתה הסוד מבואר בעצמו. ומ"ש וימררוהו ורבו

באסתכלותא דרחימו לגבה כדכתיב הסבי עיניך וכו' כבר ידעת כי השרים העליונים מתקנאים בכנס"ת ישרא"ל למעלה לפי שהיא לוקטת כל השפע ומחלקת לבניה בתחלה ואח"כ מתמצית בניה הם חיים ומהם נמשכה השנאה והקנאה לא"ה בישראל ועל כן כל מגמתם של השרים העליונים למצוא מקום שהשפחה תירש גבירתה ושיבא יוסף על אשת פוטיפר כדי שימוצו וינקו ממנו ולא מתמצית כנסת ישראל זה היו מבקשים ואל סוד זה אמר דוד ע"ה הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא"ל אכלם מא"ל ודאי וכבר ידעת כי הכפירים הם בעלי הדין הם שואגים לטר"ף כדי לבקש מא"ל אכלם הוא אל ח"י ולא על ידי המחלקת הטרף שהיא כנסת ישראל. ולפי שיודעים כי זה נמנע כי כבר הושמה העטרת לראש פנה על ישראל בניה הם מתקנאים בה בעבור שרואים כי יוס"ף העליון משפיע בה עי"ן בעין כי לרוב תשוקתה אליו נושאת עיניה למצוא חן בעיניו עד שהדו"ד אומר לה הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני והעלוני למעלה להביא סבלונות ומתנות לתת לך ובמוצאה חן בעיניו גם הוא מסתכל בה בעיני האהבה העזה להשפיע בה כל טוב אדוניו וזאת היא סבת קנאתם של אומות העולם למטה עם ישראל למרר אותם ולהריב עמהם ולשטום אותם כאשר שטם עשו ליעקב על עסק הברכות והוא שאמר וימררוהו בהסתכלותה דרחימו לגבה כלומר לסבת רואם שיוס"ף מביט בעין אהבה לגבה עי"ן בעין כמו שביארנו בעלי החצים והמקטרגים ממררים ומרבים בכנסת ישראל למטה ולפי שיוסף למטה שמר קשתו ובריתו שלא להביאה בבת אל נכר שאינה בת זוגו ישבה באיתן קשתו למעלה ותוקפא אלבישת עלוי דלא אתחלשת חילא וכו' שאלמלא ח"ו נטה לבו לשכב עם אשת אדוניו כביכול היה מחליש כחה למעלה בסוד צור ילדך תשי וכבר ידעת כי כל אבר מחזיק אבר. ויפוזז זרועי ידיו אתיקרו דרועוי כמרגליתא עילאה המרגלית היותר משובחת מכל המרגליות נקראת פז וכן איתא בפ"ק דע"ז כההוא מעשה שעושים בעיר א' שיש להם ברומי אחת לשבעים שנה מביאים אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר וכו' ותלו ליה בצואריה ד' זוזי דפיזא ופירש"י ז"ל אבן יקרה היא עד מאד ואינה מצויה בעולם וכן הביא בכאן ראיה מאמרו הנחמדים מזהב ומפז שהם ב' דברים זהב לחוד ופז לחוד והיא מרגלית ויתכן כי יקרא הזהב הבהיר זהב מופז ע"ש בהירותו ויקנה שם כנוי ע"ש המרגלית הנקראת פז. והכוונה בכאן שנתעלו ונתיקרו זרועיו של יוסף למעלה במעשהו למטה ע"י אביר יעקב שהוא היסו"ד שנקרא אבירו של יעקב לפי שהוא אחוז בו בתחתית הו"ו הסובל שש קצוות ואבירותו של יעקב בו יראה את פני האדון והבן זה ובכן יקרא אביר ישרא"ל כשמשפיע בעטרת וידיו וצבאותיו הם נצ"ח והו"ד שבהם מתחזק והוא אמרו מאינון תרין סטרין דאתקיף

בהו יעקב שהם תומכ"י התורה שבכתב משם רועה אבן ישראל מתמן אתזן ההוא אבן כדקאמרן ולפי שיחס המזון אל השוקים והם אינן רק טוחנין המן חזר ואמר תו מאינון תרין סטרין אתזן ההוא אבן טבא דאינון צפון ודרום והם הזרועות אשר המטה נתונה ביניהם בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני כי אליהם ייוחס המזון יותר מהשוקים ע"י אביר יעקב שהוא הצדיק. ושני הפירושים נכונים למבין והכל דבר א'. ת"ח ליוסף אתוסף ליה ברכה אחרא וכו' כבר ידעת כי מדתו של יוסף נקראת מוס"ף לפי שהיא מדת השב"ת וביום השבת יש תוספת ברכה במדתו ולח"ם משנה אשר לסוד זה אנו מתפללין תפלת מוסף בסוד קרבנו של שבת הנוסף ועל כן הוצרך יעקב ע"ה להוסיף ליוסף תוספת ברכה מה שלא עשה כן לאחד מאחיו כי לכל א' איש כברכתו בירך אותו וליוסף הוסיף ברכה נוספת והיא מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך וכו' וקודם שיבאר סוד הזה יקשה בכתוב ויאמר האי קרא קשיא מאל אביך אל אביך יעזרך מבעי ליה. ואת שדי אל שדי מבעי ליה. כי כן מצינו ששם שדי נקרא א"ל שנאמר ואל שדי יתן לכם רחמים וכו' אלא אחסין ליה לעילא ותתא יאמר כי הסוד בזה להורישו הברכות מעולם הזכ"ר ומעולם הנקב"ה מקום שנקרא שמי"ם שהיא מדת אביו שהוא סוד הו"ו ולכן אמר בו"ו ויעזרך שלא יתחלף האי אתר לאתר אחרא כמו שהוא לא החליף ולא המיר את מקומו במקום אחר נכרי כן יסייעהו מקום זה. גם שיהיה מבורך מעולם הנקב"ה הנרמזת במלת את כמ"ש ואראה את ה' כי הנביא לא יראה השם עצמו רק אל הנטפל אל השם וכבר נתבאר זה וא"כ באמרו את ירמוז לעטרת נמצא מבורך מלמעלה ומלמטה. וביאר למה כתב בתוספת ו"ו באמרו וא"ת לרבות ולכלול מדת יום שהוא סוד הו"ו במדת לילה שהוא סוד מלת א"ת ומדת לילה במדת יום לפי שמלת א"ת תשמש בענין רבוי כי כל אתין רבויין והו"ו תשמש בענין תוספת נוסף נמצא שכלל מדת היום במדת לילה ומדת לילה ביום. ולפי שיקשה עוד כי גם אם יאמר ואל שדי יובן זה בעצמו שגם השכינה נקראת א"ל שד"י כמ"ש ואל שדי יתן לכם רחמים ולמה שינה דשבק למ"ד וכת"ב תי"ו אחר שהסוד יובן בין בלמ"ד בין בתי"ו. אלא רזא איהו דכד אינון שבילין נפקין מלעילא כללא דאוריתא אחסין שמים וכו' כבר ידעת כי הנתיבות הל"ב שבחכמה הם סוד הכ"ב אותיות ועשר ההויות ונקראות פליאות חכמה לפי שהן נעלמות בחכמה כי לא נגלו ולא נקרשו עד שנגלית היבש"ה כי היא שומרת כל התמונות והסדר בכל הדברים כל מין ומין על מכונתו ונתפשטו ונמשכו אל מדת התפארת ומשם אל העטרת המגלית אותם ובא הרמז בתחלת הבריאה באמרו בראשית ברא אלהים א"ת השמים וא"ת הארי"ץ בתוספת ו"ו כלומר שקבלה הנתיבות שהם הכ"ב אותיות והעשר הויות מדת התפארת

ואח"כ נמשכו מסוד הו"ו למדה הנקראת א"ת שנגלים על ידה האותיות כי תורה שבע"פ תבאר תורה שבכתב. וכדין מתעטרא סיהרא בכלא ויתבא באשלמותא וכו' ולזה כתב וא"ת שדי על האותיות מאלף עד תיו שהיא מקבלת ולפיכך רמז יעקב ע"ה בברכת יוסף שהוא סוד המוס"ף תוספת ההשפעה מאינון שבילין כי הוא יורש אותם מאבי"ו ובהיותם ביד יוס"ף שהוא משך הו"ו הנה הנם בעטרת וזהו ואת שדי בתוספת ו"ו והבן זה כי בהיות הברכות נמשכות מלמעלה ממדרגה אל מדרגה כן יפרוצו וכן ירבו למטה ביוסף הבשרי. ע"כ כלל ולבתר פרט כלומר דבר הכתוב דרך כלל שיבורך יוסף מעולם הזכ"ר ומעולם הנקב"ה סוד שמי"ם וארץ ואח"כ פרט ואמר ברכות אביך גברו גברו ודאי שהוא גבר באות שהוא יושב אהלים גדול"ה גבור"ה גם נצ"ח והו"ד שלם בכלא וכלא יהב ליה ליוסף דהכי אתחזי וכו' כדמפריש ואזיל דהוא אריק ברכאן מרישא דלעילא וכל שייפי גופא וכו' הרי כלל לו כל המדות באמרו שנית ברכו' אביך גברו על ברכות הורי והשאר מבואר בעצמו נפקו ממערתא אר"ש כל חד לימא מלה כדי שלא להפסיק מד"ת בדרך ובכן פתח רבי אלעזר בתשלום הברכות ואמר בנימן זאב יטרף. אמאי זאב וכו' יודיע ראשונה כי כל הצורות חיות קטנות עם גדולות נרשמי' בכסא העליון ושצורת הזאב א' מהם ושהכסא אשר עשה שלמה המלך שהיה דוגמת כסא הש"ם היו נרשמים בו כל הצורות ג"כ והנך רואה כי כפי הכתוב הנז' במעשה הכסא שעשה שלמה לא נזכרו רק צורות אריות שכן כתיב ויעש המלך כסא שן גדול וכו' שש מעלות לכסא ובו' וידות מזה ומזה אל מקום השבת ושנים אריות עומדים אצל הידות ושנים עשר אריות עומדים שם על שש המעלות מזה ומזה ולא נזכר שם צורת זאב ולא זולתם מהצורות ויתכן כי כל טורף נקרא בשם אריה לפי שהוא לוקט הטרף ואוכלו ומזה הענין וארוה כל עוברי דרך שלקטוה כל עוברי דרך ובלשון המשנה כמלוא אורה וסלו שהוא לוקט הפירות ואיפשר כי לטעם זה נכתב בספר מלכים שנים עשר אריים ולא אריות כמו שכתוב בדברי הימים להודיע כי לא היו כלם צורות אריות ממש אבל היו שם צורות אחרות מהאורים והלוקחים הטרף כזאב ונמר וזולתם מהטורפים וזה הענין אמיתי ומחוייב כפי החכמה כי הכסא העליון גם כי בו נרשמים הארבעה פנים הנז' במרכבת יחזקאל לא ימלט מהיות נרשמים תחתיהם חיות קטנות עם הגדולות שאין לך צורה או תבנית למטה שלא יהיה דוגמתה למעלה רוחנית פשוטה מחומר שכליית בלתי נתפסת והסוד זה הי"ם גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר וכו' וביאר למה נמשל בנימן לזאב לפי שראה יעקב ע"ה שהמזבח יהיה בחלקו שהיה אוכל הקרבנות כזאב האוכל בשר ולפי שיראה מן הכתוב שקראו אביו זאב ממש ולא כתב בכף הדמיון לזה אמר ואי תימא בנימן זאב

הוא וכו' לאו הכי אלא מזבח בחולקיה הוא זאב דאכל ובנימן הוה זן ליה ושיעור הכתוב בנימן לזאב שהוא המזבח יטרף כלומר יתן טרף והם הקרבנות שהיה אוכל המזבח. ולפי שלא מצינו שנתיחס המזבח לזאב כי אם אל אריה כמו שאז"ל בהוי אריאל אריאל שהיתה האש שבמזבח נראית כצורת אריה לזה חזר ואמר תו זאב יטרף יזון ומאן איהו אינון מארי דבבו דאינון קיימין לעילא לקטרגא לאלה המקטרגים קרא בלשון זאב שכלם ניזונים מהקרבנות איש לפי אכלו ובזה היו מתערי אתערותא לעילא כאשר יבאר לפנים שלא היו נזונים מהקרבנו' עד שיעלה מה שראוי לעלות לריח ניחוח לה' ובכן היו נהנים והם יקחו חלקם הראוי לכל א' וא' בבקר יאכל עד מאי בבקר וכו' אלא בצפרא דאברהם כלומר בשעה שמדתו של אברהם מתעוררת שהיא עת רצון אזי היה נקרב התמיד ועושה התעוררות. ונייחא סלקא עד מקום התשוב"ה הוא מקום שנאמר עליו ושבת עד ה' אלהיך והוא הנקרא ע"ד והוא סוד בבקר יאכל ע"ד כמו שיבאר בהדיא בסוד אמרו בטחו בה' עדי ע"ד וכבר ידעת כי מדת הבינ"ה כוללת הכת"ר והחכמ"ה ועד בכלל והבן. תו מאן בקר דא אברהם כדקאמרן ירצה להוסיף ולהרחיב עוד מעט בסוד הקרבנות ויביא ראיה כי מלת בק"ר הרמז למדתו של אברהם ממה שכתוב וישכם אברהם בבקר וזה נאמר עליו בשעה שהקדים להקריב בנו לעולה על א' ההרים אשר יאמר אליו והקדים בבקר שהוא עת רצון כמו שנז' ואמר כי בההיא שעתא לא הוה אכיל אחרא קרבנא דעתו של רבי אלעזר כי מעולת הבקר לא היו נהנין שום אחד מהשרים אוכלוסי העטר"ה רק הכתרים העליונים עולם האחדות כמו שיתבאר זה לפנים מתוך דבריו ומתוך דברי אביו שא"ל שפיר קא אמרת אבל תו אתערותא אחרא בקרבנ' והוא מ"ש לא הוה אכיל אחרא קרבנא ומאן הוה אכיל ההוא אתר דאקרי עד וזמן אכילה דצפרא דע"ד הוא. ומאן איהו כורסייא עילאה דאיהי עדי עד כבר ידעת כי יש כסא לכסא ויש כבוד למעלה מכבוד והכסא העליון מכלם הוא הבינ"ה נקרא כסא הכבו"ד לשלמעלה הימנה אמנם העטרת נקראת כס"א כבו"ד סתם ואמר כי בהגיע כוונת הקרבן לשם הוא יאכל ולא אחר. וכבר ידעת כי ענין האכילה הנז' בכאן בענין הקרבנות אינה אכילה גשמית ח"ו כי אם עשיית רצונו יתברך ונתיחס הרצון ההוא כאדם האוכל כביכול. וגם כי יש בדבר סוד נעלם וכמוס יתבאר בפ' ויקרא אם יגזור האל בחיים כי שם הוא מקומו. תננא סליק וכו' יאמר כי במעשה העבודה בבית המקדש למטה היה מתעורר הכח העליון למעלה וזה כי בתחלה היה הכהן מטיב את הנרות ומקטיר הקטרת כמ"ש בהטיבו את הנרות יקטירנה. וכן למעלה אתערותא דרחימו קשיר בכח הקטורת וכבר ידעת כי נקרא הקטרת קטרת לפי שהוא מקשר הכחות כשם שהעשן העולה מהפתילה הנכבית אם

תושת תחת הנר הדולק שהעשן העולה ממנה מוריד האש דרך שם ונדלקת והוא אמרו וקיימא דא לקבלי דא ושרגא דליק ואנהיר וכל זה באתערותא דלתתא וזהו סוד והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש. וכהנא אתער וליואי משבחן ואחזיין חידו וכו' הכהן התחתון היה מעורר לכה"ן העליון מד"ת החס"ד ובכן הלו"י העליון הוא הגבור"ה מתמתקת בחסד ומשוררת שיר שמחה והיי"ן מתנסך ומעורר היין המשומר בענביו המשמח אלהי"ם ואנשי"ם. וכלא אתער לאתקשרא שמאלא בימינא כל מעשה הקרבן היה כדי לקשר השמאל בימין שיתברך השמאל מן הימין. והסולת הנקרב הרמז לעטרת כי הזרועות מקריבין אותה לבעלה ובכן השמן הנבללת בה היה מעורר השמן הטוב היורד על הזקן זקן אהר"ן והעטרת לוקטת אותו ע"י הצדיק וכדין עדונא וכו' הנה יבאר כי הכתרים העליונים אשר הם בעולם האחדות הם הם הנהנים ולא אחרים כאשר יבאר בהדיא אימתי בבקר דבעי לאתברכא שמא קדישא בקדמיתא ולבתר יתברכון אחרנין הם הכתרי"ם והיינו בבקר יאכל ע"ד. אמנם לערב יחלק שלל מדת הער"ב תחלק שלל וטרף לנערותיה כאשר יבאר לכל שאר חיילין עילאין הם אוכלוסיה ומ"ש דהא קרבנא דהוה ברמשא כלא אתקרב לקב"ה נשמר שלא יחשוב חושב שעולת הערב היא למדת הערב לבדה ח"ו כי זה יהיה קצוץ גדול להפרידה מאלוף אמנם היה נקרב לשם המיוחד ביחוד העטרת והתעוררות העטרת עולה אל החת"ן. בגין דההוא אתר יתברך כי זאת היא הכוונה בענין הקרבנות. והיא מקשר קשרין לכל שאר החיילין ופליג לון ברכאן כל חד וחד הענין מבואר והסוד אכלתי יערי עם דבשי בקדמיתא כאשר יתבאר בפ' ויקרא. דלא תימא דקרבנא מתקרב לון ח"ו כי זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו שכן כתיב קרבן לה' וכו'. אר"ש ברי שפיר קאמרת בכל מה שאמרת בסוד הקרבנות אין ספר בו אמנם תו אתערות' אחרא בקרבנ' כלא למשרי ברכאן כלומ' הן עולת הבקר הן עולת הערב הכוונ' בעשיית' למשרי ברכאן ולאתערא דיתברכון כלהו עלמין כלומר עליונים ותחתונים ואין הכוונה רק שבתחלה קרבן לה' ולא לזולתו ואח"כ תקריבו את קרבנכם דיתקשרון כלהון עלמין כאחד זו היא כוונת כל דברי המאמר אע"פ שבאו בארוכה:

דף רמח.

כל אלה שבטי ישראל וכו' וזאת אשר דבר להם אביהם וכו' כל אלה אלה שבטי ישראל מבעי ליה כלומר אלה הנזכרים בברכה אשר בירך אותם והם מתי מספר י"ב בלבד ולמה יצטרך לכתוב כל אלה מאי כל אלה. ויאמר כי הכוונה לאחברא לון באתר דכל ברכאן מריקין מתמן וכו' כבר ידעת כי מלת אל"ה בכל מקום עלולה שהיא מלה תרמוז

לכחות החיצוניות כמו שנתבאר למעלה בסוד אל"ה אלהיך ישראל כי הכחות ההם הם רשות הרבים. אמנם מלת ז"ה או זא"ת הם רומזו' לרשות היחיד עולם האצילות ולפי שהוכרח הכתוב בכאן לומר אל"ה שבטי ומלת אל"ה עלולה כמו שאמרנו הקדים מלת כ"ל למדת אל"ה כדי ליחד אותם במדת כ"ל שהוא היסו"ד וכן במלת זא"ת שהיא העטרת ואמר וזא"ת אשר דבר להם אביהם שזהו סוד החבור זא"ת עם כ"ל להוציאם מרשות הרבים ולהביאם ברשות היחיד והבן זה ולפי דרכו יבאר למה אמר הכתוב אשר דבר להם אביהם ויברך אותם ולמה הוצרך בכאן לשון דבור היל"ל וזאת אשר בירך אותם ודי ואמר כי רמז בזה למדת המלכו"ת שנקראת דבור וכבר ידעת שנקראת פי ה' לפי שעל פיה ידבר המשפיע בה.

תו אשר דבר הכא קשורא חדא לאתחברא מתתא לעילא וכו' שני מיני הסוד הם אחד מלמטה למעלה והוא הקודם בסוד תשוקת עולם הנקבה לעולם הזכר. ואחד מלמעלה למטה מעולם הזכ"ר לעולם הנקב"ה ושניהם סוד ההמשכה כי בתחלה צריך שתעלה מחשבת המברך מלמטה להמשיך הברכה מלמעלה ואח"כ תחול על המתברך והכתוב רומז כי במדה הנקראת דבו"ר התחיל לחבר השני עולמות באמרו וזאת אשר דבר להם הוא סוד הדבו"ר שבו התחיל לחבר סוד הי"ב שבטים עם העטרת במלת וזאת ובאמרו אש"ר דב"ר כיוון להמשיך ממדת אש"ר שהיא הבינ"ה בסוד באשרי כי אשרוני בנות וכבר נתבאר זה למעלה למדת דבו"ר וזהו אמרו אשר דבר הא חבורא דכר ונוקבא.

קשורא לתרין סטרין מתתא ומלעילא. ואמר כי לבסוף שכיוון לחבר שני החבורים הנז' קשר לון לשבטים במקום עליון להעלותם מעלה מעלה בסוד הי"ב הויות הנרשמות בתפארת והוא שרמז באמרו לבסוף איש אשר כברכתו באמרו איש אשר רמז לעולם הזכ"ר ובאמרו כברכת"ו רמז לעולם הנקב"ה ושניהם כאחד טובים שיהיה רשומם למעלה ולמטה. וכדי לבאר הענין היטב פתח עוד ר' יהודה הנז' ואמר יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלם כי בזה הכתוב נרמזים שני העולמות הנז' כי ציו"ן רומז לעולם הזכר דמניה נפקין ברכאן לאשקאה לגנתא והוא כליל כל ברכאן הוא היסו"ד שהוא הלוקט כל הברכות מלמעלה ומריק אותם בעטרת שהיא ירושל"ם כנודע. לאשלמא כלומר להשלי' הברכה כדי שיבואו כל הברכות מעולם הזכר ומעולם הנקבה. ואמר כי הכוונה הוא מה שנזכר בברכת כהנים יברכך ה' וישמרך ה' רומז לעולם הזכ"ר וישמרך לעולם הנקב"ה מדת זכו"ר ומדת שמו"ר וכלא חד מלה כלומר כח המאציל בנאצל כי כך גזרה חכמתו שישתלשלו הברכות על דרך זה ומתרוויהו נפקין ברכאן לעלמא כלומר לעולם הנפרדים בדרך השתלשלות ומלז ללז. ועוד פתח רבי יהודה הנזכר לתשלום הענין ואמר:

ויכל יעקב לצוות את בניו וכו' לברך מבעי ליה. הנך רואה כי לכאורה הקושיא אינה קושיא כי הכתובים אשר למעלה מזה מעידים ומגידים כי צוה אותם שנאמר ויצו אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי קברו אותי אל אבותי אל המערה אשר בשדה עפרון וכו' במערה אשר בשדה המכפלה וכו' שמה קברו ושמה קברו ומיד אמר ויכל יעקב לצוות את בניו וא"כ באיזה הכרח הקשה רבי יהודה ואמר לצוות לברך מבעי ליה והנה מצינו שצוה אותם. אמנם ראה רבי יהודה כי הצוואה ההיא אשר צוה אותם לקבור אותו במערת המכפלה אינה צואה כי לא היה ברשותם להעלותו ממצרים ולקברו ואם היא מצוה לקיים דברי המת אם אין ביד המצווה לקיימה אינה צואה ואתה רואה כי כשקרבו ימיו של יעקב למות קרא לבנו ליוסף והשביעו להעלותו ממצרים ולקברו בקבורת אבותיו לפי שהיה ברשותו וא"כ עיקר הצואה היא ליוסף ואם לא יעלהו הוא לשוא יצוה את שאר בניו וא"כ ויכל יעקב לברך את בניו היה צריך לכתוב ולא לצוות כי מה יוסיף ומה תתן הצואה למי שאין ברשותו לקיימה. והשיב כי הצואה הזאת תחזור אל השכינה שצוה אותם על השכינה שתמיד תהיה יראתה בין עיניהם לא יסורו ממנה ולהקשר באמונתה ודייק זה מדכתב מלת א"ת הרומז על השכינה בסוד ואראה את ה' ושיעור הכתוב ויכל יעקב לצוות א"ת בניו שהיא השכינה. ולפי שעדיין הדבר קשה שהרי הכתוב אומר ויצו אותם לאמר קברו אותי הרי שצוה אותם על ענין הקבורה לזה חזר ואמר תו דפקיד לון על עסקי מערתא כלומר שלא יקברוהו בשום מקום כי אם במערת האבות והכוונה שהודיעם סגולת המערה ההיא שהיא קרובה לג"ע של מטה ועל כן נתן להם סימניה ואמר במערה אשר בשדה עפרון החתי אשר בשדה המכפלה אשר על פני ממרא אשר קנה אברהם וכו' רמז להם על סגולת המערה ההיא ולכן בקש ליקבר שם כמ"ש דרז"ל ככתוב ואל הבקר רץ אברהם ועל זה כתב ויכל יעקב לצוות את בניו על עסקי המערה ויביא ענין למה נקרא המקום ההוא קרית ד' על שנקברו שם ד' זוגות והכוונה להעיר בזה קושיא גדולה והוא מ"ש בסמוך הא קושיא הכא דתנינן אבהן אינון רתיכא קדישא ולא זכרו לאדם הראשון בכלל המרכבה רק לדוד והיה ראוי שיקבר דוד עם האבות להיות המרכבה מרובעת ולא אדם הראשון כי מאי עבידתיה הכא בין האבות אחר שלא נזכר בסוד המרכבה כי דוד בעי לאתקברא בגו אבהן אחר שהוא הרגל הרביעי במרכבה ומ"ט לא אתקבר בהדיהו. וישיב אלא דוד מלכא אתר מתתקן הוה ליה וכו' יאמר כי הכל במחוגה אלהית מתואר כי הוצרך דוד ליקבר בציון כי הוא מקומו הראוי לו כפי החכמה לחבר מדת"ו במדת ציו"ן שהרמז על מדת היסו"ד והוא סוד וישכב דוד עם אבותיו ויקבר בעיר דוד היא ציון ודקא קשיא לך למה נקבר

אדם הא' עם האבות הא אינון אתקברו בהדיה שהוא קדם שם והאבות בקשו ליקבר שם לפי שהיה מלך ראשון בעולם והמרכבה צריכה אל מלכות בודאי ובקשו האבות אל המלך ולפי שלא עמדה לו המלוכה ונתנה לדוד והראיה שהיה לו לחיות אלף שנים כפי סוד עולם האצילות וחסרו מימיו ע' שנה הן הם ימי חיי דוד נמצאו האבות קבורים עמו עד כי יבא שילה הוא דוד שהוא מלך המשיח וסוד הענין בשמו של אדם אד"ם דו"ד משי"ח ובבוא מלך המשיח יקומו בתחיה נמצא א"כ כי אדם הראשון ודוד הם גוף א' אלא שהוצרך והוכרח כפי החכמה העליונה שיקבר דוד בעירו כי הוא הראוי לו כמוזכר ואדם הא' ממלא מקום דוד עם האבות כי הוא אבר מאיבריו והבן זה כי ברא מזכה אבא. תו אבהן באתר דדכורא שריין וכו' אם בין תבין את אשר לפניך תשכיל ממוצא דבר כי האדם נברא בצל"ם ודמו"ת וכי הצלם צריך אל הדמו"ת והדמות אל הצלם והענין מחוייב כפי החכמה העליונה שימצאו מאציל ונאצל משפיע ומושפע כי שניהם כאחד טובים שזהו קיום העולם למעלה ולמטה וכבר ידעת כי הצלם הוא הזכר והדמות היא הנקבה. ובהיות שהאבות הנה הנם בסוד עולם הצלם שהוא עולם הזכר גדול"ה גבור"ה תפאר"ת חוייב כפי החכמה העליונה להיות זוגותיהם שהם בסוד עולם הדמות עמהם קבורים במערת המכפלה להיות סוד הצלם והדמות שלם ובהיות כי דוד ע"ה היה מעולם הדמו"ת שהוא עולם הנקבה חוייב כפי החכמה העליונה לעלות למעלה לעולם הצלם שהוא עולם הזכר להיות גם הוא בסוד הצלם והדמות כי הוא רגל ד' במרכבה וצריך להיות ג"כ שלם בסוד הצל"ם והדמו"ת נמצאו האבות כלם בסוד זכר ונקבה ועל סוד זה נקברו האבות בזוגותיהם ודוד נקבר בציון שהוא מכוון כנגד יסו"ד שהוא עולם הזכר ואיש איש על מקומו יבא בשלום:

דף רמח:

ויאסוף רגליו אל המטה בגין דהא איהו באתר דחיי יתיב מדתו מדת ע"ץ החיי"ם ובהיות נשמתו למעלה מהמט"ה מטתו של שלמה אסף רגליו בעת הסתלקותו לגבי המטה ואסתלק מעלמא הכוונה ידוע שנתעלה להיות בעלה דמטרוניתא מושל ירא"ת אלהי"ם ודברים אלו נפש היפה תאכלם כי הכוונה בהם ובזולתם הדומים להם כי תתעלה נשמתו של צדיק ותתדבק ביוצרה להיות כמוה"ו והחל"ק ישוב אל הכ"ל והבן כי צדק יקראהו לרגלו ודי למבין:

פתח ואמר ר' יהודה הנז' לעיל נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' מלה דא הא אוקמוה חבריא במדרש תהלים דרשוהו רז"ל על ישראל כי משהיו בים נתאוו אל בית המקדש

שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך תביאמו ותטעמו וכו' וקראו לבית המקדש חצרות ה' דרך כלל. אבל ת"ח אית מדורין תתאין ואית מדורין עילאין. יאמר כי יש הבדל גדול בין המקום שנקרא חצר המשכן למשכן עצמו וכמו שבבית המקדש היו מקומות מקודשי' יותר אלו מאלו כי כבר ידעת שעשר קדושות הן כדאיתא במס' כלים עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו' לפנים מן החומה מקודש מהם וכו' הר הבית מקודש ממנו החיל מקודש ממנו עזרת נשים מקודשת ממנו עזרת ישראל מקודשת ממנו. יתבאר לך משם כי לא כל המקומות שוים מפני הנכנסים בהם כן למעלה בדוגמתם יש מדורין תתאין ומדורין עילאין וביאר לך הענין בדרך קצרה שהמדורין העליונים אע"פ שנקראים בלשון מדור אין מי שידור בהם מנבראי מעלה לא מלאך ולא שרף ולא שום ממונה כמו שנמצאים במדורים התחתונים כי שם הם נמצאים ממונים דרים שם כמו שיתבאר לך בסדר ההיכלות שסדר רשב"י ע"ה בפ' פקודי. ואמר כי העליונים נקראים בתי גוואי ואין נכנס שום איש מאנשי הבי"ת כי סגורים הם מכל השגה אמנם המדורין שכנגדם למטה נקראים חצרות ה' הם הנקראים בתי בראי וכבר ידעת כי מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא כי כשם שהבאים לבקש את המלך אינם נכנסים אל היכלו המיוחד לו אמנם נכנסים לפני שער המלך ומשם מבקשים צרכיהם מאת המלך והם עומדים בתשוקה גדולה תמיד מיחלים חסד המלך כן כל מלאכי מעלה העומדים בחצרות המלך יתברך שמו הם העומדים בתשוקה רבה ובאהבה גדולה כלם אהובים לקבל פרס מאת האדו"ן כל הארץ שהוא עולם הנקב"ה כי שם תשוקתם ואהבתם תמיד ודוד ע"ה היה כוסף ומשתוקק להיות עם העומדים בחצרות ה' כדי שמשם ישיג לחזות בנועם ה' והקדים הקדמה זו לבוא ממנה כי הנשמות כשעולות למעלה כל מגמתם לבקש את פני האדון יתברך כמו שמבקשים העומדים בחצרות ה' כי אלו ואלו תשוקתם לגבי נוקבא הוא שאמר ת"ח נשמתא כד סלקא אתער כולא לגבי נוקבא ירצה כי יש כח בנשמתו של צדיק כשעולה למעלה שהיא מעוררת כל מבקש אדנ"י לעלות עמה כדמיון מי שהוא בן בית למלך כי כשיפתחו לו השער נכנסים עמו העומדים בחוץ לפי שהוא בן בית כן נשמת הצדיק כשעולה עולים עמה העומדים בחצרות ה' שהיא מעוררת אותם וזה לפי שהיא אתאחדת בתיאובתא שלימתא ואתקשרת ביה כלומר בעולם הנקבה כי היא אמו אשר ילדתו ועשר ידות יש לו במלך יותר מכלם. ויאמר כי יעקב ע"ה לא מת מטעם זה כי נדבקה נשמתו שם וע"כ לא נזכר בו מיתה רק ויגוע ויאסף אל עמיו. חמי מה כתיב לראיה ע"ז ויאסוף רגליו אל המטה דאתכניש לגבי סיהרא כלומר ולא שלט בו החלק הממית ואחר שנתעלה כ"כ שם הוא כדמיון השמש המחלק אור ללבנה שהשמש

גם כי הוא נאסף במערב אינו נעדר כי חי וקיים הוא אמנם בהאספו יאיר לעבר פני הלבנה. וביאר הענין היטב למבין ואמר ת"ח בשעתא דאתכניש יעקב אתנהיר שמשא גרסי' ולא גרסי' אתנהיר סיהרא והכי פירושא כי כשנאסף יעקב האירה שמשו כלומר נשמתו שהרי הוא נקרא שמ"ש ותשוקת השמ"ש העליון שמש ומגן ה' צבאות נתעורר לעומתו ונמצא כי שמש מעורר אל שמש ובהיות כי השמ"ש העליון נתעורר לעומתו הנה בהכרח תאיר הלבנ"ה העליונה בסבתו של יעקב והוא אמרו בגין דשמשא כד סלק אתער שמשא אחרא ואתדבק דא בדא ואתנהירת סיהרא וגם כי הגירסא אתנהיר סיהרא נוכל להעמידה על זאת הכוונה עם כל זה הגירסא האמיתית היא זו.

אר"ש שפיר קאמרת כלומר כמה שאמרת שהשמש שהוא הצדי"ק מעורר לשמ"ש העליון. אין ספק בו כי התחתונים מעוררים לעליונים. אמנם משמע מדבריך שעולם הזכ"ר מתתקן בצדי"ק שהוא יעקב שהרי יעקב הוא מעולם הזכר ואיך יתכן שתיקוני עולם הזכ"ר יהיה בעולם הזכר.

אבל הא איתמר לעילא דעלמא דדכורא אתקשר בתתאה דאיהו עלמא דנוקבא ותתאה אתקשר בעילאה וכך חייבה החכמה שיהיה עולם הזכ"ר מתתקן בעולם הנקב"ה ועולם הנקב"ה מתתקן בעולם הזכ"ר וכלא דא כגוונא דא כלומר וכל מדותיו יתברך על דרך זה בדרך משפיע ומקבל והא איתמר כלומר וכבר נתבאר זה בכל מקום. תרי עלמי נינהו עולם הבינ"ה ועולם העטרת כדכתיב מן העולם ועד העולם ואע"ג דתרין נוקבין נינהו כלומר והיה ראוי לפי זה שיתוקנו שתיהן כל א' וא' בעולם זכ"ר הנה חייבה החכמה שתהיה הבינ"ה מתתקנת בדכורא שהוא התפארת וחד מתתקנת בנוקבא כלומר העטרת מתתקנת בנוקבא שהוא עולם הנפרדים והנה א"כ לפי זה יעקב ע"ה לענין התיקון לא יתקן אלא תפלת ערבית. והמשיך הענין בהודיע כי שתיהן המדות הללו ענינם דומות זו לזו ונקראות בשם אחד וכאמה בתה זאת נקראת שב"ע היא הבינה ודא בת שב"ע היא העטרת שהיא מקבלת מהשב"ע העליונות.

דא א"ם ודא א"ם וביאר כי שתיהן נקראות אם שלמה הא כיצד הבינה נקראת אם למלך שכל השלו"ם שלו כי מדת היסו"ד נקרא שלו"ם והוא שלו בסוד צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה ואמרו ז"ל כל שלמה האמור בשיר השירים קדש חוץ מאחד וכבר נתבאר שהכוונה למדת הבינה שנקראת מל"ך שהשלום והוא היסוד שלו. וכן העטרת נקראת א"ם שלמה הבשרי והסוד בת שב"ע אם שלמה כי למה הוצרך הכתוב לכתוב שבת שבע היא אם שלמה והדבר ידוע אלא שרומז כי אמו הרוחנית היא אותה הנקראת ב"ת שב"ע למעלה אשר עליה נאמר ותרב חכמ"ת שלמ"ה כמו שנתבאר כבר והיא היא המיסרת

אותו שנאמר משה אשר יסרתו אמו. והיא נקראת משא וחזון ומרא כפי סגנון הנבואות הבאות ממנו והוא שרמז הכתוב באמרו דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו ויאמר כי זה הכתוב לא נודע ענינו כפי הפשט ושהסוד בו שהם דברים דאתמרו בגין א"ל ומי הוא זה הוא הנאמר בו וא"ל זועם בכל יום וא"ל שדי שאמר לעולמו די כי אלה התוארים מתיחסים למדת המלכות ונקראת מל"ך והיא ב"ת שב"ע המיסרת אותו והיכן יסרתו כד אתגלי עלוי בחלמא די ליליא ושם נאמר וירא ה' אל שלמה שנית כאשר נראה לו בגבעון. ויאמר ה' אליו שמעתי את תפלתך וכו' ואתה אם תלך לפני כאשר הלך דוד אביך וכו' והקימותי את כסא ממלכתך על ישראל וכו' ואם שוב תשובון אתם ובניכם מאחרי ולא תשמרו מצותי וכו' והכרתי את ישראל מעל פני האדמה וכו' ואמרו על אשר עזבו וכו' זהו המוסר אשר יסרתו אמ"ו וכבר ידעת כי לשון אמיר"ה מיוחסת אל העטרת ולשון וידבר אל התפארת ועל אמ"ו אשר יסרתו אמר בו לשון אמירה ויאמר ה' אליו והוציא נפקותא מדבריו ואמר ת"ח יעקב אתכניש בסיהרא ועביד בה פירין ירצה כי נשמתו של יעקב נתעלי' אחר מותו למדתו מדת התפארת לעשות פרי בעטרת והסוד בזה ויאסוף רגליו אל המט"ה היא מטתו של שלמה שהכוונה ששב בעלה דמטרוניתא ובסוד צדיק מושל יראת אלהים. ומ"ש ולית לך דרא דלא אית ביה איבא דיעקב יראה שרשב"י ע"ה סובר כי עדיין יש נשמות חדשות יוצאות לעולם לקוחות מישרא"ל סב"א בלתי מגולגלות ואם הם מועטות שכן יוכיח במ"ש ולית לך דרא דלא אית ביה איבא דיעקב כלומר שנים שלשה גרגרים שאם לא כן מהו אשר הודיענו באמרו שאין לך דור שאין בו מזרעו של יעקב כי ידוע הוא כי זרעו הם כל אשר בשם ישראל יכונה אמנם הודיענו כי עוד היום פריו פרי חדש יוצא לעולם והנם מועטים והוא סוד אמרם ז"ל יעקב אבינו לא מת והקשו בכדי חנטו חנטיא וספדו ספדיא והשיב מקרא אני דורש ואת זרעך מארץ שבים מה זרעו בחיים אף הוא בחיים כוונו כי מדתו מדת עץ החיים ושהוא עוד היום מעורר אתערותא לעילא להוציא נשמות חדשות מע"ץ החיים ואוסף רגליו א"ל המט"ה וענין זה נפש היפה תאכלהו ודעת לנפשו ינעם:

רבי יצחק פתח ויבואו עד גורן האטד. יקדים הקדמה לבוא לביאור הכתוב ויקשה בתחלה כי מהו זה אשר הודיענו הכתוב שבאו עד גורן האטד ומה איכפת לן בזה ולמה ייחס הכתוב האבל למצרים על דברת יושב הארץ הכנעני כי היה יותר ראוי ליחס האבל לישראל בניו וא"ת כי כשאמר יושב הארץ הכנעני אבל כבד זה למצרים שאמר כן קודם שידעו שהוא יעקב בראותם המחנה של מצריים כבד מאד שעלו עמו למה חזר הכתוב לומר על כן קרא שמה אבל מצרים ורז"ל קבלו כי כל מלכי כנען תלו כתריהם בארונו של

יעקב לכבוד ולתפארת נראה שידעו שהוא ארונו של יעקב וא"כ למה אמרו אבל כבד זה למצרים. אלא הכי אמרו כלו' כך דרז"ל כל ההוא זמנא דהוה יעקב במצרים וכו' יאמר כי המצריים בראותם התועלות שהגיעו אליהם בבוא יעקב למצרים שנתברכה הארץ ועלה נילוס והשקה אותה ופסק הרעב כך אז"ל בפ' ויבואו בשנה השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדוני וכו' ותן זרע ונחיה ולא נמות כי שאלו זרע לזרוע את האדמה ואע"פ שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר מכיון שבא יעקב באה ברכה ברגליו ועלה נילוס והתחילו לזרוע וכלה הרעב. ואולי כי דייקו זה מדכתב ותן זרע ולא אמרו ותן לחם כאשר אמרו בתחלה הבה לנו לחם ולמה נמות נגדך וכן ויתן להם יוסף לחם בסוסים וכן וינהלם בלחם בכל מקניהם כי מה שהיה למזון קראו הכתוב לחם ומה שהיה לזרוע קראו זרע ולפי שההספד הזה עשו המצריים שם בהרגישם חסרון העדרו של יעקב ע"ה נקרא שם המקום ההוא אבל מצרים. ופתח ר' יצחק הנז' במי ימלל וכו' לבוא אל סוד הכתוב למה נקרא אטד ואמר האי קרא אוקמוה הרבה נדרש במדרש תהלים בכתוב הזה להודיע כי אין בעל הנס מכיר בנסו כיצד אדם נתון ע"ג המטה והנחש לפניו בארץ ובא לעמוד ומרגיש בו הנחש כיון שבא ליתן רגלו הנחש בורח והאדם אינו יודע הפלאין שעשה עמו הב"ה הוי מי ימלל גבורות ה'. אבל מהו מי ימלל מי ידבר מבעי ליה כלומר למה הוציאו הכתוב בלשון תרגום ואי תימא ארחיה דקרא הכי כי נמצא במקרא מלות רבות בלשון תרגום דלית מלה בעלמא דלא היא באוריתא כי היא כוללת כל הלשונות ותאמר כי זה א' מהם השיב ואמר לא כלומר אין הדבר כן כי לא באו הלשונות ההם כל א' במקומו רק לרמז לדבר מה כמו שנתבארו כל א' במקומו. אוף הכא לאחזאה מלה קא אתיא וביאר כי מלת ימלל הוא מענין וקטפת מלילות כאשר יבאר בהדיא אלא שביאר בתחלה למה כתב גבורות בלשון רבים ואמר בגין דסגיאין אינון כלומר שאין מספר להם לאותם הגזרי דינין הנמשכים משם כלומר מהמדה הנקראת גבורו"ת שהיא הבינ"ה שכל הדינין נעלמים בה וממנה יוצאים למטה וכבר ידעת שנקראת יהו"ה בניקוד אלהים לפי שהיא רחמים והדין נעלם בה. ועל דא מאן איהו דיסלק ויעבר גזרה חדא מאינון גבורן הרי שביאר מלת ימלל מענין כריתה והעברה ושיעור הכתוב מי הוא זה ואי זה הוא שיוכל להכרית ולהעביר א' מאותם הגזרות זולת המדה ההיא הנקראת מ"י וכבר נתבאר כי המדה הזאת קיימא בשאלתא כי השאלה היא התשוב' לרוב העלמתה ועל כן תשמש מלת מ"י שאלה ותשובה. תו מי ימלל וידבר כלא חד ידבר כלומר ויונח המלה כפשטה מענין דבור שכבר מצינו מי מלל לאברהם ודעת שפתי ברור מללו כי אין מלה בלשוני וזולתו שהוא דבור ויאמר כי לפי שכחות הדין הנמשכים משם אין להם

מספר ולא יגבילם כל מבטא ולשון לא תכילם כי יחדל לספור כי אין מספר לכוונה זאת מי ימלל וידבר סכום הגבורות הנמשכים משם. אמנם אמר כי בלשון הגד"ה יתכן לכלול אותם לפי שבכל מקום שנז' לשון הגד"ה הוא ענין סוד וכבר נתבאר זה בסוד ויגד לכם את ברית"ו כי הברית מעולם הנסת' הוא ועל סוד זה אמר יעקב בשעה שרצה לגלות הקץ לבניו האספו ואגידה לכם כי בדרך סוד רצה לגלות להם הקץ אלא שנסתלקה ממנו שכינה. והכוונה בזה כי כל דבר שאין לו מספר וגבול שיגבילהו המבטא הנה השכל והמדע הלביי יגבילהו בדרך כלל וכמ"ש בעל המליצה בבחינת עולם שמים לרום וארץ לעומק ורוחב לב נבון אין חקר וכו' כי יסוקלו לפניו נתיבות עולם ברצוא ושוב וזה כי כל דבר שכלי יקיפהו השכל בדרך סוד והסתר כאשר יורה עליו לשון הגד"ה שהוא ענין הסתר וסוד ולא כן לשון דבור וספור כי יורו על הגבלה פרטית והוא שאמר ובמה ידיען כלהו בהגדה דאית ביה רזא דחכמתא דהא במילולא ואמירה לא יכיל למללא לון אבל בהגדה ידיען כלומר יכללם השכל הנעלם והביא ראיה מהכתוב וגבורותיך יגידו בלשון הגדה ולא דיבור כי לא נמסר לכח הדיבור לספרם. ולפי שיקשה לפי זה שהרי מצינו לשון דיבור בגבורתו של הב"ה שכן כתיב וגבורתך ידברו לזה אמר אבל גבורתך דאיהי תתאה ידברו כבר כתבנו כי מדת הבינ"ה נקראת גבורו"ת וממנה נמשכו מדת הגבור"ה וההו"ד כי הם נקראות גבורה גם העטרת נקראת פי הגבורה כי על פיה ושליחותה עושה ב"ד של מעלה הדין ולפי שהיא הנגלית והמודעת בכל הארץ ידברו בה המבקשים את ה' וזהו סוד וגבורתך ידברו לא המדה הנקראת גבורו"ת כי נעלמה מעיני כל חי והיא בסוד ההגדה לא בדיבור כמו העטרת. ישמיע כל תהלתו דסגיאין אינון וכו' דע כי שתי המדות הבינ"ה והמלכו"ת כשם שנקראו בשם הגבורה כמו שכתבתי כן נקראות בשם ההלו"ל על הנסים ועל הפורקן והגבורות הבאים לנו על ידם ולכן אנו אומרים תהל"ה לדוד בכל יום ולפי שרבים הם האוכלוסי' היוצאים ומתפשטים ממדה זו ומתחברן בתהלה הנז' אין להם מספר אמר כי מי הוא אשר ישמיע ויודיע בדיבור כל אותם המדרגות הנמשכות מתהל"ה כי לא יכללם שום מספר לבטא אותם בשפתים ומעתה יבוא בהקדמה זו לבאר סוד הכתוב ויבואו עד גורן האטד. ואמר שהמצריים כלם היו חכמים והיו יודעים אותם הכחות והמחנות ההם התחתונות הנמשכות מהגבורה אשר בהם היו חרשין וחכימין והשיגו בחכמתם כי כחו של יעקב שולט על כל המדרגות ההם עליונות ותחתונות ושבעוד שהוא קיים בעלמא לא אית עמא דשלטא על בנוי. כי שריהם נכנעים ליעקב. וגם היו יודעים ג"כ כי עתידים בניו של יעקב להשתעבד זמנין סגיאין ד' מאות שנה וכשראו שמת יעקב שמחו שמחה גדולה כי הגיע זמן השעבוד. אמנם אסתכלו מה

יבוא בסוף השעבוד ובהגיעם לגורן האט"ד שהוא מקום גזרת הדין והשיגו כי י"ד ה' תהיה בהם כי כן עולה אט"ד י"ד וראו את הי"ד הגובר"ת ההיא שממנה נמשכין כחות הדין כשם שנמשכות האצבעות מהיד וכי ככה ימשכו הכחות הזרות עליהם כסרבים וסלונים ומכות ותחלואים כדין ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד. כבד ודאי כלומר כי מלת כבד אינו נופל בענין האבלות והיה די לכתוב ויספדו שם מספד גדול מאד אמנם מדכתב כבד רמז כי יכבדו עליהם המכות וע"כ אמר אבל כבד זה למצרים ולא לזולתם ואם כפי הנראה היה ראוי ליחס האבל לבניו יותר הנה הכתוב רומז כי למצרים היה האבל ההוא כי הם הם שספדו אותו המספד שם בגורן האטד כי בניו כבר ספדו ובכו עליו עם המצרים ע' יום שכן כתיב ויעבדו ימי בכיתו אמנם ההספד הזה היה למצרים כפי שנז' לבדם:

רבי שמעון פריש פרשתא יתבו לגו מערתא וכו' לפי שאחר שיצאו מהמערה לשום לדרך פעמיהם אמר להם ר"ש כל חד וחד לימא מלה וניהך בארחא וכל א' מהם פתח פתיחתו ונשאר רשב"י ע"ה אחרון ואמר כי הוא השלים לפרש מה שנשאר מהפרשה כמו שיבוא לפנים אמנם שבו כלם עמו אל המערה הנז' ושם פירש מה שפירש וזכר סבת שובם אל המערה ואמר שאמר להם חמינא דיומא דין ינפול ביתא במתא ואם יכנס הוא לעיר בזכותו ינצלו אותם השני רשעים שהיו מקטרגין לישראל ולא יפול הבית עליהם ולפי' מנע עצמו מבוא בעיר כדי שתפול עליהם ומכאן יתבאר לנו כחו של רשב"י ע"ה שהיה רואה כל מה שעתיד להיות טרם בואו כמו שהיו הנביאים מגידים העתידות טרם בואנה ומיד בהכנס למערה פתח צהלי קולך בת גלים. אולי כי פתח פתיחה זו לענין הנדון כי באבוד רשעים רנה וכנסת ישראל צהלה ושמחה ואמר האי קרא לכנסת ישראל אתמר הנביא אומר לכנסת ישראל שתשמח ותצהל ותרים קולה בדברי שבח להב"ה ואמר כי מהכא אוליפנא כי כל מי שרוצה לשבח להב"ה בהרמות קול צריך שיהיה קולו ערב לשומע. ואם אין קולו ערב שלא ירים קולו אבל ישבח בדממה לפי שהקול הערב יעורר הקול העליון הערב שהיו הלויים ממתיקים אותו בשירותיהם וניגוניהם ויאמר כי לסבת זו ליואי דאתיין מסטרא דא כלומר מהגבורה שהיא קול ענות גבורה היו צריכים הלויים הבאים מכח הגבורה להמתיק הקול ההוא ובהיות הלוי מבן חמשים שנה שכבר קולו נמוך ולא צלול לפי' ישוב מצבא העבודה והיו מעבירין אותו לפי שהלויים המשוררים הם דוגמא לכת המלאכים המשוררים למעלה אשר קולם זך וערב וכמו שביארתי בפ' קדמו שרים אחר נוגנים כי הניגון מיוחס להם לפי שהוא זך מאד ובהיות הלויים קולם ערב יתערבו הקולות ובזה יעלה קלוסו של הב"ה ולפי שכנסת ישראל היא המשבחת

להב"ה אמר צהלי קולך בת גלים בת אבהן כך דרז"ל בת גולים ברתהון דגלואי אברהם יצחק ויעקב. תו בת גלים עלמא דאתי אקרי גלים פי' על מדת הבינ"ה והטעם לפי שהכל נכלל בה תלי תלים כגלים שבאים זה על זה כן השפעתה נמשכת לכל המדרגות אשר תחתיה עד בואם אל אר"ץ נושבת היא כנסת ישראל היא בת הגלים ההם המשפיעים בה. תו בת גלים כמה דכתיב גל נעול מעין מבוע נובע דכלהו נפקי מעלמא דאתי. והכוונה אחת היא רק שהם מבארים המלה לפנים שונים מענין גולים ומענין גלי הים ומענין מעין נובע והכוונה על כנסת ישראל למעלה ולמטה ת"ח האי קרא קשיא בקדמיתא וכו' יאמר כי הכתוב הזה לאו רישיה סופיה ולאו סופיה רישיה לפי שענין ההצהלה הוא הרמת הקול בחזקה שכן כתוב בישעיה ותצהלו כאבירים לקול מצהלות אביריו מצהלות סוסים. וענין ההקשבה הוא ענין דממה לשמוע דברי המדבר כענין תהיינה אזניך קשובות וזולתו א"כ נמצאו שני הפכים בנושא אחד הרמת קול בהצהלה והקשבה שכן אמר צהלי קולך והקשיבי שהם ב' הפכים וישיב אלא צהלי בגין לשבחא ולזמרא לקב"ה וכו' יאמר כי הכתוב הזה נדרש חציו על ישראל למטה וחציו על כנס"ת ישרא"ל למעלה בדרך זה צהלי קולך ישראל למטה לשבחא ולזמרא ובכן הקשיבי אתה המדה הנקראת ליש"ה שהיא כנס"ת ישרא"ל העליונה כי השבח והקילוס שישראל משבחין למטה היא בעבורם ובעבורה כי בתפלתם של ישראל היא מתמלאת שפע וברכה מהחת"ן ויתברכו גם הם מברכותיה ועל כן צריכה היא להקשיב תפלתם לעשות מהם עטרה לראש החת"ן וביאר למה נקראת ליש"ה ואמר בגין אתיא מסטרא דגבור"ה הנקראת לי"ש וכבר נתבאר זה בפ' תולדות נח בפ' קץ כל בשר קחנו ובואה משם כי הכל כוונה אחת ולפי שכח הגבורה פועל בה בתחלה נקראת ליש"ה נפעלת מהלי"ש וביאר כי כל גבורתה לתברא חילין ותוקפין החיצוניים המקטרגים על ישראל בפיה. וביאר ג"כ הטעם למה נקראת ג"כ עניה ענתות ואמר בגין דאיהי אספקלריא דלא נהרא עניה ודאי שאין לה אור מעצמה ולרוב עניותה כינה אותם בשם ענתות שהיה כפר א' שהיו שוכנים בו קצת מכהני ה' עניים עד מאד מחזרים על הפתחים כלויים אחר מעשרותיהם שלא כמנהג הכהנים שהיו ישראל מביאים להם תרומותיהם בכבוד עד בתיהם ואלה כהני ענתות היו קלישין בעיניהו דעמא ולא היו נוהגים בהם כבוד שהיו בני כפר ולא היו רגילים ולא גדלו בדרך מוסר לנהוג כבוד במי שראוי לו וע"כ היו בתיהם של הכהנים ההם ריקנים מכל טוב ולפי' ייחס הכתוב עניותה של לבנה עליונה לכהני ענתות ויהיה שיעור הכתוב הקשיבי לישה את הגברת בגבורה להצהלת תפלתם של ישראל שאת צריכה להם למלא פגימתך לפי שאין לך מגרמך כלום כעניי ענתות כסוד הבת מלך שהריחה ציקי קדרה והביאו לה

בניה בחשאי וכבר נתבאר סוד זה והמשיך הענין עוד להביא ראיה מענין אביתר הכהן כשכעס עליו שלמה ע"ה על שזימן אותו אדוניהו איש מות אקרי וכו' ירצה להוכיח מכח הקושיא הזאת כי לא קראו בשם ענתות רק לענין הסוד הנז' בעני"ה ענתו"ת ע"ד זה והוא כי לא ימלט מחלוקה אם שאביתר הכהן מהמורדי' במלכות בהמליך את אדוניהו שלא מדעת דוד אם לא ואם אמת היה הדבר דשלא לדעת ירד אל הזבח אשר עשה אדוניהו אלא שנקרוא נקרא בתוך הקרואים אל הסעודה ההיא כמ"ש הכתוב ויקרא לכל עבדי המלך ולשרי הצבא ולאביתר הכהן והנם אוכלים ושותים לפניו ויאמרו יחי המלך אדוניהו והוא לא ידע כי להמליכו נתחברו שם אלא שנזדמן שם בלא יודעים וכי על דזמין ליה לאכול עמהם והוא לא ידע ואשם יקרא בן מות כמ"ש הכתוב ולאביתר הכהן אמר המלך ענתות לך על שדך כי איש מות אתה ועל כן לא קראו בשמו רק בכנוי עירו כלומר איש ענתות כמו שפירשו המפרשים בענין ואני תפלה שענינו איש תפלה אינו כן כי לאיש הזה אין לו משפט מות כי שוגג היה ומן המלך שלמה לא יכחד כל דבר ולמה יומת מה עשה עד שלא יזכר שמו בפי המלך ויקראהו ענתות כי בהסיר שמו יורה שהיה ראוי שלא יזכר שמו עוד כי בן מות הוא אלא ששלמה חש לכבוד הארון אשר נשא ושע"כ לא המיתו זאת לא זאת כי מי שלא מרד במלכות אינו בן מות אלא שבהכרח נאמר שלא קראו המלך בן מות עד שהיה בן מות ודאי וכי ידו בקושרים ולמה לא ימיתהו כדין כל מורד במלכות וחמת המלך שככה כשקראהו ענתות אם לא שיש סוד בדבר והוא בגין דהוה מאתר מסכנא סיהרא דאיהי עניה ענתות כמדפרש ואזיל בהדיא אחר שיאמר וכי תימא וכו' והוא שיתכן לומר שקראו ענתות על שם שהתענה עם אביו בכל אשר הלך עמו בברכו מפני שאול והוא אמרו וכי תימא וכי התענית בכל אשר התענה אבי כלומר ומטעם זה קראו ענתות ושאין סוד בדבר גם זה לא יתכן כי הנה זה לא ימנעהו מהמות אם היה שמרד במלכות והוא אמרו בגין כך זכה דלא קטל ליה בתמיהה. אלא על כרחך אתה אומר שיש סוד בדבר בקרוא אותו ענתות והוא כי אביתר בגין דהוה מסכינא זכה ביה עד לא סליק למלכא כלומר הדבר יצא מאת המלך יתברך שמו שכל מין יתחבר אל מינו ובן אדם לדומה לו והנה אביתר היתה מדתו בסוד עניותה של לבנ"ה ודוד ג"כ קודם שעלה למלוכה היה ג"כ בסוד עניותה של לבנה שע"כ חוייב שיהיה נרדף משאול המלך ובתר ענייא עניותא אזלא ולכן זכה ביה דוד להיותו ענ"י כמוהו שעל סוד זה היה קורא עצמו ענ"י כי עני ואביון אנ"י כי מדתו מדה הנקראת ענ"י חייבה עליו זה להיות נרדף והאלהי"ם יבקש את נרדף כמוהו והבן זה. ומ"ש והוה אורחוי כמסכנא לבתר כגוונא דא ירצה שבכל ימי דוד גם כי היה הולך וגדל לא נתמלאת הלבנ"ה עד שלמה

שהיתה הלבנה באשלמותא ולהיות אביתר מחלק העוני ושלמה מחלק המלוי לא זכה ביה אביתר כי כל דומה אל דומהו יקרב כמוז' ולסוד זה אמר לו ענתות לך על שדך כלומר שאתה מחלק העוני לך על שדך שאינה שדה של תפוחי' כי אם שדה של ענתות וכו' אמרו ודאי שדה ענתות כאשר יבאר בהדיא בת"ח וכו' אלא שהפסיק בענין שאמר לו הב"ה הנה חנמאל בן שלום דודך בא אליך לאמר קנה לך את שדי אשר בענתות כי לך משפט הגאולה לקנות וכן עשה ירמיהו קנה השדה ושקל את הכסף וכתב בספר והעד עדים וזה היה סמוך ללכידת ירושלם ביד הכשדים וביד נבוכדנצר מלך בבל כמו שנאמר הנה הסוללות באו העיר ללוכדה והעיר נתנה ביד הכשדים והנביא עצמו היה מתנבא על שאמר האל יתברך שיקנה השדה ואמר ואתה אמרת אלי אדני יהו"ה קנה לך השדה בכסף והעד עדים והעיר נתנה ביד הכשדי' וא"כ למה צוהו לקנות השדה רק דכלא הוה לאחסנא ברזא עילאה כלומר כי היה מכוין מעשה בחול למעשהו בקדש ובקנותו השדה למטה כיון לשד"ה של מעלה. ואח"כ חזר לענין הנדון ואמר ת"ח כד שלטא סיהרא שד"ה תפוחי"ם אקרי כד איהו במסכנו שדה ענתות אקרי. ולפי שיקשה א"כ עושרו של דוד שהניח לשלמה בנו כמ"ש לו והנה בעוניי הכינותי לבית ה' זהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ולנחשת ולברזל אין מספר והנה מדתו מדת ענ"י והיאך העשיר כל העושר ההוא ומדתו עני"ה לזה אמר תושבחתא עביד עתירו ושלימותא ירצה כי תושבחותיו של דוד היו מוסיפים במדתו שפע וברכה ולסוד זה היה תמיד מרבה בשבחות ובזמירות למלא פגימתה להכינה ולסעדה לכשיגיע זמנו של שלמה בנו להצליח למלוכה ויבוא על שולח"ן ערוך מאל ברכת ה' בעושר ובשלימות ועל כן בימיו של שלמה סליק עותריה על כל מלכי ארעא שנא' אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה אלא כלא דה"ב. ומ"ש דהא אתרבי דהב וכו' מכאן נלמוד כי חכמי הזוה' ע"ה לא נעלם מהם דבר מחכמ' הטבע כי היו יודעי' הדברים משרשם ומעיקר' וכי אין דבר בעולם הטבע שאין לו שורש למעלה ע"ד אמרם אין לך כל עשב למט' שאין עליו מלאך למעל' ומכה אותו ואומ' לו גדל ועל זה נשאו משל בסו' הזה"ב שנתרב' בימי שלמה בענין טבעי באמרם דהא עפר דלעיל' הוה אסתכל בה שמשא ובהסתכלותה דשמשא ותוקפא דארעא עביד ואסגי דהב. ולהבין זה צריך אתה לדעת כי טבע מוצא הכסף והזהב יסודם ומחצבם אחד הוא ואל תשת לבך אל האומרים שהם ב' ענינים נבדלים זה מזה לפי שהם רואים כי יש מחצב מוצא כסף ויש מחצב מוצא זהב ואמרו כי יש הבדל ביניהם ואין הדבר כן כי אין הבדל ביניהם רק הגוון בלבד כי עיקר הזהב הוא הכסף בתחלה ויש מחצבים לפי המקומות אשר שם יתהוה הכסף שהם נכחיים אל תוקף השמש ומן ניצוצו החזק עליו יאדימהו באריכות

הימים וישוב זהב כי יתרבה החום עליו וישתנה גוונו הלבן לגוון אדום כאשר תראה זה אפי' בפירות האילנות שהפנים הנכחיים אל השמש אדומים והפנים אשר אינם לנגד השמש ישארו לבנים או ירוקים כי טבע השמש להאדים כל דבר כפי הכנת חומרו או להשחירו או ללבנו וכן במחצבים המחצבים של הכסף אם יהיו נכחיים וקרובים אל השמש דרומיים יצטבעו באדמימות והמחצבים אשר לא יתחזק עליהם חום השמש ישארו לבנים ויקראו בשמותם עלי ארצות כפי הבדל מקומם בקבלת הגוון האדום זהב או כסף אמנם אתה צריך לדעת כי ענינם ענין א' ולא נשתנו רק לפי מקומם ולכן תמצא כי בעלי האלכימייא החכמים מהם לא יתעסקו בשאר המתכות לעשות שום מלאכה מהם רק בכסף להאדימו לפי ששני אלה המתכות הם קיימים בעצמם ומוצא א' להם כמו שהגידו לנו אנשי אמת הבאים מאופיר שמצאו מחצב א' חציו זהב וחציו כסף לפי שלא נתבשל כל צורכו בארץ בחום השמש והם מזקקים אותו ומוציאים הזהב לחוד והכסף לחוד. וכתבתי זה להודיעך חכמתם ע"ה שלא נעלם מהם כל דבר וכדי לדמות הצורה ליוצרה נשאו משל לדבר מענין הדבר הזה הטבעי המיוחס לשמש ולירח כי גם בעלי הקב' יקראו לזהב שמש ולכסף ירח לסבה אשר זכרנו והודיעו במשל הזה כי דמיונו וגוונו יש למעלה כי השמש והירח העליונים ואם הם ב' כתרים מוצא א' להם וממקום קדוש יהלכו ושהשמ"ש העליונ"ה מאירה ביר"ח העליונ' להוציא הוויותיו מן הכח אל הפועל כפי הרצון הקדום יתברך והוא היה סבה שנתרבה הזהב בימי שלמה בהבטת השמ"ש אל היר"ח והביא ראיה אל הסוד מענין הטבע ואמר ת"ח מטורי דנהירו דתוקפא תמן עפרא דארעא כלהו עבדי דהב אמר שהסוד הזה יתבאר לך מענין המחצבים כי ההרים הגבוהים הקרובים אל ניצוץ השמש הדרומיים הם סבה להרבות הזהב בהבטת השמש אל העפר הארץ ההיא שיש בה הכנה במחצב ההוא לקבל הצבע ההוא ונעשה זהב. ואלמלא ששם הב"ה שומרים אל ההרים ההם והם חיון בישן נחשים צפעונים המונעים את בני האדם לבוא שם. בני נשא לא הוו מסכני אבל היה מתרבה הזהב בין בני האדם אלו היו יכולים לבוא אל ההרים ההם לחצוב משם הזהב הנעשה מתוקף חום השמש ודע כי היא היא הסבה בעצמה להמצא שם אותם הנחשים הצפעוני' אשר ימיתו בהבטת עיניהם וכמו שכבר סופר מענין אלכסנדרוס מוקדון שהלך לשם ומתו רבים מחיילותיו מהבטת הנחשים ההם בהם כי לתוקף החום והיובש הנמצא שם יגדל הארס בהם עד שימיתו בהבטה והוא שאמר בג"כ ביומוי דשלמה אין כסף נחשב למאומה וביאר הסבה דהא תוקפא דשמשא אסתכל בעפרא ואסגי ליה דהב יבאר הענין בדרך טבע כי כן יחוייב כי מכח תוקף חום השמש בעפר ההוא כלומר במחצב ההוא יאדימהו

וישיבהו זהב ומתוך דבריו יודיע למבין כי השמש והירח התחתוני' אלה אשר על ראשינו מתפעלי' מכח השמ"ש והיר"ח העליוני' שהם נשמה להם ואתה המעיין אם בעל נפש אתה תשכיל ממוצ"א דבר כי כוונתו של רשב"י ע"ה להודיע כי בימיו של שלמה ע"ה התחיל להתפשט הדין המיוחס לזה"ב ולהאסף הרחמים והחסד המיוח"ס לכסף והוא אמרו אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה כאשר יבאר לפנים אלא שנשא המשל בדבר טבעי בענין המחצבים כאשר ביארתי והוא מה שרמז באמרו ועוד דההוא עפרא סטרא דדינא הוא ביאר כי עפר הכסף המיוחס ללבנ"ה היא סטרא דדינא כי הדין פועל בה ראשונה ומתפעלת מן הדין ותשוב אדומה בסוד פרה אדומה כמו שיתבאר במקומו אם יגזור האל בחיים כי להחליש כח הדין היתה נשרפת. כיון דאסתכל שלמה בחכמתו בסוד הענין ובעיקרו ובשרשו היה משבח אל סוד העפ"ר הנרמז ואמר הכל היה מן העפ"ר וכבר ידעת כי יש עפ"ר עליו"ן והיא הבינ"ה ועפר תחתון והיא העטרת ועל העפר העליון היה אומר הכל היה מן העפ"ר והכל שב אל העפר כי הכל ישוב אל נרתקו ומבואר הוא לרגיל בחכמה הזאת כי המדה הזאת כלומר הבינ"ה ממנה יצאו החס"ד והפח"ד המיוחסים לכס"ף ולזה"ב והכל ישובו אליה בסוד היוב"ל והבן זה כי גם העטרת נקראת עפר ומ"ש וע"ד שלמה לא אצטריך לנגנא כדוד אלא שירתא דאיהי רחימו וכו' צריך אתה לדעת כי הניגון הוא בכלי והשיר הוא בפה והניגון בכלי היה למתק הדי"ן ולבער כחותיו מהעטרת והעד והיה בהיות רוח אלהים אל שאול ולקח דוד את הכנור ונגן בידו ורווח לשאול וטוב לו וסרה מעליו רוח רעה כי הכלי הוא מסוגל לזה. אמנם השיר בפה היה מסגולתו לעורר האהבה בין המל"ך והמלכ"ה ובהיות כי בימי דוד ע"ה עדיין לא הגיע עת דודים היה תמיד מנגן בכלי לבער כחות הדין ממדתו להכינה ולסעדה עד שיגיע עתה עת דודים בימי שלמה והוא אשר שר השיר ההוא שיר השירים לעורר אהבה בינה ובין דודה בזולת כלי לפי שכבר הכינה וזמנה דוד אביו בסוד הנבל וכנו"ר נמצא כי השיר מיוחס אל האהבה והוא אמרו שלמה לא אצטריך לנגנא כלומר בכלי אלא שירתא דאיהו רחימו וביאר ואמר דעותרא ונהירו ורחימו דכל תושבחן דעלמא ביה הוו כלומר כל השלימות כלם נמצאו בימיו ואור החכמה ואהבת דודים נמצאו במדתו בימיו. ואמרו תושבחתא דמטרוניתא כד יתבא בכורסייא וכו' כלומר אם תתבונן בשיר השירים אשר חבר יתבאר לך כי השיר והשבח ההוא יורה שכבר נכנסה הכלה לחופה ונצבה לימינו של חתן מלאה מכל טוב והיא היא המשוררת לפניו ומעוררת האהבה כמש"ה ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודך מיין לריח שמניך טובים משכני אחריך נרוצה וכתובים אחרים שהם מעוררים האהבה ואחר שביאר סוד מלוי הלבנ"ה בימי שלמה שב לבאר

סוד החזרת הלבנ"ה לפגימותה על דרך המשל שנשא בראשונה מענין הכסף והזהב ואמר כתיב ויתן המלך שלמה את הכסף ואת הזהב כאבנים וכו' ואמר בגין דכלא הוה דהב אמר שכ"כ נתרבה הזהב בימיו עד שהיה הכסף והזהב נחשב כאבני גיר מנופצות וזכר הסבה ואמר ועפרא אתקשר בשמאלא הנך רואה שקרא ללבנ"ה העליונה עפר ואתה יודע כי הכסף הוא מיוחס ללבנה הנה א"כ נתבאר כי בדרך טבע בהתנוצץ חום ותוקף השמש בעפר ההוא שהוא מוצא הכסף יתאדם וישוב זהב כמו שהקדמנו ועל דרך הסוד אמר כי העפ"ר ההוא אתקשר בשמאלא ברחימו כלומר ע"י הרחמי"ם שהוא הקו האמצעי הנקרא רחמים כדכתיב שמאלו תחת לראשי כי הוא הקודם ושמש"א אתדבק ביה כלומר והתפארת מתדבק בה בכח השמאל המאדימה ולא איתעדי מינה כלומר בימי שלמה תמיד פעל השמאל בעפ"ר ההוא הנרמז ולכן נתרבה הזהב המיוחס לדין וזה היה תחלת פגימתה שלא חש אל המשכת הכס"ף הלבן שהוא החס"ד אליה ושבה אדומה בדין. וזכר סבת טעותו של שלמה בזה. ואמר שלמה טעה בהאי דחמא דהא אתקריב סיהרא בשמשא וימינא מחבק שמאלא תחות רישא כלומר כי גבר השמא"ל על הימין עד שהיה חבוק הימין תחת הראש ולא למעלה כאשר היה ראוי להיות. להיות השמאל מתחת לראש והימין מחבק מלמעלה ראש וכשראה זה אמר הא אתקריבו דא בדא ימינא בשמאלא וחשב כי הימין לא היה הצורך בו רק לקרב השמאל בעטר' ולקשרם ולכן אמר ימינא למאי אצטרי' אחר שנתקש' השמש בעטר' והדבר אינו כן כי עיקר הכוונה והסוד הוא בהפך ממה שחשב כי הימין עיקר והשמאל טפל כי השמאל אינו רק לעורר האהבה והימין הוא העושה פרי והבן זה מאד ועל סוד זה אמר הכתוב אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה כי זה היה טעותו לדחות הימין כדי שיתרבה הזה"ב השמאלי והוא שאמר לו הב"ה אנת דחית ימינא חייך את תצטרך לחסד בני נשא ולא תשכח לפי שמדתו תצטרך אל המזגת הדין בחסד מיד סטא שמשא וכו' כלומר נטה מחלק החסד שהיה מקבל ממנו הלבנינות וסיהרא שריא לאתחשכ' כי הוא גרם זה בהתרשלו מהמשי' החסד אל מדתו ובכן הוצרך הוא אל חסד בני אדם והיה מחזר על הפתחים כעני ואומר אני קהלת הייתי מלך על ישראל וכו' כשהשליכו אשמדאי ממלכותו. ולא הוה מאן דעבד עמיה חסד שחשבוהו לסכל. מ"ט בגין דדחה ימינא למעלה נדחה גם הוא למטה. וע"ד מאן דאסגי תושבחן לגבי קב"ה אסגי שלמא לעילא חזר לענין ראשון אשר עליו נתגלגל כל הענין הזה בפתיחתו צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה ויבאר למה נקראת כנסת ישראל לישה בלשון נקבה לפי שמצינו כתוב ליש אובד מבלי טרף שהכוונה על היסו"ד בסוד הצדי"ק אבד לדור"ו אבד וכבר ביארנו כי דור"ו הרמז על העטרת והוא הוא

בעצמו סוד ליש אובד מבלי טרף כי בהשפיע הליש במדה המחלקת טרף כנסת ישראל למטה בהשקט ובטחה ואם ח"ו אינו מריק בה השפעתו כביכול הוא אובד ולדור"ו אובד. ולפי שהיסוד נקרא ליש בלשון זכר נקראת היא המקבלת ממנו לישה בלשון נקבה וכן חק חקה כי היסוד נקרא ח"ק והיא נקראת חקה ואח"כ יבאר למה נקרא אובד ואמר אובד כד"א ובאו האובדים הרמז על ישראל שאבדו טובו של צדיק ונקרא כן בבחינת' ואמר מבלי טרף בגין דאיהי תבעת עליה למיהב אמר כי הסבה שנקרא אובד לפי שהוא נפרד מכנס"ת ישרא"ל התובעת טרף לביתה וחק לנערותיה ממנו ורחק ממנה מנחם משיב נפשה ולפי' ובני לביא יתפרדו הם הם בעלי הדין שהיו מתקבצים לזון מהטרף ולא היו מתפשטי' בעולם וכיון שנפסק הטרף מתפשטי' בעולם לעשות דין וזהו סוד מעשה הקרבנות הנקרבים במזבח שהיתה מדת הדין מצומצמת שם במזבח ולא היתה מתפשט בעולם השתא דקורבנא לא אתעביד ודאי בני לביא יתפרדו לעשות דין בעולם ואמר שעל זה אין לך יום בעולם שאין בו דין להעדר הקרבנות ת"ח השתא צלותא דבר נש אתער שלימו לעילא ותתא ולפי' תקנו אנשי כנסת הגדולה התפלות והברכות במקום הקרבנות כמש"ה ונשלמה פרים שפתינו ולפי' צריך ליזהר לברך בכל יום הברכו' שתקנו לנו ע"ה כדי שנתברך מברכותיו כי בהמשיכנו הברכו' מלמעלה לכנס"ת ישראל יתברכו ישראל למטה ומי שאינו מברך לא יתברך שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו וכבר ידעת כי לא נברא האדם כי אם לכבד אלהי ישראל כי בשפתיו יכבד אלהי הכבוד ע"ד כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו. ויביא אגב ארחיה ענינו של רב המנונא סבא ומנהגו בכוס של ברכה שהיה נוטלו בשתי ידיו ומברך והכוס עודנו בשתי ידיו בהפך מה שנזכר בתלמוד פ' שלשה שאכלו דאמרי' התם א"ר זירא א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תאנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה טעון הדחה ושטיפה חי ומלא עיטור ועטוף נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו ומשגרו במתנה לאנשי ביתו. ובענין נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין אמרו שם אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ראשונים שאלו מהו שמאל שתסייע לימין אמר רב אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא אפשיטא להו אנן נעביד לחומרא וכתב רש"י ז"ל אנן נעביד לחומרא שלא תסייע שמאל לימין. הנה נראה שלא היה בידם קבלתו של רב המנונא סבא ונסתפקו אם יסייע השמאל אם לא אמנם כפי הקבלה יראה שצריך שתסייע השמאל לימין כמו שיבאר לפנים שזהו סוד מטתו של שלמה שצריך שתהיה נתונה בין צפון לדרום וכן היה מנהגו של רב המנונא סבא שלא היה מניח לשום אדם מהנמצאי' שם לברך אבל הוא היה מקדים לקחת הכוס ולברך לפי שהיה הגדול שבכלם וגדול מברך או יתכן שהיה מקדים

הוא לברך ללמדם הסוד שצריך ליטול בשתי ידים ולברך בשתי ידים כפי הקבלה והוא אמרו איהו אקדי' ונטיל ליה בתרין ידין ומברך הנך רואה שאמר נטיל ליה בתרין ידין ומברך כלומר ועודנו בשתי ידיו. ומ"ש והא דאמרן דבעי לנטלא ליה בימינא ובשמאלא וכו' ירצה כי גם כי אמרו בתלמוד שצריך ליטלו בשתי ידיו ונותנו בימין אעג"ב דאתערו ביה כלומר בתלמוד אם יסייע השמאל אם לא והעלו שם ואמרו אנן נעביד לחומרא שלא לסייע כשפירש"י ואמר כי כלא שפיר הוא כלומר כי גם המנהג ההוא נכון כפי הקבלה כי כן המט"ה הנתונה בין צפון לדרום הנה השמאל מתחיל בה ומסתלק בבוא הימין כאשר ידעת בסוד הזיווג כי בבוא המים מדרום תשקוט אש הצפון ואל זה הסוד אמר דכלא שפיר הוא כפי הכוונה ומאן דבעי כמר עביד ומאן דבעי כמר עביד. ואמרו כי כפי הראוי כסא דברכתא הכי אצטריך כלומר נוטלו בשתי ידים ומניחו בימין שנאמר כוס ישועות אשא וביאר הסוד ואמר דהא מאינון ישועות אתנגידו ברכאן והוא נטיל וכו' וענינו נתבאר בפ' בראשית בפתיחת ר' חזקיה כשושנה בין החוחים אמר שם דא כנסת ישראל בגין דאית שושנה ואית שושנה מה שושנה דבין החוחים אית בה וכו' אף כנסת ישראל אית בה דין ורחמי מה שושנה אית בה י"ג מכילן דרחמי דסחרין לה מכל סטרא אוף אלהים דהכא משעתא דאדכר אפיק תליסר תיבין לסחרא לכנסת ישראל ולנטרא לה ולבתר אדכר וכו' אמאי אדכר זמנא אחרא בגין לאפקא חמש עלין תקיפין דסחרין לשושנה ואינון חמש ואקרון חמש תרעין ועל רזא דא כתיב כוס ישועות אשא דא כוס של ברכה דאצטריך למהוי על חמש אצבען ולא יתיר כגוונא דשושנה דיתבא על חמש עלין תקיפין דוגמא דחמש אצבען. הנך רואה בעיניך כי כפי המאמר הזה לר' חזקיה יראה שאין להניח הכוס רק על חמש אצבען וכפי הענין שלפנינו יראה כי המברך צריך ליטלו בשתי ידיו ולברך שכן אמר בפירוש ובעינן לברכא ליה בימינא ושמאלא וכן יראה מדברי רשב"י ע"ה שאמר לפנים שהוא דוגמת מטתו של שלמה הנתונה בין צפון לדרום ויתכן שאל זה הענין אמרו בתלמוד ראשונים שאלו מהו שמאל שתסייע לימין ולא איפשיטא להו ונשאר הדבר בספק. ואני ראיתי מקובל אחד שהיה נוטלו בשתי ידיו ומניחו בימין על חמש אצבעותיו ומסייע בשמאל מלמטה ליד ימין לקיים מה שנאמר שמאלו תחת לראשי וכו' והוסיף ביאור על זה ואמר ת"ח כנסת ישראל כוס של ברכה אקרי וכיון דאיהו כוס של ברכה בעינן ימינא ושמאלא כלומר שתסייע השמאלי ובעינן לנטלא ליה הוא מ"ש מגביהו מן הקרקע טפח אם היה אוכל על הקרקע כי יש בני אדם שאוכלים על עור כמנהג תוגרמה ואם היה אוכל על השלחן מגביהו על השולחן טפח. ואמר כי סוף סוף ההוא כוס אתיהיב בין ימינא ושמאלא כי זו היא קבלתו של

רשב"י ע"ה כמו שיבאר. ובעינן דיתמלי חמרא הוא מ"ש חי ומלא ואמר שזה רמז ליינה של תורה הבא מהבינ"ה. וחזר לבאר סוד הכוס הזה של ברכה שיש בו סוד המרכבה הקדושה ואמר כי עכשיו שהיה במערה נתחדש לו הסוד הזה כי המקום ההוא היה סיוע לגלות הסוד ההוא והוא אמרו בעי לקבלא ליה בימינא ושמאלא דא צפו"ן ודרו"ם וכוס של ברכה ביניהו הרי שלשה וגופא דיתתקן וישגח ביה והוא מ"ש ונותן עיניו בו הרי ארבעה שהם סוד המרכבה העליונה כמו שמבאר והולך ומבואר הוא מעצמו. ואחר שסיים לדבר קמו כלהו ונשקו ידוי ואמרו בריך רחמנא וכו'. נפקו מן מערתא ואזלו כד עאלו במתא חמו עירטא דבני נשא פי' ראו צעקה של בני אדם שנפל הבית עליהם ומתו ועירטא בלע"ז גריטה והוא מה שראה הוא כששם לדרך פעמיו ושב אל המערה כמוזכר למעלה כדי שלא יגין זכותו עליהם כי היו רשעים מוסרים ממונם של ישראל לרומיים. ולפי שראה שהיו סופדים לאותם היהודים הרשעים עם אותם השרים הרומיים פתח הוא מענין הפרשה ואמר ויבואו עד גורן האטד ואמר מאן גורן האטד כלומר לא מצינו מקום שנקרא גורן האטד בכל המקרא רק בכאן ואמר שנקרא כן לרמוז שעתיד לסור ממשלתם של מצרים שנקרא גורן האט"ד על שם הי"ד שעתיד' לעשות בהם נקמ' י"ד ואט"ד עולה למנין אחד כמוזכ' לעיל ואמר כי נקרא גור"ן ולא אמר מקום האטד לרמז על ממשלת' של ישראל שכן מצינו בענין יהושפט ומלך ישראל שנא' בהם יושבים איש על כסאו מלובשים בגדים בגורן וע"ד ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד על כן קרא שמה אבל מצרים עד היום הזה שרמז הכתוב שהאבל ההוא של מצרים היה:
תם ונשלם שבח לאל בורא עולם:

דף רנא.

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ראשי תיבין אהו"ה כבר קדם לנו למעלה כי כל פעולות התחתונים נאצלות מהכחות העליונות אלא שהכחות ההם פועלות בכל עולם ועולם כפי מה שהוא וכל הכחות ההם באו ונאצלו מכח אותיות השם יתברך הוא סבה אליהם והסוד בזה כי בהיות האויר הקדמון נעלם ומתכסה בעמקי האי"ן וסתר המדרגות נעלמות באפס ההוחלט ואמרי אפס המוחלט בבחינת יציאתו לפועל ועדיין דבר לא יצא ולא נתפשט כי בבחינת זה אמרו היה הב"ה בונה עולמות ומחריבן עדיין לא נצטיירו האותיות של שמו הגדול בשום ציור מורגש כי עדיין לא יצאו הפעולות לפועל ולא נתפשטו ספירותיו לשיקרא שמו עליהם וכשעלה החפץ מלפניו להמציא פעליו המציא והמשיך תוצאות התעלומה מהאי"ן אל הי"ש בהשואת האחדות אשר עין לא

ראתה ורעיון לא יוכל לעמוד על סוד הענין ובכן נאצלו הספירות נקשרות ואחוזות בעצם אמיתתו יתברך כשלהבת הקשורה בגחלת בסוד משפיע ומקבל כי בזולת זה לא היה איפשרות לגלות כח מעשיו על ברואיו יתברך כי אם בהמציא מדרגות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו זה נותן וזה מקבל וזה מפרנס וזה מתפרנס ומקבלין דין מדין ונתכנו בשם זוגות זכר ונקבה ובכן נרשם שמו יתברך בספירותיו בשם הויה ונרשמה היו"ד בחכמה שהיא ראשית ההתפשטות כנקודה אל הקו. ונרשמה הה"א בבינ"ה להיותה היכל ובית קבול אל הי"וד וענינם כדמיון זכר ונקבה אמנם לא יזכר בהם שם זווג כלל כי ראש אחד הם כדמיון בתי המוח בראש האדם. ואחר שנמשך עוד המעיין ונתגלה התפאר"ת שהוא סוד הו"ו הנמשך שהוא כדמיון חוט השדרה באדם והשפיע בה"א שהיא סוד העטרת מטובו ושם עמד המעיין אשר מעמדו נתחייבה התשוקה מהמדרגות זו לשלמעלה מזו וזו לשמעלה ממנה וכלן פותחין את פיהן לשאוב שפע ורצון ברכה ונדבה מאתו יתברך כאשר תשאב אבן המגניטס את הברזל בסגולתה ובכן נמצא התשוקה מהעטרת שהיא הה"א אל התפארת שהיא הו"ו לשאוב ולהתפרנס ממנו ואם התשוקה הזאת נמצאת בספירותיו יתברך מה יעשו אזובי קי"ר הצמאים כי יתאוו תאוה תמיד לבקש מאל אכלם אף כי שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם יתעו לבלי אוכל ותמיד משתוקקים הנקבה אל הזכר כי מכח הו"ו והה"א באו והוא אשר רמזו בזה באמרם כי מראשי תיבות של א"ת ה"שמים ו"את ה"ארץ יוצא שם אהו"ה המורה אצילות מאל"ף של כתר לבינה שהיא ה"א ראשונה ע"י החכמה וזה חלק אחד אל"ף ה"א ומאותיות הללו נאצלו השמי"ם העליונים שהיא התפארת בזרועותיו ומאצילות הו"ו לה"א שהוא משך המעין נאצלת הארץ העליונה וכן בדוגמא הזו לשמים שלנו ולארץ שלנו ואמר כי מאלה השני אותיות ו"ה נתחייבה התשוקה לכל הנבראים להיות תאבים להנקבה לזכר לפרות ולרבות יתברך ויתעלה מכל מחשב ורעיון אשר המציא והאציל וברא ויצר ועשה ברואיו כפי מה שגזרה חכמתו על היותר ראוי שבאיפשר כדי שישתוקקו כל המדרגות לעלותיהם ועלותיהם אל עלותיהם וכלם אל העלה הראשונה יתברך שמו והדרו (לא נמצא לשון זה לא בהקדמה ולא בזוהר ואפשר שלזה רמז במודפס בסוף ההקדמה שכתב חסר ע"ש):

רבי שמעון פתח מי ימלל גבורות יי' ישמיע כל תהלתו. קודם שאכנס לבאר המאמר הנמרץ הזה אכתוב לך לשונו המוגה מפי הספרים לפי שנפל הטעות בו וז"ל באתוון רשימן דסלקן בסליקו דמחשבה דמחקקן ע"ג סתימו **דסרטא** דקיומא סלקן רתיכין ברתיכין קדישין כל רתיכא ורתיכא סלקא באת רשימא אתרשם את בקיומיה סליק בגויה ההוא רתיכא. כל את ואת סליק קאים על קיומיה דההוא רתיכא דאתחזי ליה ומהכא

סלקא מלה לאתפרשא כל את ואת ברזא דרתיכין קדישין ברזא דשמא קדישא בד' סטרי עלמא. רזא דאת קדמאה סלקא ונחתא סליק בעטרוי לגבי מאה עלמין. לקביל דא את י"וד סלקא ברעו דמחשבה ואסתים ולא אתידע. אתחפיא תחות חד אגוזא דחפיא טמירא בטמירו ואיהי רתיכא דקיימא תחות ההוא רזא טמירא. וההוא את קיימא בגניזו נקודה חדא תחותיה. ההוא אגוזא קיימא בשית סמכין וסמכין לה בשית סטרין אינון שית סטרין גניזין בגו בההוא אגוזא מגו סטרא דאת דא נפקא רתיכא חד קדישא וההיא רתיכא גניז ולא אתגליא בר כד נהיר נהירו דההוא אגוזא טמירא כדין אתגלייא ההוא רתיכא וההוא רתיכא טמיר וגליא ואיהי נפקא מגו נציצו דבוציצא כד מדיד משחתא. תחות קשרא קדמאה נפקא חד נציצו כד משחתא קיימא נהיר וסלקא ונחתא ואסתמיך תחות את י"וד ואיהי נקודא חדא. לבתר אתפשט ההוא נציצו ואפיק תלת ניצוצין אחרנין ואסתמכא תחות קוצא תתאה די"וד. לבתר נפקא מגו קשרא תנינא נציצו אחרא דנהיר וסלקא ונחתא ואסתמיך תחות את י"וד. בסטרא אחרא ולבתר אתפשט ההוא נציצו ואפיק תלת ניצוצין אחרנין ואסמכן בסטרא תחות את י"וד. לבתר נפקא מגו קשרא תליתאה נציצו אחרא ומגו דא אתקשר רזא דחול במשחתא דבוציצא. אשתכחו לאת י"וד נקודה עילאה תשעה סמכין על מה דאסתמיך וכלהו רתיכא לגבי את דא כדין אתנהיר ואסתמיך על תשע סמכין אלין. וכדין נהרין מגויה תמניא אחרנין וכלהו קיימין ברזא דאת י"וד נקודה עילאה טמירא. אלין תשעה סמכין דלתתא סלקין בשמא ולא סלקין בגין דאינון ט' דאקרון אין סוף קיימין ולא קיימין ולא אתידיעו ואקרון ולא אקרון ולא ידיעו כלל. ואלין סלקין בשמא ולא סלקין. ורזא לפניך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם לית מאן דיקום בהון ובשמהן דלהון ולא אתגליין למיקם בארחיהו ועל דא לא קאים משה עליהו בגין דהוו מקדמת דרגא דיליה דההוא נציצו קדמאה ועל דא כתיב לפניך וכן כלהו קיימין אקדימו לדרגא דיליה ועל דא לא קאים באורחוי דקב"ה בגין דכלהו סלקין מחשבה ומתמן מתפשטין ארחוי לכמה סטרין ברעותיה דקודשא בריך הוא ולא אתידעו כלל:

וקודם שאבא לבאר המאמר הנמרץ החתום הזה אקדים לך עשר הקדמות שהם מפתח למנעולי המאמר הזה ואם כבר באו קצתם בכלל מה שכתבנו למעלה מעט הנה ומעט הנה אני צריך להעירם בכאן והם אלה ראשונה אתה צריך לדעת כי צורת אותיות התורה לא נפלו במקרה ואינה הסכמיות כשאר כתבי הגוים שהסכימו לעשות ציורים מחולפים מונחים על מבטא הלשון להבין איש שפת רעהו לא זולת אמנם אותיות התורה רשמים כתובים באצבע אלהים צורותיהם מורות על עצם הדבר בהם ויש בהם כח וסגולה לפעול

בעולם ביען הם יצאו ונצתיירו מהגה פיו של הב"ה והם כדמיון הגוף הנושא רושם הנשמה המניעתו והגוף פועל מה שבכח הנשמה ודע והאמין זה שאין ספק בו כלל. והסר ממך עקשות פה הסכלים ההוללים האומרים בלבבם כי אין כח וסגולה בצורת האותיות כי יורשמו על זאת הצורה או על זולתה וכי מה יוסיף ומה יתן בכתוב רושם אות על צורת כך או על צורת כך והנה הרושם ההוא נרשם בדיו על נייר מת וסגולה מה לו כי האומרים כן לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו אמנם יש סגולות רבות נבדלות ברשמי אותיות הקדש מה שלא יעלם מהחכם היודע סוד צורותיהם והוראתם והנה הנם ככוכבי השמים אשר משטרם בארץ כי לא ברא האל יתברך כוכבים ברקיע השמים על חנם ולא נפלו צורותיהם במקרה ולא הונחו על סדר מחנותיהם כפי מה שהם קבוצת כת כוכבים במקום אחד על צורת כך וקבוצת כוכבים אחרים על צורת כך וכן כל כ"ח מחנות אשר הלבנה מתהלכת בהם מקבילות ומחולפות ונבדלות צורותיהם ומקום תחנותם זה מזה לא על שוא הם כך אלא שהם רשמים ואותיות מורות פעולות מחולפות בעולם וכן מצינו שנקראים הכוכבים אותיות שנאמר ומאותות השמים אל תחתו השמים נקראים ספר שנאמר ונגולו כספר השמים וכמו שהאותיות נרשמות בספר בן הכוכבים הם אותיות ורשמים בשמים והיודע לקרוא בספר שמים וחלוף מצב הכוכבים שהם מצטרפים בצירופיהם לטוב ולרע יגיד עתידות וכן האותיות כמו שנתבאר בתחלת הספר בפסוק והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע על האותיות והתנועות הנה נתבאר כי יש סגולות רבות נודעות בסוד האותיות והם הוראות לסוד הבריאה וכבר קדם לנו זה. שנית אתה צריך לדעת כי כשעלה החפץ במחשבתו יתברך הקדומה להגיה ולהאציל מאורו העצום אשר לא ישיגהו עין לראות לרוב תעצומו אשר בבחינת זה נקרא סתרו חשך שנאמר ישת חשך סתרו אזי ראה שאין העולם כדאי להשתמש באור ההוא ועמד וגנזו והאציל ממנו נקודה אחת כוללת כל ציורי האור ההוא שוה ומתמצעת לכל העולמות לכל עולם ועולם כפי כחו אשר יסבול והוא מה שרמז ר' נחוניא בן הקנה בתפלתו באמרו המתעלה באויר הקדמון המתמצע מלז ללז ונקראת הנקודה ההיא המחשבות בוציצא דקדרוניתא וכבר קדם זכרה בתחלת הספר. והנה הבוציצא הזאת נקראת כפי המשכתה כי בתחלת אצילותה נקראת בוציצא ובהתמשכותה יותר נקראת קו המדה ובהתמשכותה יותר נקראת קנה המדה כי כל מה שתתפשט ותתגלה יותר נקראת שמה בגלוי יותר ובזאת הבוציצא מצויירים בה כל ציורי האור ההוא העצום וכל מה שחייב החפץ ההוא להראות ולצאת לפועל. שלישית אז"ל כי בתחלת התפשטות הבוציצא הזאת להראות ולהתגלות עשתה רושם קבוע והיא הנקודה הראשונה כאדם המתחיל

לכתוב שהוא רושם נקודה אחת על מה שיתחיל האות להתפשט שאי איפשר לכתוב שום אות בזולת התחלת נקודה כן הבוציצא הזאת רשמה רושם ונקדה נקודה אחת לגלוי האצילות והיא מדת החכמה הנעלמה מעיני כל חי והיא כיחס הנקודה הסתומה שאין בה שום חלל ליכנס לתוכה ואותה הבוציצא ציירה בנקודה ההיא כל ציורי החפץ ציור דק מחשביי בדמותה בצלמה וע"כ נקראת החכמ"ה מחשב"ה סתם לפי שיש למעלה הימנה מחשבה טמירא וטמירא דטמירין ודמיון זה כי כמו שבענין מספר האחד בו מצוייר כל המספר ובלתו אין שום מספר עולה כי הוא שורש ויסוד לכל המספר כן בזו הנקודה נצטיירו כל העולמות וכל חלק וחלק מהם והם ט' כי כן יחוייב כפי החכמה שכל נקודה מחשביית תתחלק לג' חלקים מחשביים ראש ואמצע וסוף ובכל חלק וחלק מהשלשה חלקים ימצא כח כל הנקודה עצמה בשלשה חלקיה ויהיו א"כ שלש של שלש שלש והסוד בזה כי כל דבר מושכל לא ימצא בפרטו רק מה שבכללו ולא בכללו רק מה שבפרטו והוא סוד מפרט שהוא צריך לכלל ומכלל שהוא צריך לפרט הרי נתבאר שיתחייב המצא בנקודה ההיא ובשלשת חלקיה המחשביים סוד כל המספר שהם ט' שבו יכלה כל המספר לעשיריות למאות לאלפים לרבבות וכמו שנודע כי אין במספר רק ט' מדרגות כי העשירית היא במדרגת האחד בחזרת הגלגל אל התחלתו וזה מבואר וכבר קדם ג"כ. רביעית אז"ל כי המספר הזה הנכלל בנקודה הזאת ר"ל הט' ציורים היו בעמקי האין אלא שנתגלו מכח הנקודה הזאת הנרשמת כשנרשמה לגלוי הט' המחשביות שהיו בתלת רהיטי דמוחא א"כ המחשביות הנעלמות לרב התעלותם לא נודעו ולא נקראו בשם. אמנם הנאצלות מהם בספירות נקראות בשם ולא בהנחה רק בהשאלה ולא בשם מונח כי כל מונח קבוע וכל קבוע מורגשיי. חמישית אז"ל כי אחרי שנרשמה הנקודה הזאת שהיא החכמה רשימה בלתי נישגת בנתה ביתה להסתר בה דמות היכל מתפשט מן הנקודה כדמיון העגולה הנעשית באויר מניצוץ השמש או הלבנה ונסתרה הנקודה ההיא בהיכל ההוא ובכל ציוריה כמשפט כל דבר בהיר להצטייר ולהראות בדבר אחר בהיר כדמיון הקשת דהווה בענן שנרשם צורתו נכחו בחלק הענן הקרוב לו ויתחייב א"כ שחותם הט' הנכללים בשלשה אשר נצטיירו במדת החכמה יצטיירו ג"כ בהיכלה שהיא מדת הבי"נה. נמצא א"כ בהיכל הזה צורת השלש מרחקים של שלש נקודות ועוד התפשטות כל נקודה בקו שלה נמצא כי כל נקודה נעשית שתים הרי חמשה כלומר כי השלש נקודות הנרשמות בי"וד בהתפשטותם לימין ולשמאל השתים נעשו שלשה והאחת נעשת שתים הרי חמשה נקודות כזה # וכבר ידעת כי כל נקודה בת עשר הרי חמשים שערים מתחייבים מהבינה וזה הענין תמצאהו רמוז ומבואר ליודעו בפ' תצוה

והואיל ובא לידנו אזכור לשונו ואבארהו בקצרה ובמקומו יתבאר בארוכה וזה לשונו מגו נהירו דאתנהיר את י"וד אתפשטו תלת נקודין די"וד תרין לעילא וחד לתתא כגוונא דא # כד אתפשטו תרין אתעבידו תלת וחד אתעבידו תרין והא לך צורת תרין אתעבידו תלת # והא לך חד אתעבידו תרין # ובהיות השנים הללו בתוך השלשה נעשת צורת ה"א כמו שציירתי למעלה והוא סוד דו פרצופין שהיו בכח הה"א וילדה אותם וכבר ידעת כי צורת הה"א היא צורת דלת וצורת ו"ו כזה ה והם ד"ו פרצופין שנאצלו ויצאו מקרבה והבן. ששית אתה צריך לדעת כי אלה החמש נקודות שהם חמשים שערים בבינה נדפסים בעטרת שהיא גם היא ה"א אחרונה וכאמה בתה ועוד בה עשי"ריה כי היא תקבל כל הציורים והגוונים של המדות כלם. שביעית אז"ל שכשם שהעטרת נתיחסה אל האגוז בארבע חלקי המוח אשר בתוכה אשר הוא רמז אל מרכבת המשנה בד' רגלי הכס"א שהם סוד ד' נהרות היוצאות ממנה בסוד אל גנת אגוז ירדתי וזה נתבאר היטב בפ' ואלה שמות זה לשונו הגן נפיק מעדן ודא היא שכינתא אגוז דא היא רתיכא קדישא דאינון ד' רישי נהרין דמתפרשאן מגנתא כהאי אגוזא דאית לה ד' קרישין מה אגוזא טמירא וסתימא מכל סטרוי כך רתיכא דנפקא מגנתא טמירא וסתימא מכל סטרוי מה אינון קרישין דאגוזא מתחבראן מהאי גיסא ומתפרשאן מהאי גיסא כך רתיכא קדישא מתחבראן באחדותא בחדוותא בשלימותא ומתפרשן כל חד בעובדוי על מה דאתמני הה"ד הוא הסובב את כל ארץ החוילה הוא ההולך קדמת אשור וכן כלהו הנה לך מבואר שנמשלה מדת המלכות שהיא סוד הה"א האחרונה לאגוז דמיון מוחשי בד' פרקי מרכבתה הנושאים אותה ולנגדם ד' קליפות. כך נתיחסה מדת הבי"נה שהיא סוד הה"א הראשונה לאגוז הסתומה הבלתי נגלית כי האגוז הנרמז בעטרת נגלית ליורדי מרכבתה אמנם האגוז הנרמז בבי"נה עין לא ראתה. שמינית אתה צריך לדעת כי כל הרוכב מה שתחתיו יקרא מרכבה לרוכב ומשען וסמך שעליו יסמך הרוכב ואע"פ שהנרכב נאצל מהרוכב והרוכב נושאו הנה יקרא הנרכב נושא אל הרוכב. תשיעית אז"ל כי אעפ"י ששם י"הוה יש בו ד' אותיות הנה השרשים הם שלש והם י"הו והרביעית שהיא הה"א האחרונה הכפולה היא כלי כולל שלשתם וכן היסודות העליונות אינם רק שלשה אמ"ש והארץ נושא שלשתם וכולל אותם. נמצא כי אותיות י"הו כולל כל הנמצאים והם יסוד לכל העולמות. עשירית אתה צריך לדעת שאע"פ שדרך סדר י"הו הוא כך ר"ל היוד הראשונה ואחריה הה"א ואחריה הו"ו הנה סוד ציורם הוא י"וד מהימין וה"א מהשמאל ו"ו באמצע ביען כי נאצל משניהם וראשו עולה אל הכתר כי מהמוח נמשך ולכן הוא המכריע ונותן שלום בין הימין והשמאל והוא שקל הקדש המכריע בין זכות וחובה והוא

הרוח הממזג כל העולמות ברוח אלהים חיים ומלך עולם. והנני מצייר לך לוח אחד ממנו יתבאר לך סוד התשע שהם מרכבה לשלשת קשרי הנקוד"ה שהיא הי"וד שהם בגוף הי"וד ראש ואמצע וסוף והא לך צורתם #

י %ו %ה

חכמ"ה %כת"ר %ב"ינה

חס"ד %רחמים %דין

א"ל %חהו"ה %אלהים

גדול %נורא %אדיר

רחום %נושא עון %שופט

חנון %עובר על פשע %דיין

חסין %אמת %חזק

ארך אפים %מרום %כביר כח

רב חסד %רם %איש מלחמה

קדוש %נצר חסד %גבור

חסיד %שוכן עד %פוקד עון

סולח %קדוש %משלם גמול

הנה לך מבואר כי כל שם מאלה השמות השלשה שהם א"ל אלהי"ם י"הוה יש לו מרכבה אחת של שלש שלש והם נתלים משלש אותיות השם יתברך י"הו הנרמזים בחכמ"ה ותבונ"ה ודע"ת וגם אלה יצאו ונאצלו מתלת רהיטי דמוחא הנעלמים בכת"ר שהוא כדמיון הגלגולת למוח. ומאלה הכנויין שנקראים כנפים נפרדו למטה כמה מרכבות בדוגמתה אינם במעלת אלה העליונים ויש מרכבות למרכבות וכלם נתלים מהם ונקראים צבאות ר"ל של נצ"ח והו"ד וי"סוד איש איש על עבודתו ועל משאו אשר הפקד עליו והכל נאצל מסבת כל הסבות יתברך ויתעלה זכרו כי אין בנאצל רק מה שבמאציל אלא שזה במחשבה וזה בפועל והם כדמיון האיברים העושים בפועל מה שהוא במחשבה. ואחרי ההקדמות האלה אשוב לבאר מלות המאמר ומהם יתגלה כל מה שכתבנו ואם יש עוד בענין הנמרץ הוה סודות נסתרים מה שאין בכח המבטא לבטא בשפתים הנה מהנגלה ישמע חכם ויוסף לקח מדעתו:

אמר באתוון רשימן דסלקן בסליקו דמחשבה וכו' הם הם האותיות והרשמים שהיו במחשבה בעמקי האין עד שלא נגלו ונרשמו בציור המורה על סוד ההויות. אחר שעלה החפץ מאת סבת כל הסבות יתברך להוציאם אל הגלוי עמדו ונחקקו על גבי סתימו דסרטא דקיומא פי' בלוח הרשמים ששם נרשם ונחקק קיום צורותיהם קודם שיצאו אל

הפועל וענין סרטא הוא מלשון רשימו כמו המסרט על בשרו והרמז על הכתר שהוא נקרא מחשבה סלקן רתיכין ברתיכין קדישין. אמר ששם עלו המרכבות במחשבה להגלות ולצאת לפועל מרכבות למרכבות אחוזות זו בזו. כל רתיכא ורתיכא סלקא באת רשימא פי' כל מרכבה ומרכבה נרשמה ברושם האות אשר ממנה נתחייבו להיות כי כשנרשמה האות נרשמה מרכבתה הראוי לה עמה וזהו אתרשים את בקיומיה סליק בגויה ההוא רתיכא. כל את ואת קאים על קיומא דההוא רתיכא דאתחזי ליה פי' כי האות הוא ראשית אל המרכבה הראויה לו והוא רוכב על מרכבתו כי מציור האות נאצלה המרכבה שלו. מהכא סלקא מלה לאתפרשא וכו' פי' כי ממקום הסרטא הנז' אשר נרשמו על גבה האותיות משם עלה במחשבה לתת הבדל בין כל מרכבה ומרכבה לדין או לרחמים על אשר נתמנו כפי מה שגזרה חכמתו הקדומה ונתמנו לד' סטרי עלמא בסוד ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים ואלה הארבעה באו מכח ד' אותיות השם י"הוה יתברך שמו והם נדפסים בד' אותיות אחרות אדנ"י יתברך המקבלים מהם ואח"כ מתפשטים משם ד' מחנות שכינה וז"א ברזא דשמא קדישא בד' סטרי עלמא. ואחר שדבר בדרך כלל ישוב לבאר בדרך פרט סוד הד' אותיות השם שהיו נרשמות במחשב"ה ואמר:

רזא דאת קדמאה וכו' אתר כי סוד הי"וד שהיא הנקודה הראשונה אל הגלוי בעולם האצילות סלקא ונחתא פי' עולה למעלה אל שורשה ויורדת למטה כלומר נמשך כחה מלמעלה למטה ועד"ז תבין כל עלייה וירידה הנז' בעולם האצילות ואמר סליק בעטרוי לגבי מאה עלמין כי המספר הזה יתחייב מכח הי"וד עשר פעמים עשר והם מא"ה וכלם נכללים בחכמ"ה כמו שנתבאר בהקדמה השלישית וז"א לקבל דא את יו"ד סלקא ברעו דמחשבה שכן חייבה רצון המחשבה הנעלמת להיות זה המספר מתחייב לכל המספרים התחלה מהנקודה והחזרת המספר אל התחלתו בהחזרת הגלגל אל התחלת תנועתו והוא סוד עשר האותיות הראשונות באלפא ביתא מהאלף המתחלת המספר עד י"וד. ואמר ואסתים ולא אתידע ואתחפיא תחות חד אגוזא אמר שהחכמה נעלמה בהיכלה כאשר נתבאר בהקדמה הששית וההיכל ההוא הוא כדמיון סוד האגו"ז וביאר ההבדל שיש בין אגו"ז לאגו"ז כי האגוז המיוחס' למרכבת המשנה היא נגלית ליורדי המרכבה. והאגוז הזה הוא נסתר הסתר רב וז"א טמירא בטמירו כמ"ש ואיזה מקום בי"נה כאשר נתבא' בהקדמ' השביעית. וההוא את קיימא בגניזו ונקודה חדא תחותיה היא צורת הה"א ראשונ' שכשם שהיא צורת דל"ת ונקודה בתחתיה כמו שנתבאר בהקדמה החמישית. ההוא אגוזא קיימא בשית סמכין הם אבני הבנין סוד האם רובצת על הבנים וקראם

סמכין על שהיא סומכת עליהם אע"פ שהם נאצלים ממנה היא רוכבת עליהם כמו שהקדמתי בהקדמה השמינית שהרוכב נסמך על הנרכב אע"פ שהוא נושאו בסוד הארון היה נושא את נושאיו. אינון שית סטרין גניזין בגו ההוא אגוזא אע"פ שנאצלו ממנה והרתה מהחכמה וילדה אבני הבנין הנה הנם בקרבה כי לא נפרדו ממנה הפרד עצמיי כאשר נפרדו הנהרות מאגוז התחתון בעולם הנפרדי' אמנם אלה השש קצוות העליונות אדוקות ומחוברות אל ההיכל הזה אשר נאצלו ממנו מגו סטרא דאת דא נפקא רתיכא חד קדישא וכו' חוזר אל סוד היו"ד שהיא החכמה שממנ' נאצלת חכמת שלמה בהמשך הנהר היוצא מעדן כי בחכמת אלהים היא מצויירת חכמת שלמה. ואמר ההיא רתיכא גניז ולא אתגליא בר כד נהיר נהירו דההוא אגוזא אמר שהמרכבה הזאת מרכבת המשנ"ה אין לה אור מעצמה רק בהאיר אור האגוז הנסתר אל עבר פניה אזי תראה ויתגלה אורה. ואמר וההיא רתיכא טמיר וגליא כי לפעמים היא נשפעת ומאירה ולפעמים היא נסתרת כדמיון הלבנה. ואיהי נפקא מגו נציצו דבוציצא כי משם נאצלה מאז יצא הבוציצא למדוד כל העולמות בסוד נכון כסאך מאז. תחות קשרא קדמאה נפק חד נציצו וכו' חזר לבאר סוד היו"ד הנחלקת במחשבה לג' חלקים של שלש שלש וכבר הקדמתי בהקדמה השנית כי בכח הבוציצא היו מצוירים השלש קשרים האלה אשר נרשמו באות הי"וד ואמר כי בכל קשר וקשר מאלה הג' קשרים יוצאים ומתפשטים ג' ניצוצות שמספר כלם ט' כמו שנתבאר בהקדמה השלישית והוא אמרו תחות קשרא קדמאה תחות קשרא תנינא תחות קשרא תליתאה ומ"ש בקשר השלישי ומגו דא אתקשר רזא דחול במשחתא דבוציצא כי' שהמקשר השלישי של שלש אחרונות משם יונקים ימי החול והקליפה שבאו באחרית י"ם והבן נמצא לפי החיוב הזה שמהנקודה הראשונה שהיא היו"ד נמשכו ט' סמיכין על מה שהיא נסמכת והם מרכבה לי"וד שהם שמונה והנקודה עצמה תשעה והוא אמרו וכדין נהרין מגוה תמניא אחרנין שהיו נעלמות בנקודה ונגלות בספירות מן החכמה עד העטרת וחזר לבאר ההבדל שיש בין הט' הנעלמת לט' הנגלית ואמר אלין ט' סמכין דלתתא שהם הנגלות סלקין בשמא ולא סלקין פי' נקראות בשם אבל בהשאלה לא בשם מונח כי כל מונח קבוע וכל קבוע מורגש כאשר כתבתי בהקדמה הד' ועל כן נקראות ולא נקראות נקראות בהשאלה ולא בהנחה רק בדרך סימנים אליהם ונתן טעם לזה ואמר בגין דאינון כו' דאקרון אין סוף פי' הנעלמות באי"ן קיימין ולא קיימין פי' קיימים מצד עצמם אמנם מצד המבקשים להשיג מהותם אינם קיימים להם שאין מי שישיגם ולא מי שידעם וע"כ אקרון ולא אקרון אע"פ שנקראות מדות אינם מדות שאפי' הט' התחתונות שמותיהם מושאלים וכ"ש הללו כי מלבד שאינם נקראות בשם הנה

אפי' בשום רמז אינם נקראות לרוב העלמתם וזהו אמרו קיימין ולא קיימין ולא סלקין בשמא ולא אתידיעו. ומפני שאמר ואקרון ולא אקרון שנראה שהם נקראות ולא נקראות כמו שאמר בט' התחתונות לזה הוסיף ואמר ולא נודעו כלל כלומר קריאה בזולת ידיעה כי התחתונות מתוך שמותיהם המושאלים להם ישיגו הנביאים פעולותיהם בתחתונים וע"כ עולים בשם ואינם עולים אמנם אלה אפילו בשם השאלה אינם עולים לפי שלא נודעו בשום ציור והשכלה אלא שנקראות על שם התחתונות. ורזא לפניך וחנותי את אשר אחון כבר דעת כי מרע"ה היה מבקש לדעת דרכיו יתברך פי' היאך הוא מתנהג במדותיו וכמ"ש שהמדות היה יודע ולא היה יודע היאך הכחות מתנהגים בהם כי זה נמנע מצד עצמו ומרע"ה בקש להשיג מהות פנימיות המדות וההבדל שיש ביניהם ובין אשר למטה מהם והשיבו הב"ה לא תוכל לראות את פני עד שתשיג פנימיות מהותם אבל אני אעביר כל טובי על פניך כי מראה הפנים לא תאכל להשיג אבל אקרא בשם יי' לפניך כלומר באותם הנקראים בשם אתה משיג אמנם באותם שלפניך ולפנים ממדתך לא תוכל להשיג לפי שהם למעלה ולפני ולפנים ממדרגתך שאתה נאחז בה ובזה לא יקשה בעיניך ענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו כי כך עלה במחשב"ה וזה נמנע להשיג וזהו וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ואל זה רמזו רז"ל באמרם וחנותי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון וכו' הנה נתבאר כי יש מדות ממדות התחתונות נקראות בשם השאלה והפנימיות אפי' בשם השאלה אינם נקראות לרוב העלמתם שאפי' מרע"ה לא השיגם לפי שהם לפנים ממחיצתו וז"א ועל דא לא קאים באורחוי דקב"ה בגין דכלהו סלקין גו מחשבה והמחשביות אינם נישגות ומתמן מתפשטין אורחוי לכמה סטרין ברעותיה דקב"ה ולא אתידיעו כלל. סלקא את דא דאלין סמכין לעילא לעילא פי' שהם מקבלין שפע ואור ממקור מוצאם וביאר היאך ואמר בטש מאן דבטש דלא ידיע פי' שאין כל בריה יכולה להשיג מי הוא רק מתוך הבטישה וההכאה שהכה כענין המכה בחלמיש והופיע האור מהבטישה ההיא ידענו שהוא נמצא ושאמיתת כל הנמצאים ממציאותו נמצאו ולא שנודע מצד עצמו וזהו נהיר ולא נהיר כי בבחינת האור הנגלה נאמר שהוא מאיר אמנם מצד עצמותו נעלם ההשגה אינו מאיר כי הוא חשך לעיני המבקשים. ושב לבאר סוד אצילות הנקודה ואמר כד נחית אתכלילן ביה אינון סמכין פי' כשעלה בחפצו להוריד ולהאציל הנקודה מכח הבוציצה שאמרנו נכללו הט' סמכין שהיו ברח הבוציצא ואתפשט כד אתפשט נפקא חד נהורא כליל מכלא שהיא הה"א שנאצלה מהי"וד ונעלמה החכמ"ה בבי"נה והיה האור הנאצל ממנה טלית שבו נתעטף ונעלם להבהיק כל העולמות הנה נתבאר כי הה"א היכל לי"וד ובה מתכסה באופן שעין

לא יראהו ומכאן תבין מה שכתבתי בראש הפרשה דעתי במ"ש ז"ל נתעטף הב"ה בטלית לבנה על הכוונה השנית אלי:

ואחר שביאר סוד היו"ד בצורתה המורה על שלש נקודות שבה מצויירות כמו שביארנו שב לבאר סוד צורת הה"א שהיא היכלה ואמר ההוא היכלא קיימא לתרין סטרין לחפיא אמר כי ההיכל הזה צורתו עומד לשני צדדין לימין ולשמאל כמו שביארנו צורת הה"א בהקדמה החמשית שנמשכו משני הנקודות העליונות שבצורת היו"ד שני קוים א' לימין ואחר לשמאל כזה # ונעשית מצורה זו דמות היכל שבו נסתתרה הנקודה כאשר ציירנו למעלה וזהו קיימא לתרין סטרין לחפייא כלומר נתפשט ההיכל לימין ולשמאל כצורת **ד** להתעלם ולהתכסות הנקודה בקרבה והוא אמרו ואת יוד אגניז בההוא היכלא כזה **ה** ואמר שנרשמו בה אותן הסמכין שנתחייבו מהנקודה. (ומ"ש ואתגליא לעילא ר"ל שלא נתעלמה אלא לתחתונים). ונתן טעם למה נקראת ה"א ואמר שהוא לשון זמון כענין הא לכם זרע ולפי שהיא נעלמת גם היא מצד עצמה ונגלית מצד פעולתה אמר זמין ולא זמין אתגליא ולא אתגליא ובבחינת עצמותה גזר אומר ואמר לא אתגליא כלל. ברזא דא קיימא את י"וד וכלהו סמיכין כי בה מתקיימת סוד הי"וד ומה שנתחייב ממנה כהי"כל השומר כל הנכנס בו. וחזר להודיע סוד הה"א הזאת שנתחייבו להתפשט ממנה חמשה מרכבות כמספר הה"א ואמר האי אית לה חמש רתיכין דנפקין מגו ההוא נהירו דבוצינא כד סלקא לאתרהא ואתכנישת פי' כשמדדה מה שמדדה ונסתלקה למקומה כמו שכבר אמרנו בעי' מטי ולא מטי הניחה במדת הבינה צורת ה' נקודות כמו שהקדמתי בהקדמה הה כזה# ולא יקשה בעיניך כי כבר אמר שצויירו בה ט' סמכין שבצורת הי"וד והיאך יהיו צורת החמשה והט' בבי"נה והתשובה בזו הוא כי כבר אמר כי כל אות ואות מרכבתו בתוכו ויהיו נא פי שנים נראים בה הט' העצמיים של חכמה והחמש העצריים של בי"נה כי כל דבר בהיר יקבל צורתו וגוונו וצורת וגוון חבירו העומד נכחו ודוק ותשכח שבענין הט' של חכמה אמר ואת יו"ד אגניז בההוא היכלא באינון סמכין. ובענין החמש אמר לפנים ואינון פלאות דאינון חמש סמכין בגווה כלומר עצמיים בם. ושב לבאר כי החמשה הנקודות המצויירות בה"א עולים לחמשים כי כל נקודה בת עשר כמו שהקדמתי בהקדמה החמישית ונקראות נפלאות כלומר חמשים פלאות ועליהם היה מבקש דוד ע"ה להשיג מתוך מדתו שבה הם נדפסים ואמר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך נו"ן פלאות ואמר כי זה נרמז בתיבת נפלאות כי הנו"ן נוספת כפי השרש והי"ל גל עיני ואביטה פלאות מתורתך וכמ"ש פלאות עדותך על כן נצרתם נפשי אמנם באמרו נפלאות רמז אל החמשים שערים הנדפסים במדתו כמו שהקדמתי

בהקדמה הששית. ואמר כי כשאלה החמשים מאירים ומזהירים בהיכל הבינה מזוהר הרקיע העלי"ון יזהירו ג"כ במדת המלכו"ת והוא אמרו כד נהרין וסלקין לה לאתעטרא אתעבידו חמשין לנהרא גו חמשין דלתתא דנפקין מינה. ומ"ש ואינון רזא נפלאות פי' כי הנו"ן הנוספת נכתבת בשני נונין וגם בו"ו באמצע להורות כי החמשים העליונות נמשכות דרך ו"ו אל החמשים התתתונו' וז"א ואינהו רזא נפלאות כלומר ושניהם רמוזים באות נו"ן הנוספת ומ"ש אלין נהרין וסלקין לה לעילא ואתעטרן ואתקשרן גו תשע וכו' יבאר כי אלה תלויין באלה כי הנו"ן בט' והט' בי"וד והיו"ד בקוצה למעלה. ואמר כי סוד אצילותם מהיכן נאצלות נמנע ההשגה. זהו כד נחתין לא ידיע ממאן נחתין. אח"כ יבאר כי כשנתעברה הבי"נה בחמשים השערים היוצאים ממנה ישיבו כלם אל שרשם שהם החמש הנקודות שבה"א הראשונה. אח"כ יבאר התפשטות הה"א הראשונה עם הה"א האחרונה בחמש נקודותיה ואמר אתפשטו אלין חמש סמכין לתתא וקיימא עליהו ר"ל הה"א וכד אתנהירת בכלהו כדין נפקין מינה חמש נהורין אחרנין משתניין פי' שאינם מאירים ומזהירים בראשונים שבמדת הבי"נה כי כל מה שנמשך האור חייבה החכמה העליונה שיתמעט לצורך הבריאה כי ימצאו עלות זו למטה מזו כיחס כח הימין אל כח השמאל שזה עלה וזה עלול וז"א משניין ולא משניין כלומר משתנות בערך עלה ועלול ולא משניין שהם עצם אחד ימינא ושמאלא יחס הימין לשמאל. ואמרו מכאן ולהלאה קיימא מלה באתגלייא פי' כי ממדת העטרת ולמטה הוא עולם הגלוי כי כל מה שנתכסה האור נתגלה כחו כדמיון הרואה בעין השמש שלא יוכל להסתכל בו אם לא ישים מסכים ומחיצות בינו ובין עיניו כי יכהו עיניו מראות ומהעטרת ולמטה כל המרכבות נסמכות על סוד הארבע אותיות השם כי כל המרכבות הם של ד' ד'. וזהו לאסתמכא על רזא עילאה ברזא דשמא קדישא. ומ"ש למהוי סתים דא בדא ולאשתכללא רתיכא קדישא. ואלין חמש אינון ארבע פי' כי אין מרכבה פחות מארבעה ואם קרא לכל החמש מרכבה א' הוא לשתי בחינו' האחד להודיע שהם חמש פי' ארבעה ונקודה עליהם. והשני כי נקראים ארבע בבחינת הפרדתה לד' פאות העולם וזהו אמרו ואלין חמש אינון ארבע. אינון חמש לקבל חמש סמכין. ואינון ד' לקבל ד' סטרי עלמא. אח"כ יכללם כלם אל שורשם ואמר וכלהו רתיכאן כלהו כלילן כל רתיכא ורתיכא בנהורא חד וכל נהורא ונהורא אתכליל באינון סמכין וכל סמכא וסמכא אתכליל באת ה"א ואת ה"א אתכליל באינון ט' וכל חד וחד אתכליל באת י"וד נקודה קדמאה עילאה למהוי כלא חד כלומר אצילות אחד ומשורש אחד נמצאו כל המרכבות. והוציא נפקותא אחת מכל מה שאמר ואמר אשתכחו רתיכין דסלקין על את ה"א מתתא לעילא חמשה ועשרין כי

כל נקודה מהחמש נקודות עשתה מרכבה אחת של ד' נמצא כי החמשה נקודות עם רביעיותיהם הם ה' ועשרים חמשה פעמי' חמשה הם כ"ה והוא סוד וחסידיך יברכו ב"ה כלומר ימשיכו הברכה למדת כ"ה אשר מרכבותיה כ"ה:

ולהודיע כי כל אלה המרכבות באו מאצילות אחד בשם שכל המספר בא מכח האחד ושמדותיו יתברך אינם נחלקות רק במבטא הלשון כי אי איפשר לבטא בשפתי' שום דבר אם לא בחילוק התיבות והאותיות ותנועת הלשון ושהחילוק הנדבר בהם אינו גשמי רק מחשכיי שכליי אמר רשב"י והפסיק באמצע הדרוש הזה ואמר קב"ה איקרי אחד דכתיב יי' אלהינו יי' א' ואקרי ראשון ואקרי אחרון וכו' דא ה"א בתראה וכו' ביאר כי מדת אנ"י היא מדתו האחרונה במדותיו והיא היא הראשונה וזהו אנ"י ראשון ואנ"י אחרון ושגם את אחרונים שהם פרקי מרכבתה הנאחזים ממדת אנ"י ונקראים אחד כלם נכללים בסוד אחד אחרי אשר הם נמשכים מהא' יתברך ויתעלה שמו. וכאן ביאר כי ד' פרקי מרכבת המשנה הם מי"כאל גבריא"אל אוריא"אל רפאל והנקודה עליהם הם חמש סוד הה"א כי ע"כ נקראת ומצטיירת ה"א. ומ"ש ורזא דה"א דא דל"ת הות יבאר כי צורת הה"א יורה על סודה כי השטח העליון עם הנצב הימיני הוא צורת **ד** כמו שהקדמתי בהקדמה החמשית דחשבונה ארבע רמז לד' פרקי המרכבה והנקו"דה אשר באמצעיתה הוא הנצב האחרון היא החי"ה הממלאת אותה אורה והיא אחרונה להורות על כי הוא ראשון והוא אחרון והכל בצורת הה"א כי הנקודה הראשונה היא האחרונה וזהו אני ראשון ואנ"י אחרון ואותיות אי"ן הם אותיות אנ"י ואגב אורחיה ביאר סוד ואת אחרונים אני הוא כי פרקי מרכבתה הנקראים אחרונים לא יסורו ממנה וביאר כי אותיות י"הוה יתברך ואותיו' אדנ"י יתברך הם ארבעה ארבעה וכלם נכללים אלה באלה י"אהדונהי והוא אמרו כלהו ברזא חדא אתכלילו אלין באלין רזא דה"א. ואמר אינון ד' ואלין ארבע כלומר המרכבה הראשונה ומרכבת המשנה ומ"ש ואינון דאקרון אחרונים כלהו קיימין מסטרא דלעילא ומסטרא דלתתא כי אותיות אדנ"י עומדים בעולם האצילו' וגם פועלות למטה:

ואחר שנתגלגל הדרוש לדבר בה"א האחרונה שהיא כדוגמת הה"א הראשונה מליאה תמיד אור החכמה נהר שאינו פוסק אמנם הה"א האחרונה שם עמד האור מהתחשך עוד וכאלו יש לה שני פנים פנים מאירים ופנים בלתי מאירים כדוגמת הלבנה התחתונה כי לעולם לא יחסר חציה מהאור והחצי האחר חשוכיי כאשר נודע מחכמת התכונה כי כן חייבה החכמה העליונה בסוד עץ הדעת טוב ודע הטוב למעלה והרע למטה והביא ראיה מספרא דחנוך שאמר אית ה"א אחרא דלתתא דקיימא מתקשרת בהאי ה"א כלומר העליונה שהאחרונה מתקשרת בראשונה וכלא חד בחד כלומר ושתיהם נקשרות זו בזו

ומ"ש וכדין היא למבכי פי' כי ממנה ולמטה קרא יי' לבכי ולמספד בסוד הפגימה והם בתי בראי הנסתרו' ממאור שהם בהסתר פנים ושם הוא הבכי כי בבתי גואי אין שם אלא שמחה והצהלת פנים וזהו האמת ואם אמרו בתלמוד להפך כדאיתא בחגיגה פ"א מקום יש לו להקב"ה שבוכה בו וכו' והקשו ובבתי בראי ליכא עצבות שנראה משם כי הבכיה היא בבתי גואי הנה כוונתם שם הוא כפי הנגלה על דמיון המלך שהוא רוצה לבכות ומתאפק ובא החדרה לבכות שלא יראוהו בני אדם ויתבזה לפניהם אמנם ע"ד הסוד במסתרים הם בתי בראי שהם בהסתר פנים המאירים שם נתיחס הבכי וזהו אמרו וכדין איהי למבכי כי משם ולמטה הוא מקום הבכי כי למעלה אין בכי ומספד בפנים המאירים. ומ"ש וסימניך אה"ה פי' בלא משך ו"ו כי כשההשפעה יורד אליה דרך הו"ו הנה היא צהלה ושמחה החתן יכהן פאר והכלה תעדה כליה ואוכלוסיה אמנם כשהה"א סמוכה לה"א שלא על ידי הו"ו כי אם מהשמאל מצד הגבורה וההוד אזי מתמלאת דין להעניש בני העולם בבכי ומספר וקרחה וזהו אה"ה כלומר ה"א סמוכה לה"א כי אז מדת הדין גוברת והנה החש"ך יכסה אר"ץ. והנחש נכנס לטמא המקדש וקדשיו ומכסהו בחשך לסבת העדר אור הו"ו כדמיון הלבנה כשהיא לוקה בהסתר ממנה אור השמש שמתכסת בחשך בעמוד התלי ביניהם וזהו בגין דסורחנו בישא לתתא חפייא כגוונא דדל"ת בלא נקודה מהיותה צורת ה"א. וסחרא לאלין ד ולהאי נקודה שהיא העטרת ופרקי מרכבתה שהם בהסתר פנים והוא הברי והעצבון. וקיימא בהם קליפא תקיפא בחוזק הדין בד' קליפות החיצוניות הנרמזים בו הנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונוגה לו סביב המיוחסים לאגו"ז כמו שהקדמתי בהקדמה השביעית כי אז יעשן חרון אף השם ונתן רשות למשחית להשחית. וביאד הסוד בהיות שני ההה"ן סמוכות במלת אה"ה ואמר ורזא דא ה"א בתראה מתרוויהו בחד נקודה פי' שהה"א האחרונה במלת אה"ה היא בדגש הנקרא מפיק להורות כי היא מלאה דין כי כבר ידעת כי הרפ"ה מורה על רפיון הדין ועל רפואה כי הרפואה היא רפיון החולי והדג"ש על חוזק הדין וזהו דהא כדין דינא אתיהיב:

והנה נמשך הדרוש מה"א ראשונה לה"א אחרונה כי כאמה בתה ויבאר סוד מרכבת המשנה ואח"כ יחזור לבאר סוד הו"ו ואמר רתיכא דא דקיימא בה"א בתראה לא אתפרשי דא מן דא לעלמין פי' ד' פרקיה אשר זכר למעלה שהם סוד ארג"מן אינם נבדלים זה מזה לעולם כי אע"פ שהם ד' פנים כלם שוים אל הסכמה אחת והם פני אדם כי פני כל א' נדפס בחבירו והם י"ו פנים וכלם אחד אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו כי רוח החיה באופנים וכלם נדפסים ברבעיותיהם ודמיון זה כשתקח שני מראות של

זכוכית ותתן אחת מהם ביד חבירך העומד נכחך והאחת בידך ויהיו המראות פניהם נכחיות זה אל זה וכל אחוריהם ביתה הנה יראה צורתך במראה אשר ביד חבירך וצורתו במראה אשר בידך ואם תסתכל היטב תמצא כי יתדפסו שתי המראו' בשני הצורות זו בזו ותראה צורתך שנדפסה במראה אשר ביד חבירך רשומה במראה אשר בידך עם מראה עצמה וצור' חבירך שנדפסה במראה אשר רידך רשומה עם המראה עצמה באופן שיהיו הצורות מקבילו' זו לזו עד שיראו כל אחד ואחד צורתו אשר במראה אשר ביד חבירו נדפסת בשלו ושלו בשל חבירו והיו לאחדים וסבה לזה כי כל דבר בהיר וזך יקבל נכחיותו ונכחיות נכחיותו ונכחיותו יקבל נכחיותו כמו כן נמצא את שזה בזה ואת שזה בזה ולא יתפרדו הגוונים רק כשאינם פונים זה אל זה אמנם כשהם פונים זה בזה אין בזה אלא מה שבזה והוא סוד וההסכמה הנמצאת בין הד' פנים אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת והבן זה היטב וזהו אמרו רתיכ' דא דקיימא בה"א בתראה לא מתפרשי דא מן דא לעלמין אפילו שנתמנו כל אחד ואחד על תפקידו הנה בבוא הרצון העליון לעשות בעולם שום דבר כלם מסכימים אל אשר יהיה הרצון בהסכמה אחת. ואמר לפי דרכו בכל אתר דתשכח מי"כאל דאיהו רישא לאלין תמן היא שכינתא. אמר כי ההסכמ' בראשונה נדפס במיכאל כי הוא הראש ואחריו ילכו והנה השכינה תגיד הסכמתה ראשונה למיכאל ואחריו ילכו שאר הפנים וכלם מתקשרים ומתאחדים זה בזה בתוך הה"א וכלא ה"א כלומר הד' פנים והנקודה נקראים ה"א. ואמר וכד איהי חד ה"א ואת אל"ף או את י"וד קדמא לה וכו' פי' כי כשהה"א הזאת האחרונה יחידאה בזולת הה"א הראשונה אבל כשיקדם לה אל"ף או י"וד אזי היא מליאה שפע ורחמים כי האל"ף רומזת אל הכתר ששם נרשם שם אהי"ה ית' והוא רחמים גמורים או שם י"וד שהיא רומזת אל התפארת ששם י"הוה נרשם שם והם משך אחר ובכן כל העולמות בחדוה ואפ"י שהיא בנקודה בדגש הנה הדגש יורה על חוזק הרחמים לשבר ולהכניע כח הקליפה כי הדגש יורה על חוזק המשפיע בה שאם קדמה לה ה"א הראשונה ששם הדין צפון יתגלה בה בדגשותה ואם קדמה לה אלף או י"וד ששם הרחמים יתגלו בה בדגשותה כי הדגש מורה חוזק אם מדין אם מרחמים כענין שביארנו באל זועם בכל יום כי א"ל יורה על חוזק אם מדין או מרחמים בסוד חסד א"ל כל היום והוא אמרו דהא קליפה בישא אתברת מקמה כי דגשות הה"א היא מצד הרחמים ובכח הרחמים נשברת הקליפה ולא חפייא עליה כלומר והחש"ך שהיה מכסה אר"ץ חלף הלך לו. האי קיימא ברזא דא כלומר זאת הה"א זהו סודה. כגוונא דא לית לך שמא קדישא באתוון רשימאן פי' כדוגמא הזאת אשר ביארתי לך בסוד הי"וד והה"א אין לך משמות הקדש באותיו'

ידועות דלא קיימא בההוא את רתיכא דיליה כי בצורת הי"וד נרשמו התשע שאמרנו שהיא נסמכת עליהם ובצורת הה"א נרשמו החמשה שהיא נסמכת עליהם וההוא רתיכ' סמכא דיליה כלומר כי אותה מרכבה הנאצלת מהאות היא משען ומשענה אל האות והאות בערך המרכבה כערך המלך בחיילותיו שאינו יוצא רק באוכלוסים שלו ואינו יוצא יחידי כי זה הוא כבודו וע"ד יהו"ה צבאות כלא בחרא כי צבאותיו נאצלים ממנו. דלא אתפרשן רתיכין מן שמא קדישא וגם הצבאות הנפררי' אין כחם נפרד מהשם ובכח השם שהם נתלים ממנו הם פועלים כי לא יעשו גדולה או קטנה כי אם מהכח הנמשך להם מהשם וכבר ידעת כי שם צבאות פירושו מענין רצין כענין ולמאן די יצבא יתנינה כי כלם עושים רצון קוניהם נמצא כי רצונם הוא רצון בוראם וזהו וכלא איהו שמא קדישא. ומ"ש כי את ה"א אית לה רתיכא באינון שליטין לתתא וכו' אמר שאין בכל אותיות י"הו שום דבוק במרכבות הקליפה החיצוניות כי הם רחוקות מהם כרחוק מזרח ממערב רק הה"א הזאת האחרונה כי הם יונקים משלייתה היוצאת מבין רגליה כי לכך נתמעט אורה בעצם וראשונה בסוד לכי ועטי את עצמך להיותה ראש לשועלי' וזהו אמרו בגין דאת דא איהי באתגלייא זעירא דמן חברייא והיא משרת' לאותיות י"הו המשפיעות בה והיא מחלקת להם לתחתונים טרף ועל ידה הם ניזונים כדוגמת הלבנה התחתונה שכח שצ"ם חנ"כ מתפשטים אליה והיא משרתת להם ומחלקת הוראתם בתחתונים כי על ידה יהיה כל ריב וכל פגע כי הוראת כלם עובר בגלגל הלבנה. נמצא שיניקת המרכבות החיצוניות הם מהה"א האחרונה. ואותיות י"הו כל המרכבות הקדושות הפנימיות נדבקין בהם ולא החיצוניות והיא אמרו ואתוון אחרנין אתכלילו בהון רתיכין קדישין דלאו אינון לבר ולפי שיקשה לפי זה והיאך יפעלו אותיות י"הו בתחתונים וגם הם עיקר הממשלה לזה אמר בר כד מתחברן היכלין בהיכלין תתאי בעילאי שאז הם נבלעי' בהם כהבלע אור הכוכבים באור השמש ולא שהם נדבקים ונקשרים עמהם קשר עצמיי וזהו אבל לא אתכלילן באינון אתוון למהוי חד את כי כל אות ואות מושל על מרכבתה הראויה לה והמחוייבת ממנה. ודא הוא רזא דשמא קדישא כי אותיות השם הקדוש רומזים כל אחד למרכבתה. אח"כ יבאר כי ד' האותיות האלה הנזכרים אשר הם מושלים על מרכבותיהם גם הם סוד ומרכבה למאן דלא אתידע יתברך שמו. באופן שכל אות ואות יש לו מרכבה רשומה בתווך והמרכבה נרשמת באות עצמה:

והשלים לבאר סוד הה"א האחרונה הזאת אשר נמשך הדרוש אליה מה"א הראשונה והודיע שבה נרשם סוד כל השלש אותיו' שהם י"הו כי היא בית קבול לכלם ואמר האי ה"א איהי תריסר וכו' אמר כי לא תקרא אות ה"א בלתי אות ה"א אחרת עמה לפי שהיא

גרונית ואי אפשר להוציי אות ה"א במוצא הגרון שלא יורגש ה"א אחרת עמה הרי שני ההי"ן שהם עשרה והם סוד היו"ד והנה כל ה"א במילואה ה"א ה"א הם שנים עשר שהם סוד הו"ו שני וי"ן והם סוד י"ב גבולי אלכסון והנקודה עצמה שממנה מתפשטין האלכסונות הם י"ג והם סוד י"ג מדות של רחמים שבתפארת שהיא סוד הו"ו שבשם הממשכת מכת"ר סוד י"ג של רחמים גדולים. והוא אמרו האי ה"א איהי תריס' כי הגייתה ה"א ה"א ו' ב"פ עולי' י"ב כמו שביארתי ואינון תליסר בנקוד' עצמה. ומ"ש הני תריסר אינון תריסר תחומין ביאר כי לא יתיחס שם גבולים רק במדת העטר' כי ממנה ולמטה תתיחס ההגבלה כי למעלה הימנה נקראים כלם אין סוף ולא יתיחס להם הגבלה ואמר שאלה הי"ב גבולי אלכסון מונחים ונרשמים לד' פאות העולם שלש לכל רוח נמצא שבארבעה רוחות הם י"ב. וכבר כתבנו למעלה בהקדמה השלישית כי כל נקודה מחשביית תחחלק במחש' לג' חלקים ראש וסוף ואמצע בהכרח וכל חלק מאלה השלשה חלקים ידו בכל כי בכל דבר מושכל לא יחסר החלק מהכל כי הכל והחלק שוים כי לא יתחלק ויחסיר רק הדבר הנשוא בחומו הרי א"כ כי כל שלש האלכסונות האלה שהם רמז לשלשה חלקי הנקודה מצויירים שלש של שלש שלש ויהיו נא בכל פאה ט' שלש של שלש שלש והוא אמרו ואינון תלת אינון תשעה לכל סטר לסטר מזרח ט' לסטר מערב תשעה לסטר צפון תשעה לסטר דרום תשעה הרי כי כל שלש נעשו ט' בחיוב צורת הנקודה נמצא א"כ התפשטותם לד' פאות ששה ושלשים וכח הנקודה משלמת לכל רוח פעם א' הרי ארבעים כזה # הוא סוד המ"ם הסתומה הבלתי פרוצה סוד מ"ם לארבה המשרה סוד המקוה של מ' סאה של טהרה. ואמר כי אלה הארבעים הנמשכים מן הנקודה הם סוד שם בן מ"ב שהוא יוצא מבי"ת בראשית עד ב"ית ובהו שבו נברא העולם. ומ"ש ותרין אזלין לאתאחדא בימינא ושמאלא דע כי רשב"י ע"ה מצייר הענין הזה כלומר אלה הארבעים אותיות בציור עגוליי כדמיון עגולה הסובבת אל נקודה ואלכסונותיה יוצאים ממנה ביען מושלים על היקף העולם ועל ז' כוכבי לכת המשרתים אותם כי כן שם בן מ"ב מתחלק לז' חלקים ששה אותיות לכל חלק כאשר ציירתי אותם לך בתחלת הספר ותמונת העיגול הזה בעולם הוא כדמיון הגלגל המעלה המים שהוא סובב על שני קוטבים נמשכים מן הנקודה האמצעית לימין ולשמאל חוצה כזה # או כזה # והם הם המעמידים את הגלגל ונקראים שני אלה הקוטבים אזני' כדמיון הקופה שנושאים אותה באזניה כן אלה המ' אותיות סובבי' על הנקודה הנמשכת לימין ולשמאל והאזנים האלה הם אחד למעלה באין סו"ף וא' למטה באין תכלית כי הם סוד שני הבתי"ם בי"ת בראשית ובי"ת ובהו שהם התחלת גלוי האצילות וסופו. ונתיחסו

האזנים הללו לימין ולשמאל כי כבר ידעת כי כל עליון נקרא ימין וכל תחתון נקר' שמאל נמצא כי הארבעים אותיות ושני אזנים הם מ"ב ואמר ותרין אודנין לאתאחדא בימינא ושמאלא כי בלתם לא יסוב הגלגל וכלהו קיימין ברזא דה"א כי צורתה **ד'** המורה על ד' פאות העולם והנקודה אשר בתוכה היא הנקודה המתחלקת לד' רבע העול' ט' ט' לכל רוח והיא בכלם:

ואח"כ הציא נפקותא להורות שהיא בכל והכל בה ואמר אשתכח דה"א דא בכל אלין רזין עילאין והם אלה אשר יזכור ברתיכא קדישא שהם ד' חיות. גם באינון תריסר שהם גבולי האלכסון אשר לד' פאות. גם בסוד עשר ספירן חמש כנגד חמש ה"א בה"א כמו שביארתי גם ברזא דמ"ב אתוון עשרה לכל רוח והאזנים הנז'. כלא אתכליל בהאי דיוקנא דה"א כי הכל נרמז בצורתה צורת הד' והחמש והט' שהם עשר עם נקודתם הי"ב במספר האלכסונות והי"ג בנקודתם והארבעים עשר לכל רוח כמו שנתבאר.

וכלהו קיימי באלכסונא סביב הנקודה. דאכרע לכלהו בארח מישר כי אלכסונותיה נמשכים ממנה על נכון לא זה ארוך מזה ולא זה קצר מזה רק בהשואה אחת כי כן תחייב הנקודה בהיותה באמצע להיות האלכסונות בשקול שוה וזהו וכלהו קיימין במתקלא לאתקנא כלא. ברזא דא אתבריאו ואתתקנו כל הני תתאי על דוגמת העליונים נבראו התחתונים עד מתכונת הגלגלים הללו המוחשים. ואמר שעל סוד זה נאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו כלומר נעש ה' כי זאת המדה הנרמזת בה"א האחרונה היא דמות וציור כל המרכבות הנעלמות שהם סוד אדם עליון ובה נרשמים ונדפסים וזהו כל הני רזין דקיימין לתתא ואתאחידו בה בדיוקנא ממש. ונתן טעם אפילו בקריאתה שנקראת ה"א כי שמה מורה על שהיא מוציאה ומגלה הדבר הסתום והנסתר לגלוי ואומרת ה"א לך כלומר התבונן במה שאני מראה אותך את תבנית המשכן ואת כל בית נכאתה וזהו אמרו במה אקרי ה"א בר מה דאתאחידת לעילא במה דלא אתחזי כלל בדיוקנהא ולא אתרשים בה לאתחזאה שלא נרשם בה מה שנרשם להגלות כי הכל נסתר בה והיא מגדת מולדתה ואומרת ה"א כלומר אני מזומנת להראות בכל הני רזין וביאר הטעם ואמר כי היא בלא בגין דא קיימא האי נקודה גו אמצעיתא בגין דאתחידת בכלא דלסטר מזרח אתאחידת בהו וכו' איהי בכלא וכלהו בה ובלא ה"א פי' שהכל מצוייר בה בצורתה ובקריאתה. עד הבא אתרמיזת חכמה עילאה ברזא דאת ה"א בתראה דאתוון ארבע פי' כי כל מה שנרמז בחכ"מת אלהי"ם נרשם ונודע בחכמ"ת שלמ"ה שהיא הה"א האחרונה מארבע האותיות של שם י"הוה יתברך זכאה חולקיה מאן דעאל ונפק שנכנס בשלום ויצא בשלום בחרמת הפרדס הרמוז אליה כי זה יהיה סבה שלא יתבייש בעולם הבא

שתחלת דינו של אדם הוא פלפלת בחכ"מה כי נפשו בחייו יברך לדעת איזה הדרך ישכון אור ובהתלכו תנחה אותו:

והנה אחר אשר ביאר סוד הה"א האחרונה שנמשך הדרוש אליה מהה"א הראשונה כמו שאמרנו שב לבאר סוד הו"ו ואמר רזא דאת ו"ו רתיכא קדישא עילאה דקיימא בקיומ' שלים. אמר כי סוד הו"ו הוא מורה על מרכבה העליונה שהיא קיימת בקיום שלם לפי שהו"ו עמוד נצב פונה לכל צדדיו ובו הכל כלול מעלה ומטה וארבע פאות שהם אורך ורוחב וגובה כן הו"ו הוא צורת הששׁ קצוות יען הוא פונה לכלם ויש לה שלימות הנקודה וההתפשטות אשר הוא שלימות הכל וזהו אמרו דקיימא בקיומא שלים. האי את אתפלג לתרין אתוון דאינון תרין ויו"ן אמר כי לכך נקראת ו"ו בשני ויו"ן להורות על שלימות עולם העליון ושלימות עולם התחתון ששׁ קצוות למעלה וששׁ קצוות למטה וכבר ידעת כי בהתמשך ששׁ קצוות על תמונה כדוריית מלמעלה למטה הנה כשתחתוך הכדור לחצאין ימצאו ששׁ אלכסונות לכל חצי נמצא כי הם י"ב אלכסונות לב' חצאי הכדור ששׁ לחצי הכדור העליון וששׁ לחצי הכדור התחתון וכלם נכללים בששׁ אלכסונות סוד הו"ו כי נכתבת בשני ויו"ן להורות שהאחת נכללת בחבירתה ושהששׁ נעשות י"ב אלכסונות ו"ו למעלה ו"ו למטה להודיע כי סוד הו"ו הוא שלימות הכל מעלה ומטה והוא אמרו האי את אתפלג לתרין אתוון דאינון תרין ויו"ן ו"ו דא כגוונא דא ו"ו ואינון תריסר רזי עילאין. האי ו"ו עילאה איהי קיימא בחמש סמכין עילאין דקיימ' עליהו את ה"א עילאה כי מכח הה"א העליונה בא הו"ו וכבר ביאר למעלה כי הבוציצא לאחר שמדדה המדות הניח בה חמש נקודות נקראות סמכין והודיע כי כח הה"א הראשונה בו"ו וכח הו"ו בה"א האחרונה ושהכל א' בסוד ששׁ הירי"עות וחמ"ש הירי"עות כי הבריח התיכון מבריח מן הקצה אל הקצה מקצה השמים ועד קצה השמים. ומ"ש והאי ו"ו אע"ג דאיהי שית ורזא דשית איהי חמש ורזא דחמש וכלא איהו כדקא חזי זה תבין מענין הארון והלוחות והכפור' החופה על הכל והנני מביא לפניך לשון הזוהר ויקהל רי"ד ע"א בענין הזה כדי שתבין ממנו סוד החמש והשש אמר זה לשונו ארון דא איהו רזא למיעל תורה שבכת' ואתגניזו ביה שית לוחין ואינון שית לוחין מסחרין ודא אקרי ארון. כד סחרן אינוי שית למהוי כחדא כדין איהו גופא חד לאעלא ביה רזא דאוריתא בשית סטרין ואינון לוחין אינון חמש ועאלין ביה חמש ספרים. ואינון חמש אינון שית בחד דרגא דאעיל בה בגניזו דאקרי רזא דכלא והאי איהו רזא דברי' כד עאל גו אינון חמש לוחין כדין קיימא ארונא ואוריתא ברזא דתשע דרגין דאינון י"הוה אלהים תרין שמהן ולבתר קיימא לוחא חדא רזא עילאה דחפי על כלא וההוא הוי רזא דההוא רקיעא דסחרא וחפי על

כלא וכלהו קיימי בגניזו. הנך רואה שגלה לנו כי סוד החמש בשש שהם סוד הה"א והו"ו וכי הה"א כשנתמלאת מאור הו"ו היא ו"ו כי כח הו"ו נכנס בה"א ואמר כי לוחות הארון אל זה רומזת כי גוף הארון כלומ' בית קבולו הם חמש לוחות ד' לד' צדדים וא' למטה בקרקעיתו גם ספרי התור' שבכתב הם חמשה חמש כנגד חמש אמנם הכפרת הוא המכסה על הארון מלמעלה והוא החופף על הכל ובו נשלמו שש קצוות וביאר כי החמש ספרים נקראים שש בחד דרגא דעייל בה הוא הברי"ת הנרמז בכפרת וכבר ידעת כי היה הכפ"רת נכנס בארון ממש לפי שהזר של זהב היה כמין כתר מוקף לו סביב משפתו כי הארון החיצון היה גבוה מהפנימי כדי שיעלה למול עובי הכפרת ולמעלה הימנו משהו כי ג' ארונות היו שנים של זהב ואחד של עץ בתווך וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים עולה הזר למעלה מכל עובי הכפור' כל שהוא לרמוז כי הארון הנרמז בה"א עולה ומקבלת הכפרת הנרמז בו"ו בקרבה ובכן נעשת הה"א ו"ו והבן זה מאוד כי הוא סוד היחוד והזיווג והוא שרמז בכאן באמרו והאי ו"ו אע"ג דאיהי שית ורזא דשית כי היא המורה על שלימות הש קצוות איהי חמש ורזא דחמש כיכל שלימותה קבלה מהה"א העליונה ומשפעת לה"א האחרונה א"כ היא חמש מצד קבלתה וחמש מצד השפעתה ובהיותה משפעת בה"א תשוב הה"א ו"ו כי ה"א במלואה באל"ף עולה שש כי מהאל"ף תתמלא על ידי הו"ו:

שירותא בסטרא דימינא רזא דנהורא קדמאה הנך רואה כי כל הענין הזה מבואר בעצמו ממה שהקדמתי בהקדמה העשירית מענין הט' סמכין המתחייבים מהנקודה ושלא אצטרך בביאור הלשון הארוך כי מצורת הלוח שציירתי למעלה תדענו אמנם גלה לנו כי הכל כלול בסוד הו"ו שהוא הקו האמצעי ואלה המרכבות מהם מימינו ומהם משמאלו ומהם באמצעיתו וכלם מתשעה תשעה והנקודה משלמת לכל ד' פאות לעשרה עשרה. ואגב ארחיה למד אותנו דעת והוא כי השרשים ג' בסוד אמ"ש וכשמתיחדים בעטרת נחשבים לד' כי היא כולל אותם באחד והם ד' הפרטים ג' והכולל א' והוא אמרו שירותא בסטרא דימינא רזא דנהורא קדמאה היא החכמה כי הוא סוד האור הראשון קיימא על רתיבא חדא דאיהי תלת תלת ואע"ג דלית רתיכא אלא בארבע כלא הכא ברזא דתלת תלת כי לא יתיחס מרכבה מארבע רק במרכבת המשנה כשם שאותיות י"הו הם שלש כך מרכבתם של שלש שלש אמנם בהכלל הה"א האחרונה נעשו המרכבות בעלי ארבע. עוד למדנו מתוך דבריו כי ריח טוב מתיחס אל הימין וההפך אל השמאל למטה. ואל יעלה בדעתך שיש שם שום ריח מורגש מוגשם אמנם כשיתלבש הכח ההוא הרוחני למטה בחומר העשבים והאילנות ודומיהם נותן ביסום וריח טוב בבעלי הריח הטוב וההפך

להפך לפי שאין לך כל עשב ועשב שאין כחו למעלה ולפי שהי"ב אלכסונות המיוחסים אל הו"ו כמו שאמרנו שהו"ו נכתבת בשני ויו"ן שהם כללות המציאות מעל ומטה ומיוחסת לעטרת כמו שאמרנו הנה הנם רוחניים אלהיים נמשכים מהנקודה האמצעית וגם האמצעית נמשכת מהכת"ר אשר שם הי"ג מדות של רחמים ע"כ נתיחס אליהם הריח הטוב הרוחני המשיב נפש כי כבר ידעת שהריח הטוב מזון הנפש כי תתהנה בו והם סוד שלש עשרה נהרות אפרסמון הרמוז להם ע"ה אשר הצדיקים מתענגים בהם לעה"ב ועיקרם ושרשם מהבוציצא הנז' וזהו אמרו רתיכא דלסטר דרום דאיהו ימינא ההוא רתיכא בתלתא דנפקא מגו בוציצא כד סלקא רוחא דנשיב בי"ב ריחין דבוסמין המיוחסים אל הריח וריח לו כלבנו"ן אשר הם סוד הי"ג ריחות עם הנקודה הנז' בספר שיר השירים בפסוק נרד וכרכום וכו' אמר בהם דסלקין ריחא ולא סלקין וכו' כי בבחינת כחם הנמשך למטה סלקין ריחא ובבחינת עצמיותם לא סלקין ריחא ולכן גזר אומר דלא סלקין שאינם מורגשים כלל אבל הכח בהם סתום. אמר שהכח ההוא כלול בשלשה גוונים האחד נראה ונגלה בגוון אש ומתלהט בו. והאחד מתראה בגוון המים. והאחד מתראה בגוון הרוח כי לכל חלק שנתפשט הכח ההוא שם נתגלה פעולתו אם באש ואם ברוח ואם במים ולסלק כל מחשבה ודמיון גופני מאלה השלשה יסודות שהם מורגשים אלינו אמר האי רוחא כד אתפרש והוי תלת גוונין אלין לאו אינון אשא ולאו אינון מיא ולאו אינון רוחא אלא שהכח ההוא כשמתפשט בהם נותן כח ההרגשה במקום תחנותו והוא אמרו כד אתפרש כל חד וחד נהיר ולהיט ויהיב תוקפא לאתר דעליה כלומר למקום אשר הוא חונה שם עליו ונעשה סמך ומרכבה תחתיו כי מה שיצא ממנו נעשה מרכבה תחתיו. ואתה המעיין בחכמה הזאת פקח עיניך וראה ולטוש עיני שכליך והבן עומק דבריהם ע"ה שהם מגלים טפח ומכסים טפחיים בזה באמרם כל חד וחד נהיר ולהיט ויהיב תוקפא לאתר דעליה ובתר אתעביד סמך תחותיה הודיעו כי אין שם דבר שני בעצם הדבר אבל הכל אחדות אחד המוציא והיוצא המקור והנמשך אלא זה נעשה רוכב וזה נעשה מרכבה אליו זה סומך וזה נסמך והכל משך אחד אלא שבבחינת התמשכות המעיין קנה לו שם רוכב ונרכב סומך ונסמך. ובזה תשכיל ממוצא דבר מה שאמר בתחלת הזוהר בריש הורמנותא דמלכא גליף גלופי בטהירו עילאה וכו' קוטרא בגולמא נעיץ בעזקא כי כוונתו לומר שלא היה שם דבר שני שבו יתגלף הבוציצא שא"כ היה הוא קודם אל הבוציצא וזה נמנע כפי האמת כי ימצא המצוייר קודם המצייר והשלהבת אל הגחלת ולכן דמה הבוציצא עם נוהירו עילאה כדמיון הטבעת במילואותו כי הטבעת ומלואתו דבר אחד וממנו הוא כמעשהו ואינו דבר שני וכבר דמו זה אל הקומצא

דלבושיה מניה והבן זה הענין מאד כי הוא כחומה נשגבה נגד ההורסים השונים ועמהם לא תתערב:

ואחר שהודיע לנו את כל זאת הודיענו ג"כ כי גם כי נבדלו הצורות והגוונים האלה השלשה למיניהם כלומר גוון האש לחוד וגוון המים לחוד וגוון הרוח לחוד לא נבדלו מכל וכל הבדל החלטי בעצם אבל נשאר בכל אחד מהגוונים חלק אחד מהשנים העומדים נגדו וזה כי בגוון האש נמצא חלק מגוון המים וחלק מגוון הרוח אמנם נדון הגוון ההוא כפי רובו הגובר בו לאש. וכן בגוון המים. וכן בגוון הרוח. כי לא נפרדו מכח המקור אשר באו ממנו הכולל את שלשתם והא לך ציורם ימין ושמאל ותוך ודוק ותשכח זה בלשון המאמר גוונא חד אתלהיט ואתתקיף ביה אשא גוונא אחרא אתלהט ואתקפא - ימין - אמצע - שמאל ביה מיא וכו' ואמר כי אלה השלשה גוונין הם מרכבה - מים רבים - רוח בינוני - אש גדולה לצד הימין בסוד הו"ו הכולל ימין ושמאל כמו שביאר' - רוח בינוני - מים בינוני - רוח בינוני בהקדמ' העשירי' המצויירי' בלוח ההוא אשר ראשיה - אש חלושה - אש בינוני - מים חלושים הם השלשה שמות א"ל בימין אלהי"ם בשמאל י"הוה באמצע וכל אחד משלשה אלה יש לו ג' שליטים תחתיו וכל שליט ושליט בשתי יתידות כאשר ראית נמצאו תשע תשע בכל ראש והנקודה עם כל תשע הרי עשרה אשר סך שלשתם הם שלשים בסוד ויהי בשלשים שנה כי על הגלות היה רומז כי היה מצטער על סוד הבנין הקדוש אשר לסבת הגלות נהרס כב יכול ונעתק ממקומו סוד השלשים שנה סוד המרכבה העליונה של י"הו יתברך עם הרגל הרביעי המיוחד בחיבור אחד והוא סוד ברביעי כי בסבת הגלות כב יכול נעתק נפרד ונפסק השפעתם מישראל והנה ביאור כל תשע ותשע נמשך כלשון המאמר לא יצטרך לביאור רחב שהרי מתוך דברינו נתבאר כל לשון המאמר. עוד למדנו כי השמות הקדושי' שאינם נמחקי' שהם עשר והם אהי"ה י"ה א"ל אלו"ה אלהי"ם י"י' צבאות אלהים צבאות אל שדי אדני (עיין זוהר ויקרא דף י"וד) הם כדמיון איברים אל שם העצם ועל כן אין ראוי למחקם כי הם שייפין עילאין אמנם הכנויי' שהם רחום חנון ארך אפים וכו' הם כדמיון כנפים לאותם האיברים הקדושי' ומלבושי' חיצוניי' להם ועל זה לא איכפ' לן כלל והוא אמרו ת"ח כל הני שמהן עילאין מאינון עשרה דקאמרן דלא נמחקין יאות הוא כלומר שלא ימחקו. אבל רתיכין אלין דלהון דאינון שמהן דאקרון כנויין אמאי נמחקין. והשיב ואמר כי הסוד הזה נתבאר בספר רב המנונא סבא שאמר שם כי כל השמות האלה העשרה שאינם נמחקים הם כדמיון הגוף לנשמה ואין ראוי למחוק הגוף לפי שכח הנשמה נודע וניכר בו אמנם אלה הכנויין. הם כמלבוש אל הגוף כדמיון האגוז אל הקליפה כאשר כבר ביארנו

סוד האגוז שיש בו קליפה לפנים מקליפה והמוח לפני לפנים ולפי' קליפה בתראה לא איכפת לן. וחזר ואמר שלא נתן רשות ח"י למחוק בלוח אפי' אות אחד כאשר עושים הישמעאלים שכותבין בלוחותיהם ומוחקים כי כל דתם מן המח"ק היא אמנם אותיות הקדש אשר באו מהאור הבהיר צריך שיהיו מאירים ומזהירים כזוהר הרקיע שאינו נמחק כי על זה הסוד הוצרכו תנאים רבים לכותבי ספרי תורה בענין שיהיה הכתיבה קיימת ואסור למחוק אפי' אות אחת אם לא לצורך מוכרח מפני טעות סופר או לסבה אחרת הכרחית וזהו אמרו ואע"ג דנמחקין עכ"ד לא אתיהיב רשותא למחקא אפי' אות אחת זעירא דאוריתא ואמר זעירא לרמוז אל הי"וד כי היא ראש ותחלה לכל האותיות כי היא המתחלת והמסיימת בכתיבת כל אות ואות. ולפי שיתחייב מתוך דבריו כי אחר שמדת העטרת היא האחרונה שהרי הכנויין המתייחסים אל נצ"ח והו"ד הם למעלה ממנה ונבוא לחשוב כי היא קליפה אחרונה ושמותר למחוק ח"ו וזהו אמרו ואי תימא אי הכי האי ה"א בתראה דקאמרן איהי קליפה בתראה והיה מן הדין שיהיה מן השמות הנמחקים לזה השיב ואמר לאו הכי קיליפה היא לגבי עילאין אבל לגבי אינון כנויין לא ביאר כי אם תקרא קליפה הוא בבחינת המדות העליונות הימנה כי כל הספירות הם קליפה זו לזו וכלם מוח זו לזו כי כל עליון מחבירו הוא מוח לגבי אשר למטה הימנו ואשר למטה הימנו הוא קליפה לגבי העליון וכמו שיתבאר לפנים שאמרו וכלא מוחא ודא קליפה לדא וא"כ הנה העטר"ה אעפ"י שבאה באחרונה הנה לגבי המדות העליונות היא קליפה אמנם לגבי הכנויין שהם הכנפים מוח תחשב אף היא דהא לא משמשי ביה אלא אינון שמהן עילאין אותם שאינם נמחקים אמנם הכנויין אינם משתמשים בה אותם המיחסים לנצ"ח והו"ד אינם משתמשים בה וביאר כיצד שהרי כפי הנראה הם למעלה הימנה ומשתמשים בה לזה אמר כד איהי סלקא לאתעטרא בעילא ולאתאחדא ברזא דימינא ושמאלא וכו' יאמר כי כוונת החבור הנה היא העולה להתעטר בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני וישארו הכנויין המיוחסים לנצח והו"ד למטה הימנה ככנפים המכסים את גוית הנה של החת"ן והכל"ה והנם כדמיון הבעל הפורש כנפיו על נקבתו נמצא שנצח והוד הם כנפי החתן ופורש אותם על כלתו וסימן לדבר ואפרוש כנפי עליך ופרשת כנפיך על אמתך. נמצא לפי זה כי בבחינת הזיווג הכנפים לחוץ והעטרת לפנים ושלא בשעת החיבור הם לפנים והיא לחוץ לחלק טרף לביתה וחק לנערותיה ממה שקבלה פרס מאת החתן בשעת החיבו' וזהו אמרו ובגין דא אינון לגו ואינון לבר ואיהי לגו ואיהי לבר כפי השעה והני כנויין אינון לגו ואינון לבר כפי השעה מה דאיהו לגו קיימא לבר בשעת החבור ומה דאיהו לבר שהיא העטרת שהיא האחרונה איהי לגו

כל כבודה בת מלך פנימה וכלא שפיר איהו כי כך חייבה החכמה העליונה שתהיה המדה הזאת לפעמים מקבלת פרס מאת המלך מלפני לפנים ופעמים מחלקת טרף בחוץ להיותה ראש לשועלים. זכאין אינון דידעין למיזל בארח מישר שנשמרים מלקצץ במדה הזאת להפרידה מאלופה ונשמרים מלטעות בראותם שהיא היא המפרנסת למדרגות התחתונות ועובדים אותה לבדה כי אם באחדות עם בעלה כאחד כי על זה נאמר כי ישרים דרכי יי' וצדיקים ילכו בם היודעים ליחד ופושעים יכשלו בם שהם מקצצים בה כאלישע אחר כמ"ש ז"ל מאי חמא דאת יהיב רשותא למטטרון וכו' והפריד אלוף:

ולפי שדבר בענין הזיווג רצה להמשיך ביאור הענין מעיקרו ומקורו העליון כי הוא סבת קיום כל העולמות והוא הוא סבת תשוקת כל המדרגות העליונות להשתוקק אליו ולקבל ממנו ולהשפיע לשלמטה מהם. ואתה בני שמע בקולי ואל ישיאך לבך להבין הדברים הנוראים האלה מענין הזיווג והחיבור הנז' בכאן כפשטו ח"ו בענין מוגשם ומורגש ח"ו ח"ו ודע כי להם לבדם ע"ה נתנה רשות לדמות צורה ליוצרה כי היה להם כח לעמוד בהיכל מלך ולתת דמיון מעולם הרוחני אל הגופני ואף כי אינו ממינו ואנחנו מחשים מקשיבים דבריהם כי דעתנו קצרה לרדת לעומק דבריהם אמנם לפחות דבריהם מתישבים על הלב כפי הדמיון והמשל ואם יש הבדל בין המשל והנמשל כהבדל האו"ר מהחש"ך ואמרי האור והחשך כבר ידעת כי מהאור יצא החשך בהדרגת המדרגות לא אוכל לבאר ואמנם כוונתם ע"ה בתת דמיון ומשל לדברים הנסתרים כדי לשכך את האוזן לפי שמעט הם המשכילים הדברים על בוריים אם לא בתת דמיון מורגש ידמה אליו כפי הנגלה בשכלנו הנשוא מחומר וכבר נתנבא ישעיה ונתן דמיון ואמר ואראה את יי' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל והדברים האלה אמת כפי הסוד וכפי הנגלה ג"כ מתישבים על הלב וע"כ אמר רשב"י ע"ה כי כמו שסבת תשוקת הזכר לנקבתו להשפיע בה מברכתו הוא המו"ח המשפיע דרך חוט השדרה אל הצנור הידוע וכל האיברים מסכימים אל החיבור ההוא להוציא כלי למעשהו והוא הנותן תשוקה ותאוה להסכים עם הצינור ההוא להשפיע בנקבתו מברכתו כן להבדיל כמה מיני הבדלות לאלפים ולרבבות כשהמבוע העליון הנקר' מבוע היושר ונקרא כן בעבור שהוא יורד דרך חוט השדר' הוא התפאר' ומשם אל הצנור הכולל הוא סוד הברי"ת להריק בעטרת הנה כל המדות המיוחסות אל האיברים מסכימים וששים ושמחים לעשות רצון קוניהם הוא הכת"ר המיוחס אל המו"ח. ודע כי סוד המבוע הזה הוא סוד הטפה הבאה ממזרח בסוד ממזרח אביא זרעך וכבר ידעת מה שכתב ספר הבהיר בסוד הכתוב הזה מלה"ד לבן מלך שהיה לו כלה נאה וחסודה וצנועה בחדרו והיה לוקח מבית אביו עושר ומביא לה

תמיד והיא לוקחת הכל ומצנעת אותו תמיד ומערכת הכל לימים בקש לראות מה אסף ומה קבץ הה"ד וממערב אקבצך ומאי ניהו בית אביו מזרח שנאמר ממזרח אביא זרעך מלמד שמזרח מביא וזורע במערב ואח"כ הוא הוא מקבץ מה שזרע והכוונה להם בזה כי תפארת יש' הוא מיוחס לחוט השדרה הוא הבן הבכור שהוא יונק מן המקור והמבוע העליון הרמוז במוח כי כל כח רוחני גם כי הוא פשוט מגשם הנה הוא ממציא דוגמתו למטה ואם אינו ממינו ובהיות המבוע הזה מלא הנה כל מלא ושלם ישתוקק להשלים לזולתו ולהריק עליו מברכתו. והוא אמרו מבועא דבירא דלא פסיק לעלמין וכו' ודע כי המבוע הזה הוא ראשית הנהר הבא מעדן ובא עד קצו הוא סוד הברי"ת והראש הראשון המשפיע ברחובות הנהר שהוא הבינ"ה אינו פוסק לעולם אמנם הראש השני שהוא סוף הנהר לפעמים פוסק לפעמים אינו פוסק שזה תלוי בתחתונים. ואמר האי איהו קיומא לקיימא כלא כי הוא הנותן כח לעולם הבנין להתקיים וגם למדרגות התחתונות והוא אמרו כלהו עילאין ותתאין קיימין ביה כי כל מגמתם אליו לקבל ולהשפיע והוא סבת תשוקתם וזהו לרחמא דתיאובתא בגין דאיהו תיאובתא לעילא ותתא לאנהרא אנפין ולאשקאה גנתא כי כלם מסכימים בחיבור ההוא. בהאי לאו רתיכא קיימא לאתגליא פי' במבוע הזה הנז' אין מרכבתו ידוע וניכר בעודה במבוע כאשר לא נודע וניכר צורת העובר בטפת הזרע אלא כלא איהו סתים בסתימו ולא קיימא באתגליא. וביאר סוד החיבור על איזה אופן הוא ואמר אלא כלהו שמהן עילאין הם הם הג' העליונות הנקראים א"ל אלהי"ם י"י וכלהו רתיכין הם הכנויים המיוחסים אל הכנפים כלהו אתאן לגביה בלחישו שלא נודע היאך כחם בא אל העטרת כאשר אינו נודע וניכר כח האיברים היאך באים בכח הטפה אל הנקבה והנה כחם בא להם מהמבוע ואליו שבים ולא נודע כי באו אל קרבו וזהו אתאן לגביה בלחישו. ואמר כד אינון שמהן אתיין לגביה אלין רתיכין פרישאן וחפיין לכל סטרין הם הכנפים הימיניים והשמאליים המכסים את גוית הנה של חתן ושל כלה ומכאן נלמוד שצריך האדם להיות צנוע בשעת הזיווג ולא במקום רואים כי אם בסתר ומעוף השמים יחכמנו כי הוא מפייס ופועל בפרישת כנפיו כ"ש וכ"ש האדם שצריך לפרוש וילון על מטתו להיות זיווגו בצנעא ובלחישו. ואלין אקרון גדפין דבעלה הכנויין הנזכרים הם מיוחסים לבעל לפי שיש כנפים אחרים למטרוניתא למטה בעולם הנפרדים. והאי דרגא עאל בלחישו כמבועא גו בירא דלא פסקין וכו' אמר שהי"סוד נכנס בלחישו בעטרת כדוגמת המבוע הנכנס בבינה שהוא נקרא נהר ובאר מים חיים שאינו פוסק לעולם. וכלא איהו באר כלומר כי שניהם נקראים באר בי"נה ועטרת אלא

שעל העטרת נאמר באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם הם הם הספירות אשר למעלה הימנה. והא אוקימנא וכבר נתבאר זה שהכתוב מדבר בבאר המיוחס לעטרת:
ולפי שעדין לא ביאר כוונתו במבוע איזה מקומו כי גם היסוד נקרא מבוע לגבי העטרת לזה הוסיף ביאור ואמר האי מבועא דבירא איהו סתים לגבי ההוא בירא דעאל גביה בלחישו והאי כרי גו ההוא נקודה דקאמרן רזא דה"א בתראה אמר שהמבוע הזה הוא בא בסתר לגבי הבאר אשר בא אליו בלחישו והוא חופר בנקודה שהוא הי"סוד שהוא סוד הי"וד שבעטרת כי הה"א הנרמזת בעטרת אותה הנקודה שבה היא סוד הי"סוד המשפיע בה כשם שהה"א הראשונה שבשם הנקודה שבה ממנה מתמלאת אורה וכן המבוע הזה שהוא הטפה חופר בסתר בי"סוד ועוד כרי וחופר בעטרת וז"א וכרי בה ועאל לגבה ולא אתידע כלל. ואמר שזהו הסוד שאמר בתחלת דבריו דכד אל"ף אתחבר בה"א או י"וד בה"א והאי איהי בנקודה חדא שהוא סימן להטבת העולם שזה יורה שהמבוע העליון בתוך הנקודה וכבר ירד השפע אל סוד הה"א האחרונה ובכן ההיא נקודה קיימא ברזא דקד"ש קדשי"ם וכאמה בתה ונתן טעם לדבריו ואמר דמפקנו דרוחא קיימא בבי גרונא אמר כי כשהרוח דופק ויוצא מהגרון נרגש המפיק בה"א ואע"פ שהה"א אינה נרגשת במוצא הגרון הנה כשהרוח דופק בכח יורגש המפיק כמו אהיה וכבר ידעת כי מדת הבי"נה מתיחסת אל הגרון המוציא מבטא האותיות בסוד ויאמר אלהים ויאמר אלהים דבראשית כי הוא האומר יהי כך ויהי כך וז"א דמפקנו דרוחא קיימא בבי גרונא
אה יה בגין דאיהו אתר דקיומא קדש קדשים קול גדול ולא יסף. ואמר ולא אשתמודע ולאו איהו רוח ממש אמר שאינו רוח מורגש כאשר יורגש במבטא הלשון רק רצון וכבר ידעת כי הרצון יושאל אל הרוח כד"א אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת. וכדין איהי ה"א בחבורא דאתוון עילאין פי' כשהה"א האחרונה במפיק ה"א אזי היא בחבור האותיות העליונות שהם סוד האלף של אהיה וי"וד של יהוה וכלא שמא חדא לאנהרא מעילא ומתתא אלף עם ה"א י"וד עם ה"א. וחזר לבאר סוד נכמס בענין הזיווג העליון כי המדות המיוחסות אל האיברים אינם פועלות בעטרת פועל עצמיי כמו שפועל המבוע פעל עצמיי בה רק יש להם תשוקה לבד והסכמה עם המבוע שהוא המריק בה והם מגישים אליה ולא מריקים והבן זה הענין מהדמיון המורגש בנו להבדיל כמה מיני הבדלות לאלפים ורבבות וז"א כד כרי האי מבועא בהאי נקודה ועאל בגווה כדין כל אינון שמהן עילאין דקאמרן כולהו עאלין בגוה בתיאובתא ברוחא שלים וכו' בתיאובתא עאלין בגוה ולא במלה אחרא כלא ברוחא ולא בגופא. כלומר ברצון ותשוקה ולא בעצם ולענין הכנויים שהם סוד הכנפים אמר כי אלה אין להם מבוא כלל בזיווג כי אינם איברים

בשמות העליונים לשיהא להם תשוקה אל החבור אמנם פעולתם לכסות ולחופף בשעת הזיווג שלא יראה חוצה ככנפים המכסים את הגוף וזהו אמרו כבעלא דאשתליל מכל לבושוי בשעתא דאתי לאזדווגא באתתיה הכי נמי כל אינון רתיכין דקאמרן דלעילא ותתא כלהו סחרין לה ואינון חפיין עלה ובעלה אשתליל מכלהו. וע"ד לא אתיין כל אינון שייפין לאתחברא אלא ברוחא כי האיברים אינם פועלים בה רק משתוקקים ורוצים ברצון הזיווג. וכדין איהו רעותא חדא והסכמה אחת לכלם וביאר הסוד הזה מתוך הכתוב שבשיר השירים שאמר פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה וקרא הנמיים כתנת ואמר שבשעת זיווגו במטרוניתא הוא פושט אותם להשפיע בכנסת ישראל העליונה כשישראל זכאין אמנם אם לא יהיו זכאין הב"ה מתרעם נגד ישראל ואומר פשטתי את כתנתי להזדווג באמכם לתת לה מנות ואתם מונעים הטוב ההוא ממנה הרעותם אשר עשיתם כי איככה אשוב ללבוש הכתונת להפרד ממנה ולמנוע הטוב מכם. רחצתי את רגלי הם המדרגות החיצוניות שבשעה שהוא מזדווג עמהם הם נדחים מלפני רגליו ועתה איככה אטנפם בתת להם מקום להתקרר אל מזבח יי' ולבלע את הקדש. והשלים הענין ואמר ובגין כך כל איניו כנויין אתפשטו בשעתא דהאי מבועא כרי וחופר בנקודה ההיא ואסתים בגוה דהא כדין כלא נהיר ובירא אתמלי מההוא מבועא וכו' ושב לבאר מי הם אלה הכנפים החופים בשעת הזיווג לפי שיש כנפים לכנפים ואמר שאלה הכנויים הם הם בסוד הקליפה הדקה מד' קליפות הנרמזים באגוז כמו שזכרנו למעלה שהם ד' קליפות והקליפה הפנימית החופה למוח האגוז המיוחסת לנוגה לו סביב הם הם הכנפים החופים בשעת הזיווג כי אז הקליפה החיצונית נדחית חוצה לבל תראה גאות יי' ולא תרגיש בזיווג ולסוד זה אנו אומרים בשכמל"ו בלחש שלא ירגישו בשעת הזיווג שהיא מקבלת פרס מאת המלך ולא יבואו בערבוביא לקבל עם ישראל בניה כאשר יתבאר במקומו בע"ה. ועל הזוכים בסוד הזיווג הזה העליון ומסתכלים בתשוקתם ורצונם אל הסודות העליונים האלה מבלי נטות אנה ואנה רק במחשבם טהורה מכל סיג עליהם אמר זכאין אינון דמסתכלין ברעותיהו מלין דרזין עילאין למהך בארח קשוט ולא לחשוב על יי' תועה ומחשבה גשמית עליהו כתיב והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וכו' זכאין אינון בעלמא הדין ובעלמא דאתי:

דיוקנא דאתוון ברזא קדישא ה"א תתאה דקאמרן רזא דמקדשא. דע כי הם ע"ה קבלו בסוד צורת האותיות סודות נפלאים וכמו שכבר הקדמתי שצורותיהם אינם הסכמיות ובעונותינו שרבו אבדנום לסבת אורך הגלות וטלטול החכמים וטרדת הזמן וצוק הפרנסה עד שספריהם של ראשונים ספו תמו מן בלהות הגלות כמו ספרא דאדם וספרא

דחנוך וספרא דשלמה וספרא דרב המנונא סבא וספרא דרב ייבא סבא וזולתם אשר היו בהם סתרי תורה וסוד צורת האותיות ורמזיהם במספרם כמשפט כי היה להם סודות במספר ובחשבון כל אות ואות וסדרם בכל האלפא ביתות וגלגולם ואנחנו בעונותינו אין בידינו היום רק הנמצא היום בספר הזוהר המלוקט בידינו לקט שכחה ופאה שארית הפלטה ולפי שעד עתה במאמר הנעלם הזה גלה רשב"י ע"ה סוד אותיות י"הוה יתברך שמו ומספר המרכבות של כל אות ואות המתחייבות ממספר האות עצמה כמו שראית שאמר בסוד הי"וד שמרכבותיה עשרה בסוד הנקודה ובאות הה"א הראשונה של שם שמרכבותיה חמשה כמספרה. ובאות הו"ו סוד י"ב אלכסונות כמספרה וכן הה"א האחרונה. הנה עתה ישוב לבאר סוד צורת כל אות ואות מהארבע אותיות עצמם ומהו הנרמז בצורותיהם אחת אחת והתחיל ממטה למעלה וממאי דסליק מיניה וזה שהוא התחיל בראשונה מהי"וד ואח"כ אל הה"א ואח"כ אל הו"ו והשלים בה"א האחרונה ועתה חזר מהה"א והשלים ביו"ד כמו שיתבאר לפנים ואמר דיוקנא דאתוון ברזא קדישא וכו' אמר כי הה"א האחרונה הוא רזא דמקדשא פי' כי צורתה צורת בית המקדש של מעלה וגם צורת הירח המיוחס אליה כי דוגמא וצורה אחת להם הבית והירח לענין המלוי והחסרון כי פתח פתוח להם ממקום שיכנס להם האור. וביאר הענין ואמר כד שלטא ואתקשטת לגבי שמשא לקבלא נהורא מניה בסבת התחתונים כי זהו קשוטיה שמקשטין אותם במעשיהם הטובים הנה הם עומדים השמ"ש והירח כשני אוהבים זה לעומת זה באהבה רבה זה להשפיע וז"את לקבל גם בתולותיה המובאות לה הם נערותיה הבתולות שהם פרקי מרכבתה נכנסות עמה לבית החתן אחת מלפניה ואחת מאחריה ואחת מימין ואחת משמאל והיא באמצע וזה נרמז בסוד צורת הה"א שהיא דל"ת ונקודה באמצעיתה. ומ"ש ושבעין ותרין סנהדרין קיימין כפלגו גורן עגולה הם הם ההפשטות השרים ששה מכל אלכסון שהוא ע"ב והם מרהיבים גוף הלבנ"ה להקביל השמ"ש כי ברב עם הדרת מלך והיא יושבת באמצע כזה # וכבר ביארתי לך כי סוד הנקודה השוכנת בקרבה הוא הי"סוד הנכנס אליה בחשאי ובסתר כי איש מאנשי הבית לא ידע בזיווגם רק הנקודה עצמה החופש כל חדרי בטן והוא אמרו דההיא נקודה וטלא נהורא מן שמשא לאנהרא לכל גופא פי' כי היסוד שהיא הנקודה נוטלת אור מהתפאר"ת שהוא שמש ומגן יי' ומאיר לגוף הלבנה העליונה שאלמלא זה היתה חשוכה כי אין לה מעצמה כלום והוא כדמיון אישון בת עין שהוא מושך מהמוח ומאיר סביבות העין. ומ"ש אע"ג דלא אתחזיא בסיהרא כלומר שהנקודה היא נחבאת ונסתרת שם ואיש לא ידע בכל אלה והביא ראיה לזה מדרך הטבע המוחש אצלנו והוא כי הוא מן הנמנע בחק כל אומד

וחושב ואומן בעולם לעשות עגולה אחת ישרה ונערכת בשווי מכל צדדיה ואלכסונותיה יוצאים מתוכה בערכי השווי אם לא במחוגה מתוארת ברגלה האחת מונחת באמצע ורגלה האחת סובבת סביבה נמצא כי סבת שווי העגולה ויושרה היא הנקודה האמצעית וכן ובדוגמא וסבת כל התפשטו' האורה לכל צדדי ההתפשטות היא הנקודה הרמוזה לאישון בת עין וזהו אמרו ת"ח לית לך עגולא בעלמא דלא אתעביד מגו נקודה חדא דקיימא באמצעיתא ובגין כך עגולא דסיהרא מגו חד נקודה דאסתים בגווה. ומ"ש והאי נקודה דקיימא באמצעיתא נטיל כל נהורא ואנהיר לה לגופא בא להתיר הקושיה נראה לכאורה מתוך דבריו בתחלת המחשבה וזה כי יראה כי ההתפשטות יותר גדול מההתחלה כמו שיראה מנקודת המחוגה שההתפשטות יותר ויותר גדול מהנקודה וזה אינו אמת כפי הסוד כי הוא יתברך מקומו של עולם ואין העולם מקומו כי הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלהו וכבר ביארנו שגניזת האור חייב שיהיו העולמות רחבות מלמעלה וקצרות מלמטה כאשר אנחנו רואים מדמיון הגלגלים כי כל גלגל הסובב על חבירו הוא גדול ורחב ממנו. לזה אמר והאי נקודה דקיימא באמצעיתא נטיל כל נהורא אמר כי אנחנו קוראים להתחלה נקודה בבחינת דעתנו והמוחש אצלנו מהמחוגה כי זולת הנקודה האמצעית לא תמצא העגולה סביבה אמנם כפי האמת היא עיקר הכל ועצם האור וסובב את הכל כדמיון כוכב השמש הנערך לנו שהוא קטן בערך הארץ ואינו כן כי גדול מגוף הארץ מאה ואחד ושבעים פעם ונראה לעין שהוא קטן מאד בלתי נערך בגודל לעומתה וזה לסבת ריחוקו מעין כל רואה כן הדבר הזה כי האור העליון סובב את הכל יתברך ויתעלה שמו והדרו השוכן בחביון עזו אשר עין לא ראתה ואפי' נקודה ממנו כי נעלמה מעיני כל חי. ומ"ש רזא דרזין לאינון דמסתכלין ברזי דחכמתא בא להודיענו כי צורת האותיות אינם רק דמיון והוראה המורה אותנו לסוד המציאו' על איזה אופן נתאצלו ונמצאו מאמתת מציאותו יתברך וזה שהרי סוד הה"א והמ"ם הסתומה ענין אחד הם אמנם נבדלו בצורתם בהיות הה"א פתוחה והמ"ם סתומה להורות על הבדל הפעולות וזה כי הה"א מגדת מולדתה וחדושה של לבנ"ה עד שלא תתמלא אורה ושיש לה פתח פתוח ובית קבול לקבל אורה משמ"ש ומגן יי' צבאות כי זה יורה על תשוקתה לקבל מהשלם יתברך ויתעלה כי כן חייבה החכמה האלהית להיות מדרגות עליות ותחתיות להיות נצרכות זו לזו וכלם אליו יתברך ועל זה נתציירה הה"א בדמות בית קבול אל הנקודה ואחר שתתמלא אורה מסביב והיא יושבת על מלאת תשוב בצורת מ"ם סתומה כדמות עגולה בזולת חסרון נמצא כי לא נבדלו צורת האותיות זו מזו רק להורות הבדל הענינים כי בבחינת האמת כלם נתנו מרועה אחר וכלם נמשכים מן הי"יוד

שהיא תורה על נקודת ההתפשטות שהרי הה"א והמ"ם ענין א' הם אלא שזו מורה על התחלת הקבול בפתיחתה וזו מורה על מלוי הבית אורה. והוא אמרו רזא דרזין לאינון דמסתכלין ברזי דחכמתא כי הם הם היודעים כי הבדל צורת האותיות הם הוראות אל סוד הבריאה כאשר כוכבי השמים וכסיליהם יש להם צורות ודמוים אל מעשי יי' כי נורא הוא וזהו אמרו האי ה"א דאיהי פלגו דגופא דסיהרא ואיהי כעגולא כדקאמרן ובגו ההוא נקודה וכו' אמאי איהו פלגא כלומר למה נרשמה על צורת מחצית העגולה והנה היא כפי האמת עגולה וזהו ואיהו כעגולא דקאמרן. והשיב ואמר לאו דאיהי פלגו כלומר כפי האמת עגולא אמנם נרשמה על צורת מחצית העגול להורות על התחלת קבלתה שהיא פתוחה ופתחה פתוח לבא הנקודה בקרבה וגם שמה מורה על זה שנקראת ה"א מלשון זימון כמו שאמרנו מענין הא לכם ידע וז"א וכדין אקרי ה"א מאי ה"א כמאן דאמר הא אנא וכד אתחברת וכו' האי ה"א אשתלים ואתמליא סיהרא מכלא ומאת דא דאיהי ה"א פלגו דסיהרא אתעביד מ"ם וקיימא כגוונא דאימא עילאה שלימה ומליאה בסוד מ"ם דלמרבה המשרה שהרמז על חומות ירושלם הפרוצי"ם שיתמלאו אורה כמו שכבר ביארנו. ומ"ש ובגין דא ה"א עילאה ה"א תתאה מ"ם עילאה מ"ם תתאה פי' כי לכך נכפלה אות הה"א בשם ההוייה להורות כי הה"א האחרונה מתמלאת אורה ותהיה כאמה בתה. וגם נקראת המ"ם מ"ם בשני ממי"ן להורות כי המ"ם הפרוצה לפעמים היא פרוצה ולעתיד תהיה סתומה כמ"ם ל"מרבה המשרה ותתמלא פגימתה של לבנה ומבואר הוא:

דיוקנא דאת ו"ו ברזא קדישא האי את עלמא דלעילא פשיט פשיטו וכו' יאמר כי צורת הו"ו תורה על התפשטו' שנתפשט מעולם העליון הוא הכתר להאיר על הארץ העליונה על ידי התפארת והיסוד שהם ו"ו ומשך הו"ו ואותו התפשטות כלול בו שש קצוות בחבור א' כי הו"ו כולל אותם וע"כ צורתה קו נצב פונה לשש קצוות והנם בו על תכונה אחת זה כמו זה וזה כמו זה והנם מתחברות במרכבותיהם בסוד הו"ו בעלי השש כנפים והאות הזה נרשמת בשש קצוות כלולים בה כאחד. והאי הוא דאנהיר לסיהרא ברזא דשית סטרין כלילא כי הם נדפסים בה ונראים בה וכשמתחברים יחד נראים כאחד אדם ודמות אדם הכל בצורת הו"ו. ואעפ"י שהם שש קצוות הנה הנם פשיטות אחד כדמות ענין אחד וגוף אחד כלול מכלם. רזא דרזין לאינון דמסתכלין בארח מישר בדיוקנין דאתוון הם הם היודעים סוד צורת האותיות למה נרשמו כל א' ואחד על צורתה נבדלת מחבירתה והם יודעים כי לכך נרשמה הו"ו בפשיטות א' על צורת קו נצב להורות שהוא קיום הכל כגוף האילן אשר כל הענפים עומדים וקיימים בקיומו והוא סובל הכל מבלי הצטרך עזר זולתו

וזהו לאחזאה דכלהו קיימין בקיומא דגופא דאיהו נטיל כלא וכל האיברים סובל חוט השדרה וקיימים בקיומו. וגם תורה על צורת הו"ו בהיותה על צורת קו א' שהיא נשללת מכל הכנויים הנרמזים בכנפים ובא יחידי להזדווג בבת זוגו כמו שפי' בפשטתי את כתנתי. וכל האיברים הנרמזים בשמות העליונים כמו שקדם כלם מתיחדים ונכללים בגוף בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני כי כלם מסכימים ביחוד אחד על הזיווג והו"א אמרו וכד מסתכלן אין כלומר על אותם שאמר רזא דרזין לאינון דמסתכלן באורח מישר אמר שכשהם מסתכלין הענין רואים הזרועות שהם גדו"לה גבו"רה מכאן ומכאן מחוברים בגוף האילן ונכללי' בו דלא אתחזון בר גופא בלחודוי בגין דכלהו כלילן ביה בצורת הו"ו מסתכלין זה. ואמר אימתי אתחזון וכו' כלומר ואיזה אות היא המורה על האילן בזרועותיו והשיב בשעתא דאתפשט' ואקרי אלף כדין תרין דרועין דא מסטרא דא ודא מסטרא דא וגופא קיימא בינייהו באמצעיתא ביאר כי הו"ו והאלף ענין א' הם כמו שאמר בצורת הה"א והמ"ם וההבדל שיש ביניהם שהו"ו מורה על גוף אדם א' משוך אשר זרועותיו נמשכות על משך הגוף בלתי מתפשטות לכאן ולכאן. והאלף תורה על גוף אדם א' משוך אשר זרועותיו פרושות לכאן ולכאן ואמר כי כשאות זה שהיא הו"ו מתפשטת לצדדיה נעשית אלף כזה **א** כשתי זרועות וגוף באמצע וזהו בשעתא דאתפשטת וכו' ואמר כי לכך נתנה האלף בראש כל האותיות להורות שממנה נתפשט כל מה שנתפשט לימין ולשמאל ולכל מה שיצא מהבי"נה ממנה נתפשט וכבר ידעת כי האלף היא אלף של אהיה אשר בכתר ואמר כי זה אחד מסודות האלף אעפ"י שיש סודות אחרים בסוד האל"ף אמנם זהו בדירו דמלה כמו שנמצא בספר אדם הא' ושאר האותיות כלם למיניהם מאלף נמשכו כמו שכל המספר נמשך מהאחד. נמצא שהאלף והו"ו ענין אחד הם וההבדל ביניהם הוא שהו"ו תורה על כי הכל נכלל בו והאלף תורה על גלוי הימין והשמאל בזרועותיה וזהו בר דהאי אסתים כלא בגויה והאי אחזי כל דיוקניה. ומ"ש ואי תימא תרין ירכין דלא אתחזיין אמר זה לפי המונח שצורת האל"ף מורה על התפשטות הגוף ימין ושמאל והיה ראוי כפי הנראה שיצוירו באל"ף צורת הירכים כמו שציירו הזרועות שהרי הירכים בלתי נראים בצורתה. והשיב הכי הוא ודאי דהא תלת סטרין אינון רזא דתלת אחרנין פי' שהם נכללים שלש בשלש כי כל העשר הם שלש של שלש שלש ואלו היה מצייר בה כלום היה צריך לצייר צורת האילן בצורת האלף ואין צורך כי אין בכלם רק מה שבימין ושמאל. ועוד כי השלש האלה המצויירים באלף הם עיקר שהם סוד תורה שבכתב הוא התפארת ותורה שבכתב היא כוללת הכל עשה ולא תעשה סוד ימי"ן ושמ"אל שהוא העיקר כי נביאים וכתובים הם ענפים נמשכים מהם

ואם תמצא אי זו מצוה שנויה בהם כענין מה שנמצא ביחזקאל ע"ה מענין תורת כהנים וזולתם מענין שמירת שבת הלא הם כתובי' בתורה שבכתב שהיא שורש ועיקר הכל. ועוד יקשה על ההנחה הנזכרת ויאמר אחר שהו"ו צורתה תורה על משך א' נפרד למה הושמה במספר הששה. והאלף שצורתה תורה על שלש של שלש הושמה למספר אחד וטוב היה שתהיה צורת האלף למספר הששה שכן תורה צורתה. והו"ו למספר האחד שכן תורה צורתם קו א'. והשיב אלא מהכא רזין דסלקין בשמא קדישא אסיר לאסגאה לון בפרטא וכו' ירצה כי השמות הנאצלים מהשם הקדוש י"הוה יתברך שהוא שרש כל השמות וכלם ענפים מסתעפים ממנו אסור להפרידם מהשרש כי אם תפרידם מהשרש יהיו רבים אמנם בהתיחד' בשרש' שב הכל כח אחד והנה אחרי התיחד' עם השרש רשאי אדם לפרט' ולפרשם אחד אחד כי בזה לא יורה על רבוי אחר שיחדם מקודם בשרש' וז"א אסיר לאסגאה לון בפרטא אלא לחברא לון וליחדא לון כחדא וכו' וכד אינון בכללא חדא בדיוקנא חדא אית לפרשא לון ולמעבר פרטין דנפקין מההוא כללא כי בהקדים אותם שהם בשרשם ושיצאו ממקור אחד אין היזק בפרוט אותם. וע"ד כלל אתהדר למהוי פרט. פרט אתהדר למהוי כלל וביאר כיצד ואמר כלל דא ו"ו כי צורתה תורה על פשיטות אחד אתהדר למהוי פרט ברזא דשית באופן שנמצא בה מה שיורה על הכלל וזה בצורתה שאין בצורתה רק מה שיורה על קו אחד ומשך אחד והוא הכלל. ואתהדר למהוי פרט וזה בחשבונה שיש בה פרטים ששה והוא הפרט הרי שנמצא בו"ו רמז לכלל ולפרט לכלל בצורתה ולפרט בחשבונה. ואמר שכן נמצא באל"ף שהאל"ף בצורתה תורה על פרט בג' הקצוות הנראים בה והוא הפרט והכלל בחשבונה שהוא אחד ואין בו רבוי כלל. הרי שנמצא באל"ף מה שנמצא בו"ו. ונמצא בו"ו מה שנמצא באל"ף אלא שמה שנמצא בצורת זו נמצא בחשבון זו ומה שנמצא בחשבון זו נמצא בצורת זו. ואמר ורזא דא כלל ופרט וכלל כי זו מדה אחת מן המדות שהתורה נדרשת בהם ועל סוד זה המדות נדרשות כלל ופרט וכלל אלף ו"ו ו"ו אלף כי מה שבזו בזו ומה שבזו בזו. וחזר לבאר הא כיצד נמצא בכל א' משתי אותיות אלה כלל ופרט וכלל ואמר אלף כלל ואתהדר למהוי פרט ולבתר אתהדר למהוי כלל ואיהו הוא כלל ופרט וכלל ועדין לא ביאר כיצד אלא דרך כלל אמר זה. וכן ו"ו כלל ואתהדר למהוי פרט ולבתר אתהדר למהוי כלל ודא הוא רזא כלל כמא דאוקימנא פי' כמו שביארנו שצורתה מורה על פרטות וחשבונה על כללות ולבתר אתהדר למהוי כלל בגין דאיהו אלף והכי סלקא ברזא דאלף דרועין וגופא כי זה יורה על הפרטות ואתפרשן רזין למאה וכו' כלומר ומכאן נפרדו המאות והאלפים כי על כן נקראת היא אלף להיות ראש למאות ולאלפים וזהו וע"ד אקרי אלף ברזא דאלף

אלף חד כלל אלפא פרט כי כל חשבון האלפים נכנס תחת גדר האלף ואליו חוזרים הרי א"כ ביאר בהיות נרמז בה כלל והוא התחלת המספר שהוא אחד ונרמז בה הפרט והוא בצורתה בשלש קצותיה. ונרמז בה הכלל כמ"ש בגין דאיהו אלף וכל האלפים חוזרים אל האלף הרי שנמצא כלל ופרט וכלל. אח"כ שב לבאר הענין הזה בעצמו בו"ו ואמר ו"ו כלל ואתהדר למהוי פרט כמא דאוקימנא פי' כמו שביארנו בצורתה שמורה על כללות וחשבונה שמורה על פרטות הרי כלל ופרט מבוארים בה. ולבתר אתהדר למהוי כלל רזא דאדם כלומר כולל כל איבריו והוא הוא הכלל הרי שנמצא ג"כ בו"ו כלל ופרט וכלל ושניהם האותיות כאחד טובים האלף והו"ו ענין אחד וזהו וכלא סלקא ברזא חדא ובמתקלא חדא למהוי כלא חד. וחזר ואמר ו"ו אתהדר למהוי כלא חד נהורא חדא להביא הסוד הזה מן הכתוב שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב דא ו"ו דהוא אזיל ונהיר ברזא דימינא כי מפאת ימין יבוא אליו האור מהאור הראשון הוא המזרח ולבתר ויבדל אלהים בין האור ובין החשך הרי שחזרה הו"ו אלף ביום הראות בה ימין ושמאל או"ר וחש"ך תרין דרועין דא מסטרא דא ודא מסטרא דא בצורת האלף עצמה. חד אתקרי אור וחד אתקרי חשך לא שהוא חשך ממש אבל נקרא חשך לגבי הימין כי הוא עלול ממנו. אפליג את דא בגוויהו הוא הו"ו שהפריד ביניהם. וכדין אתפלג מחלוקת מתרין סטרין שהתויך השלום ביניהם להפריד המחלוקת כי זהו סוד ההבדלה לא שהבדיל ביניהם ונשאר כל אחד על מה שהוא שא"כ עדין מחלוקת במקומה עומדת רק ההבדלה הזאת היא הבדלת המחלוקת בתווך השלום ביניהם וז"א ויבדל אלהים דאתפרש מחלוקת ואסתכמו תרין סטרין למהוי בשלם והבדלה דא היא הבדלת מחלוקת. ובגין כך אלף ו"ו כחדא אינון אלא שמורים כל אחד על פעולתה. ויקרא אלהים לאור יום דא סטרא חדא וכו' פי' קראם בשמות לעשות מלאכתם הי"מין פעל יום והשמאל פעל ערב. כיון דעבדו עובדין אסתכמו תרוויהו ואתכלילו באת ו"ו וזהו סוד הפרט ששב כלל בהסכמה אחת והוא סוד ויהי ערב ויהי בקר יום אחד סוד הו"ו אשר פרטו בכללו. ומ"ש ויהי ערב כתיב ולא והיה הודיע לנו סוד אמרם במקום אחר ויהי אור אור שכבר היה שהכוונה להם שלא נמשך האור לבלתי תכלית אמנם עמד במקום שעמד ונגנז אחרי שפעלו הימין והשמאל כצורת האלף עמד ונסתר במשך הו"ו והוא אשר יורה מלת ויהי על עבר שהיה מה שהיה ולא נמשך עוד כי מלת והיה מורה על עתיד ועל שמחה ומלת ויהי על עבר ועל צער אחרי שלא היה עוד. והסוד ויהי ערב ויהי בקר כלומר כבר נראה ונתפרש בצורת האל"ף בדרך פרט הימין והשמאל ועתה שב כלל ונתיחד הכל בצורת הו"ו ונסתר שם והוא אמרו ויהי כד אתחזיין ברזא דאל"ף ועבדו עובדין ואסתימו ולא אתחזון. כדין

כתיב ויהי הוה והשתא לאו איהו דהא אתכליל ברזא דו"ו והשתא כלא יום אחד ואמר מי ימלל גבורות יי' לפי שאמר כי האלף ממנה נמשכו כל המאות והאלפים לפקודיהם וכלם שבים ונכללים בו בצורת הו"ו כל הגבורות כי מי יוכל להגיד ולמלל זה כי יוכללו כלם במדה הנקראת תהילתו והיא מדתו שלדוד בסוד תהלה לדוד כי כלם יצאו מהבי"נה הנקראת גבורות ונכללות בתהלה על ידי הו"ו. והמשיך לבאר הסוד עצמו בכתובים הבאים אחריהם ואמר ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד. מתחת השמים דא סטרא תתאה סטרא חד ברזא דאלף הרמז על המים התחתונים הנרמזים ביוד התחתונה אשר תחת צורת האל"ף כי כבר ידעת כי צורת האל"ף בשתי נקודותיה והו"ו אשר באמצעיתה רומזים אל המים העליונים ואל המים התחתונים והו"ו רומז אל הרקיע המבדיל בין מים למים וזהו אמרו מתחת השמים דא סטרא תתאה חד ברזא דאלף. ומ"ש דאיהי סטרא דאקרי חשך כבר ביארנו כי ההויות העליונות נקראי' מים בהתיחס לפי שטבע המים לרדת ולהמשך למטה לא שהם מים ממש וכמ"ש רבי עקיבא לתלמידיו כשתגיעו אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים כמו שכבר ביארנו הסוד למעלה ולפי המשך ההויות זו מזו בדרך עלה ועלול נקרא התחתון חשך בבחינת העליון אשר על זה הדרך והערך נקרא הימין אור והשמאל העלול ממנו חשך א"כ נקראו המים העליונים אור והמים התחתונים חשך וזה בהתיחס. וביאר כי זהו הנרצה באמרו מתחת השמים כי כבר ידעת שמדת התפארת נקראת שמי"ם ומתחת השמים הוא מדת הי"סוד ומשם מתפרשים המים ונובעים בעטרת בנגידו ובטמירו כי אין איש מאנשי הבי"ת יודע עד מה כי זיווגם בחשאי כמו שכבר ביארנו כי מהמו"ח העלי"ון יבא השפע דרך שם בהחבא וזהו אמרו דהא מההוא סטרא מתפרשין מים ונבעין בנגידו ובטמירו מסטרא דלעילא דאיהו ימינא הוא הדרום כי הוא הקודם לקבל האור מהמזרח אותו האור שנגנז. וביאר באיזה מקום נגנז ואמר כאן אתר אתגניז והשיב ברזא דו"ו והוא הצדי"ק שהוא משך הו"ו. ומכאן אתה למד כי דבריהם ע"ה האמת והצדק שהם מיחסים האור שזרח ממזרח שמ"ש יי' צבאות אל הזרע הבא מן המוח ביען אותו האור הוא המהווה כל ההויות והנשמות כאשר זרע האדם סבת יצירת החומר והוא סוד ממזרח אביא זרעך ממש ומזה הדרך יש להם כח לדמות צורה ליוצרה. ומ"ש וכד אתגניז כלא אתגניז סטרא אחרא גניז עמיה פי' כי במשך הו"ו שהוא י"סוד נגנזו סוד הימי"ן והשמ"אל. ומ"ש ודא הוא סטרא דאשתאר חד בלא חבריה כד אתגניז בקדמיתא הוא סוד מה שאמר רשב"י ע"ה אמרה שבת לפני הקב"ה לכל נתת בת זוג ולי לא נתת בת זוג אמר לה הקב"ה כנסת ישראל תהא בת זוגך והואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא לפי שלא מצאנו בכל ספרי

המפרשי' ע"ה מי שביאר אימתי היה זה שאמרה שבת לפני הקב"ה לכל נתת בת זוג וכו' אם בשעת גלוי הי"מים העליוני' שהם ז' אבני הבנין ופעל כל אחד ואחד פעולתו והגיע תור עת יום השבת לשבות מהמלאכה ובכן אמרה שבת לפני הקב"ה לכל נתת בת זוג ולי לא נתת בת זוג א"כ מה צורך לשאלה זו שהרי כבר נגלית כנס"ת י"שראל ונתנה לו לאשה ובת זוג ומה צורך לשאלה זו. ואם היה זה קודם גלוי הימי"ם ועודם בעמקי האי"ן מי הוא זה ואי זה הוא אשר ישאל ויאמר לכל נתת בת זוג ועדיין הכל במחשבה. האמנה כי ענין הסוד הזה גלה אותו לנו רשב"י ע"ה בכאן ורמזו לנו במה שאמר אשתאר חד בלא חבריה כדי אתגניז בקדמיתא וקודם שאבאר לך הענין אתה צריך לדעת כי הגרסא האמיתית היא אמרה שבת לכל נתת בת זוג ולא בן זוג כי איך תבא התשובה כנסת ישראל תהא בת זוגך אם השאלה על בן זוג הי"לל כנסת ישראל יהיה בן זוגך והנה המעתיקים כשראו שלשון המאמר אומר אמרה שכתב לשון נקבה תקנו כפי דעתם ואמרו ששאלת הנקבה על בן זוג והאמת לכל נתת בת זוג ולי לא נתת בת זוג והנה כוונת רשב"י באמרה שבת על מדת הי"סוד שהוא השב"ת והנהו נקבה לגבי העליונים המשפיעים בו בסוד כל הנחלים הולכים אל הים וזכר לגבי כנס"ת י"שראל או יתכן שלשון המאמר הוא אמר שבת לפני הקב"ה לכל נתת בת זוג ולי לא נתת בת זוג והיתה התשובה כנסת ישראל תהא בת זוגך והכוונה בזה כי כבר ידעת כי בהגיע תור החפץ הקדמון להופיע אורו על צד הגלוי על ידי ספירותיו שהיו בעמקי האי"ן אזי יצאו ונתגלו כלם בבת אחת אלא שלא גלו פעולותיהם רק יום יום ופעלו כל אחד וא' יומו כמו שמשלו משל רז"ל לגנן שירע מיני קטנית בבת אחת והצמיחה היתה כל אחד ביומו ואחר שנגלה האור הראשון להרחיב חלל העולמות כמו שביארנו במשל אומן הזכוכית שהוא מרחיב הכלי ברוח פיו וראה שאין העולם כדאי להשתמש באור ההוא וגנזו עמד האור במשך הו"ו כמו שאמרנו ונגנז שם שזהו סוד אמרם ז"ל גנזו לצדיקים לעתיד לבא שפירושו שגנזו בין צדי"ק וצד"ק לעתיד לבא שיזכו הנשמות ליהנות שם והנה בהיותו נגנז שם בי"סוד שהוא סוד השבת נשאר הוא לבדו. וכנסת י"שראל חשוכה ושחורה שכן חייבה הסכמה האלהית שתהיה הלב"נה בפגימה לתיקון התחתונים ותתמלא אורה בחוט של חסד שהוא האור של יום ראשון לתת טרף לביתה וחק לנערותיה כי אין לה מגרמה כלום. והנה הם ע"ה כדרכם תמיד לחוד חידה ולמשול משל כמו שאמרו במשל הלבנה אמרה לבנה איפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר א' וכו' ואמרם והארץ היתה תוהו ובוהו תוהא ובוהא ואומרת וכו' משל למלך שקנה שני עבדים בטימי א' ובאוני א' וכו' וכאלה רבות כן עד"ז משלו הענין הזה מענין השבת ובת זוגו כשנגנז האור בראשונה

ועמד ביסוד ועמדה הלבנה שחורה כאלו אמר השבת שהיא היסוד לכל נתת בת זוג כי כל הספירו' נאצלו בהדרגת זכר ונקבה זה משפיע וזה מקבל החס"ד והגבו"רה והנצח וההוד ונשאר היסוד אזי לבדו בשעת גניזת האור בלא נקבה שתקבל ממנו כי כן חייבה החכמה העליונה שתעמוד מדת זמן בלא אור כדי שיבראו מהחשך כל בעלי הגשם והחומר ובכן אמרה שבת לכל נתת בת זוג ולי לא נתת בת זוג והיתה התשובה כנסת ישראל תהא בת זוגך כי צריכה היא לאורך לתת נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה וזהו מה שרמז בכאן רשב"י ע"ה ודא הוא סטרא דאשתאר חד בלא חבריה כד אתגניז בקדמיתא ביאר שהיה זה כשנגנז האור בראשונה אמנם כשחזר והופיע חוט של חסד בעטרת היתה בת זוגו. ומ"ש ומההוא סטרא כד אתפלוגו מיא ואתכנישו בגויה כדין אתחזי יבשתא יחזור לענין ראשון שאמרה סטרא אחרא גניז עמיה שהכוונה על כח השמאל ג"כ שהוא המיוחס לצפון נגנז ביסוד כמו שנגנז כח הימין כי כח שניהם נגנזו בו הימין והשמאל אמנם מצד הימין נתהוו המים ומצד השמאל נתהוי' היבש' מכח האש החזק' אשר הקפיאה הרפש והטיט כמו שביארנו בו בפסוק והארץ היתה תוהו ובוהו תלגא גו מיא נפק מינה זוהמא עיין שם כי זה היה סבת גלוי היבשה וזה אמרו מההוא שטרא כד אתפלגו מיא וכו' כדין אתחזי יבשתא אמר כי מצד ההוא השמאל כשנבדלו המים העליונים מהתחתונים כדין אתחזי יבשתא מההוא סטרא והביא ראיה בסוד הכתוב הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב וכבר ידעת כי מדת הי"סוד נקרא הר ציון ומהצד השמאל שהוא ירכתי צפון נגלית היבשה שהיא קרית מלך רב שהיא העטרת שנקראת קרית מלך העליון שהוא הבי"נה כי שם נמשך הצפון דרכתו עד הר ציון והוא אמרו דהא מההוא סטרא אתחזי ואתגליא ומ"ש לבתר דאתגניזו תרין סטרין אלין חוזר לענין ראשון שהו"ו הוא הכולל הכל כמו שביאר למעלה. ויאמר אלהים יהי מאורות גמר הענין עצמו במשך הו"ו ואמר השמים מאן שמים דא ו"ו דאיהי את דאתקרי שמים והיא מדת התפארת בסוד ואתה תשמע השמי"ם. רקיע השמים דאתפשט מניה פשיטו חד לאנהרא הוא סוד משך הו"ו שהוא סוד הברי"ת העליון המשקה ומרוה את הארץ כשהיא יבשה ומשך הו"ו הזה נקרא רקיע השמים שפירושו התפשטו' שנתפשט ממדת השמים שהוא סוד הו"ו שנמשכה ממנו ו"ו אחרת כי על כן נקראת הו"ו בשני ווי"ן כמו שכבר אמרנו כגוונא דא גי"מל חדא איהו פשיטו דאתפשט מאת ו"ו לאנהרא ולאשקאה לארעא וכו' אמר שלסוד זה נתציירה הגי"מל במשך א' ונמשך ממנה עוקץ להורות כי הו"ו על ידי עוקצו משפעת בעטרת והנך יודע שזהו סוד הנקרא גומל דלים כי הוא המשפיע בעטרת שהיא דלה ועניה ועל סוד זה נקרא הגי"מל גימל והדל"ת דל"ת שהרמז שהגי"מל בעוקצה גומלת

בחו"ט של חסד עם הדל"ת דלית לה מגרמה כלום והסתכל כי צורת הגי"מל מגדת זה כי היא צורת צנור משוך לצד שמאל כי העטרת נוטה אל צד שמאל כמו שידעת שבאה מירכתי צפון ודוק ותשכח בלשון המאמר שכפל הענין ב' פעמים שאמר מאן שמים דא ו"ו רקיע השמים דאתפשט מניה פשיטו חד. וחזר ואמר מאן איהו רקיע השמים דא הוא פשיטו דאתפשט מאת ו"ו כגוונא דא גי"מל דא איהו פשיטו דאתפשט מאת ו"ו לאנהרא הנה שהעתיק הצורה מצורת ו"ו לצורת גי"מל כזה ג להורות שנמשך צנורה לצד צפון. ואחר שהאריך בסוד הו"ו וביאר הכתובים הנז' בהבדלת האור והחשך והבדל המים העליונים מן התחתונים שהו"ו מכריע ביניה' כמוזכר שם לענין ראשון ואמר את ו"ו דא אשתליל מכלא דלא אתחזון ביה כלל מכל אינון סטרין אחרנין בר חד פשיטו כמו שביאר למעלה כי בשע' הזיווג אין איש מאנשי הבית שם בבית אמנם הסכימו כל האיברים המיוחסים אל השמות הקדושי' כלם כאחד להשפיע בה על ידי שביל חוט השדרה שהוא סוד משך הו"ו והוא לבדו המשפיע בהסכמת כלם והוא הוא הי"ודע משתולל מכל האיברים כי הוא לבדו יבא שמה והוא בר חד פשיטו דגופא בלחודוי בלא דרועין וסמכין. ומ"ש וקיימא הכי ברזא דשמא קדישא בגין למהוי זמין לגבי נוקבא פי' כי לכך קדמה הו"ו לה"א האחרונה שבשם כי ראוי היה להקדים הה"א לו"ו כסדר האלפא ביתא כמו שכן קדמה הה"א הראשונה לו"ו אמנם הוכפלה הה"א אחר הו"ו להיותה מזומנ' להשפיע הו"ו בה"א שאם לא כן אלא היה השם של שלש אותיות י"הו על מי יקום אורהו של ו"ו וזהו וקיימא הכי ברזא דשמא קדיש' כלומר ו"ו ואח"כ ה"א בגין למהוי זמין לגבי נוקבא והוא אמרו אע"ג דאלין סטרין אחרנין אתרשימו לגביה כלומר בו"ו בהייתה בצורת אלף הנה היא פושטת אותם בשעת הזיווג. הכא רזא דרזין לאינון דידעי רזי מהימנותא וכו' אמר כי בזה הענין של צורת האלף והו"ו יש להם סוד לשרידים אשר יי' קורא בעלי סוד האמו"נה כי בסוד שתי אותיות הללו ידעו אימתי צריך לצייר הו"ו בצורת אלף בשתי זרועותיה ואימתי בצורת קו נמשך ולא זולת כי צורת האלף מורה על התפשטות כחו יתברך לימין ולשמאל וצורת הו"ו מורה על שעת הזיווג והיחוד וכבר ביארנו כי הזיווג הוא ליחד כל הכחות אל מקום אחד כי זהו המבוקש בסוד היחוד והוא הוא סוד הזיווג. ועוד ידעו השרידים ללמוד מזה הענין סוד היחוד בשם הקדוש לכל העולם וביאר הא כיצד ואמר כד קיימא ברזא דאלף לעיינא דדא ראשיתא דכלא פי' כי ממנה יודעו שני דברים האחד להודיע כי היא ראשית כל מה שנתפשט אשר על כן הושמה בראש כל האותיות בצורת התפשטות ושעל כן נקראת אלף מלשון למוד כאלו היא מכרזת ואומרת לכל באי עולם למדו היטב כי אני ראשון ומאמיתת מציאותי נמצא

ונתפשט כל מה שנתפשט ועל זה היא עומדת בצורת התפשטות לעיני הכל וזהו אמרו דהא לא אתא בר נש לעלמא. אלא למילף ולמנדע למאריה וקיימא בדיוקנא לעיניהון והושמה הצורה הזאת בראש כל האותיות לפי שתחלת מה שיתחייב האדם לידע הוא סוד מציאותו ואחדותו וכאלו התורה מכרזת ואומדת אלף ולמוד סוד האחדות בראשית כל וזהו וע"דאתרשים בראשיתא בדיוקנין דאתחזי כלומר בצורותיה אלה הראויות לה למשאל ולמנדע דכתיב כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך וסוד הכתוב הזה יתבאר במקומו ב"ה ודא היא שאלתא קמייתא לאשתמודע בר נש למאריה דדא הוא ראשיתא דכלא פי' וזהו החיוב הראשון שחייב האדם לדעת בראשונה ועוד נדע דבר שני כי כשהוא יתברך מזדווג בכנ"סת י"שראל הוא פושט את בגדיו והוא לבדו יתברך בא אליה כי הוא הנותן לה כח לעשות חיל ולא זולת כאשר ביארנו וזהו ובזמנא דקיימא לאזדווג' לגבי נוקבא ברזא דשמא קדישא שהוא י"הוה באדנ"י קיימא אשתליל מכלא וכדין איהו זמין ואתקשר לגבי נוקבא כי אסף זרועותיו אליה א' מראשותיה וא' חובקת בסוד שמאלו תחת לראשי וכו' זמין את ו"ו ברזא דשמא קדישא לאחזאה לכלא דלא קיימא ה"א בתראה שלימה ומליא אלא מניה שעל כן נרשמה הו"ו קודם הה"א האחרונה בשם הקדוש להודיע שהו"ו מריק אליה והיא מוצקת ועל היודע הסוד הזה על מתכונתו אמר זכאה חולקיה מאן דעאל ונפק ולא עירב חול בקדש וקדש בחול כי זה בלא ספק נכנס בשלום ויצא בשלום אשרי חלקו.

דיוקנא דאת י"וד נקודה קדמאה וכו' אחד שביאר סוד צורת הו"ו שבשם הקדוש השלים הענין דצורת הי"וד הראשונה שבשם שכן התחי"ל בה"א ובי"וד כלה מלמטה למעלה לפי שהתחיל לבאר האותיות ממאי דסליק מניה ואמר דיוקנא דאת י"וד ולא הביא בכאן דיוקנא דאת ה"א הראשונה שבשם לפי שהיא נכלל' בה"א האחרונה כמו שעשה בסוד המרכבו' המתחייבות מהאותיות שכלל ה"א בה"א וע"כ דלג אותה וביאר צלם הי"וד וירצה כי הנקודה הראשונה הנרמזת ביו"ד תורה על דבר מחשבייי נעלם בלתי נתפס בשום הרגש ולא נוטה לשום צד מצד התקבצותו בעצמו שלא יתפשט לכאן ולכאן עד שלא יורגש ממנו איזה הדרך ילך ומי הוא ומהיכן יצא שאם היתה הנקודה נמשכת לשום צד יורגש מהמשכתה מהיכן באתה ולאין היא הולכת ואחרי שהורשמה דקה מן הדקה בלא התמשכות לא למעלה ולא למטה זה יורה על העלמתה ושהיא מחשביית ושהכל נאצר ונטמן בה והוא אמרו האי נקודה קיימא בסתימו דמחשבה בגין דלא אתפשט לכל סטר ולא ידיע לאן אזיל ומאן איהי ומאן נפקא אמר כי כל צורה שנוטה לאיזה צד נודע מגמתה מהיכן ולהיכן אמנם זאת הנקודה מתבודדת בעצמה לא נודע

מהיכן ולהיכן והכל מתבודד בה הימין והשמאל אלא שעדיין לא נראה עד שיתפשט ממנה מה שיתפשט וז"א וע"ד כלהו קיימין בה בההוא נקודה ברעו דמחשבה כלומר שהוא מורה רצון המחשבה ולא ההתפשטות עדיין והשש והחמש הנזכרים בכאן הם סוד הו"ו והה"א שהם מתבודדים בה ועדיין לא נתפשטו. ומ"ש ואינון פלאות רמז למה שביאר למעלה בסוד הה"א הראשונה שיוצאים ממנה נ' שערים והם סוד מ"ש דוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך שהיה מתפלל לאל יתברך שיגלה עיניו בנו"ן פלאות כמו שביארנו ואמר עתה כי גם החמשים פלאות היו בכח הנקודה הזאת ושעל זה נקראת פלאות כי האלף משמשת לכאן ולכאן פלא אות וכבר ידעת כי לשון פלא הוא ענין העלמה כד"א כי יפלא ממך דבר והכוונה כי הכל פלא ונעלם באות הי"וד וכל העמודים והמרכבות ואחר שהשלים הדבור בסוד הד' אותיות חזר לכלול כל הענין שאליו היתה הכוונה מענין הכנויין והמרכבות החופפים את העטרת בשעת החבור ואמר כד סלקא ה"א התראה ואתקשרת באת ו"ו אינון רתיכין דילה הם בתולותיה הם המובאות עמה סוד ארגמ"ן פרישן על נוקבא כדקאמרן ואמר כי מרכבותיה אזי הם נכללות במרכבות העליונות ובהסכמה אחת וכלם סובבים וחוגגים סביבה שושביני המלך והמלכה והוא אמרו אינון רתיכאן דילה כלילין באינון רתיכין עילאין וכלהו חפיין סחרנא דנוקבא. ומ"ש רזא דא כד נוקבא לא אתקשרת בדכורא חפייא לה חד קליפה תקיפא דסתים נהורה. הודיע סוד גדול בענין האצילות כי המדה האחרונה נפעלת כ"ביכול מאור וחשך מפאת מעשה התחתונים וכך חייבה החכמה העליונה שתתפעל מדין ורחמים להעניש ולהשכיר כאשר יתבאר ב"ה בסוד פרה אדומה ודע כי אמרי שהיא נפעלת לא שיש בה שום שנוי בעצם ח"ו רק יתיחס אליה השנוי מצד מה שתפעל בתחתונים אם טוב ואם רע כפי מעשיהם והוא סוד צור ילדך תשי וסוד שמת לו לא בניו מומם כאלו הכתוב מגיד כי במעשיהם הרעים נתקלקלו הצינורות ונשחת הבנין והטילו פגם ומום בצורה העליונה ח"ו והוא אמרו שחת לו וחזר ואמר לא בניו מומם הגיד כי ההשחתה הנז' אינה עצמיית למעלה ח"ו רק בבחינתם שהמום שלהם הוא לא שלו ח"ו וכאלו הכתוב מדבר בדרך תימה שחת לו לא כי אם בניו מומם לא בו והוא סוד אמרם ז"ל כ"ב יכול חייביא עבדין פגימותא לעילא ואמרו מאי פגימותא כמה דכתיב שחת לו לא בניו מומם דהא כל הני תיקונין לא משתכחין כדקא יאות הנה גלו לנו כי החסרון והמום הוא בנו לא בו ח"ו האמנם כי בהחטיאנו כוונתו יתברך בבריאה שהוא להמשיך הרצון והשפע למטה ובעבור החטא הוא מתעכב שלא כרצונו יתברך וכאלו הוא מתעצב אל לבו ח"ו בבחינת המנע טובו מעלינו וזהו דור עקש ופתלתל כי הדבר תלוי בדור ולזה סמך הליי'

תגמלו זאת בתמיה וכלומר האתם חושבים שליי' אתם גומלים זאת ח"ו ח"ו הלא לכם שאתם עם נבל ולא חכם וכו' ועוד יתבאר ענין זה כמקומו. והוא אמרו בכאן רזא דא כד נוקבא לא אתקשרת בדכורא חפייא לה חד קליפה תקיפא דסתים נהורא הוא החש"ך המבדיל בינה ובינינו המונע האור מהגיע לנו בזה הסותם צינורות השפע שלא ירדו למטה וכד אתקשרת בדבורא חפיין לה כל הני רתיכין עילאין בעלי המאורות העליונים ואינון תתאין קליפה קלישא דחפיין לה ואתלבשת בהו מקודם כי היתה לובשת קדרות לסבת מניעת שפעה למטה אתעברת מקמי רגלה כמו שביאר למעלה ברחצתי את רגלי איככה אטנפם. ובכן אתקשרת באת ו"ו שהוא סוד האור ומתעלית להיות באמה בתה ה"א בה"א העליונה אשר הנקודה סתומה בתוכה וישוב הכל למאור אחד מראשו ועד רגלו כי לא יפול ההבדל בדבר כי אם מפאת התחתונים והוא אמרו ונטלא עילא בה"א די נקודה עילאה סתים בגווה. וכד איהי נטלא לון וכלהו בה כדין אתעבידו כלהו כגוונא דא # ואסתים נקודה עילאה דקיימא באמצעיתא כלומר ישובו כל המדות אל הסכמה אחת וכבר ידעת כי אין לך תמונה בכל התמונות מי שתורה על הסכמה אחת רק העגולה כי התמונות בעלי הקצוות מורים על הבדל הצורות אמנם העגוליית חוזרת קצתה על קצתה והיא אחת וע"כ היתה סנהדרין כחצי גורן עגולה להיות פונים כלם אל הסכמה אחת והסוד בזה ודמות פניהם פני אדם. ומ"ש ואיהו ו"ו דאזלא בעיגולא למעבד גופא כבר ידעת כי הו"ו הוא סוד ההתפשטות לכל השש קצוות והוא המודד אותם סביב והנותן מדה לכל היריעות וממנו הם במעשהו והדמיון בזה כי כשתעגל עגולה אחת סביב נקודה אחת הנה תמצא באורך כל העגולה סביב ששה מדות מהמדה ומהקו אשר מרגל המחוגה החונה בנקודה ועד רגלו השנית הסובב לא פחות ולא יותר כאשר כתבנו למעלה בסוד הסמ"ך והנה לפי דמיון זה מי פעל ועשה העגולה על המדה ההיא בלא תוספת ומגרעת רק הקו ההוא המתמשך מהנקודה אל העגולה כן ובדוגמא סוד הו"ו שהוא משך הי"וד היא היא ההולכת סביב הנקודה לתאר התמונה ההיא העגוליית ולעשות אותה גוף מתפשט סביב והא לך צורתה # הרי לך מבואר כי כמדת הששה קנים היוצאים מהנקודה הם הם מדת היקף כל העגולה סביב והוא אמרו ואיהו ו"ו ודאזלא בעיגולא למעבד גופא לאסתמא להאי נקודה. ומ"ש וכגוונא אחרא עביד גופא באינון רתיכין דילה פי' כי על הדוגמא הזאת תעשה העטרת במרכבתה שתשוב היא נקודה. והאלכסונות נמשכים סביבותיה וזהו סוד המנורה ובששה קנים היוצאים מצדיה כאשר אבאר במקומו ב"ה בסוד שבעה ושבעה מוצקות והדין אקרי ה"א פי' ובכן נראית ונגלית ונודעת מתוך מרכבתה כמו שביארנו כי מלת ה"א הוא

מלשון זימון כמו הא לכם זרע והכוונה כי ממנה יודע מה שלמעלה הימנה ואתה בני פקח עיניך וראה ודע כי כל המדות המורגשות והתמונות מההיקפים ודומיהם הנה הנם במדות המחשביות במספרם כמשפט אמנם הבדל גדול ביניהם וזה כי המדות והתמונות המחשביות בלתי נגבלות והמדות המוחשיות נגבלות בהיותם נשואות בחומר ודמיון זה האומן הבנאי כי מדת הבנין ותכונתו מצוייר בשכלו והוא בלתי נתפס ונגבל רק צורת הבית ותכונתו בשכל ואחר שהגבילו בחומר ובלבנים נתפס ונגבל ועד"ז הוא אמרם ז"ל שיעור קומה כאשר יתבאר במקומו בע"ה ואלה הדברים צריכים שכל רחב וירא אלהים יצא את כלם ולא ישתבש בדעתו בשום מחשבה חיצונית. ואחר ביאר סוד שתי הנקודות העליונה והתחתונה שנקראים חכמ"ה עליונה וחכמה תחתונה זעירא כי נתקטנה לגבי התחתונים כי היא ראש לשועלים. והאי איהי ה"א פי' לזאת יקרא ה"א מלשון זימון באמת אלא שהעליונה נקראת ה"א על שמה. ונתן הבדל בין שתי הנקודות ואמר בר דהאי נקודה אתרשים בקדמיתא בלחודהא בתחלת האצילות והיא החכמה העליונה חכמת אלהים דקיימא על ט' סמכין כמה דאוקימנא דאלין לא אקרון בשמהן בר באינון רתיכין דלהון וכבר נתבאר זה שאין להם שמות מונחים רק בהשאלה ע"ש מרכבותיהם נקראים. אבל הני ה' נפקי מגו בוציצא ואתרשימו תחותוי די"וד אותם שאפי' בשם מושאל אינם נקראים להעלמה ולפי דרכו הודיע כי מספר הנקודות הם תשע חל"ם צר"י סגו"ל חר"ק שב"א שר"ק קבו"ץ פת"ח קמ"ץ ביען הם נשמה לאותיות נאצלות מכח זאת הנקודה והוא אמרו ואינון ט' נקודין דאתפשטן בכל אתוון והודיע הטעם ואמר דכל אתוון נפקין מיו"ד אמנם אלה הם נעלמות בבוציצא והם נשמות לאותיות וכמו שהאותיות יצאו מהיו"ד כן הנקודות התשע הנז' יוצאים מאותם התשע. ולפי שיקשה כפי המונח שהרי אמר שיצאו מהבוציצא והונחו תחת הי"וד לזה אמר ואע"ג דאמרן והני ט' אינון תחותוי דיו"ד עליה די"וד אינון וכו' כלומר בבחינת שהם סומכים אותה וכל דבר אשר יסמך עליו חבירו נקרא תחתון אליו אמנם האמת כי הם עליו בסוד הארון נושא את נושאיו כאשר אמרנו. ואינון רתיכין סמכין לט' אחרנין רזא דאין סוף כי גם הם יקראו מרכבה ועמודים לט' אחרים שלא נודעו ולא נקראו בשמות אותם אשר בסוד האין סוף שהם למעלה מהכתר. וכלהו קיימין ליו"ד כלומר אלו ואלו הם סומכים לי"וד. וכנגדם המרכבות אשר למעלה בעטרת אסתימו ואהדרו להאי נקודה בהסכמה אחת כמו שביארנו:

ומה שהמשיך כל הענין הזה ספור השבעה הצדיקים וז' המלכים החטאים בא להודיע מה שרמזנו למעלה בצור ילדך תשי וכי יש ז' כנגד ז' וכי קמו בעולם ז' צדיקים שהיו

דוגמא לשבעה עמודים אשר חצבה החכמ"ה המעמידים את העולם והם אברהם יצחק יעקב יוסף משה אהרן דוד ולנגדם בקליפה ז' עמודי חשך ברגליה המטונפים הידועים לבעלי הקבלה נקראים ספירות הטומאה וקמו ז' החטאים האלה בנפשותם מחריבי עולם והם ירבעם בעשא אח"כ יהוא בן נמשי פקח בן רמליהו ומנחם בן גדי והושע בן אלה הז' הצדיקים עזרו אל כח אדנ"י להשפיע בתחתונים ולהעמיד העולם ושבעה הרשעים תששו כביכול כחה כמו שביארנו למעלה ושחוייב כפי החכמה שתתגרש הא"ס שלא ייסרה אותם מבית בעלה עם בניה והגירושין כבר רמזנום לסבת כי לא מצאה הי"ונה מנוח לכף רגלה לשישרה טובה ושפעתה עליהם ולפי שלא יסרה אותם ז' על חטאתיהם מנעו הטוב ממנה מצדם לא מצדה. ויש מקום עיון בכאן למה לא יסרה אותם ולא אוכל לפרש כי הדברים עתיקים. ושם תמצא שקבלו ע"ה בקבלתם שאלה החטאים בנפשותה הולידו י"ב בנים רשעים כאבותיהם כי חייב כפי הדוגמא כי זה לעומת זה עשה האלהים כי כשם שיש בעולם הקדושה ז' וי"ב שבעה בסוד חצבה עמודיה שבעה וי"ב אלכסונות היוצאות מהנקודה כן יש בקליפה לנגדם ז' וי"ב אלכסונות אשר להוראתם באו בעולם הגלגלים ז' כוכבי לכת וי"ב מזלות וזה היה סבה שנשברו כביכול הז' הצנורות הקדושות מהשפיע מימיהם אלינו וי"ב הגבולות אשר באו בדוגמתם ז' אבות וי"ב שבטים. ויאמר שלא חרבה ירושלם עד שנשלמו מנין עשרה מלכים רשעים שהיו נגדיים לעשרה קדושות והם רחבעם אביה אחזיהו אחז מנשה אמון יהואחז יהויקים יהויכין ולפי שמספר אלה אינם אלא טי' אמר כי שלמה אחוז בהם מצד אחד ואחוז עם הצדיקים מצד אחד וכן היה כי לעת זקנתו נשיו הטו את לבבו ועל סוד זה סבר מי שסבר שאנשי כנסת הגדולה לדעת רב יהודה למנותו עם השלשה מלכים לדון אותו כפי הפנימה, יצתה בת קול ואמרה להם חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בגן עדן לא לפני חשוכים כמו שפי' רש"י ז"ל וביארו הסוד באמרם שם אמרה ב"ת קו"ל מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שבנה ביתי בשבע שנים וכבר ידעת סוד ז' שנים העליונים שרמזו בזה כי ראשו האחד אחוז שם ושתקן ז' עמודי אור ועכ"ז אמרו שלא השגיחו בב"ת קו"ל זה כשם שלא השגיחו בדמות דיוקנו של אביו ולא באש שירדה מן השמים ולחכה בספסליהם עד שיצתה בת קול פעם שנית ואמרה המעמך ישלמנה כי מאסת ופי' רש"י ז"ל וכי עליכם לשלם תשלומי עונשו של אדם שאתם מואסים בו בשלמה לומר שאין לו חלק הנה נתבאר מדבריהם כי סוד הענינים האלה הנסתרים מהחיוב הנראה לעין כפי הידיעה העליונה הוא נעלם ונסתר אמנם למדנו מדבריהם ששלמה היה העשירי במדתו שהיא העשירית אשר חציה העליון הפונה אל שמש ומגן

יי' צבאות מליאה ודמיון זה הלבנה התחתונה כי לעולם אינה חסרה יותר מחציה ואם היא חסרה הוא מהצד הפונה אלינו כמו שכבר ביארנו וכן היה שבתחלת מלכותו בנה בית המקדש ולבסוף נפגמה הלבנ"ה והלכה הלוך וחסור וכן המלכים הרעו אחריו והנה הסוד הזה ביארו רז"ל בפסוק החדש הזה לכם ראש חדשים אמרו סימן מסר להם בימי החדש שט"ו ימים לחדש הלבנה הולך ומתוסף האור וט"ו אחר המילוי הולך הלוך וחסור ולפי שימי הלבנה אינם שלשים מלאים כי אם כ"ט י"ב תשצ"ג נמצא יום ט"ו מתווך בין י"ד ובין ט"ו והוא סוד אמרם אור לי"ד כי ימי המלוי י"ד וימי החסרון י"ד בסוד העתים של ס' קהלת הנודעים מדבר והפכו שהם כ"ח שתי ידות א"כ הט"ו הוא האמצעי האוחז בי"ד של אורה ואוחז בי"ד של פגימה וכן על המספר הזה מנו רז"ל י"ד מלכים עד שלמה ע"ה בסוד מלוי הלבנה וי"ד מלכים משלמה עד צדקיהו שאזי היתה הלבנ"ה חסרה מכל אורה בסוד ואת עיני צדקיהו עור הנה נתבאר כי שלמה ע"ה היה זמנו בין האור והחשך והנסתרות ליי' אלהינו. האמנה כי מובטחים אנו באל יתברך שתשוב הלבנה ותשב על מלאת כמ"ש רשב"י ע"ה זמין קב"ה לאתבא שכינתא לאתרהא ולישראל לאתרייהו ולאתפרעא מאינון דסטרא דשמאלא דעאקו לון וכו' שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וזה יהיה ביום הששי עצמו אשר אנו בו היום שנת כ"י פאר"ך לפ"ק ואמרי ביום הששי עצמו לאפוקי מסברת הפוקרים שהם סוברים כי אין גאולה עד סוף השמיטה תפח רוחם ונשמתם וכבר בא לידי ספר חדש חדשו א' מבעלי ברית ולא באמונה וזרק בו חצים ומות בענין תחיית המתים וגלה דעתו כי תחיית המתים הוא בשב"ת עצמו ולא בערב שבת והוכחתיו בשבט אנשים רבים ונכבדים קדמונינו ז"ל שהגאולה עתידה להיות ביום הששי וכן תחיית המתים וחזר ותיקן את אשר עות בספרו ולא ידעתי אם מאימה עשה זה או מאמונה והאל יכפר בעד:

מתניתין בטהירו בריש הורמנותא דמלכא גליף ט' גליפין בגלגלוי טהירין וכו'. הביא המחבר המשנה הזאת בכאן ואם היתה ראויה ליכתב בתחלת הספר לפי שהיא מדברת בענין אצילות הספירות אמנם הביאה בכאן לפי שהשלים הדיבור בענין העשר נטיעות שהם רומזים לעשר ספירות ורצה לבאר סוד הגלותם והמשכתם מהא"ין העילוי ואמר בטהירו בריש הורמנותא דמלכא גליף ט' גליפין זה הענין והדומה לו שבראש הספר שאמר בריש הורמנותא דמלכא גליף גלופי בטהירו עילאה וכו'. הוא לשון מושאל להם ע"ה לסוד התחלת גלוי הספירות אשרהיו במחשבתו יתברך הקדומה כשעלה החפץ הקדום לגלותם כי כשהיו בעמקי האין הבלתי נרשם בשום רושם וכ"ש בציור שום אות קראו למקום ההוא טהירו פי' צחצוח עליון צח ומצוחצח וקדמון ואמר שבאותו

הצחצוח הבלתי נרשם ונרגש בראשית החפץ או מאמר המלך חתם ט' חותמות ופתח אותם פתוחי חותם ט' פתוחים הלא המה הט' המתחייבות מהנקודה המחשבייתי וכבר הארכתי בזה בתחלת הספר כי כל נקודה יצוייר בה ראש ואמצע סוף וכל חלק הנחשב מאלה הג' הוא בכל והכל בחלק כי כל דבר מושכל גם כי יתחלק במחשבה החלק הוא ככל והכל כחלק כי לא יפול שם חלוקה כי אם בדבר הגשמי וא"כ יתחייבו מהנקודה ט' שלש של שלש שלש והם הספירות שהיו בעמקי האין ומ"ש בגלגלוי טהירין שנתגלגל משם בכחם וצחצוחם ולא נשתנו מכמות שהיו רק שנתחדש בהם הגלוי והוא סוד העשר נטיעות שאחז"ל שעקרן הב"ה ועמד ושתלן במקום אחר זהו סוד הגלוי ולפי שלא זכר מי הוא החותם והגולף אמר וחד טמיר דלא ידיע פי' האין שלא נודע מקומו אי"ה הוא הוא החותם. וביאר הסוד בפי הנחשב בשכל היאך יובן כי מהאין הבלתי נתפס יתמשך דבר שיאמר עליו שהוא י"ש ואמר בטש גו בוציצא חדא ונפק קדמאה הימנו דחד הורמנותא כבר ביארתי למעלה מהו בוציצא וביארתי כי הדברים הרוחניים כשהם פועלים בדברים של מטה מהם יאמר עליהם לשון בטישה ודפיקה בסוד אמרם מכה אותו ואומר לו גדל וירצה כי מאותו האויר הקדמון יצא שביב א' קטן הוא הרוציצא ובטש בו ויוצא מהדפיקה ההיא נקודה א' כדמיון המכה בחלמיש ויצא ממנו שביב רק להעלות ממנו הנר והרמז למדת החכמ"ה הוא הימנו וקיום דחד הורמנותא של החפץ הקדום והראשון שבהם ואמר על החכמה שהיא טמיר בטמירו ידיע ולא ידיע וכבר ביארנו שבכל מקום שנאמר נודע ולא נודע הכוונה נודע מצד פעולתו ולא נודע מצד עצמו כל סוכלנתנו ביה הדרא לאחורא כל הרוצה להתבונן הדבר ההוא מצד מהותו ישוב לאחור יפסיד מה שהיה משיג מקודם כאדם המסתכל בעין השמש שלא ירויח כלום אבל יפסיד מה שהיה בידו לראות והוא סוד הרצוא והשוב הנאמר בחיות כי בהגיעם אצל האור העצום אינם יכולות לסבול ושבים למקומם וכן נאמר בשרפים בשתים יכסה פניו כי יראו מהביט אל האלהים. זעיר הוא צורת הי"וד שהוא הרושם הראשון הנרשם בעולם האצילות אין אות שיורה על גלויו והעלמו רק הי"וד שהיא נקודה קטנה שמורה על מציאות אבל יורה גם על נעלם. ומגו זעירו דיליה טמיר שסתימו דמעוי כי אין בצורת הי"וד חלל כשאר האותיות אמנם היא אטומה להורות כי אין בה שום התבוננות והשגה כי כל חלל מורה על הכניסה והחקירה בו אמנם החכמה סתומה במעיה שאין בהחלל ולא פתח להכנס אליה. כל הרהורין בה משבשן כל מה שיחשב שהוא כך או כך הוא שבוש כי לא הנחשב הוא המהות אבל יארע להם לחוקרים בהענין השתוממות השכל ותמהון לבב וזהו תוהין והדרן ולא אדבקו כלומר משתוממין וחוזרים למקומם ריקנים

כבתחלה ואינם משיגים כלל כי לא ידעו מה הוא ביה סתימין תלתין ותרין עינין הם הם ל"ב נתיבות חכמה שהם נרשמות שם ברושם דק בלי נודע וע"כ נקראות נתיבות מענין העלם כמ"ש נתיב לא ידעו עיט ואמר על העינים ההם שהם פעמים בלתי נפתחים כי כל פתוח נודע והסתום בלתי נודע ולרוב העלמם אמר רשימין אינון ברשימו זעיר בה סלקן הרהורין ועובדין ולא אתגלי טעמיהו כלומר כי כל מחשבה ומעשה בטרם יצא לפועל שם הוא אבל לא נודע סבתו ואמר זה בבחינת שלא נודע מחשבת האדם כי אם מצד המעשה אשר יעשה אמנם במדת החכמה המחשבה והמעשה שם שוים ולא נודע טעמם עד אשר יצאו לפועל ובכן תתברר המחשבה מהמעשה. כניש לון בשעתא דאזדריקו ובשעתא דאתכנשו זריק לון יחזור אל הל"ב נתיבות שהיו נעלמים באי"ן ונזרקו במדת החכמה ונרשמו בה בהופעה אחת ובההוא שעתא דאזדרקו בה כניש לון כלומר אספה אותם אליה ובשעה ההיא שאספה אותם זרקה אותם מיד הוא סוד מטי ולא מטי וכוונת הענין הוא שהיה הכל בהופעה אחת הזריקה והאסיפה. ביה מתציירין ציורין סתימין ולא גליין פי' שבמדת החכמ"ה מצויירין כל הנמצאות בציור דק נעלם ואינם נגלים שם עד שיתפשטו למטה ויתלבשו ובכן נודעים ולא בהיותם מצויירים בה כי בה הם טמונים וצפונים ונעלמים עד כאן הוא הפתוח הראשון מן הט' פתוחים. גלף גליפין ובטש ונפק תנינא היא ומדת הבי"נה חד דלתא היא שער החמשים הנעלמת שלא נמסרה ואפי' למרע"ה היא הסובבת סביב הכל והמקפת כמו שכתבנו למעלה שהיא צורת הה"א שהיא סובבת את הנקודה כעין העיגול הנרשם באויר סביב השמש או הירח שנראה השמש או הלבנה מתוכו לעינינו ואנחנו חשבנוהו גדול מגוף השמש ואינו כן כי השמש גדול כמה אלף פעמים מהעיגול כן החכמ"ה המתיחסת אל הנקודה גדולה מהבינה שהיא סובבת את עגולה אמנם כפי הבטתנו אליה היא סובבת את הנקודה והצורה האמיתית בזה הוא ירח בן יומו כזה # והוא צורת ריש ונקודה בתוכה וכבר הארכנו בזה במה שעבר בטש במגדלא ואתסחר היכלא מגו אוירא דפרחא צריך אתה לדעת כי מדת הי"סוד נקרא מגדל הבנוי במדת העטרת כמ"ש ויבן מגדל בתוכו ובבחינה שהוא עולה לראש הנה"ר שהיא הבי"נה נקרא מגדל הפורח באויר שהוא אויר א' מהשלשה אוירין ואמר שבטש הבוטש הנז' במגדל הזה הפורח באויר ואתסחר היכלא מגו אוירא כמו שציירתי לך בעגולה המתהווה באויר לעין השמש ונעשה היכל ביה ציורין ואומנין בכל מאני כספא ודהבא ונחשא פי' בזה ההיכל מצויירין כל הציורים והאומניות למיניהם הנעשים בכסף הוא החסד הלבן ובזהב הוא הגבור"ה האדום"ה ובנחשת הוא סוד הירוק המתיחס אל נחשת קלל הוא התפארת שהוא ממוזג מלובן ואודם כי אלה השלשה

אבות הם אבות ואומנים לכל אשר נעשה על האר"ץ סוד החיוור והסומק והירוק כמו שיתבאר ב"ה בפ' תרומה בסוד זהב וכסף ונחשת שהם סוד המים והאש והרוח כי הם אבות לכל המלאכות ביסודות העליונים וביסודות התחתונים והכוונה כי במדה הזאת נמצאים כל ציורי הבנין הקדוש. אזלא ואתמרא ולא אשתמע קלא לבר. היא נקראת קול הקולות קול שממנו נמשכים כל הקולות אבל אין קולו ונשמע לחוץ כי הקול הזה קול דממה דקה כי לא ניתן רשות לאזן לשמוע וקולה לא ישמע כאשה עוברה שלא ישמע קול העובר במעיה עד שיצא לאויר העולם וזה משל למדת הבי"נה שהיא ומעוברת מהבן הברו"ר הנקרא קו"ל השופ"ר כי מדת הבי"נה נקראת שופר ולא ישמע קולו עד שיצא הרו"ח מקרבו הוא סוד תפארת אשר בגיחו מרחם יצא ישמע קולו מסוף העולם ועד סופו ובסוד מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם והיא אזלא ואתמרא ולא אשתמע קלה לבר בר דלגו במעוי שמיע קל דלא אתידע וההוא קלא נפיק מסייפי עלמא עד סייפי עלמא. סלקא ונחתא אזלא וקיימא הקול ההוא הנז' מתפשט מלמעלה למטה ובהגיעו למדת המלכות עמד ולא נתפשט האצילות יותר בסוד ותעמד מלדת. עינא לא שלטא למחמי לא ניתן רשות לשום עין לראות כשם שלא ניתן רשות לאזן לשמוע. בשעתא דאתכסיא אתגלייא ובשעתא דאתגלייא אסכסייא ההבטה בה כברקים ירוצץ יציץ ויעלם ברגע עד שתאמר שהרגע ההוא שיתגלה יתכסה ברגע ההוא כברק או יהיה פי' לפי מה שקדם מגלוי האור שלא יתגלה עד שיתכסה במלבושו כי הכסוי הוא הגלוי כי בעומדו ערום מבלי לבוש לא יתגלה כי אין ההשגה בו כי אם ע"י הלבוש. בסתימו דעיינין חמאן ליה באטימו דאודנין שמעין ליה ידוע הוא כי כשהחושים מתעסקים בהרגשותיהם המסור להם במפורסמות הם הם סרה עצמית למנוע ההשכלה האיפשרית להם במושכלות ובאלהיות אמנם בהתבודד האדם שכלו יסתתמו עיני הבשר ויכבדו האזנים מהרגשותיהם ויפתחו עיני השכל ובכן ישיג האדם האיפשרי אליו כיד אלהיו עליו לטובה וזה הענין היה נמצא בנביאים בשעה שהיתה שורה עליהם רוח הקדש היו הרגשותיהם בטלים עד שלא היו מרגישים בעצמם אם הם בעלי גוף אם לא כי היתה נפשם דבקה למעלה. לא ידיע עד דאזדמנן לפתוריה היא מדת המלכות שנקראת שלחן גבוה אשר לח"ם הפנים מונח שם ולשם יבואו הקרואים הם הנביאים ויורדו המרכבה לאכול מתענג המלך ומיין משתיו ומהשער ההוא יבואו בסוד יי' זהו הפתוח השני. תליתאה דאתכסי חושנא ואפודא מזדרז בהמיינא ואמר במדה הזו שהיא מדת החסד גליף גו גליפו דציורא ביען היא ראשית לעולם הבנין כי שם שייך שם ציור ולא במה שלמעלה שהוא עולם המתבודד ואמר על המדה הזו דאתכסי חושנא ואפודא ומחוגר

באבנט דוגמת כהן גדול כי המדה הזאת כהן ומשרת לאל עליון ביעז היא הראשונה בבנין. ומתכסה באור העליון ומאחוריו כחשן ואפוד. אתגלי ביממא ואתכסיא בלילה כי היא ראשונה בימים העליונים ושמושו של כהן זה ביום ולא בלילה כמ"ש יומם יצוה יי' חסדו ושמושו של חסד ביום כי בלילה תשמש מדת הדין. נפק זמנא חדא ואחתרט ואגניז הוא סוד האור הראשון שהופיע בראשונה לברוא חלל כל העולמות ושב לאחור ולא נתפשט יותר ונגנז ואמר בלשון חרטה ע"ד מ"ש רז"ל ראה שלא היה העולם כדאי להשתמש בו והוא משל נשוא ומצדנו כאדם שהתחיל לעשות חסד עם זולתו וראה שאינו ראוי אל החסד ההוא ונתחרט ומנע חסדו ממנו ודברים אלה נאמרים לשכך את האזן ודברו סודותיהם כלשון בני אדם וכבר ביארנו ובתחלת הספר מה שיש בו די לסוד הגניזה וכוונתם באמרם ראה שאין העולם כדאי וכו' כי כפי מה שגזרה חכמתו יתברך היה נמנע להמצא כל בעלי דקים וגסים אם לא יגנז האור הראשון ואחר שנגנז המשיך חוט ממנו שהוא היסוד לתת נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה כי בלתו לא יחיו וכל זה נקרא חי העולמים כלם והיה זה דמיון המלך שנתחרט מעשות חסד עם האיש ההלך ההוא ולפוטרו בלא כלום אי איפשר שכבר התנדב לו ומה הוא עושה נותן לו מעט מהטו"ב ההוא אשר התנדב לו וכך קבלו חז"ל שהאור הראשון אחר שהופיע לברוא חלל כל העולמות חזר וגנזו שאלמלא לא נגנז לא הניח מקום אל החשך שממנו נמשכו כל בעלי הגשם למיניהם ואחר שנמצאו מצד החומר המשיך עליהם חוט של חסד לקיומם הוא הוא מדת הי"סוד הבוקע טובו בעטרת ומתחלק לכל חייליה ואוכלוסיה בסוד הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא"ל אכלם מא"ל ממש כי טוב"ו מתחלק ע"י העטרת בסוד ותתן טר"ף לביתה וחק לנערותיה והסוד הזה בכתוב ונהר יוצא מעד"ן להשקות את הג"ן והוא הוא המתפרד והיה לד' ראשים ראשי מחנותיה ואכלוסיה. וזהו כוונת אמרו עד דאתי ו"ו ואחיד ביה ואתפייס ותב לאתריה אמר בדרך דמיון ומשל כי בבוא הו"ו שהוא הב"ן הבכו"ר הנרמז בויהי אור הוא התפארת ואחז באור ההוא שנסתלק ובהאחזו בו ולא הרפהו נתפייס ושב למקומו כי בלתו לא היה איפשרות לקיום העולם ואתה יודע כי כן דרכם ע"ה למשול משל ולחוד חידה על דרך לשון בני אדם כענין מ"ש בקטרוג הלבנה ובתלונת הארץ והארץ היתה תוהה ובוהא ורבים כמו אלה. לא בעיא לאתגלייא אלא לאינון דקראן ליה בליליא ע"ד משדרז"ל יומם יצוה יי' חסדו מ"ט ובלילה שירה עמי חוט של חסד משוך עליו ביום. עביד טיבו לכלא כך מדת החסד לתת לראוי ובלתי ראוי אמנם כבר הקדמנו שהטוב ההוא עובר ע"י הגבורה והיא תתן אות צפון. סליק רגלא לימינא ואתרשים וקיים עלמא מדת הי"סוד הוא נוטה כלפי חסד

והעטרת נוטה אל הגבור"ה והנה היסוד נקרא רגלו של חס"ד ובו מתקיים העולם מצד החסד והסוד הזה נרמז בכתוב מי העירממזרח צד"ק יקראהו לרגלו פי' מדת הצד"ק יקראהו למדת החסד שישפיע מחסדו לרגלו שהוא הי"סוד כדי שתהיה נשפעת ממנו. עאל גו היכלין פנימיין ונפק ובני עלמין אחר שהוא הכהן הגדול הנה הוא נכנס לפני לפנים קדש הקדשים היא מדת הבי"נה ואל השלש"ה הוא בא ומושך משם חס"ד אל עליון לבנות ולקיים כל העולמות על דוגמא זו היה נכנס הכהן הגדול לפני לפנים להפיק הרצון משם. שירותא וסופא הוא תחלת הבנין ותכליתו כי בחסד נשתכלל הכל מראש ועד סוף. טמיר בשתין רבבן עלמין. הנה דמה החס"ד אל הנקודה אשר יתמשכו ממנה שש הקצוות בחייוב לא פחות ולא יותר והנקודה נעלמת בתוכם ולא נודע מקומה כי היא נבלעת באלכסונות הששה שהם סוד הו"ו כי היא כוללת כל מספר הששיות שש ושש מאות וששת אלפים. ששים רבוא שהוא סוד מספר וכל המשושה שהוא המשובח והמעולה אשר בדוגמתו באו מספר מפקד כל ישראל ששים רבוא. בסטר דרומא שרי מצד הימין מתחיל ואח"כ מתמשך ממנו חוטר וענף אחד הוא הי"סוד דמזון לכלא ביה ונהיר לון לשתין רבבן עלמין שזכר ע"כ הוא הפתוח השלישי. גליף גליפו דטהירו דטיהרא דכיא פי' חתם חותם צהרירות הצהרים היא מדתו של יצחק כי החסד מיוחס לבקר והגבור"ה לצהרים בבחינת תוקף החום. והוא רביעאה דחשבא במאתן אלף עלמין פי' שמתקשטת במאתים אלף עולמות וכלם דין ופי' דחשבא כמוחשב האפוד ואמר זה בבחינת שאמר במדת החסד דאתכסי חושנא ואפודא ומזרז בהמיינא והאפוד היה מאחוריו אמר שהמדה הזאת כמו האפוד הבא באחור ולכן אמר בה ערטירא דנהורא דנהיר כלומר ערום וגרוע ועלול מהאור הראשון כי בערכו יקרא חשך. מניה נפקן עמיקו לגלאה נהורא דנהיר שאלמלא שהוא מלבוש מכסה את האור הראשון לא היה נגלה האור כי מתוך המלבוש יראה האור כדמיון המביט בעין השמש באמצעות איזה מסך מבדיל בינו ובינו והסוד בזה מגלה עמוקות מני חשך ויוציא לאור צלמות ורז"ל תמיד אומרים אין האור ניכר אלא מתוך החשך. איהו דחי ואחרא מקרב כך ודרכו לדחות למי שאינו הגון והימין מקרבת בחמלה והוא סוד אמרם שמאל דוחה וימין מקרבת. איהו מחי ואחרא מסי כי זה לעומת זה עשה האלהים בעוד שלא יסכים ביניהם המכריע כי הוא הדיין הגדול האומר אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואל מקום אשר יפצה הרא"ש אחריו ילכו. בידיה שרביטא דחיי ומותא היא העטרת שהיא שבט מלכות אשר החיים בראשה וחן חן לה והמות ברגליה ואמר זה לפי שמדת הגבור"ה משפעת בה תחלה והיא נקראת על שמה מדת הדין אלא שהיא רפה. טמיר בארבע מאה אוונין פי'

אוונין ממונין ושומרי דרכים ולשון רז"ל בסוף פ"ק דנזיר ולהוי כל אוונא ואוונא וכן בפ' השוכר את הפועלים שכרו מאוונא לאוונא ואמר שהם המונים בעלי מלחמות ובעלי מגינים וחרבות ורמחים וחרב המלהטת ולטושה וזה בבחינת שהם בעלי דין. מתמן נפקין ומתפשטן בלא חושבנא. משם נמשכו מלאכי חבלה ושדים ומזיקין שאין להם חקר ומספר והאויר מלא מהם אלא שלא ניתן לעין לראותם שאלמלא ניתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכמ"ש בברכות אמר רב יהודה לכל חד מינן עשר אלפא מימיניה ואלפא משמאליה שנאמר יפול מצדך אלף ורבבה מימיניך. וכבר ביארו רז"ל למה מרובין של ימין יותר משל שמאל כי כפי המוצא מצד השמאל נמשכים הרבים ואמרו מפני שהימין שולטת בכל המצות לכך נאמר רבבה מימיניך אבל שמאל אינו אלא במצוה אחת לכך לא נמסרו לשמאל אלא אלף והיה זה מחסד האל על עמו ישראל כדי שיהיו נשמרים מהם. כד אגליפו גליפו בהתוכא דנורא כשנחתם החותם הזה למטה במה שנתך מהאש החזקה יצא ממנו נמצא אחד אדום כשושנה אדומה הוא הוא תנין עולם הקליפה הנמשך לחוץ ובא כחו מכח הגבורה הוא הנרמז להם ברגליה יורדות מות. ורצה להודיע אותותיו הרומזים אל מעשיו זר מעשהו נכריה עבודתו ואמר שערוי תליין כדובי דטורי חשוך. צריך אתה לדעת כי השער הנרמז להם בכל מקום הם המשכות כפי המקום שמשם נמשכים אם מרחמים אם מדין יתיחסו אל השער הנמשך מהראש כאשר יתבאר באידרא קדישא אם יגזור האל בחיים. ואמר ששערותיו של האדום האדום הזה כשער הדובים הנמצאים בהררי חשך וכל התוארים הנז' אחרי כן הם מורים על ענינים מפחידים וכלם שלוחיו עושי דברו בעלי דין והוא אימתנו ודחילו ותקפ' יתירא הוספת ביה ידוי דבקא בשלהוב' דחרבא מהפכא אמר שידיו של האדום האדום הזה דבקו' בשלהב' החרב המתהפכ' היא השומר' את הגן שלא יכנס לו החוטא וכמ"ש ז"ל את הכרובי' אלו מלאכי חבלה ואת להט החרב לאיים עליו מליכנס עוד לגן. יומא דאתער הוא יום ר"ה שהדין מתעורר כלא עברין קמיה כבני אמרנא חוזר על מדת הגבורה ומ"ש רז"ל עוברין לפניו כבני מרון על בעלי הדין אמרו שאז הקב"ה יושב על כסא דין. זכאה הוא מאן דקריב ביה ואשתזיב כי מי הוא ואי זהו כי ילך במו אש ולא יכוה ולהבה לא יבער בו אם לא יהיה בחנניה מישאל ועזריה זה הפתוח הרביעי. גליף גלופי דטורי נהירו ואפיק חמישאה דקיימא גו עמודין דעלמא היא מדת התפאר' כי נתיחס אליו הו"ו ונקראת ווי עמודים כי הוא עמוד נצב במלך העומד בתוך חייליו תרין רברבין ממנן קיימין לקבליה החס"ד והפח"ד שהם סוד המי"ם והא"ש והוא עושה שלום ביניהם כי הוא רו"ח אלהים המכריע בנתים. בשעתא דאתגלי כלא קיימין

בקיומיהו כי הוא שמש ומגן והוא מחלק אורה לכלם וכשהמלך נגלה הכל עומדים על עמדם. סגיר ופתח כדמיון השמש בתחתונים כי הוא הסוגר האור בבואו ופותח בצאתו. ובגיניה קיימין ס' אלף רבוא על טורין סגיאין כבר ביארנו כי המספר הכולל הוא המשושה וכן בתבנית הוא השוה שבכל התבני' כי על כן בא תבנית העולם בעל שש קצוות המתחייבות מהנקודה כאשר ביארנו והוא סוד הו"ו המתפשט מהנקוד' העליונה הכולל כל מספר המשושה שש ושש ים ת"ר ושש אלפים ושש רבוא ושש אלף רבוא רברבן המתפשטים מסוד הו"ו העומדים על הררי עולם הם המדרגות עליונות ותחתונות הנקראים הרים גבעות על שהם גבוהים וגבוהים עליהם כל מפתחן דמלכא ביה קיימין המלך הנרמז בכאן הוא הנעלם הוא השוכן במדת התפארת עביד ברעותיה ולית מאן דימחה בידיה כי כל אבני הבנין הם סרים אל משמעתו ואורו קם עליהם ביען הוא משך הכת"ר. סתימין עילאין רמאין טמירין קיימין עליה המדרגות הנסתרות ששים ושמחים בו. כוי נהורא מניה פתיחן ונהרן אזלא הא לדעת רז"ל שתקנו בסגנון התפלה מיושב ובוקע חלוני הרקיע כי הם סוברים שבכל יום ויום משס"ה ימות החמה יופיע השמש בחלון מיוחד אל כל יום ואמר כי מאת שמש ומגן יי' יתברך נפתחים ומאירים החלונות ההם שאין להם אור מעצמם. חותמא טמירא דמלכא חותם מדת התפארת אמ"ת ואמר שהוא חותם נסתר ונעלם כי כך עולה אהי"ה בחשבון מרובע כי אהיה עולה כ"א ואחד ועשרים פעם כ"א עולה ארבע מאות וארבעים וא' כמנין אמת הרי שחותם הכת"ר הנעלם שהוא אהי"ה בידו שהוא אמת. עביד רעותיה בחיל שמיא וארעא יען הוא מלך והמלך כל אשר חפץ עשה בשמים העליונים ובארץ העליונה וכ"ש בשפלים. גו אצילי ידוי ידורון תלת מאה אלף רבוא עלמין. המספר הזה הוא קבלה בידם. ואמר גו אצילי ידוי והם האורבות ששם צומח השער וככר ביארתי לך שהשער רומז להמשכות הנמשכות משם וכבר ידעת כי ג' נקראים מלכים בגוף האדם המו"ח והל"ב והכ"בד סימן מל"ך ומשלשתם יוצא שער מהמוח יוצא שער הראש ומהלב יוצא שער אורבות הידים שהוא שער בית השחי ומהכבד יוצא השער הסמוך לערוה ואלה המלכים דוגמתם למעלה הכתר שערותיו מבוארים באדרא שהם עולמות נמשכים משם והתפארת מיוחס אל הלב בבחינת האילן הקדוש ואמר שבתוך אצילי ידיו ידורון הסך הזה הנזכר והם יונקים משם כאשר ינק השער ממקורו אורכיה מסייפי עלמא עד סייפי עלמא התפארת קו משוך מראש האצילות לסופו ממדת הבינה ועד העטרת שנקראות מקצה השמים ועד קצה השמים כי השלש הראשונות נחשבות לראש א'. יתיב על כורסיא די שביבין דנור הם בעלי הדין. מניה נהרין עלמין מניה אתזנו כי על מי לא

יקום אורהו חד הוא חד להוי חד אקרי בהיות כי המדה הזאת נקראת בשם המיוחד י"הוה יתברך ויתעלה כי שם נגלה י"הוה הלבן ושם נרשם הוא העיקר באצילות כאשר כח המוח בלב והלב עיקר כל האיברים נתיחד האל יתברך במדה הזאת מדת התפאר' ולכן אמר עליה חד הוא כי הכתר המיוחס למוח והתפאר' מיוחס ללב אחד הוא חד להוי באין חבור ופירוד גשמי חד אקרי בריך הוא לעלם לעלמין עלמין. זהו הפתוח החמישי גליף גליפו ובטש בציורא הסתכל שאמר בכאן בטישה בפתוח הנצ"ח וההו"ד והי"סוד מה שלא אמר במה שלמעלה מהם. מהחס"ד עד הנצ"ח אמנם בעליונות חכמה ובינה אמר בטש וזה כי בבחינת ההוצאה יש מאי"ן אומר בטישה בחוזק אמנם בנמשך מהם אין צריך בטישה. ואמר בטישה בנצ"ח והו"ד וי"סוד לפי שצריכי' בטישה להוציא הפרי בחזקה ובטישה וטחינה כאשר יבאר ואמר שהוציא המדה הששית והוא הנצ"ח הנקרא שחקים כי זו היא מלאכתו מלאכת שמי"ם לשחוק ולטחון מן ובר ולחם ומזון לעולמות כלם והתבונן שאמר שחיק נהירין למיזן עלמין הודיע כי מזון העליונים הוא האור וכבר זכרנו כי השפע העליון תחלתו אור ואח"כ ישוב טל ואח"כ מים ואח"כ שלג ואח"כ מן ואח"כ לחם כי הכוונה שישוב מזון לכל עולם ועולם כפי מה שהוא. באינון נהירין דשחיק חמש סמנין דקטרת אתערבן בהדיהו. הנך רואה בעיניך הרואות כי לא יעלה על הדעת שיהיה טוחן נטף ושחלת החלבנה והלבונה שהם סממני הקטרת אשר היו בית אבטינס מפטמין ושוחקים אותם הדק היטב ואיך יאמר כי עם אותם המאורות שהנצח שוחק ג"כ סממני הקטרת היו מתערבין עם האורות ההם. אמנם הכוונה כבר ידעת כי אין כל עשב ועשב למטה שאין כחו ושרשו למעלה ולא לחנם צוה האל יתברך לעשות הקטרת מהסמים המיוחדים האלה מזולתם והם הנטף ושחלת וחלבנה ולבונה הנזכר בפי' בתורה גם האחרים אשר ובאו בקבלה למ"מ לתשלום אחד עשר סממנים שהיו בה. גם לא צוה לטהרת המצורע לקחת העץ אר"ז ואזו"ב ושני תולעת אם לא שיש לדברים האלה שורש למעלה והוא יתברך היודע כחם בתחתונים ועל כן צוה בעשייתם לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום כי לא גלה אותם רק לישראל עמו בחירו ובהיות שאלה הסממנים היה בהם סגולה לקשר כל העולמות להמשיך ולהפיק רצון האל יתברך מב"ה של מעלה לבית המקדש של מטה שעל כן נקרא קטרת מענין קשר על כן צוה בהם והם המפורשים בתורה ד' כנגד ד' פרקי המרכבה ומ"ש בכאן חמש סממנין הם עם הנקודה הרוכבת עליהם. ואמר שבשעה שהנצחיים טוחנים ושוחקים מן לצדיקים יש כח וסגולה בסממני הקטרת הנעשים למטה לעלות ולהתערב בקדושתם כי בעלות עשנם למעלה שבים אל מוצאם ומקורם וממשיכים שפע ורצון וברכה והוא

אמרו באינון נהירין דשחיק חמש סממנין דקטרת אתערבן בהדיהו והסתכל שלא אמר שחקק בהדיהו אלא אתערבן כי השחיקה הנעשית בהם למטה דוגמת השחיקה למעלה ומתערבין יחד והיו לאחדים והבן כי זו היא הכוונה בכל המצות המעשיות הנעשות בבית המקדש למטה להיות מכוונות לשל מעלה לחבר את האה"ל להיות אחד. איהו שחיק ונהיר וכלא אתבסם לבר שוחק המן למעלה והמדרגות אשר בחוץ הם מתבסמים כי כלם מקבלים השפע כל אחד כפי ערכו. טמיר גרמיה דלא יתבסם ולא יריחון ביה ימשל משל ויחוד חידה בענין מה שהיו נשמרים בית אבטינס שלא לצאת מבושמים בחוץ שלא ירגישו בהם ויאמרו שמהקטרת היו מתבשמים. ולענין הסוד לפי שכבר ידעת כי הי"רך נסתר ונעלם וכמ"ש דרז"ל חמוקי יריכיך כמו חלאים מה הירך מכוסה אף ד"ת מכוסים ובעבור שהוא טמיר אין ריחו מושג באחד מהחושים ולא יריחון ביה. ואולי כי אל זה היו מכוונים בית אבטינס שלא לצאת מבוסמים שלא יריחו בהם להיות דוגמא למעלה. ריחא קדמאה לדמושא אמר שהריח הראשון העולה מהסממנים המתערבים בשחיקה למעלה הוא לשמוש ערש מטתו שלשלמה שתתבש' הכלה לבעלה ברזא דחמש מאה רזין דמלכא הוא סוד עץ החיים הנטוע בגן אשר מהלכו ת"ק שנה בעטרת. קאים על קיומיה ומלכא תמיך עליה הוא עמו"ד הימנ"י אשר המלך הוא התפארת נסמך עליו כי הסמיכה עיקר על הימין ביה שריין כל מהימני קשוט הם נביאי האמת והצדק היונקים משם נבואתם. חד חברא אית ליה לעולם שניהם יכין ובועז אחים לא יתפרדו האחד יקים את חבירו אלא שהימני עיקר ואחיו מסייע ליה יהיב רשו דא לדא דא יהיב ודא נטיל לעולם הימין משפיע בשמאל. מיומא דהוו אולפי הכי הם נקראים למודי יי' כלומר למודי התפארת תורה שבכתב ומיום אשר נאצלו הם מקבלים ממנו הם תמיד על משמעתו זהו הפתוח הששי. גליף ובטש בגליפו ואפיק שביעאה ההוא מהימנא אחרא דלגבי חבריה נאמנים הם שני האחים אשר באו בדוגמתם משה ואהרן למודי יי' משה יקבל ומוסר לאהרן אחים נאמנים כמ"ש דרז"ל בפ' מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי כאיזה אח וכו' כמשה ואהרן וכבר קדם זה כל אומנותי' דחבריה איהו עביד שניה' שוים במלאכ' הקדש אלא שהאחד יכול מחבירו והוא שיבאר בהדיא קאים לגביה ברעו סגיא דא יהיב ודא נטיל מהימנין אינון למעבד טיבו לבר דוד בסבת טחינתם המן נעשה לחם ומרבים שלו"ם בבי"ת היא בית לחם יהודה מדתו של שלמ"ה בר דוד ויחס אותה לשלמה בפעם הזאת ולא לדוד יען דוד מתיחס אל העטרת בשעת החסרון ושלמה מתיחס אל המלוי ובנדון שלנו מדבר בענין המלוי בשעה שהשלו"ם מתרבה בה. אבר"הם רחימא דמלכא תמיך על דא י"צחק קרבנא שלים תמיך על דא י"עקב קאים

ותמיך עליהו כחדא הענין מבואר בעצמו. טמירין אינון ואתחפיין כעששיתא דמקבלא משמשא אויר שהם מכוסים כירכים המכוסים ונחבאים כגוזני העששית המקבלת ניצוץ השמש כי לא יראו גווני העששית רק לחוץ בניצוץ העובר ומכה בכותל כך הם נעלמים ומתראה פעולתם למטה בנביאים זהו הפתוח השביעי. גליף גליפו ואפיק תמינאה ודא תשיעאה לחושבנא אמר שהוא שמיני בבחינת פתוח **הַמְפַתֵּחַ** אמנם כפי האמת הוא תשיעי מהכת"ר ואמר זה במדת הי"סוד לפי שהוא סוף עולם הזכר כדי שתהיה העטר' שהיא עולם הנקב' עשירי' לכלול אותה במספ' העשרה וכמ"ש בספ' יצירה עשרה ולא תשע עשר ולא אחד עשר לכלול הראש בסוף והסוף בראש ואמד אפיק דוד רחימא דכלא הוא היסוד סוד הברי' העליון שהוא אהוב למעל' אהוב למטה. אהוב למעלה כי כל האיברים העליונים הם משפיעים בו ומסכימים עמו ואהוב למטה כי ממנו הם ניזונים והוא המשביר בר לכל עם האר"ץ אוכלוסי העטרת הקרובים והרחוקי' ע"כ הוא רחימא דכלא. תיאובתא דכלא ממנו נמשכים כל התשוקות למיניהם בסוד אהבת הו"ו עם הה"א וכבר קדם ביאור זה בסוד שם א"ה ו"ה היוצא מפסוק את השמים ואת הארץ ר"ת אהו"ה אמר שם א"ה ביה אתבריאו שמיא וכל די בהון. ו"ה ביה אתבריאת ארעא וכל דאית בה והוא יהיב תיאובתא בכל אילנין ועשבין וכו'. זכאה דכלא מהימנא דכלא כי צדי"ק יתן ולא יחשוך ונאמן הוא להשפיע ממה שהוא מקבל דיוקנא דההוא שלים צורת התפארת מצויירת בו בסוד אלה תולדות יעקב יוסף שהיה דומה לזיו איקונין שלו. זיהרא דמתפשטא לד' זהרין סוד נהר יוצא מעדן ומתפרד לד' מאורות הם הראשים מיכאל גבריאל אוריאל רפאל. הוא נעץ בארעא ורישיה מטי לציית שמיא סוד משך הו"ו העולה מקצה השמי"ם ועד קצה השמים כי מחוט השדרה הוא יוצא והוא נטוע בג"ן. עפייה שפיר ואנביה שגיא ומזון לכלא ביה מובן. תחותיה תטלל ההיא חיותא דאתתחמא לד' סטרין דעלמא היא החיה אשר ראה יחזקאל הנביא ע"ה וזכר בה לשון הגבלה כי ממנה נתפשט ההגבלה לכל העולמות לרבעיהם ובה הוא שעור קומה ולא למעלה כי יוגבל בה השיעור הרב במעט אשר לסוד זה בנו בוני המגדל הבנין ההוא בשיעור ההוא להפרידה מבעלה ולעובדה כאשר יתבאר ב"ה. בענפוי ידודון צפרי שמיא רמז לעולם המלאכים בסוד ועוף יעופף על הארץ כי הם חסי"ם בצל שד"י. אזל ועאל בת"ק עלמין עולה בחמש מאה עולמות כי ממדת החסד עדין יש חמש ספירות ומהם גובה צדקה כי הוא גבאי הצדקה המקבל מכל א' מתנתו דא יהיב נהמא וכו' השמן מהי"מין והלחם מאמצע והיין מהשמאל והוא סוד וי"ן ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמ"ן ולח"ם לבב אנוש יסעד וכלהו איתנהו ביה. ואיהו גבי ואעיל באוצרא דמסכני

אוצר העניים והאביונים היא העטרת ומה שגובה נותן שם והעטרת מחלקת ואל סוד זה אמרו ז"ל לעולם תהא מגבאי צדקה ולא ממחלקיה כי הגבאי הוא במדרגת ההסתר כאשר יבאר והמחלק ה ' במדרגת הגלוי והכל עולה לכוונה אחת. איהו טמיר ליה ביה דיוקנא לאסתכלא לברכי נסתר ונעלם הוא מעין כל רואה. נהירו דיליה מסייפי עלמא וכו' האור הנמשך ממנו מתגלה והוא אינו נגלה. והסתכל כי שם הבדל בין התפארת ובין הי"סוד בענין זה כי במדת התפארת יאמר אורכיה מסייפי עלמא ועד סייפי עלמא ובי"סוד הנמשך ממנו אמר נהירו דיניה שחוזר אל התפארת כי משם היא יונק. כל חיין ביה שריין לכן נקרא חי העולמים כי ממנו ישתלשלו החיים למי שאין לו חיים מעצמו נפשו של דו"ד שלא היו לו חיים אלא מה שנתן לו אד"ם ע' שנים והסוד ידוע. ואמר עאל לאינון ת"ק עלמין ונטיל מניהו חמשין שנין עשר מכל אחד הרי חמשים. ולבתר עאל לגבי אבא ואמא וממה דיהבי ליה איהו אוסיף ואשלים לע' להיות הכתובה שהוא כותב ונותן לכל"ה בתוספת ומתנה ולסוד זה אנחנו כותבים בכתובת הנשים ועוד אוסיף לה מדיליה וכו' והסתכל שבחמשים הראשונים שנותנין לה אמר נטיל מניהו והוא יהיב. וממה שמביא מבית אביו ואמו אמר איהו אוסיף כי תוספת הברכה משם הוא. אתגלי ביממא ואתכסי בליליא בדמיון השמש שהוא משמש ביום ומתכסה בלילה כי חסד"ו ביום הוא. כד עאל לבית מותביה אתגלי בלילי' כשמתחבר בבת זוגו אתגלי בליליא כי אור הלב"נה העליונה כשהיא במלואה ממנו הוא כמעשהו ואתכסי ביממא לאחר שקבלה ממנו הוא נכסה והיא מחלקת אתתחם לי"ב תחומין בשבוקע בעטרת אזי הוא נגבל לי"ב גבולי אלכסון כי כשהוא למעלה לא יתיחס בשום גבול. ע' תמרין וי"ב מבועין דנבעין ביה תליין סוד הי"ב והשבעין הם ענין אחד כי הי"ב לשש קצוות עולים לע"ב ולא הקפיד להזכיר השנים שאין כוונתו עתה בדיוק המספר וכן מנהג הזוהר במקומות רבים והוא ע"ד ע' סנהדרין והיו ע"א באב ב"ד והמופלא והכל פונה אל מקום א'. זכאין איקרון על שמיה כי צדי"ק יי' צדקות אהב. כל מיכלא ועבורא איהו לקיט ואיהו יהיב לעטרת. והשלים בענינו ואמר בריך דוכרניה כי הוא חק וזכרון נקרא כי הוא חוקק וזוכר את המשפיע בו והכל דבר א' זהו הפתוח השמיני שהוא תשיעי מן הכתר. גליף בתוקפא גלידא גליפו חד ואפיק תשיעאה ואיהו גרמא עשיראה וכו' הסתכל שאמר בזאת המדה שהוא מדת המלכות גליף בתוקפא יען הגבו"רה משפיע בה ממדת דינה ואמר גלידא כבר קדם לך כי נקראת שלג בסוד כי לשלג יאמר הוי אר"ץ כי מימיה קפואים מצד הדין עד שיבוא הדרו"ם ומפשיר מימיה בסוד אשר בגדיך חמים בהשקיט ארץ מדרום וכבר קדם ביאורו ואל זאת הכוונה תאר אליה ההקפאה. ויחס אליה גרמא עשיראה

שלא להפרידה מגוף האילן כי היא עצם מעצמיו. סלקא ביממא ונחית בליליא כשהיא מתעלית &למטה ומתחברת בבעלה הוא ביום כי ביום היא מקבלת ואח"כ יורדת בלילה לחלק טרף לביתה כי בלילה היא מחלקת בסוד אשת חיל ותקם בעוד לילה ותתן וכו' ובסוד בערב היא באה ובבקר היא שבה לקבל. טמירא בשס"ה הם ימות החמה שאינה שולטת באחד מכלם כי שרגא בטיהרא מאי מהניא. דיוקנא דכל דיוקנין נקראת דמות כל הציורין והעליונים הנסתרים בה מציירים ונגלים. אזלא וסלקא וכו' אל יעלה בדעתך שנופל בה ענין עליה או ירידה אמנם בבחינת קבלתה ייוחס אליה העליה ובבחינת התעסקה עסקה עם התחתונים לחלק להם מזון יוחס אליה הירידה. טמירא בין תרין דרועין כשהיא מתחברת עם בעלה אין רואה ואין שומע כי בחשאי היא זקוקה שהוא סוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני ואין איש מאנשי הבית שם בבית אבל הכל בחשאי. גליף בעזקא כשרביטא בגושפנקא נצטיירו בה ההויות העליונו' ציור דומה בדומה כדמיון האצ"בע שהו"א השרביט אשר בו טובעים מטבע הכסף או הזהב שהוא פותח צורת המטבע בהכאת הקורנס בגושפנקא כלומר בחותם ונתיחסה הטבעת לזה כעני ן ונחתום בטבעת המלך והסוד שהעטרת חתומה בטבע' המלך הוא השרבי"ט לבל ימשול זר במעין חתום בסוד גן נעול מעין חתום. פרוונקא דנטיר כארחא שליח שומר על אם הדרך והסוד הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך הוא מלאך הברית וכבר ידעת שהיא נקראת פרשת דרכים ופרשת העבור הנזכר במשנה והיא השומרת באם הדר"ך להולכי תום. דאין דינין היא ב"ד של מטה בבחינת הב"ד הגדול המוסר בידה הדין והיא פועלת דין ברשעים. יתיב על עיונא דספרין פתיחן הם סוד שלשה ספרים הנפתחים בר"ה סוד ספר ספר **סִפֵּר**. טב וביש קיימא לקבלה לנגדה הטוב והרע החיים והמות המר והמתוק הם ההפכים הנפעלים בתחתונים בפי מעשיהם כי חרב המתהפכת בידה פעמים תבריק באור ופעמים בחשך לדין או לרחמים. חד חויא קאים לקבליה הוא נחש עקלתון הוא לעומת הדג הטהור המבריח מן הקצה אל הקצה כי זה לעומת זה עשה האלהים. רישיה תחות רגלוי ראש הנחש לרגלי העטרת כי משם יונק הדין משליתה היוצאת מבין רגליה היורדות מות. מחי בזנבוי דע כי התנין הזה ראשו המקבל מתחת העטרת הוא המטיב וזנבו הוא המזיק כי יתמעט טובו כל מה שיתרחק מהאור ועל כן בשעתא דאפיק רישיה הנכרך בעקבה מחי בזנבוי כי כך דרכו של נחש. מאן דאערע בקשקשוי הם בעלי הדין הנמשכים ממנו וחוצה לו בקשקשי הדג מאיך ליה עד נוקבא דתהומא רבה עד הקבר וכבר ידעת כי הוא מצורע ומלקה בצרעת וקשקשותיו גווני הצרעת. קיימא רגליה על רישא דההוא חויא יחזור אל העטרת שרגליה על ראש

הנחש כמו שביארנו. כד אסתלק בקע ימא באוירא דמטי ולא מטי כשעולה לקבל בוקעת ים החכמה ועולה עד מקום האויר הקדמון המטי ולא מטי וכבר ביארנו על איזו בחינה יאמר מטי ולא מטי. ושאר התוארים מבוארים הם מעצמם. ומ"ש אתחבר ואתטמר ברמ"ח אנפין לפי שהיא מתיחסת אל מצות לא תעשה שהם שס"ה אמר שגם היא מתכסת ברמ"ח מצות עשה באופן שהיא נכללת בכל בעשה ולא תעשה. ומ"ש ד' מלכוון מתצייירין מינה הם סוד ארג"מן ובהם היא שולטת על כל העולם כי הם משרתיה ומ"ש תרין רביין קביעין תחותה הם הכרובים שומרי הגן אשר כחם נמשך מנצ"ח והו"ד טס בהו בתמניסר עלמין הם כנפיה ובהם תשוט בי"ח עולמות הנמשכים מח"י העולמים ואגניז תמן עד שם נסתר כחה ומשם והלאה כח הנפש מתגלה. ובהיות שהמדה הזאת היא במשך הכת"ר והוא ראשון והוא אחרון אמר בריך הוא לעלם ולעלמי עלמין.

דף רנג:

ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת מכאן אוליפנא דאחרנין לא הוו בדיוקנא דיליה כי משחת מאיש מראיהם ותוארם מבני אדם לפי שנתערב בהוייתם זוהמת הנח"ש אשר משחת מאיש מראהו ותוארו מאד"ם על כן היו צורות שניהם משונות בין רב למעט כפי חומר הזוהמא אשר נטל כל א' ועל כן צורתו של קין משונה יותר מצורתו של הבל אמנם משונים היו גם שניהם. והאי בדמותו כצלמו אתעביד לפי שכבר נפנה הבית מטומאתו של נחש ונעשה שת בתיקונא דנפשא ובתיקונא דגופא באורח מישר מבלי נטיית מחשבה לצד שמאל. וביאר מאימתי התחיל הערוב הרע ההוא משרשו עד כי גדל מאד ואמר נחש אטיל זוהמא בחוה כי היה מן הנמנע לפתות לאדם ונוח לפתות את האשה כי קרובה היא בשכונתו של נחש והבן זה. וההוא זוהמא מכשכשא הוה במעהא ולא הוה יכיל לאתציירא וכו' עד שזרע שם אדם זרעו ויוציאהו לפועל וכבר נתבאר זה כי נתערבו שניהם זוהמת הנחש בזרעו של אדם ויצא ההריון לפועל ובזולת זה היה נמנע מהתצייר צורת אדם מזרעו של נחש. וביאר הטעם והסוד והודיע כי בערוב הכחות נתערבו האותיות ושמשו שלא כסדרן כמו שנתבאר למעלה דבעו שמייא וארעא לאתגייפא מאתריהו ואמר בגין דעד לא חטא אדם הוו אתוון דאלפא ביתא מתתקנן כלומר פועלות ומתסדרות ביושר ע"ד אבג"ד בו באדם כי הוא היה הדפוס האמתי בכל סדרי בראשית שעל סדר אבג"ד נברא העולם כמו שנז' כי קודם הבריאה היו האותיות משמשות בדרך תשר"ק עד דמטו לאת כ"ף. דע כי צורת האלפא ביתא מתסדרת בדמות גלגל חציה הימני מגיע עד כ"ף וחציה

השמאלית מלמ"ד עד תי"ו מתגלגלת אחור באופן שחצי האותיות שהם י"א נכחיות לי"א הנשארות בסוד א"ת ב"ש כי כשתצייר כל האלפא ביתא דרך אבג"ד בצורת גלגל תמצא שהאל"ף נכחית אל התי"ו. והבי"ת נכחית אל השי"ן. והגימל נכחית אל הרי"ש וכן כלנה נמצא שהם צורת זכר ונקבה אלה עם אלה כי נקבת האלף היא התי"ו ונקבת הבי"ת השי"ן וכן כלנה עד הכ"ף שהיא חצי האלפא ביתא בהחזרת הגלגל פנים ואחור ואמר שעד שלא חטא אדם היו האותיות משמשות בסדר אבג"ד זכר ונקבה וכן היו בו באדם וחוה מצויירות כדמות גלגל ומסודרות בו ובחוה פנים ואחור בסוד אחור וקדם צרתני והוא אמרו הוו אתוון דאלפא ביתא מתתקנן ביה ומתציירן ביה כלומר באדם עד דמטא לאת כ"ף שהוא החצי הימני ואתתקנו דכר ונוקבא בחביבו בגנתא דעדן כן היה משתמש אדם בחוה מבלי שנוי מחשבה נכרית. ומלאכי עילאי קמיהו לשרתם ע"ד מ"ש ז"ל שהיו צולין לו בשר ואם יש סוד בזה בסוד הקרבנות כי טעו בראותם צלמו בצלם אלהים. מיד אבאיש לסמאל נתקנא בו כי ראה יציר עפר בשפל המקומות שלם בצורתו ממנו דמי לבר אלהין והוא שהיה למעלה ממנו במקום משחת מאיש מראהו והוא אמרו אבאיש לסמאל ברקיעא כלומר בראותו שהוא ברקיע והיה חסר מאדם ונחת רכיב על נחש תקיף הוא מרכבתו למטה בארץ ולא יוכל לפעול אלא על ידו. ואתחזי קמיה לראות אם יוכל לפתותו. מיד אתערבו אתוון לשמש מין בשאינו מינו. ונטלו אתוון ועבדו מתמן ולהלאה אומנותא יתיר להמציא בעולם כלאים מה שלא צוה ולא דבר רק מין במינו וזה היה בהטיל זוהמתו בחוה כי רצה להשחית המתכונת המצוייר במחוגה אלהית. וצדו ציד הוציאו פועל האותיות מטובה לרעה וזה כי הצד"י נרמזת בצדיק כמו שנתבאר באותיותיו של רב המנונא סבא והם הפכום לצודד נפשות בפתות לחוה שנמשך ממנו לאדם וה"א וצדו ציד. ועבדו אומנותא יתיר באתוון ק"ר פי' ועוד הוסיפו לחטוא בשקריהם ובפחזותם באותיות ק"ר שאומנותם הוא שקר כמו שנתבאר באותיות דרב המנונא סבא ע"ה וזה באמרו לחוה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן ודברו שקר להעליל עליה כמו שנתבאר כבר. ואגב ארחיה יבאר כי לכך נקראת אות הקוף קו"ף להורות על שהיה צורה בלא רגלים שלא תעמוד וכן השקר לא יעמוד כשם שצורת הקוף הב"ח אינה עומדת בפני האדם אע"פ שפניו דומים לפני אדם היא צורה מכוערת ושקרנית. רי"ש רע כלומר בנינה רע באופן דאהפכו באומנותא בישא יתיר כלומר בהם בקו"ף רי"ש השלימו לפעול הרעה הגדולה הזאת. ואמר כי עיקר זוהמת הנחש פעלה בקין יותר כי הוא הבכור בנחלת הזוהמא וזה חייבו להיות רוצח כאביו שהוא קץ כל בשר. ואתערבו אתוון עד הכא כלומר עד ק"ר שמשו שלא כסדרן

עד בא ש"ת שהוא סיום האלפא שאז שב האדם בתשובה והוליד את ש"ת שמורה על סדר ישר ומיד ששב בתשובה מה כתיב ויולד בדמותו כצלמו כי הוה מתיקונא דגופא ורוחא שלא היה ערוב זוהמא בו כלל ובזה המשיך בו אדם נשמה טהורה בצלם אלהים ובדמותו וכדין כתיב יש הבל אשר נעשה על הארץ הכתוב הזה נדרש על פנים רבים אמנם כפי הנדון שלנו מתבאר בס' התיקונים כי שם נתבאר שהיה ראוי הכל ליענש בזה ובבא כי גם הוא חטא בעץ הדעת טוב ורע כאביו ובקרבנו שהקריב נמלט וניצול מעונש עה"ב ונענש בעה"ז עיין שם בתיקון ס"ט ויהיה לפי זה פי' הכתוב יש הכל אשר נעשה על הארץ שנעשה דינו על הארץ בזה העולם כדי שלא יענש בעה"ב וע"כ שלט עליו קין ומה מאד עמקו מחשבותיו יתברך. ואהדרו אתוון בשירותא רשי"ן תי"ו התחילו משם האותיות לפעול כסדרן ולחזור ולהתגלגל בסוד אבג"ד כי זהו סדרו של עולם וע"כ קרא שמו ש"ת שנאמר כי שתלי אלהים דייק מלת לי כי הוא היה בצלם ודמות אביו מה שלא היו הראשונים. ומהכא אתבני עלמא בגוונא אחרא כלומר בדרך ישר לא על האופן שהיו משמשות מין באינו מינו. ואמר כי על כן אותו שבאו אחרי שת נקראו קינן מהללאל. ענין הסוד הזה תמצאהו מפוזר ומפורד במקומות רבים מהזוהר ובספר התיקונים מעט הנה ומעט הנה פי דבריהם ע"ה עניים במקום א' ועשירים במקום אחר אמנם תמצאהו יותר מבואר בפ' תרומה בעובדא דבריה דרב ספרא עם ור' חייא ור' אבא דשרו בבי אושפיזיה יעויין שם כי הוא יבאר סוד גלגול האותיות מאדם לאנוש ומהללאל וסוף הענין אמר תו אתגלגלו אתוון לתקנא עקימו ואתהדרו לאולדא קי"נן האי תיקונא דקי"ן ואתתקן תחותיה ואהדרו אתוון לבסמא עלמא מעקימו דהוה: מהללאל מ"ם סופא דאתוון דאדם א"ל תיקונא דאתוון דהבל ובגין דלא הוה חייבא כקין לא אתחלפו אתוון משמי' בר חד באתר בי"ת הוה אל"ף למהוי תיקונא יתיר עד הכא אתבסם עלמא ואתתקן עקימא משירותא דאנוש בר חובה דאדם דלא אתבסם עד דקיימו ישראל על טורא דסיני. הודיע כי משנולד ש"ת חזרו האותיות לשמש כסדרן מעט מעט וכי אותיות קי"ן נתקנו בקינן שנתוסף בו אות הנון מנהו והלאה על הסדד ובאורח מישר נון נון גם במהללאל שהמ"ם הראשונה שבו היא האחרונה שבשם אדם הנה באו אחריה ה"ל בשם מהללאל לרמוז לאותיות הבל שנתקנו בו ושתי האותיות האלה גם הם נסדרים באורח מישר וגם לא נתחלף מאותיות הבל בשם מהללאל רק הבית באלף ולא לגרעון בהנזרה אחור רק לשבח וליתר שאת בהתחלף הבי"ת באל"ף שהיא ראשונה לה באופן שנתקנו אותיות הבל במהללאל. ומ"ש בגין דלא הוה חייבא כקין לא אתחלפו אתוון משמיה אין העני"ן לומר שחילוף האותיות הוא גרעון ושמפני שלא היה חייב כקין לא נתחלף רק אחת

ומהנה שא"כ נמצא שקין שלא נתחלפו אותיותיו כלל יהיה משובח מהבל אמנם הכוונה לומר כי נתחלף אות הבית באל"ף למפרע שנראה לכאורה שהוא גרעון בהבל הנה היה לו לשבח ליתר שאת ושבח. ומ"ש הכא אתבסם עלמא ואתתקן משירותא דאנוש שם יתבאר במקומו בסוד אותיות אנוש והוא שרמז כאן באמרו עד הכא אתבסם עלמא ואתתקן בגוונא אחרא כלומר על הסדר בלא ערבוב קינן מהללאל כי שניהם תיקון קין והבל היו. אתוסף את בקינן בנון ההולכת לפניה ובמהללאל הבל בחזור הבית לאלף שהיא ראשונה אליה. ומ"ש לאתקנא עקימא סדורא דעלמא בשבע קיטרין סגלגלן. אמר כי מקינן והלאה עד נח שנשארו ז' דורות כי כל דור הוא ענין גלגל אחד משם והלאה התחילו האותיות להתגלגל בכל דור ודור לתקן את אשר נתעוה כל דור ודור כפי הראוי לו בסוד שבעה היקפים. ואמר בהם ענין קיטרין סגלגלן לפי שהגלגלים נקשרים זה בזה כדרך שמתגלגלים אותיות בגד כפרת זו בזו בדרך המלכה וכדרך שמתגלגלות שצ"ם חנכ"ל זו עם זו בדרך המלכה. ואגב אורחיה יביא כי ז' ארצות הם שהעולם נחלק אליהם. ונמצא חילוק בענין הזה בין רבותינו ע"ה יש מי שאומר שהם ז' אקלימים בגוף א' כלומר בכדור העולם כדעת בעלי התכונה המחלקים אותו לז' אקלימים ויש מי שאומר שהם ז' ארצות וכל ארץ וארץ גוף בפני עצמו ושהם זו על גב זו כדמות רקיעים שהם כגלדי בצלים אלא שיש ביניהם מרחק רב ואויר הרבה בין ארץ לארץ ובאותו אויר שביניהם מתציירים כוכבים ומזלות כאשר יבא בארוכה בפ' ויקרא בפסוק אם זבח שלמים קרבנו ואם הדבר הזה קשה לדעתנו גדול אדוננו ורב כח ולתבונתו אין חקר ואנחנו לא נדע כי יקרה לנו כאשר יקרה לאיש שנולד תוך מערה גדולה רחבת ידים ומעולם לא יצא חוצה לה הנה בלא ספק אם אמור יאמרו לו דע שיש חוצה למערה עולם אחר לא יאמין כי יסופר לו ושם יתבאר על איזו מהסברות הסכימו ואמרו ורזא דא אתמסר למאריהון דחכמתא ולא למפלגי תחומין הם הם בעלי התכונה וע"ז אמר דוד נפלאים מעשיך וכו' ומה רבו מעשיך יי' וכן נראה שהסכימו בנדון שלפנינו כי הארצות האלה הם זו ע"ג זו שכן אמר אינון דא לעילא מן דא כמא דאינון ז' רקיעים דא לעילא מן דא ואינון אר"ץ אדמ"ה ארק"א גי"א נשי"ה צי"ה תב"ל תבל לעילא מכלהו אמר כי זו הארץ אשר אנו שוכנים בה היא נקראת תב"ל והיא העליונה והשלימה שבכלנה לפי שהיא קרובה למל"כות שמים והיא מושפעת ראשונה שנא' והוא ישפוט תב"ל בצד"ק. כד נפק אדם מג"ע ואתתרך מתמן אתרמי הושלך כקולע אבן בקלע אל החלק הנקרא אר"ץ ואמר שהוא מקום חשוך דלית תמן כלום לא נבראים ולא כוכבים ולא מזלות לפי שהארץ ההיא היא מחלק רקיע הנקרא וילון שאינו משמש כלום. כיון דאדם עאל תמן דחל דחילו סגיא כדמיון האדם שגורש

ממקום האור ונדחה פתע פתאום אל מקום חשך וצלמות כי יתבלבל שכלו ודעתו ובכן ידע כי גזרת מלך היא להענישו לפי שלהט החרב הוה מלהט בכל סטרא גו ההוא ארץ ואין לך צער בעולם כראות פעם להט ופעם חשך בתכיפה ובפתע פתאום דבר והפכו. והנה רז"ל אמרו ויגרש את האדם יצא אדם וישב לו חוץ לג"ע בהר המוריה ששערי ג"ע סמוך להר המוריה ומשם לקחו ולשם החזירו יתכן שהיה זה לאחר שהשליכו אל ארץ ומשם חזר וישב לו בהר המוריה. בהאי אית נהירו דנהיר בחלק הנקרא אדמה יש דיוקנין דכוכבים ומזלי התבונן שאמר דיוקנין ולא אמר כוכבים ומזלות ממש אלא צלמם ולא עצם ותמן ציורין דבני נשא עילאין גברין המה הנזכרים בכתוב וגם אחרי כן אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם המה הגבורים והם דנפקו מאד"ם בק"ל שנים דהוה משמש ברוחי נוקבי ואמר שהם תמיד עצבים ואפילו שעה אחת של קורת רוח אין להם אולי זה להם להעדרם מצורת אדם השלימה ואלין משטטן ונפקי לעלמא וכו' להרע לבריות שמתהפכים כמו שדים. ומהדרן תמן כי אין להם מנוחה רק במקומם הטבעי להם. וצלאן צלותא אין נמצא בעולם שלא יתפלל ויאמר שירה ולא מבעיא הב"ח כי גם הצמחים והאילנות והימים והנהרות וכ"ש הרוחות כל אחד אומר שירתו הראויה למציאותו כמוזכר בפ' שירה וגם כי אמרו רבים ונכבדים כי נאמר זה בבחינת האדם שהוא הנותן זמירות ליוצרם בעדם ונתיחם אליהם אין ספק בעולם שהם גם הם משבחים ליוצרם איש איש ממלאכתו אשר הם עושים באין אומר ואין דברים במבטא שפתים כמונו ועכ"ז כי שיח וכי שיג להם על הדרך אשר נבראו עליו והוא דבורם ומהללם. וזרעי זרעין וטחני בריחיין ואכלי כי קללת אדם הגיע לכל שנאמר בזעת אפך תאכל לחם. וחטין לית תמן ולא חד מז' זייני תבואה כי תבל נתברך בהם בפרט בהאי אתר אתייליד קין והבל וזה המדרש הפך למדרש רז"ל שאמרו והאדם ידע ידע כבר והוליד בג"ע. כיון דחטא קין אחית ליה בעונש שהרג אחיו נגרש מאד"מה אל אר"ץ שנאמר הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה וכי חוץ לעולם הוציאו אלא שהאמ' כי יש ארצות זולת תב"ל וגורש מאדמ"ה שהיה שם אביו אל אר"ץ שנאמר והייתי נע ונד באר"ץ כי לשם נדחה. והיה כל מוצאי יהרגני ההוא להט החרב ולפי זה איפשר שכבר הגיד לו אביו מציאות הלהט החרב ההיא וכי הוא היה מתירא ממנה וגם הוא היה מתירא אחר שראה אותה בעיניו. הרהר תשובה וסליק ליה לארקא מדרגה א' למעלה מאדמה. בארקא אית נהירו דנהיר מגו שמשא איפשר שימצא שם שביל שממנו יגיע לשם ניצוץ השמש זה אשר על ראשינו. וזרעי זרעי ונטעי אילנין כי היא משובחת מאדמה שלא נזכרבה אילנות וגם זו לית תמן חטין וכו' כל אינון דתמן אתילידו מקין

כי שם עשה מושבו ושם הוליד. ואינון בתרין רישין נשתנו צורות תולדותיו אל צורת הנחשים הצפעונים בעלי ראשים ביען הוא היה מחלק נחש ומזוהמתו. מנהון גברין ומנהון יוטרין וזעירין ולא בתולדות אביו כשהיה מוליד ברוחי נוקבי שהיו כלם גבורים. לית בהו דעתא כשאר בני נשא כי גרועים הם מחכמה ולא חלק האל להם בבינה בדעת יושבי תב"ל כי אויר המקומות יחייבו החכמה ואפילו באקלים אחד לבדו וכמ"ש אוירא דארעא דישראל מחכים. זכאין אינון לא גרסינן שהרי הוא אומר לזמנין אתהדרון לסטר טב ולזמנין לסטר בישא ומולידין ומייתין כבני נשא ק"ו משדים עצמם שיש להם ג' כבני אדם. אדם הוה באדמה יחזור לענין ראשון שהיה אדם באדמה ואמר שזכה ודלג שלש ארצות מארצו של קין שהם ארבע כי מאדמה עד תבל יש ארקא גיא נשיה ציה עד תבל שהיא העליונה. כיון דסליק סליק לאתר בי מקדשא כמו שביארתי על דעת רז"ל שישב לו בהר המוריה דאיקרי באינון שמהן דהוה דיוריה בהו ארץ אדמה כי ארץ ישראל תמיד היא נקראת באלה השני שמות בפרט שנאמר והיה כי תבוא אל הארץ ולקחת מפרי האדמה ורבים כמו אלה. ויחזור לבאר ענין השלש ארצות שדלג ואמר גיא איהו אתר ודוכתא סגי שהיא רחבת ידים לפי שנמצא בו גהינם המוזכר לרז"ל ארכו ורחבו כמ"ש בתעניות ת"ר מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה ומצרים אחד ששים בכוש. וכוש אחד ששים בעולם ועולם אחד ששים בגן וגן אחד ששים בעדן ועדן אחד ששים בגהינם נמצא כל העולם כלו ככסוי קדרה לגהינם. בגיא אתבדרו אינון דבנו מגדלא אותם שאמרו נעלה ונשב שם הפיצם יי' לשם לפי שהוא קרוב לנורא דדליק של גהינם. ותמן אית בני נשא בכל יקירו דעותרא שיש מחצבות של כסף וזהב ומרגליות הרבה. מאן דעאל לתמן והוא מהכא האמן אתה בני ודע כי כל מה שקבלו רז"ל ע"ה אמת ויציב וגם כי תראה דבריהם גוזמות זרים אצל דעתנו הנה הנם אמונה אומן אין בהם נפתל ועקש ולפי במתכונת צורת העולם נעלמה מעין רואי כי על כן נקרא עולם לפי שמתכונת בריאתו ועל מה אדניו ועמודיו הטבעו נעלם מדעתנו וכמ"ש שע"ה יי' בחכמה יסד ארץ וכו' בדעתו תהומות בדעתו ולא בדעתנו כי דעתנו קצרה להשיג מתכונתו וצורתו ואליו ואלמיו אלא בדרך כלל אנו אומרים שהוא כדוריי ושהיסודות מקיפים אותו והשמים כמו כן ואם זה אמת הוא כפי מראית העין הנה פרטיו ופרקיו ואבריו ונקביו וחלוליו נעלמים מעין כל רואי ואין כח בכח המחקר להשיגם כי חקירת דעת האדם הלא היא לכל מראה עיניו ומה שלא יראהו לא ישפטהו שכלו ולא יאבה מציאותו כההוא עובדא דההוא תלמיד ששמע לר' יוחנן דקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות של"ל על"ל ולגלג עליו ולא האמין עד שראה כדאיתא בפ' המוכר

את הספינה ושם נאמר כי נענש לפי שלמראה עיניו שפט וע"כ חייבין אנו להאמין בכל מה שקבלו ע"ה גם אם יהיו זרים אל דעתנו הקצר והרי רבי יוחנן עצמו היה אומר לבם של ראשונים כפתחו של אולם אחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלוא נקב מחט סדקית כדאיתא בעירובין בפ' כיצד מעברין ואם הוא ע"ה היה אומר כן מה יעשו איזובי קיר ועל זה היה דואג רבי אבא שאמר לרבי זעירא אי הוו קדמאי מלאכי אנן בני נשא ואי הוו בני נשא אנן חמרין ולאו כחמרתיה דר' פנחס בן יאיר ואתה בני שמע בקולי לכל אשר אני דובר אליך והאמין בדבריהם האמת והצדק כי לא למראה עיניהם הבשרי דברו רק מה שקבלו מהרואים הם הנביאים אשר באו בסוד יי' וידעו מתכונת העולם ועל מה אדניה הטבעו וצורתו ותבניתו ואיבריו ונקביו וחלוליו ההולכי' ומתפלשים מארץ לארץ משבע הארצות האלה אשר הם זו ע"ג זו כי יש נתיבות ושבילין לא ידעם עיט מפולשות עוברות מעבר אל עבר מה שהוא רחוק בדעת בעלי המחקר והנה רבי חייא ורבי יוסי יעידון יגידון בספר הזוהר שפעם אחד היו יושבים גבי בקיעא דטינרא חד וסליק לון חד בר נש ותווהו א"ל רבי יוסי מאן אנת א"ל מאינשי ארקא אנא א"ל ותמן בני נשא א"ל אין וזרעין וחצדין ומנייהו בחיזו אחרא משניא מנאי וסליקנא גביכו למנדע מניכו מה שמא דארעא דא דאתון בה וכו' אדהכי עאל לאתריה ותווהו סגי. גם הובא בספר הזוהר רבי נהוראי סבא פריש לימא רבה ארעיש ימא ואתאבידו כל אינון דהוו בארבא ואתרחיש ליה ניסא ונחית בשבילן ידיען בלבא דימא ונפק תחות ימא לישובא חדא וחמא מאינון ברייז כלהו יעירין והוו מצלי צלותא ולא ידע מאי קא אמרי אתרחיש ליה ניסא וסליק אמר זכאין אינון צדיקייא דמשתדלי באוריתא וידעין סתימין דרזי עילאי ווי לאינון דאתפליגו על מלייהו ולא מהימני מההוא יומא כד הוה אתי לבי רב ואמרי מילתא דאוריתא הוה בבי אמרי ליה אמאי קא בכית בגין דעברנא על מלי מהימני דרבנן ומסתפינא מדינא דההוא עלמא. ודומה לזה אמרו בפרק רבי אליעזר מאותם העניינים הנוראים שראה יונה הנביא אמרו הראהו עמודי הארץ ומכוניה שנאמר הארץ בריחיה בעדי לעולם. הראהו גהינם שנאמר ותעל משחת חיי הראהו שאול תחתית שנאמר מבטן שאול שועתי. הראהו היכל יי' שנאמר לקצוי הרים ירדתי מכאן שירושלים על ז' הרים עומדת הראהו אבן השתיה קבועה בתהומות וכו' והארכתי בספור הענינים האלה להודיעך קשט אמרי אמת שאני מאמין בכל מה שדברו ע"ה שהם נמצאים בעולם בפועל ולא כאשר דמו קצת מפרשי מאמרי רבה בר בר חנה שאמרו שהם דברי חלום ועשו צורות כעורות למאמרים ההם והעמידום על דמיונות בלתי מתישבות והנה המאמין הגדול נר ישראל רש"י ז"ל כתב שם כל הני עובדי דקא חשיב משום מה רבו מעשיך יי' ויש בהם להודיע מתן שכרן של

צדיקים לעתיד לבא ולפרש מקראו' האמורים באיוב המדברים בעופות גדולות ובהמות ודגים גדולים ששיחת ת"ח צריכה תלמוד. ואם ראה תראה ברעיא מהימנא ובזולתם מהמקובלים שמוציאים המאמרי' ההם מפשטם ועושים להם כונות ע"ד דמיון האילה לכנסת ישראל וזולתה הם לא הכחישו מציאות חבליה עד שיבא הנחש ינושך ברחמה אלא שנשאו משל לסוד ההוא אליה ורבים כמו אלה. ונחזור לענייננו כי הם קבלו שיש נקבים ופילושים עוברים מעבר אל עבר בארצות האלה משה יעלו לכאן ומכאן ירדו לשם והוא אמרו מאן דעאל לתמן והוא מהכא בחמידו דההוא עותרא יהבין ליה. וסליק לזמנין לדוכתא דאקרי נשיה וביאר למה נקרא שמה נשיה בגין דאתנשי תמן העולה דרך שם. ונחית להאי גי"א ולא ידע אתר דהוא תמן שיתבלבל דעתו. וחזר לדבר בגיא עצמו והודיע שמשם יוצאה רצועה אחת נמשכת ובאה להאי תב"ל לנגד גהינם אשר בתבל ונקרא גיא בן הנום על שמו. אינון בני נשא דתמן כלהו ידעין חרשין פי' בגיא הנזכר. בנשיה אית בני נשא קטיעין פי' קצרי רגלים נראים כאילו הם מקוצצי רגלים. ולית להו חוטמין כלומר בשר בולט כי אם ב' נקבים שיוצא מהם הרוח וגם כי הרוח יוצא מהפה לא נתיחס הרוח רק לחוטם שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים. ציה איהו אתר כשמיה כלומר יבש. כנישותא דכלא כלומר מוכבד ומופנה מכל לחלוח שאין בו מעינות ולא נהרות והוא מלשון אתא זיקא כנשיה לימא בעובדא דקיסר עם רבי יהושע בן חנניה כשאמר לו בעינא דאציבת נהמא לאלהכון וכו' בא הרוח וכבד אותו לים ולשון רז"ל כנושאי צלוחאי הם המכבדים ומרביצים וציה זאת יבשה ומופנה ומוכבדת ממים. ותמן בני נשא שפיראן בחיזו לפי יבשותה תגדל אנשים יפי תואר כי הארץ רבת הלחות תגדל בעלי בשר נפוחים וחולים. ומגו דאיהי ציה כד ידעי אתר דמקורא דמיין נבעין עאל תמן לרוות צמאונם וליהנות מהלחלוח ולזמנין דסלקין מגו מיא להאי תבל באותם החלולים שהמים יורדים בו לפעמים יהיה החלול רחב ומשם עולים נתב"ל. ואינון בני מהימנותא יתיר מבני נשא אחרנין לפי שהם שבעים מהעושר כאשר יזכור בהדיא. וזרעי זעיר מגו יבשותא במקומות אשר יש בהם קצת לחלוח שהם נסתרים מחום היום ותיאובתא דלהון לבני נשא דהכא להיות כמונו. לפי שהם מרגישים במעלת אנשי תבל. ומכלהו לית דאכלי נהמא בר אלין דהכא בתבל כי הלחם העשוי מהחטה יש בו סגולה להשכיל וכמ"ש ר"מ בעץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה לא הוי בר נש בדעא אי לא אכיל ההוא בר נש פתא דחטין מן יומוי וע"ז הם חושקים להיות אצלנו להיות כמונו כגוונא דכל אלין ארעאן אית להאי תב"ל שהיא מתובלת מכלנה וכן כל שמהן

של ארצות אלה יש לה על שיש בה דוגמת כלם וביאר הסכה לפי שהיא שביעית והיא כדמיון הנקודה אל האלכסונות שהיא כלולה מכלם: